İmam Mâlik

MUVATTA'

BEYAN YAYINLARI

Umut Kâğ. Mat. San. Tic. Ltd. Şti.
Tel : 517 13 18 - 638 27 22
Eylül - 1994 İstanbul

الموطأ

MUVATTA'

BEYAN YAYINLARI, 184/1

Dizgi ve Ofset Hazırlık: *Bey Ajans 512 76 97*

ISBN 975-473-090-3 (Tk.No)
ISBN 975-473-091-1 (1.Cilt)

BEYAN YAYINLARI

Ankara Cad. 49/3. 34410 Cağaloğlu-İstanbul
Tel: 0.212.512 76 97 Tel-fax: 0.212. 526 50 10

MALİK B. ENES (R.A.)

MUVATTA'

①

Çevirenler:
Ahmet M. BÜYÜKÇINAR, Doç.Dr.Vecdi AKYÜZ
Ahmet ARPA, Dr. Durak PUSMAZ, Abdullah YÜCEL

Redaksiyon ve Düzenleme:
Doç.Dr. Vecdi AKYÜZ
(M.Ü.İlâhiyat Fakültesi Öğretim Üyesi)

Son Okuma
Dücane CÜNDİOĞLU

«Allah Rasûlünün size verdiği şeyleri tereddütsüz alın. Size de neleri yasaklamışsa kesinlikle onlardan uzak durun.

HAŞR : 6

İÇİNDEKİLER

1. Cilt

CİLT/SAYFA

İmam Malik ve Muvatta 1/37

1
NAMAZ VAKİTLERİ KİTABI

1. Namaz Vakitleri 1/53
2. Cuma Namazının Vakti 1/60
3. Farz Namazın Bir Rekâtına Yetişmek 1/61
4. «Güneşin Dönmesi ve Gecenin Karanlığı» Âyetinin Tefsiri 1/62
5. Namazı Geciktiren Hakkında 1/63
6. Uyuyakalıp Namazı Kaçırmanın Hükmü 1/65
7. Çok Sıcakta Namazı Geciktirmek 1/68
8. Sarmısak Kokusuyla Mescide Girmenin ve Namazda Ağzı Kapatmanın Caiz olmayışı 1/70

2
TAHARET (TEMİZLİK) KİTABI

1. Abdest Almak 1/73
2. Uyuyan Kimsenin Namaza Kalkınca Abdest Alması 1/76
3. Abdest Suyunun Temiz ve Temizleyici Olması 1/78
4. Abdestti Bozmayan Şeyler 1/80
5. Ateşte Pişen Şeyi Yemenin Abdesti Bozmayışı 1/82
6. Abdestle İlgili Diğer Hadisler 1/85
7. Başı ve Kulakları Mesh Etmek 1/91
8. Ayağa Giyilen Mestlerin Üzerine Mesh Etmek 1/93
9. Mestlerin Üzerine Nasıl Meshedilir? 1/97
10. Burun Kanaması 1/98
11. Burun Kanamasında Yapılacak İş 1/99

12. Yarasından veya Burnundan Akan Kanı Durmayan Kimsenin Yapacağı İş 1/100
13. Kendisinden Mezi Akan Kimsenin Abdest Almakla Yetinmesi 1/101
14. Mezi (Sızıntı Zannı) İle Abdest Almama İzni 1/103
15. Cinsî Organına Dokununca Abdestin Bozulması 1/104
16. Karısını Öpen Kimsenin Abdest Alması 1/107
17. Cünüplükten Dolayı Gusl Etmek 1/108
18. Cinsî Münasebette Gusülün Vacip Oluşu 1/110
19. Cünüp Kimsenin Gusül Etmeden Önce Uyumak veya Yemek İstediği Vakit Abdest Alması 1/112
20. Cünüp Olduğunun Farkında Olmayarak Namaz Kılan Kimsenin Namazı İade Etmesi ve Elbiselerini Yıkaması 1/113
21. Kadınların da Erkekler Gibi İhtilam Oldukları Vakit Gusletmeleri Hakkında 1/116
22. Cünüplükten Dolayı Gusletmek 1/117
23. Teyemmüm 1/119
24. Teyemmümün Yapılışı 1/122
25. Cünüp Kimsenin Teyemmüm Etmesi 1/123
26. Aybaşı Olan Karısına Kocasının Yapabileceği Şeyler 1/125
27. Hayızdan Temizlenmek 1/127
28. Hamile Kadının Hayız Görmesi 1/128
29. İstihâze Olan Kadının Durumu 1/130
30. Bebeğin İdrarı 1/133
31. Ayakta Küçük Abdest Bozmak 1/134
32. Misvak Hakkında 1/135

3
NAMAZ KİTABI

1. Namaza Davet (Ezan) 1/139
2. Seferde ve Abdestsiz Ezan Okumak 1/145
3. İlk Ezandan Sonra Sahurun Yenilebileceği Süre 1/147
4. Namaza Başlarken Tekbir İçin Elleri Kulakların Hizasına Kaldırmak 1/148
5. Akşam ve Yatsı Namazlarında Kıraat 1/151
6. Kıraat İşlemi 1/153
7. Sabah Namazında Kıraat 1/155

8. Fatiha'nın Okunuşu 1/156
9. Cehri (Sesli) Okunmayan Namazlarda İmamın Arkasındakilerin Kıraati 1/158
10. İmamın Cehri Okuduğu Yerlerde Arkasındakilerin Kıraati Terk Etmeleri 1/160
11. İmamın Arkasındakilerin Amin (Allahım Kabul Eyle) Demeleri 1/162
12. Namazda Tehıyyata Oturulunca Yapılacak İşlem 1/164
13. Namazda Teşehhüd (Tahıyyat Okumak) 1/167
14. Başını İmamdan Önce Kaldırmanın Hükmü 1/170
15. Dört Rekatli Namazlarda Unutarak İki Rekatte Selam Vermek 1/171
16. Namazı Kaç Rekat Kıldığı Hususunda Şüphelenen Kimsenin Namazını Tamamlaması 1/174
17. Namazını Tamamladıktan sonra -Selâm Vermeden Yahut İkinci Rekatte Oturmadan- Kalkmak 1/176
18. Namazda Meşgul Edici Bir Şeye Bakmak 1/177

4
SEHV SECDESİ KİTABI

1. Namazda Yanılınca Ne Yapılır? 1/181

5
CUMA NAMAZI KİTABI

1. Cuma Günü Gusletmek 1/185
2. Cuma Günü İmam Hutbe Okurken Susup Hutbeyi Dinlemek 1/188
3. Cuma Namazının Bir Rek'atına Yetişmek 1/190
4. Cuma Namazında Burnu Kanayan Kimsenin Yapacağı İşlem 1/191
5. Cuma Günü (Namaza) Koşma Hakkında 1/192
6. İmamın (Devlet Başkanı veya Kumandan) Seferde Cuma Günü Bir Köye veya Kasabaya Uğraması 1/193
7. Cuma Gününün Eşref Saati 1/194
8. Cuma Günü Temiz Giyinmek, İnsanların Omuzuna Basarak Ön Safa Geçmeye Çalışmamak ve İmam Hutbe Okurken Ona Doğru Oturmak Hakkında 1/197

9. Cuma Namazında Kıraat ve Özürsüz Cuma Namazını Terketmek 1/198

6
RAMAZAN'DAKİ NAMAZ (TERAVİH) KİTABI

1. Ramazan'da Teravih Namazına Teşvik 1/203
2. Teravihi Cemaatle Kılmak 1/206

7
GECE (TEHECCÜD) NAMAZLARI KİTABI

1. Gece Namazı -Özellikle Teheccüd Namazı- 1/209
2. Rasûlü Ekrem (s.a.v.)'in Vitir Namazı 1/212
3. Vitir Namazının Emredilişi 1/215
4. Vitir Namazını Vaktinde Kılamayanların Şafak Attıktan Sonra Kılması 1/220
5. Sabah Namazının Sünneti 1/222

8
CEMAATLE NAMAZ KİTABI

1. Cemaatle Kılınan Namazın Yalnız Kılınan Namazdan Üstünlüğü 1/227
2. Yatsı ve Sabah Namazları 1/229
3. Kılınan Farz Namazı İmamla Tekrar Kılmak 1/232
4. Cemaatle Namaz 1/235
5. İmamın Oturarak Namaz Kıldırması 1/236
6. Ayakta Kılınan Namazın Oturarak Kılınan Namazdan Üstün Oluşu 1/238
7. Nafile Namazı Oturarak Kılmak 1/239
8. Salat Vustâ (Orta Namaz) 1/241
9. Tek Bir Elbise İle Namaz Kılmanın Caiz Oluşu 1/243
10. Namazda Kadının Başını Örtmesi ve Entari Giymesi 1/245

9
SEFERDE NAMAZLARI KISALTMA KİTABI

1. Hazarda veya Seferde İki Vakiti Cem' Etmek 1/249
2. Seferi İken Namazın Kılınışı 1/252
3. Namazı Kısaltmanın Gerektiği Durumlar 1/254
4. Kalacağı Süre Belli Olmayan Yolcunun Namazı Kılış Şekli 1/257
5. Seferde Kaç Gün Kalacağı Belli Olan Kimsenin Namazı Kılış Şekli 1/258
6. Seferi Olan Kimsenin İmam Olunca veya İmama Uyunca Namazı Kılış Şekli 1/259
7. Seferi Olan Kimsenin Sünnetleri Kılışı, Binek Üzerinde Namazın Kılınışı 1/260
8. Kuşluk Namazı 1/262
9. Kuşluk Namazıyla İlgili Diğer Rivayetler 1/264
10. Namaz Kılan Kimsenin Önünden Geçmenin Yasaklanması 1/265
11. Namaz Kılanın Önünden Geçmenin Caiz Olduğu Durumlar 1/267
12. Seferi Durumlarda Namaz Kılarken Önüne Sütre Koymak 1/269
13. Namazda İken Secde Mahallerini Düzeltmek 1/270
14. Namazda Safları Düzgün Tutmak 1/271
15. Namazda Elin Birini Diğeri Üzerine Koymak 1/272
16. Sabah Namazında Kunut Duası 1/273
17. Tuvalete Gitme İhtiyacı Varken Namaz Kılmanın Mekruh Oluşu 1/274
18. Namaz Vaktinde Beklemenin ve Namaza Gitmenin Fazileti 1/275
19. Secdede Elleri Alnın İki Yanına Koymak 1/279
20. Namazda İken Sağa Sola Dönmek ve Lüzumu Halinde El Çırpmak 1/280
21. İmama Rükûda Yetişmek 1/282
22. Namazda Rasûlullah (s.a.v.)'a Salavat Getirmek 1/283
23. Namazdan Önce ve Sonra Yapılan İşlerle İlgili Diğer Rivayetler 1/285
24. Namazla İlgili Çeşitli Rivayetler 1/290
25. Namaza Teşvikle İlgili Çeşitli Rivayetler 1/297

10
BAYRAMLAR KİTABI

1. Bayramlarda Gusül, Ezan ve Kâmet 1/301
2. Bayram Namazlarının Hutbe Okunmadan Önce Kılınması 1/302
3. Ramazan'da Bayram Günü Namazdan Önce Bir Şeyler Yemek 1/304
4. Bayram Namazlarında Tekbir Getirilmesi ve Kur'an Okunması 1/305
5. Bayram Namazlarından Önce ve Sonra Başka Namaz Kılınmayışı 1/307
6. Bayram Namazlarından Önce ve Sonra Başka Namaz Kılmaya Müsaade Edildiği Haller 1/308
7. Bayram Günü İmamın Namaz Vaktine Kadar Mescide Gelmesi ve Cemaatin de Hutbeyi Dinlemeden Ayrılmaması 1/309

11
KORKU NAMAZI KİTABI

1. Korku Namazı 1/313

12
KÜSUF (GÜNEŞ TUTULMASI) NAMAZI KİTABI

1. Küsuf Namazının Kılınış Şekli 1/319
2. Küsuf Namazıyla İlgili Diğer Rivayetler 1/323

13
YAĞMUR DUASI KİTABI

1. Yağmur duasında Yapılacak İşler 1/327
2. Yağmur Duasıyla İlgili Diğer Rivayetler 1/328
3. Yıldızlardan Yağmur İstenmesi 1/330

14
KIBLE KİTABI

1. Helâda Kıble Tarafına Dönülmemesi 1/335
2. Büyük ya da Küçük Su Dökerken Kıbleye Dönmekte Mahzur Olmayan Haller 1/336
3. Kıble Tarafına Tükürülmemesi 1/337
4. Kıble İle İlgili Çeşitli Rivayetler 1/338
5. Mescid-i Nebevî'nin Kutsiyeti 1/339
6. Kadınların Camiye Namaza Gidebilmesi 1/340

15
KUR'AN-I KERİM KİTABI

1. Kur'an-ı Kerim'e El Süren Kimsenin Abdestli Olması 1/345
2. Abdestsiz Olarak da Kur'an Okunabilmesi 1/347
3. Kur'an'ın Hiziblere Ayrılarak Okunmasıyla ilgili Rivayetler 1/348
4. Kur'an-ı Kerim'le İlgili Diğer Rivayetler 1/349
5. Tilâvet Secdesiyle İlgili Rivayetler 1/354
6. İhlas ve Mülk (Tebareke) Sûrelerini Okumanın Fazileti 1/357
7. Allah Teâlâ'yı Zikretmenin Fazileti 1/359
8. Dua İle İlgili Rivayetler 1/362
9. Dua Ederken Yapılacak İşlemler 1/367
10. Sabah ve İkindi Namazlarından Sonra Nafile Kılınmaması 1/370

16
CENAZELER KİTABI

1. Cenazenin Yıkanma Şekli 1/375
2. Cenazenin Kefenlenmesi 1/377
3. Cenazenin Önünde Yürümek 1/379
4. Cenazeye Meşaleyle Katılmak 1/380
5. Cenaze Namazında Tekbir 1/381
6. Cenaze Namazında Okunacak Dua 1/383
7. Cenaze Namazının Sabah Namazından Sonra Ortalık Aydınlanınca, Akşam Namazından Sonra Da Güneşin Sarılığı Kayboluncaya Kadar Kılınması 1/385

8. Cenaze Namazının Mescitte Kılınabilmesi 1/386
9. Cenaze Namazını Cemaatle Kılmak 1/387
10. Ölünün Defnedilmesi 1/388
11. Cenaze Geçerken Ayağa Kalkmak ve Mezar Üzerine Oturmak 1/391
12. Ölünün Arkasından Ağlamak 1/392
13. Başa Gelen Felaketlerin Ecrini Allah'dan Beklemek 1/395
14. Başa Gelen Felaketlerin Ecrini Allah'dan Beklemenin Faziletiyle İlgili Diğer Rivayetler 1/397
15. Kefen Soyuculuğun Vebali 1/400
16. Cenazeyle İlgili Çeşitli Rivayetler 1/401
İndeks 1/407

2. Cilt

17
ZEKÂT KİTABI

1. Zekâta Tabi Mallar 2/17
2. Altın ve Gümüş'ün Zekâtı 2/19
3. Madenlerin Zekâtı 2/23
4. Definelerin Zekâtı 2/25
5. Mücevherat Külçe Altın ve Anberin Zekâtı 2/26
6. Yetimlerin Mallarından Zekât Vermek ve Mallarını İşletmek 2/28
7. Mirasın Zekâtı 2/30
8. Alacakların Zekâtı 2/31
9. Ticari Emtianın Zekâtı 2/34
10. Servet Stoku Yapmanın Kötülüğü 2/36
11. Büyük ve Küçük Baş Hayvanların Zekâtı 2/37
12. Sığırların Zekâtı 2/39
13. Ortak Karışık Malların Zekâtı 2/44
14. Oğlak ve Kuzuların Zekâta Tâbi Oluşu 2/47
15. Biriken İki Senelik Zekâtın Ödenmesi 2/50
16. Zekât Tahsilinde Mükellefin Zora Sokulmasının Yasaklığı 2/51
17. Zekâtın Tahsili ve Harcanışı 2/52

18. Zekâtın Tahsilinde Zor Kullanılması ... 2/53
19. Üzüm ve Hurmanın Zekâtında Tahmin ... 2/55
20. Hububat ve Zeytinin Zekâtı ... 2/58
21. Zekât Düşmeyen Ziraî Ürünler ... 2/61
22. Zekât Düşmeyen Mallar: Meyvalar, Yonca ve Sebzeler ... 2/65
23. Kölelerin Atların ve Balın Zekâtı ... 2/66
24. Ehl-i Kitab ve Mecusîlerin Vergileri (Cizyeleri) ... 2/68
25. Zimmîlerin Gümrük Vergisi (Uşûr) ... 2/72
26. Sadakanın Satın Ya da Geri Alınması ... 2/73
27. Fitre Yükümlüsü ... 2/74
28. Fitrenin Miktarı ... 2/76
29. Fitrenin Ödenme Zamanı ... 2/77
30. Fitre Yükümlüsü Olmayanlar ... 2/77

18
ORUÇ KİTABI

1. Oruca Başlarken ve Bitirirken Hilâle Göre Hareket Edilmesi ... 2/81
2. Şafaktan Önce Oruca Niyetlenmek ... 2/99
3. İftarda Acele Edilmesi ... 2/100
4. Ramazan Orucuna Cünüp Başlamak ... 2/101
5. Oruçlunun Hanımını Öpebilmesi ... 2/104
6. Oruçlunun Hanımını Öpmesine Müsaade Edilmeyen Haller ... 2/107
7. Seferde Oruç Tutulması ... 2/108
8. Ramazanda Sefere Çıkan veya Seferden Dönenin Hareket Tarzı ... 2/110
9. Ramazan Orucunu Bozmanın Keffareti ... 2/111
10. Oruçlunun Kan Aldırabilmesi ... 2/114
11. Aşure Günü Oruç Tutulması ... 2/115
12. Ramazan ve Kurban Bayramlarında Oruç Tutmak ... 2/116
13. Aralıksız Birkaç Gün Hiç İftar Etmeden Oruç Tutmak ('Savm-ı Visal) ... 2/117
14. Hataen Adam Öldüren ve Zıhar Yapanın Keffareti ... 2/118
15. Oruçlu İken Hastalanmak ... 2/119
16. Oruç Nezri Olanın Nafile Tutabilmesi, Ölünün Yerine Oruç Tutulması ... 2/120

17. Orucun Kazasını veya Keffaretini Gerektiren Haller 2/122
18. Nafile Orucun Kazası 2/126
19. Bir Mazeretten Dolayı Ramazan Orucunu Tutamayanın Fidye Ödemesi 2/129
20. Orucun Kazası İle İlgili Bir Rivayet 2/131
21. Zevmi Şekte Tutulan Orucun Hükmü 2/131
22. Oruçla İlgili Muhtelif Rivayetler 2/132

19
İTİKAF KİTABI

1. İtikafın Niteliği 2/137
2. Oruçsuz İtikafa Girilmesi 2/141
3. İtikafa Giren Kimsenin Bayram Namazına Gidebilmesi 2/142
4. İtikafın Kazası 2/143
5. İtikafta Bulunanın Nikâhı 2/146
6. Kadir Gecesi 2/147

20
HAC KİTABI

1. İhrama Girmek İçin Gusledilmesi 2/153
2. İhramda Bulunan Kimsenin Yıkanabilmesi 2/154
3. İhramda Giyilebilecek Elbiseler 2/157
4. İhramda Boyalı Elbisenin Giyilebilmesi 2/158
5. İhramda Kemer Takılması 2/160
6. İhramlının Yüzünü Kapaması 2/161
7. Hac Esnasında Güzel Koku Sürünülmesi 2/163
8. Mikatlar (İhrama Girilen Yerler) 2/166
9. İhrama Girince Yapılacak İşler 2/168
10. İhramda Telbiye Getirirken Sesin Yükseltilmesi 2/171
11. İfrad Haccı 2/173
12. Kıran Haccı 2/174
13. Telbiyenin Kesilmesi 2/176
14. Mekke'den ve Başka Yerlerden Gelip Mekke'den İhrama Girmek 2/179
15. İhramlının Gönderdiği Kurbanlığa Nişan Takması 2/181
16. Hac Esnasında Kadının Aybaşı Olması 2/184

17. Hac Aylarında Umre Yapılması 2/185
18. Umre Telbiyesinin Bitişi 2/186
19. Temettu' Haccı 2/187
20. Temettu Haccının Yapılamıyacağı Durumlar 2/190
21. Umre İle İlgili Muhtelif Rivayetler 2/191
22. İhramda Bulunan Kimsenin Nikâhı 2/194
23. İhramlı Kimsenin Kan Aldırabilmesi 2/196
24. İhramlının Av Etinden Yemesinin Caiz Olduğu Haller 2/197
25. İhramda Bulunan Kimsenin Av Etinden Yiyemediği Haller 2/202
26. Haremde Avlanabilecek Hayvanlar 2/204
27. Harem Dahilinde Avlanmanın Cezası 2/205
28. İhramlı İken Öldürülebilinen Hayvanlar 2/207
29. İhramlının Yapabileceği İşler 2/209
30. Başkasının Yerine Hacca Gidilmesi 2/211
31. Hac Esnasında Düşman Muhasarasına Uğrayanın Durumu 2/212
32. Düşman Dışında Bir Engelden Dolayı Tavaf Yapamayanın Durumu 2/214
33. Kâbenin İnşasıyla İlgili Rivayetler 2/218
34. Tavaf Esnasında Remel Yapılması 2/220
35. Tavaf Esnasında İstilam Yapılması 2/222
36. İstilam Esnasında Hacerülesvedin Öpülmesi 2/223
37. Tavaf Esnasında Her Yedi Şavttan Sonra İki Rekât Namaz Kılmak (Tavaf Namazı) 2/224
38. Sabah ve İkindi Namazlarından Sonra Tavaf Yapılması 2/226
39. Beytullah'a Veda Edilmesi 2/228
40. Tavaf İle İlgili Muhtelif Rivayetler 2/230
41. Sa'y Yapmaya Safa Tepesinden Başlanması 2/232
42. Sa'y İle İlgili Çeşitli Rivayetler 2/233
43. Arefe Günü Oruç Tutulması 2/236
44. Bayram Günleri Oruç Tutulması 2/237
45. Kâbe'ye Gönderilen Kurbanlıklar 2/238
46. Kâbe'ye Gönderilecek Kurbanlığa Yapılacak İşler 2/240
47. Kâbe'ye Gönderilecek Kurbanlığın Sakatlanması veya Kaybolması 2/242
48. İhramlı İken Hanımı İle Cinsî Münasebette

Bulunanın Cezası 2/244
49. Hacca Yetişemiyenlerin Yapacağı İşler 2/247
50. Minadan Dönmeden Karısı İle Cinsi Münasebette Bulunmanın Cezası 2/249
51. Kâbe'ye Gönderilecek Kurbanlığın En Kolaya Geleni 2/251
52. Kâbe'ye Gönderilecek Kurbanlıkla İlgili Çeşitli Rivayetler 2/253
53. Arefe ve Müzdelife'de Vakfenin Yapılışı 2/256
54. Binek Üzerinde ve Temiz Olmadan Vakfe Yapılabilmesi 2/258
55. Haccı Kaçıran Kimsenin Vakfe Yapması 2/259
56. Kadın ve Çocuklara Öncelik Tanınması 2/260
57. Arafattan Müzdelifeye Dönüş 2/262
58. Hacda Kurban Kesilmesiyle İlgili Rivayetler 2/263
59. Kurban Kesimi 2/265
60. Hacda Tıraş Olma 2/266
61. Hacda Saç Kısaltmak 2/268
62. Hacda Saçları Keçelendirmek 2/270
63. Beytullah'ta Namazın Kılınışı, Arafatta Hutbenin Uzunluğu 2/271
64. Zilhiccenin Sekizinci Günü Mina'da Vakit Namazlarının, Mina ve Arafat'ta Cuma Namazının Kılınışı 2/273
65. Müzdelife'de Namazın Kılınışı 2/274
66. Mina'da Namazın Kılınışı 2/276
67. Mekke ve Mina'da İkamet Edenlerin Namazları 2/278
68. Teşrik Günleri (Bayram) Tekbirleri 2/278
69. Muarres ve Muhassab Denilen Yerlerde Namazın Kılınışı 2/280
70. Gece Mina'daki Vazifeleri İfa Ettikten Sonra Mekke'de Gecelemek 2/281
71. Cemrelerin Taşlanışı 2/282
72. Cemreleri Taşlama Hususundaki Ruhsatlar 2/284
73. Hacdan Dönüş 2/286
74. Hayızlı Kadının Mekke'ye Girişi 2/287
75. Aybaşı Olan Bir Kadının Ziyaret Tavafını Yapışı 2/289
76. Hacda Kuş ve Diğer Yaban Hayvanlarını Vuranların Verecekleri Fidye Miktarı 2/292
77. İhramlı İken Çekirge Öldürenin Cezası 2/295
78. Kurban Kesmeden Tıraş Olanın Ödeyeceği Fidye 2/296

79. Haccın Bir Menasikini Unutanın Yapacağı İşler 2/299
80. Fidye İle İlgili Çeşitli Rivayetler 2/300
81. Hacla İlgili Çeşitli Rivayetler 2/303
82. Yanında Yakın Akrabası Olmayan Kadının Hacca Gidebilmesi 2/309
83. Temettu Orucunun Zamanı 2/310

21
CİHAD KİTABI

1. Cihada Teşvik 2/313
2. Düşman Ülkesine Kur'an-ı Kerimle Yolculuk Yapmanın Yasaklığı 2/316
3. Savaşta Kadın ve Çocukları Öldürmenin Yasaklığı 2/317
4. Verilen Güvenceye Uymak 2/320
5. Allah Yolunda Bir Şey Verenin Yapacağı İş 2/321
6. Savaş Ganimetleriyle İlgili Çeşitli Rivayetler 2/322
7. Elde Edilen Ganimetten Beşte Bir Alınması 2/323
8. Elde Edilen Ganimet Beşte Birlere Taksim Edilmeden Önce Yenebilmesi 2/324
9. Düşmanın Eline Geçen Bir Malı Müslümanların Tekrar Ganimet Olarak Elde Edince Sahibine İadesi 2/325
10. Savaş Sırasında Öldürdüğü Düşmanın Üzerinden Çıkanların Ganimet Olarak Alınabilmesi (Seleb) 2/328
11. Askerlere Dağıtılan Ganimetin Elde Edilen Toplam Ganimetin Beşte Birinden Verilmesi 2/331
12. Savaşta Atlara da Ganimetten Pay Dağıtılması 2/332
13. Ganimete İhanet Edilmesi 2/334
14. Allah Yolunda Şehid Olmanın Fazileti 2/338
15. Şehitliğin İstenmesi 2/342
16. Şehitlerin Yıkanması 2/343
17. Allah Yolunda Yapıldığı Halde Hoş Karşılanmıyan Davranış 2/344
18. Cihada Teşvik 2/345
19. At Yarışları ve Savaş Harcamalarına Katkı 2/349
20. Müslüman Olan Zimmilerin Topraklarının Durumu 2/352

21. Mecburiyet Halinde Birkaç Kişinin Aynı Kabre Defnedilmesi; Rasûlullah'ın Vefatından Sonra Onun Va'dine Riayet 2/353

22
ADAKLAR VE YEMİNLER KİTABI

1. Yürümeyi Adamanın Gereği 2/357
2. Beytullah'a Kadar Yürümeyi Adamak 2/359
3. Kâbe'ye Kadar Yürümeye Yemin Etmek 2/362
4. Allah'a İsyan Olan Hususlarda Adağın Caiz Olmayışı 2/363
5. Yemin-i Lağv 2/366
6. Kefareti Gerektirmeyen Yeminler 2/367
7. Kefareti Gerektiren Yeminler 2/368
8. Yemin Keffaretinin Ödenişi 2/370
9. Yeminle İlgili Muhtelif Rivayetler 2/372

23
KURBANLAR KİTABI

1. Kurban Edilmesi Yasak Olan Hayvanlar 2/377
2. Kurbanların Seçiminde Müstehab Olan Hususlar 2/378
3. İmam Bayram Namazından Dönmeden Kurban Kesilmemesi 2/379
4. Kurban Etlerinin Saklanması ve Korunması 2/380
5. Kurbanda Ortaklık, Sığır ve Deve Kurbanında Ortakların Sayısı 2/382
6. Anasının Karnındaki Çocuk Adına Kurban Kesilmesi, Kurban Bayramı Günleri 2/384

24
HAYVAN KESME KİTABI

1. Hayvan Boğazlanırken Besmele Çekilmesi 2/387
2. Mecburiyet Halinde Hayvan Boğazlama Şekilleri 2/388
3. Hayvan Keserken Yapılması Mekruh Olan Şeyler 2/389
4. Kesilen Hayvanın Karnından Çıkan Yavrunun da Kesilmesi 2/390

25
AV KİTABI

1. Sopa ve Taşla Vurulan Avın Yenmesi 2/393
2. Eğitilmiş Hayvanlarla Av Yapılması 2/395
3. Deniz Avıyla İlgili Rivayetler 2/398
4. Yırtıcı Hayvanlardan Köpek Dişleri Olanların Etini Yeme Yasağı 2/400
5. Binek Hayvanlarını Yemenin Mekruhluğu 2/401
6. Murdar Olarak Ölen Hayvanların Derisini Kullanmak 2/402
7. Ölmüş Hayvan Eti Yemek Mecburiyetinde Kalınması ... 2/403

26
AKİKA KİTABI

1. Akika Kurbanıyla İlgili Rivayetler 2/407
2. Akikada Yapılan İşler 2/408

27
FERAİZ (MİRAS) KİTABI

1. Çocukların Mirastaki Payları 2/411
2. Kocaya Karısından, Kadına Kocasından Düşen Miras 2/414
3. Anne ve Babaya Çocuklarından Düşen Miras 2/415
4. Ana Bir Kardeşlerin Mirastaki Payları 2/417
5. Ana - Baba Bir Erkek Kardeşlerin Mirastaki Payları 2/418
6. Baba Bir Kardeşlerin Mirastaki Payları 2/420
7. Dedenin Mirastaki Payı 2/422
8. Ninenin Mirastaki Payı 2/426
9. Kelalenin Bıraktığı Mirasın Paylaştırılması 2/429
10. Halanın Mirası ve Mirastaki Payı 2/432
11. Mirasta Öncelik Hakkı Doğuran Sebepler 2/433
12. Mirastan Pay Alamayanlar 2/435
13. Farklı Dinlerde Olanların Mirasları 2/436
14. Öldürme ve Başka Sebeplerle Durumu Belli Olmayanlar 2/438
15. Ana Ve Babası Mülâane Yoluyla Boşanmış Çocuk ile Zinadan Doğma Çocuğun Mirası 2/440

İndeks 2/441

3. Cilt

28
NİKÂH KİTABI

1. Evlilik Teklifi 3/17
2. Bakire Kızın ve Dul Kadının Evlenmeleri Hususunda Müsaadelerinin alınması 3/19
3. Mehir ve Mehirsiz Evlilik Hakkındaki Rivayetler 3/21
4. Zifaf Odasında Eşlerin Başbaşa Kalması Halinde Mehrin Vacip Oluşu 3/25
5. Yeni Evlenen Kimse Bakire veya Dul Karısının Yanında Aralıksız Kaç Gün Kalmalı? 3/26
6. Nikâhtan Sonra Yerine Getirilmesi Gerekmeyen Şartlar 3/28
7. Muhallil ve Benzerinin Nikâhı 3/29
8. Bir Adamın Nikâhında Toplanması Caiz Olmayan Kadınlar 3/31
9. Boşanılan Kadının Annesiyle Evlenmenin Yasak Oluşu 3/32
10. Haram Olarak Temas Ettiği Kadının Kızıyla Evlenmek 3/35
11. Şer'an Caiz Olmayan Nikâhlar 3/36
12. Bir Kimsenin, Hür Karısının Üzerine Cariye Alması 3/38
13. Bir Kimsenin Boşadığı Karısına -Cariye Olarak- Malik Olması 3/39
14. Cariye Olarak Mülkünde Olan İki Kız Kardeş veya Anne ve Kızı ile Temas Yasağı 3/41
15. Bir Kimsenin Babasının Cariyesi ile Temas Etmesinin Caiz Olmayışı 3/43
16. Yahudi ve Hristiyan Cariyeleri Nikâhlamak Yasağı 3/45
17. İhsan (Evlilik) 3/47
18. Müta' Nikâhı 3/49
19. Kölelerin Evlenmesi 3/50
20. Karısı Kendisinden Önce Müslüman Olan Müşrikin Nikâhı 3/52
21. Düğün İle İlgili Hükümler 3/55
22. Nikâhla İlgili Diğer Hadisler 3/57

29
TALAK (BOŞAMA/BOŞANMA) KİTABI

1. Talakı Bainle Boşama 3/63
2. Erkeğin (Boşama Niyetiyle) Karısına Serbestsin, Kurtuldun Gibi Sözleri 3/66
3. Boşama Yetkisini Kadına Vermek Suretiyle Boşanma 3/69
4. Boşama Yetkisini Kadına Vermekle Bir Talak Hakkını Kullanma 3/70
5. Kadına Boşama Yetkisini Vermek, Boş olmasını Gerektirmez 3/72
6. Îla' (Karısına Yaklaşmama İçin Yemin Edilmesi) 3/74
7. Kölenin Îla'sı 3/78
8. Hür Kişinin Zıharı 3/79
9. Kölenin Zıharı 3/83
10. Kadının Muhayyerliği 3/84
11. Hul' (Kadının Bedelli Boşaması) 3/88
12. Bedel (Mal) Vererek Boşanan Kadının Talakı 3/90
13. Lian (Lânetleşme Yoluyla Boşanma) 3/92
14. Lian Neticesinde Annesi Üzerine Kaydedilen Çocuğun Mirası 3/97
15. Bakire Bir Kızı Boşama 3/98
16. Hastanın Boşaması 3/101
17. Boşadıktan Sonra Verilecek Mut'a (Hediye) 3/104
18. Kölenin Boşaması 3/105
19. Hamileyken Boşanan Cariyenin Nafakası 3/107
20. Kocasını Kaybeden Kadının İddeti 3/108
21. Hayızlar, Boşama İddeti ve Aybaşı Halindeyken Kadını Boşamak 3/110
22. Kendi Evinde Boşanan Kadının İddeti 3/114
23. Boşanan Kadının Nafakası: 3/116
24. Kocası Tarafından Boşanan Cariyenin İddeti 3/118
25. Boşanma İddeti İle İlgili Konular 3/119
26. Hakemler 3/122
27. Henüz Evlenmeden Boşamaya Dair Yemin 3/123
28. Karısıyla Cima Edemeyen Kocaya Tanınacak Zaman 3/124
29. Talakla Alakalı Hadisler 3/125
30. Kocası Ölen Hamile Bir Kadının İddeti 3/130

31. Kocası Ölen Kadının İddeti Bitinceye Kadar Kendi Evinde Durması ... 3/133
32. Efendisi Ölen Ümmü Veledin İddeti ... 3/136
33. Kocası Ya da Efendisi Ölen Cariyenin İddeti ... 3/137
34. Azil ... 3/138
35. Kocası Ölen Kadının Bir Süre Süslenmemesi ... 3/141

30
SÜT EMME KİTABI

1. Çocuğun Emmesi ... 3/149
2. Emme Çağından Sonraki Emme ... 3/154
3. Emme İle İlgili Hükümleri İhtiva eden Başka Hadisler 3/157

31
ALIŞ-VERİŞ KİTABI

1. Pey (Kaparo) Vermek ... 3/161
2. Kölenin Malı ... 3/164
3. Satılan Kölede Zuhur Eden Haller ... 3/165
4. Kölede Kusur ... 3/167
5. Şartla Satılan Cariye ... 3/172
6. Evli bir Cariyeye Efendisinin Yaklaşmasının Haram Oluşu ... 3/174
7. Ağacı Satılan Meyvenin Durumu ... 3/175
8. Ağaçtaki Meyvenin Olgunlaşmadan Önce Satışının Yasak oluşu ... 3/176
9. Ariyye Bey'i İle İlgili Hadisler ... 3/178
10. Satılan Meyve ve Hubûbatı Afetin Helak Etmesi ... 3/180
11. Meyve Satışında İstisna ... 3/182
12. Hurma Satışının Caiz Olmayan Türü ... 3/184
13. Müzâbene ve Muhâkale ... 3/187
14. Meyve Satışları İle İlgili Diğer Hadisler ... 3/191
15. Meyve Satışı ... 3/195
16. Külçe ve Sikke Halindeki Altını Gümüşle Değişmek ... 3/196
17. Sarf (Para Bozdurmak) ... 3/201
18. Tartarak Altınla Altın ve Gümüşle Gümüş Alışverişi 3/203
19. Iyne Yoluyla Alış Veriş ... 3/207

20. Vadeli Satışı Mekruh Olan Yiyecek Maddeleri 3/211
21. Peşin Para İle Sonradan Teslim Edilmek Üzere Gıda Maddeleri Almak 3/213
22. Yiyecek Maddelerinin Birbirleri İle Eşit Olarak Alınıp Satılması 3/216
23. Yiyecek Maddeleri Satışı İle İlgili Diğer Hadisler 3/220
24. İhtikar ve Malın Pahalanmasını Beklemek 3/224
25. Hayvanın Hayvan Karşılığı Satışı ve Selem 3/225
26. Hayvan Satışlarında Caiz Olmayan Şeyler 3/228
27. Hayvanları Et Karşılığında Satmak 3/230
28. Eti Et Karşılığında Satmak 3/232
29. Köpek Satışından Alınan Para 3/233
30. Selem (Alasıya) ve Malı Mal Karşılığında Satmak 3/234
31. Ticaret Mallarında Selem 3/236
32. Bakır-Demir ve Benzeri Madenlerin Satışı 3/239
33. Bir Pazarlıkta İki Satışın Yasaklığı 3/242
34. Meçhul Alış Veriş 3/245
35. Mülâmese ve Münabeze Yoluyla Satış 3/249
36. Murâbaha (Alış Verişte Kâr) 3/251
37 Fatura Üzerinden Satış 3/254
38. Alış Verişte Muhayyerlik 3/256
39. Borç ve Faiz 3/259
40. Borç ve Havale 3/262
41. Şirket, Tevliye ve İkale 3/265
42. Borçlunun İflas Etmesi 3/268
43. Borçlarda Caiz Olan Şeyler 3/272
44. Borçlarda Caiz Olmayan Şeyler 3/274
45. Pazarlık ve Alış Verişte Yasaklanan Şeyler 3/277
46. Alış Veriş Hakkındaki Diğer Hadisler 3/280

32
KIRÂD (SERMAYE-EMEK ORTAKLIĞI) KİTABI

1. Kâr Ortaklığı 3/287
2. Kâr Ortaklığında Caiz Olan Şeyler 3/289
3. Kâr Ortaklığında Caiz Olmayan Şeyler 3/291
4. Kâr Ortaklığında Caiz Olan Şartlar 3/293
5. Kâr Ortaklığında Caiz Olmayan Şartlar 3/295
6. Ticaret Mallarında Kâr Ortaklığı 3/300

7. Kâr Ortaklığında Kiralama 3/302
8. Kâr Ortaklığında Yetkisini Aşmak 3/303
9. Kâr Ortaklığında Caiz Olan Masraflar 3/305
10. Kâr Ortaklığında Caiz Olmayan Masraflar 3/306
11. Kâr Ortaklığında Borçlar 3/307
12. Kâr Ortaklığında Sermaye Sahibi Adına Mal Alıp Satmak 3/308
13. Kâr Ortaklığında Alacaklar 3/309
14. Kâr Ortaklığında Muhasebe 3/310
15. Kâr Ortaklığıyla İlgili Çeşitli Meseleler 3/312

33
MÜSAKAT (BAHÇE ve AĞAÇ ORTAKLIĞI) KİTABI

1. Müsakat İle İlgili Hadisler 3/317
2. Müsakatta Kölelerin Çalışması 3/327

34
ARAZİ KİRALAMA KİTABI

1. Arazi Kiralamakla İlgili Rivayetler 3/331

35
ŞUF'A (ÖNALIM) KİTABI

1. Şuf'a Hakkının Bulunduğu Yerler 3/335
2. Şuf'a Hakkı Bulunmayan Yerler 3/341

36
AKDİYE (YARGILAMA) KİTABI

1. Doğru Hükmetmeye Teşvik 3/347
2. Şahidlik 3/349
3. Hadd Cezası Gören Kişinin Şahitliği 3/351
4. Şahidle Beraber Yemin Edilmesi 3/352

5. Borçlu ve Alacaklı Olarak Ölen ve Tek Şahidi Olan Kişi 3/358
6. Davada Hüküm Verme Usulü 3/359
7. Çocukların Şahidliği 3/360
8. Peygamber Efendimizin (s.a.v.) Minberi Yanında Yalan Yere Yemin 3/361
9. Peygamber Efendimizin Minberi Yanında Yemin 3/362
10. Rehine El Konulamaması 3/363
11. Meyve ve Hayvanın Rehin Verilmesi 3/364
12. Hayvanın Rehin Bırakılması 3/366
13. İki Kişi Arasında Olan Rehin 3/367
14. Rehin İle İlgili Diğer Hükümler 3/368
15. Hayvan Kiralama ve Sözleşmeye Uymama 3/371
16. Kadının Tecavüze Uğraması 3/373
17. Hayvan ve Yiyecek Gibi Şeyleri Zayi Etmek 3/374
18. İslam'dan Dönen Kişi (Mürted) 3/375
19. Karısının Yanında Yabancı Bir Adam Yakalayan Kişi 3/377
20. Sokağa Atılan ve Kimin Olduğu Belli Olmayan Çocuk 3/379
21. Babası Üzerine Kaydedilen Çocuk 3/380
22. Nesebi İddia Edilen Çocuğun Mirası 3/384
23. Ümmü Veled Olan Kadınlar 3/386
24. Boş Araziyi İmar ve Islah Etmek 3/387
25. Sular 3/388
26. İnsanlara Faydalı Olmak ve Zarar Vermekten Sakınmak 3/389
27. Malların Taksim Edilmesi 3/392
28. Hayvanların Başkalarının Malına Zarar Vermesi 3/393
29. Hayvanlara Zarar Verenler 3/394
30. İşçilere (Sanatkârlara) Verilen Şeyler 3/395
31. Borcu Havale Etme ve Yüklenme 3/396
32. Özürlü Bir Kumaşı Almak 3/397
33. Kişinin Çocuklarından Birine Fazla Bir Şey Bağışlaması 3/399
34. Caiz Olmayan Bağış 3/401
35. Hibe 3/403
36. Sadakadan Dönüş 3/404
37. Umra 3/405
38. Buluntu Mal 3/407
39. Bulduğu Yitiği Harcayan Köle 3/409
40. Yitik Hayvanlar 3/410

41. Ölmüş Kimse Adına Sadaka Verilmesi 3/411

37
VASİYYET KİTABI

1. Vasiyyet Edilmesini Emir 3/415
2. Çocuğun, Aklı Ermeyen, Deli ve Ahmak Kimselerin Vasiyeti 3/417
3. Vasiyyetin, Malın Üçte Birini Geçemeyişi 3/419
4. Gebenin, Hastanın ve Cephede Bulunan Kişilerin Mallarının Durumu 3/422
5. Varise ve Yakınlara Vasiyyet 3/424
6. Kadınlaşmış Erkekler ve Çocuğu Alma Hakkı Olanlar 3/427
7. Caiz Olmayan Satış Halinde Malın İadesi 3/429
8. İsabetli ve İsabetsiz Hükümler 3/431
9. Kölelerin Zarar Vermesi ve Yaralaması 3/433
10. Geçerli Olan Bağış 3/434
İndeks 3/435

4. Cilt

38
ITK (KÖLE AZADI) VE VELÂ KİTABI

1. Köledeki Hisseyi Azat Etmek 4/17
2. Azat Etmenin Şartı 4/19
3. Azat Ettiği Kölelerden Başka Malı Olmayan Kimse 4/20
4. Azat Edilen Kölenin Malları 4/21
5. Ümmü Veled Cariyeleri Azat Etmek ve Azat Konusundaki Diğer Hükümler 4/23
6. Azat Edilmesi Vacib Olan Kölelerin Yerine Azat Edilebilenler 4/24
7. Azat Edilmesi Gereken Kölelerin Yerine Azat Edilmeyenler 4/27
8. Ölenin Adına Köle Azat Etmek 4/29

9. Azat Edilmesi Faziletli Olan Köle ve Zina Eden Cariye ve Çocuğun Azat Edilmesi 4/30
10. Velâ'nın Azat Edene Aitliği 4/31
11. Azat Edilen Kölenin Velası 4/34
12. Velânın Miras Olarak Taksimi 4/37
13. Saibenin Mirası ve Yahudi ve Hıristiyanın Azad Ettiği Kölenin Velâsı 4/39

39
MÜKATEB KİTABI

1. Mükatebin Hükmü 4/43
2. Kitabet Borcunu Ödeme Sorumluluğu 4/49
3. Mükatebe İlişkisini Kesmek 4/52
4. Mükatebin Yaralaması 4/57
5. Mükatebin Satılması 4/60
6. Mükatebin Çalışması 4/63
7. Zamanı Gelmeden Borcunu Ödemesi Halinde Mükatebin Hürriyetine Kavuşması 4/65
8. Hürriyetine Kavuşan Mükatebin Mirası 4/67
9. Mükatebe ve İlâve Şartların İleri Sürülmesi 4/69
10. Kölesini Azat Eden Mükatebin Velâsı 4/71
11. Mükatebin Azat Edilemeyeceği Durumlar 4/74
12. Mükateb ve Ümmü Veledini Azat Etmek 4/75
13. Mükatebi Azat Etmeyi Vasiyyet 4/76

40
MÜDEBBER KİTABI

1. Müdebberin Hükmü 4/85
2. Tedbir Akdi Hakkında Diğer Hükümler 4/87
3. Ölüme Bağlı Olarak Azat Etmeyi Vasiyyet 4/89
4. Müdebbere Cariye İle Efendisinin Cinsel İlişkisi 4/92
5. Müdebberin Satılması 4/93
6. Müdebberin Yaralanması 4/96
7. Ümmü Veledin Yaralaması 4/99

41
HUDUD (ŞERÎ CEZALAR) KİTABI

1. Recm (Taşlayarak Öldürme Cezası) İle İlgili Hükümler 4/103
2. Zina İşlediğini İtiraf 4/113
3. Zina Cezasıyla İlgili Diğer Hadisler 4/115
4. Zorla Zina Edilen Kadın 4/117
5. İffete İftiranın Cezası 4/118
6. Had Cezası Gerektirmeyen Haller 4/122
7. El Kesmeyi Gerektiren Hırsızlık 4/124
8. Kaçak Hırsız Kölenin Elinin Kesilmesi 4/127
9. Mahkemeye İntikal Ettikten Sonra Hırsızın Affedilmezliği 4/129
10. El Kesmekle İlgili Diğer Meseleler 4/131
11. El Kesmeyi Gerektirmeyen Şeyler 4/137

42
İÇECEKLER VE İÇKİLER KİTABI

1. Şarap İçmenin Cezası 4/143
2. İçerisinde Şıra Yapılması Yasaklanan Kaplar 4/145
3. Çeşitli Meyve Sularının Karıştırılarak Şerbet Yapılışının Mekruh Oluşu ve Birleştirilerek Şarap Yapılması Mekruh Olan Şeyler 4/147
4. Şarabın Haram Kılınması 4/148
5. Şarabın Haram Kılınmasıyla İlgili Diğer Hadisler 4/150

43
DİYETLER (KANLIKLAR) KİTABI

1. Diyetler 4/155
2. Diyetle Yapılacak Şey 4/156
3. Ölenin Velisi Kabul Ettiğinde Kasden Adam Öldürme Diyeti ve Delinin Cinayeti 4/157
4. Kasıt Olmaksızın Hataen Adam Öldürmede Diyet 4/159
5. Hataen Yaralama Diyeti 4/161
6. Kadının Diyeti 4/163
7. Ceninin Diyeti 4/166

8. Tam Diyet Gereken Organlar 4/169
9. Görme Kuvveti Giden Gözün Diyeti 4/171
10. Yüz ve Baştaki Yaranın Diyeti 4/172
11. Parmakların Diyeti 4/175
12. Dişlerin Diyeti 4/177
13. Dişlerde Diyetin Hükmü 4/179
14. Köleyi Yaralamanın Diyeti 4/180
15. Zimmî'nin Diyeti 4/182
16. Diyeti Suçlunun Kendi Malından Ödemesi Gereken Durumlar 4/184
17. Diyete Varis Olma ve Diyetin Ağırlaştırılması 4/187
18. Diyetle İlgili Diğer Konular 4/191
19. Pusu Kurarak ve Sihirle Adam Öldürme 4/196
20. Kasden Adam Öldürmenin Cezası 4/197
21. Adam Öldürmede Kısas 4/199
22. Kasden Öldürmede Affetme 4/202
23. Yaralarda Kısas 4/203
24. Serbest Bırakılan Kölenin Diyet ve Cinayeti 4/205

44
KASAME KİTABI

1. Yemine Ölü Sahiplerinden Başlanması 4/209
2. Kasden Adam Öldürmede Kan Davacılarından Yemin Etmeleri Caiz Olanlar 4/215
3. Hataen Adam Öldürmede Yemin (Kasame) 4/217
4. Kasamede Miras 4/218
5. Kölelerde Kaseme 4/220

45
MUHTELİF KONULAR KİTABI

1. Medine ve Medine'lilere Resûlullah (s.a.v.)'ın Duası 4/223
2. Medine'de İkamet Etme ve Oradan Göç 4/225
3. Medine'nin Harem (Kutsal) Kılınması 4/229
4. Medine'de Veba Hastalığıyla İlgili Hadisler 4/231
5. Yahudilerin Medine'den Çıkarılıp Sürülmesi 4/233
6. Medine İle İlgili Diğer Hadisler 4/235
7. Veba Hastalığıyla İlgili Hadisler 4/237

46
KADER KİTABI

1. Kader Hakkında Konuşmanın Yasaklanması 4/245
2. Kadercilerle İlgili Hadisler 4/248

47
GÜZEL AHLÂK KİTABI

1. Güzel Ahlâkla İlgili Hadisler 4/253
2. Haya İle İlgili Hadisler 4/256
3. Öfke İle İlgili Hadisler 4/257
4. Küs Durmama İle İlgili Hadisler 4/258

48
GİYİM-KUŞAM KİTABI

1. Süslenme Maksadıyla Elbise Giyme 4/263
2. Boyalı Elbise Giyme ve Altın Ziynet Takma 4/265
3. İpek Elbise Giyilmesi 4/267
4. Kadınların Giymesi Mekruh Olan Elbiseler 4/268
5. Erkeğin Elbisesini Uzatıp Sarkıtması 4/269
6. Kadının Elbisesini Uzatması 4/271
7. Ayakkabı Giymek 4/272
8. Elbise Giymek 4/274

49
HZ. PEYGAMBER (s.a.v.)'İN NİTELİKLERİ KİTABI

1. Hz. Peygamber (s.a.v.) Efendimiz'in Vasıfları 4/279
2. Meryem Oğlu İsa (a.s.) ve Deccal'ın Vasıfları 4/280
3. İnsanî Güzel Adetler 4/281
4. Sol Elle Yemenin Caiz Olmayışı 4/282
5. Yoksullar 4/283
6. Kâfirin Çok yiyerek Karnını Şişirmesi 4/284
7. Gümüş Kaptan İçmek ve İçilecek Şeye Üflemek 4/285

8. Ayakta Su İçmek 4/286
9. Süt, Su ve Benzeri İçecekleri İçtikten Sonra Sağdakine Vermek 4/287
10. Yeme-İçme İle İlgili Diğer Hadisler 4/289
11. Et Yemek 4/302
12. Yüzük Takmak 4/303
13. Hayvanların Boynundaki Çıngırak ve Takıları Çıkartmak 4/304

50
NAZAR (GÖZ DEĞMESİ) KİTABI

1. Göz Değmesinden Dolayı Abdest Almak 4/307
2. Göz Değene Okumak 4/310
3. Hastaların Alacağı Ecir 4/312
4. Hastalara Okumak 4/314
5. Hastaların Tedavisi 4/316
6. Sıtmaya Karşı Soğuk Su ile Yıkanmak 4/318
7. Hasta Ziyareti ve Uğursuzluk 4/319

51
SAÇ VE SAKAL KİTABI

1. Saç ve Sakalda Sünnet 4/323
2. Saçları Düzeltmek 4/325
3. Saçları Boyamak 4/326
4. Kötülükten Korunmak İçin Okunacak Dualar 4/327
5. Allah İçin Birbirini Sevmek 4/330

52
RÜYA KİTABI

1. Rüya Hakkındaki Rivayetler 4/337
2. Tavla Oynamak 4/340

53
SELÂM KİTABI

1. Selamlaşma Şekli 4/343

2. Yahudi ve Hristiyanlara Selam Vermek 4/345
3. Selam Hakkında Çeşitli Rivayetler 4/346

54
İZİN İSTEME KİTABI

1. İçeri Girmek İçin İzin İstemek 4/351
2. Aksırana «Yerhamükellah» Demek 4/354
3. Resim ve Heykeller 4/355
4. Keler Yemek 4/358
5. Köpeklerle İlgili Rivayetler 4/361
6. Koyunlar Hakkındaki Rivayetler 4/363
7. Yağ İçersine Fare Düşmesi ve Namazdan Önce Yemeğe Başlamak 4/365
8. Uğursuzluktan Sakınmak 4/366
9. Mekruh Olan İsimler 4/367
10. Kan Almak ve Kan Alanın Ücreti 4/369
11. Doğu Konusundaki Rivayetler 4/370
12. Yılanları Öldürmek 4/371
13. Yolculukta Söylenecek Şeyler 4/373
14. Yolculukta Yalnız Bulunmak 4/374
15. Yolculukta yapılacak İşler 4/375
16. Kölelere Yumuşak Davranmak 4/376
17. Köle ve Bağışı Hakkındaki Rivayetler 4/377

55
BEY'AT KİTABI

1. Bey'at Hakkındaki Rivayetler 4/381

56
KONUŞMA KİTABI

1. Sevilmeyen Sözler 4/385
2. Diline Sahip Olmak 4/387
3. Allah'ı Anmadan Konuşmanın Mekruhluğu 4/388
4. Gıybet 4/389
5. Dilden Korkmak 4/390

6. Birinin Yanında İki Kişinin Gizli Konuşması 4/392
7. Yalan ve Doğru Sözler 4/393
8. Malı Gereksiz Yerlere Harcamak ve İki Yüzlülük 4/395
9. Bir Kimsenin Ameli Yüzünden Topluma Ceza Verilmesi 4/396
10. Takva 4/397
11. Gök Gürültüsü Duyulunca Ne Denir? 4/398
12. Resûlullah (s.a.v.)'in Terikesi 4/399

57
CEHENNEM KİTABI

1. Cehennemin Evsafı 4/403

58
SADAKAYA TEŞVİK

1. Sadakaya Teşvik 4/407
2. Dilencilikten Kaçınmak 4/411
3. Mekruh Olan Sadaka 4/415

59
İLİM KİTABI

1. İlim Talebi 4/419

60
MAZLUMUN DUÂSI KİTABI

1. Mazlumun Duasından Sakınma 4/423

61
PEYGAMBERİMİZİN (S.A.V) İSİMLERİ KİTABI

1. Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in İsimleri 4/427

Genel İndeks (1 -4. Ciltler) 4/429

İMAM MALİK
(93-179/712-795)
ve
MUVATTA

I- İMAM MALİK:

a) Hayatı ve Şahsiyeti:

Malik b. Enes b. Amir (93-179/712-795), Medine'de doğdu ve öldü. Dedeleri Yemen'den gelip Medine'ye yerleşmişti.

İmam Malik, hadis ve rivayet, fıkıh ve re'y ilimlerini tahsil etmiştir. Pekçok hocadan ders almıştır. Nafi, Abdurrahman b. Hürmüz, Muhammed b. Müslim b. Şihab ez-Zührî, Yahya b. Said, Rebiatu'r-Re'y bunlardandır. Abdullah b. Ömer'in azatlısı Nafi'den İbn Ömer'in rivayetlerini, sahabîlerin amellerini ve Hz. Ömer'in tatbikatını öğrenmiştir.

İmam Malik tahsilini bitirip Medine hukukunu kavradıktan, liyakati konusunda içlerinde fıkıh ilmini öğrendiği yetmiş kadar büyük fukahanın şahitliğinden sonra fetva vermeye ve öğretime başlamıştır. İlk zamanlar Mescid-i Nebî'de ders okutuyor, fetva veriyordu. Daha sonra idrarını tutamama rahatsızlığından dolayı evine taşındı, orada ders okutmaya ve fetva vermeye devam etti. Gerek camide, gerekse evindeki derslerinde, Ebu Hanife'nin metodunun aksine, talebesiyle tartışma ve fikir alışverişinde bulunmaksızın sadece bilgi verme ve anlatma metodunu uyguladı. Bu sebepten sağlığında kendisiyle talebesi arasında mevcut bir ihtilaf kaydedilmez. Ama vefatından sonra bazılarının onun fikirlerine muhalif görüşleri nakledilmiştir.

İmam Malik, uzun ömründe yedi Emevî, beş Abbasî halifesi, otuz Medine valisi görmüştür.

İMAM MALİK
(93-179/712-795)
ve
MUVATTA

I- İMAM MALİK:

a) Hayatı ve Şahsiyeti:

Malik b. Enes b. Amir (93-179/712-795), Medine'de doğdu ve öldü. Dedeleri Yemen'den gelip Medine'ye yerleşmişti.

İmam Malik, hadis ve rivayet, fıkıh ve re'y ilimlerini tahsil etmiştir. Pekçok hocadan ders almıştır. Nafi, Abdurrahman b. Hürmüz, Muhammed b. Müslim b. Şihab ez-Zührî, Yahya b. Said, Rebiatu'r-Re'y bunlardandır. Abdullah b. Ömer'in azatlısı Nafi'den İbn Ömer'in rivayetlerini, sahabîlerin amellerini ve Hz. Ömer'in tatbikatını öğrenmiştir.

İmam Malik tahsilini bitirip Medine hukukunu kavradıktan, liyakati konusunda içlerinde fıkıh ilmini öğrendiği yetmiş kadar büyük fukahanın şahitliğinden sonra fetva vermeye ve öğretime başlamıştır. İlk zamanlar Mescid-i Nebî'de ders okutuyor, fetva veriyordu. Daha sonra idrarını tutamama rahatsızlığından dolayı evine taşındı, orada ders okutmaya ve fetva vermeye devam etti. Gerek camide, gerekse evindeki derslerinde, Ebu Hanife'nin metodunun aksine, talebesiyle tartışma ve fikir alışverişinde bulunmaksızın sadece bilgi verme ve anlatma metodunu uyguladı. Bu sebepten sağlığında kendisiyle talebesi arasında mevcut bir ihtilaf kaydedilmez. Ama vefatından sonra bazılarının onun fikirlerine muhalif görüşleri nakledilmiştir.

İmam Malik, uzun ömründe yedi Emevî, beş Abbasî halifesi, otuz Medine valisi görmüştür.

İmam Malik, Hz. Ali evladını hilafet davasında haklı görürdü. 144/761'de halife Mansur onu Mekke'deki Hasenîlere (Hz. Hasan taraftarlarına) göndermiş ve hilâfet iddiasıyla itham edilen Muhammed en-Nefsu'z-Zekiyye ve kardeşi İbrahim b. Abdillah kardeşleri istetmişti. Bu, kendisinin umumî bir hürmet kazanmış olduğunu ve hiç olmazsa siyaset bakımından, hükümdara düşman olmayan bir vaziyet almış bulunduğunu gösterir. Muhammed en-Nefsu'z-Zekiyye, 145/762'de isyan etti ve Medine'yi zaptetti. Medine'liler iki arada tereddüt içinde kaldılar. Durumu İmam Malik'e sordular. O da Mansur'a yapılan bey'atın ikrahla, zor altında yapıldığını, ikrahın muteber olmadığını, mükrehin talâkının bile sayılmadığını söyledi ve fetva verdi. Bunun üzerine ihtiyatı elden bırakmayan şehir halkının çoğu en-Nefsu'z-Zekiyye'ye bey'at ettiler. Mansur'un ordusu en-Nefsu'z-Zekiyye'yi şehid etti. İmam Malik, ayaklanmaya faal olarak katılmayıp evinde kaldı. Buna rağmen 147/764'te, ayaklanmanın başarısızlığa uğraması üzerine, Medine valisi Ca'fer b. Süleyman tarafından kırbaçla dövülmek suretiyle cezalandırıldı. Bunun sonucunda omuzu yerinden çıktı ve omuzunda bir sakatlık kaldı ki bu şöhretini daha da arttırmıştır. İmam Malik, daha sonra Abbasî halifeleri tarafından hürmet görmüştür. 160'ta Mehdî, Mekke'de Harem'de yapılacak inşaat vesilesiyle onunla münakaşa etmiş, ölüm yılı olan 179'da Harun Reşid hac münasebetiyle gelip onunla görüşmüştür.

İmam Malik, ayrıca Harun Reşid'e bir mektup yazarak, ona öğüt vermiş, Yüce Allah'ın öfkesinden sakındırmış, Allah'a itaat olan şeyi emretmesini, Allah'tan korkanlara danışmasını, kötüleri dost edinmekten kaçınmasını, mazluma yardım etmesini ve insanlara âdil davranıp adaletsizlikten kaçınmasını istemiştir. İmam Malik, çağındaki siyasî hayat konusunda nemelazımcı ve çekimser değildi, muhalefet konusunda gerektiğinde yerine getirdiği açık bir rolü vardı.

Bütün bunlar, bazı şiî yazarların, kendisine muhalefet etme ve imamları Cafer Sadık'ın şahsında Ehl-i Beyt'in fikhıyla rekabet etmek için işbaşındaki Abbasî iktidarınca yönlendirilmiş olduğunu ileri sürmesinin, tarihî bir temelden yoksun bulunduğunu gösterir.

b) Usûlü ve İctihad Felsefesi:

İmam Malik, ehl-i hadis ve Hicaz'ın reisi olarak tanınmıştır. İlim ve âlimlere büyük değer verir, Allah'ın kendisine lutfettiği ilmi, fark gözetmeksizin herkese verebilmek için büyük gayret göstermiştir. Abbasi halifesi Harun Reşid'in hacca geldiği sırada, oğulları Emin ile Me'mun'a ders verdirmek için kendisini huzuruna çağırtması üzerine verdiği cevap meşhurdur: "İlim gelmez, ilme gidilir." Elli yıl kadar süren hocalık hayatında, hadis dersleri ve vuku bulmuş olaylarla ilgili görüş beyanı (fetva) olmak üzere iki çeşit ilmî faaliyeti sürdürmüştür.

İmam Malik her ne kadar ictihad ve istinbat konusunda bazı kaidelei açıklasa ve diğer bazılarına işaret etse de, ictihad ve hüküm çıkarmaya dair kaide ve metodlarını, mezhebinin usulünü bizzat yazmamıştır. Ancak Muvatta'daki bazı sözleriyle, bu kitabın yanısıra el-Müdevvene adlı kitapta nakledilen içtihatları, mensuplarına onun usulünü belirleme imkânını vermiştir.

Buna göre İmam Malik'in usulü şöyledir:

1) Kur'ân'a başvurmak.

2) Sünnete başvurmak: Sünnetin sahih oluşuyla ilgili sıkı şartları vardır. Kıyası ve Medine'lilerin uygulamasını tercih eder. Çünkü Medine'lilerin uygulaması, babalarından ve dedelerinden gelmiş, mütevatir sünnet derecesindedir.

3) İcma, İmam Malik, "el-Emru'l-Muctemau aleyh" (ittifak edilen durum) terimiyle, sık sık icma'dan söz ederek, bunu bir delil olarak kabul etmiştir.

4) Re'y, İmam Malik, bazılarına göre hadisçilerden sayılmasına rağmen, hüküm çıkarma yönteminde (istinbatta) re'ye de geniş yer vermektedir.

İmam Malik'e nisbet edilen delillerden sahabe kavli sünnet içinde; kıyas mesalih-i mürsele; seddu'z-zerai, istihsan; ıstıshab ise re'y içinde düşünülmüştür.

5) Medine halkının ameli.

İmam Malik vahyi müşahede eden, Rasulullah'ın (s.a.v.)

tatbikatını görüp yaşayarak amelî bir şekilde nesillere aktaran Medine halkının ameline, belli şartlar içinde önem veriyor, hükümlerine kaynak ediniyor ve ona muhalif hareket edenleri kınıyordu. Nitekim Leys b. Sa'd'e yazdığı risalesinde bu yüzden onu ikaz etmişti.

Leys b. Sa'd ona verdiği cevapta, sahabe ve Medine halkı hakkında söylediği iyi sözleri aynen kabul etmekte, fakat diğer İslâm memleketlerine de büyük sahabîlerin gittiğini, oralarda bulunan halkın da bunların söz ve amellerini aynen benimseyip naklettiklerini ifade ederek bu noktada ondan ayrılmaktadır.

İmam Malik, Muvatta'daki hükümleri kastederek şöyle demiştir. "Bu kitapta bulunanların çoğu re'ydir. Yemin ederim ki bunlar bana ait re'y değildir; ilim, fazilet ve takva sahibi üstadlarımdan duyduklarımdır. Bu üstadların sayısı çok olduğu için, kendime izafe ederek re'y dedim. Onların re'yleri de tıpkı benimki gibi olup, sahabeden intikal etmiştir. Burada el-emru'l-muctema aleyh (bizdeki ittifak edilen hüküm) dediklerim, ilim ve fıkıh sahibi âlimlerin ittifakla kabul edip, ihtilaf etmedikleri meselelerdir. El-emru indena (bizdeki durum/hüküm) veya el-emru bi-belediha (bölgemizdeki durum/hüküm) dediklerim, bizde halkın uyguladığı, hükümlerin buna göre verilegeldiği, avam, havas herkesin bildiği hükümlerdir. Ba'du ehli'l-ilm (bazı âlimler) dediklerim, âlimlerin görüşleri içinde benim beğenip tercih ettiklerimdir. Onlardan duymadıklarım gelince içtihad ettim, erişebildiklerimin görüşleriyle kendi re'yimi karşılaştırdım ki haktan ve Medine halkının mezhebinden uzaklaşmış olmayayım."

Dinin muteber veya reddedilmiş kabul ettiği maslahatların dışında kalmakla beraber, muteber maslahatlara yakın bulunan mesalih-i mürsele'yi bir delil olarak kabul eden İmam Malik, muteber olduğuna şer'î delâlet bulunan maslahatları öncelikle kabul ve tatbik etmiştir. Bu, ibadet değil, muamelât sahasında olmuştur.

İmam Malik ictihad usulü konusunda şunları söyler: "*Rasûlullah (s.a.v.) müstesna herkesin sözü kabul ve reddedilebilir.*"

"Kendi imamını taklid yüzünden sahabe kavlini terkeden kimseye tevbe teklif edilir."

"Ben bir beşerim; hata da, isabet de ederim. Re'y ve içtihadımı inceleyin; Kur'an ve sünnete uyan her sözümü alın, onlara uymayan bütün sözlerimi de terkedin."

İmam Malik, hac dışında Medine'den hiç ayrılmamıştır. Hatta Harun Reşid, kendisiyle birlikte Bağdat'a gelmesini istediğinde, Hz. Peygamber'in kabri civarında kalmayı, Bağdat ve başka yerlere gitmeye tercih ederek, teklifi kabul etmemiştir. Medine'de kalışı, uzun ömürlü oluşu, kendisine gelen birçok kişi üzerinde büyük etki yapmıştır. İslam topraklarının muhtelif yerlerinden, Mısır, Şam, Irak, Kuzey Afrika ve Endülüs'ten ilim öğrenmek isteyenler İmam Malik'e gelmişler, onunla beraber bulunup ilim öğrenmişlerdir. Büyükden küçümsenmeyecek sayıda öğrencisi vardı. Mezhebini işte bu talebeleri Mısır, Kuzey Afrika ve Endülüs'te yaymışlardır. Öğrencileri arasında büyük hukukçular da vardı.

c) Öğrencileri:

Mısır'lı talebeleri arasında Malik'in müctehid talebelerinden biri olan, birçok âlim yanında, İmam Malik'den de ders alan Abdurrahman b. Kasım; hocası tarafından Mısır fakihi ve müftüsü olarak adlandırılan Abdullah b. Vehb b. Müslim; İbnu'l-Kasım'dan sonra Mısır fıkıh reisi olan Eşheb b. Abdilaziz el-Kaysî; Eşheb'ten sonra üstadlığa geçen, İmam Malik'in Muvatta'sını sema (bizzat duyma) yoluyla rivayet eden ve İmam Şafiî'nin de kendisinden çok faydalandığı Abdulah b. Abdilhakem el-Mısrî vardır.

Tunus'lu Ali b. Ziyad, İmam Malik ve Leys b. Sa'd'den ders okumuştur. Ailesi aslen Nişabur'lu olup Tunus'ta doğan Esed b. el-Fırat, Muvatta'yı İmam Malik'ten sema (bizzat duyma) yoluyla öğrendi; Irak'a gitti, Irak fıkhını öğrendi, Ebu Yusuf'a Muvatta'yı rivayet etti.

İmam Malik ile Ebu Hanife, hac mevsiminde bir araya gelmiş, ilmî ve nezîh münazaralar yapmışlar, her ikisi de birbirini takdir etmişlerdir. Ebu Hanife'nin vefatından sonra oğlu Hammad, İmam Malik'e gidip birçok meseleleri sorarak ondan yararlanmış, İmam Malik de yine birçok fıkhî meselede ondan Ebu Hanife'nin hüküm ve delillerini sorup öğrenmiştir. Ebu Hanife'nin talebelerinden İmam Muhammed, önce İmam Sevrî'den, sonra da üç yıl

ayrılmaksızın İmam Malik'den hadis tahsil etmiş, bu arada İmam Malik de ondan Ebu Hanife'nin fıkıh esaslarını öğrenmiştir. Bütün bunlar, Hicaz (hadis) ve Irak (re'y) ekollerini birbirine yaklaştırmış, hatta kaynaştırmış, ilimde taassubun yersizliğini göstermiştir.

Talebelerine rivayette bulunduğu hadisler,eserler, kendisine sorulan konularda verdiği fetvalar, onlar tarafından yazılmıştır. İmam Malik onları bu işten ne alıkoymuş, ne de yazmalarını emretmiştir. Ancak bazan verdiği fetvaların hepsini yazmalarını istememiştir. İmam Malik fiilen meydana gelen konularda cevap vermek ister, farazî (teorik) meselelerden hoşlanmazdı. Hatta bazı talebeleri henüz meydana gelmemiş konularda soru sormak istediklerinde, sanki meydana gelmiş bir olaymış gibi, herhangi biri vasıtasıyla hocalarına sordururlardı.

d) Eserleri:

İmam Malik'in eserleri iki gruptur:

– Fıkha dair eserleri:

1) Muvatta: Fıkha dair eserlerinin en meşhurudur.

2) Kitabu's-Sunen (Sunne): Abdullah b. Abdilhakem tarafından nakledilmiştir.

3) Kitabu'l-Menâsik.

4) Kitabu'l-Mucâlesât: Abdullah b. Vehb tarafından nakledilmiştir.

5) Kitabu'l-Akdıye: Abdullah b. Abdilcelil tarafından rivayet edilmiştir.

6) Risale fi'l-Fetva: Nadid b. Nazzâr ile Muhamed b. Mutarrif tarafından rivayet edilmiştir.

Bütün bu eserlerin mevsukiyeti (İmam Malik'e aitliği) şüphelidir. Bunlar İmam Malik'in ilk talebeleri zamanına kadar çıksa bile, İmam Malik'e isnad edilmesi uygun olan kısmın tesbiti müphem kalmaktadır. Bazan bu eserler, bu talebelerin eserleri olarak da gösterilmiştir.

7) Risale: Ebu Yusuf'un Kitabu'l-Harac'ına, Malikî mezhebine göre, bir ilave teşkil eder görünen, halife Harun Reşid'e karşı itirazlar ihtiva eden bu eserin mevsukiyeti hakkında ciddî zanlar vardır. Bulak'ta 1311'de yayımlanmıştır.

8) el-Mudevvenetu'l-Kubrâ: Tunus'lu Sehnun b. Abdisselam (Ö. 240/854), Esed b. Furat'tan okuduğu el-Esediyye'yi Mısır'da İbnu'l-Kasım'a arzetmiştir. İbnu'l-Kasım'la yaptıkları tashih ve ilaveleri Esed kabul etmemiş, bu ikinci eser el-Esediyye'nin yerini alarak "el-Mudevvene" adıyla anılmıştır. Fıkıh konularına göre tertiplenmiş olup kırk bin mesele, dört bin hadis, otuzaltıbin eseri (sahabe ve tabiûn kavli) içermektedir. İlk kez Mısır'da 1323'te yayımlanmış olan Sehnun'a ait bu eser, çoğu kez İmam Malik'e nisbet edilir.

– Muhtelif konulardaki eserleri:

1) Tefsir,

2) Risale fi'l-Kader ve'r-Red ale'l-Kaderiyye,

3) Kitabu'n-Nucûm,

4) Kitabu's-Sirr,

Elde bulunmayan bu kitapların İmam Malik'e aidiyetleri de kesin değildir.

II- MUVATTA:

a) Özellikleri:

Muvatta, İmam Malik'in en meşhur eseridir. Fıkıh konularıyla ilgili bir kısım hadisi, Medine halkının uygulamalarını, sahabe ve tabiûn fetvaları ile İmam Malik'in kendi içtihadlarını içine alır. Bu eserde, rivayette bulunduğu âsâra kıyasla, bazı meselelerde görüşlerini, rivayetlerine dair tefsir ve eğilimlerini, görüşlerden bazılarının diğerlerine tercih ediliş sebeplerini de anlatmıştır. Bu eseri için çok uğraşmış, fıkhın konularına göre düzenlemiştir.

Kalabalık bir grup, İmam Malik'in sağlığında bu eseri kendisinden okumuştur.

Abbasî halifeleri Mansur ile Harun Reşid, Muvatta'ı bütün ülkede uygulanacak bir kanunname olarak kabul etmek istemişlerse de, İmam Malik içtihad hürriyetini zedeleyeceği gerekçesiyle bu tekliflerini kabul etmemiştir.

Muvatta'da 600'ü müsned, 222'si mürsel, 613'ü mevkuf, 285'i maktu 1720 kadar hadis vardır. Önce Hz. Peygamber'den gelen hadisleri, sonra Ashab'dan, daha sonra da tabiûndan gelen haberleri (âsâr) zikretmektedir. En sonunda da kendi re'yini belirtmektedir. Bir rivayete göre, Mansur'un ve Mehdî'nin isteği üzerine yazdığı bu eserini, vefatına kadar seçerek küçültmüştür. Hadis rivayetleri ile fıkhî fetvalarında, Hz. Ömer'in anlayışı hakimdir. Hz. Ömer ile oğlu İbn Ömer'den 250'yi aşkın hadis, eser ve fetvayı rivayet eder.

Muvatta adında İmam Malik'in kendi çağında yazılmış başka eserler de vardır: Muhammed b. Ebî Yahya'nın (ö. 184/800), İbnu'l-Mâcişûn'un (ö. 164/780), Abdullah b. Vehb'in (ö. 197) Muvatta'ları gibi. Ama bunlar, başka hadis eserleri gibi zaman içinde kaybolmuşlardır. İmam Malik'in Muvatta'sı, belki bunların da bir kısmını içermektedir.

Muvatta'da sağlam ve seçkin rivayetler, kolay ve uygulanabilir fıkıh, açık seçik selef akîdesi ve ferdî-sosyal ahlâk konuları kitabın her yanına serpiştirilmiş olarak yer almaktadır.

b) Rivayetleri ve Şerhleri:

Muvatta'nın pekçok rivayeti vardır. Bunların iki tanesi meşhur olmuş ve yayılmıştır:

a- Yahya b. Yahya el-Leysî, (ö. 234) Rivayeti:

Muvatta'yı önce Malikî mezhebini Endülüs'te ilk yayan Ziyad b. Abdurrahman b. Ziyad'dan (ö. 204) okumuştur. Daha sonra Medine'ye gitmiş ve bazı bölümleri dışında Muvatta'yı doğrudan İmam Malik'ten sema (bizzat duyma) yoluyla almıştır. İmam Malik'le görüşmesi 179'da olmuştur.

Muvatta denildiğinde öncelikle Yahya b. Yahya nüshası anlaşılır. Bu nüshanın çeşitli basımları vardır. Elinizdeki tercümeye de esas alınan nefis ve ilmî yayımı, Muhammed Fuad Abdulbaki tarafından yapılmıştır. Yayımcı bu nüsha dışında onüç nüshayı da tanıtmıştır. Bu nüshaların bir kısmı hâlâ yazma halindedir, bir kısmı ise kaybolmuştur.

Hadis edebiyatının en eski ürünlerinden olan Muvatta üzerinde, hadis, fıkıh ve dil açısından bağımsız veya karma pekçok çalışma ve şerh yapılmıştır.

Muvatta'nın daha iyi anlaşılmasını sağlayan en meşhur şerhleri şunlardır:

1) el-İstizkâr fî Şerhi Mezâhibi Ulemail-Emsar mimmâ Rasemehu'l-İmam Malik fi'l-Muvatta mine's-Re'y ve'l-Âsâr:

İbn Abdilberr'in (368-463/978-1071) bu kitabı, yine kendisi tarafından et-Takassî fi'l-Hadisin Nebevî (Tecridu't-Temhid) adıyla kısaltılmıştır. et-Takassî, Kahire'de et-Tecrîd adıyla 1350/1931 yılında basılmıştır. M. F. Abdulbakî yayımında bu kitaptan çok yararlanmıştır.

2) el-Munteka fî şerhi'l-Muvatta:

Endülüs'lü Ebu'l-velîd Süleyman b. Halef el-Bâcî (ö. 494/1100) tarafından, daha önce genişçe yazdığı el-İstifâ adlı eserinin istek üzerine kısaltmasıyla meydana gelmiştir. Fıkhî meselelerin Muvatta'daki delillerini göstermiştir. Böyle bir seçme yapıldığı için eserine el-Muntekâ adını vermiştir.

el-Muntekâ'da senedleri, hadisle ilgili bütün meseleleri ve muhalif görüşleri ve delillerini zikretme yoluna gitmemiş, aksine hadis ve onunla ilgili temel meselelere yer vermiş ve bazan da bu meseleye uygun ayrıntılara işarette bulunmuştur.

Karma şerhlerden olan el-Muntekâ'da mesele, fasl kelimeleriyle ve hadis metinlerinin başına sad, sonuna şîn harfleri konularak ve "kavluhu" diyerek açıklamalarda bulunulmuştur. Ayrıca sayfa kenarında Muvatta metni de vardır. Malikî mezhebine göre kaleme alınmış, fıkhî ahkâm yönü ağırlıklı bir şerh olan el-Munteka, ilk kez Kahire'de 1331'de yedi cilt halinde yayımlanmıştır.

3) el-Mesâlik alâ Muvattai İmam Malik:

Ebu Bekir Muhammed b. el-Arabî (ö. 546/1151) tarafından yapılmış bir şerhtir.

4) Tenvîru'l-Havâlik Şerhu Muvattai Malik:

Celaluddin Suyûtî (ö. 911/1505) tarafından yapılan karma bir şerhtir. Daha çok önceki Malikî ulemanın görüşlerini zikretmek suretiyle hadisleri açıklamaktadır. Sayfa başlarında Muvatta metni, sayfa altlarında ise şerh bulunmaktadır. Sonunda ise Muvatta ricaliyle ilgili Suyutî'nin başka bir eseri vardır. Mısır'da 1951'de yayımlanmıştır.

Suyutî'nin ayrıca İs'âfu'l-Mubatta bi-Ricali'l-Muvatta adlı eseri Haydarabad'da 1320/1902'de basılmıştır.

5) Şerhu'l-Muvatta:

Muhammed b. Abdulbaki ez-Zurkanî (ö. 1122/1710) tarafından yapılmış bu şerh, Ebhecu'l-Mesâlik bi-Şerhi Muvattai İmam Malik adıyla da bilinir. Muvatta'yı tanıtan bir girişten sonra, hadislerin tahrîcini kitap ve musannif ismi olarak yapmakta, rivayet farklarını göstermekte, daha çok Malikî anlayışa göre tercihlerde bulunmaktadır, yer yer diğer mezheplerin görüşlerine de işaret etmektedir. Hadis ilmi usulü açısından kaleme alınmış fikhî neticelere işaret eden bir şerh görünümündeki eser, ilk kez Mısır'da 1961'de beş cilt halinde basılmıştır.

6) el-Mesvâ (el-Musevvâ) Serhu'l-Muvatta:

Şah Veliyyullah Dihlevî (1114-1176/1702-1762) tarafından yapılmış bu şerh, önce hadis metnini hemen her bir hadis için bâb açarak verir, "kultu" (bana göre) diyerek açıklar. Bazan da fıkhî ayetleri verip, İmam Malik'in ve diğer mezheplerin görüşleriyle birlikte kendi tercihini ve açıklamasını da sunar. Beyrut'ta 1983'te iki cilt halinde yayımlanmıştır.

7) Evcezu'l-Mesâlik Şerhu Muvattai İmam Malik:

Muhammed Zekeriya b. Muhammed el-Kândehlevî tarafından yapılmış bu şerh, Hindistan'da 1348/1929'da altı büyükçe cilt halinde yayımlanmıştır.

8) Keşfu'l-Mugattâ mine'l-Maânî ve'l-elfazi'l-Vâkıa fi'l-Muvatta:

Muhammed et-Tahir b. Âşûr tarafından yazılan bu eser, Cezair'de 1976'da basılmıştır.

b) Muhammed b. Hasen eş-Şeybanî 132-189/749-805) Rivayeti:

Ebu Hanife'nin en yakın öğrencilerinden olan İmam Muhammed, aynı zamanda İmam Malik'ten de ders okumuştur. Kitabında önce İmam Malik'in rivayetlerini verir, daha sonra ona muvafık veya muhalif görüşleri ve kendi tercihini belirtir. Bu nüshada Ebu Yusuf'un görüşlerine yer vermez.

Abdülvehhab Abdüllatif tarafından Kahire'de 1987'de üçüncü basımı yapılmıştır. Elinizde eserde bu yayımdan yararlanarak, iki nüshayı karşılaştırmak için, İmam Muhammed rivayetindeki numaraları ilgili hadislerin tahrîcinde kısaltılmış bir ifadeyle Şeybanî diye göstermiş bulunuyoruz.

Bu rivayetin de çeşitli şerhleri ve üzerinde yapılan çalışmalar vardır.

1) Fethu'l-Mugatta Şerhu'l-Muvatta:

Ali b. Muhammed b. Sultan el-Karî (ö. 1014/1605) tarafından yapılan bu şerhin bir yazması Daru'l-Kutubi'l-Mısrıyye'de (no: 323-Hadis) bulunmaktadır.

2) Şerhu'l-Muvatta:

Mekke müftüsü İbrahim b. Huseyn Pîrîzâde (ö. 1092/1681) tarafından yazılan bu şerh, Aynî'den çok yararlanmakta olup, bir yazması Medine'deki el-Mektebetu'l-Mahmudiyye'dedir.

3) el-Muheyya fî Keşfi Esrarî'l-Muvatta:

Osman b. Ya'kub et-Turkmânî el-İslambulî tarafından 1166/1753'de bitirilmiştir. Çeşitli Muvatta rivayetleri üstüne bir şerhtir. Daru'l-Kutubi'l-Mısrıyye'de (no: 586-Hadis) yazma bir nüshası vardır.

4) el-Ta'lîku'l-Mumecced alâ Muvattai Muhammed:

Abdulhay b. Abdilhalîm el-Leknevî (1264-1304/1848-1886) tarafından yazılan bu şerh, Hindistan'da ve 1879'da yayımlanmıştır.

Muvatta'nın diğer rivayetlerinden beş kadarı Endülüs'te üçüncü ve dördüncü asırda tedris ediliyordu.

III- İMAM MALİK ve MUVATTA İNCELEMELERİ:

İmam Malik'in hayatı ve hadis ilmindeki yeri konusunda yapılan şu çalışmalar belirtilebilir:

Emin el-Hûlî/ *Malik b. Enes-Terceme Muharrara*, Kahire, Dârû İhyâi'l-Kutubi'r-Arabiyye,

Abdulhalim el-Cundî/ *Malik b.Enes İmâmû Dâri'l-Hicret*, Kahire 1969, Dâru'l-Maârif,

Ebu Bekr İbnu'l-Arabî / *Kitabu'l-Kabes fî Şerhi Muvattai Malik b. Enes*, yay. Muhammed Abdullah Veled Kerîm, Beyrut ty., 3.c.

Muhammed Ebu Zehra/*Malik, Hayâtuhu ve Asruhu*, Kahire, 1946 (*İmam Malik, Hayatı-Görüşleri-Fıkıhta Yeri*, Çev. Osman Keskioğlu, Ankara 1984, Hilal Yayınları).

Mahmud Nâdî Ubeydât/ *Malik b. Enes ve Eseruhu Fi'l-Hadîs*, Kahire, 1969 (Ezher Üniversitesinde yapılmış doktora tezi çalışması).

Nezîr Hamdân/*el-Muvattaât li'l-İmam Malik* Radıyallahu Anh, Dımaşk-Daru'l-Kalem/Beyrut-ed-Dâru'ş-Şamiyye 1992 (İmam Malik'in hadis yönü ve Muvatta'ların özellikleri konusunda yapılmış çok değerli bir çalışmadır).

IV. MUVATTA'DA GEÇEN BAZI HADİS TERİMLERİ:

Son olarak özellikle dipnotlarda geçen bazı hadis terimlerini açıklayalım.

Sahih: Adalet ve zabt sahibi ravilerin muttasıl (kesintisiz) senedle rivayet ettikleri şâz (sıka ravinin kendisi gibilere aykırı

rivayeti) ve muallel (gizli kusurlu) olmayan hadistir.

Merfu: Söz, fiil, takrîr, fıtrî veya ahlâkî vaşıf olarak; senedi muttasıl (kesintisiz) veya munkatı (kesintili) olsun -açıkça veya dolaylı olarak (hükmen)- Hz. Peygamber'e izafe edilen hadistir.

Mevkuf: Sahabîlerin söz, fiil ve takrirlerine dair -muttasıl veya munkatı- haberlerdir, sened sahabîde kalır, Hz. Peygamber'e ulaşmaz.

Maktu: Herhangi bir tabiîye izafe olunan söz, fiil ve takrîrdir. Bu terim yerleşmeden önce bazan munkatı terimi kullanılmıştır.

Hasen: Zabtı biraz gevşek olan ravilerin muttasıl senedle rivayet ettikleri şâz ve muallel olmayan hadistir.

Zayıf: Sahih ve Hasen hadis şartlarını taşımayan hadistir.

Mürsel: Tâbiînin senedde sahabîyi atlayarak doğrudan Hz. Peygamber'e izafe ettiği hadistir.

Munkatı: Senedi muttasıl (kesintisiz) olmayan hadistir. Munkatı hadis, mürsel hadisten daha zayıftır.

Mu'dal: Senedinin herhangi bir yerinden peşpeşe iki veya daha çok ravinin düştüğü hadistir.

Yüce Allah'tan bu çalışmanın ilim erbabına yararlı kılmasını diliyoruz.

Doç.Dr. Vecdi AKYÜZ
İstanbul 1993

١ - كتاب وقوت الصلاة

1

NAMAZ VAKİTLERİ KİTABI

1. NAMAZ VAKİTLERİ

١ - قَالَ : حدّثني يَحْيَى بْنُ يَحْيَى اللَّيْثِيُّ ، عَنْ مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، أَنَّ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ أَخَّرَ الصَّلاَةَ يَوْمًا ، فَدَخَلَ عَلَيْهِ عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ ، فَأَخْبَرَهُ أَنَّ الْمُغِيرَةَ بْنَ شُعْبَةَ أَخَّرَ الصَّلاَةَ يَوْمًا ، وَهُوَ بِالْكُوفَةِ ، فَدَخَلَ عَلَيْهِ أَبُو مَسْعُودٍ الأَنْصَارِيُّ ، فَقَالَ : مَا هٰذَا يَا مُغِيرَةُ ؟ أَلَيْسَ قَدْ عَلِمْتَ أَنَّ جِبْرِيلَ نَزَلَ فَصَلَّى ، فَصَلَّى رَسُولُ اللهِ ﷺ . ثُمَّ صَلَّى ، فَصَلَّى رَسُولُ اللهِ ﷺ ثُمَّ صَلَّى ، فَصَلَّى رَسُولُ اللهِ ﷺ . ثُمَّ صَلَّى ، فَصَلَّى رَسُولُ اللهِ ﷺ . ثُمَّ صَلَّى ، فَصَلَّى رَسُولُ اللهِ ﷺ ثُمَّ قَالَ : بِهٰذَا أُمِرْتُ ؟ فَقَالَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ : اعْلَمْ مَا تُحَدِّثُ بِهِ يَا عُرْوَةُ ، أَوَ إِنَّ جِبْرِيلَ هُوَ الَّذِي أَقَامَ لِرَسُولِ اللهِ ﷺ وَقْتَ الصَّلاَةِ ؟ قَالَ عُرْوَةُ : كَذٰلِكَ كَانَ بَشِيرُ بْنُ أَبِي مَسْعُودٍ الأَنْصَارِيُّ ، يُحَدِّثُ عَنْ أَبِيهِ .

1. İbni Şihab (Ez-Zührî)'den:

Ömer b. Abdülaziz bir gün (ikindi) namazını geciktirdi. O sırada huzuruna giren Urve b. Zübeyr (onu uyarmak için) şu hadisi nakletti:

«— Kûfe'de bir gün Mugire b. Şube[1] (ikindi) namazını geciktirmişti. O sırada yanına girmiş olan Ebû Mes'ûd el-Ensârî:

— Bunu neden yaptın Mugire? Hatırlamıyor musun, birgün Cebrail gelmişti de öğle namazını kılmıştı. Sonra Resûlullah ta kılmıştı. Sonra (ikindi) namazını kıldı, Resûlullah da kıldı. Sonra (akşam) namazını kıldı, Resûlullah da kıldı, daha sonra (yatsı) namazını kıldı, Resûlullah da kıldı. Daha sonra da sabah namazını kıldı, Resûlullah da kıldı. Ondan sonra da (Cibril): «Bunlarla emrolundun, buyurdu.» demişti.[2]

(1) O zamanlar Mugîre b. Şube, Hz. Ömer tarafından Kûfe valisi olarak tayin edilmişti.

(2) Yani hergün namazı, bu beş vakitte kılmakla emrolundun. Diğer bir rivayette Cibril: «Sen bunu tebliğ ile emrolundun,» dedi.

Bunun üzerine Ömer b. Abdülaziz:

«— Urve, ne dediğini iyi düşün; Resûlullah'a namaz vakitlerini bildiren Cibril mi idi?» diye sordu. Urve de:

«— Beşir b. Ebî Mes'ûd, babasından böyle rivayet etti» dedi.[3]

٢ - قَالَ عُرْوَةُ وَلَقَدْ حَدَّثَتْنِي عَائِشَةُ زَوْجُ النَّبِيِّ ﷺ ، أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ ، كَانَ يُصَلِّي الْعَصْرَ وَالشَّمْسُ فِي حُجْرَتِهَا ، قَبْلَ أَنْ تَظْهَرَ .

2. Urve der ki: Âişe (r.a.) bana: «Resûlullah (s.a.v.) ikindi namazını, güneş henüz odamın duvarında yükselmeden kılardı.»[4] dedi.[5]

٣ - وحدَّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ ، أَنَّهُ قَالَ : جَاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ ، فَسَأَلَهُ عَنْ وَقْتِ صَلاةِ الصُّبْحِ . قَالَ : فَسَكَتَ عَنْهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ . حَتَّى إِذَا كَانَ مِنَ الْغَدِ ، صَلَّى الصُّبْحَ حِينَ طَلَعَ الْفَجْرُ . ثُمَّ صَلَّى الصُّبْحَ مِنَ الْغَدِ بَعْدَ أَنْ أَسْفَرَ . ثُمَّ قَالَ : « أَيْنَ السَّائِلُ عَنْ وَقْتِ الصَّلاةِ ؟ » قَالَ : هَأَنَذَا يَا رَسُولَ اللهِ ! فَقَالَ : « مَا بَيْنَ هٰذَيْنِ وَقْتٌ » .

3. Atâ b. Yesâr anlatıyor:

Bir adam Resûlullah'ın huzuruna gelerek, sabah namazının vaktini sordu. Resulu Ekrem (s.a.v.) cevap vermedi. Ertesi gün sabah namazını şafak atınca kıldı; Bir gün sonra da, ortalık ağarınca kıldı.[6]

Daha sonra da:

«— **(Sabah) namazının vaktini soran nerede?**» buyurdu. Adam:

«— Benim Ya Resulallah» deyince;

«— **Bu iki vaktin arasındaki zamandır.**» buyurdu.[7]

(3) Buhari, Mevakîtu's-Salât, 9/1; Müslim, Mesâcid, 5/166, 167.
(4) Güneş doğduğunda ışıkları önce odanın tabanına vurur. Güneş batıya ufuğa indikçe odanın duvarına yükselir. Âişe validemiz, yukarıdaki sözüyle Resûlullah (s.a.v.) ikindi namazını ilk vaktinde kılardı, demek istiyor.
(5) Buhari, Mevakitu's-Sâlat, 9/1; Müslim, Mesâcid, 5/167; Şeybanî, 3.
(6) Sabah namazının vakti, şafak söktükten sonra başlar, güneşin doğması yaklaşıncaya kadar kılınır, demektir.
(7) Bu hadis, mürseldir; Enes'ten ise mevsûl olarak gelmiştir. Nesaî, Ezan 7/12.

٤ - وحدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَىٰ بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ عَمْرَةَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ، عَنْ عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ ، أَنَّهَا قَالَتْ : إِنْ كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لَيُصَلِّي الصُّبْحَ ، فَيَنْصَرِفُ النِّسَاءُ مُتَلَفِّعَاتٍ بِمُرُوطِهِنَّ ، مَا يُعْرَفْنَ مِنَ الْغَلَسِ .

4. Âişe (r.a.) der ki: Resûlullah (s.a.v.) sabah namazını kıldıktan sonra kadınlar, örtülerine bürünmüş olarak evlerine dönerlerken henüz karanlıktan tanınmıyorlardı.[8]

٥ - وَحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ ؛ وَعَنْ بُسْرِ بْنِ سَعِيدٍ ، وَعَنِ الأَعْرَجِ . كُلُّهُمْ يُحَدِّثُونَهُ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « مَنْ أَدْرَكَ رَكْعَةً مِنَ الصُّبْحِ ، قَبْلَ أَنْ تَطْلُعَ الشَّمْسُ فَقَدْ أَدْرَكَ الصُّبْحَ ، وَمَنْ أَدْرَكَ رَكْعَةً مِنَ الْعَصْرِ قَبْلَ أَنْ تَغْرُبَ الشَّمْسُ فَقَدْ أَدْرَكَ الْعَصْرَ » .

5. Ebû Hüreyre (r.a.), Resûlullah'ın şöyle buyurduğunu rivayet etti: **«Güneş doğmadan sabah namazının bir rek'atına yetişebilen kimse, sabah namazını kendi vaktinde kılmış olur. Güneş batmadan da ikindi namazının bir rek'atına yetişebilen ikindiyi kendi vaktinde kılmış olur.»**[9]

(8) Buharî, Mevakitu's-Salât, 9/37; Müslim, Mesacid, 5/232.
Hz. Âişe: Sabah namazının erken kılındığını söylemek istiyor. Resûlü Ekrem (s.a.v.) çoğu zaman sabah namazını erken kılar, bazan da geç kılardı. İmam Şafiî (rahimehullah) erken kılınmasının efdal olduğunu söyler, İmamı Ebu Hanîfe Hazretleri de -cemaatin çoğalması için-, ortalık biraz ağarınca kılınmasını tavsiye eder.
Bu hadisten Asrı Saadette kadınların camiye devam ettikleri anlaşılıyor.

(9) Buharî, Mevakîtu's-Salât, 9/28; Müslim, Mesâcid, 5/232.
Ebu's-Seâdât İbnü'l-Esîr der ki: Namaza yetişmeyle ilgili bu hüküm; bu iki namaza mahsus olmayıp, bütün namazlara şâmil olduğu halde, bilhassa bu iki vaktin bildirilmesinin sebebi şudur: Bu iki vakit gündüzün başlangıç ve sonudur. Namaz kılan kimse namazın bir kısmını kıldıktan sonra güneş doğsa, veya batsa vakit çıktı ve namaz bozuldu sanır. Aynı zamanda güneş doğarken ve batarken namaz kılınması yasak edilmiştir. Eğer Hz. Peygamber (s.a.v.) ikindi ve sabah namazlarının birer rek'atlarına yetişenin namazının sahih olduğunu bildirmese idi, namaz kılan kimse bu iki vaktin çıkmasıyla namazlarının bozulduğunu sanırdı. İşte bu yanlış anlamaya meydan vermemek için, Resûlü Ekrem özellikle bu iki vakti açıklamıştır.
Bu hadisi şeriften iki sonuç çıkar:
1. Vaktin sonunda yalnız bir rekâtı kılınan namazın tamamı kaza değil eda sayılır. Nevevî, namazın, bu derece dar bir vakte kadar kasten geciktirilme-

٦ - وَحدّثنى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ مَوْلَى عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ، أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ كَتَبَ إِلَى عُمَّالِهِ : إِنَّ أَهَمَّ أَمْرِكُمْ عِنْدِى الصَّلاَةُ فَمَنْ حَفِظَهَا وَحَافَظَ عَلَيْهَا ، حَفِظَ دِينَهُ . وَمَنْ ضَيَّعَهَا فَهُوَ لِمَا سِوَاهَا أَضْيَعُ . ثُمَّ كَتَبَ : أَنْ صَلُّوا الظُّهْرَ ، إِذَا كَانَ الْفَيْءُ ذِرَاعًا ، إِلَى أَنْ يَكُونَ ظِلُّ أَحَدِكُمْ مِثْلَهُ . وَالْعَصْرَ ، وَالشَّمْسُ مُرْتَفِعَةٌ ، بَيْضَاءُ نَقِيَّةٌ ، قَدْرَ مَا يَسِيرُ الرَّاكِبُ فَرْسَخَيْنِ أَوْ ثَلاَثَةً ، قَبْلَ غُرُوبِ الشَّمْسِ وَالْمَغْرِبَ إِذَا غَرَبَتِ الشَّمْسُ . وَالْعِشَاءَ ، إِذَا غَابَ الشَّفَقُ ، إِلَى ثُلُثِ اللَّيْلِ . فَمَنْ نَامَ فَلاَ نَامَتْ عَيْنُهُ . فَمَنْ نَامَ فَلاَ نَامَتْ عَيْنُهُ . فَمَنْ نَامَ فَلاَ نَامَتْ عَيْنُهُ . وَالصُّبْحَ ، وَالنُّجُومُ بَادِيَةٌ مُشْتَبِكَةٌ .

6. Abdullah b. Ömer'in azadlısı Nâfi der ki: Ömer b. el-Hattab (r.a.) valilerine şunu yazdı: «Bana göre en önemli vazifeniz namazdır. Kim onu —devam ederek— vaktinde kılarsa, dinini korumuş olur. Kim de namazlarını ihmal ederse, diğer vazifelerini haliyle daha çok ihmal eder.»

Daha sonra da şunları yazdı:

«Öğle namazını, bir şeyin gölgesi fey-i zevâlin[10] dışında bir arşın oluşundan itibaren, gölgeniz bir misli oluncaya kadar kılın.

sini ulemanın caiz görmediğini söylemiştir.

2. Özürlü bir kişinin özrü, vaktin sonunda bir rek'at kılınabilecek kadar bir zaman içerisinde kalksa o vaktin namazı o kişi üzerine borç olur. Sonra kaza etmesi gerekir. Şayet özür devam etmiş olsaydı üzerine borç olmayacaktı. Bu konuda âlimlerin görüşleri şöyle özetlenebilir:

a- Âlimlerin çoğunluğu birinci maddedeki görüşe sahiptirler.

b- Bir kısım âlimler de rek'atların hepsinin kaza olacağı görüşündedirler.

c- Bazıları da vakit içerisinde kılınan bir rek'at eda, diğer rek'at veya rek'atlar kazadır, derler.

d- Ebû Hanife'ye göre -ikinci maddede olduğu gibi- hadisi şerif özürlü kişilerin durumunu açıklamaktadır. Burada söz konusu olan özürler delilik, bayılma, hayız, lohusalık vs.dir. Bu özürlerden biri kendisinde olan bir şahıs, özründen vaktin sonunda bir rek'at kılınabilecek bir zaman içerisinde kurtulursa, o vaktin namazının bu kişi tarafından kaza edilmesi gerekir. Ayrıca Ebû Hanife, bir rek'atı vakit içinde, diğer rek'atı güneş doğarken kılınan sabah namazının batıl olacağı görüşündedir. Fıkıh usulündeki şu kaide de Ebû Hanife'yi desteklemektedir: Kâmil bir vakitte kılınması farz olan bir namazın, mekruh bir vakitte kılınması caiz değildir. Bundan başka 'özür' vakit daha çıkmadan kalkarsa, o vaktin namazı borç olur. Yukarıda bir rek'at olarak ifade edilmesi ekseriyete göredir. (Bkz. el-Menhel).

(10) Fey-i zeval, güneş tam tepede iken herhangi bir cismin en kısa gölgesidir. Bir Arşın, takriben 60 santimdir.

İkindi namazını, henüz güneş yüksekte, beyazken kılın. Namazdan sonra, güneş batmadan önce bir atlının iki veya üç fersah[11] gidebileceği kadar bir zaman olsun.

Akşamı, güneş batınca kılın.

Yatsıyı, kırmızılığın (akşam şafağının)[12] kaybolmasından itibaren gecenin üçte birine kadar kılın.[13] Yatsıyı kılmadan yatanların gözüne uyku girmesin.Yatsıyı kılmadan yatanların gözüne uyku girmesin. Yatsıyı kılmadan yatanların gözüne uyku girmesin. Sabah namazını, yıldızlar batmadan parlakken kılın.»

٧ - وَحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَمِّهِ أَبِي سُهَيْلٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ كَتَبَ إِلَى أَبِي مُوسَى : أَنْ صَلِّ الظُّهْرَ ، إِذَا زَاغَتِ الشَّمْسُ . وَالْعَصْرَ ، والشَّمْسُ بَيْضَاءُ نَقِيَّةٌ ، قَبْلَ أَنْ يَدْخُلَهَا صُفْرَةٌ . وَالْمَغْرِبَ ، إِذَا غَرَبَتِ الشَّمْسُ . وَأَخِّرِ الْعِشَاءَ مَا لَمْ تَنَمْ . وَصَلِّ الصُّبْحَ ، وَالنُّجُومُ بَادِيَةٌ مُشْتَبِكَةٌ . وَاقْرَأْ فِيهَا بِسُورَتَيْنِ طَوِيلَتَيْنِ مِنَ الْمُفَصَّلِ .

7. Ebû Süheyl rivayet eder:

Hz. Ömer (r.a.) Ebû Mûsâ el-Eş'ari'ye şöyle yazdı: Öğle namazını, güneş tepeden dönünce (zeval vaktini müteakip), ikindiyi güneş parlakken, sararmadan, akşamı güneş batınca kıl. Yatsıyı yatıncaya kadar geciktir. Sabah namazını yıldızlar henüz azalmadan parlakken kıl ve sabah namazında, Mufassal sûrelerden iki sûre oku.[14]

٨ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ كَتَبَ إِلَى أَبِي مُوسَى الأَشْعَرِيِّ : أَنْ صَلِّ الْعَصْرَ ، والشَّمْسُ بَيْضَاءُ نَقِيَّةٌ ، قَدْرَ مَا يَسِيرُ الرَّاكِبُ ثَلاثَةَ فَرَاسِخَ . وَأَنْ صَلِّ الْعِشَاءَ ، مَا بَيْنَكَ وَبَيْنَ ثُلُثِ اللَّيْلِ . فَإِنْ أَخَّرْتَ فَإِلَى شَطْرِ اللَّيْلِ ، وَلا تَكُنْ مِنَ الْغَافِلِينَ .

(11) Bir Fersah, üç mildir. Bir mil, takriben 1609 metredir.

(12) Şafak (akşam şafağı, gurûp), akşamdan sonra ufukta gözüken kırmızılıktır.

(13) Yatsı namazı tan yeri ağarıncaya (fecr-i sadık doğuncaya) kadar kılınabilir. Fakat yatmadan önce kılınması sünnet ve efdaldir. Bu yüzden Hz. Ömer yatsıyı kılmadan yatanları kınıyor ve onlara beddua ediyor.

(14) Mufassal sûreler, Hucurât'dan Abese'ye kadar olan sûrelerdir. Bakara'dan Tevbe'ye kadar, «Tıvâl» (uzun sûreler) «Tekvîr»'den «Nas»a kadar olanlara da «kısâr» yani kısa sûreler denir.

8. Urve de şöyle rivayet eder:

Ömer b. el-Hattab, Ebû Mûsâ el-Eşari'ye şöyle yazdı: İkindi namazını güneş beyaz ve parlakken, yani bir atlının akşama kadar üç fersah gidebileceği kadar bir vakit varken kıl. Yatsıyı gecenin üçte birine kadar, hattâ gece yarısına kadar geciktirebilirsin. Ancak, sakın gafillerden de olmayasın.

٩ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ زِيَادٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ رَافِعٍ ، مَوْلَى أُمِّ سَلَمَةَ ، زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ . أَنَّهُ سَأَلَ أَبَا هُرَيْرَةَ عَنْ وَقْتِ الصَّلاةِ . فَقَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ : أَنَا أُخْبِرُكَ . صَلِّ الظُّهْرَ ، إِذَا كَانَ ظِلُّكَ مِثْلَكَ . وَالْعَصْرَ ، إِذَا كَانَ ظِلُّكَ مِثْلَيْكَ . وَالْمَغْرِبَ ، إِذَا غَرَبَتِ الشَّمْسُ . وَالْعِشَاءَ مَا بَيْنَكَ وَبَيْنَ ثُلُثِ اللَّيْلِ . وَصَلِّ الصُّبْحَ بِغَبَشٍ . يَعْنِي الْغَلَسَ .

9. Abdullah b. Râfi, Ebû Hureyre'ye namaz vakitlerini sordu. O da «Sana söyleyeyim: Öğle namazını, gölgen boyunca olduğunda, ikindiyi, gölgen boyunun iki misli olduğunda, akşamı güneş batınca, yatsıyı akşamla gecenin üçte biri arasında, sabah namazını da henüz karanlıkken kıl» dedi.[15]

١٠ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ، أَنَّهُ قَالَ : كُنَّا نُصَلِّي الْعَصْرَ ، ثُمَّ يَخْرُجُ الإِنْسَانُ إِلَى بَنِي عَمْرِو بْنِ عَوْفٍ ، فَيَجِدُهُمْ يُصَلُّونَ الْعَصْرَ .

10. Enes b. Malik (r.a.) der ki:

İkindi namazını kılardık, cemaatten bazısı Amr b. Avf oğullarının yurduna gider, henüz onların ikindi namazı kılmakta olduklarını görürdü.[16]

(15) Ebû Hanife'ye göre, ikindinin vakti, gölge boyun iki misli olunca başlar. Şeybanî, 1.

(16) Buhari, Mevakitu's-Salât, 9/13; Müslim, 5/194. Ayrıca bkz. Şeybanî, 4. Amr b. Avf oğullarının yurdu, Mescid-i Nebevî'ye «iki mil» yani «4 kilometre» kadardı.
İmam Nevevî der ki: Ashab-ı kiramdan Amr b. Avf oğulları, tarla veya bahçelerinde çalışırlardı. İşleri bitince toplanıp ikindiyi kılıyorlardı. Bu yüzden namazları gecikiyordu.
Hanefî Mezhebine göre, güneş parlak beyazken ertelenerek kılınması efdaldir.

١١ - وَحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهابٍ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ، أَنَّهُ قَالَ : كُنَّا نُصَلِّي الْعَصْرَ ، ثُمَّ يَذْهَبُ الذَّاهِبُ إِلَى قُباءٍ ، فَيَأْتِيهِمْ وَالشَّمْسُ مُرْتَفِعَةٌ .

11. Enes b. Malik (r.a.) der ki: İkindi namazını kıldıktan sonra Kubâ'ya giden kimse oraya vardığında güneş hâlâ yüksekte bulunurdu.[17]

١٢ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ رَبِيعَةَ بْنِ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ : مَا أَدْرَكْتُ النَّاسَ إِلا وَهُمْ يُصَلُّونَ الظُّهْرَ بِعَشِيٍّ .

12. (Tabiiinden) Kasım b. Muhammed der ki: Ashab'a yetiştim. Onlar öğle namazını hava biraz serinleyince kılıyorlardı.

(17) Buharî, Mevakîtu's-Salât, 9/13; Müslim, Mesâcid, 5/193; Şeybanî, 3. «Kubâ», Medine'ye üç mil uzaktadır.

2. CUMA NAMAZININ VAKTİ

١٣ - حدّثني يَحْيَىٰ ، عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَمِّهِ أَبِي سُهَيلِ بْنِ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِيهِ : أَنَّهُ قَالَ : كُنْتُ أَرَى طِنْفِسَةً لِعَقِيلِ بْنِ أَبِي طَالِبٍ ، يَوْمَ الْجُمُعَةِ ، تُطْرَحُ إِلَى جِدَارِ الْمَسْجِدِ الْغَرْبِيِّ . فَإِذَا غَشِيَ الطِّنْفِسَةَ كُلَّهَا ظِلُّ الْجِدَارِ ، خَرَجَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ ، وَصَلَّى الْجُمُعَةَ . قَالَ مَالِكٌ (وَالِدُ أَبِي سُهَيْلٍ) : ثُمَّ نَرْجِعُ بَعْدَ صَلاَةِ الْجُمُعَةِ فَنَقِيلُ قَائِلَةَ الضُّحَاءِ .

13. Ebû Süheyl, babası Malik'ten rivayet eder: Cuma günü Akîl b. Ebî Talib'in keçesi mescidin batı duvarının dibine konuyordu. Duvarın gölgesi keçeyi tamamen kaplayınca, Hz. Ömer gelip Cuma namazını kıldırıyordu.

Ebû Süheyl'in babası Malik devam ederek der ki:

Cuma namazından sonra gidip öğle uykusuna yatıyorduk.[18]

١٤ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ يَحْيَىٰ الْمَازِنِيِّ ، عَنِ بْنِ أَبِي سَلِيطٍ ، أَنَّ عُثْمَانَ ابْنَ عَفَّانَ صَلَّى الْجُمُعَةَ بِالْمَدِينَةِ . وَصَلَّى الْعَصْرَ بِمَلَلٍ . قَالَ مَالِكٌ : وَذَلِكَ لِلتَّهْجِيرِ وَسُرْعَةِ السَّيْرِ .

14. Ebû Selit'in oğlu rivayet eder: Osman b. Affan (r.a.) Cuma namazını Medîne'de, ikindi namazını da «Melel»'de kıldı.[19]

İmam Malik der ki: *Bu, Cuma namazının zevalden sonra ilk vaktinde hemen kılındığını ve sür'atlice Melel'e gelindiğini ifade eder.*

(18) Şeybanî, 223.
Ashab-ı kiram geceleri az uyuyorlardı. Öğle sıcağında namazdan önce biraz yatıyorlardı. Bu uykuya «Kaylule» deniliyordu. Cuma günleri gusül ve sair temizlik işleriyle meşgul oldukları için öğle uykusuna namazdan sonra yatıyorlardı.

(19) Melel, Medine'ye 17 mil mesafededir. Bu hadis, Hz. Osman'ın cuma namazını geciktirmeden vaktinde kıldığını ve Melel'e çok süratli gittiğini ifade eder. Diğer günlerde sıcakların şiddetinden öğle namazını biraz geç kılıyorlardı. Fakat cuma namazını hangi mevsim ve hangi memlekette olursa olsun vaktinde kılmak efdaldir.

3. FARZ NAMAZIN BİR REK'ATINA YETİŞMEK

١٥ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « مَنْ أَدْرَكَ رَكْعَةً مِنَ الصَّلَاةِ ، فَقَدْ أَدْرَكَ الصَّلَاةَ » .

15. Ebû Hureyre'den: Resûlullah (s.a.v.): «(Cemaatle Kılınan) **Namazın bir rek'atına yetişen, cemaata yetişmiş olur**» buyurdu.[20]

١٦ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ ، كَانَ يَقُولُ : إِذَا فَاتَتْكَ الرَّكْعَةُ فَقَدْ فَاتَتْكَ السَّجْدَةُ .

16. Abdullah b. Ömer şöyle derdi:

(İmamla) rukûa yetişemezsen, secdeye de (dolayısıyle o rekata) yetişememiş olursun.

١٧ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ ، وَزَيْدَ بْنَ ثَابِتٍ ، كَانَا يَقُولَانِ : مَنْ أَدْرَكَ الرَّكْعَةَ فَقَدْ أَدْرَكَ السَّجْدَةَ .

17. Abdullah b. Ömer ve Zeyd b. Sâbit: «Kim imamla rukûa yetişirse secdeye, (dolayısıyle o rekata) yetişmiş olur.» derlerdi.

١٨ - وحدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ ، أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ كَانَ يَقُولُ : مَنْ أَدْرَكَ الرَّكْعَةَ فَقَدْ أَدْرَكَ السَّجْدَةَ . وَمَنْ فَاتَهُ قِرَاءَةُ أُمِّ الْقُرْآنِ ، فَقَدْ فَاتَهُ خَيْرٌ كَثِيرٌ .

18. Ebû Hureyre der ki: Bir rek'ata yetişen secdeye (namaza) yetişmiş olur. Fatiha'yı kaçıran kimse ise, birçok hayrı kaçırmış olur.

(20) Buhari, Mevakîtu's-Salât, 9/29; Müslim, Mesacid, 5/161.

4. «GÜNEŞİN DÖNMESİ VE GECENİN KARANLIĞI» ÂYETİNİN TEFSİRİ [21]

١٩ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ يَقُولُ : دُلُوكُ الشَّمْسِ مَيْلُهَا .

19. Abdullah b. Ömer der ki: «Güneşin dönmesi, batıya doğru yönelmesidir.»

٢٠ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ دَاوُدَ بْنِ الْحُصَيْنِ ؛ قَالَ : أَخْبَرَنِي مُخْبِرٌ ، أَنَّ عَبْدَ اللهِ ابْنَ عَبَّاسٍ كَانَ يَقُولُ : دُلُوكُ الشَّمْسِ إِذَا فَاءَ الْفَيْءُ . وَغَسَقُ اللَّيْلِ اجْتِمَاعُ اللَّيْلِ وَظُلْمَتُهُ .

20. Abdullah b. Abbas (r.a.) der ki: «Güneşin dönmesi,» gölgenin batıdan güneye dönmesidir. Gecenin karanlığı, gecenin başlaması ve karanlığın tamamen basmasıdır.[22]

(21) İsrâ sûresinin 78. âyetinde: «Gündüzün güneş dönüp gecenin karanlığı bastırıncaya kadar (belli vakitlerde) namaz kıl. Bir de sabah namazını.. Çünkü sabah namazı şahidlidir.» buyurulur. Ayetteki «Güneşin dönmesi, ile gecenin karanlığı bastırıncaya kadar.» bölümünün tefsirinde ihtilaf edilmiştir. 19 ve 20 numaralı rivayetlerde, bu konu açıklanmaktadır.

(22) Abdullah (r.a.) bu sözü ile, İsrâ sûresinin (78.) ayetini kastediyor. Bu âyeti kerîme işaret yolu ile beş vakit namazı ifade etmektedir:
Güneşin meyli, öğle ve ikindi namazlarına; karanlığın basması, akşam ve yatsı namazlarına; Fecr Kur'an'ı (Kur'ane'l-Fecr) da, sabah namazına işarettir.

5. NAMAZI GECİKTİRENLER ve KAÇIRANLAR

٢١ - **حدّثني** يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « الَّذِي تَفُوتُهُ صَلاَةُ الْعَصْرِ كَأَنَّمَا وُتِرَ أَهْلَهُ وَمَالَهُ » .

21. Abdullah b. Ömer'in (r.a.) rivayetine göre, Resûlullah (s.a.v.): «**İkindi namazını kaçıran kimse, ailesini ve malını zâyi etmiş gibidir**» buyurdu.[23]

٢٢ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَىٰ بْنِ سَعِيدٍ ؛ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ انْصَرَفَ مِنْ صَلاَةِ الْعَصْرِ فَلَقِيَ رَجُلاً لَمْ يَشْهَدِ الْعَصْرَ . فَقَالَ عُمَرُ : مَا حَبَسَكَ عَنْ صَلاَةِ الْعَصْرِ ؟ فَذَكَرَ لَهُ الرَّجُلُ عُذْرًا . فَقَالَ عُمَرُ : طَفَّفْتَ .

قَالَ يَحْيَىٰ ، قَالَ مَالِكٌ : وَيُقَالُ لِكُلِّ شَيْءٍ ، وَفَاءٌ وَتَطْفِيفٌ .

22. Yahya b. Saîd rivayet eder:

Ömer b. El Hattab (r.a.) ikindi namazından dönerken, namaza gelmeyen birine rastladı ve:

«İkindi namazına niçin gelmedin?» dedi. Adam özür beyan etti. Bunun üzerine Hz. Ömer de: «Ziyandasın!» dedi.

Yahya der ki: İmam Malik, "Ziyandasın" ifadesini açıklamak üzere şöyle der: "Her şeyin bir karşılığı ve ziyanı vardır, denir."

٢٣ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَىٰ بْنِ سَعِيدٍ ؛ أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ : إِنَّ الْمُصَلِّيَ لَيُصَلِّي الصَّلاَةَ وَمَا فَاتَهُ وَقْتُهَا . وَلَمَا فَاتَهُ مِنْ وَقْتِهَا أَعْظَمُ ، أَوْ أَفْضَلُ مِنْ أَهْلِهِ وَمَالِهِ .

قَالَ يَحْيَىٰ : قَالَ مَالِكٌ : مَنْ أَدْرَكَ الْوَقْتَ وَهُوَ فِي سَفَرٍ ، فَأَخَّرَ الصَّلاَةَ سَاهِيًا أَوْ نَاسِيًا ، حَتَّى قَدِمَ عَلَى أَهْلِهِ ، أَنَّهُ إِنْ كَانَ قَدِمَ عَلَى أَهْلِهِ وَهُوَ فِي الْوَقْتِ ، فَلْيُصَلِّ صَلاَةَ الْمُقِيمِ . وَإِنْ كَانَ قَدْ قَدِمَ وَقَدْ ذَهَبَ الْوَقْتُ ، فَلْيُصَلِّ صَلاَةَ الْمُسَافِرِ . لأَنَّهُ إِنَّمَا يَقْضِي مِثْلَ الَّذِي كَانَ عَلَيْهِ .

قَالَ مَالِكٌ : وَهٰذَا الأَمْرُ هُوَ الَّذِي أَدْرَكْتُ عَلَيْهِ النَّاسَ ، وَأَهْلَ الْعِلْمِ بِبَلَدِنَا .

وَقَالَ مَالِكٌ : الشَّفَقُ الْحُمْرَةُ الَّتِي فِي الْمَغْرِبِ . فَإِذَا ذَهَبَتِ الْحُمْرَةُ ، فَقَدْ وَجَبَتْ صَلاَةُ الْعِشَاءِ ، وَخَرَجْتَ مِنْ وَقْتِ الْمَغْرِبِ .

(23) Buhari, Mevakitu's-Salât, 9/14; Müslim, Mesâcid, 3/200; Şeybanî, 222.

23. İnsan namazı vaktinde de, vakti geçmiş olarak da kılar. Vakti kaçmış namazı kılması, aile efradı ve malından daha üstün ve faziletlidir.

Yahya'ya göre İmam Malik der ki: *Seferde unutarak namazını geciktiren kimse, vakit çıkmadan evine gelirse namazı tam kılar. Vakit çıktıktan sonra gelirse, sefer namazı -yani iki rek'at- olarak kılsın. Çünkü kazaya bıraktığı gibi kılar.*[24]

Malik der ki: *Memleketimizde (Medine'de) halkın ve ulemânın böyle yaptıklarını gördüm.*

Malik der ki: Şafak (akşam şafağı), batı ufkundaki kırmızılıktır. Akşamdan sonra batıda gözüken kırmızılık kaybolduktan sonra, akşam namazının vakti çıkmış, yatsının vakti girmiş olur.

٢٤ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ أُغْمِيَ عَلَيْهِ ، فَذَهَبَ عَقْلُهُ . فَلَمْ يَقْضِ الصَّلاَةَ .

قَالَ مَالِكٌ : وَذٰلِكَ فِيمَا نَرَى ، وَاللهُ أَعْلَمُ ، أَنَّ الْوَقْتَ قَدْ ذَهَبَ . فَأَمَّا مَنْ أَفَاقَ فِي الْوَقْتِ ، فَإِنَّهُ يُصَلِّي .

24. Nafi rivayet eder: Abdullah b. Ömer (r.a.) bayıldı, kendinden tamamen geçti. Ayıldıktan sonra da namazını kaza etmedi.

İmam Malik der ki: *Kanaatime göre -Allah bilir- bütün vakit baygın kalmıştır. Yoksa namaz vakti çıkmadan ayılan kimse mutlaka namazını kılmalıdır.*[25]

(24) Yani seferde iken kılamadığıdört rekatlık bir namazı, evinde iki rek'at, evinde kazaya bıraktığı namazı, seferde dört rek'at kılar.

(25) Ebû Hanife'ye göre, bir gün ya da daha az bir süre baygın kalan bir kişi, baygın haldeyken geçen namazları kaza eder. Daha fazla baygın kalmışsa geçirdiği namazları kaza etmez. (Bâcî, Münteka, c.1, s.24)

6. UYUYA KALIP NAMAZI KAÇIRMANIN HÜKMÜ

٢٥ - وحدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ . أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ حِينَ قَفَلَ مِنْ خَيْبَرَ ، أَسْرَى . حَتَّى إِذَا كَانَ مِنْ آخِرِ اللَّيْلِ ، عَرَّسَ . وَقَالَ لِبَلاَلٍ : « اكْلأْ لَنَا الصُّبْحَ » وَنَامَ رَسُولُ اللهِ ﷺ وَأَصْحَابُهُ . وَكَلأَ بِلاَلٌ مَا قُدِّرَ لَهُ . ثُمَّ اسْتَنَدَ إِلَى رَاحِلَتِهِ ، وَهُوَ مُقَابِلَ الْفَجْرِ ، فَغَلَبَتْهُ عَيْنَاهُ ، فَلَمْ يَسْتَيْقِظْ رَسُولُ اللهِ ﷺ ، وَلاَ بِلاَلٌ ، وَلاَ أَحَدٌ مِنَ الرَّكْبِ ، حَتَّى ضَرَبَتْهُمُ الشَّمْسُ . فَفَزِعَ رَسُولُ اللهِ ﷺ . فَقَالَ بِلاَلٌ : يَا رَسُولَ اللهِ ! أَخَذَ بِنَفْسِي الَّذِي أَخَذَ بِنَفْسِكَ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : « اقْتَادُوا » . فَبَعَثُوا رَوَاحِلَهُمْ ، وَاقْتَادُوا شَيْئًا . ثُمَّ أَمَرَ رَسُولُ اللهِ ﷺ بِلاَلاً ، فَأَقَامَ الصَّلاَةَ ، فَصَلَّى بِهِمْ رَسُولُ اللهِ ﷺ الصُّبْحَ . ثُمَّ قَالَ ، حِينَ قَضَى الصَّلاَةَ : « مَنْ نَسِيَ الصَّلاَةَ ، فَلْيُصَلِّهَا إِذَا ذَكَرَهَا ، فَإِنَّ اللهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى ، يَقُولُ فِي كِتَابِهِ - أَقِمِ الصَّلاَةَ لِذِكْرِي - » .

25. Saîd b. el-Museyyeb rivayet eder: Resûlullah (s.a.v.), Hayber fethinden dönüşünde gece yola devam etti. Gecenin yarısından çoğu geçince biraz uyuyup dinlenmek için konakladı. Bilal'e:

«— **Uyuma, bizi sabah namazına kaldır**» buyurdu ve uyudu. Ashab da uyudu. Bilâl bir süre bekledikten sonra —sabaha karşı— devesine dayandı, gözleri uykuya daldı. Güneş doğup yüzlerine vuruncaya kadar ne Resûlullah (s.a.v.), ne Bilâl, ne de Ashab uyandı.

Resulü Ekrem birden heyecanla uyanınca, Bilâl:

«— Ya Resulallah; Seni uyutan (Allah) beni de uyuttu.» dedi. Bunun üzerine Resûlullah hareket emri verdi. Savaşçılar develerini kaldırıp yola düştüler. Biraz gittikten sonra Resûlullah (s.a.v.) Bilal'e emretti. Bilâl kaamet etti. Resulü Ekrem cemaate sabah namazını kıldırdı.[26] Namazdan sonra da: «**Namazı unutup**

(26) Burada Resûlullah (s.a.v.)'ın uyandıktan sonra derhal namaz kılmayıp biraz gittikten sonra namaz kılmasının iki sebebi olabilir:
a- Bilâl (r.a.)'ın, ezan ve ikameti ile bir kısım kişiler uyanmamış olabilirler, hepsinin uyanmasını sağlamak maksadiyle yola düşmüşlerdir.
b- O vadide uyuyup kalmalarına şeytan sebep olmuştur. Şeytan olan bir vadiyi terk edip şeytan olmayan bir yere gitmek gayesiyle derhal namaz kılmamışlar, bir süre gittikten sonra kılmışlardır. Ancak biz, şeytanın bulunduğu yeri bilemeyeceğimiz için, hatırladığımız yerde namazımızı kılmalıyız. (Bâcî, Münteka, c.1, s.30)

kılamayan onu hatırlayınca kılsın. Çünkü Allah Teâlâ kitabında 'Beni hatırlayınca namazı kıl'[27] buyurur» dedi.[28]

٢٦ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ ؛ أَنَّهُ قَالَ : عَرَّسَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لَيْلَةً ، بِطَرِيقِ مَكَّةَ . وَوَكَّلَ بِلاَلاً أَنْ يُوقِظَهُمْ لِلصَّلاَةِ . فَرَقَدَ بِلاَلٌ ، وَرَقَدُوا . حَتَّى اسْتَيْقَظُوا وَقَدْ طَلَعَتْ عَلَيْهِمُ الشَّمْسُ . فَاسْتَيْقَظَ الْقَوْمُ ، وَقَدْ فَزِعُوا . فَأَمَرَهُمْ رَسُولُ اللهِ ﷺ أَنْ يَرْكَبُوا حَتَّى يَخْرُجُوا مِنْ ذٰلِكَ الْوَادِي . وَقَالَ « إِنَّ هٰذَا وَادٍ بِهِ شَيْطَانٌ » فَرَكِبُوا حَتَّى خَرَجُوا مِنْ ذٰلِكَ الْوَادِي . ثُمَّ أَمَرَهُمْ رَسُولُ اللهِ ﷺ ، أَنْ يَنْزِلُوا ، وأَنْ يَتَوَضَّؤُوا . وَأَمَرَ بِلاَلاً أَنْ يُنَادِيَ بِالصَّلاَةِ ، أَوْ يُقِيمَ . فَصَلَّى رَسُولُ اللهِ ﷺ بِالنَّاسِ . ثُمَّ انْصَرَفَ إِلَيْهِمْ ، وَقَدْ رَأَى مِنْ فَزَعِهِمْ . فَقَالَ : « يَا أَيُّهَا النَّاسُ ! إِنَّ اللهَ قَبَضَ أَرْوَاحَنَا ، وَلَوْ شَاءَ لَرَدَّهَا إِلَيْنَا فِي حِينٍ غَيْرِ هٰذَا . فَإِذَا رَقَدَ أَحَدُكُمْ عَنِ الصَّلاَةِ ، أَوْ نَسِيَهَا ، ثُمَّ فَزِعَ إِلَيْهَا ، فَلْيُصَلِّهَا ، كَمَا كَانَ يُصَلِّيهَا فِي وَقْتِهَا » .

ثُمَّ الْتَفَتَ رَسُولُ اللهِ ﷺ ، إِلَى أَبِي بَكْرٍ فَقَالَ : « إِنَّ الشَّيْطَانَ أَتَى بِلاَلاً وَهُوَ قَائِمٌ يُصَلِّي ، فَأَضْجَعَهُ ، فَلَمْ يَزَلْ يُهَدِّئُهُ ، كَمَا يُهَدَّأُ الصَّبِيُّ حَتَّى نَامَ » . ثُمَّ دَعَا رَسُولُ اللهِ ﷺ بِلاَلاً . فَأَخْبَرَ بِلاَلٌ رَسُولَ اللهِ ﷺ ، مِثْلَ الَّذِي أَخْبَرَ رَسُولُ اللهِ ﷺ أَبَا بَكْرٍ . فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ : أَشْهَدُ أَنَّكَ رَسُولُ اللهِ .

26. Zeyd b. Eslem rivayet eder: Resûlullah bir gece Mekke yolunda konakladı. Kendilerini namaza kaldırması için de Bilâl'i vazifelendirdi ve uyudu. Ashab da uyudu. (Bir süre sonra) Bilâl da uyudu. Ancak güneş doğunca uyanabildiler. Uyanıp telâşa düşünce Resûlullah (s.a.v.) hemen bineklerine binmelerini, o vâdiden çıkmalarını emretti, ve: «Bu vâdide şeytan vardır» buyurdu. (Develerine ve atlarına) bindiler. Vadiyi geçtikten sonra, Resûlullah (s.a.v.) inmelerini ve abdest almalarını emretti. Bilâl'a da ezan okumasını veya kamet getirmesini söyledi. Resûlullah namazı kıldırdı, cemaate döndü. Korku ve heyecanlarını görünce onlara:

«Ey insanlar! Şüphesiz ruhumuzu Allah aldı (Bizi Allah uyuttu). Dileseydi ruhumuzu bize başka bir zamanda iade

(27) Taha sûresindeki 14. ayeti kerîmenin bir meali de şöyledir: «Beni hatırlaman için namaz kıl.»

(28) Bu hadis, mürseldir; Müslim'de (Mesâcid, 5/309) mevsûl olarak yer almıştır. Ayrıca bkz. Şeybanî, 184.

ederdi. Bizi daha erken uyandırırdı.[29] Sizden kim uyuyakalır, yahut unutur da namazı kılamazsa uyanınca, namazını vaktinde kıldığı gibi kılsın» dedikten sonra, Ebû Bekr'e dönerek: **«Bilâl namaz kılıyordu, şeytan geldi onu yatırdı, ninni ile uyutulan çocuk gibi onu uyuttu.»** dedi. Daha sonra Hz. Peygamber Bilâl'i çağırdı. Bilal, Resûlullah'ın (daha önceden) Ebu Bekr'e haber verdiği şeylerin aynısını kendisine anlatınca, Ebu Bekr «Gerçekten senin Allah'ın Resulü olduğuna şahadet ederim» dedi.[30]

(29) Resûlü Ekrem bu sözü ile şu ayete işaret ediyor: «Allah (insanların) ölümü zamanında ruhları alır, ölmeyenlerin de uykuları sırasında. Böyle ölümüne hükmettiği kimseninkini alıkor, diğerini belli bir vakte kadar gönderir. Bunda muhakkak düşünen insanlar için ibretler vardır.» (Zümer sûresi, 42) «Uyku küçük ölüm» denilmesinin sebebi de budur.

(30) Bütün Muvatta râvîlerinin ittifakiyle hadis mürseldir.

7. ÇOK SICAKTA NAMAZI GECİKTİRMEK

٢٧ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « إِنَّ شِدَّةَ الْحَرِّ مِنْ فَيْحِ جَهَنَّمَ ، فَإِذَا اشْتَدَّ الْحَرُّ فَأَبْرِدُوا عَنِ الصَّلَاةِ » . وَقَالَ : « اشْتَكَتِ النَّارُ إِلَى رَبِّهَا فَقَالَتْ : يَارَبِّ ! أَكَلَ بَعْضِي بَعْضًا . فَأَذِنَ لَهَا بِنَفَسَيْنِ فِي كُلِّ عَامٍ : نَفَسٍ فِي الشِّتَاءِ ، وَنَفَسٍ فِي الصَّيْفِ » .

27. Atâ b. Yesar'dan:

Resûlullah (s.a.v.): **«Sıcağın şiddeti, cehennemin nefesindendir.. Sıcak şiddetlenince namazı (biraz te'hir edip) hava biraz serinleyince kılın»** dedi ve devam etti: **«Cehennem Rabbine şikâyet ederek: Yarabbi! Ateşim birbirini yedi, dedi. Rabbi de ona senede iki nefes alma izni verdi: Bir nefes yazın, bir nefes kışın.»**[31]

٢٨ - وحدّثنا مَالِكٌ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ يَزِيدَ ، مَوْلَى الأَسْوَدِ بْنِ سُفْيَانَ ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ، وَعَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ ثَوْبَانَ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « إِذَا اشْتَدَّ الْحَرُّ ، فَأَبْرِدُوا عَنِ الصَّلَاةِ ، فَإِنَّ شِدَّةَ الْحَرِّ مِنْ فَيْحِ جَهَنَّمَ » .

وَذَكَرَ « أَنَّ النَّارَ اشْتَكَتْ إِلَى رَبِّهَا ، فَأَذِنَ لَهَا فِي كُلِّ عَامٍ بِنَفَسَيْنِ : نَفَسٍ فِي الشِّتَاءِ وَنَفَسٍ فِي الصَّيْفِ » .

28. Ebû Hureyre'den: Resûlullah (s.a.v.) **«Sıcak şiddetli olunca (öğle) namazını biraz te'hir edin; serin vakte bırakın, zira sıcağın şiddeti, cehennemin nefesindendir.»** buyurdu.

(31) Hadis mürseldir. Ebû Ömer'in dediğine göre İmam Malik ve başkalarının bir çok yolla rivayet etmiş oldukları muttasıl hadisler bunu takviye eder. «Sıcağın şiddeti, cehennemin nefesindendir» sözü sıcakların şiddetinden kinayedir. Asr-ı Saadette mescidin büyük kısmının üzeri açıktı. Namazı da kızgın kumun üzerinde kılıyorlardı. Bunlara bir de gölgede 40-50 dereceyi bulan Hicaz'ın sıcaklarını eklersek, güneş tepede iken öğle namazının ne kadar zor kılınacağını düşünebiliriz. Böyle zamanlarda öğle namazını biraz geciktirmek (mekruh vakte bırakmamak şartıyla) müstehaptır.

Sonra şu hadisi zikretti: «Cehennem, Rabbine şikayette bulundu. O da, senede iki nefes almasına izin verdi: Bir nefes kışın, bir nefes de yazın.»[32]

٢٩ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ ، عَنِ الأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ ، قَالَ : « إِذَا اشْتَدَّ الْحَرُّ ، فَأَبْرِدُوا عَنِ الصَّلاَةِ . فَإِنَّ شِدَّةَ الْحَرِّ مِنْ فَيْحِ جَهَنَّمَ » .

29. Ebû Hureyre'den: Resûlullah (s.a.v.) buyurdular ki: **«Çok sıcakta namazı biraz te'hir edin. Zira sıcaklığın şiddeti, cehennemin nefesindendir.»[33]**

(32) Buharî, Mevakitu's-Salât, 9/9; Müslim, Mesâcid, 5/180, 185; Şeybanî, 183.
(33) Buharî, Mevakitu's-Salât, 9/9; Müslim, Mesâcid, 5/180.

8. SARMISAK KOKUSUYLA MESCİDE GİRMENİN VE NAMAZDA AĞZI KAPATMANIN CAİZ OLMAYIŞI

٣٠ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « مَنْ أَكَلَ مِنْ هٰذِهِ الشَّجَرَةِ ، فَلاَ يَقْرَبْ مَسَاجِدَنَا . يُؤْذِينَا بِرِيحِ الثُّومِ » .

* * *

وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ الْمُجَبَّرِ ؛ أَنَّهُ كَانَ يَرَى سَالِمَ بْنَ عَبْدِ اللهِ ، إِذَا رَأَى الإِنْسَانَ يُغَطِّي فَاهُ ، وَهُوَ يُصَلِّي ، جَبَذَ الثَّوْبَ عَنْ فِيهِ جَبْذًا شَدِيدًا ، حَتَّى يَنْزِعَهُ عَنْ فِيهِ .

30. Said b. El Müseyyeb'ten:

Resûlullah (s.a.v.) buyurdular ki: **«Şu bitkiden (sarmısaktan) yiyen mescitlerimize girip bizi sarmısak kokusuyla rahatsız etmesin.»**

İmam Malik, Abdurrahman'dan rivayet eder: **«Sâlim b. Abdullah namazda ağzını bir atkıyla kapatan birini görünce, ağzını kapatan bu atkıyı sertçe çekip, açardı.»**[34]

(34) Hadis mürseldir. Müslim, (Mesacid, 5/71) muttasıl olarak rivayet etmiştir.

٢ - كتاب الطهارة

2

TAHARET (TEMİZLİK) KİTABI

1. ABDEST ALMAK

١ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ يَحْيَى الْمَازِنِيِّ ، عَنْ أَبِيهِ : أَنَّهُ قَالَ لِعَبْدِ اللهِ بْنِ زَيْدِ بْنِ عَاصِمٍ ، وَهُوَ جَدُّ عَمْرِو بْنِ يَحْيَى الْمَازِنِيِّ ، وَكَانَ مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللهِ ﷺ : هَلْ تَسْتَطِيعُ أَنْ تُرِيَنِي كَيْفَ كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَتَوَضَّأُ ؟ فَقَالَ عَبْدُ اللهِ بْنُ زَيْدِ بْنِ عَاصِمٍ : نَعَمْ . فَدَعَا بِوَضُوءٍ . فَأَفْرَغَ عَلَى يَدِهِ ، فَغَسَلَ يَدَيْهِ مَرَّتَيْنِ مَرَّتَيْنِ ، ثُمَّ تَمَضْمَضَ ، وَاسْتَنْثَرَ ثَلَاثًا . ثُمَّ غَسَلَ وَجْهَهُ ثَلَاثًا . ثُمَّ غَسَلَ يَدَيْهِ مَرَّتَيْنِ مَرَّتَيْنِ ، إِلَى الْمِرْفَقَيْنِ ؛ ثُمَّ مَسَحَ رَأْسَهُ بِيَدَيْهِ ، فَأَقْبَلَ بِهِمَا وَأَدْبَرَ ؛ بَدَأَ بِمُقَدَّمِ رَأْسِهِ ، ثُمَّ ذَهَبَ بِهِمَا إِلَى قَفَاهُ ، ثُمَّ رَدَّهُمَا ، حَتَّى رَجَعَ إِلَى الْمَكَانِ الَّذِي بَدَأَ مِنْهُ ؛ ثُمَّ غَسَلَ رِجْلَيْهِ .

1. Yahya el-Mazinî, Resûlullah'ın ashabından babası Abdullah b. Zeyd'e,

«— Resûlullah'ın nasıl abdest aldığını bana gösterebilir misin?» deyince Abdullah:

«— Evet,» dedi ve su isteyerek elinin üzerine döktü ve burnuna üçer defa su verdikten sonra üç kere yüzünü yıkadı. Daha sonra dirseklerine kadar üçer defa kollarını yıkadı. Daha sonra da ıslak ellerini alnından arkaya doğru arkadan da alnına doğru sürerek başını meshetti. Sonra da topuklarına kadar ayaklarını yıkadı.[1]

(1) Buhari, Vudû, 4/38; Müslim, Taharet, 2/18, 19; Şeybanî, 5.
Ellerin önce iki defa yıkanması abdest suyuna elleri temiz olarak daldırmak içindir. Ayrıca burada adedin söz konusu olması, el yıkamanın ibadet maksadiyle yapıldığını gösterir. Pislikten dolayı yıkamanın adedi yoktur. Pislik temizleninceye kadar yıkanır. (Bâcî Münteka) Abdest organlarını bir defa yıkamak zorunlu, iki defa yeterli, üç defa yıkamak ise efdaldir.
Başın meshedilmesine gelince İmam Mâlik bu ve benzeri hadislere dayanarak, abdest ayetinde zikredilen başa meshi de umum manasına alarak, başın tamamını mesh etmek farzdır, der. Şâfiî imamları «Meshi» mutlak manasına alarak başın cüz'i bir yeri dahi meshedilse caizdir, derler.
Hanefi imamları, Hz. Peygamber'in başın ön tarafına (dörtte birine) meshettiğini bildiren hadislere bakarak ve âyeti kerimeleri hadislerin ışığında tefsir ederek, başın dörtte birini mesh etmek farzdır, derler. Bütün imamlara göre başın tamamını kaplayarak meshetmek sünnettir.

٢ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ ، عَنِ الأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « إِذَا تَوَضَّأَ أَحَدُكُمْ فَلْيَجْعَلْ فِي أَنْفِهِ مَاءً ، ثُمَّ لِيَنْثُرْ ؛ وَمَنِ اسْتَجْمَرَ فَلْيُوتِرْ » .

2. Ebû Hureyre'den: Resûlullah (s.a.v.) buyurdular ki: **«Sizden biri abdest aldığında burnuna su vererek iyice temizlesin. Taş ile taharetlenen taşı tek kullansın.»**[2]

٣ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ أَبِي إِدْرِيسَ الْخَوْلاَنِيِّ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « مَنْ تَوَضَّأَ فَلْيَسْتَنْثِرْ ، وَمَنِ اسْتَجْمَرَ فَلْيُوتِرْ » .

3. Ebû Hureyre'den: Resûlullah (s.a.v.): **«Abdest alan su ile burnunu iyi temizlesin. Taşla taharetlenen taşı tek kullansın.»** buyurdu.[3]

٤ - قَالَ يَحْيَى : سَمِعْتُ مَالِكًا يَقُولُ ، فِي الرَّجُلِ يَتَمَضْمَضُ وَيَسْتَنْثِرُ مِنْ غَرْفَةٍ وَاحِدَةٍ : إِنَّهُ لا بَأْسَ بِذَلِكَ .

4. İmam Malik der ki: *Abdest alan bir avuç su ile hem mazmaza, hem de istinşak yapsa caizdir.*[4/a]

٥ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، أَنَّهُ بَلَغَهُ ، أَنَّ عَبْدَ الرَّحْمٰنِ بْنَ أَبِي بَكْرٍ قَدْ دَخَلَ عَلَى عَائِشَةَ ، زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ ، يَوْمَ مَاتَ سَعْدُ بْنُ أَبِي وَقَّاصٍ ، فَدَعَا بِوَضُوءٍ . فَقَالَتْ لَهُ عَائِشَةُ : يَا عَبْدَ الرَّحْمٰنِ أَسْبِغِ الْوُضُوءَ . فَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ : « وَيْلٌ لِلأَعْقَابِ مِنَ النَّارِ » .

5. Sad b. Ebi Vakkâs öldüğü gün Ebû Bekr'in oğlu Abdurrahman, Hz. Âişe'nin (r.a.) yanına girdi. Abdest almak için su isteyince Âişe (r.a.): "Abdurrahman! Abdest azalarını iyice yıka. Çünkü Resûlullah'ı (s.a.v.): **«Abdest alırken kuru kalan topuklar ateşte yanacaktır.»** derken işittim.» dedi."[4/b]

(2) Buhari, Vudû, 4/26; Müslim, Taharet, 2/20. Ayrıca bkz. Şeybanî, 6,
(3) Buharî, Vudû, 4/25; Müslim, Taharet, 2/22. Ayrıca bkz. Şeybanî, 7.
(4/a) Mazmaza: Ağıza su vermektir. İstinşak: Buruna su vermektir. Bu ikisi, sünnettir.
(4/b) Müslim'de (Taharet, 2/23) mevsûldur.

٦ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ طَحْلاَءَ ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ : أَنَّ أَبَاهُ حَدَّثَهُ ، أَنَّهُ سَمِعَ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ يَتَوَضَّأُ بِالْمَاءِ لِمَا تَحْتَ إِزَارِهِ .

6. Abdurrahman: "Ömer (r.a.)'in su ile taharetlendiğini işittim." dedi.[5]

٧ - قَالَ يَحْيَى : سُئِلَ مَالِكٌ عَنْ رَجُلٍ تَوَضَّأَ فَنَسِيَ ، فَغَسَلَ وَجْهَهُ قَبْلَ أَنْ يَتَمَضْمَضَ ، أَوْ غَسَلَ ذِرَاعَيْهِ قَبْلَ أَنْ يَغْسِلَ وَجْهَهُ ، فَقَالَ : أَمَّا الَّذِي غَسَلَ وَجْهَهُ قَبْلَ أَنْ يَتَمَضْمَضَ ، فَلْيَتَمَضْمَضْ وَلاَ يُعِدْ غَسْلَ وَجْهِهِ . وَأَمَّا الَّذِي غَسَلَ ذِرَاعَيْهِ قَبْلَ وَجْهِهِ ، فَلْيَغْسِلْ وَجْهَهُ ثُمَّ لْيُعِدْ غَسْلَ ذِرَاعَيْهِ ، حَتَّى يَكُونَ غَسْلُهُمَا بَعْدَ وَجْهِهِ ، إِذَا كَانَ ذٰلِكَ فِي مَكَانِهِ ، أَوْ بِحَضْرَةِ ذٰلِكَ .

7. Malik'e «*Abdest alan adam unutarak mazmaza yapmadan önce yüzünü yıkasa, yahut yüzünü yıkamadan kollarını yıkasa olur mu?» diye sorduklarında: «Mazmaza yapmadan önce yüzünü yıkayan kimse, mazmaza yapsın, yüzünü tekrar yıkamasın. Yüzünü yıkamadan kollarını yıkayan, abdest aldığı yerde veya yakınında ise yüzünü yıkasın, sonra kollarını tekrar yıkasın. Böylece kolları yüzünden sonra yıkanmış olur.*» diye cevap verdi.[6]

٨ - قَالَ يَحْيَى : وَسُئِلَ مَالِكٌ عَنْ رَجُلٍ نَسِيَ أَنْ يَتَمَضْمَضَ وَيَسْتَنْثِرَ حَتَّى صَلَّى . قَالَ : لَيْسَ عَلَيْهِ أَنْ يُعِيدَ صَلاَتَهُ . وَلْيَتَمَضْمَضْ وَيَسْتَنْثِرْ مَا يَسْتَقْبِلُ ، إِنْ كَانَ يُرِيدُ أَنْ يُصَلِّيَ .

8. Yahya demiştir ki Malik'e: «Bir kimse abdest alırken unutup ağzına burnuna su vermeden namaz kılsa ne olur?» diye sordular. Malik de: «Namazını iade etmesi gerekmez.[7] Hatırlayınca mazmaza ve istinşak eder, ancak namaz kılmayı istese de, yeniden namaza başlamaz.» dedi.

(5) Şeybanî, 10.
(6) Eğer abdest aldığı yerden ayrılmış, abdest azası kurumuşsa, unuttuğu yeri yıkar, yıkadığı yeri tekrar yıkamaz.
(7) Zira mazmaza ve istinşak sünnettir. Terki ile namazı bozulmaz.

2. UYUYAN KİMSENİN NAMAZA KALKINCA ABDEST ALMASI

٩ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ ، عَنِ الأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « إِذَا اسْتَيْقَظَ أَحَدُكُمْ مِنْ نَوْمِهِ فَلْيَغْسِلْ يَدَهُ قَبْلَ أَنْ يُدْخِلَهَا فِي وَضُوئِهِ ، فَإِنَّ أَحَدَكُمْ لا يَدْرِي أَيْنَ بَاتَتْ يَدُهُ » .

9. Ebû Hureyre (r.a.) den: Resûlullah (s.a.v.) buyurdular ki: **«Biriniz uykudan kalktığı vakit, ellerini –abdest suyuna sokmadan önce– yıkasın. Çünkü uykuda ellerinin nereye dokunduğunu bilemez.»** [8]

١٠ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ ؛ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ قَالَ : إِذَا نَامَ أَحَدُكُمْ مُضْطَجِعًا فَلْيَتَوَضَّأْ .

. وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ ؛ أَنَّ تَفْسِيرَ هٰذِهِ الآيَةِ - ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلاةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوا بِرُءُوسِكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَيْنِ ﴾ أَنَّ ذٰلِكَ إِذَا قُمْتُمْ مِنَ الْمَضَاجِعِ ، يَعْنِي النَّوْمَ .

10. Zeyd b. Eslem'den: Ömer b. el-Hattab (r.a.): «Yatarak uyuyan kimse abdest alsın.»[9] dedi.

Malik der ki: *«Zeyd b. Eslem:* **«Ey mü'minler, namaza kalktığınızda yüzlerinizi ve dirseklere kadar ellerinizi yıkayın, başlarınıza mesh edin, topuklara kadar da ayaklarınızı yıkayın.»** *ayetini "Yataktan (uykudan) kalktığınız vakitte..." diye tefsir etti.*

(8) Buhari, Vudû, 4/26; Müslim, Taharet, 2/87,88. Ayrıca bkz. Şeybanî, 9. Böyle yapmak iyidir, terkeden günahkâr olmaz.
O zaman bugünkü gibi musluk sistemi yoktu. Genellikle eller bir kap içerisindeki suya batırılarak abdest alınırdı. Bazı durumlarda eller temiz olmayabilir. Hadis-i Şerifte önce ellerin dışarıda yıkanması, sonra kap içerisine batırılarak abdest alınması emredilmiştir ki bu, temizlik için gereklidir.

(9) Yatarak uyuyunca abdesti bozulur demektir. Oturduğu yerde bir yere dayanmadan uyursa abdesti bozulmaz. Bir yere dayanır uyur da dayandığı şey çekilince düşecek gibi olursa yine abdesti bozulur.

١١ - قَالَ يَحْيَىٰ : قَالَ مَالِكٌ : الأَمْرُ عِنْدَنَا أَنَّهُ لا يَتَوَضَّأُ مِنْ رُعَافٍ ، وَلا مِنْ دَمٍ ، وَلا مِنْ قَيْحٍ مِنَ الْجَسَدِ ، وَلا يَتَوَضَّأُ إِلا مِنْ حَدَثٍ يَخْرُجُ مِنْ ذَكَرٍ ، أَوْ دُبُرٍ : أَوْ نَوْمٍ .

وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ : أَنَّ ابْنَ عُمَرَ كَانَ يَنَامُ جَالِسًا ، ثُمَّ يُصَلِّي وَلا يَتَوَضَّأُ .

11. İmam Malik der ki: *Bize göre burun kanaması, bir yerinden kan çıkması, yaradan irin akması abdesti bozmaz. Ancak önünden ve arkasından çıkan şey ve bir de uyumak abdesti bozar.*[10]

Nafi der ki: Abdullah b. Ömer oturarak uyur, sonra da abdest almadan namaz kılardı.

(10) Şafiî mezhebinde de hüküm böyledir.
İmam Ebû Hanife, kendince sahih gördüğü hadislere dayanarak, vücuttan çıkan kan ve irinin abdesti bozacağını benimsemiştir.

3. ABDEST SUYUNUN TEMİZ VE TEMİZLEYİCİ OLMASI

١٢ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِك ، عَنْ صَفْوَانَ بْنِ سُلَيْم ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ سَلَمَةَ ، مِنْ آل بَنِي الأَزْرَقِ ، عَنِ الْمُغِيرَةِ بْنِ أَبِي بُرْدَةَ ، وَهُوَ مِنْ بَنِي عَبْدِ الدَّارِ . أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ : جَاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ ، فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللهِ ! إِنَّا نَرْكَبُ الْبَحْرَ ، وَنَحْمِلُ مَعَنَا الْقَلِيلَ مِنَ الْمَاءِ ، فَإِنْ تَوَضَّأْنَا بِهِ عَطِشْنَا ، أَفَنَتَوَضَّأُ بِهِ ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : « هُوَ الطَّهُورُ مَاؤُهُ ، الْحِلُّ مَيْتَتُهُ » .

12. Ebû Hureyre (r.a.) anlatıyor:

Bir adam Resûlullah (s.a.v.)'ın huzuruna gelerek:

«— Ya Resulallah, biz denizde sefere çıkıyoruz, yanımıza biraz su alıyoruz. Onunla abdest alsak içmeye kalmıyor. Deniz suyu ile abdest alabilir miyiz?» dedi.

Resulü ekrem (s.a.v.) de:

«— Denizin suyu temiz, ölüsü helâldir.»[11] buyurdu.[12]

١٣ - وحدّثني عَنْ مَالِك ، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ ، عَنْ حُمَيْدَةَ بِنْتِ أَبِي عُبَيْدَةَ بْنِ فَرْوَةَ ، عَنْ خَالَتِهَا ، كَبْشَةَ بِنْتِ كَعْبِ بْنِ مَالِك ، وَكَانَتْ تَحْتَ ابْنِ أَبِي قَتَادَةَ الأَنْصَارِيِّ ، أَنَّهَا أَخْبَرَتْهَا : أَنَّ أَبَا قَتَادَةَ دَخَلَ عَلَيْهَا فَسَكَبَتْ لَهُ وَضُوءًا . فَجَاءَتْ هِرَّةٌ لِتَشْرَبَ مِنْهُ ، فَأَصْغَى لَهَا الإِنَاءَ حَتَّى شَرِبَتْ .

قَالَتْ كَبْشَةُ : فَرَآنِي أَنْظُرُ إِلَيْهِ . فَقَالَ : أَتَعْجَبِينَ يَا ابْنَةَ أَخِي ؟ قَالَتْ : فَقُلْتُ ، نَعَمْ . فَقَالَ : إِنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « إِنَّهَا لَيْسَتْ بِنَجَسٍ ، إِنَّمَا هِيَ مِنَ الطَّوَّافِينَ عَلَيْكُمْ أَوِ الطَّوَّافَاتِ » . قَالَ يَحْيَى : قَالَ مَالِكٌ : لا بَأْسَ بِهِ ، إِلاَّ أَنْ يُرَى عَلَى فَمِهَا نَجَاسَةٌ .

13. Kâb kızı Kebşe anlatıyor: Kayınpederim Ebû Katâde bize geldi, ona abdest suyu döküyordum. O sırada bir kedi geldi, sudan

(11) Yani deniz suyu ile abdest alabilirsiniz. Denizden çıkıp ölen hayvanlar da helâldir, demektir.

(12) Ebu Davud, Daharet, 1/41; Tirmizi, Taharet, 1/52; Nesaî, Taharet, 1/47; İbn Mace, Taharet, 1/38; Ayrıca bkz. Şeybanî, 46.

içmek istedi. Ebû Katâde kedi sudan içinceye kadar kabı ona eğdirdi. Kendisine baktığımı görünce:

«— Hayret mi ediyorsun yeğenim?» dedi. Ben de:

«— Evet» dedim. Bunun üzerine:

«— Resûlullah (s.a.v.): «**Kedi pis değildir. Evinizde serbest dolaşır**» buyurdu. dedi.[13]

İmam Malik der ki: *Bunda bir mahzur yok. Ancak kedinin ağzında pislik olması halinde caiz değildir.*

١٤ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ الْحَارِثِ التَّيْمِيِّ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ حَاطِبٍ ؛ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ خَرَجَ فِي رَكْبٍ ، فِيهِمْ عَمْرُو بْنُ الْعَاصِ ، حَتَّى وَرَدُوا حَوْضًا . فَقَالَ عَمْرُو بْنُ الْعَاصِ لِصَاحِبِ الْحَوْضِ : يَا صَاحِبَ الْحَوْضِ ! هَلْ تَرِدُ حَوْضَكَ السِّبَاعُ ؟ فَقَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ : يَا صَاحِبَ الْحَوْضِ ! لا تُخْبِرْنَا ، فَإِنَّا نَرِدُ عَلَى السِّبَاعِ ، وَتَرِدُ عَلَيْنَا .

14. Yahya b. Abdurrahman anlatıyor:

Hz. Ömer (r.a.) bir kafile ile sefere çıktı. Amr b. el-Âs da kafilede idi. Bir havuzun başına geldiler. Amr b. el-Âs havuz sahibine:

«— Bu havuzdan yırtıcı (vahşî) hayvanlar gelip içiyor mu? diye sorunca Hz. Ömer adama:

«— Bu soruya cevap verme. Çünkü bu suya hayvanlar da gelir, biz de geliriz.» dedi.[14]

١٥ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ يَقُولُ : إِنْ كَانَ الرِّجَالُ وَالنِّسَاءُ ، فِي زَمَانِ رَسُولِ اللهِ ﷺ ، لَيَتَوَضَّؤُونَ جَمِيعًا .

15. Abdullah b. Ömer (r.a.) der ki: Resûlullah'ın zamanında erkekler ve kadınlar beraber abdest alıyorlardı.[15]

(13) Ebu Davud, Taharet, 1/38; tirmizî, Taharet, 1/69; Nesaî, Taharet, 1/54; İbn Mace,Taharet, 1/32, Ayrıca bkz. Şeybanî, 90.

(14) Hz. Ömer (r.a.) bu sözünü, şüphe ve evhamı gidermek için söylese gerektir. Çünkü yapılmış ibadetlerin şüpheye dayalı hale gelmesine yol açılmamalıdır.

(15) Buharî, Vudû, 4/43, Ayrıca bkz. Şeybanî, 45.
Mazinî der ki: Abdullah (r.a.) bu sözüyle: Her erkek kendi haremi ile bir arada bir kaptan abdest alırlardı, demek istiyor. Bazı rivayetler bu manadadır. Yoksa namahrem kadınla erkek bir arada abdest alırlardı, demek değildir.

4. ABDESTİ BOZMAYAN ŞEYLER

١٦ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عُمَارَةَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أُمِّ وَلَدٍ لإِبْرَاهِيمَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ عَوْفٍ ؛ أَنَّهَا سَأَلَتْ أُمَّ سَلَمَةَ ، زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ ، فَقَالَتْ : إِنِّى امْرَأَةٌ أُطِيلُ ذَيْلِى ، وأَمْشِى فِى الْمَكَانِ الْقَذِرِ . قَالَتْ أُمُّ سَلَمَةَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : « يُطَهِّرُهُ مَا بَعْدَهُ » .

16. Abdurrahman b. Avf oğlu İbrahim'in Ümmü veledi[16] anlatıyor:

Resûlullah (s.a.v.)'ın zevcesi Ümmü Seleme'ye:

«— Ben, elbisesinin etekleri uzun olan bir kadınım ve pis yerlerden geçiyorum» dediğimde, Ümmü Seleme de:

«— Resûlullah (s.a.v.): **«Kuru ve temiz yerler, pis yerlere sürünüp kirlenen etekleri temizler»** dedi.» şeklinde cevap verdi.[17]

١٧ - وحدّثنى عَنْ مَالِكٍ ، أَنَّهُ رَأَى رَبِيعَةَ بْنَ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ يَقْلِسُ مِرَارًا ، وَهُوَ فِى الْمَسْجِدِ ؛ فَلا يَنْصَرِفُ ، وَلا يَتَوَضَّأُ ، حَتَّى يُصَلِّىَ .

قَالَ يَحْيَىٰ : وَسُئِلَ مَالِكٌ عَنْ رَجُلٍ قَلَسَ طَعَامًا ، هَلْ عَلَيْهِ وُضُوءٌ ؟ فَقَالَ : لَيْسَ عَلَيْهِ وُضُوءٌ . وَلْيَتَمَضْمَضْ مِنْ ذٰلِكَ ، وَلْيَغْسِلْ فَاهُ .

17. Malik (r.a.), Rebia b. Abdurrahman'ın mescidde defalarca kusup abdestini tazelemeden namaz kıldığını gördü.

İmam Malik'e:

«— Kusan bir kimsenin yeniden abdest alması gerekir mi?» diye sordular. O da:

«— *Yeniden abdest alması gerekmez. Ancak kustuğu için ağzını çalkalaması (yıkaması) gerekir.*» diye cevap verdi.[18]

(16) Cariyeden çocuk olunca o cariyeye «Ümmü veled» denir.
(17) Ebu Davud, Taharet,1/137; Tirmizî, Taharet,1/109; İbn Mace, Taharet,1/79
(18) Hanefi Mezhebine göre, ağız dolusu kusmak abdesti bozar.

١٨ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ حَنَّطَ ابْنًا لِسَعِيدِ بْنِ زَيْدٍ ، وَحَمَلَهُ ثُمَّ دَخَلَ الْمَسْجِدَ ، فَصَلَّى وَلَمْ يَتَوَضَّأْ .

قَالَ يَحْيَىٰ : وَسُئِلَ مَالِكٌ ، هَلْ فِي الْقَيءِ وُضُوءٌ ؟ قَالَ : لا . وَلٰكِنْ ، لِيَتَمَضْمَضْ مِنْ ذٰلِكَ ، وَلْيَغْسِلْ فَاهُ ، وَلَيْسَ عَلَيْهِ وُضُوءٌ .

18. Nafi rivayet eder: Abdullah b. Ömer (r.a.), Said b. Zeyd'in oğlunun cesedine koku sürdü ve onu taşıdı, sonra mescide girdi, daha sonra da abdestini tazelemeden namaz kıldı.

***

İmam Malik'e:

«— Kusunca abdest bozulur mu?» diye sordular. O da:

«— *Hayır. Yalnız mazmaza eder, ağzını yıkar. Abdest alması gerekmez,*» dedi.

5. ATEŞTE PİŞEN ŞEYİ YEMENİN ABDESTİ BOZMAYIŞI

١٩ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبَّاسٍ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ أَكَلَ كَتِفَ شَاةٍ ، ثُمَّ صَلَّى وَلَمْ يَتَوَضَّأْ .

19. Abdullah b. Abbas der ki: «Resûlullah (s.a.v.) koyunun pişmiş ön butunu yedi. Abdestini tazelemeden namaz kıldı.»[19]

٢٠ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَىٰ بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ بُشَيْرِ بْنِ يَسَارٍ ، مَوْلَى بَنِي حَارِثَةَ ، عَنْ سُوَيْدِ بْنِ النُّعْمَانِ : أَنَّهُ أَخْبَرَهُ أَنَّهُ خَرَجَ مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ ، عَامَ خَيْبَرَ . حَتَّى إِذَا كَانُوا بِالصَّهْبَاءِ ، وَهِيَ مِنْ أَدْنَىٰ خَيْبَرَ ، نَزَلَ رَسُولُ اللهِ ﷺ ، فَصَلَّى الْعَصْرَ . ثُمَّ دَعَا بِالأَزْوَادِ ، فَلَمْ يُؤْتَ إِلا بِالسَّوِيقِ ، فَأَمَرَ بِهِ فَثُرِّيَ . فَأَكَلَ رَسُولُ اللهِ ﷺ ، وَأَكَلْنَا . ثُمَّ قَامَ إِلَى الْمَغْرِبِ فَمَضْمَضَ وَمَضْمَضْنَا . ثُمَّ صَلَّى وَلَمْ يَتَوَضَّأْ .

20. Süveyd b. Numan anlatıyor: Hayber Savaşı senesinde Resûlullah (s.a.v.) ile beraber çıkmıştım. Hayber'e yakın «Sahbâ» denilen yere varınca Resûlullah (s.a.v.) devesinden indi, ikindi namazını kıldırdı. Daha sonra azıkları istedi, yalnız kavut[20] getirdiler. Emretti, kavutu çorba yaptılar. Resulallah (s.a.v.) yedi, biz de yedik. Daha sonra da akşam namazına kalktı, mazmaza yaptı, biz de mazmaza yaptık, sonra da abdestini tazelemeden namazı kıldırdı.[21]

٢١ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ ، وَعَنْ صَفْوَانَ بْنِ سُلَيْمٍ : أَنَّهُمَا أَخْبَرَاهُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ الْحَارِثِ التَّيْمِيِّ ، عَنْ رَبِيعَةَ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ الْهُدَيْرِ : أَنَّهُ تَعَشَّى مَعَ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ ، ثُمَّ صَلَّى وَلَمْ يَتَوَضَّأْ .

21. Abdullah b. Hudeyr oğlu Rebîâ der ki: Hz. Ömer'le birlikte akşam yemeği yedim, yemekten sonra namazı kıldı, yeniden abdest almadı.

(19) Buharî, Vudû, 4/50; Müslim, Hayd, 3/91, Ayrıca bkz. Şeybanî, 30.
(20) Kavut: Kavrulmuş un.
(21) Buharî, Vudû, 4/51. Ayrıca bkz. Şeybanî, 34.
Hanefî Mezhebine göre, bu hadise dayanarak, ateşte pişen nesneleri yemeden dolayı abdest almak gerekmez. Zahirîlere göre, bu durumda abdest bozulur, tazelenmesi gerekir.

٢٢ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ ضَمْرَةَ بْنِ سَعِيدٍ الْمَازِنِيِّ ، عَنْ أَبَانَ بْنِ عُثْمَانَ : أَنَّ عُثْمَانَ بْنَ عَفَّانَ أَكَلَ خُبْزًا وَلَحْمًا ، ثُمَّ مَضْمَضَ ، وَغَسَلَ يَدَيْهِ ، وَمَسَحَ بِهِمَا وَجْهَهُ ، ثُمَّ صَلَّى وَلَمْ يَتَوَضَّأْ .

وحدّثني عَنْ مَالِكٍ : أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ وَعَبْدَ اللهِ بْنَ عَبَّاسٍ ، كَانَا لا يَتَوَضَّآنِ مِمَّا مَسَّتِ النَّارُ .

22. Eban b. Osman der ki: Osman b. Affan (r.a.) ekmek ve et yedikten sonra mazmaza yaptı (ağzını yıkadı), ellerini yıkadı ve elleriyle yüzünü sıvazladı. Daha sonra da namaz kıldı, fakat yeniden abdest almadı.

İmam Malik'e Ali b. Ebî Talib ve Abdullah b. Abbas (r.a.)'ın ateşte pişen şeyi yedikten sonra yeniden abdest almadıkları rivayet olundu.[22]

٢٣ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ : أَنَّهُ سَأَلَ عَبْدَ اللهِ بنَ عَامِرِ بْنِ رَبِيعَةَ ، عَنِ الرَّجُلِ يَتَوَضَّأُ لِلصَّلاَةِ ، ثُمَّ يُصِيبُ طَعَامًا قَدْ مَسَّتْهُ النَّارُ ، أَيَتَوَضَّأُ ؟ قَالَ : رَأَيْتُ أَبِي يَفْعَلُ ذٰلِكَ وَلا يَتَوَضَّأُ .

23. Yahya b. Said, Abdullah b. Âmar b. Rebîâ'ya:

«— Bir adam namaz kılmak için abdest aldıktan sonra ateşte pişen bir yemeği yese tekrar abdest alması gerekir mi?» diye sordu.

Abdullah da:

«— Babamı gördüm, abdest aldıktan sonra ateşte pişen yemeği yiyor, tekrar abdest almıyordu.» diye cevap verdi.[23]

٢٤ - وحدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي نُعَيْمٍ وَهْبِ بْنِ كَيْسَانَ : أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللهِ الأَنْصَارِيَّ ، يَقُولُ : رَأَيْتُ أَبَا بَكْرٍ الصِّدِّيقَ ، أَكَلَ لَحْمًا ثُمَّ صَلَّى وَلَمْ يَتَوَضَّأْ .

24. Câbir b. Abdullah (r.a.) el-Ensârî der ki: Ebû Bekir es-Sıddık (r.a.)'ı gördüm. Et yedikten sonra yeniden abdest almadan namaz kıldı.[24]

(22) Şeybanî, 32.
(23) Şeybanî, 33.
(24) Şeybanî, 29
Cabir (r.a) böyle demekle, ateşte pişen bir şeyi yemenin abdesti bozmadığını ifade etmektedir. Bilindiği gibi, Hz. Ebû Bekir eti abdestli iken yemiştir.

٢٥ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ ، دُعِيَ لِطَعَامٍ ، فَقُرِّبَ إِلَيْهِ خُبْزٌ وَلَحْمٌ ، فَأَكَلَ مِنْهُ ، ثُمَّ تَوَضَّأَ وَصَلَّى . ثُمَّ أُتِيَ بِفَضْلِ ذٰلِكَ الطَّعَامِ ، فَأَكَلَ مِنْهُ ثُمَّ صَلَّى وَلَمْ يَتَوَضَّأْ .

25. Muhammed b. el-Munkedir (r.a.) anlatıyor: Resûlullah (s.a.v.) yemeğe davet edilmişti. Kendisine et ve ekmek getirildi. Bunlardan yedikten sonra abdest aldı, namaz kıldı. Daha sonra yemeğin kalan kısmını getirdiler, ondan yedikten sonra yeniden abdest almadan namaz kıldı.[25]

٢٦ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ يَزِيدَ الأَنْصَارِيِّ : أَنَّ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ قَدِمَ مِنَ الْعِرَاقِ ، فَدَخَلَ عَلَيْهِ أَبُو طَلْحَةَ وَأُبَيُّ بْنُ كَعْبٍ ، فَقَرَّبَ لَهُمَا طَعَامًا قَدْ مَسَّتْهُ النَّارُ ، فَأَكَلُوا مِنْهُ . فَقَامَ أَنَسٌ فَتَوَضَّأَ . فَقَالَ أَبُو طَلْحَةَ وَأُبَيُّ بْنُ كَعْبٍ : مَا هٰذَا يَا أَنَسُ ؟ أَعِرَاقِيَّةٌ ؟ فَقَالَ أَنَسٌ : لَيْتَنِي لَمْ أَفْعَلْ . وَقَامَ أَبُو طَلْحَةَ وَأُبَيُّ بْنُ كَعْبٍ ، فَصَلَّيَا وَلَمْ يَتَوَضَّآ .

26. Abdurrahman b. Yezid el-Ensârî anlatıyor: Enes b. Malik, Irak'tan gelmişti. Ebu Talha ve Ubey b. Kâ'b yanına gittiler, Enes onlara ateşte pişmiş yemek çıkardı, yediler. Yemekten sonra Enes kalkıp abdest alınca, Ebû Talha ve Übey b. Kâ'b: «Bu da ne Enes? Yoksa Irak'lıların âdeti mi?»[26] deyince, Enes: «Keşke yapmasaydım,» dedi. Ebû Talha ve Ubey b. Kâ'b kalktılar, yeniden abdest almadan namaz kıldılar.

(25) Hadis mürseldir. Ebû Davud (Taharet, 1/74), Cabir'den -mevsul olarak- rivayet etmiştir. Ayrıca bkz. Tirmizî, Taharet, 1/59; Şeybanî, 31.

(26) Hz. Enes'in ziyaretçilerinin bu tenkitleri, Enes'in, ateşte pişen yemek yenince abdest bozulur zannının yanlış olduğunu ifade etmektedir.
Bu konudaki bazı rivayetlerden, ayette pişen şeyi yemenin abdesti bozacağı anlaşılmakta ise de, bu tür rivayetler mensûh kabul edilmiştir. (Bkz. Ebu Dâvud, Taharet, 74,75).

6. ABDESTLE İLGİLİ DİĞER HADİSLER

٢٧ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ سُئِلَ عَنِ الإِسْتِطَابَةِ ، فَقَالَ : « أَوَ لا يَجِدُ أَحَدُكُمْ ثَلاثَةَ أَحْجَارٍ ؟ » .

27. Urve (r.a.)'den: Resûlullah (s.a.v.)'a: İstincâyı sorduklarında: **«Üç taş bulamaz mısınız?»** diye cevap verdi.[23]

٢٨ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ الْعَلاءِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ ، خَرَجَ إِلَى الْمَقْبُرَةِ ، فَقَالَ : « السَّلامُ عَلَيْكُمْ دَارَ قَوْمٍ مُؤْمِنِينَ ، وَإِنَّا ، إِنْ شَاءَ اللهُ ، بِكُمْ لاحِقُونَ . وَدِدْتُ أَنِّي قَدْ رَأَيْتُ إِخْوَانَنَا » فَقَالُوا : يَا رَسُولَ اللهِ ! أَلَسْنَا بِإِخْوَانِكَ ؟ قَالَ : « بَلْ أَنْتُمْ أَصْحَابِي . وَإِخْوَانُنَا الَّذِينَ لَمْ يَأْتُوا بَعْدُ . وَأَنَا فَرَطُهُمْ عَلَى الْحَوْضِ » فَقَالُوا : يَا رَسُولَ اللهِ ! كَيْفَ تَعْرِفُ مَنْ يَأْتِي بَعْدَكَ مِنْ أُمَّتِكَ ؟ قَالَ : « أَرَأَيْتَ لَوْ كَانَ لِرَجُلٍ خَيْلٌ غُرٌّ مُحَجَّلَةٌ ، فِي خَيْلٍ دُهْمٍ بُهْمٍ ، أَلا يَعْرِفُ خَيْلَهُ ؟ » قَالُوا : بَلَى ، يَا رَسُولَ اللهِ ! قَالَ : « فَإِنَّهُمْ يَأْتُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ، غُرًّا مُحَجَّلِينَ ، مِنَ الْوُضُوءِ . وَأَنَا فَرَطُهُمْ عَلَى الْحَوْضِ . فَلا يُذَادَنَّ رِجَالٌ عَنْ حَوْضِي ، كَمَا يُذَادُ الْبَعِيرُ الضَّالُّ ، أُنَادِيهِمْ : أَلا هَلُمَّ ! أَلا هَلُمَّ ! أَلا هَلُمَّ ! فَيُقَالُ : إِنَّهُمْ قَدْ بَدَّلُوا بَعْدَكَ . فَأَقُولُ : فَسُحْقًا . فَسُحْقًا . فَسُحْقًا » .

28. Ebû Hüreyre (r.a.) anlatıyor: Resûlullah (s.a.v.) mezarlığa gittiğinde **«Esselâmü aleyküm ey mezarlıkta yatan mü'minler! Allah dilerse biz de sizlere kavuşacağız.»** dedi[28] ve devamla **«kardeşlerimizi görmeyi çok isterdim,»** deyince,

(27) Ebu Davud (Taharet, 1/21), Hz. Aişe'den mevsul olarak rivayet eder; Tirmizî, Taharet, 1/40.
Arabistan'da Resûlullah (s.a.v.) zamanında her yerde su bulunmadığı için toprakla teyemmüm edildiği gibi -abdest bozduktan sonra- taş ve benzerleriyle temizlenmek âdetti. Resûlullah (s.a.v.) bu sözüyle: «Su bulamıyorsan, taş da mı bulamıyorsun?» demek istemiş, her yerde olduğu gibi tevhîde (tekliğe) işareten, burada da üç taş kullanılmasını istemiştir.

(28) Burada Resûlü Ekrem'in «Allah dilerse size kavuşacağız» demesi şüphe ettiği için değil, Allah Teâlâ'nın: «Hiçbir şey için - Allah dilerse demeden yarın şunu yapacağım- deme.» (Kehf sûresi: 24) emrine uyarak söylemiştir.

Ashâb:

«— Ya Resulallah! Biz kardeşlerin değil miyiz?» dediler. Resûlullah:

«— Hayır, sizler aynı zamanda ashâbımsınız. Kardeşlerim henüz gelmediler. Ben onları (ahirette) havz'ın başında bekliyeceğim.» buyurdu. Ashab-ı Kirâm:

«— Ya Resûlallah, ümmetinden senden sonra gelecekleri nasıl tanıyacaksın?» deyince:

«— Söyleyin! Bir adamın siyah atlar arasında alnı ve üç ayağı beyaz bir atı olsa onu tanımaz mı?» dedi. Onlar:

«— Evet Ya Resulallah!» diye cevap verdiler. Hz. Peygamber: **«İşte onlar, Kıyamet gününde dünyada iken aldıkları abdestlerden dolayı alınları nur gibi parlayarak gelirler. Ben daha önceden gidip kendilerini Havz'ın başında bekleyeceğim. O kimseler Havz'ımdan sahipsiz develer gibi kovulmazlar. Onlara «Hey! Gelin, gelin, gelin!» diye seslenirim. O sırada «Bunlar senden sonra dinlerinde çok şey değiştirdiler[29] denilir. Ben de; «Öyleyse benden uzak olsunlar! Uzak olsunlar! Uzak olsunlar!..» derim»** buyurdu.[30]

٢٩ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ حُمْرَانَ ، مَوْلَى عُثْمَانَ ابْنِ عَفَّانَ : أَنَّ عُثْمَانَ بْنَ عَفَّانَ جَلَسَ عَلَى الْمَقَاعِدِ . فَجَاءَ الْمُؤَذِّنُ فَآذَنَهُ بِصَلاَةِ الْعَصْرِ . فَدَعَا بِمَاءٍ فَتَوَضَّأَ . ثُمَّ قَالَ : وَاللهِ لأُحَدِّثَنَّكُمْ حَدِيثًا ، لَوْلاَ أَنَّهُ فِي كِتَابِ اللهِ مَا حَدَّثْتُكُمُوهُ . ثُمَّ قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ : « مَا مِنِ امْرِئٍ يَتَوَضَّأُ ، فَيُحْسِنُ وُضُوءَهُ ، ثُمَّ يُصَلِّي الصَّلاَةَ ، إِلا غُفِرَ لَهُ مَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ الصَّلاَةِ الأُخْرَى حَتَّى يُصَلِّيَهَا » .

قَالَ يَحْيَى : قَالَ مَالِكٌ : أُرَاهُ يُرِيدُ هٰذِهِ الآيَةَ ﴿ أَقِمِ الصَّلاَةَ طَرَفَيِ النَّهَارِ وَزُلَفًا مِنَ اللَّيْلِ إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ ذٰلِكَ ذِكْرَى لِلذَّاكِرِينَ ﴾ .

29. Hz.Osman'ın azatlısı Hümran anlatıyor: Osman b. Affan (r.a.) sekide oturuyordu. O sırada müezzin gelip, İkindi namazı vaktinin geldiğini haber verince, hemen su istedi, abdest aldı.

(29) «Dinlerinde, çok şeyler değiştirdiler.» demek, «sünnetini bıraktılar, bid'at ve Allah'ın razı olmadığı şeyleri işlediler» demektir.

(30) Müslim, Taharet, 2/39.

Sonra: «Vallahi size bir hadis söyleyeceğim, eğer Allah'ın kitabında olmasa[31] söylemezdim.» dedi. Daha sonra şöyle devam etti: «Resûlullah (s.a.v.)'ı işittim, buyurdular ki: **«Her kim azalarını iyice yıkayarak abdest alır, namaz kılarsa, o namazı ile sonraki kılacağı namazı arasında işlediği günahları mutlaka affolunur.»**

İmam Malik der ki: *Hz. Osman'ın kasdettiği ayet şudur sanırım: **«Günün iki tarafında ve gecenin ilk saatlerinde namazı hakkıyle kılın. Şüphesiz iyilikler kötülükleri giderir. Bu düşünenlere bir öğüttür.»*** (Hud, 11/114).[32]

٣٠ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ الصُّنَابِحِيِّ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « إِذَا تَوَضَّأَ الْعَبْدُ الْمُؤْمِنُ ، فَتَمَضْمَضَ ، خَرَجَتِ الْخَطَايَا مِنْ فِيهِ . وَإِذَا اسْتَنْثَرَ خَرَجَتِ الْخَطَايَا مِنْ أَنْفِهِ . فَإِذَا غَسَلَ وَجْهَهُ خَرَجَتِ الْخَطَايَا مِنْ وَجْهِهِ . حَتَّى تَخْرُجَ مِنْ تَحْتِ أَشْفَارِ عَيْنَيْهِ . فَإِذَا غَسَلَ يَدَيْهِ خَرَجَتِ الْخَطَايَا مِنْ يَدَيْهِ . حَتَّى تَخْرُجَ مِنْ تَحْتِ أَظْفَارِ يَدَيْهِ . فَإِذَا مَسَحَ بِرَأْسِهِ خَرَجَتِ الْخَطَايَا مِنْ رَأْسِهِ حَتَّى تَخْرُجَ مِنْ أُذُنَيْهِ . فَإِذَا غَسَلَ رِجْلَيْهِ خَرَجَتِ الْخَطَايَا مِنْ رِجْلَيْهِ . حَتَّى تَخْرُجَ مِنْ تَحْتِ أَظْفَارِ رِجْلَيْهِ » . قَالَ : « ثُمَّ كَانَ مَشْيُهُ إِلَى الْمَسْجِدِ ، وَصَلاَتُهُ نَافِلَةً لَهُ » .

30. Abdullah el-Sunabihi (r.a.)'den: Resûlullah (s.a.v.) buyurdular ki: **«Mü'min bir kimse abdest alırken mazmaza edince (ağzını yıkayınca) ağzından günahları çıkar. Burnunu yıkayınca da burnundan günahları çıkar. Yüzünü yıkayınca, yüzünden ve hatta gözkapaklarının altından günahları çıkar. Ellerini yıkadığı vakit ellerinden günahları dökülür.**

(31) Buhârî ve Müslim rivayetlerinde «Urve» der ki: Hz. Osman'ın «Eğer Allah'ın kitabında olmasa...» diye kasdettiği ayet şudur: «Gerçekten indirdiğim ayetleri ve doğru yolu Kitap'ta insanlara açıkladıktan sonra, gizleyen kimseler var ya, onlara hem Allah lânet eder, hem lânetçiler lânet eder, ancak tevbe edenler, ıslah olanlar ve gerçeği ortaya koyanlar müstesnâ; işte onların tevbesini kabul ederim. Ben tevbeleri daima kabul eder ve merhamet ederim.» (Bakara, 2, 159-160.)
Hz. Osman «Bildiğim şeyi gizlemeyi yasaklayan (yukarıdaki) âyet olmasaydı, onu söylemezdim.» demek istiyor.
Urve'nin Buharî ve Müslim'de yer alan bu görüşü, hadisin ravilerinden olması ve kesin söylemesi bakımından 29. hadisin sonundaki İmam Mâlik hazretlerinin beyanından evlâ ve daha sahihtir.

(32) Buharî, Vudû, 4/24; Müslim, Taharet, 2/6.

Hatta tırnaklarının altından çıkar. Başını mesh edince başından, hatta kulaklarından günahları çıkar. Ayaklarını yıkayınca da ayaklarından, hatta ayak tırnaklarının altından günahları çıkar. Daha sonra mescide gidip namaz kılışı ecrini ve günahların affını arttırır.»[33]

٣١ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ سُهَيْلِ بْنِ أَبِي صَالِحٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « إِذَا تَوَضَّأَ الْعَبْدُ الْمُسْلِمُ (أَوِ الْمُؤْمِنُ) فَغَسَلَ وَجْهَهُ ، خَرَجَتْ مِنْ وَجْهِهِ كُلُّ خَطِيئَةٍ نَظَرَ إِلَيْهَا بِعَيْنَيْهِ مَعَ الْمَاءِ (أَوْ مَعَ آخِرِ قَطْرِ الْمَاءِ) . فَإِذَا غَسَلَ يَدَيْهِ ، خَرَجَتْ مِنْ يَدَيْهِ كُلُّ خَطِيئَةٍ بَطَشَتْهَا يَدَاهُ مَعَ الْمَاءِ (أَوْ مَعَ آخِرِ قَطْرِ الْمَاءِ) . فَإِذَا غَسَلَ رِجْلَيْهِ خَرَجَتْ كُلُّ خَطِيئَةٍ مَشَتْهَا رِجْلاَهُ مَعَ الْمَاءِ (أَوْ مَعَ آخِرِ قَطْرِ الْمَاءِ) . حَتَّى يَخْرُجَ نَقِيًّا مِنَ الذُّنُوبِ » .

31. Ebû Hüreyre (r.a.)'den, Resûlullah (s.a.v.) buyurdular ki: **«Bir müslüman -yahut bir mü'min- abdest alırken yüzünü yıkayınca yüzünden akan su ile beraber (veya suyun son damlası ile) gözleri ile işlediği (namahremlere baktığı) bütün günahları dökülür. Ellerini yıkadığı zaman, elleri ile işlemiş olduğu günahları su ile beraber (diğer bir rivayette suyun son damlası ile) ellerinden dökülür. Ayaklarını yıkayınca, ayakları ile giderek işlediği günahları su ile beraber veya suyun son damlası ile çıkar. Böylece bütün günahlarından temizlenmiş olur.»**[34]

٣٢ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ : رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ ، وَحَانَتْ صَلاَةُ الْعَصْرِ ، فَالْتَمَسَ النَّاسُ وَضُوءًا فَلَمْ يَجِدُوهُ . فَأُتِيَ رَسُولُ اللهِ ﷺ بِوَضُوءٍ فِي إِنَاءٍ . فَوَضَعَ رَسُولُ اللهِ ﷺ فِي ذٰلِكَ الإِنَاءِ يَدَهُ . ثُمَّ أَمَرَ النَّاسَ يَتَوَضَّؤُونَ مِنْهُ . قَالَ أَنَسٌ : فَرَأَيْتُ الْمَاءَ يَنْبَعُ مِنْ تَحْتِ أَصَابِعِهِ . فَتَوَضَّأَ النَّاسُ حَتَّى تَوَضَّئُوا مِنْ عِنْدِ آخِرِهِمْ .

32. Enes b. Malik (r.a.) der ki: Bir gün ikindi namazı yaklaşmıştı, insanlar abdest almak için su arıyorlar, bulamıyorlardı. O sırada Resûlullah'a bir kapta su getirdiler. Hz. Peygamber elini kabın içine koydu, sonra ashabına o kaptan abdest almalarını emretti. Enes der ki: Suyu görüyordum, Resûlü Ekrem'in parmak-

(33) Nesaî, Taharet, 1/85; İbn Mace, Taharet, 1/6.
(34) Müslim, Taharet, 1/32.

larının arasından kaynıyordu. Bütün insanlar ondan abdest aldılar.[35]

٣٣ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نُعَيْمِ بْنِ عَبْدِ اللهِ الْمَدَنِي الْمُجْمِرِ : أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ : مَنْ تَوَضَّأَ فَأَحْسَنَ وُضُوءَهُ ، ثُمَّ خَرَجَ عَامِدًا إِلَى الصَّلاَةِ ، فَإِنَّهُ فِي صَلاَةٍ مَا دَامَ يَعْمِدُ إِلَى الصَّلاَةِ . وَإِنَّهُ يُكْتَبُ لَهُ بِإِحْدَى خُطْوَتَيْهِ حَسَنَةٌ ، وَيُمْحَى عَنْهُ بِالأُخْرَى سَيِّئَةٌ . فَإِذَا سَمِعَ أَحَدُكُمُ الإِقَامَةَ فَلا يَسْعَ . فَإِنَّ أَعْظَمَكُمْ أَجْرًا أَبْعَدُكُمْ دَارًا . قَالُوا : لِمَ يَا أَبَا هُرَيْرَةَ ؟ قَالَ : مِنْ أَجْلِ كَثْرَةِ الْخُطَا .

33. Ebû Hüreyre (r.a.) der ki: Bir kimse güzelce abdest aldıktan sonra namaza çıkarsa (mescide gidinceye kadar), o kimse namazda sayılır. Her iki adımının biriyle bir sevap kazanır, diğeriyle bir günahı affolur. Sizden herhangi biriniz kamet edildiğini işitince koşmasın. Çünkü en çok sevap kazanan, evi camiden en uzak olanınızdır.

Dinleyenler:

«— Niçin Ey Ebû Hüreyre?» deyince, Ebû Hüreyre (r.a.); «daha çok adım atıldığı için»,[36] diye cevap verdi.[37]

(35) Buharî, Vudû, 4/32; Müslim, Fedâil, 43/5.
Sözün gelişinden anlaşıldığı gibi, hadise bir yolculuk sırasında ve suyun kıt olduğu bir yerde oluyor. Hz. Peygamber'in mübarek elini koyduğu küçük bir kapta parmaklarının arasından suyun kaynaması açık bir mucize oluyor. Böylece Hz. Peygamber ve mü'minler, ne zaman ve nerede darda kalırlarsa ilahi kudret tecelli ediyor, Peygamberimizden mucizeler zuhur ediyor.
Kadı İyad der ki: Resûlullah (s.a.v.)'ın parmaklarının arasından suyun kaynamasını (ashabın da bulunduğu) birçok toplantı yerlerinde ve askerlerin arasında güvenilir raviler tarafından rivayet edildi, bunu hiçbir sahabi red ve inkâr etmedi. Bu da, Resûlü Ekrem'in kesinleşen mucizelerinden biridir.

(36) Camiye giderken koşmak ve acele yürümek namaz adabına aykırıdır. Bu hareket, insanın vekar ve ağırbaşlılığını bozduğu için doğru değildir.

(37) İbn Abdilber der ki: İmam Malik ve diğerleri: Nuaym, Ebû Hüreyre'nin hadislerini mevkuf olarak rivayet etmiştir. Ashaptan rivayet edilen bu gibi sözler, şahsi görüş ve içtihatla olamadığı için, müsned hadis gibi sayılır, yani Resûlü Ekrem'den işitmişlerdir. Bu manada Ebû Hüreyre ve diğerlerinden sahih isnadlarla hadis rivayet edilmiştir.

٣٤ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ : أَنَّهُ سَمِعَ سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيَّبِ يُسْأَلُ عَنِ الْوَضُوءِ مِنَ الْغَائِطِ بِالْمَاءِ . فَقَالَ سَعِيدٌ : إِنَّمَا ذَلِكَ وَضُوءُ النِّسَاءِ .

34. Yahya b. Saîd'den: Saîd b. el-Müseyyeb'e büyük abdestten sonra su ile taharetlenmenin hükmü sorulunca: «O, ancak kadınların taharetlenmesidir.» diye cevap verdi.[38]

٣٥ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ ، عَنِ الأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « إِذَا شَرِبَ الْكَلْبُ فِي إِنَاءِ أَحَدِكُمْ فَلْيَغْسِلْهُ سَبْعَ مَرَّاتٍ » .

35. Ebû Hüreyre (r.a.)'den: Resûlullah (s.a.v.): **«Köpek herhangi birinizin kabından su içer veya bir şey yerse, o kabı yedi kez yıkasın»** buyurdu.[39]

٣٦ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ : أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ ، قَالَ : « اسْتَقِيمُوا وَلَنْ تُحْصُوا وَاعْمَلُوا ، وَخَيْرُ أَعْمَالِكُمُ الصَّلاَةُ . وَلاَ يُحَافِظُ عَلَى الْوُضُوءِ إِلا مُؤْمِنٌ » .

36. İmam Malik'e şu hadis rivayet edildi: Resûlullah (s.a.v.) buyurdular ki: **«Doğru ve dürüst yaşayın. Her şeyi yapamazsınız. İyi ve yararlı ameller işleyin. Amellerinizin en hayırlısı namazdır. Abdesti ancak kâmil mü'min muhafaza edebilir.»**[40]

(38) Said b. el-Müseyyeb bu sözüyle, erkeklerin taşla silinmeleri kâfidir, demek istiyor. Fakat İmam Mâlik ve birçok ulema bu görüşte değildirler. Yani erkek olsun, kadın olsun mecbur kalmadıkça, su ile temizlenmelidirler.

(39) Buharî, Vudû, 4/33; Müslim, Taharet, 2)90.
Başka bir hadiste Hz. Peygamber (s.a.v.): «Köpeğin dokunduğu kabı yedi kez yıkayın,» bir defasında da «Toprakla yıkayın» buyuruyor. İlim adamları, köpeğin salyasında bir tür mikrop olduğunu, onu da ancak toprağın öldüreceğini belirtmişlerdir. «Köpek olan eve melek girmez» hadisinin bir sırrı da budur.

(40) Bu, mürsel bir hadistir. İbn Abdilber, et-Takassî'de der ki: "Sevbân'ın Hz. Peygamber'den (s.a.v.) sahîh yollarla rivayetiyle, müsned ve muttasıl olur. İbn Mace (Taharet, 1/4) tarafından da rivayet edilir.
Yapılacak işler çok olur da zaman az olursa işlerin en önemlilerini yapın. Namaz da en önemli işlerin başında gelir. Her zaman abdestli bulunmak da imanın kemaline işarettir ve abdest mü'minin silâhıdır.

7. BAŞI VE KULAKLARI MESH ETMEK

٣٧ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ يَأْخُذُ الْمَاءَ بِأُصْبُعَيْهِ لأُذُنَيْهِ .

37. Nafi der ki: Abdullah b.Ömer (r.a.) iki parmağını ıslatır, kulaklarını mesh ederdi.

٣٨ - وحدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللهِ الأَنْصَارِيَّ ، سُئِلَ عَنِ الْمَسْحِ عَلَى الْعِمَامَةِ ، فَقَالَ : لا . حَتَّى يُمْسَحَ الشَّعْرُ بِالْمَاءِ .

38. İmam Malik'e rivayet edilen hadiste, Cabir b. Abdullah el-Ensari (r.a.)'ye:

«— Sarığın üzerine mesh edilir mi?» diye sorduklarında, Cabir:

«— Su ile saçlar mesh edilmeden, caiz olmaz.» diye cevap verdi.

٣٩ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ؛ أَنَّ أَبَا عُرْوَةَ بْنَ الزُّبَيْرِ كَانَ يَنْزِعُ الْعِمَامَةَ ، وَيَمْسَحُ رَأْسَهُ بِالْمَاءِ .

39. Hişam b. Urve der ki: Ebû Urve b. Zübeyr sarığını çıkarır, başını mesh ederdi.

٤٠ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّهُ رَأَى صَفِيَّةَ بِنْتَ أَبِي عُبَيْدٍ ، امْرَأَةَ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ، تَنْزِعُ خِمَارَهَا ، وَتَمْسَحُ عَلَى رَأْسِهَا بِالْمَاءِ . وَنَافِعٌ يَوْمَئِذٍ صَغِيرٌ .

وَسُئِلَ مَالِكٌ عَنِ الْمَسْحِ عَلَى الْعِمَامَةِ وَالْخِمَارِ . فَقَالَ : لا يَنْبَغِي أَنْ يَمْسَحَ الرَّجُلُ وَلا الْمَرْأَةُ عَلَى عِمَامَةٍ وَلا خِمَارٍ ، وَلْيَمْسَحَا عَلَى رُؤُوسِهِمَا .

وَسُئِلَ مَالِكٌ عَنْ رَجُلٍ تَوَضَّأَ ، فَنَسِيَ أَنْ يَمْسَحَ عَلَى رَأْسِهِ ، حَتَّى جَفَّ وَضُوءُهُ ؟ قَالَ : أَرَى أَنْ يَمْسَحَ بِرَأْسِهِ . وَإِنْ كَانَ قَدْ صَلَّى ، أَنْ يُعِيدَ الصَّلاةَ .

40. Nafi[41] der ki: Abdullah b. Ömer (r.a.)'in hanımı —Ebû

(41) Nafi, Abdullah b. Ömer (r.a.)'in azatlı kölesidir.

Ubeyd'in kızı— Safiye'yi baş örtüsünü çıkarıp su ile başını mesh ederken gördüm.

İmam Malik'e, «Sarığın ve baş örtüsünün üzerine mesh edilir mi? diye sorulduğunda: «*Erkeğin sarığının üzerine, kadının başörtüsünün üzerine mesh etmeleri caiz olmaz. Başlarının üzerine mesh etsinler*» diye cevap verdi.

İmam Malik'e, abdest alan bir kimsenin başını mesh etmeyi unutur da abdest azaları kuruduktan sonra hatırlarsa ne yapması gerektiğini sorduklarında: «*Başını mesh etmelidir. Başını mesh etmeden namaz kılmışsa o namazı iade etmelidir.*» diye cevap verdi.

8. AYAĞA GİYİLEN MESTLERİN ÜZERİNE MESH ETMEK

٤١ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ عَبَّادِ بْنِ زِيَادٍ ، مِنْ وَلَدِ الْمُغِيرَةِ ابْنِ شُعْبَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ الْمُغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ ذَهَبَ لِحَاجَتِهِ فِي غَزْوَةِ تَبُوكَ . قَالَ الْمُغِيرَةُ : فَذَهَبْتُ مَعَهُ بِمَاءٍ ، فَجَاءَ رَسُولُ اللهِ ﷺ ، فَسَكَبْتُ عَلَيْهِ الْمَاءَ ، فَغَسَلَ وَجْهَهُ . ثُمَّ ذَهَبَ يُخْرِجُ يَدَيْهِ مِنْ كُمَّيْ جُبَّتِهِ ، فَلَمْ يَسْتَطِعْ مِنْ ضِيقِ كُمَّيِ الْجُبَّةِ . فَأَخْرَجَهُمَا مِنْ تَحْتِ الْجُبَّةِ . فَغَسَلَ يَدَيْهِ ، وَمَسَحَ بِرَأْسِهِ ، وَمَسَحَ عَلَى الْخُفَّيْنِ . فَجَاءَ رَسُولُ اللهِ ﷺ ، وَعَبْدُ الرَّحْمٰنِ بْنُ عَوْفٍ يَؤُمُّهُمْ ، وَقَدْ صَلَّى بِهِمْ رَكْعَةً ، فَصَلَّى رَسُولُ اللهِ ﷺ الرَّكْعَةَ الَّتِي بَقِيَتْ عَلَيْهِمْ ، فَفَزِعَ النَّاسُ . فَلَمَّا قَضَى رَسُولُ اللهِ ﷺ ، قَالَ : « أَحْسَنْتُمْ » .

41. Mugîra b. Şu'be (r.a.) anlatıyor: Tebuk Savaşında Resûlullah (s.a.v.) abdest bozmak için gitti. Ben de abdest suyunu hazırladım. Gelince ellerine su döktüm, yüzünü yıkadı. Kollarını yıkamak için cübbesinin kollarını sıvamak istedi. Dar olduğu için kollarını sıvayamayınca, ellerini cübbenin kollarından çıkardı. Kollarını dirseklerine kadar yıkadı. Sonra başına ve ayağındaki mestlerin üzerine mesh etti. Resûlullah (s.a.v.) namaz kılmaya geldiğinde, Abdurrahman b. Avf cemaate imam olmuş, namazın bir rek'atini kıldırmıştı. Resûlü Ekrem kalan bir rek'atini cemaatle kıldı. Abdurrahman selâm verince, cemaat telâşlandı.

Resûlullah (s.a.v.) namazı bitirdikten sonra ashabına dönerek: «**İyi yaptınız,**» dedi.[42]

(42) Buharî, Megazî, 64/81; Müslim, Salât, 4/105, Ayrıca bkz. Şeybanî, 47. Hâdise sabah namazında olmuştur. Resûlü Ekrem namaza gecikince Ashab-ı kiram vakit geçer korkusuyla Avf oğlu Abdurrahman'ı imam yaparak namazı kılmışlar. Bu işi Resûlullah (s.a.v.)'tan izinsiz yaptıkları için de, Hz. Peygamber gelip Abdurrahman'a uyarak namaz kılmasıyla da telâşa düşmüşlerdi. Resûlü Ekrem de, iyi yaptınız diyerek hem onları sıkıntıdan kurtarmış, hem de namazı geciktirmemek için Abdurrahman'ı imam yaparak namazı kılmalarını doğru bulmuştu. (Bâcî, Münteka, c.1, s.77)

٤٢ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، وَعَبْدِ اللهِ بْنِ دِينَارٍ : أَنَّهُمَا أَخْبَرَاهُ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ قَدِمَ الْكُوفَةَ عَلَى سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ ، وَهُوَ أَمِيرُهَا ، فَرَآهُ عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ يَمْسَحُ عَلَى الْخُفَّيْنِ . فَأَنْكَرَ ذَلِكَ عَلَيْهِ . فَقَالَ لَهُ سَعْدٌ : سَلْ أَبَاكَ إِذَا قَدِمْتَ عَلَيْهِ ، فَقَدِمَ عَبْدُ اللهِ ، فَنَسِيَ أَنْ يَسْأَلَ عُمَرَ عَنْ ذَلِكَ ، حَتَّى قَدِمَ سَعْدٌ . فَقَالَ : أَسَأَلْتَ أَبَاكَ ؟ فَقَالَ : لا . فَسَأَلَهُ عَبْدُ اللهِ . فَقَالَ عُمَر : إِذَا أَدْخَلْتَ رِجْلَيْكَ فِي الْخُفَّيْنِ ، وَهُمَا طَاهِرَتَانِ ، فَامْسَحْ عَلَيْهِمَا . قَالَ عَبْدُ اللهِ : وَإِنْ جَاءَ أَحَدُنَا مِنَ الْغَائِطِ ؟ فَقَالَ عُمَرُ : نَعَمْ . وَإِنْ جَاءَ أَحَدُكُمْ مِنَ الْغَائِطِ .

42. Nafi ve Abdullah b. Dinar rivayet ettiler. Hz. Ömer'in oğlu Abdullah (r.a.) Kûfe valisi Sa'd b. Ebi Vakkas'ın yanına gitti. Abdullah, Sa'd'ın mestlerinin üzerine mesh ettiğini görünce bunu hoş görmedi. Bunun üzerine Sa'd, Abdullah'a: «Baban Ömer'in yanına gidince ona sor» dedi. Abdullah, Medine'ye gitti. Fakat mestlerin üzerine mesh etmenin hükmünü sormayı unuttu. Bilahare Kûfe valisi Sa'd, Medine'ye geldiğinde Abdullah'a:

«— Babana sordun mu?» dedi.

Abdullah:

«— Hayır,» dedi.

Bunun üzerine Abdullah babasına sorunca, Ömer (r.a.):

«— Abdestli iken mestlerini giydikten sonra (tekrar abdest alırken) onların üzerine mesh et» dedi. Abdullah:

«— Abdest bozduktan sonra da mı?» deyince, Ömer:

«— Evet, abdest bozduktan sonra da,» dedi.[43]

٤٣ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ : أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ بَالَ فِي السُّوقِ . ثُمَّ تَوَضَّأَ ، فَغَسَلَ وَجْهَهُ ، وَيَدَيْهِ ، وَمَسَحَ رَأْسَهُ . ثُمَّ دُعِيَ لِجَنَازَةٍ لِيُصَلَّى عَلَيْهَا حِينَ دَخَلَ الْمَسْجِدَ : فَمَسَحَ عَلَى خُفَّيْهِ ، ثُمَّ صَلَّى عَلَيْهَا .

43. Nafi'den: Abdullah b. Ömer pazarda idi. Ufak su döktükten sonra abdest aldı, yüzünü yıkadı, kollarını dirseklerine kadar yıkadı ve başını mesh etti. Daha sonra camiye gitti. Kendisini cenaze namazını kıldırmak için çağırdılar, mestlerinin üzerine mesh ettikten sonra cenaze namazını kıldırdı.[44]

(43) Şeybanî, 49.
(44) Şeybanî, 50

٤٤ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ رُقَيْشٍ : أَنَّهُ قَالَ : رَأَيْتُ أَنَسَ ابْنَ مَالِكٍ أَتَى قُبَا فَبَالَ . ثُمَّ أُتِيَ بِوَضُوءٍ فَتَوَضَّأَ . فَغَسَلَ وَجْهَهُ وَيَدَيْهِ إِلَى الْمِرْفَقَيْنِ . وَمَسَحَ بِرَأْسِهِ . وَمَسَحَ عَلَى الْخُفَّيْنِ . ثُمَّ جَاءَ الْمَسْجِدَ فَصَلَّى .

قَالَ يَحْيَى : وَسُئِلَ مَالِكٌ عَنْ رَجُلٍ تَوَضَّأَ وُضُوءَ الصَّلاَةِ ، ثُمَّ لَبِسَ خُفَّيْهِ ، ثُمَّ بَالَ ، ثُمَّ نَزَعَهُمَا ، ثُمَّ رَدَّهُمَا فِي رِجْلَيْهِ . أَيَسْتَأْنِفُ الْوُضُوءَ ؟ فَقَالَ : لِيَنْزِعْ خُفَّيْهِ ، وَلْيَغْسِلْ رِجْلَيْهِ . وَإِنَّمَا يَمْسَحُ عَلَى الْخُفَّيْنِ ، مَنْ أَدْخَلَ رِجْلَيْهِ فِي الْخُفَّيْنِ وَهُمَا طَاهِرَتَانِ بِطُهْرِ الْوُضُوءِ . وَأَمَّا مَنْ أَدْخَلَ رِجْلَيْهِ فِي الْخُفَّيْنِ وَهُمَا غَيْرُ طَاهِرَتَيْنِ بِطُهْرِ الْوُضُوءِ ، فَلا يَمْسَحْ عَلَى الْخُفَّيْنِ .

قَالَ : وَسُئِلَ مَالِكٌ عَنْ رَجُلٍ تَوَضَّأَ وَعَلَيْهِ خُفَّاهُ ، فَسَهَا عَنِ الْمَسْحِ عَلَى الْخُفَّيْنِ ، حَتَّى جَفَّ وَضُوءُهُ وَصَلَّى . قَالَ : لِيَمْسَحْ عَلَى خُفَّيْهِ ، وَلْيُعِدِ الصَّلاَةَ ، وَلا يُعِيدُ الْوُضُوءَ .

وَسُئِلَ مَالِكٌ عَنْ رَجُلٍ غَسَلَ قَدَمَيْهِ ، ثُمَّ لَبِسَ خُفَّيْهِ ، ثُمَّ اسْتَأْنَفَ الْوُضُوءَ . فَقَالَ : لِيَنْزِعْ خُفَّيْهِ ، ثُمَّ لِيَتَوَضَّأْ ، وَلْيَغْسِلْ رِجْلَيْهِ .

44. Rukayş oğlu Abdurrahman oğlu Saîd anlatıyor: Enes b. Malik'i Kubâ'ya [45] geldiğinde gördüm. Küçük abdestini bozdu. Daha sonra abdest alması için su getirdiler. Abdest aldı: Yüzünü yıkadı, dirseklerine kadar kollarını yıkadı, başına ve mestlerinin üzerine mesh etti. Sonra da mescide girdi, namazı kıldı.

Yahya der ki: İmam Malik'e sordular:

«— Bir adam abdest aldıktan sonra abdest bozup mestlerini çıkarsa tekrar giyse yeniden abdest alırken onların üzerine mesh edebilir mi?» dediler.

İmam Malik:

«— *Mestlerini çıkarsın, ayaklarını yıkasın. Ancak ayaklarını yıkayarak abdest aldıktan sonra mestlerini giyen kimse onların üzerine mesh edebilir. Abdest alırken ayaklarını yıkamadan mestlerini giyen kimse mesh edemez.*» dedi.

(45) Kubâ, Hz. Peygamber'in Hz. Ebû Bekir'le birlikte Mekke'den hicretlerinde Medine'ye girmeden önce son konakladığı yerdir. Burada Hz. Enes'in namaz kıldığı -İslâm'da ilk mescit olan- Kubâ mescidini yaptı. Hacıların Medine-i Münevvere'de ziyaret ettikleri önemli yerlerden biri de burasıdır. Yukarıdaki hadislerde abdest almaya yüzünü yıkamakla başlanışı abdestin farzlarını beyan içindir. Yoksa bilindiği gibi daha önce sünnet olarak eller yıkanır, ağıza ve burna su vererek temizlenir.

Yine İmam Malik'e: «Bir adam abdest alır, ayaklarına giydiği mestlerinin üzerine mesh etmeyi unutur, namazı kıldıktan sonra hatırlarsa ne yapmalıdır?» diye sordular. İmam Malik: «*Mestlerin üzerine mesh etsin, namazı iade etsin. Abdesti iade etmez*» dedi.

İmam Malik'e sordular: Bir adam ayaklarını yıkayıp mestlerini giyse daha sonra abdest alırken ne yapmalıdır? İmam Malik: «*Mestlerini çıkarsın, abdest alsın ve ayaklarını yıkasın,*» dedi.[46]

(46) Şeybanî, 48.
Bu meselede İmam Mâlik'ten başka bir rivayete göre «mestlerini çıkarmadan abdest alır ve mestlerinin üzerine mesh eder.» demiştir. Ebû Hanife'ye göre de böyledir. Burada mestlerini çıkarsın ayağını yıkasın demesi, efdal ve evla olanını beyan içindir. Zira abdest alırken, arayı açmadan azalarını birbiri peşinden yıkamak sünnettir. Mest üzerine meshin geçerlilik süresi, Hanefî Mezhebine göre, mukimler için bir gün bir gece; yolcular için üç gün üç gecedir. İmam Mâlik'e göre, mukimler mest üzerine meshedemez. (Bâcî, Münteka, c.1, s.80)

9. MESTLERİN ÜZERİNE NASIL MESH EDİLİR?

٤٥ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ؛ أَنَّهُ رَأَى أَبَاهُ يَمْسَحُ عَلَى الْخُفَّيْنِ . قَالَ : وَكَانَ لا يَزِيدُ إِذَا مَسَحَ عَلَى الْخُفَّيْنِ ، عَلَى أَنْ يَمْسَحَ ظُهُورَهُمَا . وَلا يَمْسَحُ بُطُونَهُمَا .

وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، أَنَّهُ سَأَلَ ابْنَ شِهَابٍ عَنِ الْمَسْحِ عَلَى الْخُفَّيْنِ كَيْفَ هُوَ ؟ فَأَدْخَلَ ابْنُ شِهَابٍ إِحْدَى يَدَيْهِ تَحْتَ الْخُفِّ ، وَالأُخْرَى فَوْقَهُ ، ثُمَّ أَمَرَّهُمَا .

قَالَ يَحْيَىٰ : قَالَ مَالِكٌ : وَقَوْلُ ابْنِ شِهَابٍ أَحَبُّ مَا سَمِعْتُ ، إِلَيَّ فِي ذٰلِكَ .

45. Hişam b. Urve der ki: Babamı, mestlerin üzerine mesh ederken gördüm, mestlerinin üzerini mesh ediyordu, içini mesh etmiyordu.

İmam Malik, İbn Şihâb'e: «Mestler üzerine nasıl mesh edilir?» diye sorunca, İbn Şihâb bir elini mestin altına soktu, öbür eliyle mestin üzerini mesh etti.

İmam Malik der ki: *«İbn Şihâb'dan işittiğim görüş bu hususta en çok hoşuma gidenidir.»*[47]

(47) Şeybanî, 51.

10. BURUN KANAMASI

٤٦ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ إِذَا رَعَفَ ، انْصَرَفَ فَتَوَضَّأَ ، ثُمَّ رَجَعَ فَبَنَى وَلَمْ يَتَكَلَّمْ .

46. Nafi der ki: Abdullah b. Ömer (r.a.)'in namazda burnu kanayınca gider yeniden abdest alır, gelir sonra –konuşmadan– namazı tamamlardı.[48]

٤٧ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عَبَّاسٍ ، كَانَ يَرْعُفُ فَيَخْرُجُ فَيَغْسِلُ الدَّمَ عَنْهُ ، ثُمَّ يَرْجِعُ فَيَبْنِي عَلَى مَا قَدْ صَلَّى .

47. İmam Malik'e şöyle rivayet edildi: Abdullah b. Abbas (r.a.) namazda burnu kanayınca namazdan çıkar, kanını yıkadıktan sonra dönüp namazını tamamlardı.[49]

٤٨ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ قُسَيْطٍ اللَّيْثِيِّ ؛ أَنَّهُ رَأَى سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيَّبِ رَعَفَ وَهُوَ يُصَلِّي ، فَأَتَى حُجْرَةَ أُمِّ سَلَمَةَ ، زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ ، فَأُتِيَ بِوَضُوءٍ فَتَوَضَّأَ . ثُمَّ رَجَعَ فَبَنَى عَلَى مَا قَدْ صَلَّى .

48. Abdullah b. Kuseyt el-Leysi oğlu Yezid anlatıyor: Said b. el-Müseyyeb namaz kılarken burnu kanadı, hemen Resûlü Ekrem'in zevcesi Ümmü Seleme'nin odasına gitti, getirilen su ile abdest aldıktan sonra döndü namazını kaldığı yerden tamamladı.[50]

(48) Şeybanî, 36.
(49) Namazını bozmadan kıldığı namazın, eksik kalan rek'atlarını tamamlamıştır.
(50) Şeybanî, 37.

11. BURUN KANAMASINDA YAPILACAK İŞ

٤٩ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ حَرْمَلَةَ الأَسْلَمِيِّ ، أَنَّهُ قَالَ : رَأَيْتُ سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيَّبِ يَرْعُفُ ، فَيَخْرُجُ مِنْهُ الدَّمُ ، حَتَّى تَخْتَضِبَ أَصَابِعُهُ مِنَ الدَّمِ الَّذِي يَخْرُجُ مِنْ أَنْفِهِ ، ثُمَّ يُصَلِّي ، وَلا يَتَوَضَّأُ .

49. Abdurrahman b. Harmele el-Eslemî der ki: Said b. el-Müseyyeb'i gördüm, burnu kanıyordu. Çıkan kan parmaklarını kırmızılaştırıyor, daha sonra da abdest almadan namaz kılıyordu.[51]

٥٠ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ الْمُجَبَّرِ ؛ أَنَّهُ رَأَى سَالِمَ بْنَ عَبْدِ اللّٰهِ يَخْرُجُ مِنْ أَنْفِهِ الدَّمُ ، حَتَّى تَخْتَضِبَ أَصَابِعُهُ ، ثُمَّ يَفْتِلُهُ ، ثُمَّ يُصَلِّي وَلا يَتَوَضَّأُ .

50. Abdurrahman b. el-Mücebber der ki: Abdullah oğlu Salim'i burnundan kan akarken gördüm, hatta kan parmaklarını kırmızıya boyuyordu. Burnunu oğuşturuyor, daha sonra da abdest almadan namaz kılıyordu.[52]

(51) Krş. Şeybanî, 39.

(52) Yani çıkan kanın abdestini bozmadığına kani olarak abdestini tazelemiyordu. İmam Şafiî, hazretleri de «Vücuttan çıkan kan ne kadar çok olursa olsun, abdesti bozmaz» demektedir.
Hanefîlere göre ise, vücûdun herhangi bir yerinden çıkıp akan kan abdesti bozar.

12. YARASINDAN VEYA BURNUNDAN AKAN KANI DURMAYAN KİMSENİN YAPACAĞI İŞ

٥١ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّ الْمِسْوَرَ بْنَ مَخْرَمَةَ ، أَخْبَرَهُ ؛ أَنَّهُ دَخَلَ عَلَى عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ مِنَ اللَّيْلَةِ الَّتِي طُعِنَ فِيهَا فَأَيْقَظَ عُمَرَ لِصَلاَةِ الصُّبْحِ فَقَالَ عُمَرُ : نَعَمْ . وَلاَحَظَّ فِي الإِسْلاَمِ لِمَنْ تَرَكَ الصَّلاَةَ . فَصَلَّى عُمَرُ ، وَجُرْحُهُ يَثْعَبُ دَمًا .

51. Mahreme oğlu el-Misver anlatıyor: Vurulduğu gece Hz. Ömer'in yanına gittim, onu sabah namazına kaldırdım. Uyanınca Hz. Ömer (r.a.): «Evet, namazı terkeden kimsenin İslâm'dan nasibi yoktur» dedi ve yarasından kanlar akarak namazını kıldı.

٥٢ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَىٰ بْنِ سَعِيدٍ ؛ أَنَّ سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيَّبِ قَالَ : مَا تَرَوْنَ فِيمَنْ غَلَبَهُ الدَّمُ مِنْ رُعَافٍ فَلَمْ يَنْقَطِعْ عَنْهُ ؟ قَالَ مَالِكٌ قال : يَحْيَىٰ بْنُ سَعِيدٍ : ثُمَّ قَالَ سَعِيدُ ابْنُ الْمُسَيَّبِ : أَرَى أَنْ يُومِيَ بِرَأْسِهِ إِيمَاءً .

قَالَ يَحْيَىٰ : قَالَ مَالِكٌ : وَذَلِكَ أَحَبُّ مَا سَمِعْتُ ، إِلَيَّ فِي ذَلِكَ .

52. Yahya b. Saîd der ki: Saîd b. el-Müseyyeb'e «Burnu kanayıp da kan kesilmeyen kimse hakkında görüşün nedir?» denildiğinde Saîd, başı ile ima ederek (çok hafif öne eğilerek) «Namazını kılmasını uygun görüyorum» dedi.

İmam Malik: «*Bu hususta işittiğim görüşlerin en güzeli budur,*» dedi.

13. KENDİSİNDEN «MEZİ»[53] AKAN KİMSENİN ABDEST ALMAKLA YETİNMESİ

٥٣ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي النَّضْرِ ، مَوْلَى عُمَرَ بْنِ عُبَيْدِ اللهِ ، عَنْ سُلَيْمَانَ ابْنِ يَسَارٍ ، عَنِ الْمِقْدَادِ بْنِ الأَسْوَدِ : أَنَّ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ أَمَرَهُ أَنْ يَسْأَلَ لَهُ رَسُولَ اللهِ ﷺ عَنِ الرَّجُلِ ، إِذَا دَنَا مِنْ أَهْلِهِ ، فَخَرَجَ مِنْهُ الْمَذْيُ ، مَاذَا عَلَيْهِ ؟ قَالَ عَلِيٌّ : فَإِنَّ عِنْدِي ابْنَةَ رَسُولِ اللهِ ﷺ ، وَأَنَا أَسْتَحِي أَنْ أَسْأَلَهُ . قَالَ الْمِقْدَادُ : فَسَأَلْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ ، عَنْ ذَلِكَ ، فَقَالَ : « إِذَا وَجَدَ ذَلِكَ أَحَدُكُمْ فَلْيَنْضَحْ فَرْجَهُ بِالْمَاءِ وَلْيَتَوَضَّأْ وُضُوءَهُ لِلصَّلاَةِ » .

53. El-Mikdad b. el-Esved şöyle anlattı: Ali b. Ebi Talib (r.a.), zevcesine yaklaşınca kendisinden «mezi» akan bir kimsenin ne yapması gerektiğini Resûlullah (s.a.v.)'a sormamı emretti ve: «Resûlullah (s.a.v.)'ın kızı (Fatıma) zevcem olduğu için ona ben sormaya utanıyorum,» dedi. Bunu Resûlü Ekrem (s.a.v.)'e sorduğumda: «Sizden kim böyle bir şeyin farkında olursa, cinsî organını yıkasın, namaz abdesti gibi abdest alsın,» buyurdu.[54]

٥٤ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ ، عَنْ أَبِيهِ : أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ قَالَ : إِنِّي لأَجِدُهُ يَنْحَدِرُ مِنِّي مِثْلَ الْخَرِيزَةِ . فَإِذَا وَجَدَ ذَلِكَ أَحَدُكُمْ فَلْيَغْسِلْ ذَكَرَهُ ، وَلْيَتَوَضَّأْ وُضُوءَهُ لِلصَّلاَةِ . يَعْنِي الْمَذْيَ .

54. Zeyd babası Eslem'den şöyle dediğini nakletmiştir: Ömer el-Hattab (r.a.): «(Bazan kendimden) -boncuk yuvarlanır gibi- mezi aktığını hissediyorum, sizden kim böyle bir şeyin farkında olursa cinsî organını yıkasın, namaz abdesti gibi abdest alsın,» dedi.[55]

(53) Mezi, şehveti tahrik edici hal ve yerlerde cinsî organdan akan sızıntıdır. Bu gibi hallerde gusül gerekmez, Sadece abdest bozulmuş olur.

(54) İbn Abdilber der ki: Bu, muttasıl bir isnad değildir. Çünkü Süleyman b. Yesar, ne Mikdad'dan, ne de Ali'den duymuştur. Bu hadiste, Süleyman ile Ali arasında, İbn Abbas vardır.
Müslim'de (Hayd, 3/19), İbn Abbas'tan rivayet edilir.
Ayrıca bkz. Şeybanî, 42.

(55) Şeybanî, 43.
Hanefî Mezhebi, bu görüşü alır. Vesveseli kişiler, tereddütlerini gidermek için elbisesine su serper.

٥٥ - وحدثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ ، عَنْ جُنْدُبٍ ، مَوْلَى عَبْدِ اللهِ بْنِ عَيَّاشٍ : أَنَّهُ قَالَ : سَأَلْتُ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ عَنِ الْمَذْيِ ، فَقَالَ : إِذَا وَجَدْتَهُ ، فَاغْسِلْ فَرْجَكَ ، وَتَوَضَّأْ وُضُوءَكَ لِلصَّلاَةِ .

55. Abdullah b. Ayyaş'ın azatlısı Cündüb'den: Abdullah b. Ömer'e meziyi sordum. «Mezi geldiği zaman cinsî organını yıka. Namaz abdesti gibi abdest al.» dedi.

14. MEZİ (SIZINTI ZANNI) İLE ABDEST ALMAMA İZNİ

٥٦ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَىٰ بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ ، أَنَّهُ سُئِلَ ، وَرَجُلٌ يَسْأَلُهُ ، فَقَالَ : إِنِّي لأَجِدُ الْبَلَلَ وَأَنَا أُصَلِّي ، أَفَأَنْصَرِفُ ؟ فَقَالَ لَهُ سَعِيدٌ : لَوْ سَالَ عَلَى فَخِذِي مَا انْصَرَفْتُ حَتَّى أَقْضِيَ صَلاَتِي .

56. Saîd b. el-Müseyyeb'den: «Namaz kılarken yaşlık hissediyorum, böyle hallerde namazı bozayım mı?» diye soran bir adama: «Bacağımın üzerine aksa bile namazımı bitirene kadar hiçbir şey yapmam.» diye cevap verdi.[56]

٥٧ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ الصَّلْتِ بْنِ زُبَيْدٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ : سَأَلْتُ سُلَيْمَانَ بْنَ يَسَارٍ عَنِ الْبَلَلِ أَجِدُهُ ، فَقَالَ : انْضِحْ مَا تَحْتَ ثَوْبِكَ بِالْمَاءِ ، وَالْهُ عَنْهُ .

57. Zübeyd oğlu es-Salt der ki: Süleyman b. Yesar'a, aktığını hissettiğim ıslaklığı sorduğumda: «Elbisenin altına biraz su serp ve onu unut (içinden vesveseyi at)» diye cevap verdi.

(56) Saîd b. el-Müseyyeb, karşısındakinin evhamlı biri olduğunu farkederek böyle cevap verse gerek. Yoksa sızıntı abdesti bozar, dolayısiyle namaz da bozulur. Bu hususta ulema ittifak etmişlerdir.
Gerçekte akıntı ve sızıntı olmadan evhamlılık da doğru değildir. Böyle evhamlı ve vesveseli kimse abdest aldıktan sonra kilotuna biraz su serper, kendisini evhamdan kurtarır.

15. CİNSÎ ORGANA DOKUNUNCA ABDESTİN BOZULMASI

٥٨ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي بَكْرِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرِو بْنِ حَزْمٍ : أَنَّهُ سَمِعَ عُرْوَةَ بْنَ الزُّبَيْرِ يَقُولُ : دَخَلْتُ عَلَى مَرْوَانَ بْنِ الْحَكَمِ ، فَتَذَاكَرْنَا مَا يَكُونُ مِنْهُ الْوُضُوءُ . فَقَالَ مَرْوَانُ : وَمِنْ مَسِّ الذَّكَرِ الْوُضُوءُ ؟ فَقَالَ عُرْوَةُ : مَا عَلِمْتُ هٰذَا . فَقَالَ مَرْوَانُ بْنُ الْحَكَمِ : أَخْبَرَتْنِي بُسْرَةُ بِنْتُ صَفْوَانَ ، أَنَّهَا سَمِعَتْ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ : « إِذَا مَسَّ أَحَدُكُمْ ذَكَرَهُ فَلْيَتَوَضَّأْ » .

58. Urve b. ez-Zübeyr anlatıyor: Mervan b. el-Hakem'in yanına girdim. Onunla abdesti bozan şeyleri konuştuk. Bu arada Mervan:

«— Cinsî organına dokunanın abdesti bozulur» deyince:

«— Bunu bilmiyorum» dedim. Mervan: «Bunu bana Safvan'ın kızı Büsre söyledi. O da, Resûlullah (s.a.v.)'ın: **«Herhangi biriniz cinsî organına dokunursa abdest alsın,»** buyururken duymuş,» dedi.[57]

(57) Ebu Davud, Taharet, 1/69; Tirmizî, Taharet, 1/61; Nesaî, Taharet, 1/118; İbn Mace, Taharet, 1/63.

٥٩ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ ، عَنْ مُصْعَبِ بْنِ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ : أَنَّهُ قَالَ : كُنْتُ أُمْسِكُ الْمُصْحَفَ عَلَى سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ ، فَاحْتَكَكْتُ . فَقَالَ سَعْدٌ : لَعَلَّكَ مَسِسْتَ ذَكَرَكَ ؟ قَالَ : فَقُلْتُ نَعَمْ . فَقَالَ : قُمْ ، فَتَوَضَّأْ . فَقُمْتُ ، فَتَوَضَّأْتُ ، ثُمَّ رَجَعْتُ .

59. Sa'd b. Vakkas'ın oğlu Mus'ab anlatıyor: Babam Sa'd'e mushafı tutuyordum. Bir ara kaşındım. Bunu gören Sa'd (r.a.): «Yoksa cinsî uzvuna mı dokundun?» dedi. Ben de:

«— Evet» dedim. Bunun üzerine Sa'd: «Kalk abdest al,» dedi. Ben de kalktım abdest alıp geldim.

٦٠ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ يَقُولُ : إِذَا مَسَّ أَحَدُكُمْ ذَكَرَهُ فَقَدْ وَجَبَ عَلَيْهِ الْوُضُوءُ .

60. Nafi'den Abdullah b. Ömer'in «Sizden biri cinsî uzvuna dokunduğunda abdest alması (abdestini yenilemesi) vacip olur.» dediğini rivayet etti.

٦١ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ : مَنْ مَسَّ ذَكَرَهُ فَقَدْ وَجَبَ عَلَيْهِ الْوُضُوءُ .

61. Hişam babası Urve'den şöyle rivayet etti: Urve: «Kim cinsî uzvuna dokunursa, abdest alması vacip olur,» dedi.

٦٢ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللهِ ؛ أَنَّهُ قَالَ : رَأَيْتُ أَبِي ، عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ ، يَغْتَسِلُ ثُمَّ يَتَوَضَّأُ . فَقُلْتُ لَهُ : يَا أَبَتِ ! أَمَا يَجْزِيكَ الْغُسْلُ مِنَ الْوُضُوءِ ؟ قَالَ : بَلَى . وَلَكِنِّي أَحْيَانًا أَمَسُّ ذَكَرِي ، فَأَتَوَضَّأُ .

62. Salim şöyle dedi: Babam Abdullah b. Ömer (r.a.)'i gusul ettikten sonra abdest aldığını görünce ona:

«— Gusül, abdest yerine geçmez mi?» dedim.

«— Evet, geçer, ama bazen cinsî uzvuma dokunuyorum da, o zaman abdest alıyorum.» dedi.[58]

(58) Şeybanî, 12.

٦٣ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللهِ : أَنَّهُ قَالَ : كُنْتُ مَعَ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ فِي سَفَرٍ ، فَرَأَيْتُهُ ، بَعْدَ أَنْ طَلَعَتِ الشَّمْسُ ، تَوَضَّأَ ثُمَّ صَلَّى . قَالَ : فَقُلْتُ لَهُ : إِنَّ هٰذِهِ لَصَلاَةٌ مَا كُنْتَ تُصَلِّيهَا . قَالَ : إِنِّي بَعْدَ أَنْ تَوَضَّأْتُ لِصَلاَةِ الصُّبْحِ مَسِسْتُ فَرْجِي . ثُمَّ نَسِيتُ أَنْ أَتَوَضَّأَ ، فَتَوَضَّأْتُ ، وَعُدْتُ لِصَلاَتِي .

63. Salim b. Abdullah şöyle anlattı: Bir yolculukta babam Abdullah b. Ömer (r.a.)'le beraberdim. Bir gün güneş doğduktan sonra abdest alıp namaz kıldığını görünce ona:

«— Böyle bir zamanda namaz kılmazdın?» dedim. O da: «Sabah namazı için abdest aldıktan sonra cinsî uzvuma dokunmuştum. Daha sonra yeniden abdest almayı unuttum, (namazı kıldım). İşte şimdi abdest aldım, namazı tekrar kıldım.» dedi.[59]

(59) Bu ve benzeri rivayetlere dayanarak İmam Mâlik, İmam Ahmed b. Hanbel, İmam Şâfii ve bu mezheplerin diğer imamları cinsî uzvuna dokunan kimsenin abdestinin bozulduğu hususunda birleşmişlerdir.
Hanefî imamları ise şu hadise dayanarak abdestin bozulmadığı kanaatine varmışlar, bu gibi hallerde abdest almak - ihtilaftan kurtulmak için- müstahaptır, demişlerdir: Bedevî olduğu anlaşılan bir adam Resûlü Ekrem (s.a.v.)'in huzuruna gelerek: Ya Resûlallah! Namazda cinsî uzvuna dokunan adam hakkında ne dersin? deyince, Resûlü Ekrem (s.a.v.): **«O, vücudundan bir parça değil midir?»** buyurdu. (Ebu Davud, Taharet, 70; Tirmizi, Taharet, 62; İbn Mace, Taharet, 118).
Bu hadise göre, cinsî organa dokunmak, vücudun herhangi bir yerine dokunmak gibidir; yani abdesti bozmaz.

16. KARISINI ÖPEN KİMSENİN ABDEST ALMASI

٦٤ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللهِ ، عَنْ أَبِيهِ عَبْدِ اللهِ ابْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ : قُبْلَةُ الرَّجُلِ امْرَأَتَهُ ، وَجَسُّهَا بِيَدِهِ ، مِنَ الْمُلاَمَسَةِ . فَمَنْ قَبَّلَ امْرَأَتَهُ ، أَوْ جَسَّهَا بِيَدِهِ ، فَعَلَيْهِ الْوُضُوءُ .

64. Salim, babası Abdullah b. Ömer (r.a.)'den rivayet eder, Abdullah (r.a.) şöyle derdi: «Erkeğin hanımını öpmesi ve eliyle ona dokunması (mulâmese)[60] den sayılır. Bu yüzden kim hanımını öper, yahut eliyle ona dokunursa abdest alması gerekir.»

٦٥ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ مَسْعُودٍ كَانَ يَقُولُ : مِنْ قُبْلَةِ الرَّجُلِ امْرَأَتَهُ الْوُضُوءُ .

65. Abdullah b. Mes'ud (r.a.): «Erkeğin karısını öpmesi abdesti bozar» derdi.

٦٦ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ؛ أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ : مِنْ قُبْلَةِ الرَّجُلِ امْرَأَتَهُ الْوُضُوءُ .

قَالَ نَافِعٌ : قَالَ مَالِكٌ : وَذَلِكَ أَحَبُّ مَا سَمِعْتُ إِلَيَّ .

66. İbn Şihab şöyle derdi: Erkeğin karısını öpmesi abdesti bozar.

Nâfi der ki: İmam Malik: «*Bu, duyduğumun en güzelidir,*» derdi.

(60) «Mülâmese», dokunmak manasınadır. Abdullah (r.a.) «Mülamese» tabiri ile «Nisa» sûresinin 43. âyetine işaret ediyor. Bu âyette «... yahut kadınlara dokunursanız, su da bulumazsanız, temiz yerden teyemmüm edin...» buyurulmaktadır. Mülamese (Kadınlara dokunma)nın şer'î manasında mezhep imamları arasında ihtilaf vardır. Kadınlara dokunmak (=Mülamese), Ebû Hanife'ye göre cinsî birleşmeden kinayedir. Bu takdirde gusül gerekir. Sadece dokunmakla bir şey lâzım gelmez (ne gusul ne de abdest). Malikî, Şafiî ve Hanbelî imamlarına göre, «Mülâmese» herhangi bir şekilde dokunmak manasındadır. Bunlara göre, kadına dokunan erkeğin abdesti bozulur.

17. CÜNÜPLÜKTEN DOLAYI GUSLETMEK

٦٧ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ ، كَانَ إِذَا اغْتَسَلَ مِنَ الْجَنَابَةِ ، بَدَأَ بِغَسْلِ يَدَيْهِ ، ثُمَّ تَوَضَّأَ كَمَا يَتَوَضَّأُ لِلصَّلَاةِ ، ثُمَّ يُدْخِلُ أَصَابِعَهُ فِي الْمَاءِ ، فَيُخَلِّلُ بِهَا أُصُولَ شَعَرِهِ ، ثُمَّ يَصُبُّ عَلَى رَأْسِهِ ثَلَاثَ غَرَفَاتٍ بِيَدَيْهِ ، ثُمَّ يُفِيضُ الْمَاءَ عَلَى جِلْدِهِ كُلِّهِ .

67. Mü'minlerin anası Âişe (r.a.), Hz. Peygamber'in gusul edişini anlatıyor: «Resûlullah (s.a.v.) cünüplükten dolayı gusul ederken, önce ellerini yıkar, namaz abdesti gibi abdest aldıktan sonra parmakları ile saçlarının köküne suyu iyice yedirirdi. Daha sonra başına üç defa su döker, sonra da su dökerek bütün vücudunu yıkardı.»[61]

٦٨ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ ، عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ ، كَانَ يَغْتَسِلُ مِنْ إِنَاءٍ ، هُوَ الْفَرَقُ ، مِنَ الْجَنَابَةِ .

68. Âişe (r.a.): «Resûlullah (s.a.v.) bir «farak» dolusu su ile gusul ederdi.» dedi.[62]

٦٩ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ : أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ إِذَا اغْتَسَلَ مِنَ الْجَنَابَةِ ، بَدَأَ فَأَفْرَغَ عَلَى يَدِهِ الْيُمْنَىٰ ، فَغَسَلَهَا . ثُمَّ غَسَلَ فَرْجَهُ ثُمَّ مَضْمَضَ وَاسْتَنْثَرَ . ثُمَّ غَسَلَ وَجْهَهُ . وَنَضَحَ فِي عَيْنَيْهِ . ثُمَّ غَسَلَ يَدَهُ الْيُمْنَى ، ثُمَّ الْيُسْرَى . ثُمَّ غَسَلَ رَأْسَهُ . ثُمَّ اغْتَسَلَ ، وَأَفَاضَ عَلَيْهِ الْمَاءَ .

(61) Buharî, Gusl, 5/1; Müslim, Hayd, 3/35.

(62) Buharî, Gusül, 5/2; Müslim, Hayd, 3/41.
Bir «farak», üç «sa'»dır. Bir sa' ise takriben üç buçuk kilodur. Burada anlatılmak istenen, suyun az kullanılmasıdır. Hz. Peygamber (s.a.v.), her zaman ve her şeyde, her münasebette suyun az kullanılmasını emretmektedir. Bir hadisinde: «Denizden de abdest alsanız, suyu fazla kullanmayın» buyurmuştur.

69. Nâfi'den: Abdullah b. Ömer cünüp olduktan sonra gusledeceği zaman önce sağ eline su döker ellerini yıkar, sonra tenasül uzvunu yıkardı. Ağzına ve burnuna su verdikten sonra, suyu gözlerine serperek yüzünü yıkar, sonra sağ, sonra da sol kolunu yıkardı. Başını yıkadıktan sonra da üzerine suyu dökerek bütün vücudunu yıkardı.

٧٠ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ : أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ عَائِشَةَ سُئِلَتْ عَنْ غُسْلِ الْمَرْأَةِ مِنَ الْجَنَابَةِ ، فَقَالَتْ : لِتَحْفِنْ عَلَى رَأْسِهَا ثَلاَثَ حَفَنَاتٍ مِنَ الْمَاءِ ، وَلْتَضْغَثْ رَأْسَهَا بِيَدَيْهَا .

70. İmam Malik'e nakledildiğine göre Âişe (r.a.)'ye kadınların nasıl gusul edecekleri sorulduğunda: «Başına üç kez su döker ve elleriyle saçlarının dibini iyice ovalar» dedi.[63]

(63) Gusul etmekte erkekle kadın arasında fark yoktur. Yalnız kadının saçlarının örgüsünü açması gerekmez, saçlarının dibini ovalayarak yıkaması yeterlidir. Hz. Aişe, burada sadece bu farkı anlatmak istiyor.

18. CİNSİ MÜNASEBETTE GUSÜL'ÜN VACİP OLUŞU

٧١ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ ؛ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ وَعُثْمَانَ بْنَ عَفَّانَ ، وعَائِشَةَ ، زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ ، كَانُوا يَقُولُونَ : إِذَا مَسَّ الْخِتَانُ الْخِتَانَ فَقَدْ وَجَبَ الْغُسْلُ .

71. Said b. el-Müseyyeb şöyle rivayet etti: Ömer b. el-Hattab, Osman b. Affan ve Âişe (r.a.): «(Cinsi münasebette) erkeğin cinsî organının sünnet kısmı kadının organına girince gusul vacip olur» derlerdi.[64]

٧٢ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي النَّضْرِ ، مَوْلَى عُمَرَ بْنِ عُبَيْدِ اللهِ ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ عَوْفٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ : سَأَلْتُ عَائِشَةَ ، زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ ، مَا يُوجِبُ الْغُسْلَ ؟ فَقَالَتْ : هَلْ تَدْرِي مَا مَثَلُكَ يَا أَبَا سَلَمَةَ ؟ مَثَلُ الْفَرُّوجِ ، يَسْمَعُ الدِّيكَةَ تَصْرُخُ ، فَيَصْرُخُ مَعَهَا . إِذَا جَاوَزَ الْخِتَانُ الْخِتَانَ فَقَدْ وَجَبَ الْغُسْلُ .

72. Ebû Seleme b. Abdurrahman b. Avf der ki: Resûlullah (s.a.v.)'in zevcesi Âişe (r.a.)'den guslü gerektiren şeyi sordum, şöyle cevap verdi: «Senin halin neye benzer biliyor musun, ey Ebû Seleme! Civciv misalidir. Tavukların sesini işitir; o da onlarla birlikte seslenir . Erkeğin cinsî organının sünnet kısmı, kadının cinsî organına girince gusül vacip olur.»[65]

٧٣ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَىٰ بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ ؛ أَنَّ أَبَا مُوسَى الأَشْعَرِيَّ أَتَى عَائِشَةَ ، زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ ، فَقَالَ لَهَا : لَقَدْ شَقَّ عَلَيَّ اخْتِلَافُ أَصْحَابِ النَّبِيِّ ﷺ ، فِي أَمْرٍ ، إِنِّي لأُعَظِّمُ أَنْ أَسْتَقْبِلَكِ بِهِ . فَقَالَتْ : مَا هُوَ ؟ مَا كُنْتَ سَائِلاً عَنْهُ أُمَّكَ ، فَسَلْنِي عَنْهُ . فَقَالَ : الرَّجُلُ يُصِيبُ أَهْلَهُ ثُمَّ يُكْسِلُ وَلا يُنْزِلُ ؟ فَقَالَتْ : إِذَا جَاوَزَ الْخِتَانُ الْخِتَانَ ، فَقَدْ وَجَبَ الْغُسْلُ . فَقَالَ أَبُو مُوسَى الأَشْعَرِيُّ : لا أَسْأَلُ عَنْ هٰذَا أَحَدًا ، بَعْدَكِ أَبَدًا .

(64) Şeybanî, 76.
(65) Aynı hadis Âişe (r.a.)'den muttasıl olarak da rivayet olundu. Tirmizi, Taharet, 1/80 Ayrıca bkz. Şeybanî, 77.

73. Saîd b.el-Müseyyeb'den: Ebû Musa el-Eş'arî, Resûlullah (s.a.v.)'ın zevcesi Âişe (r.a.)'ye giderek ona:

«— Resûlullah (s.a.v.)'ın ashabının bir mesele hususunda ihtilaf etmeleri bana ağır geliyor. Onu sana sormaya da çekiniyorum.» dedi. O da:

«— Nedir o mesele? (Çekinme) annene sorabileceğin şeyleri bana da sor» deyince: «İnsan zevcesi ile cinsî münasebette bulunurken bazan halsizleşiyor, ama boşalamıyor?» dedim. Bunun üzerine:

«— Erkeğin cinsî organının sünnet kısmı kadının cinsî organına girince (boşalma olmasa da) gusul vacip olur.» dedi. Ben de: «Bunu artık senden sonra kimseye sormayacağım.» dedim.[66]

٧٤ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ كَعْبٍ ، مَوْلَى عُثْمَانَ ابْنِ عَفَّانَ ؛ أَنَّ مَحْمُودَ بْنَ لَبِيدٍ الأَنْصَارِيَّ ، سَأَلَ زَيْدَ بْنَ ثَابِتٍ ، عَنِ الرَّجُلِ يُصِيبُ أَهْلَهُ ثُمَّ يُكْسِلُ وَلا يُنْزِلُ ؟ فَقَالَ زَيْدٌ : يَغْتَسِلُ . فَقَالَ لَهُ مَحْمُودٌ : إِنَّ أُبَيَّ بْنَ كَعْبٍ ، كَانَ لا يَرَى الْغُسْلَ . فَقَالَ لَهُ زَيْدُ بْنُ ثَابِتٍ : إِنَّ أُبَيَّ بْنَ كَعْبٍ نَزَعَ عَنْ ذَلِكَ ، قَبْلَ أَنْ يَمُوتَ .

74. Osman b. Affan'ın azatlısı Abdullah b. Ka'b anlatıyor: Lebîd el-Ensârî'nin oğlu Mahmud, Zeyd b. Sabit'e sordu:

«— İnsan eşiyle birleşirken halsizleşiyor, gevşiyor, boşalamıyor? (Gusul gerekir mi?)» deyince, Zeyd (r.a.):

«— Gusl eder,» dedi. Mahmud:

«— Ubey b. Ka'b, (bu hallerde) gusül gerekmez görüşünde idi.» deyince, Zeyd: «Ubey b. Ka'b, ölmeden önce bu görüşünden döndü.» dedi.[67]

٧٥ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ يَقُولُ : إِذَا جَاوَزَ الْخِتَانُ الْخِتَانَ ، فَقَدْ وَجَبَ الْغُسْلُ .

75. Nafi der ki: Abdullah b. Ömer (r.a.): «Erkeğin cinsî organının sünnet kısmı kadının cinsî organına girince gusül vacip olur,» derdi.[68]

(66) İbn Abdilber, et-Tekassî adlı kitabında der ki: Bu hadis mevkûftur. Bizim tesbitimize göre hadis, muttasıldır: Müslim, Hayd, 3/88.

(67) Şeybanî, 74.

(68) Erkeğin cinsî organının sünnet kısmı kadınınkine girince, boşalma olsun olmasın gusül gerekir.

19. CÜNÜP KİMSENİN GUSÜL ETMEDEN ÖNCE UYUMAK VEYA YEMEK İSTEDİĞİ VAKİT ABDEST ALMASI

٧٦ - حدّثني يَحْيَىٰ ، عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ دِينَارٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّهُ قَالَ : ذَكَرَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ ، لِرَسُولِ اللهِ ﷺ ، أَنَّهُ يُصِيبُهُ جَنَابَةٌ مِنَ اللَّيْلِ . فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللهِ : « تَوَضَّأْ ، وَاغْسِلْ ذَكَرَكَ ، ثُمَّ نَمْ » .

76. Abdullah b. Ömer der ki, babam Ömer b. el-Hattab Resûlullah (s.a.v.)'e gece cünüp olduğunu söyledi. O da: «Cinsî uzvunu yıkayıp abdest aldıktan sonra uyu.» buyur [69]

٧٧ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَائِشَةَ ، زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ ؛ أَنَّهَا كَانَتْ تَقُولُ : إِذَا أَصَابَ أَحَدَكُمُ الْمَرْأَةَ ، ثُمَّ أَرَادَ أَنْ يَنَامَ قَبْلَ أَنْ يَغْتَسِلَ ، فَلا يَنَمْ حَتَّى يَتَوَضَّأَ وُضُوءَهُ لِلصَّلاَةِ .

77. Hişam'ın babası Urve, Âişe'nin (r.a.) şöyle söylediğini rivayet etti: «Sizden kim zevcesiyle münasebette bulunduktan sonra gusul yapmadan uyumak isterse, namaz abdesti gibi abdest almadan uyumasın.»[70]

٧٨ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ ، كَانَ إِذَا أَرَادَ أَنْ يَنَامَ ، أَوْ يَطْعَمَ ، وَهُوَ جُنُبٌ ، غَسَلَ وَجْهَهُ وَيَدَيْهِ إِلَى الْمِرْفَقَيْنِ ، وَمَسَحَ بِرَأْسِهِ ، ثُمَّ طَعِمَ ، أَوْ نَامَ .

78. Nâfi der ki: Abdullah b. Ömer (r.a.) cünüp iken uyumak yahut yemek yemek istediğinde yüzünü ve dirseklerine kadar kollarını yıkar, başını mesh eder, sonra yemek yer yahut uyurdu.

(69) Buharî, Gusül, 5/27; Müslim, Hayd, 3/25. Ayrıca bkz. Şeybanî, 55. İnsan zevcesi ile münasebetten sonra iyice taharetlenir, sonra yıkanır. Yıkanmayı geciktirecekse abdest alır, hiç olmazsa ellerini yıkar, mazmaza ve istinşak yaparak yüzünü yıkar. Bunlar sağlık bakımından çok yararlıdır. Yorgunluk ve halsizliği giderir. Hafiflik ve ferahlık verir.

(70) Hz. Aişe'den muttasıl olarak gelmiştir: Buharî, Gusül, 5/27; Müslim, Hayd, 3/21, 22.

20. CÜNÜP OLDUĞUNUN FARKINDA OLMAYARAK NAMAZ KILAN KİMSENİN, NAMAZI İADE ETMESİ VE ELBİSELERİNİ YIKAMASI

٧٩ - حدّثني يَحْيَى ، عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أَبِي حَكِيمٍ ؛ أَنَّ عَطَاءَ بْنَ يَسَارٍ أَخْبَرَهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ ، كَبَّرَ فِي صَلاَةٍ مِنَ الصَّلَوَاتِ ، ثُمَّ أَشَارَ إِلَيْهِمْ بِيَدِهِ أَنِ امْكُثُوا . فَذَهَبَ ، ثُمَّ رَجَعَ وَعَلَى جِلْدِهِ أَثَرُ الْمَاءِ .

79. Atâ b. Yesâr şöyle rivayet etti: Resûlullah (s.a.v.) bir namazda tekbir aldıktan sonra, eliyle —bekleyin— işareti vererek gitti, biraz sonra üzerinde, (yıkandığını gösteren) su belirtileri olarak geldi.[71]

٨٠ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ زُبَيْدِ بْنِ الصَّلْتِ ؛ أَنَّهُ قَالَ : خَرَجْتُ مَعَ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ إِلَى الْجُرُفِ ، فَنَظَرَ فَإِذَا هُوَ قَدِ احْتَلَمَ ، وَصَلَّى وَلَمْ يَغْتَسِلْ . فَقَالَ : وَاللهِ مَا أَرَانِي إِلاَّ احْتَلَمْتُ وَمَا شَعَرْتُ ، وَصَلَّيْتُ وَمَا اغْتَسَلْتُ . قَالَ : فَاغْتَسَلَ ، وَغَسَلَ مَا رَأَى فِي ثَوْبِهِ ، وَنَضَحَ مَا لَمْ يَرَ ، وَأَذَّنَ أَوْ أَقَامَ ، ثُمَّ صَلَّى بَعْدَ ارْتِفَاعِ الضُّحَى مُتَمَكِّنًا .

80. Zübeyd b. Salt anlatıyor: Ömer b. el-Hattab ile «Cürüf'e»[72] gitmiştim. Elbisesine baktı, ihtilam (rüyada boşalma) olduğunu anladı. Yıkanmadan da namaz kılmıştı. Bunun üzerine Ömer: «Vallahi ihtilam olmuşum, farkında olmamışım. Gusul etmeden de namaz kıldım.» dedi. Hemen gusul etti, elbisesinde gördüğü meniyi yıkadı, görmediği yerine de su serpti. Güneş biraz yükseldikten sonra ezan okudu, yahut kaamet etti. Namazı tekrar kıldı.

(71) Bu, mürsel bir hadistir: Buharî, Gusül, 5/17; Müslim, Mesacid, 5/157, 158.
(72) «Cürüf», Medine'nin üç mil kuzeyinde bir yer ismidir. Orada Hz. Ömer'in arazisi vardı. Gusul etmeden kıldığı namazın, sabah namazı olduğu anlaşılıyor.

٨١ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ إسْمَاعِيلَ بْنِ أَبِي حَكِيمٍ ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ يَسَارٍ ، أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ غَدَا إِلَى أَرْضِهِ بِالْجُرُفِ ، فَوَجَدَ فِي ثَوْبِهِ احْتِلاَمًا . فَقَالَ : لَقَدِ ابْتُلِيتُ بِالاحْتِلاَمِ مُنْذُ وُلِّيتُ أَمْرَ النَّاسِ . فَاغْتَسَلَ ، وَغَسَلَ مَا رَأَى فِي ثَوْبِهِ مِنَ الاحْتِلاَمِ ، ثُمَّ صَلَّى بَعْدَ أَنْ طَلَعَتِ الشَّمْسُ .

81. Süleyman b. Yesâr anlatıyor: Ömer b. el-Hattab (r.a.) (cemaata sabah namazını kıldırdıktan sonra) Cürüf'teki arazisine gitti. Orada elbisesinde meni görünce: «İnsanların idaresini üzerime aldığımdan beri sık sık ihtilam oluyorum.» dedi, hemen gusletti. Elbisesine bulaşan meniyi yıkadı ve güneş doğduktan sonra namazı iade etti.

٨٢ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ يَسَارٍ : أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ صَلَّى بِالنَّاسِ الصُّبْحَ . ثُمَّ غَدَا إِلَى أَرْضِهِ بِالْجُرُفِ . فَوَجَدَ فِي ثَوْبِهِ احْتِلاَمًا . فَقَالَ : إِنَّا لَمَّا أَصَبْنَا الْوَدَكَ لاَنَتِ الْعُرُوقُ . فَاغْتَسَلَ ، وَغَسَلَ الاحْتِلاَمَ مِنْ ثَوْبِهِ ، وَعَادَ بِصَلاَتِهِ .

82. Süleyman b. Yesar'dan: Ömer b. Hattab cemaate sabah namazını kıldırdı. Sonra vakit kaybetmeden Cürüf'daki arazisine gitti. Orada, elbisesine baktığında, ihtilâm olduğunu anladı ve: «Et yediğimiz zaman, damarlar gevşiyor.» dedi. Hemen gusletti. Elbisesindeki pisliği yıkadı. Namazını iade etti (yeniden kıldı).[73]

٨٣ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ ابْنِ حَاطِبٍ : أَنَّهُ اعْتَمَرَ مَعَ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ ، فِي رَكْبٍ فِيهِمْ عَمْرُو بْنُ الْعَاصِ . وَأَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ عَرَّسَ بِبَعْضِ الطَّرِيقِ ، قَرِيباً مِنْ بَعْضِ الْمِيَاهِ . فَاحْتَلَمَ عُمَرُ ، وَقَدْ كَادَ أَنْ يُصْبِحَ ، فَلَمْ يَجِدْ مَعَ الرَّكْبِ مَاءً . فَرَكِبَ ، حَتَّى جَاءَ الْمَاءَ . فَجَعَلَ يَغْسِلُ مَا رَأَى مِنْ ذَلِكَ الاحْتِلاَمِ ، حَتَّى أَسْفَرَ . فَقَالَ لَهُ عَمْرُو بْنُ الْعَاصِ : أَصْبَحْتَ وَمَعَنَا ثِيَابٌ ، فَدَعْ ثَوْبَكَ يُغْسَلُ . فَقَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ : وَاعَجَبًا لَكَ يَا عَمْرُو بْنَ الْعَاصِ ! لَئِنْ كُنْتَ تَجِدُ ثِيَابًا أَفَكُلُّ النَّاسِ يَجِدُ ثِيَابًا ؟ وَاللهِ لَوْ فَعَلْتُهَا لَكَانَتْ سُنَّةً . بَلْ أَغْسِلُ مَا رَأَيْتُ ، وَأَنْضِحُ مَا لَمْ أَرَ .

(73) Cünüp iken Cemaate namaz kıldırdığı halde namazı yalnız kendisinin iade etmesi ve cemaatın namazlarını iade ettirmeyişi imam cünüp olduğunu unutur da cemaat de bunu bilmezse namazlarının bozulmadığına delâlet eder. Eğer imam cünüp olduğunu bilerek kıldırırsa, cemaatin de namazları bozulur.

قَالَ مَالِكٌ ، فِي رَجُلٍ وَجَدَ فِي ثَوْبِهِ أَثَرَ احْتِلامٍ ، وَلا يَدْرِي مَتَى كَانَ ، وَلا يَذْكُرُ شَيْئًا رَأَى فِي مَنَامِهِ . قَالَ : لِيَغْتَسِلْ مِنْ أَحْدَثِ نَوْمٍ نَامَهُ . فَإِنْ كَانَ صَلَّى بَعْدَ ذَلِكَ النَّوْمِ ، فَلْيُعِدْ مَا كَانَ صَلَّى بَعْدَ ذَلِكَ النَّوْمِ . مِنْ أَجْلِ أَنَّ الرَّجُلَ رُبَّمَا احْتَلَمَ ، وَلا يَرَى شَيْئًا ؛ وَيَرَى وَلا يَحْتَلِمُ . فَإِذَا وَجَدَ فِي ثَوْبِهِ مَاءً ، فَعَلَيْهِ الْغُسْلُ . وَذَلِكَ أَنَّ عُمَرَ أَعَادَ مَا كَانَ صَلَّى ، لآخِرِ نَوْمٍ نَامَهُ ، وَلَمْ يُعِدْ مَا كَانَ قَبْلَهُ .

83. Hâtib oğlu Abdurrahman'ın oğlu Yahya anlatıyor: Ömer b. el-Hattab (r.a.) ile beraber Umreye gidiyordum. Kafilede Amr b. As da vardı. Hz. Ömer bir müddet gittikten sonra konakladığı yerde ihtilam olmuş, sabah da yaklaşmıştı. Kafilede yıkanmak için su bulamadı. Hemen yola çıktı. Suya varınca elbisesindeki meniyi yıkamaya koyuldu. Ortalık ağarmıştı. Bunu gören Amr, Ömer'e:

«— Yanımızda fazla elbise var. Elbiseni değiştir de yıkarsın.» deyince, Ömer:

«— Yazıklar olsun sana ey Amr! Sen yedek elbise bulabiliyorsun ama herkes bulabilir mi? Eğer ben dediğini yapar da elbisemi değiştirirsem âdet olur. Öyle yapmadan elbisemde bulaşık gördüğüm yeri yıkar, görmediğim yere su serperim.» dedi.

İmam Malik rüyasında ihtilâm olduğunu hatırlamayan, elbisesinde meni gören ve ne zaman olduğunu da bilemeyen kimse hakkında der ki: «*Son uykusunda ihtilâm olmuş gibi gusletsin, uyandıktan sonra namaz kılmışsa, (guslettikten sonra) namazını iade etsin. Çünkü insan bazen ihtilâm olur, meni göremez, bazen meni görür, ihtilâm olduğunun farkında olamaz. Elbisesinde meni gören kimseye gördüğü vakit gusül vacip olur. Zira Hz. Ömer (r.a.) son uykudan sonraki namazı iade etmiş, ondan önceki namazları iade etmemiştir.*»

21. KADINLARIN DA ERKEKLER GİBİ İHTİLAM OLDUKLARI VAKİT GUSÜL ETMELERİ HAKKINDA

٨٤ - حدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ : أَنَّ أُمَّ سُلَيْمٍ قَالَتْ لِرَسُولِ اللهِ ﷺ : الْمَرْأَةُ تَرَى فِي الْمَنَامِ مِثْلَ مَا يَرَى الرَّجُلُ ، أَتَغْتَسِلُ ؟ فَقَالَ لَهَا رَسُولُ اللهِ ﷺ : « نَعَمْ . فَلْتَغْتَسِلْ » فَقَالَتْ لَهَا عَائِشَةُ : أُفٍّ لَكِ ! وَهَلْ تَرَى ذَلِكِ الْمَرْأَةُ ؟ فَقَالَ لَهَا رَسُولُ اللهِ ﷺ : « تَرِبَتْ يَمِينُكِ . وَمِنْ أَيْنَ يَكُونُ الشَّبَهُ ؟ » .

84. Urve b. Zübeyr'den: Ümmü Süleym, Resûlullah'a:

«— Kadınlar da erkekler gibi rüyalarında ihtilâm olduklarını görüyorlar, gusletmeleri gerekir mi?» deyince, Resûlullah (s.a.v.):

«— **Evet, gusletsin**» buyurdu. Bunun üzerine Hz. Âişe, Ümmü Süleym'e:

«— Ne diyorsun, kadın hiç onu (menisini) görebilir mi?» dedi. Resûlullah (s.a.v.) de Âişe'ye:

«— **Allah hayrını versin (o zaman) çocuk anasına nasıl benziyor?**» buyurdu.[74]

٨٥ - حدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ زَيْنَبَ بِنْتِ أَبِي سَلَمَةَ ، عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ ، زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ : أَنَّهَا قَالَتْ : جَاءَتْ أُمُّ سُلَيْمٍ ، امْرَأَةُ أَبِي طَلْحَةَ الأَنْصَارِيِّ ، إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ ، فَقَالَتْ : يَا رَسُولَ اللهِ ! إِنَّ اللهَ لا يَسْتَحْيِي مِنَ الْحَقِّ ، هَلْ عَلَى الْمَرْأَةِ مِنْ غُسْلٍ إِذَا هِيَ احْتَلَمَتْ ؟ فَقَالَ : « نَعَمْ . إِذَا رَأَتِ الْمَاءَ » .

85. Resûlullah'ın zevcesi Ümmü Seleme anlatıyor: Ebu Talha el-Ensârî'nin zevcesi Ümmü Süleym, Resûlullah'ın huzuruna gelerek:

«— Ya Resulallah! Allah gerçeği öğrenme hususunda utanmayı emretmez. Kadın da ihtilâm olursa gusül etmesi gerekir mi?» diye sorunca, Resûlullah (s.a.v.):

«— **Evet, suyu (meniyi) gördüğü vakit**» buyurdu.[75]

(74) Müslim, Hayd, 3/30. Ayrıca bkz. Şeybanî, 81.
(75) Buharî, İlim, 3/50; Müslim, Hayd, 3/32.

22. CÜNÜPLÜKTEN DOLAYI GUSL ETMEK

٨٦ - حدّثني يَحْيَىٰ ، عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ ، كَانَ يَقُولُ : لا بَأْسَ أَنْ يَغْتَسِلَ بِفَضْلِ الْمَرْأَةِ ، مَا لَمْ تَكُنْ حَائِضًا ، أَوْ جُنُبًا .

86. Nâfi'den: Abdullah b. Ömer (r.a.): «Aybaşı halinde yahut cünüp değilse, kadının başkasından artık su ile gusül etmesinde beis yoktur.» derdi.

٨٧ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ ، كَانَ يَعْرَقُ فِي الثَّوْبِ وَهُوَ جُنُبٌ ثُمَّ يُصَلِّي فِيهِ .

87. Nâfi'den: Abdullah b. Ömer (r.a.) cünüpken terler, sonra aynı elbise ile namaz kılardı.

٨٨ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ ، كَانَ يَغْسِلُ جَوَارِيهِ رِجْلَيْهِ . وَيُعْطِينَهُ الْخُمْرَةَ ، وَهُنَّ حُيَّضٌ .

وَسُئِلَ مَالِكٌ عَنْ رَجُلٍ لَهُ نِسْوَةٌ وَجَوَارٍ ، هَلْ يَطَؤُهُنَّ جَمِيعًا قَبْلَ أَنْ يَغْتَسِلَ ؟ فَقَالَ : لا بَأْسَ بِأَنْ يُصِيبَ الرَّجُلُ جَارِيَتَيْهِ قَبْلَ أَنْ يَغْتَسِلَ . فَأَمَّا النِّسَاءُ الْحَرَائِرُ ، فَيُكْرَهُ أَنْ يُصِيبَ الرَّجُلُ الْمَرْأَةَ الْحُرَّةَ فِي يَوْمِ الأُخْرَى . فَأَمَّا أَنْ يُصِيبَ الْجَارِيَةَ ، ثُمَّ يُصِيبَ الأُخْرَى وَهُوَ جُنُبٌ فَلاَ بَأْسَ بِذَلِكَ .

وَسُئِلَ مَالِكٌ عَنْ رَجُلٍ جُنُبٍ ، وُضِعَ لَهُ مَاءٌ يَغْتَسِلُ بِهِ ، فَسَهَا ، فَأَدْخَلَ أُصْبُعَهُ فِيهِ ، لِيَعْرِفَ حَرَّ الْمَاءِ مِنْ بَرْدِهِ . قَالَ مَالِكٌ : إِنْ لَمْ يَكُنْ أَصَابَ أُصْبُعَهُ أَذًى ، فَلاَ أَرَى ذَلِكَ يُنَجِّسُ عَلَيْهِ الْمَاءَ .

88. Nâfi'den: Abdullah b. Ömer'in cariyeleri —aybaşı halinde iken— onun ayaklarını yıkar ve seccadesini verirlerdi.

İmam Malik'e «Zevceleri ve cariyeleri olan bir adam; gusül etmeden hepsi ile birleşme yapabilir mi?» diye sorduklarında:

İmam Malik: *«Arada gusul etmeden iki cariyesi ile birleşmesi caizdir. Hür kadınlara gelince, bir zevcesi ile birleşme yapan adamın gusül etmeden diğer zevcesi ile birleşme yapması mekruhtur, ama bir cariyesi ile birleşme edip cünüp iken diğer cariyesi ile birleşmesi caizdir.»* diye cevap verdi.

İmam Malik'e «Cünüp olan bir adama yıkanması için su getirseler, o da, cünüp olduğunu unutup —sıcaklığını anlamak için— parmağını suya soksa ne lâzım gelir?» diye sorduklarında: *«Parmağına bir şey bulaşmamışsa (temizse), suyu kirletmez»* diye cevap verdi.

23. TEYEMMÜM

٨٩ - حدّثنى يَحْيَى ، عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ الْقَاسِمِ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ : أَنَّهَا قَالَتْ : خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ فِى بَعْضِ أَسْفَارِهِ ، حَتَّى إِذَا كُنَّا بِالْبَيْدَاءِ ، أَوْ بِذَاتِ الْجَيْشِ ، انْقَطَعَ عِقْدٌ لِى . فَأَقَامَ رَسُولُ اللهِ ﷺ عَلَى الْتِمَاسِهِ . وَأَقَامَ النَّاسُ مَعَهُ . وَلَيْسُوا عَلَى مَاءٍ . وَلَيْسَ مَعَهُمْ مَاءٌ . فَأَتَى النَّاسُ إِلَى أَبِى بَكْرٍ الصِّدِّيقِ ، فَقَالُوا : أَلا تَرَى مَا صَنَعَتْ عَائِشَةُ ؟ أَقَامَتْ بِرَسُولِ اللهِ ﷺ ، وَبِالنَّاسِ وَلَيْسُوا عَلَى مَاءٍ . وَلَيْسَ مَعَهُمْ مَاءٌ . قَالَتْ عَائِشَةُ : فَجَاءَ أَبُو بَكْرٍ وَرَسُولُ اللهِ ﷺ وَاضِعٌ رَأْسَهُ عَلَى فَخِذِى ، قَدْ نَامَ . فَقَالَ : حَبَسْتِ رَسُولَ اللهِ ﷺ وَالنَّاسَ وَلَيْسُوا عَلَى مَاءٍ . وَلَيْسَ مَعَهُمْ مَاءٌ . قَالَتْ عَائِشَةُ : فَعَاتَبَنِى أَبُو بَكْرٍ ، فَقَالَ مَا شَاءَ اللهُ أَنْ يَقُولَ . وَجَعَلَ يَطْعُنُ بِيَدِهِ فِى خَاصِرَتِى ، فَلا يَمْنَعُنِى مِنَ التَّحَرُّكِ إِلاَّ مَكَانُ رَأْسِ رَسُولِ اللهِ ﷺ عَلَى فَخِذِى . فَنَامَ رَسُولُ اللهِ ﷺ حَتَّى أَصْبَحَ عَلَى غَيْرِ مَاءٍ . فَأَنْزَلَ اللهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى آيَةَ التَّيَمُّمِ . فَتَيَمَّمُوا . فَقَالَ أُسَيْدُ بْنُ حُضَيْرٍ : مَا هِىَ بِأَوَّلِ بَرَكَتِكُمْ يَا آلَ أَبِى بَكْرٍ . قَالَتْ : فَبَعَثْنَا الْبَعِيرَ الَّذِى كُنْتُ عَلَيْهِ ، فَوَجَدْنَا الْعِقْدَ تَحْتَهُ .

وَسُئِلَ مَالِكٌ عَنْ رَجُلٍ تَيَمَّمَ لِصَلاةٍ حَضَرَتْ ، ثُمَّ حَضَرَتْ صَلاَةٌ أُخْرَى ، أَيَتَيَمَّمُ لَهَا أَمْ يَكْفِيهِ تَيَمُّمُهُ ذٰلِكَ ؟ فَقَالَ : بَلْ يَتَيَمَّمُ لِكُلِّ صَلاَةٍ . لأَنَّ عَلَيْهِ أَنْ يَبْتَغِىَ الْمَاءَ لِكُلِّ صَلاةٍ . فَمَنِ ابْتَغَى الْمَاءَ فَلَمْ يَجِدْهُ ، فَإِنَّهُ يَتَيَمَّمُ .

وَسُئِلَ مَالِكٌ عَنْ رَجُلٍ تَيَمَّمَ ، أَيَؤُمُّ أَصْحَابَهُ وَهُمْ عَلَى وُضُوءٍ ؟ قَالَ : يَؤُمُّهُمْ غَيْرُهُ أَحَبُّ إِلَىَّ . وَلَوْ أَمَّهُمْ هُوَ لَمْ أَرَ بِذٰلِكَ بَأْسًا .

قَالَ يَحْيَى ، قَالَ مَالِكٌ فِى رَجُلٍ تَيَمَّمَ حِينَ لَمْ يَجِدْ مَاءً ، فَقَامَ وَكَبَّرَ ، وَدَخَلَ فِى الصَّلاَةِ ، فَطَلَعَ عَلَيْهِ إِنْسَانٌ مَعَهُ مَاءٌ ؟ قَالَ : لا يَقْطَعُ صَلاَتَهُ ، بَلْ يُتِمُّهَا بِالتَّيَمُّمِ ، وَلْيَتَوَضَّأْ لِمَا يُسْتَقْبَلُ مِنَ الصَّلَوَاتِ .

قَالَ يَحْيَى ، قَالَ مَالِكٌ : مَنْ قَامَ إِلَى الصَّلاَةِ ، فَلَمْ يَجِدْ مَاءً ، فَعَمِلَ بِمَا أَمَرَهُ اللهُ بِهِ مِنَ التَّيَمُّمِ ، فَقَدْ أَطَاعَ اللهَ . وَلَيْسَ الَّذِى وَجَدَ الْمَاءَ ، بِأَطْهَرَ مِنْهُ ، وَلا أَتَمَّ صَلاَةً . لأَنَّهُمَا أَمْرَانِ جَمِيعًا . فَكُلٌّ عَمِلَ بِمَا أَمَرَهُ اللهُ بِهِ . وَإِنَّمَا الْعَمَلُ بِمَا أَمَرَ اللهُ بِهِ مِنَ الْوُضُوءِ ، لِمَنْ وَجَدَ الْمَاءَ . وَالتَّيَمُّمِ ، لِمَنْ لَمْ يَجِدِ الْمَاءَ . قَبْلَ أَنْ يَدْخُلَ فِى الصَّلاَةِ .

وَقَالَ مَالِكٌ فِى الرَّجُلِ الْجُنُبِ : إِنَّهُ يَتَيَمَّمُ ، وَيَقْرَأُ حِزْبَهُ مِنَ الْقُرْآنِ ، وَيَتَنَفَّلُ ، مَا لَمْ يَجِدْ مَاءً . وَإِنَّمَا ذٰلِكَ فِى الْمَكَانِ الَّذِى يَحِقُّ لَهُ أَنْ يُصَلِّىَ فِيهِ بِالتَّيَمُّمِ

89. Mü'minlerin anası Hz. Âişe anlatıyor: Resûlullah (s.a.v.) ile beraber bir sefere çıkmıştık. Beydâ'ya[76] yahut Zatül-Ceyş'e varınca kolyem koptu, düştü. Resûlullah kolyemi aramak için orada konakladı, ashab da onunla konakladı. Orada su yoktu. Yanlarında da su yoktu. Ashap, Ebû Bekir es-Sıddık'a gelerek:

«— Âişe'nin yaptığını görüyor musun? Susuz yerde Resûlullah'ı ve ashabı durdurdu, yanlarında su da yok,» dediler. Âişe der ki: Resûlullah başını dizime koymuş uyumuştu, o sırada Ebû Bekir (r.a.) gelerek:

«— Resûlullah'ı ve ashabı susuz yerde durdurdun. Yanlarında su da yok,» diye darıldı ve bana çıkıştı, eliyle böğrüme vurmaya başladı. Resûlullah'ın başı dizimde olduğu için kımıldayamadım. Susuz yerde Resûlullah sabaha kadar uyudu. Bu sırada Allahu Teâlâ teyemmüm ayetini indirdi, bunun üzerine Üseyd İbn Hudayr:

«— Bu ilk bereketiniz (iyiliğe yol açışınız) değil, ey Ebû Bekir ailesi.» dedi.

Bindiğim deveyi kaldırdığımda kolyeyi altında bulduk.[77]

İmam Malik'e: «Teyemmüm edip namazını kılan bir adam diğer namaz vakti geldiğinde tekrar teyemmüm eder mi?» diye sorduklarında: «*Her namaz için teyemmüm eder, çünkü her namaz için su araması gerekir, su arar da bulamazsa teyemmüm eder*» diye cevap verdi.[78]

(76) Beydâ: Mekke yolunda Zülhüleyfe'ye karşı bir tepedir. «Zâtülceyş», Medine'ye 12 mil mesafede bir yer. Teyemmüm âyeti hakkında İbnü'l-Arabî der ki: Âişe'nin teyemmüm ayetlerinden hangisini kasdettiğine ait bir delil bulamadım. İbn Beddâl, «Nisa yahut da Maide suresindeki âyet, abdest ayeti diye tanınır. Nisâ'daki ayette abdest bahsi yoktur» dedi. Vâhidî Eshab'un-Nüzûl adlı eserinde bu hadisi, Nisâ sûresindeki ayetin nûzul sebebinde verir. Hafız İbni Hacer Fethu'l-bârî'de der ki: İmam Buhârî'ye zahir olan bu durum, herkesçe bilinmiyor. Şüphesiz bu, Mâide suresindeki ayettir. Tefsir babında Buhârî'nin kendisinden rivayet ettiği Abdurrahman b. Kasım der ki: «- Mü'minler namaza kalkmak istediğiniz vakit..» (Maide: 6) âyeti nâzil olmadan önce (teyemmüm yoktu) mutlaka abdest almak gerekiyordu. Bu yüzden susuz yerde konaklamak ashaba ağır geldi.

(77) Buharî, Teyemmüm, 7/1; Müslim, Hayd, 3/108; Şeybanî, 72.

(78) Hanefi Mezhebine göre, bir teyemmümle birden fazla farz ve nafile namaz kılınabilir. Çünkü teyemmüm su olmadığında onun yerine geçer. Bir kimse bir abdestle istediği kadar namaz kılabileceği gibi teyemmümle de kılabilir.

Yine İmam Malik'e: «Teyemmüm eden bir adamın abdestli olan arkadaşlarına imamlık etmesi caiz olur mu?» diye sorduklarında:

«— *İmamlık yapabilir, ancak başkasının yapması daha evlâdır. Onun da imamlık yapmasında bir beis görmüyorum.*» dedi.

Yahya der ki: «Suyu bulamayıp teyemmüm eden bir adam tekbir alıp namaza dursa, o sırada yanında su olan bir adam gözükse ne yapar?» diye İmam Malik'e sorduklarında: «*Namazını bozmaz. Aynı teyemmümle (durduğu) namazını tamamlar, ondan sonraki namazları için abdest alır,*» dedi.[79]

İmam Malik der ki: *Namaza kalkan abdest almak için su bulamaz da teyemmüm ederse Allah'a itaat etmiş olur. Su ile abdest alan ondan daha temiz sayılmaz., namazı da onunkinde daha tam değildir. Çünkü abdest de teyemmüm de emrolunmuştur. Her ikisi de Allah'ın emrini yapmışlardır. Su bulup abdest alan da namaza girmeden önce su bulamayıp teyemmüm eden de Allah'ın emrine göre amel etmişlerdir.*

İmam Malik der ki: *Teyemmüm ile namaz kılmak caiz olan bir yerde su bulamayan cünüp kimse teyemmüm eder, Kur'an'dan hizbini*[80] *okur ve nafile namazlarını kılar.*

(79) Hanefi Mezhebine göre, namaz kılarken suyu gören kimsenin abdesti, dolayısıyla namazı bozulmuş olur.

(80) Hizb: Günlük okunan Kur'an.

24. TEYEMMÜMÜN YAPILIŞI

٩٠ - حدّثني يَحْيَىٰ ، عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّهُ أَقْبَلَ هُوَ وَعَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ ، مِنَ الْجُرُفِ . حَتَّى إِذَا كَانَا بِالْمِرْبَدِ ، نَزَلَ عَبْدُ اللهِ فَتَيَمَّمَ صَعِيدًا طَيِّبًا ، فَمَسَحَ وَجْهَهُ وَيَدَيْهِ إِلَى الْمِرْفَقَيْنِ ، ثُمَّ صَلَّى .

90. Nâfi'den: Abdullah b. Ömer'le beraber Cürüf'den[81] geliyorduk, Mirbed'e ulaşınca Abdullah (binitinden) indi, yerde teyemmüm etti, yüzünü ve dirseklerine kadar iki kolunu meshetti, sonra namazı kıldı.[81/a]

٩١ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ يَتَيَمَّمُ إِلَى الْمِرْفَقَيْنِ .

وَسُئِلَ مَالِكٌ كَيْفَ التَّيَمُّمُ وَأَيْنَ يَبْلُغُ بِهِ ؟ فَقَالَ : يَضْرِبُ ضَرْبَةً لِلْوَجْهِ ، وَضَرْبَةً لِلْيَدَيْنِ ، وَيَمْسَحُهُمَا إِلَى الْمِرْفَقَيْنِ .

91. Nâfi der ki: Abdullah b. Ömer (r.a.) teyemmüm ederken dirseklerine kadar mesh ederdi.

İmam Malik'e:

«— Teyemmüm nasıl yapılır ve nereye kadar meshedilir?» diye soruldu. O da:

«*Ellerini bir kez yüzü için yere vurur yüzünü mesheder, bir kez de kolları için vurur kollarını dirseklerine kadar mesheder,*» diye cevap verdi.

(81) Cürüf: Medine'nin üç mil kuzeyinde bir yer. Mirbed ise, Medine'ye bir mil mesafede bir yerdir.

(81/a) Şeybanî, 71.

25. CÜNÜP KİMSENİN TEYEMMÜM ETMESİ

٩٢ - حدّثني يَحْيَىٰ ، عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ حَرْمَلَةَ ؛ أَنَّ رَجُلاً سَأَلَ سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيَّبِ ، عَنِ الرَّجُلِ الْجُنُبِ يَتَيَمَّمُ ثُمَّ يُدْرِكُ الْمَاءَ ؟ فَقَالَ سَعِيدٌ : إِذَا أَدْرَكَ الْمَاءَ ، فَعَلَيْهِ الْغُسْلُ لِمَا يُسْتَقْبَلُ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِيمَنِ احْتَلَمَ وَهُوَ فِي سَفَرٍ ، وَلا يَقْدِرُ مِنَ الْمَاءِ ، إِلا عَلَى قَدْرِ الْوُضُوءِ ، وَهُوَ لا يَعْطَشُ حَتَّى يَأْتِيَ الْمَاءَ . قَالَ : يَغْسِلُ بِذٰلِكَ فَرْجَهُ ، وَمَا أَصَابَهُ مِنْ ذٰلِكَ الأَذَى ، ثُمَّ يَتَيَمَّمُ صَعِيدًا طَيِّبًا ، كَمَا أَمَرَهُ اللهُ .

وسُئِلَ مَالِكٌ عَنْ رَجُلٍ جُنُبٍ ، أَرَادَ أَنْ يَتَيَمَّمَ فَلَمْ يَجِدْ تُرَابًا إِلا تُرَابَ سَبَخَةٍ ، هَلْ يَتَيَمَّمُ بِالسِّبَاخِ ؟ وَهَلْ تُكْرَهُ الصَّلاَةُ فِي السِّبَاخِ ؟ قَالَ مَالِكٌ : لا بَأْسَ بِالصَّلاةِ فِي السِّبَاخِ ، وَالتَّيَمُّمِ مِنْهَا . لأَنَّ اللهَ تَبَارَكَ وتَعَالَى قَالَ : ﴿ فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا ﴾ فَكُلُّ مَا كَانَ صَعِيدًا فَهُوَ يُتَيَمَّمُ بِهِ . سِبَاخًا كَانَ أَوْ غَيْرَهُ .

92. Abdurrahman b. Harmele'den: Bir adam Saîd b. Müseyyeb'e:

«— Cünüp olan bir kimse teyemmüm ettikten sonra suya kavuşursa ne yapar?» diye sordu. Saîd de:

«— Suya kavuştuğu vakit, sonraki namazları için gusletmesi gerekir» dedi.[82]

İmam Malik, seferde ihtilâm olup, abdest alacak kadar sudan başka suyu olmayan, suya kavuşuncaya kadar da susamayacak adam hakkında şöyle der: *«O su ile avret mahallini ve meni dokunan yerleri yıkar, sonra Allah'ın emrettiği gibi temiz yerde teyemmüm eder»*

(82) Teyemmümü mübah kılan özür ortadan kalkınca, teyemmüm de bozulur. Su yok iken gusul yerine teyemmüm eden kimse, suyu görünce teyemmümü bozulur, yıkanması gerekir. Önce kıldığı namazları kaza etmez. Çünkü o ana kadar teyemmüm guslün yerini tutmuştur.

İmam Malik'e sordular: «Cünüp olan bir adam teyemmüm etmek istese de çorak topraktan başka toprak bulamazsa çorak toprakla teyemmüm eder mi ve orada namaz kılması mekruh olur mu?»

İmam Malik: «*Çorak yerde namaz kılınır ve orada teyemmüm edilir. Çünkü Allahu Teâlâ:*

*«— **Temiz yeryüzünden teyemmüm edin**»[83] buyurdu. Çorak olsun veya olmasın temiz olan her yerde teyemmüm edebilir.*»

(83) Nisâ: 43.

26. AYBAŞI OLAN KARISINA KOCASININ YAPABİLECEĞİ ŞEYLER

٩٣ - حدّثنى يَحْيَى ، عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ : أَنَّ رَجُلاً سَأَلَ رَسُولَ اللهِ ﷺ ، فَقَالَ : مَا يَحِلُّ لِى مِنِ امْرَأَتِى وَهِىَ حَائِضٌ ، فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : « لِتَشُدَّ عَلَيْهَا إِزَارَهَا ، ثُمَّ شَأْنَكَ بِأَعْلاَهَا » .

93. Zeyd b. Eslem'den: Bir adam Resûlullah (s.a.v.)'e:

«—Zevcem aybaşı iken bana onun nesi helâl olur?» diye sordu. Resûlullah (s.a.v.) da: «**Etekliğini bağlasın** (donunun uçkurunu bağlasın, yahut külotunu giysin), **yukarısı ile istediğini yaparsın**» buyurdu.[84]

٩٤ - وحدّثنى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ رَبِيعَةَ بْنِ أَبِى عَبْدِ الرَّحْمٰنِ : أَنَّ عَائِشَةَ ، زَوْجَ النَّبِىِّ ﷺ ، كَانَتْ مُضْطَجِعَةً مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ فِى ثَوْبٍ وَاحِدٍ . وَإِنَّهَا قَدْ وَثَبَتْ وَثْبَةً شَدِيدَةً . فَقَالَ لَهَا رَسُولُ اللهِ ﷺ : « مَالَكِ ؟ لَعَلَّكِ نَفِسْتِ » يَعْنِى الْحَيْضَةَ . فَقَالَتْ نَعَمْ . قَالَ : « شُدِّى عَلَى نَفْسِكِ إِزَارَكِ ، ثُمَّ عُودِى إِلَى مَضْجَعِكِ » .

94. Rabia b. Ebî Abdurrahman'dan: Resûlullah (s.a.v.) ile yatakta yatarken –üzerinde sadece elbisesi vardı– Hz. Âişe birden kalkınca Resûlullah (s.a.v.) ona:

«— Neyin var, galiba aybaşı oldun,» dedi. Âişe (r.a.) da:

«— Evet,» deyince Resûlullah (s.a.v.):

«— **Etekliğini (izarını) giyin, yatağına gir.**» buyurdu.[85]

(84) İbn Abdilber der ki: Bu lafızla, müsned olarak rivayet eden birini bilmiyorum. Manası, sahîh ve sabittir.
Zurkanî, der ki: Ebu Davud (Taharet, 1/82), Abdullah b. Sa'd el-Ensârî'den rivayet eder. Ayrıca bkz. Şeybanî, 75.

(85) İbn Abdilber derki: Muvatta ravileri, bu hadisi mürsel rivayette ihtilaf etmemiştir. Hz. Aişe'den bu lafızla rivayet edildiğini bilmiyorum. Manası, Ümmü Seleme'nin hadisiyle muttasıldır.
Ümmü Seleme hadisi şu kaynaklardadır: Buharî, Hayd, 6/4; Müslim, Hayd, 3/5.

٩٥ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ عُبَيْدَ اللهِ بْنَ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ، أَرْسَلَ إِلَى عَائِشَةَ ، يَسْأَلُهَا : هَلْ يُبَاشِرُ الرَّجُلُ امْرَأَتَهُ وَهِيَ حَائِضٌ ؟ فَقَالَتْ : لِتَشُدَّ إِزَارَهَا عَلَى أَسْفَلِهَا ، ثُمَّ يُبَاشِرُهَا إِنْ شَاءَ .

95. Nâfi şöyle anlattı: Ubeydullah b. Abdullah b. Ömer (r.a.) Nâfi'i, Âişe'ye göndererek ona:

«— İnsan aybaşı olan zevcesiyle kucaklaşabilir mi?» diye sormasını söyledi. Nâfi sorunca, Âişe (r.a.): «Belden aşağısına eteklediğini giysin, sonra isterse onunla kucaklaşsın.» dedi.[86]

٩٦ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ سَالِمَ بْنَ عَبْدِ اللهِ ، وَسُلَيْمَانَ بْنَ يَسَارٍ ، سُئِلاَ عَنِ الْحَائِضِ ؛ هَلْ يُصِيبُهَا زَوْجُهَا إِذَا رَأَتِ الطُّهْرَ قَبْلَ أَنْ تَغْتَسِلَ ؟ فَقَالاَ : لا . حَتَّى تَغْتَسِلَ .

96. İmam Malik rivayet eder: Salim b. Abdullah ve Süleyman b. Yesar'dan: «Hayızdan temizlenen kadın gusletmeden kocası onunla cinsî münasebette bulunabilir mi?» diye sorulduğunda:

«— Hayır, gusül edinceye kadar bu iş yapılamaz.» dediler.[87]

(86) Şeybanî, 73.
(87) Şeybanî, 74.

27. HAYIZDAN TEMİZLENMEK

٩٧ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَلْقَمَةَ بْنِ أَبِي عَلْقَمَةَ ، عَنْ أُمِّهِ ، مَوْلاَةِ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ ؛ أَنَّهَا قَالَتْ : كَانَ النِّسَاءُ يَبْعَثْنَ إِلَى عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ ، بِالدِّرْجَةِ فِيهَا الْكُرْسُفُ ، فِيهِ الصُّفْرَةُ مِنْ دَمِ الْحَيْضَةِ ، يَسْأَلْنَهَا عَنِ الصَّلاَةِ ، فَتَقُولُ لَهُنَّ : لا تَعْجَلْنَ حَتَّى تَرَيْنَ الْقَصَّةَ الْبَيْضَاءَ . تُرِيدُ ، بِذَلِكَ ، الطُّهْرَ مِنَ الْحَيْضَةِ .

97. Mü'minlerin anası Hz. Âişe'nin azatlısı Ümmü Alkame anlatıyor: Kadınlar sarımtırak hayız kanı ve pamuğu kutuya koyar Hz. Âişe'ye gönderirler ve ona:

«— Artık namaz kılabilir miyiz?» diye sorarlar, Âişe de onlara:

«— Acele etmeyin bembeyaz aktığını görünceya kadar bekleyin.» derdi.

Hz. Âişe: «Beyaz görünceye kadar» sözüyle hayızdan temizlenmelerini kastediyor.

٩٨ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ ، عَنْ عَمَّتِهِ ، عَنِ ابْنَةِ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهَا ، أَنَّ نِسَاءً كُنَّ يَدْعُونَ بِالْمَصَابِيحِ مِنْ جَوْفِ اللَّيْلِ ، يَنْظُرْنَ إِلَى الطُّهْرِ . فَكَانَتْ تَعِيبُ ذَلِكَ عَلَيْهِنَّ . وَتَقُولُ : مَا كَانَ النِّسَاءُ يَصْنَعْنَ هٰذَا .

98. Abdullah b. Ebî Bekir halasından, o da Zeyd b. Sabit'in kızından rivayet eder: «Kadınlar gece yarısı kandil isteyerek hayızdan temizlendiklerine bakarlar, Zeyd'in kızı da bunları kınar ve eskiden kadınlar bunu yapmazdı,» derdi.

٩٩ - وَسُئِلَ مَالِكٌ : عَنِ الْحَائِضِ تَطْهُرُ فَلا تَجِدُ مَاءً ، هَلْ تَتَيَمَّمُ ؟ قَالَ : نَعَمْ . لِتَتَيَمَّمْ . فَإِنَّ مِثْلَهَا مِثْلُ الْجُنُبِ ، إِذَا لَمْ يَجِدْ مَاءً تَيَمَّمَ .

99. İmam Malik'e «hayızdan temizlenen kadın, su bulamazsa teyemmüm edebilir mi?» diye sorduklarında: «*Evet teyemmüm etsin. Onun hali cünüp kimsenin ki gibidir. Su bulamayınca teyemmüm eder,*» dedi.

28. HAMİLE KADININ HAYIZ GÖRMESİ

١٠٠ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ عَائِشَةَ زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ ، قَالَتْ ، فِي الْمَرْأَةِ الْحَامِلِ تَرَى الدَّمَ : أَنَّهَا تَدَعُ الصَّلاَةَ .

100. İmam Malik rivayet eder: Resûlullah (s.a.v.)'ın zevcesi Hz. Âişe (r.a.): Kan gören hamile kadın «Namazı bırakır.» dedi.

١٠١ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ سَأَلَ ابْنَ شِهَابٍ ، عَنِ الْمَرْأَةِ الْحَامِلِ تَرَى الدَّمَ ؟ قَالَ : تَكُفُّ عَنِ الصَّلاَةِ .

قَالَ يَحْيَى قَالَ مَالِكٌ : وَذَلِكَ الأَمْرُ عِنْدَنَا .

101. İmam Malik, İbni Şihab'a hayız kanı gören hamile kadının durumu hakkında sordu. O da:

«— Namazı kılmaz,» dedi.

İmam Malik: «*Bu, bize göre de böyledir.*» dedi.

١٠٢ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ ، أَنَّهَا قَالَتْ : كُنْتُ أُرَجِّلُ رَأْسَ رَسُولِ اللهِ ﷺ وَأَنَا حَائِضٌ .

102. Âişe (r.a.)'den: «Ben ay başı iken Resûlullah (s.a.v.)'ın başını tarardım.»[88]

١٠٣ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ فَاطِمَةَ بِنْتِ الْمُنْذِرِ بْنِ الزُّبَيْرِ ، عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ الصِّدِّيقِ ؛ أَنَّهَا قَالَتْ : سَأَلَتِ امْرَأَةٌ رَسُولَ اللهِ ﷺ فَقَالَتْ : أَرَأَيْتَ إِحْدَانَا ، إِذَا أَصَابَ ثَوْبَهَا الدَّمُ مِنَ الْحَيْضَةِ ، كَيْفَ تَصْنَعُ فِيهِ ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : « إِذَا أَصَابَ ثَوْبَ إِحْدَاكُنَّ الدَّمُ مِنَ الْحَيْضَةِ فَلْتَقْرُصْهُ ثُمَّ لِتَنْضَحْهُ بِالْمَاءِ ثُمَّ لِتُصَلِّ فِيهِ » .

103. Ebû Bekir es-Sıddık'ın kızı Esma (r.a.)'dan: Bir kadın

(88) Buharî, Hayd, 6/2; Müslim, Hayd, 3/9.

Resûlullah (s.a.v.)'e:

«— Bizden birimizin elbisesine hayız kanı bulaşırsa ne yapar?» diye sordu. Resûlullah (s.a.v.)'de:

«— Birinizin elbisesine hayız kanı bulaşırsa su ile ovalayarak o bölümü yıkasın, sonra bu elbise ile namazı kılsın» buyurdu.[89]

(89) Buharî, Hayd, 6/9; Müslim, Taharet, 2/110.

29. İSTİHAZE[90] OLAN KADININ DURUMU

١٠٤ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ ؛ أَنَّهَا قَالَتْ : قَالَتْ فَاطِمَةُ بِنْتُ أَبِي حُبَيْشٍ : يَا رَسُولَ اللهِ ! إِنِّي لا أَطْهُرُ ، أَفَأَدَعُ الصَّلاةَ ؟ فَقَالَ لَهَا رَسُولُ اللهِ ﷺ : « إِنَّمَا ذَلِكَ عِرْقٌ ، وَلَيْسَتْ بِالْحَيْضَةِ ؛ فَإِذَا أَقْبَلَتِ الْحَيْضَةُ فَاتْرُكِي الصَّلاةَ . فَإِذَا ذَهَبَ قَدْرُهَا ، فَاغْسِلِي الدَّمَ عَنْكِ وَصَلِّي » .

104. Resûlullah (s.a.v.)'ın zevcesi Âişe (r.a.) anlattı: Ebû Hubeyş'in kızı Fâtıma:

«— Ya Resulallah (s.a.v.) Temizlenemiyorum (hayız kanım kesilmiyor), namazı bırakayım mı?» diye sordu. Resûlullah (s.a.v.) da:

«— O, damardan gelen normal kandır, hayız kanı değildir. Âdet başlayınca namazı bırak, hayız günlerin bitince kanını yıka, namazı kıl,» buyurdu.[91]

١٠٥ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ يَسَارٍ ، عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ ، زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ ؛ أَنَّ امْرَأَةً كَانَتْ تُهْرَاقُ الدِّمَاءَ فِي عَهْدِ رَسُولِ اللهِ ﷺ ، فَاسْتَفْتَتْ لَهَا أُمُّ سَلَمَةَ رَسُولَ اللهِ ﷺ . فَقَالَ : « لِتَنْظُرْ إِلَى عَدَدِ اللَّيَالِي وَالأَيَّامِ الَّتِي كَانَتْ تَحِيضُهُنَّ مِنَ الشَّهْرِ ، قَبْلَ أَنْ يُصِيبَهَا الَّذِي أَصَابَهَا ، فَلْتَتْرُكِ الصَّلاةَ قَدْرَ ذَلِكَ مِنَ الشَّهْرِ . فَإِذَا خَلَّفَتْ ذَلِكَ فَلْتَغْتَسِلْ ، ثُمَّ لِتَسْتَثْفِرْ بِثَوْبٍ ، ثُمَّ لِتُصَلِّ » .

105. Resûl-i Ekrem'in zevcesi Ümmü Seleme anlattı: Resûlullah (s.a.v.)'ın zamanında hayız kanı kesilmeyen bir kadın vardı. Bunu onun adına Resûlullah (s.a.v.)'dan sorunca:

«— Bu hastalığa yakalanmadan önce ayda kaç gün ve kaç gece âdet görüyor idiyse, her ay o kadar namazı bırak-

(90) İstihaze, herhangi bir rahatsızlıktan dolayı kadından kan gelmesidir.
(91) Buharî, Hayd, 6/8; Müslim, Hayd, 3/62.

sın. O kadar gün geçince gusletsin ve avret yerine bez (pamuk vb.) **koysun, sonra namazını kılsın,»** buyurdu.[92]

١٠٦ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ زَيْنَبَ بِنْتِ أَبِي سَلَمَةَ : أَنَّهَا رَأَتْ زَيْنَبَ بِنْتَ جَحْشٍ ، الَّتِي كَانَتْ تَحْتَ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ عَوْفٍ ، وَكَانَتْ تُسْتَحَاضُ ، فَكَانَتْ تَغْتَسِلُ وتُصَلِّي .

106. Ebû Seleme'nin kızı Zeynep anlattı: Abdurrahman b. Avf'ın zevcesi Cahş kızı Zeynep istihaze olduğu (hastalık kanı gördüğü) vakit gusleder, namazını kılardı.

١٠٧ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ سُمَيٍّ ، مَوْلَى أَبِي بَكْرِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ : أَنَّ الْقَعْقَاعَ بْنَ حَكِيمٍ ، وَزَيْدَ بْنَ أَسْلَمَ أَرْسَلاَهُ إِلَى سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ ، يَسْأَلُهُ كَيْفَ تَغْتَسِلُ الْمُسْتَحَاضَةُ ؟ فَقَالَ : تَغْتَسِلُ مِنْ طُهْرٍ إِلَى طُهْرٍ ، وَتَتَوَضَّأُ لِكُلِّ صَلاَةٍ ، فَإِنْ غَلَبَهَا الدَّمُ اسْتَثْفَرَتْ .

107. Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın azatlısı Sümey'den: Ka'kâ' b. Hakîm ve Zeyd b. Eslem, Sümey'yi Saîd b. Müseyyeb'den istihaza olan kadının hükmünü sormak için gönderdiler. Sümey sorunca, Saîd:

«— Âdet (aybaşı) günleri bitince gusleder, öbür âdet gününe kadar her namaz vakti için yeniden abdest alır.[93] Eğer kan fazlalaşırsa avret yerine bez koyar» diye cevap verdi.

١٠٨ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ : أَنَّهُ قَالَ : لَيْسَ عَلَى الْمُسْتَحَاضَةِ إِلاَّ أَنْ تَغْتَسِلَ غُسْلاً وَاحِدًا ، ثُمَّ تَتَوَضَّأُ بَعْدَ ذٰلِكَ لِكُلِّ صَلاَةٍ .

قَالَ يَحْيَى ، قَالَ مَالِكٌ : الأَمْرُ عِنْدَنَا ، أَنَّ الْمُسْتَحَاضَةَ إِذَا صَلَّتْ ، أَنَّ لِزَوْجِهَا أَنْ يُصِيبَهَا ، وَكَذٰلِكَ النُّفَسَاءُ ، إِذَا بَلَغَتْ أَقْصَى مَا يُمْسِكُ النِّسَاءَ الدَّمُ ، فَإِنْ رَأَتِ الدَّمَ بَعْدَ ذٰلِكَ ، فَإِنَّهُ يُصِيبُهَا زَوْجُهَا ؛ وَإِنَّمَا هِيَ بِمَنْزِلَةِ الْمُسْتَحَاضَةِ .

(92) Ebu Davud, Taharet, 1/107; Nesaî, Hayd ve'l-İstihada, 3/3. Ayrıca bkz. Şeybanî, 82.
Bu şekildeki kadınlar, her namaz vakti için bir abdest alıp -kan aksa bile- namaz kılarlar.

(93) Şeybanî, 83.
Müstehaza olan (hastalık kanı gören) kadın sahib-i özür sayıldığı için, diğer özür sahipleri gibi her namaz vakti için abdest alır.

قَالَ يَحْيَى ، قَالَ مَالِكٌ : الأَمْرُ عِنْدَنَا فِي الْمُسْتَحَاضَةِ ، عَلَى حَدِيثِ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ . وَهُوَ أَحَبُّ مَا سَمِعْتُ إِلَيَّ فِي ذَلِكَ .

108. Hişam babası Urve'den naklen rivayet eder: Müstehaza (hastalık kanı gören) yalnız bir defa gusleder. Sonra her namaz vakti için yeniden abdest alır.[94]

İmam Malik der ki: *Bize göre müstehaza namaz kılmaya başlayınca kocası onunla münasebette bulunabilir. Lohusa da böyledir. Adet günlerinin en uzun süresini bitirdikten sonra —kan görse de— kocası ile münasebette bulunabilir.*[95] *Bu durumda o kadın müstehaza hükmündedir.*

İmam Malik der ki: *Müstehaza hakkında delilimiz, Hişam'ın babasından naklen rivayet ettiği hadistir. Bu hususta işittiklerim içerisinde en hoşuma gideni budur.*

(94) Şeybanî, 84.

(95) İmam Malik'e göre lohusalık günlerinin en fazlası altmış gündür. Hanefilere göre ise, kırk gündür.

30. BEBEĞİN İDRARI

١٠٩ - حدّثني يَحْيَىٰ ، عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ : أَنَّهَا قَالَتْ : أُتِيَ رَسُولُ اللهِ ﷺ ، بِصَبِيٍّ فَبَالَ عَلَى ثَوْبِهِ ، فَدَعَا رَسُولُ اللهِ ﷺ بِمَاءٍ فَأَتْبَعَهُ إِيَّاهُ .

109. Hz. Âişe (r.a.)'den: Resûlullah (s.a.v.)'ın kucağına bir bebek verdiler. Elbisesine çiş yaptı. Hz. Peygamber su istedi ve suyu çişten ıslanan yere serpti.[96]

١١٠ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُتْبَةَ بْنِ مَسْعُودٍ ، عَنْ أُمِّ قَيْسٍ بِنْتِ مِحْصَنٍ : أَنَّهَا أَتَتْ بِابْنٍ لَهَا صَغِيرٍ ، لَمْ يَأْكُلِ الطَّعَامَ ، إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ : فَأَجْلَسَهُ فِي حَجْرِهِ ، فَبَالَ عَلَى ثَوْبِهِ : فَدَعَا رَسُولُ اللهِ ﷺ بِمَاءٍ ، فَنَضَحَهُ وَلَمْ يَغْسِلْهُ .

110. Mıhsan'ın kızı Ümmü Kays'den: Henüz yemek yemeyen çocuğumu Resûlullah (s.a.v.)'a götürdüm. Kucağına oturttu. O da elbisesine çiş yaptı. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem su istedi, ıslak yere suyu serpti. Fakat ovalayarak yıkamadı.[97]

(96) Buharî, Vudû, 4/59; Müslim, Taharet, 2/101. Ayrıca bkz. Şeybanî, 40.
(97) Buharî, Vudû, 4/59; Müslim, Taharet, 2/103.
Hanefî Mezhebi, çocukların çiş yaptığı yere su dökülmesi hususunda bu hadise dayanır.

31. AYAKTA KÜÇÜK ABDEST BOZMAK

١١١ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَىٰ بْنِ سَعِيدٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ : دَخَلَ أَعْرَابِيٌّ الْمَسْجِدَ ، فَكَشَفَ عَنْ فَرْجِهِ لِيَبُولَ ، فَصَاحَ النَّاسُ بِهِ ، حَتَّى عَلاَ الصَّوْتُ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : « اتْرُكُوهُ » فَتَرَكُوهُ ، فَبَالَ . ثُمَّ أَمَرَ رَسُولُ اللهِ ﷺ بِذَنُوبٍ مِنْ مَاءٍ ، فَصُبَّ عَلَى ذٰلِكَ الْمَكَانِ .

111. Yahya b. Saîd (r.a.) anlatıyor: Bir bedevi Mescid-i Nevevî'ye girdi, küçük su dökmek için eteklerini kaldırdı. Bunu gören cemaat bağırdı, sesler yükselince Resûlullah (s.a.v.):

«— **Ona dokunmayın**» buyurdu. Onlar da dokunmadılar. Bedevi küçük abdestini yaptıktan sonra Resûlullah (s.a.v.) bir kova su istedi. Bedevinin abdest bozduğu yere döküldü.[98]

١١٢ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ دِينَارٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ : رَأَيْتُ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ يَبُولُ قَائِمًا .

قَالَ يَحْيَىٰ : وَسُئِلَ مَالِكٌ عَنْ غَسْلِ الْفَرْجِ مِنَ الْبَوْلِ وَالْغَائِطِ ، هَلْ جَاءَ فِيهِ أَثَرٌ ؟ فَقَالَ : بَلَغَنِي أَنَّ بَعْضَ مَنْ مَضَى كَانُوا يَتَوَضَّؤُونَ مِنَ الْغَائِطِ. وَأَنَا أُحِبُّ أَنْ أَغْسِلَ الْفَرْجَ مِنَ الْبَوْلِ .

112. Abdullah b. Dinar'dan: Abdullah b. Ömer (r.a.)'i ayakta küçük abdest bozarken gördüm.

İmam Malik'e: «Küçük abdestten ve büyük abdestten sonra su ile taharetlenmek hakkında bir eser (rivayet) var mıdır?» diye sorduklarında: «*Eskilerden bazılarının büyük abdestten sonra su ile taharetlendiğini işittim. Ben küçük abdestten sonra da su ile taharetlenmeyi uygun görüyorum.*» dedi.

(98) Buharî, Vudû 4/58; Müslim, Taharet, 2/99.

32. MİSVAK HAKKINDA

١١٣ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنِ ابْنِ السَّبَّاقِ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ فِي جُمُعَةٍ مِنَ الْجُمَعِ : « يَا مَعْشَرَ الْمُسْلِمِينَ ! إِنَّ هٰذَا يَوْمٌ جَعَلَهُ اللهُ عِيدًا فَاغْتَسِلُوا . وَمَنْ كَانَ عِنْدَهُ طِيبٌ فَلا يَضُرُّهُ أَنْ يَمَسَّ مِنْهُ . وَعَلَيْكُمْ بِالسِّوَاكِ » .

113. İbnü's-Sebbak (r.a.)'dan: Resûlullah (s.a.v.)'ı bir cuma günü:

«— Ey cemaati müslimin! Allah bu günü bayram kıldı. O halde gusledin. Yanında koku olan kimsenin, onu sürünmesinde sakınca yoktur. Misvak kullanmayı ihmal etmeyin,» buyurdu.[99]

١١٤ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ ، عَنِ الأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « لَوْلاَ أَنْ أَشُقَّ عَلَى أُمَّتِي لأَمَرْتُهُمْ بِالسِّوَاكِ » .

114. Ebû Hüreyre (r.a.)'den. Resûlullah (s.a.v.):

«— Ümmetime zorluk vereceğimden korkmasaydım, mutlaka misvak kullanmalarını emrederdim,» buyurdu.[100]

١١٥ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ حُمَيْدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ عَوْفٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّهُ قَالَ : لَوْلاَ أَنْ يَشُقَّ عَلَى أُمَّتِهِ لأَمَرَهُمْ بِالسِّوَاكِ ، مَعَ كُلِّ وُضُوءٍ .

115. Ebû Hüreyre (r.a.)'den: Ümmetine zorluk çıkacağından korkmasaydı Resûlullah (s.a.v.) her abdest alırken misvak kullanmalarını emrederdi.[101]

(99) İbn Mace (ikametu's-Salât, 5/83), mevsul olarak rivayet eder.
(100) Buharî, Cum'a, 11/8; Müslim, Taharet, 2/42.
(101) İbn Abdilber der ki: bu hadis, pekçok yoldan muttasıl oluşu ve lafzı dolayısıyle müsned hadis çerçevesine girer.

٣ - كتـاب الصـــلاة

3

NAMAZ KİTABI

1. NAMAZA DAVET (EZAN)

١ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَىٰ بْنِ سَعِيدٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ : كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ قَدْ أَرَادَ أَنْ يَتَّخِذَ خَشَبَتَيْنِ ، يُضْرَبُ بِهِمَا لِيَجْتَمِعَ النَّاسُ لِلصَّلَاةِ . فَأُرِيَ عَبْدُ اللهِ بْنُ زَيْدٍ الأَنْصَارِيُّ ، ثُمَّ مِنْ بَنِي الْحَارِثِ بْنِ الْخَزْرَجِ ، خَشَبَتَيْنِ فِي النَّوْمِ . فَقَالَ إِنَّ هَاتَيْنِ لَنَحْوٌ مِمَّا يُرِيدُ رَسُولُ اللهِ ﷺ . فَقِيلَ : أَلَا تُؤَذِّنُونَ لِلصَّلَاةِ ؟ فَأَتَى رَسُولَ اللهِ ﷺ ، حِينَ اسْتَيْقَظَ ، فَذَكَرَ لَهُ ذٰلِكَ . فَأَمَرَ رَسُولُ اللهِ ﷺ بِالأَذَانِ .

1. Yahya b. Said anlatıyor: Resûlullah (s.a.v.), cemaatin namaza toplanması için iki tahta alıp birbirine vurulmasını istemişti. O günlerde Abdullah b. Zeyd el-Ensârî (r.a.), rüyasında iki tahta görünce «bunlar Resûlullah (s.a.v.)'ın istediği tahtalara benziyor,» dedi. Kendisine: «Namaz için ezan okumaz mısınız?» denildi. Uyanınca Resûlullah (s.a.v.)'a gelip rüyasını anlattığında, Resûlullah (s.a.v.) ezan okunmasını emretti.[1]

٢ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَزِيدَ اللَّيْثِيِّ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « إِذَا سَمِعْتُمُ النِّدَاءَ فَقُولُوا مِثْلَ مَا يَقُولُ الْمُؤَذِّنُ » .

2. Ebû Saîd el-Hudrî (r.a.)'den, Resûlullah (s.a.v.):

«— **Ezanı işitince müezzinin dediklerini siz de aynen söyleyin**» buyurdu.[2]

٣ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ سُمَيٍّ مَوْلَىٰ أَبِي بَكْرِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ السَّمَّانِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « لَوْ يَعْلَمُ النَّاسُ مَا فِي النِّدَاءِ وَالصَّفِّ الأَوَّلِ ، ثُمَّ لَمْ يَجِدُوا إِلَّا أَنْ يَسْتَهِمُوا عَلَيْهِ ، لاَسْتَهَمُوا . وَلَوْ يَعْلَمُونَ مَا فِي التَّهْجِيرِ لاَسْتَبَقُوا إِلَيْهِ . وَلَوْ يَعْلَمُونَ مَا فِي الْعَتَمَةِ وَالصُّبْحِ لأَتَوْهُمَا وَلَوْ حَبْوًا » .

(1) Ebu Davud, Salât, 2/28; Tirmizî, Salât, 2/25; İbn Mace, Ezan, 3/1.
(2) Buharî, Ezan, 10/7; Müslim, Salât, 4/10; Şeybanî, 91.

3. Ebû Hüreyre (r.a.)'den, Resûlullah (s.a.v.) buyurdular ki:

«— İnsanlar ezandaki ve birinci saftaki fazileti bilselerdi, ezan okumak ve ilk safta bulunmak için kur'a çekmekten başka imkân da olmasaydı, mutlaka kur'a çekerlerdi. Eğer namaza erken gelmenin faziletini bilselerdi erken gelmek için yarışırlardı. Yatsı ve sabah namazlarının ecir ve sevabını bilselerdi —sürünerek de olsa— onlara gelirlerdi».[3]

٤ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ الْعَلاَءِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ يَعْقُوبَ ، عَنْ أَبِيهِ ، وَإِسْحَاقَ ابْنِ عَبْدِ اللهِ ؛ أَنَّهُمَا أَخْبَرَاهُ ، أَنَّهُمَا سَمِعَا أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : « إِذَا ثُوِّبَ بِالصَّلاَةِ ، فَلاَ تَأْتُوهَا وَأَنْتُمْ تَسْعَوْنَ . وَأْتُوهَا ، وَعَلَيْكُمُ السَّكِينَةَ . فَمَا أَدْرَكْتُمْ فَصَلُّوا . وَمَا فَاتَكُمْ فَأَتِمُّوا . فَإِنَّ أَحَدَكُمْ فِي صَلاَةٍ ، مَا كَانَ يَعْمِدُ إِلَى الصَّلاَةِ » .

4. Ebû Hüreyre (r.a.)'den, Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **«Kaamet edilince koşarak namaza gelmeyin, ona ağır ağır gelin, yetişebildiğiniz rekâtları imamla kılın, yetişemediğinizi kendiniz tamamlayın. Çünkü siz namaza yöneldiğiniz sürece namazda sayılırsınız.»[4]**

٥ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ أَبِي صَعْصَعَةَ الأَنْصَارِيِّ ، ثُمَّ الْمَازِنِيِّ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّهُ أَخْبَرَهُ : أَنَّ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ قَالَ لَهُ : إِنِّي أَرَاكَ تُحِبُّ الْغَنَمَ وَالْبَادِيَةَ ، فَإِذَا كُنْتَ فِي غَنَمِكَ ، أَوْ بَادِيَتِكَ ؛ فَأَذَّنْتَ بِالصَّلاَةِ ، فَارْفَعْ صَوْتَكَ بِالنِّدَاءِ ؟ فَإِنَّهُ « لا يَسْمَعُ مَدَى صَوْتِ الْمُؤَذِّنِ جِنٌّ وَلا إِنْسٌ ، وَلاَ شَيْءٌ ، إِلا شَهِدَ لَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ » . قَالَ أَبُو سَعِيدٍ : سَمِعْتُهُ مِنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ .

5. Abdürrahman b. Abdullah b. Abdurrahman b. Ebî Sa'saa el-Ensârî babası Abdullah'tan: Ebû Said el-Hudrî (r.a.) bana şöyle söyledi: Görüyorum ki koyunu ve kırı çok seviyorsun. Kırda koyunlarının yanında olduğun vakit, namaz için yüksek sesle ezan oku. Zira Resûlullah (s.a.v.)'dan işittim; şöyle buyurdu: **«Müezzinin sesini işiten cin, insan ve her şey kıyamet günü ona şahitlik eder.»[5]**

(3) Buharî, Ezan, 10/9; Müslim, Salât, 4/129.
(4) Buharî, Ezan, 10/21; Müslim, Mesacid, 5/151-155.
(5) Buharî, Ezan, 10/5.

٦ - وحدّثني عنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ ، عَنِ الأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « إِذَا نُودِيَ لِلصَّلاَةِ أَدْبَرَ الشَّيْطَانُ ، لَهُ ضُرَاطٌ ، حَتَّى لاَ يَسْمَعَ النِّدَاءَ . فَإِذَا قُضِيَ النِّدَاءُ ، أَقْبَلَ . حَتَّى إِذَا ثُوِّبَ بِالصَّلاَةِ ، أَدْبَرَ . حَتَّى إِذَا قُضِيَ التَّثْوِيبُ ، أَقْبَلَ . حَتَّى يَخْطِرَ بَيْنَ الْمَرْءِ وَنَفْسِهِ . يَقُولُ اذْكُرْ كَذَا اذْكُرْ كَذَا ، لِمَا لَمْ يَكُنْ يَذْكُرُ . حَتَّى يَظَلَّ الرَّجُلُ إِنْ يَدْرِي كَمْ صَلَّى » .

6. Ebû Hüreyre'den Resûlullah (s.a.v.)'ın şöyle buyurduğu rivayet olundu:

«— Ezan okunurken şeytan yellene yellene ezanı işitemeyeceği yere kadar kaçar. Ezan bitince geri gelir. Kaamet getirilirken yine kaçar, bitince tekrar döner. Hatta namaz kılanın kalbine kadar girip "filan şeyi hatırla, filan şeyi hatırla" diyerek ona akla gelmedik şeyleri hatırlatarak kaç rek'at kıldığını unutturacak derecede onu şaşırtır.»[6]

٧ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي حَازِمِ بْنِ دِينَارٍ ، عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ السَّاعِدِيِّ ؛ أَنَّهُ قَالَ : سَاعَتَانِ يُفْتَحُ لَهُمَا أَبْوَابُ السَّمَاءِ ، وَقَلَّ دَاعٍ تُرَدُّ عَلَيْهِ دَعْوَتُهُ : حَضْرَةُ النِّدَاءِ لِلصَّلاَةِ ، وَالصَّفُّ فِي سَبِيلِ اللهِ .

وَسُئِلَ مَالِكٌ عَنِ النِّدَاءِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ ، هَلْ يَكُونُ قَبْلَ أَنْ يَحِلَّ الْوَقْتُ ؟ فَقَالَ : لاَ يَكُونُ إِلاَّ بَعْدَ أَنْ تَزُولَ الشَّمْسُ .

وَسُئِلَ مَالِكٌ عَنْ تَثْنِيَةِ الأَذَانِ وَالإِقَامَةِ ، وَمَتَى يَجِبُ الْقِيَامُ عَلَى النَّاسِ حِينَ تُقَامُ الصَّلاَةُ ؟ فَقَالَ : لَمْ يَبْلُغْنِي فِي النِّدَاءِ وَالإِقَامَةِ إِلاَّ مَا أَدْرَكْتُ النَّاسَ عَلَيْهِ . فَأَمَّا الإِقَامَةُ ، فَإِنَّهَا لاَ تُثَنَّى وَذَلِكَ الَّذِي لَمْ يَزَلْ عَلَيْهِ أَهْلُ الْعِلْمِ بِبَلَدِنَا . وَأَمَّا قِيَامُ النَّاسِ ، حِينَ تُقَامُ الصَّلاَةُ ، فَإِنِّي لَمْ أَسْمَعْ فِي ذَلِكَ بِحَدٍّ يُقَامُ لَهُ . إِلاَّ أَنِّي أَرَى ذَلِكَ عَلَى قَدْرِ طَاقَةِ النَّاسِ . فَإِنَّ مِنْهُمُ الثَّقِيلَ وَالْخَفِيفَ . وَلاَ يَسْتَطِيعُونَ أَنْ يَكُونُوا كَرَجُلٍ وَاحِدٍ .

وَسُئِلَ مَالِكٌ عَنْ قَوْمٍ حَضَرُوا أَرَادُوا أَنْ يَجْمَعُوا الْمَكْتُوبَةَ ، فَأَرَادُوا أَنْ يُقِيمُوا وَلاَ يُؤَذِّنُوا ؟ قَالَ مَالِكٌ : ذَلِكَ مُجْزِىءٌ عَنْهُمْ . وَإِنَّمَا يَجِبُ النِّدَاءُ فِي مَسَاجِدِ الْجَمَاعَاتِ الَّتِي تُجْمَعُ فِيهَا الصَّلاَةُ .

وَسُئِلَ مَالِكٌ عَنْ تَسْلِيمِ الْمُؤَذِّنِ عَلَى الإِمَامِ وَدُعَائِهِ إِيَّاهُ لِلصَّلاَةِ ، وَمَنْ أَوَّلُ مَنْ سَلَّمَ عَلَيْهِ ؟ فَقَالَ : لَمْ يَبْلُغْنِي أَنَّ التَّسْلِيمَ كَانَ فِي الزَّمَانِ الأَوَّلِ .

(6) Buharî, Ezan, 10/4; Müslim, Salât, 4/19.

قَالَ يَحْيَى : وَسُئِلَ مَالِكٌ عَنْ مُؤَذِّنٍ أَذَّنَ لِقَوْمٍ ، ثُمَّ انْتَظَرَ هَلْ يَأْتِيهِ أَحَدٌ ، فَلَمْ يَأْتِهِ أَحَدٌ ؟ فَأَقَامَ الصَّلاَةَ ، وَصَلَّى وَحْدَهُ . ثُمَّ جَاءَ النَّاسُ بَعْدَ أَنْ فَرَغَ ، أَيُعِيدُ الصَّلاَةَ مَعَهُمْ ؟ قَالَ : لا يُعِيدُ الصَّلاَةَ . وَمَنْ جَاءَ بَعْدَ انْصِرَافِهِ ، فَلْيُصَلِّ لِنَفْسِهِ وَحْدَهُ .

قَالَ يَحْيَى : وَسُئِلَ مَالِكٌ عَنْ مُؤَذِّنٍ أَذَّنَ لِقَوْمٍ ، ثُمَّ تَنَفَّلَ . فَأَرَادُوا أَنْ يُصَلُّوا بِإِقَامَةِ غَيْرِهِ ؟ فَقَالَ : لا بَأْسَ بِذَلِكَ . إِقَامَتُهُ ، وَإِقَامَةُ غَيْرِهِ سَوَاءٌ .

قَالَ يَحْيَى : قَالَ مَالِكٌ : لَمْ تَزَلِ الصُّبْحُ يُنَادَى لَهَا قَبْلَ الْفَجْرِ . فَأَمَّا غَيْرُهَا مِنَ الصَّلَوَاتِ ، فَإِنَّا لَمْ نَرَهَا يُنَادَى لَهَا ، إِلاَّ بَعْدَ أَنْ يَحِلَّ وَقْتُهَا .

7. Sa'd es-Sâidî'nin oğlu Sehl der ki: İki vakitte göklerin kapıları açılır, dua edenlerin çoğunun duası kabul olunur: Ezan okunurken ve Allah'ın dini uğrunda savaşırken.[7]

İmam Malik'e:

«— Cuma günü vakit girmeden ezanı okumak caiz olur mu?» diye sorduklarında: «*Hayır, güneş zevalden dönünce ezan okunur.*» diye cevap verdi.

İmam Malik, ezan ve kaamette kelimelerin ikişer defa tekrarlanması ve kaamet edilince cemaatin ne zaman kalkması gerektiğini soranlara şöyle cevap verdi: «*Ezan ve kaamet hakkında Medine'lilerden gördüğümden başka bir şey duymadım. Kaamette kelimeler tekrarlanmaz. Birer defa söylenir. Medine ulemasının devamlı yaptıkları budur.*[8]

(7) İbn Abdilber der ki: Bu hadis, Muvatta ravilerine göre mevkuftur. böyle bir görüş, re'y ile söylenmez. Pekçok yolla rivayet edilir: Ebu Hazım-Sehl b. Sa'd-Rasulullah.

(8) İmam Malik hazretlerinin mezhebi, daha ziyade Medine'lilerin amellerine ve onlardan rivayet edilen hadislere dayanır. Onlar -bazı hadislerde olduğu gibi- ezanda kelimeleri ikişer defa, kaamette birer defa söylerler. Yalnız «-Kad kaametissalah»ı, iki defa söylerler. İmam Malik ve İmam Şafiî bunu kabul etmişlerdir.
Ebû Hanife ve Hanefi imamları ise şu hadis-i şerife dayanarak, -ezanda olduğu gibi- kaamette de kelimelerin ikişer defa söylenmesi gerektiği hükmüne varmışlardır: Resûlullah (s.a.v.): «... ve kaamet on yedi kelimedir.... kaamet: Allahu ekber Allahu ekber, Allahu ekber Allahu ekber. Eşhedu enlâ ilahe illallah, eşhedu enla ilahe illallah. Eşhedu enne Muhammeden resulullah, eşhedu enne Muhammeden resulullah. Hayye alessalah, hayye alessalah. Hayye alelfelah, hayye alelfelah. Kad kaametissalah, kad kaametissalah. Allahu ekber Allahu ekber. Lâ ilâhe illallah. (Ebû Dâvud, c.1 s. 137, Hadis No: 502).

Kaamet edilirken kalkmaya gelince, bu hususta kesin bir şey duymadım. Burada cemaatin, kudretlerine göre hareket etmeleri kanaatindeyim. Çünkü kimisi düşkündür, yani ihtiyar, hasta veya halsizdir, önce kalkar, kimisi de enerjiktir, yani güçlü kuvvetli ve dinçtir, sonra kalkar imama yetişir. Herkes bir olamaz ki, hepsi birden kalksın.»

İmam Malik'e sordular: «Bir yerde cemaat toplanıp farz namaz kılmak isterler. Ezan okumayıp sadece kaamet etseler kâfi midir?»

İmam Malik: «*Onlara kaamet yeter. Ezan, sadece cemaatle namaz kılınan mescitlerde vacip olur.*» dedi.[9]

İmam Malik'e; Müezzinin imama selam vermesi ve onu namaza çağırması ve ilk selam verilecek kimse soruldu.

İmam Malik: «*İlk zamanlarda selam verildiğine dair bana bir haber ulaşmadı.*» dedi.

Yahya dedi ki:

İmam Malik'e; «Bir cemaat için ezan okuyan, sonra biri gelir mi diye bekleyen, kimse gelmeyince namaza durup tek başına kılan kimse, daha sonra cemaat gelince onlarla beraber namazı tekrar kılar mı?» diye sordular.

İmam Mâlik: «*Namazı iade etmez. Müezzin namazı kıldıktan sonra gelen tek başına kılar*» dedi.

İmam Malik'e, «Müezzin ezan okuduktan sonra sünneti kılmaya dursa, cemaatin başka birine kaamet ettirip namazı kılmak istemesi, caiz midir?» diyenlere:

«*Olabilir, müezzinin kaamet etmesiyle başkasının kaamet etmesi arasında fark yoktur,*» dedi.[10]

(9) Hanefi imamlarına göre namaz nerede kılınırsa kılınsın ezan okumak sünnettir, hatta kaza namazları dahi olsa. Yalnız kaza namazı bir vakitten fazla kılınmak istenirse bir defa ezan okunur, diğer vakitler için kaamet getirmek yeterlidir.
İmam Malik'in yukarıda ezan hakkındaki «-Vâcib» tabiri «- Sünnet-i Müekkede» manasınadır ve bütün imamlara göre ezan sünnettir, yalnız Hanbeli mezhebinde, şehir ve kasabalarda ezan farz-ı kifayedir. Bir camide okununca diğer camilerden farziyeti düşer, o camilerde ezan okunması sünnet olur.

(10) Mecburiyet ve zaruret yoksa ezanı okuyanın kaamet etmesi efdaldir. Hz. Peygamber (s.a.v.): «- Ezanı kim okursa, kaameti o etsin,» buyurur. (Ebu Davud, c.1, s. 116-126)

İmam Malik der ki: *Sabah namazının ezanı şafaktan önce caizdir. Fakat diğer namazlarda vakit girmeden önce ezan okumak caiz değildir.*[11]

٨ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ الْمُؤَذِّنَ جَاءَ إِلَى عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ يُؤْذِنُهُ لِصَلاَةِ الصُّبْحِ ، فَوَجَدَهُ نَائِمًا . فَقَالَ : الصَّلاَةُ خَيْرٌ مِنَ النَّوْمِ . فَأَمَرَهُ عُمَرُ أَنْ يَجْعَلَهَا فِي نِدَاءِ الصُّبْحِ .

وحدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَمِّهِ أَبِي سُهَيْلِ بْنِ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّهُ قَالَ : مَا أَعْرِفُ شَيْئًا مِمَّا أَدْرَكْتُ عَلَيْهِ النَّاسَ ، إِلاَّ النِّدَاءَ بِالصَّلاَةِ .

8. İmam Malik'den şöyle rivayet edilir; Müezzin, Hz. Ömer'e gelerek kendisini sabah namazına çağıracaktı, uyuduğunu görünce:

«— Essalatu hayrun minennevm» (Namaz uykudan hayırlıdır) dedi. Bunu işiten Ömer (r.a.) bu sözü sabah namazı ezanına ilâve etmesini emretti.[11/a]

Ebu Süheyl, babası Malik'ten şöyle rivayet etti: Güvenilir kişilerden gördüğüm, her namaz vaktinde ezan okumalarıdır.

٩ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ سَمِعَ الإِقَامَةَ وَهُوَ بِالْبَقِيعِ ، فَأَسْرَعَ الْمَشْيَ إِلَى الْمَسْجِدِ .

9. İmam Malik, Nâfi'den şöyle rivayet eder: Abdullah b. Ömer Baki'de idi, ezanı işitince hızla mescide gitti.

(11) Mâliki, Şafiî ve Hanbeli mezheplerinde şafaktan önce ezan okumak caizdir. Fakat sabah namazı şafaktan sonra kılınır. Hanefîlerde caiz değildir, caiz diyenler şafaktan sonra iadesi sünnettir, derler. İmam Ahmed ise, «Sadece Ramazanda tekrar edilir, diğer zamanlarda şafaktan önce okunan ezan kâfidir,» der. Şu hadis-i şerifler de Hanefi imamlarının görüşlerini teyit etmektedir: «Bir sabah ezanını Bilâl-i Habeşi (r.a.) şafaktan önce okur, bunu gören Hz. Peygamber (s.a.v.) Bilâl'e:
«- Ezan okuduğun yere git yüksek sesle: «Uykunun tesiri altında Bilâl şafaktan önce okudu» diye seslen.» buyurdu. (Ebû Davud c.1, s.116-126) Burada Hz. Peygamber'in ezanın şafaktan önce okunmasına razı olmadığı anlaşılıyor. Yine Hz. Ömer'in hilafeti zamanında *Mezruk* adında bir müezzin ezanı şafaktan önce okuyunca Hz. Ömer şafaktan sonra ezanı tekrar etmesini emreder. (Ebû Davud c.1, s.116-126)
Gerçi bazan Bilâl-i Habeşi şafaktan önce ezan okuyordu, bu sabah namazı için değil müslümanları teheccüd namazına kaldırmak içindi. Böyle günlerde şafaktan sonra ikinci defa ezan okunuyordu. Bugün de Kâbe'de ve Ravza-i Mutahhara'da aynen tatbik edilmektedir.

(11/a) Sevbanî. 91.

2. SEFERDE VE ABDESTSİZ EZAN OKUMAK

١٠ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ أَذَّنَ بِالصَّلَاةِ فِي لَيْلَةٍ ذَاتِ بَرْدٍ وَرِيحٍ . فَقَالَ : أَلَا صَلُّوا فِي الرِّحَالِ . ثُمَّ قَالَ : إِنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ كَانَ يَأْمُرُ الْمُؤَذِّنَ ، إِذَا كَانَتْ لَيْلَةٌ بَارِدَةٌ ، ذَاتَ مَطَرٍ ، يَقُولُ : « أَلَا صَلُّوا فِي الرِّحَالِ » .

10. Nafi der ki: Rüzgârlı ve soğuk bir gecede Abdullah b. Ömer ezanı okuyarak:

«— Namazınızı yükünüzün yanında kılın.» diye seslendi. Daha sonra: «Resûlullah (s.a.v.), müezzine:

«— **Soğuk ve yağmurlu gecelerde, namazınızı yüklerinizin yanında kılın!**» diye seslenmesini emrederdi,» dedi.[12]

١١ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ لَا يَزِيدُ عَلَى الْإِقَامَةِ فِي السَّفَرِ إِلَّا فِي الصُّبْحِ . فَإِنَّهُ كَانَ يُنَادِي فِيهَا ، وَيُقِيمُ . وَكَانَ يَقُولُ : إِنَّمَا الْأَذَانُ لِلْإِمَامِ الَّذِي يَجْتَمِعُ النَّاسُ إِلَيْهِ .

11. Nafi şöyle rivayet etti: Abdullah b. Ömer (r.a.) yolculukta yalnız sabah namazında ezan okur ve kaamet eder, diğer vakitlerde yalnız kaamet getirirdi ve «— Ezan, cemaatle namaz kılınınca gerekir.» derdi.

١٢ - وحدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ؛ أَنَّ أَبَاهُ قَالَ لَهُ : إِذَا كُنْتَ فِي سَفَرٍ ، فَإِنْ شِئْتَ أَنْ تُؤَذِّنَ وَتُقِيمَ فَعَلْتَ . وَإِنْ شِئْتَ فَأَقِمْ وَلَا تُؤَذِّنْ .

قَالَ يَحْيَىٰ : سَمِعْتُ مَالِكًا يَقُولُ : لَا بَأْسَ أَنْ يُؤَذِّنَ الرَّجُلُ وَهُوَ رَاكِبٌ .

12. Hişam b. Urve şöyle rivayet eder; Babam bana:

«— Seferde olduğun zaman, istersen ezan okur ve kaamet edersin, istersen ezan okumaz yalnız kaamet getirirsin,» dedi.

(12) Buharî, Ezan, 10/8; Müslim, Salâtu'l-Musafirîn, 6/22, 23.

Yahya: İmam Malik'in: «*Kişinin bineğinde iken ezan okumasında bir beis yoktur*» dediğini işittim» der.

١٣ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ : أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ : مَنْ صَلَّى بِأَرْضٍ فَلاةٍ ، صَلَّى عَنْ يَمِينِهِ مَلَكٌ وَعَنْ شِمَالِهِ مَلَكٌ . فَإِذَا أَذَّنَ وَأَقَامَ الصَّلاَةَ أَوْ أَقَامَ ، صَلَّى وَرَاءَهُ مِنَ الْمَلاَئِكَةِ أَمْثَالُ الْجِبَالِ .

13. Saîd b. el-Müseyyeb'den şöyle rivayet edildi: Kırda namaz kılan kimsenin sağında bir melek ve solunda bir melek onunla beraber kılarlar. Ezan okur, kaamet eder, yahut yalnız kaamet eder, namaz kılarsa arkasında dağlar kadar melekler de namaz kılar. (Sevabını kendisine bağışlarlar.)[13]

(13) Bu, merfu hükmünde mürsel bir hadistir. Çünkü böylesi, re'y ile söylenmez.
Mevsul ve merfu olarak da rivayet edilmiştir.

3. İLK EZANDAN SONRA SAHURUN YENİLEBİLECEĞİ SÜRE

١٤ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ دِينَارٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « إِنَّ بِلالا يُنَادِي بِلَيْلٍ ، فَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّى يُنَادِيَ ابْنُ أُمِّ مَكْتُومٍ » .

14. Abdullah b. Ömer (r.a.) Resûlullah (s.a.v.)'ın şöyle buyurduğunu rivayet etti:

«— Bilâl ezanı şafaktan önce okuyor. İbn Ümmi Mektum ikinci ezanı okuyuncaya kadar sahur yemeğini yiyin ve için.»[14]

١٥ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللهِ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « إِنَّ بِلالا يُنَادِي بِلَيْلٍ ، فَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّى يُنَادِيَ ابْنُ أُمِّ مَكْتُومٍ » قَالَ : وَكَانَ ابْنُ أُمِّ مَكْتُومٍ رَجُلاً أَعْمَى ، لا يُنَادِي حَتَّى يُقَالَ لَهُ : أَصْبَحْتَ . أَصْبَحْتَ .

15. Salim b. Abdullah şöyle rivayet etti: Resûlullah (s.a.v.):

«— Bilâl ezanı erken okuyor. İbni Ümmi Mektum ezan okuyuncaya kadar sahur yemeğini yiyin ve için,»[15] buyurdu.

İbni Ümmi Mektum âma idi, ona: «Şafak söktü» denilmeden ezanı okumazdı.[16].

(14) Buharî, Savm, 30/17; Müslim, Savm, 13/36-38.

(15) Bilâl-i Habeşi (r.a.) bazen ezanı -müslümanları teheccüd namazına veya sahura kaldırmak için- şafaktan önce okuyordu. Resûlullah'ın ikinci müezzini ve hakkında -Abese- sûresinin ilk ayetleri nazil olan âmâ Abdullah b. Ümmi Mektüm cemaatin işareti ile şafak atınca ikinci ezanı okuyordu. Resûlü Ekrem (s.a.v.) bu ezana kadar, yani şafak atıncaya kadar sahuru yemelerini söylemiştir.

(16) İbn Abdilber der ki: "Birinci isnadın mevsul olduğu konusunda İmam Malik'e muhalefet edilmemiştir."
Bu hadisi ise, Yahya ve pekçok ravi, mürsel olarak rivayet eder. Ka'nebî, bunu babasından mevsul olarak nakleder.

4. NAMAZA BAŞLARKEN TEKBİR İÇİN ELLERİ KULAKLARIN HİZASINA KALDIRMAK

١٦ - حدّثنى يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللهِ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ ، كَانَ إِذَا افْتَتَحَ الصَّلاَةَ ، رَفَعَ يَدَيْهِ حَذْوَ مَنْكِبَيْهِ . وَإِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ الرُّكُوعِ ، رَفَعَهُمَا كَذٰلِكَ أَيْضًا . وَقَالَ : « سَمِعَ اللهُ لِمَنْ حَمِدَهُ ، رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ » وَكَانَ لا يَفْعَلُ ذٰلِكَ فِى السُّجُودِ .

16. Abdullah b. Ömer (r.a.) der ki: Resûlullah (s.a.v.) namaza dururken ellerini kulaklarının hizasına kadar kaldırırdı. Başını rukûdan kaldırınca da ellerini kaldırır ve «Semiallahu limen hamideh, rabbena lekel-hamd» derdi. Secdeye varırken ve secdeden kalkarken ellerini kaldırmazdı.[17]

١٧ - وحدّثنى عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ عَلِىِّ بْنِ حُسَيْنِ بْنِ عَلِىِّ بْنِ أَبِى طَالِبٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ : كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يُكَبِّرُ فِى الصَّلاَةِ كُلَّمَا خَفَضَ وَرَفَعَ . فَلَمْ تَزَلْ تِلْكَ صَلاَتَهُ حَتَّى لَقِىَ اللهَ .

17. Hz. Ali'nin oğlu Hz. Hüseyn'in (r.a.) oğlu Ali şöyle rivayet eder: Resûlullah (s.a.v.) namazda rükû ve secdeye eğilirken ve secdeden kalkarken tekbir alırdı. Allah'ın rahmetine kavuşuncaya kadar namazı hep böyle kıldı.[18]

١٨ - وحدّثنى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ يَسَارٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ كَانَ يَرْفَعُ يَدَيْهِ فِى الصَّلاَةِ .

(17) Buharî, Ezan, 10/83; Müslim, Salât, 4/21-22. Ayrıca bkz. Şeybanî, 99. Dört mezhep imamından yalnız İmam Şafiî bu hadise dayanarak rükûa varırken ve rükûdan kalkarken elleri kaldırmanın sünnet olduğunu söyler. Hanefi, Mâliki ve Hanbeli imamları «yedi yerden başka yerde el kaldırılmaz...» hadisine dayanarak yalnız namaza dururken elleri kaldırmanın sünnet olduğunu söylerler. O yedi yer: Namaza dururken, vitir namazında kunut duasından önce, bayram tekbirlerinde dört yerde ve hac'dadır.

(18) Şeybanî, 102.

18. Süleyman b. Yesar, Resûlullah'ın (s.a.v.) tekbir alırken ellerini kaldırdığını rivayet etti.

١٩ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ عَوْفٍ ؛ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ كَانَ يُصَلِّي لَهُمْ ، فَيُكَبِّرُ كُلَّمَا خَفَضَ وَرَفَعَ فَإِذَا انْصَرَفَ ، قَالَ : وَاللهِ إِنِّي لَأَشْبَهُكُمْ بِصَلاةِ رَسُولِ اللهِ ﷺ .

19. Ebû Seleme b. Abdurrahman b. Avf der ki: Ebû Hüreyre (r.a.) bize namaz kıldırır, eğilirken ve doğrulurken tekbir alırdı. Namazdan sonra:

«— Vallahi namazı, Resûlullah'ın namazına en çok benzeyen benim,» dedi.[19]

٢٠ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ سَالِمِ بْنِ وعَبْدِ اللهِ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ يُكَبِّرُ فِي الصَّلاةِ ، كُلَّمَا خَفَضَ وَرَفَعَ .

وحدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ إِذَا افْتَتَحَ الصَّلاةَ ، رَفَعَ يَدَيْهِ حَذْوَ مَنْكِبَيْهِ . وَإِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ الرُّكُوعِ ، رَفَعَهُمَا دُونَ ذٰلِكَ .

20. Salim der ki: Abdullah b. Ömer (r.a.) namazda eğilirken ve doğrulurken tekbir alırdı.

Nafi der ki: Abdullah b. Ömer (r.a.) namaza dururken ellerini omuzlarının hizasına, rükûdan doğrulurken omuzlarının biraz aşağısına kadar kaldırırdı.

٢١ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي نُعَيْمٍ ، وَهْبِ بْنِ كَيْسَانَ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ ؛ أَنَّهُ كَانَ يُعَلِّمُهُمُ التَّكْبِيرَ فِي الصَّلاةِ . قَالَ : فَكَانَ يَأْمُرُنَا أَنْ نُكَبِّرَ كُلَّمَا خَفَضْنَا وَرَفَعْنَا .

21. Keysan oğlu Vehb der ki: Abdullah oğlu Câbir (r.a.) bize namazda tekbir almayı öğretir, eğilirken ve doğrulurken tekbir almamızı emrederdi.[20]

٢٢ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ؛ أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ : إِذَا أَدْرَكَ الرَّجُلُ الرَّكْعَةَ فَكَبَّرَ تَكْبِيرَةً وَاحِدَةً ، أَجْزَأَتْ عَنْهُ تِلْكَ التَّكْبِيرَةُ .

قَالَ مَالِكٌ : وَذٰلِكَ إِذَا نَوَى ، بِتِلْكَ التَّكْبِيرَةِ ، افْتِتَاحَ الصَّلاةِ .

(19) Buharî, Ezan, 10/115; Müslim, Salât, 4/27. Ayrıca bkz. Şeybanî, 103.
(20) Şeybanî, 102.

وَسُئِلَ مَالِكٌ ، عَنْ رَجُلٍ دَخَلَ مَعَ الإِمَامِ ، فَنَسِيَ تَكْبِيرَةَ الإِفْتِتَاحِ ، وَتَكْبِيرَةَ الرُّكُوعِ ، حَتَّى صَلَّى رَكْعَةً . ثُمَّ ذَكَرَ أَنَّهُ لَمْ يَكُنْ كَبَّرَ تَكْبِيرَةَ الإِفْتِتَاحِ ، وَلا عِنْدَ الرُّكُوعِ . وَكَبَّرَ فِي الرَّكْعَةِ الثَّانِيَةِ ؟ قَالَ : يَبْتَدِىءُ صَلاتَهُ أَحَبُّ إِلَيَّ . وَلَوْ سَهَا مَعَ الإِمَامِ عَنْ تَكْبِيرَةِ الافْتِتَاحِ ، وَكَبَّرَ فِي الرُّكُوعِ الأَوَّلِ ، رَأَيْتُ ذَلِكَ مُجْزِيًا عَنْهُ ، إِذَا نَوَى بِهَا تَكْبِيرَةَ الافْتِتَاحِ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِي الَّذِي يُصَلِّي لِنَفْسِهِ فَنَسِيَ تَكْبِيرَةَ الافْتِتَاحِ : إِنَّهُ يَسْتَأْنِفُ صَلاتَهُ .

وَقَالَ مَالِكٌ ، فِي إِمَامٍ يَنْسَى تَكْبِيرَةَ الافْتِتَاحِ حَتَّى يَفْرُغَ مِنْ صَلاتِهِ . قَالَ : أَرَى أَنْ يُعِيدَ . وَيُعِيدَ مَنْ خَلْفَهُ الصَّلاةَ . وَإِنْ كَانَ مَنْ خَلْفَهُ قَدْ كَبَّرُوا ، فَإِنَّهُمْ يُعِيدُونَ .

22. İmam Malik der ki: İbn Şihab: «Kişi cemaatle kılınan namazın bir rek'atına ulaşır da —İftitah tekbirine niyet ederek— bir tekbir alabilirse cemaate yetişmiş olur.»[21] dedi.

İmam Malik: *«Bu,tekbir ile iftitah tekbirine niyet ettiği zaman olur.»* dedi.

İmam Malik'e:

«— Bir adam imamla beraber namaza dursa, iftitah ve rükû tekbirlerini unutsa, bir rek'at kıldıktan sonra hatırlayıp ikinci rek'atta tekbir alsa olur mu?» diye sorulduğunda:

«— Namaza yeniden başlaması evlâdır. Eğer imamla iftitah tekbirini almayı unutur da, birinci rükûda tekbir alır ve iftitah tekbirine niyet ederse caiz olur,» dedi.

İmam Malik der ki:

«— Bir kimse kendi başına namaz kılarken iftitah tekbirini unutursa, namaza yeniden başlar.»

İmam Malik der ki: *«İmam iftitah tekbirini unutur da namazı bitirinceye kadar hatırlamazsa namazı iade eder. Arkasındakiler de —tekbir almış olsalar bile— namazı iade ederler.»*

(21) Ebu Davud, Salât, 2/115.
Bu durum, şöyle olabilir: Cemaat son tahiyyata oturduktan sonra yeni gelen kimse imam selâm vermeden iftitah tekbiri niyeti ile bir tekbir almışsa cemaate yetişmiş ve cemaat sevabını almış olur.

5. AKŞAM VE YATSI NAMAZLARINDA KIRAAT

٢٣ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّهُ قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَرَأَ بِالطُّورِ فِي الْمَغْرِبِ .

23. Mut'im oğlu Cübeyr (r.a.): Resûlullah (s.a.v.)'ın akşam namazında «Tûr sûresini okuduğunu işittim» dedi.[22]

٢٤ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُتْبَةَ بْنِ مَسْعُودٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبَّاسٍ ؛ أَنَّ أُمَّ الْفَضْلِ بِنْتَ الْحَارِثِ سَمِعَتْهُ وَهُوَ يَقْرَأُ - ﴿ وَالْمُرْسَلاتِ عُرْفًا ﴾ فَقَالَتْ لَهُ : يَا بُنَيَّ ! لَقَدْ ذَكَّرْتَنِي بِقِرَاءَتِكَ هٰذِهِ السُّورَةَ . إِنَّهَا لآخِرُ مَا سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقْرَأُ بِهَا فِي الْمَغْرِبِ .

24. Abdullah b. Abbas (r.a.) der ki: «Vel Murselati Urfen» (77. sure olan Murselât) sûresini okuyordum. Bunu işiten anam —Haris kızı ümmül Fadl—

«— Oğlum! Bu sûreyi okumakla bana Resûlullah'ın akşam namazında okuduğu son işittiğim sûreyi hatırlattın!» dedi.[23]

٢٥ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي عُبَيْدٍ ، مَوْلَىٰ سُلَيْمَانَ بْنِ عَبْدِ الْمَلِكِ ، عَنْ عُبَادَةَ ابْنِ نُسَيٍّ ، عَنْ قَيْسِ بْنِ الْحَارِثِ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ الصُّنَابِحِيِّ قَالَ : قَدِمْتُ الْمَدِينَةَ فِي خِلاَفَةِ أَبِي بَكْرٍ الصِّدِّيقِ ، فَصَلَّيْتُ وَرَاءَهُ الْمَغْرِبَ ، فَقَرَأَ فِي الرَّكْعَتَيْنِ الأُولَيَيْنِ بِأُمِّ الْقُرْآنِ ، وَسُورَةٍ سُورَةٍ مِنْ قِصَارِ الْمُفَصَّلِ . ثُمَّ قَامَ فِي الثَّالِثَةِ ، فَدَنَوْتُ مِنْهُ حَتَّى إِنَّ ثِيَابِي لَتَكَادُ أَنْ تَمَسَّ ثِيَابَهُ . فَسَمِعْتُهُ قَرَأَ بِأُمِّ الْقُرْآنِ وَبِهٰذِهِ الآيَةِ ﴿ رَبَّنَا لا تُزِغْ قُلُوبَنَا بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنَا وَهَبْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً إِنَّكَ أَنْتَ الْوَهَّابُ ﴾ .

25. Ebû Abdillah es-Sunâbihi anlatıyor:

Hz. Ebû Bekr'in hilâfeti zamanında Medine'ye gittim; arkasında akşam namazını kıldım. İlk iki rekâtında Fatiha ile birer kısa sûre okudu. Üçüncü rekâtına kalkınca elbisem elbisesine

(22) Buharî, Ezan, 10/99; Müslim, Salât, 4/174.
(23) Buharî, Ezan, 10/98; Müslim, Salât, 4/173.

ona yaklaştım, Fatiha ile «Rabbenâ lâ tuziğ kulûbenâ ba'de iz hedeytenâ ve heb lenâ min ledunke rahmeten inneke entel vehhâb»[24] ayetini okuduğunu işittim.

٢٦ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ : أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ إِذَا صَلَّى وَحْدَهُ ، يَقْرَأُ فِي الأُرْبَعِ جَمِيعًا . فِي كُلِّ رَكْعَةٍ ، بِأُمِّ الْقُرْآنِ ، وَسُورَةٍ مِنَ الْقُرْآنِ . وَكَانَ يَقْرَأُ أَحْيَانًا بِالسُّورَتَيْنِ وَالثَّلاَثِ فِي الرَّكْعَةِ الْوَاحِدَةِ مِنْ صَلاَةِ الْفَرِيضَةِ . وَيَقْرَأُ فِي الرَّكْعَتَيْنِ ، مِنَ الْمَغْرِبِ كَذَلِكَ ، بِأُمِّ الْقُرْآنِ وَسُورَةٍ سُورَةٍ .

26. Nâfi' der ki: Abdullah b. Ömer (r.a.) yalnız namaz kılarken (farz namazlarda) dört rekâtta da Fatiha ve Kur'andan bir sûre okurdu.[25] Bazen de farz namazların birer rekâtında iki ve üç sûre okurdu.[26]

٢٧ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ عَدِيِّ بْنِ ثَابِتٍ الأَنْصَارِيِّ ، عَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ : أَنَّهُ قَالَ : صَلَّيْتُ مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ الْعِشَاءَ ، فَقَرَأَ فِيهَا بِالتِّينِ وَالزَّيْتُونِ .

27. Berâ b. Âzip (r.a.)'den şöyle rivayet olundu: Resûlullah (s.a.v.) ile beraber yatsı namazını kıldım, namazda Ve't-Tini sûresini okudu.[27]

(24) Âl-i İmran sûresi, 8. âyet-i kerimenin meâli:
«- Rabbimiz! Bizi doğru yola yönelttikten sonra kalplerimizi bâtıla kaydırma, katından bize rahmet bağışla, şüphesiz sen sonsuz bağışta bulunansın.»
Akşam namazının son rekâtında Fatihadan sonra sûre okunmaz. Hz. Ebû Bekir yukarıki ayeti dua kasdıyla okumuş olsa gerek.

(25) Farz namazların dört rekâtında da zammı sûre okunmasına İmam Malik ve diğer imamlar karşıdırlar. Dört rek'atlı farzların son iki rekâtında ve akşam namazının üçüncü rekâtında Fatihadan başka bir şey okunmasını mekruh görmüşlerdir. Buhâri ve Müslim'deki -Ebû Katâde (r.a.)'den rivayet edilen- şu hadise dayanarak mekruh görmüşlerdir. «Resûlullah (s.a.v.) öğle namazının ilk iki rekâtında Fatiha ve birer sûre, son iki rekâtında yalnız Fatiha okurdu.»

(26) Şeybanî, 133.

(27) Buharî,Ezan, 10/100; Müslim, Salât, 4/175.

6. KIRAAT İŞLEMİ

٢٨ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ حُنَيْنٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ نَهَى عَنْ لُبْسِ الْقَسِّيِّ ، وَعَنْ تَخَتُّمِ الذَّهَبِ ، وَعَنْ قِرَاءَةِ الْقُرْآنِ فِي الرُّكُوعِ .

28. Ali b. Ebî Talip (r.a.) der ki: Resûlullah (s.a.v.) (erkeklere) ipek elbise giymeyi, altın yüzük takınmayı ve rükûda Kur'an okumayı yasak etti.

٢٩ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَىٰ بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ الْحَارِثِ التَّيْمِيِّ ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ التَّمَّارِ ، عَنِ الْبَيَاضِيِّ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ خَرَجَ عَلَى النَّاسِ وَهُمْ يُصَلُّونَ ، وَقَدْ عَلَتْ أَصْوَاتُهُمْ بِالْقِرَاءَةِ . فَقَالَ : « إِنَّ الْمُصَلِّيَ يُنَاجِي رَبَّهُ ، فَلْيَنْظُرْ بِمَا يُنَاجِيهِ بِهِ . وَلا يَجْهَرْ بَعْضُكُمْ عَلَى بَعْضٍ ، بِالْقُرْآنِ » .

29. el-Beyâdi (r.a.)'den şöyle rivayet olundu: Ashaptan bazıları yüksek sesle okuyarak namaz kılıyorlardı. Yanlarına gelen Resûlü Ekrem (s.a.v.) şöyle buyurdu:

«— Namaz kılan kimse Rabbine niyâz etmekte ve Rabbinin huzurundadır. Kur'an'ı yüksek sesle okuyarak biribirinizin huzurunu bozmayın.»[28]

٣٠ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ حُمَيْدٍ الطَّوِيلِ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ : قُمْتُ وَرَاءَ أَبِي بَكْرٍ وَعُمَرَ وَعُثْمَانَ . فَكُلُّهُمْ كَانَ لا يَقْرَأُ - بِسْمِ اللهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ - إِذَا افْتَتَحَ الصَّلاةَ .

30. Enes b. Mâlik (r.a.) der ki: Ebû Bekir, Ömer ve Osman'ın arkalarında namaz kıldım, bunların hiç biri namaza başladıklarında besmeleyi (açıktan) okumuyorlardı.[29]

(28) Müslim, Libas ve'z-Zîne, 37/29.
(29) Bu hadis, Ebu Saîd el-Hudrî'den gelmiştir: Ebu Davud, Salât, 5/25.

٣١ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَمِّهِ أَبِي سُهَيْلِ بْنِ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّهُ قَالَ : كُنَّا نَسْمَعُ قِرَاءَةَ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ ، عِنْدَ دَارِ أَبِي جَهْمٍ ، بِالْبَلاَطِ .

31. Ebû Süheyl, babası Malik'ten naklen şöyle rivayet eder: Ömer b. el-Hattab (r.a.) namaz kılarken, kıraatini Ebû Cehm'in "el-Belat"daki evinin yanından işitiyorduk.[30]

٣٢ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ إِذَا فَاتَهُ شَيءٌ مِنَ الصَّلاَةِ مَعَ الإِمَامِ ، فِيمَا جَهَرَ فِيهِ الإِمَامُ بِالْقِرَاءَةِ ؛ أَنَّهُ إِذَا سَلَّمَ الإِمَامُ ، قَامَ عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ ، فَقَرَأَ لِنَفْسِهِ فِيمَا يَقْضِي ، وَجَهَرَ .

وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ رُومَانَ ؛ أَنَّهُ قَالَ : كُنْتُ أُصَلِّي إِلَى جَانِبِ نَافِعِ بْنِ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ ، فَيَغْمِزُنِي ، فَأَفْتَحُ عَلَيْهِ ، وَنَحْنُ نُصَلِّي .

32. Nâfi' der ki: Abdullah b. Ömer (r.a.) Cehri (açıktan) okunan namazlarda, imama yetişemediği rekâtları kılarken cehri okurdu.

Rûmân oğlu Yezid der ki: Cübeyr b. Mut'im'in oğlu Nâfi'nin yanında namaz kılıyordum, biz namazda iken (kıraatta duraklayınca) bana işaret etti, ben de hatırlayamadığı yeri söyledim. [31]

(30) el-Belât: Medine'de Mescid-i Nebevî ile çarşı arasındaki bir yerin ismidir.

(31) Namaz kıldıran İmam kıraatta yanılır, yahut duraklarsa, aynı namazı kılan cemaatten biri imamın yanıldığı yeri söyler. Aynı namazı kılmayan başka biri söyleyemez.

7. SABAH NAMAZINDA KIRAAT

٣٣ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ : أَنَّ أَبَا بَكْرٍ الصِّدِّيقَ صَلَّى الصُّبْحَ فَقَرَأَ فِيهَا سُورَةَ الْبَقَرَةِ ، فِي الرَّكْعَتَيْنِ كِلْتَيْهِمَا .

33. Hişam babası Urve'den naklen der ki:

Ebû Bekir (r.a.) sabah namazını kıldı, iki rekâtta da Bakara sûresini okudu.

٣٤ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ : أَنَّهُ سَمِعَ عَبْدَ اللهِ بْنَ عَامِرِ ابْنِ رَبِيعَةَ يَقُولُ : صَلَّيْنَا وَرَاءَ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ الصُّبْحَ . فَقَرَأَ فِيهَا بِسُورَةِ يُوسُفَ وَسُورَةِ الْحَجِّ ، قِرَاءَةً بَطِيئَةً . فَقُلْتُ : وَاللهِ ، إِذًا ، لَقَدْ كَانَ يَقُومُ حِينَ يَطْلُعُ الْفَجْرُ . قَالَ : أَجَلْ .

34. Urve, Amir b. Rebia' oğlu Abdullah'ın şöyle söylediğini rivayet eder: Hz. Ömer (r.a.)'in arkasında sabah namazını kıldık, namazda ağır ağır Yusuf ve Hac sûrelerini okudu. Urve der ki: Abdullah'a:

«— O halde Ömer (r.a.) şafak atınca kalkıyordu» dedim. O da:

«— Evet,» dedi.

٣٥ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَىٰ بْنِ سَعِيدٍ ، وَرَبِيعَةَ بْنِ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ : أَنَّ الْفُرَافِصَةَ بْنَ عُمَيْرٍ الْحَنَفِيَّ قَالَ : مَا أَخَذْتُ سُورَةَ يُوسُفَ إِلاَّ مِنْ قِرَاءَةِ عُثْمَانَ بْنِ عَفَّانَ إِيَّاهَا ، فِي الصُّبْحِ . مِنْ كَثْرَةِ مَا كَانَ يُرَدِّدُهَا لَنَا .

35. Ümeyir oğlu Fürâfisa el-Hanefi der ki: Yusuf sûresini Hz. Osman'ın sabah namazında çok çok okumasından ezberledim.

٣٦ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ : أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ يَقْرَأُ فِي الصُّبْحِ ، فِي السَّفَرِ ، بِالْعَشْرِ السُّوَرِ الأُوَلِ مِنَ الْمُفَصَّلِ . فِي كُلِّ رَكْعَةٍ : بِأُمِّ الْقُرْآنِ ، وَسُورَةٍ .

36. Nâfi' der ki: Hz. Ömer'in oğlu Abdullah (r.a.) seferde sabah namazında mufassal[32] sûrelerin ilk onundan okuyor, her rekâtta fatiha ile bir sûre okuyordu.

(32) Mufassal sûreler: Ayetleri yüzden az olup, aralarındaki besmeleli fasılalar çok olan kısa sûrelerdir. Hucurat ve daha sonraki sûreler gibi.

8. FATİHA'NIN OKUNUŞU

٣٧ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ الْعَلاَءِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ يَعْقُوبَ ، أَنَّ أَبَا سَعِيدٍ ، مَوْلَى عَامِرِ بْنِ كُرَيْزٍ : أَخْبَرَهُ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ نَادَى أُبَيَّ بْنَ كَعْبٍ وَهُوَ يُصَلِّي . فَلَمَّا فَرَغَ مِنْ صَلاَتِهِ لَحِقَهُ . فَوَضَعَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَدَهُ عَلَى يَدِهِ . وَهُوَ يُرِيدُ أَنْ يَخْرُجَ مِنْ بَابِ الْمَسْجِدِ . فَقَالَ : « إِنِّي لأَرْجُو أَنْ لا تَخْرُجَ مِنَ الْمَسْجِدِ حَتَّى تَعْلَمَ سُورَةً : مَا أَنْزَلَ اللهُ فِي التَّوْرَاةِ ، وَلا فِي الإِنْجِيلِ ، وَلا فِي الْقُرْآنِ ، مِثْلَهَا » . قَالَ أُبَيٌّ : فَجَعَلْتُ أُبْطِي فِي الْمَشْيِ ، رَجَاءَ ذٰلِكَ . ثُمَّ قُلْتُ : يَا رَسُولَ اللهِ ! السُّورَةَ الَّتِي وَعَدْتَنِي . قَالَ : « كَيْفَ تَقْرَأُ إِذَا افْتَتَحْتَ الصَّلاَةَ ؟ » قَالَ : فَقَرَأْتُ ﴿ الْحَمْدُ للهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴾ حَتَّى أَتَيْتُ عَلَى آخِرِهَا . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : « هِيَ هٰذِهِ السُّورَةُ . وَهِيَ السَّبْعُ الْمَثَانِي وَالْقُرْآنُ الْعَظِيمُ ، الَّذِي أُعْطِيتُ » .

37. Kureyz oğlu Âmir'in azatlısı Ebû Said rivayet eder: Resûlullah (s.a.v.), namaz kılan Ka'b oğlu Ubey'ye (r.a.) seslendi, namazı bitirince camiden çıkmak üzere olan Resûlü Ekrem'e yetişti. Hz. Peygamber, Übey'in elini tuttu ve şöyle buyurdu:

«— Allah'ın ne Tevrat'ta, ne İncil'de, ne de Kur'an'da benzerini indirmediği sûrenin önemini öğrenmeden mescidden çıkmamanı istiyorum.» Übey der ki:

«Bunu işitince onu öğrenmem için adımlarımı yavaşlattıktan sonra:

«— Ya Resulallah! Bana va'dettiğin sûreyi öğret!» dedim.»

Resûlullah:

«— Namaza başlayınca ne okursun?» buyurdu. Ben de:

«—Elhamdü lillah'i Rabbil âlemin...» diye başlayıp Fatiha'yı sonuna kadar okudum. Bitirince, Resûlullah (s.a.v.):

«— İşte bana verilen Kur'ân-ı Azim'in en yüce sûresi budur. Bu sûre yedi ayettir» buyurdu.[33]

(33) Buharî (Tefsir, 65/1), bunun benzerini, Ebu Saîd el-Muallâ'dan tahric eder. Ubey daha önce Fatiha sûresini biliyordu. Resûlü Ekrem'in ona öğretmek istediği, bu sûrenin şeref ve faziletidir.
Tevrat'ta, İncil'de ve Kur'an'da benzerinin olmayışı hususunda İbni Abdil-

٣٨ - وحدثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي نُعَيْمٍ ، وَهْبِ بْنِ كَيْسَانَ : أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللهِ يَقُولُ : مَنْ صَلَّى رَكْعَةً لَمْ يَقْرَأْ فِيهَا بِأُمِّ الْقُرْآنِ ، فَلَمْ يُصَلِّ . إِلاَّ وَرَاءَ الإِمَامِ .

38. Câbir oğlu Abdullah der ki: Bir kimse namazda Fatiha okumazsa, namaz kılmamış olur. Ancak imamın arkasında kılıyorsa okumayabilir.[34]

ber der ki:

«- Benzerinin olmayışı, bu sûrede büyük manalar toplanmasıdır. Zira bu sûrede Allah'a hamdü sena vardır. Gerçek övmek ve övülmek Allah'a mahsustur. Çünkü bütün hayırlar ondandır. Bu sûrede Allah'ı âzamî derecede tâzim vardır. Bütün âlemlerin rabbi olduğu, Rahman ve Rahim olduğu, dünya ve ahirette tek mülk ve söz sahibinin Allah olduğu, bütün ibadetlerin ona mahsus bulunduğu, tek sığınılacak varlığın O olduğu bildirilmiştir. Aynı zamanda bu sûrede dua vardır. Allah'tan hidayet istenmekte, dalâletten Allah'a sığınılmaktadır. Dua ise ibadetin kapısıdır.

(34) Burada namazda Fatiha okumanın vacip olduğu, imamla kılınan namazda vacip olmadığı bildirilmektedir. Hanefi mezhebinde de böyledir.

9. CEHRİ (SESLİ) OKUNMAYAN NAMAZLARDA İMAMIN ARKASINDAKİLERİN KIRAATİ

٣٩ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ الْعَلاءِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ يَعْقُوبَ : أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا السَّائِبِ ، مَوْلَى هِشَامِ بْنِ زُهْرَةَ ، يَقُولُ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ : « مَنْ صَلَّى صَلاةً لَمْ يَقْرَأْ فِيهَا بِأُمِّ الْقُرْآنِ فَهِيَ خِدَاجٌ . هِيَ خِدَاجٌ . هِيَ خِدَاجٌ . غَيْرُ تَمَامٍ » قَالَ : فَقُلْتُ يَا أَبَا هُرَيْرَةَ ! إِنِّي أَحْيَانًا أَكُونُ وَرَاءَ الإِمَامِ . قَالَ فَغَمَزَ ذِرَاعِي ، ثُمَّ قَالَ : اقْرَأْ بِهَا فِي نَفْسِكَ يَا فَارِسِيُّ . فَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ : « قَالَ اللهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى : قَسَمْتُ الصَّلاةَ بَيْنِي وَبَيْنَ عَبْدِي نِصْفَيْنِ ، فَنِصْفُهَا لِي وَنِصْفُهَا لِعَبْدِي . وَلِعَبْدِي مَا سَأَلَ » قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : « اقْرَؤُا . يَقُولُ الْعَبْدُ : الْحَمْدُ للهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ . يَقُولُ اللهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى : حَمِدَنِي عَبْدِي . وَيَقُولُ الْعَبْدُ : الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ . يَقُولُ اللهُ : أَثْنَى عَلَيَّ عَبْدِي . وَيَقُولُ الْعَبْدُ : مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ . يَقُولُ اللهُ : مَجَّدَنِي عَبْدِي . يَقُولُ الْعَبْدُ : إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ . فَهٰذِهِ الآيَةُ بَيْنِي وَبَيْنَ عَبْدِي وَلِعَبْدِي مَا سَأَلَ . يَقُولُ الْعَبْدُ : اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلا الضَّالِّينَ . فَهٰؤُلاءِ لِعَبْدِي وَلِعَبْدِي مَا سَأَلَ » .

39. Hişam b. Zühre'nin azadlı kölesi Ebu's-Sâib der ki: Ebû Hüreyre'den,Resûlü Ekrem (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu işittim.

«— Bir kimse namaz kılar da, namazda Fatiha okumazsa, o namaz eksiktir, o namaz eksiktir, o namaz eksiktir, tamam değildir.»

Ebu's-Sâib devam ederek der ki:

«— Bunu işitince Ebû Hüreyre'ye:

«— Ya Ebû Hüreyre! Bazen imamın arkasında kılıyorum, o zaman da Fatiha okuyacak mıyım?» deyince Ebû Hüreyre kolumu sıktı, sonra şöyle dedi:

«— Ey İranlı! O zaman da Fatiha'yı sessiz okursun. Çünkü ben Resûlullah (s.a.v.) şöyle derken işittim: **«Yüce Allah buyurur: «Namazı (= mana bakımından Fatihayı) kulumla aramda ikiye paylaştırdım. Yarısı benim, yarısı kulumundur. Kuluma istediği verilecektir. Resûlü Ekrem (s.a.v.) «(Fatiha'yı) okuyun» dedi ve şöyle devam etti: «Kul: Elhamdülillahi Rabbi'l-âlemin» deyince, Yüce Allah: «Kulum bana hamd etti» der. Kul: «Errahmanirrahim» deyince, Allah:**

«Kulum bana senâ etti» der. Kul: «Maliki yevmiddin» deyince, Allah: «Kulum beni övdü ve bana tâzim etti» der. Kul: «İyyake na'budu ve iyyâke nestaîn» deyince Allah: «Bu ayet kulumla aramdadır. Kuluma istediği verilecektir» der. Kul «İhdinassıratel müstakim. Sırâtallezine en'amte aleyhim gayri'l mağdûbi aleyhim veladdâllîn» deyince Allah: «Bu ayetler kuluma aittir. Kuluma istediği verilecektir.» der.[35]

٤٠ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ : أَنَّهُ كَانَ يَقْرَأُ خَلْفَ الإِمَامِ ، فِيمَا لا يَجْهَرُ فِيهِ الإِمَامُ بِالْقِرَاءَةِ .

40. Hişam, babası Ürve'den rivayet ederek der ki: Babam cemaatle namaz kılarken, imamın cehri (açıktan) okumadığı vakitlerde (Fatiha ve zammı sûreyi) okurdu.

٤١ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ؛ وَعَنْ رَبِيعَةَ بْنِ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمٰنِ : أَنَّ الْقَاسِمَ بْنَ مُحَمَّدٍ كَانَ يَقْرَأُ خَلْفَ الإِمَامِ فِيمَا لا يَجْهَرُ فِيهِ الإِمَامُ بِالْقِرَاءَةِ .

41. Ebû Abdurrahman oğlu Rebia' der ki: «Muhammed oğlu Kasım, —İmamın arkasında iken, onun sesli okumadığı yerlerde— okurdu.[36]

٤٢ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ رُومَانَ : أَنَّ نَافِعَ بْنَ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ ، كَانَ يَقْرَأُ خَلْفَ الإِمَامِ فِيمَا لا يَجْهَرُ فِيهِ بِالْقِرَاءَةِ .

قَالَ مَالِكٌ : وَذٰلِكَ أَحَبُّ مَا سَمِعْتُ إِلَيَّ فِي ذٰلِكَ .

42. Ruman oğlu Yezid der ki: «— Cübeyr oğlu Nâfi', imamın arkasında —cehri okunmayan yerlerde— okurdu.»

İmam Mâlik der ki: «— *İşittiklerim içerisinde en hoşuma gideni budur.*»[37]

(35) Müslim, Salât, 4/38. Ayrıca bkz. Şeybanî, 114.

(36) Şeybanî, 118.

(37) Namazda Fatiha'nın okunması hakkında imamların görüşü şöyledir:
a) Ebû Hanife'ye göre sünnet ve nafile namazların bütün rekatlarında, farzların ilk iki rekâtlarında Fatiha okumak vaciptir. Cemaatle kılınan namaz ne olursa olsun, imam cehri (sesli) okusun, hafi (gizli) okusun, cemaatin fatiha okuması tahrimen mekruhtur.
b) İmam Şafii'ye göre, bütün namazlarda ve farzların bütün rekâtlarında, ister yalnız kılsın, ister imam olsun, ister imama uysun, imamın kıraati cehri olsun, hafi olsun Fatihanın okunması farzdır.
c) İmam Mâlik'e göre, imam cehri okuyorsa cemaatin Fatiha okuması mekruh, gizli okuyorsa menduptur Hanbelilere göre, imama uyanların Fatiha okuması cehri namazlarda mekruh, hafi okunan yerlerde mustahaptır.

10. İMAMIN CEHRİ (SESLİ) OKUDUĞU YERLERDE ARKASINDAKİLERİN KIRAATİ TERK ETMELERİ

٤٣ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ إِذَا سُئِلَ هَلْ يَقْرَأُ أَحَدٌ خَلْفَ الإِمَامِ ؟ قَالَ : إِذَا صَلَّى أَحَدُكُمْ خَلْفَ الإِمَامِ فَحَسْبُهُ قِرَاءَةُ الإِمَامِ . وَإِذَا صَلَّى وَحْدَهُ فَلْيَقْرَأْ .

قَالَ : وَكَانَ عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ لا يَقْرَأُ خَلْفَ الإِمَامِ .

قَالَ يَحْيَىٰ : سَمِعْتُ مَالِكًا يَقُولُ : الأَمْرُ عِنْدَنَا أَنْ يَقْرَأَ الرَّجُلُ وَرَاءَ الإِمَامِ ، فِيمَا لا يَجْهَرُ فِيهِ الإِمَامُ بِالْقِرَاءَةِ ؛ وَيَتْرُكُ فِيمَا يَجْهَرُ فِيهِ الإِمَامُ بِالْقِرَاءَةِ .

43. Nâfi' der ki: Abdullah b. Ömer'e (r.a.): İmama uyanlar Kur'an okur mu? diye soranlara:

«— Sizden biri imamın arkasında kıldığı vakit, imamın okuması kâfidir, yalnız kılınca okusun» diye cevap verdi.

Nâfi' der ki: Abdullah b. Ömer (r.a.), imamın arkasında Kur'an okumazdı.[38]

İmam Mâlik der ki: ***Bize göre imam cehri okumuyorsa, arkasındakiler okur. Eğer imam cehri okuyorsa, arkasındakiler kıraati terk eder.***

٤٤ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنِ ابْنِ أُكَيْمَةَ اللَّيْثِيِّ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ انْصَرَفَ مِنْ صَلاةٍ جَهَرَ فِيهَا بِالْقِرَاءَةِ . فَقَالَ : « هَلْ قَرَأَ مَعِي مِنْكُمْ أَحَدٌ آنِفًا ؟ » فَقَالَ رَجُلٌ : نَعَمْ . أَنَا ، يَا رَسُولَ اللهِ . قَالَ ، فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : « إِنِّي أَقُولُ مَالِي أُنَازَعُ الْقُرْآنَ » فَانْتَهَى النَّاسُ عَنِ الْقِرَاءَةِ مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ ، فِيمَا جَهَرَ فِيهِ رَسُولُ اللهِ ﷺ بِالْقِرَاءَةِ ، حِينَ سَمِعُوا ذَلِكَ مِنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ .

(38) Şeybanî, 112, 115.

44. Ebû Hüreyre (r.a.) şöyle anlatır: Resûlullah (s.a.v.) kıraati açıktan yaptığı bir namazı kıldırdıktan sonra cemaate dönerek:

«—**Namazda benimle beraber sizden Kur'an okuyan oldu mu?**» dedi. Cemaatten biri:

«— Ben okudum, Ya Resûlallah!» deyince:

«— **Ben de neden Kur'an okurken huzursuz ediliyorum, diyordum**» buyurdu. Bu ihtar üzerine ashap, Resûlullah'ın sesli okuduğu namazlarda Kur'an okumaya son verdiler.[39]

(39) Nesaî, İftitah, 11/28, Ayrıca bkz. Şeybanî, 111.
Bu hadiste, bilhassa imamın sesli okuduğu namazlarda cemaatin okuması gerektiği açıktır.

11. İMAMIN ARKASINDAKİLERİN «ÂMİN» (ALLAHIM KABUL EYLE) DEMELERİ

حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ ، وَأَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ؛ أَنَّهُمَا أَخْبَرَاهُ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « إِذَا أَمَّنَ الإِمَامُ فَأَمِّنُوا ، فَإِنَّهُ مَنْ وَافَقَ تَأْمِينُهُ تَأْمِينَ الْمَلاَئِكَةِ غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ » .

قَالَ ابْنُ شِهَابٍ : وَكَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَقُولُ « آمِينَ » .

Ebû Hüreyre Resûlullah (s.a.v.)'ın şöyle dediğini rivayet etti: «İmam âmin deyince, siz de âmin deyin. Çünkü, kimin âmin demesi meleklerin «âmin» demesine rastlarsa, onun geçmiş günahları affolunur.»[40]

٤٥ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ سُمَيٍّ ، مَوْلَى أَبِي بَكْرٍ ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ السَّمَّانِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « إِذَا قَالَ الإِمَامُ - غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلا الضَّالِّينَ - فَقُولُوا : آمِينَ . فَإِنَّهُ مَنْ وَافَقَ قَوْلُهُ قَوْلَ الْمَلاَئِكَةِ غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ » .

45. Ebû Hüreyre (r.a.)'den Resûlü Ekrem (s.a.v.)'in şöyle dediği rivayet olundu: «İmam (Fatiha okurken) «Gayril mağdubi aleyhim veleddâllin» deyince «âmin» deyin. Çünkü kimin âmin demesi meleklerin âmin demesine rastlarsa geçmiş günahları affolunur.»[41]

(40) Şeybanî, 135.
İnsan iyi niyetle ibadet yaparsa, melekler de ibadetine katılırlar, ecir ve sevabını ibadet yapan insanlara bağışlarlar. Cehri okunan namazlarda imam Fatiha'yı okuyup «âmin» (=Allah'ım ibadetimi kabul eyle) deyince, aynı namaza katılan melekler de «âmîn» derler. Bu sırada cemaat de «âmîn» deyince, geçmiş günahları affolunur.

(41) Buharî, Ezan, 10/113; Müslim, Salât, 4/76.

٤٦ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ ، عَنِ الأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « إِذَا قَالَ أَحَدُكُمْ : آمِينَ . وَقَالَتِ الْمَلاَئِكَةُ فِي السَّمَاءِ : آمِينَ . فَوَافَقَتْ إِحْدَاهُمَا الأُخْرَى ، غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ » .

46. Ebû Hüreyre (r.a.)'den Resûlü Ekrem'in şöyle buyurduğu rivayet edildi:

«—Sizden biri «âmin» deyince, gökte melekler de «âmîn» derler. İki «âmin» deyiş birbirine rastlayınca, kulun geçmiş günahları affolunur.»[42]

٤٧ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ سُمَيٍّ ، مَوْلَى أَبِي بَكْرٍ ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ السَّمَّانِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « إِذَا قَالَ الإِمَامُ : سَمِعَ اللهُ لِمَنْ حَمِدَهُ . فَقُولُوا : اللَّهُمَّ رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ . فَإِنَّهُ مَنْ وَافَقَ قَوْلُهُ قَوْلَ الْمَلاَئِكَةِ ؛ غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ » .

47. Ebû Hüreyre (r.a.)'den Resûlü Ekrem (s.a.v.)'in şöyle dediği rivayet edildi: «İmam «Semiallahu limen hamideh» (Allah kendini öven kişiyi duyar) deyince, «Allâhümme Rabbenâ lekel hamd» (Allahımız! Rabbimiz! Hamd, sana aittir.) deyiniz. Kimin bu sözü meleklerinkine rastlarsa geçmiş günahları affolunur.»[43]

(42) Buharî, Ezan, 10/112; Müslim, Salât, 4/75.
(43) Buharî, Ezan, 10/125; Müslim, Salât, 4/71.

12. NAMAZDA TAHİYYATA OTURULUNCA YAPILACAK İŞLEM

٤٨ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ مُسْلِمِ بْنِ أَبِي مَرْيَمَ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ الْمُعَاوِيِّ : أَنَّهُ قَالَ : رَآنِي عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ ، وَأَنَا أَعْبَثُ بِالْحَصْبَاءِ فِي الصَّلاَةِ . فَلَمَّا انْصَرَفْتُ نَهَانِي . وَقَالَ : اصْنَعْ كَمَا كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَصْنَعُ . فَقُلْتُ : وَكَيْفَ كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَصْنَعُ ؟ قَالَ : كَانَ إِذَا جَلَسَ فِي الصَّلاَةِ ، وَضَعَ كَفَّهُ الْيُمْنَىٰ عَلَى فَخِذِهِ الْيُمْنَىٰ ، وَقَبَضَ أَصَابِعَهُ كُلَّهَا . وَأَشَارَ بِأُصْبُعِهِ الَّتِي تَلِي الإِبْهَامَ ، وَوَضَعَ كَفَّهُ الْيُسْرَى عَلَى فَخِذِهِ الْيُسْرَى ، وَقَالَ : هٰكَذَا كَانَ يَفْعَلُ .

48. Abdurrahman oğlu Ali el-Muâvî der ki: Namazda çakıl taşlarıyla oynuyordum. Bunu gören Abdullah b. Ömer (r.a.):

«— (Namazda) Resûlullah'ın yaptığı gibi yap,» dedi.

«— Resûlullah (s.a.v.) nasıl yapardı?» dedim.

«— Resûlullah namazda tahiyyata oturunca, sağ elini sağ uyluğunun üzerine koyar, parmaklarını yumar, şehadet parmağı ile işaret eder.[44] Sol elini de sol uyluğunun üzerine koyardı,» dedi.[45]

٤٩ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ دِينَارٍ ، أَنَّهُ سَمِعَ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ ، وَصَلَّى إِلَى جَنْبِهِ رَجُلٌ . فَلَمَّا جَلَسَ الرَّجُلُ فِي أُرْبَعٍ ، تَرَبَّعَ وَثَنَىٰ رِجْلَيْهِ . فَلَمَّا انْصَرَفَ عَبْدُ اللهِ ، عَابَ ذٰلِكَ عَلَيْهِ . فَقَالَ الرَّجُلُ : فَإِنَّكَ تَفْعَلُ ذٰلِكَ . فَقَالَ عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ : فَإِنِّي أَشْتَكِي .

49. Hz. Ömer'in oğlu Abdullah (r.a.), Dinar oğlu Abdullah'a şunları anlattı:

«— (Namaz kılıyordum.) Yanımda da bir adam kılıyordu. Dördüncü rekâtta tahiyyata oturunca bağdaş kurdu. Namazı bitirince:

(44) Bâcî der ki: Tahiyyatta şehadet parmağıyla işaret, vesvese veren şeytana fırsat vermemek, namazda huzuru sağlamaktır. Bazıları da: Burada işaretin manası, Tevhittir.» derler.

(45) Müslim, Mesâcid, 5/116. Ayrıca bkz. Şeybanî, 144.

«— Niçin böyle oturdun?» deyince adam:

«—Sen de böyle yapıyorsun.» dedi. Bunun üzerine Abdullah:

«— Ben özürlüyüm. Ayaklarımdan rahatsızım,» dedi.

٥٠ - وحدّثنى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ صَدَقَةَ بْنِ يَسَارٍ ، عَنِ الْمُغِيرَةِ بْنِ حَكِيمٍ : أَنَّهُ رَأَى عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ يَرْجِعُ فِي سَجْدَتَيْنِ فِي الصَّلاَةِ ، عَلَى صُدُورِ قَدَمَيْهِ . فَلَمَّا انْصَرَفَ ذَكَرَ لَهُ ذلِكَ . فَقَالَ : إِنَّهَا لَيْسَتْ سُنَّةَ الصَّلاَةِ . وَإِنَّمَا أَفْعَلُ هٰذَا مِنْ أَجْلِ أَنِّى أَشْتَكِى .

50. Hakîm oğlu Mugire der ki: Hz. Ömer'in oğlu Abdullah (r.a.) iki secdede de ayaklarının altını yere yaslayıp dizlerini bükerek oturuyordu. Namazdan sonra Mugire, niçin böyle yaptığını sorunca, Abdullah:

«— Namazda böyle oturmak sünnet değildir. Ben, ayağım rahatsız olduğu için böyle oturuyorum!» dedi.

٥١ - وحدّثنى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ الْقَاسِمِ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ : أَنَّهُ أَخْبَرَهُ أَنَّهُ كَانَ يَرَى عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ يَتَرَبَّعُ فِي الصَّلاَةِ إِذَا جَلَسَ . قَالَ فَفَعَلْتُهُ وَأَنَا يَوْمَئِذٍ حَدِيثُ السِّنِّ . فَنَهَانِى عَبْدُ اللهِ . وَقَالَ : إِنَّمَا سُنَّةُ الصَّلاَةِ أَنْ تَنْصِبَ رِجْلَكَ الْيُمْنَى ، وَتَثْنِيَ رِجْلَكَ الْيُسْرَى . فَقُلْتُ لَهُ : فَإِنَّكَ تَفْعَلُ ذٰلِكَ . فَقَالَ : إِنَّ رِجْلَىَّ لاَ تَحْمِلاَنِّى .

51. Abdullah b. Ömer'in oğlu Abdullah anlatır: Babam Abdullah namazda bağdaş kurup oturuyordu. Ben de öyle yaptım. — O zaman henüz gençtim.— Babam Abdullah:

«— Öyle oturma. Namazda sünnet olan oturma, sağ ayağını dikip sol ayağın üzerine oturmaktır.» dedi. Ben de:

«— Sen bağdaş kurup oturuyorsun» deyince:

«— Ayaklarım beni taşımıyor,» dedi.[46]

٥٢ - وحدّثنى يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَىٰ بْنِ سَعِيدٍ : أَنَّ الْقَاسِمَ بْنَ مُحَمَّدٍ أَرَاهُمْ الْجُلُوسَ فِي التَّشَهُّدِ . فَنَصَبَ رِجْلَهُ الْيُمْنَىٰ ، وَثَنَىٰ رِجْلَهُ الْيُسْرَى ، وَجَلَسَ عَلَى وَرِكِهِ الأَيْسَرِ ، وَلَمْ يَجْلِسْ عَلَى قَدَمِهِ . ثُمَّ قَالَ : أَرَانِى هٰذَا عَبْدُ اللهِ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ، وَحَدَّثَنِى أَنَّ أَبَاهُ كَانَ يَفْعَلُ ذٰلِكَ .

(46) Buharî, Ezan, 10/145.

52. — Sa'd oğlu Yahya der ki: Muhammed oğlu Kasım bize —Tahiyyat sırasında— nasıl oturulacağını öğretti: Sağ ayağını dikti, sol ayağını yatırdı, sol uyluğunun üzerine oturdu. Ayağının üzerine oturmadı. Daha sonra:

«Böyle oturmayı bana, Hz. Ömer'in torunu Abdullah öğretti, babası Abdullah'ın da böyle oturduğunu söyledi,» dedi.

13. NAMAZDA TEŞEHHÜD (TAHİYYAT OKUMAK)

٥٣ - حدّثني يحيى عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ عَبْدٍ الْقَارِيِّ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ ، وَهُوَ عَلَى الْمِنْبَرِ ، يُعَلِّمُ النَّاسَ التَّشَهُّدَ . يَقُولُ : قُولُوا : التَّحِيَّاتُ لِلّٰهِ ، الزَّاكِيَاتُ لِلّٰهِ ، الطَّيِّبَاتُ الصَّلَوَاتُ لِلّٰهِ ؛ السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللّٰهِ وَبَرَكَاتُهُ . السَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللّٰهِ الصَّالِحِينَ . أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ . وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ .

53. Abdülkari' oğlu Abdurrahman der ki: Ömer b. el-Hattab'ı minberde cemaata teşehhüdü şöyle öğretirken işittim: «Ettehiyyatü lillahi, ezzâkiyatü lillahi, et-tayyibâtü essalevâtu lillahi, esselâmü aleyke eyyühennebiyyü ve rahmetullahi ve berekâtühü. Esselâmü aleynâ ve alâ i'badillahissalihin. Eşhedü enla ilahe illallah ve eşhedü enne Muhammeden abduhu ve Resuluh.»[47]

(47) Bu hadisi, Şafiî, er-Risale (738) rivayet eder. Dipnotta şöyle denir: Zeylaî, Nasbu'r-Râye'de (1/422), "Bu, sahih bir isnaddır." der. Ayrıca bkz. Şeybanî, 146. «Ettehiyyatü»: Tehiyye'nin çoğuludur. Selâm, bekaa ve ebediyyet, azamet, bütün âfet ve noksanlardan uzak olmak, saltanat manalarına gelir. Hep bunlar Allah'a mahsus demektir. «Salavat» Beş vakit, yahut bütün namazlar, dua ibadet ve rahmet manalarınadır. «Zâkiyât»: İnsanı manen temizleyip sevap kazandıran salih amellerdir. Bunlar da sırf Allah için yapılır demektir. «Ettayyibât» Güzel sözler, Allah'ın zatına ve sıfatına yakışır övgüler demektir. Bunlar da sırf Allah için, Allah'ın rızasını kazanmak için yapılır. Bu teşehhüdün anlamı şöyledir:
"Azamet, Allah'a mahsustur. Güzel işler, Allah içindir. Övgüler ve namazlar Allah içindir. Sana selâm, rahmet ve bereket dileriz, ey Peygamber. Bize ve iyi kullara da selâm olsun. Allah'tan başka tanrı olmadığına tanıklık ederim. Muhammedin, Allah'ın kulu ve elçisi olduğuna tanıklık ederim."

٥٤ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ : أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ يَتَشَهَّدُ فَيَقُولُ : بِسْمِ اللهِ ، التَّحِيَّاتُ لِلّٰهِ ، الصَّلَوَاتُ لِلّٰهِ ، الزَّاكِيَاتُ لِلّٰهِ ، السَّلامُ عَلَى النَّبِيِّ وَرَحْمَةُ اللهِ وَبَرَكَاتُهُ . السَّلامُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللهِ الصَّالِحِينَ . شَهِدْتُ أَنْ لا إِلٰهَ إِلا اللهُ ، شَهِدْتُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللهِ . يَقُولُ هٰذَا فِي الرَّكْعَتَيْنِ الأُولَيَيْنِ . وَيَدْعُو ، إِذَا قَضَى تَشَهُّدَهُ . بِمَا بَدَا لَهُ . فَإِذَا جَلَسَ فِي آخِرِ صَلاتِهِ ، تَشَهَّدَ كَذٰلِكَ أَيْضًا . إِلا أَنَّهُ يُقَدِّمُ التَّشَهُّدَ ، ثُمَّ يَدْعُوا بِمَا بَدَا لَهُ . فَإِذَا قَضَى تَشَهُّدَهُ ، وَأَرَادَ أَنْ يُسَلِّمَ ، قَالَ : السَّلامُ عَلَى النَّبِيِّ وَرَحْمَةُ اللهِ وَ بَرَكَاتُهُ . السَّلامُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللهِ الصَّالِحِينَ . السَّلامُ عَلَيْكُمْ . عَنْ يَمِينِهِ ، ثُمَّ يَرُدُّ عَلَى الإِمَامِ . فَإِنْ سَلَّمَ عَلَيْهِ أَحَدٌ عَنْ يَسَارِهِ ، رَدَّ عَلَيْهِ .

54. Nâfi', Abdullah b. Ömer (r.a.)'in, Teşehhüdü şöyle okuduğunu rivayet etti:

«—Bismillah'i, ettehiyyatü lillahi, essalevatü lillahi, ezzâkiyatü lillahi, es-selamü alennebiyyi ve rahmetullahi ve berekâtühü. Es-Selâmü aleyna ve âlâ ibadillahissalihîn. Şehidtü enla ilahe, illallah, şehidtü enne Muhammeden Rasulûllah.» Bunu ilk oturmada okur, Teşehhütten sonra istediği duayı okurdu. İkinci oturuşunda yine önce «teşehhüd» okur, sonra dua eder. Teşehhüdü (=tahiyyatı) okuyup selâm vermek istediği vakit: «Esselâmü alennebiyyi ve rahmetullahi ve berekâtühü. Esselamü aleyna ve âlâ ibadillahissalihin» der; sonra imam sağında ise ona selâm verirmiş gibi «Esselamü aleyküm» diye sağına selâm verir, sonra da solundaki kendisine dönerek selam verirse, o da selam verirken niyyet ederek soluna selam verirdi.[48]

٥٥ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ الْقَاسِمِ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ ؛ أَنَّهَا كَانَتْ تَقُولُ ، إِذَا تَشَهَّدَتْ : التَّحِيَّاتُ الطَّيِّبَاتُ الصَّلَوَاتُ الزَّاكِيَاتُ لِلّٰهِ . أَشْهَدُ أَنْ لا إِلٰهَ إِلا اللهُ وَحْدَهُ لا شَرِيكَ لَهُ . وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ . السَّلامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللهِ وَبَرَكَاتُهُ . السَّلامُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللهِ الصَّالِحِينَ . السَّلامُ عَلَيْكُمْ .

٥٦ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ الأَنْصَارِيِّ ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ ، أَنَّهُ أَخْبَرَهُ ؛ أَنَّ عَائِشَةَ زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ ، كَانَتْ تَقُولُ : إِذَا تَشَهَّدَتْ : التَّحِيَّاتُ الطَّيِّبَاتُ الصَّلَوَاتُ الزَّاكِيَاتُ لِلّٰهِ . أَشْهَدُ أَنْ لا إِلٰهَ إِلا اللهُ وَحْدَهُ لا شَرِيكَ لَهُ . وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُ اللهِ وَرَسُولُهُ . السَّلامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللهِ وَبَرَكَاتُهُ . السَّلامُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللهِ الصَّالِحِينَ . السَّلامُ عَلَيْكُمْ .

(48) Şeybanî, 147.

وحدّثني عَنْ مَالِكٍ : أَنَّهُ سَأَلَ ابْنَ شِهَابٍ ، وَنَافِعًا ، مَوْلَى ابْنِ عُمَرَ : عَنْ رَجُلٍ دَخَلَ مَعَ الإِمَامِ فِي الصَّلاَةِ . وَقَدْ سَبَقَهُ الإِمَامُ بِرَكْعَةٍ . أَيَتَشَهَّدُ مَعَهُ فِي الرَّكْعَتَيْنِ وَالأَرْبَعِ ، وَإِنْ كَانَ ذَلِكَ لَهُ وِتْرًا ؟ فَقَالاَ : لِيَتَشَهَّدْ مَعَهُ .

قَالَ مَالِكٌ : وَهُوَ الأَمْرُ عِنْدَنَا .

55-56. Kasım b. Muhammed, Resûlü Ekrem (s.a.v.)'in zevcesi Âişe (r.a.)'nin, Teşehhüdü şöyle okuduğunu rivayet etti:

«Ettehiyyatü ettayyibatü essalevatü ezzakiyatü lillahi. Eşhedü enla ilahe illallahü vahdehu la şerike lehu, ve enne Muhammeden abduhu ve resuluhu. Esselamü aleyke eyyühennebiyyu ve rahmetullahi ve berekâtuhu, esselâmü aleyna ve âlâ ibadillahissalihin, Esselamu aleyküm.»[49]

İmam Mâlik, İbni Şihab ve Nâfi'ye:

«— İmam bir rekât kıldıktan sonra imama uyan bir adam, ikinci ve dördüncü rekâtlarda —kendisininki birinci ve üçüncü rekât olduğu halde— imamla birlikte teşehhüd okur mu?» diye sorduğunda:

«— Evet, okur» dediler.

İmam Mâlik: «—*Bize göre de böyledir!*» dedi.[50]

(49) Zurbanî el-İstizkâr'dan nakleder: Malik'in Ömer, oğlu ve Aişe'den rivayet ettiği, Merfu hükmündedir. Çünkü, bilindiği üzere böylesi, re'y ile söylenmez.
İmam Ebû Hanife'ye ve Hanefi imamlarına göre teşehhüd (= Tahiyyat) hakkında rivayet olunan hadislerin en sahihi, namazda okuduğumuz, ilmihal kitaplarımızda yazılı ve bütün Hanefi fıkıh kitaplarında mevcut olan ve Hz. Peygamber'in elini tutarak Abdullah b. Mes'ud'a öğrettiği, o da Alkame'nin elini tutarak öğrettiği, o da İbrahim en-Nehaî'nin elini tutarak öğrettiği, o da Hammad'ın elini tutarak öğrettiği, Hammad da Ebû Hanife'nin elini tutarak öğrettiği şu teşehhüddür. «Ettehiyyati lillahi vessalevatu vettayyibatu. Esselâmü aleyke eyyuhannebiyyi ve rahmetullahi ve berekâtühü. Esselâmü aleyna ve âlâ ibadillahissâlihin. Eşhedü enlâ ilahe illallah, ve eşhedü enne Muhammeden abduhu ve resuluh.» (Muhtar Şerhi İhtiyar. c.1, s.51)
Dört rekâtlı farzların, öğle namazının ilk sünnetinin, Cuma namazının ilk ve son sünnetlerinin kadei ûlâsında (=ilk oturmada) yukarıdaki teşehhüdden başka bir şey okunmaz.

(50) Bkz. Şeybanî, 145.
Bu meselede hüküm, Hanefi'lere göre de böyledir.

14. BAŞINI İMAMDAN ÖNCE KALDIRMANIN HÜKMÜ

٥٧ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرِو بْنِ عَلْقَمَةَ ، عَنْ مَلِيحِ بْنِ عَبْدِ اللهِ السَّعْدِيِّ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّهُ قَالَ : الَّذِي يَرْفَعُ رَأْسَهُ وَيَخْفِضُهُ قَبْلَ الإِمَامِ ، فَإِنَّمَا نَاصِيَتُهُ بِيَدِ شَيْطَانٍ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِيمَنْ سَهَا فَرَفَعَ رَأْسَهُ قَبْلَ الإِمَامِ فِي رُكُوعٍ أَوْ سُجُودٍ : إِنَّ السُّنَّةَ فِي ذَلِكَ ، أَنْ يَرْجِعَ رَاكِعًا أَوْ سَاجِدًا ؛ وَلا يَنْتَظِرُ الإِمَامَ . وَذَلِكَ خَطَأٌ مِمَّنْ فَعَلَهُ . لأَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « إِنَّمَا جُعِلَ الإِمَامُ لِيُؤْتَمَّ بِهِ . فَلا تَخْتَلِفُوا عَلَيْهِ » وَقَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ : الَّذِي يَرْفَعُ رَأْسَهُ وَيَخْفِضُهُ قَبْلَ الإِمَامِ ، إِنَّمَا نَاصِيَتُهُ بِيَدِ شَيْطَانٍ .

57. Ebû Hüreyre (r.a.) der ki: «Namazda başını imamdan önce kaldırıp indirenin alnı (kâkülü) şeytanın elindedir. (Yani başını kaldırıp ve indiren, şeytana uymuş olur.)

İmam Mâlik der ki: *Rükû ve secdede imamı beklemeden kendi kendine başını kaldıran kimse hakkında: Bu konuda sünnet olan rukû ve secdeye geri dönmesidir. O halde imamı beklemez. Bu bir hatadır. Çünkü Resûlullah (s.a.v.):* «**İmam, kendisine uyulması için imam kılınmıştır. Mutlaka imama uyun, ona muhalefet etmeyin,**» *buyurmuştur.*

Ebû Hüreyre der ki: «— Başını imamdan önce kaldırıp indirenin kâkülü şeytanın elindedir.»[51]

(51) Hadis, Ebu Hureyre'den rivayet edilir: Buharî, Ezan, 10/74; Müslim, Salât, 4/86.

15. DÖRT REK'ATLİ NAMAZLARDA UNUTARAK İKİ REK'ATTE SELAM VERMEK

٥٨ - حدّثني يحيى عن مالك ، عن أيوب بن أبي تميمة السختياني ، عن محمد بن سيرين ، عن أبي هريرة : أن رسول الله ﷺ انصرف من اثنتين . فقال له ذو اليدين : أقصرت الصلاة أم نسيت يا رسول الله ؟ فقال رسول الله ﷺ : « أصدق ذو اليدين ؟ » فقال الناس : نعم . فقام رسول الله ﷺ ، فصلى ركعتين أخريين ، ثم سلم ، ثم كبر ، فسجد مثل سجوده أو أطول ، ثم رفع ، ثم كبر فسجد مثل سجوده أو أطول ، ثم رفع .

58. Ebû Hüreyre şöyle anlattı: Resûlullah (s.a.v.) (dört rekâtlı namazda) iki rekâtta selâm verdi. Zülyedeyn:

«— Ya Resûlullah! Namaz mı kısaldı, yoksa unuttun mu?» dedi. Bunun üzerine cemaate dönerek:

«—Zülyedeyn'in dediği doğru mu?» deyince:

«—Evet,» dediler. Bunun üzerine Resulü Ekrem (s.a.v.) iki rekât daha kıldıktan sonra selâm verdi, sonra tekbir alarak her zamanki secdesi gibi yahut daha uzun (sehiv için) secde yaptı, başını kaldırıp tekbir aldıktan sonra tekrar secde yaptı, sonra başını kaldırdı.[52]

٥٩ - وحدّثني عن مالك ، عن داود بن الحصين ، عن أبي سفيان مولى ابن أبي أحمد ؛ أنه قال : سمعت أبا هريرة يقول : صلى رسول الله ﷺ صلاة العصر ، فسلّم في ركعتين . فقام ذو اليدين ، فقال : أقصرت الصلاة يا رسول الله أم نسيت ؟ فقال رسول الله ﷺ : « كل ذلك لم يكن » فقال : قد كان بعض ذلك يا رسول الله . فأقبل رسول الله ﷺ على الناس ، فقال : « أصدق ذو اليدين ؟ » فقالوا : نعم . فقام رسول الله ﷺ ، فأتم ما بقي من الصلاة ، ثم سجد سجدتين بعد التسليم ، وهو جالس .

(52) Buharî, Sehv, 22/4; Müslim, Mesâcid, 5/97.

59. Ebû Hüreyre şöyle anlattı:

Resûlullah (s.a.v.) ikindi namazını kılarken iki rekâtta selâm verdi. Bunun üzerine Zülyedeyn kalktı:

«— Ya Resûlallah! Namaz mı kısaldı, yoksa unuttun da mı iki rekâtta selâm verdin?» deyince:

«— Bunların hiç biri olmadı,» demesinin üzerine:

«— Ya Resûlallah! Mutlaka biri olmuştur,» deyince Resûlü Ekrem cemaate dönerek:

«—Zülyedeyn doğru mu söyledi?» dedi. Ashab da:

«— Evet» deyince Resûlullah (s.a.v.) kalktı, kalan iki rekâtı kıldı, selâm verdikten sonra oturduğu yerde iki sehiv secdesi yaptı.[53]

٦٠ - وحدّثني عَنْ مَالِك ، عَنِ ابْنِ شِهَاب ، عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ سُلَيْمَانَ بْنِ أَبِي حَثْمَةَ ؛ قَالَ بَلَغَنِي أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ رَكَعَ رَكْعَتَيْنِ مِنْ إِحْدَى صَلاَتَيِ النَّهَارِ ، الظُّهْرِ أَوِ الْعَصْرِ . فَسَلَّمَ مِنَ اثْنَتَيْنِ . فَقَالَ لَهُ ذُو الشِّمَالَيْنِ : أَقَصُرَتِ الصَّلاَةُ يَا رَسُولَ اللهِ أَمْ نَسِيتَ ؟ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ : « مَا قَصُرَتِ الصَّلاَةُ ، وَمَا نَسِيتُ » فَقَالَ ذُو الشِّمَالَيْنِ : قَدْ كَانَ بَعْضُ ذٰلِكَ يَا رَسُولَ اللهِ . فَأَقْبَلَ رَسُولُ اللهِ ﷺ عَلَى النَّاسِ ، فَقَالَ : « أَصَدَقَ ذُو الْيَدَيْنِ ؟ » فَقَالُوا : نَعَمْ . يَا رَسُولَ اللهِ . فَأَتَمَّ رَسُولُ اللهِ ﷺ ، مَا بَقِيَ مِنَ الصَّلاَةِ ، ثُمَّ سَلَّمَ .

60. Süleyman oğlu Ebû Bekir, bana şöyle rivayet edildi dedi:

Resûlullah (s.a.v.) gündüz namazlarından öğle yahut ikindi namazında iki rekâtta selâm verince, Züşşimâleyn:

«— Ya Resûlallah! Namaz mı kısaldı, yoksa unuttun mu?» dedi. Resûlü Ekrem de:

«— **Ne namaz kısaldı, ne de unuttum**» deyince Züşşimaleyn:

«— Mutlaka bunun biri oldu, ya Resulallah» dedi. Bunun üzerine Resûlullah cemaate dönerek:

«— **Zülyedeyn doğru mu söylüyor?**» dedi. Onlar da:

(53) Müslim, Mesâcid, 5/99.

«— Evet, ya Resulallah!» deyince Resûlullah kalan rekâtları tamamlayıp, (sehiv secdesi yaptıktan) sonra selâm verdi.[54]

٦١ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ ، وَعَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ، مِثْلَ ذٰلِكَ .

قَالَ مَالِكٌ : كُلُّ سَهْوٍ كَانَ نُقْصَانًا مِنَ الصَّلاَةِ فَإِنَّ سُجُودَهُ قَبْلَ السَّلاَمِ . وَكُلُّ سَهْوٍ كَانَ زِيَادَةً فِي الصَّلاَةِ ، فَإِنَّ سُجُودَهُ بَعْدَ السَّلاَمِ .

61. Ebû Seleme b. Abdurrahman'dan da benzer şekilde rivayet edildi.

İmam Mâlik der ki: *Namazda bir şeyin eksik yapıldığı durumlarda sehiv secdesi selâmdan önce, namazda bir ziyadenin yapıldığı durumlarda selâmdan sonra yapılır.*

(54) İbn Abdilber der ki: Bütün raviler hadisi, Malik'ten mürsel olarak rivayet etmiştir.
Müslim (Mesacid, 5/88), Ebu Said el-Hudri"den mevsul olarak rivayet eder.

16. NAMAZI KAÇ REK'AT KILDIĞI HUSUSUNDA ŞÜPHELENEN KİMSENİN NAMAZINI TAMAMLAMASI

٦٢ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « إِذَا شَكَّ أَحَدُكُمْ فِي صَلاتِهِ ، فَلَمْ يَدْرِ كَمْ صَلَّى ، أَثَلاثًا أَمْ أَرْبَعًا ؟ فَلْيُصَلِّ رَكْعَةً . وَلْيَسْجُدْ سَجْدَتَيْنِ وَهُوَ جَالِسٌ ، قَبْلَ التَّسْلِيمِ . فَإِنْ كَانَتِ الرَّكْعَةُ الَّتِي صَلَّى خَامِسَةً ، شَفَعَهَا بِهَاتَيْنِ السَّجْدَتَيْنِ . وَإِنْ كَانَتْ رَابِعَةً ، فَالسَّجْدَتَانِ تَرْغِيمٌ لِلشَّيْطَانِ » .

62. Yesâr oğlu Atâ, Resûlullah'ın şöyle dediğini rivayet etti:

«— Hanginiz namazda —üç mü, dört mü?— kaç rekât kıldığı hususunda şüphelenirse, bir rekât daha kılsın, oturarak selâm vermeden önce iki secde yapsın. Şayet son kıldığı beşinci rekât olursa, sehiv secdesi onu çift (yani altı rekât) yapar. Yok eğer dört rekât olmuş ise, sehiv secdesi (namazda vesvese vermek isteyen) şeytanı çatlatır.»

٦٣ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عُمَرَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ زَيْدٍ ، عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللهِ : أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ يَقُولُ : إِذَا شَكَّ أَحَدُكُمْ فِي صَلاتِهِ فَلْيَتَوَخَّ الَّذِي يَظُنُّ أَنَّهُ نَسِيَ مِنْ صَلاتِهِ فَلْيُصَلِّهِ . ثُمَّ لْيَسْجُدْ سَجْدَتَيِ السَّهْوِ ، وَهُوَ جَالِسٌ .

63. Hz. Ömer'in oğlu Abdullah derdi ki: Hanginiz namazda kaç rekât kıldığı hususunda şüphelenirse, düşünsün, kanaatinin kuvvetli olduğu şekle göre namazını kılsın. Sonra da oturuyorken iki sehiv secdesi yapsın.

٦٤ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَفِيفِ بْنِ عَمْرٍو السَّهْمِيِّ ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ ، أَنَّهُ قَالَ : سَأَلْتُ عَبْدَ اللهِ بْنَ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ ، وَكَعْبَ الأَحْبَارِ : عَنِ الَّذِي يَشُكُّ فِي صَلاتِهِ فَلا يَدْرِي كَمْ صَلَّى ، أَثَلاثًا أَمْ أَرْبَعًا ؟ فَكِلاهُمَا قَالَ : لِيُصَلِّ رَكْعَةً أُخْرَى . ثُمَّ لْيَسْجُدْ سَجْدَتَيْنِ ، وَهُوَ جَالِسٌ .

وحدّثنى عَنْ مالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ ، كَانَ إِذَا سُئِلَ عَنِ النِّسْيَانِ فِى الصَّلاةِ ، قَالَ : لِيَتَوَخَّ أَحَدُكُمُ الَّذِى يَظُنُّ أَنَّهُ نَسِىَ مِنْ صَلاتِهِ ، فَلْيُصَلِّهِ .

64. Yesâr oğlu Atâ der ki: Amr b. As'ın oğlu Abdullah'a ve Kâbü'l-Ahbâr'a namazı üç rekât mı, dört rekât mı kıldığı hususunda şüphelenen kimsenin ne yapması gerektiğini sordum, ikisi de:

«— Bir rekât daha kılsın, sonra da oturuyorken iki secde daha yapsın,» dediler.

Nâfi' der ki: Abdullah b. Ömer (r.a.)'e: «Namazda unutan kimse ne yapmalı? diye sorulduğunda:

«— Zihnen araştırsın, kanaatinin kuvvetli olduğu şekle göre namazını kılsın!» diye cevap verdi.

17. NAMAZINI TAMAMLADIKTAN SONRA —SELAM VERMEDEN YAHUT İKİNCİ REKATTA OTURMADAN— KALKMAK

٦٥ - حدثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنِ الأَعْرَجِ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ بُحَيْنَةَ ؛ أَنَّهُ قَالَ : صَلَّى لَنَا رَسُولُ اللهِ ﷺ ، رَكْعَتَيْنِ ، ثُمَّ قَامَ فَلَمْ يَجْلِسْ . فَقَامَ النَّاسُ مَعَهُ . فَلَمَّا قَضَى صَلاَتَهُ ، وَنَظَرْنَا تَسْلِيمَهُ ، كَبَّرَ . ثُمَّ سَجَدَ سَجْدَتَيْنِ ، وَهُوَ جَالِسٌ قَبْلَ التَّسْلِيمِ . ثُمَّ سَلَّمَ .

65. Büceyne oğlu Abdullah şunları anlattı: Resûlullah (s.a.v.) bize namaz kıldırırken iki rekât kılınca, tahiyyata oturmadan kalktı, cemaat de kalktı. Namazını bitirince selâm vermeden oturduğu yerde tekbir alarak sehiv secdesi yaptıktan sonra selâm verdi.[55]

٦٦ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ هُرْمُزَ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ بُحَيْنَةَ ؛ أَنَّهُ قَالَ : صَلَّى لَنَا رَسُولُ اللهِ ﷺ ، الظُّهْرَ . فَقَامَ فِي اثْنَتَيْنِ وَلَمْ يَجْلِسْ فِيهِمَا . فَلَمَّا قَضَى صَلاَتَهُ سَجَدَ سَجْدَتَيْنِ . ثُمَّ سَلَّمَ بَعْدَ ذٰلِكَ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِيمَنْ سَهَا فِي صَلاَتِهِ ، فَقَامَ بَعْدَ إِتْمَامِهِ الأَرْبَعَ ، فَقَرَأَ ثُمَّ رَكَعَ ، فَلَمَّا رَفَعَ رَأْسَهُ مِنْ رُكُوعِهِ ، ذَكَرَ أَنَّهُ قَدْ كَانَ أَتَمَّ : إِنَّهُ يَرْجِعُ ، فَيَجْلِسُ وَلاَ يَسْجُدُ . وَلَوْ سَجَدَ إِحْدَى السَّجْدَتَيْنِ ، لَمْ أَرَ أَنْ يَسْجُدَ الأُخْرَى . ثُمَّ إِذَا قَضَى صَلاَتَهُ ، فَلْيَسْجُدْ سَجْدَتَيْنِ وَهُوَ جَالِسٌ ، بَعْدَ التَّسْلِيمِ . .

66. Büceyne oğlu Abdullah (r.a.) der ki: «Resûlullah (s.a.v.) bize öğle namazını kıldırıyordu. İki rekât kılınca oturmadan kalktı. Namazı bitirince sehiv secdesi yaptıktan sonra selâm verdi.

İmam Mâlik, namazda sehven dört rekâtı bitirdikten sonra kalkan, kıraatten sonra rükû yapıp doğrulduktan sonra namazı bitirdiğini hatırlayan kimse hakkında dedi ki: «*Secde yapmadan oturur, hatta bir secde yaptıktan sonra hatırlasa bile, ikinci secdeyi yapmaz, teşehhüdü okuyup namazı bitince oturduğu yerde selâm verdikten sonra sehiv secdesi yapar.*»[56]

(55) Buharî, Sehv, 22/10; Müslim, Mesâcid, 5/85.
(56) Buharî, Sehv, 22/1; Müslim, Mesâcid, 5/87.

18. NAMAZDA MEŞGUL EDİCİ BİR ŞEYE BAKMAK

٦٧ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَلْقَمَةَ بْنِ أَبِي عَلْقَمَةَ ، عَنْ أُمِّهِ ؛ أَنَّ عَائِشَةَ زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ قَالَتْ : أَهْدَى أَبُو جَهْمِ بْنُ حُذَيْفَةَ لِرَسُولِ اللهِ ﷺ ، خَمِيصَةً شَامِيَّةً ، لَهَا عَلَمٌ . فَشَهِدَ فِيهَا الصَّلاَةَ . فَلَمَّا انْصَرَفَ ، قَالَ : « رُدِّي هٰذِهِ الْخَمِيصَةَ إِلَى أَبِي جَهْمٍ . فَإِنِّي نَظَرْتُ إِلَى عَلَمِهَا فِي الصَّلاَةِ . فَكَادَ يَفْتِنُنِي » .

67. Âişe (r.a.) anlatıyor: Huzeyfe oğlu Ebû Cehm (r.a.), Resûlullah (s.a.v.)'a işlemeli zarif bir elbise hediye etti. O elbise ile namaz kıldı, namazı bitirince:

«— Bu elbiseyi Ebû Cehm'e geri ver, namazda gözüm nakışlarına takıldı. Neredeyse namazda huzurumu kaçıracaktı.» buyurdu.[57]

٦٨ - وحدّثني مَالِك عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ لَبِسَ خَمِيصَةً لَهَا عَلَمٌ ، ثُمَّ أَعْطَاهَا أَبَا جَهْمٍ . وَأَخَذَ مِنْ أَبِي جَهْمٍ أَنْبِجَانِيَّةً لَهُ . فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللهِ . وَلِمَ ؟ فَقَالَ : « إِنِّي نَظَرْتُ إِلَى عَلَمِهَا فِي الصَّلاَةِ » .

68. Urve babası Hişam'dan naklediyor: Resûlullah (s.a.v.) işlemeli zarif bir elbise giyindi. Daha sonra onu Ebû Cehm'e verdi, ondan nakışsız, kalın kumaştan yapılmış elbise aldı. Ebû Cehm:

«— Niçin değiştirdin, Ya Resûlallah!» deyince:

«— Namazda gözüm nakışlarına takıldı buyurdu.[58]

٦٩ - وحدّثني مَالِكٌ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ ؛ أَنَّ أَبَا طَلْحَةَ الأَنْصَارِيَّ ، كَانَ يُصَلِّي فِي حَائِطِهِ . فَطَارَ دُبْسِيٌّ ، فَطَفِقَ يَتَرَدَّدُ يَلْتَمِسُ مَخْرَجًا . فَأَعْجَبَهُ ذٰلِكَ . فَجَعَلَ يُتْبِعُهُ بَصَرَهُ سَاعَةً ثُمَّ رَجَعَ إِلَى صَلاَتِهِ فَإِذَا هُوَ لاَ يَدْرِي كَمْ صَلَّى ؟ فَقَالَ : لَقَدْ أَصَابَتْنِي فِي مَالِي هٰذَا

(57) Buharî, Salât, 8/14; Müslim, Mesâcid, 5/62.
(58) İbn Abdilber der ki: Bütün raviler Malik'ten mürsel olarak rivayet etmiştir.

فِتْنَةٌ . فَجَاءَ إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ ، فَذَكَرَ لَهُ الَّذِي أَصَابَهُ فِي حَائِطِهِ مِنَ الْفِتْنَةِ . وَقَالَ : يَا رَسُولَ اللهِ . هُوَ صَدَقَةٌ لله . فَضَعْهُ حَيْثُ شِئْتَ .

69. Ebû Bekir oğlu Abdullah anlatır: Ebû Talha el-Ensâri bahçesinde namaz kıldığı bir sırada karşısında bir güvercin uçtu. Hayvan, şaşırmış gibi kaçacak bir yer arıyordu. Bu hal Ebû Talha'nın hoşuna giderek bir süre gözüyle kuşu takip etti. Daha sonra kendine geldi ama, kaç rekât kıldığını bilemedi. Bunun üzerine Ebû Talha: «Bu bahçemde huzurum bozuldu,» diyerek, Resûlullah'ın yanına geldi ve:

«— Ya Resûlallah! Bahçem Allah için sadaka (vakıf) olsun, onu istediğin gibi kullan» dedi.[59]

٧٠ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ : أَنَّ رَجُلاً مِنَ الأَنْصَارِ كَانَ يُصَلِّي فِي حَائِطٍ لَهُ بِالْقُفِّ . وَادٍ مِنْ أَوْدِيَةِ الْمَدِينَةِ . فِي زَمَانِ الثَّمَرِ . وَالنَّخْلُ قَدْ ذُلِّلَتْ ، فَهِيَ مُطَوَّقَةٌ بِثَمَرِهَا . فَنَظَرَ إِلَيْهَا ، فَأَعْجَبَهُ مَا رَأَى مِنْ ثَمَرِهَا . ثُمَّ رَجَعَ إِلَى صَلاَتِهِ فَإِذَا هُوَ لاَ يَدْرِي كَمْ صَلَّى ؟ فَقَالَ : لَقَدْ أَصَابَتْنِي فِي مَالِي هَذَا فِتْنَةٌ . فَجَاءَ عُثْمَانَ بْنَ عَفَّانَ ، وَهُوَ يَوْمَئِذٍ خَلِيفَةٌ . فَذَكَرَ لَهُ ذَلِكَ . وَقَالَ : هُوَ صَدَقَةٌ ، فَاجْعَلْهُ فِي سَبِيلِ الْخَيْرِ . فَبَاعَهُ عُثْمَانُ بْنُ عَفَّانَ بِخَمْسِينَ أَلْفًا . فَسُمِّيَ ذَلِكَ الْمَالُ ، الْخَمْسِينَ .

70. Ebû Bekir oğlu Abdullah (r.a.) rivayet ederek der ki: Ensardan bir adam (Ebû Talha) Medine vadilerinden «Kuff» vadisindeki bahçesinde namaz kılıyordu. Meyvelerin olgunlaştığı bir zamandı. Ağaçlar başlarını dolduran hurma salkımlarını taşıyamıyordu. Bir ara Ebû Talha'nın gözleri ağaçlara takıldı ve meyveleri hoşuna gitti, daldı gitti. Daha sonra kendine geldi, bu sırada kaç rekât kıldığının farkında olamadı. Bunun üzerine Ebû Talha: «Bu malım huzurumu bozuyor. Beni namazda oyaladı,» dedi ve o sırada halife olan Hz. Osman (r.a.)'ın huzuruna gitti, ona durumu anlattı ve bu bahçem sadaka (vakıf) olsun. Onu hayır yerlere sarfet dedi. Hz. Osman da onu elli bin dirheme sattı. Parasını hayır yerlere harcadı. Ondan sonra o bahçeye «elli binlik» denildi.

(59) İbn Abdilber der ki: Bundan başka bir yolla bu hadisin rivayet edildiğini bilmiyorum, munkatı bir hadistir.

٤ - كتـاب الســهــو

4

SEHİV SECDESİ KİTABI

1. NAMAZDA YANILINCA YAPILACAK İŞLEM

١ - حدّثنى يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ أَبِى سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ عَوْفٍ ، عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « إِنَّ أَحَدَكُمْ إِذَا قَامَ يُصَلِّى ، جَاءَهُ الشَّيْطَانُ ، فَلَبَسَ عَلَيْهِ . حَتَّى لا يَدْرِى كَمْ صَلَّى ؟ فَإِذَا وَجَدَ ذٰلِكَ أَحَدُكُمْ ، فَلْيَسْجُدْ سَجْدَتَيْنِ ، وَهُوَ جَالِسٌ » .

1. Ebû Hüreyre'den Resûlullah'ın şöyle buyurduğu rivayet edildi: **«Sizden biri namaza durunca şeytan yanına gelir, onu şaşırtır. Kaç rekât kıldığını bilemez. Hanginiz böyle olursa, oturduğu yerde sehiv secdesi etsin.»**[1]

٢ - وحدّثنى عَنْ مَالِكٍ ، أَنَّهُ بَلَغَهُ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « إِنِّى لأَنْسَى أَوْ أُنَسَّى لأَسُنَّ » .

2. İmam Mâlik'e Resûlullah (s.a.v.)'ın şöyle buyurduğu rivayet olundu: **«Dinde bir hüküm koymam için bazen unuturum, yahut unutturulurum.»** [2]

٣ - وحدّثنى عَنْ مَالِكٍ ، أَنَّهُ بَلَغَهُ ؛ أَنَّ رَجُلاً سَأَلَ الْقَاسِمَ بْنَ مُحَمَّدٍ ، فَقَالَ : إِنِّى أَهِمُّ فِى صَلاَتِى . فَيَكْثُرُ ذٰلِكَ عَلَىَّ . فَقَالَ الْقَاسِمُ بْنُ مُحَمَّدٍ : امْضِ فِى صَلاَتِكَ . فَإِنَّهُ لَنْ يَذْهَبَ عَنْكَ ، حَتَّى تَنْصَرِفَ وَأَنْتَ تَقُولُ : مَا أَتْمَمْتُ صَلاَتِى .

3. İmam Mâlik şöyle rivayet eder: Bir adam Muhammed oğlu Kasım'a:

(1) Buharî, Sehv, 22/7; Müslim, Mesâcid, 5/82, Ayrıca bkz. Şeybanî, 136.
(2) İbni Abdilber der ki: Bu hadisin ne müsned ne de maktu' olarak Resûlü Ekrem'den rivayet olunduğunu bilmiyorum. Yalnız bu yolla rivayet edilmiştir. Bu, Muvatta'nın dışındaki kitaplarda müsned ve mürsel olarak bulunmayan, sadece Muvatta'da bulunan bir hadistir. Mânâsı, usûle göre doğrudur.

«— Namazda yanılıyorum. Bu da bende çok oluyor» deyince Kasım:

«— Evhama kapılma. Namazda kararlı ol. Vesveseyi bırak. Yoksa namazı bitirinceye kadar şüphelenirsin, namazın eksik kaldı sanırsın,» dedi.

٥ - كتـاب الجمعـة

5

CUMA NAMAZI KİTABI

1. CUMA GÜNÜ GUSLETMEK

١ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ سُمَيٍّ مَوْلَىٰ أَبِي بَكْرِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ السَّمَّانِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « مَنِ اغْتَسَلَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ غُسْلَ الْجَنَابَةِ ، ثُمَّ رَاحَ فِي السَّاعَةِ الأُولَى ، فَكَأَنَّمَا قَرَّبَ بَدَنَةً . وَمَنْ رَاحَ فِي السَّاعَةِ الثَّانِيَةِ ، فَكَأَنَّمَا قَرَّبَ بَقَرَةً . وَمَنْ رَاحَ فِي السَّاعَةِ الثَّالِثَةِ ، فَكَأَنَّمَا قَرَّبَ كَبْشًا أَقْرَنَ . وَمَنْ رَاحَ فِي السَّاعَةِ الرَّابِعَةِ فَكَأَنَّمَا قَرَّبَ دَجَاجَةً . وَمَنْ رَاحَ فِي السَّاعَةِ الْخَامِسَةِ ، فَكَأَنَّمَا قَرَّبَ بَيْضَةً . فَإِذَا خَرَجَ الإِمَامُ ، حَضَرَتِ الْمَلاَئِكَةُ ، يَسْتَمِعُونَ الذِّكْرَ » .

1. Ebû Hüreyre (r.a.) Resûlullah (s.a.v.)'ın şöyle buyurduğunu rivayet etti:

«— Kim cuma günü cünüplükten gusul eder gibi gusul eder, ilk saatte de (erken) namaza giderse, bir deve kurban etmiş gibi olur. İkinci saatte (biraz geç) giderse, bir inek kurban etmiş gibi olur. Üçüncü saatte giden, bir boynuzlu koç kurban etmiş gibi olur. Dördüncü saatte giden, bir tavuk sadaka etmiş gibi olur. Beşinci saatte giden, bir yumurta sadaka etmiş gibi olur. İmam minbere çıkınca, melekler gelip hutbeyi dinlerler» [1]

٢ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ الْمَقْبُرِيِّ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ : غُسْلُ يَوْمِ الْجُمُعَةِ وَاجِبٌ عَلَى كُلِّ مُحْتَلِمٍ ، كَغُسْلِ الْجَنَابَةِ .

2. Ebû Hüreyre (r.a.) der ki: Bulûğ çağına giren herkese cuma günü cünüblükten kurtulmak için yaptığı gusül gibi gusül yapmak gerekir.[1/a]

(1) Buharî, Cum'a, 11/4; Müslim, Cum'a, 7/10.

(1/a) Burada vacip (gerekir) tabiri, cuma günü guslün önemini beyan içindir. Üzerinde ittifak edilen görüş, guslün sünnet oluşudur.

٣ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللهِ ؛ أَنَّهُ قَالَ : دَخَلَ رَجُلٌ ، مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللهِ ﷺ ، الْمَسْجِدَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ ، وَعُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ يَخْطُبُ . فَقَالَ عُمَرُ : أَيَّةُ سَاعَةٍ هٰذِهِ ؟ فَقَالَ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، انْقَلَبْتُ مِنَ السُّوقِ ، فَسَمِعْتُ النِّدَاءَ ، فَمَا زِدْتُ عَلَى أَنْ تَوَضَّأْتُ . فَقَالَ عُمَرُ : وَالْوُضُوءَ أَيْضًا ؟ وَقَدْ عَلِمْتَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ كَانَ يَأْمُرُ بِالْغُسْلِ .

3. Abdullah oğlu Salim anlatır: Cuma günü Hz. Ömer (r.a.) hutbe okurken ashabdan bir adam mescide girdi. Bunu gören Ömer (r.a.):

«— Bu hangi saattir?» dedi. Adam:

«— Ey mü'minlerin emiri, pazardan döndüm, ezanı duyunca hemen abdest alıp geldim,» deyince, Ömer (r.a.):

«— Demek abdest alıp geldin. Halbuki Resûlullah'ın cuma için gusul etmeyi buyurduğunu biliyordun,» dedi.[2]

٤ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ صَفْوَانَ بْنِ سُلَيْمٍ ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : غُسْلُ يَوْمِ الْجُمُعَةِ وَاجِبٌ عَلَى كُلِّ مُحْتَلِمٍ » .

4. Ebû Said el-Hudri (r.a.) der ki: Resûlullah (s.a.v.): «Cuma günü gusul etmek, bülûğa eren her müslümana vaciptir» buyurdu.[3]

٥ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « إِذَا جَاءَ أَحَدَكُمُ الْجُمُعَةَ ، فَلْيَغْتَسِلْ » .

قَالَ مَالِكٌ : مَنِ اغْتَسَلَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ ، أَوَّلَ نَهَارِهِ ، وَهُوَ يُرِيدُ بِذٰلِكَ غُسْلَ الْجُمُعَةِ ، فَإِنَّ ذٰلِكَ الْغُسْلَ لا يَجْزِي عَنْهُ ، حَتَّى يَغْتَسِلَ لِرَوَاحِهِ . وَذٰلِكَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ ، فِي حَدِيثِ ابْنِ عُمَرَ ، « إِذَا جَاءَ أَحَدَكُمُ الْجُمُعَةَ فَلْيَغْتَسِلْ » .

قَالَ مَالِكٌ : وَمَنِ اغْتَسَلَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ ، مُعَجِّلاً أَوْ مُؤَخِّرًا . وَهُوَ يَنْوِي بِذٰلِكَ غُسْلَ الْجُمُعَةِ . فَأَصَابَهُ مَا يَنْقُضُ وُضُوءَهُ .. فَلَيْسَ عَلَيْهِ إِلاَّ الْوُضُوءُ . وَغُسْلُهُ ذٰلِكَ مُجْزِئٌ عَنْهُ .

(2) Buharî, Cum'a, 11/2; Müslim, Cum'a, 7/3. Ayrıca bkz. Şeybanî, 62.
(3) Buharî, Ezan, 10/161; Müslim, Cum'a, 7/5.

5. Hz. Ömer'in oğlu Abdullah (r.a.), Resûlü Ekrem'in şöyle buyurduğunu rivayet etti: «**Biriniz cuma namazına gelirken gusl etsin.**»[4]

İmam Malik der ki: *Bir kimse cuma sabahı, cuma guslüne niyet ederek gusül yaparsa, kâfi gelmez. Cumaya giderken tekrar gusül yapmalıdır. Çünkü Resûlü Ekrem, Abdullah'ın rivayet ettiği hadisinde:* «**Cumaya gelirken gusül yapsın,**» *buyurmuştur.*[5]

İmam Malik (başka bir görüşünde ise) der ki: *Bir kimse cuma günü, erken veya geç olarak gusül ettikten sonra abdesti bozulsa, sadece abdest alması yeterlidir. O guslü yenilemesine gerek yoktur.*[6]

(4) Buharî, Cum'a, 11/2; Müslim, Cum'a, 7/1.
(5) Şeybanî, 57.
(6) Şeybanî, 57.

2. CUMA GÜNÜ İMAM HUTBE OKURKEN SUSUP HUTBEYİ DİNLEMEK

٦ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ ، عَنِ الأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « إِذَا قُلْتَ لِصَاحِبِكَ أَنْصِتْ ، وَالإِمَامُ يَخْطُبُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ ، فَقَدْ لَغَوْتَ » .

6. Ebû Hüreyre (r.a.) der ki: Resûlullah (s.a.v.): **«Cuma günü imam hutbe okurken, yanında (konuşan) arkadaşına; «sus!» desen bile, lagv yapmış (boş konuşmuş) olursun, buyurdu.»** [7]

٧ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ ثَعْلَبَةَ بْنِ أَبِي مَالِكٍ الْقُرَظِيِّ : أَنَّهُ أَخْبَرَهُ : أَنَّهُمْ كَانُوا فِي زَمَانِ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ ، يُصَلُّونَ ، يَوْمَ الْجُمُعَةِ ، حَتَّى يَخْرُجَ عُمَرُ . فَإِذَا خَرَجَ عُمَرُ ، وَجَلَسَ عَلَى الْمِنْبَرِ ، وَأَذَّنَ الْمُؤَذِّنُونَ (قَالَ ثَعْلَبَةُ) جَلَسْنَا نَتَحَدَّثُ . فَإِذَا سَكَتَ الْمُؤَذِّنُونَ ، وَقَامَ عُمَرُ يَخْطُبُ ، أَنْصَتْنَا ، فَلَمْ يَتَكَلَّمْ مِنَّا أَحَدٌ .

قَالَ ابْنُ شِهَابٍ : فَخُرُوجُ الإِمَامِ يَقْطَعُ الصَّلاَةَ . وَكَلاَمُهُ يَقْطَعُ الْكَلاَمَ .

7. Sa'lebe b. Ebî Malik el-Kurazî anlatıyor: Hz. Ömer (r.a.)'in halifeliği zamanında Cuma günü Ömer hutbeye çıkıncaya kadar (sünnet) namazı kılıyorduk. Ömer minbere oturup, müezzinler ezana başlayınca oturup konuşuyorduk. Müezzinler susup Ömer hutbe okumaya kalkınca susuyorduk, bizden hiç kimse konuşmuyordu.

İbn Şihab der ki: İmam hutbeye çıkınca namaz kılınmaz, hutbeye başlayınca susulup hutbe dinlenir.[8]

٨ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي النَّضْرِ مَوْلَى عُمَرَ بْنِ عُبَيْدِ اللهِ ، عَنْ مَالِكِ بْنِ أَبِي عَامِرٍ : أَنَّ عُثْمَانَ بْنَ عَفَّانَ كَانَ يَقُولُ ، فِي خُطْبَتِهِ ، قَلَّ مَا يَدَعُ ذَلِكَ إِذَا خَطَبَ : إِذَا قَامَ الإِمَامُ يَخْطُبُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ فَاسْتَمِعُوا وَأَنْصِتُوا . فَإِنَّ لِلْمُنْصِتِ ، الَّذِي لا يَسْمَعُ ، مِنَ الْحَظِّ ، مِثْلَ مَا لِلْمُنْصِتِ السَّامِعِ . فَإِذَا قَامَتِ الصَّلاَةُ فَاعْدِلُوا الصُّفُوفَ ، وَحَاذُوا بِالْمَنَاكِبِ . فَإِنَّ اعْتِدَالَ الصُّفُوفِ مِن تَمَامِ الصَّلاَةِ .

(7) Buharî, Cum'a, 11/36; Müslim, Cum'a, 7/12. Ayrıca bkz. Şeybanî, 230.
(8) Şeybanî, 227.

ثُمَّ لا يُكَبِّرُ ، حَتَّى يَأْتِيَهُ رِجَالٌ قَدْ وَكَّلَهُمْ بِتَسْوِيَةِ الصُّفُوفِ ، فَيُخْبِرُونَهُ أَنْ قَدِ اسْتَوَتْ ، فَيُكَبِّرُ .

8. Mâlik b. Ebî Âmir rivayet eder: Osman b. Affan birçok defa hutbesinde şöyle derdi: «Cuma günü imam hutbeye başlayınca susun, hutbeyi dinleyin. Susan kimse dinlemese de, dinleyen kadar sevap kazanır. Namaza kaamet edilince safları düzeltin, omuzlarımız bir hizaya gelsin. Zira safların düzgün tutulması namazın tamamındandır.»

Hz. Osman, safları düzeltmek için vazifelendirdiği şahıslar gelip safların düzeltildiğini bildirmeden tekbir almazdı.[9]

٩ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ رَأَى رَجُلَيْنِ يَتَحَدَّثَانِ وَالإِمَامُ يَخْطُبُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ . فَحَصَبَهُمَا ، أَنِ اصْمُتَا .

9. Nâfi der ki: Cuma günü imam hutbe okurken iki adam konuşuyordu. Abdullah b. Ömer bunları görünce çakıl taşı atmak suretiyle susmaları için onlara ihtarda bulundu.

١٠ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ رَجُلا عَطَسَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ وَالإِمَامُ يَخْطُبُ ، فَشَمَّتَهُ إِنْسَانٌ إِلَى جَنْبِهِ . فَسَأَلَ عَنْ ذَلِكَ سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيَّبِ . فَنَهَاهُ عَنْ ذَلِكَ . وَقَالَ : لا تَعُدْ .

وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ سَأَلَ ابْنَ شِهَابٍ عَنِ الْكَلامِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ ، إِذَا نَزَلَ الإِمَامُ عَنِ الْمِنْبَرِ ، قَبْلَ أَنْ يُكَبِّرَ . فَقَالَ ابْنُ شِهَابٍ : لا بَأْسَ بِذَلِكَ .

10. İmam Malik'e ulaşmıştır ki: Cuma günü imam hutbe okurken bir adam aksırır. Yanında oturan «Yerhamukellah» der ve bunun hükmünü Sâid b. el-Müseyyeb'e sorar. Sâid, hutbe okunurken caiz olmadığını söyler ve:

«— Bir daha yapma.» der.

İmam Malik, İbn Şihab'a, «Cuma günü minberden indikten sonra, namaza başlamadan önce konuşmak caiz midir?» diye sordu; İbn Şihab da; «zararı yok» dedi.

(9) Şeybanî, 229.

3. CUMA NAMAZININ BİR REK'ATINA YETİŞMEK

١١ - حدّثنى يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ؛ أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ : مَنْ أَدْرَكَ مِنْ صَلاةِ الْجُمُعَةِ رَكْعَةً ، فَلْيَصِلْ إِلَيْهَا أُخْرَى . قَالَ ابْنُ شِهَابٍ . وَهِىَ السُّنَّةُ .

قَالَ مَالِكٌ : وَعَلَى ذٰلِكَ أَدْرَكْتُ أَهْلَ الْعِلْمِ بِبَلَدِنَا . وَذٰلِكَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ ، قَالَ : « مَنْ أَدْرَكَ مِنَ الصَّلاَةِ رَكْعَةً ، فَقَدْ أَدْرَكَ الصَّلاَةَ » .

قَالَ مَالِكٌ ، فِى الَّذِى يُصِيبُهُ زِحَامٌ يَوْمَ الْجُمُعَةِ ، فَيَرْكَعُ وَلا يَقْدِرُ عَلَى أَنْ يَسْجُدَ ، حَتَّى يَقُومَ الإِمَامُ ، أَوْ يَفْرُغَ الإِمَامُ مِنْ صَلاتِهِ : أَنَّهُ ، إِنْ قَدَرَ عَلَى أَنْ يَسْجُدَ ، إِنْ كَانَ قَدْ رَكَعَ ، فَلْيَسْجُدْ إِذَا قَامَ النَّاسُ . وَإِنْ لَمْ يَقْدِرْ عَلَى أَنْ يَسْجُدَ ، حَتَّى يَفْرُغَ الإِمَامُ مِنْ صَلاتِهِ ، فَإِنَّهُ أَحَبُّ إِلَىَّ أَنْ يَبْتَدِئَ صَلاتَهُ ظُهْرًا أَرْبَعًا .

11. İbn Şihab der ki: «Cuma namazının bir rekâtına yetişen kimse bir rekât de kendi kılar. Böyle yapmak sünnettir.» (Yani Resûlü Ekrem böyle emretmiştir.)

İmam Malik der ki: *«Memleketimizde (Medine'de) ulemadan böyle gördüm. Resûlullah (s.a.v.) de: «Namazın bir rek'atına yetişen kimse, namaza yetişmiş olur.»*[10] *buyurdu.»*

İmam Malik der ki: *Cuma günü sıkışık yerde duran kimse rükû eder de, İmam secdeden kalkıncaya kadar secde yapamazsa cemaat kalktıktan sonra secde yapar. İmam namazı bitirinceye kadar secde yapamazsa, namaza yeniden başlar ve öğle namazının farzı olarak dört rekât kılar.*

(10) Buharî, Mevakit, 9/29; Müslim, Mesâcid, 5/161.
«Namazın bir rekâtına yetişen namaza yetişmiş olur.» hadisini Resûlü Ekrem'den Ebû Hüreyre rivayet etmiştir.

4. CUMA NAMAZINDA BURNU KANAYAN KİMSENİN YAPACAĞI İŞLEM

١٢ - قَالَ مَالِكٌ : مَنْ رَعَفَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ ، وَالإِمَامُ يَخْطُبُ ، فَخَرَجَ فَلَمْ يَرْجِعْ ، حَتَّى فَرَغَ الإِمَامُ مِنْ صَلاَتِهِ ، فَإِنَّهُ يُصَلِّى أَرْبَعًا .

قَالَ مَالِكٌ ، فِى الَّذِى يَرْكَعُ رَكْعَةً مَعَ الإِمَامِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ ، ثُمَّ يَرْعُفُ فَيَخْرُجُ ، فَيَأْتِى وَقَدْ صَلَّى الإِمَامُ الرَّكْعَتَيْنِ كِلْتَيْهِمَا : أَنَّهُ يَبْنِى بِرَكْعَةٍ أُخْرَى مَا لَمْ يَتَكَلَّمْ .

قَالَ مَالِكٌ : لَيْسَ عَلَى مَنْ رَعَفَ ، أَوْ أَصَابَهُ أَمْرٌ لا بُدَّ لَهُ مِنَ الْخُرُوجِ ، أَنْ يَسْتَأْذِنَ الإِمَامَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ ، إِذَا أَرَادَ أَنْ يَخْرُجَ .

12. İmam Mâlik der ki: Cuma günü imam hutbe okurken burnu kanayan kimse camiden çıkıp da, imam cumayı kıldırdıktan sonra dönerse, (öğle namazı olarak) dört rekâtını kılar.

İmam Mâlik demiştir ki: *Cuma günü imamla beraber bir rek'at kılan, sonra burnu kanayıp mescidden çıkan kimse geri geldiğinde imamın her iki rek'atı da kılmış olduğunu görürse, bu arada da konuşmamışsa sadece ikinci rekatı kılar.*

İmam Malik der ki: *Cuma günü burnu kanayan yahut herhangi bir sebepten dolayı camiden çıkması gereken kimsenin dışarı çıkmak istediği takdirde imamdan izin alması gerekmez.*

5. CUMA GÜNÜ (NAMAZA) KOŞMA HAKKINDA

١٣ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، أَنَّهُ سَأَلَ ابْنَ شِهَابٍ عَنْ قَوْلِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نُودِيَ لِلصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا إِلَىٰ ذِكْرِ اللهِ ﴾ فَقَالَ ابْنُ شِهَابٍ : كَانَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ يَقْرَؤُهَا - إِذَا نُودِيَ لِلصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَامْضُوا إِلَىٰ ذِكْرِ اللهِ - .

قَالَ مَالِكٌ : وَإِنَّمَا السَّعْيُ فِي كِتَابِ اللهِ الْعَمَلُ وَالْفِعْلُ . يَقُولُ اللهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَىٰ ﴿ وَإِذَا تَوَلَّىٰ سَعَىٰ فِي الْأَرْضِ ﴾ ، وَقَالَ تَعَالَىٰ ﴿ وَأَمَّا مَنْ جَاءَكَ يَسْعَىٰ وَهُوَ يَخْشَىٰ ﴾ ، وَقَالَ ﴿ ثُمَّ أَدْبَرَ يَسْعَىٰ ﴾ وَقَالَ ﴿ إِنَّ سَعْيَكُمْ لَشَتَّىٰ ﴾ .

قَالَ مَالِكٌ : فَلَيْسَ السَّعْيُ الَّذِي ذَكَرَ اللهُ فِي كِتَابِهِ بِالسَّعْيِ عَلَى الْأَقْدَامِ ، وَلَا الاشْتِدَادَ ، وَإِنَّمَا عَنَىٰ الْعَمَلَ وَالْفِعْلَ .

13. İmam Malik İbni Şihab'a: ***«Ey mü'minler! Cuma günü namaza çağrıldığında Allah'ı zikre (Cuma namazına) koşun»*** [11] ayetini sordu.

İbni Şihab da: Ömer b. el-Hattab (r.a.) âyeti: Cuma günü namaza çağrıldığında Allah'ın zikrine (namaza) gidin, şeklinde okurdu diye cevap verdi.

İmam Malik der ki: *Kur'anı Kerim'de geçen sa'y kelimesi, amel ve fiil manasınadır.* Şu âyetlerde olduğu gibi:

«Dönünce yeryüzünde fesat çıkarmak için koşar (çalışır)...»[12]

«Fakat Rabbinin azabından korkarak koşup gelen...»[13]

«Sonra koşarak döndü.»[14]

«Şüphesiz sa'yiniz (=amelleriniz ve çalışmalarınız) çeşitlidir.»[15]

İmam Mâlik şöyle demiştir: *Allah Teâlâ'nın, kitabında zikrettiği sa'y kelimesi, kişinin ne ayaklarıyla koşması, ne de süratlice yürümesidir. Bu kelimeden murad, sadece amel ve fiil'dir.*

(11) Cumâ sûresi: 9.
(12) Bakara sûresi: 205.
(13) Abese sûresi: 8-9.
(14) Nâziat sûresi: 22.
(15) Leyl sûresi: 4.

6. İMAM'IN (DEVLET BAŞKANI VEYA KUMANDAN) SEFERDE CUMA GÜNÜ BİR KÖYE VEYA KASABAYA UĞRAMASI

١٤ - قَالَ مَالِكٌ : إِذَا نَزَلَ الإِمَامُ بِقَرْيَةٍ تَجِبُ فِيهَا الْجُمُعَة ، وَالإِمَامُ مُسَافِرٌ . فَخَطَبَ وَجَمَّعَ بِهِمْ ، فَإِنَّ أَهْلَ تِلْكَ الْقَرْيَةِ وَغَيْرَهُمْ يُجَمِّعُونَ مَعَهُ .

قَالَ مَالِكٌ : وَإِنْ جَمَّعَ الإِمَامُ وَهُوَ مُسَافِرٌ ، بِقَرْيَةٍ لا تَجِبُ فِيهَا الْجُمُعَةُ ، فَلاَ جُمُعَةَ لَهُ ، وَلا لأَهْلِ تِلْكَ الْقَرْيَةِ . وَلا لِمَنْ جَمَّعَ مِنْ غَيْرِهِمْ . وَلْيُتِمَّ أَهْلُ تِلْكَ الْقَرْيَةِ وَغَيْرُهُمْ ، مِمَّنْ لَيْسَ بِمُسَافِرٍ ، الصَّلاَةَ .

قَالَ مَالِكٌ : وَلا جُمُعَةَ عَلَى مُسَافِرٍ .

14. İmam Malik der ki: *Seferde olan İmam,*[16] *Cuma namazı kılınması gereken köyde veya kasabada konaklar, hutbeyi okur ve onlara Cuma namazını kıldırırsa, o belde halkı ve diğerleri onunla beraber cumayı kılmış olurlar.*

Malik der ki: *Seferde olan imam, Cuma namazı vacip olmayan beldeye uğrar, belde halkına cuma namazını kıldırırsa, imamın da, belde halkının da ve onlarla beraber kılanların da cuma namazları sahih olmaz. Belde halkı ve diğerleri seferî olmayan imamın arkasında namazlarını kılsınlar.*

Malik der ki: *Seferde olanlara Cuma namazı farz değildir.*

(16) Burada imamdan maksat, devlet başkanıdır.

7. CUMA GÜNÜNÜN EŞREF SAATİ

١٥ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ ، عَنِ الأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ ، ذَكَرَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ ، فَقَالَ : « فِيهِ سَاعَةٌ لا يُوَافِقُهَا عَبْدٌ مُسْلِمٌ ، وَهُوَ قَائِمٌ يُصَلِّي ، يَسْأَلُ اللهَ شَيْئًا ، إِلاَّ أَعْطَاهُ إِيَّاهُ » وَأَشَارَ رَسُولُ اللهِ ﷺ بِيَدِهِ ، يُقَلِّلُهَا .

15. Ebû Hüreyre (r.a.)'den: Resûlullah (s.a.v.) Cuma gününün faziletini anlatarak buyurdular ki: **«Cuma günü öyle bir an var ki müslüman bir kimse o vakitte namaz kılar, Allah'tan bir şey isterse Allah mutlaka istediği şeyi ona verir.»** Resûlü Ekrem eliyle o vaktin kısa bir süre olduğuna işaret etti.[17]

١٦ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ الْهَادِ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ الْحَارِثِ التَّيْمِيِّ ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ عَوْفٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّهُ قَالَ : خَرَجْتُ إِلَى الطُّورِ ، فَلَقِيتُ كَعْبَ الأَحْبَارِ . فَجَلَسْتُ مَعَهُ . فَحَدَّثَنِي عَنِ التَّوْرَاةِ ، وَحَدَّثْتُهُ عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ . فَكَانَ فِيمَا حَدَّثْتُهُ ، أَنْ قُلْتُ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : « خَيْرُ يَوْمٍ طَلَعَتْ عَلَيْهِ الشَّمْسُ ، يَوْمُ الْجُمُعَةِ . فِيهِ خُلِقَ آدَمُ . وَفِيهِ أُهْبِطَ مِنَ الْجَنَّةِ . وَفِيهِ تِيبَ عَلَيْهِ . وَفِيهِ مَاتَ . وَفِيهِ تَقُومُ السَّاعَةُ . وَمَا مِنْ دَابَّةٍ إِلاَّ وَهِيَ مُصِيخَةٌ يَوْمَ الْجُمُعَةِ ، مِنْ حِينَ تُصْبِحُ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ ، شَفَقًا مِنَ السَّاعَةِ . إِلاَّ الْجِنَّ وَالإِنْسَ . وَفِيهِ سَاعَةٌ لا يُصَادِفُهَا عَبْدٌ مُسْلِمٌ وَهُوَ يُصَلِّي ، يَسْأَلُ اللهَ شَيْئًا إِلا أَعْطَاهُ إِيَّاهُ » قَالَ كَعْبٌ : ذٰلِكَ فِي كُلِّ سَنَةٍ يَوْمٌ . فَقُلْتُ : بَلْ فِي كُلِّ جُمُعَةٍ . فَقَرَأَ كَعْبٌ التَّوْرَاةَ ، فَقَالَ : صَدَقَ رَسُولُ اللهِ ﷺ . قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ : فَلَقِيتُ بَصْرَةَ ابْنَ أَبِي بَصْرَةَ الْغِفَارِيَّ ، فَقَالَ : مِنْ أَيْنَ أَقْبَلْتَ ؟ فَقُلْتُ : مِنَ الطُّورِ . فَقَالَ : لَوْ أَدْرَكْتُكَ قَبْلَ أَنْ تَخْرُجَ إِلَيْهِ ، مَا خَرَجْتَ . سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ يَقُولُ : « لا تُعْمَلُ الْمَطِيُّ إِلاَّ إِلَى ثَلاَثَةِ مَسَاجِدَ : إِلَى الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ ، وَإِلَى مَسْجِدِي هٰذَا ، وَإِلَى مَسْجِدِ إِيلِيَاءَ ، أَوْ بَيْتِ الْمَقْدِسِ »

(17) Buharî, Cum'a, 11/37; Müslim, Cum'a, 7/13.

يَشُكُّ . قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ : ثُمَّ لَقِيتُ عَبْدَ اللهِ بْنَ سَلاَمٍ ، فَحَدَّثْتُهُ بِمَجْلِسِي مَعَ كَعْبِ الأَحْبَارِ ، وَمَا حَدَّثْتُهُ بِهِ فِي يَوْمِ الْجُمُعَةِ . فَقُلْتُ : قَالَ كَعْبٌ ذٰلِكَ فِي كُلِّ سَنَةٍ يَوْمٌ . قَالَ : قَالَ عَبْدُ اللهِ بْنُ سَلاَمٍ : كَذَبَ كَعْبٌ . فَقُلْتُ : ثُمَّ قَرَأَ كَعْبٌ التَّوْرَاةَ ، فَقَالَ بَلْ هِيَ فِي كُلِّ جُمُعَةٍ . فَقَالَ عَبْدُ اللهِ بْنُ سَلاَمٍ : صَدَقَ كَعْبٌ . ثُمَّ قَالَ عَبْدُ اللهِ بْنُ سَلاَمٍ : قَدْ عَلِمْتُ أَيَّةَ سَاعَةٍ هِيَ . قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ : فَقُلْتُ لَهُ كَعْبٌ . ثُمَّ قَالَ عَبْدُ اللهِ بْنُ سَلاَمٍ : قَدْ عَلِمْتُ أَيَّةَ سَاعَةٍ هِيَ . قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ : فَقُلْتُ لَهُ أَخْبِرْنِي بِهَا وَلا تَضَنَّ عَلَيَّ . فَقَالَ عَبْدُ اللهِ بْنُ سَلاَمٍ : هِيَ آخِرُ سَاعَةٍ فِي يَوْمِ الْجُمُعَةِ قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ : فَقُلْتُ : وَكَيْفَ تَكُونُ آخِرَ سَاعَةٍ فِي يَوْمِ الْجُمُعَةِ ؟ وَقَدْ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « لا يُصَادِفُهَا عَبْدٌ مُسْلِمٌ وَهُوَ يُصَلِّي » وَتِلْكَ السَّاعَةُ سَاعَةٌ لا يُصَلَّى فِيهَا ؟ فَقَالَ عَبْدُ اللهِ بْنُ سَلاَمٍ : أَلَمْ يَقُلْ رَسُولُ اللهِ ﷺ : « مَنْ جَلَسَ مَجْلِسًا يَنْتَظِرُ الصَّلاَةَ فَهُوَ فِي صَلاَةٍ حَتَّى يُصَلِّيَ ؟ » قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ : فَقُلْتُ بَلَى . قَالَ : فَهُوَ ذٰلِكَ .

16. Ebû Hüreyre (r.a.) anlatıyor: Tûr-u Sina'ya gitmiştim, orada Ka'bu'l-Ahbâr'a rastladım. Beraber oturduk, bana Tevrat'tan anlattı. Ben de ona Resûlullah'ın hadislerini anlattım. Ona söylediğim hadislerden biri de şuydu: Resûlullah (s.a.v.) buyurdular ki: **«Üzerine güneş doğan günlerin en hayırlısı Cuma günüdür. Âdem o gün yaratıldı. Cennetten o gün çıkarıldı. Tevbesi o gün kabul edildi. O gün öldü, kıyamet de o gün kopacak. Cuma günü bütün hayvanlar şafaktan güneş doğuncaya kadar acaba kıyamet kopacak mı diye korkularından kulaklarını verir dinlerler. Yalnız cinlerle insanlar bundan gafildirler. Cuma günü bir vakit vardır, müslüman bir kimse o vakitte namazda olur, Allah'tan bir dilekte bulunursa Allah mutlaka dileğini verir.»** Kâ'b:

«— O faziletli vakit, senede bir gündür.» deyince:

«— Hayır, her cuma öyle bir vakit vardır.» dedim. Bunun üzerine Kâb, Tevratı okuyarak:

«— Resûlullah (s.a.v.) doğru söylemiş,» dedi. Ebû Hüreyre devam ederek der ki: Oradan ayrıldıktan sonra Basra b. Ebi Basra el-Gıffari'ye rastladım. Bana:

«— Nereden geliyorsun?» dedi. Ben de:

«— Tûr'dan» dedim. Bunu duyunca:

«—Oraya gitmeden önce sana rastlasaydım gitmezdin. Resûlullah (s.a.v.) buyurdular ki: **«Üç mescitten başka yere (ziyaret maksadiyle) sefer yapılmaz: Mescidi Harama, bu mescidime ve İyliya (Kudüs) mescidine yahut Beytil Makdise.»** Ebû Hüreyre der ki: Daha sonra Abdullah b. Selam'a (r.a.) rastladım, ona Kâbu'l-Ahbar'la buluştuğumu, kendisine Cuma günündeki faziletli vakti söyleyince; «O vakit senenin bir gününde olur,» dediğini anlattım. Abdullah b. Selam (r.a.):

«K'âb yalan söylemiş» dedi. Ben de:

«K'âb'ın, Tevratı okuduktan sonra: «Evet o hayırlı vakit her cuma günü vardır,» dediğini söyledim. Abdullah b. Selam:

«K'âb doğru söylemiş,» dedikten sonra:

«— O vaktin hangisi olduğunu biliyorum.» dedi. Ona:

«— Onun hangi vakit olduğunu bana söyle, benden gizleme.» deyince Abdullah b. Selam: (r.a.):

«— O, Cuma gününün son vaktidir,» dedi. Ben de:

«— Nasıl Cuma gününün son vakti olur?» Resûlullah (s.a.v.): **«Müslüman bir kimse namaz kılarak o vakitte bulunursa...»** buyurdu. «Dediğin vakitte ise namaz kılınmaz.» dedim. Bunun üzerine Abdullah b. Selam (r.a.):

«— Resûlullah: Oturup namazı bekleyen kimse namazı kılıncaya kadar namazda sayılır, demedi mi?» dedi. Ben de:

«— Evet,» dedim.

«— O işte böyledir.» dedi.[18]

(18) Ebu Davud, Salât, 2/200; Tirmizî, Cum'a, 4/2; Nesaî, Cum'a, 14/45. Cuma günü içinde, duaların kabul edildiği zamana "saatu'l-icabe" denir. En kuvvetli görüşe göre, imamın minbere çıkmasından, namazın kılınmasına kadar olan süreyi kapsar.

8. CUMA GÜNÜ TEMİZ GİYİNMEK, İNSANLARIN OMUZUNA BASARAK ÖN SAFA GEÇMEYE ÇALIŞMAMAK VE İMAM HUTBE OKURKEN ONA DOĞRU OTURMAK

١٧ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَىٰ بْنِ سَعِيدٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « مَا عَلَى أَحَدِكُمْ لَوِ اتَّخَذَ ثَوْبَيْنِ لِجُمُعَتِهِ ، سِوَى ثَوْبَيْ مِهْنَتِهِ » .

وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ ، كَانَ لا يَرُوحُ إِلَى الْجُمُعَةِ إِلا ادَّهَنَ ، وَتَطَيَّبَ ؛ إِلاَّ أَنْ يَكُونَ حَرَامًا .

17. Mâlik der ki: Yahya b. Said'den: Resûlullah (s.a.v.)'ın şu hadisini işittim: **«Sizler biri cuma günleri, diğeri de sair günler (iş için) giymek üzere iki elbise edinseniz ne olur?»** İmam Malik, Nâfi'den rivayeten der ki: *Abdullah b. Ömer (r.a.) ihram elbisesini giymemişse, koku sürünüp tertemiz giyinmeden Cuma namazına gitmezdi.*[19]

١٨ - حدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي بَكْرِ بْنِ حَزْمٍ ، عَمَّنْ حَدَّثَهُ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ : أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ : لأَنْ يُصَلِّيَ أَحَدُكُمْ بِظَهْرِ الحَرَّةِ ، خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَنْ يَقْعُدَ ، حَتَّى إِذَا قَامَ الإِمَامُ يَخْطُبُ ، جَاءَ يَتَخَطَّى رِقَابَ النَّاسِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ .

قَالَ مَالِكٌ : السُّنَّةُ عِنْدَنَا أَنْ يَسْتَقْبِلَ النَّاسُ الإِمَامَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ ، إِذَا أَرَادَ أَنْ يَخْطُبَ ، مَنْ كَانَ مِنْهُمْ يَلِي الْقِبْلَةَ وَغَيْرَهَا .

18. Ebû Hüreyre (r.a.) der ki: Cuma namazına gecikerek imam hutbeye çıktıktan sonra mescide gidip, insanların omuzlarına basarak ön saflara geçmeye çalışmanızdan, namazı Zahru'l-Harre'de (Medine'nin dışında) kılmanız daha hayırlıdır.[20]

İmam Mâlik der ki: *Bize göre sünnet olan, imam Cuma hutbesini okurken cemaatin imama yönelmesidir.*

(19) Ebu Davud (Salât, 2/212), Abdullah b. Selâm'dan mevsul olarak rivayet etmiştir. Ayrıca bkz. İbn Mace, Ebvabu İkâmeti's-Salât, 5/83; Şeybanî 224.

(20) Cemaati rahatsız ederek ön saflara doğru ilerlemek doğru değildir. Ayrıca, camiye erken gelenler de ön saflarda boşluk bırakmadan yer tutmalıdırlar.

9. CUMA NAMAZINDA KIRAAT VE ÖZÜRSÜZ CUMA NAMAZINI TERKETMEK

١٩ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ ضَمْرَةَ بْنِ سَعِيدٍ الْمَازِنِيِّ ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِ اللهِ ابْنِ عُتْبَةَ بْنِ مَسْعُودٍ ؛ أَنَّ الضَّحَّاكَ بْنَ قَيْسٍ ، سَأَلَ النُّعْمَانَ بْنَ بَشِيرٍ : مَاذَا كَانَ يَقْرَأُ بِهِ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَوْمَ الْجُمُعَةِ ، عَلَى إِثْرِ سُورَةِ الْجُمُعَةِ ؟ قَالَ : كَانَ يَقْرَأُ ﴿ هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ الْغَاشِيَةِ ﴾ .

19. Utbe b. Mes'ud'un torunu Ubeydullah'tan , Dahhak b. Kays, Numan b. Beşir'e (r.a.), Resûlullah'ın Cuma günü Cuma Sûresini bitirdikten sonra hangi sûreyi okuduğunu sordu. O da:

«— Hel etâke hadisul gaşiyeh» sûresini okurdu, dedi.[21]

٢٠ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ صَفْوَانَ بْنِ سُلَيْمٍ (قَالَ مَالِكٌ : لا أَدْرِي أَعَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَمْ لا) أَنَّهُ قَالَ : « مَنْ تَرَكَ الْجُمُعَةَ ثَلاثَ مَرَّاتٍ ، مِنْ غَيْرِ عُذْرٍ وَلا عِلَّةٍ ، طَبَعَ اللهُ عَلَى قَلْبِهِ » .

20. İmam Mâlik, Safvan b. Süleym'den rivayet olunan **«Özürsüz ve sebepsiz üç kere Cuma namazını terk eden kimsenin, Allah kalbini mühürler.»**[22] hadisi hakkında: *«Resûlullah'dan mı rivayet etti, yoksa kendi görüşü müdür, bilmiyorum» dedi.*[23]

(21) Müslim, Cum'a, 7/63. Ayrıca bkz. Şeybanî, 226.

(22) Allah kalbini mühürler demek; ondan lütuflarını esirger, kalbine hayır şeyler girmez, kalbi kararır ve katılaşır, demektir.

(23) İbn Abdilber der ki: «Bu hadis, çeşitli yollarla müsneddir; ama en güzeli, Ebu'l-Ca'd ed-Damrî hadisidir.»
Ebu Davud, Salât, 2/203; Tirmizî, Cum'a, 4/7; Nesaî, Cum'a, 14/2; İbn Mace, Ebvâbu İkameti's-Salât, 5/93.

٢١ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ خَطَبَ خُطْبَتَيْنِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ ، وَجَلَسَ بَيْنَهُمَا .

21. Cafer b. Muhammed babası Muhammed'den rivayeten der ki: Resûlullah (s.a.v.) Cuma günü iki hutbe okudu ve ikisi arasında oturdu.[24]

(24) İbn Abdilber der ki: Muvatta ravileri de bu şekilde mürsel olarak rivayet etmiştir.
Buhari (Cum'a, 11/27, 30) İbn Ömer'den mevsul olarak nakleder. Ayrıca bkz. Müslim, Cum'a, 7/33.

٦ - كتاب الصلاة فى رمضان

6

RAMAZAN'DAKİ NAMAZ (TERAVİH) KİTABI

1. RAMAZAN'DA TERAVİH NAMAZINA TEŞVİK

١ - **حدّثني** يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ ، عَنْ عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ صَلَّى فِي الْمَسْجِدِ ذَاتَ لَيْلَةٍ ، فَصَلَّى بِصَلاَتِهِ نَاسٌ . ثُمَّ صَلَّى اللَّيْلَةَ الْقَابِلَةَ ، فَكَثُرَ النَّاسُ . ثُمَّ اجْتَمَعُوا مِنَ اللَّيْلَةِ الثَّالِثَةِ أَوِ الرَّابِعَةِ ، فَلَمْ يَخْرُجْ إِلَيْهِمْ رَسُولُ اللهِ ﷺ . فَلَمَّا أَصْبَحَ ، قَالَ : « قَدْ رَأَيْتُ الَّذِي صَنَعْتُمْ ، وَلَمْ يَمْنَعْنِي مِنَ الْخُرُوجِ إِلَيْكُمْ ، إِلاَّ أَنِّي خَشِيتُ أَنْ تُفْرَضَ عَلَيْكُمْ » وَذٰلِكَ فِي رَمَضَانَ .

1. Hz. Aişe (r.a.) anlattı: Bir gece Resûlullah teravih namazını kıldı. Cemaat de beraberinde kıldı. İkinci gece yine kıldı, o gece cemaat çoğaldı. Daha sonra üçüncü «veya dördüncü» gece cemaat toplandı, fakat Resûlullah (teravihi kıldırmak için) gitmedi. Sabah olunca: «**Gece toplanıldığını gördüm, ama teravih namazının size farz kılınmasından korktuğum için, çıkıp size teravih kıldırmadım.**» buyurdu. Bu hadise Ramazan'da olmuştu.[1]

٢ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ عَوْفٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ ، كَانَ يُرَغِّبُ فِي قِيَامِ رَمَضَانَ ، مِنْ غَيْرِ أَنْ يَأْمُرَ بِعَزِيمَةٍ . فَيَقُولُ : « مَنْ قَامَ رَمَضَانَ إِيمَانًا وَاحْتِسَابًا ، غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ » .

قَالَ ابْنُ شِهَابٍ : فَتُوُفِّيَ رَسُولُ اللهِ ﷺ ، وَالأَمْرُ عَلَى ذٰلِكَ . ثُمَّ كَانَ الأَمْرُ عَلَى ذٰلِكَ فِي خِلاَفَةِ أَبِي بَكْرٍ ، وَصَدْرًا مِنْ خِلاَفَةِ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ .

(1) Müslim, Salâtu'l-Musafirin, 6/178. Ayrıca bkz. Şeybanî, 238.

2. Ebû Hüreyre (r.a.)'den: Resûlullah (s.a.v.) kesin emir vermeksizin Ramazanda teravih namazına teşvik ederek: «**Kim inanarak ve Allah'ın rızasını düşünerek Ramazanı ihya ederse geçmiş günahları affolunur,**»[2] buyurdu.

İbn Şihab der ki: Resûlullah'ın vefatına kadar teravih namazı cemaatle kılınmadı. (Herkes kendi kendine kılardı.) Hz. Ebû Bekir'in hilafetinde ve Hz. Ömer'in hilafetinin ilk zamanlarında da böyle devam etti.[3]

(2) Ramazan'ın ihyası; teravih namazını kılmak, Kur'an okumak, fakirleri gözetmek... gibi ibadet ve güzel işler yaparak olur.
(3) Buharî, Salâtu't-Teravih, 31/1; Müslim, Salâtu'l-Musafirîn, 6/174.

2. TERAVİHİ CEMAATLE KILMAK

٣ - حدّثني مَالِكٌ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ عَبْدٍ الْقَارِيِّ : أَنَّهُ قَالَ : خَرَجْتُ مَعَ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ ، فِي رَمَضَانَ إِلَى الْمَسْجِدِ ، فَإِذَا النَّاسُ أَوْزَاعٌ مُتَفَرِّقُونَ . يُصَلِّي الرَّجُلُ لِنَفْسِهِ ، وَيُصَلِّي الرَّجُلُ فَيُصَلِّي بِصَلاتِهِ الرَّهْطُ . فَقَالَ عُمَرُ : وَاللهِ إِنِّي لأَرَانِي لَوْ جَمَعْتُ هٰؤُلاَءِ عَلَى قَارِىءٍ وَاحِدٍ لَكَانَ أَمْثَلَ . فَجَمَعَهُمْ عَلَى أُبَيِّ بْنِ كَعْبٍ . قَالَ : ثُمَّ خَرَجْتُ مَعَهُ لَيْلَةً أُخْرَى ، وَالنَّاسُ يُصَلُّونَ بِصَلاَةِ قَارِئِهِمْ . فَقَالَ عُمَرُ : نِعْمَتِ الْبِدْعَةُ هٰذِهِ ، وَالَّتِي تَنَامُونَ عَنْهَا أَفْضَلُ مِنَ الَّتِي تَقُومُونَ . يَعْنِي آخِرَ اللَّيْلِ . وَكَانَ النَّاسُ يَقُومُونَ أَوَّلَهُ .

3. Abdurrahman b. Abdülkâri anlatır: Ramazan'da Hz. Ömer'le beraber mescide gittik. Cemaat dağınık vaziyette, kimi kendi başına, kimi birkaç kişilik cemaate imam olarak teravih kılıyorlardı. Bu vaziyeti gören Ömer (r.a.) «Vallahi bunları bir imamın arkasında toplasam, daha iyi olur» dedi. Hemen Übey b. K'âb'ı imam yaparak cemaatle kılmalarını emretti. Daha sonra başka bir gece onunla mescide gittim, teravihi cemaatle kılıyorlardı. Bunun üzerine Ömer (r.a.) «Bu ne güzel bid'attir. Sabaha karşı uyuyakalıp teheccüdü kaçırmanız, akşam geç vakte kadar uyanık kalıp sabah namazını kaçırmanızdan daha hayırlıdır,» dedi. İnsanlar akşam ibadetini uzatarak sabah erken kalkamıyorlardı.[4]

٤ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يُوسُفَ ، عَنِ السَّائِبِ بْنِ يَزِيدَ : أَنَّهُ قَالَ : أَمَرَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ أُبَيَّ بْنَ كَعْبٍ وَتَمِيمًا الدَّارِيَّ أَنْ يَقُومَا لِلنَّاسِ بِإِحْدَى عَشْرَةَ رَكْعَةً . قَالَ : وَقَدْ كَانَ الْقَارِئُ يَقْرَأُ بِالْمِئِينَ ، حَتَّى كُنَّا نَعْتَمِدُ عَلَى الْعِصِيِّ مِنْ طُولِ الْقِيَامِ . وَمَا كُنَّا نَنْصَرِفُ إِلا فِي فُرُوعِ الْفَجْرِ .

(4) Buharî, Salâtu't-Teravîh, 31/1, Ayrıca bkz. Şeybanî, 241.

4. Saib b. Yezid'den: Hz. Ömer (r.a.), Übey b. K'âb ve Temimu'd-Dari'ye (Ramazan geceleri) cemaate imam olarak onbir rekat namaz kıldırmalarını emretti. İmam namazda ayet sayısı yüzü geçen sûrelerden okuyor, hatta uzun süre ayakta durmaya mecalimiz kalmıyor, bastonlara dayanıyorduk. Namazdan ancak şafak yaklaşınca dönüyorduk.[5]

٥ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ رُومَانَ ؛ أَنَّهُ قَالَ : كَانَ النَّاسُ يَقُومُونَ فِي زَمَانِ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ ، فِي رَمَضَانَ ، بِثَلاَثٍ وَعِشْرِينَ رَكْعَةً .

5. Yezid b. Rûmân rivayet eder: Müslümanlar Hz. Ömer'in (r.a.) hilafeti zamanında, Ramazan'da 23 rekât teravih namazı kılıyorlardı.

٦ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ دَاوُدَ بْنِ الْحُصَيْنِ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ الأَعْرَجَ يَقُولُ : مَا أَدْرَكْتُ النَّاسَ إِلا وَهُمْ يَلْعَنُونَ الْكَفَرَةَ فِي رَمَضَانَ . قَالَ : وَكَانَ الْقَارِىءُ يَقْرَأُ سُورَةَ الْبَقَرَةِ فِي ثَمَانِ رَكَعَاتٍ . فَإِذَا قَامَ بِهَا فِي اثْنَتَيْ عَشْرَةَ رَكْعَةً ، رَأَى النَّاسُ أَنَّهُ قَدْ خَفَّفَ .

6. A'rac rivayet eder: Ramazan'da müslümanlar (Kunut dualarında) kâfirlere beddua ediyorlardı. İmam, Bakara sûresini 8 rekât teravih namazında okuyordu. Geri kalan 12 rekâtta bu sureyi okuduğu vakit, cemaat: "İmam az okudu", diye düşünüyorlardı.

٧ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ ؛ قَالَ سَمِعْتُ أَبِي يَقُولُ : كُنَّا نَنْصَرِفُ فِي رَمَضَانَ ، فَنَسْتَعْجِلُ الْخَدَمَ بِالطَّعَامِ ، مَخَافَةَ الْفَجْرِ .

وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّ ذَكْوَانَ ، أَبَا عَمْرٍو (وَكَانَ عَبْدًا لِعَائِشَةَ ، زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ ، فَأَعْتَقَتْهُ ، عَنْ دُبُرٍ مِنْهَا) كَانَ يَقُومُ يَقْرَأُ لَهَا فِي رَمَضَانَ .

7. Abdullah b. Ebî Bekir'den: Babam: «Ramazanda teravih namazından dönünce, şafak atar korkusuyla hizmetçilere sahur yemeğini çabuk hazırlamalarını söylüyorduk,» derdi.

Urve'den: Hz. Âişe'nin azatlısı Zekvan, Ramazan'da ona Kur'an okurdu. Yani Âişe validemize teravih kıldırırdı.

(5) Bu hadisteki 11 rekât namazın 8'i teravih, 3'ü vitir namazıdır. Bundan sonraki hadiste 23 rekâtin 20'si teravih, 3'ü vitir namazıdır. Bu hadisler ve diğer hadisler toplu olarak bir arada mütalâa edildiğinde ashabı kirâmın teravih namazını çok zaman 20 rekât, bazan da 8 rekât kıldıkları sonucuna varılır.

(٧) كتـاب صـلاة الليـل

7

GECE NAMAZLARI (TEHECCÜD) KİTABI

1. GECE NAMAZI —ÖZELLİKLE TEHECCÜD NAMAZI—

١ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ ، عَنْ رَجُلٍ عِنْدَهُ رِضًا ؛ أَنَّهُ أَخْبَرَهُ . أَنَّ عَائِشَةَ زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ أَخْبَرَتْهُ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « مَا مِنِ امْرِىءٍ تَكُونُ لَهُ صَلاَةٌ بِلَيْلٍ ، يَغْلِبُهُ عَلَيْهَا نَوْمٌ ، إِلا كَتَبَ اللهُ لَهُ أَجْرَ صَلاَتِهِ ، وَكَانَ نَوْمُهُ عَلَيْهِ صَدَقَةً » .

1. Said b. Cübeyr yanındaki itimat ettiği bir adamdan, o da Resûlü Ekrem'in zevcesi Hz. Âişe'den şu hadisi rivayet eder: Resûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: **«Gece namaz kılmayı âdet edinen kimse uyuyakalır da teheccüd namazına kalkamazsa, Allah ona teheccüd sevabını yazar, uyuması da sadaka sayılır.»**[1]

٢ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي النَّضْرِ ، مَوْلَىٰ عُمَرَ بْنِ عُبَيْدِ اللهِ ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ، عَنْ عَائِشَةَ ، زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ ، أَنَّهَا قَالَتْ : كُنْتُ أَنَامُ بَيْنَ يَدَىْ رَسُولِ اللهِ ﷺ وَرِجْلاَىَ فِي قِبْلَتِهِ . فَإِذَا سَجَدَ غَمَزَنِي ، فَقَبَضْتُ رِجْلَيَّ . فَإِذَا قَامَ بَسَطْتُهُمَا . قَالَتْ : وَالْبُيُوتُ يَوْمَئِذٍ لَيْسَ فِيهَا مَصَابِيحُ .

2. Âişe (r.a.) anlatıyor: Resûlü Ekrem geceleri teheccüd namazı kıldığında, önünde yatıyordum, ayaklarım secde yerine uzanırdı. Secde yaparken eliyle bana dokunur ayağımı çeker, secdeden kalkınca uzatırdım. O zamanlar evlerde kandil yanmazdı.[2]

(1) Ebu Davud, Tatavvu, 5/20; Nesaî, Kıyâmu'l-Leyl, 20/61. Ayrıca bkz. Şeybanî, 167.
Teheccüd namazı; gece uykudan kalkıp kılınan bir namazdır. Diğer nafile namazlardan daha faziletlidir. Peygamberimiz (s.a.v.) teheccüd namazını, en çok sekiz, enaz iki rekat olarak kılmıştır.
(2) Buharî, Salât, 8/22; Müslim, Salât, 4/272.

٣ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ . قَالَ : « إِذَا نَعَسَ أَحَدُكُمْ فِي صَلَاتِهِ ، فَلْيَرْقُدْ حَتَّى يَذْهَبَ عَنْهُ النَّوْمُ . فَإِنَّ أَحَدَكُمْ إِذَا صَلَّى وَهُوَ نَاعِسٌ ، لَا يَدْرِي لَعَلَّهُ يَذْهَبُ يَسْتَغْفِرُ ، فَيَسُبُّ نَفْسَهُ » .

3. Resûlullah'ın zevcesi Âişe (r.a.) rivayet eder: Resûlullah (s.a.v.) buyurdular ki: «**Namazda uyuklayanınız yatsın uykusunu aldıktan sonra namazını kılsın. Zira uyuklayarak namaz kılan belki de farkında olmadan istiğfar edeceği yerde kendine küfreder.**»[3]

٤ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أَبِي حَكِيمٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ ، سَمِعَ امْرَأَةً مِنَ اللَّيْلِ تُصَلِّي . فَقَالَ : « مَنْ هٰذِهِ ؟ » فَقِيلَ لَهُ : هٰذِهِ الْحَوْلَاءُ بِنْتُ تُوَيْتٍ ، لَا تَنَامُ اللَّيْلَ . فَكَرِهَ ذٰلِكَ رَسُولُ اللهِ ﷺ ، حَتَّى عُرِفَتِ الْكَرَاهِيَةُ فِي وَجْهِهِ . ثُمَّ قَالَ : « إِنَّ اللهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى لَا يَمَلُّ حَتَّى تَمَلُّوا . اكْلَفُوا مِنَ الْعَمَلِ مَا لَكُمْ بِهِ طَاقَةٌ » .

4. İsmail b. Ebi Hâkim'e şöyle rivayet edildi: Resûlullah (s.a.v.) gece namazı kılan bir kadını işitince:

«—**Bu kimdir?**» dedi. Ona:

«Tüveyt'in kızı Havlâ'dır. Geceleri uyumaz,» dediler. Resûlullah (s.a.v.) bütün gece namaz kılmasını hoş görmedi. Hatta kızdığı yüzünden okundu. Daha sonra şöyle buyurdu: «**Siz ibadetten usanıp ayrılmadıkça, Allahü Teâlâ ecir ve sevabınızı kesmez. Kendinizi yorup usandırmadan devam edebileceğiniz şekilde amel edin.**»[4]

(3) Yani dua ederken farkında olmadan beddua eder.
Buharî, Vudû, 4/53; Müslim, Salâtu'l-Musafirîn, 6/222.

(4) İbn Abdilber der ki: Bu İsmail rivayetiyle, munkatı'dır.
Buharî (İman, 2/32), Hz. Aişe'den mevsul olarak rivayet eder. Ayrıca bkz. Müslim, Salâtu'l-Musafirîn, 6/220.

٥ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ ، عَنْ أَبِيهِ : أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ كَانَ يُصَلِّي مِنَ اللَّيْلِ مَا شَاءَ اللهُ . حَتَّى إِذَا كَانَ مِنْ آخِرِ اللَّيْلِ ، أَيْقَظَ أَهْلَهُ لِلصَّلاَةِ . يَقُولُ لَهُمْ : الصَّلاَةَ ، الصَّلاَةَ . ثُمَّ يَتْلُو هٰذِهِ الآيَةَ ﴿ وَأْمُرْ أَهْلَكَ بِالصَّلاَةِ وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَا لا نَسْأَلُكَ رِزْقًا نَحْنُ نَرْزُقُكَ وَالْعَاقِبَةُ لِلتَّقْوَى ﴾ .

5. Eslem'den: Ömer b. el-Hattap (r.a.) geceleri dilediği kadar namaz kılar, sabaha karşı: «Namaza kalkın, namaza kalkın,» diye ev halkını namaza kaldırır, daha sonra şu âyeti okurdu: «***Ehline (Ev halkına) namaz kılmalarını emret, sen de namaza devam et. Senden rızık istemiyoruz. Seni biz rızklandırıyoruz. Mutlu son, takva sahiplerinindir.***»[5]

٦ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيَّبِ كَانَ يَقُول : يُكْرَهُ النَّوْمُ قَبْلَ الْعِشَاءِ ، وَالْحَدِيثُ بَعْدَهَا .

6. Said b. el-Müseyyeb: «Yatsı namazını kılmadan önce uyumak ve yatsı namazından sonra konuşmak mekruhtur.»[6] derdi.[7]

٧ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ ، أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ يَقُولُ : صَلاَةُ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ مَثْنَى مَثْنَى . يُسَلِّمُ مِنْ كُلِّ رَكْعَتَيْنِ .

قَالَ مَالِكٌ : وَهُوَ الأَمْرُ عِنْدَنَا .

7. Abdullah b. Ömer (r.a.) der ki: Gece ve gündüz (Nafile) namazlar ikişer ikişerdir. Her iki rekâtta bir selâm verilir.

İmam Mâlik der ki: Bize göre de böyledir. (Yani sünnet ve nafile namazlarda iki rekâtta bir selâm verilir.)

(5) Taha sûresi 132.

(6) Zira, yatsıyı kılmadan uyuyan kimse belki uyanamaz, yatsı namazı kazaya kalır. Yatsı namazından sonra sohbete dalınca da gece, yani teheccüt namazına kalkamaz.

(7) Buharî, Mevakît, 9/3; Müslim, Mesâcid, 5/236.

2. RESULÜ EKREM (S.A.V.)'İN VİTİR NAMAZI

٨ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ ، عَنْ عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ ، كَانَ يُصَلِّي مِنَ اللَّيْلِ إِحْدَى عَشْرَةَ رَكْعَةً ، يُوتِرُ مِنْهَا بِوَاحِدَةٍ . فَإِذَا فَرَغَ ، اضْطَجَعَ عَلَى شِقِّهِ الأَيْمَنِ .

8. Resûlullah'ın zevcesi Âişe (r.a.)'den: Resûlullah (s.a.v.) gece onbir rekât namaz kılardı, birini tek kılardı. Namazı bitirince sağ tarafına yatardı.[8]

٩ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ الْمَقْبُرِيِّ ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ عَوْفٍ : أَنَّهُ سَأَلَ عَائِشَةَ ، زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ ، كَيْفَ كَانَتْ صَلاَةُ رَسُولِ اللهِ ﷺ فِي رَمَضَانَ ؟ فَقَالَتْ : مَا كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَزِيدُ فِي رَمَضَانَ ، وَلاَ فِي غَيْرِهِ ، عَلَى إِحْدَى عَشْرَةَ رَكْعَةً . يُصَلِّي أَرْبَعًا ، فَلاَ تَسْأَلْ عَنْ حُسْنِهِنَّ وَطُولِهِنَّ . ثُمَّ يُصَلِّي أَرْبَعًا ، فَلاَ تَسْأَلْ عَنْ حُسْنِهِنَّ وَطُولِهِنَّ . ثُمَّ يُصَلِّي ثَلاَثًا . فَقَالَتْ عَائِشَةُ : فَقُلْتُ : يَا رَسُولَ اللهِ ! أَتَنَامُ قَبْلَ أَنْ تُوتِرَ ؟ فَقَالَ : « يَاعَائِشَةُ إِنَّ عَيْنَيَّ تَنَامَانِ ، وَلاَ يَنَامُ قَلْبِي » .

9. Abdurrahman b. Avf'ın oğlu Ebû Seleme'den: Resûlullah'ın zevcesi Âişe'ye:

«— Ramazan'da Resûlullah'ın namazı nasıldı?» diye sordum, O da:

«— Resûlullah (s.a.v.), ne Ramazanda ne de başka zaman (gece namazında) onbir rekâttan fazla kılmazdı, dört rekât kılar, güzelliğini ve uzunluğunu sorma. Sonra dört rekât kılar, güzelliğini ve uzunluğunu sorma. Daha sonra üç rekât (vitir namazı) kılardı.» diye cevap verdi.

Âişe (r.a.) der ki: Hz. Peygamber'e:

«— Ya Resûlallah vitiri kılmadan mı uyuyorsun?» dedim.

(8) Müslim, Salâtu'l-Musafirîn, 6/121. Ayrıca bkz. Şeybanî, 165

«— Ya Âişe (r.a.) gözlerim uyur, ama kalbim uyumaz.» buyurdu.[9]

١٠ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ ، قَالَتْ : كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يُصَلِّى بِاللَّيْلِ ثَلاَثَ عَشْرَةَ رَكْعَةً . ثُمَّ يُصَلِّى - إِذَا سَمِعَ النِّدَاءَ بِالصُّبْحِ - رَكْعَتَيْنِ خَفِيفَتَيْنِ .

10. Mü'minlerin annesi Âişe (r.a.)'den: Resûlullah (s.a.v.) gece onüç rekât namaz kılardı. Daha sonra sabah namazı ezanını duyunca kıyamlarında kısa okuyarak İki rekât (sabah namazının sünnetini) kılardı.[10]

١١ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ مَخْرَمَةَ بْنِ سُلَيْمَانَ ، عَنْ كُرَيْبٍ ، مَوْلَى ابْنِ عَبَّاسٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عَبَّاسٍ أَخْبَرَهُ : أَنَّهُ بَاتَ لَيْلَةً عِنْدَ مَيْمُونَةَ ، زَوْجِ النَّبِىِّ ﷺ . وَهِىَ خَالَتُهُ . قَالَ : فَاضْطَجَعْتُ فِى عَرْضِ الْوِسَادَةِ ، وَاضْطَجَعَ رَسُولُ اللهِ ﷺ وَأَهْلُهُ ، فِى طُولِهَا . فَنَامَ رَسُولُ اللهِ ﷺ . حَتَّى إِذَا انْتَصَفَ اللَّيْلُ ، أَوْ قَبْلَهُ بِقَلِيلٍ ، أَوْ بَعْدَهُ بِقَلِيلٍ ، اسْتَيْقَظَ رَسُولُ اللهِ ﷺ . فَجَلَسَ يَمْسَحُ النَّوْمَ عَنْ وَجْهِهِ بِيَدِهِ . ثُمَّ قَرَأَ الْعَشْرَ الآيَاتِ الْخَوَاتِمَ مِنْ سُورَةِ آلِ عِمْرَانَ . ثُمَّ قَامَ إِلَى شَنٍّ مُعَلَّقٍ فَتَوَضَّأَ مِنْهُ ، فَأَحْسَنَ وُضُوءَهُ . ثُمَّ قَامَ يُصَلِّى .

قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ : فَقُمْتُ فَصَنَعْتُ مِثْلَ مَا صَنَعَ . ثُمَّ ذَهَبْتُ فَقُمْتُ إِلَى جَنْبِهِ ، فَوَضَعَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَدَهُ الْيُمْنَى عَلَى رَأْسِى ، وَأَخَذَ بِأُذُنِى الْيُمْنَى يَفْتِلُهَا . فَصَلَّى رَكْعَتَيْنِ . ثُمَّ رَكْعَتَيْنِ . ثُمَّ رَكْعَتَيْنِ . ثُمَّ رَكْعَتَيْنِ . ثُمَّ رَكْعَتَيْنِ . ثُمَّ أَوْتَرَ . ثُمَّ اضْطَجَعَ ، حَتَّى أَتَاهُ الْمُؤَذِّنُ . فَصَلَّى رَكْعَتَيْنِ خَفِيفَتَيْنِ ، ثُمَّ خَرَجَ ، فَصَلَّى الصُّبْحَ .

11. Abdullah b. Abbas (r.a.) anlatıyor: Bir gece Resûlü Ekrem'in zevcesi teyzem Meymune'nin yanında kaldım, başımı Resûlullah'ın yastığının kenarına koyarak yattım. Hz. Peygamber uyudu. Gece yarısı olunca veya biraz önce, yahut biraz sonra

(9) Buharî, Salâtu't-Teravîh, 31/1; Müslim, Salâtu'l-Musafirîn, 6/125. Kalbin manevî canlılığı güçlenince, beden uyuduğunda da uyanık kalır. Bu, peygamberlere özgü bir durumdur.

(10) Müslim, Salâtu'l-Musafirîn, 6/123. Bu 13 rekâtın onu teheccüt, üçü vitir namazıdır. Resûlü Ekrem teheccüt namazını çoğu zaman sekiz rekât, bazen de on rekât kılardı.

uyanıp oturdu. Eliyle gözlerini sildikten sonra Âli İmran sûresinin son on âyetini okudu. Daha sonra kalktı, asılı kırbadaki su ile abdest aldı.[11] Öyle güzel abdest aldı ki! Sonra (teheccüd) namazını kıldı.

İbni Abbas der ki: Ben de kalktım, onun yaptığı gibi yaptım. Sonra gidip yanına durdum. Resûlullah (s.a.v.) sağ elini başıma koydu, sağ kulağımı ovdu. İki rekât namaz kıldı. Sonra iki rekât, sonra iki rekât, sonra iki rekât, sonra iki rekât, sonra yine iki rekât kıldı. Daha sonra bir rekât kıldı ve yattı. Müezzin gelince kalkıp kıyamında kısa okuyarak iki rekât (sabah namazının sünnetini) kıldıktan sonra çıktı, sabah namazını kıldırdı.[12]

١٢ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ قَيْسِ ابْنِ مَخْرَمَةَ أَخْبَرَهُ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ خَالِدٍ الْجُهَنِيِّ ؛ أَنَّهُ قَالَ : لأَرْمُقَنَّ اللَّيْلَةَ صَلاَةَ رَسُولِ اللهِ ﷺ . قَالَ : فَتَوَسَّدْتُ عَتَبَتَهُ ، أَوْ فُسْطَاطَهُ . فَقَامَ رَسُولُ اللهِ ﷺ ، فَصَلَّى رَكْعَتَيْنِ ، طَوِيلَتَيْنِ طَوِيلَتَيْنِ طَوِيلَتَيْنِ . ثُمَّ صَلَّى رَكْعَتَيْنِ ، وَهُمَا دُونَ اللَّتَيْنِ قَبْلَهُمَا . ثُمَّ صَلَّى رَكْعَتَيْنِ وَهُمَا دُونَ اللَّتَيْنِ قَبْلَهُمَا . ثُمَّ صَلَّى رَكْعَتَيْنِ وَهُمَا دُونَ اللَّتَيْنِ قَبْلَهُمَا . ثُمَّ صَلَّى رَكْعَتَيْنِ وَهُمَا دُونَ اللَّتَيْنِ قَبْلَهُمَا . ثُمَّ صَلَّى رَكْعَتَيْنِ وَهُمَا دُونَ اللَّتَيْنِ قَبْلَهُمَا . ثُمَّ أَوْتَرَ . فَتِلْكَ ثَلاَثَ عَشْرَةَ رَكْعَةً .

12. Zeyd b. Hâlid el-Cühenî anlatıyor: Bir gece Resûlullah (s.a.v.)'in (teheccüd) namazını gözetlemek kastıyla gittim. Kapısının eşiğine dayandım. Resûlullah (s.a.v.) (gece yarısı) kalktı, uzun uzun okuyarak iki rekât namaz kıldı. Sonra onlardan biraz daha kısa iki rekât kıldı, sonra biraz daha az okuyarak iki rekât kıldı, sonra biraz daha az okuyarak iki rekât kıldı, sonra biraz daha az okuyarak iki rekât kıldı, sonra biraz daha az okuyarak iki rekât kıldı, daha sonra bir rekât kıldı. Tamamı, onüç rekâttır.[13]

(11) Kırba: Sakaların (evvelce) kullandığı ince köseleden veya deriden yapılmış su kabı, saka tulumu.

(12) Buharî, Vudû, 4/36; Müslim, Salâtu'l-Musafirîn, 6/182.

(13) Müslim, Salâtu'l-Musafirîn, 6/195. Ayrıca bkz. Şeybanî, 166.
Hz. Peygamber; bu hadislerden de anlaşıldığı gibi, Vitir namazını kılarken iki rekâtta selâm verir, bir rekâtı tek kılardı. İmam Malik ve İmam Şafiî bu hadislere göre amel etmişlerdir. Bazen de üç rekât vitir namazını bir selâmla kılardı. Ebû Hanife de buna göre amel etmiştir.

3. VİTİR NAMAZININ EMREDİLİŞİ

١٣ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ وَعَبْدِ اللهِ بْنِ دِينَارٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ رَجُلاً سَأَلَ رَسُولَ اللهِ ﷺ عَنْ صَلاةِ اللَّيْلِ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : « صَلاةُ اللَّيْلِ مَثْنَىٰ مَثْنَىٰ . فَإِذَا خَشِيَ أَحَدُكُمُ الصُّبْحَ ، صَلَّى رَكْعَةً وَاحِدَةً ، تُوتِرُ لَهُ مَا قَدْ صَلَّى » .

13. Abdullah b. Ömer (r.a.)'den: Resûlullah (s.a.v.) kendisinden gece namazını soran bir adama: «**Gece namazı ikişer ikişer kılınır. Şafak atmasından korktuğunuz vakit vitri tek rekât olarak kılarsınız**» buyurdu.[14]

١٤ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَىٰ بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَىٰ بْنِ حَبَّانَ ، عَنِ ابْنِ مُحَيْرِيزٍ ؛ أَنَّ رَجُلاً مِنْ بَنِي كِنَانَةَ يُدْعَى الْمُخْدِجِيَّ ، سَمِعَ رَجُلاً بِالشَّامِ يُكَنَّى أَبَا مُحَمَّدٍ ، يَقُولُ : إِنَّ الْوِتْرَ وَاجِبٌ . فَقَالَ الْمُخْدَجِيُّ : فَرُحْتُ إِلَى عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ ، فَاعْتَرَضْتُ لَهُ وَهُوَ رَائِحٌ إِلَى الْمَسْجِدِ . فَأَخْبَرْتُهُ بِالَّذِي قَالَ أَبُو مُحَمَّدٍ . فَقَالَ عُبَادَةُ : كَذَبَ أَبُو مُحَمَّدٍ . سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ : « خَمْسُ صَلَوَاتٍ كَتَبَهُنَّ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ عَلَى الْعِبَادِ . فَمَنْ جَاءَ بِهِنَّ ، لَمْ يُضَيِّعْ مِنْهُنَّ شَيْئًا ، اسْتِخْفَافًا بِحَقِّهِنَّ ، كَانَ لَهُ عِنْدَ اللهِ عَهْدٌ أَنْ يُدْخِلَهُ الْجَنَّةَ . وَمَنْ لَمْ يَأْتِ بِهِنَّ ، فَلَيْسَ لَهُ عِنْدَ اللهِ عَهْدٌ . إِنْ شَاءَ عَذَّبَهُ وَإِنْ شَاءَ أَدْخَلَهُ الْجَنَّةَ » .

14. İbn Muhayriz anlatıyor: Kinane oğullarından Muhdecî adında bir adam Şam'da Ebû Muhammed künyesiyle tanınan birinin «Vitir namazı vaciptir.» dediğini işitti. Muhdecî der ki: Bunun üzerine Ubade b. es-Sâmit'e gittim. Ona mescide giderken rastladım. Ebû Muhammed'in (vitir namazı vaciptir) dediğini anlattım. Ubade: Ebû Muhammed yalan söylemiş. Resûlullah (s.a.v.): «**Allah kullarına beş vakit namazı farz kıldı. Kim bunları kılarsa, onu cennetine girdireceğine Allah'ın**

(14) Buharî, Vitr, 14/1; Müslim, Salâtu'l-Musafirîn, 6/145, Ayrıca bkz. Şeybanî, 164.

fermanı yoktur. Dilerse ona azap eder, dilerse onu cennete girdirir.»[15] buyurdu, dedi.[16]

١٥ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ عُمَرَ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ يَسَارٍ ، قَالَ : كُنْتُ أَسِيرُ مَعَ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ بِطَرِيقِ مَكَّةَ . قَالَ سَعِيدٌ : فَلَمَّا خَشِيتُ الصُّبْحَ ، نَزَلْتُ ، فَأَوْتَرْتُ ، ثُمَّ أَدْرَكْتُهُ . فَقَالَ لِي عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ : أَيْنَ كُنْتَ ؟ فَقُلْتُ لَهُ : خَشِيتُ الصُّبْحَ ، فَنَزَلْتُ فَأَوْتَرْتُ . فَقَالَ عَبْدُ اللهِ : أَلَيْسَ لَكَ فِي رَسُولِ اللهِ أُسْوَةٌ ؟ فَقُلْتُ : بَلَى ، وَاللهِ ! فَقَالَ : إِنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ كَانَ يُوتِرُ عَلَى الْبَعِيرِ .

15. Said b. Yesar anlatıyor: Mekke yolunda Abdullah b. Ömer'le beraber gidiyordum. Şafak yaklaşınca indim, vitir namazını kıldım. Abdullah'a ulaşınca bana:

«— Neredeydin?» dedi. Ben de:

«— Şafak atmasından korktum, indim, vitir namazını kıldım.» dedim. Bunun üzerine Abdullah:

«— Resûlullah'a uymak istemez misin?» dedi. Ben:

«— Evet, vallahi uymak isterim,» dedim. Abdullah:

«— Resûlullah (s.a.v.) vitir namazını devenin üzerinde kılardı.» dedi.[17]

١٦ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ : أَنَّهُ قَالَ : كَانَ أَبُو بَكْرٍ الصِّدِّيقُ ، إِذَا أَرَادَ أَنْ يَأْتِيَ فِرَاشَهُ ، أَوْتَرَ . وَكَانَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ ، يُوتِرُ آخِرَ اللَّيْلِ . قَالَ سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ : فَأَمَّا أَنَا ، فَإِذَا جِئْتُ فِرَاشِي ، أَوْتَرْتُ .

16. Said b. el-Müseyyeb'den rivayet olundu: Ebû Bekir es-Sıddîk yatacağı vakit vitir namazını kılardı. Ömer b. el-Hattab (r.a.) ise vitir namazını gecenin sonunda (seher vakti) kılardı.

Said b. el-Müseyyeb der ki: Ben, yatağıma gireceğim vakit vitri kılarım.

(15) Namaz kılmak; kişiyi diğer sorumluluk ve görevlerden kurtarmaz. Yalnızca namaz kılıp, başka günah ve kötülükleri yapmakla devam etmek doğru değildir.

(16) Ebu Davud, Vitr, 8/20; Nesaî, Salat, 5/6; ibn Mace, İkamet, 5/194.

(17) Buharî, Vitr, 14/5; Müslim, Salâtu'l-Musafirîn, 6/36.

١٧ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ رَجُلا سَأَلَ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ عَنِ الْوِتْرِ ، أَوَاجِبٌ هُوَ ؟ فَقَالَ عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ : قَدْ أَوْتَرَ رَسُولُ اللهِ ﷺ ، وَأَوْتَرَ الْمُسْلِمُونَ . فَجَعَلَ الرَّجُلُ يُرَدِّدُ عَلَيْهِ ، وَعَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ يَقُولُ : أَوْتَرَ رَسُولُ اللهِ ﷺ ، وَأَوْتَرَ الْمُسْلِمُونَ .

17. İmam Mâlik'e şu hadis rivayet edildi: Bir adam Abdullah b. Ömer'e

«— Vitir namazı vacip midir?» diye sorunca Abdullah:

«— Şüphesiz Resûlullah (s.a.v.) ve müslümanlar vitir namazını kıldılar,» dedi.

Adam aynı soruyu tekrar tekrar sordu, Abdullah b. Ömer de her sorusunda «Resûlullah (s.a.v.) ve müslümanlar vitri kıldılar» diye cevap verdi.

١٨ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، أَنَّهُ بَلَغَهُ ؛ أَنَّ عَائِشَةَ ، زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ ، كَانَتْ تَقُولُ : مَنْ خَشِيَ أَنْ يَنَامَ حَتَّى يُصْبِحَ ، فَلْيُوتِرْ قَبْلَ أَنْ يَنَامَ . وَمَنْ رَجَا أَنْ يَسْتَيْقِظَ آخِرَ اللَّيْلِ ، فَلْيُؤَخِّرْ وِتْرَهُ .

18. Hz. Âişe (r.a.) derdi ki: Şafaktan önce (teheccüd namazı vaktinde) uyanamamasından korkan kimse, vitir namazını yatmadan önce kılsın. Uyanabilen kimse, vitir namazını tehir edip (seher vakti) kılsın.

١٩ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ : كُنْتُ مَعَ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ بِمَكَّةَ . وَالسَّمَاءُ مُغِيمَةٌ . فَخَشِيَ عَبْدُ اللهِ الصُّبْحَ ، فَأَوْتَرَ بِوَاحِدَةٍ . ثُمَّ انْكَشَفَ الْغَيْمُ ، فَرَأَى أَنَّ عَلَيْهِ لَيْلاً ، فَشَفَعَ بِوَاحِدَةٍ . ثُمَّ صَلَّى بَعْدَ ذَلِكَ رَكْعَتَيْنِ رَكْعَتَيْنِ . فَلَمَّا خَشِيَ الصُّبْحَ أَوْتَرَ بِوَاحِدَةٍ .

19. Nâfi' der ki: Mekke'de Abdullah b. Ömer (r.a.)'le beraberdim. Hava bulutluydu. Abdullah şafak atmasından korkarak bir rekât vitir namazı kıldı. Hava açıldıktan sonra, erken olduğunu görünce bir rekât daha kılarak kıldığı tek rekâtı çiftledi, sonra ikişer ikişer dört rekât daha kıldı. Şafak yaklaşınca hemen bir rekât vitir kıldı.[18]

(18) Şeybanî, 251.

٢٠ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ يُسَلِّمُ بَيْنَ الرَّكْعَتَيْنِ وَالرَّكْعَةِ فِي الْوِتْرِ ، حَتَّى يَأْمُرَ بِبَعْضِ حَاجَتِهِ .

20. Nâfi' der ki: Abdullah b. Ömer (r.a.) vitir namazında iki rekâtta selâm verir Hattâ bazı isteklerini bildirir, bir rekât da ayrı kılardı.[19]

٢١ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ؛ أَنَّ سَعْدَ بْنَ أَبِي وَقَّاصٍ كَانَ يُوتِرُ بَعْدَ الْعَتَمَةِ بِوَاحِدَةٍ .

قَالَ مَالِكٌ : وَلَيْسَ عَلَى هٰذَا ، الْعَمَلُ عِنْدَنَا . وَلٰكِنْ أَدْنَى الْوِتْرِ ثَلاَثٌ .

21. İbn Şihab der ki: Sa'd b. Ebi Vakkas (r.a.) yatsıdan sonra bir rekât vitir kılardı.[20]

İmam Mâlik der ki: *Bize göre böyle değildir. Fakat vitir namazının en azı üç rekâttır.*

(19) Şeybanî, 258.
Vitir namazı hususunda mezhepler arasında iki bakımdan ihtilâf vardır.
a) Vacip veya sünnet oluşu.
b) Kılınış şekli,
Hanefi mezhebinde vitir namazı vaciptir. Bir selâmla üç rekât kılınır. Yatsı namazından sonra kılınır. Teheccüt namazına kalkan kimse vitir namazını tehir eder, teheccütten sonra kılar.
Şafiî, Maliki ve Hanbelî mezheplerinde vitir namazı sünneti müekkededir, yani en kuvvetli sünnettir. İki rekâtta bir selâm verilir, bir rekât tek kılınır. Her üç mezhepte de üç rekâtı bir selâmla kılmak caizdir.
Bütün mezheplerde vitir namazının en efdal vakti, teheccüt namazından sonra şafak atmadan öncedir. Hz. Peygamber devamlı böyle kılardı ve bir hadisinde: «**Gece namazlarınızın en sonunda vitir namazı kılın**» buyuruyor. Teheccüte kalkamayanlar, vitri yatsıdan sonra yahut yatmadan önce kılarlar.

(20) Tek rekâtli namaz yoktur. Yatsıdan sonra vitirin de iki rekâtını kıldıktan sonra bir rekât kılmış olabilir.

٢٢ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ دِينَارٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ يَقُولُ : صَلاَةُ الْمَغْرِبِ وِتْرُ صَلاَةِ النَّهَارِ .

قَالَ مَالِكٌ : مَنْ أَوْتَرَ أَوَّلَ اللَّيْلِ ، ثُمَّ نَامَ ، ثُمَّ قَامَ ، فَبَدَا لَهُ أَنْ يُصَلِّيَ فَلْيُصَلِّ ، مَثْنَىٰ مَثْنَىٰ . فَهُوَ أَحَبُّ مَا سَمِعْتُ إِلَيَّ .

22. Abdullah b. Dinar'dan rivayet olundu: Abdullah b. Ömer (r.a.) akşam namazı gündüz namazlarının vitridir, derdi.

İmam Mâlik der ki: *Bir kimse gecenin evvelinde vitir namazını kılar, uyuduktan sonra uyanır,teheccüd namazı kılmak isterse, (teheccüdü) ikişer ikişer kılsın. İşittiğimin en güzeli budur.*[21]

(21) Şeybanî, 249.

4. VİTİR NAMAZINI VAKTİNDE KILAMAYANLARIN ŞAFAK ATTIKTAN SONRA KILMASI

٢٣ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ الْكَرِيمِ بْنِ أَبِي الْمُخَارِقِ الْبَصْرِيِّ ، عَنْ سَعِيدِ ابْنِ جُبَيْرٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عَبَّاسٍ رَقَدَ ، ثُمَّ اسْتَيْقَظَ . فَقَالَ لِخَادِمِهِ : انْظُرْ مَا صَنَعَ النَّاسُ (وَهُوَ يَوْمَئِذٍ قَدْ ذَهَبَ بَصَرُهُ) فَذَهَبَ الْخَادِمُ ثُمَّ رَجَعَ . فَقَالَ : قَدِ انْصَرَفَ النَّاسُ مِنَ الصُّبْحِ . فَقَامَ عَبْدُ اللهِ بْنُ عَبَّاسٍ ، فَأَوْتَرَ ، ثُمَّ صَلَّى الصُّبْحَ .

23. Said b. Cübeyr anlatıyor: Abdullah b. Abbas uykusundan uyandı, hizmetçisine:

«— Bak insanlar ne yaptı?» dedi. (O zamanlar Abdullah'ın gözleri âmâ olmuştu.) Hizmetçi gidip döndükten sonra:

«— İnsanlar sabah namazından dağıldılar,» deyince, Abdullah b. Abbas vitir namazını kıldıktan sonra sabah namazını kıldı.[22]

٢٤ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عَبَّاسٍ ، وَعُبَادَةَ بْنَ الصَّامِتِ ، وَالْقَاسِمَ بْنَ مُحَمَّدٍ ، وَعَبْدَ اللهِ بْنَ عَامِرِ بْنِ رَبِيعَةَ ، قَدْ أَوْتَرُوا بَعْدَ الْفَجْرِ .

24. İmam Mâlik der ki: *Bana Abdullah b. Abbas, Ubade b. es-Samit, el-Kasım b. Muhammed ve Abdullah b. Amir b. Rebia'nın vitir namazlarını şafak attıktan sonra kıldıkları rivayet edildi.* [23]

٢٥ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ مَسْعُودٍ قَالَ : مَا أُبَالِي لَوْ أُقِيمَتْ صَلاَةُ الصُّبْحِ ، وَأَنَا أُوتِرُ .

25. Abdullah b. Mes'ud (r.a.) der ki: Sabah namazına kaamet edilirken de vitir namazı kılabilirim.[24]

(22) Şeybanî, 256
(23) Şeybanî, 253, 254.
(24) Şeybanî, 255.

٢٦ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَىٰ بْنِ سَعِيدٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ : كَانَ عُبَادَةُ بْنُ الصَّامِتِ يَؤُمُّ قَوْمًا فَخَرَجَ يَوْمًا إِلَى الصُّبْحِ . فَأَقَامَ الْمُؤَذِّنُ صَلاَةَ الصُّبْحِ . فَأَسْكَتَهُ عُبَادَةُ حَتَّى أَوْتَرَ ، ثُمَّ صَلَّى بِهِمُ الصُّبْحَ .

26. Yahya b. Said rivayet eder: Ubade b. es-Samit (r.a.) imamlık yapıyordu. Bir gün sabah namazına gitti, müezzin kaamet ederken Ubade onu susturdu. Vitir namazını kıldıktan sonra sabah namazını kıldırdı.[25]

٢٧ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ الْقَاسِمِ ؛ أَنَّهُ قَالَ : سَمِعْتُ عَبْدَ اللهِ بْنَ عَامِرِ بْنِ رَبِيعَةَ يَقُولُ : إِنِّي لأُوتِرُ وَأَنَا أَسْمَعُ الإِقَامَةَ ، أَوْ بَعْدَ الْفَجْرِ (يَشُكُّ عَبْدُ الرَّحْمٰنِ أَيَّ ذٰلِكَ قَالَ) .

27. Abdurrahman b. el-Kasım der ki: Abdullah b. Âmir b. Rebîa'yı (r.a.): «Sabah namazının kaametini işitirken «yahud şafaktan sonra» vitir namazını kılarım,» derken işittim.

(Abdurrahman, Abdullah b. Amirin: Kaamet edilirken mi, yoksa şafaktan sonra mı dediği hususunda şüphe ediyor.)

٢٨ - وحدّثني مَالِكٌ ؛ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ الْقَاسِمِ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَاهُ الْقَاسِمَ بْنَ مُحَمَّدٍ ، يَقُولُ : إِنِّي لأُوتِرُ بَعْدَ الْفَجْرِ .

قَالَ مَالِكٌ : وَإِنَّمَا يُوتِرُ بَعْدَ الْفَجْرِ مَنْ نَامَ عَنِ الْوِتْرِ . وَلا يَنْبَغِي لأَحَدٍ أَنْ يَتَعَمَّدَ ذٰلِكَ ، حَتَّى يَضَعَ وِتْرَهُ بَعْدَ الْفَجْرِ .

28. Kasım b. Muhammed der ki: Şafaktan sonra da vitir namazını kılarım.

Mâlik der ki: *Ancak vitri kılmadan uyuya kalan kimse, şafaktan sonra vitir namazını kılabilir. Yoksa kasden vitir namazını şafaktan sonraya bırakmak caiz değildir.*

(25) Şeybanî, 257.

5. SABAH NAMAZININ SÜNNETİ

٢٩ - **حدّثني** يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ حَفْصَةَ ، زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ ، أَخْبَرَتْهُ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ ، كَانَ إِذَا سَكَتَ الْمُؤَذِّنُ عَنِ الأَذَانِ لِصَلاَةِ الصُّبْحِ صَلَّى رَكْعَتَيْنِ خَفِيفَتَيْنِ ، قَبْلَ أَنْ تُقَامَ الصَّلاَةُ .

29. Resûlü Ekrem'in zevcesi Hafsa (r.a.) rivayet eder: Resûlullah (s.a.v.), müezzin sabah namazı ezanını okuyunca kaamet edilmeden önce kısa okuyarak iki rekât sünnet kılardı.[26]

٣٠ - **وحدّثني** مَالِكٌ ، عَنْ يَحْيَىٰ بْنِ سَعِيدٍ ؛ أَنَّ عَائِشَةَ ، زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ ، قَالَتْ : إِنْ كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ ، لَيُخَفِّفُ رَكْعَتَيِ الْفَجْرِ ، حَتَّى إِنِّي لأَقُولُ : أَقَرَأَ بِأُمِّ الْقُرْآنِ أَمْ لا ؟ .

30. Hz. Âişe (r.a.) der ki: Resûlullah (s.a.v.) sabah namazının sünnetini o kadar hafif kılardı ki kendi kendime acaba Fatihayı okudu mu, yoksa okumadı mı, derdim.[27]

٣١ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ شَرِيكِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي نَمِرٍ ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ؛ أَنَّهُ قَالَ : سَمِعَ قَوْمٌ الإِقَامَةَ ، فَقَامُوا يُصَلُّونَ . فَخَرَجَ عَلَيْهِمْ رَسُولُ اللهِ ﷺ فَقَالَ : « أَصَلاَتَانِ مَعًا ؟ أَصَلاَتَانِ مَعًا ؟ » وَذٰلِكَ فِي صَلاَةِ الصُّبْحِ ، فِي الرَّكْعَتَيْنِ اللَّتَيْنِ قَبْلَ الصُّبْحِ .

31. Ebû Seleme b. Abdurrahman der ki: Bir sabah namazında kaameti işiten cemaatten bir kısmı sünnet kılmaya kalktılar, o sırada Resûlullah (s.a.v.) çıka geldi. Bunları görünce:

(26) Buharî, Ezan, 10/12; Müslim, Salâtu'l-Musafirîn, 6/87. Ayrıca bkz. Şeybanî, 244.

(27) İbn Abdilber der ki: Malik'ten rivayet edenler, bu hadisin mürselliğindoe ihtilafsızdır.

«— İki namaz birden mi kılınıyor, iki namaz birden mi kılınıyor?»[28] buyurdu. Bu, sabahtan önceki iki rekat sabah namazındaydı.

٣٢ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ فَاتَتْهُ رَكْعَتَا الْفَجْرِ ، فَقَضَاهُمَا بَعْدَ أَنْ طَلَعَتِ الشَّمْسُ .

32. Abdullah b. Ömer (r.a.), (bir gün) sabah namazının sünnetini kılamadı, güneş doğduktan sonra kaza etti.[29]

٣٣ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ الْقَاسِمِ ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ ؛ أَنَّهُ صَنَعَ مِثْلَ الَّذِي صَنَعَ ابْنُ عُمَرَ .

33. Kasım b. Muhammed de Abdullah b. Ömer'in yaptığı gibi farzdan önce kılamadığı sabah namazının sünnetini güneş doğduktan sonra kıldı.

(28) Hz. Peygamber iki namaz diye, sabah namazının farzı ile sünnetini kastediyor. Bu hadisten, farza kaamet edilince camide sünnet veya nafileye başlamadan bütün cemaatin farza durması gerektiği anlaşılır.

(29) Hanefi mezhebinde sabah namazının farzından sonra sünnet kılınamadığı için, farza kaamet edilince cemaate ulaşabileceğini kestiren kimse çabucak sünneti kılar, farza yetişir.

٨ - كتاب صلاة الجماعة

8

CEMAATLE NAMAZ KİTABI

1. CEMAATLE KILINAN NAMAZIN YALNIZ KILINAN NAMAZDAN ÜSTÜNLÜĞÜ

١ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « صَلاَةُ الْجَمَاعَةِ تَفْضُلُ صَلاَةَ الْفَذِّ بِسَبْعٍ وَعِشْرِينَ دَرَجَةً » .

1. Abdullah b. Ömer (r.a.)'den: Resûlullah (s.a.v.), **«Cemaatle kılınan namaz, yalnız kılınandan yirmi yedi derece üstündür.»** buyurdu.[1]

٢ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « صَلاَةُ الْجَمَاعَةِ أَفْضَلُ مِنْ صَلاَةِ أَحَدِكُمْ وَحْدَهُ ، بِخَمْسَةٍ وَعِشْرِينَ جُزْءًا » .

2. Ebû Hüreyre (r.a.)'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **«Cemaatle kılınan namaz, yalnız kıldığınız namazdan yirmi beş derece üstündür.»**[2]

٣ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ ، عَنِ الأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ ! لَقَدْ هَمَمْتُ أَنْ آمُرَ بِحَطَبٍ فَيُحْطَبَ ، ثُمَّ آمُرَ بِالصَّلاَةِ فَيُؤَذَّنَ لَهَا ، ثُمَّ آمُرَ رَجُلاً فَيَؤُمَّ النَّاسَ ، ثُمَّ أُخَالِفَ إِلَى رِجَالٍ ، فَأُحَرِّقَ عَلَيْهِمْ بُيُوتَهُمْ . وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ ! لَوْ يَعْلَمُ أَحَدُهُمْ أَنَّهُ يَجِدُ عَظْمًا سَمِينًا ، أَوْ مِرْمَاتَيْنِ حَسَنَتَيْنِ لَشَهِدَ الْعِشَاءَ » .

3. Ebû Hüreyre (r.a.)'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **«Kudret ve iradesiyle yaşadığım Allah'a yemin ederim. İçimden öyle geçiyor ki odun toplatıp, namaz için ezan**

(1) Buharî, Ezan, 10/30; Müslim, Mesâcid, 5/249.
(2) Buharî, Ezan, 10/31; Müslim, 5/245.

okunmasını ve birinin cemaate imam olmasını emredeyim, sonra, cemaate gelmeyenlerin evlerini başlarına yakayım. Kudret ve iradesiyle yaşadığım Allah'a yemin ederim ki, yatsı namazına gitmeniz, yağlı bir et yemeye gitmenizden daha önemlidir.»[3]

٤ - وحدّثنى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِى النَّضْرِ ، مَوْلَى عُمَرَ بْنِ عُبَيْدِ اللهِ ، عَنْ بُسْرِ بْنِ سَعِيدٍ ، أَنَّ زَيْدَ بْنَ ثَابِتٍ قَالَ : أَفْضَلُ الصَّلاَةِ صَلاَتُكُمْ فِى بُيُوتِكُمْ . إِلاَّ صَلاَةَ الْمَكْتُوبَةِ .

4. Zeyd b. Sabit (r.a.) der ki: «Farz namazlar hariç, en efdal namazınız evinizde kıldığınız namazdır.[4]

(3) Buharî, Ezan, 10/29; Müslim, Mesâcid, 5/246.
(4) Buharî, Ezan, 10/81 (merfu olarak); Müslim, Salâtu'l-Musafirîn, 6/213. Bundan, farz namazların camide kılınması, sünnet ve nafile namazların evlerde kılınmasının evlâ olduğu anlaşılır. Resûlü Ekrem de böyle yapardı.

2. YATSI VE SABAH NAMAZLARI

٥ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ حَرْمَلَةَ الأَسْلَمِيِّ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « بَيْنَنَا وَبَيْنَ الْمُنَافِقِينَ شُهُودَ الْعِشَاءِ وَالصُّبْحِ . لا يَسْتَطِيعُونَهُمَا » أَوْ نَحْوَ هٰذَا .

5. Said b. el-Müseyyeb'den: Resûlullah (s.a.v.); «Bizimle münafıklar arasındaki fark yatsı ile sabah namazında bulunmamızdır. Onlar bu iki vakte gelemezler,» buyurdu ya da buna benzer bir şey söyledi.[5]

٦ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ سُمَيٍّ مَوْلَى أَبِي بَكْرِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « بَيْنَمَا رَجُلٌ يَمْشِي بِطَرِيقٍ ، إِذْ وَجَدَ غُصْنَ شَوْكٍ عَلَى الطَّرِيقِ ، فَأَخَّرَهُ . فَشَكَرَ اللهُ لَهُ ، فَغَفَرَ لَهُ » . وَقَالَ : « الشُّهَدَاءُ خَمْسَةٌ : الْمَطْعُونُ ، وَالْمَبْطُونُ ، وَالْغَرِقُ ، وَصَاحِبُ الْهَدْمِ ، وَالشَّهِيدُ فِي سَبِيلِ اللهِ » وَقَالَ : « لَوْ يَعْلَمُ النَّاسُ مَا فِي النِّدَاءِ وَالصَّفِّ الأَوَّلِ ، ثُمَّ لَمْ يَجِدُوا إِلاَّ أَنْ يَسْتَهِمُوا عَلَيْهِ ، لاسْتَهَمُوا . وَلَوْ يَعْلَمُونَ مَا فِي التَّهْجِيرِ لاسْتَبَقُوا إِلَيْهِ . وَلَوْ يَعْلَمُونَ مَا فِي الْعَتَمَةِ وَالصُّبْحِ ، لأَتَوْهُمَا وَلَوْ حَبْوًا » .

6. Ebû Hüreyre'den: Resûlullah (s.a.v.) buyurdular ki: «Bir adam yolda giderken dikenli bir dal görüp attı. Allah onun bu amelinden hoşnut oldu ve onun günahlarını affetti.» «Ölenlerden beş kimse şehittir: Veba hastalığından, karın ağrısından ölenler, suda boğulanlar, yıkık altında kalanlar ve Allah'ın dini (İslam) uğrunda şehit olanlar.» «Eğer insanlar ezanın ve birinci saffın önem ve sevabını bilseler ezan okumak ve birinci safta bulunmak için

(5) et-Tevhîd'de şu ifade vardır: Bu hadis, Muvatta'da mürseldir. Rasûlullah'tan (s.a.v.) mevsul olarak gelmemiştir. Manası, sağlam yollarla gelmiştir.

başka çareleri olmasa mutlaka kur'a çekerlerdi. Eğer namaza erken gelmenin faziletini bilseler yarışarak gelirler. Cemaatle kılınan yatsı ve sabah namazının önemini bilseler sürünerek de olsa gelirler.»[6]

٧ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ سُلَيْمَانَ بْنِ أَبِي حَثْمَةَ : أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ فَقَدَ سُلَيْمَانَ بْنَ أَبِي حَثْمَةَ فِي صَلاَةِ الصُّبْحِ . وَأَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ غَدَا إِلَى السُّوقِ . وَمَسْكَنُ سُلَيْمَانَ بَيْنَ السُّوقِ وَالْمَسْجِدِ النَّبَوِيِّ . فَمَرَّ عَلَى الشِّفَاءِ ، أُمِّ سُلَيْمَانَ . فَقَالَ لَهَا : لَمْ أَرَ سُلَيْمَانَ فِي الصُّبْحِ . فَقَالَتْ : إِنَّهُ بَاتَ يُصَلِّي ، فَغَلَبَتْهُ عَيْنَاهُ . فَقَالَ عُمَرُ : لأَنْ أَشْهَدَ صَلاَةَ الصُّبْحِ فِي الْجَمَاعَةِ ، أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ أَقُومَ لَيْلَةً .

وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي عَمْرَةَ الأَنْصَارِيِّ ؛ أَنَّهُ قَالَ : جَاءَ عُثْمَانُ بْنُ عَفَّانَ إِلَى صَلاَةِ الْعِشَاءِ ، فَرَأَى أَهْلَ الْمَسْجِدِ قَلِيلاً ، فَاضْطَجَعَ فِي مُؤَخَّرِ الْمَسْجِدِ ، يَنْتَظِرُ النَّاسَ أَنْ يَكْثُرُوا . فَأَتَاهُ ابْنُ أَبِي عَمْرَةَ ، فَجَلَسَ إِلَيْهِ ، فَسَأَلَهُ مَنْ هُوَ ؟ فَأَخْبَرَهُ . فَقَالَ : مَا مَعَكَ مِنَ الْقُرْآنِ ؟ فَأَخْبَرَهُ . فَقَالَ لَهُ عُثْمَانُ : مَنْ شَهِدَ الْعِشَاءَ فَكَأَنَّمَا قَامَ نِصْفَ لَيْلَةٍ . وَمَنْ شَهِدَ الصُّبْحَ فَكَأَنَّمَا قَامَ لَيْلَةً .

7. Süleyman b. Ebî Hasme'nin oğlu Ebû Bekir anlatıyor: Ömer b. el-Hattab (r.a.), Süleyman b. Ebî Hasme'yi sabah namazında göremedi. Süleyman'ın evi çarşı ile Mescidi Nebevinin arasındaydı. Hz. Ömer çarşıya giderken Süleyman'ın annesi eş-Şifâ Hatun'a rastlar. Ona:

«— Süleyman'ı sabah namazında göremedim,» deyince kadın:

«— Gece namaz kıldı, onun için uyuyakaldı, sabah namazına gidemedi,» dedi. Bunun üzerine Hz. Ömer:

«Bütün gece namaz kılmamdan, sabah namazına cemaate gitmem daha hayırlıdır,» dedi.

Abdurrahman b. Ebî Amre el-Ensari anlatıyor: Osman b. Affan (r.a.) yatsı namazına geldi. Cemaati az görünce mescidin gerisinde uzandı, cemaatin çoğalmasını bekledi. O sırada İbn Ebî Amre geldi, Hz. Osman'ın yanına oturdu. Osman (r.a.) kim oldu-

(6) Buharî, Ezan, 10/32; Müslim, Salât, 4/129, İmaret, 33/164.

ğunu sordu. O da kendisini tanıttı. «Kur'an'dan ne kadar biliyorsun?» dedi. Buna da cevap verdikten sonra Hz. Osman ona: «Yatsı namazına cemaate gelen kimse, gecenin yarısını namazla geçirmiş olur. Sabah namazına cemaate gelen de, gecenin tamamını namazla geçirmiş olur,» dedi.[7]

(7) Merfu olarak sahîhtir.
Müslim, Mesâcid, 5/260.

3. KILINAN FARZ NAMAZI İMAMLA TEKRAR KILMAK

٨ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ ، عَنْ رَجُلٍ مِنْ بَنِي الدِّيلِ ، يُقَالُ لَهُ بُسْرُ بْنُ مِحْجَنٍ ، عَنْ أَبِيهِ مِحْجَنٍ ؛ أَنَّهُ كَانَ فِي مَجْلِسٍ مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ ، فَأُذِّنَ بِالصَّلَاةِ . فَقَامَ رَسُولُ اللهِ ﷺ فَصَلَّى . ثُمَّ رَجَعَ ، وَمِحْجَنٌ فِي مَجْلِسِهِ لَمْ يُصَلِّ مَعَهُ . فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ : « مَا مَنَعَكَ أَنْ تُصَلِّيَ مَعَ النَّاسِ ؟ أَلَسْتَ بِرَجُلٍ مُسْلِمٍ ؟ » فَقَالَ : بَلَىٰ . يَا رَسُولَ اللهِ . وَلٰكِنِّي قَدْ صَلَّيْتُ فِي أَهْلِي . فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ : « إِذَا جِئْتَ فَصَلِّ مَعَ النَّاسِ ، وَإِنْ كُنْتَ قَدْ صَلَّيْتَ » .

8. Mihcen (r.a.) anlatıyor: Resûlullah'ın meclisindeydim. Namaza kaamet edildi. Resûlü Ekrem kalktı, namazı kıldıktan sonra yanıma geldi. Ben onunla namaza kalkmamıştım. Bana:

«— **Cemaatle niçin namaz kılmadın, müslüman değil misin?**» deyince:

«— Evet ya Resûlallah müslümanım. Fakat ben evde namazı kılmıştım» dedim. Bunun üzerine Resûlullah, «**Namazı kılmış da olsan, cemaate gelince tekrar kıl**»[8] buyurdu.[9]

(8) Kendi kendine vakit namazını kılan kimse, cemaate gelince cemaatle de kılabilir. Kıldığı namazların biri vakit namazı, diğeri nafile sayılır. Fakat kıldığı namaz akşam, sabah veya ikindi namazı ise, cemaatle tekrar kılamaz. Çünkü akşam namazı tek rekatli olduğu için nafile sayılmaz. Sabahla ikindi namazlarından sonra ise nafile kılınmaz.

(9) Nesaî, İmamet, 10/53. Ayrıca bkz. Şeybanî, 217.

٩ - وحدّثنى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ : أَنَّ رَجُلا سَأَلَ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ ، فَقَالَ : إِنِّى أُصَلِّى فِى بَيْتِى ، ثُمَّ أُدْرِكُ الصَّلاَةَ مَعَ الإِمَامِ ، أَفَأُصَلِّى مَعَهُ ؟ فَقَالَ لَهُ عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ : نَعَمْ . فَقَالَ الرَّجُلُ : أَيَّتَهُمَا أَجْعَلُ صَلاَتِى ؟ فَقَالَ لَهُ ابْنُ عُمَرَ : أَوَ ذٰلِكَ إِلَيْكَ ؟ إِنَّمَا ذٰلِكَ إِلَى اللهِ يَجْعَلُ أَيَّتَهُمَا شَاءَ .

9. Nâfi'den: Bir adam Abdullah b. Ömer (r.a.)'e:

«— Evimde namazı kıldıktan sonra cemaatle namaza yetişiyorum. Cemaatle tekrar kılayım mı?» dedi. Abdullah b. Ömer:

«— Evet.» deyince adam:

«— Hangisini vakit namazı, hangisini nafile namazı sayayım?» deyince İbni Ömer:

«— O sana mı ait ki? O ancak Allah'a aittir. Hangisini dilerse onu sayar.» dedi.

١٠ - وحدّثنى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ : أَنَّ رَجُلا سَأَلَ سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيَّبِ ، فَقَالَ : إِنِّى أُصَلِّى فِى بَيْتِى ، ثُمَّ آتِى الْمَسْجِدَ ، فَأَجِدُ الإِمَامَ يُصَلِّى . أَفَأُصَلِّى مَعَهُ ؟ فَقَالَ سَعِيدٌ : نَعَمْ . فَقَالَ الرَّجُلُ : فَأَيَّتُهُمَا صَلاَتِى ؟ فَقَالَ سَعِيدٌ : أَوَ أَنْتَ تَجْعَلُهُمَا ؟ إِنَّمَا ذٰلِكَ إِلَى اللهِ .

10. Yahya b. Said anlatıyor: Bir adam Said b. el-Müseyyeb'e:

«— Evimde namazı kıldıktan sonra mescide gidiyorum, imamı namazda buluyorum. Onunla tekrar kılayım mı?» diye sordu. Said:

«Evet.» deyince adam «Hangisi benim vakit namazım olur?» dedi. Said:

«—Onları sen mi tayin edeceksin? Bu ancak Allah'a aittir.» dedi.

١١ - وحدّثنى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَفِيفٍ السَّهْمِىِّ ، عَنْ رَجُلٍ مِنْ بَنِى أَسَدٍ : أَنَّهُ سَأَلَ أَبَا أَيُّوبَ الأَنْصَارِىَّ ، فَقَالَ : إِنِّى أُصَلِّى فِى بَيْتِى ، ثُمَّ آتِى الْمَسْجِدَ ، فَأَجِدُ الإِمَامَ يُصَلِّى ، أَفَأُصَلِّى مَعَهُ ؟ فَقَالَ أَبُو أَيُّوبَ : نَعَمْ . فَصَلِّ مَعَهُ . فَإِنَّ مَنْ صَنَعَ ذٰلِكَ فَإِنَّ لَهُ سَهْمَ جَمْعٍ ، أَوْ مِثْلَ سَهْمِ جَمْعٍ .

11. İmam Mâlik, Afîf es-Sehmî'den rivayet eder: Esed oğullarından bir adam Ebû Eyyub el-Ensari (r.a.)'ye:

«— Evimde namazı kıldıktan sonra mescide gidiyorum, imamı namazda buluyorum. Onunla da kılayım mı?» diye sordu. Ebû Eyyub da:

«Evet. Onunla da kıl. Kim böyle yaparsa cemaat namazı sevabına nail olur.» dedi.

١٢ - وحدّثنى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ يَقُولُ : مَنْ صَلَّى الْمَغْرِبَ أَوِ الصُّبْحَ ، ثُمَّ أَدْرَكَهُمَا مَعَ الإِمَامِ ، فَلاَ يَعُدْ لَهُمَا .

قَالَ مَالِكٌ : وَلا أَرَى بَأْسًا أَنْ يُصَلِّى مَعَ الإِمَامِ مَنْ كَانَ قَدْ صَلَّى فِى بَيْتِهِ . إِلا صَلاَةَ الْمَغْرِبِ فَإِنَّهُ إِذَا أَعَادَهَا ، كَانَتْ شَفْعًا .

12. Nâfi'den: Abdullah b. Ömer (r.a.): «Akşam namazını yahut sabah namazını kıldıktan sonra imama yetişen kimse onları tekrar kılmasın,» dedi.

İmam Mâlik der ki: *Evinde namaz kılan kimse tekrar imamla da kılabilir. Fakat akşamı kılamaz. Zira akşam namazını tekrar kılınca, farzı iki defa kılmış olur.*

4. CEMAATLE NAMAZ

١٣ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ ، عَنِ الأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « إِذَا صَلَّى أَحَدُكُمْ بِالنَّاسِ ، فَلْيُخَفِّفْ . فَإِنَّ فِيهِمُ الضَّعِيفَ ، وَالسَّقِيمَ ، وَالْكَبِيرَ . وَإِذَا صَلَّى أَحَدُكُمْ لِنَفْسِهِ ، فَلْيُطَوِّلْ مَا شَاءَ » .

13. Ebû Hüreyre (r.a.)'den: Resûlullah (s.a.v.) buyurdular ki: **«Sizden biri cemaate namaz kıldırdığı vakit namazı uzatmasın. Çünkü cemaatte zayıf, hasta ve yaşlılar olabilir. Kendi kendine kılanınız, dilediği kadar uzatsın.»** [10]

١٤ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ : قُمْتُ وَرَاءَ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ فِي صَلاةٍ مِنَ الصَّلَوَاتِ ، وَلَيْسَ مَعَهُ أَحَدٌ غَيْرِي . فَخَالَفَ عَبْدُ اللهِ بِيَدِهِ ، فَجَعَلَنِي حِذَاءَهُ .

14. Nâfi anlatıyor: Bir namazda Abdullah b. Ömer'in arkasına durdum. Yanında benden başka kimse yoktu. Eliyle işaret ederek beni yanına çekti.[11]

١٥ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَىٰ بْنِ سَعِيدٍ ؛ أَنَّ رَجُلاً كَانَ يَؤُمُّ النَّاسَ بِالْعَقِيقِ . فَأَرْسَلَ إِلَيْهِ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ ، فَنَهَاهُ .

قَالَ مَالِكٌ : وَإِنَّمَا نَهَاهُ ، لأَنَّهُ كَانَ لا يُعْرَفُ أَبُوهُ .

15. Yahya b. Said rivayet eder: Bir adam Akik'de[12] cemaate imamlık yapıyordu. Ömer b. Abdulaziz haber salarak onu imamlıktan men etti.

İmam Mâlik der ki: *Adamın babası belli olmadığı için onu imamlıktan men etti.*

(10) Buharî, Ezan, 10/62; Müslim, Salât, 4/183. Ayrıca bkz. Şeybanî, 248.
(11) İmama uyan cemaat tek olursa, imamın arkasına değil sağ yanına durması gerekir.
(12) (Akik), Medinei Münevvere'de bir yer ismidir.

5. İMAMIN OTURARAK NAMAZ KILDIRMASI

١٦ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ رَكِبَ فَرَسًا فَصُرِعَ ، فَجُحِشَ شِقُّهُ الأَيْمَنُ . فَصَلَّى صَلاَةً مِنَ الصَّلَوَاتِ وَهُوَ قَاعِدٌ . وَصَلَّيْنَا وَرَاءَهُ قُعُودًا . فَلَمَّا انْصَرَفَ قَالَ : « إِنَّمَا جُعِلَ الإِمَامُ لِيُؤْتَمَّ بِهِ . فَإِذَا صَلَّى قَائِمًا فَصَلُّوا قِيَامًا . وَإِذَا رَكَعَ فَارْكَعُوا . وَإِذَا رَفَعَ فَارْفَعُوا . وَإِذَا قَالَ : سَمِعَ اللهُ لِمَنْ حَمِدَهُ ، فَقُولُوا : رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ . وَإِذَا صَلَّى جَالِسًا ، فَصَلُّوا جُلُوسًا أَجْمَعُونَ » .

16. Enes b. Malik (r.a.) rivayet eder: Resûlullah (s.a.v.) atla giderken düştü, sağ yanı incindi. (Namaz vakti gelince) namazı oturarak kıldırdı, biz de arkasında oturarak kıldık. Namazı bitirince **«İmam kendisine uyulması için imam kılındı. Onun için imam ayakta kılarsa siz de ayakta kılın. Rükû edince rükû edin. Başını kaldırınca siz de kaldırın 'Semiallahu limen hamideh' deyince, siz 'rabbena ve lekel hamd' deyin. Oturarak kıldığı vakit hepiniz oturarak kılın.»** buyurdu.[13]

١٧ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ : أَنَّهَا قَالَتْ : صَلَّى رَسُولُ اللهِ ﷺ وَهُوَ شَاكٍ . فَصَلَّى جَالِسًا . وَصَلَّى وَرَاءَهُ قَوْمٌ قِيَامًا . فَأَشَارَ إِلَيْهِمْ أَنِ اجْلِسُوا . فَلَمَّا انْصَرَفَ ، قَالَ : « إِنَّمَا جُعِلَ الإِمَامُ لِيُؤْتَمَّ بِهِ . فَإِذَا رَكَعَ فَارْكَعُوا . وَإِذَا رَفَعَ فَارْفَعُوا . وَإِذَا صَلَّى جَالِسًا ، فَصَلُّوا جُلُوسًا » .

17. Resûlü Ekrem'in zevcesi Âişe (r.a.) rivayet ederek der ki: Resûlullah (s.a.v.) rahatsızdı, namazı oturarak kıldı. Arkasındaki cemaat ayakta kıldı. Bunun üzerine Resûlullah onlara oturun

(13) Buharî, Ezan, 10/51; Müslim, Salât, 4/77; Şafiî, Risale, no: 696. Ayrıca bkz. Şeybanî, 157.

diye işaret etti. Namazı bitirince: «İmam kendisine uyulması için imam kılındı. İmam rükûya varınca rükû yapın. Başını kaldırınca siz de kaldırın. Oturarak namaz kıldığı vakit siz de oturarak kılın.» buyurdu.[14]

١٨ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ خَرَجَ فِي مَرَضِهِ . فَأَتَى ، فَوَجَدَ أَبَا بَكْرٍ ، وَهُوَ قَائِمٌ يُصَلِّي بِالنَّاسِ . فَاسْتَأْخَرَ أَبُو بَكْرٍ . فَأَشَارَ إِلَيْهِ رَسُولُ اللهِ ﷺ أَنْ كَمَا أَنْتَ . فَجَلَسَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِلَى جَنْبِ أَبِي بَكْرٍ . فَكَانَ أَبُو بَكْرٍ يُصَلِّي بِصَلاةِ رَسُولِ اللهِ ﷺ وَهُوَ جَالِسٌ ، وَكَانَ النَّاسُ يُصَلُّونَ بِصَلاةِ أَبِي بَكْرٍ .

18. Urve anlatıyor: Resûlullah hastalandığında mescide geldi, Ebû Bekir (r.a.) ayakta cemaate namaz kıldırıyordu. Resûlü Ekrem'in geldiğini farkeden Ebû Bekir geri çekilmek istedi. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.), olduğun yerde kal, diye işaret ederek Ebû Bekir'in yanına oturdu. Ebû Bekir oturarak kılan Resûlullah'a uyarak, cemaat de Ebû Bekir'e uyarak namaz kılıyorlardı.[15]

(14) Buharî, Ezan, 10/51; Müslim, Salât, 4/82; Şafiî, Risale, no: 697.
(15) Buharî, Ezan, 10/47; Müslim, 4/97.

6. AYAKTA KILINAN NAMAZIN OTURARAK KILINAN NAMAZDAN ÜSTÜN OLUŞU

١٩ - وحدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ ، عَنْ مَوْلًى لِعَمْرِو بْنِ الْعَاصِ ، أَوْ لِعَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « صَلاَةُ أَحَدِكُمْ وَهُوَ قَاعِدٌ ، مِثْلُ نِصفِ صَلاتِهِ وَهُوَ قَائِمٌ » .

19. Abdullah b. Amr b. el-As (r.a.)'den: Resûlullah (s.a.v.): **«Oturarak kıldığınız namaz (ecir ve sevapta) ayakta kıldığınız namazın yarısı gibidir.»** buyurdu.[16]

٢٠ - وحدثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ ؛ أَنَّهُ قَالَ : لَمَّا قَدِمْنَا الْمَدِينَةَ ، نَالَنَا وَبَاءٌ مِنْ وَعْكِهَا شَدِيدٌ . فَخَرَجَ رَسُولُ اللهِ ﷺ عَلَى النَّاسِ ، وَهُمْ يُصَلُّونَ فِي سُبْحَتِهِمْ قُعُودًا . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : « صَلاَةُ الْقَاعِدِ مِثْلُ نِصْفِ صَلاَةِ الْقَائِمِ » .

20. Abdullah b. Amr b. el-As (r.a.)'den: Medine'ye gelince salgın vebâ hastalığa yakalandık. Resûlullah cemaatin yanına gitti, oturarak nafile namaz kıldıklarını görünce: **«Oturarak kılınan namaz, ayakta kılınan namazın yarısı gibidir.»** buyurdu.[17]

(16) Müslim, Salâtu'l-Musafirîn, 6/120; Nesaî, Kıyamu'l-Leyl, 20/20; İbn Mace, İkametu's-Salât, 5/141. Ayrıca bkz. Şeybanî, 155.

(17) İbn Abdilber der ki: Bu hadis, munkatı'dır. Çünkü Zührî, İbn Amr ile görüşmemiştir.

7. NAFİLE NAMAZI OTURARAK KILMA

٢١ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنِ السَّائِبِ بْنِ يَزِيدَ ، عَنِ الْمُطَّلِبِ ابْنِ أَبِي وَدَاعَةَ السَّهْمِيِّ ، عَنْ حَفْصَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ : أَنَّهَا قَالَتْ : مَا رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ صَلَّى فِي سُبْحَتِهِ قَاعِدًا قَطُّ . حَتَّى كَانَ قَبْلَ وَفَاتِهِ بِعَامٍ ، فَكَانَ يُصَلِّي فِي سُبْحَتِهِ قَاعِدًا . وَيَقْرَأُ بِالسُّورَةِ فَيُرَتِّلُهَا ، حَتَّى تَكُونَ أَطْوَلَ مِنْ أَطْوَلَ مِنْهَا .

21. Resûlullah (s.a.v.)'in zevcesi Hafsa'dan: Resûlullah'ın vefatından bir yıl öncesine kadar nafile namazını oturarak kıldığını görmedim. Son zamanlarında Nafile namazını oturarak kılıyor, sûreyi ağır ağır okuyordu. Ağır okumasından uzun sûreler daha da uzuyordu.[18]

٢٢ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ ، أَنَّهَا أَخْبَرَتْهُ : أَنَّهَا لَمْ تَرَ رَسُولَ اللهِ ﷺ يُصَلِّي صَلاَةَ اللَّيْلِ قَاعِدًا قَطُّ . حَتَّى أَسَنَّ . فَكَانَ يَقْرَأُ قَاعِدًا . حَتَّى إِذَا أَرَادَ أَنْ يَرْكَعَ ، قَامَ فَقَرَأَ نَحْوًا مِنْ ثَلاَثِينَ أَوْ أَرْبَعِينَ آيَةً ، ثُمَّ رَكَعَ .

22. Âişe (r.a.)'den: Resûlullah'ı yaşlanıncaya kadar gece namazını oturarak kılarken hiç görmedim. Yaşlanınca kıraati oturarak okuyor, rükû etmek isteyince kalkıyor, otuz-kırk âyet kadar okuduktan sonra rükû ediyordu.[19]

(18) Müslim, Salâtu'l-Musafirîn, 6/118. Ayrıca bkz. Şeybanî, 154.
(19) Buharî, Taksîru's-salât, 18/20; Müslim, Salâtu'l-Musafirîn, 6/111.

٢٣ - وحدّثني عَنْ مالِكٍ . عنْ عبْدِ اللهِ بْنِ يَزِيدَ الْمَدَنِيِّ ، وعَنْ أَبِي النَّضْرِ ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عبْدِ الرَّحْمنِ ، عَنْ عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ كَانَ يُصَلِّي جالِسًا . فَيَقْرَأُ وَهُوَ جالِسٌ . فَإِذَا بَقِيَ مِنْ قِرَاءَتِهِ قَدْرُ مَا يَكُونُ ثَلاثِينَ أَوْ أَرْبَعِينَ آيَةً ، قَامَ فَقَرَأَ وَهُوَ قَائِمٌ . ثُمَّ رَكَعَ وَسَجَدَ . ثُمَّ صَنَعَ فِي الرَّكْعَةِ الثَّانِيَةِ مِثْلَ ذٰلِكَ .

23. Âişe (r.a.)'den: Resûlullah (s.a.v.) oturarak namaz kılıyor, oturarak okuyor, kıraatinden otuz-kırk âyet kadar kalınca, kalkıp ayakta okuyor, sonra rükûya varıyor ve secde yapıyordu. Daha sonra ikinci rekâtı da öyle kılıyordu.[20]

٢٤ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ عُرْوَةَ بْنَ الزُّبَيْرِ ، وَسَعِيدَ بْنَ الْمُسَيَّبِ ، كَانَا يُصَلِّيَانِ النَّافِلَةَ ، وَهُمَا مُحْتَبِيَانِ .

24. İmam Mâlik'e şu hadis rivayet olundu: Urve b. Zübeyr ve Said b. el Müseyyeb nafile namazı oturarak ve dizlerini dikerek kılıyorlardı.

(20) Buharî, Taksîru's-Salât, 18/20; Müslim, Salâtu'l-Musafirîn, 6/112.

8. SALAT-I VUSTÂ (Orta Namaz):

٢٥ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ ، عَنِ الْقَعْقَاعِ بْنِ حَكِيمٍ ، عَنْ أَبِي يُونُسَ مَوْلَى عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ ؛ أَنَّهُ قَالَ : أَمَرَتْنِي عَائِشَةُ أَنْ أَكْتُبَ لَهَا مُصْحَفًا . ثُمَّ قَالَتْ : إِذَا بَلَغْتَ هٰذِهِ الآيَةَ فَآذِنِّي ﴿ حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلاةِ الْوُسْطَى وَقُومُوا لِلّٰهِ قَانِتِينَ ﴾ فَلَمَّا بَلَغْتُهَا آذَنْتُهَا . فَأَمْلَتْ عَلَيَّ ﴿ حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلاةِ الْوُسْطَى وَصَلاةِ الْعَصْرِ وَقُومُوا لِلّٰهِ قَانِتِينَ ﴾ قَالَتْ عَائِشَةُ : سَمِعْتُهَا مِنْ رَسُولِ اللّٰهِ ﷺ .

25. Mü'minlerin annesi Âişe'nin azatlısı Ebû Yunus rivayet eder: Âişe (r.a.) kendisine mushaf (Kur'ân) yazmamı emrettikten sonra: «Hafizuu alessalevati vessalâtil vustaa ve kûmû lillâhi kaanitin» âyetine gelince bana haber ver, dedi. Bu âyete geldiğimi kendisine bildirince bana şöyle yazdırdı: «Hafizuu alessalevati vessaletil vustaa — ve salâtil asri (ikindi namazıdır) —ve kûmû lillâhi kaanitiyn» Âişe: Resûlullah'tan böyle işittim. dedi.[21]

٢٦ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ رَافِعٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ : كُنْتُ أَكْتُبُ مُصْحَفًا لِحَفْصَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ . فَقَالَتْ : إِذَا بَلَغْتَ هٰذِهِ الآيَةَ فَآذِنِّي ﴿ حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلاةِ الْوُسْطَى وَقُومُوا لِلّٰهِ قَانِتِينَ ﴾ فَلَمَّا بَلَغْتُهَا ، آذَنْتُهَا . فَأَمْلَتْ عَلَيَّ ﴿ حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلاةِ الْوُسْطَى وَصَلاةِ الْعَصْرِ ، وَقُومُوا لِلّٰهِ قَانِتِينَ ﴾ .

26. Amr b. Râfi anlatıyor: Mü'minlerin annesi Hafsa Mushaf-ı şerifi yazarken: «Hafizuu alessalevaati vessalâtil vustaa ve kumu lillâhi kaanitiyn» âyetine gelince bana haber ver dedi. Bu âyete ulaştığımı kendisine bildirince, bana şöyle yazdırdı: «Hafizuu alessalevaati vessalâtil vustaa —ve salâtil asri —ve kûmû lillahi kaanitiyn.»[22]

(21) Müslim, Mesacid 5/207.

(22) Bu hadisi Malik, mevkuf olarak rivayet etmiştir.
Bu yorumlara göre, "es-Salatu'l-vustâ", ikindi namazıdır.

٢٧ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ دَاوُدَ بْنِ الْحُصَيْنِ ، عَنِ ابْنِ يَرْبُوعٍ الْمَخْزُومِيِّ : أَنَّهُ قَالَ : سَمِعْتُ زَيْدَ بْنَ ثَابِتٍ يَقُولُ : الصَّلاَةُ الْوُسْطَى صَلاَةُ الظُّهْرِ .

27. Zeyd b. Sabit (r.a.) der ki: «Salâtul vustaa», öğle namazıdır.[23]

٢٨ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ : أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ ، وَعَبْدَ اللهِ بْنَ عَبَّاسٍ ، كَانَا يَقُولاَنِ : الصَّلاَةُ الْوُسْطَى صَلاَةُ الصُّبْحِ .

قَالَ مَالِكٌ : وَقَوْلُ عَلِيٍّ وَابْنِ عَبَّاسٍ أَحَبُّ مَا سَمِعْتُ إِلَيَّ فِي ذٰلِكَ .

28. İmam Mâlik'e şu hadis rivayet edildi: Ali b. Ebî Talib ve Abdullah b. Abbas (r.a.): «Salâtul vustaa», Sabah namazıdır, derlerdi.

İmam Malik der ki: *Bu hususta duyduklarımın en uygunu, Hz. Ali ve Abdullah b. Abbas'ın dedikleridir.*

(23) Ebu Davud (Salât, 2/5), merfu olarak rivayet eder.

9. TEK BİR ELBİSEYLE NAMAZ KILMANIN CAİZ OLUŞU

٢٩ - حدّثنى يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عُمَرَ بْنِ أَبِى سَلَمَةَ ؛ أَنَّهُ رَأَى رَسُولَ اللهِ ﷺ يُصَلِّى فِى ثَوْبٍ وَاحِدٍ ، مُشْتَمِلا بِهِ ، فِى بَيْتِ أُمِّ سَلَمَةَ ، وَاضِعًا طَرَفَيْهِ عَلَى عَاتِقَيْهِ .

29. Ömer b. Ebî Seleme (r.a.) rivayet eder: Resûlullah'ı Ümmü Seleme'nin evinde, tek bir elbiseye bürünmüş, iki ucunu omuzlarına atmış olarak namaz kılarken gördüm.[24]

٣٠ - وحدّثنى عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ ، عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ سَائِلاً سَأَلَ رَسُولَ اللهِ ﷺ عَنِ الصَّلاَةِ فِى ثَوْبٍ وَاحِدٍ ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : « أَوَ لِكُلِّكُمْ ثَوْبَانِ ؟ » .

30. Ebû Hüreyre'den: Biri Resûlullah'a (s.a.v.) tek bir parçadan oluşan elbiseyle namaz kılınıp kılınmayacağını sordu. Resûlullah (s.a.v.) da:

«— **Hepinizin iki elbisesi var mı ki!**» diye cevap verdi.[25]

٣١ - وحدّثنى عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ ؛ أَنَّهُ قَالَ : سُئِلَ أَبُو هُرَيْرَةَ هَلْ يُصَلِّى الرَّجُلُ فِى ثَوْبٍ وَاحِدٍ ؟ فَقَالَ : نَعَمْ . فَقِيلَ لَهُ : هَلْ تَفْعَلُ أَنْتَ ذٰلِكَ ؟ فَقَالَ : نَعَمْ . إِنِّى لأُصَلِّى فِى ثَوْبٍ وَاحِدٍ ، وَإِنَّ ثِيَابِى لَعَلَى الْمِشْجَبِ .

31. Said b. Müseyyeb anlatıyor: Ebû Hüreyre'ye bir kimsenin bir parçadan oluşan elbiseyle namaz kılıp kılamayacağı soruldu. O da cevaben:

«— Kılabilir!» dedi. Bunun üzerine kendisine:

«— Sen kılıyor musun?» diye soruldu.

«— Evet, elbiselerim askıda dururken tek bir parçadan oluşan elbiseyle namaz kılarım.» diye cevap verdi.

(24) Buharî, Salât, 8/4; Müslim, Salât, 4/278.
(25) Buharî, Salât, 8/4; Müslim, Salât, 4/275.

٣٢ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ : أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللهِ كَانَ يُصَلِّي فِي الثَّوْبِ الْوَاحِدِ .

32. İmam Mâlik naklediyor: *Duyduğuma göre Cabir b. Abdullah tek bir parçadan oluşan elbise ile namaz kılardı.*

٣٣ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ رَبِيعَةَ بْنِ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمٰنِ : أَنَّ مُحَمَّدَ بْنَ عَمْرِو بْنِ حَزْمٍ ، كَانَ يُصَلِّي فِي الْقَمِيصِ الْوَاحِدِ .

33. Rebia b. Ebî Abdurrahman anlatıyor: Hazm'ın torunu Muhammed b. Amr tek parçadan oluşan elbiseyle namaz kılardı.

٣٤ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ : أَنَّهُ بَلَغَهُ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « مَنْ لَمْ يَجِدْ ثَوْبَيْنِ فَلْيُصَلِّ فِي ثَوْبٍ وَاحِدٍ ، مُلْتَحِفًا بِهِ . فَإِنْ كَانَ الثَّوْبُ قَصِيرًا ، فَلْيَتَّزِرْ بِهِ » .

قَالَ مَالِكٌ : أَحَبُّ إِلَيَّ أَنْ يَجْعَلَ ، الَّذِي يُصَلِّي فِي الْقَمِيصِ الْوَاحِدِ ، عَلَى عَاتِقَيْهِ ثَوْبًا أَوْ عِمَامَةً .

34. Cabir b. Abdullah naklediyor: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **«İki parçadan oluşan elbisesi olmayan, tek bir elbiseye sarılarak namaz kılsın. Eğer elbise kısa ise, bunu belden altına giysin.»**[26]

İmam Mâlik'den: *Bence tek bir gömlekle namaz kılanın yapması gereken en iyi şey, omuzlarını bir kumaş parçasıyla örtmesi veya başına sarık sarmasıdır.*

(26) Müslim, Zühd, 53/74.
Bu ve benzeri hadislerdeki elbise, kumaş parçasından ibaretti. Tıpkı hacıların ihram giyindiği gibi bir parça kumaşı belden aşağı sarar, buna izar (etek) denir, bir parçasıyla da omuzdan yani bedenin üstkısmını örterlerdi. Buna da «rida» denirdi. Bir elbiseyle namaz kılmak demek, büyük ve geniş vücudun tamamını saracak kumaş parçasıyla vücudun örtünmesi gereken yerlerini kapatarak namaz kılmaktır.
Bir de dikişli elbise olurdu. Bu da kamis (entari), bürde veya rida veyahut da aba (hırka ve kaftan) isimlerini alırdı.

10. NAMAZDA KADININ BAŞINI ÖRTMESİ VE ENTARİ GİYMESİ

٣٥ - حدّثني يحيى عن مالك : أنّهُ بلغهُ أنّ عائشة ، زوج النبيّ ﷺ ، كانت تصلّي في الدّرع والخمار .

35. İmam Mâlik'e: Resûlullah'ın (s.a.v.) hanımı Hz. Âişe'nin namaz kılarken entari giydiği, baş örtüsü ile de başını kapadığı rivayet edildi.

٣٦ - وحدّثني عن مالك ، عن محمّد بن زيد بن قنفذ ، عن أمّه : أنّها سألت أمّ سلمة زوج النبيّ ﷺ ، ماذا تصلّي فيه المرأة من الثياب ؟ فقالت : تصلّي في الخمار ، والدّرع السّابغ إذا غيّب ظهور قدميها .

36. Kunfüz'ün torunu Muhammed b. Zeyd, annesinden naklediyor: Resûlullah'ın (s.a.v.) hanımı Ümmü Seleme'ye, «Namaz kılarken kadınların hangi elbiseleri giyeceklerini» sordum.

«— Başlarına başörtüsü takarlar, bir de ayaklarının üzerine kadar uzanan entari giyerler,» cevabını verdi.[27]

٣٧ - وحدّثني عن مالك ، عن الثّقة عنده ، عن بكير بن عبد الله بن الأشجّ ، عن بسر ابن سعيد ، عن عبيد الله بن الأسود الخولانيّ ، وكان في حجر ميمونة ، زوج النبيّ ﷺ : أنّ ميمونة كانت تصلّي في الدّرع والخمار . ليس عليها إزار .

37. Ubeydullah b. Esved el-Havlâni'den: Resûlullah'ın (s.a.v.) hanımı Meymune'nin odasında idim. Namaz kılarken ayaklarına kadar uzanan bir entari giyer, başını kapatırdı, Ayrıca etek giymezdi.

(27) İbn Abdilber el-İstizkâr'da der ki: Bu hadis, Muvatta'da mevkûftur. Abdirrahman b. Abdullah b. Dinar, Muhammed b. Zeyd -annesi- Ümmü Seleme senediyle merfu olarak nakleder.
Ebu Davud (Salât, 2/83), merfu olarak rivayet eder. Ayrıca bkz. Şeybanî, 163.

٣٨ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّ امْرَأَةً اسْتَفْتَتْهُ ، فَقَالَتْ : إِنَّ الْمِنْطَقَ يَشُقُّ عَلَيَّ . أَفَأُصَلِّي فِي دِرْعٍ وَخِمَارٍ ؟ فَقَالَ : نَعَمْ . إِذَا كَانَ الدِّرْعُ سَابِغًا .

38. Hişam b. Urve babasından naklediyor: Kadının biri bana:

«— Etek giymem zor oluyor. Entari ve başörtüsüyle namaz kılabilir miyim?» diye sordu. ben de:

«— Evet, elbise uzunsa kılabilirsin!» dedim.

٩ - كتاب قصر الصلاة فى السفر

9

SEFERDE NAMAZLARI KISALTMA KİTABI

1. HAZARDA VEYA SEFERDE İKİ VAKTİ CEMETMEK

١ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ دَاوُدَ بْنِ الْحُصَيْنِ ، عَنِ الأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ كَانَ يَجْمَعُ بَيْنَ الظُّهْرِ وَالْعَصْرِ ، فِي سَفَرِهِ إِلَى تَبُوكَ .

1. Ebû Hüreyre'den: Resûlullah (s.a.v.) Tebük seferinde öğle ile ikindiyi cemetti.[1] (Yani iki vaktin namazlarını bir arada kıldı.)[2]

٢ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ الْمَكِّيِّ ، عَنْ أَبِي الطُّفَيْلِ عَامِرِ بْنِ وَاثِلَةَ ؛ أَنَّ مُعَاذَ بْنَ جَبَلٍ أَخْبَرَهُ ، أَنَّهُمْ خَرَجُوا مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ ، عَامَ تَبُوكَ . فَكَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَجْمَعُ بَيْنَ الظُّهْرِ وَالْعَصْرِ ، وَالْمَغْرِبِ وَالْعِشَاءِ . قَالَ : فَأَخَّرَ الصَّلاَةَ يَوْمًا . ثُمَّ خَرَجَ فَصَلَّى الظُّهْرَ وَالْعَصْرَ جَمِيعًا ، ثُمَّ دَخَلَ . ثُمَّ خَرَجَ فَصَلَّى الْمَغْرِبَ وَالْعِشَاءَ جَمِيعًا . ثُمَّ قَالَ : « إِنَّكُمْ سَتَأْتُونَ غَدًا ، إِنْ شَاءَ اللهُ ، عَيْنَ تَبُوكَ . وَإِنَّكُمْ لَنْ تَأْتُوهَا حَتَّى يَضْحَى النَّهَارُ . فَمَنْ جَاءَهَا فَلا يَمَسَّ مِنْ مَائِهَا شَيْئًا . حَتَّى آتِيَ » فَجِئْنَاهَا ، وَقَدْ سَبَقَنَا إِلَيْهَا رَجُلاَنِ . وَالْعَيْنُ تَبِضُّ بِشَيْءٍ مِنْ مَاءٍ . فَسَأَلَهُمَا رَسُولُ اللهِ ﷺ : « هَلْ مَسِسْتُمَا مِنْ مَائِهَا شَيْئًا ؟ » فَقَالا : نَعَمْ . فَسَبَّهُمَا رَسُولُ اللهِ ﷺ وَقَالَ لَهُمَا مَا شَاءَ اللهُ أَنْ يَقُولَ . ثُمَّ غَرَفُوا بِأَيْدِيهِمْ مِنَ الْعَيْنِ ، قَلِيلا قَلِيلا . حَتَّى اجْتَمَعَ فِي شَيْءٍ ثُمَّ غَسَلَ رَسُولُ اللهِ ﷺ ، فِيهِ وَجْهَهُ وَيَدَيْهِ . ثُمَّ أَعَادَهُ فِيهَا . فَجَرَتِ الْعَيْنُ بِمَاءٍ كَثِيرٍ . فَاسْتَقَى النَّاسُ . ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : « يُوشِكُ ، يَا مُعَاذُ ، إِنْ طَالَتْ بِكَ حَيَاةٌ ، أَنْ تَرَى مَا هَهُنَا قَدْ مُلِئَ جِنَانًا » .

(1) İbn Abdilber, et-Takassî'de der ki: "Bu hadisin senedinde, Yahya b. Yahya'ya itiraz edildi. Ondan mürsel olarak rivayet olundu. Muvatta ravilerinin çoğuna göre de mürseldir."
Yahya'dan, A'rec-Ebu Hureyre senediyle, müsned olarak da rivayet edilmiştir.

(2) Eğer zeval vaktinden sonra yola çıkarsa cem-i takdim (öğle vaktinde öğle ile ikindiyi birleştirme) zevalden önce çıkarsa cem-i tehir (ikindi vaktinde öğle ile ikindiyi birleştirme) yapılır. Yani öğle namazı tehir edilerek ikindiyle beraber kılınır.
Hanefî mezhebi, konuyla ilgili hadisleri değerlendirerek, yalnızca iki durumda, birincisi Arafat'ta vakfe, ikincisi Müzdelife'de vakfe yaparken namazların cem edilmesini (birleştirilmesini) benimsemiştir. Diğer mezhepler, yolculuk sırasında da cem yapmayı kabul ederler.

2. Muaz b. Cebel anlatıyor: Resûlullah (s.a.v.)'la beraber Tebük seferine çıkmıştık. Resûlullah (s.a.v.) öğle ile ikindiyi, akşamla da yatsıyı cemediyordu. Bir gün namazı tehir etti. Bunun üzerine öğle ile ikindiyi beraberce kıldıktan sonra çadırına girdi. Sonra çıkıp akşamla yatsıyı kıldı, daha sonra da şöyle buyurdu:

«— **Yarın inşaallah Tebük Pınarı başında olacaksınız. Ancak kuşluk vaktinden önce orada olmayın. Oraya kim önce varırsa, ben gelmeden suya hiç dokunmasın!**» Biz pınarın başına vardığımızda iki kişinin bizden daha önce oraya gelmiş olduğunu gördük. Su bulanmıştı. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.) o iki kişiye:

«— **Suya dokundunuz mu?**» diye sordu. Onlar da:

«— Evet!» cevabını verdiler. Bu cevap üzerine Resûlullah (s.a.v.) onlara kızdı ve biraz söylendi. Daha sonra da orada bulunanlar pınardan avuçlarıyla azar azar alıp bir kapta biriktirdiler. Resûlullah (s.a.v.) bu suyla yüzünü, ellerini yıkayıp onu tekrar pınara döktü. Bunun üzerine pınardaki su çoğaldı. Halk su ihtiyacını tamamen giderdikten sonra Resûlullah (s.a.v.):

«— **Ey Muaz! Eğer ömrün olursa buraların yemyeşil, bağlık bahçelik olduğunu göreceksin!**» buyurdu.[3]

٣ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ ، قَالَ : كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِذَا عَجِلَ بِهِ السَّيْرُ ، يَجْمَعُ بَيْنَ الْمَغْرِبِ وَالْعِشَاءِ .

3. Abdullah b. Ömer'den: Resûlullah (s.a.v.), acele etmesi gerektiği bir yolculukta akşamla yatsıyı cem-i tehir yaparak kılardı.[4]

٤ - حدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ الْمَكِّيِّ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبَّاسٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ : صَلَّى رَسُولُ اللهِ ﷺ الظُّهْرَ وَالْعَصْرَ جَمِيعًا وَالْمَغْرِبَ وَالْعِشَاءَ جَمِيعًا . فِي غَيْرِ خَوْفٍ وَلا سَفَرٍ .

قَالَ مَالِكٌ : أُرَى ذَلِكَ كَانَ فِي مَطَرٍ .

(3) Müslim, Fedâil, 43/10.
(4) Müslim, Salâtu'l-Musafirin, 6/42 (Zührî-Sâlim- babası yoluyla); Salâtu'l-Musafirîn, 6/44, Buharî, Taksîru's-Salât, 18/6. Ayrıca bkz. Şeybanî, 201.

4. Abdullah b. Abbas anlatıyor: Bir defasında Resûlullah (s.a.v.) korkulacak bir durum olmadığı ve seferî de bulunmadığı halde öğle ile ikindiyi, akşamla da yatsıyı cemetti.

İmam Mâlik bu konuda şöyle der: *Bana kalırsa Resûlullah'ın (s.a.v.) bu şekilde namazları cemetmesinin sebebi, havanın yağmurlu olmasına istinaden olsa gerektir.*

٥ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ ، كَانَ إِذَا جَمَعَ الأُمَرَاءُ بَيْنَ الْمَغْرِبِ وَالْعِشَاءِ ، فِي الْمَطَرِ ، جَمَعَ مَعَهُمْ .

5. Nafi'den: Abdullah b. Ömer, yağmurlu havalarda ileri gelen kişilerin akşamla yatsı namazını cemetmesi üzerine o da onlara uyarak cemederdi.[5]

٦ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ؛ أَنَّهُ سَأَلَ سَالِمَ بْنَ عَبْدِ اللهِ : هَلْ يُجْمَعُ بَيْنَ الظُّهْرِ وَالْعَصْرِ فِي السَّفَرِ ؟ فَقَالَ : نَعَمْ . لا بَأْسَ بِذَلِكَ . أَلَمْ تَرَ إِلَى صَلاةِ النَّاسِ بِعَرَفَةَ ؟ .

وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ عَنْ عَلِيِّ بْنِ حُسَيْنٍ ، أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ : كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ ، إِذَا أَرَادَ أَنْ يَسِيرَ يَوْمَهُ ، جَمَعَ بَيْنَ الظُّهْرِ وَالْعَصْرِ . وَإِذَا أَرَادَ أَنْ يَسِيرَ لَيْلَهُ ، جَمَعَ بَيْنَ الْمَغْرِبِ وَ الْعِشَاءِ .

6. İbn Şihab anlatıyor: Salim b. Abdullah'a:

«— Seferde öğle namazı ile ikindi cem edilir mi?» diye sordum:

«— Evet, cemetmekte bir mahzur yok, Arafat'ta yapılıyor görmüyor musun?» cevabını verdi.

Ali b. Hüseyn'den: Resûlullah (s.a.v.), sefere çıkacağı gün öğle namazı ile ikindiyi, gece sefere çıkacağı zaman da o gecenin akşamıyla yatsıyı cem ederdi.[6]

(5) Şeybanî, 204.

(6) İbn Abdilber, et-Takassî'de der ki: "Bu hadis, Malik'in rivayetiyle Muaz b. Cebel ve İbn Ömer hadisiyle manaca Muttasıldır. Bir grup sahabeye göre ise müsneddir."

2. SEFERİ İKEN NAMAZIN KILINIŞI

٧ - حدّثني يحيى ، عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ رَجُلٍ مِنْ آلِ خَالِدِ بْنِ أُسَيِدٍ ؛ أَنَّهُ سَأَلَ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ فَقَالَ : يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ، إِنَّا نَجِدُ صَلاَةَ الْخَوْفِ وَصَلاَةَ الْحَضَرِ فِي الْقُرْآنِ ، وَلاَ نَجِدُ صَلاَةَ السَّفَرِ ؟ فَقَالَ ابْنُ عُمَرَ : يَا ابْنَ أَخِي ، إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ بَعَثَ إِلَيْنَا مُحَمَّدًا ﷺ ، وَلاَ نَعْلَمُ شَيْئًا . فَإِنَّمَا نَفْعَلُ ، كَمَا رَأَيْنَاهُ يَفْعَلُ .

7. Hâlid b. Esîd ailesinden bir adam anlatıyor: Abdullah b. Ömer'e «— Ebû Abdurrahman: Kur'an'da korku namazı (düşmandan tehlike gelmesi muhtemel olan zamanlarda) ve hazarda (kendi yerinde ve evinde) kılacağımız namaz hakkında âyetler buluyoruz, fakat seferde iken namazın nasıl kılınacağı hakkında âyet bulamıyoruz, niçin?» diye sordum. Şu cevabı verdi:

«— Yeğenim! Aziz ve Celil olan Allah, Muhammed (s.a.v.)'i bize, bizler hiçbir şey bilmezken gönderdi. Onun için Hz. Peygamber'i nasıl yaptığını görüyorsak, biz de aynısını yapıyoruz.»[7]

٨ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ صَالِحِ بْنِ كَيْسَانَ ، عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ ، عَنْ عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ ؛ أَنَّهَا قَالَتْ : فُرِضَتِ الصَّلاَةُ رَكْعَتَيْنِ رَكْعَتَيْنِ ، فِي الْحَضَرِ وَالسَّفَرِ . فَأُقِرَّتْ صَلاَةُ السَّفَرِ . وَزِيدَ فِي صَلاَةِ الْحَضَرِ .

8. Hz. Âişe'den: Hazari (evindeki) olsun seferî olsun, başlangıçta bütün namazlar ikişer rekât olarak farz kılındı. Sonraları seferî namazlar olduğu gibi kaldı, fakat hazerî namazların rekâtları artırıldı.

(7) İbn Abdilber, et-Takassî'de der ki: "Malik, bu hadisi, ibn Şihab Halil b. Esîd ailesinden bir adam senediyle rivayet eder. İbn Şihab'ın diğer ravileri ise, İbn Şihab -Abdullah b. Ebî Bekr b. Abdirrahman- Umeyye b. Abdillah b. Halid b. Esîd- İbn Ömer yoluyla rivayet ederler.
Nesaî, Taksîru's-Salât, 15/1 (Leys yoluyla); İbn Mace, İkametu's-Salât, 5/73.

٩ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ لِسَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللهِ : مَا أَشَدَّ مَا رَأَيْتَ أَبَاكَ أَخَّرَ الْمَغْرِبَ فِي السَّفَرِ ؟ فَقَالَ سَالِمٌ : غَرَبَتِ الشَّمْسُ وَنَحْنُ بِذَاتِ الْجَيْشِ ، فَصَلَّى الْمَغْرِبَ بِالْعَقِيقِ .

9. Yahya b. Saîd anlatıyor: Sâlim b. Abdullah'a:

«— Baban seferî iken en geç kıldığı akşam namazını ne zaman kıldı?» diye sordum. Sâlim şu cevabı verdi:

«— Biz Zatü'l-Ceyş'te iken güneş battı, babam da akşam namazını Akik'de kıldı.»[8]

(8) Zatül Ceyş, Medine'ye 24 mil uzaklıktadır. Bir mil 1609 metredir. Zatül Ceyş'le Akîk arası ise 12 mildir. Bir milin uzunluğu takriben 4000 ziradır. Kulaç cinsinden de bin kulaçtır. Hanefi Mezhebine göre bir kimsenin çıktığı yolculukta seferî sayılabilmesi ve dolayısıyla dört rekâtlı namazları iki rekât olarak kılabilmesi için gideceği yerin takriben 90 km olması icabeder.

3. NAMAZI KISALTMANIN GEREKTİĞİ DURUMLAR

١٠ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ ، كَانَ إِذَا خَرَجَ حَاجًّا ، أَوْ مُعْتَمِرًا ، قَصَرَ الصَّلاَةَ بِذِي الْحُلَيْفَةِ .

10. Nâfi'den: Abdullah b. Ömer hacca veya ümreye giderken Zülhuleyfe'de namazı kısaltırdı.[9]

١١ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللهِ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّهُ رَكِبَ إِلَى رِيمٍ ، فَقَصَرَ الصَّلاَةَ . فِي مَسِيرِهِ ذٰلِكَ .

قَالَ مَالِكٌ : وَذٰلِكَ نَحْوٌ مِنْ أَرْبَعَةِ بُرُدٍ .

11. Salim b.Abdullah babasından naklediyor: Binekli olarak Riym'e gitmiştim, bu yolculuğum sırasında namazları kısaltarak kıldım.

İmam Mâlik bu rivayet üzerine şöyle der: *Abdullah'ın bu yolculukla katettiği yol dört berid (48 mil)dir.*[10]

١٢ - حدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللهِ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ ، رَكِبَ إِلَى ذَاتِ النُّصُبِ ، فَقَصَرَ الصَّلاَةَ فِي مَسِيرِهِ ذٰلِكَ .

قَالَ مَالِكٌ : وَبَيْنَ ذَاتِ النُّصُبِ وَالْمَدِينَةِ أَرْبَعَةُ بُرُدٍ .

12. Sâlim b. Abdullah'tan: Abdullah b. Ömer binekli olarak Zâtü'n-nüsub'a gitmişti, bu yolculuğunda namazları kısaltarak kıldı.

İmam Mâlik demiştir ki: *Zâtü'n-nusub ile Medine arası dört berid (48 mil) dir.*

(9) Şeybanî, 191.
Buna «namazı kasretmek» denir. Namazı kasretmek, dört rekâtli farzları iki rekât olarak kılmaktır. İki ve üç rekatlı farzlarda kasr olmaz, olduğu gibi kılınır.

(10) Şeybanî, 192.
Bir mil, 1609 metredir.

١٣ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّهُ كَانَ يُسَافِرُ إِلَى خَيْبَرَ فَيَقْصُرُ الصَّلاَةَ .

وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللهِ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ يَقْصُرُ الصَّلاَةَ فِي مَسِيرِهِ ، الْيَوْمَ التَّامَّ .

13. İbnü Ömer'den: İbn Ömer, Hayber'e gittiğinde namazları kısaltarak kıldığı rivayet edilmiştir.

Sâlim b. Abdullah'tan: Abdullah b. Ömer Hayber yolculuğunda bütün gün namazları kısaltarak kılardı.[11]

١٤ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّهُ كَانَ يُسَافِرُ مَعَ ابْنِ عُمَرَ الْبَرِيدَ ، فَلاَ يَقْصُرُ الصَّلاَةَ .

14. Nâfi anlatıyor: İbn Ömer'le beraber bir berîdlik (12 millik) yolculuğunda da o namazı kısaltmadı.[12]

١٥ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عَبَّاسٍ ، كَانَ يَقْصُرُ الصَّلاَةَ فِي مِثْلِ مَا بَيْنَ مَكَّةَ وَالطَّائِفِ . وَفِي مِثْلِ مَا بَيْنَ مَكَّةَ وَعُسْفَانَ . وَفِي مِثْلِ مَا بَيْنَ مَكَّةَ وَجُدَّةَ .

قَالَ مَالِكٌ : وَذَلِكَ أَرْبَعَةُ بُرُدٍ . وَذَلِكَ أَحَبُّ مَا تُقْصَرُ إِلَيَّ فِيهِ الصَّلاَةُ .

قَالَ مَالِكٌ : لاَ يَقْصُرُ الَّذِي يُرِيدُ السَّفَرَ الصَّلاَةَ ، حَتَّى يَخْرُجَ مِنْ بُيُوتِ الْقَرْيَةِ . وَلاَ يَتِمُّ ، حَتَّى يَدْخُلَ أَوَّلَ بُيُوتِ الْقَرْيَةِ ، أَوْ يُقَارِبَ ذَلِكَ .

15. İmam Mâlik'ten: *Duyduğuma göre Abdullah b. Abbas Mekke ile Taif, Mekke ile Usfan ve Mekke ile Cidde arası kadar uzaklıktaki yolculuklarında namazları kısaltırdı.*[13]

İmam Mâlik bu rivayetle ilgili olarak şöyle der: «*Zikredilen yerler arası 4 berid (48 mil) kadardır. Bana göre de bu kadar mesafe, namazları kısaltarak kılmak için çok yeterli bir mesafedir.*

(11) Şeybanî, 190.
Hayber ile Medine arası 69 mildir.
(12) Şeybanî, 193.
(13) Mekke ile Taif arası iki veya üç, Mekke ile Usfan arası üç konaklık mesafedir.

Yine İmam Mâlik şöyle der: *Yolculuğa çıkan bir kimse beldenin son evinin hizasını geçmeden namazlarını kısaltarak kılamaz. Belde-i aslisine (kendi yerine) dönerken beldesinin ilk hanesine veya buna en yakın yere gelmeden namazını tam olarak (dört rekât) kılamaz.»*[14]

(14) Hanefi imamlarına göre seferde onbeş gün kalacağı belli olmayan veya en az onbeş gün kalmaya niyet etmeyen kimse namazları seferî olarak kılar.

4. KALACAĞI SÜRE BELLİ OLMAYAN YOLCUNUN NAMAZI KILIŞ ŞEKLİ

١٦ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللهِ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ يَقُولُ : أُصَلِّي صَلاةَ الْمُسَافِرِ ، مَا لَمْ أُجْمِعْ مُكْثًا . وَإِنْ حَبَسَنِي ذٰلِكَ اثْنَتَيْ عَشْرَةَ لَيْلَةً .

16. Abdullah b. Ömer'den: Yolculuğum esnasında bir yerde ne kadar kalacağımı kararlaştırmadımsa orada on iki gece de kalsam namazlarımı seferi olarak kılarım.[15]

١٧ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ ابْنَ عُمَرَ أَقَامَ بِمَكَّةَ عَشْرَ لَيَالٍ ، يَقْصُرُ الصَّلاةَ إِلاَّ أَنْ يُصَلِّيَهَا مَعَ الإِمَامِ ، فَيُصَلِّيهَا بِصَلاتِهِ .

17. Nâfi anlatıyor: İbn Ömer Mekke'de on gece misafir olarak kaldı, bu esnada tek başına kıldığı namazlar hariç imamla namazı kıldığı vakit ona tabi olarak tam kılıyordu.[16]

(15) Şeybanî, 194.
(16) Şeybanî, 196.

5. SEFERDE KAÇ GÜN KALACAĞI BELLİ OLAN KİMSENİN NAMAZI KILIŞ ŞEKLİ

١٨ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَطَاءٍ الْخُرَاسَانِيِّ : أَنَّهُ سَمِعَ سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيَّبِ قَالَ : مَنْ أَجْمَعَ إِقَامَةً ، أَرْبَعَ لَيَالٍ ، وَهُوَ مُسَافِرٌ ، أَتَمَّ الصَّلاَةَ .

قَالَ مَالِكٌ : وَذٰلِكَ أَحَبُّ مَا سَمِعْتُ إِلَيَّ .

وَسُئِلَ مَالِكٌ عَنْ صَلاَةِ الأَسِيرِ ؟ فَقَالَ : مِثْلُ صَلاَةِ الْمُقِيمِ . إِلاَّ أَنْ يَكُونَ مُسَافِرًا .

18. Said b. Müseyyeb'den: Seferî olan kimse bir yerde dört gece kalmayı kararlaştırmışsa namazlarını mukim gibi tamam kılar.

İmam Mâlik bu konuda şöyle der: «*Bu konuda duyduğum en iyi görüş budur.*»[17]

İmam Mâlik'e esir kalan kimsenin nasıl namaz kılacağı soruldu: «*Seferi durumlar hariç, mukim gibi kılar.*» buyurdu.[18]

(17) Hanefî Mezhebine göre, bir yerde onbeşgün veya daha fazla kalmayı kesin olarak kararlaştıran kimseler, namazlarını tam sayıda kılar.
(18) Şeybanî, 18.

6. SEFERİ OLAN KİMSENİN İMAM OLUNCA VEYA İMAMA UYUNCA NAMAZI KILIŞ ŞEKLİ

١٩ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللهِ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ كَانَ إِذَا قَدِمَ مَكَّةَ ، صَلَّى بِهِمْ رَكْعَتَيْنِ . ثُمَّ يَقُولُ : يَا أَهْلَ مَكَّةَ أَتِمُّوا صَلاتَكُمْ ، فَإِنَّا قَوْمٌ سَفْرٌ .

وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ ، مِثْلَ ذٰلِكَ .

19. Sâlim b. Abdullah babasından naklediyor: Ömer b. Hattab Mekke'ye geldiği zaman cemaata namazı iki rekât kıldırır, sonra da onlara:

«— Mekkeliler! Siz namazı tamamlayın, çünkü biz seferiyiz.» derdi.

Bu rivayet Zeyd'in babası Eslem tariki ile de nakledilmiştir.[19]

٢٠ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ يُصَلِّي وَرَاءَ الإِمَامِ ، بِمِنًى أَرْبَعًا . فَإِذَا صلى لِنَفْسِهِ ، صَلَّى رَكْعَتَيْنِ .

20. Nâfi anlatıyor: Abdullah b. Ömer, Mina'da iken imama uyduğu zaman namazları dört rekât, tek başına kıldığı zaman ise iki rekât olarak kılardı.[20]

٢١ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ صَفْوَانَ ؛ أَنَّهُ قَالَ : جَاءَ عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ يَعُودُ عَبْدَ اللهِ بْنَ صَفْوَانَ ، فَصَلَّى لَنَا رَكْعَتَيْنِ . ثُمَّ انْصَرَفَ . فَقُمْنَا فَأَتْمَمْنَا .

21. Safvan anlatıyor: Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Safvan'ı ziyarete geldiğinde bize namaz kıldırdı, iki rekât kılınca kendisi namazı bitirdi, biz kalkıp tamamladık.

(19) Şeybanî, 195.
(20) Şeybanî, 199.

7. SEFERİ OLAN KİMSENİN SÜNNETLERİ KILIŞI, BİNEK ÜZERİNDE NAMAZIN KILINIŞI

٢٢ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ، أَنَّهُ لَمْ يَكُنْ يُصَلِّي مَعَ صَلاةِ الْفَرِيضَةِ فِي السَّفَرِ شَيْئًا ، قَبْلَهَا وَلا بَعْدَهَا ، إلا مِنْ جَوْفِ اللَّيْلِ . فَإِنَّهُ كَانَ يُصَلِّي عَلَى الأَرْضِ ، وَعَلَى رَاحِلَتِهِ ، حَيْثُ تَوَجَّهَتْ .

22. Nâfi anlatıyor: Abdullah b. Ömer seferî iken farzdan ne önce ne de sonra hiç namaz kılmazdı. Yalnız gece hariç. Ayrıca o, namazını sabit yerde kıldığı gibi, gittiği yöne doğru bineği üzerinde de kılardı.[21]

٢٣ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ الْقَاسِمَ بْنَ مُحَمَّدٍ ، وَعُرْوَةَ بْنَ الزُّبَيْرِ ، وَأَبَا بَكْرِ ابْنَ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ، كَانُوا يَتَنَفَّلُونَ فِي السَّفَرِ .

قَالَ يَحْيَىٰ : وَسُئِلَ مَالِكٌ عَنِ النَّافِلَةِ فِي السَّفَرِ ؟ فَقَالَ : لا بَأْسَ بِذٰلِكَ . بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ . وَقَدْ بَلَغَنِي أَنَّ بَعْضَ أَهْلِ الْعِلْمِ كَانَ يَفْعَلُ ذٰلِكَ .

23. İmam Mâlik'ten: *Duyduğuma göre Kasım b. Muhammed, Urve b. Zübeyr ve Ebû Bekir b. Abdurrahman seferî iken namazların sünnetlerini de kılıyorlardı.*

Yahya naklediyor: İmam Mâlik'e seferî iken namazın sünnetlerinin kılınıp kılınmıyacağı soruldu. «*Kılınsa da olur, kılınmasa da. Sünnetin gece veya gündüz namazının sünneti olması da fark etmez. Duyduğuma göre bazı ülema seferî iken sünnetleri de kılıyorlarmış.*»

٢٤ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، قَالَ : بَلَغَنِي عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ يَرَى ابْنَهُ عُبَيْدَ اللهِ بْنَ عَبْدِ اللهِ يَتَنَفَّلُ فِي السَّفَرِ ، فَلا يُنْكِرُ عَلَيْهِ .

24. Nâfi anlatıyor: Abdullah b. Ömer, oğlu Ubeydullah'ın seferi iken sünnetleri de kıldığını görür, ona bir şey demezdi.

(21) Şeybanî, 209.

٢٥ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ يَحْيَى الْمَازِنِيِّ ، عَنْ أَبِي الْحُبَابِ سَعِيدِ بْنِ يَسَارٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ : أَنَّهُ قَالَ : رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يُصَلِّي وَهُوَ عَلَى حِمَارٍ ، وَهُوَ مُتَوَجِّهٌ إِلَى خَيْبَرَ .

25. Abdullah b. Ömer'den: Resûlullah'ı (s.a.v.), bir merkep üzerinde yolculuk yaparken Hayber'e müteveccihen namaz kıldığını gördüm.[22]

٢٦ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ دِينَارٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ كَانَ يُصَلِّي عَلَى رَاحِلَتِهِ ، فِي السَّفَرِ ، حَيْثُ تَوَجَّهَتْ بِهِ .

قَالَ عَبْدُ اللهِ بْنُ دِينَارٍ : وَكَانَ عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ يَفْعَلُ ذَلِكَ .

وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ؛ قَالَ : رَأَيْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ فِي السَّفَرِ ، وَهُوَ يُصَلِّي عَلَى حِمَارٍ ، وَهُوَ مُتَوَجِّهٌ إِلَى غَيْرِ الْقِبْلَةِ . يَرْكَعُ وَيَسْجُدُ ، إِيمَاءً ، مِنْ غَيْرِ أَنْ يَضَعَ وَجْهَهُ عَلَى شَيْءٍ ..

26. Abdullah b. Ömer'den: Resûlullah (s.a.v.) seferde (yolculukta) iken binek üzerinde gittiği yöne doğru namazını kılardı.[23]

Abdullah b. Dinar: «Abdullah b. Ömer de böyle yapardı.» der.[24]

Yahya b. Said'den: Bir yolculuk esnasında Enes b. Mâlik'i gördüm. Bir merkep üzerinde namaz kılıyordu. Yönü kıbleye karşı olmadığı gibi, yüzünü bir yere koymadan ima ile rükû ve secde yapıyordu.[25]

(22) Müslim, Salâtu'l-Musafirîn, 6/35, Ayrıca bkz. Şeybanî, 207.

(23) Buharî, Taksîru's-Salât, 18/8; Müslim, Salâtu'l-Musafirîn, 6/37.

(24) Yolculukta, kıbleye dönülmesi mümkün olmayan binek üzerinde namaz kılan kimse bineğinin gittiği yöne doğru namazını kılar, kalben de kıbleye yönelir.
İbn Sîrîn'in Enes'den rivayet ettiği hadiste şu ziyade vardır; Enes der ki: «Resûlullah'ın böyle yaptığını görmeseydim, yapmazdım.»

(25) Buharî, Taksîru's-Salât, 18/10; Müslim, Salâtu'l-Musafirin, 6/41.
İbn Sîrîn «Enes yoluyla yapılan rivayette ziyade vardır: "Rasulullah'ın bunu yaptığını görmeseydim, ben de yapmazdım." Ayrıca bkz. Şeybanî. 205, 208.

8. KUŞLUK NAMAZI

٢٧ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ مُوسَىٰ بْنِ مَيْسَرَةَ ، عَنْ أَبِي مُرَّةَ ، مَوْلَىٰ عَقِيلِ بْنِ أَبِي طَالِبٍ ؛ أَنَّ أُمَّ هَانِيءٍ ، بِنْتَ أَبِي طَالِبٍ ، أَخْبَرَتْهُ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ صَلَّى عَامَ الْفَتْحِ ، ثَمَانِيَ رَكَعَاتٍ ، مُلْتَحِفًا فِي ثَوْبٍ وَاحِدٍ .

27. Ebû Talib'in kızı Ümmü Hani'den: Resûlullah (s.a.v.) Mekke'nin fethedildiği sene bir kumaş parçasından oluşan bir elbiseye sarınarak sekiz rekat kuşluk namazı kıldı.

٢٨ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي النَّضْرِ ، مَوْلَىٰ عُمَرَ بْنِ عُبَيْدِ اللهِ ؛ أَنَّ أَبَا مُرَّةَ ، مَوْلَىٰ عَقِيلِ بْنِ أَبِي طَالِبٍ ؛ أَخْبَرَهُ أَنَّهُ سَمِعَ أُمَّ هَانِيءٍ بِنْتَ أَبِي طَالِبٍ تَقُولُ : ذَهَبْتُ إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ ، عَامَ الْفَتْحِ ، فَوَجَدْتُهُ يَغْتَسِلُ ، وَفَاطِمَةُ ابْنَتُهُ تَسْتُرُهُ بِثَوْبٍ . قَالَتْ ، فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ . فَقَالَ : « مَنْ هٰذِهِ ؟ » فَقُلْتُ : أُمُّ هَانِيءٍ بِنْتُ أَبِي طَالِبٍ . فَقَالَ : « مَرْحَبًا بِأُمِّ هَانِيءٍ » فَلَمَّا فَرَغَ مِنْ غُسْلِهِ ، قَامَ فَصَلَّى ثَمَانِيَ رَكَعَاتٍ ، مُلْتَحِفًا فِي ثَوْبٍ وَاحِدٍ ، ثُمَّ انْصَرَفَ . فَقُلْتُ : يَا رَسُولَ اللهِ ، زَعَمَ ابْنُ أُمِّي ، عَلِيٌّ ، أَنَّهُ قَاتِلٌ رَجُلًا أَجَرْتُهُ ، فُلَانُ بْنُ هُبَيْرَةَ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « قَدْ أَجَرْنَا مَنْ أَجَرْتِ يَا أُمَّ هَانِيءٍ » قَالَتْ أُمُّ هَانِيءٍ : وَذٰلِكَ ضُحًى .

28. Ebû Talib'in kızı Ümmü Hani'den: Mekke'nin fethedildiği seneydi. Resûlullah (s.a.v.)'in yanına gittim. Yıkanıyordu (gusledi-yordu). Hz. Fatıma da başkalarının görmemesi için önüne perde tutuyordu. Selâm verdim.

«— **Gelen kim?**» diye sordu. Ben:

«— Ebû Talib'in kızı Ümmü Hani!» diye cevap verdim. Bunun üzerine:

«—**Merhaba (hoş geldin!), Ümmü Hani!**» dedi. Daha sonra da yıkanması bitince bir parça kumaştan oluşan bir elbiseye sarınarak sekiz rekât kuşluk namazı kılıp döndü. Ben:

«— Ya Resûlallah (s.a.v.)! Kardeşim Ali, eman verdiğim Hübeyre oğlu filanı öldüreceğini söylüyor, ne yapalım?» dedim. Resûlullah (s.a.v.):

«— **Ümmü Hani! Senin eman verdiğine, biz de eman veririz!**» buyurdu. Anlattığım bu olayın cereyan ettiği vakit tam kuşluk vaktiydi.[26]

٢٩ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ ، عَنْ عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ ؛ أَنَّهَا قَالَتْ : مَا رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يُصَلِّى سُبْحَةَ الضُّحَى قَطُّ ، وَإِنِّى لأُسَبِّحُهَا . وَإِنْ كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ ، لَيَدَعُ الْعَمَلَ ، وَهُوَ يُحِبُّ أَنْ يَعْمَلَهُ ، خَشْيَةَ أَنْ يَعْمَلَ بِهِ النَّاسُ ، فَيُفْرَضَ عَلَيْهِمْ .

29. Hz. Âişe'den: Resûlullah'ın kuşluk namazı kıldığını görmedim, fakat ben kılıyorum. Resûlullah (s.a.v.) bazen yapmak istediği nafile ibadetleri insanlar devamlı yapar da onlara farz kılınır korkusundan terkederdi.[27]

٣٠ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ أَنَّهَا كَانَتْ تُصَلِّى الضُّحَى ثَمَانِيَ رَكَعَاتٍ . ثُمَّ تَقُولُ : لَوْ نُشِرَ لِى أَبَوَايَ مَا تَرَكْتُهُنَّ .

30. Hz. Âişe'den: Hz. Âişe kuşluk namazını sekiz rekât kılar, sonra da: «Anam ve babam mezardan çıksa bile bırakmam!» derdi.

(26) Buharî, Salât, 8/4; Müslim, Salâtu'l-Musafirîn, 6/82, 83.

(27) Buharî, Teheccüd, 19/5; Müslim, Salâtu'l-Musafirîn, 6/77.
Hz. Âişe'nin Resûlullah'ın (s.a.v.) kuşluk namazı kıldığını görmedim demesi, Resûlullah'ın (s.a.v.) o namazı kılmadığına delâlet etmez. Bu ve benzeri hadisler, sünnet namazlara farz gibi devam etmeyip farz kabul edilmesin düşüncesiyle bazen terk ettiğini ifade eder.

9. KUŞLUK NAMAZIYLA İLGİLİ DİĞER RİVAYETLER

٣١ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ إِسْحٰقَ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ؛ أَنَّ جَدَّتَهُ ، مُلَيْكَةَ ، دَعَتْ رَسُولَ اللهِ ﷺ لِطَعَامٍ . فَأَكَلَ مِنْهُ . ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : « قُومُوا فَلأُصَلِّيَ لَكُمْ » قَالَ أَنَسٌ : فَقُمْتُ إِلَى حَصِيرٍ لَنَا قَدِ اسْوَدَّ ، مِنْ طُولِ مَا لُبِسَ ، فَنَضَحْتُهُ بِمَاءٍ . فَقَامَ عَلَيْهِ رَسُولُ اللهِ ﷺ . وَصَفَفْتُ أَنَا وَالْيَتِيمُ وَرَاءَهُ ، وَالْعَجُوزُ مِنْ وَرَائِنَا . فَصَلَّى لَنَا رَكْعَتَيْنِ . ثُمَّ انْصَرَفَ .

31. Enes b. Mâlik anlatıyor: Ninem Müleyke, Resûlullah'ı (s.a.v.) yemeğe davet etmişti. Yemekten sonra Resûlullah (s.a.v.):

«— **Kalkın, size namaz kıldırayım!**» buyurdu. Kalktım, çok eski olduğu için kararmış hasırımızı alarak suyla sildim. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.) da ayağa kalktı. Ben ve Yetim* arkasına, ninem de daha geriye saf yaptık. Resûlullah (s.a.v.) bize iki rekât namaz kıldırıp ayrıldı.[28]

٣٢ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُتْبَةَ ؛ أَنَّهُ قَالَ : دَخَلْتُ عَلَى عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ بِالْهَاجِرَةِ ، فَوَجَدْتُهُ يُسَبِّحُ . فَقُمْتُ وَرَاءَهُ . فَقَرَّبَنِي حَتَّى جَعَلَنِي حِذَاءَهُ ، عَنْ يَمِينِهِ . فَلَمَّا جَاءَ يَرْفَا ، تَأَخَّرْتُ . فَصَفَفْنَا وَرَاءَهُ .

32. Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe'den: Öğle sıcağında Ömer b. Hattab'ın huzuruna çıktım, kuşluk namazı kılıyordu, hemen ben de arkasına durdum. Bunun üzerine beni sağ yanına, hizasına yakın bir şekilde çekti. Daha sonra Yerfa gelince ben hafif geri çekildim. Hz. Ömer'in arkasında Yerfa ile birlikte bir saf yaptık.

(28) Buharî, Ezan, 10/161; Müslim, Mesacid, 5/266.

(*) Nevevî bu zatın isminin Damiyye b. Sa'd el-Himyerî olduğunu söylemiştir. (Suyutî, Tenvîru'ul-Hayalik, I/169.

10. NAMAZ KILAN KİMSENİN ÖNÜNDEN GEÇMENİN YASAKLANMASI

٣٣ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « إِذَا كَانَ أَحَدُكُمْ يُصَلِّي ، فَلا يَدَعْ أَحَدًا يَمُرُّ بَيْنَ يَدَيْهِ ، وَلْيَدْرَأْهُ مَا اسْتَطَاعَ . فَإِنْ أَبَى فَلْيُقَاتِلْهُ ، فَإِنَّمَا هُوَ شَيْطَانٌ » .

33. Ebû Said el-Hudriden: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **«Herhangi biriniz namaz kılarken önünden başka birinin geçmesine elinden geldiği kadar engel olsun. Eğer geçmekte ısrar ederse geçmesini engellesin, çünkü o şeytan gibi davranmaktadır.»**[29]

٣٤ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي النَّضْرِ مَوْلَىٰ عُمَرَ بْنِ عُبَيْدٍ ، عَنْ بُسْرِ بْنِ سَعِيدٍ ؛ أَنَّ زَيْدَ بْنَ خَالِدٍ الْجُهَنِيَّ أَرْسَلَهُ إِلَى أَبِي جُهَيْمٍ ، يَسْأَلُهُ : مَاذَا سَمِعَ مِنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ فِي الْمَارِّ بَيْنَ يَدَيِ الْمُصَلِّي ؟ فَقَالَ أَبُو جُهَيْمٍ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : « لَوْ يَعْلَمُ الْمَارُّ بَيْنَ يَدَيِ الْمُصَلِّي ، مَاذَا عَلَيْهِ ، لَكَانَ أَنْ يَقِفَ أَرْبَعِينَ ، خَيْرًا لَهُ مِنْ أَنْ يَمُرَّ بَيْنَ يَدَيْهِ » قَالَ أَبُو النَّضْرِ : لا أَدْرِي ، أَقَالَ أَرْبَعِينَ يَوْمًا ، أَوْ شَهْرًا ، أَو سَنَةً .

34. Büsr b. Said'den: Zeyd b. Halid el-Cühenî beni Ebû Cüheym'e göndererek: «Namaz kılan kimsenin önünden geçenin durumuyla ilgili Resûlullah (s.a.v.)'dan ne duyduğunu » sordu. Ebû Cüheym, Resûlullah'ın (s.a.v.) şöyle buyurduğunu nakletti: **«Eğer namaz kılanın önünden geçen bunun vebalini bilmiş olsaydı kırk (gün)** (Râvî Ebu'n-Nadr demiştir ki: bu hadisi bana nakledenin kırk gün mü, kırk ay mı, yoksa kırk yıl mı dediğini hatırlamıyorum) **olduğu yerde beklemesinin kendisi için daha hayırlı olduğunu anlardı.»** [30]

(29) Buharî, Salât, 8/10; Müslim, Salât, 4/258, 259.
(30) Buharî, Salât, 8/101; Müslim, Salât, 4/261.

٣٥ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ ؛ أَنَّ كَعْبَ الأَحْبَارِ ، قَالَ : لَوْ يَعْلَمُ الْمَارُّ بَيْنَ يَدَى الْمُصَلِّى ، مَاذَا عَلَيْهِ ، لَكَانَ أَنْ يُخْسَفَ بِهِ . خَيْرًا لَهُ مِنْ أَنْ يَمُرَّ بَيْنَ يَدَيْهِ .

35. Ka'bül Ahbar'dan: Eğer namaz kılanın önünden geçen bunun vebalini bilmiş olsaydı, yer yarılıp da içine girmesinin geçmesinden daha iyi olduğunu anlardı.

٣٦ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ ، كَانَ يَكْرَهُ أَنْ يَمُرَّ بَيْنَ أَيْدِى النِّسَاءِ ، وَهُنَّ يُصَلِّينَ .

36. İmam Mâlik'den: *Duyduğuma göre Abdullah b. Ömer namaz kılan kadınların önünden geçmeyi kötü görürmüş.*

٣٧ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ لا يَمُرُّ بَيْنَ يَدَىْ أَحَدٍ ، وَلا يَدَعُ أَحَدًا يَمُرُّ بَيْنَ يَدَيْهِ .

37. Nâfi'den: Abdullah b. Ömer, ne namaz kılanın önünden geçer, ne de namaz kılarken kimsenin kendisinin önünden geçmesine müsaade ederdi.

11. NAMAZ KILANIN ÖNÜNDEN GEÇMENİN CAİZ OLDUĞU DURUMLAR

٣٨ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُتْبَةَ بْنِ مَسْعُودٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبَّاسٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ : أَقْبَلْتُ رَاكِبًا عَلَى أَتَانٍ ، وَأَنَا يَوْمَئِذٍ قَدْ نَاهَزْتُ الاحْتِلامَ ، وَرَسُولُ اللهِ ﷺ يُصَلِّي لِلنَّاسِ ، بِمِنًى . فَمَرَرْتُ بَيْنَ يَدَيْ بَعْضِ الصَّفِّ ، فَنَزَلْتُ ، فَأَرْسَلْتُ الأَتَانَ تَرْتَعُ ، وَدَخَلْتُ فِي الصَّفِّ . فَلَمْ يُنْكِرْ ذٰلِكَ عَلَيَّ أَحَدٌ .

38. Abdullah b. Abbas anlatıyor: Bir dişi merkebe binerek geldim. O günlerde bülûğ çağına yaklaşmıştım. Resûlullah (s.a.v.), Mina'da cemaata namaz kıldırıyordu. Ben hemen birkaç safın önünden geçtim. Merkebimden indim otlaması için salıverdim. Hemen saflardan birine girdim. Bu hareketimden dolayı hiç kimse bana bir şey demedi.[31]

٣٩ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ سَعْدَ بْنَ أَبِي وَقَّاصٍ كَانَ يَمُرُّ بَيْنَ يَدَيْ بَعْضِ الصُّفُوفِ ، وَالصَّلاةُ قَائِمَةٌ .

قَالَ مَالِكٌ : وَأَنَا أَرَى ذٰلِكَ وَاسِعًا ، إِذَا أُقِيمَتِ الصَّلاةُ ، وَبَعْدَ أَنْ يُحْرِمَ الإِمَامُ ، وَلَمْ يَجِدِ الْمَرْءُ مَدْخَلا إِلَى الْمَسْجِدِ إِلا بَيْنَ الصُّفُوفِ .

39. İmam Mâlik'ten: *Duyduğuma göre Sa'd b. Ebi Vakkas namaz kılınırken safların önünden geçermiş.*

İmam Mâlik der ki: *Kamet edilip imam tekbir alarak namaza durduktan sonra cemaate gelen kimsenin geçecek yer bulamazsa safların önünden geçmesi caizdir.*

(31) Buharî, Salât, 8/90; Müslim, Salât, 4/254.

٤٠ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ عَلِيَّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ قَالَ : لا يَقْطَعُ الصَّلاَةَ شَيءٌ ، مِمَّا يَمُرُّ بَيْنَ يَدَيِ الْمُصَلِّي .

وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللهِ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ يَقُولُ : لا يَقْطَعُ الصَّلاَةَ شَيءٌ ، مِمَّا يَمُرُّ بَيْنَ يَدَيِ الْمُصَلِّي .

40. Ali b. Ebî Talib'den: Namaz kılanın önünden birinin geçmesiyle namaz kesilmez.

Abdullah b. Ömer de şöyle derdi: «Namaz kılanın önünden birinin geçmesiyle namazını bir şey kesmiş olmaz.»[32]

(32) Şeybanî, 275.

12. SEFERİ DURUMLARDA NAMAZ KILARKEN ÖNÜNE SÜTRE KOYMAK

٤١ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ يَسْتَتِرُ بِرَاحِلَتِهِ إِذَا صَلَّى .

وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ؛ أَنَّ أَبَاهُ كَانَ يُصَلِّي فِي الصَّحْرَاءِ ، إِلَى غَيْرِ سُتْرَةٍ .

41. İmam Mâlik'den: *Duyduğuma göre Abdullah b. Ömer namaz kılarken bineğini sütre (engelleyici) yapardı.*

Hişam b. Urve de babasının sahrada (açık yerde, kırda) namaz kılarken önüne sütre koymadığını nakletmiştir.

13. NAMAZDA İKEN SECDE MAHALLERİNİ DÜZELTMEK

٤٢ - حدّثني يحيىٰ عنْ مَالِكٍ ، عنْ أبي جَعْفَرٍ الْقَارِىءِ ؛ أنَّهُ قَالَ : رَأَيْتُ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ إذَا أهْوَى لِيَسْجُدَ ، مَسَحَ الْحَصْبَاءَ لِمَوْضِعِ جَبْهَتِهِ ، مَسْحًا خَفِيفًا .

42. Ebû Cafer el-Kâri'den: Abdullah b. Ömer'in secdeye vardığı zaman alnını koyacağı yerdeki çakıl taşlarını hafifçe düzelttiğini gördüm.[33]

٤٣ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عنْ يَحْيَىٰ بْنِ سَعِيدٍ ؛ أنَّهُ بَلَغَهُ أنَّ أبَا ذَرٍّ كَانَ يَقُولُ : مَسْحُ الْحَصْبَاءِ ، مَسْحَةً وَاحِدَةً ، وَتَرْكُهَا ، خَيْرٌ مِنْ حُمْرِ النَّعَمِ .

43. Ebû Zer'den: Secdede alnın geleceği yeri bir hareketle bir defa düzeltmek caizdir. Ancak bunu yapmamak, (develerin en makbulü olan) kırmızı renkli develere sahip olmaktan daha hayırlıdır.[34]

(33) Şeybanî, 145.

(34) Sufyan-Zührî, Ebu'l-Ahvas Ebu Zer yoluyla merfu olarak rivayet edilmiştir. (Ebu Davud, Salât, 2/171; Tirmizî, Salât, 2/162; Nesaî, Sehv, 13/7; İbn Mace, İkametu's-Salât, 5/62.

14. NAMAZDA SAFLARI DÜZGÜN TUTMAK

٤٤ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ كَانَ يَأْمُرُ بِتَسْوِيَةِ الصُّفُوفِ . فَإِذَا جَاؤُوهُ فَأَخْبَرُوهُ أَنْ قَدِ اسْتَوَتْ . كَبَّرَ .

44. Nâfi'den: Ömer b. Hattab cemaate safların düz tutulmasını emreder, safların düzeltildiği haberi kendisine ulaşınca tekbir alarak namaza başlardı.

٤٥ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَمِّهِ أَبِي سُهَيْلِ بْنِ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّهُ قَالَ : كُنْتُ مَعَ عُثْمَانَ بْنِ عَفَّانَ ، فَقَامَتِ الصَّلاَةُ ، وَأَنَا أُكَلِّمُهُ فِي أَنْ يَفْرِضَ لِي . فَلَمْ أَزَلْ أُكَلِّمُهُ ، وَهُوَ يُسَوِّي الْحَصْبَاءَ بِنَعْلَيْهِ ، حَتَّى جَاءَهُ رِجَالٌ ، قَدْ كَانَ وَكَّلَهُمْ بِتَسْوِيَةِ الصُّفُوفِ . فَأَخْبَرُوهُ أَنَّ الصُّفُوفَ قَدِ اسْتَوَتْ . فَقَالَ لِي : اسْتَوِ فِي الصَّفِّ . ثُمَّ كَبَّرَ .

45. Ebû Süheyl b. Mâlik, babasından naklediyor: Osman b. Affan'la beraberdim. Namaz için kamet getirildiği sırada ben de kendisinden bana yardım maaşı bağlanmasını istiyordum. Bu sırada o da ayağı ile yerdeki çakıl taşlarını düzeltiyordu. Daha sonra safları düzeltmek için arkaya gönderdiği adam geldi, safların düzgün olduğu kendisine bildirildi. Bana: «Safa gir!» dedi ve tekbir alarak namaza durdu.

15. NAMAZDA ELİN BİRİNİ DİĞERİ ÜZERİNE KOYMAK

٤٦ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ الْكَرِيمِ بْنِ أَبِي الْمُخَارِقِ الْبَصْرِيِّ ؛ أَنَّهُ قَالَ : مِنْ كَلامِ النُّبُوَّةِ « إِذَا لَمْ تَسْتَحِي فَافْعَلْ مَا شِئْتَ » وَوَضْعُ الْيَدَيْنِ إِحْدَاهُمَا عَلَى الأُخْرَى فِي الصَّلاةِ (يَضَعُ الْيُمْنَىٰ عَلَى الْيُسْرَى) وَتَعْجِيلُ الْفِطْرِ . وَالاسْتِينَاءُ بِالسَّحُورِ .

46. Abdülkerim b. Ebî Muhârik'ıl—Basrî'den: Şu sözler ilk peygamberlerden beri gelen sözlerdendir: «Utanma duygusunu kaybettiysen istediğin her şeyi yap». Ayrıca «Namazda ellerden birini diğeri üzerine koymak (sağ eli sol el üzerine), iftar vakti geldiğinde hiç beklemeden hemen iftar etmek, sahur vakti yemeği geç yemek. (sünnettir.)[35]

٤٧ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي حَازِمِ بْنِ دِينَارٍ ، عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ : كَانَ النَّاسُ يُؤْمَرُونَ أَنْ يَضَعَ الرَّجُلُ الْيَدَ الْيُمْنَىٰ عَلَى ذِرَاعِهِ الْيُسْرَى فِي الصَّلاةِ .

قَالَ أَبُو حَازِمٍ : لا أَعْلَمُ إِلاَّ أَنَّهُ يَنْمِي ذَلِكَ .

47. Sehl b. Sa'd'dan: «Müslümanlara namaz kılarken sağ ellerini sol elleri üzerin koymaları emrediliyordu.»

Bu rivayetin ravilerinden Ebû Hâzim şöyle der: Sehl b. Sa'd'ın bunu Hz. Peygamber'e isnad ettiğini kesinlikle biliyorum.[36]

(35) Birinci kısmı, Ebu Mes'ud, Ukbe b. Amr el-Ensarî el-Bedrî'ye ulaştırır. Buharî, Ezan, 10/87.

(36) Şeybanî, 291.

16. SABAH NAMAZINDA KUNUT DUASI

٤٨ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ لا يَقْنُتُ فِي شَيْءٍ مِنَ الصَّلاةِ .

48. Nâfi'den: Abdullah b. Ömer hiç bir namazda kunut duası okumazdı.[37]

(37) Hanefî Mezhebine göre, kunut duası, sadece vitir namazının üçüncü rekatında okunur; sabah namazında kunut duası okunmaz. Şafiî Mezhebine göre, sabah namazında da kunut okunur.

17. TUVALETE GİTME İHTİYACI VARKEN NAMAZ KILMANIN MEKRUH OLUŞU

٤٩ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ الأَرْقَمِ كَانَ يَؤُمُّ أَصْحَابَهُ . فَحَضَرَتِ الصَّلاَةُ يَوْمًا ، فَذَهَبَ لِحَاجَتِهِ ، ثُمَّ رَجَعَ . فَقَالَ : إِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ : « إِذَا أَرَادَ أَحَدُكُمُ الْغَائِطَ ، فَلْيَبْدَأْ بِهِ قَبْلَ الصَّلاَةِ .

49. Hişam b. Urve babasından naklediyor: Abdullah b. Erkam arkadaşlarına namaz kıldırırdı. Günlerden bir gün yine bir namaz vakti idi. Abdullah tuvalete gitti, dönünce Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurduğunu nakletti: «**Sizden biri tuvalete gitmek ihtiyacında ise, namazdan önce ihtiyacını gidersin.**»[38]

٥٠ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ ؛ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ قَالَ : لاَ يُصَلِّيَنَّ أَحَدُكُمْ وَهُوَ ضَامٌّ بَيْنَ وَرِكَيْهِ .

50. Zeyd b. Eslem'den: Ömer b. Hattab şöyle buyurdu: «Her hangi biriniz büyük veya küçük su dökmek zorunda kaldığı zaman namaza durmasın.»

(38) Ebu Davud, Taharet, 1/43; Tirmizî, Taharet, 1/108; Nesaî, İmamet, 10/51; İbn Mace, Taharet, 1/114.

18. NAMAZI BEKLEMENİN VE NAMAZA GİTMENİN FAZİLETİ

٥١ - وحدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ ، عَنِ الأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « الْمَلاَئِكَةُ تُصَلِّي عَلَى أَحَدِكُمْ مَا دَامَ فِي مُصَلاَّهُ الَّذِي صَلَّى فِيهِ ، مَا لَمْ يُحْدِثْ . اللَّهُمَّ اغْفِرْ لَهُ . اللَّهُمَّ ارْحَمْهُ » .

51. Ebû Hüreyre'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

«Herhangi biriniz abdestli olarak namaz kıldığı yerde beklediği sürece melekler ona şöyle dua ederler: «Allahım, onu affet! Allahım, ona merhamet et!»[39]

İmam Mâlik bu rivayete geçen «Malem yuhdis» lafzı için şöyle der: «Abdestini bozmadığı sürece» anlamındadır.

٥٢ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ ، عَنِ الأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « لا يَزَالُ أَحَدُكُمْ فِي صَلاةٍ مَا كَانَتِ الصَّلاَةُ تَحْبِسُهُ . لا يَمْنَعُهُ أَنْ يَنْقَلِبَ إِلَى أَهْلِهِ إِلا الصَّلاَةُ » .

52. Ebû Hüreyre'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **«Herhangi biriniz namazı eda ettikten sonra evine dönmesine diğer vakti beklemekten başka bir engel olmadığı halde evine gitmeyip camide namazı beklerse, beklediği sürece o namazda sayılır.»**[40]

(39) Buharî, Ezan, 10/36; Müslim, Mesacid, 5/49.

(40) Buharî, Ezan, 10/36; Müslim, Mesacid, 5/275.
Bu, işi olmayanlar içindir. Çalışan kimselerin namazı kıldıktan sonra işine gitmesi mescitte oturmasından efdaldir. Hatta Hz. Ömer namaz aralarında bazen mescide uğrar, orada oturanları kırbaçla işine gönderirdi.

٥٣ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ سُمَيٍّ مَوْلَى أَبِي بَكْرٍ ؛ أَنَّ أَبَا بَكْرِ بْنَ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ كَانَ يَقُولُ : مَنْ غَدَا أَوْ رَاحَ إِلَى الْمَسْجِدِ ، لا يُرِيدُ غَيْرَهُ ، لِيَتَعَلَّمَ خَيْرًا أَوْ لِيُعَلِّمَهُ ، ثُمَّ رَجَعَ إِلَى بَيْتِهِ ، كَانَ كَالْمُجَاهِدِ فِي سَبِيلِ اللهِ ، رَجَعَ غَانِمًا .

53. Ebû Bekir b. Abdurrahman'dan: Başka bir şey için değil, bir hayır öğrenmek ya da öğretmek için erkenden veya geç vakitte mescide giden, sonra da evine dönen kimse Allah yolunda cihada çıkıp ganimetlerle dönen kimse gibidir.[41]

٥٤ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نُعَيْمِ بْنِ عَبْدِ اللهِ الْمُجْمِرِ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ : إِذَا صَلَّى أَحَدُكُمْ ، ثُمَّ جَلَسَ فِي مُصَلاهُ ، لَمْ تَزَلِ الْمَلائِكَةُ تُصَلِّي عَلَيْهِ . اللَّهُمَّ اغْفِرْ لَهُ ، اللَّهُمَّ ارْحَمْهُ . فَإِنْ قَامَ مِنْ مُصَلاهُ ، فَجَلَسَ فِي الْمَسْجِدِ يَنْتَظِرُ الصَّلاةَ ، لَمْ يَزَلْ فِي صَلاةٍ حَتَّى يُصَلِّيَ .

54. Ebû Hüreyre'den: Herhangi biriniz namazını kıldıktan sonra orada beklerse melekler onun için şöyle dua ederler: «Allahım onu affet! Allahım ona merhamet et!» Namazı kıldığı yerde kalkar da gelecek namazı beklemek için mescidde otururs a bekle-diği sürece namazda sayılır.

٥٥ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ الْعَلاءِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ يَعْقُوبَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « أَلا أُخْبِرُكُمْ بِمَا يَمْحُو اللهُ بِهِ الْخَطَايَا ، وَيَرْفَعُ بِهِ الدَّرَجَاتِ ؟ إِسْبَاغُ الْوُضُوءِ عِنْدَ الْمَكَارِهِ ، وَكَثْرَةُ الْخُطَا إِلَى الْمَسَاجِدِ ، وَانْتِظَارُ الصَّلاةِ بَعْدَ الصَّلاةِ . فَذٰلِكُمُ الرِّبَاطُ . فَذٰلِكُمُ الرِّبَاطُ . فَذٰلِكُمُ الرِّبَاطُ » .

55. Ebû Hüreyre'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **«Size Allahu Teâlâ'nın kendisiyle hataları mahvedip dereceleri yükselteceği şeyi haber vereyim mi? Soğuk günlerde**

(41) İbn Abdilber der ki:
"Bunun akıl ve ictihadla bilinemiyeceği bellidir. Zira bu, Allah'ın hükmünün ve karşılığında vereceği sevabın belli olmadığı bir konuda kesin konuşmak olur. Öyle ise bu söz Hz. Peygambere ait olup hükmen merfu'dur. Nitekim Süheyl b. Sa'd, Hz. Peygamber (s.a.v.)'den merfû olarak da rivayet etmiştir."

abdest almak, uzak yerlerden cemaata gitmek, namazı kıldıktan sonra diğer vakti beklemektir. İşte gerçek bağlılık budur! İşte gerçek bağlılık budur!»[42]

٥٦ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيَّبِ قَالَ : يُقَالُ لا يَخْرُجُ أَحَدٌ مِنَ الْمَسْجِدِ ، بَعْدَ النِّدَاءِ ، إِلا أَحَدٌ يُرِيدُ الرُّجُوعَ إِلَيْهِ . إِلا مُنَافِقٌ .

56. Said b. Müseyyeb'den: Denildiğine göre münafıklar hariç ezan okunduktan sonra camiden ancak tekrar mescide dönmek isteyen çıkabilir.[43]

٥٧ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَامِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ الزُّبَيْرِ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ سُلَيْمٍ الزُّرَقِيِّ ، عَنْ أَبِي قَتَادَةَ الأَنْصَارِيِّ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « إِذَا دَخَلَ أَحَدُكُمُ الْمَسْجِدَ ، فَلْيَرْكَعْ رَكْعَتَيْنِ ، قَبْلَ أَنْ يَجْلِسَ » .

57. Ebû Katâde el-Ensariden: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **«Herhangi biriniz mescide girdiği zaman oturmadan önce iki rekât namaz (tahiyyetül mescid) kılsın.»**

٥٨ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي النَّضْرِ ، مَوْلَى عُمَرَ بْنِ عُبَيْدِ اللهِ ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ : أَنَّهُ قَالَ لَهُ : أَلَمْ أَرَ صَاحِبَكَ إِذَا دَخَلَ الْمَسْجِدَ يَجْلِسُ قَبْلَ أَنْ يَرْكَعَ ؟ قَالَ أَبُو النَّضْرِ : يَعْنِي بِذٰلِكَ عُمَرَ بْنَ عُبَيْدِ اللهِ ، وَيَعِيبُ ذٰلِكَ عَلَيْهِ ، أَنْ يَجْلِسَ إِذَا دَخَلَ الْمَسْجِدَ قَبْلَ أَنْ يَرْكَعَ .

قَالَ يَحْيَى ، قَالَ مَالِكٌ : وَذٰلِكَ حَسَنٌ وَلَيْسَ بِوَاجِبٍ .

58. Ebû Seleme b. Abdurrahman'dan Ömer b. Ubeydullah'ın azatlısı Ebû Nadr'a:

«— Efendinin, mescide gelince tahiyyetül mescid namazını

(42) Müslim, Taharet, 5/41.
Hadisi şerifin sonunda: «İşte gerçek bağlılık» şeklinde tercüme edilen kelimenin arapçası «er-ribat» tır. er-Ribat kelimesi namazı beklemek için mescidde durmak, sınır boylarında düşmanın gelebileceği stratejik yerlerde nöbet tutmak ve namaza devam etmek gibi manalara gelir.

(43) İbn Abdilber der ki: "Böyle bir söz, kendi görüşüyle değil, bir delille söylenebilir." Sahih senedle, Ebu Hureyre'den merfu olarak da rivayet edilmiştir. Buharî, Salât, 8/60; Müslim, Salâtu'l-Musafirîn, 6/70.

kılmadan oturduğunu görüyorum.» dedi. Ebû Seleme böyle demekle Ömer b. Ubeydullah'ın mescide girince iki rekat namaz kılmadan oturmasını hoş görmediğini ifade etmektedir.

İmam Mâlik der ki: *Tehiyyetül mescid kılmak güzeldir ve fakat, vacip değildir.*

19. SECDEDE ELLERİ ALNIN İKİ YANINA KOYMAK

٥٩ - حدّثنى يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ إِذَا سَجَدَ ، وَضَعَ كَفَّيْهِ عَلَى الَّذِى يَضَعُ عَلَيْهِ جَبْهَتَهُ .

قَالَ نَافِعٌ : وَلَقَدْ رَأَيْتُهُ فِى يَوْمٍ شَدِيدِ الْبَرْدِ ، وَإِنَّهُ لَيُخْرِجُ كَفَّيْهِ مِنْ تَحْتِ بُرْنُسٍ لَهُ ، حَتَّى يَضَعَهُمَا عَلَى الْحَصْبَاءِ .

59. Nafi'den: Abdullah b. Ömer secdeye vardığı zaman ellerinin ayasını alnını koyduğu yere koyardı. Bir defasında onu soğuk bir günde gördüm, yamçısının (elbisesinin) altında ellerini çıkarmış (secde ederken) çakıl taşları üzerine koymuştu.

٦٠ - وحدّثنى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ يَقُولُ : مَنْ وَضَعَ جَبْهَتَهُ بِالأَرْضِ ، فَلْيَضَعْ كَفَّيْهِ عَلَى الَّذِى يَضَعُ عَلَيْهِ جَبْهَتَهُ . ثُمَّ إِذَا رَفَعَ ، فَلْيَرْفَعْهُمَا . فَإِنَّ الْيَدَيْنِ تَسْجُدَانِ كَمَا يَسْجُدُ الْوَجْهُ .

60. Abdullah b. Ömer'den: Kim alnını yere koyarsa, ellerini de alnının yanıbaşına koysun. Alnını kaldırınca ellerini de kaldırsın. Zira yüz gibi, eller de secde eder.

20. NAMAZDA İKEN SAĞA SOLA DÖNMEK VE LÜZUMU HALİNDE EL ÇIRPMAK

٦١ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ ، سَلَمَةَ بْنِ دِينَارٍ ، عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ السَّاعِدِيِّ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ ذَهَبَ إِلَى بَنِي عَمْرِو بْنِ عَوْفٍ لِيُصْلِحَ بَيْنَهُمْ . وَحَانَتِ الصَّلاَةُ . فَجَاءَ الْمُؤَذِّنُ إِلَى أَبِي بَكْرٍ الصِّدِّيقِ . فَقَالَ : أَتُصَلِّي لِلنَّاسِ فَأُقِيمَ ؟ قَالَ : نَعَمْ . فَصَلَّى أَبُو بَكْرٍ . فَجَاءَ رَسُولُ اللهِ ﷺ ، وَالنَّاسُ فِي الصَّلاَةِ . فَتَخَلَّصَ حَتَّى وَقَفَ فِي الصَّفِّ . فَصَفَّقَ النَّاسُ . وَكَانَ أَبُو بَكْرٍ لا يَلْتَفِتُ فِي صَلاَتِهِ . فَلَمَّا أَكْثَرَ النَّاسُ مِنَ التَّصْفِيقِ ، الْتَفَتَ أَبُو بَكْرٍ ، فَرَأَى رَسُولَ اللهِ ﷺ فَأَشَارَ إِلَيْهِ رَسُولُ اللهِ ﷺ أَنِ امْكُثْ مَكَانَكَ . فَرَفَعَ أَبُو بَكْرٍ يَدَيْهِ ، فَحَمِدَ اللهَ عَلَى مَا أَمَرَهُ بِهِ رَسُولُ اللهِ ﷺ مِنْ ذَلِكَ ، ثُمَّ اسْتَأْخَرَ حَتَّى اسْتَوَى فِي الصَّفِّ . وَتَقَدَّمَ رَسُولُ اللهِ ﷺ ، فَصَلَّى . ثُمَّ انْصَرَفَ . فَقَالَ : « يَا أَبَا بَكْرٍ ، مَا مَنَعَكَ أَنْ تَثْبُتَ إِذْ أَمَرْتُكَ » فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ : مَا كَانَ لِابْنِ أَبِي قُحَافَةَ ، أَنْ يُصَلِّيَ بَيْنَ يَدَيْ رَسُولِ اللهِ ﷺ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : « مَالِي رَأَيْتُكُمْ أَكْثَرْتُمْ مِنَ التَّصْفِيحِ ؟ مَنْ نَابَهُ شَيْءٌ فِي صَلاَتِهِ فَلْيُسَبِّحْ . فَإِنَّهُ إِذَا سُبِّحَ ، الْتُفِتَ إِلَيْهِ . وَإِنَّمَا التَّصْفِيحُ لِلنِّسَاءِ » .

61. Sehl b. Sa'd es-Sâidî anlatıyor: Resûlullah (s.a.v.) Amr b. Avf oğullarının aralarını bulmak için gitmişti. Namaz vakti yaklaşınca müezzin, Hz. Ebû Bekir'e:

«— İmam olur musun, kamet edeyim mi?» diye sordu, O da:

«— Evet,» dedi. Hz. Ebû Bekir öne geçtiğinde, cemaat namazda iken Resûlullah (s.a.v.) geldi, cemaate yetişip bir safta durdu. Bunun üzerine cemaat (Hz. Peygamber'in geldiğini anlatmak için) el çırpıyordu. Fakat Hz. Ebû Bekir başını çevirdi ve Hz. Peygamberi gördü. Bunun üzerine Resûlullah(s.a.v.) kendisine "devam et" mealinde işaret etti. Ebu Bekir, hiç aldırmıyordu. Cemaatin el çırpması çoğalınca Ebû Bekir ellerini kaldırarak, Resûlullah'ın kendisine devam et, diye emredişinden dolayı, Allah'a hamdettikten sonra geri geri çekilerek arkadaki safa girdi. Bu sefer

Resûlullah (s.a.v.) öne geçti, namazı kıldırıp bitirdi. Namazdan sonra:

«— Ebû Bekir! Devam et dediğim halde niçin geri çekildin?» buyurdu. Ebû Bekir:

«— Resûlullah'ın (s.a.v.) önünde Ebû Kuhafe'nin oğlunun namaz kıldırması doğru olmaz!» cevabını verince Hz. Peygamber:

«— Ekseriyetinizin namazda el çırptığını gördüm. Bu gibi durumlarda Sübhanallah, deyiniz. Bu şekilde anlatmak istediğinizi namazdakine anlatmış olursunuz. Namazda el çırpmak kadınlara mahsus bir harekettir,» buyurdu.[44]

٦٢ - وحدّثنى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ ابْنَ عُمَرَ لَمْ يَكُنْ يَلْتَفِتُ فِى صَلاَتِهِ .

62. Nâfi'den: İbn Ömer namazda iken asla sağa sola bakmazdı.

٦٣ - وحدّثنى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِى جَعْفَرٍ الْقَارِىءِ ؛ أَنَّهُ قَالَ : كُنْتُ أُصَلِّى ، وَعَبْدُ اللهِ ابْنُ عُمَرَ وَرَائِى ، وَلا أَشْعُرُ . فَالْتَفَتُّ فَغَمَزَنِى .

63. Ebû Cafer el-Kâri'den: Namaz kılıyordum, Abdullah b. Ömer de ardımda imiş, hiç farkında değildim. (Namaz bitmediği halde) sağa sola dönüyordum, bunun üzerine beni ikaz etti.

(44) Buharî, Ezan, 10/48; Müslim, Salat, 4/102.

21. İMAMA RÜKUDA YETİŞMEK

٦٤ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ أَبِي أُمَامَةَ بْنِ سَهْلِ بْنِ حُنَيْفٍ : أَنَّهُ قَالَ : دَخَلَ زَيْدُ بْنُ ثَابِتٍ الْمَسْجِدَ ، فَوَجَدَ النَّاسَ رُكُوعًا . فَرَكَعَ . ثُمَّ دَبَّ حَتَّى وَصَلَ الصَّفَّ .

64. Huneyf'in torunu Ebû Ümame b. Sehl'den: Zeyd b. Sabit mescide geldiğinde cemaat rükûda idi. Bunun üzerine o da rükûya vardı, sonra da ayaklarını sürüyerek ilerledi, safa girdi.

٦٥ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ مَسْعُودٍ كَانَ يَدِبُّ رَاكِعًا .

65. İmam Mâlik'ten: *Abdullah b. Mesud'un (cemaate rükûda yetişmek için) ayaklarını sürüyerek safa kadar gittiği bana rivayet edildi.*

22. NAMAZDA RESULULLAH'A (s.a.v.) SALAVAT GETİRMEK

٦٦ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي بَكْرِ بْنِ حَزْمٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ سُلَيْمٍ الزُّرَقِيِّ ؛ أَنَّهُ قَالَ : أَخْبَرَنِي أَبُو حُمَيْدٍ السَّاعِدِيُّ أَنَّهُمْ قَالُوا : يَا رَسُولَ اللهِ ، كَيْفَ نُصَلِّي عَلَيْكَ ؟ فَقَالَ : « قُولُوا اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَأَزْوَاجِهِ وَذُرِّيَّتِهِ ، كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ وَبَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَأَزْوَاجِهِ وَذُرِّيَّتِهِ ، كَمَا بَارَكْتَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ . إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ .

66. Ebû Humeyd es-Sâidî anlatıyor: Hz. Peygamber'e:

«— Ya Resûlallah, sana nasıl salâvat getirelim?» diye sordular. Şöyle buyurdu: **«Allahım, İbrahim (a.s.) ailesine rahmet ettiğin gibi Muhammed'e (a.s.), hanımlarına ve zürriyetine de rahmet et. İbrahim (a.s.) ailesine hayır ve bereket verdiğin gibi, Muhammed'e (a.s.), hanımlarına ve onun zürriyetine de hayır ve bereket ver. Muhakkak ki sen övülmeye en lâyık ve en çok şerefli olansın, deyiniz.»**[45]

٦٧ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نُعَيْمِ بْنِ عَبْدِ اللهِ الْمُجْمِرِ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ زَيْدٍ ؛ أَنَّهُ أَخْبَرَهُ عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ الأَنْصَارِيِّ ؛ أَنَّهُ قَالَ : أَتَانَا رَسُولُ اللهِ ﷺ فِي مَجْلِسِ سَعْدِ ابْنِ عُبَادَةَ . فَقَالَ لَهُ بَشِيرُ بْنُ سَعْدٍ : أَمَرَنَا اللهُ أَنْ نُصَلِّيَ عَلَيْكَ يَا رَسُولَ اللهِ ، فَكَيْفَ نُصَلِّي عَلَيْكَ ؟ قَالَ ، فَسَكَتَ رَسُولُ اللهِ ﷺ ، حَتَّى تَمَنَّيْنَا أَنَّهُ لَمْ يَسْأَلْهُ . ثُمَّ قَالَ : « قُولُوا اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ ، كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَبَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ ، كَمَا بَارَكْتَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ ، فِي الْعَالَمِينَ ، إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ . وَالسَّلاَمُ ، كَمَا قَدْ عَلِمْتُمْ » .

67. Ebû Mes'ud el-Ensari anlatıyor: Sa'd b. Ubade'nin meclisinde bulunuyorduk. Resûlullah (s.a.v.) geldi. Beşir b. Sa'd kendisine:

(45) Buharî, Enbiya, 60/10; Müslim, Salât, 4/69, Ayrıca bkz. Şeybanî, 292.

«— Yâ Resûlullah! Allah sana salâvat getirmemizi emrediyor, nasıl salavat getirelim?» diye sordu. Resûlullah (s.a.v.) cevap vermiyerek sustu. Bunun üzerine biz «keşke sormasaydı» diye içimizden geçirdik. Daha sonra Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:

«— Allahım, İbrahim'e rahmet ettiğin gibi Muhammed'e ve onun ailesine de rahmet et. Dünyada İbrahim'in ailesine hayır ve bereket verdiğin gibi Muhammed'in ailesine de hayır ve bereket ver. Muhakkak ki sen övülmeye lâyık ve en şerefli olansın, deyiniz. (Salâvat bu), selâm da bildiğiniz gibidir.»[46]

٦٨ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ دِينَارٍ ؛ قَالَ : رَأَيْتُ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ يَقِفُ عَلَى قَبْرِ النَّبِيِّ ﷺ ، فَيُصَلِّي عَلَى النَّبِيِّ ﷺ ، وَعَلَى أَبِي بَكْرٍ ، وَعُمَرَ .

68. Abdullah b. Dinar'dan: Abdullah b. Ömer'i gördüm, Resûlullah'ın (s.a.v.) kabri başında durmuş ona salâvat getiriyor, Ebû Bekir ve Ömer'e de dua ediyordu.

(46) Müslim, Salât, 4/65, Ayrıca bkz. Şeybanî, 293.
Resûlü Ekrem, selâmda bildiğiniz gibi, demekle namazda Tahiyyatta okuduğumuz selâmı kasdetmektedir. O da: «Esselâmü aleyke eyyuhennebiyyu ve rahmetullahi ve berekâtuhu.» dur.

23. NAMAZDAN ÖNCE VE SONRA YAPILAN İŞLERLE İLGİLİ DİĞER RİVAYETLER

٦٩ - حدّثنى يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ كَانَ يُصَلِّى قَبْلَ الظُّهْرِ رَكْعَتَيْنِ ، وَبَعْدَهَا رَكْعَتَيْنِ . وَبَعْدَ الْمَغْرِبِ رَكْعَتَيْنِ فِى بَيْتِهِ . وَبَعْدَ صَلاةِ الْعِشَاءِ رَكْعَتَيْنِ . وَكَانَ لا يُصَلِّى بَعْدَ الْجُمُعَةِ حَتَّى يَنْصَرِفَ ، فَيَرْكَعَ رَكْعَتَيْنِ .

69. İbn Ömer'den: Resûlullah (s.a.v.), evinde öğlenin farzından önce ve sonra ikişer, akşamın farzından sonra evinde iki rekât sünnet kılardı. Yatsı namazının farzından sonra da iki rekât sünnet kılardı. Cuma namazının farzından sonra mescitte hiç sünnet kılmazdı. Odasına döner, orada iki rekâtlı bir namaz kılardı.[47]

٧٠ - وحدّثنى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِى الزِّنَادِ ، عَنِ الأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « أَتَرَوْنَ قِبْلَتِى هَا هُنَا ؟ فَوَ اللهِ ، مَا يَخْفَىٰ عَلَىَّ خُشُوعُكُمْ وَلا رُكُوعُكُمْ . إِنِّى لأَرَاكُمْ مِنْ وَرَاءِ ظَهْرِى » .

70. Ebû Hüreyre'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **«Siz namazda sadece kıble tarafını mı görd üğümü zannediyorsunuz! Allaha yemin ederim ki sizin ne huşunuz ne de rükûunuz bana gizli değildir. Ardımda ne yaptığınızı da mutlaka görüyorum.»**[48]

٧١ - وحدّثنى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ كَانَ يَأْتِى قُبَاءً رَاكِبًا وَمَاشِيًا .

71. Abdullah b. Ömer'den: Resûlullah (s.a.v.) Kuba mescidine bazan yürüyerek, bazan da binekli olarak giderdi.[49]

(47) Buharî, Cum'a, 11/39; Müslim, Salâtu'l-Musafirîn, 6/104.
(48) Buharî, Salât, 8/40; Müslim, Salât, 4/109.
(49) Buharî, Salât fi Mescid Mekke ve'l-Medine, 20/4; Müslim, Hacc, 15/97.

٧٢ - وحدّثنى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَىٰ بْنِ سَعِيدٍ ، عَنِ النُّعْمَانِ بْنِ مُرَّةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « مَا تَرَوْنَ فِى الشَّارِبِ وَالسَّارِقِ وَالزَّانِى ؟ » وَذٰلِكَ قَبْلَ أَنْ يُنْزَلَ فِيهِمْ . قَالُوا : اللهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ . قَالَ : « هُنَّ فَوَاحِشُ . وَفِيهِنَّ عُقُوبَةٌ . وَأَسْوَأُ السَّرِقَةِ الَّذِى يَسْرِقُ صَلاَتَهُ » قَالُوا : وَكَيْفَ يَسْرِقُ صَلاَتَهُ ؟ يَا رَسُولَ اللهِ . قَالَ : « لاَ يُتِمُّ رُكُوعَهَا وَلاَ سُجُودَهَا » .

72. Numan b. Mürre'den: Resûlullah (s.a.v.), içki içen ve hırsızlık yapanlar hakkında âyetler nazil olmadan önce:

«— **İçki içen, hırsızlık yapan ve zina eden hakkındaki görüşünüz nedir?**» diye sordu. Ashab da:

«Allah ve Resûlü daha iyi bilir.» diye karşılık verdi. Bunun üzerine şöyle buyurdu:

«**Hepsi de günahtır, hepsinin de cezası vardır. Hırsızlığın en kötüsü namazdan çalanın hırsızlığıdır.**» Bu söz üzerine ashap:

«— İnsan namazdan nasıl çalar, ya Resûlallah (s.a.v.)?» diye sordu. Resûlullah (s.a.v.):

«— **Rükû ve sücudda tadil-i erkâna uymayarak, rükû ve sücudu acele yaparak**» cevabını verdi.[50]

٧٣ - وحدّثنى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « اجْعَلُوا مِنْ صَلاَتِكُمْ فِى بُيُوتِكُمْ » .

73. Hişam, babası Urve'den naklediyor: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: «**Namazlarınızdan bazısını (nafile namazları) evlerinizde kılınız.**»[51]

(50) İbn Abdilber der ki: "en-Nu'man b. Murre'den mürsel olarak rivayetinde Malik'in ravileri ihtilaf etmemiştir.
Bu, Ebu Hureyre ve Ebu Saîd yoluyla sahih-müsned bir hadistir.

(51) İbn Abdilber derki: Bu hadis, hepsine göre Muvatta'da mürseldir. Nafi, İbn Ömer yoluyla rivayet etmiştir.
Buharî, Salât, 8/52; Müslim, Salâtu'l-musafirîn, 6/208.

٧٤ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ يَقُولُ : إِذَا لَمْ يَسْتَطِعِ الْمَرِيضُ السُّجُودَ أَوْمَأَ بِرَأْسِهِ إِيمَاءً ، وَلَمْ يَرْفَعْ إِلَى جَبْهَتِهِ شَيْئًا .

74. Abdullah b. Ömer'den: Hasta olan bir kimse secde yapacak durumda değilse alnına bir şey kaldırmaz. Başı ile ima ederek secdesini yapar,

٧٥ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ رَبِيعَةَ بْنِ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ إِذَا جَاءَ الْمَسْجِدَ ، وَقَدْ صَلَّى النَّاسُ ، بَدَأَ بِصَلاَةِ الْمَكْتُوبَةِ ، وَلَمْ يُصَلِّ قَبْلَهَا شَيْئًا .

75. Rebia b. Ebî Abdurrahman'dan: Abdullah b. Ömer mescide geldiği zaman cemaat namazı kılmış idi. Bunun üzerine o hiç sünnet kılmadan hemen farzdan başladı.[52]

٧٦ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ مَرَّ عَلَى رَجُلٍ وَهُوَ يُصَلِّي . فَسَلَّمَ عَلَيْهِ . فَرَدَّ الرَّجُلُ كَلاَمًا . فَرَجَعَ إِلَيْهِ عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ فَقَالَ لَهُ : إِذَا سُلِّمَ عَلَى أَحَدِكُمْ وَهُوَ يُصَلِّي فَلا يَتَكَلَّمْ ، وَلْيُشِرْ بِيَدِهِ .

76. Nâfi'den: Abdullah b. Ömer namaz kılan bir adama uğrayarak ona selâm verdi. Adam (ve aleyküm selâm, diyerek) selâmı aldı. Bunun üzerine Abdullah b. Ömer adama dönerek şöyle dedi: «Namaz kılarken sizden birine selâm verildiği zaman (ve aleyküm selâm diyerek) selâm almasın, el işaretiyle alsın.[53]

٧٧ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ يَقُولُ : مَنْ نَسِيَ صَلاَةً ، فَلَمْ يَذْكُرْهَا إِلا وَهُوَ مَعَ الإِمَامِ ، فَإِذَا سَلَّمَ الإِمَامُ ، فَلْيُصَلِّ الصَّلاَةَ الَّتِي نَسِيَ . ثُمَّ لِيُصَلِّ بَعْدَهَا الأُخْرَى .

77. Abdullah b. Ömer'den: Kim sünnet namazı kılmayı unutur da cemaatle namaz kılarken hatırlarsa, imam selâm verdikten sonra unuttuğu namazı kılsın, daha sonra son sünneti kılsın.

(52) Abdullah b. Ömer'in sünneti kılmayıp farzı kılışı, sünnetin bazen terk edileceğinin caiz olduğunu bildirmek için yahut vakit darıldığı için olsa gerek. Yoksa Ashabı kiram bütün sünnetleri dikkat ve itinayla eda ederlerdi.

(53) Bu, İslam'ın başlangıcında idi. Daha sonra namaz kılana selam vermek ve onun selam alması yasaklanmıştır.

٧٨ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى بْنِ حَبَّانَ ، عَنْ عَمِّهِ وَاسِعِ بْنِ حَبَّانَ ؛ أَنَّهُ قَالَ : كُنْتُ أُصَلِّى ، وَعَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ مُسْنِدٌ ظَهْرَهُ إِلَى جِدَارِ الْقِبْلَةِ . فَلَمَّا قَضَيْتُ صَلاتِى انْصَرَفْتُ إِلَيْهِ مِنْ قِبَلِ شِقِّى الأَيْسَرِ . فَقَالَ عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ : مَا مَنَعَكَ أَنْ تَنْصَرِفَ عَنْ يَمِينِكَ ؟ قَالَ فَقُلْتُ : رَأَيْتُكَ ، فَانْصَرَفْتُ إِلَيْكَ . قَالَ عَبْدُ اللهِ : فَإِنَّكَ قَدْ أَصَبْتَ . إِنَّ قَائِلا يَقُولُ : انْصَرِفْ عَنْ يَمِينِكَ . فَإِذَا كُنْتَ تُصَلِّى ، فَانْصَرِفْ حَيْثُ شِئْتَ . إِنْ شِئْتَ عَنْ يَمِينِكَ ، وَإِنْ شِئْتَ عَنْ يَسَارِكَ .

78. Vâsi b. Habban anlatıyor: Namaz kılıyordum, Abdullah b. Ömer de arkasını kıble duvarına dayamış duruyordu. Namazını bitirince solumdan dönerek yanına gittim. «Sağından niçin dönmedin?» diye sordu. «Seni gördüm, onun için döndüm.» dedim.

«— İyi yaptın. Bazıları namazı bitirince sağından dön der. Sen namaz kıldığında istediğin taraftan dön; ister sağından dön, istersе solundan dön.»[54] dedi.

٧٩ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ رَجُلٍ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ ، لَمْ يَرَ بِهِ بَأْساً ، أَنَّهُ سَأَلَ عَبْدَاللهِ بْنَ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ : أَأُصَلِّى فِى عَطَنِ الإِبِلِ ؟ فَقَالَ عَبْدُ اللهِ : اللهِ : لا . وَلَكِنْ صَلِّ فِى مُرَاحِ الْغَنَمِ .

79. Hişam b. Urve'nin babası muhacirlerden bir zâttan naklediyor: Abdullah b. Amr b. As'a:

«— Deve ağılında namaz kılabilir miyim?» diye sordum. Abdullah:

«— Kılamazsın! Fakat koyun ağıllarında kılabilirsin.» cevabını verdi.[55]

(54) Bu hadiste bahsedilen dönmekten maksat, imam veya cemaatten birinin namazı bitirdikten sonra yüzünü cemaate döndürmesidir. Bu hadise göre, sağdan veya soldan dönmek caizdir. Fakat bu hususta diğer hadislere bakınca, sağdan dönmenin daha efdal olduğu anlaşılıyor.

(55) İbn Abdilber der ki: "Böyle bir farklılık, akılla (rey ile) anlaşılmaz." er-Berâ'dan merfu olarak rivayet edilmiştir. (Ebu Davud, Salât, 2/25).

٨٠ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ ؛ أَنَّهُ قَالَ : مَا صَلاَةٌ يُجْلَسُ فِي كُلِّ رَكْعَةٍ مِنْهَا ؟

ثُمَّ قَالَ سَعِيدٌ : هِيَ الْمَغْرِبُ ، إِذَا فَاتَتْكَ مِنْهَا رَكْعَةٌ . وَكَذَلِكَ سُنَّةُ الصَّلاَةِ ، كُلِّهَا .

80. Sâî'd b. Müseyyeb'den: Bütün rekâtlarında oturulan hiç bir namaz ve namazın (iki rekâtlık) sünneti yoktur. Ancak, bir rekâtına yetişilemeyen akşam namazının farzı müstesnadır.

24. NAMAZLA İLGİLİ ÇEŞİTLİ RİVAYETLER:

٨١ - حدثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَامِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ الزُّبَيْرِ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ سُلَيْمٍ الزُّرَقِيِّ ، عَنْ أَبِي قَتَادَةَ الأَنْصَارِيِّ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ كَانَ يُصَلِّي وَهُوَ حَامِلٌ أُمَامَةَ بِنْتَ زَيْنَبَ بِنْتِ رَسُولِ اللهِ ﷺ ، وَلأَبِي الْعَاصِ بْنِ رَبِيعَةَ بْنِ عَبْدِ شَمْسٍ . فَإِذَا سَجَدَ ، وَضَعَهَا . وَإِذَا قَامَ ، حَمَلَهَا .

81. Ebû Katâde el-Ensari'den: Resûlullah (s.a.v.), kızı Zeyneb'in, Rebia b. Abdişems'in oğlu Ebü'l-As'dan olan kızı Ümame'yi namaz kılarken omuzuna alır, secde yaparken onu yere bırakır, kıyama kalkarken tekrar alırdı.[56]

٨٢ - وحدثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ ، عَنِ الأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « يَتَعَاقَبُونَ فِيكُمْ . مَلاَئِكَةٌ بِاللَّيْلِ وَمَلاَئِكَةٌ بِالنَّهَارِ . وَيَجْتَمِعُونَ فِي صَلاَةِ الْعَصْرِ ، وَصَلاَةِ الْفَجْرِ . ثُمَّ يَعْرُجُ الَّذِينَ بَاتُوا فِيكُمْ ، فَيَسْأَلُهُمْ وَهُوَ أَعْلَمُ بِهِمْ : كَيْفَ تَرَكْتُمْ عِبَادِي ؟ فَيَقُولُونَ : تَرَكْنَاهُمْ وَهُمْ يُصَلُّونَ ، وَأَتَيْنَاهُمْ وَهُمْ يُصَلُّونَ » .

82. Ebû Hüreyre'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **«Meleklerden bir grup gece, bir grup da gündüz sizin aranızda bulunurlar. Her iki grup ikindi ve sabah namazlarında birbirlerine görev teslimi yaparlar. Sonra gece görev yapanlar döndüklerinde Allahu Teâlâ —kendisi çok iyi bildiği halde— onlara:**

«—Kullarım, siz gelirken ne yapıyorlardı?» diye sorar. Onlar da:

«— Biz gelirken namaz kılıyorlardı. Vardığımızda yine namaz kılıyorlardı.» cevabını verirler.[57]

(56) Buharî, Salât, 8/106; Müslim, Mesacid, 5/41.
(57) Buharî, Mevakîtu's-Salât, 9/16; Müslim, Mesâcid, 5/210.

٨٣ - وحدّثني عَنْ مالِكٍ ، عَنْ هِشامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « مُرُوا أَبَا بَكْرٍ فَلْيُصَلِّ لِلنَّاسِ » فَقَالَتْ عَائِشَةُ : إِنَّ أَبَا بَكْرٍ ، يَا رَسُولَ اللهِ ، إِذَا قَامَ فِي مَقَامِكَ لَمْ يُسْمِعِ النَّاسَ ، مِنَ الْبُكَاءِ . فَمُرْ عُمَرَ . فَلْيُصَلِّ لِلنَّاسِ . قَالَ « مُرُوا أَبَا بَكْرٍ فَلْيُصَلِّ لِلنَّاسِ » قَالَتْ عَائِشَةُ ، فَقُلْتُ لِحَفْصَةَ . قُولِي لَهُ ، إِنَّ أَبَا بَكْرٍ إِذَا قَامَ فِي مَقَامِكَ لَمْ يُسْمِعِ النَّاسَ ، مِنَ الْبُكَاءِ . فَمُرْ عُمَرَ فَلْيُصَلِّ لِلنَّاسِ . فَفَعَلَتْ حَفْصَةُ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : « إِنَّكُنَّ لأَنْتُنَّ صَوَاحِبُ يُوسُفَ . مُرُوا أَبَا بَكْرٍ فَلْيُصَلِّ لِلنَّاسِ » فَقَالَتْ حَفْصَةُ لِعَائِشَةَ : مَا كُنْتُ لأُصِيبَ مِنْكِ خَيْرًا .

83. Resûlullah'ın (s.a.v.) hanımı Hz. Âişe'den: Resûlullah (s.a.v.) (hastalığı ağırlaşınca):

«—**Ebû Bekir'e haber verin, cemaate namazı kıldırsın,**» buyurdu. Bunun üzerine ben:

«— Yâ Resûlallah! Ebû Bekir sizin yerinize geçtiği zaman ağlamaktan sesini cemaate duyuramıyor. Onun için bu görevi Hz. Ömer'e verin, o kıldırsın.» dedim. Resûlullah (s.a.v.), tekrar:

«—**Ebû Bekir'e söyleyin, cemaate namazı kıldırsın.**» buyurdu. Bu sefer ben Hafsa'dan: Resûlullah'a (s.a.v.):

«— Ebû Bekir sizin makamınıza geçince ağlamaktan sesini duyuramıyor. Söyleyin cemaate, namazı Ömer kıldırsın» diye söylemesini istedim, dedim. Hafsa bunu söyleyince Resûlullah (s.a.v.):

«—**Siz kadınlar Yusufa bile neler yaptınız.! Ebû Bekir'e söyleyin cemaate namazı kıldırsın!**» buyurdu. Hafsa işittiği bu azar üzerine bana:

«— Hep senin yüzünden oldu!» diye çıkıştı.[58]

(58) Buharî, Ezan, 10/46.

٨٤ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَزِيدَ اللَّيْثِيِّ ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ ابْنِ عَدِيِّ بْنِ الْخِيَارِ ؛ أَنَّهُ قَالَ : بَيْنَمَا رَسُولُ اللهِ ﷺ جَالِسٌ بَيْنَ ظَهْرَانَيِ النَّاسِ ، إِذْ جَاءَهُ رَجُلٌ فَسَارَّهُ . فَلَمْ يَدْرِ مَا سَارَّهُ بِهِ ، حَتَّى جَهَرَ رَسُولُ اللهِ ﷺ . فَإِذَا هُوَ يَسْتَأْذِنُهُ فِي قَتْلِ رَجُلٍ مِنَ الْمُنَافِقِينَ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ ، حِينَ جَهَرَ : « أَلَيْسَ يَشْهَدُ أَنْ لاَ إِلٰهَ إِلاَّ اللهُ ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللهِ ؟ » فَقَالَ الرَّجُلُ : بَلَى . وَلا شَهَادَةَ لَهُ . فَقَالَ : « أَلَيْسَ يُصَلِّي ؟ » قَالَ : بَلَى . وَلاَ صَلاَةَ لَهُ . فَقَالَ ﷺ : « أُولٰئِكَ الَّذِينَ نَهَانِي اللهُ عَنْهُمْ » .

84. Adiy b. Hıyar'ın oğlu Ubeydullah'dan: Resulullah (s.a.v.) bir grup cemaatin arasında oturuyordu. Bir adam gelerek kendisine gizlice bir şeyler söyledi, fakat Resulullah (s.a.v.) bu söylenenleri bize söyleyinceye kadar adamın ne dediğini işitmemiştik. Bir de öğrendik ki adam münafıklardan birinin öldürülmesine müsaade istiyormuş. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.), açıktan açığa adama:

«— O, öldürmek istediğin adam Allah'tan başka ilah olmadığına, ve Muhammed'in onun kulu ve Resulu olduğuna şehadet ediyor mu?» diye sordu. Adam:

«— Evet ediyor, fakat o bunu samimiyetle söylemiyor.» dedi. Resulullah (s.a.v.) tekrar:

«— Namaz kılıyor mu?» diye sordu. Adam:

«— Evet, fakat samimi değil...» cevabını verdi.

Bunun üzerine Hz. Peygamber:

«— Böyle kimselerin öldürülmesini Allah Tealâ yasakladı.» buyurdu.[59]

٨٥ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « اللّٰهُمَّ ! لا تَجْعَلْ قَبْرِي وَثَنًا يُعْبَدُ . اشْتَدَّ غَضَبُ اللهِ عَلَى قَوْمٍ اتَّخَذُوا قُبُورَ أَنْبِيَائِهِمْ مَسَاجِدَ » .

(59) İbn Abdilber der ki: "Diğer Muvatta ravileri de, bu şekilde mürsel olarak rivayet etmişlerdir. Abdullah, Rasulullah'ı (s.a.v.) görmemiştir.

85. Atâ b. Yesar'dan: Resulullah (s.a.v.) şöyle dua etti:

«Allah'ım, kabrimi ibadetgâh yaptırma! Peygamberlerinin kabrini mescid haline getiren ümmete Allah'ın gazabı şiddetli olur.»[60]

٨٦ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ مَحْمُودِ بْنِ الرَّبِيعِ الأَنْصَارِيِّ : أَنَّ عُتْبَانَ بْنَ مَالِكٍ كَانَ يَؤُمُّ قَوْمَهُ وَهُوَ أَعْمَى . وَأَنَّهُ قَالَ لِرَسُولِ اللهِ ﷺ : إِنَّهَا تَكُونُ الظُّلْمَةُ وَالْمَطَرُ وَالسَّيْلُ . وَأَنَا رَجُلٌ ضَرِيرُ الْبَصَرِ . فَصَلِّ يَا رَسُولَ اللهِ فِي بَيْتِي مَكَانًا أَتَّخِذُهُ مُصَلًّى . فَجَاءَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ فَقَالَ : « أَيْنَ تُحِبُّ أَنْ أُصَلِّيَ ؟ » فَأَشَارَ لَهُ إِلَى مَكَانٍ مِنَ الْبَيْتِ . فَصَلَّى فِيهِ رَسُولُ اللهِ ﷺ .

86. Mahmud b. er-Rebî' el-Ensari'den: Utban b. Malik âmâ idi ve kendi kavmine namaz kıldırıyordu. Bir gün Resûlullah'a (s.a.v.) gelerek.

«— Zaman oluyor gece zifiri karanlık oluyor, zaman oluyor yağmur yağıyor, seller akıyor. Ben âmâ bir kimseyim. Ya Resûlullah! Evime gel teberrüken bir yerde namaz kıl da ben orayı namazgâh yapayım!» diye ricada bulundu. Bunun üzerine Hz. Peygamber bu zatın evine gelerek:

«— **Nerede namaz kılmamı istersin?**» diye sordu. Utban evin bir köşesini gösterdi, Resûlullah (s.a.v.) da orada namaz kıldı.[61]

٨٧ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ عَبَّادِ بْنِ تَمِيمٍ ، عَنْ عَمِّهِ : أَنَّهُ رَأَى رَسُولَ اللهِ ﷺ مُسْتَلْقِيًا فِي الْمَسْجِدِ ، وَاضِعًا إِحْدَى رِجْلَيْهِ عَلَى الأُخْرَى .

وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ : أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ وَعُثْمَانَ بْنَ عَفَّانَ رضى الله عنهما ، كَانَا يَفْعَلاَنِ ذَلِكَ .

(60) İbn Abdilber der ki: "Bu hadisin mürsel oluşunda, Malik'ten bir ihtilaf nakledilmemiştir."

(61) Buharî, Salât, 8/46; Müslim, Mesacid, 5/263.

87. Abbad b. Temim amcasından naklediyor: Ben Resûlullah'ı (s.a.v.) mescidde sırtüstü yatmış, ayaklarını da ayak ayak üzerine atmış bir vaziyette gördüm.[62]

Saîd b. Müseyyeb de bu konuda: «Ömer b. Hattab ve Osman b. Affan da aynı şekilde yaparlardı.» demektedir.

٨٨ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ مَسْعُودٍ ، قَالَ لإِنْسَانٍ : إِنَّكَ فِي زَمَانٍ كَثِيرٌ فُقَهَاؤُهُ ، قَلِيلٌ قُرَّاؤُهُ ، تُحْفَظُ فِيهِ حُدُودُ الْقُرْآنِ ، وَتُضَيَّعُ حُرُوفُهُ . قَلِيلٌ مَنْ يَسْأَلُ . كَثِيرٌ مَنْ يُعْطِي . يُطِيلُونَ فِيهِ الصَّلاَةَ ، وَيُقْصِرُونَ الْخُطْبَةَ . يُبَدُّونَ أَعْمَالَهُمْ قَبْلَ أَهْوَائِهِمْ . وَسَيَأْتِي عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ قَلِيلٌ فُقَهَاؤُهُ ، كَثِيرٌ قُرَّاؤُهُ ، يُحْفَظُ فِيهِ حُرُوفُ الْقُرْآنِ وَتُضَيَّعُ حُدُودُهُ . كَثِيرٌ مَنْ يَسْأَلُ ، قَلِيلٌ مَنْ يُعْطِي . يُطِيلُونَ فِيهِ الْخُطْبَةَ ، وَيُقْصِرُونَ الصَّلاَةَ . يُبَدُّونَ فِيهِ أَهْوَاءَهُمْ قَبْلَ أَعْمَالِهِمْ .

88. Yahya b. Saîd anlatıyor: Abdullah b. Mes'ud adamın birine:

«— Sen fakihi (fıkıh bilgini) çok, kurrası (Kur'an okuyanı) az, Kur'an'ın ahkâmına uyulan, fakat hurufatına hakkı verilerek okunmayan, isteyeni az, vereni çok, —peygamberimizin emrettiği gibi— namazın uzatılıp, hutbenin kısa tutulduğu ve amellerin arzulara tercih edildiği bir zamanda yaşıyorsun. Öyle bir zaman gelecek ki fakihi az fakat kurrası çok olacak, Kur'an düzgün okunacak fakat ahkâmına riayet edilmeyecek, dilenen çoğalacak fakat veren azalacak, hutbeler uzatılacak fakat namaz çabucak kılınacak, arzular amellere tercih edilecek.»

٨٩ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ : بَلَغَنِي أَنَّ أَوَّلَ مَا يُنْظَرُ فِيهِ مِنْ عَمَلِ الْعَبْدِ الصَّلاَةُ . فَإِنْ قُبِلَتْ مِنْهُ ، نُظِرَ فِيمَا بَقِيَ مِنْ عَمَلِهِ . وَإِنْ لَمْ تُقْبَلْ مِنْهُ ، لَمْ يُنْظَرْ فِي شَيْءٍ مِنْ عَمَلِهِ .

89. Yahya b. Saîd'den: Duyduğuma göre kulun amellerinden ilk önce namaza bakılacak, eğer ondan kabul edilenler varsa diğer amellerine de bakılacak, yoksa başka hiç bir ameline bakılmayacakmış.[63]

(62) Buharî, Salât, 8/85; Müslim, el-Libas ve'z-Zinet, 37/75.
(63) Ebu Davud, Salât, 2/145; Tirmizî, Salât, 2/188; Nesaî, Salât, 5/9; İbn Mace, İkametu's-Salât, 5/202.

٩٠ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ : أَنَّهَا قَالَتْ : كَانَ أَحَبُّ الْعَمَلِ إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ الَّذِي يَدُومُ عَلَيْهِ صَاحِبُهُ .

90. Resûlullah'ın (s.a.v.) hanımı Hz. Âişe'den: Resûlullah'ın (s.a.v.) en çok hoşuna giden amel, devamlı yapılan ameldi.[64]

٩١ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ : أَنَّهُ بَلَغَهُ عَنْ عَامِرِ بْنِ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ ، عَنْ أَبِيهِ : أَنَّهُ قَالَ : كَانَ رَجُلانِ أَخَوَانِ . فَهَلَكَ أَحَدُهُمَا قَبْلَ صَاحِبِهِ بِأَرْبَعِينَ لَيْلَةً . فَذُكِرَتْ فَضِيلَةُ الأَوَّلِ عِنْدَ رَسُولِ اللهِ ﷺ . فَقَالَ : « أَلَمْ يَكُنِ الآخِرُ مُسْلِمًا ؟ » قَالُوا : بَلَى . يَا رَسُولَ اللهِ ، وَكَانَ لا بَأْسَ بِهِ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : « وَمَا يُدْرِيكُمْ مَا بَلَغَتْ بِهِ صَلاتُهُ ؟ إِنَّمَا مَثَلُ الصَّلاةِ كَمَثَلِ نَهْرٍ غَمْرٍ عَذْبٍ ، بِبَابِ أَحَدِكُمْ . يَقْتَحِمُ فِيهِ كُلَّ يَوْمٍ خَمْسَ مَرَّاتٍ . فَمَا تَرَوْنَ ذَلِكَ يُبْقِي مِنْ دَرَنِهِ ؟ فَإِنَّكُمْ لا تَدْرُونَ مَا بَلَغَتْ بِهِ صَلاتُهُ » .

91. Amir, babası Sa'd b. Ebî Vakkas'dan naklediyor: İki kardeş vardı, bunlardan biri diğerinden kırk gün önce vefat etti. Bir defasında Resûlullah'ın (s.a.v.) huzurunda bu kardeşlerden ilkin ölenin meziyetleri anlatılıyordu. Hz. Peygamber:

«— Sonraki ölen müslüman değil miydi?» diye sordu.

Kendisine:

«— Müslümandı, ya Resûlallah! Fena adam da değildi.» diye cevap verildi. Bunun üzerine:

«— Namazının ona ne dereceler kazandırdığını biliyor musunuz? Namaz kapınızın önünden akan büyük ve suyu tatlı bir nehir gibidir. Kişi günde beş defa bu nehre girip yıkansa onda kir kalır mı, dersiniz? Şüphesiz ki namazının ona ne dereceler kazandırdığını sizler bilemezsiniz.» buyurdu.[65]

(64) Buharî, Rıkak, 81/18.
(65) Son kısım, Ebu Hureyre'den merfu olarak rivayet edilmiştir. Buharî, Mevakitu's-Salât, 9/6; Müslim, Mesâcid, 5/283

٩٢ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ عَطَاءَ بْنَ يَسَارٍ ، كَانَ إِذَا مَرَّ عَلَيْهِ بَعْضُ مَنْ يَبِيعُ فِي الْمَسْجِدِ ، دَعَاهُ فَسَأَلَهُ مَا مَعَكَ ؟ وَمَا تُرِيدُ ؟ فَإِنْ أَخْبَرَهُ أَنَّهُ يُرِيدُ أَنْ يَبِيعَهُ ، قَالَ : عَلَيْكَ بِسُوقِ الدُّنْيَا . وَإِنَّمَا هٰذَا سُوقُ الآخِرَةِ .

92. İmam Mâlik anlatıyor: *Duyduğuma göre Atâ b. Yesar mescidde bulunurken seyyar satıcılar kendisine uğradıkları zaman onlara:*

«— Neyiniz var, ne istiyorsunuz?» diye sorar, onlar da satıcı olduklarını söyleyince:

«— Siz dünya pazarına gidiniz, burası ahiret pazarıdır!» diye mukabelede bulunurmuş.

٩٣ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ ، أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ بَنَى رَحْبَةً فِي نَاحِيَةِ الْمَسْجِدِ ، تُسَمَّى الْبُطَيْحَاءَ . وَقَالَ : مَنْ كَانَ يُرِيدُ أَنْ يَلْغَطَ ، أَوْ يُنْشِدَ شِعْرًا ، أَوْ يَرْفَعَ صَوْتَهُ ، فَلْيَخْرُجْ إِلَى هٰذِهِ الرَّحْبَةِ .

93. Mâlik'den: *Duyduğuma göre, Ömer b. Hattab mescidin bir kenarında Butayha denen özel yeri yaptıktan sonra: «Kim yüksek sesle veya gizlice bir şey konuşmak veya şiir söylemek isterse buraya çıksın.» demiş.*

25. NAMAZA TEŞVİKLE İLGİLİ ÇEŞİTLİ RİVÂYETLER

٩٤ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَمِّهِ أَبِي سُهَيْلِ بْنِ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ طَلْحَةَ بْنَ عُبَيْدِ اللهِ يَقُولُ : جَاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ مِنْ أَهْلِ نَجْدٍ ، ثَائِرَ الرَّأْسِ ، يُسْمَعُ دَوِيُّ صَوْتِهِ ، وَلاَ نَفْقَهُ مَا يَقُولُ . حَتَّى دَنَا ، فَإِذَا هُوَ يَسْأَلُ عَنِ الإِسْلاَمِ . فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ : « خَمْسُ صَلَوَاتٍ فِي الْيَوْمِ وَاللَّيْلَةِ » قَالَ : هَلْ عَلَيَّ غَيْرُهُنَّ ؟ قَالَ : « لا . إِلا أَنْ تَطَّوَّعَ » قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : « وَصِيَامُ شَهْرِ رَمَضَانَ » قَالَ : هَلْ عَلَيَّ غَيْرُهُ ؟ قَالَ : « لا . إِلاَّ أَنْ تَطَّوَّعَ » قَالَ : وَذَكَرَ رَسُولُ اللهِ ﷺ الزَّكَاةَ . فَقَالَ : هَلْ عَلَيَّ غَيْرُهَا ؟ قَالَ : « لا . إِلاَّ أَنْ تَطَّوَّعَ » قَالَ ، فَأَدْبَرَ الرَّجُلُ وَهُوَ يَقُولُ : وَاللهِ ! لا أَزِيدُ عَلَى هٰذَا ، وَلا أَنْقُصُ مِنْهُ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « أَفْلَحَ الرَّجُلُ ، إِنْ صَدَقَ » .

94. Talha b. Ubeydillah anlatıyor: Necid ahalisinden saçı başı dağınık bir adam Hz. Peygamber'e geldi. Çok yüksek sesle konuşuyor, fakat ne dediğini anlayamıyorduk. Yaklaşınca anladık ki İslâmın şartlarının ne olduğunu soruyormuş. Resûlullah (s.a.v.): **«Günde beş vakit namaz!»** buyurdu. Adam:

«— Onlardan başka kılmam gereken namaz var mı?» diye sordu. Peygamberimiz:

«— **Farz olanı bu, istersen nafile de kılabilirsin.**» dedi. Daha sonra Resûlullah (s.a.v.):

«— **Ramazanda oruç tutmak.**» buyurdu. Adam:

«— Üzerime farz olan başka oruç var mı?» deyince Peygamberimiz:

«— **Hayır, istersen nafile de tutabilirsin.**» buyurdu.

Resûlullah (s.a.v.):

«— **Bir de zekât var.**» dedi. Adam:

«— Üzerime zekâttan başka farz olarak vermem gereken bir

şey var mı?» diye sorunca Peygamberimiz:

«— **Hayır, ancak eğer istersen sadaka verebilirsin**» buyurdu. Bunun üzerine adam dönüp giderken şöyle diyordu:

«— Vallahi bu söylediklerinden ne fazla ne de eksik yaparım.» Resûlullah (s.a.v.) adamın bu sözünü duyunca:

«— **Sözünde durursa felaha erer.**» buyurdu.[66]

٩٥ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ ، عَنِ الأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : يَعْقِدُ الشَّيْطَانُ عَلَى قَافِيَةِ رَأْسِ أَحَدِكُمْ ، إِذَا هُوَ نَامَ ، ثَلاَثَ عُقَدٍ . يَضْرِبُ مَكَانَ كُلِّ عُقْدَةٍ ، عَلَيْكَ لَيْلٌ طَوِيلٌ ، فَارْقُدْ . فَإِنِ اسْتَيْقَظَ ، فَذَكَرَ اللهَ ، انْحَلَّتْ عُقْدَةٌ . فَإِنْ تَوَضَّأَ ، انْحَلَّتْ عُقْدَةٌ . فَإِنْ صَلَّى انْحَلَّتْ عُقَدُهُ . فَأَصْبَحَ نَشِيطًا ، طَيِّبَ النَّفْسِ . وَإِلاَّ ، أَصْبَحَ خَبِيثَ النَّفْسِ كَسْلاَنَ » .

95. Ebû Hüreyre'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **«Sizden biri uyuduğu zaman şeytan kafasına üç düğüm atar ve her düğüm de bütün gece derin bir uyku uyumasına sebep olur. Eğer gece uyanır da Allah'ı zikrederse, düğümlerden biri çözülür, kalkar abdest alırsa, ikincisi çözülür, namaz da kılarsa, üçüncü düğüm çözülür dinç ve huzurlu olur. Şayet ne uyanıp Allah'ı zikreder, ne abdest alır, ne de namaz kılarsa, tembel ve bitkin bir vaziyette sabahlar»**

(66) Buharî, İmam, 2/34; Müslim, 3/8; Şafiî, Risale, no: 344.
(67) Buharî, Teheccüd, 19/12; Müslim, Salâtu'l-Musafirîn, 6/207.

١٠ - كتــاب العيديــن

10

BAYRAMLAR KİTABI

1. BAYRAMLARDA GUSÜL, EZAN VE KÂMET

١ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ غَيْرَ وَاحِدٍ مِنْ عُلَمَائِهِمْ يَقُولُ : لَمْ يَكُنْ فِي عِيدِ الْفِطْرِ ، وَلا فِي الأَضْحَى ، نِدَاءٌ ، وَلا إِقَامَةٌ ، مُنْذُ زَمَانِ رَسُولِ اللهِ ﷺ إِلَى الْيَوْمِ .

قَالَ مَالِكٌ : وَتِلْكَ السُّنَّةُ الَّتِي لا اخْتِلافَ فِيهَا عِنْدَنَا .

1— İmam Malik'den: Alimlerimizin çoğundan duyduğuma göre şöyle demişlerdir: «Resûlullah (s.a.v.)'in zamanından beri Ramazan ve Kurban bayramı namazları için ezan okunmaz ve kaamet getirilmez.»[1]

İmam Mâlik bu konuda şunu da ilave eder: *Bu, tatbikatında aramızda ihtilaf olmayan bir sünnettir.*

٢ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ يَغْتَسِلُ يَوْمَ الْفِطْرِ ، قَبْلَ أَنْ يَغْدُوَ إِلَى الْمُصَلَّى .

2— Nâfi'den: Abdullah b. Ömer, Ramazan bayramı günü namaza gitmeden önce guslederdi.[2]

(1) İbn Abbas ve Cabir b. Abdillah'tan merfu olarak gelmiştir. Buharî, İdeyn, 13/7; Müslim, Salâtu'l-İdeyn, 8/5.
(2) Şeybanî, 69, 70.

2. BAYRAM NAMAZLARININ HUTBE OKUNMADAN ÖNCE KILINMASI

٣ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ كَانَ يُصَلِّي يَوْمَ الْفِطْرِ وَيَوْمَ الأَضْحَىٰ قَبْلَ الْخُطْبَةِ .

3. İbn Şihab'dan: Resûlullah (s.a.v.), Kurban ve Ramazan bayramı namazlarını hutbeden önce kılardı.[3]

٤ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ أَبَا بَكْرٍ وَعُمَرَ كَانَا يَفْعَلانِ ذٰلِكَ .

4. İmam Malik'ten: *Duyduğuma göre Hz. Ebû Bekir'le Hz. Ömer de Hz. Peygamber gibi bayram namazlarını hutbeden önce kılarlarmış.*[4]

٥ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ أَبِي عُبَيْدٍ ، مَوْلَىٰ ابْنِ أَزْهَرَ ؛ قَالَ : شَهِدْتُ الْعِيدَ مَعَ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ فَصَلَّى ، ثُمَّ انْصَرَفَ ، فَخَطَبَ النَّاسَ . فَقَالَ : إِنَّ هٰذَيْنِ يَوْمَانِ نَهَى رَسُولُ اللهِ ﷺ عَنْ صِيَامِهِمَا. يَوْمُ فِطْرِكُمْ مِنْ صِيَامِكُمْ. وَالآخَرُ يَوْمٌ تَأْكُلُونَ فِيهِ مِنْ نُسُكِكُمْ.

قَالَ أَبُو عُبَيْدٍ : ثُمَّ شَهِدْتُ الْعِيدَ مَعَ عُثْمَانَ بْنِ عَفَّانَ . فَجَاءَ ، فَصَلَّى ، ثُمَّ انْصَرَفَ ، فَخَطَبَ . وَقَالَ : إِنَّهُ قَدِ اجْتَمَعَ لَكُمْ فِي يَوْمِكُمْ هٰذَا عِيدَانِ . فَمَنْ أَحَبَّ مِنْ أَهْلِ الْعَالِيَةِ أَنْ يَنْتَظِرَ الْجُمُعَةَ ، فَلْيَنْتَظِرْهَا وَمَنْ أَحَبَّ أَنْ يَرْجِعَ ، فَقَدْ أَذِنْتُ لَهُ .

(3) İbn Ömer'den merfu olarak gelmiştir.
Buharî, îdeyn, 13/7; Müslim, Salâtu'l-îdeyn, 8/8. Ayrıca bkz. Şeybanî, 232. Bayram namazı, vaciptir, iki rekatlıdır. Birinci rekatta, Subhaneke'den; ikincide zamm-ı sureden sonra üçer defa eller bağlanmadan tekbir alınır.

(4) İbn Abbas'tan merfu olarak gelmiştir.
Buharî, îdeyn, 13/8; Müslim, Salâtu'l-îdeyn, 8/1.

قَالَ أَبُو عُبَيْدٍ ثُمَّ شَهِدْتُ الْعِيدَ مَعَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (وَعُثْمَانُ مَحْصُورٌ) فَجَاءَ ، فَصَلَّى ، ثُمَّ انْصَرَفَ ، فَخَطَبَ .

5. İbn Ezher'in azatlısı Ebû Ubeyd'den: Ömer b. Hattab'la beraber bir bayram namazında bulundum. Bayram namazını kıldıktan sonra cemaate hutbe okudu ve şöyle dedi:

«Resûlullah (s.a.v.) senede iki gün oruç tutmanızı yasakladı. Bunlardan biri Ramazan bayramı günü, diğeri de Kurban bayramının ilk günüdür.»[5]

Ebû Ubeyd demiştir ki: Bir bayram da Osman b. Affan'la beraber bulundum. O da gelip bayram namazını kıldı, sonra da hutbeyi okudu. Hutbede:

«— Bugün iki bayram bir araya geldi: Çevreden gelenlerden isteyen cuma namazı vaktine kadar beklesin, istemeyen dönsün.» dedi.[6]

Hz. Osman'ın muhasara edildiği senede Ali b. Ebî Talib'le beraberdim. O da aynı şekilde geldi, bayram namazını kıldıktan sonra hutbe irad etti.[7]

(5) Buharî, Savm, 30/66; Müslim, Sıyam, 13/138.
(6) Ebu Hureyre'den manaca merfu olarak gelmiştir.
Ebu Davud, Salât, 2/219; ibn Mace, İkametu's-Salât, 5/166.
(7) Şeybanî, 232.

3. RAMAZAN'DA BAYRAM GÜNÜ NAMAZDAN ÖNCE BİR ŞEYLER YEMEK

٦ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ : أَنَّهُ كَانَ يَأْكُلُ يَوْمَ عِيدِ الْفِطْرِ قَبْلَ أَنْ يَغْدُوَ .

6. Hişâm b. Urve babasından naklediyor: O Ramazan bayramı günü bayram namazına gitmeden önce yemek yerdi.[8]

٧ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ : أَنَّهُ أَخْبَرَهُ أَنَّ النَّاسَ كَانُوا يُؤْمَرُونَ بِالأَكْلِ يَوْمَ الْفِطْرِ قَبْلَ الْغَدْوِ .

قَالَ مَالِكٌ : وَلاَ أَرَى ذٰلِكَ عَلَى النَّاسِ ، فِي الأَضْحَى .

7. Saîd b. Müseyyeb'den: Ramazan bayramı günü müslümanların namaza gitmeden önce yemek yemeleri emredilirdi.

İmam Mâlik bu rivayetle ilgili olarak der ki: «*Kurban bayramı günü için halkın bu şekilde davranması gerekmez.*»

(8) Enes'ten merfu olarak gelmiştir.
Buharî, îdeyn, 13/4.

4. BAYRAM NAMAZLARINDA TEKBİR GETİRİLMESİ VE KUR'AN OKUNMASI

٨ - حدّثنى يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ ضَمْرَةَ بْنِ سَعِيدٍ الْمَازِنِيِّ ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِ اللهِ ابْنِ عُتْبَةَ بْنِ مَسْعُودٍ ؛ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ سَأَلَ أَبَا وَاقِدٍ اللَّيْثِيَّ ، مَا كَانَ يَقْرَأُ بِهِ رَسُولُ اللهِ ﷺ فِى الأَضْحَى وَالْفِطْرِ ؟ فَقَالَ : كَانَ يَقْرَأُ بِقَ وَالْقُرْآنِ الْمَجِيدِ ، وَاقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ .

8. Utbe b. Mes'ud'un torunu Ubeydullah b. Abdullah naklediyor: Ömer b. Hattab, Ebû Vakid el-Leysî'ye Hz. Peygamberin Ramazan ve Kurban bayramı namazlarında neleri okuduğunu sordu. O da: «Kâf ve'l-Kur'anil-Mecid ile İkterebetissaatü venşakkal kamer (ayetleriyle başlayan) sureleri okurdu.» cevabını verdi.[9]

٩ - وحدّثنى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، مَوْلَىٰ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّهُ قَالَ : شَهِدْتُ الأَضْحَى وَالْفِطْرَ مَعَ أَبِى هُرَيْرَةَ . فَكَبَّرَ فِى الرَّكْعَةِ الأُولَى سَبْعَ تَكْبِيرَاتٍ قَبْلَ الْقِرَاءَةِ . وَفِى الآخِرَةِ خَمْسَ تَكْبِيرَاتٍ قَبْلَ الْقِرَاءَةِ .

قَالَ مَالِكٌ : وَهُوَ الأَمْرُ عِنْدَنَا .

قَالَ مَالِكٌ ، فِى رَجُلٍ وَجَدَ النَّاسَ قَدِ انْصَرَفُوا يَوْمَ الْعِيدِ : إِنَّهُ لا يَرَى عَلَيْهِ صَلاةً فِى الْمُصَلَّى ، وَلا فِى بَيْتِهِ . وَإِنَّهُ إِنْ صَلَّى فِى الْمُصَلَّى ، أَوْ فِى بَيْتِهِ لَمْ أَرَ بِذَلِكَ بَأْسًا . وَيُكَبِّرُ سَبْعًا فِى الأُولَى قَبْلَ الْقِرَاءَةِ ، وَخَمْسًا فِى الثَّانِيَةِ قَبْلَ الْقِرَاءَةِ .

9. Abdullah b. Ömer'in azatlısı Nafi'den: Ebû Hüreyre ile beraber Kurban ve Ramazan bayramlarında bulundum. İlk rekâtta Fatiha ve zammı sûreden önce yedi tane tekbir aldı, son rekâtta ise yine Fatiha ve zammı sûreden önce beş tekbir aldı.[10]

(9) Şeybanî, 236.
(10) Âişe'den merfu olarak gelmiştir.
Ebu Davud, Salât, 2/242.

İmam Malik bu rivayetle ilgili olarak der ki: «*Bize göre de bayram namazı tekbirleri bu kadardır.*

Yine İmam Malik, bayram namazının kılınışına yetişemiyen bir kimse için şöyle diyor: *Ne camide ne de evinde bayram namazını tek başına kılması lazım değildir, şayet kılarsa bir mahzur yoktur. İlk rekâtın başında yedi, ikinci rekâtın başında kıraattan önce beş tekbir daha alır.* [11]

(11) Hanefî Mezhebine göre, bayram namazlarında tekbirler, ilk rekatte üç, ikincide üç olmak üzere, toplam altı tanedir.

5. BAYRAM NAMAZLARINDAN ÖNCE VE SONRA BAŞKA NAMAZ KILINMAYIŞI:

١٠ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ لَمْ يَكُنْ يُصَلِّى يَوْمَ الْفِطْرِ قَبْلَ الصَّلاَةِ وَلا بَعْدَهَا .

وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيَّبِ كَانَ يَغْدُو إِلَى الْمُصَلَّى ، بَعْدَ أَنْ يُصَلِّيَ الصُّبْحَ ، قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ .

10. Nafi'den: Abdullah b. Ömer, Ramazan bayramı günü bayram namazından önce ve sonra başka namaz kılmazdı.

İmam Malik naklediyor: *Duyduğuma göre Said b. Müseyyeb bayram namazına sabah namazını kıldıktan sonra güneş doğmadan önce gidermiş.* [12]

(12) İbn Abbas'tan manaca merfu olarak gelmiştir.
Buharî, îdeyn, 13/16; Müslim, Salâtu'l-îdeyn, 8/13. Ayrıca bkz. Hz. Şeybanî, 234.

6. BAYRAM NAMAZLARINDAN ÖNCE VE SONRA BAŞKA NAMAZ KILMAYA MÜSAADE EDİLDİĞİ HALLER

١١ - حدّثنى يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ الْقَاسِمِ ؛ أَنَّ أَبَاهُ الْقَاسِمَ كَانَ يُصَلِّى قَبْلَ أَنْ يَغْدُوَ إِلَى الْمُصَلَّى أَرْبَعَ رَكَعَاتٍ .

11. Abdurrahman b. Kasım'dan: Babam Kasım, bayram günü bayram namazına gitmeden önce dört rekât namaz kılardı.[13]

١٢ - وحدّثنى عَنْ مَالِكٍ ، عَن هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّهُ كَانَ يُصَلِّى يَوْمَ الْفِطْرِ ، قَبْلَ الصَّلَاةِ فِى الْمَسْجِدِ .

12. Hişam b. Urve babasından naklediyor: Babam, Ramazan bayramı günü namazdan önce mescidde namaz kılardı.

(13) Şeybanî, 235.

7. BAYRAM GÜNÜ İMAMIN NAMAZ VAKTİNE KADAR MESCİDE GELMESİ VE CEMAATİN DE HUTBEYİ DİNLEMEDEN AYRILMAMASI

١٣ - حدّثني يَحْيَىٰ ، قَالَ مَالِكٌ : مَضَتِ السُّنَّةُ الَّتِي لا اخْتِلاَفَ فِيهَا عِنْدَنَا ، فِي وَقْتِ الْفِطْرِ وَالأَضْحَى ، أَنَّ الإِمَامَ يَخْرُجُ مِنْ مَنْزِلِهِ قَدْرَ مَا يَبْلُغُ مُصَلاَّهُ ، وَقَدْ حَلَّتَ الصَّلاَةِ .

* * *

قَالَ يَحْيَىٰ : وَسُئِلَ مَالِكٌ عَنْ رَجُلٍ صَلَّى مَعَ الإِمَامِ ، هَلْ لَهُ أَنْ يَنْصَرِفَ قَبْلَ أَنْ يَسْمَعَ الْخُطْبَةَ ؟ فَقَالَ : لاَ يَنْصَرِفُ حَتَّى يَنْصَرِفَ الإِمَامُ .

13. İmam Malik'den: *Ramazan ve Kurban bayramları ile ilgili ihtilafsız bir geleneğimiz vardır ki o da imam, bayram namazı vaktinden önce evinden çıkar, namazgâha geldiği zaman ise bayram namazının vakti gelmiş olur.*[14]

Yahya'nın rivayetine göre İmam Malik'e: «İmama uyarak bayram namazını kılan bir kimsenin hutbeyi dinlemeden camiden çıkması doğru mudur?» diye sorulduğunda o: «*Hayır, imam hutbeyi bitirmeden cemaatin ayrılması doğru değildir.*» diye cevap verdi.

(14) Ülkemizdeki uygulama, bundan farklıdır. Sabah namazından sonra, bayram namazının vakti girinceye kadar Kur'an okunarak veya vaaz edilerek, camide beklenir. Daha sonra bayram namazı kılınır, bayram hutbesi dinlenir, dua edilerek, bayramlaşmaya çıkılır.

١١ - كتـاب صـلاة الخـوف

11

KORKU NAMAZI KİTABI

1. KORKU NAMAZI

١ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ رُومَانَ ، عَنْ صَالِحِ بْنِ خَوَّاتٍ ، عَمَّنْ صَلَّى مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ ، يَوْمَ ذَاتِ الرِّقَاعِ ، صَلاَةَ الْخَوْفِ : أَنَّ طَائِفَةً صَفَّتْ مَعَهُ ، وَصَفَّتْ طَائِفَةٌ وُجَاهَ الْعَدُوِّ . فَصَلَّى بِالَّتِي مَعَهُ رَكْعَةً . ثُمَّ ثَبَتَ قَائِمًا ، وَأَتَمُّوا لأَنْفُسِهِمْ . ثُمَّ انْصَرَفُوا . فَصَفُّوا وُجَاهَ الْعَدُوِّ . وَجَاءَتِ الطَّائِفَةُ الأُخْرَى ، فَصَلَّى بِهِمْ الرَّكْعَةَ الَّتِي بَقِيَتْ مِنْ صَلاَتِهِ . ثُمَّ ثَبَتَ جَالِسًا ، وَأَتَمُّوا لأَنْفُسِهِمْ ، ثُمَّ سَلَّمَ بِهِمْ .

1. Salih b. Havvat, Zâtü'r-rikâ' Gazvesinde Resûlullah'la (s.a.v.) beraber korku namazı kılan bir zattan naklen anlatıyor: Önce bir grup gelip Resûlullah'ın (s.a.v.) ardında saf yaptı, diğer grup ise düşman karşısında kaldı. Saf yapanlara peygamberimiz bir rekât kıldırdıktan sonra kendisi kıyamda bekledi, safta bulunanlar kendi kendilerine namazlarını tamamlayıp ayrıldılar. Bu defa düşman karşısında bekleyen grup geldi, peygamberimizin ardında saf yaptı, namazlarını bitirenler ise düşman karşısına gittiler. İkinci gruba da kalan bir rekâtı kıldırdıktan sonra tehiyyatta oturdu. Cemaat kılmadıkları rekâtı tamamladıktan sonra hep beraber selam verdiler.[1]

(1) Buharî, Megazî, 64/31; Müslim, Salâtu'l-Musafirîn, 6/310; Şafiî, Risale, no: 509, 677.
Korku namazı; savaş vb. olağanüstü durumlarda düşmandan korunma görevi aksatılmadan, bu bölümde anlatıldığı üzere, özel bir şekilde kılınır.

٢ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ صَالِحِ بْنِ خَوَّاتٍ ؛ أَنَّ سَهْلَ بْنَ أَبِي حَثْمَةَ حَدَّثَهُ ؛ أَنَّ صَلاةَ الْخَوْفِ ؛ أَنْ يَقُومَ الإِمَامُ وَمَعَهُ طَائِفَةٌ مِنْ أَصْحَابِهِ . وَطَائِفَةٌ مُوَاجِهَةَ الْعَدُوِّ . فَيَرْكَعُ الإِمَامُ رَكْعَةً ، وَيَسْجُدُ بِالَّذِينَ مَعَهُ . ثُمَّ يَقُومُ . فَإِذَا اسْتَوَى قَائِمًا ثَبَتَ وَأَتَمُّوا لأَنْفُسِهِمُ الرَّكْعَةَ الْبَاقِيَةَ . ثُمَّ يُسَلِّمُونَ ، وَيَنْصَرِفُونَ . وَالإِمَامُ قَائِمٌ . فَيَكُونُونَ وُجَاهَ الْعَدُوِّ . ثُمَّ يُقْبِلُ الآخَرُونَ الَّذِينَ لَمْ يُصَلُّوا ، فَيُكَبِّرُونَ وَرَاءَ الإِمَامِ ، فَيَرْكَعُ بِهِمْ الرَّكْعَةَ وَيَسْجُدُ . ثُمَّ يُسَلِّمُ ، فَيَقُومُونَ فَيَرْكَعُونَ لأَنْفُسِهِمُ الرَّكْعَةَ الْبَاقِيَةَ . ثُمَّ يُسَلِّمُونَ .

2. Sehl b. Ebi Hasme anlatıyor: Korku namazı şöyle kılınır: İmam öne geçer, bir grup cemaat arkasına saf olur, diğer bir grup da düşman karşısında bekler. İmam bu gruba bir rekât kıldırdıktan sonra ikinci rekâta kalkar. Arkasındaki cemaat kalan rekâtları kendi kendilerine tamamlayıncaya kadar kıyamda bekler. Cemaat namazı tamamlayıp selam verince saftan ayrılırlar. İmam hâlâ kıyamda bekler. Bu sefer düşman karşısında bekleyenler imamın ardına gelip saf olur, namazlarını bitirenler de düşman karşısına giderler. İmamın arkasına saf yapan bu ikinci grup tekbirlerini alırlar. İmam onlara da bir rekât kıldırdıktan sonra selam verir. Cemaat ise kılmadıkları rekâtları tamamlayarak selam verirler.[2]

٣ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ إِذَا سُئِلَ عَنْ صَلاةِ الْخَوْفِ قَالَ : يَتَقَدَّمُ الإِمَامُ وَطَائِفَةٌ مِنَ النَّاسِ . فَيُصَلِّي بِهِمُ الإِمَامُ رَكْعَةً . وَتَكُونُ طَائِفَةٌ مِنْهُمْ بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْعَدُوِّ لَمْ يُصَلُّوا . فَإِذَا صَلَّى الَّذِينَ مَعَهُ رَكْعَةً ، اسْتَأْخَرُوا مَكَانَ الَّذِينَ لَمْ يُصَلُّوا ، وَلا يُسَلِّمُونَ . وَيَتَقَدَّمُ الَّذِينَ لَمْ يُصَلُّوا فَيُصَلُّونَ مَعَهُ رَكْعَةً . ثُمَّ يَنْصَرِفُ الإِمَامُ ، وَقَدْ صَلَّى رَكْعَتَيْنِ . فَتَقُومُ كُلُّ وَاحِدَةٍ مِنَ الطَّائِفَتَيْنِ ، فَيُصَلُّونَ لأَنْفُسِهِمْ رَكْعَةً رَكْعَةً . بَعْدَ أَنْ يَنْصَرِفَ الإِمَامُ . فَيَكُونُ كُلُّ وَاحِدَةٍ مِنَ الطَّائِفَتَيْنِ قَدْ صَلَّوْا رَكْعَتَيْنِ فَإِنْ كَانَ خَوْفًا هُوَ أَشَدُّ مِنْ ذَلِكَ ، صَلَّوْا رِجَالا قِيَامًا عَلَى أَقْدَامِهِمْ . أَوْ رُكْبَانًا مُسْتَقْبِلِي الْقِبْلَةِ . أَوْ غَيْرَ مُسْتَقْبِلِيهَا

قَالَ مَالِكٌ : قَالَ نَافِعٌ لا أَرَى عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ حَدَّثَهُ إِلا عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ .

(2) İbn Abdilber der ki: "Bu hadis, Malik'in ravilerince Muvatta'da Sehl'de mevkuftur. Böylesi, re'y ile (akılla) söylenmez. Merfu-müsned olarak da rivayet edilmiştir."
Buharî, Megazî, 64/31; Müslim, Salâtu'l-Musafirîn, 6/309.

3. Nâfi' anlatıyor: Abdullah b. Ömer'e korku namazının nasıl kılındığı sorulduğunda şöyle anlattı: İmam öne geçerek ikiye ayrılan gruptan birine bir rekât kıldırır. Diğer grup düşman karşısında bekler. Birinci grup bir rekât kıldıktan sonra selam vermeden düşman karşısında bekleyenlerle yer değişirler. İkinci grup da imamla beraber bir rekât kıldıktan sonra, imam iki rekâtlı namazı bitirir. Bu defa her iki grup da ayrı ayrı gelerek birer rekât daha kılarlar.

Böylece imamdan sonra kıldıkları bu rekâtla ikişer rekât kılmış olurlar. Şayet düşman tehlikesi çok büyükse ayakta, binek üzerinde kıbleye dönerek veya dönmeden kılarlar. İmam Malik, Nâfi'nin bu rivayetle ilgili olarak şöyle dediğini nakletmiştir: «*Abdullah b. Ömer'in naklettiği korku namazının bu şeklini Hz. Peygamber'den gördüğünden eminim,*»[3]

٤ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ عَنْ يَحْيَىٰ بْنِ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ ؛ أَنَّهُ قَالَ : مَا صَلَّى رَسُولُ اللهِ ﷺ الظُّهْرَ وَالْعَصْرَ ، يَوْمَ الْخَنْدَقِ حَتَّى غَابَتِ الشَّمْسُ .

قَالَ مَالِكٌ :وحدِيثُ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ صَالِحِ بْنِ خَوَّاتٍ ، أَحَبُّ مَا سَمِعْتُ إِلَيَّ فِي صَلاةِ الْخَوْفِ .

4. Saîd b. Müseyyeb'den: Resûlullah (s.a.v.) Hendek savaşında ikindi ve öğle namazlarını güneş batmayınca kılmadı.

İmam Mâlik, Kasım b. Muhammed'in Salih b. Havvat'tan naklen rivayet ettiği korku namazı ile ilgili olarak «*Duyduğum en güzel tarif edilmiş korku namazıdır.*» demektedir.»[4]

(3) Buharî, Tefsîr, 65/2/44. Ayrıca bkz. Şeybanî, 290.
(4) Cabir'den manaca merfu olarak gelmiştir.
Buharî, Mevakîtu's-Salât, 9/36; Müslim, Mesâcid, 5/209.
Bu namazlar, savaş dolayısıyla kazaya kalmış, hemen o gece kılınmıştır.

١٢ - كتـاب صـلاة الكسـوف

12

KÜSUF (GÜNEŞ TUTULMASI) KİTABI

1. KÜSUF NAMAZININ KILINIŞ ŞEKLİ

١ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهَا قَالَتْ : خَسَفَتِ الشَّمْسُ فِي عَهْدِ رَسُولِ اللهِ ﷺ . فَصَلَّى رَسُولُ اللهِ ﷺ بِالنَّاسِ ، فَقَامَ فَأَطَالَ الْقِيَامَ . ثُمَّ رَكَعَ فَأَطَالَ الرُّكُوعَ . ثُمَّ قَامَ فَأَطَالَ الْقِيَامَ ، وَهُوَ دُونَ الْقِيَامِ الأَوَّلِ . ثُمَّ رَكَعَ فَأَطَالَ الرُّكُوعَ ، وَهُوَ دُونَ الرُّكُوعِ الأَوَّلِ . ثُمَّ رَفَعَ فَسَجَدَ . ثُمَّ فَعَلَ فِي الرَّكْعَةِ الآخِرَةِ مِثْلَ ذٰلِكَ . ثُمَّ انْصَرَفَ وَقَدْ تَجَلَّتِ الشَّمْسُ . فَخَطَبَ النَّاسَ ، فَحَمِدَ اللهَ وَأَثْنَىٰ عَلَيْهِ ثُمَّ قَالَ : « إِنَّ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ آيَتَانِ مِنْ آيَاتِ اللهِ . لا يَخْسِفَانِ لِمَوْتِ أَحَدٍ ، وَلا لِحَيَاتِهِ . فَإِذَا رَأَيْتُمْ ذٰلِكَ فَادْعُوا اللهَ . وَكَبِّرُوا ، وَتَصَدَّقُوا » ثُمَّ قَالَ : « يَا أُمَّةَ مُحَمَّدٍ ! وَاللهِ ! مَا مِنْ أَحَدٍ أَغْيَرَ مِنَ اللهِ أَنْ يَزْنِيَ عَبْدُهُ أَوْ تَزْنِيَ أَمَتُهُ . يَا أُمَّةَ مُحَمَّدٍ ! وَاللهِ . لَوْ تَعْلَمُونَ مَا أَعْلَمُ ، لَضَحِكْتُمْ قَلِيلا ، وَلَبَكَيْتُمْ كَثِيرًا » .

1. Resûlullah'ın (s.a.v.) hanımı Hz. Âişe anlatıyor: Resûlullah (s.a.v.) zamanında güneş tutulmuştu. Peygamberimiz hemen halka namaz kıldırdı. Namazın ilk rekâtında kıyamı uzattı. Sonra rukûa vardı ve rükûyu da bir hayli uzattı. Sonra başını kaldırıp kıyamı yine uzattı. Fakat bu ikinci kıyam birinci kıyamdan kısa idi. Sonra tekrar rükûa vardı ve rukûu uzattı. Bu rukû; evvelki rukûdan kısa idi. Rukûdan başını kaldırdıktan sonra secdeye vardı. Secdeden sonra, diğer rekâtı da öncekiler gibi yaparak namazı bitirdi. Bu sırada güneş de açılmıştı. Cemaate bir konuşma yaparak Allah'a hamdü senadan sonra şöyle buyurdu: «**Güneş ve Ay, Allah'ın varlığının ve kudretinin delillerindendir. Ne kimsenin doğumu ne de kimsenin ölümü ile tutulmazlar. Tutulduklarını gördüğünüz zaman Allah'a dua ediniz, onu büyükleyip tasdik ediniz.**» Daha sonra şöyle devam etti. «**Muhammed ümmeti! Allah'a yemin ederim ki hiç kimse köle ya da cariyesinin zina etmesini Allah'tan daha çok kıskanmaz. Ey Muhammed ümmeti! Allah'a yemin ederim ki benim bildiklerimi bilmiş olsaydınız az güler, çok ağlardınız.**»[1]

(1) Buharî, Kusûf, 16/3; Müslim, Kusûf, 10/1.

٢ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبَّاسٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ : خَسَفَتِ الشَّمْسُ ، فَصَلَّى رَسُولُ اللهِ ﷺ ، وَالنَّاسُ مَعَهُ . فَقَامَ قِيَامًا طَوِيلا نَحْوًا مِنْ سُورَةِ الْبَقَرَةِ . قَالَ : ثُمَّ رَكَعَ رُكُوعًا طَوِيلا . ثُمَّ رَفَعَ فَقَامَ قِيَامًا طَوِيلا وَهُوَ دُونَ الْقِيَامِ الأَوَّلِ . ثُمَّ رَكَعَ رُكُوعًا طَوِيلا وَهُوَ دُونَ الرُّكُوعِ الأَوَّلِ . ثُمَّ سَجَدَ . ثُمَّ قَامَ قِيَامًا طَوِيلا وَهُوَ دُونَ الْقِيَامِ الأَوَّلِ . ثُمَّ رَكَعَ رُكُوعًا طَوِيلا وَهُوَ دُونَ الرُّكُوعِ الأَوَّلِ . ثُمَّ رَفَعَ فَقَامَ قِيَامًا طَوِيلا وَهُوَ دُونَ الْقِيَامِ الأَوَّلِ . ثُمَّ رَكَعَ رُكُوعًا طَوِيلا وَهُوَ دُونَ الرُّكُوعِ الأَوَّلِ . ثُمَّ سَجَدَ . ثُمَّ انْصَرَفَ وَقَدْ تَجَلَّتِ الشَّمْسُ . فَقَالَ : « إِنَّ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ آيَتَانِ مِنْ آيَاتِ اللهِ ، لا يَخْسِفَانِ لِمَوْتِ أَحَدٍ وَلا لِحَيَاتِهِ ، فَإِذَا رَأَيْتُمْ ذٰلِكَ ، فَاذْكُرُوا اللهَ » قَالُوا : يَا رَسُولَ اللهِ ! رَأَيْنَاكَ تَنَاوَلْتَ شَيْئًا فِي مَقَامِكَ هٰذَا ، ثُمَّ رَأَيْنَاكَ تَكَعْكَعْتَ . فَقَالَ : « إِنِّي رَأَيْتُ الْجَنَّةَ . فَتَنَاوَلْتُ مِنْهَا عُنْقُودًا . وَلَوْ أَخَذْتُهُ لأَكَلْتُمْ مِنْهُ مَا بَقِيَتِ الدُّنْيَا . وَرَأَيْتُ النَّارَ ، فَلَمْ أَرَ كَالْيَوْمِ مَنْظَرًا قَطُّ أَفْظَعَ . وَرَأَيْتُ أَكْثَرَ أَهْلِهَا النِّسَاءَ » قَالُوا : لِمَ ؟ يَا رَسُولَ اللهِ ؟ قَالَ : « لِكُفْرِهِنَّ » قِيلَ : أَيَكْفُرْنَ بِاللهِ ؟ قَالَ : « وَيَكْفُرْنَ الْعَشِيرَ ، وَيَكْفُرْنَ الإِحْسَانَ . لَوْ أَحْسَنْتَ إِلَى إِحْدَاهُنَّ الدَّهْرَ كُلَّهُ ، ثُمَّ رَأَتْ مِنْكَ شَيْئًا ، قَالَتْ : مَا رَأَيْتُ مِنْكَ خَيْرًا قَطُّ » .

2. Abdullah b. Abbas anlatıyor: Güneş tutulmuştu, bunu gören Resûlullah (s.a.v.) namaza durdu, onunla beraber oradakiler de durdular. Namazda kıyamı Bakara sûresini okuyacak kadar uzattı, rükûyu da aynı şekilde uzattı. Sonra başını kaldırıp kıyamı yine çok uzattı fakat birincisi kadar değildi sonra rükûa vardı. Rükûda da uzun kaldı, fakat o da birinci rükû kadar uzun değildi. Daha sonra secde ederek (ikinci rekâta) kalktı. Kıyamı uzun sürdü. Fakat birinci kıyamdan kısa idi. Sonra rükûa vardı. Rükûu da uzun sürdü. Fakat birinci rükûdan kısa idi. Sonra birinci kıyamdan daha kısa olarak kıyamda bulundu. Sonra uzunca bir rükû yaptı. Bu, birinci rükûdan kısa idi. Sonra secde etti. Selam verdiği zaman güneş açılmıştı, şöyle buyurdu: **«Güneş ve Ay, Allah Teâlâ'nın kuvvet ve kudretinin delillerinden iki tanesidir. Tutulmaları ne bir kimsenin ölümü yüzündendir, ne de bir kimsenin doğumu sebebiyledir. Onun için tutulduklarını gördüğünüz zaman Allah'ı zikrediniz.»***

(*) Güneş tutulması (küsûf) namazı; iki rekattır ve cemaatle kılınır. Kıraat gizli yapılır, hutbesi yoktur. Evde tek başına da kılınabilir.
Ay tutulması (küsûf) namazı ise; yine iki rekattir, ama tekbaşına kılınır. Şiddetli havalarda da benzeri şekilde iki rekat namaz kılınabilir.

Bunun üzerine cemaat:

«— Ya Resûlallah! Senin yerinde bir şeyi tutar gibi yaptığını, sonra da çekindiğini gördük — ne oldu?—» diye sordu. Peygamberimiz şu cevabı verdi:

«— Cenneti gördüm, ondan salkım almaya çalıştım. Eğer tutup alsaydım dünya durduğu müddetçe ondan yerdiniz. Cehennemi de gördüm, bugün gördüğüm korkunç manzara kadarını daha görmemiştim. Cehennemdekilerin ekserisi kadınlardı.»

«— Niçin ya Resûlallah?» diye sorulduğu zaman:

«— Nankörlüklerinden dolayı!» buyurdu.

«— Allah'a mı nankörlük ediyorlar?» dendiği zaman:

«— Kocalarına karşı nankörlüklerinden ve onların iyiliklerini inkârlarından dolayı. Birine ömür boyu iyilik yapsan, senden tek bir kötülük görse, hiç iyilik mi gördüm zaten, der.» buyurdu.[2]

٣ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَىٰ بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ عَمْرَةَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ، عَنْ عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ ؛ أَنَّ يَهُودِيَّةً جَاءَتْ تَسْأَلُهَا . فَقَالَتْ : أَعَاذَكِ اللهُ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ . فَسَأَلَتْ عَائِشَةُ رَسُولَ اللهِ ﷺ . أَيُعَذَّبُ النَّاسُ فِي قُبُورِهِمْ ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ ، عَائِذًا بِاللهِ مِنْ ذٰلِكَ . ثُمَّ رَكِبَ رَسُولُ اللهِ ﷺ ، ذَاتَ غَدَاةٍ ، مَرْكَبًا . فَخَسَفَتِ الشَّمْسُ . فَرَجَعَ ضُحًى . فَمَرَّ بَيْنَ ظَهْرَانَيِ الْحُجَرِ . ثُمَّ قَامَ يُصَلِّي وَقَامَ النَّاسُ وَرَاءَهُ . فَقَامَ قِيَامًا طَوِيلًا . ثُمَّ رَكَعَ رُكُوعًا طَوِيلًا . ثُمَّ رَفَعَ فَقَامَ قِيَامًا طَوِيلًا وَهُوَ دُونَ الْقِيَامِ الْأَوَّلِ . ثُمَّ رَكَعَ رُكُوعًا طَوِيلًا وَهُوَ دُونَ الرُّكُوعِ الْأَوَّلِ . ثُمَّ رَفَعَ فَسَجَدَ . ثُمَّ قَامَ قِيَامًا طَوِيلًا وَهُوَ دُونَ الْقِيَامِ الْأَوَّلِ . ثُمَّ رَكَعَ رُكُوعًا طَوِيلًا وَهُوَ دُونَ الرُّكُوعِ الْأَوَّلِ . ثُمَّ رَفَعَ فَقَامَ قِيَامًا طَوِيلًا وَهُوَ دُونَ الْقِيَامِ الْأَوَّلِ . ثُمَّ رَكَعَ رُكُوعًا طَوِيلًا وَهُوَ دُونَ الرُّكُوعِ الْأَوَّلِ . ثُمَّ رَفَعَ . ثُمَّ سَجَدَ ثُمَّ انْصَرَفَ فَقَالَ مَا شَاءَ اللهُ أَنْ يَقُولَ : ثُمَّ أَمَرَهُمْ أَنْ يَتَعَوَّذُوا مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ .

3. Hz. Âişe anlatıyor: Bir yahudi kadın gelerek:

«— Allah seni kabir azabından korusun!» diye dua ederek bir şeyler istedi. Bunun üzerine ben Resûlullah'a (s.a.v.):

(2) Buharî, kusûf, 16/9; Müslim, Salâtu'l-Kusûf, 10/17.

«— Kabirde azap mı var?» diye sordum. Resûlullah (s.a.v.) hemen kabir azabından Allah'a sığındığını söyledi... Günlerden bir sabah bineğe binmişti ki güneş tutuldu. Gittiği yerden kuşluk vakti döndü. Dönünce (hanımlarının kaldığı) odaların arkasına (mescide) uğrayarak namaz kıldı, gören müslümanlar da arkasında namaza durdular. Namazda kıyam ve rükûyu bir hayli uzattı. Rükûdan başını kaldırınca yine kıyamı uzattı, fakat bu, birinci kıyamdan kısa idi. Sonra yine rükûa vardı. Fakat bu, ilk rükûdan kısa idi. Rukûdan başını kaldırdıktan sonra secdeye vardı. İkinci rekâta kalktığı zaman yine uzattı, fakat birinci rekât kadar uzun değildi. Sonra rükûa vardı. Onu da uzattı. Fakat ilk rukûdan kısa idi. Başını kaldırdı. İlk kıyamdan kısa olarak kıyamda bulundu. Sonra yine Rukûa vardı. Birinci rükûdan biraz kısa olarak rükûda bulundu. Sonra başını kaldırıp secdeye vardı. Namazı bitirince Allah Teâlâ'nın söylemesini emrettiği şeyleri söylüyordu. Cemaate kabir azabından Allah'a sığınmalarını emretti.[3]

(3) Buharî, Kusûf, 16/7; Müslim, Salâtu'l-Kusûf, 10/8.

2. KÜSUF NAMAZIYLA İLGİLİ DİĞER RİVAYETLER

٤ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ فَاطِمَةَ بِنْتِ الْمُنْذِرِ ، عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ الصِّدِّيقِ ؛ أَنَّهَا قَالَتْ : أَتَيْتُ عَائِشَةَ زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ ، حِينَ خَسَفَتِ الشَّمْسُ . فَإِذَا النَّاسُ قِيَامٌ يُصَلُّونَ . وَإِذَا هِيَ قَائِمَةٌ تُصَلِّي . فَقُلْتُ : مَا لِلنَّاسِ ؟ فَأَشَارَتْ بِيَدِهَا نَحْوَ السَّمَاءِ . وَقَالَتْ : سُبْحَانَ اللهِ . فَقُلْتُ : آيَةٌ ؟ فَأَشَارَتْ بِرَأْسِهَا أَنْ ، نَعَمْ . قَالَتْ : فَقُمْتُ حَتَّى تَجَلاَنِي الْغَشْيُ . وَجَعَلْتُ أَصُبُّ فَوْقَ رَأْسِي الْمَاءَ . فَحَمِدَ اللهَ رَسُولُ اللهِ ﷺ وَأَثْنَىٰ عَلَيْهِ . ثُمَّ قَالَ : « مَا مِنْ شَيْءٍ كُنْتُ لَمْ أَرَهُ إِلاَّ قَدْ رَأَيْتُهُ فِي مَقَامِي هٰذَا . حَتَّى الْجَنَّةَ وَالنَّارَ . وَلَقَدْ أُوحِيَ إِلَيَّ أَنَّكُمْ تُفْتَنُونَ فِي الْقُبُورِ مِثْلَ أَوْ قَرِيبًا مِنْ فَتْنَةِ الدَّجَّالِ (لا أَدْرِي أَيَّتَهُمَا قَالَتْ أَسْمَاءُ) يُؤْتَىٰ أَحَدُكُمْ فَيُقَالُ لَهُ : مَا عِلْمُكَ بِهٰذَا الرَّجُلِ ؟ فَأَمَّا الْمُؤْمِنُ أَوِ الْمُوقِنُ (لا أَدْرِي أَيَّ ذٰلِكَ قَالَتْ أَسْمَاءُ) فَيَقُولُ : هُوَ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللهِ . جَاءَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَالْهُدَى . فَأَجَبْنَا ، وَآمَنَّا ، وَاتَّبَعْنَا . فَيُقَالُ لَهُ : نَمْ صَالِحًا . قَدْ عَلِمْنَا إِنْ كُنْتَ لَمُؤْمِنًا . وَأَمَّا الْمُنَافِقُ أَوِ الْمُرْتَابُ (لاَ أَدْرِي أَيَّتَهُمَا قَالَتْ أَسْمَاءُ) فَيَقُولُ : لا أَدْرِي . سَمِعْتُ النَّاسَ يَقُولُونَ شَيْئًا ، فَقُلْتُهُ » .

4. Hz. Ebû Bekir es-Sıddîk'in kızı Esma anlatıyor: Güneş tutulduğu zaman peygamberimizin hanımı Hz. Âişe'ye gitmiştim. Bir de baktım ki herkes namaz kılıyor, o da kılıyordu!

«— Bunlara ne oldu?» dedim. Hz. Âişe eliyle göğü işaret ederek:

«— Süphanallah!» dedi.

«— (Allah'ın kudretini gösteren) bir işaret mi?» dedim. Başıyla «evet» anlamında bir işaret yaptı. Kalktığında güneş açılmıştı. Ben başımdan su dökmeye başlamıştım. Resûlullah, Allah'a hamdü senadan sonra şöyle buyurdu:

«— Bu gördüğümü, daha önce hiç görmemiştim! Cenneti ve cehennemi gördüm. Bana vahyedildiğine göre sizler

kabirde Deccalin imtihanı gibi imtihan edileceksiniz: Siz getirilir 'bu adam hakkında neler biliyorsun?' diye sorulursunuz. Getirilen eğer mü'minse 'o, Allah'ın Resûlü Muhammed'dir, bize apaçık deliller ve hidayet getirdi biz de ona uyup iman ettik, ona tabi olduk' der. Bunun üzerine kendisine: 'Rahatça uyu, biz zaten senin mü'min olduğunu biliyorduk' denir. Getirilen kimse şayet münafıksa bu soruya: 'Bilmiyorum, halk onun hakkında bir şeyler söyler, ben de onlar gibi derdim' cevabını verir.»[4]

(4) Buharî, Vudû, 4/37; Müslim, Salâtu'l-Kusûf, 10/11.

١٣ - كتـاب الاستـسقـاء

13

YAĞMUR DUÂSI KİTABI

1. YAĞMUR DUASINDA YAPILACAK İŞLER

١ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي بَكْرِ بْنِ عَمْرِو بْنِ حَزْمٍ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ عَبَّادَ بْنَ تَمِيمٍ يَقُولُ : سَمِعْتُ عَبْدَ اللهِ بْنَ زَيْدٍ الْمَازِنِيَّ يَقُولُ : خَرَجَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِلَى الْمُصَلَّى ، فَاسْتَسْقَىٰ ، وَحَوَّلَ رِدَاءَهُ حِينَ اسْتَقْبَلَ الْقِبْلَةَ .

وَسُئِلَ مَالِكٌ ، عَنْ صَلاَةِ الاِسْتِسْقَاءِ كَمْ هِيَ ؟ فَقَالَ : رَكْعَتَانِ . وَلٰكِنْ يَبْدَأُ الإِمَامُ بِالصَّلاَةِ قَبْلَ الْخُطْبَةِ . فَيُصَلِّي رَكْعَتَيْنِ . ثُمَّ يَخْطُبُ قَائِمًا وَيَدْعُو . وَيَسْتَقْبِلُ الْقِبْلَةَ . وَيُحَوِّلُ رِدَاءَهُ حِينَ يَسْتَقْبِلُ الْقِبْلَةَ . وَيَجْهَرُ فِي الرَّكْعَتَيْنِ بِالْقِرَاءَةِ . وَإِذَا حَوَّلَ رِدَاءَهُ ، جَعَلَ الَّذِي عَلَى يَمِينِهِ عَلَى شِمَالِهِ . وَالَّذِي عَلَى شِمَالِهِ عَلَى يَمِينِهِ . وَيُحَوِّلُ النَّاسُ أَرْدِيَتَهُمْ ، إِذَا حَوَّلَ الإِمَامُ رِدَاءَهُ . وَيَسْتَقْبِلُونَ الْقِبْلَةَ ، وَهُمْ قُعُودٌ .

1. Abdullah b. Zeyd el-Mâzinî anlatıyor: Resûlullah (s.a.v.) namazgâha çıkarak yağmur yağması için dua etti. Kıbleye döndüğü zaman cübbesini ters çevirmişti.[1]

İmam Mâlik'e yağmur duasında kılınan namazın kaç rekât olduğu sorulmuştu: «*İki rekâttır.*» dedi ve şunları da ilâve etti:

«İmam hutbeden önce iki rekât namaz kıldırır, sonra da ayağa kalkarak cübbesini ters çevirir ve kıbleye karşı dönerek dua etmeye başlar. Namazda sesli okur, cüppesini ters çevirdiği zaman sağ taraf sola, sol taraf sağa gelir. Cemaat de aynı şeyi yapar. Daha sonra da yüzleri kıbleye dönük olarak otururlar.» [2]

(1) Buharî, İstiska, 15/4; Müslim, Salâtu'l-İstiska, 9/1.

(2) Şeybanî, 294.
Hanefî Mezhebine göre, yağmur duası namazı, tıpkı cuma gibi kılınır, iki rekattır, namazdan sonra hutbe okunur. Daha sonra yağmur için dua edilir.

2. YAĞMUR DUASIYLA İLGİLİ DİĞER RİVAYETLER

٢ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَىٰ بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ كَانَ ، إِذَا اسْتَسْقَىٰ قَالَ : « اللَّهُمَّ اسْقِ عِبَادَكَ وَبَهِيمَتَكَ . وَانْشُرْ رَحْمَتَكَ . وَأَحْيِ بَلَدَكَ الْمَيِّتَ » .

2. Amr b. Şuayb'dan: Resûlullah (s.a.v.), yağmur duasına çıktığı zaman şöyle dua ederdi: **«Allah'ım, kullarına ve hayvanlara yağmur ver. Rahmetini etrafa saç, ölü topraklarını dirilt.»**[3]

٣ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ شَرِيكِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي نَمِرٍ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ : جَاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ . فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللهِ ! هَلَكَتِ الْمَوَاشِي . وَتَقَطَّعَتِ السُّبُلُ . فَادْعُ اللهَ . فَدَعَا رَسُولُ اللهِ ﷺ . فَمُطِرْنَا مِنَ الْجُمُعَةِ إِلَى الْجُمُعَةِ . قَالَ : فَجَاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ . فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللهِ ! تَهَدَّمَتِ الْبُيُوتُ . وَانْقَطَعَتِ السُّبُلُ . وَهَلَكَتِ الْمَوَاشِي . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : « اللَّهُمَّ ظُهُورَ الْجِبَالِ وَالآكَامِ ، وَبُطُونَ الأَوْدِيَةِ ، وَمَنَابِتَ الشَّجَرِ » . قَالَ : فَانْجَابَتْ عَنِ الْمَدِينَةِ انْجِيَابَ الثَّوْبِ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِي رَجُلٍ فَاتَتْهُ صَلاةُ الاِسْتِسْقَاءِ وَأَدْرَكَ الْخُطْبَةَ ، فَأَرَادَ أَنْ يُصَلِّيَهَا ، فِي الْمَسْجِدِ أَوْ فِي بَيْتِهِ ، إِذَا رَجَعَ ؟ قَالَ مَالِكٌ : هُوَ مِنْ ذَلِكَ فِي سَعَةٍ . إِنْ شَاءَ فَعَلَ ، أَوْ تَرَكَ .

3. Enes b. Malik anlatıyor: Adamın biri Resûlullah'a (s.a.v.) gelerek:

«— Ya Resûlallah! Hayvanlar oralarda açlıktan mahvoluyorlar, yollardan kuş uçmaz kervan geçmez oldu. Dua edin de artık yağmur yağsın!» diye ricada bulundu. Bunun üzerine peygambe-

(3) İbn Abdilber der ki: "Malik, bu şekilde Yahya -Amr senediyle mürsel olarak rivayet etmiştir."
Başkaları, Yahya-Amr b. Şuayb -babası- dedesi senediyle müsned olarak rivayet etmiştir. Sevrî de bunlardandır.
Ebu Davud, Salâtu'l-İstiska, 3/2.

rimiz dua etti, öteki cumaya kadar yağmur yağdı. Ertesi cuma tekrar bir adam gelerek Resûlullah'a (s.a.v.):

«— Ya Resûlallah! Yağmurdan evler yıkıldı, yollar yürünmez hale geldi, hayvanlar otluğa gidemedikleri için açlıktan helak oluyorlar!» dedi. Bu durum üzerine Resûlullah (s.a.v.):

«— Allahım, yağmuru dağların, tepelerin üzerlerine, vadilerin içlerine ve ormanlık yerlere sevket» diye dua etti. Yağmur, elbisenin üstten çıkarılışı gibi derhal Medine'den çekildi, gitti.[4]

İmam Malik'e «yağmur duası namazına yetişemeyip hutbeye yetişen ve bu namazı kılmak isteyen kimsenin namazı evinde mi, yoksa mescidde mi kılması gerektiği» soruldu. İmam Mâlik: «*İstediği yerde kılabileceği gibi, istemezse kılmayabilir de*» cevabını verdi.

(4) Buharî, İstiska, 15/6; Müslim, Salâtu'l-İstiska, 9/8.

3. YILDIZLARDAN YAĞMUR İSTENMESİ

٤ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ صَالِحِ بْنِ كَيْسَانَ ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُتْبَةَ بْنِ مَسْعُودٍ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ خَالِدٍ الْجُهَنِيِّ ؛ أَنَّهُ قَالَ : صَلَّى لَنَا رَسُولُ اللهِ ﷺ صَلاَةَ الصُّبْحِ بِالْحُدَيْبِيَةِ ، عَلَى إِثْرِ سَمَاءٍ كَانَتْ مِنَ اللَّيْلِ . فَلَمَّا انْصَرَفَ ، أَقْبَلَ عَلَى النَّاسِ ، فَقَالَ : « أَتَدْرُونَ مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ ؟ » قَالُوا : اللهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ . قَالَ « قَالَ : أَصْبَحَ مِنْ عِبَادِي مُؤْمِنٌ بِي ، وَكَافِرٌ بِي . فَأَمَّا مَنْ قَالَ : مُطِرْنَا بِفَضْلِ اللهِ وَرَحْمَتِهِ . فَذٰلِكَ مُؤْمِنٌ بِي ، كَافِرٌ بِالْكَوْكَبِ . وَأَمَّا مَنْ قَالَ : مُطِرْنَا بِنَوْءِ كَذَا وَكَذَا . فَذٰلِكَ كَافِرٌ بِي ، مُؤْمِنٌ بِالْكَوْكَبِ » .

4. Zeyd b. Halid el-Cühenî anlatıyor: Resûlullah (s.a.v.), Hudeybiye'de yağmurun akabinde gökte bir kısım işaretler varken bize sabah namazını kıldırdı. Namazdan sonra cemaate dönerek:

«— **Rabbiniz ne dedi, biliyor musunuz?**» diye sordu. Cemaat:

«— Allah ve Resûlü daha iyi bilir!» diye mukabelede bulununca Cenab-ı Allah'ın şöyle buyurduğunu nakletti: **«Kullarımdan bir kısmı bana iman ederek, bir kısmı da beni inkâr ederek sabahladılar. Allah'ın lütuf ve rahmetiyle bize yağmur yağdı diyenler, bana inanan ve yıldızların kudretini inkâr edenlerdir. Falan falan yıldız bize yağmur yağdırdı diyenler ise, beni inkâr edip yıldıza inananlardır.»**[5]

٥ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ كَانَ يَقُولُ : « إِذَا أَنْشَأَتْ بَحْرِيَّةٌ ، ثُمَّ تَشَاءَمَتْ ؛ فَتِلْكَ عَيْنٌ غُدَيْقَةٌ » .

5. İmam Malik'ten; Duyduğuma göre Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyururmuş: **«Deniz tarafından bulut belirir de Şam tarafına doğru yol alırsa yağmuru çok bol olur.»**

(5) Buhari, Ezan, 10/156; Müslim, İman, 1/125.

٦ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ كَانَ يَقُولُ ، إِذَا أَصْبَحَ ، وَقَدْ مُطِرَ النَّاسُ : مُطِرْنَا بِنَوْءِ الْفَتْحِ . ثُمَّ يَتْلُوا هٰذِهِ الآيَةَ ﴿ مَا يَفْتَحِ اللهُ لِلنَّاسِ مِنْ رَحْمَةٍ فَلا مُمْسِكَ لَهَا وَمَا يُمْسِكْ فَلا مُرْسِلَ لَهُ مِنْ بَعْدِهِ ﴾ .

6. Ebû Hüreyre anlatıyor: Sabahleyin kalktığımızda yağmur yağmışsa «Rabbimiz bize yağmur göndermiş» der ve şu ayeti okurdum: ***«Allah'ın insanlara göndereceği yağmuru durduracak hiç bir kuvvet yoktur. Yağdırmayacaksa hiç bir kuvvet onu yağdıramaz. O mutlak galip ve hakimdir.»***[6]

(6) Fâtır, 35/2.

١٤ - كتـاب القبلـة

14

KIBLE KİTABI

1. HELÂDA KIBLE TARAFINA DÖNÜLMEMESİ

١ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ . عَنْ إِسْحٰقَ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ ، عَنْ رَافِعِ بْنِ إِسْحٰقَ ، مَوْلًى لآلِ الشِّفَاءِ ، وَكَانَ يُقَالُ لَهُ مَوْلَىٰ أَبِي طَلْحَةَ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا أَيُّوبَ الأَنْصَارِيَّ ، صَاحِبَ رَسُولِ اللهِ ﷺ ، وَهُوَ بِمِصْرَ ، يَقُولُ : وَاللهِ ! مَا أَدْرِي كَيْفَ أَصْنَعُ بِهٰذِهِ الْكَرَابِيسِ ؟ وَقَدْ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : « إِذَا ذَهَبَ أَحَدُكُمُ الْغَائِطَ أَوِ الْبَوْلَ ، فَلَا يَسْتَقْبِلِ الْقِبْلَةَ ، وَلَا يَسْتَدْبِرْهَا بِفَرْجِهِ » .

1. Resûlullah'ın (s.a.v.) arkadaşı Ebû Eyyüb el-Ensari Mısır'da iken şöyle derdi: «İnanın ki şu helaları ne yapacağımı bilmiyorum! Çünkü Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştu: **«Sizden biri büyük veya küçük su dökmeye gittiği zaman önünü veya arkasını kıbleye karşı döndürmesin.»**[1]

٢ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ رَجُلٍ مِنَ الأَنْصَارِ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ ، نَهَى أَنْ تُسْتَقْبَلَ الْقِبْلَةُ لِغَائِطٍ أَوْ بَوْلٍ .

2. Nafi', Ensardan bir adamdan naklediyor: Resûlullah, (s.a.v.) büyük ya da küçük su dökerken kıbleye karşı dönmeyi yasaklamıştır.

(1) Buharî, Vudû, 4/11; Müslim, Taharet, 2/59.

2. BÜYÜK YA DA KÜÇÜK SU DÖKERKEN KIBLEYE DÖNMEKTE MAHZUR OLMAYAN HALLER

٣ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى بْنِ حَبَّانَ ، عَنْ عَمِّهِ وَاسِعِ بْنِ حَبَّانَ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ : إِنَّ أُنَاسًا يَقُولُونَ : إِذَا قَعَدْتَ عَلَى حَاجَتِكَ ، فَلا تَسْتَقْبِلِ الْقِبْلَةَ وَلا بَيْتَ الْمَقْدِسِ .

قَالَ عَبْدُ اللهِ : لَقَدِ ارْتَقَيْتُ عَلَى ظَهْرِ بَيْتٍ لَنَا فَرَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ ، عَلَى لَبِنَتَيْنِ ، مُسْتَقْبِلَ بَيْتِ الْمَقْدِسِ ، لِحَاجَتِهِ . ثُمَّ قَالَ : لَعَلَّكَ مِنَ الَّذِينَ يُصَلُّونَ عَلَى أَوْرَاكِهِمْ . قَالَ ، قُلْتُ : لا أَدْرِي ، وَاللهِ .

قَالَ مَالِكٌ : يَعْنِي الَّذِي يَسْجُدُ وَلاَ يَرْتَفِعُ عَلَى الأَرْضِ . يَسْجُدُ وَهُوَ لاصِقٌ بِالأَرْضِ .

3. Abdullah b. Ömer'den: Diyorlar ki: «def-i hacete oturduğunuz zaman kıbleye ve Beytülmakdise karşı dönmeyiniz.» Ben bir defasında evimin damına çıkmıştım, Resûlullah'ın (s.a.v.) iki kerpiç üzerine çıktığını ve Beytülmakdis'e karşı da dönmüş olarak def-i hacet yaptığını gördüm.

Daha sonra: «Her halde sen de uylukları üzerine yatarak namaz kılanlardansın.» dedi. Ben de: «Vallahi bilemiyorum.» diye karşılık verdim.

İmam Mâlik, *uylukları üzerine yatarak namaz kılmayı, secdeye varıldığı zaman dizler yerde iken vücudu uyluklardan ayırmadan tamamen yere ve uyluklar üzerine yapıştırmak şeklinde tarif etmiştir.*[2]

(2) Buharî, Vudû, 4/12; Müslim, Taharet, 2/61; Şafiî, Risale, no: 812. Ayrıca bkz. Şeybanî, 277.

3. KIBLE TARAFINA TÜKÜRÜLMESİ

٤ - حدّثنى يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ رَأَى بُصَاقًا فِى جِدَارِ الْقِبْلَةِ ، فَحَكَّهُ . ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَى النَّاسِ ، فَقَالَ : « إِذَا كَانَ أَحَدُكُمْ يُصَلِّى ، فَلا يَبْصُقْ قِبَلَ وَجْهِهِ . فَإِنَّ اللهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى ، قِبَلَ وَجْهِهِ ، إِذَا صَلَّى » .

4. Abdullah b. Ömer'den: Resûlullah (s.a.v.) kıble tarafındaki duvarda tükürük görmüştü, hemen onu kazıdı. Sonra da cemaate dönerek:

«— Namaz kılarken kıble tarafına tükürmeyiniz. Çünkü namaz kılarken Allah Teâlâ'nın huzurunda sayılırsınız.» buyurdu.[3]

٥ - وحدّثنى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِىِّ ﷺ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ رَأَى فِى جِدَارِ الْقِبْلَةِ بُصَاقًا ، أَوْ مُخَاطًا ، أَوْ نُخَامَةً ، فَحَكَّهُ .

5. Resûlullah (s.a.v.)'in zevcesi Hz. Âişe'den: Resûlullah (s.a.v.) kıble tarafındaki duvarda tükürük (balgam) görmüştü, onu hemen kazıdı.[4]

(3) Buharî, Salât, 8/33; Müslim, Mesacid, 5/50, Ayrıca bkz. Şeybanî, 281.
(4) Buharî, Salât, 8/33; Müslim, Mesacid, 5/52.

4. KIBLEYLE İLGİLİ ÇEŞİTLİ RİVAYETLER

٦ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ دِينَارٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّهُ قَالَ : بَيْنَمَا النَّاسُ بِقُبَاءٍ فِي صَلاةِ الصُّبْحِ ، إِذْ جَاءَهُمْ آتٍ ، فَقَالَ : إِنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَدْ أُنْزِلَ عَلَيْهِ اللَّيْلَةَ قُرْآنٌ . وَقَدْ أُمِرَ أَنْ يَسْتَقْبِلَ الْكَعْبَةَ . فَاسْتَقْبِلُوهَا . وَكَانَتْ وُجُوهُهُمْ إِلَى الشَّامِ ، فَاسْتَدَارُوا إِلَى الْكَعْبَةِ .

6. Abdullah b. Ömer anlatıyor: Halk sabah namazında Kuba mescidinde ıken biri gelerek:

«— Bu gece Resûlullah' a (s.a.v.) bir ayet gelmiş, bundan sonra Kâ'be'ye dönmesi emredilmiş, siz de oraya yönelin dedi. O sırada Şam'a (Kudüs'e) yönelmişlerdir. Bunun üzerine hemen yönlerini Kâbe'ye doğru döndüler.[5]

٧ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَىٰ بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ ؛ أَنَّهُ قَالَ : صَلَّى رَسُولُ اللهِ ﷺ بَعْدَ أَنْ قَدِمَ الْمَدِينَةَ ، سِتَّةَ عَشَرَ شَهْرًا ، نَحْوَ بَيْتِ الْمَقْدِسِ . ثُمَّ حُوِّلَتِ الْقِبْلَةُ قَبْلَ بَدْرٍ بِشَهْرَيْنِ .

7. Saîd b. Müseyyeb'den: Resûlullah (s.a.v.), Medine'ye hicret ettikten sonra altı ay kadar namazı Beytü'l-Makdis'e (Kudüs'e) doğru dönerek kıldı. Daha sonra Bedir harbinden iki ay kadar önce kıble Kâ'beye çevrildi.[6]

٨ - حدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ قَالَ : مَا بَيْنَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ قِبْلَةٌ . إِذَا تُوُجِّهَ قِبَلَ الْبَيْتِ .

8. Ömer b. Hattab'dan: «Yüzünü Beytullah'a karşı dönmek şartıyla doğu ile batı arası hep kıbledir.»

(5) Buharî, Salât, 8/32; Müslim, Mesâcid, 5/13; Şafiî, Risale, no: 365, Ayrıca bkz. Şeybanî, 283.

(6) et-Temhîd'de denir ki: Muvatta'da mürseldir. el-Bera hadisiyle manaca müsned gelmiştir.
Buharî, Salât, 8/31; Müslim, Mesâcid, 6/12; Şafiî, Risale, no: 366.

5. MESCİD-İ NEBEVÎ'NİN KUTSİYETİ

٩ - حدثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ رَبَاحٍ ، وَعُبَيْدِ اللهِ بْنِ أَبِي عَبْدِ اللهِ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ سَلْمَانَ الأَغَرِّ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « صَلاَةٌ فِي مَسْجِدِي هٰذَا ، خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ صَلاَةٍ فِيمَا سِوَاهُ . إِلاَّ الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ » .

9. Ebû Hüreyre'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **«Benim bu mescidimde kılınan bir rekât namaz, Mescid-i Haram hariç diğer bütün mescitlerde kılınan bin rekât namazdan daha efdaldir.**[7]

١٠ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ خُبَيْبِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ، عَنْ حَفْصِ بْنِ عَاصِمٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، أَوْ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « مَا بَيْنَ بَيْتِي وَمِنْبَرِي ، رَوْضَةٌ مِنْ رِيَاضِ الْجَنَّةِ . وَمِنْبَرِي عَلَى حَوْضِي » .

10. Ebu Hüreyre'den veya[8] Ebû Saîd el-Hudrî'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **«Evimle minberim arası cennet bahçelerinden bir bahçedir. Minberim ise Havz'ımın üzerindedir.»**

١١ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ أَبِي بَكْرٍ ، عَنْ عَبَّادِ بْنِ تَمِيمٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ زَيْدٍ الْمَازِنِيِّ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « مَا بَيْنَ بَيْتِي وَمِنْبَرِي ، رَوْضَةٌ مِنْ رِيَاضِ الْجَنَّةِ » .

11. Abdullah b. Zeyd el-Mâzini'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **«Evimle minberimin arası, cennet bahçelerinden bir bahçedir.»**[9]

(7) Buharî, Salatfî Mescidi Mekke ve'l-Medîne, 20/1; Müslim, Hacc, 15/505.
(8) İbn Abdilber der ki: "Muvatta ravileri, bu şekilde ravi adını şüpheli olarak rivayet etmişlerdir."
Buhari (Salât fî Mescidi Mekke ve'l-medîne, 20/5) ve Müslim Hacc, 15/502); Ebu Hureyre'den rivayet etmişlerdir.
(9) Buharî, Salât fî Mescidi Mekke ve'l-Medîne, 20/5; Müslim, Hacc, 15/501.

6. KADINLARIN CAMİYE NAMAZA GİDEBİLMESİ

١٢ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : « لا تَمْنَعُوا إِمَاءَ اللهِ مَسَاجِدَ اللهِ » .

12. Abdullah b. Ömer'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **«Allah'ın cariyelerinin, (yani kadınların) Allah'ın mescitlerine gitmelerine engel olmayınız.»**[10]

١٣ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ عَنْ بُسْرِ بْنِ سَعِيدٍ ، أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « إِذَا شَهِدَتْ إِحْدَاكُنَّ صَلاةَ الْعِشَاءِ ، فَلا تَمَسَّنَّ طِيبًا » .

13. Büsr b. Saîd'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **«Bir kadın yatsı namazına giderken güzel kokular sürünmesin.»**[11]

١٤ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَىٰ بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ عَاتِكَةَ بِنْتِ زَيْدِ بْنِ عَمْرِو بْنِ نُفَيْلٍ ، امْرَأَةِ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ ؛ أَنَّهَا كَانَتْ تَسْتَأْذِنُ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ إِلَى الْمَسْجِدِ . فَيَسْكُتُ . فَتَقُولُ : وَاللهِ لأَخْرُجَنَّ ، إِلاَّ أَنْ تَمْنَعَنِي . فَلا يَمْنَعُهَا .

14. Amr b. Nüfeyl'in Zeyd'den olan torunu Ömer b. Hattab'ın hanımı Âtike'den: Ömer b. Hattab'dan mescide gitmek için izin istedim. Hiç cevap vermeden sustu. Ben kendi kendime: «Vallahi gitme deyinceye kadar gideceğim.» dedim. O da «gitme» demedi.

(10) Buharî, Cum'a, 11/13; Müslim, Salât, 4/136.
(11) Bu, mürseldir. Abdullah'ın karısı Zeyneb, mevsul yapmıştır. Müslim, Salât, 4/142.

١٥ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَىٰ بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ عَمْرَةَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ، عَنْ عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ ؛ أَنَّهَا قَالَتْ : لَوْ أَدْرَكَ رَسُولُ اللهِ ﷺ ، مَا أَحْدَثَ النِّسَاءُ ، لَمَنَعَهُنَّ الْمَسَاجِدَ ، كَمَا مُنِعَهُ نِسَاءُ بَنِي إِسْرَائِيلَ .

قَالَ يَحْيَىٰ بْنُ سَعِيدٍ ، فَقُلْتُ لِعَمْرَةَ : أَوَ مُنِعَ نِسَاءُ بَنِي إِسْرَائِيلَ الْمَسَاجِدَ ؟ قَالَتْ : نَعَمْ .

15. Abdurrahman'ın kızı Amre'den: Hz. Peygamber'in hanımı Hz. Âişe: Eğer Resûlullah (s.a.v.) kadınların güzel kokular sürünüp mescide gittiklerini bilse İsrail oğulları kadınlarının mescide gitmekten men olundukları gibi o da onlara engel olurdu, dedi.

Hadisin râvisi Yahya b. Saîd der ki: Amre'ye;

«— İsrâil oğulları kadınları mescidlerden menedilmişler midir?» diye sordum.

«— Evet.» dedi.[12]

(12) Buharî, Ezan, 10/163; Müslim, Salât, 4/144.

١٥ - كتـــاب الـقـــرآن

15

KUR'AN-I KERÎM KİTABI

1. KUR'AN-I KERİM'E EL SÜREN KİMSENİN ABDESTLİ OLMASI

١ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي بَكْرِ بْنِ حَزْمٍ ؛ أَنَّ فِي الْكِتَابِ الَّذِي كَتَبَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ لِعَمْرِو بْنِ حَزْمٍ : « أَنْ لا يَمَسَّ الْقُرْآنَ إِلاَّ طَاهِرٌ » .

قَالَ مَالِكٌ : وَلاَ يَحْمِلُ أَحَدٌ الْمُصْحَفَ بِعِلاَقَتِهِ ، وَلا عَلَى وِسَادَةٍ ، إِلاَّ وَهُوَ طَاهِرٌ . وَلَوْ جَازَ ذٰلِكَ لَحُمِلَ فِي خَبِيئَتِهِ . وَلَمْ يُكْرَهْ ذٰلِكَ ، لأَنْ يَكُونَ فِي يَدَيِ الَّذِي يَحْمِلُهُ شَيءٌ يُدَنِّسُ بِهِ الْمُصْحَفَ . وَلٰكِنْ إِنَّمَا كُرِهَ ذٰلِكَ ، لِمَنْ يَحْمِلُهُ وَهُوَ غَيْرُ طَاهِرٍ ، إِكْرَامًا لِلْقُرْآنِ وَتَعْظِيمًا لَهُ .

قَالَ مَالِكٌ : أَحْسَنُ مَا سَمِعْتُ فِي هٰذِهِ الآيَةِ ﴿ لا يَمَسُّهُ إِلاَّ الْمُطَهَّرُونَ ﴾ إِنَّمَا هِيَ بِمَنْزِلَةِ هٰذِهِ الآيَةِ ، الَّتِي فِي عَبَسَ وَتَوَلَّى ، قَوْلُ اللهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى ﴿ كَلاَّ إِنَّهَا تَذْكِرَةٌ . فَمَنْ شَاءَ ذَكَرَهُ فِي صُحُفٍ مُكَرَّمَةٍ . مَرْفُوعَةٍ مُطَهَّرَةٍ . بِأَيْدِي سَفَرَةٍ . كِرَامٍ بَرَرَةٍ ﴾ .

1. Abdullah b. Ebî Bekir b. Hazm'den: Resûlullah'ın (s.a.v.) Amr b. Hazm'a yazdığı mektupta şöyle denilmekte idi: «Kur'ân-ı Kerim'e temiz olanların dışında hiç kimse el süremez.»[1]

İmam Mâlik konu ile ilgili olarak şöyle der: *Abdesti olmayan kimse ne kabından ne de başka bir şeyi eline kılıf yaparak mushafa dokunamaz. Çünkü abdestsiz olarak Kur'an'a dokunması halinde onu kirletme ihtimali vardır. Şayet abdestsiz olarak Kur'an'a el sürmek caiz olsaydı mushafın dışına geçirilen başka bir kap vasıtasıyla ona dokunmak hoş karşılanabilirdi. Fakat Kur'ân-ı Kerim'e hürmet ve tazim için abdestsiz olanın ona el*

(1) İbn Abdilber der ki: "Bu hadisin mürsel oluşunda, Malik'ten ihtilaf yoktur. İyi bir yolla müsned olarak da rivayet edilmiştir. Bu mektup, siyer bilginlerince meşhurdur, ilim ehlince isnaddan uzak bir şöhretle bilinmektedir."

sürmesi hoş karşılanmamıştır.

İmam Mâlik başka bir sözünde şöyle der: «*Kur'ân-ı Kerim'e sadece abdesti olanlar dokunabilir.*» (Vâkıa: 56/79)*ayet-i kerimesi 'Abese ve tevalla' sûresindeki Cenab-ı Allah'ın şu sözlerinin tefsiri durumundadır:* «***Dikkat et Kur'ân âyetleri birer öğüttürler, dileyenler onları kabul eder. Kur'ân kutsal kılınmış, yüceltilmiş, temiz sahifeler üzerinedir. İyi kimseler, saygıdeğer elçilerin eliyle yazılmıştır.***» (Abese, 80/11-16)[2]

(2) Şeybanî, 297.

2. ABDESTSİZ OLARAK DA KUR'AN OKUNABİLMESİ

٢ - حدّثنى يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَيُّوبَ بْنِ أَبِى تَمِيمَةَ السَّخْتِيَانِىِّ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ ؛ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ ، كَانَ فِى قَوْمٍ وَهُمْ يَقْرَؤُونَ الْقُرْآنَ . فَذَهَبَ لِحَاجَتِهِ ، ثُمَّ رَجَعَ وَهُوَ يَقْرَأُ الْقُرْآنَ . فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، أَتَقْرَأُ الْقُرْآنَ وَلَسْتَ عَلَى وُضُوءٍ ؟ فَقَالَ لَهُ عُمَرَ : مَنْ أَفْتَاكَ بِهٰذَا ؟ أَمُسَيْلِمَةُ ؟

2. Muhammed b. Sîrîn'den: Ömer b. Hattab, Kur'an okuyan bir topluluğun arasında bulunuyordu. Bu arada def-i hâcet için oradan ayrıldı sonra dönüp geldi, tekrar Kur'an okumaya başladı. Bunun üzerine adamın biri:

«— Mü'minlerin emîri! Abdestin olmadığı halde Kur'an okuyorsun!» dedi. Hz. Ömer:

«— Sana bu fetvayı kim verdi? Müseyleme mi?» cevabını verdi.

3. KUR'ANIN HİZİPLERE AYRILARAK OKUNMASIYLA İLGİLİ RİVAYETLER

٣ - حدّثنى يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ دَاوُدَ بْنِ الْحُصَيْنِ ، عَنِ الأَعْرَجِ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ عَبْدٍ الْقَارِيِّ ؛ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ قَالَ : مَنْ فَاتَهُ حِزْبُهُ مِنَ اللَّيْلِ ، فَقَرَأَهُ حِينَ تَزُولُ الشَّمْسُ ، إِلَى صَلاَةِ الظُّهْرِ ، فَإِنَّهُ لَمْ يَفُتْهُ . أَوْ كَأَنَّهُ أَدْرَكَهُ .

3. Ömer b. Hattab'dan: Kur'an-ı Kerim'den geceleri okumayı âdet edindiği kısmı bir gece okuyamayan onu sabah namazı ile öğle namazı arasındaki vakitte okursa, hem alışkanlığını bozmamış, hem de geceleri Kur'an okuma âdetini zamanında yerine getirmiş sayılır.[3]

٤ - وحدّثنى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَىٰ بْنِ سَعِيدٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ : كُنْتُ أَنَا وَمُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى بْنِ حَبَّانَ ، جَالِسَيْنِ . فَدَعَا مُحَمَّدٌ رَجُلاً . فَقَالَ ؛ أَخْبِرْنِى بِالَّذِى سَمِعْتَ مِنْ أَبِيكَ . فَقَالَ الرَّجُلُ : أَخْبَرَنِى أَبِى أَنَّهُ أَتَىٰ زَيْدَ بْنَ ثَابِتٍ ، فَقَالَ لَهُ : كَيْفَ تَرَى فِى قِرَاءَةِ الْقُرْآنِ فِى سَبْعٍ ؟ فَقَالَ زَيْدٌ : حَسَنٌ . وَلأَنْ أَقْرَأَهُ فِى نِصْفٍ ، أَوْ عَشْرٍ ، أَحَبُّ إِلَىَّ . وَسَلْنِى ، لِمَ ذَاكَ ؟ قَالَ : فَإِنِّى أَسْأَلُكَ . قَالَ زَيْدٌ : لِكَىْ أَتَدَبَّرَهُ وَأَقِفَ عَلَيْهِ .

4. Yahya b. Saîd'den: Ben ve Habban'ın torunu Muhammed b. Yahya oturuyorduk. Muhammed adamın birini çağırarak:

«— Babandan duyduğunu bana da söyle:» dedi.

Adam: «Babam şunları anlattı!» diyerek babasının anlattıklarını nakletti:

«Zeyd b. Sabit'e gittim. Ona Kur'an-ı Kerim'in bir haftada hatmedilmesi konusunda ne düşündüğünü, sordum. Zeyd: 'İyi olur.' dedi ve ilave etti: 'Fakat bana kalırsa onbeş veya on günde bir hatim yapmak daha iyidir.' 'Niçin dersen', dedi hemen ben 'niçin', diye sordum. Zeyd şu cevabı verdi: 'Her âyet üzerinde iyice düşünebilmek ve âyet sonlarında gereği kadar durabilmek için.'»

(3) Müslim, Salâtu'l-Musafirîn, 6/ 142. Ayrıca bkz. Şeybanî, 168.

4. KUR'AN-I KERİM'LE İLGİLİ DİĞER RİVAYETLER

٥ - حدّثنى يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ عَبْدٍ الْقَارِىِّ ؛ أَنَّهُ قَالَ : سَمِعْتُ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ ، يَقُولُ : سَمِعْتُ هِشَامَ بْنَ حَكِيمِ بْنِ حِزَامٍ يَقْرَأُ سُورَةَ الْفُرْقَانِ عَلَى غَيْرِ مَا أَقْرَؤُهَا . وَكَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ أَقْرَأَنِيهَا . فَكِدْتُ أَنْ أَعْجَلَ عَلَيْهِ . ثُمَّ أَمْهَلْتُهُ حَتَّى انْصَرَفَ . ثُمَّ لَبَّبْتُهُ بِرِدَائِهِ ، فَجِئْتُ بِهِ رَسُولَ اللهِ ﷺ . فَقُلْتُ : يَا رَسُولَ اللهِ ، إِنِّى سَمِعْتُ هٰذَا يَقْرَأُ سُورَةَ الْفُرْقَانِ عَلَى غَيْرِ مَا أَقْرَأْتَنِيهَا . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : « أَرْسِلْهُ » ثُمَّ قَالَ : « اقْرَأْ يَا هِشَامُ » فَقَرَأَ الْقِرَاءَةَ الَّتِى سَمِعْتُهُ يَقْرَأُ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : « هٰكَذَا أُنْزِلَتْ » ثُمَّ قَالَ لِى : « اقْرَأْ » فَقَرَأْتُهَا . فَقَالَ : « هٰكَذَا أُنْزِلَتْ ، إِنَّ هٰذَا الْقُرْآنَ أُنْزِلَ عَلَى سَبْعَةِ أَحْرُفٍ ، فَاقْرَءُوا مَا تَيَسَّرَ مِنْهُ » .

5. Ömer b. Hattab'dan: Hızam'ın torunu Hişam b. Hakîm'in Furkan sûresini Resûlullah'ın (s.a.v.) bana öğrettiği ve benim okuduğum gibi okumadığını gördüm. Neredeyse bu yüzden ona çıkışacaktım. Namazdan çıkıncaya kadar bekledim. Sonra cübbesinden tutarak onu Hz. Peygamber'e kadar götürdüm. Resûlullah'a (s.a.v.):

«— Ya Resûlallah! Bu zat Furkan sûresini senin bize okuduğun gibi okumuyor.» dedim. Resûlullah (s.a.v.):

«— **Onu bırak!**» dedi ve Hişam'a:

«— **Oku bakayım Hişam!**» buyurdu. Hişam bildiği gibi okudu. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.):

«— **Böyle nazil oldu.**» buyurdu. Daha sonra bana:

«— Sen de oku!» dedi. Okudum.

«— **Böyle de nazil oldu. Bu Kur'an yedi harf üzerine nazil oldu. Onun için kolayınıza gelen şekilde okuyunuz.**» buyurdu.[4]

(4) Buharî, Husûmât, 44/4; Müslim, Salâtu'l-Musafirîn, 6/271; Şafiî, Risale, no: 752.

٦ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « إِنَّمَا مَثَلُ صَاحِبِ الْقُرْآنِ ، كَمَثَلِ صَاحِبِ الإِبِلِ الْمُعَقَّلَةِ ؛ إِنْ عَاهَدَ عَلَيْهَا ، أَمْسَكَهَا . وَإِنْ أَطْلَقَهَا ، ذَهَبَتْ » .

6. Abdullah b. Ömer'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

«Kur'an'ı öğrenen kimse bağlı devenin sahibi gibidir. Eğer devesine göz kulak olursa ona sahip olur, şayet onu serbest bırakırsa devesi çeker gider.»[5]

٧ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ ؛ أَنَّ الْحَارِثَ بْنَ هِشَامٍ ، سَأَلَ رَسُولَ اللهِ ؟ كَيْفَ يَأْتِيكَ الْوَحْيُ ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : « أَحْيَانًا يَأْتِينِي فِي مِثْلِ صَلْصَلَةِ الْجَرَسِ . وَهُوَ أَشَدُّهُ عَلَيَّ . فَيُفْصَمُ عَنِّي ، وَقَدْ وَعَيْتُ مَا قَالَ . وَأَحْيَانًا يَتَمَثَّلُ لِي الْمَلَكُ رَجُلاً ، فَيُكَلِّمُنِي فَأَعِي مَا يَقُولُ » قَالَتْ عَائِشَةُ : وَلَقَدْ رَأَيْتُهُ يَنْزِلُ عَلَيْهِ فِي الْيَوْمِ الشَّدِيدِ الْبَرْدِ ، فَيُفْصِمُ عَنْهُ ، وَإِنَّ جَبِينَهُ لَيَتَفَصَّدُ عَرَقًا .

7. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in eşi Hz. Aişe'den: Haris b. Hişam, Hz. Peygamber'e kendisine vahyin nasıl geldiğini sordu. Resûlullah (s.a.v.) da:

«— ...Bazen çan sesi şeklinde gelir. Bana en zor geleni de budur. Ses kesildiği zaman ben vahyedilen şeyi iyice anlamış olurdum. Bazen de melek insan şekline bürünerek bana vahyi getirir; bu durumda melek, (Cebrail) benimle konuşur ve ben söylediklerini iyice öğrenirdim.» cevabını verdi.

Soğuk bir gecede Hz. Peygamber'e vahiy geldiğini gördüm. Vahyi alma durumundan kurtulunca baktım ki alın damarı çatlamış gibi ter akıyordu.[6]

(5) Buharî, Fedâilu'l-Kur'an, 66/23; Müslim, Salâtu'l-Musafirîn, 6/226, Ayrıca bkz. Şeybanî, 174.
İşte Kur'an öğrenen kimsenin durumu da böyledir. Öğrendiğini tekrar ederse unutmaz,tekrar etmezse başıboş bırakılan deve misali unutur gider.

(6) Buharî, Bedu'l-Vahy, 1/2; Müslim, Fedâil, 43/87.

٨ - وحدّثني عَن مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّهُ قَالَ : أُنْزِلَتْ ﴿ عَبَسَ وَتَوَلَّى ﴾ فِي عَبْدِ اللهِ بْنِ أُمِّ مَكْتُومٍ . جَاءَ إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ ، فَجَعَلَ يَقُولُ : يَا مُحَمَّدُ ، اسْتَدْنِنِي . وَعِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ رَجُلٌ مِنْ عُظَمَاءِ الْمُشْرِكِينَ . فَجَعَلَ النَّبِيُّ ﷺ يُعْرِضُ عَنْهُ ، وَيُقْبِلُ عَلَى الآخَرِ ، وَيَقُولُ : « يَا أَبَا فُلاَنٍ ، هَلْ تَرَى بِمَا أَقُولُ بَأْسًا ؟ » فَيَقُولُ : لا وَالدِّمَاءِ . مَا أَرَى بِمَا تَقُولُ بَأْسًا . فَأُنْزِلَتْ ﴿ عَبَسَ وَتَوَلَّى أَنْ جَاءَهُ الأَعْمَى ﴾ .

8. Hişam b. Urve babasından naklediyor: 'Abese ve tevellâ' sûresi Abdullah b. Ümmi Mektum'la ilgili olarak nazil olmuştur. Bu olay şöyle cereyan etti: Abdullah, Hz. Peygamber'e geldi.

«— Ya Muhammed! Yanına gelebilir miyim?» dedi. O sırada Resulullah'ın (s.a.v.) yanında müşriklerin ileri gelenlerinden biri vardı. Bunun üzerine Peygamberimiz, Abdullah'ı duymazdan gelerek kafasını öbür tarafa çevirdi ve yanındakine hitaben:

«— **Falanın babası! Söylediklerimi kabul etmekte zorluk mu görüyorsun?**» buyurdu. Adam:

«— Tanrılara akıtılan kanlar hakkı için söylediklerini kabul etmekte bir zorluk görmüyorum...» diye karşılık verdi. Bunun üzerine «***Yanına âmâ biri geldi diye peygamber yüzünü asıp çevirdi...***» mealinde başlayarak devam eden Abese sûresi nazil oldu.[7]

٩ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ كَانَ يَسِيرُ فِي بَعْضِ أَسْفَارِهِ . وَعُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ يَسِيرُ مَعَهُ لَيْلا . فَسَأَلَهُ عُمَرُ عَنْ شَيْءٍ ، فَلَمْ يُجِبْهُ . ثُمَّ سَأَلَهُ ، فَلَمْ يُجِبْهُ . ثُمَّ سَأَلَهُ ، فَلَمْ يُجِبْهُ . فَقَالَ عُمَرُ : ثَكِلَتْكَ أُمُّكَ ، عُمَرُ . نَزَرْتَ رَسُولَ اللهِ ﷺ ثَلاَثَ مَرَّاتٍ . كُلُّ ذَلِكَ لا يُجِيبُكَ . قَالَ عُمَرُ : فَحَرَّكْتُ بَعِيرِي . حَتَّى إِذَا كُنْتُ أَمَامَ النَّاسِ ، وَخَشِيتُ أَنْ يُنْزَلَ فِيَّ قُرْآنٌ . فَمَا نَشِبْتُ أَنْ سَمِعْتُ صَارِخًا يَصْرُخُ بِي . قَالَ ، فَقُلْتُ : لَقَدْ خَشِيتُ أَنْ يَكُونَ نَزَلَ فِيَّ قُرْآنٌ . قَالَ ، فَجِئْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ . فَقَالَ : « لَقَدْ أُنْزِلَتْ عَلَيَّ ، هَذِهِ اللَّيْلَةَ ، سُورَةٌ . لَهِيَ أَحَبُّ إِلَيَّ مِمَّا طَلَعَتْ عَلَيْهِ الشَّمْسُ » ثُمَّ قَرَأَ ﴿ إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُبِينًا ﴾ .

(7) Tirmizî (Tefsîr, 44/80), mevsul olarak rivayet eder.

9. Zeyd b. Eslem babasından naklediyor: Resûlullah (s.a.v.) Hudeybiye seferine çıktığı zaman Ömer b. Hattab da kendisiyle beraber yürüyordu. Ömer herhangi bir meseleyle ilgili bir şey sordu. Peygamberimiz cevap vermedi. Sonra Ömer (r.a.) tekrar sordu. Yine cevap vermedi. Üçüncü defa yine sordu, bu sefer de cevap vermeyince Ömer kendi kendine:

«— Anan yokluğuna yana Ömer! Resûlullah'a (s.a.v.) tam üç sefer soru sordun, hiç birinde sana cevap vermedi.» diye söylendi. Daha sonrasını Hz. Ömer şöyle anlatıyor: «...Bunun üzerine devemi sürerek halkın ta önüne kadar ilerledim. Bu olayla ilgili hakkımda te'dip edici herhangi bir âyet inmesinden de korktum. Çok geçmeden bana seslenen bir çığlık duydum. Korktuğum başıma geldi, diyerek hemen Resûlullah'ın (s.a.v.) yanına vardım. Selam verdim. Resûlullah (s.a.v.): **«Bu gece bana bir sûre nazil oldu. (Benim için üzerine güneşin doğduğu her şeyden (dünyadan) daha değerlidir.»** buyurarak Fetih sûresini okudu.[8]

١٠ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَىٰ بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ الْحَارِثِ التَّيْمِيِّ ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ . قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ : « يَخْرُجُ فِيكُمْ قَوْمٌ تَحْقِرُونَ صَلاتَكُمْ مَعَ صَلاتِهِمْ . وَصِيَامَكُمْ مَعَ صِيَامِهِمْ . وَأَعْمَالَكُمْ مَعَ أَعْمَالِهِمْ . يَقْرَؤُونَ الْقُرْآنَ ، وَلا يُجَاوِزُ حَنَاجِرَهُمْ . يَمْرُقُونَ مِنَ الدِّينِ ، مُرُوقَ السَّهْمِ مِنَ الرَّمِيَّةِ . تَنْظُرُ فِي النَّصْلِ ، فَلا تَرَى شَيْئًا . وَتَنْظُرُ فِي الْقِدْحِ ، فَلا تَرَى شَيْئًا . وَتَنْظُرُ فِي الرِّيشِ ، فَلا تَرَى شَيْئًا . وَتَتَمَارَىٰ فِي الْفُوقِ » .

10. Ebû Saîd'den: Resûlullah'ın (s.a.v.) şöyle buyurduğunu duydum: «Aranızdan öyle bir grup çıkacak ki onların namazları yanında siz kendi kıldığınız namazları, onların oruçları yanında kendi oruçlarınızı, amelleri yanında da kendi amellerinizi azımsayacaksınız. Onlar Kur'an okuyacaklar fakat kalpten okumadıkları için boğazlarından aşağı geçmeyecek; okun yaydan çıktığı gibi onlar da dinden çıkacaklar. Ok demirine bakarsın, kan izigöremezsin, okun gövdesine bakarsın bir şey göremezsin. Okun yelesine (tüyüne) bakarsın, orada da bir iz bulamazsın. Böylece okun gezine (ucuna) kan bulaşıp bulaşmadığında şüphe edersin.[9]

(8) Buharî, Megazî, 64/35.
(9) Buharî, Fedâilu'l-Kur'an, 66/36; Müslim, Zekât, 12/148.

١١ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ ، مَكَثَ عَلَى سُورَةِ الْبَقَرَةِ ، ثَمَانِيَ سِنِينَ يَتَعَلَّمُهَا .

11. İmam Mâlik'den duyduğuma göre Abdullah b. Ömer, Bakara sûresini öğrenmek için üzerinde tam sekiz sene durmuştur.[10]

(10) Abdullah b. Ömer, bütün diğer ashabı kiram gibi sûre içindeki emirlerin tamamını yaşayışında tatbik etmedikten sonra o sûreyi öğrendiğini kabul etmezdi.

5. TİLÂVET SECDESİYLE İLGİLİ RİVAYETLER

١٢ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ يَزِيدَ ، مَوْلَى الأَسْوَدِ بْنِ سُفْيَانَ ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ؛ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ قَرَأَ لَهُمْ ﴿ إِذَا السَّمَاءُ انْشَقَّتْ ﴾ فَسَجَدَ فِيهَا . فَلَمَّا انْصَرَفَ ، أَخْبَرَهُمْ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ سَجَدَ فِيهَا .

12. Ebû Seleme b. Abdurrahman'dan: Ebû Hüreyre bize İnşikak sûresini okudu ve tilavet secdesi yaptı. Secdeden sonra cemaata Resûlullah'ın (s.a.v.) da burada tilavet secdesi yaptığını nakletti.[11]

١٣ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، مَوْلَى ابْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ رَجُلاً مِنْ أَهْلِ مِصْرَ . أَخْبَرَهُ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ قَرَأَ سُورَةَ الْحَجِّ . فَسَجَدَ فِيهَا سَجْدَتَيْنِ . ثُمَّ قَالَ : إِنَّ هٰذِهِ السُّورَةَ فُضِّلَتْ بِسَجْدَتَيْنِ .

13. İbn Ömer'in azatlısı Nafi', Mısırlı birinden naklediyor: Ömer b. Hattab, Hac sûresini okuyarak iki tane tilavet secdesi yaptı, daha sonra da şöyle dedi: «Bu sûrenin fazileti, iki secdeyle daha da artırıldı.»[12]

١٤ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ دِينَارٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ : رَأَيْتُ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ ، يَسْجُدُ فِي سُورَةِ الْحَجِّ ، سَجْدَتَيْنِ .

14. Abdullah b. Dinar'dan: Abdullah b. Ömer'in Hac sûresini okuduğu zaman iki tane tilavet secdesi yaptığını gördüm.[13]

(11) Buharî, Sucûdu'l-Kur'an, 17/7; Müslim, Mesacid, 5/107. Ayrıca bkz. Şeybanî, 267.
(12) Şeybanî, 269.
(13) Şeybanî, 270, 271.

١٥ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنِ الأَعْرَجِ ؛ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ ، قَرَأَ بِـ ﴿ النَّجْمِ إِذَا هَوَىٰ ﴾ فَسَجَدَ فِيهَا . ثُمَّ قَامَ ، فَقَرَأَ بِسُورَةٍ أُخْرَى .

15. İbn Şihab, A'rac'dan naklediyor: Ömer b. Hattab «Ve'n-necmi iza heva» sûresini okudu ve tilavet secdesi yaptı. Sonra kalkarak diğer sûreyi de okudu.[14]

١٦ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ قَرَأَ سَجْدَةً ، وَهُوَ عَلَى الْمِنْبَرِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ . فَنَزَلَ ، فَسَجَدَ ، وَسَجَدَ النَّاسُ مَعَهُ . ثُمَّ قَرَأَهَا يَوْمَ الْجُمُعَةِ الأُخْرَى . فَتَهَيَّأَ النَّاسُ لِلسُّجُودِ ، فَقَالَ : عَلَى رِسْلِكُمْ . إِنَّ اللهَ لَمْ يَكْتُبْهَا عَلَيْنَا ، إِلاَّ أَنْ نَشَاءَ . فَلَمْ يَسْجُدْ ، وَمَنَعَهُمْ أَنْ يَسْجُدُوا .

قَالَ مَالِكٌ : لَيْسَ الْعَمَلُ عَلَى أَنْ يَنْزِلَ الإِمَامُ ، إِذَا قَرَأَ السَّجْدَةَ عَلَى الْمِنْبَرِ ، فَيَسْجُدَ .

قَالَ مَالِكٌ : الأَمْرُ عِنْدَنَا أَنَّ عَزَائِمَ سُجُودِ الْقُرْآنِ إِحْدَى عَشْرَةَ سَجْدَةً . لَيْسَ فِي الْمُفَصَّلِ مِنْهَا شَيْءٌ .

قَالَ مَالِكٌ : لا يَنْبَغِي لأَحَدٍ يَقْرَأُ مِنْ سُجُودِ الْقُرْآنِ شَيْئًا ، بَعْدَ صَلاةِ الصُّبْحِ . وَلاَ بَعْدَ صَلاةِ الْعَصْرِ . وَذَلِكَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ ، نَهَى عَنِ الصَّلاةِ بَعْدَ الصُّبْحِ ، حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ . وَعَنِ الصَّلاةِ بَعْدَ الْعَصْرِ ، حَتَّى تَغْرُبَ الشَّمْسُ . وَالسَّجْدَةُ مِنَ الصَّلاةِ . فَلاَ يَنْبَغِي لأَحَدٍ أَنْ يَقْرَأَ سَجْدَةً فِي تَيْنِكَ السَّاعَتَيْنِ .

سُئِلَ مَالِكٌ : عَمَّنْ قَرَأَ سَجْدَةً . وَامْرَأَةٌ حَائِضٌ تَسْمَعُ ، هَلْ لَهَا أَنْ تَسْجُدَ ؟ قَالَ مَالِكٌ : لا يَسْجُدُ الرَّجُلُ ، وَلاَ الْمَرْأَةُ ، إِلاَّ وَهُمَا طَاهِرَانِ .

وَسُئِلَ عَنِ امْرَأَةٍ قَرَأَتْ سَجْدَةً . وَرَجُلٌ مَعَهَا يَسْمَعُ . أَعَلَيْهِ أَنْ يَسْجُدَ مَعَهَا ؟ قَالَ مَالِكٌ : لَيْسَ عَلَيْهِ أَنْ يَسْجُدَ مَعَهَا . إِنَّمَا تَجِبُ السَّجْدَةُ عَلَى الْقَوْمِ يَكُونُونَ مَعَ الرَّجُلِ . فَيَأْتَمُّونَ بِهِ . فَيَقْرَأُ السَّجْدَةَ ، فَيَسْجُدُونَ مَعَهُ . وَلَيْسَ عَلَى مَنْ سَمِعَ سَجْدَةً مِنْ إِنْسَانٍ يَقْرَؤُهَا ، لَيْسَ لَهُ بِإِمَامٍ ، أَنْ يَسْجُدَ تِلْكَ السَّجْدَةَ .

(14) Şeybanî, 268.

16. Hişam b. Urve babasından naklediyor: Ömer b. Hattab cuma günü minberde Nahl sûresini okudu. Bunun üzerine aşağı inerek cemaatle beraber tilavet secdesi yaptı. Diğer cuma günü aynı yeri tekrar okudu. Cemaat tilavet secdesine hazırlanırken:

«— Ağır olun, Cenabı Allah bu secdeyi yapıp yapmamayı bizim isteğimize bıraktı.» diyerek tilavet secdesini yapmadı ve cemaate de yaptırmadı.[15]

İmam Malik şöyle der: *İmam minberde iken secde âyeti okursa hemen inip tilavet secdesi yapması gerekmez. (Daha sonra minberdeki vazifeyi ifa ettikten sonra inince secdesini yapar.)*

İmam Malik Kur'an'daki secde sayısıyla ilgili olarak da şöyle der: *Bize göre Kur'an'ı Kerim'de yapılması vacip olan secdelerin sayısı onbirdir. Mufassal sûrelerde (kısa ayetli sûreler) yapılması vacip olan secde yoktur.*

Tilavet secdesinin vakti ile ilgili olarak da şöyle der: *Sabah ve ikindi namazlarının farzından sonra tilavet secdesi yapmak uygun değildir. Çünkü Resûlullah (s.a.v.) sabah namazının farzından sonra güneş iyice yükselinceye kadar ve ikindinin farzından sonra güneş batıncaya kadar namaz kılmayı yasaklamıştır. Secde de namaz gibidir. Onun için bu iki vakit içinde secde âyeti olan bir yeri okumak uygun değildir.*

İmam Mâlik'e, «Biri secde âyetini okusa bunu da âdet gören bir kadın dinlese kadının tilavet secdesi yapması gerekir mi?» diye soruldu. İmam Mâlik şu cevabı verdi:

«— *Ne kadın, ne de erkek abdestli olmadıkça tilavet secdesi yapamazlar.*»

İmam Mâlik'e şöyle bir soru daha soruldu: Bir kadın secde âyeti okurken yanında bulunan bir erkek de bunu duysa,adamın kadınla beraber secde yapması gerekir mi?

İmam Malik bu soruya da şöyle cevap verdi: *Erkeğin kadınla beraber tilavet secdesi yapması gerekmez. Çünkü bir grubun birlikte tilavet secdesi yapabilmeleri için hepsinin de erkek olmaları lâzımdır. Ancak o takdirde birini imam yapıp beraberce, okunan tilavet secdesini yaparlar. Bir kimse uymadığı imamın okuduğu secde âyetini dinlese bile onunla beraber okunan bu tilavet secdesini yapmaz.*

(15) Buharî, Sucûdu'l-Kur'an, 17/10.

6. İHLAS VE MÜLK (Tebareke) SÛRELERİNİ OKUMANIN FAZİLETİ

١٧ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي صَعْصَعَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ : أَنَّهُ سَمِعَ رَجُلاً يَقْرَأُ ﴿ قُلْ هُوَ اللهُ أَحَدٌ ﴾ يُرَدِّدُهَا . فَلَمَّا أَصْبَحَ غَدَا إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ فَذَكَرَ ذٰلِكَ لَهُ . وَكَأَنَّ الرَّجُلَ يَتَقَالُّهَا . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : « وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ . إِنَّهَا لَتَعْدِلُ ثُلُثَ الْقُرْآنِ » .

17. Ebû Saîd el-Hudrî'den: Bir adamın 'Kul huvallahü ehad' sûresini tekrar tekrar okuduğunu gördüm. Hemen ertesi gün Resûlullah'a (s.a.v.) giderek durumu anlattım. Çünkü adam okuduğunu âdeta azımsıyordu. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: «**Kuvvet ve iradesi sayesinde yaşadığım Allah'a yemin ederim ki bu sûre fazilet bakımından Kur'an'ın üçte birine denktir.**»[16]

١٨ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ، عَنْ عُبَيْدِ بْنِ حُنَيْنٍ ، مَوْلَىٰ آلِ زَيْدِ بْنِ الْخَطَّابِ ؛ أَنَّهُ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ : أَقْبَلْتُ مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ . فَسَمِعَ رَجُلاً يَقْرَأُ ﴿ قُلْ هُوَ اللهُ أَحَدٌ ﴾ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : « وَجَبَتْ » فَسَأَلْتُهُ : مَاذَا يَا رَسُولَ اللهِ ؟ فَقَالَ : « الْجَنَّةُ » فَقَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ : فَأَرَدْتُ أَنْ أَذْهَبَ إِلَيْهِ فَأُبَشِّرَهُ . ثُمَّ فَرِقْتُ أَنْ يَفُوتَنِي الْغَدَاءُ مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ . فَآثَرْتُ الْغَدَاءَ مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ . ثُمَّ ذَهَبْتُ إِلَى الرَّجُلِ ، فَوَجَدْتُهُ قَدْ ذَهَبَ .

18. Ebû Hüreyre anlatıyor: Resûlullah (s.a.v.)'la beraber yürüyordum. Bir ara Hz. Peygamber 'Kul huvallahü Ehad' sûresini okuyan bir ses duydu ve «**farz oldu**» buyurdu. Ben:

«— Ne farz oldu ya Resûlallah?» diye sorunca:

(16) Buharî, Fedâilu'l-Kur'an, 66/13. Ayrıca bkz. Şeybanî, 172.

«— **Cennet!**» buyurdu. Bunun üzerine ben gidip okuyan adama müjdeyi vermek istedim, fakat Resûlullah'la (s.a.v.) beraber yemek yeme fırsatını kaçıracağımdan korktum. Onun için Hz. Peygamber'le yemek yemeyi tercih ettim. Daha sonra adamı aradım, fakat onu yerinde bulamadım, gitmişti.[17]

١٩ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ حُمَيْدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ عَوْفٍ ؛ أَنَّهُ أَخْبَرَهُ : أَنَّ ﴿ قُلْ هُوَ اللهُ أَحَدٌ ﴾ تَعْدِلُ ثُلُثَ الْقُرْآنِ . وَأَنَّ ﴿ تَبَارَكَ الَّذِي بِيَدِهِ الْمُلْكُ ﴾ تُجَادِلُ عَنْ صَاحِبِهَا .

19. Avf'ın torunu Humeyd b. Abdurrahman'dan: İhlâs sûresi Kur'ân'ın üçte birinin faziletine denktir. 'Tebarekellezi bi yedihilmülk, sûresi ise kıyamet günü, dünyada iken onu çok çok okuyanın tarafında yer alır ve Allah Teâlâ'nın gazabının önlenmesi için çalışır.

(17) Tirmizî, Sevabu'l-Kur'an, 42/11.

7. ALLAH TEALA'YI ZİKRETMENİN FAZİLETİ

٢٠ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ سُمَيٍّ مَوْلَىٰ أَبِي بَكْرٍ ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ السَّمَّانِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « مَنْ قَالَ لا إِلٰهَ إِلا اللهُ وَحْدَهُ لا شَرِيكَ لَهُ ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ . فِي يَوْمٍ مَائَةَ مَرَّةٍ . كَانَتْ لَهُ عَدْلَ عَشْرِ رِقَابٍ . وَكُتِبَتْ لَهُ مَائَةُ حَسَنَةٍ . وَمُحِيَتْ عَنْهُ مِائَةُ سَيِّئَةٍ . وَكَانَتْ لَهُ حِرْزًا مِنَ الشَّيْطَانِ ، يَوْمَهُ ذٰلِكَ حَتَّى يُمْسِيَ . وَلَمْ يَأْتِ أَحَدٌ بِأَفْضَلَ مِمَّا جَاءَ بِهِ ، إِلاَّ أَحَدٌ عَمِلَ أَكْثَرَ مِنْ ذٰلِكَ .

20. Ebû Hüreyre anlatıyor: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **«Kim günde yüz defa, Allah'tan başka ilah yoktur, onun eşi ve benzeri de yoktur. Mülk onundur, hamd ona mahsustur. O her şeye kadirdir, derse on tane köle azat etmiş kadar sevap alır, defterine yüz iyilik yazılır, yüz tane de kötülüğü silinir. Bu dua kıyamet günü onu şeytanlardan koruyan bir sığınak olur. Bu duayı günde o kişiden daha fazla okuyanlar hariç hiçkimse bundan daha üstün bir amelle kıyamet yerine gelemez.»**[18]

٢١ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ سُمَيٍّ مَوْلَىٰ أَبِي بَكْرٍ ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ السَّمَّانِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « مَنْ قَالَ سُبْحَانَ اللهِ وَبِحَمْدِهِ . فِي يَوْمٍ مَائَةَ مَرَّةٍ . حُطَّتْ عَنْهُ خَطَايَاهُ وَإِنْ كَانَتْ مِثْلَ زَبَدِ الْبَحْرِ » .

21. Ebû Hüreyre anlatıyor: Her kim günde yüz defa «Allahım seni noksan sıfatlardan tenzih eder ve sana hamdederim» derse deniz köpükleri kadar günahı olsa affedilir.[19]

(18) Buharî, Bedu'l-Halk, 59/11; Müslim, ez-Zikr ve'd-Dua, 48/28.
(19) Buharî, Du'avât, 80/65; Müslim, ez-Zikr ve'd-Dua, 48/28.

٢٢ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي عُبَيْدٍ مَوْلَى سُلَيْمَانَ بْنِ عَبْدِ الْمَلِكِ ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَزِيدَ اللَّيْثِيِّ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّهُ قَالَ : مَنْ سَبَّحَ دُبُرَ كُلِّ صَلاَةٍ ثَلاَثًا وَثَلاَثِينَ . وَكَبَّرَ ثَلاَثًا وَثَلاَثِينَ وَحَمِدَ ثَلاَثًا وثَلاثِينَ . وَخَتَمَ الْمِائَةَ بِـ (لا إِلٰهَ إِلا اللهُ وَحْدَهُ لا شَرِيكَ لَهُ ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ ، وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ) غُفِرَتْ ذُنُوبُهُ وَلَوْ كَانَتْ مِثْلَ زَبَدِ الْبَحْرِ » .

22. Ebû Hüreyre'den: Kim her namazdan sonra otuz üç defa «Sübhanallah», otuzüç defa «elhamdulillah», otuzüç defa «Allahü ekber» der ve «Allah'tan başka ilah yoktur, onun eşi ve benzeri de yoktur. Mülk onundur, hamd ona mahsustur, o her şeye kadirdir» diyerek yüzü tamamlarsa deniz köpükleri kadar günahı da olsa affedilir.[20]

٢٣ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عُمَارَةَ بْنِ صَيَّادٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ ؛ أَنَّهُ سَمِعَهُ يَقُولُ ، فِي الْبَاقِيَاتِ الصَّالِحَاتِ : إِنَّهَا قَوْلُ الْعَبْدِ (اللهُ أَكْبَرُ . وَسُبْحَانَ اللهِ . وَالْحَمْدُ للهِ . وَلا إِلٰهَ إِلا اللهُ . وَلا حَوْلَ وَلا قُوَّةَ إِلا بِاللهِ) .

23. Saîd b. Müseyyeb'den: el-Bâkıyatüssalihâtü «bâkî kalacak yararlı ameller»[21] ayetinden kastedilen ebedi kalacak yararlı amel, kulun 'Allahü ekber, sübhanallah, lâ ilahe illallah velâ havle velâ kuvvete illâ billah' demesidir.

٢٤ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ زِيَادِ بْنِ أَبِي زِيَادٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ : قَالَ أَبُو الدَّرْدَاءِ : أَلاَ أُخْبِرُكُمْ بِخَيْرِ أَعْمَالِكُمْ ، وَأَرْفَعِهَا فِي دَرَجَاتِكُمْ ، وَأَزْكَاهَا عِنْدَ مَلِيكِكُمْ ، وَخَيْرٍ لَكُمْ مِنْ إِعْطَاءِ الذَّهَبِ وَالْوَرِقِ ، وَخَيْرٍ لَكُمْ مِنْ أَنْ تَلْقَوْا عَدُوَّكُمْ فَتَضْرِبُوا أَعْنَاقَهُمْ ، وَيَضْرِبُوا أَعْنَاقَكُمْ ؟ قَالُوا : بَلَى . قَالَ : ذِكْرُ اللهِ تَعَالَى .

قَالَ زِيَادُ بْنُ أَبِي زِيَادٍ : وَقَالَ أَبُو عَبْدِ الرَّحْمٰنِ مُعَاذُ بْنُ جَبَلٍ : مَا عَمِلَ ابْنُ آدَمَ مِنْ عَمَلٍ أَنْجَى لَهُ مِنْ عَذَابِ اللهِ ، مِنْ ذِكْرِ اللهِ .

24. Ziyad b. Ebî Ziyad'dan: Ebüdderdâ':

«— Size amellerinizin en hayırlısını, derecelerinizi en fazla yükseltecek olanını, Allah katında en temiz olanını ve sizin için

(20) Müslim, Mesâcid, 5/146 (merfu olarak).
(21) Kehf sûresi: 18/46.

altın ve gümüş infak etmekten, düşmanınızla muharebe meydanında karşılaşıp boyunlarını vurmanızdan ve onların da sizin boyunlarınızı vurmasından daha hayırlı amelleri haber vereyim mi?» dedi. Ashab:

«— Evet.» deyince:

«— Allah Teâlâ'yı zikretmektir,» dedi.

Abdurrahman'ın babası Muaz b. Cebel: «Âdem oğlunun Allah'ı zikirden başka yapacağı hiç bir amel onu Allah'ın azabından kurtaramaz.» dedi.[22]

٢٥ - وحدّثني مَالِك عَنْ نُعَيْمِ بْنِ عَبْدِ اللهِ الْمُجْمِرِ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ يَحْيَى الزُّرَقِيِّ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ رِفَاعَةَ بْنِ رَافِعٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ : كُنَّا يَوْمًا نُصَلِّي وَرَاءَ رَسُولِ اللهِ ﷺ . فَلَمَّا رَفَعَ رَسُولُ اللهِ ﷺ رَأْسَهُ مِنَ الرَّكْعَةِ ، وَقَالَ : « سَمِعَ اللهُ لِمَنْ حَمِدَهُ » قَالَ رَجُلٌ وَرَاءَهُ : رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ . حَمْدًا كَثِيرًا طَيِّبًا مُبَارَكًا فِيهِ . فَلَمَّا انْصَرَفَ رَسُولُ اللهِ ﷺ ، قَالَ : « مَنِ الْمُتَكَلِّمُ آنِفًا » ؟ فَقَالَ الرَّجُلُ : أَنَا يَا رَسُولَ اللهِ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : « لَقَدْ رَأَيْتُ بِضْعَةً وَثَلاثِينَ مَلَكًا يَبْتَدِرُونَهَا ، أَيُّهُمْ يَكْتُبُهَا أَوَّلُ (أَوَّلاً) » .

25. Rifaa b. Rafi' anlatıyor: Resûlullah'ın (s.a.v.) ardında namaz kılıyorduk. Resûlullah (s.a.v.) rükûdan kalkınca «semiallahü limen hamideh» dedi. Arkadan başka bir adam da «Rabbena Velekel hamd, hamden kesîren,tayyiben, mübareken fihi = Ey bizim rabbimiz bol bol, riyadan arınmış ve mübarek hamd sana mahsustur,» dedi. Namazdan sonra Resûlullah (s.a.v.):

«— **Biraz önce onu söyleyen kimdi?**» diye sordu. Adam:

«— Bendim ya Resûlallah! dedi. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: «**Otuz küsur melek gördüm, hepsi de bunu önce yazabilmek için koşuşuyorlardı.**»[23]

(22) Tirmizî, Da'avât, 45/6 (merfu olarak); İbn Mace, Ebed, 33/53.
(23) Buharî, Ezan, 10/126.

8. DUA İLE İLGİLİ RİVAYETLER

٢٦ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ ، عَنِ الأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « لِكُلِّ نَبِيٍّ دَعْوَةٌ يَدْعُو بِهَا . فَأُرِيدُ أَنْ أَخْتَبِئَ دَعْوَتِي ، شَفَاعَةً لأُمَّتِي فِي الآخِرَةِ » .

26. Ebû Hüreyre'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **«Her peygamberin ettiği müstecâb bir dua vardır. Ben de duamı —öbür dünyada ümmetime şefat etmem için— ahirete bırakmak istiyorum.»**[24]

٢٧ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَىٰ بْنِ سَعِيدٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ كَانَ يَدْعُو فَيَقُولُ : « اللَّهُمَّ فَالِقَ الإِصْبَاحِ ، وَجَاعِلَ اللَّيْلِ سَكَنًا ، وَالشَّمْسِ وَالْقَمَرِ حُسْبَانًا ، اقْضِ عَنِّي الدَّيْنَ ، وَأَغْنِنِي مِنَ الْفَقْرِ . وَأَمْتِعْنِي بِسَمْعِي ، وَبَصَرِي ، وَقُوَّتِي ، فِي سَبِيلِكَ » .

27. Yahya b. Saîd'den: Duyduğuna göre Peygamber şöyle dua ederdi: **«Ey sabahları yaratan, geceyi uyumak için tahsis eden, güneşi ve ayı belli bir hesaba göre idare eden Allahım, borcumu ifa etme imkânı ver, beni fakirliğe düçar kılma, kulağımı, gücümü ve kuvvetimi senin yolunda gitmekten hissedar eyle.»**[25]

٢٨ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ ، عَنِ الأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « لا يَقُلْ أَحَدُكُمْ إِذَا دَعَا : اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي إِنْ شِئْتَ . اللَّهُمَّ ارْحَمْنِي إِنْ شِئْتَ لِيَعْزِمِ الْمَسْأَلَةَ . فَإِنَّهُ لا مُكْرِهَ لَهُ » .

28. Ebû Hüreyre'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: Dua ettiğiniz zaman;

(24) Buharî, Da'avât, 80/1; Müslim, İman, 1/334.

(25) İbn Abdilber der ki: "Bu hadisin ne senedinde, ne de metninde, Malik'in ravileri ihtilaf etmemiştir." Mürsel bir hadistir. Müslim b. Yesar, tabiîndendir.

«— Allahım dilersen beni affet, Allahım dilersen bana merhamet et!» demeyin. Çünkü Cenabı Allah dilediğini yapmakta serbesttir, kimse onu zorlayamaz.»[26]

٢٩ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عن ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ أَبِي عُبَيْدٍ ، مَوْلَى ابْنِ أَزْهَرَ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « يُسْتَجَابُ لأَحَدِكُمْ مَا لَمْ يَعْجَلْ . فَيَقُولُ : قَدْ دَعَوْتُ فَلَمْ يُسْتَجَبْ لِي » .

29. Ebû Hüreyre naklediyor: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **«Sizden biri, dua ettim de kabul olmadı, diyerek acele etmediği müddetçe duası kabul olur.»**[27]

٣٠ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ الأَغَرِّ ؛ وَعَنْ أَبِي سَلَمَةَ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « يَنْزِلُ رَبُّنَا ، تَبَارَكَ وَتَعَالَى ، كُلَّ لَيْلَةٍ إِلَى السَّمَاءِ الدُّنْيَا . حِينَ يَبْقَى ثُلُثُ اللَّيْلِ الآخِرُ . فَيَقُولُ : مَنْ يَدْعُونِي فَأَسْتَجِيبَ لَهُ ؟ مَنْ يَسْأَلُنِي فَأُعْطِيَهُ ؟ مَنْ يَسْتَغْفِرُنِي فَأَغْفِرَ لَهُ ؟ » .

30. Ebû Hüreyre'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **«Rabbimiz her gece, gecenin son üçte birinde rahmetiyle dünya üzerine tecelli ederek:**

«— Kim dua ediyor, hemen kabul edeyim, kim bir istekte bulunuyor hemen vereyim, kim af diliyor hemen onu affedeyim?» buyurur.»[28]

٣١ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ الْحَارِثِ التَّيْمِيِّ ؛ أَنَّ عَائِشَةَ أُمَّ الْمُؤْمِنِينَ قَالَتْ : كُنْتُ نَائِمَةً إِلَى جَنْبِ رَسُولِ اللهِ ﷺ . فَفَقَدْتُهُ مِنَ اللَّيْلِ ، فَلَمَسْتُهُ بِيَدِي . فَوَضَعْتُ يَدِي عَلَى قَدَمَيْهِ ، وَهُوَ سَاجِدٌ ، يَقُولُ : « أَعُوذُ بِرِضَاكَ مِنْ سَخَطِكَ . وَبِمُعَافَاتِكَ مِنْ عُقُوبَتِكَ . وَبِكَ مِنْكَ . لا أُحْصِي ثَنَاءً عَلَيْكَ . أَنْتَ كَمَا أَثْنَيْتَ عَلَى نَفْسِكَ » .

31. Muhammed b. İbrahim b. Harîs et-Teymî anlatıyor: Mü'minlerin annesi Hz. Âişe şöyle anlattı: «Resûlullah'ın (s.a.v.) yanında uyuyordum. Gece bir ara yatakta olmadığını hissettim, elimle şöyle bir yokladım, elim ayaklarına değdi. Secdede idi ve

(26) Buharî, Da'avât, 80/21; Müslim, ez-Zikr ve'd-Dua, 48/9.
(27) Buharî, Da'avât, 80/22; Müslim, ez-Zikr ve'd-Dua, 48/90.
(28) Buharî, Da'avât, 97/35; Müslim, Salâtu'l-Musafirîn, 6/168.

şöyle dua ediyordu: «**Öfkenden rızana, cezandan affına sığınırım. Senden yine sana sığınırım. Ben seni hakkıyla övmekten âcizim, sen kendini nasıl bir övgüye lâyık görüyorsan öylesin.**»[29]

٣٢ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ زِيَادِ بْنِ أَبِي زِيَادٍ ، عَنْ طَلْحَةَ بْنِ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ كَرِيزٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « أَفْضَلُ الدُّعَاءِ دُعَاءُ يَوْمِ عَرَفَةَ . وَأَفْضَلُ مَا قُلْتُ أَنَا وَالنَّبِيُّونَ مِنْ قَبْلِي (لا إِلَهَ إِلا اللهُ وَحْدَهُ لا شَرِيكَ لَهُ) » .

32. Talha b. Ubeydillah b. Kerîz'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: «**Duaların en efdali Arafat'ta yapılandır. Benim ve benden önceki peygamberlerin yaptığı en faziletli dua da şudur:**

«— **Allah'tan başka ilah yoktur, o her bakımdan tektir, ortağı ve benzeri yoktur.**»[30]

٣٣ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ الْمَكِّيِّ ، عَنْ طَاوُسٍ الْيَمَانِيِّ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ ابْنِ عَبَّاسٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ كَانَ يُعَلِّمُهُمْ هٰذَا الدُّعَاءَ . كَمَا يُعَلِّمُهُمُ السُّورَةَ مِنَ الْقُرْآنِ . يَقُولُ « اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ جَهَنَّمَ . وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ . وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الْمَسِيحِ الدَّجَّالِ . وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الْمَحْيَا وَالْمَمَاتِ » .

33. Abdullah b. Abbas'tan: Şu duayı Resûlullah (s.a.v.) ashabına Kur'an'dan bir sûre öğretir gibi öğretirdi: «**Allahım cehennemin azabından sana sığınırım. Kabir azabından sana sığınırım. Deccal'in imtihanından, dünya ve kabir fitnesinden sana sığınırım.**»[31]

(29) İbn Abdilber der ki: "Malik'in ravileri mürsel oluşunda ihtilaf etmemiştir. el-A'rec -Ebu Hureyre- Aişe senediyle müsneddir.
Müslim, Salât, 4/222.

(30) Tirmizî, Da'avât, 45/122 (Amr b. Şuayb -babası- dedesi senediyle merfu olarak).

(31) Müslim, Mesâcid, 5/134.

٣٤ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ الْمَكِّيِّ ، عَنْ طَاوُسٍ الْيَمَانِيِّ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ ابْنِ عَبَّاسٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ كَانَ إِذَا قَامَ إِلَى الصَّلاَةِ مِنْ جَوْفِ اللَّيْلِ ، يَقُولُ : « اللَّهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ . أَنْتَ نُورُ السَّمٰوَاتِ وَالأَرْضِ . وَلَكَ الْحَمْدُ ، أَنْتَ قَيِّامُ السَّمٰوَاتِ وَالأَرْضِ . وَلَكَ الْحَمْدُ . أَنْتَ رَبُّ السَّمٰوَاتِ وَالأَرْضِ وَمَنْ فِيهِنَّ . أَنْتَ الْحَقُّ . وَقَوْلُكَ الْحَقُّ . وَوَعْدُكَ الْحَقُّ . وَلِقَاؤُكَ حَقٌّ . وَالْجَنَّةُ حَقٌّ . وَالنَّارُ حَقٌّ . وَالسَّاعَةُ حَقٌّ . اللَّهُمَّ لَكَ أَسْلَمْتُ . وَبِكَ آمَنْتُ . وَعَلَيْكَ تَوَكَّلْتُ . وَإِلَيْكَ أَنَبْتُ . وَبِكَ خَاصَمْتُ . وَإِلَيْكَ حَاكَمْتُ . فَاغْفِرْ لِي مَا قَدَّمْتُ وَأَخَّرْتُ . وَأَسْرَرْتُ وَأَعْلَنْتُ . أَنْتَ إِلٰهِي لا إِلٰهَ إِلا أَنْتَ » .

34. Abdullah b.Abbas'tan: Resûlullah (s.a.v.) gece yarısı namaza kalktığı zaman şöyle dua ederdi: **«Allahım hamd sana mahsustur. Sen yerlerin ve göklerin nurusun. Hamd sana mahsustur. Yeri, göğü idare eden sensin, hamd sana mahsustur. Sen yerlerin, göklerin ve her ikisinde bulunanların rabbisin, sen haksın, sözün haktır, va'din haktır, sana kavuşmak da (ölümden sonra dirilmek) haktır. Cennet haktır, Cehennem haktır, Kıyamet haktır; mutlaka olacaktır. Allahım sana teslim oldum, sana iman ettim, sana güvendim, sana bağlandım, senin verdiğin bilgiyle düşmanımla mücadele ettim ve senin emirlerine göre hükmettim. Gizli ve aşikâr yaptığım ve yapacağım günahlarımı affet. Sen benim ilahımsın, senden başka ilah yoktur.»**[32]

٣٥ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ جَابِرِ بْنِ عَتِيكٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ : جَاءَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ فِي بَنِي مُعَاوِيَةَ ، وَهِيَ قَرْيَةٌ مِنْ قُرَى الأَنْصَارِ . فَقَالَ : هَلْ تَدْرُونَ أَيْنَ صَلَّى رَسُولُ اللهِ ﷺ مِنْ مَسْجِدِكُمْ هٰذَا ؟ فَقُلْتُ لَهُ : نَعَمْ . وَأَشَرْتُ لَهُ إِلَى نَاحِيَةٍ مِنْهُ . فَقَالَ : هَلْ تَدْرِي مَا الثَّلاَثُ الَّتِي دَعَا بِهِنَّ فِيهِ ؟ فَقُلْتُ : نَعَمْ . قَالَ : فَأَخْبِرْنِي بِهِنَّ . فَقُلْتُ : دَعَا بِأَنْ لا يُظْهِرَ عَلَيْهِمْ عَدُوًّا مِنْ غَيْرِهِمْ . وَلا يُهْلِكَهُمْ بِالسِّنِينِ . فَأُعْطِيَهُمَا . وَدَعَا بِأَنْ لا يَجْعَلَ بَأْسَهُمْ بَيْنَهُمْ . فَمُنِعَهَا . قَالَ صَدَقْتَ .

قَالَ ابْنُ عُمَرَ : فَلَنْ يَزَالَ الْهَرْجُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ .

(32) Buharî, Teheccüd, 19/1; Müslim, Salâtu'l-Musafirîn, 6/199.

35. Cabir b. Atîk'in torunu Abdullah b. Abdullah anlatıyor: Abdullah b. Ömer, Medine köylerinden birinde Muaviye oğulları yurduna uğradı. Onlara:

«— Resûlullah (s.a.v.) bu mescidinizde nerede namaz kıldı biliyor musunuz?» diye sordu. Ben kendisine:

«— Evet biliyorum.» diyerek bir köşeyi gösterdim. Bu sefer:

«— Orada yaptığı üç duanın ne olduğunu biliyor musun?» dedi. Ben:

«— Evet,» deyince:

«— Peki söyle öyleyse,» dedi. Ben:

«— Düşmanların kendilerine karşı galip gelmemesi, Cenabı Allahın kıtlık ve açlıkla terbiye etmemesi, hususunda dua etti. Bu ikisi verildi. Aralarında nifak sokup birbirlerine düşmemeleri için dua etti, fakat bu, kabul edilmedi» deyince:

«— Doğru söyledin, diye mukabele etti.

İbn Ömer'den: Fakat adam öldürme mü'minler arasında kıyamete kadar asla son bulmayacaktır.[33]

٣٦ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ ؛ أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ : مَا مِنْ دَاعٍ يَدْعُو ، إلا كَانَ بَيْنَ إِحْدَى ثَلاَثٍ : إِمَّا أَنْ يُسْتَجَابَ لَهُ ، وَإِمَّا أَنْ يُدَّخَرَ لَهُ ، وَإِمَّا أَنْ يُكَفَّرَ عَنْهُ .

36. Zeyd b. Eslem şöyle derdi: Her dua eden kimse şu üç durumdan birinde bulunur: Ya duası kabul edilir, ya ileride kabul edilir, ya da yaptığı dua günahlarına kefaret olur.[34]

(33) Sa'd b. Ebî Vakkas'tan merfuu olarak gelmiştir. Müslim, Fiten, 52/30.

(34) İbn Abdilber şöyle der: Bu tür rivayetler rey ve içtihatla olmaz, mutlaka Hz. Peygamber'den işitilmiştir.

9. DUA EDERKEN YAPILACAK İŞLEMLER

٣٧ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ دِينَارٍ ؛ قَالَ : رَآنِي عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ ، وَأَنَا أَدْعُو ، وَأُشِيرُ بِأَصْبَعَيْنِ ، أَصْبُعٍ مِنْ كُلِّ يَدٍ . فَنَهَانِي .

37. Abdullah b. Dinar'dan: Ben dua ederken ellerimin parmaklarıyla da işaret ediyordum, Abdullah b. Ömer beni böyle görünce parmaklarımla işaret etmeme engel oldu.[35]

٣٨ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَىٰ بْنِ سَعِيدٍ ؛ أَنَّ سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيَّبِ ، كَانَ يَقُولُ : إِنَّ الرَّجُلَ لَيُرْفَعُ بِدُعَاءِ وَلَدِهِ مِنْ بَعْدِهِ . وَقَالَ بِيَدَيْهِ نَحْوَ السَّمَاءِ . فَرَفَعَهُمَا .

38. Yahya b. Saîd'den: Saîd b. Müseyyeb ellerini yukarı doğru kaldırarak: «Vefat eden kişinin geride kalan çocuğunun duası sayesinde onun derecesi yükselir.» derdi.[36]

٣٩ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّهُ قَالَ : إِنَّمَا أُنْزِلَتْ هٰذِهِ الآيَةُ ﴿ وَلا تَجْهَرْ بِصَلاَتِكَ وَلا تُخَافِتْ بِهَا وَابْتَغِ بَيْنَ ذٰلِكَ سَبِيلاً ﴾ فِي الدُّعَاءِ .

قَالَ يَحْيَىٰ : وَسُئِلَ مَالِكٌ عَنِ الدُّعَاءِ فِي الصَّلاَةِ الْمَكْتُوبَةِ ؟ فَقَالَ : لاَ بَأْسَ بِالدُّعَاءِ فِيهَا .

39. Hişam b. Urve babasından naklediyor: Şu ayet[37] dua hakkında nâzil oldu:[37]

«— Namazda sesini yükseltme, çok da alçaltma. Bu ikisinin arasında olsun.»

Yahya'dan: İmam Mâlik'e farz namazlarda dua yapılıp yapılmayacağı soruldu. O da «*Yapılmasında bir mahzur yoktur*» dedi.

(35) Ebu Hureyre'den merfu olarak gelmiştir.
Tirmizî, Da'avât, 45/104; Nesaî, Sehv, 13/37.

(36) İbn Abdilber şöyle der: Bu gibi rivayetler rey ve içtihatla bilinemezler, onun için başka bir yerde hadis olarak mutlaka zikredilmiştir.

(37) İsra, 17/110.

٤٠ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ كَانَ يَدْعُو ، فَيَقُولُ : « اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ فِعْلَ الْخَيْرَاتِ . وَتَرْكَ الْمُنْكَرَاتِ . وَحُبَّ الْمَسَاكِينِ . وَإِذَا أَدَرْتَ (أَرَدْتَ) فِي النَّاسِ فِتْنَةً ، فَاقْبِضْنِي إِلَيْكَ ، غَيْرَ مَفْتُونٍ » .

40. İmam Mâlik'ten: *Duyduğuma göre Resûlullah (s.a.v.) şöyle dua edermiş:* «**Allah'ım! Senden hayırlı işler yapmayı, kötülükleri terk etmeyi, düşkünleri sevmeyi dilerim. İnsanlar arasında fitne çıkmasını murat ettiğin zaman fitneye karışmadan benim ruhumu kendine kavuştur.**»[38]

٤١ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « مَا مِنْ دَاعٍ يَدْعُو إِلَى هُدًى ، إِلا كَانَ لَهُ مِثْلُ أَجْرِ مَنِ اتَّبَعَهُ . لا يَنْقُصُ ذَلِكَ مِنْ أُجُورِهِمْ شَيْئًا . وَمَا مِنْ دَاعٍ يَدْعُو إِلَى ضَلالَةٍ ، إِلا كَانَ عَلَيْهِ مِثْلُ أَوْزَارِهِمْ . لا يَنْقُصُ ذَلِكَ مِنْ أَوْزَارِهِمْ شَيْئًا » .

41. İmam Mâlik'ten: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

«Her kim insanları hidayete (doğru yola) çağırırsa, ona tabi olanların ecri kadar ecir alır. Kendisine verilen bu sevap, ötekilerin sevabından hiçbir şey eksiltmez. Herkim de bir sapıklığa çağırırsa, buna tabi olanların günahı kadar kendisine de günah verilir. Bu, onların günahlarından hiçbir şey eksiltmez.»[39]

٤٢ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ ، قَالَ : اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي مِنْ أَئِمَّةِ الْمُتَّقِينَ .

42. İmam Mâlik'e Abdullah b. Ömer'in şöyle dua ettiği nakledilmiştir: «Allah'ım! Beni muttekîlerin kılavuzlarından eyle.»

(38) Bir hadis içinde, İbn Abbas'tan merfu olarak gelmiştir. Tirmizî, Tefsîr, 44/38.Buharî, Da'avât, 80/17.

(39) Ebu Hureyre'den merfu olarak gelmiştir.
Müslim, İlm, 47/16.
Faydalı işler yapmaya vesile olanlar faydalı işleri yapanlar kadar ecir ve sevap alırlar. Kötülüğe vesile olanlar da kötülüğü bizzat yapanlar kadar günah kazanır. İyilik ve kötülük yapanların alacakları karşılıklar, iyiliği ve kötülüğü bizzat yapanların alacakları karşılıkları asla eksiltmez.

٤٣ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ أَبَا الدَّرْدَاءِ كَانَ يَقُومُ مِنْ جَوْفِ اللَّيْلِ ، فَيَقُولُ : نَامَتِ الْعُيُونُ . وَغَارَتِ النُّجُومُ ، وَأَنْتَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ .

43. İmam Mâlik'e nakledildiğine göre Ebuderdâ gece yarısı kalkar ve şöyle dermiş: «Gözler uykuda, yıldızlar batmış, halbuki sen dipdirisin ve yerlerin göklerin ayakta durmasını sağlıyorsun.»

10. SABAH VE İKİNDİ NAMAZLARINDAN SONRA NAFİLE KILINMASI

٤٤ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ الصُّنَابِحِيِّ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « إِنَّ الشَّمْسَ تَطْلُعُ وَمَعَهَا قَرْنُ الشَّيْطَانِ . فَإِذَا ارْتَفَعَتْ فَارَقَهَا . ثُمَّ إِذَا اسْتَوَتْ قَارَنَهَا . فَإِذَا زَالَتْ فَارَقَهَا . فَإِذَا دَنَتْ لِلْغُرُوبِ قَارَنَهَا . فَإِذَا غَرَبَتْ فَارَقَهَا » . وَنَهَى رَسُولُ اللهِ ﷺ عَنِ الصَّلاَةِ فِي تِلْكَ السَّاعَاتِ .

44. Abdullah es-Sunâbihî'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: «**Güneş doğarken şeytan da onunla beraberdir. Güneş yükselince şeytan ondan ayrılır. Sonra güneş tam tepeye geldiği zaman şeytan tekrar güneşle beraber olur. Güneş tam tepeden ayrılınca şeytan da ondan ayrılır. Güneş batacağı zaman şeytan onunla tekrar birleşir, batınca da ayrılır.**» işte bunun için Resûlullah (s.a.v.) bu üç vakitte nafile namaz kılmayı yasaklamıştır.[40]

٤٥ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّهُ قَالَ : كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَقُولُ : « إِذَا بَدَا حَاجِبُ الشَّمْسِ ، فَأَخِّرُوا الصَّلاَةَ حَتَّى تَبْرُزَ . وَإِذَا غَابَ حَاجِبُ الشَّمْسِ ، فَأَخِّرُوا الصَّلاَةَ حَتَّى تَغِيبَ » .

45. Hişam b. Urve babasından naklediyor: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: «**Güneş doğarken iyice doğuncaya kadar kılacağınız namazı erteleyin. Batmaya başlayınca da tamamen batıncaya kadar namazınızı erteleyin.**»[41]

(40) Nesaî, Mevakît, 6/31; İbn Mace, İkametu's-Salât, 5/148; Şafiî, Risale, no: 874.

(41) Buharî, Mevakîtu's-Salât, 9/30 (Mevsul olarak); Müslim, Salâtu'l-Musafirîn, 51/291.

٤٦ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ الْعَلاَءِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ، قَالَ : دَخَلْنَا عَلَى أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ بَعْدَ الظُّهْرِ . فَقَامَ يُصَلِّى الْعَصْرَ . فَلَمَّا فَرَغَ مِنْ صَلاَتِهِ ، ذَكَرْنَا تَعْجِيلَ الصَّلاَةِ ، أَوْ ذَكَرَهَا . فَقَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ : « تِلْكَ صَلاَةُ الْمُنَافِقِينَ تِلْكَ صَلاَةُ الْمُنَافِقِينَ . تِلْكَ صَلاَةُ الْمُنَافِقِينَ . يَجْلِسُ أَحَدُهُمْ حَتَّى إِذَا اصْفَرَّتِ الشَّمْسُ ، وَكَانَتْ بَيْنَ قَرْنَيِ الشَّيْطَانِ ، أَوْ عَلَى قَرْنِ الشَّيْطَانِ ، قَامَ فَنَقَرَ أَرْبَعًا . لاَ يَذْكُرُ اللهَ فِيهَا إِلاَّ قَلِيلاً » .

46. Alâ b.Abdurrahman anlatıyor: Öğleden sonra Enes b. Mâlik'in yanına gitmiştik. Enes biz varınca hemen kalkarak ikindi namazını kıldı. Namazını bitirince erken kıldığını kendisine söyledik. O da niçin böyle erken kıldığını anlatarak şöyle dedi: Resûlullah'ın (s.a.v.) şöyle buyurduğunu duydum: «**O, münafıkların namazıdır! Otururlar, otururlar tam güneş batarken; şeytan güneşle beraberken kalkar alel acele, çabucak dört rekât namaz kılarlar. Vakit dar olduğu için de tesbihleri yerine getiremezler.**»[42]

٤٧ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « لاَ يَتَحَرَّ أَحَدُكُمْ فَيُصَلِّىَ عِنْدَ طُلُوعِ الشَّمْسِ ، وَلاَ عِنْدَ غُرُوبِهَا » .

47. Abdullah b. Ömer, Resûlullah'ın (s.a.v.) şöyle buyurduğunu naklediyor: «**Sabah namazını kılmak için güneşin doğmasını, ikindiyi kılmak için de batmasını beklemeyin.**»[43]

٤٨ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى بْنِ حَبَّانَ ، عَنِ الأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ ، نَهَى عَنِ الصَّلاَةِ بَعْدَ الْعَصْرِ حَتَّى تَغْرُبَ الشَّمْسُ ، وَعَنِ الصَّلاَةِ بَعْدَ الصُّبْحِ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ .

48. Ebû Hüreyre'den: Resûlullah (s.a.v.), ikindinin farzından sonra güneş batıncaya kadar, sabahın farzından sonra da güneş doğuncaya kadar nafile namaz kılmayı yasaklamıştır.[44]

(42) Müslim, Mesâcid, 5/195.
(43) Buharî, Mevakîtu's-Salât, 9/31; Müslim, Salâtu'l-Musafirîn, 6/389; Şafiî, Risale, no: 873.
(44) Müslim, Salâtu'l- Musafirîn, 6/285; Şafiî, Risale, no: 872 (Buharî'nin de rivayet ettiğini söyler, ama bu doğru değildir).

٤٩ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ دِينَارٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ كَانَ يَقُولُ : لا تَحَرَّوْا بِصَلاَتِكُمْ طُلُوعَ الشَّمْسِ وَلا غُرُوبَهَا . فَإِنَّ الشَّيْطَانَ يَطْلُعُ قَرْنَاهُ مَعَ طُلُوعِ الشَّمْسِ . وَيَغْرُبَانِ مَعَ غُرُوبِهَا .

وكَانَ يَضْرِبُ النَّاسَ عَلَى تِلْكَ الصَّلاَةِ .

49. Ömer b. Hattab'dan: «Namaz kılmak için güneşin doğduğu ve battığı ânı beklemeyiniz. Çünkü şeytan, doğarken ve batarken güneşle beraberdir.» İşte bu yüzden Hz. Ömer bu saatlerde namaz kılanları döverdi.[45]

٥٠ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ السَّائِبِ بْنِ يَزِيدَ ؛ أَنَّهُ رَأَى عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ يَضْرِبُ الْمُنْكَدِرَ فِي الصَّلاَةَ بَعْدَ الْعَصْرِ .

50. Sâib b. Yezîd'den, Ömer b. Hattab'ın ikindiden sonra namaz kılmaya gelenleri dövdüğünü gördüğü rivâvet edildi.

(45) Bu şekilde merfu olarak rivayet etmiştir. Oğlu Abdullah, merfu yapmıştır. Buharî, Bedu'l-Halk, 59/11 bir hadisin parçası olarak); Müslim, Salâtu'l-Musafirîn, 6/290.

١٦ - كتـاب الجنـائـز

16

CENAZELER KİTABI

1. CENAZENİN YIKANMA ŞEKLİ:

١ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ غُسِّلَ فِي قَمِيصٍ .

1. Cafer b. Muhammed babasından naklediyor. Resûlullah'ın (s.a.v.) cenazesi gömleği üzerinden çıkarılmadan yıkandı.[1]

٢ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَيُّوبَ بْنِ أَبِي تَمِيمَةَ السَّخْتِيَانِيِّ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ ، عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ الأَنْصَارِيَّةِ ؛ قَالَتْ : دَخَلَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللهِ ﷺ حِينَ تُوُفِّيَتِ ابْنَتُهُ ، فَقَالَ : « اغْسِلْنَهَا ثَلاَثًا ، أَوْ خَمْسًا أَوْ أَكْثَرَ مِنْ ذٰلِكَ . إِنْ رَأَيْتُنَّ ذٰلِكَ ، بِمَاءٍ وَسِدْرٍ . وَاجْعَلْنَ فِي الآخِرَةِ كَافُورًا . أَوْ شَيْئًا مِنْ كَافُورٍ . فَإِذَا فَرَغْتُنَّ فَآذِنَّنِي » قَالَتْ : فَلَمَّا فَرَغْنَا آذَنَّاهُ . فَأَعْطَانَا حِقْوَهُ . فَقَالَ : « أَشْعِرْنَهَا إِيَّاهُ » تَعْنِي بِحِقْوِهِ ، إِزَارَهُ .

2. Ümmü Atıyye el-Ensarî anlatıyor: Kızım vefat ettiği zaman, Resûlullah (s.a.v.) bize gelerek:

«— **Onun suyuna sidr koyun, üç defa, veya beş defa yahut daha fazla yıkayınız. Son yıkayışta da bol miktarda veya biraz kâfur sürünüz. İşiniz bitince bana haber verin.**» buyurdu. İşimizi bitirince kendisine haber verdik, bunun üzerine bize izarını (belden aşağı giyilen bir nevi etek) vererek: **Bunu sarınız.**» buyurdu.[2]

(1) İbn Abdilber der ki: "Muvatta ravileri, mürsel olarak rivayet etmiştir. Saîd b. Ufeyr ise, Âişe'den, rivayet eder."
(2) Buharî, Cevaiz, 23/7; Müslim, Cevaiz, 11/36.

٣ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ ؛ أَنَّ أَسْمَاءَ بِنْتَ عُمَيْسٍ غَسَّلَتْ أَبَا بَكْرٍ الصِّدِّيقَ ، حِينَ تُوُفِّيَ . ثُمَّ خَرَجَتْ فَسَأَلَتْ مَنْ حَضَرَهَا مِنَ الْمُهَاجِرِينَ . فَقَالَتْ : إِنِّي صَائِمَةٌ . وَإِنَّ هٰذَا يَوْمٌ شَدِيدُ الْبَرْدِ ، فَهَلْ عَلَيَّ مِنْ غُسْلٍ ؟ فَقَالُوا : لا .

3. Abdullah b. Ebî Bekir'den: Umeys'in kızı Esma, Hz. Ebû Bekir vefat ettiği zaman onu yıkadı. Daha sonra da orada bulunan muhacirlere:

«— Ben oruçluyum, hava da çok soğuk, acaba yıkanmam gerekir mi?» diye sordu. Onlar da:

«— Hayır!» diye cevap verdiler.[3]

٤ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ أَهْلَ الْعِلْمِ يَقُولُونَ : إِذَا مَاتَتِ الْمَرْأَةُ ، وَلَيْسَ مَعَهَا نِسَاءٌ يُغَسِّلْنَهَا ، وَلا مِنْ ذَوِي الْمَحْرَمِ أَحَدٌ يَلِي ذٰلِكَ مِنْهَا ، وَلا زَوْجٌ يَلِي ذٰلِكَ مِنْهَا ، يُمِّمَتْ . فَمُسِحَ بِوَجْهِهَا وَكَفَّيْهَا مِنَ الصَّعِيدِ .

قَالَ مَالِكٌ : وَإِذَا هَلَكَ الرَّجُلُ ، وَلَيْسَ مَعَهُ أَحَدٌ ، إِلا نِسَاءٌ ، يَمَّمْنَهُ أَيْضًا .

قَالَ مَالِكٌ : وَلَيْسَ لِغُسْلِ الْمَيِّتِ عِنْدَنَا شَيءٌ مَوْصُوفٌ . وَلَيْسَ لِذٰلِكَ صِفَةٌ مَعْلُومَةٌ . وَلٰكِنْ يُغَسَّلُ فَيُطَهَّرُ .

4. İmam Mâlik bazı alimlerin şöyle dediklerini duymuştur: *Bir kadın vefat eder, onu yıkayacak başka bir kadın, yakın akrabalarından (mahremlerinden) herhangi bir kimse veya vefat eden kadının kocası da bulunmazsa eline, yüzüne toprakla mesh edilerek teyemmüm yaptırılır.*

İmam Malik'den: *Bir adam vefat eder de onu yıkamak için sadece kadın bulunursa o takdirde adama teyemmüm yaptırılarak defnedilir.*

İmam Malik'den: *Cenaze yıkamanın bize göre belli şekli yoktur, önemli olan yıkanıp temizlenmesidir.*

(3) Şeybanî, 305.
Bu hadiste geçen, Umeys kızı Esma, Hz. Ebubekir'in hanımıdır.
Hanefi Mezhebine göre, kadın kocasını yıkayabilir.

2. CENAZENİN KEFENLENMESİ

٥ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عِنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ كُفِّنَ فِي ثَلاَثَةِ أَثْوَابٍ بِيضٍ سَحُولِيَّةٍ ، لَيْسَ فِيهَا قَمِيصٌ وَلا عِمَامَةٌ .

5. Hz. Âişe'den: Resûlullah (s.a.v.) pamuktan dokunmuş, ince, beyaz, üç kat bezle kefenlendi. Ayrıca üzerinde gömlek ve sarık da yoktu.[4]

٦ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَىٰ بْنِ سَعِيدٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ : بَلَغَنِي أَنَّ أَبَا بَكْرٍ الصِّدِّيقَ قَالَ لِعَائِشَةَ ، وَهُوَ مَرِيضٌ : فِي كَمْ كُفِّنَ رَسُولُ اللهِ ﷺ ؟ فَقَالَتْ : فِي ثَلاَثَةِ أَثْوَابٍ ، بِيضٍ سَحُولِيَّةٍ . فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ : خُذُوا هٰذَا الثَّوْبَ (لِثَوْبٍ عَلَيْهِ ، قَدْ أَصَابَهُ مِشْقٌ أَوْ زَعْفَرَانٌ) فَاغْسِلُوهُ . ثُمَّ كَفِّنُونِي فِيهِ ، مَعَ ثَوْبَيْنِ آخَرَيْنِ . فَقَالَتْ عَائِشَةُ : وَمَا هٰذَا : فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ : الْحَيُّ أَحْوَجُ إِلَى الْجَدِيدِ مِنَ الْمَيِّتِ . وَإِنَّمَا هٰذَا لِلْمُهْلَةِ .

6. Yahya b. Saîd anlatıyor: Duyduğuma göre Hz. Ebû Bekir hastalandığı zaman Hz. Aişe'ye, Resûlullah'ın (s.a.v.) kaç kat kefene sarıldığını sordu. O da:

«— Pamuktan dokunmuş, ince, beyaz üç kat kefenle sarıldı.» diye cevap verdi. Bunun üzerine Hz. Ebû Bekir üzerine (kırmızı çamur veya zağferan sürülmüş), elbiseyi işaret ederek:

«— Alın bunu yıkayın, iki kat daha bularak beni bununla kefenleyin.» dedi. Hz. Âişe:

«— Bu eski elbiseyle mi?» diye sorunca, Hz. Ebû Bekir:

«— Yaşayanlar yeniye ölülerden daha çok muhtaçtırlar. Nasıl olsa çürüyüp gidecek onun için yeni olması gerekmez.»[5]

(4) Buharî, Cenaiz, 23/19; Müslim, Cenaiz, 11/45
(5) Buharî, Cenaiz, 23/94.

٧ - وحدّثنى عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ حُمَيْدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ عَوْف ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ ؛ أَنَّهُ قَالَ : الْمَيِّتُ يُقَمَّصُ ، وَيُؤَزَّرُ ، وَيُلَفُّ فِى الثَّوْبِ الثَّالِثِ . فَإِنْ لَمْ يَكُنْ إلا ثَوْبٌ وَاحِدٌ ، كُفِّنَ فِيهِ .

7. Abdullah b. Amr b. As anlatıyor: Ölü, bir gömlek, bir izar (etek), bir de bunların üzerine üçüncü kat bir bezle kefenlenir. Bu üç kat bulunmaz da sadece bir kat kefen bulunursa onunla yetinilir.[6]

(6) Şeybanî, 305.

3. CENAZENİN ÖNÜNDE YÜRÜMEK

٨ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ ، وَأَبَا بَكْرٍ ، وَعُمَرَ ، كَانُوا يَمْشُونَ أَمَامَ الْجَنَازَةِ . وَالْخُلَفَاءُ هَلُمَّ جَرًّا . وَعَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ .

8. İbn Şihab'dan: Resûlullah (s.a.v.), Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer cenazenin önünde yürürlerdi. Sonra gelen halifeler ve Abdullah b. Ömer de aynı şekilde cenazenin önünde yürürlerdi.[7]

٩ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ ، عَنْ رَبِيعَةَ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ الْهُدَيْرِ ؛ أَنَّهُ أَخْبَرَهُ أَنَّهُ رَأَى عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ يَقْدُمُ النَّاسَ أَمَامَ الْجَنَازَةِ ، فِي جَنَازَةِ زَيْنَبَ بِنْتِ جَحْشٍ .

9. Abdullah b. Hedîr'in oğlu Rebîa'dan: Cahş'ın kızı Zeyneb'in cenazesinde Hz. Ömer'in cemaati cenazenin önünde yürüttüğünü gördüm.[8]

١٠ - وحدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، قَالَ : مَا رَأَيْتُ أَبِي قَطُّ فِي جَنَازَةٍ ، إِلا أَمَامَهَا . قَالَ : ثُمَّ يَأْتِي الْبَقِيعَ فَيَجْلِسُ ، حَتَّى يَمُرُّوا عَلَيْهِ .

10. Hişam b. Urve'den: Her cenazede babamı mutlaka önde görürdüm. Daha sonra Bakî mezarlığına gelir, cenazenin en sonundaki gelinceye kadar orada otururdu.

١١ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ : الْمَشْيُ خَلْفَ الْجَنَازَةِ مِنْ خَطَإِ السُّنَّةِ .

11. İbn Şihab; «Cenazenin arkasında yürümek sünnete uygun değildir.» demiştir.

(7) İbn Abdilber der ki: "Bu hadis, Muvatta'da ravilere göre bu şekilde mürseldir." İbn Ömer'den mevsul olarak rivayet edilmiştir: (Ebu Davud, Cenaiz, 20/44; Tirmizî, Cenaiz, 8/26; Nesaî, Cenaiz, 21/56; İbn Mace, Cenaiz, 6/16). Ayrıca bkz. Şeybanî, 307.

(8) Şeybanî, 308.

4. CENAZEYE MEŞ'ALEYLE KATILMAK

١٢ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ : أَنَّهَا قَالَتْ لأَهْلِهَا : أَجْمِرُوا ثِيَابِي إِذَا مِتُّ . ثُمَّ حَنِّطُونِي . وَلا تَذَرُّوا عَلَى كَفَنِي حِنَاطًا . وَلا تَتْبَعُونِي بِنَارٍ .

12. Hişam b. Urve'den: Hz. Ebû Bekir'in kızı Esma, ailesine:

«— Öldüğüm zaman kefenimi buharlayın, sonra bana da hanut (güzel kokulu şeyler) sürünüz. Kefenimi hanutlamayın, cenazeme de meş'aleyle katılmayın» diye vasiyet etti.

١٣ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ الْمَقْبُرِيِّ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ : أَنَّهُ نَهَى أَنْ يُتْبَعَ ، بَعْدَ مَوْتِهِ ، بِنَارٍ .

قَالَ يَحْيَىٰ : سَمِعْتُ مَالِكًا يَكْرَهُ ذٰلِكَ .

13. Saîd b. Ebû Saîd el-Makburî'den: Ebû Hüreyre ölümünden sonra cenazesine meş'aleyle katılınmamasını vasiyet etti.

Yahya da bu konuda: «İmam Mâlik'in de böyle şeyleri hoş karşılamadığını duymuştum» der.[9]

(9) Şeybanî, 309.

5. CENAZE NAMAZINDA TEKBİR

١٤ - **حدّثني** يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ نَعَىٰ النَّجَاشِيَّ لِلنَّاسِ ، فِي الْيَوْمِ الَّذِي مَاتَ فِيهِ . وَخَرَجَ بِهِمْ إِلَى الْمُصَلَّى . فَصَفَّ بِهِمْ . وَكَبَّرَ أَرْبَعَ تَكْبِيرَاتٍ .

14. Ebû Hüreyre anlatıyor: Resûlullah (s.a.v.), Habeş kralı Eshame'nin (Habeş Necaşî'sinin) vefat ettiği gün durumu ashabına bildirdi. Hemen namazgâha giderek saf oldular. Resûlullah (s.a.v.) dört tekbirle Eshame'nin namazını kıldırdı.[10]

١٥ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ أَبِي أُمَامَةَ بْنِ سَهْلِ بْنِ حُنَيْفٍ ؛ أَنَّهُ أُخْبِرَهُ : أَنَّ مِسْكِينَةً مَرِضَتْ ، فَأُخْبِرَ رَسُولُ اللهِ ﷺ بِمَرَضِهَا وَكَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَعُودُ الْمَسَاكِينَ وَيَسْأَلُ عَنْهُمْ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : « إِذَا مَاتَتْ فَآذِنُونِي بِهَا » فَخَرَجَ بِجَنَازَتِهَا لَيْلاً ، فَكَرِهُوا أَنْ يُوقِظُوا رَسُولَ اللهِ ﷺ . فَلَمَّا أَصْبَحَ رَسُولُ اللهِ ﷺ أُخْبِرَ بِالَّذِي كَانَ مِنْ شَأْنِهَا . فَقَالَ : « أَلَمْ آمُرْكُمْ أَنْ تُؤْذِنُونِي بِهَا » ؟ فَقَالُوا : يَا رَسُولَ اللهِ . كَرِهْنَا أَنْ نُخْرِجَكَ لَيْلاً ، وَنُوقِظَكَ . فَخَرَجَ رَسُولُ اللهِ ﷺ ، حَتَّى صَفَّ بِالنَّاسِ عَلَى قَبْرِهَا . وَكَبَّرَ أَرْبَعَ تَكْبِيرَاتٍ .

(10) Buharî, Cenaiz, 23/4; Müslim Cenaiz, 11/62.

15. Huneyf'in torunu Ebû Ümame b. Sehl anlatıyor: Yoksul bir kadın hastalanmıştı, durum hemen Resûlullah'a (s.a.v.) haber verildi. Hz. Peygamber düşkünleri ziyaret eder, onların hal ve hatırlarını sorardı. Bu sefer:

«— **Ruhunu teslim edince bana haber verin.**» buyurdu. Cenazeyi gece hazırladılar, fakat o saatte Hz. Peygamber'i rahatsız etmeyi uygun bulmayarak sabahı beklediler. Sabah olunca, onlar Hz. Peygamber'e bildirildi. Resûlullah (s.a.v.):

«— **Bana haber verin demedim mi?**» diye çıkışınca ashab:

«— Ya Resûlullah! Seni uyandırıp geceleyin cenazeye götürmeyi uygun bulmadık.» diye karşılık verdiler. Bunun üzerine saf yaptılar, dört tekbirle namazı cemaat halinde kıldılar.[11]

١٦ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ سَأَلَ ابْنَ شِهَابٍ عَنِ الرَّجُلِ يُدْرِكُ بَعْضَ التَّكْبِيرِ عَلَى الْجَنَازَةِ ؟ وَيَفُوتُهُ بَعْضُهُ ؟ فَقَالَ : يَقْضِي مَا فَاتَهُ مِنْ ذٰلِكَ .

16. İmam Mâlik, İbn Hişam'a Cenaze namazının tamamına yetişemeyen kimsenin ne yapması gerektiğini sordu. O da «*Yetişemediği kısmı kaza eder.*» diye cevap verdi.[11(a]

(11) İbn Abdilber derki: "Bu hadisin mürsel oluşunda, Muvatta'da Malik'e karşı gelinmemiştir."
Ebu Hureyre'den manaca mevsul olarak gelmiştir.
Buharî, Salât, 8/72; Müslim, Cenaiz, 11/71.

(11/a) Bu kaza, sadece tekbirler alınarak yapılır; Dualar okunmaz.

6. CENAZE NAMAZINDA OKUNACAK DUA

١٧ - **حدّثني** يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ الْمَقْبُرِيِّ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّهُ سَأَلَ أَبَا هُرَيْرَةَ ، كَيْفَ تُصَلِّي عَلَى الْجَنَازَةِ ؟ فَقَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ : أَنَا ، لَعَمْرُ اللهِ ، أُخْبِرُكَ . أَتْبَعُهَا مِنْ أَهْلِهَا . فَإِذَا وُضِعَتْ كَبَّرْتُ . وَحَمِدْتُ اللهَ . وَصَلَّيْتُ عَلَى نَبِيِّهِ . ثُمَّ أَقُولُ : اللَّهُمَّ إِنَّهُ عَبْدُكَ ، وَابْنُ عَبْدِكَ ، وَابْنُ أَمَتِكَ . كَانَ يَشْهَدُ أَنْ لا إِلٰهَ إِلا أَنْتَ . وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُكَ وَرَسُولُكَ . وَأَنْتَ أَعْلَمُ بِهِ . اللَّهُمَّ إِنْ كَانَ مُحْسِنًا ، فَزِدْ فِي إِحْسَانِهِ . وَإِنْ كَانَ مُسِيئًا ، فَتَجَاوَزْ عَنْ سَيِّئَاتِهِ . اللَّهُمَّ لا تَحْرِمْنَا أَجْرَهُ . وَلا تَفْتِنَّا بَعْدَهُ .

17. Ebû Saîd el-Makburî anlatıyor: Ebû Hüreyre'ye: «Cenaze namazında nasıl dua ediyorsun?» diye sordum. Ebû Hüreyre:

«— Anlatayım.» dedi ve şöyle devam etti: Cenazenin çıktığı evden itibaren ona refakat ederim. O musalla (taşına) konunca tekbir alırım, Allah'a hamd ederim (sübhaneke okurum), Resûlullah'a (s.a.v.) salavat getiririm, daha sonra da şu duayı okurum: «Allahım o senin kulundur, kulunun ve cariyenin oğullarıdır. Senden başka ilâh olmadığına, Muhammed'in senin kulun ve resûlün olduğuna şehadet ederdi. Sen onun durumunu daha iyi bilirsin. Allahım, eğer o iyi bir kimseyse iyiliğini artır, kötü kimseyse kötülüklerini affet. Allahım, onun ecrinden bizi mahrum bırakma, ondan sonra bizi doğru yoldan şaşırtma.»[12]

١٨ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَىٰ بْنِ سَعِيدٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ : سَمِعْتُ سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيَّبِ يَقُولُ : صَلَّيْتُ وَرَاءَ أَبِي هُرَيْرَةَ عَلَى صَبِيٍّ لَمْ يَعْمَلْ خَطِيئَةً قَطُّ . فَسَمِعْتُهُ يَقُولُ : اللَّهُمَّ أَعِذْهُ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ .

18. Saîd b. Müseyyeb anlatıyor: Ebû Hüreyre'nin arkasında henüz mükellef olmamış bir çocuğun cenaze namazını kılıyor-

(12) Şeybanî, 311.

dum. Ebû Hüreyre'nin şöyle dua ettiğini duydum: «Allah'ım, onu kabir azabından koru!»[13]

١٩ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ لا يَقْرَأُ فِي الصَّلاَةِ عَلَى الْجَنَازَةِ .

19. Nâfi anlatıyor: Abdullah b. Ömer cenaze namazlarında Kur'an'dan hiçbir şey okumazdı.

(13) Mükellef olmayan bu çocuğa kabir azabının da olmaması gerekir. Ebû Hüreyre'nin bu şekilde dua etmesinin sebebi, kabir azabının şiddetini belirtmek içindir.

7. CENAZE NAMAZININ SABAH NAMAZINDAN SONRA ORTALIK AYDINLANINCA, AKŞAM NAMAZINDAN SONRA DA GÜNEŞİN SARILIĞI KAYBOLUNCAYA KADAR KILINMASI

٢٠ - وحدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي حَرْمَلَةَ ، مَوْلَىٰ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ أَبِي سُفْيَانَ بْنِ حُوَيْطِبٍ ؛ أَنَّ زَيْنَبَ بِنْتَ أَبِي سَلَمَةَ تُوُفِّيَتْ ، وَطَارِقٌ أَمِيرُ الْمَدِينَةِ . فَأُتِيَ بِجَنَازَتِهَا بَعْدَ صَلاَةِ الصُّبْحِ . فَوُضِعَتْ بِالْبَقِيعِ . قَالَ : وَكَانَ طَارِقٌ يُغَلِّسُ بِالصُّبْحِ .

قَالَ ابْنُ أَبِي حَرْمَلَةَ : فَسَمِعْتُ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ يَقُولُ لأَهْلِهَا : إِمَّا أَنْ تُصَلُّوا عَلَى جَنَازَتِكُمُ الآنَ ، وَإِمَّا أَنْ تَتْرُكُوهَا حَتَّى تَرْتَفِعَ الشَّمْسُ .

20. Huveytıb'ın torunu Abdurrahman b. Ebî Sufyan'ın azatlısı Muhammed b. Ebî Harmele'den: Ebî Seleme'nin kızı Zeynep vefat ettiği zaman Tarık, Medine valisi idi. Zeyneb'in cenazesi sabah namazından hemen sonra getirildi. Baki kabristanına defnedildi. Tarık o gün, cenazenin geç kalmaması için sabah namazını daha erken kıldırmıştı.

İbn Ebî Harmele demiştir ki: Abdullah b. Ömer'in, ailesine: «Ya cenazeniz için şimdi namaz kılarsınız, ya da güneş yükselinceye kadar ertelersiniz» dediğini işittim.

٢١ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ قَالَ : يُصَلَّى عَلَى الْجَنَازَةِ بَعْدَ الْعَصْرِ ، وَبَعْدَ الصُّبْحِ ، إِذَا صُلِّيَتَا لِوَقْتِهِمَا .

21. Nâfi'den: Abdullah b. Ömer, «ikindi ve sabah namazları vaktinde kılınırsa, bu vakitlerden sonra cenaze namazı da kılınabilir» dedi.[14]

(14) Şeybanî, 313.

8. CENAZE NAMAZININ MESCİDDE KILINABİLMESİ

٢٢ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي النَّضْرِ ، مَوْلَىٰ عُمَرَ بْنِ عُبَيْدِ اللهِ ، عَنْ عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ ؛ أَنَّهَا أَمَرَتْ أَنْ يُمَرَّ عَلَيْهَا بِسَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ فِي الْمَسْجِدِ ، حِينَ مَاتَ ، لِتَدْعُوَ لَهُ . فَأَنْكَرَ ذٰلِكَ النَّاسُ عَلَيْهَا . فَقَالَتْ عَائِشَةُ : مَا أَسْرَعَ النَّاسَ ! مَا صَلَّى رَسُولُ اللهِ ﷺ عَلَى سُهَيْلِ بْنِ بَيْضَاءَ إِلا فِي الْمَسْجِدِ .

22. Ömer b. Ubeydullah'ın azatlısı Nadr anlatıyor: Rasûlullah'ın hanımı Hz. Aişe, Sa'd b. Ebî Vakkas vefat ettiği zaman dua etmesi için cenazesini mescide; kendi yanına getirmelerini istedi! Ashaba cenazenin mescide götürülmesi pek hoş gelmedi. Bunun üzerine Hz. Aişe:

«— İnsanlar ne çabuk değişiyorlar! Resûlullah (s.a.v.), Süheyl b. Beyda'nın namazını mescidden başka bir yerde mi kıldı sanki!» dedi.[15]

٢٣ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّهُ قَالَ : صُلِّيَ عَلَى عُمَرَ ابْنِ الْخَطَّابِ فِي الْمَسْجِدِ .

23. Abdullah b. Ömer: «Ömer b. Hattab'ın cenaze namazı mescidde kılınmıştı» demiştir.[16]

(15) İbn Abdilber derki: "Muvatta'da, ravilerin çoğuna göre bu şekilde munkatı'dır."
Müslim (Cenaiz, 11/99), mevsul olarak nakleder.
(16) Şeybanî, 314.

9. CENAZE NAMAZINI CEMAATLE KILMAK

٢٤ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ عُثْمَانَ بْنَ عَفَّانَ ، وَعَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ ، وَأَبَا هُرَيْرَةَ كَانُوا يُصَلُّونَ عَلَى الْجَنَائِزِ بِالْمَدِينَةِ . الرِّجَالِ وَالنِّسَاءِ . فَيَجْعَلُونَ الرِّجَالَ مِمَّا يَلِي الإِمَامَ . وَالنِّسَاءَ مِمَّا يَلِي الْقِبْلَةَ .

24. İmam Mâlik'den: *Duyduğuma göre Osman b. Affan, Abdullah b. Ömer ve Ebû Hüreyre, Medine'de cenaze namazlarını kadın—erkek cemaat halinde kılarlardı. Erkekler imamın arkasında, kadınlar da onların arkasında saf yapardı.*

٢٥ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ ، كَانَ إِذَا صَلَّى عَلَى الْجَنَائِزِ يُسَلِّمُ ، حَتَّى يُسْمِعَ مَنْ يَلِيهِ .

25. Nâfi'den: Abdullah b. Ömer, cenaze namazında selâm verirken sesini yanındakine de duyururdu.

٢٦ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ يَقُولُ : لا يُصَلِّى الرَّجُلُ عَلَى الْجَنَازَةِ إِلا وَهُوَ طَاهِرٌ .

قَالَ يَحْيَىٰ : سَمِعْتُ مَالِكًا يَقُولُ : لَمْ أَرَ أَحَدًا مِنْ أَهْلِ الْعِلْمِ يَكْرَهُ أَنْ يُصَلَّى عَلَى وَلَدِ الزِّنَا وَأُمِّهِ .

26. Nâfi'den: Abdullah b. Ömer: «Abdestsiz cenaze namazı kılınmaz.» derdi. Yahya'dan: İmam Mâlik: *İlim ehlinden hiçbirinin veled-i zina (piç) ve annesinin cenaze namazlarının kılınmıyacağına dair birşey söylediklerine şahit olmadım.*» dediğini işittim.

10. ÖLÜNÜN DEFNEDİLMESİ

٢٧ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ تُوُفِّيَ يَوْمَ الإِثْنَيْنِ ، وَدُفِنَ يَوْمَ الثُّلاثَاءِ . وَصَلَّى النَّاسُ عَلَيْهِ أَفْذَاذًا . لا يَؤُمُّهُمْ أَحَدٌ . فَقَالَ نَاسٌ : يُدْفَنُ عِنْدَ الْمِنْبَرِ . وَقَالَ آخَرُونَ : يُدْفَنُ بِالْبَقِيعِ . فَجَاءَ أَبُو بَكْرٍ الصِّدِّيقُ ، فَقَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ : « مَا دُفِنَ نَبِيٌّ قَطُّ إِلا فِي مَكَانِهِ الَّذِي تُوُفِّيَ فِيهِ » فَحُفِرَ لَهُ فِيهِ . فَلَمَّا كَانَ عِنْدَ غُسْلِهِ ، أَرَادُوا نَزْعَ قَمِيصِهِ . فَسَمِعُوا صَوْتًا يَقُولُ : لا تَنْزِعُوا الْقَمِيصَ . فَلَمْ يُنْزَعِ الْقَمِيصُ ، وَغُسِّلَ ، وَهُوَ عَلَيْهِ ﷺ .

27. İmam Malik anlatıyor: *Duyduğuma göre Resûlullah (s.a.v.) pazartesi günü vefat etti. Salı günü defnedildi. Ashap namazını cemaatsiz olarak münferiden kıldılar. Hiçbir kimse onlara imam olmadı. Ashaptan bir kısmı minberin yanına, bir kısmı da Bakî' kabristanına defnedelim, dediler. Tam bu sırada Ebû Bekr es-Sıddîk geldi. Ben Resûlullah'ın (s.a.v.):* «**Hiçbir peygamber yoktur ki ruhunu teslim ettiği yere defnedilmesin.**» *buyurduğunu duydum,» dedi. Bunun üzerine derhal oraya bir mezar kazıldı. Resûlullah'ın (s.a.v.) yıkanması esnasında üzerindeki gömleği de çıkarmak istediler, «Gömleği çıkarmayın!» diye bir ses duydular. Böylece cenaze, üzerindeki gömlekle yıkandı.*[17]

٢٨ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، أَنَّهُ قَالَ : كَانَ بِالْمَدِينَةِ رَجُلاَنِ . أَحَدُهُمَا يَلْحَدُ ، وَالآخَرُ لاَ يَلْحَدُ . فَقَالُوا : أَيُّهُمَا جَاءَ أَوَّلُ ، عَمِلَ عَمَلَهُ . فَجَاءَ الَّذِي يَلْحَدُ ، فَلَحَدَ لِرَسُولِ اللهِ ﷺ .

28. Hişam b. Urve, babasından naklen anlatıyor: Medine'de iki adam vardı. Bunlardan biri kazdığı mezarlara lahd yapar, diğeri yapmazdı. Hz. Peygamber vefat edince Ashap: «Hangisi önce

(17) İbn Abdilber derki: "Bu hadisin, bu tarzda rivayet edildiğini hiçbir şekilde bilmiyorum. Sadece Malik'e ulaştığına göre ifadesi vardır."

gelirse Resûlullah'ın (s.a.v.) mezarını o kazsın.» dediler. Önce, kazdığı mezarlara lahd (mezar çukuru) yapan geldi. Böylece Hz. Peygamber'in mezarı da lahdli oldu.[18]

٢٩ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ أُمَّ سَلَمَةَ زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ ، كَانَتْ تَقُولُ : مَا صَدَّقْتُ بِمَوْتِ النَّبِيِّ ﷺ حَتَّى سَمِعْتُ وَقْعَ الْكَرَازِينِ .

29. Resûlullah'ın (s.a.v.) hanımı Ümmü Seleme'den «Kazma seslerini duyuncaya kadar, Resûlullah'ın (s.a.v.) vefat ettiğine inanamadım.»[19]

٣٠ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَىٰ بْنِ سَعِيدٍ ؛ أَنَّ عَائِشَةَ زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ قَالَتْ : رَأَيْتُ ثَلاَثَةَ أَقْمَارٍ سَقَطْنَ فِي حَجْرِي (حُجْرَتِي) فَقَصَصْتُ رُؤْيَايَ عَلَى أَبِي بَكْرٍ الصِّدِّيقِ .

قَالَتْ : فَلَمَّا تُوُفِّيَ رَسُولُ اللهِ ﷺ وَدُفِنَ فِي بَيْتِهَا . قَالَ لَهَا أَبُو بَكْرٍ : هٰذَا أَحَدُ أَقْمَارِكِ ، وَهُوَ خَيْرُهَا .

30. Yahya b. Saîd'den: Hz. Aişe dedi ki: Rüyamda odama üç tane ay düştüğünü gördüm. Bunun üzerine rüyamı hemen Hz. Ebû Bekr'e anlattım.

Resûlullah (s.a.v.) vefat edince benim odama defnedildi. Hz. Ebû Bekr bana:

«— Rüyanda gördüğün ayların biri ve en hayırlısı!» dedi.

٣١ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ غَيْرِ وَاحِدٍ مِمَّنْ يَثِقُ بِهِ ؛ أَنَّ سَعْدَ بْنَ أَبِي وَقَّاصٍ ، وَسَعِيدَ بْنَ زَيْدِ بْنِ عَمْرِو بْنِ نُفَيْلٍ ، تُوُفِّيَا بِالْعَقِيقِ . وَحُمِلاَ إِلَى الْمَدِينَةِ : وَدُفِنَا بِهَا .

31. İmam Malik, güvenilir pekçok kişiden şöyle naklediyor: *Sa'd b. Ebî Vakkas ve Amr b. Nufeyl'in torunu Said b. Zeyd, Medine yakınlarındaki Akik mevkiinde vefat ettiler. Bunun üzerine Cenazeleri Medine'ye getirilerek orada defnedildiler.*

(18) İbn Mace, Cenaiz, 6/40 (İbn Abbas'tan).

(19) İbn Abdilber der ki: "Bu hadisi, Ummu Seleme'den değil, Aişe'den muttasıl olarak biliyorum."

٣٢ - وحدثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ : أَنَّهُ قَالَ : مَا أُحِبُّ أَنْ أُدْفَنَ بِالْبَقِيعِ . لأَنْ أُدْفَنَ بِغَيْرِهِ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ أُدْفَنَ بِهِ . إِنَّمَا هُوَ أَحَدُ رَجُلَيْنِ . إِمَّا ظَالِمٌ ، فَلاَ أُحِبُّ أَنْ أُدْفَنَ مَعَهُ . وَإِمَّا صَالِحٌ ، فَلاَ أُحِبُّ أَنْ تُنْبَشَ لِي عِظَامُهُ .

32. Hişam b. Urve, babasından naklediyor: Mezarımın Bakî kabristanında olmasını istemem. Başka yere defnedilmem benim için oraya defnedilmemden daha sevimlidir. Çünkü benimki ya zalim birinin yerinde olacak ki onunla beraber bulunmayı istemem, ya da salih birinin yerinde olacak, benim için onun kemiklerinin yerinden çıkarılmasına da gönlüm razı olmaz.[20]

(20) Bakî mezarlığında yer mahdut olduğundan en son kazılan mezarlar çok defa eski bir mezar yeri oluyordu. Yukarıda zikredilen durumla bu kastedilmektedir.

11. CENAZE GEÇERKEN AYAĞA KALKMAK VE MEZAR ÜZERİNE OTURMAK

٣٣ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَىٰ بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ وَاقِدِ بْنِ عَمْرِو بْنِ سَعْدِ بْنِ مُعَاذٍ ، عَنْ نَافِعِ بْنِ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ ، عَنْ مَسْعُودِ بْنِ الْحَكَمِ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ كَانَ يَقُومُ فِي الْجَنَائِزِ . ثُمَّ جَلَسَ ، بَعْدُ .

33. Ali b. Ebî Talib anlatıyor: Resûlullah (s.a.v.), cenaze geçerken ayağa kalkar, geçince otururdu.[21]

٣٤ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ كَانَ يَتَوَسَّدُ الْقُبُورَ ، وَيَضْطَجِعُ عَلَيْهَا .

قَالَ مَالِكٌ : وَإِنَّمَا نُهِيَ عَنِ الْقُعُودِ عَلَى الْقُبُورِ ، فِيمَا نُرَى ، لِلْمَذَاهِبِ .

34. İmam Malik'den: *Duyduğuma göre Ali b. Ebi Talib mezarlara başını koyar ve üzerlerine uzanırmış.*

İmam Malik şöyle demiştir: *Mezarlar üzerine oturmak yasaklanmıştır. Benim kanaatime göre bu yasak, mezarları kirletmemek için olsa gerek.*

٣٥ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ عُثْمَانَ بْنِ سَهْلِ بْنِ حُنَيْفٍ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا أُمَامَةَ ابْنَ سَهْلِ بْنِ حُنَيْفٍ يَقُولُ : كُنَّا نَشْهَدُ الْجَنَائِزَ ، فَمَا يَجْلِسُ آخِرُ النَّاسِ حَتَّى يُؤْذَنُوا .

35. Sehl b. Huneyf'in oğlu Ebû Ümame'den: Biz cenazeye katılır, cemaatin tamamı kabrin başına gelinceye kadar oturmazdık.

(21) Müslim, Cenaiz, 11/82. Ayrıca bkz. Şeybanî, 310.

12. ÖLÜNÜN ARKASINDAN AĞLAMAK

٣٦ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ جَابِرِ بْنِ عَتِيكٍ عَنْ عَتِيكِ بْنِ الْحَارِثِ ، وَهُوَ جَدُّ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ جَابِرٍ ، أَبُو أُمِّهِ : أَنَّهُ أَخْبَرَهُ : أَنَّ جَابِرَ ابْنِ عَتِيكٍ أَخْبَرَهُ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ جَاءَ يَعُودُ عَبْدَ اللهِ بْنَ ثَابِتٍ ، فَوَجَدَهُ قَدْ غُلِبَ عَلَيْهِ . فَصَاحَ بِهِ . فَلَمْ يُجِبْهُ . فَاسْتَرْجَعَ رَسُولُ اللهِ ﷺ ، وَقَالَ : « غُلِبْنَا عَلَيْكَ ، يَا أَبَا الرَّبِيعِ » فَصَاحَ النِّسْوَةُ ، وَبَكَيْنَ . فَجَعَلَ جَابِرٌ يُسَكِّتُهُنَّ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : « دَعْهُنَّ . فَإِذَا وَجَبَ ، فَلاَ تَبْكِيَنَّ بَاكِيَةٌ » قَالُوا : يَا رَسُولَ اللهِ . وَمَا الْوُجُوبُ ؟ قَالَ : « إِذَا مَاتَ » فَقَالَتِ ابْنَتُهُ : وَاللهِ إِنْ كُنْتُ لأَرْجُو أَنْ تَكُونَ شَهِيدًا ، فَإِنَّكَ كُنْتَ قَدْ قَضَيْتَ جِهَازَكَ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : « إِنَّ اللهَ قَدْ أَوْقَعَ أَجْرَهُ عَلَى قَدْرِ نِيَّتِهِ . وَمَا تَعُدُّونَ الشَّهَادَةَ ؟ » قَالُوا : الْقَتْلُ فِي سَبِيلِ اللهِ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : الشُّهَدَاءُ سَبْعَةٌ ، سِوَى الْقَتْلِ فِي سَبِيلِ اللهِ : الْمَطْعُونُ شَهِيدٌ ، وَالْغَرِقُ شَهِيدٌ ، وَصَاحِبُ ذَاتِ الْجَنْبِ شَهِيدٌ ، وَالْمَبْطُونُ شَهِيدٌ ، وَالْحَرِقُ شَهِيدٌ ، وَالَّذِي يَمُوتُ تَحْتَ الْهَدْمِ شَهِيدٌ ، وَالْمَرْأَةُ تَمُوتُ بِجُمْعٍ ، شَهِيدٌ » .

36. Cabir b. Atîk anlatıyor: Resûlullah (s.a.v.), Abdullah b. Sabit'i ziyarete gelmişti, onu baygın bir vaziyette buldu. Seslendi, fakat cevap alamadı. Bunun üzerine: **«İnna lillahi ve inna ileyhi raciûn = Biz Allah için ve onun rızasını kazanmak için yaşıyoruz, mutlaka yine onun huzuruna varacağız.»** buyurdu ve: **«Ebû Rebî' sana yetişemedik!»** diye ilave etti. Durumu gören kadınlar, derhal bağırıp ağlaşmaya başladılar. Cabir de onları susturmaya çalışıyordu. Resûlullah (s.a.v.): **«Dokunma onlara! Yalnız rahatlayınca ağlamasınlar»** buyurdu. Orada bulunanlar;

«— Rahatlamak ne demektir, ya Resûlallah?» diye sorunca Hz. Peygamber:

«— **Ruhunu teslim ettiği zaman!**» diye cevap verdi. Abdullah b. Sabit'in kızı:

«— Mutlaka şehit olmanı isterdim, çünkü sefer hazırlıklarını tamamlamıştın.» deyince Resûlullah (s.a.v.):

«— **Allah herkese niyetine göre verir, Siz kimleri şehit kabul ediyorsunuz?**» buyurdu. Oradakiler:

«— Allah yolunda ölenler!» diye cevap verdiler. Resûlullah (s.a.v.) onlara şöyle mukabelede bulundu: **«Allah yolunda ölenlerin dışında yedi türlü şehit vardır: Taûn hastalığından ölen şehittir, suda boğulan şehittir, zâtü'l-cenb hastalığından ölen şehittir. Karın ağrısından ölen şehittir, yangında ölen şehittir, yıkık altında ölen şehittir, doğumda ölen kadın şehittir.»**[22]

٣٧ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَمْرَةَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ؛ أَنَّهَا أَخْبَرَتْهُ : أَنَّهَا سَمِعَتْ عَائِشَةَ أُمَّ الْمُؤْمِنِينَ تَقُولُ (وَذُكِرَ لَهَا أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ يَقُولُ : إِنَّ الْمَيِّتَ لَيُعَذَّبُ بِبُكَاءِ الْحَيِّ) . فَقَالَتْ عَائِشَةُ : يَغْفِرُ اللهُ لأَبِي عَبْدِ الرَّحْمٰنِ . أَمَا إِنَّهُ لَمْ يَكْذِبْ . وَلٰكِنَّهُ نَسِيَ ، أَوْ أَخْطَأَ . إِنَّمَا مَرَّ رَسُولُ اللهِ ﷺ بِيَهُودِيَّةٍ يَبْكِي عَلَيْهَا أَهْلُهَا . فَقَالَ : « إِنَّكُمْ لَتَبْكُونَ عَلَيْهَا ، وَإِنَّهَا لَتُعَذَّبُ فِي قَبْرِهَا » .

37: Abdurrahman'ın kızı Amre anlatıyor: Mü'minlerin annesi Hz. Âişe'ye, Abdullah b. Ömer'in:

«—Yaşayanların ağlaması yüzünden ölüye azap edilir.» dediği nakledilince Hz. Âişe:

«— Ebû Abdurrahman'ı Allah affetsin, o yalan söylemez, fakat ya unuttu, ya da hata ediyor. Bir defa Resûlullah (s.a.v.) bir

(22) Ebu Davud, Cenaiz, 20/10, Nesaî, Cenaiz, 21/14.
Hadis-i şerifte şehit olduğu bildirilen yedi grup kimseler müslümanlığı yaşayan kimselerdir. Yoksa sadece ismi müslüman olup İslam'ın emirlerini yapmayan kimseler bu kutsal dereceye nail olamazlar. Şehitlik rütbesi Allah'ın, sevdiği kullarına verdiği bir mükâfattır. Hadiste bildirilen ölüm sebeplerinden birine düçar olmasaydı, Allah'a daha nice kulluk yapacak, hayır ameller işleyecekti. Bu tarz ölüm sebepleri ömrünü kesip yapacağı ibadetlerden mahrum bıraktığı için Allah mükâfat olarak ona şehitlik derecesi veriyor.

Yahudi ailesine uğradı, onlar ölen bir aile fertleri için ağlıyorlardı. Bunun üzerine Hz. Peygamber: «Siz ona ağlıyorsunuz, fakat şu anda ona kabrinde azap ediliyor.» buyurdu.[23]

(23) Buharî, Cenaiz, 23/33; Müslim, Cenaiz, 11/25. Ayrıca bkz. Şeybanî, 320. Yahudi kadına kabrinde azap edilmesi, Ebû Abdurrahman'ın anladığı gibi, yaşayanların onun için ağlamasından değil, İslâm'ı kabul etmeyerek Yahudi olarak ölmesindendir.

13. BAŞA GELEN FELAKETLERİN ECRİNİ ALLAH'TAN BEKLEMEK

٣٨ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « لا يَمُوتُ لأَحَدٍ مِنَ الْمُسْلِمِينَ ثَلاَثَةٌ مِنَ الْوَلَدِ ، فَتَمَسَّهُ النَّارُ ، إلا تَحِلَّةَ الْقَسَمِ » .

38. Ebû Hüreyre Resûlullah'ın (s.a.v.) şöyle buyurduğunu naklediyor: **«Üç çocuğu ölen bir müslümana cehennem azabı dokunmaz. Ancak Allah'ın andı gereği (ya oradan geçerken ya da cehennemde az bir müddet kalarak) azabı hisseder.»**[24]

٣٩ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي بَكْرِ بْنِ عَمْرِو بْنِ حَزْمٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي النَّضْرِ السَّلَمِيِّ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « لا يَمُوتُ لأَحَدٍ مِنَ الْمُسْلِمِينَ ثَلاَثَةٌ مِنَ الْوَلَدِ فَيَحْتَسِبُهُمْ ، إلا كَانُوا لَهُ جُنَّةً مِنَ النَّارِ » فَقَالَتِ امْرَأَةٌ ، عِنْدَ رَسُولِ اللهِ ﷺ : يَا رَسُولَ اللهِ . أَوِ اثْنَانِ ؟ قَالَ « أَوِ اثْنَانِ » .

39. Ebû Nadr es-Selemî'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **«Üç çocuğu ölen her müslüman eğer olanlara sırf Allah rızası için sabretmişse bu çocuklar, cehenneme karşı birer kalkan olarak onu korurlar.»** Bunu duyan oradaki bir kadın:

«— İki çocuğu ölen kimseye de aynı şey olur mu, ya Resûlallah? deyince Resûlullah (s.a.v.):

(24) Buharî, Cenaiz, 23/6; Müslim, el-Birr ve's-Sıla, 45/150.
Allah'ın andından maksat: «İçinizden cehenneme uğramayacak hiç bir kimse yoktur. Bu, Rabbın için kesinleşmiş bir hükümdür.» (Meryem sûresi: 19/71) meâlindeki âyette işaret edilen durumdur.

«— **İki çocuğu ölene de olur**» buyurdu.[25]

٤٠ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ عَنْ أَبِي الْحُبَابِ سَعِيدِ بْنِ يَسَارٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « مَا يَزَالُ الْمُؤْمِنُ يُصَابُ فِي وَلَدِهِ وَحَامَّتِهِ ، حَتَّى يَلْقَى اللهَ وَلَيْسَتْ لَهُ خَطِيئَةٌ » .

40. Ebû Hüreyre, Hz. Peygamberin şöyle buyurduğunu naklediyor: «**Mü'min, çoluk çocuğuna ve akrabalarına gelen felâketlere ölünceye kadar sabrederse, onun hiçbir günahı kalmaz.**»

(25) Müslim, el-Birr ve's-Sıla, 45/152.

14. BAŞA GELEN FELAKETLERİN ECRİNİ ALLAHTAN BEKLEMENİN FAZİLETİYLE İLGİLİ DİĞER RİVAYETLER

٤١ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « لِيُعَزِّ الْمُسْلِمِينَ فِي مَصَائِبِهِمْ ، الْمُصِيبَةُ بِي » .

41. Muhammed b. Ebû Bekr'in torunu Abdurrahman b. Kasım'dan: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: «**Müslümanlar benim başıma gelen musîbetlere bakarak, kendi karşılaştıkları musîbetlere karşı güç bulsunlar.**»

٤٢ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ رَبِيعَةَ بْنِ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ، عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « مَنْ أَصَابَتْهُ مُصِيبَةٌ فَقَالَ ، كَمَا أَمَرَ اللهُ : إِنَّا لِلّٰهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ . اللّٰهُمَّ أْجُرْنِي فِي مُصِيبَتِي ، وَأَعْقِبْنِي خَيْرًا مِنْهَا . إِلاَّ فَعَلَ اللهُ ذٰلِكَ بِهِ » قَالَتْ أُمُّ سَلَمَةَ : فَلَمَّا تُوُفِّيَ أَبُو سَلَمَةَ ، قُلْتُ ذٰلِكَ . ثُمَّ قُلْتُ : وَمَنْ خَيْرٌ مِنْ أَبِي سَلَمَةَ ؟ فَأَعْقَبَهَا اللهُ رَسُولَهُ ﷺ ، فَتَزَوَّجَهَا .

42. Ümmü Seleme'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: «**Kimin başına bir musibet gelir de Allah Teâlâ'nın emrettiği gibi: «Allah ve onun rızasını kazanmak için yaşıyoruz. Mutlaka gene onun huzuruna varacağız. Allahım bu musibetin ecrini bana ver, bana kaybettiğimden daha hayırlısını ver!» diye dua ederse Allah mutlaka onun duasını kabul eder**» Ebû Seleme vefat edince, ben de bu şekilde dua ettim. Sonra da kendi kendime: «Ebû Seleme'den daha hayırlısı kim olabilir ki?» diye umutsuzluğumu dile getirdim. Demek ki varmış. Cenabı Allah, Ebû Seleme vefat edince benim Resûlullah'la (s.a.v.) evlenmemi nasip etti.[26]

(26) Müslim, Cenaiz, 11/4.

٤٣ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ : هَلَكَتِ امْرَأَةٍ لِي . فَأَتَانِي مُحَمَّدُ بْنُ كَعْبٍ الْقُرَظِيُّ ، يُعَزِّينِي بِهَا . فَقَالَ : إِنَّهُ كَانَ فِي بَنِي إِسْرَائِيلَ رَجُلٌ فَقِيهٌ عَالِمٌ عَابِدٌ مُجْتَهِدٌ . وَكَانَتْ لَهُ امْرَأَةٌ . وَكَانَ بِهَا مُعْجَبًا وَلَهَا مُحِبًّا . فَمَاتَتْ . فَوَجَدَ عَلَيْهَا وَجْدًا شَدِيدًا . وَلَقِيَ عَلَيْهَا أَسَفًا ، حَتَّى خَلاَ فِي بَيْتٍ ، وَغَلَّقَ عَلَى نَفْسِهِ ، وَاحْتَجَبَ مِنَ النَّاسِ . فَلَمْ يَكُنْ يَدْخُلُ عَلَيْهِ أَحَدٌ . وَإِنَّ امْرَأَةً سَمِعَتْ بِهِ ، فَجَاءَتْهُ . فَقَالَتْ : إِنَّ لِي إِلَيْهِ حَاجَةً أَسْتَفْتِيهِ فِيهَا . لَيْسَ يُجْزِينِي فِيهَا إِلا مُشَافَهَتُهُ . فَذَهَبَ النَّاسُ ، وَلَزِمَتْ بَابَهُ . وَقَالَتْ : مَالِي مِنْهُ بُدٌّ . فَقَالَ لَهُ قَائِلٌ : إِنَّ هٰهُنَا امْرَأَةً أَرَادَتْ أَنْ تَسْتَفْتِيَكَ ، وَقَالَتْ : إِنْ أَرَدْتُ إِلا مُشَافَهَتَهُ . وَقَدْ ذَهَبَ النَّاسُ ، وَهِيَ لا تُفَارِقُ الْبَابَ . فَقَالَ : ائْذَنُوا لَهَا . فَدَخَلَتْ عَلَيْهِ . فَقَالَتْ : إِنِّي جِئْتُكَ أَسْتَفْتِيكَ فِي أَمْرٍ . قَالَ : وَمَا هُوَ ؟ قَالَتْ : إِنِّي اسْتَعَرْتُ مِنْ جَارَةٍ لِي حَلْيًا . فَكُنْتُ أَلْبَسُهُ وَأُعِيرُهُ زَمَانًا . ثُمَّ إِنَّهُمْ أَرْسَلُوا إِلَيَّ فِيهِ ، أَفَأُؤَدِّيهِ إِلَيْهِمْ ؟ فَقَالَ : نَعَمْ . وَاللهِ . فَقَالَتْ : إِنَّهُ قَدْ مَكَثَ عِنْدِي زَمَانًا . فَقَالَ : ذٰلِكَ أَحَقُّ لِرَدِّكِ إِيَّاهُ إِلَيْهِمْ ، حِينَ أَعَارُوكِيهِ زَمَانًا . فَقَالَتْ : أَيْ . يَرْحَمُكَ اللهُ ، أَفَتَأْسَفُ عَلَى مَا أَعَارَكَ اللهُ ، ثُمَّ أَخَذَهُ مِنْكَ وَهُوَ أَحَقُّ بِهِ مِنْكَ ؟ فَأَبْصَرَ مَا كَانَ فِيهِ ، وَنَفَعَهُ اللهُ بِقَوْلِهَا .

43. Kasım b. Muhammed anlatıyor: Karım vefat etmişti, Muhammed b. Kâ'b el-Kurazî ta'ziyeye gelerek bana şunları anlattı: İsrail oğullarından âlim, anlayışlı, ibadetine düşkün müctehid bir adam vardı. Bunun bir de hanımı vardı. Birbirlerini çok seviyorlardı. Bir gün kadın vefat etti. Adam çok üzüldü; üzüntüsünden eve çekilip kapıyı kapattı, halktan tamamen uzaklaştı, öyle ki evine hiç kimse girip çıkmaz oldu. Bu durumu duyan bir kadın gelerek kapıcıya:

«— Ona işim düştü, bir fetva soracağım, ancak mutlaka kendisiyle görüşmem lâzım! dedi. Kapıya gelen herkes dönüp gittiği halde, kadın kapıdan ayrılmıyor ve:

«— Mutlaka kendisiyle görüşmem lâzım!» diye diretiyordu. Kapıcı durumu içerdeki zata bildirerek:

«— Burada bir kadın var, sizden bir şey sormak istiyor ve mutlaka görüşmem şart diyor. Herkes dağıldığı halde o hâlâ kapıdan ayrılmadı.» dedi. Bunun üzerine hanımı vefat eden zat:

«— Alın içeri!» diye emir verdi. Kadın içeri girdi.

«— Ben size bir konuda bir şey danışmak için geldim!» diye söze başladı. Adam:

«— Nedir o mesele?» dedi. Kadın anlattı:

«— Ben komşularımdan bir kadından (ödünç olarak) bir süs eşyası almıştım. Bunu bazen giyer, bazen de ödünç olarak başkalarına verirdim. Bir zaman sonra sahibi bu zinet eşyasını geri vermemi istedi. Geri vereyim mi?»

Âlim zat:

«— Evet mutlaka vermelisin!» diye cevap verince kadın:

«— Ama bu bende hayli zaman kaldı!» diye mukabele etti. Adam:

«— Aldığın gibi vermen de lâzımdır.» dedi, kesti attı. Kadın:

«— Mademki öyle, Allahu Teâlâ'nın sana ödünç olarak verip de, sonra haklı olarak geri aldığı şeye (hanımına) neden böyle üzülüyorsun?» diyerek asıl maksadını belirtti.

Âlim zat durumdan ibret alarak kadın vasıtasiyle doğruyu gördü.

15. KEFEN SOYUCULUĞUN VEBALİ

٤٤ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي الرِّجَالِ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ، عَنْ أُمِّهِ عَمْرَةَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ؛ أَنَّهُ سَمِعَهَا تَقُولُ : لَعَنَ رَسُولُ اللهِ ﷺ الْمُخْتَفِيَ وَالْمُخْتَفِيَةَ . يَعْنِي نَبَّاشَ الْقُبُورِ .

44. Abdurrahman'ın kızı Amre'den: Resûlullah (s.a.v.), mezar soygunculuğu yapan kadın ve erkeğe lânet etmiştir.[27]

٤٥ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ عَائِشَةَ زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ كَانَتْ تَقُولُ : كَسْرُ عَظْمِ الْمُسْلِمِ مَيْتًا ، كَكَسْرِهِ وَهُوَ حَيٌّ . تَعْنِي ، فِي الإِثْمِ .

45. Hz. Âişe'den: Hayatta bulunan bir müslümanın herhangi bir kemiğini kırmak nasıl günahsa, ölü bir müslümanın kemiğini kırmak da aynı şekilde günahtır.[28]

(27) İbn Abdilber derki: "Aişe'den müsned olarak rivayet edilir."
(28) Ebu Davud, Cenaiz, 20/58; İbn Mace, 6/63.

16. CENAZEYLE İLGİLİ ÇEŞİTLİ RİVAYETLER

٤٦ - **حدّثني** يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ عَبَّادِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ الزُّبَيْرِ ؛ أَنَّ عَائِشَةَ زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ أَخْبَرَتْهُ ؛ أَنَّهَا سَمِعَتْ رَسُولَ اللهِ ﷺ ، قَبْلَ أَنْ يَمُوتَ ، وَهُوَ مُسْتَنِدٌ إِلَى صَدْرِهَا ، وَأَصْغَتْ إِلَيْهِ ، يَقُولُ : « اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي ، وَارْحَمْنِي ، وَأَلْحِقْنِي بِالرَّفِيقِ الأَعْلَىٰ » .

وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ عَائِشَةَ قَالَتْ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : « مَا مِنْ نَبِيٍّ يَمُوتُ حَتَّى يُخَيَّرَ » قَالَتْ ، فَسَمِعْتُهُ يَقُولُ « اللَّهُمَّ الرَّفِيقَ الأَعْلَىٰ » فَعَرَفْتُ أَنَّهُ ذَاهِبٌ .

46. Hz. Âişe'den: Resûlullah (s.a.v.) vefatından önce göğsüme yaslandı, kulak verdim şöyle dua ediyordu: «**Allahım beni affet, bana acı ve beni yüce makama kavuştur.**»[29]

İmam Mâlik'e Hz. Âişe'nin şöyle dediği ulaşmıştır:

«— Hiçbir peygamber ölüp ölmemek konusunda muhayyer bırakılmamış değildir.» Onun bu sözünden sonra: «**Allahım beni yüce makama kavuştur**» diye dua ettiğini duyunca artık vefat edeceğini anladım.[30]

٤٧ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ قَالَ : إِنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « إِنَّ أَحَدَكُمْ إِذَا مَاتَ ، عُرِضَ عَلَيْهِ مَقْعَدُهُ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ . إِنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ ، فَمِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ . وَإِنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ النَّارِ ، فَمِنْ أَهْلِ النَّارِ . يُقَالُ لَهُ : هٰذَا مَقْعَدُكَ حَتَّى يَبْعَثَكَ اللهُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ » .

47. Abdullah b. Ömer, Resûlullah'ın (s.a.v.) şöyle buyurduğunu nakletmektedir: «**Sizden biri vefat ettiği zaman sabah, akşam makamı kendisine gösterilir. Eğer cennetlikse cennet**

(29) Buharî, Megâzî, 64/83; Müslim, Fedâilu's-Sahâbe, 44/85.
(30) Buharî, Megâzî, 64/83; Müslim, Fedâilu's-Sahâbe, 44/87.

ehli olarak, cehennemlikse cehennem ehli olarak... Şöyle denir: İşte kıyamete kadar kalacağın yerin.»[31]

٤٨ - **وحدّثني** عَنْ مَالِك ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ ، عَنِ الأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « كُلُّ ابْنِ آدَمَ تَأْكُلُهُ الأَرْضُ ، إِلا عَجْبَ الذَّنَبِ . مِنْهُ خُلِقَ ، وَفِيهِ يُرَكَّبُ » .

48. Ebû Hüreyre, Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğunu nakletmiştir: «**Âdem oğlunun kuyruk sokumu hariç bütün bedeni toprakta çürür. Çünkü Âdemoğlu kuyruk sokumundan meydana geldi, yine oradan vücut bulacak.**»[32]

٤٩ - **وحدّثني** عَنْ مَالِك ، عَنِ ابْنِ شِهَاب ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ الأَنْصَارِيِّ ؛ أَنَّهُ أَخْبَرَهُ أَنَّ أَبَاهُ ، كَعْبَ بْنَ مَالِكٍ ، كَانَ يُحَدِّثُ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « إِنَّمَا نَسَمَةُ الْمُؤْمِنِ طَيْرٌ يَعْلَقُ فِي شَجَرِ الْجَنَّةِ ، حَتَّى يَرْجِعَهُ اللهُ إِلَى جَسَدِهِ يَوْمَ يَبْعَثُهُ » .

49. Kâ'b b. Malik naklediyor: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: «**Mü'minin ruhu kuş gibidir. Öldükten sonra tekrar dirileceği güne kadar cennetteki ağaçlardan yer, içer.**»[33]

٥٠ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ ، عَنِ الأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « قَالَ اللهُ ، تَبَارَكَ وَتَعَالَى : إِذَا أَحَبَّ عَبْدِي لِقَائِي ، أَحْبَبْتُ لِقَاءَهُ . وَإِذَا كَرِهَ لِقَائِي ، كَرِهْتُ لِقَاءَهُ » .

50. Ebû Hüreyre, Resûlullah'ın (s.a.v.) şöyle buyurduğunu naklediyor: «**Cenabı Allah şöyle buyurmaktadır: Kulum bana kavuşmaktan hoşlanırsa ben de ona kavuşmaktan hoşlanırım, kulum bana kavuşmayı istemezse ben de ona kavuşmayı istemem.**»[34]

(31) Buharî, Cenaiz, 23/90; Müslim, Cennet, 51/56.
(32) Müslim, Fiten, 52/142.
(33) Nesaî, Cenaiz, 21/117; İbn Mace, Zühd, 37/32.
(34) Buharî, Tevhîd, 97/35.

٥١ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ . عَنْ الأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « قَالَ رَجُلٌ لَمْ يَعْمَلْ حَسَنَةً قَطُّ ، لأَهْلِهِ : إِذَا مَاتَ فَحَرِّقُوهُ . ثُمَّ اذْرُوا نِصْفَهُ فِي الْبَرِّ ، وَنِصْفَهُ فِي الْبَحْرِ . فَوَ اللهِ لَئِنْ قَدَرَ اللهُ عَلَيْهِ لَيُعَذِّبَنَّهُ عَذَابًا لا يُعَذِّبُهُ أَحَدًا مِنَ الْعَالَمِينَ فَلَمَّا مَاتَ الرَّجُلُ ، فَعَلُوا مَا أَمَرَهُمْ بِهِ . فَأَمَرَ اللهُ الْبَرَّ فَجَمَعَ مَا فِيهِ . وَأَمَرَ الْبَحْرَ فَجَمَعَ مَا فِيهِ . ثُمَّ قَالَ : لِمَ فَعَلْتَ هٰذَا ؟ قَالَ : مِنْ خَشْيَتِكَ ، يَارَبِّ . وَأَنْتَ أَعْلَمُ . قَالَ : فَغَفَرَ لَهُ » .

51. Ebû Hüreyre naklediyor: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **«Hayatında hiçbir iyilik yapmamış olan adamın biri, ailesine kendisi öldükten sonra bedeninin yakılıp küllerinin yarısını karaya, yarısını da denize savrulmasını vasiyet etti. Allah'a yemin ederim ki, eğer onu ele geçirmeye kadir olursa, ona âlemlerden hiçbirine etmediği bir şekilde azab edecektir. Adam ölünce ailesi vasiyetini tuttu. Bunun üzerine Cenab-ı Allah karalara emretti, adamın külleri derhal toplandı, aynı şekilde denizlere de emretti, denizde bulunanlar da toplandı. Sonra da adama:**

«— Bunu niçin yaptın?» diye sordu. Adam:

«— Sen daha iyi bilirsin, ama senden korkumdan yaptım!» diye cevap verince adamı affetti.»[35]

٥٢ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ ، عَنِ الأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « كُلُّ مَوْلُودٍ يُولَدُ عَلَى الْفِطْرَةِ . فَأَبَوَاهُ يُهَوِّدَانِهِ أَوْ يُنَصِّرَانِهِ . كَمَا تُنَاتَجُ الإِبِلُ ، مِنْ بَهِيمَةٍ جَمْعَاءَ . هَلْ تُحِسُّ فِيهَا مِنْ جَدْعَاءَ ؟ » قَالُوا : يَا رَسُولَ اللهِ . أَرَأَيْتَ الَّذِي يَمُوتُ وَهُوَ صَغِيرٌ ؟ قَالَ : « اللهُ أَعْلَمُ بِمَا كَانُوا عَامِلِينَ » .

52. Ebû Hüreyre'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **«Herkes tıpkı deve yavrusunun anasından eksiksiz doğduğu gibi İslam fıtratı üzere doğar. Sonradan ailesi onu yahudi veya hıristiyan yapar. Yeni doğan deve yavrusunda bir eksiklik görmek mümkün mü?»** Orada bulunanlar, Hz. Peygamber'e:

(35) Buharî, Tevhîd, 976/35; Müslim, Tevbe, 49/24.

«— Henüz sabi iken ölen çocuk hakkında ne buyurursunuz?» diye sordular. Peygamberimiz:

«— **Allah onların yaptıklarını en iyi bilendir!**» diye karşılık verdi.[36]

٥٣ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ ، عَنْ الأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « لا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى يَمُرَّ الرَّجُلُ بِقَبْرِ الرَّجُلِ فَيَقُولُ : يَا لَيْتَنِي مَكَانَهُ » .

53. Ebû Hüreyre'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **«İnsan birinin kabrine uğrayıp 'Keşke bu ölünün yerinde ben olsaydım' demedikçe kıyamet kopmayacak»**[37]

٥٤ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرِو بْنِ حَلْحَلَةَ الدِّيلِيِّ ، عَنْ مَعْبَدِ بْنِ كَعْبِ ابْنِ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي قَتَادَةَ بْنِ رِبْعِيٍّ ؛ أَنَّهُ كَانَ يُحَدِّثُ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ مُرَّ عَلَيْهِ بِجَنَازَةٍ ، فَقَالَ : « مُسْتَرِيحٌ وَمُسْتَرَاحٌ مِنْهُ » قَالُوا : يَا رَسُولَ اللهِ ، مَا الْمُسْتَرِيحُ وَالْمُسْتَرَاحُ مِنْهُ ؟ قَالَ : « الْعَبْدُ الْمُؤْمِنُ يَسْتَرِيحُ مِنْ نَصَبِ الدُّنْيَا وَأَذَاهَا ، إِلَى رَحْمَةِ اللهِ . وَالْعَبْدُ الْفَاجِرُ يَسْتَرِيحُ مِنْهُ الْعِبَادُ وَالْبِلاَدُ ، وَالشَّجَرُ وَالدَّوَابُّ » .

وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي النَّضْرِ مَوْلَى عُمَرَ بْنِ عُبَيْدِ اللهِ ؛ أَنَّهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لَمَّا مَاتَ عُثْمَانُ بْنُ مَظْعُونٍ ، وَمُرَّ بِجَنَازَتِهِ : « ذَهَبْتَ وَلَمْ تَلَبَّسْ مِنْهَا بِشَيْءٍ » .

54. Ebû Katade b. Rib'î şöyle anlatmıştır: Resûlullah'ın (s.a.v.) yanından bir cenaze geçiyordu:

« **Hem kurtuldu, hem de kendisinden kurtulundu.**» buyurdu. Yanındakiler:

«— Bu ne demek ya Resûlallah?» diye sorunca, Efendimiz şöyle buyurdu: **«Mü'min bir kimse ise dünyanın eza ve meşakkatinden kurtularak Allah'ın rahmetine kavuşmuştur. Günahkâr bir kimse ise, dünyada kalanlar, memleketler, ağaçlar ve hayvanlar ondan kurtulmuştur.»**[38]

Ömer b. Ubeydillah'ın azatlısı Ebû Nadr'dan: Osman b. Maz'un vefat ettiği zaman Resûlullah (s.a.v.) cenazesine katıla-

(36) Buharî, Kader, 82/3; Müslim, Kader, 46/24.
(37) Buharî, Fiten, 92/22; Müslim, Fiten, 52/53.
(38) Buharî, Rıkâk, 81/42; Müslim, Cenaiz, 11/61.

rak:

«— **Dünyada hiçbir kötülüğe bulaşmadan gittin**» buyurdu.[39]

٥٥ - وحدّثني مَالِكٌ ، عَنْ عَلْقَمَةَ بْنِ أَبِي عَلْقَمَةَ ، عَنْ أُمِّهِ ؛ أَنَّهَا قَالَتْ : سَمِعْتُ عَائِشَةَ زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ تَقُولُ : قَامَ رَسُولُ اللهِ ﷺ ذَاتَ لَيْلَةٍ ، فَلَبِسَ ثِيَابَهُ ، ثُمَّ خَرَجَ . قَالَتْ : فَأَمَرْتُ جَارِيَتِي بَرِيرَةَ تَتْبَعُهُ . فَتَبِعَتْهُ . حَتَّى جَاءَ الْبَقِيعَ ، فَوَقَفَ فِي أَدْنَاهُ ، مَا شَاءَ اللهُ أَنْ يَقِفَ . ثُمَّ انْصَرَفَ . فَسَبَقَتْهُ بَرِيرَةُ فَأَخْبَرَتْنِي . فَلَمْ أَذْكُرْ لَهُ شَيْئًا حَتَّى أَصْبَحَ . ثُمَّ ذَكَرْتُ ذَلِكَ لَهُ ، فَقَالَ : « إِنِّي بُعِثْتُ إِلَى أَهْلِ الْبَقِيعِ لأُصَلِّيَ عَلَيْهِمْ » .

55. Hz. Âişe anlatıyor: Resûlullah (s.a.v.) bir gece kalktı, elbiselerini giydi ve dışarı çıktı. Hemen cariyem Berire'ye takip etmesini söyledim. Bakî mezarlığına kadar gitmiş, oraya hayli yakın bir yerde bir süre durduktan sonra dönüp geldi. Berire ondan önce gelerek durumu bana haber verdi. Sabaha kadar kendisine birşey söylemedim. Daha sonra olanları hatırlatınca, şöyle buyurdu: **«Bakî mezarlığında medfun bulunanlara dua etmek için gönderildim.»**[40]

٥٦ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ قَالَ : أَسْرِعُوا بِجَنَائِزِكُمْ . فَإِنَّمَا هُوَ خَيْرٌ تُقَدِّمُونَهُ إِلَيْهِ . أَوْ شَرٌّ تَضَعُونَهُ عَنْ رِقَابِكُمْ .

56. Ebû Hüreyre'den: Cenazelerinizi kaldırmakta elinizi çabuk tutunuz. Eğer ölen kimse iyi biri ise bir an önce onu rahatlatmış olursunuz, kötü biri ise omuzunuzdan yükü atmış olursunuz.[41]

(39) İbn Abdilber, bu hadisi Aişe'den mevsul olarak rivayet etmiştir.

(40) Nesaî, Cenaiz, 21/103.

(41) İbn Abdilber der ki: "Ravilerin çoğu, bu şekilde mevkuf olarak rivayet etmiştir. Merfu olarak da rivayet edilir: Buharî, Cenaiz, 23/52; Müslim, Cenaiz, 11/50. Ayrıca bkz. Şeybanî, 306.

ISBN 975-473-090-3 (Tk. Nu)
ISBN 975-473-091-1 (1. Cilt)

İmam Mâlik

MUVATTA'

BEYAN YAYINLARI

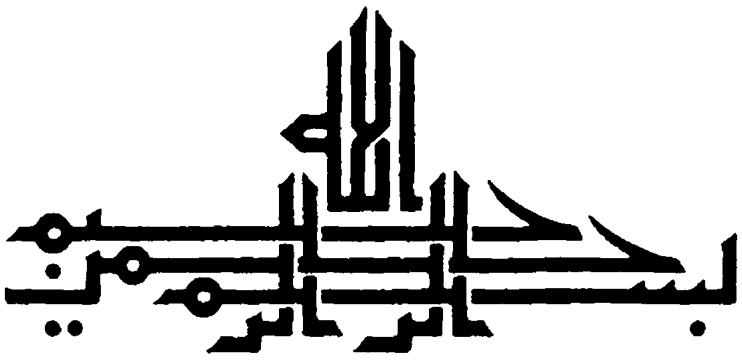

الموطأ

MUVATTA'

BEYAN YAYINLARI, 184/2

Dizgi ve Ofset Hazırlık: *Bey Ajans 512 76 97*

ISBN 975-473-090-3 (Tk.No)
ISBN 975-473-092-X (2. Cilt)

BEYAN YAYINLARI
Ankara Cad. 49/3. 34410 Cağaloğlu-İstanbul
Tel: 0.212.512 76 97 Tel-fax: 0.212. 526 50 10

MALİK B. ENES (R.A.)

MUVATTA'

②

Çevirenler:
Ahmet M. BÜYÜKÇINAR, Doç.Dr.Vecdi AKYÜZ
Ahmet ARPA, Dr. Durak PUSMAZ, Abdullah YÜCEL

Redaksiyon ve Düzenleme:
Doç.Dr. Vecdi AKYÜZ
(M.Ü.İlâhiyat Fakültesi Öğretim Üyesi)

Son Okuma
Dücane CÜNDİOĞLU

İÇİNDEKİLER

17
ZEKÂT KİTABI

1. Zekâta Tabi Mallar 17
2. Altın ve Gümüş'ün Zekâtı 19
3. Madenlerin Zekâtı 23
4. Definelerin Zekâtı 25
5. Mücevherat Külçe Altın ve Anberin Zekâtı 26
6. Yetimlerin Mallarından Zekât Vermek ve Mallarını İşletmek 28
7. Mirasın Zekâtı 30
8. Alacakların Zekâtı 31
9. Ticari Emtianın Zekâtı 34
10. Servet Stoku Yapmanın Kötülüğü 36
11. Büyük ve Küçük Baş Hayvanların Zekâtı 37
12. Sığırların Zekâtı 39
13. Ortak Karışık Malların Zekâtı 44
14. Oğlak ve Kuzuların Zekâta Tâbi Oluşu 47
15. Biriken İki Senelik Zekâtın Ödenmesi 50
16. Zekât Tahsilinde Mükellefin Zora Sokulmasının Yasaklığı 51
17. Zekâtın Tahsili ve Harcanışı 52
18. Zekâtın Tahsilinde Zor Kullanılması 53
19. Üzüm ve Hurmanın Zekâtında Tahmin 55
20. Hububat ve Zeytinin Zekâtı 58
21. Zekât Düşmeyen Ziraî Ürünler 61
22. Zekât Düşmeyen Mallar: Meyvalar, Yonca ve Sebzeler 65
23. Kölelerin Atların ve Balın Zekâtı 66
24. Ehl-i Kitab ve Mecusîlerin Vergileri (Cizyeleri) 68

25. Zimmîlerin Gümrük Vergisi (Uşûr) ... 72
26. Sadakanın Satın Ya da Geri Alınması ... 73
27. Fitre Yükümlüsü ... 74
28. Fitrenin Miktarı ... 76
29. Fitrenin Ödenme Zamanı ... 77
30. Fitre Yükümlüsü Olmayanlar ... 77

18
ORUÇ KİTABI

1. Oruca Başlarken ve Bitirirken Hilâle Göre Hareket Edilmesi ... 81
2. Şafaktan Önce Oruca Niyetlenmek ... 99
3. İftarda Acele Edilmesi ... 100
4. Ramazan Orucuna Cünüp Başlamak ... 101
5. Oruçlunun Hanımını Öpebilmesi ... 104
6. Oruçlunun Hanımını Öpmesine Müsaade Edilmeyen Haller ... 107
7. Seferde Oruç Tutulması ... 108
8. Ramazanda Sefere Çıkan veya Seferden Dönenin Hareket Tarzı ... 110
9. Ramazan Orucunu Bozmanın Keffareti ... 111
10. Oruçlunun Kan Aldırabilmesi ... 114
11. Aşure Günü Oruç Tutulması ... 115
12. Ramazan ve Kurban Bayramlarında Oruç Tutmak ... 116
13. Aralıksız Birkaç Gün Hiç İftar Etmeden Oruç Tutmak (Savm-ı Visal) ... 117
14. Hataen Adam Öldüren ve Zıhar Yapanın Keffareti ... 118
15. Oruçlu İken Hastalanmak ... 119
16. Oruç Nezri Olanın Nafile Tutabilmesi, Ölünün Yerine Oruç Tutulması ... 120
17. Orucun Kazasını veya Keffaretini Gerektiren Haller ... 122
18. Nafile Orucun Kazası ... 126
19. Bir Mazeretten Dolayı Ramazan Orucunu Tutamayanın Fidye Ödemesi ... 129
20. Orucun Kazası İle İlgili Bir Rivayet ... 131
21. Yevmi Şekte Tutulan Orucun Hükmü ... 131
22. Oruçla İlgili Muhtelif Rivayetler ... 132

19
İTİKAF KİTABI

1. İtikafın Niteliği 137
2. Oruçsuz İtikafa Girilmesi 141
3. İtikafa Giren Kimsenin Bayram Namazına Gidebilmesi
4. İtikafın Kazası 142
5. İtikafta Bulunanın Nikâhı 143
6. Kadir Gecesi 146
147

20
HAC KİTABI

1. İhrama Girmek İçin Gusledilmesi 153
2. İhramda Bulunan Kimsenin Yıkanabilmesi 154
3. İhramda Giyilebilecek Elbiseler 157
4. İhramda Boyalı Elbisenin Giyilebilmesi 158
5. İhramda Kemer Takılması 160
6. İhramlının Yüzünü Kapaması 161
7. Hac Esnasında Güzel Koku Sürünülmesi 163
8. Mikatlar (İhrama Girilen Yerler) 166
9. İhrama Girince Yapılacak İşler 168
10. İhramda Telbiye Getirirken Sesin Yükseltilmesi 171
11. İfrad Haccı 173
12. Kıran Haccı 174
13. Telbiyenin Kesilmesi 176
14. Mekke'den ve Başka Yerlerden Gelip Mekke'den İhrama Girmek 179
15. İhramlının Gönderdiği Kurbanlığa Nişan Takması 181
16. Hac Esnasında Kadının Aybaşı Olması 184
17. Hac Aylarında Umre Yapılması 185
18. Umre Telbiyesinin Bitişi 186
19. Temettu' Haccı 187
20. Temettu Haccının Yapılamıyacağı Durumlar 190
21. Umre İle İlgili Muhtelif Rivayetler 191
22. İhramda Bulunan Kimsenin Nikâhı 194
23. İhramlı Kimsenin Kan Aldırabilmesi 196

24. İhramlının Av Etinden Yemesinin Caiz Olduğu Haller. 197
25. İhramda Bulunan Kimsenin Av Etinden Yiyemediği Haller ... 202
26. Haremde Avlanabilecek Hayvanlar ... 204
27. Harem Dahilinde Avlanmanın Cezası ... 205
28. İhramlı İken Öldürülebilinen Hayvanlar ... 207
29. İhramlının Yapabileceği İşler ... 209
30. Başkasının Yerine Hacca Gidilmesi ... 211
31. Hac Esnasında Düşman Muhasarasına Uğrayanın Durumu ... 212
32. Düşman Dışında Bir Engelden Dolayı Tavaf Yapamayanın Durumu ... 214
33. Kâbenin İnşasıyla İlgili Rivayetler ... 218
34. Tavaf Esnasında Remel Yapılması ... 220
35. Tavaf Esnasında İstilam Yapılması ... 222
36. İstilam Esnasında Hacerülesvedin Öpülmesi ... 223
37. Tavaf Esnasında Her Yedi Şavttan Sonra İki Rekât Namaz Kılmak (Tavaf Namazı) ... 224
38. Sabah ve İkindi Namazlarından Sonra Tavaf Yapılması ... 226
39. Beytullah'a Veda Edilmesi ... 228
40. Tavaf İle İlgili Muhtelif Rivayetler ... 230
41. Sa'y Yapmaya Safa Tepesinden Başlanması ... 232
42. Sa'y İle İlgili Çeşitli Rivayetler ... 233
43. Arefe Günü Oruç Tutulması ... 236
44. Bayram Günleri Oruç Tutulması ... 237
45. Kâbe'ye Gönderilen Kurbanlıklar ... 238
46. Kâbe'ye Gönderilecek Kurbanlığa Yapılacak İşler ... 240
47. Kâbe'ye Gönderilecek Kurbanlığın Sakatlanması veya Kaybolması ... 242
48. İhramlı İken Hanımı İle Cinsî Münasebette Bulunanın Cezası ... 244
49. Hacca Yetişemiyenlerin Yapacağı İşler ... 247
50. Minadan Dönmeden Karısı İle Cinsi Münasebette Bulunmanın Cezası ... 249
51. Kâbe'ye Gönderilecek Kurbanlığın En Kolaya Geleni 251
52. Kâbe'ye Gönderilecek Kurbanlıkla İlgili Çeşitli Rivayetler ... 253
53. Arefe ve Müzdelife'de Vakfenin Yapılışı ... 256

54. Binek Üzerinde ve Temiz Olmadan Vakfe Yapılabilmesi ... 258
55. Haccı Kaçıran Kimsenin Vakfe Yapması ... 259
56. Kadın ve Çocuklara Öncelik Tanınması ... 260
57. Arafattan Müzdelifeye Dönüş ... 262
58. Hacda Kurban Kesilmesiyle İlgili Rivayetler ... 263
59. Kurban Kesimi ... 265
60. Hacda Tıraş Olma ... 266
61. Hacda Saç Kısaltmak ... 268
62. Hacda Saçları Keçelendirmek ... 270
63. Beytullah'ta Namazın Kılınışı, Arafatta Hutbenin Uzunluğu ... 271
64. Zilhiccenin Sekizinci Günü Mina'da Vakit Namazlarının, Mina ve Arafat'ta Cuma Namazının Kılınışı ... 273
65. Müzdelife'de Namazın Kılınışı ... 274
66. Mina'da Namazın Kılınışı ... 276
67. Mekke ve Mina'da İkamet Edenlerin Namazları ... 278
68. Teşrik Günleri (Bayram) Tekbirleri ... 278
69. Muarres ve Muhassab Denilen Yerlerde Namazın Kılınışı ... 280
70. Gece Mina'daki Vazifeleri İfa Ettikten Sonra Mekke'de Gecelemek ... 281
71. Cemrelerin Taşlanışı ... 282
72. Cemreleri Taşlama Hususundaki Ruhsatlar ... 284
73. Hacdan Dönüş ... 286
74. Hayızlı Kadının Mekke'ye Girişi ... 287
75. Aybaşı Olan Bir Kadının Ziyaret Tavafını Yapışı ... 289
76. Hacda Kuş ve Diğer Yaban Hayvanlarını Vuranların Ödeyeceği Fidye ... 292
77. İhramlı İken Çekirge Öldürenin Cezası ... 295
78. Kurban Kesmeden Tıraş Olanın Ödeyeceği Fidye ... 296
79. Haccın Bir Menasikini Unutanın Yapacağı İşler ... 299
80. Fidye İle İlgili Çeşitli Rivayetler ... 300
81. Hacla İlgili Çeşitli Rivayetler ... 303
82. Yanında Yakın Akrabası Olmayan Kadının Hacca Gidebilmesi ... 309
83. Temettu Orucunun Zamanı ... 310

21
CİHAD KİTABI

1. Cihada Teşvik 313
2. Düşman Ülkesine Kur'an-ı Kerimle Yolculuk Yapmanın Yasaklığı 316
3. Savaşta Kadın ve Çocukları Öldürmenin Yasaklığı 317
4. Verilen Güvenceye Uymak 320
5. Allah Yolunda Bir Şey Verenin Yapacağı İş 321
6. Savaş Ganimetleriyle İlgili Çeşitli Rivayetler 322
7. Elde Edilen Ganimetten Beşte Bir Alınması 323
8. Elde Edilen Ganimet Beşte Birlere Taksim Edilmeden Önce Yenebilirmesi 324
9. Düşmanın Eline Geçen Bir Malı Müslümanların Tekrar Ganimet Olarak Elde Edince Sahibine İadesi 325
10. Savaş Sırasında Öldürdüğü Düşmanın Üzerinden Çıkanların Ganimet Olarak Alınabilmesi (Seleb) 328
11. Askerlere Dağıtılan Ganimetin Elde Edilen Toplam Ganimetin Beşte Birinden Verilmesi 331
12. Savaşta Atlara da Ganimetten Pay Dağıtılması 332
13. Ganimete İhanet Edilmesi 334
14. Allah Yolunda Şehid Olmanın Fazileti 338
15. Şehitliğin İstenmesi 342
16. Şehitlerin Yıkanması 343
17. Allah Yolunda Yapıldığı Halde Hoş Karşılanmıyan Davranış 344
18. Cihada Teşvik 345
19. At Yarışları ve Savaş Harcamalarına Katkı 349
20. Müslüman Olan Zimmilerin Topraklarının Durumu 352
21. Mecburiyet Halinde Birkaç Kişinin Aynı Kabre Defnedilmesi; Rasûlullah'ın Vefatından Sonra Onun Va'dine Riayet 353

22
ADAKLAR VE YEMİNLER KİTABI

1. Yürümeyi Adamanın Gereği 357
2. Beytullah'a Kadar Yürümeyi Adamak 359

3. Kâbe'ye Kadar Yürümeye Yemin Etmek 362
4. Allah'a İsyan Olan Hususlarda Adağın Caiz Olmayışı 363
5. Yemin-i Lağv 366
6. Kefareti Gerektirmeyen Yeminler 367
7. Kefareti Gerektiren Yeminler 368
8. Yemin Keffaretinin Ödenişi 370
9. Yeminle İlgili Muhtelif Rivayetler 372

23
KURBANLAR KİTABI

1. Kurban Edilmesi Yasak Olan Hayvanlar 377
2. Kurbanların Seçiminde Müstehab Olan Hususlar 378
3. İmam Bayram Namazından Dönmeden Kurban Kesilmemesi 379
4. Kurban Etlerinin Saklanması ve Korunması 380
5. Kurbanda Ortaklık, Sığır ve Deve Kurbanında Ortakların Sayısı 382
6. Anasının Karnındaki Çocuk Adına Kurban Kesilmesi, Kurban Bayramı Günleri 384

24
HAYVAN KESME KİTABI

1. Hayvan Boğazlanırken Besmele Çekilmesi 387
2. Mecburiyet Halinde Hayvan Boğazlama Şekilleri 388
3. Hayvan Keserken Yapılması Mekruh Olan Şeyler 389
4. Kesilen Hayvanın Karnından Çıkan Yavrunun da Kesilmesi 390

25
AV KİTABI

1. Sopa ve Taşla Vurulan Avın Yenmesi 393
2. Eğitilmiş Hayvanlarla Av Yapılması 395
3. Deniz Avıyla İlgili Rivayetler 398
4. Yırtıcı Hayvanlardan Köpek Dişleri Olanların Etini Yeme Yasağı 400
5. Binek Hayvanlarını Yemenin Mekruhluğu 401

6. Murdar Olarak Ölen Hayvanların Derisini Kullanmak... 402
7. Ölmüş Hayvan Eti Yemek Mecburiyetinde Kalınması..... 403

26
AKİKA KİTABI

1. Akika Kurbanıyla İlgili Rivayetler..... 407
2. Akikada Yapılan İşler..... 408

27
FERAİZ (MİRAS) KİTABI

1. Çocukların Mirastaki Payları..... 411
2. Kocaya Karısından, Kadına Kocasından Düşen Miras 414
3. Anne ve Babaya Çocuklarından Düşen Miras..... 415
4. Ana Bir Kardeşlerin Mirastaki Payları..... 417
5. Ana - Baba Bir Erkek Kardeşlerin Mirastaki Payları 418
6. Baba Bir Kardeşlerin Mirastaki Payları..... 420
7. Dedenin Mirastaki Payı..... 422
8. Ninenin Mirastaki Payı..... 426
9. Kelalenin Bıraktığı Mirasın Paylaştırılması..... 429
10. Halanın Mirası ve Mirastaki Payı..... 432
11. Mirasta Öncelik Hakkı Doğuran Sebepler..... 433
12. Mirastan Pay Alamayanlar..... 435
13. Farklı Dinlerde Olanların Mirasları..... 436
14. Öldürme ve Başka Sebeplerle Durumu Belli Olmayanlar..... 438
15. Ana Ve Babası Mülâane Yoluyla Boşanmış Çocuk ile Zinadan Doğma Çocuğun Mirası..... 440

İndeks..... 441

(١٧) كتـاب الـزكـاة

17

ZEKÂT KİTABI

1. ZEKATA TABİ MALLAR

١ - **حدّثني** عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ يَحْيَى الْمَازِنِيِّ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّهُ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ يَقُولُ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : « لَيْسَ فِيمَا دُونَ خَمْسِ ذَوْدٍ صَدَقَةٌ . وَلَيْسَ فِيمَا دُونَ خَمْسِ أَوَاقٍ صَدَقَةٌ . وَلَيْسَ فِيمَا دُونَ خَمْسَةِ أَوْسُقٍ صَدَقَةٌ » .

1. Ebû Said el-Hudrî'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: «**Beşten az deveye zekât düşmez, iki yüz dirhem** (595 gr.) **tutmayan gümüşe zekât düşmez, üç yüz sa'dan** (bir sa 2.176 gr'dır) **daha az olan tahıla öşür düşmez.**»[1]

٢ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ أَبِي صَعْصَعَةَ الأَنْصَارِيِّ ، ثُمَّ الْمَازِنِيِّ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « لَيْسَ فِيمَا دُونَ خَمْسَةِ أَوْسُقٍ مِنَ التَّمْرِ صَدَقَةٌ . وَلَيْسَ فِيمَا دُونَ خَمْسِ أَوَاقٍ مِنَ الْوَرِقِ صَدَقَةٌ . وَلَيْسَ فِيمَا دُونَ خَمْسِ ذَوْدٍ مِنَ الإِبِلِ صَدَقَةٌ » .

2. Ebû Said el-Hudrî naklediyor: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: «**Üç yüz sa'dan az hurmanın öşrü yoktur, iki yüz dirheme ulaşmayan gümüşe zekât düşmez, beşten deveden az sayıdaki deveye zekât düşmez.**»[2]

٣ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ كَتَبَ إِلَى عَامِلِهِ عَلَى دِمَشْقَ فِي الصَّدَقَةِ : إِنَّمَا الصَّدَقَةُ فِي الْحَرْثِ ، وَالْعَيْنِ ، وَالْمَاشِيَةِ .

قَالَ مَالِكٌ : وَلا تَكُونُ الصَّدَقَةُ إِلا فِي ثَلاثَةِ أَشْيَاءَ : فِي الْحَرْثِ ، وَالْعَيْنِ ، وَالْمَاشِيَةِ .

(1) Buharî, Zekât, 24/32; Müslim, Zekât, 12/1.
(2) Buharî, Zekât, 24/42. Ayrıca bkz. Şeybanî, 325.
Ebu Hanife'ye göre, öşre tâbi ürünlerde nisap şartı aranmaz, ürün az olsun çok olsun zekât ödenir.

3. İmam Malik'den: *Duyduğuma göre Ömer b. Abdülaziz Dimaşk'taki valisine zekâtla ilgili olarak şu fermanı göndermiştir. «Zekât, ziraat ürününden, paradan ve hayvandan (deve, sığır, davar) alınır.»*

Bu konuda İmam Malik şöyle der: *Zekât üç türlü şeyden alınır: Ziraat ürünü, para ve hayvanlardan (deve, sığır, davar).*

2. ALTIN VE GÜMÜŞÜN ZEKATI

٤ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عُقْبَةَ مَوْلَىٰ الزُّبَيْرِ ؛ أَنَّهُ سَأَلَ الْقَاسِمَ بْنَ مُحَمَّدٍ عَنْ مُكَاتَبٍ لَهُ قَاطَعَهُ بِمَالٍ عَظِيمٍ . هَلْ عَلَيْهِ فِيهِ زَكَاةٌ ؟ فَقَالَ الْقَاسِمُ : إِنَّ أَبَا بَكْرٍ الصِّدِّيقَ لَمْ يَكُنْ يَأْخُذُ مِنْ مَالٍ ، زَكَاةً . حَتَّى يَحُولَ عَلَيْهِ الْحَوْلُ .

قَالَ الْقَاسِمُ بْنُ مُحَمَّدٍ : وَكَانَ أَبُو بَكْرٍ إِذَا أَعْطَى النَّاسَ أَعْطِيَاتِهِمْ . يَسْأَلُ الرَّجُلَ ، هَلْ عِنْدَكَ مِنْ مَالٍ وَجَبَتْ عَلَيْكَ فِيهِ الزَّكَاةُ ؟ فَإِذَا قَالَ : نَعَمْ . أَخَذَ مِنْ عَطَائِهِ زَكَاةَ ذٰلِكَ الْمَالَ . وَإِنْ قَالَ : لا . أَسْلَمَ إِلَيْهِ عَطَاءَهُ ، وَلَمْ يَأْخُذْ مِنْهُ شَيْئًا .

4. Zübeyr'in azatlısı Muhammed b. Ukbe'den: Kasım b. Muhammed'e, büyük bir mal karşılığında serbest bırakılma akti yaptığım kölemin karşılığı aldığım maldan bana zekât düşüp düşmeyeceğini sordum. Kasım şu cevabı verdi: Hz. Ebû Bekr, üzerinden bir sene geçmeden bir maldan zekât almazdı.

Kasım b. Muhammed anlatıyor: Ebû Bekr aylığını alan herkese:« Zekât düşen malın var mı?» diye sorar, eğer, «evet» cevabını alırsa aylığından zekâtı keser, «hayır» cevabını alırsa hiç bir şey almadan aylığının tamamını kendisine öderdi.[3]

٥ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عُمَرَ بْنِ حُسَيْنٍ ، عَنْ عَائِشَةَ بِنْتَ قُدَامَةَ ، عَنْ أَبِيهَا ؛ أَنَّهُ قَالَ : كُنْتُ ، إِذَا جِئْتُ عُثْمَانَ بْنَ عَفَّانَ أَقْبِضُ عَطَائِي ، سَأَلَنِي : هَلْ عِنْدَكَ مِنْ مَالٍ وَجَبَتْ عَلَيْكَ فِيهِ الزَّكَاةُ ؟ قَالَ ، فَإِنْ قُلْتُ : نَعَمْ . أَخَذَ مِنْ عَطَائِي زَكَاةَ ذٰلِكَ الْمَالِ . وَإِنْ قُلْتُ : لا . دَفَعَ إِلَيَّ عَطَائِي .

5. Kudame'nin kızı Aişe babasından naklediyor. Osman b. Affan'a aylığımı almaya gittiğim zaman: «Zekât farz olmuş malın var mı?» diye sorardı. Şayet «evet» dersem zekâtın tutarını aylığımdan keser, «hayır!» dersem aylığımı kesintisiz verirdi.[4]

(3) Şeybanî, 327.
(4) Malik, Mevkûf olarak rivayet eder. Dârakutnî derki: "Doğrusu Muvatta'daki gibi, Mevkûf oluşudur. Ayrıca bkz. Şeybanî, 328.

٦ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ يَقُولُ : لا تَجِبُ فِي مَالٍ زَكَاةٌ حَتَّى يَحُولَ عَلَيْهِ الْحَوْلُ .

6. Abdullah b. Ömer'den: Üzerinden bir sene geçmedikçe bir mala zekât düşmez.[5]

٧ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ : أَوَّلُ مَنْ أَخَذَ مِنَ الأَعْطِيَةِ الزَّكَاةَ ، مُعَاوِيَةُ بْنُ أَبِي سُفْيَانَ .

قَالَ مَالِكٌ : السُّنَّةُ الَّتِي لا اخْتِلافَ فِيهَا عِنْدَنَا ، أَنَّ الزَّكَاةَ تَجِبُ فِي عِشْرِينَ دِينَارًا عَيْنًا . كَمَا تَجِبُ فِي مَائَتَيْ دِرْهَمٍ .

قَالَ مَالِكٌ : لَيْسَ فِي عِشْرِينَ دِينَارًا ، نَاقِصَةً بَيِّنَةَ النُّقْصَانِ ، زَكَاةٌ . فَإِنْ زَادَتْ حَتَّى تَبْلُغَ بِزِيَادَتِهَا عِشْرِينَ دِينَارًا ، وَازِنَةً ، فَفِيهَا الزَّكَاةُ . وَلَيْسَ فِيمَا دُونَ عِشْرِينَ دِينَارًا عَيْنًا ، الزَّكَاةُ . وَلَيْسَ فِي مَائَتَيْ دِرْهَمٍ نَاقِصَةً بَيِّنَةَ النُّقْصَانِ ، زَكَاةٌ . فَإِنْ زَادَتْ حَتَّى تَبْلُغَ بِزِيَادَتِهَا مَائَتَيْ دِرْهَمٍ وَافِيَةً ، فَفِيهَا الزَّكَاةُ . فَإِنْ كَانَتْ تَجُوزُ بِجَوَازِ الْوَازِنَةِ ، رَأَيْتُ فِيهَا الزَّكَاةَ . دَنَانِيرَ كَانَتْ أَوْ دَرَاهِمَ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِي رَجُلٍ ، كَانَتْ عِنْدَهُ سِتُّونَ وَمِائَةُ دِرْهَمٍ وَازِنَةٌ ، وَصَرْفُ الدَّرَاهِمِ بِبَلَدِهِ ثَمَانِيَةُ دَرَاهِمَ بِدِينَارٍ : أَنَّهَا لا تَجِبُ فِيهَا الزَّكَاةُ . وَإِنَّمَا تَجِبُ الزَّكَاةُ فِي عِشْرِينَ دِينَارًا عَيْنًا . أَوْ مَائَتَيْ دِرْهَمٍ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِي رَجُلٍ كَانَتْ لَهُ خَمْسَةُ دَنَانِيرَ مِنْ فَائِدَةٍ ، أَوْ غَيْرِهَا فَتَجَرَ فِيهَا . فَلَمْ يَأْتِ الْحَوْلُ حَتَّى بَلَغَتْ مَا تَجِبُ فِيهِ الزَّكَاةُ : أَنَّهُ يُزَكِّيهَا . وَإِنْ لَمْ تَتِمَّ إِلا قَبْلَ أَنْ يَحُولَ عَلَيْهَا الْحَوْلُ بِيَوْمٍ وَاحِدٍ ، أَوْ بَعْدَ مَا يَحُولُ عَلَيْهَا الْحَوْلُ بِيَوْمٍ وَاحِدٍ . ثُمَّ لا زَكَاةَ فِيهَا حَتَّى يَحُولَ عَلَيْهَا الْحَوْلُ ، مِنْ يَوْمِ زُكِّيَتْ .

وَقَالَ مَالِكٌ ، فِي رَجُلٍ كَانَتْ لَهُ عَشَرَةُ دَنَانِيرَ فَتَجَرَ فِيهَا فَحَالَ عَلَيْهَا الْحَوْلُ ، وَقَدْ بَلَغَتْ عِشْرِينَ دِينَارًا : أَنَّهُ يُزَكِّيهَا مَكَانَهَا . وَلا يَنْتَظِرُ بِهَا أَنْ يَحُولَ عَلَيْهَا الْحَوْلُ ، مِنْ يَوْمَ بَلَغَتْ مَا تَجِبُ فِيهِ الزَّكَاةُ . لأَنَّ الْحَوْلَ قَدْ حَالَ عَلَيْهَا ، وَهِيَ عِنْدَهُ عِشْرُونَ . ثُمَّ لا زَكَاةَ فِيهَا حَتَّى يَحُولَ عَلَيْهَا الْحَوْلُ ، مِنْ يَوْمِ زُكِّيَتْ .

(5) Şeybanî, 326.

قَالَ مَالِكٌ ، الأَمْرُ الْمُجْتَمَعُ عَلَيْهِ عِنْدَنَا فِي إِجَارَةِ الْعَبِيدِ وَخَرَاجِهِمْ ، وَكِرَاءِ الْمَسَاكِنِ ، وَكِتَابَةِ الْمُكَاتَبِ : أَنَّهُ لا تَجِبُ فِي شَيْءٍ مِنْ ذَلِكَ ، الزَّكَاةُ . قَلَّ ذَلِكَ أَوْ كَثُرَ . حَتَّى يَحُولَ عَلَيْهِ الْحَوْلُ . مِنْ يَوْمِ يَقْبِضُهُ صَاحِبُهُ .

وَقَالَ مَالِكٌ ، فِي الذَّهَبِ وَالْوَرِقِ يَكُونُ بَيْنَ الشُّرَكَاءِ : إِنَّ مَنْ بَلَغَتْ حِصَّتُهُ مِنْهُمْ عِشْرِينَ دِينَارًا عَيْنًا . أَوْ مَائَتَيْ دِرْهَمٍ . فَعَلَيْهِ فِيهَا الزَّكَاةُ . وَمَنْ نَقَصَتْ حِصَّتُهُ عَمَّا تَجِبُ فِيهِ الزَّكَاةُ ، فَلا زَكَاةَ عَلَيْهِ . وَإِنْ بَلَغَتْ حِصَصُهُمْ جَمِيعًا ، مَا تَجِبُ فِيهِ الزَّكَاةُ ، وَكَانَ بَعْضُهُمْ فِي ذَلِكَ أَفْضَلَ نَصِيبًا مِنْ بَعْضٍ ، أُخِذَ مِنْ كُلِّ إِنْسَانٍ مِنْهُمْ بِقَدْرِ حِصَّتِهِ . إِذَا كَانَ فِي حِصَّةِ كُلِّ إِنْسَانٍ مِنْهُمْ مَا تَجِبُ فِيهِ الزَّكَاةُ . وَذَلِكَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « لَيْسَ فِيمَا دُونَ خَمْسِ أَوَاقٍ مِنَ الْوَرِقِ صَدَقَةٌ » .

قَالَ مَالِكٌ : وَهَذَا أَحَبُّ مَا سَمِعْتُ إِلَيَّ فِي ذَلِكَ .

قَالَ مَالِكٌ : وَإِذَا كَانَتْ لِرَجُلٍ ذَهَبٌ أَوْ وَرِقٌ مُتَفَرِّقَةٌ بِأَيْدِي أُنَاسٍ شَتَّى ، فَإِنَّهُ يَنْبَغِي لَهُ أَنْ يُحْصِيَهَا جَمِيعًا . ثُمَّ يُخْرِجَ مَا وَجَبَ عَلَيْهِ مِنْ زَكَاتِهَا كُلِّهَا .

قَالَ مَالِكٌ : وَمَنْ أَفَادَ ذَهَبًا أَوْ وَرِقًا ، إِنَّهُ لا زَكَاةَ عَلَيْهِ فِيهَا حَتَّى يَحُولَ عَلَيْهَا الْحَوْلُ . مِنْ يَوْمِ أَفَادَهَا .

7. İbn Şihab'dan: Aylıktan ilk defa zekât alan Muaviye b. Ebî Süfyan'dır.

İmam Malik'den: *Biz Medine'liler arasında ittifakla kabul edilip uygulanan geleneğe göre yirmi dinar* (85 gr.) *altınla iki yüz dirhem* (595 gr.) *gümüşe zekât farz olur.*

İmam Malik'ten: *Ağırlıkça eksik fakat sayıca yirmiyi tamamlayan altına zekât düşmez. Sayıyı doldurmayan fakat ağırlıkça yirmi dinarı tamamlayan altına zekât düşer. Yirmi dinardan az olan altına zekât düşmez. Ağırlıkça iki yüz dirhemden aşağı olan gümüşe zekât düşmez. Ağırlıkça iki yüz dirhemden fazla olan gümüşe zekât düşer, Ağırlıkça ikiyüz dirhem değerini geçince dinar olsun, dirhem olsun zekât düşer.*

İmam Malik şöyle der: *Yüz altmış dirhemi olan bir adamın kendi memleketinde sekiz dirhem bir dinar sayılsa bu durumdaki adama zekât düşmez. Çünkü zekât düşmesi için elindeki paranın ya yirmi dinar altın ya da iki yüz dirhem gümüş değerinde olması lâzımdır.*

İmam Malik der ki: *Beş dinarı olan bir adam bunu çalıştırsa, henüz üzerinden bir sene geçmeden bu para zekât nisabına baliğ olsa, adama zekât düşer. Şayet elindeki bu mal üzerinden bir senenin geçmesine bir gün kalsa veya bir yılı bir gün geçse sene tamamlanır tamamlanmaz zekâtını verir. İkinci senenin zekâtını da birinci yıl verdiği tarihden itibaren tam bir yıl sonra verir.*

İmam Malik şöyle der: *On dinarı olan bir adam bununla ticaret yapsa bir yıl sonra bu para yirmi dinara çıksa bunun zekâtını vermesi icap eder, nisaba ulaştıktan sonra ayrıca bir yıl beklemesi gerekmez. Çünkü zekâta (nisab) ulaşmayan parası tam bir yıl sonra zekâta baliğ olmuştur, yani üzerinden bir sene geçmiştir. İkinci yılın zekâtını birinci yılın zekâtını verdikten bir sene sonra verir.*

İmam Malik der ki: *Biz Medine'lilerin ittifakına göre az olsun çok olsun sahibinin eline geçtikten bir yıl sonraya kadar kölelerin kazançlarından, onların ücretlerinden, meskenlerin kiralarından ve mükâteple*[6] *yapılan akit bedellerinden zekât ödenmez.*

İmam Malik'ten: *Ortak altın ve gümüşleri olan kimselerden birinin hissesi yirmi dinar altın veya iki yüz dirhem gümüş değerinde olursa buna zekât düşer. Hissesi zekâta (nisaba) baliğ olmayan zekât vermez.*

Ortakların hisseleri zekâta baliğ olur, fakat herkesin hissesi farklı ise bu takdirde her bir ortağın hissesi tesbit edilir, ona göre zekât alınır. Çünkü Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **«İki yüz dirhem gümüş değerinden daha aşağı olan mala zekât düşmez.»**

İmam Malik, *yukarıda zikredilen meseleler konusunda duyduğu en güzel hükmün bu olduğunu söylemiştir.*

Başka başka kimselerde alacağı olan biri hakkında İmam Malik şöyle der: *Başka başka kimselerde altın veya gümüş cinsinden alacağı olan kimseye, bunların tutarını toplayıp tamamının zekâtını vermelidir.*

İmam Malik'ten: *Altın veya gümüş cinsinden servete sahip olan bir kimse bu serveti kazandığı günden itibaren bir yıl geçmedikçe zekâtını vermesi icap etmez.*

(6) Mükâtep: Efendisiyle belli bir bedeli belli bir süre içinde ödemek şartıyla azad sözleşmesi yapan köledir.

3. MADENLERİN ZEKÂTI

٨ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ رَبِيعَةَ بْنِ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ، عَنْ غَيْرِ وَاحِدٍ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَطَعَ لِبِلاَلِ بْنِ الْحَارِثِ الْمُزَنِيِّ مَعَادِنَ الْقَبَلِيَّةِ . وَهِيَ مِنْ نَاحِيَةِ الْفَرْعِ . فَتِلْكَ الْمَعَادِنُ لا يُؤخَذُ مِنْهَا ، إِلَى الْيَوْمِ ، إلا الزَّكَاةُ .

قَالَ مَالِكٌ : أَرَى ، وَاللهُ أَعْلَمُ ، أَنْ لا يُؤْخَذَ مِنَ الْمَعَادِنِ مِمَّا يَخْرُجُ مِنْهَا شَيءٌ ، حَتَّى يَبْلُغَ مَا يَخْرُجُ مِنْهَا قَدْرَ عِشْرِينَ دِينَارًا عَيْنًا ، أَوْ مِائَتَيْ دِرْهَمٍ . فَإِذَا بَلَغَ ذٰلِكَ ، فَفِيهِ الزَّكَاةُ مَكَانَهُ . وَمَا زَادَ عَلَى ذٰلِكَ ، أُخِذَ بِحِسَابِ ذٰلِكَ ، مَا دَامَ فِي الْمَعْدِنِ نَيْلٌ . فَإِذَا انْقَطَعَ عِرْقُهُ ، ثُمَّ جَاءَ بَعْدَ ذٰلِكَ نَيْلٌ ، فَهُوَ مِثْلُ الأَوَّلِ يُبْتَدَأُ فِيهِ الزَّكَاةُ . كَمَا ابْتُدِئَتْ فِي الأَوَّلِ .

قَالَ مَالِكٌ : وَالْمَعْدِنُ بِمَنْزِلَةِ الزَّرْعِ . يُؤْخَذُ مِنْهُ مِثْلُ مَا يُؤْخَذُ مِنَ الزَّرْعِ . يُؤْخَذُ مِنْهُ إِذَا خَرَجَ مِنَ الْمَعْدِنِ مِنْ يَوْمِهِ ذٰلِكَ . وَلا يُنْتَظَرُ بِهِ الْحَوْلُ . كَمَا يُؤْخَذُ مِنَ الزَّرْعِ ، إِذَا حُصِدَ ، الْعُشْرُ . وَلا يُنْتَظَرُ أَنْ يَحُولَ عَلَيْهِ الْحَوْلُ .

8. Rabia b. Ebî Abdurrahman bazılarından şöyle duyduğunu naklediyor: Resûlullah (s.a.v.), Nahle ile Medine arasındaki Fur' civarında bulunan ve Medine'ye beş günlük bir mesafede olan Kabeliyye madenlerinin işletme hakkını Bilâl b. Haris el-Müzeni'ye vermişti. O gün bugün hâlâ bu madenlerden zekâttan başka bir şey alınmaz.[7]

İmam Malik madenlerin zekâtıyla ilgili olarak şöyle der: *Allah daha iyi bilir ama bana göre çıkarılan madenlerin değeri yirmi dinar altına veya iki yüz dirhem gümüş miktarına erişmedikçe bunlara zekât düşmez. Bu miktara ulaşınca zekât alınır. Çıkarılan maden miktarı arttıkça ve maden de çıkmaya devam ettikçe zekâtı hesaplanarak alınmaya devam edilir. Şayet maden bir ara kesilir; çıkmaz olur da sonra tekrar çıkmaya devam ederse, ilk defa çıkarmaya başlanıyormuş gibi zekâtı hesap edilir.*

(7) Hanefi Mezhebine göre, madenlerden yüzde yirmi (humus) zekât ödenir.

İmam Malik'ten: *Madenler de ziraat ürünleri gibidir; elde edilen malın bizzat kendisi zekât olarak alınır, ziraattan elde edilen mahsulde olduğu gibi madenlerde de çıkarılan malın üzerinden bir sene geçmesi beklenmez.*[8]

(8) Şeybanî, 339.

4. DEFİNELERİN ZEKÂTI

٩ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهابٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ ؛ وَعَنْ أَبِي سَلَمَةَ ابْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « فِي الرِّكَازِ الْخُمُسُ » .

قَالَ مالِكٌ : الأَمْرُ الَّذِي لا اخْتِلافَ فِيهِ عِنْدَنَا . وَالَّذِي سَمِعْتُ أَهْلَ الْعِلْمِ يَقُولُونَ : إِنَّ الرِّكَازَ إِنَّمَا هُوَ دِفْنٌ يُوجَدُ مِنْ دِفْنِ الْجَاهِلِيَّةِ . مَا لَمْ يُطْلَبْ بِمَالٍ ، وَلَمْ يُتَكَلَّفْ فِيهِ نَفَقَةٌ ، وَلا كَبِيرُ عَمَلٍ ، وَلا مَؤُونَةٍ . فَأَمَّا مَا طُلِبَ بِمَالٍ ، وَتُكُلِّفَ فِيهِ كَبِيرُ عَمَلٍ ، فَأُصِيبَ مَرَّةً ، وَأُخْطِئَ مَرَّةً ، فَلَيْسَ بِرِكَازٍ .

9. Ebû Hüreyre'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **«Definelerin zekâtı beşte birdir.»**

İmam Malik bu konuda şöyle der: *Biz Medine'lilerin ittifakına ve âlimlerden duyduğuma göre define, eski kavimlerin gömüp bıraktığı ve bizim tesadüfen bulduğumuz maldır. Define bulmak için bir külfete girilmez, bu büyük bir çalışma ve araç gereç de istemez. Şayet bir sermaye gerektirir, insana büyük bir külfet yükler ve buna rağmen bazen bulunur, bazen bulunmayarak emek boşa giderse bu artık define olmaktan çıkar.*

5. MÜCEVHERAT, KÜLÇE ALTIN VE ANBERİN ZEKÂTI

١٠ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ الْقَاسِمِ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّ عَائِشَةَ زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ كَانَتْ تَلِي بَنَاتَ أَخِيهَا يَتَامَى فِي حَجْرِهَا . لَهُنَّ الْحَلْيُ . فَلاَ تُخْرِجُ مِنْ حَلْيِهِنَّ الزَّكَاةَ .

10. Abdurrahman b. Kasım babasından naklediyor: Resûlullah'ın (s.a.v.) hanımı Hz. Aişe, kardeşinin yetim kızlarına evinde bakardı. Kızların süs için mücevherleri vardı, Hz. Aişe bunların zekâtını vermezdi.[9]

١١ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ يُحَلِّي بَنَاتَهُ وَجَوَارِيَهُ الذَّهَبَ . ثُمَّ لا يُخْرِجُ مِنْ حَلْيِهِنَّ الزَّكَاةَ .

قَالَ مَالِكٌ : مَنْ كَانَ عِنْدَهُ تِبْرٌ ، أَوْ حَلْيٌ مِنْ ذَهَبٍ أَوْ فِضَّةٍ . لا يُنْتَفَعُ بِهِ لِلُبْسٍ . فَإِنَّ عَلَيْهِ فِيهِ الزَّكَاةَ فِي كُلِّ عَامٍ . يُوزَنُ فَيُؤْخَذُ رُبُعُ عُشْرِهِ . إِلا أَنْ يَنْقُصَ مِنْ وَزْنِ عِشْرِينَ دِينَارًا عَيْنًا ، أَوْ مِائَتَيْ دِرْهَمٍ . فَإِنْ نَقَصَ مِنْ ذٰلِكَ ، فَلَيْسَ فِيهِ زَكَاةٌ . وَإِنَّمَا تَكُونُ فِيهِ الزَّكَاةُ إِذَا كَانَ إِنَّمَا يُمْسِكُهُ لِغَيْرِ اللُّبْسِ . فَأَمَّا التِّبْرُ وَالْحَلْيُ الْمَكْسُورُ ، الَّذِي يُرِيدُ أَهْلُهُ إِصْلاَحَهُ وَلُبْسَهُ . فَإِنَّمَا هُوَ بِمَنْزِلَةِ الْمَتَاعِ الَّذِي يَكُونُ عِنْدَ أَهْلِهِ . فَلَيْسَ عَلَى أَهْلِهِ فِيهِ زَكَاةٌ .

قَالَ مَالِكٌ : لَيْسَ فِي اللُّؤْلُؤِ ، وَلا فِي الْمِسْكِ ، وَلا الْعَنْبَرِ ، زَكَاةٌ .

11. Nafi' naklediyor: Abdullah b. Ömer, kızlarına ve cariyelerine altın takılar takar, bunların zekâtlarını vermezdi.

Süs eşyasının zekâtıyla ilgili olarak İmam Malik şöyle der: *Külçe altını, altın veya gümüş cinsinden mücevheri olan kimse eğer bunları kullanmıyorsa her sene kırkta bir üzerinden zekâtını verir. Zekât için nisap miktarı olan yirmi dinar altın veya iki yüz dirhem gümüş değerinden aşağı inince ye kadar zekâtını vermeye*

(9) Şeybanî, 329
Ebu Hanife'ye göre, sadece altın ve gümüş zinet eşyası için zekât ödenir, yetimler ise bu mallar için zekât ödemezler.

devam eder, bu miktardan azalınca zekâttan düşer. Takmak için değil de bulundurmak için aldığı süs eşyasının da zekâtını vermek icap eder. Sahibinin kullanacağı, ancak tamire ihtiyacından dolayı bekletilen külçe altın ve süs eşyalarına, kullanılan süs eşyaları gibi zekât düşmez.

İmam Malik'ten: *İnci, misk ve anber gibi zinet eşyasının tamamı zekâttan muaftır.*[10]

(10) Şeybanî, 330.

6. YETİMLERİN MALLARINDAN ZEKÂT VERMEK VE MALLARINI İŞLETMEK

١٢ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ قَالَ : اتَّجِرُوا فِي أَمْوَالِ الْيَتَامَى ، لا تَأْكُلُهَا الزَّكَاةُ .

12. Ömer b. Hattab'dan: Yetimlerin mallarıyla ticaret yapın ki zekât onları yiyip bitirmesin.

١٣ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ الْقَاسِمِ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّهُ قَالَ : كَانَتْ عَائِشَةُ تَلِينِي ، وَأَخًا لِي ، يَتِيمَيْنِ فِي حَجْرِهَا . فَكَانَتْ تُخْرِجُ مِنْ أَمْوَالِنَا الزَّكَاةَ .

13. Abdurrahman b. Kasım babasından naklediyor: Hz. Aişe, ben ve kardeşimi iki yetim olarak odasında barındırıyor ve mallarımızın da zekâtlarını veriyordu.

١٤ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ عَائِشَةَ زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ كَانَتْ تُعْطِي أَمْوَالَ الْيَتَامَى الَّذِينَ فِي حَجْرِهَا ، مَنْ يَتَّجِرُ لَهُمْ فِيهَا .

14. İmam Malik'den: *Duyduğuma göre Resûlullah'ın (s.a.v.) hanımı Hz. Aişe evinde baktığı yetimlerin mallarını onlar adına işleteceklere verirmiş.*

١٥ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَىٰ بْنِ سَعِيدٍ ؛ أَنَّهُ اشْتَرَى لِبَنِي أَخِيهِ ، يَتَامَى فِي حَجْرِهِ ، مَالاً . فَبِيعَ ذٰلِكَ الْمَالُ ، بَعْدُ ، بِمَالٍ كَثِيرٍ .

قَالَ مَالِكٌ : لا بَأْسَ بِالتِّجَارَةِ فِي أَمْوَالِ الْيَتَامَى لَهُمْ ، إِذَا كَانَ الْوَلِيُّ مَأْذُونًا . فَلا أَرَى عَلَيْهِ ضَمَانًا .

15. Yahya b. Said anlatıyor: Odamda baktığım kardeşimin yetimleri için biraz mal satın aldım, sonra da bunlar satıldı bu alış verişten çok kazanç elde edildi.

Bu konuda İmam Malik şöyle der: *Yetki verilmiş velinin, yetimlerin mallarıyla onlar adına ticaret yapmasında bir mahzur yoktur. Bu esnada zarar ederse —niyet samimi olduğu için— tazmin etmesi gerekmez.*

7. MİRASIN ZEKÂTI

١٦ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ : أَنَّهُ قَالَ : إِنَّ الرَّجُلَ إِذَا هَلَكَ ، وَلَمْ يُؤَدِّ زَكَاةَ مَالِهِ ، إِنِّي أَرَى أَنْ يُؤْخَذَ ذٰلِكَ مِنْ ثُلُثِ مَالِهِ . وَلا يُجَاوَزُ بِهَا الثُّلُثُ . وَتُبْدَى عَلَى الْوَصَايَا . وَأَرَاهَا بِمَنْزِلَةِ الدَّيْنِ عَلَيْهِ . فَلِذٰلِكَ رَأَيْتُ أَنْ تُبْدَى عَلَى الْوَصَايَا .

قَالَ : وَذٰلِكَ إِذَا أَوْصَى بِهَا الْمَيِّتُ . قَالَ : فَإِنْ لَمْ يُوصِ بِذٰلِكَ الْمَيِّتُ فَفَعَلَ ذٰلِكَ أَهْلُهُ . فَذٰلِكَ حَسَنٌ . وَإِنْ لَمْ يَفْعَلْ ذٰلِكَ أَهْلُهُ . لَمْ يَلْزَمْهُمْ ذٰلِكَ .

قَالَ : والسُّنَّةُ عِنْدَنَا الَّتِي لا اخْتِلافَ فِيهَا ، أَنَّهُ لا يَجِبُ عَلَى وَارِثٍ زَكَاةٌ ، فِي مَالٍ وَرِثَهُ فِي دَيْنٍ ، وَلا عَرْضٍ ، وَلا دَارٍ ، وَلا عَبْدٍ ، وَلا وَلِيدَةٍ . حَتَّى يَحُولَ ، عَلَى ثَمَنِ مَا بَاعَ مِنْ ذٰلِكَ ، أَوِ اقْتَضَى ، الْحَوْلُ ، مِنْ يَوْمَ بَاعَهُ وَقَبَضَهُ .

وَقَالَ مَالِكٌ : السُّنَّةُ عِنْدَنَا أَنَّهُ لا تَجِبُ عَلَى وَارِثٍ ، فِي مَالٍ وَرِثَهُ ، الزَّكَاةُ . حَتَّى يَحُولَ عَلَيْهِ الْحَوْلُ .

16. İmam Malik'den: *Bana göre, zekâtını vermeden ölen bir kimsenin kalan malının üçte birinden zekâtı verilir, daha fazlası zekât için ayrılamaz. Bana göre, ölünün zekâtı borç hükmünde olduğu için, diğer vasiyyetlerinden önce yerine getirilir.*

İmam Malik'ten: *Yukarıda anlattığımız durum ölen kimsenin zekâtının ödenmesini vasiyet etmesi halinde geçerlidir. Şayet ölen zekâtının ödenmesini vasiyet etmemişse bu takdirde mirasçılar onun zekâtını öderlerse güzel bir şey yapmış olurlar, ödemezlerse de sorumlu tutulamazlar.*

İmam Malikten: *Biz Medineliler arasında ihtilafsız uygulanan bir geleneğe göre kendisine miras olarak para, ev eşyası, ev, köle ve cariye kalan bir kimse, bu malların kendileri ve bedelleri ellerine geçtikten bir sene sonra zekâtlarını verir. İkinci senenin zekâtını da birinci seneyi verdikten sonra tam bir yıl geçince verir.*

İmam Malik der ki: *Bizdeki tatbikata göre kendisine bir servet miras kalan kimse bu malın üzerinden bir sene geçmedikçe zekâtını vermez.*

8. ALACAKLARIN ZEKÂTI

١٧ - **حدّثنى** يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنِ السَّائِبِ بْنِ يَزِيدَ : أَنَّ عُثْمَانَ بْنَ عَفَّانَ كَانَ يَقُولُ : هٰذَا شَهْرُ زَكَاتِكُمْ . فَمَنْ كَانَ عَلَيْهِ دَيْنٌ فَلْيُؤَدِّ دَيْنَهُ . حَتَّى تَحْصُلَ أَمْوَالُكُمْ . فَتُؤَدُّونَ مِنْهُ الزَّكَاةَ .

17. Saib b. Yezid'den: Osman b. Affan şöyle derdi:

«— İşte bu zekâtınızı verme ayıdır. Kimin borcu varsa alacaklısına ödesin. Böylece tahsil etmiş olduğunuz alacaklarınızın zekâtını verebilirsiniz.»[11]

١٨ - **وحدّثنى** عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَيُّوبَ بْنِ أَبِى تَمِيمَةَ السَّخْتِيَانِىِّ : أَنَّ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ ، كَتَبَ فِى مَالٍ قَبَضَهُ بَعْضُ الْوُلاَةِ ظُلْمًا ، يَأْمُرُ بِرَدِّهِ إِلَى أَهْلِهِ ، وَيُؤْخَذُ زَكَاتُهُ لِمَا مَضَى مِنَ السِّنِينَ . ثُمَّ عَقَّبَ بَعْدَ ذٰلِكَ بِكِتَابٍ ، أَنْ لا يُؤْخَذَ مِنْهُ إِلا زَكَاةٌ وَاحِدَةٌ . فَإِنَّهُ كَانَ ضِمَارًا .

18. Eyyüp b. Ebi Temime es-Sahteyanî'den: Ömer b. Abdülaziz, valilerinden birinin halktan zorla zekât alması üzerine ona aldığını sahiplerine geri vermesini, malların geçmiş senelerdeki zekâtlarının da alınmasını yazmıştı. Daha sonra ikinci bir fermanla onlardan sadece son senenin zekâtının alınmasını istedi. Çünkü geçmiş senelere ait mallarına tamamen sahip değillerdi.

١٩ - **وحدّثنى** عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ خُصَيْفَةَ : أَنَّهُ سَأَلَ سُلَيْمَانَ بْنَ يَسَارٍ ، عَنْ رَجُلٍ لَهُ مَالٌ وَعَلَيْهِ دَيْنٌ مِثْلُهُ . أَعَلَيْهِ زَكَاةٌ ؟ فَقَالَ : لا .

قَالَ مَالِكٌ : الأَمْرُ الَّذِى لاَ اخْتِلاَفَ فِيهِ عِنْدَنَا فِى الدَّيْنِ ، أَنَّ صَاحِبَهُ لا يُزَكِّيهِ حَتَّى يَقْبِضَهُ . وَإِنْ أَقَامَ عِنْدَ الَّذِى هُوَ عَلَيْهِ سِنِينَ ذَوَاتِ عَدَدٍ ، ثُمَّ قَبَضَهُ صَاحِبُهُ ، لَمْ تَجِبْ عَلَيْهِ إِلا زَكَاةٌ وَاحِدَةٌ . فَإِنْ قَبَضَ مِنْهُ شَيْئًا ، لا تَجِبُ فِيهِ الزَّكَاةُ . فَإِنَّهُ إِنْ كَانَ لَهُ مَالٌ ، سِوَى الَّذِى

(11) Şeybanî, 323.
Hanefî Mezhebine göre, borcu olan önce bu borcu öder, nisap miktarı malı kalırsa, zekât yükümlüsü olur.

قُبِضَ ، تَجِبُ فِيهِ الزَّكَاةُ ، فَإِنَّهُ يُزَكَّى مَعَ مَا قَبَضَ مِنْ دَيْنِهِ ذٰلِكَ .

قَالَ : وَإِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ نَاضٌّ غَيْرُ الَّذِى اقْتَضَى مِنْ دَيْنِهِ ، وَكَانَ الَّذِى اقْتَضَى مِنْ دَيْنِهِ لا تَجِبُ فِيهِ الزَّكَاةُ ، فَلاَ زَكَاةَ عَلَيْهِ فِيهِ ، وَلٰكِنْ لِيَحْفَظْ عَدَدَ مَا اقْتَضَى . فَإِنِ اقْتَضَى بَعْدَ ذٰلِكَ عَدَدَ مَا تَتِمُّ بِهِ الزَّكَاةُ ، مَعَ مَا قَبَضَ قَبْلَ ذٰلِكَ ، فَعَلَيْهِ فِيهِ الزَّكَاةُ .

قَالَ : فَإِنْ كَانَ قَدِ اسْتَهْلَكَ مَا اقْتَضَى أَوَّلاً ، أَوْ لَمْ يَسْتَهْلِكْهُ ، فَالزَّكَاةُ وَاجِبَةٌ عَلَيْهِ مَعَ مَا اقْتَضَى عِشْرِينَ دِينَارًا عَيْنًا ، أَوْ مَائَتَىْ دِرْهَمٍ ، فَعَلَيْهِ فِيهِ الزَّكَاةُ . ثُمَّ مَا اقْتَضَى بَعْدَ ذٰلِكَ مِنْ قَلِيلٍ أَوْ كَثِيرٍ ، فَعَلَيْهِ الزَّكَاةُ بِحَسَبِ ذٰلِكَ .

قَالَ مَالِكٌ : وَالدَّلِيلُ عَلَى الدَّيْنِ يَغِيبُ أَعْوَامًا ، ثُمَّ يُقْتَضَى فَلاَ يَكُونُ فِيهِ إِلا زَكَاةٌ وَاحِدَةٌ ، أَنَّ الْعُرُوضَ تَكُونُ عِنْدَ الرَّجُلِ لِلتِّجَارَةِ أَعْوَامًا . ثُمَّ يَبِيعُهَا . فَلَيْسَ عَلَيْهِ فِى أَثْمَانِهَا إِلا زَكَاةٌ وَاحِدَةٌ . وَذٰلِكَ أَنَّهُ لَيْسَ عَلَى صَاحِبِ الدَّيْنِ أَوِ الْعُرُوضِ ، أَنْ يُخْرِجَ زَكَاةَ ذٰلِكَ الدَّيْنِ أَوِ الْعُرُوضِ ، مِنْ مَالٍ سِوَاهُ . وَإِنَّمَا يُخْرِجُ زَكَاةَ كُلِّ شَىْءٍ مِنْهُ . وَلا يُخْرِجُ الزَّكَاةَ مِنْ شَىْءٍ ، عَنْ شَىْءٍ غَيْرِهِ .

قَالَ مَالِكٌ : الأَمْرُ عِنْدَنَا فِى الرَّجُلِ يَكُونُ عَلَيْهِ دَيْنٌ ، وَعِنْدَهُ مِنَ الْعُرُوضِ مَا فِيهِ وَفَاءٌ لِمَا عَلَيْهِ مِنَ الدَّيْنِ ، وَيَكُونُ عِنْدَهُ مِنَ النَّاضِّ سِوَى ذٰلِكَ مَا تَجِبُ فِيهِ الزَّكَاةُ . فَإِنَّهُ يُزَكِّى مَا بِيَدِهِ مِنَ نَاضٍّ تَجِبُ فِيهِ الزَّكَاةُ . وَإِنْ لَمْ يَكُنْ عِنْدَهُ مِنَ الْعُرُوضِ وَالنَّقْدِ إِلا وَفَاءُ دَيْنِهِ ، فَلا زَكَاةَ عَلَيْهِ . حَتَّى يَكُونَ عِنْدَهُ مِنَ النَّاضِّ فَضْلٌ عَنْ دَيْنِهِ ، مَا تَجِبُ فِيهِ الزَّكَاةُ . فَعَلَيْهِ أَنْ يُزَكِّيَهُ .

19. «Yezid b. Husayfe der ki: Süleyman b. Yesar'a: «Bir malı olan fakat o malı kadar da borcu olan bir kimseye zekât düşer mi?» diye sordum. «Hayır!» cevabını verdi.[12]

Alacağın zekâtı konusunda İmam Malik şöyle der: *Biz Medine'liler arasında ittifakla kabul edildiğine göre, alacaklı, malı eline geçtikten sonra zekâtını verir. Eğer borçlu, senelerce bunu vermez de bilâhare verirse, alacaklı malını alır almaz tek bir senelik zekât verir. Şayet aldığı nisaba ulaşmayacak kadar az bir şeyse zekât düşmez. Alacaklının aldığından başka kendi malı da varsa ve borçlusundan aldığı ile kendi malı nisaba ulaşıyorsa o zaman zekâtını verir.*

(12) Hanefî Mezhebine göre de bu kişi zekât yükümlüsü olmaz.

İmam Malik'den: *Borçludan aldığından başka malı yoksa, bu da nisaba ulaşmamışsa zekât vermez. Ancak borçlusundan peyderpey aldıklarının miktarını tesbit eder, aldıklarının toplamı nisabı bulunca zekâtını verir.*

İmam Malik der ki: *Alacaklı borçludan aldığını harcasın harcamasın aldıkları toplamı yirmi dinar* (85 gr.)*altın veya iki yüz dirhem* (595 gr.)*gümüş bedeline ulaşırsa zekâtını vermesi icap eder. Bundan sonra aldıkları az olsun çok olsun hesap ederek zekatını vermesi gerekir.*

İmam Malik'den: *Başkasında alacak olarak duran bir malın seneler sonra alınmasıyla sadece bir senelik zekâtının verilmesine şöyle bir delil getirebiliriz:*

Bir adamın yanındaki bir eşya ticaret için senelerce beklese ve sonunda da satılsa, satış üzerinden sadece bir yıllık zekâtı verilir. Borçlu olan veya eşyası olan bir kimse bu borcunun ve eşyasının zekâtını başka bir malıyla ödeyemez, her şeyin zekâtı kendisinden ödenir, bir şeyin zekâtı başka bir şeyle ödenmez.

İmam Malik'ten: *Biz Medine'liler arasındaki uygulamaya göre borçlu olan bir adamın bunu karşılayacak eşyası ve yine bunun dışında nisaba ulaşmış nakit parası varsa, elindeki nakit paranın zekâtını verir. Şayet elindeki eşya ve mevcut nakit parası sadece borcunu karşılamaya yeterse, o zaman zekât ödemez. Ne zaman ki nakit parası borcunu ödedikten sonra, kalan nisaba ulaşırsa o zaman onun zekâtını vermesi gerekir.*[13]

(13) Şeybani, 324.

9. TİCARİ EMTİANIN ZEKÂTI

٢٠ - حدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَىٰ بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ زُرَيْقِ بْنِ حَيَّانَ ، وَكَانَ زُرَيْقٌ عَلَى جَوَازِ مِصْرَ ، فِي زَمَانِ الْوَلِيدِ ، وَسُلَيْمَانَ ، وَعُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ ، فَذَكَرَ : أَنْ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ كَتَبَ إِلَيْهِ : أَنِ انْظُرْ مَنْ مَرَّ بِكَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ . فَخُذْ مِمَّا ظَهَرَ مِنْ أَمْوَالِهِمْ . مِمَّا يُدِيرُونَ مِنَ التِّجَارَاتِ ، مِنْ كُلِّ أَرْبَعِينَ دِينَارًا ، دِينَارًا . فَمَا نَقَصَ ، فَبِحِسَابِ ذَلِكَ . حَتَّى يَبْلُغَ عِشْرِينَ دِينَارًا . فَإِنْ نَقَصَتْ ثُلُثَ دِينَارٍ ، فَدَعْهَا وَلا تَأْخُذْ مِنْهَا شَيْئًا .

وَمَنْ مَرَّ بِكَ مِنْ أَهْلِ الذِّمَّةِ فَخُذْ مِمَّا يُدِيرُونَ مِنَ التِّجَارَاتِ ، مِنْ كُلِّ عِشْرِينَ دِينَارًا ، دِينَارًا . فَمَا نَقَصَ ، فَبِحِسَابِ ذَلِكَ ، حَتَّى يَبْلُغَ عَشَرَةَ دَنَانِيرَ . فَإِنْ نَقَصَتْ ثُلُثَ دِينَارٍ فَدَعْهَا وَلا تَأْخُذْ مِنْهَا شَيْئًا . وَاكْتُبْ لَهُمْ ، بِمَا تَأْخُذُ مِنْهُمْ ، كِتَابًا إِلَى مِثْلِهِ مِنَ الْحَوْلِ .

قَالَ مَالِكٌ : الأَمْرُ عِنْدَنَا فِيمَا يُدَارُ مِنَ الْعُرُوضِ لِلتِّجَارَاتِ ، أَنَّ الرَّجُلَ إِذَا صَدَّقَ مَالَهُ ، ثُمَّ اشْتَرَى بِهِ عَرْضًا ، بَزًّا أَوْ رَقِيقًا أَوْ مَا أَشْبَهَ ذَلِكَ ، ثُمَّ بَاعَهُ قَبْلَ أَنْ يَحُولَ عَلَيْهِ الْحَوْلُ : فَإِنَّهُ لا يُؤَدِّي مِنْ ذَلِكَ الْمَالِ زَكَاةً ، حَتَّى يَحُولَ عَلَيْهِ الْحَوْلُ مِنْ يَوْمِ صَدَّقَهُ . وَأَنَّهُ إِنْ لَمْ يَبِعْ ذَلِكَ الْعَرْضَ سِنِينَ ، لَمْ يَجِبْ عَلَيْهِ فِي شَيْءٍ مِنْ ذَلِكَ الْعَرْضِ زَكَاةٌ ، وَإِنْ طَالَ زَمَانُهُ . فَإِذَا بَاعَهُ ، فَلَيْسَ فِيهِ إِلا زَكَاةٌ وَاحِدَةٌ .

قَالَ مَالِكٌ : الأَمْرُ عِنْدَنَا فِي الرَّجُلِ يَشْتَرِي بِالذَّهَبِ أَوِ الْوَرِقِ ، حِنْطَةً أَوْ تَمْرًا أَوْ غَيْرَهُمَا لِلتِّجَارَةِ . ثُمَّ يُمْسِكُهَا حَتَّى يَحُولَ عَلَيْهَا الْحَوْلُ . ثُمَّ يَبِيعُهَا : أَنَّ عَلَيْهِ الزَّكَاةَ حِينَ يَبِيعُهَا ، إِذَا بَلَغَ ثَمَنُهَا مَا تَجِبُ فِيهِ الزَّكَاةُ . وَلَيْسَ ذَلِكَ مِثْلَ الْحَصَادِ يَحْصُدُهُ الرَّجُلُ مِنْ أَرْضِهِ ، وَلا مِثْلَ الْجِدَادِ .

قَالَ مَالِكٌ : وَمَا كَانَ مِنْ مَالٍ عِنْدَ رَجُلٍ يُدِيرُهُ لِلتِّجَارَةِ ، وَلا يَنِضُّ لِصَاحِبِهِ مِنْهُ شَيْءٌ تَجِبُ عَلَيْهِ فِيهِ الزَّكَاةُ ، فَإِنَّهُ يَجْعَلُ لَهُ شَهْرًا مِنَ السَّنَةِ يُقَوِّمُ فِيهِ مَا كَانَ عِنْدَهُ مِنْ عَرْضٍ لِلتِّجَارَةِ . وَيُحْصِي فِيهِ مَا كَانَ عِنْدَهُ مِنْ نَقْدٍ أَوْ عَيْنٍ . فَإِذَا بَلَغَ ذَلِكَ كُلُّهُ مَا تَجِبُ فِيهِ الزَّكَاةُ فَإِنَّهُ يُزَكِّيهِ .

وَقَالَ مَالِكٌ : وَمَنْ تَجَرَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ ، وَمَنْ لَمْ يَتْجُرْ سَوَاءٌ . لَيْسَ عَلَيْهِمْ إِلا صَدَقَةٌ وَاحِدَةٌ فِي كُلِّ عَامٍ ، تَجَرُوا فِيهِ أَوْ لَمْ يَتْجُرُوا .

20. Halife Velid, Süleyman ve Ömer b. Abdülaziz zamanlarında Mısır'da zekât tahsildarlığı yapan Züreyk b. Hayyan anlatıyor: Ömer b. Abdülaziz, bana, «Gelen müslümanlara dikkat edip ticaret için olan mallarından kırk dinarda bir dinar olmak üzere yirmi dinarlık eşya kalana kadar hesap ederek zekât al. Zekât olarak alacağın miktar, üçte bir dinara düşmüşse, artık o maldan zekât alma diye emretti.

Ayrıca zimmilerin (İslam ülkesindeki gayr-i müslimlerin) de ticaret mallarından yirmi dinarda bir dinar olmak üzere on dinarlık mala kadar hesap ederek harac al. Şayet vereceği harac bir dinarın üçte birinden aşağı düşerse o maldan hiç bir şey alma. Ertesi seneye kadar geçerli olacak şekilde aldığın mal karşılığında onlara makbuz (vergi makbuzu) ver.» diye yazmıştı.

İmam Malik'den: *Biz Medine'lilerin ittifakına göre ticaret eşyasının durumuyla ilgili hüküm şudur:*

Adam malının zekâtını verir, elinde kalan malla da eşya, patiska kumaş ve buna benzer bir şeyler satın alır, sonra da bir sene dolmadan bunları satarsa, zekâtını verdiği günden itibaren bir sene geçmedikten sonra yeni bir zekât vermez. Eğer elindeki eşyayı senelerce satamazsa; ne kadar süre sonra satarsa satsın (bu arada geçen zaman için) zekât düşmez. Sattığı zaman yalnız bir senelik zekâtını verir.

İmam Malik'ten: *Yine biz Medine'lilerin ittifakına göre, adam altın veya gümüş karşılığında ticaret için buğday, hurma veya bunlara benzer bir şeyler satın alsa, bir sene beklettikten sonra tekrar satınca elde ettiği para nisap miktarına ulaşırsa, sattığı zaman zekâtını verir. Bu tür alış verişlerin zekâtı ziraat ürünleri gibi ve ağaç kesimi gibi mahsul elde edilir edilmez alınmaz, bir süre beklemek icap eder.*

İmam Malik'ten: *Bir adamın ticaret yapmak üzere bir miktar malı varsa ve bu mal adama hiçbir gelir sağlamıyorsa zekâtını vermesi gerekir. Onun için yılın bir ayını tayin ederek ticaret eşyalarının bir tesbitini yapar, malının ne kadarının nisaba ulaşıp ne kadarının ulaşmadığının hesabını çıkarır. Şayet mallarının tamamının toplamı nisap miktarına ulaşıyorsa zekâtını verir.*

İmam Malik der ki: *Malı piyasaya sunup ticaret yapan ve yapmayan müslümanlar eşittir. İş yapabilsin yapamasın, ticaret yapan her müslüman senede bir defa zekât verir.*

10. SERVET STOKU YAPMANIN KÖTÜLÜĞÜ

٢١ - حدّثنى يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ دِينَارٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ : سَمِعْتُ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ وَهُوَ يُسْأَلُ عَنِ الْكَنْزِ مَا هُوَ ؟ فَقَالَ : هُوَ الْمَالُ الَّذِى لا تُؤَدَّى مِنْهُ الزَّكَاةُ .

21. Abdullah b. Dinar anlatıyor: Abdullah b. Ömer'e:

«— Kenz'in ne olduğunun sorulduğunu işittim. Şu cevabı verdi:

«— O, zekâtı verilmeden stok edilen maldır.» [14]

٢٢ - وحدّثنى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ دِينَارٍ ؛ عَنْ أَبِى صَالِحٍ السَّمَّانِ ، عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ : مَنْ كَانَ عِنْدَهُ مَالٌ لَمْ يُؤَدِّ زَكَاتَهُ ، مُثِّلَ لَهُ ، يَوْمَ الْقِيَامَةِ ، شُجَاعا أَقْرَعَ ، لَهُ زَبِيبَتَانِ . يَطْلُبُهُ حَتَّى يُمْكِنَهُ . يَقُولُ : أَنَا كَنْزُكَ .

22. Ebû Hüreyre'den: Kim yanında zekâtını vermediği bir mal bırakırsa kıyamet günü o mal gözlerinin üstünde iki korkunç siyah beneği olan ve zehirinin çokluğundan kaşı beyazlaşmış bir ejderha haline getirilir, sahibini kovalayarak yakalar ve: «İşte ben senin zekâtını vermeden stok (iddihar, yığın) ettiğin servetinim!» der.[15]

(14) Şeybanî, 341.
(15) Şeybanî, 342.

11. BÜYÜK ve KÜÇÜK BAŞ HAYVANLARIN ZEKÂTI

٢٣ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ : أَنَّهُ قَرَأَ كِتَابَ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ فِي الصَّدَقَةِ . قَالَ : فوجدْتُ فيه :

بسم الله الرحمن الرحيم

كتــاب الصدقــة

فِي أَرْبَعٍ وَعِشْرِينَ مِنَ الإِبِلِ ، فَدُونَهَا الْغَنَمُ ، فِي كُلِّ خَمْسٍ شَاةٌ .

وَفِيمَا فَوْقَ ذٰلِكَ ، إِلَى خَمْسٍ وَثَلاَثِينَ ، ابْنَةُ مَخَاضٍ .

فَإِنْ لَمْ تَكُنِ ابْنَةُ مَخَاضٍ ، فَابْنُ لَبُونٍ ذَكَرٌ .

وَفِيمَا فَوْقَ ذٰلِكَ ، إِلَى خَمْسٍ وَأَرْبَعِينَ ، بِنْتُ لَبُونٍ .

وَفِيمَا فَوْقَ ذٰلِكَ ، إِلَى سِتِّينَ ، حِقَّةٌ طَرُوقَةُ الْفَحْلِ .

وَفِيمَا فَوْقَ ذٰلِكَ ، إِلَى خَمْسٍ وَسَبْعِينَ ، جَذَعَةٌ .

وَفِيمَا فَوْقَ ذٰلِكَ ، إِلَى تِسْعِينَ ، ابْنَتَا لَبُونٍ .

وَفِيمَا فَوْقَ ذٰلِكَ ، إِلَى عِشْرِينَ وَمَائَةٍ ، حِقَّتَانِ ، طَرُوقَتَا الْفَحْلِ .

فَمَا زَادَ عَلَى ذٰلِكَ مِنَ الإِبِلِ ، فَفِي كُلِّ أَرْبَعِينَ ، بِنْتُ لَبُونٍ .

وَفِي كُلِّ خَمْسِينَ حِقَّةٌ .

وَفِي سَائِمَةِ الْغَنَمِ ، إِذَا بَلَغَتْ أَرْبَعِينَ ، إِلَى عِشْرِينَ وَمِائَةٍ ، شَاةٌ .

وَفِيمَا فَوْقَ ذٰلِكَ ، إِلَى مِائَتَيْنِ ، شَاتَانِ .

وَفِيمَا فَوْقَ ذٰلِكَ ، إِلَى ثَلاَثِمِائَةٍ ، ثَلاَثُ شِيَاهٍ .

فَمَا زَادَ عَلَى ذٰلِكَ ، فَفِي كُلِّ مِائَةٍ ، شَاةٌ .

وَلا يُخْرَجُ فِي الصَّدَقَةِ تَيْسٌ ، وَلا هَرِمَةٌ ، وَلاذَاتُ عَوَارٍ ، إِلا مَا شَاءَ الْمُصَدِّقُ .

وَلا يُجْمَعُ بَيْنَ مُفْتَرِقٍ . وَلا يُفَرَّقُ بَيْنَ مُجْتَمِعٍ . خَشْيَةَ الصَّدَقَةِ .

وَمَا كَانَ مِنْ خَلِيطَيْنِ فَإِنَّهُمَا يَتَرَاجَعَانِ بَيْنَهُمَا بِالسَّوِيَّةِ .

وَفِي الرِّقَةِ ، إِذَا بَلَغَتْ خَمْسَ أَوَاقٍ ، رُبُعُ الْعُشْرِ .

23. İmam Malik, Ömer b. Hattab'ın zekâtla ilgili bir fermanını (yazısını) okudu. Ferman şöyle idi:

«— Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla! Zekâtla ilgilidir:

Sayıları yirmi dörde kadar olan develerin her beşte biri için zekât olarak bir koyun verilir. Sayıları otuz beşe kadar olan develer için zekât olarak iki yaşına girmiş bir deve yavrusu verilir. İki yaşında bir deve bulunmazsa yerine üç yaşında erkek bir deve verilebilir. Otuz beşten kırkbeşe kadar olan develer için zekât olarak üç yaşına girmiş dişi bir deve verilir. Kırkbeşten altmışa kadar olan develer için zekât olarak dört yaşında güçlü kuvvetli bir deve verilir. Altmış deveden yetmişbeş deveye kadar beş yaşına girmiş bir deve zekât verilir. Yetmişbeşten doksana kadar olan develer için zekât olarak üç yaşına girmiş iki deve verilir, Doksan deveden yüz yirmi deveye kadar olan develer için dördüne girmiş güçlü kuvvetli iki deve verilir. Yüzyirmiden sonra her kırk deve için üç yaşına girmiş bir dişi deve, her elli devede dört yaşında bir deve verilir.

Otlaklarda otlayan koyun sürüleri kırka ulaşırsa kırktan yüzyirmiye kadar zekât olarak bir koyun verilir. Yüzyirmiden itibaren ikiyüze kadar olan miktar için iki koyun zekât verilir. İkiyüzden üçyüze kadar olanlar için üç koyun zekât verilir.

Koçlar, yaşlılar kusurlular zekât memuru istemedikçe zekât olarak alınmazlar. Zekât vermekten korkulduğu için ayrı cinsler toplanmamalı, aynı cinsler de ayrılmamalıdır. Hayvanlarını karıştıran iki ortak, toplam hayvanlardan zekât alındıktan sonra malları oranında ödeşirler. Gümüşün miktarı ikiyüz dirheme ulaşınca kırkta bir üzerinden zekâtı alınır.»[16]

(16) Ebu Davud, Zekât, 9/5; Tirmizî, Zekât, 5/4 (hasen görmüştür).

12. SIĞIRLARIN ZEKÂTI

٢٤ - **حدثني** يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ حُمَيْدِ بْنِ قَيْسٍ الْمَكِّيِّ ، عَنْ طَاوُسٍ الْيَمَانِيِّ : أَنَّ مُعاذَ بْنَ جَبَلٍ الأَنْصَارِيَّ أَخَذَ بَقَرَةً ، تَبِيعًا . وَمِنْ أَرْبَعِينَ بَقَرَةً ، مُسِنَّةً . وَأُتِيَ بِمَا دُونَ ذٰلِكَ ، فَأَبَى أَنْ يَأْخُذَ مِنْهُ شَيْئًا . وَقَالَ : لَمْ أَسْمَعْ مِنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ فِيهِ شَيْئًا ، حَتَّى أَلْقَاهُ فَأَسْأَلَهُ . فَتُوُفِّيَ رَسُولُ اللهِ ﷺ قَبْلَ أَنْ يَقْدُمَ مُعَاذُ بْنُ جَبَلٍ .

قَالَ يَحْيَىٰ ، قَالَ مَالِكٌ : أَحْسَنُ مَا سَمِعْتُ فِيمَنْ كَانَتْ لَهُ غَنَمٌ عَلَى رَاعِيَيْنِ مُفْتَرِقَيْنِ ، أَوْ عَلَى رِعَاءٍ مُفْتَرِقِينَ ، فِي بُلْدَانٍ شَتَّى . أَنَّ ذٰلِكَ يُجْمَعُ كُلُّهُ عَلَى صَاحِبِهِ ، فَيُؤَدَّى مِنْهُ صَدَقَتُهُ . وَمِثْلُ ذٰلِكَ ، الرَّجُلُ يَكُونُ لَهُ الذَّهَبُ أَوِ الْوَرِقُ مُتَفَرِّقَةً ، فِي أَيْدِي نَاسٍ شَتَّى ، أَنَّهُ يَنْبَغِي لَهُ أَنْ يَجْمَعَهَا ، فَيُخْرِجَ مِنْهَا مَا وَجَبَ عَلَيْهِ فِي ذٰلِكَ مِنْ زَكَاتِهَا .

وَقَالَ يَحْيَىٰ ، قَالَ مَالِكٌ ، فِي الرَّجُلِ يَكُونُ لَهُ الضَّأْنُ وَالْمَعْزُ : أَنَّهَا تُجْمَعُ عَلَيْهِ فِي الصَّدَقَةِ . فَإِنْ كَانَ فِيهَا مَا تَجِبُ فِيهِ الصَّدَقَةُ ، صَدَّقَتْ . وَقَالَ : إِنَّمَا هِيَ غَنَمٌ كُلُّهَا . وَفِي كِتَابِ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ : « وَفِي سَائِمَةِ الْغَنَمِ ، إِذَا بَلَغَتْ أَرْبَعِينَ شَاةً ، شَاةٌ » .

قَالَ مَالِكٌ : فَإِنْ كَانَتِ الضَّأْنُ هِيَ أَكْثَرَ مِنَ الْمَعَزِ ، وَلَمْ يَجِبْ عَلَى رَبِّهَا إِلا شَاةٌ وَاحِدَةٌ ، أَخَذَ الْمُصَدِّقُ تِلْكَ الشَّاةَ الَّتِي وَجَبَتْ عَلَى رَبِّ الْمَالِ مِنَ الضَّأْنِ . وَإِنْ كَانَتِ الْمَعْزُ أَكْثَرَ مِنَ الضَّأْنِ ، أُخِذَ مِنْهَا . فَإِنْ اسْتَوَى الضَّأْنُ وَالْمَعْزُ ، أَخَذَ الشَّاةَ مِنْ أَيَّتِهِمَا شَاءَ .

قَالَ يَحْيَىٰ ، قَالَ مَالِكٌ : وَكَذٰلِكَ الإِبِلُ الْعِرَابُ وَالْبُخْتُ ، يُجْمَعَانِ عَلَى رَبِّهِمَا فِي الصَّدَقَةِ .

وَقَالَ : إِنَّمَا هِيَ إِبِلٌ كُلُّهَا . فَإِنْ كَانَتِ الْعِرَابُ هِيَ أَكْثَرَ مِنَ الْبُخْتِ ، وَلَمْ يَجِبْ عَلَى رَبِّهَا إِلا بَعِيرٌ وَاحِدٌ ، فَلْيَأْخُذْ مِنَ الْعِرَابِ صَدَقَتَهَا . فَإِنْ كَانَتِ الْبُخْتُ أَكْثَرَ ، فَلْيَأْخُذْ مِنْهَا . فَإِنِ اسْتَوَتْ ، فَلْيَأْخُذْ مِنْ أَيَّتِهِمَا شَاءَ .

قَالَ مَالِكٌ : وَكَذٰلِكَ الْبَقَرُ وَالْجَوَامِيسُ ، تُجْمَعُ فِي الصَّدَقَةِ عَلَى رَبِّهَا .

وَقَالَ : إِنَّمَا هِيَ كُلُّهَا . فَإِنْ كَانَتِ الْبَقَرُ هِيَ أَكْثَرَ مِنَ الْجَوَامِيسِ ، وَلا تَجِبُ عَلَى رَبِّهَا إِلا بَقَرَةٌ وَاحِدَةٌ ، فَلْيَأْخُذْ مِنَ الْبَقَرِ صَدَقَتَهُمَا . وَإِنْ كَانَتِ الْجَوَامِيسُ أَكْثَرَ ، فَلْيَأْخُذْ مِنْهَا .

فَإِنِ اسْتَوَتْ ، فَلْيَأْخُذْ مِنْ أَيَّتِهِمَا شَاءَ . فَإِذَا وَجَبَتْ فِى ذٰلِكَ الصَّدَقَةُ ، صَدَّقَ الصِّنْفَانِ جَمِيعًا .

قَالَ يَحْيَىٰ ، قَالَ مَالِكٌ : مَنْ أَفَادَ مَاشِيَةً مِنْ إِبِلٍ أَوْ بَقَرٍ أَوْ غَنَمٍ فَلاَ صَدَقَةَ عَلَيْهِ فِيهَا ، حَتَّى يَحُولَ عَلَيْهَا الْحَوْلُ مِنْ يَوْمَ أَفَادَهَا . إِلا أَنْ يَكُونَ لَهُ قَبْلَهَا نِصَابُ مَاشِيَةٍ . وَالنِّصَابُ مَا تَجِبُ فِيهِ الصَّدَقَةُ ، إِمَّا خَمْسُ ذَوْدٍ مِنَ الإِبِلِ وَإِمَّا ثَلاَثُونَ بَقَرَةً ، وَإِمَّا أَرْبَعُونَ شَاةً . فَإِذَا كَانَ لِلرَّجُلِ خَمْسُ ذَوْدٍ مِنَ الإِبِلِ ، أَوْ ثَلاَثُونَ بَقَرَةً أَوْ أَرْبَعُونَ شَاةً ، ثُمَّ أَفَادَ إِلَيْهَا إِبِلاً أَوْ بَقَرًا أَوْ غَنَمًا ، بِاشْتِرَاءٍ أَوْ هِبَةٍ أَوْ مِيرَاثٍ ، فَإِنَّهُ يُصَدِّقُهَا مَعَ مَاشِيَتِهِ حِينَ يُصَدِّقُهَا . وَإِنْ لَمْ يَحُلْ عَلَى الْفَائِدَةِ الْحَوْلُ . وَإِنْ كَانَ مَا أَفَادَ مِنَ الْمَاشِيَةِ إِلَى مَاشِيَتِهِ ، قَدْ صَدَّقَتْ قَبْلَ أَنْ يَشْتَرِيَهَا بِيَوْمٍ وَاحِدٍ ، أَوْ قَبْلَ أَنْ يَرِثَهَا بِيَوْمٍ وَاحِدٍ ، فَإِنَّهُ يُصَدِّقُهَا مَعَ مَاشِيَتِهِ حِينَ يُصَدِّقُ مَاشِيَتَهُ .

قَالَ يَحْيَىٰ ، قَالَ مَالِكٌ : وَإِنَّمَا مَثَلُ ذٰلِكَ ، مَثَلُ الْوَرِقِ . يُزَكِّيهَا الرَّجُلُ ثُمَّ يَشْتَرِى بِهَا مِنْ رَجُلٍ آخَرَ عَرْضًا ، وَقَدْ وَجَبَتْ عَلَيْهِ فِى عَرْضِهِ ذٰلِكَ ، إِذَا بَاعَهُ ، الصَّدَقَةُ ؛ فَيُخْرِجُ الرَّجُلُ الآخَرُ صَدَقَتَهَا هٰذَا الْيَوْمَ . وَيَكُونُ الآخَرُ قَدْ صَدَّقَهَا مِنَ الْغَدِ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِى رَجُلٍ كَانَتْ لَهُ غَنَمٌ لا تَجِبُ فِيهَا الصَّدَقَةُ ، فَاشْتَرَى إِلَيْهَا غَنَمًا كَثِيرَةً تَجِبُ فِى دُونِهَا الصَّدَقَةُ ، أَوْ وَرِثَهَا ؛ أَنَّهُ لا تَجِبُ عَلَيْهِ فِى الْغَنَمِ كُلِّهَا الصَّدَقَةُ ، حَتَّى يَحُولَ عَلَيْهَا الْحَوْلُ مِنْ يَوْمَ أَفَادَهَا ، بِاشْتِرَاءٍ أَوْ مِيرَاثٍ . وَذٰلِكَ أَنَّ كُلَّ مَا كَانَ عِنْدَ الرَّجُلِ مِنْ مَاشِيَةٍ لاَ تَجِبُ فِيهَا الصَّدَقَةُ ، مِنْ إِبِلٍ أَوْ بَقَرٍ أَوْ غَنَمٍ ، فَلَيْسَ يُعَدُّ ذٰلِكَ نِصَابَ مَالٍ ، حَتَّى يَكُونَ فِى كُلِّ صِنْفٍ مِنْهَا مَا تَجِبُ فِيهِ الصَّدَقَةُ . فَذٰلِكَ النِّصَابُ الَّذِى يُصَدَّقُ مَعَهُ مَا أَفَادَ إِلَيْهِ صَاحِبُهُ ، مِنْ قَلِيلٍ أَوْ كَثِيرٍ مِنَ الْمَاشِيَةِ .

قَالَ مَالِكٌ : وَلَوْ كَانَتْ لِرَجُلٍ إِبِلٌ أَوْ بَقَرٌ أَوْ غَنَمٌ ، تَجِبُ فِى كُلِّ صِنْفٍ مِنْهَا الصَّدَقَةُ ، ثُمَّ أَفَادَ إِلَيْهَا بَعِيرًا أَوْ بَقَرَةً أَوْ شَاةً ، صَدَّقَهَا مَعَ مَاشِيَتِهِ حِينَ يُصَدِّقُهَا .

قَالَ يَحْيَىٰ ، قَالَ مَالِكٌ : وَهٰذَا أَحَبُّ مَا سَمِعْتُ إِلَىَّ فِى هٰذَا .

قَالَ مَالِكٌ : فِى الْفَرِيضَةِ تَجِبُ عَلَى الرَّجُلِ ، فَلاَ تُوجَدُ عِنْدَهُ : أَنَّهَا إِنْ كَانَتِ ابْنَةَ مَخَاضٍ ، فَلَمْ تُوجَدْ ، أُخِذَ مَكَانَهَا ابْنُ لَبُونٍ ذَكَرٌ . وَإِنْ كَانَتْ بِنْتَ لَبُونٍ ، أَوْ حِقَّةً ، أَوْ جَذَعَةً ، وَلَمْ يَكُنْ عِنْدَهُ ، كَانَ عَلَى رَبِّ الإِبِلِ أَنْ يَبْتَاعَهَا لَهُ حَتَّى يَأْتِيَهُ بِهَا . وَلا أُحِبُّ أَنْ يُعْطِيَهُ قِيمَتَهَا .

وَقَالَ مَالِكٌ : فِى الإِبِلِ النَّوَاضِحِ ، وَالْبَقَرِ السَّوَانِى ، وَبَقَرِ الْحَرْثِ : إِنِّى أَرَى أَنْ يُؤْخَذَ مِنْ ذٰلِكَ كُلِّهِ ، إِذَا وَجَبَتْ فِيهِ الصَّدَقَةُ .

24. Tavus el-Yemânî anlatıyor: Muaz b. Cebel el-Ensarî, otuz tane sığırdan iki yaşında, kırk tanede üç-dört yaşlarında büyük baş hayvanı zekât olarak aldı. Kendisine daha az sayıda hayvan getirilince bunlardan zekât almadı ve «Bu konuda Resûlullah'tan bir şey duymadım. Resûlullah'a (s.a.v.) sorayım» diyerek yola çıktı. Ancak ne yazık ki, Muaz gelmeden Hz. Peygamber vefat etmişti.

İmam Malik der ki: *İki çobanın güttüğü veya muhtelif beldelerde çeşitli çobanların güttüğü bir adama ait koyunların zekâtıyle ilgili duyduğum en güzel hüküm, bütün bu koyunların miktarı tesbit edilerek zekâtlarının verilmesidir. Çeşitli şahıslarda altın ve gümüş alacağı olan mükellef de böyle yapar. Herkeste ne kadar alacağı varsa bunların toplamının zekâtlarını verir.*

İmam Malik, koyun ve keçi karışımının zekâtıyla ilgili olarak da şöyle der: *Koyun ve keçisi olan adam bunların sayılarını toplar, şayet her ikisinin toplamı zekât nisabını dolduruyorsa zekâtını verir. Bu takdirde nisabın tesbiti hepsinin koyun gibi sayılmasıyla mümkün olur. Bunun ölçüsü de Hz. Ömer'in belirttiği gibi şudur:*

«— Otlaklarda yayılarak beslenen koyun sürüsünün sayısı kırka varınca bir tanesi zekât olarak verilir.»

İmam Malik der ki: *Koyun, keçi karışımında koyunların sayısı fazla ise mal sahibinin koyundan zekât vermesi icap eder. Zekât memuru da kendisine zekât olarak koyun vermesi gereken bu adamdan koyun alır. Şayet keçi koyundan fazla ise keçiden alınır. Koyunla keçinin sayısı eşitse zekât memuru dilediğinden alır. Arap develeriyle uzun boyunlu develer de aynıdır. Her ikisinden de varsa toplamlarının zekât nisabına ulaşıp ulaşmadığına bakılır ve hepsi de aynı cins deveymiş gibi hüküm verilir. Şayet Arap develeri uzun boyunlu develerden sayıca fazla ise zekât olarak bir tane Arap devesi verilir. Uzun boyunlu develerin sayısı fazla ise zekâtı onlardan verilir. Her ikisinin de sayıları eşitse zekât memuru istediğinden alır.*

İmam Malik der ki: *Sığır ile mandaların karışımlarında da zekât bu şekilde tesbit edilir. Her ikisinin toplamı sığır nisabına ulaşırsa zekât verilir. Sığırların sayısı mandalardan fazla ise bir*

tane sığır zekât olarak verilir. Mandaların sayısı fazla ise ondan verilir. Şayet her ikisinin de sayıları denkse memur istediğinden alır. Her iki cins de ayrı ayrı nisaba malik olmuşsa her ikisinden de zekât alır.

İmam Malik şöyle der: *Sonradan deve, koyun ve sığır kazanan bir kimse bunları edindikten tam bir sene sonra zekâtlarını verir. Ancak daha önceden elinde nisap miktarına ulaşmış aynı cins hayvanların bulunmaması şarttır. Bu hayvanlar da nisap (zekât) miktarı devede beşte bir, sığırda, otuzda bir, koyunda ise kırkta birdir. Elinde beş deve, otuz sığır ve kırk tane de koyunu olan bir adam sonradan satın alma, hibe veya miras yoluyla biraz daha deve, sığır ve koyun elde etse, sonradan hibe, miras veya satın almayla kazandığı malların üzerinden verirken onların da zekâtlarını verir. Şayet sonradan kazandığı bu hayvanların zekâtını önceki sahibi bir gün evvel vermiş bile olsa, sonraki sahibi tekrar kendisine düşen zekâtını vermek mecburiyetindedir. Bu şuna benzer: Adam elindeki gümüşünün zekâtını veriyor, sonra da zekâtını verdiği bu gümüşle başka bir adamdan eşya satın alıyor. Bu eşyayı sattığı zaman tekrar bunun zekâtını vermesi lâzımdır. Her ne kadar ilk sahibi dün, ikinci sahibi de aynı malın bugün zekâtını vermiş oluyorsa da, bu böyledir.*

İmam Malik der ki: *Zekât nisabına ulaşmayacak miktarda elinde koyunu bulunan adam nisaba ulaşacak kadar çok sayıda koyun satın alsa, ya da bu kadar koyuna varis olsa, bu durumda satın alarak veya miras yoluyla elde ettiği koyunların üzerinden bir sene geçmedikçe bunlara zekât düşmez. Şu misalde de durum aynıdır: Adamın elinde sayılan nisaba ulaşmayacak kadar deve, koyun ve sığır var. Bunların hiçbir cinsi de tek başına nisaba ulaşmıyor. Her biri ayrı ayrı nisabı doldurmadıkça bunlara zekât düşmez.*

İmam Malik der ki: *Adamın sayılan zekât nisabını dolduran deve, sığır ve koyunu var. Sonradan bunlara biraz daha deve, sığır ve koyun katıyor, bu durumda eskiden elinde olan mallarının zekâtını verirken, sonradan kattıklarınınkini de vermek zorundadır.*

Yukarıda zikredilen meselelerle ilgili olarak İmam Malik şöyle der: «*Bu konularda duyduğum en güzel hükümler bunlardır.*»

İstenen zekâtın bulunmamasıyla ilgili olarak İmam Malik şöyle der: *Şayet iki yaşında bir deve zekât olarak vermek icap ediyor da böylesi bulunmuyorsa, yerine üç yaşında erkek bir deve verilebilir. Üç yaşında dişi bir deve, yahut dört yaşında bir deve, veyahut beş yaşında bir deve zekât vermek icap ediyor bu da bulunmuyorsa verecek olanın başkasından satın alıp vermesi lâzımdır. Değerinin verilmesini ben şahsen uygun bulmam.*

İmam Malik der ki: *Tarlaları sulamak için nehir ve kuyudan su taşıyan develer, kuyudan su çeken koşu öküzlerine ayrı ayrı zekât farz olunca hepsinden ayrı ayrı alınır.*[17]

(17) Şeybanî, 340.

13. ORTAK VE KARIŞIK MALLARIN ZEKÂTI

٢٥ - قَالَ يَحْيَى ، قَالَ مَالِكٌ : فِي الْخَلِيطَيْنِ إِذَا كَانَ الرَّاعِي وَاحِدًا ، وَالْفَحْلُ وَاحِدًا ، وَالْمُرَاحُ واحدًا ، وَالدَّلْوُ وَاحِدًا : فَالرَّجُلاَنِ خَلِيطَانِ . وَإِنْ عَرَفَ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا مَالَهُ مِنْ مَالِ صَاحِبِهِ .

قَالَ وَالَّذِي لا يَعْرِفُ مَالَهُ مِنْ مَالِ صَاحِبِهِ لَيْسَ بِخَلِيطٍ . إِنَّمَا هُوَ شَرِيكٌ .

قَالَ مَالِكٌ : وَلا تَجِبُ الصَّدَقَةُ عَلَى الْخَلِيطَيْنِ حَتَّى يَكُونَ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا مَا تَجِبُ فِيهِ الصَّدَقَةُ . وَتَفْسِيرُ ذَلِكَ : أَنَّهُ إِذَا كَانَ لأَحَدِ الْخَلِيطَيْنِ أَرْبَعُونَ شَاةً فَصَاعِدًا ، وَلِلآخَرِ أَقَلُّ مِنْ أَرْبَعِينَ شَاةً ، كَانَتِ الصَّدَقَةُ عَلَى الَّذِي لَهُ الأَرْبَعُونَ شَاةً . وَلَمْ تَكُنْ عَلَى الَّذِي لَهُ أَقَلُّ مِنْ ذَلِكَ ، صَدَقَةٌ . فَإِنْ كَانَ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا مَا تَجِبُ فِيهِ الصَّدَقَةُ جُمِعَا فِي الصَّدَقَةِ . وَوَجَبَتْ الصَّدَقَةُ عَلَيْهِمَا جَمِيعًا . فَإِنْ كَانَ لأَحَدِهِمَا أَلْفُ شَاةٍ ، أَوْ أَقَلُّ مِنْ ذَلِكَ ، مِمَّا تَجِبُ فِيهِ الصَّدَقَةُ . وَلِلآخَرِ أَرْبَعُونَ شَاةً أَوْ أَكْثَرُ ، فَهُمَا خَلِيطَانِ . يَتَرَادَّانِ الْفَضْلَ بَيْنَهُمَا بِالسَّوِيَّةِ . عَلَى قَدْرِ عَدَدِ أَمْوَالِهِمَا ، عَلَى الأَلْفِ بِحِصَّتِهَا . وَعَلَى الأَرْبَعِينَ بِحِصَّتِهَا .

قَالَ مَالِكٌ : الْخَلِيطَانِ فِي الإِبِلِ بِمَنْزِلَةِ الْخَلِيطَيْنِ فِي الْغَنَمِ . يَجْتَمِعَانِ فِي الصَّدَقَةِ جَمِيعًا ، إِذَا كَانَ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا مَا تَجِبُ فِيهِ الصَّدَقَةُ . وَذَلِكَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ : « لَيْسَ فِيمَا دُونَ خَمْسِ ذَوْدٍ مِنَ الإِبِلِ صَدَقَةٌ » . وَقَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ : فِي سَائِمَةِ الْغَنَمِ إِذَا بَلَغَتْ أَرْبَعِينَ شَاةً ، شَاةً .

وَقَالَ يَحْيَى ، قَالَ مَالِكٌ : وَهَذَا أَحَبُّ مَا سَمِعْتُ إِلَيَّ فِي ذَلِكَ .

قَالَ مَالِكٌ : وَقَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ : لا يُجْمَعُ بَيْنَ مُفْتَرِقٍ وَلا يُفَرَّقُ بَيْنَ مُجْتَمِعٍ خَشْيَةَ الصَّدَقَةِ . أَنَّهُ إِنَّمَا يَعْنِي بِذَلِكَ أَصْحَابَ الْمَوَاشِي .

قَالَ مَالِكٌ : وَتَفْسِيرُ قَوْلِهِ « لا يُجْمَعُ بَيْنَ مُفْتَرِقٍ » أَنْ يَكُونَ النَّفَرُ الثَّلاَثَةُ الَّذِينَ يَكُونُ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمْ أَرْبَعُونَ شَاةً ، قَدْ وَجَبَتْ عَلَى كُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمْ فِي غَنَمِهِ الصَّدَقَةُ . فَإِذَا أَظَلَّهُمُ الْمُصَدِّقُ جَمَعُوهَا ، لِئَلاَّ يَكُونَ عَلَيْهِمْ فِيهَا إِلا شَاةٌ وَاحِدَةٌ . فَنُهُوا عَنْ ذَلِكَ . وَتَفْسِيرُ قَوْلِهِ « وَلا يُفَرَّقُ بَيْنَ مُجْتَمِعٍ » أَنَّ الْخَلِيطَيْنِ يَكُونُ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا مِائَةُ شَاةٍ وَشَاةٌ ، فَيَكُونُ عَلَيْهِمَا فِيهَا ثَلاَثُ شِيَاهٍ . فَإِذَا أَظَلَّهُمَا الْمُصَدِّقُ ، فَرَّقَا غَنَمَهُمَا . فَلَمْ يَكُنْ عَلَى كُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا إِلا شَاةٌ وَاحِدَةٌ . فَنُهِيَ عَنْ ذَلِكَ . فَقِيلَ : لا يُجْمَعُ بَيْنَ مُفْتَرِقٍ ، وَلا يُفَرَّقُ بَيْنَ مُجْتَمِعٍ . خَشْيَةَ الصَّدَقَةِ . قَالَ مَالِكٌ : فَهَذَا الَّذِي سَمِعْتُ فِي ذَلِكَ .

25. İmam Malik'ten: *Aynı çobanın güttüğü, bir tek erkeği bulunan, bir ağılda barınan, bir kaynaktan sulanan hayvanlar iki kişiye ait iseler ve herkes malını ayrı ayrı tanıyabiliyorsa, bu kişilere karıştıran denir. Şayet sahipleri mallarını tanımıyorlarsa bu takdirde karıştıran değil, ortak sayılırlar.*

İmam Malik der ki: *Malları karışık halde (bir arada) bulunan müslümanların her birinin maları ayrı ayrı zekâta (nisaba) baliğ olmadıkça bunlara zekât düşmez. Meselâ: Malları karışık olan iki kişiden birinin kırk koyunu varsa, bunun zekâtını verir, kırktan aşağı sayıda koyunu olana ise zekât düşmez. Her birine ayrı ayrı zekât farz olursa, her ikisi toplam mal üzerinden zekâtlarını verirler. Meselâ,birinin bin veya daha az koyunu, diğerinin de kırk veya daha fazla koyunu olsa ve bunlar bir arada karışık olarak bulunsalar bin koyunu olan o aranda, kırk koyunu olan da o aranda, toplam verdikleri zekâtı malları oranında hesap ederek ödeşirler.*

İmam Malik der ki: *Koyunların karışık halde bulunmaları ile doğan zekât hükmü develerinkinde de aynıdır. Her bir ortağın devesi ayrı ayrı zekâta ulaşıyorsa, toplam mal üzerinden zekâtları verilir. Çünkü Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:* «**Beş deveden az sayıdaki develere zekât düşmez.**»

Ömer b. Hattab da şöyle buyurmuştur: «Otlaklarda sürüler halinde yayılarak beslenen koyunların zekâtı kırkta birdir.»

İmam Malik: «*Hz. Ömer'in "Ayrı ayrı malları olan kişiler zekât verme korkusundan mallarını toplayamazlar. Toplu olanlar da ayrılamazlar" sözünü şöyle açıklıyor. Her birinin kırkar tane koyunu olan üç kişiyi varsaysak, bu durumda üçüne de ayrı ayrı bir koyun zekât vermek farz olur. Zekât memuru geldiği zaman üçünün koyunlarını toplayıp bunların toplamları üzerinden bir koyun zekât alırsa toplanmaması gerekenler toplanmış olur ve üç koyun alacağı yerde bir koyun almış olur. Bu yasaklanmıştır. «Zekâtı hesaplanırken ayrılmayıp üstüste toplanması gerekenle» ilgili olarak da şöyle der: Malları karışık bulunan iki kişiden her birinin yüzbirer tane koyunu olsa, bu durumda bunlar mallarının toplamından üç tane koyun zekât olarak vermelidirler. Zekât memuru gelince koyunlarını ayırırlarsa o zaman herbirinin bir koyun zekât vermesi gerekir. Bu da yasaklanmıştır. Bu yüzden şöyle*

denmiştir. «Fazla zekât vermekten korktuğunuz için ayrı ayrı düşünülüp ona göre zekâtı tesbit edilecekleri toplayarak, üstüste toplanarak zekâtı tesbit edilecekleri de ayrı ayrı toplayarak zekâttan kaçmayınız.»

İmam Malik der ki: *Bu konuda benim duyduğum hüküm budur.*

14. OĞLAK ve KUZULARIN ZEKÂTA TÂBİ OLUŞU:

٢٦ - حدّثنى يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ ثَوْرِ بْنِ زَيْدٍ الدِّيلِىِّ ، عَنِ ابْنِ لِعَبْدِ اللهِ بْنِ سُفْيَانَ الثَّقَفِىِّ ، عَنْ جده سُفْيَانَ بْنِ عَبْدِ اللهِ : أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ بَعَثَهُ مُصَدِّقًا . فَكَانَ يَعُدُّ عَلَى النَّاسِ بِالسَّخْلِ . فقالوا : أَتَعُدُّ عَلَيْنَا بِالسَّخْلِ ، وَلا تَأْخُذُ مِنْهُ شَيْئًا ! فَلَمَّا قَدِمَ عَلَى عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ ذكر لَهُ ذَلِكَ . فقال عُمَرُ : نَعَمْ تَعُدُّ عَلَيْهِمْ بِالسَّخْلَةِ ، يَحْمِلُهَا الرَّاعِى ، وَلا تَأْخُذُهَا ! وَلا تَأْخُذِ الأَكُولَةَ وَلا الرُّبَّى وَلا الْمَاخِضَ وَلا فَحْلَ الْغَنَمِ . وَتَأْخُذُ الْجَذَعَةَ وَالثَّنِيَّةَ ! وَذَلِكَ عَدْلٌ بَيْنَ غِذَاءِ الْغَنَمِ وَخِيَارِهِ .

قال مالكٌ : وَالسَّخْلَةُ الصَّغِيرَةُ حِينَ تُنْتَجُ . وَالرُّبَّى الَّتِى قَدْ وَضَعَتْ ، فَهِىَ تُرَبِّى وَلَدَهَا . وَالْمَاخِضُ هِىَ الْحَامِلُ . وَالأَكُولَةُ هِىَ شَاةُ اللَّحْمِ الَّتِى تُسَمَّنُ لِتُؤْكَلَ .

وقالَ مالكٌ : فِى الرَّجُلِ تَكُونُ لَهُ الْغَنَمُ لا تَجِبُ فِيهَا الصَّدَقَةُ ، فَتَوَالَدُ قَبْلَ أَنْ يَأْتِيَهَا الْمُصَدِّقُ بِيَوْمٍ وَاحِدٍ ، فَتَبْلُغُ مَا تَجِبُ فِيهِ الصَّدَقَةُ بِوِلادَتِهَا .

قَالَ مالكٌ : إِذَا بَلَغَتِ الْغَنَمُ بِأَوْلادِهَا مَا تَجِبُ فِيهِ الصَّدَقَةُ ، فَعَلَيْهِ فِيهَا الصَّدَقَةُ . وَذَلِكَ أَنَّ وِلادَةَ الْغَنَمِ مِنْهَا . وَذَلِكَ مُخَالِفٌ لِمَا أُفِيدَ مِنْهَا ، بِاشْتِرَاءٍ أَوْ هِبَةٍ أَوْ مِيرَاثٍ . وَمِثْلُ ذَلِكَ ، الْعَرْضُ . لا يَبْلُغُ ثَمَنُهُ مَا تَجِبُ فِيهِ الصَّدَقَةُ . ثُمَّ يَبِيعُهُ صَاحِبُهُ فَيَبْلُغُ بِرِبْحِهِ مَا تَجِبُ فِيهِ الصَّدَقَةُ . فَيُصَدِّقُ رِبْحَهُ مَعَ رَأْسِ الْمَالِ . وَلَوْ كَانَ رِبْحُهُ فَائِدَةً أَوْ مِيرَاثًا ، لَمْ تَجِبْ فِيهِ الصَّدَقَةُ ، حَتَّى يَحُولَ عَلَيْهِ الْحَوْلُ ، مِنْ يَوْمَ أَفَادَهُ أَوْ وَرِثَهُ .

قَالَ مَالِكٌ : فَغِذَاءُ الْغَنَمِ مِنْهَا ، كَمَا رِبْحُ الْمَالِ مِنْهُ . غَيْرَ أَنَّ ذَلِكَ يَخْتَلِفُ فِى وَجْهٍ آخَرَ . أَنَّهُ إِذَا كَانَ لِلرَّجُلِ مِنَ الذَّهَبِ أَوِ الْوَرِقِ مَا تَجِبُ فِيهِ الزَّكَاةُ ، ثُمَّ أَفَادَ إِلَيْهِ مَالاً ، تَرَكَ مَالَهُ الَّذِى أَفَادَ ، فَلَمْ يُزَكِّهِ مَعَ مَالِهِ الأَوَّلِ حِينَ يُزَكِّيهِ ، حَتَّى يَحُولَ عَلَى الْفَائِدَةِ الْحَوْلُ ، مِنْ يَوْمَ أَفَادَهَا . وَلَوْ كَانَتْ لِرَجُلٍ غَنَمٌ ، أَوْ بَقَرٌ ، أَوْ إِبِلٌ ، تَجِبُ فِى كُلِّ صِنْفٍ مِنْهَا الصَّدَقَةُ . ثُمَّ أَفَادَ إِلَيْهَا بَعِيرًا ، أَوْ بَقَرَةً ، أَوْ شَاةً ، صَدَّقَهَا مَعَ صِنْفِ مَا أَفَادَ مِنْ ذَلِكَ حِينَ يُصَدِّقُهُ ، إِذَا كَانَ عِنْدَهُ مِنْ ذَلِكَ الصِّنْفِ الَّذِى أَفَادَ ، نِصَابُ مَاشِيَتِهِ .

قَالَ مَالِكٌ : وَهَذَا أَحْسَنُ مَا سَمِعْتُ فِى ذَلِكَ .

26. Süfyan b. Abdullah anlatıyor: Ömer b. Hattab beni zekât memuru tayin etmişti. Ben oğlak ve kuzuları da nisaba dahil ediyordum. Bunun üzerine:

«— Oğlak ve kuzuları da sayıyorsun, fakat zekât olarak onlardan almıyorsun!» diye itirazda bulundular. Hz. Ömer'in huzuruna gelince, olanları anlattım. Hz. Ömer:

«— Evet, çobanların kucaklarında taşıdıkları oğlak ve kuzular da nisap miktarına dahildir, fakat sen onları zekât olarak alma. Onların mallarından etlik için beslenen, yavrusu olanı, yüklü olanı ve erkek hayvanlarını da alma, bir ve iki yaşında olanları al. Yavrularla en iyileri arasında adalete uygun olan da budur.» dedi.

İmam Malik der ki: *Sahle, yeni doğan kuzu ve oğlaktır; rubbâ, yeni doğum yapıp yavrusunu büyüten hayvandır; mâhid, hâmile hayvandır; eküle ise, yemek için beslenen etlik koyundur.*

İmam Malik der ki: *Bir adamın elinde nisabı doldurmayacak miktarda koyun olsa, zekât memuru gelmeden bir gün önce bunlar kuzulasa ve kuzularla beraber nisaba ulaşsa bu koyunların zekâtını vermesi gerekir.*

Koyunlar kuzularıyla beraber nisabı tamamlıyorsa zekât düşer, çünkü kuzular da -malın kârı gibi- koyunlardan sayılır. Ancak şu durum müstesnadır: Adamın elinde nisap miktarına ulaşmayacak kadar mal olsa ve satın alma, hibe veya miras yoluyla bunu nisaba ulaştırsa bu durumda bu mal için zekât vermek gerekmez. Ticaret malı da böyledir. Şayet para olarak değeri nisaba ulaşmıyor, bunu sattığı zaman elde ettiği kârla nisaba ulaşıyorsa, kârı anaparaya ekliyerek ikisine birlikte zekât vermesi gerekir. Bu kâr (nisabı tamamlayan fazlalık) satış dışında bir gelir veya miras yoluyla elde edilmiş ise kazanıldığı veya varis olunduğu günden itibaren üzerinden bir sene geçmesi gerekir.

İmam Malik der ki: *Koyunun kuzusu ondan sayılır, tıpkı kazancın da asıl maldan sayıldığı gibi. Ancak bir açıdan farklılık gösterir. Şöyle ki: Adamın elinde nisap miktarına ulaşan altın veya gümüşü var. Sonradan buna biraz daha ilave ediyor: Bir kimse önce elinde olan altın ve gümüşün zekâtını verir. Sonradan elde ettiğinin de zekâtını üzerinden bir sene geçtikten sonra verir. Yine*

bir adamın her biri ayrı ayrı sayıca nisaba ulaşmış koyun, sığır ve devesi olsa, daha sonra da bunlara biraz daha koyun, sığır ve deve katsa elindeki malların zekâtını verirken, bunların zekâtını da birlikte verir.

İmam Malik bu mesele ile ilgili olarak: «*İşte duyduğum en güzel hüküm budur.*» der.

15. BİRİKEN İKİ SENELİK ZEKÂTIN ÖDENMESİ

٢٧ - قَالَ يَحْيَى ، قَالَ مَالِكٌ : الأَمْرُ عِنْدَنَا فِى الرَّجُلِ تَجِبُ عَلَيْهِ الصَّدَقَةُ . وَإِبِلُهُ مِائَةُ بَعِيرٍ . فَلاَ يَأْتِيهِ السَّاعِى حَتَّى تَجِبَ عَلَيْهِ صَدَقَةٌ أُخْرَى . فَيَأْتِيهِ الْمُصَدِّقُ وَقَدْ هَلَكَتْ إِبِلُهُ إِلا خَمْسَ ذَوْدٍ .

قَالَ مَالِكٌ : يَأْخُذُ الْمُصَدِّقُ مِنَ الْخَمْسِ ذَوْدٍ ، الصَّدَقَتَيْنِ اللَّتَيْنِ وَجَبَتَا عَلَى رَبِّ الْمَالِ . شَاتَيْنِ : فِى كُلِّ عَامٍ شَاةً . لأَنَّ الصَّدَقَةَ إِنَّمَا تَجِبُ عَلَى رَبِّ الْمَالِ يَوْمَ يُصَدِّقُ مَالَهُ . فَإِنْ هَلَكَتْ مَاشِيَتُهُ أَوْ نَمَتْ ، فَإِنَّمَا يُصَدِّقُ الْمُصَدِّقُ زَكَاةَ مَا يَجِدُ يَوْمَ يُصَدِّقُ . وَإِنْ تَظَاهَرَتْ عَلَى رَبِّ الْمَالِ صَدَقَاتٌ غَيْرُ وَاحِدَةٍ ، فَلَيْسَ عَلَيْهِ أَنْ يُصَدِّقَ إِلا مَا وَجَدَ الْمُصَدِّقُ عِنْدَهُ . فَإِنْ هَلَكَتْ مَاشِيَتُهُ أَوْ وَجَبَتْ عَلَيْهِ فِيهَا صَدَقَاتٌ ، فَلَمْ يُؤْخَذْ مِنْهُ شَىْءٌ حَتَّى هَلَكَتْ مَاشِيَتُهُ كُلُّهَا ، أَوْ صَارَتْ إِلَى مَالا تَجِبُ فِيهِ الصَّدَقَةُ ، فَإِنَّهُ لا صَدَقَةَ عَلَيْهِ وَلا ضَمَانَ فِيمَا هَلَكَ . أَوْ مَضَى مِنَ السِّنِينَ .

27. İmam Malik'ten: *Biz Medineliler arasındaki geleneğe göre, yüz devesi olan ve kendisine zekât farz olan birine henüz zekât memuru gelmeden ikinci bir zekât daha farz olmuş olsa ve zekât memuru gelince baksa ki adamın sadece beş devesi kalmış. Bu durumda:*

İmam Malik der ki:*Zekât memuru, mal sahibinin vermesi gereken geçmiş iki seneye ait zekâtı, mevcut bu beş deve üzerinden hesab ederek her seneye bir tane olmak üzere iki koyun alır. Çünkü zekât memurunun görevi, zekât alındığı gün mevcut olan malın zekâtını almaktır. Şayet mal sahibinin geçmiş senelere ait birden daha çok zekât borcu varsa memurun sadece onun elinde mevcut olan mal üzerinden zekât alması gerekir. Ölmesi ya da geçmiş senelere ait bir çok zekât borcu olması sebebiyle malı nisab miktarının altına düşen kişiden malının tamamı ölünceye veya asgari nisab miktarından aşağı düşünceye kadar hiç zekât alınmaz.*

Çünkü bu durumda ona zekât farz değildir. Ölenlerden veya geçmiş senelerden kalan borçlarını tazmin etmesi de gerekmez.

16. ZEKÂT TAHSİLİNDE MÜKELLEFİN ZORA SOKULMASININ YASAKLIĞI

٢٨ - **حدّثني** يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى بْنِ حَبَّانَ ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ ؛ أَنَّهَا قَالَتْ : مُرَّ عَلَى عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ بِغَنَمٍ مِنَ الصَّدَقَةِ . فَرَأَى فِيهَا شَاةً حَافِلاً ذَاتَ ضَرْعٍ عَظِيمٍ . فَقَالَ عُمَرُ : مَا هٰذِهِ الشَّاةُ ؟ فَقَالُوا : شَاةٌ مِنَ الصَّدَقَةِ . فَقَالَ عُمَرُ : مَا أَعْطَى هٰذِهِ أَهْلَهَا وَهُمْ طَائِعُونَ . لا تَفْتِنُوا النَّاسَ . لا تَأْخُذُوا حَزَرَاتِ الْمُسْلِمِينَ . نَكِّبُوا عَنِ الطَّعَامِ .

وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى بْنِ حَبَّانَ ؛ أَنَّهُ قَالَ : أَخْبَرَنِي رَجُلاَنِ مِنْ أَشْجَعَ ، أَنَّ مُحَمَّدَ بْنَ مَسْلَمَةَ الأَنْصَارِيَّ كَانَ يَأْتِيهِمْ مُصَدِّقًا . فَيَقُولُ لِرَبِّ الْمَالِ : أَخْرِجْ إِلَيَّ صَدَقَةَ مَالِكَ . فَلاَ يَقُودُ إِلَيْهِ شَاةً فِيهَا وَفَاءٌ مِنْ حَقِّهِ إِلا قَبِلَهَا .

قَالَ مَالِكٌ : السُّنَّةُ عِنْدَنَا ، وَالَّذِي أَدْرَكْتُ عَلَيْهِ أَهْلَ الْعِلْمِ بِبَلَدِنَا ، أَنَّهُ لا يُضَيَّقُ عَلَى الْمُسْلِمِينَ فِي زَكَاتِهِمْ . وَأَنْ يُقْبَلَ مِنْهُمْ مَا دَفَعُوا مِنْ أَمْوَالِهِمْ .

28. Hz. Aişe anlatıyor: Ömer b. Hattab'a zekât olarak alınmış bir koyun sürüsü getirildi. İçlerinde memesine süt birikmiş iri memeli bir koyun gördü.

«— Bu koyun nedir?» diye sordu.

«— Zekât olarak alınmış bir koyundur.» diye cevap verdiler. Hz. Ömer:

«— Bunu sahibi rızasıyla vermemiştir. Müslümanları bu şekilde zorlamayın! Mallarının en iyisini ve sağmak için ayırdıklarını zekât olarak almayın» buyurdu.

Muhammed b. Yahya b. Habban anlatıyor: Eşca' kabilesinden iki kişi anlatmıştı: Muhammed b. Mesleme el-Ensarî zekât memuru olarak kendilerine gelmiş ve mal sahiplerine:

«— Bana mallarınızın zekâtını getirin!» demişti. İşe yarar ne getirdilerse hepsini alıp kabul etmişti.

İmam Malik'den: *Biz Medinelilere ve memleketimizde kendilerine yetiştiğim alimlerin tatbikatına göre zekât konusunda müslümanlara güçlük çıkarılmaz, ne verirlerse alınır.*

17. ZEKÂTIN TAHSİLİ VE HARCANIŞI

٢٩ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ :، أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « لا تَحِلُّ الصَّدَقَةُ لِغَنِيٍّ . إلا لِخَمْسَةٍ : لِغَازٍ فِي سَبِيلِ اللهِ . أَوْ لِعَامِلٍ عَلَيْهَا . أَوْ لِغَارِمٍ . أَوْ لِرَجُلٍ اشْتَرَاهَا بِمَالِهِ . أَوْ لِرَجُلٍ لَهُ جَارٌ مِسْكِينٌ ، فَتُصُدِّقَ عَلَى الْمِسْكِينِ ، فَأَهْدَى، الْمِسْكِينُ لِلْغَنِيِّ » .

قَالَ مَالِكٌ : الأَمْرُ عِنْدَنَا فِي قَسْمِ الصَّدَقَاتِ ، أَنَّ ذَلِكَ لا يَكُونُ إلا عَلَى وَجْهِ الاجْتِهَادِ مِنَ الْوَالِي . فَأَيُّ الأَصْنَافِ كَانَتْ فِيهِ الْحَاجَةُ وَالْعَدَدُ ، أُوثِرَ ذَلِكَ الصِّنْفُ ، بِقَدْرِ مَا يَرَى الْوَالِي . وَعَسَى أَنْ يَنْتَقِلَ ذَلِكَ إِلَى الصِّنْفِ الآخَرِ بَعْدَ عَامٍ أَوْ عَامَيْنِ أَوْ أَعْوَامٍ . فَيُؤْثَرُ أَهْلُ الْحَاجَةِ وَالْعَدَدِ ، حَيْثُمَا كَانَ ذَلِكَ . وَعَلَى هَذَا أَدْرَكْتُ مَنْ أَرْضَى مِنْ أَهْلِ الْعِلْمِ .

قَالَ مَالِكٌ : وَلَيْسَ لِلْعَامِلِ عَلَى الصَّدَقَاتِ فَرِيضَةٌ مُسَمَّاةٌ ، إلا عَلَى قَدْرِ مَا يَرَى الإِمَامُ .

29. Atâ b. Yesar, Resûlullah'ın (s.a.v.) şöyle buyurduğunu naklediyor: «*Zenginlerin zekât alması helâl değildir. Ancak şu beş grup insan bunun dışındadır: Allah yolunda savaşanlar, zekât toplamakla görevli memurlar, borçlular, zekâtı verilen eşyayı parası ile satın alanlar, bir düşkünün kendisine verilen zekâtı hediye ettiği zengin komşusu.*

İmam Malik'ten: *Biz Medine'lilere göre toplanan zekât ancak Valinin takdirine göre taksim edilir. Bakılır: Zekat verilebilen sınıflar içerisinde hangi sınıf daha muhtaç ve sayısı daha fazla ise miktarını Valinin takdir ettiği oranda tercihan o sınıfa verilir. Bir, iki veya senelerce sonra bu sınıf bırakılıp muhtac ve sayıca daha fazla bir başka sınıfa geçilebilir. Tanıdığım alimlerin böyle yaptığına şahit oldum.*

Zekât memurunun topladığı zekâttan alacağı belli bir hissesi yoktur, vali ona ne takdir ederse onu alır.

18. ZEKÂTIN TAHSİLİNDE ZOR KULLANILMASI

٣٠ - حدّثنى يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ أَبَا بَكْرٍ الصِّدِّيقَ قَالَ : لَوْ مَنَعُونِى عِقَالاً لَجَاهَدْتُهُمْ عَلَيْهِ .

30. İmam Malik'ten: Ebu Bekr es-Sıddık: «Şayet Resûlullah (s.a.v.)'e zekât olarak verdikleri bir devenin yularını dahi bana vermezlerse bundan dolayı onlarla savaşırım.» dedi.[18]

٣١ - وحدّثنى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ : أَنَّهُ قَالَ : شَرِبَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ لَبَنًا فَأَعْجَبَهُ . فَسَأَلَ الَّذِى سَقَاهُ ، مِنْ أَيْنَ هٰذَا اللَّبَنُ ؟ فَأَخْبَرَهُ أَنَّهُ وَرَدَ عَلَى مَاءٍ ، قَدْ سَمَّاهُ . فَإِذَا نَعَمٌ مِنْ نَعَمِ الصَّدَقَةِ . وَهُمْ يَسْقُونَ . فَحَلَبُوا لِى مِنْ أَلْبَانِهَا ، فَجَعَلْتُهُ فِى سِقَائِى ، فَهُوَ هٰذَا . فَأَدْخَلَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ يَدَهُ فَاسْتَقَاءَهُ .

قَالَ مَالِكٌ : الأَمْرُ عِنْدَنَا أَنَّ كُلَّ مَنْ مَنَعَ فَرِيضَةً مِنْ فَرَائِضِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ ، فَلَمْ يَسْتَطِعِ الْمُسْلِمُونَ أَخْذَهَا ، كَانَ حَقًّا عَلَيْهِمْ جِهَادُهُ حَتَّى يَأْخُذُوهَا مِنْهُ .

31. Zeyd b. Eslem anlatıyor: Ömer b. Hattab'ın içtiği süt hoşuna gitmişti. Sütü kendisine ikram edene:

«— Bu süt nereden geldi?» diye sordu. Adam:

«— Bir su kenarına varmıştım, bir de baktım ki zekât hayvanları! Onları suluyorlardı. Benim için de süt sağdılar. Ben de onu kabıma koydum, bu süt işte odur.» diye cevap verince hemen Ömer b. Hattab elini boğazına sokup içtiği sütü kusarak çıkardı.

İmam Malik'den: *Bize göre Aziz ve Celil olan Allah'ın koyduğu zekâtlardan birini almaya müslümanların gücü yetmezse, onu alıncaya kadar savaşmaları gerekir.*

(18) "Belaga" tabiriyle nakledilen bu eseri (rivayet), Buharî (Zekât, 24/1) ve Müslim (İman, 8/32), Zührî yoluyla rivayet ederler.

٣٢ - **وحدّثني** عَنْ مالك : أنَّهُ بَلَغَهُ أنَّ عاملاً لعُمَر بْن عبْد الْعزيز ، كتَبَ إلَيْه يذْكُرُ : أنَّ رَجُلاً منَعَ زكَاةَ مَاله . فكَتَبَ إلَيْه عُمَرُ : أنْ دعْهُ ولا تَأْخُذْ منْهُ زكَاةَ مَعَ الْمُسْلمين . قال ، فبلَغَ ذلكَ ، الرَّجُلَ . فَاشْتَدَّ عَلَيْه . وَأدَّى بَعْدَ ذلكَ زكَاةَ مَاله . فكَتَبَ عاملُ عُمَرَ إلَيْه يذْكُرُ لهُ ذلكَ . فكَتَبَ إلَيْه عُمَرُ : أنْ خُذْهَا منْهُ .

32. İmam Malik'den: *Duyduğuma göre bir vali Ömer b. Abdülaziz'e bir yazı yazarak: «Adamın biri malının zekâtını vermiyor.» demişti. Bunun üzerine Ömer kendisine: «Onu bırak, müslümanlardan zekât alırken ondan alma.» diye cevap gönderdi. Adam bunu duyunca gücüne gitmiş ve o günden sonra da zekâtını vermiş. Vali durumu Ömer'e (r.a.) tekrar arzedince bu sefer Ömer b. Abdülaziz: «Öyleyse onun da zekâtını al» buyurmuştu.*

19. ÜZÜM ve HURMANIN ZEKÂTINDA TAHMİN

٣٣ - **حدّثني** يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ الثِّقَةِ عِنْدَهُ ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ يَسَارٍ ، وَعَنْ بُسْرِ بْنِ سَعِيدٍ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « فِيمَا سَقَتِ السَّمَاءُ وَالْعُيُونُ ، وَالْبَعْلِ : الْعُشْرُ . وَفِيمَا سُقِيَ بِالنَّضْحِ نِصْفُ الْعُشْرِ » .

33. Büsr b. Said Resûlullah'ın (s.a.v.) şöyle buyurduğunu naklediyor: «*Yağmurla, kaynakla ve tarladan çıkan bir suyla sulanan araziden elde edilen mahsulün zekâtı onda bir; âletle taşınan suyla sulanan arazinin zekâtı ise yirmide birdir.*»[19]

٣٤ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ زِيَادِ بْنِ سَعْدٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ : أَنَّهُ قَالَ : لا يُؤْخَذُ فِي صَدَقَةِ النَّخْلِ الْجُعْرُورُ ، وَلا مُصْرَانُ الْفَارَةِ ، وَلا عَذْقُ ابْنِ حُبَيْقٍ . قَالَ : وَهُوَ يُعَدُّ عَلَى صَاحِبِ الْمَالِ وَلا يُؤْخَذُ مِنْهُ فِي الصَّدَقَةِ .

قَالَ مَالِكٌ : وَإِنَّمَا مِثْلُ ذَلِكَ ، الْغَنَمُ . تُعَدُّ عَلَى صَاحِبِهَا بِسِخَالِهَا . وَالسِّخْلُ لا يُؤْخَذُ مِنْهُ فِي الصَّدَقَةِ . وَقَدْ يَكُونُ فِي الأَمْوَالِ ثِمَارٌ لا تُؤْخَذُ الصَّدَقَةُ مِنْهَا . مِنْ ذَلِكَ الْبَرْدِيُّ وَمَا أَشْبَهَهُ . لا يُؤْخَذُ مِنْ أَدْنَاهُ ، كَمَا لا يُؤْخَذُ مِنْ خِيَارِهِ .

قَالَ : وَإِنَّمَا تُؤْخَذُ الصَّدَقَةُ مِنْ أَوْسَاطِ الْمَالِ .

قَالَ مَالِكٌ : الأَمْرُ الْمُجْتَمَعُ عَلَيْهِ عِنْدَنَا أَنَّهُ لا يُخْرَصُ مِنَ الثِّمَارِ إِلا النَّخِيلُ وَالأَعْنَابُ . فَإِنَّ ذَلِكَ يُخْرَصُ حِينَ يَبْدُو صَلاحُهُ ، وَيَحِلُّ بَيْعُهُ . وَذَلِكَ أَنَّ ثَمَرَ النَّخِيلِ وَالأَعْنَابِ يُؤْكَلُ رُطَبًا وَعِنَبًا . فَيُخْرَصُ عَلَى أَهْلِهِ لِلتَّوْسِعَةِ عَلَى النَّاسِ . وَلِئَلا يَكُونَ عَلَى أَحَدٍ فِي ذَلِكَ ضِيقٌ . فَيُخْرَصُ ذَلِكَ عَلَيْهِمْ . ثُمَّ يُخَلَّى بَيْنَهُمْ وَبَيْنَهُ يَأْكُلُونَهُ كَيْفَ شَاءُوا . ثُمَّ يُؤَدُّونَ مِنْهُ الزَّكَاةَ عَلَى مَا خُرِصَ عَلَيْهِمْ .

(19) Buharî (Zekât, 24/55), İbn Ömer'den mevsûl olarak rivayet eder. Müslim (Zekât, 12/7) ise, Câbir b. Abdillah'tan aynı manada nakleder.

قَالَ مَالِكٌ : فَأَمَّا مَا لا يُؤْكَلُ رَطْبًا ، وَإِنَّمَا يُؤْكَلُ بَعْدَ حَصَادِهِ مِنَ الْحُبُوبِ كُلِّهَا ، فَإِنَّهُ لا يُخْرَصُ . وَإِنَّمَا عَلَى أَهْلِهَا فِيهَا ، إِذَا حَصَدُوهَا وَدَقُّوهَا وَطَيَّبُوهَا ، وَخَلَصَتْ حَبًّا ؛ فَإِنَّمَا عَلَى أَهْلِهَا فِيهَا الأَمَانَةُ . يُؤَدُّونَ زَكَاتَهَا . إِذَا بَلَغَ ذَلِكَ مَا تَجِبُ فِيهِ الزَّكَاةُ . وَهَذَا الأَمْرُ ، الَّذِي لا اخْتِلاَفَ فِيهِ عِنْدَنَا .

قَالَ مَالِكٌ : الأَمْرُ الْمُجْتَمَعُ عَلَيْهِ عِنْدَنَا أَنَّ النَّخْلَ يُخْرَصُ عَلَى أَهْلِهَا . وَثَمَرُهَا فِي رُؤُوسِهَا . إِذَا طَابَ وَحَلَّ بَيْعُهُ . وَيُؤْخَذُ مِنْهُ صَدَقَتُهُ تَمْرًا عِنْدَ الْجِدَادِ . فَإِنْ أَصَابَتِ الثَّمَرَةَ جَائِحَةٌ ، بَعْدَ أَنْ تُخْرَصَ عَلَى أَهْلِهَا ، وَقَبْلَ أَنْ تُجَذَّ ، فَأَحَاطَتِ الْجَائِحَةُ بِالثَّمَرِ كُلِّهِ ، فَلَيْسَ عَلَيْهِمْ صَدَقَةٌ . فَإِنْ بَقِيَ مِنَ الثَّمَرِ شَيْءٌ ، يَبْلُغُ خَمْسَةَ أَوْسُقٍ فَصَاعِدًا ، بِصَاعِ النَّبِيِّ ﷺ ، أُخِذَ مِنْهُمْ زَكَاتُهُ . وَلَيْسَ عَلَيْهِمْ فِيمَا أَصَابَتِ الْجَائِحَةُ زَكَاةٌ . وَكَذَلِكَ الْعَمَلُ فِي الْكَرْمِ أَيْضًا . وَإِذَا كَانَ لِرَجُلٍ قِطَعُ أَمْوَالٍ مُتَفَرِّقَةٌ ، أَوِ اشْتِرَاكٌ فِي أَمْوَالٍ مُتَفَرِّقَةٍ ، لا يَبْلُغُ مَالُ كُلِّ شَرِيكٍ أَوْ قِطْعَةُ مَا تَجِبُ فِيهِ الزَّكَاةُ ، وَكَانَتْ إِذَا جُمِعَ بَعْضُ ذَلِكَ إِلَى بَعْضٍ ، يَبْلُغُ مَا تَجِبُ فِيهِ الزَّكَاةُ ، فَإِنَّهُ يَجْمَعُهَا وَيُؤَدِّي زَكَاتَهَا .

İbn Şihab ez-Zührî der ki: Düşük kaliteli hurmalar sahibine bırakılır. Bunlar zekât olarak alınmaz.

İmam Malik der ki: *Aynı şekilde koyunların kuzuları da sahibine bırakılır, zekât olarak alınmazlar. Yüksek kaliteli veya düşük kaliteli olduğu için zekât olarak alınmıyan meyveler de vardır. Zekât olarak alınanlar normal kalitede olanlardır.*

İmam Malik der ki: *Bizim ittifakımıza göre,hurma ve üzümün dışında kalan meyveler henüz dalında iken miktarı tahmin edilmez. Hurma ve üzümün meyveleri belirdikten ve satışı helal olduktan sonra tahmin edilir. Çünkü hurma ve üzüm yaş ve kuru olarak yendiğinden insanlara kolaylık olsun ve hiç kimseye sıkıntı vermesin diye miktarı tahmin edilir. Sonra diledikleri gibi yesinler diye serbest bırakılırlar. Tahmin edilen üzerinden de zekâtını verirler.*

İmam Malik der ki: *Yaş olarak yenmiyen ve yalnız hasattan sonra yenilebilen bütün hububatın tahmin edilerek miktarı tesbit edilmez. Bunları sahipleri biçer, döver, savurur ve tanesinden ayırırlar. Bu takdirde (ki bunlar sahiplerine emanettir) nisap miktarına ulaşırsa zekâtını verirler.*

İmam Malik der ki: *Yine ittifak ettiğimize göre, hurma daha dalda iken gelişip satışı helal olduğu zaman miktarı tahmin edilir ve toplanırken bu miktar üzerinden zekâtı hurma olarak alınır. Miktarı tahmin edildikten sonra henüz daha toplanmadan meyve bir âfete maruz kalır ve bundan bütün meyveler etkilenirse onların zekât vermesi gerekmez. Şayet Hz. Peygamber'in ölçüsü ile beş vesak (üçyüz sa) ve daha fazla âfetten etkilenmiyen meyve kalmış ise bunun zekâtı alınır. Afetten etkilenenlerin zekâtı yoktur. Üzümde de aynı işlem yapılır.*

Bir kişinin çeşitli yerlerde malları olsa ya da çeşitli mallara ortak olsa, bunlar ayrı ayrı nisaba ulaşmıyor, toplandığı zaman nisabı dolduruyorsa hepsini toplar ve zekâtını verir.

20. HUBUBAT ve ZEYTİNİN ZEKÂTI

٣٥ - **حدّثني** يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ سَأَلَ ابْنَ شِهَابٍ عَنِ الزَّيْتُونِ ؟ فَقَالَ : فِيهِ الْعُشْرُ .

قَالَ مَالِكٌ : وَإِنَّمَا يُؤْخَذُ مِنَ الزَّيْتُونِ الْعُشْرُ ، بَعْدَ أَنْ يُعْصَرَ وَيَبْلُغَ زَيْتُونُهُ خَمْسَةَ أَوْسُقٍ . فَمَا لَمْ يَبْلُغْ زَيْتُونُهُ خَمْسَةَ أَوْسُقٍ ، فَلاَ زَكَاةَ فِيهِ . وَالزَّيْتُونُ بِمَنْزِلَةِ النَّخِيلِ . مَا كَانَ مِنْهُ سَقَتْهُ السَّمَاءُ وَالْعُيُونُ ، أَوْ كَانَ بَعْلاً ، فَفِيهِ الْعُشْرُ . وَمَا كَانَ يُسْقَى بِالنَّضْحِ ، فَفِيهِ نِصْفُ الْعُشْرِ ، وَلا يُخْرَصُ شَيءٌ مِنَ الزَّيْتُونِ فِي شَجَرِهِ . وَالسُّنَّةُ عِنْدَنَا فِي الْحُبُوبِ الَّتِي يَدَّخِرُهَا النَّاسُ وَيَأْكُلُونَهَا ، أَنَّهُ يُؤْخَذُ مِمَّا سَقَتْهُ السَّمَاءُ مِنْ ذَلِكَ ؛ وَمَا سَقَتْهُ الْعُيُونُ ، وَمَا كَانَ بَعْلاً ، الْعُشْرُ وَمَا سُقِيَ بِالنَّضْحِ نِصْفُ الْعُشْرِ . إِذَا بَلَغَ ذَلِكَ خَمْسَةَ أَوْسُقٍ بِالصَّاعِ الأَوَّلِ صَاعِ النَّبِيِّ ﷺ . وَمَا زَادَ عَلَى خَمْسَةِ أَوْسُقٍ فَفِيهِ الزَّكَاةُ بِحِسَابِ ذَلِكَ .

قَالَ مَالِكٌ : وَالْحُبُوبُ الَّتِي فِيهَا الزَّكَاةُ : الْحِنْطَةُ وَالشَّعِيرُ وَالسُّلْتُ وَالذُّرَةُ وَالدُّخْنُ وَالأُرْزُ وَالْعَدَسُ وَالْجُلْبَانُ وَاللُّوبِيَا وَالْجُلْجُلاَنُ وَمَا أَشْبَهَ ذَلِكَ مِنَ الْحُبُوبِ الَّتِي تَصِيرُ طَعَامًا . فَالزَّكَاةُ تُؤْخَذُ مِنْهَا بَعْدَ أَنْ تُحْصَدَ وَتَصِيرَ حَبًّا .

قَالَ : وَالنَّاسُ مُصَدَّقُونَ فِي ذَلِكَ . وَيُقْبَلُ مِنْهُمْ فِي ذَلِكَ مَا دَفَعُوا .

وَسُئِلَ مَالِكٌ : مَتَى يُخْرَجُ مِنَ الزَّيْتُونِ الْعُشْرُ أَوْ نِصْفُهُ ، أَقَبْلَ النَّفْقَةِ أَمْ بَعْدَهَا ؟ فَقَالَ : لا يُنْظَرُ إِلَى النَّفَقَةِ وَلَكِنْ يُسْأَلُ عَنْهُ أَهْلُهُ ، كَمَا يُسْأَلُ أَهْلُ الطَّعَامِ عَنِ الطَّعَامِ . وَيُصَدَّقُونَ بِمَا قَالُوا . فَمَنْ رُفِعَ مِنْ زَيْتُونِهِ خَمْسَةُ أَوْسُقٍ فَصَاعِدًا ، أُخِذَ مِنْ زَيْتِهِ الْعُشْرُ بَعْدَ أَنْ يُعْصَرَ . وَمَنْ لَمْ يُرْفَعْ مِنْ زَيْتُونِهِ خَمْسَةُ أَوْسُقٍ لَمْ تَجِبْ عَلَيْهِ فِي زَيْتِهِ الزَّكَاةُ .

قَالَ مَالِكٌ : وَمَنْ بَاعَ زَرْعَهُ ، وَقَدْ صَلَحَ وَيَبِسَ فِي أَكْمَامِهِ ، فَعَلَيْهِ زَكَاتُهُ . وَلَيْسَ عَلَى الَّذِي اشْتَرَاهُ زَكَاةٌ . وَلاَ يَصْلُحُ بَيْعُ الزَّرْعِ ، حَتَّى يَيْبَسَ فِي أَكْمَامِهِ ، وَيَسْتَغْنِيَ عَنِ الْمَاءِ .

قَالَ مَالِكٌ فِي قَوْلِ اللهِ تَعَالَى ﴿ **وَآتُوا حَقَّهُ يَوْمَ حَصَادِهِ** ﴾ : أَنَّ ذَلِكَ ، الزَّكَاةُ . وَقَدْ سَمِعْتُ مَنْ يَقُولُ ذَلِكَ .

قَالَ مَالِكٌ : وَمَنْ بَاعَ أَصْلَ حَائِطِهِ ، أَوْ أَرْضَهُ ، وَفِي ذَلِكَ زَرْعٌ أَوْ ثَمَرٌ لَمْ يَبْدُ صَلاَحُهُ ، فَزَكَاةُ ذَلِكَ عَلَى الْمُبْتَاعِ . وَإِنْ كَانَ قَدْ طَابَ وَحَلَّ بَيْعُهُ ، فَزَكَاةُ ذَلِكَ عَلَى الْبَائِعِ . إِلا أَنْ يَشْتَرِطَهَا عَلَى الْمُبْتَاعِ .

35. İmam Malik'den: *İbn Şihab'a zeytinin zekâtını sordum. «Onda bir oranında zekâtı var.» dedi.*[20]

İmam Malik'ten: *Yağı çıkarılan zeytinin miktarı üçyüz sâ'a* (bir sa 2.176 gr.dır.) *ulaşırsa onda bir üzerinden zekâtı verilir. Üçyüz sâ'a ulaşmazsa zekât düşmez. Zeytin de hurma gibidir. Yağmur suyu, kaynak suyu ve tarladan çıkan suyla sulanırsa zekâtı onda birden, taşıma su ile sulanıyorsa yirmide birden alınır. Zeytin toplanmadan gelir tahmini yapılmaz.*

İmam Malik der ki: *Halkın ambarlarda toplayıp yediği tahıllarla ilgili biz Medine'liler arasındaki gelenek şöyledir: Yağmurla, kaynakla ve tarlada çıkan suyla sulanan arazinin geliri üçyüz sâ'a ulaşıyorsa bundan onda bir, emek sarfederek taşınan suyla sulanan arazinin geliri de 300 sâ'a ulaşıyorsa bundan da yirmide bir zekât alınır. Gelir yükseldikçe alınan zekât miktarı da o ölçüde artar.*

İmam Malik der ki: *Kendilerinden zekât alınan, taneleri çıkarıldıktan sonra yemek yapılarak yenen tahıllar şunlardır: Buğday, arpa, kabuksuz arpa, mısır, darı, pirinç, mercimek, cülban (burçak), lobya, cülcülân (susam) vs.*

İmam Malik'e:

«— Zeytinden ihtiyaçlar için harcadıktan sonra mı, yoksa harcamadan mı öşür verilir?» diye soruldu. İmam Malik şu cevabı verdi: «*Öşrün ihtiyaçlarla bir alâkası yoktur, ancak yemek konusunda aşçıya sorulduğu gibi mal sahibine sorulur, söylediklerine inanılır. Zeytini 300 sa' veya daha fazla gelmişse çıkardığı yağdan onda bir alınır, yağı 300 sa'dan aşağı gelmişse bundan da zekât alınmaz.*

İmam Malik der ki: *Olgunlaşmaya başlayınca tarladaki mahsulünü satan bir adam o malın zekâtını da verir. Satın alan vermez. Tarladaki ürün henüz daha olgunlaşmadan ve suya ihtiyacı varken satılmaz.*

İmam Malik: «***Hasat günü hakkını veriniz.***»[21] *ayeti kerimesinden kastedilen, zekâttır. Bunu söyleyenleri duydum...»*

(20) Hanefi Mezhebinde, İmameyne göre beş vesk (yaklaşık 650 kg.) ve daha fazlasında, Ebu Hanife'ye göre her miktarda öşür ödenir.

(21) Enâm 141.

demektedir.

İmam Malik der ki: *Bir kimse henüz ürünleri olgunlaşmaya başlamadan bahçesinin tamamını veya ekili arazisini satarsa zekâtını satın alan verir. Şayet ürün iyice olgunlaşınca satarsa zekâtını satan verir, ancak satın alana zekâtını vermeyi şart koşarsa durum değişir.*[22]

(22) Şeybanî, 345.

21. ZEKÂT DÜŞMEYEN ZİRAÎ ÜRÜNLER

٣٦ - قَالَ مَالِكٌ : إِنَّ الرَّجُلَ إِذَا كَانَ لَهُ مَا يَجُدُّ مِنْهُ أَرْبَعَةَ أَوْسُقٍ مِنَ التَّمْرِ ، وَمَا يَقْطِفُ مِنْهُ أَرْبَعَةَ أَوْسُقٍ مِنَ الزَّبِيبِ ، وَمَا يَحْصُدُ مِنْهُ أَرْبَعَةَ أَوْسُقٍ مِنَ الْحِنْطَةِ ، وَمَا يَحْصُدُ مِنْهُ أَرْبَعَةَ أَوْسُقٍ مِنَ الْقَطْنِيَّةِ ؛ إِنَّهُ لا يُجْمَعُ عَلَيْهِ بَعْضُ ذَلِكَ إِلَى بَعْضٍ . وَإِنَّهُ لَيْسَ عَلَيْهِ فِي شَيْءٍ مِنْ ذَلِكَ زَكَاةٌ . حَتَّى يَكُونَ فِي الصِّنْفِ الْوَاحِدِ مِنَ التَّمْرِ ، أَوْ فِي الزَّبِيبِ ، أَوْ فِي الْحِنْطَةِ ، أَوْ فِي الْقَطْنِيَّةِ ، مَا يَبْلُغُ الصِّنْفُ الْوَاحِدُ مِنْهُ خَمْسَةَ أَوْسُقٍ ، بِصَاعِ النَّبِيِّ ﷺ ، كَمَا قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : « لَيْسَ فِيمَا دُونَ خَمْسَةِ أَوْسُقٍ مِنَ التَّمْرِ صَدَقَةٌ » .

وَإِنْ كَانَ فِي الصِّنْفِ الْوَاحِدِ مِنْ تِلْكَ الأَصْنَافِ مَا يَبْلُغُ خَمْسَةَ أَوْسُقٍ ، فَفِيهِ الزَّكَاةُ . فَإِنْ لَمْ يَبْلُغْ خَمْسَةَ أَوْسُقٍ فَلاَ زَكَاةَ فِيهِ . وَتَفْسِيرُ ذَلِكَ أَنْ يَجُدَّ الرَّجُلُ مِنَ التَّمْرِ خَمْسَةَ أَوْسُقٍ . وَإِنْ اخْتَلَفَتْ أَسْمَاؤُهُ وَأَلْوَانُهُ ، فَإِنَّهُ يُجْمَعُ بَعْضُهُ إِلَى بَعْضٍ ، ثُمَّ يُؤْخَذُ مِنْ ذَلِكَ الزَّكَاةُ . فَإِنْ لَمْ يَبْلُغْ ذَلِكَ ، فَلاَ زَكَاةَ فِيهِ . وَكَذَلِكَ الْحِنْطَةُ كُلُّهَا . السَّمْرَاءُ وَالْبَيْضَاءُ وَالشَّعِيرُ وَالسُّلْتُ ، كُلُّ ذَلِكَ صِنْفٌ وَاحِدٌ . فَإِذَا حَصَدَ الرَّجُلُ مِنْ ذَلِكَ كُلِّهِ خَمْسَةَ أَوْسُقٍ ، جُمِعَ عَلَيْهِ بَعْضُ ذَلِكَ إِلَى بَعْضٍ ، وَوَجَبَتْ فِيهِ الزَّكَاةُ . فَإِنْ لَمْ يَبْلُغْ ذَلِكَ ، فَلاَ زَكَاةَ فِيهِ . وَكَذَلِكَ الزَّبِيبُ كُلُّهُ . أَسْوَدُهُ وَأَحْمَرُهُ ، فَإِذَا قَطَفَ الرَّجُلُ مِنْهُ خَمْسَةَ أَوْسُقٍ ، وَجَبَتْ فِيهِ الزَّكَاةُ . فَإِنْ لَمْ يَبْلُغْ ذَلِكَ ، فَلاَ زَكَاةَ فِيهِ . وَكَذَلِكَ الْقَطْنِيَّةُ هِيَ صِنْفٌ وَاحِدٌ . مِثْلُ الْحِنْطَةِ وَالتَّمْرِ وَالزَّبِيبِ وَإِنْ اخْتَلَفَتْ أَسْمَاؤُهَا وَأَلْوَانُهَا . وَالْقَطْنِيَّةُ : الْحِمَّصُ وَالْعَدَسُ وَاللُّوبِيَا وَالْجُلْبَانُ . وَكُلُّ مَا ثَبَتَ مَعْرِفَتُهُ عِنْدَ النَّاسِ أَنَّهُ قَطْنِيَّةٌ . فَإِذَا حَصَدَ الرَّجُلُ مِنْ ذَلِكَ خَمْسَةَ أَوْسُقٍ بِالصَّاعِ الأَوَّلِ ، صَاعِ النَّبِيِّ ﷺ . وَإِنْ كَانَ مِنْ أَصْنَافِ الْقَطْنِيَّةِ كُلِّهَا ، لَيْسَ مِنْ صِنْفٍ وَاحِدٍ مِنَ الْقَطْنِيَّةِ . فَإِنَّهُ يُجْمَعُ ذَلِكَ بَعْضُهُ إِلَى بَعْضٍ ، وَعَلَيْهِ فِيهِ الزَّكَاةُ .

قَالَ مَالِكٌ : وَقَدْ فَرَّقَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ بَيْنَ الْقَطْنِيَّةِ وَالْحِنْطَةِ ، فِيمَا أُخِذَ مِنَ النَّبَطِ . وَرَأَى أَنَّ الْقَطْنِيَّةَ كُلَّهَا صِنْفٌ وَاحِدٌ . فَأَخَذَ مِنْهَا الْعُشْرَ ، وَأَخَذَ مِنَ الْحِنْطَةِ وَالزَّبِيبِ نِصْفَ الْعُشْرِ .

قَالَ مَالِكٌ : فَإِنْ قَالَ قَائِلٌ : كَيْفَ يُجْمَعُ الْقُطْنِيَّةُ بَعْضُهَا إِلَى بَعْضٍ فِي الزَّكَاةِ حَتَّى تَكُونَ صَدَقَتُهَا وَاحِدَةً ، وَالرَّجُلُ يَأْخُذُ مِنْهَا اثْنَيْنِ بِوَاحِدٍ يَدًا بِيَدٍ ، وَلا يُؤْخَذُ مِنَ الْحِنْطَةِ اثْنَانِ بِوَاحِدٍ يَدًا بِيَدٍ ؟ قِيلَ لَهُ : فَإِنَّ الذَّهَبَ وَالْوَرِقَ يُجْمَعَانِ فِي الصَّدَقَةِ . وَقَدْ يُؤْخَذُ بِالدِّينَارِ أَضْعَافُهُ فِي الْعَدَدِ مِنَ الْوَرِقِ يَدًا بِيَدٍ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِي النَّخِيلِ يَكُونُ بَيْنَ الرَّجُلَيْنِ ، فَيَجُذَّانِ مِنْهَا ثَمَانِيَةَ أَوْسُقٍ مِنَ التَّمْرِ : إِنَّهُ لا صَدَقَةَ عَلَيْهِمَا فِيهَا . وَإِنَّهُ إِنْ كَانَ لأَحَدِهِمَا مِنْهَا مَا يَجُذُّ مِنْهُ خَمْسَةَ أَوْسُقٍ ، وَلِلآخَرِ مَا يَجُذُّ أَرْبَعَةَ أَوْسُقٍ ، أَوْ أَقَلَّ مِنْ ذَلِكَ ، فِي أَرْضٍ وَاحِدَةٍ ، كَانَتِ الصَّدَقَةُ عَلَى صَاحِبِ الْخَمْسَةِ الأَوْسُقِ وَلَيْسَ عَلَى الَّذِي جَذَّ أَرْبَعَةَ أَوْسُقٍ أَوْ أَقَلَّ مِنْهَا ، صَدَقَةٌ . وَكَذَلِكَ الْعَمَلُ فِي الشُّرَكَاءِ كُلِّهِمْ . فِي كُلِّ زَرْعٍ مِنَ الْحُبُوبِ كُلِّهَا يُحْصَدُ ، أَوِ النَّخْلُ يُجَذُّ ، أَوِ الْكَرْمُ يُقْطَفُ ، فَإِنَّهُ إِذَا كَانَ كُلُّ رَجُلٍ مِنْهُمْ يَجُذُّ مِنَ التَّمْرِ ، أَوْ يَقْطِفُ مِنَ الزَّبِيبِ ، خَمْسَةَ أَوْسُقٍ . أَوْ يَحْصُدُ مِنَ الْحِنْطَةِ خَمْسَةَ أَوْسُقٍ ، فَعَلَيْهِ فِيهِ الزَّكَاةُ ، وَمَنْ كَانَ حَقُّهُ أَقَلَّ مِنْ خَمْسَةِ أَوْسُقٍ ، فَلا صَدَقَةَ عَلَيْهِ . وَإِنَّمَا تَجِبُ الصَّدَقَةُ عَلَى مَنْ بَلَغَ جُدَادُهُ أَوْ قِطَافُهُ أَوْ حَصَادُهُ خَمْسَةَ أَوْسُقٍ .

قَالَ : السُّنَّةُ عِنْدَنَا ، أَنَّ كُلَّ مَا أُخْرِجَتْ زَكَاتُهُ مِنْ هٰذِهِ الأَصْنَافِ كُلِّهَا ، الْحِنْطَةِ وَالتَّمْرِ وَالزَّبِيبِ وَالْحُبُوبِ كُلِّهَا . ثُمَّ أَمْسَكَهُ صَاحِبُهُ بَعْدَ أَنْ أَدَّى صَدَقَتَهُ سِنِينَ . ثُمَّ بَاعَهُ ، أَنَّهُ لَيْسَ عَلَيْهِ فِي ثَمَنِهِ زَكَاةٌ ، حَتَّى يَحُولَ عَلَى ثَمَنِهِ الْحَوْلُ مِنْ يَوْمَ بَاعَهُ . إِذَا كَانَ أَصْلُ تِلْكَ الأَصْنَافِ مِنْ فَائِدَةٍ أَوْ غَيْرِهَا . وَأَنَّهُ لَمْ يَكُنْ لِلتِّجَارَةِ . وَإِنَّمَا ذَلِكَ بِمَنْزِلَةِ الطَّعَامِ وَالْحُبُوبِ وَالْعُرُوضِ . يُفِيدُهَا الرَّجُلُ ثُمَّ يُمْسِكُهَا سِنِينَ . ثُمَّ يَبِيعُهَا بِذَهَبٍ أَوْ وَرِقٍ ، فَلا يَكُونُ عَلَيْهِ فِي ثَمَنِهَا زَكَاةٌ حَتَّى يَحُولَ عَلَيْهَا الْحَوْلُ مِنْ يَوْمَ بَاعَهَا . فَإِنْ كَانَ أَصْلُ تِلْكَ الْعُرُوضِ لِلتِّجَارَةِ فَعَلَى صَاحِبِهَا فِيهَا الزَّكَاةُ حِينَ يَبِيعُهَا ، إِذَا كَانَ قَدْ حَبَسَهَا سَنَةً ، مِنْ يَوْمَ زَكَّى الْمَالَ الَّذِي ابْتَاعَهَا بِهِ .

36. İmam Malik'den: *Adamın dört vesk* (240 sa'; bir sâ 2.176 gr.) *hurması, dört vest (240 sa') üzümü, dört vesk (240 sa') buğdayı ve dört vesk (240 sa') da baklagili olsa, bunlar üstüste toplanmaz ve nisaba ulaşmadıkları için zekât ödenmez. Hepsi ayrı ayrı beş vesk'e (300 er sa'a) ulaşırlar ise zekâtları verilir. Çünkü Peygamber efendimiz:* « **5 vesk'ten** (300 sa') **az olan hurmaya zekât düşmez.**» buyurmuştur.

Yukarıda adı geçen yiyeceklerden her biri ayrı ayrı beş vesk'i (300 sa'ı) doldursalardı zekât düşerdi, bu durumda düşmez. Şöyleki: şayet cinsleri farklı farklı hurmalar üstüste toplanır da nisaba ulaşırsa zekâtı verilir. Buğday da böyledir. Arpa, kabuksuz arpa, ak buğday, sarı buğday bunların hepsi aynı cinstir. Bunlardan beş vesk (300 sa') buğday elde eden kimse zekât ödenebilecek nisaba malik sayılır, zekât öder. Nisabı bulmazsa, ödenmez. Üzüm de aynıdır. Toplanan bütün üzümler siyahı ve kırmızısı aynı cins sayılarak zekâtı hesaplanır. Bir kimse beş vesk (üçyüz sa') üzümü hasad ederse buna zekât düşer, bu kadardan az olursa düşmez. Buğday, hurma ve üzümdeki gibi cinsleri farklı farklı da olsa baklagiller de çeşitli türleri aynı cinsmiş gibi toplanır ve beş vesk (300 sa') gelirse zekâtı verilir. Nohut, mercimek, lobya ve cülban baklagillerdendir. Bir kişi tek bir sınıftan değil, çeşitli sınıflardan bu tür ziraî ürün hasat ederse, bunlar birbirine eklenir, bu kişi zekât öder.

İmam Malik'den: *Ömer b. Hattab, tahılla baklagillerin zekâtını ayrı ayrı aldı: Gelen hristiyan Irak'lı (Nabat) tüccarların baklegiller cinsinden olan mallarından onda bir, tahıl ve üzüm cinsinden olan mallarından da yirmide bir gümrük vergisi aldı.*

İmam Malik der ki: *Eğer bir kimse, «nasıl olur da zekâta ulaşması için baklagillerin cinsleri üstüste toplanır, halbuki bir kimse baklagillerin en iyi cinsinden bir (kilosunun) peşin karşılığında biraz daha düşük kalitesinden iki (kilo) alabilir? Oysa, buğday türleri birbiriyle farklı ölçülerde değiştirilemezler.» diye itirazda bulunursa şöyle cevap verilir: Altın ile gümüş de zekâtları hesaplanırken üstüste toplandılar: Halbuki bir miktar peşin altın karşılığında bir sürü gümüş alınabilir.*

İmam Malik der ki: *İki kişi ortak olarak sekiz vesk (480 sa') hurma elde etseler, bunlara zekât düşmez. Şayet birinin hissesine düşen beş vesk (300 sa') diğerininki de dört vesk (240 sa') gelirse, 300 sa' gelene zekât düşer. 240 sa' gelene düşmez. Bütün ortaklıklarda durum böyledir.*

Bütün hasat edilen ziraî ürünler, hurmalar, üzümlerde ayrı ayrı 300 sa' elde eden kimselere zekât düşer. Daha aşağısını elde eden ortağa zekât düşmez.

İmam Malik der ki: *Biz Medine'liler arasındaki geleneğe göre buğday, hurma, üzüm ve diğer tahıllar elde edilince zekâtları da verilir. Zekâtını verdiği malı sahibi senelerce yanında alıkoyup sonra da satabilir. Satınca elde ettiği paraya üzerinden bir yıl geçmedikçe zekât düşmez.*

Bu mallar gelir vèya başka yolla kazanılmış olup ticarî amaçlı değilse yiyecek, tahıl ve eşya mesabesinde olup, kişi bunları kazanır, senelerce elinde tutar, sonra altın ve gümüş karşılığında satarsa, sattığı günden itibaren parasının üzerinden bir yıl geçmeden zekât gerekmez. Şayet bu mallar ticaret eşyası olur da sahibi zekâtını verdiği mal karşılığında bu malları satın almış ve o günden itibaren bir sene elinde tutmuş ise, sattığı anda zekâtını vermesi gerekir.

22. ZEKÂT DÜŞMEYEN MALLAR: MEYVELER, YONCA VE SEBZELER

قَالَ مَالِكٌ : السُّنَّةُ الَّتِي لا اخْتِلاَفَ فِيهَا عِنْدَنَا ، وَالَّذِي سَمِعْتُ مِنْ أَهْلِ الْعِلْمِ : أَنَّهُ لَيْسَ فِي شَيْءٍ مِنَ الْفَوَاكِهِ كُلِّهَا صَدَقَةٌ . الرُّمَّانِ ، وَالْفِرْسِكِ ، وَالتِّينِ ، وَمَا أَشْبَهَ ذَلِكَ وَمَا لَمْ يُشْبِهْهُ ، إِذَا كَانَ مِنَ الْفَوَاكِهِ .

قَالَ : وَلا فِي الْقَضْبِ وَلا فِي الْبُقُولِ كُلِّهَا صَدَقَةٌ . وَلا فِي أَثْمَانِهَا إِذَا بِيعَتْ صَدَقَةٌ ، حَتَّى يَحُولَ عَلَى أَثْمَانِهَا الْحَوْلُ مِنْ يَوْمِ بَيْعِهَا ، وَيَقْبِضُ صَاحِبُهَا ثَمَنَهَا .

İmam Malik şöyle demiştir: Biz Medine'liler arasında ihtilafsız uygulanan ve benim de âlimlerden duyduğuma göre meyvelerin tamamına zekât düşmez. Nar, şeftali, incir ve bunlara benzeyen, benzemeyen bütün meyvalara zekât düşmez.[23]

Yoncaya ve sebzelere de zekât düşmez. Bunlar satıldıkları takdirde, paraları sahibinin eline geçtikten bir sene sonra zekâtı verilir.

(23) Aslında bu fetva mahallidir. O günkü şartlara göre verilmiştir. Çünkü o gün inciri kurutmak, şeftaliyi saklamak mümkün değildi. Bu tür meyvalar saklanamıyacağı için yaşken yeniyor ve zekâtı da verilmiyordu.

23. KÖLELERİN, ATLARIN VE BALIN ZEKÂTI

٣٧ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ دِينَارٍ ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ يَسَارٍ ، عَنْ عِرَاكِ بْنِ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « لَيْسَ عَلَى الْمُسْلِمِ فِي عَبْدِهِ وَلا فِي فَرَسِهِ صَدَقَةٌ » .

37. Ebû Hüreyre'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **«Müslümanın kölesi ile atına zekât düşmez.»**[24]

٣٨ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ يَسَارٍ ؛ أَنَّ أَهْلَ الشَّامِ قَالُوا لأَبِي عُبَيْدَةَ بْنِ الْجَرَّاحِ : خُذْ مِنْ خَيْلِنَا وَرَقِيقِنَا صَدَقَةً . فَأَبَى . ثُمَّ كَتَبَ إِلَى عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ . فَأَبَى عُمَرُ . ثُمَّ كَلَّمُوهُ أَيْضًا ، فَكَتَبَ إِلَى عُمَرَ . فَكَتَبَ إِلَيْهِ عُمَرُ : إِنْ أَحَبُّوا فَخُذْهَا مِنْهُمْ . وَارْدُدْهَا عَلَيْهِمْ . وَارْزُقْ رَقِيقَهُمْ .

قَالَ مَالِكٌ : مَعْنَى قَوْلِهِ ، رَحِمَهُ اللهُ « وَارْدُدْهَا عَلَيْهِمْ » يَقُولُ : عَلَى فُقَرَائِهِمْ .

38. Süleyman b. Yesar anlatıyor: Şam halkı Ebu Ubeyde b. el-Cerrah'a:

«— Atlarımızdan ve kölelerimizden de zekât al!» dediler. Ebu Ubeyde almadı, yalnız onların isteklerini Ömer b. Hattab'a bir mektupla bildirdi. Hz. Ömer de almadı. Şamlılar tekrar Ebu Ubeyde ile konuştular. Aynı istek devam ediyordu. Ebu Ubeyde tekrar halifeye yazdı. Bunun üzerine halife Ömer b. Hattab kendisine: «Eğer istiyorlarsa al, yine onlara ve kölelerine ver» diye yazdı.

İmam Malik der ki: «*Yine onlara ver*», «*onların fakir olanlarına ver*» demektir.[25]

(24) Buharî, Zekât, 24/46; Müslim, Zekât, 12/8. Ayrıca bkz. Şeybanî, 336
Hanefî Mezhebi içinde atların zekâtı konusunda iki görüş vardır: a) İmameyne göre, atlar asla zekâta tabi olmaz. b) Ebu Hanife'ye göre ise nesil için bulunuyorlarsa saime (senenin yarısından fazlasında kırda beslenen) her at başına bir dinar veya ikiyüz dirhemde beş dirhem (yani değerinin %2,5'u) zekât ödenir.

(25) Şeybanî, 338.

٣٩ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي بَكْرِ بْنِ عَمْرِو بْنِ حَزْمٍ : أَنَّهُ قَالَ : جَاءَ كِتَابٌ مِنْ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ إِلَى أَبِي وَهُوَ بِمِنًى : أَنْ لا يَأْخُذَ مِنَ الْعَسَلِ وَلا مِنَ الْخَيْلِ صَدَقَةً .

39. Amr b. Hazm'ın torunu Abdullah b. Ebî Bekr anlatıyor: Babam Mina'da iken Ömer b. Abdülaziz'den kendisine, «ballardan ve atlardan zekât almamasını» bildiren bir ferman geldi.[26]

٤٠ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ دِينَارٍ : أَنَّهُ قَالَ : سَأَلْتُ سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيَّبِ عَنْ صَدَقَةِ الْبَرَاذِينِ ؟ فقال : وَهَلْ فِي الْخَيْلِ مِنْ صَدَقَةٍ ؟ .

40. Abdullah b. Dinar'dan: Said b. Müseyyeb'e:

«— Kadanadan (katırlardan) zekât alınır mı?» diye sordum.

«— Attan alınıyor mu?» diye karşılık verdi.[27]

(26) Şeybanî, 337.
Bal, İmameyn'e göre beş farak'ı bulunca, Ebû Hanife'ye göre her miktarda öşre tâbidir.
(27) Şeybanî, 885.

24. EHLİ KİTAP VE MECUSİLERİN VERGİLERİ (CİZYELERİ)

٤١ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ : بَلَغَنِي أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ أَخَذَ الْجِزْيَةَ مِنْ مَجُوسِ الْبَحْرَيْنِ .

وَأَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ أَخَذَهَا مِنْ مَجُوسِ فَارِسَ وَأَنَّ عُثْمَانَ بْنَ عَفَّانَ أَخَذَهَا مِنَ الْبَرْبَرِ .

41. İbn Şihab'dan: Duyduğuma göre Resulullah (s.a.v.), Bahreyn mecusilerinden cizye almıştır.[28] Ömer b. Hattab İran mecusilerinden, Osman b. Affan da Berberî'lerden cizye almıştır.[29]

٤٢ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ ، عَنْ أَبِيهِ : أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ ذَكَرَ الْمَجُوسَ ، فَقَالَ : مَا أَدْرِي كَيْفَ أَصْنَعُ فِي أَمْرِهِمْ . فَقَالَ عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بْنُ عَوْفٍ : أَشْهَدُ لَسَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ : « سُنُّوا بِهِمْ سُنَّةَ أَهْلِ الْكِتَابِ » .

42. Cafer b. Muhammed b. Ali babasından naklediyor: Ömer b. Hattab sözü mecusilere getirerek: «Onlar hakkında ne yapacağımı bilmiyorum.» dedi. Bunun üzerine Abdurrahman b. Avf:

«— Ben Resûlullah'ın (s.a.v.) '**onlara ehl-i kitap gibi muamele edin**', dediğini bizzat duydum.» dedi.

٤٣ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ أَسْلَمَ مَوْلَى عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ : أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ ضَرَبَ الْجِزْيَةَ عَلَى أَهْلِ الذَّهَبِ أَرْبَعَةَ دَنَانِيرَ . وَعَلَى أَهْلِ الْوَرِقِ أَرْبَعِينَ دِرْهَمًا . مَعَ ذٰلِكَ أَرْزَاقُ الْمُسْلِمِينَ وَضِيَافَةُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ .

43. Ömer b. Hattab'ın azatlısı Esleme'den: Ömer b. Hattab, Mısır ve Şam gayri müslimlerine dörder dinar, Irak gayri müslimlerine de kırkar dirhem cizye tarh etti. Ayrıca müslümanlara yardımı ve misafirlik hakkının üç gün olması kuralını da koydu.[30]

(28) Buhari, Cizye, 57/1.
(29) Tirmizî, Siyer, 19/31, Ayrıca bkz. Şeybanî, 332.
(30) Şeybani, 333.

٤٤ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ ، عَنْ أَبِيهِ : أَنَّهُ قَالَ لِعُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ : إِنَّ فِي الظَّهْرِ نَاقَةً عَمْيَاءَ . فَقَالَ عُمَرُ : ادْفَعْهَا إِلَى أَهْلِ بَيْتٍ يَنْتَفِعُونَ بِهَا . قَالَ ، فَقُلْتُ : وَهِيَ عَمْيَاءُ ؟ فَقَالَ عُمَرُ : يَقْطِرُونَهَا بِالإِبِلِ . قَالَ فَقُلْتُ : كَيْفَ تَأْكُلُ مِنَ الأَرْضِ ؟ قَالَ فَقَالَ عُمَرُ : أَمِنْ نَعَمِ الْجِزْيَةِ هِيَ أَمْ مِنْ نَعَمِ الصَّدَقَةِ ؟ فَقُلْتُ : بَلْ مِنْ نَعَمِ الْجِزْيَةِ . فَقَالَ عُمَرُ أَرَدْتُمْ ، وَاللهِ ، أَكْلَهَا . فَقُلْتُ : إِنَّ عَلَيْهَا وَسْمَ الْجِزْيَةِ . فَأَمَرَ بِهَا عُمَرُ فَنُحِرَتْ . وَكَانَ عِنْدَهُ صِحَافٌ تِسْعٌ فَلاَ تَكُونُ فَاكِهَةٌ وَلا طَرِيفَةٌ إِلا جَعَلَ مِنْهَا فِي تِلْكَ الصِّحَافِ . فَبَعَثَ بِهَا إِلَى أَزْوَاجِ النَّبِيِّ ﷺ . وَيَكُونُ الَّذِي يَبْعَثُ بِهِ إِلَى حَفْصَةَ ابْنَتِهِ ، مِنْ آخِرِ ذَلِكَ . فَإِنْ كَانَ فِيهِ نُقْصَانٌ ، كَانَ فِي حَظِّ حَفْصَةَ . قَالَ : فَجَعَلَ فِي تِلْكَ الصِّحَافِ مِنْ لَحْمِ تِلْكَ الْجَزُورِ . فَبَعَثَ بِهِ إِلَى أَزْوَاجِ النَّبِيِّ ﷺ . وَأَمَرَ بِمَا بَقِيَ مِنْ لَحْمِ تِلْكَ الْجَزُورِ ، فَصُنِعَ . فَدَعَا عَلَيْهِ الْمُهَاجِرِينَ وَالأَنْصَارَ . قَالَ مَالِكٌ : لا أَرَى أَنْ تُؤْخَذَ النَّعَمُ مِنْ أَهْلِ الْجِزْيَةِ إِلا فِي جِزْيَتِهِمْ .

44. Zeyd b. Eslem babasından naklediyor: Ömer b. Hattab'a:

«— Zekâtlıklar arasında kör bir deve var» dedim.

«— Birini verin de işini görsün!» diye karşılık verdi.

«— O kör!» dedim. Ömer (r.a.):

«— Katara katınca yürür.» dedi.

«— Peki, nasıl otlayacak?» dedim. Bunun üzerine Hz. Ömer:

«— O cizye malı mı, yoksa zekâttan mı?» diye sordu.

«— Cizye malı.» dedim. Ömer (r.a.):

«— Anladım, siz onu yemek istiyorsunuz!» deyince ben:

«— Üzerinde cizye malı olduğuna dair işaret var.» dedim. Hz. Ömer'in emri üzerine deve kesildi. Ömer'in (r.a.) yanında dokuz tabak vardı. Meyve ve hoşa giden yiyecekler olduğu zaman mutlaka bu tabaklara koyar, Resûlullah'ın (s.a.v.) hanımlarına gönderirdi. Bu arada kızı Hafsa da Hz. Peygamber'in hanımı olduğu için ona da gönderir, fakat en son gönderirdi. Şayet yetişmezse, kızıma yetişmesin diye düşünürdü. Bu sefer de kesilen devenin etlerini bu tabaklara koydu. Resûlullah'ın (s.a.v.) hanımlarına gönderdi. Kalanının da yemek yapılmasını emrederek, ensarla muhacirin bazılarını davet etti.

İmam Malik şöyle demiştir: *Kendilerinden cizye alınanlardan, başka bir vergi alınmasını ben uygun görmüyorum.*

٤٥ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ كَتَبَ إِلَى عُمَّالِهِ : أَنْ يَضَعُوا الْجِزْيَةَ عَمَّنْ أَسْلَمَ مِنْ أَهْلِ الْجِزْيَةِ حِينَ يُسْلِمُونَ .

قَالَ مَالِكٌ : مَضَتِ السُّنَّةُ أَنْ لا جِزْيَةَ عَلَى نِسَاءِ أَهْلِ الْكِتَابِ ، وَلا عَلَى صِبْيَانِهِمْ . وَأَنَّ الْجِزْيَةَ لا تُؤْخَذُ إِلا مِنَ الرِّجَالِ الَّذِينَ قَدْ بَلَغُوا الْحُلُمَ . وَلَيْسَ عَلَى أَهْلِ الذِّمَّةِ ، وَلا عَلَى الْمَجُوسِ فِي نَخِيلِهِمْ ، وَلا كُرُومِهِمْ ، وَلا زُرُوعِهِمْ ، وَلا مَوَاشِيهِمْ صَدَقَةٌ . لأَنَّ الصَّدَقَةَ إِنَّمَا وُضِعَتْ عَلَى الْمُسْلِمِينَ تَطْهِيرًا لَهُمْ وَرَدًّا عَلَى فُقَرَائِهِمْ . وَوُضِعَتِ الْجِزْيَةُ عَلَى أَهْلِ الْكِتَابِ صَغَارًا لَهُمْ . فَهُمْ ، مَا كَانُوا بِبَلَدِهِمُ الَّذِينَ صَالَحُوا عَلَيْهِ ، لَيْسَ عَلَيْهِمْ شَيْءٌ سِوَى الْجِزْيَةِ . فِي شَيْءٍ مِنْ أَمْوَالِهِمْ . إِلا أَنْ يَتَّجِرُوا فِي بِلادِ الْمُسْلِمِينَ . وَيَخْتَلِفُوا فِيهَا . فَيُؤْخَذُ مِنْهُمُ الْعُشْرُ فِيمَا يُدِيرُونَ مِنَ التِّجَارَاتِ . وَذَلِكَ أَنَّهُمْ ، إِنَّمَا وُضِعَتْ عَلَيْهِمُ الْجِزْيَةُ ، وَصَالَحُوا عَلَيْهَا ، عَلَى أَنْ يُقِرُّوا بِبِلادِهِمْ ، وَيُقَاتِلَ عَنْهُمْ عَدُوُّهُمْ . فَمَنْ خَرَجَ مِنْهُمْ مِنْ بِلادِهِ إِلَى غَيْرِهَا يَتَّجِرُ إِلَيْهَا ، فَعَلَيْهِ الْعُشْرُ . مَنْ تَجَرَ مِنْهُمْ مِنْ أَهْلِ مِصْرَ إِلَى الشَّامِ ، وَمِنْ أَهْلِ الشَّامِ إِلَى الْعِرَاقِ ، وَمِنْ أَهْلِ الْعِرَاقِ إِلَى الْمَدِينَةِ ، أَوْ الْيَمَنِ ، أَوْ مَا أَشْبَهَ هَذَا مِنَ الْبِلادِ ، فَعَلَيْهِ الْعُشْرُ . وَلا صَدَقَةَ عَلَى أَهْلِ الْكِتَابِ ، وَلا الْمَجُوسِ فِي شَيْءٍ مِنْ أَمْوَالِهِمْ وَلا مِنْ مَوَاشِيهِمْ وَلا ثِمَارِهِمْ وَلا زُرُوعِهِمْ . مَضَتْ بِذَلِكَ السُّنَّةُ . وَيُقَرُّونَ عَلَى دِينِهِمْ وَيَكُونُونَ عَلَى مَا كَانُوا عَلَيْهِ . وَإِنِ اخْتَلَفُوا فِي الْعَامِ الْوَاحِدِ مِرَارًا فِي بِلادِ الْمُسْلِمِينَ ، فَعَلَيْهِمْ كُلَّمَا اخْتَلَفُوا الْعُشْرُ . لأَنَّ ذَلِكَ لَيْسَ مِمَّا صَالَحُوا عَلَيْهِ ، وَلا مِمَّا شُرِطَ لَهُمْ . وَهَذَا الَّذِي أَدْرَكْتُ عَلَيْهِ أَهْلَ الْعِلْمِ بِبَلَدِنَا .

45. İmam Malik'den: *Duyduğuma göre Ömer b. Abdülaziz zekât tahsildarlarına «Kendilerinden cizye alınanlar müslüman olurlarsa cizyelerini almamalarını» bir fermanla bildirdi.*

Cizyeyle ilgili olarak İmam Malik şöyle der: *Şimdiye kadar geçen tatbikata göre cizye, ehl-i kitabın kadın ve çocuklarından alınmaz. Sadece akıl baliğ olmuş erkeklerinden alınır. Zimmilerin ve mecusilerin hurmalarından elde ettikleri üzümlerinden, zirai ürünlerinden, küçük ve büyük baş hayvanlarından zekât alınmaz. Çünkü zekât, müslümanları temizlemek ve fakirlerini gözetmek için yine müslümanlar için farz kılınmıştır. Cizye ise ehl-i kitabı küçültmek için konmuştur. Onların anlaşarak içinde yaşadıkları ülkede kendilerinden cizye dışında vergi alınmaz. Yalnız ticaret yaparlar da bu vesileyle müslüman memleketlere*

girip çıkarlarsa ticaret mallarından onda bir vergi alınır. Cizye, sadece müslüman bir ülkede yaşamak ve onları düşmanlarına karşı korumak üzere taraflarca yapılan bir anlaşma neticesinde alınmaktadır. Ticaret maksadiyle başka bir memlekete giden zimmiden gümrük (öşür) alınır. Yine ticaret maksadıyla Mısır'dan Şam'a, Şamlı olan Irak'a, Iraklı olan Medine'ye veya Yemen'e veyahut da başka bir memlekete gitse yine gümrük (öşür) verir. Ehl-i kitap ve mecusilerin ne mallarına, ne meyvelerine, ne de zirai ürünlerine zekât yoktur. Şimdiye kadar uygulama böyle olmuştur. Onlar dinlerine tabidir, hangi dindelerse onda devam ederler. Ticaret için bir yıl içinde bir memlekete birkaç defa girip çıksalar, her defasında onda bir gümrüklerini verirler. Çünkü cizye anlaşması şartlarının içerisinde ticaret yapmak yoktur. Kendilerine yetişmiş olduğum Medine âlimleri de bu şekilde hüküm vermişlerdir.(*)

(*) İmam Şafii ile İmam Ebu Hanife, ehl-i Kitab'dan bunun senede ancak bir kere alınabileceğini söylemişlerdir. (Zürkanî Şerhi, I/190).

25. ZİMMİLERİN GÜMRÜK VERGİSİ (UŞÛR)

٤٦ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللهِ ، عَنْ أَبِيهِ : أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ كَانَ يَأْخُذُ مِنَ النَّبَطِ ، مِنَ الْحِنْطَةِ وَالزَّيْتِ ، نِصْفَ الْعُشْرِ . يُرِيدُ بِذَلِكَ أَنْ يَكْثُرَ الْحَمْلُ إِلَى الْمَدِينَةِ . وَيَأْخُذُ مِنَ الْقَطْنِيَّةِ الْعُشْرَ .

46. Salim b. Abdullah babasından naklediyor: Ömer b. Hattab, hristiyan tüccarların buğday ve zeytinlerinden yirmide bir gümrük vergisi alırdı. Onun bu vergiyi düşük almasının sebebi, Medine'ye bu malların çok gelmesini sağlamak içindi. Halbuki baklagillerden onda bir vergi alırdı.[31]

٤٧ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنِ السَّائِبِ بْنِ يَزِيدَ : أَنَّهُ قَالَ : كُنْتُ غُلَامًا عَامِلاً مَعَ عَبْدِاللهِ بْنِ عُتْبَةَ بْنِ مَسْعُودٍ ، عَلَى سُوقِ الْمَدِينَةِ ، فِي زَمَانِ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ . فَكُنَّا نَأْخُذُ مِنَ النَّبَطِ الْعُشْرَ .

47. Saib b. Yezid anlatıyor: Ömer b. Hattab zamanında Abdullah b. Utbe b. Mes'ud'la birlikte Medine çarşılarında vergi memuru olarak çalışıyordum. O zaman biz hıristiyan tüccarlardan onda bir vergi alıyorduk.

٤٨ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، أَنَّهُ سَأَلَ ابْنَ شِهَابٍ : عَلَى أَيِّ وَجْهٍ كَانَ يَأْخُذُ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ مِنَ النَّبَطِ الْعُشْرَ ؟ فَقَالَ ابْنُ شِهَابٍ : كَانَ ذَلِكَ يُؤْخَذُ مِنْهُمْ فِي الْجَاهِلِيَّةِ . فَأَلْزَمَهُمْ ذَلِكَ عُمَرُ .

48. İmam Malik'den: İbn Şihab'a:

«— Ömer b. Hattab neyi ölçü alarak hıristiyan tüccarlardan onda bir vergi alıyor?» diye sordum. İbn Şihab:

«— Cahiliyye devrinde öyle alınırdı, Ömer (r.a.) de buna devam etti» diye cevap verdi.

(31) Şeybanî, 331.

26. SADAKANIN SATIN YA DA GERİ ALINMASI

٤٩ - حدّثنى يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّهُ قَالَ : سَمِعْتُ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ وَهُوَ يَقُولُ : حَمَلْتُ عَلَى فَرَسٍ عَتِيقٍ فِى سَبِيلِ اللهِ . وَكَانَ الرَّجُلُ الَّذِى هُوَ عِنْدَهُ قَدْ أَضَاعَهُ . فَأَرَدْتُ أَنْ أَشْتَرِيَهُ مِنْهُ . وَظَنَنْتُ أَنَّهُ بَائِعُهُ بِرُخْصٍ . فَسَأَلْتُ عَنْ ذٰلِكَ رَسُولَ اللهِ ﷺ فَقَالَ : « لا تَشْتَرِهِ ، وَإِنْ أَعْطَاكَهُ بِدِرْهَمٍ وَاحِدٍ . فَإِنَّ الْعَائِدَ فِى صَدَقَتِهِ ، كَالْكَلْبِ يَعُودُ فِى قَيْئِهِ » .

49. Ömer b. Hattab anlatıyor: İyi bir at alıp Allah rızası için birine verdim. Adam ata iyi bakmıyordu. Onun için atı satın almak istedim. Zannedersem ucuz da alabilecektim. Durumu Resûlullah'a (s.a.v.) sordum. Resûlullah (s.a.v.):

«— Bir dirheme de verse alma, çünkü verdiği sadakadan dönen kustuğunu yiyen köpek gibidir» buyurdu.[32]

٥٠ - وحدّثنى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ حَمَلَ عَلَى فَرَسٍ فِى سَبِيلِ اللهِ . فَأَرَادَ أَنْ يَبْتَاعَهُ ، فَسَأَلَ عَنْ ذٰلِكَ رَسُولَ اللهِ ﷺ فَقَالَ : « لا تَبْتَعْهُ وَلا تَعُدْ فِى صَدَقَتِكَ » .

قَالَ يَحْيَى : سُئِلَ مَالِكٌ عَنْ رَجُلٍ تَصَدَّقَ بِصَدَقَةٍ ، فَوَجَدَهَا مَعَ غَيْرِ الَّذِى تَصَدَّقَ بِهَا عَلَيْهِ تُبَاعُ ، أَيَشْتَرِيهَا ؟ فَقَالَ : تَرْكُهَا أَحَبُّ إِلَىَّ .

50. Abdullah b. Ömer'den: Ömer b. Hattab, Allah rızası için bir at bağışladı. Sonra da onu satın almak istedi. Resûlullah'a (s.a.v.) durumu arzedince peygamberimiz şöyle buyurdu: **«Onu ne satın al, ne de sadakandan geri dön.»**[33]

İmam Malik'e: « Birine sadaka veren bir adam verdiği sadakanın başka biri tarafından satıldığını görse, onu satın alabilir mi?» diye soruldu.

İmam Malik:

«— Bana kalırsa almaması daha iyidir» cevabını verdi.

(32) Buharî, Zekât, 24/59; Müslim, Hibât, 24/1.
(33) Buharî, Zekât, 24/59; Müslim, Hibât, 24/3.

27. FİTRE YÜKÜMLÜSÜ

٥١ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ : أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ يُخْرِجُ زَكَاةَ الْفِطْرِ عَنْ غِلْمَانِهِ الَّذِينَ بِوَادِي الْقُرَى وَبِخَيْبَرَ .

وحدّثني عَنْ مَالِكٍ : أَنَّ أَحْسَنَ مَا سَمِعْتُ فِيمَا يَجِبُ عَلَى الرَّجُلِ مِنْ زَكَاةِ الْفِطْرِ ، أَنَّ الرَّجُلَ يُؤَدِّي ذلك عَنْ كُلِّ مَنْ يَضْمَنُ نَفَقَتَهُ . وَلا بُدَّ لَهُ مِنْ أَنْ يُنْفِقَ عَلَيْهِ . وَالرَّجُلُ يُؤَدِّي عَنْ مُكَاتَبِهِ . وَمُدَبَّرِهِ ، وَرَقِيقِهِ . كُلِّهِمْ غَائِبِهِمْ وَشَاهِدِهِمْ . مَنْ كَانَ مِنْهُمْ مُسْلِمًا . وَمَنْ كَانَ مِنْهُمْ لِتِجَارَةٍ أَوْ لِغَيْرِ تِجَارَةٍ . وَمَنْ لَمْ يَكُنْ مِنْهُمْ مُسْلِمًا ، فَلاَ زَكَاةَ عَلَيْهِ فِيهِ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِي الْعَبْدِ الآبِقِ : إِنَّ سَيِّدَهُ ، إِنْ عَلِمَ مَكَانَهُ ، أَوْ لَمْ يَعْلَمْ ، وَكَانَتْ غَيْبَتُهُ قَرِيبَةً ، وَهُوَ يَرْجُو حَيَاتَهُ وَرَجْعَتَهُ ، فَإِنِّي أَرَى أَنْ يُزَكِّيَ عَنْهُ . وَإِنْ كَانَ إِبَاقُهُ قَدْ طَالَ ، وَيَئِسَ مِنْهُ ، فَلاَ أَرَى أَنْ يُزَكِّيَ عَنْهُ .

قَالَ مَالِكٌ : تَجِبُ زَكَاةُ الْفِطْرِ عَلَى أَهْلِ الْبَادِيَةِ . كَمَا تَجِبُ عَلَى أَهْلِ الْقُرَى . وَذَلِكَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ ، فَرَضَ زَكَاةَ الْفِطْرِ مِنْ رَمَضَانَ عَلَى النَّاسِ . عَلَى كُلِّ حُرٍّ أَوْ عَبْدٍ ، ذَكَرٍ أَوْ أُنْثَى . مِنَ الْمُسْلِمِينَ .

51. Nafi' anlatıyor: Abdullah b. Ömer, Vadiyülkura ve Hayber'deki kölelerinin fitrelerini de verirdi.

İmam Malik'ten: *Fitrenin farz olması konusuyla ilgili duyduğum en güzel şey geçimini üzerimize aldığımız kimselerin de fitrelerini ödeme mecburiyetidir. Bu durumda kişi müslüman olan mükatebinin (akitle serbest bırakılmış köle), ölümünden sonra hür olacak kölesinin, ve diğer kölelerinin, yanında veya başka yerde olduklarına, ticaret için olup olmadıklarına bakmaksızın hepsinin fitresini verir. Müslüman olmayanların fitresini vermesi gerekmez.*

Evden kaçan kölenin durumuna bakılır, efendisi yerini bilsin veya bilmesin henüz kaybolmuş ve efendisi hayatından ve döneceğinden ümitli ise fitresini verir. Şayet aradan uzun zaman geçmiş ve efendisi ümidini kesmiş ise onun fitresini vermez.

Fitre kentliler gibi köylülere de farzdır. Çünkü Resûlullah (s.a.v.) fitrenin, Ramazanda, hür, köle, kadın ve erkek her müslümana farz olduğunu bildirmiştir.

28. FİTRENİN MİKTARI

٥٢ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ فَرَضَ زَكَاةَ الْفِطْرِ مِنْ رَمَضَانَ عَلَى النَّاسِ صَاعًا مِنْ تَمْرٍ ، أَوْ صَاعًا مِنْ شَعِيرٍ ، عَلَى كُلِّ حُرٍّ أَوْ عَبْدٍ ، ذَكَرٍ أَوْ أُنْثَى مِنَ الْمُسْلِمِينَ .

52. Abdullah b. Ömer'den: Resûlullah (s.a.v.) Ramazanda fitreyi, kadın, erkek, hür ve köle her müslüman bir sa'(2.176 gr.) hurma veya bir sa' arpa olarak takdir etti.[34]

٥٣ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ ، عَنْ عِيَاضِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ سَعْدِ بْنِ أَبِي سَرْحٍ الْعَامِرِيِّ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ يَقُولُ : كُنَّا نُخْرِجُ زَكَاةَ الْفِطْرِ صَاعًا مِنْ طَعَامٍ ، أَوْ صَاعًا مِنْ شَعِيرٍ ، أَوْ صَاعًا مِنْ تَمْرٍ ، أَوْ صَاعًا مِنْ أَقِطٍ ، أَوْ صَاعًا مِنْ زَبِيبٍ . وَذَلِكَ بِصَاعِ النَّبِيِّ ﷺ .

53. Ebû Saîd el-Hudrî anlatıyor: Biz fitreyi bir sa' yemek, bir sa' arpa, bir sa' hurma, bir sa' keş (keş peyniri, kuru yoğurt) veya bir sa' kuru üzümden verirdik. Bu sa', Resûlullah'ın (s.a.v.) tesbit ettiği ölçü idi.[36]

٥٤ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ لا يُخْرِجُ فِي زَكَاةِ الْفِطْرِ إِلا التَّمْرَ . إِلا مَرَّةً وَاحِدَةً فَإِنَّهُ أَخْرَجَ شَعِيرًا .

قَالَ مَالِكٌ : وَالْكَفَّارَاتُ كُلُّهَا ، وَزَكَاةُ الْفِطْرِ ، وَزَكَاةُ الْعُشُورِ ، كُلُّ ذَلِكَ بِالْمُدِّ الأَصْغَرِ مُدِّ النَّبِيِّ ﷺ ، إِلا الظِّهَارَ . فَإِنَّ الْكَفَّارَةَ فِيهِ بِمُدِّ هِشَامٍ ، وَهُوَ الْمُدُّ الأَعْظَمُ .

54. Nafi'den: Abdullah b. Ömer fitresini hurmadan başka bir şeyle vermezdi, yalnız bir defasında arpadan verdi.[36]

İmam Malik şöyle demiştir: *Zıhar hariç bütün keffaretler, fitre ve öşür, müdd-i Nebi ile küçük müdle* (bir müd, yarım kg.dır.) *ölçülür. Zıhar keffareti ise, en büyük müd olan Hişam müddü ile ölçülür.*

(34) Buharî, Zekât, 24/70; Müslim, Zekât, 12/12.
(35) Buharî, Zekât, 24/73; Müslim, Zekât, 12/17.
(36) Buharî, Zekât, 24/77.

29. FİTRENİN ÖDENME ZAMANI

٥٥ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ : أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ يَبْعَثُ بِزَكَاةِ الْفِطْرِ إِلَى الَّذِى تُجْمَعُ عِنْدَهُ قَبْلَ الْفِطْرِ ، بِيَوْمَيْنِ أَوْ ثَلاَثَةٍ .

وحدّثني عَنْ مَالِكٍ : أَنَّهُ رَأَى أَهْلَ الْعِلْمِ يَسْتَحِبُّونَ أَنْ يُخْرِجُوا زَكَاةَ الْفِطْرِ ، إِذَا طَلَعَ الْفَجْرُ مِنْ يَوْمِ الْفِطْرِ ، قَبْلَ أَنْ يَغْدُوا إِلَى الْمُصَلَّى .

قَالَ مَالِكٌ : وَذَلِكَ وَاسِعٌ انْ شَاءَ اللهُ ، أَنْ تُؤَدَّى قَبْلَ الْغَدْوِ ، مِنْ يَوْمِ الْفِطْرِ وَبَعْدَهُ .

55. Nafi'den: Abdullah b. Ömer, bayramdan iki üç gün önce fitreyi toplayan kimseye fitresini gönderirdi.

İmam Malik'den: *Benim gördüğüme göre, bayram günü şafak atınca, namazdan önce fitrenin verilmesini âlimler iyi görürlerdi.*[37]

İmam Malik der ki:*İnşaallah fitreyi verme süresi bayram günü namazdan önce ve sonra devam eder.*[38]

30. FİTRE YÜKÜMLÜSÜ OLMAYANLAR

٥٦ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ : لَيْسَ عَلَى الرَّجُلِ فِى عَبِيدِ عَبِيدِهِ ، وَلا فِى أَجِيرِهِ ، وَلا فِى رَقِيقِ امْرَأَتِهِ ، زَكَاةٌ . إِلا مَنْ كَانَ مِنْهُمْ يَخْدُمُهُ ، وَلا بُدَّ لَهُ مِنْهُ . فَتَجِبُ عَلَيْهِ . وَلَيْسَ عَلَيْهِ زَكَاةٌ فِى أَحَدٍ مِنْ رَقِيقِهِ الْكَافِرِ ، مَا لَمْ يُسْلِمْ . لِتِجَارَةٍ كَانُوا ، أَوْ لِغَيْرِ تِجَارَةٍ .

56. İmam Malik'ten: *Kişinin kölesinin kölesi, işçisi, karısının kölesi için fitre vermesi gerekmez. Yalnız bunlardan kendisine hizmet edenler varsa ve mutlaka kendisine lâzım iseler, o zaman bunların da fitresini verir. İster ticaret maksadıyla alınsın, ister başka maksatla alınsın müslüman olmayan köleye müslüman olmadıkça fitre düşmez.*

(37) Buharî, Zekât, 24/76 (İbn Ömer'den merfu olarak); Müslim, Zekât, 12/2223
(38) Şeybanî, 344.

١٨ - كتـاب الصيـام

18

ORUÇ KİTABI

1. ORUCA BAŞLARKEN VE BİTİRİRKEN HİLÂLE GÖRE HAREKET EDİLMESİ (*)

٢ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ دِينَارٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « الشَّهْرُ تِسْعٌ وَعِشْرُونَ . فَلاَ تَصُومُوا حَتَّى تَرَوُا الْهِلاَلَ . وَلا تُفْطِرُوا حَتَّى تَرَوْهُ . فَإِنْ غُمَّ عَلَيْكُمْ فَاقْدُرُوا لَهُ » .

1. Abdullah b. Ömer'den: Resûlullah (s.a.v.), sözü Ramazana getirerek: «**Hilâli görmeden oruca başlamayın, yine hilâli görmeden bayram yapmayın. Şayet hava bulutlu olursa ayı otuz güne tamamlayın.**» buyurdu.[1]

١ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ ذَكَرَ رَمَضَانَ ، فَقَالَ : « لا تَصُومُوا حَتَّى تَرَوُا الْهِلاَلَ . وَلا تُفْطِرُوا حَتَّى تَرَوْهُ . فَإِنْ غُمَّ عَلَيْكُمْ فَاقْدُرُوا لَهُ » .

2. Abdullah b. Ömer'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: «**Ay yirmi dokuz çekebilir, hilâli görmeden oruca başlamayın, hilâli görmeden bayram da yapmayın. Şayet Ramazanın son günü hava bulutlu olursa ayı otuz güne tamamlayın.**»[2]

(1) Buharî, Savm, 30/11; Müslim, Sıyâm, 13/3. Ayrıca bkz. Şeybanî, 346.
(2) Buharî, Savm, 30/11; Müslim, Sıyam, 13/9.

(*) Ramazan ve bayramların belirlenmesi konusunda İslâm ülkelerinin birlikteliğini sağlamak üzere Diyanet İşleri Başkanlığının öncülüğünde 1978 Rü'yet-i Hilâl Konferansı düzenlenmiş ve şu bildiri yayımlanmıştır:

Konferansımızın asıl konusu olan «RÜ'YETİ HİLÂL» meselesindeki ayrılıklarla ilgili olarak İslâm Dünyası'nın birliğini sağlayacak kesin sonuçlara ulaşmak en büyük arzumuzdur.

Bugün burada, üzerinde duracağımız «RÜ'YETİ HİLÂL» konusudur. Ramazan'a girerken, bütün İslâm Dünyası'nda bu konu tartışılır, müslümanlar, kendi ülkelerinden ayrı hareket eden diğer ülkelerin tutumu karşısında şüpheye düşerler, huzursuz olurlar.

Gerçi, «İHTİLAF-I METALİ»a itibar eden, fıkhi görüş açısından konuya bakıldığı zaman, bu konudaki ayrılığı tabiî karşılamak mümkündür. Ancak, hemen ifade etmeliyiz ki, bugün bu konuda görülen ayrılık, «İHTİLAF-I METALİ»a itibar etmekten meydana gelmemektedir. Hilâlin tesbitinde uygulanan farklı metotların meydana getirdiği bir ayrılıktır. Ancak, kabule mecburuz ki, «İHTİLAF-I METALİ»a itibardan dolayı meydana gelmiş de olsa, günümüz müslümanlarının ayrılığa tahammülü yoktur. Çünkü, biraz önce de belirttiğimiz gibi, dünyamız küçülmüş,mesafeler kısalmıştır. Çok seri haberleşme ve ulaşım imkânları sayesinde, dünyanın herhangi bir noktasında meydana gelen bir olay, bu noktaya en uzak köşesinde bile, anında duyulabilmektedir. Bir İslâm Ülkesinde bayram yapılırken, bir başka İslâm Ülkesinde oruca devam edilmesi, «İHTİLAF-I METALİ»a itibar eden fıkhî görüşe dayanılmış da olsa, müslüman toplumları izahı mümkün olmayan bir sonuçla karşı karşıya getirmektedir. Aslında, çok iyi bildiğimiz gibi; Hanefî, Malikî ve Hanbelî Mezheplerinin cumhur-ı fukahası «İHTİLAF-I METALİ»a itibar edilmemesi, hilâlin bir yerde sübutu halinde bütün İslâm Dünyasının bu sübuta göre amel etmesi görüşündedir. Şafiî mezhebinde de aynı görüşü benimseyen fakihler vardır. O halde, bu ayrılığı ortadan kaldırmak hepimiz için önemli bir görev olmaktadır.

Bu konuda özellikle Avrupa ülkelerinde çalışan ve değişik İslâm Ülkelerine mensup bulunan müslümanlar, daha güç durumdadır. Bunların bir kısmı, kendi ülkelerine uymakta, diğer bir kısmı, başka ülkelerin ilânına itibar etmekte, böylece aynı şehirde yaşayan, aynı dine, hatta aynı millete mensup olan müslümanlar, ayrı günlerde oruca başlamakta ve bayram yapmaktadır. Bunlar içinde kırıcı ithamlarda bulunanlar ve farkında olmadan fitneye yol açanlar da pek çoktur. Bu halin onları, gayr-ı müslimler karşısında güç bir duruma sokmuş olması da ayrı bir gerçek ve ayrı bir acıdır.

Yabancı ülkelerde çalışan müslüman işçisi, kendisine müslüman olmayanlar tarafından sorulan «Siz hepiniz aynı dinin mensupları değil misiniz? Niçin aynı günde bayram yapmıyorsunuz?» sorusuyla karşı karşıya gelmekten kurtarılmalıdır.

Bu konuda en yakın geçmişteki, Ramazan, Şevval ve Zilhicce hilâllerinin tesbitini örnek olarak ele almak istiyorum.

Yüksek malûmları olduğu üzere, 1398 H. - 1978 M. yılı Ramazan orucuna bazı İslâm Ülkelerinde (Meselâ: Türkiye, Afganistan, Fas ve Nijerya'da) 6 Ağustos 1978 Pazar günü başlanmışken, diğer bazıları (meselâ: Mısır, Suudî Arabistan, Lübnan, Suriye gibi ülkelerde) oruca 5 Ağustos Cumartesi günü girilmiştir. İslâm Ülkelerinin büyük çoğunluğu 5 veya 6 Ağustos günlerinde bölünerek oruca başlarken, 4 ve 7 Ağustos günleri Ramazan'a giren ülkeler de vardır. Büyükelçiliklerden aldığımız bilgiler bizi yanıltıcı nitelikte değilse, Irak ve Kuveyt'deki müslümalar, 4 Ağustosta oruca niyyet etmişler, Pakistan'daki müslüman kardeşlerimiz ise, oruç tutmağa 7 Ağustos günü başlamışlardır. «İHTİLAF-I METALİ»a itibar eden fıkhî görüş savunulsa bile, bu tablo karşısında İslâm Dünyasının hazin durumunu görmemek mümkün değildir.

1398 H. /1978 M. yılı Şevval hilâline gelince:

Aynı hazin sonuç, bu hilâlin ilanı konusunda da ortaya çıkmıştır. Şöyle ki:

Bazı ülkelerde 2 Eylül akşamı Şevval hilâli görülmüş gibi, 3 Eylülde bayram yapılmış, diğer bazı ülkelerde ise, aynı gün oruca devam edilerek, bayrama bir gün sonra (4 Eylülde) girilmiştir. Kesin tesbitlerimiz olmamakla beraber, Ramazan'a girişlerine bakarak, bazı ülkelerde de 2 ve 5 Eylül günlerinde bayram yapıldığını söylemek mümkündür.

Yine bu yıl, Zilhicce hilalinin tesbitinde ve kurban bayramının ilânında karşılaşılan sonuç, Ramazan ve Şevval hilâllerinin durumundan farklı olmamıştır. Bazı İslâm ülkelerinde 31 Ekim akşamı Zilhicce hilâli görülmüş gibi 1 Kasım tarihi 1 Zilhicce olarak ilân edilirken,diğer bazılarında 2 Kasım günü 1 Zilhicce olarak kabul ve ilân edilmiştir.

Kesim kanaatimiz olur ki, bu ayrılık, «İHTİLAF-I METALİ»'dan doğan bir ayrılık değildir. Bu ülkelerde hilâl gözlenmesi ve tesbitinin yol açtığı bir ayrılık da değildir. Şu veya bu ülkelerin hilâli bizzat gözleyerek ve sadece bu gözlem olarak ilân ettiklerini, diğerlerinin ise, bunu yapmadıkları için yanlış yolda olduklarını iddia etmek de imkânsızdır. İhtilâfın temelinde, İslâm ülkelerinde uygulanan farklı metotlar yatmaktadır.

1398 H./1978 M. yılı Ramazan, Şevval ve Zilhicce hilâlleri ile ilgili olarak yaptığımız araştırma ve incelemeler göstermiştir ki, ülkemiz de dahil olmak üzere ve özellikle Ortadoğu İslâm Ülkelerinin çoğunda hesapla amel edilmiştir. Ancak, hesapta uygulanan ayrı metotlar yüzünden, sonuçlar değişik olmuştur. Şöyle ki: Bazı İslâm ülkeleri, hesaplarını yaparken Batılılarca hazırlanmış olan «Almanak» larda gösterilen Ramazan, Şevval ve Zilhicce aylarına ait «İÇTİMA ANI»nı esas almışlar, bu «İÇTİMA ANI»nı takibeden günleri, hilâl henüz görülmemiş olduğu halde, mezkûr ayların birinci günü olarak ilân etmişlerdir. Diğer bazı ülkeler ise, bu ayların içtima zamanlarına değil, bu aylara ait hilâllerin yeryüzünden görülebileceği zamanlara (hilâlin sübutuna) itibar etmişler ve bu subutu takibeden günleri mezkûr ayların birinci günleri olarak tesbit ve ilân etmişlerdir.

Bu konu ile ilgili görüşlerimizi ve tesbitlerimizi biraz daha açıklamak isterim:

a) 1398 H./1978 M. Yılı Ramazan hilâlinin tesbiti ile ilgili çalışmalarımız:

Batılılarca hazırlanan Almanaklar incelendiğinde görüleceği üzere, Ramazan hilâlinin İÇTİMA ANI, 4 Ağustos Cuma günü Greenwich saati ile 01.01'dir. Ancak bu tarihte, hesaba göre en batıda bulunan Fas dahil, İslâm Dünyasının hiç bir yerinde hilâl görülmemiştir. Bu tarihte Ay, meselâ: Fas'ta Güneşten 11 dakika, Mekke'de 12 dakika, Ankara'da 1 dakika sonra batmıştır. Halbuki, hilâl, Güneşin gurubundan sonra, batıda ufukta ve meselâ: Ekvator hattı üzerindeki bölgelerde en an 25 dakika, ekvatordan uzaklaştıkça ise daha fazla süre kalmadıkça, yani Güneşten en az bu kadar süre sonra batmadıkça, yer yüzünden görülmesi imkânsızdır. Zira bu süre içinde Ay, henüz güneş ışınlarının etkisi altında bulunmakta ve yer yüzünden görülebilmesi söz konusu olan bölümü de görülemeyecek kadar ince bir hilâl durumunda olmaktadır. Görülebilecek duruma gelmesi için Ay'ın içtima noktasından ayrılarak, Güneşle Dünyanın merkezini birleştiren doğruya 7 dereceden büyük bir açı meydana getirmesi şarttır.

Astronomik hesaplara göre, Zilhicce'nin «İÇTİMA ANI», 31 Ekim günü Greenwich saati ile 20.06 (Mekke saati ile 23.06) dır. Ve 31 Ekim akşamı dünyanın hiç bir yerinde hilâl görülmemiştir. Bu tarihte Ay, meselâ Mekke'de Güneşten 3 dakika, Fas'ta, 1 dakika önce batmış, şüphesiz görülmesi mümkün olmamıştır. Hilâl ilk defa 1 Kasım günü Greenwich saati ile 07.39 da (Mekke saati ile 10.39 da) Japon adalariyle Yeni Gine adalarını birleştiren hattın üzerinde olan deniz bölgesinde, aynı günün akşamı ise, bütün İslâm Ülkelerinde görülebilecek duruma gelmiştir.

Bu astronomik hesaplardan ve gözlemlerden çıkarılacak sonuç şudur ki, hilâlin görülmesi ölçüsünün benimsenmesi halinde, Kurban Bayramı, 11 Kasım 1978 Cumartesi günüdür. RU'YET şartı aranmıyor ve hilâlin «İÇTİMA ANI»nın girmiş olması ile yetiniliyors, bu takdirde 10 Kasım 1978 Cuma günü, Kurban Bayramı günü olarak kabul edilebilecektir.

Bu açıklamalardan da anlaşıldığı üzere, Ramazan ve bayram günlerinin ilânında İslâm Dünyasında görülen ayrılığın asıl sebebi, bu ülkelerin bazılarında hesapla amel edilmesi, diğer bazılarında ise, hilâlin bizzat gözle görülmesi suretiyle hareket edilmesi değildir. Aslında, bu ülkelerin çoğunda, uygulanan yol, hesap yoludur. Aynı yol uygulandığı halde, ayrı metotların kullanılmış olması sebebiyle ayrı sonuçlara ulaşıldığı sanılmaktadır.

Buraya kadar yapılan açıklamalardan sonra ortaya şu sorular çıkmaktadır:

1— Ramazan ve Bayramların ilânında, dinî ölçülere uygun olarak, önceden yapılmış astronomik hesaplara dayanılmak suretiyle hareket edilebilecek midir? Yoksa bu hesaplar yapılmış olsa bile, hilâlin gözetlenmesi ve buna göre hareket edilmesi zarureti üzerinde durulacak mıdır?

Bu sorunun cevabı üzerinde ikinci hicrî asırdan bu yana âlimler arasında tartışmaların süregeldiği malumlarıdır. Bu tartışmaların ışığında, yüksek heyetiniz de bu konuda kesin tercih ve tavrını ortaya koymak durumundadır.

2— Hesaba itibar edilecekse, Ay, «İÇTİMA ANI»ndan sonra, 7 dereceden daha büyük bir açı yaparak Güneşten uzaklaşmadığı ve bu yüzden de yeryüzünden görülmediği halde «ASTRONOMİK GİRİŞ» yani «İÇTİMA ANI» ile sabit olmuştur diye, bazı kardeş ülkelerde yapıldığı gibi, Ramazan ve Bayram ilân edilebilecek midir?

3— İkinci soruya, «EVET», diyebileceksek, mesele yoktur. «HAYIR» diyeceksek, hilâlin dünyanın herhangi bir yerinde görülmesi halinde, İslâm ülkelerinden herhangi birinde görülmüş olması şartı aranmaksızın Ramazan ve Bayram ilânı yoluna gidilebilecek midir?

4— Üçüncü soruya «HAYIR» diyeceksek, hilâlin İslâm Ülkelerinin herhangi birinde görülmesi şartı üzerinde mi durulacaktır?

Yüksek malumları olduğu üzere, İslâmî hükümlere göre namaz vakitlerinin belirlenmesinde Güneşin hareketlerinin (daha doğrusu, Dünyanın kendi ekseni etrafındaki günlük hareketi ile Güneş etrafındaki yıllık hareketinin), oruç, hac, zekât, fıtır sadakası, kurban, bayram gibi ibadetlerin zamanlarının tesbitinde ise Ay'ın aylık ve yıllık hareketlerinin esas alınması gerekmektedir. Söz konusu ibadetlerin zamanlarının isabetle tayin edilebilmesi ise kamerî aybaşlarının, özellikle Ramazan, Şevval ve Zilhicce aylarının ilk günlerinin doğru

olarak tesbitine bağlıdır. Fıkhî eserlerin incelenmesinden de anlaşılacağı üzere, İslâm müctehit ve fakihlerinin büyük çoğunluğu, Resulullah (s.a.) Efendimizin, değişik lâfızlarla -hemen hemen- belli başlı bütün hadis kitaplarında rivayet edilmiş olan «Ramazan hilâlini görünce, oruca başlayın Şevval hilâlini görünce bayram yapın. Hava kapalı olur da, hilâl görülemezse (Şaban ve Ramazan aylarını) 30 güne tamamlayın»[1] hadis-i şerifi ile istidlâl etmişler, kamerî aybaşlarının tesbitinin, bu aylara ait ilk hilâllerin görülmesi, bu mümkün olmadığı takdirde, ayın 30 güne tamamlanması ile olacağını, bu konuda hesapla ve müneccimlerin sözleriyle amel etmenin dinen caiz olmayacağını savunmuşlardır.

Buna karşılık, sayıca az olmakla birlikte kamerî aybaşlarının (Ramazan, Şevval ve Zilhicce hilâllerinin) hesapla da tayininin mümkün, caiz ve hatta zarurî olduğunu ifade eden muhakkak fakihler de her asırda bulunmuştur.

Kamerî aybaşlarının tayininde, mutlaka RÜ'YETin esas olduğunu, hesapla amel etmenin caiz olmadığını savunan fakihlerin belli başlı delilleri şunlardır.

1- Hadis-i şerifte: «Hilâli görmedikçe oruca başlamayın. Hilâli görmeden orucu bırakıp bayram yapmayın. Hava kapalı olur da, hilâli göremezseniz, ayı 30 gün takdir edin.» [2] buyurulmuştur.

Diğer bir rivayette ise: «Hilali görünce oruca başlayın. Hilâli görünce orucu bırakıp bayram yapın. Hava bulutlu olur da hilâli göremezseniz, takdir edin, yani adedi 30 güne tamamlayın» buyurulmuş, hesaptan ve müneccimlerin verecekleri bilgiden söz edilmemiştir. Aksine hilâlin görülmesi, görülemediği takdirde ayın 30 güne tamamlanması emredilmiştir. Hesapla amel edilmesi caiz olsaydı, Hz. Peygamber (s.a.) 30'a tamamlamayı emretmez «Hesap bilenlere başvurunuz» buyururdu.

2- Peygamberimiz (s.a.v.) müneccimlere inanmayı ve ilm-i nücum ile meşguliyeti yasaklamış, «kim bir kahine veya müneccime gider de (ondan gaibe ait haber sorarsa) Muhammed'e indirileni inkâr etmiş olur.» [3] buyurmuştur.

3- İlm-i nücum, hayal ve tahminden ibarettir. Ne kesin bilgi, ne de galib zan ifade eder. Bu sebepledir ki, kamerî aybaşlarının tayininde bu ilme itimat edilemez.

4- Dinî vazifelerin vakitlerini hesapla tayin etmek, hesap bilenlerin azlığı sebebiyle, dinî hükümlerin ifasını zorlaştırır. Din kolaylıktır. Bu sebeple ibadet zamanlarının tayini, âlimin de cahilin de kolaylıkla tatbik edilebileceği basit esaslara bağlanmıştır.

5- Hesaba göre kamerî ay, ne 29 ne de 30 olmayıp 29,5 gündür, yani kesirlidir. Halbuki oruç tamgün ölçüsüne bağlıdır.

6- Hesapla aybaşlarını (hilâli) tayin, şuhudî ilim değil, istidlâli ilimdir. İstidlâli ilim, ehl- i fen ve havassa aittir. Hesapla hilâlin belirlenmesi, halkı körü

(1) el-Buharî, el-Camiu's-Sahih, II, 229, İstanbul, 1315; Müslim, el-Camiu's-Sahih, II, 579 (Tahkik: M. Fuat Abdülbaki), Kahire, 1375/1955; Ebû Davud, es-Sünen, I, 543, Mısır, 1371/1952; et-Tirmizi, el-Camiu's-Sahih, III, 72 (Tahkik: M. Fuad Abdülbaki), Mısır, 1953; İbn Mace, es-Sünen, I, 259 (Tahkik: M. Fuad Abdülbaki), Mısır, ed-Dârimi, es-Sünen, II, 3, Dâru ihyai's-sünneti'n-nebeviyye, ts.

(2) en-Nevevî, Şerhu Sahihi Müslim, VIII, 188 - 189; Beyrut, 1392/1972.

(3) İbn Abidin, Mecmuatu'r-resail, I, 245. İstanbul, 1325.

körüne taklide mecbur kılmak, şuhudî ilim zevkinden mahrum bırakmak demektir.

7- Kur'an-ı Kerim'de, Bakara sûresinin 185. ayetinde: «Sizden her kim Ramazan ayına şahit olursa oruç tutsun» buyurulmaktadır.

«Şuhûd» kelimesi «huzur» yani «ikamet» anlamına geldiği gibi her şeyi kesinlikle bilmek ve görmek anlamlarında da kullanılır. Bu duruma göre müfessirler ayet-i celileyi:

a) Her kim Ramazan ayında misafir olmayıp mukim olursa,

b) Her kim Ramazan ayının başladığını yakînen bilirse,

c) Her kim Ramazan hilâlini görürse... şeklinde açıklamışlardır.

Ayete verilen ikinci manadaki yakinen bilme yolu mutlak değil, «hilâli görünce oruca başlayınız...» hadis-i şerifi ile tefsir ve takyit edilmiştir. Bu sarahat karşısında, bir başka bilgi yolu olarak hesap yoluna meyletmeye sebağ yoktur.

Kamerî aybaşlarının özellikle Ramazan, Şevval ve Zilhicce hilâllerinin RÜ'YET'ten başka astronomik hesaplarla da tayin edilebileceği görüşünü benimseyen âlimler, hesabı kabul etmeyenlerin ileri sürdükleri itirazlara şöyle cevap veriyorlar:

1- «Ramazan hilâlini görünce oruca başlayın. Şevval hilâlini görünce orucu bırakın, Hava kapalı olursa, ayı 30 güne tamamlayın.» anlamındaki hadis-i şerifler, kamerî aylara ait ilk hilâllerin hesapla tayin edilmesini yasaklamamakta; müslümanların oruç, hac, kurban, fıtır sadakası, bayram gibi ibadetlerini ifa için, kamerin hareketlerine ait ince hesapları öğrenmekle mükellef kılınmadıklarını, bu iş için avamın da havassın da bilip tatbik edebileceği RÜ'YET yolunun kullanılabileceğini göstermektedir.

2- Hadis-i şerifte yasaklanan ilm-i nücum, günümüzün müsbet ve modern astronomi ilmi değildir. Bugünün müsbet ilmi olan astronomiyi, İslâm'ın yasaklanmış olması muhaldir. Burada işaret edilen ve yasaklanan şey yıldızların hareketlerinden geleceğe ait haber ve hükümler çıkarmağa ve bir takım hurâfî bilgiler elde etmeğe çalışmasıdır. Nitekim âlimler bu ve benzeri hadis-i şeriflerde geçen «MÜNECCİM» terimini, «yıldızların doğup batmasından geleceğe ait haber veren kimse,» «KÂHİN» terimini ise «bir şeyi vukuundan önce haber veren veya gayb hakkında hüküm veren kimse» diye tarif etmişlerdir.[4]

Aslında bu hadis-i şeriflerde zemmedilen kişiler, bütün kudret ve tasarrufun gök cisimlerine ait olduğunu ileri süren müşrik arap kâhinleri ve bakıcılarıdır. Gerçekten de bunlara inanan ve bunların ardından gidenlerin küfründe şüphe yoktur. Hesabın ve yıldızların bazı bilgileri elde etmede bir takım işaretler ve vasıtalar olduğuna inanan ve elde ettiği bilgilerle amel eden kişilere küfür isnat etmekten, herkesin Allah'a sığınması gerekir. [5]

3- Mütekaddim fakihlerin hads ve tahminden ibaret sayarak galip zan bile ifade etmeyeceğini söyledikleri hesap ve ilm-i nücüm, günümüzün hesabı ve astronomisi değil, belki bu ilme ait ilk ve çok sınırlı bilgilerdi. Günümüzde astronomi ilminin elde ettiği sonuçlar ve hasaplar kesindir.

(4) a.g.e., 245.
(5) bkz., a.g.e., I, 246.

4- Ramazan, Şevval ve Zilhicce aylarına ait hilâllerin hesapla tayin ve tesbiti için bütün müslümanların astronomi ve ince hesapları öğrenmeleri gerekmez. Nitekim herkes, hilâl aramakla da sorumlu tutulmamış, toplum içinden birkaç kişinin hatta bir-iki kişinin hilâli arayıp görmesi ile diğerlerinden sorumluluk kalkmıştır. Özellikle günümüzde hesap, artık rü'yetten daha kolay, toplumlar için çok daha pratik hale gelmiştir. Bu itibarla, hesapla hilâlin tayini, müslümanlar üzerine külfet ve meşakkat değil, bilakis kolaylıktır.

5- Kamerî ayların hesaba göre kesirli olması, bazı ayların 29 gün, bazılarının da 30 gün itibar edilmesi anlayışına aykırılık ifade etmez. Rü'yet ölçüsüne göre yapılan hesap sonucunda da, kamerî aylar pek âlâ bazan, 29, bazan da 30 gün olmaktadır.

6- Müslümanların tamamının hilâli görerek şuhudî ilim zevkine ermeleri aklen mümkün ise de, tatbikatta hiç vaki olmamıştır. Göreni taklit ile, hesap ile haber vereni taklit arasında sonuç bakımından hiç bir fark yoktur.

7- «Hilâli gördüğünüzde oruca başlayınız...» mealindeki hadis-i şerifi, «sizden kim Ramazanın başladığını kesinlikle bilirse, oruç tutsun.» anlamındaki ayet-i kerimede geçen «BİLGİ»yi rü'yetle sınıflayıcı olarak görmek doğru değildir. Önemli olan, bu bilgiye ermektir. Bu da rü'yetle olabileceği gibi, hesapla da mümkündür. Hadis-i şerifteki emir, vücub için değil, irşat içindir. Ramazan'a başlamayı ve bayram yapmayı sağlayacak sınırı göstermektedir. Bu sınırın tesbiti, hilâli gözleyerek, rü'yetin sübutu ile olabileceği gibi, hesaba başvurarak da mümkündür. Şari'in gayesi, hilâli göstermek değil, hilâlin sübutunu tayin yolu ile oruca başlatmak veya iftar ettirmektir. Bu itibarla, mezkûr hadis-i şerifi, bu ayet-i kerimede işaret edilen bilgi yolunu rüyetle sınırlayıcı olarak görmek, isabetli olmasa gerektir.

Bilindiği üzere Cenab-ı Hak bütün kâinatı belli bir düzen içinde yaratmıştır. Kâinatta mevcut, değişmeyen bu nizam ve düzene Kur'an-ı Kerim dili yle «SÜNNETULLAH»[6] denilmektedir. Güneş, ay ve yıldızlar da bu değişmeyen nizam içinde Allah'ın emrine ram olmuşlardır.[7] İnsan oğluna düşen, gerekli çalışma ve araştırmayı yapıp kâinattaki değişmeyen düzenin sırrını kavramaktır. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de:

«Güneşi ışıklı ve ayı nurlu yapan, yılların sayısını ve hesabı bilmeniz için aya konak yerleri düzenleyen O'dur. Allah bunları ancak gerçeğe göre yaratmıştır... Bilen millete ayetleri uzun uzadıya açıklıyor. Gece ile gündüzün birbiri ardına gelmesinde, Allah'ın göklerde ve yerde yarattıklarında O'na karşı gelmekten sakınan kimseler için ayetler vardır.» [8] buyurulmaktadır.

Bir başka ayet-i celilede ise: «Güneş ve ay belli ve sabit bir hesaba göre hareket ederler.» [9] buyurulmuştur.

Görüldüğü üzere, bu ayetlerin ilkinde, insanların ay ve yılları hesaplayabilmeleri için kamere menzileler tayin edildiği açıklanmaktadır. Ayrıca ilahî kudret ve azametin anlaşılabilmesi için Güneş ve Ay'ın hareketlerinin öğrenilmesi, gök bilime önem verilmesi teşvik edilmiştir.

(6) Fatır sûresi, 35.
(7) el-Araf sûresi, 54.
(8) Yunus sûrsi, 5-6
(9) er-Rahman sûresi, 5.

İkinci ayet-i celilede ise, Güneş ve Ay'ın gelişi güzel değil, sabit bir düzen ve hesap uyarınca hareket etmekte oldukları beyan buyurulmuştur.

Ayet-i kerimelerdeki bu açıklık karşısında, güneşin ve ayın hareketlerini sâlisesine kadar tesbit edebilen günümüz astronomisine karşı menfi tavır almak, istiğna göstermek ve dini günlerin tayininde bu unsurdan yararlanmayarak, yalnız RÜ'YET üzerinde ısrar etmek, kanaatimizce Kur'an'ın ve sünnetin ruhuna aykırı davranmaktır.

Resûlullah (s.a.v.) Efendimiz bir hadis-i şeriflerinde: «Biz ümmî bir milletiz. Ne yazı biliriz, ne de hesap yapmayı. Bize gerekli olan, ayın bazan 29, bazan da 30 gün olduğunu bilmekten ibarettir.» buyurulmuştur. [10]

Bu hadis-i şerifle yukarıda geçen «Ramazan hilâlini görünce oruca başlayın. Şevval hilâlini görünce iftar edin. Hava ve atmosfer şartları dolayısiyle hilâl görülemediğinde ayı 30 güne tamamlayın.» anlamındaki hadis-i şerif birlikte incelenecek olursa, Resûlullah (s.a.v.)'in kamerî ayların başlangıçlarını tayinde RÜ'YET'i esas almasındaki sebebin, o günkü toplumda yazının ve ayın hareketleri ile ilgili hesapların bilinmemesi olduğu görülür.

O günkü toplumun içinde bulunduğu şartlara ve imkânlara uygun olarak gösterilen bilgi yolu üzerinde bugün de ısrar göstermek ve İslâmın her vesile ile teşvik ettiği müsbet bilimin sonuçları karşısında müstağni davranmak, doğru olmasa gerektir. Bu hadis-i şerif açıkça göstermektedir ki, kamerî aybaşlarının tayininde hilâl gözleme yolunun gösterilmesi, o günkü şartların ortaya koyduğu bir zarurettir. Görüldüğü üzere hadis-i şerif bir illete bağlıdır. Yani hilâlin görülmesi kaidesini bir sebebe bağlı olarak vazetmiştir. Çünkü; Şari'in gayesi oruçtur, iftardır ve bunların vaktinde yapılmasıdır. Hilâlin görülmesi ile vaktin tayini, O'nun gayesi değildir.

Dinî hükümler Mekâsıd ve «Vesâil» olmak üzere iki kısımdır. Ramazan ayında oruç tutmak, Şevvalin ilk günü Arafatta vakfe yapmak gibi hükümler mekâsıd; bu ibadetlerin ifa edileceği günlerin ve vakitlerin tesbiti için uygulanacak metodlar ise, vesâildir. Dinin vesâil kısmına giren hükümleri zaman, mekân ve şartların değişmesi ile değişebilir. Çünkü bunlar maksat değil, maksada götüren vasıtalardır.

Fukaha beyan etmiştir ki, «Şer'i hükümler, illet ve sebeplere bağlıdır. İllet sabit olduğu zaman, hüküm de sabit olur. İllet ortadan kalkınca, bu illete bağlı olan hüküm de ortadan kalkar.» [11]

Bunun İslâm hukukunda pek çok örnekleri vardır. Bir kaçına değinmeyi uygun buluyorum.

a) Zeyd b. Halid el Cühenî'in rivayet ettiğine göre Resûlullah (s.a.v.) den bir kimse lükata'nın (yani yitiğin) hükmünü sormuş, Resûlullah (s.a.v.) de yanında bir yıl muhafaza ederek ilan etmesini, bir yıl içinde sahibi çıkmazsa bu yitiğin, bulana ait olacağını beyan etmiştir. Aynı kişi, yitik koyunun hükmünü sormuş, Resûlullah (s.a.v.) aynı mealde cevapta bulunmuştur. Daha sonra yitik deveyi de sorunca: «Ondan sana ne... O hayvanın su tulumu ve gezecek tabanı beraberindedir. Sahibi buluncaya kadar kendi kendine barınabilir.» [12] buyu-

(10) el-Buhari, age., II, 229; Müslim, age., II, 579; Miras Kâmil, Tecrid-i Sarih tercemesi, VI, 308 (Hadis no: 908) İstanbul, 1945.

(11) Bkz. Mustafa Ahmet Ez-Zerka, el-Fıkhü'l-İslâmi fî sevbihi'l-Cedid, II, 905, Dimaşk, 1395/1965

(12) el-Buhari, age., III, 93; Müslim, age., III, 1346; Malik, el-Muvatta, II, 759, Kahire, 1370/1951.

rulmuştur.

Bu hadis-i şerife göre, bulan tarafından alınıp muhafaza edilmediği takdirde yok olacak lukataların, bulunduğu yerden alınarak muhafaza ve ilân edilmesi, deve gibi kendini yırtıcılara karşı koruyabilecek ve sahibi tarafından bulununcaya kadar yaşayışını sürdürebilecek hayvanların ise kendi hallerine terkedilmeleri gerekmektedir.

Bu uygulamaya, Hz. Osman'ın hilafetine kadar devam edilmiştir. Hz. Osman, yitik develerin de bulan tarafından muhafaza edilmesini, gerekirse satılmasını, sahibi ortaya çıktığında satış bedelinin ödenmesini emretmiştir.[13]

Çünkü Hz. Osman, halkın ve cemiyetin ahlâkında bozulma başladığını görmüş, böyle bir tedbirle yitik develerin hırsız bir kimsenin eline geçmesini önlemek istemiştir.

Bu tedbir, zahiren Resûlullah (s.a.v.) efendimizin yukarıdaki emrine aykırı görünüyorsa da, gerçekte Şari'in gaye ve maksadına uygundur. Çünkü bunda asl olan, mal sahibinin malını yok olmaktan kurtarmak ve onun eline geçmesini sağlamaktır.

b) Resûlullah (s.a.v.) sünnetin ve kendi sözlerinin Kur'an-ı Kerim'le karıştırılması endişesiyle «Benden, Kur'an-ı Kerim'den başka hiç bir şey yazmayınız. Kim böyle bir şey yapmışsa, onu imha etsin.»[14] buyurmuştur.

Bu yasak gereğince, ashap ve tabiûn devirlerinde hadis-i şerifler yazı ile zapt olunmamış, şifahen nakl ve hıfz edilegelmiştir.

Kur'an-ı Kerim nüshaları her tarafa yayıldıktan ve hafızalara yerleştikten sonradır ki, sünnet ve hadisin yazılmasını gerektiren sebepler ortadan kalkmış, halife Ömer b. Abdülaziz, sünnetin yazı ile tesbitini emretmiş, İslâm âlimlerince de sünnetin yazı ile tesbiti vacib hükmünde görülmüştür. Çünkü onu zayi olmaktan kurtarmak, ancak yazmakla mümkündür.

c) Tevbe suresinin 60'ıncı ayetinde «masrıf-ı zekât» arasında zikredilen müellefe-i kulûba zekât verilmesi şeklindeki uygulama, Hz. Ömer'in ictihadı ile durdurulmuş, Hz. Ömer'in bu ictihadı ashaptan hiç kimse tarafından red ve inkâr edilmemiş, müellefe-i kulûba zekât verilmemesi hususunda icma vaki olmuştur. [15]

Riba ile ilgili hadis-i şeriflerde, altın ile gümüşün cinsleri ele mübadelelerinin tartı ile, buğday, arpa, hurma ve tuzun ise ölçek ile yapılması emredilmiştir. [16]

Bu sebeple, başta Ebû Hanife, Ebû Yusuf ve İmam Muhammed olmak üzere Hanefi müctehitleri, «halk bu konudaki uygulamasını değiştirmiş de olsalar, Resûlullah (s.a.v.)'ın -riba ve fazlalığı önlemek için- ölçek ile mübadelelerini tayin etmiş olduğu buğday, arpa, hurma ve tuzun ebediyyen ölçek ile mübadele edilebileceği, altın ve gümüşün de ebediyen tartı ile mübadele edilmesi gerektiği, hadis-i şerifte tasrih edilmeyen diğer eşyaların ise halkın örf ve âdetine göre ölçü, tartı ve sayı ile mübadelelerinin caiz olduğu» içtihadında bulunmuşlardır.

(13) Bkz. Malik, age, II, 759.
(14) Müslim, age., IV, 2298; ed-Dârimî, age., 1,119.
(15) el-Mergînanî, el-Hidâye maa Fethi'l-kadir, II, 14, Mısır (Bulak) 1315.
(16) Konu ile ilgili hadisleri topluca görmek için bk., Ebû Cafer'it-Tahavi, Şerhu Meâni'l-âsar, IV, 4 ve IV, 65-68; eş-Şevkanî, Neylü'l-evtar, V. 202-208, Mısır, 1380/1961.

Ancak Ebû Yusuf, Harun Reşit devrinin başkadısı olduktan sonra, müslümanların yaşadıkları çeşitli bölgelerde birbirinden farklı örf ve âdetlerin bulunduğunu görerek, söz konusu hadis-i şerifleri «bazı şeylerin ölçek, bazı şeylerin de tartı ile mübadelesini tayin etmek için değil, Asr-ı Saadette halkın cari olan örf ve âdeti üzere varit olduğu görüşüne varmıştır. Bu konudaki nasları da örf ile talil ederek, ilk içtihadından rücu etmiştir. Onun ikinci içtihadına göre hadis-i şeriflerde zikredilmeyen diğer eşyada olduğu gibi eşyay-ı sittenin de (6 çeşit eşya) halkın örf ve âdetine göre ölçek, tartı veya sayı ile mübadeleleri caizdir. Başta Kemal b. Hümam olmak üzere, Ebû Yusuf'un bu ikinci ictihadını muhakkık fakihlerden bir çoğu halkın maslahatına daha uygun bularak Ebû Hanife ve İmam Muhammed'in içtihadına tercih etmişlerdir. [17]

Görüldüğü üzere, özel bir durum veya sebebe bağlı olan hükümler, bu özel durum ve sebeplerin zâil olması ile ortadan kalkmakta, her hüküm kendi sebep ve illeti ile devam etmektedir. Sebep ve illet zâil olunca, buna bağlı hüküm de son bulmaktadır.

Kamerî aybaşlarının tesbitinde, fakihlerin «Hilâli gördüğünüzde oruca başlayın...» ve benzeri hadis-i şeriflere istinaden rü'yet'i esas almaları o devirlerde yapılabilen astronomik hesapların aybaşlarını tesbitte yeterli olmadığındandır. Bu illet Hz. Peygamber (s.a.v.)'in -daha önce zikrettiğimiz- «Biz ümmî bir milletiz. Ne yazı biliriz ne de hesap yapmayı...» mealindeki hadis-i şerifinde açıkça görülmektedir. Aybaşlarının tayininde hilâl gözleme yolunun seçilmiş olması, hesapla bunu yapmanın -o gün için- mümkün olmadığındandır. Özellikle günümüzde ise, artık Ayın bütün hareketleri, en ince teferruatına kadar hesaplanabilmekte, gerek kavuşum (içtima), gerekse yeryüzünden hilâl halinde ilk defa görülebileceği yer ve zaman kesinlikle bilinebilmektedir.

Mutlaka rü'yete bağlı kalmayı ve hesabı reddetmeyi gerektiren sebep ve illet ortadan kalktığına göre, astronomik hesapların sağladığı imkân ve kolaylıklardan yararlanmamak için herhangi bir sebep mevcut değildir.

Esasen -daha önce de işaret edildiği üzere- Tabiî ve müsbet ilimlerin İslâm dünyasında gelişmeğe başladığı Tabiûn devrinden itibaren her asırda -sayıca az da olsalar- bir kısım muhakkık fakihler Ramazan, Şevval ve Zilhicce hilâllerinin tesbitlerinde hesapla amelin caiz olduğu içtihadında bulunmuşlardır. Nitekim Aynî'nin [18] naklettiğine göre tabiûn'un büyüklerinden bazı kimseler, hesap yolu ile kamerin menzillerinin tesbitine itibar edilebileceğini kabul etmişlerdir. İbn Süreyc'in rivayetine göre, Mutarrıf b. Abdillah b. Şıhhir ile İbn Kuteybe bunlardandır. [19] Bu zatlar, yukarıda çeşitli vesilelerle zikredilen hadis-i şerifteki «hava kapalı olursa, takdir yoluna başvurun» cümlesini, cumhurun anladığı «sayıyı 30 güne tamamlayarak takdir edin.» şeklinde değil, «ayın menzillerini hesapla tayin ve takdir edin» diye tefsir ve izah etmişlerdir.

Ahmet b. Hambel ise, bu sözü «hava kapalı olduğu zaman, hilâli bulutların altında varmış gibi kabul edin» şeklinde anlamıştır. Onun içtihadına göre, Şaban'ın 29'uncu günü havanın kapalılığı sebebiyle hilâl görülemezse, ertesi günü Ramazan'ın 1. günü itibar edilerek oruca başlanması gerekir. Abdullah b.

(17) Bkz. Kemâl b.Hüman, Fethu'l-Kadîr, V. 283; M. Ahmet ez-Zerka, age., II, 889-894.
(18) el-Aynî,umdetü'l-Kâri, X, 271, Mısır, ts.
(19) el-Kurtübî, el-Câmi li ahkâmi'l-Kur'an, II, 293, Kahire, 1354/1935.

Ömer'in görüşü de budur.

Hadis-i şerifteki «onu takdir ediniz» tabirinin, «hesapla tayin ve takdir ediniz» şeklinde anlaşılması, özellikle yılın çoğu günlerinde havanın kapalı olduğu, güneşin bile ayda ancak birkaç gün görülebildiği coğrafî bölgeler için de, uygulamada kolaylık sağlayıcı niteliktedir. Aksi halde, bu bölgelerde Ramazan hilâlini görmek çoğu zaman mümkün olmadığı gibi, Şaban hilâli için de aynı durum söz konusu olduğundan önceki ayı 30 güne tamamlamak da genellikle mümkün olmayacaktır.

İbn Süreyc'in nakline göre, İmam Şafii de ayın hilâl durumunun astronomik hesaplarla tayin edilebileceği kanaatini benimseyen kimselerin, hesapla amel etmelerinin caiz olduğunu söylemiştir. [20]

Yedinci Hicrî asrın içtihat derecesine ulaşılmış fakihlerinden Takıyyûddin b. Dakıki'l-îd ise şu görüşleri ileri sürmüştür:

«Ayın kavuşum zamanının hesapla tesbitine göre Ramazan orucuna başlanamaz. Çünkü, ayın hilâl halinde yeryüzünden görülebilmesi kavuşum zamanından 1-2 gün daha sonra vaki olur. Şeriat, Ayın kavuşum (içtima) anını değil, hilâl halini aybaşına esas almıştır. Fakat, bulut, toz, sis vs. gibi görüşe mani bir sebeple görülemeyen hilâlin ufuktaki varlığı hesapla tayin edilebilirse, şer'î sebep meydana geldiği için, yeni ayın başlaması gerçekleşmiş olur. Çünkü yeni ayın başlamasında şart olan, hilâlin bizzat görülmesi değil, Ayın hilâl halinde ufukta mevcut olmasıdır. Görülmüş olsa da, olmasa da, ilk hilâl hali ile, dinen yeni ay başlamıştır. Bu durum, kesinlikle bilindiğinde, bu bilgi ile amel vacip olur.» [21]

Şeyh Bahît ise İbn Dakik'in yukardaki sözlerini teyit ederek: «Ben de hesap ile amel edilmesi görüşünde olanlara katılıyorum. Çünkü, hangi bir meselede o konudaki bilgi ve tecrübesi olan kimselere baş vururlar. Meselâ: Kur'an-ı Kerim ve hadisi şeriflerin lâfızları, dilcilerin sözlerine göre açıklanmış; mütehassıs bir doktorun tavsiyesi halinde Ramazanda oruç tutmamak veya tutulan orucu bozmak caiz görülmüştür. O halde, Ramazan, Şevval ve diğer ayların hilâllerinin tayinlerinde bu konuda yetkili astronomi uzmanlarının bilgi, tecrübe ve hesaplarından yararlanmaktan bizi alakoyan sebep ne olabilir? Kaldı ki, «Güneş ve Ay, sabit, değişmeyen bir hesapla seyrederler.» [22] «Güneşi ışıklı ve ayı nurlu yapan, yılların sayısını ve hesabı bilmemiz için Aya konak yerleri düzenleyen O'dur. Allah bunları ancak gerçeğe göre yaratmıştır. Bilen millete ayetleri uzun uzadıya açıklıyor. Gece ile gündüzün birbiri ardınca gelmesinde, Allah'ın göklerde ve yerde yarattıklarında, Ona karşı gelmekten sakınan kimseler için ayetler vardır.» [23] mealindeki ayet-i kerimeler, Güneş ve Ayın değişmeyen sabit bir düzen için hesapla seyrettiğini beyan etmektedir. Astronomların verdikleri bilgilerin kesinliği ise, ay ve güneş tutulmaları konusunda önceden verdikleri bilgilerin, aynen gerçekleşmesi ile sabittir.

Rüyete engel çeşitli sebepler yüzünden hilâl görülememiş de olsa, astro-

(20) Muhammed b. Abdi'l Vahhab el-Endelûsî, el-azbü'z-Zülâl, I, 244, Katar, 1973; (el-Hidaye Dergisi, 1398/1978, Sayı: 6, Sayfa: 82, Tunus)
(21) el-Azbü'z-Zülâl, I, 249-250, Katar, 1973.
(22) Er-Rahman sûresi, 5.
(23) Yunus Sûresi, 5-6.

nomların, rüyete mani sebepler olmasaydı ayın ilk hilâl halinde görülebilecek durumda olduğunu ittifakla haber vermeleri, hilâlin ufukta mevcudiyeti konusunda kesin ilim ifade eder.

Ramazan orucuna başlama konusunda Bakara sûresinde «sizden kim Ramazan ayına şahit olursa, oruç tutsun.» buyurulmuştur. «Ramazana şahit olmak» demek, ya «O ayda seferde olmayıp mukim olmak» veya «Ramazan ayında bulunduğu ve bu ayın başladığını kesin şekilde bilmek» demektir. Ayetten zahir olan, ikinci manadır. Çünkü «Şuhût», «ilim» anlamındadır. İşte bu ilim, yani Ramazan ayının başladığını (bu aya ait hilâlin ufukta görülebilecek hale geldiğini) kesinlikle bilmek, oruç tutmanın vacip oluşunun sebebidir. Bu açıklamaya göre, söz konusu ayet-i celilenin ifade ettiği mana, «içinizden kim, Ramazan ayının başladığını kesinlikle bilirse, bu ayda oruç tutmakla yükümlü olur» demektir.

Hesapla aybaşlarının tayini prensibi kabul edildikten sonra, akla gelen ilk mesele bu ayların başlangıç sınırı ne olacaktır? sorusudur. Başka bir deyimle, ayın başı için sınır, içtima (kavuşum) anı mı, yoksa ayın hilâl halinde yeryüzünde ilk defa görülebilecek bir durumda olması hali mi olacaktır?

Konuşmamızın ilk bölümünde de zikredildiği üzere, Bakara sûresinin 185. ayetinde «sizden kim, Ramazanın başladığını kesinlikle bilirse, oruç tutsun» buyurulmuştur.

Resûlullah (s.a.v.) de hadis-i şeriflerinde: «Ramazan hilâlini görünce oruca başlayın. Şevval hilâlini görünce orucu bırakıp bayram edin...» buyurmuştur.

Ayet-i celileden, Ramazan ayının girmesi ile oruca başlamanın farz olduğunu, hadis-i şeriften ise, aybaşının hilâlin görülmesi ile sabit olduğunu anlamaktayız. Hadis-i şerife göre, eski ayın çıkıp yeni ayın girmesi, Ayın hilâl halinde yeryüzünde görülebilir durumda ufukta mevcut olmasına bağlanmıştır.

Kur'an-ı Kerim'de: «Ey Muhammed, sana hilâl halindeki ayları sorarlar. Söyle onlara: Onlar, insanların ve hac vakitlerinin ölçüsüdür..» buyurulmuştur. [24]

Bilindiği üzere hilâl, Ayın ilk ve son günlerinde, yeryüzünden ince bir kavs halindeki görüntüsüne denir. Kavuşum (içtima) zamanında Ay, dünyanın hiç bir yerinden görülemediğinden kavuşum durumundaki Aya hilâl denilemeyecektir. Gerek Ayet-i Celilede, gerekse hadis-i şerifte ayın başlangıcını tayin için hilâlden ve rü'yetten söz edildiğine göre, ayın kavuşum (içtima) halinin, aybaşlarına mebde' olarak alınması söz konusu olamayacaktır. Ayın kavuşum halinin, aybaşlarına mebde' kabul edilmesi, kanaatimizce ayet-i celile ve hadis-i şeriflerin sarahatine aykırı düşmektedir.

Nasların zahirinden uzaklaşıp rü'yet ölçüsünü (hilâlin yeryüzünden görülebilme ölçüsünü) terkederek kavuşum kaidesine yönelmek için ortada hiç bir dini maslahat da bulunmamaktadır. Hesap görüşü prensip olarak kabul edildikten sonra, verilecek talimata göre astronomi uzmanlarının bu iki ölçünün ikisine göre de aybaşlarını tesbiti mümkündür.

Kamerî aybaşlarının hesapla tesbitinde, hilâlin yeryüzünden görülme

(24) el-Bakara Sûresi, 189.

ölçüsüne uyulması halinde, gözlem yaparak hilâl arayanların elde edecekleri sonuçlarla, hesabın ortaya koyduğu sonuçlar arasında tam bir uygunluk ta meydana gelecektir. Böylece, hesabı kabul etmeyenlerle, hesap taraftarları arasındaki ayrılık ta, uygulama açısından son bulmuş olacaktır.

Hesapların kavuşum anı ölçüsüne dayandırılması halinde ise, dinî günlerin tayin ve ilânı genellikle bir gün önce olacak, rü'yet üzerinde ısrar edenlerin «hilâl görülmeden oruca başlandı veya iftar edildi» şeklindeki iddiaları, toplumları huzursuz etmeğe devam edecektir.

O halde şer'an ayın başlaması, Kamerin hilâl halinde yeryüzünden görülebilecek duruma gelmesi ile sabit olacaktır. Ancak, bazı kardeş İslâm ülkelerinde, Ayın kavuşun anı esas alınarak, Ramazan ve Bayram ilânları yapıldığı da bir gerçektir. Nitekim, 1398 H./1978 M. Yılının Ramazan, Şevval ve Zilhicce aylarının ilânında durum böyle olmuştur. 3 Eylülü Ramazan Bayramı, 10 Kasım ise Kurban Bayramı ilân eden ülkeler, hilâlin yeryüzünden görülebilmesi ölçüsüne değil, ayın içtima haline itibar etmişlerdir.

Kamerî aybaşlarının mebdei için, ayın yeryüzünden hilâl halinde ilk defa görülebileceği zamanın esas alınması gerektiğinin prensip olarak kabul edilmesi konusundaki görüşümüzü de kısaca arzetmiş bulunuyoruz.

Kanaatimizce üzerinde durulacak bir başka konu da, hilâlin görülmesinde, yeryüzünün hangi bölgesinin esas alınması gerektiği hususudur. Başka deyişle, hilâlin görülebileceği noktanın mutlaka İslâm ülkeleri sınırları içinde bulunması zorunlu mudur, yoksa bu nokta, yer yüzünün herhangi bir yeri de olabilecek midir? Bu sorunun vuzuha kavuşturulması da zorunludur.

Görüşümüz odur ki, bu noktanın mutlaka İslâm ülkeleri sınırları içinde bulunmasını gerekli kılacak şer'î bir sebep mevcut değildir. Gerçi, «Hilâli gördüğünüzde oruca başlayın...» ve benzeri hadis-i şeriflerdeki rüyet emrinin muhatapları müslümanlardır. Bu itibarla, hilâlin tayininde hesabın yeterli olmadığı ilk devirler için , bu noktanın İslâm ülkeleri sınırları içinde bulunması zarureti söz konusu olabilir. Fakat, rüyet anının hesapla kesin şekilde tayin edilebildiği günümüzde ise, böyle bir zaruret yoktur. Üstelik, bugün hemen dünyanın her bölgesinde az veya çok müslüman vardır. Yakın bir gelecekte bunların sayılarının artması da muhtemeldir.

Söz konusu noktanın, mutlaka İslâm ülkeleri sınırları içinde bulunması gerektiği prensip olarak kabul edildiği takdirde, İslâm ülkeleri dışındaki bir bölgeden hilâli daha önce görecek olan bir müslüman, «Hilâli gördüğünüzde oruca başlayın...» emrine uyarak, İslâm ülkelerinden önce oruca başlayacak veya daha önce bayram yapmak durumunda kalacaktır. Böylece, müslümanlar arasında arzu edilen ibadet birliği de tam olarak sağlanmış olmayacaktır.

Arzedilen sebepler dolayısiyle, kamerî aybaşlarının tayini için, bu aylara ait ilk hilâllerin görülebilecekleri bölgelerin, İslâm ülkeleri sınırları içinde bulunması şartı aranmaksızın, yeryüzünün herhangi bir yerinden görülmesi veya hesap sonucu görülebilecek durumda olduğunun tesbiti ile yetinilerek, kamerî aybaşları ilân edilmelidir.

Burada dikkate alınması gereken husus, dünyanın herhangi bir bölgesinde ayın ilk hilâli görüldüğünde, yeryüzünün bütün bölgelerinde vakit ve saatin

aynı olmadığıdır. Söz gelimi, 1398 H. /1978 M. yılı Şevval hilâli ilk defa 3 Eylül günü (Pazarı-Pazartesiye bağlayan gece) Avustralya'nın güneydoğu deniz bölgesinde, Greenwich saati ile 7.17 de görülmüştür. Bu anda, söz konusu bölgede Güneş batmış durumda iken, meselâ daha batıda bulunan Mekke'de gündüz mahalli saat henüz 10.17'yi göstermektedir. Bu duruma göre, 3 Eylül Pazar günü hilâlin görüldüğü bölgenin gecesine iştirak eden yerlerde bayram ilân edilmesi mümkün iken, böyle olmayan yer ve ülkelerde (meselâ Türkiye, Suudi Arabistan, Suriye, Mısır, Cezayir, Tunus, Fas gibi hemen bütün İslâm ülkelerinde) bayram ilânı mümkün değildir. O halde meselenin çözümünde uygulanacak hal tarzı kanaatimizce şöyle olacaktır:

Kavuşum anını takibeden guruptan sonra, hilâlin görüldüğü ülkenin gecesine iştirak eden, (yani hilâl sabit olduğunda henüz imsak vakti girmemiş olan) diğer bütün ülkelerdeki müslümanlar bu sübuta uyacak, o geceyi takibeden günü, yeni ayın ilk günü olarak kabul ve ilân edeceklerdir.

Buraya kadar açıklamağa çalıştığımız düşünce ve görüşlerimizi şöylece özetlemek istiyorum:

1- Çeşitli asırlar içinde yaşamış İslâm âlimlerinin büyük çoğunluğu, kamerî aybaşlarının tesbitinde rüyetin esas alınması, hesaba (astronomiye) itibar edilmemesi görüşünü savunmuşlardır. Buna karşılık, her asırda, rüyetten başka, dini ölçülere uygun olarak hesapla da aybaşlarının tayininin mümkün olduğu, yapılan hesaplara göre Ramazan ve bayram ilânlarının caiz bulunduğu görüşünü benimseyen ve savunan muhakkık âlimler de bulunmuştur.

Aslında, rüyet üzerinde ısrar eden âlimlerin büyük çoğunluğu da, hesabın değerini inkâr ettikleri için değil, kendi devirlerinde astronomi ilminin pek çok konularda yetersiz olması, hesap bilenlerin azlığı, bu yolun benimsenmesi halinde müslümanların sıkıntıya düşecekleri gibi... düşünce ve endişelerle hesap metodunu benimsememişlerdir. Daha sonraki asırlarda yetişen ve aynı yolu benimseyen âlimler de -genellikle öncekilerin rüyet üzerinde ısrar göstermelerindeki gerçek sebebi araştırmadan- onların savundukları yola bağlı kalmışlardır.

Günümüzde artık Ayın bütün hareket ve menzilleri en ince teferruatına kadar bilinip kolaylıkla hesap edilebildiği ve dini ölçülere uygun olarak, hilâlin ilk görüleceği yer ve zamanın kesinlikle bilinebildiği cihetle, kamerî aybaşlarının tesbit ve ilânında astronomiye itibar edilmelidir. Ancak dinî bir geleneğin yaşatılması düşüncesinden hareketle de ayrıca yetkili ve sorumlu merciler tarafından, hilâlin usulüne göre gözlenmesi de mümkündür. Hesaplar, hilâlin yeryüzünden görülebilme ölçüsüne dayandırıldığı takdirde, -ihtilâf-ı metalı'ya itibar etmemek şartı ile- hesap ile bu gözlem arasında bir mübayenet de olmayacaktır.

2- Kamerî ayların başlamasına esas alınacak sınır, kavuşum (içtima) zamanı değil, Ayın hilâl halinde, yeryüzünden ilk defa görülebileceği zaman olmalıdır. Çünkü, bu konudaki ayet-i kerime ve hadis-i şeriflerde «RÜYET» ve «HİLAL» lafızları kullanılmıştır. Bilindiği üzere içtima halinde, Ayın yeryüzünün hiçbir yerinden rü'yeti mümkün değildir. Hilâl ise, Ayın yeryüzünden ince bir kavs halindeki görüntüsü demektir.

3- Kamerî aybaşlarının tesbiti için, hilâlin yeryüzünün herhangi bir bölgesinden görülmesi (veya bu durumun hesapla bilinmesi) yeterli görülmeli, bu bölgenin İslâm ülkeleri sınırları içinde bulunması şartı aranmamalıdır. Çünkü artık asrımızda dünyanın her noktasında çok sayıda müslümanlar vardır. İslâm ülkeleri sınırları dışındaki rü'yete itibar edilmediği takdirde, bu bölgelerde yaşayan müslümanlarla İslâm ülkeleri arasında Ramazan ve bayram birliği sağlanamayacaktır.

4- İçtima anını takibeden guruptan sonra hilâlin ilk defa görüldüğü ülkelerin gecesine iştirak eden diğer bütün ülkelerde bu rü'yete uyularak, o geceyi takibeden gün, yeni kamerî ayın ilk günü sayılmalıdır. Birliğin temini için ihtilaf-ı metali'a itibar edilmemelidir. Esasen, şafii mezhebi istisna edilecek olursa, diğer üç mezhepte cumhurun görüşü, ihtilaf-ı metali'a itibar edilmemesi yolundadır.

Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığının ve Başkanının
Konu ile ilgili Teklif ve Düşünceleridir.

RAMAZAN VE BAYRAMLARIN TESBİTİNDE BENİMSENEN MÜŞTEREK KONFERANS KARARLARI

Konferansa katılan ilim adamları arasından «Din Komisyonu» ve «Astronomi Komisyonu» olmak üzere iki ayrı komisyon teşkil edilmiştir. Bunlardan her biri kendi ihtisası dahilindeki konularda sunulmuş tebliğleri etüt etmiştir. Detaylara inilerek enine-boyuna yapılan tartışmalardan sonra konferans, son oturumunda oy birliği ile aşağıdaki kararları almıştır.

1- İster çıplak gözle, isterse modern ilmin rasat metodlarıyla olsun, aslolan Hilâlin Rü'yetidir.

2- Astronomların hesapla tesbit ettikleri Kameri Aybaşlarına dinen itibar edilebilmesi için, onların bu tesbitlerini Hilâlin güneş battıktan sonra ve görüşe mani engellerin bulunmaması halinde gözle görülebilecek şekilde, ufukta fiilen mevcut olması esasına dayandırmaları gerekir ki, bu Rü'yete «Hükmî Rü'yet» denir.

3- Hilâlin görülebilmesi için iki temel şartın gerçekleşmesi zorunludur.

a) İçtimadan (kavuşum) sonra Ay ile Güneşin açısal uzaklığı 8 dereceden az olmamalıdır. Bilindiği üzere Rü'yet 7 ile 8 dereceler arasında başlamaktadır. 8 derecenin esas alınmasında, ihtiyat bakımından görüş birliğine varılmıştır.

b) Güneşin batışı anında Ayın ufuktan yüksekliğinin açısal değeri, 5 dereceden az olmamalıdır.

Sadece bu esasa göre normal durumlarda Hilâlin çıplak gözle görülebilmesi mümkündür.

4- Hilâlin Rü'yet edilebilmesi için belli bir yer şart değildir. Yeryüzünün herhangi bir bölgesinde Hilâlin Rü'yeti mümkün olursa, buna istinaden Ayın başladığına hükmetmek doğru olur. İslâm dünyasının birlik ve beraberliğini sağlamak için Rü'yetin ilanı müteakip maddede işaret edilen Müşterek Hicri Takvimin tesbitleri uyarınca Mekke-i Mükerremede tesis edilecek olan rasathane tarafından yapılmalıdır.

5- Din ve Astronomi bilginleriyle rasathane yetkililerince her kameri yıl için 2.3. ve 4. maddelerde zikredilen kriterlere dayalı bir takvim hazırlanmalıdır. Takvim komisyonu, «Müşterek Takvim Taslağı»nı kabuletmek üzere periyodik olarak her yıl toplanacaktır. İlk toplantı Rebiul'ahir 1399, Mart 1979 ayında İstanbul'da yapılacaktır.

6- Yukarıda işaret edilen Takvim komisyonu şu ülkelerin temsilcilerinden oluşacaktır.

Bangaldeş, Cezayir, Endonezya, Irak, Katar, Kuveyt, Mısır, Suudi Arabistan, Tunus, Türkiye, Komisyonunun toplanması için bütün üyelerin hazır bulunmaları gerekli değildir.

7- Anılan komisyon, yukarıda açıklanan kriterlere göre Ramazan, Şevval ve Zilhicce ayları için hilâlin görülebileceği bölgeleri gösteren haritalar hazırlayacaktır. Böylece durum müsaitse, bizzat hilâli gözleyerek Rü'yeti gerçekleştirmek ve hesabın doğruluğu konusunda ikna olmak isteyen herkese kolaylık sağlayacaktır. Ayrıca bu haritalar, isteyen her devletin yetkili kılacağı uzman ve güvenilir bir heyete rasat yaptırmasına yardımcı olacaktır.

8- Bu karar ve tavsiyeler, İslâm ülkeleri Dışişleri Bakanları Konferansı genel sekreterliğine sunularak Dışişleri Bakanlarının Rabat'ta yapılacak olan ilk toplantısında kabulü ve uygulamaya konulması istenecektir.

DELEGELER

Ülke	İsim	Görevi
1- Afganistan	1-Cevher es-Sıddıki	Kâbil Yük. Mah. Reisi ve Baş hâkim
	2- Abdülkadir Sönmez	Ankara İlahiyat Fak. Öğr. üyesi
2- Bahreyn	1-Yusuf Ahmet es-Sıddıkî	Şer'i Yüksek Temyiz Mahkemesi reisi
3- Belçika	1- Muhammed el-Alvini	Brüksel İslâm Kült. Merk. Müd.ve imamı
4- Bangaldeş	1- Dr. Muhammed İshak	Dakka Ün. Arap Dili ve İslâm Araş. Kürs. Prof.
	2- Dr. Muhammed Abdülcabbar	Dakka Üniversitesi Matematik Profesörü
5- Türkiye	1- Tayyar Altıkulaç	Diyanet İşleri Başkanı
	2- A. Hamdi Kasaboğlu	Din İşleri Yüksek Kurulu Başkanı
	3- Dr. Muammer Dizer	Kandilli Rasathanesi Müdürü
6- Cezayir	1- Ahmet Hamanı	Yüksek İslâm Meclisi Başkanı
	2- Abdülkerim Gazlum	Astronom
7- Endonezya	1- Dr. Kafravi	Diyanet İşleri Genel Başkanı
	2- Abdurrahim	Devlet İslâm Üniv. Şeriat Fak. Doçenti
8- Ebu Dabi	1- Seyyid Ali Seyyid el-Haşimi	1. Şer'î kadı
	2- A. Muhammed Ali el-Kasimi	Adalet ve Din işleri bakanlığı müsteşarı
9- Fas	1- Abdülaziz b. Abdullah	Arapça Telif ve Tercüme Ens. Genel Md ve Karaviyyin üniversitesi profesörü
	2- İbn Abdürrazık Abdul vehhab	Fas Krallığı muvakkatı
10- Fransa	1- Prof. M. Hamidullah	Sorbon üniversitesi şarkiyat profesörü
11. Irak	1-Feyyaz Abdüllâtif en-Neem	Bağdat Fen Fakültesi Doçenti
	2- Ömer Beşir M. en-Na'me	İslâmi Uyanış Camii İmam-hatibi
12- Kıbrıs	1- Rifat Mustafa	Kıbrıs Müftüsü
13- Kuveyt	1- Abdullah Ali el-İsâ	Yüksek Temyiz Mahkemesi Müsteşarı ve Şer'i Rü'yet Heyeti başkanı

٣ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ ثَوْرِ بْنِ زَيْدٍ الدِّيلِيِّ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبَّاسٍ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ ذَكَرَ رَمَضَانَ ، فَقَالَ : « لا تَصُومُوا حَتَّى تَرَوُا الْهِلاَلَ . وَلا تُفْطِرُوا حَتَّى تَرَوْهُ . فَإِنْ غُمَّ عَلَيْكُمْ فَأَكْمِلُوا الْعَدَدَ (الْعِدَّةَ) ثَلاَثِينَ » .

3. Abdullah b. Abbas'tan: Resûlullah (s.a.v.) sözü Ramazana getirerek şöyle buyurdu: « **Hilali görmedikçe oruca başlamayın, yine hilâli görmedikçe orucu bırakmayın. Şayet son günü hava bulutlu olursa ayı otuz güne tamamlayın.**»[3]

	2- Abdurrahman Abdulvehhâb el-Fâris	Evkaf Bakanlığı İslâmî İşler Müsteşarı
	3- Sâlih Muhammed el-Uceyri	Astronom
14- Lübnan	1- Dr. Suphi Sâlih	Lübnan Üniversitesi Edebiyat ve İslâmi İlimler Fakültesi Dekanı ve Din İşleri Yüksek Meclisi Başkanı vekili
15- Malezya	1- Dato Şeyh Abdulmuhsin	Devlet Müftüsü
	2- Prof. Abdulhamid Tahir	Teknik Üniversite Rektörü
	3- Muhammed Hayr b. Hac Talb	Kualalumpur İslâm Komisyonu Astronomi müsteşarı
16- S.S.C.B.	1- Ziyâeddin Babahân	Orta Asya ve Kazakistan Müslümanları Reisi
	2- Azzam Ali Ekber	Sovyet Müslümanları Dış İlişkiler Başkanı
17- Sudan	1- Dr. Yusuf el-Halife	Din İşleri ve Evkaf Bakanlığı Müsteşarı
	2- El-Emin Muhammed Ahmed Kaura	Umdurman İslâm Üniver. Genel Sekreteri
18- Suudi Arabistan	1-Dr. Abdullah el-Kadhi el Muhammed	Riyad Üniversitesi Fen Fakültesi Dekanı
19- Ürdün	1- Şeyh İbrahim el-Kattân	Ürdün Kadı'l Kudatı
20- Tunus	1- Muhammed el-Habib b. el-Hoce	Tunus Müft. ve Zeytuniye Şeriat Fak.Prof.
	2- Mustafa Kemal et-Tarzi	Diyanet İşleri Başkanı ve Eğitim Bakanlığı Din Eğitimi Genel Müfettişi
	3- Muhammed Alluş	Meteoroloji Enstitüsü Jeofizik Böl. Başk.
21- Pakistan	1- Dr. Eminullah Vesir	Diyanet İşleri Genel Müdürü
	2- Dr. Muhammed Enver Betti	Lahor-Pencap Üniversitesi Astronomi Bölümü Başkanı
22- Rabıtatu'l-alemi'l-İslâmi	Salih Özcan	Nâşir

Sözkonusu bu bildiride yer alan bazı kararlar uygulanmış ve olumlu sonuçlar alınmışsa da, özellikle Ramazan'ın başlangıcıyla ilgili noktada, hâlâ bazı farklı uygulamalar ortaya çıkmaktadır. Bu farklı uygulamaların en önemli sebebi, ilmî olmaktan çok siyasîdir.

(3) Bu hadis, Munkatı'dır. Ebu Davud (Savm, 14/7) mevsûl olarak rivayet eder. Ayrıca bkz. Tirmizî, Savm, 6/5; Nesaî, Sıyâm, 22/13.

٤ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ : أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ الْهِلاَلَ رُؤِىَ فِى زَمَانِ عُثْمَانَ بْنِ عَفَّانَ بِعَشِيٍّ . فَلَمْ يُفْطِرْ عُثْمَانُ حَتَّى أَمْسَى ، وَغَابَتِ الشَّمْسُ .

قَالَ يَحْيَى : سَمِعْتُ مَالِكًا يَقُولُ ، فِى الَّذِى يَرَى هِلاَلَ رَمَضَانَ وَحْدَهُ : أَنَّهُ يَصُومُ . لا يَنْبَغِى لَهُ أَنْ يُفْطِرَ ، وَهُوَ يَعْلَمُ أَنَّ ذٰلِكَ الْيَوْمَ مِنْ رَمَضَانَ .

قَالَ : وَمَنْ رَأَى هِلاَلَ شَوَّالٍ وَحْدَهُ ، فَإِنَّهُ لا يُفْطِرُ . لأَنَّ النَّاسَ يَتَّهِمُونَ عَلَى أَنْ يُفْطِرَ مِنْهُمْ مَنْ لَيْسَ مَأْمُونًا . وَيَقُولُ أُولٰئِكَ ، إِذَا ظَهَرَ عَلَيْهِمْ : قَدْ رَأَيْنَا الْهِلاَلَ . وَمَنْ رَأَى هِلاَلَ شَوَّالٍ نَهَارًا فَلاَ يُفْطِرْ . وَيُتِمُّ صِيَامَ يَوْمِهِ ذٰلِكَ . فَإِنَّمَا هُوَ هِلاَلُ اللَّيْلَةِ الَّتِى تَأْتِى .

قَالَ يَحْيَى : وَسَمِعْتُ مَالِكًا يَقُولُ : إِذَا صَامَ النَّاسُ يَوْمَ الْفِطْرِ ، وَهُمْ يَظُنُّونَ أَنَّهُ مِنْ رَمَضَانَ ، فَجَاءَهُمْ ثَبْتٌ أَنَّ هِلاَلَ رَمَضَانَ قَدْ رُؤِىَ قَبْلَ أَنْ يَصُومُوا بِيَوْمٍ ، وَأَنَّ يَوْمَهُمْ ذٰلِكَ أَحَدٌ وَثَلاَثُونَ ، فَإِنَّهُمْ يُفْطِرُونَ فِى ذٰلِكَ الْيَوْمِ . أَيَّةَ سَاعَةٍ جَاءَهُمُ الْخَبَرُ . غَيْرَ أَنَّهُمْ لا يُصَلُّونَ صَلاَةَ الْعِيدِ ، إِنْ كَانَ ذٰلِكَ جَاءَهُمْ بَعْدَ زَوَالِ الشَّمْسِ .

4. İmam Malik'den: *Duyduğuma göre Osman b. Affan zamanında sabahtan hilâl görünmüş, fakat Hz. Osman orucunu bozmayarak akşama, güneş batıncaya kadar oruca devam etmiştir.*

Yahya'nın belirttiğine göre İmam Malik, Ramazan hilâlini gören kişi hakkında şöyle demiştir:

Ramazan hilalini sadece kendisi gören kimse oruca başlar. Onun, o günün Ramazan ayına ait bir gün olduğunu bile bile oruç tutmaması uygun olmaz. Şevval hilalini sadece kendisi gören kimse orucunu bozmasın. Çünkü ona inanmayanlar onu itham ederler. Kendileri hilâli gördüklerinde «biz hilâli gördük!» derler. Kim gündüzden Şevval hilâlini görürse orucunu bozmasın. O gün akşama kadar oruca devam etsin. Çünkü gördüğü hilâl ertesi günün hilâlidir.

Yahya'dan, İmam Malik şöyle demiştir:

Halk bayram günü Ramazan sanarak oruç tutsa, kendilerine güvenilir biri de gelse bir gün önce hilâlin göründüğünü söylese, o gün de orucun otuz biri tamamlanacak olsa, o gün hemen hangi saatte olursa olsun oruçlarını bozarlar. Gelen adam zevalden sonra gelmişse bayram namazını da kılmazlar.

2. ŞAFAKTAN ÖNCE ORUCA NİYETLENMEK

٥ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ : لا يَصُومُ إلا مَنْ أَجْمَعَ الصِّيَامَ قَبْلَ الْفَجْرِ .

وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ عَائِشَةَ وَحَفْصَةَ ، زَوْجَيِ النَّبِيِّ ﷺ ، بِمِثْلِ ذٰلِكَ .

5. Abdullah b. Ömer'den: Şafaktan önce kalkıp oruca niyetlenmeyenin o günkü orucu oruç değildir.[4]

İbn Şihab'dan: Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hanımları Hz. Aişe ile Hz. Hafsa'dan bu mealde birer rivayet vardır.[5]

(4) Hanefi Mezhebine göre, zevale kadar, bir şey yenilmemişse, oruca niyet edilebilir.

(5) Ebu Davud, Savm, 14/71; Tirmizî, Savm, 6/33; Nesaî, Sıyâm, 22/68. Ayrıca bkz. Şeybanî, 372.

3. İFTARDA ACELE EDİLMESİ

٦ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي حَازِمِ بْنِ دِينَارٍ ، عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ السَّاعِدِيِّ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « لا يَزَالُ النَّاسُ بِخَيْرٍ ، مَا عَجَّلُوا الْفِطْرَ » .

6. Sehl b. Sa'd es-Saidi'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: «**Müslümanlar iftarda acele ettikleri sürece hayırda daim olurlar.**»[6]

٧ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ حَرْمَلَةَ الأَسْلَمِيِّ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « لا يَزَالُ النَّاسُ بِخَيْرٍ مَا عَجَّلُوا الْفِطْرَ » .

7. Said b. Müseyyeb'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: «**Müslümanlar: İftarda acele ettikleri sürece hayırda daim olurlar.**»[7]

٨ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ حُمَيْدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ؛ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ وَعُثْمَانَ بْنَ عَفَّانَ كَانَا يُصَلِّيَانِ الْمَغْرِبَ ، حِينَ يَنْظُرَانِ إِلَى اللَّيْلِ الأَسْوَدِ ، قَبْلَ أَنْ يُفْطِرَا . ثُمَّ يُفْطِرَانِ بَعْدَ الصَّلاَةِ . وَذٰلِكَ فِي رَمَضَانَ .

8. Humeyd b. Abdurrahman'dan: Ömer b. Hattab ve Osman b. Affan, akşam namazlarını kılar, namazdan sonra hava kararınca Ramazan oruçlarını açarlardı.[8]

(6) Buhari, Savm, 30/45; Müslim, Siyam, 13/9

(7) İbn Abdilber der ki: "Bu hadisin mürsel oluşunda, Malik'ten ihtilaf yoktur." Ayrıca bkz. Şeybani, 364.

(8) Şeybani, 365.

4. RAMAZAN ORUCUNA CÜNÜP BAŞLAMAK

٩ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنَ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ مَعْمَرٍ الأَنْصَارِيِّ ، عَنْ أَبِي يُونُسَ مَوْلَى عَائِشَةَ ، عَنْ عَائِشَةَ : أَنَّ رَجُلاً قَالَ لِرَسُولِ اللهِ ﷺ ، وَهُوَ وَاقِفٌ عَلَى الْبَابِ ، وَأَنَا أَسْمَعُ : يَا رَسُولَ اللهِ . إِنِّي أُصْبِحُ جُنُبًا وَأَنَا أُرِيدُ الصِّيَامَ . فَقَالَ ﷺ : « وَأَنَا أُصْبِحُ جُنُبًا وَأَنَا أُرِيدُ الصِّيَامَ . فَأَغْتَسِلُ وَأَصُومُ » فَقَالَ لَهُ الرَّجُلُ : يَا رَسُولَ اللهِ . إِنَّكَ لَسْتَ مِثْلَنَا . قَدْ غَفَرَ اللهُ لَكَ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ . فَغَضِبَ رَسُولُ اللهِ ﷺ وَقَالَ : « وَاللهِ . إِنِّي لأَرْجُو أَنْ أَكُونَ أَخْشَاكُمْ للهِ . وَأَعْلَمَكُمْ بِمَا أَتَّقِي » .

9. Hz. Âişe anlatıyor: Bir adam kapıda durarak Resûlullah'a (s.a.v.):

«— Ya Resûlallah! Cünüp olmuşum, halbuki oruç tutmak istiyordum!» dedi. Ben konuşmalarını duyuyordum. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.):

«— **Ben de cünüp olmuşum, ben de oruç tutmak istiyordum. Yıkanıp orucumu tutacağım.**» dedi. Adam Peygamberimize:

«— Ya Resûlallah! Sen bizim gibi değilsin. Allah senin yaptığın ve yapacağın bütün günahları affetti» deyince Resûlullah (s.a.v.) kızdı ve şöyle buyurdu:

«— **Allaha yemin ederim ki sizin Allah'tan en çok korkanınız ve hangi hususlardan sakınacağımı en iyi bileniniz olmayı isterim.**» [9]

١٠ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ رَبِّهِ بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ الْحَارِثِ بْنِ هِشَامٍ ، عَنْ عَائِشَةَ وَأُمِّ سَلَمَةَ زَوْجَيِ النَّبِيِّ ﷺ : أَنَّهُمَا قَالَتَا : كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يُصْبِحُ جُنُبًا مِنْ جِمَاعٍ ، غَيْرِ احْتِلاَمٍ ، فِي رَمَضَانَ . ثُمَّ يَصُومُ .

10. Resûlullah'ın (s.a.v.) hanımları Aişe ve Ummü Seleme'den: Resûlullah (s.a.v.), Ramazanda ihtilâm olmadan, cinsî

(9) Müslim, Sıyâm, 13/13. Ayrıca bkz. Şeybanî, 350.

münasebetten dolayı cünüp olarak sabahlar ve sonra (yıkanıp) orucunu tutardı.[10]

١١ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ عَنْ سُمَيٍّ ، مَوْلَى أَبِي بَكْرِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ الْحَارِثِ بْنِ هِشَامٍ : أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا بَكْرِ بْنَ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ هِشَامٍ يَقُولُ : كُنْتُ أَنَا وَأَبِي عِنْدَ مَرْوَانَ بْنِ الْحَكَمِ . وَهُوَ أَمِيرُ الْمَدِينَةِ . فَذُكِرَ لَهُ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ : مَنْ أَصْبَحَ جُنُبًا أَفْطَرَ ذٰلِكَ الْيَوْمَ . فَقَالَ مَرْوَانُ : أَقْسَمْتُ عَلَيْكَ يَا عَبْدَ الرَّحْمٰنِ . لَتَذْهَبَنَّ إِلَى أُمَّيِ الْمُؤْمِنِينَ ، عَائِشَةَ وَأُمِّ سَلَمَةَ . فَلَتَسْأَلَنَّهُمَا عَنْ ذٰلِكَ . فَذَهَبَ عَبْدُ الرَّحْمٰنِ وَذَهَبْتُ مَعَهُ . حَتَّى دَخَلْنَا عَلَى عَائِشَةَ . فَسَلَّمَ عَلَيْهَا ، ثُمَّ قَالَ : يَا أُمَّ الْمُؤْمِنِينَ . إِنَّا كُنَّا عِنْدَ مَرْوَانَ بْنِ الْحَكَمِ . فَذُكِرَ لَهُ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ : مَنْ أَصْبَحَ جُنُبًا أَفْطَرَ ذٰلِكَ الْيَوْمَ . قَالَتْ عَائِشَةُ : لَيْسَ كَمَا قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ . يَا عَبْدَ الرَّحْمٰنِ . أَتَرْغَبُ عَمَّا كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَصْنَعُ ؟ فَقَالَ عَبْدُ الرَّحْمٰنِ : لا . وَاللهِ . قَالَتْ عَائِشَةُ : فَأَشْهَدُ عَلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ أَنَّهُ كَانَ يُصْبِحُ جُنُبًا مِنْ جِمَاعٍ ، غَيْرِ احْتِلَامٍ ، ثُمَّ يَصُومُ ذٰلِكَ الْيَوْمَ .

قَالَ : ثُمَّ خَرَجْنَا ، حَتَّى دَخَلْنَا عَلَى أُمِّ سَلَمَةَ . فَسَأَلَهَا عَنْ ذٰلِكَ . فَقَالَتْ مِثْلَ مَا قَالَتْ عَائِشَةُ . قَالَ : فَخَرَجْنَا حَتَّى جِئْنَا مَرْوَانَ بْنَ الْحَكَمِ . فَذَكَرَ لَهُ عَبْدُ الرَّحْمٰنِ مَا قَالَتَا . فَقَالَ مَرْوَانُ : أَقْسَمْتُ عَلَيْكَ يَا أَبَا مُحَمَّدٍ . لَتَرْكَبَنَّ دَابَّتِي ، فَإِنَّهَا بِالْبَابِ . فَلَتَذْهَبَنَّ إِلَى أَبِي هُرَيْرَةَ . فَإِنَّهُ بِأَرْضِهِ بِالْعَقِيقِ ، فَلَتُخْبِرَنَّهُ ذٰلِكَ . فَرَكِبَ عَبْدُ الرَّحْمٰنِ ، وَرَكِبْتُ مَعَهُ ، حَتَّى أَتَيْنَا أَبَا هُرَيْرَةَ ، فَتَحَدَّثَ مَعَهُ عَبْدُ الرَّحْمٰنِ سَاعَةً . ثُمَّ ذَكَرَ لَهُ ذٰلِكَ . فَقَالَ لَهُ أَبُو هُرَيْرَةَ : لا عِلْمَ لِي بِذَاكَ . إِنَّمَا أَخْبَرَنِيهِ مُخْبِرٌ .

11. Haris b. Hişam'ın torunu Ebû Bekr b. Abdurrahman anlatıyor: Ben babamla Mervan b. Hakem'in yanında idim. O zaman Medine valisi idi. Kendisine Ebû Hüreyre'nin «cünüp olarak olarak sabahlayan o gün oruç tutamaz.» dediği nakledildi. Bunun üzerine Mervan ısrarla: «Abdurrahman! Mü'minlerin annesi Aişe ile Ümmü Seleme'ye git, böyle bir rivayetin olup olmadığını sor.» dedi. Abdurrahman'la ben yola çıktık, Hz. Aişe'nin huzuruna varıp selam verdikten sonra:

«— Mü'minlerin annesi! Biz Mervan'ın yanında idik, kendisine Ebû Hüreyre'nin cünüp olarak olarak sabahlayan o gün oruç tutamaz, dediği nakledildi. Sen ne dersin? diye sorduk. Hz. Aişe:

«— Ebû Hüreyre'nin dediği gibi değil. EyAbdurrahman,

(10) Buharî, Savm, 30/25; Müslim, Sıyâm, 13/78.

Resûlullah'ın (s.a.v.) yaptığından dışarı çıkmak ister misin?» dedi. Abdurrahman:

«— Hayır, asla!» deyince Hz. Aişe:

«— Ben kesinlikle şehadet ederim ki Resûlullah (s.a.v.) ihtilâm olmadan, cinsi münasebet dolayısıyle cünüp olarak sabahlar, sonra da (yıkanıp) o gün orucunu tutardı.» dedi.

Oradan çıkıp Ümmü Seleme'ye uğradık. Ona da sorduk. Hz. Aişe ne söylediyse aynını söyledi. Oradan da çıkıp Mervan'a geldik. Abdurrahman, Hz. Peygamberin hanımlarının söylediklerini kendisine nakletti. Bunun üzerine Mervan:

«— Ebû Muhammed! Bineğin kapıda, Ebû Hüreyre'ye de git, o şimdi Akik'deki tarlasındadır. Durumu ona anlat» dedi. Abdurrahman'la binerek gittik. Ebû Hüreyre'nin yanına vardık. Abdurrahman konuştu ve bunu ona anlattı. Ebû Hüreyre:

«— Ben bunu bilmiyorum. Bana biri(*) söylemişti» dedi.[11]

١٢ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ سُمَيٍّ مَوْلَى أَبِي بَكْرٍ ، عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ، عَنْ عَائِشَةَ وَأُمِّ سَلَمَةَ زَوْجَيِ النَّبِيِّ ﷺ ؛ أَنَّهُمَا قَالَتَا : إِنْ كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لَيُصْبِحُ جُنُبًا مِنْ جِمَاعٍ ، غَيْرِ احْتِلَامٍ ، ثُمَّ يَصُومُ .

12. Resûlullah'ın (s.a.v.) hanımları Hz. Aişe ve Ümmü Seleme'den: Resûlullah (s.a.v.) ihtilâm olmadan cinsi münasebet dolayısiyle cünüp olarak sabahlar, sonra (gusleder), o gün yine orucunu tutardı.[12]

(11) Buharî, Savm, 30/22; Müslim, Sıyâm, 13/75. Ayrıca bkz. Şeybanî, 351.
(12) Buharî, Savm, 30/22; Müslim, Sıyâm, 13/78.
(*) Müslim'deki rivayette bu şahsın 'Fadl b.Abbas' olduğu tasrih edilmiştir (Zürkanî Şerhi, II/216).

5. ORUÇLUNUN HANIMINI ÖPEBİLMESİ

١٣ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ : أَنَّ رَجُلاً قَبَّلَ امْرَأَتَهُ وَهُوَ صَائِمٌ ، فِي رَمَضَانَ . فَوَجَدَ مِنْ ذٰلِكَ وَجْدًا شَدِيدًا . فَأَرْسَلَ امْرَأَتَهُ تَسْأَلُ لَهُ عَنْ ذٰلِكَ . فَدَخَلَتْ عَلَى أُمِّ سَلَمَةَ ، زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ . فَذَكَرَتْ ذٰلِكَ لَهَا . فَأَخْبَرَتْهَا أُمُّ سَلَمَةَ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ يُقَبِّلُ وَهُوَ صَائِمٌ . فَرَجَعَتْ فَأَخْبَرَتْ زَوْجَهَا بِذٰلِكَ . فَزَادَهُ ذٰلِكَ شَرًّا . وَقَالَ : لَسْنَا مِثْلَ رَسُولِ اللهِ ﷺ . اللهُ يُحِلُّ لِرَسُولِهِ ﷺ مَا شَاءَ . ثُمَّ رَجَعَتِ امْرَأَتُهُ إِلَى أُمِّ سَلَمَةَ . فَوَجَدَتْ عِنْدَهَا رَسُولَ اللهِ ﷺ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : « مَا لِهٰذِهِ الْمَرْأَةِ ؟ » فَأَخْبَرَتْهُ أُمُّ سَلَمَةَ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : « أَلا أَخْبَرْتِيهَا أَنِّي أَفْعَلُ ذٰلِكَ ؟ » فَقَالَتْ : قَدْ أَخْبَرْتُهَا . فَذَهَبَتْ إِلَى زَوْجِهَا فَأَخْبَرَتْهُ . فَزَادَهُ ذٰلِكَ شَرًّا . وَقَالَ : لَسْنَا مِثْلَ رَسُولِ اللهِ ﷺ . اللهُ يُحِلُّ لِرَسُولِهِ ﷺ مَا شَاءَ . فَغَضِبَ رَسُولُ اللهِ ﷺ ، وَقَالَ : « وَاللهِ . إِنِّي لأَتْقَاكُمْ لِلهِ ، وَأَعْلَمُكُمْ بِحُدُودِهِ » .

13. Atâ b. Yesar anlatıyor: Adamın biri Ramazan'da oruçlu iken hanımını öptü. Bunun üzerine son derece üzüldü. Hemen durumu sorması için hanımını gönderdi. Kadın Resûlullah'ın (s.a.v.) hanımı Ümmü Seleme'nin yanına geldi. Olanları anlattı. Ümmü Seleme:

«— Resûlullah (s.a.v.) da oruçlu iken öpüyor!» dedi.

Kadın döndü, Ümmü Seleme'nin sözünü kocasına anlattı. Adamın kızgınlığı daha da arttı:

«— Biz Resûlullah gibi değiliz! Allah onun her istediğini helâl kıldı» diye çıkıştı. Kadın tekrar Ümmü Seleme'ye geldi. Yanında Resûlullah (s.a.v.) da vardı. Hz. Peygamber:

«— **Bu kadının ne işi var?**» diye sordu. Ümmü Seleme durumu arzedince Peygamberimiz:

«— **Benim de öptüğümü söylemedin mi?**»

Ümmü Seleme:

«— Söyledim.» deyince, kadın tekrar kocasına döndü, durumu anlattı. Adamın öfkesi yine arttı ve:

«— Biz Resûlullah (s.a.v.) gibi değiliz. Allah ona her istediğini helâl kıldı!» dedi. Bunu duyan Hz. Peygamber kızdı ve şöyle buyurdu: «Allah'a yemin ederim ki sizin Allah'tan en çok korkanınız ve hangi hususlarda sınırı aşmıyacağını en iyi bileninizim.»[13]

١٤ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ رضى الله عنها ؛ أَنَّهَا قَالَتْ : إِنْ كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لَيُقَبِّلُ بَعْضَ أَزْوَاجِهِ وَهُوَ صَائِمٌ . ثُمَّ ضَحِكَتْ .

14. Hz. Aişe anlatıyor: «Resûlullah (s.a.v.), oruçlu iken hanımlarından bazılarını öperdi.» Hz. Aişe bunu nakletti ve güldü.[4]

١٥ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ؛ أَنَّ عَاتِكَةَ ابْنَةَ زَيْدِ بنِ عَمْرِو بْنِ نُفَيْلٍ ، امْرَأَةَ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ ، كَانَتْ تُقَبِّلُ رَأْسَ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ وَهُوَ صَائِمٌ . فَلا يَنْهَاهَا .

15. Yahya b. Saîd'den: Ömer b. Hattab'ın hanımı Atike, Hz. Ömer oruçlu iken onun başını öper, Ömer de ona mani olmazdı.

١٦ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ عَنْ أَبِي النَّضْرِ ، مَوْلَى عُمَرَ بْنِ عُبَيْدِ اللهِ ؛ أَنَّ عَائِشَةَ بِنْتَ طَلْحَةَ أَخْبَرَتْهُ : أَنَّهَا كَانَتْ عِنْدَ عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ . فَدَخَلَ عَلَيْهَا زَوْجُهَا هُنَالِكَ . وَهُوَ عَبْدُ اللهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ الصِّدِّيقِ . وَهُوَ صَائِمٌ . فَقَالَتْ لَهُ عَائِشَةُ : مَا يَمْنَعُكَ أَنْ تَدْنُوَ مِنْ أَهْلِكَ فَتُقَبِّلَهَا وَتُلاَعِبَهَا ؟ فَقَالَ : أُقَبِّلُهَا وَأَنَا صَائِمٌ ؟ قَالَتْ : نَعَمْ .

16. Talha'nın kızı Aişe anlatıyor: Resûlullah'ın (s.a.v.) hanımı Hz. Aişe'nin yanında idim. Kocam Abdullah b. Abdurrahman b. Ebî Bekr de geldi. Oruçlu idi. Hz. Aişe ona:

«— Niçin hanımına yaklaşıp onu öpmüyor, onunla oynaşmıyorsun?» dedi. Kocam:

«— Oruçlu oruçlu öpebilir miyim?» deyince Hz. Aişe:

(13) Bu hadis, bütün ravilerde mürseldir. Ayrıca bkz. Şafiî, Risale, no: 1109; Şeybanî, 352.
(14) Buharî, Savm, 30/24; Müslim, Sıyâm, 13/62.

«— Evet.» dedi.[15]

١٧ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ : أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ وَسَعْدَ بْنَ أَبِي وَقَّاصٍ ، كَانَا يُرَخِّصَانِ فِي الْقُبْلَةِ لِلصَّائِمِ .

17. Zeyd b. Eslem'den: Ebû Hüreyre ve Saîd b. Ebî Vakkas oruçlu iken öpmeye izin verirlerdi.[16]

(15) Şeybanî, 353

(16) Kendine hakim olanların öpmesinde sakınca yoktur. Ancak nefsine güvenemeyenlerin, öpmemesi efdaldir.

6. ORUÇLUNUN HANIMINI ÖPMESİNE MÜSAADE EDİLMEYEN HALLER

١٨ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ عَائِشَةَ زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ ، كَانَتْ إِذَا ذُكِرَتْ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ يُقَبِّلُ وَهُوَ صَائِمٌ ، تَقُولُ : وَأَيُّكُمْ أَمْلَكُ لِنَفْسِهِ مِنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ ؟

قَالَ يَحْيَىٰ ، قَالَ مَالِكٌ ، قَالَ هِشَامُ بْنُ عُرْوَةَ بْنُ الزُّبَيْرِ : لَمْ أَرَ الْقُبْلَةَ لِلصَّائِمِ تَدْعُو إِلَى خَيْرٍ .

18. İmam Malik'ten rivayete göre Hz. Aişe:

«— Resûlullah (s.a.v.) oruçlu iken öperdi.» dedikten sonra: «Hanginiz Resûlullah'tan (s.a.v.) daha çok nefsine hâkimdir?» dermiş.[17]

Urve b. Zübeyr der ki: Oruçlu iken öpmenin insanı hayıra götüreceğini sanmıyorum.

١٩ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عَبَّاسٍ سُئِلَ عَنِ الْقُبْلَةِ لِلصَّائِمِ ؟ فَأَرْخَصَ فِيهَا لِلشَّيْخِ . وَكَرِهَهَا لِلشَّابِّ .

19. Atâ b. Yesar'dan: Abdullah b. Abbas'a oruçlunun hanımını öpüp öpemiyeceği soruldu. Yaşlıya izin verdi, gence vermedi.

٢٠ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ يَنْهَى عَنِ الْقُبْلَةِ وَالْمُبَاشَرَةِ لِلصَّائِمِ .

20. Nafi'den: Abdullah b. Ömer, oruçlu iken öpüşmeyi ve oynaşmayı yasakladı.

(17) Malik'in rivayeti budur. Mevsûl olarak da rivayet edilir: Buharî, Savm, 30/23; Müslim, Sıyam, 13/65.

7. SEFERDE ORUÇ TUTULMASI

٢١ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُتْبَةَ بْنِ مَسْعُودٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبَّاسٍ ، أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ ، خَرَجَ إِلَى مَكَّةَ عَامَ الْفَتْحِ فِي رَمَضَانَ . فَصَامَ حَتَّى بَلَغَ الْكَدِيدَ . ثُمَّ أَفْطَرَ ، فَأَفْطَرَ النَّاسُ . وَكَانُوا يَأْخُذُونَ بِالأَحْدَثِ ، فَالأَحْدَثِ ، مِنْ أَمْرِ رَسُولِ اللهِ ﷺ .

21. Abdullah b. Abbas'tan: Resûlullah (s.a.v.) Mekke'nin fethedildiği sene Ramazanda Mekke'ye gitmek üzere yola çıktı. Medine'ye yedi, Mekke'ye üç konak mesafedeki Kedîd'e gelince orucunu bozdu. Bunun üzerine seferdeki bütün müslümanlar oruçlarını bozdular. Çünkü ashap Resûlullah'ın (s.a.v.) her emrini yerine getiriyorlardı.[18]

٢٢ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ سُمَيٍّ مَوْلَى أَبِي بَكْرِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ، عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِ رَسُولِ اللهِ ﷺ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ أَمَرَ النَّاسَ فِي سَفَرِهِ ، عَامَ الْفَتْحِ ، بِالْفِطْرِ . وَقَالَ : « تَقَوَّوْا لِعَدُوِّكُمْ » وَصَامَ رَسُولُ اللهِ ﷺ .

قَالَ أَبُو بَكْرٍ : قَالَ الَّذِي حَدَّثَنِي : لَقَدْ رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ بِالْعَرْجِ يَصُبُّ الْمَاءَ عَلَى رَأْسِهِ مِنَ الْعَطَشِ أَوْ مِنَ الْحَرِّ . ثُمَّ قِيلَ لِرَسُولِ اللهِ ﷺ : يَا رَسُولَ اللهِ . إِنَّ طَائِفَةً مِنَ النَّاسِ قَدْ صَامُوا حِينَ صُمْتَ . قَالَ : فَلَمَّا كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ بِالْكَدِيدِ ، دَعَا بِقَدَحٍ فَشَرِبَ ، فَأَفْطَرَ النَّاسُ .

22. Ebû Bekr b. Abdurrahman'dan: Ashap'tan bazıları şöyle dedi: Resûlullah (s.a.v.) fetih senesi seferde müslümanlara, oruçlarını bozmalarını söyleyerek: «**Düşmanlarınıza karşı kuvvetlenin**» buyurdu. Kendisi oruca devam etti.

Ebû Bekr'den: Bana anlatan şöyle dedi: Resûlullah'ın (s.a.v.) Arc'da susuzluktan veya sıcaktan dolayı başına su döktüğünü gördüm. Kendisine:

(18) Buharî, Savm, 30/34; Müslim, Sıyâm, 13/88, Ayrıca bkz. Şeybanî, 360.

«— Ya Resûlallah! Bazı kişilerle birlikte biz oruç tutmaya devam ediyoruz.» dendi. Resûlullah (s.a.v.) da Kedid'e gelince bir kap istedi ve su içti. Bunun üzerine herkes orucunu bozdu.[19]

٢٣ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ حُمَيْدٍ الطَّوِيلِ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ : سَافَرْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ فِي رَمَضَانَ . فَلَمْ يَعِبِ الصَّائِمُ عَلَى الْمُفْطِرِ . وَلا الْمُفْطِرُ عَلَى الصَّائِمِ .

23. Enes b. Malik'ten: Resûlullah'la (s.a.v.) beraber Ramazanda bir yolculuğa çıkmıştık. Oruç tutanlar tutmayanları, tutmayanlar da tutanları hiç ayıplamadılar.[20]

٢٤ - وحدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّ حَمْزَةَ بْنَ عَمْرٍو الأَسْلَمِيَّ ، قَالَ لِرَسُولِ اللهِ ﷺ : يَا رَسُولَ اللهِ . إِنِّي رَجُلٌ أَصُومُ . أَفَأَصُومُ فِي السَّفَرِ ؟ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ : « إِنْ شِئْتَ فَصُمْ . وَإِنْ شِئْتَ فَأَفْطِرْ » .

24. Hişam'ın babası Urve'den: Hamza b. Amr el-Eslemi, Hz. Peygamber'e:

«— Ya Resulallah! Ben oruç tutan biriyim, seferde de tutabilir miyim?» diye sordu. Resûlullah (s.a.v.):

«— **İstersen tut, istemezsen tutma.**» buyurdular.[21]

٢٥ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ لا يَصُومُ فِي السَّفَرِ .

25. Nafî'den: Abdullah b. Ömer, seferde hiç oruç tutmazdı.[22]

٢٦ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّهُ كَانَ يُسَافِرُ فِي رَمَضَانَ . وَنُسَافِرُ مَعَهُ . فَيَصُومُ عُرْوَةُ ، وَنُفْطِرُ نَحْنُ . فَلا يَأْمُرُنَا بِالصِّيَامِ .

26. Hişam, Babası Urve'den rivayet ederek der ki: Urve, Ramazan'da sefere çıkardı. Biz de beraberinde giderdik; Urve oruç tutar biz tutmazdık. Bize oruç tutun diye emretmezdi.[23]

(19) Müslim, Sıyâm, 13/90.
(20) Müslim, Sıyâm, 13/99.
(21) Buharî, Savm, 30/33 (Aişe'den); Müslim, Sıyâm, 13/104.
(22) Şeybanî, 359.
(23) Bu hadis, Ramazanda sefere çıkan bir kimsenin oruç tutmayabileceğine canlı bir şahittir.

8. RAMAZANDA SEFERE ÇIKAN VEYA SEFERDEN DÖNENİN HAREKET TARZI

٢٧ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ كَانَ إِذَا كَانَ فِي سَفَرٍ فِي رَمَضَانَ ، فَعَلِمَ أَنَّهُ دَاخِلٌ الْمَدِينَةَ مِنْ أَوَّلِ يَوْمِهِ ، دَخَلَ وَهُوَ صَائِمٌ .

قَالَ يَحْيَىٰ ، قَالَ مَالِكٌ : مَنْ كَانَ فِي سَفَرٍ ، فَعَلِمَ أَنَّهُ دَاخِلٌ عَلَى أَهْلِهِ مِنْ أَوَّلِ يَوْمِهِ ، وَطَلَعَ لَهُ الْفَجْرُ قَبْلَ أَنْ يَدْخُلَ . دَخَلَ وَهُوَ صَائِمٌ :

قَالَ مَالِكٌ : وَإِذَا أَرَادَ أَنْ يَخْرُجَ فِي رَمَضَانَ ، فَطَلَعَ لَهُ الْفَجْرُ وَهُوَ بِأَرْضِهِ ، قَبْلَ أَنْ يَخْرُجَ . فَإِنَّهُ يَصُومُ ذٰلِكَ الْيَوْمَ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِي الرَّجُلِ يَقْدَمُ مِنْ سَفَرِهِ وَهُوَ مُفْطِرٌ ، وَامْرَأَتُهُ مُفْطِرَةٌ ، حِينَ طَهُرَتْ مِنْ حَيْضِهَا فِي رَمَضَانَ : أَنَّ لِزَوْجِهَا أَنْ يُصِيبَهَا إِنْ شَاءَ .

27. İmam Malik'ten: *Duyduğuma göre Ömer b. Hattab Ramazan'da bir yolculuğa çıktığı zaman, şayet Ramazanın birinci günü Medine'de olabilecekse oruca niyetlenirmiş.*

İmam Malik'den: *Ramazanda yolculuğa çıkmış olan bir kimse içinde bulunduğu günün sabahı tan yeri ağardıktan sonra eve döneceğini bilse oruca niyetlenir.*

İmam Malik der ki: *Bir kimse Ramazanda yolculuğa çıkmak istese, henüz daha memleketinden ayrılmadan şafak sökse, o gün akşama kadar orucunu tutar.*

İmam Malik: *Bir adam bir yolculuktan dönüşte o gün oruç tutmasa, karısı da hayızdan henüz yeni kesildiği için Ramazan orucuna başlamamış olsa, adam dilerse karısıyla cinsi münasebette bulunabilir.*

9. RAMAZAN ORUCUNU BOZMANIN KEFARETİ

٢٨ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ حُمَيْدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ عَوْفٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَجُلاً أَفْطَرَ فِي رَمَضَانَ . فَأَمَرَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ أَنْ يُكَفِّرَ ، بِعِتْقِ رَقَبَةٍ ، أَوْ صِيَامِ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ ، أَوْ إِطْعَامِ سِتِّينَ مِسْكِينًا . فَقَالَ : لا أَجِدُ . فَأُتِيَ رَسُولُ اللهِ ﷺ بِعَرَقِ تَمْرٍ . فَقَالَ : « خُذْ هٰذَا فَتَصَدَّقْ بِهِ » . فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللهِ . مَا أَحَدٌ أَحْوَجَ مِنِّي . فَضَحِكَ رَسُولُ اللهِ ﷺ حَتَّى بَدَتْ أَنْيَابُهُ . ثُمَّ قَالَ : « كُلْهُ » .

28. Ebû Hüreyre'den: Adamın biri Ramazanda orucunu bozmuştu. Resûlullah (s.a.v.) ona ya bir köle azat ederek, ya iki ay devamlı oruç tutarak, ya da altmış fakiri doyurarak kefaret vermesini emretti. Adam:

«— Bulamam.» deyince Resûlullah'a (s.a.v.) bir sele hurma getirilmişti:

«— **Al bunu tasadduk et.**» buyurdu. Adam:

«Ya Resûlallah! Benden daha muhtaç kimse yok.» deyince Resûlullah (s.a.v.) yan dişleri görülecek şekilde güldü ve:

«— **Onu ye!**» buyurdu.[24]

٢٩ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ عَبْدِ اللهِ الْخُرَاسَانِيِّ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ ؛ أَنَّهُ قَالَ : جَاءَ أَعْرَابِيٌّ إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ يَضْرِبُ نَحْرَهُ ، وَيَنْتِفُ شَعْرَهُ ، وَيَقُولُ : هَلَكَ الأَبْعَدُ . فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ : « وَمَا ذَاكَ ؟ » فَقَالَ : أَصَبْتُ أَهْلِي ، وَأَنَا صَائِمٌ فِي رَمَضَانَ . فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ : « هَلْ تَسْتَطِيعُ أَنْ تُعْتِقَ رَقَبَةً ؟ » فَقَالَ : لا . فَقَالَ « هَلْ تَسْتَطِيعُ أَنْ تُهْدِيَ بَدَنَةً ؟ » قَالَ : لا . قَالَ : « فَاجْلِسْ » . فَأُتِيَ رَسُولُ اللهِ ﷺ بِعَرَقِ تَمْرٍ .

(24) Buharî, Savm, 30/30; Müslim, Sıyâm, 13/81. Ayrıca bkz. Şeybanî, 349. Hanefî Mezhebine göre, kasten yemek, içmek ve cinsî birleşme sonucunda oruç bozmanın cezası bir gün kaza, iki kameri ay oruç tutmak, gücü yetmezse altmış fakiri doyurmaktır.

فَقَالَ : « خُذْ هٰذا فَتَصَدَّقْ بِهِ » فَقَالَ : مَا أَحَدٌ أَحْوَجَ مِنِّى . فَقَالَ : « كُلْهُ ، وَصُمْ يَوْمًا مَكَانَ مَا أَصَبْتَ » .

قَالَ مَالِكٌ : قَالَ عَطَاءٌ ، فَسَأَلْتُ سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيَّبِ : كَمْ فِى ذٰلِكَ الْعَرَقِ مِنَ التَّمْرِ ؟ فَقَالَ : مَا بَيْنَ خَمْسَةَ عَشَرَ صَاعًا إِلَى عِشْرِينَ .

قَالَ مَالِكٌ : سَمِعْتُ أَهْلَ الْعِلْمِ يَقُولُونَ : لَيْسَ عَلَى مَنْ أَفْطَرَ يَوْمًا فِى قَضَاءِ رَمَضَانَ بِإِصَابَةِ أَهْلِهِ نَهَارًا أَوْ غَيْرِ ذٰلِكَ ، الْكَفَّارَةُ الَّتِى تُذْكَرُ عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ ، فِيمَنْ أَصَابَ أَهْلَهُ نَهَارًا فِى رَمَضَانَ . وَإِنَّمَا عَلَيْهِ قَضَاءُ ذٰلِكَ الْيَوْمِ .

قَالَ مَالِكٌ : وَهٰذَا أَحَبُّ مَا سَمِعْتُ فِيهِ إِلَىَّ .

23. Saîd b. Müseyyeb'den: Resûlullah'a (s.a.v.) bir bedevi geldi. Adam «Mahvoldum!» diyerek başına vuruyor, saçını başını yolu;ordu. Resûlullah (s.a.v.) kendisine:

«— **Ne bu hal?**» diye sordu.

Adam:

«— Ramazanda oruçlu iken hanımımla cinsi münasebet yaptım.» dedi. Resûlullah (s.a.v.):

«— **Bir köle azat edebilir misin?**» diye sordu. Adam:

«— Hayır!» dedi. Resûlullah (s.a.v.):

«— **Bir dişi deve fidye verebilir misin?**» buyurdu. Adam:

«— Hayır!» dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber adama:

«— **Öyleyse otur!**» dedi. Resûlullah'a (s.a.v.) bir sele hurma getirildi.

«— **Al bunu tasadduk et.**» dedi. Adam:

«— Benden daha muhtaç kimse yok.» deyince Resûlullah (s.a.v.):

«— **Onu ye, eşinle münasebette bulunduğun günün orucunun yerine bir gün kaza et!**» buyurdu.

Atâ'dan: Said b. Müseyyeb'e «bir selede kaç hurma vardır?»diye sordum. «On beş, yirmi sa' arasıdır!» diye cevap verdi.[25]

(25) İbn Abdilber der ki: "Bu hadis, bütün Muvatta ravilerinde böylece mürseldir.
"Hadis, Sahîh yollarla manaca muttasıldır. Ancak, "Bir dişi deve fidye verebilir misin? kısmı mahfuz değildir.

İmam Malik'den: *Alimlerin şöyle dediklerini işittim: Ramazanın kazasını yaparken, gündüz veya başka bir vakitte hanımıyla cinsi münasebette bulunan kimseye, Resûlullah (s.a.v.) tarafından Ramazanda gündüz cinsi münasebette bulunan kimseye verileceği bildirilen kefaret gerekmez. Sadece orucun kazası gerekir.*

İmam Malik şöyle demiştir:*Bu konuda duyduğum en güzel hüküm budur.*

10. ORUÇLU KAN ALDIRABİLMESİ

٣٠ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّهُ كَانَ يَحْتَجِمُ وَهُوَ صَائِمٌ . قَالَ : ثُمَّ تَرَكَ ذٰلِكَ بَعْدُ . فَكَانَ إِذَا صَامَ ، لَمْ يَحْتَجِمْ ، حَتَّى يُفْطِرَ .

30. Nafi'den: Abdullah b. Ömer oruçlu iken kan aldırırdı. Sonradan bunu terkederek oruçlu iken iftar edinceye kadar kan aldırmadı.

٣١ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ؛ أَنَّ سَعْدَ بْنَ أَبِي وَقَّاصٍ ، وَعَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ ، كَانَا يَحْتَجِمَانِ وَهُمَا صَائِمَانِ .

31. İbn Şihab'dan: Sa'd b. Ebî Vakkas ve Abdullah b. Ömer, oruçlu iken kan aldırırlardı.[26]

٣٢ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّهُ كَانَ يَحْتَجِمُ وَهُوَ صَائِمٌ ، ثُمَّ لا يُفْطِرُ .

قَالَ : وَمَا رَأَيْتُهُ احْتَجَمَ قَطُّ إِلا وَهُوَ صَائِمٌ .

قَالَ مَالِكٌ : لا تُكْرَهُ الْحِجَامَةُ لِلصَّائِمِ ، إِلا خَشْيَةً مِنْ أَنْ يَضْعُفَ . وَلَوْلا ذٰلِكَ لَمْ تُكْرَهْ . وَلَوْ أَنَّ رَجُلاً احْتَجَمَ فِي رَمَضَانَ . ثُمَّ سَلِمَ مِنْ أَنْ يُفْطِرَ . لَمْ أَرَ عَلَيْهِ شَيْئًا . وَلَمْ آمُرْهُ بِالْقَضَاءِ ، لِذٰلِكَ الْيَوْمِ الَّذِي احْتَجَمَ فِيهِ . لأَنَّ الْحِجَامَةَ إِنَّمَا تُكْرَهُ لِلصَّائِمِ ، لِمَوْضِعِ التَّغْرِيرِ بِالصِّيَامِ . فَمَنْ احْتَجَمَ وَسَلِمَ مِنْ أَنْ يُفْطِرَ ، حَتَّى يُمْسِيَ . فَلاَ أَرَى عَلَيْهِ شَيْئًا . وَلَيْسَ عَلَيْهِ قَضَاءُ ذٰلِكَ الْيَوْمِ .

32. Hişam b. Urve, babasından naklediyor: O oruçlu iken kan aldırır, sonra oruca devam ederdi. Onu hep oruçlu olarak kan aldırırken gördüm.

İmam Malik şöyle demiştir: *Oruçlunun kan aldırması kötü görülmez, ancak zayıf düşme korkusu vardır. Bu da olmazsa, hoş karşılanır. Şayet adamın biri Ramazanda kan aldırır, sonra da orucuna devam ederse bir şey diyemem, o günün kazası da gerekmez. Kan aldırmanın fena karşılanmasının sebebi, orucu şüpheye sokmasındandır. Kim kan aldırır, akşama kadar da orucunu tutarsa, ona bir şey diyemem, o günün ayrıca kazası da gerekmez.*[27]

(26) Şeybanî, 356.

11. AŞURA GÜNÜ ORUÇ TUTULMASI

٣٣ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهَا قَالَتْ : كَانَ يَوْمُ عَاشُورَاءَ يَوْمًا تَصُومُهُ قُرَيْشٌ فِي الْجَاهِلِيَّةِ . وَكَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَصُومُهُ فِي الْجَاهِلِيَّةِ . فَلَمَّا قَدِمَ رَسُولُ اللهِ ﷺ الْمَدِينَةَ ، صَامَهُ ، وَأَمَرَ بِصِيَامِهِ . فَلَمَّا فُرِضَ رَمَضَانُ ، كَانَ هُوَ الْفَرِيضَةَ . وَتُرِكَ يَوْمُ عَاشُورَاءَ . فَمَنْ شَاءَ صَامَهُ ، وَمَنْ شَاءَ تَرَكَهُ .

33. Resûlullah'ın (s.a.v.) hanımı Aişe'den: Kureyşliler, cahiliyye devrinde Aşure günü oruç tutarlardı. O zaman Resûlullah (s.a.v.)'da oruç tutardı. Resûlullah (s.a.v.) Medine'ye hicret edince yine oruç tuttu ve tutulmasını da emretti. Ramazan orucu farz kılındıktan sonra aşure günü orucu terkedildi. Sadece isteyen tuttu, istemeyen tutmadı.[28]

٣٤ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ حُمَيْدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ عَوْفٍ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ مُعَاوِيَةَ بْنَ أَبِي سُفْيَانَ ، يَوْمَ عَاشُورَاءَ ، عَامَ حَجَّ ، وَهُوَ عَلَى الْمِنْبَرِ ، يَقُولُ : يَا أَهْلَ الْمَدِينَةِ ! أَيْنَ عُلَمَاؤُكُمْ ؟ سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ ، يَقُولُ لِهٰذَا الْيَوْمِ : « هٰذَا يَوْمُ عَاشُورَاءَ . وَلَمْ يُكْتَبْ عَلَيْكُمْ صِيَامُهُ . وَأَنَا صَائِمٌ . فَمَنْ شَاءَ فَلْيَصُمْ ، وَمَنْ شَاءَ فَلْيُفْطِرْ » .

34. Humeyd b. Abdurrahman b. Avf'dan: Muaviye b. Ebî Süfyan haccettiği sene Aşure günü minbere çıkarak:

«— Ey Medine'liler! Alimleriniz nerede? Bugün için ben Resûlullah'ın (s.a.v.) **'Bugün aşuredir, size oruç farz değil ama ben oruçluyum. İsteyen tutsun, istemeyen tutmasın,'** buyurduğunu duydum.» diyordu.[29]

٣٥ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ ، أَرْسَلَ الْحَارِثَ بْنَ هِشَامٍ : أَنْ غَدًا يَوْمُ عَاشُورَاءَ . فَصُمْ وَأْمُرْ أَهْلَكَ أَنْ يَصُومُوا .

35. İmam Malik'den: Duyduğuma göre Ömer b. Hattab Haris b. Hişam'a haber göndererek:

«— Yarın aşure günüdür. Onun için ailene oruç tutmalarını emret.» dedi.

(28) Buharî, Savm, 30/69; Müslim, Sıyâm, 13/113.
(29) Buharî, Savm, 30/69; Müslim, Sıyâm, 13/126. Ayrıca bkz. Şeybanî, 374.

12. RAMAZAN VE KURBAN BAYRAMLARINDA ORUÇ TUTULMASI

٣٦ - حدّثنى يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَىٰ بْنِ حَبَّانَ ، عَنِ الأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ ؛أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ نَهَى عَنْ صِيَامِ يَوْمَيْنِ : يَوْمِ الْفِطْرِ ، وَيَوْمِ الأَضْحَى .

36. Ebû Hüreyre'den: Resûlullah (s.a.v.), Ramazan ve Kurban bayramlarında oruç tutmayı yasakladı.[30]

٣٧ - وحدّثنى عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ أَهْلَ الْعِلْمِ يَقُولُونَ : لا بَأْسَ بِصِيَامِ الدَّهْرِ . إِذَا أَفْطَرَ الأَيَّامَ الَّتِى نَهَى رَسُولُ اللهِ ﷺ عَنْ صِيَامِهَا . وَهِىَ أَيَّامُ مِنًى ، وَيَوْمُ الأَضْحَى ، وَيَوْمُ الْفِطْرِ ، فِيمَا بَلَغَنَا .

قَالَ : وَذٰلِكَ أَحَبُّ مَا سَمِعْتُ إِلَىَّ فِى ذٰلِكَ .

37. İmam Malik'den: *Alimlerin; «Resûlullah'ın (s.a.v.) oruç tutmayı yasak ettiği Ramazan ve Kurban bayramlarında oruç tutmadıktan sonra devamlı oruç (yıl orucu) tutmakta bir mahzur yoktur.» dediklerini duydum.*

Bu konuda duyduğum en güzel hüküm budur.

(30) Müslim, Sıyâm, 13/139. Ayrıca bkz. Şeybanî, 369, 370.
Hanefî Mezhebine göre, teşrik günleri (arefesiyle birlikte kurban bayramının dört günü) oruç tutmak doğru değildir.

13. ARALIKSIZ BİRKAÇ GÜN HİÇ İFTAR ETMEDEN ORUÇ TUTMAK (Savm-ı Visal)

٣٨ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ نَهَى عَنِ الْوِصَالِ . فَقَالُوا : يَا رَسُولَ اللهِ . فَإِنَّكَ تُوَاصِلُ ؟ فَقَالَ : « إِنِّي لَسْتُ كَهَيْئَتِكُمْ . إِنِّي أُطْعَمُ وَأُسْقَىٰ » .

38. Abdullah b. Ömer'den: Resûlullah (s.a.v.) birkaç gün hiç iftar etmeden oruç tutmayı (savm-ı visal) yasakladı. Bunun üzerine Ashap:

«— Ya Resûlallah! Siz öyle yapıyorsunuz ya?» deyince:

«— Ben sizin gibi değilim, bana yediriliyor da, içiriliyor da.» buyurdu.[31]

٣٩ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ ، عَنِ الأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « إِيَّاكُمْ وَالْوِصَالَ . إِيَّاكُمْ وَالْوِصَالَ » . قَالُوا : فَإِنَّكَ تُوَاصِلُ ؟ يَا رَسُولَ اللهِ . قَالَ : « إِنِّي لَسْتُ كَهَيْئَتِكُمْ . إِنِّي أَبِيتُ يُطْعِمُنِي رَبِّي وَيَسْقِينِي » .

39. Ebû Hüreyre'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **«Savm-ı visal tutmayın! Savm-ı visal tutmayın!»** Bunun üzerine Ashap:

«— Sen öyle tutuyorsun ya Resûlallah!» diye itirazda bulununca Hz. Peygamber:

«— Ben sizin gibi değilim. Ben, rabbim bana yedirdiği ve içirdiği halde geceyi geçiririm.» buyurdu.[32]

(31) Buharî, Savm, 30/20; Müslim, Sıyâm, 13/56, Ayrıca bkz. Şeybanî, 367.
(32) Buharî, Savm, 30/49; Müslim, Sıyâm, 13/58. Ayrıca bkz. Şeybanî, 368. Visal (iki gün ve bir gece yemeden) orucu Hanefi Mezhebine göre mekruhtur.

14. HATAEN ADAM ÖLDÜREN VE ZİHAR YAPANIN KEFARETİ

٤٠ - حدّثنى يَحْيَى ، وَسَمِعْتُ مَالِكًا يَقُولُ : أَحْسَنُ مَا سَمِعْتُ فِيمَنْ وَجَبَ عَلَيْهِ صِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ ، فِى قَتْلِ خَطَإٍ أَوْ تَظَاهُرٍ ، فَعَرَضَ لَهُ مَرَضٌ يَغْلِبُهُ وَيَقْطَعُ عَلَيْهِ صِيَامَهُ ؛ أَنَّهُ ، إِنْ صَحَّ مِنْ مَرَضِهِ وَقَوِىَ عَلَى الصِّيَامِ ، فَلَيْسَ لَهُ أَنْ يُؤَخِّرَ ذٰلِكَ . وَهُوَ يَبْنِى عَلَى مَا قَدْ مَضَى مِنْ صِيَامِهِ .

وَكَذٰلِكَ الْمَرْأَةُ الَّتِى يَجِبُ عَلَيْهَا الصِّيَامُ فِى قَتْلِ النَّفْسِ خَطَأً . إِذَا حَاضَتْ بَيْنَ ظَهْرَىْ صِيَامِهَا أَنَّهَا إِذَا طَهُرَتْ ، لا تُؤَخِّرُ الصِّيَامَ . وَهِىَ تَبْنِى عَلَى مَا قَدْ صَامَتْ .

وَلَيْسَ لأَحَدٍ وَجَبَ عَلَيْهِ صِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ فِى كِتَابِ اللهِ ، أَنْ يُفْطِرَ إِلا مِنْ عِلَّةٍ : مَرَضٍ ، أَوْ حَيْضَةٍ . وَلَيْسَ لَهُ أَنْ يُسَافِرَ فَيُفْطِرَ .

قَالَ مَالِكٌ : وَهٰذَا أَحْسَنُ مَا سَمِعْتُ فِى ذٰلِكَ .

40. İmam Malik'den: *Zıhar [33]yapıp veya hataen adam öldürüp kendisine iki ay aralıksız oruç kefareti farz olan kimse kefaret orucuna başlayınca hastalanıp bayılsa oruca ara verir, iyileşince tekrar kaldığı yerden devam eder. Hastalıktan dolayı orucu erteletmez. Bu konuda duyduğum en güzel hüküm budur.*

Hataen adam öldürüp farz olan kefareti tutmaya başlayan kadın oruç esnasında hayız görse, o da temizlenince kaldığı yerden oruca devam eder, hayız oldum diye kefaretini ertelemez.

Kendisine iki ay aralıksız kefaret farz olan kimse sadece hastalık ve hayız görme sebepleriyle orucunu bozabilir. Sefer hali kefaret orucuna ara vermek için bir sebep sayılmaz.

Bu konuda duyduklarımın en güzelleri bunlardır.

(33) Zıhar: Kocanın karısına cahiliye devrinden kalma bir âdet olarak "Sen bana anamın sırtı gibisin." demesidir. Bunun sonucunda, keffaret ödenir.

15. ORUÇLU İKEN HASTALANMAK

٤١ - قَالَ يَحْيَىٰ : سَمِعْتُ مَالِكًا يَقُولُ : الأَمْرُ الَّذِى سَمِعْتُ مِنْ أَهْلِ الْعِلْمِ ؛ أَنَّ الْمَرِيضَ إِذَا أَصَابَهُ الْمَرَضُ الَّذِى يَشُقُّ عَلَيْهِ الصِّيَامُ مَعَهُ ، وَيُتْعِبُهُ ، وَيَبْلُغُ ذٰلِكَ مِنْهُ ، فَإِنَّ لَهُ أَنْ يُفْطِرَ . وَكَذٰلِكَ الْمَرِيضُ الَّذِى اشْتَدَّ عَلَيْهِ الْقِيَامُ فِى الصَّلاَةِ ، وَبَلَغَ مِنْهُ ، وَمَااللهُ أَعْلَمُ بِعُذْرِ ذٰلِكَ مِنَ الْعَبْدِ ، وَمِنْ ذٰلِكَ مَا لا تَبْلُغُ صِفَتُهُ . فَإِذَا بَلَغَ ذٰلِكَ ، صَلَّى وَهُوَ جَالِسٌ . وَدِينُ اللهِ يُسْرٌ .

وَقَدْ أَرْخَصَ اللهُ لِلْمُسَافِرِ ، فِى الْفِطْرِ فِى السَّفَرِ . وَهُوَ أَقْوَى عَلَى الصِّيَامِ مِنَ الْمَرِيضِ . قَالَ اللهُ تَعَالَى فِى كِتَابِهِ ﴿ فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ ﴾ فَأَرْخَصَ اللهُ لِلْمُسَافِرِ ، فِى الْفِطْرِ فِى السَّفَرِ . وَهُوَ أَقْوَى عَلَى الصَّوْمِ مِنَ الْمَرِيضِ .

فَهٰذَا أَحَبُّ مَا سَمِعْتُ إِلَىَّ . وَهُوَ الأَمْرُ الْمُجْتَمَعُ عَلَيْهِ .

41. İmam Malik'ten: *Alimlerden şöyle duydum: Bir kimse hastalansa, hastalığından dolayı oruç tutmak onu yorsa ve bir hayli güç duruma soksa orucunu bozabilir. Namazda ayakta durması zor olan ve bu yüzden güç durumda kalan kimse de oturarak namazını kılabilir. Allah, kulunun özrünü daha iyi bilir. Allah'ın dini kolaydır.*

*Allah Teâlâ seferde oruç tutmamaya müsaade etmiştir, halbuki Seferde olan oruca hastadan daha iyi dayanır. Kur'an-ı Kerim'de «**Sizden hasta olanlar veya seferî olanlar tutmadıkları günler kadar başka günlerde tutarlar...**» buyurulmaktadır.*

Duyduğum en güzel rivayet budur. Bu konuda ittifak vardır.

16. ORUÇ NEZRİ OLANIN NAFİLE TUTABİLMESİ, ÖLÜNÜN YERİNE ORUÇ TUTULMASI

٤٢ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ أَنَّهُ سُئِلَ عَنْ رَجُلٍ نَذَرَ صِيَامَ شَهْرٍ . هَلْ لَهُ أَنْ يَتَطَوَّعَ ؟ فَقَالَ سَعِيدٌ : لِيَبْدَأْ بِالنَّذْرِ قَبْلَ أَنْ يَتَطَوَّعَ .

قَالَ مَالِكٌ : وَبَلَغَنِي عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ يَسَارٍ مِثْلُ ذٰلِكَ .

قَالَ مَالِكٌ : مَنْ مَاتَ وَعَلَيْهِ نَذْرٌ مِنْ رَقَبَةٍ يُعْتِقُهَا ، أَوْ صِيَامٍ ، أَوْ صَدَقَةٍ ، أَوْ بَدَنَةٍ ، فَأَوْصَى بِأَنْ يُوَفَّى ذٰلِكَ عَنْهُ مِنْ مَالِهِ ، فَإِنَّ الصَّدَقَةَ وَالْبَدَنَةَ فِي ثُلُثِهِ . وَهُوَ يُبْدَأُ عَلَى مَا سِوَاهُ مِنَ الْوَصَايَا إِلا مَا كَانَ مِثْلَهُ . وَذٰلِكَ أَنَّهُ لَيْسَ الْوَاجِبُ عَلَيْهِ مِنَ النُّذُورِ وَغَيْرِهَا ، كَهَيْئَةِ مَا يَتَطَوَّعُ بِهِ مِمَّا لَيْسَ بِوَاجِبٍ . وَإِنَّمَا يُجْعَلُ ذٰلِكَ فِي ثُلُثِهِ خَاصَّةً . دُونَ رَأْسِ مَالِهِ . لأَنَّهُ لَوْ جَازَ لَهُ ذٰلِكَ فِي رَأْسِ مَالِهِ لأَخَّرَ الْمُتَوَفَّى مِثْلَ ذٰلِكَ مِنَ الأُمُورِ الْوَاجِبَةِ عَلَيْهِ ، حَتَّى إِذَا حَضَرَتْهُ الْوَفَاةُ ، وَصَارَ الْمَالُ لِوَرَثَتِهِ ، سَمَّى مِثْلَ هٰذِهِ الأَشْيَاءِ الَّتِي لَمْ يَكُنْ يَتَقَاضَاهَا مِنْهُ مُتَقَاضٍ فَلَوْ كَانَ ذٰلِكَ جَائِزًا لَهُ ، أَخَّرَ هٰذِهِ الأَشْيَاءَ . حَتَّى إِذَا كَانَ عِنْدَ مَوْتِهِ سَمَّاهَا . وَعَسَى أَنْ يُحِيطَ بِجَمِيعِ مَالِهِ . فَلَيْسَ ذٰلِكَ لَهُ .

42. İmam Malik'den: Said b. Müseyyeb'e:

«— Bir ay oruç tutmayı adayan kimse nafile oruç tutabilir mi?» diye soruldu. Saîd:

«— Nafileden önce adağını tutsun» cevabını verdi.

İmam Malikten:

Süleyman b. Yesar'ın da böyle bir fetvasını duymuştum.

Bir kimse köle azat etmeyi, oruç tutmayı, sadaka vermeyi veya deve fidye vermeyi adamış olarak ölse, adağının malından yerine getirilmesini vasiyet etse, sadaka ve deve fidyesi malının üçte birinden verilir. Bunun gibi onlara diğerlerinden öncelik tanınır. Çünkü farz olan adaklar nafileler gibi değildir, bu yüzden özellikle terekenin tamamından değil üçte birinden ödenir. Çünkü bu kişinin malının tamamından ödenmesi mümkün olsa o zaman

üzerine bir ömür boyu farz olan ibadetleri ölünceye, mal varislerin oluncaya ve bu ibadetleri artık eda etme imkanı kalmayıncaya kadar geciktirirdi. Belki de bu ödemeler bütün malını kapsardı. Kişinin böyle bir yetkisi yoktu.

٤٣ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ : أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ يُسْأَلُ : هَلْ يَصُومُ أَحَدٌ عَنْ أَحَدٍ أَوْ يُصَلِّي أَحَدٌ عَنْ أَحَدٍ ؟ فَيَقُولُ : لا يَصُومُ أَحَدٌ عَنْ أَحَدٍ وَلا يُصَلِّي أَحَدٌ عَنْ أَحَدٍ .

43. İmam Malik'ten: Abdullah b. Ömer'e,

«— Bir kimse başka birinin yerine oruç tutabilir veya namaz kılabilir mi?» diye sorulurdu. O da:

«— Bir kimse, başka bir kimsenin yerine ne oruç tutabilir, ne de namaz kılabilir!» cevabını verirdi.

17. ORUCUN KAZASINI VEYA KEFARETİNİ GEREKTİREN HALLER

٤٤ - حَدَّثَنِي يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ ، عَنْ أَخِيهِ خَالِدِ بْنِ أَسْلَمَ : أَنَّ عُمَرَ ابْنَ الْخَطَّابِ أَفْطَرَ ذَاتَ يَوْمٍ فِي رَمَضَانَ . فِي يَوْمٍ ذِي غَيْمٍ . وَرَأَى أَنَّهُ قَدْ أَمْسَى وَغَابَتِ الشَّمْسُ . فَجَاءَهُ رَجُلٌ فَقَالَ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ . طَلَعَتِ الشَّمْسُ . فَقَالَ عُمَرُ : الْخَطْبُ يَسِيرٌ . وَقَدِ اجْتَهَدْنَا .

قَالَ مَالِكٌ : يُرِيدُ بِقَوْلِهِ « الْخَطْبُ يَسِيرٌ » الْقَضَاءَ ، فِيمَا نُرَى ، وَاللهُ أَعْلَمُ . وَخِفَّةَ مَؤُونَتِهِ وَيَسَارَتِهِ . يَقُولُ : نَصُومُ يَوْمًا مَكَانَهُ .

44. Halit b. Eslem'den: Ömer b. Hattab, bulutlu bir Ramazan gününde güneş battı, akşam oldu zannederek orucunu açtı. Biraz sonra bir adam gelerek:

«— Mü'minlerin emiri! Güneş çıktı!» dedi. Bunun üzerine Ömer:

«— Telafisi kolay!» Biz ictihat ettik diye karşılık verdi.[34]

İmam Malik der ki: *Hz. Ömer, "telafisi kolay" sözüyle bize göre —Allah bilir ya— kaza etmeyi, kaza etmenin kolaylığını kasdetmiş ve "yerine bir gün oruç tutarız" demek istemiştir.*[35]

٤٥ - وحدَّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ : أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ يَقُولُ : يَصُومُ قَضَاءَ رَمَضَانَ مُتَتَابِعًا ، مَنْ أَفْطَرَهُ مِنْ مَرَضٍ أَوْ فِي سَفَرٍ .

45. Nafi'den: Abdullah b. Ömer şöyle derdi: «Hastalık veya yolculuk sebebiyle Ramazan orucunu kazaya bırakan kimse, bıraktığı oruçları tutmaya başlayınca aralıksız tutar.» [36]

(34) Şeybanî, 366.
Hanefi Mezhebine göre de, güneş battı zannıyla oruç bozan günün kalan kısmında aynen oruçlu gibi hareket ederek orucunu kaza eder.

(35) 44. Hadiste geçtiği gibi, güneş battı sanarak orucunu bozmasından sonra bu sözü söylemiştir.

(36) Şeybanî, 361.

٤٦ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ : أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عَبَّاسٍ ، وَأَبَا هُرَيْرَةَ اخْتَلَفَا فِي قَضَاءِ رَمَضَانَ . فَقَالَ أَحَدُهُمَا : يُفَرَّقُ بَيْنَهُ . وَقَالَ الآخَرُ : لا يُفَرَّقُ بَيْنَهُ . لا أَدْرِي أَيُّهُمَا قَالَ : يُفَرَّقُ بَيْنَهُ .

46. İbn Şihab'dan: Abdullah b. Abbas'la Ebû Hüreyre kazaya kalan Ramazan oruçlarının sürekli olarak mı, yoksa aralıklarla da tutabileceği konusunda ihtilafa düştüler. Biri «aralıklarla tutulabilir», diğeri «aralıksız tutulması lâzımdır» dedi. Fakat hangisinin «aralıklı», hangisinin «aralıksız» dediğini hatırlamıyorum.[37]

٤٧ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ : مَنِ اسْتَقَاءَ وَهُوَ صَائِمٌ ، فَعَلَيْهِ الْقَضَاءُ . وَمَنْ ذَرَعَهُ الْقَيْءُ . فَلَيْسَ عَلَيْهِ الْقَضَاءُ .

47. Abdullah b. Ömer'den: Oruçlu iken isteyerek istifra edenin o günkü orucunu kaza etmesi lâzımdır. Elinde olmadan istifra edene kaza lâzım gelmez.[38]

٤٨ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيَّبِ يُسْأَلُ عَنْ قَضَاءِ رَمَضَانَ . فَقَالَ سَعِيدٌ : أَحَبُّ إِلَيَّ أَنْ لا يُفَرَّقَ قَضَاءُ رَمَضَانَ . وَأَنْ يُوَاتَرَ .

قَالَ يَحْيَى : سَمِعْتُ مَالِكًا يَقُولُ : فِيمَنْ فَرَّقَ قَضَاءَ رَمَضَانَ فَلَيْسَ عَلَيْهِ إِعَادَةٌ . وَذَلِكَ مُجْزِىءٌ عَنْهُ . وَأُحِبُّ ذَلِكَ إِلَيَّ أَنْ يُتَابِعَهُ .

قَالَ مَالِكٌ : مَنْ أَكَلَ أَوْ شَرِبَ فِي رَمَضَانَ ، سَاهِيًا أَوْ نَاسِيًا ، أَوْ مَا كَانَ مِنْ صِيَامٍ وَاجِبٍ عَلَيْهِ ؛ أَنَّ عَلَيْهِ قَضَاءَ يَوْمٍ مَكَانَهُ .

48. Yahya b. Said'den: Saîd b. Müseyyeb'e Ramazan orucunun kazasıyla ilgili bir şey soruldu. O şöyle dedi: «Bana kalırsa en iyisi, kazaya kalan Ramazan oruçlarını başlayınca aralıksız tutmaktır.»

İmam Malik'ten: *Kazaya kalan Ramazan oruçlarını aralıklı olarak tutana tekrar kaza etmek gerekmez. Çeşitli günlerde tutmuş olması, borcunu ödemeye yeterlidir. Ama bana kalırsa, en iyisi hepsini peş peşe ara vermeden tutmaktır.*

(37) Şeybanî, 362
Hanefi Mezhebine göre, kaza orucunu aralıksız tutmak efdaldir.

(38) Şeybanî, 358.
Hanefi Mezhebi bu hadisi kusma konusunda delil olarak alır.

Ramazan orucunu veya kendisine farz olmuş bir orucu tutarken sehven ya da unutarak bir şeyler yiyip içse o günün kazası gerekir.

٤٩ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ حُمَيْدِ بْنِ قَيْسٍ الْمَكِّيِّ ؛ أَنَّهُ أَخْبَرَهُ ، قَالَ : كُنْتُ مَعَ مُجَاهِدٍ وَهُوَ يَطُوفُ بِالْبَيْتِ . فَجَاءَهُ إِنْسَانٌ فَسَأَلَهُ عَنْ صِيَامِ أَيَّامِ الْكَفَّارَةِ أَمُتَتَابِعَاتٍ أَمْ يَقْطَعُهَا ؟ قَالَ حُمَيْدٌ : فَقُلْتُ لَهُ : نَعَمْ . يَقْطَعُهَا إِنْ شَاءَ . قَالَ مُجَاهِدٌ : لا يَقْطَعُهَا فَإِنَّهَا فِي قِرَاءَةِ أُبَيِّ بْنِ كَعْبٍ ثَلاثَةَ أَيَّامٍ مُتَتَابِعَاتٍ .

قَالَ مَالِكٌ : وَأَحَبُّ إِلَيَّ أَنْ يَكُونَ ، مَا سَمَّى اللهُ فِي الْقُرْآنِ ، يُصَامُ مُتَتَابِعًا .

وَسُئِلَ مَالِكٌ ، عَنِ الْمَرْأَةِ تُصْبِحُ صَائِمَةً فِي رَمَضَانَ ، فَتَدْفَعُ دُفْعَةً مِنْ دَمٍ عَبِيطٍ فِي غَيْرِ أَوَانِ حَيْضِهَا . ثُمَّ تَنْتَظِرُ حَتَّى تُمْسِيَ أَنْ تَرَى مِثْلَ ذَلِكَ . فَلا تَرَى شَيْئًا . ثُمَّ تُصْبِحُ يَوْمًا آخَرَ فَتَدْفَعُ دُفْعَةً أُخْرَى وَهِيَ دُونَ الأُولَى . ثُمَّ يَنْقَطِعُ ذَلِكَ عَنْهَا قَبْلَ حَيْضَتِهَا بِأَيَّامٍ . فَسُئِلَ مَالِكٌ : كَيْفَ تَصْنَعُ فِي صِيَامِهَا وَصَلاتِهَا ؟ قَالَ مَالِكٌ : ذَلِكَ الدَّمُ مِنَ الْحَيْضَةِ . فَإِذَا رَأَتْهُ فَلْتُفْطِرْ . وَلْتَقْضِ مَا أَفْطَرَتْ . فَإِذَا ذَهَبَ عَنْهَا الدَّمُ فَلْتَغْتَسِلْ . وَتَصُومُ .

وَسُئِلَ عَمَّنْ أَسْلَمَ فِي آخِرِ يَوْمٍ مِنْ رَمَضَانَ : هَلْ عَلَيْهِ قَضَاءُ رَمَضَانَ كُلِّهِ أَوْ يَجِبُ عَلَيْهِ قَضَاءُ الْيَوْمِ الَّذِي أَسْلَمَ فِيهِ ؟ فَقَالَ : لَيْسَ عَلَيْهِ قَضَاءُ مَا مَضَى . وَإِنَّمَا يَسْتَأْنِفُ الصِّيَامَ فِيمَا يُسْتَقْبَلُ . وَأَحَبُّ إِلَيَّ أَنْ يَقْضِيَ الْيَوْمَ الَّذِي أَسْلَمَ فِيهِ .

49. Humeyd b. Kays el-Mekkî'den: Mücahit, Beytullah'ı tavaf ederken ben de yanında idim. Biri kendisine gelerek:

«— Kefaret oruçları peş peşe mi, yoksa aralıklı olarak mı tutulacak?» diye sordu. Bunun üzerine ben hemen:

«— Evet, isterse aralıklarla tutabilir.» diye cevap verdim. Mücahit ise:

«— Hayır, kesintisiz olarak tutar. Çünkü Übey b. Kab kıraatında, peşpeşe üç gün, denilmektedir.» diye itiraz etti.

İmam Malik'ten: *Bana kalırsa Cenabı Allah'ın Kur'anda tayin ettiğinin «peşpeşe tutulur» olmasıdır.*

İmam Malik'e şöyle bir soru soruldu: «Kadının biri Ramazanda sabahleyin oruçlu olarak kalktı. Ay hali olmadığı halde birden bire saf bir kan boşandı. Tekrar gelir diye akşama kadar bekledi,

fakat gelmedi. Ertesi gün tekrar yine bir kan daha geldi, fakat bu seferki ilk gününkinden azdı. Daha sonra bu kan aybaşı günlerinden önce kesildi. Bu durumdaki kadın namazını, orucunu ne yapar? İmam Malik şu cevabı verdi: «*Bu hayız kanıdır. Görünce hemen orucunu bozsun, sonradan kaza eder. Kan kesilince guslet-sin ve orucunu tutsun.*»

Ramazanın son günlerinde müslüman olan bir kimsenin sadece müslüman olduğu günlerdeki orucu mu, yoksa o Ramazanın tamamını mı tutacağı soruldu.

İmam Malik: «*Geçenleri kaza etmez, müslüman olduğu günden itibaren başlar. Bana kalırsa da en güzeli müslüman olduğu günü kaza etmesidir.*»

18. NAFİLE ORUCUN KAZASI

٥٠ - حدّثنى يَحْيَىٰ عَنْ مَالِك ، عَنِ ابْنِ شِهَاب ؛ أَنَّ عَائِشَةَ وَحَفْصَةَ زَوْجَيِ النَّبِيِّ ﷺ أَصْبَحَتَا صَائِمَتَيْنِ مُتَطَوِّعَتَيْنِ فَأُهْدِيَ لَهُمَا طَعَامٌ . فَأَفْطَرَتَا عَلَيْهِ . فَدَخَلَ عَلَيْهِمَا رَسُولُ اللهِ ﷺ . قَالَتْ عَائِشَةُ ، فَقَالَتْ حَفْصَةُ وَبَدَرَتْنِى بِالْكَلَامِ ، وَكَانَتْ بِنْتَ أَبِيهَا : يَا رَسُولَ اللهِ . إِنِّى أَصْبَحْتُ أَنَا وَعَائِشَةُ صَائِمَتَيْنِ مُتَطَوِّعَتَيْنِ . فَأُهْدِيَ إِلَيْنَا طَعَامٌ فَأَفْطَرْنَا عَلَيْهِ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : « اقْضِيَا مَكَانَهُ يَوْمًا آخَرَ » .

قَالَ يَحْيَىٰ : سَمِعْتُ مَالِكًا يَقُولُ : مَنْ أَكَلَ أَوْ شَرِبَ سَاهِيًا أَوْ نَاسِيًا فِى صِيَامِ تَطَوُّعٍ فَلَيْسَ عَلَيْهِ قَضَاءٌ . وَلْيُتِمَّ يَوْمَهُ الَّذِى أَكَلَ فِيهِ أَوْ شَرِبَ وَهُوَ مُتَطَوِّعٌ . وَلا يُفْطِرْهُ . وَلَيْسَ عَلَى مَنْ أَصَابَهُ أَمْرٌ ، يَقْطَعُ صِيَامَهُ وَهُوَ مُتَطَوِّعٌ ، قَضَاءٌ . إِذَا كَانَ إِنَّمَا أَفْطَرَ مِنْ عُذْرٍ ، غَيْرَ مُتَعَمِّدٍ لِلْفِطْرِ . وَلا أَرَى عَلَيْهِ قَضَاءَ صَلاَةٍ نَافِلَةٍ . إِذَا هُوَ قَطَعَهَا مِنْ حَدَثٍ لا يَسْتَطِيعُ حَبْسَهُ ، مِمَّا يَحْتَاجُ فِيهِ إِلَى الْوُضُوءِ . قَالَ مَالِكٌ : وَلا يَنْبَغِى أَنْ يَدْخُلَ الرَّجُلُ فِى شَىْءٍ مِنَ الأَعْمَالِ الصَّالِحَةِ : الصَّلاَةِ ، وَالصِّيَامِ ، وَالْحَجِّ ، وَمَا أَشْبَهَ هٰذَا مِنَ الأَعْمَالِ الصَّالِحَةِ الَّتِى يَتَطَوَّعُ بِهَا النَّاسُ . فَيَقْطَعَهُ حَتَّى يُتِمَّهُ عَلَى سُنَّتِهِ : إِذَا كَبُرَ لَمْ يَنْصَرِفْ حَتَّى يُصَلِّىَ رَكْعَتَيْنِ . وَإِذَا صَامَ لَمْ يُفْطِرْ حَتَّى يُتِمَّ صَوْمَ يَوْمِهِ . وَإِذَا أَهَلَّ لَمْ يَرْجِعْ حَتَّى يُتِمَّ حَجَّهُ . وَإِذَا دَخَلَ فِى الطَّوَافِ لَمْ يَقْطَعْهُ حَتَّى يُتِمَّ سُبُوعَهُ . وَلا يَنْبَغِى أَنْ يَتْرُكَ شَيْئًا مِنْ هٰذَا إِذَا دَخَلَ فِيهِ حَتَّى يَقْضِيَهُ . إِلا مِنْ أَنْ يَعْرِضَ لَهُ . مِمَّا يَعْرِضُ لِلنَّاسِ . مِنَ الأَسْقَامِ الَّتِى يُعْذَرُونَ بِهَا . وَالأُمُورِ الَّتِى يُعْذَرُونَ بِهَا . وَذٰلِكَ أَنَّ اللهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى يَقُولُ فِى كِتَابِهِ ﴿ **وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الأَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ ثُمَّ أَتِمُّوا الصِّيَامَ إِلَى اللَّيْلِ** ﴾ فَعَلَيْهِ إِتْمَامُ الصِّيَامِ . كَمَا قَالَ اللهُ . وَقَالَ اللهُ تَعَالَى ﴿ **وَأَتِمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلَّهِ** ﴾ فَلَوْ أَنَّ رَجُلاً أَهَلَّ بِالْحَجِّ تَطَوُّعًا . وَقَدْ قَضَى الْفَرِيضَةَ . لَمْ يَكُنْ لَهُ أَنْ يَتْرُكَ الْحَجَّ بَعْدَ أَنْ دَخَلَ فِيهِ . وَيَرْجِعَ حَلاَلاً مِنَ الطَّرِيقِ . وَكُلُّ أَحَدٍ دَخَلَ فِى نَافِلَةٍ ، فَعَلَيْهِ إِتْمَامُهَا إِذَا دَخَلَ فِيهَا . كَمَا يُتِمُّ الْفَرِيضَةَ . وَهٰذَا أَحْسَنُ مَا سَمِعْتُ .

50. İbn Şihab'tan: Hz. Aişe ve Hafsa sabahleyin oruçlu olarak kalktılar. Kendilerine yemek getirilmişti, onu yiyerek oruçlarını bozdular. Bu sırada yanlarına Resûlullah (s.a.v.) geldi. Hz. Hafsa hemen Hz. Aişe'den önce söze başlayarak (tam babasının kızıydı):

«— Ya Resûlallah! Aişe ile ben sahurda nafile oruç tutmaya niyet etmiştik, fakat bize birinin yiyecek hediye getirdiğini görünce orucumuzu bozduk! dedi. Resûlullah (s.a.v.):

«— Öyleyse, yerine başka bir gün kaza tutarsınız,» buyurdu.[39]

İmam Malik'ten: *Unutarak veya sehven* (yanlışlıkla)*yiyip içmek suretiyle nafile orucunu bozan kimseye kaza lâzım gelmez. Fakat nasıl olsa orucum bozuldu diye yemeye içmeye devam etmemeli, o gün akşama kadar orucu tamamlamalıdır. Nafile oruç tutan kimsenin başına orucunu bozmaya mecbur edecek bir hal gelse, ona da kaza lâzım gelmez. Ancak bu durumdaki kimsenin asıl maksadı orucunu bozmak olmamalıdır. Orucunu bozuş sebebi başına gelen özür olmalıdır. Nafile olarak kılınan namaz da böyledir. Şayet namazda elinde olmayan bir sebepten abdesti bozulsa ve tekrar abdest almak imkânsız olsa o namazın kazası gerekmez.*

İmam Malik'ten:

Namaz, oruc, hac ve bunlara benzer faydalı ibadetleri nafile olarak tamamlama imkânına sahip olmadıkça bu ibadetleri yapmaya kalkışmamalıdır. Meselâ, bir namaza başlayıp iftitah tekbirini alınca iki rekât kılmalıdır. Oruca başlayınca o gün akşama kadar tutmalıdır. İhrama girince tavafını tamamlamalı, tavafa başlayınca da yedi şavt yapmalıdır. Başlanılan bir ibâdeti terk etmeden bitirmesi gerekir. Ancak, insanoğlunun başına gelebilecek hastalıklar ve ibadetinin devamına mani olan mazeretlerden dolayı bırakabilir. Bundan dolayı Cenabı Allah, Kur'an-ı Kerim'inde:

«—Ramazan gecelerinde beyaz iplik siyah iplikten ayırt edilinceye yani şafak atıncaya kadar yiyin için.» buyurmaktadır. O halde başladığı orucu tamamlaması vaciptir.

(39) İbn Abdilber der ki: "Malik'ten sadece mürsel olarak sahîhtir." Mevsul olarak da rivayet edilir: Ebu Davud, Savm, 14/73; Tirmizî, Savm, 6/13.

*Yine başka bir ayeti kerimede: «**Allah için başladığınız hac ve umreyi tamamlayın**»* [40] *denilmektedir. Çünkü üzerine farz olan haccını ifa eden bir müslümanın başladığı başka bir nafile haccı sonraya bırakması, ihramdan çıkarak yoldan dönmesi doğru değildir. Nafile ibadete başlayan herkes, farz ibadeti tamamladığı gibi onu da bitirmeden bırakmamalıdır.»*

Duyduklarımın en güzeli budur.[41]

(40) Bakara, 2/196.
(41) Şeybanî, 363.

19. BİR MAZERETTEN DOLAYI RAMAZAN ORUCUNU TUTAMAYANIN FİDYE ÖDEMESİ

٥١ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ كَبِرَ حَتَّى كَانَ لا يَقْدِرُ عَلَى الصِّيَامِ . فَكَانَ يَفْتَدِي .

قَالَ مَالِكٌ : وَلا أَرَى ذَلِكَ وَاجِبًا . وَأَحَبُّ إِلَيَّ أَنْ يَفْعَلَهُ إِذَا كَانَ قَوِيًّا عَلَيْهِ . فَمَنْ فَدَى ، فَإِنَّمَا يُطْعِمُ ، مَكَانَ كُلِّ يَوْمٍ ، مُدًّا بِمُدِّ النَّبِيِّ ﷺ .

51. İmam Malik'ten: Duyduğuma göre Enes b. Malik oruç tutamayacak kadar yaşlandığı zaman fidye verirdi. (Tutamadığı her gün için bir fakiri doyururdu.)

İmam Malik'ten: *Bana kalırsa, tutamadığı oruçlar yerine fidye vermesi icabetmez, iyileşince tutar. Şayet fidye vermesi gerekirse hergün için bir fakire bir Müdd-i Nebi* (bir müd, yarım kilo'dur) *miktarında yiyecek verir.*

٥٢ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ سُئِلَ عَنِ الْمَرْأَةِ الْحَامِلِ ، إِذَا خَافَتْ عَلَى وَلَدِهَا وَاشْتَدَّ عَلَيْهَا الصِّيَامُ ؟ قَالَ : تُفْطِرُ ، وَتُطْعِمُ ، مَكَانَ كُلِّ يَوْمٍ ، مِسْكِينًا . مُدًّا مِنْ حِنْطَةٍ بِمُدِّ النَّبِيِّ ﷺ .

قَالَ مَالِكٌ : وَأَهْلُ الْعِلْمِ يَرَوْنَ عَلَيْهَا الْقَضَاءَ كَمَا قَالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ ﴿ فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ ﴾ وَيَرَوْنَ ذَلِكَ مَرَضًا مِنَ الأَمْرَاضِ مَعَ الْخَوْفِ عَلَى وَلَدِهَا .

52. İmam Malik'ten: Abdullah b. Ömer'e

«—Oruçlu bir hamile kadın, oruç tutmasından dolayı karnındaki çocuğa bir zarar gelebileceğinden korkarsa ne yapar?» diye soruldu. Abdullah:

«— Oruç tutmaz, tutmadığı her gün için bir fakire bir müd buğday verir.» cevabını verdi.

İmam Malik der ki:

*Alimler, Cenab-ı Allah'ın ayeti kerimedeki: «**Sizden biri hastalanır veya bir yolculuğa çıkarsa tutmadığı günleri kaza eder**» [42]emrine dayanarak, ana karnındaki çocuk için duyulan korkunun da bir nevi hastalık olduğunu ve bu sebeple hamile kadının tutmadığı oruçları kaza etmesi gerektiğini savunurlar.*

٥٣ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ الْقَاسِمِ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ : مَنْ كَانَ عَلَيْهِ قَضَاءُ رَمَضَانَ فَلَمْ يَقْضِهِ ، وَهُوَ قَوِيٌّ عَلَى صِيَامِهِ ، حَتَّى جَاءَ رَمَضَانُ آخَرُ . فَإِنَّهُ يُطْعِمُ ، مَكَانَ كُلِّ يَوْمٍ ، مِسْكِينًا . مُدًّا مِنْ حِنْطَةٍ . وَعَلَيْهِ مَعَ ذٰلِكَ الْقَضَاءُ .

وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ مِثْلُ ذٰلِكَ .

53. Abdurrahman'ın babası Kasım'dan: Her kim kazaya kalan Ramazan orucunu sıhhatine kavuştuğu ve ertesi yılki Ramazan da geldiği halde hâlâ kaza edememişse, kazaya kalan her oruç için bir fakire bir müd buğday verir, ayrıca oruçlarını da kaza eder.

İmam Malik'den: *Said b. Cübeyr'in buna benzer bir fetvasını duymuştum.*

(42) Bakara, 2/184.

20. ORUCUN KAZASIYLE İLGİLİ BİR RİVAYET

٥٤ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَىٰ بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ عَائِشَةَ زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ تَقُولُ : إِنْ كَانَ لَيَكُونُ عَلَيَّ الصِّيَامُ مِنْ رَمَضَانَ . فَمَا أَسْتَطِيعُ أَصُومُهُ حَتَّى يَأْتِيَ شَعْبَانُ .

54. Resûlullah'ın (s.a.v.) hanımı Hz. Aişe'den: Eğer Ramazanda oruç tutamazsam, kalan orucumun kazasını ertesi sene Şa'ban ayında tutabilirdim.[43]

21. YEVM-İ ŞEK'DE TUTULAN ORUCUN HÜKMÜ

٥٥ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ أَهْلَ الْعِلْمِ يَنْهَوْنَ أَنْ يُصَامَ الْيَوْمُ الَّذِي يُشَكُّ فِيهِ مِنْ شَعْبَانَ . إِذَا نَوَى بِهِ صِيَامَ رَمَضَانَ . وَيَرَوْنَ أَنْ عَلَى مَنْ صَامَهُ ، عَلَى غَيْرِ رُؤْيَةٍ ، ثُمَّ جَاءَ الثَّبْتُ أَنَّهُ مِنْ رَمَضَانَ ؛ أَنَّ عَلَيْهِ قَضَاءَهُ . وَلا يَرَوْنَ ، بِصِيَامِهِ تَطَوُّعًا ، بَأْسًا .

قَالَ مَالِكٌ : وَهٰذَا الأَمْرُ عِنْدَنَا . وَالَّذِي أَدْرَكْتُ عَلَيْهِ أَهْلَ الْعِلْمِ بِبَلَدِنَا .

55. İmam Malik'ten: *Duyduğuma göre Şaban'ın son günü (yevm-i şek) oruç tutmayı âlimler yasakladılar. Şayet bir kimse o gün hilâli görmeden Ramazan orucuna niyet ederse ve sonra da sözüne güvenilir biri gelir, o gün gerçekten Ramazan olduğunu söylerse –oruca başlayan hilâli görmediği için– o günü kaza eder. Alimler yevm-i şekte nafile oruc tutmasında bir sakınca görmediler.*

İmam Malik der ki:

Durum bize göre böyledir. Medine üleması da aynı kanaattedir.

(43) Buharî, Savm, 30/40; Müslim, Sıyâm, 13/151.

22. ORUÇLA İLGİLİ MUHTELİF RİVAYETLER

٥٦ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي النَّضْرِ مَوْلَى عُمَرَ بْنِ عُبَيْدِ اللهِ ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ ابْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ، عَنْ عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ ؛ أَنَّهَا قَالَتْ : كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَصُومُ حَتَّى نَقُولَ لا يُفْطِرُ . وَيُفْطِرُ حَتَّى نَقُولَ لا يَصُومُ . وَمَا رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ اسْتَكْمَلَ صِيَامَ شَهْرٍ قَطُّ إِلا رَمَضَانَ . وَمَا رَأَيْتُهُ فِي شَهْرٍ أَكْثَرَ صِيَامًا مِنْهُ فِي شَعْبَانَ .

56. Resûlullah'ın (s.a.v.) hanımı Hz. Aişe'den: Resûlullah (s.a.v.), hiç oruçsuz gün geçirmiyor diyemiyeceğimiz kadar oruç tutar, devamlı oruç tutuyor demiyeceğimiz kadar da oruçsuz gün geçirirdi. Ramazan ayından başka hiçbir ayın tamamını oruçlu geçirdiğini görmedim. Şaban ayında tuttuğundan daha fazla da hiçbir ayda oruç tuttuğunu görmedim.[44]

٥٧ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ ، عَنِ الأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « الصِّيَامُ جُنَّةٌ . فَإِذَا كَانَ أَحَدَكُمْ صَائِمًا ، فَلاَ يَرْفُثْ . وَلا يَجْهَلْ . فَإِنْ امْرُؤٌ قَاتَلَهُ أَوْ شَاتَمَهُ ، فَلْيَقُلْ : إِنِّي صَائِمٌ . إِنِّي صَائِمٌ » .

57. Ebû Hüreyre'den Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

«Oruç kalkandır, onun için oruçlu, fena bir söz söylemesin, cahillik yapmasın. Şayet birisi ona elle veya sözle sataşırsa ben oruçluyum! Ben oruçluyum! desin.»[45]

٥٨ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ ، عَنِ الأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ . لَخُلُوفُ فَمِ الصَّائِمِ أَطْيَبُ عِنْدَ اللهِ مِنْ رِيحِ الْمِسْكِ . إِنَّمَا يَذَرُ شَهْوَتَهُ وَطَعَامَهُ وَشَرَابَهُ مِنْ أَجْلِي . فَالصِّيَامُ لِي وَأَنَا أَجْزِي بِهِ . كُلُّ حَسَنَةٍ بِعَشْرِ أَمْثَالِهَا إِلَى سَبْعِمِائَةِ ضِعْفٍ . إِلا الصِّيَامَ فَهُوَ لِي . وَأَنَا أَجْزِي بِهِ » .

58. Ebû Hüreyre naklediyor: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyur-

(44) Buharî, Savm, 30/52; Müslim, Sıyâm, 13/175.
(45) Buharî, Savm, 30/2; Müslim, Sıyâm, 13/1163.

du: **«Kuvvet ve iradesiyle yaşadığım Allah'a yemin ederim ki, oruçlunun ağız kokusu Allah indinde miskten daha güzeldir. Bunun için Cenab-ı Allah (kudsî hadiste) şöyle buyurur: *«Kulum yemesini, içmesini ve her türlü arzusunu benim için terk ediyor. Oruç ise benim rızam içindir, onun mükâfatını ancak ben veririm. Yapılan her iyiliğin mükâfatı on katından yedi yüz katına kadardır, fakat oruç benim içindir, onun mükâfatını sadece ben verebilirim.»***[46]

٥٩ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَمِّهِ أَبِي سُهَيْلِ بْنِ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ : أَنَّهُ قَالَ : إِذَا دَخَلَ رَمَضَانُ فُتِّحَتْ أَبْوَابُ الْجَنَّةِ .وَغُلِّقَتْ أَبْوَابُ النَّارِ . وَصُفِّدَتِ الشَّيَاطِينُ .

59. Ebû Hüreyre'den: Ramazan ayı geldiği zaman Cennetin kapıları açılır, cehenneminkiler kapanır, şeytanlar da bağlanır.[47]

٦٠ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ : أَنَّهُ سَمِعَ أَهْلَ الْعِلْمِ لا يَكْرَهُونَ السِّوَاكَ لِلصَّائِمِ فِي رَمَضَانَ . فِي سَاعَةٍ مِنْ سَاعَاتِ النَّهَارِ . لا فِي أَوَّلِهِ وَلا فِي آخِرِهِ . وَلَمْ أَسْمَعْ أَحَدًا مِنْ أَهْلِ الْعِلْمِ يَكْرَهُ ذَلِكَ وَلا يَنْهَى عَنْهُ .

قَالَ يَحْيَى : وَسَمِعْتُ مَالِكًا يَقُولُ : فِي صِيَامِ سِتَّةِ أَيَّامٍ بَعْدَ الْفِطْرِ مِنْ رَمَضَانَ : إِنَّهُ لَمْ يَرَ أَحَدًا مِنْ أَهْلِ الْعِلْمِ وَالْفِقْهِ يَصُومُهَا . وَلَمْ يَبْلُغْنِي ذَلِكَ عَنْ أَحَدٍ مِنَ السَّلَفِ . وَإِنَّ أَهْلَ الْعِلْمِ يَكْرَهُونَ ذَلِكَ . وَيَخَافُونَ بِدْعَتَهُ . وَأَنْ يُلْحِقَ ، بِرَمَضَانَ مَا لَيْسَ مِنْهُ ، أَهْلُ الْجَهَالَةِ وَالْجَفَاءِ . لَوْ رَأَوْا فِي ذَلِكَ رُخْصَةً عِنْدَ أَهْلِ الْعِلْمِ . وَرَأَوْهُمْ يَعْمَلُونَ ذَلِكَ .

قَالَ يَحْيَى : سَمِعْتُ مَالِكًا يَقُولُ : لَمْ أَسْمَعْ أَحَدًا مِنْ أَهْلِ الْعِلْمِ وَالْفِقْهِ . وَمَنْ يُقْتَدَى بِهِ . يَنْهَى عَنْ صِيَامِ يَوْمِ الْجُمُعَةِ . وَصِيَامُهُ حَسَنٌ . وَقَدْ رَأَيْتُ بَعْضَ أَهْلِ الْعِلْمِ يَصُومُهُ . وَأُرَاهُ كَانَ يَتَحَرَّاهُ .

60. İmam Malik'ten: *Alimlerden duyduğuma göre; Ramazanda oruçlunun gündüzün herhangi bir saatinde misvak kullanmasını mekruh bulmamışlardır. Yine ehl-i ilimden birinin bunu mekruh gördüğünü veya yasakladığını da işitmedim.*

(46) Buharî, Savm, 30/2; Müslim, Sıyâm, 13/163.
(47) Burada hadis, mevkûf olarak yer almıştır. Mevsûl olarak da rivayet edilmiştir: Buharî, Savm, 30/5; Müslim, Sıyâm, 13/1.

İmam Malik'ten: *Ramazan bayramından sonra altı gün oruç tutan hiçbir âlim ve fakih görmedim. Ashaptan hiçbirinden de bu konuda bir rivayet bana gelmedi. Ancak âlimler, bazı cahillerin bu altı günü Ramazana dahil etmelerinden ve bir bid'at uydurmalarından korkarak bunu mekruh bulmuşlardır. Şayet âlimler bu konuda ruhsat vermiş olsalardı, onların da bayramdan sonra altı gün oruç tuttuklarını görürlerdi.*

İmam Malik'ten:

Hiçbir âlimin, fakihin ve kendilerine uyulanların cuma günü oruç tutmayı yasak ettiğini görmedim. Cuma günü oruç tutmak iyidir. Ben bazı âlimlerin tuttuğunu gördüm. Öyleki onlar o gün oruç tutmak için âdeta beklerlerdi.

١٩ - كتـاب الاعتكـاف

19

İTİKÂF KİTABI

1. İTİKÂFIN NİTELİĞİ

١ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ ، عَنْ عَمْرَةَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ، عَنْ عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ ؛ أَنَّهَا قَالَتْ : كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ ، إِذَا اعْتَكَفَ يُدْنِي إِلَيَّ رَأْسَهُ فَأُرَجِّلُهُ . وَكَانَ لا يَدْخُلُ الْبَيْتَ إلا لِحَاجَةِ الإِنْسَانِ .

1. Resûlullah'ın (s.a.v.) hanımı Hz. Âişe'den: Resûlullah (s.a.v.) itikâfa girdiği zaman pencereden başını bana uzatır, ben de yıkar ve tarardım. İtikâfta bulunduğu yerden sadece büyük ve küçük abdest için çıkardı.[1]

٢ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ عَمْرَةَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ؛ أَنَّ عَائِشَةَ كَانَتْ إِذَا اعْتَكَفَتْ ، لا تَسْأَلُ عَنِ الْمَرِيضِ . إلا وَهِيَ تَمْشِي . لا تَقِفُ .

قَالَ مَالِكٌ : لا يَأْتِي الْمُعْتَكِفُ حَاجَتَهُ . وَلا يَخْرُجُ لَهَا . وَلا يُعِينُ أَحَدًا . إلا أَنْ يَخْرُجَ لِحَاجَةِ الإِنْسَانِ . وَلَوْ كَانَ خَارِجًا لِحَاجَةِ أَحَدٍ ، لَكَانَ أَحَقَّ مَا يَخْرُجُ إِلَيْهِ عِيَادَةُ الْمَرِيضِ ، وَالصَّلاَةُ عَلَى الْجَنَائِزِ وَاتِّبَاعُهَا .

قَالَ مَالِكٌ : لا يَكُونُ الْمُعْتَكِفُ مُعْتَكِفًا ، حَتَّى يَجْتَنِبَ مَا يَجْتَنِبُ الْمُعْتَكِفُ . مِنْ عِيَادَةِ الْمَرِيضِ . وَالصَّلاَةِ عَلَى الْجَنَائِزِ . وَدُخُولِ الْبَيْتِ ، إلا لِحَاجَةِ الإِنْسَانِ .

2. Abdurrahman'ın kızı Amre'den: Hz. Aişe itikâfa girdiği zaman bir yerde durmadan, yürüyüp giderken hastaların halini sorardı.

İmam Malik'den: *İtikâfa giren kimse herhangi bir iş için dışarı çıkmaz, hiç kimseye yardım etmez. Sadece büyük ve küçük abdest için dışarı çıkabilir. Şayet birinin işi için dışarı çıkması gerekseydi, hasta ziyareti için, cenaze namazı için ve cenaze merasimi için çıkması daha uygun olurdu, fakat bunlar için bile çıkamaz.*

(1) Buharî, itikâf, 33/3; Müslim, Hayd, 3/6. Ayrıca bkz. Şeybanî, 377. Hanefî Mezhebi, itikafın yapılışı konusunda, bu hadisi delil alır.

İmam Malik'ten:

İtikafa girenin hasta ziyareti, cenaze namazına gitmek gibi itikâflının yapmayacağı işlerden kaçınmadıkça itikâfı olmaz. Bulunduğu yerden sadece def-i hacet için dışarı çıkmasında bir mahzur yoktur.

٣ - وحدّثنى عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ سَأَلَ ابْنَ شِهَابٍ عَنِ الرَّجُلِ يَعْتَكِفُ . هَلْ يَدْخُلُ لِحَاجَتِهِ تَحْتَ سَقْفٍ ؟ فَقَالَ : نَعَمْ . لا بَأْسَ بِذٰلِكَ .

قَالَ مَالِكٌ : الأَمْرُ عِنْدَنَا الَّذِى لا اخْتِلاَفَ فِيهِ . أَنَّهُ لا يُكْرَهُ الاِعْتِكَافُ فِى كُلِّ مَسْجِدٍ يُجَمَّعُ فِيهِ . وَلا أَرَاهُ كُرِهَ الاِعْتِكَافُ فِى الْمَسَاجِدِ الَّتِى لا يُجَمَّعُ فِيهَا . إِلا كَرَاهِيَةَ أَنْ يَخْرُجَ الْمُعْتَكِفُ مِنْ مَسْجِدِهِ الَّذِى اعْتَكَفَ فِيهِ ، إِلَى الْجُمُعَةِ أَوْ يَدَعَهَا . فَإِنْ كَانَ مَسْجِدًا لا يُجَمَّعُ فِيهِ الْجُمُعَةُ ، وَلا يَجِبُ عَلَى صَاحِبِهِ إِتْيَانُ الْجُمُعَةِ فِى مَسْجِدٍ سِوَاهُ ، فَإِنِّى لا أَرَى بَأْسًا بِالاعْتِكَافِ فِيهِ . لأَنَّ اللهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى قَالَ ﴿ وَأَنْتُمْ عَاكِفُونَ فِى الْمَسَاجِدِ ﴾ فَعَمَّ اللهُ الْمَسَاجِدَ كُلَّهَا وَلَمْ يَخُصَّ شَيْئًا مِنْهَا .

قَالَ مَالِكٌ : فَمِنْ هُنَالِكَ جَازَ لَهُ أَنْ يَعْتَكِفَ فِى الْمَسَاجِدِ ، الَّتِى لا يُجَمَّعُ فِيهَا الْجُمُعَةُ . إِذَا كَانَ لا يَجِبُ عَلَيْهِ أَنْ يَخْرُجَ مِنْهُ إِلَى الْمَسْجِدِ الَّذِى تُجَمَّعُ فِيهِ الْجُمُعَةُ .

قَالَ مَالِكٌ : وَلا يَبِيتُ الْمُعْتَكِفُ إِلا فِى الْمَسْجِدِ الَّذِى اعْتَكَفَ فِيهِ إِلا أَنْ يَكُونَ خِبَاؤُهُ فِى رَحَبَةٍ مِنْ رِحَابِ الْمَسْجِدِ .

وَلَمْ أَسْمَعْ أَنَّ الْمُعْتَكِفَ يَضْرِبُ بِنَاءً يَبِيتُ فِيهِ . إِلا فِى الْمَسْجِدِ . أَوْ فِى رَحَبَةٍ مِنْ رِحَابِ الْمَسْجِدِ .

وَمِمَّا يَدُلُّ عَلَى أَنَّهُ لا يَبِيتُ إِلا فِى الْمَسْجِدِ ؛ قَوْلُ عَائِشَةَ : كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِذَا اعْتَكَفَ لا يَدْخُلُ الْبَيْتَ إِلا لِحَاجَةِ الإِنْسَانِ .

وَلا يَعْتَكِفُ فَوْقَ ظَهْرِ الْمَسْجِدِ . وَلا فِى الْمَنَارِ . يَعْنِى الصَّوْمَعَةَ .

وَقَالَ مَالِكٌ : يَدْخُلُ الْمُعْتَكِفُ الْمَكَانَ الَّذِى يُرِيدُ أَنْ يَعْتَكِفَ فِيهِ ، قَبْلَ غُرُوبِ الشَّمْسِ مِنَ اللَّيْلَةِ الَّتِى يُرِيدُ أَنْ يَعْتَكِفَ فِيهَا . حَتَّى يَسْتَقْبِلَ بِاعْتِكَافِهِ أَوَّلَ اللَّيْلَةِ الَّتِى يُرِيدُ أَنْ يَعْتَكِفَ فِيهَا . وَالْمُعْتَكِفُ مُشْتَغِلٌ بِاعْتِكَافِهِ . لا يَعْرِضُ لِغَيْرِهِ مِمَّا يَشْتَغِلُ بِهِ مِنَ التِّجَارَاتِ ، أَوْ غَيْرِهَا . وَلا بَأْسَ بِأَنْ يَأْمُرَ الْمُعْتَكِفُ بِبَعْضِ حَاجَتِهِ بِضَيْعَتِهِ ، وَمَصْلَحَةِ أَهْلِهِ ، وَأَنْ يَأْمُرَ بِبَيْعِ مَالِهِ . أَوْ بِشَىءٍ لا يَشْغَلُهُ فِى نَفْسِهِ ، فَلاَ بَأْسَ بِذٰلِكَ إِذَا كَانَ خَفِيفًا ، أَنْ يَأْمُرَ بِذٰلِكَ مَنْ يَكْفِيهِ إِيَّاهُ .

قَالَ مَالِكٌ : لَمْ أَسْمَعْ أَحَدًا مِنْ أَهْلِ الْعِلْمِ يَذْكُرُ فِي الاعْتِكَافِ شَرْطًا ، وَإِنَّمَا الاعْتِكَافُ عَمَلٌ مِنَ الأَعْمَالِ . مِثْلُ الصَّلاَةِ وَالصِّيَامِ وَالْحَجِّ . وَمَا أَشْبَهَ ذَلِكَ مِنَ الأَعْمَالِ . مَا كَانَ مِنْ ذَلِكَ فَرِيضَةً أَوْ نَافِلَةً . فَمَنْ دَخَلَ فِي شَيْءٍ مِنْ ذَلِكَ فَإِنَّمَا يَعْمَلُ بِمَا مَضَى مِنَ السُّنَّةِ . وَلَيْسَ لَهُ أَنْ يُحْدِثَ فِي ذَلِكَ غَيْرَ مَا مَضَى عَلَيْهِ الْمُسْلِمُونَ . لا مِنْ شَرْطٍ يَشْتَرِطُهُ وَلا يَبْتَدِعُهُ . وَقَدِ اعْتَكَفَ رَسُولُ اللهِ ﷺ . وَعَرَفَ الْمُسْلِمُونَ سُنَّةَ الاعْتِكَافِ .

قَالَ مَالِكٌ : وَالاعْتِكَافُ وَالْجِوَارُ سَوَاءٌ . وَالاعْتِكَافُ لِلْقَرَوِيِّ وَالْبَدَوِيِّ سَوَاءٌ .

3. İmam Malik'ten: İbn Şihab'a,

«— İtikâfta bulunan kimse def-i hacet için tavan altına girebilir mi?» diye sordum.

«— Evet, bir mahzur yok!» cevabını verdi.

Biz Medineliler arasında da bu konuda bir ihtilâf yoktur.

İmam Malik'ten: *Cuma namazı kılınan her mescitte itikâfa girilir. Cuma namazı kılınmayan mescitlerde itikâfa girmenin mekruh oluşu zannedersem itikâflının cuma namazı için başka bir mescide çıkmak zorunda olması veya cumayı terketmesi dolayısıyladır. İtikâfta olan kimsenin başka mescide cuma namazına gitmesi vacip olmaz. Ben cuma namazı kılınmayan mescitte itikâfa girilmesinde mahzur göremiyorum. Çünkü Allah Teâlâ: «**Siz mescitlerde itikâfta iken...**»[2] buyurarak, bütün mescitlerde itikâfa girileceğine işaret etmiş, itikâf için özel mescit tayin etmemiştir.*

İmam Malik der ki: *Bu ayetten de anlaşılıyor ki, cuma namazı kılınmayan mescitlerde itikâf caiz olur, çünkü onun cuma kılınan bir mescide gitmesi üzerine vacib değildir.*

İmam Malik der ki: *İtikâfa giren bulunduğu yerden başka bir yerde yatamaz. Ancak çadırı mescidin avlusunda ise orada yatabilir. İtikâfa girenin geceleri kalmak için kendine bir yer yapabileceğini söyleyen hiç kimse duymadım. İtikâfa giren sadece mescitte ya da mescidin avlusunda kalabilir. İtikâfa girenin geceleri mescitten başka yerde yatamıyacağına dair delillerden bir tanesi de Hz. Aişe'nin şu rivayetidir: «Resûlullah (s.a.v.) itikâfa girdiği zaman eve sadece büyük ve küçük abdest için girerdi.»*

(2) Bakara, 2/187.

İmam Malik der ki:*Mescidin damında ve minarede itikâfa girilmez.*

İtikâfa girme vaktiyle ilgili olarak İmam Malik şöyle der: *İtikâfa girecek olan kimse, itikâfa gireceği günün gecesi orada olmak için güneş batmadan önce itikâf yerinde hazır bulunmalıdır. İtikâfa giren başkalarının ilgileneceği ticaret ve benzeri işlerle ilgilenmez, sadece itikâfla meşgul olur. İtikâfta bulunanın bazı önemli işleri, ailevi işleri ve bazı alış - veriş konularında emirler vermesi, kendisini fazlaca meşgul etmeden ilgilenmesi caizdir. Bütün bu işler, yapacak olanı fazla meşgul etmeyecek kadar az olursa ilgilenmekte bir mahzur yoktur.*

İmam Malik der ki: *Alimlerden hiç kimsenin itikâfta bazı şartlar ileri sürdüğünü duymadım. İtikâf da, namaz, oruç, hac ve benzeri ibadetler gibi ibadetlerden biridir. Her kim bu ibadetlerden birini yapacak olursa sünnete uygun olarak yapar. Bu konuda müslümanların yapmadıkları bir şey uydurmak, olmayan bir şart koymak ve bidatlar icat etmek caiz değildir. Resûlullah (s.a.v.) itikâfa girmiştir, müslümanlar itikâfın nasıl olduğunu bilmektedirler.*

İmam Malik der ki: *İtikâf ve muahede aynı şeydir. İtikâf köylü için de, kentli için de aynıdır.*[3]

(3) Şeybanî, 379.

2. ORUÇSUZ İTİKÂFA GİRİLMESİ

٤ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ الْقَاسِمَ بْنَ مُحَمَّدٍ ، وَنَافِعًا مَوْلَى عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ، قَالا : لا اعْتِكَافَ إلا بِصِيَامٍ . بِقَوْلِ اللهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى فِي كِتَابِهِ ﴿ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الأَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ ثُمَّ أَتِمُّوا الصِّيَامَ إِلَى اللَّيْلِ وَلا تُبَاشِرُوهُنَّ وَأَنْتُمْ عَاكِفُونَ فِي الْمَسَاجِدِ ﴾ فَإِنَّمَا ذَكَرَ اللهُ الاعْتِكَافَ مع الصِّيَامِ .

قَالَ مَالِكٌ : وَعَلَى ذَلِكَ ، الأَمْرُ عِنْدَنَا . أَنَّهُ لا اعْتِكَافَ إلا بِصِيَامٍ .

4. Kasım b. Muhammed ve Abdullah b. Ömer'in azatlısı Nafi' naklediyorlar: Allah Teâlâ'nın şu ayeti kerimesine göre oruçsuz itikâf olmaz: «***(Ramazan gecelerinde) fecir vaktinde ak iplik kara iplikten ayırt edilinceye kadar yiyip için. Sonra akşama kadar da orucu tamamlayın. Mescitlerinizde itikâfta bulunduğunuz zaman zevcelerinize yaklaşmayın...***»[4]

Çünkü burada itikâf oruçla beraber zikredilmiştir.

İmam Malik de şöyle der: *Bize göre de hüküm böyledir. Yani oruçsuz itikâf olmaz.*

(4) Bakara, 2/187.

3. İTİKÂFA GİREN KİMSENİN BAYRAM NAMAZINA GİDEBİLMESİ

٥ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ زِيَادِ بنِ عبْدِ الرَّحْمٰنِ ، قَالَ : حَدَّثَنَا مَالِكٌ ، عَنْ سُمَيٍّ مَوْلَى أَبِي بَكْرِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ؛ أَنَّ أَبَا بَكْرِ بْنَ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ اعْتَكَفَ . فَكَانَ يَذْهَبُ لِحَاجَتِهِ تَحْتَ سَقِيفَةٍ . فِي حُجْرَةٍ مُغْلَقَةٍ . فِي دَارِ خَالِدِ بْنِ الْوَلِيدِ . ثُمَّ لا يَرْجِعُ حَتَّى يَشْهَدَ الْعِيدَ مَعَ الْمُسْلِمِينَ .

5. Ebû Bekr b. Abdurrahman'ın azatlısı Sümeyy'den: Ebu Bekr b. Abdurrahman itikâfa girmişti, def-i hacet için Halit b. Velid'in kapısı yanındaki kapalı bir odada tavan arasına giderdi. Cemaatle beraber bayram namazını kılmadan eve dönmezdi.

٦ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ زِيَادٍ عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ رَأَى بَعْضَ أَهْلِ الْعِلْمِ ، إِذَا اعْتَكَفُوا الْعَشْرَ الأَوَاخِرَ مِنْ رَمَضَانَ ، لا يَرْجِعُونَ إِلَى أَهَالِيهِمْ ، حَتَّى يَشْهَدُوا الْفِطْرَ مَعَ النَّاسِ .

قَالَ زِيَادٌ ، قَالَ مَالِكٌ : وَبَلَغَنِي ذٰلِكَ عَنْ أَهْلِ الْفِضْلِ الَّذِينَ مَضَوْا . وَهٰذَا أَحَبُّ مَا سَمِعْتُ إِلَيَّ فِي ذٰلِكَ .

6. İmam Malik'den: *Bazı âlimlerin Ramazanın son on gününde itikâfa girdiklerini gördüm. Onlar, cemaatle beraber bayram namazını kılmadan evlerine dönmezlerdi.*

Bana bu rivayetler, yaşamış, göçmüş faziletli kimselerden ulaştı. Bu konuda duyduklarımın en güzelleri de bunlardır.

4. İTİKÂFIN KAZASI

٧ - **حدّثني** زِيَادٌ عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ عَمْرَةَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ أَرَادَ أَنْ يَعْتَكِفَ . فَلَمَّا انْصَرَفَ إِلَى الْمَكَانِ الَّذِى أَرَادَ أَنْ يَعْتَكِفَ فِيهِ وَجَدَ أَخْبِيَةً : خِبَاءَ عَائِشَةَ . وَخِبَاءَ حَفْصَةَ . وَخِبَاءَ زَيْنَبَ . فَلَمَّا رَآهَا ، سَأَلَ عَنْهَا . فَقِيلَ لَهُ : هٰذَا خِبَاءُ عَائِشَةَ ، وَحَفْصَةَ ، وَزَيْنَبَ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : « آلْبِرَّ تَقُولُونَ بِهِنَّ ؟ » ثُمَّ انْصَرَفَ ، فَلَمْ يَعْتَكِفْ . حَتَّى اعْتَكَفَ عَشْرًا مِنْ شَوَّالٍ .

أخرجه البخارىّ فى : ٣٣ - كتاب الاعتكاف ، ٧ - باب الأخبية فى المسجد .

ومسلم فى : ١٤ - كتاب الاعتكاف ، ٢ - باب متى يدخل من أراد الاعتكاف فى معتكفه ، حديث ٦ .

وَسُئِلَ مَالِكٌ : عَنْ رَجُلٍ دَخَلَ الْمَسْجِدَ لِيَكُونَ فِى الْعَشْرِ الأَوَاخِرِ مِنْ رَمَضَانَ . فَأَقَامَ يَوْمًا أَوْ يَوْمَيْنِ . ثُمَّ مَرِضَ . فَخَرَجَ مِنَ الْمَسْجِدِ . أَيَجِبُ عَلَيْهِ أَنْ يَعْتَكِفَ مَا بَقِىَ مِنَ الْعَشْرِ ، إِذَا صَحَّ . أَمْ لا يَجِبُ ذٰلِكَ عَلَيْهِ . وَفِى أَىِّ شَهْرٍ يَعْتَكِفُ . إِنْ وَجَبَ عَلَيْهِ ذٰلِكَ ؟ فَقَالَ مَالِكٌ : يَقْضِى مَا وَجَبَ عَلَيْهِ مِنْ عُكُوفٍ . إِذَا صَحَّ فِى رَمَضَانَ أَوْ غَيْرِهِ . وَقَدْ بَلَغَنِى أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ أَرَادَ الْعُكُوفَ فِى رَمَضَانَ . ثُمَّ رَجَعَ فَلَمْ يَعْتَكِفْ . حَتَّى إِذَا ذَهَبَ رَمَضَانُ . اعْتَكَفَ عَشْرًا مِنْ شَوَّالٍ .

وَالْمُتَطَوِّعُ فِى الاِعْتِكَافِ فِى رَمَضَانَ ، وَالَّذِى عَلَيْهِ الاِعْتِكَافُ ، أَمْرُهُمَا وَاحِدٌ . فِيمَا يَحِلُّ لَهُمَا ، وَيَحْرُمُ عَلَيْهِمَا . وَلَمْ يَبْلُغْنِى أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ كَانَ اعْتِكَافُهُ إِلا تَطَوُّعًا .

قَالَ مَالِكٌ ، فِى الْمَرْأَةِ : إِنَّهَا إِذَا اعْتَكَفَتْ ، ثُمَّ حَاضَتْ فِى اعْتِكَافِهَا ، إِنَّهَا تَرْجِعُ إِلَى بَيْتِهَا . فَإِذَا طَهُرَتْ رَجَعَتْ إِلَى الْمَسْجِدِ . أَيَّةَ سَاعَةٍ طَهُرَتْ . ثُمَّ تَبْنِى عَلَى مَا مَضَى مِنَ اعْتِكَافِهَا . وَمِثْلُ ذٰلِكَ الْمَرْأَةُ . يَجِبُ عَلَيْهَا صِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ . فَتَحِيضُ ، ثُمَّ تَطْهُرُ ، فَتَبْنِى عَلَى مَا مَضَى مِنْ صِيَامِهَا . وَلا تُؤَخِّرُ ذٰلِكَ .

7. Hz. Aişe'den: Resûlullah (s.a.v.) itikâfa girmek istemişti. İtikâfa gireceği yere varınca baktı ki Hz. Aişe'nin, Hafsa'nın ve Zeyneb'in çadırları orada kurulu. Onları görünce sordu. Kendisine:

«— Aişe'nin, Hafsa'nın ve Zeyneb'in çadırları!» dendi. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:

«— **İyilik mi yaptık sanıyorsunuz?»**

Daha sonra da itikâfa girmeden döndü gitti. Bunun yerine Şevval ayında on gün itikâf yaptı.[5]

İmam Malik'e:

«— Ramazanın son on gününde itikâfa giren bir adam, bir–iki gün sonra hastalansa, bu yüzden itikâftan çıksa, iyileştiği zaman tekrar itikâfa girmesi gerekir mi? Girmesi kendisine farz olur mu, farz olursa hangi ayda girmelidir?» diye soruldu. İmam Malik:

«— *İyileştiği zaman ertesi sene Ramazanda veya başka bir ayda kendisine farz olmuş olan bu itikâfı kaza eder. Benim duyduğuma göre Resûlullah (s.a.v.) bir Ramazanda itikâfa girmek istemiş, fakat sonradan da girmemişti. Bilâhare Ramazandan sonra Şevval ayında on gün itikâfa girdi.» cevabını verdi.*[6]

Ramazanda nafile itikâfa girenle, itikâf borcu olan kimseler yapılıp yapılmayacak şeyler konusunda aynı hükümlere tâbidir. Bana ulaşan rivayetlere göre Resûlullah'ın (s.a.v.) yaptığı bütün itikâflar nafile idi.

İmam Malik'ten: *İtikâfa giren bir kadın sonradan hayız görmeye başlasa, itikâftan çıkıp evine döner. Bilâhare hangi saatte temizlenirse tekrar mescide itikâf mahallerine gelerek kaldığı yerden devam eder. Kendisine iki ay aralıksız oruç farz olan kadın da aynı şekilde hayız olursa temizlenince kaldığı yerden orucuna devam eder, geciktirmez.*

(5) Buharî, itikâf, 33/7; Müslim, İtikâf, 14/6.

(6) Bu, daha önce sahîh olarak rivayet ettiği hadistir. Böylesinden ve benzerlerinden, "belaga" ifadesini, sahîh hadis için kullandığı anlaşılır.
Bunun için imamlar derler ki: Malik"in "belaga" mahreçli hadisleri sahîhtir.

٨ - **وحدّثني** زياد عنْ مالك ، عن ابْنِ شِهَابٍ : أنَّ رسُول الله ﷺ كَانَ يَذْهَبُ لِحَاجَةِ الإنْسانِ فى الْبُيُوتِ .

قَالَ مَالِكٌ : لا يَخْرُجُ الْمُعْتَكِفُ مَعَ جَنَازَةِ أبَوَيهِ ، وَلا مَعَ غَيْرِهَا .

8. İbn Şihab'dan: Resûlullah (s.a.v.) itikâfta iken sadece büyük ve küçük abdest için dışarı çıkardı.[7]

İmam Malik der ki: *İtikâfta bulunan kimse ne ana-babasının, ne de bir başkasının cenazesine katılabilir.*

(7) Burada, mürsel olarak yer almıştır. Oysa daha önce, mevsûl olarak rivayet etmiştir.

5. İTİKÂFTA BULUNANIN NİKÂHI

قَالَ مَالِكٌ : لا بَأْسَ بِنِكَاحِ الْمُعْتَكِفِ نِكَاحَ الْمِلْكِ . مَا لَمْ يَكُنِ الْمَسِيسُ . وَالْمَرْأَةُ الْمُعْتَكِفَةُ أَيْضًا ، تُنْكَحُ نِكَاحَ الْخِطْبَةِ . مَا لَمْ يَكُنِ الْمَسِيسُ . وَيَحْرُمُ عَلَى الْمُعْتَكِفِ مِنْ أَهْلِهِ بِاللَّيْلِ ، مَا يَحْرُمُ عَلَيْهِ مِنْهُنَّ بِالنَّهَارِ .

قَالَ يَحْيَى : قَالَ زِيَادٌ ، قَالَ مَالِكٌ : وَلا يَحِلُّ لِرَجُلٍ أَنْ يَمَسَّ امْرَأَتَهُ وَهُوَ مُعْتَكِفٌ . وَلا يَتَلَذَّذُ مِنْهَا بِقُبْلَةٍ وَلا غَيْرِهَا . وَلَمْ أَسْمَعْ أَحَدًا يَكْرَهُ لِلْمُعْتَكِفِ وَلا لِلْمُعْتَكِفَةِ أَنْ يَنْكِحَا فِي اعْتِكَافِهِمَا . مَا لَمْ يَكُنِ الْمَسِيسَ فَيُكْرَهُ . وَلا يُكْرَهُ لِلصَّائِمِ أَنْ يَنْكِحَ فِي صِيَامِهِ . وَفَرْقٌ بَيْنَ نِكَاحِ الْمُعْتَكِفِ ، وَنِكَاحِ الْمُحْرِمِ . أَنَّ الْمُحْرِمَ يَأْكُلُ ، وَيَشْرَبُ ، وَيَعُودُ الْمَرِيضَ ، وَيَشْهَدُ الْجَنَائِزَ ، وَلا يَتَطَيَّبُ وَالْمُعْتَكِفُ وَالْمُعْتَكِفَةُ ، يَدَّهِنَانِ ، وَيَتَطَيَّبَانِ ، وَيَأْخُذُ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا مِنْ شَعَرِهِ ، وَلا يَشْهَدَانِ الْجَنَائِزَ ، وَلا يُصَلِّيَانِ عَلَيْهَا ، وَلا يَعُودَانِ الْمَرِيضَ . فَأَمْرُهُمَا فِي النِّكَاحِ مُخْتَلِفٌ . وَذَلِكَ ، الْمَاضِي مِنَ السُّنَّةِ ، فِي نِكَاحِ الْمُحْرِمِ وَالْمُعْتَكِفِ وَالصَّائِمِ .

İmam Malik'ten: *İtikâfta bulunanın cinsi münasebette bulunmadıkça nikâh akdi yapmasında bir mahzur yoktur. Kadın da aynı şekilde cinsi münasebet söz konusu olmadıkça nikâhlanabilir. İtikâfta bulunanın geceleri hanımıyla yapması haram olan şeyler gündüzleri de haramdır. İtikâfta bulunan kadın ve erkeğin cinsi münasebet olmadıkça nikâhlanmalarını mekruh gören kimseyi görmedik. Münasebet olursa nikâh caiz olmaz. Oruçlunun nikâhlanması da mekruh değildir. Ancak itikâfta bulunan birinin nikâhı ile ihramda bulunan bir kimsenin nikâhları arasında fark vardır. İhramlı yer, içer, hasta ziyaret eder ve cenazeye katılabilir. Fakat koku kullanamaz. İtikâfta bulunan ise yağlanabilir, güzel koku sürünebilir, kadın olsun erkek olsun saçlarını kısaltabilirler, fakat cenazeye katılamaz, cenaze namazı kılamaz ve hasta ziyareti yapamazlar. İhramlının, itikafa girenin ve oruçlunun evlenmesi hususunda sünnet bu şekilde olmuştur.*

6. KADİR GECESİ

٩ - **حدّثني** زِيَادٌ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ الْهَادِ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ الْحَارِثِ التَّيْمِيِّ ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ : أَنَّهُ قَالَ : كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَعْتَكِفُ الْعَشْرَ الْوُسْطَ مِنْ رَمَضَانَ . فَاعْتَكَفَ عَامًا . حَتَّى إِذَا كَانَ لَيْلَةَ إِحْدَى وعِشْرِينَ . وَهِيَ اللَّيْلَةُ الَّتِي يَخْرُجُ فِيهَا مِنْ صُبْحِهَا مِنَ اعْتِكَافِهِ . قَالَ : « مَنِ اعْتَكَفَ مَعِي فَلْيَعْتَكِفِ الْعَشْرَ الأَوَاخِرَ . وَقَدْ رَأَيْتُ هٰذِهِ اللَّيْلَةَ . ثُمَّ أُنسِيتُهَا . وَقَدْ رَأَيْتُنِي أَسْجُدُ مِنْ صُبْحِهَا فِي مَاءٍ وَطِينٍ . فَالْتَمِسُوهَا فِي الْعَشْرِ الأَوَاخِرِ . وَالْتَمِسُوهَا فِي كُلِّ وِتْرٍ » .

قَالَ أَبُو سَعِيدٍ : فَأُمْطِرَتِ السَّمَاءُ تِلْكَ اللَّيْلَةَ . وَكَانَ الْمَسْجِدُ عَلَى عَرِيشٍ . فَوَكَفَ الْمَسْجِدُ .

قَالَ أَبُو سَعِيدٍ : فَأَبْصَرَتْ عَيْنَايَ رَسُولَ اللهِ ﷺ انْصَرَفَ وَعَلَى جَبْهَتِهِ وَأَنْفِهِ أَثَرُ الْمَاءِ وَالطِّينِ . مِنْ صُبْحِ لَيْلَةِ إِحْدَى وَعِشْرِينَ .

9. Ebû Saîd el-Hudrî'den: Resûlullah (s.a.v.), bir sene Ramazanın ikinci on gününde itikâfa girdi. Ramazanın yirmibirinci gecesi olunca sabahleyin itikâftan çıktı. Şöyle buyurdu: **«Kim benimle itikâfa girerse son on günde girsin. Çünkü ben bu sırada Kadir gecesini gördüm, fakat sonradan unutturuldu. O sabah kendimi yanlarımdan su akarken çamurlar içine secde yapar buldum. Onun için Kadir gecesini Ramazanın son on gününde ve tek gecelerde arayın.»**

Ebû Saîd bu olayla ilgili olarak şunları naklediyor: O gece yağmur yağmış, onun için mescidin asması (damı) akmıştı... Bizzat gözlerimle Ramazanın yirmibirinci sabahı Resûlullah'ın (s.a.v.) alnında, burnunda yaşlık ve çamur izleriyle döndüğünü gördüm. [8]

١٠ - **وحدّثني** زِيَادٌ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « تَحَرَّوْا لَيْلَةَ الْقَدْرِ فِي الْعَشْرِ الأَوَاخِرِ مِنْ رَمَضَانَ » .

(8) Buharî, İtikâf, 33/1; Müslim, Sıyâm, 13/213. Ayrıca bkz. Şeybanî, 378.

10. Hişam'ın babası Urve'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **«Kadir gecesini Ramazanın son on gecesinde arayınız.»**[9]

١١ - وحدّثني زِيَادٌ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ دِينَارٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « تَحَرَّوْا لَيْلَةَ الْقَدْرِ فِي السَّبْعِ الأَوَاخِرِ » .

11. Abdullah b. Ömer'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **«Kadir gecesini Ramazanın son yedi gecesinde arayın.»**[10]

١٢ - وحدّثني زِيَادٌ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي النَّضْرِ مَوْلَى عُمَرَ بْنِ عُبَيْدِ اللهِ : أَنَّ عَبْدَ اللهِ ابْنَ أُنَيْسٍ الْجُهَنِيَّ ، قَالَ لِرَسُولِ اللهِ ﷺ : يَا رَسُولَ اللهِ . إِنِّي رَجُلٌ شَاسِعُ الدَّارِ . فَمُرْنِي لَيْلَةً أَنْزِلُ لَهَا . فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ : « انْزِلْ لَيْلَةَ ثَلاَثٍ وَعِشْرِينَ مِنْ رَمَضَانَ » .

12. Ömer b. Ubeydullah'ın azatlısı Ebû Nadr'dan: Abdullah b. Üneys el-Cühenî, Hz. Peygambere:

«— Ya Resûlallah! Ben evi uzak bir kimseyim, bana bir gece söyleyin de o gece geleyim!» dedi. Resûlullah (s.a.v.) da:

«— **Ramazanın yirmi üçüncü gecesi gel!**» buyurdu.[11]

١٣ - وحدّثني زِيَادٌ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ حُمَيْدٍ الطَّوِيلِ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ : أَنَّهُ قَالَ : خَرَجَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللهِ ﷺ فِي رَمَضَانَ . فَقَالَ : « إِنِّي أُرِيتُ هٰذِهِ اللَّيْلَةَ فِي رَمَضَانَ . حَتَّى تَلاَحَى رَجُلاَنِ فَرُفِعَتْ . فَالْتَمِسُوهَا فِي التَّاسِعَةِ . وَالسَّابِعَةِ . وَالْخَامِسَةِ » .

13. Enes b. Malik anlatıyor: Ramazanda Hz. Peygamber yanıma gelerek:

«— **Ramazanın bu gecesinde bana Kadir gecesi gösterildi. Bu arada iki kişi münakaşaya tutuşmuştu, ben onlara daldım... O geceyi Ramazanın yirmibeş, yirmiyedi ve yirmidokuzuncu gecelerinde arayın.**» buyurdu.[12]

(9) Aişe'den mevsul olarak rivayet edilmiştir: Buharî, Leyletu'l-Kadr, 32/3; Müslim, Sıyâm, 13/219.
(10) Müslim, Sıyâm, 13/206.
(11) İbn Abdilber der ki: "Bu hadis, munkatıdır." Müslim (Sıyâm, 13/218), mevsûl olarak rivayet eder.
(12) İbn Abdilber der ki: "Senedinde ve metninde imam Malik'ten ihtilaf yoktur. Hadis, Enes-Ubâde b. es-Sâmit senediyledir.

١٤ - وحدّثني زِيَادٌ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ : أَنَّ رِجَالاً مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللهِ ﷺ أُرُوا لَيْلَةَ الْقَدْرِ فِي الْمَنَامِ . فِي السَّبْعِ الأَوَاخِرِ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : « إِنِّي أَرَى رُؤْيَاكُمْ قَدْ تَوَاطَأَتْ فِي السَّبْعِ الأَوَاخِرِ . فَمَنْ كَانَ مُتَحَرِّيهَا فَلْيَتَحَرَّهَا فِي السَّبْعِ الأَوَاخِرِ » .

14. İbn Ömer'den: Ashabtan bazılarına rüyalarında Kadir gecesi, Ramazanın yirmiyedinci gecesi olarak gösterildi. Bunun üzerine Hz. Peygamber:

«— Yirmi yedinci gece gördüğünüz rüyayı ben de gördüm. Kadir gecesini arayan Ramazanın yirmi yedinci gecesinde arasın.» buyurdu.[13]

١٥ - وحدّثني زِيَادٌ عَنْ مَالِكٍ : أَنَّهُ سَمِعَ مِنْ يَثِقُ بِهِ مِنْ أَهْلِ الْعِلْمِ يَقُولُ : إِنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ أُرِيَ أَعْمَارَ النَّاسِ قَبْلَهُ . أَوْ مَا شَاءَ اللهُ مِنْ ذَلِكَ . فَكَأَنَّهُ تَقَاصَرَ أَعْمَارَ أُمَّتِهِ أَنْ لا يَبْلُغُوا مِنَ الْعَمَلِ ، مِثْلَ الَّذِي بَلَغَ غَيْرُهُمْ فِي طُولِ الْعُمْرِ ، فَأَعْطَاهُ اللهُ لَيْلَةَ الْقَدْرِ ، خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ شَهْرٍ .

15. İmam Malik'den: *Güvenilir âlimlerden duyduğuma göre, Resûlullah'a (s.a.v.) önceden insanların ömürleri veya bundan Allah'ın istediği kadarı gösterildi. İşte bu yüzden başka ümmetlerin uzun ömürleri içinde yapamayacakları amelleri ümmet kısa ömrü içinde yapmış olsun diye Cenab-ı Allah ona bin geceden daha hayırlı olan Kadir gecesini bahşetti.*

١٦ - وحدّثني زِيَادٌ عَنْ مَالِكٍ ، أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيَّبِ كَانَ يَقُولُ : مَنْ شَهِدَ الْعِشَاءَ مِنْ لَيْلَةِ الْقَدْرِ ، فَقَدْ أَخَذَ بِحَظِّهِ مِنْهَا .

16. Saîd b. Müseyyeb'den: Kadir gecesi yatsıyı cemaatla kılan o geceden nasibini almıştır.

(13) Buharî, Kadir Leyleti'l-Kadr, 32/2; Müslim, Sıyâm, 13/205.

٢٠ - كتـاب الحـج

20

HAC KİTABI

1. İHRAMA GİRMEK İÇİN GUSLEDİLMESİ

١ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ الْقَاسِمِ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ عُمَيْسٍ : أَنَّهَا وَلَدَتْ مُحَمَّدَ بْنَ أَبِي بَكْرٍ بِالْبَيْدَاءِ . فَذَكَرَ ذٰلِكَ أَبُو بَكْرٍ لِرَسُولِ اللهِ ﷺ . فَقَالَ : « مُرْهَا فَلْتَغْتَسِلْ ، ثُمَّ لِتُهِلَّ » .

1. Abdurrahman'ın babası Kasım'dan: Umeys'in kızı Esma, Beyda'da Muhammed b. Ebî Bekr'i dünyaya getirmişti. Ebû Bekr durumu Resûlullah'a (s.a.v.) bildirince, Peygamberimiz:

«—**Söyle ona gusletsin, ondan sonra ihrama girsin.**» buyurdu.[1]

٢ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَىٰ بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ : أَنَّ أَسْمَاءَ بِنْتَ عُمَيْسٍ ، وَلَدَتْ مُحَمَّدَ بْنَ أَبِي بَكْرٍ بِذِي الْحُلَيْفَةِ . فَأَمَرَهَا أَبُو بَكْرٍ أَنْ تَغْتَسِلَ ، ثُمَّ تُهِلَّ .

2. Saîd b. Müseyyeb anlatıyor: Umeys'in kızı Esma, Zülhuleyfe'de Muhammed b. Ebî Bekr'i doğurmuştu. Bunun üzerine Ebû Bekr, Esma'ya guslettikten sonra ihrama girmesini söyledi.

٣ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ : أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ يَغْتَسِلُ لِإِحْرَامِهِ قَبْلَ أَنْ يُحْرِمَ ، وَلِدُخُولِهِ مَكَّةَ ، وَلِوُقُوفِهِ عَشِيَّةَ عَرَفَةَ .

3. Nafî'den: Abdullah b. Ömer ihrama girmeden önce, ihrama girmek için, Mekke'ye girerken ve Arafatta vakfe yapmak için guslederdi.[2]

(1) Müslim (Hacc, 15/109), mevsûl olarak rivayet eder.
(2) Bkz. Şeybanî, 472.

2. İHRAMDA BULUNAN KİMSENİN YIKANABİLMESİ

٤ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ حُنَيْنٍ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عَبَّاسٍ ، وَالْمِسْوَرَ بْنَ مَخْرَمَةَ ، اخْتَلَفَا بِالأَبْوَاءِ . فَقَالَ عَبْدُ اللهِ : يَغْسِلُ الْمُحْرِمُ رَأْسَهُ . وَقَالَ الْمِسْوَرُ بْنُ مَخْرَمَةَ : لا يَغْسِلُ الْمُحْرِمُ رَأْسَهُ . قَالَ فَأَرْسَلَنِي عَبْدُ اللهِ بْنُ عَبَّاسٍ إِلَى أَبِي أَيُّوبَ الأَنْصَارِيِّ . فَوَجَدْتُهُ يَغْتَسِلُ بَيْنَ الْقَرْنَيْنِ . وَهُوَ يُسْتَرُ بِثَوْبٍ . فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ فَقَالَ : مَنْ هَذَا ؟ فَقُلْتُ : أَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ حُنَيْنٍ . أَرْسَلَنِي إِلَيْكَ عَبْدُ اللهِ ابْنُ عَبَّاسٍ أَسْأَلُكَ : كَيْفَ كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَغْسِلُ رَأْسَهُ وَهُوَ مُحْرِمٌ ؟ قَالَ ، فَوَضَعَ أَبُو أَيُّوبَ يَدَهُ عَلَى الثَّوْبِ ، فَطَأْطَأَهُ حَتَّى بَدَا لِي رَأْسُهُ ، ثُمَّ قَالَ لإِنْسَانٍ يَصُبُّ عَلَيْهِ : اصْبُبْ . فَصَبَّ عَلَى رَأْسِهِ . ثُمَّ حَرَّكَ رَأْسَهُ بِيَدَيْهِ ، فَأَقْبَلَ بِهِمَا وَأَدْبَرَ ، ثُمَّ قَالَ : هٰكَذَا رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَفْعَلُ .

4. İbrahim, babası Abdullah b. Huneyn'den naklediyor: Abdullah b. Abbas'la Misver b. Mahreme, Ebva'da anlaşmazlığa düştüler. Abdullah: «İhramlı bulunan kimse başını yıkayabilir» derken, Misver: «İhramda bulunan başını yıkayamaz» diyordu. Bunun üzerine Abdullah b. Abbas, beni Ebû Eyyüb el-Ensari'ye gönderdi. İki direk arasına gerilmiş bir ipe asılı perdeler arkasında yıkanıyordu. Selâm verdim.

«— Bu kim?» diye sordu.

«— Huneyn'in oğlu Abdullah! Beni sana Abdullah b. Abbas bir şey sormam için gönderdi. Resûlullah (s.a.v.) ihramda iken başını nasıl yıkardı? dedim. Eliyle ipe gerili olan perdeyi hafif indirerek, başını benim göreceğim şekilde elleriyle ovmaya başladı ve su döken zata da «Başıma su dök!» dedi. Elleriyle başını ovuşturduktan sonra:

«— Resûlullah'ın (s.a.v.) böyle yaptığını gördüm.» dedi.[3]

(3) Buharî, Cezau's-Sayd, 28/14; Müslim, Hacc, 15/91. Ayrıca bkz. Şeybanî, 420.

٥ - وحدّثني مَالِكٌ عَنْ حُمَيْدِ بْنِ قَيْسٍ ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ أَبِي رَبَاحٍ ؛ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ قَالَ لِيَعْلَى بْنِ مُنْيَةَ ، وَهُوَ يَصُبُّ عَلَى عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ مَاءً ، وَهُوَ يَغْتَسِلُ : أَصْبُبْ عَلَى رَأْسِي . فَقَالَ يَعْلَى : أَتُرِيدُ أَنْ تَجْعَلَهَا بِي ؟ إِنْ أَمَرْتَنِي صَبَبْتُ . فَقَالَ لَهُ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ : أَصْبُبْ . فَلَنْ يَزِيدَهُ الْمَاءُ إِلا شَعَثًا .

5. Atâ b. Ebî Rebah'tan: Ömer b. Hattab yıkanırken, Ya'lâ b. Münye su döküyordu. Ömer (r.a.):

«Başıma dök!» deyince Ya'lâ (ihramlı iken baş yıkanmıyacağını zannettiği için):

«— Vebalini bana mı yüklemek istiyorsun? Emredersen dökerim!» dedi. Ömer (r.a.):

«— Dök! Su sadece saçları dağıtır.» dedi.[4]

٦ - وحدّثني مَالِكٌ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ إِذَا دَنَا مِنْ مَكَّةَ بَاتَ بِذِي طُوًى ، بَيْنَ الثَّنِيَّتَيْنِ حَتَّى يُصْبِحَ . ثُمَّ يُصَلِّي الصُّبْحَ . ثُمَّ يَدْخُلُ مِنَ الثَّنِيَّةِ الَّتِي بِأَعْلَى مَكَّةَ . وَلا يَدْخُلُ إِذَا خَرَجَ حَاجًّا أَوْ مُعْتَمِرًا ، حَتَّى يَغْتَسِلَ ، قَبْلَ أَنْ يَدْخُلَ مَكَّةَ ، إِذَا دَنَا مِنْ مَكَّةَ بِذِي طُوًى . وَيَأْمُرُ مَنْ مَعَهُ فَيَغْتَسِلُونَ قَبْلَ أَنْ يَدْخُلُوا .

6. Nafi'den Abdullah b. Ömer, Mekke'ye yaklaştığı zaman gece iki tepe arasındaki bugün Bi'ri Said diye bilinen Zîtuva vadisinde kalır, sabah namazını orada kıldıktan sonra Mekke'nin görüleceği en yüksek yerden Mekke'ye girerdi. Hac için olsun, umre için olsun Mekke'ye girmeden önce Mekke yakınlarındaki Zituva'da gusleder, yanındakilere de gusletmelerini emrederek Mekke'ye öyle girerdi.[5]

(4) Şeybanî, 421.
(5) Buharî, Hacc, 25/38. Ayrıca bkz. Şeybanî, 472.

٧ - وحدثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ لا يَغْسِلُ رَأْسَهُ وَهُوَ مُحْرِمٌ إلا منَ الاِحْتِلاَمِ .

قَالَ مَالِكٌ : سَمِعْتُ أَهْلَ الْعِلْمِ يَقُولُونَ لا بَأْسَ أَنْ يَغْسِلَ الرَّجُلُ الْمُحْرِمُ رَأْسَهُ بِالْغَسُولِ ، بَعْدَ أَنْ يَرْمِيَ جَمْرَةَ الْعَقَبَةِ . وَقَبْلَ أَنْ يَحْلِقَ رَأْسَهُ . وَذَلِكَ أَنَّهُ إِذَا رَمَى جَمْرَةَ الْعَقَبَةِ ، فَقَدْ حَلَّ لَهُ قَتْلُ الْقَمْلِ ، وَحَلْقُ الشَّعَرِ ، وَإِلْقَاءُ التَّفَثِ ، وَلُبْسُ الثِّيَابِ .

7. Nafi' naklediyor: Abdullah b. Ömer ihramlı iken sadece ihtilâm olduğu zaman başını yıkardı.

İmam Malik'ten: *Alimlerden duyduğuma göre, ihramlı bulunan kimsenin Akabe Cemresini taşladıktan sonra ve tıraştan önce sidr ve hatmi gibi bitkilerle başını yıkamasında bir mahzur yoktur. Ayrıca Akabe Cemresini taşladıktan sonra bit öldürmek, saç tıraşı olmak, kirden temizlenmek ve normal elbise giymek de helâl olur.*[6]

(6) Şeybanî, 419.

3. İHRAMDA GİYİLEBİLECEK ELBİSELER

٨ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ : أَنَّ رَجُلاً سَأَلَ رَسُولَ اللهِ ﷺ : مَا يَلْبَسُ الْمُحْرِمُ مِنَ الثِّيَابِ ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : « لا تَلْبَسُوا الْقُمُصَ ، وَلا الْعَمَائِمَ ، وَلا السَّرَاوِيلاتِ ، وَلا الْبَرَانِسَ ، وَلاالْخِفَافَ . إلا أَحَدٌ لا يَجِدُ نَعْلَيْنِ ، فَلْيَلْبَسْ خُفَّيْنِ ، وَلْيَقْطَعْهُمَا أَسْفَلَ مِنَ الْكَعْبَيْنِ . وَلا تَلْبَسُوا مِنَ الثِّيَابِ شَيْئًا مَسَّهُ الزَّعْفَرَانُ وَلا الْوَرْسُ .

قَالَ يَحْيَىٰ : سُئِلَ مَالِكٌ عَمَّا ذُكِرَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ قَالَ : « وَمَنْ لَمْ يَجِدْ إِزَارًا فَلْيَلْبَسْ سَرَاوِيلَ » . فَقَالَ : لَمْ أَسْمَعْ بِهٰذَا . وَلا أَرَى أَنْ يَلْبَسَ الْمُحْرِمُ سَرَاوِيلَ . لأَنَّ النَّبِيَّ ﷺ نَهَى عَنْ لُبْسِ السَّرَاوِيلاتِ ، فِيمَا نَهَى عَنْهُ مِنْ لُبْسِ الثِّيَابِ الَّتِي لا يَنْبَغِي لِلْمُحْرِمِ أَنْ يَلْبَسَهَا . وَلَمْ يَسْتَثْنِ فِيهَا ، كَمَا اسْتَثْنَىٰ فِي الْخُفَّيْنِ .

8. Abdullah b. Ömer'den: Adamın biri Resûlullah'a (s.a.v.):

«— İhramlı hangi elbiseleri giyemez?» diye sordu. Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:

«Gömlek giymeyin, sarık sarmayın, şalvar, bornoz ve mest giymeyiniz. Ancak, terlik bulamayanlar mestlerin yan taraflarını kesmek suretiyle giyebilirler. Zaferan veya vers sürülmüş hiçbir elbiseyi de giymeyiniz.»[7]

Yahya der ki:

İmam Malik'e, Resûlullah'ın (s.a.v.): «**İzar (belden aşağı giyilen etek) bulamayan şalvar giysin.**» hadisi şerifiyle ilgili bir soru soruldu. Şu cevabı verdi: «Bu rivayeti duymadım, ihramlının şalvar giymesini uygun görmüyorum. Çünkü Resûlullah'ın (s.a.v.) ihramlının giymeyi yasak ettiği elbiseler arasında şalvar da var. Mesti istisna ettiği gibi, şalvarı istisna etmemiştir.» [8]

(7) Buharî, Hacc, 25/21; Müslim, Hacc, 15/1.
(8) Şeybanî, 422.

4. İHRAMDA BOYALI ELBİSE GİYİLEBİLMESİ

٩ - حدّثنى يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ دِينَارٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّهُ قَالَ : نَهَى رَسُولُ اللهِ ﷺ أَنْ يَلْبَسَ الْمُحْرِمُ ثَوْبًا مَصْبُوغًا بِزَعْفَرَانٍ أَوْ وَرْسٍ . وَقَالَ : « مَنْ لَمْ يَجِدْ نَعْلَيْنِ فَلْيَلْبَسْ خُفَّيْنِ . وَلْيَقْطَعْهُمَا أَسْفَلَ مِنَ الْكَعْبَيْنِ » .

9. Abdullah b. Ömer naklediyor: Resûlullah (s.a.v.) ihramlı bir kimsenin zaferan ve versle boyanmış elbise giymesini yasaklamıştır. Ancak terlik bulamayanlar yanlarını kesmek suretiyle mest giyebilirler.[9]

١٠ - وحدّثنى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ أَنَّهُ سَمِعَ أَسْلَمَ مَوْلَى عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ يُحَدِّثُ عَبْدَ اللهِ ابْنَ عُمَرَ : أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ رَأَى عَلَى طَلْحَةَ بْنِ عُبَيْدِ اللهِ ثَوْبًا مَصْبُوغًا وَهُوَ مُحْرِمٌ . فَقَالَ عُمَرُ : مَا هٰذَا الثَّوْبُ الْمَصْبُوغُ يَا طَلْحَةُ ؟ فَقَالَ طَلْحَةُ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ . إِنَّمَا هُوَ مَدَرٌ . فَقَالَ عُمَرُ : إِنَّكُمْ أَيُّهَا الرَّهْطُ أَئِمَّةٌ يَقْتَدِى بِكُمُ النَّاسُ . فَلَوْ أَنَّ رَجُلاً جَاهِلاً رَأَى هٰذَا الثَّوْبَ ، لَقَالَ : إِنَّ طَلْحَةَ بْنَ عُبَيْدِ اللهِ كَانَ يَلْبَسُ الثِّيَابَ الْمُصَبَّغَةَ فِى الإِحْرَامِ . فَلا تَلْبَسُوا أَيُّهَا الرَّهْطُ شَيْئًا مِنْ هٰذِهِ الثِّيَابِ الْمُصَبَّغَةِ .

10. Ömer b. Hattab'ın azatlısı Eslem, Abdullah b. Ömer'e anlatıyor: Ömer b. Hattab, ihramda olan Talha b. Ubeydullah'ın üzerinde boyalı bir elbise gördü. Ömer (r.a.):

«— Talha, bu boyalı elbise de ne?» dedi. Talha:

«— Mü'minlerin emiri, o kerpiç boyasıdır.» dedi. Bunun üzerine Hz. Ömer:

«— Siz ey halkın kendilerini lider kabul edip uyduğu kimseler! Eğer bilmiyen bir adam bu elbiseyi görse, muhakkak der ki; Talha b. Ubeydullah ihramlı iken boyalı elbise giyiyordu. Onun,

(9) Buharî, Libâs, 77/37; Müslim, Hacc, 15/3. Ayrıca bkz. Şeybanî, 423.

için ey ileri gelenler! Böyle boyalı elbise cinsinden bir şey giymeyiniz.» dedi.[10]

١١ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ : أَنَّهَا كَانَتْ تَلْبَسُ الثِّيَابَ الْمُعَصْفَرَاتِ الْمُشَبَّعَاتِ وَهِيَ مُحْرِمَةٌ ، لَيْسَ فِيهَا زَعْفَرَانٌ .

قَالَ يَحْيَى : سُئِلَ مَالِكٌ عَنْ ثَوْبٍ مَسَّهُ طِيبٌ . ثُمَّ ذَهَبَ مِنْهُ رِيحُ الطِّيبِ ، هَلْ يُحْرِمُ فِيهِ ؟ فَقَالَ : نَعَمْ . مَا لَمْ يَكُنْ فِيهِ صِبَاغٌ : زَعْفَرَانٌ أَوْ وَرْسٌ .

11. Hişam'ın babası Urve naklediyor: Ebû Bekr'in kızı Esma ihramlı iken sarıya boyanmış elbiseler giyerdi, fakat elbiselerin boyası zaferan değildi.

İmam Malik'e:

«— Koku sürülmüş, fakat kokunun etkisi kaybolmuş olan elbise ihramda giyilir mi?» diye soruldu. İmam Malik:

«— *Evet, zaferan veya versle boyanmış olmadıkça giyilir.*» cevabını verdi.

(10) Şeybanî, 425.

5. İHRAMDA KEMER TAKILMASI

١٢ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ يَكْرَهُ لُبْسَ الْمِنْطَقَةِ لِلْمُحْرِمِ .

12. Nafi'den: Abdullah b. Ömer ihramlının kemer takmasını iyi görmezdi.

١٣ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَىٰ بْنِ سَعِيدٍ ، أَنَّهُ سَمِعَ سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيَّبِ يَقُولُ ، فِي الْمِنْطَقَةِ يَلْبَسُهَا الْمُحْرِمُ تَحْتَ ثِيَابِهِ : أَنَّهُ لا بَأْسَ بِذٰلِكَ ، إِذَا جَعَلَ طَرَفَيْهَا جَمِيعًا سُيُورًا يَعْقِدُ بَعْضَهَا إِلَى بَعْضٍ .

قَالَ مَالِكٌ : وَهٰذَا أَحَبُّ مَا سَمِعْتُ إِلَيَّ فِي ذٰلِكَ .

13. Saîd b. Müseyyeb'den: İhramda bulunan kimsenin elbisesi altına kemer takmasında bir mahzur yoktur. Ancak iki ucunu birbirine bağlamak için kemerin velarının (sırımının) ince olması lâzımdır.

İmam Malik'ten: *Bu konuda duyduklarımın en iyisi budur.*

6. İHRAMLININ YÜZÜNÜ KAPAMASI

١٣ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ : أَنَّهُ قَالَ : أَخْبَرَنِي الْفُرَافِصَةُ بْنُ عُمَيْرٍ الحَنَفِيُّ : أَنَّهُ رَأَى عُثْمَانَ بْنَ عَفَّانَ بِالْعَرْجِ ، يُغَطِّي وَجْهَهُ وَهُوَ مُحْرِمٌ .

13. Furâfısa b. Umeyr el-Hanefî'den: Osman b. Affan'ı (Medine'ye üç konak mesafede bulunan) Arc'da ihramlı iken gördüm, yüzünü kapatıyordu.[11]

١٣ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ : أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ يَقُولُ : مَا فَوْقَ الذَّقَنِ مِنَ الرَّأْسِ ، فَلا يُخَمِّرْهُ الْمُحْرِمُ .

13. Abdullah b. Ömer'den: Çene baştan sayılır, onun için ihramlı, çeneyi örtmez.[12]

١٤ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ : أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَفَّنَ ابْنَهُ ، وَاقِدَ بْنَ عَبْدِ اللهِ . وَمَاتَ بِالْجُحْفَةِ مُحْرِمًا . وَخَمَّرَ رَأْسَهُ وَوَجْهَهُ . وَقَالَ : لَوْلا أَنَّا حُرُمٌ لَطَيَّبْنَاهُ .

قَالَ مَالِكٌ : وَإِنَّمَا يَعْمَلُ الرَّجُلُ مَا دَامَ حَيًّا . فَإِذَا مَاتَ فَقَدِ انْقَضَى الْعَمَلُ .

14. Nafî' anlatıyor: Abdullah b. Ömer, oğlu Vakıd'ı Cuhfe'de ihramlı olarak vefat edince kefenledi, başını ve yüzünü de örterek «İhramda olmasaydık ona güzel kokular da sürerdik.» dedi.

İmam Malik'den: *Kişi hayatta olduğu sürece amel eder, ölünce artık amel etme imkânı da sona ermiş olur.*

١٥ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ : أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ يَقُولُ : لا تَنْتَقِبُ الْمَرْأَةُ الْمُحْرِمَةُ . وَلا تَلْبَسُ الْقُفَّازَيْنِ .

15. Abdullah b. Ömer'den: İhramlı kadın peçe takmaz, eldiven kullanamaz.

(11) Şeybanî, 417.
(12) Şeybanî, 418.

١٦ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ فَاطِمَةَ بِنْتِ الْمُنْذِرِ ؛ أَنَّهَا قَالَتْ : كُنَّا نُخَمِّرُ وُجُوهَنَا وَنَحْنُ مُحْرِمَاتٌ . وَنَحْنُ مَعَ أَسْمَاءَ بِنْت أَبِي بَكْرٍ الصِّدِّيقِ .

16 Münzir'in kızı Fatıma anlatıyor: Biz, Ebû Bekr'in kızı Esma ile beraberken ihramlı olduğumuzda yüzümüzü de örterdik.

7. HAC ESNASINDA GÜZEL KOKU SÜRÜNÜLMESİ

١٧ - **حدّثني** يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ الْقَاسِمِ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ ؛ أَنَّهَا قَالَتْ : كُنْتُ أُطَيِّبُ رَسُولَ اللهِ ﷺ لِإِحْرَامِهِ قَبْلَ أَنْ يُحْرِمَ . وَلِحِلِّهِ قَبْلَ أَنْ يَطُوفَ بِالْبَيْتِ .

17. Hz. Aişe'den: İhramdan önce ihrama hazırlık için, Beytullah'ı tavaftan önce de ihramdan çıkması için Resûlullah'a (s.a.v.) koku sürerdim.[13]

١٨ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ حُمَيْدِ بْنِ قَيْسٍ ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ أَبِي رَبَاحٍ ، أَنَّ أَعْرَابِيًّا جَاءَ إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ وَهُوَ بِحُنَيْنٍ . وَعَلَى الأَعْرَابِيِّ قَمِيصٌ . وَبِهِ أَثَرُ صُفْرَةٍ . فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللهِ إِنِّي أَهْلَلْتُ بِعُمْرَةٍ . فَكَيْفَ تَأْمُرُنِي أَنْ أَصْنَعَ ؟ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ : « انْزِعْ قَمِيصَكَ . وَاغْسِلْ هٰذِهِ الصُّفْرَةَ عَنْكَ . وَافْعَلْ فِي عُمْرَتِكَ مَا تَفْعَلُ فِي حَجِّكَ » .

18. Ata b. Ebî Rebah'tan: Resûlullah (s.a.v.) Huneyn'de iken kendisine bir Arap geldi. Üzerindeki gömlekte sarı boya izi vardı.

«— Ya Resûlallah! Ben umre için ihrama girdim, neleri yapmamı emrediyorsunuz?» dedi. Resûlullah (s.a.v.):

«— **Gömleğini çıkar, şu sarı lekeyi temizle, ondan sonra da hacda ne yaparsan umrede de onu yap.**» buyurdu.[14]

١٩ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ أَسْلَمَ مَوْلَى عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ وَجَدَ رِيحَ طِيبٍ وَهُوَ بِالشَّجَرَةِ . فَقَالَ : مِمَّنْ رِيحُ هٰذَا الطِّيبِ ؟ فَقَالَ مُعَاوِيَةُ بْنُ أَبِي سُفْيَانَ مِنِّي يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ . فَقَالَ : مِنْكَ ؟ لَعَمْرُ اللهِ . فَقَالَ مُعَاوِيَةُ : إِنَّ أُمَّ حَبِيبَةَ طَيَّبَتْنِي يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ فَقَالَ عُمَرُ : عَزَمْتُ عَلَيْكَ لَتَرْجِعَنَّ فَلَتَغْسِلَنَّهُ .

(13) Buharî, Hacc, 25/18; Müslim, Hacc, 15/33.
(14) Buharî, Hacc, 25/17; Müslim, Hacc, 15/6.

19. Ömer b. Hattab'ın azatlısı Eslem'den: Ömer b. Hattab, Şecere'de iken bir koku duydu.

«— Bu koku kimden geliyor» diye sordu. Muaviye b. Ebi Süfyan:

«— Benden geliyor, ey mü'minlerin emiri!» dedi. Ömer (r.a.):

«— Senden mi? Allah! Allah!» diye hayretini belirtince Muaviye:

«— Mü'minlerin emiri! Bana Ümmü Habibe sürmüştü.» dedi. Bunun üzerine Hz. Ömer:

«— Hemen git yıka!» dedi.[15]

٢٠ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ الصَّلْتِ بْنِ زُبَيْدٍ ، عَنْ غَيْرِ وَاحِدٍ مِنْ أَهْلِهِ : أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ وَجَدَ رِيحَ طِيبٍ وَهُوَ بِالشَّجَرَةِ . وَإِلَى جَنْبِهِ كَثِيرُ بْنُ الصَّلْتِ . فَقَالَ عُمَرُ : مِمَّنْ رِيحُ هٰذَا الطِّيبِ ؟ فَقَالَ كَثِيرٌ : مِنِّي يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ . لَبَّدْتُ رَأْسِي وَأَرَدْتُ أَنْ لا أَحْلِقَ . فَقَالَ عُمَرُ : فَاذْهَبْ إِلَى شَرَبَةٍ . فَاذْلُكْ رَأْسَكَ حَتَّى تُنَقِّيَهُ . فَفَعَلَ كَثِيرُ بْنُ الصَّلْتِ .

قَالَ مَالِكٌ : الشَّرَبَةُ حَفِيرٌ تَكُونُ عِنْدَ أَصْلِ النَّخْلَةِ .

20. Sait b. Züyeyb'den: Ömer b. Hattab, Şecere'de iken bir koku duydu. Yan tarafında Kesir b. Salt vardı. Ömer (r.a.):

«— Bu koku kimden geliyor?» diye sordu. Kesir:

«— Benden geliyor, ey mü'minlerin emiri! Saçımı ördüm, tıraş olmak istemedim.» diye karşılık verdi.

Bunun üzerine Ömer (r.a.):

«— Hurmanın dibindeki çukura git iyice temizle!» dedi. Kesir b. Salt da gitti temizledi.[16]

٢١ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، وَعَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ ، وَرَبِيعَةَ بْنِ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمٰنِ : أَنَّ الْوَلِيدَ بْنَ عَبْدِ الْمَلِكِ سَأَلَ سَالِمَ بْنَ عَبْدِ اللهِ ، وَخَارِجَةَ بْنَ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ ، بَعْدَ أَنْ رَمَى الْجَمْرَةَ وَحَلَقَ رَأْسَهُ ، وَقَبْلَ أَنْ يُفِيضَ ، عَنِ الطِّيبِ . فَنَهَاهُ سَالِمٌ . وَأَرْخَصَ لَهُ خَارِجَةُ بْنُ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ .

قَالَ مَالِكٌ : لا بَأْسَ أَنْ يَدَّهِنَ الرَّجُلُ بِدُهْنٍ لَيْسَ فِيهِ طِيبٌ قَبْلَ أَنْ يُحْرِمَ . وَقَبْلَ أَنْ

(15) Şeybanî, 402.
(16) Şeybanî, 403.

يُفِيضَ مِنْ مِنًى بَعْدَ رَمْيِ الْجَمْرَةِ .

قَالَ يَحْيَى : سُئِلَ مَالِكٌ : عَنِ طَعَامٍ فِيهِ زَعْفَرَانٌ ، هَلْ يَأْكُلُهُ الْمُحْرِمُ ؟ فَقَالَ : أَمَّا مَا تَمَسُّهُ النَّارُ مِنْ ذٰلِكَ فَلا بَأْسَ بِهِ أَنْ يَأْكُلَهُ الْمُحْرِمُ . وَأَمَّا مَا لَمْ تَمَسَّهُ النَّارُ مِنْ ذٰلِكَ فَلا يَأْكُلُهُ الْمُحْرِمُ .

21. Yahya b. Saîd, Abdullah b. Ebî Bekr ve Rebia b. Ebî Abdurrahman anlatıyorlar: Velid b. Abdülmelik, Salim b. Abdullah'la Harice b. Zeyd b. Sabit'e, «Cemreyi taşladıktan, tıraş olduktan sonra ve tavaftan önce koku sürünmenin hükmünü» sordu. Salim sürünemiyeceğini, Harice b. Zeyd b. Sabit ise sürünmekte bir mahzur olmadığını söylediler.

İmam Malik'ten: *İhramdan önce ve cemreyi taşladıktan sonra Mina'dan ayrılmadan içinde güzel koku bulunan yağı sürünmekte bir mahzur yoktur.*

İmam Malik'e: İhramlının içinde Zaferan bulunan yemekten yiyip yiyemiyeceği soruldu.

«— *Zaferan katıldıktan sonra ateşte pişirildiyse ihramlının yemesinde bir mahzur yoktur, şayet zaferan konduktan sonra tekrar pişirilmemişse ihramlı bu yemekten yiyemez.*» cevabını verdi.

8. MİKATLAR (İhrama Girilen Yerler):

٢٢ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « يُهِلُّ أَهْلُ الْمَدِينَةِ مِنْ ذِى الْحُلَيْفَةِ . وَيُهِلُّ أَهْلُ الشَّامِ مِنَ الْجُحْفَةِ . وَيُهِلُّ أَهْلُ نَجْدٍ مِنْ قَرْنٍ » قَالَ عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ وَبَلَغَنِى أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « وَيُهِلُّ أَهْلُ الْيَمَنِ مِنْ يَلَمْلَمَ » .

22. Abdullah b. Ömer'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **«Medine'liler Zülhuleyfe'den, Şamlılar Cuhfe'den, Necidliler de Karn'dan ihrama girerler.»**

Duyduğuma göre, ayrıca Resulullah (s.a.v.): **«... Yemenliler, Yelemlem'den ihrama girerler.»** buyurmuştur.[17]

٢٣ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ دِينَارٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّهُ قَالَ : أَمَرَ رَسُولُ اللهِ ﷺ أَهْلَ الْمَدِينَةِ أَنْ يُهِلُّوا مِنْ ذِى الْحُلَيْفَةِ . وَأَهْلَ الشَّامِ مِنَ الْجُحْفَةِ . وَأَهْلِ نَجْدٍ مِنْ قَرْنٍ .

23. Abdullah b. Ömer'den: Resûlullah (s.a.v.) Medinelilerin Zülhuleyfe'den,Şamlıların Cuhfe'den ve Necidlilerin de Karn'dan ihrama girmelerini emretmiştir.

٢٤ - قَالَ عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ : أَمَّا هٰؤُلاَءِ الثَّلاَثُ فَسَمِعْتُهُنَّ مِنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ . وَأُخْبِرْتُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « وَيُهِلُّ أَهْلُ الْيَمَنِ مِنْ يَلَمْلَمَ » .

24. Abdullah b. Ömer naklediyor: Yukarıda zikredilen üç ülke halkının mikat yerlerini Resulullah'ın (s.a.v.) ağzından bizzat ben işittim, ayrıca şöyle de buyurduğu bana nakledildi: **«...Yemenliler de Yelemlem'den ihrama girerler.»**[18]

(17) Buharî, Hacc, 25/4; Müslim, Hacc, 15/13. Ayrıca bkz. Şeybanî, 381.
(18) Buharî, İ'tisam, 96/16; Müslim, Hacc, 15/15. Ayrıca bkz. Şeybanî, 381.

٢٥ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ أَهَلَّ مِنَ الْفُرْعِ .

25. Nafî'den: Abdullah b. Ömer, Fur'den ihrama girdi.[19]

٢٦ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ الثِّقَةِ عِنْدَهُ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ أَهَلَّ مِنْ إِيلْيَاءَ .

26. İmam Malik, güvenilir kabul ettiği ravilerden nakleder: Abdullah b. Ömer İliya'dan (Beytul Makdis'den, Kudüs'ten) ihrama girdi.[20]

٢٧ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ أَهَلَّ مِنَ الْجِعِرَّانَةِ بِعُمْرَةٍ .

27. İmam Malik'ten: Bana ulaşan rivayetlere göre Resûlullah (s.a.v.) Umre yaparken Cı'irane'de ihrama girdi.[21]

(19) Şeybanî, 382.
(20) Şeybanî, 383.
(21) Ebu Davud, Hacc, 11/80; Tirmizî, Hac, 7/92; Nesaî, Menâsiku'l-Hacc, 24/104.

9. İHRAMA GİRİNCE YAPILACAK İŞLER

٢٨ - **حدّثنى** يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ : أَنَّ تَلْبِيَةَ رَسُولِ اللهِ ﷺ . « لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ . لَبَّيْكَ لا شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ . إِنَّ الْحَمْدَ وَالنِّعْمَةَ لَكَ . وَالْمُلْكَ لا شَرِيكَ لَكَ » .

قَالَ : وَكَانَ عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ يَزِيدُ فِيهَا : لَبَّيْكَ لَبَّيْكَ . لَبَّيْكَ وَسَعْدَيْكَ . وَالْخَيْرُ بِيَدَيْكَ لَبَّيْكَ . وَالرَّغْبَاءُ إِلَيْكَ وَالْعَمَلُ .

28. Abdullah b. Ömer naklediyor: Resûlullah (s.a.v.) şöyle telbiyede bulunurdu: «**Emrine amadeyim Allahım, emret! Emret, senin benzerin yoktur, emret! Hamd sanadır, nimetler sendendir, Kâinat da senindir. Senin hiçbir bakımdan benzerin yoktur.**»

Abdullah b. Ömer buna şunu da kendisi ilave ederdi: «... Emrine âmadeyim, emret! Emret, seni hoşnut etmeye hazırız. Bütün hayırlar sendendir, emret! Sana bağlanılmak için ve senin için amel edilir.»[22]

٢٩ - **وحدّثنى** عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ كَانَ يُصَلِّى فِى مَسْجِدِ ذِى الْحُلَيْفَةِ رَكْعَتَيْنِ . فَإِذَا اسْتَوَتْ بِهِ رَاحِلَتُهُ أَهَلَّ .

29. Hişam, babası Urve'den naklediyor: Resûlullah (s.a.v.) Zulhuleyfe mescidinde iki rekât namaz kılar,sonra devesine binip deve ayağa kalkınca ihrama girerdi.[23]

٣٠ - **وحدّثنى** عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ ، عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللهِ : أَنَّهُ سَمِعَ أَبَاهُ يَقُولُ : بَيْدَاؤُكُمْ هَذِهِ الَّتِى تَكْذِبُونَ عَلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ فِيهَا . مَا أَهَلَّ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِلاَّ مِنْ عِنْدِ الْمَسْجِدِ . يَعْنِى مَسْجِدَ ذِى الْحُلَيْفَةِ .

(22) Buharî, Hacc, 25/26; Müslim,Hacc, 15/19. Ayrıca bkz. Şeybanî, 386.
(23) Müslim, Hacc, 15/29. Ayrıca bkz. Şeybanî, 384.

30. Salim b. Abdullah babasının şöyle dediğini naklediyor: Resûlullah'ın (s.a.v.) bu çölde ihrama girdiğini söyleyerek ona iftira ediyorsunuz. Resûlullah (s.a.v.) mescitten yani Zülhuleyfe mescidinden başka yerde ihrama girmedi.[24]

٣١ - وحدّثني عَنْ مَالِك ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ الْمَقْبُرِيِّ ، عَنْ عُبَيْدِ بْنِ جُرَيْجٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ ، لِعَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ : يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمٰنِ . رَأَيْتُكَ تَصْنَعُ أَرْبَعًا لَمْ أَرَ أَحَدًا مِنْ أَصْحَابِكَ يَصْنَعُهَا . قَالَ : وَمَا هُنَّ يَا ابْنَ جُرَيْجٍ ؟ قَالَ : رَأَيْتُكَ لا تَمَسُّ مِنَ الأَرْكَانِ إِلا الْيَمَانِيَيْنِ . وَرَأَيْتُكَ تَلْبَسُ النِّعَالَ السِّبْتِيَّةَ . وَرَأَيْتُكَ تَصْبُغُ بِالصُّفْرَةِ . وَرَأَيْتُكَ ، إِذَا كُنْتَ بِمَكَّةَ ، أَهَلَّ النَّاسُ إِذَا رَأَوُا الْهِلالَ ، وَلَمْ تُهْلِلْ أَنْتَ حَتَّى يَكُونَ يَوْمُ التَّرْوِيَةِ . فَقَالَ عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ : أَمَّا الأَرْكَانُ ، فَإِنِّي لَمْ أَرَ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَمَسُّ إِلا الْيَمَانِيَيْنِ . وَأَمَّا النِّعَالُ السِّبْتِيَّةُ ، فَإِنِّي رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَلْبَسُ النِّعَالَ الَّتِي لَيْسَ فِيهَا شَعَرٌ ، وَيَتَوَضَّأُ فِيهَا ، فَأَنَا أُحِبُّ أَنْ أَلْبَسَهَا . وَأَمَّا الصُّفْرَةُ ، فَإِنِّي رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَصْبُغُ بِهَا . فَأَنَا أُحِبُّ أَنْ أَصْبُغَ بِهَا . وَأَمَّا الإِهْلالُ ، فَإِنِّي لَمْ أَرَ رَسُولَ اللهِ ﷺ يُهِلُّ حَتَّى تَنْبَعِثَ بِهِ رَاحِلَتُهُ .

31. Ubeyd b. Cüreyc anlatıyor: Abdullah b. Ömer'e:

«— Ebû Abdurrahman! Arkadaşlarından hiç kimsede görmediğim dört şeyi yapıyorsun.» dedim.

«— Nedir, onlar? Ya Cüreyc!» dedi.

«— Hacerülesved'in sadece Yemen köşelerini istilam ediyorsun (selamlıyorsun). Bakıyorum üzeri açık terlik ve sarı renkli elbise giyiyorsun. Mekke'de olduğu zaman herkes hilâli görür görmez ihrama giriyor sen ise Zilhicce'nin sekizinde giriyorsun.» diye sıraladım. Abdullah b. Ömer şöyle cevap verdi:

«— Yemen köşelerini istilam etmemin sebebi, Resûlullah'ın (s.a.v.) hep buraları istilam ettiğini gördüğüm içindir. Üzeri açık terlik giymeme gelince, Resûlullah'ın (s.a.v.) gönden yapılmış terlik giydiğini onunla abdest aldığını gördüm, onun için ben de o tip terlik giymeyi tercih ediyorum. Sarı renge gelince, Resûlullah'ın (s.a.v.) bu renkte giyindiğini gördüm, ben de o renkte elbiseler giyiyorum. Hilâli görünce ihrama girmeyip beklememin sebebi ise, Resûlullah'ın (s.a.v.) bineği yola koyulmadıkça ihrama girdiğini hiç görmediğimdendir.»[25]

(24) Buharî, Hacc, 25/20; Müslim, Hacc, 15/23. Ayrıca bkz. Şeybanî, 385.
(25) Buharî, Vudû, 4/30; Müslim, Hacc, 15/25.

٣٢ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ يُصَلِّى فِى مَسْجِدِ ذِى الْحُلَيْفَةِ . ثُمَّ يَخْرُجُ فَيَرْكَبُ . فَإِذَا اسْتَوَتْ بِهِ رَاحِلَتُهُ ، أَحْرَمَ .

32. Nafi'den: Abdullah b. Ömer, Züluleyfe mescidinde namaz kılar, sonra bineğine binerek yola çıkardı. Bineği tam yola koyulunca da ihrama girerdi.

٣٣ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ : أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ عَبْدَ الْمَلِكِ بْنَ مَرْوَانَ أَهَلَّ مِنْ عِنْدِ مَسْجِدِ ذِى الْحُلَيْفَةِ ، حِينَ اسْتَوَتْ بِهِ رَاحِلَتُهُ . وَأَنَّ أَبَانَ بْنَ عُثْمَانَ ، أَشَارَ عَلَيْهِ بِذٰلِكَ .

33. İmam Malik'ten: Bana ulaşan rivayetlere göre Abdülmelik b. Mervan, Zülhuleyfe mescidinde namaz kılar, bineği yola çıkınca da ihrama girerdi. Ona böyle yapmasını Eban b. Osman söylemişti.

10. İHRAMDA TELBİYE GETİRİRKEN SESİN YÜKSELTİLMESİ

٣٤ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي بَكْرِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرِو بْنِ حَزْمٍ ، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ أَبِي بَكْرِ بْنِ الْحَارِثِ بْنِ هِشَامٍ ، عَنْ خَلَادِ بْنِ السَّائِبِ الأَنْصَارِيِّ ، عَنْ أَبِيهِ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « أَتَانِي جِبْرِيلُ . فَأَمَرَنِي أَنْ آمُرَ أَصْحَابِي ، أَوْ مَنْ مَعِي ، أَنْ يَرْفَعُوا أَصْوَاتَهُمْ بِالتَّلْبِيَةِ أَوْ بِالإِهْلاَلِ » يُرِيدُ أَحَدَهُمَا .

34. Hallad, babası Saib el-Ensarî'den naklediyor: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **«Bana Cebrail gelerek ashabıma ve yanımdakilere telbiye veya tehlîl getirirken seslerini yükseltmelerini emretmemi söyledi.»** Telbiye veya tehlîlden sadece birini kastediyor.[26]

٣٥ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ : أَنَّهُ سَمِعَ أَهْلَ الْعِلْمِ يَقُولُونَ : لَيْسَ عَلَى النِّسَاءِ رَفْعُ الصَّوْتِ بِالتَّلْبِيَةِ . لِتُسْمِعِ الْمَرْأَةُ نَفْسَهَا .

قَالَ مَالِكٌ : لا يَرْفَعُ الْمُحْرِمُ صَوْتَهُ بِالإِهْلاَلِ فِي مَسَاجِدِ الْجَمَاعَاتِ . لِيُسْمِعْ نَفْسَهُ وَمَنْ يَلِيهِ إِلا فِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَمَسْجِدِ مِنًى ، فَإِنَّهُ يَرْفَعُ صَوْتَهُ فِيهِمَا .

قَالَ مَالِكٌ : سَمِعْتُ بَعْضَ أَهْلِ الْعِلْمِ يَسْتَحِبُّ التَّلْبِيَةَ دُبُرَ كُلِّ صَلاَةٍ ، وَعَلَى كُلِّ شَرَفٍ مِنَ الأَرْضِ .

35. İmam Malik'ten: *Alimlerin şöyle dediklerini duydum: Kadınlar telbiyede, seslerini sadece kendileri duyacak kadar yükseltirler.*

(26) Ebu Davud, Hacc, 11/26; Tirmizî, Hacc, 7/15; Nesaî, Menâsiku'l-Hacc, 7/15; Nesaî, Menâsiku'l-Hacc, 24/55; İbn Mace, Menâsik, 25/16. Ayrıca bkz. Şeybanî, 392.

İmam Malik'ten:

İhramlı kimse cemaatle bulunduğu zaman sesini yükseltmez, kendisi ve yanındaki duysun yeter. Ancak Mescid-i Haram ve Mescid-i Mina'da seslerini yükseltirler.

İmam Malik'ten:

Bazı alimlerin her namazdan sonra ve her yokuşu çıkarken telbiyede bulunmayı iyi karşıladıklarını duydum.

11. İFRAD HACCI[27]

٣٦ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي الأَسْوَدِ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ، عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ ، عَنْ عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ : أَنَّهَا قَالَتْ : خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ عَامَ حَجَّةِ الْوَدَاعِ . فَمِنَّا مَنْ أَهَلَّ بِعُمْرَةٍ . وَمِنَّا مَنْ أَهَلَّ بِحَجَّةٍ وَعُمْرَةٍ . وَمِنَّا مَنْ أَهَلَّ بِالْحَجِّ . وَأَهَلَّ رَسُولُ اللهِ ﷺ بِالْحَجِّ . فَأَمَّا مَنْ أَهَلَّ بِعُمْرَةٍ ، فَحَلَّ . وَأَمَّا مَنْ أَهَلَّ بِحَجٍّ ، أَوْ جَمَعَ الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ ، فَلَمْ يَحِلُّوا . حَتَّى كَانَ يَوْمُ النَّحْرِ .

36. Hz. Aişe'den: Veda haccında Resûlullah (s.a.v.)'la yola çıktığımızda bazımız umre için, bazımız hac ve umre için, bazımız da sadece hac için ihrama girmişti. Resûlullah (s.a.v.) da sadece hac için ihrama girmişti. Umre için ihrama girenler ihramdan çıktı, fakat sırf hac için ve hacla umre için ihrama girmiş bulunanlar bayramın birinci gününe kadar ihramdan çıkmadılar.[28]

٣٧ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ الْقَاسِمِ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ أَفْرَدَ الْحَجَّ .

٣٨ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي الأَسْوَدِ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ، عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ ، عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ أَفْرَدَ الْحَجَّ .

37-38. Hz. Aişe'den: Resûlullah (s.a.v.), ifrad hacc-ı yaptı.[29]

٣٩ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ : أَنَّهُ سَمِعَ أَهْلَ الْعِلْمِ يَقُولُونَ : مَنْ أَهَلَّ بِحَجٍّ مُفْرَدٍ ، ثُمَّ بَدَا لَهُ أَنْ يُهِلَّ بِعُمْرَةٍ ، فَلَيْسَ لَهُ ذٰلِكَ .

قَالَ مَالِكٌ : وَذٰلِكَ الَّذِي أَدْرَكْتُ عَلَيْهِ أَهْلَ الْعِلْمِ بِبَلَدِنَا .

39. İmam Malik'den: Alimlerin şöyle dediklerini duydum: «Hacc-ı ifrad için ihrama girip de sonradan umreye de girmek isteyenler için bu mümkün değildir.»

İmam Malik'ten: *Bizim Medine'de böyle söyleyen âlimleri ben gördüm.*

(27) İfrad Haccı: Umre bulunmayan hactır.
(28) Buharî, Hacc, 25/34; Müslim, Hacc, 15/118.
(29) Müslim, Hacc, 15/122.

12. KIRAN HACCI[30]

٤٠ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ أَبِيهِ : أَنَّ الْمِقْدَادَ بْنَ الأَسْوَدِ دَخَلَ عَلَى عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ بِالسُّقْيَا . وَهُوَ يَنْجَعُ بَكَرَاتٍ لَهُ دَقِيقًا وَخَبَطًا . فَقَالَ : هٰذَا عُثْمَانُ بْنُ عَفَّانَ يَنْهَى عَنْ أَنْ يُقْرَنَ بَيْنَ الْحَجِّ وَالْعُمْرَةِ . فَخَرَجَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ وَعَلَى يَدَيْهِ أَثَرُ الدَّقِيقِ وَالْخَبَطِ . فَمَا أَنْسَى أَثَرَ الدَّقِيقِ وَالْخَبَطِ عَلَى ذِرَاعَيْهِ ، حَتَّى دَخَلَ عَلَى عُثْمَانَ بْنِ عَفَّانَ . فَقَالَ : أَنْتَ تَنْهَى عَنْ أَنْ يُقْرَنَ بَيْنَ الْحَجِّ وَالْعُمْرَةِ ؟ فَقَالَ عُثْمَانُ : ذٰلِكَ رَأْيِي فَخَرَجَ عَلِيٌّ مُغْضَبًا ، وَهُوَ يَقُولُ : لَبَّيْكَ اللّٰهُمَّ لَبَّيْكَ بِحَجَّةٍ وَعُمْرَةٍ مَعًا .

قَالَ مَالِكٌ : الأَمْرُ عِنْدَنَا ، أَنَّ مَنْ قَرَنَ الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ ، لَمْ يَأْخُذْ مِنْ شَعَرِهِ شَيْئًا وَلَمْ يَحْلِلْ مِنْ شَيْءٍ ، حَتَّى يَنْحَرَ هَدْيًا . إِنْ كَانَ مَعَهُ . وَيَحِلُّ بِمِنًى يَوْمَ النَّحْرِ .

40. Cafer b. Muhammed, babasından naklediyor: Mikdad b. Esved, Sükya'da Ali b. Ebî Talib'in huzuruna girdi. Hz. Ali deve yavrularına bulamaç yediriyordu.

«— Bak, Osman b. Affan hacc-ı kıran yapmayı yasaklıyor» diye söze başladı. Bunun üzerine Hz. Ali, ellerinin unlu hamurlu olduğunu unutarak Osman b. Affan'ın huzuruna kadar gitti.

«— Sen hacc-ı kıran yapmayı yasaklıyormuşsun, öyle mi?» dedi. Hz. Osman:

«— Bu benim takdirim!» diye karşılık verince Hz. Ali kızgın bir vaziyette: «Emrine amadeyim Allahım, emret! Hacla umreye (Hacc-ı kıran'a) niyet ettim!» diyerek oradan çıktı.

İmam Malik'ten: *Biz Medineliler arasında da durum aynıdır. Hacc-ı kıran yapan kimse saçlarını kısaltmaz, eğer kurbanı yanında ise kesinceye kadar ihramlıya haram olan hiç bir şeyi yapmaz. Bayram günü Mina'da ihramdan çıkar.»*

(30) Kıran haccı: Aynı ihramla, hem hac, hem de umreyi yapmaya Kıran Haccı denir. Hanefî mezhebince en üstün hac türüdür.

٤١ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ يَسَارٍ ، أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ ، عَامَ حَجَّةِ الْوَدَاعِ ، خَرَجَ إِلَى الْحَجِّ . فَمِنْ أَصْحَابِهِ مَنْ أَهَلَّ بِحَجٍّ . وَمِنْهُمْ مَنْ جَمَعَ الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ . وَمِنْهُمْ مَنْ أَهَلَّ بِعُمْرَةٍ . فَأَمَّا مَنْ أَهَلَّ بِحَجٍّ ، أَوْ جَمَعَ الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ ، فَلَمْ يَحْلِلْ وَأَمَّا مَنْ كَانَ أَهَلَّ بِعُمْرَةٍ ، فَحَلُّوا .

41. Süleyman b. Yesar'dan: Resûlullah (s.a.v.), veda haccına çıktığı zaman ashaptan bazısı sadece hac, bazısı sadece umre, bazısı da hacla umre için beraber ihrama girdi. (Tavaftan sonra) sırf hacca ve hacla umreye niyet edenler ihramdan çıkmadılar, sadece umreye niyet edip umre için ihrama girenler ise çıktılar.[31]

٤٢ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ بَعْضَ أَهْلِ الْعِلْمِ يَقُولُونَ : مَنْ أَهَلَّ بِعُمْرَةٍ ، ثُمَّ بَدَا لَهُ أَنْ يُهِلَّ بِحَجٍّ مَعَهَا . فَذٰلِكَ لَهُ . مَا لَمْ يَطُفْ بِالْبَيْتِ ، وَبَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ . وَقَدْ صَنَعَ ذٰلِكَ ابْنُ عُمَرَ حِينَ قَالَ : إِنْ صُدِدْتُ عَنِ الْبَيْتِ صَنَعْنَا كَمَا صَنَعْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ . ثُمَّ الْتَفَتَ إِلَى أَصْحَابِهِ فَقَالَ : مَا أَمْرُهُمَا إِلا وَاحِدٌ . أُشْهِدُكُمْ أَنِّي أَوْجَبْتُ مَعَ الْعُمْرَةِ .

قَالَ مَالِكٌ : وَقَدْ أَهَلَّ أَصْحَابُ رَسُولِ اللهِ ﷺ عَامَ حَجَّةِ الْوَدَاعِ بِالْعُمْرَةِ . ثُمَّ قَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللهِ ﷺ : « مَنْ كَانَ مَعَهُ هَدْيٌ ، فَلْيُهْلِلْ بِالْحَجِّ مَعَ الْعُمْرَةِ . ثُمَّ لا يَحِلُّ حَتَّى يَحِلَّ مِنْهُمَا جَمِيعًا » .

42. İmam Malik'den: Bazı âlimlerin şöyle dediklerini işittim: Umre için ihrama girdikten sonra hac için de ihrama girmeyi isteyen kimse eğer tavafını ve sa'yini yapmışsa olur. Çünkü İbn Ömer: «Eğer Kâbe'yi tavafımıza engel olunursa Resûlullah (s.a.v.) ile beraberken yaptığımız gibi yaparız» deyip arkadaşlarına dönerek: «İkisi de aynı şeydir, şahidim olun ki ben hacla umreye beraber niyet ettim.» dediği zaman böyle yapmıştı.[32]

İmam Malik'ten: *Veda haccında ashap umre için ihrama girmişti. Resûlullah (s.a.v.) onlara* «**Yanında hedyi (kurbanlığı) olan hacla beraber umre için de ihrama girsin. Sonra her ikisini bitirmeden ihramdan çıkmaz.**» *buyurdu.*[33]

(31) Süleyman b. Yesâr, mürsel olarak rivayet etmiştir. 36. hadiste, Ebu'l-Esved, Urve-Aişe senediyle mevsûl olarak nakletmiştir. Bkz.Şeybanî,393.
(32) Buharî, Muhsar, 27/1; Müslim, Hacc, 15/180.
(33) Buharî, Hacc, 25/31 (Aişe'den); Müslim, Hacc, 15/111. Ayrıca bkz. Şeybanî, 394.

13. TELBİYENİN KESİLMESİ [34]

٤٣ - حدّثنى يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِى بَكْرٍ الثَّقَفِىِّ : أَنَّهُ سَأَلَ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ ، وَهُمَا غَادِيَانِ مِنْ مِنًى إِلَى عَرَفَةَ : كَيْفَ كُنْتُمْ تَصْنَعُونَ فِى هٰذَا الْيَوْمِ مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ ؟ قَالَ : كَانَ يُهِلُّ الْمُهِلُّ مِنَّا ، فَلا يُنْكَرُ عَلَيْهِ . وَيُكَبِّرُ الْمُكَبِّرُ ، فَلا يُنْكَرُ عَلَيْهِ .

43. Muhammed b. Ebî Bekr Es-Sakafî'den: Mina'dan Arafata giderken Enes b. Malik'e:

«— Rasûlullah'la (s.a.v.) beraberken bu gün nasıl yapıyordunuz?» diye sordum. Şu cevabı verdi:

«— İsteyen bir kısmımız telbiyede bulunur, bir kısmımız da tekbir getirirdi. Hiç kimse kimseyi yadırgamazdı.» [35]

٤٤ - وحدّثنى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ أَبِيهِ : أَنَّ عَلِىَّ بْنَ أَبِى طَالِبٍ كَانَ يُلَبِّى فِى الْحَجِّ . حَتَّى إِذَا زَاغَتِ الشَّمْسُ مِنْ يَوْمِ عَرَفَةَ قَطَعَ التَّلْبِيَةَ .

قَالَ يَحْيَىٰ ، قَالَ مَالِكٌ : وَذٰلِكَ الأَمْرُ الَّذِى لَمْ يَزَلْ عَلَيْهِ أَهْلُ الْعِلْمِ بِبَلَدِنَا .

44. Cafer b. Muhammed babasından naklediyor: Ali b. Ebî Talip hacda arafe günü güneş zevalden dönünceye kadar telbiyede bulunur, sonra telbiyeyi bırakırdı.

İmam Malik'ten: *«Memleketimiz Medine'de de böyle yapan âlimler vardı.»*

٤٥ - وحدّثنى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ الْقَاسِمِ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِىِّ ﷺ : أَنَّهَا كَانَتْ تَتْرُكُ التَّلْبِيَةَ إِذَا رَجَعَتْ إِلَى الْمَوْقِفِ .

45. Abdurrahman b. Kasım babasından naklediyor: Hz. Aişe

(34) Telbiye: Lebbeyk Allahümme Lebbeyk (Davetine geldim Allah'ım davetine) demektir.

(35) Buharî, Hacc, 25/86; Müslim, Hacc, 15/274. Ayrıca bkz. Şeybanî, 387.

Arafatta vakfe yerine vardığı zaman telbiyeye ara verirdi.[36]

٤٦ - وحدّثني عَنْ مالِكٍ ، عَنْ نافِعٍ : أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ يَقْطَعُ التَّلْبِيَةَ فِي الْحَجِّ إِذا انْتَهى إِلى الْحَرَمِ . حَتّى يَطُوفَ بِالْبَيْتِ . وَبَيْنَ الصَّفا وَالْمَرْوَةِ . ثُمَّ يُلَبّي حَتّى يَغْدُوَ مِنْ مِنًى إِلى عَرَفَةَ . فَإِذا غَدا تَرَكَ التَّلْبِيَةَ . وَكَانَ يَتْرُكُ التَّلْبِيَةَ فِي الْعُمْرَةِ ، إِذا دَخَلَ الْحَرَمَ .

46. Nafi'den: Abdullah b. Ömer Harem'e varınca Kâbe'yi tavaf edinceye ve Safa ile Merve arasında da sa'yini yapıncaya kadar telbiyeye ara verir, sonra Mina'dan Arafat'a gidinceye kadar tekrar başlardı. Ertesi gün telbiyeyi artık bırakırdı. Umre yaptığında Harem'e girince telbiyeyi de terk ederdi.[37]

٤٧ - وحدّثني عَنْ مالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهابٍ : أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ : كَانَ عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ لا يُلَبّي وَهُوَ يَطُوفُ بِالْبَيْتِ .

47. İbn Şihab'dan: Abdullah b. Ömer, Beytullah'ı tavaf ederken telbiyede bulunmazdı.

٤٨ - وحدّثني عَنْ مالِكٍ ، عَنْ عَلْقَمَةَ ، بْنِ أَبي عَلْقَمَةَ عَنْ أُمِّهِ ، عَنْ عائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنينَ : أَنَّها كَانَتْ تَنْزِلُ مِنْ عَرَفَةَ بِنَمِرَةَ . ثُمَّ تَحَوَّلَتْ إِلى الأَراكِ .

قَالَتْ : وَكَانَتْ عائِشَةُ تُهِلُّ مَا كَانَتْ فِي مَنْزِلِها . وَمَنْ كَانَ مَعَها . فَإِذا رَكِبَتْ ، فَتَوَجَّهَتْ إِلى الْمَوْقِفِ . تَرَكَتِ الإِهْلالَ .

قَالَتْ : وَكَانَتْ عائِشَةُ تَعْتَمِرُ بَعْدَ الْحَجِّ مِنْ مَكَّةَ فِي ذِي الْحِجَّةِ . ثُمَّ تَرَكَتْ ذَلِكَ فَكَانَتْ تَخْرُجُ قَبْلَ هِلالِ الْمُحَرَّمِ . حَتّى تَأْتِيَ الْجُحْفَةَ فَتُقِيمَ بِها حَتّى تَرَى الْهِلالَ . فَإِذا رَأَتِ الْهِلالَ ، أَهَلَّتْ بِعُمْرَةٍ .

48. Alkame b. Ebî Alkame annesinden naklediyor: Mü'minlerin annesi Hz. Aişe, Arafat'taki Nemre'de kalır, sonra da Erak'e yönelirdi.[38]

Hz. Aişe ve yanındakiler bulundukları yerden ihrama girerler, bineği vakfe yerine doğru yöneldiği zaman telbiyeyi bırakırlardı.

(36) Şeybanî, 390.
(37) Buharî,Hacc, 25/38; Müslim, Hacc, 15/227. Ayrıca bkz. Şeybanî, 389.
(38) Nemre: Bir yer adı, bazıları burasını Arafat'a dahil eder, bazısı ise Arafat'tan ayrı bir yer olarak kabul eder.
Erak: Arafat'ta, Şam tarafında bir yerdir

Hz. Aişe hacdan sonra Zilhicce ayında Mekke'den umre yapardı. Sonraları, bunu terkedip Muharrem'in başlarında Cuhfe'ye gelerek orada hilâl görününceye kadar kaldı ve hilâli görünce umreye başladı.[39]

٤٨ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَىٰ بْنِ سَعِيدٍ ؛ أَنَّ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ غَدَا يَوْمَ عَرَفَةَ مِنْ مِنًى . فَسَمِعَ التَّكْبِيرَ عَالِيًا . فَبَعَثَ الْحَرَسَ يَصِيحُونَ فِى النَّاسِ : أَيُّهَا النَّاسُ . إِنَّمَا التَّلْبِيَةُ .

48. Yahya b. Saîd'den: Ömer b. Abdülâziz Mina'dan Arafat'a gittiği sabah yüksek sesle tekbir getirildiğini işitti. Bunun üzerine hemen yardımcılarını göndererek halka:

«— Ey insanlar! Tekbir değil, telbiye getirin!» diye duyuru yaptırdı.[2]

(39) Şeybanî, 391.

(40) Hanefî Mezhebine göre, ifrad veya kıran haccı yapanlar, cemrede ilk taşı atınca, umre yapanlar tavaf sırasında rüknü selâmlayınca telbiyeyi keserler.

14. MEKKE'DEN VE BAŞKA YERLERDEN GELİP YİNE BURADAN İHRAMA GİRMEK

٤٩ - **حدّثني** يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ الْقَاسِمِ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ ، قَالَ : يَا أَهْلَ مَكَّةَ . مَا شَأْنُ النَّاسِ يَأْتُونَ شُعْثًا وَأَنْتُمْ مُدَّهِنُونَ ؟ أَهِلُّوا ، إِذَا رَأَيْتُمُ الْهِلاَلَ .

49. Abdurrahman b. Kasım babasından naklediyor: Ömer b. Hattab:

«— Mekkeliler! Bu insanlara ne oluyor, yağ sürünmeden geliyorlar da siz yağ sürünerek geliyorsunuz? Hilâli gördüğünüz zaman ihrama girin!» dedi.[41]

٥٠ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ الزُّبَيْرِ أَقَامَ بِمَكَّةَ تِسْعَ سِنِينَ يُهِلُّ بِالْحَجِّ لِهِلاَلِ ذِي الْحَجَّةِ . وَعُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ مَعَهُ يَفْعَلُ ذٰلِكَ .

قَالَ يَحْيَىٰ ، قَالَ مَالِكٌ : وَإِنَّمَا يُهِلُّ أَهْلُ مَكَّةَ وَغَيْرُهُمْ بِالْحَجِّ إِذَا كَانُوا بِهَا . وَمَنْ كَانَ مُقِيمًا بِمَكَّةَ مِنْ غَيْرِ أَهْلِهَا مِنْ جَوْفِ مَكَّةَ لا يَخْرُجُ مِنَ الْحَرَمِ .

قَالَ يَحْيَىٰ ، قَالَ مَالِكٌ : وَمَنْ أَهَلَّ مِنْ مَكَّةَ بِالْحَجِّ ، فَلْيُؤَخِّرِ الطَّوَافَ بِالْبَيْتِ . وَالسَّعْيَ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ . حَتَّى يَرْجِعَ مِنْ مِنًى . وَكَذٰلِكَ صَنَعَ عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ .

وَسُئِلَ مَالِكٌ عَمَّنْ أَهَلَّ بِالْحَجِّ مِنْ أَهَلِّ الْمَدِينَةِ أَوْ غَيْرِهِمْ مِنْ مَكَّةَ ، لِهِلاَلِ ذِي الْحَجَّةِ ، كَيْفَ يَصْنَعُ بِالطَّوَافِ ؟ قَالَ : أَمَّا الطَّوَافُ الْوَاجِبُ ، فَلْيُؤَخِّرْهُ . وَهُوَ الَّذِي يَصِلُ بَيْنَهُ وَبَيْنَ السَّعْيِ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ . وَلْيَطُفْ مَا بَدَا لَهُ . وَلْيُصَلِّ رَكْعَتَيْنِ ، كُلَّمَا طَافَ سَبْعًا . وَقَدْ فَعَلَ ذٰلِكَ أَصْحَابُ رَسُولِ اللهِ ﷺ الَّذِينَ أَهَلُّوا بِالْحَجِّ . فَأَخَّرُوا الطَّوَافَ بِالْبَيْتِ ، وَالسَّعْيَ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ ، حَتَّى رَجَعُوا مِنْ مِنًى . وَفَعَلَ ذٰلِكَ عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ . فَكَانَ يُهِلُّ لِهِلاَلِ ذِي الْحِجَّةِ ، بِالْحَجِّ مِنْ مَكَّةَ . وَيُؤَخِّرُ الطَّوَافَ بِالْبَيْتِ ، وَالسَّعْيَ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ ، حَتَّى يَرْجِعَ مِنْ مِنًى .

وَسُئِلَ مَالِكٌ : عَنْ رَجُلٍ مِنْ أَهْلِ مَكَّةَ . هَلْ يُهِلُّ مِنْ جَوْفِ مَكَّةَ بِعُمْرَةٍ ؟ قَالَ : بَلْ يَخْرُجُ إِلَى الْحِلِّ فَيُحْرِمُ مِنْهُ .

(41) Şeybanî, 514.

50. Hişam b. Urve'den: Abdullah b. Zübeyr, Mekke'de dokuz sene kaldı, Zilhicce ayının başlarında hac için ihrama girerdi. Urve b. Zübeyr de onunla beraber aynı şekilde yapardı.

İmam Malik'ten: *Mekke'liler ve diğerleri hac için ihrama, bulundukları yerden girerler. Dışarıdan gelip de Mekke'de ikamet edenler ise ihrama girmek için harem dışına çıkmazlar.*

İmam Malik'ten:

Hac için ihrama Mekke'den girenler Kâbe'yi tavafı, Safa ile Merve arasında sa'yi, Mina'dan dönünceye kadar ertelesinler. Abdullah b. Ömer de böyle yapmıştı.

İmam Malik'e:

«— Medineli veya başka bir memleketli olup da Mekke'den hac için Zilhicce ayının başlarında ihrama giren kimse tavafı nasıl yapar?» diye sordular. Şu cevabı verdi:

«— Safa ile Merve arasında yapılan sa'ya bitişik (yani farz) olan tavafı ertelesin. Bu arada istediği tavafı yapsın. Her yedi şavt tavaftan sonra iki rekât namaz kılsın. Çünkü ashaptan hac için ihrama girenler de bu şekilde Kâbe'yi tavafı ve sa'yı Mina'dan dönünceye kadar ertelemişlerdi. Abdullah b. Ömer de Zilhiccenin başlarında Mekke'den hac için ihrama girer, Mina'dan dönünceye kadar tavaf ile sa'yı ertelerdi.»

İmam Malik'e: «Mekke'de ikamet eden bir Mekke'li umre için Mekke'nin içinden ihrama girebilir mi?» diye soruldu. İmam Malik: *«Hayır, Hıll'e (Harem dışına) çıkıp oradan ihrama girmesi lâzımdır.»* cevabını verdi.

15. İHRAMLININ GÖNDERDİĞİ KURBANLIĞA NİŞAN TAKMASI

٥١ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي بَكْرِ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ عَمْرَةَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ؛ أَنَّهَا أَخْبَرَتْهُ : أَنَّ زِيَادَ بْنَ أَبِي سُفْيَانَ ، كَتَبَ إِلَى عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ : أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عَبَّاسٍ قَالَ : مَنْ أَهْدَى هَدْيًا حَرُمَ عَلَيْهِ مَا يَحْرُمُ عَلَى الْحَاجِّ ، حَتَّى يُنْحَرَ الْهَدْيُ . وَقَدْ بَعَثْتُ بِهَدْيِي . فَاكْتُبِي إِلَيَّ بِأَمْرِكِ . أَوْ مُرِي صَاحِبَ الْهَدْيِ . قَالَتْ عَمْرَةُ ، قَالَتْ عَائِشَةُ : لَيْسَ كَمَا قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ . أَنَا فَتَلْتُ قَلَائِدَ هَدْيِ رَسُولِ اللهِ ﷺ بِيَدَيَّ . ثُمَّ قَلَّدَهَا رَسُولُ اللهِ ﷺ بِيَدِهِ . ثُمَّ بَعَثَ بِهَا رَسُولُ اللهِ ﷺ مَعَ أَبِي . فَلَمْ يَحْرُمْ عَلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ شَيْءٌ أَحَلَّهُ اللهُ لَهُ ، حَتَّى نُحِرَ الْهَدْيُ .

51. Abdurrahman'ın kızı Amre anlatıyor: Ziyad b. Ebî Süfyan, Hz. Aişe'ye bir mektup yazarak: «Abdullah b. Abbas, kurbanlık hayvanını gönderen kimseye, kurban kesilinceye kadar hac yapanlara haram olanlar haramdır, dedi. Ben de kurbanlığımı gönderdim. Bana emrini yaz veya kurbanın sahibine bildir.» dedi. Hz. Aişe de ona şu cevabı verdi: «İbn Abbas'ın dediği gibi değildir. Ben Resûlullah'ın (s.a.v.) kurbanlığının nişanını kendi ellerimle büktüm, sonra da Resûlullah (s.a.v.) onu kendi eliyle hayvana takarak babamla gönderdi. Bu arada Hz. Peygamber, kurban kesilinceye kadar Allah Teâlâ'nın kendisine helâl kıldığı hiç bir şeyden mahrum kalmadı.» [42]

٥٢ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَىٰ بْنِ سَعِيدٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ : سَأَلْتُ عَمْرَةَ بِنْتَ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ عَنِ الَّذِي يَبْعَثُ بِهَدْيِهِ وَيُقِيمُ ، هَلْ يَحْرُمُ عَلَيْهِ شَيْءٌ ؟ فَأَخْبَرَتْنِي أَنَّهَا سَمِعَتْ عَائِشَةَ تَقُولُ : لاَ يَحْرُمُ إِلاَّ مَنْ أَهَلَّ وَلَبَّى .

52. Yahya b. Saîd'den: Abdurrahman'ın kızı Amre'ye:

«— Hedyini (kurbanlığını) gönderip kendisi kalan bir kimseye bir şey haram olur mu?» diye sordum. O da Hz. Aişe'nin şöyle bir

(42) Buharî, Hacc, 25/109; Müslim, Hacc, 15/369, Ayrıca bkz. Şeybanî, 398.

rivayette bulunduğunu nakletti: «İhrama girip telbiyeye başlamadan hiç bir şey haram olmaz.»

٥٣ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ الْحَارِثِ التَّيْمِيِّ ، عَنْ رَبِيعَةَ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ الْهُدَيْرِ ؛ أَنَّهُ رَأَى رَجُلاً مُتَجَرِّدًا بِالْعِرَاقِ . فَسَأَلَ النَّاسَ عَنْهُ . فَقَالُوا : إِنَّهُ أَمَرَ بِهَدْيِهِ أَنْ يُقَلَّدَ ، فَلِذَلِكَ تَجَرَّدَ . قَالَ رَبِيعَةُ : فَلَقِيتُ عَبْدَ اللهِ بْنَ الزُّبَيْرِ ، فَذَكَرْتُ لَهُ ذَلِكَ . فَقَالَ : بِدْعَةٌ . وَرَبِّ الْكَعْبَةِ .

وسُئِلَ مَالِكٌ عَمَّنْ خَرَجَ بِهَدْيٍ لِنَفْسِهِ ، فَأَشْعَرَهُ بِذِي الْحُلَيْفَةِ ، وَلَمْ يُحْرِمْ هُوَ حَتَّى جَاءَ الْجُحْفَةَ . قَالَ : لا أُحِبُّ ذَلِكَ . وَلَمْ يُصِبْ مَنْ فَعَلَهُ . وَلا يَنْبَغِي لَهُ أَنْ يُقَلِّدَ الْهَدْيَ ، وَلا يُشْعِرَهُ إِلا عِنْدَ الإِهْلالِ . إِلاَّ رَجُلٌ لا يُرِيدُ الْحَجَّ ، فَيَبْعَثُ بِهِ وَيُقِيمُ فِي أَهْلِهِ .

وَسُئِلَ مَالِكٌ : هَلْ يَخْرُجُ بِالْهَدْيِ غَيْرُ مُحْرِمٍ ؟ فَقَالَ : نَعَمْ . لا بَأْسَ بِذَلِكَ .

وَسُئِلَ مَالِكٌ أَيْضًا عَمَّا اخْتَلَفَ فِيهِ النَّاسُ مِنَ الإِحْرَامِ لِتَقْلِيدِ الْهَدْيِ ، مِمَّنْ لا يُرِيدُ الْحَجَّ وَلا الْعُمْرَةَ . فَقَالَ : الأَمْرُ عِنْدَنَا الَّذِي نَأْخُذُ بِهِ فِي ذَلِكَ قَوْلُ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ : إِنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ بَعَثَ بِهَدْيِهِ ثُمَّ أَقَامَ . فَلَمْ يَحْرُمْ عَلَيْهِ شَيْءٌ مِمَّا أَحَلَّهُ اللهُ لَهُ ، حَتَّى نُحِرَ هَدْيُهُ .

53. Hüdeyr'in torunu Rebia b. Abdillah anlatıyor: Iraklı, soyunmuş bir adam gördüm. Oradakilere bu adamın niçin soyunduğunu sordum. «Kurbanlığına işaret takılmasını emretti de onun için soyundu» cevabını verdiler. Abdullah b. Zübeyr'le karşılaştım, durumu ona anlattım. «Kâbe'nin Rabbine yemin olsun, bu bir bid'attır.» dedi.

İmam Malik'e: «Kendisi için bir kurbanlık hayvan hazırlayarak ona Zülhuleyfe'de işaretini takan ve Cuhfe'ye gelinceye kadar da ihrama girmeyen kimse hakkında» bir soru soruldu. Şu cevabı verdi: *«Ben beğenmedim, yapan isabet etmemiştir. Çünkü kurbanlığına işaret koyup ona nişan yapması ihramdan önce gerekmezdi. Ancak kendisi hac yapmak istemeyip de ailesinin yanında kalan kimse olsa bu yaptığı isabetli olurdu.»*

İmam Malik'e:«Kişi ihrama girmeden kurbanlık hayvan gönderebilir mi?» diye soruldu. *«Evet, gönderebilir, bir mahzur yoktur.»* cevabını verdi.

«Ne hac ne de umre yapmak istemeyen bir kimsenin kurbanlık göndermesi halinde ihrama girmiş sayılıp sayılmayacağı»

soruldu. Buna şu cevabı verdi: *Bu konuda biz Medine'liler Hz.Aişe'nin şu rivayetini esas alırız: «Resûlullah (s.a.v.) kurbanlık hayvanını gönderdi, kendisi kaldı. Kurbanlık kesilinceye kadar Allah'ın kendisine helâl ettiği hiç bir şey ona haram olmadı.»*

16. HAC ESNASINDA KADININ AYBAŞI OLMASI

٥٤ - **حدّثني** يحيى عنْ مالكٍ ، عَنْ نَافعٍ ؛ أنَّ عبْدَ اللهِ بْن عُمر كَانَ يَقُولُ : الْمَرْأَةُ الْحَائضُ الَّتى تَهلُّ بالْحجّ أو الْعُمْرَة ، إنَّهَا تُهلُّ بحجّهَا أوْ عُمْرَتهَا إذَا أرَادَتْ . وَلَكنْ لا تَطُوفُ بالْبَيْت ، ولا بيْن الصَّفَا وَالْمَرْوَة . وَهى تَشْهَدُ الْمَنَاسكَ كُلَّهَا مَعَ النَّاس . غَيْرَ أنَّهَا لا تَطُوفُ بالْبَيْت . وَلا بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَة . وَلا تَقْرَبُ الْمَسْجدَ حَتَّى تَطْهُرَ .

54. Nafi'den: Abdullah b. Ömer şöyle derdi: «Hac veya umre için ihrama giren hayızlı kadın, istediği zaman bu ihrama girme işlemini yapabilir. Fakat Kâbe'yi tavaf edemez, Safa ile Merve arasını da sa'y edemez. Bunun dışında haccın bütün işlemlerini diğer insanlarla beraber yerine getirebilir. Bir de temizleninceye kadar Mescid-i Harama yaklaşamaz.» [43]

(43) Şeybani, 464.

17. HAC AYLARINDA UMRE YAPILMASI

٥٥ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ : أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ اعْتَمَرَ ثَلاَثًا : عَامَ الْحُدَيْبِيَةِ ، وَعَامَ الْقَضِيَّةِ ، وَعَامَ الْجِعِرَّانَةِ .

55. İmam Malik'ten: *Resûlullah (s.a.v.) üç defa umre yapmıştır: Hudeybiye senesi, Kadıyye senesi ve Ci'irane senesi.*

٥٦ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ لَمْ يَعْتَمِرْ إِلا ثَلاَثًا : إِحْدَاهُنَّ فِي شَوَّالٍ . وَاثْنَتَيْنِ فِي ذِي الْقِعْدَةِ .

56. Hişam, babası Urve'den naklediyor: Resûlullah (s.a.v.) sadece üç umre yaptı: Biri Şevval, ikisi de Zilkade ayında.

٥٧ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ حَرْمَلَةَ الأَسْلَمِيِّ : أَنَّ رَجُلاً سَأَلَ سَعِيدَ ابْنَ الْمُسَيَّبِ ، فَقَالَ : أَعْتَمِرُ قَبْلَ أَنْ أَحُجَّ ؟ فَقَالَ سَعِيدٌ : نَعَمْ . قَدِ اعْتَمَرَ رَسُولُ اللهِ ﷺ قَبْلَ أَنْ يَحُجَّ .

57. Abdurrahman b. Harmele el-Eslemî'den: Adamın biri Said b. Müseyyeb'e,

«— Hacdan önce umre yapabilir miyim?» diye sordu. Saîd:

«— Evet, Resûlullah (s.a.v.) hacdan önce umre yapmıştı» cevabını verdi.

٥٨ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ : أَنَّ عُمَرَ بْنَ أَبِي سَلَمَةَ اسْتَأْذَنَ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ أَنْ يَعْتَمِرَ فِي شَوَّالٍ ، فَأَذِنَ لَهُ . فَاعْتَمَرَ ثُمَّ قَفَلَ إِلَى أَهْلِهِ ، وَلَمْ يَحُجَّ .

58. Saîd b. Müseyyeb'den: Ömer b. Ebî Seleme, Ömer b. Hattab'dan Şevval ayında umre yapmak için izin istedi. Ömer (r.a.) da izin verdi. Ömer b. Ebî Seleme de umresini yapıp hac yapmadan evine döndü.[45]

(44) Buharî (Umre, 26/2), ibn Ömer'den mevsûl olarak rivayet eder.
(45) Şeybanî, 477.

18. UMRE TELBİYESİNİN BİTİŞİ

٥٩ - حدّثنى يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ : أَنَّهُ كَانَ يَقْطَعُ التَّلْبِيَةَ فِى الْعُمْرَةِ ، إِذَا دَخَلَ الْحَرَمَ .

قَالَ مَالِكٌ : فِيمَنْ أَحْرَمَ مِنَ التَّنْعِيمِ : إِنَّهُ يَقْطَعُ التَّلْبِيَةَ حِينَ يَرَى الْبَيْتَ .

قَالَ يَحْيَىٰ : سُئِلَ مَالِكٌ عَنِ الرَّجُلِ يَعْتَمِرُ مِنْ بَعْضِ الْمَوَاقِيتِ ، وَهُوَ مِنْ أَهْلِ الْمَدِينَةِ ، أَوْ غَيْرِهِمْ . مَتَى يَقْطَعُ التَّلْبِيَةَ ؟ قَالَ : أَمَّا الْمُهِلُّ مِنْ الْمَوَاقِيتِ فَإِنَّهُ يَقْطَعُ التَّلْبِيَةَ إِذَا انْتَهَى إِلَى الْحَرَمِ .

قَالَ وَبَلَغَنِى أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ يَصْنَعُ ذٰلِكَ .

59. Hişam b. Urve'den: Babam umre yaparken Harem-i Şerif'e girince telbiyeyi keserdi.

İmam Malik der ki: *«Tenim'den ihrama giren kimse, Beytullah'ı görünce telbiyeyi keser»*

«Medineli veya başka bir memleketli olup da mikatlardan birinden umreye başlayan kimsenin telbiyeyi ne zaman keseceği?»sorusuna cevap olarak İmam Malik *«Mikatlardan birinde ihrama giren Harem-i Şerife varınca telbiyeye ara verir.»* demiştir.

İmam Malik'ten: *«Abdullah b. Ömer'in de böyle yaptığı rivayeti bana geldi.»*

19. TEMETTU HACCI[46]

٦٠ - حدّثني يحيى عن مالك ، عن ابن شهاب ، عن محمّد بن عبد الله بن الحارث بن نوفل بن عبد المطّلب : أنّه حدّثه : أنّه سمع سعد بن أبي وقّاص ، والضحّاك بن قيس ، عام حجّ معاوية بن أبي سفيان ، وهما يذكران التمتّع بالعمرة إلى الحجّ . فقال الضحّاك بن قيس : لا يفعل ذلك إلا من جهل أمر الله عزّ وجلّ . فقال سعد : بئس ما قلت يا ابن أخي . فقال الضحّاك : فإنّ عمر بن الخطّاب قد نهى عن ذلك . فقال سعد : قد صنعها رسول الله ﷺ . وصنعناها معه .

60. Nevfel b. Abdulmuttalib'in torunu, Abdullah b. Haris'in oğlu Muhammed anlatıyor: Sa'd b. Ebî Vakkas'la Dahhak b. Kays, Muaviye b. Ebî Süfyan'ın hac ettiği sene, temettu haccından bahsediyorlardı. Dahhak b. Kays:

«— Temettu haccını sadece aziz ve celil olan Allahın emrini bilmeyen cahiller yapar» dedi. Bunun üzerine Sa'd:

«— Yeğenim iyi söylemedin!» deyince Dahhak:

«— Ömer b. Hattab temettu haccını yasakladı.» diye karşılık verdi. Sa'd da cevaben:

«— Resûlullah (s.a.v.) haccı temettuu yaptı, biz de onunla beraber yaptık» dedi.[47]

٦١ - وحدّثني عن مالك ، عن صدقة بن يسار ، عن عبد الله بن عمر : أنّه قال : والله لأن أعتمر قبل الحجّ وأهدي ، أحبّ إليّ من أن أعتمر بعد الحجّ في ذي الحجّة .

61. Abdullah b. Ömer'den: Allah'a yemin ederim ki, hacdan önce umre yapmam ve kurbanlık göndermem, hacdan sonra Zilkade ayında umre yapmamdan daha iyidir.[48]

(46) Temettu haccı: Aynı yıl için ayrı ayrı ihrama girerek hac ve umre yapmaktır.

(47) Ömer'in temettu haccını yasakladığı şu kitaplarda yer alır: Buharî, Hacc, 25/125 (Ebu Musa'dan); Müslim, Hacc, 15/154.

(48) Şeybanî, 448.

٦٢ - وحدّثني عَنْ مَالِك ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ دِينَارٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ : أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ : مَنِ اعْتَمَرَ فِي أَشْهُرِ الْحَجِّ فِي شَوَّالٍ ، أَوْ ذِي الْقَعْدَةِ ، أَوْ فِي ذِي الْحِجَّةِ ، قَبْلَ الْحَجِّ . ثُمَّ أَقَامَ بِمَكَّةَ حَتَّى يُدْرِكَهُ الْحَجُّ ، فَهُوَ مُتَمَتِّعٌ ، إِنْ حَجَّ . وَعَلَيْهِ مَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ . فَإِنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلاَثَةِ أَيَّامٍ فِي الْحَجِّ ، وَسَبْعَةٍ إِذَا رَجَعَ .

قَالَ مَالِكٌ : وَذَلِكَ إِذَا أَقَامَ حَتَّى الْحَجِّ ، ثُمَّ حَجَّ مِنْ عَامِهِ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِي رَجُلٍ مِنْ أَهْلِ مَكَّةَ ، انْقَطَعَ إِلَى غَيْرِهَا ، وَسَكَنَ سِوَاهَا ، ثُمَّ قَدِمَ مُعْتَمِرًا فِي أَشْهُرِ الْحَجِّ ، ثُمَّ أَقَامَ بِمَكَّةَ حَتَّى أَنْشَأَ الْحَجَّ مِنْهَا : إِنَّهُ مُتَمَتِّعٌ يَجِبُ عَلَيْهِ الْهَدْيُ . أَوِ الصِّيَامُ إِنْ لَمْ يَجِدْ هَدْيًا . وَأَنَّهُ لاَ يَكُونُ مِثْلَ أَهْلِ مَكَّةَ .

وَسُئِلَ مَالِكٌ ، عَنْ رَجُلٍ مِنْ غَيْرِ أَهْلِ مَكَّةَ ، دَخَلَ مَكَّةَ بِعُمْرَةٍ فِي أَشْهُرِ الْحَجِّ . وَهُوَ يُرِيدُ الإِقَامَةَ بِمَكَّةَ حَتَّى يُنْشِىءَ الْحَجَّ . أَمُتَمَتِّعٌ هُوَ ؟ فَقَالَ : نَعَمْ . هُوَ مُتَمَتِّعٌ . وَلَيْسَ هُوَ مِثْلَ أَهْلِ مَكَّةَ . وَإِنْ أَرَادَ الإِقَامَةَ . وَذَلِكَ ، أَنَّهُ دَخَلَ مَكَّةَ ، وَلَيْسَ هُوَ مِنْ أَهْلِهَا وَإِنَّمَا الْهَدْيُ أَوِ الصِّيَامُ عَلَى مَنْ لَمْ يَكُنْ مِنْ أَهْلِ مَكَّةَ . وَأَنَّ هٰذَا الرَّجُلَ يُرِيدُ الإِقَامَةَ . وَلاَ يَدْرِي مَا يَبْدُو لَهُ بَعْدَ ذٰلِكَ . وَلَيْسَ هُوَ مِنْ أَهْلِ مَكَّةَ .

62. Abdullah b. Ömer'den: Kim hac ayları ile Şevval, Zilkade ve Zilhicce aylarında hacdan önce umre yapar, sonra da Mekke'de kalarak hac zamanı haccını yaparsa, bu kimse temettu haccı yapmış olur. Onun için kolayına gelen cinsten bir kurban kesmesi, bulamazsa hacda üç gün ve dönünce de yedi gün oruç tutması lâzımdır.

İmam Malik der ki: «*Yukarıdaki durum, şayet umreden sonra hac zamanına kadar Mekke'de ikamet edilir ve aynı yıl hac yapılırsa, geçerlidir.*»

İmam Malik der ki: *Mekkeli olup da oradan ayrılarak başka yerde ikamet eden, sonra da hac aylarında umreye girerek Mekke'ye gelip hac zamanına kadar orada kalan ve hac zamanı gelince de haccını yapan kimse temettu haccı yapmış olur, onun için kurban kesmesi, kurban bulamazsa oruç tutması gerekir. Çünkü bu kimse Mekkeli gibi değildir.*

İmam Malik'e:

«— Mekkeli olmayıp hac aylarında umreye girerek Mekke'ye gelen ve hac zamanına kadar Mekke'de kalıp haccı ifa etmek iste-

yen kimse temettu haccı mı yapmış sayılır?» diye soruldu. İmam Malik şu cevabı verdi:

«— Evet, temettu haccı yapmış sayılır, o her ne kadar Mekke'de kalmışsa da Mekkeli gibi değildir, oraya dışarıdan gelmiştir. Onun için Mekkeli olmayanlara gereken kurbanlık, kurban bulamazsa oruç böyle kimseler için farz olur. Böyle biri Mekkeli olmadığı için, daha sonra durumu kendisine ne göstereceğini bilmez.» [49]

٦٣ - وحدّثنى عنْ مالكٍ ، عنْ يحْيى بْن سعيدٍ : أنّهُ سمع سعيد بْن الْمسيّب يقُولُ : من اعْتمر فى شوّالٍ ، أوْ ذى الْقعْدة ، أوْ فى ذى الْحجّة ، ثمّ أقام بمكّة حتّى يدْركهُ الْحجُّ ، فهُو مُتمتّعٌ . إنْ حجّ . وما اسْتيْسر من الْهدْىِ فمنْ لمْ يجدْ فصيامُ ثلاثة أيّامٍ فى الْحجّ وسبْعةٍ إذا رجع .

63. Saîd b. Müseyyeb'den: Her kim Şevval, Zilkade veya Zilhicce aylarından birinde umre yapar da hac zamanına kadar Mekke'de ikamet eder ve haccını ifa ederse, o kimse temettu haccı yapmış olur. Kolayına gelen bir kurban keser, kurban bulamazsa üç gün hacda, yedi gün de dönünce oruç tutar.[50]

(49) Şeybanî, 451.
(50) Şeybanî, 454.

20. TEMETTU' HACCININ YAPILAMIYACAĞI DURUMLAR

٦٤ - قَالَ مَالِكٌ : مَنِ اعْتَمَرَ فِى شَوَّالٍ ، أَوْ ذِى الْقَعْدَةِ ، أَوْ ذِى الْحِجَّةِ ، ثُمَّ رَجَعَ إِلَى أَهْلِهِ ثُمَّ حَجَّ مِنْ عَامِهِ ذٰلِكَ . فَلَيْسَ عَلَيْهِ هَدْىٌ . إِنَّمَا الْهَدْىُ عَلَى مَنِ اعْتَمَرَ فِى أَشْهُرِ الْحَجِّ ثُمَّ أَقَامَ حَتَّى الْحَجِّ . ثُمَّ حَجَّ . وَكُلُّ مَنِ انْقَطَعَ إِلَى مَكَّةَ مِنْ أَهْلِ الآفَاقِ وَسَكَنَهَا ، ثُمَّ اعْتَمَرَ فِى أَشْهُرِ الْحَجِّ . ثُمَّ أَنْشَأَ الْحَجَّ مِنْهَا ، فَلَيْسَ بِمُتَمَتِّعٍ . وَلَيْسَ عَلَيْهِ هَدْىٌ وَلا صِيَامٌ . وَهُوَ بِمَنْزِلَةِ أَهْلِ مَكَّةَ ، إِذَا كَانَ مِنْ سَاكِنِيهَا .

سُئِلَ مَالِكٌ عَنْ رَجُلٍ مِنْ أَهْلِ مَكَّةَ ، خَرَجَ إِلَى الرِّبَاطِ أَوْ إِلَى سَفَرٍ مِنَ الأَسْفَارِ ، ثُمَّ رَجَعَ إِلَى مَكَّةَ . وَهُوَ يُرِيدُ الإِقَامَةَ بِهَا . كَانَ لَهُ أَهْلٌ بِمَكَّةَ أَوْ لا أَهْلَ لَهُ بِهَا . فَدَخَلَهَا بِعُمْرَةٍ فِى أَشْهُرِ الْحَجِّ ، ثُمَّ أَنْشَأَ الْحَجَّ ، وَكَانَتْ عُمْرَتُهُ الَّتِى دَخَلَ بِهَا مِنْ مِيقَاتِ النَّبِىِّ ﷺ أَوْ دُونَهُ ، أَمُتَمَتِّعٌ مَنْ كَانَ عَلَى تِلْكَ الْحَالَةِ ؟ فَقَالَ مَالِكٌ : لَيْسَ عَلَيْهِ مَا عَلَى الْمُتَمَتِّعِ مِنَ الْهَدْىِ أَوِ الصِّيَامِ . وَذٰلِكَ أَنَّ اللهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى يَقُولُ فِى كِتَابِهِ ﴿ ذٰلِكَ لِمَنْ لَمْ يَكُنْ أَهْلُهُ حَاضِرِى الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ ﴾ .

64. İmam Malik'ten: *Her kim Şevval, Zilkade veya Zilhicce aylarından birinde umre yapar, sonra da evine dönerek o sene hac zamanı gelir haccını ifa ederse, ona kurban gerekmez. Çünkü kurban hac aylarında umre yapıp hac zamanına kadar Mekke'de ikamet ederek haccını ifa edenler için şarttır.*

Her kim ki başka memleketlerden Mekke'ye gelir, orada ikamet ederek hac aylarında umreye girer sonra da haccı ifa ederse, temettu haccı yapmış sayılmaz. Onun için ona kurban kesmek, bulamazsa oruç tutmak gerekmez. O, adeta Mekkeli gibidir.

«Mekkeli olup da sınıra veya herhangi bir yolculuğa giden kimse Mekke'de ikamet etmek isteyerek oraya dönerse Mekke'de ailesi bulunsun bulunmasın hac aylarında umreye girerek haccını da orada ifa ederse, umreye girerken de Resûlullah'ın (s.a.v.) mikatlarından birinde veya daha içerilerde girerse bu kimse haccı temettu yapmış olur mu?» sorusuna, İmam Malik şu cevabı vermiştir: *Temettu haccı yapana farz olan kurban veya oruç buna gerekmez. Çünkü Cenab-ı Allah Kur'an-ı Kerim'inde;* «***Bu*** (hüküm); ***ehli, Mescid-i Haram*** (civarında) ***oturmayanlar içindir.***» (Bakara, 2/196) buyurmuştur.

21. UMRE İLE İLGİLİ MUHTELİF RİVAYETLER

٦٥ - **حدّثني** يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ سُمَيٍّ مَوْلَى أَبِي بَكْرِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ السَّمَّانِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « الْعُمْرَةُ إِلَى الْعُمْرَةِ كَفَّارَةٌ لِمَا بَيْنَهُمَا . وَالْحَجُّ الْمَبْرُورُ لَيْسَ لَهُ جَزَاءٌ إِلا الْجَنَّةُ » .

65. Ebû Hüreyre, Resûlullahın (s.a.v.) şöyle buyurduğunu naklediyor: **«İki umre arasında işlenen günahlara umreler kefaret olur; makbul olan haccın karşılığı ise cennetten başka bir yer değildir.»**[52]

٦٦ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ سُمَيٍّ مَوْلَى أَبِي بَكْرِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ : أَنَّهُ سمع أَبَا بَكْرِ ابْنَ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ يَقُولُ : جَاءَتِ امْرَأَةٌ إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ فَقَالَتْ : إِنِّي قَدْ كُنْتُ تَجَهَّزْتُ لِلْحَجِّ . فَاعْتَرَضَ لِي . فَقَالَ لَهَا رَسُولُ اللهِ ﷺ : « اعْتَمِرِي فِي رَمَضَانَ . فَإِنَّ عُمْرَةً فِيهِ كَحَجَّةٍ » .

66. Ebû Bekr b. Abdurrahmandan: Resûlullah'a (s.a.v.) bir kadın gelerek:

«— Hac için hazırlanmıştım, bir engel çıktı!» dedi. Resûlullah (s.a.v.) ona:

«— **Ramazan'da umre yap, çünkü o da hac gibidir»** buyurdu.[53]

٦٧ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ قَالَ : افْصِلُوا بَيْنَ حَجِّكُمْ وَعُمْرَتِكُمْ . فَإِنَّ ذٰلِكَ أَتَمُّ لِحَجِّ أَحَدِكُمْ . وَأَتَمُّ لِعُمْرَتِهِ . أَنْ يَعْتَمِرَ فِي غَيْرِ أَشْهُرِ الْحَجِّ .

(52) Buharî, Umre, 26/1; Müslim, Hacc, 15/437.
(53) Ebu Davud, Hacc, 11/79; Tirmizî, Hacc, 7/95; Nesaî, Sıyâm, 24/6; İbn Mace, Hacc (menâsik), 25/45. Ayrıca bkz. Şeybanî, 450.

67. Ömer b. Hattab'tan: Hacla umre arasını ayırınız. Çünkü hacla umre arasında zaman bırakmanız, hac ayları dışında umre yapmanızdan ve umrenizin eksiksiz olması bakımından daha iyidir.

٦٨ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ : أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ عُثْمَانَ بْنَ عفَّانَ كَانَ إِذَا اعْتَمَرَ ، رُبَّمَا لَمْ يَحْطُطْ عَنْ رَاحِلَتِهِ حَتَّى يَرْجِعَ .

قَالَ مَالِكٌ : الْعُمْرَةُ سُنَّةٌ . وَلا نَعْلَمُ أَحَدًا مِنَ الْمُسْلِمِينَ أَرْخَصَ فِي تَرْكِهَا .

قَالَ مَالِكٌ : وَلا أَرَى لأَحَدٍ أَنْ يَعْتَمِرَ فِي السَّنَةِ مِرَارًا .

قَالَ مَالِكٌ ، فِي الْمُعْتَمِرِ يَقَعُ بِأَهْلِهِ : إِنَّ عَلَيْهِ فِي ذَلِكَ الْهَدْيَ . وَعُمْرَةً أُخْرَى يَبْتَدِىءُ بِهَا بَعْدَ إِتْمَامِهِ الَّتِي أَفْسَدَ . وَيُحْرِمُ مِنْ حَيْثُ أَحْرَمَ بِعُمْرَتِهِ الَّتِي أَفْسَدَ . إِلا أَنْ يَكُونَ أَحْرَمَ مِنْ مَكَانٍ أَبْعَدَ مِنْ مِيقَاتِهِ . فَلَيْسَ عَلَيْهِ أَنْ يُحْرِمَ إِلا مِنْ مِيقَاتِهِ .

قَالَ مَالِكٌ : وَمَنْ دَخَلَ مَكَّةَ بِعُمْرَةٍ . فَطَافَ بِالْبَيْتِ وَسَعَى بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ وَهُوَ جُنُبٌ أَوْ عَلَى غَيْرِ وُضُوءٍ . ثُمَّ وَقَعَ بِأَهْلِهِ . ثُمَّ ذَكَرَ . قَالَ : يَغْتَسِلُ أَوْ يَتَوَضَّأُ . ثُمَّ يَعُودُ فَيَطُوفُ بِالْبَيْتِ ، وَبَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ . وَيَعْتَمِرُ عُمْرَةً أُخْرَى ، وَيُهْدِي . وَعَلَى الْمَرْأَةِ ، إِذَا أَصَابَهَا زَوْجُهَا وَهِيَ مُحْرِمَةٌ ، مِثْلُ ذَلِكَ .

قَالَ مَالِكٌ : فَأَمَّا الْعُمْرَةُ مِنَ التَّنْعِيمِ فَإِنَّهُ مَنْ شَاءَ أَنْ يَخْرُجَ مِنَ الْحَرَمِ ثُمَّ يُحْرِمَ ، فَإِنَّ ذَلِكَ مُجْزِئٌ عَنْهُ إِنْ شَاءَ اللَّهُ . وَلَكِنِ الْفَضْلُ أَنْ يُهِلَّ مِنَ الْمِيقَاتِ الَّذِي وَقَّتَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ، أَوْ مَا هُوَ أَبْعَدُ مِنَ التَّنْعِيمِ .

68. İmam Malik şöyle demiştir: *Duyduğuma göre Osman b. Affan yaptığı bazı umrelerden Medine'ye dönünceye kadar bineğinden inmezdi.*

İmam Malik şöyle demiştir: *Umre sünnettir. Hiç bir müslümanın onun terkedilmesine müsaade ettiğini bilmiyorum.*

İmam Malik şöyle demiştir: *Hiç kimsenin senede birkaç defa umre yapması görüşünde değilim.*

İmam Malik şöyle demiştir: *Umreye giren kimse ailesiyle münasebette bulunursa, kurban kesmesi ve umreye yeniden girmesi gerekir. Tekrar ihrama girerken ilk ihrama girdiği yerden girmelidir. Şayet burası mikatından uzakta ise mikat yerinden girebilir.*

İmam Malik'ten:

Mekke'ye umreye girmiş olarak gelen kimse cünüp veya abdestsiz olarak Kâbe'yi tavaf etse, Safa ile Merve arasında da sa'yini yapsa, daha sonra da ailesi ile cinsi münasebette bulunsa ve bilahare bunları hatırlasa, gusleder veya abdest alır, sonra tavaf ve sa'yini yapar, daha sonra da yeniden umre yaparak kurban keser, kadın da ihramlı iken eşiyle cinsi münasebette bulunsa aynı şeyleri yapar.

İmam Malik'ten:

Ten'im'den umreye başlamak isteyen kimse, eğer Harem'den çıkmak isterse çıkar, oradan ihrama girer. Çünkü Resûlullah'ın (s.a.v.) tayin ettiği mikatlardan veya Ten'im'den daha uzakta bir yerden ihrama girmek daha efdaldir.

22. İHRAMDA BULUNAN KİMSENİN NİKÂHI

٦٩ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ رَبِيعَةَ بْنِ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ يَسَارٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ بَعَثَ أَبَا رَافِعٍ ، وَرَجُلاً مِنَ الأَنْصَارِ فَزَوَّجَاهُ مَيْمُونَةَ بِنْتَ الْحَارِثِ وَرَسُولُ اللهِ ﷺ بِالْمَدِينَةِ ، قَبْلَ أَنْ يَخْرُجَ .

69. Süleyman b. Yesar'dan: Resûlullah (s.a.v.), Ebû Rafi' ile ensardan bir zatı gönderdi, Haris'in kızı Meymune'yi onları vekil kılarak kendisine nikâhlattı. Kendisi ise henüz daha Medine'den çıkmamıştı.

٧٠ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ نُبَيْهِ بْنِ وَهْبٍ ، أَخِي بَنِي عَبْدِ الدَّارِ ؛ أَنَّ عُمَرَ بْنَ عُبَيْدِ اللهِ أَرْسَلَ إِلَى أَبَانَ بْنِ عُثْمَانَ . وَأَبَانُ يَوْمَئِذٍ أَمِيرُ الْحَاجِّ . وَهُمَا مُحْرِمَانِ . إِنِّي قَدْ أَرَدْتُ أَنْ أُنْكِحَ طَلْحَةَ بْنَ عُمَرَ ، بِنْتَ شَيْبَةَ بْنِ جُبَيْرٍ . وَأَرَدْتُ أَنْ تَحْضُرَ . فَأَنْكَرَ ذٰلِكَ عَلَيْهِ أَبَانُ ، وَقَالَ : سَمِعْتُ عُثْمَانَ بْنَ عَفَّانَ يَقُولُ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : « لا يَنْكِحِ الْمُحْرِمُ ، وَلا يُنْكِحْ، وَلا يَخْطُبْ » .

70. Abdüddar oğullarının kardeşi Nübeyh b. Vehb'den: Eban b. Osman'ın hac emiri olduğu zaman, Ömer b. Ubeydullah ona bir haber göndererek «Şeybe b. Cübeyr'in kızını Talha b. Ömer'e nikâhlamak istiyorum, onun için senin de orada bulunmanı istiyorum» dedi. O sırada Ömer de,Eban da ihramlı idiler. Bunun üzerine Eban şöyle dedi: Ben, Osman b. Affan'dan Hz. Peygamber'in **«İhramlı bulunan bir kimse başkası ile nikâhlanamaz, başkası için nikâh kıyamaz ve kız isteyemez»** dediğini duydum.[54]

٧١ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ دَاوُدَ بْنِ الْحُصَيْنِ ؛ أَنَّ أَبَا غَطَفَانَ بْنَ طَرِيفٍ الْمُرِّيَّ ، أَخْبَرَهُ أَنَّ أَبَاهُ طَرِيفًا تَزَوَّجَ امْرَأَةً وَهُوَ مُحْرِمٌ . فَرَدَّ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ نِكَاحَهُ .

71. Ebû Gatafan b. Tarîf el-Mürrî'den: Babam Tarif, ihramlı iken bir kadınla nikâhlandı. Ömer b. Hattab bu nikâhı kabul etmedi.[55]

(54) Müslim, Nikâh, 16/41. Ayrıca bkz.Şeybanî, 436.
(55) Şeybanî, 438.

٧٢ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ : أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ يَقُولُ : لا يَنْكِحِ الْمُحْرِمُ وَلا يَخْطُبْ عَلَى نَفْسِهِ ، وَلا عَلَى غَيْرِهِ .

72. Abdullah b. Ömer'den: İhramda bulunan kimse, ne kendisi için ne de başkası için nikâh kıyamaz, kız isteyemez.[56]

٧٣ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ : أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيَّبِ ، وَسَالِمَ بْنَ عَبْدِ اللهِ ، وَسُلَيْمَانَ بْنَ يَسَارٍ ، سُئِلُوا عَنْ نِكَاحِ الْمُحْرِمِ ؟ فَقَالُوا : لا يَنْكِحِ الْمُحْرِمُ ، وَلا يُنْكِحْ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِي الرَّجُلِ الْمُحْرِمِ : إِنَّهُ يُرَاجِعُ امْرَأَتَهُ إِنْ شَاءَ . إِذَا كَانَتْ فِي عِدَّةٍ مِنْهُ .

73. İmam Malik'ten: Sa'd b. Müseyyeb; Salim b. Abdillah ve Süleyman b. Yesar'a «İhramda bulunan kimsenin nikâhlanma veya nikâh kıyma durumuyla ilgili» bir soru soruldu. Onlar şu cevabı verdiler:

«— İhramda bulunan ne kendisi için nikâh kıydırabilir, ne de başkası için nikâh kıyabilir.»

«Karısını boşamış olan bir kimse ihramda iken henüz iddeti dolmamış olan karısına dönmek istese dönebilir mi?» sorusuna İmam Malik şu cevabı verdi:

«— *Eğer iddet müddeti dolmamış ise, adam da henüz ihramda iken karısına dönmek istiyorsa dönebilir.*»[57]

(56) Şeybanî, 437.

(57) Hanefî Mezhebine göre, ihramlı nikâhlanabilir, ama öpme ve birleşme yasaktır.

23. İHRAMLI KİMSENİN KAN ALDIRABİLMESİ

٧٤ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِك ، عَنْ يَحْيَىٰ بْنِ سَعِيد ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ يَسَارٍ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ احْتَجَمَ وَهُوَ مُحْرِمٌ ، فَوْقَ رَأْسِهِ ، وَهُوَ يَوْمَئِذٍ بِلَحْيَىٰ جَمَلٍ . مَكَانٌ بِطَرِيقِ مَكَّةَ .

74. Süleyman b. Yesar'dan: Resûlullah (s.a.v.) ihramlı iken, Lahyey Cemel'de, tepesinden kan aldırdı.

Lahyey Cemel: Mekke yolunda Medine'ye daha yakın olan bir yerin adıdır.[58]

٧٥ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ : أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ : لا يَحْتَجِمُ الْمُحْرِمُ إِلا مِمَّا لا بُدَّ لَهُ مِنْهُ .

قَالَ مَالِكٌ : لا يَحْتَجِمُ الْمُحْرِمُ إِلا مِنْ ضَرُورَةٍ .

75. Abdullah b. Ömer'den: İhramda bulunan kimse mecbur kalmadıkça kan aldıramaz.

İmam Malik de bu konuda şöyle der: *İhramlı olan ancak zaruret halinde kan aldırabilir.*[59]

(58) Buharî, Cezau's-Sayd, 28//11; Müslim, Hacc, 14/88.
(59) Şeybanî, 416, 521.

24. İHRAMLININ AV ETİNDEN YEMESİNİN CAİZ OLDUĞU HALLER

٧٦ - **حدّثني** يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي النَّضْرِ ، مَوْلَى عُمَرَ بْنِ عُبَيْدِ اللهِ التَّيْمِيِّ ، عَنْ نَافِعٍ ، مَوْلَى أَبِي قَتَادَةَ الأَنْصَارِيِّ ، عَنْ أَبِي قَتَادَةَ ؛ أَنَّهُ كَانَ مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ . حَتَّى إِذَا كَانُوا بِبَعْضِ طَرِيقِ مَكَّةَ . تَخَلَّفَ مَعَ أَصْحَابٍ لَهُ مُحْرِمِينَ . وَهُوَ غَيْرُ مُحْرِمٍ . فَرَأَى حِمَارًا وَحْشِيًّا . فَاسْتَوَى عَلَى فَرَسِهِ . فَسَأَلَ أَصْحَابَهُ أَنْ يُنَاوِلُوهُ سَوْطَهُ . فَأَبَوْا عَلَيْهِ . فَسَأَلَهُمْ رُمْحَهُ . فَأَبَوْا . فَأَخَذَهُ . ثُمَّ شَدَّ عَلَى الْحِمَارِ فَقَتَلَهُ . فَأَكَلَ مِنْهُ بَعْضُ أَصْحَابِ رَسُولِ اللهِ ﷺ . وَأَبَى بَعْضُهُمْ فَلَمَّا أَدْرَكُوا رَسُولَ اللهِ ﷺ ، سَأَلُوهُ عَنْ ذَلِكَ . فَقَالَ : « إِنَّمَا هِيَ طُعْمَةٌ أَطْعَمَكُمُوهَا اللهُ » .

76. Ebû Katade anlatıyor: Mekke'ye giderken Resûlullah'la (s.a.v.) beraberdim. Ben ihramsızdım, ihramlı bazı arkadaşlarla onlardan ayrıldık. Bu arada bir yaban eşeği gördüm. Atımın üzerinde doğrularak arkadaşlardan kamçımı istedim, vermediler. Okumu istedim, onu da vermediler. Sonunda kendim alarak yaban eşeğini vurdum. Etinden bazı ashap yedi, bazısı yemedi. Hz. Peygamber'e yetişince durumu sordular, peygamberimiz şu cevabı verdi: **«O, bir nevi rızıktır, onu size Allah yedirdi.»**[60]

٧٧ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ : أَنَّ الزُّبَيْرَ بْنَ الْعَوَّامِ كَانَ يَتَزَوَّدُ صَفِيفَ الظِّبَاءِ ، وَهُوَ مُحْرِمٌ .

قَالَ مَالِكٌ : وَالصَّفِيفُ الْقَدِيدُ .

77. Hişam babası Urve'den naklediyor: Zübeyr b. Avvam ihrama girerken azığına kurutulmuş ceylan eti alırdı.[61]

٧٨ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ : أَنَّ عَطَاءَ بْنَ يَسَارٍ أَخْبَرَهُ عَنْ أَبِي قَتَادَةَ ، فِي الْحِمَارِ الْوَحْشِيِّ ، مِثْلَ حَدِيثِ أَبِي النَّضْرِ . إِلَّا أَنَّ فِي حَدِيثِ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « هَلْ مَعَكُمْ مِنْ لَحْمِهِ شَيْءٌ » .

(60) Buharî, Cihad, 56/88; Müslim, Hacc, 15/57. Ayrıca bkz. Şeybanî, 443.
(61) Şeybanî, 443.

78. Zeyd b. Eslem'den: Ebu Katade'nin yaban eşeğiyle ilgili anlattıkları aynen burada da anlatılır. Ancak Hz. Peygamberin sözünde «... **Yanınızda onun etinden var mı?**» ilavesi vardır.

٧٩ - وحدّثنى عَنْ مالك ، عَنْ يحْيى بْن سعيد الأنْصارىّ : أنَّهُ قالَ : أخْبرنى مُحَمَّدُ ابْنُ إبْراهيم بْن الْحارث التَّيْمىُّ ، عنْ عيسى بْن طَلْحَةَ بْن عُبَيْد الله ، عَنْ عُمَيْر بْن سَلَمَةَ الضَّمْرىّ ، عَن الْبَهْزىّ : أنَّ رَسُولَ الله ﷺ خرَجَ يُريدُ مَكَّةَ ، وَهُو مُحْرِمٌ . حَتَّى إذَا كَانَ بالرَّوْحَاء ، إذَا حِمَارٌ وَحْشِىٌّ عَقِيرٌ فَذُكِرَ ذٰلِكَ لِرَسُولِ الله ﷺ . فَقَالَ : « دَعُوهُ . فَإنَّهُ يُوشِكُ أنْ يَأْتِىَ صَاحِبُهُ » فَجَاءَ الْبَهْزِىُّ ، وَهُوَ صَاحِبُهُ ، إلَى النَّبِىِّ ﷺ . فَقَالَ : يَا رَسُولَ الله . شَأْنَكُمْ بِهٰذَا الْحِمَارِ . فَأَمَرَ رَسُولُ الله ﷺ أبَا بَكْرٍ . فَقَسَمَهُ بَيْنَ الرِّفَاقِ . ثُمَّ مَضَى ، حَتَّى إذَا كَانَ بالأُثَايَةِ ، بَيْنَ الرُّوَيْثَةِ وَالْعَرْجِ ، إذَا ظَبْىٌ حَاقِفٌ فِى ظِلٍّ فِيهِ سَهْمٌ . فَزَعَمَ أنَّ رَسُولَ الله ﷺ أمَرَ رَجُلاً أنْ يَقِفَ عِنْدَهُ . لا يَرِيبُهُ أحَدٌ مِنَ النَّاسِ ، حَتَّى يُجَاوِزَهُ .

79. Behzî anlatıyor: Resûlullah (s.a.v.) Mekke'ye doğru yola çıktı, ihramlı idi. Revha'ya gelince birden yaralı bir yaban eşeği gördüler. Durumu Resûlullah'a (s.a.v.) haber verdiler. Peygamberimiz:

«— **Dokunmayın, nerede ise sahibi gelir!**» buyurdu. Bu sırada Behzî geldi. Yaban eşeğinin sahibi o idi. Hz. Peygamber'e:

«— Ya Resûlullah! İstersen bu hayvanı size vereyim.» dedi. Peygamberimiz, Ebû Bekr'e emir verdi, oradakiler arasında hayvanın etini taksim etti.[62] Sonra yollarına devam ettiler. Ruveyse ile Arc arasındaki Üsabe'ye gelince bir de baktılar ki gölgede kafasını bacakları arasına koymuş, atılan ok vücudunda henüz saplı duran bir ceylan inliyor. Bunun üzerine Hz. Peygamber bir adama kafilenin arkası kesilinceye kadar yaralı hayvanı kimse rahatsız etmemesi için başında beklemesini emretti.[63]

(62) Yaban eşeğinin yenilmesi, daha sonra yasaklanmıştır.
(63) Nesaî, Menasik'ul,Hacc, 24/78. Ayrıca bkz. Şeybanî, 442.
Revha: Mekke ile Medine arasında bir yer
Üsâbe: Bir yer veya bir kuyu adı.
Ruveyse: Bir yer adı.
Arc: Haremeyn arasında bir mevki.

٨٠ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ : أَنَّهُ سَمِعَ سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيَّبِ يُحَدِّثُ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ : أَنَّهُ أَقْبَلَ مِنَ الْبَحْرَيْنِ . حَتَّى إِذَا كَانَ بِالرَّبَذَةِ ، وَجَدَ رَكْبًا مِنْ أَهْلِ الْعِرَاقِ مُحْرِمِينَ . فَسَأَلُوهُ عَنْ لَحْمِ صَيْدٍ وَجَدُوهُ عِنْدَ أَهْلِ الرَّبَذَةِ . فَأَمَرَهُمْ بِأَكْلِهِ . قَالَ : ثُمَّ إِنِّي شَكَكْتُ فِيمَا أَمَرْتُهُمْ بِهِ . فَلَمَّا قَدِمْتُ الْمَدِينَةَ ذَكَرْتُ ذَلِكَ لِعُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ . فَقَالَ عُمَرُ : مَاذَا أَمَرْتَهُمْ بِهِ ؟ فَقَالَ : أَمَرْتُهُمْ بِأَكْلِهِ . فَقَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ : لَوْ أَمَرْتَهُمْ بِغَيْرِ ذَلِكَ لَفَعَلْتُ بِكَ . يَتَوَاعَدُهُ .

80. Ebû Hüreyre anlatıyor: Bahreyn'e gitmiştim. Rebeze'ye varınca Irak'lı bir kafileye rastladım. İhramlıydılar. Rebeze'li birinden aldıkları av etinden yiyip yiyemiyeceklerini sordular. Yiyebileceklerini söyledim. Sonradan da yenip yenmeyeceğinde şüpheye düştüm. Medine'ye gelince durumu Ömer b. Hattab'a anlattım: Hz. Ömer:

«— Sen ne cevap verdin?» diye sordu. Ben:

«— Yiyebileceklerini söyledim.» dedim. Bunun üzerine Hz. Ömer:

«— Eğer başka türlü bir cevap verseydin sana neler yapardım? (yani cezalandırırdım!)» dedi.[64]

٨١ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللهِ : أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ يُحَدِّثُ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ : أَنَّهُ مَرَّ بِهِ قَوْمٌ مُحْرِمُونَ بِالرَّبَذَةِ . فَاسْتَفْتَوْهُ فِي لَحْمِ صَيْدٍ ، وَجَدُوا نَاسًا أَحِلَّةً يَأْكُلُونَهُ . فَأَفْتَاهُمْ بِأَكْلِهِ . قَالَ : ثُمَّ قَدِمْتُ الْمَدِينَةَ عَلَى عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ ، فَسَأَلْتُهُ عَنْ ذَلِكَ . فَقَالَ : بِمَ أَفْتَيْتَهُمْ ؟ قَالَ فَقُلْتُ : أَفْتَيْتُهُمْ بِأَكْلِهِ . فَقَالَ عُمَرُ : لَوْ أَفْتَيْتَهُمْ بِغَيْرِ ذَلِكَ . لأَوْجَعْتُكَ .

81. Ebû Hüreyre, Abdullah b. Ömer'e anlatıyor: Rebeze'de ihramlı bir topluluğa rastladım. Bana av eti konusunda bir fetva sordular. Onlar bir grup ihramsız insanın av eti yediğini görerek onlardan biraz et almışlar.

Ben de yiyebileceklerini söyledim. Sonra Medine'ye gelerek Ömer b. Hattab'ın huzuruna çıktım. Durumu bir de ona sordum.

(64) Şeybanî, 442.
Rebeze: Medine yakınlarında bir yer.
Bahreyn: Basra ile Umman arasında bir yer.

«— Sen ne fetva verdin?» dedi. Ben de:

«— Yiyebilirsiniz,» dedim, diye cevap verince:

«— Eğer başka türlü fetva verseydin sana mutlaka ceza verirdim.» dedi.

٨٢ - وحدّثنى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ : أَنَّ كَعْبَ الأَحْبَارِ أَقْبَلَ مِنَ الشَّامِ فِى رَكْبٍ . حَتَّى إِذَا كَانُوا بِبَعْضِ الطَّرِيقِ ، وَجَدُوا لَحْمَ صَيْدٍ . فَأَفْتَاهُمْ كَعْبٌ بِأَكْلِهِ قَالَ فَلَمَّا قَدِمُوا عَلَى عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ بِالْمَدِينَةِ . ذَكَرُوا ذَلِكَ لَهُ . فَقَالَ : مَنْ أَفْتَاكُمْ بِهٰذَا ؟ قَالُوا : كَعْبٌ . قَالَ : فَإِنِّى قَدْ أَمَّرْتُهُ عَلَيْكُمْ حَتَّى تَرْجِعُوا . ثُمَّ لَمَّا كَانُوا بِبَعْضِ طَرِيقِ مَكَّةَ ، مَرَّتْ بِهِمْ رِجْلٌ مِنْ جَرَادٍ . فَأَفْتَاهُمْ كَعْبٌ أَنْ يَأْخُذُوهُ . فَيَأْكُلُوهُ . فَلَمَّا قَدِمُوا عَلَى عُمَرَ ابْنِ الْخَطَّابِ ذَكَرُوا لَهُ ذٰلِكَ . فَقَالَ : مَا حَمَلَكَ عَلَى أَنْ تُفْتِيَهُمْ بِهٰذَا ؟ قَالَ : هُوَ مِنْ صَيْدِ الْبَحْرِ . قَالَ : وَمَا يُدْرِيكَ ؟ قَالَ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ . وَالَّذِى نَفْسِى بِيَدِهِ . إِنْ هِىَ إِلا نَثْرَةُ حُوتٍ يَنْثُرُهُ فِى كُلِّ عَامٍ مَرَّتَيْنِ .

وَسُئِلَ مَالِكٌ عَمَّا يُوجَدُ مِنْ لُحُومِ الصَّيْدِ عَلَى الطَّرِيقِ : هَلْ يَبْتَاعُهُ الْمُحْرِمُ ؟ فَقَالَ : أَمَّا مَا كَانَ مِنْ ذٰلِكَ يُعْتَرَضُ بِهِ الْحَاجُّ ، وَمِنْ أَجْلِهِمْ صِيدَ ، فَإِنِّى أَكْرَهُهُ . وَأَنْهَى عَنْهُ . فَأَمَّا أَنْ يَكُونَ عِنْدَ رَجُلٍ لَمْ يُرِدْ بِهِ الْمُحْرِمِينَ ، فَوَجَدَهُ مُحْرِمٌ ، فَابْتَاعَهُ . فَلا بَأْسَ بِهِ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِيمَنْ أَحْرَمَ وَعِنْدَهُ صَيْدٌ قَدْ صَادَهُ ، أَوِ ابْتَاعَهُ : فَلَيْسَ عَلَيْهِ أَنْ يُرْسِلَهُ . وَلا بَأْسَ أَنْ يَجْعَلَهُ عِنْدَ أَهْلِهِ .

قَالَ مَالِكٌ : فِى صَيْدِ الْحِيتَانِ فِى الْبَحْرِ وَالأَنْهَارِ وَالْبِرَكِ وَمَا أَشْبَهَ ذٰلِكَ ، إِنَّهُ حَلالٌ . لِلْمُحْرِمِ أَنْ يَصْطَادَهُ .

82. Atâ b. Yesar'dan: Kâ'bül Ahbar, Şam taraflarında bir grup insanla karşılaştı. Onlar yolda bir müddet gittikten sonra av eti bulmuşlardı. Kâ'b onlara bu eti yiyebileceklerini söylemiş. Onlar Medine'ye gelince durumu Ömer b. Hattab'a anlattılar. Hz. Ömer onlara:

«— Size yenebileceğine dair fetvayı kim verdi?» diye sordu. Onlar:

«— Kâ'b» dediler. Bunun üzerine Hz. Ömer:

«— Dönünceye kadar onu size başkan tayin etmiştim.» dedi.

Daha sonra bu kafile Mekke yolunda bir yerde çekirge sürüsüne rastladı. Kâ'b onlara çekirgeleri yakalayıp yiyebileceklerini söyledi. Ömer b. Hattab'a gelince bu durumu da arzettiler. Hz. Ömer:

«— Neye dayanarak bu fetvayı verdin?» diye sordu. Kâ'b da:

«— Deniz avına!» diye cevap verdi. Hz. Ömer:

«— Ne biliyorsun?» dedi.

Kâ'b:

«— Ey mü'minlerin emîri! Kuvvet ve iradesiyle yaşadığım Allah'a yemin ederim ki senede birkaç defa kıyıya vuran balıklardan onların farkı yoktur.» dedi.

İmam Malik'e:

«— Yolda rastlanan av etini ihramlı kimse satın alabilir mi?» diye soruldu. Şu cevabı verdi:

«— *Şayet hacı adayı için avlanmış da ona ikram ediliyorsa bence satın alamaz. Şayet ihramsız kimse kendisi için avlamış da ihramlı da tesadüfen buna rastlamışsa satın alabilir, bir mahzur yoktur.*»

İmam Malik'ten:

«*Bir kimse daha önceden avladığı veya satın aldığı av eti ile ihrama girerse, bu eti ailesine göndermesi gerekmez, ama göndermesinde de bir mahzur yoktur.*»

İmam Malik'ten:

«—*Denizde, nehir, göl ve benzeri yerlerde avlanan balıklar ihramlıya helâldir, onları avlayabilir.*» [65]

(65) Şeybanî, 444.

25. İHRAMDA BULUNAN KİMSENİN AV ETİNDEN YİYEMEDİĞİ HALLER

٨٣ - حدّثنى يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُتْبَةَ بْنِ مَسْعُودٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبَّاسٍ ، عَنِ الصَّعْبِ بْنِ جَثَّامَةَ اللَّيْثِىِّ : أَنَّهُ أَهْدَى لِرَسُولِ اللهِ ﷺ حِمَارًا وَحْشِيًّا ، وَهُوَ بِالأَبْوَاءِ . أَوْ بِوَدَّانَ . فَرَدَّهُ عَلَيْهِ رَسُولُ اللهِ ﷺ . فَلَمَّا رَأَى رَسُولُ اللهِ ﷺ مَا فِى وَجْهِى قَالَ : « إِنَّا لَمْ نَرُدَّهُ عَلَيْكَ ، إِلا أَنَّا حُرُمٌ » .

83. Sa'b b. Cessame el-Leysî anlatıyor: Resûlullah'a (s.a.v.) bir yaban eşeği hediye etmiştim. O sırada Ebva'da (veya Veddan'da) bulunuyordu. Resûlullah (s.a.v.) hediyeyi kabul etmedi. Bunun üzerine üzüldüğümü görünce:

«— Asla kabul etmezlik yapmazdım, fakat biz ihramdayız.» buyurdu.»[66]

٨٤ - وحدّثنى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِى بَكْرٍ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ عَامِرِ بْنِ رَبِيعَةَ ، قَالَ : رَأَيْتُ عُثْمَانَ بْنَ عَفَّانَ بِالْعَرْجِ . وَهُوَ مُحْرِمٌ ، فِى يَوْمٍ صَائِفٍ . قَدْ غَطَّى وَجْهَهُ بِقَطِيفَةِ أُرْجُوَانٍ . ثُمَّ أُتِىَ بِلَحْمِ صَيْدٍ . فَقَالَ لأَصْحَابِهِ : كُلُوا . فَقَالُوا : أَوَ لا تَأْكُلُ أَنْتَ ؟ فَقَالَ : إِنِّى لَسْتُ كَهَيْئَتِكُمْ . إِنَّمَا صِيدَ مِنْ أَجْلِى .

84. Abdurrahman b. Amir b. Rebia'dan: Osman b. Affan'ı bir yaz günü Arc'da ihramlı bir yaziyette gördüm. Yüzünü kırmızı renkli yünden yapılmış, saçaklı bir örtüyle örtmüştü. Sonra kendisine av eti getirildi. Arkadaşlarına:

«— Yiyiniz!» dedi. Onlar:

«— Sen yemiyor musun?» diye sordular. Osman (r.a.):

«— Ben sizin durumunuzda değilim. Bu av benim için avlanmıştır» cevabını verdi.

(66) Buharî, Cezau's-Sayd, 28/6;Müslim, Hacc, 15/50. Ayrıca bkz. Şeybanî, 441.
Ebva: Medine'ye yirmi üç mil uzakta bir yer
Veddan: Cuhfe ile Ebva arasında Cuhfe'ye daha yakın büyükçe bir köy.

٨٥ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ ؛ أَنَّهَا قَالَتْ لَهُ : يَا ابْنَ أُخْتِي . إِنَّمَا هِيَ عَشْرُ لَيَالٍ . فَإِنْ تَخَلَّجَ فِي نَفْسِكَ شَيءٌ فَدَعْهُ . تَعْنِي أَكْلَ لَحْمِ الصَّيْدِ .

قَالَ مَالِكٌ : فِي الرَّجُلِ الْمُحْرِمِ يُصَادُ مِنْ أَجْلِهِ صَيْدٌ ، فَيُصْنَعُ لَهُ ذٰلِكَ الصَّيْدُ ، فَيَأْكُلُ مِنْهُ . وَهُوَ يَعْلَمُ ، أَنَّهُ مِنْ أَجْلِهِ صِيدَ . فَإِنَّ عَلَيْهِ جَزَاءَ ذٰلِكَ الصَّيْدِ كُلِّهِ .

وَسُئِلَ مَالِكٌ : عَنِ الرَّجُلِ يُضْطَرُّ إِلَى أَكْلِ الْمَيْتَةِ وَهُوَ مُحْرِمٌ . أَيَصِيدُ الصَّيْدَ فَيَأْكُلُهُ ؟ أَمْ يَأْكُلُ الْمَيْتَةَ ؟ فَقَالَ : بَلْ يَأْكُلُ الْمَيْتَةَ . وَذٰلِكَ أَنَّ اللهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى لَمْ يُرَخِّصْ لِلْمُحْرِمِ فِي أَكْلِ الصَّيْدِ ، وَلا فِي أَخْذِهِ فِي حَالٍ مِنَ الأَحْوَالِ . وَقَدْ أَرْخَصَ فِي الْمَيْتَةِ عَلَى حَالِ الضَّرُورَةِ .

قَالَ مَالِكٌ : وَأَمَّا مَا قَتَلَ الْمُحْرِمُ أَوْ ذَبَحَ مِنَ الصَّيْدِ ، فَلا أَكْلَهُ يَحِلُّ لِحَلالٍ وَلا لِمُحْرِمٍ . لأَنَّهُ لَيْسَ بِذَكِيٍّ . كَانَ خَطَأً أَوْ عَمْدًا . فَأَكْلُهُ لا يَحِلُّ . وَقَدْ سَمِعْتُ ذٰلِكَ مِنْ غَيْرِ وَاحِدٍ . وَالَّذِي يَقْتُلُ الصَّيْدَ ثُمَّ يَأْكُلُهُ ، إِنَّمَا عَلَيْهِ كَفَّارَةٌ وَاحِدَةٌ . مِثْلُ مَنْ قَتَلَهُ وَلَمْ يَأْكُلْ مِنْهُ .

85. Urve'den: Mü'minlerin annesi Aişe (r.a.), Urve'ye şöyle dedi: Yeğenim zaten on gece. Şüpheleniyorsan av etini yeme.[67].

İmam Malik'e: «İhramda bulunan bir kimse için av yapılsa, ihramlı da bu avın kendisi için vurulduğunu bildiği halde ondan yese ne olur?» dendi. İmam Malik: «*Avı kendisi vurmuş gibi cezalandırılır*» diye cevap verdi.

«İhramda bulunan birine ya av yapar yersin, ya da ölmüş hayvan eti yersin! diye zor kullanılırsa ne yapar?» sorusuna İmam Malik şu cevabı verir: «*Ölü hayvanın etini yer. Çünkü Cenab-ı Allah hangi durumda olursa olsun ihramlının av eti yemesine ve av yakalamasına müsaade etmemiştir. Halbuki zaruret halinde ölü hayvan eti yemesine izin vermiştir.*»

«*İhramlının öldürdüğü veya kestiği av hayvanını ihramlı olsun, ihramsız olsun kimse yiyemez. Çünkü o, meşru bir şekilde kesilmiş değildir. Bilerek veya bilmiyerek bu etten yemek haramdır. Av hayvanını vuran sonra da ondan yiyen kimseye avı vurup da yemeyen kimse gibi sadece bir kefaret gerekir.*

(67) Hz. Aişe'nin zaten on gece dediği Zilhicce ayının ilk on günüdür. On gün av eti yemesen ne olur? demek istiyor. Bir de şer'i hususlarda şüphe edilen şeyin terk edilmesine işaret etmektedir.

26. HAREMDE AVLANABİLECEK HAYVANLAR

٨٦ - قَالَ مَالِكٌ : كُلُّ شَيءٍ صِيدَ فِى الْحَرَمِ ، أَوْ أُرْسِلَ عَلَيْهِ كَلْبٌ فِى الْحَرَمِ ، فَقُتِلَ ذٰلِكَ الصَّيْدُ فِى الْحِلِّ . فَإِنَّهُ لا يَحِلُّ أَكْلُهُ . وَعَلَى مَنْ فَعَلَ ذٰلِكَ . جَزَاءُ الصَّيْدِ . فَأَمَّا الَّذِى يُرْسِلُ كَلْبَهُ عَلَى الصَّيْدِ فِى الْحِلِّ . فَيَطْلُبُهُ حَتَّى يَصِيدَهُ فِى الْحَرَمِ . فَإِنَّهُ لا يُؤْكَلُ ، وَلَيْسَ عَلَيْهِ فِى ذٰلِكَ جَزَاءٌ . إِلا أَنْ يَكُونَ أَرْسَلَهُ عَلَيْهِ ، وَهُوَ قَرِيبٌ مِنَ الْحَرَمِ . فَإِنْ أَرْسَلَهُ قَرِيبًا مِنَ الْحَرَمِ ، فَعَلَيْهِ جَزَاؤُهُ .

86. İmam Malik'den: *Harem dahilinde avlanan her şeyi, Harem'de üzerine köpek salıp Hill'de (ihramlı bulunmak zorunlu olmayan yer) öldürülen avı yemek helâl değildir. Bunları yapan kimselere av yapmış cezası verilir.*

Hill'de av üzerine gönderilen köpek avını Harem dahilinde yakalasa bu av yenmez. Ancak bu şekilde yapana da bir ceza yoktur. Yalnız köpeği Harem dahiline yakın bir yerden saldırtmamış olmak şarttır. Şayet Harem'e yakın bir yerden köpeğini avın üzerine salmışsa av cezası gerekir.

27. HAREM DAHİLİNDE AVLANMANIN CEZASI

٨٧ - قَالَ مَالِكٌ : قَالَ اللهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لا تَقْتُلُوا الصَّيْدَ وَأَنْتُمْ حُرُمٌ وَمَنْ قَتَلَهُ مِنْكُمْ مُتَعَمِّدًا فَجَزَاءٌ مِثْلُ مَا قَتَلَ مِنَ النَّعَمِ يَحْكُمُ بِهِ ذَوَا عَدْلٍ مِنْكُمْ هَدْيًا بَالِغَ الْكَعْبَةِ أَوْ كَفَّارَةٌ طَعَامُ مَسَاكِينَ أَوْ عَدْلُ ذَلِكَ صِيَامًا لِيَذُوقَ وَبَالَ أَمْرِهِ ﴾ (٥ - سورة المائدة ، ٩٥) .

قَالَ مَالِكٌ : فَالَّذِي يَصِيدُ الصَّيْدَ وَهُوَ حَلاَلٌ . ثُمَّ يَقْتُلُهُ وَهُوَ مُحْرِمٌ . بِمَنْزِلَةِ الَّذِي يَبْتَاعُهُ وَهُوَ مُحْرِمٌ . ثُمَّ يَقْتُلُهُ . وَقَدْ نَهَى اللهُ عَنْ قَتْلِهِ . فَعَلَيْهِ جَزَاؤُهُ .

والأَمْرُ عِنْدَنَا أَنَّ مَنْ أَصَابَ الصَّيْدَ وَهُوَ مُحْرِمٌ حُكِمَ عَلَيْهِ .

قَالَ يَحْيَى ، قَالَ مَالِكٌ : أَحْسَنُ مَا سَمِعْتُ فِي الَّذِي يَقْتُلُ الصَّيْدَ فَيُحْكَمُ عَلَيْهِ فِيهِ ، أَنْ يُقَوَّمَ الصَّيْدُ الَّذِي أَصَابَ ، فَيُنْظَرَ كَمْ ثَمَنُهُ مِنَ الطَّعَامِ ، فَيُطْعِمَ كُلَّ مِسْكِينٍ مُدًّا . أَوْ يَصُومَ مَكَانَ كُلِّ مُدٍّ يَوْمًا . وَيُنْظَرَ كَمْ عِدَّةُ الْمَسَاكِينِ . فَإِنْ كَانُوا عَشَرَةً ، صَامَ عَشَرَةَ أَيَّامٍ . وَإِنْ كَانُوا عِشْرِينَ مِسْكِينًا ، صَامَ عِشْرِينَ يَوْمًا . عَدَدَهُمْ مَا كَانُوا ، وَإِنْ كَانُوا أَكْثَرَ مِنْ سِتِّينَ مِسْكِينًا .

قَالَ مَالِكٌ : سَمِعْتُ أَنَّهُ يُحْكَمُ عَلَى مَنْ قَتَلَ الصَّيْدَ فِي الْحَرَمِ وَهُوَ حَلاَلٌ ، بِمِثْلِ مَا يُحْكَمُ بِهِ عَلَى الْمُحْرِمِ الَّذِي يَقْتُلُ الصَّيْدَ فِي الْحَرَمِ وَهُوَ مُحْرِمٌ .

87. İmam Malik'den: Allah teâlâ, Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurmuştur: «***Ey inananlar! İhramlı iken avı öldürmeyin. Bile bile onu öldürene, ehli hayvanlardan öldürdüğü kadar olduğuna içinizden iki adil kimsenin hükmedeceği, Kâbe'ye ulaşacak bir kurbanı ödeme, yahut düşkünlere yemek yedirme şeklinde kefaret ya da yaptığının ağırlığını tatmak üzere bunlara denk oruç tutma vardır...***»[68]

İmam Malik'ten:*İhrama girmeden avladığı hayvanı ihrama girince öldüren kimse, ihramlı iken onu satın alıp sonradan onu kesen kimse gibidir. Allah bunu yasak etmiştir. Böyle yapana cezası vardır.*

(68) Maide sûresi,95.

Biz Medine'liler arasında ihramlı iken ava atıp vuranın aleyhine cezaya hükmedilir.

İmam Malik Harem-i şerifte avlanmanın cezasıyla ilgili olarak da şöyle der:

«Harem'de avlananlarla ilgili duyduğum en güzel hüküm şöyledir: Vurulan av hayvanlarının yemek cinsinden değeri takdir edilir, her düşkün durumda olan kimsenin günlük yiyeceği de bir müd olarak hesaplanır, veya her müd yerine bir gün oruç hesabı yapılır. Böylece doyurulması gerekli düşkünlerin sayısına göre oruç tutmak icap eder. Mesela, on tane düşküne her gün birer müdlük yemek vermek gerekiyor da bu mümkün olmuyorsa on gün oruç tutulur. Doyurulması gereken fakir sayısı yirmi ise yirmi gün oruç tutulur, altmışsa altmış gün tutulur.»

Harem dahilinde ihramsız olduğu halde avlanan kimsenin cezasıyla ilgili olarak da İmam Malik şöyle der: «*Harem dahilinde ihramsız olarak av hayvanı vurana verilecek ceza da ihramlı iken Harem'de avlanana verilecek cezanın aynıdır.*»

28. İHRAMLI İKEN ÖLDÜRÜLEBİLEN HAYVANLAR

٨٨ - حدّثنى يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « خَمْسٌ مِنَ الدَّوَابِّ ، لَيْسَ عَلَى الْمُحْرِمِ فِى قَتْلِهِنَّ جُنَاحٌ : الْغُرَابُ ، وَالْحِدَأَةُ ، وَالْعَقْرَبُ ، وَالْفَأْرَةُ ، وَالْكَلْبُ الْعَقُورُ » .

88. Abdullah b. Ömer'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **«Beş cins hayvan vardır ki ihramlının onları öldürmesinde hiç bir günah yoktur: Karga, çaylak, akrep, fare, saldırgan köpek.»**[69]

٨٩ - وحدّثنى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ دِينَارٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « خَمْسٌ مِنَ الدَّوَابِّ . مَنْ قَتَلَهُنَّ وَهُوَ مُحْرِمٌ فَلا جُنَاحَ عَلَيْهِ : الْعَقْرَبُ ، وَالْفَأْرَةُ ، وَالْغُرَابُ وَالْحِدَأَةُ ، وَالْكَلْبُ الْعَقُورُ » .

89. Abdullah b. Ömer, Resûlullah'ın (s.a.v.) şöyle buyurduğunu naklediyor: **«Beş çeşit hayvan vardır ki kim ihramlı iken onları öldürürse kendisine hiç günahı yoktur: Akrep, fare karga, çaylak, saldırgan köpek.»**[70]

٩٠ - وحدّثنى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « خَمْسٌ فَوَاسِقُ . يُقْتَلْنَ فِى الْحَرَمِ : الْفَأْرَةُ ، وَالْعَقْرَبُ ، وَالْغُرَابُ ، وَالْحِدَأَةُ ، وَالْكَلْبُ الْعَقُورُ » .

90. Hişam, babası Urve'den naklediyor: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **«Beş asi vardır ki Harem dahilinde öldürülebilirler: Fare, akrep, karga, çaylak, saldırgan köpek.»**[71]

(69) Buharî, Cezau's-Sayd, 28/1; Müslim, Hacc, 15/76. Ayrıca bkz. Şeybanî, 427.
(70) Buharî, Bedu'l-Halk, 59/16; Müslim, Hacc, 15/79. Ayrıca bkz. Şeybanî, 428.
(71) Müslim (Hacc, 15/68), mevsûl olarak rivayet eder.

٩١ - وحدّثنى عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ : أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ أَمَرَ بِقَتْلِ الْحَيَّاتِ فِى الْحَرَمِ .

قَالَ مَالِكٌ : فِى الْكَلْبِ الْعَقُورِ الَّذِى أُمِرَ بِقَتْلِهِ فِى الْحَرَمِ . إِنَّ كُلَّ مَا عَقَرَ النَّاسَ ، وَعَدَا عَلَيْهِمْ ، وَأَخَافَهُمْ ، مِثْلَ الأَسَدِ وَالنَّمِرِ ، وَالْفَهْدِ وَالذِّئْبِ . فَهُوَ الْكَلْبُ الْعَقُورُ . وَأَمَّا مَا كَانَ مِنَ السِّبَاعِ ، لا يَعْدُو . مِثْلُ الضَّبُعِ ، وَالثَّعْلَبِ ، وَالْهِرِّ ، وَمَا أَشْبَهَهُنَّ مِنَ السِّبَاعِ . فَلا يَقْتُلُهُنَّ الْمُحْرِمُ . فَإِنْ قَتَلَهُ فَدَاهُ . وَأَمَّا مَا ضَرَّ مِنَ الطَّيْرِ ، فَإِنَّ الْمُحْرِمَ لا يَقْتُلُهُ . إِلا مَا سَمَّى النَّبِىُّ ﷺ : الْغُرَابَ وَالْحِدَأَةَ . وَإِنْ قَتَلَ الْمُحْرِمُ شَيْئًا مِنَ الطَّيْرِ سِوَاهُمَا ، فَدَاهُ .

91. İbn Şihab'dan: Ömer b. Hattab, Harem dahilindeki yılanların öldürülmesini emretti.

İmam Malik'ten: *Harem dahilinde öldürülmesi emredilen saldırgan köpek; herkese saldıran aslan, kaplan, pars ve kurt gibi herkesi korkutan hayvanlardır.*

Bazı yırtıcılar da vardır ki saldırmazlar. Mesela sırtlan, tilki, kedi ve bunlara benzeyen başkaları gibi. İhramlı bir kimse öldüremez. Şayet öldürürse fidye verir. Resûlullah'ın (s.a.v.) belirttiği karga ve çaylak'tan başka zararı dokunmayan kuşları ihramlı bir kimse öldüremez. Eğer öldürürse fidye vermesi lâzımdır. [72]

(72) Şeybanî, 429.

29. İHRAMLININ YAPABİLECEĞİ İŞLER

٩٢ - **حدّثني** يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَىٰ بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ الْحَارِثِ التَّيْمِيِّ ، عَنْ رَبِيعَةَ بْنِ أَبِي عَبْدِ اللهِ بْنِ الْهُدَيْرِ ؛ أَنَّهُ رَأَى عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ يُقَرِّدُ بَعِيرًا لَهُ فِي طِينٍ بِالسُّقْيَا . وَهُوَ مُحْرِمٌ .

قَالَ مَالِكٌ : وَأَنَا أَكْرَهُهُ .

92. Rebia b. Ebî Abdullah b. Hüdeyr'den: Ömer b. Hattab'ı Sükya'da devesinin kenelerini toprakla temizlerken gördüm. O sırada ihramlı idi.[73]

İmam Malik: «*Ben böyle bir şeyi uygun görmem.*»[74]

٩٣ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَلْقَمَةَ بْنِ أَبِي عَلْقَمَةَ ، عَنْ أُمِّهِ ؛ أَنَّهَا قَالَتْ : سَمِعْتُ عَائِشَةَ زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ تُسْأَلُ عَنِ الْمُحْرِمِ . أَيَحُكُّ جَسَدَهُ ؟ فَقَالَتْ : نَعَمْ فَلْيَحْكُكْهُ وَلْيَشْدُدْ . وَلَوْ رُبِطَتْ يَدَايَ ، وَلَمْ أَجِدْ إِلا رِجْلِيَّ لَحَكَكْتُ .

93. Alkame b. Ebî Alkame annesinden naklediyor: Hz. Aişe'ye ihramlının vücudunu kaşıyıp kaşıyamayacağı konusunun sorulduğunu işittim. Hz. Aişe:

«— Evet, kaşısın. Eğer ellerim bağlansa ayaklarımla kaşırdım» cevabını verdi.[75]

٩٤ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَيُّوبَ بْنِ مُوسَىٰ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ نَظَرَ فِي الْمِرْآةِ لِشَكْوٍ كَانَ بِعَيْنَيْهِ ، وَهُوَ مُحْرِمٌ .

94. Eyyüb b. Musa'dan: Abdullah b. Ömer ihramlı iken gözündeki bir ağrıdan dolayı aynaya baktı.

(73) Sükya: Mekke ile Medine arasında büyükçe bir köy.
(74) Şeybanî, 433.
(75) Şeybanî, 435.

٩٥ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ : أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ يَكْرَهُ أَنْ يَنْزِعَ الْمُحْرِمُ حَلَمَةً أَوْ قُرَادًا عَنْ بَعِيرِهِ .

قَالَ مَالِكٌ : وَذٰلِكَ أَحَبُّ مَا سَمِعْتُ إِلَيَّ فِي ذٰلِكَ .

95. Nafi'den: Abdullah b. Ömer, ihramlı bir kimsenin devesinin kenelerini temizlemesini iyi görmezdi.[76]

٩٦ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي مَرْيَمَ : أَنَّهُ سَأَلَ سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيَّبِ عَنْ ظُفْرٍ لَهُ انْكَسَرَ وَهُوَ مُحْرِمٌ . فَقَالَ سَعِيدٌ : اقْطَعْهُ .

وَسُئِلَ مَالِكٌ ، عَنِ الرَّجُلِ يَشْتَكِي أُذُنَهُ . أَيَقْطُرُ فِي أُذُنِهِ مِنَ الْبَانِ الَّذِي لَمْ يُطَيَّبْ ، وَهُوَ مُحْرِمٌ ؟ فَقَالَ : لا أَرَى بِذٰلِكَ بَأْسًا . وَلَوْ جَعَلَهُ فِي فِيهِ ، لَمْ أَرَ بِذٰلِكَ بَأْسًا .

قَالَ مَالِكٌ : وَلا بَأْسَ أَنْ يَبْطَّ الْمُحْرِمُ خُرَاجَهُ ، وَيَفْقَأَ دُمَّلَهُ ، وَيَقْطَعَ عِرْقَهُ ، إِذَا احْتَاجَ إِلَى ذٰلِكَ .

96. Ebû Meryem'in torunu Muhammed b. Abdullah'tan: Said b. Museyyeb'e:

«İhramda iken kırılan tırnağım hakkında» bir soru sordum. Saîd: «Kes onu» cevabını verdi.

İmam Malîk'e «Kulağındaki ağrıdan şikâyet eden bir kimsenin ihramlı iken kulağına kokusuz ban (sorgun ağacı damlası) damlatmasında bir mahzur var mıdır?» diye soruldu. O da:

«— *Bir mahzur görmem. Ancak bu bitkiyi ağızdan damlatmak daha doğrudur*» cevabını verdi.

İmam Malik'den: *İhramlı'birinin sivilcesini yarmasında, çıbanını patlatmasında, kökünü kesmesinde zaruret varsa bunları yapabilir.*

(76) Şeybanî, 432.

30. BAŞKASININ YERİNE HACCA GİDİLMESİ

٩٧ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ يَسَارٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ ابْنِ عَبَّاسٍ : قَالَ : كَانَ الْفَضْلُ ابْنَ عَبَّاسٍ رَدِيفَ رَسُولِ اللهِ ﷺ . فَجَاءَتْهُ امْرَأَةٌ مِنْ خَثْعَمَ تَسْتَفْتِيهِ . فَجَعَلَ الْفَضْلُ يَنْظُرُ إِلَيْهَا وَتَنْظُرُ إِلَيْهِ . فَجَعَلَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَصْرِفُ وَجْهَ الْفَضْلِ إِلَى الشِّقِّ الآخَرِ . فَقَالَتْ : يَا رَسُولَ اللهِ . إِنَّ فَرِيضَةَ اللهِ فِي الْحَجِّ أَدْرَكَتْ أَبِي شَيْخًا كَبِيرًا . لا يَسْتَطِيعُ أَنْ يَثْبُتَ عَلَى الرَّاحِلَةِ . أَفَأَحُجُّ عَنْهُ ؟ قَالَ : « نَعَمْ » . وَذٰلِكَ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ .

97. Abdullah b. Abbas'tan: Fadl b. Abbas, Resûlullah'ın (s.a.v.) terkisinde idi. Bu sırada peygamberimize Has'am kabilesinden bir kadın gelerek birşey sormak istedi. Fadl'la kadın bakışmaya başladılar. Bunu gören peygamberimiz Fadl'ın başını öbür tarafa çevirdi. Kadın:

«— Ya Resûlallah! Yaşlı babama hacca gitmek farz oldu, fakat o binek üzerinde duramaz. Yerine hacca ben gidebilir miyim?» diye sordu. Resûlullah (s.a.v.):

«— **Evet.**» buyurdu.

Bu olay, veda haccı sırasında cereyan etmişti.[77]

(77) Buharî, Hacc, 25/1; Müslim, Hacc, 1/407. Ayrıca bkz. Şeybanî, 481.

31. HAC ESNASINDA DÜŞMAN MUHASARASINA UĞRAYANIN DURUMU[78]

٩٨ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، قَالَ : مَنْ حُبِسَ بِعَدُوٍّ ، فَحَالَ بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْبَيْتِ ، فَإِنَّهُ يَحِلُّ مِنْ كُلِّ شَيءٍ . وَيَنْحَرُ هَدْيَهُ . وَيَحْلِقُ رَأْسَهُ حَيْثُ حُبِسَ . وَلَيْسَ عَلَيْهِ قَضَاءٌ .

وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ حَلَّ هُوَ وَأَصْحَابُهُ بِالْحُدَيْبِيَةِ . فَنَحَرُوا الْهَدْيَ . وَحَلَقُوا رُؤُوسَهُمْ . وَحَلُّوا مِنْ كُلِّ شَيءٍ قَبْلَ أَنْ يَطُوفُوا بِالْبَيْتِ . وَقَبْلَ أَنْ يَصِلَ إِلَيْهِ الْهَدْيُ . ثُمَّ لَمْ يَعْلَمْ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ أَمَرَ أَحَدًا مِنْ أَصْحَابِهِ ، وَلا مَمَّنْ كَانَ مَعَهُ ، أَنْ يَقْضُوا شَيْئًا ، وَلا يَعُودُوا لِشَيءٍ .

98. İmam Malik'ten: *Düşman tarafından muhasara edilerek Beytullah'ı tavaflarına engel olunan kimse, ihramdan çıkar, kurbanını keser, muhasara edildiği yerde tıraşını olur. Bu kimse ayrıca kaza yapmaz.*

(78) Hanefi mezhebine göre: Haccetmek niyetiyle ihrama giren bir kişi hac yapamayacak olursa Harem'de kesilmek üzere bir hedy kurbanı ya da parasını gönderir. Bu kurban kararlaştırılan günde kesilir, ihramlı da ondan sonra ihramdan çıkar ve gelecek sene de tekrar bu haccını kaza eder. Eğer kıran haccı yapıyor idiyse, hedy kurbanını bir tane değil iki tane gönderir, gelecek sene iki umre ve bir hac yapması icap eder. Sadece hac yapmak üzere ihrama girmiş idiyse, bu umrenin yerine bir umre yapar.
Hacca engel teşkil eden sebepler ikiye ayrılır: 1- Şer'î sebepler, 2- Hissî sebepler.
Şer'î sebepler şunlardır: Kadının kocasını kaybetmesi, ihrama girdikten sonra mahremin ölmesi veya o kadını boşaması veya nafile hactan kocanın karısını menetmesi, ihramlı kişinin yiyeceğini kaybetmesi dolayısiyle yola devam etme imkânının ortadan kalkması.
Hissî sebepler şunlardır: İhramlı kişinin arada düşman ve benzeri yırtıcı hayvanların bulunması sebebiyle haccın gereklerini yerine getirememesi, hasta olması ya da hapse atılması.
İhramlı kişinin bir engelden dolayı hac yapamaması üzerine göndermiş olduğu veya kesmesi icap eden kurban kesilmeden önce ihramdan çıkmaması gerekir. Şayet çıkarsa veya ihramlı iken yapılmaması gereken yasakları yaparsa, aynen normal hac vecibelerini yerine getirirken çekmesi gereken cezaları çeker. (el-Fıkh Ale'l-Mezahibi'l-Erbaa c.I, s. 701).

Bana gelen rivayete göre Resûlullah (s.a.v.) ve ashabı Hudeybiye'de böyle yapmışlardır. Kurbanlarını kesmişler, saçlarını tıraş ettirmişler ve Beytullah'ı tavaftan, kurbanlar oraya ulaşmadan önce ihramlıya yasak olan her şeyi yapmaya başlamışlardır. Daha sonra Hz. Peygamber'in ne ashaptan birine ne de yanındakilerden kimseye yapamadıkları bu tavafın kazası ve iadesiyle ilgili bir şey söylediği bilinmemektedir.

٩٩ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ : أَنَّهُ قَالَ ، حِينَ خَرَجَ إِلَى مَكَّةَ مُعْتَمِرًا فِي الْفِتْنَةِ : إِنْ صُدِدْتُ عَنِ الْبَيْتِ ، صَنَعْنَا كَمَا صَنَعْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ . فَأَهَلَّ بِعُمْرَةٍ ، مِنْ أَجْلِ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ أَهَلَّ بِعُمْرَةٍ ، عَامَ الْحُدَيْبِيَةِ .

ثُمَّ إِنَّ عَبْدَ اللهِ نَظَرَ فِي أَمْرِهِ فَقَالَ : مَا أَمْرُهُمَا إِلا وَاحِدٌ . ثُمَّ الْتَفَتَ إِلَى أَصْحَابِهِ فَقَالَ : مَا أَمْرُهُمَا إِلا وَاحِدٌ . أُشْهِدُكُمْ أَنِّي قَدْ أَوْجَبْتُ الْحَجَّ مَعَ الْعُمْرَةِ .

ثُمَّ نَفَذَ حَتَّى جَاءَ الْبَيْتَ . فَطَافَ طَوَافًا وَاحِدًا . وَرَأَى ذَلِكَ مُجْزِيًا عَنْهُ . وَأَهْدَى .

قَالَ مَالِكٌ : فَهَذَا الأَمْرُ عِنْدَنَا . فِيمَنْ أُحْصِرَ بِعَدُوٍّ . كَمَا أُحْصِرَ النَّبِيُّ ﷺ وَأَصْحَابُهُ . وَمَنْ أُحْصِرَ بِغَيْرِ عَدُوٍّ . فَإِنَّهُ لا يَحِلُّ دُونَ الْبَيْتِ .

99. Nafi' anlatıyor: Abdullah b. Ömer siyasi karışıklıkların (fitne) zuhur ettiği zaman Mekke'ye doğru yola çıkınca şöyle dedi: «Şayet Beytullah'ı tavaf etmemize engel olunursa, Resûlullah'ın (s.a.v.) sağlığında beraber yaptığımız gibi yaparız.» Daha sonra Resûlullah (s.a.v.)'ın Hudeybiye'de Umre için ihrama girdiği gibi o da Umre için ihrama girdi. Bilahare Abdullah duruma bakarak: «Hac da umre de aynı şeydir.» diyerek arkadaşlarına döndü ve: «İkisi de aynıdır, şahidim olun ki hacla umreye beraber niyet ediyorum» diyerek sözlerini tamamladı. Daha sonra Beytullah'a kadar gelerek tek bir tavaf yaptı, bunu kâfi görerek kurbanını gönderdi.[79]

İmam Malik'ten: *Biz Medineliler arasında da düşman tarafından muhasara edilen kimsenin durumu, muhasaraya uğrayan peygamberimiz ve ashabının durumu gibidir. Ancak, düşman tarafından değil de başka bir mani dolayısıyla tavafını yapamazsa Beytullah'ı tavaf etmeden ihramdan çıkamaz.*[80]

(79) Buharî, Megâzî, 64/35; Müslim, Hacc, 15/180.
(80) Şeybanî, 394.

32. DÜŞMAN DIŞINDA BİR ENGELDEN DOLAYI TAVAF YAPAMAYANIN DURUMU

١٠٠ - **حدّثني** يَحْيَى عَنْ مالِكٍ ، عن ابْنِ شِهابٍ ، عنْ سالِمِ بْنِ عَبْدِ اللهِ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ ابْنِ عُمَرَ : أَنَّهُ قالَ : الْمُحْصَرُ بِمَرَضٍ لا يَحِلُّ . حَتَّى يَطُوفَ بِالْبَيْتِ ، وَيَسْعَى بَيْنَ الصَّفا وَالْمَرْوَةِ . فَإِذا اضْطُرَّ إِلَى لُبْسِ شَيْءٍ مِنَ الثِّيابِ الَّتِي لا بُدَّ لَهُ مِنْها ، أَوِ الدَّواءِ ، صَنَعَ ذٰلِكَ وافْتَدَى .

100. Abdullah b. Ömer'den: Hastalıktan dolayı muhsar kalan kimse Beytullah'ı tavaf ve Safa ile Merve arasını da sa'y etmedikçe ihramdan çıkamaz. Bu durumda şayet elbiselerini giymek, ilaç almak zorunda kalırsa bunları yapar, fakat fidye vermesi gerekir.[81]

١٠١ - **وحدّثني** عَنْ مالِكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ : أَنَّهُ بَلَغَهُ عَنْ عائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ ، أَنَّها كانَتْ تَقُولُ : الْمُحْرِمُ لا يَحِلُّهُ إِلا الْبَيْتُ .

101. Hz. Aişe'den: İhramlı kimse Beytullah'ı tavaf etmedikçe ihramdan çıkamaz.

١٠٢ - **وحدّثني** عَنْ مالِكٍ ، عَنْ أَيُّوبَ بْنِ أَبِي تَمِيمَةَ السَّخْتِيانِيِّ ، عَنْ رَجُلٍ مِنْ أَهْلِ الْبَصْرَةِ ، كانَ قَدِيمًا : أَنَّهُ قالَ : خَرَجْتُ إِلَى مَكَّةَ . حَتَّى إِذا كُنْتُ بِبَعْضِ الطَّرِيقِ . كُسِرَتْ فَخِذِي . فَأَرْسَلْتُ إِلَى مَكَّةَ . وَبِها عَبْدُ اللهِ بْنُ عَبَّاسٍ ، وَعَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ ، وَالنَّاسُ . فَلَمْ يُرَخِّصْ لِي أَحَدٌ أَنْ أَحِلَّ . فَأَقَمْتُ عَلَى ذٰلِكَ الْماءِ سَبْعَةَ أَشْهُرٍ . حَتَّى أَحْلَلْتُ بِعُمْرَةٍ .

102. Eyyûb b. Ebî Temîme es-Sahteyanî, Basralı bir adamdan naklediyor: Mekke'ye doğru yola çıktım, bir süre gittikten sonra uyluk kemiğim kırıldı. Mekke'ye haber gönderdim. Orada bulunan Abdullah b. Abbas'la, Abdullah b. Ömer ve diğerlerinden hiç kimse ihramdan çıkmama izin vermediler. O vaziyette suyun başında tam yedi ay ikamet etmek zorunda kaldım. Bilahare Umre yaparak, ihramdan çıktım.

(81) Şeybanî, 508.

١٠٣ - **وحدّثنى** عنْ مالكٍ ، عن ابْن شهابٍ ، عنْ سالمِ بْن عبْد الله ، عنْ عبْد الله بْن عمر : أنّهُ قال : منْ حُبس دُون الْبيْت بمرضٍ ، فإنّهُ لا يحلُّ حتّى يطوف بالْبيْت ، وبيْن الصّفا والْمرْوة .

وحدّثنى عنْ مالكٍ ، عنْ يحْيى بْن سعيدٍ ، عنْ سُلَيْمان بْن يسارٍ : أنّ سعيد بْن خرابة الْمخْزومىّ ، صُرع ببعْض طريق مكّة ، وهُو مُحْرمٌ . فسُئل : منْ يلِى علَى الْماء الّذى كان عليْه ؟ فوجد عبْد الله بْن عُمر . وعبْد الله بْن الزُّبيْر ، ومرْوان بْن الْحكم . فذكر لهُمْ الّذى عرض لهُ . فكُلُّهُمْ أمرهُ أنْ يتداوى بمّا لا بُدّ لهُ منْهُ . ويفْتدى . فإذا صحّ اعْتمر ، فحلّ منْ إحْرامه . ثُمّ عليْه حجٌّ قابلٍ ، ويُهْدى مّا اسْتيْسر منْ الْهدْى .

قال مالكٌ : وعلَى هٰذا ، الأمْرُ عنْدنا . فيمنْ أُحْصر بغيْر عدُوٍّ . وقدْ أمر عُمر بْن الْخطّاب ، أبا أيُّوب الأنْصارىّ ، وهبّار بْن الأسْود ، حين فاتهُما الْحجُّ ، وأتيا يوْم النّحْر : أنْ يحلّا بعُمْرةٍ ، ثُمّ يرْجعا حلالاً . ثُمّ يحُجّان عامًا قابلاً . ويُهْديان . فمنْ لمْ يجدْ فصيامُ ثلاثة أيّامٍ فى الْحجّ . وسبْعةٍ إذا رجع إلَى أهْله .

قال مالكٌ : وكُلُّ منْ حُبس عنِ الْحجّ بعْد مّا يُحْرمُ ، إمّا بمرضٍ أوْ بغيْره . أوْ بخطإٍ منَ الْعدد . أوْ خفىَ عليْه الْهلالُ . فهُو مُحْصرٌ . عليْه مّا علَى الْمُحْصر .

قال يحْيى : سُئل مالكٌ عمّنْ أهلّ منْ أهْل مكّة بالْحجّ . ثُمّ أصابهُ كسْرٌ ، أوْ بطْنٌ مُتحرّقٌ . أوِ امْرأةٌ تطْلُقُ . قال : منْ أصابهُ هٰذا منْهُمْ فهُو مُحْصرٌ . يكُون عليْه مثْلُ مّا علَى أهْل الآفاق ، إذا همْ أُحْصرُوا .

قال مالكٌ : فى رجُلٍ قدِم مُعْتمرًا فى أشْهُر الْحجّ . حتّى إذا قضى عُمْرتهُ أهلّ بالْحجّ منْ مكّة . ثُمّ كُسر أوْ أصابهُ أمْرٌ لا يقْدرُ علَى أنْ يحْضُر معَ النّاس الْموْقف . قال مالكٌ : أرى أنْ يُقيم . حتّى إذا برأ خرج إلَى الْحلّ . ثُمّ يرْجعُ إلَى مكّة فيطُوفُ بالْبيْت . ويسْعى بيْن الصّفا والْمرْوة . ثُمّ يحلّ . ثُمّ عليْه حجٌّ قابلٍ والْهدْىُ .

قال مالكٌ : فيمنْ أهلّ بالْحجّ منْ مكّة . ثُمّ طاف بالْبيْت وسعى بيْن الصّفا والْمرْوة . ثُمّ مرض فلمْ يسْتطعْ أنْ يحْضُر معَ النّاس الْموْقف .

قال مالكٌ : إذا فاتهُ الْحجُّ . فإن اسْتطاع خرج إلَى الْحلّ ، فدخل بعُمْرةٍ ، فطاف بالْبيْت ، وسعى بيْن الصّفا والْمرْوة . لأنّ الطّواف الأوّل لمْ يكُنْ نواهُ للْعُمْرة . فلذلك يعْملُ بهٰذا وعليْه حجٌّ قابلٍ والْهدْىُ . فإنْ كان منْ غيْر أهْل مكّة . فأصابهُ مرضٌ حال بيْنهُ وبيْن الْحجّ ، فطاف بالْبيْت وسعى بيْن الصّفا والْمرْوة . حلّ بعُمْرةٍ وطاف بالْبيْت طوافًا آخر وسعى بيْن الصّفا والْمرْوة . لأنّ طوافهُ الأوّل ، وسعْيهُ ، إنّما كان نواهُ للْحجّ . وعليْه حجٌّ قابلٍ والْهدْىُ .

103. Abdullah b. Ömer'den: Beytullah'a varmadan bir hastalıktan dolayı muhsar kalan (Kâbe'ye ulaşamayan) kimse, Kâbe'de tavaf edip, Safa ile Merve arasında sa'y etmeden ihramdan çıkamaz.

Süleyman b. Yesar'dan: Saîd b. Huzabe el-Mahzumî Mekke'ye giderken yolda sara hastalığına yakalandı. İhramlı idi. Yol üzerindeki suya gelen birine sorarak Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Zübeyr ve Mervan b. Hakem'i buldu. Başına gelen durumu onlara anlattı. Hepsi de tedavisi gerektiğini ve fidye vermesini, iyileşince Umre yapıp ihramdan çıkmasını, gelecek sene de hac edip uygun bir kurban kesmesini söylediler.

İmam Malik der ki: *Düşmanın dışında bir engelden dolayı muhsar kalanın (Kâbe'ye gidemeyenin) durumu biz Medineliler arasında da böyledir. Ebû Eyyüb el-Ensari ile Hebbar b. Esved hacca yetişemeyip bayram günü geldiklerinde Hz. Ömer onlara, umre yaparak ihramdan çıkmalarını, sonra da ihramsız olarak dönmelerini emretmişti. Ayrıca ertesi sene haclarını ifa etmelerini, kurban kesmelerini, bulamazlarsa üç gün hacda, yedi gün de dönünce toplam on gün oruç tutmalarını emretmişti.*

İmam Malik'ten: *İhrama girdikten sonra hastalık, günleri şaşırma, ayı şaşırma gibi engellerden dolayı muhsar kalan, yani haccını zamanında ifa edemeyen kimseler muhsar sayılırlar. Muhsar kalanın yapması gerekenleri yaparlar.*

İmam Malik'e «Mekkeli olup da hac için ihrama giren, sonra da bir yeri kırılan, yahut şiddetli karın ağrısına yakalanan kimsenin ve kocasından boşanan kadının durumu» sorulduğunda şöyle dedi: *Bu durumdaki kimseler muhsar* (hacca gitmesi engellenmiş) *sayılırlar. Mekke'ye dışarıdan gelip de muhsar kalanlara uygulanan bunlara da uygulanır.*

«Hac aylarında umresini yaptıktan sonra hac için ihrama girerek Mekke'de kalan kimsenin bir yeri kırılsa veya herkesle beraber zamanında vakfesini yapma imkânını bulamasa, böyle bir kimsenin nasıl hareket edeceği» konusunda da İmam Malik şöyle der:

«Bana kalırsa orada iyileşinceye kadar kalır. İyileşince Hill'e çıkarak tekrar Mekke'ye döner, tavaf ve sa'yi yaptıktan sonra ihramdan çıkar. Ertesi sene de haccını ifa ederek kurbanını keser.»

Mekke'den hac için ihrama girdikten sonra tavaf ve sa'yini yapınca hastalanıp herkesle beraber vaktinde vakfeye yetişemeyen kimseyle ilgili olarak da İmam Malik şöyle der:

Haccı kaçırdığı zaman elinden gelirse Hill'e çıkar, oradan umreye girerek tavaf ve sa'y yapar. Çünkü ilk tavafında Umreye niyet etmemişti. Ertesi sene de haccını ifa ederek kurbanını keser. Şayet Mekke dışından gelmiş de tavaf ve sa'ydan sonra haccını ifa edememişse Umre yaparak ihramdan çıkar, ancak yeniden bir tavaf ve sa'y daha yapar, çünkü ilk yapmış olduğu tavaf ve sa'yde ifa edemediği hacca niyet etmişti. (Son yaptığı ise Umre tavafı ve sa'yidir.) Ertesi sene ise yetişemediği hacını ifa ederek hediy kurbanını keser.

33. KÂBE'NİN İNŞASIYLA İLGİLİ RİVAYETLER

١٠٤ - حدّثني يَحْيى عَنْ مالك ، عن ابْن شِهاب ، عَنْ سالِم بْن عَبْدِ الله : أنَّ عَبْد الله ابْنَ مُحمَّد بْن أبي بَكْرِ الصِّدّيق ، أخْبَرَ عَبْدَ الله بْنَ عُمر عَنْ عائشة : أنَّ النَّبيَّ ﷺ قال : « أَلَمْ تَرَىْ أنَّ قَوْمَكِ حِينَ بَنَوْا الْكَعْبَةَ ، اقْتَصَرُوا عَنْ قَواعد إبْراهيم ؟ » قالتْ فقُلْتُ : يَا رَسُولَ الله . أفَلا تَرُدُّها عَلَى قَواعِد إبْراهيم ؟ فَقَالَ رَسُولُ الله ﷺ : « لَوْلا حدْثَانُ قَوْمِكِ بالْكُفْر لَفَعَلْتُ » قَالَ فَقَال عَبْدُ الله بْنُ عُمَرَ : لَئِنْ كانَتْ عائشةُ سَمِعَتْ هٰذا منْ رسُول الله ﷺ ، مَا أُرَى رَسُولَ الله ﷺ تَرَكَ اسْتلام الرُّكْنَيْن ، اللَّذَيْن يَلِيان الْحَجْر ، إلا أنْ الْبَيْت لَمْ يَتمَّ عَلَى قَوَاعِدِ إبْرَاهِيمَ .

104. Hz. Aişe'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **«Görmedin mi kavmin Kâbe'yi inşa ettikleri zaman İbrahim'in (a.s.) temellerinden daha dar yapmışlar!»** Bunun üzerine ben:

«— Ya Resûlallah! Onu Hz. İbrahim'in temeli üzerine yapmayı düşünmüyor musun?» dedim. Hz. Peygamber:

«— Eğer kavmin küfürden yeni çıkmış olmasaydı, mutlaka yapardım» buyurdu.

Abdullah b. Ömer şöyle demiştir: Şayet Hz. Aişe, Resûlullah'ın (s.a.v.) böyle söylediğini duymuşsa bile, onun Hicr tarafındaki iki köşeyi istilâm etmeden (selâmlamadan) bıraktığını zannetmiyorum. Çünkü Beytullâh'ı tavaf ancak o zaman tamam olur.[82]

١٠٥ - وحدّثني عَنْ مَالِك ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أبيهِ : أنَّ عَائِشَةَ أُمَّ الْمُؤْمِنِينَ قَالَتْ : مَا أُبَالِي : أَصَلَّيْتُ فِي الْحِجْرِ أَمْ فِي الْبَيْتِ .

105. Hz. Aişe'den: Hicr'de de, Beyt'te de namaz kılarım, fark etmez.

(82) Buharî, Tefsîr, 65/2; Müslim, Hacc, 13/399. Ayrıca bkz. Şeybanî, 479.

١٠٦ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ ابْنَ شِهَابٍ يَقُولُ : سَمِعْتُ بَعْضَ عُلَمَائِنَا يَقُولُ : مَا حُجِزَ الْحِجْرُ ، فَطَافَ النَّاسُ مِنْ وَرَائِهِ ، إِلاَّ إِرَادَةَ أَنْ يَسْتَوْعِبَ النَّاسُ الطَّوَافَ بِالْبَيْتِ كُلِّه .

106. İbn Şihab'dan: Bazı âlimlerimizin şöyle dediklerini duydum: «Tavafın tamamlanabilmesi için insanların Hicr'in yanından dönmeleri önlenerek arkasından tavaf yapmaları sağlandı.»

34. TAVAF ESNASINDA REMEL YAPILMASI

١٠٧ - وحدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ : أَنَّهُ قَالَ رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ رَمَلَ ، مِنَ الْحَجَرِ الأَسْوَدِ حَتَّى انْتَهَى إِلَيْهِ ، ثَلاَثَةَ أَطْوَافٍ .

قَالَ مَالِكٌ : وَذٰلِكَ الأَمْرُ الَّذِي لَمْ يَزَلْ عَلَيْهِ أَهْلُ الْعِلْمِ بِبَلَدِنَا .

107. Cabir b. Abdullah'tan: Resûlullah'ın (s.a.v.) üç şavt[83] Hacer'ül Esved'den Hacerül Esved'e kadar remel (sert adımlı yürüyüş) yaptığını gördüm.

İmam Malik'ten: *Bizim Medine'de de böyle yapan âlimler eksik olmadı.*

١٠٨ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ يَرْمُلُ مِنَ الْحَجَرِ الأَسْوَدِ ، إِلَى الْحَجَرِ الأَسْوَدِ ، ثَلاَثَةَ أَطْوَافٍ . وَيَمْشِي أَرْبَعَةَ أَطْوَافٍ .

108. Nafi'den: Abdullah b. Ömer, Hacerül Esved arasında üç şavt remel yapar, dört şavtta da normal yürürdü.

١٠٩ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ؛ أَنَّ أَبَاهُ كَانَ إِذَا طَافَ بِالْبَيْتِ ، يَسْعَى الأَشْوَاطَ الثَّلاَثَةَ . يَقُولُ :

اللَّهُمَّ لا إِلٰـــــهَ إِلا أَنْتَـــــا ... وَأَنْتَ تُحْيِي بَعْـــدَ مَـــا أَمَتَّـــا

يَخْفِضُ صَوْتَهُ بِذٰلِكَ .

109. Hişam b. Urve'den: Babam Beyt'i tavaf ederken üç şavt alçak sesle şöyle diyerek koşardı: «Allahım, senden başka ilâh yoktur, öldükten sonra dirilten sensin.»

(83) Kâbe çevresindeki tavaf maksadıyla yapılan her dolaşma turuna şavt denir.

١١٠ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ : أَنَّهُ رَأَى عَبْدَ اللهِ بْنَ الزُّبَيْرِ أَحْرَمَ بِعُمْرَةٍ مِنَ التَّنْعِيمِ .

قَالَ : ثُمَّ رَأَيْتُهُ يَسْعَى ، حَوْلَ الْبَيْتِ ، الأَشْوَاطَ الثَّلاَثَةَ .

110. Hişam'ın babası Urve naklediyor: Ben Abdullah b. Zübeyr'in Ten'ım'den ihrama girdiğini gördüm. Daha sonra da Beytullah'ın etrafında üç şavt hızlı hızlı tavaf yaptığını gördüm.[84]

١١١ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ : أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنِ عُمَرَ كَانَ إِذَا أَحْرَمَ مِنْ مَكَّةَ ، لَمْ يَطُفْ بِالْبَيْتِ ، وَلا بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ ، حَتَّى يَرْجِعَ مِنْ مِنًى . وَكَانَ لا يَرْمُلُ إِذَا طَافَ حَوْلَ الْبَيْتِ ، إِذَا أَحْرَمَ مِنْ مَكَّةَ .

111. Nafi'den: Abdullah b. Ömer, Mekke'den ihrama girdiği zaman Mina'dan dönünceye kadar tavaf ve sa'yini yapmazdı. Yine Mekke'den ihrama girdiği zaman tavaf esnasında remel de yapmazdı.

(84) Şeybanî, 456.

35. TAVAF ESNASINDA İSTİLAM YAPILMASI

١١٢ - **حدّثني** يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ ، كَانَ إِذَا قَضَى طَوَافَهُ بِالْبَيْتِ ، وَرَكَعَ الرَّكْعَتَيْنِ ، وَأَرَادَ أَنْ يَخْرُجَ إِلَى الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ ، اسْتَلَمَ الرُّكْنَ الأَسْوَدَ قَبْلَ أَنْ يَخْرُجَ .

112. İmam Malik'ten: *Bana gelen rivayete göre Resûlullah (s.a.v.) Beytullah'ı tavaf ettikten sonra iki rekât namaz kılar, Safa ve Merve'ye çıkmak istediği zaman da çıkmadan önce Hacer'ül Esved'i istilam ederdi (selâmlardı).*[85]

١١٣ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لِعَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ عَوْفٍ : « كَيْفَ صَنَعْتَ . يَا أَبَا مُحَمَّدٍ فِي اسْتِلاَمِ الرُّكْنِ ؟ » فَقَالَ عَبْدُ الرَّحْمٰنِ : اسْتَلَمْتُ . وَتَرَكْتُ . فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ : « أَصَبْتَ » .

113. Hişam, babası Urve'den naklediyor: Resûlullah (s.a.v.) Abdurrahman b. Avf'a:

«— **Hacer'ül Esved'i nasıl istilam ettin Ya Ebû Muhammed?**» diye sordu. Abdurrahman da:

«— Gücüm yettiği kadar istilam ettim, yorulunca bıraktım» cevabını verdi. Bunun üzerine Hz. Peygamber:

«— **Doğru yapmışsın.**» buyurdu.[86]

١١٤ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ؛ أَنَّ أَبَاهُ كَانَ إِذَا طَافَ بِالْبَيْتِ ، يَسْتَلِمُ الأَرْكَانَ كُلَّهَا . وَكَانَ لا يَدَعُ الْيَمَانِيَّ ، إِلا أَنْ يُغْلَبَ عَلَيْهِ .

114. Hişam b. Urve'den: Babam Beytullah'ı tavaf ettiği zaman Hacerül Esved'in tamamını istilam ederdi. Ancak fenalaşırsa, Yemen köşesini istilam etmezdi.

(85) Müslim (Hacc, 15/147), uzun bir hadiste, peygamberimizin haccını anlatırken, Cebir'den rivayet eder.

(86) Bu, mürsel bir hadistir. ibn Abdilber bu hadisi, Sufyan Sevrî-Hişam-Babası- Abdurrahman b. Avf senediyle mevsul olarak rivayet eder.

36. İSTİLAM ESNASINDA HACERÜLESVED'İN ÖPÜLMESİ

١١٥ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ : أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ قَالَ : وَهُوَ يَطُوفُ بِالْبَيْتِ ، لِلرُّكْنِ الأَسْوَدِ : إِنَّمَا أَنْتَ حَجَرٌ . وَلَوْلا أَنِّي رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَبَّلَكَ ، مَا قَبَّلْتُكَ . ثُمَّ قَبَّلَهُ .

قَالَ مَالِكٌ : سَمِعْتُ بَعْضَ أَهْلِ الْعِلْمِ يَسْتَحِبُّ ، إِذَا رَفَعَ الَّذِي يَطُوفُ بِالْبَيْتِ ، يَدَهُ عَنِ الرُّكْنِ الْيَمَانِيِّ ، أَنْ يَضَعَهَا عَلَى فِيهِ .

115. Hişam, babası Urve'den naklediyor: Ömer b. Hattab, Beytullah'ı tavaf ederken Hacerül Esved için şöyle derdi: «Sen sadece bir taşsın. Eğer Resûlullah'ın (s.a.v.) seni öptüğünü görmemiş olsaydım ben de seni öpmezdim.» Daha sonra da onu öperdi.[87]

İmam Malik'ten: *Bazı âlimlerin Beytullah'ı tavaf ederken Hacerülesved'in Yemen köşesini istilam için elleri yukarı kaldırıp indirince ağza koymayı iyi karşıladıklarını duydum.*

(87) Buharî, Hacc, 25/50; Müslim, Hacc, 15/248 (mevsul olarak rivayet ederler).

37. TAVAF ESNASINDA HER YEDİ ŞAVTTAN SONRA İKİ REKÂT NAMAZ KILMAK (Tavaf Namazı):

١١٦ - **حدّثني** يَحْيَى عَنْ مالك ، عَنْ هِشَام بْن عُرْوَةَ ، عَنْ أَبيه : أَنَّهُ كَانَ لا يَجْمَعُ بَيْن السُّبْعَيْن . لا يُصَلِّى بَيْنَهُمَا . وَلَكِنَّهُ كَان يُصَلِّى بَعْد كُلّ سَبْع رَكْعَتَيْن . فَرُبَّمَا صَلَّى عِنْدَ الْمَقَام أَوْ عِنْدَ غَيْرِه .

وسُئِلَ مالكٌ عَن الطَّواف ، إنْ كان أَخَفَّ على الرَّجُل أَنْ يَتَطَوَّعَ به ، فَيَقْرُن بَيْنَ الأُسْبُوعَيْن أَوْ أَكْثَر ، ثُمَّ يَرْكَعُ مَا عَلَيْهِ مِنْ رُكُوع تِلْك السُّبُوع ؟ قال : لا يَنْبَغِى ذٰلك . وَإِنَّما السُّنَّةُ أَنْ يُتْبِعَ كُلَّ سَبْع رَكْعَتَيْن .

قَالَ مالكٌ ، فى الرَّجُل يَدْخُلُ فى الطَّواف فَيَسْهُو حتَّى يَطُوف ثمانيةَ أَوْ تِسْعَةَ أَطْوَافٍ . قَالَ : يَقْطَعُ ، إذا علم أَنَّهُ قَدْ زَادَ . ثُمَّ يُصَلِّى رَكْعَتَيْن . ولا يَعْتَدُّ بالَّذى كَانَ زَادَ . ولا يَنْبَغِى لَهُ أَنْ يَبْنِى على التِّسْعَة ، حَتَّى يُصَلِّىَ سَبْعِيْن جميعًا . لأَنَّ السُّنَّةَ فى الطَّواف ، أَنْ يُتْبِعَ كُلَّ سَبْعٍ رَكْعَتَيْن .

قَالَ مالكٌ : وَمَنْ شَكَّ فى طَوافه ، بَعْدَ مَا يَرْكَعُ رَكْعَتَى الطَّواف ، فَلْيَعُدْ . فَلْيُتَمِّمْ طَوَافَهُ على الْيَقِين . ثُمَّ لِيُعِد الرَّكْعَتَيْن . لأَنَّهُ لا صَلاَةَ لِطَوَافٍ ، إلا بَعْدَ إكْمَالِ السَّبْع .

وَمَنْ أَصَابَهُ شَىءٌ بِنَقْضِ وُضُوئِهِ ، وَهُوَ يَطُوفُ بِالْبَيْتِ ، أَوْ يَسْعَى بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ ، أَوْ بَيْنَ ذٰلِكَ . فَإِنَّهُ مَنْ أَصَابَهُ ذٰلِكَ ، وَقَدْ طَافَ بَعْضَ الطَّوَافِ ، أَوْ كُلَّهُ . وَلَمْ يَرْكَعْ رَكْعَتَى الطَّوَافِ ، فَإِنَّهُ يَتَوَضَّأُ . وَيَسْتَأْنِفُ الطَّوَافَ وَالرَّكْعَتَيْنِ . وَأَمَّا السَّعْىُ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ . فَإِنَّهُ لا يَقْطَعُ ذٰلِكَ عَلَيْهِ ، مَا أَصَابَهُ مِنِ انْتِقَاضِ وُضُوئِهِ . وَلا يَدْخُلُ السَّعْىَ ، إلا وَهُوَ طَاهِرٌ بِوُضُوءٍ .

116. Hişam b. Urve babasından şöyle naklediyor: Babam her yedi şavttan sonra iki rekât namaz kılardı. Yedi şavtı tamamladığı halde namaz kılmadığı yoktur. Bu namazları da bazan Makamı İbrahim'de, bazan da başka bir yerde kılardı.

İmam Malik'e:

«— Bir kimse her yedi şavtta bir namaz kılmayı az bularak iki

yedi şavttan sonra veya daha fazlasından sonra hepsini toptan kılabilir mi?» diye soruldu. İmam Malik şu cevabı verdi:

«— Olmaz. Sünnet olan her yedi şavttan sonra iki rekât kılmaktır.»

İmam Malik, tavaf yaparken dalgınlığa düşerek sekiz veya dokuz şavttan sonra farkına varan kimse ile ilgili olarak hakkında da şöyle der:

Yedi şavttan fazla yaptığını anladığı an bırakır, iki rekât namaz kılar. İkinci bir tavafa başladığı zaman artık fazlalıklar sayılmaz, yeniden bir yedi şavt daha tamamlar, ondan sonra iki rekât namaz kılar. Çünkü tavafta her yedi şavttan sonra iki rekât namaz kılmak sünnettir.

İmam Malik'ten:

İki rekât namazı kıldıktan sonra yedi şavtı tamamlayıp tamamladığı konusunda şüpheye düşerse tavafı yeniden yapar, iki rekât namazı da yeniden kılar. Çünkü tavafı tamamlamadan (yedi şavt yapmadan) namaz kılınmaz.

Beytullah'ı tavaf ederken, Safa ile Merve arasında sa'y ederken veyahut da bu ikisi arasında abdesti bozulan kimse, tavafın bir kısmını veya tamamını yapmış, iki rekât tavaf namazını da kılmamışsa, yeniden abdest alıp tavafını yapar, namazını da kılar.

Sa'y yaparken abdesti bozulursa, sa'yi kesmesi gerekmez. Sa'ye ancak abdestli olarak başlanır.

38. SABAH VE İKİNDİ NAMAZLARINDAN SONRA TAVAF YAPILMASI

١١٧ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ حُمَيْدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ عَوْفٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ الرَّحْمٰنِ بْنَ عَبْدٍ الْقَارِيَّ أَخْبَرَهُ : أَنَّهُ طَافَ بِالْبَيْتِ مَعَ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ بَعْدَ صَلاَةِ الصُّبْحِ . فَلَمَّا قَضَى عُمَرُ طَوَافَهُ ، نَظَرَ فَلَمْ يَرَ الشَّمْسَ طَلَعَتْ . فَرَكِبَ حَتَّى أَنَاخَ بِذِي طُوًى . فَصَلَّى رَكْعَتَيْنِ .

117. Abdurrahman b. Abdilkari anlatıyor: Sabah namazından sonra Ömer b. Hattab'la Beytullah'ı tavaf ettik. Ömer tavafını bitirince, güneşe baktı, henüz daha doğmamıştı. Devesine binerek Zituva'da konakladı ve iki rekât tavaf namazını orada kıldı. [88]

١١٨ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ الْمَكِّيِّ ؛ أَنَّهُ قَالَ : رَأَيْتُ عَبْدَ اللهِ بْنَ عَبَّاسٍ يَطُوفُ بَعْدَ صَلاَةِ الْعَصْرِ ، ثُمَّ يَدْخُلُ حُجْرَتَهُ ، فَلا أَدْرِي مَا يَصْنَعُ .

118. Ebû Zübeyr el-Mekkî'den: Abdullah b. Abbas'ın ikindiden sonra Beytullah'ı tavaf edip odasına girdiğini gördüm. Orada ne yaptığını bilmiyorum.

١١٩ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ الْمَكِّيِّ ؛ أَنَّهُ قَالَ : لَقَدْ رَأَيْتُ الْبَيْتَ يَخْلُو بَعْدَ صَلاَةِ الصُّبْحِ ، وَبَعْدَ صَلاَةِ الْعَصْرِ . مَا يَطُوفُ بِهِ أَحَدٌ .

قَالَ مَالِكٌ : وَمَنْ طَافَ بِالْبَيْتِ بَعْضَ أُسْبُوعِهِ . ثُمَّ أُقِيمَتْ صَلاَةُ الصُّبْحِ ، أَوْ صَلاَةُ الْعَصْرِ . فَإِنَّهُ يُصَلِّي مَعَ الإِمَامِ . ثُمَّ يَبْنِي عَلَى مَا طَافَ ، حَتَّى يُكْمِلَ سُبْعًا . ثُمَّ لا يُصَلِّي حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ ، أَوْ تَغْرُبَ .

قَالَ : وَإِنْ أَخَّرَهُمَا حَتَّى يُصَلِّيَ الْمَغْرِبَ ، فَلاَ بَأْسَ بِذٰلِكَ .

قَالَ مَالِكٌ : وَلا بَأْسَ أَنْ يَطُوفَ الرَّجُلُ طَوَافًا وَاحِدًا ، بَعْدَ الصُّبْحِ وَبَعْدَ الْعَصْرِ . لا يَزِيدُ عَلَى سُبْعٍ وَاحِدٍ . وَيُؤَخِّرُ الرَّكْعَتَيْنِ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ . كَمَا صَنَعَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ . وَيُؤَخِّرُهُمَا بَعْدَ الْعَصْرِ ، حَتَّى تَغْرُبَ الشَّمْسُ . فَإِذَا غَرَبَتِ الشَّمْسُ ، صَلاَهُمَا إِنْ شَاءَ . وَإِنْ شَاءَ أَخَّرَهُمَا ، حَتَّى يُصَلِّيَ الْمَغْرِبَ . لا بَأْسَ بِذٰلِكَ .

(88) Şeybanî, 440.

119. Ebû Zübeyr el-Mekkî'den: Sabah ve ikindi namazlarından sonra Beytullah'ın etrafı bomboştu, hiç kimse tavaf yapmıyordu.

İmam Malik'den: *Beytullah'ı tavaf eden bir kimse birkaç tavaf (yedi şavt) dan sonra, sabah namazı veya ikindi için kaamet getirilse İmamla beraber namazını kılar. Daha sonra da tavafını tamamlar. Tavaf namazını güneş doğmadan ya da batmadan (ikindiyi cemaatle kılmışsa) kılamaz. Şayet bu tavaf namazını geciktirir de akşamdan sonra kılarsa bir mahzur yoktur.*

İmam Malik'ten: *Bir kimsenin sabah ve ikindi namazlarından sonra (yedi şavtlık) tek bir tavaf yapmasında sakınca yoktur, yalnız daha fazla yapamaz. Tavaf namazlarını da Hz. Ömer'in yaptığı gibi güneş doğuncaya kadar veya batıncaya kadar geciktirmesinde de bir mahzur yoktur. Güneşin batmasından sonraya bırakılan tavaf namazı istendiği zaman kılınabilir, akşamdan sonra kılınmasında da bir mahzur yoktur.*[89]

(89) Şeybanî, 439.

39. BEYTULLAH'A VEDA EDİLMESİ

١٢٠ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ : أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ قَالَ : لا يَصْدُرَنَّ أَحَدٌ مِنَ الْحَاجِّ ، حَتَّى يَطُوفَ بِالْبَيْتِ . فَإِنَّ آخِرَ النُّسُكِ الطَّوَافُ بِالْبَيْتِ .

قَالَ مَالِكٌ : فِي قَوْلِ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ : فَإِنَّ آخِرَ النُّسُكِ الطَّوَافُ بِالْبَيْتِ : إِنَّ ذٰلِكَ ، فِيمَا نُرَى ، وَاللهُ أَعْلَمُ ، لِقَوْلِ اللهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى ﴿ وَمَنْ يُعَظِّمْ شَعَائِرَ اللهِ فَإِنَّهَا مِنْ تَقْوَى الْقُلُوبِ ﴾ وَقَالَ ﴿ ثُمَّ مَحِلُّهَا إِلَى الْبَيْتِ الْعَتِيقِ ﴾ فَمَحِلُّ الشَّعَائِرِ كُلِّهَا ، وَانْقِضَاؤُهَا ، إِلَى الْبَيْتِ الْعَتِيقِ .

120. Abdullah b. Ömer'den, Ömer b. Hattab şöyle dedi: «Hiç kimse hacdan Beytullah'ı tavaf etmeden dönemez. Hacda yapılan ibadetlerin en sonuncusu Beytullah'ı veda tavafıdır.»

Hz. Ömer'in bu sözüyle ilgili olarak İmam Malik şöyle der: *Allah teâlâ bilir ama benim zannıma göre Hz. Ömer, hacda yapılan ibadetlerin en sonuncununun Beytullah'ı tavaf olduğu hükmünü şu âyeti kerimeden çıkarmaktadır: «**Kim hac vazifelerine ve hacda kesilen kurbanlara saygı ve itina gösterirse, bu kalplerin takvasındandır.** (Yani imanı kuvvetli olan muttekîler saygı gösterir.)*[90]» «***Sonra kurban kesilme yeri Beyt-i Atik'e*** (Kâbe) ***kadardır.***»[91] *İşte hacla ilgili yapılan her şey, yani hac işlemleri Beyti Atik'de (Kâbe civarında)dır.*[92]

١٢١ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ : أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ رَدَّ رَجُلاً مِنْ مَرِّ الظَّهْرَانِ ، لَمْ يَكُنْ وَدَّعَ الْبَيْتَ حَتَّى وَدَّعَ .

121. Yahya b. Saîd'den: Ömer b. Hattab, Beytullah'a veda tavafı yapmadan ayrılan bir adamı Merruz Zahran'dan geri çevirip veda tavafı yaptırdı.[93]

(90) Hac, 22/32.
(91) Hac, 22/33.
(92) Şeybanî, 517.
(93) Merruz Zahran: Mekke yakınlarında bir vadinin adı.

١٢٢ - وحدثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّهُ قَالَ : مَنْ أَفَاضَ فَقَدْ قَضَى اللهُ حَجَّهُ . فَإِنَّهُ . إِنْ لَمْ يَكُنْ حَبَسَهُ شَيءٌ ، فَهُوَ حَقِيقٌ أَنْ يَكُونَ آخِرَ عَهْدِهِ الطَّوَافَ بِالْبَيْتِ . وَإِنْ حَبَسَهُ شَيءٌ ، أَوْ عَرَضَ لَهُ ، فَقَدْ قَضَى اللهُ حَجَّهُ .

قَالَ مَالِكٌ : وَلَوْ أَنَّ رَجُلاً جَهِلَ أَنْ يَكُونَ آخِرُ عَهْدِهِ الطَّوَافَ بِالْبَيْتِ ، حَتَّى صَدَرَ . لَمْ أَرَ عَلَيْهِ شَيْئًا . إِلا أَنْ يَكُونَ قَرِيبًا . فَيَرْجِعَ فَيَطُوفَ بِالْبَيْتِ . ثُمَّ يَنْصَرِفَ إِذَا كَانَ قَدْ أَفَاضَ .

122. Hişam, babası Urve'den naklediyor: Ziyaret tavafını yapan kimsenin Allah Teâlâ haccının kabulüne hükmeder.

Şayet herhangi bir engel yoksa, son vazifesinin veda tavafı olması uygundur. Veda tavafını yapmasına bir engel çıkar veya hesapta olmayan bir durum doğarsa Allah onun haccının kabulüne hükmeder.

İmam Malik: «Adamın biri en son yapacağı ibadetin Beytullah'ı tavaf olduğunu bilmese, onun için veda tavafı yapmadan Mekke'den ayrılsa ne olur?» sorusuna şu cevabı veriyor: *Bana göre ziyaret tavafını yapmışsa bir şey lâzım gelmez. Ancak eğer Mekke'ye yakın bir yerdeyse döner veda tavafını yapar.*

40. TAVAFLA İLGİLİ MUHTELİF RİVAYETLER

١٢٣ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي الأَسْوَدِ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ نَوْفَلٍ ، عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ ، عَنْ زَيْنَبَ بِنْتِ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ ؛ أَنَّهَا قَالَتْ : شَكَوْتُ إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ أَنِّي أَشْتَكِي . فَقَالَ : « طُوفِي مِنْ وَرَاءِ النَّاسِ وَأَنْتِ رَاكِبَةٌ » قَالَتْ : فَطُفْتُ رَاكِبَةً بَعِيرِي . وَرَسُولُ اللهِ ﷺ حِينَئِذٍ يُصَلِّي ، إِلَى جَانِبِ الْبَيْتِ . وَهُوَ يَقْرَأُ بِالطُّورِ وَكِتَابٍ مَسْطُورٍ .

123. Ümmü Seleme'den: Resûlullah'a (s.a.v.) hasta olduğumu söyledim: «*Öyleyse cemaatin arkasından bir binek üzerinde tavafını yap*» buyurdu.

Ben de deveme binerek tavafımı yaptım. O sırada Resûlullah (s.a.v.) Beytullah'ın bir köşesinde namaz kılıyor ve namazda da «Vettur ve kitabin Mestur» sûresini okuyordu.[94]

١٢٤ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ الْمَكِّيِّ ؛ أَنَّ أَبَا مَاعِزٍ الأَسْلَمِيَّ ، عَبْدَ اللهِ ابْنَ سُفْيَانَ ، أَخْبَرَهُ : أَنَّهُ كَانَ جَالِسًا مَعَ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ . فَجَاءَتْهُ امْرَأَةٌ تَسْتَفْتِيهِ . فَقَالَتْ : إِنِّي أَقْبَلْتُ أُرِيدُ أَنْ أَطُوفَ بِالْبَيْتِ . حَتَّى إِذَا كُنْتُ بِبَابِ الْمَسْجِدِ ، هَرَقْتُ الدِّمَاءَ . فَرَجَعْتُ حَتَّى ذَهَبَ ذٰلِكَ عَنِّي . ثُمَّ أَقْبَلْتُ ، حَتَّى إِذَا كُنْتُ عِنْدَ بَابِ الْمَسْجِدِ هَرَقْتُ الدِّمَاءَ . فَرَجَعْتُ حَتَّى ذَهَبَ ذٰلِكَ عَنِّي . ثُمَّ أَقْبَلْتُ ، حَتَّى إِذَا كُنْتُ عِنْدَ بَابِ الْمَسْجِدِ هَرَقْتُ الدِّمَاءَ . فَقَالَ عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ : إِنَّمَا ذٰلِكِ رَكْضَةٌ مِنَ الشَّيْطَانِ . فَاغْتَسِلِي ثُمَّ اسْتَثْفِرِي بِثَوْبٍ . ثُمَّ طُوفِي .

124. Abdullah b. Süfyan anlatıyor: Abdullah b. Ömer'le beraber oturuyordum, bir ara ona bir kadın gelerek bir fetva sordu: «Ben Beytullah'ı tavaf etmek istiyordum, tam kapıya kadar varınca kanama oldu. Döndüm, kesildi. Sonra tekrar Kâbe'nin kapısına kadar geldim, yine kanama oldu. Tekrar döner dönmez kesildi. Bir sefer daha denedim. Mescidin kapısına kadar vardım yine kanama oldu, ne yapayım?» dedi. Abdullah b. Ömer ona şu cevabı verdi: «Bu şeytanın vesvesesindendir, sakın evhamlanma,guslet, bacaklarının arasına bir parça bez koy, sonra da tavafını yap.» [95]

(94) Buharî, Salât, 8/78. Ayrıca bkz. Şeybanî, 476.
(95) Şeybanî, 471.

١٢٥ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ سَعْدَ بْنَ أَبِي وَقَّاصٍ ، كَانَ إِذَا دَخَلَ مَكَّةَ مُرَاهِقاً خَرَجَ إِلَى عَرَفَةَ . قَبْلَ أَنْ يَطُوفَ بِالْبَيْتِ . وَبَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ . ثُمَّ يَطُوفُ بَعْدَ أَنْ يَرْجِعَ .

قَالَ مَالِكٌ : وَذَلِكَ وَاسِعٌ إِنْ شَاءَ اللهُ

وَسُئِلَ مَالِكٌ : هَلْ يَقِفُ الرَّجُلُ فِي الطَّوَافِ بِالْبَيْتِ الْوَاجِبِ عَلَيْهِ ، يَتَحَدَّثُ مَعَ الرَّجُلِ ؟ فَقَالَ : لا أُحِبُّ ذَلِكَ لَهُ .

قَالَ مَالِكٌ : لا يَطُوفُ أَحَدٌ بِالْبَيْتِ ، وَلا بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ ، إِلا وَهُوَ طَاهِرٌ .

125. İmam Malik'ten: Sa'd b. Ebî Vakkas vakfe zamanının bitimine çok az bir zaman kala Mekke'ye girdiği zaman tavaf ve sa'y yapmadan Arafat'a çıkar döndükten sonra da tavafını yapardı.

İmam Malik'ten: *Biiznillah caizdir.*

İmam Malik'e: «Bir kimse farz tavafı ifa ederken biriyle durup konuşabilir mi?» diye soruldu. İmam Malik: «*Uygun bulmam*» cevabını verdi.

Yine imam Malik der ki: «*Hiç kimse temiz olmadan ne Beytullah'ı tavaf edebilir, ne de Safa ile Merve arasında sa'y edebilir.*»

41. SA'Y YAPMAYA SAFA TEPESİNDEN BAŞLANMASI

١٢٦ - **حدّثني** يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ جَابِرِ ابْنِ عَبْدِ اللهِ : أَنَّهُ قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ ، حِينَ خَرَجَ مِنَ الْمَسْجِدِ ، وَهُوَ يُرِيدُ الصَّفَا ، وَهُوَ يَقُولُ : « نَبْدَأُ بِمَا بَدَأَ اللهُ بِهِ » فَبَدَأَ بِالصَّفَا .

126. Cabir b. Abdullah'tan: Resûlullah'ın (s.a.v.) mescitten çıkıp Safa'ya gitmek istediği zaman «Allah'ın Kur'an'da önce zikrettiğiyle başlayalım» dedi ve sa'ye Safa'dan başladı.[96]

١٢٧ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ كَانَ ، إِذَا وَقَفَ عَلَى الصَّفَا ، يُكَبِّرُ ثَلاَثًا . وَيَقُولُ : « لا إِلٰهَ إِلا اللهُ وَحْدَهُ . لا شَرِيكَ لَهُ . لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ » يَصْنَعُ ذٰلِكَ ثَلاَثَ مَرَّاتٍ . وَيَدْعُو . وَيَصْنَعُ عَلَى الْمَرْوَةِ مِثْلَ ذٰلِكَ .

127. Cabir b. Abdullah'tan: Resûlullah (s.a.v.) Safa'da durduğu zaman üç defa tekbir getirerek, üç defa da: «**Allah'tan başka ilah yoktur. Onun hiç bir şekilde benzeri de yoktur. Mülk onundur, hamd ona mahsustur. O her şeye kadirdir**» der ve dua ederdi. Daha sonra bunun aynını Merve'de de yapardı.

١٢٨ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ ، وَهُوَ عَلَى الصَّفَا يَدْعُو يَقُولُ : اللّٰهُمَّ إِنَّكَ قُلْتَ ﴿ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ ﴾ وَإِنَّكَ لا تُخْلِفُ الْمِيعَادَ . وَإِنِّي أَسْأَلُكَ ، كَمَا هَدَيْتَنِي لِلإِسْلاَمِ ، أَنْ لا تَنْزِعَهُ مِنِّي . حَتَّى تَتَوَفَّانِي وَأَنَا مُسْلِمٌ .

128. Nafi'den: Abdullah b. Ömer'in Safa'da şöyle dua ettiğini duydum: «Allahım sen, bana dua edin kabul edeyim buyurdun, sen sözünden dönmezsin, benim senden isteğim, İslamı bana nasip ettiğin gibi, beni müslüman olarak öldürünceye kadar onu benden söküp almamandır.»[97]

(96) Âyet şöyledir: «Safa ve Merve, Allah'ın mukaddes saydığı yerlerdendir...» (Bakara, 2/158).

(97) Şeybanî, 474.

42. SA'Y İLE İLGİLİ ÇEŞİTLİ RİVAYETLER

١٢٩ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّهُ قَالَ : قُلْتُ لِعَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ ، وَأَنَا يَوْمَئِذٍ حَدِيثُ السِّنِّ :أَرَأَيْتِ قَوْلَ اللهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى ﴿ إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللهِ فَمَنْ حَجَّ الْبَيْتَ أَوِ اعْتَمَرَ فَلا جُنَاحَ عَلَيْهِ أَنْ يَطَّوَّفَ بِهِمَا ﴾ فَمَا عَلَى الرَّجُلِ شَيْءٌ أَنْ لا يَطَّوَّفَ بِهِمَا . فَقَالَتْ عَائِشَةُ : كَلا . لَوْ كَانَ كَمَا تَقُولُ ، لَكَانَتْ فَلا جُنَاحَ عَلَيْهِ أَنْ لا يَطَّوَّفَ بِهِمَا . إِنَّمَا أُنْزِلَتْ هَذِهِ الآيَةُ فِي الأَنْصَارِ . كَانُوا يُهِلُّونَ لِمَنَاةَ . وَكَانَتْ مَنَاةُ حَذْوَ قُدَيْدٍ . وَكَانُوا يَتَحَرَّجُونَ أَنْ يَطُوفُوا بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ . فَلَمَّا جَاءَ الإِسْلامُ . سَأَلُوا رَسُولَ اللهِ ﷺ عَنْ ذَلِكَ . فَأَنْزَلَ اللهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى ﴿ إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللهِ فَمَنْ حَجَّ الْبَيْتَ أَوِ اعْتَمَرَ فَلا جُنَاحَ عَلَيْهِ أَنْ يَطَّوَّفَ بِهِمَا ﴾ .

129. Urve der ki: Ben henüz gençtim, Mü'minlerin annesi Hz. Aişe'ye sordum:

«— Allah Teâlâ: «***Şüphesiz ki Safa ile Merve, Allah'ın nişanelerindendir. Kim Kâbe'yi hacceder veya umre yaparsa, bu ikisini de tavaf*** (sa'y)***etmesinde bir sakınca yoktur,***»[98] buyurduğuna göre, Safa ile Merve'yi tavaf etmeyene bir şey lâzım gelmez.» dedim. Bunun üzerine Hz. Aişe:

«— Asla! Şayet senin dediğin gibi olsaydı, âyet, bu ikisini de tavaf etmemesinde bir beis yoktur, şeklinde olurdu. Bu âyet, Ensarla ilgili olarak nazil olmuştur. Cahiliyye devrinde onlar Kudeyd hizasındaki Menat putu için ihrama giriyorlar, Safa ile Merve tepelerini de Sa'y etmeye çekiniyorlardı. Ne zaman ki İslam geldi, Hz. Peygamber'e bu durumu sordular. Allah Teâlâ da bu âyeti kerimeyi inzal buyurdu: ***Safa ile Merve Allahın nişanelerindendir. Kim Kâbe'yi hacceder veya umre yaparsa Safa ve Merve arasında tavaf*** (sa'y) ***etmesinde bir sakınca yoktur.***[99]

(98) Bakara, 2/158.
(99) Bakara, 2/158.
Buharî, Hacc, 25/79; Müslim, Hacc, 15/259,260,261.

١٣٠ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ : أَنَّ سَوْدَةَ بِنْتَ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ . كَانَتْ عِنْدَ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ . فَخَرَجَتْ تَطُوفُ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ ، فِي حَجٍّ أَوْ عُمْرَةٍ ، مَاشِيَةً . وَكَانَتِ امْرَأَةً ثَقِيلَةً . فَجَاءَتْ حِينَ انْصَرَفَ النَّاسُ مِنَ الْعِشَاءِ . فَلَمْ تَقْضِ طَوَافَهَا ، حَتَّى نُودِيَ بِالأُولَى مِنَ الصُّبْحِ . فَقَضَتْ طَوَافَهَا ، فِيمَا بَيْنَهَا وَبَيْنَهُ .

وَكَانَ عُرْوَةُ ، إِذَا رَآهُمْ يَطُوفُونَ عَلَى الدَّوَابِّ ، يَنْهَاهُمْ أَشَدَّ النَّهْيِ . فَيَعْتَلُّونَ بِالْمَرَضِ حَيَاءً مِنْهُ . فَيَقُولُ لَنَا ، فِيمَا بَيْنَنَا وَبَيْنَهُ : لَقَدْ خَابَ هَؤُلاَءِ وَخَسِرُوا .

قَالَ مَالِكٌ : مَنْ نَسِيَ السَّعْيَ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ ، فِي عُمْرَةٍ . فَلَمْ يَذْكُرْ حَتَّى يَسْتَبْعِدَ مِنْ مَكَّةَ : أَنَّهُ يَرْجِعُ فَيَسْعَى . وَإِنْ كَانَ قَدْ أَصَابَ النِّسَاءَ ، فَلْيَرْجِعْ ، فَلْيَسْعَ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ . حَتَّى يُتِمَّ مَا بَقِيَ عَلَيْهِ مِنْ تِلْكَ الْعُمْرَةِ . ثُمَّ عَلَيْهِ عُمْرَةٌ أُخْرَى ، وَالْهَدْيُ .

وَسُئِلَ مَالِكٌ ، عَنِ الرَّجُلِ يَلْقَاهُ الرَّجُلُ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ ، فَيَقِفُ مَعَهُ يُحَدِّثُهُ ؟ فَقَالَ : لاَ أُحِبُّ لَهُ ذَلِكَ .

قَالَ مَالِكٌ : وَمَنْ نَسِيَ مِنْ طَوَافِهِ شَيْئًا ، أَوْ شَكَّ فِيهِ ، فَلَمْ يَذْكُرْ إِلا وَهُوَ يَسْعَى بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ . فَإِنَّهُ يَقْطَعُ سَعْيَهُ . ثُمَّ يُتِمُّ طَوَافَهُ بِالْبَيْتِ ، عَلَى مَا يَسْتَيْقِنُ . وَيَرْكَعُ رَكْعَتَيِ الطَّوَافِ . ثُمَّ يَبْتَدِئُ سَعْيَهُ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ .

130. Hişam b. Urve'den: Abdullah b. Ömer'in kızı Sevde, Urve b. Zübeyr'in yanında idi. Yürüyerek hac veya umre için Safa ile Merve arasını sa'ye çıktı. Kendisi şişman bir kadındı. Cemaat yatsı namazından çıkarken ancak dönebildi. İlk ezan okununcaya kadar da tavafını bitiremedi.[100]

Urve bazılarının binekli olarak tavaf ettiklerini görür, onları şiddetle bundan menederdi. Urve'den utandıkları için onlar hastayız derlerdi. Urve de onlar için «Umdukları ecri alamazlar, hüsrandadırlar» derdi.

İmam Malik «Umre yaparken Safa ile Merve arasında sa'y etmeyi unutan bir kimse Mekke'den ayrıldıktan sonra hatırlasa ne yapar?» sorusuna: «*Döner ve sa'yini yapar. Şayet bu arada hanımıyla münasebette bulunmuşsa, yine döner sa'yini yapar, Umreden başka bıraktıklarını tamamlar, sonra yeniden bir umre yapması ve kurban kesmesi icabeder.*» cevabını verir.

(100) İlk ezan, cemaati teheccüde uyandırmak için fecirden önce okunurdu. Asrı saadette zaman zaman Hz. Bilal bu ezanı okurdu.

İmam Malik'e: «Safa ile Merve arasında sa'y ederken karşılaştığı biriyle durup konuşan birinin durumu» sorulduğunda: «*İyi bulmam*» cevabını verdi.

«Tavaf esnasında unuttuğu bir şeyi veya şüphelendiği bir şeyi Safa ile Merve arasında sa'yederken hatırlasa ne yapar?» sorusuna da şöyle cevap verir: «*Sa'yini orada keser, gider tavafta eksik bıraktığını tam mutmain olarak yapar, iki rekât tavaf namazını kıldıktan sonra Safa ile Merve arasındaki sa'yine başlar.*»

١٣١ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ ، كَانَ ، إِذَا نَزَلَ مِنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ ، مَشَى . حَتَّى إِذَا انْصَبَّتْ قَدَمَاهُ فِي بَطْنِ الْوَادِي ، سَعَى حَتَّى يَخْرُجَ مِنْهُ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِي رَجُلٍ جَهِلَ فَبَدَأَ بِالسَّعْيِ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ ، قَبْلَ أَنْ يَطُوفَ بِالْبَيْتِ . قَالَ : لِيَرْجِعْ . فَلْيَطُفْ بِالْبَيْتِ . ثُمَّ لِيَسْعَ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ . وَإِنْ جَهِلَ ذَلِكَ حَتَّى يَخْرُجَ مِنْ مَكَّةَ وَيَسْتَبْعِدَ . فَإِنَّهُ يَرْجِعُ إِلَى مَكَّةَ ، فَيَطُوفُ بِالْبَيْتِ وَيَسْعَى بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ . وَإِنْ كَانَ أَصَابَ النِّسَاءَ رَجَعَ ، فَطَافَ بِالْبَيْتِ ، وَسَعَى بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ . حَتَّى يُتِمَّ مَا بَقِيَ عَلَيْهِ مِنْ تِلْكَ الْعُمْرَةِ . ثُمَّ عَلَيْهِ عُمْرَةٌ أُخْرَى . وَالْهَدْيُ .

131. Cabir b. Abdullah'tan: Resûlullah (s.a.v.), Safa'dan indiği zaman normal adımlarla yürür, vadiye iner inmez çıkıncaya kadar hızlı hızlı yürürdü.

Beytullah'ı tavaf etmeden bilmiyerek Safa ile Merve arasında sa'yeden kimseyle ilgili olarak İmam Malik şöyle der: *Dönüp tavafını yapsın, sonra da sa'yini yapar. Şayet bunu bilmiyorsa, Mekke'den ayrılmışsa geri dönerek tavaf ve sa'yini yapar. Bu arada hanımı ile cinsi münasebette bulunmuşsa yine döner tavaf ve sa'yini yaparak umreden eksik bıraktıklarını tamamlar. Daha sonra ise yeniden bir umre yapması ve kurban kesmesi gerekir.*

43. AREFE GÜNÜ ORUÇ TUTULMASI

١٣٢ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي النَّضْرِ ، مَوْلَى عُمَرَ بْنِ عُبَيْدِ اللهِ ، عَنْ عُمَيْرٍ ، مَوْلَى عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبَّاسٍ ، عَنْ أُمِّ الْفَضْلِ بِنْتِ الْحَارِثِ : أَنَّ نَاسًا تَمَارَوْا عِنْدَهَا يَوْمَ عَرَفَةَ ، فِي صِيَامِ رَسُولِ اللهِ ﷺ . فَقَالَ بَعْضُهُمْ : هُوَ صَائِمٌ . وَقَالَ بَعْضُهُمْ : لَيْسَ بِصَائِمٍ . فَأَرْسَلْتُ إِلَيْهِ بِقَدَحِ لَبَنٍ ، وَهُوَ وَاقِفٌ عَلَى بَعِيرِهِ ، فَشَرِبَ .

132. Haris'in kızı Ümmül Fadl'dan: Kurban bayramının arefe günü ashap benim yanımda Hz. Peygamber'in oruçlu olup olmadığı konusunda ihtilafa düştüler. Bazıları «oruçlu» dedi. Bazıları da «değil» dediler. Bunun üzerine ben Hz. Peygamber'e bir bardak süt gönderdim, devesinin yanında dikilirken onu içti.[101]

١٣٣ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَىٰ بْنِ سَعِيدٍ ، عَنِ الْقَاسِمِ مُحَمَّدٍ : أَنَّ عَائِشَةَ أُمَّ الْمُؤْمِنِينَ كَانَتْ تَصُومُ يَوْمَ عَرَفَةَ .

قَالَ الْقَاسِمُ : وَلَقَدْ رَأَيْتُهَا عَشِيَّةَ عَرَفَةَ ، يَدْفَعُ الإِمَامُ ثُمَّ تَقِفُ حَتَّى يَبْيَضَّ مَا بَيْنَهَا وَبَيْنَ النَّاسِ مِنَ الأَرْضِ ، ثُمَّ تَدْعُو بِشَرَابٍ فَتُفْطِرُ .

133. Kasım b. Muhammed'den: Mü'minlerin annesi Hz. Aişe arefe günü oruç tutardı. Onu arefe akşamı gördüm. İmam Arafattan dönerken, karanlık basmadan cemaatin arkasında iftarını açmak için şerbet istiyordu.

(101) Buharî, Hacc, 25/88; Müslim, Sıyâm, 13/110.

44. BAYRAM GÜNLERİ ORUÇ TUTULMASI

١٣٤ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي النَّضْرِ مَوْلَى عُمَرَ بْنِ عُبَيْدِ اللهِ ، عَنْ سُلَيْمَانَ ابْنِ يَسَارٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ نَهَى عَنْ صِيَامِ أَيَّامِ مِنًى .

134. Süleyman b. Yesar'dan: Resûlullah (s.a.v.), kurban bayramında oruç tutmayı yasakladı.[102]

١٣٥ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ بَعَثَ عَبْدَ اللهِ بْنَ حُذَافَةَ أَيَّامَ مِنًى ، يَطُوفُ . يَقُولُ : إِنَّمَا هِيَ أَيَّامُ أَكْلٍ وَشُرْبٍ وَذِكْرِ اللهِ .

135. İbn Şihab'dan: Resûlullah (s.a.v.), Abdullah b. Huzafe'yi haccın Mina'da ifa edilen işlemlerinin yapıldığı gün gönderdi. O tavaf yaparken şöyle bağırıyordu: Bu günler yeme, içme ve Allahı zikretme günleridir.

١٣٦ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَىٰ بْنِ حَبَّانَ ، عَنِ الأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ نَهَى عَنْ صِيَامِ يَوْمَيْنِ : يَوْمِ الْفِطْرِ وَيَوْمِ الأَضْحَى .

136. Ebû Hüreyre'den: Resûlullah (s.a.v.), Ramazan ve Kurban bayramlarında oruç tutmayı yasaklamıştır.[103]

١٣٧ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ الْهَادِي ، عَنْ أَبِي مُرَّةَ مَوْلَى أُمِّ هَانِئٍ أُخْتِ عَقِيلِ بْنِ أَبِي طَالِبٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ ؛ أَنَّهُ أَخْبَرَهُ : أَنَّهُ دَخَلَ عَلَىٰ أَبِيهِ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ فَوَجَدَهُ يَأْكُلُ . قَالَ فَدَعَانِي . قَالَ فَقُلْتُ لَهُ : إِنِّي صَائِمٌ . فَقَالَ : هٰذِهِ الأَيَّامُ الَّتِي نَهَانَا رَسُولُ اللهِ ﷺ عَنْ صِيَامِهِنَّ ، وَأَمَرَنَا بِفِطْرِهِنَّ .

قَالَ مَالِكٌ : هِيَ أَيَّامُ التَّشْرِيقِ .

137. Abdullah b. Amr b. As'dan: Babam Amr b. As'ın yanına vardım, yemek yiyordu. Beni de çağırdı.

«— Oruçluyum» dedim. Bunun üzerine bana:

«— Bugünler Resûlullah'ın (s.a.v.) bize oruç tutmayı yasaklayıp, oruçsuz geçirmemizi emrettiği günlerdir» karşılığını verdi.[104]

İmam Malik: *«Bu günler teşrik günleridir.»* dedi.

(102) Ebu Ömer'in dediğine göre, mürsel oluşunda Malik'e karşı itiraz yoktur.

(103) Müslim, Sıyâm, 13/139. Ayrıca bu hadis senedi ve metniyle, Sıyâm, 18/36'da da yer almıştır.

(104) Ebu Davud, Savm, 14/50.

45. KÂBE'YE GÖNDERİLEN KURBANLIKLAR

١٣٨ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي بَكْرِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرِو بْنِ حَزْمٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ أَهْدَى جَمَلاً ، كَانَ لأَبِي جَهْلِ بْنِ هِشَامٍ ، فِي حَجٍّ أَوْ عُمْرَةٍ .

138. Muhammed b. Amr b. Hazm'ın torunu Abdullah b. Ebî Bekr'den: Resûlullah (s.a.v.) hac (veya umre için) Ebû Cehl b. Hişam'a ait bir deveyi kurbanlık olarak Kâbe'ye gönderdi.[105]

١٣٩ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ ، عَنِ الأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ رَأَى رَجُلاً يَسُوقُ بَدَنَةً . فَقَالَ : « ارْكَبْهَا » فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللهِ . إِنَّهَا بَدَنَةٌ . فَقَالَ : « ارْكَبْهَا . وَيْلَكَ » فِي الثَّانِيَةِ أَوِ الثَّالِثَةِ .

139. Ebû Hüreyre'den: Resûlullah (s.a.v.) bir adamın Kâbe'ye kurbanlık deve gönderdiğini gördü. Adama:

«— **Ona bin!**» buyurdu. Adam:

«— Ya Resûlallah! O Kâbe için kurbanlıktır» karşılığını verince Hz. Peygamber, iki üç defa:

«— **Bin diyorum sana!**» buyurdu.[106]

١٤٠ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ دِينَارٍ ؛ أَنَّهُ كَانَ يَرَى عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ يُهْدِي فِي الْحَجِّ بَدَنَتَيْنِ بَدَنَتَيْنِ . وَفِي الْعُمْرَةِ بَدَنَةً بَدَنَةً . قَالَ : وَرَأَيْتُهُ فِي الْعُمْرَةِ يَنْحَرُ بَدَنَةً . وَهِيَ قَائِمَةٌ فِي دَارِ خَالِدِ بْنِ أُسَيِدٍ . وَكَانَ فِيهَا مَنْزِلُهُ . قَالَ : وَلَقَدْ رَأَيْتُهُ طَعَنَ فِي لَبَّةِ بَدَنَتِهِ ، حَتَّى خَرَجَتِ الْحَرْبَةُ مِنْ تَحْتِ كَتِفَيْهَا .

140. Abdullah b. Dinar'dan: Abdullah b. Ömer'in hacda kurbanlıkları ikişer ikişer, umrede ise birer birer gönderdiğini gördüm. Yine Umre'de onun Halid b. Esîd'in evinde duran kurbanlığını kestiğini gördüm. Kendi evi de orada idi. Kurbanlığın boğazına kargıyı öyle bir vurduğunu gördüm ki ucu hayvanın omuzları altından dışarı çıktı.[107]

(105) Bu hadis, mürseldir.İbn Abbas'tan rivayet edilir. Ebu Davud, Hacc, 11/12.
(106) Buharî, Hacc, 25/103; Müslim, Hacc, 15/371. Ayrıca bkz. Şeybanî, 412.
(107) Şeybanî, 406.

١٤١ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَىٰ بْنِ سَعِيدٍ ؛ أَنَّ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ أَهْدَى جَمَلاً ، فِي حَجٍّ أَوْ عُمْرَةٍ .

141. Yahya b. Said'den: Ömer b. Abdülaziz hacda veya umrede (ravi şüphe ediyor) Kâbe'ye bir deveyi kurbanlık olarak gönderdi.

١٤٢ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ الْقَارِىءِ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عَيَّاشِ بْنِ أَبِي رَبِيعَةَ الْمَخْزُومِيَّ أَهْدَى بَدَنَتَيْنِ . إِحْدَاهُمَا بُخْتِيَّةٌ .

142. Ebû Cafer el-Karî'den: Ebû Rebia el-Mahzumî'nin torunu Abdullah b. Ayyaş, Kâbe'ye iki tane kurbanlık deve gönderdi. Bunlardan biri uzun boyunlu deve cinsindendi.

١٤٣ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ يَقُولُ : إِذَا نُتِجَتِ النَّاقَةُ ، فَلْيُحْمَلْ وَلَدُهَا حَتَّى يُنْحَرَ مَعَهَا . فَإِنْ لَمْ يُوجَدْ لَهُ مَحْمَلٌ ، حُمِلَ عَلَى أُمِّهِ حَتَّى يُنْحَرَ مَعَهَا .

143. Nafî'den: Abdullah b. Ömer şöyle derdi: Deve yavruladığı zaman yavrusu da götürülüp beraber kesilir. Şayet yavrusunu taşımak için bir şey bulunmazsa, anasına yüklenir, beraber kesilir.[108]

١٤٤ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ؛ أَنَّ أَبَاهُ قَالَ : إِذَا اضْطُرِرْتَ إِلَى بَدَنَتِكَ فَارْكَبْهَا رُكُوبًا غَيْرَ فَادِحٍ . وَإِذَا اضْطُرِرْتَ إِلَى لَبَنِهَا ، فَاشْرَبْ بَعْدَ مَا يَرْوَى فَصِيلُهَا . فَإِذَا نَحَرْتَهَا فَانْحَرْ فَصِيلَهَا مَعَهَا .

144. Hişam b. Urve'den: Babam şöyle derdi: Şayet Kâbe'ye götürdüğün kurbanlık deveye binmeye mecbur kalırsan onu yormadan bin, sütüne muhtaç kalırsan hayvanın yavrusu aç kalmayacak kadarını kullan. Onu kestiğin zaman yavrusunu da beraber kes.[109]

(108) Şeybanî, 413.
(109) Şeybanî, 411.

46. KÂBE'YE GÖNDERİLECEK KURBANLIĞA YAPILACAK İŞLER:

١٤٥ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ : أَنَّهُ كَانَ إِذَا أَهْدَى هَدْيًا مِنَ الْمَدِينَةِ ، قَلَّدَهُ وَأَشْعَرَهُ بِذِي الْحُلَيْفَةِ . يُقَلِّدُهُ قَبْلَ أَنْ يُشْعِرَهُ . وَذَلِكَ فِي مَكَانٍ وَاحِدٍ . وَهُوَ مُوَجَّهٌ لِلْقِبْلَةِ . يُقَلِّدُهُ . بِنَعْلَيْنِ . وَيُشْعِرُهُ مِنَ الشِّقِّ الأَيْسَرِ . ثُمَّ يُسَاقُ مَعَهُ حَتَّى يُوقَفَ بِهِ مَعَ النَّاسِ بِعَرَفَةَ . ثُمَّ يَدْفَعُ بِهِ مَعَهُمْ إِذَا دَفَعُوا . فَإِذَا قَدِمَ مِنًى غَدَاةَ النَّحْرِ ، نَحَرَهُ قَبْلَ أَنْ يَحْلِقَ أَوْ يُقَصِّرَ . وَكَانَ هُوَ يَنْحَرُ هَدْيَهُ بِيَدِهِ . يَصُفُّهُنَّ قِيَامًا ، وَيُوَجِّهُهُنَّ إِلَى الْقِبْلَةِ . ثُمَّ يَأْكُلُ وَيُطْعِمُ .

145. Nafî'den: Abdullah b. Ömer, Medine'den Kâbe'ye kurbanlık gönderirken, hayvana Zülhuleyfe'de kurban nişanı takar, sonra da keserek cini (işaret) yapardı. Nişan takma işlemi ile cini yapma işlemini aynı yerde kıbleye karşı çevirerek yapardı. Kurban nişanı olarak hayvanların boynuna bir şeyler asar, cini olarak da sol tarafını kesmek suretiyle kanatırdı. Daha sonra da herkesle beraber Arafat'ta vakfe yerine gidilirdi. Oradan dönerken yine kurbanlıklar beraberlerinde olurdu. Bayramın birinci günü sabahı Mina'ya gelince saçları kesmeden ve tıraş olmadan önce kurbanını keserdi. Abdullah kurbanlarını sıraya sokar, kıbleye karşı çevirir ve onları bizzat kendisi eliyle keserdi. Daha sonra kendisi yer, başkalarına da ikram ederdi.[110]

١٤٦ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ إِذَا طَعَنَ فِي سَنَامِ هَدْيِهِ ، وَهُوَ يُشْعِرُهُ ، قَالَ : بِسْمِ اللهِ . وَاللهُ أَكْبَرُ .

وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ يَقُولُ : الْهَدْيُ مَا قُلِّدَ وَأُشْعِرَ ، وَوُقِفَ بِهِ بِعَرَفَةَ .

وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ يُجَلِّلُ بُدْنَهُ الْقَبَاطِيَّ ، وَالأَنْمَاطَ ، وَالْحُلَلَ . ثُمَّ يَبْعَثُ بِهَا إِلَى الْكَعْبَةِ ، فَيَكْسُوهَا إِيَّاهَا .

وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ سَأَلَ عَبْدَ اللهِ بْنَ دِينَارٍ : مَا كَانَ عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ يَصْنَعُ بِجِلاَلِ بُدْنِهِ ، حِينَ كُسِيَتِ الْكَعْبَةُ هَذِهِ الْكِسْوَةَ ؟ قَالَ : كَانَ يَتَصَدَّقُ بِهَا .

(110) Şeybanî, 399

146. Nafi'den: Abdullah b. Ömer, Kâbe'ye göndereceği kurbanlık devenin hörgücünü keserek cini (işaret) yaparken şöyle derdi: «Allahın ismiyle, Allah en büyüktür.»

Hedy'in (yani Kâbe'ye gönderilen kurbanlık hayvanın) ne olduğu hakkında da şöyle derdi: Hedy, kurban nişanı takılıp, kan çıkartılarak nişan yapılan ve Arafat'ta vakfe esnasında orada bulundurulan hayvandır.

Abdullah b. Ömer, Kâbe'ye göndereceği kurbanlık develere çeşitli çullar örter, sonra da bu çulları Kâbe'ye göndererek Kâbe'nin örtüsüne ilave ederdi.

İmam Malik, Abdullah b. Dinar'a:

«—*Abdullah b. Ömer'in Kâbe'ye göndereceği develer için yaptırıp sonra da Kâbe'ye gönderdiği çullar ne oldu?*» diye sordu. O da:

«— Onlar sadaka olurdu» cevabını verdi.[111]

١٤٧ - وحدّثني مَالِكٌ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ يَقُولُ : فِي الضَّحَايَا وَالْبُدْنِ ، الثَّنِيُّ فَمَا فَوْقَهُ .

وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ لا يَشُقُّ جِلاَلَ بُدْنِهِ ، وَلا يُجَلِّلُهَا حَتَّى يَغْدُوَ مِنْ مِنًى إِلَى عَرَفَةَ .

وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ لِبَنِيهِ : يَا بَنِيَّ لا يُهْدِيَنَّ أَحَدُكُمْ مِنَ الْبُدْنِ شَيْئًا يَسْتَحْيِي أَنْ يُهْدِيَهِ لِكَرِيمِهِ . فَإِنَّ اللهَ أَكْرَمُ الْكُرَمَاءِ . وَأَحَقُّ مَنِ اخْتِيرَ لَهُ .

147. Nafi'den: Abdullah b. Ömer, Kâbe'ye gönderilecek kurbanlıkların küçük olmamalarını söylerdi.

Abdullah b.Ömer, Mina'dan Arafat'a çıkıncaya kadar kurbanlık develerin çullarını üzerlerinden almazdı.

Hişam, babası Urve'nin şöyle dediğini naklediyor: «Yavrularım! Hiç biriniz şerefli dostlarınıza layık görmediğiniz hayvanları, Kâbe'ye kurbanlık için göndermeyin. Çünkü Allah, şereflilerin en şereflisi ve en iyisine lâyık olandır.»

(111) Şeybanî, 400.

47. KÂBE'YE GÖNDERİLECEK KURBANLIĞIN SAKATLANMASI VEYA KAYBOLMASI

١٤٨ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ : أَنَّ صَاحِبَ هَدْيِ رَسُولِ اللهِ ﷺ قَالَ : يَا رَسُولَ اللهِ . كَيْفَ أَصْنَعُ بِمَا عَطِبَ مِنَ الْهَدْيِ ؟ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ « كُلُّ بَدَنَةٍ عَطِبَتْ مِنَ الْهَدْيِ فَانْحَرْهَا . ثُمَّ أَلْقِ قِلاَدَتَهَا فِي دَمِهَا . ثُمَّ خَلِّ بَيْنَهَا وَبَيْنَ النَّاسِ يَأْكُلُونَهَا » .

148. Hişam, babası Urve'den naklediyor: Resûlullah'ın (s.a.v.) Kâbe'ye gidecek kurbanlığı gönderdiği zat Hz. Peygambere:

«— Ya Resûlallah! Kurbanlık sakatlanırsa ne yapayım?» diye sordu. Resûlullah (s.a.v.) şu cevabı verdi:

«— **Sakatlanan her kurbanlığı kes, sonra kurbanlık nişanını da kanına karıştır, daha sonra da insanlara ver etini yesinler.**»[112]

١٤٩ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ : أَنَّهُ قَالَ : مَنْ سَاقَ بَدَنَةً تَطَوُّعًا ، فَعَطِبَتْ ، فَنَحَرَهَا ، ثُمَّ خَلَّىٰ بَيْنَهَا وَبَيْنَ النَّاسِ يَأْكُلُونَهَا ، فَلَيْسَ عَلَيْهِ شَيْءٌ . وَإِنْ أَكَلَ مِنْهَا ، أَوْ أَمَرَ مَنْ يَأْكُلُ مِنْهَا ، غَرِمَهَا .

وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ ثَوْرِ بْنِ زَيْدٍ الدِّيلِيِّ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبَّاسٍ : مِثْلَ ذٰلِكَ .

149. Saîd b. Müseyyeb'den: Nafile olarak Kâbe'ye kurban gönderen bir kimsenin hayvanı sakatlanırsa onu derhal keser, etini insanlara dağıtır. Başka bir şey gerekmez. Ancak şayet etinden kendisi yer, başkalarına da yemelerini emrederse yeniden bir tane daha kesmesi gerekir.

Abdullah b. Abbas'tan da aynı mealde bir rivayet vardır.[113]

(112) Ebu Davud, Hacc, 11/18; Tirmizî, Hacc, 7/71; İbn Mace, Hacc, 25/101. Ayrıca bkz. Şeybanî, 405.
(113) Şeybanî, 404.

١٥٠ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ : مَنْ أَهْدَى بَدَنَةً ، جَزَاءً أَوْ نَذْرًا . أَوْ هَدْيَ تَمَتُّعٍ ، فَأُصِيبَتْ فِي الطَّرِيقِ ، فَعَلَيْهِ الْبَدَلُ .

وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّهُ قَالَ : مَنْ أَهْدَى بَدَنَةً . ثُمَّ ضَلَّتْ أَوْ مَاتَتْ . فَإِنَّهَا ، إِنْ كَانَتْ نَذْرًا ، أَبْدَلَهَا . وَإِنْ كَانَتْ تَطَوُّعًا ، فَإِنْ شَاءَ أَبْدَلَهَا وَإِنْ شَاءَ تَرَكَهَا .

وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ أَهْلَ الْعِلْمِ يَقُولُونَ : لا يَأْكُلُ صَاحِبُ الْهَدْيِ مِنَ الْجَزَاءِ وَالنُّسُكِ .

150. İbn Şihab'tan: Bir kimsenin ceza, adak veya temettu kurbanı olarak sevkettiği hayvan yolda ölürse, yerine bir daha göndermesi gerekir. Abdullah b. Ömer'den: Kâbe'ye kurbanlık hayvan gönderen kimsenin kurbanlığı kaybolsa ve ölse, gönderilen bu hayvan da adak dolayısiyle ise, yeniden bir tane daha göndermesi icabeder. Yok eğer nafile olarak gönderiyorsa, isterse yeniden bir tane daha gönderir, istemezse göndermez.

İmam Malik'ten: *Alimlerin, «Bir cezadan dolayı ve hac ibadeti için Kâbe'ye gönderilen kurbanlığın etinden sahibi yiyemez»* dediklerini duydum.

48. İHRAMLI İKEN HANIMI İLE CİNSİ MÜNASEBETTE BULUNANIN CEZASI

١٥١ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ وَعَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ وَأَبَا هُرَيْرَةَ سُئِلُوا : عَنْ رَجُلٍ أَصَابَ أَهْلَهُ وَهُوَ مُحْرِمٌ بِالْحَجِّ ؟ فَقَالُوا : يَنْفُذَانِ . يَمْضِيَانِ لِوَجْهِهِمَا حَتَّى يَقْضِيَا حَجَّهُمَا . ثُمَّ عَلَيْهِمَا حَجٌّ قَابِلٍ وَالْهَدْيُ . قَالَ وَقَالَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ : وَإِذَا أَهَلا بِالْحَجِّ مِنْ عَامٍ قَابِلٍ ، تَفَرَّقَا حَتَّى يَقْضِيَا حَجَّهُمَا .

151. İmam Malik'ten: Ömer b. Hattab, Ali b. Ebî Talip ve Ebû Hüreyre'ye:

«— Hac için ihrama giren kimse, hanımıyla cinsî münasebette bulunması halinde ne yapar?» diye soruldu.

«— Haccını îfâya devam eder, ancak ertesi sene tekrar bir hac yapması ve kurban kesmesi icap eder» diye cevap verdiler. Ayrıca Hz. Ali şunu da ilâve etti:

«— Ertesi seneki hacda, haccı bitirinceye kadar karı-koca bir birine yaklaşmazlar.

١٥٢ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَىٰ بْنِ سَعِيدٍ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيَّبِ يَقُولُ : مَا تَرَوْنَ فِي رَجُلٍ وَقَعَ بِامْرَأَتِهِ وَهُوَ مُحْرِمٌ ؟ فَلَمْ يَقُلْ لَهُ الْقَوْمُ شَيْئًا . فَقَالَ سَعِيدٌ : إِنَّ رَجُلاً وَقَعَ بِامْرَأَتِهِ وَهُوَ مُحْرِمٌ ، فَبَعَثَ إِلَى الْمَدِينَةِ يَسْأَلُ عَنْ ذٰلِكَ . فَقَالَ بَعْضُ النَّاسِ : يُفَرَّقُ بَيْنَهُمَا إِلَى عَامٍ قَابِلٍ . فَقَالَ سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ : لِيَنْفُذَا لِوَجْهِهِمَا . فَلْيُتِمَّا حَجَّهُمَا الَّذِي أَفْسَدَاهُ . فَإِذَا فَرَغَا رَجَعَا . فَإِنْ أَدْرَكَهُمَا حَجٌّ قَابِلٌ ، فَعَلَيْهِمَا الْحَجُّ وَالْهَدْيُ . وَيُهِلاَّنِ مِنْ حَيْثُ أَهَلا بِحَجِّهِمَا الَّذِي أَفْسَدَاهُ . وَيَتَفَرَّقَانِ حَتَّى يَقْضِيَا حَجَّهُمَا .

قَالَ مَالِكٌ : يُهْدِيَانِ جَمِيعًا ، بَدَنَةً بَدَنَةً .

قَالَ مَالِكٌ ، فِي رَجُلٍ وَقَعَ بِامْرَأَتِهِ فِي الْحَجِّ ، مَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ أَنْ يَدْفَعَ مِنْ عَرَفَةَ وَيَرْمِيَ الْجَمْرَةَ : إِنَّهُ يَجِبُ عَلَيْهِ الْهَدْيُ ، وَحَجٌّ قَابِلٍ . قَالَ : فَإِنْ كَانَتْ إِصَابَتُهُ أَهْلَهُ بَعْدَ رَمْيِ

الْجَمْرَةِ . فَإِنَّمَا عَلَيْهِ أَنْ يَعْتَمِرَ وَيُهْدِيَ . وَلَيْسَ عَلَيْهِ حَجٌّ قَابِلٍ .

قَالَ مَالِكٌ : وَالَّذِي يُفْسِدُ الْحَجَّ أَوِ الْعُمْرَةَ . حَتَّى يَجِبَ عَلَيْهِ ، فِي ذَلِكَ ، الْهَدْيُ فِي الْحَجِّ أَوِ الْعُمْرَةِ ، الْتِقَاءُ الْخِتَانَيْنِ . وَإِنْ لَمْ يَكُنْ مَاءٌ دَافِقٌ .

قَالَ : وَيُوجِبُ ذَلِكَ أَيْضًا الْمَاءُ الدَّافِقُ ، إِذَا كَانَ مِنْ مُبَاشَرَةٍ . فَأَمَّا رَجُلٌ ذَكَرَ شَيْئًا ، حَتَّى خَرَجَ مِنْهُ مَاءٌ دَافِقٌ ، فَلا أَرَى عَلَيْهِ شَيْئًا . وَلَوْ أَنَّ رَجُلا قَبَّلَ امْرَأَتَهُ ، وَلَمْ يَكُنْ مِنْ ذَلِكَ مَاءٌ دَافِقٌ ، لَمْ يَكُنْ عَلَيْهِ فِي الْقُبْلَةِ إِلا الْهَدْيُ . وَلَيْسَ عَلَى الْمَرْأَةِ الَّتِي يُصِيبُهَا زَوْجُهَا ، وَهِيَ مُحْرِمَةٌ مِرَارًا ، فِي الْحَجِّ أَوِ الْعُمْرَةِ ، وَهِيَ لَهُ فِي ذَلِكَ مُطَاوِعَةٌ . إِلا الْهَدْيُ وَحَجٌّ قَابِلٍ . إِنْ أَصَابَهَا فِي الْحَجِّ . وَإِنْ كَانَ أَصَابَهَا فِي الْعُمْرَةِ ، فَإِنَّمَا عَلَيْهَا قَضَاءُ الْعُمْرَةِ الَّتِي أَفْسَدَتْ ، وَالْهَدْيُ .

152. Yahya b. Saîd, Saîd b. Müseyyeb'in «İhramlı iken hanımıyla cinsî münasebette bulunan kimse hakkında ne düşünüyorsunuz? Bu konuda seleften bize bir şey intikal etmedi» dediğini duydu. Ona cevaben

«— İhramlı iken hanımıyla münasebette bulunan bir adam Medine'ye adam göndererek durumu sordurdu. Bazıları ertesi seneki hacca kadar karı-koca birbirlerinden ayrı dururlar, dediler.» deyince Saîd b. Müseyyeb şöyle dedi: «Hacca devam ederler, başladıkları bu haccı bitirdikten sonra memleketlerine dönerler. Şayet ertesi seneki hacca ömürleri vefa ederse yeniden haccedip kurban kesmeleri, ihrama girerken de geçen sene ihrama girdikleri yerden girmeleri ve hac işlemlerini yaptıkları sürece karı-koca birbirlerinden ayrı durmaları gerekir.»

İmam Malik'ten: *Bu durumdaki karı kocanın her ikisininin de ayrı ayrı kurban kesmeleri gerekir.*

Hacda Arafat'tan dönüş ile Cemreleri taşlama zamanı arasında geçen süre içinde hanımıyla cinsi münasebette bulunan kimse için İmam Malik der ki: *Kâbe'ye bir kurban göndermesi ve ertesi sene yeniden haccetmesi farzdır. Şayet bu münasebet Cemreleri taşladıktan sonra olmuşsa, o takdirde sadece umre yapıp kurban kesmesi icabeder, ertesi yıl tekrar haccetmez.»*

İmam Malik'ten: *Münasebet neticesi haccını veya umresini ifsat eden kimsenin, meni inzal olmasa bile haccında veya umresinde kurban kesmesi lâzımdır.*

Karı koca arasında temas neticesi meni gelmişse, hac bozulur, fakat meni temastan değil de erkeğin bir şeyi hatırlamasından dolayı gelmişse bir şey gerekmez. Bir adam karısını öper de meni gelmezse, öpme cezası olarak Kâbe'ye bir kurbanlık gönderir.

Kadın hac veya umre için ihrama girmiş ve kendi isteğiyle kocası kendisiyle birkaç defa cinsî münasebette bulunmuşsa, ertesi sene tekrar hacca gitmesi ve Kâbe'ye kurban göndermesi, şayet umre ihramında bu işi yapmışsa kazası umresi yapması ve bir de kurban kesmesi lâzımdır.

49. HACCA YETİŞEMEYENLERİN YAPACAĞI İŞLER

١٥٣ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَىٰ بْنِ سَعِيدٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ : أَخْبَرَنِي سُلَيْمَانُ بْنُ يَسَارٍ ؛ أَنَّ أَبَا أَيُّوبَ الأَنْصَارِيَّ خَرَجَ حَاجًّا . حَتَّى إِذَا كَانَ بِالنَّازِيَةِ مِنْ طَرِيقِ مَكَّةَ . أَضَلَّ رَوَاحِلَهُ . وَإِنَّهُ قَدِمَ عَلَى عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ يَوْمَ النَّحْرِ . فَذَكَرَ ذٰلِكَ لَهُ . فَقَالَ عُمَرُ : اصْنَعْ كَمَا يَصْنَعُ الْمُعْتَمِرُ . ثُمَّ قَدْ حَلَلْتَ . فَإِذَا أَدْرَكَكَ الْحَجُّ قَابِلاً فَاحْجُجْ ، وَأَهْدِ مَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ .

153. Süleyman b. Yesar'dan: Ebû Eyyüb el-Ensari hacca gitmek için yola çıktı. Mekke yolu üzerindeki Nazîye'ye gelince bineğini kaybetti. Bayram günü Ömer b. Hattab'ın huzuruna çıktı, olanları anlattı. Ömer (r.a.) ona:

«— Umre yapan nasıl yaparsa, sen de öyle yap ve ihramdan çık. Ertesi sene hac zamanı gelince tekrar haccet ve kolayına gelenden bir de kurban kes» dedi.

١٥٤ - وحدّثني مَالِكٌ عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ يَسَارٍ ؛ أَنَّ هَبَّارَ بْنَ الأَسْوَدِ ، جَاءَ يَوْمَ النَّحْرِ ، وَعُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ يَنْحَرُ هَدْيَهُ . فَقَالَ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ . أَخْطَأْنَا الْعِدَّةَ . كُنَّا نَرَى أَنَّ هٰذَا الْيَوْمَ يَوْمُ عَرَفَةَ . فَقَالَ عُمَرُ : اذْهَبْ إِلَى مَكَّةَ ، فَطُفْ أَنْتَ وَمَنْ مَعَكَ . وَانْحَرُوا هَدْيًا إِنْ كَانَ مَعَكُمْ . ثُمَّ احْلِقُوا أَوْ قَصِّرُوا وَارْجِعُوا . فَإِذَا كَانَ عَامٌ قَابِلٌ فَحُجُّوا وَأَهْدُوا . فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلاَثَةِ أَيَّامٍ فِي الْحَجِّ وَسَبْعَةٍ إِذَا رَجَعَ .

قَالَ مَالِكٌ : وَمَنْ قَرَنَ الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ . ثُمَّ فَاتَهُ الْحَجُّ فَعَلَيْهِ أَنْ يَحُجَّ قَابِلاً . وَيَقْرِنَ بَيْنَ الْحَجِّ وَالْعُمْرَةِ . وَيُهْدِي هَدْيَيْنِ : هَدْيًا لِقِرَانِهِ الْحَجَّ مَعَ الْعُمْرَةِ ، وَهَدْيًا لِمَا فَاتَهُ مِنَ الْحَجِّ .

154. Süleyman b. Yesar'dan: Hebbar b. Esved, bayramın birinci günü Ömer b. Hattab kurbanını keserken huzuruna çıktı:

«— Mü'minlerin emiri! Günleri karıştırdık, biz bu gün arafe zannediyorduk» dedi. Ömer (r.a.) ona:

«— Mekke'ye git, yanındakilerle beraber tavafınızı yapın. Şayet varsa kurbanınızı da kesin. Sonra tıraş olup veya saçlarınızı

kısaltıp evinize dönünüz. Gelecek sene hac zamanı haccınızı ifa edip kurban kesiniz. Eğer kurbanlık bulamazsanız üç gün hac esnasında, yedi gün de hacdan dönünce oruç tutunuz» dedi.

İmam Malik'ten: *Kıran haccı yapan bir kimse haccı ifa edemeden kaçırsa, ertesi sene tekrar kıran haccı yapması lâzımdır. Yine ertesi yıl kurbanları da çift keser, bunların biri kıran haccı için, diğeri ise geçen sene kaçırdığı hac içindir.*

50. MİNA'DAN DÖNMEDEN KARISI İLE CİNSİ MÜNASEBETTE BULUNMANIN CEZASI

١٥٥ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ الْمَكِّيِّ ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ أَبِي رَبَاحٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبَّاسٍ ؛ أَنَّهُ سُئِلَ عَنْ رَجُلٍ وَقَعَ بِأَهْلِهِ وَهُوَ بِمِنًى ، قَبْلَ أَنْ يُفِيضَ . فَأَمَرَهُ أَنْ يَنْحَرَ بَدَنَةً .

155. Abdullah b. Abbas'tan: Bana Mina'dan dönmeden hanımıyla cinsi münasebette bulunan bir adamın durumu soruldu. Kâbe'ye bir dişi deve kurban göndermesini söyledim.

١٥٦ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ ثَوْرِ بْنِ زَيْدٍ الدِّيلِيِّ ، عَنْ عِكْرِمَةَ مَوْلَى ابْنِ عَبَّاسٍ ؛ قَالَ لا أَظُنُّهُ إِلا عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبَّاسٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ : الَّذِي يُصِيبُ أَهْلَهُ قَبْلَ أَنْ يُفِيضَ ، يَعْتَمِرُ وَيُهْدِي .

١٥٧ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ رَبِيعَةَ بْنَ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمٰنِ يَقُولُ فِي ذٰلِكَ ، مِثْلَ قَوْلِ عِكْرِمَةَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ .

قَالَ مَالِكٌ : وَذٰلِكَ أَحَبُّ مَا سَمِعْتُ إِلَيَّ فِي ذٰلِكَ .

وَسُئِلَ مَالِكٌ : عَنْ رَجُلٍ نَسِيَ الإِفَاضَةَ حَتَّى خَرَجَ مِنْ مَكَّةَ وَرَجَعَ إِلَى بِلاَدِهِ ؟ فَقَالَ : أَرَى ، إِنْ لَمْ يَكُنْ أَصَابَ النِّسَاءَ ، فَلْيَرْجِعْ ، فَلْيُفِضْ . وَإِنْ كَانَ أَصَابَ النِّسَاءَ ، فَلْيَرْجِعْ ، فَلْيُفِضْ ، ثُمَّ لِيَعْتَمِرْ وَلْيُهْدِ . وَلا يَنْبَغِي لَهُ أَنْ يَشْتَرِيَ هَدْيَهُ مِنْ مَكَّةَ وَيَنْحَرَهُ بِهَا . وَلٰكِنْ ، إِنْ لَمْ يَكُنْ سَاقَهُ مَعَهُ مِنْ حَيْثُ اعْتَمَرَ ، فَلْيَشْتَرِهِ بِمَكَّةَ . ثُمَّ لِيُخْرِجْهُ إِلَى الْحِلِّ . فَلْيَسُقْهُ مِنْهُ إِلَى مَكَّةَ . ثُمَّ يَنْحَرْهُ بِهَا .

156. İbn Abbas'ın azatlısı İkrime'den: Abdullah b. Abbas'tan başkası olacağını zannetmiyorum biri şöyle demişti: Ziyaret tavafını yapmadan ailesiyle cinsî münasebette bulunan kimse umresini yeniler ve kurban keser.

157. İmam Malik, Rebia b. Ebî Abdurrahman'ı İkrime'nin İbn Abbas'tan naklettiği sözün aynısını söylerken işittiğini rivayet etmiştir.

İmam Malik bu konuda şöyle der: *Bu mevzuda duyup en çok beğendiğim rivayetler bunlardır.*

İmam Malik'e, ziyaret tavafını unutarak Mekke'den ayrılıp memleketine dönen kimsenin durumu soruldu. Şu cevabı verdi:

Şayet hanımıyle cinsî münasebette bulunmamışsa geri gelip ziyaret tavafını yapsın. Hanımıyla cinsi münasebette bulunmuşsa yine dönüp ziyaret tavafını yapsın, ayrıca umre yapıp kurban kessin. Kurbanlığını Mekke'de satın alıp orada kesmesi gerekmez, ancak umreye girdiği yerde yanında kurbanlığı yoksa Mekke'den satın alıp onu Hill'e çıkardıktan sonra Kâbe'ye göndersin, daha sonra da keser.

51. KÂBE'YE GÖNDERİLECEK KURBANLIĞIN EN KOLAYA GELENİ

١٥٨ - وحدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ ؛ كَانَ يَقُولُ : مَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ ، شَاةٌ .

158. Ali b. Ebî Talib'den: Kâbe'ye gönderilecek kurbanlıkların en kolay elde edileni koyundur.

١٥٩ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ : أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عَبَّاسٍ كَانَ يَقُولُ : مَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ ، شَاةٌ .

قَالَ مَالِكٌ : وَذٰلِكَ أَحَبُّ مَا سَمِعْتُ إِلَيَّ فِي ذٰلِكَ . لأَنَّ اللهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى يَقُولُ فِي كِتَابِهِ ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لا تَقْتُلُوا الصَّيْدَ وَأَنْتُمْ حُرُمٌ وَمَنْ قَتَلَهُ مِنْكُمْ مُتَعَمِّدًا فَجَزَاءٌ مِثْلُ مَا قَتَلَ مِنَ النَّعَمِ يَحْكُمُ بِهِ ذَوَا عَدْلٍ مِنْكُمْ هَدْيًا بَالِغَ الْكَعْبَةِ أَوْ كَفَّارَةٌ طَعَامُ مَسَاكِينَ أَوْ عَدْلُ ذٰلِكَ صِيَامًا ﴾ فَمِمَّا يُحْكَمُ بِهِ فِي الْهَدْيِ ، شَاةٌ . وَقَدْ سَمَّاهَا اللهُ هَدْيًا . وَذٰلِكَ الَّذِي لا اخْتِلاَفَ فِيهِ عِنْدَنَا . وَكَيْفَ يَشُكُّ أَحَدٌ فِي ذٰلِكَ ؟ وَكُلُّ شَيْءٍ لا يَبْلُغُ أَنْ يُحْكَمَ فِيهِ بِبَعِيرٍ أَوْ بَقَرَةٍ . فَالْحُكْمُ فِيهِ ، شَاةٌ . وَمَا لا يَبْلُغُ أَنْ يُحْكَمَ فِيهِ بِشَاةٍ . فَهُوَ كَفَّارَةٌ مِنْ صِيَامٍ ، أَوْ إِطْعَامِ مَسَاكِينَ .

159. Abdullah b. Abbas'tan: Hedy'in en kolay temin edilebilecek olanı koyundur.

İmam Malik de der ki: *Bu konuda duyup en çok beğendiğim budur. Çünkü Allah teâlâ kitabında şöyle buyurur:*

«Ey insanlar! İhramlı iken avı öldürmeyin. Sizden bile bile onu öldürene, ehli hayvanlardan öldürdüğü kadarına denk olduğuna içinizden iki adil kimsenin hükmedeceği, Kâbe'ye ulaşacak bir kurbanı ödeme, yahut düşkünlere yemek yedirme şeklinde kefaret ya da yaptığının ağırlığını tatmak üzere bunlara denk oruç tutma vardır.»[114]

Burada: «Kâbe'ye ulaşacak kurbanın» koyun olduğuna hükmedilmiştir. Fakat ayet-i kerimede bu hedy olarak belirtiliyor.

(114) Maide, 5/95.

Ayette hedy olarak belirtilenin en kolay elde edilen kurbanlığın koyun olduğunda biz Medineliler de müttefikiz.

Bu konuda bir kimse nasıl şüphe edebilir? Deve veya sığır olduğuna hükmetmek mümkün olmadığına göre buna koyun diye hükmedilebilir. Koyun değerinden az olursa, buna da oruç kefareti veya düşkünleri doyurma olarak hükmedilir.

١٦٠ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ يَقُولُ : مَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ بَدَنَةٌ أَوْ بَقَرَةٌ .

160. Abdullah b. Ömer'den: Kâbe'ye göndermek için en kolay elde edilebilecek kurbanlık, deve yahut da sığırdır.

١٦١ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ ؛ أَنَّ مَوْلاَةً لِعَمْرَةَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ يُقَالُ لَهَا رُقَيَّةُ ؛ أَخْبَرَتْهُ : أَنَّهَا خَرَجَتْ مَعَ عَمْرَةَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ إِلَى مَكَّةَ . قَالَتْ فَدَخَلَتْ عَمْرَةُ مَكَّةَ يَوْمَ التَّرْوِيَةِ . وَأَنَا مَعَهَا . فَطَافَتْ بِالْبَيْتِ ، وَبَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ . ثُمَّ دَخَلَتْ صُفَّةَ الْمَسْجِدِ . فَقَالَتْ : أَمَعَكِ مِقَصٌّ ؟ فَقُلْتُ : لا . فَقَالَتْ : فَالْتَمِسِيهِ لِي . فَالْتَمَسْتُهُ ، حَتَّى جِئْتُ بِهِ . فَأَخَذَتْ مِنْ قُرُونِ رَأْسِهَا . فَلَمَّا كَانَ يَوْمُ النَّحْرِ ، ذَبَحَتْ شَاةً .

161. Abdurrahman'ın kızı Amre'nin azatlısı Rukayye'den: Abdurrahman'ın kızı Amre, Mekke'ye gitmek için yola çıktı. Mekke'ye Zilhiccenin sekizinci günü vardı. Ben de yanında idim. Tavaf ve sa'y yaptı, sonra da Mescidin avlusuna girerek bana:

«— Yanında makas var mı?» dedi.

«— Hayır?» dedim.

«— Öyleyse bul!» dedi. Bulup getirdim. Makasla başından saçlarını kısalttı. Bayramın birinci günü de bir koyunu kurban olarak kesti.

52. KÂBE'YE GÖNDERİLECEK KURBANLIKLA İLGİLİ ÇEŞİTLİ RİVAYETLER

١٦٢ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ صَدَقَةَ بْنِ يَسَارٍ الْمَكِّيِّ : أَنَّ رَجُلاً مِنْ أَهْلِ الْيَمَنِ ، جَاءَ إِلَى عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ، وَقَدْ ضَفَرَ رَأْسَهُ . فَقَالَ : يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمٰنِ . إِنِّي قَدِمْتُ بِعُمْرَةٍ مُفْرَدَةٍ . فَقَالَ لَهُ عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ : لَوْ كُنْتُ مَعَكَ ، أَوْ سَأَلْتَنِي ، لأَمَرْتُكَ أَنْ تَقْرِنَ . فَقَالَ الْيَمَانِيُّ : قَدْ كَانَ ذٰلِكَ . فَقَالَ عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ : خُذْ مَا تَطَايَرَ مِنْ رَأْسِكَ ، وَأَهْدِ . فَقَالَتِ امْرَأَةٌ مِنْ أَهْلِ الْعِرَاقِ : مَا هَدْيُهُ . يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ؟ فَقَالَ : هَدْيُهُ . فَقَالَتْ لَهُ : مَا هَدْيُهُ ؟ فَقَالَ عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ : لَوْ لَمْ أَجِدْ إِلا أَنْ أَذْبَحَ شَاةً ، لَكَانَ أَحَبَّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ

162. Sadaka b. Yesar el-Mekkî'den: Yemenli bir adam Abdullah b. Ömer'e geldi. Adam saçlarını örmüştü. «Ya Ebû Abdurrahman! Ben sadece umre yapmak için geldim!» dedi. Abdullah b. Ömer ona:

«— Eğer ben yanında olsaydım veya bana sorsaydın, sana kıran haccı (aynı ihramla hac ve umre) yapmanı söylerdim.» deyince Yemenli:

«— Oldu bir kere!» dedi. Abdullah b. Ömer:

«— Öyleyse başındaki yüksekliği (saçlarını) kısalttır, sonra da Kâbe'ye kurbanlık gönder.» deyince Iraklı bir kadın:

«— Gönderilecek kurbanlık nedir, Ebû Abdurrahman?» dedi. Abdullah tekrar:

«— Kurbanlık,» deyince kadın:

«— Kurbanlığın bedeli nedir?» dedi.

Bunun üzerine Abdullah b. Ömer:

«— Şayet kesecek hiç bir şey bulamazsan, bir koyun kes. Bence bu, oruç tutmandan daha iyidir» dedi.

١٦٣ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ يَقُولُ : الْمَرْأَةُ الْمُحْرِمَةُ ، إِذَا حَلَّتْ لَمْ تَمْتَشِطْ ، حَتَّى تَأْخُذَ مِنْ قُرُونِ رَأْسِهَا . وَإِنْ كَانَ لَهَا هَدْيٌ ، لَمْ تَأْخُذْ مِنْ شَعْرِهَا شَيْئًا ، حَتَّى تَنْحَرَ هَدْيَهَا .

163. Abdullah b.Ömer'den: İhramda bulunan bir kadın ihramdan çıktığı zaman saçlarını kestirinceye kadar saçlarını taramaz. Şayet yanında kurbanlığı varsa, onu kesinceye kadar da saçlarını kısalttırmaz.

١٦٤ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ بَعْضَ أَهْلِ الْعِلْمِ يَقُولُ : لا يَشْتَرِكُ الرَّجُلُ وَامْرَأَتُهُ فِي بَدَنَةٍ وَاحِدَةٍ . لِيُهْدِ كُلُّ وَاحِدٍ بَدَنَةً ، بَدَنَةً .

وَسُئِلَ مَالِكٌ : عَمَّنْ بُعِثَ مَعَهُ بِهَدْيٍ يَنْحَرُهُ فِي حَجٍّ ، وَهُوَ مُهِلٌّ بِعُمْرَةٍ . هَلْ يَنْحَرُهُ إِذَا حَلَّ ، أَمْ يُؤَخِّرُهُ حَتَّى يَنْحَرَهُ فِي الْحَجِّ . وَيَحِلُّ هوَ مِنْ عُمْرَتِهِ ؟ فَقَالَ : بَلْ يُؤَخِّرُهُ حَتَّى يَنْحَرَهُ فِي الْحَجِّ .وَيَحِلُّ هُوَ مِنْ عُمْرَتِهِ .

قَالَ مَالِكٌ : وَالَّذِي يُحْكَمُ عَلَيْهِ بِالْهَدْيِ فِي قَتْلِ الصَّيْدِ ، أَوْ يَجِبُ عَلَيْهِ هَدْيٌ فِي غَيْرِ ذَلِكَ . فَإِنَّ هَدْيَهُ لا يَكُونُ إِلا بِمَكَّةَ . كَمَا قَالَ اللهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى ﴿ هَدْيًا بَالِغَ الْكَعْبَةِ ﴾ وَأَمَّا مَا عُدِلَ بِهِ الْهَدْيُ مِنَ الصِّيَامِ أَوِ الصَّدَقَةِ ، فَإِنَّ ذَلِكَ يَكُونُ بِغَيْرِ مَكَّةَ . حَيْثُ أَحَبَّ صَاحِبُهُ أَن يَفْعَلَهُ ، فَعَلَهُ .

164. İmam Malik'ten: Bazı ilim adamlarının şöyle dediklerini duydum: Karı koca bir kurbanlığa ortak olmaz, her biri ayrı ayrı kurbanlık gönderir.

İmam Malik'e:

«— Umre için ihrama giren biri adına hacda kesmesi için bir kurbanlık gönderilse, bu zat umre için girdiği ihramdan çıkınca gönderilen kurbanlığı kesebilir mi, yoksa kendisi ihramdan çıkar kesme işlemini tehir mi eder?» diye soruldu. Şu cevabı verdi:

«— Kendisi umre ihramından çıkar, kurbanlığı da vaktinde kesmek için tehir eder.»

İmam Malik'ten: *«Harem'de avlandığı için veya başka bir sebepten Kâbe'ye bir kurbanlık gönderilmesine hükmedilen kimsenin bu kurbanı sadece Mekke'de kesilebilir. Çünkü âyeti kerimede «Kâbe'ye ulaşacak bir kurbanlık» denilmektedir. Fakat kurbanlığa denk sayılan oruç ve sadaka, başka yerlerde de ifa edilebilir. Çünkü oruç başka yerde tutulabildiği gibi, sadaka da başka yerde meselâ bunları yapmakla mükellef olan kimsenin istediği yerde yerine getirilebilir.»*

١٦٥ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَىٰ بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ خَالِدٍ الْمَخْزُومِيِّ ، عَنْ أَبِي أَسْمَاءَ مَوْلَى عَبْدِ اللهِ بْنِ جَعْفَرٍ : أَنَّهُ أَخْبَرَهُ : أَنَّهُ كَانَ مَعَ عَبْدِ اللهِ بْنِ جَعْفَرٍ . فَخَرَجَ مَعَهُ مِنَ الْمَدِينَةِ . فَمَرُّوا عَلَى حُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ ، وَهُوَ مَرِيضٌ بِالسُّقْيَا . فَأَقَامَ عَلَيْهِ عَبْدُ اللهِ بْنُ جَعْفَرٍ . حَتَّى إِذَا خَافَ الْفَوَاتَ خَرَجَ . وَبَعَثَ إِلَى عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ ، وَأَسْمَاءَ بِنْتِ عُمَيْسٍ ، وَهُمَا بِالْمَدِينَةِ ، فَقَدِمَا عَلَيْهِ . ثُمَّ إِنَّ حُسَيْنًا أَشَارَ إِلَى رَأْسِهِ . فَأَمَرَ عَلِيٌّ بِرَأْسِهِ فَحُلِّقَ . ثُمَّ نَسَكَ عَنْهُ بِالسُّقْيَا . فَنَحَرَ عَنْهُ بَعِيرًا .

قَالَ يَحْيَىٰ بْنُ سَعِيدٍ : وَكَانَ حُسَيْنٌ خَرَجَ مَعَ عُثْمَانَ بْنِ عَفَّانَ ، فِي سَفَرِهِ ذٰلِكَ ، إِلَى مَكَّةَ .

165. Abdullah b. Cafer'in azatlısı Ebû Esma'dan: Abdullah b. Cafer'le beraberdim. Onunla Medine'den yola çıktık. Sükya'da hastalanan Hüseyin b. Ali'ye uğradık... Abdullah b. Cafer, orada haccı kaçırma tehlikesi belirinceye kadar kaldı. Medine'de bulunan Ali b. Ebî Talib'e ve Umeys'in kızı Esma'ya haber gönderdi. Onlar da geldiler... Daha sonra Hz. Hüseyin –tıraş için– başını işaret etti. Bunun üzerine Hz. Ali, oğlunun saçlarının tıraş edilmesini emretti. Daha sonra ise Sükya'da kefareti yerine getirilerek bir deve kurban kesildi.

Yahya b. Saîd bu konuda şöyle der: Hz. Hüseyin, bu Mekke yolculuğuna Osman b. Affan'la çıkmıştı.

53. AREFE VE MÜZDELİFE'DE VAKFENİN YAPILIŞI

١٦٦ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « عَرَفَةُ كُلُّهَا مَوْقِفٌ . وَارْتَفِعُوا عَنْ بَطْنِ عُرَنَةَ . وَالْمُزْدَلِفَةُ كُلُّهَا مَوْقِفٌ . وَارْتَفِعُوا عَنْ بَطْنِ مُحَسِّرٍ » ،

166. İmam Malik'ten: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **«Arafat'ın her yerinde vakfe yapılabilir, ancak Urane vadisinden yukarı çıkın. Müzdelife'nin de her tarafında vakfe yapılabilir, yalnız Batn-ı Muhassir'de durmayın.»**[115]

١٦٧ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ الزُّبَيْرِ ؛ أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ : اعْلَمُوا أَنَّ عَرَفَةَ كُلَّهَا مَوْقِفٌ . إِلا بَطْنَ عُرَنَةَ . وَأَنَّ الْمُزْدَلِفَةَ كُلَّهَا مَوْقِفٌ . إِلا بَطْنَ مُحَسِّرٍ .

قَالَ مَالِكٌ : قَالَ اللهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى ﴿ فَلا رَفَثَ وَلا فُسُوقَ وَلا جِدَالَ فِي الْحَجِّ ﴾ قَالَ : فَالرَّفَثُ إِصَابَةُ النِّسَاءِ ، وَاللهُ أَعْلَمُ . قَالَ اللهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى ﴿ أُحِلَّ لَكُمْ لَيْلَةَ الصِّيَامِ الرَّفَثُ إِلَى نِسَائِكُمْ ﴾ قَالَ : وَالْفُسُوقَ الذَّبْحُ لِلأَنْصَابِ ، وَاللهُ أَعْلَمُ . قَالَ اللهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى ﴿ أَوْ فِسْقاً أُهِلَّ لِغَيْرِ اللهِ بِهِ ﴾ قَالَ : وَالْجِدَالُ فِي الْحَجِّ ، أَنَّ قُرَيْشاً كَانَتْ تَقِفُ عِنْدَ الْمَشْعَرِ الْحَرَامِ بِالْمُزْدَلِفَةِ بِقُزَحَ . وَكَانَتِ الْعَرَبُ وَغَيْرُهُمْ يَقِفُونَ بِعَرَفَةَ . فَكَانُوا يَتَجَادَلُونَ . يَقُولُ هَؤُلاءِ نَحْنُ أَصْوَبُ ، وَيَقُولُ هَؤُلاءِ نَحْنُ أَصْوَبُ . فَقَالَ اللهُ تَعَالَى ﴿ وَلِكُلِّ أُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنْسَكاً هُمْ نَاسِكُوهُ فَلا يُنَازِعُنَّكَ فِي الأَمْرِ وَادْعُ إِلَى رَبِّكَ إِنَّكَ لَعَلَى هُدًى مُسْتَقِيمٍ ﴾ فَهَذَا الْجِدَالُ . فِيمَا نُرَى ، وَاللهُ أَعْلَمُ . وَقَدْ سَمِعْتُ ذَلِكَ مِنْ أَهْلِ الْعِلْمِ .

167. Abdullah b. Zübeyr'den: Bilmiş olun ki Urane vadisi hariç Arafat'ın her yerinde vakfe yapılabilir. Batn-ı Muhassir hariç müzdelife'nin de her yerinde vakfe yapılabilir.

İmam Malik bu konuda şöyle der: *Allah Teâlâ ayet- kerimede: «**Hacda kadınlarla refes/cinsî münasebet, füsuk/putlara kurban ve cidal/cedelleşme yoktur.**»*[116] *buyurmaktadır. Alla-*

(115) Müslim (Hacc, 15/149) ile mevsul olarak yer almıştır.
(116) Bakara, 2/197.

hu a'lem, bu ayeti kerimede geçen refes kelimesi cinsi münasebet olarak, füsuk kelimesi putlara kurban kesme olarak şu ayeti kerimelerde geçmektedir:

*«— **Oruç tuttuğunuz günlerin geceleri kadınlarınıza yaklaşmanız*** (refes) ***size helâl kılındı.»***[117]

«Veya Allah'tan başkası için ihrama girip kurban kesmek (fısk)...»

Hac'da Cidal'e gelince, cahiliyye devrinde Kureyşliler Muzdelife'deki Kuzah'da, diğer Araplar ve başkaları ise Arafatta durur, Kureyş: «Biz daha doğru yoldayız,» Araplar ve diğerleri: «Biz daha doğru yoldayız!» diye mücadele ederlerdi. Bunun için Cenab-ı Allah şu ayeti inzal buyurdu:

«— Her ümmet için kendisiyle amel ettikleri bir şeriat kıldık. Onun için bu konuda seninle niza' yapmasınlar. Sen onları rabbine çağır, çünkü sen en doğru yoldasın.»[118]

Bu ayette sözü edilen (niza') cidaldir. Ben bunu ehl-i ilimden işittim.

(117) Bakara, 2/187.
(118) Maide, 5/48.

54. BİNEK ÜZERİNDE VE TEMİZ OLMADAN VAKFE YAPILABİLMESİ

١٦٨ - سُئِلَ مَالِكٌ : هَلْ يَقِفُ الرَّجُلُ بِعَرَفَةَ ، أَوْ بِالْمُزْدَلِفَةِ ، أَوْ يَرْمِي الْجِمَارَ ، أَوْ يَسْعَى بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ ، وَهُوَ غَيْرُ طَاهِرٍ ؟ فَقَالَ : كُلُّ أَمْرٍ تَصْنَعُهُ الْحَائِضُ مِنْ أَمْرِ الْحَجِّ ، فَالرَّجُلُ يَصْنَعُهُ وَهُوَ غَيْرُ طَاهِرٍ . ثُمَّ لا يَكُونُ عَلَيْهِ شَيْءٌ فِي ذٰلِكَ . وَالْفَضْلُ أَنْ يَكُونَ الرَّجُلُ فِي ذٰلِكَ كُلِّهِ طَاهِرًا . وَلا يَنْبَغِي لَهُ أَنْ يَتَعَمَّدَ ذٰلِكَ .

وَسُئِلَ مَالِكٌ : عَنِ الْوُقُوفِ بِعَرَفَةَ لِلرَّاكِبِ . أَيَنْزِلُ أَمْ يَقِفُ رَاكِبًا ؟ فَقَالَ : بَلْ يَقِفُ رَاكِبًا . إِلا أَنْ يَكُونَ بِهِ ، أَوْ بِدَابَّتِهِ ، عِلَّةٌ . فَاللهُ أَعْذَرُ بِالْعُذْرِ .

168. İmam Malik'e: «Bir adam temiz değilse Arafat'ta ve Müzdelife'de vakfe yapabilir, cemreleri taşlayabilir veya Safa ile Merve arasında Sa'y edebilir mi?» diye soruldu. Şu cevabı verdi: *«Hacda hayızlı bir kadının yapabileceği her şeyi, temiz olmayan bir adam da yapabilir. Bu yüzden bir şey lâzım gelmez. Ancak efdal olan, adamın devamlı temiz olması ve kasten pis durmamasıdır.»*

Yine İmam Malik'e: «Arafat'ta binekli olarak vakfe yapan kimse vakfesini bineği üzerinde mi yapar, yoksa inip de mi yapar?» diye soruldu. Cevaben dedi ki:

«Binek üzerinde yapar. Ancak kendisinde ve bineğinde bir özür olmaması lâzımdır. Allah özürleri en çok kabul edendir.»

55. HACCI KAÇIRAN KİMSENİN VAKFE YAPMASI

١٦٩ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ يَقُولُ : مَنْ لَمْ يَقِفْ بِعَرَفَةَ ، مِنْ لَيْلَةِ الْمُزْدَلِفَةِ ، قَبْلَ أَنْ يَطْلُعَ الْفجْرُ ، فَقَدْ فَاتَهُ الْحَجُّ . وَمَنْ وَقَفَ بِعَرَفَةَ ، مِنْ لَيْلَةِ الْمُزْدَلِفَةِ ، مِنْ قَبْلِ أَنْ يَطْلُعَ الْفَجْرُ ، فَقَدْ أَدْرَكَ الْحَجَّ .

169. Abdullah b. Ömer'den: Müzdelife gecesi fecir doğmazdan önce Arafat'ta vakfe yapmayan kimse, haccı kaçırmış demektir. Şayet, Müzdelife gecesi fecirden önce Arafatta vakfe yapmış ise, hacca yetişmiş olur.

١٧٠ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّهُ قَالَ : مَنْ أَدْرَكَهُ الْفَجْرُ مِنْ لَيْلَةِ الْمُزْدَلِفَةِ . وَلَمْ يَقِفْ بِعَرَفَةَ . فَقَدْ فَاتَهُ الْحَجُّ . وَمَنْ وَقَفَ بِعَرَفَةَ مِنْ لَيْلَةِ الْمُزْدَلِفَةِ . قَبْلَ أَنْ يَطْلُعَ الْفَجْرُ . فَقَدْ أَدْرَكَ الْحَجَّ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِي الْعَبْدِ يُعْتَقُ فِي الْمَوْقِفِ بِعَرَفَةَ : فَإِنَّ ذٰلِكَ لا يُجْزِي عَنْهُ مِنْ حَجَّةِ الإِسْلاَمِ . إِلا أَنْ يَكُونَ لَمْ يُحْرِمْ ، فَيُحْرِمُ بَعْدَ أَنْ يُعْتَقَ . ثُمَّ يَقِفُ بِعَرَفَةَ مِنْ تِلْكَ اللَّيْلَةِ . قَبْلَ أَنْ يَطْلُعَ الْفَجْرُ . فَإِنْ فَعَلَ ذٰلِكَ أَجْزَأَ عَنْهُ . وَإِنْ لَمْ يُحْرِمْ حَتَّى طَلَعَ الْفَجْرُ ، كَانَ بِمَنْزِلَةِ مَنْ فَاتَهُ الْحَجُّ . إِذَا لَمْ يُدْرِكِ الْوُقُوفَ بِعَرَفَةَ . قَبْلَ طُلُوعِ الْفَجْرِ مِنْ لَيْلَةِ الْمُزْدَلِفَةِ . وَيَكُونُ عَلَى الْعَبْدِ حَجَّةُ الإِسْلاَمِ يَقْضِيهَا .

170. Hişam, babası Urve'den naklediyor: Her kim ki Müzdelife gecesi fecirden önce Arafat'ta vakfeye yetişememişse, hacca da yetişememiş demektir. Her kim de Müzdelife gecesi fecirden önce Arafat'ta vakfesini yapmışsa hacca yetişmiş olur.

İmam Malik'ten: *Arafat'ta vakfe yerinde kölelikten azat edilen kimsenin kendisine farz olan haccı ifa edebilmesi için, azat edilince vakfe yapılan yerde hac için ihrama girmemiş olması ve azat edilir edilmez gidip ihrama girip o gece fecirden önce orada vakfe yapması şarttır. Şayet şafak söktüğü halde henüz daha hac için ihrama girememişse haccı kaçıran kimse durumundadır. Müzdelife gecesi fecirden önce Arafat'ta vakfeye yetişemediyse, hac kendisine farz olur, sonradan kaza eder.*

56. KADIN VE ÇOCUKLARA ÖNCELİK TANINMASI

١٧١ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ سَالِمٍ وَعُبَيْدِ اللهِ ، ابْنَيْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ : أَنَّ أَبَاهُمَا عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ يُقَدِّمُ أَهْلَهُ وَصِبْيَانَهُ مِنَ الْمُزْدَلِفَةِ إِلَى مِنًى . حَتَّى يُصَلُّوا الصُّبْحَ بِمِنًى . وَيَرْمُوا قَبْلَ أَنْ يَأْتِيَ النَّاسُ .

171. Nafi'den: Abdullah b. Ömer ailesini ve çocuklarını Müzdelife'den Mina'ya sabah namazından önce gönderir ve kalabalıktan önce cemreleri taşlamalarını sağlardı.[119]

١٧٢ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَىٰ بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ أَبِي رَبَاحٍ ؛ أَنَّ مَوْلاةً لأَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ أَخْبَرَتْهُ . قَالَتْ : جِئْنَا مَعَ أَسْمَاءَ ابْنَةِ أَبِي بَكْرٍ ، مِنًى ، بِغَلَسٍ . قَالَتْ فَقُلْتُ لَهَا : لَقَدْ جِئْنَا مِنًى بِغَلَسٍ . فَقَالَتْ : قَدْ كُنَّا نَصْنَعُ ذٰلِكَ مَعَ مَنْ هُوَ خَيْرٌ مِنْكِ .

172. Ebû Bekr'in kızı Esma'nın azatlısı hanım der ki: Ebu Bekr'in kızı Esma ile beraber alaca karanlıkta Mina'ya geldik. Esma'ya:

«— Alaca karanlıkta geldik...» dedim. Bunun üzerine Esma:

«— Senden daha hayırlısıyle beraber olduğumuz zaman da aynı şekilde yapardık.» diye cevap verdi.[120]

١٧٣ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ : أَنَّ طَلْحَةَ بْنَ عُبَيْدِ اللهِ كَانَ يُقَدِّمُ نِسَاءَهُ وَصِبْيَانَهُ مِنَ الْمُزْدَلِفَةِ إِلَى مِنًى .

173. İmam Malik'ten: *Talha b. Ubeydillah kadın ve çocuklarını Müzdelife'den Mina'ya önceden gönderirdi.*

١٧٤ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ بَعْضَ أَهْلِ الْعِلْمِ يَكْرَهُ رَمْيَ الْجَمْرَةِ . حَتَّى يَطْلُعَ الْفَجْرُ مِنْ يَوْمِ النَّحْرِ . وَمَنْ رَمَى فَقَدْ حَلَّ لَهُ النَّحْرُ .

174. İmam Malik der ki: *Bir kısım alimlerin Bayram günü Şafak sökmeden cemrelerin taşlanmasını iyi görmediklerini duydum. Cemreleri taşlayanlara kurban kesmek helâl olur.*

(119) Buharî, Hacc, 25/98; Müslim, Hacc, 15/304. Ayrıca bkz. Şeybanî, 515.
(120) Buharî, Hacc, 25/98; Müslim, Hacc, 15/297.

١٧٥ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ فَاطِمَةَ بِنْتِ الْمُنْذِرِ ؛ أَخْبَرَتْهُ : أَنَّهَا كَانَتْ تَرَى أَسْمَاءَ بِنْتَ أَبِي بَكْرٍ بِالْمُزْدَلِفَةِ . تَأْمُرُ الَّذِي يُصَلِّي لَهَا وَلأَصْحَابِهَا الصُّبْحَ . يُصَلِّي لَهُمُ الصُّبْحَ حِينَ يَطْلُعُ الْفَجْرُ . ثُمَّ تَرْكَبُ فَتَسِيرُ إِلَى مِنًى . وَلا تَقِفُ .

175. Münzir'in kızı Fatma'dan: Ebû Bekr'in kızı Esma'yı kendisine ve arkadaşlarına namaz kıldıran kimseye sabah namazını şafak sökünce kıldırmasını emrederken gördüm. Daha sonra o bineğine biner, Mina'ya giderdi, orada vakfe yapmazdı.

57. ARAFAT'DAN MÜZDELİFE'YE DÖNÜŞ

١٧٦ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّهُ قَالَ : سُئِلَ أُسَامَةُ ابْنُ زَيْدٍ ، وَأَنَا جَالِسٌ مَعَهُ ، كَيْفَ كَانَ يَسِيرُ رَسُولُ اللهِ ﷺ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ ، حِينَ دَفَعَ ؟ قَالَ : كَانَ يَسِيرُ الْعَنَقَ . فَإِذَا وَجَدَ فَجْوَةً نَصَّ .

قَالَ مَالِكٌ : قَالَ هِشَامٌ : وَالنَّصُّ فَوْقَ الْعَنَقِ .

176. Hişam, babası Urve'den naklediyor: Üsame b. Zeyd'e Resûlullah'ın (s.a.v.) veda haccında Arafat'tan inerken nasıl yürüdüğü soruldu. Ben de yanında idim, şu cevabı verdi: «Normal adımlarla yürüyordu, ancak düz bir alana gelince hızlanıyordu.»

İmam Malik der ki: *Hişam «(Hadiste 'nas' diye geçen) hızlı yürüme, normal yürümenin biraz hızlandırılmışıdır.» dernektedir.*

١٧٧ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ يُحَرِّكُ رَاحِلَتَهُ فِي بَطْنِ مُحَسِّرٍ ، قَدْرَ رَمْيَةٍ بِحَجَرٍ .

177. Nafi'den: Abdullah b. Ömer, Batn-ı Muhassir'de bineğini cemrelere bir taş atımlık mesafeye kadar sürerdi.

(121) Buharî, Hacc, 25/92; Müslim, 15/283, 284.

58. HACDA KURBAN KESİLMESİYLE İLGİLİ RİVAYETLER

١٧٨ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ ، بِمِنًى « هٰذَا الْمَنْحَرُ وَكُلُّ مِنًى مَنْحَرٌ » وَقَالَ فِي الْعُمْرَةِ « هٰذَا الْمَنْحَرُ » يَعْنِي الْمَرْوَةَ « وَكُلُّ فِجَاجِ مَكَّةَ وَطُرُقِهَا مَنْحَرٌ » .

178. İmam Malik'ten: Resûlullah (s.a.v.), Mina'da: «**Mina'nın her tarafında kurban kesilebilir**» buyurduktan sonra: «**Merve'de de**» dedi. Daha sonra: «**Mekke'nin bütün sokak ve yollarında kurban kesilebilir**» buyurdu.[122]

١٧٩ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَىٰ بْنِ سَعِيدٍ ، قَالَ : أَخْبَرَتْنِي عَمْرَةُ بِنْتُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ؛ أَنَّهَا سَمِعَتْ عَائِشَةَ أُمَّ الْمُؤْمِنِينَ تَقُولُ : خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ لِخَمْسِ لَيَالٍ بَقِينَ مِنْ ذِي الْقَعْدَةِ . وَلَا نُرَى إِلا أَنَّهُ الْحَجُّ . فَلَمَّا دَنَوْنَا مِنْ مَكَّةَ ، أَمَرَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مَنْ لَمْ يَكُنْ مَعَهُ هَدْيٌ ، إِذَا طَافَ بِالْبَيْتِ وَسَعَى بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ ، أَنْ يَحِلَّ . قَالَتْ عَائِشَةُ : فَدُخِلَ عَلَيْنَا ، يَوْمَ النَّحْرِ ، بِلَحْمِ بَقَرٍ . فَقُلْتُ : مَا هٰذَا ؟ فَقَالُوا : نَحَرَ رَسُولُ اللهِ ﷺ عَنْ أَزْوَاجِهِ .

قَالَ يَحْيَىٰ بْنُ سَعِيدٍ : فَذَكَرْتُ هٰذَا الْحَدِيثَ لِلْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ . فَقَالَ : أَتَتْكَ ، وَاللهِ ، بِالْحَدِيثِ عَلَى وَجْهِهِ .

179. Abdurrahman'ın kızı Amre'den: Hz. Aişe'nin şunları anlattığını duydum: Zilkade'nin bitimine beş gün kala Resûlullah ile birlikte yola çıktık. Sadece hac yapacağımızı zannediyorduk. Mekke'ye yaklaşınca Hz. Peygamber yanında kurbanlığı olmayanların tavaf ve sa'y'den sonra ihramdan çıkmalarını emretti. Bayram günü bize biraz sığır eti getirildi. «Bu nedir?» diye sordum. «Resûlullah (s.a.v.), hanımları için kurban kesti» dediler.

Yahya b. Saîd şöyle der: Bu hadisi Kasım b. Muhammed'e naklettim. Bana şöyle dedi: «Allah'a yemin ederim ki Amre sana

(122) Ebu Davud, Hacc, 11/64 (Cabir'den); İbn Mace, Menâsik, 25/73.

tam olarak, eksiksiz anlatmış.»[123]

١٨٠ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ، عَنْ حَفْصَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ : أَنَّهَا قَالَتْ لِرَسُولِ اللهِ ﷺ : مَا شَأْنُ النَّاسِ حَلُّوا ، وَلَمْ تَحْلِلْ أَنْتَ مِنْ عُمْرَتِكَ ؟ فَقَالَ : « إِنِّي لَبَّدْتُ رَأْسِي ، وَقَلَّدْتُ هَدْيِي ، فَلا أَحِلُّ حَتَّى أَنْحَرَ » .

180. Mü'minlerin annesi Hafsa'dan: Resûlullah'a (s.a.v.):

«— Herkese ne oluyor da ihramdan çıkıyorlar? Halbuki sen daha umreden çıkmadın! dedim. Resûlullah (s.a.v.) şu karşılığı verdi:

«— Ben saçlarımı keçeledim, kurbanlığıma nişanımı taktım, onun için kurbanı kesinceye kadar ihramdan çıkamam.»[124]

(123) Buharî, Hacc, 25/115; Müslim, Hacc, 15/125.
(124) Buharî, Hacc, 25/34; Müslim, Hacc, 15/126.

59. KURBAN KESİMİ

١٨١ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ نَحَرَ بَعْضَ هَدْيِهِ . وَنَحَرَ غَيْرُهُ بَعْضَهُ .

181. Ali b. Ebî Talib'ten: Resûlullah (s.a.v.) kurbanlıklarından bir kısmını kendisi bizzat keser, bir kısmını da başkaları keserdi.[125]

١٨٢ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ : أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ قَالَ : مَنْ نَذَرَ بَدَنَةً ، فَإِنَّهُ يُقَلِّدُهَا نَعْلَيْنِ ، وَيُشْعِرُهَا . ثُمَّ يَنْحَرُهَا عِنْدَ الْبَيْتِ . أَوْ بِمِنًى يَوْمَ النَّحْرِ . لَيْسَ لَهَا مَحِلٌّ دُونَ ذٰلِكَ . وَمَنْ نَذَرَ جَزُورًا مِنَ الإِبِلِ أَوِ الْبَقَرِ ، فَلْيَنْحَرْهَا حَيْثُ شَاءَ .

182. Abdullah b. Ömer'den: Bir dişi deve adayan, kurbanlığına nişan takar, işaret olarak cini (işaret) yapar, sonra da bayram günü Kâbe'de veya Mina'da keser. Bu iki yerden başka kesim yeri yoktur. Cinsiyet gözetmeksizin bir deve veya sığır kesmeyi adayan kimse, bunu istediği yerde kessin.

١٨٣ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ : أَنَّ أَبَاهُ كَانَ يَنْحَرُ بُدْنَهُ قِيَامًا .

قَالَ مَالِكٌ : لا يَجُوزُ لأَحَدٍ أَنْ يَحْلِقَ رَأْسَهُ ، حَتَّى يَنْحَرَ هَدْيَهُ . وَلا يَنْبَغِي لأَحَدٍ أَنْ يَنْحَرَ قَبْلَ الْفَجْرِ ، يَوْمَ النَّحْرِ . وَإِنَّمَا الْعَمَلُ كُلُّهُ يَوْمَ النَّحْرِ ، الذَّبْحُ ، وَلُبْسُ الثِّيَابِ ، وَإِلْقَاءُ التَّفَثِ ، وَالْحِلاَقُ . لا يَكُونُ شَيْءٌ مِنْ ذٰلِكَ ، يُفْعَلُ قَبْلَ يَوْمِ النَّحْرِ .

183. Hişam b. Urve'den: Babam kurbanlıkları ayakta keserdi.

İmam Malik'ten: *Bir kimsenin kurbanını kesinceye kadar tıraş olması caiz değildir. Bayram günü şafaktan önce de hiç kimsenin kurban kesmesi doğru olmaz. Kurban kesimi, normal elbiselerin giyilmesi, vücut temizliği ve tıraş gibi işlerin tamamı bayram günü yapılır, daha önce yapılmaz.*

(125) Müslim, Hacc, 15/147 (Cabir'den).

60. HAC'DA TIRAŞ OLMAK

١٨٤ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ : أَن رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « اللَّهُمَّ ارْحَمِ الْمُحَلِّقِينَ » قَالُوا : وَالْمُقَصِّرِينَ . يَا رَسُولَ اللهِ . قَالَ « اللَّهُمَّ ارْحَمِ الْمُحَلِّقِينَ » قَالُوا : وَالْمُقَصِّرِينَ . يَا رَسُولَ اللهِ . قَالَ « وَالْمُقَصِّرِينَ » .

184. Abdullah b. Ömer'den: Resûlullah (s.a.v.):

«— **Allahım, saçlarını tıraş edenlere merhamet et!**» diye dua edince oradakiler:

«— Kısaltanlara da ya Resûlullah!» diye ilâve ettiler. Hz. Peygamber tekrar:

«— **Allahım, saçlarını tıraş edenlere merhamet et!**» deyince oradakiler tekrar:

«— Kısaltanlara da ya Resûlallah!» deyince Hz. Peygamber onların dediklerini de ilâve ederek:

«— **Allahım, saçlarını kesenlere ve kısaltanlara merhamet et**» diye dua etti.[126]

١٨٥ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ الْقَاسِمِ ، عَنْ أَبِيهِ : أَنَّهُ كَانَ يَدْخُلُ مَكَّةَ لَيْلا وَهُوَ مُعْتَمِرٌ . فَيَطُوفُ بِالْبَيْتِ ، وَبَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ ، وَيُؤَخِّرُ الْحِلاَقَ حَتَّى يُصْبِحَ .

قَالَ : وَلٰكِنَّهُ لا يَعُودُ إِلَى الْبَيْتِ ، فَيَطُوفُ بِهِ حَتَّى يَحْلِقَ رَأْسَهُ .

قَالَ : وَرُبَّمَا دَخَلَ الْمَسْجِدَ فَأَوْتَرَ فِيهِ . وَلا يَقْرَبُ الْبَيْتَ .

قَالَ مَالِكٌ : التَّفَثُ حِلاَقُ الشَّعَرِ ، وَلُبْسُ الثِّيَابِ ، وَمَا يَتْبَعُ ذٰلِكَ .

قَالَ يَحْيَىٰ : سُئِلَ مَالِكٌ عَنْ رَجُلٍ نَسِيَ الْحِلاَقَ بِمِنًى فِي الْحَجِّ . هَلْ لَهُ رُخْصَةٌ فِي أَنْ يَحْلِقَ بِمَكَّةَ ؟ قَالَ : ذٰلِكَ وَاسِعٌ . وَالْحِلاَقُ بِمِنًى أَحَبُّ إِلَيَّ .

قَالَ مَالِكٌ : الأَمْرُ الَّذِي لا اخْتِلاَفَ فِيهِ عِنْدَنَا . أَنَّ أَحَدًا لا يَحْلِقُ رَأْسَهُ ، وَلا يَأْخُذُ مِنْ

(126) Buharî, Hacc, 25/127; Müslim, Hacc, 15/317.

شَعَرِهِ ، حَتَّى يَنْحَرَ هَدْيًا . إِنْ كَانَ مَعَهُ . وَلا يَحِلُّ مِنْ شَيْءٍ حَرُمَ عَلَيْهِ ، حَتَّى يَحِلَّ بِمِنًى يَوْمَ النَّحْرِ . وَذَلِكَ أَنَّ اللهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى قَالَ ﴿ وَلا تَحْلِقُوا رُؤُوسَكُمْ حَتَّى يَبْلُغَ الْهَدْيُ مَحِلَّهُ ﴾

185. Abdurrahman, b. Kasım naklediyor: Babam umre yaparken Mekke'ye gece girer, tavaf ve sa'yini yaptıktan sonra sabaha kadar tıraş olmazdı. Tıraş oluncaya kadar da tekrar Kâbe'yi tavaf etmez, tıraş olunca tavaf yapardı. Bu arada bazen mescide girer, orada vitir namazını kılar, fakat Beytullah'ı tavaf etmezdi.

İmam Malik der ki: *(183. hadiste geçen) vücut temizliği anlamındaki tefes kelimesi, saçları tıraş ettirmek, ihramdan çıkarak normal elbiseleri giymek ve buna benzer ameller manasındadır.*

İmam Malik'e hac esnasında Mina'da tıraş olmayı unutan kimsenin Mekke'de tıraş olup olamayacağı soruldu. İmam Malik şu cevabı verdi: *Olabilir, fakat bana göre en iyisi Mina'da tıraş olmaktır.*

Yine İmam Malik şöyle der: *Biz Medineliler arasında ihtilâfsız kabul edildiğine göre, yanında kurbanlığı olan kimse bunu kesinceye kadar ne tıraş olabilir, ne de saçlarını kısaltabilir. Bayram günü Mina'da ihramdan çıkıncaya kadar da haram olan hiç bir şey ona helâl olmaz. Çünkü Kur'an-ı Kerim'de: «**Kurbanlık hayvan yerine ulaşıncaya kadar saçlarınızı tıraş ettirmeyin.**»* [127] *buyurulmaktadır.*

(127) Bakara, 2/196.

61. HACDA SAÇ KISALTMAK

١٨٦ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ : أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ إِذَا أَفْطَرَ مِنْ رَمَضَانَ ، وَهُوَ يُرِيدُ الْحَجَّ ، لَمْ يَأْخُذْ مِنْ رَأْسِهِ وَلاَ مِنْ لِحْيَتِهِ شَيْئًا ، حَتَّى يَحُجَّ .

قَالَ مَالِكٌ : لَيْسَ ذٰلِكَ عَلَى النَّاسِ .

186. Nafi'den: Abdullah b. Ömer, Ramazan'da orucunu açtığı zaman o sene hacca da gitmeyi isterse, hac yapıncaya kadar saçından sakalından hiç bir şey kesmezdi.

İmam Malik der ki: *İbn Ömer'in bu hareketi diğer insanlar için bir ölçü olmaz.*

١٨٧ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ إِذَا حَلَقَ فِي حَجٍّ أَوْ عُمْرَةٍ ، أَخَذَ مِنْ لِحْيَتِهِ وَشَارِبِهِ .

187. Nafi'den: Abdullah b. Ömer hac veya umrede tıraş olduğu zaman, sakalından ve bıyıklarından da kısaltırdı.

١٨٨ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ رَبِيعَةَ بْنِ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمٰنِ : أَنَّ رَجُلاً أَتَى الْقَاسِمَ بْنَ مُحَمَّدٍ . فَقَالَ : إِنِّي أَفَضْتُ . وَأَفَضْتُ مَعِي بِأَهْلِي . ثُمَّ عَدَلْتُ إِلَى شِعْبٍ . فَذَهَبْتُ لأَدْنُوَ مِنْ أَهْلِي ، فَقَالَتْ : إِنِّي لَمْ أُقَصِّرْ مِنْ شَعَرِي بَعْدُ . فَأَخَذْتُ مِنْ شَعَرِهَا بِأَسْنَانِي . ثُمَّ وَقَعْتُ بِهَا . فَضَحِكَ الْقَاسِمُ وَقَالَ : مُرْهَا فَلْتَأْخُذْ مِنْ شَعَرِهَا بِالْجَلَمَيْنِ .

قَالَ مَالِكٌ : أَسْتَحِبُّ فِي مِثْلِ هٰذَا أَنْ يُهْرِقَ دَمًا . وَذٰلِكَ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عَبَّاسٍ قَالَ : مَنْ نَسِيَ مِنْ نُسُكِهِ شَيْئًا فَلْيُهْرِقْ دَمًا .

188. Rebia b. Ebî Abdurrahman'dan: Adamın biri Kasım b. Muhammed'e gelerek:

«— Ziyaret tavafını ailemle beraber yaptıktan sonra, bir dağ yoluna saptık. Ben bu arada ailemle cinsi münasebette bulunmak istedim. Hanımım, ben daha saçlarımı kısaltmadım, dedi. Bunun üzerine ben dişlerimle hanımın saçlarından kopardım, sonra da münasebette bulundum» diye anlattı. Kasım güldü ve adama:

«— Hanımına söyle saçlarından makasla kısaltsın» dedi.

İmam Malik de bu konuda şöyle der:*Buna benzer işler yapıldığı zaman, kan akıtmak (kurban kesmek) daha iyidir. Bu konuda Abdullah b. Abbas şöyle demiştir: «Hac ibadetiyle ilgili bir şey unutan kimse kan akıtsın.»*

١٨٩ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ : أَنَّهُ لَقِيَ رَجُلاً مِنْ أَهْلِهِ يُقَالُ لَهُ الْمُجَبِّرُ . قَدْ أَفَاضَ وَلَمْ يَحْلِقْ وَلَمْ يُقَصِّرْ . جَهِلَ ذٰلِكَ . فَأَمَرَهُ عَبْدُ اللهِ أَنْ يَرْجِعَ ، فَيَحْلِقَ أَوْ يُقَصِّرَ ، ثُمَّ يَرْجِعَ إِلَى الْبَيْتِ فَيُفِيضَ .

189. Nafi'den: Abdullah b. Ömer aile çevresinde Mücebber diye bilinen biriyle karşılaştı. Ziyaret tavafını yapmış, fakat ne traş olmuş ne de saçlarını kısaltmıştı. Böyle yapacağını bilmiyordu. Bunun üzerine Abdullah ona geri dönüp tıraş olmasını ya da saçlarını kısaltmasını, daha sonra da Beytullah'ı tavaf edip dönmesini söyledi.

١٩٠ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ : أَنَّهُ بَلَغَهُ : أَنَّ سَالِمَ بْنَ عَبْدِ اللهِ كَانَ إِذَا أَرَادَ أَنْ يُحْرِمَ ، دَعَا بِالْجَلَمَيْنِ فَقَصَّ شَارِبَهُ . وَأَخَذَ مِنْ لِحْيَتِهِ . قَبْلَ أَنْ يَرْكَبَ . وَقَبْلَ أَنْ يُهِلَّ مُحْرِمًا .

190. İmam Malik'ten: *Salim b. Abdullah ihrama girmek istediği zaman bir makas ister, bineğine binip ihrama girmeden önce sakal ve bıyıklarını düzeltirdi.*

62. HACDA SAÇLARI KEÇELENDİRMEK

١٩١ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ قَالَ : مَنْ ضَفَرَ رَأْسَهُ فَلْيَحْلِقْ . وَلا تَشَبَّهُوا بِالتَّلْبِيدِ .

191. Abdullah b. Ömer'den: Ömer b. Hattab şöyle dedi: «Saçlarını ören tıraş olsun, saçı keçelenmiş kimselere benzemeyin»[128]

١٩٢ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ ؛ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ قَالَ : مَنْ عَقَصَ رَأْسَهُ ، أَوْ ضَفَرَ أَوْ لَبَّدَ . فَقَدْ وَجَبَ عَلَيْهِ الْحِلاَقُ .

192. Saîd b. Müseyyeb'den: Ömer b. Hattab; "saçlarını topuz yapan, ören ya da keçelendirenin tıraş olması şarttır" derdi.

(128) Şeybanî, 461.

63. BEYTULLAH'TA NAMAZIN KILINIŞI, ARAFAT'TA HUTBENİN UZUNLUĞU

١٩٣ - **حدّثني** يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ دَخَلَ الْكَعْبَةَ ، هُوَ وَأُسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ وَبِلاَلُ بْنُ رَبَاحٍ وَعُثْمَانُ بْنُ طَلْحَةَ الْحَجَبِيُّ . فَأَغْلَقَهَا عَلَيْهِ وَمَكَثَ فِيهَا .

قَالَ عَبْدُ اللهِ : فَسَأَلْتُ بِلاَلا حِينَ خَرَجَ ، مَا صَنَعَ رَسُولُ اللهِ ﷺ ؟ فَقَالَ : جَعَلَ عَمُودًا عَنْ يَمِينِهِ ، وَعَمُودَيْنِ عَنْ يَسَارِهِ ، وَثَلاَثَةَ أَعْمِدَةٍ وَرَاءَهُ . وَكَانَ الْبَيْتُ يَوْمَئِذٍ عَلَى سِتَّةِ أَعْمِدَةٍ . ثُمَّ صَلَّى .

193. Abdullah b. Ömer'den: Resûlullah (s.a.v.) Beytullah'a girdi. Üsame b. Zeyd, Bilâl b. Rebah ve Osman b. Talha el-Hacebî de yanında idiler. İçeri girince kapıyı kapayıp bir süre orada kaldılar.

Çıktıktan sonra Bilâl'a Hz. Peygamber'in ne yaptığını sordum. «Sütunlardan birini sağına aldı, ikisini soluna aldı, üçünü de arkasına alarak namaz kıldı.» dedi. O zamanlar Beytullah'ın altı sütunu vardı.[129]

١٩٤ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللهِ ؛ أَنَّهُ قَالَ : كَتَبَ عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ مَرْوَانَ إِلَى الْحَجَّاجِ بْنِ يُوسُفَ . أَنْ لا تُخَالِفَ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ فِي شَيْءٍ مِنْ أَمْرِ الْحَجِّ . قَالَ : فَلَمَّا كَانَ يَوْمُ عَرَفَةَ . جَاءَهُ عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ . حِينَ زَالَتِ الشَّمْسُ ، وَأَنَا مَعَهُ ، فَصَاحَ بِهِ عِنْدَ سُرَادِقِهِ : أَيْنَ هٰذَا ؟ فَخَرَجَ عَلَيْهِ الْحَجَّاجُ . وَعَلَيْهِ مِلْحَفَةٌ مُعَصْفَرَةٌ . فَقَالَ مَالَكَ ؟ يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ؟ فَقَالَ : الرَّوَاحَ .. إِنْ كُنْتَ تُرِيدُ السُّنَّةَ . فَقَالَ : أَهٰذِهِ السَّاعَةَ ؟ قَالَ : نَعَمْ . قَالَ : فَأَنْظِرْنِي حَتَّى أُفِيضَ عَلَيَّ مَاءً ، ثُمَّ أَخْرُجَ . فَنَزَلَ عَبْدُ اللهِ . حَتَّى خَرَجَ الْحَجَّاجُ . فَسَارَ بَيْنِي وَبَيْنَ أَبِي . فَقُلْتُ لَهُ : إِنْ كُنْتَ تُرِيدُ أَنْ تُصِيبَ السُّنَّةَ الْيَوْمَ ، فَاقْصُرِ الْخُطْبَةَ وَعَجِّلِ الصَّلاَةَ قَالَ فَجَعَلَ يَنْظُرُ إِلَى عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ . كَيْمَا يَسْمَعَ ذٰلِكَ مِنْهُ . فَلَمَّا رَأَى ذٰلِكَ ، عَبْدُ اللهِ ، قَالَ : صَدَقَ سَالِمٌ .

(129) Buharî, Salât, 8/96; Müslim, Hacc, 15/388. Ayrıca bkz. Şeybanî, 480.

194. Salim b. Abdullah'tan: Abdülmelik b. Mervan, Haccac b. Yusuf'a bir mektup yazarak hacla ilgili işlerde Abdullah b. Ömer'e muhalefet etmemesini bildirdi. Arefe günü olunca güneş zevalden döndüğü zaman, Abdullah ona geldi. Ben de yanında idim. Çadırının yanına gelince: «Nerede şu?» diye bağırdı. Haccac üzerinde sarı renkli bir güneşlikle dışarı çıktı. «Ne var Ebû Abdurrahman?» dedi. Abdullah:

«— Sünnete uymak istiyorsan acele et!» dedi. Haccac:

«— Bu saatte mi?» deyince, Abdullah b. Ömer:

«— Evet!» dedi. Bunun üzerine Haccac:

«— Bekle, tepemden bir su döküp geleyim.» dedi. Haccac çıkıncaya kadar Abdullah bekledi. Sonra da benimle babam arasında yürüdü. Ben Haccac'a:

«— Bugün sünnete göre amel etmek istiyorsan hutbeyi kısa tut, namazı da acele kıldır» dedim. Bunun üzerine Abdullah b. Ömer'in bu sözünü duyup duymadığını anlamak için ona doğru baktı. Bunu gören Abdullah:

«— Salim haklı!» dedi.[130]

(130) Buharî, Hacc, 25/87.

64. ZİLHİCCE'NİN SEKİZİNCİ GÜNÜ MİNA'DA VAKİT NAMAZLARININ, MİNA VE ARAFAT'TA CUMA NAMAZININ KILINIŞI

١٩٥ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ : أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ يُصَلِّى الظُّهْرَ وَالْعَصْرَ وَالْمَغْرِبَ وَالْعِشَاءَ وَالصُّبْحَ بِمِنًى . ثُمَّ يَغْدُو ، إِذَا طَلَعَتِ الشَّمْسُ ، إِلَى عَرَفَةَ .

قَالَ مَالِكٌ : وَالأَمْرُ الَّذِى لا اخْتِلاَفَ فِيهِ عِنْدَنَا ، أَنَّ الإِمَامَ لا يَجْهَرُ بِالْقُرْآنِ فِى الظُّهْرِ يَوْمَ عَرَفَةَ . وَأَنَّهُ يَخْطُبُ النَّاسَ يَوْمَ عَرَفَةَ . وَأَنَّ الصَّلاَةَ يَوْمَ عَرَفَةَ إِنَّمَا هِيَ ظُهْرٌ . وَإِنْ وَافَقَتِ الْجُمُعَةَ . فَإِنَّمَا هِيَ ظُهْرٌ . وَلٰكِنَّهَا قَصُرَتْ مِنْ أَجْلِ السَّفَرِ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِى إِمَامِ الْحَاجِّ إِذَا وَافَقَ يَوْمُ الْجُمُعَةِ يَوْمَ عَرَفَةَ ، أَوْ يَوْمَ النَّحْرِ ، أَوْ بَعْضَ أَيَّامِ التَّشْرِيقِ : إِنَّهُ لا يَجْمَعُ فِى شَىْءٍ مِنْ تِلْكَ الأَيَّامِ .

195. Nafi'den: Abdullah b. Ömer öğle, ikindi, akşam, yatsı ve sabah namazlarını Mina'da kılar, sabahleyin güneş doğunca Arafat'a giderdi.

İmam Malik'ten: *Biz Medineliler arasında ihtilafsız bir konu da, arefe günü öğle namazında imamın sesli okumayışıdır. Yalnız orada cemaate bir hutbe okur. Arefe günü Arafat'ta sadece öğle namazı kılınır. Ancak seferi olunduğu için sadece farzların ikişer rekâtı kılınır, yani kasır yapılır.*

İmam Malik'ten: *Şayet cuma günü arefe gününe, bayramın birinci gününe veya diğer teşrik günlerine tesadüf ederse, bu günlerde cuma kılınmaz.*

65. MÜZDELİFE'DE NAMAZIN KILINIŞI

١٩٦ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللهِ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ ابْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ صَلَّى الْمَغْرِبَ وَالْعِشَاءَ بِالْمُزْدَلِفَةِ جَمِيعًا .

196. Abdullah b. Ömer'den: Resûlullah (s.a.v.) akşamla yatsıyı (cem-i tehir yaparak yatsı vakti) Müzdelife'de beraber kıldı. [131]

١٩٧ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ ، عَنْ كُرَيْبٍ مَوْلَى ابْنِ عَبَّاسٍ ، عَنْ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ ؛ أَنَّهُ سَمِعَهُ يَقُولُ : دَفَعَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مِنْ عَرَفَةَ . حَتَّى إِذَا كَانَ بِالشِّعْبِ نَزَلَ فَبَالَ فَتَوَضَّأَ ، فَلَمْ يُسْبِغِ الْوُضُوءَ . فَقُلْتُ لَهُ : الصَّلاَةَ . يَا رَسُولَ اللهِ . فَقَالَ « الصَّلاَةُ أَمَامَكَ » فَرَكِبَ .. فَلَمَّا جَاءَ الْمُزْدَلِفَةَ ، نَزَلَ فَتَوَضَّأَ فَأَسْبَغَ الْوُضُوءَ . ثُمَّ أُقِيمَتِ الصَّلاَةُ فَصَلَّى الْمَغْرِبَ . ثُمَّ أَنَاخَ كُلُّ إِنْسَانٍ بَعِيرَهُ فِي مَنْزِلِهِ . ثُمَّ أُقِيمَتِ الْعِشَاءُ فَصَلاَهَا . وَلَمْ يُصَلِّ بَيْنَهُمَا شَيْئًا .

197. Üsame b. Zeyd'den: Resûlullah (s.a.v.) Arafat'tan inerken Müzdelife'ye gelmeden bir dar yolda durdu, küçük abdestini yapıp derhal abdest aldı. Cemaate abdest almaları için vakit de vermedi. Bunun üzerine ben:

«— Namaz mı kılacağız ya Resûlallah?» dedim.

«— Namaz ileride!» buyurdu. Bineğine binerek Müzdelife'ye kadar geldi. Orada inip abdest aldı, abdest almaları için cemaate de süre tanıdı. Sonra kâmet getirilip akşam namazını kıldı. Herkes devesi yanında çökmüş dururken, bu sefer yatsı için kâmet getirildi, onu da kıldılar. Akşamla yatsı arasında başka hiç bir namaz kılınmadı.[132]

١٩٨ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَىٰ بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ عَدِيِّ بْنِ ثَابِتٍ الأَنْصَارِيِّ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ يَزِيدَ الْخَطْمِيَّ أَخْبَرَهُ : أَنَّ أَبَا أَيُّوبَ الأَنْصَارِيَّ أَخْبَرَهُ : أَنَّهُ صَلَّى مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ ، الْمَغْرِبَ وَالْعِشَاءَ ، بِالْمُزْدَلِفَةِ جَمِيعًا .

(131) Buharî, Hacc, 25/96; Müslim, Hacc, 15/286. Ayrıca bkz. Şeybanî, 489.
(132) Buharî, Vudû, 4/6; Müslim, Hacc, 15/276.

198. Ebû Eyyûb el-Ensarî'den: Ben veda haccı esnasında müzdelife'de Resûlullah'la (s.a.v.) beraber akşamla yatsıyı (cem-i tehir yaparak) yatsı vaktinde kıldım.[133]

١٩٩ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ يُصَلِّى الْمَغْرِبَ وَالْعِشَاءَ ، بِالْمُزْدَلِفَةِ جَمِيعًا .

199. Nafi'den: Abdullah b. Ömer, Müzdelife'de akşamla yatsıyı birlikte(cem-i tehir yaparak)kılardı.[134]

(133) Buharî, Hacc, 25/96; Müslim, Hacc, 15/285. Ayrıca bkz. Şeybanî, 490.
(134) Şeybanî, 488.

66. MİNA'DA NAMAZIN KILINIŞI

٢٠٠ - قَالَ مَالِكٌ : فِي أَهْلِ مَكَّةَ . إِنَّهُمْ يُصَلُّونَ بِمِنًى إِذَا حَجُّوا رَكْعَتَيْنِ رَكْعَتَيْنِ . حَتَّى يَنْصَرِفُوا إِلَى مَكَّةَ .

200. İmam Malik'ten: *Mekkeliler haccettikleri zaman tekrar Mekke'ye dönünceye kadar Mina'da vakit namazlarını ikişer rekât kılarlar.*

٢٠١ - وحدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ صَلَّى الصَّلَاةَ الرُّبَاعِيَّةَ بِمِنًى رَكْعَتَيْنِ . وَأَنَّ أَبَا بَكْرٍ صَلَّاهَا بِمِنًى رَكْعَتَيْنِ . وَأَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ صَلَّاهَا بِمِنًى رَكْعَتَيْنِ . وَأَنَّ عُثْمَانَ صَلَّاهَا بِمِنًى رَكْعَتَيْنِ ، شَطْرَ إِمَارَتِهِ . ثُمَّ أَتَمَّهَا بَعْدُ .

201. Hişam, babası Urve'den: Resûlullah (s.a.v.) Mina'da dört rekatlı namazları ikişer rekât olarak kıldı. Ebû Bekr ve Ömer b. Hattab da öyle yaptılar. Osman b. Affan ise hilafetinin ilk yarısında Mina'da vakit namazlarını ikişer rekât kıldığı halde, hilâfetinin ikinci yarısında tam olarak kıldı.[135]

٢٠٢ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ سَعِيدِ الْمُسَيَّبِ : أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ لَمَّا قَدِمَ مَكَّةَ ، صَلَّى بِهِمْ رَكْعَتَيْنِ . ثُمَّ انْصَرَفَ فَقَالَ : يَا أَهْلَ مَكَّةَ . أَتِمُّوا صَلَاتَكُمْ . فَإِنَّا قَوْمٌ سَفْرٌ . ثُمَّ صَلَّى عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ رَكْعَتَيْنِ بِمِنًى ، وَلَمْ يَبْلُغْنَا أَنَّهُ قَالَ لَهُمْ شَيْئًا .

202. Saîd b. Müseyyeb'den: Ömer b. Hattab, Mekke'ye gelince cemaate namazı iki rekât olarak kıldırdı, sonra dönüp onlara:

«— Mekkeliler! Siz namazınızı tamamlayınız; çünkü biz seferiyiz» dedi. Sonra Mina'da da iki rekât olarak kıldırdı, fakat cemaate bu konuda bir şey deyip demediğini duymadık.

(135) Bu, mürseldir. İbn Ömer'den mevsûl olarak da rivayet edilmiştir: Buharî, Taksîru's-Salât, 18/2; Müslim, Salâtu'l-Musafirîn, 6/17.

٢٠٣ - وحدّثني عَنْ مالكٍ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَم ، عنْ أبيه : أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطّاب صَلّى للنّاس بمكّةَ رَكْعَتَيْن . فَلَمّا انْصَرَفَ قَالَ : يَا أَهْلَ مَكّةَ أَتِمّوا صَلاتَكُمْ . فَإِنّا قَوْمٌ سَفْرٌ . ثُمّ صَلّى عُمَرُ رَكْعَتَيْن بمِنًى ، وَلَمْ يَبْلُغْنَا أَنَّهُ قَالَ لَهُمْ شَيْئًا .

سُئِلَ مالكٌ : عَنْ أَهْلِ مَكّةَ كَيْفَ صَلاتُهُمْ بِعَرَفَةَ ؟ أَرَكْعَتَانِ أَمْ أَرْبَعٌ ؟ وَكَيْفَ بِأَمِيرِ الْحَاجّ إِنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ مَكّةَ ؟ أَيُصَلّى الظُّهْرَ وَالْعَصْرَ بِعَرَفَةَ أَرْبَعَ رَكَعَاتٍ أَوْ رَكْعَتَيْنِ ؟ وَكَيْفَ صَلاةُ أَهْلِ مَكّةَ فِي إِقَامَتِهِمْ ؟ فَقَالَ مَالِكٌ : يُصَلّى أَهْلُ مَكّةَ بِعَرَفَةَ وَمِنًى ، مَا أَقَامُوا بِهِمَا ، رَكْعَتَيْنِ رَكْعَتَيْنِ . يَقْصُرُونَ الصّلاةَ . حَتّى يَرْجِعُوا إِلَى مَكّةَ . قَالَ : وَأَمِيرُ الْحَاجّ أَيْضًا . إِذَا كَانَ مِنْ أَهْلِ مَكّةَ قَصَرَ الصّلاةَ بِعَرَفَةَ ، وَأَيّامَ مِنًى . وَإِنْ كَانَ أَحَدٌ سَاكِنًا بِمِنًى ، مُقِيمًا بِهَا ، فَإِنّ ذَلِكَ يُتِمُّ الصّلاةَ بِمِنًى . وَإِنْ كَانَ أَحَدٌ سَاكِنًا بِعَرَفَةَ ، مُقِيمًا بِهَا ، فَإِنّ ذَلِكَ يُتِمُّ الصّلاةَ بِهَا أَيْضًا .

203. Zeyd b. Eslem babasından naklediyor: Ömer b. Hattab Mekke'de namazı cemaate iki rekât olarak kıldırdı. Cemaate karşı dönüp:

«— Mekkeliler! Siz namazınızı tamamlayınız. Zira biz seferiyiz.» Sonra Ömer, Mina'da iki rekat kıldırdı. Biz orada cemaate bir şey deyip demediğini duymadık.

İmam Malik'e:

«— Arafat'ta namazların kaçar rekât kılınacağı, hac emiri Mekkeli olursa durumun ne olacağı, öğle ve ikindi namazlarının ikişer mi, yoksa dörder rekât mı kılınacağı, Mekkelilerin durumunun nasıl olacağı» soruldu. O şu cevabı verdi:

Mekkeliler, Mekke'ye dönünceye kadar Mina ve Arafat'ta ikamet ettikleri süre içinde namazlarını ikişer rekât olarak kılarlar. Hac emiri de Mekkeli bile olsa, aynı şekilde hareket eder, arefe ve bayram günlerinde namazları kılar. Şayet Mina'da ikamet etmekte olan birisi hac dolayısiyle burada olursa, Mina'da namazları tam kılar. Arafat'ta ikamet etmekte olan bir kimse varsa, o da Arafat'ta (yani kendi memleketinde) namazları tam kılar.

67. MEKKE VE MİNA'DA İKAMET EDENLERİN NAMAZLARI

٢٠٤ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ : مَنْ قَدِمَ مَكَّةَ لِهِلاَلِ ذِى الْحِجَّةِ . فَأَهَلَّ بِالْحَجِّ فَإِنَّهُ يُتِمُّ الصَّلاَةَ . حَتَّى يَخْرُجَ مِنْ مَكَّةَ لِمِنًى ، فَيَقْصُرَ . وَذٰلِكَ أَنَّهُ قَدْ أَجْمَعَ عَلَى مُقَامٍ ، أَكْثَرَ مِنْ أَرْبَعِ لَيَالٍ .

204. İmam Malik'ten: *Zilhicce'nin başlarında Mekke'ye gelip hac için ihrama giren kimse Mekke'den Mina'ya gidinceye kadar namazlarını tam kılar. Mina'ya çıkınca dört rekatlileri iki rekat kılar. Çünkü o bir yerde dört geceden fazla mukim olarak kalmıştır.*

68. TEŞRİK GÜNLERİ (BAYRAM) TEKBİRLERİ

٢٠٥ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ خَرَجَ الْغَدَ مِنْ يَوْمِ النَّحْرِ حِينَ ارْتَفَعَ النَّهَارُ شَيْئًا . فَكَبَّرَ ، فَكَبَّرَ النَّاسُ بِتَكْبِيرِهِ . ثُمَّ خَرَجَ الثَّانِيَةَ مِنْ يَوْمِهِ ذٰلِكَ بَعْدَ ارْتِفَاعِ النَّهَارِ . فَكَبَّرَ ، فَكَبَّرَ النَّاسُ بِتَكْبِيرِهِ . ثُمَّ خَرَجَ الثَّالِثَةَ حِينَ زَاغَتِ الشَّمْسُ فَكَبَّرَ ، فَكَبَّرَ النَّاسُ بِتَكْبِيرِهِ . حَتَّى يَتَّصِلَ التَّكْبِيرُ وَيَبْلُغَ الْبَيْتَ . فَيَعْلَمَ أَنَّ عُمَرَ قَدْ خَرَجَ يَرْمِى .

قَالَ مَالِكٌ : الأَمْرُ عِنْدَنَا ، أَنَّ التَّكْبِيرَ فِى أَيَّامِ التَّشْرِيقِ دُبُرَ الصَّلَوَاتِ . وَأَوَّلُ ذٰلِكَ تَكْبِيرُ الإِمَامِ وَالنَّاسُ مَعَهُ . دُبُرَ صَلاَةِ الظُّهْرِ مِنْ يَوْمِ النَّحْرِ . وَآخِرُ ذٰلِكَ تَكْبِيرُ الإِمَامِ وَالنَّاسُ مَعَهُ . دُبُرَ صَلاَةِ الصُّبْحِ مِنْ آخِرِ أَيَّامِ التَّشْرِيقِ . ثُمَّ يَقْطَعُ التَّكْبِيرَ .

قَالَ مَالِكٌ : وَالتَّكْبِيرُ فِى أَيَّامِ التَّشْرِيقِ عَلَى الرِّجَالِ وَالنِّسَاءِ . مَنْ كَانَ فِى جَمَاعَةٍ أَوْ وَحْدَهُ . بِمِنًى أَوْ بِالآفَاقِ . كُلُّهَا وَاجِبٌ . وَإِنَّمَا يَأْتَمُّ النَّاسُ فِى ذٰلِكَ بِإِمَامِ الْحَاجِّ . وَبِالنَّاسِ بِمِنًى . لأَنَّهُمْ إِذَا رَجَعُوا وَانْقَضَى الإِحْرَامُ ائْتَمُّوا بِهِمْ . حَتَّى يَكُونُوا مِثْلَهُمْ فِى الْحِلِّ . فَأَمَّا مَنْ لَمْ يَكُنْ حَاجًّا ، فَإِنَّهُ لا يَأْتَمُّ بِهِمْ إِلا فِى تَكْبِيرِ أَيَّامِ التَّشْرِيقِ .

قَالَ مَالِكٌ : الأَيَّامُ الْمَعْدُودَاتُ أَيَّامُ التَّشْرِيقِ .

205. Yahya b. Said'den: Ömer b. Hattab bayramın birinci günü sabahı güneş biraz yükselince dışarı çıkarak tekbir getirdi, peşinden cemaat de getirdi. Sonra, yani kuşluk vaktinde tekrar çıktı, tekbir getirdi, müslümanlar da peşinden tekrar ettiler. Üçüncü defa güneş zevalden dönünce çıktı tekbir getirdi, yanındakiler de onunla beraber tekrar ettiler. Tekbir sesleri Kâbe'ye kadar ulaşıyordu. Böylece bilinirdi ki, Ömer çıktı cemreleri taşlıyor.

İmam Malik'ten: *Biz Medinelilere göre kurban bayramı tekbirleri namazların peşinden getirilir. Bu tekbirlerin ilki, bayramın birinci günü öğle namazını müteakip imamın tekbiriyle başlar, cemaat de beraber getirir. Bu tekbirlerin sonuncusu da, bayramın son günü sabah namazından sonra imamın tekbirini cemaatin tekrarıyla son bulur, sonra tekbir kesilir.*[136]

Bayram tekbirleri kadın erkek, cemaat veya fert, Mina'da veya başka memleketlerde herkese vaciptir. Hacda halk hac emirine, Mina'da ise birbirlerine uyarak tekbirlerini getirirler. Çünkü hacda olmayanların birbirlerine uyarak tekbir getirmeleri gibi, Mina'dan da halk dönüp ihramdan çıkınca birbirlerine uyarak tekbir getireceklerdir. Hacda bulunmayanlar hacda getirilen tekbirlerden sorumlu değildirler, sadece bayram tekbirlerini getirirler.

İmam Malik der ki: *Kur'an-ı Kerim'deki «**Eyyamen ma'dûdat**»,*[137] *kelimesi, teşrik (bayram) günleri demektir.*

(136) Hanefi mezhebine göre teşrik tekbirleri, kurban bayramının arefe günü sabah namazında başlar, bayramın dördüncü günü ikindi namazında sona erer, toplam yirmiüç vakit namazını kapsar. Bu tekbirler, her farz namazdan sonra getirilir.

(137) Bakara, 2/184.

69. MUARRES VE MUHASSAB DENİLEN YERLERDE NAMAZIN KILINIŞI

٢٠٦ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ أَنَاخَ بِالْبَطْحَاءِ الَّتِي بِذِي الْحُلَيْفَةِ . فَصَلَّى بِهَا .

قَالَ نَافِعٌ : وَكَانَ عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ يَفْعَلُ ذٰلِكَ .

قَالَ مَالِكٌ : لَا يَنْبَغِي لِأَحَدٍ أَنْ يُجَاوِزَ الْمُعَرَّسَ إِذَا قَفَلَ ، حَتَّى يُصَلِّيَ فِيهِ . وَإِنْ مَرَّ بِهِ فِي غَيْرِ وَقْتِ صَلَاةٍ ، فَلْيُقِمْ حَتَّى تَحِلَّ الصَّلَاةُ . ثُمَّ صَلَّى مَا بَدَا لَهُ . لِأَنَّهُ بَلَغَنِي أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ عَرَّسَ بِهِ . وَأَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ أَنَاخَ بِهِ .

206. Abdullah b. Ömer'den: Resûlullah (s.a.v.), Zülhuleyfe'deki Batha'da devesini çöktürerek, orada namaz kıldı.

Nafî, Abdullah b. Ömer'in de böyle yaptığını söyler.[138]

İmam Malik'ten: *Hacdan dönerken hiç kimsenin Muarres'ten namaz kılmadan geçmesi uygun değildir. Şayet oraya uğrandığında namaz vakti değilse, namaz kılma zamanı gelinceye kadar orada kalsın, sonra da kolayına geldiği kadar namaz kılsın. Çünkü bana ulaşan rivayetlere göre, Hz. Peygamber orada istirahat etmek için konakladı. Abdullah b. Ömer de orada devesini çöktürdü.*[139]

٢٠٧ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ يُصَلِّي الظُّهْرَ وَالْعَصْرَ ، وَالْمَغْرِبَ وَالْعِشَاءَ بِالْمُحَصَّبِ . ثُمَّ يَدْخُلُ مَكَّةَ مِنَ اللَّيْلِ فَيَطُوفُ بِالْبَيْتِ .

207. Nafî'den: Abdullah b. Ömer öğle, ikindi, akşam ve yatsı namazlarını Muhassab'da kılar, sonra Mekke'ye geceleyin girerek Beytullah'ı tavaf ederdi."[140]

(138) Müslim, Hacc, 15/43.
(139) Şeybanî, 516.
(140) Şeybanî, 519.

70. GECE MİNA'DAKİ VAZİFELERİ İFA ETTİKTEN SONRA MEKKE'DE GECELEMEK

٢٠٨ - حدّثنى يَحْيىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ : زَعَمُوا أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ كَانَ يَبْعَثُ رِجَالاً يُدْخِلُونَ النَّاسَ مِنْ وَرَاءِ الْعَقَبَةِ .

208. Nafi'den: İddia ettiklerine göre, Ömer b. Hattab adamlar gönderirdi. Bunlar da cemaati Akabe'nin arkasından (Mekke'ye) sokarlarmış.[141]

٢٠٩ - وحدّثنى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ قَالَ : لاَ يَبِيتَنَّ أَحَدٌ مِنَ الْحَاجِّ لَيَالِيَ مِنًى مِنْ وَرَاءِ الْعَقَبَةِ .

209. Abdullah b. Ömer'den: Ömer b. Hattab şöyle dedi: Hacılardan hiç kimse Akabe'nin ötesinde Mina'da geceleyin kalmasın.

٢١٠ - وحدّثنى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّهُ قَالَ ، فِى الْبَيْتُوتَةِ بِمَكَّةَ لَيَالِيَ مِنًى : لا يَبِيتَنَّ أَحَدٌ إلا بِمِنًى .

210. Hişam, babası Urve'den naklediyor: Mina geceleri Mekke'de yatmak hususunda der ki: Hacılardan hiç kimse Mina gecelerinde (Akabe cemresinden sonra) Mina'da yatmasın.

(141) Şeybanî, 500.

71. CEMRELERİN TAŞLANIŞI

٢١١ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ كَانَ يَقِفُ عِنْدَ الْجَمْرَتَيْنِ الأُولَيَيْنِ وُقُوفًا طَوِيلاً . حَتَّى يَمَلَّ الْقَائِمُ .

211. İmam Malik'ten: *Ömer b. Hattab ilk iki cemrenin yanında o kadar uzun dururdu ki ayakta duran yorulurdu.*

٢١٢ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ يَقِفُ عِنْدَ الْجَمْرَتَيْنِ الأُوَلَيَيْنِ وُقُوفًا طَوِيلاً . يُكَبِّرُ اللهَ ، وَيُسَبِّحُهُ وَيَحْمَدُهُ ، وَيَدْعُو اللهَ . وَلا يَقِفُ عِنْدَ جَمْرَةِ الْعَقَبَةِ .

212. Nafi'den: Abdullah b. Ömer ilk iki cemre yanında tekbir ve tesbih getirerek, tahmidde bulunarak ve dua ederek uzun zaman bekler, Cemre-i akabe yanında da hiç beklemezdi.

٢١٣ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ يُكَبِّرُ عِنْدَ رَمْيِ الْجَمْرَةِ ، كُلَّمَا رَمَى بِحَصَاةٍ .

213. Nafi'den: Abdullah b. Ömer cemreleri taşlarken her taş atışta tekbir getirirdi.

٢١٤ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ بَعْضَ أَهْلِ الْعِلْمِ يَقُولُ : الْحَصَى الَّتِي يُرْمَى بِهَا الْجِمَارُ مِثْلُ حَصَى الْخَذْفِ .

قَالَ مَالِكٌ : وَأَكْبَرُ مِنْ ذَلِكَ قَلِيلاً أَعْجَبُ إِلَيَّ .

وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ يَقُولُ : مَنْ غَرَبَتْ لَهُ الشَّمْسُ مِنْ أَوْسَطِ أَيَّامِ التَّشْرِيقِ وَهُوَ بِمِنًى ، فَلا يَنْفِرَنَّ ، حَتَّى يَرْمِيَ الْجِمَارَ مِنَ الْغَدِ .

214. İmam Malik'ten: Bazı âlimlerin şöyle dediklerini duydum: «Cemrelere atılan taşlar, tıpkı çentik taşı büyüklüğündedir.»

İmam Malik'ten: *Bana kalırsa bundan biraz daha büyük olursa daha iyi olur.*

Abdullah b. Ömer'den: Bayram günlerinde her kim Mina'da iken güneş batarsa, ertesi günün taşlarını atmadan dönmesin.

٢١٥ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ الْقَاسِمِ ، عَنْ أَبِيهِ : أَنَّ النَّاسَ كَانُوا ، إِذَا رَمَوُا الْجِمَارَ ، مَشَوْا ذَاهِبِينَ وَرَاجِعِينَ . وَأَوَّلُ مَنْ رَكِبَ ، مُعَاوِيَةُ بْنُ أَبِي سُفْيَانَ .

215. Abdurrahman b. Kasım babasından naklediyor: Müslümanlar cemreleri taşlamaya gelip giderken yaya gelip giderdi. İlk defa binekli gidip gelen Muaviye b. Ebî Süfyan oldu.

٢١٦ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ سَأَلَ عَبْدَ الرَّحْمٰنِ بْنَ الْقَاسِمِ : مِنْ أَيْنَ كَانَ الْقَاسِمُ يَرْمِي جَمْرَةَ الْعَقَبَةِ ؟ فَقَالَ : مِنْ حَيْثُ تَيَسَّرَ .

قَالَ يَحْيَى : سُئِلَ مَالِكٌ ، هَلْ يُرْمَى عَنِ الصَّبِيِّ وَالْمَرِيضِ ؟ فَقَالَ : نَعَمْ . وَيَتَحَرَّى الْمَرِيضُ حِينَ يُرْمَى عَنْهُ فَيُكَبِّرُ وَهُوَ فِي مَنْزِلِهِ وَيُهَرِيقُ دَمًا . فَإِنْ صَحَّ الْمَرِيضُ فِي أَيَّامِ التَّشْرِيقِ رَمَى الَّذِي رُمِيَ عَنْهُ . وَأَهْدَى وُجُوبًا .

قَالَ مَالِكٌ : لا أَرَى عَلَى الَّذِي يَرْمِي الْجِمَارَ ، أَوْ يَسْعَى بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ ، وَهُوَ غَيْرُ مُتَوَضِّئٍ ، إِعَادَةً . وَلٰكِنْ لا يَتَعَمَّدُ ذٰلِكَ .

216. İmam Malik, Abdurrahman b. Kasım'a:

«— Baban Kasım, cemre-i akabeyi nereden taşlardı?» diye sordu. O da:

«— Kolayına gelen yerden!» cevabını verdi.

İmam Malik'ten: «Çocuk ve hasta yerine taş atılır mı?» diye soruldu. Şöyle dedi: «*Evet, hasta, yerine taş atılırken yerinde tekbir getirir ve kan akıtır. Şayet bayram çıkmadan iyileşirse, yerine atılan taşları o tekrar atar. Bu durumda bir de kurban kesmesi gerekir.*»

İmam Malik'ten: «*Bana göre abdetsiz olarak cemreleri taşlayan, sa'y eden kimsenin bu görevleri tekrar yapması gerekmez. Ancak kasten abdestsiz olmaya niyet etmemiş olmalıdır.*»

٢١٧ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ يَقُولُ : لا تُرْمَى الْجِمَارُ فِي الأَيَّامِ الثَّلاثَةِ حَتَّى تَزُولَ الشَّمْسُ .

217. Abdullah b. Ömer'den: Cemreler (kurban bayramında) üç gün güneş zevalden dönünceye kadar taşlanmaz.[142]

(142) Şeybanî, 499.

72. CEMRELERİ TAŞLAMA HUSUSUNDAKİ RUHSATLAR

٢١٨ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي بَكْرِ بْنِ حَزْمٍ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّ أَبَا الْبَدَّاحِ بْنَ عَاصِمِ بْنِ عَدِيٍّ ، أَخْبَرَهُ عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ أَرْخَصَ لِرِعَاءِ الإِبِلِ فِي الْبَيْتُوتَةِ . خَارِجِينَ عَنْ مِنًى . يَرْمُونَ يَوْمَ النَّحْرِ . ثُمَّ يَرْمُونَ الْغَدَ . وَمِنْ بَعْدِ الْغَدِ لِيَوْمَيْنِ . ثُمَّ يَرْمُونَ يَوْمَ النَّفْرِ .

218. Ebülbeddah, babası Asım b. Adiy'den naklediyor: Resûlullah (s.a.v.) deve çobanlarının Mina'dan çıkarak gecelemelerine müsaade etti. Onlar, bayramın birinci günü cemreleri taşladıktan sonra ikinci günü, üçüncü günü atacakları taşları da attılar, sonra da dönüş gününün taşlarını attılar.[143]

٢١٩ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ أَبِي رَبَاحٍ ؛ أَنَّهُ سَمِعَهُ يَذْكُرُ ؛ أَنَّهُ أُرْخِصَ لِلرِّعَاءِ أَنْ يَرْمُوا بِاللَّيْلِ . يَقُولُ : فِي الزَّمَانِ الأَوَّلِ .

قَالَ مَالِكٌ : تَفْسِيرُ الْحَدِيثِ الذِي أُرْخِصَ فِيهِ رَسُولُ اللهِ ﷺ لِرِعَاءِ الإِبِلِ فِي تَأْخِيرِ رَمْيِ الْجِمَارِ ، فِيمَا نُرَى ، وَاللهُ أَعْلَمُ ، أَنَّهُمْ يَرْمُونَ يَوْمَ النَّحْرِ . فَإِذَا مَضَى الْيَوْمُ الَّذِي يَلِي يَوْمَ النَّحْرِ رَمَوْا مِنَ الْغَدِ . وَذَلِكَ يَوْمَ النَّفْرِ الأَوَّلِ . فَيَرْمُونَ لِلْيَوْمِ الَّذِي مَضَى . ثُمَّ يَرْمُونَ لِيَوْمِهِمْ ذَلِكَ . لأَنَّهُ لا يَقْضِي أَحَدٌ شَيْئًا حَتَّى يَجِبَ عَلَيْهِ . فَإِذَا وَجَبَ عَلَيْهِ وَمَضَى كَانَ الْقَضَاءُ بَعْدَ ذَلِكَ . فَإِنْ بَدَا لَهُمُ النَّفْرُ فَقَدْ فَرَغُوا . وَإِنْ أَقَامُوا إِلَى الْغَدِ ، رَمَوْا مَعَ النَّاسِ يَوْمَ النَّفْرِ الآخِرِ ، وَنَفَرُوا .

219. Yahya b. Saîd, Ata b. Ebî Rebah'ın «ashap zamanında...» diye bahsederek çobanlara cemreleri gece taşlamalarına müsaade edildiğinden söz ettiğini işitti.

Cemreleri taşlama hususunda çobanlara Hz. Peygamber tarafından verilen ruhsatla ilgili olarak İmam Malik şöyle der:

(143) Ebu Davud, Menâsik (Hacc), 11/77; Tirmizî, Hacc, 7/108; Nesaî, Hacc, 24/225; İbn Mace, Menâsik (Hacc), 25/67. Ayrıca bkz. Şeybanî, 495.

Allah bilir, ama bizim anladığımıza göre çobanlar bayramın birinci günü cemreleri taşladılar, ikinci günü taş atmaya gitmeyip üçüncü günü, önce ikinci günü atmadıkları yerine sonra da üçüncü gün için taşlarını atıp döndüler. Çünkü hiç kimse bir şey kendisine farz olmadan onun kazasını yapmaz. Bir şey farz olup zamanı geçtikten sonra kaza edilir. Bu şekilde cemre taşlamalarına ruhsat verilen çobanlar, işleri bittikten sonra gitmeleri gerekiyorsa gidebilirler. Şayet sonuna kadar kalmak istiyorlarsa, diğer müslümanlarla beraber taşlarını atar, son gün onlarla beraber dönerler.

٢٢٠ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ نَافِعٍ ، عَنْ أَبِيهِ : أَنَّ ابْنَةَ أَخٍ لِصَفِيَّةَ بِنْتِ أَبِي عُبَيْدٍ . نُفِسَتْ بِالْمُزْدَلِفَةِ . فَتَخَلَّفَتْ هِيَ وَصَفِيَّةُ حَتَّى أَتَتَا مِنًى ، بَعْدَ أَنْ غَرَبَتِ الشَّمْسُ مِنْ يَوْمِ النَّحْرِ . فَأَمَرَهُمَا عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ أَنْ تَرْمِيَا الْجَمْرَةَ . حِينَ أَتَتَا وَلَمْ يَرَ عَلَيْهِمَا شَيْئًا .

قَالَ يَحْيَى : سُئِلَ مَالِكٌ عَمَّنْ نَسِيَ جَمْرَةً مِنَ الْجِمَارِ فِي بَعْضِ أَيَّامِ مِنًى حَتَّى يُمْسِيَ ؟ قَالَ : لِيَرْمِ أَيَّ سَاعَةٍ ذَكَرَ مِنْ لَيْلٍ أَوْ نَهَارٍ . كَمَا يُصَلِّي الصَّلَاةَ إِذَا نَسِيَهَا ثُمَّ ذَكَرَهَا لَيْلًا أَوْ نَهَارًا . فَإِنْ كَانَ ذٰلِكَ بَعْدَ مَا صَدَرَ وَهُوَ بِمَكَّةَ ، أَوْ بَعْدَ مَا يَخْرُجُ مِنْهَا ، فَعَلَيْهِ الْهَدْيُ .

220. Ebû Bekr, babası Nafi'den naklediyor: Ebû Ubeyd'in kızı Safiye'nin kardeşinin kızı Müzdelife'de iken doğum yaptı. Safiye ile birlikte cemaetten ayrılarak bayram günü güneş battıktan sonra Mina'ya kadar geldiler. Abdullah b. Ömer bunların oraya geldikleri zaman cemreleri taşlamalarını emretti ve bundan dolayı da onların ceza olarak birşey yapmalarını söylemedi.

İmam Malik'e: «Mina'da bazı günler akşama kadar cemreleri taşlamayı unutan kimselerin durumu» soruldu. Şu cevabı verdi: *«Gece gündüz hangi saatte hatırlarsa derhal gidip taşlarını atsın. Tıpkı kılmayı unuttuğu bir namazı gece ve gündüz ne zaman hatırlarsa kılması gerektiği gibi. Şayet bu kimse Mekke'ye döndükten sonra veya Mekke'den ayrıldıktan sonra bunu hatırlarsa Kâbe'ye bir kurban göndermesi gerekir.»*

73. HACDAN DÖNÜŞ

٢٢١ - **حدّثني** يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ وَعَبْدِ اللهِ بْنِ دِينَارٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ : أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ خَطَبَ النَّاسَ بِعَرَفَةَ ، وَعَلَّمَهُمْ أَمْرَ الْحَجِّ . وَقَالَ لَهُمْ فِيمَا قَالَ : إِذَا جِئْتُمْ مِنًى ، فَمَنْ رَمَى الْجَمْرَةَ ، فَقَدْ حَلَّ لَهُ مَا حَرُمَ عَلَى الْحَاجِّ . إِلا النِّسَاءَ وَالطِّيبَ . لا يَمَسُّ أَحَدٌ نِسَاءً وَلا طِيبًا ، حَتَّى يَطُوفَ بِالْبَيْتِ .

221. Abdullah b. Ömer anlatıyor: Ömer b. Hattab, Arafat'ta cemaata bir hutbe okuyarak onlara hac ibadetinin nasıl yapılacağını anlattı. Anlattıkları arasında şunları da söyledi: Mina'ya varıp cemreleri taşladıktan sonra kadınlarla cinsi münasebet ve koku sürünmenin dışında daha önce size haram olanlar helâl olur. Onun için Beytullah'ı tavaf etmedikçe, hiç kimse ne hanımı ile münasebette bulunsun, ne de koku sürünsün.

٢٢٢ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ وَعَبْدِ اللهِ بْنِ دِينَارٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ : أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ قَالَ : مَنْ رَمَى الْجَمْرَةَ ، ثُمَّ حَلَقَ أَوْ قَصَّرَ ، وَنَحَرَ هَدْيًا : إِنْ كَانَ مَعَهُ ، فَقَدْ حَلَّ لَهُ مَا حَرُمَ عَلَيْهِ . إِلاَّ النِّسَاءَ وَالطِّيبَ ، حَتَّى يَطُوفَ بِالْبَيْتِ .

222. Abdullah b. Ömer'den: Ömer b. Hattab şöyle dedi: Cemreleri taşlayıp tıraş olan veya saçlarını kısaltan ve eğer yanında ise kurbanını kesen kimseye hanımı ile cinsi münasebette bulunmanın ve koku sürünmenin dışında her şey helâl olur. Ancak Beytullah'ı tavaf etmedikçe hanımına yaklaşamaz ve güzel koku kullanamaz.

74. HAYIZLI KADININ MEKKE'YE GİRİŞİ

٢٢٣ - **حدّثني** يَحْيَىٰ عَنْ مالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ الْقاسِمِ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ ؛ أَنَّهَا قَالَتْ : خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ عَامَ حَجَّةِ الْوَدَاعِ . فَأَهْلَلْنَا بِعُمْرَةٍ . ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « مَنْ كَانَ مَعَهُ هَدْيٌ فَلْيُهْلِلْ بِالْحَجِّ مَعَ الْعُمْرَةِ ، ثُمَّ لا يَحِلُّ حَتَّى يَحِلَّ مِنْهُمَا جَمِيعًا » . قَالَتْ : فَقَدِمْتُ مَكَّةَ وَأَنَا حَائِضٌ . فَلَمْ أَطُفْ بِالْبَيْتِ وَلا بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ . فَشَكَوْتُ ذٰلِكَ إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ . فَقَالَ « انْقُضِي رَأْسَكِ ، وَامْتَشِطِي ، وَأَهِلِّي بِالْحَجِّ وَدَعِي الْعُمْرَةَ » قَالَتْ فَفَعَلْتُ . فَلَمَّا قَضَيْنَا الْحَجَّ ، أَرْسَلَنِي رَسُولُ اللهِ ﷺ مَعَ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ الصِّدِّيقِ ، إِلَى التَّنْعِيمِ ، فَاعْتَمَرْتُ . فَقَالَ « هٰذِهِ مَكَانُ عُمْرَتِكِ » فَطَافَ الَّذِينَ أَهَلُّوا بِالْعُمْرَةِ بِالْبَيْتِ ، وَبَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ . ثُمَّ حَلُّوا مِنْهَا . ثُمَّ طَافُوا طَوَافًا آخَرَ . بَعْدَ أَنْ رَجَعُوا مِنْ مِنًى ، لِحَجِّهِمْ . وَأَمَّا الَّذِينَ كَانُوا أَهَلُّوا بِالْحَجِّ ، أَوْ جَمَعُوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ ، فَإِنَّمَا طَافُوا طَوَافًا وَاحِدًا .

وحدّثني عَنْ مالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ ، عَنْ عَائِشَةَ ، بِمِثْلِ ذٰلِكَ .

223. Mü'minlerin annesi Hz. Aişe'den: Veda haccı için Hz. Peygamber'le birlikte yola çıkmıştık. Sonradan haccımızı umreye çevirdik. Bihalare Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: «**Kimin yanında kurbanlığı varsa, hacla umre için ihrama beraber girsin. Sonra her ikisi için de ihramdan çıkmadıkça ihramlı hali devam eder.**»

Ben Mekke'ye hayızlı geldim. Onun için ne Beytullah'ı tavaf ettim, ne de Safa ile Merve arasında sa'y ettim. Resûlullah (s.a.v.)'a durumdan şikâyette bulundum. Bana şöyle dedi: «**Saçlarını çöz, tara, umreyi bırak hac için ihrama gir**» Buyurduğu gibi yaptım. Haccımızı ifa edince, Hz. Peygamber beni Abdurrahman b. Ebî Bekr es-Sıddık'la Ten'ım'a gönderdi. Orada umreye girdim. Abdurrahman bana: «İşte umreye gireceğin yer!» dedi.

Umre için ihrama girenler Beyt'i tavaf ettiler. Safa ile Merve arasında da sa'y ettikten sonra ihramdan çıktılar. Daha sonra Mina'dan döndükleri zaman, bir de hac için tavaf yaptılar. Sadece hac için ihrama girenler veya hacla umre ihramına birlikte giren-

ler ise, tek bir tavaf yaptılar.

Urve b. Zübeyr tarikiyle gelen buna benzer bir rivayet daha vardır.[144]

٢٢٤ - حدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ الْقَاسِمِ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ أَنَّهَا قَالَتْ : قَدِمْتُ مَكَّةَ وَأَنَا حَائِضٌ . فَلَمْ أَطُفْ بِالْبَيْتِ ، وَلا بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ . فَشَكَوْتُ ذٰلِكَ إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ فَقَالَ « افْعَلِي مَا يَفْعَلُ الْحَاجُّ غَيْرَ أَنْ لا تَطُوفِي بِالْبَيْتِ ، وَلا بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ حَتَّى تَطْهُرِي » .

قَالَ مَالِكٌ ، فِي الْمَرْأَةِ الَّتِي تُهِلُّ بِالْعُمْرَةِ ، ثُمَّ تَدْخُلُ مَكَّةَ مُوَافِيَةً لِلْحَجِّ وَهِيَ حَائِضٌ ، لا تَسْتَطِيعُ الطَّوَافَ ، بِالْبَيْتِ : إِنَّهَا إِذَا خَشِيَتِ الْفَوَاتَ ، أَهَلَّتْ بِالْحَجِّ وَأَهْدَتْ . وَكَانَتْ مِثْلَ مَنْ قَرَنَ الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ . وَأَجْزَأَ عَنْهَا طَوَافٌ وَاحِدٌ . وَالْمَرْأَةُ الْحَائِضُ إِذَا كَانَتْ قَدْ طَافَتْ بِالْبَيْتِ ، وَصَلَّتْ ، فَإِنَّهَا تَسْعَى بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ . وَتَقِفُ بِعَرَفَةَ وَالْمُزْدَلِفَةِ . وَتَرْمِي الْجِمَارَ . غَيْرَ أَنَّهَا لا تُفِيضُ ، حَتَّى تَطْهُرَ مِنْ حَيْضَتِهَا .

224. Hz. Aişe'den: Mekke'ye geldiğimde hayızlı idim. Onun için ne tavaf ne de sa'y ettim. Durumdan Hz. Peygamber'e şikâyette bulundum. Bana: «**Temizleninceye kadar tavaf ve sa'yin dışında hacı adaylarının yaptıkları her şeyi yap.**» buyurdu.

İmam Malik şöyle demiştir: *Umre için ihrama girip sonra da Mekke'de hac zamanını bekleyen hayızlı bir kadın Beyt'i tavaf edemez. Şayet haccı kaçıracağından korkarsa hac için ihrama girer, fakat bir kurban keser. Böyle yapan, hacı kıran yapan kimse gibi olur, onun için tek bir tavaf yapar.*

Hayızlı kadın şayet tavaf yapmış, namazını kılmışsa sa'yini yapar, Arafat ve Müzdelife'de vakfesini yapar, cemreleri de taşlar, ancak hayızdan temizleninceye kadar ziyaret tavafını yapamaz.

(144) Buharî, Hacc, 25/31; Müslim, Hacc, 15/111.
(145) Buharî, Hacc, 25/81.

75. AYBAŞI OLAN BİR KADININ ZİYARET TAVAFINI YAPIŞI

٢٢٥ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ الْقَاسِمِ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ ؛ أَنَّ صَفِيَّةَ بِنْتَ حُيَيٍّ حَاضَتْ . فَذَكَرْتُ ذٰلِكَ لِلنَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ « أَحَابِسَتُنَا هِيَ ؟ » فَقِيلَ : إِنَّهَا قَدْ أَفَاضَتْ . فَقَالَ « فَلا . إِذًا » .

225. Hz. Aişe'den: Huyey'in kızı Safiye aybaşı oldu. Durumu Hz. Peygamber'e bildirdim:

«— **Bizi burada bekletecek mi?**» diye sordu. Kendisine:

«— Ziyaret tavafını yaptı.» dendi. O zaman:

«— **Peki öyleyse beklemeyiz.**» buyurdu.[146]

٢٢٦ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي بَكْرِ بْنِ حَزْمٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَمْرَةَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ، عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ ؛ أَنَّهَا قَالَتْ لِرَسُولِ اللهِ ﷺ : يَا رَسُولَ اللهِ . إِنَّ صَفِيَّةَ بِنْتَ حُيَيٍّ قَدْ حَاضَتْ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « لَعَلَّهَا تَحْبِسُنَا . أَلَمْ تَكُنْ طَافَتْ مَعَكُنَّ بِالْبَيْتِ ؟ » قُلْنَ : بَلَىٰ . قَالَ « فَاخْرُجْنَ » .

226. Hz. Aişe'den: Hz. Peygamber'e:

«— Ya Resûlallah! Huyey'in kızı Safiye aybaşı oldu!» dedim. Resûlullah (s.a.v.):

«— **Yoksa bizi burada bekletecek mi? Beyt'i sizlerle tavaf etmedi mi?**» dedi.

«— Etti!» dediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber:

«— **Öyleyse gidelim!**» buyurdu.[147]

٢٢٧ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي الرِّجَالِ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ، عَنْ عَمْرَةَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ؛ أَنَّ عَائِشَةَ أُمَّ الْمُؤْمِنِينَ كَانَتْ إِذَا حَجَّتْ ، وَمَعَهَا نِسَاءٌ تَخَافُ أَنْ يَحِضْنَ ، قَدَّمَتْهُنَّ يَوْمَ النَّحْرِ فَأَفَضْنَ . فَإِنْ حِضْنَ بَعْدَ ذٰلِكَ لم تَنْتَظِرْهُنَّ . فَتَنْفِرُ بِهِنَّ ، وَهُنَّ حُيَّضٌ ، إِذَا كُنَّ قَدْ أَفَضْنَ .

(146) Buharî, Hacc, 25/145.

(147) Buharî, Hayd, 6/27; Müslim, Hacc, 15/385. Ayrıca bkz. Şeybanî, 468.

227. Abdurrahman'ın kızı Amre anlatıyor: Hz. Aişe haccettiği zaman yanında kadınlar varsa onların aybaşı olmalarından korkarak bayram günü önceden gidip ziyaret tavafı yapmalarını sağladı. Çünkü tavaftan sonra aybaşı olurlarsa, Hz. Aişe onları beklemez, onlar hayızlı olarak da memleketlerine dönebilirler.[148]

٢٢٨ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ ذَكَرَ صَفِيَّةَ بِنْتَ حُيَيٍّ . فَقِيلَ لَهُ : قَدْ حَاضَتْ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : « لَعَلَّهَا حَابِسَتُنَا » فَقَالُوا : يَا رَسُولَ اللهِ . إِنَّهَا قَدْ طَافَتْ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « فَلا . إِذًا » .

قَالَ مَالِكٌ : قَالَ هِشَامٌ ، قَالَ عُرْوَةَ ، قَالَتْ عَائِشَةُ . وَنَحْنُ نَذْكُرُ ذَلِكَ . فَلِمَ يُقَدِّمُ النَّاسُ نِسَاءَهُمْ إِنْ كَانَ ذَلِكَ لا يَنْفَعُهُنَّ . وَلَوْ كَانَ الَّذِي يَقُولُونَ ، لأَصْبَحَ مِنِّي أَكْثَرُ مِنْ سِتَّةِ آلافِ امْرَأَةٍ حَائِضٍ ، كُلُّهُنَّ قَدْ أَفَاضَتْ .

228. Mü'minlerin annesi Hz. Aişe'den: Resûlullah (s.a.v.), Huyey'in kızı Safiye'den bahsedince:

«— O aybaşı oldu» dendi. Bunun üzerine Hz. Peygamber:

«— **Yoksa bizi burada bekletecek mi?** dedi. Oradakiler:

«— Ya Resûlallah! O tavafını yaptı» dediler. O zaman Hz. Peygamber:

«— **Öyleyse gidebiliriz,**» dedi.[149]

Hz. Aişe anlatıyor: Şöyle bir durumdan bahsediyorduk: Şayet onlara bir faydası yoksa, erkekler kadınları neden önceden gönderiyorlar? Eğer onların dedikleri gibi olsaydı, Mina'da tavafını yapmış altı binden fazla kadının hayızlı olarak bulunmaları icap ederdi.

٢٢٩ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ ، عَنْ أَبِيهِ : أَنَّ أَبَا سَلَمَةَ بْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَخْبَرَهُ : أَنَّ أُمَّ سُلَيْمٍ بِنْتَ مِلْحَانَ اسْتَفْتَتْ رَسُولَ اللهِ ﷺ ، وَحَاضَتْ ، أَوْ وَلَدَتْ ، بَعْدَ مَا أَفَاضَتْ يَوْمَ النَّحْرِ . فَأَذِنَ لَهَا رَسُولُ اللهِ ﷺ فَخَرَجَتْ .

قَالَ مَالِكٌ : وَالْمَرْأَةُ تَحِيضُ بِمِنًى تُقِيمُ حَتَّى تَطُوفَ بِالْبَيْتِ . لابُدَّ لَهَا مِنْ ذَلِكَ . وَإِنْ

(148) Şeybanî, 467.
(149) Ebu Davud, Menâsik (Hacc), 11/89.

كَانَتْ قَدْ أَفَاضَتْ ، فَحَاضَتْ بَعْدَ الإِفَاضَةِ ، فَلْتَنْصَرِفْ إِلَى بَلَدِهَا . فَإِنَّهُ قَدْ بَلَغَنَا فِى ذٰلِكَ رُخْصَةٌ مِنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ لِلْحَائِضِ .

قَالَ : وَإِنْ حَاضَتِ الْمَرْأَةُ بِمِنًى ، قَبْلَ أَنْ تُفِيضَ ، فَإِنْ كَرِبَهَا ، يُحْبَسُ عَلَيْهَا ، أَكْثَرَ مِمَّا يَحْبِسُ النِّسَاءَ الدَّمُ .

229. Ebû Seleme b. Abdurrahman'dan: Milhan'ın kızı Ümmü Seleme bayram günü ziyaret tavafını yaptıktan sonra aybaşı oldu veya yolda doğum yaptı. Bunun üzerine peygamberimizden fetva istedi. Resûlullah (s.a.v.) ona müsaade etti, gitti.[150]

İmam Malik'ten: *Mina'da aybaşı olan bir kadın Beytullah'ı tavaf edinceye kadar orada kalır. Onun için bu şarttır. Şayet ziyaret tavafını yapmış da ondan sonra aybaşı olmuşsa memleketine dönsün. Çünkü bu konuda Hz. Peygamber'in hayızlı kadınlara izin verdiğine dair rivayet vardır.*

Şayet bir kadın ziyaret tavafından önce Mina'da aybaşı olur, durumu, aybaşı halinin bir kadını bekletmesinden daha uzun devam ederse bu zaman süresince orada kalınır.[151]

(150) İbn Abdilber der ki: "Ummu Süleym'den yalnızca bu yolla biliyorum." Zurkanî de şunları ekliyor: "Ebu Seleme, Ummu Suleym'den duymadığı için inkıta bulunduğu kabul edilse bile, bunu destekleyici hadisler vardır."

(151) Şeybanî, 469.

76. HACDA KUŞ VE DİĞER YABAN HAYVANLARINI VURANLARIN VERECEKLERİ FİDYE MİKTARI

٢٣٠ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ ؛ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ قَضَى فِي الضَّبُعِ بِكَبْشٍ . وَفِي الْغَزَالِ بِعَنْزٍ . وَفِي الأَرْنَبِ بِعَنَاقٍ . وَفِي الْيَرْبُوعِ بِجَفْرَةٍ .

230. Ebüz-Zübeyr'den: Ömer b. Hattab (Hacdayken) bir sırtlan öldürenin bir keçi, Ceylan öldürenin bir keçi, tavşan öldürenin oğlak ve bir tarla faresi öldürenin de dört aylık bir oğlak fidye vermesine karar verdi.[152]

٢٣١ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ قُرَيْرٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ ؛ أَنَّ رَجُلاً جَاءَ إِلَى عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ فَقَالَ : إِنِّي أَجْرَيْتُ أَنَا وَصَاحِبٌ لِي فَرَسَيْنِ . نَسْتَبِقُ إِلَى ثُغْرَةِ ثَنِيَّةٍ . فَأَصَبْنَا ظَبْيًا وَنَحْنُ مُحْرِمَانِ . فَمَاذَا تَرَى ؟ فَقَالَ عُمَرُ ، لِرَجُلٍ إِلَى جَنْبِهِ : تَعَالَهْ حَتَّى أَحْكُمَ أَنَا وَأَنْتَ . قَالَ فَحَكَمَا عَلَيْهِ بِعَنْزٍ . فَوَلَّى الرَّجُلُ وَهُوَ يَقُولُ : هٰذَا أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ لا يَسْتَطِيعُ أَنْ يَحْكُمَ فِي ظَبْيٍ ، حَتَّى دَعَا رَجُلاً يَحْكُمُ مَعَهُ . فَسَمِعَ عُمَرُ قَوْلَ الرَّجُلِ ، فَدَعَاهُ فَسَأَلَهُ : هَلْ تَقْرَأُ سُورَةَ الْمَائِدَةِ ؟ قَالَ : لا . قَالَ : فَهَلْ تَعْرِفُ هٰذَا الرَّجُلَ الَّذِي حَكَمَ مَعِي ؟ فَقَالَ : لا . فَقَالَ : لَوْ أَخْبَرْتَنِي أَنَّكَ تَقْرَأُ سُورَةَ الْمَائِدَةِ لأَوْجَعْتُكَ ضَرْبًا . ثُمَّ قَالَ : إِنَّ اللهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى يَقُولُ فِي كِتَابِهِ ﴿ يَحْكُمُ بِهِ ذَوَا عَدْلٍ مِنْكُمْ هَدْيًا بَالِغَ الْكَعْبَةِ ﴾ وَهٰذَا عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بْنُ عَوْفٍ .

231. Muhammed b. Sirin anlatıyor: Bir adam Ömer b. Hattab'a gelerek:

«— Arkadaşımla ben atlarımızı koşturduk. Dar bir yolun girişindeki gedikte bir ceylan vurduk. İkimiz de ihramlı idik. Bu durumda bizim ne yapmamızı emredersin?» dedi. Ömer (r.a.) yanındaki bir adama:

«— Gel, beraber karar verelim!» dedi. Adamın fidye olarak bir keçi vermesini kararlaştırdılar. Adam dönüp giderken: «Bu da güya mü'minlerin emiri! Daha bir ceylan hakkında bile hüküm veremiyor da başkasını çağırıyor!» diye söyleniyordu. Ömer (r.a.)

(152) Şeybanî, 502.

sözlerini işitti, onu çağırıp:

«— Maide sûresini okuyor musun?» diye sordu. Adam:

«— Hayır!» deyince:

«— Benimle beraber karar veren adamı tanıyor musun?» dedi. Adam yine:

«— Hayır!» cevabını verdi. Bunun üzerine Hz. Ömer:

«— Eğer Maide sûresini okumuş olsaydın seni iyice döverdim» dedi, sonra da Allah Teâlâ kitabında: «***Sizden iki âdil kimse Kâbe'ye gidecek kurbanlık konusunda karar verir***»[153] buyuruyor. Bu da Abdurrahman b. Avf'tır, diyerek sözlerini tamamladı.

٢٣٢ - وحدّثنى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ؛ أَنَّ أَبَاهُ كَانَ يَقُولُ : فِى الْبَقَرَةِ مِنَ الْوَحْشِ بَقَرَةٌ . وَفِى الشَّاةِ مِنَ الظِّبَاءِ شَاةٌ .

232. Hişam'ın babası Urve'den: Yaban sığırı öldüren kimse bir ehil sığır, ceylan öldüren kimse de bir koyun fidye olarak verir.

٢٣٣ - وحدّثنى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ ؛ أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ : فِى حَمَامِ مَكَّةَ ، إِذَا قُتِلَ ، شَاةٌ .

وَقَالَ مَالِكٌ ، فِى الرَّجُلِ مِنْ أَهْلِ مَكَّةَ ، يُحْرِمُ بِالْحَجِّ أَوِ الْعُمْرَةِ ، وَفِى بَيْتِهِ فِرَاخٌ مِنْ حَمَامِ مَكَّةَ ، فَيُغْلَقُ عَلَيْهَا فَتَمُوتُ . فَقَالَ : أَرَى بِأَنْ يَفْدِىَ ذٰلِكَ ، عَنْ كُلِّ فَرْخٍ بِشَاةٍ .

233. Saîd b. Müseyyeb'den: Bir Mekke güvercini öldürenin bir koyun fidye vermesi lâzımdır.

İmam Malik'ten: *Mekke'de hac veya umre için ihrama girmiş olan bir adamın evinin bir tarafında Mekke güvercininin civcivleri bulunsa, bunların kapısı kapanıp içeride ölseler, ev sahibinin ölen her civciv için bir koyun fidye vermesi gerekir.*

٢٣٤ - قَالَ مَالِكٌ : لَمْ أَزَلْ أَسْمَعُ أَنَّ فِى النَّعَامَةِ ، إِذَا قَتَلَهَا الْمُحْرِمُ ، بَدَنَةً .

قَالَ مَالِكٌ : أَرَى أَنَّ فِى بَيْضَةِ النَّعَامَةِ عُشْرَ ثَمَنِ الْبَدَنَةِ . كَمَا يَكُونُ ، فِى جَنِينِ الْحُرَّةِ ، غُرَّةٌ ، عَبْدٌ أَوْ وَلِيدَةٌ . وَقِيمَةُ الْغُرَّةِ خَمْسُونَ دِينَارًا . وَذٰلِكَ عُشْرُ دِيَةِ أُمِّهِ . وَكُلُّ شَىْءٍ مِنَ

(153) Maide 5/95.

النُّسُورِ أَوِ الْعِقْبَانِ أَوِ الْبُزَاةِ أَوِ الرَّخَمِ ، فَإِنَّهُ صَيْدٌ يُودَى كَمَا يُودَى الصَّيْدُ . إِذَا قَتَلَهُ الْمُحْرِمُ . وَكُلُّ شَيْءٍ فَدِيَ ، فَفِي صِغَارِهِ مِثْلُ مَا يَكُونُ فِي كِبَارِهِ . وَإِنَّمَا مَثَلُ ذَلِكَ ، مَثَلُ دِيَةِ الْحُرِّ الصَّغِيرِ وَالْكَبِيرِ . فَهُمَا ، بِمَنْزِلَةٍ وَاحِدَةٍ ، سَوَاءٌ .

234. İmam Malik'ten: *Öteden beri ihramlı birinin bir devekuşunu öldürmesi halinde fidye olarak bir dişi deve vermesi gerektiğini duyarım.*

İmam Malik'ten: *Bana göre, hür bir cenini telef eden kimsenin anasının diyetinin onda bir değerinde yani elli dinarlık bir erkek köle veya cariye azat etmesi gerektiği gibi, devekuşu yumurtasını kıran kimsenin de bir dişi devenin değerinin onda birini fidye olarak vermesi gerekir. Karadaki bütün kuş türleri, kartal, doğan ve akbaba gibi hayvanlar av hayvanıdır. Diğer av hayvanları gibi ihramlıların bunları avlamaları ile de fidye vermeleri icabeder. Öldürülmesi halinde fidyesi verilecek olan her şeyin büyüğü ile küçüğünü öldürmek arasında hiç bir fark yoktur. Bu tıpkı hür küçük bir çocukla hür büyük bir kimsenin öldürülmeleri arasında fark olmayışı gibidir.*

77. İHRAMLI İKEN ÇEKİRGE ÖLDÜRENİN CEZASI

٢٣٥ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ ؛ أَنَّ رَجُلاً جَاءَ إِلَى عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ ، فَقَالَ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ . إِنِّي أَصَبْتُ جَرَادَاتٍ بِسَوْطِي وَأَنَا مُحْرِمٌ . فَقَالَ لَهُ عُمَرُ : أَطْعِمْ قَبْضَةً مِنْ طَعَامٍ .

235. Zeyd b. Eslem'den: Bir adam Ömer b. Hattab'a gelerek:

«— Mü'minlerin emiri! Ben ihramlı iken kamçımla çekirgelere vurarak onları öldürdüm!» dedi. Ömer (r.a.):

«— Öyleyse (fidye olarak) bir avuç yiyecek ver!» cevabını verdi.

٢٣٦ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَىٰ بْنِ سَعِيدٍ ؛ أَنَّ رَجُلاً جَاءَ إِلَى عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ فَسَأَلَهُ عَنْ جَرَادَاتٍ قَتَلَهَا وَهُوَ مُحْرِمٌ . فَقَالَ عُمَرُ لِكَعْبٍ : تَعَالَ حَتَّى نَحْكُمَ . فَقَالَ كَعْبٌ : دِرْهَمٌ . فَقَالَ عُمَرُ لِكَعْبٍ : إِنَّكَ لَتَجِدُ الدَّرَاهِمَ . لَتَمْرَةٌ خَيْرٌ مِنْ جَرَادَةٍ .

236. Yahya b. Saîd'den: Adamın biri Ömer b. Hattab'a gelerek ihramlı iken çekirgeleri öldürdüğünü söyledi. Bunun üzerine Ömer (r.a.), Kâ'b'a:

«— Gel, karar verelim.» dedi. Kâ'b: «Bir dirhem versin.» deyince, Hz. Ömer ona: «Sen dirhemleri bulabilirsin, fakat hurma (yoksullara) çekirgelerden daha faydalıdır.» dedi.

78. KURBAN KESMEDEN TIRAŞ OLANIN ÖDEYECEĞİ FİDYE

٢٣٧ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ الْكَرِيمِ بْنِ مَالِكٍ الْجَزَرِيِّ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ابْنِ أَبِي لَيْلَىٰ ، عَنْ كَعْبِ بْنِ عُجْرَةَ ؛ أَنَّهُ كَانَ مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ مُحْرِمًا . فَآذَاهُ الْقَمْلُ فِي رَأْسِهِ ، فَأَمَرَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ أَنْ يَحْلِقَ رَأْسَهُ . وَقَالَ « صُمْ ثَلاَثَةَ أَيَّامٍ . أَوْ أَطْعِمْ سِتَّةَ مَسَاكِينَ ، مُدَّيْنِ مُدَّيْنِ لِكُلِّ إِنْسَانٍ . أَوِ انْسُكْ بِشَاةٍ . أَيَّ ذٰلِكَ فَعَلْتَ أَجْزَأَ عَنْكَ » .

237. Kâb b. Ucre'den: İhramlı vaziyette Hz. Peygamber'le beraberdim. Başımdaki haşereler bana eziyet vermeye başlamışlardı. Bunun üzerine Hz. Peygamber tıraş olmamı emrederek: «Ya üç gün oruç tut, ya adam başına iki müd olmak üzere altı fakiri doyur, ya da bir koyun kurban kes. Bunlardan hangisini yaparsan, fidyeni ödemiş olursun» buyurdu.[154]

٢٣٨ - حدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ حُمَيْدِ بْنِ قَيْسٍ ، عَنْ مُجَاهِدٍ أَبِي الْحَجَّاجِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي لَيْلَىٰ ، عَنْ كَعْبِ بْنِ عُجْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ لَهُ « لَعَلَّكَ آذَاكَ هَوَامُّكَ ؟ » فَقُلْتُ : نَعَمْ . يَا رَسُولَ اللهِ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « احْلِقْ رَأْسَكَ ، وَصُمْ ثَلاَثَةَ أَيَّامٍ ، أَوِ أَطْعِمْ سِتَّةَ مَسَاكِينَ ، أَوِ انْسُكْ بِشَاةٍ » .

238. Kâ'b b. Ucre anlatıyor: Hz. Peygamber bana:

«— **Sanırım haşereler sana eziyet veriyor!**» dedi. Ben de:

«— Evet Ya Resûlallah!» diye karşılık verdim.

Bunun üzerine Peygamberimiz bana:

«— **Tıraş ol. Fidye olarak ya üç gün oruç tut, ya altı fakiri doyur, ya da bir koyun kurban kes.**» buyurdu.[155]

(154) Doğrusu, senedin Abdulkerîm b. Malik el-Cezevî-Mucahid-Abdurrahman şeklinde olmasıdır.
Buharî, Muhsar, 27; Müslim, Hacc, 15/82. Ayrıca bkz. Şeybanî, 504.
(155) Buharî, Muhsar, 27/5.

قَالَ مَالِكٌ ، فِي فِدْيَةِ الأَذَى : إِنَّ الأَمْرَ فِيهِ ، أَنَّ أَحَدًا لا يَفْتَدِي حَتَّى يَفْعَلَ مَا يُوجِبُ عَلَيْهِ الْفِدْيَةَ . وَإِنَّ الْكَفَّارَةَ إِنَّمَا تَكُونُ بَعْدَ وُجُوبِهَا عَلَى صَاحِبِهَا . وَأَنَّهُ يَضَعُ فِدْيَتَهُ حَيْثُ مَا شَاءَ . النُّسُكَ ، أَوِ الصِّيَامَ ، أَوِ الصَّدَقَةَ . بِمَكَّةَ أَوْ بِغَيْرِهَا مِنَ الْبِلاَدِ .

قَالَ مَالِكٌ : لا يَصْلُحُ لِلْمُحْرِمِ أَنْ يَنْتِفَ مِنْ شَعَرِهِ شَيْئًا ، وَلاَ يَحْلِقَهُ ، وَلا يُقَصِّرَهُ ، حَتَّى يَحِلَّ . إِلا أَنْ يُصِيبَهُ أَذًى فِي رَأْسِهِ . فَعَلَيْهِ فِدْيَةٌ . كَمَا أَمَرَهُ اللَّهُ تَعَالَى . وَلا يَصْلُحُ لَهُ أَنْ

٢٣٩ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ عَبْدِ اللهِ الْخُرَاسَانِيِّ ؛ أَنَّهُ قَالَ : حَدَّثَنِي شَيْخٌ بِسُوقِ الْبُرْمِ بِالْكُوفَةِ ، عَنْ كَعْبِ بْنِ عُجْرَةَ ؛ أَنَّهُ قَالَ : جَاءَنِي رَسُولُ اللهِ ﷺ وَأَنَا أَنْفُخُ تَحْتَ قِدْرٍ لأَصْحَابِي . وَقَدِ امْتَلأَ رَأْسِي وَلِحْيَتِي قَمْلاً . فَأَخَذَ بِجَبْهَتِي ، ثُمَّ قَالَ « احْلِقْ هٰذَا الشَّعَرَ . وَصُمْ ثَلاَثَةَ أَيَّامٍ . أَوِ أَطْعِمْ سِتَّةَ مَسَاكِينَ » وَقَدْ كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ عَلِمَ أَنَّهُ لَيْسَ عِنْدِي مَا أَنْسُكُ بِهِ .

يُقَلِّمَ أَظْفَارَهُ ، وَلا يَقْتُلَ قَمْلَةً ، وَلاَ يَطْرَحَهَا مِنْ رَأْسِهِ إِلَى الأَرْضِ ، وَلاَ مِنْ جِلْدِهِ وَلا مِنْ ثَوْبِهِ . فَإِنْ طَرَحَهَا الْمُحْرِمُ مِنْ جِلْدِهِ أَوْ مِنْ ثَوْبِهِ ، فَلْيُطْعِمْ حَفْنَةً مِنْ طَعَامٍ .

قَالَ مَالِكٌ : مَنْ نَتَفَ شَعَرًا مِنْ أَنْفِهِ ، أَوْ مِنْ إِبْطِهِ ، أَوِ اطَّلَى جَسَدَهُ بِنُورَةٍ ، أَوْ يَحْلِقُ عَنْ شَجَّةٍ فِي رَأْسِهِ لِضَرُورَةٍ ، أَوْ يَحْلِقُ قَفَاهُ لِمَوْضِعِ الْمَحَاجِمِ وَهُوَ مُحْرِمٌ ، نَاسِيًا أَوْ جَاهِلا : إِنَّ مَنْ فَعَلَ شَيْئًا مِنْ ذٰلِكَ ، فَعَلَيْهِ الْفِدْيَةُ فِي ذٰلِكَ كُلِّهِ . وَلا يَنْبَغِي لَهُ أَنْ يَحْلِقَ مَوْضِعَ الْمَحَاجِمِ . وَمَنْ جَهِلَ فَحَلَقَ رَأْسَهُ قَبْلَ أَنْ يَرْمِيَ الْجَمْرَةَ ، افْتَدَى .

239. Kâ'b b. Ucre anlatıyor: Ben arkadaşlarıma ait bir çömleğin altını üflerken Resûlullah (s.a.v.) bana geldi. Benim saç ve sakallarım haşerelerle dolmuştu. Hz. Peygamber alnımdan kaldırarak:

«— **Bu saçları kestir. Fidye olarak da, ya üç gün oruç tut, ya da altı fakiri doyur**» buyurdu. Hz. Peygamber yanımda kesilecek kurbanlık olmadığını biliyordu.[156]

İnsanı rahatsız edici durumların fidyeleriyle ilgili olarak İmam Malik şöyle der: *Zaruri bir durum olmadıkça kişiye fidye vermek düşmez. Kefaretler farz olduktan sonra ödenirler. Kefaret yüklenen kişi bunu dilerse kurban olarak, dilerse oruç olarak, dilerse sadaka olarak Mekke'de veya başka bir yerde ödeyebilir.*

(156) Buharî, Megâzî, 64/35; Müslim, Hacc, 15/80 (mevsûl olarak rivayet ederler).

İmam Malik'ten: *İhramda bulunan bir kimsenin ihramdan çıkıncaya kadar saçlarını yolması, onları tıraş etmesi, kısaltması doğru değildir. Şayet bu durum başına sıkıntı veriyorsa gerekeni yapar, Allahın emrettiği gibi de fidyesini verir. Yine ihramda bulunan kimsenin tırnaklarını kesmesi, haşere öldürmesi, üzerindeki, başındaki ve elbisesindeki haşereleri yere atması da doğru değildir. Şayet ihramda bulunan kimse üzerindeki veya elbisesindeki bir haşereyi yere atarsa, bir avuç yemekliği fidye olarak vermesi icap eder.*

İmam Malik'ten:

Yine ihramda bulunan bir kimsenin unutarak veya bilmiyerek burnundan, koltuk altından kıl koparması, hamam otu ile bedeninden kıl ayıklaması, mecburiyet altında başındaki bir yaranın etrafını tıraş etmesi, kan aldırmak için kafasındaki bir yerin kıllarını kesmesi gibi durumların hepsinde, her bir durum için ayrı ayrı fidye vermesi lâzımdır. Ancak, başından kan aldırmak için başının o kısmındaki saçları kesmesi gerekmez. Herhangi bir kimse cemreleri taşlamadan önce bilmeyerek tıraş olsa fidye vermesi lâzımdır.

79. HACCIN BİR MENASİKİNİ UNUTANIN YAPACAĞI İŞLER

٢٤٠ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَيُّوبَ بْنِ أَبِي تَمِيمَةَ السَّخْتِيَانِيِّ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عبَّاسٍ ؛ قَالَ : مَنْ نَسِيَ مِنْ نُسُكِهِ شَيْئًا ، أَوْ تَرَكَهُ . فَلْيُهْرِقْ دَمًا .

قَالَ أَيُّوبُ : لاَ أَدْرِي ، قَالَ : تَرَكَ ، أَوْ نَسِيَ .

قَالَ مَالِكٌ : مَا كَانَ مِنْ ذٰلِكَ هَدْيًا ، فَلاَ يَكُونُ إِلاَّ بِمَكَّةَ . وَمَا كَانَ مِنْ ذٰلِكَ نُسُكًا ، فَهُوَ يَكُونُ حَيْثُ أَحَبَّ صَاحِبُ النُّسُكِ .

240. Abdullah b. Abbas'tan: Her kim haccın menasikinden birini unutursa (veya terkederse) kan akıtsın.

Ravilerden Eyyüb der ki: Abdullah'ın «unutursa mı, yoksa terkederse mi» dediğini hatırlamıyorum.

İmam Malik'ten: *Haccın menasikini terkten dolayı hedy vermek gerekiyorsa, bu sadece Mekke'de mümkündür. Şayet başka türlü bir ceza gerekiyorsa, kişi bunu dilediği yerde ifa eder.*[157]

80. FİDYE İLE İLGİLİ ÇEŞİTLİ RİVAYETLER:

٢٤١ - قَالَ مَالِكٌ ، فِيمَنْ أَرَادَ أَنْ يَلْبَسَ شَيْئًا مِنَ الثِّيَابِ الَّتِى لاَ يَنْبَغِى لَهُ أَنْ يَلْبَسَهَا وَهُوَ مُحْرِمٌ ، أَوْ يُقَصِّرَ شَعَرَهُ ، أَوْ يَمَسَّ طِيبًا مِنْ غَيْرِ ضَرُورَةٍ ، لِيَسَارَةِ مُؤْنَةِ الْفِدْيَةِ عَلَيْهِ . قَالَ : لاَ يَنْبَغِى لأَحَدٍ أَنْ يَفْعَلَ ذَلِكَ وَإِنَّمَا أُرْخِصَ فِيهِ لِلضَّرُورَةِ . وَعَلَى مَنْ فَعَلَ ذَلِكَ ، الْفِدْيَةُ .

وَسُئِلَ مَالِكٌ : عَنِ الْفِدْيَةِ مِنَ الصِّيَامِ ، أَوِ الصَّدَقَةِ ، أَوِ النُّسُكِ ، أَصَاحِبُهُ بِالْخِيَارِ فِى ذَلِكَ ؟ وَمَا النُّسُكُ ؟ وَكَمِ الطَّعَامُ ؟ وَبِأَىِّ مُدٍّ هُوَ ؟ وَكَمِ الصِّيَامُ ؟ وَهَلْ يُؤَخِّرُ شَيْئًا مِنْ ذَلِكَ أَمْ يَفْعَلُهُ فِى فَوْرِهِ ذَلِكَ ؟ قَالَ مَالِكٌ : كُلُّ شَىْءٍ فِى كِتَابِ اللهِ فِى الْكَفَّارَاتِ ، كَذَا أَوْ كَذَا . فَصَاحِبُهُ مُخَيَّرٌ فِى ذَلِكَ . أَىُّ شَىْءٍ أَحَبَّ أَنْ يَفْعَلَ ذَلِكَ ، فَعَلَ . قَالَ : وَأَمَّا النُّسُكُ فَشَاةٌ . وَأَمَّا الصِّيَامُ فَثَلاَثَةُ أَيَّامٍ . وَأَمَّا الطَّعَامُ فَيُطْعِمُ سِتَّةَ مَسَاكِينَ . لِكُلِّ مِسْكِينٍ مُدَّانِ . بِالْمُدِّ الأَوَّلِ ، مُدِّ النَّبِىِّ ﷺ .

قَالَ مَالِكٌ : وَسَمِعْتُ بَعْضَ أَهْلِ الْعِلْمِ يَقُولُ : إِذَا رَمَى الْمُحْرِمُ شَيْئًا ، فَأَصَابَ شَيْئًا مِنَ الصَّيْدِ لَمْ يُرِدْهُ ، فَقَتَلَهُ ، إِنَّ عَلَيْهِ أَنْ يَفْدِيَهُ . وَكَذَلِكَ الْحَلاَلُ يَرْمِى فِى الْحَرَمِ شَيْئًا ، فَيُصِيبُ صَيْدًا لَمْ يُرِدْهُ ، فَيَقْتُلُهُ : إِنَّ عَلَيْهِ أَنْ يَفْدِيَهُ . لأَنَّ الْعَمْدَ وَالْخَطَأَ فِى ذَلِكَ بِمَنْزِلَةٍ ، سَوَاءٌ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِى الْقَوْمِ يُصِيبُونَ الصَّيْدَ جَمِيعًا وَهُمْ مُحْرِمُونَ . أَوْ فِى الْحَرَمِ . قَالَ : أَرَى أَنَّ عَلَى كُلِّ إِنْسَانٍ مِنْهُمْ جَزَاءَهُ . إِنْ حُكِمَ عَلَيْهِمْ بِالْهَدْىِ ، فَعَلَى كُلِّ إِنْسَانٍ مِنْهُمْ هَدْىٌ . وَإِنْ حُكِمَ عَلَيْهِمْ بِالصِّيَامِ ، كَانَ عَلَى كُلِّ إِنْسَانٍ مِنْهُمُ الصِّيَامُ . وَمِثْلُ ذَلِكَ ، الْقَوْمُ يَقْتُلُونَ الرَّجُلَ خَطَأً . فَتَكُونُ كَفَّارَةُ ذَلِكَ ، عِتْقَ رَقَبَةٍ عَلَى كُلِّ إِنْسَانٍ مِنْهُمْ . أَوْ صِيَامَ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ عَلَى كُلِّ إِنْسَانٍ مِنْهُمْ .

قَالَ مَالِكٌ : مَنْ رَمَى صَيْدًا ، أَوْ صَادَهُ بَعْدَ رَمْيِهِ الْجَمْرَةَ ، وَحِلاَقِ رَأْسِهِ ، غَيْرَ أَنَّهُ لَمْ يُفِضْ : إِنَّ عَلَيْهِ جَزَاءَ ذَلِكَ الصَّيْدِ . لأَنَّ اللهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى قَالَ ﴿ وَإِذَا حَلَلْتُمْ فَاصْطَادُوا ﴾ وَمَنْ لَمْ يُفِضْ ، فَقَدْ بَقِىَ عَلَيْهِ مَسُّ الطِّيبِ وَالنِّسَاءِ .

قَالَ مَالِكٌ : لَيْسَ عَلَى الْمُحْرِمِ فِيمَا قَطَعَ مِنَ الشَّجَرِ فِى الْحَرَمِ شَىْءٌ . وَلَمْ يَبْلُغْنَا أَنَّ أَحَدًا حَكَمَ عَلَيْهِ فِيهِ بِشَىْءٍ . وَبِئْسَ مَا صَنَعَ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِى الَّذِى يَجْهَلُ ، أَوْ يَنْسَى صِيَامَ ثَلاَثَةِ أَيَّامٍ فِى الْحَجِّ ، أَوْ يَمْرَضُ فِيهَا فَلاَ يَصُومُهَا حَتَّى يَقْدَمَ بَلَدَهُ . قَالَ : لِيُهْدِ إِنْ وَجَدَ هَدْيًا وَإِلاَّ فَلْيَصُمْ ثَلاَثَةَ أَيَّامٍ فِى أَهْلِهِ ، وَسَبْعَةً بَعْدَ ذَلِكَ .

241. İhramlı iken, ödenecek fidyeyi küçümseyerek ihramda giyilmemesi gereken elbiseyi giyen, saçlarını kısaltan veya mecbur kalmadığı halde koku sürünen kimseyle ilgili olarak İmam Malik şöyle der:

Aslında ihramlı bir kimse bunları yapmamalıdır. Ancak zaruret halinde fidyesini vermesi şartiyle buna müsaade edilmiştir.

İmam Malik'e: «Kişinin gerektiğinde oruç tutmak, sadaka vermek veya kurban kesmek gibi mükellefiyetlerden birini seçmekte hür olup olmadığı» soruldu. Ayrıca «Kurbanın ne olması gerektiği, yiyeceğin kaç müd olmasının şart olduğu, orucun kaç gün tutulacağı, bunlardan biri kendisine farz olan kişinin bunu hemen mi, yoksa daha sonra mı ifa edebileceği de» soruldu. O şu cevabı verdi:

Kişi Allah'ın kitabında belirtilen kefaretlerden dilediğini yapar, bu konuda istediğini seçmekte muhayyerdir. Ne kurban edeceğine gelince, bu koyundur. Oruç üç gün, yiyecek ise, —Hz. Peygamber zamanındaki müd (bir müd, yarım kilo'dur) *birim olmak şartiyle— altı fakiri ikişer müdle doyurmaktır.*

İmam Malik'ten: *Ben bazı âlimlerin şöyle dediklerini de duydum: Şayet ihramlı kimse bir şey atsa, bununla hiç niyetinde olmadığı halde bir av hayvanını vursa, fidyesini vermesi lâzımdır. İhramsız olan bir kimsenin de Harem dahilinde bu şekilde hiç istemediği halde bir hayvanı öldürmesi ile fidyesini vermesi icabeder. Çünkü bu durumda hata da kast de aynıdır, hiç farkı yoktur.*

«Bir grup insan ihramlı vaziyette iken veya Harem dahilinde ihramsız olarak bulunurlarken hep birlikte bir av hayvanını öldürseler ne olur?» sorusuna cevaben, İmam Malik şöyle der: *Bana göre hepsi de ayrı ayrı cezasını vermelidirler. Şayet bir kurban kesilmesi gerekiyorsa, grupta bulunan herkesin ayrı ayrı birer kurban kesmeleri lâzımdır. Oruç tutulmaya hükmedilirse, hepsinin ayrı ayrı bu orucu tutmaları şarttır. Bunun gibi, yine bir grup insan hataen bir adamı öldürseler, bunlardan her birinin ayrı ayrı birer köle azat etmeleri gerekir, veyahut da iki ay aralıksız oruç tutmaları lâzımdır.*

İmam Malik'ten: *Taş attıktan, başını tıraş ettikten sonra daha ziyaret tavafını yapamadan bir kimse, bir av hayvanına atsa*

*veya avlasa, o avın cezasını vermesi gerekir. Çünkü Kur'an-ı Kerim'de «**İhramdan çıktığınız zaman avlanın**»*[158] *buyuruluyor. Ziyaret tavafı yapmamış olan kimsenin ise henüz daha hanımına yaklaşamama ve koku sürünememe gibi mahrumiyetleri devam etmektedir.*

İmam Malik'ten:

Harem dahilinde ihramlı iken ağaç kesen kimseye bir şey lâzım gelmez. Bu konuda hiç kimsenin ağaç kesen aleyhinde bir hükümde bulunduğu bize kadar ulaşmadı. Ancak böyle yapan biri, hiç iyi bir şey yapmış sayılmaz.

İmam Malik'ten:

Bilmiyerek veya unutarak hacda tutacağı üç gün orucu tutamayan veya hasta olduğu için tutamayan kimse, memleketine dönünce, bulursa Kâbe'ye bir kurban göndersin, bulamazsa evinde üç gün oruç tutsun, daha sonra da yedi gün tutar.

(158) Maide, 5/2.

81. HACLA İLGİLİ ÇEŞİTLİ RİVAYETLER:

٢٤٢ - **حدّثني** يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ عِيسَى بْنِ طَلْحَةَ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ ابْنِ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ ؛ أَنَّهُ قَالَ : وَقَفَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لِلنَّاسِ بِمِنًى . وَالنَّاسُ يَسْأَلُونَهُ فَجَاءَهُ رَجُلٌ فَقَالَ لَهُ : يَا رَسُولَ اللهِ . لَمْ أَشْعُرْ ، فَحَلَقْتُ قَبْلَ أَنْ أَنْحَرَ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « انْحَرْ ، وَلا حَرَجَ » ثُمَّ جَاءَهُ آخَرُ فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللهِ . لَمْ أَشْعُرْ ، فَنَحَرْتُ قَبْلَ أَنْ أَرْمِيَ . قَالَ « ارْمِ ، وَلا حَرَجَ » قَالَ : فَمَا سُئِلَ رَسُولُ اللهِ ﷺ عَنْ شَيْءٍ ، قُدِّمَ وَلا أُخِّرَ ، إِلا قَالَ « افْعَلْ ، وَلا حَرَجَ » .

242. Abdullah b. Amr b. As'dan: Resûlullah (s.a.v.) Mina'da durdu, müslümanlar kendisine muhtelif sorular soruyorlardı. Bu arada adamın biri gelerek:

«— Ya Resûlallah! kurban kesmeden önce bilmediğim için tıraş oldum, dedi. Hz. Peygamber:

«— **Kurbanını kes, önemli değil.**» buyurdu. Daha sonra başka bir kimse daha gelerek:

«— Ya Resûlallah! Cemreleri taşlamadan önce bilmediğim için kurban kestim, dedi. Buna da cevaben peygamberimiz:

«— **Taşını at önemli değil!**» buyurdu. Hz. Peygambere burada gelmiş ve geçmiş ne sorulduysa hepsine de cevabı:

«— **Yap, önemli değil**» oldu.[159]

٢٤٣ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ كَانَ ، إِذَا قَفَلَ مِنْ غَزْوٍ أَوْ حَجٍّ أَوْ عُمْرَةٍ ، يُكَبِّرُ عَلَى كُلِّ شَرَفٍ مِنَ الأَرْضِ ثَلاثَ تَكْبِيرَاتٍ . ثُمَّ يَقُولُ « لا إِلَهَ إِلا اللهُ وَحْدَهُ ، لا شَرِيكَ لَهُ . لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ . آيِبُونَ تَائِبُونَ عَابِدُونَ سَاجِدُونَ . لِرَبِّنَا حَامِدُونَ . صَدَقَ اللهُ وَعْدَهُ . وَنَصَرَ عَبْدَهُ . وَهَزَمَ الأَحْزَابَ وَحْدَهُ .

(159) Buharî, Hacc, 25/131; Müslim, Hacc, 15/327. Ayrıca bkz. Şeybanî, 501.

243. Abdullah b. Ömer'den: Hz. Peygamber bir gazveden, haccdan veya bir umreden dönerken her yüksek yerden geçerken üç defa tekbir getirirdi. Sonra da: «Tek olan Allah'tan başka ilah yoktur. Onun hiç bir şekilde ortağı da yoktur. Mülk onundur, hamd da ona mahsustur. O her şeye kadirdir. Dönenler, tövbe edenler, ibadet ve secde edenler, rabbimize hamdedenler, Allah vaadinde sadıktır. Kuluna yardım eder, Allah düşmanı grupları o tek başına hezimete uğratır,» diye dua ederdi.[160]

٢٤٤ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عُقْبَةَ ، عَنْ كُرَيْبٍ مَوْلَى عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبَّاسٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ مَرَّ بِامْرَأَةٍ وَهِيَ فِي مَحَفَّتِهَا . فَقِيلَ لَهَا : هٰذَا رَسُولُ اللهِ ﷺ . فَأَخَذَتْ بِضَبُعَيْ صَبِيٍّ كَانَ مَعَهَا . فَقَالَتْ : أَلِهٰذَا حَجٌّ ؟ يَا رَسُولَ اللهِ . قَالَ « نَعَمْ . وَلَكِ أَجْرٌ » .

244. İbn Abbas anlatıyor: Resûlullah (s.a.v.) devesinin hevdecinde (çadırında) duran bir kadının yanından geçiyordu. Kadına:

«— Bu Allah'ın resulüdür!» dendi. Bunun üzerine kadın yanındaki çocuğun yanlarından tutup kaldırarak:

«— Bu haccedebilir mi ya Resûlallah?» diye sordu. Resûlullah (s.a.v.):

«— **Evet, sana da sevap olur**» buyurdu.[161]

٢٤٥ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَبِي عَبْلَةَ ، عَنْ طَلْحَةَ بْنِ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ كَرِيزٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « مَا رُؤِيَ الشَّيْطَانُ يَوْمًا ، هُوَ فِيهِ أَصْغَرُ وَلا أَدْحَرُ وَلا أَحْقَرُ وَلا أَغْيَظُ ، مِنْهُ فِي يَوْمِ عَرَفَةَ . وَمَا ذَاكَ إِلا لِمَا رَأَى مِنْ تَنَزُّلِ الرَّحْمَةِ ، وَتَجَاوُزِ اللهِ عَنِ الذُّنُوبِ الْعِظَامِ ، إِلا مَا أُرِيَ يَوْمَ بَدْرٍ » قِيلَ : وَمَا رَأَى ، يَوْمَ بَدْرٍ ، يَا رَسُولَ اللهِ ؟ قَالَ : « أَمَا إِنَّهُ قَدْ رَأَى جِبْرِيلَ يَزَعُ الْمَلائِكَةَ » .

245. Talha b. Ubeydillah b. Keriz'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: «**Şeytan arefe günü görüldüğünden daha küçük, daha hakir, daha zelil ve daha öfkeli hiç bir zaman görülmedi. Bunun sebebi de rahmetin indirilişini, Allah'ın büyük günahları affedişini görmesidir. Bir de arefe gününden de daha küçük, daha zelil, daha öfkeli görüldüğü bir**

(160) Buharî, Umre, 26/12; Müslim, Hacc, 15/428. Ayrıca bkz. Şeybanî, 515.
(161) Müslim, Hacc, 15/409.

gün vardır ki o da Bedr harbinin olduğu gündür.» Bu söz üzerine Hz. Peygamber'e:

«— Bedr'de şeytan ne gördü ya Resûlallah?» diye sorulunca şöyle buyurdu:

«— Cebrail'in melekleri savaş için sıra sıra yaptığını gördü.»[162]

٢٤٦ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ زِيَادِ بْنِ أَبِي زِيَادٍ ، مَوْلَى عَبْدِ اللهِ بْنِ عَيَّاشِ بْنِ أَبِي رَبِيعَةَ ، عَنْ طَلْحَةَ بْنِ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ كُرَيْزٍ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « أَفْضَلُ الدُّعَاءِ دُعَاءُ يَوْمِ عَرَفَةَ . وَأَفْضَلُ مَا قُلْتُ أَنَا وَالنَّبِيُّونَ مِنْ قَبْلِي : لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللهُ وَحْدَهُ لاَ شَرِيكَ لَهُ » .

246. Talha b. Ubeydillah b. Keriz'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: «Duaların en efdali arefe günü yapılandır. Benim ve benden önceki peygamberlerin söylediklerinin en efdali de: Tek olan Allah'tan başka ilah yoktur, onun hiç bir şekilde ortağı yoktur» sözüdür.[163]

٢٤٧ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ دَخَلَ مَكَّةَ ، عَامَ الْفَتْحِ ، وَعَلَى رَأْسِهِ الْمِغْفَرُ . فَلَمَّا نَزَعَهُ جَاءَهُ رَجُلٌ فَقَالَ لَهُ : يَا رَسُولَ اللهِ . ابْنُ خَطَلٍ مُتَعَلِّقٌ بِأَسْتَارِ الْكَعْبَةِ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « اقْتُلُوهُ » .

قَالَ مَالِكٌ : وَلَمْ يَكُنْ رَسُولُ اللهِ ﷺ ، يَوْمَئِذٍ ، مُحْرِمًا . وَاللهُ أَعْلَمُ .

247. Enes b. Malik'ten: Hz. Peygamber Mekke'nin fethedildiği sene Mekke'ye girdiğinde başında miğfer vardı. Miğferi çıkarınca bir adam kendisine gelerek:

«— Ya Resûlallah! İbn Hatal, Kâbe'nin perdeleri arasına sığınmış!» dedi.[164] Bunun üzerine Peygamberimiz:

«— **Onu öldürün!**» buyurdu.[165]

(162) Bu, mürseldir. Hâkim, Mustedrek'te Ebu'd-Derdâ'dan mevsul olarak rivayet etmiştir.

(163) İbn Abdilber der ki: "Mürsel oluşunda, Malik'ten ihtilaf yoktur. bu isnadlan sağlam bir yolla müsned oluşunu bilmiyorum. Faziletlerle ilgili hadisler, sağlam bir delile ihtiyaç duymaz. Ali ve İbn Amr'dan müsned olarak gelmiştir.

(164) Buharî, Cezau's-Sayd, 28/18; Müslim, Hacc, 15/450.

(165) Aslında Kâbe'ye sığınanlara dokunulmayacağı kararlaştırılmıştı. Fakat İbn Hatal, daha önce İslâma ve müslümanlara yaptığı büyük kötülükler sebebiyle kanı heder edilenlerdendi.

İmam Malik der ki: *O gün Resûlullah da —Allah bilir— ihramlı değildi.*

٢٤٨ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ أَقْبَلَ مِنْ مَكَّةَ . حَتَّى إِذَا كَانَ بِقُدَيْدٍ جَاءَهُ خَبَرٌ مِنَ الْمَدِينَةِ . فَرَجَعَ فَدَخَلَ مَكَّةَ بِغَيْرِ إِحْرَامٍ .

وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ بِمِثْلِ ذٰلِكَ .

248. Nafî'den: Abdullah b. Ömer Mekke'den yola çıktı. Kudeyd'e gelince kendisine Medine'den bir haber geldi. Bunun üzerine hemen ihramsız olarak Mekke'ye döndü.

İbn Şihab'den buna benzer bir rivayet gelmiştir.

٢٤٩ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرِو بْنِ حَلْحَلَةَ الدِّيلِيِّ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِمْرَانَ الأَنْصَارِيِّ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّهُ قَالَ : عَدَلَ إِلَيَّ عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ ، وَأَنَا نَازِلٌ تَحْتَ سَرْحَةٍ بِطَرِيقِ مَكَّةَ . فَقَالَ : مَا أَنْزَلَكَ تَحْتَ هٰذِهِ السَّرْحَةِ ؟ فَقُلْتُ : أَرَدْتُ ظِلَّهَا . فَقَالَ : هَلْ غَيْرُ ذٰلِكَ ؟ فَقُلْتُ : لا . مَا أَنْزَلَنِي إِلاَّ ذٰلِكَ . فَقَالَ عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « إِذَا كُنْتَ بَيْنَ الأَخْشَبَيْنِ مِنْ مِنًى ، وَنَفَخَ بِيَدِهِ نَحْوَ الْمَشْرِقِ ، فَإِنَّ هُنَاكَ وَادِيًا يُقَالُ لَهُ السُّرَرُ . بِهِ شَجَرَةٌ سُرَّ تَحْتَهَا سَبْعُونَ نَبِيًّا » .

249. Muhammed b. İmran el-Ensarî, babasından naklediyor: Ben Mekke yolu üzerindeki Serha'nın altında dururken Abdullah b. Ömer geldi.[166]

«— Neden bu ağacın altındasın?» dedi.

«— Gölgesinde oturmak için.» dedim.

«— Başka sebebi var mı?» dedi.

«— Hayır, sadece gölgesi için» dedim. Bunun üzerine Abdullah b. Ömer eliyle doğu tarafını işaret ederek Resûlullah'ın (s.a.v.) şöyle buyurduğunu nakletti: **«Mina'daki iki küçük dağ arasına varınca orada Sürer denilen bir vadide bir ağaç vardır. O ağacın altında yetmiş bin Peygamber yaşamıştır.»**[167]

(166) Serha: kendisine doğru bir sürü patika yolun gittiği bir ağacın özel adıdır.
(167) Nesaî, Hacc, 24/189.

٢٥٠ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي بَكْرِ بْنِ حَزْمٍ ، عَنِ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ : أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ مَرَّ بِامْرَأَةٍ مَجْذُومَةٍ ، وَهِيَ تَطُوفُ بِالْبَيْتِ . فَقَالَ لَهَا : يَا أَمَةَ اللهِ . لا تُؤْذِي النَّاسَ . لَوْ جَلَسْتِ فِي بَيْتِكِ . فَجَلَسَتْ . فَمَرَّ بِهَا رَجُلٌ بَعْدَ ذَلِكَ . فَقَالَ لَهَا : إِنَّ الَّذِي كَانَ قَدْ نَهَاكِ ، قَدْ مَاتَ ، فَاخْرُجِي . فَقَالَتْ : مَا كُنْتُ لأُطِيعَهُ حَيًّا ، وَأَعْصِيَهُ مَيِّتًا .

250. İbn Ebî Müleyke'den: Ömer b. Hattab, Beytullah'ı tavaf eden cüzzamlı bir kadına rastladı. Ona:

«— Ey Allah'ın cariyesi! Eğer evinde oturup başkalarına zararın dokunmasa daha iyi olurdu!» dedi. Bunun üzerine kadın derhal oturdu. Daha sonra kadına bir adam gelerek:

«— Seni tavaf yapmaktan men eden adam öldü, haydi devam et!» dedi. Kadın adama:

«— Onun dirisine itaat edip, ölüsüne asi olacak değilim» diye karşılık verdi.

٢٥١ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ : أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عَبَّاسٍ كَانَ يَقُولُ : مَا بَيْنَ الرُّكْنِ وَالْبَابِ ، الْمُلْتَزَمُ .

251. Abdullah b. Abbas'tan: Rükün'le Kâbe kapısının arası, Mültezem'dir.

٢٥٢ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى بْنِ حَبَّانَ : أَنَّهُ سَمِعَهُ يَذْكُرُ : أَنَّ رَجُلا مَرَّ عَلَى أَبِي ذَرٍّ ، بِالرَّبَذَةِ . وَأَنَّ أَبَا ذَرٍّ سَأَلَهُ : أَيْنَ تُرِيدُ ؟ فَقَالَ : أُرِيدُ الْحَجَّ . فَقَالَ : هَلْ نَزَعَكَ غَيْرُهُ ؟ فَقَالَ : لا . قَالَ : فَأْتَنِفِ الْعَمَلَ . قَالَ الرَّجُلُ : فَخَرَجْتُ حَتَّى قَدِمْتُ مَكَّةَ . فَمَكُثْتُ مَا شَاءَ اللهُ . ثُمَّ إِذَا أَنَا بِالنَّاسِ مُنْقَصِفِينَ عَلَى رَجُلٍ . فَضَاغَطْتُ عَلَيْهِ النَّاسَ . فَإِذَا أَنَا بِالشَّيْخِ الَّذِي وَجَدْتُ بِالرَّبَذَةِ . يَعْنِي أَبَا ذَرٍّ . قَالَ فَلَمَّا رَآنِي ، عَرَفَنِي . فَقَالَ : هُوَ الَّذِي حَدَّثْتُكَ .

252. Muhammed b. Yahya b. Habban naklediyor: Bir adam, Rebeze'de Ebû Zerr'e rastladı. Ebû Zerr adama:

«— Nereye?» diye sordu. Adam:

«— Hacca gitmek istiyorum.» diye cevap verdi. Bunun üzerine Ebû Zerr:

«— Başka bir sebep var mı?» dedi. Adam:

«— Hayır! dedi Ebû Zerr:

«— Peki öyleyse yap» dedi. Olayın devamını adam şöyle anlatıyor: Oradan ayrıldıktan sonra Mekke'ye kadar geldim. Bir müddet orada kaldıktan sonra, bir gün kalabalık içinde bir adamı itekledim. Bir de ne göreyim? Rebeze'de karşılaştığım ihtiyar bu!.. Yani Ebû Zerr! Beni görünce tanıdı ve:

«— Seninle konuşan benim!» dedi.

٢٥٣ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ؛ أنهُ سَأَلَ ابْنَ شِهَابٍ ، عَنْ الاِسْتِثْنَاءِ فِى الْحَجِّ . فَقَالَ : أَوَ يَصْنَعُ ذٰلِكَ أَحَدٌ ؟ وَأَنْكَرَ ذٰلِكَ .

سُئِلَ مَالِكٌ : هَلْ يَحْتَشُّ الرَّجُلُ لِدَابَّتِهِ مِنَ الْحَرَمِ ؟ فَقَالَ : لا .

253. İmam Malik, İbn Şihab'a;

«— Hac için ihrama girip de çıkan bir engelden dolayı ihramdan çıkmayla ilgili soru sordum.» İbn Şihab, böyle bir şeyin olmayacağını kastederek:

«— Bunu hiç kimse yapmış mı?» diye mukabele etti. Bu hoşuna gitmedi. İmam Malik, «kişi bineği için Harem'den ot toplar mı?» sorusuna «*Hayır*» cevabını verdi.

82. YANINDA YAKIN AKRABASI OLMAYAN KADININ HACCA GİDEBİLMESİ

٢٥٤ - قَالَ مَالِكٌ ، فِى الضَّرُورَةِ مِنَ النِّسَاءِ الَّتِى لَمْ تَحُجَّ قَطُّ : إِنَّهَا ، إِنْ لَمْ يَكُنْ لَهَا ذُو مَحْرَمٍ يَخْرُجُ مَعَهَا ، أَوْ كَانَ لَهَا ، فَلَمْ يَسْتَطِعْ أَنْ يَخْرُجَ مَعَهَا : أَنَّهَا لا تَتْرُكُ فَرِيضَةَ اللهِ عَلَيْهَا فِى الْحَجِّ . لِتَخْرُجْ فِى جَمَاعَةِ النِّسَاءِ .

254. İmam Malik'ten: Hiç hacca gitmemiş, bekâr bir kadın, yanında yakın bir akrabası varsa onunla hacca gidebilir. Şayet yakın akrabası var da bekâr kadınla beraber hacca gidecek durumda değilse, o takdirde kadın Allah'ın kendisine farz kıldığı haccı terketmez. Bir grup kadın arasına katılarak hacca gitsin.[168]

(168) Hanefi Mezhebinde bir kadının hacca gidebilmesi için mutlaka yanında kocası ya da bir mahremi olması gerekir. Bunlardan biri yoksa, kadın üzerine hac farz olmaz. Bu durum kadının bulunduğu yerle Mekke arasında bir sefer miktarı, yani üç gün ve üç gecelik mesafe olması halinde söz konusudur. Eğer bu mesafeden az olursa mahrem olmaksızın kadının haccetmesi caizdir. (Damad, Mecmau'l-Enhur c. I., s. 262).

83. TEMETTU' ORUCUNUN ZAMANI

٢٥٥ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ ، عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ ؛ أَنَّهَا كَانَتْ تَقُولُ : الصِّيَامُ لِمَنْ تَمَتَّعَ بِالْعُمْرَةِ إِلَى الْحَجِّ لِمَنْ لم يَجِدْ هَدْيًا . مَا بَيْنَ أَنْ يُهِلَّ بِالْحَجِّ ، إِلَى يَوْمِ عَرَفَةَ . فَإِنْ لَمْ يَصُمْ ، صَامَ أَيَّامَ مِنًى . ٠

وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللهِ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ فِي ذَلِكَ ، مِثْلَ قَوْلِ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهَا .

255. Mü'minlerin annesi Hz. Aişe'den: Umreyi yaptıktan sonra hacceden, hedy bulamayan kimse, hac için ihrama girdiği günle, arefe günü arasında oruç tutar. Bu günlerde tutmaz ise, Mina günlerinde tutar.

Salim b.Abdullah'tan: Abdullah b. Ömer bu hususta, Aişe (r.a.)'in söylediklerini söylerdi.

٢١ - كتـاب الجهـاد

21

CİHAD KİTABI

1. CİHADA TEŞVİK

١ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ ، عَنِ الأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « مَثَلُ الْمُجَاهِدِ فِي سَبِيلِ اللهِ ، كَمَثَلِ الصَّائِمِ الْقَائِمِ الدَّائِمِ الَّذِي لا يَفْتُرُ مِنْ صَلاَةٍ وَلا صِيَامٍ ، حَتَّى يَرْجِعَ » .

1. Ebû Hüreyre, Resûlullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu naklediyor: **«Allah yolunda cihada çıkan kimse, geri dönünceye kadar, hiç usanmadan, yılmadan nafile oruç tutan ve nafile namaz kılan kimse gibidir.»**[1]

٢ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ ، عَنِ الأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « تَكَفَّلَ اللهُ لِمَنْ جَاهَدَ فِي سَبِيلِهِ ، لا يُخْرِجُهُ مِنْ بَيْتِهِ إِلاَّ الْجِهَادُ فِي سَبِيلِهِ ، وَتَصْدِيقُ كَلِمَاتِهِ ، أَنْ يُدْخِلَهُ الْجَنَّةَ . أَوْ يَرُدَّهُ إِلَى مَسْكَنِهِ الَّذِي خَرَجَ مِنْهُ . مَعَ مَا نَالَ مِنْ أَجْرٍ أَوْ غَنِيمَةٍ » .

2. Ebû Hüreyre'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **«Allah Teâlâ sadece ve sadece kendi yolunda cihad ve kendi emirlerinin tasdiki için evinden çıkardığı kimseyi (şehit olursa) cennete sokmayı yahut sevap veya ganimetlerle tekrar evine döndürmeyi üzerine almıştır.»**[2]

٣ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ السَّمَّانِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « الْخَيْلُ لِرَجُلٍ أَجْرٌ . وَلِرَجُلٍ سِتْرٌ . وَعَلَى رَجُلٍ وِزْرٌ . فَأَمَّا الَّذِي هِيَ لَهُ أَجْرٌ ، فَرَجُلٌ رَبَطَهَا فِي سَبِيلِ اللهِ . فَأَطَالَ لَهَا فِي مَرْجٍ أَوْ رَوْضَةٍ . فَمَا أَصَابَتْ فِي طِيَلِهَا ذَلِكَ مِنَ الْمَرْجِ أَوِ الرَّوْضَةِ ، كَانَ لَهُ حَسَنَاتٍ . وَلَوْ أَنَّهَا قَطَعَتْ طِيَلَهَا ذَلِكَ ، فَاسْتَنَّتْ شَرَفًا أَوْ شَرَفَيْنِ ، كَانَتْ آثَارُهَا وَأَرْوَاثُهَا حَسَنَاتٍ لَهُ . وَلَوْ أَنَّهَا مَرَّتْ بِنَهَرٍ ، فَشَرِبَتْ مِنْهُ ، وَلَمْ يُرِدْ أَنْ يَسْقِيَ بِهِ ، كَانَ ذَلِكَ لَهُ حَسَنَاتٍ . فَهِيَ لَهُ أَجْرٌ . وَرَجُلٌ رَبَطَهَا تَغَنِّيًا وَتَعَفُّفًا ، وَلَمْ يَنْسَ حَقَّ اللهِ فِي رِقَابِهَا وَلا فِي ظُهُورِهَا ، فَهِيَ لِذَلِكَ سِتْرٌ . وَرَجُلٌ رَبَطَهَا فَخْرًا وَرِيَاءً وَنِوَاءً

(1) Buharî, el-Cihad ve's-Siyer, 560/1; Müslim, İmaret, 336110.
(2) Buharî, el-Cihad ve's-Siyer, 560/2; Müslim, İmaret, 33/104.

لأَهْلِ الإِسْلاَمِ فَهِيَ عَلَى ذَلِكَ وِزْرٌ . » وَسُئِلَ رَسُولُ اللهِ ﷺ عَنِ الْحُمُرِ ، فَقَالَ : « لَمْ يُنْزَلْ عَلَيَّ فِيهَا شَيْءٌ إِلاَّ هٰذِهِ الآيَةُ الْجَامِعَةُ الْفَاذَّةُ ﴿ فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ . وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ ﴾ .

3. Ebû Hüreyre, Resûlullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu naklediyor: **«At bazı kimseler için sevap, bazıları için siper, bazıları için de vebaldir.**

Atın, sevaba vesile olduğu kimseyi şöyle anlatabiliriz: Adam atını Allah yolunda hazırlamıştır. Onu bir boş sahaya veya bir otlağa bağladığı zaman bu saha veya otlağa atın ipi süründükçe her şey adam için sevap olur. Şayet at ipini koparır da bir iki tur koşarsa, bastığı ve gübrelediği yerler dolayısiyle yine adam için sevap yazılır. Eğer bir nehirden geçerken, adamın atını sulamak maksadı olmadığı halde at buradan su içerse yine adam adına sevap yazılır.

Yine bir adam vardır ki atını başkalarına yük olmamak, onlara muhtaç olmamak için hazırlar. Onu yederken olsun, binince olsun Allah'ın hakkını da unutmaz. İşte böyle kimse için de at siperdir.

Başka bir adam da vardır ki, başkalarına karşı övünmek, gösteriş yapmak ve müslümanlara karşı düşmanlık için atını hazırlamıştır. İşte böyle kimse için de atı vebaldir, yüktür.»

Resûlullah (s.a.v.)'a eşeklerle ilgili bir soru soruldu. Şöyle cevap verdi: **«Günah ve sevabın her çeşidini açıkça belirten şu ayet-i kerimeden başka bu konuda bana bir şey nazil olmadı: *«Her kim ki zerre miktarı hayır işlerse karşılığını görür, yine her kim ki zerre kadar fenalık yaparsa o da karşılığını görür.»*** (Zilzâl, 99/2)[3]

٤ - وحدّثني عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ مَعْمَرٍ الأَنْصَارِيِّ ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : « أَلاَ أُخْبِرُكُمْ بِخَيْرِ النَّاسِ مَنْزِلاً ؟ رَجُلٌ آخِذٌ بِعِنَانِ فَرَسِهِ ، يُجَاهِدُ فِي سَبِيلِ اللهِ . أَلاَ أُخْبِرُكُمْ بِخَيْرِ النَّاسِ مَنْزِلاً بَعْدَهُ ؟ رَجُلٌ مُعْتَزِلٌ فِي غُنَيْمَتِهِ . يُقِيمُ الصَّلاَةَ ، وَيُؤْتِي الزَّكَاةَ ، وَيَعْبُدُ اللهَ ، لاَ يُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا » .

(3) Buharî, el-Cihad ve's-Siyer, 56/48; Müslim, Zekât, 12/24.

4. Ata b. Yesar, Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğunu naklediyor: **«Size insanların mertebece en hayırlı olanını söyleyeyim mi? Atının yularından tutup Allah yolunda cihat edendir. Bundan sonra, insanların mertebece en hayırlı olanını haber vereyim mi? Birkaç koyun alarak bir kenara çekilen, namaz kılıp, oruç tutan ve Allah'a hiç bir şeyi ortak koşmadan ona ibadet eden kimsedir.»**[4]

٥ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَىٰ بْنِ سَعِيدٍ ؛ قَالَ : أَخْبَرَنِي عُبَادَةُ بْنُ الْوَلِيدِ بْنِ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ جَدِّهِ ؛ قَالَ : بَايَعْنَا رَسُولَ اللهِ ﷺ عَلَى السَّمْعِ وَ الطَّاعَةِ ، فِي الْيُسْرِ وَالْعُسْرِ ، وَالْمَنْشَطِ وَالْمَكْرَهِ ، وَأَنْ لا نُنَازِعَ الأَمْرَ أَهْلَهُ ، وَأَنْ نَقُولَ أَوْ نَقُومَ بِالْحَقِّ حَيْثُمَا كُنَّا ، لا نَخَافُ فِي اللهِ لَوْمَةَ لائِمٍ .

5. Ubade b. Velid, dedesi Ubâde b. Samit'ten naklediyor: Resûlullah (s.a.v.)'a Akabe gecesi biz kendisinden duyduklarımızı kabul edeceğimize, söylediklerini yapacağımıza, bollukta ve darlıkta, beğenilen ve beğenilmeyen durumlarda kendisine yardımcı olacağımıza, bir işi ehlinin elinden almak için çaba sarfetmeyeceğimize, nerede olursak olalım daima hakkı söyleyip, hak yolda olacağımıza ve Allah'ın dinine yardım hususunda hiç kimsenin kınamasından korkmayacağımıza dair biat ettik.[5]

٦ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ ؛ قَالَ : كَتَبَ أَبُو عُبَيْدَةَ بْنُ الْجَرَّاحِ ، إِلَى عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ ، يَذْكُرُ لَهُ جُمُوعًا مِنَ الرُّومِ ، وَمَا يَتَخَوَّفُ مِنْهُمْ. فَكَتَبَ إِلَيْهِ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ : أَمَّا بَعْدُ . فَإِنَّهُ مَهْمَا يَنْزِلْ بِعَبْدٍ مُؤْمِنٍ مِنْ مُنْزَلِ شِدَّةٍ ، يَجْعَلِ اللهُ بَعْدَهُ فَرَجًا . وَإِنَّهُ لَنْ يَغْلِبَ عُسْرٌ يُسْرَيْنِ . وَأَنَّ اللهَ تَعَالَى يَقُولُ فِي كِتَابِهِ ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اصْبِرُوا وَصَابِرُوا وَرَابِطُوا وَاتَّقُوا اللهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴾ .

6. Zeyd b. Eslem'den: Ebû Ubeyde b. El-Cerrah, Ömer b. Hattab'a bir mektup yazarak Rumların yığınak yaptıklarını ve onlardan korktuklarını bildirdi.

Ömer b. Hattab ona cevaben şöyle yazdı:

(4) Mevsûl olarak da rivayet edilmiştir: Tirmizî, Fedâilu'l-Cihad, 20/18 (hasen görmüştür); Nesaî, Zekât, 23/74.
(5) Buharî, Ahkâm, 93/43; Müslim, İmaret, 33/41.

«-... Maksada gelince, ne zaman ki mü'min bir kul sıkıntıya düçar olur, Allah ona bir kurtuluş yolu gösterir. Bir zorluk iki kolaylığa asla galip gelemez. Çünkü Allah teâlâ Kitabında şöyle buyuruyor: ***«Ey iman edenler! Sabrediniz, birbirinize sabrı tavsiye ediniz, cihada devam ediniz. Allah'tan (azabından) sakınınız ki felah bulasınız.»***[6]

2. DÜŞMAN ÜLKESİNE KUR'AN-I KERİMLE YOLCULUK YAPMANIN YASAK OLMASI

٧ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّهُ قَالَ : نَهَى رَسُولُ اللهِ ﷺ أَنْ يُسَافَرَ بِالْقُرْآنِ إِلَى أَرْضِ الْعَدُوِّ .

قَالَ مَالِكٌ : وَإِنَّمَا ذٰلِكَ ، مَخَافَةَ أَنْ يَنَالَهُ الْعَدُوُّ .

7. Abdullah b. Ömer'den: Resûlullah (s.a.v.) Kur'an-ı Kerim'le düşman topraklarında sefere çıkmayı yasaklamıştır.

Bu konuda İmam Malik der ki: *«Bu yasak, düşmanın Kur'an-ı Kerim'i eline geçirmesi (ve Kur'an'a bir zarar vermesi) korkusundandır.»* [7]

(6) Âl-i İmran, 200.
(7) Buharî, el-Cihad ve's-Siyer, 56/129; Müslim, İmaret, 33/93.

3. SAVAŞTA KADIN VE ÇOCUKLARI ÖLDÜRMENİN YASAKLIĞI

٨ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنِ ابْنِ لِكَعْبِ بْنِ مَالِكٍ ؛ قَالَ (حَسِبْتُ أَنَّهُ قَالَ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ كَعْبٍ) أَنَّهُ قَالَ : نَهَى رَسُولُ اللهِ ﷺ الَّذِينَ قَتَلُوا ابْنَ أَبِي الْحُقَيْقِ عَنْ قَتْلِ النِّسَاءِ وَالْوِلْدَانِ . قَالَ : فَكَانَ رَجُلٌ مِنْهُمْ يَقُولُ : بَرِّحَتْ بِنَا امْرَأَةُ ابْنِ أَبِي الْحُقَيْقِ بِالصِّيَاحِ . فَأَرْفَعُ السَّيْفَ عَلَيْهَا ، ثُمَّ أَذْكُرُ نَهْيَ رَسُولِ اللهِ ﷺ ، فَأَكُفُّ . وَلَوْلاَ ذٰلِكَ اسْتَرَحْنَا مِنْهَا .

8. Kâ'b b. Malik'in oğlundan (Abdurrahman'dan zannediyorum): Resûlullah (s.a.v.), İbn Ebi Hukayk'ın oğlunu öldürenlerin kadın ve çocuklarını öldürmelerini yasak etti. Onlardan biri şöyle diyor: Ebû Hukayk'ın oğlunun karısı bağırarak karşımıza çıktı. Hemen kılıcımı kaldırdım, tam bu sırada Resûlullah (s.a.v.)'ın yasağı aklıma geldi. Derhal kendimi tuttum. Eğer kadınların öldürülmesine dair Hz. Peygamberin koyduğu bu yasak olmasaydı o kadını öldürüp kurtulurduk.[8]

٩ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ رَأَى فِي بَعْضِ مَغَازِيهِ امْرَأَةً مَقْتُولَةً ، فَأَنْكَرَ ذٰلِكَ ، وَنَهَى عَنْ قَتْلِ النِّسَاءِ وَالصِّبْيَانِ .

9. İbn Ömer'den: Resûlullah (s.a.v.), Gazvelerden birinde kadın cesetleri gördü. Bundan hoşlanmadı. Bunun üzerine kadın ve çocukların öldürülmelerini yasakladı.[9]

(8) İbn Abdilber der ki: "Muvatta ravileri, hadisin mürsel olduğunda ittifak etmiştir."
Bu hadise, ashabın Resûlullah (s.a.v.)'ın sünnetine son derece bağlı olduklarını açık bir şekilde gösteriyor.

(9) Buharî, el-Cihad ve's-siyer, 56/148; Müslim, el-Cihad ve's-Siyer, 32/24, 25. Ayrıca bkz. Şeybanî, 868.

١٠ - وحدّثني عَنْ مالِكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ : أَنَّ أَبَا بَكْرٍ الصِّدِّيقَ بَعَثَ جُيُوشًا إِلَى الشَّامِ . فَخَرَجَ يَمْشِي مَعَ يَزِيدَ بْنِ أَبِي سُفْيَانَ . وَكَانَ أَمِيرَ رُبُعٍ مِنْ تِلْكَ الأَرْبَاعِ . فَزَعَمُوا أَنَّ يَزِيدَ قَالَ لأَبِي بَكْرٍ : إِمَّا أَنْ تَرْكَبَ ، وَإِمَّا أَنْ أَنْزِلَ . فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ : مَا أَنْتَ بِنَازِلٍ ، وَمَا أَنَا بِرَاكِبٍ . إِنِّي أَحْتَسِبُ خُطَايَ هٰذِهِ فِي سَبِيلِ اللهِ . ثُمَّ قَالَ لَهُ : إِنَّكَ سَتَجِدُ قَوْمًا زَعَمُوا أَنَّهُمْ حَبَّسُوا أَنْفُسَهُمْ للهِ . فَذَرْهُمْ وَمَا زَعَمُوا أَنَّهُمْ حَبَّسُوا أَنْفُسَهُمْ لَهُ . وَسَتَجِدُ قَوْمًا فَحَصُوا عَنْ أَوْسَاطِ رُؤُوسِهِمْ مِنَ الشَّعَرِ . فَاضْرِبْ مَا فَحَصُوا عَنْهُ بِالسَّيْفِ . وَإِنِّي مُوصِيكَ بِعَشْرٍ : لا تَقْتُلَنَّ امْرَأَةً ، وَلا صَبِيًّا ، وَلا كَبِيرًا هَرِمًا ، وَلا تَقْطَعَنَّ شَجَرًا مُثْمِرًا ، وَلا تُخَرِّبَنَّ عَامِرًا ، وَلا تَعْقِرَنَّ شَاةً ، وَلا بَعِيرًا ، إِلا لِمَأْكَلَةٍ . وَلا تَحْرِقَنَّ نَحْلاً ، وَلا تُفَرِّقَنَّهُ ، وَلا تَغْلُلْ ، وَلا تَجْبُنْ .

10. Yahya b. Said'den: Ebû Bekr es-Sıddık Şam taraflarına bir ordu gönderdi. Kendisi de Yezid b. Ebî Süfyan'la beraber yürüyerek uğurlamaya çıktı. Yezid bu ordunun dörtte birine kumandanlık yapıyordu. Denildiğine göre Yezid, Hz. Ebû Bekr'e

«— Ya sen de binersin, ya da ben inerim!» dedi. Ebu Bekr:

«— Sen inme, ben de binmeyeceğim. Çünkü Allah yolunda her adımım karşılığında ben sevap alıyorum» dedi. Daha sonra ona şunları söyledi: Sen kendilerini Allah'a adadıklarını iddia eden zahitler göreceksin, onları ibadetleriyle başbaşa bırak. Başlarının ortalarını tıraş etmiş başka bir grup daha göreceksin, onları kılıçtan geçir. Sana on şey tavsiye ediyorum: Kadınları, çocukları ve yaşlı ihtiyarları öldürme. Meyve veren ağaçları kesme, mamur yerleri tahrip etme. Koyun ve develeri sadece yemek için kes. Arıları yakma, onları parçalama, ganimete ihanet etme. Korkaklık gösterme.

١١ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ : أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ كَتَبَ إِلَى عَامِلٍ مِنْ عُمَّالِهِ : أَنَّهُ بَلَغَنَا أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ كَانَ إِذَا بَعَثَ سَرِيَّةً يَقُولُ لَهُمْ : « اغْزُوا بِاسْمِ اللهِ . فِي سَبِيلِ اللهِ . تُقَاتِلُونَ مَنْ كَفَرَ بِاللهِ . لا تَغُلُّوا ، وَلا تَغْدِرُوا ، وَلا تَمْثُلُوا ، وَلا تَقْتُلُوا وَلِيدًا » . وَقُلْ ذٰلِكَ لِجُيُوشِكَ وَسَرَايَاكَ إِنْ شَاءَ اللهُ وَالسَّلامُ عَلَيْكَ .

11. İmam Malik'ten: Ömer b. Abdülaziz valilerinden birine şöyle yazdı: Bize ulaştığına göre Resûlullah (s.a.v.) bir seriye gönderdiği zaman onlara: «Allah yolunda Allah'ın adıyla sava-

şın. Sizler Allah'ı inkâr edenlerle savaşıyorsunuz. Ganimetlere ihanet etmeyiniz, zulmetmeyiniz, insanların organlarını kesmeyiniz, çocukları öldürmeyiniz» derdi. Sen de orduna ve kıtalarına bunların aynını söyle. Selâmlar..[10]

(10) Mevsul olarak da rivayet edilmiştir: Müslim, el-Cihad ve's-Siyer, 32/2.

4. VERİLEN GÜVENCEYE UYMAK

١٢ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ رَجُلٍ مِنْ أَهْلِ الْكُوفَةِ : أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ كَتَبَ إِلَى عَامِلِ جَيْشٍ ، كَانَ بَعَثَهُ : إِنَّهُ بَلَغَنِي أَنَّ رِجَالاً مِنْكُمْ يَطْلُبُونَ الْعِلْجَ . حَتَّى إِذَا أَسْنَدَ فِي الْجَبَلِ وَامْتَنَعَ . قَالَ رَجُلٌ : مَطْرَسْ (يَقُولُ لا تَخَفْ) فَإِذَا أَدْرَكَهُ قَتَلَهُ . وَإِنِّي ، وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ ، لا أَعْلَمُ مَكَانَ وَاحِدٍ فَعَلَ ذَلِكَ ، إِلاَّ ضَرَبْتُ عُنُقَهُ .

قَالَ يَحْيَى : سَمِعْتُ مَالِكًا يَقُولُ : لَيْسَ هٰذَا الْحَدِيثُ بِالْمُجْتَمَعِ عَلَيْهِ . وَلَيْسَ عَلَيْهِ الْعَمَلُ .

وَسُئِلَ مَالِكٌ عَنِ الإِشَارَةِ بِالأَمَانِ ، أَهِيَ بِمَنْزِلَةِ الْكَلاَمِ ؟ فَقَالَ : نَعَمْ . وَإِنِّي أَرَى أَنْ يُتَقَدَّمَ إِلَى الْجُيُوشِ : أَنْ لا تَقْتُلُوا أَحَدًا أَشَارُوا إِلَيْهِ بِالأَمَانِ . لأَنَّ الإِشَارَةَ عِنْدِي بِمَنْزِلَةِ الْكَلاَمِ . وَإِنَّهُ بَلَغَنِي أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عَبَّاسٍ قَالَ : مَا خَتَرَ قَوْمٌ بِالْعَهْدِ ، إِلاَّ سَلَّطَ اللهُ عَلَيْهِمُ الْعَدُوَّ .

12. İmam Malik, Kûfeli bir adamdan naklediyor: Ömer b. el-Hattab kendisinin gönderdiği bir ordu kumandanına şunları yazdı: Duyduğuma göre, sizden bazıları acem ileri gelenlerini takip ediyor. Dağa dayanınca geri çekiliyorlar. Bu sırada onlardan biri (düşmanına) farsça matras yani korkma, der. Fakat onu yakaladığı zaman öldürürmüş. Bunu hiç kimsenin yapacağını sanmıyorum. Yaparsa Allah'a yemin ederim ki onun boynunu vururum.

İmam Malik der ki: *Bu hadis üzerinde ittifak olmadığı için onunla amel edilmez.*

İmam Malik'e işaretle aman dilemek sözle aman dilemek yerine geçer mi? diye soruldu. Şu cevabı verdi:

«Evet, benim görüşüme göre önceden işaretle aman dileyenlerin isteklerinin kabul edilerek öldürülmemelerini ordu mensuplarına bildirmek lâzımdır. Çünkü benim nazarımda işaret, söz mevkiindedir. Abdullah b. Abbas'ın şöyle dediği bana nakledildi: Verdikleri sözde durmayan (ahdi bozan) hiç bir topluluk yoktur ki, Allah onlara düşmanlarını musallat etmesin.

5. ALLAH YOLUNDA BİR ŞEY VERENİN YAPACAĞI İŞ

١٣ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ : أَنَّهُ كَانَ إِذَا أَعْطَى شَيْئًا فِي سَبِيلِ اللهِ يَقُولُ لِصَاحِبِهِ : إِذَا بَلَغْتَ وَادِي الْقُرَى ، فَشَأْنُكَ بِهِ .

13. Nafi'den: Abdullah b. Ömer, Allah yolunda bir şey verdiği zaman verdiği arkadaşına şöyle derdi:

«-Vadiyül Kura'ya[11] varınca istediğin gibi tasarruf et.»

١٤ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَىٰ بْنِ سَعِيدٍ ؛ أَنَّ سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيَّبِ كَانَ يَقُولُ : إِذَا أُعْطِيَ الرَّجُلُ الشَّيْءَ فِي الْغَزْوِ ، فَيَبْلُغُ بِهِ رَأْسَ مَغْزَاتِهِ ، فَهُوَ لَهُ .

وَسُئِلَ مَالِكٌ عَنْ رَجُلٍ أَوْجَبَ عَلَى نَفْسِهِ الْغَزْوَ فَتَجَهَّزَ . حَتَّى إِذَا أَرَادَ أَنْ يَخْرُجَ مَنَعَهُ أَبَوَاهُ ، أَوْ أَحَدُهُمَا . فَقَالَ : لَا يُكَابِرُهُمَا . وَلَكِنْ يُؤَخِّرُ ذَلِكَ إِلَى عَامٍ آخَرَ . فَأَمَّا الْجِهَازُ ، فَإِنِّي أَرَى أَنْ يَرْفَعَهُ ، حَتَّى يَخْرُجَ بِهِ . فَإِنْ خَشِيَ أَنْ يَفْسُدَ ، بَاعَهُ وَأَمْسَكَ ثَمَنَهُ ، حَتَّى يَشْتَرِيَ بِهِ مَا يُصْلِحُهُ لِلْغَزْوِ . فَإِنْ كَانَ مُوسِرًا ، يَجِدُ مِثْلَ جِهَازِهِ إِذَا خَرَجَ ، فَلْيَصْنَعْ بِجِهَازِهِ مَا شَاءَ .

14. Yahya b. Said'den: Said b. Müseyyeb şöyle derdi: Savaşta bir kişiye bir şey verilirse, savaş yerine varınca o şey onun olur.

İmam Malik'e: «Savaşa gitmeye iyice karar vererek hazırlığını yapan kimseye son anda ana-babası veya sadece birisi engel olursa bu kimse ne yapar?» diye soruldu. O şu cevabı verdi:

«Onlara karşı gelmemeli, seferini sonraki yıla ertelemelidir. Savaş için aldığı teçhizata gelince, bana kalırsa savaşa çıkıncaya kadar bunları muhafaza etmelidir. Eğer bozulmalarından korkarsa bunları satıp parasını da harpte işine yarayacak başka malzeme almak için saklamalıdır. Şayet, savaşa gitmek istediği zaman aynı malzemeyi her an alabilecek durumda ise elindeki bu malzemeleri istediği gibi kullansın.»

(11) Mekke'de bir yer.

6. SAVAŞ GANİMETLERİYLE İLGİLİ ÇEŞİTLİ RİVAYETLER

١٥ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ بَعَثَ سَرِيَّةً فِيهَا عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ قِبَلَ نَجْدٍ . فَغَنِمُوا إِبِلاً كَثِيرَةً . فَكَانَ سُهْمَانُهُمْ اثْنَيْ عَشَرَ بَعِيرًا . أَوْ أَحَدَ عَشَرَ بَعِيرًا . وَنُفِّلُوا بَعِيرًا بَعِيرًا .

15. Abdullah b. Ömer'den: Resûlullah (s.a.v.) aralarında benim de bulunduğum bir seriyyeyi Necid taraflarına göndermişti. Ganimet olarak çok sayıda deve elde ettik. Seriyye'de bulunanların her birine on ikişer veya on birer tane deve düştü. Kalanlar da birer birer tekrar taksim edildi.[12]

١٦ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَىٰ بْنِ سَعِيدٍ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيَّبِ يَقُولُ : كَانَ النَّاسُ فِي الْغَزْوِ ، إِذَا اقْتَسَمُوا غَنَائِمَهُمْ ، يَعْدِلُونَ الْبَعِيرَ بِعَشْرِ شِيَاهٍ .

قَالَ مَالِكٌ فِي الأَجِيرِ فِي الْغَزْوِ : إِنَّهُ إِنْ كَانَ شَهِدَ الْقِتَالَ ، وَكَانَ مَعَ النَّاسِ عِنْدَ الْقِتَالِ ، وَكَانَ حُرًّا ، فَلَهُ سَهْمُهُ . وَإِنْ لَمْ يَفْعَلْ ذٰلِكَ ، فَلاَ سَهْمَ لَهُ . وَأَرَى أَنْ لاَ يُقْسَمَ إِلاَّ لِمَنْ شَهِدَ الْقِتَالَ مِنَ الأَحْرَارِ .

16. Yahya b. Said, Said b. Müseyyeb'in şöyle dediğini naklediyor: Müslümanlar ganimetleri taksim ettikleri zaman bir deveyi on koyuna eşit sayıyorlardı.[13]

İmam Malik savaş için ücretle tutulan kişiyle ilgili olarak şunları söyler:

Savaşa katılıp savaş anında diğerleriyle beraber savaş yerinde hür (köle değil *özgür*) *olarak bulunan kimseye elde edilen ganimetten hissesi verilir. Aksi takdirde bir şey verilmez. Bana göre, savaşta hür olarak bulunanların dışında hiç kimseye ganimetten verilmez.*

(12) Buharî, Fardu'l-Hums, 57/15; Müslim, el-Cihad ve's-siyer, 32/35. Ayrıca bkz. Şeybanî, 863.

(13) Râfi' b. Hadîc'ten mevsul olarak manaca rivayet edilmiştir. Buharî, Şerike, 47/3; Müslim, Edâhî, 35/21.

7. ELDE EDİLEN GANİMETTEN BEŞTE BİR ALINMASI

قَالَ مَالِكٌ ، فِيمَنْ وَجِدَ مِنَ الْعَدُوِّ عَلَى سَاحِلِ الْبَحْرِ بِأَرْضِ الْمُسْلِمِينَ ، فَزَعَمُوا أَنَّهُمْ تُجَّارٌ وَأَنَّ الْبَحْرَ لَفَظَهُمْ . وَلا يَعْرِفُ الْمُسْلِمُونَ تَصْدِيقَ ذَلِكَ إِلاَّ أَنَّ مَرَاكِبَهُمْ تَكَسَّرَتْ ، أَوْ عَطِشُوا فَنَزَلُوا بِغَيْرِ إِذْنِ الْمُسْلِمِينَ : أَرَى أَنَّ ذَلِكَ لِلإِمَامِ . يَرَى فِيهِمْ رَأْيَهُ . وَلا أَرَى لِمَنْ أَخَذَهُمْ فِيهِمْ خُمُسًا .

İmam Malik'ten: *Müslüman sahillerinde bulunan düşmanlar kendilerinin tüccar olduklarını, denizin onları sahile attığını iddia etseler, müslümanlar da bunların sözlerinin doğruluğuna ancak bindikleri vasıtanın bozulması veya susuzluktan izinsiz sahile inmeleri gibi sebeplerle kanaat getirmeleri halinde, benim görüşüme göre bu konuda takdir kumandana aittir, o karar verir. Yalnız, bana kalırsa sahilde onları yakalayanlara beşte bir verilmez.*

8. ELDE EDİLEN GANİMETİN BEŞTE BİRLERE TAKSİM EDİLMEDEN ÖNCE YENEBİLMESİ

قَالَ مَالِكٌ : لا أَرَى بَأْسًا أَنْ يَأْكُلَ الْمُسْلِمُونَ إِذَا دَخَلُوا أَرْضَ الْعَدُوِّ مِنْ طَعَامِهِمْ ، مَا وَجَدُوا مِنْ ذٰلِكَ كُلِّهِ قَبْلَ أَنْ يَقَعَ فِي الْمَقَاسِمِ .

قَالَ مَالِكٌ : وَأَنَا أَرَى الإِبِلَ وَالْبَقَرَ وَالْغَنَمَ بِمَنْزِلَةِ الطَّعَامِ . يَأْكُلُ مِنْهُ الْمُسْلِمُونَ إِذَا دَخَلُوا أَرْضَ الْعَدُوِّ . كَمَا يَأْكُلُونَ مِنَ الطَّعَامِ . وَلَوْ أَنَّ ذٰلِكَ لاَ يُؤْكَلُ حَتَّى يَحْضُرَ النَّاسُ الْمَقَاسِمَ ، وَيُقْسَمَ بَيْنَهُمْ ، أَضَرَّ ذٰلِكَ بِالْجَيْشِ . فَلا أَرَى بَأْسًا بِمَا أُكِلَ مِنْ ذٰلِكَ كُلِّهِ ، عَلَى وَجْهِ الْمَعْرُوفِ . وَلا أَرَى أَنْ يَدَّخِرَ أَحَدٌ مِنْ ذٰلِكَ شَيْئًا يَرْجِعُ بِهِ إِلَى أَهْلِهِ .

وَسُئِلَ مَالِكٌ عَنِ الرَّجُلِ يُصِيبُ الطَّعَامَ فِي أَرْضِ الْعَدُوِّ ، فَيَأْكُلُ مِنْهُ وَيَتَزَوَّدُ ، فَيَفْضُلُ مِنْهُ شَيْءٌ ، أَيَصْلُحُ لَهُ أَنْ يَحْبِسَهُ فَيَأْكُلَهُ فِي أَهْلِهِ ، أَوْ يَبِيعَهُ قَبْلَ أَنْ يَقْدَمَ بِلاَدَهُ فَيَنْتَفِعَ بِثَمَنِهِ ؟ قَالَ مَالِكٌ : إِنْ بَاعَهُ وَهُوَ فِي الْغَزْوِ ، فَإِنِّي أَرَى أَنْ يَجْعَلَ ثَمَنَهُ فِي غَنَائِمِ الْمُسْلِمِينَ . وَإِنْ بَلَغَ بِهِ بَلَدَهُ ، فَلاَ أَرَى بَأْسًا أَنْ يَأْكُلَهُ وَيَنْتَفِعَ بِهِ ، إِذَا كَانَ يَسِيرًا تَافِهًا .

İmam Malik'ten: *Benim görüşüme göre, müslümanlar düşman topraklarına girdikleri zaman elde ettikleri yiyeceklerden aralarında taksim edilmeden önce yiyebilirler.*

İmam Malikten: *Bana göre, elde edilen develer, sığır ve koyunlar da yiyecek gibidir. Müslümanlar düşman topraklarına girdikleri zaman bunlardan yiyebilirler. Şayet müslümanlar toplanıp taksim edinceye kadar, elde edilenler yenmeyecek olursa bozulurlar. Bu durum ise orduya zarar verir. Onun için elde edilenin tamamının yenmesinde bir mahzur yoktur. Ayrıca, ordu mensuplarından birinin elde edilen ganimetten bir miktar biriktirerek evine getirmesini de doğru bulmam.*

İmam Malik'e: «Düşman topraklarında elde edilen yiyeceklerden yiyen, azık alan adamın artan yiyecekleri saklayarak evine getirip yemesi mi, yoksa memleketine gelmeden onları satarak parasından yararlanması mı onun için daha iyidir?» diye soruldu. Şu cevabı verdi: *Eğer savaşta iken satarsa, bedelini ortak ganimete ilave eder, şayet yanına almış olduğu azıkla memleketine kadar gelmişse ve bu da azsa onu yemesinde ve ondan yararlanmasında bir mahzur yoktur.*

9. DÜŞMANIN ELİNE GEÇEN BİR MALI MÜSLÜMANLAR TEKRAR GANİMET OLARAK ELDE EDİNCE SAHİBİNE İADESİ

١٧ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ عَبْدًا لِعَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ أَبَقَ . وَأَنَّ فَرَسًا لَهُ عَارَ . فَأَصَابَهُمَا الْمُشْرِكُونَ . ثُمَّ غَنِمَهُمَا الْمُسْلِمُونَ . فَرُدَّا عَلَى عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ . وَذٰلِكَ قَبْلَ أَنْ تُصِيبَهُمَا الْمَقَاسِمُ .

قَالَ ، وَسَمِعْتُ مَالِكًا يَقُولُ : فِيمَا يُصِيبُ الْعَدُوُّ مِنْ أَمْوَالِ الْمُسْلِمِينَ : إِنَّهُ إِنْ أُدْرِكَ قَبْلَ أَنْ تَقَعَ فِيهِ الْمَقَاسِمُ ، فَهُوَ رَدٌّ عَلَى أَهْلِهِ . وَأَمَّا مَا وَقَعَتْ فِيهِ الْمَقَاسِمُ ، فَلاَ يُرَدُّ عَلَى أَحَدٍ .

وَسُئِلَ مَالِكٌ عَنْ رَجُلٍ حَازَ الْمُشْرِكُونَ غُلاَمَهُ ، ثُمَّ غَنِمَهُ الْمُسْلِمُونَ . قَالَ مَالِكٌ : صَاحِبُهُ أَوْلَى بِهِ بِغَيْرِ ثَمَنٍ ، وَلاَ قِيمَةٍ وَلا غُرْمٍ ، مَالَمْ تُصِبْهُ الْمَقَاسِمُ . فَإِنْ وَقَعَتْ فِيهِ الْمَقَاسِمُ ، فَإِنِّي أَرَى أَنْ يَكُونَ الْغُلاَمُ لِسَيِّدِهِ بِالثَّمَنِ ، إِنْ شَاءَ .

قَالَ مَالِكٌ فِي أُمِّ وَلَدِ رَجُلٍ مِنَ الْمُسْلِمِينَ ، حَازَهَا الْمُشْرِكُونَ ، ثُمَّ غَنِمَهَا الْمُسْلِمُونَ . فَقُسِمَتْ فِي الْمَقَاسِمِ ، ثُمَّ عَرَفَهَا سَيِّدُهَا بَعْدَ الْقَسْمِ : إِنَّهَا لا تُسْتَرَقُّ . وَأَرَى أَنْ يَفْتَدِيَهَا الإِمَامُ لِسَيِّدِهَا فَإِنْ لَمْ يَفْعَلْ فَعَلَى سَيِّدِهَا أَنْ يَفْتَدِيَهَا وَلاَ يَدَعَهَا . وَلاَ أَرَى لِلَّذِي صَارَتْ لَهُ أَنْ يَسْتَرِقَّهَا ، وَلا يَسْتَحِلَّ فَرْجَهَا . وَإِنَّمَا هِيَ بِمَنْزِلَةِ الْحُرَّةِ . لأَنَّ سَيِّدَهَا يُكَلَّفُ أَنْ يَفْتَدِيَهَا ، إِذَا جَرَحَتْ . فَهٰذَا بِمَنْزِلَةِ ذٰلِكَ . فَلَيْسَ لَهُ أَنْ يُسَلِّمَ أُمَّ وَلَدِهِ تُسْتَرَقُّ ، وَيُسْتَحَلُّ فَرْجُهَا .

وَسُئِلَ مَالِكٌ عَنِ الرَّجُلِ يَخْرُجُ إِلَى أَرْضِ الْعَدُوِّ فِي الْمُفَادَاةِ ، أَوْ فِي التِّجَارَةِ ، فَيَشْتَرِي الْحُرَّ أَوِ الْعَبْدَ ، أَوْ يُوهَبَانِ لَهُ . فَقَالَ : أَمَّا الْحُرُّ ، فَإِنَّ مَا اشْتَرَاهُ بِهِ ، دَيْنٌ عَلَيْهِ . وَلا يُسْتَرَقُّ . وَإِنْ كَانَ وُهِبَ لَهُ ، فَهُوَ حُرٌّ . وَلَيْسَ عَلَيْهِ شَيْءٌ . إِلا أَنْ يَكُونَ الرَّجُلُ أَعْطَى فِيهِ شَيْئًا مُكَافَأَةً فَهُوَ دَيْنٌ عَلَى الْحُرِّ . بِمَنْزِلَةِ مَا اشْتُرِيَ بِهِ . وَأَمَّا الْعَبْدُ ، فَإِنَّ سَيِّدَهُ الأَوَّلَ مُخَيَّرٌ فِيهِ . إِنْ شَاءَ أَنْ يَأْخُذَهُ ، وَيَدْفَعَ إِلَى الَّذِي اشْتَرَاهُ ثَمَنَهُ ، فَذٰلِكَ لَهُ . وَإِنْ أَحَبَّ أَنْ يُسْلِمَهُ أَسْلَمَهُ . وَإِنْ كَانَ وُهِبَ لَهُ فَسَيِّدُهُ الأَوَّلُ أَحَقُّ بِهِ . وَلا شَيْءَ عَلَيْهِ . إِلاَّ أَنْ يَكُونَ الرَّجُلُ أَعْطَى فِيهِ شَيْئًا مُكَافَأَةً ، فَيَكُونُ مَا أَعْطَى فِيهِ غُرْمًا عَلَى سَيِّدِهِ إِنْ أَحَبَّ أَنْ يَفْتَدِيَهُ .

17. İmam Malik'ten: *Duyduğuma göre Abdullah b. Ömer'in bir kölesi ile bir atı kaçmış. Müşrikler bu köle ile atı yakalamışlar. Daha sonra da müslümanlar bunları ganimet olarak ele geçirmişler. Bu köle ile at, elde edilen ganimetlerin bölüşülmesinden önce sahibinin belli olması sebebiyle sahibi olan Abdullah b. Ömer'e teslim edilmiştir.*[14]

İmam Malik'ten: *Müslümanların mallarından düşman eline geçenler şayet tekrar müslümanların eline geçer ve taksim edilmeden önce sahibi belli olursa sahibine iade edilir. Şayet ganimetlerin bölüşülmesinden sonra bu mallardan daha önce müslümanlara ait olanlar belli olursa sahibine iade edilmez.*

«Bir müslümanın kölesi müşriklerin eline düşse ve bilahare müslümanlar bu köleyi ganimet olarak müşriklerden geri alsalar ne olur?» sorusuna İmam Malik şu cevabı verdi: *Ganimetler bölüşülmeden önce kölenin durumu belli olursa ilk sahibi hiç bir şey ödemeden, köleye tekrar sahip olmak için hiçbir şekilde borca girmeden almaya daha çok layıktır. Eğer ganimetler bölüşüldükten sonra kölenin ilk sahibi belli olursa, isterse para karşılığında köleyi ilk sahibi alabilir.*

İmam Malik'ten: *Müslümanlardan bir adamın çocuk sahibi bir cariyesi (ümmü veledi) düşmanların eline düşse, sonradan tekrar bu kadını müslümanlar ganimet olarak düşmandan alsalar; ganimetler taksim edilirken kadın bir başka müslümanın hissesine düşse, bu sırada kadının sahibi kadını tanısa, bu durumda o kadını cariye yapmak imkânsızdır. Bu benim görüşüme göre, kumandan bu kadını hissesine düşen kimseye verecekse, ilk sahibine fidyesini ödemesi lâzımdır. Eğer ödemezse, ilk sahibinin kadının fidyesini ödeyerek onu başkasında bırakmaması gerekir. Yine benim kanaatime göre, kadının sahibinin onu köle yapması ve onunla cinsi münasebette bulunması doğru değildir. Çünkü kadın hür kadın durumundadır, efendisi fidyesini ödemekle mükelleftir.*

İmam Malik'e, düşman ülkesine elçi olarak veya ticaret maksadiyle giden bir adamın, oradan hür veya köle satın alması veyahut da kendisine bunlardan birinin hediye edilmesi halinde durumunun ne olacağı soruldu. O şu cevabı verdi:

(14) Buharî (el-Cihad ve's-Siyer, 56/187), mevsûl olarakrivayet eder

Eğer satın aldığı kimse hür biri ise, satın alan onu köle yapamaz. Ancak kendisini satın alan adama borcunu ödemek zorundadır. Şayet kendisine bu para hibe edilmişse o hürdür ve borcu yoktur. Ancak adam satın aldığı hür kişiye mükâfat olarak bir şeyler vermişse o hür kişi tıpkı karşılığı olan para gibi borçlu olur.

Satın alınan köle ise ilk sahibi kölesinin bedelini satın alana ödeyip ödememekte serbesttir. İsterse köleyi alır, satın alana parasını öder. Köle kendisinin olur. Ona vermek isterse verir.

Şayet köle kendisine hibe edilmişse ilk sahibi köleyi almaya daha çok lâyıktır. Ayrıca bir şey ödemesi de gerekmez. Yalnız kendisine köle hibe edilen köleye mükafat olarak bir şey ödemişse ve ilk sahibi de köleyi geri almak isterse hibe edilen adama ödemiş olduğunu borçlanır.

10. SAVAŞ SIRASINDA ÖLDÜRÜLEN DÜŞMANIN ÜZERİNDEN ÇIKANLARIN GANİMET OLARAK ALINABİLMESİ (Seleb)

١٨ - حدّثني يَحْيىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَىٰ بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ عُمَرَ بْنِ كَثِيرِ بْنِ أَفْلَحَ ، عَنْ أَبِي مُحَمَّدٍ ، مَوْلَى أَبِي قَتَادَةَ ، عَنْ أَبِي قَتَادَةَ بْنِ رِبْعِيٍّ ؛ أَنَّهُ قَالَ : خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ عَامَ حُنَيْنٍ . فَلَمَّا الْتَقَيْنَا ، كَانَتْ لِلْمُسْلِمِينَ جَوْلَةٌ . قَالَ : فَرَأَيْتُ رَجُلاً مِنَ الْمُشْرِكِينَ قَدْ عَلاَ رَجُلاً مِنَ الْمُسْلِمِينَ . قَالَ فَاسْتَدَرْتُ لَهُ ، حَتَّى أَتَيْتُهُ مِنْ وَرَائِهِ ، فَضَرَبْتُهُ بِالسَّيْفِ عَلَى حَبْلِ عَاتِقِهِ . فَأَقْبَلَ عَلَيَّ فَضَمَّنِي ضَمَّةً ، وَجَدْتُ مِنْهَا رِيحَ الْمَوْتِ . ثُمَّ أَدْرَكَهُ الْمَوْتُ ، فَأَرْسَلَنِي . قَالَ : فَلَقِيتُ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ . فَقُلْتُ : مَا بَالُ النَّاسِ ؟ فَقَالَ : أَمْرُ اللهِ . ثُمَّ إِنَّ النَّاسَ رَجَعُوا . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : « مَنْ قَتَلَ قَتِيلاً ، لَهُ عَلَيْهِ بَيِّنَةٌ ، فَلَهُ سَلَبُهُ » قَالَ فَقُمْتُ ، ثُمَّ قُلْتُ : مَنْ يَشْهَدُ لِي ؟ ثُمَّ جَلَسْتُ . ثُمَّ قَالَ : « مَنْ قَتَلَ قَتِيلاً ، لَهُ عَلَيْهِ بَيِّنَةٌ ، فَلَهُ سَلَبُهُ » قَالَ فَقُمْتُ . ثُمَّ قُلْتُ : مَنْ يَشْهَدُ لِي ؟ ثُمَّ جَلَسْتُ . ثُمَّ قَالَ ذٰلِكَ ، الثَّالِثَةَ . فَقُمْتُ ، فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : « مَالَكَ يَا أَبَا قَتَادَةَ ؟ » قَالَ : فَاقْتَصَصْتُ عَلَيْهِ الْقِصَّةَ . فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الْقَوْمِ : صَدَقَ . يَارَسُولَ اللهِ . وَسَلَبُ ذٰلِكَ الْقَتِيلِ عِنْدِي . فَأَرْضِهِ عَنْهُ يَارَسُولَ اللهِ . فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ : لاَ هَاءَ اللهِ . إِذًا لاَ يَعْمِدُ إِلَى أَسَدٍ مِنْ أُسْدِ اللهِ ، يُقَاتِلُ عَنِ اللهِ وَرَسُولِهِ ، فَيُعْطِيكَ سَلَبَهُ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : « صَدَقَ . فَأَعْطِهِ إِيَّاهُ » فَأَعْطَانِيهِ . فَبِعْتُ الدِّرْعَ . فَاشْتَرَيْتُ بِهِ مَخْرَفًا فِي بَنِي سَلِمَةَ . فَإِنَّهُ لأَوَّلُ مَالٍ تَأَثَّلْتُهُ فِي الإِسْلاَمِ .

18. Ebû Katade b. Rib'i anlatıyor: Huneyn savaşının yapıldığı sene Resûlullah (s.a.v.)'la beraber sefere çıkmıştık. Düşmanla karşılaşınca müslümanlarda bir canlılık, bir hareket vardı. Bir ara müşriklerden birinin müslümanlardan birini öldürmek üzere olduğunu gördüm. Derhal geri dönüp arkasından yanına kadar vardım ve kılıçla ensesine vurdum, bana şöyle bir baktı, öyle bir bakıştı ki öleceğini anladım. Biraz sonra öldü, böylece ben de kurtuldum. Bu arada Ömer b. Hattab'la karşılaştım. Ona:

«— Müslümanlar neredeler, ne yapıyorlar?» dedim.

«— Bilemiyorum» dedi. Daha sonra da müslümanlar toplanıp geri döndüler. Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: «**Kim**

(düşmanla) dövüşerek onu öldürür ve öldürdüğü açık delille bilinirse, ölenin üzerinden çıkanlar ona aittir.»

Ben bu sözleri duyunca hemen ayağa kalkarak:

«—Bana kim şahitlik yapacak?» dedim ve oturdum. Daha sonra, üçüncü defa ayağa kalkarak aynı şeyi söyledim. Bunun üzerine Hz. Peygamber:

«— **Sana ne oluyor Ebû Katade?**» diye sordu. Ben de olayı anlattım. Topluluktan bir adam:

«— Doğru ya Resûlullah! O adamın üzerinden çıkanlar benim yanımda. Ona söyleyin hakkını helâl etsin.» dedi. Hz. Ebû Bekir hemen müdahale ederek:

«— Hayır, vallahi olmaz. Allah ve Resûlü uğruna savaşan Allahın arslanlarından birinin hakkının sana verilmesi doğru değildir» dedi.

Hz. Peygamber de:

«— **Doğru, onları ona ver!**» buyurdu. Öldürdüğüm müşrikin üzerinden çıkanları bana verdi. Ben de bunlardan arta kalanı satarak Beni Seleme'den bir bahçe satın aldım. Müslüman olduktan sonra edindiğim ilk mal varlığım bu oldu.[15]

١٩ - **وحدّثني** مَالِكٌ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ : سَمِعْتُ رَجُلاً يَسْأَلُ عَبْدَ اللهِ بْنَ عَبَّاسٍ عَنِ الأَنْفَالِ ؟ فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ : الْفَرَسُ مِنَ النَّفَلِ . وَالسَّلَبُ مِنَ النَّفَلِ . قَالَ ثُمَّ عَادَ الرَّجُلُ لِمَسْأَلَتِهِ : فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ ، ذٰلِكَ أَيْضًا . ثُمَّ قَالَ الرَّجُلُ : الأَنْفَالُ الَّتِي قَالَ اللهُ فِي كِتَابِهِ مَا هِيَ ؟ قَالَ الْقَاسِمُ : فَلَمْ يَزَلْ يَسْأَلُهُ حَتَّى كَادَ أَنْ يُحْرِجَهُ . ثُمَّ قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ : أَتَدْرُونَ مَا مَثَلُ هٰذَا ؟ مَثَلُ صَبِيغٍ الَّذِي ضَرَبَهُ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ .

قَالَ وَسُئِلَ مَالِكٌ عَمَّنْ قَتَلَ قَتِيلاً مِنَ الْعَدُوِّ ، أَيَكُونُ لَهُ سَلَبُهُ بِغَيْرِ إِذْنِ الإِمَامِ ؟ قَالَ : لا يَكُونُ ذٰلِكَ لأَحَدٍ بِغَيْرِ إِذْنِ الإِمَامِ . وَلاَ يَكُونُ ذٰلِكَ مِنَ الإِمَامِ إِلاَّ عَلَى وَجْهِ الاِجْتِهَادِ . وَلَمْ يَبْلُغْنِي أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « مَنْ قَتَلَ قَتِيلاً فَلَهُ سَلَبُهُ » إِلاَّ يَوْمَ حُنَيْنٍ .

19. Kasım b. Muhammed'den: Adamın birinin Abdullah b. Abbas'a ganimetle ilgili soru sorduğunu duydum. İbn Abbas ona şu cevabı verdi: «At ganimettir. Öldürdüğün düşmanın

(15) Buharî, Fardu'l,Hums, 57/18; Müslim, el-Cihad ve's-Sıyer, 32/41.

üzerinden çıkanlar da ganimet sayılır.» Daha sonra adam sorularını tekrarladı. İbn Abbas da aynı şeyleri söyledi. Adam:

«— Allah Teâlâ'nın kitabında «ganimetler» (enfal) dediği şey nedir?» diye sordu, o kadar uzattı ki neredeyse zor kullanacaktı. Bunun üzerine:

«— Şu olayı biliyor musun? Ömer b. Hattab'ın Sabiğ'i dövmesi olayını...» dedi.[16]

İmam Malik'e: «Düşmanla dövüşerek onu öldüren bir kimse, kumandanın izni olmaksızın düşmanın üzerinde bulunanları alabilir mi? diye sordular. Şu cevabı verdi:

«— *Kumandanın izni olmadan kimse hiç bir şey alamaz. Kumandan da bu konuda kendi içtihadına göre karar verir. Resûlullah (s.a.v.)'ın «***Bir düşmanla dövüşüp onu öldüren üzerindekileri de alır***» hadisi şerifi bana ulaşmadı. Bu konuda sadece Huneyn savaşı örneği bence malûmdur.»*

(16) Bu olay Darimi'nin Süleyman b. Yesar ve Nafi'den rivayet ettiğine göre şöyle cereyan etmiştir. Adamın biri Medine'ye gelerek Kur'an-ı Kerim'deki müteşabih âyetlerle ilgili sorular sormaya başlamış. Hz. Ömer hemen bu adama haber gönderip çağırmış. Onun için hurma sapından sopalar da hazırlamış. Adam gelince:
«— Sen kimsin?» diye sormuş.
«— Ben Abdullah b. Ömer'im!» diyerek adamın kafasını bir vuruşta yarmış. Adam:
«— Yeter ya Emirelmü'minin! Kafamdaki istifhamlar dağıldı...» diyerek yalvarmaya başlamış. Daha sonra Hz. Ömer adamı Basra'ya sürmüş.

11. ASKERLERE DAĞITILAN GANİMETİN ELDE EDİLEN TOPLAM GANİMETİN BEŞTE BİRİNDEN VERİLMESİ

٢٠ - **حدّثني** يحيى عنْ مالِكٍ ، عنْ أبي الزّنادِ ، عنْ سعيدِ بْنِ الْمُسيبِ : أنّهُ قالَ : كانَ النّاسُ يُعْطَوْنَ النّفَلَ مِنَ الْخُمُسِ .

قالَ مالِكٌ وذٰلِكَ أحْسَنُ ما سَمِعْتُ إلَيَّ فِي ذٰلِكَ .

وسُئِلَ مالِكٌ عَنِ النّفَلِ ، هَلْ يَكُونُ فِي أوّلِ مَغْنَمٍ ؟ قالَ : ذٰلِكَ عَلَى وَجْهِ الاجْتِهادِ مِنَ الإمامِ . وَلَيْسَ عِنْدَنا فِي ذٰلِكَ أمْرٌ مَعْرُوفٌ مَوْقُوفٌ ، إلا اجْتِهادُ السُّلْطانِ . وَلَمْ يَبْلُغْنِي أنّ رَسُولَ اللهِ ﷺ نَفّلَ فِي مَغازِيهِ كُلِّها . وَقَدْ بَلَغَنِي أنّهُ نَفّلَ فِي بَعْضِها يَوْمَ حُنَيْنٍ . وَإنّما ذٰلِكَ عَلَى وَجْهِ الاجْتِهادِ مِنَ الإمامِ ، فِي أوّلِ مَغْنَمٍ وَفِيما بَعْدَهُ .

20. Said b. Müseyyeb'den: Askerlere ganimetin beşte biri dağıtılıyordu.

İmam Malik der ki: *Bu konuda duyup beğendiğim en güzel rivayet budur.*

İmam Malik'e «İlk elde edilen ganimet, ganimet olur mu?» diye soruldu. Şu cevabı verdi: *Bu kumandanın içtihadına bağlıdır. Bu konuda kumandanın ictihadından başka bilinen ve uygulanmış bir örnek yoktur. Resûlullah (s.a.v.) savaşta elde edilen ganimetin tamamını taksim ettiğine dair bir rivayet de bana ulaşmadı. Ancak Huneyn savaşında elde edilen ganimetin bir kısmını taksim ettiğini biliyorum. Demek ki elde edilen ilk ve son ganimetin taksimi konusunda kumandanın ictihadı (kararı ve izni) şarttır.*

12. SAVAŞTA ATLARA DA GANİMETTEN PAY DAĞITILMASI

٢١ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ : أَنَّهُ قَالَ : بَلَغَنِي أَنَّ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ كَانَ يَقُولُ : لِلْفَرَسِ سَهْمَانِ . وَلِلرَّجُلِ سَهْمٌ .

قَالَ مَالِكٌ : وَلَمْ أَزَلْ أَسْمَعُ ذٰلِكَ .

وَسُئِلَ مَالِكٌ ، عَنْ رَجُلٍ يَحْضُرُ بِأَفْرَاسٍ كَثِيرَةٍ ، فَهَلْ يُقْسَمُ لَهَا كُلِّهَا ؟ فَقَالَ : لَمْ أَسْمَعْ بِذٰلِكَ . وَلا أَرَى أَنْ يُقْسَمَ إِلا لِفَرَسٍ وَاحِدٍ . الَّذِي يُقَاتِلُ عَلَيْهِ .

قَالَ مَالِكٌ : لا أَرَى الْبَرَاذِينَ وَالْهُجُنَ إِلا مِنَ الْخَيْلِ . لأَنَّ اللهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى قَالَ فِي كِتَابِهِ ﴿ وَالْخَيْلَ وَالْبِغَالَ وَالْحَمِيرَ لِتَرْكَبُوهَا وَزِينَةً ﴾ وَقَالَ عَزَّ وَجَلَّ ﴿ وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ ، تُرْهِبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللهِ وَعَدُوَّكُمْ ﴾ فَأَنَا أَرَى الْبَرَاذِينَ وَالْهُجُنَ مِنَ الْخَيْلِ ، إِذَا أَجَازَهَا الْوَالِي . وَقَدْ قَالَ سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ . وَسُئِلَ عَنِ الْبَرَاذِينَ ، هَلْ فِيهَا مِنْ صَدَقَةٍ ؟ فَقَالَ : وَهَلْ فِي الْخَيْلِ مِنْ صَدَقَةٍ .

21. İmam Malik'ten: Duyduğuma göre Ömer b. Abdülaziz şöyle derdi: Ata iki, şahsa bir hisse verilir.[17]

İmam Malik: «*Bunu (çeşitli kimselerden) hâlâ duyuyorum!*» dedi.

İmam Malik'e «Çok sayıda atla savaşa katılan bir adama her at için ganimetten ayrı ayrı pay verilir mi?» diye soruldu. Şu cevabı verdi:

«— *Hiç duymadım. Hem bana kalırsa sadece üzerinde savaştığı ata ganimetten hisse verilir.*»

(17) Buharî, el-Cihad ve's-Siyer, 56/51; Müslim, el-Cihad ve's-Siyer, 32/57. Bu hadise göre, süvariye, bir hisse kendisi için, iki hisse de atı için olmak üzere üç hisse verilir. Piyadeye ise bir hisse verilir. Malikî Şafiî ve Hanbeli mezheplerinde hüküm böyledir. Hanefi mezhebinde de Ebû Yusuf'la İmam Muhammed'in içtihadı böyledir. Ebû Hanife'ye göre ise süvariye iki, piyadeye de bir hisse verilir.

İmam Malik der ki: *Türk atı (kadana) ve devesi de at cinsindendir. Çünkü Kur'an-ı Kerim'de: «**At, katır ve eşek binmek ve zinet içindir.**»*[18] *denilmektedir. Yine başka bir ayeti kerimede de: «**Düşmanlarınız için gücünüz yettiği kadar kuvvet ve at hazırlayın ki Allahın ve sizin düşmanlarınızı kovalayasınız**»*[19] *buyurulmaktadır. Ben Türk atını ve hecin devesini at cinsinden kabul ediyorum.*[20] *Said b. Müseyyeb de böyle demiştir. Türk atına zekât düşer mi diye sorulduğunda o:*

«— Ata düşüyor mu da, Türk atına düşsün» cevabını vermiştir.

(18) en-Nahl, 8.
(19) el-Enfal, 60.
(20) Ata ganimetten pay verildiği gibi bunlara da verilir.

13. GANİMETE İHANET EDİLMESİ

٢٢ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ حُمَيْدٍ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ ؛ أَن رَسُولَ اللهِ ﷺ حِينَ صَدَرَ مِنْ حُنَيْنٍ ، وَهُوَ يُرِيدُ الْجِعِرَّانَةَ ، سَأَلَهُ النَّاسُ ، حَتَّى دَنَتْ بِهِ نَاقَتُهُ مِنْ شَجَرَةٍ ، فَتَشَبَّكَتْ بِرِدَائِهِ ، حَتَّى نَزَعَتْهُ عَنْ ظَهْرِهِ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : « رُدُّوا عَلَيَّ رِدَائِي . أَتَخَافُونَ أَنْ لا أَقْسِمَ بَيْنَكُمْ مَا أَفَاءَ اللهُ عَلَيْكُمْ ؟ وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ ، لَوْ أَفَاءَ اللهُ عَلَيْكُمْ مِثْلَ سَمُرِ تِهَامَةَ نَعَمًا ، لَقَسَمْتُهُ بَيْنَكُمْ . ثُمَّ لا تَجِدُونِي بَخِيلاً ، وَلا جَبَانًا ، وَلا كَذَّابًا » فَلَمَّا نَزَلَ رَسُولُ اللهِ ﷺ قَامَ فِي النَّاسِ ، فَقَالَ : « أَدُّوا الْخِيَاطَ وَالْمِخْيَطَ . فَإِنَّ الْغُلُولَ عَارٌ ، وَنَارٌ ، وَشَنَارٌ عَلَى أَهْلِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ » قَالَ ، ثُمَّ تَنَاوَلَ مِنَ الأَرْضِ وَبَرَةً مِنْ بَعِيرٍ ، أَوْ شَيْئًا ، ثُمَّ قَالَ : « وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ ، مَا لِي مِمَّا أَفَاءَ اللهُ عَلَيْكُمْ . وَلا مِثْلَ هٰذِهِ ، إِلاَّ الْخُمُسُ . وَالْخُمُسُ مَرْدُودٌ عَلَيْكُمْ » .

22. Amr b. Şuayb anlatıyor: Resûlullah (s.a.v.), Huneyn'den çıktığı zaman Ci'irrâne'ye gitmek istiyordu. Orada bulunanlar da ganimetlerin taksimini istiyorlardı. Tam bu sırada Resûlullah (s.a.v.)'ın devesi bir ağaca yaklaştı, ridası ağaca takılınca sırtından çıktı. Hz. Peygamber:

«— **Ridamı getirin!**» buyurdu. Daha sonra ise şunları söyledi: «**Allah'ın size ganimet olarak verdiklerini taksim etmeyeceğimden mi korkuyorsunuz? Kuvvet ve iradesi sayesinde yaşadığım Allah'a yemin ederim ki, eğer Allah size Tihame'deki ağaçlar kadar nimet verse, yine aranızda bölüştürürdüm. Siz beni ne cimri, ne korkak, ne de yalancı olarak göremezsiniz**» buyurdu. Bir yerde konakladığı zaman ordunun arasında ayağa kalkarak:

«— **İğneden ipliğe ne varsa getirin. Çünkü ganimete hıyanet, kıyamet gününde bunu yapanlar için bir ayıp, ateş ve büyük kusurdur**» buyurdu. Daha sonra da yerden bir deve tüyü alarak (veya başka bir şey):

«— **Beni kuvvet ve iradesi ile yaşatan Allah'a yemin**

ederim ki, Allah'ın size ganimet olarak verdiğinin beşte birinden şu kadar fazlası bile bana ait değildir. Bu beşte bir de yine size harcanır» buyurdu.[21]

٢٣ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى بنِ حَبَّانَ ؛ أَنَّ زَيْدَ بْنَ خَالِدٍ الْجُهَنِيَّ قَالَ : تُوُفِّيَ رَجُلٌ يَوْمَ حُنَيْنٍ . وَإِنَّهُمْ ذَكَرُوهُ لِرَسُولِ اللهِ ﷺ . فَزَعَمَ زَيْدٌ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « صَلُّوا عَلَى صَاحِبِكُمْ » فَتَغَيَّرَتْ وُجُوهُ النَّاسِ لِذٰلِكَ . فَزَعَمَ زَيْدٌ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « إِنَّ صَاحِبَكُمْ قَدْ غَلَّ فِي سَبِيلِ اللهِ » قَالَ فَفَتَحْنَا مَتَاعَهُ ، فَوَجَدْنَا خَرَزَاتٍ مِنْ خَرَزِ يَهُودَ ، مَا تُساوِينَ دِرْهَمَيْنِ .

23. Zeyd b. Halid el-Cüheni'den: Biri Huneyn savaşında vefat etmişti. (Namazını kıldırması için) durumu Hz. Peygamber'e bildirdiler. Hz. Peygamber: **«Arkadaşınızın namazını kılınız»** buyurdu (ve fakat kendisi kıldırmak istemedi). Bunun üzerine oradakilerin yüz ifadeleri değişti. Resûlullah (s.a.v.): **«Arkadaşınız ganimete hıyanet etmiştir.»** buyurdu. Derhal eşyalarını açıp baktık, eşyaları arasında iki dirhem kıymetinde yahudi kolyeleri vardı.[22]

٢٤ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ الْمُغِيرَةِ بْنِ أَبِي بُرْدَةَ الْكِنَانِيِّ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ أَتَى النَّاسَ فِي قَبَائِلِهِمْ يَدْعُو لَهُمْ . وَأَنَّهُ تَرَكَ قَبِيلَةً مِنَ الْقَبَائِلِ . قَالَ ، وَإِنَّ الْقَبِيلَةَ وَجَدُوا فِي بُرْدَعَةِ رَجُلٍ مِنْهُمْ عِقْدَ جَزْعٍ ، غُلُولاً . فَأَتَاهُمْ رَسُولُ اللهِ ﷺ فَكَبَّرَ عَلَيْهِمْ ، كَمَا يُكَبِّرُ عَلَى الْمَيِّتِ .

24. Abdullah b. Mugire b. Ebi Bürde el-Kinani'den: Resûlullah (s.a.v.) bir kabileye uğrayarak onlara dua etti. Bu esnada kabilelerden birine de dua etmedi. Yapılan araştırmada. Hz. Peygamberin dua etmediği kabile mensuplarından bir adamın eğeri altında çalınmış bir ganimet eşyası olan kolye bulundu. Onlar bunu Resûlullah (s.a.v.)'a getirdiklerinde, Hz. Peygamber ölüye tekbir getirir gibi tekbir getirdi.[23]

(21) İbn Abdilber der ki: "Mürsel oluşunda Malik'ten ihtilaf yoktur.
(22) Nesaî (Kasmi'l-Fey; 38/7), mevsul olarak rivayet eder. Ebu Davud, Cihad, 15/133; Nesaî, Cengiz, 21/66; İbn Mace, Cihad, 24/34.
(23) İbn Abdilber der ki: "Bu hadisin herhangi bir yolda müsned olarak rivayet edildiğini bilmiyorum."

٢٥ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ ثَوْرِ بْنِ زَيْدٍ الدِّيلِيِّ ، عَنْ أَبِي الْغَيْثِ سَالِمٍ مَوْلَى ابْنِ مُطِيعٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ : قَالَ : خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ عَامَ خَيْبَرَ . فَلَمْ نَغْنَمْ ذَهَبًا وَلاَ وَرِقًا ، إِلاَّ الأَمْوَالَ ، الثِّيَابَ وَالْمَتَاعَ . قَالَ ، فَأَهْدَى رِفَاعَةُ بْنُ زَيْدٍ لِرَسُولِ اللهِ ﷺ غُلاَمًا أَسْوَدَ ، يُقَالُ لَهُ مِدْعَمٌ . فَوَجَّهَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِلَى وَادِي الْقُرَى . حَتَّى إِذَا كُنَّا بِوَادِي الْقُرَى ، بَيْنَمَا مِدْعَمٌ يَحُطُّ رَحْلَ رَسُولِ اللهِ ﷺ ، إِذْ جَاءَهُ سَهْمٌ عَائِرٌ . فَأَصَابَهُ فَقَتَلَهُ . فَقَالَ النَّاسُ : هَنِيئًا لَهُ الْجَنَّةُ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : « كَلاَّ . وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ ، إِنَّ الشَّمْلَةَ الَّتِي أَخَذَ يَوْمَ خَيْبَرَ مِنَ الْمَغَانِمِ لَمْ تُصِبْهَا الْمَقَاسِمُ ، لَتَشْتَعِلُ عَلَيْهِ نَارًا » قَالَ فَلَمَّا سَمِعَ النَّاسُ ذَلِكَ ، جَاءَ رَجُلٌ بِشِرَاكٍ أَوْ شِرَاكَيْنِ إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « شِرَاكٌ أَوْ شِرَاكَانِ مِنْ نَارٍ » .

25. Ebû Hüreyre anlatıyor: Resûlullah (s.a.v.)'la beraber Huneyn savaşının yapıldığı sene yola çıktık. Bu savaşta ganimet olarak mal, elbise ve eşyadan başka ne altın ne de gümüş elde edilmişti.

Rifaa b. Zeyd, Hz. Peygamber'e siyah bir köle hediye etti. Bu köleye Mid'am derlerdi. Hz. Peygamber Vadiül Kura'ya doğru yöneldi, oraya varınca Mid'am, Resûlullah (s.a.v.)'ın bineğinden takımlarını indiriyordu. Birden nerden geldiği belli olmayan bir ok ona isabet etti ve hemen öldürdü. Halk «Cennet ona mübarek olsun» deyince Hz. Peygamber:

«— **Asla, kuvvet ve iradesi ile yaşadığım Allah'a yemin ederim ki Hayber savaşında ganimetler taksim edilmeden bir elbise almıştı, bu onu cehenneme atacaktır**» buyurdu. Oradakiler bu sözleri duyunca, adamın biri Hz. Peygamber'e bir veya iki terlik kayışı getirdi. Bunun üzerine Hz. Peygamber:

«- Çalınan mal bir veya iki terlik kayışı da olsa, cehennemden bir parçadır» buyurdu.[24]

٢٦ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبَّاسٍ ، أَنَّهُ قَالَ : مَا ظَهَرَ الْغُلُولُ فِي قَوْمٍ قَطُّ إِلاَّ أُلْقِيَ فِي قُلُوبِهِمُ الرُّعْبُ . وَلا فَشَا الزِّنَا فِي قَوْمٍ قَطُّ إِلاَّ كَثُرَ فِيهِمُ الْمَوْتُ . وَلا نَقَصَ قَوْمٌ الْمِكْيَالَ وَالْمِيزَانَ إِلاَّ قُطِعَ عَنْهُمُ الرِّزْقُ . وَلا حَكَمَ قَوْمٌ بِغَيْرِ الْحَقِّ إِلاَّ فَشَا فِيهِمُ الدَّمُ . وَلا خَتَرَ قَوْمٌ بِالْعَهْدِ إِلاَّ سَلَّطَ اللهُ عَلَيْهِمُ الْعَدُوَّ .

(24) Buharî, el-Eymân ve'n-Nuzûr, 83/33; Müslim, İman, 1/183.

26. Abdullah b. Abbas'tan: Ganimete hıyanet edip de kalplerine korku düşmeyen bir toplum yoktur. Zina yaygınlaştığı halde ölümlerin artmadığı, ölçü ve tartıyı eksik yaptıkları halde rızkları kesilmeyen, haksız kararlar verildiği halde kan davaları artmayan ve sözlerinde durmadıkları halde Allahın kendilerine düşmanlarını musallat etmediği bir topluluk yoktur.[25]

(25) İbn Abdilber der ki: "Bunu, muttasıl olarak rivayet ettik. Böylesi re'yle (akılla) söylenmez."

14. ALLAH YOLUNDA ŞEHİD OLMANIN FAZİLETİ

٢٧ - **حدّثنى** يَحْيَىٰ عَنْ مالِك ، عَنْ أَبِى الزِّنَادِ ، عَنِ الأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « وَالَّذِى نَفْسِى بِيَدِهِ ، لَوَدِدْتُ أَنِّى أُقَاتِلُ فِى سَبِيلِ اللهِ ، فَأُقْتَلُ . ثُمَّ أُحْيَا فَأُقْتَلُ . ثُمَّ أُحْيَا فَأُقْتَلُ » . فَكَانَ أَبُو هُرَيْرَةَ يَقُولُ ثَلاَثًا : أَشْهَدُ بِاللهِ .

27. Ebû Hüreyre'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

«Kuvvet ve iradesi sayesinde yaşadığım Allah'a yemin ederim ki, O'nun yolunda savaşıp öldürülmeyi, sonra diriltilip tekrar öldürülmeyi, sonra tekrar diriltilip öldürülmeyi ne kadar isterdim.» Ebû Hüreyre üç defa:

«— Allah şahidim olsun ki böyle söyledi» demiştir.[26]

٢٨ - **وحدّثنى** عَنْ مَالِك ، عَنْ أَبِى الزِّنَادِ ، عَنِ الأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « يَضْحَكُ اللهُ إِلَى رَجُلَيْنِ : يَقْتُلُ أَحَدُهُمَا الآخَرَ . كِلاَهُمَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ . يُقَاتِلُ هٰذَا فِى سَبِيلِ اللهِ فَيُقْتَلُ . ثُمَّ يَتُوبُ اللهُ عَلَى الْقَاتِلِ ، فَيُقَاتِلُ فَيُسْتَشْهَدُ » .

28. Ebû Hüreyre'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **«Allah (şu durumdaki) iki kişiye güler: Biri diğerini öldürür, her ikisi de cennete girer. Bu şöyle olur: Bunlardan biri Allah yolunda savaşır ve bu esnada öldürülür, şehid olur. Öbürü yaptığına pişman olur ve müslüman olur sonra o da Allah yolunda savaşır şehid olur. Böylece o da cennete girer.»**

٢٩ - **وحدّثنى** عَنْ مَالِك ، عَنْ أَبِى الزِّنَادِ ، عَنِ الأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « وَالَّذِى نَفْسِى بِيَدِهِ ، لاَ يُكْلَمُ أَحَدٌ فِى سَبِيلِ اللهِ ، وَاللهُ أَعْلَمُ بِمَنْ يُكْلَمُ فِى سَبِيلِهِ ، إِلاَّ جَاءَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ، وَجُرْحُهُ يَثْعَبُ دَمًا . اللَّوْنُ لَوْنُ دَمٍ . وَالرِّيحُ رِيحُ الْمِسْكِ » .

(26) Buharî, Temennî, 94/1; Müslim, İmaret, 33/106.
(27) Buharî, Cihad, 56/28; Müslim, İmaret, 33/128.

29. Ebû Hüreyre, Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğunu naklediyor: «**Beni kuvvet ve iradesi ile yaşatan Allah'a yemin ederim ki, Allah yolunda yaralanan hiç kimse yoktur ki -Gerçi kimin Allah yolunda yaralandığını Allah bilir ya- kıyamet günü yarasından kanlar fışkırarak, rengi kan renginde ve kokusu misk gibi kokarak gelir.**»[28]

٣٠ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ : أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ كَانَ يَقُولُ : اللَّهُمَّ لا تَجْعَلْ قَتْلِي بِيَدِ رَجُلٍ صَلَّى لَكَ سَجْدَةً وَاحِدَةً . يُحَاجُّنِي بِهَا عِنْدَكَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ .

30. Ömer b. Hattab'tan: Allah'ım, ölümüm, hayatında bir kere bile secde etmiş birinin elinden olmasın. Çünkü kıyamet günü bu secdeyle kendini haklı çıkarmaya çalışır.

٣١ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ الْمَقْبُرِيِّ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي قَتَادَةَ ، عَنْ أَبِيهِ : أَنَّهُ قَالَ : جَاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ فَقَالَ : يَارَسُولَ اللهِ . إِنْ قُتِلْتُ فِي سَبِيلِ اللهِ صَابِرًا مُحْتَسِبًا ، مُقْبِلاً غَيْرَ مُدْبِرٍ ، أَيُكَفِّرُ اللهُ عَنِّي خَطَايَايَ ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : « نَعَمْ » فَلَمَّا أَدْبَرَ الرَّجُلُ ، نَادَاهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ ، أَوْ أُمِرَ بِهِ فَنُودِيَ لَهُ . فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ : « كَيْفَ قُلْتَ ؟ » فَأَعَادَ عَلَيْهِ قَوْلَهُ . فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ ﷺ : « نَعَمْ . إِلاَّ الدَّيْنَ . كَذَلِكَ قَالَ لِي جِبْرِيلُ » .

31. Abdullah b. Ebi Katade babasından naklediyor:

Bir adam Hz. Peygambere gelerek:

«— Ya Resûlullah! Allah yolunda sabırla, karşılığını sadece ondan bekleyerek, asla geri dönmeden savaşsam, Allah benim hatalarımı örter mi?» diye sordu. Hz. Peygamber:

«— **Evet,**» buyurdu. Adam dönüp gidince Hz. Peygamber onu çağırdı (veya adamı çağırttı) Ona:

«— **Ne demiştin?**» diye sordu. Adam biraz önce söylediklerini tekrarladı. Bunun üzerine Hz. Peygamber:

«— **Evet, bütün hatalarını affeder, ancak borcu affetmez. Cebrail bana böyle söyledi**» buyurdu.[29]

(28) Buharî, Cihad, 56/109; Müslim, İmaret, 33/105.
(29) Müslim, İmaret, 33/117.

٣٢ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي النَّضْرِ مَوْلَى عُمَرَ بْنِ عُبَيْدِ اللهِ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ لِشُهَدَاءِ أُحُدٍ : « هَؤُلاءِ أَشْهَدُ عَلَيْهِمْ » فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ الصِّدِّيقُ : أَلَسْنَا يَا رَسُولَ اللهِ بِإِخْوَانِهِمْ ؟ أَسْلَمْنَا كَمَا أَسْلَمُوا . وَجَاهَدْنَا . كَمَا جَاهَدُوا . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : « بَلَى . وَلَكِنْ لا أَدْرِى مَا تُحْدِثُونَ بَعْدِى » فَبَكَى أَبُو بَكْرٍ . ثُمَّ بَكَى . ثُمَّ قَالَ : أَئِنَّا لَكَائِنُونَ بَعْدَكَ ؟

32. Ömer b. Ubeydullah'ın azatlısı Ebû Nadr'dan: Resûlullah (s.a.v.) Uhud şehitleri için:

«— **Bunların imanla amel ettiklerine ben şahidim**» buyurunca Hz. Ebû Bekr:

«— Biz onların arkadaşları değil miyiz ya Resûlallah? Onlar gibi biz de müslüman olduk, onların cihat ettiği gibi biz de ettik» dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber:

«— **Evet yaptınız ama, benden sonra ne yapacağınızı bilmiyorum**» buyurdu. Bu söz üzerine Hz. Ebû Bekr ağladı, sonra da:

«— Senden sonra biz öyle mi olacağız?» dedi.[30]

٣٣ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ : قَالَ : كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ جَالِسًا . وَقَبْرٌ يُحْفَرُ بِالْمَدِينَةِ . فَاطَّلَعَ رَجُلٌ فِى الْقَبْرِ ، فَقَالَ : بِئْسَ مَضْجَعُ الْمُؤْمِنِ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : « بِئْسَ مَا قُلْتَ » فَقَالَ الرَّجُلُ : إِنِّى لَمْ أُرِدْ هَذَا يَا رَسُولَ اللهِ . إِنَّمَا أُرِدْتُ الْقَتْلَ فِى سَبِيلِ اللهِ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : « لا مِثْلَ لِلْقَتْلِ فِى سَبِيلِ اللهِ . مَا عَلَى الأَرْضِ بُقْعَةٌ هِىَ أَحَبُّ إِلَىَّ أَنْ يَكُونَ قَبْرِى بِهَا ، مِنْهَا » ثَلاثَ مَرَّاتٍ . يَعْنِى الْمَدِينَةَ .

33. Yahya b. Said'den: Resûlullah (s.a.v.), Medine'de otururken yanında da bir mezar kazılıyordu. Adamın biri bu kabre bakarak:

«— Bir mü'min için ne kadar fena bir yer!» dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber:

«— **İyi demedin!**» buyurdu. Adam:

(30) İbn Abdilber derki: "Bütün ravilere göre mürseldir. Ancak, manaca pek çok yoldan müsneddir."

«— Mezarı kasdetmedim ya Resûlallah! Allah yolunda şehit olmanın burada yatmaktan daha iyi olacağını kasdetmiştim.» diye sözünü tavzih etti. Hz. Peygamber de üç defa:

«— **Allah yolunda şehitliğin benzeri yoktur. Yeryüzünde kabrimin olmasını en çok istediğim başka bir yer yoktur.**» diyerek Medine'yi övdü.[31]

(31) İbn Abdilber der ki: "Bu hadisi, müsned olarak bilmiyorum. Ancak, Malik ve başkalarından, manaca rivayet edilmiştir.

15. ŞEHİTLİĞİN İSTENMESİ

٣٤ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ : أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ كَانَ يَقُولُ : اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ شَهَادَةً فِي سَبِيلِكَ . وَوَفَاةً بِبَلَدِ رَسُولِكَ .

34. Zeyd b. Eslem, Ömer b. Hattab'ın şöyle dua ettiğini nakleder: Allahım! Dileğim senin yolunda şehit olmak ve Resûlünün memleketinde ölmektir.[32]

٣٥ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَىٰ بْنِ سَعِيدٍ ؛ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ قَالَ : كَرَمُ الْمُؤْمِنِ تَقْوَاهُ . وَدِينُهُ حَسَبُهُ وَمُرُوءَتُهُ خُلُقُهُ . وَالْجُرْأَةُ وَالْجُبْنُ غَرَائِزُ يَضَعُهَا اللهُ حَيْثُ شَاءَ . فَالْجَبَانُ يَفِرُّ عَنْ أَبِيهِ وَأُمِّهِ . وَالْجَرِيءُ يُقَاتِلُ عَمَّا لَا يَؤُوبُ بِهِ إِلَى رَحْلِهِ . وَالْقَتْلُ حَتْفٌ مِنَ الْحُتُوفِ . وَالشَّهِيدُ مَنِ احْتَسَبَ نَفْسَهُ عَلَى اللهِ .

35. Yahya b. Said'den: Ömer b. Hattab şöyle demiştir: Mü'minin şerefi takvasıdır, dini soyudur, iyiliği ahlakıdır. Cesaret ve korkaklık Allah'ın dilediğine verdiği sıfatlardır. Korkak, babasından ve annesinden kaçar, cesur kimse de hayatını hiçe sayarak, korkmadan savaşır. Öldürülme de bir nevi ölümdür, şehit kendisini Allah'a adayan kimsedir.

(32) Buharî (Fedâilu'l-Medîne, 29/12), mevsul olarak rivayet etmiştir.

16. ŞEHİTLERİN YIKANMASI

٣٦ - **حدّثني** يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ : أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ غُسِّلَ وَكُفِّنَ وَصُلِّيَ عَلَيْهِ . وَكَانَ شَهِيدًا . يَرْحَمُهُ اللهُ .

36. Abdullah b. Ömer'den: Ömer b. Hattab yıkandı, kefenlendi ve namazı kılındı. O şehitti, Allah ona rahmet eylesin.

٣٧ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ، أَنَّهُ بَلَغَهُ عَنْ أَهْلِ الْعِلْمِ ؛ أَنَّهُمْ كَانُوا يَقُولُونَ : الشُّهَدَاءُ فِي سَبِيلِ اللهِ لَا يُغَسَّلُونَ ، وَلَا يُصَلَّى عَلَى أَحَدٍ مِنْهُمْ ، وَإِنَّهُمْ يُدْفَنُونَ فِي الثِّيَابِ الَّتِي قُتِلُوا فِيهَا .

قَالَ مَالِكٌ : وَتِلْكَ السُّنَّةُ فِيمَنْ قُتِلَ فِي الْمُعْتَرَكِ ، فَلَمْ يُدْرَكْ حَتَّى مَاتَ .

قَالَ : وَأَمَّا مَنْ حُمِلَ مِنْهُمْ فَعَاشَ مَا شَاءَ اللهُ بَعْدَ ذٰلِكَ ، فَإِنَّهُ يُغَسَّلُ وَيُصَلَّى عَلَيْهِ . كَمَا عُمِلَ بِعُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ .

37. İmam Malik'e âlimlerden bazılarının şöyle dedikleri ulaşmıştır: Allah yolunda şehit olanlar ne yıkanırlar, ne de tek tek namazları kılınır. Onlar şehit oldukları elbiseleriyle defnedilirler.

İmam Malik der ki: *Yukarıda nakledilenler savaş meydanında öldürülenler için geçerlidir.*

Şayet harp meydanında yaralandıktan sonra cephe gerisine taşınan kimse orada bir süre yaşar da ondan sonra ölürse, o zaman hem yıkanır, hem de namazı kılınır. Nitekim Ömer b. Hattab'a öyle yapılmıştır.

17. ALLAH YOLUNDA YAPILDIĞI HALDE HOŞ KARŞILANMAYAN DAVRANIŞ

٣٨ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَىٰ بْنِ سَعِيدٍ : أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ كَانَ يَحْمِلُ فِي الْعَامِ الْوَاحِدِ عَلَى أَرْبَعِينَ أَلْفِ بَعِيرٍ . يَحْمِلُ الرَّجُلَ إِلَى الشَّامِ عَلَى بَعِيرٍ . وَيَحْمِلُ الرَّجُلَيْنِ إِلَى الْعِرَاقِ عَلَى بَعِيرٍ . فَجَاءَهُ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الْعِرَاقِ ، فَقَالَ : احْمِلْنِي وَسُحَيْمًا . فَقَالَ لَهُ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ : نَشَدْتُكَ اللهَ ! أَسُحَيْمٌ زِقٌّ ؟ قَالَ لَهُ : نَعَمْ .

38. Yahya b Said'den: Ömer b. Hattab bir senede kırkbin deve gönderirdi. Bir kişiyi bir deve ile Şam'a, iki kişiyi bir deve ile de Irak'a gönderirdi. Bir defasında kendisine Iraklı bir adam gelerek:

«— Bana ve Sühaym'e deve ver!» dedi. Ömer b. Hattab:

«— Allah aşkına! Sühaym Zıkk mı?» dedi. Adam:

«— Evet!» cevabını verdi.[33]

(33) Buradan anlaşıldığına göre, gelen Iraklının Sühaym diye bir arkadaşı yoktur ve Hz. Ömer de bunu fark etmiştir. Adamın söylediği zatı tanıyor gibi davranan Hz. Ömer, adamın yalan söylediğini bu şekilde ortaya çıkarmış, fakat kendisine bir şey söylememiş, istediği develeri vermiştir.

18. CİHADA TEŞVİK

٣٩ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ إِسْحاقَ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ، قَالَ : كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِذَا ذَهَبَ إِلَى قُبَاءٍ ، يَدْخُلُ عَلَى أُمِّ حَرَامٍ بِنْتِ مِلْحَانَ ، فَتُطْعِمُهُ . وَكَانَتْ أُمُّ حَرَامٍ تَحْتَ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ . فَدَخَلَ عَلَيْهَا رَسُولُ اللهِ ﷺ يَوْمًا ، فَأَطْعَمَتْهُ وَجَلَسَتْ تَفْلِي فِي رَأْسِهِ . فَنَامَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَوْمًا . ثُمَّ اسْتَيْقَظَ ، وَهُوَ يَضْحَكُ . قَالَتْ فَقُلْتُ : مَا يُضْحِكُكَ يَا رَسُولَ اللهِ ؟ قَالَ : « نَاسٌ مِنْ أُمَّتِي . عُرِضُوا عَلَيَّ غُزَاةً فِي سَبِيلِ اللهِ . يَرْكَبُونَ ثَبَجَ هٰذَا الْبَحْرِ . مُلُوكًا عَلَى الأَسِرَّةِ . أَوْ مِثْلَ الْمُلُوكِ عَلَى الأَسِرَّةِ » (يَشُكُّ إِسْحَاقُ) قَالَتْ فَقُلْتُ لَهُ : يَا رَسُولَ اللهِ ! ادْعُ اللهَ أَنْ يَجْعَلَنِي مِنْهُمْ . فَدَعَا لَهَا . ثُمَّ وَضَعَ رَأْسَهُ فَنَامَ . ثُمَّ اسْتَيْقَظَ يَضْحَكُ . قَالَتْ فَقُلْتُ لَهُ : يَا رَسُولَ اللهِ ! مَا يُضْحِكُكَ ؟ قَالَ : « نَاسٌ مِنْ أُمَّتِي عُرِضُوا عَلَيَّ غُزَاةً فِي سَبِيلِ اللهِ . مُلُوكًا عَلَى الأَسِرَّةِ . أَوْ مِثْلَ الْمُلُوكِ عَلَى الأَسِرَّةِ » كَمَا قَالَ فِي الأُولَى . قَالَتْ فَقُلْتُ : يَا رَسُولَ اللهِ ادْعُ اللهَ أَنْ يَجْعَلَنِي مِنْهُمْ . فَقَالَ « أَنْتِ مِنَ الأَوَّلِينَ » قَالَ ، فَرَكِبَتِ الْبَحْرَ فِي زَمَانِ مُعَاوِيَةَ . فَصُرِعَتْ عَنْ دَابَّتِهَا حِينَ خَرَجَتْ مِنَ الْبَحْرِ . فَهَلَكَتْ .

39. Enes b. Malik anlatıyor: Resûlullah (s.a.v.) Kuba'ya gittiği zaman Milhan'ın kızı Ümmü Haram'a uğrar, o da Peygamberimizi yedirip içirirdi. Ümmü Haram, Ubade b. Samit'in nikâhı altında idi. Yine bir gün Hz. Peygamber, Ümmü Haram'a uğradı. Ümmü Haram kendisine yemek ikram etti. Daha sonra oturarak saçlarını karıştırmaya başladı. Resûlullah (s.a.v.) uyuyakaldı. Bilahare gülerek uyandı. Ümmü Haram:

«— Niçin gülüyorsun ya Resûlallah?» diye sordu. Hz. Peygamber şu cevabı verdi:

«— Ümmetimden bir grup insan Allah yolunda savaşan gaziler olarak bana gösterildi. Şu denizin ortasında taht üzerinde kral gibi (veya taht üstündeki krallar gibi) duruyorlardı?» Ümmü Haram:

«— Ya Resûlallah! Dua edin de ben de onlardan olayım!» diye rica etti. Hz. Peygamber ona dua etti. Sonra başını koydu

uyudu. Tekrak gülerek uyandı. Ümmü Haram:

«— Ya Resûlallah! Niçin gülüyorsun?» diye sordu. Peygamberimiz ilk defasında olduğu gibi cevap verdi:

«— **Ümmetimden bir grup insan Allah yolunda savaşan gaziler olarak bana gösterildi. Taht üzerindeki kral gibi (veya tahtlar üzerinde kurulmuş krallar gibi)lerdi.**» Bunun üzerine Ümmü Haram tekrar:

«— Ya Resûlallah! Allah'a beni de onlardan kılması için dua et» dedi. Hz. Peygamber:

«— **Sen ilklerindensin!**» buyurdu.

Ümmü Haram, Muaviye zamanında bir gemiye bindi. Gemiden karaya çıkınca bir hayvanla yoluna devam ediyordu. Ancak bineğinden düşüp vefat etti.[34]

٤٠ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَىٰ بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ السَّمَّانِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « لَوْلاَ أَنْ أَشُقَّ عَلَى أُمَّتِي ، لأَحْبَبْتُ أَنْ لاَ أَتَخَلَّفَ عَنْ سَرِيَّةٍ تَخْرُجُ فِي سَبِيلِ اللهِ . وَلَكِنِّي لاَ أَجِدُ مَا أَحْمِلُهُمْ عَلَيْهِ . وَلاَ يَجِدُونَ مَا يَتَحَمَّلُونَ عَلَيْهِ ، فَيَخْرُجُونَ . وَيَشُقُّ عَلَيْهِمْ أَنْ يَتَخَلَّفُوا بَعْدِي . فَوَدِدْتُ أَنِّي أُقَاتِلُ فِي سَبِيلِ اللهِ فَأُقْتَلُ ، ثُمَّ أُحْيَا فَأُقْتَلُ ، ثُمَّ أُحْيَا فَأُقْتَلُ » .

(34) Buharî, Cihad, 56/3; Müslim, İmaret, 33/160.
Ümmü Haram, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in süt annelerinden idi. Nitekim Ümmü Haram'ın kız kardeşi Ümmü Süleym de Hz. Peygamber (s.a.v.)'i emzirmişti. Ümmü Haram, Hz. Muaviye zamanında Kıbrıs fethine iştirak etmiştir. Kıbrıs adası fethedildikten sonra geri Şam'a dönüleceği sırada Ümmü Haram'ın binmesi için bir katır getirilmişti. Çok yaşlı olan bu muhterem kadını bindiği hırçın katır sırtından atarak başı üzerine düşürmüş ve böylece Resûlullah (s.a.v.)'in haber verdiği gibi deniz gazvesinde şehit düşmüştür. Türbesi Kıbrıs'tadır. Buhari şarihi Aynî der ki: «Ümmü Haram'ın kabri Kıbrıs'tadır. Halk tarafından tazim edilir ve kurak zamanlarda onun hatırına yağmur talep edilir ve halk arasında salih bir kadın kabri diye anılır.»
Milhan'ın kızı ümmü Haram katırdan düştüğü yere defnedilmiştir. Türbesi Larnaka civarında Tuz gölü kıyısındadır. Bugün Kıbrıs'ta Hala Sultan adıyla maruf kadın bu hanımdır. Türkler mezarının bulunduğu yere bir türbe, bir cami yapmışlardır. Hala Sultan Türbesi bugün bile bir ziyaretgâh halindedir.

40. Ebû Hüreyre'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **«Eğer ümmetime meşakkat yüklemiş olmasaydım Allah yolunda hiç bir seriyyeden geri kalmazdım. Fakat onları bindirecek binek bulamadım, onlar da bundan sonra binecek vasıta bulamaz. Benden sonra benim gibi her sefere çıkamamak onlara ağır gelir. Halbuki Allah yolunda savaşıp öldürülmeyi, sonra diriltilip tekrar öldürülmeyi, sonra diriltilip tekrar öldürülmeyi ne kadar çok isterdim.»**[35]

٤١ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ : قَالَ : لَمَّا كَانَ يَوْمُ أُحُدٍ ، قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : « مَنْ يَأْتِينِي بِخَبَرِ سَعْدِ بْنِ الرَّبِيعِ الْأَنْصَارِيِّ ؟ » فَقَالَ رَجُلٌ : أَنَا يَا رَسُولَ اللهِ . فَذَهَبَ الرَّجُلُ يَطُوفُ بَيْنَ الْقَتْلَى . فَقَالَ لَهُ سَعْدُ بْنُ الرَّبِيعِ : مَا شَأْنُكَ ؟ فَقَالَ لَهُ الرَّجُلُ : بَعَثَنِي إِلَيْكَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لآتِيَهُ بِخَبَرِكَ . قَالَ : فَاذْهَبْ إِلَيْهِ فَاقْرَأْهُ مِنِّي السَّلَامَ . وَأَخْبِرْهُ أَنِّي قَدْ طَعَنْتُ اثْنَتَيْ عَشْرَةَ طَعْنَةً . وَأَنِّي قَدْ أَنْفَذْتُ مَقَاتِلِي . وَأَخْبِرْ قَوْمَكَ أَنَّهُ لا عُذْرَ لَهُمْ عِنْدَ اللهِ ، إِنْ قُتِلَ رَسُولُ اللهِ ﷺ ، وَوَاحِدٌ مِنْهُمْ حَيٌّ .

41. Yahya b. Said'den, Uhud harbinde Hz. Peygamber:

«— **Sa'd b. er-Rebi' el-Ensari'den kim haber getirecek?**» diye sordu. Adamın biri:

«— Ben ya Resûlallah!» dedi ve sonra savaş meydanında dolaşmaya başladı. Adamı gören Sa'd b. er-Rebi':

«— Ne var?» diye sordu. Adam ona:

«- Senden bir haber getirmem için beni Hz. Peygamber gönderdi.» dedi. Bunun üzerine Sa'd:

«— Git, Peygamberimize benden selam söyle, on iki tane yara aldığımı kendisine bildir. Yaraların hepsi de tam can alıcı yerlerimde. Kavmine söyle, Resûlullah (s.a.v.)'a bir şey olursa onlardan bir kişi bile kalsa Allah'ın dininde mazeretleri geçersiz sayılır.» dedi.[36]

٤٢ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ رَغَّبَ فِي الْجِهَادِ ، وَذَكَرَ الْجَنَّةَ ، وَرَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ يَأْكُلُ تَمَرَاتٍ فِي يَدِهِ . فَقَالَ : إِنِّي لَحَرِيصٌ عَلَى الدُّنْيَا إِنْ جَلَسْتُ حَتَّى أُفْرُغَ مِنْهُنَّ . فَرَمَى مَا فِي يَدِهِ . فَحَمَلَ بِسَيْفِهِ ، فَقَاتَلَ حَتَّى قُتِلَ .

(35) Buharî, Cihad, 56/119; Müslim, İmaret, 33/103; 106.

(36) İbn Abdilber der ki: "Bu hadis yalnızca siyer ehli tarafından rivayet edilir. Onlara göre meşhur ve maruftur.

42. Yahya b. Said'den: Resûlullah (s.a.v.) cihada teşvik ederek cennetten bahsetti. Ensardan bir zat da bu sırada elindeki hurmalardan yiyordu. Bunun üzerine:

«— Eğer bunlar bitinceye kadar otururum, ben yaşama hırsıyla dolu bir insanım demektir.» dedi ve elindeki hurmaları atarak kılıcını kuşanıp şehit oluncaya kadar savaştı.[37]

٤٣ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ : الْغَزْوُ غَزْوَانِ : فَغَزْوٌ تُنْفَقُ فِيهِ الْكَرِيمَةُ ، وَيُيَاسَرُ فِيهِ الشَّرِيكُ ، وَيُطَاعُ فِيهِ ذُو الأَمْرِ ، وَيُجْتَنَبُ فِيهِ الْفَسَادُ . فَذٰلِكَ الْغَزْوُ خَيْرٌ كُلُّهُ . وَغَزْوٌ لا تُنْفَقُ فِيهِ الْكَرِيمَةُ ، وَلاَ يُيَاسَرُ فِيهِ الشَّرِيكُ ، وَلاَ يُطَاعُ فِيهِ ذُو الأَمْرِ ، وَلاَ يُجْتَنَبُ فِيهِ الْفَسَادُ ، فَذٰلِكَ الْغَزْوُ لا يَرْجِعُ صَاحِبُهُ كَفَافًا .

43. Muaz b. Cebel'den: Savaş iki türlüdür. Birinde en kıymetli mallar feda edilir, arkadaşlar birbirine yardım ederler, kumandanlara itaat edilir ve bozgunculuktan kaçılır. İşte bu türlü bir savaş baştan sona hayırlıdır. İkinci tür savaşta ise en kıymetli mallar harcanmaz. Arkadaşlar birbirlerine yardımcı olmazlar, kumandanlara itaat edilmez ve bozgunculuk yapmaktan kaçınılmaz. İşte bu çeşit savaşa katılanlar tatminkâr bir şekilde geri dönemezler.[38]

(37) Mürseldir. Buharî ve Müslim, mevsul olarak rivayet etmişlerdir. Buharî, Megâzî, 64/17; Müslim, İmaret, 33/143.

(38) Bu hadis, mevkûftur. Muaz'dan merfu olarak da rivayet edilmiştir. Ebu Davud, Cihad, 15/24; Nesaî, Cihad, 25/46.

19. AT YARIŞLARI VE SAVAŞ HARCAMALARINA KATKI:

٤٤ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « الْخَيْلُ فِي نَوَاصِيهَا الْخَيْرُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ » .

44. Abdullah b. Ömer'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: «Hayır (iyilik), kıyamete kadar atın alnındadır.» [39]

٤٥ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ سَابَقَ بَيْنَ الْخَيْلِ الَّتِي قَدْ أُضْمِرَتْ مِنَ الْحَفْيَاءِ . وَكَانَ أَمَدُهَا ثَنِيَّةَ الْوَدَاعِ . وَسَابَقَ بَيْنَ الْخَيْلِ الَّتِي لَمْ تُضْمَرْ مِنَ الثَّنِيَّةِ إِلَى مَسْجِدِ بَنِي زُرَيْقٍ : وَأَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ مِمَّنْ سَابَقَ بِهَا .

45. Abdullah b. Ömer'den: Resûlullah (s.a.v.) Hafya ile Seniyyetülvedâ arasında besili atlara koşu yaptırdı. Besili olmayan atlar arasında ise Seniyye ile Beni Züreyk Mescidi arasında koşu yaptırdı. Abdullah b. Ömer de bu koşuya katılanlardandı.

٤٦ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَىٰ بْنِ سَعِيدٍ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيَّبِ يَقُولُ : لَيْسَ بِرِهَانِ الْخَيْلِ بَأْسٌ ، إِذَا دَخَلَ فِيهَا مُحَلِّلٌ . فَإِنْ سَبَقَ أَخَذَ السَّبَقَ وَإِنْ سُبِقَ لَمْ يَكُنْ عَلَيْهِ شَيْءٌ .

46. Said b. Müseyyeb'den: At yarışlarına ödül koymanın bir mahzuru yoktur. Yarışa katılan müsabıklardan yarışı kazanan bu ödülü alır, kazanamayan ise hiç birşey almaz.[40]

٤٧ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَىٰ بْنِ سَعِيدٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ رُئِيَ وَهُوَ يَمْسَحُ وَجْهَ فَرَسِهِ بِرِدَائِهِ . فَسُئِلَ عَنْ ذٰلِكَ ؟ فَقَالَ : « إِنِّي عُوتِبْتُ اللَّيْلَةَ فِي الْخَيْلِ » .

(39) Buharî, el-Cihad ve's-Siyer, 56/43; Müslim, İmaret, 33/96.
Bu hadisi şerifte savaşın sürekliliği ve dolayısiyle atın önemi belirtiliyor. Başka bir hadis şerifte ise, «Cihad, kıyamete kadar devam edecektir.» denilmektedir.

(40) Buharî, Salât, 8/41; Müslim, İmaret, 33/95.

47. Yahya b. Saîd'den: Resûlullah (s.a.v.)'i, ridası ile atının yüzünü silerken gördüler. Niçin böyle yaptığı sorulduğunda:

«— **Bu gece at konusunda dikkatim çekildi**» buyurdu.[41]

٤٨ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ . عَنْ حُمَيْدٍ الطَّوِيلِ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ حِينَ خَرَجَ إِلَى خَيْبَرَ ، أَتَاهَا لَيْلاً . وَكَانَ إِذَا أَتَى قَوْمًا بِلَيْلٍ لَمْ يُغِرْ حَتَّى يُصْبِحَ . فَخَرَجَتْ يَهُودُ بِمَسَاحِيهِمْ وَمَكَاتِلِهِمْ فَلَمَّا رَأَوْهُ قَالُوا : مُحَمَّدٌ ، وَاللهِ . مُحَمَّدٌ ، وَالْخَمِيسُ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « اللهُ أَكْبَرُ . خَرِبَتْ خَيْبَرُ . إِنَّا إِذَا نَزَلْنَا بِسَاحَةِ قَوْمٍ ، فَسَاءَ صَبَاحُ الْمُنْذَرِينَ » .

48. Enes b. Malik'ten: Resûlullah (s.a.v.) Haybere gitmek için yola çıktı. Gece oraya vardı. Bir kabileye saldıracağı zaman sabaha kadar hiç hücuma geçmezdi. Burada da sabah olunca yahudiler çapa ve sepetlerini alarak evlerinden çıktılar. Hz. Peygamber'i görünce:

«— Muhammed! Vallahi o! Muhammed ve ordusu» diye telaşlandılar. Bunun üzerine Hz.Peygamber:

«— **Allahü ekber, Hayber haraboldu. Biz bir kabilenin önüne konakladığımız zaman, azabla korkutulanların sabahı ne kötü oluyor**» buyurdu.[42]

٤٩ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ حُمَيْدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ عَوْفٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « مَنْ أَنْفَقَ زَوْجَيْنِ فِي سَبِيلِ اللهِ ، نُودِيَ فِي الْجَنَّةِ : يَا عَبْدَ اللهِ هٰذَا خَيْرٌ . فَمَنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ الصَّلاَةِ دُعِيَ مِنْ بَابِ الصَّلاَةِ . وَمَنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ الْجِهَادِ ، دُعِيَ مِنْ بَابِ الْجِهَادِ . وَمَنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ الصَّدَقَةِ ، دُعِيَ مِنْ بَابِ الصَّدَقَةِ . وَمَنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ الصِّيَامِ ، دُعِيَ مِنْ بَابِ الرَّيَّانِ » . فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ الصِّدِّيقُ : يَا رَسُولَ اللهِ . مَا عَلَى مَنْ يُدْعَى مِنْ هٰذِهِ الأَبْوَابِ مِنْ ضَرُورَةٍ . فَهَلْ يُدْعَى أَحَدٌ مِنْ هٰذِهِ الأَبْوَابِ كُلِّهَا ؟ قَالَ « نَعَمْ . وَأَرْجُو أَنْ تَكُونَ مِنْهُمْ » .

49. Ebû Hüreyre'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

«Kim Allah yolunda iki şey verirse, ona cennetten:

(41) Mürseldir.
İbn abdilber, Ubeydullah b. Amr el-Fihrî-Malik-Yahya-Enes yoluyla, mevsul olarak rivayet etmiştir.
(42) Buharî, Cihad, 56/102; Müslim, el-Cihad ve's-Siyer, 32/120, 121.

«— Ey Allah'ın kulu burası senin için daha hayırlıdır.» diye nida edilir. Namaza düşkün olanlar namaz kapısından, cihada düşkün olanlar cihat kapısından, sadakaya düşkün olanlar sadaka kapasından, oruca düşkün olanlar Reyyan kapısından çağırılırlar.»

Bunu duyan Hz. Ebû Bekr:

«— Ya Resûlallah! Bir kimsenin bu kapılardan sadece birinden çağrılması zaruri midir? Bu kapıların hepsinden birden çağrılacak kimse var mı?» diye sordu.

Resûlullah (s.a.v.):

«— **Evet olacak, umarım ki, sen de onlardan birisindir**» diye mukabelede bulundu karşılık verdi.[43]

(43) Buharî, Savm, 30/4; Müslim, Zekât, 12/85, 86.

20. MÜSLÜMAN OLAN ZİMMİLERİN TOPRAKLARININ DURUMU

سُئِلَ مَالِكٌ : عَنْ إِمَامٍ قَبِلَ الْجِزْيَةَ مِنْ قَوْمٍ فَكَانُوا يُعْطُونَهَا . أَرَأَيْتَ مَنْ أَسْلَمَ مِنْهُمْ . أَتَكُونُ لَهُ أَرْضُهُ ، أَوْ تَكُونُ لِلْمُسْلِمِينَ ، وَيَكُونُ لَهُمْ مَالُهُ ؟ فَقَالَ مَالِكٌ : ذٰلِكَ يَخْتَلِفُ . أَمَّا أَهْلُ الصُّلْحِ ، فَإِنَّ مَنْ أَسْلَمَ مِنْهُمْ فَهُوَ أَحَقُّ بِأَرْضِهِ وَمَالِهِ . وَأَمَّا أَهْلُ الْعَنْوَةِ الَّذِينَ أُخِذُوا عَنْوَةً ، فَمَنْ أَسْلَمَ مِنْهُمْ فَإِنَّ أَرْضَهُ وَمَالَهُ لِلْمُسْلِمِينَ . لأَنَّ أَهْلَ الْعَنْوَةِ قَدْ غُلِبُوا عَلَى بِلاَدِهِمْ . وَصَارَتْ فَيْئًا لِلْمُسْلِمِينَ . وَأَمَّا أَهْلُ الصُّلْحِ ، فَإِنَّهُمْ قَدْ مَنَعُوا أَمْوَالَهُمْ وَأَنْفُسَهُمْ . حَتَّى صَالَحُوا عَلَيْهَا . فَلَيْسَ عَلَيْهِمْ إِلاَّ مَا صَالَحُوا عَلَيْهِ .

İmam Malik'e soruldu: Bir devlet başkanı, himayesindeki zimmîlerden cizye almakta iken bunlardan müslüman olanlarının toprakları kendilerine mi bırakılır, yoksa müslümanlara mı verilir? Bunların diğer malları ne yapılır?

İmam Malik şu cevabı verdi: *Bu çok çeşitli şekillerde değerlendirilir. Eğer bunlarla savaşsız anlaşma yapılmış da aralarında İslâmı kabul edenler olmuşsa, topraklarını ve mallarını almaya daha çok lâyıktırlar. Şayet savaş zoruyla zimmî olmuşlar ve bunlardan İslamı kabul edenler olmuşsa, bunların toprağı ve malları müslümanlara aittir. Çünkü onlar ülkelerinde mağlup olmuşlardır. Bütün varlıkları müslümanlara ganimet olmuştur.*

Sulh yoluyla anlaşmaya varılan zimmilere gelince, onlar mallarını ve canlarını anlaşarak garantiye bağlamışlardır. Onlara sadece üzerinde anlaşma yaptıkları malları verilir.

21. MECBURİYET HALİNDE BİRKAÇ KİŞİNİN AYNI KABRE DEFNEDİLMESİ; RESULULLAH'IN (S.A.V.) VEFATINDAN SONRA ONUN VA'DİNE RİAYET

٤٩ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ أَبِي صَعْصَعَةَ : أَنَّهُ بَلَغَهُ : أَنَّ عَمْرَو ابْنَ الْجَمُوحِ وَعَبْدَ اللهِ بْنَ عَمْرٍو ، الْأَنْصَارِيَّيْنِ ، ثُمَّ السُّلَمِيَّيْنِ ، كَانَا قَدْ حَفَرَ السَّيْلُ قَبْرَهُمَا . وَكَانَ قَبْرُهُمَا مِمَّا يَلِي السَّيْلَ . وَكَانَا فِي قَبْرٍ وَاحِدٍ . وَهُمَا مِمَّنِ اسْتُشْهِدَ يَوْمَ أُحُدٍ . فَحُفِرَ عَنْهُمَا لِيُغَيَّرَا مِنْ مَكَانِهِمَا . فَوُجِدَا لَمْ يَتَغَيَّرَا ، كَأَنَّهُمَا مَاتَا بِالْأَمْسِ . وَكَانَ أَحَدُهُمَا قَدْ جُرِحَ ، فَوَضَعَ يَدَهُ عَلَى جُرْحِهِ ، فَدُفِنَ وَهُوَ كَذٰلِكَ . فَأُمِيطَتْ يَدُهُ عَنْ جُرْحِهِ ، ثُمَّ أُرْسِلَتْ ، فَرَجَعَتْ كَمَا كَانَتْ . وَكَانَ بَيْنَ أُحُدٍ وَبَيْنَ يَوْمَ حُفِرَ عَنْهُمَا ، ستٌّ وَأَرْبَعُونَ سَنَةً .

قَالَ مَالِكٌ : لَا بَأْسَ أَنْ يُدْفَنَ الرَّجُلَانِ وَالثَّلَاثَةُ فِي قَبْرٍ وَاحِدٍ . مِنْ ضَرُورَةٍ . وَيُجْعَلُ الْأَكْبَرُ مِمَّا يَلِي الْقِبْلَةَ .

49. Abdurrahman b. Ebî Sa'sa'dan: Ensar'dan olup sonradan Selemiyyeyn kabilesine mensup olan Amr b. Cemuh ve Abdullah b. Amr'ın mezarlarını sel götürmüştü. Çünkü onların kabirleri sel ağzına geliyordu. İkisi de aynı mezarda gömülü bulunuyorlar ve ikisi de Uhut şehitlerindendi. Derhal onlar için başka mezar kazıldı. Bulundukları mezar açılınca görüldü ki sanki henüz daha akşamleyin vefat etmişler gibi cesetleri hiç bozulmamış! Biri yaralanmış ve elini yarasının üzerine koymuştu. Böylece defnedilmiş. Mezar açılınca elini yaranın üzerinden aldılar, sonra el tekrar yaranın üzerine geldi, aynı eskisi gibi kondu. Mezarın açılışı ile Uhut harbi arasında tam kırk altı sene geçmişti.

İmam Malik'ten: *Zaruret halinde iki-üç kişinin aynı kabre defnedilmesinde bir mahzur yoktur. Ancak en yaşlısı kıble tarafına konulmalıdır.*

٥٠ - حدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ رَبِيعَةَ بْنِ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ؛ أَنَّهُ قَالَ : قَدِمَ عَلَى أَبِي بَكْرٍ الصِّدِّيقِ مَالٌ مِنَ الْبَحْرَيْنِ . فَقَالَ : مَنْ كَانَ لَهُ عِنْدَ رَسُولِ اللهِ ﷺ وَأْىٌ أَوْ عِدَةٌ ، فَلْيَأْتِنِي . فَجَاءَهُ جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللهِ ، فَحَفَنَ لَهُ ثَلاَثَ حَفَنَاتٍ .

50. Rebia b. Ebî Abdurrahman'dan: Hz. Ebû Bekr'e Bahreyn'den biraz mal gelmişti. Bunun üzerine Hz. Ebû Bekr:

«— Resûlullah (s.a.v.)'in kime bir sözü, bir va'di varsa gelsin!.» dedi. Cabir b. Abdullah geldi, Hz. Ebû Bekr ona üç tutam yiyecek verdi.[44]

(44) Ebu Ömer der ki: "Muvatta ravilerinin ittifakıyla munkatıdır. Cabir'den, sahih yollarla muttasıldır."
Buharî, Kefalet, 39/3; Müslim,Fedâil, 43/6961.

٢٢ - كتاب النذور والأيمان

22

ADAKLAR VE YEMİNLER KİTABI

1. YÜRÜMEYİ ADAMANIN GEREĞİ

١ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُتْبَةَ بْنِ مَسْعُودٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبَّاسٍ ؛ أَنَّ سَعْدَ بْنَ عُبَادَةَ اسْتَفْتَىٰ رَسُولَ اللهِ ﷺ . فَقَالَ : إِنَّ أُمِّي مَاتَتْ وَعَلَيْهَا . نَذْرٌ ، وَلَمْ تَقْضِهِ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : « اقْضِهِ عَنْهَا » .

1. Abdullah b. Abbas'dan: Sa'd b. Ubade, Resûlullah (s.a.v.)'tan fetva isteyerek:

«— Annem nezir borcu varken vefat etti, adağını yerine getiremedi.» dedi. Resûlullah (s.a.v.) da:

«— **Öyleyse onun yerine adağını sen yerine getir**» buyurdu.[1]

٢ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ ، عَنْ عَمَّتِهِ ؛ أَنَّهَا حَدَّثَتْهُ عَنْ جَدَّتِهِ : أَنَّهَا كَانَتْ جَعَلَتْ عَلَى نَفْسِهَا مَشْيًا إِلَى مَسْجِدِ قُبَاءٍ . فَمَاتَتْ وَلَمْ تَقْضِهِ . فَأَفْتَىٰ عَبْدُ اللهِ بْنُ عَبَّاسٍ ابْنَتَهَا : أَنْ تَمْشِيَ عَنْهَا .

قَالَ يَحْيَىٰ : وَسَمِعْتُ مَالِكًا يَقُولُ : لَا يَمْشِي أَحَدٌ عَنْ أَحَدٍ .

2. Abdullah b. Ebî Bekr halasından, o da ninesinden naklediyor: Ninesi Mescid-i Kuba'ya kadar yürümeyi adamıştı. Adağını yerine getiremeden vefat etti. Bunun üzerine Abdullah b. Abbas,

(1) Buharî, Vesâyâ, 55/19; Müslim, Nezr, 26/1. Ayrıca bkz. Şeybanî, 750. Buradaki nezir mutlaktır, yani mükellef «Allah için nezrim olsun!» der, ama nezrin ne olduğunu açıklamaz; ya da mukayyettir, yani namaz, oruç ve hac gibi nezrin cinsi açıklanmıştır. Nezir mutlak ise İmam Malik ve birçok ulemaya göre yemin kefareti gerekir. Ölen kimsenin nezrinin durumuna gelince bu ya bedenî ya da malî ibadet cinsinden olur. Şayet nezir bedenî ibadet cinsinden ise varislerinin onun nezrini ifa etmeleri gerekmez. Çünkü Peygamber efendimiz (s.a.v.): **«Hiç kimse başkasının yerine oruç tutamaz ve hiç kimse de başkası yerine namaz kılamaz»** buyurmuştur. Şayet nezir malî ibadet cinsindense ve yerine getirilmesini vasiyyet etmemişse yine varislerinin nezri ifa etmeleri vacip değildir. Şayet vasiyyet etmişse malının üçte birinden nezir borcunu vermeleri varislerine vaciptir. Bu sebeple, hadisteki hüküm hanefilerce mustehab kabul edilmiştir. (Bk. Bezlül-Mechûd, c.14. s. 261).

kızına onun yerine yürümesine dair fetva verdi.

İmam Malik'ten: *Hiç kimse bir başkasının yerine yürüyemez.*[2]

٣ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي حَبِيبَةَ ، قَالَ : قُلْتُ لِرَجُلٍ ، وَأَنَا حَدِيثُ السِّنِّ : مَا عَلَى الرَّجُلِ أَنْ يَقُولَ عَلَيَّ مَشْيٌ إِلَى بَيْتِ اللهِ ، وَلَمْ يَقُلْ عَلَيَّ نَذْرُ مَشْيٍ . فَقَالَ لِي رَجُلٌ : هَلْ لَكَ أَنْ أُعْطِيَكَ هٰذَا الْجِرْوَ ، لِجِرْوَ قِثَّاءٍ فِي يَدِهِ ، وَتَقُولُ : عَلَيَّ مَشْيٌ إِلَى بَيْتِ اللهِ ؟ قَالَ فَقُلْتُ : نَعَمْ . فَقُلْتُهُ وَأَنَا يَوْمَئِذٍ حَدِيثُ السِّنِّ . ثُمَّ مَكَثْتُ حَتَّى عَقَلْتُ . فَقِيلَ لِي : إِنَّ عَلَيْكَ مَشْيًا . فَجِئْتُ سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيَّبِ فَسَأَلْتُهُ عَنْ ذٰلِكَ ؟ فَقَالَ لِي : عَلَيْكَ مَشْيٌ . فَمَشَيْتُ .

قَالَ مَالِكٌ : وَهٰذَا الأَمْرُ عِنْدَنَا .

3. Abdullah b. Ebî Habibe'den: Henüz gençtim. Bir adama:

«— Beytullah'a kadar yürüyeceğim, desem de Beytullah'a kadar yürümek bana nezir olsun demesem ne lâzım gelir?» diye sordum. Adamın biri de bana elindeki küçük bir salatalığı göstererek:

«— Beytullah'a kadar yürüyeceğim dersen bunu sana vereceğim» dedi. Ben de:

«— Evet, Beytullah'a kadar yürüyeceğim» dedim. Henüz o zamanlar gençtim. Biraz bekledikten sonra durumu anladım. Bana:

«— Yürümen lâzım» denildi. Ben hemen Said b. Müseyyeb'e gelerek durumu arzettim, o da bana:

«— Yürümen lâzım.» deyince, ben de yürüdüm.

İmam Malik der ki: *Bu konuda durum biz Medine'liler arasında da aynıdır.*[3]

(2) Şeybanî, 746.

(3) Şeybanî, 745.
Yani «Beytullah'a kadar yürüyeceğim» demekle, «Beytullah'a kadar yürümek bana nezrolsun» demek arasında fark yoktur. Bir de buraya gitmeye hac için nezretmişse gitmesi üzerine vaciptir. Fakat namaz kılmak için nezretmişse, İmam Malik ve Şafiiye göre yine gider; Ebû Hanife'ye göre gitmesi gerekmez. Namazı herhangi bir yerde kılabilir.

2. BEYTULLAH'A KADAR YÜRÜMEYİ ADAMAK

٤ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عُرْوَةَ بْنِ أُذَيْنَةَ اللَّيْثِيِّ ؛ أَنَّهُ قَالَ : خَرَجْتُ مَعَ جَدَّةٍ لِي عَلَيْهَا مَشْيٌ إِلَى بَيْتِ اللهِ . حَتَّى إِذَا كُنَّا بِبَعْضِ الطَّرِيقِ عَجَزَتْ . فَأَرْسَلَتْ مَوْلًى لَهَا يَسْأَلُ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ . فَخَرَجْتُ مَعَهُ . فَسَأَلَ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ . فَقَالَ لَهُ عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ : مُرْهَا فَلْتَرْكَبْ ، ثُمَّ لِتَمْشِ مِنْ حَيْثُ عَجَزَتْ .

قَالَ يَحْيَىٰ : وَسَمِعْتُ مَالِكًا يَقُولُ : وَنَرَى عَلَيْهَا ، مَعَ ذٰلِكَ ، الْهَدْيَ .

وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ : أَنَّ سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيَّبِ ، وَأَبَا سَلَمَةَ بْنَ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ، كَانَا يَقُولَانِ مِثْلَ قَوْلِ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ .

4. Urve b. Uzeyne el-Leysi'den: Ninemle evden dışarı çıktık. Beytullah'a kadar yürümeyi nezretmişti. Bir süre yürüdükten sonra kesildi. Hemen azatlısını durumu sorması için Abdullah b. Ömer'e gönderdi. Birlikte yola çıktık. Abdullah b. Ömer'e durumu sordu. Abdullah:

«— Ona söyle, bir bineğe binsin. Bilahare kesildiği yerden yürür» dedi.[4]

İmam Malik de der ki: *Yukarıda belirtildiği gibi yapması gerekir, ayrıca bir de kurban keser.*

Yine İmam Malik'e, Said b. Müseyyeb'in ve Ebû Seleme b. Abdurrahman'ın da Abdullah b. Ömer'in söylediği gibi söyledikleri nakledilmiştir.[5]

(4) Hanefi Mezhebine göre yürüyerek haccetmeyi adayan, âciz duruma düşerse, hedy kurbanı gönderir.
(5) Şeybanî, 746.

٥ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَىٰ بْنِ سَعِيدٍ : أَنَّهُ قَالَ : كَانَ عَلَيَّ مَشْيٌ . فَأَصَابَتْنِي خَاصِرَةٌ ، فَرَكِبْتُ ، حَتَّى أَتَيْتُ مَكَّةَ . فَسَأَلْتُ عَطَاءَ بْنَ أَبِي رَبَاحٍ وَغَيْرَهُ . فَقَالُوا : عَلَيْكَ هَدْيٌ . فَلَمَّا قَدِمْتُ الْمَدِينَةَ ، سَأَلْتُ عُلَمَاءَهَا فَأَمَرُونِي أَنْ أَمْشِيَ مَرَّةً أُخْرَى مِنْ حَيْثُ عَجَزْتُ . فَمَشَيْتُ .

قَالَ يَحْيَىٰ : وَسَمِعْتُ مَالِكًا يَقُولُ : فَالأَمْرُ عِنْدَنَا فِيمَنْ يَقُولُ عَلَيَّ مَشْيٌ إِلَى بَيْتِ اللهِ ، أَنَّهُ إِذَا عَجَزَ رَكِبَ . ثُمَّ عَادَ فَمَشَى مِنْ حَيْثُ عَجَزَ . فَإِنْ كَانَ لا يَسْتَطِيعُ الْمَشْيَ فَلْيَمْشِ مَا قَدَرَ عَلَيْهِ . ثُمَّ لِيَرْكَبْ . وَعَلَيْهِ هَدْيُ بَدَنَةٍ أَوْ بَقَرَةٍ أَوْ شَاةٍ ، إِنْ لَمْ يَجِدْ إِلاَّ هِيَ .

وَسُئِلَ مَالِكٌ عَنِ الرَّجُلِ يَقُولُ لِلرَّجُلِ أَنَا أَحْمِلُكَ إِلَى بَيْتِ اللهِ . فَقَالَ مَالِكٌ : إِنْ نَوَى أَنْ يَحْمِلَهُ عَلَى رَقَبَتِهِ ، يُرِيدُ بِذَلِكَ الْمَشَقَّةَ ، وَتَعَبَ نَفْسِهِ ، فَلَيْسَ ذَلِكَ عَلَيْهِ . وَلْيَمْشِ عَلَى رِجْلَيْهِ . وَلْيُهْدِ . وَإِنْ لَمْ يَكُنْ نَوَى شَيْئًا ، فَلْيَحْجُجْ وَلْيَرْكَبْ ، وَلْيَحْجُجْ بِذَلِكَ الرَّجُلِ مَعَهُ . وَذَلِكَ أَنَّهُ قَالَ : أَنَا أَحْمِلُكَ إِلَى بَيْتِ اللهِ . فَإِنْ أَبَىٰ أَنْ يَحُجَّ مَعَهُ فَلَيْسَ عَلَيْهِ شَيْءٌ وَقَدْ قَضَى مَا عَلَيْهِ .

قَالَ يَحْيَىٰ : سُئِلَ مَالِكٌ عَنِ الرَّجُلِ يَحْلِفُ بِنَذْرٍ مَشَاةٍ مَشْيًا إِلَى بَيْتِ اللهِ ، أَنْ لا يُكَلِّمَ أَخَاهُ أَوْ أَبَاهُ بِكَذَا وَكَذَا ، نَذْرًا لَشَيْءٍ لا يَقْوَى عَلَيْهِ . وَلَوْ تَكَلَّفَ ذَلِكَ كُلَّ عَامٍ لَعُرِفَ أَنَّهُ لا يَبْلُغُ عُمْرُهُ مَا جَعَلَ عَلَى نَفْسِهِ مِنْ ذَلِكَ . فَقِيلَ لَهُ : هَلْ يُجْزِيهِ مِنْ ذَلِكَ نَذْرٌ وَاحِدٌ أَوْ نُذُورُ مَشَاةٍ ؟ فَقَالَ مَالِكٌ : مَا أَعْلَمُهُ يُجْزِئُهُ مِنْ ذَلِكَ إِلا الْوَفَاءُ بِمَا جَعَلَ عَلَى نَفْسِهِ . فَلْيَمْشِ مَا قَدَرَ عَلَيْهِ مِنَ الزَّمَانِ . وَلْيَتَقَرَّبْ إِلَى اللهِ تَعَالَى بِمَا اسْتَطَاعَ مِنَ الْخَيْرِ .

5. Yahya b. Said'den: Yürümeyi nezretmiştim, aniden bir ağrı geldi. Hemen bir bineğe bindim, Mekke'ye kadar geldim, Ata b. Ebî Rebah'a ve diğerlerine danıştım, dediler ki:

«— Kâbe'ye bir kurban göndermen lâzım.» Medine'ye geldim. Durumu bir de oradaki âlimlere sordum. Ağrı girdiği için yürüyemediğim yerden itibaren tekrar yürümemi söylediler. Ben de yürüdüm.

İmam Malik'ten: *Beytullah'a kadar yürümeyi kendime adadım, diyen bir kimse için de durum biz Medineliler arasında yukarda beyan edilen gibidir. Şayet o yürüyemezse bir bineğe biner. Kurbanlık olarak da Kâbe'ye ya bir deve yahut sığır veya koyun gönderir.*

İmam Malik'e «Seni Beytullah'a götüreceğim!» diyen bir adamın durumu soruldu. Şu cevabı verdi:

Bunu söyleyen adam eğer onu omuzunda taşımayı ve bununla da kendine meşakkat çektirmeyi ve nefsini terbiye etmeyi aklına koymuşsa o adamı Kâbe'ye götürmesi gerekmez. Kendisi yürüyerek gitsin ve bir de kurban kessin. Eğer, seni Beytullah'a götüreceğim derken hiç birşey aklından geçirmemişse, o zaman bir bineğe binip haccetsin, giderken de söz verdiği adamla beraber gitsin. Bu takdirde o adamı, «Seni Beytullah'a götüreceğim» demiş olur. Şayet adam kendisiyle hacca gelmek istemezse ona bir şey lâzım gelmez, o borcunu ödemiştir.

İmam Malik'e, «kardeşiyle, babasıyla şöyle, şöyle konuşmayacağına dair vaatta bulunan, konuşursa Beytullah'a kadar yürümeyi adayan kimsenin yapamıyacağı belli olan bu nezri hakkında soruldu. Bu durumu her sene yenilese ve böylece ömür boyu ifa edemiyeceği adaklar adamış olur. Bu durumdaki bir adamın nezirlerden birini ifa etmesi veya muayyen bir nezrini yerine getirmesi yeterli midir?» diye soruldu. İmam Malik şu cevabı verdi:

Ancak nezretmiş olduğunu yerine getirmesinden başkasının yeterli olacağını bilmiyorum. Yürüyebildiği kadar yürür, geri kalanı için de gücünün yettiği kadar hayır işleyerek Allah'ın rızasını kazanmaya çalışır.[6]

(6) Şeybanî, 748.

3. KÂBE'YE KADAR YÜRÜMEYE YEMİN ETMEK

حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّ أَحْسَنَ مَا سَمِعْتُ مِنْ أَهْلِ الْعِلْمِ ، فِي الرَّجُلِ يَحْلِفُ بِالْمَشْيِ إِلَى بَيْتِ اللهِ . أَوِ الْمَرْأَةِ . فَيَحْنَثُ ، أَوْ تَحْنَثُ . أَنَّهُ إِنْ مَشَى الْحَالِفُ مِنْهُمَا فِي عُمْرَةٍ ، فَإِنَّهُ يَمْشِي حَتَّى يَسْعَى بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ . فَإِذَا سَعَىٰ فَقَدْ فَرَغَ . وَأَنَّهُ إِنْ جَعَلَ عَلَى نَفْسِهِ مَشْيًا فِي الْحَجِّ ، فَإِنَّهُ يَمْشِي حَتَّى يَأْتِيَ مَكَّةَ . ثُمَّ يَمْشِي حَتَّى يَفْرُغَ مِنَ الْمَنَاسِكِ كُلِّهَا . وَلاَ يَزَالُ مَاشِيًا حَتَّى يُفِيضَ .

قَالَ مَالِكٌ : وَلاَ يَكُونُ مَشْيٌ إِلَّا فِي حَجٍّ أَوْ عُمْرَةٍ .

İmam Malik'ten: *Alimlerden duyduğum en güzel söz, Beytullah'a kadar yürümeye yemin eden kadın veya erkek, yeminlerini bozarlarsa ne olur sorusuna verilen cevaptır.*

Eğer yemin eden, Beytullah'a kadar yürüyüşünü umre yaparken ifa etmiş ise bu takdirde Safa ile Merve arasında sa'yini yapar, oradan ayrılır.

Şayet yürüyerek hacca gitmeyi nezretmiş ise bu durumda Mekke'ye kadar yürür, hac ibadeti tamamen sona erdikten sonra oradan ayrılır. Ziyaret tavafını yapıncaya kadar yürümeye devam eder.

Beytullah'a kadar yürümek sadece hac ve umre esnasında mümkündür.

4. ALLAHA İSYAN OLAN HUSUSLARDA ADAĞIN CAİZ OLMAYIŞI

٦ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ حُمَيْدِ بْنِ قَيْسٍ ، وَثَوْرِ بْنِ زَيْدٍ الدِّيلِيِّ : أَنَّهُمَا أَخْبَرَاهُ عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ ، وَأَحَدُهُمَا يَزِيدُ فِي الْحَدِيثِ عَلَى صَاحِبِهِ ، أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ رَأَى رَجُلاً قَائِمًا فِي الشَّمْسِ . فَقَالَ « مَا بَالُ هٰذَا ؟ » فَقَالُوا : نَذَرَ أَنْ لا يَتَكَلَّمَ ، وَلا يَسْتَظِلَّ مِنَ الشَّمْسِ ، وَلا يَجْلِسَ ، وَيَصُومَ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : « مُرُوهُ فَلْيَتَكَلَّمْ ، وَلْيَسْتَظِلَّ ، وَلْيَجْلِسْ ، وَلْيُتِمَّ صِيَامَهُ » .

قَالَ مَالِكٌ : وَلَمْ أَسْمَعْ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ أَمَرَهُ بِكَفَّارَةٍ . وَقَدْ أَمَرَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ أَنْ يُتِمَّ مَا كَانَ للهِ طَاعَةً ، وَيَتْرُكَ مَا كَانَ للهِ مَعْصِيَةً .

6. Humeyd b. Kays ve Sevr b. Zeyd ed-Dili, Resûlullah (s.a.v.)'tan naklediyorlar. Ancak Zeyd'den gelen rivayet diğer arkadaşınkine nazaran biraz daha uzun:

Hz. Peygamber adamın birini güneşin altında ayakta dururken gördü:

«— **Bu adam da ne yapıyor?**» diye sordu. Oradakiler:

«— Konuşmamayı, güneşin altında durmayı, oturmamayı ve oruç tutmayı nezretti» dediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber:

«— Söyleyin ona konuşsun, gölgeye çekilsin, ayakta durmayıp otursun, ancak orucunu tamamlasın.»[7]

İmam Malik'ten: *Yukarıda zikredilen konuda Hz. Peygamber'in o zata keffaret emrettiğini duymadım. Ancak Allah'a itaat olanı tamamlamasını, isyan olanı da terketmesini emrettiğini duydum.*[8]

(7) Bu, mürseldir. İbn Abbas'tan mevsûl olarak da gelmiştir. Buharî, el-Eymân ve'n-Nuzûr, 83/31.

(8) Hanefilere göre masiyet olan nezir terkedilir. Yerine yemin keffareti verilir. Çünkü Peygamber efendimizin bu manada hadisi şerifi vardır.

٧ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَىٰ بْنِ سَعِيدٍ ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ ؛ أَنَّهُ سَمِعَهُ يَقُولُ : أَتَتِ امْرَأَةٌ إِلَى عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبَّاسٍ ، فَقَالَتْ : إِنِّي نَذَرْتُ أَنْ أَنْحَرَ ابْنِي . فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ : لَا تَنْحَرِي ابْنَكِ ، وَكَفِّرِي عَنْ يَمِينِكِ . فَقَالَ شَيْخٌ عِنْدَ ابْنِ عَبَّاسٍ : وَكَيْفَ يَكُونُ فِي هٰذَا كَفَارَةٌ ؟ فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ : إِنَّ اللهَ تَعَالَى قَالَ ﴿ وَالَّذِينَ يُظَاهِرُونَ مِنْكُمْ مِنْ نِسَائِهِمْ ﴾ ثُمَّ جَعَلَ فِيهِ مِنَ الْكَفَّارَةِ مَا قَدْ رَأَيْتَ .

7. Kasım b. Muhammed'den: Abdullah b. Abbas'a bir kadın gelerek:

«— Oğlumu kurban kesmeyi nezrettim» dedi. İbn Abbas:

«— Oğlunu kesme, yemin kefareti ver.» dedi. Bu sırada İbn Abbas'ın yanında oturan bir ihtiyar söze karışarak:

«— Bu konuda kefaret nasıl olur?» dedi. İbn Abbas da:

«— Zıhar yapan gibi öder» diyerek şu ayeti kerimeyi okudu:

«İçinizden zıhar yapanların karıları onların anaları değildir. Anaları kendilerini doğuranlardan başkası değildir... Kadınlarından zıhar ile ayrılmak isteyip de sonra sözlerini geri alanlar birbirleriyle temas etmeden önce bir köle azat etmeleri gerekir. İşte size bununla öğüt veriliyor. Allah, ne yaparsanız hakkıyla haberdardır. Fakat kim (bunu) bulamazsa yine birbirleriyle temas etmeden önce aralıksız iki ay oruç (tutsun). Buna da güç yetiremezse, altmış yoksul doyursun.»[9]

٨ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ طَلْحَةَ بْنِ عَبْدِ الْمَلِكِ الْأَيْلِيِّ ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ ابْنِ الصِّدِّيقِ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « مَنْ نَذَرَ أَنْ يُطِيعَ اللهَ فَلْيُطِعْهُ . وَمَنْ نَذَرَ أَنْ يَعْصِيَ اللهَ فَلَا يَعْصِهِ » .

قَالَ يَحْيَىٰ : وَسَمِعْتُ مَالِكًا يَقُولُ : مَعْنَى قَوْلِ رَسُولِ اللهِ ﷺ مَنْ نَذَرَ أَنْ يَعْصِيَ اللهَ فَلَا يَعْصِهِ ، أَنْ يَنْذِرَ الرَّجُلُ أَنْ يَمْشِيَ إِلَى الشَّامِ ، أَوْ إِلَى مِصْرَ ، أَوْ إِلَى الرَّبَذَةِ ، أَوْ مَا أَشْبَهَ ذٰلِكَ . مِمَّا لَيْسَ للهِ بِطَاعَةٍ . إِنْ كَلَّمَ فُلَانًا ، أَوْ مَا أَشْبَهَ ذٰلِكَ . فَلَيْسَ عَلَيْهِ فِي شَيْءٍ مِنْ ذٰلِكَ ، شَيْءٍ . إِنْ هُوَ كَلَّمَهُ ، أَوْ حَنِثَ بِمَا حَلَفَ عَلَيْهِ . لِأَنَّهُ لَيْسَ للهِ فِي هٰذِهِ الْأَشْيَاءِ طَاعَةٌ . وَإِنَّمَا يُوفَى للهِ بِمَا لَهُ فِيهِ طَاعَةٌ .

(1) el-Mücadele: 2-4.
Hadis için ayrıca bkz. Şeybanî, 752.

8. Hz. Aişe, Resûlullah (s.a.v.)'ın şöyle buyurduğunu naklediyor: **«Kim Allah'a itaat etmeye nezrederse ona itaat etsin, kim de Allah'a isyana nezir ederse Allah'a asi olmasın.»**[10]

İmam Malik şöyle der: Resûlullah'ın (s.a.v.): **«Kim Allah'a asi olmayı nezrederse ona asi olmasın.»** şeklindeki hadisin manası şudur: *Kişinin Şam'a kadar, Mısır'a kadar, Rebeze'ye ve bunun gibi bazı yerlere kadar yürümeyi nezretmesinde, Allah'a itaatle ilgili bir husus yoktur. Filanla konuşursa veya buna benzer konuda da mesuliyeti gerektirecek bir şey yoktur. Konuşarak nezrini bozabilir, yahut yeminini kırabilir. Bu konularda doğrudan Allah'a itaatle ilgili bir durum söz konusu değildir. Sadece Allah'a itaat içeren nezirlerin yerine getirilmesi gerekir.*[11]

(10) Hanefi Mezhebine göre, Allah'a isyan konusundaki adak yerine getirilmez, yemin keffareti ödenir.
(11) Şeybanî, 753.

5. YEMİN-İ LAĞV:

٩ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ ؛ أَنَّهَا كَانَتْ تَقُولُ : لَغْوُ الْيَمِينِ قَوْلُ الإِنْسَانِ : (لا . وَاللهِ .) . وَ (بَلَى . وَاللهِ .)

قَالَ مَالِكٌ : أَحْسَنُ مَا سَمِعْتُ فِي هٰذَا . أَنَّ اللَّغْوَ حَلِفُ الإِنْسَانِ عَلَى الشَّيْءِ . يَسْتَيْقِنُ أَنَّهُ كَذٰلِكَ . ثُمَّ يُوجَدُ عَلَى غَيْرِ ذٰلِكَ . فَهُوَ اللَّغْوُ .

قَالَ مَالِكٌ : وَعَقْدُ الْيَمِينِ ، أَنْ يَحْلِفَ الرَّجُلُ أَنْ لا يَبِيعَ ثَوْبَهُ بِعَشَرَةِ دَنَانِيرَ ، ثُمَّ يَبِيعَهُ بِذٰلِكَ . أَوْ يَحْلِفَ لَيَضْرِبَنَّ غُلاَمَهُ ، ثم لا يَضْرِبُهُ . وَنَحْوَ هٰذَا . فَهٰذَا الَّذِي يُكَفِّرُ صَاحِبُهُ عَنْ يَمِينِهِ . وَلَيْسَ فِي اللَّغْوِ كَفَّارَةٌ .

قَالَ مَالِكٌ : فَأَمَّا الَّذِي يَحْلِفُ عَلَى الشَّيْءِ ، وَهُوَ يَعْلَمُ أَنَّهُ آثِمٌ . وَيَحْلِفُ عَلَى الْكَذِبِ ، وَهُوَ يَعْلَمُ ، لِيُرْضِيَ بِهِ أَحَدًا . أَوْ لِيَعْتَذِرَ بِهِ إِلَى مُعْتَذَرٍ إِلَيْهِ . أَوْ لِيَقْطَعَ بِهِ مَالاً . فَهٰذَا أَعْظَمُ مِنْ أَنْ تَكُونَ فِيهِ كَفَّارَةٌ .

9. Mü'minlerin annesi Hz. Aişe şöyle derdi: Yemin-i Lağv, bir insanın hayır vallahi, evet vallahi şeklinde yemin etmesidir.

İmam Malik'den: *Bu konuda duyduğum en güzel tarif şudur: Yemin-i lağv, bir insanın bir konunun öyle olduğuna kesinlikle inanarak yemin etmesi fakat hakikatte öyle olmadığının anlaşılması halidir.*

Yemin-i akd, bir adamın elbisesini on dinara satmayacağına dair yemin edip sonra tekrar onu on dinara satması veya kölesini döveceğine dair yemin edip dövmemesi ve buna benzer yemin edilip yerine getirilmeyen yeminlerdir. Yemin-i akd yapan kimse kefaret-i yemin öder, fakat yemin-i lağv yapan ödemez.

İmam Malik'ten: *Bile bile günah üzerine yemin etmek, yalan yere yemin etmek, birini memnun etmek için veya birine mazur görünmek için yemin etmek veya bir mala sahip olabilmek için yemin etmek, kefaretle ödenen yeminlerden daha büyük günahtır.*[12]

(12) Buna yemini gamus (yalan yere yemin) denir ki bile bile yalan yere yemin etmektir. Büyük günahlardandır. Kefaretle ödenmez. Tövbe istiğfar etmesi gerekir.
Hadis için ayrıca bkz. Şeybanî, 756.

6. KEFARETİ GEREKTİRMEYEN YEMİNLER

١٠ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ : أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ : مَنْ قَالَ : وَاللهِ . ثُمَّ قَالَ : إِنْ شَاءَ اللهُ . ثُمَّ لَمْ يَفْعَلْ الَّذِي حَلَفَ عَلَيْهِ ، لَمْ يَحْنَثْ .

قَالَ مَالِكٌ : أَحْسَنُ مَا سَمِعْتُ فِي الثُّنْيَا أَنَّهَا لِصَاحِبِهَا . مَالَمْ يَقْطَعْ كَلاَمَهُ . وَمَا كَانَ مِنْ ذٰلِكَ نَسَقًا ، يَتْبَعُ بَعْضُهُ بَعْضًا ، قَبْلَ أَنْ يَسْكُتَ. فَإِذَا سَكَتَ وَقَطَعَ كَلاَمَهُ ، فَلاَ ثُنْيَا لَه .

قَالَ يَحْيَىٰ : وَقَالَ مَالِكٌ فِي الرَّجُلِ يَقُولُ : كَفَرَ بِاللهِ ، أَوْ أَشْرَكَ بِاللهِ ، ثُمَّ يَحْنَثُ : إِنَّهُ لَيْسَ عَلَيْهِ كَفَّارَةٌ . وَلَيْسَ بِكَافِرٍ ، وَلا مُشْرِكٍ . حَتَّى يَكُونَ قَلْبُهُ مُضْمِرًا عَلَى الشِّرْكِ وَالْكُفْرِ . وَلْيَسْتَغْفِرِ اللهَ . وَلا يَعُدْ إِلَى شَيْءٍ مِنْ ذٰلِكَ . وَبِئْسَ مَا صَنَعَ .

10. Abdullah b. Ömer'den: Kim vallahi diye yemin eder de hemen peşinden inşallah derse ve bu yeminini de yerine getirmezse yeminini bozmuş olmaz.[13]

İmam Malik'ten: *Sözünü bitirmeden, inşaallah demesi gerekir. Duyduğumun en güzeli budur. Çünkü vallahi ve inşaallah sözleri birbiri peşinden, susmadan söylenmiştir. Şayet bu iki kelime arasında kesip sussaydı istisna gerçekleşmezdi.*

"Allahı inkâr etmiş olayım!" veya "Allah'a şirk koşmuş olayım" diyerek yemin eden, sonra da yeminini bozan biri hakkında İmam Malik der ki: «*Ona kefaret gerekmez, o bu sözüyle ne kâfirolur, ne de müşrik. Ancak eğer şirk ve küfür kalbine yerleşmişse durum değişir. Allah'tan af dilesin, böyle bir şey bir daha kendisinden zuhur etmesin, çok fena bir şey yapmış olur.*[14]

(13) Hanefî Mezhebi de, böyle yeminlerde bu görüşü benimser.
(14) Şeybanî, 749.

7. KEFARETİ GEREKTİREN YEMİNLER

١١ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ سُهَيْلِ بْنِ أَبِى صَالِحٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « مَنْ حَلَفَ بِيَمِينٍ ، فَرَأَى غَيْرَهَا خَيْرًا مِنْهَا ، فَلْيُكَفِّرْ عَنْ يَمِينِهِ ، وَلْيَفْعَلِ الَّذِى هُوَ خَيْرٌ » .

قَالَ يَحْيَى : وَسَمِعْتُ مَالِكًا يَقُولُ : مَنْ قَالَ : عَلَىَّ نَذْرٌ ، وَلَمْ يُسَمِّ شَيْئًا . إِنَّ عَلَيْهِ كَفَّارَةَ يَمِينٍ .

قَالَ مَالِكٌ : فَأَمَّا التَّوْكِيدُ فَهُوَ حَلِفُ الإِنْسَانِ فِى الشَّىْءِ الْوَاحِدِ مِرَارًا ، يُرَدِّدُ فِيهِ الأَيْمَانَ يَمِينًا بَعْدَ يَمِينٍ . كَقَوْلِهِ : وَاللهِ لا أَنْقُصُهُ مِنْ كَذَا وَكَذَا ، يَحْلِفُ بِذَلِكَ مِرَارًا . ثَلاَثًا أَوْ أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ .

قَالَ : فَكَفَّارَةُ ذَلِكَ كَفَّارَةٌ وَاحِدَةٌ . مِثْلُ كَفَّارَةِ الْيَمِينِ . فَإِنْ حَلَفَ رَجُلٌ مَثَلاً فَقَالَ : وَاللهِ لا آكُلُ هَذَا الطَّعَامَ . وَلا أَلْبَسُ هَذَا الثَّوْبَ . وَلا أَدْخُلُ هَذَا الْبَيْتَ . فَكَانَ هَذَا فِى يَمِينٍ وَاحِدَةٍ . فَإِنَّمَا عَلَيْهِ كَفَّارَةٌ وَاحِدَةٌ . وَإِنَّمَا ذَلِكَ كَقَوْلِ الرَّجُلِ لامْرَأَتِهِ : أَنْتِ الطَّلاَقَ ، إِنْ كَسَوْتُكِ هَذَا الثَّوْبَ ، وَأَذِنْتُ لَكِ إِلَى الْمَسْجِدِ يَكُونُ ذَلِكَ نَسَقًا مُتَتَابِعًا ، فِى كَلاَمٍ وَاحِدٍ . فَإِنْ حَنِثَ فِى شَىْءٍ وَاحِدٍ مِنْ ذَلِكَ ، فَقَدْ وَجَبَ عَلَيْهِ الطَّلاَقُ . وَلَيْسَ عَلَيْهِ فِيمَا فَعَلَ ، بَعْدَ ذَلِكَ ، حِنْثٌ . إِنَّمَا الْحِنْثُ فِى ذَلِكَ حِنْثٌ وَاحِدٌ .

قَالَ مَالِكٌ : الأَمْرُ عِنْدَنَا فِى نَذْرِ الْمَرْأَةِ ، أَنَّهُ جَائِزٌ بِغَيْرِ إِذْنِ زَوْجِهَا ، يَجِبُ عَلَيْهَا ذَلِكَ ، وَيَثْبُتُ إِذَا كَانَ ذَلِكَ فِى جَسَدِهَا . وَكَانَ ذَلِكَ لا يَضُرُّ بِزَوْجِهَا . وَإِنْ كَانَ ذَلِكَ يَضُرُّ بِزَوْجِهَا ، فَلَهُ مَنْعُهَا مِنْهُ . وَكَانَ ذَلِكَ عَلَيْهَا حَتَّى تَقْضِيَهُ .

11. Ebû Hüreyre, Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğunu naklediyor: **«Kim bir yemin eder, sonra da bunun aksini yapmanın daha hayırlı olacağını görürse yemininin kefaretini versin, hayırlı bulduğu işi yapsın.»**[15]

İmam Malik'ten: *Her kim bir şey belirtmeden üzerime nezir olsun derse yemin kefareti vermesi lâzımdır.*

(15) Müslim, Eyman, 27/12.

İmam Malik yemin-i tevkid'i şöyle açıklar: *Yemin-i tevkid, bir kimsenin bir şey üzerine defalarca yemin etmesidir. Kişi yemin ettiği konuda yemin üzerine yemin eder. Meselâ, vallahi şundan, şundan noksan yapamayacağım diye çok sayıda üç veya daha fazla sayıda yemin eder.*

Bütün bunlara tek bir kefaret yeterlidir, tıpkı yemin kefareti gibi. Meselâ bir kimse, vallahi bu yemeği yemiyeceğim, bu elbiseyi giymeyeceğim ve bu eve de girmeyeceğim diye bir defa yemin ederse bir kefaret kâfidir.

Bir adamın hanımına eğer senin şu elbiseni giyersem, senin mescide gitmene izin verirsem boşsun diye peşpeşe bir cümleyle yemin etse ve bu yeminlerden herhangi birini bozsa adamın boşanması lâzımdır. Artık bundan sonra diğer hususlarda da yeminini bozması kendisine yeni bir mesuliyet yüklemez. Yemin ettiği konulardan sadece birinde bile yeminini bozsa yemin bozulmuş olur.

İmam Malik der ki: *Kadının nezri konusunda durum biz Medine'liler arasında da aynıdır. Kadına kocasının izni olmadan da nezir vacip olur. Bedenini ilgilendiriyorsa ve bunun da kocasına bir zararı yoksa yeminini yerine getirir. Şayet kocasına bir zararı dokunuyorsa kocası karısını bundan men edebilir. O zaman onu ifa edinceye kadar üzerinde borç olarak kalır.*

8. YEMİN KEFARETİNİN ÖDENİŞİ

١٢ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ : مَنْ حَلَفَ بِيَمِينٍ فَوَكَّدَهَا ، ثُمَّ حَنِثَ . فَعَلَيْهِ عِتْقُ رَقَبَةٍ . أَوْ كِسْوَةُ عَشَرَةِ مَسَاكِينَ . وَمَنْ حَلَفَ بِيَمِينٍ فَلَمْ يُؤَكِّدْهَا ، ثُمَّ حَنِثَ . فَعَلَيْهِ إِطْعَامُ عَشَرَةِ مَسَاكِينَ . لِكُلِّ مِسْكِينٍ مُدٌّ مِنْ حِنْطَةٍ . فَمَنْ لَمْ يَجِدْ ، فَصِيَامُ ثَلاَثَةِ أَيَّامٍ .

12. Abdullah b. Ömer'den: Bir kimse yemin-i tevkid yapar (bir şey hakkında defalarca yemin eder), sonra da yeminini bozarsa, ya bir köle azat eder, ya da on fakiri giydirir.

Kim tevkidsiz yemin ederse, sonra da yeminini bozarsa on fakiri doyurması lâzımdır. Her fakire bir müd buğday verilir. Eğer bunu bulamazsa üç gün oruç tutar.[16]

١٣ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّهُ كَانَ يُكَفِّرُ عَنْ يَمِينِهِ بِإِطْعَامِ عَشَرَةِ مَسَاكِينَ ، لِكُلِّ مِسْكِينٍ مُدٌّ مِنْ حِنْطَةٍ . وَكَانَ يُعْتِقُ الْمِرَارَ إِذَا وَكَّدَ الْيَمِينَ .

وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَىٰ بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ يَسَارٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ : أَدْرَكْتُ النَّاسَ وَهُمْ إِذَا أَعْطَوْا فِي كَفَّارَةِ الْيَمِينِ ، أَعْطَوْا مُدًّا مِنْ حِنْطَةٍ بِالْمُدِّ الأَصْغَرِ . وَرَأَوْا ذٰلِكَ مُجْزِئًا عَنْهُمْ .

قَالَ مَالِكٌ : أَحْسَنُ مَا سَمِعْتُ فِي الَّذِي يُكَفِّرُ عَنْ يَمِينِهِ بِالْكِسْوَةِ . أَنَّهُ ، إِنْ كَسَا الرِّجَالَ ، كَسَاهُمْ ثَوْبًا ثَوْبًا . وَإِنْ كَسَا النِّسَاءَ كَسَاهُنَّ ثَوْبَيْنِ ثَوْبَيْنِ . دِرْعًا وَخِمَارًا . وَذٰلِكَ أَدْنَىٰ مَا يُجْزِي كُلاًّ فِي صَلاَتِهِ .

13. Nafi', Abdullah b. Ömer'in yemin kefareti olarak her fakire birer müd buğday vermek suretiyle on fakiri de doyurduğunu, yemin-i tevkid yaparsa birkaç tane köle azat ettiğini nakleder.

Süleyman b. Yesar'dan: Ben müslümanların yemin kefareti olarak küçük müd birimi ile bir müd buğday verdikleri zamana yetiştim. Onlar bu kadarını kendileri için kâfi görürlerdi.

(16) Şeybanî, 739.

İmam Malik'ten: *Yemin kefareti olarak yapıldığını duyduğum en güzel şey fakir giydirmektir. Eğer erkekler giydirilecekse, namaz için kâfi gelecek tek parçalı elbiseler: kadınlar giydirilecekse, baş örtüsü ve uzun etek olmak üzere altlı üstlü giydirmelidir. İşte bu onların, namaz kılmaları için yeterli gördükleri tesettür ölçüsüdür.*[17]

(17) Şeybanî, 738.

9. YEMİNLE İLGİLİ MUHTELİF RİVAYETLER

١٤ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ أَدْرَكَ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ رضى الله عنه وَهُوَ يَسِيرُ فِي رَكْبٍ ، وَهُوَ يَحْلِفُ بِأَبِيهِ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « إِنَّ اللهَ يَنْهَاكُمْ أَنْ تَحْلِفُوا بِآبَائِكُمْ ، فَمَنْ كَانَ حَالِفًا ، فَلْيَحْلِفْ بِاللهِ أَوْ لِيَصْمُتْ » .

14. Abdullah b. Ömer'den: Resûlullah (s.a.v.), Ömer b. Hattab'a bir binek üzerinde babası adına yemin ederken yetişti. **«Babalarınız adına yemin etmenizi Allah yasakladı. Kim yemin ederse Allah adına yemin etsin, ya da sussun»** buyurdu.[18]

١٥ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ كَانَ يَقُولُ : « لاَ . وَمُقَلِّبِ الْقُلُوبِ » .

15. İmam Malik'ten: Resûlullah (s.a.v.) şöyle yemin etti: **«Hayır! Kalbleri değiştiren Allah'a yemin ederim.»**[19]

١٦ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ حَفْصِ بْنِ عُمَرَ بْنِ خَلْدَةَ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ أَبَا لُبَابَةَ بْنَ عَبْدِ الْمُنْذِرِ ، حِينَ تَابَ اللهُ عَلَيْهِ ، قَالَ : يَا رَسُولَ اللهِ . أَهْجُرُ دَارَ قَوْمِي الَّتِي أَصَبْتُ فِيهَا الذَّنْبَ ، وَأُجَاوِرُكَ . وَأَنْخَلِعُ مِنْ مَالِي صَدَقَةً إِلَى اللهِ ، وَإِلَى رَسُولِهِ ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « يُجْزِيكَ مِنْ ذٰلِكَ الثُّلُثُ » .

16. İbn Şihap'den: Bana gelen rivayetlere göre Ebû Lübabe b. Abdulmünzir'in tevbesini Cenabı Allah kabul ettiği zaman Hz. Peygamber'e gelerek:

(18) Buharî, el-Eymân ve'n-Nuzûr, 83/4; Müslim, Eyman, 27/3.

(19) Zürkanî der ki: "Bilindiği üzere belağa ifadeli rivayeti sahihtir. belki bu ona, hocası Musa b. Ukbe'den gelmiştir."
Buharî, el-Eymân ve'n-Nuzûr, 83/3.
Burada kalpleri değiştirmek, fiziki olarak onları bir tarafa çevirmek değil, kalplerin durum ve arzularının yönünü değiştirmektir.

«— Ya Resûlallah! Günaha düçar olduğum kabilemin ülkesinden hicret ediyorum, sana komşu olacağım. Allah ve Resûlü uğruna mallarımın hepsini tasadduk ederek onlardan vazgeçiyorum» dedi. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.) ona:

«— **Hepsini değil de üçte birini tasadduk etmen yeterlidir**» buyurdu.

١٧ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَيُّوبَ بْنِ مُوسَى ، عَنْ مَنْصُورِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ الْحَجَبِيِّ ، عَنْ أُمِّهِ ، عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ رضى الله عَنْهَا أَنَّهَا سُئِلَتْ عَنْ رَجُلٍ قَالَ : مَا لِى فِى رِتَاجِ الْكَعْبَةِ . فَقَالَتْ عَائِشَةُ : يُكَفِّرُهُ مَا يُكَفِّرُ الْيَمِينَ .

قَالَ مَالِكٌ فِي الَّذِى يَقُولُ مَا لِى فِى سَبِيلِ اللهِ ، ثُمَّ يَحْنَثُ . قَالَ : يَجْعَلُ ثُلُثَ مَالِهِ فِى سَبِيلِ اللهِ . وَذٰلِكَ لِلَّذِى جَاءَ عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ ، فِى أَمْرِ أَبِى لُبَابَةَ .

17. Mü'minlerin annesi Hz. Aişe'den (r.a.): Hz. Aişe'ye: «Malım, Kâbe'nin kapısı için feda olsun!» diye yemin eden bir adamın durumu soruldu. Şu cevabı verdi: «Malından yemin kefareti verir.»

İmam Malik'e: «Malım Allah yolunda feda olsun!» diye yemin eden, sonra da yeminini bozan bir adamın durumu soruldu. Şu cevabı verdi:

Malının üçte birini Allah yolunda verir. Bu hüküm, Ebû Lübabe meselesiyle ilgili olarak Hz. Peygamber'den nakledilmiştir.

٢٣ - كتـاب الضحـايا

23

KURBANLAR KİTABI

1. KURBAN EDİLMESİ YASAK OLAN HAYVANLAR

١ - **حدّثني** يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ الْحَارِثِ ، عَنْ عُبَيْدِ بْنِ فَيْرُوزَ ، عَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ سُئِلَ : مَاذَا يُتَّقَىٰ مِنَ الضَّحَايَا ؟ فَأَشَارَ بِيَدِهِ ، وَقَالَ « أَرْبَعًا » وَكَانَ الْبَرَاءُ يُشِيرُ بِيَدِهِ وَيَقُولُ : يَدِي أَقْصَرُ مِنْ يَدِ رَسُولِ اللهِ ﷺ « الْعَرْجَاءُ الْبَيِّنُ ظَلْعُهَا . وَالْعَوْرَاءُ الْبَيِّنُ عَوَرُهَا . وَالْمَرِيضَةُ الْبَيِّنُ مَرَضُهَا . وَالْعَجْفَاءُ الَّتِي لَا تُنْقِي » .

1. Bera b. Azip'ten: Resûlullah (s.a.v.)'a «kurbanlık hayvan seçiminde nelerden kaçınmalıdır?» diye soruldu. Hz. Peygamber eliyle işaret ederek:

«— **Dört şeyden!**» buyurdu. Bera da bunu naklederken eliyle işaret ediyor ve:

«— Benim elim Resûlullah (s.a.v.)'ınkinden daha kısadır» diye ilâvede bulunuyordu. Daha sonra Hz. Peygamber'in sözüne devam ederek: **«Çok bariz bir şekilde topal olmayacak, gözlerinden biri kör olmayacak, ilk bakışta anlaşılacak şekilde ağır hasta olmayacak ve kendisini toparlayamayacak şekilde zayıf da olmayacak.»** diye bitirdi.[1]

٢ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ يَتَّقِي مِنَ الضَّحَايَا وَالْبُدْنِ ، الَّتِي لَمْ تُسِنَّ ، وَالَّتِي نَقَصَ مِنْ خَلْقِهَا .

قَالَ مَالِكٌ : وَهٰذَا أَحَبُّ مَا سَمِعْتُ إِلَيَّ .

2. Nafi'den: Abdullah b. Ömer, kurbanlık sığır ve develeri, organları noksan ve yaşları elverişli hale gelmemiş olanları kesmekten çekinirdi.

İmam Malik'ten: *Bu konuda duyup en çok beğendiğim davranış budur.*[2]

(1) Hanefî Mezhebi, kurbanlık hayvanların taşıması gerekli şartlar konusunda bu hadisi delil olarak alır.
Hadis için ayrıca bkz. Şeybanî, 633.
(2) Şeybanî, 630, 631.

2. KURBANLIKLARIN SEÇİMİNDE MÜSTEHAP OLAN HUSUSLAR

٣ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ ضَحَّى مَرَّةً بِالْمَدِينَةِ . قَالَ نَافِعٌ : فَأَمَرَنِي أَنْ أَشْتَرِيَ لَهُ كَبْشًا فَحِيلاً أَقْرَنَ . ثُمَّ أَذْبَحَهُ يَوْمَ الأَضْحَىٰ ، فِي مُصَلَّى النَّاسِ . قَالَ نَافِعٌ : فَفَعَلْتُ . ثُمَّ حُمِلَ إِلَى عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ، فَحَلَقَ رَأْسَهُ حِينَ ذُبِحَ الْكَبْشُ . وَكَانَ مَرِيضًا لَمْ يَشْهَدِ الْعِيدَ مَعَ النَّاسِ . قَالَ نَافِعٌ : وَكَانَ عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ يَقُولُ : لَيْسَ حِلاَقُ الرَّأْسِ بِوَاجِبٍ عَلَى مَنْ ضَحَّى . وَقَدْ فَعَلَهُ ابْنُ عُمَرَ .

3. Nafî anlatıyor: Abdullah b. Ömer bir defa Medine'de kurban kesmişti. Bana boynuzları çıkmış bir koç satın alıp gelmemi, bilahare onu kurban bayramı günü halkın namaz için toplandığı yerde kesmemi emretti. Ben de yaptım. Daha sonra koç kendisine götürüldü. Kurban kesilirken, başını tıraş etti. Hasta olduğu için cemaatle beraber bayramda bulunamadı. O şöyle derdi: «Kurban kesenin saçlarını tıraş etmesi vacip değildir.» Halbuki İbn Ömer böyle yapmıştır.[3]

(3) Şeybanî, 631.

3. İMAM BAYRAM NAMAZINDAN DÖNMEDEN KURBAN KESİLMESİ

٤ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مالِكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ بُشَيْرِ بْنِ يَسَارٍ : أَنَّ أَبَا بُرْدَةَ ابْنَ نِيارٍ ذَبَحَ ضَحِيَّتَهُ ، قَبْلَ أَنْ يَذْبَحَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَوْمَ الأَضْحَى . فَزَعَمَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ أَمَرَهُ أَنْ يَعُودَ بِضَحِيَّةٍ أُخْرَى . قَالَ أَبُو بُرْدَةَ : لا أَجِدُ إِلاَّ جَذَعًا يَا رَسُولَ اللهِ . قَالَ « وَإِنْ لَمْ تَجِدْ إِلاَّ جَذَعًا فَاذْبَحْ » .

4. Büşeyr b. Yesar'dan: Ebû Bürde b. Niyar, Resûlullah (s.a.v.) bayram günü namazdan dönmeden önce kurbanını kesmişti. Kendisinin iddia ettiğine göre, Hz. Peygamber ona tekrar bir kurban daha kesmesini emretmiştir. Bunun üzerine Ebû Bürde:

«— Bir yaşını bitirmiş bir çebiş (keçi yavrusu) var, başka bir şey bulamadım, ya Resûlallah!» deyince Peygamberimiz:

«— **Başkasını bulamazsan onu kes!**» buyurdu.[4]

٥ - وحدّثني عَنْ مالِكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ عَبَّادِ بْنِ تَمِيمٍ : أَنَّ عُوَيْمِرَ بْنَ أَشْقَرَ ذَبَحَ ضَحِيَّتَهُ قَبْلَ أَنْ يَغْدُوَ يَوْمَ الأَضْحَى . وَأَنَّهُ ذَكَرَ ذَلِكَ لِرَسُولِ اللهِ ﷺ فَأَمَرَهُ أَنْ يَعُودَ بِضَحِيَّةٍ أُخْرَى .

5. Abbad b. Temim'den: Uveymir b. Eşkar, bayram sabahı namazdan dönülmeden önce kurbanını kesmişti. Resûlullah (s.a.v.)'a durumu sordu. Hz. Peygamber ona başka bir kurban kesmesini emretti.[5]

(4) Buharî, İdeyn, 13/5; Müslim, Edâhî, 35/4-9.
Çünkü kurban, bayram namazı kılındıktan sonra kesilir. Kurbanlık koyun ve keçinin bir yaşını bitirmiş olması gerekir. Ancak yedi sekiz aylık koyun ve keçi bir yaşında imiş gibi gösterişli olursa kurban için kesilebilir.
(5) İbn Mace, Edâhî, 26/12. Ayrıca bkz. Şeybanî, 637.

4. KURBAN ETLERİNİN SAKLANMASI VE KORUNMASI

٦ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ الْمَكِّيِّ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ نَهَى عَنْ أَكْلِ لُحُومِ الضَّحَايَا بَعْدَ ثَلاَثَةِ أَيَّامٍ . ثُمَّ قَالَ ، بَعْدُ « كُلُوا ، وَتَصَدَّقُوا ، وَتَزَوَّدُوا ، وَادَّخِرُوا » .

6. Cabir b. Abdullah'tan: Resûlullah (s.a.v.) kurban etlerinin üç günden sonra yenmesini yasak etmişti. Bilahare «**Yiyiniz, tasadduk ediniz, azık yapınız, muhafaza edip yiyiniz**» buyurdu.[6]

٧ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ وَاقِدٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ : نَهَى رَسُولُ اللهِ ﷺ عَنْ أَكْلِ لُحُومِ الضَّحَايَا بَعْدَ ثَلاَثَةِ أَيَّامٍ . قَالَ عَبْدُ اللهِ بْنُ أَبِي بَكْرٍ : فَذَكَرْتُ ذٰلِكَ لِعَمْرَةَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ، فَقَالَتْ : صَدَقَ . سَمِعْتُ عَائِشَةَ زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ تَقُولُ : دَفَّ نَاسٌ مِنْ أَهْلِ الْبَادِيَةِ حَضْرَةَ الأَضْحَى ، فِي زَمَانِ رَسُولِ اللهِ ﷺ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : « ادَّخِرُوا لِثَلاَثٍ . وَتَصَدَّقُوا بِمَا بَقِيَ » قَالَتْ : فَلَمَّا كَانَ بَعْدَ ذٰلِكَ ، قِيلَ لِرَسُولِ اللهِ ﷺ : لَقَدْ كَانَ النَّاسُ يَنْتَفِعُونَ بِضَحَايَاهُمْ ، وَيَجْمِلُونَ مِنْهَا الْوَدَكَ ، وَيَتَّخِذُونَ مِنْهَا الأَسْقِيَةَ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ « وَمَا ذٰلِكَ ؟ » أَوْ كَمَا قَالَ . قَالُوا : نَهَيْتَ عَنْ لُحُومِ الضَّحَايَا بَعْدَ ثَلاَثٍ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « إِنَّمَا نَهَيْتُكُمْ مِنْ أَجْلِ الدَّافَّةِ الَّتِي دَفَّتْ عَلَيْكُمْ . فَكُلُوا ، وَتَصَدَّقُوا ، وَادَّخِرُوا » .

يَعْنِي بِالدَّافَّةِ ، قَوْمًا مَسَاكِينَ قَدِمُوا الْمَدِينَةَ .

7. Abdullah b. Vakid'den: Resûlullah (s.a.v.) kurban etlerinin üç günden fazla muhafaza edilmemesini emretmişti. Abdullah b. Ebû Bekr hemen giderek bu durumu Abdurrahman'ın kızı Amre'ye sordu. Amre:

«— Doğru. Resûlullah (s.a.v.)'ın hanımı Hz. Aişe'den duymuştum. O şöyle diyordu: Bayram vakti badiye'den bir grup insan Resûlullah (s.a.v.)'a geldi. Resûlullah (s.a.v.) onlara: «**Kurban etlerini sadece üç gün muhafaza edebilirsiniz, fazlasını tasadduk ediniz**» dedi. Bundan bir müddet sonra Hz. Peygam-

(6) Müslim, Edâhî, 35/29. Ayrıca bkz. Şeybanî, 635.

ber'e, müslümanlar kurbanlarından faydalanıyorlar, onların yağlarını eritiyor, bunlarla yemekler yapıyorlardı, dediler. Resûlullah (s.a.v.):

«— **Hayrola bir durum mu var?**» dedi. Gelen müslümanlar:

«— Kurban etlerinin üç günden fazla muhafazasını yasaklamıştınız,» dediler. Resûlullah (s.a.v.):

«— **Şu gelen heyet için yasaklamıştım. Şimdi ise siz onları yiyiniz, tasadduk ediniz ve saklayınız.**» buyurdu.[7]

٨ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ رَبِيعَةَ بْنِ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ ؛ أَنَّهُ قَدِمَ مِنْ سَفَرٍ فَقُدِّمَ إِلَيْهِ أَهْلُهُ لَحْمًا . فَقَالَ : انْظُرُوا أَنْ يَكُونَ هٰذَا مِنْ لُحُومِ الأَضْحَى . فَقَالُوا : هُوَ مِنْهَا . فَقَالَ أَبُو سَعِيدٍ : أَلَمْ يَكُنْ رَسُولُ اللهِ ﷺ نَهَى عَنْهَا ؟ فَقَالُوا : إِنَّهُ قَدْ كَانَ مِنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ بَعْدَكَ ، أَمْرٌ . فَخَرَجَ أَبُو سَعِيدٍ ، فَسَأَلَ عَنْ ذٰلِكَ . فَأُخْبِرَ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « نَهَيْتُكُمْ عَنْ لُحُومِ الأَضْحَى بَعْدَ ثَلاَثٍ . فَكُلُوا ، وَتَصَدَّقُوا ، وَادَّخِرُوا . وَنَهَيْتُكُمْ عَنْ الاِنْتِبَاذِ ، فَانْتَبِذُوا . وَكُلُّ مُسْكِرٍ حَرَامٌ . وَنَهَيْتُكُمْ عَنْ زِيَارَةِ الْقُبُورِ ، فَزُورُوهَا . وَلا تَقُولُوا هُجْرًا » . يَعْنِي لا تَقُولُوا سُوءًا .

8. Ebû Said el-Hudrî'den: Bir seferden dönmüştüm, ailem bana et getirdi. «Bakın kurban eti olmasın» dedim. «Kurban eti» dediler. Bunun üzerine ben:

«— Resûlullah (s.a.v.) üç günden fazla onun muhafaza edilmiyeceğini söylememiş miydi?» dedim.

«— Evet ama, senden sonra da, muhafaza edebileceğimizi söyledi» dediler. Hemen evden çıkıp durumu soruşturdum. Bana Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğunu haber verdiler: «**Size kurban etini üç günden fazla muhafaza etmemenizi emretmiştim. Şimdi ise yiyiniz, tasadduk ediniz ve ondan bir kısmını muhafaza ederek kullanınız. İçki yapmak için kullandığınız kapları kullanmamanızı da emretmiştim. Şimdi kullanabilirsiniz. Şıra yapımını yasaklamıştım, artık yapabilirsiniz. Sizlerin kabir ziyareti yapmanızı da yasaklamıştım, artık oraları ziyaret edebilirsiniz. Yalnız oralarda yatanlar hakkında fena sözler söylemeyiniz.**»[8]

(7) Müslim, Edâhî, 35/28. Ayrıcabkz. Şeybanî, 634.

(8) Buharî, Megâzî, 64/12, Fedâilu'l-Kur'an, 66/13. Ayrıca bkz.Şeybanî, 636. Kurban kesenlerin, kurban eti yemesinde sakınca yoktur, ayrıca bir miktarı saklanabilir ve bir miktarı (üçte biri) tasadduk edilir.

5. KURBANDA ORTAKLIK— SIĞIR VE DEVE KURBANINDA ORTAKLARIN SAYISI

٩ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ الْمَكِّيِّ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ ؛ أَنَّهُ قَالَ : نَحَرْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ عَامَ الْحُدَيْبِيَةِ ، الْبَدَنَةَ عَنْ سَبْعَةٍ . وَالْبَقَرَةَ عَنْ سَبْعَةٍ .

9. Cabir b. Abdullah'tan: Hudeybiye anlaşmasının olduğu sene Resûlullah (s.a.v.) ile beraber yedi kişi adına bir kişi deve, yedi kişi adına da bir sığır kestik.[9]

١٠ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عُمَارَةَ بْنِ يَسَارٍ ؛ أَنَّ عَطَاءَ بْنَ يَسَارٍ أَخْبَرَهُ ، أَنَّ أَبَا أَيُّوبَ الأَنْصَارِيَّ أَخْبَرَهُ ، قَالَ : كُنَّا نُضَحِّي بِالشَّاةِ الْوَاحِدَةِ ، يَذْبَحُهَا الرَّجُلُ عَنْهُ وَعَنْ أَهْلِ بَيْتِهِ . ثُمَّ تَبَاهَى النَّاسُ بَعْدُ ، فَصَارَتْ مُبَاهَاةً .

قَالَ مَالِكٌ : وَأَحْسَنُ مَا سَمِعْتُ فِي الْبَدَنَةِ وَالْبَقَرَةِ وَالشَّاةِ الْوَاحِدَةِ ، أَنَّ الرَّجُلَ يَنْحَرُ عَنْهُ وَعَنْ أَهْلِ بَيْتِهِ الْبَدَنَةَ . وَيَذْبَحُ الْبَقَرَةَ وَالشَّاةَ الْوَاحِدَةَ ، هُوَ يَمْلِكُهَا . وَيَذْبَحُهَا عَنْهُمْ وَيُشْرِكُهُمْ فِيهَا . فَأَمَّا أَنْ يَشْتَرِيَ النَّفَرُ الْبَدَنَةَ أَوِ الْبَقَرَةَ أَوِ الشَّاةَ ، يَشْتَرِكُونَ فِيهَا فِي النُّسُكِ وَالضَّحَايَا . فَيُخْرِجَ كُلُّ إِنْسَانٍ مِنْهُمْ حِصَّةً مِنْ ثَمَنِهَا . وَيَكُونَ لَهُ حِصَّةٌ مِنْ لَحْمِهَا . فَإِنَّ ذَلِكَ يُكْرَهُ . وَإِنَّمَا سَمِعْنَا الْحَدِيثَ أَنَّهُ لاَ يُشْتَرَكُ فِي النُّسُكِ . وَإِنَّمَا يَكُونُ عَنْ أَهْلِ الْبَيْتِ الْوَاحِدِ .

10. Ebû Eyyüb el-Ensari'den: Biz kurban olarak tek bir koyun keserdik. Kişi bunu hem kendisi hem de ailesi adına kesebilirdi. Fakat sonradan kesilen kurban, insanların birbirlerine karşı övünme vesilesi haline geldi ve öylece devam etti.

İmam Malik'ten: *Deve, sığır ve koyun hakkında duyup beğendiğim en güzel söz şudur: Kişi kendisi ve ailesi adına deveyi kurban edebilir. Sahibi olduğu sığır ve koyunu da kendisi ve ailesi adına kesebilir ve onları ortak edebilir.*[10] *Bir grup insan bir araya*

(9) Müslim, Hacc, 15/350. Ayrıca bkz. Şeybanî, 639.
Hanefî mezhebi, bu hadisi develerin ortak kurban edilişinde delil olarak alır. Koyun ve keçide kurban ortaklığı olmaz.

(10) Hanefilere göre koyun ve keçi ancak bir kişi için kurban olur. Sığır ve deve ise ev halkı veya yabancı, bir kişiden, yedi kişiye kadar ortaklaşa kurban edilebilir.

gelip deve, sığır veya koyun alır da bunlardan birini nüsük (hac için kesilen kurban) veya kurban olarak kesmek isterse, aldıkları bu kurbanların hisselerine düşen para tesbit edilir ve bu para kadar da etten alacağı tesbit edilirse bu mekruhtur. Çünkü işittiğimiz hadise göre: Nasik (nüsük) kurbanda ortaklık olmaz, sadece bir aileye mensup olanlar ortak olabilir.[11]

١١ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ ابْنِ شِهَابٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ : مَا نَحَرَ رَسُولُ اللهِ ﷺ عَنْهُ وَعَنْ أَهْلِ بَيْتِهِ إِلاَّ بَدَنَةً وَاحِدَةً ، أَوْ بَقَرَةً وَاحِدَةً .

قَالَ مَالِكٌ : لاَ أَدْرِى أَيَّتَهُمَا قَالَ ابْنُ شِهَابٍ .

11. İbnü Şihab'dan: Resûlullah (s.a.v.) ne kendi adına, ne de ailesi adına deveden (veya bir sığırdan) başka birşey kesmemiştir.

İmam Malik der ki: *Ravi İbni Şihab'ın «deve mi, yoksa sığır mı?» dediğini bilmiyorum.*

(11) Şeybanî, 638.

6. ANASININ KARNINDAKİ ÇOCUK ADINA KURBAN KESİLMESİ, KURBAN BAYRAMI GÜNLERİ

١٢ - **وحدّثني** يَحْيى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ : أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ قَالَ : الأَضْحَى يَوْمَانِ . بَعْدَ يَوْمِ الأَضْحَى .

وحدّثني عَنْ مَالِكٍ : أَنَّهُ بَلَغَهُ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ ، مِثْلُ ذَلِكَ .

12. Abdullah b. Ömer'den: Kurban kesme günleri bayramın birinci, ikinci ve üçüncü günleridir.

İmam Malik'ten: *Ali b. Ebî Talib'den de bu manada bir haber nakledilmiştir.*

١٣ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ : أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ لَمْ يَكُنْ يُضَحِّي عَمَّا فِي بَطْنِ الْمَرْأَةِ .

قَالَ مَالِكٌ : الضَّحِيَّةُ سُنَّةٌ وَلَيْسَتْ بِوَاجِبَةٍ . وَلَا أُحِبُّ لِأَحَدٍ مِمَّنْ قَوِيَ عَلَى ثَمَنِهَا . أَنْ يَتْرُكَهَا .

13. Nafi'den: Abdullah b. Ömer anasının karnındaki çocuk için kurban kesmezdi.

İmam Malik'ten: *Kurban vacib değil, sünnettir. Buna rağmen gücü yetenin kesmemesini hoş karşılamam.*[12]

(12) Hanefî Mezhebine göre, şartlarını taşıyanlara kurban kesmek vaciptir. Hadis için ayrıca bkz. Şeybanî, 632.

٢٤ - كتاب الذبائح

24

HAYVAN KESME KİTABI

1. HAYVAN BOĞAZLANIRKEN BESMELE ÇEKİLMESİ

١ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ : أَنَّهُ قَالَ : سُئِلَ رَسُولُ اللهِ ﷺ فَقِيلَ لَهُ : يَا رَسُولَ اللهِ ، إِنَّ نَاسًا مِنْ أَهْلِ الْبَادِيَةِ يَأْتُونَنَا بِلُحْمَانٍ ، وَلَا نَدْرِي هَلْ سَمُّوا اللهَ عَلَيْهَا أَمْ لَا ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « سَمُّوا اللهَ عَلَيْهَا ، ثُمَّ كُلُوهَا » .

قَالَ مَالِكٌ : وَذَلِكَ فِي أَوَّلِ الإِسْلَامِ .

1. Hişam b. Urve babasından naklediyor: Resûlullah (s.a.v.)'a:

«— Ya Resûlallah! Bedevilerden bazıları et getiriyor, fakat biz bunları keserken besmele çekip çekmediklerini bilmiyoruz.» dediler. Resûlullah (s.a.v.):

«— **Allah adını anın, sonra da onları yiyin.**» buyurdu.[1]

İmam Malik'ten: *Bu, İslamın ilk yıllarında idi.*[2]

٢ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ : أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عَيَّاشِ بْنِ أَبِي رَبِيعَةَ الْمَخْزُومِيَّ أَمَرَ غُلَامًا لَهُ أَنْ يَذْبَحَ ذَبِيحَةً . فَلَمَّا أَرَادَ أَنْ يَذْبَحَهَا قَالَ لَهُ : سَمِّ اللهَ . فَقَالَ لَهُ الْغُلَامُ : قَدْ سَمَّيْتُ . فَقَالَ لَهُ : سَمِّ اللهَ . وَيْحَكَ . قَالَ لَهُ : قَدْ سَمَّيْتُ اللهَ . فَقَالَ لَهُ عَبْدُ اللهِ ابْنُ عَيَّاشٍ : وَاللهِ . لَا أُطْعِمُهَا أَبَدًا .

2. Abdullah b. Ayyaş b. Ebî Rebia el-Mahzumî kölesine bir hayvan kesmesini emretti. Köle, hayvanı kesmek isteyince:

«— Bismillah! de» dedi. Köle:[3]

«— Dedim.» dedi. O yine:[4]

«— Bismillah de, kahrolasıca!» dedi. Köle tekrar:

«— Dedim» diye tutturdu. Bunun üzerine Abdullah b. Ayyaş:

«— Vallahi, hiçbir zaman o etten yemem» diye yemin etti.

(1) Mürsel oluşunda, Malik'e itiraz edilmemiştir.
Buharî, (Tevhîd, 97/13), Aişe'den mevsul olarak rivayet eder.

(2) Şeybanî, 657.

(3) Şeri adaba göre, hayvanın nasıl kesileceği henüz iyi bilinmiyordu. Gaflet ve unutkanlık sebebiyle besmele çekme unutulabiliyordu. Daha sonra hüküm herkes tarafından öğrenildi.

(4) Ya kölenin sözüne inanmamış ya da bizzat kulağıyla işitmek istemiştir.

2. MECBURİYET HALİNDE HAYVAN BOĞAZLAMA ŞEKİLLERİ

٣ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ . عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ . عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ : أَنَّ رَجُلاً مِنَ الأَنْصَارِ ، مِنْ بَنِي حارِثَةَ ، كَانَ يَرْعَى لِقْحَةً لَهُ بِأُحُدٍ . فَأَصَابَهَا الْمَوْتُ . فَذَكَّاهَا بِشَظَاظٍ . فَسُئِلَ رَسُولُ اللهِ ﷺ عَنْ ذٰلِكَ . فَقَالَ « لَيْسَ بِهَا بَأْسٌ . فَكُلُوهَا » .

3. Atâ b. Yesar'dan: Harisoğullarından, ensardan bir adam Uhut'da sağmal devesini otlatıyordu. Hayvan aniden düştü, ölmek üzereydi. Sahibi hemen kenarı keskin bir ağaçla bu hayvanı kesti. Daha sonra durum Resûlullah (s.a.v.)'a bildirildi. O da:

«— **Bir mahzur yok, etini yiyiniz.**» buyurdu.[5]

٤ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ رَجُلٍ مِنَ الأَنْصَارِ ، عَنْ مُعَاذِ بْنِ سَعْدٍ ، أَوْ سَعْدِ بْنِ مُعَاذٍ : أَنَّ جَارِيَةً لِكَعْبِ بْنِ مَالِكٍ كَانَتْ تَرْعَى غَنَمًا لَهَا بِسَلْعٍ . فَأُصِيبَتْ شَاةٌ مِنْهَا . فَأَدْرَكْتُهَا ، فَذَكَّتْهَا بِحَجَرٍ . فَسُئِلَ رَسُولُ اللهِ ﷺ عَنْ ذٰلِكَ . فَقَالَ « لا بَأْسَ بِهَا . فَكُلُوهَا » .

4. Muaz b. Sa'd (veya Sa'd b. Muaz)'dan: Ka'b b. Malik'in cariyesi Sel' dağında koyunlarını otlatıyordu. Koyunlardan bir tanesi rahatsızlandı, cariye hemen yetişerek bir taşla kesti. Bilahare durumu Hz. Peygamber'den sordular:

«— **Bir mahzur yok, etini yiyiniz.**» buyurdu.[6]

٥ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ ثَوْرِ بْنِ زَيْدٍ الدِّيلِيِّ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبَّاسٍ : أَنَّهُ سُئِلَ عَنْ ذَبَائِحِ نَصَارَى الْعَرَبِ ؟ فَقَالَ : لا بَأْسَ بِهَا . وَتَلاَ هٰذِهِ الآيَةَ ﴿ وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ مِنْكُمْ فَإِنَّهُ مِنْهُمْ ﴾ .

5. Sevr b. Zeyd ed-Dili'den: Abdullah b. Abbas'a hıristiyan Arapların kestiklerinin yenip yenmiyeceği soruldu. «Bunda bir sakınca yoktur!» diyerek «***Sizden her kim onlara dost olursa o***

(5) Ebu Ömer der ki:"Bütün ravilere göre mürseldir." Hadis için bkz. Şeybanî, 640.
(6) Buharî, ez-Zebâih ve's-Sayd, 72/19. Ayrıa bkz. Şeybanî, 641.
Hanefi Mezhebi, bu şekilde kesilen hayvanın etinin yenilebileceği konusunda bu hadisi delil olarak alır.

onlardandır.»[7] âyetini okudu.

٦ - وحدّثني عَنْ مالِكٍ ، أنّهُ بَلَغَهُ أنّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عَبّاسٍ كَانَ يَقُولُ : مَا فَرَى الأَوْدَاجَ فَكُلُوهُ .

وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ : أنّهُ كَانَ يَقُولُ : مَا ذُبِحَ بِهِ ، إذَا بَضَعَ فَلا بَأْسَ بِهِ ، إذَا اضْطُرِرْتَ إلَيْهِ .

6. Abdullah b. Abbas'tan: Boyun damarları kesilen hayvanın etini yiyebilirsiniz.

Said b. Müseyyeb'den: Mecbur kalarak kullandığın âletle hayvan boğazlama işini başarmışsan, hiçbir mahzur kalmamış demektir.[8]

3. HAYVAN KESERKEN YAPILMASI MEKRUH OLAN ŞEYLER

٧ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ أَبِي مُرَّةَ مَوْلَى عَقِيلِ بْنِ أَبِي طَالِبٍ : أنّهُ سَأَلَ أَبَا هُرَيْرَةَ : عَنْ شَاةٍ ذُبِحَتْ فَتَحَرَّكَ بَعْضُهَا . فَأَمَرَهُ أَنْ يَأْكُلَهَا . ثُمّ سَأَلَ عَنْ ذَلِكَ زَيْدَ بْنَ ثَابِتٍ ، فَقَالَ : إنّ الْمَيْتَةَ لَتَتَحَرَّكُ . وَنَهَاهُ عَنْ ذَلِكَ .

وَسُئِلَ مَالِكٌ عَنْ شَاةٍ تَرَدَّتْ فَتَكَسَّرَتْ . فَأَدْرَكَهَا صَاحِبُهَا فَذَبَحَهَا . فَسَالَ الدَّمُ مِنْهَا وَلَمْ تَتَحَرَّكْ . فَقَالَ مَالِكٌ : إذَا كَانَ ذَبْحُهَا وَنَفْسُهَا يَجْرِي ، وَهِيَ تَطْرِفُ ، فَلْيَأْكُلْهَا .

7. Akil b. Ebî Talib'in azatlısı Ebû Mürre'den: Ebû Hüreyre'ye boğazlanması tamamlanmış bir koyunun vücudunda hareket varsa ne olacak, diye sordum. Onu yiyebileceğimi söyledi. Aynı şeyi bir defa da Zeyd b. Sabit'e sordum. «Ölünün organları öldükten bir süre sonra elbette titrer. Sen bu vaziyette iken onu yeme!» dedi.

İmam Malik'e yüksekten düşüp sakatlanan ve sahibinin derhal koşup boğazladığı, ancak sadece kan akıttığı, kendisinde hareket olmadığı hayvanın durumu soruldu. O şu cevabı verdi:

«— Sahibi, onu kesti, hayvanın da kanı aktı ve hareket ediyordu ise onun etini yesin.» [9]

(7) el-Maide: 51.
(8) Şeybanî, 642.
(9) Şeybanî, 656.

4. KESİLEN HAYVANIN KARNINDAN ÇIKAN YAVRUNUN DA KESİLMESİ

٨ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ : إِذَا نُحِرَتِ النَّاقَةُ ، فَذَكَاةُ ما فِي بَطْنِهَا فِي ذَكَاتِهَا . إِذَا كَانَ قَدْ تَمَّ خَلْقُهُ ، وَنَبَتَ شَعَرُهُ . فَإِذَا خَرَجَ مِنْ بَطْنِ أُمِّهِ ، ذُبِحَ حَتَّى يَخْرُجَ الدَّمُ مِنْ جَوْفِهِ .

8. Abdullah b. Ömer'den: Deve kurban edildiği zaman şayet karnındaki yavrusunun organları teşekkül etmiş, tüyleri çıkmış ise hayvan karnındaki ile beraber kesilir.[10] Şayet yavru anasının karnından çıkmışsa canlı olarak içerisindeki kanın çıkması için boğazlanır.[11]

٩ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ قُسَيْطٍ اللَّيْثِيِّ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ ؛ أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ : ذَكَاةُ مَا فِي بَطْنِ الذَّبِيحَةِ ، فِي ذَكَاةِ أُمِّهِ . إِذَا كَانَ قَدْ تَمَّ خَلْقُهُ ، وَنَبَتَ شَعَرُهُ .

9. Said b. Müseyyeb'den: Kesilen hayvanın karnındaki yavrusunun kesimi annesiyle olur. Ancak yavrusunun organları teşekkül etmiş ve tüyleri çıkmışsa, ayrıca kesilir.[12]

(10) Yani anasının kesilmesi kâfidir. karnından çıkan yavru da anasının kesilmesiyle yenir. Ancak Hanefi Mezhebine göre, yavrunun da kesilmesi gerekir.

(11) Şeybanî, 651.

(12) Şeybanî, 652.

٢٥ - كتـاب الصيـد

25

AV KİTABI

1. SOPA VE TAŞLA VURULAN AVIN YENMESİ

١ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ : رَمَيْتُ طَائِرَيْنِ بِحَجَرٍ وَأَنَا بِالْجُرُفِ . فَأَصَبْتُهُمَا . فَأَمَّا أَحَدُهُمَا فَمَاتَ ، فَطَرَحَهُ عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ . وَأَمَّا الآخَرُ فَذَهَبَ عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ يُذَكِّيهِ بِقَدُومٍ ، فَمَاتَ قَبْلَ أَنْ يُذَكِّيَهُ ، فَطَرَحَهُ عَبْدُ اللهِ أَيْضًا .

1. Nafi anlatıyor: Cürüf'te bulunuyordum. İki kuşa taş attım, ikisini de vurdum. Biri ölmüştü, onun için Abdullah b. Ömer onu attı. Diğerini de Abdullah b. Ömer keserle kesmeye götürmüştü, kesemeden o da ölmüştü, bunun üzerine Abdullah b. Ömer onu da attı.[1]

٢ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ الْقَاسِمَ بْنَ مُحَمَّدٍ كَانَ يَكْرَهُ مَا قَتَلَ الْمِعْرَاضُ وَالْبُنْدُقَةُ ..

2. İmam Malik'ten: Duyduğuma göre Kasım b. Muhammed sopa ve saçma ile av vurmayı hoş karşılamazmış.

٣ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيَّبِ كَانَ يَكْرَهُ أَنْ تُقْتَلَ الإِنْسِيَّةُ بِمَا يُقْتَلُ بِهِ الصَّيْدُ مِنَ الرَّمْيِ وَأَشْبَاهِهِ .

قَالَ مَالِكٌ : وَلا أَرَى بَأْسًا بِمَا أَصَابَ الْمِعْرَاضُ إِذَا خَسَقَ وَبَلَغَ الْمَقَاتِلَ أَنْ يُؤْكَلَ . قَالَ اللهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَيَبْلُوَنَّكُمُ اللهُ بِشَيْءٍ مِنَ الصَّيْدِ تَنَالُهُ أَيْدِيكُمْ وَرِمَاحُكُمْ ﴾ قَالَ : فَكُلُّ شَيْءٍ نَالَهُ الإِنْسَانُ بِيَدِهِ ، أَوْ رُمْحِهِ ، أَوْ بِشَيْءٍ مِنْ سِلاحِهِ ، فَأَنْفَذَهُ ، وَبَلَغَ مَقَاتِلَهُ ، فَهُوَ صَيْدٌ . كَمَا قَالَ اللهُ تَعَالَى .

3. İmam Malik'ten: Bana gelen rivayetlere göre Said b. Müseyyeb vahşileşen ehli hayvanların da av hayvanları gibi vurularak veya benzer şekilde öldürülmelerinden hoşlanmazdı.

(1) Şeybanî, 655.

İmam Malik'ten: *Sopa bir av hayvanına isabet eder de onu öldürürse, bana göre yenmesinde bir sakınca yoktur. Çünkü Kur'an-ı Kerim'de:* ***«Ey iman edenler! Ellerinizle ve oklarınızla yakaladığınız av hayvanları ile de Allah sizi dener.»***[2] *buyuruyor. Demek ki insanoğlu eli, oku ve silah cinsinden mevcut aletleriyle elde ettiği her şeyi vurup öldürebilir. Çünkü bunlar avdır. Ayeti Kerimede öyle buyuruluyor.*

٤ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، أَنَّهُ سَمِعَ أَهْلَ الْعِلْمِ يَقُولُونَ : إِذَا أَصَابَ الرَّجُلُ الصَّيْدَ ، فَأَعَانَهُ عَلَيْهِ غَيْرُهُ ، مِنْ مَاءٍ أَوْ كَلْبٍ ، غَيْرِ مُعَلَّمٍ ، لَمْ يُؤْكَلْ ذٰلِكَ الصَّيْدُ . إِلاَّ أَنْ يَكُونَ سَهْمُ الرَّامِي قَدْ قَتَلَهُ ، أَوْ بَلَغَ مَقَاتِلَ الصَّيْدِ . حَتَّى لاَ يَشُكَّ أَحَدٌ فِي أَنَّهُ هُوَ قَتَلَهُ . وَأَنَّهُ لاَ يَكُونُ لِلصَّيْدِ حَيَاةٌ بَعْدَهُ .

قَالَ وَسَمِعْتُ مَالِكًا يَقُولُ : لاَ بَأْسَ بِأَكْلِ الصَّيْدِ وَإِنْ غَابَ عَنْكَ مَصْرَعُهُ ، إِذَا وَجَدْتَ بِهِ أَثَرًا مِنْ كَلْبِكَ ، أَوْ كَانَ بِهِ سَهْمُكَ . مَا لَمْ يَبِتْ . فَإِذَا بَاتَ ، فَإِنَّهُ يُكْرَهُ أَكْلُهُ .

4. İmam Malik, âlimlerden bazılarının şöyle dediğini naklediyor: Bir adam bir av vursa, kendisine de bu esnada bir başkası, su cinsinden bir şey veya eğitilmemiş köpek yardım etse, bu av yenmez. Ancak bir şartla yenir, hayvan oku atan adamın vurup öldürmesi veya okun avın öldürüldüğü yere ulaşması ve hayvanı o okun öldürdüğüne ondan sonra hayvanın yaşamadığına dair kimsenin şüphesi olmaması lâzımdır. Onun avın başına gelişiyle hayvan için artık yaşamak söz konusu olmamalıdır.

İmam Malik'ten:

Senin vuruşunla yıkıldıktan sonra gözden kaybettiğini, biraz sonra onda köpeğinden bir iz ve okundan bir yara ile bulursan ve aradan da bir gece geçmemişse, bu hayvanın etini yemende bir mahzur yoktur. Eğer onu yere yıkıp gözden kaybettikten sonra yakalayamadan aradan gece geçmişse yenmez.

(2) Maide, 5/94.

Av yaratılış icabı vahşi olup insanlardan kaçan hayvandır. Bunların; eti, derisi veya zararından kurtulmak için avlanması caiz ve mübahtır. Sırf keyif ve eğlence için hayvan avlamak iyi değildir. Kalbi katılaştırır. Hayvanlara karşı şefkat hissini öldürür.

2. EĞİTİLMİŞ HAYVANLARLA AV YAPILMASI

٥ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ : أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ ، فِي الْكَلْبِ الْمُعَلَّمِ : كُلْ مَا أَمْسَكَ عَلَيْكَ . إِنْ قَتَلَ ، وَإِنْ لَمْ يَقْتُلْ .

5. Abdullah b. Ömer, eğitilmiş köpeğin avladığıyla ilgili olarak: «Senin için yakaladığı her şeyi ölmüş veya ölmemiş olsun ye!» derdi.[3]

٦ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، أَنَّهُ سَمِعَ نَافِعًا يَقُولُ : قَالَ عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ : وَإِنْ أَكَلَ ، وَإِنْ لَمْ يَأْكُلْ .

6. Abdullah b. Ömer'den: Eğitilmiş hayvanın getirdiğini yemiş de yememiş de olsa al.[4]

٧ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، أَنَّهُ بَلَغَهُ عَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ ، أَنَّهُ سُئِلَ عَنِ الْكَلْبِ الْمُعَلَّمِ إِذَا قَتَلَ الصَّيْدَ . فَقَالَ سَعْدٌ : كُلْ . وَإِنْ لَمْ تَبْقَ إِلاَّ بَضْعَةٌ وَاحِدَةٌ .

7. İmam Malik'ten: Bana gelen rivayete göre Sa'd b. Ebî Vakkas'a eğitilmiş köpek, avı öldürürse ne yapılır? diye sorulmuş. Sa'd da şu cevabı vermiş: Bir parça et bile kalsa onu ye.

٨ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، أَنَّهُ سَمِعَ بَعْضَ أَهْلِ الْعِلْمِ يَقُولُونَ ، فِي الْبَازِي وَالْعُقَابِ وَالصَّقْرِ وَمَا أَشْبَهَ ذَلِكَ : أَنَّهُ إِذَا كَانَ يَفْقَهُ كَمَا تَفْقَهُ الْكِلاَبُ الْمُعَلَّمَةُ ، فَلاَ بَأْسَ بِأَكْلِ مَا قَتَلَتْ ، مِمَّا صَادَتْ . إِذَا ذُكِرَ اسْمُ اللهِ عَلَى إِرْسَالِهَا .

قَالَ مَالِكٌ : وَأَحْسَنُ مَا سَمِعْتُ فِي الَّذِي يَتَخَلَّصُ الصَّيْدَ مِنْ مَخَالِبِ الْبَازِي أَوْ مِنَ الْكَلْبِ ، ثُمَّ يَتَرَبَّصُ بِهِ فَيَمُوتُ ، أَنَّهُ لاَ يَحِلُّ أَكْلُهُ .

قَالَ مَالِكٌ : وَكَذَلِكَ كُلُّ مَا قُدِرَ عَلَى ذَبْحِهِ ، وَهُوَ فِي مَخَالِبِ الْبَازِي ، أَوْ فِي فِي الْكَلْبِ ؛ فَيَتْرُكُهُ صَاحِبُهُ وَهُوَ قَادِرٌ عَلَى ذَبْحِهِ ، حَتَّى يَقْتُلَهُ الْبَازِي أَوِ الْكَلْبُ . فَإِنَّهُ لا يَحِلُّ أَكْلُهُ .

(3) Şeybanî, 658.
(4) Hanefilere göre, av hayvanı avını yiyorsa bu avın eti yenmez.

قَالَ مَالِكٌ : وَكَذٰلِكَ الَّذِى يَرْمِى الصَّيْدَ ، فَيَنَالُهُ وَهُوَ حَىٌّ ، فَيُفَرِّطُ فِى ذَبْحِهِ حَتّٰى يَمُوتَ . فَإِنَّهُ لا يَحِلُّ أَكْلُهُ .

قَالَ مَالِكٌ : الأَمْرُ الْمُجْتَمَعُ عَلَيْهِ عِنْدَنَا ، أَنَّ الْمُسْلِمَ إِذَا أَرْسَلَ كَلْبَ الْمَجُوسِىِّ الضَّارِىَ ، فَصَادَ أَوْ قَتَلَ ، إِنَّهُ إِذَا كَانَ مُعَلَّمًا ، فَأَكْلُ ذٰلِكَ الصَّيْدِ حَلاَلٌ . لاَ بَأْسَ بِهِ . وَإِنْ لَمْ يُذَكِّهِ الْمُسْلِمُ . وَإِنَّمَا مَثَلُ ذٰلِكَ ، مَثَلُ الْمُسْلِمِ يَذْبَحُ بِشَفْرَةِ الْمَجُوسِىِّ ، أَوْ يَرْمِى بِقَوْسِهِ أَوْ بِنَبْلِهِ ، فَيَقْتُلُ بِهَا . فَصَيْدُهُ ذٰلِكَ وَذَبِيحَتُهُ حَلاَلٌ . لاَ بَأْسَ بِأَكْلِهِ . وَإِذَا أَرْسَلَ الْمَجُوسِىُّ كَلْبَ الْمُسْلِمِ الضَّارِىَ عَلَى صَيْدٍ ، فَأَخَذَهُ ، فَإِنَّهُ لا يُؤْكَلُ ذٰلِكَ الصَّيْدُ . إِلاَّ أَنْ يُذَكِّىَ . وَإِنَّمَا مَثَلُ ذٰلِكَ ، مَثَلُ قَوْسِ الْمُسْلِمِ وَنَبْلِهِ ، يَأْخُذُهَا الْمَجُوسِىُّ فَيَرْمِى بِهَا الصَّيْدَ فَيَقْتُلُهُ . وَبِمَنْزِلَةِ شَفْرَةِ الْمُسْلِمِ يَذْبَحُ بِهَا الْمَجُوسِىُّ ، فَلا يَحِلُّ أَكْلُ شَىْءٍ مِنْ ذٰلِكَ .

8. İmam Malik bazı âlimlerin şunları söylediklerini duyduğunu naklediyor: Şahin, kartal, doğan ve bunlara benzeyen diğer bazı hayvanlar eğitilmiş köpek gibi yetiştirilirse onların öldürdükleri av etlerini yemekte bir sakınca yoktur. Ancak bu hayvanlar av üzerine gönderilirken besmele çekilmelidir.

İmam Malik der ki: *Avcı avı doğanın pençesinden veya köpeğin ağzından kurtarıp da, ölünceye kadar beklese, onu yemek helal olmaz.. Duyduğum en güzel hüküm budur.*»[5]

Yine İmam Malik der ki: *Şahinin pençesinden veya köpeğin ağzında iken kesmek mümkün olan bir av hayvanını kesmeyip onu doğan veya köpek öldürünceye kadar beklemek doğru değildir. Bu şekilde ölen hayvanın etini yemek helâl değildir.*

İmam Malik'ten: *Bir av hayvanına atıp onun yanına henüz daha canlı iken varan fakat onu kesmekte gevşek davranarak onu öldüren kimsenin durumu da aynıdır. Bu şekilde ölen hayvanın eti de yenmez.*

İmam Malik'ten: *Biz Medineliler şu hususta ittifak halindeyiz: Bir müslüman bir ateşperestin eğitilmiş köpeğini bir av hayvanı üzerine gönderse köpek de bu hayvanı öldürse, köpek eğitilmiş olduğu için bu avı yemekte bir sakınca yoktur. Her ne kadar müslüman o hayvanı kesmese de. Bu şuna benzer: Bir müslüman bir ateşperestin bıçağını alıyor, veya yayını alıyor veyahut da*

(5) Çünkü avcı, av ölmeden yetişmiştir. Bu durumda avı kesmesi gerekirdi.

okunu alıp onunla avlanıyor. İşte bu av helâldir, yenmesinde bir sakınca yoktur.

Ateşperest (ateşe tapan) bir kimse de bir müslümanın eğitimli köpeğini bir av hayvanı üzerine gönderse, hayvan da bu avı yakalasa bu av yenmez. Ancak av hayvanı yakalanınca boğazlanırsa yenir. Bu da şuna benzer: Bir müslümanın yayını ve okunu bir ateşperest alıyor, bunlarla avlanıyor, müslümanın bıçağını alıp onunla hayvanı boğazlıyor. İşte bu durumda bu av etinden yemek helâl değildir.

3. DENİZ AVIYLA İLGİLİ RİVAYETLER

٩ - وحدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ الرَّحْمٰنِ بْنَ أَبِي هُرَيْرَةَ سَأَلَ عَبْدَ اللهِ ابْنَ عُمَرَ ، عَمَّا لَفَظَ الْبَحْرُ . فَنَهَاهُ عَنْ أَكْلِهِ .

قَالَ نَافِعٌ : ثُمَّ انْقَلَبَ عَبْدُ اللهِ فَدَعَا بِالْمُصْحَفِ ، فَقَرَأَ - أُحِلَّ لَكُمْ صَيْدُ الْبَحْرِ وَطَعَامُهُ - قَالَ نَافِعٌ : فَأَرْسَلَنِي عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ إِلَىٰ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ أَبِي هُرَيْرَةَ : إِنَّهُ لَا بَأْسَ بِأَكْلِهِ .

9. Nafi' anlatıyor: Abdurrahman b. Ebî Hüreyre, Abdullah b. Ömer'e denizin karaya vurduğu şeylerle ilgili bir soru sordu. Abdullah b. Ömer de karaya vuran deniz hayvanlarını yemeyi menetti.

Daha sonra Abdullah b. Ömer gitti ve mushafı getirterek: ***«Deniz avı ve oradaki yiyecekler size helâl kılındı.»***[6] âyetini okudu. Bunun üzerine hemen beni, Abdurrahman b. Ebî Hüreyre'ye gönderdi. Sorduğu hayvanları yemesinde mahzur olmadığını kendisine bildirdim.[7]

١٠ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ ، عَنْ سَعْدٍ الْجَارِيِّ ، مَوْلَىٰ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ ؛ أَنَّهُ قَالَ : سَأَلْتُ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ ، عَنِ الْحِيتَانِ يَقْتُلُ بَعْضُهَا بَعْضًا ، أَوْ تَمُوتُ صَرَدًا . فَقَالَ لَيْسَ بِهَا بَأْسٌ . قَالَ سَعْدٌ : ثُمَّ سَأَلْتُ عَبْدَ اللهِ بْنَ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ ، فَقَالَ مِثْلَ ذٰلِكَ .

10. Ömer b. Hattab'ın azatlısı Sa'd el-Cari anlatıyor: Abdullah b. Ömer'e:

«— Birbirini öldüren veya soğuktan ölen balıkları yemekte bir sakınca var mı?» diye sordum. Sa'd:

«— Bir sakınca yoktur.» dedi. Daha sonra aynı meseleyi Abdullah b. As'a sordum, O da aynı şeyi söyledi.[8]

(6) el-Maide: 96.
(7) Hanefi Mezhebine göre, denizin karaya kurduğu ve suyun çekildiği balıklar yenir.
Hadis için bkz. Şeybanî, 649.
(8) Hanefi Mezhebi de bu görüştedir.
Hadis için bkz. Şeybanî, 650.

١١ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، وَزَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ : أَنَّهُمَا كَانَا لاَ يَرَيَانِ بِمَا لَفَظَ الْبَحْرُ بَأْسًا .

11. Ebû Hüreyre ve Zeyd b. Sabit denizin dışarı attığı hayvanların yenmesinde bir sakınca görmezlerdi.

١٢ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ : أَنَّ نَاسًا مِنْ أَهْلِ الْجَارِ ، قَدِمُوا فَسَأَلُوا مَرْوَانَ بْنَ الْحَكَمِ ، عَمَّا لَفَظَ الْبَحْرُ . فَقَالَ : لَيْسَ بِهِ بَأْسٌ . وَقَالَ : اذْهَبُوا إِلَى زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ ، وَأَبِي هُرَيْرَةَ فَاسْأَلُوهُمَا عَنْ ذٰلِكَ . ثُمَّ ائْتُونِي فَأَخْبِرُونِي مَاذَا يَقُولاَنِ . فَأَتَوْهُمَا ، فَسَأَلُوهُمَا . فَقَالاَ : لاَ بَأْسَ بِهِ . فَأَتَوْا مَرْوَانَ فَأَخْبَرُوهُ . فَقَالَ مَرْوَانُ : قَدْ قُلْتُ لَكُمْ .

قَالَ مَالِكٌ : لاَ بَأْسَ بِأَكْلِ الْحِيتَانِ يَصِيدُهَا الْمَجُوسِيُّ . لأَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ فِي الْبَحْرِ « هُوَ الطَّهُورُ مَاؤُهُ ، الْحِلُّ مَيْتَتُهُ » .

قَالَ مَالِكٌ : وَإِذَا أُكِلَ ذٰلِكَ ، مَيْتًا ، فَلاَ يَضُرُّهُ مَنْ صَادَهُ .

12. Ebû Seleme b. Abdurrahman'dan: Medine'ye yakın bazı yerlerden bir grup insan gelerek Mervan b. Hakem'e denizin karaya vurduğu hayvanların yenip yenmeyeceğini sordular. O da yemekte bir sakınca yok, cevabını verdi. Ayrıca, bir de gidip Zeyd b. Sabit'e ve Ebû Hüreyre'ye de sormalarını söyledi. Onlar gidip ikisine de sorduktan sonra ne dediklerini kendisine bildirmelerini rica etti. Onlar da gidip ikisine de sordular:

«— Yemekte bir mahzur yoktur» cevabını aldılar. Hemen gelip durumu Mervan'a haber verdiler. Mervan da:

«— Size söylemiştim» dedi.

İmam Malik'ten: *Mecusi birinin avladığı balığı yemekte bir mahzur yoktur. Çünkü Resûlullah (s.a.v.) deniz hakkında:*

«— Onun suyu temiz, ölüsü helâldir» *buyurmuştur.*[9]

İmam Malik der ki: *Bu ölü olarak yenilince, avlayana bir zarar vermez.*

(9) Müsned olarak, Taharet, 2/12'degeçmiş bir hadistir.

4. YIRTICI HAYVANLARDAN KÖPEK DİŞLERİ OLANLARIN ETİNİ YEME YASAĞI

١٣ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ أَبِي إِدْرِيسَ الْخَوْلاَنِيِّ ، عَنْ أَبِي ثَعْلَبَةَ الْخُشَنِيِّ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « أَكْلُ كُلِّ ذِي نَابٍ مِنَ السِّبَاعِ حَرَامٌ » .

13. Ebû Sa'lebe el-Huşenî, Hz. Peygamberin şöyle buyurduğunu aklediyor: **«Yırtıcı hayvanlardan köpek dişi olanları yemek haramdır.»**[10]

١٤ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أَبِي حَكِيمٍ ، عَنْ عُبَيْدَةَ بْنِ سُفْيَانَ الْحَضْرَمِيِّ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « أَكْلُ كُلِّ ذِي نَابٍ مِنَ السِّبَاعِ حَرَامٌ » .

قَالَ مَالِكٌ : وَهُوَ الأَمْرُ عِنْدَنَا .

14. Ebû Hüreyre, Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğunu naklediyor: **«Köpek dişi olan yırtıcılar yenmez.»** İmam Malik der ki: *Biz Medineliler arasında da durum aynıdır.*[11]

(10) İbn Abdilber der ki: "Yahya, hadis hakkında bunları söylemiştir. Ne Muvatta, ne de İbn Şihab ravilerinden biri, ona mütâbeat etmiştir. Hepsinin rivayetindeki sözler Yırtıcı hayvanlardan köpek dişi olanların yenilmesini yasaklamıştır." şeklindededir.
Buharî, ez-Zebâih ve's-Sayd, 72/29; Müslim, es-Sayd ve'z-zebâih, 34/14. Ayrıca bkz. Şeybanî, 643.

(11) Müslim, es-Sayd ve'z-Zebâih, 34/15; Şafiî, Risale, no: 562. Ayrıca bkz. Şeybanî, 644.
Hanefî Mezhebi de bu görüştedir.

5. BİNEK HAYVANLARINI YEMENİN MEKRUHLUĞU

١٥ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ : أَنَّ أَحْسَنَ مَا سَمِعَ فِي الْخَيْلِ وَالْبِغَالِ وَالْحَمِيرِ . أَنَّهَا لَا تُؤْكَلُ لأَنَّ اللهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى قَالَ ﴿ وَالْخَيْلَ وَالْبِغَالَ وَالْحَمِيرَ لِتَرْكَبُوهَا وَزِينَةً ﴾ وَقَالَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى فِي الأَنْعَامِ ﴿ لِتَرْكَبُوا مِنْهَا وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ ﴾ وَقَالَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى ﴿ لِيَذْكُرُوا اسْمَ اللهِ عَلَى مَا رَزَقَهُمْ مِنْ بَهِيمَةِ الأَنْعَامِ فَكُلُوا مِنْهَا وَأَطْعِمُوا الْقَانِعَ وَالْمُعْتَرَّ ﴾ .

قَالَ مَالِكٌ : وَسَمِعْتُ أَنَّ الْبَائِسَ هُوَ الْفَقِيرُ ، وَأَنَّ الْمُعْتَرَّ هُوَ الزَّائِرُ .

قَالَ مَالِكٌ : فَذَكَرَ اللهُ الْخَيْلَ وَالْبِغَالَ وَالْحَمِيرَ لِلرُّكُوبِ وَالزِّينَةِ . وَذَكَرَ الأَنْعَامَ لِلرُّكُوبِ وَالأَكْلِ .

قَالَ مَالِكٌ : وَالْقَانِعُ هُوَ الْفَقِيرُ أَيْضًا .

15. İmam Malik'ten: *At, katır ve eşek hakkında duyduğum en güzel hüküm onların etlerinin yenmeyeceğidir. Çünkü Kur'an-ı Kerim de:* ***«At, katır ve eşek binmek ve süs içindir»***[12] *buyurulmaktadır. Başka bir ayeti kerimede de:* ***«Onların bazıları binmeniz, bazıları da yemeniz içindir»***[13] *denilmektedir. Şu âyeti Kerime'de de şöyle buyuruluyor:* ***«... ki Allah'ın kendilerine rızık olarak verdiği hayvanların üzerine O'nun adını ansınlar. (...) Onlardan yeyin fakire de isteyene de yedirin.»***[14]

İmam Malik'ten: *Allah, âyeti kerimede at, katır ve eşeği binmek ve zinet için zikretti. En'am (deve, sığır vs.)'ı da binmek ve yemek için zikretti.*

İmam Malik der ki: *Ayette geçen kâni, (kanaat eden) fakir demektir.*

(12) en-Nahl: 8.
(13) el-Gafir: 79.
(14) Hac, 22/34 ve 36.

6. MURDAR OLARAK ÖLEN HAYVANLARIN DERİSİNİ KULLANMAK

١٦ - **حدثني** يحيى عن مالك : عن ابن شهاب ، عن عبيد الله بن عبد الله بن عتبة بن مسعود ، عن عبد الله بن عباس : أنه قال : مر رسول الله ﷺ بشاة ميتة . كان أعطاها مولاة لميمونة ، زوج النبي ﷺ فقال « أفلا انتفعتم بجلدها » ؟ فقالوا : يا رسول الله إنها ميتة . فقال رسول الله ﷺ « إنما حرم أكلها » .

16. Abdullah b. Abbas'tan: Resûlullah (s.a.v.) ölmüş bir koyuna rastladı. Koyunu hanımı Meymune'nin azatlısına vermişti. Oradakilere:

«— **Derisinden faydalanmıyor musunuz?**» diye sordu. Oradakiler:

«— Ya Resûlallah! O murdar ölmüş» dediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber:

«— **Sadece eti yenmez**» buyurdu.[15]

١٧ - **وحدثني** مالك ، عن زيد بن أسلم ، عن ابن وعلة المصري ، عن عبد الله بن عباس : أن رسول الله ﷺ قال « إذا دبغ الإهاب فقد طهر » .

17. Abdullah b. Abbas, Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğunu nakletmiştir: «**Hayvan derisi tabaklanınca temiz olur.**»[16]

١٨ - **وحدثني** عن مالك ، عن يزيد بن عبد الله بن قسيط ، عن محمد بن عبد الرحمن بن ثوبان ، عن أمه ، عن عائشة زوج النبي ﷺ : أن رسول الله ﷺ أمر أن يستمتع بجلود الميتة إذا دبغت .

18. Hz. Aişe'den: Resûlullah (s.a.v.), murdar olarak ölmüş hayvanın derisinden tabaklanarak faydalanılmasını emretmiştir.[17]

(15) Buharî, Zekât, 24/61; Müslim, Hayd, 3/101.
(16) Müslim, Hayd, 3/105.
(17) Ebu Davud, Libas, 31/38; Tirmizî, Libas, 22/7; Nesaî, el-Fera' ve'l-Atîre, 41/6; İbn Mace, Libas, 32/25.

7. ÖLMÜŞ HAYVAN ETİ YEMEK MECBURİYETİNDE KALINMASI

١٩ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّ أَحْسَنَ مَا سُمِعَ فِي الرَّجُلِ ، يُضْطَرُّ إِلَى الْمَيْتَةِ : أَنَّهُ يَأْكُلُ مِنْهَا حَتَّى يَشْبَعَ ، وَيَتَزَوَّدُ مِنْهَا . فَإِنْ وَجَدَ عَنْهَا غِنىً طَرَحَهَا .

وَسُئِلَ مَالِكٌ ، عَنِ الرَّجُلِ يُضْطَرُّ إِلَى الْمَيْتَةِ . أَيَأْكُلُ مِنْهَا ، وَهُوَ يَجِدُ ثَمَرَ الْقَوْمِ أَوْ زَرْعًا أَوْ غَنَمًا بِمَكَانِهِ ذٰلِكَ ؟ قَالَ مَالِكٌ : إِنْ ظَنَّ أَنَّ أَهْلَ ذٰلِكَ الثَّمَرِ ، أَوِ الزَّرْعِ ، أَوِ الْغَنَمِ ، يُصَدِّقُونَهُ بِضَرُورَتِهِ ، حَتَّى لَا يُعَدَّ سَارِقًا فَتُقْطَعَ يَدُهُ ، رَأَيْتُ أَنْ يَأْكُلَ مِنْ أَيِّ ذٰلِكَ وَجَدَ ، مَا يَرُدُّ جُوعَهُ ، وَلَا يَحْمِلُ مِنْهُ شَيْئًا . وَذٰلِكَ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ يَأْكُلَ الْمَيْتَةَ . وَإِنْ هُوَ خَشِيَ أَنْ لَا يُصَدِّقُوهُ ، وَأَنْ يُعَدَّ سَارِقًا بِمَا أَصَابَ مِنْ ذٰلِكَ ، فَإِنَّ أَكْلَ الْمَيْتَةِ خَيْرٌ لَهُ عِنْدِي . وَلَهُ فِي أَكْلِ الْمَيْتَةِ عَلَى هٰذَا الْوَجْهِ سَعَةٌ . مَعَ أَنِّي أَخَافُ أَنْ يَعْدُوَ عَادٍ مِمَّنْ لَمْ يُضْطَرَّ إِلَى الْمَيْتَةِ ، يُرِيدُ اسْتِجَازَةَ أَخْذِ أَمْوَالِ النَّاسِ وَزُرُوعِهِمْ وَثِمَارِهِمْ بِذٰلِكَ ، بِدُونِ اضْطِرَارٍ .

قَالَ مَالِكٌ : وَهٰذَا أَحْسَنُ مَا سَمِعْتُ .

19. İmam Malik'ten: *Ölü hayvan eti yemek zorunda kalan bir kimse için duyulan en güzel şey, onun bundan doyuncaya kadar yiyebileceği ve azık alabileceğidir. Şayet buna ihtiyacı kalmazsa atabilmesidir.*

İmam Malik'e şöyle bir mesele soruldu: Ölü hayvan eti yemek mecburiyetinde kalan bir kimse o civarda meyveler, ziraat ürünleri ve koyunlar görse, bu durumda ölü hayvandan yiyebilir mi, yiyemez mi?

İmam Malik şu cevabı verdi:

Şayet bu kimse bulunduğu yerde rastladığı meyve, zirai ürün ve koyunların sahipleri onun zor durumda olduğuna inanırlar, o hırsız sayılmaz ve eli de kesilmez ise ne bulursa yer, karnını doyurur. Ancak onlardan yanına alamaz. Bu da ölü hayvan eti yemesinden daha iyidir bence. Şayet kendisine inanmıyacaklarından, hırsız muamelesi yapılarak elinin kesilmesinden endişe ediyorsa, o zaman ölü hayvan eti yemesi onun için bence daha hayırlıdır. Zira bu durumda onun ölü hayvan eti yemesine cevaz vardır. Ancak benim korkum, ölü hayvan eti yemek mecburiyetinde olmayanların, bu cevaz ile halkın mallarını almaları, zîraî ürünleri ve meyveleri koparmayı alışkanlık haline getirmeleridir.

İmam Malik'ten: *Bu konuda duyduğum en güzel hüküm budur.*

٢٦ - كتاب العقيقة

26

AKİKA KİTABI

1. AKİKA[1] KURBANIYLA İLGİLİ RİVAYETLER

١ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ؛ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ ، عَنْ رَجُلٍ مِنْ بَنِي ضَمْرَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّهُ قَالَ : سُئِلَ رَسُولُ اللهِ ﷺ عَنِ الْعَقِيقَةِ ؟ فَقَالَ « لَا أُحِبُّ الْعُقُوقَ » وَكَأَنَّهُ إِنَّمَا كَرِهَ الِاسْمَ . وَقَالَ « مَنْ وُلِدَ لَهُ وَلَدٌ فَأَحَبَّ أَنْ يَنْسُكَ عَنْ وَلَدِهِ فَلْيَفْعَلْ » .

1. Resûlullah (s.a.v.)'a akikanın ne olduğu soruldu: **«Bu ukuk'u sevmem»** buyurdu. Sanki bu ismi beğenmemiş gibiydi. Daha sonra da şöyle buyurdu:

«— Çocuğu olan isterse onun adına kurban kessin!» [2]

٢ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّهُ قَالَ : وَزَنَتْ فَاطِمَةُ بِنْتُ رَسُولِ اللهِ ﷺ شَعَرَ حَسَنٍ وَحُسَيْنٍ ، وَزَيْنَبَ وَأُمِّ كُلْثُومٍ ، فَتَصَدَّقَتْ بِزِنَةِ ذٰلِكَ فِضَّةً .

2. Cafer b. Muhammed babasından naklediyor: Resûlullah (s.a.v)'in kızı Fatıma, Hasan'la Hüseyin'in, Zeynep ve Ümmü Gülsüm'ün saçlarını tartarak onların ağırlığınca gümüş tasadduk etti.[3]

٣ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ رَبِيعَةَ بْنِ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ ؛ أَنَّهُ قَالَ : وَزَنَتْ فَاطِمَةُ بِنْتُ رَسُولِ اللهِ ﷺ شَعَرَ حَسَنٍ وَحُسَيْنٍ ، فَتَصَدَّقَتْ بِزِنَتِهِ فِضَّةً .

3. Muhammed b. Ali b. Hüseyin'den: Resûlullah (s.a.v.)'in kızı Fatıma, Hasan'la Hüseyin'in saçlarını tarttı, onların ağırlığınca gümüşü tasadduk etti.[4]

(1) Akîka: Çocuk doğduktan yedi gün sonra saçları tıraş edilir, bu esnada bir de kurban kesilir. Bu kurbana akîka kurbanı denir. Ayrıca çocuktan kesilen saçlar altın ve gümüşle tartılarak fakirlere tasadduk edilir.

(2) İbn Abdilber derki: "Bu hadisin manasını bilmiyorum. Resûlullah'tan sadece bu yolla rivayet edilmiştir."
Amr b. Şuayb - babası- dedesi yoluyla da nakledilir:
Ebu Davud, Edâhî, 16/21; Nesaî, Akîka, 40/1.

(3) Şeybanî, 661.

(4) Şeybanî, 662.

2. AKİKADA YAPILAN İŞLER

٤ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ : عَنْ نَافِعٍ : أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ لَمْ يَكُنْ يَسْأَلُهُ أَحَدٌ مِنْ أَهْلِهِ عَقِيقَةً ، إِلا أَعْطَاهُ إِيَّاهَا . وَكَانَ يَعُقُّ عَنْ وَلَدِهِ بِشَاةٍ شَاةٍ . عَنِ الذُّكُورِ وَالإِنَاثِ .

4. Nafi'den: Abdullah b. Ömer, aile fertlerinden her isteyene akika etinden verirdi. O kız ve erkek hepsi için ayrı ayrı birer koyun keserdi.[5]

٥ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ رَبِيعَةَ بْنِ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ الْحَارِثِ التَّيْمِيِّ : أَنَّهُ قَالَ : سَمِعْتُ أَبِي يَسْتَحِبُّ الْعَقِيقَةَ ، وَلَوْ بِعُصْفُورٍ .

5. Muhammed b. İbrahim b. Haris et-Teymi'den: Babamdan bir serçe bile olsa akika kesilmesinin müstehap olduğunu duymuştum.

٦ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّهُ عُقَّ عَنْ حَسَنٍ وَحُسَيْنٍ ابْنَيْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ .

6. İmam Malik'ten: Duyduğuma göre Ali b. Ebî Talib'in oğulları Hasan ile Hüseyin'e akika kurbanı kesilmişti.

٧ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ : أَنَّ أَبَاهُ عُرْوَةَ بْنَ الزُّبَيْرِ كَانَ يَعُقُّ عَنْ بَنِيهِ ، الذُّكُورِ وَالإِنَاثِ ، بِشَاةٍ شَاةٍ .

قَالَ مَالِكٌ : الأَمْرُ عِنْدَنَا فِي الْعَقِيقَةِ ، أَنَّ مَنْ عَقَّ فَإِنَّمَا يَعُقُّ عَنْ وَلَدِهِ بِشَاةٍ شَاةٍ . الذُّكُورِ وَالإِنَاثِ . وَلَيْسَتِ الْعَقِيقَةُ بِوَاجِبَةٍ . وَلَكِنَّهَا يُسْتَحَبُّ الْعَمَلُ بِهَا . وَهِيَ مِنَ الأَمْرِ الَّذِي لَمْ يَزَلْ عَلَيْهِ النَّاسُ عِنْدَنَا . فَمَنْ عَقَّ عَنْ وَلَدِهِ فَإِنَّمَا هِيَ بِمَنْزِلَةِ النُّسُكِ وَالضَّحَايَا . لا يَجُوزُ فِيهَا عَوْرَاءُ وَلا عَجْفَاءُ وَلا مَكْسُورَةٌ وَلا مَرِيضَةٌ . وَلا يُبَاعُ مِنْ لَحْمِهَا شَيْءٌ . وَلا جِلْدُهَا . وَيُكْسَرُ عِظَامُهَا . وَيَأْكُلُ أَهْلُهَا مِنْ لَحْمِهَا . وَيَتَصَدَّقُونَ مِنْهَا . وَلا يُمَسُّ الصَّبِيُّ بِشَيْءٍ مِنْ دَمِهَا .

7. Hişam b. Urve'de: Babam Urve b. Zübeyr, akîka olarak kız ve erkek çocuklar için ayrı ayrı birer koyun keserdi.

İmam Malik'ten: *Akika konusunda biz Medineliler arasındaki ittifak şöyledir:*

Çocuğuna akika kurbanı kesecek kimse kız ve erkek için ayrı ayrı birer koyun keser. Akika vacip değil, müstehaptır. İnsanlar öteden beri yapagelmiştir. Akika yapılan hayvan da hedy ve kurban gibi olduğundan bu hayvanın da zayıf, kör, sakat ve hasta olmaması gerekir. Etinden satılmaz, derisi de satılmaz, kemikleri kırılır.[7] Etinden sahibi yiyebilir, ondan tasadduk da edebilir. Ancak hayvanın kanından çocuğa bir şey sürülmez.

(5) Şeybanî, 660.
(6) Ebu Davud, Edâhî, 16/21; Nesaî, Akika, 40/4.
(7) Cahiliye devrinde akika kurbanlarının kemikleri etlerinden tamamen ayrılır, bu kemikler asla kırılmazdı. İslâm bunun yersiz olduğunu belirtmek için bu kemiklerin de kırılabileceğini bildirmiştir.

٢٧ - كتاب الفرائض

27

FERAİZ (MİRAS) KİTABI

1. ÇOCUKLARIN MİRASTAKİ PAYLARI

حدثني يحيى عن مالك : الأمر المجتمع عليه عندنا ، والذي أدركت عليه أهل العلم ببلدنا ، في فرائض المواريث : أن ميراث الولد من والديهم ، أو والدتهم ، أنه إذا توفي الأب أو الأم . وتركا ولدا رجالا ونساء . فللذكر مثل حظ الأنثيين فإن كن نساء فوق اثنتين فلهن ثلثا ما ترك وإن كانت واحدة فلها النصف . فإن شركهم أحد بفريضة مسماة ، وكان فيهم ذكر بدئ بفريضة من شركهم . وكان ما بقي بعد ذلك بينهم ، على قدر مواريثهم . ومنزلة ولد الأبناء الذكور ، إذا لم يكن ولد ، كمنزلة الولد . سواء ذكورهم كذكورهم . وإناثهم كإناثهم . يرثون كما يرثون . ويحجبون كما يحجبون . فإن اجتمع الولد للصلب . وولد الابن ، وكان في الولد للصلب ذكر . فإنه لا ميراث معه لأحد من ولد الابن . فإن لم يكن في الولد للصلب ذكر ، وكانتا ابنتين فأكثر من ذلك من البنات للصلب ، فإنه لا ميراث لبنات الابن معهن . إلا أن يكون مع بنات الابن ذكر ، هو من المتوفى بمنزلتهن . أو هو أطرف منهن . فإنه يرد ، على من هو بمنزلته ومن هو فوقه من بنات الأبناء ، فضلا إن فضل . فيقتسمونه بينهم . للذكر مثل حظ الأنثيين . فإن لم يفضل شيء ، فلا شيء لهم . وإن لم يكن الولد للصلب إلا ابنة واحدة ، فلها النصف . ولابنة ابنه ، واحدة كانت أو أكثر من ذلك من بنات الأبناء ، ممن هو من المتوفى بمنزلة واحدة ، السدس . فإن كان مع بنات الابن ذكر ، هو من المتوفى بمنزلتهن . فلا فريضة ولا سدس لهن . ولكن إن فضل بعد فرائض أهل الفرائض فضل ، كان ذلك الفضل لذلك الذكر . ولمن هو بمنزلته ، ومن فوقه من بنات الأبناء . للذكر مثل حظ الأنثيين . وليس لمن هو أطرف منهم شيء . فإن لم يفضل شيء فلا شيء لهم . وذلك أن الله تبارك وتعالى قال في كتابه ﴿ يوصيكم الله في أولادكم للذكر مثل حظ الأنثيين فإن كن نساء فوق اثنتين فلهن ثلثا ما ترك وإن كانت واحدة فلها النصف ﴾ .

قال مالك : الأطرف هو الأبعد .

İmam Malik der ki: *Bizce üzerinde ittifak edilen ve beldemizde kendilerine yetiştiğim âlimlerin uyguladıkları mirastaki belirli haklar konusundaki hüküm şöyledir:*

Anne ve baba ölüp erkek ve kız çocuklar bırakmışlarsa erkeğe, iki kızın hissesi kadar hisse verilir. Kız çocuklar, iki veya daha fazla olur (erkek kardeşleri de yok)sa terekenin üçte ikisini alırlar. Kız çocuk bir tane ise terekenin yarısını alır. Çocuklar içerisinde erkek çocuk olup bunlarla mirasa ortak belirli hissesi olanlardan biri varsa, önce bunların hisseleri verilir. Bu işlemden sonra kalan mal çocuklar arasında hisseleri oranında taksim edilir.

Ölenin çocuğu yoksa erkek çocuklarının çocukları, kendi çocukları yerindedir. Oğlunun erkek çocukları, ölünün erkek çocukları, kız çocukları da, kız çocukları gibidir. Aralarında (terekeden hak alma bakımından) fark yoktur. Aynen onlar gibi vâris olurlar ve başkasını mirastan mahrum ederler.

Ölünün çocukları içerisinde erkek çocuğu varken oğlunun çocukları da bulunsa, oğlunun çocuklarından hiç biri mirastan hak alamaz. Şayet ölünün erkek çocuğu yoksa, kız çocukları da iki ve daha fazla iseler, bu kızlarla birlikte oğlunun kızları vâris olamazlar. Ancak oğlunun kızlarının içerisinde bir erkek varsa o zaman vâris olurlar. Kızlarla ölene uzaklığı aynı veya kızlardan ölüye daha uzak olan bu erkek çocuk, şayet mal kalmış ise bu artan mala kendi hizasındaki ve daha yukardaki kızların vâris olmalarını sağlar. Artan bu malı aralarında erkeğe iki kız hissesi verilmek suretiyle taksim ederler. Artan mal yoksa oğulun çocukları hiç mal alamazlar.

Ölünün sadece bir kızından başka çocuğu yoksa, bu kız terekenin yarısını alır. Bu takdirde, ölüye aynı uzaklıkta olan bir veya daha çok oğulun kızları, terekenin altıda birini alırlar. Oğulun kızlariyle birlikte bir de erkek çocuğu varsa ve ölüye uzaklık dereceleri aynı ise, oğulun belli (altıda bir) hisseleri olmaz. Belli hissesi olanlar hisselerini aldıktan sonra mal kalmış ise, erkeğe iki kızın hissesini vermek suretiyle, bu malı o erkek ve o erkeğin hizasında veya daha yukardaki kızlarla birlikte taksim ederler. Daha uzak derecelerde olan kızların mirastan hakları yoktur. Eğer terekeden bir şey kalmamışsa ötekiler de bir şey alamazlar. Yüce Allah'ın kitabındaki şu buyruk, bu hükme esas teşkil etmektedir:

«Çocuklarınızın durumu hakkında Allah size şöyle emrediyor: Erkeğe iki kızın hissesi kadar verilir. Eğer kızlar ikiden çok iseler, onlar terekenin üçte ikisini alırlar. Şayet tek ise yarı alır.»[1]

(1) Nisa, 13.

2. KOCAYA KARISINDAN, KADINA KOCASINDAN DÜŞEN MİRAS

قَالَ مَالِكٌ : وَمِيرَاثُ الرَّجُلِ مِنِ امْرَأَتِهِ ، إِذَا لَمْ تَتْرُكْ وَلَدًا وَلا وَلَدَ ابْنٍ مِنْهُ أَوْ مِنْ غَيْرِهِ ، النِّصْفُ . فَإِنْ تَرَكَتْ وَلَدًا ، أَوْ وَلَدَ ابْنٍ ، ذَكَرًا كَانَ أَوْ أُنْثَى ، فَلِزَوْجِهَا الرُّبُعُ ، مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ تُوصِي بِهَا أَوْ دَيْنٍ .

وَمِيرَاثُ الْمَرْأَةِ مِنْ زَوْجِهَا ، إِذَا لَمْ يَتْرُكْ وَلَدًا وَلا وَلَدَ ابْنٍ ، الرُّبُعَ . فَإِنْ تَرَكَ وَلَدًا ، أَوْ وَلَدَ ابْنٍ ، ذَكَرًا كَانَ أَوْ أُنْثَى ، فَلِامْرَأَتِهِ الثُّمُنُ . مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِي بِهَا أَوْ دَيْنٍ . وَذَلِكَ أَنَّ اللهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى يَقُولُ فِي كِتَابِهِ ﴿ وَلَكُمْ نِصْفُ مَا تَرَكَ أَزْوَاجُكُمْ إِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُنَّ وَلَدٌ ، فَإِنْ كَانَ لَهُنَّ وَلَدٌ ، فَلَكُمُ الرُّبُعُ مِمَّا تَرَكْنَ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِينَ بِهَا أَوْ دَيْنٍ ، وَلَهُنَّ الرُّبُعُ مِمَّا تَرَكْتُمْ إِنْ لَمْ يَكُنْ لَكُمْ وَلَدٌ ، فَإِنْ كَانَ لَكُمْ وَلَدٌ فَلَهُنَّ الثُّمُنُ مِمَّا تَرَكْتُمْ ، مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ تُوصُونَ بِهَا أَوْ دَيْنٍ ﴾ .

İmam Malik der ki: *Ölü bir kadının kocasından veya başkasından olma çocukları veya oğlunun çocukları yoksa, terekesinin yarı hissesi kocasınındır. Erkek veya kız kendisi veya oğlu çocuk bırakmışsa, kocası terekesinin dörtte birini alır. Bu hükümler, yaptığı vasiyetler yerine getirildikten ve borçları ödendikten sonra yerine getirilir.*

Ölü bir kocanın çocuğu veya oğlunun çocuğu yoksa, karısı terikesinin dörtte bir hissesini alır. Kocanın veya oğlunun erkek veya kız çocukları varsa karısı terekenin sekizde birini alır. Karısına bu haklar, kocasının yaptığı vasiyetler yerine getirildikten ve borçları ödendikten sonra verilir. Çünkü Yüce Allah, kitabında şöyle buyurmuştur:

«Karılarınızın çocukları yoksa geriye bıraktıklarının yarısı sizindir. Bunlar yaptıkları vasiyetler yerine getirildikten ve borçları ödendikten sonradır. Sizin çocuklarınız yoksa bıraktıklarınızın dörtte biri karılarınızındır. Şayet çocuklarınız varsa terekenin sekizde biri onların olur. Bu da yaptığınız vasiyet yerine getirildikten ve borçlar ödendikten sonradır.»[2]

(2) Nisa, 11.

3. ANNE VE BABAYA ÇOCUKLARINDAN DÜŞEN MİRAS

قَالَ مَالِكٌ : الأَمْرُ الْمُجْتَمَعُ عَلَيْهِ عِنْدَنَا ، الَّذِى لاَ اخْتِلاَفَ فِيهِ ، وَالَّذِى أَدْرَكْتُ عَلَيْهِ أَهْلَ الْعِلْمِ بِبَلَدِنَا : أَنَّ مِيرَاثَ الأَبِ مِنِ ابْنِهِ أَوِ ابْنَتِهِ ، أَنَّهُ إِنْ تَرَكَ الْمُتَوَفَّى وَلَدًا ، أَوْ وَلَدَ ابْنٍ ذَكَرًا ، فَإِنَّهُ يُفْرَضُ لِلأَبِ السُّدُسُ فَرِيضَةً . فَإِنْ لَمْ يَتْرُكِ الْمُتَوَفَّى وَلَدًا ، وَلاَ وَلَدَ ابْنٍ ذَكَرًا ، فَإِنَّهُ يُبْدَأُ بِمَنْ شَرِكَ الأَبَ مِنْ أَهْلِ الْفَرَائِضِ . فَيُعْطَوْنَ فَرَائِضَهُمْ . فَإِنْ فَضَلَ مِنَ الْمَالِ السُّدُسُ ، فَمَا فَوْقَهُ ، كَانَ لِلأَبِ . وَإِنْ لَمْ يَفْضُلْ عَنْهُمُ السُّدُسُ فَمَا فَوْقَهُ ، فُرِضَ لِلأَبِ السُّدُسُ ، فَرِيضَةً .

وَمِيرَاثُ الأُمِّ مِنْ وَلَدِهَا ، إِذَا تُوُفِّىَ ابْنُهَا أَوِ ابْنَتُهَا ، فَتَرَكَ الْمُتَوَفَّى وَلَدًا أَوْ وَلَدَ ابْنٍ ، ذَكَرًا كَانَ أَوْ أُنْثَى ، أَوْ تَرَكَ مِنَ الإِخْوَةِ اثْنَيْنِ فَصَاعِدًا ، ذُكُورًا كَانُوا أَوْ إِنَاثًا ، مِنْ أَبٍ وَأُمٍّ ، أَوْ مِنْ أَبٍ أَوْ مِنْ أُمٍّ ، فَالسُّدُسُ لَهَا .

وَإِنْ لَمْ يَتْرُكِ الْمُتَوَفَّى ، وَلَدًا وَلاَ وَلَدَ ابْنٍ ، وَلاَ اثْنَيْنِ مِنَ الإِخْوَةِ فَصَاعِدًا ، فَإِنَّ لِلأُمِّ الثُّلُثَ كَامِلاً . إِلاَّ فِى فَرِيضَتَيْنِ فَقَطْ .

وَإِحْدَى الْفَرِيضَتَيْنِ ، أَنْ يُتَوَفَّى رَجُلٌ وَيَتْرُكَ امْرَأَتَهُ وَأَبَوَيْهِ . فَلِامْرَأَتِهِ الرُّبُعُ . وَلِأُمِّهِ الثُّلُثُ مِمَّا بَقِىَ . وَهُوَ الرُّبُعُ مِنْ رَأْسِ الْمَالِ .

وَالأُخْرَى : أَنْ تُتَوَفَّى امْرَأَةٌ . وَتَتْرُكَ زَوْجَهَا وَأَبَوَيْهَا . فَيَكُونُ لِزَوْجِهَا النِّصْفُ . وَلأُمِّهَا الثُّلُثُ مِمَّا بَقِىَ . وَهُوَ السُّدُسُ مِنْ رَأْسِ الْمَالِ .

وَذَلِكَ أَنَّ اللهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى يَقُولُ فِى كِتَابِهِ ﴿ وَلأَبَوَيْهِ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا السُّدُسُ مِمَّا تَرَكَ إِنْ كَانَ لَهُ وَلَدٌ ، فَإِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ وَلَدٌ وَوَرِثَهُ أَبَوَاهُ فَلأُمِّهِ الثُّلُثُ ، فَإِنْ كَانَ لَهُ إِخْوَةٌ فَلأُمِّهِ السُّدُسُ ﴾ .

فَمَضَتِ السُّنَّةُ أَنَّ الإِخْوَةَ اثْنَانِ فَصَاعِدًا .

İmam Malik der ki: *Bu konuda bizce ittifak edilen ve beldemizde (Medine'de) kendilerine yetiştiğim âlimlerin uyguladıkları hüküm şudur:*

Ölü kız veya oğulun erkek çocukları veya oğlunun erkek çocukları varsa, babanın terekedeki hakkı altıda bir olarak takdir edilir. Artan mal varsa, altıda bir ile artan mal da babanın olur. Artan mal altıda bir veya daha fazla değilse babaya belirli hak olarak altıda bir verilir.

Ölü kız veya oğul, erkek olsun kız olsun çocuk veya oğlunun çocuklarını veya ana baba bir veya ana bir baba bir, iki ve daha fazla erkek veya kız kardeş bırakmışlarsa annelerine bu ölü çocuklarından altıda bir miras verilir.

Ölü, kendi veya oğlunun çocuğunu, iki ve ikiden fazla kardeş bırakmamışsa aşağıdaki iki hal müstesna anne terekenin üçte birini alır:

1. Bir kişi ölür ve geride karısını, anne ve babasını bırakırsa, karısı dörtte birini alır, annesi ise karısı hissesini aldıktan sonra geride kalan malın üçte birini alır. Bu, terekenin tümünün dörtte biri eder.

2. Bir kadın ölür ve geride kocasıyla birlikte anne ve babasını bırakırsa, koca terekenin yarısını, annesi de kocası hakkını aldıktan sonra artanın üçte birini alır. Bu da terekenin tamamının altıda biri eder.

Zira Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

«... Ölenin çocuğu varsa, anne babadan her birine bırakılan malın altıda biri verilir. Çocuğu olmayıp ona anne ve babası mirasçı olmuşsa üçte biri ananındır. Kardeşleri varsa o vakit altıda biri ananındır.»[3]

Kardeşlerin iki ve daha fazla olması esasına göre uygulama yapılmıştır.

(3) Nisa, 12

4. ANA BİR KARDEŞLERİN MİRASTAKİ PAYLARI

قَالَ مَالِكٌ : الأَمْرُ الْمُجْتَمَعُ عَلَيْهِ عِنْدَنَا : أَنَّ الإِخْوَةَ لِلأُمِّ لا يَرِثُونَ مَعَ الْوَلَدِ . وَلا مَعَ وَلَدِ الأَبْنَاءِ ، ذُكْرَانًا كَانُوا أَوْ إِنَاثًا ، شَيْئًا . وَلا يَرِثُونَ مَعَ الأَبِ وَلا مَعَ الْجَدِّ أَبِي الأَبِ ، شَيْئًا . وَأَنَّهُمْ يَرِثُونَ فِيمَا سِوَى ذَلِكَ . يُفْرَضُ لِلْوَاحِدِ مِنْهُمُ السُّدُسُ . ذَكَرًا كَانَ أَوْ أُنْثَى . فَإِنْ كَانَا اثْنَيْنِ . فَلِكُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا السُّدُسُ . فَإِنْ كَانُوا أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ فَهُمْ شُرَكَاءُ فِي الثُّلُثِ . يَقْتَسِمُونَهُ بَيْنَهُمْ بِالسَّوَاءِ ، لِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الأُنْثَيَيْنِ . وَذَلِكَ أَنَّ اللهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى يَقُولُ فِي كِتَابِهِ ﴿ وَإِنْ كَانَ رَجُلٌ يُورَثُ كَلالَةً ، أَوِ امْرَأَةٌ ، وَلَهُ أَخٌ أَوْ أُخْتٌ فَلِكُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا السُّدُسُ . فَإِنْ كَانُوا أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ فَهُمْ شُرَكَاءُ فِي الثُّلُثِ ﴾ فَكَانَ الذَّكَرُ وَالأُنْثَى ، فِي هَذَا ، بِمَنْزِلَةٍ وَاحِدَةٍ .

İmam Malik der ki: *Bu konuda bizce ittifak edilen hüküm şöyledir: Ana bir kardeşler, kız olsun erkek olsun ölünün ve oğullarının çocuklarıyla mirasa konamazlar. Baba ve babanın babası dede ile de mirascı olamazlar. Bunun dışındaki hallerde vâris olurlar. Erkek ya da kız olsun bir tane ana bir kardeşe (terekeden miras olarak) altıda bir hisse verilir. İki ana bir kardeş olması halinde her biri altıda bir alırlar. Şayet ikiden fazla olurlarsa terekenin üçte birinde ortak olurlar. Bunu erkeğe iki kız hissesi vermeksizin aralarında eşit olarak paylaşırlar.*

Çünkü yüce Allah şöyle buyurmuştur:

«... Eğer miras bırakan erkek ya da kadın, çocuğu ve babası olmayan kişiler olur da onun erkek veya kızkardeşi bulunursa, bunlardan her birine altıda bir düşer. Eğer onlar ikiden çok iseler zarara uğratılmaksızın üçte birde ortak olurlar...»[4]

Bu konuda erkekle kız arasında bir fark yoktur, aynı hisseyi alırlar.

(4) Nisa, 12

5. ANA BABA BİR ERKEK KARDEŞLERİN MİRASTAKİ PAYLARI

قَالَ مَالِكٌ : الأَمْرُ الْمُجْتَمَعُ عَلَيْهِ عِنْدَنَا : أَنَّ الإِخْوَةَ لِلأَبِ وَالأُمِّ لا يَرِثُونَ مَعَ الْوَلَدِ الذَّكَرِ شَيْئًا ، وَلاَ مَعَ وَلَدِ الابْنِ الذَّكَرِ شَيْئًا . وَلاَ مَعَ الأَبِ دُنْيَا شَيْئًا . وَهُمْ يَرِثُونَ مَعَ الْبَنَاتِ وَبَنَاتِ الأَبْنَاءِ ، مَا لَمْ يَتْرُكِ الْمُتَوَفَّى جَدًّا أَبَا أَبٍ ، مَا فَضَلَ مِنَ الْمَالِ . يَكُونُونَ فِيهِ عَصَبَةً . يُبْدَأُ بِمَنْ كَانَ لَهُ أَصْلُ فَرِيضَةٍ مُسَمَّاةٍ . فَيُعْطَوْنَ فَرَائِضَهُمْ . فَإِنْ فَضَلَ بَعْدَ ذَلِكَ فَضْلٌ . كَانَ لِلإِخْوَةِ لِلأَبِ وَالأُمِّ . يَقْتَسِمُونَهُ بَيْنَهُمْ عَلَى كِتَابِ اللهِ . ذُكْرَانًا كَانُوا أَوْ إِنَاثًا . لِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الأُنْثَيَيْنِ . فَإِنْ لَمْ يَفْضُلْ شَيْءٌ ، فَلاَ شَيْءَ لَهُمْ .

قَالَ : وَإِنْ لَمْ يَتْرُكِ الْمُتَوَفَّى أَبًا ، وَلا جَدًّا أَبَا أَبٍ ، وَلا وَلَدًا ، وَلا وَلَدَ ابْنٍ . ذَكَرًا كَانَ أَوْ أُنْثَى ، فَإِنَّهُ يُفْرَضُ لِلأُخْتِ الْوَاحِدَةِ لِلأَبِ وَالأُمِّ ، النِّصْفُ . فَإِنْ كَانَتَا اثْنَتَيْنِ ، فَمَا فَوْقَ ذَلِكَ مِنَ الأَخَوَاتِ لِلأَبِ وَالأُمِّ ، فُرِضَ لَهُمَا الثُّلُثَانِ . فَإِنْ كَانَ مَعَهُمَا أَخٌ ذَكَرٌ ، فَلاَ فَرِيضَةَ لأَحَدٍ مِنَ الأَخَوَاتِ وَاحِدَةً كَانَتْ أَوْ أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ . وَيُبْدَأُ بِمَنْ شَرِكَهُمْ بِفَرِيضَةٍ مُسَمَّاةٍ . فَيُعْطَوْنَ فَرَائِضَهُمْ . فَمَا فَضَلَ بَعْدَ ذَلِكَ مِنْ شَيْءٍ ، كَانَ بَيْنَ الإِخْوَةِ لِلأَبِ وَالأُمِّ . لِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الأُنْثَيَيْنِ . إِلاَّ فِي فَرِيضَةٍ وَاحِدٍ فَقَطْ . لَمْ يَكُنْ لَهُمْ فِيهَا شَيْءٌ فَاشْتَرَكُوا فِيهَا مَعَ بَنِي الأُمِّ فِي ثُلُثِهِمْ . وَتِلْكَ الْفَرِيضَةُ هِيَ امْرَأَةٌ تُوُفِّيَتْ . وَتَرَكَتْ زَوْجَهَا ، وَأُمَّهَا . وَإِخْوَتَهَا لأُمِّهَا وَإِخْوَتَهَا لأُمِّهَا وَأَبِيهَا . فَكَانَ لِزَوْجِهَا النِّصْفُ . وَلأُمِّهَا السُّدُسُ . وَلإِخْوَتِهَا لأُمِّهَا الثُّلُثُ . فَلَمْ يَفْضُلْ شَيْءٌ بَعْدَ ذَلِكَ . فَيَشْتَرِكُ بَنُو الأَبِ وَالأُمِّ فِي هَذِهِ الْفَرِيضَةِ . مَعَ بَنِي الأُمِّ فِي ثُلُثِهِمْ فَيَكُونُ لِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الأُنْثَى . مِنْ أَجْلِ أَنَّهُمْ كُلَّهُمْ إِخْوَةُ الْمُتَوَفَّى لأُمِّهِ ، وَإِنَّمَا وَرِثُوا بِالأُمِّ . وَذَلِكَ أَنَّ اللهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى قَالَ فِي كِتَابِهِ - وَإِنْ كَانَ رَجُلٌ يُورَثُ كَلاَلَةً أَوِ امْرَأَةٌ وَلَهُ أَخٌ أَوْ أُخْتٌ فَلِكُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا السُّدُسُ . فَإِنْ كَانُوا أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ فَهُمْ شُرَكَاءُ فِي الثُّلُثِ - فَلِذَلِكَ شَرِكُوا فِي هَذِهِ الْفَرِيضَةِ . لأَنَّهُمْ كُلَّهُمْ إِخْوَةُ الْمُتَوَفَّى لأُمِّهِ .

İmam Malik der ki: *Bu konuda bizce ittifak edilen hüküm şöyledir: Ana baba bir erkek kardeşler, ölünün ve oğlunun erkek çocuklariyle ve ölüye bitişik baba ile terekeden hiç bir hisseye vâris olamazlar. Ölünün hayatta dedesi (babasının babası) yoksa, kızlarla ve oğlunun kızlarıyla artan mala erkek kardeşler asabe*

sıfatıyla vâris olurlar. Önce belirli hisseleri olanlara hakları verilir. Bu işlemden sonra artan mal olursa bu mal, ana baba bir erkek kardeşlerin olur. Bunu aralarında Allah'ın kitabına uygun şekilde taksim ederler. Erkek kardeşlerle birlikte kız kardeşler de bulunursa erkeğe, iki kız hissesi kadar hisse verilir.

Belirli hisse sahipleri hisselerini aldıktan sonra mal kalmazsa, kardeşlere hiç mal verilmez.

İmam Malik der ki: *Ölünün babası, babasının babası (dede), erkek ya da kız kendinin ve oğlunun çocukları yoksa, anne baba bir kız kardeşe tek başına olması halinde terekenin yarısı verilir. Ana baba bir kız kardeşler, iki ve daha fazla olurlarsa, kendilerine üçte iki verilir. Bunlarla birlikte bir erkek kardeşleri varsa, bir tane ya da çok olsunlar hiç biri belirli hisse alamazlar.*

Önce kendileriyle mirasa iştirak edenlerden belirli hissesi olanlara hisseleri verilir. Bu işlemden sonra mal artarsa, bu mal ana baba bir kardeşler arasında erkeğe, iki kız hissesi olmak üzere paylaştırılır. Buradan sadece bir hal hariçtir. Bu halde onlara hiç mirastan pay verilmez ve ana bir kardeşlere, aldıkları üçte bir hissede ortak olurlar. Bu meselenin tasviri şu şekildedir:

Bir kadın ölmüş ve geride kocasını,anasını, ana bir kardeşlerini ve ana baba bir kardeşlerini bırakmıştır. Terekenin yarısı kocasının, altıda biri annesinin, üçte biri de ana bir kardeşlerinin olur. Bu işlemden sonra mal artmıyacağından ana baba bir kardeşler ana bir kardeşlerin bu üçte bir hisselerinde ortak olurlar. Bu malı aralarında erkeğe, iki kız hissesi vermek suretiyle taksim ederler. Zira hepsi de ölünün ana bir kardeşidirler. Sadece anneleri aracılığıyla vâris olmuşlardır.

Çünkü Yüce Allah, kitabında şöyle buyurur:

«... Eğer miras bırakan erkek ya da kadın, çocuğu ve babası olmayan kişiler olur da onun erkek veya kızkardeşi bulunursa, bunlardan her birine altıda bir düşer. Eğer onlar ikiden fazla iseler, zarara uğratılmaksızın üçte birde ortak olurlar...»[5]

İşte bu ayeti kerimeden dolayı, üçte bir hissede ortak olurlar. Zira hepsi de ölünün ana bir kardeşidirler.

(5) Nisa, 12.

6. BABA BİR KARDEŞLERİN MİRASTAKİ PAYLARI

قَالَ مَالِكٌ : اَلْأَمْرُ الْمُجْتَمَعُ عَلَيْهِ عِنْدَنَا أَنَّ مِيرَاثَ الْإِخْوَةِ لِلْأَبِ ، إِذَا لَمْ يَكُنْ مَعَهُمْ أَحَد مِنْ بَنِى الْأَبِ وَالْأُمِّ ، كَمَنْزِلَةِ الْإِخْوَةِ لِلْأَبِ وَالْأُمِّ ، سَوَاءٌ . ذَكَرُهُمْ كَذَكَرِهِمْ . وَأُنْثَاهُمْ كَأُنْثَاهُمْ . إِلاَّ أَنَّهُمْ لا يُشَرِّكُونَ مَعَ بَنِى الْأُمِّ فِى الْفَرِيضَةِ ، الَّتِى شَرَّكَهُمْ فِيهَا بَنُو الْأَبِ وَالْأُمِّ . لأَنَّهُمْ خَرَجُوا مِنْ وِلاَدَةِ الْأُمِّ الَّتِى جَمَعَتْ أُولَئِكَ .

قَالَ مَالِكٌ : فَإِنِ اجْتَمَعَ الْإِخْوَةُ لِلْأَبِ وَالْأُمِّ ، وَالْإِخْوَةُ لِلأَبِ ، فَكَانَ فِى بَنِى الْأَبِ وَالْأُمِّ ذَكَرٌ ، فَلاَ مِيرَاثَ لأَحَدٍ مِنْ بَنِى الأَبِ . وَإِنْ لَمْ يَكُنْ بَنُو الأَبِ وَالأُمِّ إِلا امْرَأَةً وَاحِدَةً ، أَوْ أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ مِنَ الإِنَاثِ ، لاَ ذَكَرَ مَعَهُنَّ ، فَإِنَّهُ يُفْرَضُ لِلأُخْتِ الْوَاحِدَةِ . لِلأَبِ وَالأُمِّ ، النِّصْفُ . وَيُفْرَضُ لِلأَخَوَاتِ لِلأَبِ ، السُّدُسُ . تَتِمَّةَ الثُّلُثَيْنِ . فَإِنْ كَانَ مَعَ الأَخَوَاتِ لِلأَبِ ذَكَرٌ ، فَلاَ فَرِيضَةَ لَهُنَّ . وَيُبْدَأُ بِأَهْلِ الْفَرَائِضِ الْمُسَمَّاةِ . فَيُعْطَوْنَ فَرَائِضَهُمْ . فَإِنْ فَضَلَ بَعْدَ ذَلِكَ فَضْلٌ ، كَانَ بَيْنَ الإِخْوَةِ لِلأَبِ . لِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الأُنْثَيَيْنِ . وَإِنْ لَمْ يَفْضُلْ شَىْءٌ فَلاَ شَىْءَ لَهُمْ . فَإِنْ كَانَ الإِخْوَةُ لِلأَبِ وَالأُمِّ ، امْرَأَتَيْنِ ، أَوْ أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ مِنَ الإِنَاثِ ، فُرِضَ لَهُنَّ الثُّلُثَانِ . وَلا مِيرَاثَ مَعَهُنَّ لِلأَخَوَاتِ لِلأَبِ . إِلا أَنْ يَكُونَ مَعَهُنَّ أَخٌ لأَبٍ . فَإِنْ كَانَ مَعَهُنَّ أَخٌ لأَبٍ ، بُدِئَ بِمَنْ شَرَّكَهُمْ بِفَرِيضَةٍ مُسَمَّاةٍ . فَأُعْطُوا فَرِيضَتَهُمْ . فَإِنْ فَضَلَ بَعْدَ ذَلِكَ فَضْلٌ ، كَانَ بَيْنَ الإِخْوَةِ لِلأَبِ . لِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الأُنْثَيَيْنِ . وَإِنْ لَمْ يَفْضُلْ شَىْءٌ ، فَلاَ شَىْءَ لَهُمْ . وَلِبَنِى الأُمِّ مع بَنِى الأَبِ وَالأُمِّ وَمَعَ بَنِى الأَبِ ، لِلْوَاحِدِ السُّدُسُ . وَلِلاثْنَيْنِ فَصَاعِدًا الثُّلُثُ : لِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الأُنْثَى ، هُمْ فِيهِ ، بِمَنْزِلَةٍ وَاحِدَةٍ ، سَوَاءٌ .

İmam Malik der ki: *Bu konuda bizce üzerinde ittifak edilen hüküm şöyledir: Baba bir kardeşlerle birlikte ana baba bir kardeşler bulunmadığı takdirde, bunların mirastaki payları ana baba bir kardeşlerin mirası gibi olup aralarında hiç bir fark yoktur. Erkekleri erkeklerine, kadınları kadinlarına benzerler. Şu kadar var ki, ana baba bir erkek kardeşlerin ortak oldukları, ana bir kardeşlerin üçte bir hissesine, bunlarla birlikte baba bir kardeşler ortak olamazlar. Zira baba bir kardeşler, onları biraraya getiren ananın çocukları değildirler.*

İmam Malik der ki: *Ana baba bir kardeşlerle baba bir kardeşler birlikte bulunurlarsa, ana baba bir kardeşlerin içerisinde erkek varsa, baba bir kardeşlerden hiçbiri vâris olamazlar. Ana baba bir çocuklar bir veya daha fazla iseler ve birlikte erkek de bulunmuyorsa, ana baba bir kız kardeşe terekenin yarı hissesi verilir. Baba bir kız kardeşlere de altıda bir hisse verilir. Bu işlem, üçte ikiyi tamamlamak içindir. Baba bir kardeşlerle birlikte erkek kardeş bulunursa, belirli hisseye sahip olamazlar. Önce belirli hisseye sahip olanlardan başlayarak bunların hakları verilir. Bu işlemden sonra artan mal olursa erkeğe, iki kız hissesi olmak üzere baba bir kardeşler arasında pay edilir. Şayet mal kalmazsa onlara hiç bir hak verilmez.*

Ana baba bir kız kardeşler, iki veya daha çok iseler bunlara terekenin üçte ikisi verilir. Bunlarla birlikte baba bir kız kardeşler vâris olamazlar. Şu kadar var ki, bunlarla birlikte baba bir erkek kardeş varsa, o zaman vâris olurlar. Bu takdirde mirasta ortak oldukları belirli hak sahiplerinden önce başlanır ve hisseleri verilir. Bu işlemden sonra mal artarsa erkeğe, iki kız hissesi olmak üzere bu malı baba bir kardeşler aralarında taksim ederler. Şayet hiç mal kalmazsa, hiç hak alamazlar.

Ana bir çocuklar, ana baba bir ve baba bir çocuklarla bulunduklarında bir kişi ise altıda bir, iki ve daha fazla iseler erkeğe, bir kız hissesi olmak üzere üçte bir hisse verilir. Erkek burada bir kız mesabesindedir. Bundan dolayı payları eşittir.

7. DEDENİN MİRASTAKİ PAYI

١ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَىٰ بْنِ سَعِيدٍ : أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ مُعَاوِيَةَ بْنَ أَبِي سُفْيَانَ كَتَبَ إِلَى زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ يَسْأَلُهُ عَنِ الْجَدِّ . فَكَتَبَ إِلَيْهِ زَيْدُ ثَابِتٍ : إِنَّكَ كَتَبْتَ إِلَيَّ تَسْأَلُنِي عَنِ الْجَدِّ . وَاللهُ أَعْلَمُ . وَذٰلِكَ مِمَّا لَمْ يَكُنْ يَقْضِي فِيهِ إِلاَّ الأُمَرَاءُ ، يَعْنِي الْخُلَفَاءَ وَقَدْ حَضَرْتُ الْخَلِيفَتَيْنِ قَبْلَكَ . يُعْطِيَانِهِ النِّصْفَ ، مَعَ الأَخِ الْوَاحِدِ . وَالثُّلُثَ ، مَعَ الاثْنَيْنِ . فَإِنْ كَثُرَتِ الإِخْوَةُ ، لَمْ يُنْقِصُوهُ مِنَ الثُّلُثِ .

1. Yahya b. Said'e rivayet edildiğine göre Ebû Süfyan oğlu Muaviye, Zeyd b. Sabit'e mektup yazarak dedenin mirasdaki payını sordu. Zeyd b. Sabit de ona şöyle cevap yazdı:

«Bana yazdığın mektupta benden dedenin mirasını soruyorsun. En doğrusunu Allah bilir. Bu mesele, Halifelere kadar hakkında hüküm verilmemiş bir meseledir. Senden önce iki halifenin yanında bulundum. Onlar bir erkek kardeşle bulunursa dedeye terekenin yarısını, iki erkek kardeşle bulunursa üçte birini veriyorlardı. Kardeşler daha fazla olurlarsa, dedenin üçte bir hissesini azaltmıyorlardı.»

٢ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ قَبِيصَةَ بْنِ ذُؤَيْبٍ : أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ فَرَضَ لِلْجَدِّ ، الَّذِي يَفْرِضُ النَّاسُ لَهُ الْيَوْمَ .

2. Züeyb oğlu Kabîsa'dan şöyle rivayet edildi:

Ömer b. el-Hattab, dedeye bugün müslümanların vermekte olduğu hisseyi verirdi.[6]

(6) Hanefî Mezhebi de bu görüşü alır.
Hadis için bkz. Şeybanî, 722. (Dede, genel olarak baba gibi hisse alır. Ama baba sağken, payı düşer.)

٣ - وحدّثني عنْ مالكٍ ، أنّهُ بلغهُ عنْ سُلَيْمان بْنِ يسارٍ أنّهُ قالَ : فرضَ عُمرُ بْنُ الْخطّابِ ، وعُثْمانُ بْنُ عفّانَ ، وزيْدُ بْنُ ثابتٍ ، لِلْجدّ مع الإخْوةِ ، الثُّلُثَ .

قالَ مالكٌ : وَالأمْرُ الْمُجْتمعُ عَلَيْهِ عِنْدنَا ، وَالّذي أدْرَكْتُ عَلَيْهِ أهْلَ الْعِلْمِ ببَلَدنَا : أنّ الْجدّ ، أبَا الأبِ ، لا يَرِثُ مَعَ الأبِ دِنْيَا ، شَيْئًا . وَهُوَ يُفْرَضُ لَهُ مَعَ الْوَلَدِ الذّكَرِ ، وَمَعَ ابْنِ الابْنِ الذّكَرِ ، السُّدُسُ فَرِيضَةً . وَهُوَ فِيمَا سِوَى ذَلِكَ ، مَا لَمْ يَتْرُكِ الْمُتَوَفّى أمًّا أوْ أخْتًا لأبيه ، يُبْدَأُ بأحَدٍ إنْ شَرَّكَهُ بِفَرِيضَةٍ مُسَمّاةٍ . فَيُعْطَوْنَ فَرَائِضَهُمْ . فَإنْ فَضَلَ مِنَ الْمَالِ السُّدُسُ فَمَا فَوْقَهُ فُرِضَ لِلْجدّ السُّدُسُ فَرِيضَةً .

قالَ مالكٌ : وَالْجدُّ ، وَالإخْوَةُ لِلأبِ وَالأمّ ، إذَا شَرَّكَهُمْ أحَدٌ بِفَرِيضَةٍ مُسَمّاةٍ . يُبْدَأُ بِمَنْ شَرَّكَهُمْ مِنْ أهْلِ الْفَرَائِضِ . فَيُعْطَوْنَ فَرَائِضَهُمْ . فَمَا بَقِيَ بَعْدَ ذَلِكَ لِلْجدّ وَالإخْوَةِ مِنْ شَيْءٍ ، فإنّهُ يُنْظَرُ ، أيُّ ذَلِكَ أفْضَلُ لِحَظّ الْجدّ ، أعْطِيَهُ الثُّلُثَ مِمّا بَقِيَ لَهُ وَلِلإخْوَةِ . أوْ يَكُونُ بِمَنْزِلَةِ رَجُلٍ مِنَ الإخْوَةِ ، فِيمَا يَحْصُلُ لَهُ وَلَهُمْ ، يُقَاسِمُهُمْ بِمِثْلِ حِصّةِ أحَدِهِمْ ، أوِ السُّدُسُ مِنْ رَأسِ الْمَالِ كُلّهِ . أيُّ ذَلِكَ كَانَ أفْضَلَ لِحَظّ الْجدّ ، أعْطِيَهُ الْجدُّ . وَكَانَ مَا بَقِيَ بَعْدَ ذَلِكَ لِلإخْوَةِ لِلأبِ وَالأمّ . لِلذّكَرِ مِثْلُ حَظّ الأنْثَيَيْنِ .إلا فِي فَرِيضَةٍ وَاحِدَةٍ . تَكُونُ قِسْمَتُهُمْ فِيهَا عَلَى غَيْرِ ذَلِكَ . وَتِلْكَ الْفَرِيضَةُ : امْرَأةٌ تُوُفّيَتْ . وَتَرَكَتْ زَوْجَهَا ، وَأمّهَا ، وَأخْتَهَا لأمّهَا وَأبِيهَا ، وَجَدّهَا . فَلِلزّوْجِ النّصْفُ . وَلِلأمّ الثُّلُثُ . وَلِلْجدّ السُّدُسُ . وَلِلأخْتِ لِلأمّ وَالأبِ النّصْفُ . ثُمّ يُجْمَعُ سُدُسُ الْجدّ ، وَنِصْفُ الأخْتِ ، فَيُقْسَمُ أثْلاثًا . لِلذّكَرِ مِثْلُ حَظّ الأنْثَيَيْنِ . فَيَكُونُ لِلْجدّ ثُلُثَاهُ . وَلِلأخْتِ ثُلُثُهُ .

قالَ مالكٌ : وَمِيرَاثُ الإخْوَةِ لِلأبِ مَعَ الْجدّ ، إذَا لَمْ يَكُنْ مَعَهُمْ إخْوَةٌ لأبٍ وَأمّ ، كَمِيرَاثِ الإخْوَةِ لِلأبِ وَالأمّ ، سَوَاءً . ذَكَرُهُمْ كَذَكَرِهِمْ . وَأنْثَاهُمْ كَأنْثَاهُمْ . فَإذَا اجْتَمَعَ الإخْوَةُ لِلأبِ وَالأمّ ، وَالإخْوَةُ لِلأبِ ، فَإنّ الإخْوَةَ لِلأبِ وَالأمّ ، يُعَادُّونَ الْجدّ بِإخْوَتِهِمْ لأبِيهِمْ . فَيَمْنَعُونَهُ بِهِمْ كَثْرَةَ الْمِيرَاثِ بِعَدَدِهِمْ . وَلا يُعَادُّونَهُ بِالإخْوَةِ لِلأمّ . لأنّهُ لَوْ لَمْ يَكُنْ مَعَ الْجدّ غَيْرُهُمْ ، لَمْ يَرِثُوا مَعَهُ شَيْئًا . وَكَانَ الْمَالُ كُلّهُ لِلْجدّ . فَمَا حَصَلَ لِلإخْوَةِ مِنْ بَعْدِ حَظّ الْجدّ ، فَإنّهُ يَكُونُ لِلإخْوَةِ مِنَ الأبِ وَالأمّ . دُونَ الإخْوَةِ لِلأبِ . وَلا يَكُونُ لِلإخْوَةِ لِلأبِ مَعَهُمْ شَيْءٌ . إلا أنْ يَكُونَ الإخْوَةُ لِلأبِ وَالأمّ امْرَأةً وَاحِدَةً .فَإنْ كَانَتِ امْرَأةً وَاحِدَةً ، فَإنّهَا تُعَادُّ الْجدّ بِإخْوَتِهَا لأبِيهَا ، مَا كَانُوا . فَمَا حَصَلَ لَهُمْ وَلَهَا مِنْ شَيْءٍ ، كَانَ لَهَا دُونَهُمْ . مَا بَيْنَهَا وَبَيْنَ أنْ تَسْتَكْمِلَ فَرِيضَتَهَا . وَفَرِيضَتُهَا النّصْفُ مِنْ رَأسِ الْمَالِ كُلّهِ . فَإنْ كَانَ فِيمَا يُحَازُ لَهَا وَلإخْوَتِهَا لأبِيهَا فَضْلٌ عَنْ نِصْفِ رَأسِ الْمَالِ كُلّهِ ، فَهُوَ لإخْوَتِهَا لأبِيهَا . لِلذّكَرِ مِثْلُ حَظّ الأنْثَيَيْنِ . فَإنْ لَمْ يَفْضُلْ شَيْءٌ فَلا شَيْءَ لَهُمْ .

3. Süleyman b. Yesar der ki:

Ömer b. el-Hattab, Osman b. Affan ve Zeyd b. Sabit, ölünün kardeşleriyle birlikte bulunan dedeye üçte bir hisse verirlerdi.

İmam Malik der ki: *Bu konuda bizce ittifak edilen ve beldemizde (Medine'de) kendilerine yetiştiğim âlimlerin uyguladıkları hüküm şöyledir: Dede (babanın babası) ölüye bitişik baba ile vâris olamaz. Ölünün erkek çocuklarıyla, oğlunun... oğluyla bulunduğunda dedeye altıda bir hisse verilir. Ölünün kendisinden sonra hayatta kalan anne veya baba bir kardeşi yoksa, bu hallerde de altıda bir hisse alır. Önce mirasta ortak olduğu belirli hisse sahiplerine hakları verilir. Artan mal altıda bir ve daha fazla ise, dedeye altıda bir hisse verilir.*

İmam Malik der ki: *Dede ve ana baba bir kardeşlere belirli hissesi olan bir kişi mirasta iştirak halinde olsa, önce müşterek mirasçılardan belirli hissesi olanlara hakları verilir. Bu işlerden sonra dede ve kardeşlere bir şey kalmışsa bakılır. Dedeye ve kardeşlere kalan malın üçte birini vermek veya dedeyi kardeşlerden biri kabul etmek suretiyle onlardan birine verilen malın aynını dedeye vermek, ya da dedeye terekenin tamamının altıda birini vermek şekillerinden hangisi dedenin lehine ise dedeye o verilir. Bundan sonra arta kalan mal, erkeğe iki kızın hissesi kadar vermek suretiyle ana baba bir kardeşler arasında taksim edilir. Bu şekilde taksim edilmeyen bir hal vardır, o da şudur:*

Bir kadın ölür ve kendinden sonra hayatta kocası, anası, ana baba bir kız kardeşi ve dedesi vardır. Kocası terekenin yarısını, anası üçte birini, dedesi altıda birini ve ana baba bir kız kardeş yarı hissesini alır. Sonra dedenin altıda bir hissesi ile kız kardeşin aldığı terekenin yarı hissesi toplanır ve üçe bölünür, erkeğe, iki kız hissesi verilmesi esasına göre bunun üçte ikisi dedenin, üçte biri de kız kardeşin olur.

İmam Malik der ki: *Baba bir kardeşler dede ile birlikte ana baba bir kardeşlere mirasta ortak olarak bulunmuyorlarsa, bunların mirası ana baba bir kardeşlerin mirası gibi olup aralarında bir fark yoktur. Erkekleri erkeklerine, kadınları kadınlarına benzer. Ana baba bir kardeşlerle baba bir kardeşler birlikte bulunuyorlarsa ana baba bir kardeşler, dedenin baba bir kardeşlerle eşit şekilde hisse almalarını sağlarlar ve onların hisselerinden dede-*

nin daha fazla miras almasına da engel teşkil ederler. Ana bir kardeşlerle dedenin eşit şekilde miras almasına etkileri olmaz. Çünkü dedeyle birlikte sadece ana bir kardeşler mirasta ortak olsalar, bunlar dedeyle birlikte vâris olamazlar. Malın tamamı dedenin olur.

Dedenin hissesi verildikten sonra kalan mal, baba bir kardeşlerin değil ana baba bir kardeşlerin olur. Baba bir kardeşler, ana baba bir kardeşlerle hiç bir hisseye vâris olamazlar. Şu kadar var ki, ana baba bir kardeş sadece bir kadın ise, bu kadın dedenin, baba bir kardeşlerin hisseleri kadar hisse almasını sağlar. Kadına ve baba bir kardeşlere mal artarsa terekenin tamamından belirli hissesi olan yarı hisseyi tamamlayıncaya kadar bu mal o kadına verilir, baba bir kardeşlerine verilmez. Şayet bu mal terekenin yarısından fazla ise, bu fazlalık erkeğe, iki kız hissesi verilmesi esasına göre baba bir kardeşler arasında bölüştürülür. Terekenin yarısından fazla mal arta kalmış değilse, baba bir kardeşler hiç bir hak alamazlar.

8. NİNENİN MİRASTAKİ PAYI

٤ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ إِسْحَاقَ بْنِ خَرَشَةَ ، عَنْ قَبِيصَةَ بْنِ ذُؤَيْبٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ : جَاءَتِ الْجَدَّةُ إِلَى أَبِي بَكْرٍ الصِّدِّيقِ تَسْأَلُهُ مِيرَاثَهَا . فَقَالَ لَهَا أَبُو بَكْرٍ : مَالَكِ فِي كِتَابِ اللهِ شَيءٌ . وَمَا عَلِمْتُ لَكِ فِي سُنَّةِ رَسُولِ اللهِ ﷺ شَيْئًا . فَارْجِعِي حَتَّى أَسْأَلَ النَّاسَ . فَسَأَلَ النَّاسَ . فَقَالَ الْمُغِيرَةُ بْنُ شُعْبَةَ : حَضَرْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ أَعْطَاهَا السُّدُسَ . فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ : هَلْ مَعَكَ غَيْرُكَ ؟ فَقَامَ مُحَمَّدُ بْنُ مَسْلَمَةَ الأَنْصَارِيُّ ، فَقَالَ مِثْلَ مَا قَالَ الْمُغِيرَةُ . فَأَنْفَذَهُ لَهَا أَبُو بَكْرٍ الصِّدِّيقُ . ثُمَّ جَاءَتِ الْجَدَّةُ الأُخْرَى ، إِلَى عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ تَسْأَلُهُ مِيرَاثَهَا . فَقَالَ لَهَا : مَالَكِ فِي كِتَابِ اللهِ شَيءٌ . وَمَا كَانَ الْقَضَاءُ الَّذِي قُضِيَ بِهِ إِلا لِغَيْرِكِ . وَمَا أَنَا بِزَائِدٍ فِي الْفَرَائِضِ شَيْئًا . وَلَكِنَّهُ ذَلِكَ السُّدُسُ . فَإِنِ اجْتَمَعْتُمَا فَهُوَ بَيْنَكُمَا . وَأَيَّتُكُمَا خَلَتْ بِهِ فَهُوَ لَهَا .

4. Züeyb oğlu Kabîsa (r.a.) der ki:

Bir nine (ananın anası) alacağı mirası sormak amacıyla Ebû Bekir es-Sıddîk (r.a.)'a geldi. Ebû Bekir (r.a.) ona şöyle cevap verdi:

«— Senin hakkında Allah'ın kitabında hiçbir hüküm bulunmamaktadır. Resûlullah'ın sünnetinde de herhangi bir şey olup olmadığını bilmiyorum. Sen evine dön. Ben bu meseleyi müslümanlara sorayım da, öyle sana cevap vereyim.»

Ebû Bekir müslümanlara sorunca, Mugîre b. Şu'be ona şöyle dedi:

«— Ben Resûlullah (s.a.v.)'ın yanında bulundum, nineye altıda bir verdi.»

Ebû Bekir:

«— Yanında başkaları var mıydı?» diye sorunca Muhammed b. Mesleme el-Ensarî de kalkarak Muğire'ninkine benzer bir konuşma yaptı. Bunun üzerine Ebû Bekir es-Sıddık da nineye bunu uyguladı. Sonra öbür nine (babanın annesi) mirasını sormak maksadiyle Hz.Ömer'e geldi. Bunun üzerine Ömer (r.a.) ona şöyle dedi:

«— Senin hakkında Allah'ın kitabında bir hüküm bulunmamaktadır. Şimdiye kadar verilmiş olan hükümler içerisinde de senin meselen yok. Bana gelince ben feraize (miras paylarına) kendimden birşey ilave edecek değilim. Fakat bu miras, annenin annesine verilen şu altıda bir olması gerekir. Her ikiniz birlikte vâris

olduğunuzda, bu altıda bir hisseyi taksim edersiniz. Hanginiz yalnız başına vâris oluyorsa, bu altıda birin tamamını alır.[7]

٥ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ : أَنَّهُ قَالَ : أَتَتِ الْجدَّتَانِ إِلَى أَبِي بَكْرٍ الصِّدِّيقِ . فَأَرَادَ أَنْ يَجْعَلَ السُّدُسَ لِلَّتِي مِنْ قِبَلِ الأُمِّ . فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ مِنَ الأَنْصَارِ :

أَمَا إِنَّكَ تَتْرُكُ الَّتِي لَوْ مَاتَتْ وَهُوَ حَيٌّ ، كَانَ إِيَّاهَا يَرِثُ . فَجَعَلَ أَبُو بَكْرٍ السُّدُسَ بَيْنَهُمَا .

5. Muhammed oğlu Kasım der ki:

İki nine mirasları konusunda Ebû Bekir es-Sıddîka baş vurduklarında, Ebû Bekir altıda bir hisseyi annenin annesine vermek isteyince ensardan bir zat ona şöyle dedi:

«— Dikkat et. Senin mirastan mahrum etmek istediğin nine ölmüş, miras bırakan sağ kalmış olsaydı nineye vâris olacaktı.»

Bu söz üzerine Hz. Ebû Bekir, altıda bir hisseyi iki nine arasında taksim etti.

٦ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ رَبِّهِ بْنِ سَعِيدٍ : أَنَّ أَبَا بَكْرِ بْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْحَارِثِ بْنِ هِشَامٍ ، كَانَ لا يَفْرِضُ إِلا لِلْجَدَّتَيْنِ .

قَالَ مَالِكٌ : الأَمْرُ الْمُجْتَمَعُ عَلَيْهِ عِنْدَنَا ، الَّذِي لا اخْتِلافَ فِيهِ ، وَالَّذِي أَدْرَكْتُ عَلَيْهِ أَهْلَ الْعِلْمِ بِبَلَدِنَا : أَنَّ الْجَدَّةَ أُمَّ الأُمِّ ، لا تَرِثُ مَعَ الأُمِّ دُنْيَا ، شَيْئًا . وَهِيَ فِيمَا سِوَى ذَلِكَ يُفْرَضُ لَهَا السُّدُسُ ، فَرِيضَةً . وَأَنَّ الْجَدَّةَ أُمَّ الأَبِ ، لا تَرِثُ مَعَ الأُمِّ ، وَلا مَعَ الأَبِ شَيْئًا . وَهِيَ فِيمَا سِوَى ذَلِكَ يُفْرَضُ لَهَا السُّدُسُ ، فَرِيضَةً . فَإِذَا اجْتَمَعَتِ الْجَدَّتَانِ ، أُمُّ الأَبِ وَأُمُّ الأُمِّ . وَلَيْسَ لِلْمُتَوَفَّى دُونَهُمَا أَبٌ وَلا أُمٌّ . قَالَ مَالِكٌ : فَإِنِّي سَمِعْتُ أَنَّ أُمَّ الأُمِّ ، إِنْ كَانَتْ أَقْعَدَهُمَا ، كَانَ لَهَا السُّدُسُ ، دُونَ أُمِّ الأَبِ . وَإِنْ كَانَتْ أُمَّ الأَبِ أَقْعَدَهُمَا ، أَوْ كَانَتَا فِي الْقُعْدُدِ مِنَ الْمُتَوَفَّى ، بِمَنْزِلَةٍ سَوَاءٍ ، فَإِنَّ السُّدُسَ بَيْنَهُمَا ، نِصْفَانِ .

قَالَ مَالِكٌ : وَلا مِيرَاثَ لأَحَدٍ مِنَ الْجَدَّاتِ ، إِلا لِلْجَدَّتَيْنِ . لأَنَّهُ بَلَغَنِي أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ وَرَّثَ الْجَدَّةَ . ثُمَّ سَأَلَ أَبُو بَكْرٍ عَنْ ذَلِكَ . حَتَّى أَتَاهُ الثَّبَتُ عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ . أَنَّهُ وَرَّثَ

(7) Ebu Davud, Ferâid, 18/5; Tirmizî, Ferâid, 27/10; İbn Mace, Ferâid, 23/4. Ayrıca bkz. Şeybanî, 723.
Hanefî Mezhebi de bu görüşe dayanır.

الْجَدَّةَ . فَأَنْفَذَهُ لَهَا . ثُمَّ أَتَتِ الْجَدَّةُ الأُخْرَى إِلَى عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ . فَقَالَ لَهَا : مَا أَنَا بِزَائِدٍ فِي الْفَرَائِضِ شَيْئًا . فَإِنِ اجْتَمَعْتُمَا ، فَهُوَ بَيْنَكُمَا . وَأَيَّتُكُمَا خَلَتْ بِهِ فَهُوَ لَهَا .

قَالَ مَالِكٌ : ثُمَّ لَمْ نَعْلَمْ أَحَدًا وَرَّثَ غَيْرَ جَدَّتَيْنِ . مُنْذُ كَانَ الإِسْلاَمُ إِلَى الْيَوْمِ .

6. Saîd oğlu Abdirabbihi der ki:

Ebû Bekir b. Abdurrahman, yalnız iki nineye (ananın anası ve babanın anası) mirastan hisse verirdi.

İmam Malik der ki: *Bizdeki ittifak edilen uygulama şöyledir: Nine (ananın annesi) anneyl beraber bulunduğunda mirastan hak alamaz.*

Bu halin dışında vâris olur ve kendisine altıda bir verilir.

Babanın annesi olan nine, anne ve babayla vâris olamaz. Bu halin dışında bu nineye altıda bir hisse verilir.

İki nine (anne anne, baba anne) beraberce bulunuyorlarsa ve ölünün bunlardan başka anne ve babası yoksa bu halde İmam Malik der ki:*Duyduğuma göre bu iki nineden anne anne ölüye daha yakın olursa altıda bir alır. Bu haktan baba anne yararlanamaz. Ninelerden baba anne ölüye daha yakınsa veya ölüye yakınlıkta aynı derecede iseler, altıda biri aralarında yarı yarıya taksim ederler.*

İmam Malik der ki: *İki nine (anne anne ve baba anne)nin dışında diğer nineler mirastan hak alamazlar. Zira bana rivayet edildiğine göre Resûlullah (s.a.v.) nineyi (anne anne) vâris yaptı. Sonra konuyu Ebû Bekir araştırdı. Resûlullah (s.a.v.)'ın onu vâris yaptığı sabit olunca da derhal bunu nineye uyguladı. Sonra diğer nine (baba anne) Ömer b. el-Hattab'a gelip miras isteyince Ömer ona şöyle söyledi:*

«— Ben feraize (miras paylarına) bir şey ekleyemem. İkiniz birlikte altıda biri aranızda taksim edersiniz. Hanginiz yalnız başına kalmış ve kendisine mirasta ortak olacak diğer nine yoksa, altıda birin tamamı onun olur.

İmam Malik şöyle devam etti:

Sonra İslamın başlangıcından bugüne kadar bu iki nineden başka nineleri vâris yapmış birini hatırlamıyorum.

9. KELALE'NİN[8] BIRAKTIĞI MİRASIN PAYLAŞTIRILMASI

٧ - حدثني يحيى عن مالك ، عن زيد بن أسلم : أن عمر بن الخطاب سأل رسول الله ﷺ عن الكلالة ؟ فقال له رسول الله ﷺ : « يكفيك ، ، من ذلك : الآية التي أنزلت في الصيف ، آخر سورة النساء » .

قال مالك : الأمر المجتمع عليه عندنا ، الذي لا اختلاف فيه ، والذي أدركت عليه أهل العلم ببلدنا : أن الكلالة على وجهين : فأما الآية التي أنزلت في أول سورة النساء التي قال الله تبارك وتعالى فيها ﴿ وإن كان رجل يورث كلالة أو امرأة وله أخ أو أخت فلكل واحد منهما السدس ، فإن كانوا أكثر من ذلك فهم شركاء في الثلث ﴾ فهذه الكلالة التي لا يرث فيها الإخوة للأم . حتى لا يكون ولد ولا والد . وأما الآية التي في آخر سورة النساء التي قال الله تبارك وتعالى فيها ﴿ يستفتونك قل الله يفتيكم في الكلالة إن امرؤ هلك ليس له ولد وله أخت فلها نصف ما ترك وهو يرثها إن لم يكن لها ولد فإن كانتا اثنتين فلهما الثلثان مما ترك وإن كانوا إخوة رجالا ونساء فللذكر مثل حظ الأنثيين يبين الله لكم أن تضلوا والله بكل شيء عليم ﴾ .

قال مالك : فهذه الكلالة التي تكون فيها الإخوة عصبة . إذا لم يكن ولد ، فيرثون مع الجد في الكلالة ، فالجد يرث مع الإخوة ، لأنه أولى بالميراث منهم . وذلك أنه يرث ، مع ذكور ولد المتوفى ، السدس . والإخوة لا يرثون ، مع ذكور ولد المتوفى ، شيئا . وكيف لا يكون كأحدهم ، وهو يأخذ السدس مع ولد المتوفى ؟ فكيف لا يأخذ الثلث مع الإخوة ، وبنو الأم يأخذون معهم الثلث ؟ فالجد هو الذي حجب الإخوة للأم . ومنعهم مكانه الميراث . فهو أولى بالذي كان لهم . لأنهم سقطوا من أجله . ولو أن الجد لم يأخذ ذلك الثلث ، أخذه بنو الأم . فإنما أخذ مالم يكن يرجع إلى الإخوة للأب . وكان الإخوة للأم هم أولى بذلك الثلث من الإخوة للأب . وكان الجد هو أولى بذلك من الإخوة للأم .

(8) Kelâle: Mirasçı bırakmadan ölen kişidir.

7. Zeyd b. Eslem der ki:

Ömer b. el-Hattab, Resûlullah (s.a.v.)'a kelale'nin (mirasçısız ölenin) mirasını sordu. Resûlullah (s.a.v.) de şöyle cevap verdi:

«— Sana bu konuda, yazın indirilen Nisa sûresinin son ayeti yeterlidir.»[9]

İmam Malik der ki: *Bu konuda bizce ittifak edilen ve beldemizde (Medine'de) kendilerine yetiştiğim âlimlerin uyguladıkları hüküm şudur:*

Kelale[10] *ikiye ayrılır:*

1. Kendisine ana bir kardeşlerin sadece babası ve çocuğu olmadığında vâris olup başka hallerde vâris olamadıkları kelaledir. Bu kelaleden Yüce Allah, Nisa sûresinin başlarında indirdiği ayeti kerimede şöyle bahsetmektedir:

«... Eğer miras bırakan erkek ya da kadın, çocuğu olmayan kişiler olur da onun erkek veya kız kardeşi bulunursa bunlardan her birine altıda bir düşer, eğer onlar ikiden fazla iseler üçte birde ortak olurlar...»[11]

2. Kardeşlerin asabe olduğu kelaledir ki Yüce Allah bu konuda Nisa sûresinin son âyetinde şöyle buyurmuştur:

«Senden fetva isterler, de ki: Size kelale hakkındaki fetvayı Allah veriyor. Çocuğu olmayıp bir kız kardeşi olan bir kişi ölürse, terekenin yarısı kız kardeşinindir. Kız kardeşinin çocuğu yoksa, kendisi ona tamamen vâris olur. Kız kardeşler iki ise, terekenin üçte ikisi onlarındır. Onlar erkek, kadın karışık kardeşlerse, erkeğe iki kadın hissesi kadar pay verilir. Doğru yoldan saparsınız diye Allah size açıklama yapıyor. Allah her şeyi hakkıyla bilir.»[12]

İmam Malik der ki: *Burada söz konusu olan Kelalede kardeşler asabe olurlar. Çocuk bulunmayınca kardeşler kelaleye dede ile birlikte vâris olurlar. Dede de kardeşlerle birlikte vâris olur. Zira*

(9) Müslim, Ferâid, 23/9.
(10) Mirasçı kalan çocuğu ve babası olmayan kişiye «kelale» denir.
(11) Nisa, 12.
(12) Nisa, 176.

miras kardeşlerden çok dedenin hakkıdır. Çünkü dede ölünün erkek çocuklarıyla altıda bir hisseye vâris olurken, kardeşler herhangi bir hisseye vâris olamazlar.

Ölünün erkek çocuğuyla altıda bir hisseyi alan dede, nasıl olur da kardeşlerden biri gibi olamaz? Ana bir kardeşler, ana baba bir kardeşlerle beraber üçte bir alırken, dede onlarla birlikte neden üçte bir hisseyi alamasın? Zira dede, anne bir kardeşleri mirastan düşürür ve bulunduğu mevki onların miras almalarına engel olur. Bu sebeple, dedenin ana bir kardeşlerin aldığını almaya daha çok hakkı vardır. Çünkü ana bir kardeşler, dede yüzünden mirastan düşüyorlar. Şayet bu söz konusu üçte biri dede almamış olsaydı, ana bir kardeşler alırlardı. Bu sebepten dede, yalnız baba bir kardeşlere dönemiyecek olan malı almıştır. Halbuki ana bir kardeşlerin bu üçte biri almaya baba bir kardeşlerden daha çok hakları vardır. Dedenin de aynı hakkı almaya ana bir kardeşlerden daha çok hakkı vardır.

10. HALANIN MİRASI VE MİRASTAKİ PAYI

٨ - حدّثنى يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِى بَكْرِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرِو بْنِ حَزْمٍ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ حَنْظَلَةَ الزُّرَقِى : أَنَّهُ أَخْبَرَهُ ، عَنْ مَوْلًى لِقُرَيْشٍ كَانَ قَدِيمًا يُقَالُ لَهُ ابْنُ مِرْسًى ، أَنَّهُ قَالَ : كُنْتُ جَالِسًا عِنْدَ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ . فَلَمَّا صَلَّى الظُّهْرَ ، قَالَ : يَايَرْفَا . هَلُمَّ ذٰلِكَ الْكِتَابَ . لِكِتَابٍ كَتَبَهُ فِى شَأْنِ الْعَمَّةِ . فَنَسْأَلُ عَنْهَا وَنَسْتَخْبِرُ فِيهَا . فَأَتَاهُ بِهِ يَرْفَا . فَدَعَا بِتَوْرٍ أَوْ قَدَحٍ فِيهِ مَاءٌ . فَمَحَا ذٰلِكَ الْكِتَابَ فِيهِ . ثُمَّ قَالَ : لَوْ رَضِيَكِ اللّٰهُ وَارِثَةً ، أَقَرَّكِ . لَوْ رَضِيَكِ اللّٰهُ أَقَرَّكِ .

8. İbn Mirsâ (r.a.) der ki:

Ben, Ömer b. el-Hattab (r.a.)'ın yanında oturuyordum. Öğle namazını kılınca şöyle dedi:

«— Ya Yerfa! Şu yazıyı getir.» Hz. Ömer, bu sözü hala hakkında yazmış olduğu yazı için söyledi: Biz de halanın mirası hakkında soru soruyor ve öğrenmek istiyorduk. Yerfa yazıyı Hz. Ömer'e getirince içinde su bulunan bir testi (veya bir bardak) istedi ve bu yazıyı bu suyla sildi, sonra şöyle dedi:

«— Senin vâris olmana Allah razı olsaydı vâris olduğunu belirtirdi. Evet, Allah senin vâris olmana razı olsaydı, hiç kuşkusuz vâris olduğunu belirtirdi.»

٩ - وحدّثنى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِى بَكْرِ بْنِ حَزْمٍ : أَنَّهُ سَمِعَ أَبَاهُ كَثِيرًا يَقُولُ : كَانَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ يَقُولُ : عَجَبًا لِلْعَمَّةِ تُورَثُ وَلَا تَرِثُ .

9. Ebû Bekir b. Hazm der ki: Ömer b. el-Hattab:

«Halanın durumu hayrete değer. Zira vâris olmadığı halde kendisine vâris olunuyor.» derdi.[14]

(13) Şeybanî, 725.
(14) Şeybanî, 724.

11. MİRASTA ÖNCELİK HAKKI DOĞURAN SEBEPLER

قَالَ مَالِكٌ : الأَمْرُ الْمُجْتَمَعُ عَلَيْهِ عِنْدَنَا ، الَّذِى لا اخْتِلاَفَ فِيهِ ، وَالَّذِى أَدْرَكْتُ عَلَيْهِ أَهْلَ الْعِلْمِ بِبَلَدِنَا ، فِي وِلاَيَةِ الْعَصَبَةِ : أَنَّ الأَخِ لِلأَبِ وَالأُمِّ أَوْلَى بِالْمِيرَاثِ مِنَ الأَخِ لِلأَبِ . وَالأَخُ لِلأَبِ ، أَوْلَى بِالْمِيرَاثِ مِنْ بَنِي الأَخِ لِلأَبِ وَالأُمِّ . وَبَنُو الأَخِ لِلأَبِ وَالأُمِّ ، أَوْلَى مِنْ بَنِي الأَخِ لِلأَبِ . وَبَنُو الأَخِ لِلأَبِ ، أَوْلَى مِنْ بَنِي ابْنِ الأَخِ لِلأَبِ وَالأُمِّ . وَبَنُو ابْنِ الأَخِ لِلأَبِ ، أَوْلَى مِنَ الْعَمِّ أَخِي الأَبِ لِلأَبِ وَالأُمِّ . وَالْعَمُّ أَخُو الأَبِ لِلأَبِ وَالأُمِّ ، أَوْلَى مِنَ الْعَمِّ أَخِي الأَبِ لِلأَبِ . وَالْعَمُّ أَخُو الأَبِ لِلأَبِ ، أَوْلَى مِنْ بَنِي الْعَمِّ أَخِي الأَبِ لِلأَبِ وَالأُمِّ . وَابْنُ الْعَمِّ لِلأَبِ أَوْلَى مِنْ عَمِّ الأَبِ أَخِي أَبِي الأَبِ لِلأَبِ وَالأُمِّ .

قَالَ مَالِكٌ : وَكُلُّ شَيءٍ سُئِلْتَ عَنْهُ مِنْ مِيرَاثِ الْعَصَبَةِ ، فَإِنَّهُ عَلَى نَحْوِ هٰذَا : اُنْسُبِ الْمُتَوَفَّى وَمَنْ يُنَازِعُ فِي وِلاَيَتِهِ مَنْ عَصَبَتِهِ . فَإِنْ وَجَدْتَ أَحَدًا مِنْهُمْ يَلْقَى الْمُتَوَفَّى إِلَى أَبٍ لا يَلْقَاهُ أَحَدٌ مِنْهُمْ إِلَى أَبٍ دُونَهُ . فَاجْعَلْ مِيرَاثَهُ لِلَّذِى يَلْقَاهُ إِلَى الأَبِ الأَدْنَى ، دُونَ مَنْ يَلْقَاهُ إِلَى فَوْقِ ذٰلِكَ . فَإِنْ وَجَدْتَهُمْ كُلَّهُمْ يَلْقَوْنَهُ إِلَى أَبٍ وَاحِدٍ يَجْمَعُهُمْ جَمِيعًا ، فَانْظُرْ أَقْعَدَهُمْ فِي النَّسَبِ . فَإِنْ كَانَ ابْنَ أَبٍ فَقَطْ ، فَاجْعَلِ الْمِيرَاثَ لَهُ دُونَ الأَطْرَفِ . وَإِنْ كَانَ ابْنَ أَبٍ وَأُمٍّ . وَإِنْ وَجَدْتَهُمْ مُسْتَوِينَ ، يَنْتَسِبُونَ مِنْ عَدَدِ الآبَاءِ إِلَى عَدَدٍ وَاحِدٍ . حَتَّى يَلْقَوْا نَسَبَ الْمُتَوَفَّى جَمِيعًا . وَكَانُوا كُلُّهُمْ جَمِيعًا بَنِي أَبٍ ، أَوْ بَنِي أَبٍ وَأُمٍّ . فَاجْعَلِ الْمِيرَاثَ بَيْنَهُمْ سَوَاءً . وَإِنْ كَانَ وَالِدُ بَعْضِهِمْ أَخَا وَالِدِ الْمُتَوَفَّى لِلأَبِ وَالأُمِّ وَكَانَ مَنْ سِوَاهُ مِنْهُمْ إِنَّمَا هُوَ أَخُو أَبِي الْمُتَوَفَّى لأَبِيهِ فَقَطْ ، فَإِنَّ الْمِيرَاثَ لِبَنِي أَخِي الْمُتَوَفَّى لأَبِيهِ وَأُمِّهِ ، دُونَ بَنِي الأَخِ لِلأَبِ . وَذٰلِكَ أَنَّ اللهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى قَالَ ﴿ وَأُولُوا الأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَى بِبَعْضٍ فِى كِتَابِ اللهِ إِنَّ اللهَ بِكُلِّ شَيءٍ عَلِيمٌ ﴾ .

قَالَ مَالِكٌ : وَالْجَدُّ أَبُو الأَبِ ، أَوْلَى مِنْ بَنِي الأَخِ لِلأَبِ وَالأُمِّ ، وَأَوْلَى مِنَ الْعَمِّ أَخِي الأَبِ لِلأَبِ وَالأُمِّ بِالْمِيرَاثِ . وَابْنُ الأَخِ لِلأَبِ وَالأُمِّ ، أَوْلَى مِنَ الْجَدِّ بِوَلاَءِ الْمَوَالِي .

İmam Malik der ki: *Bu konuda bizce üzerinde ittifak edilen ve beldemizde (Medine'de) kendilerine yetiştiğim âlimlerin uyguladıkları hüküm şöyledir:*

Ana baba bir erkek kardeşin, baba bir erkek kardeşten; baba bir erkek kardeşin, ana baba bir erkek kardeşin oğullarından; ana baba bir erkek kardeşin oğullarının, baba bir erkek kardeşin oğullarından; baba bir erkek kardeşin oğullarının, ana baba bir erkek kardeşin oğlunun oğullarından, baba bir erkek kardeşin oğlunun oğullarının, ana baba bir amca (babanın kardeşi)dan; ana baba bir amcanın, baba bir amcadan; baba bir amcanın, ana baba bir amca oğullarından; ve baba bir amca oğullarının, ana baba bir babanın amcasından (babanın babasının kardeşi) mirastan hak alma hususunda öncelik hakları vardır.

İmam Malik der ki:*Sana sorulacak olan tüm asabenin mirastaki hakları şu şekildedir:*

Ölü ile asabelerinden öncelik hakkı olma ihtimali olan kişiler arasındaki irtibatı değerlendir. Asabelerden biri ölüyü babaya bağlayıp bundan başka bağlayan yoksa, mirasını ölüye en yakın babaya bağlıyana ver. Daha uzak babalara bağlıyanlara verme. Şayet asabelerin hepsi ölüyü bir babaya bağlıyor ve bu baba da onların hepsini topluyorsa, neseb bakımından en yakın olanlarına bak. En yakın olan asabe baba bir oğul ise, mirası ona ver. Uzaktan ana baba bir oğullar olsa bile onlara verme. Asabeler yakınlıkta eşit olup babalardan birine bağlı olarak bulsan, öyle ki hepsi de ölünün nesebine bağlıdırlar ve hepsi birlikte bir babanın oğulları veya bir ana babanın çocukları olsalar, mirası aralarında eşit olarak paylaşır. Şayet bir kısmının babası, ölünün babasının ana baba bir kardeşi, diğerleri de ölünün babasının yalnız baba bir kardeşi ise, miras ölünün baba bir kardeşinin oğullarının değil ana baba bir kardeşinin oğullarınındır.

Zira yüce Allah şöyle buyurur:

«Hısımlar Allahın kitabına göre birbirlerine daha yakındırlar. Allah her şeyi hakkıyla bilendir.»

İmam Malik der ki: *Dede (babanın babası)nin ana baba bir kardeş oğullarından ve ana baba bir amca (babanın kardeşi)dan miras almakta öncelik hakkı vardır.*

Ana baba bir erkek kardeşin oğlunun, azatlı kölelerin velâsını alma hususunda öncelik hakkı vardır.

12. MİRASTAN PAY ALAMAYANLAR

قَالَ مَالِكٌ : الأَمْرُ الْمُجْتَمَعُ عَلَيْهِ عِنْدَنَا ، الَّذِى لَا اخْتِلَافَ فِيهِ ، وَالَّذِى أَدْرَكْتُ عَلَيْهِ أَهْلَ الْعِلْمِ بِبَلَدِنَا : أَنَّ ابْنَ الأَخِ لِلأُمِّ ، وَالْجَدَّ أَبَا الأُمِّ ، وَالْعَمَّ أَخَا الأَبِ لِلأُمِّ ، وَالْخَالَ ، وَالْجَدَّةَ أُمَّ أَبِى الأُمِّ ، وَابْنَةَ الأَخِ لِلأَبِ وَالأُمِّ ، وَالْعَمَّةَ ، وَالْخَالَةَ ؛ لَا يَرِثُونَ بِأَرْحَامِهِمْ شَيْئًا .

قَالَ : وَإِنَّهُ لَا تَرِثُ امْرَأَةٌ ، هِىَ أَبْعَدُ نَسَبًا مِنَ الْمُتَوَفَّى ، مِمَّنْ سُمِّىَ فِى هٰذَا الْكِتَابِ ، بِرَحِمِهَا شَيْئًا . وَإِنَّهُ لَا يَرِثُ أَحَدٌ مِنَ النِّسَاءِ شَيْئًا . إِلَّا حَيْثُ سُمِّينَ . وَإِنَّمَا ذَكَرَ اللهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى فِى كِتَابِهِ : مِيرَاثَ الأُمِّ مِنْ وَلَدِهَا ، وَمِيرَاثَ الْبَنَاتِ مِنْ أَبِيهِنَّ ، وَمِيرَاثَ الزَّوْجَةِ مِنْ زَوْجِهَا ، وَمِيرَاثَ الأَخَوَاتِ لِلأَبِ وَالأُمِّ ، وَمِيرَاثَ الأَخَوَاتِ لِلأَبِ ، وَمِيرَاثَ الأَخَوَاتِ لِلأُمِّ . وَوَرِثَتِ الْجَدَّةُ بِالَّذِى جَاءَ عَنِ النَّبِىِّ ﷺ فِيهَا . وَالْمَرْأَةُ تَرِثُ مَنْ أَعْتَقَتْ هِىَ نَفْسُهَا . لِأَنَّ اللهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى قَالَ فِى كِتَابِهِ ﴿ فَإِخْوَانُكُمْ فِى الدِّينِ وَمَوَالِيكُمْ ﴾ .

İmam Malik der ki: *Bu konuda bizce ittifak edilen ve beldemizde (Medine'de) kendilerine yetiştiğim âlimlerin uyguladıkları hüküm şöyledir:*

Ana bir kardeşin oğlu, dede (ananın babası), ana bir amca (babanın erkek kardeşi), dayı, nine (annenin annesi), ana baba bir erkek kardeşin kızı, hala, teyze ve doğum yönünden akrabalığıyla mirastan pay alamazlar.

İmam Malik der ki: *Bu bölümde adı geçenlerden ölüye nesebi en uzak olan bir kadın, doğum yönünden yakın akrabasıyla hiç bir miras paylaşamaz. Adı zikredilmiş kadınlardan başka hiç bir kadın vâris olamaz. Yüce Allah kitabında şu kadınların adlarını zikretmiştir:*

Çocuklarından annelerine düşecek mirasını, babalarından kızlara düşecek miraslarını, karıya kocasından düşecek mirasını, ana baba bir kız kardeşlerin mirasını, baba bir kız kardeşlerin miraslarını ve ana bir kız kardeşlerin miraslarını.

Nine, hakkındaki Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hadisiyle vâris olmuştur.

Kadın bizzat kendi azat ettiği kişilere vâris olur. Zira Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

«Din kardeşleriniz ve azatlılarınız.»[15]

(15) Ahzâb, 33/5.

13. FARKLI DİNLERDE OLANLARIN MİRASLARI

١٠ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ حُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ ، عَنْ عُمَرَ بْنِ عُثْمَانَ بْنِ عَفَّانَ ، عَنْ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « لاَ يَرِثُ الْمُسْلِمُ الْكَافِرَ » .

10. Üsame b. Zeyd (r.a.) der ki:

Resûlullah (s.a.v.):

«**Müslüman kâfire vâris olamaz**» buyurdu.[16]

١١ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ ؛ أَنَّهُ أَخْبَرَهُ : إِنَّمَا وَرِثَ أَبَا طَالِبٍ عَقِيلٌ وَطَالِبٌ . وَلَمْ يَرِثْهُ عَلِيٌّ . قَالَ : فَلِذَلِكَ تَرَكْنَا نَصِيبَنَا مِنَ الشِّعْبِ .

11. Ali b. Ebî Talib, İbn Şihab'a şöyle haber verdi:

Ebû Talib'e sadece Akîl ve Talib vâris oldular. Ben vâris olmadım.

Hz. Ali (r.a.) şöyle dedi:

«—Bundan dolayı Şı'b denilen evdeki hissemizi almadık.»[17]

١٢ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ يَسَارٍ ، أَنَّ مُحَمَّدَ بْنَ الأَشْعَثِ أَخْبَرَهُ ؛ أَنَّ عَمَّةً لَهُ يَهُودِيَّةً أَوْ نَصْرَانِيَّةً تُوُفِّيَتْ . وَأَنَّ مُحَمَّدَ بْنَ الأَشْعَثِ ذَكَرَ ذَلِكَ لِعُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ . وَقَالَ لَهُ : مَنْ يَرِثُهَا ؟ فَقَالَ لَهُ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ : يَرِثُهَا أَهْلُ دِينِهَا . ثُمَّ أَتَى عُثْمَانَ بْنَ عَفَّانَ فَسَأَلَهُ عَنْ ذَلِكَ . فَقَالَ لَهُ عُثْمَانُ : أَتَرَانِي نَسِيتُ مَا قَالَ لَكَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ ؟ يَرِثُهَا أَهْلُ دِينِهَا .

12. Muhammed b. el-Eş'as, Süleyman b. Yesar'a şöyle rivayet etti:

Yahudi (veya hrıstiyan) halam öldü. Ben de bu durumu Ömer b. el-Hattab'a anlatarak şöyle dedim:

«— Ona kim vâris olacak?»

Hz. Ömer (r.a.) şöyle cevap verdi:

(16) Müslim, Ferâid, 3/1. Ayrıca bkz. Şeybanî, 728.
(17) Şeybanî, 729.

«— Ona kendi dininden olanlar vâris olur.»

Sonra Osman b. Affan'a gelerek konuyu ona da sorunca, o da bana şöyle cevap verdi:

«— Ömer b. Hattab'ın sana söylediğini unuttuğumu mu sanıyorsun? Ona kendi dininden olanlar vâris olurlar.»

١٣ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أَبِي حَكِيمٍ : أَنَّ نَصْرَانِيًّا ، أَعْتَقَهُ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ ، هَلَكَ . قَالَ إِسْمَاعِيلُ : فَأَمَرَنِي عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ ، أَنْ أَجْعَلَ مَالَهُ فِي بَيْتِ الْمَالِ .

13. İsmail b. Ebî Hakem der ki:

Ömer b. Abdülaziz'in azat ettiği bir hıristiyan öldü. Ömer b. Abdülaziz malını hazineye koymamı bana emretti.

١٤ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ . عَنِ الثِّقَةِ عِنْدَهُ : أَنَّهُ سَمِعَ سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيَّبِ يَقُولُ : أَبَى عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ أَنْ يُوَرِّثَ أَحَدًا مِنَ الأَعَاجِمِ . إِلا أَحَدًا وُلِدَ فِي الْعَرَبِ .

قَالَ مَالِكٌ : وَإِنْ جَاءَتِ امْرَأَةٌ حَامِلٌ مِنْ أَرْضِ الْعَدُوِّ . فَوَضَعَتْهُ فِي أَرْضِ الْعَرَبِ ، فَهُوَ وَلَدُهَا ، يَرِثُهَا إِنْ مَاتَتْ . وَتَرِثُهُ إِنْ مَاتَ ، مِيرَاثَهَا فِي كِتَابِ اللَّهِ .

قَالَ مَالِكٌ : الأَمْرُ الْمُجْتَمَعُ عَلَيْهِ عِنْدَنَا ، وَالسُّنَّةُ الَّتِي لا اخْتِلافَ فِيهَا ، وَالَّذِي أَدْرَكْتُ عَلَيْهِ أَهْلَ الْعِلْمِ بِبَلَدِنَا : أَنَّهُ لا يَرِثُ الْمُسْلِمُ الْكَافِرَ ، بِقَرَابَةٍ ، وَلا وَلاءٍ ، وَلا رَحِمٍ . وَلا يَحْجُبُ أَحَدًا عَنْ مِيرَاثِهِ .

قَالَ مَالِكٌ : وَكَذَلِكَ كُلُّ مَنْ لا يَرِثُ ، إِذَا لَمْ يَكُنْ دُونَهُ وَارِثٌ . فَإِنَّهُ لا يَحْجُبُ أَحَدًا عَنْ مِيرَاثِهِ .

14. Said b. Müseyyeb der ki:

Ömer b. el-Hattab, Arap olmayan bir kişiyi vâris yapmaktar çekinir ve sadece Arap ülkesinde doğmuş olanları vâris yapardı.

İmam Malik der ki: Bir gece kadın düşman ülkesinden gelip de Arap topraklarında çocuk doğursa, doğurduğu onun çocuğu olup, kadın öldüğünde çocuğu ona, çocuk öldüğünde o, çocuğuna vâris olurlar.

İmam Malik der ki: *Bu konuda bizce ittifak edilen ve beldenizde (Medine'de) kendilerine ulaştığım âlimlerin uyguladıkları hüküm şöyledir:*

Müslüman, kâfire hısımlık, azat ve akrabalık bağlarıyle vâris olamaz ve mirasından hiç bir kimseyi düşüremez. Bunun gibi tek başına olduğu zaman vâris olamıyan herkes, başka birini mirastan mahrum edemez.

14. ÖLDÜRME VE BAŞKA SEBEPLERLE DURUMU BELLİ OLMAYANLAR:

١٥ - حدّثنى يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ رَبِيعَةَ بْنِ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ، عَنْ غَيْرِ وَاحِدٍ مِنْ عُلَمَائِهِمْ : أَنَّهُ لَمْ يَتَوَارَثْ مَنْ قُتِلَ يَوْمَ الْجَمَلِ . وَيَوْمَ صِفِّينَ . وَيَوْمَ الْحَرَّةِ . ثُمَّ كَانَ يَوْمُ قُدَيْدٍ . فَلَمْ يُوَرِّثْ أَحَدٌ مِنْهُمْ مِنْ صَاحِبِهِ شَيْئًا . إِلا مَنْ عُلِمَ أَنَّهُ قُتِلَ قَبْلَ صَاحِبِهِ .

قَالَ مَالِكٌ : وَذٰلِكَ الأَمْرُ الَّذِى لا اخْتِلاَفَ فِيهِ . وَلاَ شَكَّ عِنْدَ أَحَدٍ مِنْ أَهْلِ الْعِلْمِ بِبَلَدِنَا . وَكَذٰلِكَ الْعَمَلُ فِى كُلِّ مُتَوَارِثَيْنِ هَلَكَا ، بِغَرَقٍ أَوْ قَتْلٍ أَوْ غَيْرِ ذٰلِكَ مِنَ الْمَوْتِ . إِذَا لَمْ يُعْلَمْ أَيُّهُمَا مَاتَ قَبْلَ صَاحِبِهِ ، لَمْ يَرِثْ أَحَدٌ مِنْهُمَا مِنْ صَاحِبِهِ شَيْئًا . وَكَانَ مِيرَاثُهُمَا لِمَنْ بَقِىَ مِنْ وَرَثَتِهِمَا . يَرِثُ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا وَرَثَتُهُ مِنَ الأَحْيَاءِ .

وَقَالَ مَالِكٌ : لا يَنْبَغِى أَنْ يَرِثَ أَحَدٌ أَحَدًا بِالشَّكِّ . وَلا يَرِثُ أَحَدٌ أَحَدًا إِلا بِالْيَقِينِ مِنَ الْعِلْمِ ، وَالشُّهَدَاءِ . وَذٰلِكَ أَنَّ الرَّجُلَ يَهْلَكُ هُوَ وَمَوْلاَهُ الَّذِى أَعْتَقَهُ أَبُوهُ ، فَيَقُولُ بَنُو الرَّجُلِ الْعَرَبِىِّ : قَدْ وَرِثَهُ أَبُونَا . فَلَيْسَ ذٰلِكَ لَهُمْ أَنْ يَرِثُوهُ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَلا شَهَادَةٍ . إِنَّهُ مَاتَ قَبْلَهُ . وَإِنَّمَا يَرِثُهُ أَوْلَى النَّاسِ بِهِ مِنَ الأَحْيَاءِ .

قَالَ مَالِكٌ : وَمِنْ ذٰلِكَ أَيْضًا الأَخَوَانِ لِلأَبِ وَالأُمِّ . يَمُوتَانِ . وَلأَحَدِهِمَا وَلَدٌ . وَالآخَرُ لا وَلَدَ لَهُ . وَلَهُمَا أَخٌ لأَبِيهِمَا . فَلاَ يُعْلَمُ أَيُّهُمَا مَاتَ قَبْلَ صَاحِبِهِ . فَمِيرَاثُ الَّذِى لا وَلَدَ لَهُ . لأَخِيهِ لأَبِيهِ . وَلَيْسَ لِبَنِى أَخِيهِ ، لأَبِيهِ وَأُمِّهِ ، شَىْءٌ .

قَالَ مَالِكٌ : وَمِنْ ذٰلِكَ أَيْضًا أَنْ تَهْلَكَ الْعَمَّةُ وَابْنُ أَخِيهَا ، أَوِ ابْنَةُ الأَخِ وَعَمُّهَا ، فَلا يُعْلَمُ أَيُّهُمَا مَاتَ قَبْلُ . فَإِنْ لَمْ يُعْلَمْ أَيُّهُمَا مَاتَ قَبْلُ ، لَمْ يَرِثِ الْعَمُّ مِنِ ابْنَةِ أَخِيهِ شَيْئًا . وَلا يَرِثُ ابْنُ الأَخِ مِنْ عَمَّتِهِ شَيْئًا .

15. Rabîa b. Ebî Abdirrahman'ın âlimlerin çoğundan rivayet ettiğine göre Cemel, Sıffîn ve Harre savaşlarında öldürülenler birbirlerine vâris olamadılar. Sonra Kudeyd savaşı oldu, onlar da birbirlerine vâris olamadılar. Şu kadar var ki akrabasından önce öldüğü bilinenlerin aralarında veraset geçerli olur.

İmam Malik der ki: *İhtilaf edilmeyen ve beldemizin (Medine'nin) tüm âlimlerince kesin olan hüküm şudur:*

Suda boğulma veya öldürülmek ya da ölümün diğer çeşitleriyle ölen ve birbirinin vârisi olan herkes hakkında da uygulanan hüküm böyledir.

Hangisinin önce öldüğü bilinmediği zaman katiyen biri diğerine vâris olamaz. Mirasları öteki vârislerinin olur. Hayatta kalan vârisleri bunların her birine vâris olabilirler.

İmam Malik der ki: *Hangisinin önce öldüğü belli olmayan bir kişinin diğer bir kişiye vâris olması doğru olmaz. Hangisinin önce öldüğü ilmen ve şahitlerle kesinleşirse birbirlerine vâris olurlar. Zira bir köle ve efendisi -ki bu köleyi efendisinin babası azat etmiştir- ölünce efendisinin çocukları «onun vârisi babamızdır» derler, azatlı kölenin önce öldüğü bilinmiyor ve şahitlik de edilmiyorsa bu çocukların o köleye vâris olma hakları yoktur. Ona sadece hayatta kalan en yakın akrabaları vâris olurlar.*

İmam Malik der ki:*Aşağıdaki mesele de buna benzer:*

Ana baba bir, iki kardeş ölmüştür. Birinin çocuğu var, diğerinin çocuğu yoktur. Her ikisinin de baba bir erkek kardeşleri vardır. Bunlardan hangisinin önce öldüğü de bilinmemektedir. Çocuğu olmayan kardeşin mirası, baba bir kardeşinin olur. Ana baba bir kardeşinin çocuklarının mirastan hiç hakları yoktur.

İmam Malik der ki: *Yukarıdakilere benzeyen bir başka mesele de şudur:*

Hala ve erkek kardeşinin oğlu veya erkek kardeşinin kızıyla amcası ölmüş olup hangisinin önce öldüğü bilinmemektedir. Bu durumda amca, erkek kardeşin kızına; erkek kardeşin oğlu halaya vâris olamazlar.

15. ANA VE BABASI MÜLÂANE YOLUYLA BOŞANMIŞ ÇOCUK İLE ZİNADAN DOĞMA ÇOCUĞUN MİRASI

١٦ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ عُرْوَةَ بْنَ الزُّبَيْرِ كَانَ يَقُولُ فِي وَلَدِ الْمُلاَعَنَةِ وَوَلَدِ الزِّنَا : إِنَّهُ إِذَا مَاتَ وَرِثَتْهُ أُمُّهُ ، حَقَّهَا فِي كِتَابِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ . وَإِخْوَتُهُ لأُمِّهِ حُقُوقَهُمْ . وَيَرِثُ الْبَقِيَّةَ ، مَوَالِي أُمِّهِ . إِنْ كَانَتْ مَوْلاَةً . وَإِنْ كَانَتْ عَرَبِيَّةً ، وَرِثَتْ حَقَّهَا . وَوَرِثَ إِخْوَتُهُ لأُمِّهِ حُقُوقَهُمْ . وَكَانَ مَا بَقِيَ لِلْمُسْلِمِينَ .

قَالَ مَالِكٌ : وَبَلَغَنِي عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ يَسَارٍ مِثْلُ ذَلِكَ .

قَالَ مَالِكٌ : وَعَلَى ذَلِكَ أَدْرَكْتُ أَهْلَ الْعِلْمِ بِبَلَدِنَا .

16. İmam Malik'e şöyle rivayet edildi:

Urve b. Zübeyr, anne ve babası mülâane yoluyla boşanmış[18] çocuk ile zinadan doğma çocukların mirası hakkında şöyle derdi:

Bu çocuklar öldüklerinde anneleri azatlı cariye idiyseler, anneleri ile anne bir kardeşler, Yüce Allah'ın kitabında belirlediği haklarına vâris olurlar. Geri kalan mala da, annesini azat eden efendileri vâris olurlar. Şayet anneleri hürse anneleri haklarını, ana bir kardeşleri de haklarını alırlar. Geri kalan da müslümanların (hazinenin) olur.

İmam Malik der ki:*Bana Süleyman b. Yesar'dan da buna benzer bir rivayet yapıldı ve beldemizde (Medine'de) kendilerine yetiştiğim alimlerin uygulamaları da böyle idi.*

(18) Mülâane; kocanın, karısının hamile kaldığı veya doğurduğu çocuğun başkasının nesebinden geldiğini öne sürerek açtığı dava sonunda, karısından boşanmasıdır.

İNDEKS

—A—

Akabe Cemresi, 156, 281, 282
Akika Kurbanı, 407, 408
Alacakların Zekâtı, 31
Allah Yolunda Bir Şey Verenin Yapacağı İş, 321
Allah Yolunda Yapıldığı Halde Hoş Karşılanmıyan Davranış, 344
Allah Yolunda Şehid Olmanın Fazileti, 338
Allah'a İsyan Olan Hususlarda Adağın Caiz Olmayışı, 363
Altın ve Gümüş'ün Zekâtı, 19
Altının Zekâtı, 26
Ana-Baba Bir Erkek Kardeşlerin Mirastaki Payları, 418
Ana Bir Kardeşlerin Mirastaki Payları, 417
Anasının Karnındaki Çocuk Adına Kurban Kesilmesi, 284
Ana ve Babası Mülâane Yoluyla Boşanmış Çocuk ile Zinadan Doğma Çocuğun Mirası, 440
Anberin Zekâtı, 26
Anne ve Babaya Çocuklarından Düşen Miras, 415
Arafatta Hutbenin Uzunluğu, 271
Arafattan Müzdelifeye Dönüş, 262
Aralıksız Birkaç Gün Hiç İftar Etmeden Oruç Tutmak ('Savm-ı Visal), 117
Arefe Günü Oruç Tutulması, 236
Arefe ve Müzdelife'de Vakfenin Yapılışı, 256
At Yarışları ve Savaş Harcamalarına Katkı, 349
Atların Zekâtı, 66
Av, 393, 395, 398
Aşure Günü Oruç Tutulması, 115

—B—

Baba Bir Kardeşlerin Mirastaki Payları, 420
Balın Zekâtı, 66
Bayram Günleri Oruç Tutulması, 237

ISBN 975-473-090-3 (Tk. Nu)
ISBN 975-473-091-1 (1. Cilt)

İmam Mâlik

MUVATTA'

BEYAN YAYINLARI

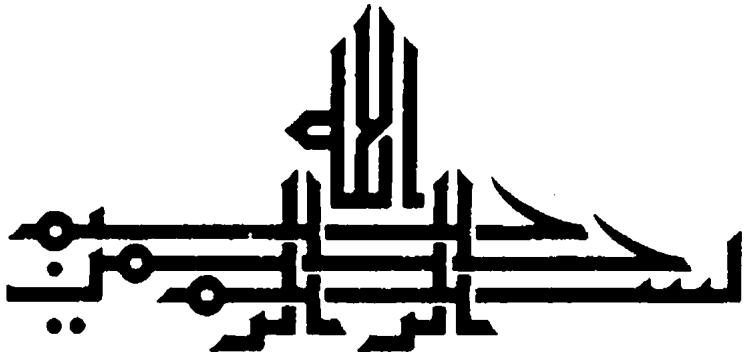

Umut Kâğ. Mat. San. Tic. Ltd. Şti.
Tel : 517 13 18 - 638 27 22
Eylül - 1994 İstanbul

الموطأ

MUVATTA'

BEYAN YAYINLARI, 184/3

Dizgi ve Ofset Hazırlık: *Bey Ajans 512 76 97*

ISBN 975-473-090-3 (Tk. No)
ISBN 975-473,093-8 (3.Cilt)

BEYAN YAYINLARI
Ankara Cad. 49/3. 34410 Cağaloğlu-İstanbul
Tel: 0.212.512 76 97 Tel-fax: 0.212. 526 50 10

MALİK B. ENES (R.A.)

MUVATTA'

③

Çevirenler:
Ahmet M. BÜYÜKÇINAR, Doç.Dr.Vecdi AKYÜZ
Ahmet ARPA, Dr. Durak PUSMAZ, Abdullah YÜCEL

Redaksiyon ve Düzenleme:
Doç.Dr. Vecdi AKYÜZ
(M.Ü.İlâhiyat Fakültesi Öğretim Üyesi)

Son Okuma
Dücane CÜNDİOĞLU

İÇİNDEKİLER

28
NİKÂH KİTABI

1. Evlilik Teklifi 17
2. Bakire Kızın ve Dul Kadının Evlenmeleri Hususunda Müsaadelerinin alınması 19
3. Mehir ve Mehirsiz Evlilik Hakkındaki Rivayetler 21
4. Zifaf Odasında Eşlerin Başbaşa Kalması Halinde Mehrin Vacip Oluşu 25
5. Yeni Evlenen Kimse Bakire veya Dul Karısının Yanında Aralıksız Kaç Gün Kalmalı? 26
6. Nikâhtan Sonra Yerine Getirilmesi Gerekmeyen Şartlar 28
7. Muhallil ve Benzerinin Nikâhı 29
8. Bir Adamın Nikâhında Toplanması Caiz Olmayan Kadınlar 31
9. Boşanılan Kadının Annesiyle Evlenmenin Yasak Oluşu 32
10. Haram Olarak Temas Ettiği Kadının Kızıyla Evlenmek 35
11. Şer'an Caiz Olmayan Nikâhlar 36
12. Bir Kimsenin, Hür Karısının Üzerine Cariye Alması 38
13. Bir Kimsenin Boşadığı Karısına -Cariye Olarak- Malik Olması 39
14. Cariye Olarak Mülkünde Olan İki Kız Kardeş veya Anne ve Kızı ile Temas Yasağı 41
15. Bir Kimsenin Babasının Cariyesi ile Temas Etmesinin Caiz Olmayışı 43
16. Yahudi ve Hristiyan Cariyeleri Nikâhlamak Yasağı 45
17. İhsan (Evlilik) 47
18. Müta' Nikâhı 49
19. Kölelerin Evlenmesi 50

20. Karısı Kendisinden Önce Müslüman Olan Müşrikin Nikâhı ... 52
21. Düğün İle İlgili Hükümler ... 55
22. Nikâhla İlgili Diğer Hadisler ... 57

29
TALAK (BOŞAMA/BOŞANMA) KİTABI

1. Talakı Bainle Boşama ... 63
2. Erkeğin (Boşama Niyetiyle) Karısına Serbestsin, Kurtuldun Gibi Sözleri ... 66
3. Boşama Yetkisini Kadına Vermek Suretiyle Boşanma 69
4. Boşama Yetkisini Kadına Vermekle Bir Talak Hakkını Kullanma ... 70
5. Kadına Boşama Yetkisini Vermek, Boş olmasını Gerektirmez ... 72
6. Îla' (Karısına Yaklaşmama İçin Yemin Edilmesi) ... 74
7. Kölenin Îla'sı ... 78
8. Hür Kişinin Zıharı ... 79
9. Kölenin Zıharı ... 83
10. Kadının Muhayyerliği ... 84
11. Hul' (Kadının Bedelli Boşaması) ... 88
12. Bedel (Mal) Vererek Boşanan Kadının Talakı ... 90
13. Lian (Lânetleşme Yoluyla Boşanma) ... 92
14. Lian Neticesinde Annesi Üzerine Kaydedilen Çocuğun Mirası ... 97
15. Bakire Bir Kızı Boşama ... 98
16. Hastanın Boşaması ... 101
17. Boşadıktan Sonra Verilecek Mut'a (Hediye) ... 104
18. Kölenin Boşaması ... 105
19. Hamileyken Boşanan Cariyenin Nafakası ... 107
20. Kocasını Kaybeden Kadının İddeti ... 108
21. Hayızlar, Boşama İddeti ve Aybaşı Halindeyken Kadını Boşamak ... 110
22. Kendi Evinde Boşanan Kadının İddeti ... 114
23. Boşanan Kadının Nafakası: ... 116
24. Kocası Tarafından Boşanan Cariyenin İddeti ... 118
25. Boşanma İddeti ile İlgili Konular ... 119
26. Hakemler ... 122

27. Henüz Evlenmeden Boşamaya Dair Yemin ... 123
28. Karısıyla Cima Edemeyen Kocaya Tanınacak Zaman 124
29. Talakla Alakalı Hadisler ... 125
30. Kocası Ölen Hamile Bir Kadının İddeti ... 130
31. Kocası Ölen Kadının İddeti Bitinceye Kadar Kendi Evinde Durması ... 133
32. Efendisi Ölen Ümmü Veledin İddeti ... 136
33. Kocası Ya da Efendisi Ölen Cariyenin İddeti ... 137
34. Azil ... 138
35. Kocası Ölen Kadının Bir Süre Süslenmemesi ... 141

30
SÜT EMME KİTABI

1. Çocuğun Emmesi ... 149
2. Emme Çağından Sonraki Emme ... 154
3. Emme İle İlgili Hükümleri İhtiva eden Başka Hadisler ... 157

31
ALIŞ-VERİŞ KİTABI

1. Pey (Kaparo) Vermek ... 161
2. Kölenin Malı ... 164
3. Satılan Kölede Zuhur Eden Haller ... 165
4. Kölede Kusur ... 167
5. Şartla Satılan Cariye ... 172
6. Evli bir Cariyeye Efendisinin Yaklaşmasının Haram Oluşu ... 174
7. Ağacı Satılan Meyvenin Durumu ... 175
8. Ağaçtaki Meyvenin Olgunlaşmadan Önce Satışının Yasak oluşu ... 176
9. Ariyye Bey'i İle İlgili Hadisler ... 178
10. Satılan Meyve ve Hubûbatı Afetin Helak Etmesi ... 180
11. Meyve Satışında İstisna ... 182
12. Hurma Satışının Caiz Olmayan Türü ... 184
13. Müzâbene ve Muhâkale ... 187
14. Meyve Satışları İle İlgili Diğer Hadisler ... 191

15. Meyve Satışı 195
16. Külçe ve Sikke Halindeki Altını Gümüşle Değişmek 196
17. Sarf (Para Bozdurmak) 201
18. tartarak Altınla Altın ve Gümüşle Gümüş Alışverişi 203
19. Iyne Yoluyla Alış.Veriş 207
20. Vadeli Satışı Mekruh Olan Yiyecek Maddeleri 211
21. Peşin Para İle Sonradan Teslim Edilmek Üzere Gıda Maddeleri Almak 213
22. Yiyecek Maddelerinin Birbirleri İle Eşit Olarak Alınıp Satılması 216
23. Yiyecek Maddeleri Satışı İle İlgili Diğer Hadisler 220
24. İhtikar ve Malın Pahalanmasını Beklemek 224
25. Hayvanın Hayvan Karşılığı Satışı ve Selem 225
26. Hayvan Satışlarında Caiz Olmayan Şeyler 228
27. Hayvanları Et Karşılığında Satmak 230
28. Eti Et Karşılığında Satmak 232
29. Köpek Satışından Alınan Para 233
30. Selem (Alasıya) ve Malı Mal Karşılığında Satmak 234
31. Ticaret Mallarında Selem 236
32. Bakır-Demir ve Benzeri Madenlerin Satışı 239
33. Bir Pazarlıkta İki Satışın Yasaklığı 242
34. Meçhul Alış Veriş 245
35. Mülâmese ve Münabeze Yoluyla Satış 249
36. Murâbaha (Alış Verişte Kâr) 251
37 Fatura Üzerinden Satış 254
38. Alış Verişte Muhayyerlik 256
39. Borç ve Faiz 259
40. Borç ve Havale 262
41. Şirket, Tevliye ve İkale 265
42. Borçlunun İflas Etmesi 268
43. Borçlarda Caiz Olan Şeyler 272
44. Borçlarda Caiz Olmayan Şeyler 274
45. Pazarlık ve Alış Verişte Yasaklanan Şeyler 277
46. Alış Veriş Hakkındaki Diğer Hadisler 280

32
KIRÂD (SERMAYE-EMEK ORTAKLIĞI) KİTABI

1. Kâr Ortaklığı 287

2. Kâr Ortaklığında Caiz Olan Şeyler 289
3. Kâr Ortaklığında Caiz Olmayan Şeyler 291
4. Kâr Ortaklığında Caiz Olan Şartlar 293
5. Kâr Ortaklığında Caiz Olmayan Şartlar 295
6. Ticaret Mallarında Kâr Ortaklığı 300
7. Kâr Ortaklığında Kiralama 302
8. Kâr Ortaklığında Yetkisini Aşmak 303
9. Kâr Ortaklığında Caiz Olan Masraflar 305
10. Kâr Ortaklığında Caiz Olmayan Masraflar 306
11. Kâr Ortaklığında Borçlar 307
12. Kâr Ortaklığında Sermaye Sahibi Adına Mal Alıp Satmak 308
13. Kâr Ortaklığında Alacaklar 309
14. Kâr Ortaklığında Muhasebe 310
15. Kâr Ortaklığıyla İlgili Çeşitli Meseleler 312

33
MÜSAKAT (BAHÇE ve AĞAÇ ORTAKLIĞI) KİTABI

1. Müsakat İle İlgili Hadisler 317
2. Müsakatta Kölelerin Çalışması 327

34
ARAZİ KİRALAMA KİTABI

1. Arazi Kiralamakla İlgili Rivayetler 331

35
ŞUF'A (ÖNALIM) KİTABI

1. Şuf'a Hakkının Bulunduğu Yerler 335
2. Şuf'a Hakkı Bulunmayan Yerler 341

36
AKDİYE (YARGILAMA) KİTABI

1. Doğru Hükmetmeye Teşvik 347
2. Şahidlik 349
3. Hadd Cezası Gören Kişinin Şahitliği 351
4. Şahidle Beraber Yemin Edilmesi 352
5. Borçlu ve Alacaklı Olarak Ölen ve Tek Şahidi Olan Kişi 358
6. Davada Hüküm Verme Usulü 359
7. Çocukların Şahidliği 360
8. Peygamber Efendimizin (s.a.v.) Minberi Yanında Yalan Yere Yemin 361
9. Peygamber Efendimizin Minberi Yanında Yemin 362
10. Rehine El Konulamaması 363
11. Meyve ve Hayvanın Rehin Verilmesi 364
12. Hayvanın Rehin Bırakılması 366
13. İki Kişi Arasında Olan Rehin 367
14. Rehin İle İlgili Diğer Hükümler 368
15. Hayvan Kiralama ve Sözleşmeye Uymama 371
16. Kadının Tecavüze Uğraması 373
17. Hayvan ve Yiyecek Gibi Şeyleri Zayi Etmek 374
18. İslam'dan Dönen Kişi (Mürted) 375
19. Karısının Yanında Yabancı Bir Adam Yakalayan Kişi 377
20. Sokağa Atılan ve Kimin Olduğu Belli Olmayan Çocuk 379
21. Babası Üzerine Kaydedilen Çocuk 380
22. Nesebi İddia Edilen Çocuğun Mirası 384
23. Ümmü Veled Olan Kadınlar 386
24. Boş Araziyi İmar ve Islah Etmek 387
25. Sular 388
26. İnsanlara Faydalı Olmak ve Zarar Vermekten Sakınmak 389
27. Malların Taksim Edilmesi 392
28. Hayvanların Başkalarının Malına Zarar Vermesi 393
29. Hayvanlara Zarar Verenler 394
30. İşçilere (Sanatkârlara) Verilen Şeyler 395
31. Borcu Havale Etme ve Yüklenme 396
32. Özürlü Bir Kumaşı Alma 397
33. Kişinin Çocuklarından Birine Fazla Bir Şey Bağışlaması 399

34. Caiz Olmayan Bağış 401
35. Hibe 403
36. Sadakadan Dönüş 404
37. Umra 405
38. Buluntu Mal 407
39. Bulduğu Yitiği Harcayan Köle 409
40. Yitik Hayvanlar 410
41. Ölmüş Kimse Adına Sadaka Verilmesi 411

37
VASİYYET KİTABI

1. Vasiyyet Edilmesini Emir 415
2. Çocuğun, Aklı Ermeyen, Deli ve Ahmak Kimselerin Vasiyeti 417
3. Vasiyyetin, Malın Üçte Birini Geçemeyişi 419
4. Gebenin, Hastanın ve Cephede Bulunan Kişilerin Mallarının Durumu 422
5. Varise ve Yakınlara Vasiyyet 424
6. Kadınlaşmış Erkekler ve Çocuğu Alma Hakkı Olanlar 427
7. Caiz Olmayan Satış Halinde Malın İadesi 429
8. İsabetli ve İsabetsiz Hükümler 431
9. Kölelerin Zarar Vermesi ve Yaralaması 433
10. Geçerli Olan Bağış 434

İndeks 435

٢٨ - كتـاب النـكاح

28

NİKÂH KİTABI

1. KIZ İSTEMEK

١ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَىٰ بْنِ حَبَّانَ ، عَنِ الأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « لا يَخْطُبُ أَحَدُكُمْ عَلَى خِطْبَةِ أَخِيهِ » .

1. Ebû Hüreyre (r.a.)'den: Resûlullah (s.a.v.) «**Hiçbiriniz, (müslüman) kardeşinin evlilik teklif ettiği kadına evlilik teklif etmez**»[1] buyurdu. [2]

٢ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « لا يَخْطُبُ أَحَدُكُمْ عَلَى خِطْبَةِ أَخِيهِ » .

قَالَ مَالِكٌ : وَتَفْسِيرُ قَوْلِ رَسُولِ اللهِ ﷺ فِيمَا نُرَى ، وَاللهُ أَعْلَمُ ، لا يَخْطُبُ أَحَدُكُمْ عَلَى خِطْبَةِ أَخِيهِ . أَنْ يَخْطُبَ الرَّجُلُ الْمَرْأَةَ . فَتَرْكَنَ إِلَيْهِ . وَيَتَّفِقَانِ عَلَى صَدَاقٍ وَاحِدٍ مَعْلُومٍ . وَقَدْ تَرَاضَيَا . فَهِيَ تَشْتَرِطُ عَلَيْهِ لِنَفْسِهَا . فَتِلْكَ الَّتِي نَهَى أَنْ يَخْطُبَهَا الرَّجُلُ عَلَى خِطْبَةِ أَخِيهِ . وَلَمْ يَعْنِ بِذٰلِكَ ، إِذَا خَطَبَ الرَّجُلُ الْمَرْأَةَ فَلَمْ يُوَافِقْهَا أَمْرُهُ ، وَلَمْ تَرْكَنْ إِلَيْهِ ، أَنْ لا يَخْطُبَهَا أَحَدٌ . فَهٰذَا بَابُ فَسَادٍ يَدْخُلُ عَلَى النَّاسِ .

2. Abdullah b. Ömer(r.a.) den: Resûlullah (s.a.v.): «**Hiç biriniz, (müslüman) kardeşinin evlilik teklif ettiği kadını istemez**» buyurdu. [3]

İmam Malik (r.a.) der ki: *—Allahu a'lem— Resûlüllah (s.a.v.)'in* «**Hiç biriniz, kardeşinin evlilik teklif ettiği kadını istemez**» *sözünün izahı şöyle olsa gerek: Bir adam bir kadına evlenme teklif eder, o da ona meyleder, belirli bir mehir üzerinde*

(1) Buhari, Nikâh, 67/45; Şafiî, Risale, no: 847; Şeybanî, 528.
(2) Evlilik teklif etmez demek, evlilik teklif etmesin demektir. Resûlü Ekrem'in tabiri daha nazik, daha beliğdir. Yani: Siz mü'minler yasak olan şeyleri yapmayın demeye lüzum kalmadan, zaten yapmazsınız demektir.
(3) Buharî, Nikâh, 67/45; Şafiî, Risale, 48.

anlaşırlar ve karşılıklı rıza gösterirler, artık kadın kendisini ona bağlar. İşte peygamberimiz o zaman bu kadına başka bir adamın evlenme teklif etmesini yasaklamıştır. Resûl-i Ekrem (s.a.v.) kendisine evlenme teklif edilip de rıza göstermeyen ve aralarında hiçbir anlaşma olmayan kadına hiçbiriniz talip olmayın, demek istememiştir. Yoksa insanlar arasında huzursuzluk çıkardı.

٣ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ الْقَاسِمِ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ فِي قَوْلِ اللهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى ﴿ وَلا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا عَرَّضْتُمْ بِهِ مِنْ خِطْبَةِ النِّسَاءِ أَوْ أَكْنَنْتُمْ فِي أَنْفُسِكُمْ عَلِمَ اللهُ أَنَّكُمْ سَتَذْكُرُونَهُنَّ وَلٰكِنْ لا تُوَاعِدُوهُنَّ سِرًّا إِلا أَنْ تَقُولُوا قَوْلاً مَعْرُوفًا ﴾ أَنْ يَقُولَ الرَّجُلُ لِلْمَرْأَةِ ، وَهِيَ فِي عِدَّتِهَا مِنْ وَفَاةِ زَوْجِهَا : إِنَّكِ عَلَيَّ لَكَرِيمَةٌ . وَإِنِّي فِيكِ لَرَاغِبٌ . وَإِنَّ اللهَ لَسَائِقٌ إِلَيْكِ خَيْرًا وَرِزْقًا . وَنَحْوَ هٰذَا مِنَ الْقَوْلِ .

3. Abdurrahman b. Kasım, babasından rivayeten Allah Teâlânın (kocası ölen ve bekleme müddetinde olan kadınlar hakkında) «***(Bu müddeti bekleyen) kadınlara kinaye ile hissettirmenizde veya onları almak için içinizde bir arzu beslemenizde günah yoktur. Allah sizin onları anacağınızı biliyor. Lâkin onlara gizli vaadlerde bulunmayın. Ancak onlara meşru ve örfe uygun şeyler söyleyin***»[3/a] kavli şerifinin tefsirinde der ki: Böyle bir kadınla evlenmek isteyen kimse ona ölen kocasının vefatından sonra bekleme müddetinde iken «Benim yanımda sen çok kıymetlisin. Gerçekten sana yakınlık duyuyorum. Allah sana mal ve bol rızık verecek» gibi sözler söyleyebilir.

(3/a) Bakara, 2/235.

2. BAKİRE KIZIN VE DUL KADININ EVLENMELERİ HUSUSUNDA MÜSAADELERİNİN ALINMASI

٤ - **حدّثني** مَالِك ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ الْفَضْلِ ، عَنْ نَافِعِ بْنِ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبَّاسٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « الأَيِّمُ أَحَقُّ بِنَفْسِهَا مِنْ وَلِيِّهَا . وَالْبِكْرُ تُسْتَأْذَنُ فِي نَفْسِهَا . وَإِذْنُهَا صُمَاتُهَا » .

4. Abdullah b. Abbas (r.a.) dan: Resûlullah (s.a.v.) (Evlenme hususunda): «**Dul kadının rıza ve müsaadesi, velisinden daha önemlidir. Bakire kızların da müsaadesi alınır, onların sükûtu müsaade sayılır**» buyurdu.[4]

٥ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ أَنَّهُ قَالَ : قَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ : لا تُنْكَحُ الْمَرْأَةُ إلا بِإِذْنِ وَلِيِّهَا . أَوْ ذِي الرَّأْيِ مِنْ أَهْلِهَا . أَوِ السُّلْطَانِ .

5. Ömer b. Hattab (r.a.) der ki: Kadınlar, velisinin veya ailesinden söz sahibinin veyahut Sultan'ın (mülki amirin) müsaadesi olmadan evlenemez.[5]

٦ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ الْقَاسِمَ بْنَ مُحَمَّدٍ ، وَسَالِمَ بْنَ عَبْدِ اللهِ ، كَانَا يُنْكِحَانِ بَنَاتِهِمَا الأَبْكَارَ ، وَلا يَسْتَأْمِرَانِهِنَّ .

قَالَ مَالِكٌ : وَذَلِكَ الأَمْرُ عِنْدَنَا فِي نِكَاحِ الأَبْكَارِ .

قَالَ مَالِكٌ : وَلَيْسَ لِلْبِكْرِ جَوَازٌ فِي مَالِهَا ، حَتَّى تَدْخُلَ بَيْتَهَا ، وَيُعْرَفَ مِنْ حَالِهَا .

6. Malik (r.a.) der ki: *Bana Muhammed oğlu Kasım'ın ve Abdullah oğlu Salim'in, kızlarını müsaadelerini almadan evlendirdikleri rivayet olundu.*

İmam Malik der ki: *Bize göre bu hüküm, bakire kızların nikahı hakkındadır.*

(4) Müslim, Nikâh, 16/8, no: 66; Şeybanî, 540.
(5) Şeybanî, 542

İmam Malik der ki: *Bakire kız, evlenip evine gidinceye ve tasarruf kudreti bilininceye kadar malında tasarruf yapamaz.*

٧ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ الْقَاسِمَ بْنَ مُحَمَّدٍ ، وَسَالِمَ بْنَ عَبْدِ اللهِ ، وَسُلَيْمَانَ ابْنَ يَسَارٍ ، كَانُوا يَقُولُونَ فِي الْبِكْرِ ، يُزَوِّجُهَا أَبُوهَا بِغَيْرِ إِذْنِهَا : إِنَّ ذَلِكَ لاَزِمٌ لَهَا .

7. İmam Malik'e rivayet edildiğine göre, Muhammed oğlu Kasım, Abdullah oğlu Salim ve Yesar oğlu Süleyman bakire hakkında şöyle derlerdi. Onu müsaadesini almadan babası evlendirir, bu da onun için bağlayıcı olur.[6]

(6) Eğer kızı babasından başka bir velisi evlendirir, kız da istemezse nikâhı bozar.

3. MEHİR VE MEHİRSİZ EVLİLİK HAKKINDAKİ RİVAYETLER

٨ - حدّثني يحيى عن مالك ، عن أبي حازم بن دينار ، عن سهل بن سعد الساعدي : أن رسول الله ﷺ جاءته امرأة فقالت : يا رسول الله ! إني قد وهبت نفسي لك . فقامت قياما طويلا . فقام رجل ، فقال . يا رسول الله زوّجنيها . إن لم تكن لك بها حاجة . فقال رسول الله ﷺ : « هل عندك من شيء تصدقها إياه ؟ » فقال : ما عندي إلا إزاري هذا . فقال رسول الله ﷺ : « إن أعطيتها إياه ، جلست لا إزار لك . فالتمس شيئا » فقال : ما أجد شيئا . قال : « التمس ولو خاتما من حديد » فالتمس فلم يجد شيئا . فقال له رسول الله ﷺ : « هل معك من القرآن شيء ؟ » فقال : نعم . معي سورة كذا ، وسورة كذا . لسورٍ سماها . فقال له رسول الله ﷺ : « قد أنكحتكها بما معك من القرآن » .

8. Sa'd oğlu Sehl es-Sâidî anlatıyor: Bir kadın Resûlullah (s.a.v.)'in huzuruna gelerek: «Ya Resûlallah! Kendimi sana hibe ettim» dedi ve ayakta durdu bekledi. Bunun üzerine (ashabdan) biri ayağa kalkıp:

«— Ya Resûlallah! Eğer sen almayacaksan, onu bana nikâhla» deyince Resûl-i Ekrem (s.a.v.):

«— **Ona mehir verecek bir şeyin var mı?**» dedi. Adam:

«— Şu üzerimdeki elbisemden başka bir şeyim yok» **dedi.** Resûlullah (s.a.v.):

«— **Elbiseni ona verirsen çıplak kalırsın. Başka birşey araştır**» dedi. Adam:

«— Bir şey bulamıyorum.» dedi. Resûlullah:

«— **Bir demir yüzük de mi bulamazsın?**» buyurdu. Adam araştırdı bir şey bulamadı. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (s.a.v.) adama:

«— **Kur'an-ı Kerim'den bir şeyler biliyor musun?**» dedi.

Adam ismini söylediği sûrelerden:

«— Falan falan sûreleri bilirim» deyince Resûl-i Ekrem (s.av.):

«— **Bildiğin sûreleri kendisine öğretmen şartıyla onu sana nikâhladım**» buyurdu.[7]

٩ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ : أَنَّهُ قَالَ . قَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ : أَيُّمَا رَجُلٍ تَزَوَّجَ امْرَأَةً وَبِهَا جُنُونٌ ، أَوْ جُذَامٌ ، أَوْ بَرَصٌ ، فَمَسَّهَا . فَلَهَا صَدَاقُهَا كَامِلاً . وَذَلِكَ لِزَوْجِهَا غُرْمٌ عَلَى وَلِيِّهَا .

قَالَ مَالِكٌ : وَإِنَّمَا يَكُونُ ذَلِكَ غُرْمًا عَلَى وَلِيِّهَا لِزَوْجِهَا ، إِذَا كَانَ وَلِيُّهَا الَّذِي أَنْكَحَهَا ، هُوَ أَبُوهَا أَوْ أَخُوهَا ، أَوْ مَنْ يُرَ أَنَّهُ يَعْلَمُ ذَلِكَ مِنْهَا . فَأَمَّا إِذَا كَانَ وَلِيُّهَا الَّذِي أَنْكَحَهَا ، ابْنَ عَمٍّ ، أَوْ مَوْلًى ، أَوْ مِنَ الْعَشِيرَةِ ، مِمَّنْ يُرَى أَنَّهُ لا يَعْلَمُ ذَلِكَ مِنْهَا ، فَلَيْسَ عَلَيْهِ غُرْمٌ . وَتَرُدُّ تِلْكَ الْمَرْأَةُ مَا أَخَذَتْهُ مِنْ صَدَاقِهَا . وَيَتْرُكُ لَهَا قَدْرَ مَا تُسْتَحَلُّ بِهِ .

9. Ömer b. Hattab (r.a.) der ki: Bir adam, kendisinde delilik, cüzzam veya alaca hastalığı olan bir kadınla evlense ve onunla temasta bulunsa, onun mehrini tamamen vermesi gerekir, kadının velisi ise (aldatan durumda olduğu için) mehrin tamamını kocaya öder.[8]

İmam Malik der ki: *Eğer adı geçen kadını nikâhlayan velisi, babası, yahut kardeşi veyahut kusurunu bilen biri olursa mehrin tamamını kocaya öder. Ama nikâhlayan veli, amcasıoğlu, yahut mevlası (kendisini azat eden efendisi), yahut da kusurunu bilmeyen yakın kimselerden ise mehri ödemez, kadının kendisi mehirden aldığını iade eder, koca da bir kısmını tazminat olarak kadına bırakır.*

١٠ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ ابْنَةَ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ، وَأُمُّهَا بِنْتُ زَيْدِ بْنِ الْخَطَّابِ ، كَانَتْ تَحْتَ ابْنِ لِعَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ . فَمَاتَ . وَلَمْ يَدْخُلْ بِهَا . وَلَمْ يُسَمِّ لَهَا صَدَاقًا . فَابْتَغَتْ أُمُّهَا صَدَاقَهَا . فَقَالَ عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ : لَيْسَ لَهَا صَدَاقٌ . وَلَوْ كَانَ لَهَا صَدَاقٌ لَمْ نُمْسِكْهُ ، وَلَمْ نَظْلِمْهَا . فَأَبَتْ أُمُّهَا أَنْ تَقْبَلَ ذَلِكَ . فَجَعَلُوا بَيْنَهُمْ زَيْدَ بْنَ ثَابِتٍ . فَقَضَى أَنْ لا صَدَاقَ لَهَا . وَلَهَا الْمِيرَاثُ .

(7) Buharî, Nikâh, 67/40; Müslim, Nikâh, 12/12, no: 76.
(8) Said b. Museyyeb'den rivayet edilen benzeri için bkz. Şeybanî, 539

10. Nafi' anlatıyor: Ubeydullah b. Ömer'in kızının annesi, Zeyd b. Hattab'ın kızıdır. Abdullah b. Ömer'in oğlu ile evlenmişti. Henüz onunla gerdeğe girmeden oğlan öldü. Mehri de tayin etmemişti. Anası kızının mehrini istedi. Abdullah b. Ömer (r.a.): «Ona mehr gerekmez. Eğer mehr gerekse idi elbette verirdik. Ona haksızlık etmezdik» dediyse de anası kabul etmedi. Bunun üzerine aralarında Zeyd b. Sabit (r.a.)'i hakem tayin ettiler. Zeyd b. Sabit (r.a.): Mehirin düşmediğine, kocasının mirasını almasına fetva verdi.[9]

١١ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ كَتَبَ فِي خِلاَفَتِهِ إِلَى بَعْضِ عُمَّالِهِ : أَنَّ كُلَّ مَا اشْتَرَطَ الْمَنْكِحُ ، مَنْ كَانَ أَبًا أَوْ غَيْرَهُ ، مِنْ حِبَاءٍ أَوْ كَرَامَةٍ . فَهُوَ لِلْمَرْأَةِ إِنِ ابْتَغَتْهُ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِي الْمَرْأَةِ يُنْكِحُهَا أَبُوهَا ، وَيَشْتَرِطُ فِي صَدَاقِهَا الْحِبَاءَ يُحْبَى بِهِ : إِنَّ مَا كَانَ مِنْ شَرْطٍ يَقَعُ بِهِ النِّكَاحُ ، فَهُوَ لِابْنَتِهِ إِنِ ابْتَغَتْهُ . وَإِنْ فَارَقَهَا زَوْجُهَا ، قَبْلَ أَنْ يَدْخُلَ بِهَا ، فَلِزَوْجِهَا شَطْرُ الْحِبَاءِ الَّذِي وَقَعَ بِهِ النِّكَاحُ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِي الرَّجُلِ يُزَوِّجُ ابْنَهُ صَغِيرًا لا مَالَ لَهُ : إِنَّ الصَّدَاقَ عَلَى أَبِيهِ إِذَا كَانَ الْغُلاَمُ يَوْمَ [illegible]ح لا مَالَ لَهُ . وَإِنْ كَانَ لِلْغُلاَمِ مَالٌ فَالصَّدَاقُ فِي مَالِ الْغُلاَمِ . إِلا أَنْ يُسَمِّيَ الأَبُ أَنَّ الصَّدَا[illegible] عَلَيْهِ . وَذَلِكَ النِّكَاحُ ثَابِتٌ عَلَى الابْنِ إِذَا كَانَ صَغِيرًا ، وَكَانَ فِي وِلاَيَةِ أَبِيهِ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِي طَلاَقِ الرَّجُلِ امْرَأَتَهُ قَبْلَ أَنْ يَدْخُلَ بِهَا وَهِيَ بِكْرٌ ، فَيَعْفُو أَبُوهَا عَنْ نِصْفِ الصَّدَاقِ : إِنَّ ذَلِكَ جَائِزٌ لِزَوْجِهَا مِنْ أَبِيهَا ، فِيمَا وَضَعَ عَنْهُ .

قَالَ مَالِكٌ : وَذَلِكَ أَنَّ اللهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى قَالَ فِي كِتَابِهِ ﴿ إِلا أَنْ يَعْفُونَ ﴾ فَهُنَّ النِّسَاءُ اللاَّتِي قَدْ دَخَلَ بِهِنَّ ﴿ أَوْ يَعْفُوَ الَّذِي بِيَدِهِ عُقْدَةُ النِّكَاحِ ﴾ فَهُوَ الأَبُ فِي ابْنَتِهِ الْبِكْرِ ، وَالسَّيِّدُ فِي أَمَتِهِ .

قَالَ مَالِكٌ : وَهَذَا الَّذِي سَمِعْتُ فِي ذَلِكَ . وَالَّذِي عَلَيْهِ الأَمْرُ عِنْدَنَا .

قَالَ مَالِكٌ ، فِي الْيَهُودِيَّةِ أَوِ النَّصْرَانِيَّةِ تَحْتَ الْيَهُودِيِّ أَوِ النَّصْرَانِي ، فَتُسْلِمُ قَبْلَ أَنْ يَدْخُلَ بِهَا : إِنَّهُ لا صَدَاقَ لَهَا .

قَالَ مَالِكٌ : لا أَرَى أَنْ تُنْكَحَ الْمَرْأَةُ بِأَقَلَّ مِنْ رُبْعِ دِينَارٍ . وَذَلِكَ أَدْنَى مَا يَجِبُ فِيهِ الْقَطْعُ .

(9) Şeybanî, 543.

11. Ömer b. Abdulaziz, halifeliği zamanında valilerine şunu yazdı: Bir kadını evlendiren velisi, babası veya başka biri nikâh kıyarken mehir, bağış ve sair neleri şart koşmuşsa kadının malıdır. Kadın onu istediği zaman alabilir.

İmam Malik, mehir hususunda kadına verilmesi belirtilen bir bağış şart koşarak babası tarafından evlendirilen kadın hakkında der ki: *Nikâh kıyarken neler şart koşulmuşsa kadınındır. İsterse onu alır. Gerdeğe girmeden kendisinden ayrılan kocası, nikâh esnasında kadına neyi vermeyi şart koşmuşsa onun yarısını vermesi gerekir.*

İmam Malik der ki: *Bir baba, malı olmayan küçük (büluğa ermemiş) oğlunu everirse, mehri babasının vermesi gerekir. Eğer çocuğun malı varsa, mehir çocuğun malından verilir. Ancak baba mehri üzerine almışsa, büluğa ermemiş çocuğun nikâhı sahihtir, babasının velayetinde olur.*

İmam Malik der ki: *Bakire bir kızla evlenen bir kimse —gerdekten önce— karısını boşarsa, kızın babası mehrin yarısını bağışlasa, caizdir. Kocasından mehrin yarısı düşer.*

İmam Malik bu hükmün tahlilinde der ki: *Allah Teâlâ kitabında: «... **Meğerki onlar bağışlamış olsunlar.**» buyurmuştur, Burada kastedilenler, kendileriyle gerdeğe girilen kadınlardır. Yine Allah: «**Veya nikâh düğümü elinde olan bağışlamış olsun.**»* buyurur. Bu da, bakire kızın babası ve cariyenin efendisidir. İmam Malik der ki: *Bu hususta işittiğim budur. Bize göre hüküm böyledir.*[10]

İmam Malik der ki: *Yahudi veya Hıristiyanın nikâhlısı Yahudi veya Hıristiyan kadın, kendisiyle gerdeğe girilmeden müslüman olursa mehir düşer.*

İmam Malik der ki: *Kadının mehri çeyrek dinardan eksik olamaz. Hırsızlıkta el kesilmesini gerektiren en az meblağ da budur.*

(10) Yukarıdaki âyet Bakara sûresinin 237. âyetidir. Meâli şerifi şöyledir: «Mehir tayin etmiş olduğunuz kadınları, kendileriyle gerdeğe girmeden boşarsanız, o zaman tayin etmiş olduğunuz mehirlerin yarısı onlarındır. Meğer ki onlar, veya nikâh düğümünü elinde tutan (veliler) bunu bağışlamış olsunlar. Bağış takvaya daha yakındır. Kendi aranızdaki iyiliği unutmayın. Allah işlediklerinizi görür.»
İmam Malik'in: «—.. Kendileriyle gerdeğe girilen kadınlardır...» sözü kendi anlayışına göredir. Âyetin zahiri, meâlde de yazdığımız gibi kendileriyle gerdeğe girmeden boşanan kadınlardır. Âlimlerin çoğu da böyle anlamıştır.

4. ZİFAF ODASINDA EŞLERİN BAŞBAŞA KALMASI HALİNDE MEHRİN VACİP OLUŞU

١٢ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ : أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ قَضَى فِي الْمَرْأَةِ إِذَا تَزَوَّجَهَا الرَّجُلُ ، أَنَّهُ إِذَا أُرْخِيَتِ السُّتُورُ ، فَقَدْ وَجَبَ الصَّدَاقُ .

12. Hz. Ömer (r.a.), zifaf odasına girip başbaşa kalan eşler hakkında mehir vaciptir diye hüküm verdi.[11]

١٣ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ؛ أَنَّ زَيْدَ بْنَ ثَابِتٍ كَانَ يَقُولُ : إِذَا دَخَلَ الرَّجُلُ بِامْرَأَتِهِ ، فَأُرْخِيَتْ عَلَيْهِمَا السُّتُورُ ، فَقَدْ وَجَبَ الصَّدَاقُ .

وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيَّبِ كَانَ يَقُولُ : إِذَا دَخَلَ الرَّجُلُ بِالْمَرْأَةِ فِي بَيْتِهَا ، صُدِّقَ الرَّجُلُ عَلَيْهَا . وَإِذَا دَخَلَتْ عَلَيْهِ فِي بَيْتِهِ ، صُدِّقَتْ عَلَيْهِ .

قَالَ مَالِكٌ : أَرَى ذَلِكَ فِي الْمَسِيسِ . إِذَا دَخَلَ عَلَيْهَا فِي بَيْتِهَا فَقَالَتْ قَدْ مَسَّنِي ، وَقَالَ لَمْ أَمَسَّهَا ، صُدِّقَ عَلَيْهَا . فَإِنْ دَخَلَتْ عَلَيْهِ فِي بَيْتِهِ . فَقَالَ لَمْ أَمَسَّهَا ، وَقَالَتْ قَدْ مَسَّنِي ، صُدِّقَتْ عَلَيْهِ .

13. Zeyd b. Sabit der ki: Bir kişi zevcesiyle zifaf odasına girip perde indirilince (kapı kapanınca) mehir farz olur.

Said b. Müseyyeb der ki: Erkek kadının evinde zifafa girince temas hususunda erkeğin sözü, erkeğin evinde zifafa girince kadının sözü muteberdir.

İmam Malik der ki: *Kadının evinde erkek zifaf odasına girse de kadın: Zevcem bana dokundu dese, erkek de ona dokunmadım dese erkeğin sözü kabul olunur. Erkeğin evinde kadın zifaf odasına girse, erkek: Ona dokunmadım dese, kadın da: Bana dokundu dese kadının sözü kabul olunur.*

(11) Şeybanî, 532.

5. YENİ EVLENEN KİMSE BAKİRE VEYA DUL KARISININ YANINDA ARALIKSIZ KAÇ GÜN KALMALI?

١٤ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي بَكْرِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرِو بْنِ حَزْمٍ ، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ أَبِي بَكْرِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ الْحَارِثِ بْنِ هِشَامٍ الْمَخْزُومِيِّ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ حِينَ تَزَوَّجَ أُمَّ سَلَمَةَ ، وَأَصْبَحَتْ عِنْدَهُ ، قَالَ لَهَا : « لَيْسَ بِكِ عَلَى أَهْلِكِ هَوَانٌ . إِنْ شِئْتِ سَبَّعْتُ عِنْدَكِ وَسَبَّعْتُ عِنْدَهُنَّ . وَإِنْ شِئْتِ ثَلَّثْتُ عِنْدَكِ وَدُرْتُ » فَقَالَتْ : ثَلِّثْ .

14. Abdurrahman oğlu Ebû Bekir el-Mahzumî (r.a.) den şöyle rivayet olundu: Resûlullah (s.a.v.) Ümmü Seleme ile evlendiğinde ona:

«— Yanımda her zaman kıymetli olacaksın. İstersen senin yanında yedi gece kalayım, yedi gece de diğer zevcelerimin yanında kalayım, istersen üç gece senin yanında kaldıktan sonra öbürlerinin yanına gideyim, üç gün sonra tekrar geleyim.» deyince Ümmü Seleme:

«— Üç gece kal» dedi.[12]

(1) Müslim, Radâ, 17/12, no: 41-44; Şeybanî, 525.
İşte din, her şeyde adâleti ön planda tuttuğu gibi, birden fazla kadınla evlenen kimsenin de zevceleri arasında adâleti eksiksiz uygulamasını emreder. Her şeyde ümmetine örnek olan Resûl-i Ekrem (s.a.v.), bu hususta da örnek olmuştur. Müteaddit zevceleri olan kimsenin geceleri de hanımları arasında adilâne taksim etmesi gerekir. Yalnız yeni evlendiği karısına kaynaşmaları için ilk günlerde özel hak tanımıştır. O da gelecek hadisde de belirtildiği gibi, bakire için yedi gece, dul kadın için üç gecedir.

١٥ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ حُمَيْدٍ الطَّوِيلِ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ : لِلْبِكْرِ سَبْعٌ ، وَلِلثَّيِّبِ ثَلاَثٌ .

قَالَ مَالِكٌ : وَذٰلِكَ الأَمْرُ عِنْدَنَا .

قَالَ مَالِكٌ : فَإِنْ كَانَتْ لَهُ امْرَأَةٌ غَيْرُ الَّتِى تَزَوَّجَ . فَإِنَّهُ يَقْسِمُ بَيْنَهُمَا . بَعْدَ أَنْ تَمْضِىَ أَيَّامُ الَّتِى تَزَوَّجَ بِالسَّوَاءِ . وَلا يَحْسِبُ عَلَى الَّتِى تَزَوَّجَ ، مَا أَقَامَ عِنْدَهَا .

15. Enes b. Malik (r.a.) der ki: (Yeni evlenen kadınlara tanınan özel hak) bakire kız için yedi gece, dul kadın için üç gecedir.[13]

İmam Malik der ki: *Bize göre de hüküm böyledir. Yeni evlendiği karısından başka zevcesi varsa yeni evlendiği kadının ilk günleri geçtikten sonra, geceleri aralarında eşit bir şekilde taksim eder. Yeni evlendiği karısının yanında geçirdiği ilk geceleri hesaba katmaz.*

(13) Buharî, Nikâh, 67/100-101; Müslim, Radâ, 17/12, no: 45-46.

6. NİKÂHTAN SONRA YERİNE GETİRİLMESİ GEREKMEYEN ŞARTLAR

١٦ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيَّبِ سُئِلَ عَنِ الْمَرْأَةِ تَشْتَرِطُ عَلَى زَوْجِهَا أَنَّهُ لا يَخْرُجُ بِهَا مِنْ بَلَدِهَا . فَقَالَ سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ : يَخْرُجُ بِهَا إِنْ شَاءَ .

قَالَ مَالِكٌ : فَالأَمْرُ عِنْدَنَا أَنَّهُ إِذَا شَرَطَ الرَّجُلُ لِلْمَرْأَةِ . وَإِنْ كَانَ ذٰلِكَ عِنْدَ عُقْدَةِ النِّكَاحِ ، أَنْ لا أَنْكِحَ عَلَيْكِ ، وَلا أَتَسَرَّرَ : إِنَّ ذٰلِكَ لَيْسَ بِشَيءٍ . إِلا أَنْ يَكُونَ فِي ذٰلِكَ يَمِينٌ بِطَلاقٍ ، أَوْ عِتَاقَةٍ ، فَيَجِبُ ذٰلِكَ عَلَيْهِ ، وَيَلْزَمُهُ .

16. Said b. Müseyyeb'e sordular:

«— Bir kadın evlenirken kocasına kendisini memleketinden çıkarmamayı (gurbete götürmemeyi) şart koşarsa, hüküm nedir?»

«— Kocası isterse onu çıkarabilir» dedi.

İmam Malik der ki: *Bize göre O şartı kocası söylediği zaman hüküm böyledir. Nikâh kıyarken karısına: Üzerine başka kadın almayacağım, cariye edinmeyeceğim, diye şart koşsa, şartını yerine getirmesi gerekmez. Ancak bu şartını talaka (boşamaya) yahut köle azat etmeye yemin ederek pekiştirirse, mezkûr şarta bağlı kalması gerekir. (Yani ancak o zaman karısının üzerine başka bir kadınla evlenemez ve cariye edinemez.)*

7. MUHALLİL[14] VE BENZERİNİN NİKÂHI

١٧ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ الْمِسْوَرِ بْنِ رِفَاعَةَ الْقُرَظِيِّ ، عَنِ الزُّبَيرِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ الزُّبَيرِ ؛ أَنَّ رِفَاعَةَ بْنَ سَمْوَالٍ طَلَّقَ امْرَأَتَهُ ، تَمِيمَةَ بِنْتَ وَهْبٍ فِى عَهْدِ رَسُولِ اللهِ ﷺ ثَلاَثًا . فَنَكَحَتْ عَبْدَ الرَّحْمٰنِ بْنَ الزُّبَيرِ . فَاعْتَرَضَ عَنْهَا . فَلَمْ يَسْتَطِعْ أَنْ يَمَسَّهَا . فَفَارَقَهَا . فَأَرَادَ رِفَاعَةُ أَنْ يَنْكِحَهَا وَهُوَ زَوْجُهَا الأَوَّلُ الَّذِى كَانَ طَلَّقَهَا . فَذَكَرَ ذٰلِكَ لِرَسُولِ اللهِ ﷺ . فَنَهَاهُ عَنْ تَزْوِيجِهَا . وَقَالَ « لاَ تَحِلُّ لَكَ حَتَّى تَذُوقَ الْعُسَيْلَةَ » .

17. Abdurrahman b. Zebiyr'in oğlu Zebiyr anlatıyor: Simval oğlu Rifaa —Resûlullah zamanında— zevcesi Vehb kızı Temime'yi üç talak ile boşadıktan sonra Temime Zebiyr oğlu Abdurrahman'la evlendi. Abdurrahman, cinsî kudretinin zayıflığından dolayı Temime ile cinsî münasebette bulunamadı. Temime'yi boşadı. Onu daha önce boşamış olan ilk kocası Rifaa Temime'yi tekrar nikâhlamak istedi. Bunu Resûlullah (s.a.v.)'a sorduğunda Resûl-i Ekrem (s.a.v.) bu evliliğe razı olmadı ve: «**Temime ikinci kocasıyla fiilen münasebette bulunmadıkça sana helâl olmaz.** (Yani onunla evlenemezsin)» buyurdu.[15]

١٨ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِىِّ ﷺ : أَنَّهَا سُئِلَتْ عَنْ رَجُلٍ طَلَّقَ امْرَأَتَهُ الْبَتَّةَ . . فَتَزَوَّجَهَا بَعْدَهُ رَجُلٌ آخَرُ . فَطَلَّقَهَا قَبْلَ أَنْ يَمَسَّهَا هَلْ يَصْلُحُ لِزَوْجِهَا الأَوَّلِ أَنْ يَتَزَوَّجَهَا ؟ فَقَالَتْ عَائِشَةُ : لاَ . حَتَّى يَذُوقَ عُسَيْلَتَهَا .

(14) Muhallil: Hulleci demektir. Yani kocasından üç talakla boşanan kadının ikinci kocası bununla evlenir, karı koca hayatı yaşar, bu kocası da boşarsa tekrar eski kocası ile evlenebilir.

(15) Buharî, Libas, 87/6; Müslim, Nikâh, 16/16, no: 111-115.

18. Muhammed oğlu Kasım, Hz. Aişe'den rivayet ediyor: Aişe (r.a.)'ye sordular: «Bir adam karısını bir daha alamıyacak şekilde (üç defa) boşadıktan sonra bu kadını başka bir adam nikâhladı, kadına dokunmadan boşadı. İlk kocası bu kadını tekrar alabilir mi?» Aişe (r.a.): «Hayır. İkinci kocası onunla fiilen cinsî münasebette bulunmadan alamaz,» diye cevap verdi.

١٩ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ، أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ الْقَاسِمَ بْنَ مُحَمَّدٍ ، سُئِلَ عَنْ رَجُلٍ طَلَّقَ امْرَأَتَهُ الْبَتَّةَ . ثُمَّ تَزَوَّجَهَا بَعْدَهُ رَجُلٌ آخَرُ . فَمَاتَ عَنْهَا قَبْلَ أَنْ يَمَسَّهَا . هَلْ يَحِلُّ لِزَوْجِهَا الأَوَّلِ أَنْ يُرَاجِعَهَا ؟ فَقَالَ الْقَاسِمُ بْنُ مُحَمَّدٍ : لا يَحِلُّ لِزَوْجِهَا الأَوَّلِ أَنْ يُرَاجِعَهَا .

قَالَ مَالِكٌ ، فِي الْمُحَلِّلِ : إِنَّهُ لا يُقِيمُ عَلَى نِكَاحِهِ ذَلِكَ ، حَتَّى يَسْتَقْبِلَ نِكَاحًا جَدِيدًا . فَإِنْ أَصَابَهَا فِي ذَلِكَ ، فَلَهَا مَهْرُهَا .

19. İmam Malik'e rivayet edildi: Muhammed oğlu Kasım'a sordular: Bir adam karısını üç defa boşadıktan sonra kadınla başka bir adam evlendi. Fakat kadına yaklaşamadan öldü. Bu kadını ilk kocası tekrar alabilir mi? Kasım:

«— Hayır alması caiz olmaz» diye cevap verdi.

İmam Malik «Muhallil» konusunda der ki: *Karısını üç talak ile boşayan kimse, yeni bir nikâh ile karşılaşmadıkça eski karısı ile evliliğini devam ettiremez. Şayet başka birisi ile evliliğinden sonra boşanan karısı ile yeniden nikâhlanırsa, karısına mehrini vermesi gerekir.*

8. BİR ADAMIN NİKÂHINDA TOPLANMASI CAİZ OLMAYAN KADINLAR

٢٠ - وحدّثني يحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ ، عَنِ الأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « لا يُجْمَعُ بَيْنَ الْمَرْأَةِ وَعَمَّتِهَا ، وَلا بَيْنَ الْمَرْأَةِ وَخَالَتِهَا » .

20. Ebû Hüreyre'den: Resûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: «**Bir kadın bir adamın nikâhında halasıyla ve teyzesiyle bir arada bulunamaz.**»[16]

٢١ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَىٰ بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ : أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ : يُنْهَى أَنْ تُنْكَحَ الْمَرْأَةُ عَلَى عَمَّتِهَا . أَوْ عَلَى خَالَتِهَا . وَأَنْ يَطَأَ الرَّجُلُ وَلِيدَةً . وَفِي بَطْنِهَا جَنِينٌ لِغَيْرِهِ .

21. Said b. Müseyyeb'den: Bir kadın, halasının yahut teyzesinin üzerine nikâhlanamaz. Bir erkek de bir başkasından hamile olan cariyesiyle münasebette bulunamaz.[17]

(16) Buhari, Nikâh, 67/27; Müslim, Nikâh, 16/3, no: 33; Şeybanî, 526.
(17) Şeybanî, 527.

9. BOŞANILAN KADININ ANNESİYLE EVLENMENİN YASAK OLUŞU

٢٢ - وحدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَىٰ بْنِ سَعِيدٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ : سُئِلَ زَيْدُ بْنُ ثَابِتٍ عَنْ رَجُلٍ تَزَوَّجَ امْرَأَةً ، ثُمَّ فَارَقَهَا قَبْلَ أَنْ يُصِيبَهَا . هَلْ تَحِلُّ لَهُ أُمُّهَا ؟ فَقَالَ زَيْدُ بْنُ ثَابِتٍ : لاَ ، الأُمُّ مُبْهَمَةٌ . لَيْسَ فِيهَا شَرْطٌ . وَإِنَّمَا الشَّرْطُ فِي الرَّبَائِبِ .

22. Said oğlu Yahya rivayet eder: Sabit oğlu Zeyd'e sordular:

«— Bir adam bir kadınla evlendikten sonra, yaklaşmadan onu boşadı. Bu adama boşadığı kadının anası helâl olur mu?» Zeyd (r.a.):

«— Hayır (kayınvalidesi sayılır), asla caiz olmaz. Bu hususta hiç bir şart yoktur. Şart yalnız «Rebaib» (Üvey kızlar) hakkındadır. dedi.[18]

٢٣ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ غَيْرِ وَاحِدٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ مَسْعُودٍ اسْتُفْتِيَ وَهُوَ بِالْكُوفَةِ ، عَنْ نِكَاحِ الأُمِّ بَعْدَ الابْنَةِ ، إِذَا لَمْ تَكُنِ الابْنَةُ مُسَّتْ . فَأَرْخَصَ فِي ذَلِكَ . ثُمَّ إِنَّ ابْنَ مَسْعُودٍ قَدِمَ الْمَدِينَةَ . فَسُئِلَ عَنْ ذَلِكَ ، فَأَخْبَرَ أَنَّهُ لَيْسَ كَمَا قَالَ . وَإِنَّمَا الشَّرْطُ فِي الرَّبَائِبِ . فَرَجَعَ ابْنُ مَسْعُودٍ إِلَى الْكُوفَةِ ، فَلَمْ يَصِلْ إِلَى مَنْزِلِهِ ، حَتَّى أَتَى الرَّجُلَ الَّذِي أَفْتَاهُ بِذَلِكَ . فَأَمَرَهُ أَنْ يُفَارِقَ امْرَأَتَهُ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِي الرَّجُلِ تَكُونُ تَحْتَهُ الْمَرْأَةُ ثُمَّ يَنْكِحُ أُمَّهَا فَيُصِيبُهَا : إِنَّهَا تَحْرُمُ عَلَيْهِ امْرَأَتُهُ . وَيُفَارِقُهُمَا جَمِيعًا . وَيَحْرُمَانِ عَلَيْهِ أَبَدًا . إِذَا كَانَ قَدْ أَصَابَ الأُمَّ . فَإِنْ لَمْ يُصِبِ

(18) Mesele şöyledir: Bir kızı nikâhlamak, münasebet olmadan boşanması halinde dahi anasını nikâhlamayı haram kılar. Fakat kızın anasını nikâhlar da —münasebette bulunmadan— onu boşarsa, kızı ile (ki bir yerde adamın üvey kızı oluyor) evlenmesi caizdir. Fakat, anasıyla münasebette bulunduktan sonra boşarsa kızı ile evlenemez.

الأُمِّ ، لَمْ تَحْرُمْ عَلَيْهِ امْرَأَتُهُ ، وَفَارَقَ الأُمَّ .

وَقَالَ مَالِكٌ ، فِي الرَّجُلِ يَتَزَوَّجُ الْمَرْأَةَ ، ثُمَّ يَنْكِحُ أُمَّهَا فَيُصِيبُهَا : إِنَّهُ لاَ تَحِلُّ لَهُ أُمُّهَا أَبَدًا . وَلاَ تَحِلُّ لأَبِيهِ ، وَلاَ لاِبْنِهِ . وَلاَ تَحِلُّ لَهُ ابْنَتُهَا ، وَتَحْرُمُ عَلَيْهِ امْرَأَتُهُ .

قَالَ مَالِكٌ : فَأَمَّا الزِّنَا فَإِنَّهُ لاَ يُحَرِّمُ شَيْئًا مِنْ ذَلِكَ . لأَنَّ اللهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى قَالَ ﴿ وَأُمَّهَاتُ نِسَائِكُمْ ﴾ فَإِنَّمَا حَرَّمَ مَا كَانَ تَزْوِيجًا ، وَلَمْ يَذْكُرْ تَحْرِيمَ الزِّنَا . فَكُلُّ تَزْوِيجٍ كَانَ عَلَى وَجْهِ الْحَلاَلِ يُصِيبُ صَاحِبُهُ امْرَأَتَهُ ، فَهُوَ بِمَنْزِلَةِ التَّزْوِيجِ الْحَلاَلِ .

فَهَذَا الَّذِي سَمِعْتُ . وَالَّذِي عَلَيْهِ أَمْرُ النَّاسِ عِنْدَنَا .

23. İmam Malik birden fazla raviden rivayet eder: Abdullah b. Mes'ud Kufe'de iken ona sordular:

«— Bir kimse nikâhladığı kıza dokunmadan boşarsa onun annesiyle evlenebilir mi?» Abdullah:

«— Evet caizdir.» diye buna müsaade etti. Sonra Medine'ye gidince meseleyi büyük sahabilere sorduğunda:

«— Hayır caiz olmaz. Şart yalnız üvey kızları hakkındadır.» (Yani nikâhladığı kadına dokunmamak şartıyla onu boşarsa kızı ile evlenebilir) diye cevap verdiler. Bunun üzerine Abdullah b. Mes'ud (r.a.) Küfe'ye dönünce evine gitmeden fetva verdiği adama geldi, (dokunmadan boşadığı kızın annesiyle evlenmesinin caiz olmadığını söyledi ve) karısından ayrılmasını emretti.

İmam Malik der ki: *Bir adam karısının anasını nikâhlasa ve onunla münasebette bulunsa, karısı kendisine haram olur. Her ikisini de bırakması gerekir. Artık ikisi de ona ebedî olarak haram olur. Eğer nikâhladığı kayın validesine henüz yaklaşmamışsa, onu boşar ve karısı haram olmaz.*

İmam Malik der ki: *Bir adam karısının anasını, yani kayın validesini nikâhlayıp ona dokunsa (onunla temasta bulunsa) o kadın kendisine, babasına ve oğluna ebedî olarak haram olur. O kadının başka kızı varsa, kendisine o da haram olur, karısı da haram olur.*

İmam Malik der ki: *Fakat bir kadına yaklaşma nikâhla değil de zina ile olmuşsa bunlardan hiç birini haram kılmaz. Zira*

Allah Teâlâ (nikâhlanması haram olan kadınları sayarken):[19] ***«Karılarınızın anaları da size haramdır»***[19/a] *buyurmuştur. Burada nikâhla aldığınız karılarınız, anaları haram kılar, demektir, zina ile haram kılındığı zikr olunmamıştır. Dolayısıyla nikâhla helâl ve meşru yoldan olan evlilik helâl evlenme sayılır.*

İşittiğim budur, bizde de (Medine'de) halkın tatbikatı böyledir.

(19) Dinimizde zina büyük günahlardandır. En ağır cezayı gerektirir. Yukarıdaki meselede, cehaleti veya gafleti sebebiyle zina eden kimse, şeri cezasını görüp veya tevbe edip zinaya son verdikten sonra, manen günahtan temizlenmiş sayılır. Dolayısiyle mezkûr kadının anasıyla veya kızıyla evlenmesi caiz olur.

(19/a) Nisa, 4/22.

10. BİR KİMSE, HARAM OLARAK TEMAS ETTİĞİ KADININ KIZIYLA EVLENEBİLİR Mİ?

قَالَ مَالِكٌ ، فِي الرَّجُلِ يَزْنِي بِالْمَرْأَةِ ، فَيُقَامُ عَلَيْهِ الْحَدُّ فِيهَا . إِنَّهُ يَنْكِحُ ابْنَتَهَا . وَيَنْكِحُهَا ابْنُهُ إِنْ شَاءَ . وَذَلِكَ أَنَّهُ أَصَابَهَا حَرَامًا . وَإِنَّمَا الَّذِي حَرَّمَ اللهُ ، مَا أُصِيبَ بِالْحَلاَلِ أَوْ عَلَى وَجْهِ الشُّبْهَةِ بِالنِّكَاحِ . قَالَ اللهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى ﴿ وَلا تَنكِحُوا مَا نَكَحَ آبَاؤُكُمْ مِنَ النِّسَاءِ ﴾ .

قَالَ مَالِكٌ : فَلَوْ أَنَّ رَجُلاً نَكَحَ امْرَأَةً فِي عِدَّتِهَا نِكَاحًا حَلاَلاً . فَأَصَابَهَا . حَرُمَتْ عَلَى ابْنِهِ أَنْ يَتَزَوَّجَهَا . وَذَلِكَ أَنَّ أَبَاهُ نَكَحَهَا عَلَى وَجْهِ الْحَلاَلِ ، لاَ يُقَامُ عَلَيْهِ فِيهِ الْحَدُّ . وَيُلْحَقُ بِهِ الْوَلَدُ الَّذِي يُولَدُ فِيهِ ، بِأَبِيهِ . وَكَمَا حَرُمَتْ عَلَى ابْنِهِ أَنْ يَتَزَوَّجَهَا ، حِينَ تَزَوَّجَهَا أَبُوهُ فِي عِدَّتِهَا ، وَأَصَابَهَا ، فَكَذَلِكَ يَحْرُمُ عَلَى الأَبِ ابْنَتُهَا إِذَا هُوَ أَصَابَ أُمَّهَا .

Malik der ki: *Bir kimse bir kadınla zina etse de, bunun üzerine had yapılsa (şeriatın verdiği ceza tatbik edilse), o kadının kızı ile evlenebilir. Zina ettiği kadınla da o adamın oğlu evlenebilir. Zira o kadınla teması haram yoldandır. Allah Teâlâ ancak babasının meşru nikâhla yahut şüphe ile evlendiği kadını, oğluna haram kılmıştır. Allah teâlâ: «**Kadınlardan babanızın nikâhladığı kadınla evlenmeyiniz.**» buyuruyor.*[20]

Malik der ki: *Bir adam bir kadınla «iddetinde» (bekleme süresi içinde) helâl nikâhla evlenip onunla temas yapsa, o kadınla oğlunun evlenmesi haram olur. Çünkü babası o kadınla ceza gerektirmeyen meşru nikâhla evlenmiştir. Doğan çocuk babasına ait olur. Nikâhladığı ve temas ettiği kadın ile evlenmek o adamın oğluna haram olduğu gibi, oğlan bu kadınla temasta bulunursa bu kadının kızı da bu adama haram olur.*

(20) Nisa: 22.

11. ŞER'AN CAİZ OLMAYAN NİKÂHLAR

٢٤ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ نَهَى عَنِ الشِّغَارِ . وَالشِّغَارُ أَنْ يُزَوِّجَ الرَّجُلُ ابْنَتَهُ ، عَلَى أَنْ يُزَوِّجَهُ الآخَرُ ابْنَتَهُ . لَيْسَ بَيْنَهُمَا صَدَاقٌ .

24. Abdullah b. Ömer'den: Resûlullah (s.a.v.) «şigar» usulü nikâhı yasakladı. Şigar: Karşılıklı mehir vermeden, iki kişinin birbirlerinin kızları ile evlenmeleridir.[21]

٢٥ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْقَاسِمِ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ وَمُجَمِّعِ ابْنَيْ يَزِيدَ بْنِ جَارِيَةَ الأَنْصَارِيِّ ، عَنْ خَنْسَاءَ بِنْتِ خِدَامٍ الأَنْصَارِيَّةِ : أَنَّ أَبَاهَا زَوَّجَهَا وَهِيَ ثَيِّبٌ ، فَكَرِهَتْ ذَلِكَ . فَأَتَتْ رَسُولَ اللهِ ﷺ ، فَرَدَّ نِكَاحَهُ .

25. Ensardan Hıdam kızı Hansâ anlatıyor: Duldum. Babam —istemediğim halde— beni birine nikâhladı. Resûlullah (s.a.v.)'e gidip bunu anlatınca Hz. Peygamber (s.a.v.) nikâhı bozdu.[22]

٢٦ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ الْمَكِّيِّ : أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ أُتِيَ بِنِكَاحٍ لَمْ يَشْهَدْ عَلَيْهِ إِلا رَجُلٌ وَامْرَأَةٌ . فَقَالَ هَذَا نِكَاحُ السِّرِّ . وَلا أُجِيزُهُ . وَلَوْ كُنْتُ تَقَدَّمْتُ فِيهِ ، لَرَجَمْتُ .

26. Ebu'z-Zübeyr el-Mekkî anlatıyor: Ömer b. Hattab (r.a.)'ın huzuruna bir erkek ve bir kadının şahitliği ile kıyılan bir nikâh davası getirildiğinde: «Bu gizli nikâhtır.[23] Caiz kılmam. Eğer benden öncekilerden görseydim, böyle nikâhla evlenenleri «Recm»

(21) Buharî, Nikâh, 67/28; Müslim, Nikâh, 16/6, no: 57; Şeybanî, 533.

(22) Buharî, Nikâh, 67/42; Şeybanî, 529.
Bu hadise göre, bir kimse evlenmek istemeyen kızını zorlayamaz. Hele dul ise hiç zorlayamaz.

(23) Bu nikâhın gizli oluşu, şahidin eksikliğinden geliyor. Bilindiği gibi, şer'i nikâhta ya iki erkek, yahut bir erkek ve iki kadın şahidlik yapacaktır.

ederdim (taşa tutarak öldürürdüm)» dedi.[24]

٢٧ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ . وَعَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ يَسَارٍ : أَنَّ طُلَيْحَةَ الأَسَدِيَّةَ . كَانَتْ تَحْتَ رُشَيْدٍ الثَّقَفِيِّ فَطَلَّقَهَا . فَنَكَحَتْ فِي عِدَّتِهَا . فَضَرَبَهَا عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ . وَضَرَبَ زَوْجَهَا بِالْمِخْفَقَةِ ضَرَبَاتٍ . وَفَرَّقَ بَيْنَهُمَا . ثُمَّ قَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ : أَيُّمَا امْرَأَةٍ نَكَحَتْ فِي عِدَّتِهَا . فَإِنْ كَانَ زَوْجُهَا الَّذِي تَزَوَّجَهَا لَمْ يَدْخُلْ بِهَا ، فُرِّقَ بَيْنَهُمَا . ثُمَّ اعْتَدَّتْ بَقِيَّةَ عِدَّتِهَا مِنْ زَوْجِهَا الأَوَّلِ . ثُمَّ كَانَ الآخِرُ خَاطِبًا مِنَ الْخُطَّابِ . وَإِنْ كَانَ دَخَلَ بِهَا ، فُرِّقَ بَيْنَهُمَا ، ثُمَّ اعْتَدَّتْ بَقِيَّةَ عِدَّتِهَا مِنَ الأَوَّلِ . ثُمَّ اعْتَدَّتْ مِنَ الآخَرِ . ثُمَّ لا يَجْتَمِعَانِ أَبَدًا .

قَالَ مَالِكٌ : وَقَالَ سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ : وَلَهَا مَهْرُهَا بِمَا اسْتَحَلَّ مِنْهَا .

قَالَ مَالِكٌ : الأَمْرُ عِنْدَنَا فِي الْمَرْأَةِ الْحُرَّةِ ، يُتَوَفَّى عَنْهَا زَوْجُهَا ، فَتَعْتَدُّ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا : إِنَّهَا لا تَنْكِحُ إِنِ ارْتَابَتْ مِنْ حَيْضَتِهَا ، حَتَّى تَسْتَبْرِئَ نَفْسَهَا مِنْ تِلْكَ الرِّيبَةِ ، إِذَا خَافَتِ الْحَمْلَ .

27. Said b. el-Müseyyeb ve Süleyman b. Yesâr'dan: Esed Kabilesinden Tuleyha, Sakif kabilesinden Rüşeyd'in nikâhlı karısı idi, onu boşadı. O da iddeti (bekleme süresi) bitmeden (başka biriyle) evlendi. Bunu duyan Hz. Ömer (r.a.) (iddeti bitmeden evlendiği için) Tuleyha'yı ve evlendiği kocasını kırbaçladı. Birbirinden ayırdı. Daha sonra şöyle dedi: Hangi kadın iddeti bitmeden evlenirse evlendiği kocası henüz ona yaklaşmamışsa birbirlerinden ayrılırlar. Sonra ilk kocasından bekleme süresini bitirdikten sonra bekleme süresinde evlenip ayrıldığı adam başkaları gibi kendisine evlenme teklifi yapabilir. Eğer evlendiği adamla münasebette bulunmuşsa nikâh fesh edilip (bozulup) ayrılınca, önce ilk kocasının bekleme süresini bitirir, sonra da diğer kocasından dolayı iddeti bitinceye kadar bekler, bir daha da biraraya gelmezler, (yani birbirlerine yabancı olurlar).

İmam Malik, Saîd b. Müseyyeb'den rivayetle; Aynı zamanda —temas ettiği için— bu kadına mehir vermesi gerekir, dedi.

İmam Malik der ki: *Bize göre, kocası ölen hür kadın, dört ay on gün bekledikten sonra henüz ölen kocasından hamile kalma şüphesi varsa, şüphesi gidinceye kadar bekler ve başkasıyla evlenemez.*

(24) Şeybanî, 534

12. BİR KİMSENİN HÜR KARISININ ÜZERİNE CARİYE ALMASI

٢٨ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عَبَّاسٍ ، وَعَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ ، سُئِلاَ عَنْ رَجُلٍ كَانَتْ تَحْتَهُ امْرَأَةٌ حُرَّةٌ . فَأَرَادَ أَنْ يَنْكِحَ عَلَيْهَا أَمَةً . فَكَرِهَا أَنْ يَجْمَعَ بَيْنَهُمَا .

28. Abdullah b. Abbas ve Abdullah b. Ömer'e bir adamın hür karısının üzerine cariye almak istediği sorulunca, o ikisini bir araya getirmeyi hoş görmediler.[25]

٢٩ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ ؛ أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ : لاَ تُنْكَحُ الأَمَةُ عَلَى الْحُرَّةِ . إِلا أَنْ تَشَاءَ الْحُرَّةُ . فَإِنْ طَاعَتِ الْحُرَّةُ ، فَلَهَا الثُّلُثَانِ مِنَ الْقَسْمِ .

قَالَ مَالِكٌ : وَلا يَنْبَغِي لِحُرٍّ أَنْ يَتَزَوَّجَ أَمَةً ، وَهُوَ يَجِدُ طَوْلاً لِحُرَّةٍ . وَلا يَتَزَوَّجَ أَمَةً إِذَا لَمْ يَجِدْ طَوْلاً لِحُرَّةٍ ، إِلا أَنْ يَخْشَى الْعَنَتَ . وَذَلِكَ أَنَّ اللهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى قَالَ فِي كِتَابِهِ ﴿ وَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ مِنْكُمْ طَوْلاً أَنْ يَنْكِحَ الْمُحْصَنَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ فَمِمَّا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ مِنْ فَتَيَاتِكُمُ الْمُؤْمِنَاتِ ﴾ . وَقَالَ ﴿ ذَلِكَ لِمَنْ خَشِيَ الْعَنَتَ مِنْكُمْ ﴾ .

قَالَ مَالِكٌ : وَالْعَنَتُ هُوَ الزِّنَا .

29. Saîd b. Müseyyeb'in şöyle dediği rivayet edilir: Hür kadın istemeden, üzerine cariye nikâhlanmaz. Eğer isterse, (geceleri taksimde) kendisine üçte iki düşer, (yani koca bir gece cariye ile, iki gece, hür karısı ile kalır.)

İmam Malik der ki: *Hür kadınla evlenebilen hür bir kimsenin cariye ile evlenmesi uygun olmaz. Hatta nefsine hakim olabiliyorsa hür kadınla evlenemeyenin bile cariye ile evlenmesi doğru değildir. Çünkü Allah Teâlâ kitabında şöyle buyurmuştur:*

«Sizden kim hür kadınlarla evlenmeye mali imkân bulamazsa, sahip olduğunuz müslüman cariyelerle evlenebilirsiniz. Bu müsaade, günaha girmek (zina etmek) korkusu olanlarınız içindir.»[25/a]

(25) Şer'an hür kadının üzerine cariye ile evlenmenin hoş görülmeyişinin sebebi, o zamanlarda bütün dünyada yaygın olan köle ve cariyeliği mümkün olduğu kadar azaltmak ve yok etmektir.

(25/a) Nisa, 4/25.

13. BİR KİMSENİN BOŞADIĞI KARISINA —CARİYE OLARAK— MALİK OLMASI

٣٠ - **حدّثني** يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ ؛ أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ ، فِي الرَّجُلِ يُطَلِّقُ الأَمَةَ ثَلاَثًا ، ثُمَّ يَشْتَرِيهَا ؛ إِنَّهَا لاَ تَحِلُّ لَهُ ، حَتَّى تَنْكِحَ زَوْجًا غَيْرَهُ .

30. Zeyd b. Sabit, cariyesini üç talakla boşadıktan sonra tekrar satın alan kimse hakkında der ki: O cariye başka bir adamla evlenip boşanmadan kendisine helâl olmaz (O cariye ile evlenemez).

٣١ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ، أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيَّبِ ، وَسُلَيْمَانَ بْنَ يَسَارٍ ، سُئِلاَ عَنْ رَجُلٍ زَوَّجَ عَبْدًا لَهُ جَارِيَةً ، فَطَلَّقَهَا الْعَبْدُ الْبَتَّةَ ، ثُمَّ وَهَبَهَا سَيِّدُهَا لَهُ . هَلْ تَحِلُّ لَهُ بِمِلْكِ الْيَمِينِ ؟ فَقَالاَ : لاَ تَحِلُّ لَهُ حَتَّى تَنْكِحَ زَوْجًا غَيْرَهُ .

31. Said b. Müseyyeb ve Süleyman b. Yesar'a sordular: «Bir adam cariyesini kölesi ile evlendirse, köle karısını boşasa, sonra da o cariyeyi efendisi kendisine hibe etse, kendisine helâl olur mu?» dediler. Onlar: «Başka biriyle evlenip boşanmadan helâl olmaz» diye cevap verdiler.

٣٢ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ، أَنَّهُ سَأَلَ ابْنَ شِهَابٍ عَنْ رَجُلٍ كَانَتْ تَحْتَهُ أَمَةٌ مَمْلُوكَةٌ فَاشْتَرَاهَا وَقَدْ كَانَ طَلَّقَهَا وَاحِدَةً فَقَالَ : تَحِلُّ لَهُ بِمِلْكِ يَمِينِهِ مَا لَمْ يَبُتْ طَلاَقَهَا . فَإِنْ بَتَّ طَلاَقَهَا ، فَلاَ تَحِلُّ لَهُ بِمِلْكِ يَمِينِهِ حَتَّى تَنْكِحَ زَوْجًا غَيْرَهُ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِي الرَّجُلِ يَنْكِحُ الأَمَةَ فَتَلِدُ مِنْهُ ثُمَّ يَبْتَاعُهَا : إِنَّهَا لاَ تَكُونُ أُمَّ وَلَدٍ لَهُ . بِذَلِكَ الْوَلَدِ الَّذِي وَلَدَتْ مِنْهُ ، وَهِيَ لِغَيْرِهِ ، حَتَّى تَلِدَ مِنْهُ ، وَهِيَ فِي مِلْكِهِ . بَعْدَ ابْتِيَاعِهِ إِيَّاهَا .

قَالَ مَالِكٌ : وَإِنِ اشْتَرَاهَا وَهِيَ حَامِلٌ مِنْهُ ، ثُمَّ وَضَعَتْ عِنْدَهُ ، كَانَتْ أُمَّ وَلَدٍ بِذَلِكَ الْحَمْلِ ، فِيمَا نُرَى ، وَاللَّهُ أَعْلَمُ .

32. İmam Malik, İbn Şihab'a: «Bir adam nikâhında olan bir cariyeyi bir talakla boşadıktan sonra, satın alsa kendisine helâl olur mu?» diye sordu. O da: «Üç talakla boşamadıkça, mülkiyetine geçmesiyle kendisine helâl olur. (Onunla karı koca hayatı yaşar) Eğer üç talakla boşamışsa, boşadığı cariye başka biriyle evlenip tekrar boşanmadan kendisine helâl olmaz» dedi.

İmam Malik der ki: *Bir adam başka birinin cariyesini nikâhlasa ve ondan bir çocuğu olsa, sonra onu satsa, o cariye, başkasının milkinde olarak kendisinin ümmüveledi olmaz. Ancak cariyeyi satın aldıktan sonra kendisinin milkinde olarak çocuğu doğurursa o zaman cariye kendisinin ümmü veledi olur.*[26]

İmam Malik der ki: *Nikâhında iken kendisinden hamile kalan cariyeyi satın alıp çocuğu yanında doğurunca da ümmü veled sayılır.*

(26) Kişinin milkinde olan bir cariye, efendisinden bir çocuk doğurursa, «ümmü veled» ismini alır. Böyle bir cariye satılmaz, hibe edilmez. Efendisi öldükten sonra da hür olur. İslâm dininin cariyeleri hürriyete kavuşturmak için koyduğu kurallardan biri de budur.

14. CARİYE OLARAK MİLKİNDE OLAN İKİ KIZ KARDEŞ VEYA ANNE VE KIZI İLE TEMAS YASAĞI

٣٣ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُتْبَةَ بْنِ مَسْعُودٍ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ سُئِلَ عَنِ الْمَرْأَةِ وَابْنَتِهَا ، مِنْ مِلْكِ الْيَمِينِ . تُوطَأُ إِحْدَاهُمَا بَعْدَ الأُخْرَى . فَقَالَ عُمَرُ : مَا أُحِبُّ أَنْ أُخْبِرَهُمَا جَمِيعًا . وَنَهَى عَنْ ذٰلِكَ .

33. Hz. Ömer'e: «Anası ile kızını cariye olarak mülkiyetine geçiren kimse bunlardan biri ile birleştikten sonra öbürüne yaklaşabilir mi?» diye sordular. O da: «İkisiyle birden birleşmeyi doğru bulmam» diye cevap verdi ve hem ana hem de kızı ile karı koca hayatı yaşamayı yasakladı.

٣٤ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ قَبِيصَةَ بْنِ ذُؤَيْبٍ ؛ أَنَّ رَجُلاً سَأَلَ عُثْمَانَ بْنَ عَفَّانَ عَنِ الأُخْتَيْنِ مِنْ مِلْكِ الْيَمِينِ ، هَلْ يَجْمَعُ بَيْنَهُمَا ؟ فَقَالَ عُثْمَانُ : أَحَلَّتْهُمَا آيَةٌ . وَحَرَّمَتْهُمَا آيَةٌ فَأَمَّا أَنَا فَلاَ أُحِبُّ أَنْ أَصْنَعَ ذٰلِكَ .

قَالَ ، فَخَرَجَ مِنْ عِنْدِهِ ، فَلَقِيَ رَجُلاً مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللهِ ﷺ ، فَسَأَلَهُ عَنْ ذٰلِكَ ؟ فَقَالَ : لَوْ كَانَ لِي مِنَ الأَمْرِ شَيْءٌ ثُمَّ وَجَدْتُ أَحَدًا فَعَلَ ذٰلِكَ ، لَجَعَلْتُهُ نَكَالاً .

قَالَ ابْنُ شِهَابٍ : أَرَاهُ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ .

34. Kabîsa b. Züeyb rivayet eder: Bir adam Osman b. Affan'a (r.a.) sordu:

«— Cariye olan iki kız kardeşle, efendisi karı koca hayatı yaşıyabilir mi?» Osman b. Affan (r.a.) şöyle cevap verdi:

«— İki kız kardeş cariye ile karı-koca hayatı yaşamayı bir âyet helâl kıldı, başka bir âyet haram kıldı. Ben bunu caiz görmem» dedi.[28]

(28) Hz. Osman (r.a.) cariye olan iki kız kardeşle birden zevciyet hayatı yaşamayı helâl kılan âyetle «Nisa Sûresi 24.» âyeti kasdediyor. Allah Teâlâ bir önceki âyette nikâhlanması haram olan kadınları beyandan sonra bu âyette: «...Ancak cariyeleriniz müstesna...» buyuruyor. Cariyeler kayıtsız olarak mutlak söyleniyor. İki kız kardeş de olsa efendilerine helâl olur mu, olmaz mı belirtilmiyor. Haram kıldı dediği âyet de «Nisa Sûresi 23.» âyetidir.

Kabîsa devam ederek der ki: Adam, Hz. Osman'ın yanından çıkınca Resûlullah'ın (s.a.v.) ashabından birine rastladı, aynı meseleyi ona da sorunca:

«— Eğer benim selahiyetim olsa da bunu yapanı (iki kız kardeşle evleneni) bulsam ağır ceza veririm» diye cevap verdi.

İbn Şihab: Bu sahabinin Ali b. Ebî Talib olduğunu sanıyorum, dedi.[29]

٣٥ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ عَنِ الزُّبَيْرِ بْنِ الْعَوَّامِ مِثْلُ ذٰلِكَ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِي الأَمَةِ تَكُونُ عِنْدَ الرَّجُلِ فَيُصِيبُهَا ، ثُمَّ يُرِيدُ أَنْ يُصِيبَ أُخْتَهَا ؛ إِنَّهَا لاَ تَحِلُّ لَهُ ، حَتَّى يُحَرِّمَ عَلَيْهِ فَرْجَ أُخْتِهَا . بِنِكَاحٍ ، أَوْ عِتَاقَةٍ ، أَوْ كِتَابَةٍ ، أَوْ مَا أَشْبَهَ ذٰلِكَ . يُزَوِّجُهَا عَبْدَهُ ، أَوْ غَيْرَ عَبْدِهِ .

35. İmam Malik'e, Zübeyr b. Avvam'dan da bu görüşün benzeri rivayet olundu.

İmam Malik der ki: *Bir adam yanındaki cariyesi ile temas ettikten sonra aynı cariyenin kardeşi ile de temas etmek istese helâl olmaz. Ancak cariyesini —azad ederek, yahut mukâtebe akdi yaparak,[30] yahut kölesi ile veya başka biri ile evlendirerek— kendine haram kılarsa, o zaman cariyesinin kız kardeşi ile temas edebilir.*

(29) Şeybanî, 537

(30) Mukâtebe akdi, bir kimsenin, cariyesi veya kölesi ile belirli bir meblağ ödedikten sonra hür olması üzerine anlaşmasıdır.

15. BİR KİMSENİN, BABASININ CARİYESİ İLE TEMAS ETMESİNİN CAİZ OLMAYIŞI

٣٦ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ وَهَبَ لِابْنِهِ جَارِيَةً . فَقَالَ : لاَ تَمَسَّهَا . فَإِنِّي قَدْ كَشَفْتُهَا .

وحدّثني عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ الْمُجَبَّرِ ؛ أَنَّهُ قَالَ : وَهَبَ سَالِمُ بْنُ عَبْدِ اللهِ لِابْنِهِ جَارِيَةً . فَقَالَ : لاَ تَقْرَبْهَا . فَإِنِّي قَدْ أَرَدْتُهَا ، فَلَمْ أَنْشَطْ إِلَيْهَا .

36. İmam Malik'e şöyle rivayet olundu: Ömer b. Hattab (r.a.) oğluna bir cariye hibe etti ve kendisine: «Ona dokunma. Avret mahalline baktım, (sana helâl olmaz)» dedi.

Malik (r.a.), Abdurrahman b. el-Mücebber'den rivayet eder: Salim b. Abdullah oğluna bir cariye hibe eder ve ona der ki: «Ona yaklaşma. Çünkü onunla temas etmek istedim. Fakat vücudunu gördükten sonra vaz geçtim.[31]

٣٧ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَىٰ بْنِ سَعِيدٍ : أَنَّ أَبَا نَهْشَلِ بْنَ الأَسْوَدِ ، قَالَ لِلْقَاسِمِ ابْنِ مُحَمَّدٍ : إِنِّي رَأَيْتُ جَارِيَةً لِي مُنْكَشِفًا عَنْهَا ، وَهِيَ فِي الْقَمَرِ . فَجَلَسْتُ مِنْهَا مَجْلِسَ الرَّجُلِ مِنِ امْرَأَتِهِ . فَقَالَتْ : إِنِّي حَائِضٌ . فَقُمْتُ . فَلَمْ أَقْرَبْهَا بَعْدُ . أَفَأَهَبُهَا لِابْنِي يَطَؤُهَا ؟ فَنَهَاهُ الْقَاسِمُ عَنْ ذٰلِكَ .

37. Esved oğlu Ebû Nehşel, Sa'id oğlu Yahya'ya şöyle anlattı: «Muhammed oğlu Kâsım'a: Ay ışığında cariyemi çıplak (mahrem yerlerini) gördüm. Hemen ona, bir erkeğin karısına yaklaştığı gibi yaklaştım. Bunun üzerine cariyem: «Bana yaklaşma, âdet halindeyim (hayz görüyorum)» dedi. Ben de hemen kalkıp ondan uzaklaştım. Şimdi onu oğluma hibe etsem onunla cinsî münasebette bulunabilir mi?» dedim. O da (onun mahrem yerlerini gördüğüm

(31) Yani, ben mahrem yerini gördüm, senin ona yaklaşman caiz olmaz demektir.

için) onu oğluma vermeme müsaade etmedi.[32]

٣٨ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ ، إبْرَاهِيمَ بْنِ أَبِي عَبْلَةَ ، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ مَرْوَانَ : أَنَّهُ وَهَبَ لِصَاحِبٍ لَهُ جَارِيَةً . ثُمَّ سَأَلَهُ عَنْهَا . فَقَالَ : قَدْ هَمَمْتُ أَنْ أَهَبَهَا لابْنِي ، فَيَفْعَلُ بِهَا كَذَا وَكَذَا . فَقَالَ عَبْدُ الْمَلِكِ : لَمَرْوَانُ كَانَ أَوْرَعَ مِنْكَ . وَهَبَ لابْنِهِ جَارِيَةً . ثُمَّ قَالَ : لاَ تَقْرَبْهَا .

فَإِنِّي قَدْ رَأَيْتُ سَاقَهَا مُنْكَشِفَةً .

38. Mervan oğlu Abdulmelik arkadaşına bir cariye hibe eder. Bir süre sonra arkadaşına:

«— Cariyeden ne haber?» der. O da:

«— Onu oğluma hibe etmek istiyorum. Onunla karı koca hayatı yaşıyacak» deyince, Abdülmelik:

«— Mervan (babam) senden daha müttaki imiş. Oğluna (bana) bir cariye hibe etti, sonra da, ona cariyenin bacaklarını açık olarak gördüğünü ve ona yaklaşmamasını tenbih etti» dedi.

(32) Kâsım'ın müsaade etmeyişinin sebebi babanın, mahrem yerlerini gördüğü bir kadınla oğlunun evlenmesinin caiz olmamasıdır. Bu yüzden bir kadının; kayın babasının yanında örtünmeden açık durması caiz ise de, ona mahrem yerlerini (vücudunu) gösteremez.

16. YAHUDİ VE HIRİSTİYAN CARİYELERİ NİKÂHLAMAK YASAĞI

قَالَ مَالِكٌ : لاَ يَحِلُّ نِكَاحُ أَمَةٍ يَهُودِيَّةٍ وَلاَ نَصْرَانِيَّةٍ . لأَنَّ اللهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى يَقُولُ فِى كِتَابِهِ ﴿ وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الْمُؤْمِنَاتِ وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ ﴾ فَهُنَّ الْحَرَائِرُ مِنَ الْيَهُودِيَّاتِ وَالنَّصْرَانِيَّاتِ . وَقَالَ اللهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى ﴿ وَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ مِنْكُمْ طَوْلاً أَنْ يَنْكِحَ الْمُحْصَنَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ فَمِمَّا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ مِنْ فَتَيَاتِكُمُ الْمُؤْمِنَاتِ ﴾ فَهُنَّ الإِمَاءُ الْمُؤْمِنَاتُ .

قَالَ مَالِكٌ : فَإِنَّمَا أَحَلَّ اللهُ ، فِيمَا نُرَى ، نِكَاحَ الإِمَاءِ الْمُؤْمِنَاتِ . وَلَمْ يُحْلِلْ نِكَاحَ إِمَاءِ أَهْلِ الْكِتَابِ . الْيَهُودِيَّةِ وَالنَّصْرَانِيَّةِ .

قَالَ مَالِكٌ : وَالأَمَةُ الْيَهُودِيَّةُ وَالنَّصْرَانِيَّةُ تَحِلُّ لِسَيِّدِهَا بِمِلْكِ الْيَمِينِ . وَلاَ يَحِلُّ وَطْءُ أَمَةٍ مَجُوسِيَّةٍ بِمِلْكِ الْيَمِينِ .

İmam Malik der ki: *Yahudi ve hıristiyan cariye ile evlenmek caiz değildir.*[33] *Çünkü Allah Teâlâ Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurur:* ***«Mü'min kadınların hür olanlarıyla, sizden evvel kitab verilen ümmetlerin (yahudilerin ve hristiyanların) hür kadınları (...) size helâldir.»***[34] *Bu âyette yahudi ve hıristiyan hür kadınlarla evlenmeyi helâl etmiş,* ***«Hür mü'min kadınlarla***

(33) İmam Malik'e göre ehli kitaptan bir cariye ile —yukarıdaki hadiste görüldüğü gibi— nikâh akdi ile evlenilmesi caiz değildir. Bir sözünde ise «nikâhla evlenmesi caiz olmayan ehli kitap (Yahudi ve Hıristiyan), kendi cariyesi olması bakımından onunla cinsî münasebette bulunabilir» der.
Aradaki fark şudur: Gayri müslim cariyeden olan çocuk hür olur; çünkü doğan çocuğun babası müslüman olduğu için çocuk ona tabidir. Bir kâfire köle olmak ihtimali olmaz. Aynı cariye ile nikâh akdi ile birleşirse, doğan çocuk köle olur, babasına tabi olarak da müslüman olur. Böyle olunca, bir müslüman kölenin kâfirin eline düşme ihtimali belirir.
Doğan bir çocuk, nesepde babasına tâbi, köle ve cariyelikte anasına tâbi, dinde de, hangisinin dini üstünse ona tâbidir.

(34) Mâide Sûresi, 24.

evlenmeye gücünüz yetmezse, mü'min cariyelerinizle evlenin»[35] *âyetinde ise, müslüman cariyelerle evlenmeye müsaade etmiş ve fakat yahudi ve hıristiyan cariyelerle evlenmeye müsaade etmemiştir.*[36]

İmam Malik der ki: *Kişinin Yahudi ve Hıristiyan cariyesi kendisine helâldır. Onunla karı koca hayatı yaşayabilir. Fakat Mecûsi cariyesi helâl olmaz.*[36/a]

(35) Nisa Sûresi, 25.

(36) Bu âyeti kerimeyi İmam Şafii' de, İmam Malik gibi anlayarak (yani Yahudiliği ve Hıristiyanlığı şirkten sayarak) gayri müslim cariyelerle evlenmek (münasebette bulunmak) caiz değildir demiştir.
Ebû Hanife ise cariye hususundaki hükmün umumi oluşunu esas olarak, aşağıdaki hadise de dayanarak —müslümanı tercih etmekle beraber— gayri müslim cariyelerle de evlenmek caizdir demiştir:
İbn Abbas'tan şöyle rivayet olundu:
«Allah bu ümmete hükümleri geniş bıraktığı içindir ki, Yahudi veya Nasrani de olsa cariyelerle evlenmek caizdir.» (Ebussuud Tefsiri, c.1, s.333).

(36/a) Nikâh yoluyla hürleriyle cinsî münasebetin caiz olduğu din mensuplarının cariyeleriyle cinsî münasebet (nikâh değil) caizdir. Nikâh yoluyla hürleriyle cinsî münasebetin caiz olmadığı din mensuplarının cariyeleriyle cinsî münasebeti de caiz değildir. (Zürkarî, III/196).

17. İHSAN (Evlilik)

٣٩ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ ؛ أَنَّهُ قَالَ : الْمُحْصَنَاتُ مِنَ النِّسَاءِ هُنَّ أُولاَتُ الأَزْوَاجِ . وَيَرْجِعُ ذٰلِكَ إِلَى أَنَّ اللهَ حَرَّمَ الزِّنَا .

39. Sa îd b. el-Müseyyeb der ki:

Kadınlardan muhsana olanlar, kocası olan evli kadınlardır. Bunlarla da evlenmek caiz değildir. Evlenince nikâh batıldır, zina sayılır. Zinayı ise Allah haram kılmıştır.

٤٠ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، وَبَلَغَهُ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ ؛ أَنَّهُمَا كَانَا يَقُولاَنِ : إِذَا نَكَحَ الْحُرُّ الأَمَةَ فَمَسَّهَا ، فَقَدْ أَحْصَنَتْهُ .

قَالَ مَالِكٌ : وَكُلُّ مَنْ أَدْرَكْتُ كَانَ يَقُولُ ذٰلِكَ : تُحْصِنُ الأَمَةُ الْحُرَّ . إِذَا نَكَحَهَا فَمَسَّهَا ، فَقَدْ أَحْصَنَتْهُ .

قَالَ مَالِكٌ : يُحْصِنُ الْعَبْدُ الْحُرَّةَ إِذَا مَسَّهَا بِنِكَاحٍ . وَلاَ تُحْصِنُ الْحُرَّةُ الْعَبْدَ ، إِلا أَنْ يَعْتِقَ ، وَهُوَ زَوْجُهَا ، فَيَمَسَّهَا بَعْدَ عِتْقِهِ . فَإِنْ فَارَقَهَا قَبْلَ أَنْ يَعْتِقَ فَلَيْسَ بِمُحْصَنٍ . حَتَّى يَتَزَوَّجَ بَعْدَ عِتْقِهِ ، وَيَمَسَّ امْرَأَتَهُ .

قَالَ مَالِكٌ : وَالأَمَةُ إِذَا كَانَتْ تَحْتَ الْحُرِّ ثُمَّ فَارَقَهَا قَبْلَ أَنْ تَعْتِقَ . فَإِنَّهُ لاَ يُحْصِنُهَا نِكَاحُهُ إِيَّاهَا وَهِيَ أَمَةٌ . حَتَّى تُنْكَحَ بَعْدَ عِتْقِهَا وَيُصِيبَهَا زَوْجُهَا . فَذٰلِكَ إِحْصَانُهَا . وَالأَمَةُ إِذَا كَانَتْ تَحْتَ الْحُرِّ ، فَتَعْتِقُ وَهِيَ تَحْتَهُ . قَبْلَ أَنْ يُفَارِقَهَا . فَإِنَّهُ يُحْصِنُهَا إِذَا عَتَقَتْ وَهِيَ عِنْدَهُ ، إِذَا هُوَ أَصَابَهَا بَعْدَ أَنْ تَعْتِقَ .

وَقَالَ مَالِكٌ : وَالْحُرَّةُ النَّصْرَانِيَّةُ ، وَالْيَهُودِيَّةُ ، وَالأَمَةُ الْمُسْلِمَةُ يُحْصِنُ الْحُرَّ الْمُسْلِمَ إِذَا نَكَحَ إِحْدَاهُنَّ ، فَأَصَابَهَا .

40. İbn Şihab ve Kâsım b. Muhammed derler ki: Hür kimsenin nikâhlayıp da temas ettiği cariye artık muhsana sayılır.

İmam Malik der ki: *Kendisine yetiştiğim âlimlerin hepsine göre, cariye ile evlenen hür kimse muhsan sayılır.*[37]

Köle ile evlenen hür kadın da muhsana sayılır.

İmam Malik der ki: *Hür bir kadın kölesi ile evlenirse o köle muhsan sayılamaz. Ancak nikâhında iken kölesini azad eder, kölesi de azad edildikten sonra onunla münasebette bulunursa o zaman muhsan sayılır. Azad etmeden önce köle, hanımından ayrılırsa muhsan sayılmaz. Kendisini azad ettikten sonra hanımı ile evlenir, onunla temas ederse o zaman muhsan sayılır. Bir cariye, hür efendisi ile evlenir, azad edilmeden boşanırsa muhsana sayılmaz. Azad edildikten sonra evlenip, kocası ile münasebette bulununca muhsana sayılır. Çünkü bir cariye hür bir kimse ile evlenir, kocası onu azad eder ve azad ettikten sonra onunla münasebette bulunursa muhsana olur.*

İmam Malik der ki: *Hür bir müslüman hür bir yahudi veya hıristiyan yahut müslüman cariye, ile nikâh kıyıp, onlardan biriyle münasebette bulunduğunda muhsan olur.*

(37) Evli kadına muhsana, evli erkeğe muhsan denilir. Bunların her ikisi de zina yaparsa —şer'an— recim (ölüm) cezasına çarptırılırlar.

18. MÜTA' NİKÂHI[38]

٤١ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ وَالْحَسَنِ ، ابْنَيْ مُحَمَّدِ ابْنِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ ، عَنْ أَبِيهِمَا ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ رضى الله عنه : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ نَهَى عَنْ مُتْعَةِ النِّسَاءِ يَوْمَ خَيْبَرَ . وَعَنْ أَكْلِ لُحُومِ الْحُمُرِ الإِنْسِيَّةِ .

41. Ali (r.a.)'den rivayet olundu: Resûlullah (s.a.v.) Hayber savaşı günü Müta' nikâhını ve ehlî merkep etinin yenilmesini yasakladı.[39]

٤٢ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ : أَنَّ خَوْلَةَ بِنْتَ حَكِيمٍ دَخَلَتْ عَلَى عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ . فَقَالَتْ : إِنَّ رَبِيعَةَ بْنَ أُمَيَّةَ اسْتَمْتَعَ بِامْرَأَةٍ . فَحَمَلَتْ مِنْهُ . فَخَرَجَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ فَزِعًا ، يَجُرُّ رِدَاءَهُ . فَقَالَ : هٰذِهِ الْمُتْعَةُ . وَلَوْ كُنْتُ تَقَدَّمْتُ فِيهَا ، لَرَجَمْتُ .

42. Zübeyr oğlu Urve anlatıyor:

Hakîm kızı Havle, Hz. Ömer'in huzuruna girerek:

«— Ümeyye oğlu Rebîa bir kadınla Müta' usulü birleşti, kadın hamile kaldı» deyince, Hz. Ömer kızdı, hırkasını sürükleyerek çıkarken şöyle söyledi:

«— Bu müt'adır. Önceden hükmü bana bırakılsa idi, bunu yapanları recm ederdim. (Taşlayarak öldürürdüm.)»

(38) Müta nikâhı, bir kadını belirli bir mal, para veya kadının masrafını üzerine alma karşılığında, geçici bir süre için nikâhlamaktır.
İslam'dan önce bu yapılıyordu, sonra da bir süre serbest kaldı, daha sonra Hayber Savaşı sırasında nihâi olarak yasaklandı.

(39) Buharî, 64- Megazî, 38; Müslim, 16-Nikâh, 2; no: 29-32. Önceleri —zaruret ve ihtiyaç gereği— ehli merkep eti helâldı, sonra yasaklandı. Vahşi eşeğin eti helâl kılındı.

19. KÖLELERİN EVLENMESİ

٤٣ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، أَنَّهُ سَمِعَ رَبِيعَةَ بْنَ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمٰنِ يَقُولُ : يَنْكِحُ الْعَبْدُ أَرْبَعَ نِسْوَةٍ .

قَالَ مَالِكٌ : وَهٰذَا أَحْسَنُ مَا سَمِعْتُ فِي ذٰلِكَ .

قَالَ مَالِكٌ : وَالْعَبْدُ مُخَالِفٌ لِلْمُحَلِّلِ . إِنْ أَذِنَ لَهُ سَيِّدُهُ . ثَبَتَ نِكَاحُهُ . وَإِنْ لَمْ يَأْذَنْ لَهُ سَيِّدُهُ . فُرِّقَ بَيْنَهُمَا . وَالْمُحَلِّلُ يُفَرَّقُ بَيْنَهُمَا عَلَى كُلِّ حَالٍ ، إِذَا أُرِيدَ بِالنِّكَاحِ التَّحْلِيلُ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِي الْعَبْدِ إِذَا مَلَكَتْهُ امْرَأَتُهُ ، أَوِ الزَّوْجُ يَمْلِكُ امْرَأَتَهُ : إِنَّ مِلْكَ كُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا صَاحِبَهُ ، يَكُونُ فَسْخًا بِغَيْرِ طَلَاقٍ . وَإِنْ تَرَاجَعَا بِنِكَاحٍ بَعْدُ ، لَمْ تَكُنْ تِلْكَ الْفُرْقَةُ طَلَاقًا .

قَالَ مَالِكٌ : وَالْعَبْدُ إِذَا أَعْتَقَتْهُ امْرَأَتُهُ ، إِذَا مَلَكَتْهُ ، وَهِيَ فِي عِدَّةٍ مِنْهُ ، لَمْ يَتَرَاجَعَا إِلَّا بِنِكَاحٍ جَدِيدٍ .

43. Ebû Abdurrahman oğlu Rebîa': «Köle dört kadına kadar alabilir» der.

İmam Malik der ki: *Bu hususta duyduğumun en güzeli budur.*

İmam Malik der ki: «*(Köle hususunda) Kölenin durumu «Muhallil»*[40] *gibi değildir. Efendisi izin verirse nikâhı sahihdir. İzin vermezse sahih değildir. Karısından boşatılır. Muhallil ise*

(40) Muhallil, kocasından üç talakla boşanan kadını, —kocası ile tekrar evlenmesi caiz olsun diye— boşamak şartıyla nikâhlayan kimsedir. Bu tür evlenmeye, «tahlil» denir. Resûlullah bu niyetle evlenen erkeğe ve kadına lânet etmiştir.
Kocasından üç talakla boşanan bir kadın, başka biriyle evlenip boşanmadan eski kocasıyla evlenemez. Fakat yeni koca bu kadınla gerçekten sürekli karısı olması niyetiyle evlenmelidir. Herhangi bir sebeple kendi isteğiyle karısını boşarsa, bu kadın tekrar eski kocası ile evlenebilir. İkinci koca kadının eski kocasıyla evlenebilmesi için nikâhlayıp tekrar boşamak üzere anlaşmalı evlenirse, bu adama «muhallil» denir ki, Resûlullah tarafından lânetlenmiştir.

«Tahlil» niyeti ile evlenmiş ise mutlaka boşatılır.

İmam Malik der ki: *Bir kadının kocası köle olarak mülkiyetine girerse yahut bir adamın karısı cariye olarak mülkiyetine geçerse, boşama olmaksızın bu mülkiyet hükümsüzdür. Yeni bir nikâhla birleştiklerinde birbirinden —hadiseler yüzünden istemeyerek— ayrılmaları boşanma sayılmaz.*[41]

İmam Malik der ki: *Bir kadın köle olan kocasını mülkiyetine geçirdikten sonra azat ederse onun iddetinde (ayrıldıktan sonra bekleme süresinde) sayılır. Ancak yeni bir nikâhla birleşebilirler.*

(41) Boşadıktan sonra köle veya cariye olarak mülkiyetine geçerse, bu mülkiyet hüküm ifade eder. Yani kadının boşandığı kocası kendisinin kölesi ve adamın boşadığı karısı da cariyesi olur.

20. KARISI KENDİSİNDEN ÖNCE MÜSLÜMAN OLAN MÜŞRİKİN NİKÂHI

٤٤ - حدّثني مَالِكٌ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ : أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ نِسَاءً كُنَّ فِي عَهْدِ رَسُولِ اللهِ ﷺ يُسْلِمْنَ بِأَرْضِهِنَّ . وَهُنَّ غَيْرُ مُهَاجِرَاتٍ . وَأَزْوَاجُهُنَّ ، حِينَ أَسْلَمْنَ ، كُفَّارٌ . مِنْهُنَّ بِنْتُ الْوَلِيدِ ابْنِ الْمُغِيرَةِ . وَكَانَتْ تَحْتَ صَفْوَانَ بْنِ أُمَيَّةَ . فَأَسْلَمَتْ يَوْمَ الْفَتْحِ . وَهَرَبَ زَوْجُهَا صَفْوَانُ بْنُ أُمَيَّةَ مِنَ الإِسْلاَمِ . فَبَعَثَ إِلَيْهِ رَسُولُ اللهِ ﷺ ابْنَ عَمِّهِ وَهْبَ بْنَ عُمَيْرٍ . بِرِدَاءِ رَسُولِ اللهِ ﷺ . أَمَانًا لِصَفْوَانَ بْنِ أُمَيَّةَ . وَدَعَاهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِلَى الإِسْلاَمِ . وَأَنْ يَقْدَمَ عَلَيْهِ . فَإِنْ رَضِيَ أَمْرًا قَبِلَهُ . وَإِلا سَيَّرَهُ شَهْرَيْنِ ، فَلَمَّا قَدِمَ صَفْوَانُ عَلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ بِرِدَائِهِ ، نَادَاهُ ، عَلَى رُؤُوسِ النَّاسِ ، فَقَالَ : يَا مُحَمَّدُ ! إِنَّ هٰذَا وَهْبَ بْنَ عُمَيْرٍ جَاءَنِي بِرِدَائِكَ . وَزَعَمَ أَنَّكَ دَعَوْتَنِي إِلَى الْقُدُومِ عَلَيْكَ . فَإِنْ رَضِيتَ أَمْرًا قَبِلْتُهُ . وَإِلا سَيَّرْتَنِي شَهْرَيْنِ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « انْزِلْ أَبَا وَهْبٍ » فَقَالَ : لاَ وَاللهِ . لاَ أَنْزِلُ حَتَّى تُبَيِّنَ لِي . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : « بَلْ لَكَ تَسِيرُ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ » فَخَرَجَ رَسُولُ اللهِ ﷺ قِبَلَ هَوَازِنَ بِحُنَيْنٍ . فَأَرْسَلَ إِلَى صَفْوَانَ بْنِ أُمَيَّةَ يَسْتَعِيرُهُ أَدَاةً وَسِلاَحًا عِنْدَهُ . فَقَالَ صَفْوَانُ : أَطَوْعًا أَمْ كَرْهًا ؟ فَقَالَ « بَلْ طَوْعًا » . فَأَعَارَهُ الأَدَاةَ وَالسِّلاَحَ الَّتِي عِنْدَهُ . ثُمَّ خَرَجَ صَفْوَانُ مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ وَهُوَ كَافِرٌ . فَشَهِدَ حُنَيْنًا وَالطَّائِفَ ، وَهُوَ كَافِرٌ . وَامْرَأَتُهُ مُسْلِمَةٌ . وَلَمْ يُفَرِّقْ رَسُولُ اللهِ ﷺ بَيْنَهُ وَبَيْنَ امْرَأَتِهِ . حَتَّى أَسْلَمَ صَفْوَانُ . وَاسْتَقَرَّتْ عِنْدَهُ امْرَأَتُهُ بِذٰلِكَ النِّكَاحِ .

44. İbn Şihab'dan şöyle rivayet olundu: Resûlullah (s.a.v.)'in zamanında kocaları henüz kâfir olan bazı kadınlar hicret etmeksizin müslüman olmuşlardır. Onlardan biri de Mugıyra oğlu Velid'in kızıdır ki Ümeyye oğlu Safvan'ın karısı idi. Mekke'nin fethi günü müslüman oldu. Kocası Safvan İslama girmedi ve kaçtı. Resûlullah (s.a.v.) Safvan'a, amcası Ümeyy oğlu Vehb'i —güven altında olduğuna işaret olmak üzere hırkasını vererek— peşinden gönderdi ve İslâm'a davet etti. Vehb'e şöyle talimat verdi. Safvan razı olursa İslâm'ı kabul edecek, gelmek istemezse ona iki ay müddet tanınmıştır.

Safvan, elinde hırka ile Resûlullah (s.a.v.)'in yanına gelince cemaat arasında:

«— Ya Muhammed! İşte şu Umeyr oğlu Vehb, hırkanı bana getirerek beni çağırdığını, razı olursam İslama gireceğimi, olmaz-

sam bana iki ay süre tanıyacağını söyledi» deyince Resûl-i Ekrem (s.a.v.):

«— **Ey Ebû Vehb! Bineğinden inebilirsin.**» buyurdu. Safvan:

«— Hayır. Bana kararını açıklamadan vallahi inmem» deyince Resûlullah (s.a.v.):

«— **Sana dört ay süre tanıdım**» buyurdu.

Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.) Hevâzin kabilesini İslama davet etmek üzere Huneyn'e hareket etti. Orada Safvan'a haber göndererek emanet olmak üzere silah ve bazı malzeme getirmesini söyledi. Safvan gelince:

«— Bunları kendi rızamla mı vereceğim, yoksa zorla mı alacaksın?» dedi. Resûlullah (s.a.v.)'da:

«— **Kendi rızanla**» buyurunca, yanındaki silah ve malzemeyi verdi.

Daha sonra Safvan —kendisi kâfir, karısı müslüman olarak— Resûlullah ile birlikte Huneyn ve Taif savaşlarına katıldı. Müslüman oluncaya kadar da Resûl-i Ekrem (s.a.v.) karısını ondan ayırmadı. İslam'a girdikten sonra eski nikâhlarıyla hayatlarını sürdürdüler.[42]

٤٥ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ : كَانَ بَيْنَ إِسْلاَمِ صَفْوَانَ وَبَيْنَ إِسْلاَمِ امْرَأَتِهِ نَحْوٌ مِنْ شَهْرٍ .

قَالَ ابْنُ شِهَابٍ وَلَمْ يَبْلُغْنَا أَنَّ امْرَأَةً هَاجَرَتْ إِلَى اللهِ وَرَسُولِهِ ، وَزَوْجُهَا كَافِرٌ مُقِيمٌ بِدَارِ الْكُفْرِ ، إِلا فَرِّقَتْ هِجْرَتُهَا بَيْنَهَا وَبَيْنَ زَوْجِهَا . إِلا أَنْ يَقْدَمَ زَوْجُهَا مُهَاجِرًا قَبْلَ أَنْ تَنْقَضِيَ عِدَّتُهَا .

45. İbn Şihab der ki: Safvan, karısının müslüman oluşundan bir ay kadar sonra İslam'a girmiştir.

(42) İbn Abdilber der ki: Sahîh bir yoldan muttasıl olduğunu bilmiyorum. Bu, siyer bilginlerince bilinen bir hadistir. İbn Şihab, bu bilginlerin imamıdır. Bu hadisin şöhreti, isnadından daha güçlüdür. Ayrıca bkz. Müslim, 43- Fedâil, 14, no: 59.
Resûl-i Ekrem'in kâfir olan Safvan'ın müslüman karısını ayırmayışı o günün durumuna göre idi. Hem de Safvan'ın İslam'a gireceğine inanıyordu. Yoksa İslâm dininin kesin hükmü, bir müslüman kadın, — dini ne olursa olsun— müslüman olmayan bir adamın karısı olamaz, şeklindedir.

İbn Şihab der ki: Kocası küffar memleketinde kâfir olarak kalan bir kadın, Allah ve Resûlü uğrunda hicret edip müslüman olunca kocasından kesin olarak ayrılıyordu. Ancak kocası —iddeti bitmeden— müslüman olarak hicret eder gelirse ayrılık olmuyordu.

٤٦ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ : أَنَّ أُمَّ حَكِيمٍ بِنْتَ الْحَارِثِ بْنِ هِشَامٍ ، وَكَانَتْ تَحْتَ عِكْرِمَةَ بْنِ أَبِي جَهْلٍ . فَأَسْلَمَتْ يَوْمَ الْفَتْحِ . وَهَرَبَ زَوْجُهَا عِكْرِمَةُ بْنُ أَبِي جَهْلٍ مِنَ الإِسْلاَمِ . حَتَّى قَدِمَ الْيَمَنَ . فَارْتَحَلَتْ أُمُّ حَكِيمٍ . حَتَّى قَدِمَتْ عَلَيْهِ بِالْيَمَنِ . فَدَعَتْهُ إِلَى الإِسْلاَمِ فَأَسْلَمَ . وَقَدِمَ عَلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ عَامَ الْفَتْحِ . فَلَمَّا رَآهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ وَثَبَ إِلَيْهِ فَرِحاً . وَمَا عَلَيْهِ رِدَاءٌ . حَتَّى بَايَعَهُ . فَثَبَتَا عَلَى نِكَاحِهِمَا ذٰلِكَ .

قَالَ مَالِكٌ : وَإِذَا أَسْلَمَ الرَّجل قَبْلَ امْرَأَتِهِ . وَقَعَتِ الْفُرْقَةُ بَيْنَهُمَا . إِذَا عُرِضَ عَلَيْهَا الإِسْلاَمُ فَلَمْ تُسْلِمْ . لأَنَّ اللهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى يَقُولُ فِي كِتَابِهِ ﴿ وَلاَ تُمْسِكُوا بِعِصَمِ الْكَوَافِرِ ﴾ .

46. İbn Şihab der ki: Hâris b. Hişam'ın kızı ümmü Hakîm, Ebû Cehil oğlu İkrime'nin karısı idi, Mekke'nin fethi günü müslüman oldu. Kocası İkrime müslüman olmadı, kaçtı Yemen'e gitti. Peşinden karısı Ümmü Hakîm, Yemen'e kadar giderek onu İslama davet etti. O da İslamı kabul etti. Fetih senesi Medine'ye geldiler. Huzura girdiğinde Resûlullah onu görünce sevinerek kalktı, onu karşıladı. İkrime de Resûlullah'a biat etti. (Ömrünün sonuna kadar din uğrunda mücadele ve cihad yapacağına söz verdi.) Bundan sonra karısıyla eski nikâhlarıyla yaşadılar.

İmam Malik der ki: Koca müslüman olur, karısı kâfir kalırsa karısı İslam'a çağrılır, kabul etmezse nikâhları bozulur. Çünkü Allah Teâlâ:

«*—Kâfir kadınları nikâhınızda tutmayın*» (Mumtahine, 60/10) buyurmuştur.[43]

(43) Şeybanî, 602.
Burada kâfir demek hiç bir semâvi dini kabul etmeyen, yani ehli kitap olmayan demektir. Yoksa müslüman bir erkeğin Yahudi veya Hıristiyan bir kadınla evlenmesi caizdir. Yine karı koca Hıristiyan olur veya Yahudi koca müslüman olur, karısı kendi dininde kalmak isterse nikâhları bozulmaz, evlilik hayatları devam eder.

21. DÜĞÜN İLE İLGİLİ HÜKÜMLER

٤٧ - **وحدّثني** يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ حُمَيْدٍ الطَّوِيلِ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ : أَنَّ عَبْدَ الرَّحْمٰنِ بْنَ عَوْفٍ جَاءَ إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ وَبِهِ أَثَرُ صُفْرَةٍ فَسَأَلَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ . فَأَخْبَرَهُ أَنَّهُ تَزَوَّجَ . فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ : « كَمْ سُقْتَ إِلَيْهَا ؟ » . فَقَالَ : زِنَةَ نَوَاةٍ مِنْ ذَهَبٍ . فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ : « أَوْلِمْ وَلَوْ بِشَاةٍ » .

47. Enes b. Malik (r.a.) anlatıyor: Abdurrahman b. Avf (r.a.) Resûlullah (s.a.v.)'in huzuruna geldi, üzerinde evlilik belirtisi vardı. Resûl-i Ekrem sorunca evlendiğini söyledi. Resûlullah (s.a.v.) ne kadar mehir verdiğini sordu, o da:

«— Bir hurma çekirdeği ağırlığında altın verdim» dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber:

«— Bir koyun da olsa kes, düğün yap» buyurdu.[44]

٤٨ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَىٰ بْنِ سَعِيدٍ : أَنَّهُ قَالَ : لَقَدْ بَلَغَنِي أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ كَانَ يُولِمُ بِالْوَلِيمَةِ ، مَا فِيهَا خُبْزٌ وَلاَ لَحْمٌ .

48. Said oğlu Yahya'dan şöyle rivayet edildi:

«— Bana nakledildiğine göre Resûlullah (s.a.v.) düğüne gelenlere et ve ekmek yedirirdi.[45]

٤٩ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « إِذَا دُعِيَ أَحَدُكُمْ إِلَى وَلِيمَةٍ فَلْيَأْتِهَا » .

49. Abdullah b. Ömer, Resûlullah (s.a.v.)'in şöyle dediğini rivayet etti:

«— Herhangi biriniz düğüne davet edilirse, gitsin.»[46]

(44) Buharî, Nikâh, 67/54; Müslim, Nikâh, 16/12, no: 79-83.
(45) İbn Mace (Nikâh, 9/24), mevsul olarak rivayet eder.
(46) Buharî, Nikâh, 67/71; Müslim, Nikâh, 16/15, no: 96.

٥٠ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنِ الأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ : أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ : شَرُّ الطَّعَامِ طَعَامُ الْوَلِيمَةِ . يُدْعَى لَهَا الأَغْنِيَاءُ . وَيُتْرَكُ الْمَسَاكِينُ . وَمَنْ لَمْ يَأْتِ الدَّعْوَةَ فَقَدْ عَصَى اللَّهَ وَرَسُولَهُ .

50. Ebû Hüreyre'nin şöyle dediği rivayet olundu:

«— En kötü sofra fakirlerin çağırılmayıp sadece zenginlerin davet edildiği düğün yemeğidir. Kim davet edilir de gitmezse, Allah'a ve Resûlüne âsi olmuş olur.»[47]

٥١ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ ، أَنَّهُ سَمِعَ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ يَقُولُ : إِنَّ خَيَّاطًا دَعَا رَسُولَ اللهِ ﷺ لِطَعَامٍ صَنَعَهُ . قَالَ أَنَسٌ : فَذَهَبْتُ مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ إِلَى ذٰلِكَ الطَّعَامِ . فَقَرَّبَ إِلَيْهِ خُبْزًا مِنْ شَعِيرٍ ، وَمَرَقًا فِيهِ الدُّبَّاءُ . قَالَ أَنَسٌ : فَرَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَتَتَبَّعُ الدُّبَّاءَ مِنْ حَوْلِ الْقَصْعَةِ . فَلَمْ أَزَلْ أُحِبُّ الدُّبَّاءَ بَعْدَ ذٰلِكَ الْيَوْمِ .

51. Enes b. Malik anlatıyor:

Bir terzi Resûlullah (s.a.v.)'ı, hazırladığı bir yemeğe davet etti. Ben de beraber gittim. Ev sahibi arpa ekmeği ve kabak çorbası çıkardı. Yerken Resûlüllah (s.a.v.)'in çorbadaki kabakları topladığını gördüm. O günden sonra kabağı sevmeye başladım.[48]

(47) Buharî, Nikâh, 67/72; Müslim, Nikâh, 16/15, no: 107.
(48) Buharî, Et'ımi, 70/4; Müslim, Eşribe, 36/21, no: 144.

22. NİKÂHLA İLGİLİ DİĞER HADİSLER

٥٢ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : إِذَا تَزَوَّجَ أَحَدُكُمُ الْمَرْأَةَ . أَوِ اشْتَرَى الْجَارِيَةَ . فَلْيَأْخُذْ بِنَاصِيَتِهَا . وَلْيَدْعُ بِالْبَرَكَةِ . وَإِذَا اشْتَرَى الْبَعِيرَ . فَلْيَأْخُذْ بِذِرْوَةِ سَنَامِهِ . وَلْيَسْتَعِذْ بِاللهِ مِنَ الشَّيْطَانِ .

52. Eslem oğlu Zeyd'den Resûlullah (s.a.v.)in şöyle dediği rivayet olundu:

«— Sizden biriniz bir kadınla evlenir veya bir cariye satın alırsa, perçeminden (kakülünden) tutsun. Uğurlu ve bereketli olması için dua etsin. Deve satın alınca da elini hörgücüne koysun, şeytanın şerrinden (devenin tekme ve ısırmasından) Allah'a sığınsın.»

٥٣ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ الْمَكِّيِّ ؛ أَنَّ رَجُلاً خَطَبَ إِلَى رَجُلٍ أُخْتَهُ . فَذَكَرَ أَنَّهَا قَدْ كَانَتْ أَحْدَثَتْ . فَبَلَغَ ذٰلِكَ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ . فَضَرَبَهُ ، أَوْ كَادَ يَضْرِبُهُ . ثُمَّ قَالَ : مَالَكَ وَلِلْخَبَرِ .

53. Ebû Zübeyr el-Mekkî der ki:

Bir adam birinin kız kardeşini istedi. Kardeşi de bacısının zina ettiğini söyledi. Bunu işiten Hz. Ömer (r.a.) neden unutulmuş hadiseyi söyledin diye kızın kardeşini dövdü (veya neredeyse dövmek üzereydi).

٥٤ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ رَبِيعَةَ بْنِ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ؛ أَنَّ الْقَاسِمَ بْنَ مُحَمَّدٍ ، وَعُرْوَةَ بْنَ الزُّبَيْرِ ، كَانَا يَقُولاَنِ ، فِي الرَّجُلِ يَكُونُ عِنْدَهُ أَرْبَعُ نِسْوَةٍ ، فَيُطَلِّقُ إِحْدَاهُنَّ الْبَتَّةَ : أَنَّهُ يَتَزَوَّجُ إِنْ شَاءَ . وَلا يَنْتَظِرُ أَنْ تَنْقَضِيَ عِدَّتُهَا .

54. Rebia b. Ebî Abdurrahman'dan şöyle rivayet edildi: Muhammed oğlu Kasım ve Zübeyr oğlu Urve şöyle derlerdi: Dört karısı olan bir adam zevcelerinden birini boşasa, istediği takdirde evlenebilir. Onun iddetinin bitmesini beklemesi gerekmez.

٥٥ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ رَبِيعَةَ بْنِ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ؛ أَنَّ الْقَاسِمَ بْنَ مُحَمَّدٍ ، وَعُرْوَةَ بْنَ الزُّبَيْرِ ، أَفْتَيَا الْوَلِيدَ بْنَ عَبْدِ الْمَلِكِ ، عَامَ قَدِمَ الْمَدِينَةَ بِذٰلِكَ . غَيْرَ أَنَّ الْقَاسِمَ بْنَ مُحَمَّدٍ قَالَ : طَلَّقَهَا فِي مَجَالِسَ شَتَّى .

55. Kasım b. Muhammed ile Urve b. Zübeyr yukardaki fetvayı, Medine'ye geldiği sene Abdülmelik oğlu Velid hakkında vermişlerdi. Şu kadar var ki, Muhammed oğlu Kasım: «Velîd karısını muhtelif meclislerde boşadı» dedi.

٥٦ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ ؛ أَنَّهُ قَالَ : ثَلَاثٌ لَيْسَ فِيهِنَّ لَعِبٌ : النِّكَاحُ ، وَالطَّلَاقُ ، وَالْعِتْقُ

56. Said b. Müseyyeb der ki: Üç şeyle oynanmaz, şaka yapılmaz: Nikâh, talak ve köle âzad etmek. (Bunlarda çok ciddi olmak gerekir.)[49]

٥٧ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ رَافِعِ بْنِ خَدِيجٍ ؛ أَنَّهُ تَزَوَّجَ بِنْتَ مُحَمَّدِ ابْنِ مَسْلَمَةَ الْأَنْصَارِيَّ . فَكَانَتْ عِنْدَهُ حَتَّى كَبِرَتْ . فَتَزَوَّجَ عَلَيْهَا [illegible] بِهَا . فَآثَرَ الشَّابَّةَ عَلَيْهَا ، فَنَاشَدَتْهُ الطَّلَاقَ فَطَلَّقَهَا وَاحِدَةً . ثُمَّ أَمْهَلَهَا . حَتَّى إِذَا كَادَتْ تَحِلُّ رَاجَعَهَا . ثُمَّ عَادَ فَآثَرَ الشَّابَّةَ . فَنَاشَدَتْهُ الطَّلَاقَ فَطَلَّقَهَا وَاحِدَةً . ثُمَّ رَاجَعَهَا . ثُمَّ عَادَ فَآثَرَ الشَّابَّةَ . فَنَاشَدَتْهُ الطَّلَاقَ . فَقَالَ : مَا شِئْتِ . إِنَّمَا بَقِيَتْ وَاحِدَةٌ . فَإِنْ شِئْتِ اسْتَقَرَرْتِ ، عَلَى مَا تَرَيْنَ مِنَ الْأُثْرَةِ . وَإِنْ شِئْتِ فَارَقْتُكِ . قَالَتْ : بَلْ أَسْتَقِرُّ عَلَى الْأُثْرَةِ . فَأَمْسَكَهَا عَلَى ذٰلِكَ . وَلَمْ يَرَ رَافِعٌ عَلَيْهِ إِثْمًا حِينَ قَرَّتْ عِنْدَهُ عَلَى الْأُثْرَةِ .

57. Hadîc oğlu Râfi anlatıyor: Ensardan (Medine'li) Mesleme oğlu Muhammed'in kızıyla evlendim. Yaşlanınca üzerine genç bir kızla evlendim. Genç karıma daha fazla önem veriyordum, ilk karım ayrılmak istedi, onu bir talak ile boşadım. İddeti bitmek üzereyken onunla tekrar birleştim. Sonra yine genç karıma yakınlık gösterince tekrar ayrılmak istedi, onu bir talak daha boşadım. İddeti bitmeden onunla tekrar birleştim. Daha sonra genç karıma yakınlık ve iltifatım devam edince yine boşanmak istedi. Bunun üzerine ona:

(49) Ebu Davud, Talak, 13/9; Tirmizi, Talâk, 11/9; İbn Mace, Talâk, 10/13.

«— Ne diyorsun? İyi düşün. Bir talak kaldı. (Seni tekrar boşarsam bir daha birleşemeyiz.) Genç hanımdan daha az iltifat görerek yaşamaya razıysan evliliğimiz devam etsin. Buna razı olmazsan bir daha birleşmemek üzere seni üçüncü kez boşayacağım» dedim. O da:

«— Ben bu hale razıyım, evliliğimiz devam etsin» dedi, ben de onu bir daha bırakmadım. Bu hale razı olduğunu söyleyince ben de bunda bir vebal görmedim.[50]

(50) Şeybanî, 586.

٢٩ - كتاب الطلاق

29

TALAK (BOŞAMA/BOŞANMA) **KİTABI**

1. TALAKI BAİNLE BOŞAMA[1]

١ - حدّثني يحيى عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ رَجُلاً قَالَ لِعَبْدِ اللهِ بْنِ عَبَّاسٍ : إِنِّى طَلَّقْتُ امْرَأَتِى مِائَةَ تَطْلِيقَةٍ . فَمَاذَا تَرَى عَلَيَّ ؟ فَقَالَ لَهُ ابْنُ عَبَّاسٍ : طَلُقَتْ مِنْكَ لِثَلاَثٍ . وَسَبْعٌ وَتِسْعُونَ اتَّخَذْتَ بِهَا آيَاتِ اللهِ هُزُوًا .

1. Malik, şunları rivayet etti: Bir kişi Abdullah b. Abbas'a: «Ben karımı yüz talak ile boşadım. Hakkımdaki görüşün nedir?» deyince İbn Abbas ona:

(1) Talak, lugatta, bağı kaldırma ve serbest bırakma anlamındadır. Şer'an: Özel lafızla gelecekte ya da boşadığı anda nikâh bağını ortadan kaldırmaya talak denir.
Boşama üç şekilde olur: 1- En uygun boşama, 2- Uygun boşama, 3- Bid'at boşama.
En uygun boşama: Kocanın, karısı temizken ona yaklaşmayarak bir defa boşamasından ibarettir ki, karısı bu boşamadan sonra iddet bekler, iddeti bitince artık kesin olarak boş olur. Geride iki talak daha kalır. Taraflar isterlerse yeni bir nikâhla ve yeni mehirle evlenebilirler.
Uygun boşama ise, kocanın, karısıyla birleşme yapmadan her temizlik halinde bir defa olmak üzere üç temizlik halinde üç talakla boşamasıdır. Buna sünnet üzere olan yani Resûl-i Ekrem'in tavsiye ettiği şekilde boşama da denir.
Bidat talak, kocanın, karısını bir sözle üç ya da iki talak ile boşaması veya kadının temiz halinde talak-ı bain ile boşaması ya da hayız halinde boşamasıdır. Bu tarz boşamak bid'at ve günahtır.
Bir başka yönden talak ikiye ayrılır: 1- Sarih ibare ile boşamak. 2- Kinaye olarak talakta kullanılan lafızla boşama.
Sarih ibareyle verilen talak; boşamada kullanıldığı için boşamaya niyyet etmeye gerek yoktur. Bir vasıfla mukayyed olmadıkça ric'î talak meydana gelir.
Kinaye lafızlarla boşama, talaka niyyet etmekle veya durumun delâletiyle olur. Genel olarak bu şekilde verilen talak, talak-ı baindir, yani yeni bir nikâhı gerektirir. Talak ihtiyaç halinde mübah olmakla birlikte, Allah'ın en çok buğzettiği bir hadisedir. Resûlullah «Mübahlar içerisinde Allah'ın en sevmediği mübah, boşamadır» buyurmuştur. Yukardaki izahlar, boşamaya karar verildikten sonra yapılacak hareketin safhalarını açıklamaktadır. Yoksa boşamak aslında sevilmeyen bir olay olduğu için güzel tarafı yoktur.

«— Kadın senden üç talak ile boş oldu. (Geri kalan) doksanyedi talakla da Allah'ın âyetlerini alaya almış oldun» dedi. [2]

٢ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ رَجُلاً جَاءَ إِلَى عَبْدِ اللهِ بْنِ مَسْعُودٍ . فَقَالَ : إِنِّي طَلَّقْتُ امْرَأَتِي ثَمَانِيَ تَطْلِيقَاتٍ . فَقَالَ ابْنُ مَسْعُودٍ : فَمَاذَا قِيلَ لَكَ ؟ قَالَ : قِيلَ لِي إِنَّهَا قَدْ بَانَتْ مِنِّي . فَقَالَ ابْنُ مَسْعُودٍ : صَدَقُوا . مَنْ طَلَّقَ كَمَا أَمَرَهُ اللهُ فَقَدْ بَيَّنَ اللهُ لَهُ . وَمَنْ لَبَسَ عَلَى نَفْسِهِ لَبَّسَا ، جَعَلْنَا لَبْسَهُ مُلْصَقًا بِهِ . لاَ تَلْبِسُوا عَلَى أَنْفُسِكُمْ وَ نَتَحَمَّلَهُ عَنْكُمْ . هُوَ كَمَا يَقُولُونَ .

2. İmam Malik'ten rivayet olundu: Bir adam Abdullah b. Mes'ud'a gelerek:

«— Karımı sekiz talak boşadım» deyince İbn Mes'ud:

«— Sana nasıl fetva verildi?» diye sordu. O da:

«— Karın üç talakla boş olmuş denildi» diye cevap verdi. İbn Mes'ud devamla şöyle dedi:

«— Doğru söylemişler, kim Allah'ın emrine uygun olarak boşarsa Allah (bu boşamanın hükmünü) açıklamıştır. Bir kimse de kendi aleyhine gevezelik yaparsa, bu hatası kendine aittir. Kendi aleyhinize muğalata yapıp da bizi uğraştırmayın. Hüküm, onların dediği gibidir. (Karın senden üç talak ile boştur)».

٣ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ حَزْمٍ ؛ أَنَّ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ قَالَ لَهُ : الْبَتَّةُ ، مَا يَقُولُ النَّاسُ فِيهَا ؟ قَالَ أَبُو بَكْرٍ : فَقُلْتُ لَهُ : كَانَ أَبَانُ بْنُ عُثْمَانَ يَجْعَلُهَا وَاحِدَةً .

فَقَالَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ : لَوْ كَانَ الطَّلاَقُ أَلْفًا ، مَا أَبْقَتِ الْبَتَّةُ مِنْهَا شَيْئًا . مَنْ قَالَ الْبَتَّةَ فَقَدْ رَمَى الْغَايَةَ الْقُصْوَى .

3. Ebû Bekir b. Hazm şöyle demiştir: Ömer b. Abdülaziz bana:

«Elbette (kesinlikle) sözü (Talak-ı bain) hakkında âlimler ne hüküm veriyor?» diye sorunca, ben ona şöyle cevap verdim:

«Ebân b. Osman elbetteyi bir talak sayıyor.» Bunun üzerine Ömer b. Abdulaziz:

(2) Çünki İslâm'da kocanın karısını en fazla üç talakla boşama yetkisi vardır. Bunun üstünde söylenen sözlerin bir değeri yoktur.

«Şayet talak (Boşama hakkı) bin tane olsa, elbette kelimesi hepsini içine alır. Elbette sözünü kullanan, son sözü söylemiş olur. (Yani karısı üç talak ile boş olur).» dedi.

٤ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ؛ أَنَّ مَرْوَانَ بْنَ الْحَكَمِ كَانَ يَقْضِي فِي الَّذِي يُطَلِّقُ امْرَأَتَهُ الْبَتَّةَ ، أَنَّهَا ثَلاَثُ تَطْلِيقَاتٍ .

قَالَ مَالِكٌ : وَهٰذَا أَحَبُّ مَا سَمِعْتُ إِلَيَّ فِي ذٰلِكَ .

4. İbn Şihab'dan rivayet edildi: Mervan b. Hakem, Elbette kaydıyla karısını boşayanın karısının üç talak boş olduğuna hükmederdi.

İmam Malik der ki: *Üç talak hakkında duyduklarımın en uygunu budur.* [3]

(3) Hanefî mezhebine göre, bu sözle şayet üç talaka niyet etmemişse bain talak vaki olur. Şafiî mezhebine göre ric'î talak vaki olur.

2. ERKEĞİN, (BOŞAMA NİYETİYLE) KARISINA SERBESTSİN, KURTULDUN GİBİ SÖZLERİ

٥ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّهُ كُتِبَ إِلَى عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ مِنَ الْعِرَاقِ : أَنَّ رَجُلاً قَالَ لِامْرَأَتِهِ : حَبْلُكِ عَلَى غَارِبِكِ . فَكَتَبَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ إِلَى عَامِلِهِ : أَنْ مُرْهُ يُوَافِينِي بِمَكَّةَ فِي الْمَوْسِمِ . فَبَيْنَمَا عُمَرُ يَطُوفُ بِالْبَيْتِ ، إِذْ لَقِيَهُ الرَّجُلُ فَسَلَّمَ عَلَيْهِ . فَقَالَ عُمَرُ : مَنْ أَنْتَ ؟ فَقَالَ : أَنَا الَّذِي أَمَرْتَ أَنْ أُجْلَبَ عَلَيْكَ . فَقَالَ لَهُ عُمَرُ : أَسْأَلُكَ بِرَبِّ هٰذِهِ الْبَنِيَّةِ ، مَا أَرَدْتَ بِقَوْلِكَ حَبْلُكِ عَلَى غَارِبِكِ ؟ فَقَالَ لَهُ الرَّجُلُ : لَوِ اسْتَحْلَفْتَنِي فِي غَيْرِ هٰذَا الْمَكَانِ مَا صَدَقْتُكَ . أَرَدْتُ ، بِذٰلِكَ ، الْفِرَاقَ . فَقَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ : هُوَ مَا أَرَدْتَ .

5. İmam Malik'e şöyle rivayet olundu: Irak'tan, Ömer b. Hattab'a bir adamın karısına (boşama kasdiyle) «İpin boynunda» dediğini yazdılar. Bunun üzerine Ömer b. Hattab da (Irak'taki) valisine: Ona hac mevsiminde benimle Mekke'de görüşmesini söyle diye yazdı. Hz. Ömer, Beytullahı tavaf ederken adı geçen adam, Hz. Ömer'le karşılaşıp, selâm verince, Hz. Ömer:

«— Kimsin?» diye sordu. O da cevaben:

«— Yanına gelmesini emrettiğin kişiyim», deyince Hz. Ömer:

«— Şu Kâbe'nin Rabbı hakkı için sana soruyorum, karına «İpin boynunda» derken niyetin neydi?»

«— Buradan başka bir yerde bana yemin verseydin gerçeği söylemezdim.

«— Bu sözümle karımı boşamayı kasdettim» deyince Hz. Ömer:

«— Hüküm, istediğin gibi olmuştur, (yani karın senden boştur)» dedi.

٦ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ كَانَ يَقُولُ ، فِي الرَّجُلِ يَقُولُ لِامْرَأَتِهِ : أَنْتِ عَلَيَّ حَرَامٌ : إِنَّهَا ثَلاَثُ تَطْلِيقَاتٍ .

قَالَ مَالِكٌ : وَذَلِكَ أَحْسَنُ مَا سَمِعْتُ فِي ذَلِكَ .

6. İmam Malik'e şöyle rivayet olundu: Ali b. Ebî Talib, karısına «sen bana haramsın» diyen bir kişi hakkında:

«— Karısı üç talakla boştur»[4] diye fetva verirdi.

İmam Malik der ki: *Üç talak konusunda işittiğimin en uygunu budur.*

٧ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ يَقُولُ فِي الْخَلِيَّةِ وَالْبَرِيَّةِ :إِنَّهَا ثَلاَثُ تَطْلِيقَاتٍ . كُلُّ وَاحِدَةٍ مِنْهُمَا .

7. Nafi'den rivayet edildi, Abdullah b. Ömer der ki: (Bir kimsenin karısını boşama niyetiyle): «Sen serbestsin veya ben senden kurtuldum» demesi üç talak sayılır.

٨ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ ؛ أَنَّ رَجُلاً كَانَتْ تَحْتَهُ وَلِيدَةٌ لِقَوْمٍ . فَقَالَ لأَهْلِهَا : شَأْنُكُمْ بِهَا . فَرَأَى النَّاسُ أَنَّهَا تَطْلِيقَةٌ وَاحِدَةٌ .

8. Muhammed'in oğlu Kasım'dan rivayet edildi: Bir ailenin kızıyla adamın biri evliydi. Adam, karısının ailesine «alın kızınızı ne yaparsanız yapın» dedi. Bunun üzerine fakihler, o kadının bir talak ile boş olduğuna hükmettiler.[5]

٩ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ ابْنَ شِهَابٍ يَقُولُ ، فِي الرَّجُلِ يَقُولُ لِامْرَأَتِهِ : بَرِئْتِ مِنِّي وَبَرِئْتُ مِنْكِ : إِنَّهَا ثَلاَثُ تَطْلِيقَاتٍ بِمَنْزِلَةِ الْبَتَّةِ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِي الرَّجُلِ يَقُولُ لِامْرَأَتِهِ : أَنْتِ خَلِيَّةٌ أَوْ بَرِيَّةٌ أَوْ بَائِنَةٌ : إِنَّهَا ثَلاَثُ تَطْلِيقَاتٍ لِلْمَرْأَةِ الَّتِي قَدْ دَخَلَ بِهَا . وَيُدَيَّنُ فِي الَّتِي لَمْ يَدْخُلْ بِهَا . أَوَاحِدَةً أَرَادَ أَمْ ثَلاَثًا . فَإِنْ قَالَ وَاحِدَةً أُحْلِفَ عَلَى ذَلِكَ . وَكَانَ خَاطِبًا مِنَ الْخُطَّابِ . لأَنَّهُ لاَ يُخْلِي الْمَرْأَةَ الَّتِي قَدْ دَخَلَ بِهَا

(4) Hanefî mezhebine göre, bain talak vaki olur.
(5) Şeybanî, 600.

زَوْجَهَا وَلا يُبِينُهَا وَلا يُبْرِيهَا إلا ثَلاثُ تَطْلِيقَاتٍ . وَالَّتِى لَمْ يَدْخُلْ بِهَا ، تُخَلِّيهَا وَتُبْرِيهَا وَتُبِينُهَا الْوَاحِدَةُ .

قَالَ مَالِكٌ : وَهٰذَا أَحْسَنُ مَا سَمِعْتُ فِى ذٰلِكَ .

9. İbn Şihab, Karısına: «Sen benden, ben de senden kurtuldum» diyen bir adam hakkında, der ki:

«O kadın üç talak ile boştur. Tıpkı elbette ile boş olan kadın gibi.»

İmam Malik der ki: *Bir adam, «Sen serbestsin» veya «sen kurtuldun» ya da «sen kesin olarak boşsun» derse, bu üç talak sayılır. (Nikâhtan sonra) karısına yaklaşmadan yukardaki sözleri söyleyen kimse hakkında, bir veya üç talaktan hangisine niyyetlendi ise o kadar talak vaki olur. Adam «bir tane kasdettim» derse yemin ettirilir, o şahıs, karısına taliplilerden biri olur. Zira kocasıyla temasta bulunmuş bir kadını, kocasından ancak üç talak kesin olarak ayırır. Böylece kadın kocasından kurtulur ve serbest olur. Kocasıyla temas etmemiş bir kadın hakkında bu işi bir talak görür.*

İmam Malik der ki: *Bu konuda işittiğimin en uygunu Şihab'ın sözüdür.*

3. BOŞAMA YETKİSİNİ KADINA VERMEK SURETİYLE BOŞANMA

١٠ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ رَجُلاً جَاءَ إِلَى عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ فَقَالَ : يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ، إِنِّي جَعَلْتُ أَمْرَ امْرَأَتِي فِي يَدِهَا ، فَطَلَّقَتْ نَفْسَهَا ، فَمَاذَا تَرَى ؟ فَقَالَ عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ : أُرَاهُ كَمَا قَالَتْ . فَقَالَ الرَّجُلُ : لاَ تَفْعَلْ يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمٰنِ . فَقَالَ ابْنُ عُمَرَ : أَنَا أَفْعَلُ ؟ أَنْتَ فَعَلْتَهُ .

10. İmam Malik'e şöyle rivayet edildi: Bir adam, Abdullah b. Ömer'e gelerek:

«— Ya Eba Abdurrahman, boşama yetkisini karıma verdim. O da kendisini boşadı. Bu konuda görüşün nedir?» dedi.

Abdullah b. Ömer:

«— Görüşüm karının dediği gibi (yani boştur)» deyince, adam:

«— Yapma, ya Eba Abdurrahman» dedi.

İbn Ömer:

«— Ben mi yapıyorum? Onu sen yaptın», karşılığını verdi.

١١ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ يَقُولُ : إِذَا مَلَّكَ الرَّجُلُ امْرَأَتَهُ أَمْرَهَا ، فَالْقَضَاءُ مَا قَضَتْ بِهِ . إِلا أَنْ يُنْكِرَ عَلَيْهَا وَيَقُولَ : لَمْ أُرِدْ إِلا وَاحِدَةً فَيَحْلِفُ عَلَى ذٰلِكَ ، وَيَكُونُ أَمْلَكَ بِهَا ، مَا كَانَتْ فِي عِدَّتِهَا .

11. Nafi'den: Abdullah b. Ömer şöyle derdi:

«Koca, karısına boşama yetkisini verirse hüküm, karının verdiği hükümdür» (yani kendisini boşarsa boş olur, boşamaz ise boş olmaz). Yalnız (koca karısına) mani olur.

«Ben yalnız bir talakla boşama yetkisini vermeyi kasdettim.» derse, yemin eder, (ric'î talak vaki olur), iddeti içerisinde karısına döner.

4. BOŞAMA YETKİSİNİ KADINA VERMEKLE BİR TALAK HAKKINI KULLANMA

١٢ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ سُلَيْمَانَ بْنِ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ ، عَنْ خَارِجَةَ بْنِ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ : أَنَّهُ أَخْبَرَهُ أَنَّهُ كَانَ جَالِسًا عِنْدَ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ . فَأَتَاهُ مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي عَتِيقٍ وَعَيْنَاهُ تَدْمَعَانِ . فَقَالَ لَهُ زَيْدٌ : مَا شَأْنُكَ ؟ فَقَالَ : مَلَّكْتُ امْرَأَتِي أَمْرَهَا فَفَارَقَتْنِي . فَقَالَ لَهُ زَيْدٌ : مَا حَمَلَكَ عَلَى ذٰلِكَ ؟ قَالَ :الْقَدَرُ . فَقَالَ زَيْدٌ : ارْتَجِعْهَا إِنْ شِئْتَ . فَإِنَّمَا هِيَ وَاحِدَةٌ . وَأَنْتَ أَمْلَكُ بِهَا .

12. Zeyd b. Sâbit'in oğlu Hârice şöyle rivayet etti: O, babası Zeyd b. Sâbit'in yanında otururken, Zeyd'e, Ebû Atîk'in oğlu Muhammed iki gözü yaşlı olarak geldi. Zeyd ona:

«— Bu ne hal?» diye sorunca: O da:

«— Boşama yetkisini karıma verdim, o da benden ayrıldı» dedi. Zeyd ona:

«— Seni böyle davranmaya ne zorladı?» diye sordu. Adam:

«— Kader» cevabını verdi. Zeyd:

«— İstersen karına dön. O, yalnız bir talak ile boş olmuştur. Senin ona dönmek hakkındır» dedi.[6]

١٣ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ الْقَاسِمِ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّ رَجُلاً مِنْ ثَقِيفٍ مَلَّكَ امْرَأَتَهُ أَمْرَهَا . فَقَالَتْ : أَنْتَ الطَّلاَقُ . فَسَكَتَ . ثُمَّ قَالَتْ : أَنْتَ الطَّلاَقُ . فَقَالَ : بِفِيكِ الْحَجَرُ . ثُمَّ قَالَتْ : أَنْتَ الطَّلاَقُ . فَقَالَ : بِفِيكِ الْحَجَرُ . فَاخْتَصَمَا إِلَى مَرْوَانَ بْنِ الْحَكَمِ . فَاسْتَحْلَفَهُ مَا مَلَّكَهَا إِلا وَاحِدَةً ، وَرَدَّهَا إِلَيْهِ .

قَالَ مَالِكٌ ، قَالَ عَبْدُ الرَّحْمٰنِ : فَكَانَ الْقَاسِمُ يُعْجِبُهُ هٰذَا الْقَضَاءُ . وَيَرَاهُ أَحْسَنَ مَا سَمِعَ فِي ذٰلِكَ .

قَالَ مَالِكٌ : وَهٰذَا أَحْسَنُ مَا سَمِعْتُ فِي ذٰلِكَ ، وَأَحَبُّهُ إِلَيَّ .

(6) Şeybanî, 567.

13. Abdurrahman b. Kasım babasından rivayet etti: Sakîf kabilesinden bir adamın boşama yetkisini karısına vermesi üzerine karısı, ona:

«— Sen talaksın (boşsun)» dedi ve adam sustu. Sonra tekrar:

«— Sen talaksın» dedi. Kocası:

«— Ağzında taş (söyleyeceğin bir olay) mı var?», dedi. Kadın tekrar:

«— Sen talaksın» deyince, kocası (tekrar):

«— Ağzında taş mı var?» dedi. Bunun üzerine davalarını görmesi için Mervan b. Hakem'e gittiler. Mervan adama, karısına yalnız bir talakla boşama yetkisi verdiği hakkında, yemin ettirdi ve karısını ona verdi.

Abdurrahman der ki:

«Bu hüküm (babam) Kasım'ın hoşuna giderdi» ve bu konuda işittiklerinin en uygunu olduğu görüşündeydi.

İmam Mâlik der ki:

«Bu konuda işittiklerimin en uygunu ve en hoşuma gideni budur.

5. KADINA BOŞAMA YETKİSİNİ VERMEK, BOŞ OLMASINI GEREKTİRMEZ

١٤ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ الْقَاسِمِ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ ؛ أَنَّهَا خَطَبَتْ عَلَى عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ ، قُرَيْبَةَ بِنْتَ أَبِي أُمَيَّةَ . فَزَوَّجُوهُ . ثُمَّ إِنَّهُمْ عَتَبُوا عَلَى عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ، وَقَالُوا : مَا زَوَّجْنَا إِلا عَائِشَةَ . فَأَرْسَلَتْ عَائِشَةُ إِلَى عَبْدِ الرَّحْمٰنِ . فَذَكَرَتْ ذٰلِكَ لَهُ . فَجَعَلَ أَمْرَ قُرَيْبَةَ بِيَدِهَا . فَاخْتَارَتْ زَوْجَهَا . فَلَمْ يَكُنْ ذٰلِكَ طَلاَقًا .

14. Hz. Aişe der ki: «Ebû Bekir'in oğlu (kardeşim) Abdurrahman'a Ebû Ümeyye kızı Kureybe'yi (ailesinden) istedim. Onlar da verdiler. Sonra Abdurrahman'a sitem ederek:

«— Biz, Onun değil, Hz. Aişe'nin hatırı için verdik» dediler. Bunun üzerine Hz. Aişe Abdurrahman'a (haber) göndererek durumu bildirince Abdurrahman da boşama yetkisini (hanımı) Kureybe'ye verdi. Kureybe, kocasını tercih etti. Bu olay talak sayılmadı.

١٥ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ الْقَاسِمِ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّ عَائِشَةَ زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ زَوَّجَتْ حَفْصَةَ بِنْتَ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ، الْمُنْذِرَ بْنَ الزُّبَيْرِ . وَعَبْدُ الرَّحْمٰنِ غَائِبٌ بِالشَّامِ . فَلَمَّا قَدِمَ عَبْدُ الرَّحْمٰنِ قَالَ : وَمِثْلِي يُصْنَعُ هٰذَا بِهِ ؟ وَمِثْلِي يُفْتَاتُ عَلَيْهِ ؟ فَكَلَّمَتْ عَائِشَةُ الْمُنْذِرَ بْنَ الزُّبَيْرِ . فَقَالَ الْمُنْذِرُ : فَإِنَّ ذٰلِكَ بِيَدِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ . فَقَالَ عَبْدُ الرَّحْمٰنِ : مَا كُنْتُ لأَرُدَّ أَمْرًا قَضَيْتِيهِ . فَقَرَّتْ حَفْصَةُ عِنْدَ الْمُنْذِرِ . وَلَمْ يَكُنْ ذٰلِكَ طَلاَقًا .

15. Kasım'dan şöyle rivayet edildi:

Hz. Peygamber'in hanımı Hz. Âişe, Abdurrahman —Şam'da iken— kızı Hafsa'yı Zubeyr'in oğlu Münzir'le evlendirdi.

Abdurrahman (Şam'dan) gelince:

«— Ben olmadan bu yapılır mı?» dedi.

Hz. Aişe (olayı) Münzir'e anlatınca, Münzir:

«— Bu iş, Abdurrahman'ın elindedir. (Yani boşama yetkisini ona verdim. Ne derse o olur.)» demesi üzerine:

Abdurrahman (Aişe'ye hitaben):

«— Senin kararlaştırdığın işi bozma gücünü kendimde görmüyorum» dedi. Böylece Hafsa, Münzir'in yanında kaldı ve bu olay talak sayılmadı.[7]

١٦ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ وَأَبَا هُرَيْرَةَ ، سُئِلاَ عَنِ الرَّجُلِ ، يَمْلِكُ امْرَأَتَهُ أَمْرَهَا ، فَتَرُدُّ ذٰلِكَ إِلَيْهِ ، وَلا تَقْضِي فِيهِ شَيْئًا ؟ فَقَالا : لَيْسَ ذٰلِكَ بِطَلاَقٍ .

وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَىٰ بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ ؛ أَنَّهُ قَالَ : إِذَا مَلَّكَ الرَّجُلُ امْرَأَتَهُ أَمْرَهَا . فَلَمْ تُفَارِقْهُ . وَقَرَّتْ عِنْدَهُ . فَلَيْسَ ذَلِكَ بِطَلاَقٍ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِي الْمَمْلَكَةِ إِذَا مَلَّكَهَا زَوْجُهَا أَمْرَهَا ، ثُمَّ افْتَرَقَا ، وَلَمْ تَقْبَلْ مِنْ ذٰلِكَ شَيْئًا . فَلَيْسَ بِيَدِهَا مِنْ ذٰلِكَ شَيْءٌ . وَهُوَ لَهَا مَا دَامَا فِي مَجْلِسِهِمَا .

16. Abdullah b. Ömer ile Ebû Hureyre'ye, boşama yetkisini karısına veren, bu yetkiyi kullanmadan kocasına iade eden kadının kocası hakkında fetva soruldu.

Her ikisi de:

«— Bu boşama sayılmaz», dediler.

Saîd b. Müseyyeb der ki:

«Bir adam boşama yetkisini karısına verir de karısı da ondan ayrılmaz ve onun yanında kalırsa bu, boşama sayılmaz.»

İmam Malik, boşama yetkisi kendisine verilen, bu yetkiyi kabul etmeyip sonra kocasından ayrılan kadın hakkında der ki: *«Onun elinde böyle bir yetki yoktur. Bu yetki, ikisi bir mecliste bulunduğu sürece devam eder.»*

(7) Şeybanî, 569.

6. îLA' (Karısına Yaklaşmama Yemini) [8]

١٧ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ ؛ أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ : إِذَا آلَى الرَّجُلُ مِنِ امْرَأَتِهِ ، لَمْ يَقَعْ عَلَيْهِ طَلاَقٌ . وَإِنْ مَضَتِ الأَرْبَعَةُ الأَشْهُرِ . حَتَّى يُوقَفَ . فَإِمَّا أَنْ يُطَلِّقَ . وَإِمَّا أَنْ يَفِيءَ .

قَالَ مَالِكٌ : وَذَلِكَ الأَمْرُ عِنْدَنَا .

17. Cafer, babası Muhammed'den rivayet eder: Ali b. Ebî Talib derdi ki:

«Bir kişi karısına yaklaşmamaya yemin ettiğinde talak meydana gelmez. Dört ay geçince bakılır, ya karısını boşar ya da cinsî münasebet yapmakla yeminini bozar, (keffaret verir) karısına yaklaşır. İmam Malik der ki: *Fetva bizce de böyledir.*[9]

١٨ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ : أَيُّمَا رَجُلٍ آلَى مِنِ امْرَأَتِهِ ، فَإِنَّهُ إِذَا مَضَتِ الأَرْبَعَةُ الأَشْهُرِ ، وُقِفَ . حَتَّى يُطَلِّقَ ، أَوْ يَفِيءَ . وَلا يَقَعُ عَلَيْهِ طَلاَقٌ . إِذَا مَضَتِ الأَرْبَعَةُ الأَشْهُرِ ، حَتَّى يُوقَفَ .

وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ؛ أَنَّ سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيَّبِ ، وَأَبَا بَكْرِ بْنَ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ، كَانَا يَقُولاَنِ ، فِي الرَّجُلِ يُولِي مِنِ امْرَأَتِهِ : إِنَّهَا إِذَا مَضَتِ الأَرْبَعَةُ الأَشْهُرِ ، فَهِيَ تَطْلِيقَةٌ .وَلِزَوْجِهَا عَلَيْهَا الرَّجْعَة . مَا كَانَتْ فِي الْعِدَّةِ .

(8) Îlâ', lugatta yemin anlamındadır.
Fıkıh'da, karısıyla belirli bir müddet cinsî münasebet yapmayacağına dair erkeğin yaptığı yemindir.
Îlâ' yoluyla yemin, ya sarih ifadelerle olur; ya da kinâye ifadelerle olur. Sarih ifadelerin niyete ihtiyacı yoktur. Mesela erkeğin,karısına «Sana yaklaşmam, seninle cima etmem, cünüplükten dolayı seninle yıkanmam» gibi ifadeleridir.
Kinaye ifadeler ise, «Sana dokunmam, sana gelmem, seninle (bir odaya) girmem, seninle benim başımı hiç bir şey bir araya getirmez, seninle bir yatakta gecelemem, yatağına yaklaşmam vb.» ifadelerdir ki, bu ifadeler yemin kasdı ile yapıldığı takdirde îlâ olur.

(9) Hanefî imamlarına göre, dört ay içerisinde yeminini bozarak karısına dönmezse, dört ayın bitmesiyle talak vaki olur.

18.Nafî'den rivayet edildi; Abdullah b. Ömer şöyle derdi:

«Bir kimse karısına yaklaşmamaya yemin edip de üzerinden dört ay geçince bakılır: Ya karısını boşar, yahut ona dönerek yeminini bozar, keffaretini verir. Dört ay geçmeden ettiği yemin talak sayılmaz.»

İbn Şihab'dan rivayet edildi: Saîd b. Müseyyeb ile Ebû Bekir b. Abdurrahman, karısına yaklaşmamaya yemin eden bir adam hakkında şöyle dediler:

«Dört ay geçince kadın, ric'î talak ile boş olur. Kadın iddet beklerken kocasının dönme hakkı vardır.»[10]

١٩ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ مَرْوَانَ بْنَ الْحَكَمِ كَانَ يَقْضِي فِي الرَّجُلِ إِذَا آلَى مِنِ امْرَأَتِهِ : أَنَّهَا إِذَا مَضَتِ الأَرْبَعَةُ الأَشْهُرِ ، فَهِيَ تَطْلِيقَةٌ . وَلَهُ عَلَيْهَا الرَّجْعَةُ . مَا دَامَتْ فِي عِدَّتِهَا .

قَالَ مَالِكٌ : وَعَلَى ذَلِكَ كَانَ رَأْيُ ابْنِ شِهَابٍ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِي الرَّجُلِ يُولِي مِنِ امْرَأَتِهِ ، فَيُوقَفُ ، فَيُطَلِّقُ عِنْدَ انْقِضَاءِ الأَرْبَعَةِ الأَشْهُرِ . ثُمَّ يُرَاجِعُ امْرَأَتَهُ : أَنَّهُ إِنْ لَمْ يُصِبْهَا حَتَّى تَنْقَضِيَ عِدَّتُهَا ، فَلا سَبِيلَ لَهُ إِلَيْهَا . وَلا رَجْعَةَ لَهُ عَلَيْهَا . إِلا أَنْ يَكُونَ لَهُ عُذْرٌ ، مِنْ مَرَضٍ ، أَوْ سِجْنٍ ، أَوْ مَا أَشْبَهَ ذَلِكَ مِنَ الْعُذْرِ . فَإِنَّ ارْتِجَاعَهُ إِيَّاهَا ثَابِتٌ عَلَيْهَا . فَإِنْ مَضَتْ عِدَّتُهَا ثُمَّ تَزَوَّجَهَا بَعْدَ ذَلِكَ ، فَإِنَّهُ إِنْ لَمْ يُصِبْهَا حَتَّى تَنْقَضِيَ الأَرْبَعَةُ الأَشْهُرِ ، وُقِفَ أَيْضًا . فَإِنْ لَمْ يَفِىءْ دَخَلَ عَلَيْهِ الطَّلاَقُ بِالإِيلاءِ الأَوَّلِ . إِذَا مَضَتِ الأَرْبَعَةُ الأَشْهُرِ . وَلَمْ يَكُنْ لَهُ عَلَيْهَا رَجْعَةٌ . لأَنَّهُ نَكَحَهَا ثُمَّ طَلَّقَهَا قَبْلَ أَنْ يَمَسَّهَا . فَلاَ عِدَّةَ لَهُ عَلَيْهَا ، وَلا رَجْعَةَ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِي الرَّجُلِ يُولِي مِنِ امْرَأَتِهِ ، فَيُوقَفُ بَعْدَ الأَرْبَعَةِ الأَشْهُرِ ، فَيُطَلِّقُ ، ثُمَّ يُرْتَجِعُ وَلا يَمَسُّهَا ، فَتَنْقَضِي أَرْبَعَةُ أَشْهُرٍ قَبْلَ أَنْ تَنْقَضِيَ عِدَّتُهَا : إِنَّهُ لا يُوقَفُ ، وَلا يَقَعُ عَلَيْهِ طَلاَقٌ . وَإِنَّهُ إِنْ أَصَابَهَا قَبْلَ أَنْ تَنْقَضِيَ عِدَّتُهَا ، كَانَ أَحَقَّ بِهَا . وَإِنْ مَضَتْ عِدَّتُهَا قَبْلَ أَنْ يُصِيبَهَا ، فَلا سَبِيلَ لَهُ إِلَيْهَا . وَهَذَا أَحْسَنُ مَا سَمِعْتُ فِي ذَلِكَ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِي الرَّجُلِ يُولِي مِنِ امْرَأَتِهِ ، ثُمَّ يُطَلِّقُهَا ، فَتَنْقَضِي الأَرْبَعَةُ الأَشْهُرِ قَبْلَ انْقِضَاءِ عِدَّةِ الطَّلاَقِ . قَالَ : هُمَا تَطْلِيقَتَانِ . إِنْ هُوَ وُقِفَ وَلَمْ يَفِىءْ . وَإِنْ مَضَتْ عِدَّةُ الطَّلاَقِ قَبْلَ الأَرْبَعَةِ الأَشْهُرِ ، فَلَيْسَ الإِيلاءُ بِطَلاَقٍ . وَذَلِكَ أَنَّ الأَرْبَعَةَ الأَشْهُرِ الَّتِي كَانَتْ

(10) Şeybanî, 580.

تُوقَفُ بَعْدَهَا ، مَضَتْ وَلَيْسَتْ لَهُ ، يَوْمَئِذٍ ، بِامْرَأَةٍ .

قَالَ مَالِكٌ : وَمَنْ حَلَفَ أَنْ لا يَطَأَ امْرَأَتَهُ يَوْمًا أَوْ شَهْرًا ، ثُمَّ مَكَثَ حَتَّى يَنْقَضِيَ أَكْثَرُ مِنَ الأَرْبَعَةِ الأَشْهُرِ . فَلا يَكُونُ ذَلِكَ إِيلاءً . وَإِنَّمَا يُوقَفُ فِي الإِيلاءِ مَنْ حَلَفَ عَلَى أَكْثَرَ مِنَ الأَرْبَعَةِ الأَشْهُرِ . فَأَمَّا مَنْ حَلَفَ أَنْ لا يَطَأَ امْرَأَتَهُ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ ، أَوْ أَدْنَى مِنْ ذَلِكَ ، فَلا أَرَى عَلَيْهِ إِيلاءً . لأَنَّهُ إِذَا دَخَلَ الأَجَلُ الَّذِي يُوقَفُ عِنْدَهُ ، خَرَجَ مِنْ يَمِينِهِ ، وَلَمْ يَكُنْ عَلَيْهِ وَقْفٌ .

قَالَ مَالِكٌ : مَنْ حَلَفَ لامْرَأَتِهِ أَنْ لا يَطَأَهَا حَتَّى تَفْطِمَ وَلَدَهَا ، فَإِنَّ ذَلِكَ لا يَكُونُ إِيلاءً . وَقَدْ بَلَغَنِي أَنَّ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ سُئِلَ عَنْ ذَلِكَ ، فَلَمْ يَرَهُ إِيلاءً .

19. İmam Malik'e şöyle rivayet edildi: Karısına yaklaşmamaya yemin eden bir adam hakkında Mervan b. Hakem:

«Dört ay geçince kadın bir talak ile boş olur. Kadın iddet beklerken kocasının ric'at (dönme) hakkı vardır» diye hüküm verirdi.[11]

Malik der ki: *Bir adam karısına ilâ yaparsa bakılır, karısına dönmez de boşarsa (ric'i talak olur) iddeti içinde dönme hakkı vardır. İddet'i bitinceye kadar yaklaşmazsa talak bain olur. (Bu takdirde) dönme hakkı olmaz. Ancak (yaklaşmaması) hastalık, hapis gibi meşru özürlerden dolayı olursa karısına dönme hakkı devam eder. İddeti bitip bain talak ile boş olduktan sonra yeniden evlenir, yine dört ay geçinceye kadar karısına yaklaşmazsa bakılır, yeminini bozmazsa birinci yeminle talak bain olur, bir daha dönemez. Nikâhlayıp, karısına yaklaşmadan boşandığı için de, karısı üzerinde bir iddet ve ric'at hakkı yoktur.*

İmam Malik der ki: *Karısına yaklaşmamaya yemin eden kimse dört ay geçince bakılır, boşarsa talak ric'î olur. İddeti içerisinde dönebilir. İddeti bitmeden dört ay geçerse talak vaki olmaz, iddeti bitinceye kadar dönebilir. Bu sırada dönmeden iddeti bitince talak bain olur ve bir daha dönemez.*

Bu hususta işittiğimin en güzeli budur.

(11) Şeybanî, 579.

İmam Malik, karısına yaklaşmamaya yemin eden, sonra da bir talak ile boşayan ve boşama iddeti bitmeden dört ay geçen adam hakkında der ki:

Bu adam, yeminini bozarak keffaret vermemişse iki talak ile boşamış olur. Şayet boşama iddeti dört aydan önce biterse (bu durumda) adamın yemini boşama olmaz. Çünkü karısı ondan boş iken dört ay geçmiş olmaktadır.

İmam Malik der ki: *Bir kimse karısına bir gün ya da bir ay yaklaşmamaya yemin eder de sonra dört aydan daha fazla (bir müddet) geçinceye kadar bekler (hanımına yaklaşmazsa), bu yemin, boşamayı gerektiren yemin olmaz. Boşamayı gerektiren yemin, (hanımına) dört aydan daha fazla yaklaşmamaya yemin eden kişinin yeminidir. Fakat dört ay ya da daha az karısına yaklaşmamaya yemin eden kimsenin yemini kanaatimce îlâ sayılmaz. Çünkü nazarı dikkata alınacak zaman, (yani dört ay) gelince yeminin gereği yerine gelmiş olur. Bir şey gerekmez.*

İmam Malik der ki: *Bir koca, karısı çocuğunu sütten kesinceye kadar ona yaklaşmamaya yemin ederse bu yemin îlâ sayılmaz. Nitekim bana ulaştığına göre Ali b. Ebi Talib'e bu mesele sorulduğunda bu yeminin îlâ olmayacağını ifade buyurmuşlardır.*

7. KÖLENİN ÎLÂ'SI

حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ سَأَلَ ابْنَ شِهَابٍ عَنْ إِيلاءِ الْعَبْدِ ؟ فَقَالَ : هُوَ نَحْوُ إِيلاءِ الْحُرِّ . وَهُوَ عَلَيْهِ وَاجِبٌ . وَإِيلاءُ الْعَبْدِ شَهْرَانِ .

İmam Malik der ki: İbn Şihab'a kölenin karısına yaklaşmayacağına dair ettiği yeminin hükmünü sordum.

İbn Şihab da şöyle dedi:

«— Onun yemini de hürün yemini gibi sabittir. Şu kadar var ki kölenin îlâsının süresi (dört ay değil) iki aydır.»

8. HÜR KİŞİNİN ZIHARI[12]

٢٠ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ عَمْرِو بْنِ سُلَيْمٍ الزُّرَقِيِّ : أَنَّهُ سَأَلَ الْقَاسِمَ ابْنَ مُحَمَّدٍ ، عَنْ رَجُلٍ طَلَّقَ امْرَأَةً ، إِنْ هُوَ تَزَوَّجَهَا . فَقَالَ الْقَاسِمُ بْنُ مُحَمَّدٍ : إِنَّ رَجُلاً جَعَلَ امْرَأَةً عَلَيْهِ كَظَهْرِ أُمِّهِ ، إِنْ هُوَ تَزَوَّجَهَا . فَأَمَرَهُ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ ، إِنْ هُوَ تَزَوَّجَهَا ، أَنْ لاَ يَقْرَبَهَا ، حَتَّى يُكَفِّرَ كَفَّارَةَ الْمُتَظَاهِرِ .

20. İmam Malik'e rivayet edildi: Saîd b. Amr b. Süleyb ez-Zürekî evleneceği kadını boşayacağını söyleyen bir adam hakkında Kasım b. Muhammed'e (fetva) sordu.

O da dedi ki:

«— Karısına «seninle evlenirsem sırtın bana anamın sırtı gibi olsun» diyen adama Hz. Ömer, «Evlenirsen zıhar keffareti verinceye kadar karına yaklaşma» diye emretti.

٢١ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ : أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ رَجُلاً سَأَلَ الْقَاسِمَ بْنَ مُحَمَّدٍ وَسُلَيْمَانَ بْنَ يَسَارٍ ، عَنْ رَجُلٍ تَظَاهَرَ مِنِ امْرَأَتِهِ قَبْلَ أَنْ يَنْكِحَهَا ؟ فَقَالاَ : إِنْ نَكَحَهَا ، فَلاَ يَمَسَّهَا حَتَّى يُكَفِّرَ كَفَّارَةَ الْمُتَظَاهِرِ .

21. İmam Malik'e şöyle rivayet edildi: Bir adam, Kasım b. Muhammed ile Süleyman b. Yesar'a evlenmeden önce karısına zıhar yapan bir adam hakkında (fetva) sordu. Onlar da:

(12) Zıhar kelimesi lugatta, sırt anlamına gelen zahr kelimesinden türetilmiş «zahere» fiilinin mastarıdır. Aslında kocanın karısına, «sırtın bana anamın sırtı gibi (geliyor)» demesidir. Ancak sonradan sırttan diğer azalara, anneden de diğer evlenmesi haram olan kadınlara intikal edilmiştir.
Fıkıhta ise, bir kocanın, karısını veya yüz, baş gibi bir organını ya da üçte bir, dörtte bir gibi vücudunun her yerine şamil bir cüz'ünü kendisine nikâhı ebediyen haram olan kadınların bakması haram bir organına benzetmesine, zıhar denir.

«— O kadınla evlenirse zıhar keffareti verinceye kadar ona dokunamaz» dediler.

٢٢ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ : أَنَّهُ قَالَ ، فِي رَجُلٍ تَظَاهَرَ مِنْ أَرْبَعَةِ نِسْوَةٍ لَهُ بِكَلِمَةٍ وَاحِدَةٍ : إِنَّهُ لَيْسَ عَلَيْهِ إِلا كَفَّارَةٌ وَاحِدَةٌ .

وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ رَبِيعَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ، مِثْلَ ذٰلِكَ .

قَالَ مَالِكٌ : وَعَلَى ذٰلِكَ الأَمْرُ عِنْدَنَا . قَالَ اللهُ تَعَالَى فِي كَفَّارَةِ الْمُتَظَاهِرِ ﴿ فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَتَمَاسَّا ﴾ . ﴿ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَتَمَاسَّا ، فَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَإِطْعَامُ سِتِّينَ مِسْكِينًا ﴾ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِي الرَّجُلِ يَتَظَاهَرُ مِنِ امْرَأَتِهِ فِي مَجَالِسَ مُتَفَرِّقَةٍ . قال : لَيْسَ عَلَيْهِ إِلا كَفَّارَةٌ وَاحِدَةٌ . فَإِنْ تَظَاهَرَ ثُمَّ كَفَّرَ ، ثُمَّ تَظَاهَرَ بَعْدَ أَنْ يُكَفِّرَ ، فَعَلَيْهِ الْكَفَّارَةُ أَيْضًا .

قَالَ مَالِكٌ : وَمَنْ تَظَاهَرَ مِنِ امْرَأَتِهِ ثُمَّ مَسَّهَا قَبْلَ أَنْ يُكَفِّرَ ، لَيْسَ عَلَيْهِ إِلا كَفَّارَةٌ وَاحِدَةٌ . وَيَكُفُّ عَنْهَا حَتَّى يُكَفِّرَ . وَلْيَسْتَغْفِرِ اللهَ . وَذٰلِكَ أَحْسَنُ مَا سَمِعْتُ .

قَالَ مَالِكٌ : وَالظِّهَارُ مِنْ ذَوَاتِ الْمَحَارِمِ ، مِنَ الرَّضَاعَةِ وَالنَّسَبِ ، سَوَاءٌ .

قَالَ مَالِكٌ : وَلَيْسَ عَلَى النِّسَاءِ ظِهَارٌ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِي قَوْلِ اللهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى ﴿ وَالَّذِينَ يُظَاهِرُونَ مِنْ نِسَائِهِمْ ثُمَّ يَعُودُونَ لِمَا قَالُوا ﴾ . قَالَ : سَمِعْتُ أَنَّ تَفْسِيرَ ذٰلِكَ أَنْ يَتَظَاهَرَ الرَّجُلُ مِنِ امْرَأَتِهِ . ثُمَّ يُجْمِعَ عَلَى إِمْسَاكِهَا وَإِصَابَتِهَا . فَإِنْ أَجْمَعَ عَلَى ذٰلِكَ فَقَدْ وَجَبَتْ عَلَيْهِ الْكَفَّارَةُ . وَإِنْ طَلَّقَهَا ، وَلَمْ يُجْمِعْ بَعْدَ تَظَاهُرِهِ مِنْهَا ، عَلَى إِمْسَاكِهَا وَإِصَابَتِهَا ، فَلاَ كَفَّارَةَ عَلَيْهِ .

قَالَ مَالِكٌ : فَإِنْ تَزَوَّجَهَا بَعْدَ ذٰلِكَ ، لَمْ يَمَسَّهَا حَتَّى يُكَفِّرَ كَفَّارَةَ الْمُتَظَاهِرِ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِي الرَّجُلِ يَتَظَاهَرُ مِنْ أَمَتِهِ : إِنَّهُ إِنْ أَرَادَ أَنْ يُصِيبَهَا ، فَعَلَيْهِ كَفَّارَةُ الظِّهَارِ ، قَبْلَ أَنْ يَطَأَهَا .

قَالَ مَالِكٌ : لاَ يَدْخُلُ عَلَى الرَّجُلِ إِيلاَءٌ فِي تَظَاهُرِهِ . إِلا أَنْ يَكُونَ مُضَارًّا لاَ يُرِيدُ أَنْ يَفِيءَ مِنْ تَظَاهُرِهِ .

22. Hişam b. Urve babası Urve'den rivayet eder:

Urve, dört karısına bir cümle ile «hepiniz bana annemin sırtı gibisiniz» diyen bir adam hakkında:

«— Ona yalnız bir keffaret gerekir» demiştir.

Rebia b. Ebî Abdirrahman'dan da böyle rivayet edilmiştir.

İmam Malik der ki: *Fetva bize göre de böyledir, Allah, zıhar keffareti hakkında şöyle buyurdu: «**(Karısına zıhar yapan) temas etmeden önce bir köle azad eder. Köle bulamayan, karısına yaklaşmadan peşpeşe iki ay oruç tutar, oruç tutamazsa altmış fakiri doyurur.**»*[13]

İmam Malik, ayrı ayrı meclislerde karısına zıhar yapan bir kişi hakkında der ki:

«Ona yalnız bir keffaret gerekir. Şayet zıhar yapar, sonra keffaretini verir, sonra da tekrar zıhar yaparsa, yeniden bir keffaret daha gerekir.»

İmam Malik der ki:

«Bir kimse zıhar yaptıkdan sonra, keffaret vermeden önce birleşme yaparsa, yalnız bir keffaret gerekir. Keffaret verinceye kadar karısına yaklaşmaz. (Önceden yaklaştığı için de) Allah'tan af diler. Bu işittiklerimin en uygunudur.

İmam Malik der ki:

Gerek süt ve gerekse neseb (soy) yönünden evlenmesi haram olan kadınlara yapılan benzetme de aynıdır. (Aralarında hiç bir fark yoktur).

İmam Malik der ki: *Kadınlar kocalarına zıhar yapamazlar.*

Yüce Allah'ın «***Kadınlarına zıhar yapıp sonra sözlerinden dönenler...***»[13/a] âyeti hakkında İmam Malik der ki: *Bu âyetin tefsiri işittiğime göre şöyledir: Adam karısına zıhar yapar (sırtın annemin sırtı gibi der), sonra da karısına yaklaşmaya karar verirse, ona keffaret vacip olur. Şayet karısına zıhar yaptıktan sonra yaklaşmaya karar vermeyerek boşarsa, üzerine keffaret*

(13)Mücadele, 3,4.
(13/a) Mücadele, 3.

vacib olmaz. Bundan sonra tekrar evlenirse zıhar keffareti vermeksizin ona dokunamaz.

Cariyesine zıhar yapan biri hakkında da İmam Malik der ki:

Şayet bu kişi cariyesine yaklaşmak isterse, münasebetten önce zıhar keffareti vermesi gerekir.

İmam Malik der ki: *Zıhar yapan bir kimse îlâ da yapmışsa, ayrı ayrı keffaret gerekir. Ancak (aczinden) zıhar keffaretiyle dönmek istemiyorsa îlâ (yemin) keffaretiyle dönebilir.*

٢٣ - **وحدّثني** عَنْ مَالِك ، عَنْ هِشَام بْنِ عُرْوَةَ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ رَجُلاً يَسْأَلُ عُرْوَةَ بْنَ الزُّبَيْرِ عَنْ رَجُلٍ قَالَ لِامْرَأَتِهِ : كُلُّ امْرَأَةٍ أَنْكِحُهَا عَلَيْكِ ، مَا عِشْتِ ، فَهِيَ عَلَيَّ كَظَهْرِ أُمِّي . فَقَالَ عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ : يُجْزِيهِ عَنْ ذٰلِكَ عِتْقُ رَقَبَةٍ .

23. Hişam b. Urve der ki:

Bir adam, Urve b. ez-Zübeyr'e sordu: «Bir kimse karısına: Sen yaşadıkça üzerine nikâhlayacağım her kadın bana annemin sırtı gibi olsun, dedi. Bunun hükmü nedir?»

Urve b. Zübeyr de:

«— Bir köle âzât etmek kâfî» dedi.

9. KÖLENİN ZIHARI

٢٤ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ : أَنَّهُ سَأَلَ ابْنَ شِهَابٍ عَنْ ظِهَارِ الْعَبْدِ ؟ فَقَالَ : نَحْوَ ظِهَارِ الْحُرِّ .

قَالَ مَالِكٌ : يُرِيدُ أَنَّهُ يَقَعُ عَلَيْهِ كَمَا يَقَعُ عَلَى الْحُرِّ .

قَالَ مَالِكٌ : وَظِهَارُ الْعَبْدِ عَلَيْهِ وَاجِبٌ . وَصِيَامُ الْعَبْدِ فِي الظِّهَارِ شَهْرَانِ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِي الْعَبْدِ يَتَظَاهَرُ مِنِ امْرَأَتِهِ ؛ إِنَّهُ لاَ يَدْخُلُ عَلَيْهِ إِيلاَءٌ . وَذٰلِكَ أَنَّهُ لَوْ ذَهَبَ يَصُومُ صِيَامَ كَفَّارَةِ الْمُتَظَاهِرِ . دَخَلَ عَلَيْهِ طَلاَقُ الإِيلاَءِ . قَبْلَ أَنْ يَفْرُغَ مِنْ صِيَامِهِ :

24. Malik der ki:

İbn Şihab'a kölenin yaptığı zıharın hükmünü sordum. O da:

«Hürün zıharı gibidir», cevabını verdi.

İmam Malik der ki: *Aynen hür kişinin keffareti gibi olduğunu kastediyor. Hür bir kimseye zıhardan dolayı ne gerekiyorsa köleye de aynısı gerekir, kölenin yaptığı zıhar sabittir, zıhardan dolayı tutacağı oruç iki aydır.*

İmam Malik, karısına zıhar yapan (ve ona yaklaşmamaya da yemin etmiş olan) bir köle hakkında der ki:

Zıhar keffaretiyle, yemin keffareti de yerine getirilmiş olmaz. Köle, zıhar keffareti olarak oruç tutarken daha orucunu bitirmeden, yemininden dolayı talak meydana gelir.

10. KADININ MUHAYYERLİĞİ

٢٥ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ رَبِيعَةَ بْنِ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ ؛ أَنَّهَا قَالَتْ : كَانَ فِي بَرِيرَةَ ثَلاَثُ سُنَنٍ . فَكَانَتْ إِحْدَى السُّنَنِ الثَّلاَثِ أَنَّهَا أُعْتِقَتْ فَخُيِّرَتْ فِي زَوْجِهَا . وَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : « الْوَلاَءُ لِمَنْ أَعْتَقَ » . وَدَخَلَ رَسُولُ اللهِ ﷺ وَالْبُرْمَةُ تَفُورُ بِلَحْمٍ . فَقُرِّبَ إِلَيْهِ خُبْزٌ وَأُدْمٌ مِنْ أُدْمِ الْبَيْتِ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « أَلَمْ أَرَ بُرْمَةً فِيهَا لَحْمٌ ؟ » فَقَالُوا : بَلَىٰ . يَارَسُولَ اللهِ . وَلٰكِنْ ذٰلِكَ لَحْمٌ تُصُدِّقَ بِهِ عَلَى بَرِيرَةَ ، وَأَنْتَ لاَ تَأْكُلُ الصَّدَقَةَ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « هُوَ عَلَيْهَا صَدَقَةٌ ، وَهُوَ لَنَا هَدِيَّةٌ » .

25. Kâsım b. Muhammed'den: Hz. Aişe şöyle dedi:

«Berîre (adındaki cariye) sebebiyle üç meselenin şerî hükmü (üç sünnet) öğrenilmiştir. Bunlardan biri şudur: Berîre azad edildiği zaman kocasından ayrılma ile yanında kalma hususunda muhayyer bırakıldı. İkincisi Resûlullah (s.a.v.):

«**Vela hakkı, azad edenindir**» buyurdu.*

Üçüncüsü Resûlullah (s.a.v.) eve girdiğinde (ocakta) çömleğin içinde et kaynıyordu. Önüne ekmek ve evde bulunan katıklar getirildiğinde, Resûlullah: «**Çömlekte et piştiğini görmüştüm**» deyince (evdekilerin):

«— Evet ya Resûlallah! Fakat o et, Berîre'ye sadaka olarak verilmiştir. Sen sadaka yemezsin.» demeleri üzerine Resûlullah:

«— **O et ona sadaka, bize de Berîre'nin hediyesidir**» buyurdu.[14]

(14) Buharî, Talâk, 68/14; Müslim, Itk, 20/2; No: 14.
Benzeri için bkz. Şeybanî, 797-798.

(*) Hz. Aişe, Berîre'yi satın almak istediğinde, Berîre'nin kocasının 'Vela hakkı bize aittir' demesi üzerine, Hz. Peygamber bu sözü söylemiştir (Zürkanî, III/235).

٢٦ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ : أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ ، فِي الأَمَةِ تَكُونُ تَحْتَ الْعَبْدِ فَتَعْتِقُ : إِنَّ الأَمَةَ لَهَا الْخِيَارُ مَا لَمْ يَمَسَّهَا .

قَالَ مَالِكٌ : وَإِنْ مَسَّهَا زَوْجُهَا فَزَعَمَتْ أَنَّهَا جَهِلَتْ ، أَنَّ لَهَا الْخِيَارَ . فَإِنَّهَا تُتَّهَمُ وَلاَ تُصَدَّقُ بِمَا ادَّعَتْ مِنَ الْجَهَالَةِ . وَلاَ خِيَارَ لَهَا بَعْدَ أَنْ يَمَسَّهَا .

26. Nafi'den rivayet edildi: Bir köle ile evli olup da hürriyetine kavuşan cariye hakkında Abdullah b. Ömer:

«Kocası kendisine yaklaşmadan önce cariyenin nikâhı fesh etme hakkı vardır» dedi.

İmam Malik der ki: *(Azad edilen bir) cariye ile kocası birleştikten sonra cariye muhayyer olduğunu bilmediğini iddia ederse, iddiası kabul edilmez, artık muhayyer de olmaz.*

٢٧ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ : أَنَّ مَوْلاَةً لِبَنِي عَدِيٍّ يُقَالُ لَهَا زَبْرَاءُ . أَخْبَرَتْهُ أَنَّهَا كَانَتْ تَحْتَ عَبْدٍ . وَهِيَ أَمَةٌ يَوْمَئِذٍ . فَعَتَقَتْ . قَالَتْ : فَأَرْسَلَتْ إِلَيَّ حَفْصَةُ زَوْجُ النَّبِيِّ ﷺ فَدَعَتْنِي . فَقَالَتْ : إِنِّي مُخْبِرَتُكِ خَبَرًا . وَلاَ أُحِبُّ أَنْ تَصْنَعِي شَيْئًا . إِنَّ أَمْرَكِ بِيَدِكِ ، مَالَمْ يَمَسَّكِ زَوْجُكِ . فَإِنْ مَسَّكِ فَلَيْسَ لَكِ مِنَ الأَمْرِ شَيْءٌ . قَالَتْ ، فَقُلْتُ : هُوَ الطَّلاَقَ . ثُمَّ الطَّلاَقَ ثُمَّ الطَّلاَقَ . فَفَارَقْتُهُ ثَلاَثًا .

27. Urve b. ez-Zubeyr der ki: Adiy oğullarının Zebrâ adında bir cariyesi, bana cariye iken bir kölenin nikâhlısı olduğunu haber verdi ve şöyle dedi:

(Ben azad edilince) Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hanımı Hafsa, beni çağırtarak,

«— Sana bir haber vereceğim, —Bir şey de yapmanı istemiyorum—: Kocan sana yaklaşmadan önce nikâhını feshetme hakkın vardır. Şayet sana yaklaşırsa bu hakkın elinden gider» dedi.

Zebra bunu işitince: «O boş olsun, sonra boş olsun, sonra boş olsun» diyerek üç talak ile kocasını boşadı.

٢٨ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ : أَنَّهُ بَلَغَهُ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ أَنَّهُ قَالَ : أَيُّمَا رَجُلٍ تَزَوَّجَ امْرَأَةً وَبِهِ جُنُونٌ أَوْ ضَرَرٌ ، فَإِنَّهَا تُخَيَّرُ . فَإِنْ شَاءَتْ قَرَّتْ . وَإِنْ شَاءَتْ فَارَقَتْ .

28. Saîd b. Müseyyeb der ki:

Kendisinde delilik ve eksiklik olan herhangi bir erkek, bir kadınla evlense bu kadın muhayyerdir: İsterse kocasının yanında kalır, isterse boşanır.[15]

٢٩ - قَالَ مَالِكٌ ، فِي الأَمَةِ تَكُونُ تَحْتَ الْعَبْدِ ، ثُمَّ تَعْتِقُ قَبْلَ أَنْ يَدْخُلَ بِهَا ، أَوْ يَمَسَّهَا : إِنَّهَا إِنِ اخْتَارَتْ نَفْسَهَا فَلاَ صَدَاقَ لَهَا . وَهِيَ تَطْلِيقَةٌ . وَذَلِكَ الأَمْرُ عِنْدَنَا .

29. İmam Malik der ki: *Bir köle bir cariyeyi nikâhlasa, onunla zifafa girmeden cariye azad edilse, cariye nikâhı bozmak isterse, bir talakla boş olur ve ona mehir gerekmez. Bize göre hüküm böyledir.*

٣٠ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ؛ أَنَّهُ سَمِعَهُ يَقُولُ : إِذَا خَيَّرَ الرَّجُلُ امْرَأَتَهُ ، فَاخْتَارَتْهُ . فَلَيْسَ ذَلِكَ بِطَلاَقٍ .

قَالَ مَالِكٌ : وَذَلِكَ أَحْسَنُ مَا سَمِعْتُ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِي الْمُخَيَّرَةِ : إِذَا خَيَّرَهَا زَوْجُهَا ، فَاخْتَارَتْ نَفْسَهَا ، فَقَدْ طَلُقَتْ ثَلاَثًا . وَإِنْ قَالَ زَوْجُهَا : لَمْ أُخَيِّرْكِ إِلا وَاحِدَةً . فَلَيْسَ لَهُ ذَلِكَ . وَذَلِكَ . أَحْسَنُ مَا سَمِعْتُهُ .

قَالَ مَالِكٌ : وَإِنْ خَيَّرَهَا فَقَالَتْ : قَدْ قَبِلْتُ وَاحِدَةً . وَقَالَ لَمْ أُرِدْ هٰذَا وَإِنَّمَا خَيَّرْتُكِ فِي الثَّلاَثِ جَمِيعًا . أَنَّهَا إِنْ لَمْ تَقْبَلْ إِلا وَاحِدَةً أَقَامَتْ عِنْدَهُ عَلَى نِكَاحِهَا . وَلَمْ يَكُنْ ذَلِكَ فِرَاقًا . إِنْ شَاءَ اللهُ تَعَالَى .

30. İmam Malik'in, İbn Şihabı, şöyle derken duyduğu rivayet edildi: «Bir adam, boşanıp boşanmaması konusunda karısına seçme hakkı verir, o da kocasında kalmayı tercih ederse bu, talak sayılmaz.

İmam Malik der ki: *İşittiğimin en güzeli budur.*

Muhayyer bırakılan kadın hakkında İmam Malik der ki: *Kadını kocası muhayyer bıraktığı zaman, kadın boşanmayı istese üç talak ile boş olur.*[16]

(15) Şeybanî, 539, Ayrıca bkz. 538.
(16) Hanefî Mezhebine göre, bir talak-ı bâin vaki olur.

Kocası:

«— Ben, seni yalnız bir talakta muhayyer kıldım», dese bir talak ile boşanmış olmaz (her üç talak gider). İşittiğimin en güzeli budur.

İmam Malik der ki: *Kocasının muhayyer bıraktığı kadın:*

«— Ben bir talak kabul ettim. (diğerlerini kabul etmem)»
Kocası da:

«— Ben (muhayyer bırakırken) seni üç talakta muhayyer bıraktım» dese de kadın yalnız bir talak kabul etse, nikâhına bir zarar gelmeden eski nikâhı üzere kocasının yanında kalır, inşaallah bu talak olmaz.

11. HUL' (Kadının Bedelli Boşaması)[17]

٣١ - حدثني يحيى عن مالك ، عن يحيى بن سعيد ، عن عمرة بنت عبد الرحمن : أنها أخبرته عن حبيبة بنت سهل الأنصارى ، أنها كانت تحت ثابت بن قيس بن شماس . وأن رسول الله ﷺ خرج إلى الصبح . فوجد حبيبة بنت سهل عند بابه فى الغلس . فقال لها رسول الله ﷺ « من هذه ؟ » فقالت : أنا حبيبة بنت سهل يا رسول الله . قال « ما شأنك ؟ » قالت : لا أنا ولا ثابت بن قيس . لزوجها . فلما جاء زوجها ثابت بن قيس ، قال له رسول الله ﷺ « هذه حبيبة بنت سهل . قد ذكرت ما شاء الله أن تذكر » فقالت حبيبة : يارسول الله كل ما أعطانى عندى . فقال رسول الله ﷺ لثابت بن قيس : « خذ منها » فأخذ منها . وجلست فى بيت أهلها .

31. Yahya b. Saîd rivayet etti: Bana, Abdurrahman'ın kızı Amre, Ensar'dan Sehl'in kızı Habibe'den nakletti: Habibe, Kays b. Şemmas'ın oğlu Sabit'in nikâhlısı idi. Allah'ın Resûlu (s.a.v.) sabah namazını kılmaya çıkınca, Sehl'in kızı Habibe'yi sabahın alaca karanlığında kapısının önünde beklerken buldu. Resûlullah (s.a.v.) ona:

«— **Kimsin?**» deyince, o da cevaben:

«— Ben, Sehl'in kızı Habibe'yim Ya Resûlallah!» dedi. Resûlullah (s.a.v.):

«— **Neyin var?**» dedi. Habibe kocası hakkında:

«— Kocam Sabit b. Kays ile evli kalmamız imkânsız» dedi.

Kocası Sabit b. Kays gelince Resûlullah (s.a.v.) ona:

(17) Hul', hal' kelimesinden alınmış, soymak anlamında isim yapılmıştır. Mânâ ile isim arasındaki münasebet, karı ile kocanın birbirlerine manen elbise mesabesinde olmasındandır. Birisi diğerinden ayrılmakla, sanki elbise çıkarılmış olmaktadır. Fıkıh dilinde, kadının, aralarında anlaşacakları mal veya para karşılığında kocasından boşanmasını sağlamasıdır.

«— **Bak (zevcen) Habibe neler söylüyor**» dedi. Habibe:

«— Mehir olarak verdiklerinin hepsi yanımda (dilerse geri veririm)» dedi. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.) Sabit'e:

«— **Ona verdiklerini al**» buyurdu. Sabit onları geri aldı. Habibe kocasından ayrılarak ailesinin yanında kaldı.[18]

٣٢ - **وحدثني** عنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ مَوْلاَةٍ لِصفيَّة بِنْت أَبِي عُبَيْدٍ : أَنَّهَا اخْتلعتْ مِنْ زَوْجِهَا بِكُلِّ شَيءٍ لَهَا . فَلَمْ يُنْكِرْ ذَلِكَ عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِي الْمُفْتَدِيَةِ الَّتِي تَفْتَدِي مِنْ زَوْجِهَا : أَنَّهُ إِذَا عَلِمَ أَنَّ زَوْجَهَا أَضَرَّ بِهَا ، وضَيَّقَ عَلَيْهَا ، وَعَلِمَ أَنَّهُ ظَالِمٌ لَهَا ، مَضَى الطَّلاَقُ . وَرَدَّ عَلَيْهَا مَالَهُ .

قَالَ : فَهَذَا الَّذِي كُنْتُ أَسْمَعُ . وَالَّذِي عَلَيْهِ أَمْرُ النَّاسِ عِنْدَنَا .

قَالَ مَالِكٌ : لاَ بَأْسَ بِأَنْ تَفْتَدِيَ الْمَرْأَةُ مِنْ زَوْجِهَا ، بِأَكْثَرَ مِمَّا أَعْطَاهَا .

32. Ebû Ubeyde'nin kızı Safiye'nin azatlı cariyesinin, her şeyini kocasına vererek boşandığı ve bunu Abdullah b. Ömer'in hoş karşıladığı rivayet edilmiştir.[19]

Bedel (mal) karşılığı kocasından boşanan kadın hakkında İmam Malik der ki: *Kocası ona zarar ve sıkıntı verdiği veya haksızlık ettiği bilinirse boşama geçerli olur ve karısından aldığı malları da geri verir. Benim duyduğum budur, fakihlerimizin ittifak ettiği hüküm böyledir.*

İmam Malik der ki: *Bir kadının, kocasından aldığından fazlasını vererek boşanması da caizdir.*

(18) Ebu Davud, Talak, 13/17; Nesaî, Talâk, 27/34; İbn Mace, Talak, 22.
(19) Şeybanî, 562.

12. BEDEL (MAL) VEREREK BOŞANAN KADININ TALAK'I

٣٣ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِك ، عَنْ نَافِع : أَنَّ رُبَيِّعَ بِنْتَ مُعَوِّذِ بْنِ عَفْرَاء ، جَاءَتْ هِيَ وَعَمُّهَا إِلَى عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ . فَأَخْبَرَتْهُ أَنَّهَا اخْتَلَعَتْ مِنْ زَوْجِهَا فِي زَمَانِ عُثْمَانَ بْنِ عَفَّانَ . فَبَلَغَ ذَلِكَ عُثْمَانَ بْنَ عَفَّانَ . فَلَمْ يُنْكِرْهُ . وَقَالَ عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ : عِدَّتُهَا عِدَّةُ الْمُطَلَّقَةِ .

وحدّثني عَنْ مَالِك : أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيَّبِ ، وَسُلَيْمَانَ بْنَ يَسَارٍ ، وَابْنَ شِهَابٍ ، كَانُوا يَقُولُونَ : عِدَّةُ الْمُخْتَلِعَةِ مِثْلُ عِدَّةِ الْمُطَلَّقَةِ . ثَلاَثَةُ قُرُوءٍ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِي الْمُفْتَدِيَةِ : إِنَّهَا لا تَرْجِعُ إِلَى زَوْجِهَا إِلا بِنِكَاحٍ جَدِيدٍ . فَإِنْ هُوَ نَكَحَهَا . فَفَارَقَهَا قَبْلَ أَنْ يَمَسَّهَا ، لَمْ يَكُنْ لَهُ عَلَيْهَا عِدَّةٌ مِنَ الطَّلاَقِ الآخِرِ . وَتَبْنِي عَلَى عِدَّتِهَا الأُولَى .

قَالَ مَالِكٌ : وَهَذَا أَحْسَنُ مَا سَمِعْتُ فِي ذَلِكَ .

قَالَ مَالِكٌ : إِذَا افْتَدَتِ الْمَرْأَةُ مِنْ زَوْجِهَا بِشَيْءٍ ، عَلَى أَنْ يُطَلِّقَهَا . فَطَلَّقَهَا طَلاَقًا مُتَتَابِعًا نَسَقًا ، فَذَلِكَ ثَابِتٌ عَلَيْهِ . فَإِنْ كَانَ بَيْنَ ذَلِكَ صُمَاتٌ ، فَمَا أَتْبَعَهُ بَعْدَ الصُّمَاتِ فَلَيْسَ بِشَيْءٍ .

33. Nafi'den: Muavvez b. Afrâ'nın kızı Rubeyyi' amcası ile birlikte Abdullah b. Ömer'e geldiler. Ona, Rubeyyi'in Osman b. Affan zamanında kocasına mal vererek boşandığını bildirdiler. O zaman Osman b. Affan, kendisine ulaşan bu haberi hoş karşılamıştı.

Abdullah b. Ömer, «Bu kadının iddeti de, normal şekilde boşanan kadınınki gibidir,» dedi. Saîd b. Müseyyeb, Süleyman b. Yesâr ve İbn Şihab da bedel (para) karşılığı boşanan bir kadının iddeti de boşanan diğer kadınlar gibi üç hayız süresidir, diyorlardı.

İmam Malik der ki: *Mal vererek boşanan kadın ancak yeni bir nikâhla kocasına dönebilir. Tekrar evlenir, kocası ile birleşmeden ayrılırlarsa, iddeti ikinci talaktan itibaren başlamaz, birinci boşanmasından itibaren iddetine devam eder.*

İmam Malik der ki: *Bu konuda duyduğumun en uygunu budur.*

İmam Malik der ki: *Bir kadın, kendisini boşamasına karşılık bir şeyler vermesi üzerine kocası peşpeşe üç talak ile karısını boşarsa hepsi de geçerli olur. Şayet sükûtlerle sözüne ara verirse sükûtten sonra verdiği talaklar vaki olmaz. (zira bain talak vaki olduktan sonra verilen talakların anlamı nikâhsız kadını boşamak olacağından bir değeri yoktur.)*

13. LİAN (Lânetleşme yoluyla Boşanma)[20]

٣٤ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ : أَنَّ سَهْلَ بْنَ سَعْدٍ السَّاعِدِيَّ أَخْبَرَهُ أَنَّ عُوَيْمِرًا الْعَجْلانِيَّ جَاءَ إِلَى عَاصِمِ بْنِ عَدِيٍّ الأَنْصَارِيِّ . فَقَالَ لَهُ : يَا عَاصِمُ . أَرَأَيْتَ رَجُلاً وَجَدَ مَعَ امْرَأَتِهِ رَجُلاً ، أَيَقْتُلُهُ فَتَقْتُلُونَهُ ؟ أَمْ كَيْفَ يَفْعَلُ ؟ سَلْ لِي يَا عَاصِمُ عَنْ ذٰلِكَ رَسُولَ اللهِ ﷺ . فَسَأَلَ عَاصِمٌ رَسُولَ اللهِ ﷺ عَنْ ذٰلِكَ . فَكَرِهَ رَسُولُ اللهِ ﷺ الْمَسَائِلَ وَعَابَهَا . حَتَّى كَبُرَ عَلَى عَاصِمٍ مَا سَمِعَ مِنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ فَلَمَّا رَجَعَ عَاصِمٌ إِلَى أَهْلِهِ ، جَاءَهُ عُوَيْمِرٌ . فَقَالَ : يَا عَاصِمُ . مَاذَا قَالَ لَكَ رَسُولُ اللهِ ﷺ ؟ فَقَالَ عَاصِمٌ لِعُوَيْمِرٍ : لَمْ تَأْتِنِي بِخَيْرٍ . قَدْ كَرِهَ رَسُولُ اللهِ ﷺ الْمَسْأَلَةَ الَّتِي سَأَلْتُهُ عَنْهَا . فَقَالَ عُوَيْمِرٌ : وَاللهِ لا أَنْتَهِي حَتَّى أَسْأَلَهُ عَنْهَا . فَأَقْبَلَ عُوَيْمِرٌ حَتَّى أَتَى رَسُولَ اللهِ ﷺ وَسْطَ النَّاسِ . فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللهِ . أَرَأَيْتَ رَجُلاً وَجَدَ مَعَ امْرَأَتِهِ رَجُلاً ، أَيَقْتُلُهُ فَتَقْتُلُونَهُ ؟ أَمْ كَيْفَ يَفْعَلُ ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : « قَدْ أُنْزِلَ فِيكَ وَفِي صَاحِبَتِكَ . فَاذْهَبْ فَأْتِ بِهَا » . قَالَ سَهْلٌ : فَتَلاعَنَا وَأَنَا مَعَ النَّاسِ ، عِنْدَ رَسُولِ اللهِ ﷺ . فَلَمَّا فَرَغَا مِنْ تَلاعُنِهِمَا ، قَالَ عُوَيْمِرٌ : كَذَبْتُ عَلَيْهَا يَا رَسُولَ اللهِ إِنْ أَمْسَكْتُهَا . فَطَلَّقَهَا ثَلاثًا . قَبْلَ أَنْ يَأْمُرَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ .

قَالَ مَالِكٌ ، قَالَ ابْنُ شِهَابٍ : فَكَانَتْ تِلْكَ ، بَعْدُ ، سُنَّةَ الْمُتَلاعِنَيْنِ .

(20) Lian, lugatta: Lânet kökünden lâane fiilinin semaî masdarı olup kovmak ve uzaklaştırmak anlamındadır. Mesala Allah, şeytan hakkında «kıyamete kadar lânetim senin üzerinedir» buyurdu.
Şer'an lian: Karı-kocanın şehadet ehlinden olup kocanın karısına zina isnat etmesi veya çocuğunun neksebinin kendisine ait olmadığını söylemesi neticesinde şahid de bulunmadığından aralarında geçen özel nitelikteki lanetleşmedir. Taraflar dörder defa Allah'a yemin ederek kendilerinin doğru, karşı tarafın yalancı olduğunu söylerler. Beşincisinde ise kendisinin yalancı karşı tarafın doğru olması halinde Allah'ın lânetinin üzerlerine olmasını istemeleridir. Lânetleşen karı-koca ayrılırlar. Artık ebediyyen evlenemezler.

34. Sehl b. Sa'd es-Sâidi'den: Uveymir el-Aclanî, Ensar'dan Âsım b. Adiyye gelerek şöyle dedi:

«— Ya Âsım, karısını yabancı biriyle yakalayan adama ne dersin, o yabancıyı öldürse, siz de (kısas olarak) onu öldürür müsünüz, ya da bu adam nasıl hareket edecek? Benim adıma bu meseleyi Resûlullah (s.a.v.)'a soruver.»

Âsım, Resûlullah (s.a.v.)'a sorunca, Resûlullah bu suallerden hoşlanmadı ve ayıpladı. Öyle ki Resûlullah (s.a.v.)'dan işittikleri Âsım'ın ağırına gitti. Âsım evine dönünce Uveymir onun yanına gelerek:

«— Ya Asım! Resûlullah sana ne cevap verdi?» dedi. Asım:

«— Başıma iş açtın. Resûlullah sorduğum meseleden hoşlanmadı.» deyince Uveymir:

«— Resûlullah (s.a.v.)'a sormadan bu meselenin peşini bırakmam» dedi. bunun üzerine Uveymir, Resûlullah (s.a.v.) ashapla birlikteyken yanına vardı ve dedi ki:

«— Ya Resûlallah, karısını yabancı biriyle yakalayan adama ne dersin, o yabancıyı öldürse siz de onu (kısas olarak) öldürür müsünüz ya da bu adam nasıl hareket edecek?»

Resûlullah (s.a.v.) cevap olarak:

«— **Senin ve hanımın hakkında âyet indirildi. Git hanımını getir**» dedi.

Sehl der ki: «Ben ashapla beraber Resûlullah (s.a.v.)'ın yanında iken onlar da lanetleştiler.»

Uveymir:

«— Bununla evli kalırsam ona iftira edebilirim, ya Resûlullah» dedi. Resûlullah ona boşamasını emretmeden üç talakla karısını boşadı.

İbn Şihab, «bundan sonra lanetleşenler bu yolu takip ettiler» dedi.[21]

(21) Buharî, Talâk, 68/4; Müslim, Liân, 19/1.

٣٥ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ : أَنَّ رَجُلاً لاعَنَ امْرَأَتَهُ فِي زَمَانِ رَسُولِ اللهِ ﷺ . وَانْتَفَلَ مِنْ وَلَدِهَا . فَفَرَّقَ رَسُولُ اللهِ ﷺ بَيْنَهُمَا . وَأَلْحَقَ الْوَلَدَ بِالْمَرْأَةِ .

قَالَ مَالِكٌ : قَالَ اللهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى : ﴿ وَالَّذِينَ يَرْمُونَ أَزْوَاجَهُمْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ شُهَدَاءُ إِلَّا أَنْفُسُهُمْ فَشَهَادَةُ أَحَدِهِمْ أَرْبَعُ شَهَادَاتٍ بِاللهِ إِنَّهُ لَمِنَ الصَّادِقِينَ . وَالْخَامِسَةُ أَنَّ لَعْنَةَ اللهِ عَلَيْهِ إِنْ كَانَ مِنَ الْكَاذِبِينَ . وَيَدْرَأُ عَنْهَا الْعَذَابَ أَنْ تَشْهَدَ أَرْبَعَ شَهَادَاتٍ بِاللهِ إِنَّهُ لَمِنَ الْكَاذِبِينَ . وَالْخَامِسَةَ أَنَّ غَضَبَ اللهِ عَلَيْهَا إِنْ كَانَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴾ .

قَالَ مَالِكٌ : السُّنَّةُ عِنْدَنَا أَنَّ الْمُتَلاَعِنَيْنِ لا يَتَنَاكَحَانِ أَبَدًا . وَإِنْ أَكْذَبَ نَفْسَهُ جُلِدَ الْحَدَّ . وَأُلْحِقَ بِهِ الْوَلَدُ . وَلَمْ تَرْجِعْ إِلَيْهِ أَبَدًا . وَعَلَى هٰذَا ، السُّنَّةُ عِنْدَنَا ، الَّتِي لا شَكَّ فِيهَا ، وَلاَ اخْتِلاَفَ .

قَالَ مَالِكٌ : وَإِذَا فَارَقَ الرَّجُلُ امْرَأَتَهُ فِرَاقًا بَاتًّا . لَيْسَ لَهُ عَلَيْهَا فِيهِ رَجْعَةٌ ، ثُمَّ أَنْكَرَ حَمْلَهَا . لاَعَنَهَا إِذَا كَانَتْ حَامِلاً . وَكَانَ حَمْلُهَا يُشْبِهُ أَنْ يَكُونَ مِنْهُ . إِذَا ادَّعَتْهُ . مَا لَمْ يَأْتِ دُونَ ذٰلِكَ مِنَ الزَّمَانِ الَّذِي يُشَكُّ فِيهِ . فَلاَ يُعْرَفُ أَنَّهُ مِنْهُ .

قَالَ : فَهٰذَا الأَمْرُ عِنْدَنَا . وَالَّذِي سَمِعْتُ مِنْ أَهْلِ الْعِلْمِ .

قَالَ مَالِكٌ : وَإِذَا قَذَفَ الرَّجُلُ امْرَأَتَهُ ، بَعْدَ أَنْ يُطَلِّقَهَا ثَلاَثًا . وَهِيَ حَامِلٌ . يُقِرُّ بِحَمْلِهَا . ثُمَّ يَزْعُمُ أَنَّهُ رَآهَا تَزْنِي قَبْلَ أَنْ يُفَارِقَهَا ، جُلِدَ الْحَدَّ . وَلَمْ يُلاَعِنْهَا . وَإِنْ أَنْكَرَ حَمْلَهَا بَعْدَ أَنْ يُطَلِّقَهَا ثَلاَثًا ، لاَعَنَهَا .

قَالَ : وَهٰذَا الَّذِي سَمِعْتُ .

قَالَ مَالِكٌ : وَالْعَبْدُ بِمَنْزِلَةِ الْحُرِّ فِي قَذْفِهِ وَلِعَانِهِ . يَجْرِي مَجْرَى الْحُرِّ فِي مُلاَعَنَتِهِ . غَيْرَ أَنَّهُ لَيْسَ عَلَى مَنْ قَذَفَ مَمْلُوكَةً حَدٌّ .

قَالَ مَالِكٌ : وَالأَمَةُ الْمُسْلِمَةُ وَالْحُرَّةُ النَّصْرَانِيَّةُ وَالْيَهُودِيَّةُ تُلاَعِنُ الْحُرَّ الْمُسْلِمَ إِذَا تَزَوَّجَ إِحْدَاهُنَّ فَأَصَابَهَا . وَذٰلِكَ أَنَّ اللهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى يَقُولُ فِي كِتَابِهِ ﴿ وَالَّذِينَ يَرْمُونَ أَزْوَاجَهُمْ ﴾ فَهُنَّ مِنَ الأَزْوَاجِ . وَعَلَى هٰذَا الأَمْرُ عِنْدَنَا .

قَالَ مَالِكٌ : وَالْعَبْدُ إِذَا تَزَوَّجَ الْمَرْأَةَ الْحُرَّةَ الْمُسْلِمَةَ ، أَوِ الأَمَةَ الْمُسْلِمَةَ ، أَوِ الْحُرَّةَ النَّصْرَانِيَّةَ ، أَوِ الْيَهُودِيَّةَ ، لاَعَنَهَا .

قَالَ مَالِكٌ ، فِي الرَّجُلِ يُلاَعِنُ امْرَأَتَهُ فَيَنْزِعُ ، وَيُكَذِّبُ نَفْسَهُ بَعْدَ يَمِينٍ أَوْ يَمِينَيْنِ ، مَالَمْ يُلْتَعِنْ فِي الْخَامِسَةِ : إِنَّهُ إِذَا نَزَعَ قَبْلَ أَنْ يُلْتَعِنَ جُلِدَ الْحَدَّ . وَلَمْ يُفَرَّقْ بَيْنَهُمَا .

قَالَ مَالِكٌ ، فِي الرَّجُلِ يُطَلِّقُ امْرَأَتَهُ . فَإِذَا مَضَتِ الثَّلاَثَةُ الأَشْهُرِ قَالَتِ الْمَرْأَةُ : أَنَا حَامِلٌ . قَالَ : إِنْ أَنْكَرَ زَوْجُهَا حَمْلَهَا ، لاَعَنَهَا .

قَالَ مَالِكٌ ، فِي الأَمَةِ الْمَمْلُوكَةِ يُلاَعِنُهَا زَوْجُهَا ثُمَّ يَشْتَرِيهَا : إِنَّهُ لاَ يَطَؤُهَا ، وَإِنْ مَلَكَهَا . وَذَلِكَ أَنَّ السُّنَّةَ مَضَتْ ، أَنَّ الْمُتَلاَعِنَيْنِ لاَ يَتَرَاجَعَانِ أَبَدًا .

قَالَ مَالِكٌ : إِذَا لاَعَنَ الرَّجُلُ امْرَأَتَهُ قَبْلَ أَن يَدْخُلَ بِهَا ، فَلَيْسَ لَهَا إِلا نِصْفُ الصَّدَاقِ .

35. Abdullah b. Ömer'den: Resûlullah zamanında bir kişi karısıyla lanetleşti ve çocuğun kendi çocuğu olmadığını söyledi. Resûlullah (s.a.v.) onları birbirinden ayırdı ve çocuğu anasına verdi.[22]

İmam Malik der ki: *Yüce Allah şöyle buyurdu:*

«Karılarına töhmet edip kendilerinden başka şahidleri bulunmayanlardan birinin(kazf cezasına çarpılmaması için) şahadeti, doğru konuşanlardan olduğuna dair Allah'a dört kere yemin etmesi ve beşincisinde yalan konuşanlardansa Allah'ın lânetinin üzerine olmasını istemesidir. Karısının, kocasının yalan konuşanlardan olduğuna dair Allah'a dört kere yemin etmesi, beşinci olarak da kocası doğru konuşanlardan ise Allah'ın gazabının üzerine olmasını istemesidir. Bu şahadet onu cezadan kurtarır»[23]

İmam Malik der ki: *Bizce sünnet olan şudur ki, lânetleşen çiftler bir daha evlenemezler. Erkek, yalan olduğunu söylerse, yabancı bir kadına iftira ettiği için kazf haddi (iftira cezası) tatbik edilir. Çocuk kocanın üzerine kaydedilir. Kadın kocasına ebediyyen dönemez. Hüküm bizce kesinlikle ve ittifakla böyledir.*

İmam Malik der ki: *Karısından kesin olarak boşanan ve ona dönme hakkı olmayan koca, sonradan karısının (kendisinden) hamile olduğunu inkâr ediyorsa, kadın (iddia edilenin aksine) o adamdan hamile olmuşa benziyor, aradan şüphe edilebilecek bir*

(22) Buharî, Talâk, 68/35; Müslim, Liân, 19/8; Şeybanî, 587.
(23) Nûr, 24/6-9

zaman geçtiği halde çocuğun o adamdan olduğunu iddia ediyor, fakat kesin olarak bilinmiyorsa lânetleşirler. Erbab-ı ilimden duyduğum budur, bize göre hüküm böyledir.

İmam Malik der ki: *Karısının kendisinden hamile olduğunu ikrar eden ve hamileyken üç talakla boşanan, henüz ayrılmadan önce zina ederken gördüğünü iddia eden koca, yabancı bir kişiye iftira ettiğinden lânetleşmezler. Bu adama had tatbik edilir. Şayet üç talakla boşadıktan sonra kendisinden hamile olduğunu inkâr ederse lânetleşirler. İşittiğim budur.*

İmam Malik der ki: *Zina töhmeti ve lian konusunda hür bir kimse ile köle arasında fark yoktur. Şu kadar var ki cariyeye töhmet edene had tatbik edilmez.*

İmam Malik der ki: *Müslüman cariye, hıristiyan veya yahudi hür bir kadınla evlenmiş ve münasebette bulunmuş olan müslüman hür kocası ile karısı arasında mülâane (lânetleşme) yapılır. Çünkü Yüce Allah, Kur'an-ı Kerim'inde* —***karılarına iftira edenler***— (Nur, 24/6-9)*buyurmuştur. Müslüman cariye ve hıristiyan veya yahudi hür bir kadın da buradaki «karıları» kelimesinin içine dahildir. Bizce hüküm böyledir.*

İmam Malik der ki: *Köle, müslüman hür bir kadın ile ya da müslüman bir cariye veya yahudi veya hıristiyan hür bir kadın ile evlenirse aralarında gerektiğinde mülâane yapılır.* İmam Malik, karısıyla lânetleşen ve aklı başına gelip daha beşinci yeminde kendisine lânet okumadan bir veya iki yemin sonra kendisini yalanlayan koca hakkında der ki: *Kocaya iftira haddi tatbik edilir, araları ayrılmaz.*

İmam Malik, karısını boşayıp aradan üç ay geçtikten sonra «ben hamileyim» diyen karının kocası hakkında der ki: *Kocası, bu kadının (kendinden) hamile olduğunu inkâr ederse karısıyla lânetleşir.*

Kocası lânetleşen sonra da kocası tarafından satın alınan cariye hakkında da İmam Malik der ki: *Ona sahip olsa da münasebette bulunamaz. Sünnet, lânetleşen karı kocanın ebediyyen birbirlerine dönemeyeceği şeklindedir.* İmam Malik der ki: *Zifafa girmeden karısı ile lânetleşen koca sadece mehrin yarısını verir»*

14. LİAN NETİCESİNDE ANNESİ ÜZERİNE KAYDEDİLEN ÇOCUĞUN MİRASI

٣٦ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ عُرْوَةَ بْنَ الزُّبَيْرِ كَانَ يَقُولُ فِي وَلَدِ الْمُلاَعَنَةِ وَوَلَدِ الزِّنَا : أَنَّهُ إِذَا مَاتَ وَرِثَتْهُ أُمُّهُ حَقَّهَا فِي كِتَابِ اللهِ تَعَالَى . وَإِخْوَتُهُ لأُمِّهِ حُقُوقَهُمْ . وَيَرِثُ الْبَقِيَّةَ مَوَالِي أُمِّهِ . إِنْ كَانَتْ مَوْلاَةً . وَإِنْ كَانَتْ عَرَبِيَّةً وَرِثَتْ حَقَّهَا . وَوَرِثَ إِخْوَتُهُ لأُمِّهِ حُقُوقَهُمْ . وَكَانَ مَا بَقِيَ لِلْمُسْلِمِينَ .

قَالَ مَالِكٌ : وَبَلَغَنِي عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ يَسَارٍ مِثْلُ ذٰلِكَ . وَعَلَى ذٰلِكَ أَدْرَكْتُ أَهْلَ الْعِلْمِ بِبَلَدِنَا .

36. Malik'e rivayet edildi: Urve b. Zübeyr, lian yapan kadının çocuğu ile zinadan olan çocuk hakkında şöyle derdi:

«Çocuk öldüğünde mirasından annesi Kur'an-ı Kerim'de belirtilen hissesini alır, anne bir kardeşleri de hisseleri kadarını alırlar. Geri kalan miras, eğer kadın azatlı cariye ise efendilerine kalır. Eğer cariye değil hür ise kendisi hakkını aldıktan ve çocukları da haklarını aldıktan sonra geri kalan hazineye kalır.

İmam Malik der ki: *Bana, Süleyman b. Yesar'dan da benzeri nakledildi. Ülkemizdeki ülemanın bu şekilde amel ettikleri zamana yetiştim.*

15. BAKİRE BİR KIZI BOŞAMAK

٣٧ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ ثَوْبَانَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِيَاسِ بْنِ الْبُكَيْرِ ؛ أَنَّهُ قَالَ : طَلَّقَ رَجُلٌ امْرَأَتَهُ ثَلاَثًا قَبْلَ أَنْ يَدْخُلَ بِهَا . ثُمَّ بَدَا لَهُ أَنْ يَنْكِحَهَا . فَجَاءَ يَسْتَفْتِي . فَذَهَبْتُ مَعَهُ أَسْأَلُ لَهُ . فَسَأَلَ عَبْدَ اللهِ بْنَ عَبَّاسٍ وَأَبَا هُرَيْرَةَ عَنْ ذٰلِكَ . فَقَالاَ : لاَ نَرَى أَنْ تَنْكِحَهَا حَتَّى تَنْكِحَ زَوْجًا غَيْرَكَ . قَالَ : فَإِنَّمَا طَلاَقِي إِيَّاهَا وَاحِدَةٌ . قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ : إِنَّكَ أَرْسَلْتَ مِنْ يَدِكَ مَا كَانَ لَكَ مِنْ فَضْلٍ .

37. Muhammed b. Abdurrahman b. Sevban'dan rivayet edildi. Muhammed b. İyas b. el-Bükeyr şöyle dedi: Zifafa girmeden adamın birisi karısını üç talak ile boşadı, sonra boşadığı bu hanımla evlenmek istedi. Bunun üzerine (yanıma) fetva sormaya geldi. Beraberce Abdullah b. Abbas ve Ebû Hüreyre'ye gittik. Meseleyi onlara sordu.

Onlar:

«— Kadın başka bir koca ile evlenmeden onunla evlenemezsin» dediler. O da:

«— Ben onu yalnız bir talakla boşadım,» deyince İbn Abbas:

«— Nimeti elinden kaçırdın,» dedi.

٣٨ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَىٰ بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ بُكَيْرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ الأَشَجِّ ، عَنِ النُّعْمَانِ بْنِ أَبِي عَيَّاشٍ الأَنْصَارِيِّ ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ : جَاءَ رَجُلٌ يَسْأَلُ عَبْدَ اللهِ بْنَ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ ، عَنْ رَجُلٍ طَلَّقَ امْرَأَتَهُ ثَلاَثًا ، قَبْلَ أَنْ يَمَسَّهَا . قَالَ عَطَاءٌ : فَقُلْتُ إِنَّمَا طَلاَقُ الْبِكْرِ وَاحِدَةٌ . فَقَالَ لِي عَبْدُ اللهِ بْنُ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ : إِنَّمَا أَنْتَ قَاصٌّ . الْوَاحِدَةُ تُبِينُهَا ، وَالثَّلاَثَةُ تُحَرِّمُهَا حَتَّى تَنْكِحَ زَوْجًا غَيْرَهُ .

[illegible]b. Yesar, şöyle dedi: Adamın biri, Abdullah b. Amr b. el-[illegible] karısı ile zifafa girmeden, onu üç talak ile boşayan başka bir

şahıs hakkında (fetva) sormak için geldi.

Âta der ki: «İlk defa evlenen (ve dokunulmayan) kızın talakı birdir, dedim.» Abdullah b. Amr b. el-Âs bana:

«—Sen hikâyecisin (Fıkhın derinliklerinden ne anlarsın). Bir talak, onu bir talak-ı bain ile boş yapar. Üç talak ise, başka kocaya varıncaya kadar o kadını haram kılar» dedi.

٣٩ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ بُكَيْرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ الأَشَجِّ : أَنَّهُ أَخْبَرَهُ عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ أَبِي عَيَّاشٍ الأَنْصَارِيِّ ، أَنَّهُ كَانَ جَالِسًا مَعَ عَبْدِ اللهِ بْنِ الزُّبَيْرِ ، وَعَاصِمِ ابْنِ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ . قَالَ : فَجَاءَهُمَا مُحَمَّدُ بْنُ إِيَاسِ بْنِ الْبُكَيْرِ . فَقَالَ : إِنَّ رَجُلاً مِنْ أَهْلِ الْبَادِيَةِ طَلَّقَ امْرَأَتَهُ ثَلاَثًا قَبْلَ أَنْ يَدْخُلَ بِهَا . فَمَاذَا تَرَيَانِ ؟ فَقَالَ عَبْدُ اللهِ بْنُ الزُّبَيْرِ : إِنَّ هٰذَا الأَمْرَ مَالَنَا فِيهِ قَوْلٌ . فَاذْهَبْ إِلَى عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبَّاسٍ ، وَأَبِي هُرَيْرَةَ . فَإِنِّي تَرَكْتُهُمَا عِنْدَ عَائِشَةَ . فَسَلْهُمَا . ثُمَّ ائْتِنَا فَأَخْبِرْنَا . فَذَهَبَ فَسَأَلَهُمَا . فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ لأَبِي هُرَيْرَةَ : أَفْتِهِ يَا أَبَا هُرَيْرَةَ ، فَقَدْ جَاءَتْكَ مُعْضِلَةٌ . فَقَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ : الْوَاحِدَةُ تُبِينُهَا ، وَالثَّلاَثَةُ تُحَرِّمُهَا حَتَّى تَنْكِحَ زَوْجًا غَيْرَهُ . وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ : مِثْلَ ذٰلِكَ .

قَالَ مَالِكٌ : وَعَلَى ذٰلِكَ ، الأَمْرُ عِنْدَنَا . وَالثَّيِّبُ إِذَا مَلَكَهَا الرَّجُلُ فَلَمْ يَدْخُلْ بِهَا ، إِنَّهَا تَجْرِي مَجْرَى الْبِكْرِ . الْوَاحِدَةُ تُبِينُهَا ، وَالثَّلاَثُ تُحَرِّمُهَا حَتَّى تَنْكِحَ زَوْجًا غَيْرَهُ .

39. Muaviye b. Ebî Ayyaş el-Ensarî şöyle anlatır:

Abdullah b. Zübeyr ve Âsım b. Ömer b. el-Hattab'ın yanındaydım.

Yanımıza Muhammed b. İyâs b. el-Bükeyr gelerek şöyle dedi:

«Bir bedevi nikâhtan sonra karısına yaklaşmadan onu üç talak ile boşadı. (Bu hususta) görüşünüz nedir?» Abdullah b. ez-Zübeyr:

«— Bu konuda bir diyeceğim yoktur. Sen, Abdullah b. Abbas ile Ebû Hüreyre'ye git. Onlar Hz. Aişe'nin yanındalar. Onlara sor, sonra gel neticeyi bize de bildir, dedi. Adam gitti onlara sordu. İbn Abbas, Ebû Hureyre'ye:

«— İşte mühim bir mesele geldi, fetvasını ver.» deyince, Ebû Hureyre:

— Bir talak ile onu boş yapar (yeniden evlenebilirler). Üç talak da başka kocaya varıncaya kadar o kadının tekrar nikâh edilmesini haram kılar dedi. İbn Abbas da aynısını söyledi.

İmam Malik der ki: *Hüküm bize göre de böyledir. Bir adam, dul bir kadınla evlenir, ancak birleşmezse, bu dulun durumu da bakire kızın durumu gibidir. Bir talak, onu da talak-ı bâin ile boş yapar, üç talak da başka bir kocaya varıncaya kadar o kadını ilk kocasına haram yapar.*

16. HASTANIN BOŞAMASI

٤٠ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ طَلْحَةَ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَوْفٍ . قَالَ ، وَكَانَ أَعْلَمَهُمْ بِذٰلِكَ . وَعَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ عَوْفٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ عَوْفٍ طَلَّقَ امْرَأَتَهُ الْبَتَّةَ وَهُوَ مَرِيضٌ . فَوَرَّثَهَا عُثْمَانُ بْنُ عَفَّانَ مِنْهُ ، بَعْدَ انْقِضَاءِ عِدَّتِهَا .

40. Abdurrahman b. Avf hasta iken, karısını talak-ı bâinle boşadı, (sonra da öldü). İddeti bitince Osman b. Affan, talak-ı bâinle boşadığı karısını ona varis yaptı.[24]

٤١ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ الْفَضْلِ ، عَنِ الأَعْرَجِ ؛ أَنَّ عُثْمَانَ بْنَ عَفَّانَ وَرَّثَ نِسَاءَ ابْنِ مُكْمِلٍ مِنْهُ . وَكَانَ طَلَّقَهُنَّ وَهُوَ مَرِيضٌ .

41. A'rec'den rivayet edilmiştir: Osman b. Affan, hastayken boşadığı karılarını İbn Mukmil'e varis yaptı.[25]

٤٢ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ رَبِيعَةَ بْنَ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمٰنِ يَقُولُ : بَلَغَنِي أَنَّ امْرَأَةَ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ عَوْفٍ سَأَلَتْهُ أَنْ يُطَلِّقَهَا . فَقَالَ : إِذَا حِضْتِ ثُمَّ طَهُرْتِ فَآذِنِينِي . فَلَمْ تَحِضْ حَتَّى مَرِضَ عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بْنُ عَوْفٍ . فَلَمَّا طَهُرَتْ آذَنَتْهُ ، فَطَلَّقَهَا الْبَتَّةَ . أَوْ تَطْلِيقَةً . لَمْ يَكُنْ بَقِيَ لَهُ عَلَيْهَا مِنَ الطَّلاَقِ غَيْرُهَا . وَعَبْدُ الرَّحْمٰنِ بْنُ عَوْفٍ يَوْمَئِذٍ مَرِيضٌ . فَوَرَّثَهَا عُثْمَانُ بْنُ عَفَّانَ مِنْهُ ، بَعْدَ انْقِضَاءِ عِدَّتِهَا .

42. Ebû Abdurrahman oğlu Rebîa'ya şöyle rivayet edildi: «Karısı, kendisini boşamasını Abdurrahman b. Avf'dan istedi.» O da karısına dedi ki:

(24) Bir kimse ağır hasta iken karısını boşar, iyileşmeden ölürse mirastan mahrum bırakmak için boşamış sayılır, boşadığı kadın mirasından hakkını alır. İşte Hz. Osman da, bu hükme göre Abdurrahman'ın hasta iken boşadığı karısına mirasından pay vermiştir.

(25) Şeybanî, 576.

«— Hayız olup temizlendiğinde bana bildir.» Hanımı, Abdurrahman b. Avf hastalanıncaya kadar hayız görmedi. (Hayız gördükten sonra) temizlenince kocasına haber verdi. Kocası da hastayken onu üç talak-ı bâin ile veya bir talak ile boşadı. Fakat bu son talaktı. İddeti bitince Osman b. Affan, Abdurrahman'a karısını varis yaptı.

٤٣ - وحدّثنى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى بْنِ حَبَّانَ . قَالَ : كَانَتْ عِنْدَ جَدّى حَبَّانَ امْرَأَتَانِ . هَاشِمِيَّةٌ وَأَنْصَارِيَّةٌ . فَطَلَّقَ الأَنْصَارِيَّةَ وَهِيَ تُرْضِعُ فَمَرَّتْ بِهَا سَنَةٌ . ثُمَّ هَلَكَ عَنْهَا وَلَمْ تَحِضْ . فَقَالَتْ : أَنَا أَرِثُهُ . لَمْ أَحِضْ . فَاخْتَصَمَتَا إِلَى عُثْمَانَ بْنِ عَفَّانَ . فَقَضَى لَهَا بِالْمِيرَاثِ . فَلاَمَتِ الْهَاشِمِيَّةُ عُثْمَانَ . فَقَالَ : هٰذَا عَمَلُ ابْنِ عَمِّكِ . هُوَ أَشَارَ عَلَيْنَا بِهٰذَا . يَعْنِى عَلِيَّ بْنَ أَبِى طَالِبٍ .

43. Muhammed b. Yahya b. Habban der ki: «Dedem Habban'ın biri Haşimî, diğeri Ensar'dan iki hanımı vardı. Ensar'lı karısını, emzikli iken boşadı. Aradan bir sene geçti sonra dedem öldü, o hâlâ hayız görmemişti:

«— Ben hayız görmedim, kocama varis olurum» dedi. Haşimilerden olan karısıyla Hz. Osman b. Affan tarafından muhakeme edildiler. Osman, Ensar'dan olan karısının varis olduğuna karar verdi. Haşimî kadın, Hz. Osman'ın aleyhinde konuşunca, Hz. Osman:

«— Kararım, amca oğlunun yaptığına uygundur.» (Bunu söylerken) Ali b. Ebi Talib'i kastederek bize işaret etti.

٤٤ - وحدّثنى عَنْ مَالِكٍ : أَنَّهُ سَمِعَ ابْنَ شِهَابٍ يَقُولُ : إِذَا طَلَّقَ الرَّجُلُ امْرَأَتَهُ ثَلاَثًا وَهُوَ مَرِيضٌ . فَإِنَّهَا تَرِثُهُ .

قَالَ مَالِكٌ : وَإِنْ طَلَّقَهَا وَهُوَ مَرِيضٌ قَبْلَ أَنْ يَدْخُلَ بِهَا ، فَلَهَا نِصْفُ الصَّدَاقِ وَلَهَا الْمِيرَاثُ ، وَلا عِدَّةَ عَلَيْهَا . وَإِنْ دَخَلَ بِهَا ثُمَّ طَلَّقَهَا ، فَلَهَا الْمَهْرُ كُلُّهُ ، وَالْمِيرَاثُ . الْبِكْرُ وَالثَّيِّبُ فِى هٰذَا عِنْدَنَا سَوَاءٌ .

44. İbn Şihab dedi ki: Bir adam hastayken, karısını üç talak ile de boşasa karısı ona varis olur.

İmam Malik der ki: *Koca hastayken, cima etmeden karısını boşasa karısı mehrin yarısını alır ve kocasına varis olur. İddet beklemesi gerekmez. Karısı ile cima ettikten sonra boşarsa, karısı ona varis olmakla birlikte mehrin de tamamını alır. Bu konuda bize göre kız ile dul arasında fark yoktur.*

17. BOŞADIKTAN SONRA VERİLECEK MUT'A (Hediye)[26]

٤٥ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ عَبْدَ الرَّحْمٰنِ بْنَ عَوْفٍ طَلَّقَ امْرَأَةً لَهُ . فَمَتَّعَ بِوَلِيدَةٍ .

وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ : لِكُلِّ مُطَلَّقَةٍ مُتْعَةٌ . إِلا الَّتِي تُطَلَّقُ ، وَقَدْ فُرِضَ لَهَا صَدَاقٌ وَلَمْ تُمَسَّ ، فَحَسْبُهَا نِصْفُ ما فُرِضَ لَهَا .

45. Malik'e şöyle rivayet edildi: Abdurrahman b. Avf karısını boşadı. Mut'a (hediye) olarak ona bir cariye verdi.

Nafi'den: Abdullah b. Ömer şöyle derdi: Gerdeğe girmeden boşanan ve kendisine mehir takdir edilen kadına, takdir edilen mehrin yarısı verilir. (Mehir takdir edilmeden aynı zamanda gerdeğe girmeden) Boşanan her kadına Mut'a vermek gerekir.[27]

٤٦ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ لِكُلِّ مُطَلَّقَةٍ مُتْعَةٌ .

قَالَ مَالِكٌ : وَبَلَغَنِي عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ مِثْلُ ذٰلِكَ .

قَالَ مَالِكٌ : لَيْسَ لِلْمُتْعَةِ عِنْدَنَا حَدٌّ مَعْرُوفٌ . فِي قَلِيلِهَا وَلا كَثِيرِهَا .

46. İbn Şihab, «her boşanan kadına mut'a vermek gerekir.» dedi.

İmam Malik der ki: Bana Kasım b. Muhammed'den de bunun benzeri bir rivayet geldi.

İmam Malik der ki: *Bize göre, mut'anın azının veya çoğunun belli bir sınırı yoktur.*

(26) Bu kısımda Malikî mezhebine göre mut'anın durumu görülecektir. Hanefilere göre ise, bunun hükmü şöyledir: Kişi nikâh akdi esnasında mehirden söz etmez veya mehir vermemeyi şart koşar da zifafa girmeden karısını boşarsa mut'a vermesi gerekir. Mut'a — sahih görüşe göre— erkeğin mâli durumuna uygun olarak kadına vereceği baş örtüsü, iç elbise ve dış elbiseden ibarettir. Ancak bu, mehr-i mislin (emsal mehir) yarısını geçemez.

(27) Şeybanî, 588.

18. KÖLENİN BOŞAMASI

٤٧ - **حدّثني** يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ يَسَارٍ : أَنَّ نُفَيْعًا ، مُكَاتَبًا كَانَ لأُمِّ سَلَمَةَ ، زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ أَوْ عَبْدًا لَهَا ، كَانَتْ تَحْتَهُ امْرَأَةٌ حُرَّةٌ . فَطَلَّقَهَا اثْنَتَيْنِ . ثُمَّ أَرَادَ أَنْ يُرَاجِعَهَا . فَأَمَرَهُ أَزْوَاجُ النَّبِيِّ ﷺ أَنْ يَأْتِيَ عُثْمَانَ بْنَ عَفَّانَ ، فَيَسْأَلَهُ عَنْ ذٰلِكَ . فَلَقِيَهُ عِنْدَ الدَّرَجِ آخِذًا بِيَدِ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ . فَسَأَلَهُمَا . فَابْتَدَرَاهُ جَمِيعًا فَقَالاَ : حَرُمَتْ عَلَيْكَ . حَرُمَتْ عَلَيْكَ .

47. Süleyman b. Yesar'dan rivayet edildi:

Nüfey', Resûlullah'ın hanımı Ümmü Seleme'nin Mukâtebi ya da kölesi idi. Karısı hür bir kadındı. Onu, iki talak ile boşadıktan sonra dönmek istedi. Resûlullah (s.a.v.)'ın hanımları, ona, Osman b. Affan'a gidip bu konuyu sormasını söylediler. (Hz. Osman'ın yanına giderken) ona «Derec» denen bir mahalde Zeyd b. Sabit'in elini tutmuş olarak rastladı ve (konuyu) onlara sorunca her ikisi birden:

«— O sana haram oldu, o sana haram oldu,» dediler.[28]

٤٨ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ : أَنَّ نُفَيْعًا ، مُكَاتَبًا كَانَ لأُمِّ سَلَمَةَ ، زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ ، طَلَّقَ امْرَأَةً حُرَّةً تَطْلِيقَتَيْنِ . فَاسْتَفْتَىٰ عُثْمَانَ بْنَ عَفَّانَ فَقَالَ : حَرُمَتْ عَلَيْكَ .

48. Saîd b. el-Müseyyeb'den rivayet edildi:

Nüfey', Resûlullah (s.a.v.)'ın hanımı Ümmü Seleme'nin Mükatebiydi. Hür olan karısını iki talak ile boşadı. (Tekrar dönmek istediğinde) Hz. Osman b. Affan'a fetvasını sordu. O da:

«— O, sana haram oldu» dedi.

(28) Şeybanî, 555.

٤٩ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ رَبِّهِ بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ الْحَارِثِ التَّيْمِيِّ أَنَّ نُفَيْعًا ، مُكَاتَبًا كَانَ لأُمِّ سَلَمَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ ، اسْتَفْتَى زَيْدَ بْنَ ثَابِتٍ . فَقَالَ : إِنِّي طَلَّقْتُ امْرَأَةً حُرَّةً تَطْلِيقَتَيْنِ . فَقَالَ زَيْدُ بْنُ ثَابِتٍ : حَرُمَتْ عَلَيْكَ .

49. Muhammed b. İbrahim b. el-Haris et-Teymî'den rivayet edildi: Resûlullah (s.a.v.)'ın hanımı Ümmü Seleme'nin Mukatebi Nüfey, Zeyd b. Sabit'e fetva sordu ve dedi ki:

«— Ben hür olan karımı iki talakla boşadım (tekrar ona dönebilir miyim?)»

Zeyd b. Sabit:

«— O sana haram oldu» dedi.

٥٠ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ يَقُولُ : إِذَا طَلَّقَ الْعَبْدُ امْرَأَتَهُ تَطْلِيقَتَيْنِ ، فَقَدْ حَرُمَتْ عَلَيْهِ حَتَّى تَنْكِحَ زَوْجًا غَيْرَهُ . حُرَّةً كَانَتْ أَوْ أَمَةً . وَعِدَّةُ الْحُرَّةِ ثَلاَثُ حِيَضٍ . وَعِدَّةُ الأَمَةِ حَيْضَتَانِ .

50. Nafi'den: Abdullah b. Ömer'in şöyle dediği rivayet edildi:

«Köle, karısını iki talak ile boşarsa, (karısı) hür olsun cariye olsun, başka kocayla evlenip boşanana kadar kendisine haram olur. Hür kadının iddeti üç, cariyenin iddeti iki hayızdır.»

٥١ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ يَقُولُ : مَنْ أَذِنَ لِعَبْدِهِ أَنْ يَنْكِحَ ، فَالطَّلاَقُ بِيَدِ الْعَبْدِ . لَيْسَ بِيَدِ غَيْرِهِ مِنْ طَلاَقِهِ شَيْءٌ . فَأَمَّا أَنْ يَأْخُذَ الرَّجُلُ أَمَةَ غُلاَمِهِ ، أَوْ أَمَةَ وَلِيدَتِهِ ، فَلاَ جُنَاحَ عَلَيْهِ .

51. Nafi'den: Abdullah b. Ömer, şöyle derdi: «Bir kimse kölesinin evlenmesine izin verirse boşama hakkı kölenin elinde olur. Onun boşama yetkisi kısmen de olsa hiç kimsenin elinde değildir. Bir adamın küçük oğlunun cariyesi veya küçük kızının cariyesini alması caizdir.»

19. HAMİLEYKEN BOŞANAN CARİYENİN NAFAKASI

قَالَ مَالِكٌ : لَيْسَ عَلَى حُرٍّ وَلا عَبْدٍ طَلَّقَا مَمْلُوكَةً ، وَلا عَلَى عَبْدٍ طَلَّقَ حُرَّةً طَلاقًا بَائِنًا ، نَفَقَةً وَإِنْ كَانَتْ حَامِلاً . إِذَا لَمْ يَكُنْ لَهُ عَلَيْهَا رَجْعَةٌ .

قَالَ مَالِكٌ : وَلَيْسَ عَلَى حُرٍّ أَنْ يَسْتَرْضِعَ لِابْنِهِ ، وَهُوَ عَبْدُ قَوْمٍ آخَرِينَ . وَلا عَلَى عَبْدٍ أَنْ يُنْفِقَ مِنْ مَالِهِ عَلَى مَا يَمْلِكُ سَيِّدُهُ ، إِلا بِإِذْنِ سَيِّدِهِ .

İmam Malik der ki: *Bir köle veya hür bir erkek, cariye karılarını boşasalar, bir köle de hür bir kadını talak-ı bâinle boşasa, kadın hamile olsa bile karısına dönmesi mümkün değilse nafaka vermeleri gerekmez.*

İmam Malik der ki: *Küçük oğlu başka bir kavmin kölesi iken hür babaya süt annesi tutması gerekmez. Bir kölenin de kendi malından, efendisinin mülkiyetinde olan birine, efendisinin izni olmaksızın infak etmesi gerekmez.*

20. KOCASINI KAYBEDEN KADININ İDDETİ

٥٢ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ : انَّ عُمَرَ ابْنَ الْخَطَّابِ قَالَ : أَيُّمَا امْرَأَةٍ فَقَدَتْ زَوْجَهَا فَلَمْ تَدْرِ أَيْنَ هُوَ ؟ فَإِنَّهَا تَنْتَظِرُ أَرْبَعَ سِنِينَ . ثُمَّ تَعْتَدُّ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا . ثُمَّ تَحِلُّ .

قَالَ مَالِكٌ : وَإِنْ تَزَوَّجَتْ بَعْدَ انْقِضَاءِ عِدَّتِهَا ، فَدَخَلَ بِهَا زَوْجُهَا أَوْ لَمْ يَدْخُلْ بِهَا . فَلا سَبِيلَ لِزَوْجِهَا الأَوَّلِ إِلَيْهَا .

قَالَ مَالِكٌ : وَذَلِكَ الأَمْرُ عِنْدَنَا . وَإِنْ أَدْرَكَهَا زَوْجُهَا قَبْلَ أَنْ تَتَزَوَّجَ ، فَهُوَ أَحَقُّ بِهَا .

قَالَ مَالِكٌ : وَأَدْرَكْتُ النَّاسَ يُنْكِرُونَ الَّذِي قَالَ بَعْضُ النَّاسِ عَلَى عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ ، أَنَّهُ قَالَ : يُخَيَّرُ زَوْجُهَا الأَوَّلُ إِذَا جَاءَ ، فِي صَدَاقِهَا أَوْ فِي امْرَأَتِهِ .

قَالَ مَالِكٌ : وَبَلَغَنِي أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ قَالَ ، فِي الْمَرْأَةِ يُطَلِّقُهَا زَوْجُهَا وَهُوَ غَائِبٌ عَنْهَا ، ثُمَّ يُرَاجِعُهَا ، فَلا يَبْلُغُهَا رَجْعَتُهُ ، وَقَدْ بَلَغَهَا طَلاقُهُ إِيَّاهَا فَتَزَوَّجَتْ : أَنَّهُ إِنْ دَخَلَ بِهَا زَوْجُهَا الآخَرُ ، أَوْ لَمْ يَدْخُلْ بِهَا ، فَلا سَبِيلَ لِزَوْجِهَا الأَوَّلِ الَّذِي كَانَ طَلَّقَهَا ، إِلَيْهَا .

قَالَ مَالِكٌ : وَهَذَا أَحَبُّ مَا سَمِعْتُ إِلَيَّ ، فِي هَذَا ، وَفِي الْمَفْقُودِ .

52. Ömer b. Hattab şöyle dedi: «Kocasını kaybeden ve onun nerede olduğunu bilmeyen her hangi bir kadın dört sene bekler, sonra da dört ay, on gün iddet bekler, bundan sonra evlenmesi helâl olur.»

İmam Malik der ki: *Eğer kadın, iddeti bittikten sonra evlenirse, kocası ister birleşsin, isterse birleşmesin, ilk kocası onunla evlenemez.*

İmam Malik der ki: *Bu hüküm bize göre böyledir. Eğer kocası, kadın daha evlenmeden yetişirse onunla evlenmeye daha lâyıktır.*

İmam Malik der ki: *Bazı kimselerin Ömer b. el-Hattab'ın şu fetvası hakkındaki itirazları ulemaca hoş görülmedi: «İlk kocası geldiğinde isterse mehrini verir, dilerse karısına sahip olur.»*

İmam Malik der ki: *Koca kayıpken karısını boşar; sonra karısına döner; fakat kocasının boşadığını öğrenip, döndüğünü öğrenemediği için başka koca ile evlenen kadın hakkında Hz. Ömer b. Hattab: «İkinci kocası birleşsin ya da birleşmesin birinci kocasının ona dönme hakkı yoktur» der.*

İmam Malik der ki: *Gurbette olanla nerde olduğu bilinmeyen hakkında duyduğum en güzel fetva budur.*

21. HAYIZLAR, BOŞAMA İDDETİ VE AYBAŞI HALİNDEYKEN KADINI BOŞAMAK

٥٣ - **حدّثني** يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ طَلَّقَ امْرَأَتَهُ وَهِيَ حَائِضٌ . عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللهِ ﷺ . فَسَأَلَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ رَسُولَ اللهِ ﷺ عَنْ ذٰلِكَ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « مُرْهُ فَلْيُرَاجِعْهَا ، ثُمَّ يُمْسِكْهَا حَتَّى تَطْهُرَ ، ثُمَّ تَحِيضَ ، ثُمَّ تَطْهُرَ ، ثُمَّ إِنْ شَاءَ أَمْسَكَ بَعْدُ . وَإِنْ شَاءَ طَلَّقَ قَبْلَ أَنْ يَمَسَّ ، فَتِلْكَ الْعِدَّةُ الَّتِي أَمَرَ اللهُ أَنْ يُطَلَّقَ لَهَا النِّسَاءُ » .

53. Nafi'den: Resûlullah zamanında Abdullah b. Ömer, hayızlı iken karısını boşadı, Ömer b. el-Hattab da bu konuyu Resûlullah (s.a.v.)'a sordu. Resûlullah (s.a.v.) şöyle cevap verdi: *«Ona söyle, hanımına dönsün, sonra hayzından temizlenip tekrar hayız görüp tekrar temizleninceye kadar boşamasın, (iki hayızdan) sonra (ki temizlik esnasında) isterse evliliğini devam ettirir, isterse ona yaklaşmadan boşar. İşte bu, Allah (c.c.)'ın kadınları boşamayı mübah kıldığı iddet bekleme müddetidir.»*[29]

٥٤ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ ، عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ ؛ أَنَّهَا انْتَقَلَتْ حَفْصَةُ بِنْتُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ الصِّدِّيقِ . حِينَ دَخَلَتْ فِي الدَّمِ مِنَ الْحَيْضَةِ الثَّالِثَةِ .

قَالَ ابْنُ شِهَابٍ : فَذُكِرَ ذٰلِكَ لِعَمْرَةَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ . فَقَالَتْ : صَدَقَ عُرْوَةُ . وَقَدْ جَادَلَهَا فِي ذٰلِكَ نَاسٌ فَقَالُوا : إِنَّ اللهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى يَقُولُ فِي كِتَابِهِ ﴿ ثَلَاثَةَ قُرُوءٍ ﴾ فَقَالَتْ عَائِشَةُ : صَدَقْتُمْ . تَدْرُونَ مَا الْأَقْرَاءُ ؟ إِنَّمَا الْأَقْرَاءُ الْأَطْهَارُ .

54. Urve b. ez-Zübeyr'den: Mü'minlerin annesi Hz. Aişe, (iddet bekleyen) Ebû Bekir es-Sıddîk'ın oğlu Abdurrahman'ın kızı Hafsa'yı üçüncü hayzında kan görmeye başlayınca (kocasının evinden ailesinin yanına) gönderdi. Bu hadise, Abdurrahman'ın kızı Amre'ye anlatılınca:

(29) Buharî, Talâk, 68/1; Müslim, Talâk, 18/1; Şeybanî, 554.

«— Urve doğru söylemiş, bu konuda ulemâ Hz. Aişe ile tartıştılar ve dediler ki: Yüce Allah kitabında «Üç kurû'» buyurdu.» Bunun üzerine Hz. Aişe:

«— Doğru söylediniz (ama) Kurû'un ne olduğunu biliyor musunuz? Kurû' (hayız değil) temizlik halleridir»[30] dedi.

٥٥ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ : أَنَّهُ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا بَكْرِ بْنِ عَبْدِالرَّحْمٰنِ يَقُولُ : مَا أَدْرَكْتُ أَحَدًا مِنْ فُقَهَائِنَا إِلا وَهُوَ يَقُولُ هٰذَا . يُرِيدُ قَوْلَ عَائِشَةَ .

55. İbn Şihab der ki: Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın şöyle dediğini işittim: «Fakihlerimizden karşılaştığım herkes, Hz.Aişe'nin dediğini söylerdi.»

٥٦ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ وَزَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ يَسَارٍ ؛ أَنَّ الأَحْوَصَ هَلَكَ بِالشَّامِ . حِينَ دَخَلَتِ امْرَأَتُهُ فِي الدَّمِ مِنَ الْحَيْضَةِ الثَّالِثَةِ . وَقَدْ كَانَ طَلَّقَهَا . فَكَتَبَ مُعَاوِيَةُ بْنُ أَبِي سُفْيَانَ إِلَى زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ يَسْأَلُهُ عَنْ ذٰلِكَ . فَكَتَبَ إِلَيْهِ زَيْدٌ : إِنَّهَا إِذَا دَخَلَتْ فِي الدَّمِ مِنَ الْحَيْضَةِ الثَّالِثَةِ ، فَقَدْ بَرِئَتْ مِنْهُ ، وَبَرِئَ مِنْهَا . وَلا تَرِثُهُ وَلا يَرِثُهَا .

56. Süleyman b. Yesâr'dan: Boşadığı karısını (iddeti esnasında) üçüncü hayızı görmeye başladığı bir sırada Ahvas, Şam'da öldü. Bunun üzerine Muaviye b. Ebû Süfyan, Zeyd b. Sabit'e mektup yazarak bu meseleyi sordu. Zeyd de cevaben ona şöyle yazdı: «Karısı üçüncü hayızı görmeye başlayınca boşanmış olurlar, birbirlerine de varis olamazlar.»

٥٧ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ ، وَسَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللهِ ، وَأَبِي بَكْرِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ، وَسُلَيْمَانَ بْنِ يَسَارٍ ، وَابْنِ شِهَابٍ ، أَنَّهُمْ كَانُوا يَقُولُونَ : إِذَا دَخَلَتِ الْمُطَلَّقَةُ فِي الدَّمِ مِنَ الْحَيْضَةِ الثَّالِثَةِ ، فَقَدْ بَانَتْ مِنْ زَوْجِهَا . وَلا مِيرَاثَ بَيْنَهُمَا . وَلا رَجْعَةَ لَهُ عَلَيْهَا .

57. Kâsım b. Muhammed, Salim b. Abdullah, Ebû Bekir b. Abdurrahman ve İbn Şihab şöyle derlerdi: «Ric'î talak ile boşanan bir kadın, üçüncü hayzına girince talak-ı bainle boş olur. Eşler birbirine varis olamazlar ve koca hanımına dönemez.»

(30) Hanefî mezhebinde «kurû» hayız (âdet) hali olarak değerlendirilmiştir.

٥٨ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ : أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ : إِذَا طَلَّقَ الرَّجُلُ امْرَأَتَهُ ، فَدَخَلَتْ فِي الدَّمِ مِنَ الْحَيْضَةِ الثَّالِثَةِ ، فَقَدْ بَرِئَتْ مِنْهُ وَبَرِئَ مِنْهَا .

قَالَ مَالِكٌ : وَهُوَ الأَمْرُ عِنْدَنَا .

58. Nafi'den: Abdulah b. Ömer şöyle derdi: Koca karısını boşayıp, karısı üçüncü hayzını görmeye başlayınca kesin olarak boşanırlar.

İmam Malik der ki: *Bizce de hüküm böyledir.*

٥٩ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ الْفُضَيْلِ بْنِ أَبِي عَبْدِ اللهِ ، مَوْلَى الْمَهْرِيِّ : أَنَّ الْقَاسِمَ بْنَ مُحَمَّدٍ ، وَسَالِمَ بْنَ عَبْدِ اللهِ ، كَانَا يَقُولانِ إِذَا طَلُقَتِ الْمَرْأَةُ فَدَخَلَتْ فِي الدَّمِ ، مِنَ الْحَيْضَةِ الثَّالِثَةِ ، فَقَدْ بَانَتْ مِنْهُ وَحَلَّتْ .

59. Fudayl b. Ebî Abdullah'dan: Kasım b. Muhammed ile Salim b. Abdullah derlerdi ki: «Kadın boşanır da üçüncü hayzı görmeye başlarsa, talak-ı bainle boş ve başka erkekle evlenmesi helâl olur.»

٦٠ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ : أَنَّهُ بَلَغَهُ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ ، وَابْنِ شِهَابٍ ، وَسُلَيْمَانَ بْنِ يَسَارٍ ، أَنَّهُمْ كَانُوا يَقُولُونَ : عِدَّةُ الْمُخْتَلِعَةِ ثَلاثَةُ قُرُوءٍ .

60. Saîd b. el-Müseyyeb, İbn Şihab ve Süleyman b. Yesar: «Mal vererek boşanmasını sağlayan kadının da iddeti, üç temizlik müddetidir» derlerdi.

٦١ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ : أَنَّهُ سَمِعَ ابْنَ شِهَابٍ يَقُولُ : عِدَّةُ الْمُطَلَّقَةِ الأَقْرَاءُ . وَإِنْ تَبَاعَدَتْ .

61. İbn Şihab «Boşanan bir kadının iddeti, uzun bile olsa (üç) temizlik müddetidir» derdi.

٦٢ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَىٰ بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ رَجُلٍ مِنَ الأَنْصَارِ : أَنَّ امْرَأَتَهُ سَأَلَتْهُ الطَّلاَقَ . فَقَالَ لَهَا : إِذَا حِضْتِ فَآذِنِينِي . فَلَمَّا حَاضَتْ آذَنَتْهُ . فَقَالَ : إِذَا طَهُرْتِ فَآذِنِينِي . فَلَمَّا طَهُرَتْ آذَنَتْهُ . فَطَلَّقَهَا .

قَالَ مَالِكٌ : وَهٰذَا أَحْسَنُ مَا سَمِعْتُ فِي ذٰلِكَ .

62. Yahya b. Said'den: Bir kadın Ensar'dan olan kocasından kendisini boşamasını istedi. Kocası da, «Hayız görünce bana heber ver» dedi. Kadın hayız görünce kocasına heber verdi. (Bu sefer) kocası «Temizlenince haber ver» dedi. Kadın temizlenince haber verdi, kocası da onu (temizken) boşadı.

İmam Malik der ki: *Bu konuda işittiklerimin en uygunu budur.*

22. KENDİ EVİNDE BOŞANAN KADININ İDDETİ

٦٣ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ ، وَسُلَيْمَانَ بْنِ يَسَارٍ ؛ أَنَّهُ سَمِعَهُمَا يَذْكُرَانِ ، أَنَّ يَحْيَى بْنَ سَعِيدِ بْنِ الْعَاصِ طَلَّقَ ابْنَةَ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ الْحَكَمِ الْبَتَّةَ . فَانْتَقَلَهَا عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بْنُ الْحَكَمِ . فَأَرْسَلَتْ عَائِشَةُ أُمُّ الْمُؤْمِنِينَ إِلَى مَرْوَانَ بْنِ الْحَكَمِ ، وَهُوَ يَوْمَئِذٍ أَمِيرُ الْمَدِينَةِ . فَقَالَتْ : اتَّقِ اللهَ وَارْدُدِ الْمَرْأَةَ إِلَى بَيْتِهَا . فَقَالَ مَرْوَانُ ، فِي حَدِيثِ سُلَيْمَانَ : إِنَّ عَبْدَ الرَّحْمٰنِ غَلَبَنِي . وَقَالَ مَرْوَانُ ، فِي حَدِيثِ الْقَاسِمِ : أَوَ مَا بَلَغَكِ شَأْنُ فَاطِمَةَ بِنْتِ قَيْسٍ ؟ فَقَالَتْ عَائِشَةُ : لا يَضُرُّكَ أَنْ لا تَذْكُرَ حَدِيثَ فَاطِمَةَ . فَقَالَ مَرْوَانُ : إِنْ كَانَ بِكِ الشَّرُّ ، فَحَسْبُكِ مَا بَيْنَ هٰذَيْنِ مِنَ الشَّرِّ .

63. Kasım b. Muhammed ve Süleyman b Yesâr'dan: Yahya b. Said b. el-As, Abdurrahman b. el-Hakemin kızını talak-ı bainle boşadı, babası Abdurrahman kızını iddet beklemesi gereken yerden yani evinden başka bir yere taşıdı. Ümmü'l-Mü'minin Hz. Aişe, o gün Medine valisi Mervan b. Hakem'e haber gönderdi ve dedi ki: «Allah'dan kork ya Mervan, onu boşandığı eve geri getir.» Süleyman'ın rivayetine göre Mervan, «Kardeşim Abdurrahman b. el-Hakem'in kızını götürmesine engel olamadım,» dedi. Kasım'ın rivayetine göre de Mervan: «Bilmiyor musun, Kays'ın kızı Fatıma da iddeti bitmeden boşandığı kocasının evinden ayrılmıştı» deyince Hz. Aişe: «Fatıma'nın durumunu buna karıştırma. (Zira kocasının evinde huzursuzdu)» dedi. Mervan cevaben: «Fâtıma kocasının evinden huzursuz olduğu için ayrılmışsa, bunlar arasında da yeterli huzursuzluk mevcuttur» dedi.[31]

٦٤ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ بِنْتَ سَعِيدِ بْنِ زَيْدِ بْنِ عَمْرِو بْنِ نُفَيْلٍ ، كَانَتْ تَحْتَ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرِو بْنِ عُثْمَانَ بْنِ عَفَّانَ . فَطَلَّقَهَا الْبَتَّةَ . فَانْتَقَلَتْ . فَأَنْكَرَ ذٰلِكَ عَلَيْهَا عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ .

64. Nafi'den: Hz. Osman'ın torunu Abdullah'ın talak-ı bainle boşadığı karısı, İbn Nufeyl'in torunu Said'in kızı (iddetini kocası-

(31) Buharî, Talâk, 68/41.

nın evinde beklemeyerek) taşındı. Abdullah b. Ömer, iddeti bitmeden kocasının evinden taşınmasını hoşgörmedi.

٦٥ - وحدّثني عَنْ مالك ، عَنْ نافع : أنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمرَ طَلَّقَ امْرَأَةً لَهُ ، فِي مَسْكَن حفْصة زَوْج النَّبيِّ ﷺ . وكان طريقهُ إلى الْمَسْجِدِ . فَكَانَ يَسْلُكُ الطَّرِيق الأُخْرَى ، مِنْ أَدْبار الْبُيُوت ، كَرَاهِيَةَ أَنْ يَسْتَأْذِنَ عَلَيْهَا . حَتَّى رَاجَعَهَا .

65. Nafi'den: Abdullah b. Ömer, karısını, Resûlulah (s.a.v.)'in hanımı (kardeşi) Hafsa'nın evinde boşadı. Mescide giderken yolu oradan geçiyordu. Karısına dönünceye kadar, izin istemekten hoşlanmadığı için evlerin arkasındaki başka bir yoldan giderdi.

٦٦ - وحدّثني عَنْ مالك ، عَنْ يحْيَى بْنِ سَعِيدٍ : أنَّ سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيَّب سُئِلَ عَنِ الْمَرْأَةِ يُطَلِّقُهَا زَوْجُهَا وَهِيَ فِي بَيْتٍ بِكِرَاءٍ ، عَلَى مَنِ الْكِرَاءُ ؟ فَقَالَ سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ : عَلَى زَوْجِهَا . قَالَ : فَإِنْ لَمْ يَكُنْ عِنْدَ زَوْجِهَا ؟ قال : فعَلَيْهَا . قَالَ : فَإِنْ لَمْ يَكُنْ عِنْدَهَا ؟ قَالَ : فعلى الأمير .

66. Yahya b. Saîd'den: Bir kadını kocası kirayla oturduğu bir evde boşaması üzerine Saîd b. Müseyyeb'e:

«— İddet müddetince evin kirasını kim verecek?» diye soruldu.

Saîd b. Müseyyeb de:

«— Kocası verir» dedi. Soruyu soran:

«— Kocanın parası yoksa?» dedi. Saîd de:

«— Karısı verir» dedi. Soran:

«— Karıda da yoksa» dedi. Saîd:

«— Devlet verir» dedi.

23. BOŞANAN KADININ NAFAKASI:

٦٧ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مالكٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ يَزِيدَ مَوْلَى ٱلأَسْوَدِ بْنِ سُفْيَانَ ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ عَوْفٍ ، عَنْ فَاطِمَةَ بِنْتِ قَيْسٍ : أَنَّ أَبَا عَمْرِو بْنَ حَفْصٍ طَلَّقَهَا ٱلْبَتَّةَ . وَهُوَ غَائِبٌ بِالشَّامِ . فَأَرْسَلَ إِلَيْهَا وَكِيلُهُ بِشَعِيرٍ ، فَسَخِطَتْهُ . فَقَالَ : وَاللهِ مَا لَكِ عَلَيْنَا مِنْ شَيءٍ . فَجَاءَتْ إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ فَذَكَرَتْ ذٰلِكَ لَهُ فَقَالَ « لَيْسَ لَكِ عَلَيْهِ نَفَقَةٌ » وَأَمَرَهَا أَنْ تَعْتَدَّ فِي بَيْتِ أُمِّ شَرِيكٍ . ثُمَّ قَالَ « تِلْكَ ٱمْرَأَةٌ يَغْشَاهَا أَصْحَابِي . اعْتَدِّي عِنْدَ عَبْدِ اللهِ بْنِ أُمِّ مَكْتُومٍ . فَإِنَّهُ رَجُلٌ أَعْمَى . تَضَعِينَ ثِيَابَكِ عِنْدَهُ : فَإِذَا حَلَلْتِ فَآذِنِينِي » قَالَتْ : فَلَمَّا حَلَلْتُ ذَكَرْتُ لَهُ ، أَنَّ مُعَاوِيَةَ بْنَ أَبِي سُفْيَانَ ، وَأَبَا جَهْمِ بْنَ هِشَامٍ خَطَبَانِي . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « أَمَّا أَبُو جَهْمٍ فَلاَ يَضَعُ عَصَاهُ عَنْ عَاتِقِهِ . وَأَمَّا مُعَاوِيَةُ فَصُعْلُوكٌ لاَ مَالَ لَهُ . أَنْكِحِي أُسَامَةَ بْنَ زَيْدٍ » قَالَتْ : فَكَرِهْتُهُ . ثُمَّ قَالَ « أَنْكِحِي أُسَامَةَ بْنَ زَيْدٍ » فَنَكَحْتُهُ . فَجَعَلَ اللهُ فِي ذٰلِكَ خَيْرًا . وَٱغْتَبَطْتُ بِهِ .

67. Fatıma binti Kays şöyle dedi: Kocam Ebû Amr b. Hafsa Şam'da iken, beni üç talak ile boşadı. Bana, vekili arpa gönderdi. Ben de ona sinirlendim. Bana:

«— Vallahi, bizde bir hakkın yok» dedi. Ben de Resûlullah (s.a.v.)'a giderek meseleyi anlattım. Resûlullah:

«— *Nafakan kocana ait değil*» dedi ve Ümmü Şerîk'in evinde iddet beklememi emretti sonra şöyle dedi:

«— **Ashabım Ümmü Şerîk'e (iyi bir kadın olduğundan) çok gider gelirler. (Seni görmemeleri gerek) sen, Abdullah b. Ümmi Mektum'un yanında iddet bekle, zira o âmâdır, onun yanında örtünü çıkarır, serbest olabilirsin. İddetin bittiğinde bana haber ver.**» İddetim bitince Resûlullah'a, Muaviye b. Ebi Süfyan ve Ebû Cehm b. Hişam'ın benimle evlenmek istediklerini söyledim.

Resûlullah (s.a.v.):

«— Ebû Cehm, asasını omzundan bırakmaz (yani karılarını çok döver ya da çok seyahat eder), Muaviye de hiç malı olmayan (cimrinin) biri, sen Üsame b. Zeyd'le evlen» buyurdu. Ben istemedim, sonra Resûlullah:

«— Üsame b. Zeyd'le evlen» buyurdular. Ben de evlendim. Allah, bu evliliği hayırlı kıldı ve onunla mesud oldum.[32]

٦٨ - وحدّثني عَنْ مالكٍ : أنَّهُ سَمِعَ ابْنَ شِهَابٍ يَقُولُ : الْمَبْتُوتَةُ لاَ تَخْرُجُ مِنْ بَيْتِهَا حَتَّى تَحِلَّ . وَلَيْسَتْ لَهَا نَفَقَةٌ . إلا أنْ تَكُونَ حَامِلاً ، فَيُنْفَقُ عَلَيْهَا ، حَتَّى تَضَعَ حَمْلَهَا .

قَالَ مَالِكٌ : وَهَذَا الأَمْرُ عِنْدَنَا .

68. İbn Şihab der ki: Üç talak ile boşanan kadın, iddeti bitinceye kadar evinden çıkmaz. Kocasından nafaka almaya da hakkı yoktur. Ancak hamile olursa, doğuruncaya kadar kocası nafakasını verir.

İmam Malik der ki: *Bize göre de hüküm böyledir.*

(32) Müslim, Talâk, 18/6, no: 35; Şafiî, Risale, no: 756.

24. KOCASI TARAFINDAN BOŞANAN CARİYENİN İDDETİ

٦٩ - قَالَ مَالِكٌ : الأَمْرُ عِنْدَنَا فِي طَلاَقِ الْعَبْدِ الأَمَةَ ، إِذَا طَلَّقَهَا وَهِيَ أَمَةٌ ، ثُمَّ عَتَقَتْ بَعْدُ ، فَعِدَّتُهَا عِدَّةُ الأَمَةِ . لاَ يُغَيِّرُ عِدَّتَهَا عِتْقُهَا . كَانَتْ لَهُ عَلَيْهَا رَجْعَةٌ ، أَوْ لَمْ تَكُنْ لَهُ عَلَيْهَا رَجْعَةٌ . لاَ تَنْتَقِلُ عِدَّتُهَا .

قَالَ مَالِكٌ : وَمِثْلُ ذَلِكَ ، الْحَدُّ . يَقَعُ عَلَى الْعَبْدِ . ثُمَّ يَعْتِقُ بَعْدَ أَنْ يَقَعَ عَلَيْهِ الْحَدُّ . فَإِنَّمَا حَدُّهُ حَدُّ عَبْدٍ .

قَالَ مَالِكٌ : وَالْحُرُّ يُطَلِّقُ الأَمَةَ ثَلاَثًا . وَتَعْتَدُّ بِحَيْضَتَيْنِ . وَالْعَبْدُ يُطَلِّقُ الْحُرَّةَ تَطْلِيقَتَيْنِ . وَتَعْتَدُّ ثَلاَثَةَ قُرُوءٍ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِي الرَّجُلِ تَكُونُ تَحْتَهُ الأَمَةُ ، ثُمَّ يَبْتَاعُهَا فَيُعْتِقُهَا . إِنَّهَا تَعْتَدُّ عِدَّةَ الأَمَةِ حَيْضَتَيْنِ . مَا لَمْ يُصِبْهَا . فَإِنْ أَصَابَهَا بَعْدَ مِلْكِهِ إِيَّاهَا ، قَبْلَ عِتَاقِهَا ، لَمْ يَكُنْ عَلَيْهَا إِلاَّ الاسْتِبْرَاءُ بِحَيْضَةٍ .

69. İmam Malik der ki: *Bir köle, cariye olan karısını boşar, sonra cariye azat olursa, azad olması iddetini değiştirmez; iddeti, cariyenin iddeti kadardır. İster kocasının ona dönme hakkı olsun, isterse olmasın, iddeti hür kadınınki gibi olmaz.*

İmam Malik der ki: *Köleyken işlediği bir suçtan dolayı ceza çekmesi gereken kölenin azad edildikten sonraki cezası da böyledir. Çekeceği ceza, köle cezasıdır. Hür kocanın üç talak ile boşadığı cariye iki, kölenin iki talak ile boşadığı hür kadın da üç hayız iddet bekler.*

İmam Malik der ki: *Cariye ile evli bir kimse, sonra onu satın alır ve azad ederse birleşmedikçe bu cariye iki hayız iddet bekler. Satın aldıktan sonra azad etmeden önce birleştiği cariyeye bir hayız istibra (bekleme) gerekir.*

25. BOŞANMA İDDETİ İLE İLGİLİ KONULAR

٧٠ - حدثني يَحْيَى عنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ؛ وَعَنْ يَزِيدَ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ قُسَيْطٍ اللَّيْثِيِّ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ ؛ أَنَّهُ قَالَ : قَالَ : عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ : أَيُّمَا امْرَأَةٍ طَلَّقَتْ فَحَاضَتْ حَيْضَةً أَوْ حَيْضَتَيْنِ . ثُمَّ رَفَعَتْهَا حَيْضَتُهَا . فَإِنَّهَا تَنْتَظِرُ تِسْعَةَ أَشْهُرٍ فَإِنْ بَانَ بِهَا حَمْلٌ فَذَلِكَ . وَإِلَّا اعْتَدَّتْ بَعْدَ التِّسْعَةِ الْأَشْهُرِ . ثَلَاثَةَ أَشْهُرٍ ، ثُمَّ حَلَّتْ .

* * *

وحدّثني عنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ ؛ أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ : الطَّلَاقُ لِلرِّجَالِ . وَالْعِدَّةُ لِلنِّسَاءِ .

70. Ömer b. el-Hattab der ki: «Boşanıp bir ya da iki hayız gördükten sonra hayız (âdet) görmemeye başlayan bir kadın, dokuz ay bekler, hamile olduğu anlaşılırsa iddeti, çocuğu doğurunca biter. Hamile değilse, dokuz ayı müteakip üç ay daha bekler, sonra iddeti bitmiş olur, başka biriyle evlenebilir.»[33]

Said b. Müseyyeb derdi ki: «Boşama yetkisi erkeğe, iddet beklemek de kadına aittir.»

٧١ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ ؛ أَنَّهُ قَالَ : عِدَّةُ الْمُسْتَحَاضَةِ سَنَةٌ .

قَالَ مَالِكٌ : الْأَمْرُ عِنْدَنَا فِي الْمُطَلَّقَةِ الَّتِي تَرْفَعُهَا حَيْضَتُهَا حِينَ يُطَلِّقُهَا زَوْجُهَا ؛ أَنَّهَا تَنْتَظِرُ تِسْعَةَ أَشْهُرٍ . فَإِنْ لَمْ تَحِضْ فِيهِنَّ ، اعْتَدَّتْ ثَلَاثَةَ أَشْهُرٍ . فَإِنْ حَاضَتْ قَبْلَ أَنْ تَسْتَكْمِلَ الْأَشْهُرَ الثَّلَاثَةَ ، اسْتَقْبَلَتِ الْحَيْضَ فَإِنْ مَرَّتْ بِهَا تِسْعَةُ أَشْهُرٍ قَبْلَ أَنْ تَحِيضَ . اعْتَدَّتْ ثَلَاثَةَ أَشْهُرٍ . فَإِنْ حَاضَتِ الثَّانِيَةَ قَبْلَ أَنْ تَسْتَكْمِلَ الْأَشْهُرَ الثَّلَاثَةَ ، اسْتَقْبَلَتِ الْحَيْضَ . فَإِنْ مَرَّتْ بِهَا

(33) Şeybanî, 611.
Hanefi mezhebinde, hayızdan kesilmiş bir kadının iddeti yalnız üç aydır. Kocası ölmüş ise, dört ay on gün iddet bekler. Bu kadın iddeti bitmeden tekrar aybaşı olursa, yeni baştan hayız esas alınarak iddet beklemeye başlar. Bir veya iki hayız iddet bekleyen kadın, bilahare aybaşı olmazsa, yeni baştan ay esasına göre iddet bekler.

تِسْعَةُ أَشْهُرٍ قَبْلَ أَنْ تَحِيضَ . اعْتَدَّتْ ثَلاَثَةَ أَشْهُرٍ . فَإِنْ حَاضَتِ الثَّالِثَةَ كَانَتْ قَدِ اسْتَكْمَلَتْ عِدَّةَ الْحَيْضِ . فَإِنْ لَمْ تَحِضْ اسْتَقْبَلَتْ ثَلاَثَةَ أَشْهُرٍ . ثُمَّ حَلَّتْ وَلِزَوْجِهَا عَلَيْهَا فِي ذَلِكَ الرَّجْعَةُ قَبْلَ أَنْ تَحِلَّ . إِلاَّ أَنْ يَكُونَ قَدْ بَتَّ طَلاَقَهَا .

قَالَ مَالِكٌ : السُّنَّةُ عِنْدَنَا ، أَنَّ الرَّجُلَ إِذَا طَلَّقَ امْرَأَتَهُ وَلَهُ عَلَيْهَا رَجْعَةٌ ، فَاعْتَدَّتْ بَعْضَ عِدَّتِهَا ، ثُمَّ ارْتَجَعَهَا ، ثُمَّ فَارَقَهَا قَبْلَ أَنْ يَمَسَّهَا : أَنَّهَا لاَ تَبْنِي عَلَى مَا مَضَى مِنْ عِدَّتِهَا . وَأَنَّهَا تَسْتَأْنِفُ مِنْ يَوْمِ طَلَّقَهَا عِدَّةً مُسْتَقْبَلَةً . وَقَدْ ظَلَمَ زَوْجُهَا نَفْسَهُ وَأَخْطَأَ . إِنْ كَانَ ارْتَجَعَهَا وَلاَ حَاجَةَ لَهُ بِهَا .

قَالَ مَالِكٌ : وَالأَمْرُ عِنْدَنَا ، أَنَّ الْمَرْأَةَ إِذَا أَسْلَمَتْ وَزَوْجُهَا كَافِرٌ ، ثُمَّ أَسْلَمَ . فَهُوَ أَحَقُّ بِهَا مَا دَامَتْ فِي عِدَّتِهَا . فَإِنِ انْقَضَتْ عِدَّتُهَا ، فَلاَ سَبِيلَ لَهُ عَلَيْهَا . وَإِنْ تَزَوَّجَهَا بَعْدَ انْقِضَاءِ عِدَّتِهَا ، لَمْ يُعَدَّ ذَلِكَ طَلاَقًا . وَإِنَّمَا فَسَخَهَا مِنْهُ الإِسْلاَمُ بِغَيْرِ طَلاَقٍ .

71. Said b. Müseyyeb der ki: «Hastalığından dolayı devamlı kan gelen kadının iddeti, bir senedir.»

İmam Malik der ki: *Kocası boşadığı zaman hayızdan kesilmiş bir kadın, dokuz ay iddet bekler, bu dokuz ay içerisinde aybaşı olmazsa üç ay daha iddet bekler. Bu üç ayı tamamlamadan aybaşı olursa, hayızı esas alarak yeni baştan iddet beklemeye başlar. (Birinci hayızını gördükten sonra) tekrar hayız görmeden önce ikinci dokuz ay daha geçer, sonra üç ay iddet beklerken daha tamamlamadan ikinci defa hayız görürse, yeniden hayız esasına göre iddet beklemeye başlar. (İkinci aybaşısı tamamlandıktan sonra) üçüncü hayızı görmeden üçüncü dokuz ay geçince, üç ay daha iddet beklerken üçüncü defa aybaşı olursa, hayız itibariyle iddeti tamamlanmış olur. Eğer adet görmezse bir üç ay daha bekler, sonra evlenmesi helâl olur. Talak-ı bainin dışında (yukardaki esaslara göre) iddeti bitmeden önce kocanın karısına dönme hakkı vardır.*

İmam Malik der ki: Bizde sünnet şöyledir: *Bir kimse karısını ric'î talak ile boşamış ve yalnız bir defa dönme hakkı kalmıştır. Karısı iddet beklerken ona dönmüş, birleşmeden tekrar onu boşamıştır. Bu halde kadın bekleyeceği iddeti bir önceki beklediği iddete eklemez, son boşanmadan itibaren yeniden iddet beklemeye başlar. Adam kendine haksızlık yapmış ve hataya düşmüş olur. İstese de karısına dönemez.*

İmam Malik der ki: *Karısı müslüman olmuş, kâfir bir koca, sonradan müslüman olursa iddet beklemekteyken karısına dönebilir. İddeti bitince artık ona dönemez. İddeti bittikten sonra onunla (İslam ölçülerine göre) evlenmek isterse (evlenebilir, önceki) evliliği, İslam hükümsüz kıldığı için talak sayılmaz.*

26. HAKEMLER

٧٢ - حدّثني يحيى عنْ مالكٍ : أنّهُ بَلَغَهُ أنّ عَلِيّ بْنَ أبي طالبٍ قالَ فِي الْحَكَمَيْنِ ، اللّذَيْنِ قالَ اللهُ تَعالَى ﴿ وَإِنْ خِفْتُمْ شِقاقَ بَيْنِهِما فَابْعَثُوا حَكَمًا مِنْ أهْلِهِ وَحَكَمًا مِنْ أهْلِها إنْ يُرِيدا إصْلاحًا يُوَفِّقِ اللهُ بَيْنَهُما إنّ اللهَ كانَ عَلِيمًا خَبِيرًا ﴾ : إنّ إلَيْهِما الْفُرْقَةَ بَيْنَهُما ، والاجْتِماع .

قالَ مالكٌ : وَذلِكَ أحْسَنُ ما سَمِعْتُ مِنْ أهْلِ الْعِلْمِ ، أنّ الْحَكَمَيْنِ يَجُوزُ قَوْلُهُما بَيْنَ الرَّجُلِ وامْرَأتِهِ ، فِي الْفُرْقَةِ وَالاجْتِماع .

72. Ali b. Ebi Talib, Yüce Allah'ın «***Karı-kocanın aralarındaki geçimsizlikten korkarsanız, erkek ve kadın tarafından birer hakem gönderin. Hakemler, aralarını ıslah etmek isterlerse, Allah (c.c.) karı-kocanın arasında en iyisini takdir eder. Şüphesiz ki Allah herşeyi bilir ve her şeyden haberdardır.***»[34] ayetindeki iki hakem hakkında der ki: «Hakemlerin, karı-koca arasını ayırmak ya da birleştirmek yetkileri vardır.»

İmam Malik der ki: *İki hakemin, karı ve kocanın birleşmeleri ya da ayrılmaları hakkındaki sözleri geçerlidir. İlim erbabından işittiğimin en uygunu budur.*

(34) Nisa, 4/41-35.

27. HENÜZ EVLENMEDEN BOŞAMAYA DAİR YEMİN

٧٣ - وحدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ ، وَعَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ ، وَعَبْدَ اللهِ بْنَ مَسْعُودٍ ، وَسَالِمَ بْنَ عَبْدِ اللهِ ، وَالْقَاسِمَ بْنَ مُحَمَّدٍ ، وَابْنَ شِهَابٍ ، وَسُلَيْمَانَ بْنَ يَسَارٍ . كَانُوا يَقُولُونَ : إِذَا حَلَفَ الرَّجُلُ بِطَلَاقِ الْمَرْأَةِ قَبْلَ أَنْ يَنْكِحَهَا ثُمَّ أَثِمَ ، إِنَّ ذٰلِكَ لَازِمٌ لَهُ إِذَا نَكَحَهَا .

وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ مَسْعُودٍ كَانَ يَقُولُ ، فِيمَنْ قَالَ : كُلُّ امْرَأَةٍ أَنْكِحُهَا فَهِيَ طَالِقٌ : إِنَّهُ إِذَا لَمْ يُسَمِّ قَبِيلَةً أَوِ امْرَأَةً بِعَيْنِهَا فَلَا شَيْءَ عَلَيْهِ .

قَالَ مَالِكٌ : وَهٰذَا أَحْسَنُ مَا سَمِعْتُ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِي الرَّجُلِ يَقُولُ لِامْرَأَتِهِ : أَنْتِ الطَّلَاقَ . وَكُلُّ امْرَأَةٍ أَنْكِحُهَا فَهِيَ طَالِقٌ . وَمَالُهُ صَدَقَةٌ إِنْ لَمْ يَفْعَلْ كَذَا وَكَذَا ، فَحَنِثَ . قَالَ : أَمَّا نِسَاؤُهُ ، فَطَلَاقٌ كَمَا قَالَ . وَأَمَّا قَوْلُهُ : كُلُّ امْرَأَةٍ أَنْكِحُهَا فَهِيَ طَالِقٌ . فَإِنَّهُ إِذَا لَمْ يُسَمِّ امْرَأَةً بِعَيْنِهَا ، أَوْ قَبِيلَةً أَوْ أَرْضًا أَوْ نَحْوَ هٰذَا ، فَلَيْسَ يَلْزَمُهُ ذٰلِكَ . وَلْيَتَزَوَّجْ مَا شَاءَ . وَأَمَّا مَالُهُ فَلْيَتَصَدَّقْ بِثُلُثِهِ .

73. Ömer b. el-Hattab, Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Mes'ud, Salim b. Abdullah, Kasım b. Muhammed, İbn Şihab ve Süleyman b. Yesar derlerdi ki: «Evleneceği kadını boşayacağına yemin eden bir kişi, yeminini bozsa, evlendiği zaman o kadını boşaması gerekir.»

Abdullah b. Mes'ud, «Nikâhlayacağım her kadın boş olsun» diyen bir kişi hakkında der ki: «Belli bir kabile ya da belli bir kadın adı söylemezse bir şey lâzım gelmez»[35]

İmam Malik der ki: *Duyduğumun en güzeli budur.*

Karısına «Sen boşsun, evlendiğim her kadın boş olsun, şöyle şöyle yapmazsam malım sadaka olsun» diyen ve yeminini bozan bir kişi hakkında da Malik der ki: *Evli bulunduğu kadınlar boş olur, belli bir kadın, kabile, yer vs. söylemeden, nikâhlanacağım her kadın boş olsun demesinden boş olmaları gerekmez, istediği kadınla evlenir. Malının da üçte birini tasadduk eder.*

(35) Hanefî mezhebine göre, bir koca "evleneceğim her kadın boş olsun" derse evlenince talak vaki olur. (Mergınanî, Hidaye, c.1, s. 250).

28. KARISIYLA CİMA EDEMEYEN KOCAYA TANINACAK ZAMAN

٧٤ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ ؛ أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ : مَنْ تَزَوَّجَ امْرَأَةً فَلَمْ يَسْتَطِعْ أَنْ يَمَسَّهَا فَإِنَّهُ يُضْرَبُ لَهُ أَجَلٌ ، سَنَةً . فَإِنْ مَسَّهَا ، وَإِلا فُرِّقَ بَيْنَهُمَا .

74. Said b. el-Müseyyeb der ki: «Bir kadınla evlenip cinsî ilişkiye muktedir olamıyan bir kocaya bir sene mühlet verilir. (Bu bir sene içerisinde) birleşebilirse ne âlâ. Edemezse birbirinden ayrılırlar.»[36]

٧٥ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ سَأَلَ ابْنَ شِهَابٍ : مَتَى يُضْرَبُ لَهُ الأَجَلُ ؟ أَمِنْ يَوْمِ يَبْنِي بِهَا أَمْ مِنْ يَوْمِ تُرَافِعُهُ إِلَى السُّلْطَانِ ؟ فَقَالَ : بَلْ مِنْ يَوْمِ تُرَافِعُهُ إِلَى السُّلْطَانِ .

قَالَ مَالِكٌ : فَأَمَّا الَّذِي قَدْ مَسَّ امْرَأَتَهُ ثُمَّ اعْتَرَضَ عَنْهَا ، فَإِنِّي لَمْ أَسْمَعْ أَنَّهُ يُضْرَبُ لَهُ أَجَلٌ ، وَلا يُفَرَّقُ بَيْنَهُمَا .

75. Malik, İbn Şihab'a sordu:

«— Erkeğe mühlet, zifafa girdiği günden itibaren mi, yoksa kadının onu mahkemeye verdiği günden itibaren mi verilir?» İbn Şihab:

«— Mahkemeye verdiği günden itibaren» dedi.

İmam Malik der ki: *Karısı daha önce birleşmiş, sonra birleşemez hale gelmiş bir kişiye mühlet verildiğini işitmedim. Bu karı-koca birbirinden ayrılmaz.*

(36) Şeybanî, 548, 539.

29. TALAKLA ALAKALI HADİSLER

٧٦ - **وحدّثني** يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ : بَلَغَنِي أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ لِرَجُلٍ مِنْ ثَقِيفٍ ، أَسْلَمَ وَعِنْدَهُ عَشْرُ نِسْوَةٍ ، حِينَ أَسْلَمَ الثَّقَفِيُّ « أَمْسِكْ مِنْهُنَّ أَرْبَعًا . وَفَارِقْ سَائِرَهُنَّ » .

76. İbn Şihab'a rivayet edildi: Sakîf kabilesinden bir kişi[37] müslüman olduğu zaman on karısı vardı. Resûlullah (s.a.v.) ona: **«Dört karın kalsın, diğerlerini boşa»** buyurdu.[38]

٧٧ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ : سَمِعْتُ سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيَّبِ ، وَحُمَيْدَ بْنَ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ عَوْفٍ ، وَعُبَيْدَ اللهِ بْنَ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُتْبَةَ بْنِ مَسْعُودٍ ، وَسُلَيْمَانَ بْنَ يَسَارٍ ؛ كُلَّهُمْ يَقُولُ : سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ : سَمِعْتُ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ يَقُولُ : أَيُّمَا امْرَأَةٍ طَلَّقَهَا زَوْجُهَا تَطْلِيقَةً أَوْتَطْلِيقَتَيْنِ ثُمَّ تَرَكَهَا حَتَّى تَحِلَّ وَتَنْكِحَ زَوْجًا غَيْرَهُ ، فَيَمُوتَ عَنْهَا أَوْ يُطَلِّقَهَا ، ثُمَّ يَنْكِحُهَا زَوْجُهَا الأَوَّلُ ؛ فَإِنَّهَا تَكُونُ عِنْدَهُ عَلَى مَا بَقِيَ مِنْ طَلاقِهَا .

قَالَ مَالِكٌ : وَعَلَى ذٰلِكَ ، السُّنَّةُ عِنْدَنَا ، الَّتِي لا اخْتِلافَ فِيهَا .

77. Ömer b. Hattab der ki: «Bir kadını kocası bir ya da iki talak ile boşadıktan sonra ona dönmez, nihayet kadın başkasıyla evlenir, o da ölür ya da kendisini boşarsa, birinci kocası tekrar o kadınla evlenebilir. Bu takdirde, o kadına geriye kaç talak kalmışsa o kadar talakla sahip olur.»[39]

İmam Malik der ki: *Tatbikat bizce de ittifakla böyledir.*

(37) Bu kişi, Gaylan b. Seleme es-Sekafî'dir.

(38) İbn Abdülber der ki: Muvatta ravileri ile İbn Şihab ravilerinin çoğu böyle rivayet ettiler:
Tirmizî ve İbn Mace, mevsûl olarak rivayet ederler. Tirmizî, 9- Nikâh, 33; İbn Mace, 9 - Nikâh, 40.

(39) Hanefi mezhebine göre, üç talakla sahib olur. (Mergınanî, c.2, s.11).

٧٨ - وحدّثنى عَنْ مالكٍ ، عَنْ ثابتِ بْنِ الأحْنَف : أنَّهُ تَزَوَّجَ أُمَّ وَلَدٍ لِعَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ زَيْدِ بْنِ الْخَطَّابِ . قَالَ : فَدَعَانى عبْدُ اللهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ زَيْدِ بْنِ الْخَطَّابِ . فَجِئْتُهُ فَدَخَلْتُ عَلَيْهِ . فَإِذَا سِيَاطٌ مَوْضُوعَةٌ . وَإِذَا قَيْدَانِ مِنْ حَدِيدٍ . وَعَبْدَانِ لَهُ قَدْ أُجْلِسَهُمَا . فَقَالَ : طَلِّقْهَا وَإِلا ، وَالَّذِى يُحْلَفُ بِهِ ، فَعَلْتُ بِكَ كَذَا وَكَذَا . قَالَ فَقُلْتُ : هِىَ الطَّلاقُ أَلْفًا . قَالَ فَخَرَجْتُ مِنْ عِنْدِهِ ، فَأَدْرَكْتُ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ ، بِطَرِيقِ مَكَّةَ . فَأَخْبَرْتُهُ بِالَّذِى كَانَ مِنْ شَأْنِى . فَتَغَيَّظَ عَبْدُ اللهِ وَقَالَ : لَيْسَ ذٰلِكَ بِطَلاقٍ . وَإِنَّهَا لَمْ تَحْرُمْ عَلَيْكَ . فَارْجِعْ إِلَى أَهْلِكَ . قَالَ فَلَمْ تَقِرَّنِى نَفْسِى حَتَّى أَتَيْتُ عَبْدَ اللهِ بْنَ الزُّبَيْرِ وَهُوَ يَوْمَئِذٍ بِمَكَّةَ ، أَمِيرٌ عَلَيْهَا . فَأَخْبَرْتُهُ بِالَّذِى كَانَ مِنْ شَأْنِى . وَبِالَّذِى قَالَ لِى عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ . قَالَ فَقَالَ لِى عَبْدُ اللهِ بْنُ الزُّبَيْرِ : لَمْ تَحْرُمْ عَلَيْكَ . فَارْجِعْ إِلَى أَهْلِكَ . وَكَتَبَ إِلَى جَابِرِ بْنِ الأَسْوَدِ الزُّهْرِىِّ ، وَهُوَ أَمِيرُ الْمَدِينَةِ ، يَأْمُرُهُ أَنْ يُعَاقِبَ عَبْدَ اللهِ بْنَ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ . وَأَنْ يُخَلِّىَ بَيْنِى وَبَيْنَ أَهْلِى . قَالَ : فَقَدِمْتُ الْمَدِينَةَ فَجَهَّزَتْ صَفِيَّةُ . امْرَأَةُ عبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ، امْرَأَتِى ، حَتَّى أَدْخَلَتْهَا عَلَىَّ ، بِعِلْمِ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ . ثُمَّ دَعَوْتُ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ ، يَوْمَ عُرْسِى ، لِوَلِيمَتِى فَجَاءَنِى .

78. Sabit b. el-Ahnef der ki: Ben, Zeyd b. el-Hattab'ın oğlu Abdurrahman'ın bir Ümmü Veledi ile evlenmiştim. Zeyd b. el-Hattab'ın oğlu Abdurrahman'ın oğlu Abdullah beni yanına çağırdı. Gittim. Yanına girince bir de ne göreyim. Orada bir kırbaç, iki demir bukağı ve benim için hazırladığı iki köle var. Dedi ki: «Onu boşa! Yoksa Allah'a yemin ederim ki sana şöyle şöyle yaparım.» Bunun üzerine, ben de: «O bin talak ile boş olsun» dedim ve yanından çıktım. Mekke yolunda Abdullah b. Ömer'e yetiştim ve ona başıma gelenleri anlattım. Abdullah kızdı ve dedi ki: Bu (zorlandığın) için talak sayılmaz, karın sana helaldır. Ona dönebilirsin. İçim rahat etmedi, O günlerde Mekke emiri olan Abdullah b. Zübeyr'e gittim. Başımdan geçeni ve Abdullah b. Ömer'in bana dediğini ona anlattım. Bana «karın sana helaldır, ona dön» dedi ve Medine valisi Câbir b. el-Esved ez-Zührî'ye Abdullah b. Abdurrahman'ı cezalandırmasını ve benimle karımı serbest bırakmasını yazdı. Medine'ye dönünce Abdullah b. Ömer'i izniyle karısı Safiyye, karımı zifafa hazırladı. Sonra Abdullah b. Ömer'in düğün günü, yemeğe davet ettim. O da (davetimi kabul ederek yemeğe)

geldi.[40]

٧٩ - **وحدّثني** عنْ مَالِكٍ ، عنْ عبْدِ اللهِ بْنِ دِينَارٍ ؛ أنّهُ قَالَ : سمِعْتُ عبْدَ اللهِ بْنَ عمر قَرأَ - يَا أيُّهَا النَّبِيُّ إذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَطَلِّقُوهُنَّ لِقُبُلِ عِدَّتِهِنَّ - .

قَالَ مالكٌ : يعْنِي بِذلِكَ ، أنْ يُطَلِّقَ فِي كُلِّ طُهْرٍ مَرَّةً .

79. Abdullah b. Dinar der ki: Ben Abdullah b. Ömer'i «liiddetihinne» kelimesine «kubul» kelimesini ilâve ederek âyeti «Ey peygamber, karılarınızı boşadığınızda onları iddet esnasında boşayın»[41] şeklinde okuduğunu işittim.

İmam Malik der ki: *Abdullah b. Ömer, bu kıraatıyla kocanın, karısını her temizliğinde bir talak ile boşamasını kasdetmiştir.*

٨٠ - **وحدّثني** عنْ مَالِكٍ ، عنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عنْ أبِيهِ ؛ أنّهُ قَالَ : كَانَ الرَّجُلُ إذَا طَلَّقَ امْرَأتَهُ ثُمَّ ارْتَجَعَهَا قَبْلَ أنْ تَنْقَضِيَ عِدَّتُهَا ، كَانَ ذلِكَ لَهُ . وَإنْ طَلَّقَهَا ألْفَ مَرَّةٍ . فعمد رجُلٌ إلَى امْرَأتِهِ فَطَلَّقَهَا . حَتَّى إذَا شَارَفَت انقِضَاءَ عِدَّتِها رَاجَعَهَا . ثُمَّ طَلَّقَهَا . ثُمَّ قَالَ : لا . واللهِ لا آوِيكِ إلَيَّ وَلا تَحِلِّينَ أبَدًا . فَأنْزَلَ اللهُ تَبَارَكَ وتَعالَى ﴿ الطَّلاَقُ مَرَّتَانِ فَإمْسَاكٌ بِمَعْرُوفٍ أوْ تَسْرِيحٌ بِإحْسَانٍ ﴾ . فاسْتَقْبَلَ النَّاسُ الطَّلاَقَ جَدِيداً مِنْ يَوْمِئِذٍ . مَنْ كَانَ طَلَّقَ مِنْهُمْ أوْ لَمْ يُطَلِّقْ .

80. Urve'den: (İslamdan önce) bir adam karısını boşayıp daha iddeti bitmeden ona dönmek istese bin talakla dahi boşasa karısına dönebilirdi. (O zaman) adamın biri (zulmetmek kasdıyla) karısını boşadı, iddetinin bitmesi yaklaşınca ona döndü. Sonra tekrar boşadı. Sonra da dedi ki: «Vallahi bana dönmene engel olacağım. İddetinin bitmesi yaklaşınca sana dönüp tekrar boşamakla idde-

(40) Ebû Hanife'ye göre, mükrehin (boşamaya zorlanan kişi) talakı vakidir. Nahai ve Şa'bi de aynı görüştedirler. Said b. el-Müseyyeb'den de bu şekilde bir rivayet vardır. Malikiler, Resûlullah (s.a.v.)'ın şu hadisine dayanmaktadırlar: «Zor karşısında talak vaki olmaz.» Bu hadise göre karısını boşamaya zorlanan kimsenin talakı (delinin verdiği talak gibi) muteber değildir. Abdullah b. Ömer, Abdullah b. ez-Zubeyr, Ömer b. Hattab, Ali b. Ebi Talib, İbni Abbas ve Ömer b. Abdulaziz bu durumda olan kimsenin talakı vaki olmaz diye fetva vermişlerdir. Şafiî'ye göre de hüküm böyledir. Münteka c. 4 s. 124).

(41) Talak: 1

tin uzayıp gideceğinden başka kocayla da evlenemeyeceksin.» Bunun üzerine yüce Allah şu âyeti indirdi: «(***Vukuundan sonra tekrar karı-koca hayatına dönülebilecek) boşama iki defadır.*** (Sonra koca karısına dönerek) iyilikle evli kalır, ya da istediği kişiyle evlenmesi için onu serbest bırakır.»[42] Bunun üzerine, o günden itibaren karısını boşayan ve boşamayan herkes, eski adetlerini bırakarak Allah'ın emri üzerine hareket ettiler.[43]

٨١ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ ثَوْرِ بْنِ زَيْدٍ الدِّيلِيِّ : أَنَّ الرَّجُلَ كَانَ يُطَلِّقُ امْرَأَتَهُ ثُمَّ يُرَاجِعُهَا وَلا حَاجَةَ لَهُ بِهَا . وَلا يُرِيدُ إِمْسَاكَهَا . كَيْمَا يُطَوِّلَ ، بِذَلِكَ ، عَلَيْهَا الْعِدَّةَ لِيُضَارَّهَا . فَأَنْزَلَ اللهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى ﴿ وَلا تُمْسِكُوهُنَّ ضِرَارًا لِتَعْتَدُوا وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُ ﴾ يَعِظُهُمُ اللهُ بِذَلِكَ .

81. Sevr b. Zeyd ed-Dîlî'de: (İslamdan önce) kişi, karısını boşar, ihtiyacı da olmadığından onunla evli de kalmak istemez, (sırf) iddetini uzatmak suretiyle zarar vermek için ona dönerdi. Bunun üzerine Yüce Allah (c.c.) «***Zarar vermek kasdıyla aşırı giderek o kadınları tutmayın, kim böyle yaparsa kendisini azaba maruz bırakır.***»[44] buyurdu. Böylece Allah onlara nasihat ediyordu.

٨٢ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيَّبِ وَسُلَيْمَانَ بْنَ يَسَارٍ سُئِلاَ عَنْ طَلاقِ السَّكْرَانِ ؟ فَقَالا : إِذَا طَلَّقَ السَّكْرَانُ جَازَ طَلاقُهُ . وَإِنْ قَتَلَ قُتِلَ بِهِ .

قَالَ مَالِكٌ : وَعَلَى ذَلِكَ ، الأَمْرُ عِنْدَنَا .

82. Saîd b. el-Müseyyeb ve Süleyman b. Yesar'a sarhoşun verdiği talakın hükmü soruldu. Onlar da şöyle dediler: «Sarhoş boşarsa talakı vaki olur. Öldürürse kısas olarak kendisi de öldürülür.»

(42) Bakara: 2/229
(43) Bu hadis mürseldir. Ayrıca mevsul olarak rivayeti için Bk. Tirmizi; 11 Talak, 16
(44) Bakara: 2/231

İmam Malik der ki: *Hüküm bizce de böyledir.*[45]

وحدّثني عَنْ مَالِكٍ : أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيَّبِ كَانَ يَقُولُ : إِذَا لَمْ يَجِدِ الرَّجُلُ مَا يُنْفِقُ عَلَى امْرَأَتِهِ فُرِّقَ بَيْنَهُمَا .

قَالَ مَالِكٌ : وَعَلَى ذَلِكَ ، أَدْرَكْتُ أَهْلَ الْعِلْمِ بِبَلَدِنَا .

Said b. Müseyyeb şöyle derdi: Bir adam karısını beslemekten aciz ise birbirinden ayrılırlar.

İmam Malik der ki: *Kendilerine yetişmiş olduğum Medine ulemasının görüşü de bu şekildedir.*

(45) Sarhoş, karısını boşarsa talak vaki olur, birini haksız yere öldürürse kısas olarak öldürülür. Ömer b. el-Hattab, Ali b. Ebî Talib, Nehaî, Şa'bi, İbn Sîrin ve fukahanın çoğunluğunun görüşü böyledir. İmam Malik, Ebû Hanife, Evzaî ve Sevrî de bu görüştedirler. İmam Şafii'nin bu hususta iki görüşü vardır.

1- Sarhoşun talakı vaki olur. Şafiî imamlarının çoğunluğu bu görüştedir.

2- Sarhoşun talakı vaki olmaz. Müzenî'nin görüşü de böyledir Osman b. Affan, Rabîa ve Yahya b. Said el-Ensarî'den de böyle rivayet edildi.

Talak vaki olmasında asıl olan delil şudur: Hırsızlıktan dolayı elinin kesilmesi, birini haksız yere öldürdüğü için kısas yapılması gereken kişinin verdiği talak da vaki olur.

Kadı Ebu'l-Velid der ki: Yukarda söz konusu olan sarhoşun şuuru tamamen kaybolmamıştır. Aklının başında olup olmadığı, istediğini istediği şekilde yapabilmesiyle belli olur. Şuuru tamamen kaybolmamış bir sarhoş, bir kişiyi haksız yere öldürürse ittifakla kısas gerekir. Adam bayılma derecesinde sarhoş olmuş, hiç aklı başında kalmamış, ne yaptığını bilmiyorsa bunun verdiği talak geçerli değildir. Zaten bu şekildeki bir kişi vurmaya kasdı olamadığı gibi, öldürmeyi ya da başka bir şeyi de kastedemez.

30. KOCASI ÖLEN HAMİLE BİR KADININ İDDETİ

٨٣ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ رَبِّهِ بْنِ سَعِيدِ بْنِ قَيْسٍ ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ؛ أَنَّهُ قَالَ : سُئِلَ عَبْدُ اللهِ بْنُ عَبَّاسٍ ، وَأَبُو هُرَيْرَةَ ، عَنِ الْمَرْأَةِ الْحَامِلِ يُتَوَفَّى عَنْهَا زَوْجُهَا ؟ فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ : آخِرُ الأَجَلَيْنِ . وَقَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ : إِذَا وَلَدَتْ فَقَدْ حَلَّتْ . فَدَخَلَ أَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ عَلَى أُمِّ سَلَمَةَ ، زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ فَسَأَلَهَا عَنْ ذٰلِكَ ؟ فَقَالَتْ أُمُّ سَلَمَةَ : وَلَدَتْ سُبَيْعَةُ الأَسْلَمِيَّةُ بَعْدَ وَفَاةِ زَوْجِهَا بِنِصْفِ شَهْرٍ . فَخَطَبَهَا رَجُلاَنِ أَحَدُهُمَا شَابٌّ وَالآخَرُ كَهْلٌ . فَخَطَبَتْ إِلَى الشَّابِّ فَقَالَ الشَّيْخُ : لَمْ تَحِلَّ بَعْدُ . وَكَانَ أَهْلُهَا غَيَّبًا . وَرَجَا ، إِذَا جَاءَ أَهْلُهَا ، أَنْ يُؤْثِرُوهُ بِهَا .

فَجَاءَتْ رَسُولَ اللهِ ﷺ فَقَالَ : « قَدْ حَلَلْتِ فَانْكِحِي مَنْ شِئْتِ » .

83. Abdullah b. Abbas ve Ebû Hureyre'ye kocası ölen hamile kadının iddeti soruldu. İbn Abbas: «İki iddetin[46] sonraya kalanı kadar başka kocayla evlenmesi helâl olur.» dedi. Bunun üzerine Ebû Seleme b. Abdurrahman, Resûlüllah (s.a.v.)'ın hanımı Ümmü Seleme'nin yanına giderek bu meseleyi ona sordu. Ümmü Seleme dedi ki: Sübey'a el-Eslemiyye kocası öldükten onbeş gün sonra doğurdu. Onunla biri genç, diğeri yaşlı iki kişi evlenmek istedi. Kadının gönlü gence meyletti. İhtiyar: «daha iddetin bitmedi» dedi. İhtiyarın ailesi seyahatte idi. Dönünce başkasından önce davranarak onu kendisine almalarını rica etti. Bunun üzerine kadın Resûlullah (s.a.v.)'a gelip durumu öğrenmek isteyince, Resûlullah (s.a.v.): «**İddetin bitti evlenebilirsin. İstediğinle evlen**» buyurdu.[47]

(46) İki iddetten biri, kocası ölen kadının ki dört ay on gündür. İkincisi gebe kadının iddetidir ki çocuğunu doğuruncaya kadardır. Bu iki iddetin hangisi uzunsa o muteberdir.

(47) Nesaî, 27- Talâk, 56.

٨٤ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ : أَنَّهُ سُئِلَ عَنِ الْمَرْأَةِ يُتَوَفَّى عَنْهَا زَوْجُهَا وَهِيَ حَامِلٌ ؟ فَقَالَ عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ : إِذَا وَضَعَتْ حَمْلَهَا فَقَدْ حَلَّتْ . فَأَخْبَرَهُ رَجُلٌ مِنَ الأَنْصَارِ كَانَ عِنْدَهُ ؛ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ قَالَ : لَوْ وَضَعَتْ وَزَوْجُهَا عَلَى سَرِيرِهِ لَمْ يُدْفَنْ بَعْدُ ، لَحَلَّتْ .

84. Abdullah b. Ömer'e kocası ölen hamile kadının iddetini sordular. Abdullah b. Ömer: «Çocuğunu doğurunca iddeti biter, evlenmesi helâl olur» dedi. Ensardan biri, Abdullah b. Ömer'e, Ömer b. el-Hattab'ın şöyle dediğini söyledi: «(Bir kadın), henüz kocası teneşirde iken ve defnedilmeden de doğursa iddeti biter, evlenmesi helâl olur.»

٨٥ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ الْمِسْوَرِ بْنِ مَخْرَمَةَ ؛ أَنَّهُ أَخْبَرَهُ : أَنَّ سُبَيْعَةَ الأَسْلَمِيَّةَ نُفِسَتْ بَعْدَ وَفَاةِ زَوْجِهَا بِلَيَالٍ . فَقَالَ لَهَا رَسُولُ اللهِ ﷺ : « قَدْ حَلَلْتِ فَانْكِحِي مَنْ شِئْتِ » .

85. el-Misver b. Mahreme'den: Sübey'a el-Eslemiyye kocası öldükten bir kaç gece sonra doğurdu. Resûlullah (s.a.v.) ona: **«İddetin bitti evlenmen helâl, istediğinle evlen.»** buyurdu.[48]

٨٦ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ يَسَارٍ : أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عَبَّاسٍ وَأَبَا سَلَمَةَ بْنَ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ عَوْفٍ ، اخْتَلَفَا فِي الْمَرْأَةِ تُنْفَسُ بَعْدَ وَفَاةِ زَوْجِهَا بِلَيَالٍ . فَقَالَ أَبُو سَلَمَةَ : إِذَا وَضَعَتْ مَا فِي بَطْنِهَا فَقَدْ حَلَّتْ . وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ : آخِرَ الأَجَلَيْنِ . فَجَاءَ أَبُو هُرَيْرَةَ فَقَالَ : أَنَا مَعَ ابْنِ أَخِي . يَعْنِي أَبَا سَلَمَةَ . فَبَعَثُوا كُرَيْبًا مَوْلَى عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبَّاسٍ ، إِلَى أُمِّ سَلَمَةَ ، زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ يَسْأَلُهَا عَنْ ذٰلِكَ . فَجَاءَهُمْ فَأَخْبَرَهُمْ أَنَّهَا قَالَتْ : وَلَدَتْ سُبَيْعَةُ الأَسْلَمِيَّةُ بَعْدَ وَفَاةِ زَوْجِهَا بِلَيَالٍ . فَذَكَرَتْ ذٰلِكَ لِرَسُولِ اللهِ ﷺ فَقَالَ « قَدْ حَلَلْتِ فَانْكِحِي مَنْ شِئْتِ » .

قَالَ مَالِكٌ : وَهٰذَا الأَمْرُ الَّذِي لَمْ يَزَلْ عَلَيْهِ أَهْلُ الْعِلْمِ عِنْدَنَا .

(48) Buharî, Talâk, 68/39.

86. Süleyman b. Yesar'dan: Abdullah b. Abbas ve Abdurrahman b. Avf'ın oğlu Ebû Seleme, kocasının ölümünden bir kaç gece sonra doğuran kadının iddeti hakkında ihtilaf ettiler. Ebû Seleme «doğurunca iddeti biter» dedi. İbn Abbas da: «İki iddetin sonraya kalanı kadar iddet bekler» dedi. Ebû Hureyre geldi ve Ebû Seleme'yi kasdederek «Ben amcamın oğlu ile aynı görüşteyim» dedi. Bunun üzerine Abdullah b.Abbas'ın kölesi Kureyb'i, bu meseleyi sorması için Resûlullah (s.a.v.)'ın hanımı Ümmü Seleme'ye gönderdiler. Kureyb, dönünce onlara Ümmü Seleme'nin şöyle dediğini bildirdi: Sübey'a el-Eslemiyye, kocasının ölümünden bir kaç gece sonra doğurunca konuyu Resûlullah'a söyledi. Resûlullah (s.a.v.) da: «**İddetin bitmiştir. İstediğinle evlen**» buyurdu.[49]

İmam Malik der ki: *İlim erbabı bizde halen bu görüştedirler.*

(49) Nesaî, Talak, 27/56.
Yahya b. Said rivayeti için bkz. Müsim, Talak, 18/8, no: 57.
Buhari ve Müslim ile Sünen kitaplarında başka rivayetleri de vardır.

31. KOCASI ÖLEN KADININ İDDETİ BİTİNCEYE KADAR KENDİ EVİNDE DURMASI

٨٧ - حدّثنى يَحْيَى عَنْ مَالِك ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ إِسْحَاقَ بْنِ كَعْبِ بْنِ عُجْرَةَ ، عَنْ عَمَّتِهِ زَيْنَبَ بِنْتِ كَعْبِ بْنِ عُجْرَةَ ؛ أَنَّ الْفُرَيْعَةَ بِنْتَ مَالِكِ بْنِ سِنَانٍ ، وَهِيَ أُخْتُ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ ، أَخْبَرَتْهَا : أَنَّهَا جَاءَتْ إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ تَسْأَلُهُ أَنْ تَرْجِعَ إِلَى أَهْلِهَا فِي بَنِي خُدْرَةَ . فَإِنَّ زَوْجَهَا خَرَجَ فِي طَلَبِ أَعْبُدٍ لَهُ أَبَقُوا . حَتَّى إِذَا كَانُوا بِطَرَفِ الْقَدُومِ لَحِقَهُمْ فَقَتَلُوهُ . قَالَتْ : فَسَأَلْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ أَنْ أَرْجِعَ إِلَى أَهْلِي فِي بَنِي خُدْرَةَ . فَإِنَّ زَوْجِي لَمْ يَتْرُكْنِي فِي مَسْكَنٍ يَمْلِكُهُ وَلا نَفَقَةٍ قَالَتْ : فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « نَعَمْ » قَالَتْ : فَانْصَرَفْتُ . حَتَّى إِذَا كُنْتُ فِي الْحُجْرَةِ نَادَانِي رَسُولُ اللهِ ﷺ أَوْ أَمَرَ بِي فَنُودِيتُ لَهُ فَقَالَ « كَيْفَ قُلْتِ » ؟ فَرَدَّدْتُ عَلَيْهِ الْقِصَّةَ الَّتِي ذَكَرْتُ لَهُ مِنْ شَأْنِ زَوْجِي . فَقَالَ « امْكُثِي فِي بَيْتِكِ حَتَّى يَبْلُغَ الْكِتَابُ أَجَلَهُ » . قَالَتْ : فَاعْتَدَدْتُ فِيهِ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا . قَالَتْ فَلَمَّا كَانَ عُثْمَانُ ابْنُ عَفَّانَ ، أَرْسَلَ إِلَيَّ فَسَأَلَنِي عَنْ ذٰلِكِ ؟ فَأَخْبَرْتُهُ . فَاتَّبَعَهُ وَقَضَى بِهِ .

87. Ebû Said el-Hudrî'nin kızkardeşi, Malik b. Sinan'ın kızı el-Fureya'nın kocası, kaçan kölelerini yakalamaya gitmiş ve «Kadûm»[50] tarafında onlara yetiştiğinde köleleri onu öldürmüşlerdi. Füreya, Hudre oğulları arasındaki ailesine dönüp dönemeyeceğini sormak için Resûlullah'a gitti. Kendisi bunu şöyle anlatıyor: Kocam bana sahibi olduğu bir ev ve nafaka bırakmadığından, (iddetimi beklemek için) Hudre oğullarındaki aileme dönüp dönemeyeceğimi Resûlullah (s.a.v.)'a sordum. Resûlullah (s.a.v.): «**Evet (ailene gidebilirsin)**» buyurdu. Dönüp odaya girdiğimde Resûlullah (s.a.v.) bana seslendi (ya da emretti beni çağırdılar.)

«— **Nasıl demiştin?**» buyurdu. Kendisine söylemiş olduğum kocamın hikâyesini tekrarladım.

«— **Takdir edilen iddetin sona erinceye kadar kendi**

(50) Medine'ye altı mil mesafede bir yerin ismi.

evinde bekle» buyurdu. Ben de evimde dört ay on gün bekledim. Hz.Osman b. Affan da haber gönderip benden bu meseleyi sorduğunda kendisine aynen bildirdim. O da buna uyarak hüküm verdi.[51]

٨٨ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ حُمَيْدِ بْنِ قَيْسٍ الْمَكِّيِّ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ ؛ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ كَانَ يَرُدُّ الْمُتَوَفَّى عَنْهُنَّ أَزْوَاجُهُنَّ مِنَ الْبَيْدَاءِ ، يَمْنَعُهُنَّ الْحَجَّ .

وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ السَّائِبَ بْنَ خَبَّابٍ تُوُفِّيَ . وَأَنَّ امْرَأَتَهُ جَاءَتْ إِلَى عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ فَذَكَرَتْ لَهُ وَفَاةَ زَوْجِهَا . وَذَكَرَتْ لَهُ حَرْثًا لَهُمْ بِقَنَاةَ . وَسَأَلَتْهُ هَلْ يَصْلُحُ لَهَا أَنْ تَبِيتَ فِيهِ ؟ فَنَهَاهَا عَنْ ذٰلِكَ . فَكَانَتْ تَخْرُجُ مِنَ الْمَدِينَةِ سَحَرًا . فَتُصْبِحُ فِي حَرْثِهِمْ ، فَتَظَلُّ فِيهِ يَوْمَهَا . ثُمَّ تَدْخُلُ الْمَدِينَةَ إِذَا أَمْسَتْ . فَتَبِيتُ فِي بَيْتِهَا .

88. Said b. el-Müseyyeb'den: Ömer b. el-Hattab, kocaları ölen (ve iddet esnasında hacca giden) kadınları el-Beyda denilen mahalleden geri çevirir, hac yapmalarına engel olurdu.

Yahya b. Said'e rivayet edildi. Habban'ın oğlu Saib öldü. Karısı Abdullah b. Ömer'e gelerek kocasının öldüğünü ve kocasının Kanat denilen yerde ekili bir tarlası olduğunu söyledi ve orada geceyi geçirmesinin doğru olup olmayacağını sordu. Bunun üzerine, Abdullah b. Ömer orda kalmasına müsaade etmedi. Bu sebeple, kadın seher vakti Medine'den çıkar, sabahleyin tarlaya varır, gün boyu orada kalır, sonra akşamleyin Medine'ye gelir, geceyi evinde geçirirdi.[52]

٨٩ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ؛ أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ ، فِي الْمَرْأَةِ الْبَدَوِيَّةِ يُتَوَفَّى عَنْهَا زَوْجُهَا : إِنَّهَا تَنْتَوِي حَيْثُ انْتَوَى أَهْلُهَا .

قَالَ مَالِكٌ : وَهٰذَا الأَمْرُ عِنْدَنَا .

89. Hişam b. Urve, kocası ölen ve sahrada yaşayan bir kadın hakkında: «Ailesinin indiği yere iner» dedi. İmam Malik der ki:*Bizde de durum (fetva) böyledir.*

(51) Ebu Davud, Talâk, 13/44; Tirmizî, Talâk, 11/23; Nesaî, Talâk, 27/60; Şafiî, Risale, no: 121.
(52) Şeybanî, 583.

٩٠ - وحدّثنى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ : أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ : لا تَبِيتُ الْمُتَوَفَّى عَنْهَا زَوْجُهَا ، وَلا الْمَبْتُوتَةُ ، إِلا فِى بَيْتِهَا .

90. Abdullah b. Ömer der ki: Kocası ölen ve üç talak ile boşanan kadın (iddet beklerken) geceyi evinden başka bir yerde geçiremez.

32. EFENDİSİ ÖLEN ÜMMÜ VELEDİN İDDETİ

٩١ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَىٰ بْنِ سَعِيدٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ : سَمِعْتُ الْقَاسِمَ بْنَ مُحَمَّدٍ يَقُولُ : إِنَّ يَزِيدَ بْنَ عَبْدِ الْمَلِكِ فَرَّقَ بَيْنَ رِجَالٍ وَبَيْنَ نِسَائِهِمْ . وَكُنَّ أُمَّهَاتِ أَوْلَادِ رِجَالٍ هَلَكُوا . فَتَزَوَّجُوهُنَّ بَعْدَ حَيْضَةٍ أَوْ حَيْضَتَيْنِ . فَفَرَّقَ بَيْنَهُمْ حَتَّى يَعْتَدُّونَ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا . فَقَالَ الْقَاسِمُ بْنُ مُحَمَّدٍ : سُبْحَانَ اللهِ . يَقُولُ اللهُ فِي كِتَابِهِ ﴿ وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَاجًا ﴾ مَاهُنَّ مِنَ الأَزْوَاجِ .

91. Kasım b. Muhammed der ki: Yezid b. Abdülmelik Ümmü veled oldukları halde, efendileri ölüp de bir ya da iki hayız iddet bekledikten sonra evlenen kadınları dört ay on günlük iddetleri kadar kocalarından ayırdı. el-Kasım b. Muhammed: «Sübhanallah! Allah, kitabında «***Sizlerden ölen ve (geride) karılarını bırakanlar***» (Bakara, 2/234) buyuruyor. Bunlar âyette adı geçen kadınlardan değiller» dedi.

٩٢ - وحدّثني مَالِكٌ عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّهُ قَالَ : عِدَّةُ أُمِّ الْوَلَدِ ، إِذَا تُوُفِّيَ عَنْهَا سَيِّدُهَا ، حَيْضَةٌ .

وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَىٰ بْنِ سَعِيدٍ ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ ؛ أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ : عِدَّةُ أُمِّ الْوَلَدِ ، إِذَا تُوُفِّيَ عَنْهَا سَيِّدُهَا ، حَيْضَةٌ .

قَالَ مَالِكٌ : وَهُوَ الأَمْرُ عِنْدَنَا .

قَالَ مَالِكٌ : وَإِنْ لَمْ تَكُنْ مِمَّنْ تَحِيضُ ، فَعِدَّتُهَا ثَلاَثَةُ أَشْهُرٍ .

92. Abdullah b. Ömer dedi ki: Efendisi ölen Ümmü Veled'in iddeti bir hayızdır.

Yine Kasım b. Muhammed derdi ki: Efendisi ölen Ümmü Veled'in iddeti bir hayızdır.

İmam Malik der ki: *Bizce de hüküm böyledir.*

İmam Malik der ki: *Ümmü Veled hayız görmeyen bir kişiyse, iddeti üç aydır.*[53]

(53) Şeybanî, 596.
Ümmü Veled'in efendisi ölür ya da azad ederse, Hanefî mezhebine göre iddeti üç hayızdır. Hayız görmüyorsa üç aydır. (Mergınanî, Hidaye, c.2, s. 29)

33. KOCASI YA DA EFENDİSİ ÖLEN CARİYENİN İDDETİ

٩٣ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ : أَنَّهُ بَلَغَهُ : أَنَّ سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيَّبِ ، وَسُلَيْمَانَ بْنَ يَسَارٍ ، كَانَا يَقُولانِ : عِدَّةُ الأَمَةِ ، إِذَا هَلَكَ عَنْهَا زَوْجُهَا ، شَهْرَانِ وَخَمْسُ لَيَالٍ .

93. Said b. Müseyyeb ve Süleyman b. Yesar derler ki: Kocası ölen cariyenin iddeti iki ay, beş gündür.

٩٤ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ مِثْلَ ذٰلِكَ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِي الْعَبْدِ يُطَلِّقُ الأَمَةَ طَلاَقًا لَمْ يَبُتَّهَا فِيهِ ، لَهُ عَلَيْهَا فِيهِ الرَّجْعَةُ ، ثُمَّ يَمُوتُ وَهِيَ فِي عِدَّتِهَا مِنْ طَلاَقِهِ : إِنَّهَا تَعْتَدُّ عِدَّةَ الأَمَةِ الْمُتَوَفَّى عَنْهَا زَوْجُهَا . شَهْرَيْنِ وَخَمْسَ لَيَالٍ . وَإِنَّهَا إِنْ عَتَقَتْ وَلَهُ عَلَيْهَا رَجْعَةٌ ، ثُمَّ لَمْ تَخْتَرْ فِرَاقَهُ بَعْدَ الْعِتْقِ ، حَتَّى يَمُوتَ ، وَهِيَ فِي عِدَّتِهَا مِنْ طَلاَقِهِ ، اعْتَدَّتْ عِدَّةَ الْحُرَّةِ الْمُتَوَفَّى عَنْهَا زَوْجُهَا . أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا . وَذٰلِكَ أَنَّهَا إِنَّمَا وَقَعَتْ عَلَيْهَا عِدَّةُ الْوَفَاةِ بَعْدَ مَا عَتَقَتْ . فَعِدَّتُهَا عِدَّةُ الْحُرَّةِ .

قَالَ مَالِكٌ : وَهٰذَا الأَمْرُ عِنْدَنَا .

94. İbn Şihab da bunun benzerini rivayet etti.

İmam Malik, cariyeyi ric'î talak ile boşayıp, dönme hakkı olan, sonra boşadığı karısı iddet beklerken ölen bir köle hakkında der ki: *Kocası ölen cariyenin iddeti gibi, iki ay beş gün iddet bekler. Bu cariye, kocasının dönme hakkı varken azad olsa, sonra azad olmayı müteakip kocasının boşamasından ötürü iddet beklerken, kocasının ölümüne kadar ondan ayrılmak istemezse, kocası ölen hür kadının iddeti kadar, dört ay on gün iddet bekler. Bu hükmün sebebi, ölüm iddetinin azad olduktan sonra meydana gelmiş olmasıdır. Bu sebeple iddeti, hür kadının iddeti kadardır.*

İmam Malik der ki: *Hüküm bizce böyledir.*

34. AZİL[54]

٩٥ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ رَبِيعَةَ بْنِ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى ابْنِ حَبَّانَ ، عَنِ ابْنِ مُحَيْرِيزٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ : دَخَلْتُ الْمَسْجِدَ ، فَرَأَيْتُ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ فَجَلَسْتُ إِلَيْهِ ، فَسَأَلْتُهُ عَنِ الْعَزْلِ ؟ فَقَالَ أَبُو سَعِيدٍ الْخُدْرِيُّ : خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ فِي غَزْوَةِ بَنِي الْمُصْطَلِقِ . فَأَصَبْنَا سَبْيًا مِنْ سَبْيِ الْعَرَبِ . فَاشْتَهَيْنَا النِّسَاءَ . وَاشْتَدَّتْ عَلَيْنَا الْعُزْبَةُ . وَأَحْبَبْنَا الْفِدَاءَ . فَأَرَدْنَا أَنْ نَعْزِلَ . فَقُلْنَا : نَعْزِلُ . وَرَسُولُ اللهِ ﷺ بَيْنَ أَظْهُرِنَا قَبْلَ أَنْ نَسْأَلَهُ ؟ فَسَأَلْنَاهُ عَنْ ذٰلِكَ . فَقَالَ « مَا عَلَيْكُمْ أَنْ لا تَفْعَلُوا . مَا مِنْ نَسَمَةٍ كَائِنَةٍ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ إِلا وَهِيَ كَائِنَةٌ » .

95. İbn Muhayrîz dedi ki: Mescide girdim, Ebû Said el-Hudrî'yi gördüm, yanına oturdum ve ona azil konusunu sordum. Bunun üzerine Ebû Saîd el-Hudrî şöyle dedi: Resûlullah'la (s.a.v.) Benî Mustalık savaşına gittik, Arab esirlerinden cariyeler aldık. Onlarla münâsebette bulunmayı arzuladık, ailemizden uzak kalmıştık. (Ancak hamile kalmalarından, dolayısıyle Ümmü Veled olup satamamamızdan korkarak) azil yapmak istedik. Resûlullah aramızdayken ona sormadan azil yapacağımıza, konuyu (önce) ona (soralım dedik ve) sorduk. «**Azil yapmanızda bir mahzur yoktur. Kıyamete kadar, doğması takdir edilenler doğarlar.**» buyurdu.[55]

٩٦ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي النَّضْرِ مَوْلَى عُمَرَ بْنِ عُبَيْدِ اللهِ ، عَنْ عَامِرِ بْنِ سَعْدِ ابْنِ أَبِي وَقَّاصٍ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّهُ كَانَ يَعْزِلُ .

96. Sa'd b. Ebî Vakkas'tan rivayet edildiğine göre, o azil yapıyordu.[56]

(54) Azil, meniyi dışarı akıtmaktır.
(55) Buhari, Itk, 49/13; Müslim, Nikâh, 16/21, no: 125.
(56) Şeybanî, 548.

٩٧ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي النَّضْرِ مَوْلَى عُمَرَ بْنِ عُبَيْدِ اللهِ عَنِ ابْنِ أَفْلَحَ ، مَوْلَى أَبِي أَيُّوبَ الأَنْصَارِيِّ ، عَنْ أُمِّ وَلَدٍ لأَبِي أَيُّوبَ الأَنْصَارِيِّ : أَنَّهُ كَانَ يَعْزِلُ .

97. Ebû Eyyüb el-Ensarî'nin Ümmü Veledi (çocuklu cariyesi) dedi ki: «Ebû Eyyüb el-Ensarî azil yapardı.»[57]

٩٨ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ : أَنَّهُ كَانَ لا يَعْزِلُ . وَكَانَ يَكْرَهُ الْعَزْلَ .

98. Nafi'den: Abdullah b. Ömer azil yapmaz ve azli de sevmezdi.

٩٩ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ ضَمْرَةَ بْنِ سَعِيدٍ الْمَازِنِيِّ ، عَنِ الْحَجَّاجِ بْنِ عَمْرِو بْنِ غَزِيَّةَ : أَنَّهُ كَانَ جَالِسًا عِنْدَ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ . فَجَاءَهُ ابْنُ قَهْدٍ . رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الْيَمَنِ . فَقَالَ : يَا أَبَا سَعِيدٍ . إِنَّ عِنْدِي جَوَارِيَ لِي ، لَيْسَ نِسَائِي اللاَّتِي أَكِنُّ بِأَعْجَبَ إِلَيَّ مِنْهُنَّ . وَلَيْسَ كُلُّهُنَّ يُعْجِبْنِي أَنْ تَحْمِلَ مِنِّي . أَفَأَعْزِلُ ؟ فَقَالَ زَيْدُ بْنُ ثَابِتٍ : أَفْتِهِ يَاحَجَّاجُ . قَالَ فَقُلْتُ : يَغْفِرُ اللهُ لَكَ . إِنَّمَا نَجْلِسُ عِنْدَكَ لِنَتَعَلَّمَ مِنْكَ . قَالَ : أَفْتِهِ . قَالَ فَقُلْتُ : هُوَ حَرْثُكَ . إِنْ شِئْتَ سَقَيْتَهُ . وَإِنْ شِئْتَ أَعْطَشْتَهُ . قَالَ وَكُنْتُ أَسْمَعُ ذَلِكَ مِنْ زَيْدٍ . فَقَالَ زَيْدٌ : صَدَقَ .

99. Amr b. Gaziyye'nin oğlu el-Haccâc anlattı: Ben, Zeyd b. Sabit'in yanında otururken Yemenli İbn Kahd, Zeyd b. Sabit'in yanına geldi ve ona dedi ki:

«— Ya Ebû Said, yanımda cariyelerim var, yanıma aldığım karılarım onlardan cazip gelmiyor bana. Hepsinin benden hamile kalmalarını da istemiyorum. Azil yapabilir miyim?» Zeyd b. Sabit (bana):

«— Ona sen fetva ver ya Haccac!» dedi.

«— Allah iyiliğini versin; biz senin yanına senden (bir şeyler) öğrenmek için oturuyoruz» dedim. Tekrar:

«— Fetvayı sen ver» dedi. Ben de:

«— O senin çocuk ekeceğin tarlandır. Onu ister sularsın, ister susuz bırakırsın. Ben bunu Zeyd'den duymuştum» dedim.

«— Doğru» dedi.[58]

(57) Şeybanî, 549.
(58) Şeybanî, 550.

١٠٠ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ حُمَيْدِ بْنِ قَيْسٍ الْمَكِّيِّ ، عَنْ رَجُلٍ يُقَالُ لَهُ ذُفِيفٌ : أَنَّهُ قَالَ : سُئِلَ ابْنُ عَبَّاسٍ عَنِ الْعَزْلِ ؟ فَدَعَا جَارِيَةً لَهُ . فَقَالَ : أَخْبِرِيهِمْ . فَكَأَنَّهَا اسْتَحْيَتْ . فَقَالَ : هُوَ ذٰلِكَ . أَمَّا أَنَا فَأَفْعَلُهُ . يَعْنِي أَنَّهُ يَعْزِلُ .

قَالَ مَالِكٌ : لا يَعْزِلُ الرَّجُلُ الْمَرْأَةَ الْحُرَّةَ . إِلا بِإِذْنِهَا . وَلا بَأْسَ أَنْ يَعْزِلَ عَنْ أَمَتِهِ . بِغَيْرِ إِذْنِهَا . وَمَنْ كَانَتْ تَحْتَهُ أَمَةُ قَوْمٍ ، فَلا يَعْزِلُ إِلا بِإِذْنِهِمْ .

100. Zefîf adında bir adam dedi ki: İbn Abbas'a azil (meselesi) soruldu. Bunun üzerine cariyesini çağırdı ve:

«— Onlara söyle» dedi. Cariye de utanır gibi olunca:

«— Yapabilirsin»(kendisinin de azil yaptığını kasdederek) «ben de yapıyorum» dedi.

İmam Malik der ki: *Kişi ancak hür hanımının iznini alarak azil yapabilir. İzinsiz olarak cariyesiyle münasebetinde azil yapmasında bir mahzur yoktur. Başkalarının cariyesi ile evli kimse, ancak onların izniyle azil yapabilir.*

35. KOCASI ÖLEN KADININ BİR SÜRE SÜSLENMEMESİ

١٠١ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي بَكْرِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرِو بْنِ حَزْمٍ ، عَنْ حُمَيْدِ بْنِ نَافِعٍ ، عَنْ زَيْنَبَ بِنْتِ أَبِي سَلَمَةَ : أَنَّهَا أَخْبَرَتْهُ هٰذِهِ الأَحَادِيثَ الثَّلاَثَةَ . قَالَتْ زَيْنَبُ : دَخَلْتُ عَلَى أُمِّ حَبِيبَةَ ، زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ حِينَ تُوُفِّيَ أَبُوهَا أَبُو سُفْيَانَ بْنُ حَرْبٍ . فَدَعَتْ أُمُّ حَبِيبَةَ بِطِيبٍ فِيهِ صُفْرَةٌ خَلُوقٌ أَوْ غَيْرُهُ . فَدَهَنَتْ بِهِ جَارِيَةً . ثُمَّ مَسَحَتْ بِعَارِضَيْهَا . ثُمَّ قَالَتْ : وَاللهِ ، مَالِي بِالطِّيبِ مِنْ حَاجَةٍ . غَيْرَ أَنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ : « لا يَحِلُّ لِامْرَأَةٍ تُؤْمِنُ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ أَنْ تُحِدَّ عَلَى مَيِّتٍ فَوْقَ ثَلاَثِ لَيَالٍ إِلا عَلَى زَوْجٍ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا .

101. Ebû Seleme'nin kızı Zeynep'den Humeyd b. Nafi'e şu üç hadisi haber verdim (ve) dedim ki: Babası, Ebû Süfyan b. Harb öldüğünde, Resûlullah (s.a.v.)'ın hanımı Ümmü Habibe'nin yanına girdim. Ümmü Habibe içinde Sufre ve haluk denen ya da içinde başka kokular bulunan kutuyu istedi ve onu cariyeye sürdü (sonra yüzlerine sürdü). Sonra vallahi, benim kokuya ihtiyacım yok, ancak Resûlullah (s.a.v.)'ı şöyle derken duydum: **«Allah (c.c.)'a ve kıyamet gününe inanan bir kadına, bir kişinin ölümünden dolayı üç geceden fazla süslenmemesi helâl olmaz. Şu kadar var ki, kocasının ölümünden dolayı kadın dört ay, on gün süslenmeyi terkeder.»**

١٠٢ - قَالَتْ زَيْنَبُ : ثُمَّ دَخَلْتُ عَلَى زَيْنَبَ بِنْتِ جَحْشٍ . زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ حِينَ تُوُفِّيَ أَخُوهَا . فَدَعَتْ بِطِيبٍ فَمَسَّتْ مِنْهُ . ثُمَّ قَالَتْ : وَاللهِ مَالِي بِالطِّيبِ حَاجَةٌ . غَيْرَ أَنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ : « لا يَحِلُّ لِامْرَأَةٍ تُؤْمِنُ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ تُحِدُّ عَلَى مَيِّتٍ فَوْقَ ثَلاَثِ لَيَالٍ إِلا عَلَى زَوْجٍ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا » .

102. Zeynep der ki: Sonra erkek kardeşi öldüğünde Peygamberimiz'in (s.a.v.) hanımı Cahş'ın kızı Zeyneb'in yanına girdim. Kokusunu istedi ve ondan süründü. Sonra benim kokuya ihtiyacım yok, fakat ben Resûlullah (s.a.v.)'ı, şöyle derken işittim:

«Allah (c.c.)'a ve kıyamet gününe inanan bir kadına, bir ölüden dolayı üç günden fazla süslenmeyi terketmesi helâl olmaz, ancak kocasının ölümünden dolayı dört ay on gün süslenemez.»

١٠٣ - قَالَتْ زَيْنَبُ : وَسَمِعْتُ أُمِّى أُمَّ سَلَمَةَ ، زَوْجَ النَّبِىِّ ﷺ تَقُولُ : جَاءَتِ امْرَأَةٌ إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ . فَقَالَتْ : يَارَسُولَ اللهِ . إِنَّ ابْنَتِى تُوُفِّىَ عَنْهَا زَوْجُهَا . وَقَدِ اشْتَكَتْ عَيْنَيْهَا . أَفَتَكْحُلُهُمَا ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : « لا » مَرَّتَيْنِ أَوْ ثَلاثًا . كُلُّ ذٰلِكَ يَقُولُ « لا » ثُمَّ قَالَ « إِنَّمَا هِىَ أَرْبَعَةُ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا . وَقَدْ كَانَتْ إِحْدَاكُنَّ فِى الْجَاهِلِيَّةِ تَرْمِى بِالْبَعْرَةِ عَلَى رَأْسِ الْحَوْلِ » .

قَالَ حُمَيْدُ بْنُ نَافِعٍ . فَقُلْتُ لِزَيْنَبَ : وَمَا تَرْمِى بِالْبَعْرَةِ عَلَى رَأْسِ الْحَوْلِ ؟ فَقَالَتْ زَيْنَبُ : كَانَتِ الْمَرْأَةُ إِذَا تُوُفِّىَ عَنْهَا زَوْجُهَا . دَخَلَتْ حِفْشًا وَلَبِسَتْ شَرَّ ثِيَابِهَا . وَلَمْ تَمَسَّ طِيبًا وَلا شَيْئًا حَتَّى تَمُرَّ بِهَا سَنَةٌ . ثُمَّ تُؤْتَى بِدَابَّةٍ . حِمَارٍ أَوْ شَاةٍ أَوْ طَيْرٍ . فَتَفْتَضُّ بِهِ . فَقَلَّمَا تَفْتَضُّ بِشَىْءٍ إِلا مَاتَ . ثُمَّ تَخْرُجُ . فَتُعْطَى بَعْرَةً فَتَرْمِى بِهَا . ثُمَّ تُرَاجِعُ ، بَعْدُ مَا شَاءَتْ مِنْ طِيبٍ أَوْ غَيْرِهِ .

قَالَ مَالِكٌ : وَالْحِفْشُ الْبَيْتُ الرَّدِىءُ . وَتَفْتَضُّ تَمْسَحُ بِهِ جِلْدَهَا كَالنُّشْرَةِ .

103. Zeynep der ki: Resûlullah (s.a.v.)'ın hanımı olan annem Ümmü Seleme'yi şöyle derken işittim: Bir kadın Resûlullah (s.a.v.)'a gelerek: «Kızımın kocası öldü, gözlerinden rahatsız, sürme çekebilir mi?» dedi. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.) iki ya da üç defa «hayır» buyurdu. Resûlullah (s.a.v.) hepsinde «hayır» dedikten sonra **«iddet süresi dört ay on gün (devam eder), sizden biri cahiliye devrinde sene başına kadar deve veya koyun pisliği atardı»** buyurdu.

Nafi'nin oğlu Humeyd der ki: Zeyneb'e «Resûlullah (s.a.v.)'in «sene başına kadar deve veya koyun pisliği atardı» sözündeki maksadı nedir? dedim. Zeyneb de dedi ki: Kocası ölünce kadın kötü bir eve girer ve en kötü elbisesini giyer, kocasının ölümü üzerinden bir sene geçinceye kadar koku ve benzeri bir şey sürünmez, yıkanmaz ve tırnaklarını kesmezdi. Sonra o zamanki adet üzere eşek, koyun ve kuş cinsinden bir hayvan getirilir, ona dokunur ve yıkanırdı. Temizlenir, tırnakları dokunduğu şeyi öldürecek kadar

uzamış olurdu. Sonra çıkar, ona bir tezek verilir, o da tezeği atardı. Böylece iddeti bitmiş olurdu. Koku ve benzeri şeyler kullanabilirdi.[59]

١٠٤ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ صَفِيَّةَ بِنْتِ أَبِي عُبَيْدٍ ، عَنْ عَائِشَةَ وَحَفْصَةَ زَوْجَيِ النَّبِيِّ ﷺ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « لاَ يَحِلُّ لِامْرَأَةٍ تُؤْمِنُ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ أَنْ تُحِدَّ عَلَى مَيِّتٍ فَوْقَ ثَلاَثِ لَيَالٍ . إِلا عَلَى زَوْجٍ » .

104. Resûlullah (s.a.v.)'ın hanımları Aişe ve Hafsa'dan: Resulullah (s.a.v.) «**Allah'a ve ahiret gününe inanan bir kadın kocasından başka hiç kimsenin ölümünden sonra üç günden fazla yas tutmaz**» buyurdu.[60]

١٠٥ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ : أَنَّهُ بَلَغَهُ : أَنَّ أُمَّ سَلَمَةَ زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ قَالَتْ لِامْرَأَةٍ حَادَّةٍ عَلَى زَوْجِهَا ، اشْتَكَتْ عَيْنَيْهَا ، فَبَلَغَ ذَلِكَ مِنْهَا : اكْتَحِلِي بِكُحْلِ الْجَلاَءِ بِاللَّيْلِ . وَامْسَحِيهِ بِالنَّهَارِ .

105. Kocasının ölümünden dolayı süslenmeyen ve gözlerinden ileri derecede rahatsız olan kadına Resûlullah (s.a.v.)'ın hanımı Ümmü Seleme dedi ki:

«— Geceleri sürme çek, gündüzleri sürmeyi sil.»

١٠٦ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللهِ وَسُلَيْمَانَ بْنِ يَسَارٍ ؛ أَنَّهُمَا كَانَا يَقُولاَنِ ، فِي الْمَرْأَةِ يُتَوَفَّى عَنْهَا زَوْجُهَا : إِنَّهَا إِذَا خَشِيَتْ عَلَى بَصَرِهَا مِنْ رَمَدٍ ، أَوْ شَكْوَى أَصَابَهَا : إِنَّهَا تَكْتَحِلُ وَتَتَدَاوَى بِدَوَاءٍ أَوْ كُحْلٍ ، وَإِنْ كَانَ فِيهِ طِيبٌ .

قَالَ مَالِكٌ : وَإِذَا كَانَتِ الضَّرُورَةُ . فَإِنَّ دِينَ اللهِ يُسْرٌ .

106. Salim b. Abdullah ile Süleyman b. Yesar, kocası ölen kadın hakkında: «Gözünün ağrımasından korkarsa, kokusu dahi olsa tedavi için gözüne ilâç sürer veya sürme çekebilir.»

İmam Malik der ki: *Zaruret varsa (caiz olmayan şey mübah olur) Allah'ın dini kolaydır.*

(59) Buharî, Talâk, 68/46; Müslim, Talâk, 18/9, no: 58.
(60) Müslim, Talâk, 18/9, no: 63; Şeybanî, 590.

١٠٧ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ صَفِيَّةَ بِنْتَ أَبِي عُبَيْدٍ اشْتَكَتْ عَيْنَيْهَا ، وَهِيَ حَادٌّ عَلَى زَوْجِهَا عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ . فَلَمْ تَكْتَحِلْ حَتَّى كَادَتْ عَيْنَاهَا تَرْمَصَانِ .

قَالَ مَالِكٌ : تَدَّهِنُ الْمُتَوَفَّى عَنْهَا زَوْجُهَا بِالزَّيْتِ وَالشِّبْرَقِ ، وَمَا أَشْبَهَ ذَلِكَ . إِذَا لَمْ يَكُنْ فِيهِ طِيبٌ .

قَالَ مَالِكٌ : وَلاَ تَلْبَسُ الْمَرْأَةُ الْحَادُّ عَلَى زَوْجِهَا شَيْئًا مِنَ الْحَلْيِ . خَاتَمًا وَلاَ خَلْخَالاً . وَلاَ غَيْرَ ذَلِكَ مِنَ الْحَلْيِ . وَلاَ تَلْبَسُ شَيْئًا مِنَ الْعَصْبِ . إِلا أَنْ يَكُونَ عَصْبًا غَلِيظًا . وَلاَ تَلْبَسُ ثَوْبًا مَصْبُوغًا بِشَيْءٍ مِنَ الصِّبْغِ . إِلا بِالسَّوَادِ . وَلاَ تَمْتَشِطُ إِلا بِالسِّدْرِ . وَمَا أَشْبَهَهُ مِمَّا لاَ يَخْتَمِرُ فِي رَأْسِهَا .

107. Nafi'den: Ebû Ubeyd'in kızı Safiyye, kocası Abdullah b. Ömer'in ölümünden dolayı yas tutarken gözlerinden rahatsız oldu, sürme çekmedimi gözleri çapaklanırdı.[61]

İmam Malik der ki: *Kocası ölen bir kadın iddet zamanında kokusu olmayan yağ ve benzeri şeyleri sürünebilir.*

İmam Malik der ki: *Yüzük, halhal ve diğer ziynetleri takınamaz, güzel, açık renk ve desenli elbiseler giyemez. Başını sadece temizlik kasdıyla sidir ve boyası olmayan benzeri şeylerle yıkar ve tarar.*

١٠٨ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ دَخَلَ عَلَى أُمِّ سَلَمَةَ وَهِيَ حَادٌّ عَلَى أَبِي سَلَمَةَ . وَقَدْ جَعَلَتْ عَلَى عَيْنَيْهَا صَبِرًا . فَقَالَ « مَا هَذَا يَا أُمَّ سَلَمَةَ » ؟ فَقَالَتْ : إِنَّمَا هُوَ صَبِرٌ يَا رَسُولَ اللهِ . قَالَ « اجْعَلِيهِ فِي اللَّيْلِ وَامْسَحِيهِ بِالنَّهَارِ » .

قَالَ مَالِكٌ : الإِحْدَادُ عَلَى الصَّبِيَّةِ الَّتِي لَمْ تَبْلُغِ الْمَحِيضَ ، كَهَيْئَتِهِ عَلَى الَّتِي قَدْ بَلَغَتِ الْمَحِيضَ . تَجْتَنِبُ مَا تَجْتَنِبُ الْمَرْأَةُ الْبَالِغَةُ ، إِذَا هَلَكَ عَنْهَا زَوْجُهَا .

قَالَ مَالِكٌ : تُحِدُّ الأَمَةُ إِذَا تُوُفِّيَ عَنْهَا زَوْجُهَا ، شَهْرَيْنِ وَخَمْسَ لَيَالٍ ، مِثْلَ عِدَّتِهَا .

قَالَ مَالِكٌ : لَيْسَ عَلَى أُمِّ الْوَلَدِ إِحْدَادٌ إِذَا هَلَكَ عَنْهَا سَيِّدُهَا . وَلاَ عَلَى أَمَةٍ يَمُوتُ عَنْهَا سَيِّدُهَا ، إِحْدَادٌ . وَإِنَّمَا الإِحْدَادُ عَلَى ذَوَاتِ الأَزْوَاجِ .

(61) Şeybanî, 589.

108. Malik'e şöyle rivayet edildi: Resûlullah (s.a.v.) babasının ölümünden dolayı süslenmeyi terkeden Ümmü Seleme'nin yanına girdi. Gözlerine acı bir ilâç olan sabir sürmüştü. «**Bu ne? Ya Ümmü Seleme!**» diye sordu.

«— Sabir, Ya Resûlallah!» diye cevap verdi.

Resûlullah (s.a.v.) da «**Onu gece sür, gündüz sil**» buyurdu.[62]

İmam Malik der ki: *Henüz büluğa ermemiş, kocası ölen kız da büluğa ermiş kadın gibi süslenmeyi terk eder.*

İmam Malik der ki: *Kocası ölen cariye de iki ay beş gün olan iddeti süresince süslenmez*

İmam Malik der ki: *Efendisi ölen Ümmü Veled ile cariye süslenebilirler. Süslenmeyi terketmek sadece nikâhla bağı olan kadınlara gerekir.*

١٠٩ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ : أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ أُمَّ سَلَمَةَ ، زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ ، كَانَتْ تَقُولُ : تَجْمَعُ الْحَادُّ رَأْسَهَا بِالسِّدْرِ وَالزَّيْتِ .

109. Resûlullah'ın hanımı Ümmü Seleme: «Kocasına yas tutan kadın başını zeytin yağı ve (sabun yerine kullanılan) sidr ile yıkar» derdi.

(62) Ebu Davud, Talâk, 13/44; Nesaî, Talâk, 27/16.

٣٠ - كتاب الرضاع

30

SÜT EMME KİTABI

1. ÇOCUĞUN EMMESİ

١ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ ، عَنْ عَمْرَةَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ؛ أَنَّ عَائِشَةَ أُمَّ الْمُؤْمِنِينَ أَخْبَرَتْهَا : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ كَانَ عِنْدَهَا . وَأَنَّهَا سَمِعَتْ صَوْتَ رَجُلٍ يَسْتَأْذِنُ فِي بَيْتِ حَفْصَةَ . قَالَتْ عَائِشَةُ : فَقُلْتُ ، يَا رَسُولَ اللهِ . هٰذا رَجُلٌ يَسْتَأْذِنُ فِي بَيْتِكَ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : « أُرَاهُ فُلَانًا » . لِعَمِّ لِحَفْصَةَ مِنَ الرَّضَاعَةِ . فَقَالَتْ عَائِشَةُ : يَارَسُولَ اللهِ ، لَوْ كَانَ فُلَانٌ حَيًّا ، لِعَمِّهَا مِنَ الرَّضَاعَةِ ، دَخَلَ عَلَيَّ ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : « نَعَمْ . إِنَّ الرَّضَاعَةَ تُحَرِّمُ مَا تُحَرِّمُ الْوِلَادَةُ » .

1. Abdurrahman'ın kızı Amre şöyle rivayet etmiştir: Bana mü'minlerin annesi Aişe (r.a.) dedi ki: Resûlullah (s.a.v.) yanımda idi. Ben Hafsa'nın evine girmek için izin isteyen bir adamın sesini işittim ve:

«— Ey Allah'ın elçisi şu adam evinize girmek için izin istiyor» dedim. Resûlullah (s.a.v.):

«— **O adamın, Hafsa'nın süt amcası falan olduğunu sanıyorum**» dedi. Ben:

«— Ya Resûlallah süt amcam falan sağ olsaydı benim yanıma serbest girebilir miydi?» dedim. Resûlullah (s.a.v.):

«— **Evet girebilirdi, çünkü nesebin haram kıldığı her şeyi emme de haram kılar**»[1] buyurdu.[2]

(1) Buharî, Şehâdât, 52/7; Müslim, Radâ, 17/1, no:1.

(2) Evlenmeyi haram kılan engellerden biri de süt emmedir. Bu, Kur'an ve sünnetle sabittir. Kur'an'da kendileriyle evlenilmeleri haram kılınanlar sayılırken: «*...Sizi emziren süt analarınız ve süt hemşirelerinizle evlenmeniz haram kılındı.*» (Nisa: 23) buyurulur. Konu ile ilgili hadisler de bu bölümde görülecektir.

٢ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ ؛ أَنَّهَا قَالَتْ : جَاءَ عَمِّي مِنَ الرَّضَاعَةِ يَسْتَأْذِنُ عَلَيَّ ، فَأَبَيْتُ أَنْ آذَنَ لَهُ عَلَيَّ حَتَّى أَسْأَلَ رَسُولَ اللهِ ﷺ عَنْ ذٰلِكَ . فَجَاءَ رَسُولُ اللهِ ﷺ فَسَأَلْتُهُ عَنْ ذٰلِكَ . فَقَالَ : « إِنَّهُ عَمُّكِ فَأْذَنِي لَهُ » قَالَتْ : فَقُلْتُ ، يَارَسُولَ اللهِ . إِنَّمَا أَرْضَعَتْنِي الْمَرْأَةُ وَلَمْ يُرْضِعْنِي الرَّجُلُ . فَقَالَ : « إِنَّهُ عَمُّكِ . فَلْيَلِجْ عَلَيْكِ » .

قَالَتْ عَائِشَةُ : وَذٰلِكَ بَعْدَ مَا ضُرِبَ عَلَيْنَا الْحِجَابُ .

وَقَالَتْ عَائِشَةُ : يَحْرُمُ مِنَ الرَّضَاعَةِ مَا يَحْرُمُ مِنَ الْوِلاَدَةِ .

2. Hz. Aişe (r.a.) der ki: Süt amcam gelerek yanıma girmek için izin istedi. Ben de Resûlüllah'a soruncaya kadar ona izin vermekten çekindim. Resûlullah (s.a.v.) gelince bunu sordum. O da:

«— **O senin amcandır, yanına girmesine izin ver**» dedi. Ben:

«— Ya Resûlallah beni kadın emzirdi, erkek emzirmedi» deyince:

«— **O senin amcandır, yanına girsin**» buyurdu.

Hz. Aişe: «Bu hâdise, örtünme âyeti indikten sonra oldu» dedi. Hz.Aişe der ki: «Doğum (neseb) dolasısiyle haram olan şey, emme sebebiyle de haram olur.»[3]

٣ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ ، عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ ؛ أَنَّهَا أَخْبَرَتْهُ : أَنَّ أَفْلَحَ ، أَخَا أَبِي الْقُعَيْسِ ، جَاءَ يَسْتَأْذِنُ عَلَيْهَا . وَهُوَ عَمُّهَا مِنَ الرَّضَاعَةِ . بَعْدَ أَنْ أُنْزِلَ الْحِجَابُ . قَالَتْ : فَأَبَيْتُ أَنْ آذَنَ لَهُ عَلَيَّ . فَلَمَّا جَاءَ رَسُولُ اللهِ ﷺ أَخْبَرْتُهُ بِالَّذِي صَنَعْتُ . فَأَمَرَنِي أَنْ آذَنَ لَهُ عَلَيَّ .

3. Urve b. Zübeyr, Hz.Aişe'nin şöyle dediğini rivayet etti: Örtünme âyeti indikten sonra süt amcam Ebû Kuays'in erkek kardeşi Eflâh gelerek yanıma (odama) girmek için izin istedi. Ben izin vermekten kaçındım. Resûlullah gelince yaptığım şeyi kendisine haber verdim. Bunun üzerine süt amcam Eflâh'ın yanıma girmesine izin vermemi emretti.[4]

(3) Buharî, Nikâh, 67/117; Müslim, Radâ, 17/2, no: 7; Şeybanî, 617.
(4) Buharî, Nikâh, 67/22; Müslim, Râdâ, 17/2, no:3.

٤ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ ثَوْرِ بْنِ زَيْدٍ الدِّيلِيِّ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبَّاسٍ ؛ أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ : مَا كَانَ فِي الْحَوْلَيْنِ ، وَإِنْ كَانَ مَصَّةً وَاحِدَةً ، فَهُوَ يُحَرِّمُ .

4. Abdullah b. Abbas: «Çocuk iki yaşını bitirinceye kadar bir defa da emse (nikâhı) haram kılar» derdi.

٥ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ الشَّرِيدِ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عَبَّاسٍ سُئِلَ عَنْ رَجُلٍ كَانَتْ لَهُ امْرَأَتَانِ ، فَأَرْضَعَتْ إِحْدَاهُمَا غُلاَمًا ، وَأَرْضَعَتِ الأُخْرَى جَارِيَةً . فَقِيلَ لَهُ : هَلْ يَتَزَوَّجُ الْغُلاَمُ الْجَارِيَةَ ؟ فَقَالَ : لاَ . اللِّقَاحُ وَاحِدٌ .

5. Abdullah b. Abbas'a:

«— Bir adamın iki karısı vardı. Bunlardan biri, bir erkek çocuğu, diğeri de bir kızı emzirdi. Şimdi bu delikanlı, kızla evlenebilir mi?» diye sorulduğunda:

«— Hayır evlenemezler. Çünkü o iki kadının sütünün meydana gelmesine sebep olan erkek birdir» diye cevap vermiştir.[5]

٦ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ يَقُولُ : لاَ رَضَاعَةَ إِلا لِمَنْ أُرْضِعَ فِي الصِّغَرِ . وَلاَ رَضَاعَةَ لِكَبِيرٍ .

6. Abdullah b. Ömer: «Büyüğün emmesi muteber değildir. Ancak küçüklükte emzirilen muteberdir» derdi.[6]

٧ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ سَالِمَ بْنَ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ أَخْبَرَهُ : أَنَّ عَائِشَةَ أُمَّ الْمُؤْمِنِينَ ، أَرْسَلَتْ بِهِ وَهُوَ يَرْضَعُ ، إِلَى أُخْتِهَا أُمِّ كُلْثُومٍ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ الصِّدِّيقِ . فَقَالَتْ : أَرْضِعِيهِ عَشْرَ رَضَعَاتٍ حَتَّى يَدْخُلَ عَلَيَّ . قَالَ سَالِمٌ : فَأَرْضَعَتْنِي أُمُّ كُلْثُومٍ ثَلاَثَ رَضَعَاتٍ ثُمَّ مَرِضَتْ فَلَمْ تُرْضِعْنِي غَيْرَ ثَلاَثِ رَضَعَاتٍ . فَلَمْ أَكُنْ أَدْخُلُ عَلَى عَائِشَةَ مِنْ أَجْلِ أَنَّ أُمَّ كُلْثُومٍ لَمْ تُتِمَّ لِي عَشْرَ رَضَعَاتٍ .

7. Abdullah b. Ömer'in oğlu Salim der ki: Mü'minlerin annesi Aişe (r.a.) beni memede iken, kız kardeşi Ebû Bekir'in kızı Ümmü Gülsüm'ün yanına gönderip ona: «Bu çocuğu on defa emzir de büyüyünce yanıma girebilsin» demişti. Ama Ümmü Gülsüm beni

(4) Buharî, Nikâh, 67/22; Müslim, Râdâ, 17/2, no:3.
(5) Tirmizî, 10- Radâ, 2.
(6) Şeybanî, 615.

ancak üç defa emzirdikten sonra hastalandı. Bir daha emzirmedi. Ümmü Gülsüm beni on defa emzirmediği için, Hz. Aişe'nin yanına (mahrem'i olmadan) girmedim.[7]

٨ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ صَفِيَّةَ بِنْتَ أَبِي عُبَيْدٍ أَخْبَرَتْهُ : أَنَّ حَفْصَةَ أُمَّ الْمُؤْمِنِينَ أَرْسَلَتْ بِعَاصِمِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ سَعْدٍ إِلَى أُخْتِهَا ، فَاطِمَةَ بِنْتِ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ ، تُرْضِعُهُ عَشْرَ رَضَعَاتٍ لِيَدْخُلَ عَلَيْهَا ، وَهُوَ صَغِيرٌ يَرْضَعُ . فَفَعَلَتْ . فَكَانَ يَدْخُلُ عَلَيْهَا .

8. Hz. Ömer'in kızı Mü'minlerin annesi Hafsa emme çağında bulunan Abdullah b. Sa'd'ın oğlu Asım'ı, büyüdüğünde kendi yanına girebilmesi için kız kardeşi Fatıma'ya on defa emzirmek üzere gönderdi. O da emzirdi. Asım büyüdüğünde Hafsa'nın yanına serbestçe girerdi. (Çünkü Hafsa, Asım'ın süt teyzesi olmuştur.)[8]

٩ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ الْقَاسِمِ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّهُ أَخْبَرَهُ : أَنَّ عَائِشَةَ زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ كَانَ يَدْخُلُ عَلَيْهَا مَنْ أَرْضَعَتْهُ أَخَوَاتُهَا ، وَبَنَاتُ أَخِيهَا . وَلاَ يَدْخُلُ عَلَيْهَا مَنْ أَرْضَعَه نِسَاءُ إِخْوَتِهَا .

9. Abdurrahman, babası Kasım'dan rivayet eder: Hz. Aişe'nin yanına kız kardeşlerinin süt oğulları ile erkek kardeşlerinin kızlarının süt oğulları girerdi. Ama erkek kardeşlerinin hanımlarının emzirdiği erkekler girmezdi.[9]

١٠ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عُقْبَةَ ؛ أَنَّهُ سَأَلَ سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيَّبِ عَنِ الرَّضَاعَةِ ؟ فَقَالَ سَعِيدٌ : كُلُّ مَا كَانَ فِي الْحَوْلَيْنِ ، وَإِنْ كَانَتْ قَطْرَةً وَاحِدَةً ، فَهُوَ يُحَرِّمُ . وَمَا كَانَ بَعْدَ الْحَوْلَيْنِ ، فَإِنَّمَا هُوَ طَعَامٌ يَأْكُلُهُ .

قَالَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ عُقْبَةَ : ثُمَّ سَأَلْتُ عُرْوَةَ بْنَ الزُّبَيْرِ ؟ فَقَالَ : مِثْلَ مَا قَالَ سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ .

(7) Şeybanî, 623.
Bir kısım fukaha evlenmeyi ancak on defa emme haram kılar demiştir. İmam Şafiî ise, beş defa emme nikâhı haram kılar demiştir.
Ebu Hanife ile İmam Malik, emmenin miktarını tahdid etmemişler, azı ve çoğu, hatta bir defa da emse haram kılar demişlerdir.
(İbn Rüşd, Bidâyetü'l-Müctehid, c.2, s.38)
İmam Ahmed b. Hanbelin meşhur görüşü de, Hanefilerinki gibidir.
(Bezlü'l-Mechud, c.10, s. 43)
(8) Şeybanî, 624.
(9) Şeybanî, 618.

10. İbrahim b. Ukbe der ki: Said b. Müseyyeb'den emmenin hükmünü sorduğumda Saîd: «İki sene zarfında meydana gelen emme, bir damla da olsa nikâhı haram kılar. Ama iki seneden sonraki emme çocuğun yediği yemek hükmündedir. (Nikâhı haram kılmaz)» dedi. Sonra Urve b. Zübeyr'e sordum o da aynen Saîd b. Müseyyeb'in söylediğini tekrarladı.[10]

١١ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ : أَنَّهُ قَالَ : سَمِعْتُ سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيَّبِ يَقُولُ : لاَ رَضَاعَةَ إِلا مَا كَانَ فِي الْمَهْدِ . وَإِلا مَا أَنْبَتَ اللَّحْمَ وَالدَّمَ .

وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ؛ أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ : الرَّضَاعَةُ ، قَلِيلُهَا وَكَثِيرُهَا تُحَرِّمُ . وَالرَّضَاعَةُ مِنْ قِبَلِ الرِّجَالِ تُحَرِّمُ .

قَالَ يَحْيَى : وَسَمِعْتُ مَالِكًا يَقُولُ : الرَّضَاعَةُ ، قَلِيلُهَا وَكَثِيرُهَا إِذَا كَانَ فِي الْحَوْلَيْنِ تُحَرِّمُ . فَأَمَّا مَا كَانَ بَعْدَ الْحَوْلَيْنِ ، فَإِنَّ قَلِيلَهُ وَكَثِيرَهُ لاَ يُحَرِّمُ شَيْئًا . وَإِنَّمَا هُوَ بِمَنْزِلَةِ الطَّعَامِ .

11. Yahya b. Saîd der ki: Saîd b. Müseyyeb'in şöyle dediğini işittim: «Ancak beşikteki (emme çağındaki) çocuğun emmesi, et ve kan yapan yani çocuğa gıda olan[11] emme muteberdir.»[12] (Yoksa büyüğün emmesi muteber değildir.)

İbn Şihâb şöyle derdi: Emmenin azı da, çoğu da haram kılar. Emmenin haram kılışı, süt baba tarafına da geçer.

İmam Malik der ki: *İki sene içerisinde olan emmenin azı da çoğu da nikâhı haram kılar. İki seneden sonraki emmeye gelince, bunun ne azı ne de çoğu hiç bir şeyi haram kılmaz. O ancak yemek hükmündedir. (Yemek nasıl haram kılmazsa bu da öyledir).*[13]

(10) Şeybanî, 620.

(11) Çocuk bir defa da emse gıda olur. Buna göre, çocuğun bir defa emmesi de nikâhı haram kılar, diyenlerin görüşü yerindedir.

(12) Şeybanî, 628.

(13) Nikâhı haram kılan emme müddeti İmam Mâlik, İmam Şâfiî ve Hanefilerden İmam Muhammed ve Ebû Yusuf'a göre iki sene, Ebû Hanifeye göre ise iki buçuk sene (otuz ay) dır. (İbn Rüşd, Bidayetü'l-Müctehid c.2 s.31; Meydanî, el-Lübâb fî Şerh'il-Kitâb c. 3, s. 31).

2. EMME ÇAĞINDAN SONRAKİ SÜT EMME

١٢ - حدّثنى يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ؛ أَنَّهُ سُئِلَ عَنْ رَضَاعَةِ الْكَبِيرِ ؟ فَقَالَ : أَخْبَرَنِى عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ ، أَنَّ أَبَا حُذَيْفَةَ بْنَ عُتْبَةَ بْنِ رَبِيعَةَ . وَكَانَ مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللهِ ﷺ ، وَكَانَ قَدْ شَهِدَ بَدْرًا . وَكَانَ تَبَنَّى سَالِمًا الَّذِى يُقَالُ لَهُ سَالِمٌ مَوْلَى أَبِى حُذَيْفَةَ . كَمَا تَبَنَّى رَسُولُ اللهِ ﷺ زَيْدَ بْنَ حَارِثَةَ . وَأَنْكَحَ أَبُو حُذَيْفَةَ سَالِمًا . وَهُوَ يَرَى أَنَّهُ ابْنُهُ . أَنْكَحَهُ بِنْتَ أَخِيهِ فَاطِمَةَ بِنْتَ الْوَلِيدِ بْنِ عُتْبَةَ بْنِ رَبِيعَةَ . وَهِىَ يَوْمَئِذٍ مِنَ الْمُهَاجِرَاتِ الأُوَلِ . وَهِىَ مِنْ أَفْضَلِ أَيَامَى قُرَيْشٍ . فَلَمَّا أَنْزَلَ اللهُ تَعَالَى فِى كِتَابِهِ ، فِى زَيْدِ بْنِ حَارِثَةَ ، مَا أَنْزَلَ . فَقَالَ ﴿ ادْعُوهُمْ لآبَائِهِمْ هُوَ أَقْسَطُ عِنْدَ اللهِ ، فَإِنْ لَمْ تَعْلَمُوا آبَاءَهُمْ فَإِخْوَانُكُمْ فِى الدِّينِ وَمَوَالِيكُمْ ﴾ رُدَّ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْ أُولَئِكَ إِلَى أَبِيهِ . فَإِنْ لَمْ يُعْلَمْ أَبُوهُ رُدَّ إِلَى مَوْلاَهُ . فَجَاءَتْ سَهْلَةُ بِنْتُ سُهَيْلٍ ، وَهِىَ امْرَأَةُ أَبِى حُذَيْفَةَ . وَهِىَ مِنْ بَنِى عَامِرِ بْنِ لُؤَىٍّ . إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ فَقَالَتْ : يَا رَسُولَ اللهِ ، كُنَّا نَرَى سَالِمًا وَلَدًا ، وَكَانَ يَدْخُلُ عَلَىَّ . وَأَنَا فُضُلٌ . وَلَيْسَ لَنَا إِلا بَيْتٌ وَاحِدٌ . فَمَاذَا تَرَى فِى شَأْنِهِ ؟ فَقَالَ لَهَا رَسُولُ اللهِ ﷺ : « أَرْضِعِيهِ خَمْسَ رَضَعَاتٍ فَيَحْرُمُ بِلَبَنِهَا » . وَكَانَتْ تَرَاهُ ابْنًا مِنَ الرَّضَاعَةِ . فَأَخَذَتْ بِذَلِكَ عَائِشَةُ أُمُّ الْمُؤْمِنِينَ . فِيمَنْ كَانَتْ تُحِبُّ أَنْ يَدْخُلَ عَلَيْهَا مِنَ الرِّجَالِ ، فَكَانَتْ تَأْمُرُ أُخْتَهَا أُمَّ كُلْثُومٍ بِنْتَ أَبِى بَكْرٍ الصِّدِّيقِ . وَبَنَاتَ أَخِيهَا . أَنْ يُرْضِعْنَ مَنْ أَحَبَّتْ أَنْ يَدْخُلَ عَلَيْهَا مِنَ الرِّجَالِ . وَأَبَى سَائِرُ أَزْوَاجِ النَّبِىِّ ﷺ أَنْ يَدْخُلَ عَلَيْهِنَّ بِتِلْكَ الرَّضَاعَةِ أَحَدٌ مِنَ النَّاسِ . وَقُلْنَ : لاَ . وَاللهِ ، مَا نَرَى الَّذِى أَمَرَ بِهِ رَسُولُ اللهِ ﷺ سَهْلَةَ بِنْتَ سُهَيْلٍ ، إِلا رُخْصَةً مِنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ ، فِى رَضَاعَةِ سَالِمٍ وَحْدَهُ . لاَ . وَاللهِ ، لاَ يَدْخُلُ عَلَيْنَا بِهَذِهِ الرَّضَاعَةِ أَحَدٌ .

فَعَلَى هٰذَا كَانَ أَزْوَاجُ النَّبِىِّ ﷺ فِى رَضَاعَةِ الْكَبِيرِ .

12. İbn Şihab'a büyüğün emmesinin hükmü sorulunca, bu hususta, Urve b. Zübeyr bana şunları haber verdi dedi: «Resûlullah'ın ashabından Bedir muharebesinde bulunan Ebû Huzeyfe b. Utbe b. Rabia, Resûlullah'ın Zeyd b. Harise'yi oğulluk edindiği gibi, azadlısı Salim'i oğulluk edinip evlendirdi. Onu oğlu gibi görüyordu. Kardeşi Velidin kızı Fatıma ile evlendirdi. Fatıma

Kureyş'in en güzide genç kızlarından olup ilk hicret edenlerdendi. Allah Teâlâ, Zeyd b. Harise hakkında: «***Onları (oğulluklarınızı) babalarının adıyle çağırın. Bu, Allah indinde daha doğrudur. Eğer babalarını bilmiyorsanız onlar dinde kardeşleriniz ve dostlarınızdır.***»[14] âyetini indirince bu oğulluklar babalarına verildi. Babaları bilinmiyorsa, velilerine verildi. O sırada Ebû Huzeyfe'nin hanımı Amir b. Lüey kabilesine mensup olan Süheyl'kızı Sehle Resûlullah'a gelerek:

«— Ey Allah'ın Peygamberi, Biz Sâlim'i çocuğumuz gibi görüyorduk. Yanımıza serbestçe girip çıkıyordu. Benim başım açık oluyor. Evimizde yalnız bir oda var. Sâlim hakkında ne buyurursun? Yanımızda kalabilir mi?» deyince, Resûlullah (s.a.v.):

«— **Onu beş defa emzir süt oğlun olur.**» (Yanına girip çıkması caiz olur.) buyurdu. Sehle dediği gibi yaptı. Böylece Sâlimi süt oğul sayardı. Hz. Aişe de yanına girmesini arzu ettiği kimseye bu hükmü uygulardı. Kız kardeşi Ümmü Gülsüm ve erkek kardeşlerinin kızlarına, yanına almasını arzu ettiği erkekleri emzirmelerini emrederdi. Ama Peygamber Efendimiz'in (s.a.v.) diğer hanımları bu emme ile hiç kimseyi yanlarına kabul etmezlerdi ve: «Hayır, Allah'a yemin ederiz ki Resûlullah'ın Sehle'ye emri sadece Sâlim'in emmesine mahsus bir ruhsattır. (Başkalarının bu hükmü uygulamaları doğru olmaz.) Hayır, Allah'a yemin ederiz ki, bu emme ile hiç bir kimse yanımıza giremez.» derlerdi.[15]

(14) Ahzâb: 5.

(15) İbn Abdilber der ki: Bu, müsnede (yani mevsul türüne) giren bir hadistir. Çünkü Urve, Hz. Aişe'yle ve Rasûlullah'ın diğer eşleriyle görüşmüştür. Müslim, 17 - Radâ, 7; no: 26-28, 29-31; Şeybanî, 627.
Sehle'nin Sâlim'i emzirmesi, memesinden süt sağıp Sâlim'e içirmesi ile olmuştur. Yoksa yabancı bir erkeğin yabancı bir kadının memesini emmesi şöyle dursun, dokunması, hatta bakması bile caiz değildir. Bu hadisle, Hz. Aişe'nin amel ettiğini, Resûlullah'ın diğer hanımlarının amel etmediklerini, bunu Resûlullah'ın Sâlim'e mahsus bir hükmü kabul ettiklerini görüyoruz. Emme müddetinin Maliki ve Şâfiîlerle Hanefilerden İmameyne göre iki sene, Ebû Hanife'ye göre ise otuz ay olduğunu daha önce kaydetmiştik.

١٣ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ دِينَارٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ : جَاءَ رَجُلٌ إِلَى عَبْدِاللهِ بْنِ عُمَرَ . وَأَنَا مَعَهُ عِنْدَ دَارِ الْقَضَاءِ . يَسْأَلُهُ عَنْ رَضَاعَةِ الْكَبِيرِ ؟ فَقَالَ عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ : جَاءَ رَجُلٌ إِلَى عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ . فَقَالَ : إِنِّى كَانَتْ لِى وَلِيدَةٌ . وَكُنْتُ أَطَؤُهَا . فَعَمَدَتِ امْرَأَتِى إِلَيْهَا فَأَرْضَعَتْهَا . فَدَخَلْتُ عَلَيْهَا . فَقَالَتْ : دُونَكَ . فَقَدْ ، وَاللهِ ، أَرْضَعْتُهَا . فَقَالَ عُمَرُ : أَوْجِعْهَا . وَأْتِ جَارِيَتَكَ فَإِنَّمَا الرَّضَاعَةُ رَضَاعَةُ الصَّغِيرِ .

13. Abdullah b. Dinar der ki: Bir adam büyüğün emmesinin hükmünü sormak üzere Abdullah b. Ömer'e geldi. (Medine'deki) Dar'ul-Kaza'da ben de onun yanında idim. Abdullah soruyu dinleyince şu fetvayı nakletti: «Bir adam babam Ömer b. Hattab'a gelerek: Benim bir cariyem vardı. Onunla cinsî münasebette bulunuyordum. Karım (buna mani olmak için gitti), onu emzirdi. Daha sonra cariyenin yanına girmek istediğimde karım: Sakın ona yaklaşma, ben o cariyeyi emzirdim, dedi. (Şimdi benim ne yapmam gerekir?)» deyince Hz. Ömer: «Karını tedip et, cariyene de yaklaş. Çünkü nikâhı haram kılan emme küçüğün emmesidir.» diye fetva verdi.[16]

١٤ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ؛ أَنَّ رَجُلاً سَأَلَ أَبَا مُوسَى الأَشْعَرِى فَقَالَ : إِنِّى مَصِصْتُ عَنِ امْرَأَتِى مِنْ ثَدْيِهَا لَبَنًا ، فَذَهَبَ فِى بَطْنِى . فَقَالَ أَبُو مُوسَى : لاَ أُرَاهَا إِلا قَدْ حَرُمَتْ عَلَيْكَ . فَقَالَ عَبْدُ اللهِ بْنُ مَسْعُودٍ : انْظُرْ مَاذَا تُفْتِى بِهِ الرَّجُلَ ؟ فَقَالَ أَبُو مُوسَى : فَمَاذَا تَقُولُ أَنْتَ ؟ فَقَالَ عَبْدُ اللهِ بْنُ مَسْعُودٍ : لاَ رَضَاعَةَ إِلا مَا كَانَ فِى الْحَوْلَيْنِ .

فَقَالَ أَبُو مُوسَى : لاَ تَسْأَلُونِى عَنْ شَىءٍ ، مَا كَانَ هٰذَا الْحَبْرُ بَيْنَ أَظْهُرِكُمْ .

14. Yahya b. Saîd'den: Bir adam Ebû Musa el-Eşarî'ye:

«— Ben hanımımın memesini emdim, karnıma süt gitti (bunun hükmü nedir?)» diye sordu. Ebû Musa:

«— Bana göre o kadın sana haram olmuştur.» deyince Abdullah b. Mes'ud:

«— Adama nasıl fetva verdiğine dikkat et» dedi. Ebû Musa:

«— Bu hususda sen ne dersin?» deyince, İbn Mes'ud:

«—Emme ancak iki sene içerisinde olur» dedi. Bunun üzerine Ebû Musa:

«— Bu büyük alim aranızda iken, bana bir şey sormayınız.» dedi.[17]

(16) Şeybanî, 626.

(17) Ebu Ömer der ki: Munkatı bir hadistir, ama çeşitli yollarla muttasıldır.

3. EMME İLE İLGİLİ HÜKÜMLERİ İHTİVA EDEN BAŞKA HADİSLER

١٥ - **وحدّثني** يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ دِينَارٍ ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ يَسَارٍ ؛ وَعَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ ، عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « يَحْرُمُ مِنَ الرَّضَاعَةِ مَا يَحْرُمُ مِنَ الْوِلاَدَةِ » .

15. Mü'minlerin annesi Hz. Aişe'den: Resûlullah (s.a.v.): **«Doğumla (neseb) haram olan kimseler, emme ile de haram olur.»** buyurdu.[18]

١٦ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ نَوْفَلٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ : أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ ، عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ ، عَنْ جُدَامَةَ بِنْتِ وَهْبٍ الأَسَدِيَّةِ ؛ أَنَّهَا أَخْبَرَتْهَا : أَنَّهَا سَمِعَتْ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ : « لَقَدْ هَمَمْتُ أَنْ أَنْهَى عَنِ الْغِيلَةِ . حَتَّى ذَكَرْتُ أَنَّ الرُّومَ وَفَارِسَ يَصْنَعُونَ ذٰلِكَ . فَلاَ يَضُرُّ أَوْلاَدَهُمْ » .

قَالَ مَالِكٌ : وَالْغِيلَةُ أَنْ يَمَسَّ الرَّجُلُ امْرَأَتَهُ وَهِيَ تُرْضِعُ .

16. Hz. Aişe der ki: Vehb'in kızı Cüdâme, Resûlullah'dan şunları işittiğini bana haber verdi: **Emzikli kadınlarla cinsî birleşmeyi yasaklamayı arzu ettim. Ama Rumlarla Farsların bunu yaptıklarını ve çocuklarına zarar vermediğini hatırladım (da vaz geçtim).**[19]

İmam Malik der ki: *(Hadiste geçen) «gîle» «erkeğin emzikli karısı ile cimada bulunmasıdır.*

١٧ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي بَكْرِ بْنِ حَزْمٍ ، عَنْ عَمْرَةَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ . عَنْ عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ ؛ أَنَّهَا قَالَتْ : كَانَ فِيمَا أُنْزِلَ مِنَ الْقُرْآنِ - عَشْرُ

(18) Tirmizi, Radâ, 10/1; Şeybanî, 617
(19) Müslim, Nikâh, 16/23, no: 140-142.

رَضَعَاتٍ مَعْلُومَاتٍ يُحَرِّمْنَ - ثُمَّ نُسِخْنَ بِـ خَمْسٍ مَعْلُومَاتٍ - فَتُوُفِّيَ رَسُولُ اللهِ ﷺ وَهُوَ فِيمَا يُقْرَأُ مِنَ الْقُرْآنِ .

قَالَ يَحْيَى ، قَالَ مَالِكٌ : وَلَيْسَ ، عَلَى هٰذَا ، الْعَمَلُ .

17. Hz. Aişe şunları rivayet etmiştir: «Kur'an'da indirilenler içerisinde nikâhı haram kılan mâlum on emme vardı. Sonra bu beş mâlum emme ile neshedildi. (Kendilerine nesih haberi ulaşmayan bir kısım insanlar tarafından) bunlar, Kur'an'dan olmak üzere okunurken Resûlullah vefat etti.»[20]

İmam Malik der ki: *Bu hadisle amel edilmemektedir.*

(20) Müslim, Radâ, 17/6, no: 24; Şeybanî, 625.
Nevevî der ki: On emmenin, beş emme ile nesh edilmesi çok gecikti. Hatta Resûlullah (s.a.v.) vefat edince, kendilerine nesih haberi ulaşmayanlar, bunu Kur'an'dan olmak üzere okuyorlardı. Kendilerine nesih haberi ulaşınca, bunu okumayı terkettiler
Hemen belirtelim ki nesih üç çeşittir:
a) Hükmü de tilaveti de terkedilen, «On emme» gibi
b) Tilaveti terkedilip hükmü bakî bırakılan «beş emme». Bu hükmü ulemadan bazıları kabul etmiştir. Cumhura göre bir defa da emmek nikâhı haram kılar, «Zina eden yaşlı erkek ve kadını recmedin» hükmü de bu tür bir nesihtir.
c) Hükmü neshedilip tilaveti bırakılan âyetler gibi. Bunun misali Kur'an'da çoktur.
(Tekmiletü'l-Menhel c.3, s.201,202).

٣١ - كتـاب البيـوع

31

ALIŞ - VERİŞ KİTABI

1. PEY (Kaparo) VERMEK[1]

١ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ الثِّقَةِ عِنْدَهُ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ جَدِّهِ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ نَهَى عَنْ بَيْعِ الْعُرْبَانِ .

أخرجه أبو داود فى : ٢٢ - كتاب البيوع ، ٦٧ - باب فى العربان .

وابن ماجه فى : ١٢ - كتاب التجارات ، ٢٢ - باب بيع العربان .

قَالَ مَالِكٌ : وَذٰلِكَ ، فِيمَا نُرَى ، وَاللهُ أَعْلَمُ ، أَنْ يَشْتَرِيَ الرَّجُلُ الْعَبْدَ أَوِ الْوَلِيدَةَ . أَوْ يَتَكَارَى الدَّابَّةَ . ثُمَّ يَقُولُ لِلَّذِي اشْتَرَى مِنْهُ ، أَوْ تَكَارَى مِنْهُ : أُعْطِيكَ دِينَارًا أَوْ دِرْهَمًا أَوْ أَكْثَرَ مِنْ ذٰلِكَ أَوْ أَقَلَّ . عَلَى أَنِّي إِنْ أَخَذْتُ السِّلْعَةَ ، أَوْرَكِبْتُ مَا تَكَارَيْتُ مِنْكَ ، فَالَّذِي أَعْطَيْتُكَ هُوَ مِنْ ثَمَنِ السِّلْعَةِ . أَوْ مِنْ كِرَاءِ الدَّابَّةِ : وَإِنْ تَرَكْتُ ابْتِيَاعَ السِّلْعَةِ ، أَوْ كِرَاءَ الدَّابَّةِ ، فَمَا أَعْطَيْتُكَ ، لَكَ بَاطِلٌ بِغَيْرِ شَيْءٍ .

قَالَ مَالِكٌ : وَالأَمْرُ عِنْدَنَا ، أَنَّهُ لاَ بَأْسَ بِأَنْ يَبْتَاعَ الْعَبْدَ التَّاجِرَ الْفَصِيحَ ، بِالأَعْبُدِ مِنَ الْحَبَشَةِ . أَوْ مِنْ جِنْسٍ مِنَ الأَجْنَاسِ . لَيْسُوا مِثْلَهُ فِي الْفَصَاحَةِ وَلاَ فِي التِّجَارَةِ ، وَالنَّفَاذِ وَالْمَعْرِفَةِ . لاَ بَأْسَ بِهٰذَا أَنْ تَشْتَرِيَ مِنْهُ الْعَبْدَ بِالْعَبْدَيْنِ . أَوْ بِالأَعْبُدِ . إِلَى أَجَلٍ مَعْلُومٍ . إِذَا اخْتَلَفَ فَبَانَ اخْتِلاَفُهُ . فَإِنْ أَشْبَهَ بَعْضُ ذٰلِكَ بَعْضًا حَتَّى يَتَقَارَبَ ، فَلاَ يَأْخُذْ مِنْهُ اثْنَيْنِ بِوَاحِدٍ إِلَى أَجَلٍ .وَإِنِ اخْتَلَفَتْ أَجْنَاسُهُمْ .

قَالَ مَالِكٌ : وَلاَ بَأْسَ بِأَنْ تَبِيعَ مَا اشْتَرَيْتَ مِنْ ذٰلِكَ قَبْلَ أَنْ تَسْتَوْفِيَهُ . إِذَا انْتَقَدْتَ ثَمَنَهُ مِنْ غَيْرِ صَاحِبِهِ الَّذِي اشْتَرَيْتَهُ مِنْهُ .

قَالَ مَالِكٌ : لاَ يَنْبَغِي أَنْ يُسْتَثْنَىٰ جَنِينٌ فِي بَطْنِ أُمِّهِ ، إِذَا بِيعَتْ . لأَنَّ ذٰلِكَ غَرَرٌ .

(1) Kaparo vermek: İmam Malik'in de belirttiği gibi, satış tamam olmadan önce müşteri satıcıya bir miktar para verir: «malı alırsam bunu malın parasından sayarız, geri kalanı da veririm. Eğer almazsam bu verdiğim senin olsun, geri istemem», demesi şekliyle yapılan satıştır.
Hadis, bu şekilde satışın haram olduğuna delildir. Cumhurun görüşü de bu istikamettedir. Hz. Ömer ve oğlu ile Ahmed b. Hanbel'in bu satışı caiz gördükleri rivayet edilmiştir. (Şevkânî, Neylü'l-Evtar, c.5, s. 173).

لاَ يُدْرَى أَذَكَرٌ هُوَ أَمْ أُنْثَى . أَحْسَنٌ أَمْ قَبِيحٌ . أَوْ نَاقِصٌ أَوْ تَامٌّ . أَوْ حَىٌّ أَوْ مَيِّتٌ . وَذَلِكَ يَضَعُ مِنْ ثَمَنِهَا .

قَالَ مَالِكٌ ، فِى الرَّجُلِ يَبْتَاعُ الْعَبْدَ أَوِ الْوَلِيدَةَ بِمِائَةِ دِينَارٍ إِلَى أَجَلٍ . ثُمَّ يَنْدَمُ الْبَائِعُ . فَيَسْأَلُ الْمُبْتَاعَ أَنْ يُقِيلَهُ بِعَشَرَةِ دَنَانِيرَ ، يَدْفَعُهَا إِلَيْهِ نَقْدًا . أَوْ إِلَى أَجَلٍ . وَيَمْحُو عَنْهُ الْمِائَةَ دِينَارٍ الَّتِى لَهُ .

قَالَ مَالِكٌ : لاَ بَأْسَ بِذَلِكَ . وَإِنْ نَدِمَ الْمُبْتَاعُ ، فَسَأَلَ الْبَائِعَ أَنْ يُقِيلَهُ فِى الْجَارِيَةِ أَوِ الْعَبْدِ ، وَيَزِيدَهُ عَشَرَةَ دَنَانِيرَ نَقْدًا أَوْ إِلَى أَجَلٍ . أَبْعَدَ مِنَ الأَجَلِ الَّذِى اشْتَرَى إِلَيْهِ الْعَبْدَ أَوِ الْوَلِيدَةَ . فَإِنَّ ذَلِكَ لاَ يَنْبَغِى . وَإِنَّمَا كَرِهَ ذَلِكَ لأَنَّ الْبَائِعَ كَأَنَّهُ بَاعَ مِنْهُ مِائَةَ دِينَارٍ لَهُ ، إِلَى سَنَةٍ قَبْلَ أَنْ تَحِلَّ . بِجَارِيَةٍ وَبِعَشَرَةِ دَنَانِيرَ نَقْدًا . أَوْ إِلَى أَجَلٍ أَبْعَدَ مِنَ السَّنَةِ . فَدَخَلَ فِى ذَلِكَ بَيْعُ الذَّهَبِ بِالذَّهَبِ إِلَى أَجَلٍ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِى الرَّجُلِ يَبِيعُ مِنَ الرَّجُلِ الْجَارِيَةَ بِمِائَةِ دِينَارٍ إِلَى أَجَلٍ . ثُمَّ يَشْتَرِيهَا بِأَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ الثَّمَنِ الَّذِى بَاعَهَا بِهِ إِلَى أَبْعَدَ مِنْ ذَلِكَ الأَجَلِ . الَّذِى بَاعَهَا إِلَيْهِ : إِنَّ ذَلِكَ لاَ يَصْلُحُ . وَتَفْسِيرُ مَا كَرِهَ مِنْ ذَلِكَ ، أَنْ يَبِيعَ الرَّجُلُ الْجَارِيَةَ إِلَى أَجَلٍ . ثُمَّ يَبْتَاعُهَا إِلَى أَجَلٍ أَبْعَدَ مِنْهُ . يَبِيعُهَا بِثَلاَثِينَ دِينَارًا إِلَى شَهْرٍ . ثُمَّ يَبْتَاعُهَا بِسِتِّينَ دِينَارًا إِلَى سَنَةٍ . أَوْ إِلَى نِصْفِ سَنَةٍ . فَصَارَ ، إِنْ رَجَعَتْ إِلَيْهِ سِلْعَتُهُ بِعَيْنِهَا ، وَأَعْطَاهُ صَاحِبُهُ ثَلاَثِينَ دِينَارًا ، إِلَى شَهْرٍ ؛ بِسِتِّينَ دِينَارٌ إِلَى سَنَةٍ ، أَوْ إِلَى نِصْفِ سَنَةٍ . فَهَذَا لاَ يَنْبَغِى .

1. Amr b. Şuayb babası vasıtasıyla dedesinden naklediyor: «Resûlullah (s.a.v.) kaparo ile alış verişi yasakladı.» demiştir.

İmam Malik der ki: *Allah'u alem kaparo ile alış-veriş şöyle olurdu.*» Kaparo, birinin köle veya cariye satın alıp ya da hayvan kiralayıp sonra mal sahibine yani malı satan veya kiraya verene: «Bu satın aldığım malı almak veya kiraladığım hayvana binmek üzere sana bir dirhem —veya daha az ya da daha çok— vereceğim. Şayet malı alır yahut hayvanı kiralarsam verdiğim kaparoyu alacağımdan düşersin ve hayvanı yahut malı almaktan yahut hayvanı kiralamaktan vaz geçersem kaparo senin olsun» demesidir ki bu batıldır.

İmam Malik der ki: *Bizdeki uygulamaya göre, Nâtıkalı, güzel konuşan, ticari kabiliyeti olan, ileri görüşlü ve bilgin bir köleyi aynı seviyede olmayan iki yahut daha fazla köle karşılığında vadeli*

satın almak caizdir. Aralarındaki fark bilinmeyecek kadar azsa (faiz olma ihtimalinden dolayı) bir köleyi vadeli olarak birden fazla köleye alıp satmak caiz değildir.

İmam Malik der ki: *Bedelini peşin ödeyerek satın aldığın bir şeyi teslim almadan başka birine satabilirsin.*

İmam Malik der ki: *Hamile bir cariye satılınca karnındaki cenini akid dışı tutup istisna etmek doğru değildir. Zira bu meçhul olup aldatmacalı bir satıştır: Ceninin erkek mi, dişi mi, güzel mi, çirkin mi, tamam mı, noksan mı, diri mi, ölü mü olacağı bilinemez. Bunlar ise cariyenin değerini düşürür.*

İmam Malik der ki: *Biri veresiye yüz dinara köle veya cariye satın alıp sonra satıcı pişman olarak müşteriye, pazarlığı bozması için peşin veya ileride fazladan on dinar vermeyi ve yüz dinar borcunu silmesi teklif etse caizdir. Ama müşteri pişman olup, pazarlığı bozması için satıcıya, peşin veya vadeli olarak köle ya da cariyeyi satın aldığı vadeden daha ileri bir vadede ödemek üzere bunların fiatından fazla on dinar vermeyi teklif etse, bu doğru değildir. İmam Malik bunu kerih görmüştür. Çünkü bu durumda sanki satıcı bir sene vadeli olan yüz dinarını zamanı gelmeden önce bir cariye ve on dinar karşılığında peşin ya da bir seneden fazla vadeli olarak satmış olur. Vadeli olarak altının altın karşılığında satılması da bu hükme dahildir.*

İmam Malik der ki: *Biri, bir adama veresiye yüz dinara cariye satıp sonra aynı cariyeyi sattığı kimseden daha ileri bir tarihte ödemek üzere daha pahalı bir fiata satın alsa bu doğru değildir. Bunun sebebi ise, belirli bir vade ile sattığı cariyeyi, ondan daha uzun bir vade ile geri almasıdır. Zira otuz dinara bir ay vade ile sattığı cariyeyi, altmış dinara altı ay veya bir sene vade ile geri alınca bu, bir vade ile otuz dinara sattığı malının bir sene veya altı ay vade ile altmış dinara geri kendisine dönmesi gibi olur. Bu ise caiz değildir.*

2. KÖLENİN MALI

٢ - حدّثني يحيى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ قَالَ : مَنْ بَاعَ عَبْدًا وَلَهُ مَالٌ . فَمَالُهُ لِلْبَائِعِ . إِلا أَنْ يَشْتَرِطَهُ الْمُبْتَاعُ .

قَالَ مَالِكٌ : الأَمْرُ الْمُجْتَمَعُ عَلَيْهِ عِنْدَنَا ، أَنَّ الْمُبْتَاعَ إِنِ اشْتَرَطَ مَالَ الْعَبْدِ فَهُوَ لَهُ . نَقْدًا كَانَ أَوْ دَيْنًا أَوْ عَرْضًا . يُعْلَمُ أَوْ لا يُعْلَمُ . وَإِنْ كَانَ لِلْعَبْدِ مِنَ الْمَالِ أَكْثَرُ مِمَّا اشْتَرَى بِهِ ، كَانَ ثَمَنُهُ نَقْدًا أَوْ دَيْنًا أَوْ عَرْضًا . وَذَلِكَ أَنَّ مَالَ الْعَبْدِ لَيْسَ عَلَى سَيِّدِهِ فِيهِ زَكَاةٌ . وَإِنْ كَانَتْ لِلْعَبْدِ جَارِيَةٌ اسْتَحَلَّ فَرْجَهَا بِمِلْكِهِ إِيَّاهَا . وَإِنْ عَتَقَ الْعَبْدُ ، أَوْ كَاتَبَ ، تَبِعَهُ مَالُهُ . وَإِنْ أَفْلَسَ ، أَخَذَ الْغُرَمَاءُ مَالَهُ . وَلَمْ يُتْبَعْ سَيِّدُهُ بِشَيْءٍ مِنْ دَيْنِهِ .

2. Ömer b. Hattab: «Kim malı olan bir köleyi satarsa bu mal satana aittir. Ancak müşteri (köleyi alırken) malını da şart koşarsa, o zaman müşterinin olur» der.[2]

İmam Malik der ki: *Bizde ittifak edilen görüş şudur: Müşteri, satıcı ile kölenin malını da almak üzere anlaşırsa caizdir. Bu mal kölenin yanındaki para veya alacak yahud da eşya olsun, miktarı bilinsin veya bilinmesin, hatta isterse kölenin malı kendi fiatının üstünde olsun, kölenin bedeli peşin, vadeli veya eşya olsun farketmez. Çünkü kölenin malında efendisinin ödemesi gereken bir zekât borcu yoktur.*

Kölenin cariyesi olursa müşterinin ona sahip olmasıyla, cariye ile cinsî münasebette bulunması da helâl olur.

Köle hürriyetine kavuşur veya mükatep olursa, malı da kendisine ait olur. Köle iflas ederse borçlular kölenin malını alabilirler. Kölenin borcundan efendisi hiç bir şekilde mesul tutulmaz.

(2) Buharî, Şurb, 42/17; Müslim, Buyû, 21/15, no: 80; Şeybanî, 793.

3. SATILAN KÖLEDE ZUHUR EDEN HALLER

٣ - حدّثني يحيىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي بَكْرِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرِو بْنِ حَزْمٍ : أَنَّ أَبَانَ بْنَ عُثْمَانَ ، وَهِشَامَ بْنَ إِسْمَاعِيلَ ، كَانَا يَذْكُرَانِ فِي خُطْبَتِهِمَا عُهْدَةَ الرَّقِيقِ . فِي الأَيَّامِ الثَّلاَثَةِ مِنْ حِينِ يُشْتَرَى الْعَبْدُ أَوِ الْوَلِيدَةُ . وَعُهْدَةَ السَّنَةِ .

قَالَ مَالِكٌ : مَا أَصَابَ الْعَبْدُ أَوِ الْوَلِيدَةُ فِي الأَيَّامِ الثَّلاَثَةِ ، مِنْ حِينِ يُشْتَرَيَانِ حَتَّى تَنْقَضِيَ الأَيَّامُ الثَّلاَثَةُ . فَهُوَ مِنَ الْبَائِعِ . وَإِنَّ عُهْدَةَ السَّنَةِ مِنَ الْجُنُونِ وَالْجُذَامِ وَالْبَرَصِ . فَإِذَا مَضَتِ السَّنَةُ . فَقَدْ بَرِيءَ الْبَائِعُ مِنَ الْعُهْدَةِ كُلِّهَا .

قَالَ مَالِكٌ : وَمَنْ بَاعَ عَبْدًا أَوْ وَلِيدَةً مِنْ أَهْلِ الْمِيرَاثِ ، أَوْ غَيْرِهِمْ بِالْبَرَاءَةِ ، فَقَدْ بَرِيءَ مِنْ كُلِّ عَيْبٍ . وَلا عُهْدَةَ عَلَيْهِ إِلا أَنْ يَكُونَ عَلِمَ عَيْبًا فَكَتَمَهُ . فَإِنْ كَانَ عَلِمَ عَيْبًا فَكَتَمَهُ ، لَمْ تَنْفَعْهُ الْبَرَاءَةُ . وَكَانَ ذٰلِكَ الْبَيْعُ مَرْدُودًا . وَلا عُهْدَةَ عِنْدَنَا إِلا فِي الرَّقِيقِ .

3. Abdullah b. Ebî Bekir b. Muhammed b. Hazm rivayet ederek der ki: «Osman oğlu Ebân ve İsmail oğlu Hişam hutbelerinde köle ve cariyenin satın alındığı andan itibaren üç gün içerisindeki sorumlulukları ile sene içerisindeki sorumluluklarından bahsederlerdi.»

İmam Malik der ki: *Köle ve cariye'nin başına gelecek musibetin sorumluluğu satıldığı andan itibaren üç gün içerisinde satıcıya aittir. (Müşterinin reddetme hakkı vardır.) Bir de bir sene boyunca devam eden sorumluluk vardır.*[3] *Bunlar: delilik, cüzzam ve baras (alaca) hastalığıdır. Bir sene tamam olursa, satıcı her türlü sorumluluktan kurtulur.*

İmam Malik der ki: *Kim kendisine miras yoluyla intikal eden veya başka bir köle veya cariyeyi beraet şartıyla (yani bunlarda olan ya da olacak hiç bir ayıp ve kusurdan dolayı sorumluluk*

(3) Bu görüş Medine fakihleri ile Said b. Müseyyeb ve Zühri'nin görüşüdür. İmam Malik de bu görüşü benimsemiştir.
Ahmed b. Hanbel, hadis zayıftır, diyerek bunu kabul etmemiştir. İmam Şafii de satıcının üç günlük ve bir senelik sorumluluğu diye bir şey kabul etmez (Sehârenfûrî, Bezlül-Mechûd, c.15, s.183).

kabul etmeme şartıyla) satarsa, o zaman hiç bir ayıptan sorumlu olmaz. Ancak bildiği bir ayıp var da onu gizlemişse, o zaman sorumlu olur. Beraeti kendisine bir fayda vermez. Satış akdi bozulur, köle kendisine iade edilir. Bu sorumluluk, bize göre ancak köle satımında vardır.

4. KÖLEDE KUSUR

٤ - حدّثني يحيى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللهِ : أَنَّ عَبْدَاللهِ بْنَ عُمَرَ بَاعَ غُلَاماً لَهُ بِثَمَانِمِائَةِ دِرْهَمٍ . وَبَاعَهُ بِالْبَرَاءَةِ . فَقَالَ الَّذِى ابْتَاعَهُ لِعَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ : بِالْغُلَامِ دَاءٌ لَمْ تُسَمِّهِ لِى . فَاخْتَصَمَا إِلَى عُثْمَانَ بْنِ عَفَّانَ . فَقَالَ الرَّجُلُ : بَاعَنِى عَبْدًا وَبِهِ دَاءٌ لَمْ يُسَمِّهِ . وَقَالَ عَبْدُ اللهِ : بِعْتُهُ بِالْبَرَاءَةِ . فَقَضَى عُثْمَانُ بْنُ عَفَّانَ عَلَى عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ أَنْ يَحْلِفَ لَهُ ، لَقَدْ بَاعَهُ الْعَبْدَ وَمَا بِهِ دَاءٌ يَعْلَمُهُ . فَأَبَى عَبْدُ اللهِ أَنْ يَحْلِفَ . وَارْتَجَعَ الْعَبْدَ . فَصَحَّ عِنْدَهُ . فَبَاعَهُ عَبْدُ اللهِ بَعْدَ ذٰلِكَ بِأَلْفٍ وَخَمْسِمِائَةِ دِرْهَمٍ .

قَالَ مَالِكٌ : الْأَمْرُ الْمُجْتَمَعُ عَلَيْهِ عِنْدَنَا . أَنَّ كُلَّ مَنِ ابْتَاعَ وَلِيدَةً فَحَمَلَتْ ، أَوْ عَبْدًا فَأَعْتَقَهُ . وَكُلَّ أَمْرٍ دَخَلَهُ الْفَوْتُ حَتَّى لَا يُسْتَطَاعَ رَدُّهُ . فَقَامَتِ الْبَيِّنَةُ ، إِنَّهُ قَدْ كَانَ بِهِ عَيْبٌ عِنْدَ الَّذِى بَاعَهُ . أَوْ عَلِمَ ذٰلِكَ بِاعْتِرَافٍ مِنَ الْبَائِعِ أَوْ غَيْرِهِ . فَإِنَّ الْعَبْدَ أَوِ الْوَلِيدَةَ يُقَوَّمُ وَبِهِ الْعَيْبُ الَّذِى كَانَ بِهِ يَوْمَ اشْتَرَاهُ . فَيُرَدُّ مِنَ الثَّمَنِ قَدْرُ مَا بَيْنَ قِيمَتِهِ صَحِيحًا وَقِيمَتِهِ وَبِهِ ذٰلِكَ الْعَيْبُ .

قَالَ مَالِكٌ : الْأَمْرُ الْمُجْتَمَعُ عَلَيْهِ عِنْدَنَا فِى الرَّجُلِ يَشْتَرِى الْعَبْدَ ، ثُمَّ يَظْهَرُ مِنْهُ عَلَى عَيْبٍ يَرُدُّهُ مِنْهُ ، وَقَدْ حَدَثَ بِهِ عِنْدَ الْمُشْتَرِى عَيْبٌ آخَرُ : إِنَّهُ ، إِذَا كَانَ الْعَيْبُ الَّذِى حَدَثَ بِهِ مُفْسِدًا ، مِثْلُ الْقَطْعِ أَوِ الْعَوَرِ أَوْ مَا أَشْبَهَ ذٰلِكَ مِنَ الْعُيُوبِ الْمُفْسِدَةِ . فَإِنَّ الَّذِى اشْتَرَى الْعَبْدَ بِخَيْرِ النَّظَرَيْنِ . إِنْ أَحَبَّ أَنْ يُوضَعَ عَنْهُ مِنْ ثَمَنِ الْعَبْدِ ، بِقَدْرِ الْعَيْبِ الَّذِى كَانَ بِالْعَبْدِ يَوْمَ اشْتَرَاهُ ، وُضِعَ عَنْهُ . وَإِنْ أَحَبَّ أَنْ يَغْرَمَ قَدْرَ مَا أَصَابَ الْعَبْدَ مِنَ الْعَيْبِ عِنْدَهُ ، ثُمَّ يَرُدَّ الْعَبْدَ ، فَذٰلِكَ لَهُ . وَإِنْ مَاتَ الْعَبْدُ عِنْدَ الَّذِى اشْتَرَاهُ ، أُقِيمَ الْعَبْدُ وَبِهِ الْعَيْبُ الَّذِى كَانَ بِهِ يَوْمَ اشْتَرَاهُ . فَيُنْظَرُ كَمْ ثَمَنُهُ ؟ فَإِنْ كَانَتْ قِيمَةُ الْعَبْدِ يَوْمَ اشْتَرَاهُ بِغَيْرِ عَيْبٍ ، مِائَةَ دِينَارٍ . وَقِيمَتُهُ يَوْمَ اشْتَرَاهُ وَبِهِ الْعَيْبُ ، ثَمَانُونَ دِينَارًا . وُضِعَ عَنِ الْمُشْتَرِى مَا بَيْنَ الْقِيمَتَيْنِ . وَإِنَّمَا تَكُونُ الْقِيمَةُ يَوْمَ اشْتُرِىَ الْعَبْدُ .

قَالَ مَالِكٌ : الأَمْرُ الْمُجْتَمَعُ عَلَيْهِ عِنْدَنَا . أَنَّ مَنْ رَدَّ وَلِيدَةً مِنْ عَيْبٍ وَجَدَهُ بِهَا . وَكَانَ قَدْ أَصَابَهَا : أَنَّهَا إِنْ كَانَتْ بِكْرًا فَعَلَيْهِ مَا نَقَصَ مِنْ ثَمَنِهَا . وَإِنْ كَانَتْ ثَيِّبًا فَلَيْسَ عَلَيْهِ فِي إِصَابَتِهِ إِيَّاهَا شَيْءٌ . لأَنَّهُ كَانَ ضَامِنًا لَهَا .

قَالَ مَالِكٌ : الأَمْرُ الْمُجْتَمَعُ عَلَيْهِ عِنْدَنَا . فِيمَنْ بَاعَ عَبْدًا أَوْ وَلِيدَةً أَوْ حَيَوَانًا بِالْبَرَاءَةِ . مِنْ أَهْلِ الْمِيرَاثِ أَوْ غَيْرِهِمْ . فَقَدْ بَرِئَ مِنْ كُلِّ عَيْبٍ فِيمَا بَاعَ . إِلا أَنْ يَكُونَ عَلِمَ فِي ذَلِكَ عَيْبًا فَكَتَمَهُ . فَإِنْ كَانَ عَلِمَ عَيْبًا فَكَتَمَهُ ، لَمْ تَنْفَعْهُ تَبْرِئَتُهُ . وَكَانَ مَا بَاعَ مَرْدُودًا عَلَيْهِ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِي الْجَارِيَةِ تُبَاعُ بِالْجَارِيَتَيْنِ ، ثُمَّ يُوجَدُ بِإِحْدَى الْجَارِيَتَيْنِ عَيْبٌ تُرَدُّ مِنْهُ . قَالَ : تُقَامُ الْجَارِيَةُ الَّتِي كَانَتْ قِيمَةَ الْجَارِيَتَيْنِ . فَيُنْظَرُ كَمْ ثَمَنُهَا ؟ ثُمَّ تُقَامُ الْجَارِيَتَانِ بِغَيْرِ الْعَيْبِ الَّذِي وُجِدَ بِإِحْدَاهُمَا . تُقَامَانِ صَحِيحَتَيْنِ سَالِمَتَيْنِ . ثُمَّ يُقْسَمُ ثَمَنُ الْجَارِيَةِ الَّتِي بِيعَتْ بِالْجَارِيَتَيْنِ عَلَيْهِمَا ، بِقَدْرِ ثَمَنِهِمَا . حَتَّى يَقَعَ عَلَى كُلِّ وَاحِدَةٍ مِنْهُمَا حِصَّتُهَا مِنْ ذَلِكَ . عَلَى الْمُرْتَفِعَةِ بِقَدْرِ ارْتِفَاعِهَا . وَعَلَى الأُخْرَى بِقَدْرِهَا . ثُمَّ يُنْظَرُ إِلَى الَّتِي بِهَا الْعَيْبُ . فَيُرَدُّ بِقَدْرِ الَّذِي وَقَعَ عَلَيْهَا مِنْ تِلْكَ الْحِصَّةِ . إِنْ كَانَتْ كَثِيرَةً أَوْ قَلِيلَةً . وَإِنَّمَا تَكُونُ قِيمَةُ الْجَارِيَتَيْنِ عَلَيْهِ يَوْمَ قَبْضِهِمَا .

قَالَ مَالِكٌ : فِي الرَّجُلِ يَشْتَرِي الْعَبْدَ فَيُؤَاجِرُهُ بِالإِجَارَةِ الْعَظِيمَةِ ، أَوِ الْغَلَّةِ الْقَلِيلَةِ . ثُمَّ يَجِدُ بِهِ عَيْبًا يُرَدُّ مِنْهُ : إِنَّهُ يَرُدُّهُ بِذَلِكَ الْعَيْبِ . وَتَكُونُ لَهُ إِجَارَتُهُ وَغَلَّتُهُ . وَهَذَا الأَمْرُ الَّذِي كَانَتْ عَلَيْهِ الْجَمَاعَةُ بِبَلَدِنَا . وَذَلِكَ لَوْ أَنَّ رَجُلاً ابْتَاعَ عَبْدًا ، فَبَنَى لَهُ دَارًا قِيمَةُ بِنَائِهَا ثَمَنُ الْعَبْدِ أَضْعَافًا . ثُمَّ وَجَدَ عيباً بِهِ يُرَدُّ مِنْهُ ، رَدَّهُ . وَلاَ يُحْسَبُ لِلْعَبْدِ عَلَيْهِ إِجَارَةٌ فِيمَا عَمِلَ لَهُ . فَكَذَلِكَ تَكُونُ لَهُ إِجَارَتُهُ ، إِذَا آجَرَهُ مِنْ غَيْرِهِ . لأَنَّهُ ضَامِنٌ لَهُ . وَهَذَا الأَمْرُ عِنْدَنَا .

قَالَ مَالِكٌ : الأَمْرُ عِنْدَنَا ، فِيمَنِ ابْتَاعَ رَقِيقًا فِي صَفْقَةٍ وَاحِدَةٍ . فَوَجَدَ فِي ذَلِكَ الرَّقِيقِ عَبْدًا مَسْرُوقًا . أَوْ وَجَدَ بِعَبْدٍ مِنْهُمْ عَيْبًا . إِنَّهُ يُنْظَرُ فِيمَا وُجِدَ مَسْرُوقًا . أَوْ وَجَدَ بِهِ عَيْبًا فَإِنْ كَانَ هُوَ وَجْهَ ذَلِكَ الرَّقِيقِ أَوْ أَكْثَرَهُ ثَمَنًا . أَوْ مِنْ أَجْلِهِ اشْتَرَى وَهُوَ الَّذِي فِيهِ الْفَضْلُ فِيمَا يَرَى النَّاسُ . كَانَ ذَلِكَ الْبَيْعُ مَرْدُودًا كُلُّهُ . وَإِنْ كَانَ الَّذِي وُجِدَ مَسْرُوقًا . أَوْ وُجِدَ بِهِ الْعَيْبُ مِنْ ذَلِكَ الرَّقِيقِ فِي الشَّيْءِ الْيَسِيرِ مِنْهُ . لَيْسَ هُوَ وَجْهَ ذَلِكَ الرَّقِيقِ . وَلا مِنْ أَجْلِهِ اشْتُرِيَ . وَلا فِيهِ الْفَضْلُ فِيمَا يَرَى النَّاسُ . رَدَّ ذَلِكَ الَّذِي وُجِدَ بِهِ الْعَيْبُ . أَوْ وُجِدَ مَسْرُوقًا بِعَيْنِهِ ، بِقَدْرِ قِيمَتِهِ مِنَ الثَّمَنِ الَّذِي اشْتُرِيَ بِهِ أُولَئِكَ الرَّقِيقَ .

4. Salim b. Abdullah'dan: Abdullah b. Ömer bir kölesini beraet şartıyla sekizyüz dirheme sattı. Müşteri, Abdullah b. Ömer'e:

«— Köle hastalıklı, bunu bana söylemedin» dedi. Bunun üzerine anlaşamıyarak Osman b. Affan'ın huzurunda muhakeme oldular. Müşteri:

«— Abdullah bana hastalıklı bir köle sattı, hastalığını söylemedi» dedi. Abdullah da:

«— Ben köleyi beraet yoluyla sattım» deyince, Osman b. Affan, Abdullah'a, köleyi sattığında hastalığını bilmediğine dair yemin teklif etti. Abdullah yemin etmekten kaçındı. Köleyi geri aldı. Köle yanında iyileşince, onu binbeşyüz dirheme sattı.[4]

İmam Malik der ki: *Bizdeki ittifaka göre, her kim bir cariye satın alır da cariye hamile kalır veya köle alır da azad ederse ya da yanında giderilmesi mümkün olmayan bir kusur peyda olursa, bu kusurun malın alındığında mevcut olduğu ya delil yoluyle veya satıcı ve diğerlerinin ikrarıyla sabit olursa; bunların satın alındığı gün itibariyle hasta ve sıhhatli hallerindeki değerleri ayrı ayrı takdir edilir, aradaki fark müşteriye verilir.*

İmam Malik der ki: *Bizdeki ittifaka göre, biri bir köle satın alır da bunda iadeyi gerektirecek bir kusur görür, bu sırada kendi yanında da birbaşka kusur meydana gelirse bakılır: Eğer kendi yanında meydana gelen kusur elinin kesilmesi ve bir gözünü kaybetmesi gibi önemli ise, müşteri iki şey arasında muhayyer kılınır: Ya satanın yanındayken meydana gelen kusur bedeli takdir edilerek ödeyeceği miktardan düşülür, yahut da kendi yanında meydana gelen kusurun bedelini ödeyerek köleyi geri verir.*

Köle yanında ölürse geri iadesi mümkün olmadığı için birinci şekli kabul etmek mecburiyetinde kalır. Mesela köle yüz dinara

(4) Şeybanî, 774.
Hanefilere göre alım satım akdinde müşteri için hıyar-ı ayıp (kusurlu malı kabul veya red) hakkı vardır. Yani müşteri,satın aldığı bir malda satıcıda iken var olduğu tesbit edilen bir noksan ve kusur görürse pazarlığı bozup malı eski sahibine iade etme hakkına sahiptir. Ancak bir mal beraet yoluyle alınıp satılmışsa, yani satıcı bu malın hiç bir ayıp ve kusurundan dolayı sorumluluk kabul etmem diye satarsa, ya da müşteri malı her türü noksanı ile kabul ediyorum derse, artık pazarlık kesinleştikten sonra aldığı malı geri veremez. (Bk. Mecelle: Mad. 337, 342, 343)

alınmış, ama kusurlu olarak seksen dinar takdir edilirse, müşteriden yirmi dinar eksik alır.

İmam Malik der ki: *Bulunduğu bir kusurdan dolayı cariyeyi eski sahibine iade eden kimse eğer cariye ile münasebette bulunmuşsa bakılır: Cariye bâkire ise, değerindeki eksilme farkını satana öder. Bâkire değilse bir şey gerekmez.*

İmam Malik der ki: *Biri kendisine miras yoluyla veya başka yollarla intikal eden köle, cariye veya hayvanı çıkacak kusurlardan sorumlu olmamak üzere satarsa, bunlardaki hiç bir kusurdan sorumlu tutulmaz. Ancak satarken bildiği bir kusur var da onu gizlemişse, o zaman sorumlu olur. Sattığı şey kendisine iade edilir.*

İmam Malik der ki: *İki cariye mukabilinde bir cariye satılır da sonra bu iki cariyeden birinde akdi bozacak bir kusur meydana gelirse, önce iki cariyenin bedeli olan tek cariyenin kıymeti satın alındığı gün itibariyle takdir edilir, sonra da kusur nazarı dikkate alınmadan o iki cariyenin fiatları biçilir, ikiye bölünür, böylece her bir cariyenin fiatı belli olmuş olur. Daha sonra, kusurlu cariyeye bakılır, kusuru dolayısıyla bedelinden eksilen —az olsun, çok olsun— müşterinin vereceğinden düşülür.*

İmam Malik der ki: *Bir adam bir köle satın alıp da çok veya az bir ücretle çalıştırdıktan sonra iadeyi gerektiren bir kusur bulursa, köleyi sahibine iade eder, kölenin bu müddetteki kazancı müşterinin olur. Memleketimizdeki çoğunluk bu görüştedir. Yine bir adam bir köle satın alsa, köle müşteriye kendi fiatının kat kat üstünde bir bina yapsa, sonra müşteri köleyi vâkıf olduğu bir kusurdan dolayı satana geri verse, bu çalışmasına mukabil satana bir şey verilmez. Başkasının işinde ücretle çalıştırması durumu da böyledir, ücreti müşteride kalır. Çünkü onun köleyi koruma mesuliyeti vardır.İşte bize göre hüküm budur.*

İmam Malik der ki: *Bizdeki ittifaka göre, bir akidle bir grup köle satın alan kimse, kölelerden birinin çalınmış olduğunu veya bunlardan birinde bir kusurun varlığını farkederse bakılır: Eğer çalınan veya kendisinde kusur bulunan, kölelerin gözdesi veya en pahalısı ise ya da diğer köleleri bunun için satın almışsa, akid temelden bozulur. Bütün köleler geri verilir. Eğer çalınan veya ken-*

disinde kusur bulunan köle, kölelerin en iyisi değil veya müşteri bunun için o köleleri almamış, bilir kişilere göre de o kölelerin en iyisi değilse, o zaman kusurlu köle geri verilir veya çalınanın kıymeti hesap edilerek geri alınır.

5. ŞARTLA SATILAN CARİYE

٥ - حدّثني يحيى عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، أَنَّ عُبَيْدَ اللهِ بْنَ عُتْبَةَ بْنِ مَسْعُودٍ ؛ أَخْبَرَهُ : أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ مَسْعُودٍ ابْتَاعَ جَارِيَةً مِن امْرَأَتِهِ زَيْنَبَ الثَّقَفِيَّةِ . وَاشْتَرَطَتْ عَلَيْهِ أَنَّكَ إِنْ بِعْتَهَا فَهِيَ لِي بِالثَّمَنِ الَّذِي تَبِيعُهَا بِهِ . فَسَأَلَ عَبْدُ اللهِ بْنُ مَسْعُودٍ عَنْ ذٰلِكَ ، عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ . فَقَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ : لَا تَقْرَبْهَا وَفِيهَا شَرْطٌ لِأَحَدٍ .

5. Ubeydullah b. Abdullah'dan: Abdullah b. Mesud, Sakîf kabilesinden olan hanımı Zeynep'den bir cariye satın aldı. Zeynep ona:

«— Şayet bu cariyeyi satarsan sattığın fiata bana vereceksin,» diye şart koştu. Abdullah b. Mesud da bunun hükmünü Ömer b. Hattab'a sordu. Hz.Ömer (r.a.): «Cariyede herhangi bir kimsenin şartı olduğu müddetçe, ona yaklaşma» dedi.[5]

٦ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ : لَا يَطَأُ الرَّجُلُ وَلِيدَةً ، إِلَّا وَلِيدَةً ، إِنْ شَاءَ بَاعَهَا . وَإِنْ شَاءَ وَهَبَهَا . وَإِنْ شَاءَ أَمْسَكَهَا . وَإِنْ شَاءَ صَنَعَ بِهَا مَا شَاءَ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِيمَنِ اشْتَرَى جَارِيَةً عَلَى شَرْطِ أَنْ لَا يَبِيعَهَا وَلَا يَهَبَهَا أَوْ مَا أَشْبَهَ ذٰلِكَ مِنَ الشُّرُوطِ ؛ فَإِنَّهُ لَا يَنْبَغِي لِلْمُشْتَرِي أَنْ يَطَأَهَا . وَذٰلِكَ ، أَنَّهُ لَا يَجُوزُ لَهُ أَنْ يَبِيعَهَا وَلَا أَنْ يَهَبَهَا . فَإِذَا كَانَ لَا يَمْلِكُ ذٰلِكَ مِنْهَا ، فَلَمْ يَمْلِكْهَا مِلْكًا تَامًّا . لِأَنَّهُ قَدِ اسْتُثْنِيَ عَلَيْهِ فِيهَا مَا مَلَكَهُ بِيَدِ غَيْرِهِ . فَإِذَا دَخَلَ هٰذَا الشَّرْطُ ، لَمْ يَصْلُحْ . وَكَانَ بَيْعًا مَكْرُوهًا .

6. Abdullah b. Ömer şöyle derdi: «Kişi ancak istediği anda satabileceği, bağışlıyabileceği, yanında alıkoyabileceği ve istediği şeyi yapabileceği cariye ile birleşebilir.»[6]

(5) Şeybanî, 790.
(6) Şeybanî, 791.

İmam Malik der ki: *Satmamak, bağışlamamak ve bunlara benzer bir takım şartlarla cariye satın alan kimsenin onunla cinsî münasebette bulunması caiz değildir. Zira bu adam cariyeyi satmaya ve bağışlamaya malik değildir. Buna malik olmayınca, cariyedeki mülkiyet hakkı tam değildir. Çünkü kendi cariyesinde başkası tarafından istisna yapılmıştır. (Serbest tasarrufu kısıtlanmıştır.) Bu şart varken, cariyeye yaklaşması caiz değildir. Böyle şartla satış da mekruhtur.*

6. EVLİ BİR CARİYEYE EFENDİSİNİN YAKLAŞMASININ HARAM OLUŞU

٧ - حدّثني يحيى عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عَامِرٍ أَهْدَى لِعُثْمَانَ بْنِ عَفَّانَ جَارِيَةً . وَلَهَا زَوْجٌ . ابْتَاعَهَا بِالْبَصْرَةِ . فَقَالَ عُثْمَانُ : لا أَقْرَبُهَا حَتَّى يُفَارِقَهَا زَوْجُهَا . فَأَرْضَى ابْنُ عَامِرٍ زَوْجَهَا ، فَفَارَقَهَا .

7. İbn Şihab'dan: «Amir oğlu Abdullah, Osman b.Affan'a Basra'dan satın aldığı evli bir cariyeyi hediye etti. Osman (r.a.) da:

«— Kocası kendisinden ayrılıncaya kadar, bu cariyeye yaklaşmam» deyince İbn Amir kocasını razı etti. O da karısını boşadı.[7]

٨ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ عَوْفٍ : أَنَّ عَبْدَ الرَّحْمٰنِ بْنَ عَوْفٍ ابْتَاعَ وَلِيدَةً . فَوَجَدَهَا ذَاتَ زَوْجٍ . فَرَدَّهَا .

8. Ebû Seleme'nin rivayet ettiğine göre, babası Abdurrahman b. Avf bir cariye satın aldı. Kocası bulunduğunu anlayınca geri verdi.[8]

(7) Şeybanî, 795.
(8) Şeybanî, 794.

7. AĞACI SATILAN MEYVENİN DURUMU

٩ - حدّثني يحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « مَنْ بَاعَ نَخْلاً قَدْ أُبِّرَتْ . فَثَمَرُهَا لِلْبَائِعِ . إِلا أَنْ يَشْتَرِطَ الْمُبْتَاعُ » .

9. Abdullah b. Ömer (r.a.)'den: Resûlullah şöyle buyurdu: **«Her kim dişi çiçeklerine erkek çiçeği aşılanmış bir hurmalık satarsa, bunun meyvesi satana aittir. Fakat meyvesi müşteriye ait olmak üzere satılmışsa meyve müşterinin olur.»**[9]

(9) Buharî, Buyû, 34/90; Müslim, Buyû, 21/15, no: 77; Şeybanî, 792, 793.

8. AĞAÇTAKİ MEYVENİN OLGUNLAŞMADAN ÖNCE SATIŞININ YASAK OLUŞU

١٠ - **حدّثني** يحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ نَهَى عَنْ بَيْعِ الثِّمَارِ حَتَّى يَبْدُوَ صَلاَحُهَا . نَهَى الْبَائِعَ وَالْمُشْتَرِيَ .

10.İbn Ömer'den: «Resûlullah olgunlaşması belirinceye kadar, ağaç üzerindeki meyvenin alım satımını alıcıya da satıcıya da yasakladı.»[10]

١١ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ حُمَيْدٍ الطَّوِيلِ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ نَهَى عَنْ بَيْعِ الثِّمَارِ حَتَّى تُزْهِيَ . فَقِيلَ لَهُ : يَا رَسُولَ اللهِ ، وَمَا تُزْهِيَ ؟ فَقَالَ : « حِينَ تَحْمَرُّ » وَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : أَرَأَيْتَ إِذَا مَنَعَ اللهُ الثَّمَرَةَ ، فَبِمَ يَأْخُذُ أَحَدُكُمْ مَالَ أَخِيهِ ؟ »

11. Enes b. Malik şöyle rivayet etti: Resûlullah dalındaki hurmanın satışını olgunluk belirtileri görülünceye kadar yasakladı. Kendisine:

«— Ya Resûlullah olgunluk belirtisi nasıl olur?» diye sorulunca:

«— **Kızarınca**» cevabını verdi ve (devamla): «**Söyleyin bakalım, Allah bu meyveyi helak ederse (ağaçtaki meyve afete uğrarsa) herhangi biriniz, mü'min kardeşinizin parasını, ne karşılığında alacak?**»[11]

(10) Buharî, 34 - Buyû, 85; Müslim, 21- Buyû, 13, no: 49; Şeybanî, 759. Hanefilere göre, ağaç üzerinde tamamen beliren meyveyi, yenecek kıvama ister gelsin, isterse gelmesin satmak sahihdir. Meyve ve sebzelerin bir kısmı belirmiş olup bir kısmı belirmemiş ise, belirenlere tabi kılarak, bunları da satmak sahihtir. (Bk. Mecelle, Mad. 206-207).

(11) Buharî, Zekât, 24/58, Buyû, 34/87; Müslim, Musâkat, 22/3, no: 15.

١٢ - **وحدثني** عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي الرِّجَالِ ، مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ حَارِثَةَ ، عَنْ أُمِّهِ عَمْرَةَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ نَهَى عَنْ بَيْعِ الثِّمَارِ حَتَّى تَنْجُوَ مِنَ الْعَاهَةِ .

قَالَ مَالِكٌ : وَبَيْعُ الثِّمَارِ قَبْلَ أَنْ يَبْدُوَ صَلاَحُهَا مِنْ بَيْعِ الْغَرَرِ .

12. Abdurrahman'ın kızı Amre (r.a.)'den: «Resûlullah afetten kurtuluncaya kadar (olgunlaşıncaya kadar) meyve satışını yasakladı.»[12]

İmam Malik der ki: *Olgunlaşmadan önce yapılan satış, belirsiz satıştır.*[13]

١٣ - **وحدثني** عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ ، عَنْ خَارِجَةَ بْنِ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ ؛ أَنَّهُ كَانَ لا يَبِيعُ ثِمَارَهُ حَتَّى تَطْلُعَ الثُّرَيَّا .

قَالَ مَالِكٌ : وَالأَمْرُ عِنْدَنَا فِي بَيْعِ الْبِطِّيخِ وَالْقِثَّاءِ وَالْخِرْبِزِ وَالْجَزَرِ ، أَنَّ بَيْعَهُ إِذَا بَدَا صَلاَحُهُ حَلاَلٌ جَائِزٌ . ثُمَّ يَكُونُ لِلْمُشْتَرِي مَا يَنْبُتُ حَتَّى يَنْقَطِعَ ثَمَرُهُ ، وَيَهْلِكَ . وَلَيْسَ فِي ذَلِكَ وَقْتٌ يُؤَقَّتُ . وَذَلِكَ أَنَّ وَقْتَهُ مَعْرُوفٌ عِنْدَ النَّاسِ . وَرُبَّمَا دَخَلَتْهُ الْعَاهَةُ . فَقَطَعَتْ ثَمَرَتَهُ ، قَبْلَ أَنْ يَأْتِيَ ذَلِكَ الْوَقْتُ . فَإِذَا دَخَلَتْهُ الْعَاهَةُ ، بِجَائِحَةٍ تَبْلُغُ الثُّلُثَ فَصَاعِدًا . كَانَ ذَلِكَ مَوْضُوعًا عَنِ الَّذِي ابْتَاعَهُ .

13. Hârice b. Zeyd der ki: «Babam Zeyd b. Sabit ağaçtaki meyvesini Süreyya yıldızı doğuncaya kadar satmazdı.»

İmam Malik der ki: *Karpuz, kavun, hıyar, havuç olgunlaşmaya başlayınca, bize göre satışı helâl ve caizdir. Sonra çıkan mahsulün hepsi arkası kesilip tükeninceye kadar müşteriye aittir. Bunun için belirli bir vakit de tayin edilmez. Çünkü bunun vakti, insanlar arasında bilinmektedir. Bazen afet vuku bulup sebzeleri derlenme vaktinden önce yok eder. Meydana gelen afet, sebzenin üçte birini veya daha fazlasını helak ederse, o zaman bu miktarı mal sahibine ödeyeceği paradan düşer.*

(12) Bu hadis mürseldir, İbn Abdilber onu mevsul yapmıştır.
(13) Şeybanî, 760.

9. ARİYYE BEY'İ İLE İLGİLİ HADİSLER

١٤ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ أَرْخَصَ لِصَاحِبِ الْعَرِيَّةِ أَنْ يَبِيعَهَا بِخَرْصِهَا .

14. Zeyd b. Sabit demiştir ki: «Resûlullah, Ariyye Sahibinin ağaçtaki toplayacağı meyvelerini tahmin ederek satmasına müsaade etti»[14]

١٤ أ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ دَاوُدَ بْنِ الْحُصَيْنِ ، عَنْ أَبِي سُفْيَانَ ، مَوْلَى ابْنِ أَبِي أَحْمَدَ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ أَرْخَصَ فِي بَيْعِ الْعَرَايَا بِخَرْصِهَا . فِيمَا دُونَ خَمْسَةِ أَوْسُقٍ . أَوْ فِي خَمْسَةِ أَوْسُقٍ .

قَالَ مَالِكٌ : وَإِنَّمَا تُبَاعُ الْعَرَايَا بِخَرْصِهَا مِنَ التَّمْرِ . يُتَحَرَّى ذٰلِكَ وَيُخْرَصُ فِي رُؤُسِ النَّخْلِ . وَإِنَّمَا أُرْخِصَ فِيهِ لأَنَّهُ أُنْزِلَ بِمَنْزِلَةِ التَّوْلِيَةِ وَالإِقَالَةِ وَالشَّرْكِ . وَلَوْ كَانَ بِمَنْزِلَةِ غَيْرِهِ مِنَ الْبُيُوعِ ، مَا أَشْرَكَ أَحَدٌ أَحَدًا فِي طَعَامِهِ حَتَّى يَسْتَوْفِيَهُ . وَلا أَقَالَهُ مِنْهُ . وَلا وَلاهُ أَحَدًا حَتَّى يَقْبِضَهُ الْمُبْتَاعُ .

(14) Buharî, Buyû, 34/82; Müslim, Buyû, 21/14, No: 60; Şafiî, Risale, no: 908; Şeybanî, 757.

Ariyye: Hurmanın meyvesini bağışlamaktır. Nitekim hurma sahibi Arapların, hurması olmayan fakirlere hurma ağacının meyvesini bağışladıkları bilinmektedir. İmam Malik'e göre, ariyye alış verişi şöyledir: Bir kimse hurmalığındaki hurmalardan bir kısmını başkasına bağışlar, sonra bu adamın bahçesine girip çıkmasından rahatsız olunca bunu, kuru hurma mukabilinde geri satın alır. (San'anî, Sübülü's-Selâm, c.3, s. 45).

Hanefiler de ariyyeyi İmam Malik gibi izah etmektedirler. (Sehârenfûrî, Bezlü'l-Mechud, c.15, s. 25).

Cumhuri Ulemaya göre, ariyye alış verişi caizdir. Ama bunun şeklinde ihtilaf edilmiştir.

14. Ebû Hüreyre (r.a.)'den: «Resûlullah beş ölçek veya daha az ariyyelerin satışına müsaade etti.»[15]

Ravi Davud, beş ölçek mi, daha az mı olduğu hususunda şüpheye düştü.

İmam Malik der ki: *Ağaçtaki yaş hurma, dikkatle tahmin edilerek kuru hurma ile satılır. Buna ruhsat verilmiştir. Çünkü bu tevliye* (aldığı fiata satma), *satış akdini bozma ve aldığı mala başkasını da ortak etme durumu gibi sayılmıştır. Bunlardan başka, satış akdi içerisinde mutâla edilseydi o zaman hiç bir kimse, kimseyi aldığı yiyecek maddelerine, elde edinceye kadar ortak edemez, akdi fezhedemez, müşteri satın aldığı şeyi eline geçirmeden başkasına aldığı fiata kârsız satamazdı.*

(15) Buharî, Buyû, 34/83; Müslim, Buyû, 21/14, no: 71; Şeybanî, 758.

10. SATILAN MEYVE VE HUBÛBATI AFETİN HELAK ETMESİ

١٥ - وحدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي الرِّجَالِ ، مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ، عَنْ أُمِّهِ عَمْرَةَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ؛ أَنَّهُ سَمِعَهَا تَقُولُ : ابْتَاعَ رَجُلٌ ثَمَرَ حَائِطٍ فِي زَمَانِ رَسُولِ اللهِ ﷺ . فَعَالَجَهُ وَقَامَ فِيهِ حَتَّى تَبَيَّنَ لَهُ النُّقْصَانُ . فَسَأَلَ رَبَّ الْحَائِطِ أَنْ يَضَعَ لَهُ أَوْ أَنْ يُقِيلَهُ . فَحَلَفَ أَنْ لا يَفْعَلَ . فَذَهَبَتْ أُمُّ الْمُشْتَرِي إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ ، فَذَكَرَتْ ذٰلِكَ لَهُ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « تَأَلَّى أَنْ لا يَفْعَلَ خَيْرًا » فَسَمِعَ بِذٰلِكَ رَبُّ الْحَائِطِ . فَأَتَى رَسُولَ اللهِ ﷺ . فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللهِ ، هُوَ لَهُ .

15. Abdurrahman'ın kızı Amre'den: Resûlullah zamanında bir adam bir bahçe meyveyi satın aldı, bakımını yaptı. Meyve noksan çıkınca, bahçe sahibinden ya fiatı düşürmesini, ya da akdi bozmasını istedi. Malsahibi de bunu yapmıyacağına yemin edince, müşterinin anası Resûlullah'a giderek durumu anlattı. Resûlullah da:

«— **Hayır işlemeyeceğine yemin mi etti?**» dedi. Bunu işiten bahçe sahibi, Resûlullah'a gelerek:

«— Ya Resûlullah, onun olsun, bir şey istemiyorum» dedi.[16]

١٦ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ قَضَى بِوَضْعِ الْجَائِحَةِ .

قَالَ مَالِكٌ : وَعَلَى ذٰلِكَ ، الأَمْرُ عِنْدَنَا .

قَالَ مَالِكٌ : وَالْجَائِحَةُ الَّتِي تُوضَعُ عَنِ الْمُشْتَرِي ، الثُّلُثُ فَصَاعِدًا . وَلا يَكُونُ مَا دُونَ ذٰلِكَ جَائِحَةً .

16. İmam Malik'e, Ömer b. Abdülaziz'in afet sebebiyle eksilen meyvelerin bedelini müşterinin borcundan düşürdüğü rivayet edildi.

(16) Bu hadis mürseldir; Buharî ve Müslim mevsul olarak rivayet etmişlerdir: Buharî, 53- Sulh, 10; Müslim, 22- Musâkat, 4; no: 19.

İmam Malik der ki: *Bizde de hüküm böyledir. Müşteriden indirilmesini gerektiren miktar üçte birini ve daha fazlasını yok eden afettir. Bundan aşağı zayiat muteber değildir.*[17]

(17) Ağacında satılan meyveyi afet helak edince durum ne olacak? İmam Malik'in görüşünü öğrendik. İmam Şafii ve Ebû Hanife'ye göre, ağaçtaki meyve olgunluk belirtileri görülünce satılmış, satıcı müşteriye her an toplayıp götürebilme imkânını tanımış ve meyvelerin devşirilme vakti gelmeden afet isabet etmişse, o zaman müşteri satıcıdan bir hak taleb edemez. (Şevkânî, Neylü'l-Evtâr, c. 5, s. 200).

11. MEYVE SATIŞINDA İSTİSNA

١٧ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ رَبِيعَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ : أَنَّ الْقَاسِمَ بْنَ مُحَمَّدٍ كَانَ يَبِيعُ ثَمَرَ حَائِطِهِ ، وَيَسْتَثْنِي مِنْهُ .

17. Abdurrahman oğlu Rabia'dan «Kasım b. Muhammed, bahçesindeki ağaçların meyvesini satar, (kendisi için) belirli ağaçları satış dışı bırakırdı.»[18]

١٨ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بن أَبِي بَكْرٍ : أَنَّ جَدَّهُ مُحَمَّدَ بْنَ عَمْرِو بْنِ حَزْمٍ بَاعَ ثَمَرَ حَائِطٍ لَهُ يُقَالُ لَهُ الْأُفْرُقُ . بِأَرْبَعَةِ آلَافِ دِرْهَمٍ . وَاسْتَثْنَى مِنْهُ بِثَمَانِمِائَةِ دِرْهَمٍ ، تَمْرًا .

18. Ebû Bekir oğlu Abdullah'dan: «Dedem Muhammed b. Amr b. Hazm, Efrak mavkiinde bulunan bahçesindeki hurmayı dört bin dirheme sattı. Bundan sekiz yüz dirhemlik hurmayı satış dışı bıraktı.»[19]

١٩ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي الرِّجَالِ ، مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ حَارِثَةَ : أَنَّ أُمَّهُ عَمْرَةَ بِنْتَ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ كَانَتْ تَبِيعُ ثِمَارَهَا وَتَسْتَثْنِي مِنْهَا .

قَالَ مَالِكٌ : الْأَمْرُ الْمُجْتَمَعُ عَلَيْهِ عِنْدَنَا أَنَّ الرَّجُلَ إِذَا بَاعَ ثَمَرَ حَائِطِهِ ، أَنَّ لَهُ أَنْ يَسْتَثْنِيَ مِنْ ثَمَرِ حَائِطِهِ مَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ ثُلُثِ الثَّمَرِ . لَا يُجَاوِزُ ذٰلِكَ . وَمَا كَانَ دُونَ الثُّلُثِ فَلَا بَأْسَ بِذٰلِكَ .

قَالَ مَالِكٌ : فَأَمَّا الرَّجُلُ يَبِيعُ ثَمَرَ حَائِطِهِ ، وَيَسْتَثْنِي مِنْ ثَمَرِ حَائِطِهِ ، ثَمَرَ نَخْلَةٍ أَوْ نَخَلَاتٍ يَخْتَارُهَا ، وَيُسَمِّي عَدَدَهَا . فَلَا أَرَى بِذٰلِكَ بَأْسًا . لِأَنَّ رَبَّ الْحَائِطِ إِنَّمَا اسْتَثْنَى شَيْئًا مِنْ ثَمَرِ حَائِطِ نَفْسِهِ . وَإِنَّمَا ذٰلِكَ شَيْءٌ احْتَبَسَهُ مِنْ حَائِطِهِ . وَأَمْسَكَهُ لَمْ يَبِعْهُ . وَبَاعَ مِنْ حَائِطِهِ مَا سِوَى ذٰلِكَ .

19. Muhammed b. Abdurrahman b. Harise der ki: «Annem Abdurrahman'ın kızı Amre, ağaçtaki meyvelerini satar ve bir kısım

(18) Şeybanî, 764.
(19) Şeybanî, 762.

ağaçları kendisi için satış dışı bırakırdı.»[20]

İmam Malik der ki: *Bizde ittifak edilen görüş şudur: Kişi bahçesindeki hurmayı satarsa, bunun üçte birine kadar olan miktarını satış dışı bırakabilir. Bundan fazlasını bırakamaz.*

İmam Malik der ki: *Bahçesindeki hurmayı satıp bundan seçip adedini belirteceği bir ya da bir kaç ağaç hurmayı kendisi için alıkoymasında bir sakınca görmüyorum. Zira bu adam bahçesinden belirli ağaçları kendisi için ayırmış, gerisini satmış olur.*

(20) Şeybanî, 763.

12. HURMA SATIŞININ CAİZ OLMAYAN TÜRÜ

٢٠ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِك ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : « التَّمْرُ بِالتَّمْرِ مِثْلاً بِمِثْلٍ » فَقِيلَ لَهُ : إِنَّ عَامِلَكَ عَلَى خَيْبَرَ يَأْخُذُ الصَّاعَ بِالصَّاعَيْنِ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : « ادْعُوهُ لِي » فَدُعِيَ لَهُ . فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ : « أَتَأْخُذُ الصَّاعَ بِالصَّاعَيْنِ ؟ » فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللهِ لَا يَبِيعُونَنِي الْجَنِيبَ بِالْجَمْعِ صَاعًا بِصَاعٍ . فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ : « بِعِ الْجَمْعَ بِالدَّرَاهِمِ . ثُمَّ ابْتَعْ بِالدَّرَاهِمِ جَنِيبًا » .

20. Atâ b. Yesâr'dan: Resûlullah (s.a.v.):

«— **Hurma hurma ile eşit olarak (misli misline) satılır»** buyurunca, kendisine:

«— Ya Resûlullah, senin Hayber'deki zekât memurun bir ölçek hurmayı iki ölçek hurma karşılığında alıyor» denildi. Bunun üzerine Resûlullah:

«— **Onu bana çağırın»** buyurdu. Çağırdılar, huzura gelince Resûlullah (s.a.v.):

«— **İki ölçek hurma karşılığında bir ölçek hurma mı, alıyorsun?»** dedi. Memur:

«— Ya Resûllallah, bana iyi cins hurmayı kötü cins hurmayla değişirken eşit olarak vermiyorlar» deyince, Resûlullah (s.a.v.):

«— **O halde kötü cins hurmayı para ile sat, sonra bu para ile iyi cinsini al.»** buyurdu.[21]

(21) Hadis, mürseldir. İbn Abdilber der ki: Davud b. Kays onu, Zeyd b. Atâ ile Ebû Saîd el-Hudrî'den mevsul yapmıştır.
Hadisden, aynı cinsten farklı kalitelerdeki meyveler birbirleriyle değiştirilince miktarlarının eşit olması gerektiğini öğreniyoruz. Fazlalık faiz olur. Hanefilerin görüşü de böyledir. (Bk. Meydanî, el-Lübab, c. 2, s. 38).

٢١ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ الْحَمِيدِ بْنِ سُهَيْلِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ عَوْفٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ ، وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ اسْتَعْمَلَ رَجُلاً عَلَى خَيْبَرَ . فَجَاءَهُ بِتَمْرٍ جَنِيبٍ . فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ : « أَكُلُّ تَمْرِ خَيْبَرَ هٰكَذَا ؟ » فَقَالَ : لا . وَاللهِ ، يَا رَسُولَ اللهِ . إِنَّا لَنَأْخُذُ الصَّاعَ مِنْ هٰذَا بِالصَّاعَيْنِ . وَالصَّاعَيْنِ بِالثَّلاَثَةِ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : « لاَ تَفْعَلْ . بِعِ الْجَمْعَ بِالدَّرَاهِمِ . ثُمَّ ابْتَعْ بِالدَّرَاهِمِ جَنِيبًا » .

21. Ebû Said el-Hudrî ve Ebû Hureyre'den: «Resûlullah (s.a.v.) birini Hayber'e zekât memuru tayin etti. Memur kaliteli hurmalarla dönünce Resûlullah:

«— **Hayber'in bütün hurmaları böyle mi?**» diye sordu. Memur da:

«— Hayır vallahi Ya Resûlullah, biz topladığımız kalitesiz zekât hurmalarının iki ölçeğini bir ölçek kaliteli hurma ile ve üç ölçeğini iki ölçeği ile değiştiriyoruz,» deyince Resûlullah:

«— **Böyle yapma. Kalitesiz hurmayı para ile satarak yerine kalitelisini al**» buyurdu.[22]

٢٢ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ يَزِيدَ ؛ أَنَّ زَيْدًا أَبَا عَيَّاشٍ ، أَخْبَرَهُ ؛ أَنَّهُ سَأَلَ سَعْدَ بْنَ أَبِي وَقَّاصٍ عَنِ الْبَيْضَاءِ بِالسُّلْتِ ؟ فَقَالَ لَهُ سَعْدٌ : أَيَّتُهُمَا أَفْضَلُ ؟ قَالَ : الْبَيْضَاءُ . فَنَهَاهُ عَنْ ذٰلِكَ . وَقَالَ سَعْدٌ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يُسْأَلُ عَنِ اشْتِرَاءِ التَّمْرِ بِالرُّطَبِ ، فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : « أَيَنْقُصُ الرُّطَبُ إِذَا يَبِسَ ؟ » فَقَالُوا : نَعَمْ . فَنَهَى عَنْ ذٰلِكَ .

22. Zeyd Ebû Ayyaş'dan: «Ben Sa'd b. Ebî Vakkas'a sült[23] karşılığında arpanın (satın alınmasının hükmünü) sordum». Sa'd:

«— Ölçekte hangisi daha çoktur?» dedi. Ben:

«— Arpa» deyince, Sa'd beni bundan men etti ve dedi ki:

«— Resûlullah'ı (s.a.v.) işittim, Kendisine yaş hurma karşılı-

(22) Buharî, Buyû, 34/89; Müslim, Musakat, 22/18, no: 95.

(23) Sült: Buğday ile arpa arasında hububat türünden bir şeydir. Arpa kadar kapçığı yoktur.

ğında kuru hurma satın alınmasının hükmü sorulduğunda: «Yaş hurma kuruyunca noksanlaşır mı?» buyurmuş, onlar da evet noksanlaşır deyince buna müsaade etmemişti.[24]

(24) Ebu Davud, 22- Buyû, 18; Tirmizî, 12- Buyû, 14; Nesaî, 44- Buyû, 36; İbn Mâce, 12- Ticârât, 53; Şarî, Risale, no: 907; Şeybanî, 765.
Arpanın sült karşılığı satılması, ya peşin, ya da vadeli olur. Peşin olursa Hanefilere göre, birbiriyle farklı değiştirilmesi caizdir. Zira cinsler ayrılır. Cinsler ayrı olunca faizin kapsamına girmez. Vade ile olursa, o zaman caiz değildir. Kuru hurma mukabilinde yaş hurma alınmasına gelince, mesele Hanefilerce ihtilaflıdır. Ebû Hanifeye göre caiz, Ebû Yusuf, Muhammed ve diğer mezhep imamlarına göre caiz değildir. (Sehâranfûrî, Bezlül-Mechud, c.15, s. 19-20)

13. MÜZÂBENE VE MUHÂKALE[25]

٢٣ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ نَهَى عَنِ الْمُزَابَنَةِ . وَالْمُزَابَنَةُ بَيْعُ الثَّمَرِ بِالتَّمْرِ كَيْلاً . وَبَيْعُ الْكَرْمِ بِالزَّبِيبِ كَيْلاً .

23. Abdullah b. Ömer'den: Resûlullah müzabeneyi yasakladı. Müzabene: Ağaçtaki yaş hurmayı yerdeki kuru hurma ve asmadaki yaş üzümü yerdeki kuru üzüm ile ölçerek satmaktır.[26]

٢٤ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ دَاوُدَ بْنِ الْحُصَيْنِ ، عَنْ أَبِي سُفْيَانَ ، مَوْلَى ابْنِ أَبِي أَحْمَدَ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ نَهَى عَنِ الْمُزَابَنَةِ وَالْمُحَاقَلَةِ . وَالْمُزَابَنَةُ اشْتِرَاءُ الثَّمَرِ بِالتَّمْرِ فِي رُؤُوسِ النَّخْلِ . وَالْمُحَاقَلَةُ كِرَاءُ الأَرْضِ بِالْحِنْطَةِ .

24. Ebû Said el-Hurdi'den Resûlullah (s.a.v.) müzâbene ve muhâkaleyi yasakladı. Müzâbene: Ağaç üzerindeki yaş hurmayı-yerdeki kuru hurma karşılığında almak, muhâkale ise buğday ile arazi kiralamaktır.[27]

(25) Hanefilere göre müzabene, daldaki yaş hurmanın ölçeğini tahmin ederek yerdeki kuru hurma ile satmaktır. Muhakale ise, başağındaki buğdayın miktarını tahmin ederek yerdeki buğday karşılığında satmaktır. Her ikisi de caiz değildir. Çünkü bunlar aynı cins mahsuldür. Aynı cins mahsuller eşit miktarda ölçülmek ya da tartılmak suretiyle satılmalıdır. Fazlalık faiz olur, aynı zamanda aldanma ihtimali de vardır. Tahminen satmakda ise, eşitliğe riayet etmek mümkün olamayacağından caiz değildir. (Meydanî, el-Lübab, c.2, s. 26).

(26) Buharî, Buyû, 34/82; Müslim, Buyû, 21/14, no: 72; Şafiî, Risale, no: 906. Şeybanî, 778.

(27) Buharî, Buyû, 34/82; Müslim, Buyû, 21/17, no: 105; Şeybanî, 780.

٢٥ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ نَهَى عَنِ الْمُزَابَنَةِ وَالْمُحَاقَلَةِ . وَالْمُزَابَنَةُ اشْتِرَاءُ الثَّمَرِ بِالتَّمْرِ . وَالْمُحَاقَلَةُ اشْتِرَاءُ الزَّرْعِ بِالْحِنْطَةِ وَاسْتِكْرَاءُ الأَرْضِ بِالْحِنْطَةِ .

قَالَ ابْنُ شِهَابٍ : فَسَأَلْتُ سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيَّبِ عَنِ اسْتِكْرَاءِ الأَرْضِ بِالذَّهَبِ وَالْوَرِقِ ؟

فَقَالَ : لا بَأْسَ بِذَلِكَ .

قَالَ مَالِكٌ : نَهَى رَسُولُ اللهِ ﷺ عَنِ الْمُزَابَنَةِ . وَتَفْسِيرُ الْمُزَابَنَةِ : أَنَّ كُلَّ شَيْءٍ مِنَ الْجِزَافِ الَّذِي لا يُعْلَمُ كَيْلُهُ وَلا وَزْنُهُ وَلا عَدَدُهُ ، ابْتِيعَ بِشَيْءٍ مُسَمًّى مِنَ الْكَيْلِ أَوِ الْوَزْنِ أَوِ الْعَدَدِ . وَذَلِكَ أَنْ يَقُولَ الرَّجُلُ لِلرَّجُلِ يَكُونُ لَهُ الطَّعَامُ الْمُصَبَّرُ الَّذِي لا يُعْلَمُ كَيْلُهُ مِنَ الْحِنْطَةِ أَوِ التَّمْرِ أَوْ مَا أَشْبَهَ ذَلِكَ مِنَ الأَطْعِمَةِ . أَوْ يَكُونُ لِلرَّجُلِ السِّلْعَةُ مِنَ الْحِنْطَةِ أَوِ النَّوَى أَوِ الْقَضْبِ أَوِ الْعُصْفُرِ أَوِ الْكُرْسُفِ أَوِ الْكَتَّانِ أَوِ الْقَزِّ أَوْ مَا أَشْبَهَ ذَلِكَ مِنَ السِّلَعِ . لا يُعْلَمُ كَيْلُ شَيْءٍ مِنْ ذَلِكَ وَلا وَزْنُهُ وَلا عَدَدُهُ . فَيَقُولُ الرَّجُلُ لِرَبِّ تِلْكَ السِّلْعَةِ : كِلْ سِلْعَتَكَ هَذِهِ . أَوْ مُرْ مَنْ يَكِيلُهَا . أَوْ زِنْ مِنْ ذَلِكَ مَا يُوزَنُ . أَوْ عُدَّ مِنْ ذَلِكَ مَا كَانَ يُعَدُّ . فَمَا نَقَصَ عَنْ كَيْلِ كَذَا وَكَذَا صَاعًا ، لِتَسْمِيَةٍ يُسَمِّيهَا . أَوْزِنْ كَذَا وَكَذَا رِطْلاً . أَوْ عَدَدِ كَذَا وَكَذَا ، فَمَا نَقَصَ مِنْ ذَلِكَ فَعَلَيَّ غُرْمُهُ لَكَ . حَتَّى أُوفِيَكَ تِلْكَ التَّسْمِيَةَ . فَمَا زَادَ عَلَى تِلْكَ التَّسْمِيَةِ فَهُوَ لِي . أَضْمَنُ مَا نَقَصَ مِنْ ذَلِكَ عَلَى أَنْ يَكُونَ لِي مَازَادَ . فَلَيْسَ ذَلِكَ بَيْعًا . وَلَكِنَّهُ الْمُخَاطَرَةُ وَالْغَرَرُ . وَالْقِمَارُ . يَدْخُلُ هَذَا . لأَنَّهُ لَمْ يَشْتَرِ مِنْهُ شَيْئًا بِشَيْءٍ أَخْرَجَهُ . وَلَكِنَّهُ ضَمِنَ لَهُ مَا سَمَّى مِنْ ذَلِكَ الْكَيْلِ أَوِ الْوَزْنِ أَوِ الْعَدَدِ . عَلَى أَنْ يَكُونَ لَهُ مَازَادَ عَلَى ذَلِكَ . فَإِنْ نَقَصَتْ تِلْكَ السِّلْعَةُ عَنْ تِلْكَ التَّسْمِيَةِ ، أَخَذَ مِنْ مَالِ صَاحِبِهِ مَا نَقَصَ بِغَيْرِ ثَمَنٍ وَلا هِبَةِ طَيِّبَةٍ بِهَا نَفْسُهُ . فَهَذَا يُشْبِهُ الْقِمَارَ . وَمَا كَانَ مِثْلُ هَذَا مِنَ الأَشْيَاءِ فَذَلِكَ يَدْخُلُهُ .

قَالَ مَالِكٌ : وَمِنْ ذَلِكَ أَيْضًا أَنْ يَقُولَ الرَّجُلُ لِلرَّجُلِ ، لَهُ الثَّوْبُ : أَضْمَنُ لَكَ مِنْ ثَوْبِكَ هَذَا كَذَا وَكَذَا ظِهَارَةً قَلَنْسُوَةٍ . قَدْرُ كُلِّ ظِهَارَةٍ كَذَا وَكَذَا . لِشَيْءٍ يُسَمِّيهِ . فَمَا نَقَصَ مِنْ ذَلِكَ فَعَلَيَّ غُرْمُهُ حَتَّى أُوفِيَكَ . وَمَا زَادَ فَلِي . أَوْ أَنْ يَقُولَ الرَّجُلُ لِلرَّجُلِ : أَضْمَنُ لَكَ مِنْ ثِيَابِكَ هَذِي كَذَا وَكَذَا قَمِيصًا . ذَرْعُ كُلِّ قَمِيصٍ كَذَا وَكَذَا . فَمَا نَقَصَ مِنْ ذَلِكَ فَعَلَيَّ غُرْمُهُ وَمَا زَادَ عَلَى ذَلِكَ فَلِي . أَوْ أَنْ يَقُولَ الرَّجُلُ لِلرَّجُلِ ، لَهُ الْجُلُودُ مِنْ جُلُودِ الْبَقَرِ أَوِ الإِبِلِ : أَقْطَعُ جُلُودَكَ هَذِهِ نِعَالاً عَلَى إِمَامٍ يُرِيهِ إِيَّاهُ . فَمَا نَقَصَ مِنْ مِائَةِ زَوْجٍ فَعَلَيَّ غُرْمُهُ . وَمَا زَادَ فَهُوَ لِي بِمَا ضَمِنْتُ لَكَ . وَمِمَّا يُشْبِهُ ذَلِكَ ، أَنْ يَقُولَ الرَّجُلُ لِلرَّجُلِ عِنْدَهُ حَبُّ الْبَانِ : اعْصِرْ حَبَّكَ هَذَا . فَمَا نَقَصَ مِنْ كَذَا وَكَذَا رِطْلاً . فَعَلَيَّ أَنْ أُعْطِيَكَهُ . وَمَا زَادَ فَهُوَ لِي . فَهَذَا كُلُّهُ

وَمَا أَشْبَهَهُ مِنَ الأَشْيَاءِ ، أَوْ ضَارَعَهُ ، مِنَ الْمُزَابَنَةِ . الَّتِي لا تَصْلُحُ وَلا تَجُوزُ . وَكَذَلِكَ أَيْضًا إِذَا قَالَ الرَّجُلُ لِلرَّجُلِ لَهُ الْخَبَطُ أَوِ النَّوَى أَوِ الْكُرْسُفُ أَوِ الْكَتَّانُ أَوِ الْقَضْبُ أَوِ الْعُصْفُرُ : أَبْتَاعُ مِنْكَ هَذَا الْخَبَطَ بِكَذَا وَكَذَا صَاعًا . مِنْ خَبَطٍ يُخْبَطُ مِثْلَ خَبَطِهِ . أَوْ هَذَا النَّوَى بِكَذَا وَكَذَا صَاعًا مِنْ نَوًى مِثْلِهِ . وَفِي الْعُصْفُرِ وَالْكُرْسُفِ وَالْكَتَّانِ وَالْقَضْبِ مِثْلَ ذَلِكَ . فَهَذَا كُلُّهُ يَرْجِعُ إِلَى مَا وَصَفْنَا مِنَ الْمُزَابَنَةِ .

25. Said b. Müseyyeb'den: Resûlullah (s.a.v.): Müzâbene ve Muhâkaleyi yasakladı. Müzâbene: Kuru hurma vererek ağaçtaki yaş hurmayı almak, Muhâkale ise yerdeki buğday karşılığında başaktaki buğdayı almak ve buğday vererek arazi kiralamaktır.[28]

İbn Şihab der ki: Said b. Müseyyeb'e altın ve gümüş ile arazi kiralamanın hükmünü sordum da, bunda bir sakınca yoktur, dedi.

İmam Malik der ki: *Resûlullah (s.a.v.) müzâbeneyi yasakladı. Müzabene: Ölçüsü tartışı ve sayısı bilinmeyen şeylerin şu kadar gelir diye tahminen satılmasıdır. Bu şöyle olur: Ölçüsü bilinmeyen bir ölçek buğday, hurma ve bunlara benzer diğer yiyecek maddeleri, veya yine miktarları bilinmeyen yonca, aspur, pamuk, keten, ipek ve bunlara benzer satılık eşyası olan kimseye biri: «Şu malı ölç veya ölçtür, yahut da tart veya say. Eğer bu, şu kadar ölçekten veya bu kadar kilogramdan ya da şu kadar sayıdan az gelirse üzerini tamamlayacağım. Şayet fazla gelirse üzeri benim olsun» der. Bu satış değildir. Aldatmaca ve kumardır. Çünkü cebinden bir şey vererek mal satın almamıştır. Sadece belirttiği miktardan az gelirse üzerine tamamlamayı, fazla gelirse kendisine verilmesini ifade etmiştir. Bu ne karşılıklı satış ve ne de gönül hoşluğuyla bağışlama olmayıp kumara benzemektedir. Buna benzer diğer şeylerin hükmü de aynıdır.*

İmam Malik der ki: *Şunlar da bu hükme girer: Biri kumaş sahibine der ki: Kumaşın şu kadar gelir. Noksan gelirse ben tamamlayacağım, fazla gelirse benim olsun. Veya kumaşından şu ölçülerde şu kadar gömlek çıkar. Bundan az çıkarsa noksanını ben ödeyeceğim, fazla gelirse benim olsun. Veya biri, sığır ve deve derileri bulunan kimseye şöyle der: Bu derileri kesip şu adama*

(28) Şeybanî, 779.

göre yüz çift ayakkabı çıkaracağım. Noksan gelirse ben tamamlıyacağım. Fazla gelirse benimdir. Yine biri, yanında meyve bulunan kimseye şu meyveleri sık, şu kadar ölçekten az gelirse ben tamamlıyacağım. Fazla gelirse benimdir der.

Yine biri gazel, çekirdek, pamuk, keten, yonca ve aspur gibi şeylerden birine sahip olana dese ki: Ben senin şu miktar gazelini aynı şekilde silkelenerek dökülecek eşit miktarda gazel karşılığında veya şu kadar ölçek çekirdeğini benzeri çekirdekle satın alacağım. —Aspur, pamuk, keten ve yoncada da durum aynıdır.— Bütün bunlar belirttiğimiz müzâbeneye girer ki caiz değildir.

14. MEYVE SATIŞLARI İLE İLGİLİ DİĞER HADİSLER

٢٦ - قَالَ مَالِكٌ : مَنِ اشْتَرَى ثَمَرًا مِنْ نَخْلٍ مُسَمَّاةٍ ، أَوْ حَائِطٍ مُسَمًّى ، أَوْ لَبَنًا مِنْ غَنَمٍ مُسَمَّاةٍ : إِنَّهُ لا بَأْسَ بِذَلِكَ . إِذَا كَانَ يُؤْخَذُ عَاجِلاً . يَشْرَعُ الْمُشْتَرِي فِي أَخْذِهِ عِنْدَ دَفْعِهِ الثَّمَنَ . وَإِنَّمَا مَثَلُ ذَلِكَ ، بِمَنْزِلَةِ رَاوِيَةِ زَيْتٍ . يَبْتَاعُ مِنْهَا رَجُلٌ بِدِينَارٍ أَوْ دِينَارَيْنِ . وَيُعْطِيهِ ذَهَبَهُ . وَيَشْتَرِطُ عَلَيْهِ أَنْ يَكِيلَ لَهُ مِنْهَا . فَهَذَا لا بَأْسَ بِهِ . فَإِنِ انْشَقَّتِ الرَّاوِيَةُ . فَذَهَبَ زَيْتُهَا ، فَلَيْسَ لِلْمُبْتَاعِ إِلا ذَهَبُهُ . وَلا يَكُونُ بَيْنَهُمَا بَيْعٌ . وَأَمَّا كُلُّ شَيْءٍ كَانَ حَاضِرًا ، يُشْتَرَى عَلَى وَجْهِهِ ، مِثْلُ اللَّبَنِ إِذَا حُلِبَ ، وَالرُّطَبِ يُسْتَجْنَى ، فَيَأْخُذُ الْمُبْتَاعُ يَوْمًا بِيَوْمٍ : فَلا بَأْسَ بِهِ . فَإِنْ فَنِيَ قَبْلَ أَنْ يَسْتَوْفِيَ الْمُشْتَرِ مَا اشْتَرَى ، رَدَّ عَلَيْهِ الْبَائِعُ مِنْ ذَهَبِهِ ، بِحِسَابِ مَا بَقِيَ لَهُ . أَوْ يَأْخُذُ مِنْهُ الْمُشْتَرِي سِلْعَةً بِمَا بَقِيَ لَهُ . يَتَرَاضَيَانِ عَلَيْهَا . وَلا يُفَارِقُهُ حَتَّى يَأْخُذَهَا . فَإِنْ فَارَقَهُ ، فَإِنَّ ذَلِكَ مَكْرُوهٌ . لأَنَّهُ يَدْخُلُهُ الدَّيْنُ بِالدَّيْنِ . وَقَدْ نُهِيَ عَنِ الْكَالِئِ بِالْكَالِئِ . فَإِنْ وَقَعَ فِي بَيْعِهِمَا أَجَلٌ ، فَإِنَّهُ مَكْرُوهٌ . وَلا يَحِلُّ فِيهِ تَأْخِيرٌ وَلا نَظِرَةٌ . وَلا يَصْلُحُ إِلا بِصِفَةٍ مَعْلُومَةٍ ، إِلَى أَجَلٍ مُسَمًّى . فَيَضْمَنُ ذَلِكَ الْبَائِعُ لِلْمُبْتَاعِ . وَلا يُسَمَّى ذَلِكَ فِي حَائِطٍ بِعَيْنِهِ ، وَلا فِي غَنَمٍ بِأَعْيَانِهَا .

وَسُئِلَ مَالِكٌ ، عَنِ الرَّجُلِ يَشْتَرِي مِنَ الرَّجُلِ الْحَائِطَ ، فِيهِ أَلْوَانٌ مِنَ النَّخْلِ ، مِنَ الْعَجْوَةِ وَالْكَبِيسِ وَالْعَذْقِ ، وَغَيْرِ ذَلِكَ مِنْ أَلْوَانِ التَّمْرِ . فَيَسْتَثْنِي مِنْهَا ثَمَرَ النَّخْلَةِ أَوِ النَّخَلاتِ ، يَخْتَارُهَا مِنْ نَخْلِهِ ؟ فَقَالَ مَالِكٌ : ذَلِكَ لا يَصْلُحُ . لأَنَّهُ إِذَا صَنَعَ ذَلِكَ ، تَرَكَ ثَمَرَ النَّخْلَةِ مِنَ الْعَجْوَةِ . وَمَكِيلَةُ ثَمَرِهَا خَمْسَةَ عَشَرَ صَاعًا . وَأَخَذَ مَكَانَهَا ثَمَرَ نَخْلَةٍ مِنَ الْكَبِيسِ . وَمَكِيلَةُ ثَمَرِهَا عَشَرَةُ أَصْوُعٍ . فَإِنْ أَخَذَ الْعَجْوَةَ الَّتِي فِيهَا خَمْسَةَ عَشَرَ صَاعًا . وَتَرَكَ الَّتِي فِيهَا عَشَرَةُ أَصْوُعٍ مِنَ الْكَبِيسِ . فَكَأَنَّهُ اشْتَرَى الْعَجْوَةَ بِالْكَبِيسِ مُتَفَاضِلاً . ذَلِكَ مِثْلُ أَنْ يَقُولَ الرَّجُلُ لِلرَّجُلِ ، بَيْنَ يَدَيْهِ صُبَرٌ مِنَ التَّمْرِ : قَدْ صَبَرْتُ الْعَجْوَةَ فَجَعَلْتُهَا خَمْسَةَ عَشَرَ صَاعًا . وَجَعَلْتُ صُبْرَةَ الْكَبِيسِ عَشَرَةَ آصُعٍ . وَجَعَلْتُ صُبْرَةَ الْعَذْقِ اثْنَى عَشَرَ صَاعًا . فَأُعْطِيَ صَاحِبَ التَّمْرِ دِينَارًا عَلَى أَنَّهُ يَخْتَارُ . فَيَأْخُذُ أَيَّ تِلْكَ الصُّبَرِ شَاءَ .

قَالَ مَالِكٌ : فَهَذَا لا يَصْلُحُ .

وَسُئِلَ مَالِكٌ ، عَنِ الرَّجُلِ يَشْتَرِي الرُّطَبَ مِنْ صَاحِبِ الْحَائِطِ . فَيُسْلِفُهُ الدِّينَارَ . مَاذَا لَهُ إِذَا ذَهَبَ رُطَبُ ذَلِكَ الْحَائِطِ ؟ قَالَ مَالِكٌ : يُحَاسِبُ صَاحِبَ الْحَائِطِ . ثُمَّ يَأْخُذُ مَا بَقِيَ لَهُ مِنْ دِينَارِهِ . إِنْ كَانَ أَخَذَ بِثُلُثَيْ دِينَارٍ رُطَبًا ، أَخَذَ ثُلُثَ الدِّينَارِ . الَّذِي بَقِيَ لَهُ . وَإِنْ كَانَ

أَخَذَ ثَلاثَةَ أَرْبَاعِ دِينَارِهِ رُطَبًا . أَخَذَ الرُّبُعَ الَّذِى بَقِىَ لَهُ . أَوْ يَتَرَاضَيَانِ بَيْنَهُمَا . فَيَأْخُذُ بِمَا بَقِىَ لَهُ مِنْ دِينَارِهِ عِنْدَ صَاحِبِ الْحَائِطِ مَا بَدَا لَهُ . إِنْ أَحَبَّ أَنْ يَأْخُذَ تَمْرًا ، أَوْ سِلْعَةً سِوَى التَّمْرِ ، أَخَذَهَا بِمَا فَضَلَ لَهُ . فَإِنْ أَخَذَ تَمْرًا أَوْ سِلْعَةً أُخْرَى فَلا يُفَارِقْهُ حَتَّى يَسْتَوْفِىَ ذَلِكَ مِنْهُ .

قَالَ مَالِكٌ : وَإِنَّمَا هٰذَا بِمَنْزِلَةِ أَنْ يُكْرِىَ الرَّجُلُ الرَّجُلَ رَاحِلَتَهُ بِعَيْنِهَا . أَوْ يُؤَاجِرَ غُلامَهُ ، الْخَيَّاطَ أَوِ النَّجَّارَ أَوِ الْعَمَّالَ ، لِغَيْرِ ذَلِكَ مِنَ الأَعْمَالِ . أَوْ يُكْرِىَ مَسْكَنَهُ . وَيَسْتَلِفَ إِجَارَةَ ذَلِكَ الْغُلامِ . أَوْ كِرَاءَ ذَلِكَ الْمَسْكَنِ . أَوْ تِلْكَ الرَّاحِلَةِ . ثُمَّ يَحْدُثُ فِى ذَلِكَ حَدَثٌ بِمَوْتٍ أَوْ غَيْرِذَلِكَ . فَيَرُدُّ رَبُّ الرَّاحِلَةِ أَوِ الْعَبْدِ أَوِ الْمَسْكَنِ ، إِلَى الَّذِى سَلَّفَهُ مَا بَقِىَ مِنْ كِرَاءِ الرَّاحِلَةِ أَوْ إِجَارَةِ الْعَبْدِ أَوْ كِرَاءِ الْمَسْكَنِ . يُحَاسِبُ صَاحِبَهُ بِمَا اسْتَوْفَى مِنْ ذَلِكَ . إِنْ كَانَ اسْتَوْفَى نِصْفَ حَقِّهِ ، رَدَّ عَلَيْهِ النِّصْفَ الْبَاقِىَ الَّذِى لَهُ عِنْدَهُ . وَإِنْ كَانَ أَقَلَّ مِنْ ذَلِكَ ، أَوْ أَكْثَرَ فَبِحِسَابِ ذَلِكَ يَرُدُّ إِلَيْهِ مَا بَقِىَ لَهُ .

قَالَ مَالِكٌ : وَلا يَصْلُحُ التَّسْلِيفُ فِى شَىْءٍ مِنْ هٰذَا يُسَلَّفُ فِيهِ بِعَيْنِهِ . إِلا أَنْ يَقْبِضَ الْمُسَلَّفُ مَا سَلَّفَ فِيهِ عِنْدَ دَفْعِهِ الذَّهَبَ إِلَى صَاحِبِهِ . يَقْبِضُ الْعَبْدَ أَوِ الرَّاحِلَةَ أَوِ الْمَسْكَنَ . أَوْ يَبْدَأُ فِيمَا اشْتَرَى مِنَ الرُّطَبِ فَيَأْخُذُ مِنْهُ عِنْدَ دَفْعِهِ الذَّهَبَ إِلَى صَاحِبِهِ . لا يَصْلُحُ أَنْ يَكُونَ فِى شَىْءٍ مِنْ ذَلِكَ تَأْخِيرٌ وَلا أَجَلٌ .

قَالَ مَالِكٌ : وَتَفْسِيرُ مَا كُرِهَ مِنْ ذَلِكَ ، أَنْ يَقُولَ الرَّجُلُ لِلرَّجُلِ : أُسَلِّفُكَ فِى رَاحِلَتِكَ فُلانَةَ أَرْكَبُهَا فِى الْحَجِّ . وَبَيْنَهُ وَبَيْنَ الْحَجِّ أَجَلٌ مِنَ الزَّمَانِ . أَوْ يَقُولُ مِثْلَ ذَلِكَ فِى الْعَبْدِ أَوِ الْمَسْكَنِ . فَإِنَّهُ إِذَا صَنَعَ ذَلِكَ ، كَانَ إِنَّمَا يُسَلِّفُهُ ذَهَبًا ، عَلَى أَنَّهُ إِنْ وَجَدَ تِلْكَ الرَّاحِلَةَ صَحِيحَةً لِذَلِكَ الأَجَلِ الَّذِى سَمَّى لَهُ ، فَهِىَ لَهُ بِذَلِكَ الْكِرَاءِ . وَإِنْ حَدَثَ بِهَا حَدَثٌ مِنْ مَوْتٍ أَوْ غَيْرِهِ ، رَدَّ عَلَيْهِ ذَهَبَهُ . وَكَانَتْ عَلَيْهِ عَلَى وَجْهِ السَّلَفِ عِنْدَهُ .

قَالَ مَالِكٌ : وَإِنَّمَا فَرَقَ ، بَيْنَ ذَلِكَ ، الْقَبْضُ . مَنْ قَبَضَ مَا اسْتَأْجَرَ أَوِ اسْتَكْرَى فَقَدْ خَرَجَ مِنَ الْغَرَرِ ، وَالسَّلَفِ الَّذِى يُكْرَهُ . وَأَخَذَ أَمْرًا مَعْلُومًا . وَإِنَّمَا مَثَلُ ذَلِكَ ، أَنْ يَشْتَرِىَ الرَّجُلُ الْعَبْدَ أَوِ الْوَلِيدَةَ فَيَقْبِضَهُمَا وَيَنْقُدَ أَثْمَانَهُمَا . فَإِنْ حَدَثَ بِهِمَا حَدَثٌ مِنْ عُهْدَةِ السَّنَةِ ، أَخَذَ ذَهَبَهُ مِنْ صَاحِبِهِ الَّذِى ابْتَاعَ مِنْهُ . فَهٰذَا لا بَأْسَ بِهِ . وَبِهٰذَا مَضَتِ السُّنَّةُ فِى بَيْعِ الرَّقِيقِ .

قَالَ مَالِكٌ : وَمَنِ اسْتَأْجَرَ عَبْدًا بِعَيْنِهِ أَوْ تَكَارَى رَاحِلَةً بِعَيْنِهَا إِلَى أَجَلٍ . يَقْبِضُ الْعَبْدَ أَوِ الرَّاحِلَةَ إِلَى ذَلِكَ الأَجَلِ . فَقَدْ عَمِلَ بِمَا لا يَصْلُحُ . لا هُوَ قَبَضَ مَا اسْتَكْرَى ، أَوِ اسْتَأْجَرَ ، وَلا هُوَ سَلَّفَ فِى دَيْنٍ يَكُونُ ضَامِنًا عَلَى صَاحِبِهِ حَتَّى يَسْتَوْفِيَهُ .

26. İmam Malik der ki: *Kim belirli ağaç veya belirli bahçedeki hurmayı ya da belirli koyunun memesindeki sütü satın alırsa bu caizdir. Peşin alınmışsa parasını verir, malı alır. Bu tuluktaki yağa benzer. Müşterinin, tuluk içerisindeki yağdan ölçek hesabıyla bir veya iki dinarlık alması caizdir. Pazarlıktan sonra tuluk delinip yağ dökülürse pazarlık bozulur.*

Süt ve hurma gibi şeylerin her gün sağıldıkça veya toplandıkça teslim almak üzere satın alınmasında bir sakınca yoktur. Pazarlık yapılan miktar teslim alınmadan mal tükenirse satıcı, ya müşterinin kalan parasını geri verir ya da müşteri kalan para ile üzerinde anlaşacakları başka bir şey alır. Bu aldığı şeyi teslim almadan ayrılması mekruhtur. Çünkü o zaman alacağını mahiyeti bilinmeyen bir alacak karşılığında bırakmış olur. Bu da hoş görülmeyerek yasaklanmıştır. Bu tür pazarlıkta vade olması da mekruhtur. Ancak alacağı şeyin vasfı ve zamanı belirtilirse caizdir. Bu takdirde satıcı tayin edilen malı zamanında teslim etmekle yükümlüdür. Bu gibi hallerde, muayyen bahçe ve koyunun mevcud olmayan meyvesi veya sütü, bilinmeyen şeyin satışı olduğu için taahhüt edilmez.

İmam Malik'e içerisinde çeşitli kalitelerde hurma bulunan bir bahçe hurmayı seçeceği bir kaç ağacı pazarlık dışı bırakmak üzere satan kimsenin durumu sorulduğunda, İmam Malik der ki: *Bu caiz değildir.. Çünkü bu durumda müşteri onbeş ölçek yemiş veren hurma ağacını mal sahibine bırakmış, yerine on ölçek yemiş veren ağacı almış olabilir.*[29] *Şayet onbeş ölçek vereni alıp da on ölçek vereni terketse, o zaman bir cins hurmayı diğer cinsiyle fazla olarak almış olur. Bu, aynen önünde çeşitli cins hurmalardan onbeş, on, oniki ölçek hurma yığınları bulunan birine müşterinin gelip istediği hurma yığınını satın almak üzere bir dinar vermesi gibidir. Bu ise caiz değildir.*

İmam Malik'e bir müşteri bahçe sahibine peşin para vererek daldaki yaş hurmalardan belirli miktarda satın alsa, sonra bunlardan bir kısmı teslim alınmadan helak olsa, durum ne olur, diye sorulunca İmam Malik şu cevabı verdi: *Müşteri bunun hesabını yaparak kalan parasını mal sahibinden geri alır. Mesela, üçte iki*

(29) Zira satıcı, önceden tayin edilmediği için çok hurma veren ağacı kendine seçer. Bu da anlaşmazlığa yol açar.

dinarlık yaş hurma almışsa o zaman kalan üçte bir dinarını geri alır. Eğer dörtte üç dinarlık hurma almışsa kalan dörtte bir dinarını geri alır. Yahut da mal sahibiyle anlaşarak kalan parası yerine, ya kuru hurma ya da başka bir şey alır. Bu durumda müşteri aldığı şeyi teslim almadan ayrılmamalıdır.

İmam Malik der ki: *Bu, bir adamın diğerine yük devesini veya evini kiraya vermesi yahut terzi, veya marangaz ya da amele olan kölesini çalıştırılmak üzere ücretle verip bunların kira ve ücretini peşin aldıktan sonra istenilen iş tamamlanmadan bunların başına ölüm veya başka bir felaketin gelmesi gibidir. O zaman mal sahibi kiracıya veya köleyi çalıştırana hesab ederek arta kalan hakkını verir. Eğer hakkının yarısını almış ise, geri kalan yarısını da öder. Bundan daha az veya fazla ise yine geri kalanı hesaplayarak kalanını verir.*

İmam Malik der ki: *Üzerinde akit yaptığı köle, deve, ev ve yaş hurmayı teslim almadan parasını peşin ödemesi doğru değildir.* İmam Malik der ki: *Mekruh olan akdin izahı şöyledir: Biri diğerine: «Daha hac mevsimi gelmeden şu devene binerek hacca gitmek üzere sana peşin para öderim,» der. Hac mevsimi gelip deveyi teslim almadan devenin başına ölüm veya başka türlü bir felaket gelirse mal sahibi parasını geri iade eder. Köle ve evde de durum böyledir.*

İmam Malik der ki: *Caiz olanla olmayan arasındaki fark, teslim almaktır. Kiraladığı şeyi teslim alan aldanmaktan ve kerahetten kurtulmuş ve üzerinde anlaştıkları muayyen şeyi almış olur. Bunun örneği bir kimsenin köle veya cariye satın alıp parasını peşin vererek teslim almasıdır. Bunların başına bir sene içerisinde sorumluluğu gerektiren hallerden biri gelirse, o zaman parasını mal sahibinden alır. Bunda bir mahzur yoktur. Çünkü köle satışında adet böyledir.*

İmam Malik der ki: *İlerde teslim almak üzere köle veya yük devesini kiralarsa, doğru olmayan bir hareket yapmış olur. Zira ne akid zamanında teslim almış ve ne de kiraladığı şeyin vasıflarını ve teslim zamanını tayin etmiştir.*

15. MEYVE SATIŞI

٢٧ - قَالَ مَالِكٌ : اَلأَمْرُ الْمُجْتَمَعُ عَلَيْهِ عِنْدَنَا ، أَنَّ مَنِ ابْتَاعَ شَيْئًا مِنَ الْفَاكِهَةِ ، مِنْ رَطْبِهَا أَوْ يَابِسِهَا . فَإِنَّهُ لا يَبِيعُهُ حَتَّى يَسْتَوْفِيَهُ . وَلا يُبَاعُ شَيءٌ مِنْهَا بَعْضُهُ بِبَعْضٍ ، إِلا يَدًا بِيَدٍ . وَمَا كَانَ مِنْهَا مِمَّا يَيْبَسُ ، فَيَصِيرُ فَاكِهَةً يَابِسَةً تُدَّخَرُ وَتُؤْكَلُ . فَلا يُبَاعُ بَعْضُهُ بِبَعْضٍ . إِلا يَدًا بِيَدٍ . وَمِثْلاً بِمِثْلٍ . إِذَا كَانَ مِنْ صِنْفٍ وَاحِدٍ . فَإِنْ كَانَ مِنْ صِنْفَيْنِ مُخْتَلِفَيْنِ ، فَلا بَأْسَ بِأَنْ يُبَاعَ مِنْهُ اثْنَانِ بِوَاحِدٍ . يَدًا بِيَدٍ . وَلا يَصْلُحُ إِلَى أَجَلٍ . وَمَا كَانَ مِنْهَا مِمَّا لا يَيْبَسُ وَلا يُدَّخَرُ وَإِنَّمَا يُؤْكَلُ رَطْبًا . كَهَيْئَةِ الْبِطِّيخِ وَالْقِثَّاءِ وَالْخِرْبِزِ وَالْجَزَرِ وَالأُتْرُجِّ وَالْمَوْزِ وَالرُّمَّانِ وَمَا كَانَ مِثْلَهُ . وَإِنْ يَبِسَ لَمْ يَكُنْ فَاكِهَةً بَعْدَ ذَلِكَ . وَلَيْسَ هُوَ مِمَّا يُدَّخَرُ وَيَكُونُ فَاكِهَةً . قَالَ : فَأَرَاهُ حَقِيقًا أَنْ يُؤْخَذَ مِنْهُ مِنْ صِنْفٍ وَاحِدٍ ، اثْنَانِ بِوَاحِدٍ . يَدًا بِيَدٍ . فَإِذَا لَمْ يَدْخُلْ فِيهِ شَيءٌ مِنَ الأَجَلِ ، فَإِنَّهُ لا بَأْسَ بِهِ .

27. İmam Malik der ki: *Yaş veya kuru meyve satın alan kimse, bunları teslim almadan satamaz. Bir de bu yaş meyvelerle kuru meyveler, peşin olarak alınabilir. Bunlardan kuruyup saklanabilen kuru meyvedir. Aynı cinsten kuru meyve biribiri karşılığında peşin olarak misli misline alınıp satılır. Ama ayrı cinsten iseler, peşin olmak kaydıyla bire iki satmada (ölçeklerinin değişik olmasında) bir beis yoktur. Vadeli uygun değildir. Bu meyvelerden kavun, karpuz, salatalık, havuç, turunç, muz, nar vb. gibi kurutulup bekletilemeyenler peşin olarak ikili birli mübadele yapılabilir.*

16. KÜLÇE VE SİKKE HALİNDEKİ ALTINI GÜMÜŞLE DEĞİŞMEK

٢٨ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَىٰ بْنِ سَعِيدٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ : أَمَرَ رَسُولُ اللهِ ﷺ السَّعْدَيْنِ أَنْ يَبِيعَا آنِيَةً مِنَ الْمَغَانِمِ مِنْ ذَهَبٍ أَوْ فِضَّةٍ . فَبَاعَا كُلَّ ثَلاَثَةٍ بِأَرْبَعَةٍ عَيْنًا ، أَوْ كُلَّ أَرْبَعَةٍ بِثَلاَثَةٍ عَيْنًا . فَقَالَ لَهُمَا رَسُولُ اللهِ ﷺ : « أَرْبَيْتُمَا فَرُدَّا » .

28. Yahya b. Said şöyle dedi: «Resûlullah (s.a.v.) Sa'd b. Ebî Vakkas ile Sa'd b. Ubade'ye Hayber ganimetinden kendi hisselerine düşen altın veya gümüş kapları satmalarını emretti. Onlar da her üç dinar ağırlığındaki kabı sikke halinde dört dinara (4.009 gr. altın) veya dört dinar ağırlığındaki her kabı sikke halinde üç dinara sattıklarında Resûlullah: «**Alış verişinize faiz girdi**» deyince aldıklarını iade ettiler[30]

٢٩ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ مُوسَىٰ بْنِ أَبِي تَمِيمٍ ، عَنْ أَبِي الْحُبَابِ سَعِيدِ بْنِ يَسَارٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « الدِّينَارُ بِالدِّينَارِ ، وَالدِّرْهَمُ بِالدِّرْهَمِ ، لا فَضْلَ بَيْنَهُمَا » .

29. Ebû Hüreyre (r.a.)'den: «Resûlullah (s.a.v.): «**Aralarında fazlalık olmaksızın altın altınla, gümüş ve gümüşle eşit olarak değiştirilir**» buyurdu.[31]

٣٠ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « لا تَبِيعُوا الذَّهَبَ بِالذَّهَبِ . إِلا مِثْلاً بِمِثْلٍ . وَلا تُشِفُّوا بَعْضَهَا عَلَى بَعْضٍ . وَلا تَبِيعُوا الْوَرِقَ بِالْوَرِقِ . إِلا مِثْلاً بِمِثْلٍ . وَلا تُشِفُّوا بَعْضَهَا عَلَى بَعْضٍ . وَلا تَبِيعُوا مِنْهَا شَيْئًا . غَائِبًا بِنَاجِزٍ » .

(30) Mürseldir. ibn Vehb, Leys b.Sa'd – Amr b. el-Hâris – Yahya b. Saîd, Abdullah b. Ebî Seleme senediyle rivayet eder.

(31) Altın veya gümüş, aynı cinsi ile alınıp satıldığında, peşin ve misli misline olmalıdır. Vade veya fazla alıp vermek faize girer.
Müslim, Musâkat, 22/150 no: 85; Şafiî, Risale, no: 759; Şeybanî, 816.

30. Ebû Said el-Hudri (r.a.)'den: Resûlullah (s.a.v.): **«Altını altınla ancak eşit olarak satınız. Bunlardan bir kısmını diğerine karşı fazla saymayınız. Gümüşü de gümüşle ancak eşit olarak satınız. Bunlardan bir kısmını diğerine karşı fazla saymayınız. Bir de bunlardan birini peşin, diğerini veresiye satmayınız»** buyurdu.[32]

٣١ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ حُمَيْدِ بْنِ قَيْسٍ الْمَكِّيِّ ، عَنْ مُجَاهِدٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ : كُنْتُ مَعَ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ . فَجَاءَهُ صَائِغٌ . فَقَالَ لَهُ : يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ، إِنِّي أَصُوغُ الذَّهَبَ . ثُمَّ أَبِيعُ الشَّيْءَ مِنْ ذٰلِكَ بِأَكْثَرَ مِنْ وَزْنِهِ . فَأَسْتَفْضِلُ مِنْ ذٰلِكَ قَدْرَ عَمَلِ يَدِي . فَنَهَاهُ عَبْدُ اللهِ عَنْ ذٰلِكَ . فَجَعَلَ الصَّائِغُ يُرَدِّدُ عَلَيْهِ الْمَسْأَلَةَ . وَعَبْدُ اللهِ يَنْهَاهُ . حَتَّى انْتَهَى إِلَى بَابِ الْمَسْجِدِ . أَوْ إِلَى دَابَّةٍ يُرِيدُ أَنْ يَرْكَبَهَا . ثُمَّ قَالَ عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ : الدِّينَارُ بِالدِّينَارِ . وَالدِّرْهَمُ بِالدِّرْهَمِ . لا فَضْلَ بَيْنَهُمَا . هٰذَا عَهْدُ نَبِيِّنَا إِلَيْنَا . وَعَهْدُنَا إِلَيْكُمْ .

31. Mücahid der ki: Abdullah b. Ömer'in yanında idim. Ona bir kuyumcu geldi. ve: «Ey Abdullah! Ben altını işliyor, sonra kendi ağırlığından daha fazlasiyle satıyorum. Böylece elimin emeğini alıyorum» deyince Abdullah bunu yasakladı. Abdulah mescide veya bineceği hayvanın yanına gelinceye kadar, kuyumcu aynı soruyu tekrar ediyor, o da bunu yasaklıyordu. Nihayet Abdullah şöyle dedi: «Altın altınla, gümüş de gümüşle aralarında fazlalık olmaksızın satılır. Bu peygamberin bize emridir. Biz de size böyle emrediyoruz.»[33]

٣٢ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ أَنَّهُ بَلَغَهُ عَنْ جَدِّهِ مَالِكِ بْنِ أَبِي عَامِرٍ ؛ أَنَّ عُثْمَانَ بْنَ عَفَّانَ قَالَ : قَالَ لِي رَسُولُ اللهِ ﷺ : « لا تَبِيعُوا الدِّينَارَ بِالدِّينَارَيْنِ . وَلا الدِّرْهَمَ بِالدِّرْهَمَيْنِ » .

32. Osman b. Affan der ki: Resûlullah bana şöyle buyurdu: **«Bir dinarı iki dinara, bir dirhemi de iki dirheme satmayınız.»**[34]

(32) Buharî, 34- Buyû, 78; Müslim, 22- Musâkat, 14, no: 75; Şafiî, Risale, no: 758; Şeybanî, 815.

(33) Şafiî, Risale, no: 860.
Zamanımızda, altın bilezik ve sair kullanılmış süs eşyaları, yenisiyle değiştirilerek fark verilmektedir. Bu faize girer. Faizden kurtulmak için kullanılan zinet parayla satılır, sonra yenisi alınır.

(34) Müslim Musâkat, 22/14, no: 78, İbn Vehb Mahreme b. Bukeyr- Süleyman b. Yesar tarikıyla rivayet eder.
Altın paraya dinar, gümüş paraya da dirhem denirdi. Birbirine eşit ölçülerde trampa edilirdi, biri fazla olunca faiz doğar

٣٣ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ زَيْدِ بن أَسْلَمَ ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ : أَنَّ مُعَاوِيَةَ بْنَ أَبِي سُفْيَانَ بَاعَ سِقَايَةً مِنْ ذَهَبٍ أَوْ وَرِقٍ بِأَكْثَرَ مِنْ وَزْنِهَا . فَقَالَ أَبُو الدَّرْدَاءِ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَنْهَى عَنْ مِثْلِ هٰذَا إِلاَّ مِثْلاً بِمِثْلٍ . فَقَالَ لَهُ مُعَاوِيَةُ : مَا أَرَى بِمِثْلِ هٰذَا بَأْسًا . فَقَالَ أَبُو الدَّرْدَاءِ : مَنْ يَعْذِرُنِي مِنْ مُعَاوِيَةَ ؟ أَنَا أُخْبِرُهُ عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ . وَيُخْبِرُنِي عَنْ رَأْيِهِ . لاَ أُسَاكِنُكَ بِأَرْضٍ أَنْتَ بِهَا . ثُمَّ قَدِمَ أَبُو الدَّرْدَاءِ عَلَى عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ . فَذَكَرَ ذٰلِكَ لَهُ . فَكَتَبَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ إِلَى مُعَاوِيَةَ : أَنْ لا تَبِيعَ ذٰلِكَ . إِلا مِثْلاً بِمِثْلٍ . وَزْنًا بِوَزْنٍ .

33. Atâ b. Yesar'dan: Muaviye b. Ebî Süfyan altın veya gümüşten yapılmış su kabını kendi ağırlığından daha fazlası ile satınca Ebu'd-Derdâ:

«— Ben Resûlullah'dan işittim, o böyle yapılmasını yasakladı. Ancak misli misline satılmasına (müsaade buyurdu)» dedi. Bunun üzerine Muaviye:

«— Bunda bir mahzur olduğunu sanmıyorum» deyince, Ebu'd-Derdâ:

«— Bunun yaptığını kınayıp beni destekliyecek yok mu? Ben ona Resûlullah'ın söylediğini naklediyorum: O ise bana kendi görüşünü söylüyor. Ben senin bulunduğun yerde kalamam» dedi. Sonra Ömer b. Hattab'ın yanına gitti. Olup bitenleri anlattı. Bunun üzerine Ömer b. Hattab, Muaviye'ye: «Bunu misli misline, eşit ağırlıkta satmasını» yazdı.[36]

٣٤ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ : أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ قَالَ : لا تَبِيعُوا الْوَرِقَ بِالْوَرِقِ إِلا مِثْلاً بِمِثْلٍ . وَلا تُشِفُّوا بَعْضَهَا عَلَى بَعْضٍ . وَلا تَبِيعُوا الْوَرِقَ بِالذَّهَبِ ، أَحَدُهُمَا غَائِبٌ ، وَالآخَرُ نَاجِزٌ . وَإِنِ اسْتَنْظَرَكَ إِلَى أَنْ يَلِجَ بَيْتَهُ فَلا تُنْظِرْهُ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمُ الرِّمَاءَ . وَالرِّمَاءُ هُوَ الرِّبَا .

(35) Ebu Ömer der ki: Bu olayın, Ebu'd-Derda tarafından Muaviye'ye sadece bu yoldan arzedildiğini biliyorum.
Şafiî, Risale, No: 1228; Şeybanî, 718.

٣٥ - وحدّثني عنْ مالكٍ ، عنْ عبْدِ اللهِ بْنِ دينارٍ ، عنْ عبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ : أنّ عُمَرَ بْنَ الْخطّابِ قالَ : لا تبيعُوا الذّهبَ بالذّهبِ . إلا مثْلاً بمثْلٍ . وَلا تُشفُّوا بعْضَها علَى بعْضٍ . وَلا تبيعُوا الْورِقَ بالْورِقِ . إلا مثْلاً بمثْلٍ . وَلا تُشفُّوا بعْضَها علَى بعْضٍ . وَلا تبيعُوا شيْئًا منْها غائبًا بناجزٍ . وإنِ اسْتنْظرَكَ إلَى أنْ يلِجَ بيْتَهُ . فلا تُنْظرْهُ . إنّي أخافُ علَيْكُمُ الرّماءَ . والرّماءُ هُوَ الرّبا .

34-35. Ömer b. Hattab şöyle dedi: «Altını altınla ancak misli misline satınız, bir kısmını diğerine karşı fazla saymayınız. Gümüşü de gümüşle ancak misli misline satınız. Bir kısmını diğerine karşı fazla saymayınız. Gümüşle altını biri peşin, diğeri veresiye satmayınız. Hatta (müşteri) evine girmek için izin isterse verme. Zira ben sizin faize düşmenizden korkuyorum.»[36]

٣٦ - وحدّثني عنْ مالكٍ : أنّهُ بلغَهُ عنِ الْقاسمِ بْنِ مُحمّدٍ أنّهُ قالَ : قالَ عُمَرُ بْنُ الْخطّابِ : الدّينارُ بالدّينارِ . والدّرْهمُ بالدّرْهمِ . والصّاعُ بالصّاعِ . وَلا يُباعُ كالِئٌ بناجزٍ .

36. Ömer b. Hattab der ki: Dinar dinar ile, dirhem dirhem ile ve bir ölçek de bir ölçekle eşit olarak satılır. Bunlardan biri peşin, diğeri veresiye olmaz.

٣٧ - وحدّثني عنْ مالكٍ ، عنْ أبي الزّنادِ : أنّهُ سمِعَ سعيدَ بْنَ الْمسيّبِ يقُولُ : لا ربًا إلا في ذهبٍ أوْ في فضّةٍ . أوْ ما يُكالُ أوْ يُوزنُ . بمَا يُؤكَلُ أوْ يُشْربُ .

37. Said b. Müseyyeb'den: «Faiz ancak altın ve gümüş ile yenilip içilecek maddelerin ölçü ve tartıya girenlerinde olur.»[37]

٣٧ - وحدّثني عنْ مالكٍ ، عنْ يحْيَى بْنِ سعيدٍ : أنّهُ سمِعَ بْنَ الْمسيّبِ يقُولُ : قطْعُ الذّهبِ والْورقِ منَ الْفسادِ في الأرْضِ .

قالَ مالكٌ : وَلا بأْسَ أنْ يشْترِيَ الرّجُلُ الذّهبَ بالْفضّةِ . وَالْفضّةَ بالذّهبِ . جزافًا . إذَا كانَ تبْرًا أوْ حلْيًا قدْ صيغَ . فأمّا الدّراهمُ الْمعْدودةُ . والدّنانيرُ الْمعْدودةُ . فلا ينْبغي لأحدٍ أنْ يشْترِيَ شيْئًا منْ ذلكَ جزافًا . حتّى يعْلمَ وَيعُدّ . فإنِ اشْترَى ذلكَ جزافًا ، فإنّما يُرادُ بهِ

(36) Daha önce Ebu Said'den merfu olarak rivayet edildi. Bu mevkuf rivayetin sebebi, uygulamanın sürdüğüne ve fazlalık bulunduğuna işarettir.
Bu iki hadisin lafızları aynıdır. Sadece ravileri farklıdır. Onun için terceme bir defa verildi.

(37) Şeybanî, 820.

الْغَرَرُ ، حِينَ يُتْرَكُ غَدُهُ وَيُشْتَرَى جِزَافًا . وَلَيْسَ هٰذَا مِنْ بُيُوعِ الْمُسْلِمِينَ . فَأَمَّا مَا كَانَ يُوزَنُ مِنَ التِّبْرِ وَالْحَلْيِ . فَلا بَأْسَ أَنْ يُبَاعَ ذٰلِكَ جِزَافًا . وَإِنَّمَا ابْتِيَاعُ ذٰلِكَ جِزَافًا ، كَهَيْئَةِ الْحِنْطَةِ وَالتَّمْرِ وَنَحْوِهِمَا مِنَ الأَطْعِمَةِ الَّتِي تُبَاعُ جِزَافًا ، وَمِثْلُهَا يُكَالُ ، فَلَيْسَ بِابْتِيَاعِ ذٰلِكَ جِزَافًا ، بَأْسٌ .

قَالَ مَالِكٌ : مَنِ اشْتَرَى مُصْحَفًا أَوْ سَيْفًا أَوْ خَاتَمًا . وَفِي شَيْءٍ مِنْ ذٰلِكَ ذَهَبٌ أَوْ فِضَّةٌ بِدَنَانِيرَ أَوْ دَرَاهِمَ . فَإِنَّ مَا اشْتُرِيَ مِنْ ذٰلِكَ وَفِيهِ الذَّهَبُ بِدَنَانِيرَ ، فَإِنَّهُ يُنْظَرُ إِلَى قِيمَتِهِ . فَإِنْ كَانَتْ قِيمَةُ ذٰلِكَ الثُّلُثَيْنِ ، وَقِيمَةُ مَا فِيهِ مِنَ الذَّهَبِ الثُّلُثَ ، فَذٰلِكَ جَائِزٌ لا بَأْسَ بِهِ . إِذَا كَانَ ذٰلِكَ يَدًا بِيَدٍ . وَلا يَكُونُ فِيهِ تَأْخِيرٌ . . وَمَا اشْتُرِيَ مِنْ ذٰلِكَ بِالْوَرِقِ ، مِمَّا فِيهِ الْوَرِقُ ، نُظِرَ إِلَى قِيمَتِهِ فَإِنْ كَانَ قِيمَةُ ذٰلِكَ الثُّلُثَيْنِ ، وَقِيمَةُ مَا فِيهِ مِنَ الْوَرِقِ الثُّلُثَ . فَذٰلِكَ جَائِزٌ لا بَأْسَ بِهِ . إِذَا كَانَ ذٰلِكَ يَدًا بِيَدٍ . وَلَمْ يَزَلْ ذٰلِكَ مِنْ أَمْرِ النَّاسِ عِنْدَنَا .

37. Said b. Müseyyeb: «Yaprak altını altınla ve gümüşü gümüşle bozarken bir parçayı kesip eksik vermek (faize girdiği için) yer yüzünde fesad çıkarmaktır.[38]

Malik der ki: *Külçe veya süs eşyası haline getirilmiş, altını gümüşle ve gümüşü de altınla tartmadan satın almada bir mahzur yoktur. Ama sayılı dirhemler (gümüş para) ve dinarlar (altın para)'a gelince bunların miktarlarının bildirilip sayılmadan toptan satılması caiz değildir. Şayet sayılıp tartılmadan toptan satın alınırsa o zaman aldatma gayesi güdülmüştür ve müslümanlara helâl kılınan alış verişlerden değildir. Tartı ile alınıp verilen külçe altın, gümüş, süs eşyası tartılmadan satılabilir. Bunlar kabala satılan buğday, hurma ve diğer kabala satılan gıda maddeleri gibidir.*

Malik der ki: *Biri içerisinde altın veya gümüş bulunan Kur'an-ı Kerim'i veya kılıncı ya da yüzüğü altın ve gümüş para ile satın alırsa bakılır. Satın aldığı şeyin kıymeti üçte iki ve içerisindeki altın ya da gümüşün kıymeti de üçte bir ise peşin olmak şartıyla caizdir.*

(38) Şeybanî, 829.

17. SARF (PARA BOZDURMAK)[39]

٣٨ - حدثني يحيى عن مالك ، عن ابن شهاب ، عن مالك بن أوس بن الحدثان النصري : أنه التمس صرفا بمائة دينار . قال فدعاني طلحة بن عبيد الله . فتراوضنا حتى اصطرف مني . وأخذ الذهب يقلبها في يده . ثم قال : حتى يأتيني خازني من الغابة . وعمر بن الخطاب يسمع . فقال عمر : والله لا تفارقه حتى تأخذ منه . ثم قال : قال رسول الله ﷺ : « الذهب بالورق ربا إلا هاء وهاء . والبر بالبر ربا إلا هاء وهاء . والتمر بالتمر ربا إلا هاء وهاء . والشعير بالشعير ربا إلا هاء وهاء » .

انتقض صرف الدينار . ورد إليه ورقه . وأخذ إليه دينارة . وتفسير ما كره من ذلك ، أن رسول الله ﷺ قال : « الذهب بالورق ربا إلا هاء وهاء » . وقال عمر بن الخطاب : وإن استنظرك إلى أن يلج بيته فلا تنظره . وهو إذا رد عليه درهما من صرف ، بعد أن يفارقه ، كان بمنزلة الدين أو الشيء المستأخر . فلذلك كره ذلك . وانتقض الصرف . وإنما أراد عمر ابن الخطاب ، أن لا يباع الذهب والورق والطعام كله عاجلا بآجل . فإنه لا ينبغي أن يكون في شيء من ذلك تأخير ولا نظرة . وإن كان من صنف واحد . أو كان مختلفة أصنافه .

(39) Sarf: Fıkıh ıstılahında paraları birbirleri karşılığında bozmaktır. Bu konu ile ilgili hadislerden Hanefiler aşağıdaki hükümleri çıkarmışlardır:
1- Aynı cinsten paranın satışının caiz olması için miktarlarının eşit ve peşin olmaları gerekir. Altınla atının ve gümüşle gümüşün alınıp satılışı böyledir.
2- Cinsler ayrı ise peşin olmak şartıyla miktarlar farklı olabilir. Altın karşılığında gümüş alınması gibi.
3- Cinsler aynı olunca kalite farkı alınması caiz değildir. Yine eşit olmaları gerekir.
4- Cinsler aynı olunca para olarak kullanılanları ile kolye, küpe, bilezik gibi zinet eşyası olarak kullanılanlarının ağırlıkları yine eşit olmalıdır. (Mavsılî, el-İhtiyar, c. 2, s. 39).

38. Malik b. Evs b. Hadesân en-Nasrî der ki: «Yüz dinarı bozdurmak istedim. Talha b. Ubeydullah bunları almak için beni yanına çağırdı. Uzun süren pazarlıktan sonra benden yüz dinarı aldı, elinde evirdi çevirdi ve «kasadarım Gâbe'den[40] gelinceye kadar bana müsaade et» dedi. Bunu işiten Ömer b. Hattab: «Vallahi onun yanından karşılığını alıncaya kadar ayrılma» dedi. Resûlullah: «**Altını gümüşle değiştirmek faizdir. Ancak her ikisi de peşin olursa faiz olmaz. Buğdayı buğdayla değiştirmek faiz olur. Ancak peşin olursa faiz olmaz. Hurmayı hurma ile değiştirmek faiz olur. Ancak peşin olursa olmaz. Arpayı arpa ile değiştirmek faiz olur. Ancak peşin olursa olmaz, buyurdu**» dedi.[41]

İmam Malik der ki: *Biri dinarları (altın paraları) verip dirhemler (gümüş, paralar) alır, sonra bunlar içerisinde düşük kaliteli dirhem bulunca bunu geri vermek isterse, bu iş temelden bozulur. Dirhemlerin tamamını vererek dinarlarını geri alır. Bunun mekruh olmasının delili, Resûlullah'ın:* «**Altını gümüşle değişmek faiz olur. Ancak peşin olursa olmaz**» *buyruğu ile Hz. Ömer:'in: «Evine girmek için izin istese de verme» sözüdür. Zira pazarlık yerinden ayrıldıktan sonra sadece ayarı düşük dirhemi geri verirse, o zaman borçla veya veresiye yapılan pazarlık mesabesinde olur. Bu sebeple mekruhtur ve akid temelden bozulur. Ömer b. Hattab altın ve gümüş ile arpa, buğday ve hurma gibi yiyecek maddelerinin peşinin veresiyesi mukabilinde satılmamasını istemiştir. Çünkü bunlarda, aynı cins veya değişik cinsten de olsa veresiye ve vade caiz değildir.*

(40) Medine yakınlarında bir yer.
Buharî, Buyû, 34/76; Müslim, 22, Musâkat, 15; no: 79;
(41) Şeybanî, 817.

18. TARTARAK ALTINLA ALTIN VE GÜMÜŞLE GÜMÜŞ ALIŞ VERİŞİ

٣٩ - حدّثنى يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ قُسَيْطٍ ؛ أَنَّهُ رَأَى سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيَّبِ يُرَاطِلُ الذَّهَبَ بِالذَّهَبِ . فَيُفْرِغُ ذَهَبَهُ فِى كِفَّةِ الْمِيزَانِ . وَيُفْرِغُ صَاحِبُهُ الَّذِى يُرَاطِلُهُ ذَهَبَهُ فِى كِفَّةِ الْمِيزَانِ الأُخْرَى . فَإِذَا اعْتَدَلَ لِسَانُ الْمِيزَانِ ، أَخَذَ وَأَعْطَى .

قَالَ مَالِكٌ : الأَمْرُ عِنْدَنَا فِى بَيْعِ الذَّهَبِ بِالذَّهَبِ ، وَالْوَرِقِ بِالْوَرِقِ ، مُرَاطَلَةً : أَنَّهُ لاَ بَأْسَ بِذَلِكَ . أَنْ يَأْخُذَ أَحَدَ عَشَرَ دِينَارًا بِعَشَرَةِ دَنَانِيرَ . يَدًا بِيَدٍ . إِذَا كَانَ وَزْنُ الذَّهَبَيْنِ سَوَاءً . عَيْنًا بِعَيْنٍ . وَإِنْ تَفَاضَلَ الْعَدَدُ . وَالدَّرَاهِمُ أَيْضًا فِى ذَلِكَ ، بِمَنْزِلَةِ الدَّنَانِيرِ .

قَالَ مَالِكٌ : مَنْ رَاطَلَ ذَهَبًا بِذَهَبٍ . أَوْ وَرِقًا بِوَرِقٍ . فَكَانَ بَيْنَ الذَّهَبَيْنِ . فَضْلُ مِثْقَالٍ . فَأَعْطَى صَاحِبَهُ قِيمَتَهُ مِنَ الْوَرِقِ ، أَوْ مِنْ غَيْرِهَا . فَلاَ يَأْخُذْهُ . فَإِنَّ ذَلِكَ قَبِيحٌ . وَذَرِيعَةٌ إِلَى الرِّبَا . لأَنَّهُ إِذَا جَازَ لَهُ أَنْ يَأْخُذَ الْمِثْقَالَ بِقِيمَتِهِ . حَتَّى كَأَنَّهُ اشْتَرَاهُ عَلَى حِدَتِهِ . جَازَ لَهُ أَنْ يَأْخُذَ الْمِثْقَالَ بِقِيمَتِهِ مِرَارًا . لأَنْ يُجِيزَ ذَلِكَ الْبَيْعَ بَيْنَهُ وَبَيْنَ صَاحِبِهِ .

قَالَ مَالِكٌ : وَلَوْ أَنَّهُ بَاعَهُ ذَلِكَ الْمِثْقَالَ مُفْرَدًا لَيْسَ مَعَهُ غَيْرُهُ ، لَمْ يَأْخُذْهُ بِعُشْرِ الثَّمَنِ الَّذِى أَخَذَهُ بِهِ . لأَنْ يُجَوِّزَ لَهُ الْبَيْعَ . فَذَلِكَ الذَّرِيعَةُ إِلَى إِحْلاَلِ الْحَرَامِ . وَالأَمْرُ الْمَنْهِىُّ عَنْهُ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِى الرَّجُلِ يُرَاطِلُ الرَّجُلَ ، وَيُعْطِيهِ الذَّهَبَ الْعَتْقَ الْجِيَادَ ، وَيَجْعَلُ مَعَهَا تِبْرًا ذَهَبًا غَيْرَ جَيِّدَةٍ . وَيَأْخُذُ مِنْ صَاحِبِهِ ذَهَبًا كُوفِيَّةً مُقَطَّعَةً . وَتِلْكَ الْكُوفِيَّةُ مَكْرُوهَةٌ عِنْدَ النَّاسِ . فَيَتَبَايَعَانِ ذَلِكَ مِثْلاً بِمِثْلٍ : إِنَّ ذَلِكَ لا يَصْلُحُ .

قَالَ مَالِكٌ : وَتَفْسِيرُ مَا كُرِهَ مِنْ ذَلِكَ ، أَنَّ صَاحِبَ الذَّهَبِ الْجِيَادِ أَخَذَ فَضْلَ عُيُونِ ذَهَبِهِ فِى التِّبْرِ الَّذِى طَرَحَ مَعَ ذَهَبِهِ . وَلَوْلاَ فَضْلُ ذَهَبِهِ عَلَى ذَهَبِ صَاحِبِهِ ، لَمْ يُرَاطِلْهُ صَاحِبُهُ بِتِبْرِهِ ذَلِكَ ، إِلَى ذَهَبِهِ الْكُوفِيَّةِ . فَامْتَنَعَ . وَإِنَّمَا مَثَلُ ذَلِكَ كَمَثَلِ رَجُلٍ أَرَادَ أَنْ يَبْتَاعَ ثَلاَثَةَ أَصْوُعٍ مِنْ تَمْرٍ عَجْوَةٍ . بِصَاعَيْنِ وَمُدٍّ مِنْ تَمْرٍ كَبِيسٍ . فَقِيلَ لَهُ : هَذَا لا يَصْلُحُ . فَجَعَلَ صَاعَيْنِ مِنْ كَبِيسٍ ، وَصَاعًا مِنْ حَشَفٍ . يُرِيدُ أَنْ يُجِيزَ ، بِذَلِكَ ، بَيْعَهُ . فَذَلِكَ لا يَصْلُحُ . لأَنَّهُ لَمْ يَكُنْ صَاحِبُ الْعَجْوَةِ ، لِيُعْطِيَهُ صَاعًا مِنَ الْعَجْوَةِ بِصَاعٍ مِنْ حَشَفٍ . وَلَكِنَّهُ إِنَّمَا أَعْطَاهُ ذَلِكَ ،

لِفَضْلِ الْكَبِيسِ . أَوْ أَنْ يَقُولَ الرَّجُلُ لِلرَّجُلِ : بِعْنِي ثَلاثَةَ أَصْوُعٍ مِنَ الْبَيْضَاءِ . بِصَاعَيْنِ وَنِصْفٍ مِنْ حِنْطَةٍ شَامِيَّةٍ . فَيَقُولُ : هٰذَا لا يَصْلُحُ إِلا مِثْلاً بِمِثْلٍ . فَيَجْعَلُ صَاعَيْنِ مِنْ حِنْطَةٍ شَامِيَّةٍ . وَصَاعًا مِنْ شَعِيرٍ . يُرِيدُ أَنْ يُجِيزَ ، بِذٰلِكَ ، الْبَيْعَ فِيمَا بَيْنَهُمَا . فَهٰذَا لا يَصْلُحُ . لأَنَّهُ لَمْ يَكُنْ لِيُعْطِيَهُ بِصَاعٍ مِنْ شَعِيرٍ ، صَاعًا مِنْ حِنْطَةٍ بَيْضَاءَ ، لَوْ كَانَ ذٰلِكَ الصَّاعُ مُفْرَدًا . وَإِنَّمَا أَعْطَاهُ إِيَّاهُ لِفَضْلِ الشَّامِيَّةِ عَلَى الْبَيْضَاءِ . فَهٰذَا لا يَصْلُحُ . وَهُوَ مِثْلُ مَا وَصَفْنَا مِنَ التِّبْرِ .

قَالَ مَالِكٌ : فَكُلُّ شَيْءٍ مِنَ الذَّهَبِ وَالْوَرِقِ وَالطَّعَامِ كُلِّهِ . الَّذِي لا يَنْبَغِي أَنْ يُبَاعَ إِلا مِثْلاً بِمِثْلٍ فَلا يَنْبَغِي أَنْ يُجْعَلَ مَعَ الصِّنْفِ الْجَيِّدِ مِنَ الْمَرْغُوبِ فِيهِ ، الشَّيْءُ الرَّدِيءُ الْمَسْخُوطُ ، لِيُجَازَ الْبَيْعُ . وَلِيُسْتَحَلَّ بِذٰلِكَ مَا نُهِيَ عَنْهُ مِنَ الأَمْرِ الَّذِي لا يَصْلُحُ ، إِذَا جُعِلَ ذٰلِكَ مَعَ الصِّنْفِ الْمَرْغُوبِ فِيهِ . وَإِنَّمَا يُرِيدُ صَاحِبُ ذٰلِكَ أَنْ يُدْرِكَ بِذٰلِكَ ، فَضْلَ جَوْدَةِ مَا يَبِيعُ . فَيُعْطِي الشَّيْءَ الَّذِي لَوْ أَعْطَاهُ وَحْدَهُ ، لَمْ يَقْبَلْهُ صَاحِبُهُ . وَلَمْ يَهْتَمَّ بِذٰلِكَ . وَإِنَّمَا يَقْبَلُهُ مِنْ أَجْلِ الَّذِي يَأْخُذُ مَعَهُ ، لِفَضْلِ سِلْعَةِ صَاحِبِهِ عَلَى سِلْعَتِهِ . فَلا يَنْبَغِي لِشَيْءٍ مِنَ الذَّهَبِ وَالْوَرِقِ وَالطَّعَامِ أَنْ يَدْخُلَهُ شَيْءٌ مِنْ هٰذِهِ الصِّفَةِ . فَإِنْ أَرَادَ صَاحِبُ الطَّعَامِ الرَّدِيءِ ، أَنْ يَبِيعَهُ بِغَيْرِهِ ، فَلْيَبِعْهُ عَلَى حِدَتِهِ . وَلا يَجْعَلْ مَعَ ذٰلِكَ شَيْئًا . فَلا بَأْسَ بِهِ إِذَا كَانَ كَذٰلِكَ .

39. Yezid b. Abdullah b. Kuseyt'tan: « Saîd b. Museyyeb'i altın alış verişi yaparken gördüm. O kendi altınlarını terazinin bir kefesine, öbürleri de diğer kefesine boşaltıyor, terazinin dili denk olunca alıp veriyordu.»[42]

İmam Malik der ki: *Bize göre, ağırlıkları eşit ve peşin olmak şartıyla, sayısı farklı da olsa, dinarı dinarla ve dirhemi dirhemle değiştirmekte, mesela on dinar karşılığında onbir dinar almada bir mahzur yoktur.*[43] *Dirhemler de bu konuda dinarlar gibidir.*

İmam Malik der ki: *Kim altını altınla ve gümüşü gümüşle tartarak alır da arada bir miskallik fark olur, bunun değeri kadar arkadaşına gümüş veya başka bir şey verirse bunu almasın. Çünkü bu çirkindir ve faize götürür.*

(42) Şeybanî, 819.

(43) O zaman dinar ve dirhemler, sikke halinde olmadığı için ağırlık bakımından birbirinden farklı idi.

Bir miskal altının kıymetini almak caiz olunca, o zaman sanki bunu müstakil satın almış gibi olur. Böyle olunca alışverişi caiz kılmak için, onun miskalin değerinin bir kaç mislini alması da caiz olur.

İmam Malik der ki: *Müşteriye yanında başka bir şey olmaksızın bu bir miskalı tek başına satsa, müşteri daha önce aldığı fiatın onda biri ile de satışı kendisine caiz kılmak için alamaz. Bu, haramı helâl kılmaya çare aramadır. Yasaklanmıştır.*

İmam Malik der ki: *Biri tartmak suretiyle kaliteli altınla ve kalitesiz külçe altını karışık olarak verip karşılığında eşit miktarda insanlar tarafından makbul sayılmayan Kûfe altını alsa, bu doğru değildir, mekruhtur.*

İmam Malik der ki: *Zira kaliteli altın sahibi, bu altını ile beraber verdiği külçe altının iyilerini almıştır. Bununla beraber, bunun altınları yine de kalitelidir. Böyle olmasaydı, arkadaşı kendi Kûfe altınları ile tartmak suretiyle almazdı. Bu iyi cins üç ölçek hurmayı, daha iyi kurutulmuş iki buçuk ölçek hurma ile alma gibidir ki, ona bu yaptığın doğru değil, denilince alış verişi caiz kılmak için aldığı hurma karşılığında iki ölçek kaliteli hurma ile bir ölçek kalitesiz hurma verir. (Böylece alınıp verilen hurma üçer ölçek, yani eşit olmuş olur). Bu ise caiz değildir. Çünkü iyi cins hurma sahibi bir ölçek hurmasını, bir ölçek kalitesiz hurma için vermemiştir. Bilakis bunu kaliteli hurma için vermiştir. Yahut da bu, şuna benzer: Birinin diğerine bana iki ölçek Şam buğdayı karşılığında üç ölçek beyaz buğday sat demesi üzerine öbürü: Bu caiz değildir. Ancak misli misline caiz olur deyince, bu defa alış verişi caiz kılmak için iki ölçek Şam buğdayı ile bir ölçek arpa verir ki bu da caiz değildir. Çünkü pazarlık müstakil olsaydı bir ölçek arpa mukabilinde bir ölçek beyaz buğdayı vermezdi. O bunu Şam buğdayının kalitesinin üstünlüğünden dolayı vermiştir. Bu ise caiz değildir. Belirttiğiniz külçe altının durumu da böyledir.*

İmam Malik der ki: *Ancak misli misline satılması caiz olan altın, gümüş ve buğdayın iyi cinslerinin yanında, denkliği sağlıyarak satışı caiz kılmak ve yasak kılınan şeyi helâl kılmak için, kötü cinslerini de bulundurmak doğru değildir. Böyle yapan,*

bununla sattığı şeyin kalitesinin iyi olduğunu belirtmek ister. Halbuki bunun yanında, verdiği kalitesiz şeyi tek başına verse, bunu karşıdaki kabul etmez. O halde, bunu ancak o kaliteli malın hatırı için kabul etmektedir. Ama o kalitesiz buğdayı, başka şekilde tek başına satsa da iyilerine karıştırmasa, bunda bir sakınca yoktur.

19. IYNE YOLUYLA ALIŞ VERİŞ

٤٠ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « مَنِ ابْتَاعَ طَعَامًا فَلا يَبِعْهُ حَتَّى يَسْتَوْفِيَهُ » .

40. Abdullah b. Ömer'den: Resûlullah «**Kim herhangi bir gıda maddesi satın alırsa, bunu teslim almadan başkasına satmasın.**» buyurdu.[44]

٤١ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ دِينَارٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « مَنِ ابْتَاعَ طَعَامًا فَلا يَبِعْهُ حَتَّى يَقْبِضَهُ » .

41. Abdullah b. Ömer'den: Resûlullah «**Herhangi bir yiyecek maddesi satın alan kimse bunu teslim almadan başkasına satmasın**» buyurdu.[45]

٤٢ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّهُ قَالَ : كُنَّا فِي زَمَانِ رَسُولِ اللهِ ﷺ نَبْتَاعُ الطَّعَامَ . فَيَبْعَثُ عَلَيْنَا مَنْ يَأْمُرُنَا بِانْتِقَالِهِ . مِنَ الْمَكَانِ الَّذِي ابْتَعْنَاهُ فِيهِ . إِلَى مَكَانٍ سِوَاهُ ، قَبْلَ أَنْ نَبِيعَهُ .

42. Abdullah b. Ömer'den: «Biz Resûlullah (s.a.v.) zamanında yiyecek maddeleri satın alırdık. Bunu satmadan önce, Resûlullah bize aldığımız yerden başka yere nakletmemizi emreden birini gönderirdi.»[46]

٤٣ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ حَكِيمَ بْنَ حِزَامٍ ابْتَاعَ طَعَامًا ، أَمَرَ بِهِ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ لِلنَّاسِ . فَبَاعَ حَكِيمٌ الطَّعَامَ قَبْلَ أَنْ يَسْتَوْفِيَهُ . فَبَلَغَ ذٰلِكَ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ . فَرَدَّهُ عَلَيْهِ . وَقَالَ : لا تَبِعْ طعاماً ابْتَعْتَهُ حَتَّى تَسْتَوْفِيَهُ .

(44) Buharî, Buyû, 34/51; Müslim, Buyû, 21/8, no: 32.
(45) Müslim,Buyû, 21/8, no: 33.
(46) Müslim, Buyû, 21/8, no: 33.

43. Ömer b. Hattab'ın emriyle Hakim b. Hizam insanlar için gıda maddeleri satın aldı ve teslim almadan geri sattı. Bunu işiten Ömer (r.a.) pazarlığı dudurdu ve: «Satın aldığın gıda maddelerini teslim almadan önce satma» buyurdu.[47]

٤٤ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ صُكُوكًا خَرَجَتْ لِلنَّاسِ فِي زَمَانِ مَرْوَانَ بْنِ الْحَكَمِ . مِنْ طَعَامِ الْجَارِ . فَتَبَايَعَ النَّاسُ تِلْكَ الصُّكُوكَ بَيْنَهُمْ ، قَبْلَ أَنْ يَسْتَوْفُوهَا . فَدَخَلَ زَيْدُ بْنَ ثَابِتٍ وَرَجُلٌ مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللهِ ﷺ ، عَلَى مَرْوَانَ بْنِ الْحَكَمِ . فَقَالاَ : أَتَحِلُّ بَيْعَ الرِّبَا يَا مَرْوَانُ ؟ فَقَالَ : أَعُوذُ بِاللهِ . وَمَا ذَاكَ ؟ فَقَالاَ : هٰذِهِ الصُّكُوكُ . تَبَايَعَهَا النَّاسُ ثُمَّ بَاعُوهَا . قَبْلَ أَنْ يَسْتَوْفُوهَا . فَبَعَثَ مَرْوَانُ الْحَرَسَ يَتْبَعُونَهَا . يَنْزِعُونَهَا مِنْ أَيْدِي النَّاسِ . وَيَرُدُّونَهَا إِلَى أَهْلِهَا .

44. Malik'e şu rivayet edildi: «(Sahilde) Câr deposunda bulunan yiyecek maddeleri ile ilgili istihkak belgeleri Mervan b. Hakem zamanında çıkmıştır. İnsanlar da bu belgeleri, yiyecek maddelerini teslim almadan satarlardı. Bunun üzerine Zeyd b. Sâbit ile ashabdan başka biri Mervan'ın huzuruna çıkıp: «Sen faizi helâl mı kılıyorsun? Ey Mervan!» dediklerinde, Mervan: «Faizi helâl kılmaktan Allah'a sığınırım. Bu da nereden çıktı?» dedi.

«— Şu belgeler... İnsalar o belgeleri alıyorlar, daha mallarını teslim elmadan satıyorlar» dediler. Bunun üzerine Mervan, bunları takip edecek zabıta gönderdi. Zabıtalar bu belgeleri satın

(47) Bu konudaki hadislerde, satın alınan gıda maddelerinin teslim alınmadan satılmasının caiz olmadığını öğrendik. Acaba bu hüküm sadece gıda maddelerinde mi geçerlidir, yoksa diğerleri de buna dahil midir? İmam Malik'in görüşü biraz sonra metinde görülecek.
Hanefilerin görüşü ise şöyledir: Satın alınan şey ya gayri menkûldür yani taşınamaz mallardır, ya da menkuldur, yani taşınabilir mallardandır. Taşınamaz malları teslim almadan önce satmak caizdir. Taşınabilir malların ise teslim almadan önce satışı caiz değildir. (Bk. Mecelle, Mad, 253)
Şafiiye göre, gerek yiyecek maddeleri ve gerekse bunun dışındaki diğer maddeler ve hatta taşınmaz mallar da, aynı hükme dahildir, satışları caiz değildir.
Ahmed b. Hanbel'e göre ise, ölçü ve tartıya girenlerin teslim almadan önce satışları caiz değil, bunun dışındakilerin satışı caizdir. (İbn Rüşd, Bidayetü'l-Müctehid, c.2, s. 158; Sehârenfûrî, Bezlü'l-Mechûl c.15, s. 167).

alanlardan alıp sahiplerine iade ediyorlardı.[48]

٤٥ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ : أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ رَجُلًا أَرَادَ أَنْ يَبْتَاعَ طَعَامًا مِنْ رَجُلٍ إِلَى أَجَلٍ . فَذَهَبَ بِهِ الرَّجُلُ الَّذِي يُرِيدُ أَنْ يَبِيعَهُ الطَّعَامَ إِلَى السُّوقِ . فَجَعَلَ يُرِيهِ الصُّبَرَ وَيَقُولُ لَهُ : مِنْ أَيِّهَا تُحِبُّ أَنْ أَبْتَاعَ لَكَ ؟ فَقَالَ الْمُبْتَاعُ ، أَتَبِيعُنِي مَا لَيْسَ عِنْدَكَ ؟ فَأَتَيَا عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ فَذَكَرَا ذَلِكَ لَهُ . فَقَالَ عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ لِلْمُبْتَاعِ : لَا تَبْتَعْ مِنْهُ مَا لَيْسَ عِنْدَهُ . وَقَالَ لِلْبَائِعِ : لَا تَبِعْ مَا لَيْسَ عِنْدَكَ .

45. Malik'e şöyle rivayet edildi: «Bir adam diğerinden vadeyle buğday satın almak istedi. Bunun üzerine bu kimse müşteriyi alarak pazara götürdü. Orada bulunan buğday yığınlarını göstererek:

«— Senin için bunların hangisinden almamı istiyorsun?» deyince, müşteri:

«— Sen bana kendinde olmayan şeyi mi satıyorsun?» dedi ve Abdullah b. Ömer'in yanına geldiler. Abdullah b. Ömer müşteriye:

«— Kendisinde olmayan şeyi bundan alma» ve satıcıya da:

«— Kendinde olmayan şeyi satma» dedi.

٤٦ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ : أَنَّهُ سَمِعَ جَمِيلَ بْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْمُؤَذِّنَ ، يَقُولُ لِسَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ : إِنِّي رَجُلٌ أَبْتَاعُ مِنَ الْأَرْزَاقِ الَّتِي تُعْطَى النَّاسَ بِالْجَارِ . مَا شَاءَ اللهُ . ثُمَّ أُرِيدُ أَنْ أَبِيعَ الطَّعَامَ الْمَضْمُونَ عَلَيَّ إِلَى أَجَلٍ . فَقَالَ لَهُ سَعِيدٌ : أَتُرِيدُ أَنْ تُوَفِّيَهُمْ مِنْ تِلْكَ الْأَرْزَاقِ الَّتِي ابْتَعْتَ ؟ فَقَالَ : نَعَمْ . فَنَهَاهُ عَنْ ذَلِكَ .

قَالَ مَالِكٌ : الْأَمْرُ الْمُجْتَمَعُ عَلَيْهِ عِنْدَنَا ، الَّذِي لَا اخْتِلَافَ فِيهِ ، أَنَّهُ مَنِ اشْتَرَى طَعَامًا ، بُرًّا أَوْ شَعِيرًا أَوْ سُلْتًا أَوْ ذُرَةً أَوْ دُخْنًا . أَوْ شَيْئًا مِنَ الْحُبُوبِ الْقِطْنِيَّةِ . أَوْ شَيْئًا مِمَّا يُشْبِهُ

(48) Müslim, manaca Dahhâk b. Osman -Bukeyr b.abdullah b. el-Eşecc - Süleyman b. Yesar - Ebu Hureyre senediyle mevsul olarak rivayet eder: Buyû, 21/8, no: 40.
Hadisde geçen «İstihkak belgesi» diye tercüme ettiğimiz «sak»: Üzerinde borç yazılı kâğıt demektir. Burada bundan maksat ise şudur. Veliyyü'l-Emr devlette alacağı olan hak sahiplerine alacakları gıda maddelerini ve diğer haklarını bir kâğıda yazarak tasdik edip verirdi. Onlar da bu haklarını devlet hazinesinden teslim almadan başkalarına satarlardı. (Bk. Sahihu Müslim bi-Şerhin-Nevevî, c. 10, s. 171).

الْقِطْنِيَةَ . مِمَّا تَجِبُ فِيهِ الزَّكَاةُ . أَوْ شَيْئًا مِنَ الأُدْمِ كُلِّهَا . الزَّيْتِ وَالسَّمْنِ وَالْعَسَلِ وَالْخَلِّ وَالْجُبْنِ وَالشِّيرَقِ (وَالشِّيرِقِ) وَاللَّبَنِ . وَمَا أَشْبَهَ ذَلِكَ مِنَ الأُدْمِ . فَإِنَّ الْمُبْتَاعَ ، لا يَبِيعُ شَيْئًا مِنْ ذَلِكَ ، حَتَّى يَقْبِضَهُ وَيَسْتَوْفِيَهُ .

46. Yahya b. Saîd'den: Abdurrahman oğlu müezzin Cemil'in Saîd b. Müseyyeb'e şöyle bir sual sorduğunu işittim:

«— Ben devletin Car deposundan insanlara dağıttığı yiyecek maddelerini satın alıyorum. Sonra vade ile geri satmak istiyorum.» dedi. Bunun üzerine Saîd:

«— Satın aldığın yiyecek maddelerinin tamamını onlara geri vermek mi istiyorsun?» dedi. Cemil:

«— Evet.» deyince Saîd bunu yasakladı.[49]

İmam Malik der ki: *Bizde ittifakla kabul edilen görüş şudur: Buğday, arpa, yulaf, darı gibi hububattan birini veya nohut, mercimek gibi şeylerden birini ya da nebati yağ, tereyağ, bal, sirke, peynir, susam yağı ve süt ve benzeri katıklıklardan birini satın alan kimse, bunları teslim almadan önce satamaz.*

(49) Şeybanî, 824.

20. VADELİ SATIŞI MEKRUH OLAN YİYECEK MADDELERİ

٤٧ - **حدّثني** يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيَّبِ وَسُلَيْمَانَ بْنَ يَسَارٍ يَنْهَيَانِ أَنْ يَبِيعَ الرَّجُلُ حِنْطَةً بِذَهَبٍ إِلَى أَجَلٍ . ثُمَّ يَشْتَرِيَ بِالذَّهَبِ تَمْرًا ، قَبْلَ أَنْ يَقْبِضَ الذَّهَبَ .

47. Ebuz-Zinâd'dan: Said b. Müseyyeb ile Süleyman b. Yesâr'dan işittim. Onlar kişinin vadeyle, altın karşılığında buğday satıp altını teslim almadan önce bunun yerine hurma almasını yasaklıyorlardı.

٤٨ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ كَثِيرِ بْنِ فَرْقَدٍ ؛ أَنَّهُ سَأَلَ أَبَا بَكْرِ بْنَ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرِو ابْنِ حَزْمٍ : عَنِ الرَّجُلِ يَبِيعُ الطَّعَامَ مِنَ الرَّجُلِ بِذَهَبٍ إِلَى أَجَلٍ ، ثُمَّ يَشْتَرِي بِالذَّهَبِ تَمْرًا قَبْلَ أَنْ يَقْبِضَ الذَّهَبَ ؟ فَكَرِهَ ذٰلِكَ ، وَنَهَى عَنْهُ .

وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، بِمِثْلِ ذٰلِكَ .

قَالَ مَالِكٌ : وَإِنَّمَا نَهَى سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ ، وَسُلَيْمَانُ بْنُ يَسَارٍ ، وَأَبُو بَكْرِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرِو بْنِ حَزْمٍ ، وَابْنُ شِهَابٍ ، عَنْ أَنْ لَا يَبِيعَ الرَّجُلُ حِنْطَةً بِذَهَبٍ . ثُمَّ يَشْتَرِي الرَّجُلُ بِالذَّهَبِ تَمْرًا . قَبْلَ أَنْ يَقْبِضَ الذَّهَبَ مِنْ بَيْعِهِ الَّذِي اشْتَرَى مِنْهُ الْحِنْطَةَ . فَأَمَّا أَنْ يَشْتَرِيَ بِالذَّهَبِ الَّتِي بَاعَ بِهَا الْحِنْطَةَ ، إِلَى أَجَلٍ ، تَمْرًا مِنْ غَيْرِ بَائِعِهِ الَّذِي بَاعَ مِنْهُ الْحِنْطَةَ . قَبْلَ أَنْ يَقْبِضَ الذَّهَبَ وَيُحِيلَ الَّذِي اشْتَرَى مِنْهُ التَّمْرَ عَلَى غَرِيمِهِ الَّذِي بَاعَ مِنْهُ الْحِنْطَةَ . بِالذَّهَبِ الَّتِي لَهُ عَلَيْهِ . فِي ثَمَرِ التَّمْرِ . فَلَا بَأْسَ بِذٰلِكَ .

قَالَ مَالِكٌ : وَقَدْ سَأَلْتُ عَنْ ذٰلِكَ غَيْرَ وَاحِدٍ مِنْ أَهْلِ الْعِلْمِ ، فَلَمْ يَرَوْا بِهِ بَأْسًا .

48. Kesir b. Ferkad'den «Ebû Bekir b. Muhammed b. Amr b. Hazm'e vadeyle altın karşılığında buğday satıp sonra altını teslim almadan önce yerine hurma alan kimsenin durumunu sordum, O da bunu mekruh görerek yasakladı.»

İbn Şihab'dan da bunun benzeri rivayet edilmiştir.

İmam Malik der ki: *Said b. Müseyyeb, Süleyman b. Yesâr, Ebû Bekir b. Muhammed b. Amr b. Hazm ve İbn Şihab, birinin para karşılığında buğday satıp, parayı teslim almadan, yerine hurma almasını yasakladılar. Ama başka birinden hurma alıp da, hurma sahibinin parasını almak üzere buğday sattığı kimseye gönderse, bunda bir mahzur yoktur.*

İmam Malik der ki: *Ben bu meseleyi ilim sahibi bir çok kimseye sordum, bunda bir mahzur görmediler.*

21. PEŞİN PARA İLE SONRADAN TESLİM EDİLMEK ÜZERE GIDA MADDELERİ ALMAK[40]

٤٩ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ : أَنَّهُ قَالَ : لا بَأْسَ بِأَنْ يُسْلِفَ الرَّجُلُ الرَّجُلَ فِي الطَّعَامِ الْمَوْصُوفِ بِسِعْرٍ مَعْلُومٍ إِلَى أَجَلٍ مُسَمًّى . مَا لَمْ يَكُنْ فِي زَرْعٍ لَمْ يَبْدُ صَلاَحُهُ ، أَوْ تَمْرٍ لَمْ يَبْدُ صَلاَحُهُ .

قَالَ مَالِكٌ : الأَمْرُ عِنْدَنَا فِيمَنْ سَلَّفَ فِي طَعَامٍ بِسِعْرٍ مَعْلُومٍ . إِلَى أَجَلٍ مُسَمًّى . فَحَلَّ الأَجَلُ . فَلَمْ يَجِدِ الْمُبْتَاعُ عِنْدَ الْبَائِعِ وَفَاءً مِمَّا ابْتَاعَ مِنْهُ . فَأَقَالَهُ . فَإِنَّهُ لا يَنْبَغِي لَهُ أَنْ يَأْخُذَ مِنْهُ إِلا وَرِقَهُ أَوْ ذَهَبَهُ . أَوِ الثَّمَنَ الَّذِي دَفَعَ إِلَيْهِ بِعَيْنِهِ . وَإِنَّهُ لا يَشْتَرِي مِنْهُ بِذَلِكَ الثَّمَنِ شَيْئًا . حَتَّى يَقْبِضَهُ مِنْهُ . وَذَلِكَ أَنَّهُ إِذَا أَخَذَ غَيْرَ الثَّمَنِ الَّذِي دَفَعَ إِلَيْهِ . أَوْ صَرَفَهُ فِي سِلْعَةٍ غَيْرِ الطَّعَامِ الَّذِي ابْتَاعَ مِنْهُ . فَهُوَ بَيْعُ الطَّعَامِ قَبْلَ أَنْ يُسْتَوْفَىٰ .

قَالَ مَالِكٌ : وَقَدْ نَهَى رَسُولُ اللهِ ﷺ عَنْ بَيْعِ الطَّعَامِ قَبْلَ أَنْ يُسْتَوْفَىٰ .

قَالَ مَالِكٌ : فَإِنْ نَدِمَ الْمُشْتَرِي فَقَالَ لِلْبَائِعِ : أَقِلْنِي وَأُنْظِرُكَ بِالثَّمَنِ الَّذِي دَفَعْتُ إِلَيْكَ . فَإِنَّ ذَلِكَ لا يَصْلُحُ . وَأَهْلُ الْعِلْمِ يَنْهَوْنَ عَنْهُ . وَذَلِكَ أَنَّهُ لَمَّا حَلَّ الطَّعَامُ لِلْمُشْتَرِي عَلَى الْبَائِعِ ، أَخَّرَ عَنْهُ حَقَّهُ ، عَلَى أَنْ يُقِيلَهُ . فَكَانَ ذَلِكَ بَيْعَ الطَّعَامِ إِلَى أَجَلٍ ، قَبْلَ أَنْ يُسْتَوْفَىٰ .

قَالَ مَالِكٌ : وَتَفْسِيرُ ذَلِكَ ، أَنَّ الْمُشْتَرِيَ حِينَ حَلَّ الأَجَلُ . وَكَرِهَ الطَّعَامَ . أَخَذَ بِهِ دِينَارًا إِلَى أَجَلٍ . وَلَيْسَ ذَلِكَ بِالإِقَالَةِ . وَإِنَّمَا الإِقَالَةُ مَا لَمْ يَزْدَدْ فِيهِ الْبَائِعُ وَلا الْمُشْتَرِي . فَإِذَا وَقَعَتْ فِيهِ الزِّيَادَةُ بِنَسِيئَةٍ إِلَى أَجَلٍ . أَوْ بِشَيْءٍ يَزْدَادُهُ أَحَدُهُمَا عَلَى صَاحِبِهِ . أَوْ بِشَيْءٍ يَنْتَفِعُ

(40) Bu alış veriş çeşidine fıkıh ıstılahında selem denilir. Selem: «Peşin para ile sonradan teslim edilmek üzere mal almaktır.» Böyle bir alış verişin sahih olabilmesi için bir takım şartlar vardır. Hanefilere göre bu şartlar şunlardır:
a) Malın cinsini belirtmek; buğday veya arpa gibi
b) Çeşidini belirtmek; sulak ve kır arazi mahsulü gibi
c) Malın miktarını belirtmek; yüz ölçek veya 500 kg. gibi
d) Malın fiatını belirtmek.
e) Malın teslim zamanını belirtmek.
f) Malın teslim yerini belirtmek (Bk. Mecelle, mad. 386).
Her çeşit maddede bu alış veriş caiz değildir. Ancak miktarını ve niteliğini belirlemek mümkün olan maddelerde caizdir. (Bk. Mecelle, mad. 381).
Bir de bu akdin sahih olarak devam edebilmesi için, pazarlık yapılan yerde müşterinin mal sahibine parayı vermesi gerekir. (Bk. Mecelle, mad. 387).

بِهِ أَحَدُهُمَا ، فَإِنَّ ذٰلِكَ لَيْسَ بِالإِقَالَةِ . وَإِنَّمَا تَصِيرُ الإِقَالَةُ ، إِذَا فَعَلَا ذٰلِكَ بَيْعًا . وَإِنَّمَا أُرْخِصَ فِي الإِقَالَةِ ، وَالشَّرْكِ ، وَالتَّوْلِيَةِ ؛ مَا لَمْ يَدْخُلْ شَيْئًا مِنْ ذٰلِكَ زِيَادَةٌ ، أَوْ نُقْصَانٌ ، أَوْ نَظِرَةٌ . فَإِنْ دَخَلَ ذٰلِكَ ، زِيَادَةٌ أَوْ نُقْصَانٌ ، أَوْ نَظِرَةٌ ، صَارَ بَيْعًا . يُحِلُّهُ مَا يُحِلُّ الْبَيْعَ . وَيُحَرِّمُهُ مَا يُحَرِّمُ الْبَيْعَ .

قَالَ مَالِكٌ : مَنْ سَلَّفَ فِي حِنْطَةٍ شَامِيَّةٍ ، فَلَا بَأْسَ أَنْ يَأْخُذَ مَحْمُولَةً ، بَعْدَ مَحِلِّ الأَجَلِ .

قَالَ مَالِكٌ : وَكَذٰلِكَ مَنْ سَلَّفَ فِي صِنْفٍ مِنَ الأَصْنَافِ . فَلَا بَأْسَ أَنْ يَأْخُذَ خَيْرًا مِمَّا سَلَّفَ فِيهِ . أَوْ أَدْنَى بَعْدَ مَحِلِّ الأَجَلِ . وَتَفْسِيرُ ذٰلِكَ : أَنْ يُسَلِّفَ الرَّجُلُ فِي حِنْطَةٍ مَحْمُولَةٍ . فَلَا بَأْسَ أَنْ يَأْخُذَ شَعِيرًا أَوْ شَامِيَّةً . وَإِنْ سَلَّفَ فِي تَمْرِ عَجْوَةٍ ، فَلَا بَأْسَ أَنْ يَأْخُذَ صَيْحَانِيًّا أَوْ جَمْعًا . وَإِنْ سَلَّفَ فِي زَبِيبٍ أَحْمَرَ ، فَلَا بَأْسَ أَنْ يَأْخُذَ أَسْوَدَ . إِذَا كَانَ ذٰلِكَ كُلُّهُ بَعْدَ مَحَلِّ الأَجَلِ . إِذَا كَانَتْ مَكِيلَةُ ذٰلِكَ سَوَاءً . بِمِثْلِ كَيْلِ مَا سَلَّفَ فِيهِ .

49. Abdullah b. Ömer der ki: Birinin diğerine peşin para vererek kalitesini, fiatını ve teslim zamanını belirlemek şartıyla gıda maddeleri almasında bir mahzur yoktur. Fakat olgunlaşmamış, başaktaki ekin ile ağaçtaki olgunlaşma belirtileri görülmemiş hurmanın bu şartla alınması caiz değildir.

İmam Malik der ki: *Biri peşin para verip teslim zamanını ve fiatını belirleyerek gıda maddeleri satın alsa da, teslim zamanı gelince mal sahibinde, alacağı malı tam bulamayıp pazarlığı bozsa, o takdirde önce vermiş olduğu parasını geri alması gerekir. Parasını teslim almadan önce onun yerine başka bir şey alırsa, o takdirde, daha önce pazarlık etmiş olduğu gıda maddelerini teslim almadan önce satmış gibi olur.*

İmam Malik der ki: *Halbuki Resûlullah gıda maddelerinin teslim almadan önce satışını yasaklamıştır.*

İmam Malik der ki: *Müşteri pişman olarak satıcıya: «pazarlığı bozalım, sana verdiğim parayı ileride iade edersin (şimdi istemiyorum)» dese bu doğru değildir. Fukaha bunu yasaklamıştır. Çünkü pazarlığın bozulması şartıyla müşterinin mal sahibindeki alacağını ertelemesi neticesinde, pazarlık yaptığı gıda maddeleri mal sahibine helâl olunca, ileride alınmak üzere parası verilip satın alınan gıda maddelerinin, teslim alınmadan önce satışının da*

helâl olması gerekir. (Halbuki her ikisi de caiz değildir.)

İmam Malik der ki: *Bunun izahı şöyledir. Malın teslim zamanı gelip de müşterinin, malı beğenmiyerek daha ileri bir tarihte parasını geri almak istemesi pazarlığı bozmak değildir. Çünkü pazarlığın bozulmasıyla ne satıcıya ne de müşteriye bir fazlalık sağlanır. Müşteri parasını,mal sahibi de malını olduğu gibi geri alır. Şayet pazarlığı bozmada belirtilen zamanın ertelenmesi veya taraflardan birinin diğerine pazarlıkta olmayan bir şey vermesi ya da taraflardan birine menfaat sağlanması gibi fazla bir şey olursa buna pazarlığı bozma denilmez. Pazarlığı bozma, akid tamamlandıktan sonra olur. Pazarlığı bozmaya, aldığı mala başkasını ortak yapmaya ve malı aldığı fiata satmaya, ancak fazlalık eksiklik ve vade olmaması şartıyla müsaade edilmiştir. Bunda fazla, eksik veya vade olursa satış olur. Bu takdirde de alış-verişi helâl kılan bunu da helâl kılar ve alış-verişi haram kılan bunu da haram kılar.*

İmam Malik der ki: *Şam buğdayı için peşin para ödeyenin, vadeden sonra Mahmûle buğdayı almasında bir sakınca yoktur.*

İmam Malik der ki: *İleride alacağı malın çeşidini belirterek peşin para veren kimsenin, malı teslim alma zamanı gelince, bunun iyisini veya düşük kalitesini almasında bir mahzur yoktur. Mesela ileride Mahmule buğdayı almak için peşin para veren kimsenini Şam buğdayı veya arpa alması caizdir. Yine acve (iyi kalite) cinsinden hurma almak için peşin para veren kimsenin seyhâni veya cem' (düşük kalite) denilen hurmalardan alması caizdir. Kırmızı kuru üzün için peşin para veren de siyah kuru üzüm alabilir.*

Bütün bunların caiz olması için teslim zamanının gelmiş olması ve alınacak miktarın önceden tayin edilen ölçeğe eşit olması gerekir.

22. YİYECEK MADDELERİNİN BİRBİRLERİ İLE EŞİT OLARAK ALINIP SATILMASI

٥٠ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ : أَنَّ سُلَيْمَانَ بْنَ يَسَارٍ قَالَ : فَنِيَ عَلَفُ حِمَارِ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ . فَقَالَ لِغُلاَمِهِ : خُذْ مِنْ حِنْطَةِ أَهْلِكَ . فَابْتَعْ بِهَا شَعِيرًا . وَلا تَأْخُذْ إِلا مِثْلَهُ .

50. Süleyman b. Yesâr'dan: Sa'd b. Ebî Vakkas'ın eşeğinin yemi tükenince kölesine:

«— Evden buğday al. Götür, buğday miktarı arpayla değiş, üzerine fazla alma»[51] derdi.

٥١ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ يَسَارٍ ؛ أَنَّهُ أَخْبَرَهُ : أَنَّ عَبْدَ الرَّحْمٰنِ بْنَ الأَسْوَدِ بْنِ عَبْدِ يَغُوثَ . فَنِيَ عَلَفُ دَابَّتِهِ . فَقَالَ لِغُلاَمِهِ : خُذْ مِنْ حِنْطَةِ أَهْلِكَ طَعَامًا . فَابْتَعْ بِهَا شَعِيرًا . وَلا تَأْخُذْ إِلا مِثْلَهُ .

51. Süleyman b. Yesâr'dan: Abdi Yegûs oğlu Esved oğlu Abdurrahman, hayvanının yemi tükenince kölesine:

«— Evden buğday al. Sonra da bu buğday karşılığında (pazardan) eşit miktarda arpa al.» derdi.[52]

٥٢ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنِ ابْنِ مُعَيْقِيبٍ الدَّوْسِيِّ ، مِثْلَ ذٰلِكَ .

قَالَ مَالِكٌ : وَهُوَ الأَمْرُ عِنْدَنَا .

قَالَ مَالِكٌ : الأَمْرُ الْمُجْتَمَعُ عَلَيْهِ عِنْدَنَا ، أَنْ لا تُبَاعَ الْحِنْطَةُ بِالْحِنْطَةِ . وَلا التَّمْرُ بِالتَّمْرِ . وَلا الْحِنْطَةُ بِالتَّمْرِ . وَلا التَّمْرُ بِالزَّبِيبِ . وَلا الْحِنْطَةُ بِالزَّبِيبِ . وَلا شَيْءٌ مِنَ الطَّعَامِ كُلِّهِ ،

(51) Mâliki mezhebine göre, buğday ile arpa bir cins sayılmaktadır. Bu sebeple, biri diğeri ile değiştirilince, fazlalık caiz değildir. Ama Hanefî mezhebine göre, bunlar ayrı ayrı cinslerdir. Peşin olmak şartıyla fazlalık caizdir.

(52) Şeybanî, 770.

إلا يَدًا بِيَدٍ . فَإِنْ دَخَلَ ، شَيْئًا مِنْ ذٰلِكَ ، الأَجَلُ . لَمْ يَصْلُحْ . وَكَانَ حَرَامًا . وَلا شَيءَ مِنَ الأُدْمِ كُلِّهَا ، إلا يَدًا بِيَدٍ .

قَالَ مَالِكٌ : وَلا يُبَاعُ شَيءٌ مِنَ الطَّعَامِ وَالأُدْمِ إِذَا كَانَ مِنْ صِنْفٍ وَاحِدٍ ، اثْنَانِ بِوَاحِدٍ . فَلا يُبَاعُ مُدُّ حِنْطَةٍ بِمُدَّيْ حِنْطَةٍ . وَلا مُدُّ تَمْرٍ بِمُدَّيْ تَمْرٍ . وَلا مُدُّ زَبِيبٍ بِمُدَّيْ زَبِيبٍ . وَلا مَا أَشْبَهَ ذٰلِكَ مِنَ الْحُبُوبِ وَالأُدْمِ كُلِّهَا . إِذَا كَانَ مِنْ صِنْفٍ وَاحِدٍ . وَإِنْ كَانَ يَدًا بِيَدٍ . إِنَّمَا ذٰلِكَ بِمَنْزِلَةِ الْوَرِقِ بِالْوَرِقِ وَالذَّهَبِ بِالذَّهَبِ . لا يَحِلُّ فِي شَيءٍ مِنْ ذٰلِكَ الْفَضْلُ . وَلا يَحِلُّ إِلا مِثْلاً بِمِثْلٍ . يَدًا بِيَدٍ .

قَالَ مَالِكٌ : وَإِذَا اخْتَلَفَ مَا يُكَالُ أَوْ يُوزَنُ ، مِمَّا يُؤْكَلُ أَوْ يُشْرَبُ ، فَبَانَ اخْتِلافُهُ . فَلا بَأْسَ أَنْ يُؤْخَذَ مِنْهُ اثْنَانِ بِوَاحِدٍ . يَدًا بِيَدٍ . وَلا بَأْسَ أَنْ يُؤْخَذَ صَاعٌ مِنْ تَمْرٍ بِصَاعَيْنِ مِنْ حِنْطَةٍ . وَصَاعٌ مِنْ تَمْرٍ بِصَاعَيْنِ مِنْ زَبِيبٍ . وَصَاعٌ مِنْ حِنْطَةٍ بِصَاعَيْنِ مِنْ سَمْنٍ . فَإِذَا كَانَ الصِّنْفَانِ مِنْ هٰذَا مُخْتَلِفَيْنِ . فَلا بَأْسَ بِاثْنَيْنِ مِنْهُ بِوَاحِدٍ . أَوْ أَكْثَرَ مِنْ ذٰلِكَ . يَدًا بِيَدٍ . فَإِنْ دَخَلَ ذٰلِكَ ، الأَجَلُ ، فَلا يَحِلُّ .

قَالَ مَالِكٌ : وَلا تَحِلُّ صُبْرَةُ الْحِنْطَةِ بِصُبْرَةِ الْحِنْطَةِ . وَلا بَأْسَ بِصُبْرَةِ الْحِنْطَةِ بِصُبْرَةِ التَّمْرِ . يَدًا بِيَدٍ . وَذٰلِكَ أَنَّهُ لا بَأْسَ أَنْ يُشْتَرَى الْحِنْطَةُ بِالتَّمْرِ جِزَافًا .

قَالَ مَالِكٌ : وَكُلُّ مَا اخْتَلَفَ مِنَ الطَّعَامِ وَالأُدْمِ . فَبَانَ اخْتِلافُهُ . فَلا بَأْسَ أَنْ يُشْتَرَى بَعْضُهُ بِبَعْضٍ . جِزَافًا . يَدًا بِيَدٍ . فَإِنْ دَخَلَهُ الأَجَلُ فَلا خَيْرَ فِيهِ . وَإِنَّمَا اشْتِرَاءُ ذٰلِكَ جِزَافًا . كَاشْتِرَاءِ بَعْضِ ذٰلِكَ بِالذَّهَبِ وَالْوَرِقِ جِزَافًا .

قَالَ مَالِكٌ : وَذٰلِكَ ، أَنَّكَ تَشْتَرِي الْحِنْطَةَ بِالْوَرِقِ جِزَافًا . وَالتَّمْرَ بِالذَّهَبِ جِزَافًا . فَهٰذَا حَلالٌ . لا بَأْسَ بِهِ .

قَالَ مَالِكٌ : وَمَنْ صَبَرَ صُبْرَةَ طَعَامٍ . وَقَدْ عَلِمَ كَيْلَهَا . ثُمَّ بَاعَهَا جِزَافًا . وَكَتَمَ الْمُشْتَرِيَ كَيْلَهَا ، فَإِنَّ ذٰلِكَ لا يَصْلُحُ . فَإِنْ أَحَبَّ الْمُشْتَرِي أَنْ يَرُدَّ ذٰلِكَ الطَّعَامَ عَلَى الْبَائِعِ ، رَدَّهُ بِمَا كَتَمَهُ كَيْلَهُ وَغَرَّهُ . وَكَذٰلِكَ كُلُّ مَا عَلِمَ الْبَائِعُ كَيْلَهُ وَعَدَدَهُ مِنَ الطَّعَامِ وَغَيْرِهِ ، ثُمَّ بَاعَهُ جِزَافًا . وَلَمْ يَعْلَمِ الْمُشْتَرِي ذٰلِكَ . فَإِنَّ الْمُشْتَرِيَ إِنْ أَحَبَّ أَنْ يَرُدَّ ذٰلِكَ عَلَى الْبَائِعِ رَدَّهُ . وَلَمْ يَزَلْ أَهْلُ الْعِلْمِ يَنْهَوْنَ عَنْ ذٰلِكَ .

قَالَ مَالِكٌ : وَلا خَيْرَ فِي الْخُبْزِ ، قُرْصٍ بِقُرْصَيْنِ . وَلا عَظِيمٍ بِصَغِيرٍ . إِذَا كَانَ بَعْضُ ذٰلِكَ أَكْبَرَ مِنْ بَعْضٍ . فَأَمَّا إِذَا كَانَ يَتَحَرَّى أَنْ يَكُونَ مِثْلاً بِمِثْلٍ . فَلا بَأْسَ بِهِ . وَإِنْ لَمْ يُوزَنْ .

قَالَ مَالِكٌ : لا يَصْلُحُ مُدُّ زُبْدٍ وَمُدُّ لَبَنٍ بِمُدَّيْ زُبْدٍ . وَهُوَ مِثْلُ الَّذِي وَصَفْنَا مِنَ التَّمْرِ الَّذِي

يُبَاعُ صَاعَيْنِ مِنْ كَبِيسٍ ، وَصَاعًا مِنْ حَشَفٍ ، بِثَلاَثَةِ أَصْوُعٍ مِنْ عَجْوَةٍ ، حِينَ قَالَ لِصَاحِبِهِ : إِنَّ صَاعَيْنِ مِنْ كَبِيسٍ بِثَلاَثَةِ أَصْوُعٍ مِنَ الْعَجْوَةِ لاَ يَصْلُحُ . فَفَعَلَ ذَلِكَ لِيُجِيزَ بَيْعَهُ . وَإِنَّمَا جَعَلَ صَاحِبُ اللَّبَنِ اللَّبَنَ مَعَ زُبْدِهِ . لِيَأْخُذَ فَضْلَ زُبْدِهِ عَلَى زُبْدِ صَاحِبِهِ . حِينَ أَدْخَلَ مَعَهُ اللَّبَنَ .

قَالَ مَالِكٌ : وَالدَّقِيقُ بِالْحِنْطَةِ مِثْلاً بِمِثْلٍ . لاَ بَأْسَ بِهِ ، وَذَلِكَ لأَنَّهُ أَخْلَصَ الدَّقِيقَ فَبَاعَهُ بِالْحِنْطَةِ مِثْلاً بِمِثْلٍ . وَلَوْ جَعَلَ نِصْفَ الْمُدِّ مِنْ دَقِيقٍ ، وَنِصْفَهُ مِنْ حِنْطَةٍ ، فَبَاعَ ذَلِكَ بِمُدٍّ مِنْ حِنْطَةٍ ، كَانَ ذَلِكَ مِثْلَ الَّذِي وَصَفْنَا . لاَ يَصْلُحُ . لأَنَّهُ إِنَّمَا أَرَادَ أَنْ يَأْخُذَ فَضْلَ حِنْطَتِهِ الْجَيِّدَةِ ، حَتَّى جَعَلَ مَعَهَا الدَّقِيقَ . فَهَذَا لاَ يَصْلُحُ .

52. İbn Muaykıb ed-Devsî'den de yukardaki hadisin bir benzeri rivayet edilmiştir.

İmam Malik der ki: *Bize göre de hüküm böyledir.*

Yine İmam Malik der ki: *Bize göre üzerinde ittifak edilen görüş karşılıklı olarak buğdayla buğday ve hurma ile hurma, buğdayla hurma ve hurma ile kuru üzüm, kuru üzümle buğday ve her çeşit gıda maddelerinin ve katıklıkların karşılıklı satışı ancak peşin olmaları şartıyla caizdir. Bunların birbirleriyle vadeli değiştirilmeleri haramdır.*

İmam Malik der ki: *Gıda maddelerini ve katıkları, kendi cinsleriyle farklı olarak satmak caiz değildir. Mesela bir ölçek buğdayı iki ölçek buğday, bir ölçek hurmayı iki ölçek hurma, bir ölçek kuru üzümü iki ölçek kuru üzüm karşılığında ve bunlara benzer bütün hububat ve katıkların aynı cinsinin bir ölçeğini iki ölçeği karşılığında peşin de olsa satmak caiz değildir. Çünkü bu, gümüşle gümüş ve altınla altının değiştirilmesi gibidir. Fazlalık ve vade caiz değildir. Eşit ve peşin olması gerekir.*

İmam Malik der ki: *Yenilip içilecek maddelerden ölçülüp tartılabilenler çeşitli sınıflardan olup aradaki farklılık fazla ise, o zaman peşin olarak farklı miktarlarla satışları caizdir. Mesela iki ölçek buğday karşılığında bir ölçek hurma ve iki ölçek kuru üzüm karşılığında bir ölçek hurma, yine iki ölçek tereyağ karşılığında bir ölçek buğday almada, peşin olması kaydıyla bir mahzur yoktur, vadeli olursa caiz değildir.*

İmam Malik der ki: *Miktarı belli olmayan buğday yığınını, bir*

23. YİYECEK MADDELERİ SATIŞI İLE İLGİLİ DİĞER HADİSLER

٥٣ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي مَرْيَمَ ؛ أَنَّهُ سَأَلَ سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيَّبِ فَقَالَ : إِنِّي رَجُلٌ أَبْتَاعُ الطَّعَامَ . يَكُونُ مِنَ الصَّكُوكِ بِالْجَارِ . فَرُبَّمَا ابْتَعْتُ مِنْهُ بِدِينَارٍ وَنِصْفِ دِرْهَمٍ . فَأُعْطَى بِالنِّصْفِ طَعَامًا . فَقَالَ سَعِيدٌ : لَا . وَلٰكِنْ أَعْطِ أَنْتَ دِرْهَمًا . وَخُذْ بَقِيَّتَهُ طَعَامًا .

53. Ebû Meryem oğlu Abdullah oğlu Muhammed'den: Said b. Müseyyeb'e sordum: «Ben Car'daki devlet hazinesinin istihkak belgeleriyle dağıtımı yapılan gıda maddelerini satın alıyorum. Bazen bir dinar yarım dirheme aldığım oluyor. Bu durumda yarım dirhem para yerine, onun değeri kadar gıda maddesini almıyorum.» deyince Said: «Hayır eksik alma. Sen dirhem ver, üzerine yiyecek maddesi al» dedi.

٥٤ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ : أَنَّ مُحَمَّدَ بْنَ سِيرِينَ كَانَ يَقُولُ : لَا تَبِيعُوا الْحَبَّ فِي سُنْبُلِهِ حَتَّى يَبْيَضَّ .

قَالَ مَالِكٌ : مَنِ اشْتَرَى طَعَامًا بِسِعْرٍ مَعْلُومٍ إِلَى أَجَلٍ مُسَمًّى . فَلَمَّا حَلَّ الأَجَلُ ، قَالَ الَّذِي عَلَيْهِ الطَّعَامُ لِصَاحِبِهِ : لَيْسَ عِنْدِي طَعَامٌ . فَبِعْنِي الطَّعَامَ الَّذِي لَكَ عَلَيَّ إِلَى أَجَلٍ . فَيَقُولُ صَاحِبُ الطَّعَامِ : هٰذَا لَا يَصْلُحُ . لأَنَّهُ قَدْ نَهَى رَسُولُ اللهِ ﷺ عَنْ بَيْعِ الطَّعَامِ حَتَّى يُسْتَوْفَى . فَيَقُولُ الَّذِي عَلَيْهِ الطَّعَامُ لِغَرِيمِهِ : فَبِعْنِي طَعَامًا إِلَى أَجَلٍ حَتَّى أَقْضِيَكَهُ . فَهٰذَا لَا يَصْلُحُ . لأَنَّهُ إِنَّمَا يُعْطِيهِ طَعَامًا ثُمَّ يَرُدُّهُ إِلَيْهِ . فَيَصِيرُ الذَّهَبُ الَّذِي أَعْطَاهُ ثَمَنَ الَّذِي كَانَ لَهُ عَلَيْهِ . وَيَصِيرُ الطَّعَامُ الَّذِي أَعْطَاهُ مُحَلَّلاً فِيمَا بَيْنَهُمَا . وَيَكُونُ ذٰلِكَ ، إِذَا فَعَلاَهُ ، بَيْعَ الطَّعَامِ قَبْلَ أَنْ يُسْتَوْفَى .

قَالَ مَالِكٌ ، فِي رَجُلٍ لَهُ عَلَى رَجُلٍ طَعَامٌ ابْتَاعَهُ مِنْهُ . وَلِغَرِيمِهِ عَلَى رَجُلٍ طَعَامٌ مِثْلُ ذٰلِكَ الطَّعَامِ . فَقَالَ الَّذِي عَلَيْهِ الطَّعَامُ لِغَرِيمِهِ : أُحِيلُكَ عَلَى غَرِيمِي ، لِي عَلَيْهِ مِثْلُ الطَّعَامِ

الَّذِى لَكَ عَلَىَّ ، بِطَعَامِكَ الَّذِى لَكَ عَلَىَّ .

قَالَ مَالِكٌ : إِنْ كَانَ الَّذِى عَلَيْهِ الطَّعَامُ إِنَّمَا هُوَ طَعَامٌ ابْتَاعَهُ . فَأَرَادَ أَنْ يُحِيلَ غَرِيمَهُ بِطَعَامٍ ابْتَاعَهُ . فَإِنَّ ذٰلِكَ لَا يَصْلُحُ . وَذٰلِكَ بَيْعُ الطَّعَامِ قَبْلَ أَنْ يُسْتَوْفَى . فَإِنْ كَانَ الطَّعَامُ سَلَفًا حَالًّا . فَلَا بَأْسَ أَنْ يُحِيلَ بِهِ غَرِيمَهُ . لِأَنَّ ذٰلِكَ لَيْسَ بِبَيْعٍ . وَلَا يَحِلُّ بَيْعُ الطَّعَامِ قَبْلَ أَنْ يُسْتَوْفَى . لِنَهْىِ رَسُولِ اللهِ ﷺ عَنْ ذٰلِكَ ، غَيْرَ أَنَّ أَهْلَ الْعِلْمِ قَدِ اجْتَمَعُوا عَلَى أَنَّهُ لَا بَأْسَ بِالشَّرِكَةِ وَالتَّوْلِيَةِ وَالإِقَالَةِ ، فِى الطَّعَامِ وَغَيْرِهِ .

قَالَ مَالِكٌ : وَذٰلِكَ أَنَّ أَهْلَ الْعِلْمِ أَنْزَلُوهُ عَلَى وَجْهِ الْمَعْرُوفِ . وَلَمْ يُنْزِلُوهُ عَلَى وَجْهِ الْبَيْعِ . وَذٰلِكَ مِثْلُ الرَّجُلِ يُسْلِفُ الدَّرَاهِمَ النُّقَصَ . فَيَقْضِى دَرَاهِمَ وَازِنَةً . فِيهَا فَضْلٌ . فَيَحِلُّ لَهُ ذٰلِكَ . وَيَجُوزُ . وَلَوِ اشْتَرَى مِنْهُ دَرَاهِمَ نُقَصًا . بِوَازِنَةٍ . لَمْ يَحِلَّ ذٰلِكَ . وَلَوِ اشْتَرَطَ عَلَيْهِ حِينَ أَسْلَفَهُ وَازِنَةً . وَإِنَّمَا أَعْطَاهُ نُقَصًا . لَمْ يَحِلَّ لَهُ ذٰلِكَ .

54. Malik'den rivayet edildiğine göre: Muhammed b. Sîrin «Başaktaki ekini ağarıncaya kadar satmayınız» derdi.

İmam Malik der ki: *Bir kimse fiatını belirleyerek vade ile yiyecek maddeleri satın alsa, teslim zamanı gelince mal sahibi: «Sana vereceğim mal bende yok. Sen bunu bana vade ile geri sat.» dese bu caiz değildir. Çünkü Resûlullah (s.a.v.), yiyecek maddelerinin teslim almadan önce satışını yasaklamıştır. Zira mal sahibi, önce müşteriye sattığı şeyi vermiş, sonra da müşteri geri kendisine iade etmiştir. O zaman mal sahibinin mal yerine müşteriye verdiği para ve müşterinin mal sahibinden almadığı yiyecek maddeleri aralarındaki satışı bozar. Müşteri yiyecek maddelerini geri ona satarsa, teslim almadan önce satmış olur.*

İmam Malik der ki: *Bir müşteri mal sahibinden bir miktar gıda maddesi satın alıp da teslim almasa, kendisinin de başka bir alacaklıya aynı miktarda gıda maddesi borcu olsa ve bu alacaklıyı gıda maddesi satın aldığı kimseye göndererek: «Git, sana vereceğim kadar onda alacağım var, bunu ondan al», dese bu caiz değildir. Çünkü satın aldığı şeyi teslim almadan önce satmıştır. Halbuki bu caiz değildir. Resûlullah (s.a.v.) bunu yasaklamıştır. Fakat İslam bilginleri alınan mala başkasının ortak yapılmasının, malın alış fiatına satılmasının ve pazarlığı bozmasının caiz olduğunda görüş birliğine varmışlardır.*

İmam Malik der ki: *Fakihler,bunu yardımlaşma saymışlar, satış saymamışlardır. Bu, ödünç olarak eksik dirhemler veren kimseye, bu dirhemlerine karşılık tam dirhemlerin verilmesi gibidir ki, bu caizdir. Fakat tam dirhemlerle eksik dirhemler satın alsa, bu caiz değildir. Tam dirhemler ödenmek şartıyla anlaşıp da, kendisi eksik verse caiz olmaz.*

٥٥ - قَالَ مَالِكٌ : وَمِمَّا يُشْبِهُ ذٰلِكَ ، أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ نَهٰى عَنْ بَيْعِ الْمُزَابَنَةِ وَأَرْخَصَ فِي بَيْعِ الْعَرَايَا بِخَرْصِهَا مِنَ التَّمْرِ . وَإِنَّمَا فُرِقَ بَيْنَ ذٰلِكَ : أَنَّ بَيْعَ الْمُزَابَنَةِ بَيْعٌ عَلَى وَجْهِ الْمُكَايَسَةِ وَالتِّجَارَةِ . وَأَنَّ بَيْعَ الْعَرَايَا عَلَى وَجْهِ الْمَعْرُوفِ ، لَا مُكَايَسَةَ فِيهِ .

قَالَ مَالِكٌ : وَلَا يَنْبَغِي أَنْ يَشْتَرِيَ رَجُلٌ طَعَامًا بِرُبُعٍ أَوْ ثُلُثٍ أَوْ كِسْرٍ مِنْ دِرْهَمٍ . عَلَى أَنْ يُعْطَى بِذٰلِكَ طَعَامًا إِلَى أَجَلٍ . وَلَا بَأْسَ أَنْ يَبْتَاعَ الرَّجُلُ طَعَامًا بِكِسْرٍ مِنْ دِرْهَمٍ إِلَى أَجَلٍ . ثُمَّ يُعْطَى دِرْهَمًا وَيَأْخُذُ بِمَا بَقِيَ لَهُ مِنْ دِرْهَمِهِ سِلْعَةً مِنَ السِّلَعِ . لِأَنَّهُ أَعْطَى الْكِسْرَ الَّذِي عَلَيْهِ ، فِضَّةً . وَأَخَذَ بِبَقِيَّةِ دِرْهَمِهِ سِلْعَةً . فَهٰذَا لَا بَأْسَ بِهِ .

قَالَ مَالِكٌ : وَلَا بَأْسَ أَنْ يَضَعَ الرَّجُلُ عِنْدَ الرَّجُلِ دِرْهَمًا . ثُمَّ يَأْخُذُ مِنْهُ بِرُبُعٍ أَوْ بِثُلُثٍ أَوْ بِكِسْرٍ مَعْلُومٍ ، سِلْعَةً مَعْلُومَةً . فَإِذَا لَمْ يَكُنْ فِي ذٰلِكَ سِعْرٌ مَعْلُومٌ . وَقَالَ الرَّجُلُ : آخُذُ مِنْكَ بِسِعْرِ كُلِّ يَوْمٍ ، فَهٰذَا لَا يَحِلُّ . لِأَنَّهُ غَرَرٌ . يَقِلُّ مَرَّةً وَيَكْثُرُ مَرَّةً . وَلَمْ يَفْتَرِقَا عَلَى بَيْعٍ مَعْلُومٍ .

قَالَ مَالِكٌ : وَمَنْ بَاعَ طَعَامًا جِزَافًا . وَلَمْ يَسْتَثْنِ مِنْهُ شَيْئًا ثُمَّ بَدَا لَهُ أَنْ يَشْتَرِيَ مِنْهُ شَيْئًا . فَإِنَّهُ لَا يَصْلُحُ لَهُ أَنْ يَشْتَرِيَ مِنْهُ شَيْئًا . إِلَّا مَا كَانَ يَجُوزُ لَهُ أَنْ يَسْتَثْنِيَ مِنْهُ . وَذٰلِكَ الثُّلُثُ فَمَا دُونَهُ . فَإِنْ زَادَ عَلَى الثُّلُثِ صَارَ ذٰلِكَ إِلَى الْمُزَابَنَةِ وَإِلَى مَا يُكْرَهُ . فَلَا يَنْبَغِي لَهُ أَنْ يَشْتَرِيَ مِنْهُ شَيْئًا . إِلَّا مَا كَانَ يَجُوزُ لَهُ أَنْ يَسْتَثْنِيَ مِنْهُ وَلَا يَجُوزُ لَهُ أَنْ يَسْتَثْنِيَ مِنْهُ إِلَّا الثُّلُثَ فَمَا دُونَهُ . وَهٰذَا الْأَمْرُ الَّذِي لَا اخْتِلَافَ فِيهِ عِنْدَنَا .

55. İmam Malik der ki: *Resûlullah (s.a.v.)'ın Müzâbene alışverişini yasaklayıp, tahmin ederek yerdeki hurma karşılığında ariyye alış-verişine müsaade etmesi de bunun benzerlerindendir. Bu ikisi birbirinden farklıdır. Çünkü müzâbene satışı, karşılıklı pazarlık ve ticaret esasına dayanır. Ariyye satışı ise, iyilik ve yardım esasına dayanır. Bunda karşılıklı menfaat yarışı olmaz.*[54]

(54) Muzâbene: Yaş hurmayı aynı miktar kuru hurmayla değiştirmek.
Ariyye (Arâyâ): Hurma meyvelerinin bağışlanması.

İmam Malik der ki: *Bir kimse, karşılığında ileride gıda maddesi vermek üzere çeyrek veya üçte bir ya da daha az dirheme gıda maddesi satın alsa caiz değildir. Birinin bir dirhemden az miktarda paraya vade ile buğday alması, sonra bunu bir dirheme tamamlayarak verip kalan küsüratın karşılığında başka bir şey alması caizdir.*

İmam Malik der ki: *Bir kimsenin diğerine bir dirhem verip sonra ondan dirhemin üçte biri veya dörtte biri ya da belirli küsuru karşılığında fiatı belirli mal alması caizdir. Şayet malın fiatı belli olmaz da, parayı bırakan, alacağım günkü fiatına göre alırım derse bu caiz değildir. Çünkü bunda aldanılabilir. Zira fiat bazen düşer ve bazen de yükselir. Ayrıca alıcı ile satıcı pazarlık yapmadan ayrılmış olurlar (ki bu da caiz değildir).*

İmam Malik der ki: *Kim kabala (götürü) buğday satar da kendisi için ayırmaz, sonra ihtiyaç duyunca bunun bir kısmını geri almak isterse, bu caiz değildir. Ancak kabala satarken, kendisi için üçte bir veya daha azını ayırabilir. Üçte birden fazla olursa, müzâbene ve mekruh olan satış içerisine girer.*

24. İHTİKAR VE MALIN PAHALANMASINI BEKLEMEK[55]

٥٦ - حدّثنى يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ قَالَ : لَا حُكْرَةَ فِى سُوقِنَا . لَا يَعْمِدُ رِجَالٌ بِأَيْدِيهِمْ فُضُولٌ مِنْ أَذْهَابٍ ، إِلَى رِزْقٍ مِنْ رِزْقِ اللهِ نَزَلَ بِسَاحَتِنَا . فَيَحْتَكِرُونَهُ عَلَيْنَا . وَلَكِنْ أَيُّمَا جَالِبٍ جَلَبَ عَلَى عَمُودِ كَبِدِهِ فِى الشِّتَاءِ وَالصَّيْفِ ، فَذٰلِكَ ضَيْفُ عُمَرَ . فَلْيَبِعْ كَيْفَ شَاءَ اللهُ . وَلْيُمْسِكْ كَيْفَ شَاءَ اللهُ .

56. İmam Malik'e şöyle rivayet edildi: Ömer b. Hattab (r.a.) der ki: «Bizim çarşılarımızda ihtikar (karaborsa) yapılamaz. Elinde fazla mal olan kimseler (fiatı yükseltmek maksadıyla) bize karşı ihtikar yaparak mallarını saklamazlar. Fakat yaz-kış dışardan pazara satmak üzere sırtında mal getirenler (alın teriyle çalışanlar), Ömer'in misafiridirler. Onlar dilediği gibi satar, dilediği gibi elinde tutar.»

٥٧ - وحدّثنى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يُونُسَ بْنِ يُوسُفَ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ ؛ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ مَرَّ بِحَاطِبِ بْنِ أَبِى بَلْتَعَةَ . وَهُوَ يَبِيعُ زَبِيبًا لَهُ بِالسُّوقِ . فَقَالَ لَهُ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ : إِمَّا أَنْ تَزِيدَ فِى السِّعْرِ . وَإِمَّا أَنْ تَرْفَعَ مِنْ سُوقِنَا .

57. Said b. Müseyyeb'den şöyle rivayet edildi: Ömer b. Hattab (r.a.) çarşıda kuru üzüm satmakta olan Ebû Beltea oğlu Hâtıb'a uğradı ve ona:

«— Ya fiyatı artır, ya da çarşımızdan malını kaldır» dedi.[56]

٥٨ - وحدّثنى عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ : أَنَّ عُثْمَانَ بْنَ عَفَّانَ كَانَ يَنْهَى عَنِ الْحُكْرَةِ .

58. İmam Malik'e Osman b. Affan'ın ihtikarı yasakladığı rivayet edildi.

(55) İhtikar: Halkın ihtiyacı olan malları ilerde pahalanacağını hesabederek yüksek fiyata satmak maksadıyla stok yapmak, piyasaya sürmemektir.

(56) Şeybanî, 789.
Bundan anlaşılan, normal piyasanın altında sattığı için ihtikarcıların alıp stok yapmalarına meydan vermemek maksadıyla normal fiyada satmasını temin olsa gerek.

25. HAYVANIN HAYVAN KARŞILIĞI SATIŞI VE SELEM[57]

٥٩ - **حدّثني** يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ صَالِحِ بْنِ كَيْسَانَ ، عَنْ حَسَنِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ أَنَّ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ بَاعَ جَمَلاً لَهُ يُدْعَى عُصَيْفِيرًا ، بِعِشْرِينَ بَعِيرًا ، إِلَى أَجَلٍ .

59. Hasan b. Muhammed b. Ali b. Ebî Talib'den şöyle rivayet edildi: Ali b. Ebî Talip (r.a.) Usayfir denilen büyük devesini, belli bir zaman sonra alacağı yirmi yük devesine sattı.[58]

٦٠ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ : أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ اشْتَرَى رَاحِلَةً بِأَرْبَعَةِ أَبْعِرَةٍ مَضْمُونَةٍ عَلَيْهِ ، يُوفِيهَا صَاحِبُهَا بِالرَّبَذَةِ .

60. Nafi'den rivayet edildi ki: Abdullah b. Ömer (r.a.) sahibine Rebeze'de[59] teslim edeceği dört deve karşılığında bir yük devesi satın aldı.

٦١ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ سَأَلَ ابْنَ شِهَابٍ عَنْ بَيْعِ الْحَيَوَانِ ، اثْنَيْنِ بِوَاحِدٍ إِلَى أَجَلٍ ؟ فَقَالَ : لَا بَأْسَ بِذَلِكَ .

قَالَ مَالِكٌ : الأَمْرُ الْمُجْتَمَعُ عَلَيْهِ عِنْدَنَا ، أَنَّهُ لَا بَأْسَ بِالْجَمَلِ بِالْجَمَلِ مِثْلِهِ . وَزِيَادَةِ دَرَاهِمَ . يَدًا بِيَدٍ . وَلَا بَأْسَ بِالْجَمَلِ بِالْجَمَلِ مِثْلِهِ . وزِيَادَةِ دَرَاهِمَ . الْجَمَلُ بِالْجَمَلِ يَدًا بِيَدٍ . وَالدَّرَاهِمُ إِلَى أَجَلٍ . قَالَ وَلَا خَيْرَ فِي الْجَمَلِ بِالْجَمَلِ مِثْلِهِ . وَزِيَادَةِ دَرَاهِمَ . الدَّرَاهِمُ نَقْدًا ، وَالْجَمَلُ إِلَى أَجَلٍ . وَإِنْ أَخَّرْتَ الْجَمَلَ وَالدَّرَاهِمَ ، لَا خَيْرَ فِي ذَلِكَ أَيْضًا .

قَالَ مَالِكٌ : وَلَا بَأْسَ أَنْ يَبْتَاعَ الْبَعِيرَ النَّجِيبَ بِالْبَعِيرَيْنِ . أَوْ بِالأَبْعِرَةِ مِنَ الْحَمُولَةِ مِنْ مَاشِيَةِ الإِبِلِ وَإِنْ كَانَتْ مِنْ نَعَمٍ وَاحِدَةٍ . فَلَا بَأْسَ أَنْ يُشْتَرَى مِنْهَا اثْنَانِ بِوَاحِدٍ إِلَى أَجَلٍ .

(57) Selem: Lugatta öne almak ve teslim etmek manasına gelir. Istılahta ise, bedelini peşin ödeyip malı belirli bir zaman sonra teslim alma şeklindeki alış veriş demektir.
(58) Şeybanî, 800.
(59) Rebeze: Medine yakınlarında bir yerdir.

إِذَا اخْتَلَفَتْ فَبَانَ اخْتِلاَفُهَا . وَإِنْ أَشْبَهَ بَعْضُهَا بَعْضًا . وَاخْتَلَفَتْ أَجْنَاسُهَا أَوْ لَمْ تَخْتَلِفْ . فَلاَ يُؤْخَذُ مِنْهَا اثْنَانِ بِوَاحِدٍ إِلَى أَجَلٍ .

قَالَ مَالِكٌ : وَتَفْسِيرُ مَا كُرِهَ مِنْ ذَلِكَ ، أَنْ يُؤْخَذَ الْبَعِيرُ بِالْبَعِيرَيْنِ لَيْسَ بَيْنَهُمَا تَفَاضُلٌ فِي نَجَابَةٍ وَلاَ رِحْلَةٍ . فَإِذَا كَانَ هٰذَا عَلَى مَا وَصَفْتُ لَكَ ، فَلاَ يُشْتَرَى مِنْهُ اثْنَانِ بِوَاحِدٍ إِلَى أَجَلٍ . وَلاَ بَأْسَ أَنْ تَبِيعَ مَا اشْتَرَيْتَ مِنْهَا قَبْلَ أَنْ تَسْتَوْفِيَهُ ، مِنْ غَيْرِ الَّذِي اشْتَرَيْتَهُ مِنْهُ ، إِذَا انْتَقَدْتَ ثَمَنَهُ .

قَالَ مَالِكٌ : وَمَنْ سَلَّفَ فِي شَيْءٍ مِنَ الْحَيَوَانِ إِلَى أَجَلٍ مُسَمًّى ، فَوَصَفَهُ وَحَلاَّهُ ، وَنَقَدَ ثَمَنَهُ ، فَذَلِكَ جَائِزٌ . وَهُوَ لاَزِمٌ لِلْبَائِعِ وَالْمُبْتَاعِ عَلَى مَا وَصَفَا وَحَلَّيَا . وَلَمْ يَزَلْ ذَلِكَ مِنْ عَمَلِ النَّاسِ الْجَائِزِ بَيْنَهُمْ . وَالَّذِي لَمْ يَزَلْ عَلَيْهِ أَهْلُ الْعِلْمِ بِبَلَدِنَا .

61. İmam Malik, İbn Şihab'a: Daha sonra karşılığında iki hayvan vermek üzere bir hayvan satın almanın hükmünü sorduğunda: «Zararı yok, olabilir.» dedi.

İmam Malik der ki: *Bu meselede bize göre üzerinde ittifak edilen hüküm şudur: Bir deveyi, kendisi gibi bir deve ve üste para vererek peşin olarak almak caizdir. Yine bir deveyi, kendisi gibi bir deve ve üste para vererek, develer peşin, parayı sonradan ödemek üzere almakta da bir mahzur yoktur. Yalnız deveyi, yine deve ve üste para karşılığı, para peşin, deveyi sonradan teslim etmek üzere almak caiz değildir. Hem para, hem de deve sonradan teslim edilmek üzere alırsa, bu da doğru değildir.*

İmam Malik der ki: *Her ne kadar aynı cinsten ise de, iyi bir deveyi, iki veya daha çok deve karşılığı satın almak caizdir.*

Birbirlerinden farklı olup, bu fark açıkça görülürse peşinen bir deve verip, belli bir zaman sonra iki deve alınmasında da bir mahzur yoktur.

Eğer birbirlerine benzerler (aralarında fark bulunmazsa), cinsleri değişik olsun olmasın peşinen bir deve verip sonra iki deve alınamaz.

İmam Malik der ki: *Bunun caiz olmayan şekli, cinsinin iyiliği, yük ve yolculuğa tahammülü hususunda aralarında hiç bir fark olmayan iki devenin bir deveye alınmasıdır. Satın aldığın bir deveyi bedelini ödemişsen teslim almadan önce başka birisine satabilirsin.*

İmam Malik der ki: *Bir kimsenin, herhangi bir hayvanın parasını peşin ödeyip vasfını ve şeklini belirterek selem yoluyla alması caizdir. Bu durumda alıcı ve satıcının belirttikleri esaslara uymaları lâzımdır. Halk arasındaki muamele tarzı böyledir. Medine ulemasının kanaati de budur.*

26. HAYVAN SATIŞLARINDA CAİZ OLMAYAN ŞEYLER

٦٢ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ نَهَى عَنْ بَيْعِ حَبَلِ الْحَبَلَةِ . وَكَانَ بَيْعًا يَتَبَايَعُهُ أَهْلُ الْجَاهِلِيَّةِ . كَانَ الرَّجُلُ يَبْتَاعُ الْجَزُورَ إِلَى أَنْ تُنْتَجَ النَّاقَةُ . ثُمَّ تُنْتَجَ الَّتِي فِي بَطْنِهَا .

62. Abdullah b. Ömer (r.a.)'den şöyle rivayet olundu: Resûlullah (s.a.v.) gebe devenin karnındaki yavrunun yavrusunu satmayı yasakladı. Cahiliye devrinde yüklü devenin karnındaki yavruyu satmak âdetti. Yine o devirde bir deveyi, karşılığı, devenin karnındaki dişi yavru büyüyüp doğurunca teslim etmek üzere alıp satıyorlardı.[60]

٦٣ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ : أَنَّهُ قَالَ : لَا رِبًا فِي الْحَيَوَانِ . وَإِنَّمَا نُهِيَ مِنَ الْحَيَوَانِ عَنْ ثَلَاثَةٍ : عَنِ الْمَضَامِينِ ، وَالْمَلَاقِيحِ ، وَحَبَلِ الْحَبَلَةِ . وَالْمَضَامِينُ بَيْعُ مَا فِي بُطُونِ إِنَاثِ الْإِبِلِ . وَالْمَلَاقِيحُ بَيْعُ مَا فِي ظُهُورِ الْجِمَالِ .

قَالَ مَالِكٌ : لَا يَنْبَغِي أَنْ يَشْتَرِيَ أَحَدٌ شَيْئًا مِنَ الْحَيَوَانِ بِعَيْنِهِ إِذَا كَانَ غَائِبًا عَنْهُ . وَإِنْ كَانَ قَدْ رَآهُ وَرَضِيَهُ ، عَلَى أَنْ يَنْقُدَ ثَمَنَهُ ، لَا قَرِيبًا وَلَا بَعِيدًا .

قَالَ مَالِكٌ . وَإِنَّمَا كُرِهَ ذَلِكَ ، لِأَنَّ الْبَائِعَ يَنْتَفِعُ بِالثَّمَنِ ، وَلَا يُدْرَى هَلْ تُوجَدُ تِلْكَ السِّلْعَةُ عَلَى مَا رَآهَا الْمُبْتَاعُ أَمْ لَا ؟ فَلِذَلِكَ كُرِهَ ذَلِكَ . وَلَا بَأْسَ بِهِ إِذَا كَانَ مَضْمُونًا مَوْصُوفًا .

63. Said b. Müseyyeb der ki: Hayvanlarda da faiz yoktur. Hayvanlarla ilgili üç şey yasaklanmıştır:

1- Gebe develerin karnındaki yavruların satışı,

2- Develerin sulbündeki yavruların satışı,

3- Doğacak olan yavrunun yavrusunun satışı.[61]

(60) Buharî, Buyû, 34/61; Müslim, Buyû, 21/3, no: 5-6; Şeybanî, 777.

(61) Şeybanî, 776.
Bu alış veriş, devenin doğurmaması veya doğurmadan önce ölmesi gibi bir zarar bahis konusu olduğundan batıldır. (İbnu'l-Humam, Fethul-Kadir, c.6, s. 50/Beyrut).

İmam Malik der ki: *Bir kimsenin daha önce görmüş ve razı olmuş olsa bile pazarlık ânında, yanında olmayan bir hayvanı parasını peşin ödeyip satın alması caiz değildir.*

İmam Malik der ki: *Bu mekruhtur. Çünkü satıcı aldığı paradan faydalanır. Fakat, bu malın müşterinin gördüğü şekilde kalıp kalmadığı belli değildir. Bunun için de mekruh olur. Ama vasfı belli olup aynen teslim edilirse bunda bir mahzur yoktur.*

27. HAYVANLARI ET KARŞILIĞINDA SATMAK

٦٤ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ نَهَى عَنْ بَيْعِ الْحَيَوَانِ بِاللَّحْمِ .

64. Said b. Müseyyeb'den Resûlullah (s.a.v.)'in hayvanları et karşılığı satmayı yasakladığı rivayet olundu.[62]

٦٥ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ دَاوُدَ بْنِ الْحُصَيْنِ : أَنَّهُ سَمِعَ سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيَّبِ يَقُولُ : مِنْ مَيْسِرِ أَهْلِ الْجَاهِلِيَّةِ ، بَيْعُ الْحَيَوَانِ بِاللَّحْمِ ، بِالشَّاةِ وَالشَّاتَيْنِ .

65. Said b. Müseyyeb der ki: Hayvanları et karşılığı, yahut iki koyunu bir koyun karşılığı satmak cahiliye halkının oynadığı kumarlardan biridir.[63]

٦٦ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ : أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ : نُهِيَ عَنْ بَيْعِ الْحَيَوَانِ بِاللَّحْمِ .

قَالَ أَبُو الزِّنَادِ : فَقُلْتُ لِسَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ : أَرَأَيْتَ رَجُلاً اشْتَرَى شَارِفًا بِعَشَرَةِ شِيَاهٍ ؟ فَقَالَ سَعِيدٌ : إِنْ كَانَ اشْتَرَاهَا لِيَنْحَرَهَا ، فَلا خَيْرَ فِي ذٰلِكَ .

قَالَ أَبُو الزِّنَادِ : وَكُلُّ مَنْ أَدْرَكْتُ مِنَ النَّاسِ يَنْهَوْنَ عَنْ بَيْعِ الْحَيَوَانِ بِاللَّحْمِ .

قَالَ أَبُو الزِّنَادِ : وَكَانَ ذٰلِكَ يُكْتَبُ فِي عُهُودِ الْعُمَّالِ . فِي زَمَانِ أَبَانَ بْنِ عُثْمَانَ ، وَهِشَامِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ . يَنْهَوْنَ عَنْ ذٰلِكَ .

(62) İbn Abdil-Berr der ki: Bu hadisin Resûlullah (s.a.v.)'den muttasıl bir senetle rivayet edildiğini bilmiyorum. Zira yukardaki hadis munkatı'dır. Çünkü Said b. Müseyyeb, tabiindendir. Resûlullah (s.a.v.)'i görmemiştir. Şeybanî, 783.

(63) Şeybanî, 782.

66. Ebuz-Zinad'dan: Said b. Müseyyeb, «Hayvanların et karşılığı satılması yasaklandı.» derdi.[64]

Ebu'z-Zinad diyor ki: Said b. Müseyyeb'e sordum: «Bir kimsenin on koyuna yaşlı bir dişi deve alması hakkında ne dersin?» dedim. «Eğer onu kesmek için almış ise caiz değildir,» dedi.

Ebu'z-Zinad şöyle anlatıyor: Yetişip görüştüğüm kimselerin hepsi de hayvanların et karşılığı satılmasını yasaklıyorlardı. Bu husus, Ebân b. Osman ve Hişam b. İsmail zamanlarında valilerin emirnamelerine yazılıyor, onlar da bunu yasaklıyorlardı.

(64) Şeybanî, 781.

28. ETİ ET KARŞILIĞINDA SATMAK

٦٧ - قَالَ مَالِكٌ : الأَمْرُ الْمُجْتَمَعُ عَلَيْهِ عِنْدَنَا فِي لَحْمِ الإِبِلِ وَالْبَقَرِ وَالْغَنَمِ وَمَا أَشْبَهَ ذٰلِكَ مِنَ الْوُحُوشِ . أَنَّهُ لا يُشْتَرَى بَعْضُهُ بِبَعْضٍ . إِلا مِثْلاً بِمِثْلٍ . وَزْنًا بِوَزْنٍ . يَدًا بِيَدٍ . وَلا بَأْسَ بِهِ . وَإِنْ لَمْ يُوزَنْ إِذَا تَحَرَّى أَنْ يَكُونَ مِثْلاً بِمِثْلٍ . يَدًا بِيَدٍ .

قَالَ مَالِكٌ : وَلاَ بَأْسَ بِلَحْمِ الْحِيتَانِ ، بِلَحْمِ الإِبِلِ وَالْبَقَرِ وَالْغَنَمِ ، وَمَا أَشْبَهَ ذٰلِكَ مِنَ الْوُحُوشِ كُلِّهَا . اثْنَيْنِ بِوَاحِدٍ . وَأَكْثَرَ مِنْ ذٰلِكَ . يَدًا بِيَدٍ . فَإِنْ دَخَلَ ، ذٰلِكَ ، الأَجَلُ ، فَلا خَيْرَ فِيهِ .

قَالَ مَالِكٌ : وَأَرَى لُحُومَ الطَّيْرِ كُلَّهَا مُخَالِفَةً لِلُحُومِ الأَنْعَامِ وَالْحِيتَانِ . فَلا أَرَى بَأْسًا بِأَنْ يُشْتَرَى بَعْضُ ذٰلِكَ بِبَعْضٍ . مُتَفَاضِلاً . يَدًا بِيَدٍ . وَلا يُبَاعُ شَيءٌ مِنْ ذٰلِكَ ، إِلَى أَجَلٍ .

67. İmam Malik der ki: *Deve, sığır, koyun ve bunlara benzeyen diğer yabani hayvanların eti hakkında bize göre üzerinde ittifak edilen hüküm şudur:*

Bunlar misli misline, aynı ağırlıkta ve peşin olmadıkça birbirleriyle alınıp satılamazlar. Aynı cins ve peşin olmak şartıyla, tartılmadan da satılmasında bir beis yoktur.

İmam Malik der ki: *Balık etinin, deve, sığır, koyun ve bunlara benzer diğer yabani hayvanların etine, birini ikiye veya daha fazlaya peşin olarak alıp satmak da caizdir. Eğer bu, araya bir müddet girecek olursa caiz değildir.*

İmam Malik der ki: *Ben bütün kuş etlerini, balık ve hayvan etlerinden farklı görüyorum. Dolayısıyla bunların birbirinden fazla veya eksik olarak peşin alınıp satılmasında bir sakınca görmüyorum. Ama bunların hiç birisi veresiye satılamaz.*

29. KÖPEK SATIŞINDAN ALINAN PARA

٦٨ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ الْحَارِثِ بْنِ هِشَامٍ ، عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ الأَنْصَارِيِّ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ نَهَى عَنْ ثَمَنِ الْكَلْبِ . وَمَهْرِ الْبَغِيِّ . وَحُلْوَانِ الْكَاهِنِ .

يَعْنِي بِمَهْرِ الْبَغِيِّ مَا تُعْطَاهُ الْمَرْأَةُ عَلَى الزِّنَا . وَحُلْوَانُ الْكَاهِنِ رَشْوَتُهُ ، وَمَا يُعْطَى عَلَى أَنْ يَتَكَهَّنَ .

قَالَ مَالِكٌ : أَكْرَهُ ثَمَنَ الْكَلْبِ الضَّارِي وَغَيْرِ الضَّارِي . لِنَهْيِ رَسُولِ اللهِ ﷺ عَنْ ثَمَنِ الْكَلْبِ .

68. Ebu Mes'ud el-Ensarî (r.a.)'den: Resûlullah (s.a.v.) köpek parasını, zaniye kadının mehrini ve kehanet ücretini yasakladı.

Zaniye kadının mehri, zina karşılığı kendisine verilen şeydir. Kehanet ücreti de kâhine verilen rüşvet ve kâhinlik yapması için aldığı maldır.[65]

İmam Malik der ki: *Saldırgan olsun olmasın köpekten para almayı mekruh görüyorum. Çünkü Resûlullah (s.a.v.) köpek parası almayı yasakladı.*[66]

(65) Buharî, Buyû, 34/113; Müslim, Musâkat, 22/9, no: 39.

(66) Hanefiler bazı köpek cinslerinin satışını caiz görmüşlerdir. Çünkü bir hadisi şerifte Peygamber (s.a.v.) Efendimizin, av ve çoban köpeklerinin dışında kalan köpeklerin satılmasını yasakladığı rivayet edilmiştir. Av ve çoban köpeklerinden ise, koyunların beklenmesi ve avcılık hususunda faydalanıldığından, onlar da mal sayılır ve satılmaları caiz olur. Ebû Yusuf'a göre, vahşi ve her gördüğüne saldıran köpeklerin satışı caiz değildir. Şafiîlere göre de, köpeklerin satılması caiz değildir. (Mergînanî, el-Hidaye, c. 3, s. 79).

30. SELEM (Alasıya) VE MALI MAL KARŞILIĞINDA SATMAK

٦٩ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ نَهَى عَنْ بَيْعٍ وَسَلَفٍ .

قَالَ مَالِكٌ : وَتَفْسِيرُ ذٰلِكَ أَنْ يَقُولَ الرَّجُلُ لِلرَّجُلِ : آخُذُ سِلْعَتَكَ بِكَذَا وَكَذَا . عَلَى أَنْ تُسْلِفَنِي كَذَا وَكَذَا . فَإِنْ عَقَدَا بَيْعَهُمَا عَلَى هٰذَا فَهُوَ غَيْرُ جَائِزٍ فَإِنْ تَرَكَ الَّذِي اشْتَرَطَ السَّلَفَ ، مَا اشْتَرَطَ مِنْهُ ، كَانَ ذٰلِكَ الْبَيْعُ جَائِزًا .

قَالَ مَالِكٌ : وَلا بَأْسَ أَنْ يُشْتَرَى الثَّوْبُ مِنَ الْكَتَّانِ ، أَوِ الشَّطَوِيِّ ، أَوِ الْقَصَبِيِّ ، بِالأَثْوَابِ . مِنَ الإِتْرِيبِيِّ ، أَوِ الْقَسِّيِّ ، أَوِ الزَّيْقَةِ ، أَوِ الثَّوْبِ الْهَرَوِيِّ ، أَوِ الْمَرْوِيِّ بِالْمَلاَحِفِ الْيَمَانِيَّةِ وَالشُّقَائِقِ . وَمَا أَشْبَهَ ذٰلِكَ . الْوَاحِدُ بِالاِثْنَيْنِ ، أَوِ الثَّلاَثَةِ . يَدًا بِيَدٍ . أَوْ إِلَى أَجَلٍ . وَإِنْ كَانَ مِنْ صِنْفٍ وَاحِدٍ . فَإِنْ دَخَلَ ، ذٰلِكَ ، نَسِيئَةً . فَلاَ خَيْرَ فِيهِ .

قَالَ مَالِكٌ : وَلا يَصْلُحُ حَتَّى يَخْتَلِفَ . فَيَبِينَ اخْتِلاَفُهُ . فَإِذَا أَشْبَهَ بَعْضُ ذٰلِكَ بَعْضًا . وَإِنِ اخْتَلَفَتْ أَسْمَاؤُهُ . فَلاَ يَأْخُذْ مِنْهُ اثْنَيْنِ بِوَاحِدٍ إِلَى أَجَلٍ . وَذٰلِكَ أَنْ يَأْخُذَ الثَّوْبَيْنِ مِنَ الْهَرَوِيِّ بِالثَّوْبِ مِنَ الْمَرْوِيِّ ، أَوِ الْقُوهِيِّ . إِلَى أَجَلٍ . أَوْ يَأْخُذَ الثَّوْبَيْنِ مِنَ الْفُرْقُبِيِّ ، بِالثَّوْبِ مِنَ الشَّطَوِيِّ . فَإِذَا كَانَتْ هٰذِهِ الأَجْنَاسُ عَلَى هٰذِهِ الصِّفَةِ . فَلا يُشْتَرَى مِنْهَا اثْنَانِ بِوَاحِدٍ ، إِلَى أَجَلٍ .

قَالَ مَالِكٌ : وَلا بَأْسَ أَنْ تَبِيعَ مَا اشْتَرَيْتَ مِنْهَا ، قَبْلَ أَنْ تَسْتَوْفِيَهُ ، مِنْ غَيْرِ صَاحِبِهِ الَّذِي اشْتَرَيْتَهُ مِنْهُ . إِذَا انْتَقَدْتَ ثَمَنَهُ .

69. İmam Malik'e, Resûlullah (s.a.v.)'in, malı sonra teslim edilmek üzere peşin para ödeyerek yapılan alış verişi (Selem'i) yasakladığı rivayet edildi.[67]

İmam Malik bunu şöyle açıklıyor: *Bir kimse diğer bir kimseye; senin malını filan zamanda bana teslim etmen şartıyla şu fiyatla alıyorum der ve bu şekilde anlaşacak olurlarsa, bu alış-veriş caiz değildir. Ama bu şartından vaz geçerse caiz olur.*

İmam Malik der ki: *Keten, Şatavî*[68]*, veya Kasabî*[69] *bir elbise-*

(67) Ebu Davud, Buyû, 22/68; Tirmizi, Buyû, 12/19; Nesaî, Buyû, 44/60.
(68) Şata: Mısır'da bir yer ismidir. Şatavî orada yapılan kumaş demektir.
(69) Ketenden yapılan yumuşak bir elbisedir.

yi İtribî,[70] *Kassî*[71] *veya Ziyka*[72] *bir elbise ile satın almakta bir mahzur yoktur.*

Yine Herevî [73] *yahut Merevî*[74] *bir elbiseyi birYemen çarşafı veya izarı ile satın almakta ve bunların birini iki veya üç elbiseye, peşin veya veresiye alıp satmakta da bir mahzur yoktur. Ama bunlar bir cinsten olursa veresiye alınıp satılmaları doğru olmaz.*

İmam Malik der ki: *Fakat cinsleri ayrı olur ve aralarındaki fark açıkça görülürse, alınıp satılabilirler. İsimleri değişik olsa bile birbirlerine benzerler, aralarında fark görülmezse, onların ikisi bir elbiseye veresiye alınamaz, mesela iki Herevî elbise bir Merevî veya Kuhî*[75] *elbiseye yahut iki Furkubî*[76] *elbise bir Şatavî elbiseye birbirlerinden farklı olmadıkça veresiye alınıp satılamaz.*

İmam Malik der ki: *Satın aldığın bir elbiseyi parasını ödemiş isen, teslim almadan önce başkasına satabilirsin.*

(70) Bir kumaş çeşidi.
(71) Mısır'da bir yere nispet edilen kumaş.
(72) Ziyka: Nişabur'da bir mahalleye nispet edilen kumaş.
(73) Horasan'ın Herat şehrine nispet edilen kumaş.
(74) Fas'ta Merv şehrine nispet edilen kumaş.
(75) Beyaz bir elbise çeşidi.
(76) Furkub'a nispet edilen bir kumaş, yahut da ketenden yapılan beyaz bir çadır veya gölgelik

31. TİCARET MALLARINDA SELEM

٧٠ - حدّثنى يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَىٰ بْنِ سَعِيدٍ ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ : سَمِعْتُ عَبْدَ اللهِ بْنَ عَبَّاسٍ ، وَرَجُلٌ يَسْأَلُهُ : عَنْ رَجُلٍ سَلَّفَ فِى سَبَائِبَ فَأَرَادَ بَيْعَهَا قَبْلَ أَنْ يَقْبِضَهَا . فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ : تِلْكَ الْوَرِقُ بِالْوَرِقِ . وَكَرِهَ ذٰلِكَ .

قَالَ مَالِكٌ : وَذٰلِكَ فِيمَا نُرَى ، وَاللهُ أَعْلَمُ ، أَنَّهُ أَرَادَ أَنْ يَبِيعَهَا مِنْ صَاحِبِهَا الَّذِى اشْتَرَاهَا مِنْهُ ، بِأَكْثَرَ مِنَ الثَّمَنِ الَّذِى ابْتَاعَهَا بِهِ . وَلَوْ أَنَّهُ بَاعَهَا مِنْ غَيْرِ الَّذِى اشْتَرَاهَا مِنْهُ ، لَمْ يَكُنْ بِذٰلِكَ بَأْسٌ .

قَالَ مَالِكٌ : الأَمْرُ الْمُجْتَمَعُ عَلَيْهِ عِنْدَنَا ، فِيمَنْ سَلَّفَ فِى رَقِيقٍ أَوْ مَاشِيَةٍ أَوْ عُرُوضٍ . فَإِذَا كَانَ كُلُّ شَىْءٍ مِنْ ذٰلِكَ مَوْصُوفًا . فَسَلَّفَ فِيهِ إِلَى أَجَلٍ . فَحَلَّ الأَجَلُ . فَإِنَّ الْمُشْتَرِىَ لا يَبِيعُ شَيْئًا مِنْ ذٰلِكَ . مِنَ الَّذِى اشْتَرَاهُ مِنْهُ . بِأَكْثَرَ مِنَ الثَّمَنِ الَّذِى سَلَّفَهُ فِيهِ . قَبْلَ أَنْ يَقْبِضَ مَا سَلَّفَهُ فِيهِ . وَذٰلِكَ أَنَّهُ إِذَا فَعَلَهُ ، فَهُوَ الرِّبَا . صَارَ الْمُشْتَرِى إِنْ أَعْطَى الَّذِى بَاعَهُ . دَنَانِيرَ أَوْ دَرَاهِمَ فَانْتَفَعَ بِهَا . فَلَمَّا حَلَّتْ عَلَيْهِ السِّلْعَةُ وَلَمْ يَقْبِضْهَا الْمُشْتَرِى . بَاعَهَا مِنْ صَاحِبِهَا بِأَكْثَرَ مِمَّا سَلَّفَهُ فِيهَا . فَصَارَ أَنْ رَدَّ إِلَيْهِ مَا سَلَّفَهُ . وَزَادَهُ مِنْ عِنْدِهِ .

قَالَ مَالِكٌ : مَنْ سَلَّفَ ذَهَبًا أَوْ وَرِقًا . فِى حَيَوَانٍ أَوْ عُرُوضٍ . إِذَا كَانَ مَوْصُوفًا إِلَى أَجَلٍ مُسَمًّى . ثُمَّ حَلَّ الأَجَلُ . فَإِنَّهُ لا بَأْسَ أَنْ يَبِيعَ الْمُشْتَرِى تِلْكَ السِّلْعَةَ مِنَ الْبَائِعِ . قَبْلَ أَنْ يَحِلَّ الأَجَلُ . أَوْ بَعْدَ مَا يَحِلُّ . بِعَرْضٍ مِنَ الْعُرُوضِ . يُعَجِّلُهُ وَلا يُؤَخِّرُهُ . بَالِغًا مَا بَلَغَ ذٰلِكَ الْعَرْضُ . إِلا الطَّعَامَ . فَإِنَّهُ لا يَحِلُّ أَنْ يَبِيعَهُ حَتَّى يَقْبِضَهُ . وَلِلْمُشْتَرِى أَنْ يَبِيعَ تِلْكَ السِّلْعَةَ . مِنْ غَيْرِ صَاحِبِهِ الَّذِى ابْتَاعَهَا مِنْهُ ، بِذَهَبٍ أَوْ وَرِقٍ أَوْ عَرْضٍ مِنَ الْعُرُوضِ . يَقْبِضُ ذٰلِكَ وَلا يُؤَخِّرُهُ . لأَنَّهُ إِذَا أَخَّرَ ذٰلِكَ قَبُحَ . وَدَخَلَهُ مَا يُكْرَهُ مِنَ الْكَالِئِ بِالْكَالِئِ . وَالْكَالِئُ بِالْكَالِئِ أَنْ يَبِيعَ الرَّجُلُ دَيْنًا لَهُ عَلَى رَجُلٍ . بِدَيْنٍ عَلَى رَجُلٍ آخَرَ .

قَالَ مَالِكٌ : وَمَنْ سَلَّفَ فِى سِلْعَةٍ إِلَى أَجَلٍ . وَتِلْكَ السِّلْعَةُ مِمَّا لا يُؤْكَلُ وَلا يُشْرَبُ . فَإِنَّ الْمُشْتَرِىَ يَبِيعُهَا مِمَّنْ شَاءَ . بِنَقْدٍ أَوْ عَرْضٍ . قَبْلَ أَنْ يَسْتَوْفِيَهَا مِنْ غَيْرِ صَاحِبِهَا الَّذِى اشْتَرَاهَا مِنْهُ . وَلا يَنْبَغِى لَهُ أَنْ يَبِيعَهَا مِنَ الَّذِى ابْتَاعَهَا مِنْهُ . إِلا بِعَرْضٍ يَقْبِضُهُ وَلا يُؤَخِّرُهُ .

قَالَ مَالِكٌ : وَإِنْ كَانَتِ السِّلْعَةُ لَمْ تَحِلَّ . فَلا بَأْسَ بِأَنْ يَبِيعَهَا مِنْ صَاحِبِهَا بِعَرْضٍ مُخَالِفٍ

لَهَا . بَيِّنٍ خِلاَفُهُ . يَقْبِضُهُ وَلا يُؤَخِّرُهُ .

قَالَ مَالِكٌ : فِيمَنْ سَلَّفَ دَنَانِيرَ أَوْدَرَاهِمَ . فِى أَرْبَعَةِ أَثْوابٍ مَوْصُوفَةٍ . إِلَى أَجَلٍ . فَلَمَّا حَلَّ الأَجَلُ . تَقَاضَى صَاحِبَهَا . فَلَمْ يَجِدْهَا عِنْدَهُ . وَوَجَدَ عِنْدَهُ ثِيَابًا دُونَهَا مِنْ صِنْفِهَا . فَقَالَ لَهُ الَّذِى عَلَيْهِ الأَثْوَابُ : أُعْطِيكَ بِهَا ثَمَانِيَةَ أَثْوَابٍ مِنْ ثِيَابِى هٰذِهِ : إِنَّهُ لا بَأْسَ بِذٰلِكَ . إِذَا أَخَذَ تِلْكَ الأَثْوَابَ الَّتِى يُعْطِيهِ قَبْلَ أَنْ يَفْتَرِقَا . فَإِنْ دَخَلَ ذٰلِكَ ، الأَجَلُ ، فَإِنَّهُ لا يَصْلُحُ وَإِنْ كَانَ ذٰلِكَ قَبْلَ مَحِلِّ الأَجَلِ . فَإِنَّهُ لا يَصْلُحُ أَيْضًا . إِلا أَنْ يَبِيعَهُ ثِيَابًا لَيْسَتْ مِنْ صِنْفِ الثِّيَابِ الَّتِى سَلَّفَهُ فِيهَا .

70. Kasım b. Muhammed'den şöyle rivayet edildi: Bir adam Abdullah b. Abbas (r.a.)'a: «Selem yoluyla bir parça kumaş satış alan bir kimse, teslim almadan önce onu satmak istese hükmü nedir?» diye sordu. İbn Abbas da: «Bu, gümüşü gümüş karşılığında satmak gibidir» dedi ve bu tarz alış verişi hoş görmedi.[77]

İmam Malik diyor ki: *Anladığımıza göre, o adam, aldığı malı tekrar satın aldığı kimseye alış fiyatından daha fazlasına satmak istemiştir. Eğer başka birisine satacak olsaydı, bunun bir mahzuru olmazdı.*

İmam Malik der ki: *Bize göre köle, hayvan*[78] *ve diğer mallarda selem yapan kimse hakkında ittifak edilen husus şudur: Bunların bütün vasıfları bilinerek belli bir zamana kadar selem yapılırsa, o zaman gelince, müşteri selem yoluyla satın aldığı malı, teslim almadan önce aldığı fiyattan daha fazlasına aynı adama satamaz.*

Böyle yaparsa bu faiz olur. Çünkü müşteri sattığı şeye dinar veya dirhem (para) vermiş ise, satıcı bundan faydalanmış olur. Müşterinin teslim almadan önce peşin verdiği fiyattan daha fazlasına sattığı mal da kendisine kalınca, onun peşin verdiği parayı iade etmekle birlikte, kendi tarafından biraz da fazla vermiş olur.[79]

(77) Çünkü gümüşü gümüş, altını altın karşılığı veresiye satmak caiz değildir. (Mavsılî, el-İhtiyar: c.2, s. 39).

(78) Hanefilerce hayvanlarda selem caiz değildir. Çünkü değer itibariyle birbirlerinden çok farklıdırlar. İmam Şafii ise cinsi, yaşı, nevi ve sıfatı açıklanınca belli olacağından caizdir diyor. (Mergınanî, el-Hidaye: c. 3, s. 76).

(79) İşte bu fazlalık faiz sayılır.

İmam Malik der ki: *Bir kimse vasıfları belirtilen bir hayvan veya mal hakkında belli bir zaman sonra teslim almak üzere peşin olarak altın veya gümüş vermek suretiyle selem akdi yaparsa, bu müşteri o malı (teslim almadan) aldığı kimseye tayin ettikleri zaman gelmeden önce veya geldikten sonra peşin alacağı herhangi bir mal karşılığında satabilir. Bu mal, ne kadar olursa olsun fark etmez.*

Ancak selem yapılan mal, buğday (yiyecek) olursa, onu teslim almadan satmak helâl olmaz.

Müşteri, henüz teslim almadığı bu malı başkasına veresiye bırakmayıp alacağı peşin altın, gümüş veya herhangi bir mal karşılığında satabilir. Eğer veresiye bırakırsa, bu doğru olmaz. Çünkü o takdirde bir adamdaki alacağını diğer birinde olan borcuna satmış olur ki, bu da mekruhtur.[80]

İmam Malik der ki: *Bir kimse yenilip içilmeyen bir malı selem yoluyla satın alsa, bunu teslim almadan önce para veya mal karşılığında başka birisine satabilir. Satın aldığı kimseye satamaz. Ancak veresiye bırakmayıp peşin alacağı bir mal karşılığında olursa satabilir.*

İmam Malik der ki: *Malın teslim edilme zamanı gelmeden peşin alınacak başka bir mal karşılığı eski sahibine tekrar satılmasında ise bir mahzur yoktur.*

İmam Malik der ki: *Bir kimse vasıfları bilinen dört elbise için belli bir zaman sonra teslim almak üzere peşin olarak bir miktar dinar veya dirhem verse, zamanı gelince alacağı elbiseleri istediğinde satıcının yanında o vasıflarda elbise bulunmasa da aynı cinsten daha aşağı kaliteli elbiseler bulunsa, satıcı müşteriye sana bu elbiselerden sekiz tane vereyim dese, o da, oradan ayrılmadan bu elbiseleri alsa, bunda bir mahzur yoktur. Eğer bu arada bir müddet girerse doğru olmaz.*

Yine tayin ettikleri zaman gelmeden önce böyle yapacak olurlarsa, bu da doğru değildir. Ancak parasını peşin aldığı elbisenin cinsinden bir elbise veremeyen başka bir elbise satacak olursa bu caizdir.

(80) Bu şöyle olur: Bir kimse belli bir zaman sonra teslim almak üzere bir şey satın alır, zamanı gelince satıcı ödeyeceği malı bulamaz ve onu biraz fazlasına bir müddet sonra ödemek üzere bana sat der, o da satar, fakat kendi aralarında malı teslim etmezler. İşte bu mekruhtur.

32. BAKIR-DEMİR VE BENZERİ MADENLERİN SATIŞI

٧١ - قَالَ مَالِكٌ : الأَمْرُ عِنْدَنَا فِيمَا كَانَ مِمَّا يُوزَنُ . مِنْ غَيْرِ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ . مِنَ النُّحَاسِ وَالشَّبَهِ وَالرَّصَاصِ وَالآنُكِ وَالْحَدِيدِ وَالْقَضْبِ وَالتِّينِ وَالْكُرْسُفِ . وَمَا أَشْبَهَ ذَلِكَ . مِمَّا يُوزَنُ . فَلا بَأْسَ بِأَنْ يُؤْخَذَ مِنْ صِنْفٍ وَاحِدٍ . اثْنَانِ بِوَاحِدٍ . يَدًا بِيَدٍ . وَلا بَأْسَ أَنْ يُؤْخَذَ رِطْلُ حَدِيدٍ . بِرِطْلَيْ حَدِيدٍ . وَرِطْلُ صُفْرٍ . بِرِطْلَيْ صُفْرٍ .

قَالَ مَالِكٌ : وَلا خَيْرَ فِيهِ . اثْنَانِ بِوَاحِدٍ مِنْ صِنْفٍ وَاحِدٍ . إِلَى أَجَلٍ . فَإِذَا اخْتَلَفَ الصِّنْفَانِ مِنْ ذَلِكَ . فَبَانَ اخْتِلافُهُمَا . فَلا بَأْسَ بِأَنْ يُؤْخَذَ مِنْهُ اثْنَانِ بِوَاحِدٍ . إِلَى أَجَلٍ . فَإِنْ كَانَ الصِّنْفُ مِنْهُ يُشْبِهُ الصِّنْفَ الآخَرَ . وَإِنْ اخْتَلَفَا فِي الاسْمِ . مِثْلُ الرَّصَاصِ وَالآنُكِ وَالشَّبَهِ وَالصُّفْرِ فَإِنِّي أَكْرَهُ أَنْ يُؤْخَذَ مِنْهُ اثْنَانِ بِوَاحِدٍ . إِلَى أَجَلٍ .

قَالَ مَالِكٌ : وَمَا اشْتَرَيْتَ مِنْ هَذِهِ الأَصْنَافِ كُلِّهَا . فَلا بَأْسَ أَنْ تَبِيعَهُ . قَبْلَ أَنْ تَقْبِضَهُ . مِنْ غَيْرِ صَاحِبِهِ الَّذِي اشْتَرَيْتَهُ مِنْهُ . إِذَا قَبَضْتَ ثَمَنَهُ . إِذَا كُنْتَ اشْتَرَيْتَهُ كَيْلاً أَوْ وَزْنًا . فَإِنِ اشْتَرَيْتَهُ جِزَافًا . فَبِعْهُ مِنْ غَيْرِ الَّذِي اشْتَرَيْتَهُ مِنْهُ . بِنَقْدٍ . أَوْ إِلَى أَجَلٍ . وَذَلِكَ أَنَّ ضَمَانَهُ مِنْكَ إِذَا اشْتَرَيْتَهُ جِزَافًا . وَلا يَكُونُ ضَمَانُهُ مِنْكَ إِذَا اشْتَرَيْتَهُ وَزْنًا . حَتَّى تَزِنَهُ وَتَسْتَوْفِيَهُ . وَهَذَا أَحَبُّ مَا سَمِعْتُ إِلَيَّ فِي هَذِهِ الأَشْيَاءِ كُلِّهَا . وَهُوَ الَّذِي لَمْ يَزَلْ عَلَيْهِ أَمْرُ النَّاسِ عِنْدَنَا .

قَالَ مَالِكٌ : الأَمْرُ عِنْدَنَا فِيمَا يُكَالُ أَوْ يُوزَنُ . مِمَّا لا يُؤْكَلُ وَلا يُشْرَبُ . مِثْلُ الْعُصْفُرِ وَالنَّوَى وَالْخَبَطِ وَالْكَتَمِ وَمَا يُشْبِهُ ذَلِكَ . أَنَّهُ لا بَأْسَ بِأَنْ يُؤْخَذَ مِنْ كُلِّ صِنْفٍ مِنْهُ . اثْنَانِ بِوَاحِدٍ . يَدًا بِيَدٍ . وَلا يُو . يَدًا بِيَدٍ . وَلا يُؤْخَذُ مِنْ صِنْفٍ وَاحِدٍ مِنْهُ . اثْنَانِ بِوَاحِدٍ . إِلَى أَجَلٍ . فَإِنِ اخْتَلَفَ الصِّنْفَانِ . فَبَانَ اخْتِلافُهُمَا . فَلا بَأْسَ بِأَنْ يُؤْخَذَ مِنْهُمَا اثْنَانِ بِوَاحِدٍ إِلَى أَجَلٍ وَمَا اشْتُرِيَ مِنْ هَذِهِ الأَصْنَافِ كُلِّهَا . فَلا بَأْسَ بِأَنْ يُبَاعَ قَبْلَ أَنْ يُسْتَوْفَى . إِذَا قَبَضَ ثَمَنَهُ مِنْ غَيْرِ صَاحِبِهِ الَّذِي اشْتَرَاهُ مِنْهُ .

قَالَ مَالِكٌ : وَكُلُّ شَيْءٍ يَنْتَفِعُ بِهِ النَّاسُ مِنَ الأَصْنَافِ كُلِّهَا . وَإِنْ كَانَتِ الْحَصْبَاءَ وَالْقَصَّةَ . فَكُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا بِمِثْلَيْهِ إِلَى أَجَلٍ . فَهُوَ رِبًا . وَوَاحِدٌ مِنْهُمَا بِمِثْلِهِ . وَزِيَادَةُ شَيْءٍ مِنَ الأَشْيَاءِ إِلَى أَجَلٍ . فَهُوَ رِبًا .

71. İmam Malik der ki: *Bize göre altın ve gümüşün dışında tartı ile satılan bakır ve kurşun çeşitleri, demir, taze olarak kesilip yenilen bitkiler, incir, pamuk ve benzerlerinin peşin olarak aynı cinsten bire iki almakta bir mahzur yoktur.*

Yine bir rıtıl[81] *demir iki rıtıl demire, bir rıtıl bakır iki rıtıl bakıra alınabilir.*

İmam Malik der ki: *Aynı cinsten olursa, bire iki veresiye alınması doğru değildir. Ama cinsleri değişir ve bu değişiklik açıkça beli olursa, o zaman iki tanenin bir taneye veresiye alınması caizdir.*

İsimleri değişik olmakla beraber, kurşun ve ânuk[82]*, bakır ve şebeh*[83] *gibi bir sınıf diğer bir sınıfa benzerse, bire iki veresiye alıp satmayı da doğru bulmuyorum.*

İmam Malik der ki: *Bütün bu sınıflardan satın aldığın şeyi, eğer ölçerek veya tartarak satın almış isen, teslim olmadan önce başka birisine peşin paraya satmanda bir mahzur yoktur.*

Eğer onu ölçüp tartarak değil de götürü usûlü ile satın almış isen, o takdirde başkasına hem peşin hem de veresiye satabilirsin. Çünkü götürü satın aldığın zaman ödemen gereken şeyi, tartı ile satın aldığında, tartıp da teslim alıncaya kadar ödemen gerekmez. Bu konuda duyduğum şeylerin bana göre en güzeli budur. Zaten insanların muamelesi de bu şekildedir.

İmam Malik der ki: *Bize göre ölçü veya tartı ile satılan usfur (aspur)*[84]*, çekirdek, hayvan yemi olarak ağaçlardan silkelenerek dökülen yapraklar ve keten*[85] *gibi yenilip içilmeyen şeylerin her*

(81) Rıtıl: Bir ağırlık ölçüsü olup beldelere göre değişir. Mısır ölçülerine göre bir rıtıl 460,8 gramdır.

(82) Ânuk: Halis ve siyah kurşun.

(83) Şebeh: Altın rengi sarı bakır, bu diğerinden daha üstün kabul edilir, veyahut sarı denilen bir madendir.

(84) Usfur: Bir yaz bitkisidir. Ondan ipek ve benzeri şeylerin boyanmasında kullanılan kırmızı bir boya elde edilir.

(85) Mersin fasulyesi familyasından reyhana benzeyen bir bitkidir. Maymun biberi de denilen bu bitki, Afrika ve sıcak ülkelerde yetişir. Eskiden boya ve mürekkep yapımında kullanılırdı. Üzerinde kırmızı damgalar bulunan bir bitki olup siyah boya elde edilmesinde kullanılır. Tıp kitaplarındaki tarifi şöyledir: Dağlarda yetişen bir bitkidir. Yaprakları reyhan yapraklarına, meyvesi de bibere benzer. Ondan sıkılarak elde edilen yağ, kırlarda (çöllerde) kandile konulup yakılırdı.

çeşidinden bire iki peşin olanak alınıp satılabilir. Aynı türden veresiye bire iki alınıp satılamaz.

Başka başka türleri birbiriyle bire iki veresiye alıp satmak caizdir. Bütün bu sınıflardan satın alınan şeyi teslim almadan önce parasını peşin almak suretiyle başka birisine satmakta da bir zarar yoktur.

İmam Malik der ki: *İnsanların faydalandığı her şey, hatta küçük çakıl taşları ve kireç bile olsa, bunların birini veresiye iki misline almak faiz olur. Birini bir misline ve yanında başka bir şey ilâve etmek suretiyle veresiye alıp satmak da yine faiz olur.*

33. BİR PAZARLIKTA İKİ SATIŞIN YASAKLIĞI

٧٢ - حدّثنى يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ : أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ نَهَى عَنْ بَيْعَتَيْنِ فِى بَيْعَةٍ .

72. İmam Malik'den: Resûlullah (s.a.v.)'in bir pazarlıkta iki çeşit satışı yasakladığı rivayet edildi.[86]

٧٣ - وحدّثنى مَالِكٌ : أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ رَجُلاً قَالَ لِرَجُلٍ : ابْتَعْ لِى هٰذَا الْبَعِيرَ بِنَقْدٍ . حَتَّى أَبْتَاعَهُ مِنْكَ إِلَى أَجَلٍ . فَسُئِلَ عَنْ ذٰلِكَ عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ . فَكَرِهَهُ وَنَهَى عَنْهُ .

73. İmam Malik'den şöyle rivayet edildi: Bir adam diğer birine: «Bu deveyi peşin para ile satın al. Ben de onu senden veresiye satın alayım» dedi. Bunun hükmü Abdullah b. Ömer'den sorulduğunda, onu hoş görmedi ve yasakladı.[87]

٧٤ - وحدّثنى مَالِكٌ : أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ الْقَاسِمَ بْنَ مُحَمَّدٍ سُئِلَ عَنْ رَجُلٍ اشْتَرَى سِلْعَةً بِعَشَرَةِ دَنَانِيرَ نَقْدًا . أَوْ بِخَمْسَةَ عَشَرَ دِينَارًا إِلَى أَجَلٍ . فَكَرِهَ ذٰلِكَ وَنَهَى عَنْهُ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِى رَجُلٍ ابْتَاعَ سِلْعَةً مِنْ رَجُلٍ بِعَشَرَةِ دَنَانِيرَ نَقْدًا . أَوْ بِخَمْسَةَ عَشَرَ دِينَارًا إِلَى أَجَلٍ . قَدْ وَجَبَتْ لِلْمُشْتَرِى بِأَحَدِ الثَّمَنَيْنِ : إِنَّهُ لا يَنْبَغِى ذٰلِكَ . لأَنَّهُ إِنْ أَخَّرَ الْعَشَرَةَ كَانَتْ خَمْسَةَ عَشَرَ إِلَى أَجَلٍ . وَإِنْ نَقَدَ الْعَشَرَةَ كَانَ إِنَّمَا اشْتَرَى بِهَا الْخَمْسَةَ عَشَرَ الَّتِى إِلَى أَجَلٍ .

(86) Tirmizî, (Buyû, 12/18, sahih- hasen) mevsul yapmıştır. Ayrıca bkz. Nesaî, Buyû, 44/73.
Bu şöyle olur: Meselâ bu malı sana peşin 100 liraya, veresiye 200 liraya satarım demek gibi.

(87) Bu hadis şöyle de terceme edilebilir: «Bu deveyi benim için peşin al, (daha yüksek fiyatla) vadeli bana sat.» Anlaşıldığı gibi, adama deve lazım, peşin parası yok. Başka birine peşin aldırıyor, daha yüksek fiyatla ondan veresiye alıyor. Bunun caiz olmayışının sebebi, peşin alıp aynı celsede veresiye yüksek fiyata satınca —bunun dış görünüşü alıp satma ise de— gerçekte faiz oluyor. Çünkü peşin alan parayı veriyor, bir müddet sonra daha fazla para alıyor.

قال مالكٌ ، فى رجلٍ اشترى مِنْ رجلٍ سلعةً بدينارٍ ، نقْدًا . أوْ بشاةٍ موْصوفةٍ ، إلى أجلٍ . قدْ وجبَ عليْه بأحدِ الثّمنيْنِ : إنّ ذلك مكْروهٌ لا ينْبغى . لأنّ رسول الله ﷺ قدْ نهى عنْ بيْعتيْنِ فى بيْعةٍ . وهذا مِنْ بيْعتيْنِ فى بيْعةٍ .

قال مالكٌ ، فى رجلٍ قال لرجلٍ : أشْترى منْك هذه الْعجْوة خمْسة عشر صاعًا . أو الصّيْحانىّ عشْرة أصْوعٍ . أو الْحنْطة الْمحْمولة خمْسة عشر صاعًا . أو الشّاميّة عشْرة أصْوعٍ بدينارٍ . قدْ وجبتْ لى إحْداهما : إنّ ذلك مكْروهٌ لا يحلّ . وذلك أنّه قدْ أوْجب لهْ عشْرة أصْوعٍ صيْحانيًّا . فهو يدعُها ويأْخذ خمْسة عشر صاعًا من الْعجْوة . أوْ تجبْ عليْه خمْسة عشر صاعًا مِنَ الْحنْطة الْمحْمولة . فيدعُها ويأْخذ عشْرة أصْوعٍ من الشّاميّة . فهذا أيْضًا مكْروهٌ لا يحلّ . وهُوَ أيْضًا يُشْبهُ ما نُهىَ عنْهُ مِنْ بيْعتيْنِ فى بيْعةٍ . وهُوَ أيْضًا مِمّا نُهى عنْهُ أنْ يُباع مِنْ صِنْفٍ واحدٍ مِنَ الطّعامِ . اثْنانِ بواحدٍ .

74. İmam Malik'den: şöyle rivayet edildi: Kasım b. Muhammed'e peşin on veya veresiye onbeş dinara bir mal satın alan bir kimsenin durumu sorulduğunda bunu mekruh gördü ve yasakladı.

İmam Malik der ki: *Peşin on veya veresiye onbeş dinara bir mal satın alan müşterinin, bu iki fiyattan birini ödemesi gerekir. Bu ise doğru değildir. Çünkü on dinarı veresiye bırakacak olursa, belli bir müddet sonra on beş dinar olur. Bu on dinarı peşin ödeyecek olursa, onunla veresiye bıraktığında ödeyeceği on beş dinarı satın almış olur.*[88]

İmam Malik der ki: *Bir adam birisinden peşin on dinara veyahut veresiye vasıfları belli bir koyuna bir mal satın alsa, bu iki bedelden birini ödemesi gerekir. Bu ise mektuhtur.*

Çünkü Resûlullah (s.a.v.) bir pazarlıkta iki satışı yasaklamıştır. Bu alış veriş ae bu kabildendir.

İmam Malik der ki: *Bir kimse diğer birisine: Bu on beş sâ acve*[89] *hurmayı veya on sâ*[90] *sayhânî hurmasını*[91] *yahut da on*

(88) Buna göre, birinci durumda fazla ödemiş, ikinci durumda ise fazla parayı az para ile satın almış olacağından caiz değildir.
(89) Bir hurma çeşidi.
(90) Sâ': Bir ölçek olup, şer'î dirheme göre 2,917 kg, örfî dirheme göre ise 3,333 kg'dır.
(91) Bu, acve denilen hurmadan daha kaliteli bir hurma çeşididir.

beş sâ mahmude buğdayı veya on sâ şamiye buğdayı bir dinara satın alıyorum dese bu mekruhtur, helâl olmaz.

Çünkü kendisine on sâ sayhanî hurmayı gerekli kılmış iken, onu bırakıyor, on beş sâ acve hurmayı alıyor. Yahut da onbeş sâ mahmule buğdayı alması gerekirken, onu bırakıp on sâ şamiye buğdayı alıyor. Bunların her ikisi de mekruhtur. Böyle bir alış veriş helâl olmaz. Çünkü bu, yasaklanmış olan bir pazarlıkta iki satış yapmaya benzer. Diğer taraftan da aynı cins buğdayın (yiyecek) iki ölçeğinin bir ölçeğe satılmasına benzer (ki bunlar da yasaklanmıştır.)

34. MEÇHUL ALIŞ VERİŞ[92]

٧٥ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي حَازِمِ بْنِ دِينَارٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ نَهَى عَنْ بَيْعِ الْغَرَرِ .

قَالَ مَالِكٌ : وَمِنَ الْغَرَرِ وَالْمَخَاطَرَةِ ، أَنْ يَعْمِدَ الرَّجُلُ قَدْ ضَلَّتْ دَابَّتُهُ ، أَوْ أَبَقَ غُلَامُهُ . وَثَمَنُ الشَّيْءِ مِنْ ذٰلِكَ خَمْسُونَ دِينَارًا . فَيَقُولُ رَجُلٌ : أَنَا آخُذُهُ مِنْكَ بِعِشْرِينَ دِينَارًا . فَإِنْ وَجَدَهُ الْمُبْتَاعُ ، ذَهَبَ مِنَ الْبَائِعِ ثَلَاثُونَ دِينَارًا . وَإِنْ لَمْ يَجِدْهُ ، ذَهَبَ الْبَائِعُ مِنَ الْمُبْتَاعِ بِعِشْرِينَ دِينَارًا .

قَالَ مَالِكٌ : وَفِي ذٰلِكَ عَيْبٌ آخَرُ . إِنَّ تِلْكَ الضَّالَّةَ إِنْ وُجِدَتْ لَمْ يُدْرَ أَزَادَتْ أَمْ نَقَصَتْ . أَمْ مَا حَدَثَ بِهَا مِنَ الْعُيُوبِ . فَهٰذَا أَعْظَمُ الْمَخَاطَرَةِ .

قَالَ مَالِكٌ : وَالْأَمْرُ عِنْدَنَا ، أَنَّ مِنَ الْمَخَاطَرَةِ وَالْغَرَرِ اشْتِرَاءَ مَا فِي بُطُونِ الْإِنَاثِ . مِنَ النِّسَاءِ وَالدَّوَابِّ . لِأَنَّهُ لَا يُدْرَى أَيَخْرُجُ أَمْ لَا يَخْرُجُ . فَإِنْ خَرَجَ لَمْ يُدْرَ أَيَكُونُ حَسَنًا أَمْ قَبِيحًا . أَمْ تَامًّا أَمْ نَاقِصًا . أَمْ ذَكَرًا أَمْ أُنْثَىٰ . وَذٰلِكَ كُلُّهُ يَتَفَاضَلُ . إِنْ كَانَ عَلَى كَذَا ، فَقِيمَتُهُ كَذَا . وَإِنْ كَانَ عَلَى كَذَا ، فَقِيمَتُهُ كَذَا .

قَالَ مَالِكٌ : وَلَا يَنْبَغِي بَيْعُ الْإِنَاثِ وَاسْتِثْنَاءُ مَا فِي بُطُونِهَا . وَذٰلِكَ أَنْ يَقُولَ الرَّجُلُ لِلرَّجُلِ : ثَمَنُ شَاتِي الْغَزِيرَةِ ثَلَاثَةُ دَنَانِيرَ . فَهِيَ لَكَ بِدِينَارَيْنِ . وَلِي مَا فِي بَطْنِهَا . فَهٰذَا مَكْرُوهٌ . لِأَنَّهُ غَرَرٌ وَمُخَاطَرَةٌ .

قَالَ مَالِكٌ : وَلَا يَحِلُّ بَيْعُ الزَّيْتُونِ بِالزَّيْتِ . وَلَا الْجُلْجُلَانِ بِدُهْنِ الْجُلْجُلَانِ . وَلَا الزُّبْدِ بِالسَّمْنِ . لِأَنَّ الْمُزَابَنَةَ تَدْخُلُهُ . وَلِأَنَّ الَّذِي يَشْتَرِي الْحَبَّ وَمَا أَشْبَهَهُ ، بِشَيْءٍ مُسَمًّى مِمَّا يَخْرُجُ مِنْهُ لَا يَدْرِي أَيَخْرُجُ مِنْهُ أَقَلُّ مِنْ ذٰلِكَ ، أَوْ أَكْثَرُ . فَهٰذَا غَرَرٌ وَمُخَاطَرَةٌ .

قَالَ مَالِكٌ : وَمِنْ ذٰلِكَ أَيْضًا ، اشْتِرَاءُ حَبِّ الْبَانِ بِالسَّلِيخَةِ . فَذٰلِكَ غَرَرٌ . لِأَنَّ الَّذِي يَخْرُجُ مِنْ حَبِّ الْبَانِ ، هُوَ السَّلِيخَةُ . وَلَا بَأْسَ بِحَبِّ الْبَانِ بِالْبَانِ الْمُطَيَّبِ . لِأَنَّ الْبَانَ الْمُطَيَّبَ قَدْ

(92) Buna «Bey'ul-Garer» denir. Dış görünüşü itibariyle müşterinin aldandığı, batını tarafı ise bilinmeyen bir alış veriştir. Ezheri: «Bey'i garer, emniyet ve güven tarafı bilinmeyen bir alış veriştir» diyor. Alıcı ve satıcının esasını tam anlamıyla bilmeden yaptıkları alış veriş de buna dahildir. el-Mücemül-Vasîtta ise: Bu sudaki balığın veya havadaki kuşun satılması gibi, malın teslim alınacağına güvenilmeden yapılan alış veriş, şeklinde tarif edilir.
Bu çeşit bir alış verişin yasak oluşu satıcının, havadaki kuşla denizdeki balıkta herhangi bir mülkiyeti olmadığındandır. (Mavsılî, el-İhtiyar, c. 2, s. 23)

طُيِّبَ وَنُشَّ وَتَحَوَّلَ عَنْ حَالِ السَّلِيخَةِ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِي رَجُلٍ بَاعَ سِلْعَةً مِنْ رَجُلٍ . عَلَى أَنَّهُ لا نُقْصَانَ عَلَى الْمُبْتَاعِ : إِنَّ ذٰلِكَ بَيْعٌ غَيْرُ جَائِزٍ وَهُوَ مِنَ الْمُخَاطَرَةِ . وَتَفْسِيرُ ذٰلِكَ : أَنَّهُ كَأَنَّهُ اسْتَأْجَرَهُ بِرِبْحٍ . إِنْ كَانَ فِي تِلْكَ السِّلْعَةِ . وَإِنْ بَاعَ بِرَأْسِ الْمَالِ أَوْ بِنُقْصَانٍ فَلاَ شَيْءَ لَهُ . وَذَهَبَ عَنَاؤُهُ بَاطِلاً . فَهٰذَا لاَيَصْلُحُ . وَلِلْمُبْتَاعِ فِي هٰذَا أُجْرَةٌ بِمِقْدَارِ مَا عَالَجَ مِنْ ذٰلِكَ . وَمَا كَانَ فِي تِلْكَ السِّلْعَةِ مِنْ نُقْصَانٍ أَوْ رِبْحٍ ، فَهُوَ لِلْبَائِعِ ، وَعَلَيْهِ . وَإِنَّمَا يَكُونُ ذٰلِكَ ، إِذَا فَاتَتِ السِّلْعَةُ وَبِيعَتْ . فَإِنْ لَمْ تَفُتْ فُسِخَ الْبَيْعُ بَيْنَهُمَا .

قَالَ مَالِكٌ : فَأَمَّا أَنْ يَبِيعَ رَجُلٌ مِنْ رَجُلٍ سِلْعَةً . يَبُتُّ بَيْعَهَا . ثُمَّ يَنْدَمُ الْمُشْتَرِي فَيَقُولُ لِلْبَائِعِ : ضَعْ عَنِّي . فَيَأْبَى الْبَائِعُ . وَيَقُولُ : بِعْ فَلاَ نُقْصَانَ عَلَيْكَ . فَهٰذَا لا بَأْسَ بِهِ . لأَنَّهُ لَيْسَ مِنَ الْمُخَاطَرَةِ . وَإِنَّمَا هُوَ شَيْءٌ وَضَعَهُ لَهُ . وَلَيْسَ عَلَى ذٰلِكَ عَقَدَا بَيْعَهُمَا . وَذٰلِكَ الَّذِي عَلَيْهِ الأَمْرُ عِنْدَنَا .

75. Saîd b. Müseyyeb'den, Resûlullah (s.a.v.)'in Bey'i gareri (sonucu belli olmayan alış verişi) yasakladığı rivayet edildi.[93]

İmam Malik der ki: *Elli dinar kıymetindeki kölesi kaçan veyahut hayvanı kaybolan bir adama, birisinin «onu senden yirmi dinara alıyorum» demesi de bu kabildendir. Çünkü müşteri onu bulacak olursa, satıcı otuz dinar zarar etmiş olur. Bulamazsa, müşteriden yirmi dinarı boşuna almış olur.*

İmam Malik der ki: *Bunda ikinci bir ayıp daha vardır ki, o da şudur: Bu kaybolan hayvan bulunsa bile kıymetinin artıp, eksileceği veya herhangi bir ayıp ortaya çıkıp çıkmayacağı bilinemez. Bu da büyük bir tehlike ve aldanmadır.*

İmam Malik der ki: *Kadınların (cariyelerin) ve hayvanların karnındaki yavruyu satan almak da bu türden bir alış veriştir. Çünkü doğup doğmayacağı bilinmez. Doğsa bile iyi veya kötü, güzel veya çirkin olacağı, tam veya noksan olacağı, erkek veya dişi olacağı da bilinemez.*

Ayrıca bütün bunların kararlaştırılan fiyatı başka, kıymetleri başka olmakla birbirlerinden farklı (fazla veya eksik) olabilirler.

(93) Muvatta ravilerinin ittifakıyla mürseldir.
Müslim, Buyû, 21/2, no: 4; Şeybanî, 775.

İmam Malik der ki: *Dişi bir hayvanı satıp karnındaki yavruyu satış dışı bırakmak caiz değildir. Mesela, bir adam, diğer birine: «Benim bu sağılır koyunumun kıymeti üç dinardır, ama karnındaki yavru bana kalmak şartıyla sana iki dinara satarım» dese, bu mekruhtur. Çünkü bunda cehalet ve aldanma tehlikesi vardır. (Doğacak yavru bilinmediği için çekişmeye sebep olabilir.)*

İmam Malik der ki: *Zeytini zeytin yağına, henüz kabuğunda bulunan toplanmamış taze susamı susam yağına, taze tereyağı eritilmiş sade yağa satmak helâl değildir. Çünkü bu müzâbene*[94]*, yani kabala (ölçüp tartmadan) bir satış olur. Aynı zamanda taneli şeyleri yine onlardan elde edilen bir şey karşılığı satın alan kimse verdiğinden daha az mı, yoksa daha fazla mı çıkacağını bilemez. Bunda da bir aldanma tehlikesi vardır.*

İmam Malik der ki: *Sorgun*[95]*tanesini yine bir tanenin bir koku ile terbiye edilmemiş sade yağına satın almak da meçhul alışverişten (bey'i garerden)dir. Çünkü sorgun tanelerinden çıkarılan da terbiye edilmemiş bir yağdır.*

Fakat sorgun tanelerini kokulandırılmış yağa satmakta bir mahzur yoktur. Çünkü kokulandırılmış olan bu yağ, güzel kokularla karışır ve eski sadeliği değişikliğe uğrar.

İmam Malik der ki: *Bir kimse, diğer birine zararına satmaması şartıyla bir mal satsa, bu satış caiz değildir. Çünkü bu işte aldatma olabilir. Bu şu demektir: Satıcı, kâr ettiği takdirde, müşteriyi o kâr karşılığı kiralamış olur.*

Eğer o malı ana sermayesine veya noksanına satarsa kendisine bir şey kalmaz, emeği boşa gitmiş olur ki, bu doğru değildir. Bu durumda müşteriye emeği oranında ücret verilir. Bu maldaki

(94) Lugatta miktarı bilinmeyen bir şeyi miktarı belli olan bir şeye satmak mânâsına gelir. Bazılarına göre de müzabene, birbirini aldatmak suretiyle yapılan alış veriş demektir.
Hanefilere göre ise, ağaç üzerindeki meyveyi tahminen onun kadar olan toplanmış meyve karşılığında satmaktır. (Mergınanî, el-Hidaye, c. 3, s. 44).
Müzâbene: İmam Malik'e göre mutlak olarak ölçüsü, adedi veya ağırlığı belli olmayan bir şeyi, ölçüsü, adedi veya ağırlığı belli olan bir şeye satmaktan ibarettir.

(95) Arapça, el-bân (sorgun ağacı) denilen bir ağaçtır. Meyvesinin tanelerinden koku karıştırılarak bir yağ elde edilir. Yaprakları söğüt yaprağına benzer ve beyaz çiçekleri olur.

zarar veya kâr ise satıcıya aittir.

Bu da mal elden çıkıp satıldığında olur. Elden çıkmazsa aralarındaki alış veriş feshedilir.

İmam Malik der ki: *Bir adam, başka birisine kesin olarak bir mal satar, sonra müşteri pişman olur ve satıcıya fiyatı biraz düşür der de satıcı buna yanaşmaz, «sen onu sat, zararı sana ait değil» derse, bunda bir mahzur yoktur. Zira bu bir aldatma değil, müşteriye bırakılan bir şeydir. Zaten akitlerini de buna göre yapmamışlardı. Bu bakımdan caizdir.*

35. MÜLÂMESE VE MÜNABEZE[96] YOLUYLA SATIŞ

٧٦ - حدّثنا يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى بْنِ حَبَّانَ : وَعَنْ أَبِي الزِّنَادِ ، عَنِ الأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ نَهَى عَنِ الْمُلاَمَسَةِ وَالْمُنَابَذَةِ .

أخرجه البخاري في : ٣٤ - كتاب البيوع ، ٦٢ - باب بيع المنابذة .

ومسلم في : ٢١ - كتاب البيوع ، ١ - باب إبطال بيع الملامسة والمنابذة ، حديث ١ .

قَالَ مَالِكٌ : وَالْمُلاَمَسَةُ أَنْ يَلْمِسَ الرَّجُلُ الثَّوْبَ وَلا يَنْشُرُهُ . وَلا يَتَبَيَّنُ مَا فِيهِ . أَوْ يَبْتَاعُهُ لَيْلاً وَلا يَعْلَمُ مَا فِيهِ . وَالْمُنَابَذَةُ أَنْ يَنْبِذَ الرَّجُلُ إِلَى الرَّجُلِ ثَوْبَهُ . وَيَنْبِذَ الآخَرُ إِلَيْهِ ثَوْبَهُ عَلَى غَيْرِ تَأَمُّلٍ مِنْهُمَا . وَيَقُولُ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا : هَذَا بِهَذَا . فَهَذَا الَّذِي نُهِيَ عَنْهُ مِنَ الْمُلاَمَسَةِ وَالْمُنَابَذَةِ .

قَالَ مَالِكٌ : فِي السَّاجِ الْمُدْرَجِ فِي جِرَابِهِ . أَوِ الثَّوْبِ الْقُبْطِيِّ الْمُدْرَجِ فِي طَيِّهِ : إِنَّهُ لا يَجُوزُ بَيْعُهُمَا حَتَّى يُنْشَرَا . وَيُنْظَرَ إِلَى مَا فِي أَجْوَافِهِمَا . وَذَلِكَ أَنَّ بَيْعَهُمَا مِنْ بَيْعِ الْغَرَرِ . وَهُوَ مِنَ الْمُلاَمَسَةِ .

قَالَ مَالِكٌ : وَبَيْعُ الأَعْدَالِ عَلَى الْبَرْنَامِجِ ، مُخَالِفٌ لِبَيْعِ السَّاجِ فِي جِرَابِهِ . وَالثَّوْبِ فِي طَيِّهِ . وَمَا أَشْبَهَ ذَلِكَ . فَرَقَ ، بَيْنَ ذَلِكَ ، الأَمْرُ الْمَعْمُولُ بِهِ . وَمَعْرِفَةُ ذَلِكَ فِي صُدُورِ النَّاسِ . وَمَا مَضَى مِنْ عَمَلِ الْمَاضِينَ فِيهِ . وَأَنَّهُ لَمْ يَزَلْ مِنْ بُيُوعِ النَّاسِ الْجَائِزَةِ . وَالتِّجَارَةِ بَيْنَهُمْ . الَّتِي لا يَرَوْنَ بِهَا بَأْسًا . لأَنَّ بَيْعَ الأَعْدَالِ عَلَى الْبَرْنَامِجِ ، عَلَى غَيْرِ نَشْرٍ ، لا يُرَادُ بِهِ الْغَرَرُ . وَلَيْسَ يُشْبِهُ الْمُلاَمَسَةَ .

(96) Bunların her ikisi de cahiliye devrinde yapılan birer alış veriş türü idi. Çeşitli şekilde tarif edilmişlerdir. Ez cümle:
Mülâmese: Müşteri ile satıcı bir mal üzerinde pazarlık yaparlar. Eğer müşteri bu alış verişin kesinleşmesini isterse o mala elini vurur. Böylece sahibi razı olsa da olmasa da onu satın almış sayılırdı.
Münâbeze: Eğer satıcı bu alış verişin kesinleşmesini isterse malı müşteriye atar ve böylece satış muamelesi tamamlanmış olurdu. Artık müşteri o malı geri bırakamazdı. (İbnu'l-Humam, Fethül-Kadir, c. 6, s. 55/Beyrut).
Ebû Hanife'ye göre mülamese; satıcının müşteriye: «Bu malı sana şu fiyata satıyorum. Sana dokunduğum zaman alış verişimiz kesinlik kazanır» demesiyle veyahut müşterinin böyle demesiyle yapılan alış verişin adıdır.
Münâbeze ise: Satıcının: «Bu malı sana attığım zaman» veya müşterinin «onu bana attığın zaman» alış verişimiz kesinleşir, demesiyle yapılan bir alış veriş şeklidir.
(Zeylâî, Tebyînü'l-Hakâik Şerhu Kenzid-dekâik: c. 4, s. 48, Beyrut).

76. Ebû Hüreyre (r.a.)'den: «Resûlullah (s.a.v.) Mülâmese ve münâbeze yoluyla yapılan alış verişleri yasakladı.» [97]

Mülâmese: (dürülmüş) bir kumaşı açıp içine bakmadan eliyle dışından yoklayarak veyahut içinde ne olduğunu bilmeden geceleyin karanlıkta satın almaktır.

Münâbeze ise, satıcı ve müşteriden her birinin düşünüp taşınmadan kendi kumaşını diğerine atarak, bunu şu kumaş karşılığında satıyorum demeleri suretiyle yapılan alış veriştir. İşte yasaklanan mülâmese ve münâbeze alış verişi budur.

İmam Malik der ki: *Ambalajında paketlenmiş bir taylesanı (ulemâ ve ileri gelenlerin giydiği kaftan) veya topunda sarılı bir kumaşı açıp içersine bakmadan alıp satmak, caiz değildir. Böyle bir alış verişte aldanma olabilir. Çünkü bu da mülâmeseden sayılır.*

İmam Malik der ki: *Dolu çuvalları listeye göre satmak, taylesanı (kaftan) ambalajında ve kumaşı top halinde satmak gibi şeylerden farklıdır. Bu fark, yapılmakta olan muamele tarzından, insanlar tarafından bunun bilinmesinden ve bu işi yapanların tatbikatından doğmuştur. Bu, insanlar arasında yapılması caiz olan bir alış veriş ve herhangi bir mahzur görülmeyen bir ticaret şekli olarak devam etmektedir. Çünkü çuvalların açılmadan liste üzerinden satılmasından maksat aldatma değildir. Bu bakımdan, mülâmeseye benzemez.*

(97) Buharî, Buyû, 43/63, Müslim, Buyû, 21/1, no: 1.

36. MURÂBAHA[98] (ALIŞ VERİŞTE KÂR)

٧٧ - حدّثنى يَحْيَىٰ قَالَ مَالِكٌ : الأَمْرُ الْمُجْتَمَعُ عَلَيْهِ عِنْدَنَا فِى الْبَزِّ يَشْتَرِيهِ الرَّجُلُ بِبَلَدٍ . ثُمَّ يَقْدَمُ بِهِ بَلَدًا آخَرَ . فَيَبِيعُهُ مُرَابَحَةً : إِنَّهُ لا يَحْسِبُ فِيهِ أَجْرَ السِّمَاسِرَةِ . وَلا أَجْرَ الطَّىِّ وَلا الشَّدِّ . وَلا النَّفَقَةَ . وَلا كِرَاءَ بَيْتٍ . فَأَمَّا كِرَاءُ الْبَزِّ فِى حُمْلاَنِهِ ، فَإِنَّهُ يُحْسَبُ فِى أَصْلِ الثَّمَنِ . وَلا يُحْسَبُ فِيهِ رِبْحٌ . إِلا أَنْ يُعْلِمَ الْبَائِعُ مَنْ يُسَاوِمُهُ بِذَلِكَ كُلِّهِ . فَإِنْ رَبَحُوهُ عَلَى ذَلِكَ كُلِّهِ . بَعْدَ الْعِلْمِ بِهِ . فَلا بَأْسَ بِهِ .

قَالَ مَالِكٌ : فَأَمَّا الْقِصَارَةُ وَالْخِيَاطَةُ وَالصِّبَاغُ . وَمَا أَشْبَهَ ذَلِكَ . فَهُوَ بِمَنْزِلَةِ الْبَزِّ . يُحْسَبُ فِيهِ الرِّبْحُ . كَمَا يُحْسَبُ فِى الْبَزِّ . فَإِنْ بَاعَ الْبَزَّ وَلَمْ يُبَيِّنْ شَيْئًا مِمَّا سَمَّيْتُ . إِنَّهُ لا يُحْسَبُ لَهُ فِيهِ رِبْحٌ . فَإِنْ فَاتَ الْبَزُّ ، فَإِنَّ الْكِرَاءَ يُحْسَبُ . وَلا يُحْسَبُ عَلَيْهِ رِبْحٌ فَإِنْ لَمْ يَفُتِ الْبَزُّ ، فَالْبَيْعُ مَفْسُوخٌ بَيْنَهُمَا . إِلا أَنْ يَتَرَاضَيَا عَلَى شَىْءٍ مِمَّا يَجُوزُ بَيْنَهُمَا .

قَالَ مَالِكٌ ، فِى الرَّجُلِ يَشْرِى الْمَتَاعَ بِالذَّهَبِ أَوْ بِالْوَرِقِ . وَالصَّرْفُ يَوْمَ اشْتَرَاهُ عَشَرَةُ دَرَاهِمَ بِدِينَارٍ . فَيَقْدَمُ بِهِ بَلَدًا فَيَبِيعُهُ مُرَابَحَةً . أَوْ يَبِيعُهُ حَيْثُ اشْتَرَاهُ . مُرَابَحَةً عَلَى صَرْفِ ذَلِكَ الْيَوْمِ الَّذِى بَاعَهُ فِيهِ . فَإِنَّهُ إِنْ كَانَ ابْتَاعَهُ بِدَرَاهِمَ . وَبَاعَهُ بِدَنَانِيرَ . أَوِ ابْتَاعَهُ بِدَنَانِيرَ ، وَبَاعَهُ بِدَرَاهِمَ . وَكَانَ الْمَتَاعُ لَمْ يَفُتْ . فَالْمُبْتَاعُ بِالْخِيَارِ . إِنْ شَاءَ أَخَذَهُ . وَإِنْ شَاءَ تَرَكَهُ . فَإِنْ فَاتَ الْمَتَاعُ ، كَانَ لِلْمُشْتَرِى بِالثَّمَنِ الَّذِى ابْتَاعَهُ بِهِ الْبَائِعُ . وَيُحْسَبُ لِلْبَائِعِ الرِّبْحُ عَلَى مَا اشْتَرَاهُ بِهِ . عَلَى مَا رَبِحَهُ الْمُبْتَاعُ .

قَالَ مَالِكٌ : وَإِذَا بَاعَ رَجُلٌ سِلْعَةً قَامَتْ عَلَيْهِ بِمِائَةِ دِينَارٍ ، لِلْعَشَرَةِ أَحَدَ عَشَرَ . ثُمَّ جَاءَهُ بَعْدَ ذَلِكَ أَنَّهَا قَامَتْ عَلَيْهِ بِتِسْعِينَ دِينَارًا . وَقَدْ فَاتَتِ السِّلْعَةُ . خُيِّرَ الْبَائِعُ . فَإِنْ أَحَبَّ فَلَهُ قِيمَةُ سِلْعَتِهِ يَوْمَ قَبَضَتْ مِنْهُ . إِلا أَنْ تَكُونَ الْقِيمَةُ أَكْثَرَ مِنَ الثَّمَنِ الَّذِى وَجَبَ لَهُ بِهِ الْبَيْعُ أَوَّلَ يَوْمٍ . فَلا يَكُونُ لَهُ أَكْثَرُ مِنْ ذَلِكَ . وَذَلِكَ مِائَةُ دِينَارٍ وَعَشَرَةُ دَنَانِيرَ . وَإِنْ أَحَبَّ ضُرِبَ لَهُ الرِّبْحُ عَلَى التِّسْعِينَ . إِلا أَنْ يَكُونَ الَّذِى بَلَغَتْ سِلْعَتُهُ مِنَ الثَّمَنِ أَقَلَّ مِنَ الْقِيمَةِ . فَيُخَيَّرُ فِى

(98) Murâbaha: Satın alınan bir malı alış fiyatı üzerine kâr koyarak satmaktır. (Cezîrî, el-Fıkıh ale'l-Mezahibul-Erbea, c. 2, s. 278) Bu durumda satıcı malın kendisine kaça mal olduğunu söyler ve kârını da belirterek satar. Meselâ bir kimse kendisine 100 liraya mal olan bir şeyi satarken: «Bu mal bana 100 liraya mal oldu. 120 liraya satıyorum» diyerek satsa murâbaha ile satış yapmış olur.

الَّذِي بَلَغَتْ سِلْعَتُهُ . وَفِي رَأْسِ مَالِهِ وَرِبْحِهِ . وَذَلِكَ تِسْعَةٌ وَتِسْعُونَ دِينَارًا .

قَالَ مَالِكٌ : وَإِنْ بَاعَ رَجُلٌ سِلْعَةً مُرَابَحَةً . فَقَالَ : قَامَتْ عَلَيَّ بِمِائَةِ دِينَارٍ . ثُمَّ جَاءَهُ بَعْدَ ذَلِكَ أَنَّهَا قَامَتْ بِمِائَةٍ وَعِشْرِينَ دِينَارًا . خُيِّرَ الْمُبْتَاعُ . فَإِنْ شَاءَ أَعْطَى الْبَائِعَ قِيمَةَ السِّلْعَةِ يَوْمَ قَبَضَهَا ، وَإِنْ شَاءَ أَعْطَى الثَّمَنَ الَّذِي ابْتَاعَ بِهِ عَلَى حِسَابِ مَا رَبِحَهُ . بَالِغًا مَا بَلَغَ . إِلا أَنْ يَكُونَ ذَلِكَ أَقَلَّ مِنَ الثَّمَنِ الَّذِي ابْتَاعَ بِهِ السِّلْعَةَ فَلَيْسَ لَهُ أَنْ يُنَقِّصَ رَبُّ السِّلْعَةِ مِنَ الثَّمَنِ الَّذِي ابْتَاعَهَا بِهِ . لأَنَّهُ قَدْ كَانَ رَضِيَ بِذَلِكَ . وَإِنَّمَا جَاءَ رَبُّ السِّلْعَةِ يَطْلُبُ الْفَضْلَ . فَلَيْسَ لِلْمُبْتَاعِ فِي هَذَا حُجَّةٌ عَلَى الْبَائِعِ . بِأَنْ يَضَعَ مِنَ الثَّمَنِ الَّذِي ابْتَاعَ بِهِ عَلَى الْبَرْنَامِجِ .

77. İmam Malik der ki: *Bizdeki ittifaka göre, bu konuda üzerinde ittifak edilen husus şudur: Bir kimse bir beldeden aldığı kumaşı başka bir beldeye getirip orada murâbaha ile (kârla) satarken komisyon ve ambalaj ücretleri ile kendi masraflarını ve dükkân kirasını alış fiyatına ilâve ederek hesaplayamaz*[99] *Fakat nakliye ücretini alış fiyatına ilâve edebilir. Yalnız bunda bir kâr aramaz, kârsız olarak ilâve eder.*

Ancak satıcı, kendisiyle pazarlık yapan kimseye bütün bu masrafları bildirir, o da bunu öğrendikten sonra hepsinin üzerine satıcıya kâr verirse bunda bir mahzur yoktur.

İmam Malik der ki: *Yıkama, dikme, boyama ve benzeri şeyler kumaşla kâimdir. Kumaşta hesaba katıldığı gibi, bunda da kâr hesaba katılır. Eğer satıcı kumaşı satar, bunlardan hiçbir şey açıklamazsa kârı da hesaba katamaz. Bu durumda kumaş elden çıkmış ise, taşıma kirası fiyatından sayılır. Ama bu kira üzerine kâr eklenemez. Eğer kumaş elden çıkmamış ise, aralarındaki alış veriş feshedilir. Fakat kendi rızalarıyla anlaşırlarsa, aralarındaki alış verişleri muteber olur.*

(99) Fakat dükkân sadece bu mal için kiralanır, aksi takdirde dükkâna ihtiyaç bulunmazsa o zaman kira ücreti de malın fiyatına ilâve edilir. Ama kâr hesaplanırken bu miktar nazarı itibara alınmaz. Yani kârsız olarak ilâve edilir. (Cezîrî, el-Fıkh ale'l-Mezahibil-erbea, c.2, s. 279)
Malikî mezhebinde murâbaha, aslında evlâ olan alış-verişlerden değildir. Çünkü burada malın fiyatı ve yapılan masraflar gibi bir çok şeyleri açıklamak icap eder ki, bu da halk için imkânsızdır. Alış verişin fasid olmasına sebep olabilir.
Hanefilere göre murâbaha, altın ve gümüşün dışındaki mallarda sahihtir. Cezîrî, el-Fıkh ale'l-zahibu'l-erbea, c. 2, s. 278-280).

İmam Malik der ki: *Bir kimse altın veya gümüşle, mesela on dirhemin bir dinar olduğu bir günde, bir mal satın alarak başka bir beldeye getirip veyahut satın aldığı yerde, satacağı günün rayici üzerinden mürâbaha ile sattığında, eğer o malı dirhem ile satın almış, dinar ile satmış ise veyahut dinar ile almış, dirhem ile satmış ise ve mal da henüz elinden çıkmamış ise müşteri muhayyerdir. Dilerse alır, dilerse bırakır. Eğer mal satıcının elinden çıkmış ise, satın almış olduğu fiyat üzerinden müşteriye kalır ve o fiyattan müşterinin kendisine verdiği oranda kâr hesaplanır.*

İmam Malik derki: *Bir kimse kendisine yüz dinara mal olan bir malı onda bir (%10) kârla satsa sonra bu malın kendisine doksan dinara mal olduğunu anlasa ve mal da elinden çıkmış (müşteri tarafından teslim alınmış) bulunsa muhayyer olur. İsterse malın, kendisinden teslim alındığı günkü kıymetini alır. Ancak, malın kıymeti ilk satışta kararlaştırılan fiyattan fazla olursa, bu fiyattan fazlasını alamaz. Bu da yüz on dinar eder. İsterse de doksan dinar üzerinden kendisine kâr takdir edilir. Ancak malın kararlaştırılan fiyatı satıldığı günkü kıymetinden aşağı olursa satıcı kararlaştırdıkları fiyat ile ana parasını ve kârını almak arasında muhayyer olur ki bu da doksan dinar eder.*

İmam Malik der ki: *Bir kimse mürabâha ile bir mal satsa ve bu mal bana yüz dinara mal oldu dese, sonra da bu malın yüz yirmi dinara mal olduğu anlaşılsa, müşteri muhayyer olur. İster satıcıya malın teslim aldığı günkü kıymetini öder, isterse de ona verdiği kâr üzerinden neye ulaşırsa onu öder. Ancak bu, malı satın aldığı fiyattan daha aşağı olursa, o takdirde malın sahibine kararlaştırdıkları fiyattan daha noksan veremez. Çünkü baştan bu fiyata razı olmuştu. Mal sahibi ise, daha fazla talep etmektedir. Aynı zamanda, müşterinin elinde, bu konuda fatura üzerindeki fiyatı düşüreceğine dair satıcı aleyhinde herhangi bir delil de yoktur.*

37. FATURA ÜZERİNDEN SATIŞ

٧٨ - قَالَ مَالِكٌ : الأَمْرُ عِنْدَنَا فِي الْقَوْمِ يَشْتَرُونَ السِّلْعَةَ . الْبَزَّ أَوِ الرَّقِيقَ . فَيَسْمَعُ بِهِ الرَّجُلُ فَيَقُولُ لِرَجُلٍ مِنْهُمْ : الْبَزُّ الَّذِي اشْتَرَيْتَ مِنْ فُلاَنٍ قَدْ بَلَغَتْنِي صِفَتُهُ وَأَمْرُهُ . فَهَلْ لَكَ أَنْ أُرْبِحَكَ فِي نَصِيبِكَ كَذَا وَكَذَا ؟ فَيَقُولُ : نَعَمْ . فَيُرْبِحُهُ وَيَكُونُ شَرِيكًا لِلْقَوْمِ مَكَانَهُ . فَإِذَا نَظَرَ إِلَيْهِ رَآهُ قَبِيحًا وَاسْتَغْلاَهُ .

قَالَ مَالِكٌ : ذَلِكَ لاَزِمٌ لَهُ وَلاَ خِيَارَ لَهُ فِيهِ . إِذَا كَانَ ابْتَاعَهُ عَلَى بَرْنَامِجٍ وَصِفَةٍ مَعْلُومَةٍ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِي الرَّجُلِ يَقْدَمُ لَهُ أَصْنَافٌ مِنَ الْبَزِّ . وَيَحْضُرُهُ السُّوَّامُ . وَيَقْرَأُ عَلَيْهِمْ بَرْنَامِجَهُ . وَيَقُولُ : فِي كُلِّ عِدْلٍ كَذَا وَكَذَا مُلْحِفَةً بَصْرِيَّةً . وَكَذَا وَكَذَا رَيْطَةً سَابِرِيَّةً . ذَرْعُهَا كَذَا وَكَذَا . وَيُسَمِّي لَهُمْ أَصْنَافًا مِنَ الْبَزِّ بِأَجْنَاسِهِ . وَيَقُولُ : اشْتَرُوا مِنِّي عَلَى هَذِهِ الصِّفَةِ . فَيَشْتَرُونَ الأَعْدَالَ عَلَى مَا وَصَفَ لَهُمْ . ثُمَّ يَفْتَحُونَهَا فَيَسْتَغْلُونَهَا وَيَنْدَمُونَ .

قَالَ مَالِكٌ : ذَلِكَ لاَزِمٌ لَهُمْ . إِذَا كَانَ مُوَافِقًا لِلْبَرْنَامِجِ الَّذِي بَاعَهُمْ عَلَيْهِ .

قَالَ مَالِكٌ : وَهَذَا الأَمْرُ الَّذِي لَمْ يَزَلْ عَلَيْهِ النَّاسُ عِنْدَنَا . يُجِيزُونَهُ بَيْنَهُمْ . إِذَا كَانَ الْمَتَاعُ مُوَافِقًا لِلْبَرْنَامِجِ . وَلَمْ يَكُنْ مُخَالِفًا لَهُ .

78. İmam Malik der ki: *Bize göre durum şudur: Bir kaç kişi ortak olarak bir mal, meselâ bir bez veya ince kumaş satın alır, bunu duyan bir kimse onlardan birine:*

«— Filandan satın aldığın kumaşın vasfını ve durumunu öğrendim. Senin hissene şu kadar kâr versem bana satar mısın?» dediğinde:

«— Evet.» der de o kârı verip onun yerine diğerlerine ortak olduktan sonra mala bakınca kalitesiz görüp pahalı bulsa bile, belirli vasıflar ve fatura üzerinden satın almış ise, bu alış veriş kendisi için kesinleşmiştir. Muhayyerliği de yoktur.

İmam Malik der ki: *Bir kimseye bir kaç çeşit kumaş gelip de alıcılar yanına toplandığında onlara faturasını okuyarak:*

«— Her balyada şu kadar Basra çarşafı, şu kadar Sabur çarşafı var, ölçüsü de şu kadardır.» der, kumaşın cins ve çeşitlerini onlara açıklar ve:

«— Bu vasıflar üzere benden alınız» der, onlar da kendilerine anlatılan vasıflar üzere balyaları alırlar, sonra açınca pahalı bulurlar ve pişman olurlarsa bile, eğer satılan şey faturaya uygun ise buna uymaları lâzımdır, cayamazlar. Bu insanların tatbik ettiği muamelelerdendir. Mal faturaya uygun olup , muhalif bulunmadığı zaman aralarında bunu caiz görüyorlar.

38. ALIŞ VERİŞTE MUHAYYERLİK

٧٩ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « الْمُتَبَايِعَانِ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا بِالْخِيَارِ عَلَى صَاحِبِهِ . مَا لَمْ يَتَفَرَّقَا . إِلا بَيْعَ الْخِيَارِ » .

قَالَ مَالِكٌ : وَلَيْسَ لِهٰذَا عِنْدَنَا حَدٌّ مَعْرُوفٌ . وَلاَ أَمْرٌ مَعْمُولٌ بِهِ فِيهِ .

79. Abdullah b. Ömer'den: Resûlullah (s.a.v.) Şöyle buyurmuştur: «**Alıcı ve satıcıdan her biri diğerine karşı, birbirlerinden (satış meclisinden) ayrılıncaya kadar muhayyerdirler. Ancak muhayyer alıp üzerinde anlaştıkları süreye kadar muhayyerlikleri devam eder.**»[100]

İmam Malik der ki: *Bizde bunun belli bir hududu, bilinen bir tarifi yoktur. Buna göre herhangi bir muamele de yapılmamaktadır.*[101]

(100) Buharî, Buyû, 34/44; Müslim, Buyû, 22/10, no: 43; Şafiî, Risale, no: 863; Şeybanî, 785.

(101) Aslında Malikiler'e göre satış meclisinde muhayyerlik yoktur. Sadece «—hıyar-ı şart» ve «—hıyarı ayıb» vardır. Çünkü onlar, bu hadis âhad derecesinde olduğu için zan ifade eder, diyerek Medine halkının muamelesine bakıyorlar. Onların muamelesi ise, bu hadise muhalifti. Fakat onlarca tevatür hükmünde olduğundan bunu tercih ediyorlar.
Hanefiler'e göre, hıyar-ı meclis şart koşulursa sahih olur. Fakat Malikiler'e göre şart koşulursa alış veriş fasit olur.
Şafiîler'e göre ise hıyar-ı meclis şartsız olarak sabittir. Hatta, muhayyerliğin olmaması şart koşulsa, alış veriş batıl olur. Çünkü hıyar-ı meclis, ictihatla değil, nas'la sabittir. Bu yüzden de akdin icablarından olmuştur. (Cezîrî, el-Fıkh ale'l-Mezahibül-Erbea: c.2, s. 170-173).
Hıyar-ı Şart: Belli bir süre içinde akdî feshetmek veya izin vermek üzere taraflardan birinin veya ikisinin seçenekli olma hakkı.
Hıyar-ı Ayıb: Alıcının kusurlu malı satıcıya aynen geri vermesi veya kabul etmesi.
Hıyar-ı Meclis: Kabulden itibaren başlayan ve tarafların bedenen birbirinden ayrılmalarına kadar devam eden sürede tek taraflı iradeyle akitten vazgeçme hakkı.

٨٠ - وحدّثني مالكٌ : أنّهُ بلَغَهُ أنّ عَبْدَ اللهِ بْنَ مَسْعُودٍ كانَ يُحَدّثُ : أنّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قالَ : « أيُّما بَيِّعَيْنِ تَبايَعا . فَالْقَوْلُ مَا قَالَ الْبَائِعُ . أوْ يَتَرادّانِ » .

قالَ مالكٌ ، فِيمَنْ باعَ مِنْ رَجُلٍ سِلْعَةً . فَقالَ الْبائِعُ عِنْدَ مُواجَبَةِ الْبَيْعِ : أبِيعُكَ عَلَى أنْ أسْتَشِيرَ فُلانًا فإنْ رَضِيَ فَقَدْ جازَ الْبَيْعُ . وَإنْ كَرِهَ فَلا بَيْعَ بَيْنَنا . فَيَتَبايَعانِ عَلَى ذلِكَ . ثُمّ يَنْدَمُ الْمُشْتَرِي قَبْلَ أنْ يَسْتَشِيرَ الْبائِعُ فُلانًا : إنّ ذلك الْبَيْعَ لازِمٌ لهما . عَلى ما وَصَفا . وَلا خِيارَ لِلْمُبْتاعِ . وَهُوَ لازِمٌ لَهُ . إنْ أحَبّ الّذِي اشْتَرَطَ لَهُ الْبائِعُ أنْ يُجِيزَهُ .

قالَ مالكٌ : الأمْرُ عِنْدَنا فِي الرّجُلِ يَشْتَرِي السِّلْعَةَ مِنَ الرّجُلِ . فَيَخْتَلِفانِ فِي الثّمَنِ . فَيَقُولُ الْبائِعُ : بِعْتُكَها بِعَشَرَةِ دَنانِيرَ . وَيَقُولُ الْمُبْتاعُ ابْتَعْتُها مِنْكَ بِخَمْسَةِ دَنانِيرَ . إنّهُ يُقالُ لِلْبائِعِ : إنْ شِئْتَ فَأعْطِها لِلْمُشْتَرِي بِما قالَ . وَإنْ شِئْتَ فَاحْلِفْ بِاللهِ مَا بِعْتَ سِلْعَتَكَ إلا بِما قُلْتَ . فَإنْ حَلَفَ قِيلَ لِلْمُشْتَرِي : إمّا أنْ تَأْخُذَ السِّلْعَةَ بِما قالَ الْبائِعُ . وَإمّا أنْ تَحْلِفَ بِاللهِ مَا اشْتَرَيْتَها إلاّ بِما قُلْتَ . فَإنْ حَلَفَ بَرِيءَ مِنْها . وَذلِكَ أنّ كُلّ واحِدٍ مِنْهُما مُدّعٍ عَلَى صاحِبِهِ .

80. Abdullah b. Mes'ud (r.a) der ki: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: «Her ne zaman iki kişi alış veriş yaparlarsa, söz satıcının sözü olur. Yahut da bu alış verişten vaz geçerler.»[102]

İmam Malik der ki: *Bir kimse başka birisine bir mal satsa ve satışın kesinleşmesi esnasında: «Bunu sana filan kimse ile istişare etmek üzere satıyorum. Eğer razı olursa, alış verişimiz tamamdır. Razı olmazsa, aramızda bir alışveriş yoktur» dese ve bunun üzerine anlaşsalar, sonra müşteri, satıcının o kimseyle istişare etmesinden önce pişman olsa, her ikisi hakkında da bu alış veriş belirttikleri vasıflarda kesinlik kazanır. Müşteri için de bir muhayyerlik kalmaz. Satıcının şartları ile kabul etmek isterse, aynen geçerli olur.*

(102) Tirmizî, Buyû, 12/43; Şeybanî, 786.
Yani satıcı muhayyer olur, mal da elinde bulunursa muhayyerlik müddeti geçtikten sonra artık bu, alış verişi geçerli kılamaz. Bu durumda mal müşterinin elinde olursa, satış işlemi kesinlik kazanır, satıcı o malı geri alamaz. Müşteri veya her ikisi birden muhayyer olsa durum yine aynıdır. (Bâcî, el-Münteka, c.5, s. 59).

İmam Malik der ki: *Bir kimse diğer birisinden bir mal satın aldığında fiyat hususunda ihtilafa düşseler, mesela satıcı:*

«— Onu sana on dinara sattım» dese, müşteri de:

«— Hayır, ben senden beş dinara aldım» dese bu durumda satıcıya: «İster o malı müşteriye dediği fiyatla ver, ister malını kendi dediğin fiyattan (on dinardan) başka bir fiyata satmadığına dair yemin et.» denir. Eğer yemin ederse bu defa müşteriye: «Ya satıcının dediği fiyatla al, ya da dediğinden (beş dinardan) başka bir fiyatla almadığına yemin et,» denir. O da yemin ederse, mal ile bir ilgisi kalmaz. Çünkü onların her biri diğerine karşı hak iddia etmiş olur.[103]

(103) Zira her ikisi de yemin edince, birinin sözü diğerine tercih edilemez. Böyle olunca da aralarındaki alış veriş fesh edilir. (Bâcî, el-Münteka, c. 5, s. 61).

39. BORÇ VE FAİZ

٨١ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ ، عَنْ بُسْرِ بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ عُبَيْدٍ ، أَبِي صَالِحٍ مَوْلَى السَّفَّاحِ ؛ أَنَّهُ قَالَ : بِعْتُ بَزًّا لِي مِنْ أَهْلِ دَارِ نَخْلَةَ . إِلَى أَجَلٍ . ثُمَّ أَرَدْتُ الْخُرُوجَ إِلَى الْكُوفَةِ . فَعَرَضُوا عَلَيَّ أَنْ أَضَعَ عَنْهُمْ بَعْضَ الثَّمَنِ . وَيَنْقُدُونِي فَسَأَلْتُ عَنْ ذَلِكَ زَيْدَ بْنَ ثَابِتٍ . فَقَالَ : لاَ آمُرُكَ أَنْ تَأْكُلَ هٰذَا وَلاَ تُوكِلَهُ .

81. Seffah'ın azatlı kölesi Ebu Salih şöyle anlatıyor: Dâr-ı Nahle[104] ahalisine veresiye bir kumaş sattım. Sonra oradan çıkıp Kûfe'ye gitmek istediğimde bana paranın bir kısmını düşürmemi ve bu indirimden sonra geri kalanı da ödeme zamanı gelmeden önce ödemeyi teklif ettiler. Bunu Zeyd b. Sabit (r.a.)'e sordum. O da:

«— Bu parayı yemene ve başkalarına yedirmene hükmedemem» dedi.[105]

٨٢ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ حَفْصِ بْنِ خَلْدَةَ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ سَالِمِ ابْنِ عَبْدِ اللهِ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّهُ سُئِلَ عَنِ الرَّجُلِ يَكُونُ لَهُ الدَّيْنُ عَلَى الرَّجُلِ إِلَى أَجَلٍ . فَيَضَعُ عَنْهُ صَاحِبُ الْحَقِّ . وَيُعَجِّلُهُ الآخَرُ . فَكَرِهَ ذٰلِكَ عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ . وَنَهَى عَنْهُ .

82. Abdullah b. Ömer (r.a.)'den: Bir kimsedeki vadeli alacağının bir kısmını düşürüp diğer kısmını vaktinden önce alan bir adamın durumu kendisinden sorulduğunda bunu hoş görmedi ve yasakladı.

(104) Medine'de bezzazların (manifaturacıların) bulunduğu bir mahalle,
(105) Bu ifade, onun haram olduğunu gösterir. Eğer mübah olsaydı, yemekten ve yedirmekten men etmezdi. (Bâcî, el-Münteka, c. 5, s. 65).

٨٣ - وحدّثنى مَالِكٌ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ : أَنَّهُ قَالَ : كَانَ الرِّبَا فِى الْجَاهِلِيَّةِ . أَنْ يَكُونَ لِلرَّجُلِ عَلَى الرَّجُلِ الْحَقُّ إِلَى أَجَلٍ . فَإِذَا حَلَّ الأَجَلُ . قَالَ : أَتَقْضِى أَمْ تُرْبِى ؟ فَإِنْ قَضَى ، أَخَذَ . وَإِلا زَادَهُ فِى حَقِّهِ . وَأَخَّرَ عَنْهُ فِى الأَجَلِ .

قَالَ مَالِكٌ : وَالأَمْرُ الْمَكْرُوهُ الَّذِى لا اخْتِلافَ فِيهِ عِنْدَنَا . أَنْ يَكُونَ لِلرَّجُلِ عَلَى الرَّجُلِ الدَّيْنُ إِلَى أَجَلٍ . فَيَضَعُ عَنْهُ الطَّالِبُ وَيُعَجِّلُهُ الْمَطْلُوبُ . وَذَلِكَ عِنْدَنَا بِمَنْزِلَةِ الَّذِى يُؤَخِّرُ دَيْنَهُ بَعْدَ مَحِلِّهِ ، عَنْ غَرِيمِهِ . وَيَزِيدُهُ الْغَرِيمُ فِى حَقِّهِ . قَالَ : فَهَذَا الرِّبَا بِعَيْنِهِ . لا شَكَّ فِيهِ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِى الرَّجُلِ يَكُونُ لَهُ عَلَى الرَّجُلِ مِائَةُ دِينَارٍ . إِلَى أَجَلٍ . فَإِذَا حَلَّتْ ، قَالَ لَهُ الَّذِى عَلَيْهِ الدَّيْنُ : بِعْنِى سِلْعَةً يَكُونُ ثَمَنُهَا مِائَةَ دِينَارٍ نَقْدًا . بِمِائَةٍ وَخَمْسِينَ إِلَى أَجَلٍ : هَذَا بَيْعٌ لا يَصْلُحُ . وَلَمْ يَزَلْ أَهْلُ الْعِلْمِ يَنْهَوْنَ عَنْهُ .

قَالَ مَالِكٌ : وَإِنَّمَا كُرِهَ ذَلِكَ . لأَنَّهُ إِنَّمَا يُعْطِيهِ ثَمَنَ مَا بَاعَهُ بِعَيْنِهِ . وَيُؤَخِّرُ عَنْهُ الْمِائَةَ الأُولَى . إِلَى الأَجَلِ الَّذِى ذَكَرَ لَهُ آخِرَ مَرَّةٍ وَيَزْدَادُ عَلَيْهِ خَمْسِينَ دِينَارًا فِى تَأْخِيرِهِ عَنْهُ . فَهَذَا مَكْرُوهٌ . وَلا يَصْلُحُ . وَهُوَ أَيْضًا يُشْبِهُ حَدِيثَ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ فِى بَيْعِ أَهْلِ الْجَاهِلِيَّةِ . إِنَّهُمْ كَانُوا إِذَا حَلَّتْ دُيُونُهُمْ ، قَالُوا لِلَّذِى عَلَيْهِ الدَّيْنُ : إِمَّا أَنْ تَقْضِىَ وَإِمَّا أَنْ تُرْبِىَ ! فَإِنْ قَضَى ، أَخَذُوا . وَإِلا زَادُوهُمْ فِى حُقُوقِهِمْ . وَزَادُوهُمْ فِى الأَجَلِ .

83. Zeyd b. Eslem'den: Cahiliye devrinde faiz şöyle olurdu: Birisinde vadeli bir alacağı olan kimse, alacağının zamanı gelince borçlusuna:

«— Borcunu ödeyecek misin, yoksa arttıracak mısın?» derdi. Verirse alır, veremezse alacağının üzerine faiz ilâvesiyle bir müddet daha ertelerdi.

İmam Malik der ki: *Bu hususta bize göre ihtilafsız mekruh olan, birisinde alacağı olan bir kimsenin, alacağının bir kısmından vaz geçmesine karşılık borçlunun geri kalan kısmı zamanı gelmeden ödemesi şeklindeki durumdur. Çünkü bu, ödeme zamanı geldikten sonra alacağını tehir etmesi ve borçlunun da ona daha fazla ödemesi mesabesindedir. Bu ise hiç şüphesiz doğrudan doğruya faizdir.*

İmam Malik der ki: *Bir kimsenin diğer birinde vadeli yüz dinar alacağı olsa, zamanı gelince borçlu, ona:*

«— Bana peşin fiyatı yüz dinar olan bir malı yüz elli dinara vadeli olarak sat» dese, bu alış veriş doğru olmaz. İlim adamları bunu yasaklıyor.

İmam Malik der ki: *Bu, mekruhtur. Çünkü bu durumda borçlu, alacaklıya sattığı şeyin bedelini, o şeyin aynıyla ödemiş, alacaklı da ilk yüz dinarı ikinci bir müddet için tehir etmiş, bu tehiri sebebiyle elli dinar daha alacağına eklemiş olur ki, bu mekruhtur, doğru değildir.*

Bu aynı zamanda Zeyd b. Eslem'in cahiliye devrindeki alış verişler hakkında rivayet ettiği hadise benzemektedir. Onlar alacaklarının zamanı gelince borçluya:

«— Ya borcunu öde, ya da artır (faiz ver)» derlerdi. Eğer öderse alırlar, ödeyemezse alacakları miktarı artırırlar, müddeti uzatırlardı.

40. BORÇ VE HAVALE[106]

٨٤ - حدّثنا يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ ، عَنِ الأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « مَطْلُ الْغَنِيِّ ظُلْمٌ . وَإِذَا أُتْبِعَ أَحَدُكُمْ عَلَى مَلِيءٍ فَلْيَتْبَعْ » .

84. Ebû Hüreyre (r.a.)'den şöyle rivayet edildi: Resûlullah (s.a.v.) **«Zengin kimsenin borcunu sebepsiz yere geciktirmesi zulümdür. Herhangi biriniz (alacağının ödenmesi için) zengin birisine havale edildiğinde bunu kabul etsin.»** buyurdu.[107]

٨٥ - وحدّثني مَالِكٌ عَنْ مُوسَى بْنِ مَيْسَرَةَ : أَنَّهُ سَمِعَ رَجُلاً يَسْأَلُ سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيَّبِ ، فَقَالَ : إِنِّي رَجُلٌ أَبِيعُ بِالدَّيْنِ . فَقَالَ سَعِيدٌ : لاَ تَبِعْ إِلا مَا آوَيْتَ إِلَى رَحْلِكَ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِي الَّذِي يَشْتَرِي السِّلْعَةَ مِنَ الرَّجُلِ . عَلَى أَنْ يُوَفِّيَهُ تِلْكَ السِّلْعَةَ إِلَى أَجَلٍ مُسَمًّى . إِمَّا لِسُوقٍ يَرْجُو نَفَاقَهَا فِيهِ . وَإِمَّا لِحَاجَةٍ فِي ذَلِكَ الزَّمَانِ الَّذِي اشْتَرَطَ عَلَيْهِ . ثُمَّ يُخْلِفُهُ الْبَائِعُ عَنْ ذَلِكَ الأَجَلِ . فَيُرِيدُ الْمُشْتَرِي رَدَّ تِلْكَ السِّلْعَةِ عَلَى الْبَائِعِ : إِنَّ ذَلِكَ لَيْسَ لِلْمُشْتَرِي . وَإِنَّ الْبَيْعَ لاَزِمٌ لَهُ . وَإِنَّ الْبَائِعَ لَوْ جَاءَ بِتِلْكَ السِّلْعَةِ قَبْلَ مَحِلِّ الأَجَلِ لَمْ يُكْرَهِ الْمُشْتَرِي عَلَى أَخْذِهَا .

قَالَ مَالِكٌ ، فِي الَّذِي يَشْتَرِي الطَّعَامَ فَيَكْتَالُهُ . ثُمَّ يَأْتِيهِ مَنْ يَشْتَرِيهِ مِنْهُ . فَيُخْبِرُ الَّذِي يَأْتِيهِ أَنَّهُ قَدِ اكْتَالَهُ لِنَفْسِهِ وَاسْتَوْفَاهُ . فَيُرِيدُ الْمُبْتَاعُ أَنْ يُصَدِّقَهُ وَيَأْخُذَهُ بِكَيْلِهِ : إِنَّ مَا بِيعَ عَلَى هٰذِهِ الصِّفَةِ بِنَقْدٍ فَلا بَأْسَ بِهِ . وَمَا بِيعَ عَلَى هٰذِهِ الصِّفَةِ إِلَى أَجَلٍ فَإِنَّهُ مَكْرُوهٌ . حَتَّى يَكْتَالَهُ الْمُشْتَرِي الآخَرُ لِنَفْسِهِ . وَإِنَّمَا كُرِهَ الَّذِي إِلَى أَجَلٍ . لأَنَّهُ ذَرِيعَةٌ إِلَى الرِّبَا . وَتَخَوُّفَ

(106) Havale: Lugatta bir yerden bir yere nakil mânâsına gelir. Istılahta ise bir borcu asıl borçlunun zimmetinden o borcu kabul eden başka birisinin zimmetine nakletmektir. Bunun sahih olması da borçlu alacaklı ve havaleyi kabul eden kimselerin rızalarına bağlıdır. Havale tamamlanınca havaleyi yapan borçtan beri olur. Yani borç ikinci şahsın zimmetine intikal eder, artık alacaklı da ondan ister.

(107) Buharî, Havâlât, 38/1; Müslim, Musâkat, 22/7, no: 33.

أَنْ يُدَارَ ذٰلِكَ عَلَى هٰذَا الْوَجْهِ بِغَيْرِ كَيْلٍ وَلاَ وَزْنٍ . فَإِنْ كَانَ إِلَى أَجَلٍ فَهُوَ مَكْرُوهٌ . وَلا اخْتِلاَفَ فِيهِ عِنْدَنَا .

قَالَ مَالِكٌ : لاَ يَنْبَغِي أَنْ يُشْتَرَى دَيْنٌ عَلَى رَجُلٍ غَائِبٍ وَلاَ حَاضِرٍ . إِلا بِإِقْرَارٍ مِنَ الَّذِي عَلَيْهِ الدَّيْنُ . وَلاَ عَلَى مَيِّتٍ ، وَإِنْ عَلِمَ الَّذِي تَرَكَ الْمَيِّتُ . وَذٰلِكَ أَنَّ اشْتِرَاءَ ذٰلِكَ غَرَرٌ . لاَ يُدْرَى أَيَتِمُّ أَمْ لاَ يَتِمُّ .

قَالَ : وَتَفْسِيرُ مَا كُرِهَ مِنْ ذٰلِكَ ، أَنَّهُ إِذَا اشْتَرَى دَيْنًا عَلَى غَائِبٍ ، أَوْ مَيِّتٍ . أَنَّهُ لاَ يُدْرَى مَا يَلْحَقُ الْمَيِّتَ مِنَ الدَّيْنِ ، الَّذِي لَمْ يُعْلَمْ بِهِ . فَإِنْ لَحِقَ الْمَيِّتَ دَيْنٌ ، ذَهَبَ الثَّمَنُ الَّذِي أَعْطَى الْمُبْتَاعُ بَاطِلاً .

قَالَ مَالِكٌ : وَفِي ذٰلِكَ أَيْضًا عَيْبٌ آخَرُ . أَنَّهُ اشْتَرَى شَيْئًا لَيْسَ بِمَضْمُونٍ لَهُ . وَإِنْ لَمْ يَتِمَّ ذَهَبَ ثَمَنُهُ بَاطِلاً . فَهٰذَا غَرَرٌ لاَ يَصْلُحُ .

قَالَ مَالِكٌ : وَإِنَّمَا فُرِقَ بَيْنَ أَنْ لاَ يَبِيعَ الرَّجُلُ إِلا مَا عِنْدَهُ . وَأَنْ يُسَلِّفَ الرَّجُلُ فِي شَيْءٍ لَيْسَ عِنْدَهُ أَصْلُهُ . أَنَّ صَاحِبَ الْعِينَةِ إِنَّمَا يَحْمِلُ ذَهَبَهُ الَّتِي يُرِيدُ أَنْ يَبْتَاعَ بِهَا . فَيَقُولُ : هٰذِهِ عَشَرَةُ دَنَانِيرَ . فَمَا تُرِيدُ أَنْ أَشْتَرِيَ لَكَ بِهَا ؟ فَكَأَنَّهُ يَبِيعُ عَشَرَةَ دَنَانِيرَ نَقْدًا . بِخَمْسَةَ عَشَرَ دِينَارًا إِلَى أَجَلٍ . فَلِهٰذَا ، كُرِهَ هٰذَا . وَإِنَّمَا تِلْكَ الدُّخْلَةُ وَالدُّلْسَةُ .

85. Musa b. Meysere'den şöyle rivayet edildi: Bir adam Said b. Müseyyeb'e sordu:

«— Ben borçla satış yapan bir kimseyim (ne dersin)?» Said b. Müseyyeb de:

«— Teslim alıp sahip olmadığın bir şeyi satma» dedi.

İmam Malik der ki: *Bir kimse başka birisinden belli bir zaman sònra teslim almak üzere bir mal satın alsa —ki bu zaman şartı ya o malın pazarlarda revaç bulması ümidiyle, yahut da bu zamana ihtiyaç olduğundan olabilir— sonra satıcının bu tayin ettikleri zamana muhalefetinden dolayı müşteri o malı satıcıya iade etmek istese, bunu yapamaz. Bu alış verişe uyması gerekir. Ama satıcı, bu malı, tayin ettikleri zaman gelmeden önce getirse, müşteri onu almaya zorlanamaz.*

İmam Malik der ki: *Bir kimse bizzat kendisi ölçerek bir miktar buğday satın alsa, sonra ondan satın alacak biri geldiğinde kendisinin ölçerek teslim aldığını bildirse, ikinci müşteri de onu tasdik ederek aynı ölçü ile almak istese, bu şekilde peşin yapılan satışta bir mahzur yoktur. Fakat vadeli olursa, ikinci müşteri de kendisi*

için ölçüp almadıkça mekruhtur.

Bunun vadeli olduğunda mekruh oluşu, faize götüreceğinden ve bunun ölçüsüz, tartısız bir satış şekline dönüşeceği korkusundan dolayıdır. Bu bakımdan vadeli olduğunda mekruh oluşu hususunda bize göre ihtilaf yoktur.

İmam Malik der ki: *Borçlunun ikrarı olmadıkça huzurda bulunan ve bulunmayan hiç bir kimsenin alacağı devralınamaz. Yine mal bıraktığını bilse bile, ölünün alacağı da devralınamaz. Bunda bilinmezlik vardır. Çünkü (borçlunun bizzat ikrarı olmadan) alacağını tam olarak tahsil edeceği bilinemez. Bunun mekruh oluşunun sebebi, esas borçlunun ikrarı olmadığı için, gaib veya ölünün alacağının miktarı kesin olarak bilinemez. Ölen kimsenin borcu çıkarsa, verdiği para boşa gider. (Çünkü ölünün bıraktığı mallardan önce borçları ödenir, ona bir şey kalmayabilir.) Bunda başka bir ayıp daha vardır ki, o da şudur: Kendisi için garantisi olmayan bir şeyi devralmış olacağından tahsil edemezse, parası boşa gitmiş olur. Bu ise bir belirsizliktir, caiz olmaz.*

İmam Malik der ki: *Kişinin yanındaki bir şeyi satması ile aslı yanında olmayan bir şey vasıtasıyla borç vermesi arasında fark vardır.*

İyne[108] *sahibi yanındaki para ile birine eşya alarak faiz elde etme maksadıyla şöyle der: İşte on dinar (ilerde karşılığında bana on beş dinar ödemen üzere) bununla sana ne satın almamı istiyorsun? Bu adam elindeki on dinarı nakden vererek ilerde faiziyle birlikte on beş dinar almış gibi olur. Bu caiz değildir. Zira dolaylı yoldan faiz olur.*

(108) İyne: Bir kimsenin malını veresiye satıp, sonra yine aynı mecliste faizden kurtarmak maksadıyla peşin para ile satın alması demektir.
Buna «Bey'i iyne» denilir. Çünkü malı veresiye satın alan müşteri o malın bedelini aynen, yani peşin olarak alıyor. Eğer bu durumda müşteri satıcıya o malı kendisinden belli bir fiyatla satın almasını şart koşarsa bu haram olur.

41. ŞİRKET, TEVLİYE VE İKALE[109]

٨٦ - قَالَ مَالِكٌ ، فِى الرَّجُلِ يَبِيعُ الْبَزَّ الْمَصَنَّفَ . وَيَسْتَثْنِى ثِيَابًا بِرُقُومِهَا : إِنَّهُ إِنِ اشْتَرَطَ أَنْ يَخْتَارَ مِنْ ذٰلِكَ ، الرُّقُمَ ، فَلا بَأْسَ بِهِ . وَإِنْ لَمْ يَشْتَرِطْ أَنْ يَخْتَارَ مِنْهُ حِينَ اسْتَثْنَى ، فَإِنِّى أَرَاهُ شَرِيكًا فِى عَدَدِ الْبَزِّ الَّذِى اشْتُرِىَ مِنْهُ . وَذٰلِكَ أَنَّ الثَّوْبَيْنِ يَكُونُ رَقْمُهُمَا سَوَاءً . وَبَيْنَهُمَا تَفَاوُتٌ فِى الثَّمَنِ .

قَالَ مَالِكٌ : الأَمْرُ عِنْدَنَا ، أَنَّهُ لا بَأْسَ بِالشَّرِكِ وَالتَّوْلِيَةِ وَالإِقَالَةِ مِنْهُ فِى الطَّعَامِ وَغَيْرِهِ . قَبَضَ ذٰلِكَ أَوْ لَمْ يَقْبِضْ . إِذَا كَانَ ذٰلِكَ بِالنَّقْدِ . وَلَمْ يَكُنْ فِيهِ رِبْحٌ وَلا وَضِيعَةٌ وَلا تَأْخِيرٌ لِلثَّمَنِ . فَإِنْ دَخَلَ ذٰلِكَ رِبْحٌ أَوْ وَضِيعَةٌ أَوْ تَأْخِيرٌ مِنْ وَاحِدٍ مِنْهُمَا ، صَارَ بَيْعًا يَحِلُّهُ مَا يَحِلُّ الْبَيْعَ . وَيُحَرِّمُهُ مَا يُحَرِّمُ الْبَيْعَ . وَلَيْسَ بِشَرِكٍ وَلا تَوْلِيَةٍ وَلا إِقَالَةٍ .

(109) Şirket: Lugatta karıştırmak demektir. Istılahta ise iki ortağın sermaye ve kazanç hususunda aralarında yaptıkları bir akitten ibarettir. Şirket, Hanefiler'e göre, başlıca iki kısma ayrılır.
a) Şirket-i Milk
b) Şirket-i Ukûd
Şirket-i Milk, iki veya daha çok kimsenin aralarında herhangi bir şirket akdi yapmadan bir mala sahip olmalarıdır. (Miras ve hibe gibi).
Şirket-i Ukûd ise, iki veya daha çok kimse arasında, mal ve kazançta ortak olmak için yapılan akitten ibarettir. Ayrıca şirket-i milk ve şirket-i ukûd da, kendi aralarında çeşitli kısımlara ayrılır.
Malikiler'e göre şirket, mirasta ortaklık, ganimette ortaklık, satın almada ortaklık kısımlarına ayrılır.
Hanbeliler'e göre şirket, malda ortaklık ve akitlerde ortaklık olmak üzere başlıca iki kısma ayrılır.
Şafiiler'e göre ise, şirket-i ınân olmak üzere bir çeşit şirket vardır ki, o da ticaret maksadı ile iki veya daha çok kimsenin bir malda ortaklık akdi yapmaları ve kazancın malları nisbetinde aralarında müşterek olmasıdır. (Cezîrî, el-Fıkh ale'l-Mezahibi'l-Erbea: c. 3, s. 63-76)
Tevliye: Bir malı herhangi bir kâr koymadan ilk alış fiyatına satmaktır.
İkâle ise: Yapılmış ve kesinleşmiş bir satış akdini karşılıklı olarak ortadan kaldırmak, feshetmektir. Bu durumda mal ilk fiyat üzerinden iade edilir. İlk fiyattan fazla veya noksan almak caiz değildir.

قَالَ مَالِكٌ : مَنْ اشْتَرَى سِلْعَةً بَزًّا أَوْ رَقِيقًا . فَبَتَّ بِهِ . ثُمَّ سَأَلَهُ رَجُلٌ أَنْ يُشْرِكَهُ فَفَعَلَ . وَنَقَدَا الثَّمَنَ صَاحِبَ السِّلْعَةِ جَمِيعًا . ثُمَّ أَدْرَكَ السِّلْعَةَ شَيْءٌ يَنْتَزِعُهَا مِنْ أَيْدِيهِمَا . فَإِنَّ الْمُشْرَكَ يَأْخُذُ مِنَ الَّذِي أَشْرَكَهُ الثَّمَنَ . وَيَطْلُبُ الَّذِي أَشْرَكَ بَيِّعَهُ الَّذِي بَاعَهُ السِّلْعَةَ بِالثَّمَنِ كُلِّهِ . إِلا أَنْ يَشْتَرِطَ الْمُشْرَكُ عَلَى الَّذِي أَشْرَكَ بِحَضْرَةِ الْبَيْعِ . وَعِنْدَ مُبَايَعَةِ الْبَائِعِ الأَوَّلِ . وَقَبْلَ أَنْ يَتَفَاوَتَ ذَلِكَ . أَنَّ عُهْدَتَكَ عَلَى الَّذِي ابْتَعْتَ مِنْهُ . وَإِنْ تَفَاوَتَ ذَلِكَ . وَفَاتَ الْبَائِعَ الأَوَّلَ . فَشَرْطُ الآخَرِ بَاطِلٌ . وَعَلَيْهِ الْعُهْدَةُ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِي الرَّجُلِ يَقُولُ لِلرَّجُلِ : اشْتَرِ هَذِهِ السِّلْعَةَ بَيْنِي وَبَيْنَكَ . وَانْقُدْ عَنِّي وَأَنَا أُبِيعُهَا لَكَ : إِنَّ ذَلِكَ لا يَصْلُحُ . حِينَ قَالَ : انْقُدْ عَنِّي وَأَنَا أُبِيعُهَا لَكَ . وَإِنَّمَا ذَلِكَ سَلَفٌ يُسْلِفُهُ إِيَّاهُ . عَلَى أَنْ يَبِيعَهَا لَهُ . وَلَوْ أَنَّ تِلْكَ السِّلْعَةَ هَلَكَتْ . أَوْ فَاتَتْ .أَخَذَ ذَلِكَ الرَّجُلُ الَّذِي نَقَدَ الثَّمَنَ . مِنْ شَرِيكِهِ مَا نَقَدَ عَنْهُ . فَهَذَا مِنَ السَّلَفِ الَّذِي يَجُرُّ مَنْفَعَةً .

قَالَ مَالِكٌ : وَلَوْ أَنَّ رَجُلاً ابْتَاعَ سِلْعَةً . فَوَجَبَتْ لَهُ . ثُمَّ قَالَ لَهُ رَجُلٌ : أَشْرِكْنِي بِنِصْفِ هَذِهِ السِّلْعَةِ ، وَأَنَا أُبِيعُهَا لَكَ جَمِيعًا . كَانَ ذَلِكَ حَلاَلاً لا بَأْسَ بِهِ . وَتَفْسِيرُ ذَلِكَ : أَنَّ هَذَا بَيْعٌ جَدِيدٌ . بَاعَهُ نِصْفَ السِّلْعَةِ . عَلَى أَنْ يَبِيعَ لَهُ النِّصْفَ الآخَرَ .

86. İmam Malik der ki: *Çeşitli sınıflardan toplu olarak kumaş satan bir kimse, süs ve işlemeleriyle bir miktar kumaşı istisna etse, eğer bundan süs ve desenleri seçmeyi şart koşmuş ise, bunda bir mahzur yoktur. Eğer istisna ettiği zaman seçmeyi şart koşmamış ise, kendisinden satın alınan kumaş sayısında ortak olur.*[110] *Burada iki elbisenin süs ve desenleri bir olmakla beraber kıymetleri farklı olabilir.*

İmam Malik der ki: *Bize göre, yiyecek ve diğer şeylerde, teslim alınsın veya alınmasın peşin olup kâr ve noksanlık bulunmadığı ve paranın ödenmesi tehir edilmediği müddetçe şirket, tevliye ve ikale yapmakta bir mahzur yoktur.*

Eğer bu araya bir kâr veya noksanlık girerse veyahut onlardan (alıcı ve satıcıdan) biri ödemesi gereken şeyi tehir ederse, bu bir satış olur. Alış verişi helâl kılan şey onu da helâl kılar, alış

(110) Mesela istisna yaptığı çeşit, otuz parça olsa ve bundan on parçasını istisna etse, bunun üçte birine ortak olur. Yani üçte biri kendisinin, üçte ikisi de satın alan kimsenin olur. (Bâcî, el-Münteka, c. 5, s. 78).

verişi haram kılan onu da haram kılar. Bu ne bir şirket, ne bir tevliye ve ne de bir ikaledir.

İmam Malik der ki: *Bir kimse bir mal, meselâ bir bez veya ince kumaş satın alsa, sonra başka birisi ona ortak olmak istese, o da kabul etse ve malın sahibine beraberce parayı ödeseler, sonra bu mal herhangi bir sebeple ellerinde telef olsa, ortak olan, kendisini ortak edenden parasını alır. O da malı satandan bütün parayı ister. Ancak ortak eden kimse, satış esnasında ve ilk satışıyla pazarlık anında ve bu ihtilaftan önce ortak ettiği kimseye, «Senin taahhüdün mesuliyetin, benim satın aldığım kimse üzerindedir» diye şart koşarsa, bu da sahihtir. Bu ihtilaf ortaya çıkıp ilk satıcıya ulaşınca, artık diğerinin şartı batıldır. Kusur kendisine aittir.*

Bir kimse diğer birine: «Bu malı ikimizin arasında müşterek olmak üzere satın al ve benim adıma da parayı öde. Ben de onu sana satarım» dese, bu doğru olmaz. Çünkü böyle söyleyince o malı satmak üzere onunla selem yapmış olur. Eğer o mal helak olsa veya elden çıkıp gitse parayı ondan alır. Bu da menfaat getiren bir selem sayılır.

İmam Malik der ki: *Bir kimse bir mal satın alsa, sonra başka birisi ona: «Bu malın yarısına beni ortak et, ben de senin için onun tamamını satayım» dese, bu helâl olur, bir mahzuru olmaz. Çünkü bu yeni bir alış veriştir. Burada müşteri, diğer yarısını kendisi için satması şartıyla malın yarısını ortağına satmış olmaktadır.*

42. BORÇLUNUN İFLAS ETMESİ[111]

٨٧ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ الْحَارِثِ بْنِ هِشَامٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « أَيُّمَا رَجُلٍ بَاعَ مَتَاعًا . فَأَفْلَسَ الَّذِي ابْتَاعَهُ مِنْهُ . وَلَمْ يَقْبِضِ الَّذِي بَاعَهُ مِنْ ثَمَنِهِ شَيْئًا . فَوَجَدَهُ بِعَيْنِهِ . فَهُوَ أَحَقُّ بِهِ . وَإِنْ مَاتَ الَّذِي ابْتَاعَهُ ، فَصَاحِبُ الْمَتَاعِ فِيهِ أُسْوَةُ الْغُرَمَاءِ » .

87. Ebû Bekr b. Abdurrahman b. Haris b. Hişam'dan: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: «**Herhangi bir kimse bir mal satar, o malı satın alan kimse iflas eder ve malı satan onun bedelinden hiç bir şey almamış olur da o malı aynen bulursa alabilir. Eğer malı satın alan kimse ölürse burada mal sahibi diğer alacaklılar gibidir.**»[112]

٨٨ - وحدّثني مَالِكٌ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرِو بْنِ حَزْمٍ ، عَنْ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ ، عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ الْحَارِثِ بْنِ هِشَامٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « أَيُّمَا رَجُلٍ أَفْلَسَ . فَأَدْرَكَ الرَّجُلُ مَالَهُ بِعَيْنِهِ . فَهُوَ أَحَقُّ بِهِ مِنْ غَيْرِهِ » .

قَالَ مَالِكٌ ، فِي رَجُلٍ بَاعَ مِنْ رَجُلٍ مَتَاعًا . فَأَفْلَسَ الْمُبْتَاعُ . فَإِنَّ الْبَائِعَ إِذَا وَجَدَ شَيْئًا مِنْ مَتَاعِهِ بِعَيْنِهِ ، أَخَذَهُ . وَإِنْ كَانَ الْمُشْتَرِي قَدْ بَاعَ بَعْضَهُ ، وَفَرَّقَهُ . فَصَاحِبُ الْمَتَاعِ أَحَقُّ بِهِ مِنَ الْغُرَمَاءِ . لَا يَمْنَعُهُ مَا فَرَّقَ الْمُبْتَاعُ مِنْهُ ، أَنْ يَأْخُذَ مَا وَجَدَ بِعَيْنِهِ . فَإِنِ اقْتَضَى مِنْ ثَمَنِ الْمُبْتَاعِ شَيْئًا . فَأُحِبُّ أَنْ يَرُدَّهُ وَيَقْبِضَ مَا وَجَدَ مِنْ مَتَاعِهِ . وَيَكُونَ فِيمَا لَمْ يَجِدْ إِسْوَةً

(111) İflas: Bolluktan darlığa düşmektir. Istılahta, elindeki varlığı, borcunu karşılamayan kimseye müflis denir.

(112) İbn Abdilber der ki: Bütün Muvatta'larda böyledir. Bütün raviler, Malik'ten mürsel olarak rivayet ederler. Abdurrezzak ise mevsul rivayet eder.
Şeybanî, 787.

الْغُرَمَاءِ ، فَذَلِكَ لَهُ .

قَالَ مَالِكٌ : وَمَنِ اشْتَرَى سِلْعَةً مِنَ السِّلَعِ . غَزْلاً أَوْ مَتَاعًا أَوْ بُقْعَةً مِنَ الأَرْضِ . ثُمَّ أَحْدَثَ فِي ذَلِكَ الْمُشْتَرَى عَمَلاً . بَنَى الْبُقْعَةَ دَارًا . أَوْ نَسَجَ الْغَزْلَ ثَوْبًا . ثُمَّ أَفْلَسَ الَّذِي ابْتَاعَ ذَلِكَ . فَقَالَ رَبُّ الْبُقْعَةِ : أَنَا آخُذُ الْبُقْعَةَ وَمَا فِيهَا مِنَ الْبُنْيَانِ : إِنَّ ذَلِكَ لَيْسَ لَهُ . وَلَكِنْ تُقَوَّمُ الْبُقْعَةُ وَمَا فِيهَا مِمَّا أَصْلَحَ الْمُشْتَرِي . ثُمَّ يُنْظَرُ كَمْ ثَمَنُ الْبُقْعَةِ ؟ وَكَمْ ثَمَنُ الْبُنْيَانِ مِنْ تِلْكَ الْقِيمَةِ ؟ثُمَّ يَكُونَانِ شَرِيكَيْنِ فِي ذَلِكَ . لِصَاحِبِ الْبُقْعَةِ بِقَدْرِ حِصَّتِهِ . وَيَكُونُ لِلْغُرَمَاءِ بِقَدْرِ حِصَّةِ الْبُنْيَانِ .

قَالَ مَالِكٌ : وَتَفْسِيرُ ذَلِكَ أَنْ تَكُونَ قِيمَةُ ذَلِكَ كُلِّهِ أَلْفَ دِرْهَمٍ وَخَمْسمِائَةِ دِرْهَمٍ . فَتَكُونُ قِيمَةُ الْبُقْعَةِ خَمْسمِائَةِ دِرْهَمٍ وَقِيمَةُ الْبُنْيَانِ أَلْفَ دِرْهَمٍ . فَيَكُونُ لِصَاحِبِ الْبُقْعَةِ الثُّلُثُ . وَيَكُونُ لِلْغُرَمَاءِ الثُّلُثَانِ .

قَالَ مَالِكٌ : وَكَذَلِكَ الْغَزْلُ . وَغَيْرُهُ . مِمَّا أَشْبَهَهُ . إِذَا دَخَلَهُ هَذَا . وَلَحِقَ الْمُشْتَرِيَ دَيْنٌ . لاَ وَفَاءَ لَهُ عِنْدَهُ . وَهَذَا ، الْعَمَلُ فِيهِ .

قَالَ مَالِكٌ : فَأَمَّا مَا بِيعَ مِنَ السِّلَعِ الَّتِي لَمْ يَحْدُثْ فِيهَا الْمُبْتَاعُ شَيْئًا . إِلاَّ أَنَّ تِلْكَ السِّلْعَةَ نَفَقَتْ وَارْتَفَعَ ثَمَنُهَا . فَصَاحِبُهَا يَرْغَبُ فِيهَا . وَالْغُرَمَاءُ يُرِيدُونَ إِمْسَاكَهَا . فَإِنَّ الْغُرَمَاءَ يُخَيَّرُونَ . بَيْنَ أَنْ يُعْطُوا رَبَّ السِّلْعَةِ الثَّمَنَ الَّذِي بَاعَهَا بِهِ . وَلاَ يُنْقَصُونَ شَيْئًا . وَبَيْنَ أَنْ يُسَلِّمُوا إِلَيْهِ سِلْعَتَهُ . وَإِنْ كَانَتِ السِّلْعَةُ قَدْ نَقَصَ ثَمَنُهَا ، فَالَّذِي بَاعَهَا بِالْخِيَارِ . إِنْ شَاءَ أَنْ يَأْخُذَ سِلْعَتَهُ وَلاَ تِبَاعَةَ لَهُ فِي شَيْءٍ مِنْ مَالِ غَرِيمِهِ . فَذَلِكَ لَهُ . وَإِنْ شَاءَ أَنْ يَكُونَ غَرِيمًا مِنَ الْغُرَمَاءِ ، يُحَاصُّ بِحَقِّهِ ، وَلاَ يَأْخُذُ سِلْعَتَهُ . فَذَلِكَ لَهُ .

وَقَالَ مَالِكٌ ، فِيمَنِ اشْتَرَى جَارِيَةً أَوْ دَابَّةً . فَوَلَدَتْ عِنْدَهُ . ثُمَّ أَفْلَسَ الْمُشْتَرِي : فَإِنَّ الْجَارِيَةَ أَوِ الدَّابَّةَ وَوَلَدَهَا لِلْبَائِعِ . إِلاَّ أَنْ يَرْغَبَ الْغُرَمَاءُ فِي ذَلِكَ . فَيُعْطُونَهُ حَقَّهُ كَامِلاً . وَيُمْسِكُونَ ذَلِكَ .

88. Ebu Hureyre (r.a.)'den şöyle rivayet edildi: Resûlullah (s.a.v.) «**Herhangi bir kimse iflas eder de (alacaklılarından) biri malını aynen bulursa, o malda hak sahibi olmaya başkalarından daha lâyıktır.**» buyurdu.[113]

İmam Malik der ki: *Bir kimse diğer birine (veresiye) bir mal satsa da müşteri iflas etse, satıcı malını aynen bulursa alır. Müşteri malın bir kısmını satmış ve ayırmış olsa bile, malın sahibi onu almaya diğer alacaklılardan daha layıktır. Müşterinin o malı bölmesi, bulduğunu aynen almasına mani olmaz. Sattığı malın bedelinden bir miktar almış olsa da, onu geri verip malından bulduğunu alır. İsterse, bulamadığı kısımda diğer alacaklılarla beraber hak sahibi sayılır.*

İmam Malik der ki: *Bir kimse herhangi bir mal, meselâ bir iplik, bir meta, (yiyecek ve giyecek gibi şeyler) veya bir parça arsa satın alsa, sonra bu satın alınan şey üzerinde bir iş, meselâ arsaya bir bina yapsa veya iplikten kumaş dokusa, sonra da iflas etse ve arsanın sahibi, «ben arsa ile üzerindeki binayı alacağım» dese, bunu yapamaz. Fakat arsaya ve müşterinin orada yaptığı şeylere kıymet konur. Sonra, arsanın ve binaların kıymetinin ne olduğu araştırılır. Bu belirlendikten sonra, onlar da ortak olurlar. Arsa sahibinin hissesine düşen kendisinin, binalara düşen de diğer alacaklıların olur.*

İmam Malik der ki: *Meselâ, bunların hepsinin kıymeti bin beşyüz (1500) dirhem olup, beşyüzü arsanın, bini de binaların değeri olsa, üçte biri arsa sahibine, üçte ikisi de diğer alacaklılara kalır.*

İmam Malik der ki: *İplik ve benzerleri de böyledir. Onlarda da böyle bir değişiklik yapılır da müşteri borçlanır ve ödeyemezse, aynı muamele burada da yapılır.*

İmam Malik der ki: *Satılan malda müşteri herhangi bir şey yapmaz. Fakat bu mal revaç bulur, fiyatı yükselmiş olur da sahibi onu almak ister, diğer alacaklılar da sahibine verilmesini istemezlerse, bu durumda alacaklılar, ya mal sahibine sattığı fiyattan noksansız bedelini ödeyip malı alırlar, yahut da malı ilk sahibine teslim ederler.*

(113) Buharî, İstikrâd, 43/14; Müslim, Musâkat, 22/5, no: 22,

Eğer malın fiyatı düşmüş ise, satan kimse iki şey arasında muhayyer olur. Ya malını alır, üstüne bir şey istemez; Yahutda diğer alacaklılarla beraber hissesine düşeni alır.

İmam Malik der ki: *Bir kimse (veresiye) bir cariye veya bir hayvan satın alsa ve bu aldığı (cariye veya hayvan) yanında doğurduktan sonra iflas etse, cariye yahut hayvan yavrusuyla birlikte satıcıya kalır. Ancak diğer alacaklılar kendilerinde kalmasını isterlerse, satıcının hakkını tam olarak vermeleri gerekir.*

43. BORÇLARLA CAİZ OLAN ŞEYLER

٨٩ - حدّثني يحيى عَنْ مالك ، عَنْ زيْد بْن أسْلَم ، عَنْ عطاء بْن يسار ، عَنْ أبي رافع مَوْلى رَسُول الله ﷺ : أنّهُ قَالَ : اسْتَسْلَفَ رَسُولُ الله ﷺ بَكْرًا . فَجاءتْهُ إبلٌ من الصّدقة . قَالَ أبُو رافع : فَأمَرَني رَسُولُ الله ﷺ أنْ أقْضيَ الرّجُلَ بَكْرَهُ . فَقُلْتُ : لَمْ أجدْ في الإبل إلاّ جَمَلاً خيارًا رَباعيًا . فَقَالَ رَسُولُ الله ﷺ « أعْطِهِ إيّاهُ . فإنّ خيارَ النّاس أحْسَنُهُمْ قَضاءً » .

89. Resûlullah (s.a.v.)'in azatlı kölesi Ebû Râfi'den (r.a.) şöyle rivayet edildi: Resûlullah (s.a.v.) genç bir deve borç aldı. Nihayet kendisine zekat malından bir sürü deve geldi.[114]

Ebu Râfi' diyor ki: Resûlullah (s.a.v.) bana, O adama genç devesini vermemi emretti. Ben de:

«— Develer arasında yedi yaşında iyi bir deveden başka bir deve bulamadım» dedim. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.):

«— Onu o adama ver. Çünkü insanların en hayırlısı, verirken en çok ihsan edendir.» buyurdu.[115]

(114) Resûlullah (s.a.v.)'e zekat malı helal olmadığına göre bu deveyi zekat ehlinden birisi için borç almış olması muhtemeldir. Yahut de zekat malından olan bu deve mahalline ulaştıktan sonra satın alma suretiyle veya başka yollarda Resûlullah (s.a.v.)' gelmiş olabilir. Zekat ehlinden birisi için almış ise, o maldan verilmesi caizdir. Kendisi için almış ise, mahalline ulaştıktan sonra satın alınınca bu da verilebilir. (Bâcî, el-Münteka, c. 5, s. 96).

(115) Müslim, Müsâkat, 22/22, no: 1Ĭ8; Şafiî, Risale, no: 1606.
Yani vereceği devenin yaşında bir deve bulamıyor, daha büyük ve daha iyi bir deve buluyor, Resûlullah (s.a.v.) da onun verilmesini emrediyor. Bu hususta Ebû Hüreyre (r.a.)'ın rivayeti de şöyledir:
Bir adam Resûlullah (s.a.v.)'den alacağını istedi ve ağır sözler sarfetti. Ashab ona hücum edince, Resûlullah (s.a.v.): **«Onu bırakınız. Hak sahibi söyleyebilir, onun için bir deve alın ve ona verin.»** dedi. Asab da onun devesinin yaşında bir deve bulamıyoruz, daha büyüğünü bulabiliyoruz, dediklerinde Resûlullah (s.a.v.): **«Onu satın alın ve o adama verin, çünkü sizin en hayırlınız verirken en çok ihsan edeninizdir.»** buyurdu. (a.g.e., Aynı yer).

٩٠ - وحدّثني مالكٌ عَنْ حُمَيْدِ بْنِ قَيْسٍ الْمكّيِّ ، عَنْ مُجَاهِدٍ : أَنَّهُ قَالَ : اسْتَسْلَفَ عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ مِنْ رَجُلٍ دَرَاهِمَ . ثُمَّ قَضَاهُ دَرَاهِمَ خَيْرًا مِنْهَا . فَقَالَ الرَّجُلُ : يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ، هٰذِهِ خَيْرٌ مِنْ دَرَاهِمِي الَّتِي أَسْلَفْتُكَ . فَقَالَ عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ : قَدْ عَلِمْتُ . وَلٰكِنْ نَفْسِي بِذٰلِكَ طَيِّبَةٌ .

قَالَ مَالِكٌ : لا بَأْسَ بِأَنْ يَقْبِضَ مَنْ أَسْلَفَ شَيْئًا مِنَ الذَّهَبِ أَوِ الْوَرِقِ أَوِ الطَّعَامِ أَوِ الْحَيَوَانِ ، مِمَّنْ أَسْلَفَهُ ذٰلِكَ ، أَفْضَلَ مِمَّا أَسْلَفَهُ إِذَا لَمْ يَكُنْ ذٰلِكَ عَلَى شَرْطٍ مِنْهُمَا . أَوْ عَادَةٍ . فَإِنْ كَانَ ذٰلِكَ عَلَى شَرْطٍ . أَوْ وَأْيٍ . أَوْ عَادَةٍ . فَذٰلِكَ مَكْرُوهٌ . وَلا خَيْرَ فِيهِ .

قَالَ : وَذٰلِكَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَضَى جَمَلاً رَبَاعِيًا خِيَارًا . مَكَانَ بَكْرٍ اسْتَسْلَفَهُ . وَأَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ اسْتَسْلَفَ دَرَاهِمَ . فَقَضَى خَيْرًا مِنْهَا . فَإِنْ كَانَ ذٰلِكَ عَلَى طِيبِ نَفْسٍ مِنَ الْمُسْتَسْلِفِ . وَلَمْ يَكُنْ ذٰلِكَ عَلَى شَرْطٍ وَلا وَأْيٍ وَلا عَادَةٍ . كَانَ ذٰلِكَ حَلالاً لا بَأْسَ بِهِ .

90. Mücahid'den şöyle rivayet edildi: Abdullah b. Ömer (r.a.) bir adamdan birkaç dirhem borç aldı. Sonra o borcu daha iyi dirhemlerle ödedi. Adam: «Ey Ebu Abdurrahman! bunlar, benim sana verdiğim dirhemlerden daha iyi.» dedi. Abdullah b. Ömer: «Biliyorum, fakat gönlüm böyle istedi» dedi.[116]

İmam Malik der ki: *Altın, gümüş, yiyecek veya hayvan borç veren kimse eğer aralarında bir şart veya âdet yoksa, verdiğinden daha iyisini alabilir. Eğer böyle bir şart, bir vâ'd veya âdet olursa bu mekruhtur, caiz değildir.*

İmam Malik der ki: *Çünkü Resûlullah (s.a.v.) borç aldığı genç devenin yerine yedi yaşında daha iyi bir deve verdi. Abdullah b. Ömer (r.a.) de borç aldığı dirhemlerden daha üstününü verdi. Eğer bu borç alanın gönlünden gelir, herhangi bir şart, bir vad ve bir anlaşma olmazsa helâl olur, bir mahzuru yoktur.*

(116) Bundan anlaşılan üstünlük, vasıftaki üstünlüktür. Yoksa, miktarda fazlalık olursa, bu caiz değildir.

44. BORÇLARDA CAİZ OLMAYAN ŞEYLER

٩١ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ قَالَ فِي رَجُلٍ أَسْلَفَ رَجُلاً طَعَامًا . عَلَى أَنْ يُعْطِيَهُ إِيَّاهُ فِي بَلَدٍ آخَرَ . فَكَرِهَ ذٰلِكَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ . وَقَالَ : فَأَيْنَ الْحَمْلُ ؟ يَعْنِي حُمْلاَنَهُ .

91. İmam Malik'e şöyle rivayet edildi: Ömer b. Hattab (r.a.) bir kimsenin, başka bir beldede almak üzere diğer birisine yiyecek borç vermesini hoş görmedi. «Onun nakliye masrafı nerede?» dedi.[117]

٩٢ - وحدّثني مَالِكٌ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ رَجُلاً أَتَى عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ . فَقَالَ : يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ، إِنِّي أَسْلَفْتُ رَجُلاً سَلَفًا . وَاشْتَرَطْتُ عَلَيْهِ أَفْضَلَ مِمَّا أَسْلَفْتُهُ . فَقَالَ عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ : فَذٰلِكَ الرِّبَا . قَالَ : فَكَيْفَ تَأْمُرُنِي يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ؟ فَقَالَ عَبْدُ اللهِ : السَّلَفُ عَلَى ثَلاَثَةِ وُجُوهٍ . سَلَفٌ تُسْلِفُهُ تُرِيدُ بِهِ وَجْهَ اللهِ ، فَلَكَ وَجْهُ اللهِ . وَسَلَفٌ تُسْلِفُهُ تُرِيدُ بِهِ وَجْهَ صَاحِبِكَ ، فَلَكَ وَجْهُ صَاحِبِكَ . وَسَلَفٌ تُسْلِفُهُ لِتَأْخُذَ خَبِيثًا بِطَيِّبٍ ، فَذٰلِكَ الرِّبَا . قَالَ : فَكَيْفَ تَأْمُرُنِي يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ؟ قَالَ : أَرَى أَنْ تَشُقَّ الصَّحِيفَةَ . فَإِنْ أَعْطَاكَ مِثْلَ الَّذِي أَسْلَفْتَهُ قَبِلْتَهُ . وَإِنْ أَعْطَاكَ دُونَ الَّذِي أَسْلَفْتَهُ فَأَخَذْتَهُ أُجِرْتَ . وَإِنْ أَعْطَاكَ أَفْضَلَ مِمَّا أَسْلَفْتَهُ طَيِّبَةً بِهِ نَفْسُهُ فَذٰلِكَ شُكْرٌ . شَكَرَهُ لَكَ . وَلَكَ أَجْرُ مَا أَنْظَرْتَهُ .

92. İmam Malik'e şöyle rivayet edildi: Bir adam Abdullah b. Ömer (r.a.)'e gelerek şöyle dedi:

«— Ey Ebu Abdurrahman[118], ben bir adama borç verdim ve verdiğimden daha fazla vermesini şart koştum». Abdullah b. Ömer (r.a.):

(117) Bu da ondan men ettiğini ve haram olduğunu gösterir. Çünkü başka bir beldede teslim edilmesini şart koşunca, ona taşıma masrafları da eklenir. Bu ise bir fazlalık olur. Faiz sayılır. (Bâcî, el-Münteka, c. 5, s. 98).

(118) Abdullah b. Ömer'in lakabıdır.

«— Bu, faiz olur,» dedi. Adam:

«— Bana nasıl yapmamı emredersin, ey Ebu Abdurrahman?» deyince Abdullah b. Ömer (r.a.):

«— Borç vermek üç şekildedir:

1- Allah rızası için borç verirsin. Allah senden razı olur, sana sevap verir.

2- Arkadaşını razı etmek için borç verirsin. O zaman da arkadaşın senden hoşnud olur.

3- Helâl malınla haram mal almak için borç verirsin ki bu da faiz olur.»

Adam:

«— Ey Ebu Abdurrahman, bana nasıl yapmamı emredersin?» dediğinde Abdullah b. Ömer (r.a.) şöyle cevap verdi:

«— (O şartın yazılı olduğu) sahifeyi yırtmanı (yani o şartı iptal etmeni) tavsiye ediyorum. Sana verdiğin kadar öderse, onu kabul et. Verdiğinden az verirse, onu aldığında ecir ve sevap kazanırsın. Eğer kendi isteğiyle senin verdiğinden daha fazla verirse, bu da sana bir teşekkür olmuş olur. Yine ona borç verip de mühlet tanımanın ecrini ve sevabını almış olursun.»

٩٣ - وحدّثني مَالِكٌ عَنْ نَافِعٍ : أَنَّهُ سَمِعَ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ يَقُولُ : مَنْ أَسْلَفَ سَلَفًا فَلا يَشْتَرِطْ إلا قَضَاءَهُ .

93. Nafi'den Abdullah b. Ömer'in (r.a.) şöyle dediği rivayet edildi: «Her kim bir borç verirse onun aynen ödenmesinden başka bir şey şart koşmasın.»

٩٤ - وحدّثني مَالِكٌ : أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ مَسْعُودٍ كَانَ يَقُولُ : مَنْ أَسْلَفَ سَلَفًا فَلا يَشْتَرِطْ أَفْضَلَ مِنْهُ . وَإِنْ كَانَتْ قَبْضَةً مِنْ عَلَفٍ ، فَهُوَ رِبًا .

قَالَ مَالِكٌ : الأَمْرُ الْمُجْتَمَعُ عَلَيْهِ عِنْدَنَا . أَنَّ مَنِ اسْتَسْلَفَ شَيْئًا مِنَ الْحَيَوَانِ بِصِفَةٍ وَتَحْلِيَةٍ مَعْلُومَةٍ . فَإِنَّهُ لا بَأْسَ بِذَلِكَ . وَعَلَيْهِ أَنْ يَرُدَّ مِثْلَهُ . إِلا مَا كَانَ مِنَ الْوَلائِدِ . فَإِنَّهُ يُخَافُ ، فِي ذَلِكَ ، الذَّرِيعَةُ إِلَى إِحْلالِ مَا لا يَحِلُّ . فَلا يَصْلُحُ . وَتَفْسِيرُ مَا كُرِهَ مِنْ ذَلِكَ . أَنْ يَسْتَسْلِفَ

الرجُلُ الْجَارِيَةَ . فَيُصِيبُهَا مَا بَدَا لَهُ . ثُمَّ يَرُدُّهَا إِلَى صَاحِبِهَا بِعَيْنِهَا . فَذٰلِكَ لا يَصْلُحُ وَلا يَحِلُّ . وَلَمْ يَزَلْ أَهْلُ الْعِلْمِ يَنْهَوْنَ عَنْهُ . وَلا يُرَخِّصُونَ فِيهِ لأَحَدٍ .

94. İmam Malik'den: Abdullah b. Mesud (r.a.)'un şöyle dediği rivayet edildi: «Her kim bir borç verirse, ondan daha fazla almayı şart koşmasın. Bu fazlalık bir tutam ot bile olsa faizdir.»

İmam Malik der ki: *Bize göre üzerinde ittifak edilen husus şudur: Bir kimsenin belirli vasıf ve suretlerle bir hayvanı borç almasında bir mahzur yoktur. Onun gibi bir hayvan ödemesi gerekir. Ancak borç alınmak istenen cariye olursa, bu hususta helâl olmayan bir şeyi helâl saymaya vesile olmasından korkulur, doğru olmaz. Yani bir kimsenin bir cariyeyi borç alıp onunla cima ettikten sonra aynı cariyeyi sahibine iade etmesi doğru olmaz. Bu helâl değildir. İlim adamları bunu yasaklıyor ve hiç kimseye bu hususta ruhsat vermiyorlar.*[119]

(119) Yani cariyelerin borç alınıp verilmesi helal değildir. Ebû Hanife, İmam Şafii ve Cumhur-i Fukaha da bu görüştedirler. (Bâcî, el-Münteka: c. 5, s. 99).

45. PAZARLIK VE ALIŞ VERİŞTE YASAKLANAN ŞEYLER

٩٥ - حدّثنى يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ . لا يَبِعْ بَعْضُكُمْ عَلَى بَيْعِ بَعْضٍ » .

95. Abdullah b. Ömer (r.a.)'den: Resûlullah (s.a.v.): **«İçinizden hiç kimse başkasının satışı üzerine satış yapmasın»** buyurdu.[120]

٩٦ - وحدّثنى مَالِكٌ عَنْ أَبِى الزِّنَادِ ، عَنِ الأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « لا تَلَقَّوُا الرُّكْبَانَ لِلْبَيْعِ . وَلا يَبِعْ بَعْضُكُمْ عَلَى بَيْعِ بَعْضٍ . وَلا تَنَاجَشُوا . وَلا يَبِعْ حَاضِرٌ لِبَادٍ . وَلاَ تُصَرُّوا الإِبِلَ وَالْغَنَمَ . فَمَنِ ابْتَاعَهَا بَعْدَ ذٰلِكَ فَهُوَ بِخَيْرِ النَّظَرَيْنِ . بَعْدَ أَنْ يَحْلُبَهَا . إِنْ رَضِيَهَا ، أَمْسَكَهَا . وَإِنْ سَخِطَهَا ، رَدَّهَا وَصَاعًا مِنْ تَمْرٍ » .

قَالَ مَالِكٌ : وَتَفْسِيرُ قَوْلِ رَسُولِ اللهِ ﷺ ، فِيمَا نُرَى وَاللهُ أَعْلَمُ : لا يَبِعْ بَعْضُكُمْ عَلَى بَيْعِ بَعْضٍ . أَنَّهُ إِنَّمَا نَهَى أَنْ يَسُومَ الرَّجُلُ عَلَى سَوْمِ أَخِيهِ . إِذَا رَكَنَ الْبَائِعُ إِلَى السَّائِمِ . وَجَعَلَ يَشْتَرِطُ وَزْنَ الذَّهَبِ . وَيَتَبَرَّأُ مِنَ الْعُيُوبِ وَمَا أَشْبَهَ هٰذَا . مِمَّا يُعْرَفُ بِهِ أَنَّ الْبَائِعَ قَدْ أَرَادَ مُبَايَعَةَ السَّائِمِ فَهٰذَا الذى نَهَى عَنْهُ . وَاللهُ أَعْلَمُ .

قَالَ مَالِكٌ : وَلا بَأْسَ بِالسَّوْمِ بِالسِّلْعَةِ . تُوقَفُ لِلْبَيْعِ . فَيَسُومُ بِهَا غَيْرُ وَاحِدٍ .

قَالَ : وَلَوْ تَرَكَ النَّاسُ السَّوْمَ عِنْدَ أَوَّلِ مَنْ يَسُومُ بِهَا . أُخِذَتْ بِشِبْهِ الْبَاطِلِ مِنَ الثَّمَنِ . وَدَخَلَ عَلَى الْبَاعَةِ ، فِى سِلَعِهِمْ ، الْمَكْرُوهُ . وَلَمْ يَزَلِ الأَمْرُ عِنْدَنَا عَلَى هٰذَا .

(120) Buharî, Buyû, 34/58; Müslim, Buyû, 21/4, no: 7; Şeybanî, 784.
Bu şöyle olur: Satıcı ile müşteri bir malın fiyatı üzerinde anlaşma sağladıktan sonra henüz akit yapmadan, bir başkası müşteriye: «— Ben aynen böyle bir malı sana daha noksan bir fiyatla satarım, yahut bu fiyata daha iyisini veririm» diyerek, birinci satıcıya zarar verir. Şöyle de olabilir: Satıcı ile müşteri bir fiyat üzerinde anlaştıktan sonra, başka bir kimse: «—Ben bu mala daha fazla fiyat veriyorum» der, satıcı da ona satar.
Satıcı ile müşteri fiyatı kararlaştırdıktan sonra meydana gelecek olan bu her iki şekil de Hanefiler'e göre tahrimen mekruh, Şafii, Maliki ve Hanbeliler'e göre ise haramdır. Fakat aralarında belli bir fiyat üzerinde anlaşmaları bulunmadığı müddetçe açık artırma ile satış caizdir. (Cezîrî, el-Fıkh ale'l-Mezahibu'l-Erbea: c. 2, s. 277-278).

96. Ebû Hureyre (r.a.)'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **«Satış için pazara mal getiren kimseleri yolda (pazara girip fiyatları öğrenmeden mallarını almak için) karşılamayınız. İçinizden hiç kimse başkasının satışı üzerine satış yapmasın. Bir malı satın almak istemediğiniz halde, müşteri kızıştırmak için fiyat artırmayınız. Şehirde oturan bir kimse bir bedevi (kırlarda ve vahalarda oturan) adına satış yapmasın.[121] Develerin ve koyunların memesinde (müşterinin büyük görmesi ve çok zannetmesi için) sütü sağılacak şekilde hazır bırakmayınız. Bir kimse bu şekilde bir hayvan alsa, onu sağıp durumu anladıktan sonra iki şeyden birini seçebilir: Ya olduğu gibi kabul eder, yahut da bir sâ' hurma ile birlikte geri verir.[122]»[123]**

İmam Malik der ki: *Resûlullah (s.a.v.)'in:*

«— **İçinizden hiç kimse başkasının satışı üzerine satış yapmasın**» *sözünün tefsiri şudur: Satıcının, pazarlık yapmakta olduğu müşteriye yönelip, parayı tahsil şartlarını, malın ayıpsız oluşunu ve onu satmak istediğini gösteren diğer şeyleri saymaya başladığı sırada, başka bir kimsenin gelip müslüman kardeşinin pazarlığı üzerine yeni bir pazarlık yaparak o malı almak istemesidir. İşte yasaklanan budur. Yoksa satışa arzedilen ve bir çok kimse tarafından pazarlığı yapılmakta olan bir mal hakkında pazarlığa iştirak etmede —ki bu açık artırma olur— bir sakınca yoktur. Eğer pazarlığa katılan insanlar onu ilk pazarlık yapan kimseye bırakırlarsa, o mal batıla benzer bir fiyatla alınmış ve satıcıların malına mekruh karışmış olur. Bize göre hüküm böyledir.*

(121) Bu şöyle olur: Taşradan şehre mal getiren bir kimsenin malını şehirde bulunan simsar (komisyoncu) alır, azar azar piyasaya sürer, insanlar darlığa düşer, böylece fiyat yükselir. Hanefilere göre bu, halkın muhtaç olduğu, piyasanın daraldığı bir zamanda yapılırsa tahrimen mekruhtur. Bolluk zamanında ve insanların ihtiyacı olmayan bir zamanda olursa mekruh değildir. (Cezîrî, el-Fıkh ale'l-Mezahibi'l-Erbea, c. 2, s. 276). Burada Resûlullah'ın bir gayesi de malları, üreticiden tüketiciye sattırıp aracıyı kaldırmaktır. Hem de zamanımızda da olduğu gibi, komisyoncular fiyat ve malın miktarında hile yapabilir, böylece köylü zararlı çıkar, tüketen de malı daha pahalıya almış olabilirler.

(122) Beraberinde verilen bir sâ hurma, sağılan sütün bedeli olarak veya çekişmeyi ortadan kaldırmak için verilir. Bunun yerine, kıymeti veya başka maddeler de verilebilir. (Bâcî, el-Münteka, c. 5, s. 106).

(123) Buharî, 34 - Buyû 64; Müslim, Buyû, 21/4, no: 11.

٩٧ - قَالَ مَالِكٌ عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ نَهَى عَنِ النَّجْشِ .
قَالَ مَالِكٌ : وَالنَّجْشُ أَنْ تُعْطِيَهُ بِسِلْعَتِهِ أَكْثَرَ مِنْ ثَمَنِهَا . وَلَيْسَ فِي نَفْسِكَ اشْتِرَاؤُهَا . فَيَقْتَدِي بِكَ غَيْرُكَ .

97. Abdullah b. Ömer (r.a.)'den: Resûlullah (s.a.v.) Neceşi (alıcı olmadığı halde alıcı gibi davranarak malın fiyatını yükseltmeyi) yasakladı.[124]

İmam Malik der ki: *Neceş: Niyetin satın almak olmadığı halde başkalarının da sana uyarak yüksek fiyat vermesi için satıcının malına kıymetinden daha fazla fiyat vermendir.*[125]

(124) Buharî, Buyû, 34/60; Müslim, Buyû, 21/4, no: 13.
(125) Şeybanî, 772.
Hanefilere göre bu durum, malın fiyatı kıymetinden fazlaya çıkarsa tahrimen mekruhtur. (Cezîrî, el-Fıkh ale'l-Mezahibü'l-Erbeâ, c. 2, s. 273).

46. ALIŞ VERİŞ HAKKINDAKİ DİĞER HADİSLER

٩٨ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ دِينَارٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ : أَنْ رَجُلاً ذَكَرَ لِرَسُولِ اللهِ ﷺ أَنَّهُ يُخْدَعُ فِي الْبُيُوعِ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « إِذَا بَايَعْتَ فَقُلْ لا خِلاَبَةَ » قَالَ : فَكَانَ الرَّجُلُ إِذَا بَايَعَ يَقُولُ : لا خِلاَبَةَ .

98. Abdullah b. Ömer (r.a.)'den: Bir adam[126] Resûlullah (s.a.v.)'e alış verişte aldandığını anlatınca, Resûlullah (s.a.v.):

«— Alış veriş yaptığın zaman: Aldatma[127] yok, de» buyurdu.

İmam Malik der ki: *Bu adam alış veriş yaparken: «Aldatma yok» derdi.*[128]

٩٩ - وحدّثني مَالِكٌ عَنْ يَحْيَىٰ بْنِ سَعِيدٍ : أَنَّهُ سَمِعَ سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيَّبِ يَقُولُ : إِذَا جِئْتَ أَرْضًا يُوفُونَ الْمِكْيَالَ وَالْمِيزَانَ ، فَأَطِلِ الْمُقَامَ بِهَا . وَإِذَا جِئْتَ أَرْضًا يُنَقِّصُونَ الْمِكْيَالَ وَالْمِيزَانِ ، فَأَقْلِلِ الْمُقَامَ بِهَا .

99. Said b. Müseyyeb der ki: Ölçü ve tartıya riayet edilen bir yere geldiğin zaman, orada uzun zaman ikamet et, ölçü ve tartının noksan yapıldığı bir yere geldiğin zaman ise orada fazla durma.[129]

(126) Bu adamın Habban b. Münkız (r.a.) olduğu rivayet edilir. (Bâcî, el-Münteka: c. 5, s. 108).

(127) Hadis-i Şerifin metnindeki «—Hılâbe» kelimesi, dinde hile ve aldatmaca yok anlamındadır. Bu aldatma ve hile de, sadece bir malı pahalı satmak veya ucuza almak değil, aynı zamanda maldaki ayıp ve kusuru gizlemek demektir. (Bâcî, a.g.e., c. 5, s. 108).

(128) Buharî, Buyû, 34/48; Müslim, Buyû, 21/12, no: 48. Ayrıca bkz. Şeybanî, 788.

(129) Zira ölçü ve tartıya riayet edilen yerde iyilik, adalet ve bereket olur. Böyle bir yerde uzun zaman kalan da hayır görür. Ölçü ve tartıya riayet edilmeyen yerde ise alış verişin bereketi olmaz. Aksine haksızlık ve zulüm olur. Bunlar da Allah'ın azabına sebep olur. (Bâcî, a.g.e., s. 5, s. 109).

١٠٠ - وحدثني مَالِكٌ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ مُحَمَّدَ بْنَ الْمُنْكَدِرِ يَقُولُ : أَحَبَّ اللَّهُ عَبْدًا . سَمْحًا إِنْ بَاعَ . سَمْحًا إِنِ ابْتَاعَ . سَمْحًا إِنْ قَضَى . سَمْحًا إِنِ اقْتَضَى .

قَالَ مَالِكٌ . فِي الرَّجُلِ يَشْتَرِي الإِبِلَ أَوِ الْغَنَمَ أَوِ الْبَزَّ أَوِ الرَّقِيقَ . أَوْ شَيْئًا مِنَ الْعُرُوضِ جِزَافًا : إِنَّهُ لا يَكُونُ الْجِزَافُ فِي شَيْءٍ مِمَّا يُعَدُّ عَدًّا .

قَالَ مَالِكٌ ، فِي الرَّجُلِ يُعْطِي الرَّجُلَ السِّلْعَةَ يَبِيعُهَا لَهُ . وَقَدْ قَوَّمَهَا صَاحِبُهَا قِيمَةً . فَقَالَ : إِنْ بِعْتَهَا بِهَذَا الثَّمَنِ الَّذِي أَمَرْتُكَ بِهِ ، فَلَكَ دِينَارٌ . أَوْ شَيْءٌ يُسَمِّيهِ لَهُ . يَتَرَاضَيَانِ عَلَيْهِ . وَإِنْ لَمْ تَبِعْهَا . فَلَيْسَ لَكَ شَيْءٌ : إِنَّهُ لا بَأْسَ بِذَلِكَ . إِذَا سَمَّى ثَمَنًا يَبِيعُهَا بِهِ . وَسَمَّى أَجْرًا مَعْلُومًا . إِذَا بَاعَ أَخَذَهُ . وَإِنْ لَمْ يَبِعْ ، فَلا شَيْءَ لَهُ .

قَالَ مَالِكٌ : وَمِثْلُ ذَلِكَ أَنْ يَقُولَ لِرَجُلٍ لِلرَّجُلِ : إِنْ قَدَرْتَ عَلَى غُلامِي الآبِقِ . أَوْ جِئْتَ بِجَمَلِي الشَّارِدِ . فَلَكَ كَذَا . فَهَذَا مِنْ بَابِ الْجُعْلِ . وَلَيْسَ مِنْ بَابِ الإِجَارَةِ . وَلَوْ كَانَ مِنْ بَابِ الإِجَارَةِ ، لَمْ يَصْلُحْ .

قَالَ مَالِكٌ : فَأَمَّا الرَّجُلُ يُعْطَى السِّلْعَةَ . فَيُقَالُ لَهُ : بِعْهَا وَلَكَ كَذَا وَكَذَا . فِي كُلِّ دِينَارٍ . لِشَيْءٍ يُسَمِّيهِ . فَإِنَّ ذَلِكَ لا يَصْلُحُ . لأَنَّهُ كُلَّمَا نَقَصَ دِينَارٌ مِنْ ثَمَنِ السِّلْعَةِ ، نَقَصَ مِنْ حَقِّهِ الَّذِي سَمَّى لَهُ . فَهَذَا غَرَرٌ . لا يَدْرِي كَمْ جَعَلَ لَهُ .

100. Muhammed b. Münkedir der ki: «Allah, satarken az bir kâra razı olan, alırken parayı gönül hoşnutluğuyla veren, borcunu çabuk ödeyen ve borçlusunu sıkıştırmayan insanları sever.»[130]

İmam Malik der ki: *Bir kimse deve, koyun, kumaş, köle veya sayı ile alınıp satılan başka bir malı götürü usulü ile satın alamaz.*[131]

(130) Buharî, (34-Buyû, 16), Mutarrif oluyla merfu olarak rivayet eder.

(131) Bunu biraz açıklamak gerekir. Sayı ile satılan şeyler ikiye ayrılır:
a) At, deve, koyun, köle ve diğer hayvanlarla elbiseler gibi, vasıfları muhtelif olanlar ki, bunları kabala (götürü) satmak caiz değildir.
b) Ceviz (eskiden sayı ile satılırdı) ve yumurta gibi vasıfları değişmeyenler ki, bunlar her ne kadar sayı ile satılan şeylerden iseler de götürü ile satmak da caizdir.

İmam Malik der ki: *Bir kimse, başka birisine fiyatını tayin edip, kendisi adına satması için bir mal vererek: «Eğer bunu söylediğim fiyattan satarsan, sana bir dinar —veya aramızda kararlaştırılacak başka bir şey— vereceğim. O fiyata satamazsan hiç bir şey vermem» dese bunda bir mahzur yoktur. Satacağı fiyatı ve bu satış için vereceği ücreti belirlemiş ise, diğeri de aynı fiyattan satınca o ücreti alır. Satamazsa bir şey alamaz.*

İmam Malik der ki: *Yine bir kimsenin diğer bir kimseye: «Benim kaçan kölemi veya devemi yakalayıp getirebilirsen, sana şu kadar ücret veririm» demesi de böyledir. Bu bir ücrettir. Yoksa o adamı kiralama değildir. Eğer kiralama olsaydı, kaçanı yakalayamayınca ücret vermemesi doğru olmazdı.*

İmam Malik der ki: *Fakat bir kimseye mal verilip de, «— Bunu sat, her dinar için sana şu kadar ücret veririm» denilse, bu caiz değildir. Çünkü malın fiyatından düşecek her dinar, onun alacağı ücretin de düşmesi demektir. Bu da ne alacağını bilemeyeceği için bir belirsizlik vardır.*[132]

İmam Malik'in caiz görmediği husus, ekseriyetle az olduğu için kolayca sayılabilen, ölçü ve tartı ile takdir edilemeyen şeylerdedir. Yoksa ölçü ve tartı ile satılan şeyleri götürü satmak da caizdir. (Bâcî, el-Münteka: c. 5, s. 110).

Ebû Hanife'ye göre, Mesela bir sürü koyunun her biri şu fiyata veya bir top kumaşın her metresi şu fiyata diyerek satmak fasittir. Yalnız bu mesele, kumaşın baş tarafı ile son tarafının kıymeti birbirinden farklı olduğu takdirde böyledir. Farklı olmazsa, Ebû Hanife'ye göre, yalnız bir metresi için caizdir. İmam Muhammed ile Ebû Yusuf'a göre ise, hepsi için geçerlidir. Diğer üç mezhep imamına göre de hüküm aynıdır. Koyun meselesine gelince, aynı mecliste koyunların sayısını öğrense bile, Ebû Hanife'ye göre sahihe dönüşmez, fasit olarak kalır. Ama müşteri ve satıcı her ikisi de razı olursa, teâtî (konuşmadan alıp vermek) suretiyle alış veriş akdi gerçekleşebilir. Sayı ile satılan şeylerde de hüküm aynıdır. İmam Muhammed ve Ebû Yusuf'a göre ise, bunların hepsi caizdir. Çünkü bu hususta cehaleti ortadan kaldırmak, müşteri ile satıcının elindedir. (İbn Âbidîn, Reddül-Muhtar, c. 4, s. 540, İbnu'l-Humam, Fethül-Kadir, c. 5, s. 475)

(132) Çünkü fiyat belli olmayınca, işi yapacak olanın alacağı ücret de belli olmaz. Ücretin belli olmaması ise, zaruret bulunmadıkça caiz değildir. (Bâcî, el-Münteka c. 5, s. 112).

١٠١ - وحدّثني مَالكٌ عَن ابْنِ شِهَابٍ ؛ أنّهُ سُألَهُ عن الرّجُل يَتكارَى الدّابّة . ثُمّ يُكْرِيها بأكْثَر ممّا تَكارَاها بِهِ . فَقَالَ لا بَأْسَ بِذَلِكَ .

101. İmam Malik, İbn Şihab'a;

«— Bir kimsenin bir hayvanı kiralayıp da sonra daha fazla bir ücretle başkasına kiraya vermesi hakkında ne dersin?» deyi sordu. O da:

«— Bunda bir mahzur yoktur» dedi.[133]

(133) Maliki ve Şafiiler'e göre, teslim almadan önce olsun, sonra olsun daha fazlasına başka birisine kiraya verebilir. Ebû Hanife'ye göre ise, böyle bir hayvan veya bir ev kiralayan kimse, onu teslim almadan önce başkasına kiraya veremez. Teslim aldıktan sonra da kiraladığı fiyattan fazlasına veremez. Aynı ücret üzerinden verebilir. (Bâcî, el-Münteka: c. 5, s. 114).

٣٢ - كتاب القراض

32

KIRÂD[1] (SERMAYE-EMEK ORTAKLIĞI) KİTABI

(1) Kırad: "Kard" kökünden gelen bir sözcüktür. Kelime anlamı itibariyle, kesmek, mesafe katetmek manalarına gelir. Istılah anlamı ise, bir tarafın sermaye, diğer tarafın emekle katıldığı ve zararın sermayeye ait olduğu özel şartlarla kurulan bir kâr ortaklığıdır. Buna mudarabe de denir. Hanefiler'e göre,mudarib yani çalışan kimse, sermaye sahibinin kârda ortağıdır. Onun sermayesi de, ticaret için gezip dolaşmasıdır. Sermaye kendisine teslim edilince, emanet sayılır. Çalıştırmaya başlayınca mal sahibinin vekili, kâr elde edince de ortağı olmuş olur. (Mavsılî, el-İhtiyar: c.3, s. 19).

1. KÂR ORTAKLIĞI

١ - حدّثنى مَالِكٌ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّهُ قَالَ : خَرَجَ عَبْدُ اللهِ وَعُبَيْدُ اللهِ ابْنَا عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ فِى جَيْشٍ إِلَى الْعِرَاقِ . فَلَمَّا قَفَلَا مَرَّا عَلَى أَبِى مُوسَى الأَشْعَرِىِّ . وَهُوَ أَمِيرُ الْبَصْرَةِ . فَرَحَّبَ بِهِمَا وَسَهَّلَ . ثُمَّ قَالَ : لَوْ أَقْدِرُ لَكُمَا عَلَى أَمْرٍ أَنْفَعُكُمَا بِهِ لَفَعَلْتُ . ثُمَّ قَالَ : بَلَى ، هَاهُنَا مَالٌ مِنْ مَالِ اللهِ أُرِيدُ أَنْ أَبْعَثَ بِهِ إِلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ . فَأُسْلِفُكُمَاهُ . فَتَبْتَاعَانِ بِهِ مَتَاعًا مِنْ مَتَاعِ الْعِرَاقِ . ثُمَّ تَبِيعَانِهِ بِالْمَدِينَةِ . فَتُؤَدِّيَانِ رَأْسَ الْمَالِ إِلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ . وَيَكُونُ الرِّبْحُ لَكُمَا . فَقَالَا : وَدِدْنَا ذٰلِكَ . فَفَعَلَ . وَكَتَبَ إِلَى عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ ، أَنْ يَأْخُذَ مِنْهُمَا الْمَالَ . فَلَمَّا قَدِمَا بَاعَا فَأَرْبِحَا . فَلَمَّا دَفَعَا ذٰلِكَ إِلَى عُمَرَ ، قَالَ : أَكُلَّ الْجَيْشِ أَسْلَفَهُ مِثْلَ مَا أَسْلَفَكُمَا ؟ قَالَا : لَا . فَقَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ : ابْنَا أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ . فَأَسْلَفَكُمَا . أَدِّيَا الْمَالَ وَرِبْحَهُ . فَأَمَّا عَبْدُ اللهِ ، فَسَكَتَ . وَأَمَّا عُبَيْدِ اللهِ ، فَقَالَ : مَا يَنْبَغِى لَكَ ، يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، هٰذَا . لَوْ نَقَصَ هٰذَا الْمَالُ أَوْ هَلَكَ لَضَمِنَّاهُ . فَقَالَ عُمَرُ : أَدِّيَاهُ . فَسَكَتَ عَبْدُ اللهِ . وَرَاجَعَهُ عُبَيْدُ اللهِ . فَقَالَ رَجُلٌ مِنْ جُلَسَاءِ عُمَرَ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، لَوْ جَعَلْتَهُ قِرَاضًا . فَقَالَ عُمَرُ : قَدْ جَعَلْتُهُ قِرَاضًا . فَأَخَذَ عُمَرُ رَأْسَ الْمَالِ وَنِصْفَ رِبْحِهِ . وَأَخَذَ عَبْدُ اللهِ وَعُبَيْدُ اللهِ ، ابْنَا عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ ، نِصْفَ رِبْحِ الْمَالِ .

1. Zeyd, babası Eslem'den şöyle rivayet etti: Ömer b. Hattab (r.a.)'ın oğulları Abdullah ve Ubeydullah (r.a.) bir ordu ile Irak seferine çıktılar. Dönüşlerinde Basra valisi Ebû Musa el-Eş'arî'ye uğradılar. Ebu Musa el-Eş'âri (r.a.) onları çok iyi karşıladı ve:

«— Size faydalı olabileceğim bir iş gelse elimden mutlaka yapardım» dedi. Sonra da:

«— Evet, burada hazineye ait biraz mal var. Ben onu Emiril-Mü'minine (halifeye) göndermek istiyorum. Size borç olarak vereyim, onunla Irak'tan biraz mal alır, Medine'de satarsınız, ana parayı Halifeye teslim edersiniz. Yapacağınız kâr da ikinize ait olur.» dedi. Onlar da kabul ettiler. Ebu Musa el-Eş'âri (r.a.) böyle yaptı ve Ömer b. Hattab (r.a.)'a malı onlardan almasını yazdı.

Abdullah ve Ubeydullah (r.a.) Medine'ye gelince aldıkları malı sattılar ve kâr sağladılar. O malı Hz. Ömer (r.a.)'e verdiklerinde o:

«— Bütün ordu sizin gibi borç aldı mı?» diye sordu. Onlar da:

«— Hayır» dediler. Bunun üzerine Ömer b. Hattab (r.a.):

«— Ey Emiril-Müminin'in oğulları, demek siz borç aldınız, hem malı ve hem de kârı ödeyiniz.» dediğinde Abdullah sustu. Ubeydullah ise:

«— Ya emirel müminin, bu kâr sana ait değil, çünkü bu mal, noksanlaşsa veya helâk olsaydı biz yine onu ödeyecektik» dedi. Hz. Ömer (r.a.) tekrar:

«— Ödeyiniz» dediğinde, Abdullah yine sustu, Ubeydullah ise aynı şekilde karşı çıktı.[2] Bunun üzerine Hz.Ömer (r.a.)'ın meclisinde bulunanlardan biri:

«— O malı kırad (mudabere) yapsanız ey müminlerin emiri» diye fikir beyan etti. Ömer (r.a.)'de:

«— Onu kırad (mudabere) yaptım» dedi ve ana para ile kârının yarısını aldı. Oğulları Abdullah ve Ubeydullah (r.a.) da kârın diğer yarısını aldılar.

٢ - وحدّثني مَالِكٌ ، عَنِ الْعَلاءِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ جَدِّهِ ؛ أَنَّ عُثْمَانَ بْنَ عَفَّانَ أَعْطَاهُ مَالاً قِرَاضًا يَعْمَلُ فِيهِ . عَلَى أَنَّ الرِّبْحَ بَيْنَهُمَا .

2. Alâ b. Abdurrahman babası tarikiyle dedesinden rivayet eder: Osman b. Affan (r.a.) Alâ b. Abdurrahman'ın dedesine kârı aralarında müşterek olmak üzere çalıştırmak için kırad (mudarebe olarak bir mal, bir sermaye) verdi.

(2) Abdullah'ın sükût etmesi, babasına karşı bir saygı ifadesi olarak ona karşı çıkmamasından kaynaklanmaktadır. Ubeydullah'ın cevap vermesi de delil getirerek hakkını istemekti. Bundan sonra Hz. Ömer (r.a.)'ın yine «Mal ve kârını ödeyin» demesi, maldan elde edilen kârda sermaye sahibinin de hakkı olduğunu vurgulamak içindir. (Bâcî, el-Münteka, c. 5, s. 150)
Halife Ömer'in, yanındaki adamın işaretini dinleyip aynen kabul etmesi takdire şayandır. Bu da İslam'da bir şahsın makamı ne kadar büyük olursa olsun halktan birinin işaret ve tenkitlerini dinleyip onu değerlendirmesi gerektiğini ifade eder. Dolayısıyla, istişare ve tartışmaların önem ve faydasını gösterir.

2. KÂR ORTAKLIĞINDA CAİZ OLAN ŞEYLER

٣ ـ قَالَ مَالِكٌ : وَجْهُ الْقِرَاضِ الْمَعْرُوفِ الْجَائِزِ ، أَنْ يَأْخُذَ الرَّجُلُ الْمَالَ مِنْ صَاحِبِهِ . عَلَى أَنْ يَعْمَلَ فِيهِ . وَلا ضَمَانَ عَلَيْهِ . وَنَفَقَةُ الْعَامِلِ فِي الْمَالِ ، فِي سَفَرِهِ مِنْ طَعَامِهِ وَكِسْوَتِهِ ، وَمَا يُصْلِحُهُ بِالْمَعْرُوفِ ، بِقَدْرِ الْمَالِ إِذَا شَخَصَ فِي الْمَالِ ، إِذَا كَانَ الْمَالُ يَحْمِلُ ذَلِكَ . فَإِنْ كَانَ مُقِيمًا فِي أَهْلِهِ ، فَلا نَفَقَةَ لَهُ مِنَ الْمَالِ ، وَلا كِسْوَةَ .

قَالَ مَالِكٌ : وَلا بَأْسَ بِأَنْ يُعِينَ الْمُتَقَارِضَانِ ، كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا صَاحِبَهُ عَلَى وَجْهِ الْمَعْرُوفِ . إِذَا صَحَّ ذَلِكَ مِنْهُمَا .

قَالَ مَالِكٌ : وَلا بَأْسَ بِأَنْ يَشْتَرِيَ رَبُّ الْمَالِ مِمَّنْ قَارَضَهُ بَعْضَ مَا يَشْتَرِي مِنَ السِّلَعِ . إِذَا كَانَ ذَلِكَ صَحِيحًا . عَلَى غَيْرِ شَرْطٍ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِيمَنْ دَفَعَ إِلَى رَجُلٍ وَإِلَى غُلامٍ لَهُ مَالاً قِرَاضًا ، يَعْمَلانِ فِيهِ جَمِيعًا : إِنَّ ذَلِكَ جَائِزٌ . لا بَأْسَ بِهِ . لأَنَّ الرِّبْحَ مَالٌ لِغُلامِهِ . لا يَكُونُ الرِّبْحُ لِلسَّيِّدِ . حَتَّى يَنْتَزِعَهُ مِنْهُ . وَهُوَ بِمَنْزِلَةِ غَيْرِهِ مِنْ كَسْبِهِ .

3. İmam Malik der ki: *Caiz olduğu bilinen kırad (mudarebe= kâr ortaklığı), bir kimsenin arkadaşından — sermaye zayi olduğunda— ödeme sorumluluğu olmaksızın*[3] *çalıştırmak üzere bir mal alması şeklinde olur. Kâr ortağı olan kimsenin, ortaklıkla ilgili olarak sefere çıktığında yokluğu esnasında yiyecek ve giyecek masrafları malın miktarı ile orantılı olarak israfa gitmeden o maldan ödenir. Eğer bu ticareti kendi memleketinde yapıyorsa, giyecek ve masrafları kendisine aittir, sermayeden verilmez.*

İmam Malik der ki: *Ortaklardan her birinin arkadaşına yardım etmesinde bir mahzur yoktur.*

(3) Çalışan kimse, malı alır, çalıştırır. Fakat malın helak olmasından sorumlu tutulmaz. Zarar mal sahibine ait olur. Çünkü çalıştırmak üzere teslim alanın yanında mal emanettir. Onu muhafaza etmesi gerekir. Fakat elde olmayan sebeplerle zayi olursa onu ödemekle yükümlü değildir.

Yine mal sahibinin, mal verdiği kimsenin satın aldığı maldan şartsız olarak bir kısmını satın almasında da bir mahzur yoktur.[4]

İmam Malik der ki: *Bir kimse kölesi ile başka bir adama (kâr aralarında müşterek olmak üzere) beraberce çalıştıracakları bir mal verse, bu caizdir, bir mahzuru yoktur. Çünkü kâr, kölesinin malı olmuş olur. Ondan vaz geçinceye kadar efendisinin olmaz. Çünkü o, kazancında yabancı bir kişi mesabesindedir.*

(4) Yalnız malı onun elinde biraz daha bırakmak için bir hediye kabilinden veya taksimden önce kârdan bir şeyler almak gibi gayelerle olursa caiz değildir. (Bâcî, el-Münteka, c. 5, s. 153).

3. KÂR ORTAKLIĞINDA CAİZ OLMAYAN ŞEYLER

٤ - قَالَ مَالِكٌ : إِذَا كَانَ لِرَجُلٍ عَلَى رَجُلٍ دَيْنٌ . فَسَأَلَهُ أَنْ يُقِرَّهُ عِنْدَهُ قِرَاضًا : إِنَّ ذٰلِكَ يُكْرَهُ حَتَّى يَقْبِضَ مَالَهُ . ثُمَّ يُقَارِضُهُ بَعْدُ ، أَوْ يُمْسِكُ . وَإِنَّمَا ذٰلِكَ ، مَخَافَةَ أَنْ يَكُونَ أَعْتَرَ بِمَالِهِ . فَهُوَ يُرِيدُ أَنْ يُؤَخِّرَ ذٰلِكَ . عَلَى أَنْ يَزِيدَهُ فِيهِ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِي رَجُلٍ دَفَعَ إِلَى رَجُلٍ مَالاً قِرَاضًا . فَهَلَكَ بَعْضُهُ قَبْلَ أَنْ يَعْمَلَ فِيهِ . ثُمَّ عَمِلَ فِيهِ فَرَبِحَ . فَأَرَادَ أَنْ يَجْعَلَ رَأْسَ الْمَالِ بَقِيَّةَ الْمَالِ . بِي هَلَكَ مِنْهُ ، قَبْلَ أَنْ يَعْمَلَ فِيهِ .

قَالَ مَالِكٌ : لَا يُقْبَلُ قَوْلُهُ . وَيُجْبَرُ رَأْسُ الْمَالِ مِنْ رِبْحِهِ . ثُمَّ يَقْتَسِمَانِ مَا بَقِيَ بَعْدَ رَأْسِ الْمَالِ عَلَى شَرْطِهِمَا مِنَ الْقِرَاضِ .

قَالَ مَالِكٌ : لَا يَصْلُحُ الْقِرَاضُ إِلا فِي الْعَيْنِ مِنَ الذَّهَبِ أَوِ الْوَرِقِ وَلا يَكُونُ فِي شَيْءٍ مِنَ الْعُرُوضِ وَالسِّلَعِ ، وَمِنَ الْبُيُوعِ ، مَا يَجُوزُ إِذَا تَفَاوَتَ أَمْرُهُ وَتَفَاحَشَ رَدُّهُ . فَأَمَّا الرِّبَا ، فَإِنَّهُ لَا يَكُونُ فِيهِ إِلا الرَّدُّ أَبَدًا . وَلا يَجُوزُ مِنْهُ قَلِيلٌ وَلا كَثِيرٌ . وَلا يَجُوزُ فِيهِ مَا يَجُوزُ فِي غَيْرِهِ لأَنَّ اللهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى قَالَ فِي كِتَابِهِ ﴿ وَإِنْ تُبْتُمْ فَلَكُمْ رُؤُوسُ أَمْوَالِكُمْ لَا تَظْلِمُونَ وَلا تُظْلَمُونَ ﴾ .

4. İmam Malik der ki: *Bir kimsenin diğer birinde alacağı olsa da borçlu onun kendisine kırad (çalıştırmak için bir sermaye) olarak bırakılmasını istese alacaklı malını teslim almadıkça bu mekruhtur. Teslim aldıktan sonra ise ister kırad olarak verir, ister vermez. Çünkü bunda malı sebebiyle borçluyu sıkıştırma korkusu vardır. O da malı artırmak üzere tehir edilmesini istemektedir.*

İmam Malik der ki: *Bir kimse diğer birine kırad olarak, bir mal verse de çalışmaya başlamadan önce bir kısmı helâk olsa, sonra o malı çalıştırarak kâr sağlasa ve çalışan kimse çalışmaya başlamadan önce helâk olan malın dışında kalan kısmı sermaye yapmak istese, onun sözü kabul edilmez. Kârından asıl sermayeyi tamamlamaya zorlanır. Sonra sermayeden artan kısım ortaklık şartlarına göre ikisine taksim edilir.*

İmam Malik der ki: *Kırad ancak altın veya gümüşün aynında olur. Diğer mallarla ticaret eşyasında olmaz. Nitekim reddi hoş olmayıp durumu farklı olduğu zaman caiz olmayan bazı alış verişler de vardır.*[5] *Faize gelince onun azı da çoğu da hiç bir suretle caiz değildir. Başka yerlerde caiz olan şeyler de bu hususta caiz olmaz. Çünkü Allah Teâlâ, Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyuruyor:*

«Eğer (faize) tevbe ederseniz sermayeleriniz yine sizindir.(Böylece) ne haksızlık yapmış, ne de haksızlığa uğratılmış olursunuz. (Yani ne fazla almış olursunuz, ne de eksik)»[6]

(5) Bu bir misal olarak söylenmiştir. Yani kâr ortaklığında mekruh ve haram olan şeyler olduğu gibi alış verişte de aynı şekilde mekruh ve haram olan şeyler vardır.
(6) Bakara: 2/279.

4. KÂR ORTAKLIĞINDA CAİZ OLAN ŞARTLAR

٥ - قَالَ يَحْيَىٰ قَالَ مَالِكٌ ، فِي رَجُلٍ دَفَعَ إِلَى رَجُلٍ مَالاً قِرَاضًا . وَشَرَطَ عَلَيْهِ أَنْ لا تَشْتَرِيَ بِمَالِي إِلا سِلْعَةَ كَذَا وَكَذَا . أَوْ يَنْهَاهُ أَنْ يَشْتَرِيَ سِلْعَةً بِاسْمِهَا .

قَالَ مَالِكٌ : مَنِ اشْتَرَطَ عَلَى مَنْ قَارَضَ أَنْ لا يَشْتَرِيَ حَيَوَانًا أَوْ سِلْعَةً بِاسْمِهَا ، فَلا بَأْسَ بِذَلِكَ . وَمَنِ اشْتَرَطَ عَلَى مَنْ قَارَضَ أَنْ لا يَشْتَرِيَ إِلا سِلْعَةَ كَذَا وَكَذَا ، فَإِنَّ ذَلِكَ مَكْرُوهٌ . إِلا أَنْ تَكُونَ السِّلْعَةُ ، الَّتِي أَمَرَهُ أَنْ لا يَشْتَرِيَ غَيْرَهَا ، كَثِيرَةً مَوْجُودَةً . لا تُخْلِفُ فِي شِتَاءٍ وَلا صَيْفٍ . فَلا بَأْسَ بِذَلِكَ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِي رَجُلٍ دَفَعَ إِلَى رَجُلٍ مَالاً قِرَاضًا . وَاشْتَرَطَ عَلَيْهِ فِيهِ شَيْئًا مِنَ الرِّبْحِ . خَالِصًا دُونَ صَاحِبِهِ : فَإِنَّ ذَلِكَ لا يَصْلُحُ . وَإِنْ كَانَ دِرْهَمًا وَاحِدًا . إِلا أَنْ يَشْتَرِطَ نِصْفَ الرِّبْحِ لَهُ وَنِصْفَهُ لِصَاحِبِهِ . أَوْ ثُلُثَهُ أَوْ رُبُعَهُ . أَوْ أَقَلَّ مِنْ ذَلِكَ أَوْ أَكْثَرَ . فَإِذَا سَمَّى شَيْئًا مِنْ ذَلِكَ ،قَلِيلاً أَوْ كَثِيرًا . فَإِنَّ كُلَّ شَيْءٍ سَمَّى مِنْ ذَلِكَ حَلالٌ . وَهُوَ قِرَاضُ الْمُسْلِمِينَ .

قَالَ : وَلَكِنْ إِنِ اشْتَرَطَ أَنَّ لَهُ مِنَ الرِّبْحِ دِرْهَمًا وَاحِدًا . فَمَا فَوْقَهُ . خَالِصًا لَهُ دُونَ صَاحِبِهِ . وَمَا بَقِيَ مِنَ الرِّبْحِ فَهُوَ بَيْنَهُمَا نِصْفَيْنِ . فَإِنَّ ذَلِكَ لا يَصْلُحُ . وَلَيْسَ عَلَى ذَلِكَ قِرَاضُ الْمُسْلِمِينَ .

5. İmam Malik, kırad olarak bir kimseye mal verip de benim malımla ancak şu malları satın alacaksın diye şart koşan veya belirterek şu malı satın almayacaksın diyen kimse hakkında şöyle der: *Bir kimse, sermaye verdiği kişiye ismi ile şu malı veya şu hayvanı (muayyen bir malı veya hayvanı) satın almayacaksın diye şart koşsa, bunda bir mahzur yoktur. Ama sermaye verdiği kişiye, şu veya bu mallardan başkasını satın almayacaksın diye şart koşmak mekruhtur. Ancak kendisinden başkasının alınmamasını emrettiği mallar, çok bulunup yaz ve kış değişmiyorsa, bunda da bir mahzur yoktur.*

İmam Malik der ki: *Bir kimse diğer birine kırad (sermaye) olarak bir mal verip de ortağından ayrı hususi bir kâr şartı ileri sürse, bir dirhem bile olsa, bu caiz değildir.*[7] *Ancak kârın yarısını kendisi, yarısını veya üçte birini veya dörtte birini yahut da bundan daha az ya da daha fazlasını arkadaşı için şart koşarsa, bu söylediği şey az olsun çok olsun bunların hepsi helâldir ve o müslümanın kâr ortaklığıdır. Fakat kendisi için arkadaşının dışında hususi bir kâr olarak; bir dirhem veya daha az bir şeyi ayırıp geri kalan kârın aralarında yarı yarıya olmasını şart koşsa, bu caiz olmaz. Müslümanların kâr ortaklığı, bu şekilde değildir.*

(7) Çünkü şart koşulan miktar, belki kârın tamamını kapsayabilir. Böyle olunca da diğer ortağa bir şey kalmaz. Dolayısıyla kimin ne alacağı bilinemez. Bu yüzden böyle bir şart koşulduğu takdirde anlaşma fasid olur. (Bâcî, el-Münteka, c. 5, s. 160).

5. KÂR ORTAKLIĞINDA CAİZ OLMAYAN ŞARTLAR

٦ - قَالَ يَحْيَىٰ : قَالَ مَالِكٌ : لا يَنْبَغِي لِصَاحِبِ الْمَالِ أَنْ يَشْتَرِطَ لِنَفْسِهِ شَيْئًا مِنَ الرِّبْحِ خَالِصًا . دُونَ الْعَامِلِ . وَلا يَنْبَغِي لِلْعَامِلِ أَنْ يَشْتَرِطَ لِنَفْسِهِ شَيْئًا مِنَ الرِّبْحِ خَالِصًا . دُونَ صَاحِبِهِ . وَلا يَكُونُ مَعَ الْقِرَاضِ بَيْعٌ ، وَلا كِرَاءٌ ، وَلا عَمَلٌ ، وَلا سَلَفٌ ، وَلا مِرْفَقٌ . يَشْتَرِطُهُ أَحَدُهُمَا لِنَفْسِهِ دُونَ صَاحِبِهِ . إِلا أَنْ يُعِينَ أَحَدُهُمَا صَاحِبَهُ عَلَى غَيْرِ شَرْطٍ . عَلَى وَجْهِ الْمَعْرُوفِ . إِذَا صَحَّ ذَلِكَ مِنْهُمَا . وَلا يَنْبَغِي لِلْمُتَقَارِضَيْنِ أَنْ يَشْتَرِطَ أَحَدُهُمَا عَلَى صَاحِبِهِ زِيَادَةً ، مِنْ ذَهَبٍ وَلا فِضَّةٍ وَلا طَعَامٍ ، وَلا شَيْءٍ مِنَ الأَشْيَاءِ . يَزْدَادُهُ أَحَدُهُمَا عَلَى صَاحِبِهِ . قَالَ : فَإِنْ دَخَلَ الْقِرَاضَ شَيْءٌ مِنْ ذَلِكَ ، صَارَ إِجَارَةً .وَلا تَصْلُحُ الإِجَارَةُ إِلا بِشَيْءٍ ثَابِتٍ مَعْلُومٍ . وَلا يَنْبَغِي لِلَّذِي أَخَذَ الْمَالَ أَنْ يَشْتَرِطَ ، مَعَ أَخْذِهِ الْمَالَ ، أَنْ يُكَافِئَ . وَلا يُوَلِّيَ مِنْ سِلْعَتِهِ أَحَدًا . وَلا يَتَوَلَّى مِنْهَا شَيْئًا لِنَفْسِهِ . فَإِذَا وَفَرَ الْمَالُ . وَحَصَلَ عَزْلُ رَأْسِ الْمَالِ . ثُمَّ اقْتَسَمَا الرِّبْحَ عَلَى شَرْطِهِمَا . فَإِنْ لَمْ يَكُنْ لِلْمَالِ رِبْحٌ . أَوْ دَخَلَتْهُ وَضِيعَةٌ . لَمْ يَلْحَقِ الْعَامِلَ مِنْ ذَلِكَ شَيْءٌ . لا مِمَّا أَنْفَقَ عَلَى نَفْسِهِ . وَلا مِنَ الْوَضِيعَةِ . وَذَلِكَ عَلَى رَبِّ الْمَالِ فِي مَالِهِ . وَالْقِرَاضُ جَائِزٌ عَلَى مَا تَرَاضَى عَلَيْهِ رَبُّ الْمَالِ وَالْعَامِلُ . مِنْ نِصْفِ الرِّبْحِ . أَوْ ثُلُثِهِ ، أَوْ رُبُعِهِ ، أَوْ أَقَلَّ مِنْ ذَلِكَ ، أَوْ أَكْثَرَ .

قَالَ مَالِكٌ : لا يَجُوزُ لِلَّذِي يَأْخُذُ الْمَالَ قِرَاضًا أَنْ يَشْتَرِطَ أَنْ يَعْمَلَ فِيهِ سِنِينَ لا يُنْزَعُ مِنْهُ .

قَالَ : وَلا يَصْلُحُ لِصَاحِبِ الْمَالِ أَنْ يَشْتَرِطَ أَنَّكَ لا تَرُدُّهُ إِلَيَّ سِنِينَ ، لأَجَلٍ يُسَمِّيَانِهِ . لأَنَّ الْقِرَاضَ لا يَكُونُ إِلَى أَجَلٍ . وَلَكِنْ يَدْفَعُ رَبُّ الْمَالِ مَالَهُ إِلَى الَّذِي يَعْمَلُ لَهُ فِيهِ . فَإِنْ بَدَا لأَحَدِهِمَا أَنْ يَتْرُكَ ذَلِكَ . وَالْمَالُ نَاضٌّ لَمْ يَشْتَرِ بِهِ شَيْئًا ، تَرَكَهُ . وَأَخَذَ صَاحِبُ الْمَالِ مَالَهُ . وَإِنْ بَدَا لِرَبِّ الْمَالِ أَنْ يَقْبِضَهُ ، بَعْدَ أَنْ يَشْتَرِيَ بِهِ سِلْعَةً . فَلَيْسَ ذَلِكَ لَهُ . حَتَّى يُبَاعَ الْمَتَاعُ وَيَصِيرَ عَيْنًا . فَإِنْ بَدَا لِلْعَامِلِ أَنْ يَرُدَّهُ ، وَهُوَ عَرْضٌ ، لَمْ يَكُنْ ذَلِكَ لَهُ . حَتَّى يَبِيعَهُ ، فَيَرُدَّهُ عَيْنًا كَمَا أَخَذَهُ .

قَالَ مَالِكٌ : وَلا يَصْلُحُ لِمَنْ دَفَعَ إِلَى رَجُلٍ مَالاً قِرَاضًا ، أَنْ يَشْتَرِطَ عَلَيْهِ الزَّكَاةَ فِي حِصَّتِهِ مِنَ الرِّبْحِ خَاصَّةً . لأَنَّ رَبَّ الْمَالِ ، إِذَا اشْتَرَطَ ذَلِكَ ، فَقَدِ اشْتَرَطَ لِنَفْسِهِ ، فَضْلاً مِنَ الرِّبْحِ

ثَابِتًا . فِيمَا سَقَطَ عَنْهُ مِنْ حِصَّةِ الزَّكَاةِ . الَّتِى تُصِيبُهُ مِنْ حِصَّتِهِ . وَلا يَجُوزُ لِرَجُلٍ أَنْ يَشْتَرِطَ عَلَى مَنْ قَارَضَهُ ، أَنْ لا يَشْتَرِىَ إِلا مِنْ فُلاَنٍ لِرَجُلٍ يُسَمِّيهِ . فَذَلِكَ غَيْرُ جَائِزٍ . لأَنَّهُ يَصِيرُ لَهُ أَجِيرًا بِأَجْرٍ لَيْسَ بِمَعْرُوفٍ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِى الرَّجُلِ يَدْفَعُ إِلَى رَجُلٍ مَالاً قِرَاضًا . وَيَشْتَرِطُ عَلَى الَّذِى دَفَعَ إِلَيْهِ الْمَالَ الضَّمَانَ . قَالَ : لا يَجُوزُ لِصَاحِبِ الْمَالِ أَنْ يَشْتَرِطَ فِى مَالِهِ غَيْرَ مَا وَضِعَ الْقِرَاضُ عَلَيْهِ . وَمَا مَضَى مِنْ سُنَّةِ الْمُسْلِمِينَ فِيهِ . فَإِنْ نَمَا الْمَالُ عَلَى شَرْطِ الضَّمَانِ . كَانَ قَدِ ازْدَادَ فِى حَقِّهِ مِنَ الرِّبْحِ مِنْ أَجْلِ مَوْضِعِ الضَّمَانِ . وَإِنَّمَا يَقْتَسِمَانِ الرِّبْحَ عَلَى مَا لَوْ أَعْطَاهُ إِيَّاهُ عَلَى غَيْرِ ضَمَانٍ . وَإِنْ تَلِفَ الْمَالُ لَمْ أَرَ عَلَى الَّذِى أَخَذَهُ ضَمَانًا . لأَنَّ شَرْطَ الضَّمَانِ فِى الْقِرَاضِ بَاطِلٌ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِى رَجُلٍ دَفَعَ إِلَى رَجُلٍ مَالاً قِرَاضًا . وَاشْتَرَطَ عَلَيْهِ أَنْ لا يَبْتَاعَ بِهِ أَلا نَخْلاً أَوْ دَوَابَّ . لأَجْلِ أَنَّهُ يَطْلُبُ ثَمَرَ النَّخْلِ أَوْ نَسْلَ الدَّوَابِّ وَيَحْبِسُ رِقَابَهَا . قَالَ مَالِكٌ : لا يَجُوزُ هٰذَا . وَلَيْسَ هٰذَا مِنْ سُنَّةِ الْمُسْلِمِينَ فِى الْقِرَاضِ . أَلا أَنْ يَشْتَرِىَ ذٰلِكَ . ثُمَّ يَبِيعَهُ كَمَا يُبَاعُ غَيْرُهُ مِنَ السِّلَعِ .

قَالَ مَالِكٌ : لا بَأْسَ أَنْ يَشْتَرِطَ الْمُقَارِضُ عَلَى رَبِّ الْمَالِ غُلاَمًا يُعِينُهُ بِهِ . عَلَى أَنْ يَقُومَ مَعَهُ الْغُلاَمُ فِى الْمَالِ . إِذَا لَمْ يَعْدُ أَنْ يُعِينَهُ فِى الْمَالِ . لا يُعِينُهُ فِى غَيْرِهِ .

6. İmam Malik der ki: *Sermaye sahibinin çalışandan ayrı olarak kendisi için kârdan hususi bir şey şart koşması caiz değildir. Aynı şekilde çalışanın da kendisi için arkadaşından ayrı olarak hususi bir kâr şart koşması caiz olmaz. Yine kâr ortaklığı ile beraber alış veriş, kira, çalışma, selem ve ortaklardan birinin arkadaşından ayrı olarak kendisi için şart koşacağı fayda sağlayan herhangi bir şey bulunamaz.*[8] *Ancak ikisi için de uygun olduğu takdirde, belirli ölçüler dahilinde şartsız olarak yardımlaşabilirler. Ortaklardan biri, arkadaşından fazla olarak altın, gümüş, buğday ve başka herhangi bir şey almayı şart koşamaz. Kâr ortaklığına bunlardan bir şey girerse o kiralama olur. Kiralama ise, ancak sabit ve belli bir ücretle yapılır. Malı alan kimse, malı almakla beraber, (ondan) mükâfat vermeyi şart koşamaz. Ortak ticaret malından kimseye yardım edemez, kendisi için de bir şey alamaz. Mal çoğalınca, sermaye ayrıldıktan sonra kârı anlaşmalarına göre taksim ederler. Eğer mal kazanç sağlamamış veya zarar etmiş ise, çalışan kimseye kendisine harcadığından ve zarardan dolayı hiç bir şey lâzım gelmez.*[9] *Bütün bunlar mal sahibinin verdiği sermayeye aittir. Kâr ortaklığı, mal sahibi ile çalışanın (kârın taksimi hususunda) razı olacakları bir şekilde caizdir. Aralarındaki kâr da yarı yarıya, üçte bir, dörtte bir, bundan daha az veya daha çok olabilir.*

İmam Malik der ki: *Malı kırad olarak alan kimsenin, sermaye sahibinin, sermayeyi çekmeden uzun yıllar çalıştırmayı şart koşması caiz değildir. Mal sahibinin de ona, sen bu malı —zaman tayin ederek— şu kadar yıl bana geri vermeyeceksin diye şart koşması da uygun değildir. Çünkü kırad (mudarebe), belli bir zaman için olmaz.*[10] *Fakat mal sahibi malını çalıştıracak kimseye verir de onlardan biri bu işi bırakmak isterse bırakabilir. Mal sahibi de*

(8) Yani bir akid, bunların hepsini kapsamına alamaz. Ayrı ayrı akid yapılması gerekir.

(9) Yani sermayenin ayrılıp sahibine verilmesinden sonra taksim edilecek bir kâr kalmazsa çalışanın ne lehine ne de aleyhine hiç birşey yoktur. Eğer zarar söz konusu ise çalışana ödettirilmez. Çünkü o emanetçi sayıldığından, bunu ödemekle yükümlü değildir. Yine mal için yaptığı yolculuk esnasında yaptığı masrafları da ödemez.

(10) Hanefiler'e göre, mudarebeyi zamanla kayıtlamak caizdir. Mesela, yalnız yaz veya kış mevsiminde veya şu kadar sene çalışmasını, şart koşmak gibi. Bu müddet dolunca, ortaklık da sona ermiş olur. (Cezîrî, el-Mezahibu'l-Erbea, c.3, s. 51).

malını alır. Eğer mudarebe malı ile bir ticaret eşyası satın alınmış ise, o mal satılıp aynen önceki mala dönüşmedikçe sermaye sahibi malını geri alamaz. Eğer çalışan kimse sermayeyi eşya olarak iade etmek istese o da bunu yapamaz. Ancak o eşyayı satar, sermayeyi de aldığı gibi aynı (para) olarak iade eder.

İmam Malik der ki: *Bir kimseye kırad olarak sermaye veren kimsenin o sermayenin zekâtının özellikle kendi hissesine düşen kârdan ödenmesini şart koşamaz. Çünkü bunu şart koşunca hissesine ayrılacak kârdan kendisi için sabit bir fazlalık şart koşmuş olur.*[11] *Yine bir kimsenin ortaklık için sermaye verdiği kimseye yalnız filan kimseden mal satın alacaksın diye şart koşması caiz değildir.*[12] *Çünkü o takdirde çalışan ortak, belli olmayan bir ücretle iş yapan bir ücretli durumuna düşer.*

İmam Malik, bir kimseye kırad olarak bir mal verip de ona (malın zayiinde) ödeme sorumluluğunu şart koşan bir kimse hakkında der ki: *Mal sahibinin, kıradın esasları ve müslümanın geçmiş adetleri dışında malı hakkında bir şey şart koşması caiz değildir.*[13] *Daman (ödeme sorumluluğu) şartı üzerine mal artarsa, bu sorumluluktan dolayı kendisi hakkında kâr artmış olur. Kârı da aralarında ödeme sorumluluğu olmadan vermiş gibi taksim ederler. Eğer mal telef olursa, onu çalıştıran kâr ortağı üzerinde herhangi bir sorumluluk görmüyorum. Çünkü (mudarebede) ödeme sorumluluğu şartı batıldır.*

İmam Malik der ki: *Bir kimse diğer birine kırad (sermaye) olarak bir mal verse de meyvesini veya neslini alarak, kendilerini muhafaza etmek isteğiyle sadece hurmalık veya hayvan satın almasını şart koşsa, bu caiz olmaz. Müslümanların kâr ortaklığındaki tatbikatları, böyle değildir. Ancak bunları satın alır, sonra da diğer ticaret mallarının satıldığı gibi satarsa, bu caizdir.*

(11) Aynı zamanda şart koştuğu miktar kârdan çıkarıldıktan sonra, geriye başka mal kalmayabilir. Bu miktar, kârın hepsini kapsayabilir. Böyle olunca da, çalışanın hissesine bir şey kalmaz. Bu durum bilinemiyeceği için, böyle bir şart da caiz değildir. (Bâcî, el-Münteka: c.5, s. 163).

(12) Ebû Hanife'ye göre ise, böyle bir şart caizdir. Bu o kimsenin güvenilir birisi olmasından ileri gelir. Bunda da ortakların menfaati vardır.

(13) Kıradda (kâr ortaklığında) çalışan kimseye ödeme sorumluluğu şart koşmak bu akdin fasit olmasını gerektirir. Çünkü bu akitte mal, çalışanın elinde emanet sayılır. (Bâcî, el-Münteka, c. 5, s. 164).

İmam Malik der ki: *Mudaribin (çalışan ortağın) sermaye sahibine mal hususunda bir hizmetçinin kendisine yardım etmesini şart koşmasında bir mahzur yoktur. Yalnız o mal hususundaki hizmetini aşarak başka işlerde ona yardımcı olamaz.*

6. TİCARET MALLARINDA KÂR ORTAKLIĞI

٧ - قَالَ يَحْيَىٰ : قَالَ مَالِكٌ : لا يَنْبَغِي لأَحَدٍ أَنْ يُقَارِضَ أَحَدًا أَلا فِي الْعَيْنِ . لأَنَّهُ لا تَنْبَغِي الْمُقَارَضَةُ فِي الْعُرُوضِ . لأَنَّ الْمُقَارَضَةَ فِي الْعُرُوضِ إِنَّمَا تَكُونُ عَلَى أَحَدِ وَجْهَيْنِ . إِمَّا أَنْ يَقُولَ لَهُ صَاحِبُ الْعَرْضِ : خُذْ هٰذَا الْعَرْضَ فَبِعْهُ . فَمَا خَرَجَ مِنْ ثَمَنِهِ فَاشْتَرِ بِهِ . وَبِعْ عَلَى وَجْهِ الْقِرَاضِ . فَقَدِ اشْتَرَطَ صَاحِبُ الْمَالِ فَضْلاً لِنَفْسِهِ . مِنْ بَيْعِ سِلْعَتِهِ وَمَا يَكْفِيهِ مِنْ مَؤُونَتِهَا . أَوْ يَقُولَ : اشْتَرِ بِهٰذِهِ السِّلْعَةِ وَبِعْ . فَإِذَا فَرَغْتَ فَابْتَعْ لِي مِثْلَ عَرْضِي الَّذِي دَفَعْتُ إِلَيْكَ . فَإِنْ فَضَلَ شَيْءٌ فَهُوَ بَيْنِي وَبَيْنَكَ . وَلَعَلَّ صَاحِبَ الْعَرْضِ أَنْ يَدْفَعَهُ إِلَى الْعَامِلِ فِي زَمَنٍ هُوَ فِيهِ نَافِقٌ . كَثِيرُ الثَّمَنِ . ثُمَّ يَرُدُّهُ الْعَامِلُ حِينَ يَرُدُّهُ وَقَدْ رَخُصَ . فَيَشْتَرِيهِ بِثُلُثِ ثَمَنِهِ . أَوْ أَقَلَّ مِنْ ذٰلِكَ . فَيَكُونُ الْعَامِلُ قَدْ رَبِحَ نِصْفَ مَا نَقَصَ مِنْ ثَمَنِ الْعَرْضِ . فِي حِصَّتِهِ مِنَ الرِّبْحِ . أَوْ يَأْخُذَ الْعَرْضَ فِي زَمَانٍ ثَمَنُهُ فِيهِ قَلِيلٌ . فَيَعْمَلُ فِيهِ حَتَّى يَكْثُرَ الْمَالُ فِي يَدَيْهِ . ثُمَّ يَغْلُو ذٰلِكَ الْعَرْضُ . وَيَرْتَفِعُ ثَمَنُهُ حِينَ يَرُدُّهُ . فَيَشْتَرِيهِ بِكُلِّ مَا فِي يَدَيْهِ . فَيَذْهَبُ عَمَلُهُ وَعِلاَجُهُ بَاطِلاً . فَهٰذَا غَرَرٌ لا يَصْلُحُ . فَإِنْ جَهِلَ ذٰلِكَ . حَتَّى يَمْضِيَ . نُظِرَ إِلَى قَدْرِ أَجْرِ الَّذِي دُفِعَ إِلَيْهِ الْقِرَاضُ ، فِي بَيْعِهِ إِيَّاهُ ، وَعِلاَجِهِ فَيُعْطَاهُ . ثُمَّ يَكُونُ الْمَالُ قِرَاضًا . مِنْ يَوْمِ نَضَّ الْمَالُ . وَاجْتَمَعَ عَيْنًا . وَيُرَدُّ إِلَى قِرَاضِ مِثْلِهِ .

7. İmam Malik der ki: *Bir kimse diğer birine kâr ortaklığı için nakdi paradan başka bir mal veremez. Zira diğer mallarda mukarada (kâr ortaklığı) olmaz. Çünkü ticaret mallarında mukarada ancak şu iki şekilden biriyle olur: Ya mal sahibi arkadaşına: «Bu malı al ve sat. Onun bedeli ile de başka mal satın al ve kırad (mudarebe) olmak üzere onu da sat» demesiyle olur ki, bu durumda mal sahibi kendisi için malının satışından ve gerekli masraflarından bir fazlalık şart koşmuş olur. Yahut da: «Bu malı satın al ve sat, sonra da benim için sana verdiğim gibi bir mal satın al. Eğer bir şey artarsa, onu da aramızda taksim ederiz.» demesiyle olur. Bu durumda da, belki mal sahibi çalışana o malı revaçta iken ve fiyatı yüksek olduğu bir zamanda vermiş olur. Çalışan da ucuzla-*

dığı bir zamanda iade etmekle o malı üçte bir veya daha az bir fiyatla satın almış olabilir. Böyle olunca da çalışan, kârdan kendisine düşen hissede malın fiatından eksilen miktarın yarısı kadar kazanç sağlamış olur. Yahut da malı, fiyatı düşük olduğu bir zamanda alır. Elinde çoğalıncaya kadar çalışır, sonra bu mal pahalanır ve iade edeceği zaman fiyatı yükselir, onu satın almak için elindeki malın hepsini verebilir. Böylece onun çalışması ve gayreti boşa gider. Bu ise bir belirsizliktir, doğru değildir. Eğer bu bilinmeden yapılırsa, sermaye verilen kişinin o satışı yapması ve çalışması hususundaki ücretine bakılır ve ona ödenir. Sonra da bu mal, nakde dönüşüp para olduğu günden itibaren mudarebe olur ve emsali mudarebeler gibi muamele görür.[14]

(14) Yani mal, çalışanın elinde para olarak bulunup, mudarebe akdine uygun hale gelince akit tashih edilir. Öncesi için de, sermayeyi çalıştırana ücreti ödenir.

7. KÂR ORTAKLIĞINDA KİRALAMA

٨ - قَالَ يَحْيَىٰ : قَالَ مَالِكٌ ، فِي رَجُلٍ دَفَعَ إِلَى رَجُلٍ مَالاً قِرَاضًا . فَاشْتَرَى بِهِ مَتَاعًا . فَحَمَلَهُ إِلَى بَلَدِ التِّجَارَةِ . فَبَارَ عليه . وَخَافَ النُّقْصَانَ إِنْ بَاعَهُ . فَتَكَارَى عَلَيْهِ إِلَى بَلَدٍ آخَرَ . فَبَاعَ بِنُقْصَانٍ . فَاغْتَرَقَ الْكِرَاءُ أَصْلَ الْمَالِ كُلَّهُ .

قَالَ مَالِكٌ : إِنْ كَانَ فِيمَا بَاعَ وَفَاءٌ لِلْكِرَاءِ ، فَسَبِيلُهُ ذٰلِكَ . وَإِنْ بَقِيَ مِنَ الْكِرَاءِ شَيْءٌ ، بَعْدَ أَصْلِ الْمَالِ كَانَ عَلَى الْعَامِلِ . وَلَمْ يَكُنْ عَلَى رَبِّ الْمَالِ مِنْهُ شَيْءٌ يتبع بِهِ . وَذٰلِكَ أَنَّ رَبَّ الْمَالِ إِنَّمَا أَمَرَهُ بِالتِّجَارَةِ فِي مَالِهِ . فَلَيْسَ لِلْمُقَارِضِ أَنْ يَتْبَعَهُ بِمَا سِوَى ذٰلِكَ مِنَ الْمَالِ . وَلَوْ كَانَ ذٰلِكَ يُتْبَعُ بِهِ رَبُّ الْمَالِ ، لَكَانَ ذٰلِكَ دَيْنًا عَلَيْهِ . مِنْ غَيْرِ الْمَالِ الَّذِي قَارَضَهُ فِيهِ . فَلَيْسَ لِلْمُقَارِضِ أَنْ يَحْمِلَ ذٰلِكَ عَلَى رَبِّ الْمَالِ .

8. İmam Malik der ki: *Bir kimse diğer birine kırad (sermaye) olarak bir mal verse, o da bununla bir eşya satın alarak ticaret yapacağı bir beldeye götürse, orada da fiyatlar düşse ve satınca zarardan korksa da kira ödeyip başka bir beldeye naklederek yine zararına satsa ve kira asıl malın hepsini kaplasa, eğer sattığı mal kirayı karşılarsa yapılacak başka bir şey yoktur. Eğer kira masrafı sermayeden fazla tutarsa, eksileni sermaye sahibi değil, parayı çalıştıran öder. Çünkü mal sahibi, ona sadece malında ticaret yapmasını emretmişti. Fazla kiradan dolayı bir şey ödemez. Eğer mal sahibinden böyle bir şey istenecek olsaydı, sermaye olarak verdiği malın dışında üzerinde bir borç olmuş olurdu ki, çalışan ortak sermaye sahibine böyle bir şey yükleyemez.*

8. KÂR ORTAKLIĞINDA YETKİSİNİ AŞMAK

٩ - قَالَ يَحْيَىٰ : قَالَ مَالِكٌ ، فِي رَجُلٍ دَفَعَ إِلَى رَجُلٍ مَالاً قِرَاضًا . فَعَمِلَ فِيهِ فَرَبِحَ . ثُمَّ اشْتَرَى مِنْ رِبْحِ الْمَالِ أَوْ مِنْ جُمْلَتِهِ جَارِيَةً . فَوَطِئَهَا . فَحَمَلَتْ مِنْهُ . ثُمَّ نَقَصَ الْمَالُ . قَالَ مَالِكٌ : إِنْ كَانَ لَهُ مَالٌ أُخِذَتْ قِيمَةُ الْجَارِيَةِ مِنْ مَالِهِ . فَيُجْبَرُ بِهِ الْمَالُ . فَإِنْ كَانَ فَضْلٌ بَعْدَ وَفَاءِ الْمَالِ . فَهُوَ بَيْنَهُمَا عَلَى الْقِرَاضِ الأَوَّلِ . وَإِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ وَفَاءٌ ، بِيعَتِ الْجَارِيَةُ حَتَّى يُجْبَرَ الْمَالُ مِنْ ثَمَنِهَا .

قَالَ مَالِكٌ ، فِي رَجُلٍ دَفَعَ إِلَى رَجُلٍ مَالاً قِرَاضًا . فَتَعَدَّى فَاشْتَرَى بِهِ سِلْعَةً . وَزَادَ فِي ثَمَنِهَا مِنْ عِنْدِهِ . قَالَ مَالِكٌ : صَاحِبُ الْمَالِ بِالْخِيَارِ . إِنْ بِيعَتِ السِّلْعَةُ بِرِبْحٍ أَوْ وَضِيعَةٍ . أَوْ لَمْ تُبَعْ . إِنْ شَاءَ أَنْ يَأْخُذَ السِّلْعَةَ ، أَخَذَهَا وَقَضَاهُ مَا أَسْلَفَهُ فِيهَا . وَإِنْ أَبَى ، كَانَ الْمُقَارِضُ شَرِيكًا لَهُ بِحِصَّتِهِ مِنَ الثَّمَنِ فِي النَّمَاءِ وَالنُّقْصَانِ . بِحِسَابِ مَا زَادَ الْعَامِلُ فِيهَا مِنْ عِنْدِهِ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِي رَجُلٍ أَخَذَ مِنْ رَجُلٍ مَالاً قِرَاضًا . ثُمَّ دَفَعَهُ إِلَى رَجُلٍ آخَرَ . فَعَمِلَ فِيهِ قِرَاضًا بِغَيْرِ إِذْنِ صَاحِبِهِ : إِنَّهُ ضَامِنٌ لِلْمَالِ . إِنْ نَقَصَ فَعَلَيْهِ النُّقْصَانُ . وَإِنْ رَبِحَ فَلِصَاحِبِ الْمَالِ شَرْطُهُ مِنَ الرِّبْحِ . ثُمَّ يَكُونُ لِلَّذِي عَمِلَ ، شَرْطُهُ بِمَا بَقِيَ مِنَ الْمَالِ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِي رَجُلٍ تَعَدَّى فَتَسَلَّفَ مِمَّا بِيَدَيْهِ مِنَ الْقِرَاضِ مَالاً . فَابْتَاعَ بِهِ سِلْعَةً لِنَفْسِهِ . قَالَ مَالِكٌ : إِنْ رَبِحَ ، فَالرِّبْحُ عَلَى شَرْطِهِمَا فِي الْقِرَاضِ . وَإِنْ نَقَصَ ، فَهُوَ ضَامِنٌ لِلنُّقْصَانِ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِي رَجُلٍ دَفَعَ إِلَى رَجُلٍ مَالاً قِرَاضًا . فَاسْتَسْلَفَ مِنْهُ الْمَدْفُوعُ إِلَيْهِ الْمَالُ مَالاً . وَاشْتَرَى بِهِ سِلْعَةً لِنَفْسِهِ : إِنَّ صَاحِبَ الْمَالِ بِالْخِيَارِ . إِنْ شَاءَ شَرِكَهُ فِي السِّلْعَةِ عَلَى قِرَاضِهَا . وَإِنْ شَاءَ خَلَّى بَيْنَهُ وَبَيْنَهَا . وَأَخَذَ مِنْهُ رَأْسَ الْمَالِ كُلَّهُ . وَكَذَلِكَ يُفْعَلُ بِكُلِّ مَنْ تَعَدَّى .

9. İmam Malik der ki: *Bir kimse, diğer birine kırad (sermaye) olarak bir mal verir, o da bu malı çalıştırarak kâr eder sonra bu malın kârı ile veya o mal ile bir cariye satın alarak birleşme yapar ve bu cariye ondan hamile olur, sonra da mal eksilirse (zarar ederse), eğer malı varsa, cariyenin kıymeti o maldan alınır. Malın, eksiği de ödettirilir. Mal ödendikten sonra fazlalık kalırsa, ilk ortaklık üzerine aralarında taksim edilir. Eğer kâfi miktarda malı bulunmazsa, cariye satılır ve kıymetinden mal ödenir.*

İmam Malik der ki: *Bir adam başka birine kırad olarak bir mal verse, o da —eksiğini yanından ödeyerek— sermayeden fazla bir mal alsa, bu mal ister kârla satılsın ister zararla, isterse de satılmasın sermaye sahibi muhayyer olur. O malı almak isterse, alır ve borcunu öder. Almak istemezse, sermayeyi çalıştıranın kendi yanından ilâve ettiğini de hesaba katarak kâr ve zararda o malın bedeline hissesi oranında ortak olur.*

İmam Malik der ki: *Bir kimse, diğer birinden kırad olarak bir mal alsa da başka birisine verse, o da sahibinin izni olmadan o malı çalıştırsa birinci mudarıp malı öder.*[15] *Eğer mal zarar ederse, zarar ona aittir. Kâr ederse, mal sahibi şart koştuğu kârı alır. Sonra da çalışan mudarıp, geri kalandan şart koştuğu miktarı alır.*

İmam Malik der ki: *Bir kimse elinde bulunan kırad (sermaye)'dan kendi kendine borç para çekerek kendi hesabına bir eşya satın aldığında, eğer kâr ederse, şartlarına göre aralarında taksim ederler. Zarar ederse, kendisi öder.*

İmam Malik der ki: *Bir kimse, diğer birine kırad olarak bir mal verse, o da bu maldan biraz borç alarak kendisi için bir eşya satın alsa, mal sahibi muhayyer olur. Dilerse, sermayesine göre o mala ortak olur, dilerse ortağına bırakarak ondan bütün sermayesini alır. Bu hususta haksızlık yapanların hepsine karşı böyle muamele edilir.*

(15) Çünkü sahibinin izni olmadan malı başka birisine vermekle yetkisi dışına çıkmış sayılır. Bundan dolayı da zararı ödemesi gerekir. (Mütercim).

9. KÂR ORTAKLIĞINDA CAİZ OLAN MASRAFLAR

١٠ - قَالَ يَحْيَىٰ : قَالَ مَالِكٌ ، فِي رَجُلٍ دَفَعَ إِلَى رَجُلٍ مَالاً قِرَاضًا : إِنَّهُ إِذَا كَانَ الْمَالُ كَثِيرًا يَحْمِلُ النَّفَقَةَ ، فَإِذَا شَخَصَ فِيهِ الْعَامِلُ ، فَإِنَّ لَهُ أَنْ يَأْكُلَ مِنْهُ ، وَيكْتَسِيَ بِالْمَعْرُوفِ مِنْ قَدْرِ الْمَالِ . وَيَسْتَأْجِرَ مِنَ الْمَالِ إِذَا كَانَ كَثِيرًا لا يَقْوَى عَلَيْهِ بَعْضَ مَنْ يَكْفِيهِ بَعْضَ مَؤُونَتِهِ . وَمِنَ الأَعْمَالِ أَعْمَالٌ لا يَعْمَلُهَا الَّذِي يَأْخُذُ الْمَالَ . وَلَيْسَ مِثْلَهُ يَعْمَلُهَا . مِنْ ذَلِكَ تَقَاضِي الدُّيُونِ ، وَنَقْلُ الْمَتَاعِ ، وَشَدُّهُ وَأَشْبَاهُ ذَلِكَ . فَلَهُ أَنْ يَسْتَأْجِرَ مِنَ الْمَالِ مَنْ يَكْفِيهِ ذَلِكَ . وَلَيْسَ لِلْمُقَارِضِ أَنْ يَسْتَنْفِقَ مِنَ الْمَالِ . وَلا يَكْتَسِيَ مِنْهُ . مَا كَانَ مُقِيمًا فِي أَهْلِهِ إِنَّمَا يَجُوزُ لَهُ النَّفَقَةُ إِذَا شَخَصَ فِي الْمَالِ . وَكَانَ الْمَالُ يَحْمِلُ النَّفَقَةَ . فَإِنْ كَانَ إِنَّمَا يَتَّجِرُ فِي الْمَالِ فِي الْبَلَدِ الَّذِي هُوَ بِهِ مُقِيمٌ ، فَلاَ نَفَقَةَ لَهُ مِنَ الْمَالِ وَلا كِسْوَةَ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِي رَجُلٍ دَفَعَ إِلَى رَجُلٍ مَالاً قِرَاضًا . فَخَرَجَ بِهِ وَبِمَالِ نَفْسِهِ . قَالَ : يَجْعَلُ النَّفَقَةَ مِنَ الْقِرَاضِ وَمِنْ مَالِهِ ، عَلَى قَدْرِ حِصَصِ الْمَالِ .

10. İmam Malik der ki: *Bir kimse, diğer birine kırad olarak bir mal verdiğinde, eğer o mal masraf kaldıracak kadar çok olursa ve çalışan da o mal için yolculuğa çıkarsa, ondan yiyebilir ve malın miktarı ile mütenasip olarak normal şekilde giyinebilir. Mal çok olup da korumaya gücü yetmezse, kendisine yardım edecek birisini kiralayarak ücretini o maldan ödeyebilir. Kendisinin yapmaması ve başkasına yaptırılması gereken bazı işler olabilir. Alacakların tahsili, eşyanın ambalajı ve nakli gibi. Sermayeden bunları yapacak birini de kiralayabilir. Fakat ailesinin yanında ikamet ediyorsa —ticaret için sefere çıkmadıkça— sermayeden yiyecek ve giyecek parası çekemez.*

İmam Malik derki: *Bir kimse, diğer birisine kırad olarak bir mal verse, o da hem o mal, hem de kendi malıyla birlikte (ticaret için) yolculuğa çıksa, masrafını hisselerine göre her iki maldan karşılar.*

10. KÂR ORTAKLIĞINDA CAİZ OLMAYAN MASRAFLAR

١١ - قَالَ يَحْيَى : قَالَ مَالِكٌ ، فِي رَجُلٍ مَعَهُ مَالٌ قِرَاضٌ . فَهُوَ يَسْتَنْفِقُ مِنْهُ وَيَكْتَسِي : إِنَّهُ لا يَهَبُ مِنْهُ شَيْئًا . وَلا يُعْطِي مِنْهُ سَائِلاً وَلا غَيْرَهُ . وَلا يُكَافِىءُ فِيهِ أَحَدًا . فَأَمَّا إِنِ اجْتَمَعَ هُوَ وَقَوْمٌ . فَجَاءُوا بِطَعَامٍ وَجَاءَ هُوَ بِطَعَامٍ . فَأَرْجُو أَنْ يَكُونَ ذٰلِكَ وَاسِعًا . إِذَا لَمْ يَتَعَمَّدْ أَنْ يَتَفَضَّلَ عَلَيْهِمْ . فَإِنْ تَعَمَّدَ ذٰلِكَ ، أَوْ مَا يُشْبِهُهُ ، بِغَيْرِ إِذْنِ صَاحِبِ الْمَالِ ، فَعَلَيْهِ أَنْ يَتَحَلَّلَ ذٰلِكَ مِنْ رَبِّ الْمَالِ . فَإِنْ حَلَّلَهُ ذٰلِكَ ، فَلا بَأْسَ بِهِ . وَإِنْ أَبَى أَنْ يُحَلِّلَهُ ، فَعَلَيْهِ أَنْ يُكَافِئَهُ بِمِثْلِ ذٰلِكَ . إِنْ كَانَ ذٰلِكَ شَيْئًا لَهُ مُكَافَأَةٌ .

11. İmam Malik der ki: *Bir kimsenin yanında kırad malı bulunsa, ondan yiyecek ve giyecek masraflarını karşılar. Fakat o maldan hiç bir şeyi hibe edemez. Dilenci ve benzeri kimselere veremez ve hiç kimseyi de onunla mükâfatlandıramaz. Ama bir toplulukla beraber bulunur da onlar birer yiyecek getirir, o da bir yiyecek getirirse öbürlerine bir ikramda bulunma kastı olmadığı müddetçe bu caiz görülür.*[16] *Eğer mal sahibinin izni olmadan böyle bir şeye yönelirse, ondan helâllık istemesi gerekir. Helâl ederse, bir şey lâzım gelmez. Helâl etmezse, sarfettiği şeyin mislini ona ödemesi gerekir.*

(16) Çünkü, ekseriyetle beraber yolculuk yapan yol arkadaşları, yemeklerini de beraber yerler. Bu bakımdan normal sınırı aşmadığı müddetçe, bunda bir mahzur yoktur.

11. KÂR ORTAKLIĞINDA BORÇLAR

١٢ - قَالَ يَحْيَى : قَالَ مَالِكٌ : الأَمْرُ الْمُجْتَمَعُ عَلَيْهِ عِنْدَنَا فِي رَجُلٍ دَفَعَ إِلَى رَجُلٍ مَالاً قِرَاضًا فَاشْتَرَى بِهِ سِلْعَةً . ثُمَّ بَاعَ السِّلْعَةَ بِدَيْنٍ . فَرَبِحَ فِي الْمَالِ . ثُمَّ هَلَكَ الَّذِي أَخَذَ الْمَالَ . قَبْلَ أَنْ يَقْبِضَ الْمَالَ . قَالَ : إِنْ أَرَادَ وَرَثَتُهُ أَنْ يَقْبِضُوا ذَلِكَ الْمَالَ ، وَهُمْ عَلَى شَرْطِ أَبِيهِمْ مِنَ الرِّبْحِ ، فَذَلِكَ لَهُمْ . إِذَا كَانُوا أُمَنَاءَ عَلَى ذَلِكَ . فَإِنْ كَرِهُوا أَنْ يَقْتَضُوهُ ، وَخَلَّوْا بَيْنَ صَاحِبِ الْمَالِ وَبَيْنَهُ ، لَمْ يُكَلَّفُوا أَنْ يَقْتَضُوهُ . وَلا شَيْءَ عَلَيْهِمْ . وَلا شَيْءَ لَهُمْ . إِذَا أَسْلَمُوهُ إِلَى رَبِّ الْمَالِ . فَإِنِ اقْتَضَوْهُ . فَلَهُمْ فِيهِ مِنَ الشَّرْطِ وَالنَّفَقَةِ ، مِثْلُ مَا كَانَ لأَبِيهِمْ فِي ذَلِكَ هُمْ فِيهِ بِمَنْزِلَةِ أَبِيهِمْ . فَإِنْ لَمْ يَكُونُوا أُمَنَاءَ عَلَى ذَلِكَ . فَإِنَّ لَهُمْ أَنْ يَأْتُوا بِأَمِينٍ ثِقَةٍ . فَيَقْتَضِي ذَلِكَ الْمَالَ . فَإِذَا اقْتَضَى جَمِيعَ الْمَالِ . وَجَمِيعَ الرِّبْحِ . كَانُوا فِي ذَلِكَ بِمَنْزِلَةِ أَبِيهِمْ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِي رَجُلٍ دَفَعَ إِلَى رَجُلٍ مَالاً قِرَاضًا . عَلَى أَنَّهُ يَعْمَلُ فِيهِ . فَمَا بَاعَ بِهِ مِنْ دَيْنٍ فَهُوَ ضَامِنٌ لَهُ : إِنَّ ذَلِكَ لازِمٌ لَهُ . إِنْ بَاعَ بِدَيْنٍ فَقَدْ ضَمِنَهُ .

12. İmam Malik der ki: *Bize göre üzerinde ittifak edilen husus şudur: Bir kimse diğer birine kırad olarak bir mal verir, o da bununla bir eşya satın alarak veresiye satar ve kâr eder, sonra da alacağını teslim almadan önce ölürse, varisleri istedikleri takdirde, o alacağı teslim alabilirler. Eğer bu hususta emin iseler, babalarına şart koşulan kâr onların hakkıdır. Eğer o alacağı istemeyi hoş görmezler, mal sahibi ile borçluyu başbaşa bırakırlarsa, onu istemekle mükellef tutulmazlar. Yani onu, mal sahibine havale ettikten sonra, kâra ve zarara karışmazlar. Eğer o alacağı tahsil ederlerse, babaları için şart koşulan kâr ve nafaka kendilerine ait olur. Çünkü onlar, bu hususta babalarının vekili sayılırlar. Eğer onlar bu hususta güvenilir değillerse, güvenilir ve emin birini getirebilirler. O, bütün malı ve kazancı tahsil edince, babalarının hakkına sahip olurlar.*

İmam Malik der ki: *Bir kimse, diğer birine çalıştırmak üzere sermaye olarak bir mal verse, bu hususta veresiye sattığı şeyler hakkında ödeme sorumluluğu vardır. Eğer veresiye satacak olursa, mal sahibine öder.*[17]

(17) Bu sorumluluk, mal sahibi ona veresiye satmamayı şart koştuğu ve bu satışta zarar olduğu zaman söz konusudur. Çünkü mudarib, burada yetkisini aşmış olur. Eğer bu satışta kâr olursa, şartlarına göre aralarında taksim edilir. Çünkü veresiye satmasıyla yetkisini aşmış olması, kârdaki hakkını düşürmez. (Bâcî, el-Münteka, c.5, s. 176).

12. KÂR ORTAKLIĞINDA SERMAYE SAHİBİ ADINA MAL ALIP SATMAK[18]

١٣ - قَالَ يَحْيَىٰ : قَالَ مَالِكٌ ، فِي رَجُلٍ دَفَعَ إِلَى رَجُلٍ مَالاً قِرَاضًا . وَاسْتَسْلَفَ مِنْ صَاحِبِ الْمَالِ سَلَفًا . أَوِ اسْتَسْلَفَ مِنْهُ صَاحِبُ الْمَالِ سَلَفًا . أَوْ أَبْضَعَ مَعَهُ صَاحِبُ الْمَالِ بِضَاعَةً يَبِيعُهَا لَهُ . أَوْ بِدَنَانِيرَ يَشْتَرِي لَهُ بِهَا سِلْعَةً . قَالَ مَالِكٌ : إِنْ كَانَ صَاحِبُ الْمَالِ إِنَّمَا أَبْضَعَ مَعَهُ ، وَهُوَ يَعْلَمُ أَنَّهُ لَوْ لَمْ يَكُنْ مَالُهُ عِنْدَهُ ، ثُمَّ سَأَلَهُ مِثْلَ ذٰلِكَ فَعَلَهُ ، لإِخَاءٍ بَيْنَهُمَا ، أَوْ لِيَسَارَةِ مَؤُونَةِ ذٰلِكَ عَلَيْهِ . وَلَوْ أَبَىٰ ذٰلِكَ عَلَيْهِ لَمْ يَنْزِعْ مَالَهُ مِنْهُ . أَوْ كَانَ الْعَامِلُ إِنَّمَا اسْتَسْلَفَ مِنْ صَاحِبِ الْمَالِ . أَوْ حَمَلَ لَهُ بِضَاعَتَهُ . وَهُوَ يَعْلَمُ أَنَّهُ لَوْ لَمْ يَكُنْ عِنْدَهُ مَالُهُ فَعَلَ لَهُ مِثْلَ ذٰلِكَ . وَلَوْ أَبَىٰ ذٰلِكَ عَلَيْهِ لَمْ يَرْدُدْ عَلَيْهِ مَالَهُ . فَإِذَا صَحَّ ذٰلِكَ مِنْهُمَا جَمِيعًا ، وَكَانَ ذٰلِكَ مِنْهُمَا عَلَى وَجْهِ الْمَعْرُوفِ ، وَلَمْ يَكُنْ شَرْطًا فِي أَصْلِ الْقِرَاضِ ، فَذٰلِكَ جَائِزٌ لا بَأْسَ بِهِ . وَإِنْ دَخَلَ ذٰلِكَ شَرْطٌ . أَوْ خِيفَ أَنْ يَكُونَ إِنَّمَا صَنَعَ ذٰلِكَ الْعَامِلُ لِصَاحِبِ الْمَالِ ، لِيُقِرَّ مَالَهُ فِي يَدَيْهِ . أَوْ إِنَّمَا صَنَعَ ذٰلِكَ صَاحِبُ الْمَالِ ، لأَنْ يُمْسِكَ الْعَامِلُ مَالَهُ . وَلا يَرُدَّهُ عَلَيْهِ . فَإِنَّ ذٰلِكَ لا يَجُوزُ فِي الْقِرَاضِ . وَهُوَ مِمَّا يُنْهَىٰ عَنْهُ أَهْلُ الْعِلْمِ .

13. İmam Malik der ki: *Bir adam, kâr ortağı yaparak sermaye verdiği kimseye, ayrıca ödünç para verebilir. Ondan ödünç de alabilir. Kâr ortağı, kâr almaksızın sermaye sahibinin hesabına mal alıp satabilir. Ortaklığın gerektirmediği karşılıklı yardımlaşma sırf din kardeşliğinin icabı olacak, her iki tarafın da ard düşünceleri olmayacak, bu gibi yardımlaşmalar ortaklığı kurarken şart koşulmayacak ve mal sahibinin ortağımın işini görmezsem sermayemi çalıştırmaz, iade eder, kâr ortağının da, ortağımın işini görmezsem sermayesini çeker, endişeleri olmayacak. Aksi halde, yukarıdaki yardımlaşmalar yersiz olur. İlim erbabı, bu gibi ard düşünceli yardımlaşmalara müsaade etmemişlerdir.*

(18) Istılahta «Bidaa» denilen bu iş şöyle olur: Sermaye ile kâr bir tarafa ait olur. Diğer taraf için, yalnız çalışmak şart koşulur. Ona kârdan bir şey verilmez.

13. KÂR ORTAKLIĞINDA ALACAKLAR

١٤ - قَالَ يَحْيَى : قَالَ مَالِكٌ ، فِي رَجُلٍ أَسْلَفَ رَجُلاً مَالاً . ثُمَّ سأله الَّذِي تَسَلَّفَ الْمَالَ أَنْ يُقِرَّهُ عِنْدَهُ قِرَاضًا . قَالَ مَالِكٌ : لا أُحِبُّ ذَلِكَ حَتَّى يَقْبِضَ مَالَهُ مِنْهُ . ثُمَّ يَدْفَعَهُ إِلَيْهِ قِرَاضًا إِنْ شَاءَ أَوْ يُمْسِكَهُ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِي رَجُلٍ دَفَعَ إِلَى رَجُلٍ مَالاً قِرَاضًا . فَأَخْبَرَهُ أَنَّهُ قَدِ اجْتَمَعَ عِنْدَهُ . وَسَأَلَهُ أَنْ يَكْتُبَهُ عَلَيْهِ سَلَفًا . قَالَ : لا أُحِبُّ ذَلِكَ . حَتَّى يَقْبِضَ مِنْهُ مَالَهُ . ثُمَّ يُسَلِّفَهُ إِيَّاهُ إِنْ شَاءَ ، أَوْ يُمْسِكَهُ . وَإِنَّمَا ذَلِكَ ، مَخَافَةَ أَنْ يَكُونَ قَدْ نَقَصَ فِيهِ . فَهُوَ يُحِبُّ أَنْ يُؤَخِّرَهُ عَنْهُ . عَلَى أَنْ يَزِيدَهُ فِيهِ مَا نَقَصَ مِنْهُ . فَذَلِكَ مَكْرُوهٌ . وَلا يَجُوزُ وَلا يَصْلُحُ .

14. Bir adamdan borç aldıktan sonra, o malın kendisinde kırad (sermaye) olarak kalmasını isteyen bir adam hakkında İmam Malik der ki:

Malını ondan almadıkça bunu uygun görmüyorum, aldıktan sonra ise ister sermaye olarak verir, ister elinde tutar.

İmam Malik der ki: *Yine bir adam, başka birisine sermaye olarak bir mal verir (o da bir müddet çalıştıktan sonra) kâr ederek, sermayenin çoğaldığını haber verir ve onu üzerine borç olarak yazmasını isterse, bunu da hoş görmüyorum. Ancak malını aldıktan sonra, ister ona borç verir, isterse vermez. Bu, o malın eksilmiş olup da çalışanın o eksiği tamamlamak için malı ödemeyi geciktirmek istemesi korkusundan dolayıdır. Çünkü bu mekruhtur. doğru olmaz.*

14. KÂR ORTAKLIĞINDA MUHASEBE

١٥ - قَالَ يَحْيَى : قَالَ مَالِكٌ ، فِي رَجُلٍ دَفَعَ إِلَى رَجُلٍ مَالاً قِرَاضًا . فَعَمِلَ فِيهِ فَرَبِحَ . فَأَرَادَ أَنْ يَأْخُذَ حِصَّتَهُ مِنَ الرِّبْحِ . وَصَاحِبُ الْمَالِ غَائِبٌ . قَالَ : لا يَنْبَغِي لَهُ أَنْ يَأْخُذَ مِنْهُ شَيْئًا إِلا بِحَضْرَةِ صَاحِبِ الْمَالِ . وَإِنْ أَخَذَ شَيْئًا فَهُوَ لَهُ ضَامِنٌ . حَتَّى يُحْسَبَ مَعَ الْمَالِ إِذَا اقْتَسَمَاهُ .

قَالَ مَالِكٌ : لا يَجُوزُ لِلْمُتَقَارِضَيْنِ أَنْ يَتَحَاسَبَا وَيَتَفَاصَلاَ . وَالْمَالُ غَائِبٌ عَنْهُمَا . حَتَّى يَحْضُرَ الْمَالُ . فَيَسْتَوْفِي صَاحِبُ الْمَالِ رَأْسَ مَالِهِ . ثُمَّ يَقْتَسِمَانِ الرِّبْحَ عَلَى شَرْطِهِمَا .

قَالَ مَالِكٌ ، فِي رَجُلٍ أَخَذَ مَالاً قِرَاضًا . فَاشْتَرَى بِهِ سِلْعَةً . وَقَدْ كَانَ عَلَيْهِ دَيْنٌ . فَطَلَبَهُ غُرَمَاؤُهُ . فَأَدْرَكُوهُ بِبَلَدٍ غَائِبٍ عَنْ صَاحِبِ الْمَالِ . وَفِي يَدَيْهِ عَرْضٌ مُرَبَّحٌ بَيِّنٌ فَضْلُهُ . فَأَرَادُوا أَنْ يُبَاعَ لَهُمُ الْعَرْضُ فَيَأْخُذُوا حِصَّتَهُ مِنَ الرِّبْحِ . قَالَ : لا يُؤْخَذُ مِنْ رِبْحِ الْقِرَاضِ شَيْءٌ . حَتَّى يَحْضُرَ صَاحِبُ الْمَالِ فَيَأْخُذَ مَالَهُ . ثُمَّ يَقْتَسِمَانِ الرِّبْحَ عَلَى شَرْطِهِمَا .

قَالَ مَالِكٌ ، فِي رَجُلٍ دَفَعَ إِلَى رَجُلٍ مَالاً قِرَاضًا . فَتَجَرَ فِيهِ فَرَبِحَ . ثُمَّ عَزَلَ رَأْسَ الْمَالِ . وَقَسَمَ الرِّبْحَ . فَأَخَذَ حِصَّتَهُ وَطَرَحَ حِصَّةَ صَاحِبِ الْمَالِ فِي الْمَالِ . بِحَضْرَةِ شُهَدَاءَ أَشْهَدَهُمْ عَلَى ذَلِكَ . قَالَ : لا تَجُوزُ قِسْمَةُ الرِّبْحِ إِلا بِحَضْرَةِ صَاحِبِ الْمَالِ . وَإِنْ كَانَ أَخَذَ شَيْئًا رَدَّهُ حَتَّى يَسْتَوْفِيَ صَاحِبُ الْمَالِ رَأْسَ مَالِهِ . ثُمَّ يَقْتَسِمَانِ مَا بَقِيَ بَيْنَهُمَا عَلَى شَرْطِهِمَا .

قَالَ مَالِكٌ ، فِي رَجُلٍ دَفَعَ إِلَى رَجُلٍ مَالاً قِرَاضًا . فَعَمِلَ فِيهِ فَجَاءَهُ . فَقَالَ لَهُ : هَذِهِ حِصَّتُكَ مِنَ الرِّبْحِ . وَقَدْ أَخَذْتُ لِنَفْسِي مِثْلَهُ ، وَرَأْسُ مَالِكَ وَافِرٌ عِنْدِي . قَالَ مَالِكٌ : لا أُحِبُّ ذَلِكَ . حَتَّى يَحْضُرَ الْمَالُ كُلُّهُ . فَيُحَاسِبَهُ حَتَّى يَحْصُلَ رَأْسُ الْمَالِ . وَيَعْلَمَ أَنَّهُ وَافِرٌ . وَيَصِلَ إِلَيْهِ . ثُمَّ يَقْتَسِمَانِ الرِّبْحَ بَيْنَهُمَا . ثُمَّ يَرُدُّ إِلَيْهِ الْمَالَ إِنْ شَاءَ ، أَوْ يَحْبِسُهُ . وَإِنَّمَا يَجِبُ حُضُورُ الْمَالِ . مَخَافَةَ أَنْ يَكُونَ الْعَامِلُ قَدْ نَقَصَ فِيهِ . فَهُوَ يُحِبُّ أَنْ لا يُنْتَزَعَ مِنْهُ . وَأَنْ يُقِرَّهُ فِي يَدِهِ .

15. İmam Malik der ki: *Bir kimse başka birine kırad olarak bir mal verse, o da çalışarak kâr etse ve sermaye sahibinin bulunmadığı bir sırada kârdan kendi hissesini almak istese, mal sahibi olmadıkça hiç bir şey alması caiz değildir. Taksim edilmesi esnasında, mal ile beraber hesaplanmayan bir şey alacak olursa, onu ödemek zorundadır.*

Sermayedar ile çalışan ortağın, mal yanlarında olmadan hesaplaşarak birbirlerinden ayrılmaları caiz değildir. Mal sahibi önce sermayesini alır, sonra da kârı anlaşmalarına göre taksim ederler.

İmam Malik der ki: *Borçlu bir kimse aldığı sermaye ile bir mal satın alsa ve alacaklıları da onu arayıp sermayedarın olmadığı bir beldede elinde fazlalığı belli olan kârlı bir mal ile yakalayarak malın satılmasını ve kârdan ona düşecek hisseyi almak isteseler, bu durumda, mal sahibi gelip sermayesini aldıktan sonra kârı anlaşmalarına göre taksim edinceye kadar o kârdan hiç bir şey alamazlar.*

İmam Malik der ki: *Yine bir adam, diğer birine sermaye olarak bir mal verir, o da ticaret yaparak, kâr elde eder. Sonra sermayeyi ayırır, kârı da taksim ederek kendi hissesini alır ve sermaye sahibinin hissesini de sermayeye katar ve bunu şahitler huzurunda da yaparsa, mal sahibi huzurda olmadan kârı taksim etmek caiz değildir. Mal sahibi sermayesini alıp, geri kalanı anlaşmalarına göre taksim edinceye kadarbir şey almışsa, onu iade eder.*[19]

İmam Malik der ki: *Bir kimse başka birine sermaye olarak bir mal verse, o da o malı çalıştırıp mal sahibine: «Kârdan senin hissen budur. Bu kadar da kendime aldım. Sermayen de tam olarak yanımdadır.» dese, bunu hoş karşılamam. Malın tamamı hazır olur, mal sahibi kendisiyle hesap görür, sermaye meydana çıkar, o da tam olarak kendisine ulaşacağını bilir, sonra kârı aralarında taksim ederler. Bundan sonra da, malı ona ister verir, ister vermez. Malın hazır olmasının gerekliliği, çalışanın onu eksiltmiş olması ve bu yüzden de kendisinden alınmamasını ve elinde bırakılmasını istemesi endişesinden dolayıdır.*

(19) Hanefiler'e göre de, mal sahibi sermayesini almadan önce kârın taksim edilmesi doğru olmaz. Eğer taksim edilirse durdurulur. Yani mal sahibi, sermayesini alırsa, sahih olur. Aksi takdirde, taksim işlemi batıl olur. Şafii'lere göre ise, sermayenin teslimiden önce de kâr taksim edilebilir. Ancak ticaret eşyalarının tamamen satılıp sermayenin nakde dönüşmesinden önce taksim edilemez. (Cezîrî, el-Fıkh ale'l- el-Mezahibu'l-Erbea, c.3,

15. KÂR ORTAKLIĞIYLA İLGİLİ ÇEŞİTLİ MESELELER

١٦ - قَالَ يَحْيَىٰ : قَالَ مَالِكٌ ، فِي رَجُلٍ دَفَعَ إِلَى رَجُلٍ مَالاً قِرَاضًا . فَابْتَاعَ بِهِ سِلْعَةً . فَقَالَ لَهُ صَاحِبُ الْمَالِ : بِعْهَا . وَقَالَ الَّذِي أَخَذَ الْمَالَ : لا أَرَى وَجْهَ بَيْعٍ . فَاخْتَلَفَا فِي ذٰلِكَ . قَالَ : لا يُنْظَرُ إِلَى قَوْلِ وَاحِدٍ مِنْهُمَا . وَيُسْأَلُ عَنْ ذٰلِكَ أَهْلُ الْمَعْرِفَةِ وَالْبَصَرِ بِتِلْكَ السِّلْعَةِ . فَإِنْ رَأَوْا وَجْهَ بَيْعٍ ، بِيعَتْ عَلَيْهِمَا . وَإِنْ رَأَوْا وَجْهَ انْتِظَارٍ ، انْتُظِرَ بِهَا .

قَالَ مَالِكٌ ، فِي رَجُلٍ أَخَذَ مِنْ رَجُلٍ مَالاً قِرَاضًا . فَعَمِلَ فِيهِ ثُمَّ سَأَلَهُ صَاحِبُ الْمَالِ عَنْ مَالِهِ . فَقَالَ : هُوَ عِنْدِي وَافِرٌ . فَلَمَّا آخَذَهُ بِهِ ، قَالَ : قَدْ هَلَكَ عِنْدِي مِنْهُ كَذَا وَكَذَا . لِمَالٍ يُسَمِّيهِ . وَإِنَّمَا قَالَتْ لَكَ ذٰلِكَ لِكَيْ تَتْرُكَهُ عِنْدِي ، قَالَ : لا يَنْتَفِعُ بِإِنْكَارِهِ بَعْدَ إِقْرَارِهِ أَنَّهُ عِنْدَهُ . وَيُؤْخَذُ بِإِقْرَارِهِ عَلَى نَفْسِهِ . إِلا أَنْ يَأْتِيَ فِي هَلاَكِ ذٰلِكَ الْمَالِ بِأَمْرٍ يُعْرَفُ بِهِ قَوْلُهُ . فَإِنْ لَمْ يَأْتِ بِأَمْرٍ مَعْرُوفٍ . أُخِذَ بِإِقْرَارِهِ وَلَمْ يَنْفَعْهُ إِنْكَارُهُ .

قَالَ مَالِكٌ : وَكَذٰلِكَ أَيْضًا لَوْ قَالَ : رَبِحْتُ فِي الْمَالِ كَذَا وَكَذَا . فَسَأَلَهُ رَبُّ الْمَالِ أَنْ يَدْفَعَ إِلَيْهِ مَالَهُ وَرِبْحَهُ . فَقَالَ : مَا رَبِحْتُ فِيهِ شَيْئًا . وَمَا قُلْتُ ذٰلِكَ إِلا لأَنْ تُقِرَّهُ فِي يَدِي : فَذٰلِكَ لا يَنْفَعُهُ . وَيُؤْخَذُ بِمَا أَقَرَّ بِهِ . إِلا أَنْ يَأْتِيَ بِأَمْرٍ يُعْرَفُ بِهِ قَوْلُهُ وَصِدْقُهُ . فَلاَ يَلْزَمُهُ ذٰلِكَ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِي رَجُلٍ دَفَعَ إِلَى رَجُلٍ مَالاً قِرَاضًا . فَرَبِحَ فِيهِ رِبْحًا . فَقَالَ الْعَامِلُ : قَارَضْتُكَ عَلَى أَنَّ لِي الثُّلُثَيْنِ . وَقَالَ صَاحِبُ الْمَالِ : قَارَضْتُكَ عَلَى أَنَّ لَكَ الثُّلُثَ . قَالَ مَالِكٌ : الْقَوْلُ قَوْلُ الْعَامِلِ . وَعَلَيْهِ ، فِي ذٰلِكَ الْيَمِينُ . إِذَا كَانَ مَا قَالَ يُشْبِهُ قِرَاضَ مِثْلِهِ . وَكَانَ ذٰلِكَ نَحْوًا مِمَّا يَتَقَارَضُ عَلَيْهِ النَّاسُ . وَإِنْ جَاءَ بِأَمْرٍ يُسْتَنْكَرُ ، لَيْسَ عَلَى مِثْلِهِ يَتَقَارَضُ النَّاسُ ، لَمْ يُصَدَّقْ . وَرُدَّ إِلَى قِرَاضِ مِثْلِهِ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِي رَجُلٍ أَعْطَى رَجُلاً مِائَةَ دِينَارٍ قِرَاضًا . فَاشْتَرَى بِهَا سِلْعَةً . ثُمَّ ذَهَبَ لِيَدْفَعَ إِلَى رَبِّ السِّلْعَةِ الْمِائَةَ دِينَارٍ . فَوَجَدَهَا قَدْ سُرِقَتْ . فَقَالَ رَبُّ الْمَالِ : بِعِ السِّلْعَةَ . فَإِنْ كَانَ فِيهَا فَضْلٌ كَانَ لِي . وَإِنْ كَانَ فِيهَا نُقْصَانٌ كَانَ عَلَيْكَ . لأَنَّكَ أَنْتَ ضَيَّعْتَ . وَقَالَ الْمُقَارِضُ : بَلْ عَلَيْكَ وَفَاءُ حَقِّ هٰذَا . إِنَّمَا اشْتَرَيْتُهَا بِمَالِكَ الَّذِي أَعْطَيْتَنِي . قَالَ مَالِكٌ : يَلْزَمُ

الْعَامِلَ الْمُشْتَرِيَ أَدَاءَ ثَمَنِهَا إِلَى الْبَائِعِ . وَيُقَالُ لِصَاحِبِ الْمَالِ الْقِرَاضِ : إِنْ شِئْتَ فَأَدِّ الْمِائَةَ الدِّينَارِ إِلَى الْمُقَارِضِ ، وَالسِّلْعَةُ بَيْنَكُمَا . وَتَكُونُ قِرَاضًا عَلَى مَا كَانَتْ عَلَيْهِ الْمِائَةُ الأُولَى . وَإِنْ شِئْتَ فَابْرَأْ مِنَ السِّلْعَةِ . فَإِنْ دَفَعَ الْمِائَةَ دِينَارٍ إِلَى الْعَامِلِ كَانَتْ قِرَاضًا عَلَى سُنَّةِ الْقِرَاضِ الأَوَّلِ . وَإِنْ أَبَى ، كَانَتِ السِّلْعَةُ لِلْعَامِلِ . وَكَانَ عَلَيْهِ ثَمَنُهَا .

قَالَ مَالِكٌ ، فِي الْمُتَقَارِضَيْنِ إِذَا تَفَاصَلاَ فَبَقِيَ بِيَدِ الْعَامِلِ مِنَ الْمَتَاعِ الَّذِي يَعْمَلُ فِيهِ خَلْقُ الْقِرْبَةِ أَوْ خَلَقُ الثَّوْبِ أَوْ مَا أَشْبَهَ ذَلِكَ . قَالَ مَالِكٌ : كُلُّ شَيْءٍ مِنْ ذَلِكَ كَانَ تَافِهًا ، لاَ خَطْبَ لَهُ ، فَهُوَ لِلْعَامِلِ . وَلَمْ أَسْمَعْ أَحَدًا أَفْتَى بِرَدِّ ذَلِكَ . وَإِنَّمَا يُرَدُّ ، مِنْ ذَلِكَ ، الشَّيْءُ الَّذِي لَهُ ثَمَنٌ . وَإِنْ كَانَ شَيْئًا لَهُ اسْمٌ . مِثْلُ الدَّابَّةِ أَوِ الْجَمَلِ أَوِ الشَّاذَكُونَةِ . أَوْ أَشْبَاهِ ذَلِكَ مِمَّا لَهُ ثَمَنٌ . فَإِنِّي أَرَى أَنْ يَرُدَّ مَا بَقِيَ عِنْدَهُ مِنْ هَذَا . إِلاَّ أَنْ يَتَحَلَّلَ صَاحِبَهُ مِنْ ذَلِكَ .

16 İmam Malik der ki: *Bir adam, diğer birisine sermaye olarak bir mal verir, o da bununla bir eşya alır da sermayedar o eşyanın satılmasını ister, malı alan da «satmayı uygun görmüyorum» der ve böylece aralarında ihtilaf çıkarsa, hiç birinin sözüne bakılmaz. O eşya hakkında tücrübesi olan ve bu işten anlayan bilirkişilere sorulur. Eğer satılmasını uygun görürlerse, eşya satılır. Bekletilmesini uygun görürlerse bekletilir.*

İmam Malik der ki: *Bir kimse başkasından sermaye alarak çalıştırsa, sonra sermayedar malını sorduğunda: «Tam olarak benim yanımda» diye cevap verse, malını almak istediğinde de: «Benim yanımda o malın şu kadarı zarar etti. Fakat malı yanımda bırakman için öyle dedim» dese, önce yanında olduğunu ikrar ettikten sonra inkâr etmesi fayda vermez. Kendisi hakkındaki ikrarı üzerine mal (tamamen) alınır. Ancak malın zarar ettiğine dair sözünü destekleyecek bir delil getirirse, ona göre hareket edilir. Herhangi bir delil getiremezse, önceki ikrarı ile mal alınır. İnkârın kendisine bir yararı olmaz.*

İmam Malik der ki: *Yine aynı şekilde: «Sermaye ile şu kadar kâr ettim» dedikten sonra sermayedar malı ile kârını istediğinde: «Ben o sermaye ile hiç bir şey kazanmadım. Ancak sermayeyi elimde bırakman için öyle söyledim» dese, bunun da bir yararı olmaz. İkrar ettiği şekilde mal kendisinden alınır. Ancak sözünü ve doğru söylediğini destekleyecek bir delil getirirse malı tamamen ödemesi gerekmez.*

İmam Malik der ki: *Bir adam, birisine sermaye verse o da bununla kâr elde etse, sonra çalışan ortak ona: «Sen bana kârın üçte ikisi benim olmak üzere, sermaye verdin.» dese, mal sahibi de: «Ben sana üçte biri senin olmak üzere sermaye verdim dese, parayı çalıştıranın sözü —o muhitin ortaklık kurallarına uyuyorsa, kendisine yemin de ettirilerek— kabul edilir. Uymuyorsa, dedikleri kabul edilmez, benzeri ortaklık usulüne göre hareket edilir.*

İmam Malik der ki: *Bir adam, diğer birine kırad olarak yüz dinar verse, o da bu parayla bir mal satın alsa, sonra bedelini ödemek istediğinde para çalınmışsa, sermaye sahibi: «Malı sat. Sahibine bedelini öde. Fazla kalırsa benim, eksilirse sen tamamlarsın. Çünkü parayı sen zayi ettin.» der, borçlu da «Eksileni ödemek sana aittir. Çünkü ben o malı senin verdiğin para ile satın aldım» diyecek olursa, bu durumda çalışan ortağın satın aldığı malın parasını satıcıya ödemesi gerekir. Sermaye sahibine de: «İstersen, yüz dinarı mudaribe (çalışana) öde, satın alınan mal aranızda müşterek olsun ve önceki yüz dinar gibi şimdiki de sermaye sayılsın. istersen, o maldan ilgini kes» denir. Eğer yüz dinarı kâr ortağına verirse, ilk ortaklık şartlarına göre, bu da bir ortaklık olur. Vermezse, mal sermayeyi çalıştırana kalır, bedelini de o öder.*

İmam Malik der ki: *İki kâr ortağı birbirinden ayrıldığında çalışanın elinde kalan kullandığı eski kaplar ve elbiseler gibi kıymetsiz ve değersiz şeyler çalışana aittir. Bunların geri verilmesine dair hiç kimsenin fetva verdiğini duymadım. Bunlardan ancak kıymeti olan şeyler iade edilir. Hayvan, deve ve keçi gibi ismi ve kıymeti olan şeylerden elinde kalanları iade etmesini uygun görüyorum. Fakat bunlardan dolayı sahibinden helâllik alırsa iade etmez.*

٣٣ - كتاب المساقاة

33

MÜSAKAT (BAHÇE ve AĞAÇ ORTAKLIĞI) KİTABI[1]

(1) Müsâkât: Lügatta sulamak, su vermek, tarlasını veya bahçesini bakıcıya vermek, manalarına gelir. Istılahta ise, bir taraftan ağaçlar, yani bir seneden fazla yerde kalan bitkiler, diğer taraftan da bunları sulama ve yetiştirme gücünün ortaya konulmasiyle meydana gelen bir ortaklık çeşididir. Bu ortaklıkta, çalışan kimse, yetiştirdiği ağaçların mahsülünden bir kısmını, aralarında kararlaştıracakları bir nisbet dahilinde ortaklık payı olarak alır.

1. MÜSAKAT[2] İLE İLGİLİ HADİSLER

١ - حدّثنا يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ لِيَهُودِ خَيْبَرَ ، يَوْمَ افْتَتَحَ خَيْبَرَ : « أُقِرُّكُمْ فِيهَا مَا أَقَرَّكُمُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ . عَلَى أَنَّ الثَّمَرَ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ » قَالَ ، فَكَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَبْعَثُ عَبْدَ اللهِ بْنَ رَوَاحَةَ فَيَخْرُصَ بَيْنَهُ وَبَيْنَهُمْ . ثُمَّ يَقُولُ : إِنْ شِئْتُمْ فَلَكُمْ . وَإِنْ شِئْتُمْ فَلِيَ . فَكَانُوا يَأْخُذُونَهُ .

1. Said b. Müseyyeb'den: Resûlullah (s.a.v.) Hayber'i fethettiği gün Hayber yahudilerine:

«—Aziz ve celil olan Allah'ın sizi burada ikamet ettirdiği gibi, bahçelerinizin mahsulü olan meyveler (hurmalar) sizinle aramızda müşterek olmak üzere ben de sizi burada (yerinizde) bırakıyorum.» dedi.[3]

Said b. Müseyyeb diyor ki: Resûlullah (s.a.v.), Abdullah b. Ravaha (r.a.)'yı gönderirdi. O da ağaçlardaki yaş hurmanın miktarını tahmin eder, sonra onlara:

«— İsterseniz size kalsın (bize düşen hissenin parasını verirseniz), isterseniz (bize düşeni) hurma olarak alırım.» derdi.

Onlar da o hurmaları alırlardı.[4]

(2) Müsâkat: Ebû Yusuf, İmam Muhammed ve diğer üç mezhep imamına göre sahihtir. Fetva da buna göre verilmiştir. İmamı Azama göre ise caiz değildir. (Dâmâd Mecmaül-Enhür: c. 2, s. 398).

(3) İbn Abdilber der ki: Bütün Muvatta ravileri, çoğu İbn Şihab ravileri mürsel olarak rivayet etmişlerdir. Bkz. Şeybanî, 831.

(4) Bu hadisi şeriften anlaşıldığına göre, fetihten sonra hurmalar Resûlullah (s.a.v.) ile müslümanlara ait olmuştur. Onlara buraları müsâkât yoluyla verilmiştir. Böylece, çalışmalarına karşılık, hurmaların bir kısmı kedilerine bırakılmıştır. Miktarı tahmin edildikten sonra onlara bırakılması da satış yoluyla olmuştur. Çünkü onlar rutab (yani yaş) iken yemek veya satmak istiyorlardı. Ashab ise ancak temr (kuru hurma) olarak alıyorlardı. (Bâcî, el-Münteka, c. 5 s. 118-120)

٢ - وحدّثنى مَالِكٌ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ يَسَارٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ كَانَ يَبْعَثُ عَبْدَ اللهِ بْنَ رَوَاحَةَ إِلَى خَيْبَرَ . فَيَخْرُصُ بَيْنَهُ وَبَيْنَ يَهُودِ خَيْبَرَ . قَالَ ؛ فَجَمَعُوا لَهُ حَلْيًا مِنْ حَلْيِ نِسَائِهِمْ . فَقَالُوا لَهُ : هٰذَا لَكَ . وَخَفِّفْ عَنَّا . وَتَجَاوَزْ فِى الْقَسْمِ . فَقَالَ عَبْدُ اللهِ بْنُ رَوَاحَةَ : يَا مَعْشَرَ الْيَهُودِ ! وَاللهِ إِنَّكُمْ لَمِنْ أَبْغَضِ خَلْقِ اللهِ إِلَىَّ وَمَا ذَاكَ بِحَامِلِى عَلَى أَنْ أَحِيفَ عَلَيْكُمْ : فَأَمَّا مَا عَرَضْتُمْ مِنَ الرِّشْوَةِ فَإِنَّهَا سُحْتٌ . وَإِنَّا لا نَأْكُلُهَا . فَقَالُوا : بِهٰذَا قَامَتِ السَّمٰوَاتُ وَالأَرْضُ .

قَالَ مَالِكٌ : إِذَا سَاقَى الرَّجُلُ النَّخْلَ وَفِيهَا الْبَيَاضُ ، فَمَا ازْدَرَعَ الرَّجُلُ الدَّاخِلُ فِى الْبَيَاضِ ، فَهُوَ لَهُ .

قَالَ : وَإِنِ اشْتَرَطَ صَاحِبُ الأَرْضِ أَنَّهُ يَزْرَعُ فِى الْبَيَاضِ لِنَفْسِهِ ، فَذٰلِكَ لا يَصْلُحُ . لأَنَّ الرَّجُلَ الدَّاخِلَ فِى الْمَالِ ، يَسْقِى لِرَبِّ الأَرْضِ . فَذٰلِكَ زِيَادَةٌ ازْدَادَهَا عَلَيْهِ .

قَالَ : وَإِنِ اشْتَرَطَ الزَّرْعَ بَيْنَهُمَا ، فَلا بَأْسَ بِذٰلِكَ . إِذَا كَانَتِ الْمَؤُونَةُ كُلُّهَا عَلَى الدَّاخِلِ فِى الْمَالِ . الْبَذْرُ وَالسَّقْىُ وَالْعِلاَجُ كُلُّهُ . فَإِنِ اشْتَرَطَ الدَّاخِلُ فِى الْمَالِ عَلَى رَبِّ الْمَالِ أَنَّ الْبَذْرَ عَلَيْكَ . كَانَ ذٰلِكَ غَيْرَ جَائِزٍ . لأَنَّهُ قَدِ اشْتَرَطَ عَلَى رَبِّ الْمَالِ زِيَادَةً ازْدَادَهَا عَلَيْهِ . وَإِنَّمَا تَكُونُ الْمُسَاقَاةُ عَلَى أَنَّ عَلَى الدَّاخِلِ فِى الْمَالِ الْمَؤُونَةَ كُلَّهَا . وَالنَّفَقَةَ . وَلا يَكُونُ عَلَى رَبِّ الْمَالِ مِنْهَا شَىْءٌ . فَهٰذَا وَجْهُ الْمُسَاقَاةِ الْمَعْرُوفُ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِى الْعَيْنِ تَكُونُ بَيْنَ الرَّجُلَيْنِ . فَيَنْقَطِعُ مَاؤُهَا . فَيُرِيدُ أَحَدُهُمَا أَنْ يَعْمَلَ فِى الْعَيْنِ . وَيَقُولُ الآخَرُ : لا أَجِدُ مَا أَعْمَلُ بِهِ : إِنَّهُ يُقَالُ لِلَّذِى يُرِيدُ أَنْ يَعْمَلَ فِى الْعَيْنِ : اعْمَلْ وَأَنْفِقْ . وَيَكُونُ لَكَ الْمَاءُ كُلُّهُ . تَسْقِى بِهِ حَتَّى يَأْتِىَ صَاحِبُكَ بِنِصْفِ مَا أَنْفَقْتَ . فَإِذَا جَاءَ بِنِصْفِ مَا أَنْفَقْتَ أَخَذَ حِصَّتَهُ مِنَ الْمَاءِ . وَإِنَّمَا أُعْطِىَ الأَوَّلُ الْمَاءَ كُلَّهُ . لأَنَّهُ أَنْفَقَ . وَلَوْ لَمْ يُدْرِكْ شَيْئًا بِعَمَلِهِ ، لَمْ يَعْلَقِ الآخَرُ مِنَ النَّفَقَةِ شَىْءٌ .

قَالَ مَالِكٌ : وَإِذَا كَانَتِ النَّفَقَةُ كُلُّهَا وَالْمَؤُونَةُ عَلَى رَبِّ الْحَائِطِ . وَلَمْ يَكُنْ عَلَى الدَّاخِلِ فِى الْمَالِ شَىْءٌ . إِلا أَنَّهُ يَعْمَلُ بِيَدِهِ . إِنَّمَا هُوَ أَجِيرٌ بِبَعْضِ الثَّمَرِ . فَإِنَّ ذٰلِكَ لا يَصْلُحُ . لأَنَّهُ لا يَدْرِى كَمْ إِجَارَتُهُ إِذَا لَمْ يُسَمِّ لَهُ شَيْئًا يَعْرِفُهُ وَيَعْمَلُ عَلَيْهِ . لا يَدْرِى أَيَقِلُّ ذٰلِكَ أَمْ يَكْثُرُ ؟ .

قَالَ مَالِكٌ : وَكُلُّ مُقَارِضٍ أَوْ مُسَاقٍ فَلا يَنْبَغِى لَهُ أَنْ يَسْتَثْنِىَ مِنَ الْمَالِ وَلا مِنَ النَّخْلِ شَيْئًا دُونَ صَاحِبِهِ . وَذَلِكَ أَنَّهُ يَصِيرُ لَهُ أَجِيرًا بِذَلِكَ . يَقُولُ : أُسَاقِيكَ عَلَى أَنْ تَعْمَلَ لِى فِى كَذَا وَكَذَا نَخْلَةً . تَسْقِيهَا وَتَأْبُرُهَا . وَأُقَارِضُكَ فِى كَذَا وَكَذَا مِنَ الْمَالِ . عَلَى أَنْ تَعْمَلَ لِى بِعَشَرَةِ دَنَانِيرَ . لَيْسَتْ مِمَّا أُقَارِضُكَ عَلَيْهِ . فَإِنَّ ذَلِكَ لا يَنْبَغِى وَلا يَصْلُحُ . وَذَلِكَ الأَمْرُ عِنْدَنَا .

قَالَ مَالِكٌ : وَالسُّنَّةُ فِى الْمُسَاقَاةِ الَّتِى يَجُوزُ لِرَبِّ الْحَائِطِ أَنْ يَشْتَرِطَهَا عَلَى الْمُسَاقِى : شَدُّ الْحِظَارِ ، وَخَمُّ الْعَيْنِ ، وَسَرْوُ الشَّرْبِ ، وَإِبَارُ النَّخْلِ ، وَقَطْعُ الْجَرِيدِ ، وَجَذُّ الثَّمَرِ . هَذَا وَأَشْبَاهُهُ . عَلَى أَنَّ لِلْمُسَاقِى شَطْرَ الثَّمَرِ أَوْ أَقَلَّ مِنْ ذَلِكَ . أَوْ أَكْثَرَ إِذَا تَرَاضَيَا عَلَيْهِ . غَيْرَ أَنَّ صَاحِبَ الأَصْلِ لا يَشْتَرِطُ ابْتِدَاءَ عَمَلٍ جَدِيدٍ . يُحْدِثُهُ الْعَامِلُ فِيهَا . مِنْ بِئْرٍ يَحْتَفِرُهَا . أَوْ عَيْنٍ يَرْفَعُ رَأْسَهَا . أَوْ غِرَاسٍ يَغْرِسُهُ فِيهَا . يَأْتِى بِأَصْلِ ذَلِكَ مِنْ عِنْدِهِ . أَوْ ضَفِيرَةٍ يَبْنِيهَا . تَعْظُمُ فِيهَا نَفَقَتُهُ . وَإِنَّمَا ذَلِكَ بِمَنْزِلَةِ أَنْ يَقُولَ رَبُّ الْحَائِطِ لِرَجُلٍ مِنَ النَّاسِ : ابْنِ لِى هَاهُنَا بَيْتًا . أَوِ احْفِرْ لِى بِئْرًا . أَوْ أَجْرِ لِى عَيْنًا . أَوِ اعْمَلْ لِى عَمَلاً . بِنِصْفِ ثَمَرِ حَائِطِى هَذَا . قَبْلَ أَنْ يَطِيبَ ثَمَرُ الْحَائِطِ . وَيَحِلَّ بَيْعُهُ . فَهَذَا بَيْعُ الثَّمَرِ قَبْلَ أَنْ يَبْدُوَ صَلاَحُهُ . وَقَدْ نَهَى رَسُولُ اللهِ ﷺ عَنْ بَيْعِ الثِّمَارِ حَتَّى يَبْدُوَ صَلاَحُهَا .

قَالَ مَالِكٌ : فَأَمَّا إِذَا طَابَ الثَّمَرُ وَبَدَا صَلاَحُهُ وَحَلَّ بَيْعُهُ ، ثُمَّ قَالَ رَجُلٌ لِرَجُلٍ : اعْمَلْ لِى بَعْضَ هَذِهِ الأَعْمَالِ ، لِعَمَلٍ يُسَمِّيهِ لَهُ ، بِنِصْفِ ثَمَرِ حَائِطِى هَذَا . فَلا بَأْسَ بِذَلِكَ . إِنَّمَا اسْتَأْجَرَهُ بِشَىْءٍ مَعْرُوفٍ مَعْلُومٍ . قَدْ رَآهُ وَرَضِيَهُ . فَأَمَّا الْمُسَاقَاةُ ، فَإِنَّهُ إِنْ لَمْ يَكُنْ لِلْحَائِطِ ثَمَرٌ . أَوْ قَلَّ ثَمَرُهُ أَوْ فَسَدَ . فَلَيْسَ لَهُ إِلا ذَلِكَ . وَأَنَّ الأَجِيرَ لا يُسْتَأْجَرُ إِلا بِشَىْءٍ مُسَمًّى . لا تَجُوزُ الإِجَارَةُ إِلا بِذَلِكَ . وَإِنَّمَا الإِجَارَةُ بَيْعٌ مِنَ الْبُيُوعِ . إِنَّمَا يَشْتَرِى مِنْهُ عَمَلَهُ . وَلا يَصْلُحُ ذَلِكَ إِذَا دَخَلَهُ الْغَرَرُ . لأَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ نَهَى عَنْ بَيْعِ الْغَرَرِ .

قَالَ مَالِكٌ : السُّنَّةُ فِى الْمُسَاقَاةِ عِنْدَنَا ، أَنَّهَا تَكُونُ فِى أَصْلِ كُلِّ نَخْلٍ أَوْ كَرْمٍ أَوْ زَيْتُونٍ أَوْ رُمَّانٍ أَوْ فِرْسِكٍ . أَوْ مَا أَشْبَهَ ذَلِكَ مِنَ الأُصُولِ . جَائِزٌ لا بَأْسَ بِهِ . عَلَى أَنَّ لِرَبِّ الْمَالِ نِصْفَ الثَّمَرِ مِنْ ذَلِكَ . أَوْ ثُلُثَهُ أَوْ رُبُعَهُ أَوْ أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ أَوْ أَقَلَّ .

قَالَ مَالِكٌ : وَالْمُسَاقَاةُ أَيْضًا تَجُوزُ فِى الزَّرْعِ إِذَا خَرَجَ وَاسْتَقَلَّ . فَعَجَزَ صَاحِبُهُ عَنْ سَقْيِهِ وَعَمَلِهِ وَعِلاَجِهِ . فَالْمُسَاقَاةُ فِى ذَلِكَ أَيْضًا جَائِزَةٌ .

قَالَ مَالِكٌ : لا تَصْلُحُ الْمُسَاقَاةُ فِى شَىْءٍ مِنَ الأُصُولِ مِمَّا تَحِلُّ فِيهِ الْمُسَاقَاةُ . إِذَا كَانَ فِيهِ ثَمَرٌ قَدْ طَابَ وَبَدَا صَلاَحُهُ وَحَلَّ بَيْعُهُ . وَإِنَّمَا يَنْبَغِى أَنْ يُسَاقَى مِنَ الْعَامِ الْمُقْبِلِ . وَإِنَّمَا مُسَاقَاةُ مَا حَلَّ بَيْعُهُ مِنَ الثِّمَارِ إِجَارَةٌ لأَنَّهُ إِنَّمَا سَاقَى صَاحِبَ الأَصْلِ ثَمَرًا قَدْ بَدَا صَلاَحُهُ .

عَلَى أَنْ يَكْفِيَهُ إِيَّاهُ وَيَجْذُّهُ لَهُ . بِمَنْزِلَةِ الدَّنَانِيرِ وَالدَّرَاهِمِ يُعْطِيهِ إِيَّاهَا . وَلَيْسَ ذٰلِكَ بِالْمُسَاقَاةِ . إِنَّمَا الْمُسَاقَاةُ مَا بَيْنَ أَنْ يَجُذَّ النَّخْلَ إِلَى أَنْ يَطِيبَ الثَّمَرُ وَيَحِلَّ بَيْعُهُ .

قَالَ مَالِكٌ : وَمَنْ سَاقَى ثَمَرًا فِي أَصْلٍ قَبْلَ أَنْ يَبْدُوَ صَلَاحُهُ وَيَحِلَّ بَيْعُهُ ، فَتِلْكَ الْمُسَاقَاةُ بِعَيْنِهَا جَائِزَةٌ .

قَالَ مَالِكٌ : وَلَا يَنْبَغِي أَنْ تُسَاقَى الأَرْضُ الْبَيْضَاءُ . وَذٰلِكَ أَنَّهُ يَحِلُّ لِصَاحِبِهَا كِرَاؤُهَا بِالدَّنَانِيرِ وَالدَّرَاهِمِ . وَمَا أَشْبَهَ ذٰلِكَ مِنَ الأَثْمَانِ الْمَعْلُومَةِ .

قَالَ : فَأَمَّا الرَّجُلُ الَّذِي يُعْطِي أَرْضَهُ الْبَيْضَاءَ ، بِالثُّلُثِ أَوِ الرُّبُعِ مِمَّا يَخْرُجُ مِنْهَا . فَذٰلِكَ مِمَّا يَدْخُلُهُ الْغَرَرُ . لأَنَّ الزَّرْعَ يَقِلُّ مَرَّةً وَيَكْثُرُ مَرَّةً . وَرُبَّمَا هَلَكَ رَأْسًا . فَيَكُونُ صَاحِبُ الأَرْضِ قَدْ تَرَكَ كِرَاءً مَعْلُومًا يَصْلُحُ لَهُ أَنْ يُكْرِيَ أَرْضَهُ بِهِ . وَأَخَذَ أَمْرًا غَرَرًا . لَا يَدْرِي أَيَتِمُّ أَمْ لَا ؟ فَهٰذَا مَكْرُوهٌ . وَإِنَّمَا ذٰلِكَ مَثَلُ رَجُلٍ اسْتَأْجَرَ أَجِيرًا لِسَفَرٍ بِشَيْءٍ مَعْلُومٍ . ثُمَّ قَالَ الَّذِي اسْتَأْجَرَ الأَجِيرَ : هَلْ لَكَ أَنْ أُعْطِيَكَ عُشْرَ مَا أَرْبَحُ فِي سَفَرِي هٰذَا إِجَارَةً لَكَ ؟ فَهٰذَا لَا يَحِلُّ وَلَا يَنْبَغِي .

قَالَ مَالِكٌ : وَلَا يَنْبَغِي لِرَجُلٍ أَنْ يُؤَاجِرَ نَفْسَهُ وَلَا أَرْضَهُ وَلَا سَفِينَتَهُ إِلَّا بِشَيْءٍ مَعْلُومٍ لَا يَزُولُ إِلَى غَيْرِهِ .

قَالَ مَالِكٌ : وَإِنَّمَا فَرَّقَ بَيْنَ الْمُسَاقَاةِ فِي النَّخْلِ وَالأَرْضِ الْبَيْضَاءِ ، أَنَّ صَاحِبَ النَّخْلِ لَا يَقْدِرُ عَلَى أَنْ يَبِيعَ ثَمَرَهَا حَتَّى يَبْدُوَ صَلَاحُهُ . وَصَاحِبُ الأَرْضِ يُكْرِيهَا وَهِيَ أَرْضٌ بَيْضَاءُ لَا شَيْءَ فِيهَا .

قَالَ مَالِكٌ : وَالأَمْرُ عِنْدَنَا فِي النَّخْلِ أَيْضًا إِنَّهَا تُسَاقَى السِّنِينَ الثَّلَاثَ وَالأَرْبَعَ وَأَقَلَّ مِنْ ذٰلِكَ وَأَكْثَرَ .

قَالَ : وَذٰلِكَ الَّذِي سَمِعْتُ . وَكُلُّ شَيْءٍ مِثْلُ ذٰلِكَ مِنَ الأُصُولِ بِمَنْزِلَةِ النَّخْلِ . يَجُوزُ فِيهِ لِمَنْ سَاقَى مِنَ السِّنِينَ مِثْلُ مَا يَجُوزُ فِي النَّخْلِ .

قَالَ مَالِكٌ فِي الْمُسَاقِي : إِنَّهُ لَا يَأْخُذُ مِنْ صَاحِبِهِ الَّذِي سَاقَاهُ شَيْئًا مِنْ ذَهَبٍ وَلَا وَرِقٍ يَزْدَادُهُ . وَلَا طَعَامٍ وَلَا شَيْئًا مِنَ الأَشْيَاءِ . لَا يَصْلُحُ ذٰلِكَ . وَلَا يَنْبَغِي أَنْ يَأْخُذَ الْمُسَاقَى مِنْ رَبِّ الْحَائِطِ شَيْئًا يَزِيدُهُ إِيَّاهُ ، مِنْ ذَهَبٍ وَلَا وَرِقٍ وَلَا طَعَامٍ وَلَا شَيْءٍ مِنَ الأَشْيَاءِ . وَالزِّيَادَةُ فِيمَا بَيْنَهُمَا لَا تَصْلُحُ .

قَالَ مَالِكٌ : وَالْمُقَارِضُ أَيْضًا بِهٰذِهِ الْمَنْزِلَةِ لَا يَصْلُحُ . إِذَا دَخَلَتِ الزِّيَادَةُ فِي الْمُسَاقَاةِ أَوِ الْمُقَارَضَةِ صَارَتْ إِجَارَةً . وَمَا دَخَلَتْهُ الإِجَارَةُ فَإِنَّهُ لَا يَصْلُحُ . وَلَا يَنْبَغِي أَنْ تَقَعَ الإِجَارَةُ بِأَمْرٍ

غرر . لا يدرى أيكون أم لا يكون . أو يقل أو يكثر .

قال مالك ، فى الرجل يساقى الرجل الأرض فيها النخل والكرم أو ما أشبه ذلك من الأصول فيكون فيها الأرض البيضاء .

قال مالك : إذا كان البياض تبعا للأصل . وكان الأصل أعظم ذلك أو أكثره . فلا بأس بمساقاته . وذلك أن يكون النخل الثلثين أو أكثر . ويكون البياض الثلث أو أقل من ذلك . وذلك أن البياض حينئذ تبع للأصل . وإذا كانت الأرض البيضاء فيها نخل أو كرم أو ما يشبه ذلك من الأصول . فكان الأصل الثلث أو أقل . والبياض الثلثين أو أكثر . جاز ، فى ذلك ، الكراء وحرمت فيه المساقاة . وذلك أن من أمر الناس أن يساقوا الأصل وفيه البياض . وتكرى الأرض وفيها الشىء اليسير من الأصل . أو يباع المصحف أو السيف وفيهما الحلية من الورق بالورق . أو القلادة أو الخاتم وفيهما الفصوص والذهب بالدنانير . ولم تزل هذه البيوع جائزة يتبايعها الناس ويبتاعونها . ولم يأت فى ذلك شىء موصوف موقوف عليه . إذا هو بلغه كان حراما . أو قصر عنه كان حلالا . والأمر فى ذلك عندنا الذى عمل به الناس وأجازوه بينهم ، أنه إذا كان الشىء من ذلك الورق أو الذهب تبعا لما هو فيه ، جاز بيعه . وذلك أن يكون النصل أو المصحف أو الفصوص ، قيمته الثلثان أو أكثر . والحلية قيمتها الثلث أو أقل .

2. Süleyman b. Yesar'dan: Resûlullah (s.a.v.), Abdullah b Ravaha (r.a.)'yı Hayber'e gönderirdi. O da yahudilerle aralarındaki yaş hurmanın miktarını tahmin ederdi. Onlar kadınlarının süs eşyalarından onun için biraz süs eşyası topladılar ve:

«— Bunu al, taksim esnasında bize göz yum ve bizim lehimize davran» dediler. Abdullah b. Ravaha (r.a.) da:

«— Ey yahudi topluluğu, Allah'a yemin ederim ki, siz bana göre Allah'ın en çok buğz ettiği mahluklardansınız.[5] Ama bu (davranışınız) beni size karşı zulüm ve haksızlık yapmaya sevk etmeyecektir. Bana vermek istediğiniz rüşvet ise kesin olarak haramdır.

(5) Bununla onların küfrünü ve Resûlullah (s.a.v.)'e karşı olan düşmanlıklarını kast etmiştir. Nitekim Allah Teâlâ, bununla ilgili olarak şöyle buyuruyor: ***«İman edenlere düşmanlık bakımından Yahudilerle Allah'a eş koşanları insanların en şiddetlisi bulacaksın.»*** (Maide: 82).

Biz onu yemeyiz.» dedi. Bunun üzerine onlar da:

«— Yer ve gökler işte böylece ayakta durur.»[6] dediler.[7]

İmam Malik der ki: *Bir adam, içersinde boş arazi bulunan hurmalığını bakıcıya verdiğinde, bakıcılık işini yapan kimsenin o boş yerde yapacağı ziraat kendisine ait olur.*

Arazi sahibi, boş yerde onun kendisi için ziraat yapmasını şart koşarsa, bu doğru olmaz. Çünkü çalışan adam, ağaçları arazi sahibi için yetiştirir. Bu ise, fazladan yapacağı bir iş olur.

Eğer ziraatin aralarında ortak olmasını şart koşarsa tohum, sulama ve çalışma gibi masrafların hepsi çalışan adama ait olduğu takdirde, bunda bir mahzur yoktur. Ama çalışan, mal sahibine tohum sana ait olacak diye şart koşarsa, bu caiz olmaz. Çünkü bu takdirde, mal sahibine karşı bir fazlalık şart koşmuş olur. Müsakat ise, bütün nafaka ve masraflar çalışana ait olmak üzere gerçekleşir. Mal sahibine bunlardan hiç bir şey yüklenmez. Bilinen müsakatın şekli budur.

İmam Malik der ki: *İki kişi arasında ortak olan bir su gözesinin (veya kuyusunun) suyu kesildiğinde onlardan biri onu yapmak ve işletmek istese, diğeri de: «Yapacak bir şey bulamıyorum.» dese, bu durumda işletmek isteyene: «Sen yap ve masraflarını da karşıla. Suyun hepsi senin olur. Ortağın senin harcadığın masrafın yarısını getirinceye kadar onunla bahçe sularsın. Yaptığın masrafın yarısını getirince sudan hissesini alır.» denilir. Burada suyun hepsi, masrafları karşıladığı için birinci adama veriliyor. Eğer çalışması neticesinde bir şey elde edemezse, diğeri de masraftan herhangi bir şey ödemez.*[8]

İmam Malik der ki: *Bütün nafaka ve masraflar bahçe sahibine ait olur, çalışan da yaptığı işten başka bir şeye karışmaz ve meyvelerin bir kısmından ücretini alırsa, bu doğru olmaz. Çünkü belli*

(6) Bütün muvatta rivayetlerinde mürseldir.

(7) Bununla hakkı itiraf etmiş olmaları muhtemeldir. Bunu da kendilerine geleceğini zannettikleri cezadan kurtulmak ve onun sözüne döndüklerini, yaptığına razı olduklarını göstermek için söylemişlerdir. (Bâcî, el-Münteka, c. 5, s. 121).

(8) İşte bu yüzden de suda hak sahibi olmaya diğerinden daha layıktır. O da kendisine düşen masrafları ödeyip ortak oluncaya kadar birinci adam kullanır.

bir şey tayin edip de onun üzerine çalışmadıkça, ücretinin ne kadar olacağını bilemez ve az mı alacak çok mu alacak tayin edemez.

İmam Malik der ki: *Hiçbir sermaye sahibinin veya bahçesini bakıcıya veren kimsenin, o maldan ve o hurmalıktan bir şey istisna etmesi (yani şu işi sadece benim için yapacaksın demesi) caiz değildir. Çünkü o zaman, ücretle çalışan bir işçisi olur. Meselâ: Benim için şu kadar hurmalıkta çalışıp sulama ve yetiştirmen üzere, bahçemi sana bakıcılığa veriyorum veya sana vereceğim mudarebe malından olmayan on dinarı (kârı bana ait olmak üzere) çalıştırman şartıyla şu kadar sermaye veriyorum dese, bu doğru değildir. Caiz olmaz. Bizdeki durum böyledir.*

İmam Malik der ki: *Müsakatta bahçe sahibinin çalışana şart koşması caiz olan âdetler; bahçe duvarlarını çevirmek, su gözelerini temizlemek, kanalları sıyırmak, hurmaları ıslah etmek, kökleri temizlemek, meyveleri toplamak ve benzeri şeylerdir. Bahçede çalışana, anlaşmalarına göre meyvelerin yarısı, daha az veya fazlasını vermek şart koşulabilir. Ancak asıl arazi sahibi kuyu kazmak, su gözesi açmak gibi çalışanın yapacağı yeni bir iş şart koşamaz. Fidanını kendi yanından getireceği bir ağaç dikmesini ve büyük masrafı gerektiren bir su havuzu yapmasını da şart koşamaz. Çünkü bu, bahçe sahibinin herhangi bir insana; meyveler büyüyüp satılması helâl olmadan önce: «Şu bahçemdeki meyvelerin yarısına benim için buraya bir ev yap, yahut bir kuyu kaz, yahut bir su akıt, veyahut da herhangi bir iş yap.»demesi gibi ki, bu da olgunlaşmaya başlamadan önce meyveleri satmak olur. Halbuki Resûlullah (s.a.v.), olgunlaşmaya başlamadan önce meyvelerin satılmasını yasaklamıştır.*

İmam Malik der ki: *Meyveler olgunlaşmaya yüz tutup satılması helâl olduktan sonra bir adam diğer birine: «Bu bahçedeki meyvelerin yarısına bana şu işleri yap.» dese bunda bir mahzur yoktur. Bu durumda onu belli bir ücretle çalıştırmış olur. O da onu görmüş ve kabul etmiş olur. Ama müsakata gelince eğer bahçede meyve yoksa veya az olur ya da bozulursa (çalışan) bundan başka birşey alamaz. Amele ise ancak belli bir ücretle çalıştırılır. Ücretli çalıştırmak da bir çeşit alış veriş sayılır. Çalıştıran ondan işini satın almış olur. Aldanma olunca bu doğru olmaz. Çünkü Resûlullah (s.a.v.) aldanma ve aldatma olan alışverişi yasaklamıştır.*

İmam Malik der ki: *Bizdeki sünnete göre müsakat, bütün hurma, zeytin, şeftali ağaçları ile üzüm asmalarında ve benzeri şeylerde caizdir.*[9] *Herhangi bir mahzuru yoktur. Mal sahibi meyvelerin yarısını,üçte birini, dörtte birini veya bunlardan daha az ya da fazlasını almak üzere anlaşabilir.*

İmam Malik der ki: *Yine müsakat ziraat bitkilerinde de caizdir. Ziraat bitkileri yerden çıkıp yükseldiğinde sahibi sulamaktan ve çalışıp yetiştirmekten aciz olunca, bunlar da ortaklığa verilebilir, caizdir. Helâl olan şeylerden birinde meyveler olgunlaşıp gelişerek satılabilecek duruma gelince, artık ondan müsakat yapılmaz.*[10] *Böyle bir durumda müsakat ancak gelecek yıl için yapılır. Satılması helâl olacak durumdaki meyvelerde yapılacak müsakat ise kiralama olur. Çünkü bu durumda bahçe sahibi ile olgunlaşan meyveler hakkında onları korumak ve toplayıp kesmek için müsakat yapmış olur. Bu da mal sahibinin ona (ücret olarak) vereceği bir para mesabesindedir. Buna da müsakat denmez. Müsakat ancak ağaçların budanması ile meyvelerin olgunlaşmaya yüz tutması arasındaki zamanda yapılır.*

İmam Malik der ki: *Bir kimse meyveler olgunlaşıp satılacak duruma gelmeden önce bahçesini ortağa verse, bu müsakat olduğu gibi, caizdir.*

İmam Malik der ki: *Boş bir arazinin müsakat yoluyla ortağa verilmesi caiz değildir. Bunu sahibi para ve benzeri belli bir kıymet verebilir. Ama bir adamın boş olan arazisini oradan karşılığı kiraya çıkarılacak ürünün üçte biri veya dörtte biri karşılığında kiraya vermesi halinde bunda belirsizlik olabilir.*[11] *Çünkü ziraat ürünleri bir kere az olur, bir kere çok olur. Bazan da tamamen helâk olur. Böyle olunca da arazi sahibi arazisini kiraya vere-*

(9) Şafilere göre, müsâkât sadece hurma ile üzümde caizdir, diğerlerinde caiz değildir. Hanefilere göre ise, yerde bir sene veya daha fazla kalan bütün bitkilerde caizdir, bunlar ister meyveli olsun ister olmasın fark etmez. (el-Fıkhu al-Mezahibül-Erbea, c. 3, s. 25 ve 28)

(10) Çünkü müsâkât başkasının bahçesine emek vererek meydana getireceği mahsule ortak olmaktır. Meyveler olgunlaşıp satılacak duruma gelince, emek ve hizmete lüzum kalmadığı için, müsakatın bir anlamı olmaz.

(11) Boş bir araziyi ondan elde edilecek şeylerin bir kısmına karşılık kiraya vermek, Mâlikilerce caiz değildir. Ebû Hanife'ye göre ise caizdir. (Bâcî, el-Münteka, c. 5 s. 132).

bileceği belli bir kirayı bırakarak, tamamlanıp tamamlanmayacağını bilmediği belirsiz olabilecek bir iş almış olur. Bu ise mekruhtur. Çünkü bu bir adamın, bir yolculuk için belli bir şey karşılığında bir ücretli tutup, sonra da ona: «Sana ücret olarak bu seferimde kazandığımın onda birini vereyim mi?» demesi gibidir ki, bu caiz olmaz.

İmam Malik der ki: *Bir adamın ücretle çalışması, arazisini ve gemisini kiraya vermesi, ancak bizzat kendi alacağı belli bir ücretle olabilir.*

İmam Malik der ki: *Hurmalık ile boş arazi hakkındaki müsakatın farkı olması şundan ileri gelir: Hurmanın sahibi meyveleri olgunlaşıncaya kadar satamaz. Arazinin sahibi ise orada hiç bir şey olmadığı, yani boş olduğu halde kiraya verebilir.*

İmam Malik der ki: *Hurmalıklar da üç sene, dört sene ya da daha az veya daha fazla süre ile müsakat yoluyla ortağa verilebilir.*

Benim duyduğum budur. Diğer ağaçlar da hurma gibidir. Onda caiz olan, diğerinde de caizdir.

İmam Malik der ki: *Müsakat yoluyla bahçesini veren kimse, karşı taraftan fazla olarak altın, gümüş, yiyecek veya başka hiç bir şey alamaz. Bu, doğru değildir. Yine aynı şekilde çalışan da bahçe sahibinden böyle bir şey alamaz. Aralarındaki bu ziyadelik caiz değildir.*

İmam Malik der ki: *Aynı şekilde, kâr ortağı da bu durumdadır. Müsakat veya mudarebeye ziyadelik girince ücret olur. Bunlara ücret girince de, doğru olmaz. Kâr olup olmayacağı yahut az mı, çok mu olacağı bilinmeyen, belirsizlik olabilecek bir yerde ücretle çalışmak ise caiz değildir.*

İmam Malik der ki: *Bir adam, içerisinde hurma, üzüm asması ve benzeri ağaçlar bulunan bir arazisini müsakat yoluyla başkasına verdiğinde, orada boş araziler de bulunsa, eğer o boşluklar asla tabi ise ve asıl arazi de oranın büyük bir kısmını veya çoğunluğunu teşkil ediyorsa, orada müsakat yapılmasında bir mahzur yoktur.*

Meselâ, hurmalık üçte iki veya daha fazla olsa da, boş kısmı

üçte bir veya daha az bulunsa, bu takdirde boşluk asla tabi olur. Boş arazide hurma, üzüm asması ve benzeri ağaçlar bulunsa ve burada asıl arazi üçte bir veya daha az olsa da, boşluk üçte iki veya daha fazla olsa, o zaman kiraya vermek caizdir. Müsakat ise caiz değildir. İçersinde boşluk olan ağaçlı araziyi müsakat yoluyla ortağa vermek, içersinde az ağaç bulunan bir boş araziyi kiraya vermek veya gümüş süslemeli bir mushafı veya kılıcı gümüş karşılığında satmak, kaşlı ve içersinde altın bulunan bir yüzük veya gerdanlığı dinar karşılığı satmak, insanların yaptığı işlerdendir. İnsanların yapmakta olduğu bu alış veriş caiz olarak devam etmektedir. Bu hususta şu kadar olunca haram olur, ondan az olunca helâl olur diye bunu açıklayan bir şey (şeri bir delil) gelmedi.[12]

Bize göre,insanların amel edip aralarında caiz gördükleri husus şudur: Altın ve gümüş içinde bulunduğu şeye tabi olursa, satışı caizdir. Meselâ kılıcın demiri, yüzük kaşı veya mushafın kıymetinin üçte iki veya daha fazla olup, altın ve gümüş süslemelerin kıymetinin ise üçte bir veya daha az olması gibi.[13]

(12) Yani caiz olup olmamasının hududunu tayin eden şeri bir kaide gelmedi. Üçte bir ölçüsü de alimlerin ictihadıyla beyan edilmiştir. (Bâcî, el-Müntekа, c. 5, s. 138).

(13) Yani böyle olunca, onların altın veya gümüş karşılığında satılmaları caiz olur.

2. MÜSAKATTA KÖLELERİN ÇALIŞMASI

٣ - قَالَ يَحْيَى: قَالَ مَالِكٌ : إِنَّ أَحْسَنَ مَا سُمِعَ فِى عُمَّالِ الرَّقِيقِ فِى الْمُسَاقَاةِ . يَشْتَرِطُهُمْ الْمُسَاقِى عَلَى صَاحِبِ الأَصْلِ : إِنَّهُ لا بَأْسَ بِذَلِكَ . لأَنَّهُمْ عُمَّالُ الْمَالِ . فَهُمْ بِمَنْزِلَةِ الْمَالِ . لا مَنْفَعَةَ فِيهِمْ لِلدَّاخِلِ إِلا أَنَّهُ تَخِفُّ عَنْهُ بِهِمُ الْمُؤُونَةُ . وَإِنْ لَمْ يَكُونُوا فِى الْمَالِ اشْتَدَّتْ مُؤُونَتُهُ . وَإِنَّمَا ذَلِكَ بِمَنْزِلَةِ الْمُسَاقَاةِ فِى الْعَيْنِ وَالنَّضْحِ . وَلَنْ تَجِدَ أَحَدًا يُسَاقِى فِى أَرْضَيْنِ سَوَاءٍ فِى الأَصْلِ وَالْمَنْفَعَةِ . إِحْدَاهُمَا بِعَيْنٍ وَاثِنَةٍ غَزِيرَةٍ . وَالأُخْرَى بِنَضْحٍ عَلَى شَىْءٍ وَاحِدٍ . لِخِفَّةِ مُؤُنَةِ الْعَيْنِ . وَشِدَّةِ مُؤُنَةِ النَّضْحِ . قَالَ : وَعَلَى ذَلِكَ ، الأَمْرُ عِنْدَنَا .

قَالَ : وَالْوَاثِنَةُ ، الثَّابِتُ مَاؤُهَا ، الَّتِى لا تَغُورُ وَلاَ تَنْقَطِعُ .

قَالَ مَالِكٌ : وَلَيْسَ لِلْمُسَاقِى أَنْ يَعْمَلَ بِعُمَّالِ الْمَالِ فِى غَيْرِهِ . وَلاَ أَنْ يَشْتَرِطَ ذَلِكَ عَلَى الَّذِى سَاقَاهُ .

قَالَ مَالِكٌ : وَلا يَجُوزُ لِلَّذِى سَاقَى أَنْ يَشْتَرِطَ عَلَى رَبِّ الْمَالِ رَقِيقًا يَعْمَلُ بِهِمْ فِى الْحَائِطِ . لَيْسُوا فِيهِ حِينَ سَاقَاهُ إِيَّاهُ .

قَالَ مَالِكٌ : وَلا يَنْبَغِى لِرَبِّ الْمَالِ أَنْ يَشْتَرِطَ عَلَى الَّذِى دَخَلَ فِى مَالِهِ بِمُسَاقَاةٍ ، أَنْ يَأْخُذَ مِنْ رَقِيقِ الْمَالِ أَحَدًا يُخْرِجُهُ مِنَ الْمَالِ . وَإِنَّمَا مُسَاقَاةُ الْمَالِ عَلَى حَالِهِ الَّذِى هُوَ عَلَيْهِ .

قَالَ : فَإِنْ كَانَ صَاحِبُ الْمَالِ يُرِيدُ أَنْ يُخْرِجَ مِنْ رَقِيقِ الْمَالِ أَحَدًا ، فَلْيُخْرِجْهُ قَبْلَ الْمُسَاقَاةِ . أَوْ يُرِيدُ أَنْ يُدْخِلَ فِيهِ أَحَدًا ، فَلْيَفْعَلْ ذَلِكَ قَبْلَ الْمُسَاقَاةِ . ثُمَّ لْيُسَاقِ بَعْدَ ذَلِكَ إِنْ شَاءَ .

قَالَ : وَمَنْ مَاتَ مِنَ الرَّقِيقِ أَوْ غَابَ أَوْ مَرِضَ ، فَعَلَى رَبِّ الْمَالِ أَنْ يُخْلِفَهُ .

3. İmam Malik der ki: *Müsakatta çalışanın mal sahibine şart koşacağı işçi köleler hakkında duyulan en güzel şey bunda bir mahzur olmayışıdır. Çünkü onlar malın işçileridir. Mal mesabesindedirler. Çalışana da bir menfaatleri yoktur. Ancak onlar sebebiyle yapacağı işler hafiflemiş olur. Onlar olmasa, işlerde zorluk çeker. Bu, pınar ve taşıma suyla yapılan sulama mesabesindedir.*

Hiç bir zaman ağaç ve menfaat bakımından eşit olduğu halde, biri kesilmeyen bol pınar suyu ile, diğeri de taşıma su ile sulanan iki arazide aynı şartlarla müsakat yapan birini bulamazsın. Çünkü pınar suyuna verilecek emek hafif, taşıma suya verilecek emek ise ağırdır. Bize göre hüküm böyledir.

Bahçeye bakan, orada çalışan işçi köleleri başka bir yerde çalıştıramaz bunu müsakat yaptığı kimseye şart koşamaz.

İmam Malik der ki: *Bahçeye bakan kimsenin, mal sahibine, orada müsakat anlaşması esnasında bulunmayan kölelerin bahçede çalışmalarını şart koşması caiz değildir.*[14]

İmam Malik der ki: *Mal sahibinin, bahçeye bakan kimseye, orada hizmet gören kölelerden birini çıkarıp almayı şart koşması, caiz değildir.*

İmam Malik der ki: *Bir arazide müsakat, —akit esnasında— bulunduğu durum üzerine yapılır.*

Mal sahibi eğer orada hizmet gören kölelerden birini çıkarmayı istiyorsa, onu müsakat anlaşmasından önce yapsın. Bundan sonra dilerse müsakat anlaşması yapsın.

Kölelerden biri ölür, kaybolur veya hastalanırsa, mal sahibinin onun yerine başkasını getirmesi gerekir.

(14) Zira bu, müsâkât şartları üzerine bir ziyadelik olur ki, bu da doğru değildir.

٣٤ - كتاب كراء الأرض

34

ARAZİ KİRALAMA KİTABI

1. ARAZİ KİRALAMAKLA İLGİLİ RİVAYETLER[1]

١ - حدّثنا يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ رَبِيعَةَ بْنِ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ، عَنْ حَنْظَلَةَ بْنِ قَيْسٍ الزُّرَقِيِّ ، عَنْ رَافِعِ بْنِ خَدِيجٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ نَهَى عَنْ كِرَاءِ الْمَزَارِعِ .

قَالَ حَنْظَلَةُ : فَسَأَلْتُ رَافِعَ بْنَ خَدِيجٍ ، بِالذَّهَبِ وَالْوَرِقِ ، فَقَالَ : أَمَّا بِالذَّهَبِ وَالْوَرِقِ فَلَا بَأْسَ بِهِ .

1. Hanzala b. Kays'ın Rafi' b. Hadic'den rivayet ettiğine göre Resûlullah (s.a.v.), ziraat arazilerini kiraya vermeyi yasakladı.[2] Hanzala der ki: Rafi' b. Hadic'e:

«— Altın ve gümüş karşılığında olsa da mı?» diye sorduğumda:

«— Altın ve gümüş karşılığındada olsa bir mahzur yoktur.» diye cevap verdi.

٢ - وحدّثني مَالِكٌ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ : سَأَلْتُ سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيَّبِ عَنْ كِرَاءِ الْأَرْضِ بِالذَّهَبِ وَالْوَرِقِ ؟ فَقَالَ : لَا بَأْسَ بِهِ .

2. İbn Şihab'dan: Said b. Müseyyeb'e arazileri altın ve gümüş karşılığında kiraya vermeyi sorduğumda:

«— Bunda bir mahzur yoktur» diye cevap verdi.

٣ - وحدّثني مَالِكٌ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ؛ أَنَّهُ سَأَلَ سَالِمَ بْنَ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ، عَنْ كِرَاءِ الْمَزَارِعِ ؟ فَقَالَ : لَا بَأْسَ بِهَا . بِالذَّهَبِ وَالْوَرِقِ .

قَالَ ابْنُ شِهَابٍ : فَقُلْتُ لَهُ : أَرَأَيْتَ الْحَدِيثَ الَّذِي يُذْكَرُ عَنْ رَافِعِ بْنِ خَدِيجٍ ؟ فَقَالَ :

(1) Arazi, ziraat yapmak, bina kurmak ve ağaç dikmek için kiralanır. Hanefilere göre, bunun bazı şartları vardır. Mesela, anlaşma esnasında eğer ziraat için kiralanıyorsa, ne ekeceğini açıklaması gerekir. Açıkladıktan sonra mal sahibi razı olursa akid yapılmış olur. Ziraate uygun olmayan arazinin kiralanması doğru değildir. Belli bir müddet için bina yapmak ve ağaç dikmek üzere arazi kiralamak da caizdir.

(2) Müslim, 21/Buyû, 19, no: 115.

أَكْثَرَ رَافِعٌ . وَلَوْ كَانَ لِي مَزْرَعَةٌ أَكْرَيْتُهَا .

3. İbn Şihab'da: Salim b.Abdullah, Ömer'e, ziraat arazilerini kiraya vermeyi sorduğumda:

«— Altın ve gümüş (para) karşılığında olursa bir mahzuru yoktur.» diye cevap verdi.

İbn Şihab diyor ki, ona:

«— Rafi b. Hadic'den rivayet edilen hadis hakkında ne dersin?» dediğimde:

«— Rafi —murad edilmeyen manalara götüren— bir çok rivayetlerde bulundu.[3] Eğer benim bir ziraat arazim olsa onu kiraya verirdim» diye cevap verdi.[4]

٤ - وحدّثني مَالِكٌ ، أَنَّهُ بَلَغَهُ : أَنَّ عَبْدَ الرَّحْمٰنِ بْنَ عَوْفٍ تَكَارَى أَرْضًا . فَلَمْ تَزَلْ فِي يَدَيْهِ بِكِرَاءٍ حَتَّى مَاتَ . قَالَ ابْنُهُ : فَمَا كُنْتُ أُرَاهَا إِلَّا لَنَا ، مِنْ طُولِ مَا مَكَثَتْ فِي يَدَيْهِ . حَتَّى ذَكَرَهَا لَنَا عِنْدَ مَوْتِهِ . فَأَمَرَنَا بِقَضَاءِ شَيْءٍ كَانَ عَلَيْهِ مِنْ كِرَائِهَا . ذَهَبٍ أَوْ وَرِقٍ .

4. İmam Malik'e rivayet edildiğine göre, Abdurrahman b. Avf bir arazi kiraladı. Vefat edinceye kadar kira ile elinde kaldı. Oğlu dedi ki:

«— Ben orasını uzun zaman —babamın— elinde kaldığından dolayı bizim zannediyordum. Onu bize ölürken anlattı ve oranın kirası olan altın veya gümüşten üzerindeki borcun ödenmesini emretti.»

٥ - وحدّثني مَالِكٌ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ : أَنَّهُ كَانَ يُكْرِي أَرْضَهُ بِالذَّهَبِ وَالْوَرِقِ .

وَسُئِلَ مَالِكٌ : عَنْ رَجُلٍ أَكْرَى مَزْرَعَتَهُ بِمِائَةِ صَاعٍ مِنْ تَمْرٍ . أَوْ مِمَّا يَخْرُجُ مِنْهَا مِنَ الْحِنْطَةِ أَوْ مِنْ غَيْرِ مَا يَخْرُجُ مِنْهَا ؟ فَكَرِهَ ذٰلِكَ .

5. Hişam b. Urve'den rivayet edildiğine göre, babası arazisini altın ve gümüş (para) karşılığında kiraya verirdi.

İmam Malik'e ziraat arazisini yüz sa' hurma veya oradan çıkacak buğday ya da başka bir şey karşılığı kiraya veren bir adamın durumu sorulduğunda bunu hoş görmedi.

(3) Yani yasaklananları da yasaklanmıyanları da yasaklar arasında rivayet etti. (el-Münteka, c. 5, s. 143).

(4) Başka bir senedle bkz. Şeybanî, 830. Bu da onu caiz gördüğüne delildir.

٣٥ - كتاب الشفعة

35

ŞUF'A (ÖNALIM) KİTABI

(1) Şuf'a; lugatta eklemek anlamındadır. Üç kökten gelebilir:
1) Bir hisseyi öteki hisseye eklemek manasını taşır. Ezan lafızlarını iki defa söylemeye ve iki rekatlı bir namaza da şef' denir.
2) Şuf'a tekin karşıtı olan çiftten türetilmiştir. Ortağının hissesini şuf'a yoluyla alan kişi çift hisseye sahip olmaktadır.
3) Şefaat kelimesinden türetilmiştir. Bu takdirde, ortağın kendi hissesine diğer ortağının hissesini katması anlamını taşır. İslam'dan önce ortaklardan biri hissesini satarsa, diğer komşu ortak müşteriden kendisi almak isterdi.
Fıkıh dilinde şuf'a, bir ortağın, ortağının sattığı malı parasını vererek almak hakkıdır. Başka deyişle şüf'a, bir akarın (taşınmazın), müşteriye mal oluş fiatı karşılığında müşteri istemese de ondan alınmasıdır. Şuf'a fasid ya da sahih bir satıştan sonra sabit olur. Şuf'a hakkı, Hanefi mezhebinde sırasıyla şu dört kişi için sabit olur.
a) Satılan bir akara ortak olan kimsenin şuf'a hakkı vardır.
b) Satılan bir malın özel sulama hakkına ortak olan kimsenin şuf'a hakkı vardır.
c) Satılan bir akarın özel yoluna ortak olan kişinin de şuf'a hakkı vardır.
d) Akar sahibi bitişik komşu için de şuf'a hakkı sabittir.
Bir evin duvarında kirişi olan ya da duvar üzerindeki kirişten beraberce istifade eden kişi, komşu sayılır. Şuf'a hakkı, şuf'a sahiblerinin adedine göredir, hisselerine göre değildir. Malikilerde ise hisselerine göredir. Şuf'a sahibi hakkını üç şekilde talep eder:
1. Taleb-i Müvâsebe: Satışın yapıldığını öğrenir öğrenmez o mecliste şuf'a hakkını kullanacağını hareketleriyle göstermesi ya da söylemesidir.
2. Taleb-i Takrir ve işhad: Akarın yanında veya müşteriye ya da akar satanın elindeyse ona şöyle der: «Falanca bu evi satın almıştır. Ben şuf'a hakkımı kullanarak orasını almak istiyorum, şahid olun.»
3. Taleb-i Husumet ve Temlik: Hakime «Falanca falan evi satın almıştır. Benim şu sebepten dolayı orada şuf'a hakım var. Emret de orasını bana teslimetsin» demesidir. Genellikle talebin gecikmesiyle İmam Ebû Hanife'ye göre şufa hakkı düşmez. Fetva böyledir. İmam Muhammed'e göre özürsüz bir ay tehir ederse şuf'a hakkı batıl olur (düşer).

1. ŞUF'A HAKKININ BULUNDUĞU YERLER

١ - حدّثنا يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ . وَعَنْ أَبِي سَلَمَةَ ابْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ عَوْفٍ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَضَى بِالشُّفْعَةِ فِيمَا لَمْ يُقْسَمْ بَيْنَ الشُّرَكَاءِ . فَإِذَا وَقَعَتِ الْحُدُودُ بَيْنَهُمْ ، فَلاَ شُفْعَةَ فِيهِ .

قَالَ مَالِكٌ : وَعَلَى ذٰلِكَ ، السُّنَّةُ الَّتِي لا اخْتِلاَفَ فِيهَا عِنْدَنَا .

1. Abdurrahman b. Avf'ın oğlu Ebu Seleme'den: Resûlullah (s.a.v.) ortaklar arasında taksim edilebilen müşterek mallarda şuf'a olduğuna hükmetti. Ortaklar arasında sınırın bulunduğu yerlerde şuf'a hakkı yoktur.[2]

İmam Malik der ki: *Bizde amel ittifakla böyledir.*

٢ - قَالَ مَالِكٌ : إِنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيَّبِ سُئِلَ عَنِ الشُّفْعَةِ ، هَلْ فِيهَا مِنْ سُنَّةٍ ؟ فَقَالَ : نَعَمْ . الشُّفْعَةُ فِي الدُّورِ وَالأَرَضِينَ . وَلا تَكُونُ إِلا بَيْنَ الشُّرَكَاءِ .

2. Said b. el-Müseyyeb'e soruldu:

«— Şuf'ada bir prensip var mı?» Said:

«— Evet, Şuf'a evlerde, arazide ve yalnız ortaklar arasında olur» dedi.

(2) İbn Abdilber der ki: Çoğu Muvatta ravileri Malik'ten ve başkaları mürsel olarak rivayet etmişlerdir.

٣ - وحدّثني مَالِكٌ : أنّهُ بَلَغَهُ ، عَنْ سُلَيْمانَ بْنِ يَسَارٍ ، مِثْلَ ذٰلِكَ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِي رَجُلٍ اشْتَرَى شِقْصًا مَعَ قَوْمٍ فِي أَرْضٍ بِحَيَوَانٍ ، عَبْدٍ أَوْ وَلِيدَةٍ ، أَوْ مَا أَشْبَهَ ذٰلِكَ مِنَ الْعُرُوضِ . فَجَاءَ الشَّرِيكُ يَأْخُذُ بِشُفْعَتِهِ بَعْدَ ذٰلِكَ . فَوَجَدَ الْعَبْدَ أَوِ الْوَلِيدَةَ قَدْ هَلَكَا . وَلَمْ يَعْلَمْ أَحَدٌ قَدْرَ قِيمَتِهِمَا . فَيَقُولُ الْمُشْتَرِي : قِيمَةُ الْعَبْدِ أَوِ الْوَلِيدَةِ مِائَةُ دِينَارٍ . وَيَقُولُ صَاحِبُ الشُّفْعَةِ الشَّرِيكُ : بَلْ قِيمَتُهُمَا خَمْسُونَ دِينَارًا .

قَالَ مَالِكٌ : يَحْلِفُ الْمُشْتَرِي أَنَّ قِيمَةَ مَا اشْتَرَى بِهِ مِائَةُ دِينَارٍ . ثُمَّ إِنْ شَاءَ أَنْ يَأْخُذَ صَاحِبُ الشُّفْعَةِ ، أَخَذَ أَوْ يَتْرُكَ إِلا أَنْ يَأْتِيَ الشَّفِيعُ بِبَيِّنَةٍ ، أَنَّ قِيمَةَ الْعَبْدِ أَوِ الْوَلِيدَةِ دُونَ مَا قَالَ الْمُشْتَرِي .

قَالَ مَالِكٌ : مَنْ وَهَبَ شِقْصًا فِي دَارٍ ، أَوْ أَرْضٍ مُشْتَرَكَةٍ ، فَأَثَابَهُ الْمَوْهُوبُ لَهُ بِهَا نَقْدًا أَوْ عَرْضًا . فَإِنَّ الشُّرَكَاءَ يَأْخُذُونَهَا بِالشُّفْعَةِ إِنْ شَاؤُوا . وَيَدْفَعُونَ إِلَى الْمَوْهُوبِ لَهُ قِيمَةَ مَثُوبَتِهِ ، دَنَانِيرَ أَوْ دَرَاهِمَ .

قَالَ مَالِكٌ : مَنْ وَهَبَ هِبَةً فِي دَارٍ أَوْ أَرْضٍ مُشْتَرَكَةٍ . فَلَمْ يُثَبْ مِنْهَا . وَلَمْ يَطْلُبْهَا . فَأَرَادَ شَرِيكُهُ أَنْ يَأْخُذَهَا بِقِيمَتِهَا . فَلَيْسَ ذٰلِكَ لَهُ . مَا لَمْ يُثَبْ عَلَيْهَا . فَإِنْ أُثِيبَ ، فَهُوَ لِلشَّفِيعِ بِقِيمَةِ الثَّوَابِ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِي رَجُلٍ اشْتَرَى شِقْصًا فِي أَرْضٍ مُشْتَرَكَةٍ . بِثَمَنٍ إِلَى أَجَلٍ . فَأَرَادَ الشَّرِيكُ أَنْ يَأْخُذَهَا بِالشُّفْعَةِ .

قَالَ مَالِكٌ : إِنْ كَانَ مَلِيًّا ، فَلَهُ الشُّفْعَةُ بِذٰلِكَ الثَّمَنِ إِلَى ذٰلِكَ الأَجَلِ . وَإِنْ كَانَ مَخُوفًا أَنْ لا يُؤَدِّيَ الثَّمَنَ إِلَى ذٰلِكَ الأَجَلِ ، فَإِذَا جَاءَهُمْ بِحَمِيلٍ مَلِيٍّ ثِقَةٍ مِثْلَ الَّذِي ابْتَرَى مِنْهُ الشِّقْصَ فِي الأَرْضِ الْمُشْتَرَكَةِ ، فَذٰلِكَ لَهُ .

قَالَ مَالِكٌ : لا تَقْطَعُ شُفْعَةَ الْغَائِبِ غَيْبَتُهُ . وَإِنْ طَالَتْ غَيْبَتُهُ . وَلَيْسَ لِذٰلِكَ عِنْدَنَا حَدٌّ تُقْطَعُ إِلَيْهِ الشُّفْعَةُ .

قَالَ مَالِكٌ : فِي الرَّجُلِ يُوَرَّثُ الأَرْضَ نَفَرًا مِنْ وَلَدِهِ ثُمَّ يُولَدُ لأَحَدِ النَّفَرِ . ثُمَّ يَهْلِكُ الأَبُ . فَيَبِيعُ أَحَدُ وَلَدِ الْمَيِّتِ حَقَّهُ فِي تِلْكَ الأَرْضِ . فَإِنَّ أَخَا الْبَائِعِ أَحَقُّ بِشُفْعَتِهِ مِنْ عُمُومَتِهِ ، شُرَكَاءِ أَبِيهِ .

قَالَ مَالِكٌ : وَهٰذَا الأَمْرُ عِنْدَنَا .

قَالَ مَالِكٌ : الشُّفْعَةُ بَيْنَ الشُّرَكَاءِ عَلَى قَدْرِ حِصَصِهِمْ . يَأْخُذُ كُلُّ إِنْسَانٍ مِنْهُمْ بِقَدْرِ نَصِيبِهِ .

إنْ كَانَ قَلِيلاً فَقَلِيلاً . وَإنْ كَانَ كَثِيرًا فَبِقَدْرِهِ . وَذٰلِكَ إنْ تَشَاحُّوا فِيهَا .

قَالَ مَالِكٌ : فَأَمَّا أَنْ يَشْتَرِيَ رَجُلٌ مِنْ شُرَكَائِهِ حَقَّهُ . فَيَقُولُ أَحَدُ الشُّرَكَاءِ : أَنَا آخُذُ مِنَ الشُّفْعَةِ بِقَدْرِ حِصَّتِي . وَيَقُولُ الْمُشْتَرِي : إنْ شِئْتَ أَنْ تَأْخُذَ الشُّفْعَةَ كُلَّهَا أَسْلَمْتُهَا إلَيْكَ . وَإنْ شِئْتَ أَنْ تَدَعَ فَدَعْ . فَإنَّ الْمُشْتَرِيَ إذَا خَيَّرَهُ فِي هٰذَا وَأَسْلَمَهُ إلَيْهِ . فَلَيْسَ لِلشَّفِيعِ إلا أَنْ يَأْخُذَ الشُّفْعَةَ كُلَّهَا . أَوْ يُسْلِمَهَا إلَيْهِ . فَإنْ أَخَذَهَا فَهُوَ أَحَقُّ بِهَا . وَإلاَّ فَلاَ شَيْءَ لَهُ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِي الرَّجُلِ يَشْتَرِي الأَرْضَ فَيَعْمُرُهَا بِالأَصْلِ يَضَعُهُ فِيهَا . أَوِ الْبِئْرِ يَحْفِرُهَا . ثُمَّ يَأْتِي رَجُلٌ فَيُدْرِكُ فِيهَا حَقًّا . فَيُرِيدُ أَنْ يَأْخُذَهَا بِالشُّفْعَةِ : إنَّهُ لا شُفْعَةَ لَهُ فِيهَا . إلا أَنْ يُعْطِيَهُ قِيمَةَ مَا عَمَرَ . فَإن أَعْطَاه قِيمَةَ مَا عَمَرَ ، كَانَ أَحَقَّ بِالشُّفْعَةِ . وَإلا فَلاَ حَقَّ لَهُ فِيهَا .

قَالَ مَالِكٌ : مَنْ بَاعَ حِصَّتَهُ مِنْ أَرْضٍ أَوْ دَارٍ مُشْتَرَكَةٍ . فَلَمَّا عَلِمَ أَنَّ صَاحِبَ الشُّفْعَةِ يَأْخُذُ بِالشُّفْعَةِ ، اسْتَقَالَ الْمُشْتَرِيَ ، فَأَقَالَهُ . قَالَ . لَيْسَ ذٰلِكَ لَهُ . وَالشَّفِيعُ أَحَقُّ بِهَا بِالثَّمَنِ الَّذِي كَانَ بَاعَهَا بِهِ .

قَالَ مَالِكٌ : مَنِ اشْتَرَى شِقْصًا فِي دَارٍ أَوْ أَرْضٍ . وَحَيَوَانًا وَعُرُوضًا فِي صَفْقَةٍ وَاحِدَةٍ . فَطَلَبَ الشَّفِيعُ شُفْعَتَهُ فِي الدَّارِ أَوِ الأَرْضِ . فَقَالَ الْمُشْتَرِي : خُذْ مَا اشْتَرَيْتُ جَمِيعًا . فَإنِّي إنَّمَا اشْتَرَيْتُهُ جَمِيعًا .

قَالَ مَالِكٌ : بَلْ يَأْخُذُ الشَّفِيعُ شُفْعَتَهُ فِي الدَّارِ أَوِ الأَرْضِ . بِحِصَّتِهَا مِنْ ذٰلِكَ الثَّمَنِ . يُقَامُ كُلُّ شَيْءٍ اشْتَرَاهُ مِنْ ذٰلِكَ عَلَى حِدَتِهِ . عَلَى الثَّمَنِ الَّذِي اشْتَرَاهُ بِهِ . ثُمَّ يَأْخُذُ الشَّفِيعُ شُفْعَتَهُ بِالَّذِي يُصِيبُهَا مِنَ الْقِيمَةِ مِنْ رَأْسِ الثَّمَنِ . وَلا يَأْخُذُ مِنَ الْحَيَوَانِ وَالْعُرُوضِ شَيْئًا . إلا أَنْ يَشَاءَ ذٰلِكَ .

قَالَ مَالِكٌ : وَمَنْ بَاعَ شِقْصًا مِنْ أَرْضٍ مُشْتَرَكَةٍ . فَسَلَّمَ بَعْضُ مَنْ له فِيهَا الشُّفْعَةُ لِلْبَائِعِ . وَأَبَى بَعْضُهُمْ إلا أَنْ يَأْخُذَ بِشُفْعَتِهِ : إنَّ مَنْ أَبَى أَنْ يُسَلِّمَ يَأْخُذُ بِالشُّفْعَةِ كُلِّهَا . وَلَيْسَ لَهُ أَنْ يَأْخُذَ بِقَدْرِ حَقِّهِ وَيَتْرُكَ مَا بَقِيَ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِي نَفَرٍ شُرَكَاءَ فِي دَارٍ وَاحِدَةٍ . فَبَاعَ أَحَدُهُمْ حِصَّتَهُ ، وَشُرَكَاؤُهُ غُيَّبٌ كُلُّهُمْ . إلا رَجُلاً . فَعُرِضَ عَلَى الْحَاضِرِ أَنْ يَأْخذ بِالشُّفْعَةِ أَوْ يَتْرُكَ . فَقَالَ : أَنَا آخُذُ بِحِصَّتِي وَأَتْرُكُ حِصَصَ شُرَكَائِي حَتَّى يَقْدَمُوا . فَإنْ أَخَذُوا فَذٰلِكَ . وَإنْ تَرَكُوا أَخَذْتُ جَمِيعَ الشُّفْعَةِ .

قَالَ مَالِكٌ : لَيْسَ لَهُ إلا أَنْ يَأْخُذَ ذٰلِكَ كُلَّهُ أَوْ يَتْرُكَ . فَإنْ جَاءَ شُرَكَاؤُهُ ، أَخَذُوا مِنْهُ أَوْ تَرَكُوا إنْ شَاءُوا . فَإذَا عُرِضَ هٰذَا عَلَيْهِ فَلَمْ يَقْبَلْهُ ، فَلا أَرَى لَهُ شُفْعَةً .

3. Malik'e de Süleyman b. Yesar'dan bu hadisin benzeri rivayet edildi.

İmam Malik der ki: *Bir adam, bir köle yahut bir cariye ya da benzeri metalar vererek bir topluluğa ait toprağın bir parçasını aldı. Sonra ortaklardan biri gelip şuf'a hakkını kullanarak toprağı geri aldı fakat (bu arada) köle ya da cariye ölmüştü. Hiç kimse bunların kıymetini bilemedi. Bunun üzerine müşteri: «Kölenin ya da cariyenin kıymeti yüz dinar» dedi. Şuf'a sahibi ortak: «Hayır elli dinar» dedi.*

İmam Malik (bu konuda) der ki: *Müşteri verdiği bedelin yüz dinar kıymetinde olduğuna yemin eder. Sonra şuf'a sahibi dilerse (bu meblağı vererek, satın alınan toprağı) geri alır, isterse almaz. Ancak şuf'a sahibinin köle ya da cariyenin kıymetinin müşterinin dediğinden daha aşağı olduğunu isbat ederse o fiyattan alır.*

İmam Malik der ki: *Müşterek bir toprak ya da evin bir parçasını bir kimse hibe etse, hibe edilen kişi de hibe edene hibe edilen şeye karşılık para ya da mal verse, ortaklar isterlerse hibe edilen kişiye verdiğini dinar veya dirhem vererek orasını alabilirler.*

İmam Malik der ki: *Bir kimse müşterek bir toprağı ya da evi hibe eder, karşılığında bir şey almaz ve hibe ettiğini de geri istemez, ortağı burasının kıymetini vererek almak isterse, hibenin karşılığında birşey verilmediği müddetçe olamaz. Şayet karşılığında birşey verilirse, ortak olan şuf'a sahibinin, verilenin bedelini ödeyerek orasını alma hakkı vardır.*

İmam Malik der ki: *Bir kişi, müşterek bir toprağın bir parçasını satış fiyatına belirli bir zamana kadar veresiye satın almıştır.*

Eğer ortak zenginse, aynı fiyata aynı zamana kadar şuf'a yoluyla orasını alabilir. Ortağın parayı aynı süre içerisinde verememesinden korkuluyorsa, bu müşterek toprak parçasını sahibinden satın alabilen adam gibi güvenilir, zengin bir kefil getirirse bu hak ona da tanınır.

İmam Malik der ki: *(Ölen) Bir adam çocuklarına bir toprağını miras bırakır, sonra çocuklardan birinin de çocukları dünyaya gelir, daha sonra baba ölür, bunun üzerine çocuklarından biri bu topraktaki hakkını satarsa, satanın kardeşi, babasının ortakları olan amcalarından şuf'a hakkı bakımından önce gelir.*

İmam Malik der ki: *Hüküm bizce de böyledir. Şuf'a ortaklar arasında hisseleri miktarıncadır.*[3] *Her biri hissesi oranında alır. Hissesi azsa az, çoksa çok alır. Bu durum, ortaklar, şuf'a'da hisselerinin fazla olduğunu iddia ettikleri zaman söz konusudur.*

Bir adam, hissedarlardan birinden hissesini alıp da, hissedarlardan başka biri: «Ben şuf'a'dan hissem kadar pay alırım» der, müşteri de: «Ya hepsini alırsın, yahut hiç almazsın» derse, şuf'a hakkını isteyen, ya tamamını alır, ya da hakkından vaz geçer. Almak istediğinde hak kendisinindir.

İmam Malik der ki: *Bir adam bir arazinin tamamını alır ve ağaç dikmek ya da bina yapmak gibi kalıcı birşeyle veya kuyu kazmak suretiyle imar ettikten sonra ikinci bir şahıs o arazinin bir kısmında önceden hakkı olduğunu isbat ederek şuf'a yoluyla arazinin tamamını almak istediği takdirde, bu araziyi o adamın elinden şuf'a yoluyla imar ettiği şeyin değerini vermedikçe alma hakkı yoktur. Eğer arazide yaptığı şeylerin kıymetini verirse, şuf'a yoluyla araziyi alabilir.*[4]

İmam Malik der ki: *Müşterek bir ev ya da arazideki hissesini satan bir kimse, hissedarın şuf'a yoluyla alacağını öğrenince, (engellemek amacıyla) müşteriyle kendi isteği üzerine ikale*[5] *yapsalar, hakka engel olamaz, şuf'a sahibi mal sahibinin sattığı para mukabilinde o hisseyi alma hakkına sahiptir.*

Bir kişi, hayvan ve meta'larla birlikte bir pazarlıkla (şuf'alı) bir arazinin ya da bir evin bir bölümünü satın alsa, hissedar, şuf'a

(3) Hanefi mezhebinde, hissedarların hisselerine göre değil adedine göredir.
(4) Müşterinin bir araziyi imarı, iki şekilde olur:
a) Yaptığı şeyler ya arazide sabit kalan köklü şeylerdir. Bina yapmak, ağaç dikmek, kuyu kazmak gibi.
b) Ya da sabit kalmayan geçici şeylerdir. Ekin ekmek, araziyi ıslah etmek gibi. Bu İkinci kısımda, şuf'a hakkı yoktur. Birinci kısma giriyorsa, şuf'a sahibi arazi üzerinde yapılan şeylerin kıymetini verirse, şuf'a hakkına sahip olur. Vermezse hak taleb edemez. Hatta kendi hissesi üzerinde yapılan şeylerin kıymetini vermedikçe, kendi hissesini alma hakkı da yoktur. Müşteriye binayı yıkmasını ya da ağaçları sökmesini emredemez. Zira alıcı bunları kendi mülkü olduğu kanaatiyle yapmıştır. Eğer hissedar yapılan şeylerin kıymetini vermek istemezse, müşteriden hissedarın hissesinin kıymetini vermesi istenir. O da vermek istemezse, hissedar hissesinin kıymetine karşılık, müşteri de üzerine yaptığı şeylere mukabil bu hissede ortak olurlar.
(5) Yapılan bir satışın taraflarca bozulmasıdır.

yoluyla yalnız arsa ya da arazideki hisseyi almak istese, müşteri de, «Satın aldıklarımın hepsini al, çünkü ben hepsini birden aldım» derse bu konuda İmam Malik der ki: *Hissedar arazi ya da evdeki hisseyi, hepsine verilen bedelden yalnız paylarına düşen miktarı vererek alır. Müşterinin aldığı her şey, müstakil olarak satın alınabileceği bedelle diğerlerinden ayrılır. Sonra, şuf'a sahibi alacağı hisseyi, umumi bedelden payına isabet eden kıymet karşılığı alır. İstemezse, hayvan ve meta'lardan hiç birini almayabilir.*

İmam Malik der ki: *Bir kişi ortak arazinin bir parçasını satar, hissedarların bir kısmı buradaki haklarını satıcıya devreder, diğerlerini devretmeyip şuf'a haklarını kullanarak hisseleri kadarını almak isterlerse, şuf'a haklarını devretmeyenler hissenin tümünü alabilir. Hisseleri kadarını alıp geri kalanını bırakma hakları yoktur.*

İmam Malik der ki: *Çok ortaklı bir arsa bulunsa, hissedarlardan birisi hazır, diğerleri yokken bir ortak, hissesini satmak isterse ve mevcut kişiye şuf'a hakkını kullanarak bu hisseyi alması ya da vazgeçmesi teklif edilir, o da «Ben bu parçadaki hissemi alırım, diğer ortaklarım gelene kadar hisselerini bırakırım. Onlar bu parçadaki hisselerini alırlarsa alırlar, almazlarsa hissenin hepsini ben alırım» derse, bu kişinin derhal hissenin tamamını almak ya da vazgeçmekten başka bir hakkı yoktur. Sonra (alması halinde) ortaklar gelince, isterlerse ondan alırlar ya da ona bırakırlar. Eğer bu şahıs kendisine yapılan teklifi kabul etmezse, şuf'a hakkının devam edeceği görüşünde değilim.*

2. ŞUF'A HAKKI BULUNMAYAN YERLER

٤ - قَالَ يَحْيَىٰ : قَالَ مَالِكٌ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عُمَارَةَ ، عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ حَزْمٍ ؛ أَنَّ عُثْمَانَ بْنَ عَفَّانَ قَالَ : إِذَا وَقَعَتِ الْحُدُودُ فِي الأَرْضِ فَلا شُفْعَةَ فِيهَا . وَلاَ شُفْعَةَ فِي بِئْرٍ وَلاَ فِي فَحْلِ النَّخْلِ .

قَالَ مَالِكٌ : وَعَلَى هٰذَا ، الأَمْرُ عِنْدَنَا .

قَالَ مَالِكٌ : وَلاَ شُفْعَةَ فِي طَرِيقٍ صَلُحَ الْقَسْمُ فِيهَا أَوْ لَمْ يَصْلُحْ .

قَالَ مَالِكٌ : وَالأَمْرُ عِنْدَنَا أَنَّهُ لا شُفْعَةَ فِي عَرْصَةِ دَارٍ صَلُحَ الْقَسْمُ فِيهَا أَوْ لَمْ يَصْلُحْ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِي رَجُلٍ اشْتَرَى شِقْصًا مِنْ أَرْضٍ مُشْتَرَكَةٍ . عَلَى أَنَّهُ فِيهَا بِالْخِيَارِ . فَأَرَادَ شُرَكَاءُ الْبَائِعِ أَنْ يَأْخُذُوا مَا بَاعَ شَرِيكُهُمْ بِالشُّفْعَةِ . قَبْلَ أَنْ يَخْتَارَ الْمُشْتَرِي : إِنَّ ذٰلِكَ لا يَكُونُ لَهُمْ حَتَّى يَأْخُذَ الْمُشْتَرِي وَيَثْبُتَ لَهُ الْبَيْعُ . فَإِذَا وَجَبَ لَهُ الْبَيْعُ ، فَلَهُمُ الشُّفْعَةُ .

وَقَالَ مَالِكٌ ، فِي الرَّجُلِ يَشْتَرِي أَرْضًا فَتَمْكُثُ فِي يَدَيْهِ حِينًا . ثُمَّ يَأْتِي رَجُلٌ فَيُدْرِكُ فِيهَا حَقًّا بِمِيرَاثٍ : إِنَّ لَهُ الشُّفْعَةَ إِنْ ثَبَتَ حَقُّهُ . وَإِنَّ مَا أَغَلَّتِ الأَرْضُ مِنْ غَلَّةٍ فَهِيَ لِلْمُشْتَرِي الأَوَّلِ . إِلَى يَوْمِ يَثْبُتُ حَقُّ الآخَرِ . لأَنَّهُ قَدْ كَانَ ضَمِنَهَا لَوْ هَلَكَ مَا كَانَ فِيهَا مِنْ غِرَاسٍ ، أَوْ ذَهَبَ بِهِ سَيْلٌ .

قَالَ : فَإِنْ طَالَ الزَّمَانُ ، أَوْ هَلَكَ الشُّهُودُ ، أَوْ مَاتَ الْبَائِعُ أَوِ الْمُشْتَرِي ، أَوْ هُمَا حَيَّانِ ، فَنُسِيَ أَصْلُ الْبَيْعِ وَالاِشْتِرَاءِ لِطُولِ الزَّمَانِ ، فَإِنَّ الشُّفْعَةَ تَنْقَطِعُ . وَيَأْخُذُ حَقَّهُ الَّذِي ثَبَتَ لَهُ . وَإِنْ كَانَ أَمْرُهُ عَلَى غَيْرِ هٰذَا الْوَجْهِ فِي حَدَاثَةِ الْعَهْدِ وَقُرْبِهِ ، وَأَنَّهُ يَرَى أَنَّ الْبَائِعَ غَيَّبَ الثَّمَنَ وَأَخْفَاهُ لِيَقْطَعَ بِذٰلِكَ حَقَّ صَاحِبِ الشُّفْعَةِ ، قُوِّمَتِ الأَرْضُ عَلَى قَدْرِ مَا يُرَى أَنَّهُ ثَمَنُهَا . فَيَصِيرُ ثَمَنُهَا إِلَى ذٰلِكَ . ثُمَّ يُنْظَرُ إِلَى مَا زَادَ فِي الأَرْضِ مِنْ بِنَاءٍ أَوْ غِرَاسٍ أَوْ عِمَارَةٍ . فَيَكُونُ عَلَى مَا يَكُونُ عَلَيْهِ مَنِ ابْتَاعَ الأَرْضَ بِثَمَنٍ مَعْلُومٍ . ثُمَّ بَنَى فِيهَا وَغَرَسَ . ثُمَّ أَخَذَهَا صَاحِبُ الشُّفْعَةِ بَعْدَ ذٰلِكَ .

قَالَ مَالِكٌ : وَالشُّفْعَةُ ثَابِتَةٌ فِي مَالِ الْمَيِّتِ كَمَا هِيَ فِي مَالِ الْحَيِّ . فَإِنْ خَشِيَ أَهْلُ الْمَيِّتِ أَنْ يَنْكَسِرَ مَالُ الْمَيِّتِ ، قَسَمُوهُ ثُمَّ بَاعُوهُ فَلَيْسَ عَلَيْهِمْ فِيهِ شُفْعَةٌ .

قَالَ مَالِكٌ : وَلاَ شُفْعَةَ عِنْدَنَا فِي عَبْدٍ وَلاَ وَلِيدَةٍ . وَلاَ بَعِيرٍ وَلاَ بَقَرَةٍ وَلاَ شَاةٍ . وَلاَ فِي شَيْءٍ مِنَ الْحَيَوَانِ . وَلاَ فِي ثَوْبٍ وَلاَ فِي بِئْرٍ لَيْسَ لَهَا بَيَاضٌ . إِنَّمَا الشُّفْعَةُ فِيمَا يَصْلُحُ أَنْ يَنْقَسِمَ وَتَقَعُ فِيهِ الْحُدُودُ مِنَ الأَرْضِ . فَأَمَّا مَا لاَ يَصْلُحُ فِيهِ الْقَسْمُ فَلاَ شُفْعَةَ فِيهِ .

قَالَ مَالِكٌ : وَمَنِ اشْتَرَى أَرْضًا فِيهَا شُفْعَةٌ لِنَاسٍ حُضُورٍ ، فَلْيَرْفَعْهُمْ إِلَى السُّلْطَانِ . فَإِمَّا أَنْ يَسْتَحِقُّوا وَإِمَّا أَنْ يُسَلِّمَ لَهُ السُّلْطَانُ . فَإِنْ تَرَكَهُمْ فَلَمْ يَرْفَعْ أَمْرَهُمْ إِلَى السُّلْطَانِ . وَقَدْ عَلِمُوا بِاشْتِرَائِهِ . فَتَرَكُوا ذَلِكَ حَتَّى طَالَ زَمَانُهُ . ثُمَّ جَاؤُوا يَطْلُبُونَ شُفْعَتَهُمْ . فَلاَ أَرَى ذَلِكَ لَهُمْ .

4. Osman b. Affan (r.a.) der ki: «Sınırları belli olan arazide (evin bahçesinde), kuyuda ve erkek hurma[6] ağacında şuf'a yoktur.»

İmam Malik der ki: *Hüküm bizce de böyledir.*

İmam Malik der ki: *Taksim edilebilsin veya edilemesin, yollarda ve evin bahçesinde[7] şuf'a olmaz.*

İmam Malik der ki: *Bir adam, muhayyer olması şartıyla müşterek arazinin bir parçasını satın almıştır. Satıcı ortağın sattığı bu yeri, müşteri, almayı kesin olarak kabul etmeden şuf'a yoluyla ortakları almak istemeleri halinde, müşterinin o parçayı kesin olarak alıp satış sabit olana kadar şuf'a hakları sabit olmaz. Satış kesinleşirse, şuf'a hakları da sabit olur.*

İmam Malik der ki: *Bir kimse, bir araziyi satın alır ve arazi elinde bir müddet kalır, sonra başka bir adamın miras yoluyla o arazide hissesi olduğunu iddiası neticesinde hissesi olduğu ortaya çıkarsa, şuf'a hakkı sabit olur. Arazi gelir getirirse, bu gelir hakkının sabit olduğu güne kadar ilk müşterinindir. Çünkü, arazideki dikili ağaçlar telef olsa ya da sel götürse, ilk müşteri sinesine çeker.*

(6) Hurma bahçesi ortaklar arasında müşterek olup diğer hurmaları aşılamak için ihtiyaç duyulan erkek hurmada şuf'a söz konusu değildir. Şayet aşılanacak bir bahçe yoksa, o zaman bunun hükmü bir hurma gibidir ki şuf'alı olabilir.

(7) Evin bahçesinde şuf'a olmaması şu şekilde olur: Bahçe ve içinde bulunan evler, ortaklar arasında müşterek olur, ortaklardan biri ev veya bahçesindeki hissesini satmış olsa, diğer ortakların bu arsada şuf'a hakları yoktur. Çünkü evlerin taksim edilmesiyle arsa şuf'alı olmakta, evlere tabi olmaktan çıkmıştır.

Zaman uzar veya şahidler ölür veya satıcı ya da alıcı ölür veyahut her ikisi de sağdır, uzun zaman geçtiği için alış veriş unutulmuş olursa şuf'a hakkı kalmaz. Adam sadece sabit olan hissesini alır. Adamın durumu, satışın yakın bir zamanda olması konusunda yukardaki gibi olmazsa ve bayiin arazinin bedelini, şuf'a sahibinin hakkını iptal etmek maksadıyla gizlediğini düşünürse, arazi tahmini bedeli üzerinden değerlendirilir ve arazinin bedeli yeni değere göre olur. Sonra arazi üzerine eklenen binalara ağaçlara ve diğer tamirata bakılır. Böylece önce müşterinin belirli bedelle aldığı arazinin durumu, sonra bu arazide yaptığı bina ve diktiği ağaçlar değerlendirilmiş olur. Bundan sonra şuf'a sahibi araziyi alır.

İmam Malik der ki: *Şuf'a hayattaki bir kişinin malında olduğu gibi, ölü bir kişinin malında da olur. Vereseler ölenin malının değeri (şuf'alı olduğu için) azalacağından korkarlarsa önce malı taksim ederler, sonra da satarlar. Böylece, bu kişilerin malda şuf'a hakları kalmaz.*

İmam Malik der ki: *Bizce kölede, cariyede, devede, inekte, koyunda, diğer hayvanlarda, kumaşta ve susuz bir kuyuda şuf'a yoktur. Şuf'a taksim edilebilen ve sınır çekilebilen arazidedir. Taksimi kabul olmayan şeylerde şuf'a yoktur.*

İmam Malik der ki: *Bir kimse hissedarların huzurunda bir araziyi satın alırsa (hissedarların şuf'a hakkını iptal etmek isterse), onları hakimin huzuruna çıkarır. Böylelikle, ya şuf'a hakkına sahip olurlar, ya da hakim bu haklarını iptal ederek araziyi müşteriye teslim eder, şayet müşteri onları mahkemeye vermezse, onlar da müşterinin (bu araziyi) satın aldığını bildikleri halde aradan uzun zaman geçinceye kadar şuf'a hakkı talep etmezler, sonra gelip şuf'a haklarını isterlerse, kanaatimce bu hakları kendilerine verilmez.*

٣٦ - كتاب الأقضية

36
AKDİYE (YARGILAMA) KİTABI[1]

(1) Akdiye, hükmetmek anlamında olan el-Kada' kelimesinin çoğuludur. Bu hükümden maksat hakimin verdiği hükümdür. Hakimde şu nitelikler aranmaktadır:

1. Buluğ çağına gelmiş erkek bir kişi olmak,
2. Müstakil olmak,
3. Gözleri görmek ve âma olmamak,
4. Müslüman olmak,
5. Hür olmak,
6. Bilgili olmak,
7. Adaletli olmak.

Hakimin erkek olması konusunda İmam Azam Ebû Hanife'nin görüşü farklıdır, ona göre kısas ve hadların (ceza davaları) dışında yani mal (medenî hukuk) ile ilgili konularda kadın hakim olabilir. İmam Muhammed b. Hasan ve Muhammed b. Cerir et-Taberi, kadının her davada hakim olabileceği görüşündedirler. Hakimin müstakil olması demek bir hükme iki ve daha fazla hakimin ortaklaşa tayin edilmemesi demektir ki konuyu incelemek, delilleri kabul etmek ve hükmü yürürlüğe koymak hususunda müstakil ve tek olmalı ki aralarında çıkacak görüş ayrılıkları yüzünden hüküm vermek güçleşmesin. Hakim genellikle mescidde oturur. Çünkü güçsüzler ve kadınlar buraya kolaylıkla gelebilirler. Peygamber Efendimizin de mescidde hüküm verdiği rivayet edilmiştir. Bir sebep olmadıkça, yolda mescide giderken ve başka yerlerde hüküm vermesi hoş görülmemektedir. Verdiği hükme aksi tesiri olacak kadar kendisini gün boyu yormaması lâzımdır. Hakim, hüküm verirken üzüntülü, gaflet içerisinde, huzursuz, yavaş ya da noksan anlamaya sebeb olacak derecede aç ya da çok tok ve öfkeli olursa bu durumda hüküm vermesi mekruhtur.

1. DOĞRU HÜKMETMEYE TEŞVİK

١ - حدّثنا يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ زَيْنَبَ بِنْتِ أَبِي سَلَمَةَ ، عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ ، زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ . وَإِنَّكُمْ تَخْتَصِمُونَ إِلَيَّ ، فَلَعَلَّ بَعْضَكُمْ أَنْ يَكُونَ أَلْحَنَ بِحُجَّتِهِ مِنْ بَعْضٍ . فَأَقْضِيَ لَهُ عَلَى نحو مَا أَسْمَعُ مِنْهُ . فَمَنْ قَضَيْتُ لَهُ بِشَيْءٍ مِنْ حَقِّ أَخِيهِ . فَلَا يَأْخُذَنَّ مِنْهُ شَيْئًا . فَإِنَّمَا أَقْطَعُ لَهُ قِطْعَةً مِنَ النَّارِ » .

1. Peygamber efendimizin hanımı Ümmü Seleme (r.a.) den: Resûlullah (s.av.) şöyle buyurdu: **«Ben beşerim (yanılabilirim)[2]. Huzurumda muhakeme olursunuz da olur ki bir kısmınız diğerlerinden daha iyi delilini dile getirir. Ben de ondan duyduğuma göre, lehinde hükmederim.[3] Dolayısıyla kardeşinin hakkından herhangi bir şeyi lehine hükmettiğim kimse, onu kardeşinden katiyyen almasın. Zira ben ona (cehennem) ateşinden bir parça kesmişimdir»[4]**

(2) Resûlullah (s.a.v.), kendisinin beşer yani bir insan olduğunu söylemekle gaybı bilmediğini ve haklıyı haksızdan zahiri bir delil olmaksızın ayıramayacağını ifade ederek bu konuda diğer hakimlerle arasında bir farkın olmadığını haber veriyor. Çünkü gaybı ancak vahiy yoluyla bilebileceğinden, bu dünyanın bir teklif yeri olması itibarıyla, hüküm verirken hükümlerini diğer hakimlerin usullerine göre vermiştir.

(3) İmam Malik'e göre hakim bildiğiyle değil, (mahkemede tanıklardan) duyduğuyla amel etmelidir. Bu konuda da Ebû Hanife ve Şafii, bildiğiyle duyduğu çatışırsa genel olarak bildiğiyle hüküm vermeleri gerektiği görüşündedirler.

(4) Buharî, Şehâdât, 52/27; Müslim, Akdiye, 30/3, no: 4.
Buradan hakimin yanıltılarak verdiği hükmün, bir hakkın hak sahibinden başkasının olmasını gerektirmediği ve onu mübah kılmadığı anlamı çıkar. Çünkü o hak cehennem ateşinden bir parça olmaktadır. Buna göre hakimin hükmü, bir helali haram, ya da haramı helal yapamaz. Mesela bir kişi yalancı şahidlerle yabancı bir kadının kendi karısı olduğunu iddia etse, buna da hakim karar verse, bu kişinin o kadınla birleşme yapması helal olmaz. Ebû Hanife'ye göre helal olur. Zira hakimin verdiği hüküm zahiren ve batınan geçerlidir. Bu işlem nikâh yerine geçer. (Bâcî el-Munteka, c.5, s.182).

٢ - حدّثني مَالِكٌ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ سَعِيدِ الْمُسَيَّبِ : أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ اخْتَصَمَ إِلَيْهِ مُسْلِمٌ وَيَهُودِيٌّ . فَرَأَى عُمَرُ أَنَّ الْحَقَّ لِلْيَهُودِيِّ فَقَضَى لَهُ . فَقَالَ لَهُ الْيَهُودِيُّ : وَاللهِ لَقَدْ قَضَيْتَ بِالْحَقِّ . فَضَرَبَهُ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ بِالدِّرَّةِ . ثُمَّ قَالَ : وَمَا يُدْرِيكَ ؟ فَقَالَ لَهُ الْيَهُودِيُّ : إِنَّا نَجِدُ أَنَّهُ لَيْسَ قَاضٍ يَقْضِي بِالْحَقِّ ، إِلاَّ كَانَ عَنْ يَمِينِهِ مَلَكٌ وَعَنْ شِمَالِهِ مَلَكٌ . يُسَدِّدَانِهِ وَيُوَفِّقَانِهِ لِلْحَقِّ . مَادَامَ مع الْحَقِّ . فَإِذَا تَرَكَ الْحَقَّ . عَرَجَا وَتَرَكَاهُ .

2. Said b. Müseyyeb (r.a.)'den: Bir müslümanla bir yahudi Hz. Ömer b. el-Hattab (r.a.)'ın huzurunda muhakeme oldular. Hz. Ömer (r.a.)'da Yahudinin haklı olduğunu görerek lehinde hüküm verdi. Bunun üzerine Yahudi Hz. Ömer'e:

«— Vallahi, doğru hükmettin» dedi. Hz. Ömer de ona kırbaçla vurdu.[5] Sonra:

«— Nereden bildin?» diye sordu. Yahudi ona şöyle cevap verdi:

«— Biz biliyoruz ki doğru hüküm vermesiyle tanıdığımız her hakimin sağında bir, solunda bir melek vardır. Bu melekler, o hâkim gerçekle beraber oldukça onu doğrultur ve gerçeğe ulaştırırlar. Hakim gerçekten ayrılırsa melekler (göğe) yükselir ve o hakimi terkederler.»

(5) Hz. Ömer, Yahudiyi ictihadi, yani zanna dayanan bir konuda kesin konuştuğu için cezalandırmış olmalıdır, yahut da bilmediği birşey hakkında yemin ettiği için cezalandırmıştır. Başka bir ihtimal, bu sözüyle Yahudi, Hz. Ömer (r.a.)'i tezkiye etmiş, o da bunu yadırgadığı için Yahudiyi cezalandırmıştır.

2. ŞAHİDLİK

٣ - حدّثنا يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِى بَكْرِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرِو بْنِ حَزْمٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرِو بْنِ عُثْمَانَ ، عَنْ أَبِى عَمْرَةَ الأَنْصَارِىِّ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ خَالِدٍ الْجُهَنِىِّ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « أَلاَ أُخْبِرُكُمْ بِخَيْرِ الشُّهَدَاءِ ؟ الَّذِى يَأْتِى بِشَهَادَتِهِ قَبْلَ أَنْ يَسْأَلَهَا . أَوْ يُخْبِرُ بِشَهَادَتِهِ قَبْلَ أَنْ يَسْأَلَهَا » .

3. Zeyd b. Halid el-Cühenî (r.a.)'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: «**Size en hayırlı şahidi bildireyim mi? O, şahidliği kendinden daha istenmeden şahidlik yapan, yahud kendisine sorulmadan şahid olduğunu bildiren kişidir.**»[6]

٤ - وحدّثنى مَالِكٌ عَنْ رَبِيعَةَ بْنِ أَبِى عَبْدِ الرَّحْمٰنِ : أَنَّهُ قَالَ : قَدِمَ عَلَى عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الْعِرَاقِ . فَقَالَ : لَقَدْ جِئْتُكَ لأَمْرٍ مَالَهُ رَأْسٌ وَلاَ ذَنَبٌ . فَقَالَ عُمَرُ : مَاهُوَ ؟ قَالَ : شَهَادَاتُ الزُّورِ . ظَهَرَتْ بِأَرْضِنَا . فَقَالَ عُمَرُ : أَوَ قَدْ كَانَ ذٰلِكَ ؟ قَالَ : نَعَمْ . فَقَالَ عُمَرُ : وَاللهِ لاَ يُؤْسَرُ رَجُلٌ فِى الإِسْلاَمِ بِغَيْرِ الْعَدْلِ .

وحدّثنى مَالِكٌ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ قَالَ : لا تَجُوزُ شَهَادَةُ خَصْمٍ وَلا ظَنِينٍ .

4. Rebia b. Ebi Abdurrahman dedi ki: Ömer b. el-Hattab (r.a.)'a Iraklı bir adam gelerek:

«— Sana başı ve sonu olmayan bir iş için geldim.» deyince, Hz. Ömer:

«— O nedir?» dedi. Adam:

«— Ülkemizde baş gösteren yalan yere şahidlik,» cevabını

(6) Müslim, Akdiye, 30/9, no: 19.
Hanefi mezhebine göre, başka şahid bulunmadığı takdirde, bir kimseden şahit olması istenirse bundan kaçınamaz. Çünkü bir hakkın zayi olması söz konusudur. Şahidlik yapması istenirse ve başka şahid de yoksa o kişinin şahidlik yapması farz olur. Ancak, had tatbik edilecek konularda şahidliğini gizlemesi efdaldir. (Dâmâd, Mecmau'l-Ehhur c.2, s. 185, 186).

verdi. Hz. Ömer de:

«— Gerçekten öyle mi oldu?» dedi. Adam:

«— Evet» deyince, Hz. Ömer:

«— Vallahi, İslâm'da hiç bir kimse fasıkların şehadetiyle hapsedilmez» dedi.

Malik'e rivayet edildiğine göre, Ömer b. Hattab (r.a.): «Düşmanın ve töhmet edilenin şahitliği caiz değildir.»[7] dedi.

(7) Düşmanın dünyevî bir sebeple yaptığı şahidlik, Hanefî mezhebine göre caiz değildir. Çünkü bu sebeple şahidlik haramdır. Böylelikle düşmanlığını ortaya koyabilir. Ancak adil olması halinde, sahih ve itimad edilen görüşe göre, şahadeti kabul edilir. (Dâmâd, Mecmau'l-Enhur, c.2, s.197-8).

3. HADD CEZASI GÖREN KİŞİNİN ŞAHİTLİĞİ

قَالَ يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ : أَنَّهُ بَلَغَهُ عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ يَسَارٍ وَغَيْرِهِ أَنَّهُمْ سُئِلُوا : عَنْ رَجُلٍ جُلِدَ الْحَدَّ . أَتَجُوزُ شَهَادَتُهُ ؟ فَقَالُوا : نَعَمْ . إِذَا ظَهَرَتْ مِنْهُ التَّوْبَةُ .

وحدّثنى مَالِكٌ : أَنَّهُ سَمِعَ ابْنَ شِهَابٍ يُسْأَلُ عَنْ ذٰلِكَ . فَقَالَ مِثْلَ مَا قَالَ سُلَيْمَانُ بْنُ يَسَارٍ .

قَالَ مَالِكٌ : وَذٰلِكَ الأَمْرُ عِنْدَنَا . وَذٰلِكَ لِقَوْلِ اللهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى : ﴿ وَالَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَأْتُوا بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ فَاجْلِدُوهُمْ ثَمَانِينَ جَلْدَةً وَلا تَقْبَلُوا لَهُمْ شَهَادَةً أَبَدًا وَأُولٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ . إِلاَّ الَّذِينَ تَابُوا مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ وَأَصْلَحُوا فَإِنَّ اللهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴾ .

قَالَ مَالِكٌ : فَالأَمْرُ الَّذِى لا اخْتِلاَفَ فِيهِ عِنْدَنَا أَنَّ الَّذِى يُجْلَدُ الْحَدَّ ثُمَّ تَابَ وَأَصْلَحَ . تَجُوزُ شَهَادَتُهُ . وَهُوَ أَحَبُّ مَا سَمِعْتُ إِلَىَّ فِى ذٰلِكَ .

Süleyman b. Yesar ve diğerlerine: «Hadd tatbik edilen bir kişinin şahitliği caiz midir?» diye soruldu. Onlar da: «Tevbe etmişse, evet.» dediler.

İmam Malik der ki: *İbn Şihab'a da bu mesele soruldu: O da Süleyman b. Yesar'ın dediği gibi cevap verdi.*

İmam Malik der ki: *Hüküm bizce de böyledir. Bu hüküm, Yüce Allah'ın şu buyruğundan dolayı verilmiştir:* ***«Namuslu kadınlara töhmet eden sonra da dört şahit getirmeyenlere seksen değnek vurun, bir daha şahadetlerini kabul etmeyin. Onlar asî kimselerdir. Ancak yaptıklarından tevbe eden ve hallerini düzelten kişileri Allah af eder. Günahlarını bağışlar.»***[8]

İmam Malik der ki: *Bizce ittifakla kabul edilen hüküm, had vurulan, sonra tevbe edip kendini islah eden kişinin şahitliğinin caiz olmasıdır. Bu konuda işittiklerim içerisinde en hoşuma gideni budur.*[2]

(8) Nûr, 24/4,5.

(9) Ebû Hanife'ye göre, iftira ve başka suçlardan dolayı had cezası gören kişinin tevbe etse de ebediyyen şahitliği kabul edilmez (Bâcî, Münteka, c.5, s. 207).

4. ŞAHİDLE BERABER YEMİN EDİLMESİ

٥ - قَالَ يَحْيَىٰ : قَالَ مَالِكٌ ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَضَى بِالْيَمِينِ مَعَ الشَّاهِدِ .

5. Cafer'in babası Muhammed (r.a.)'den: Resûlullah (s.a.v.) şahitle birlikte yemin edilmesine hükmetti.[10]

٦ - وَعَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ ؛ أَنَّ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ كَتَبَ إِلَى عَبْدِ الْحَمِيدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ زَيْدِ بْنِ الْخَطَّابِ ، وَهُوَ عَامِلٌ عَلَى الْكُوفَةِ : أَنِ اقْضِ بِالْيَمِينِ مَعَ الشَّاهِدِ .

6. Ebuz-Zinad'dan: Ömer b. Abdülaziz, Kûfe valisi Zeyd b. el-Hattab'ın torunu Abdülhamid b. Abdurrahman'a şöyle yazdı:

«Bir şahidle birlikte yeminle hükmet.»

٧ - وحدّثني مَالِكٌ ، أَنَّهُ بَلَغَهُ ؛ أَنَّ أَبَا سَلَمَةَ بْنَ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ وَسُلَيْمَانَ بْنَ يَسَارٍ سُئِلاَ : هَلْ يُقْضَى بِالْيَمِينِ مَعَ الشَّاهِدِ ؟ فَقَالاَ : نَعَمْ .

قَالَ مَالِكٌ : مَضَتِ السُّنَّةُ فِي الْقَضَاءِ بِالْيَمِينِ مَعَ الشَّاهِدِ الْوَاحِدِ . يَحْلِفُ صَاحِبُ الْحَقِّ مَعَ شَاهِدِهِ . وَيَسْتَحِقُّ حَقَّهُ . فَإِنْ نَكَلَ وَأَبَى أَنْ يَحْلِفَ ، أُحْلِفَ الْمَطْلُوبُ . فَإِنْ حَلَفَ سَقَطَ عَنْهُ ذٰلِكَ الْحَقُّ . وَإِنْ أَبَى أَنْ يَحْلِفَ ثَبَتَ عَلَيْهِ الْحَقُّ لِصَاحِبِهِ .

قَالَ مَالِكٌ : وَإِنَّمَا يَكُونُ ذٰلِكَ فِي الأَمْوَالِ خَاصَّةً . وَلاَ يَقَعُ ذٰلِكَ فِي شَيْءٍ مِنَ الْحُدُودِ . وَلاَ فِي نِكَاحٍ وَلاَ فِي طَلاَقٍ . وَلاَ فِي عَتَاقَةٍ وَلاَ فِي سَرِقَةٍ ، وَلاَ فِي فِرْيَةٍ . فَإِنْ قَالَ قَائِلٌ : فَإِنَّ الْعَتَاقَةَ مِنَ الأَمْوَالِ ، فَقَدْ أَخْطَأَ . لَيْسَ ذٰلِكَ عَلَى مَا قَالَ . وَلَوْ كَانَ ذٰلِكَ عَلَى مَا قَالَ ،

(10) İbn Abdilber der ki: Muvatta'da mürseldir. Ayrıca bkz. Müslim, Akdıye, 30/2, no: 3. Ebû Hanife, genel olarak bir şahidle birlikte yemin etmek suretiyle hüküm vermeyi caiz görmez. (Bâcî el-Münteka, c.5, s.208).

لحَلَفَ الْعَبْدُ مَعَ شَاهِدِهِ إِذَا جَاءَ بِشَاهِدٍ ، أَنَّ سَيِّدَهُ أَعْتَقَهُ . وَأَنَّ الْعَبْدَ إِذَا جَاءَ بِشَاهِدٍ عَلَى مَالٍ مِنَ الأَمْوَالِ ادَّعَاهُ ، حَلَفَ مَعَ شَاهِدِهِ وَاسْتَحَقَّ حَقَّهُ كَمَا يَحْلِفُ الْحُرُّ .

قَالَ مَالِكٌ : فَالسُّنَّةُ عِنْدَنَا أَنَّ الْعَبْدَ إِذَا جَاءَ بِشَاهِدٍ عَلَى عَتَاقَتِهِ اسْتُحْلِفَ سَيِّدُهُ مَا أَعْتَقَهُ . وَبَطَلَ ذَلِكَ عَنْهُ .

قَالَ مَالِكٌ : وَكَذَلِكَ السُّنَّةُ عِنْدَنَا أَيْضًا فِي الطَّلاَقِ . إِذَا جَاءَتِ الْمَرْأَةُ بِشَاهِدٍ أَنَّ زَوْجَهَا طَلَّقَهَا . أُحْلِفَ زَوْجُهَا مَا طَلَّقَهَا . فَإِذَا حَلَفَ لَمْ يَقَعْ عَلَيْهِ الطَّلاَقُ .

قَالَ مَالِكٌ : فَسُنَّةُ الطَّلاَقِ وَالْعَتَاقَةِ فِي الشَّاهِدِ الْوَاحِدِ وَاحِدَةٌ . إِنَّمَا يَكُونُ الْيَمِينُ عَلَى زَوْجِ الْمَرْأَةِ . وَعَلَى سَيِّدِ الْعَبْدِ . وَإِنَّمَا الْعَتَاقَةُ حَدٌّ مِنَ الْحُدُودِ . لاَ تَجُوزُ فِيهَا شَهَادَةُ النِّسَاءِ . لأَنَّهُ إِذَا عَتَقَ الْعَبْدُ ثَبَتَتْ حُرْمَتُهُ . وَوَقَعَتْ لَهُ الْحُدُودُ . وَوَقَعَتْ عَلَيْهِ . وَإِنْ زَنَى وَقَدْ أُحْصِنَ رُجِمَ . وَإِنْ قَتَلَ الْعَبْدُ قُتِلَ بِهِ . وَثَبَتَ لَهُ الْمِيرَاثُ بَيْنَهُ وَبَيْنَ مَنْ يُوَارِثُهُ . فَإِنِ احْتَجَّ مُحْتَجٌّ فَقَالَ : لَوْ أَنَّ رَجُلاً أَعْتَقَ عَبْدَهُ . وَجَاءَ رَجُلٌ يَطْلُبُ سَيِّدَ الْعَبْدِ بِدَيْنٍ لَهُ عَلَيْهِ . فَشَهِدَ لَهُ ، عَلَى حَقِّهِ ذَلِكَ ، رَجُلٌ وَامْرَأَتَانِ . فَإِنَّ ذَلِكَ يُثْبِتُ الْحَقَّ عَلَى سَيِّدِ الْعَبْدِ . حَتَّى تُرَدَّ بِهِ عَتَاقَتُهُ . إِذَا لَمْ يَكُنْ لِسَيِّدِ الْعَبْدِ مَالٌ غَيْرُ الْعَبْدِ . يُرِيدُ أَنْ يَجِيزَ بِذَلِكَ شَهَادَةَ النِّسَاءِ فِي الْعَتَاقَةِ . فَإِنَّ ذَلِكَ لَيْسَ عَلَى مَا قَالَ . وَإِنَّمَا مَثَلُ ذَلِكَ ، الرَّجُلُ يُعْتِقُ عَبْدَهُ . ثُمَّ يَأْتِي طَالِبُ الْحَقِّ عَلَى سَيِّدِهِ بِشَاهِدٍ وَاحِدٍ . فَيَحْلِفُ مَعَ شَاهِدِهِ . ثُمَّ يَسْتَحِقُّ حَقَّهُ . وَتُرَدُّ بِذَلِكَ عَتَاقَةُ الْعَبْدِ . أَوْ يَأْتِي الرَّجُلُ قَدْ كَانَتْ بَيْنَهُ وَبَيْنَ سَيِّدِ الْعَبْدِ مُخَالَطَةٌ وَمُلاَبَسَةٌ . فَيَزْعُمُ أَنَّ لَهُ عَلَى سَيِّدِ الْعَبْدِ مَالاً . فَيُقَالُ لِسَيِّدِ الْعَبْدِ . احْلِفْ مَا عَلَيْكَ مَا ادَّعَى . فَإِنْ نَكَلَ وَأَبَى أَنْ يَحْلِفَ ، حَلَفَ صَاحِبُ الْحَقِّ . وَثَبَتَ حَقُّهُ عَلَى سَيِّدِ الْعَبْدِ . فَيَكُونُ ذَلِكَ يَرُدُّ عَتَاقَةَ الْعَبْدِ . إِذَا ثَبَتَ الْمَالُ عَلَى سَيِّدِهِ .

قَالَ : وَكَذَلِكَ أَيْضًا الرَّجُلُ يَنْكِحُ الأَمَةَ . فَتَكُونُ امْرَأَتَهُ . فَيَأْتِي سَيِّدُ الأَمَةِ إِلَى الرَّجُلِ الَّذِي تَزَوَّجَهَا فَيَقُولُ : ابْتَعْتَ مِنِّي جَارِيَتِي فُلاَنَةَ . أَنْتَ وَفُلاَنٌ بِكَذَا وَكَذَا دِينَارًا . فَيُنْكِرُ ذَلِكَ زَوْجُ الأَمَةِ . فَيَأْتِي سَيِّدُ الأَمَةِ بِرَجُلٍ وَامْرَأَتَيْنِ . فَيَشْهَدُونَ عَلَى مَا قَالَ . فَيَثْبُتُ بَيْعُهُ وَيَحِقُّ حَقُّهُ . وَتَحْرُمُ الأَمَةُ عَلَى زَوْجِهَا . وَيَكُونُ ذَلِكَ فِرَاقًا بَيْنَهُمَا . وَشَهَادَةُ النِّسَاءِ لاَ تَجُوزُ فِي الطَّلاَقِ .

قَالَ مَالِكٌ : وَمِنْ ذَلِكَ أَيْضًا ، الرَّجُلُ يَفْتَرِي عَلَى الرَّجُلِ الْحُرِّ ، فَيَقَعُ عَلَيْهِ الْحَدُّ . فَيَأْتِي رَجُلٌ وَامْرَأَتَانِ فَيَشْهَدُونَ أَنَّ الَّذِي افْتُرِيَ عَلَيْهِ عَبْدٌ مَمْلُوكٌ . فَيَضَعُ ذَلِكَ الْحَدَّ عَنِ الْمُفْتَرِي بَعْدَ أَنْ وَقَعَ عَلَيْهِ . وَشَهَادَةُ النِّسَاءِ لاَ تَجُوزُ فِي الْفِرْيَةِ .

قَالَ مَالِكٌ : وَمِمَّا يُشْبِهُ ذٰلِكَ أَيْضًا مِمَّا يَفْتَرِقُ فِيهِ الْقَضَاءُ ، وَمَا مَضَى مِنَ السُّنَّةِ ، أَنَّ الْمَرْأَتَيْنِ يَشْهَدَانِ عَلَى اسْتِهْلَالِ الصَّبِيِّ . فَيَجِبُ بِذٰلِكَ مِيرَاثُهُ حَتَّى يَرِثَ . وَيَكُونُ مَالُهُ لِمَنْ يَرِثُهُ . إِنْ مَاتَ الصَّبِيُّ . وَلَيْسَ مَعَ الْمَرْأَتَيْنِ ، اللَّتَيْنِ شَهِدَتَا ، رَجُلٌ وَلاَ يَمِينٌ . وَقَدْ يَكُونُ ذٰلِكَ فِي الأَمْوَالِ الْعِظَامِ . مِنَ الذَّهَبِ وَالْوَرِقِ . وَالرِّبَاعِ وَالْحَوَائِطِ وَالرَّقِيقِ . وَمَا سِوَى ذٰلِكَ مِنَ الأَمْوَالِ . وَلَوْ شَهِدَتِ امْرَأَتَانِ عَلَى دِرْهَمٍ وَاحِدٍ . أَوْ أَقَلَّ مِنْ ذٰلِكَ أَوْ أَكْثَرَ . لَمْ تَقْطَعْ شَهَادَتُهُمَا شَيْئًا . وَلَمْ تَجُزْ إِلاَّ أَنْ يَكُونَ مَعَهُمَا شَاهِدٌ أَوْ يَمِينٌ .

قَالَ مَالِكٌ : وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَقُولُ لا تَكُونُ الْيَمِينُ مَعَ الشَّاهِدِ الْوَاحِدِ . وَيَحْتَجُّ بِقَوْلِ اللهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى ، وَقَوْلُهُ الْحَقُّ ﴿ وَاسْتَشْهِدُوا شَهِيدَيْنِ مِنْ رِجَالِكُمْ فَإِنْ لَمْ يَكُونَا رَجُلَيْنِ فَرَجُلٌ وَامْرَأَتَانِ مِمَّنْ تَرْضَوْنَ مِنَ الشُّهَدَاءِ ﴾ يَقُولُ : فَإِنْ لَمْ يَأْتِ بِرَجُلٍ وَامْرَأَتَيْنِ فَلاَشَيْءَ لَهُ . وَلاَ يُحَلَّفُ مَعَ شَاهِدِهِ .

قَالَ مَالِكٌ . فَمِنَ الْحُجَّةِ عَلَى مَنْ قَالَ ذٰلِكَ الْقَوْلَ ، أَنْ يُقَالَ لَهُ : أَرَأَيْتَ لَوْ أَنَّ رَجُلاً ادَّعَى عَلَى رَجُلٍ مَالاً . أَلَيْسَ يَحْلِفُ الْمَطْلُوبُ مَا ذٰلِكَ الْحَقُّ عَلَيْهِ . فَإِنْ حَلَفَ بَطَلَ ذٰلِكَ عَنْهُ . وَإِنْ نَكَلَ عَنِ الْيَمِينِ حُلِّفَ صَاحِبُ الْحَقِّ إِنَّ حَقَّهُ لَحَقٌّ . وَثَبَتَ حَقُّهُ عَلَى صَاحِبِهِ . فَهٰذَا مَالاَ اخْتِلاَفَ فِيهِ عِنْدَ أَحَدٍ مِنَ النَّاسِ . وَلاَ بِبَلَدٍ مِنَ الْبُلْدَانِ . فَبِأَيِّ شَيْءٍ أَخَذَ هٰذَا ؟ أَوْ فِي أَيِّ مَوْضِعٍ مِنْ كِتَابِ اللهِ وَجَدَهُ ؟ فَإِنْ أَقَرَّ بِهٰذَا فَلْيُقِرَّ بِالْيَمِينِ مَعَ الشَّاهِدِ . وَإِنْ لَمْ يَكُنْ ذٰلِكَ فِي كِتَابِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ . وَأَنَّهُ لَيَكْفِي مِنْ ذٰلِكَ مَا مَضَى مِنَ السُّنَّةِ . وَلٰكِنِ الْمَرْءُ قَدْ يُحِبُّ أَنْ يَعْرِفَ وَجْهَ الصَّوَابِ وَمَوْقِعَ الْحُجَّةِ . فَفِي هٰذَا بَيَانُ مَا أَشْكَلَ مِنْ ذٰلِكَ . إِنْ شَاءَ اللهُ تَعَالَى .

7. Malik'e şöyle rivayet edildi: Abdurrahman'ın oğlu Ebu Seleme ile Süleyman b. Yesar'a:

«— Bir şahid ve yeminle hükmedilir mi?» diye soruldu. Onlar da:

«— Evet» dediler.

İmam Malik der ki: *Amel (uygulama) bir şahitle birlikte yemin edilmesine hüküm vermek şeklinde olmuştur. Hak sahibi şahidiyle birlikte yemin eder ve hakkını almaya hak kazanır. Yemin etmekten kaçınırsa, karşı tarafa yemin ettirilir. Eğer yemin ederse, haklı olduğunu iddia eden kişi, bu hakkı kaybeder. Eğer karşı taraf da yemin etmekten kaçınırsa hak onun aleyhine davacının lehine olur.*[11]

(11) Hanefi mezhebine göre hadlerden, kısasdan ve erkeklerin göremeyecekleri şeylerden başka yerlerde iki erkek veya bir erkek, iki kadın şahidin olması şarttır. Şahidlik konusu ister mal olsun, isterse evlenme, süt emme, boşama, vekalet ve vasiyyet gibi mal cinsinden olmasın durum değişmez.

İmam Malik der ki: *Bu, malla ilgili hükümlere mahsustur. Hadlerde, nikâhta, boşamada, âzât olmakta, hırsızlıkta ve iftirada, tek şahid ve yeminle hükmedilemez. Bir kişi «azat olmak da mal sayılır» dese, hata yapmış olur. Hüküm, onun dediği gibi değildir. Şayet hüküm onun dediği gibi olsa köle, efendisinin kendisini azat ettiğine şahid getirir ve yemin eder. Köle, herhangi bir malın kendisine ait olduğuna bir şahid getirir ve şahidiyle birlikte hür gibi yemin eder ve o malın sahibi olur.*

İmam Malik der ki: *Bizdeki sünnete (uygulamaya) göre, köle azad olduğuna dair şahid getirirse, köleyi azat etmediğine dair efendisine yemin teklif edilir. Ederse kölenin iddiası geçersiz olur.*

İmam Malik der ki: *Bizde talak konusunda da hüküm böyledir. Kadın, kocasının kendisini boşadığına bir şahid getirirse, kocası, boşamadığına yemin ettirilir. Yemin ederse karısını boşamış sayılmaz.*

İmam Malik der ki: *Kadının bir şahit getirerek kocasının boşadığını, kölenin yine bir şahidle efendisinin azat ettiğini iddia etmeleri halinde takip edilecek yol birdir. Bu da, kocanın, boşamadığına, efendinin, azat etmediğine yemin etmeleridir. Azat etmek, had*[12] *sayıldığından burada kadınların şahitliği kabul edilmez. Çünkü köle hür olunca, hür insan muamelesi görür. Leh ve aleyhinde (eksiksiz) had tatbik edilir. Evli iken zina etse recmedilir. Bir köleyi öldürse, karşılığında o da öldürülür. Mirasda da, hak sahibi olur. Bir kişi delil getirerek: «Bir efendi kölesini azat etse, bir kişi de gelip efendiden alacağını istese, bu kişinin efendiden alacağının olduğuna bir erkek, iki kadın şahidlik etse, bu şahidlik, efendide alacağın olduğunu isbat eder, hattâ efendinin köleden başka malı yoksa borcu sabit olduğu için köleyi azat etmesi reddedilir.» dese ve bu sözüyle kadınların köle azat etmek konusunda şahidlik yapmalarını kabul ettirmeyi isterse, kabul ettiremez. Bunun benzeri şudur: Efendi, kölesini azat eder, sonra efendiden hakkını isteyen biri şahid getirir. Şahidin şehadetiyle birlikte yemin de eder. Sonra hakkını kazanır. Böylelikle de, kölenin azat edilmesi reddedilir. Yahud ta kölenin efendisiyle arasında*

(12) Bunun anlamı, köle azat edildiği zaman işin içine Allah'ın hakkı girer. Köle ile efendisi anlaşarak azat etmeyi durdurmaya çalışsalar bunu yapamazlar. (Bâcî, el-Münteka, c.5, s. 218).

alış veriş ilişkisi olan bir adam gelir de efendiden hakkı olduğunu iddia eder, bu münasebetle efendiye: «Sen de iddia ettiği alacağı olmadığına yemin et» denir. Yemin etmekden çekinirse, davacıya yemin ettirilir. (Ederse) efendi üzerindeki hakkı sabit olur. Efendi üzerindeki alacağın sabit olması ise, kölenin azat edilmesini hükümsüz kılar.[13] *Yine bir kişi, bir cariye ile evlenip cariye karısı olunca, efendisi cariyesinin evlendiği adama gelip: «Sen benden falanca cariyemi şu kadar paraya satın aldın» der ve bunu da cariyenin kocası reddedince, efendi de bir erkek, iki kadın tanık getirir, onlar da efendinin dediğini doğrular mahiyette şahidlik ederse, satış kesinleşir, efendi hakkını kazanır. Cariye kocasına haram olur ve bu durumda boş sayılır. Yalnız boşama hususunda, sırf kadınların şahidliği caiz değildir.*

İmam Malik der ki: *Bir adam, hür bir kişiye iftira etmesi sonucu iftira cezasına çarptırılır. Bir adamla iki kadın gelerek iftira edilenin köle olduğuna şahidlik ederlerse, bu şahidlik, iftira edenden kesinleşen iftira cezasını düşürür. İftira hususunda, tek başlarına kadınların şahidliği kabul edilmez. Kadınların şahidlik ettiği yerlerin biri de şudur: Çocuğun canlı olarak doğduğuna iki kadının şahidlik etmeleriyle miras sabit olur, çocuk mirasa hak kazanır. Çocuk ölürse, malı varislerinin olur. İki kadın şahidle erkek şahidin bulunması ve yemin edilmesi altın, gümüş, köşkler, çiftlikler, köle ve diğer mallar gibi kıymetli şeylerde olur. Şayet iki kadın, bir dirhem veya daha az ya da daha çok bir şey hakkında şahidlik etseler, yanlarında bir erkek şahid veya yemin olmadan hüküm verilemez.*

İmam Malik der ki: *Bazı fukaya, «bir şahidle birlikte yemin kabul edilmez» derler ve sözlerine Yüce Allah'ın şu buyruğunu —ki O'nun buyruğu haktır— delil getirirler: «**Erkeklerinizden iki şahid getirin. İki erkek şahid yoksa, razı olacağınız şahidlerden bir erkek iki kadın şahidlik yaparlar.**»*[14] *ve derler ki: Bir erkek ve iki kadın şahid getiremezse, yapılacak bir şey yoktur. Bir şahidle beraber yemin ettirilmez.*

İmam Malik der ki: *Bu sözü söyleyene şöyle denilir: Bir adam, başka bir kişiden mal alacağı olduğunu iddia etse, istenilen kişi*

(13) Hanefi mezhebinde kölenin azat olması yürürlükte kalır ancak köle çalışarak borcu öder.

(14) el-Bakara, 282.

kendisinde bu alacağın olmadığına yemin etmez mi? Yemin ederse kendisinde böyle bir hakkın olmadığı anlaşılır. Eğer yemin etmekten çekinirse, alacaklıya gerçekten o kimsede hakkı olduğuna dair yemin ettirilir. Ederse, karşı tarafta alacağı kesinleşmiş olur. Bu konuda, hiç bir kişi tarafından, hiç bir beldede ihtilaf edilmemiştir. Yukardaki hükmü iddia sahibi neye dayanarak vermiş ve Allah'ın kitabının neresinde bulmuştur? Bu dediğimizi kabul ederse, bir şahitle birlikte yemin edileceğini de kabul eder. Bu, yüce Allah'ın kitabında yoksa da, bu konuda yapılmış ameller yeterlidir. Fakat insan bir şeyin doğru tarafını ve delil getirilecek yerini bilmelidir. İşte bu açıklamalarda —inşaallah— bu konudaki müşkil hususların izahı vardır.

5. BORÇLU VE ALACAKLI OLARAK ÖLEN VE TEK ŞAHİDİ OLAN KİŞİ

قَالَ يَحْيَىٰ : قَالَ مَالِكٌ ، فِي الرَّجُلِ يَهْلِكُ وَلَهُ دَيْنٌ ، عَلَيْهِ شَاهِدٌ وَاحِدٌ ، وَعَلَيْهِ دَيْنٌ لِلنَّاسِ ، لَهُمْ فِيهِ شَاهِدٌ وَاحِدٌ . فَيَأْبَىٰ وَرَثَتُهُ أَنْ يَحْلِفُوا عَلَى حُقُوقِهِمْ مَعَ شَاهِدِهِمْ . قَالَ : فَإِنَّ الْغُرَمَاءَ يَحْلِفُونَ وَيَأْخُذُونَ حُقُوقَهُمْ . فَإِنْ فَضَلَ فَضْلٌ لَمْ يَكُنْ لِلْوَرَثَةِ مِنْهُ شَيْءٌ . وَذٰلِكَ أَنَّ الأَيْمَانَ عُرِضَتْ عَلَيْهِمْ قَبْلُ ، فَتَرَكُوهَا . إِلاَّ أَنْ يَقُولُوا لَمْ نَعْلَمْ لِصَاحِبِنَا فَضْلاً . وَيُعْلَمُ أَنَّهُمْ إِنَّمَا تَرَكُوا الأَيْمَانَ مِنْ أَجْلِ ذٰلِكَ . فَإِنِّي أَرَى أَنْ يَحْلِفُوا وَيَأْخُذُوا مَا بَقِيَ بَعْدَ دَيْنِهِ .

İmam Malik der ki: *Bir kişi alacaklı olduğu halde ölür, alacağına dair bir şahid bulunur, başkalarına borcu da olur, bu kişilerin de alacaklarına dair tek şahidleri olur da ölenin varisleri, alacaklıların şahidleriyle birlikte yemin etmekten çekinirlerse, alacaklılar yemin ederler ve haklarını alırlar. Malından borç ödendikten sonra, arta kalanı varisler, yemin etmedikçe alamazlar. Bu hüküm, yemin, önce varislere teklif edilip onların da yemin etmemeleri sebebiyledir. Ancak varisler, ölenin fazla borcu olduğunu bilmiyorduk derler ve bundan dolayı yemin etmedikleri anlaşılırsa bana göre, yemin ederler ve borçtan arta kalanı alırlar.*

6. DAVADA HÜKÜM VERME USÛLÜ

٨ - قَالَ يَحْيَىٰ : قَالَ مَالِكٌ ، عَنْ جَمِيلِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ الْمُؤَذِّنِ ؛ أَنَّهُ كَانَ يَحْضُرُ عُمَرَ ابْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ وَهُوَ يَقْضِي بَيْنَ النَّاسِ . فَإِذَا جَاءَهُ الرَّجُلُ يَدَّعِي عَلَى الرَّجُلِ حَقًّا ، نَظَرَ . فَإِنْ كَانَتْ بَيْنَهُمَا مُخَالَطَةٌ أَوْ مُلاَبَسَةٌ ، أَحْلَفَ الَّذِي ادُّعِيَ عَلَيْهِ . وَإِنْ لَمْ يَكُنْ شَيْءٌ مِنْ ذٰلِكَ ، لَمْ يُحَلِّفْهُ .

قَالَ مَالِكٌ : وَعَلَى ذٰلِكَ ، الأَمْرُ عِنْدَنَا . أَنَّهُ مَنِ ادَّعَى عَلَى رَجُلٍ بِدَعْوَى ، نُظِرَ . فَإِنْ كَانَتْ بَيْنَهُمَا مُخَالَطَةٌ أَوْ مُلاَبَسَةٌ أُحْلِفَ الْمُدَّعَى عَلَيْهِ . فَإِنْ حَلَفَ بَطَلَ ذٰلِكَ الْحَقُّ عَنْهُ . وَإِنْ أَبَىٰ أَنْ يَحْلِفَ ، وَرَدَّ الْيَمِينَ عَلَى الْمُدَّعِي ، فَحَلَفَ طَالِبُ الْحَقِّ ، أَخَذَ حَقَّهُ .

8. Abdurrahman'ın oğlu müezzin Cemil der ki: Ömer b. Abdülaziz, insanlar arasında hüküm verirken yanında bulunuyordum. Bir kişi, Ömer b. Abdülaziz'e gelerek bir şahısta alacağı olduğunu iddia ettiği vakit bakar, eğer alacaklı ile borçlu arasında alış veriş gibi bir ilişki varsa borçluya yemin ettirir, böyle bir ilişki yoksa yemin ettirmezdi.

İmam Malik der ki: *Bizce amel şöyledir: Bir kimse bir adamda hakkı olduğunu iddia etse bakılır. Eğer aralarında alış veriş gibi bir ilişki varsa davalıya yemin ettirilir. Yemin ederse, ondan hak düşer. Yemin etmez ve yemini davacıya bırakır da, o yemin ederse, hakkını alır.*

7. ÇOCUKLARIN ŞAHİDLİĞİNİN HÜKMÜ

٩ - قَالَ يَحْيَى : قَالَ مَالِكٌ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ : أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ الزُّبَيْرِ كَانَ يَقْضِي بِشَهَادَةِ الصِّبْيَانِ فِيمَا بَيْنَهُمْ مِنَ الْجِرَاحِ .

قَالَ مَالِكٌ : الأَمْرُ الْمُجْتَمَعُ عَلَيْهِ عِنْدَنَا ، أَنَّ شَهَادَةَ الصِّبْيَانِ تَجُوزُ فِيمَا بَيْنَهُمْ مِنَ الْجِرَاحِ . وَلاَ تَجُوزُ عَلَى غَيْرِهِمْ . وَإِنَّمَا تَجُوزُ شَهَادَتُهُمْ فِيمَا بَيْنَهُمْ مِنَ الْجِرَاحِ وَحْدَهَا . لاَ تَجُوزُ فِي غَيْرِ ذَلِكَ . إِذَا كَانَ ذَلِكَ قَبْلَ أَنْ يَتَفَرَّقُوا . أَوْ يُخَبَّبُوا أَوْ يُعَلَّمُوا . فَإِنِ افْتَرَقُوا فَلاَ شَهَادَةَ لَهُمْ . إِلاَّ أَنْ يَكُونُوا قَدْ أَشْهَدُوا الْعُدُولَ عَلَى شَهَادَتِهِمْ . قَبْلَ أَنْ يَفْتَرِقُوا .

9. Hişam b. Urve (r.a.)'den: Abdullah b. Zübeyr (r.a.) çocukların aralarında birbirlerini yaralamaları konusunda onların şahadetlerine göre hüküm verirdi.

İmam Malik der ki: *Bizde ittifakla kabul edilen hüküm şudur: Çocukların şahadeti, aralarındaki yaralamalarda caizdir. Çocukların başkalarına şahitlik yapmaları caiz değildir. Yalnız şahitlikleri kendi aralarındaki yaralamalarda kabul edilir. Bunun haricinde kabul edilmez. Bu husus çocuklar dağılmadan, telkin yapılmadan, tesir altında bırakılmadan söz konusudur. Dağılırlarsa, şahadetleri kabul edilmez. Ancak dağılmadan önce adil kişileri, şahitliklerine şahit getirirlerse şahitlikleri kabul edilir.*[15]

(15) Hanefi mezhebinde çocukların, şahadeti kabul edilmez. Ancak bunlar köle ya da çocuk iken şahit olmuşlar da şahitliklerini köle hürriyete kavuştuktan sonra, çocuk da buluğa erdikten sonra ifâ etmişlerse câizdir. Başka türlü caiz değildir. (Dâmâd, Mecmau'l-Enhur, s. 2, s. 190-196).

8. PEYGAMBER EFENDİMİZİN (s.a.v.) MİNBERİ YANINDA YALAN YERE YEMİN

١٠ - قَالَ يَحْيَىٰ :
حدّثنا مَالِكٌ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ هِشَامِ بْنِ عُتْبَةَ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ . عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ نِسْطَاسٍ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ الأَنْصَارِيِّ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « مَنْ حَلَفَ عَلَى مِنْبَرِي آثِمًا تَبَوَّأَ مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ » .

10. Cabir b. Abdillah el-Ensari (r.a.)'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: «**Minberimin yanında yalan yere yemin eden, cehennemde yerini hazırlamış olur**»[16]

١١ - وحدّثني مَالِكٌ عَنِ الْعَلاَءِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ، عَنْ مَعْبَدِ بْنِ كَعْبٍ السَّلَمِيِّ ، عَنْ أَخِيهِ عَبْدِ اللهِ بْنِ كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ الأَنْصَارِيِّ ، عَنْ أَبِي أُمَامَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « مَنِ اقْتَطَعَ حَقَّ امْرِئٍ مُسْلِمٍ بِيَمِينِهِ حَرَّمَ اللهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ . وَأَوْجَبَ لَهُ النَّارَ . » قَالُوا : وَإِنْ كَانَ شَيْئًا يَسِيرًا يَا رَسُولَ اللهِ ؟ قَالَ « وَإِنْ كَانَ قَضِيبًا مِنْ أَرَاكٍ . وَإِنْ كَانَ قَضِيبًا مِنْ أَرَاكٍ . وَإِنْ كَانَ قَضِيبًا مِنْ أَرَاكٍ » قَالَهَا ثَلاَثَ مَرَّاتٍ .

11. Ebu Umame'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: «**Yalan yeminiyle müslüman bir kişinin hakkını alan kimseye Allah cenneti haram eder ve Cehennemi farz kılar.**»

«— Az bir şey olsa da mı ya Resûlallah?» dediler. Resûlullah (s.a.v.):

«— **Erak ağacından bir çubuk da olsa, Erak ağacından bir çubuk da olsa, Erak ağacından bir çubuk da olsa**» buyurdu. Bu sözünü üç defa tekrar etti.[17]

(16) Ebu Davud, Eyman, 21/2; İbn Mâce, Ahkâm, 13/9.
(17) Müslim, İman, 59, no: 218

9. PEYGAMBER EFENDİMİZİN MİNBERİ YANINDA YEMİN

١٢ - قَالَ يَحْيَىٰ : قَالَ مَالِكٌ ، عَنْ دَاوُدَ بْنِ الْحُصَيْنِ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا غَطَفَانَ بْنَ طَرِيفٍ الْمُرِّيَّ يَقُولُ : اخْتَصَمَ زَيْدُ بْنُ ثَابِتٍ الأَنْصَارِيُّ وَابْنُ مُطِيعٍ فِي دَارٍ كَانَتْ بَيْنَهُمَا . إِلَى مَرْوَانَ ابْنِ الْحَكَمِ . وَهُوَ أَمِيرٌ عَلَى الْمَدِينَةِ . فَقَضَى مَرْوَانُ عَلَى زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ بِالْيَمِينِ عَلَى الْمِنْبَرِ . فَقَالَ زَيْدُ بْنُ ثَابِتٍ : أَحْلِفُ لَهُ مَكَانِي . قَالَ فَقَالَ مَرْوَانُ : لاَ وَاللهِ إِلاَّ عِنْدَ مَقَاطِعِ الْحُقُوقِ . قَالَ فَجَعَلَ زَيْدُ بْنُ ثَابِتٍ يَحْلِفُ أَنَّ حَقَّهُ لَحَقٌّ . وَيَأْبَىٰ أَنْ يَحْلِفَ عَلَى الْمِنْبَرِ . قَالَ فَجَعَلَ مَرْوَانُ بْنُ الْحَكَمِ يَعْجَبُ مِنْ ذٰلِكَ .

قَالَ مَالِكٌ : لاَ أَرَى أَنْ يُحْلَفَ أَحَدٌ عَلَى الْمِنْبَرِ ، عَلَى أَقَلَّ مِنْ رُبُعِ دِينَارٍ . وَذٰلِكَ ثَلاَثَةُ دَرَاهِمَ .

12. Ebu Gatafan b. Tarîf el-Müriy der ki: Zeyd b. Sabit el-Ensârî ve İbn Mutî, aralarındaki ihtilâflı bir evden dolayı Medine valisi olan Mervan b. el-Hakem'in huzurunda muhakeme oldular. Mervan, Zeyd b. Sabit'in Peygamberimizin minberi yanında yemin etmesine karar verdi. Bunun üzerine Zeyd b. Sabit:

«— Yerimde yemin ederim» dedi. Mervan:

«— Hayır. Vallahi yalnız hakların ayrıldığı yerde (minberin yanında) yemin etmelisin» deyince, Zeyd b. Sabit, minberin yanında yemin etmekten çekinerek, (yerinde) kendisinin haklı olduğuna yemin etti. Mervan b. el-Hakem, Zeyd'in minberin yanında yemin etmemesine hayret etti.[18]

İmam Malik der ki: *Çeyrek dinardan az bir meblâğdan dolayı bir kişiye minberin yanında yemin ettirilmesi görüşünde değilim. Bu da üç dirhem eder.*

(18) Zeyd b. Sabit, Minber-i Resûl'e hürmetinden dolayı, orada yemin etmemiş olabilir. Abdullah b. Ömer'den rivayet edildiğine göre, Zeyd b. Sabit'in doğru olduğu halde yemin etmemesi, takdiri ilahi sonucu başına bir iş gelse, halkın «başına bu işin gelmesine yemini sebeb oldu» demelerini önlemek içindir. (Bâcî, el-Münteka c.5, s.233).

10. REHİNE EL KONULAMAMASI

١٣ - قَالَ يَحْيَى :

حدّثنا مَالِكٌ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « لاَ يَغْلَقُ الرَّهْنُ » .

قَالَ مَالِكٌ : وَتَفْسِيرُ ذٰلِكَ ، فِيمَا نُرَى وَاللهُ أَعْلَمُ ، أَنْ يَرْهَنَ الرَّجُلُ الرَّهْنَ عِنْدَ الرَّجُلِ بِالشَّيْءِ . وَفِي الرَّهْنِ فَضْلٌ عَمَّا رُهِنَ بِهِ . فَيَقُولُ الرَّاهِنُ لِلْمُرْتَهِنِ : إِنْ جِئْتُكَ بِحَقِّكَ ، إِلَى أَجَلٍ يُسَمِّيهِ لَهُ . وَإِلاَّ فَالرَّهْنُ لَكَ بِمَا رُهِنَ فِيهِ .

قَالَ : فَهٰذَا لاَ يَصْلُحُ وَلاَ يَحِلُّ . وَهٰذَا الَّذِي نُهِيَ عَنْهُ ، وَإِنْ جَاءَ صَاحِبُهُ بِالَّذِي رَهَنَ بِهِ بَعْدَ الأَجَلِ ، فَهُوَ لَهُ . وَأُرَى هٰذَا الشَّرْطَ مُنْفَسِخًا .

13. Said b. el-Müseyyeb (r.a.)'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: «**Rehin, bağlanmaz.**»[19]

İmam Malik der ki: *—Allah daha iyi bilir— bizim görüşümüze göre bunun anlamı şudur: Bir kişi, başka birine (aldığı) şeye karşılık rehin bırakır ve bu rehin de karşılığında alınan şeyden fazla olur ve rehin veren, rehni kabul edene, «Falan zamana kadar hakkını sana getirirsem rehni alırım, getirmezsem, karşılığında (tarafımdan) alınana mukabil rehin senin olsun» derse, bu doğru ve helâl olmaz ve yasak edilmiş bir şeydir. Müddet bittikten sonra rehin veren, rehin karşılığında aldığı şeyi verirse, rehin olarak koyduğu şeyi alır. Buna göre, rehin verenin ileri sürdüğü şart geçersizdir.*

(19) İbn Abdilber der ki: Muvatta ravileri mürsel olarak rivayet eder. Ancak Ma'n b. İsa, Ebu Hureyre'ye vasleder.

11. MEYVE VE HAYVANIN REHİN VERİLMESİ

قَالَ يَحْيَى : سَمِعْتُ مَالِكًا يَقُولُ ، فِيمَنْ رَهَنَ حَائِطًا لَهُ إِلَى أَجَلٍ مُسَمًّى ، فَيَكُونُ ثَمَرُ ذٰلِكَ الْحَائِطِ قَبْلَ ذٰلِكَ الأَجَلِ : إِنَّ الثَّمَرَ لَيْسَ بِرَهْنٍ مَعَ الأَصْلِ . إِلاَّ أَنْ يَكُونَ اشْتَرَطَ ذٰلِكَ ، الْمُرْتَهِنُ فِي رَهْنِهِ . وَإِنَّ الرَّجُلَ إِذَا ارْتَهَنَ جَارِيَةً وَهِيَ حَامِلٌ . أَوْ حَمَلَتْ بَعْدَ ارْتِهَانِهِ إِيَّاهَا : إِنَّ وَلَدَهَا مَعَهَا .

قَالَ مَالِكٌ : وَفَرْقَ بَيْنَ الثَّمَرِ وَبَيْنَ وَلَدِ الْجَارِيَةِ . أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « مَنْ بَاعَ نَخْلاً قَدْ أُبِّرَتْ فَثَمَرُهَا لِلْبَائِعِ . إِلاَّ أَنْ يَشْتَرِطَهُ الْمُبْتَاعُ » .

قَالَ : وَالأَمْرُ الَّذِي لا اخْتِلاَفَ فِيهِ عِنْدَنَا : أَنَّ مَنْ بَاعَ وَلِيدَةً ، أَوْ شَيْئًا مِنَ الْحَيَوَانِ ، وَفِي بَطْنِهَا جَنِينٌ . أَنَّ ذٰلِكَ الْجَنِينَ لِلْمُشْتَرِي . اشْتَرَطَهُ الْمُشْتَرِي أَوْ لَمْ يَشْتَرِطْهُ . فَلَيْسَتِ النَّخْلُ مِثْلَ الْحَيَوَانِ . وَلَيْسَ الثَّمَرُ مِثْلَ الْجَنِينِ فِي بَطْنِ أُمِّهِ .

قَالَ مَالِكٌ : وَمِمَّا يُبَيِّنُ ذٰلِكَ أَيْضًا : أَنَّ مِنْ أَمْرِ النَّاسِ أَنْ يَرْهَنَ الرَّجُلُ ثَمَرَ النَّخْلِ . وَلاَ يَرْهَنُ النَّخْلَ . وَلَيْسَ يَرْهَنُ أَحَدٌ مِنَ النَّاسِ جَنِينًا فِي بَطْنِ أُمِّهِ . مِنَ الرَّقِيقِ . وَلاَ مِنَ الدَّوَابِّ .

İmam Malik der ki: *Bir şahıs bahçesini, belli bir zamana kadar rehin vermiş ve bu bahçe, daha tayin edilen zaman gelmeden meyve vermiş ise, meyveler de bahçeyle birlikte rehin olamaz. Ancak rehin alan kişi, rehinde bu şartı koşmuşsa, meyveler de rehin olur.*[20]

Bir kişi gebe bir cariyeyi rehin kabul etse ya da rehin olarak kabul ettikten sonra gebe kalsa, çocuğu kendisiyle birlikte rehin olur.[21]

(20) Hanefi mezhebine göre, ağacı değil de sadece meyveyi rehin vermek ve tarlayı bırakıp yalnız ekini rehin vermek caiz değildir. (Dâmâd, Mecmeu'l-Enhur c.2, s. 592).

(21) Hür bir kişiyi, Müdebberi (azad oluşu efendisinin ölümüne bağlı köle), Ümmü Veledi (efendisinden çocuk sahibi kadın köle) ve Mükatebi (azad bedelini ödemek için efendisiyle sözleşme yapan köle) rehin bırakmak caiz değildir. Çünkü bu son üçü de, hür olmaya namzet olduklarından hür sayılırlar.

İmam Malik der ki: *Meyve ile cariyenin çocuğu arasında fark vardır. Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:* **«Bir kimse aşılanmış bir hurma ağacını satsa, meyvesi satanın olur. Ancak müşteri meyveyi almayı da şart koşmuşsa meyve müşterinin olur.»**

İmam Malik der ki: *Bizde ittifak edilen hüküm şöyledir: Bir kişi gebe bir cariyeyi ya da karnında yavru olan hayvanı satsa, müşteri, şart koşsun veya koşmasın yavru müşterinin olur. Hurma ağacı, hayvan gibi değildir. Meyve de annesinin karnında olan yavruya benzemez.*

İmam Malik der ki: *Bu konuyu şu hususlar da açıklar: Teamüle göre, kişi hurma ağacını rehin vermeyerek, sadece meyvesini rehin verebilir. Halktan hiç bir kimse, annesinin (cariye veya hayvan) karnındaki yavruyu rehin vermez.*

12. HAYVANIN REHİN BIRAKILMASI

قَالَ يَحْيَى : سَمِعْتُ مَالِكًا يَقُولُ : الأَمْرُ الَّذِى لا اخْتِلاَفَ فِيهِ عِنْدَنَا فِى الرَّهْنِ : أَنَّ مَا كَانَ مِنْ أَمْرٍ يُعْرَفُ هَلاَكُهُ مِنْ أَرْضٍ أَوْ دَارٍ أَوْ حَيَوَانٍ . فَهَلَكَ فِى يَدِ الْمُرْتَهِنِ . وَعُلِمَ هَلاَكُهُ . فَهُوَ مِنَ الرَّاهِنِ وَإِنَّ ذٰلِكَ لا يَنْقُصُ مِنْ حَقِّ الْمُرْتَهِنِ شَيْئًا . وَمَا كَانَ مِنْ رَهْنٍ يَهْلِكُ فِى يَدِ الْمُرْتَهِنِ . فَلا يُعْلَمُ هَلاَكُهُ إِلاَّ بِقَوْلِهِ . فَهُوَ مِنَ الْمُرْتَهِنِ . وَهُوَ لِقِيمَتِهِ ضَامِنٌ . يُقَالُ لَهُ : صِفْهُ . فَإِذَا وَصَفَهُ ، أُحْلِفَ عَلَى صِفَتِهِ . وَتَسْمِيَةِ مَالِهِ فِيهِ . ثُمَّ يُقَوِّمُهُ أَهْلُ الْبَصَرِ بِذٰلِكَ . فَإِنْ كَانَ فِيهِ فَضْلٌ عَمَّا سَمَّى فِيهِ الْمُرْتَهِنُ ، أَخَذَهُ الرَّاهِنُ . وَإِنْ كَانَ أَقَلَّ مِمَّا سَمَّى ، أُحْلِفَ الرَّاهِنُ عَلَى مَا سَمَّى الْمُرْتَهِنُ . وَبَطَلَ عَنْهُ الْفَضْلُ الَّذِى سَمَّى الْمُرْتَهِنُ . فَوْقَ قِيمَةِ الرَّهْنِ . وَإِنْ أَبَى الرَّاهِنُ أَنْ يَحْلِفَ ، أُعْطِىَ الْمُرْتَهِنُ مَا فَضَلَ بَعْدَ قِيمَةِ الرَّهْنِ . فَإِنْ قَالَ الْمُرْتَهِنُ : لا عِلْمَ لِى بِقِيمَةِ الرَّهْنِ . حُلِّفَ الرَّاهِنُ عَلَى صِفَةِ الرَّهْنِ . وَكَانَ ذٰلِكَ لَهُ ، إِذَا جَاءَ بِالأَمْرِ الَّذِى لا يُسْتَنْكَرُ .

قَالَ مَالِكٌ : وَذٰلِكَ إِذَا قَبَضَ الْمُرْتَهِنُ الرَّهْنَ . وَلَمْ يَضَعْهُ عَلَى يَدَىْ غَيْرِهِ .

İmam Malik der ki: *Bizde rehin konusunda ittifak edilen hüküm şöyledir: Bir tarla yahud ev veya bir hayvan, helâkı bilinecek durumda olup da rehin alanın elinde helâk olur ve helâkı da bilinirse, zarar rehin verene ait olur. Bu, rehin alanın hakkını hiç eksiltmez. Rehin, rehin alanın elinde helâk olup, helâkı yalnız onun sözüyle biliniyorsa zararı rehin alana ait olur ve kıymetini öder. Rehin alana «Helâk olan rehinin evsafını bildir» denilir. Dediklerinin doğruluğuna yemin ettirilir. Sonra bilir kişi bunu değerlendirir. Bilirkişinin takdirinde helâk olan rehinin değeri, rehin alanın alacağından fazla olursa, fazlasını rehin veren alır. Eğer değer az biçilir, rehin veren de bunu kabul etmezse, rehin verene yemin ettirilir. Yemin edince, rehin alanın fazla hak talebi kabul edilmez. Eğer rehin veren, yemin etmekten çekinirse, bilirkişinin takdir ettiği değerle rehin alanın alacağı arasıdaki farkı öder. Rehin alan «helâk olan rehinin değerini bilmiyorum» derse, rehinin takdiri hususunda yemin ettirilir. Makul bir şekilde takdir edince, rehin verenin sözü geçerli olur.*

İmam Malik der ki: *Rehin alan, rehini kendi emanetine almışsa, hüküm yukarıdaki gibidir. Eğer rehin başka birine emanet bırakılmışsa, hüküm değişir.*

13. İKİ KİŞİ ARASINDA OLAN REHİN

قَالَ يَحْيَى : سَمِعْتُ مَالِكًا يَقُولُ ، فِي الرَّجُلَيْنِ يَكُونُ لَهُمَا رَهْنٌ بَيْنَهُمَا . فَيَقُومُ أَحَدُهُمَا بِبَيْعِ رَهْنِهِ . وَقَدْ كَانَ الآخَرُ أَنْظَرَهُ بِحَقِّهِ سَنَةً . قَالَ : إِنْ كَانَ يَقْدِرُ عَلَى أَنْ يُقْسَمَ الرَّهْنُ . وَلاَ يَنْقُصَ حَقُّ الَّذِي أَنْظَرَهُ بِحَقِّهِ . بِيعَ لَهُ نِصْفُ الرَّهْنِ الَّذِي كَانَ بَيْنَهُمَا . فَأُوفِيَ حَقَّهُ . وَإِنْ خِيفَ أَنْ يَنْقُصَ حَقُّهُ . بِيعَ الرَّهْنُ كُلُّهُ . فَأُعْطِيَ الَّذِي قَامَ بِبَيْعِ رَهْنِهِ ، حَقَّهُ مِنْ ذَلِكَ . فَإِنْ طَابَتْ نَفْسُ الَّذِي أَنْظَرَهُ بِحَقِّهِ ، أَنْ يَدْفَعَ نِصْفَ الثَّمَنِ إِلَى الرَّاهِنِ . وَإِلاَّ حُلِّفَ الْمُرْتَهِنُ . أَنَّهُ مَا أَنْظَرَهُ إِلاَّ لِيَوْقِفَ لِي رَهْنِي عَلَى هَيْئَتِهِ . ثُمَّ أُعْطِيَ حَقَّهُ عَاجِلاً .

قَالَ : وَسَمِعْتُ مَالِكًا يَقُولُ ، فِي الْعَبْدِ يَرْهَنُهُ سَيِّدُهُ ، وَلِلْعَبْدِ مَالٌ : إِنَّ مَالَ الْعَبْدِ لَيْسَ بِرَهْنٍ . إِلاَّ أَنْ يَشْتَرِطَهُ الْمُرْتَهِنُ .

İmam Malik şöyle demiştir: *İki kişi arasında (müşterek) bir rehin vardır. Bu iki kişiden biri, kendi rehnini satmak ister. Diğeri ise (borçluya) bir sene mühlet verir. Bu iki kişi hakkında İmam Malik der ki: Rehin taksim edilebilir ise ve alacağını erteleyen kişinin hakkı da noksanlaşmıyorsa, bu müşterek rehnin yarısı satılır ve o şahsın alacağı ödenir. (Rehinin taksimi ile) eğer hakkının noksanlaşacağından korkulursa rehin tamamen satılır ve rehnini satmak isteyene bunun parasından hakkı verilir. Alacağını erteleyen, isterse rehin bedelinin yarısını rehin veren kişiye verir. İstemezse, «Ben rehni olduğu gibi muhafaza etmek için tecil etmiştim» diye yemin ettirilir. Yemin ettikten sonra derhal hakkı kendisine ödenir.*

İmam Malik der ki: *Malı olan bir köleyi, efendisi rehin verse, rehin alan şart koşmamışsa, kölenin malı rehin olmaz.*

14. REHİN İLE İLGİLİ DİĞER HÜKÜMLER

قَالَ يَحْيَىٰ : سَمِعْتُ مَالِكًا يَقُولُ ، فِيمَنِ ارْتَهَنَ مَتَاعًا فَهَلَكَ الْمَتَاعُ عِنْدَ الْمُرْتَهِنِ . وَأَقَرَّ الَّذِي عَلَيْهِ الْحَقُّ بِتَسْمِيَةِ الْحَقِّ . وَاجْتَمَعَا عَلَى التَّسْمِيَةِ . وَتَدَاعَيَا فِي الرَّهْنِ . فَقَالَ الرَّاهِنُ : قِيمَتُهُ عِشْرُونَ دِينَارًا . وَقَالَ الْمُرْتَهِنُ : قِيمَتُهُ عَشَرَةُ دَنَانِيرَ . وَالْحَقُّ الَّذِي لِلرَّجُلِ فِيهِ عِشْرُونَ دِينَارًا . قَالَ مَالِكٌ : يُقَالُ لِلَّذِي بِيَدِهِ الرَّهْنُ : صِفْهُ . فَإِذَا وَصَفَهُ ، أُحْلِفَ عَلَيْهِ . ثُمَّ أُقِيمَ تِلْكَ الصِّفَةَ أَهْلُ الْمَعْرِفَةِ بِهَا . فَإِنْ كَانَتِ الْقِيمَةُ أَكْثَرَ مِمَّا رُهِنَ بِهِ ، قِيلَ لِلْمُرْتَهِنِ : أَرْدُدْ إِلَى الرَّاهِنِ بَقِيَّةَ حَقِّهِ . وَإِنْ كَانَتِ الْقِيمَةُ أَقَلَّ مِمَّا رُهِنَ بِهِ ، أَخَذَ الْمُرْتَهِنُ بَقِيَّةَ حَقِّهِ مِنَ الرَّاهِنِ . وَإِنْ كَانَتِ الْقِيمَةُ بِقَدْرِ حَقِّهِ ، فَالرَّهْنُ بِمَا فِيهِ .

قَالَ يَحْيَىٰ : وَسَمِعْتُ مَالِكًا يَقُولُ : الأَمْرُ عِنْدَنَا فِي الرَّجُلَيْنِ يَخْتَلِفَانِ فِي الرَّهْنِ . يَرْهَنُهُ أَحَدُهُمَا صَاحِبَهُ . فَيَقُولُ الرَّاهِنُ : أَرْهَنْتُكَهُ بِعَشَرَةِ دَنَانِيرَ . وَيَقُولُ الْمُرْتَهِنُ : ارْتَهَنْتُهُ مِنْكَ بِعِشْرِينَ دِينَارًا وَالرَّهْنُ ظَاهِرٌ بِيَدِ الْمُرْتَهِنِ . قَالَ : يُحْلَفُ الْمُرْتَهِنُ حَتَّى يُحِيطَ بِقِيمَةِ الرَّهْنِ . فَإِنْ كَانَ ذَلِكَ . لا زِيَادَةَ فِيهِ وَلا نُقْصَانَ عَمَّا حَلَفَ أَنَّ لَهُ فِيهِ ، أَخَذَهُ الْمُرْتَهِنُ بِحَقِّهِ . وَكَانَ أَوْلَىٰ بِالتَّبْدِئَةِ بِالْيَمِينِ . لِقَبْضِهِ الرَّهْنَ وَحِيَازَتِهِ إِيَّاهُ . إِلاَّ أَنْ يَشَاءَ رَبُّ الرَّهْنِ أَنْ يُعْطِيَهُ حَقَّهُ الَّذِي حَلَفَ عَلَيْهِ ، وَيَأْخُذَ رَهْنَهُ .

قَالَ : وَإِنْ كَانَ الرَّهْنُ أَقَلَّ مِنَ الْعِشْرِينَ الَّتِي سَمَّى . أُحْلِفَ الْمُرْتَهِنُ عَلَى الْعِشْرِينَ الَّتِي سَمَّى . ثُمَّ يُقَالُ لِلرَّاهِنِ : إِمَّا أَنْ تُعْطِيَهُ الَّذِي حَلَفَ عَلَيْهِ ، وَتَأْخُذَ رَهْنَكَ . وَإِمَّا أَنْ تَحْلِفَ عَلَى الَّذِي قُلْتَ أَنَّكَ رَهَنْتَهُ بِهِ ، وَيَبْطُلُ عَنْكَ مَا زَادَ الْمُرْتَهِنُ عَلَى قِيمَةِ الرَّهْنِ . فَإِنْ حَلَفَ الرَّاهِنُ بَطَلَ ذَلِكَ عَنْهُ . وَإِنْ لَمْ يَحْلِفْ لَزِمَهُ غُرْمُ مَا حَلَفَ عَلَيْهِ الْمُرْتَهِنُ .

قَالَ مَالِكٌ : فَإِنْ هَلَكَ الرَّهْنُ ، وَتَنَاكَرَا الْحَقَّ . فَقَالَ الَّذِي لَهُ الْحَقُّ : كَانَتْ لِي فِيهِ عِشْرُونَ دِينَارًا . وَقَالَ الَّذِي عَلَيْهِ الْحَقُّ : لَمْ يَكُنْ لَكَ فِيهِ إِلاَّ عَشَرَةُ دَنَانِيرَ . وَقَالَ الَّذِي لَهُ الْحَقُّ : قِيمَةُ الرَّهْنِ عَشَرَةُ دَنَانِيرَ . وَقَالَ الَّذِي عَلَيْهِ الْحَقُّ : قِيمَتُهُ عِشْرُونَ دِينَارًا . قِيلَ لِلَّذِي لَهُ الْحَقُّ : صِفْهُ . فَإِذَا وَصَفَهُ ، أُحْلِفَ عَلَى صِفَتِهِ . ثُمَّ أُقِيمَ تِلْكَ الصِّفَةَ أَهْلُ الْمَعْرِفَةِ بِهَا . فَإِنْ كَانَتْ قِيمَةُ الرَّهْنِ أَكْثَرَ مِمَّا ادَّعَى فِيهِ الْمُرْتَهِنُ ، أُحْلِفَ عَلَى مَا ادَّعَى . ثُمَّ يُعْطَى الرَّاهِنُ مَا فَضَلَ مِنْ قِيمَةِ الرَّهْنِ . وَإِنْ كَانَتْ قِيمَتُهُ أَقَلَّ مِمَّا يَدَّعِي فِيهِ الْمُرْتَهِنُ ، أُحْلِفَ عَلَى الَّذِي

زَعَمَ أَنَّهُ لَهُ فِيهِ . ثُمَّ قَاصَّهُ بِمَا بَلَغَ الرَّهْنُ . ثُمَّ أُحْلِفَ الَّذِي عَلَيْهِ الْحَقُّ . عَلَى الْفَضْلِ الَّذِي بَقِيَ لِلْمُدَّعَى عَلَيْهِ . بَعْدَ مَبْلَغِ ثَمَنِ الرَّهْنِ . وَذَلِكَ أَنَّ الَّذِي بِيَدِهِ الرَّهْنُ ، صَارَ مُدَّعِيًا عَلَى الرَّاهِنِ . فَإِنْ حَلَفَ بَطَلَ عَنْهُ بَقِيَّةُ مَا حَلَفَ عَلَيْهِ الْمُرْتَهِنُ ، مِمَّا ادَّعَى فَوْقَ قِيمَةِ الرَّهْنِ . وَإِنْ نَكَلَ لَزِمَهُ مَا بَقِيَ مِنْ حَقِّ الْمُرْتَهِنِ . بَعْدَ قِيمَةِ الرَّهْنِ .

İmam Malik der ki: *Bir kişi, herhangi bir eşyayı rehin alsa, bu eşya da yanında zayi olsa ve borçlu, borcunu itiraf etse, bu konuda alacaklı ile ittifak etseler, rehinin değeri konusunda anlaşamasalar, rehin veren: «Rehinin değeri yirmi dinardır.» Rehin alan: «(Hayır) değeri on dinardır» dese ve alacağı da yirmi dinar olsa, rehin alana, «Rehinin vasıflarını beyan et» denir. Beyan edince, bu beyana göre, bilirkişi rehini değerlendirir. Değeri borçtan fazla ise rehin alana: «Borçtan arta kalanı rehin verene iade et» denir. Şayet kıymeti borçtan daha az ise rehin alan, rehin verenden alacağının geri kalanını alır. Rehinin değeri borç kadar ise ödeşmiş olurlar.*

İmam Malik der ki: *Bize göre, aralarında rehin muamelesi cereyan eden iki kişi, rehin konusunda anlaşamasalar ve rehin veren: «Ben bu rehini sana on dinar karşılığında verdim» dese rehin alan da: «(Hayır) bunu senden yirmi dinara karşılık rehin aldım» dese ve rehin de rehin alanın elinde bulunsa, İmam Malik bu konuda der ki: Rehin alan, alacağının rehinin kıymeti kadar olduğuna yemin ettirilir. Eğer elindeki rehinin kıymetinin, alacağı kadar olduğu anlaşılırsa, alacağına karşılık rehnin tamamını alır. Rehin kendi elinde olduğu için, önce rehin alana yemin ettirilmesi uygundur. Ancak rehin verene, yemin ettirileceği borcunu rehin alana verip rehini geri almak istemesi halinde yemin ettirilmez.*

Eğer rehinin kıymeti belirtilen yirmi dinardan az ise,rehin alana, rehnin belirttiği yirmi dinar değerinde olduğuna yemin ettirilir. Sonra rehin verene, «Ya yirmi dinarı vererek, rehnini geri alırsın, ya da karşılığında rehin verdiğini söylediğin borcunun on dinar olduğuna yemin edersin ve rehin alanın rehnin kıymetinden fazla olarak söylediğini vermezsin» denir. Rehin veren yemin ederse, bu fazlalığı vermez, yemin etmezse rehin alanın yemin ederek belirttiği yirmi dinarı ödemesi gerekir.

İmam Malik der ki: *Rehin zayi olsa, alacaklı ile borçlu borcun ne kadar olduğunu bilmeseler ve alacaklı: «Benim sende yirmi dinar alacağım var» dese, borçlu da: «(Hayır) bende yalnız on dinar alacağın var» dese, alacaklı: «Rehinin değeri on dinardı» dese, Borçlu da: «Yirmi dinardı» dese, alacaklıya: «Rehinin vasfını bildir» denir. Vasıflarını bildirince, dediklerinin doğruluğuna yemin ettirilir. Sonra bilirkişi bu beyanı değerlendirerek rehine kıymet biçer. Şayet rehinin kıymeti, rehin alanın iddiasından fazla ise, iddiasının doğruluğuna yemin ettirilir. Sonra rehin verene, rehinin değerinden arta kalanı verilir. Rehinin değeri, rehin alanın iddia ettiği miktardan azsa, iddia ettiği alacağının doğruluğuna dair yemin ettirilir. Sonra rehinin tutarıyla karşılaştırılır. Daha sonra borçlu, (borcu ödendikten sonra) rehinin tutarından kendi lehine arta kalanın ne kadar olduğuna yemin ettirilir. Bu hüküm, rehin alanın rehin veren aleyhine iddiada bulunması itibariyledir. Eğer yemin ederse, rehin alanın rehinin kıymetinin üstünde alacağını iddia ettiği ve doğruluğuna yemin ettiği rehinden arta kalanı ödemez. Yemin etmezse, ödemesi gerekir.*

15. HAYVAN KİRALAMA VE SÖZLEŞMEYE UYMAMA

قَالَ يَحْيَىٰ : سَمِعْتُ مَالِكًا يَقُولُ : الأَمْرُ عِنْدَنَا فِى الرَّجُلِ يَسْتَكْرِى الدَّابَّةَ إِلَى الْمَكَانِ الْمُسَمَّى . ثُمَّ يَتَعَدَّى ذٰلِكَ الْمَكَانَ وَيَتَقَدَّمُ : إِنَّ رَبَّ الدَّابَّةِ يُخَيَّرُ . فَإِنْ أَحَبَّ أَنْ يَأْخُذَ كِرَاءَ دَابَّتِهِ إِلَى الْمَكَانِ الَّذِى تَعَدَّىٰ بِهَا إِلَيْهِ ، أُعْطِىَ ذٰلِكَ . وَيَقْبِضُ دَابَّتَهُ . وَلَهُ الْكِرَاءُ الأَوَّلُ . وَإِنْ أَحَبَّ رَبُّ الدَّابَّةِ ، فَلَهُ قِيمَةُ دَابَّتِهِ مِنَ الْمَكَانِ الَّذِى تَعَدَّى مِنْهُ الْمُسْتَكْرِى ، وَلَهُ الْكِرَاءُ الأَوَّلُ . إِنْ كَانَ اسْتَكْرَى الدَّابَّةَ الْبَدْأَةَ . فَإِنْ كَانَ اسْتَكْرَاهَا ذَاهِبًا وَرَاجِعًا ، ثُمَّ تَعَدَّى حِينَ بَلَغَ الْبَلَدَ الَّذِى اسْتَكْرَى إِلَيْهِ ، فَإِنَّمَا لِرَبِّ الدَّابَّةِ نِصْفُ الْكِرَاءِ الأَوَّلِ . وَذٰلِكَ أَنَّ الْكِرَاءَ نِصْفُهُ فِى الْبَدَاءَةِ وَنِصْفُهُ فِى الرَّجْعَةِ . فَتَعَدَّى الْمُتَعَدَّى بِالدَّابَّةِ . وَلَمْ يَجِبْ عَلَيْهِ إِلاَّ نِصْفُ الْكِرَاءِ الأَوَّلِ . وَلَوْ أَنَّ الدَّابَّةَ هَلَكَتْ حِينَ بَلَغَ بِهَا الْبَلَدَ الَّذِى اسْتَكْرَى إِلَيْهِ ، لَمْ يَكُنْ عَلَى الْمُسْتَكْرِى ضَمَانٌ . وَلَمْ يَكُنْ لِلْمُكْرِى إِلاَّ نِصْفُ الْكِرَاءِ .

قَالَ : وَعَلَى ذٰلِكَ ، أَمْرُ أَهْلِ التَّعَدِّى وَالْخِلاَفِ ، لِمَا أَخَذُوا الدَّابَّةَ عَلَيْهِ .

قَالَ : وَكَذٰلِكَ أَيْضًا مَنْ أَخَذَ مَالاً قِرَاضًا مِنْ صَاحِبِهِ . فَقَالَ لَهُ رَبُّ الْمَالِ : لاَ تَشْتَرِ بِهِ حَيَوَانًا وَلاَ سِلَعًا كَذَا وَكَذَا . لِسِلَعٍ يُسَمِّيهَا . وَيَنْهَاهُ عَنْهَا . وَيَكْرَهُ أَنْ يَضَعَ مَالَهُ فِيهَا . فَيَشْتَرِى الَّذِى أَخَذَ الْمَالَ ، الَّذِى نُهِىَ عَنْهُ . يُرِيدُ بِذٰلِكَ أَنْ يَضْمَنَ الْمَالَ . وَيَذْهَبَ بِرِبْحِ صَاحِبِهِ . فَإِذَا صَنَعَ ذٰلِكَ ، فَرَبُّ الْمَالِ بِالْخِيَارِ . إِنْ أَحَبَّ أَنْ يَدْخُلَ مَعَهُ فِى السِّلْعَةِ عَلَى مَا شَرَطَا بَيْنَهُمَا مِنَ الرِّبْحِ ، فَعَلَ . وَإِنْ أَحَبَّ ، فَلَهُ رَأْسُ مَالِهِ . ضَامِنًا عَلَى الَّذِى أَخَذَ الْمَالَ وَتَعَدَّى .

قَالَ : وَكَذٰلِكَ ، أَيْضًا ، الرَّجُلُ يُبْضِعُ مَعَهُ الرَّجُلُ بِضَاعَةً . فَيَأْمُرُهُ صَاحِبُ الْمَالِ أَنْ يَشْتَرِى لَهُ سِلْعَةً بِاسْمِهَا . فَيُخَالِفُ فَيَشْتَرِى بِبِضَاعَتِهِ غَيْرَ مَا أَمَرَهُ بِهِ . وَيَتَعَدَّى ذٰلِكَ . فَإِنَّ صَاحِبَ الْبِضَاعَةِ عَلَيْهِ بِالْخِيَارِ . إِنْ أَحَبَّ أَنْ يَأْخُذَ مَا اشْتَرَى بِمَالِهِ ، أَخَذَهُ . وَإِنْ أَحَبَّ أَنْ يَكُونَ الْمُبْضِعُ مَعَهُ ضَامِنًا لِرَأْسِ مَالِهِ ، فَذٰلِكَ لَهُ .

İmam Malik der ki: *Belirli bir yere kadar bir hayvan kiralayıp sonra da bu yerden (daha) ileriye geçen bir kişi hakkında bizce hüküm şöyledir: Hayvan sahibi muhayyerdir. Daha önce belirtilen yer ile ileriye geçilen yer arasındaki hayvan kirasını almak iserse, önceki kirayla birlikte bunu da alır ve hayvanına sahip olur. Hayvan sahibi isterse, kiracı belirtilen yeri geçtiğinden dolayı, hayvanın değerini alır. Kiracı, sadece hayvanı gidiş için kiralamışsa, bu kirayı da alır. Şayet kiracı hayvanı gidiş için kiralamışsa, sonra kiraladığı yere varınca ileri geçmişse, hayvan sahibi, hayvanın değeriyle birlikte yalnız ilk kiranın yarısını alır. Bu hüküm, kiranın yarısı gidiş, yarısı da dönüşte olması ve kiralayanın hayvana haksızlık etmesi sebebiyledir ve yalnız, sözleştikleri kiranın yarısını vermesi gerekir. Kiraladığı yere varınca hayvan ölse, (bu yerden ileri geçmedikçe) kiracının hayvanın bedelini ödemesi gerekmez. Kiraya verenin sadece kiranın yarısını almak hakkıdır.*

Hayvanı kiraladığı gayeye aykırı olarak kullananlara verilecek hüküm de buna benzer.

Yine bunun gibi bir kişi, kâr ortaklığı yapmak maksadıyla ikinci bir şahıstan para alsa, para sahibi ona: «Paramla adlarını vererek sana yasak ettiğim ve karşılığında paramı harcamanı istemediğim şu ticari eşyayı satın alma» dese de, (bu şartlara rağmen) kâr ortağı yasaklanan eşyayı alsa ve bu hareketiyle sahibine anapara ile kârdan hissesine düşeni ödemek istese, para sahibi muhayyerdir. Kâr hususunda kabul ettikleri şartlara uyarak alınan eşyada ortak olmak isterse olabilir. Dilerse anlaşmayı bozarak şartlara uymayan kâr ortağından parasını çeker. Buna benzeyen diğer mesele de şudur: Bir adam beraberinde bulunan birine para vererek «Bana şunu şunu al» dese, o da dediklerinden başka şeyler alsa, haksızlık yapmış olur. Bu durum karşısında, parayı veren, isterse alınan şeyi olduğu gibi kabul eder. Dilerse o kişiye parasını ödetir.

16. KADININ TECAVÜZE UĞRAMASI

١٤ - حدّثني مَالِكٌ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ : أَنَّ عَبْدَ الْمَلِكِ بْنَ مَرْوَانَ قَضَى ، فِي امْرَأَةٍ أُصِيبَتْ مُسْتَكْرَهَةً ، بِصَدَاقِهَا عَلَى مَنْ فَعَلَ ذٰلِكَ بِهَا .

قَالَ يَحْيَى : سَمِعْتُ مَالِكًا يَقُولُ : الأَمْرُ عِنْدَنَا فِي الرَّجُلِ يَغْتَصِبُ الْمَرْأَةَ . بِكْرًا كَانَتْ أَوْ ثَيِّبًا . إِنَّهَا إِنْ كَانَتْ حُرَّةً فَعَلَيْهِ صَدَاقُ مِثْلِهَا . وَإِنْ كَانَتْ أَمَةً فَعَلَيْهِ مَا نَقَصَ مِنْ ثَمَنِهَا . وَالْعُقُوبَةُ فِي ذٰلِكَ عَلَى الْمُغْتَصِبِ . وَلا عُقُوبَةَ عَلَى الْمُغْتَصَبَةِ فِي ذٰلِكَ كُلِّهِ . وَإِنْ كَانَ الْمُغْتَصِبُ عَبْدًا ، فَذٰلِكَ عَلَى سَيِّدِهِ . إِلاَّ أَنْ يَشَاءَ أَنْ يُسَلِّمَهُ .

14. İbn Şihab'dan: Abdülmelik b. Mervan, bir kadına zorla tecavüz eden şahsın, onun mehrini ödemesine hükmetti.

İmam Malik der ki: *Bizce, bakire olsun, dul olsun, zorla bir kadınla zina eden kişi hakkında hüküm şöyledir: Eğer kadın hür ise, erkeğin, kadının mehr-i mislini (emsal mehir) vermesi gerekir. Cariye ise, kıymetinden eksileni vermesi gerekir. Bütün bunlarda, zina cezası, zorlanan kadına değil, zorlayan erkeğe tatbik edilir. Şayet bu tecavüzü yapan, köle ise, ceza efendisine aittir. Ancak efendi, köleyi teslim ederse, ceza köleye tatbik edilir.*[22]

(22) Ebû Hanife'ye göre, kadınla zorla zina eden kişiye zina cezası verilir. Mehir ödetilmez. İmam es-Sevri de aynı görüştedir. (Bâcî, el-Münteka, c.5, s.269).

17. HAYVAN VE YİYECEK GİBİ ŞEYLERİ ZAYİ ETMEK

قَالَ يَحْيَىٰ : سَمِعْتُ مَالِكًا يَقُولُ : الأَمْرُ عِنْدَنَا فِيمَنِ اسْتَهْلَكَ شَيْئًا مِنَ الْحَيَوَانِ بِغَيْرِ إِذْنِ صَاحِبِهِ ، أَنَّ عَلَيْهِ قِيمَتَهُ يَوْمَ اسْتَهْلَكَهُ . لَيْسَ عَلَيْهِ أَنْ يُؤْخَذَ بِمِثْلِهِ مِنَ الْحَيَوَانِ . وَلاَ يَكُونَ لَهُ أَنْ يُعْطِيَ صَاحِبَهُ ، فِيمَا اسْتَهْلَكَ ، شَيْئًا مِنَ الْحَيَوَانِ . وَلٰكِنْ عَلَيْهِ قِيمَتُهُ يَوْمَ اسْتَهْلَكَهُ الْقِيمَةَ أَعْدَلُ ذٰلِكَ فِيمَا بَيْنَهُمَا ، فِي الْحَيَوَانِ وَالْعُرُوضِ .

قَالَ : وَسَمِعْتُ مَالِكًا يَقُولُ ، فِيمَنِ اسْتَهْلَكَ شَيْئًا مِنَ الطَّعَامِ بِغَيْرِ إِذْنِ صَاحِبِهِ : فَإِنَّمَا يَرُدُّ عَلَى صَاحِبِهِ مِثْلَ طَعَامِهِ . بِمِكْيِلَتِهِ مِنْ صِنْفِهِ . وَإِنَّمَا الطَّعَامُ بِمَنْزِلَةِ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ . إِنَّمَا يَرُدُّ مِنَ الذَّهَبِ الذَّهَبَ . وَمِنَ الْفِضَّةِ الْفِضَّةَ . وَلَيْسَ الْحَيَوَانُ بِمَنْزِلَةِ الذَّهَبِ فِي ذٰلِكَ . فَرَقَ بَيْنَ ذٰلِكَ السُّنَّةُ ، وَالْعَمَلُ الْمَعْمُولُ بِهِ .

قَالَ يَحْيَىٰ : وَسَمِعْتُ مَالِكًا يَقُولُ : إِذَا اسْتُودِعَ الرَّجُلُ مَالا فَابْتَاعَ بِهِ لِنَفْسِهِ وَرَبِحَ فِيهِ . فَإِنَّ ذٰلِكَ الرِّبْحَ لَهُ . لأَنَّهُ ضَامِنٌ لِلْمَالِ حَتَّى يُؤَدِّيَهُ إِلَى صَاحِبِهِ .

İmam Malik der ki: *Bize göre, bir kimse sahibinin izni olmaksızın hayvanını alsa da, ona zarar getirse, aldığı günlerin değerine göre hayvanın bedelini öder. Hayvanın benzerini alması gerekmez. Adil olan hüküm budur.*

Sahibinin müsaadesi olmaksızın bir yiyeceği zayi eden kişi hakkında da İmam Malik der ki: *Bu kişinin, yiyecek sahibine, yiyeceğin aynı çeşitten, aynı ölçüde mislini (benzerini) vermesi gerekir. Yiyecek, altın ve gümüş gibidir. Zayi eden, altına karşılık altın, gümüşe karşılık gümüş verir. Ama bu hususta, hayvan altına benzemez. Bunu, sünnet ve teamül ayırmıştır.*

İmam Malik der ki: *Bir kişiye emanet mal verilse, o da kendi adına onunla alış-veriş yapsa ve kâr da etse, bu kâr tamamen kendisinin olur. Çünkü sahibine verinceye kadar, o malı ödemekle sorumlu tutulmaktadır.*[23]

(23) Emanet, emanet olarak kalsaydı, ödeme sorumluluğu olmayacaktı.

18. İSLAMDAN DÖNEN KİŞİ (MÜRTED)

١٥ - حدّثنا يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « مَنْ غَيَّرَ دِينَهُ فَاضْرِبُوا عُنُقَهُ » .

وَمَعْنَى قَوْلِ النَّبِيِّ ﷺ ، فِيمَا نُرَى وَاللهُ أَعْلَمُ ، مَنْ غَيَّرَ دِينَهُ فَاضْرِبُوا عُنُقَهُ . أَنَّهُ مَنْ خَرَجَ مِنَ الإِسْلاَمِ إِلَى غَيْرِهِ ، مِثْلُ ، الزَّنَادِقَةِ وَأَشْبَاهِهِمْ . فَإِنَّ أُولَئِكَ ، إِذَا ظُهِرَ عَلَيْهِمْ ، قُتِلُوا وَلَمْ يُسْتَتَابُوا . لأَنَّهُ لا تُعْرَفُ تَوْبَتُهُمْ . وَأَنَّهُمْ كَانُوا يُسِرُّونَ الْكُفْرَ وَيُعْلِنُونَ الإِسْلاَمَ . فَلا أَرَى أَنْ يُسْتَتَابَ هَؤُلاَءِ . وَلاَ يُقْبَلُ مِنْهُمْ قَوْلُهُمْ . وَأَمَّا مَنْ خَرَجَ مِنَ الإِسْلاَمِ إِلَى غَيْرِهِ ، وَأَظْهَرَ ذَلِكَ ، فَإِنَّهُ يُسْتَتَابُ . فَإِنْ تَابَ ، وَإِلا قُتِلَ . وَذَلِكَ ، لَوْ أَنَّ قَوْمًا كَانُوا عَلَى ذَلِكَ ، رَأَيْتُ أَنْ يُدْعَوْا إِلَى الإِسْلاَمِ وَيُسْتَتَابُوا . فَإِنْ تَابُوا قُبِلَ ذَلِكَ مِنْهُمْ . وَإِنْ لَمْ يَتُوبُوا قُتِلُوا . وَلَمْ يُعْنَ بِذَلِكَ ، فِيمَا نُرَى وَاللهُ أَعْلَمُ ، مَنْ خَرَجَ مِنَ الْيَهُودِيَّةِ إِلَى النَّصْرَانِيَّةِ . وَلاَ مِنَ النَّصْرَانِيَّةِ إِلَى الْيَهُودِيَّةِ . وَلاَ مَنْ يُغَيِّرُ دِينَهُ مِنْ أَهْلِ الأَدْيَانِ كُلِّهَا . إِلاَّ الإِسْلاَمَ . فَمَنْ خَرَجَ مِنَ الإِسْلاَمِ إِلَى غَيْرِهِ ، وَأَظْهَرَ ذَلِكَ ، فَذَلِكَ الَّذِي عُنِيَ بِهِ . وَاللهُ أَعْلَمُ .

15. Zeyd b. Eslem (r.a.)'dan: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:

«— Dinini değiştirenin boynunu vurunuz.»[24]

İmam Malik der ki: *(Allah daha iyi bilir) görüşüme göre, Resûlullah (s.a.v.)'in «**dinini değiştirenin boynunu vurunuz.**» buyruğunun anlamı şudur: İslam dininden çıkıp başka dine giren zındık ve benzeri kişiler yakalanırlarsa, tevbe ettirilmeden öldürülürler. Çünkü onların tevbeleri kabul edilmez*[25] *ve küfürlerini gizleyip müslüman göründükleri için tevbe ettirileceklerini sanmıyorum. Bunların tevbe ettik demelerine itibar edilmez. Ancak İslamdan çıkıp başka dine girer ve bunu da açıklarsa, bu kişi tevbeye çağrılır, tevbe ederse ne âlâ, etmezse öldürülür. Bunu (bir ferd değil de) bir toplum yaparsa, hüküm aynıdır. Bence İslama davet edilir ve tevbe etmeleri istenir. Tevbe ederlerse, tevbeleri*

(24) Bütün ravilerle mürseldir. Buharî (Cihad, 56/149)'de mevsûldür.

(25) Bu konuda, Ebû Hanife'nin iki görüşü vardır. Birisi tevbesinin kabul edileceği, diğeri de kabul edilmeyeceği şeklindedir.

kabul edilir. Tevbe etmezlerse, öldürülürler. Bana göre, (Allah daha iyi bilir,) bu hadisle Resûlullah (s.a.v.) yahudilikten hıristiyanlığa, hıristiyanlıktan yahudiliğe geçenleri ya da diğer dinlerden kendi dinini değiştirenleri kasdetmemiş, yalnız İslamdan çıkanı kasdetmiştir. Bu hadisle kasdedilen, (Allah daha iyi bilir), İslamdan çıkıp başka dine geçen ve bunu da açıklayan kişilerdir.

١٦ - وحدّثني مَالِكٌ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِ الْقَارِيِّ ، عَنْ أَبِيهِ : أَنَّهُ قَالَ : قَدِمَ عَلَى عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَجُلٌ مِنْ قِبَلِ أَبِي مُوسَى الأَشْعَرِيِّ . فَسَأَلَهُ عَنِ النَّاسِ . فَأَخْبَرَهُ . ثُمَّ قَالَ لَهُ عُمَرُ : هَلْ كَانَ فِيكُمْ مِنْ مُعْرِبَةِ خَبَرٍ ؟ فَقَالَ : نَعَمْ . رَجُلٌ كَفَرَ بَعْدَ إِسْلاَمِهِ . قَالَ : فَمَا فَعَلْتُمْ بِهِ ، ؟ قَالَ : قَرَّبْنَاهُ ، فَضَرَبْنَا عُنُقَهُ . فَقَالَ عُمَرُ : أَفَلا حَبَسْتُمُوهُ ثَلاَثًا . وَأَطْعَمْتُمُوهُ كُلَّ يَوْمٍ رَغِيفًا . وَاسْتَتَبْتُمُوهُ لَعَلَّهُ يَتُوبُ وَيُرَاجِعُ أَمْرَ اللهِ ؟ ثُمَّ قَالَ عُمَرُ : اللَّهُمَّ إِنِّي لَمْ أَحْضُرْ . وَلَمْ آمُرْ . وَلَمْ أُرْضَ ، إِذْ بَلَغَنِي .

16. Muhammed b. Abdullah b. Abd el-Kârî der ki: Ebû Musa el-Eş'arî'nin yanından, Ömer b. el-Hattab'a bir adam geldi. Ömer, adama halkı sordu, oda Ömer'e açıklamalarda bulundu. Sonra Hz. Ömer ona:

«— Oralara ait yeni bir haberin var mı?» diye sordu. Adam:

«— Evet, adamın biri irtidat[26] etti» dedi. Hz. Ömer:

«— Ona ne yaptınız?» diye sordu. Adam:

«— Yakaladık ve boynunu vurduk» diye cevap verdi. Hz. Ömer:

«— Onu üç gün hapsederek, her gün bir ekmek verip tevbeye davet etmediniz mi? Olur ki tevbe eder ve Allah'ın emrine (İslam)'a dönerdi.»[27] dedi.

Sonra Hz. Ömer sözüne şöyle devam etti:

«— Allah'ım ben (orada) bulunmadım. Öldürülmesini de emretmedim. Bana bildirilseydi öldürülmesine razı olmazdım.»[27]

(26) İrtidat, müslüman olduktan sonra İslam'dan çıkıp küfre girmeye denir.

(27) Ebû Musa el-Eş'ari'nin, Hz. Ömer'in görüşüne muhalif hareket etmesi gösteriyor ki, o devirde irtidat etme hadisesi çok az oluyor ve kimse bunun hükmünü tam olarak bilmiyordu.

19. KARISININ YANINDA YABANCI BİR ADAM YAKALAYAN KİŞİ

١٧ - حدّثنا يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ سُهَيْلِ بْنِ أَبِي صَالِحٍ السَّمَّانِ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ سَعْدَ بْنَ عُبَادَةَ قَالَ لِرَسُولِ اللهِ ﷺ : أَرَأَيْتَ إِنْ وَجَدْتُ مَعَ امْرَأَتِي رَجُلا ، أَأُمْهِلُهُ حَتَّى آتِيَ بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : « نَعَمْ » .

17. Ebû Hüreyre (r.a.)'den: Sa'd b. Ubade, Resûlullah (s.a.v.)'a:

«— Ne buyurursun? (Ya Resûlallah) karımla beraber yabancı bir erkeği yakalarsam, dört şahid getirebileceğim zamana kadar ona mühlet mi vereyim?» dedi. Resûlullah (s.a.v.):

«— Evet» diye cevap verdi.[28]

١٨ - وحدّثني مَالِكٌ عَنْ يَحْيَىٰ بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ ؛ أَنَّ رَجُلاً مِنْ أَهْلِ الشَّامِ ، يُقَالُ لَهُ ابن خَيْبَرِيّ ، وَجَدَ مَعَ امْرَأَتِهِ رَجُلاً فَقَتَلَهُ ، أَوْ قَتَلَهُمَا مَعًا . فَأَشْكَلَ عَلَى مُعَاوِيَةَ بْنِ أَبِي سُفْيَانَ الْقَضَاءُ فِيهِ . فَكَتَبَ إِلَى أَبِي مُوسَىٰ الأَشْعَرِيِّ ، يَسْأَلُ لَهُ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ عَنْ ذٰلِكَ . فَسَأَلَ أَبُو مُوسَىٰ ، عَنْ ذٰلِكَ ، عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ . فَقَالَ لَهُ عَلِيٌّ : إِنَّ هٰذَا الشَّيْءَ مَا هُوَ بِأَرْضِي . عَزَمْتُ عَلَيْكَ لَتُخْبِرَنِّي . فَقَالَ لَهُ أَبُو مُوسَىٰ : كَتَبَ إِلَيَّ مُعَاوِيَةُ بْنُ أَبِي سُفْيَانَ أَنْ أَسْأَلَكَ عَنْ ذٰلِكَ . فَقَالَ عَلِيٌّ : أَنَا أَبُو حَسَنٍ : إِنْ لَمْ يَأْتِ بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ ، فَلْيُعْطَ بِرُمَّتِهِ .

18. Said b. el-Müseyyeb (r.a.)'den: İbni Hayberî adında Şam'lı bir adam, karısıyla birlikte yabancı bir erkek yakalayınca hemen o erkeği öldürdü; ya da hem erkeği, hem de kadını öldürdü. Muaviye b. Ebî Süfyan, bu konuda hüküm veremedi. Ebû Musa el-Eş'ari'ye bir mektup yazarak, konuyu kendi adına Ali b. Ebi Talib'e sormasını istedi. Ebû Musa el-Eş'arî de konuyu Hz. Ali'ye sordu. Hz. Ali:

«— Böyle bir şey benim bölgemde olmamıştır. Bu konuyu araştırıp bana bildirmeni istiyorum» dedi. Ebû Musa ona:

(28) Müslim, Liân, 19/15.

«— Muaviye b. Ebi Süfyan, bu konuyu benim sana sormamı yazmış» deyince Hz. Ali:

«— Ben, Ebû Hasanım[29], dört şahid getiremezse ipi[30] (öldürülenin velilerine) teslim edilir. (Onlar da kısas olarak onu öldürebilirler)» dedi.

(29) Araplar, bir meselede isabet edince böyle söylerler. Zira Hz. Ali « Bu benim bölgemde olmamıştır» derken görüşünde isabet etmiştir.

(30) Kısas yapılacak kişi, boynuna ip bağlanarak götürüldüğünden «İp» tabiri kullanılmıştır. Teslim etmekten kinayedir.

20. SOKAĞA ATILAN VE KİMİN OLDUĞU BELLİ OLMAYAN ÇOCUK

١٩ - قَالَ يَحْيَىٰ : قَالَ مَالِكٌ : عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ سِنَيْنٍ أَبِى جَمِيلَةَ ، رَجُلٌ مِنْ بَنِى سُلَيْمٍ : أَنَّهُ وَجَدَ مَنْبُوذًا فِى زَمَانِ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ . قَالَ : فَجِئْتُ بِهِ إِلَى عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ . فَقَالَ : مَا حَمَلَكَ عَلَى أَخْذِ هٰذِهِ النَّسَمَةِ ؟ فَقَالَ : وَجَدْتُهَا ضَائِعَةً فَأَخَذْتُهَا . فَقَالَ لَهُ عَرِيفُهُ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، إِنَّهُ رَجُلٌ صَالِحٌ . فَقَالَ لَهُ عُمَرُ : أَكَذٰلِكَ ؟ قَالَ : نَعَمْ . فَقَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ : اِذْهَبْ فَهُوَ حُرٌّ . وَلَكَ وَلاَؤُهُ . وَعَلَيْنَا نَفَقَتُهُ .

قَالَ يَحْيَى : سَمِعْتُ مَالِكًا يَقُولُ : اَلأَمْرُ عِنْدَنَا فِى الْمَنْبُوذِ ، أَنَّهُ حُرٌّ . وَأَنَّ وَلاَءَهُ لِلْمُسْلِمِينَ . هُمْ يَرِثُونَهُ وَيَعْقِلُونَ عَنْهُ .

19. Ebû Cemile Süneyn'den: Süleym oğullarından bir adam Ömer b. Hattab devrinde (sokağa) atılmış bir çocuk buldu. «Onu Ömer b. Hattab'a getirdim» dedi. Ömer b. Hattab da:

«— Bu çocuğu niçin aldın?» deyince adam:

«— Ölüm tehlikesiyle karşı karşıya buldum ve aldım» dedi. Ömer b. Hattab'a, o adamı tanıyan biri:

«— Ya Emir'el Mü'minin, o adam doğru bir kişidir» deyince Ömer ona:

«— Öyle mi?» dedi. Tanıdık biri:

«— Evet» diye cevap verdi. Bunun üzerine Ömer b. Hattab (adama hitaben):

«— Gidebilirsin o hürdür, velâ'sı (mirası) sana ait, bakımı da hazineye aittir», dedi.

İmam Malik der ki: *Atılmış çocuk hürdür, velisi müslümanlardır. Ölünce varisi müslümanlar olur. Borçlanır ya da bir suç işlerse mali külfeti müslümanlara aittir. Bizce hüküm böyledir.*

21. BABASI ÜZERİNE KAYDEDİLEN ÇOCUK

٢٠ - قَالَ يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ ، عَنْ عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ ؛ أَنَّهَا قَالَتْ : كَانَ عُتْبَةُ بْنُ أَبِي وَقَّاصٍ ، عَهِدَ إِلَى أَخِيهِ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ ، أَنَّ ابْنَ وَلِيدَةِ زَمْعَةَ مِنِّي . فَاقْبِضْهُ إِلَيْكَ . قَالَتْ : فَلَمَّا كَانَ عَامَ الْفَتْحِ أَخَذَهُ سَعْدٌ . وَقَالَ : ابْنُ أَخِي . قَدْ كَانَ عَهِدَ إِلَيَّ فِيهِ . فَقَامَ إِلَيْهِ عَبْدُ بْنُ زَمْعَةَ فَقَالَ : أَخِي . وَابْنُ وَلِيدَةِ أَبِي . وُلِدَ عَلَى فِرَاشِهِ . فَتَسَاوَقَا إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ . فَقَالَ سَعْدٌ : يَا رَسُولَ اللهِ . ابْنُ أَخِي . قَدْ كَانَ عَهِدَ إِلَيَّ فِيهِ . وَقَالَ عَبْدُ بْنُ زَمْعَةَ : أَخِي . وَابْنُ وَلِيدَةِ أَبِي . وُلِدَ عَلَى فِرَاشِهِ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : « هُوَ لَكَ يَا عبدُ بنَ زَمْعَةَ » ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « الْوَلَدُ لِلْفِرَاشِ . وَلِلْعَاهِرِ الْحَجَرُ » ثُمَّ قَالَ لِسَوْدَةَ بِنْتِ زَمْعَةَ « احْتَجِبِي مِنْهُ » لِمَا رَأَى مِنْ شَبَهِهِ بِعُتْبَةَ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ . قَالَتْ : فَمَا رَآهَا حَتَّى لَقِيَ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ .

20. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hanımı Hz. Aişe (r.a.) der ki: Ebû Vakkas'ın oğlu Utbe, kardeşi Sa'd'e, «Zem'anın cariyesinin oğlu bendendir[31], ona sahip ol» diye vasiyet etmişti. (Mekke'nin) fethi senesinde Sa'd onu aldı:

(31) İslam'dan önceki cahiliye devrinde dört türlü nikâh vardı:
a) Şeref ve necabet bakımından yüksek seviyede olan bir kişiden döl almak maksadıyla adam, karısını ya da cariyesini bu kişiye teslim eder ve o kişiden gebe kalıncaya kadar da onlara yaklaşmazdı.
b) Kadının kocası olmadığı zaman istediği kişi ya da kişilerle ilişkide bulunur, gebe olunca da ilişkide bulunduklarından birini çağırarak «bu çocuk sendendir» der, çocuk da o kişinin sayılırdı.
c) Bazı kadınlar da açıktan zina yaparlar, herkese açık olduklarının bilinmesi için evlerine bayrak asarlardı. Bu bayrağı gören herkes oranın genelev olduğunu anlardı. Sayısız kişiler gelir giderlerdi. Hamile kalınca, zina ettiği kişilerden bir kısmını çağırır, içlerinden birine çocuğun ondan olduğunu söyler, çocuk da onun sayılırdı.
d) Sahih nikâh.
İslam, bu nikâhların ilk üçünü hükümsüz kılmış, sahih nikâhı kabul etmiştir. (Bâcî, Münteka, c.6, s.5).

«— O, kardeşimin oğlu; onu kardeşim bana vasiyet etmişti» dedi. Bunun üzerine Abd b. Zem'a atılarak:

«— (O) benim kardeşimdir, babamın cariyesinin oğlu, annesiyle birleşme hakkı babama aitken doğdu» dedi. Bunun üzerine taraflar, aralarında anlaşamayınca, Resûlullah (s.a.v.)'a gittiler. Sa'd:

«— Ya Resûlallah! O benim yeğenimdir. Kardeşim, onu bana vasiyet etmişti» dedi. Abd b. Zem'a da:

«— O benim kardeşim; babamın cariyesinin oğlu; annesiyle birleşme hakkı babama aitken doğdu» dedi. Bunun üzerine, Resûlullah (s.a.v.):

«— **O sana aittir, ey Abd b. Zem'a**» buyurdu.Sonra Resûlullah (s.a.v.):

«— **Çocuk, annesiyle birleşme hakkına sahib olan kişiye aittir. Zina yapanın çocuk üzerinde hiç bir hakkı yoktur.**» buyurdu. Daha sonra çocuğu Ebû Vakkas'ın oğlu Utbe'ye benzettiği için (Ümmül-Mü'minin) Zem'a kızı Sevde'ye hitaben:

«— **Onun karşısında örtün**» buyurdu. Böylece o çocuk ölünceye kadar Sevde'yi göremedi.[32]

(32) Buharî, Buyû, 34/3; Müslim, Radâ, 17/10, no: 36.
Resûlullah (s.a.v.)'in örtün demesi, onun yanında açılması haram olduğu için değil, ihtiyata binaendir. Zahiren bu çocuğun nesebi sabit olmuş ve Hz. Sevde'nin kardeşi olmuştur. Çocuğun Utbe'ye benzemesine, Resûlullah itibar etmemiş, çocuğu sahib-i firaş'a (birleşme yapana) vermiştir. Bunun için, ihtiyata göre, verilen emir, zahiren verilen hükme zıt değildir. Çünkü bir taraftan çocuğun Zam'a'ya verilmiş olması, Hz. Sevde'nin ondan sakınmamasını gerektirirken, öte yandan çocuğun Utbe'ye benzemesi, Hz. Sevde'nin onun karşısında örtülü bulunmasını gerektirmektedir. Dolayısıyla bu konuda; bir yönden helal, diğer yönden haram olma şüphesi vardır. Onun için Resûlullah (s.a.v.) ihtiyatla emretmiştir. (Kastalânî İrşadü's-Sarî, c.4, s. 10).

٢١ - وحدّثني مَالِكٌ عَنْ يَزِيدَ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ الْهَادِى ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ الْحَارِثِ التَّيمِيِّ ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ يَسَارٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِى أُمَيَّةَ ؛ أَنَّ امْرَأَةً هَلَكَ عَنْهَا زَوْجُهَا . فَاعْتَدَّتْ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا . ثُمَّ تَزَوَّجَتْ حِينَ حَلَّتْ فَمَكَثَتْ عِنْدَ زَوْجِهَا أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَنِصْفَ شَهْرٍ . ثُمَّ وَلَدَتْ وَلَدًا تَامًّا . فَجَاءَ زَوْجُهَا إِلَى عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ . فَذَكَرَ ذٰلِكَ لَهُ . فَدَعَا عُمَرُ نِسْوَةً مِنْ نِسَاءِ الْجَاهِلِيَّةِ ، قُدَمَاءَ . فَسَأَلَهُنَّ عَنْ ذٰلِكَ . فَقَالَتِ امْرَأَةٌ مِنْهُنَّ : أَنَا أُخْبِرُكَ عَنْ هٰذِهِ الْمَرْأَةِ . هَلَكَ عَنْهَا زَوْجُهَا حِينَ حَمَلَتْ مِنْهُ . فَأُهْرِيقَتْ عَلَيْهِ الدِّمَاءُ . فَحَشٌ وَلَدُهَا فِى بَطْنِهَا . فَلَمَّا أَصَابَهَا زَوْجُهَا الَّذِى نَكَحَهَا ، وَأَصَابَ الْوَلَدَ الْمَاءُ ، تَحَرَّكَ الْوَلَدُ ، فِى بَطْنِهَا . وَكَبِرَ . فَصَدَّقَهَا عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ وَفَرَّقَ بَيْنَهُمَا ، وَقَالَ عُمَرُ : أَمَا إِنَّهُ لَمْ يَبْلُغْنِى عَنْكُمَا إِلاَّ خَيْرٌ . وَأَلْحَقَ الْوَلَدَ بِالأَوَّلِ .

21. Ebû Ümeyye'nin oğlu Abdullah'dan: Kocası ölen bir kadın dört ay on gün iddet bekledi. Sonra iddeti bitince evlendi ve kocasının yanında dört buçuk ay kaldıktan sonra eksiksiz bir bebek doğurdu. Bunun üzerine kocası, Ömer b. Hattab'a gelerek durumu anlattı. Ömer de, yaşlı ve cahiliyet devrinden kalma kadınlardan bir kısım (tecrübeli) kadınları çağırarak, onlara bu konuyu sordu. İçlerinden bir kadın:

«— Bu kadının durumunu ben sana izah edeyim. O, ilk kocasından hamile olunca, kocası öldü. Gebe olduğu halde, aybaşı görmesi üzerine, rahmindeki çocuğun gelişmesi durdu. İkinci kocasının menisi çocuğa temas edince rahminde çocuk harekete geçti ve büyüdü» dedi. Bunun üzerine Hz. Ömer, yaşlı kadının sözünü doğru bularak[33] karı-kocayı birbirinden ayırdı[34] ve (onlara):

«— Hakkınızda bildiğim tek şey iyiliktir» dedi ve çocuğu ilk ölen kocasına verdi.

٢٢ - وحدّثني مَالِكٌ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ يَسَارٍ ؛ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ كَانَ يُلِيطُ أَوْلاَدَ الْجَاهِلِيَّةِ بِمَنِ ادَّعَاهُمْ فِى الإِسْلاَمِ . فَأَتَى رَجُلاَنِ . كِلاَهُمَا يَدَّعِى وَلَدَ امْرَأَةٍ . فَدَعَا عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ قَائِفًا . فَنَظَرَ إِلَيْهِمَا . فَقَالَ الْقَائِفُ : لَقَدِ اشْتَرَكَا فِيهِ . فَضَرَبَهُ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ بِالدِّرَّةِ . ثُمَّ دَعَا الْمَرْأَةَ فَقَالَ : أَخْبِرِينِى خَبَرَكِ فَقَالَتْ : كَانَ هٰذَا ، لأَحَدِ

(33) Hz. Ömer (r.a.), âyetlere göre, çocuğun altı aydan daha aşağı bir zaman içerisinde eksiksiz olarak doğmayacağını bildiği için tasdik etmiştir.

(34) Hz.Ömer, iddet içerisinde evlenmiş olmaları ve bu halde nikâhın sahih olmaması sebebiyle onları ayırmıştır. Özürlerini kabul ettiğinden, kendilerine ceza tatbik etmemiştir.

الرَّجُلَيْنِ ، يَأْتِينِى . وَهِىَ فِى إِبِلٍ لأَهْلِهَا . فَلا يُفَارِقُهَا حَتَّى يَظُنَّ وَتَظُنَّ أَنَّهُ قَدِ اسْتَمَرَّ بِهَا حَبَلٌ . ثُمَّ انْصَرَفَ عَنْهَا . فَأُهْرِيقَتْ عَلَيْهِ دِمَاءٌ . ثُمَّ خَلَفَ عَلَيْهَا هٰذَا ، تَعْنِى الآخَرَ ، فَلاَ أَدْرِى مِنْ أَيِّهِمَا هُوَ ؟ قَالَ فَكَبَّرَ الْقَائِفُ . فَقَالَ عُمَرُ لِلْغُلاَمِ : وَالِ أَيَّهُمَا شِئْتَ .

22. Süleyman b. Yesar'dan: Hz. Ömer b. Hattab, İslamdan önce doğan çocukları İslam geldiğinde kim benimdir derse onun sayıyordu. (Ömer'e) Bir kadının çocuğunun kendilerine ait olduğunu iddia eden iki adam geldi. Bunun üzerine Hz. Ömer b. Hattab, bilir kişi çağırdı. O da bu adamlara baktı ve:

«— Bu çocuk her ikisine de ait olabilir.» deyince, Hz. Ömer b. Hattab, bilirkişiyi (acele etmesi ve incelemekteki kusuru yüzünden) kırbaçladı. Sonra çocuğun annesini çağırdı ve:

«— Bana çocuğun kimden olduğunu söyle» dedi. Kadın da:

«— Bu çocuk şu iki adamdan birine ait olmalıdır. Biri benimle develerimizi güderken devamlı düşüp kalkardı. Öyle ki hamile kaldığımı zannettik. Sonra benden ayrıldı. Ben kendimi hamileyim sanmakta iken; aybaşı oldum. Sonra benimle şu ikinci adam düşüp kalkmaya başladı. Dolayısıyla çocuğun hangisinden olduğunu bilmiyorum. dedi. Ravi der ki: Kendi sözü kadın tarafından da tasdik edilince bilir kişi, «—Allahü ekber» dedi. Bunun üzerine Ömer (r.a.) çocuğa:

«— Hangisini istersen, ona git» dedi.

٢٣ - وحدّثنى مَالِكٌ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ ، أَوْ عُثْمَانَ بْنَ عَفَّانَ ، قَضَى أَحَدُهُمَا فِى امْرَأَةٍ غَرَّتْ رَجُلاً بِنَفْسِهَا . وَذَكَرَتْ أَنَّهَا حُرَّةٌ فَتَزَوَّجَهَا . فَوَلَدَتْ لَهُ أَوْلاَدًا . فَقَضَى أَنْ يَفْدِىَ وَلَدَهُ بِمِثْلِهِمْ .

قَالَ يَحْيَى : سَمِعْتُ مَالِكًا يَقُولُ : وَالْقِيمَةُ أَعْدَلُ فِى هٰذَا ، إِنْ شَاءَ اللَّهُ .

23. Ömer b. Hattab ve Osman b. Affan'dan biri, hür olduğunu söyleyerek aldatmak suretiyle bir adamla evlenip ondan çocuklar doğuran (sonra da başkasının olduğu ortaya çıkan) bir cariye hakkında şöyle hükmetti: Babaları, (cariyenin efendisine) çocukların benzerinin değerini vererek çocuklarını kurtarır.

İmam Malik der ki: *İnşaallah bu konuda değerini vermek adalete daha uygun olur.*

22. NESEBİ İDDİA EDİLEN ÇOCUĞUN MİRASI

قَالَ يَحْيَى : سَمِعْتُ مَالِكًا يَقُولُ : الأَمْرُ الْمُجْتَمَعُ عَلَيْهِ عِنْدَنَا فِى الرَّجُلِ يَهْلِكُ وَلَهُ بَنُونَ . فَيَقُولُ أَحَدُهُمْ : قَدْ أَقَرَّ أَبِى أَنَّ فُلاَنًا ابْنُهُ : إِنَّ ذٰلِكَ النَّسَبَ لا يَثْبُتُ بِشَهَادَةِ إِنْسَانٍ وَاحِدٍ . وَلاَ يَجُوزُ إِقْرَارُ الَّذِى أَقَرَّ إِلاَّ عَلَى نَفْسِهِ فِى حِصَّتِهِ مِنْ مَالِ أَبِيهِ . يُعْطَى الَّذِى شَهِدَ لَهُ قَدْرَ مَا يُصِيبُهُ مِنَ الْمَالِ الَّذِى بِيَدِهِ .

قَالَ مَالِكٌ : وَتَفْسِيرُ ذٰلِكَ ، أَنْ يَهْلِكَ الرَّجُلُ وَيَتْرُكَ ابْنَيْنِ لَهُ . وَيَتْرُكَ سِتَّمِائَةِ دِينَارٍ . فَيَأْخُذُ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا ثَلاَثَمِائَةِ دِينَارٍ . ثُمَّ يَشْهَدُ أَحَدُهُمَا أَنَّ أَبَاهُ الْهَالِكَ أَقَرَّ أَنَّ فُلاَنًا ابْنُهُ . فَيَكُونُ عَلَى الَّذِى شَهِدَ ، لِلَّذِى اسْتُلْحِقَ ، مِائَةُ دِينَارٍ . وَذٰلِكَ نِصْفُ مِيرَاثِ الْمُسْتَلْحَقِ . لَوْ لَحِقَ . وَلَوْ أَقَرَّ لَهُ الآخَرُ أَخَذَ الْمِائَةَ الأُخْرَى . فَاسْتَكْمَلَ حَقَّهُ وَثَبَتَ نَسَبُهُ . وَهُوَ أَيْضًا بِمَنْزِلَةِ الْمَرْأَةِ تُقِرُّ بِالدَّيْنِ عَلَى أَبِيهَا أَوْ عَلَى زَوْجِهَا . وَيُنْكِرُ ذٰلِكَ الْوَرَثَةُ . فَعَلَيْهَا أَنْ تَدْفَعَ إِلَى الَّذِى أَقَرَّتْ لَهُ بِالدَّيْنِ قَدْرَ الَّذِى يُصِيبُهَا مِنْ ذٰلِكَ الدَّيْنِ . لَوْ ثَبَتَ عَلَى الْوَرَثَةِ كُلِّهِمْ . إِنْ كَانَتِ امْرَأَةً وَرِثَتِ الثُّمُنَ ، دَفَعَتْ إِلَى الْغَرِيمِ ثُمُنَ دَيْنِهِ . وَإِنْ كَانَتِ ابْنَةً وَرِثَتِ النِّصْفَ ، دَفَعَتْ إِلَى الْغَرِيمِ نِصْفَ دَيْنِهِ . عَلَى حِسَابِ هٰذَا يَدْفَعُ إِلَيْهِ مَنْ أَقَرَّ لَهُ مِنَ النِّسَاءِ .

قَالَ مَالِكٌ : وَإِنْ شَهِدَ رَجُلٌ عَلَى مِثْلِ مَا شَهِدَتْ بِهِ الْمَرْأَةُ أَنَّ لِفُلاَنٍ عَلَى أَبِيهِ دَيْنًا . أُحْلِفَ صَاحِبُ الدَّيْنِ مَعَ شَهَادَةِ شَاهِدِهِ . وَأُعْطِىَ الْغَرِيمُ حَقَّهُ كُلَّهُ . وَلَيْسَ هٰذَا بِمَنْزِلَةِ الْمَرْأَةِ . لأَنَّ الرَّجُلَ تَجُوزُ شَهَادَتُهُ . وَيَكُونُ عَلَى صَاحِبِ الدَّيْنِ ، مَعَ شَهَادَةِ شَاهِدِهِ ، أَنْ يَحْلِفَ . وَيَأْخُذَ حَقَّهُ كُلَّهُ . فَإِنْ لَمْ يَحْلِفْ أَخَذَ مِنْ مِيرَاثِ الَّذِى أَقَرَّ لَهُ ، قَدْرَ مَا يُصِيبُهُ مِنْ ذٰلِكَ الدَّيْنِ . لأَنَّهُ أَقَرَّ بِحَقِّهِ . وَأَنْكَرَ الْوَرَثَةُ . وَجَازَ عَلَيْهِ إِقْرَارُهُ .

İmam Malik der ki: *Geride çocuklar bırakarak ölen ve çocuklarından biri «babam, falan kişinin kendi oğlu olduğunu söylemişti» diyen bir şahıs hakkında bizce hüküm ittifakla şöyledir: Bu kişinin nesebi, bir şahsın şehadetiyle sabit olmaz. Babasının ikrarını nakleden kişinin sözü, kendi aleyhine, babasının malından kendisine düşen payda geçerlidir. Elinde bulunan maldan lehinde şahidlik yaptığı kimseye, payına düştüğü mal verilir.*

İmam Malik der ki: *Bunun anlamı şudur: Bir adam ölmüş, geride iki oğlunu ve altı yüz dinar bırakmış olsun. Bu iki oğlunun herbiri, üç yüz dinar alırlar. Sonra bu iki çocuktan biri, ölen bir üçüncü şahsın babasının oğlu olduğuna şahidlik etsin, şahidlik edenin payından yüz dinar nesebi iddia edilen kişiye verilir. Bu yüz dinar, aileye katılması istenen kişinin yarı hissesidir. Diğer oğlu da, bunun lehinde şahidlik yaparsa öteki yüz dinarı da alır. Böylece hakkı tamamlanmış ve nesebi de sabit olmuş olur. Buradaki şahid şu kadına benzer; kadın ölen babası ya da kocasının borcu olduğunu söyler. vereseler tarafından ödeniyormuş gibi borcun kendi payına düşen kadarını vermesi gerekir. Burada söz konusu olan kadın, sekizde bir hisseye sahip ölenin hanımı ise alacaklıya borcun sekizde birini öder. Terekenin yarısına varis olan, ölenin kızı olması halinde, alacaklıya borcun yarısını öder. Alacaklının lehinde şahidlik yapan bütün kadınlar, bu hesaba göre ona ödeme yaparlar.*

İmam Malik der ki: *Kadın gibi, bir adam da, babasının falan şahsa borcu olduğuna şehadet ederse, bu şehadetle birlikte alacaklı yemin ettirilir ve alacaklıya alacağının tamamı ödenir. Bu konuda erkekle kadın arasında fark vardır. Zira erkeğin şehadeti, alacağın tamamında geçerlidir. Alacağının tamamını alabilmesi için, bu şehadetle birlikte yemin etmesi gerekir. Eğer yemin etmez ise, sadece lehinde şahidlik yapanın mirasından borçtan payına düşen kadarını alır. Çünkü borcu kabul eden sadece o bir kişidir. Diğer vereseler, böyle bir borcun olduğunu kabul etmemektedirler. Kabul edenin sözü ise, kendi hakkında geçerli olur.*

23. ÜMMÜ VELED[35] OLAN KADINLAR

٢٤ - قَالَ يَحْيَىٰ : قَالَ مَالِكٌ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ قَالَ : مَا بَالُ رِجَالٍ يَطَؤُونَ وَلَائِدَهُمْ . ثُمَّ يَعْزِلُونَهُنَّ . لَا تَأْتِينِي وَلِيدَةٌ يَعْتَرِفُ سَيِّدُهَا أَنْ قَدْ أَلَمَّ بِهَا ، إِلَّا أَلْحَقْتُ بِهِ وَلَدَهَا . فَاعْزِلُوا بَعْدُ ، أَوِ اتْرُكُوا .

24. Hz. Ömer b. Hattab (r.a.) der ki: Ne oluyor şu cariyesi olan efendilere de önce cariyeleriyle temasta bulunuyor, sonra çocuk yapmak istemiyorlar. Efendinin birleştiğini kabul ettiği bir cariyenin bana başvurması halinde, çocuğunu efendisi üzerine kaydederim. Bunu göz önüne alarak ister azledin[36], ister çocuk yapın.

٢٥ - وحدثني مَالِكٌ عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ صَفِيَّةَ بِنْتِ أَبِي عُبَيْدٍ ؛ أَنَّهَا أَخْبَرَتْهُ : أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ قَالَ : مَا بَالُ رِجَالٍ يَطَؤُونَ وَلَائِدَهُمْ . ثُمَّ يَدَعُونَهُنَّ يَخْرُجْنَ . لَا تَأْتِينِي وَلِيدَةٌ يَعْتَرِفُ سَيِّدُهَا أَنْ قَدْ أَلَمَّ بِهَا ، إِلَّا قَدْ أَلْحَقْتُ بِهِ وَلَدَهَا . فَأَرْسِلُوهُنَّ بَعْدُ ، أَوِ أَمْسِكُوهُنَّ .

قَالَ يَحْيَىٰ : سَمِعْتُ مَالِكًا يَقُولُ : الْأَمْرُ عِنْدَنَا فِي أُمِّ الْوَلَدِ إِذَا جَنَتْ جِنَايَةً . ضَمِنَ سَيِّدُهَا مَا بَيْنَهَا وَبَيْنَ قِيمَتِهَا . وَلَيْسَ لَهُ أَنْ يُسَلِّمَهَا . وَلَيْسَ عَلَيْهِ أَنْ يَحْمِلَ مِنْ جِنَايَتِهَا أَكْثَرَ مِنْ قِيمَتِهَا .

25. Ömer b. Hattab (r.a.) der ki: Ne oluyor şu cariyesi olan efendilere! Önce cariyeleriyle temasta bulunuyorlar, sonra onların dışarı çıkmalarına müsaade[37] ediyorlar. Efendisinin, birleştiğini kabul ettiği bir cariyenin bana başvurması halinde, çocuğunu efendisi üzerine kaydederim. Bundan sonra, ister onları serbest bırakınız, ister evde tutunuz.

İmam Malik der ki: *Bize göre hüküm şöyledir: Ümmü Veled, bir cinayet işlerse, efendisi cinayete karşılık kıymeti kadarını tazmin eder. (Cinayete karşılık) cariyeyi teslim etme hakkına sahip değildir. Cariyenin kıymetinden daha fazlasını da ödemek mecburiyetinde değildir.*

(35) Ümmü Veled: Efendisinden çocuk doğuran cariyedir. Bu cariye satılamaz, efendisi ölünce hür olur.
(36) Çocuk yapmamak kasdıyla meniyi dışarı akıtmak.
(37) Efendiler, cariyesinden çocuk sahibi olmak isterlerse, onun evden dışarı çıkmasına müsade etmezlerdi.

24. BOŞ ARAZİYİ[38] İMAR VE ISLAH ETMEK

٢٦ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « مَنْ أَحْيَا أَرْضًا مَيْتَةً فَهِيَ لَهُ . وَلَيْسَ لِعِرْقِ ظَالِمٍ حَقٌّ » .

قَالَ مَالِكٌ : وَالْعِرْقُ الظَّالِمُ كُلُّ مَا احْتُفِرَ أَوْ أُخِذَ أَوْ غُرِسَ بِغَيْرِ حَقٍّ .

26. Hişam'ın babası Urve'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:

«— Boş arazi onu ıslah edenindir. Orada (sonradan gelip) haksız yere eken, diken ve bina yapanın hiç bir hakkı yoktur.»

İmam Malik der ki: *Birinin ıslah ettiği araziye haksızlık, orada çukur kazmakla veya orayı kendi arazisine katmakla yahut da orada ağaç dikmekle olur.*

٢٧ - وحدّثني مَالِكٌ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللهِ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ قَالَ : مَنْ أَحْيَا أَرْضًا مَيْتَةً فَهِيَ لَهُ .

قَالَ مَالِكٌ : وَعَلَى ذٰلِكَ ، الأَمْرُ عِنْدَنَا .

27. Salim, babası Abdullah'tan rivayet eder: Ömer b. Hattab (r.a.) der ki: «Boş arazi, orayı ıslah edenindir.»

İmam Malik der ki: *Bu hususta hüküm bize göre de böyledir.*

(38) Boş arazi, fıkıh dilinde «ölü arazi» denilen ekilip biçilmeyen sahipsiz arazidir.

25. SULAR

٢٨ - حدّثني يحيى عنْ مالكٍ ، عنْ عبْدِ اللهِ بْنِ أبي بَكْرِ بْنِ مُحمّدِ بْنِ عمْرِو بْنِ حزْمٍ : أنّهُ بلَغهُ أنّ رسُولَ اللهِ ﷺ قالَ ، في سيْلِ مهْزُورٍ ومُذَيْنِيبٍ : « يُمْسَكُ حتّى الْكَعْبَيْنِ ثُمّ يُرْسِلُ الأعْلَى عَلَى الأسْفَلِ » .

28. Amr b. Hazm'ın torunu, Ebû Bekr b. Muhammed'in oğlu Abdullah'a şöyle rivayet edildi: Resûlullah (s.a.v.) Mezhur ve Müzeynib adlı derelerden akan su hakkında: «**Yukarıdakiler, bahçe ve ekinlerini tamamen sulayıncaya kadar suyu tutarlar, sonra aşağıdakilere salıverirler**» buyurdu.[39]

٢٩ - وحدّثني مالكٌ عنْ أبي الزّنادِ ، عنِ الأعْرجِ ، عنْ أبي هُرَيْرَةَ : أنّ رسُولَ اللهِ ﷺ قالَ « لا يُمْنَعُ فضْلُ الْماءِ ليُمْنَعَ بِهِ الْكَلأُ » .

29. Ebû Hüreyre (r.a.)'dan: Resûlullah şöyle buyurdu: «**Otların korunması için, suyun fazlası esirgenmez**»[40]

٣٠ - وحدّثني مالكٌ عنْ أبي الرِّجالِ مُحمّدِ بْنِ عبْدِ الرّحْمنِ ، عنْ أُمّهِ عمْرَةَ بِنْتِ عبْدِ الرّحْمنِ ، أنّها أخْبرتْهُ أنّ رسُولَ اللهِ ﷺ قالَ « لا يُمْنَعُ نقْعُ بِئْرٍ » .

30. Abdurrahman'ın kızı Amre'den Resûlullah (s.a.v.) «**Kuyunun suyu (su almaya gelenlerden) esirgenmez**» buyurdu.[41]

(39) Ebû Davud, Akdiye, 23/31; İbn Mâce, Ruşn, 16/20.
(40) Buhari, Şirb, 42/2; Müslim, Musâkat, 22/8, no:36.
(41) Bu mürseldir. Ebu Kurra Musa b. Tarık ile Said b. Abdurrahman el-Cumahî vasletmişlerdir. Her ikisinin de senedi aynıdır: Malik -Ebu'r-Rical-annesi-Hz. Aişe.

26. İNSANLARA FAYDALI OLMAK VE ZARAR VERMEKTEN SAKINMAK

٣١ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ يَحْيَىٰ الْمَازِنِيِّ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « لَا ضَرَرَ وَلَا ضِرَارَ » .

31. Amr'ın babası Yahya el-Mazinî'den: Resûlullah (s.a.v.): **«Bir kimseye zarar vermek doğru olmadığı gibi, zarar gördüğü birine aynı şekilde zararla karşılık vermek de doğru değildir.»** buyurdu.[42]

٣٢ - وحدّثني مَالِكٌ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنِ الأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « لَا يَمْنَعُ أَحَدُكُمْ جَارَهُ خَشَبَةً يَغْرِزُهَا فِي جِدَارِهِ » ثُمَّ يَقُولُ أَبُو هُرَيْرَةَ : مَالِي أَرَاكُمْ عَنْهَا مُعْرِضِينَ . وَاللهِ لَأَرْمِيَنَّ بِهَا بَيْنَ أَكْتَافِكُمْ .

32. Ebû Hüreyre (r.a.)'den: Resûlullah (s.a.v.) **«Sizden biri duvarına komşusunun kiriş koymasına engel olmasın»** buyurdu. Sonra Ebû Hüreyre der ki: «Sizin bu işten çekinmenize şaşıyorum. Vallahi o kirişi omuzlarınıza koyarım»[43-44]

(42) İbn Mâce (Ahkâm, 13/17), mevsûl olarak rivayet eder. Ayrıca bkz. Şeybanî, 804.

(43) Şafiiler, Hanefiler ve Malikiler, buradaki yasağın, mendupluğu bildirdiği görüşündedirler. Ebû Hureyre'nin yukarıdaki ifadesi ise, Resûlullah (s.a.v.)'in komşu hakkında çok iyilik ve ihsanda bulunmayı emretmesinden ileri gelmiş olmalıdır.

(44) Buharî, Mezâlim, 46/20; Müslim, Musâkat, 22/20, no: 136.

٣٣ - وحدّثني مَالِكٌ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ يَحْيَى الْمَازِنِيِّ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّ الضَّحَّاكَ بْنَ خَلِيفَةَ سَاقَ خَلِيجًا لَهُ مِنَ الْعُرَيْضِ . فَأَرَادَ أَنْ يَمُرَّ بِهِ فِي أَرْضِ مُحَمَّدِ بْنِ مَسْلَمَةَ . فَأَبَى مُحَمَّدٌ . فَقَالَ لَهُ الضَّحَّاكُ : لِمَ تَمْنَعُنِي ؟ وَهُوَ لَكَ مَنْفَعَةٌ . تَشْرَبُ بِهِ أَوَّلاً وَآخِرًا . وَلاَ يَضُرُّكَ . فَأَبَى مُحَمَّدٌ . فَكَلَّمَ فِيهِ الضَّحَّاكُ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ . فَدَعَا عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ مُحَمَّدَ بْنَ مَسْلَمَةَ . فَأَمَرَهُ أَنْ يُخَلِّيَ سَبِيلَهُ . فَقَالَ مُحَمَّدٌ : لاَ . فَقَالَ عُمَرُ : لِمَ تَمْنَعُ أَخَاكَ مَا يَنْفَعُهُ ؟ وَهُوَ لَكَ نَافِعٌ . تَسْقِي بِهِ أَوَّلاً وَآخِرًا . وَهُوَ لا يَضُرُّكَ . فَقَالَ مُحَمَّدٌ : لاَ . وَاللهِ . فَقَالَ عُمَرُ : وَاللهِ ، لَيَمُرَّنَّ بِهِ وَلَوْ عَلَى بَطْنِكَ . فَأَمَرَهُ عُمَرُ أَنْ يَمُرَّ بِهِ . فَفَعَلَ الضَّحَّاكُ .

33. Amr'ın babası Yahya el-Mâzini'den: Dahhak b. Halife, el-Urayd denen bir nehirden kendisi için bir su kanalı açtı. Bu suyu Muhammed b. Mesleme'nin arazisinden geçirmek istedi. (Çünkü su ile kendi arazisi arasında bu kişinin arazisi bulunuyordu.) Muhammed geçirtmek istemedi. Dahhak ona:

«— Neden bana engel oluyorsun? Burdan geçecek sudan yararlanırsın, o sudan içersin. Sana zararı olmaz» dedi. Muhammed yine razı olmayınca Dahhak, konuyu Ömer b. Hattab'a anlattı. Ömer b. Hattab da Muhammed b. Mesleme'yi (huzuruna) çağırdı ve Dahhak'a izin vermesini emretti. Muhammed:

«— Hayır, olmaz» deyince Ömer:

«— Niçin bir müslüman kardeşinin faydalanacağı şeye mani oluyorsun? Halbuki ondan sen de yararlanırsın, daima bu su ile arazini sulayabilirsin, sana hiç zarar vermez» dedi. Muhammed de:

«— Allah'a yemin ederim ki hayır» deyince Ömer:

«— Allah'a yemin ederim ki, senin karnın üzerinden bile olsa bu suyu geçirecek» dedi. Bunun üzerine Ömer, Dahhak'a o araziden suyu geçirmesini emretti. O da geçirdi.

٣٤ - وحدّثني مَالِكٌ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ يَحْيَى الْمَازِنِيِّ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّهُ قَالَ : كَانَ ، فِي حَائِطِ جَدِّهِ ، رَبِيعٌ لِعَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ عَوْفٍ . فَأَرَادَ عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بْنُ عَوْفٍ أَنْ يُحَوِّلَهُ إِلَى نَاحِيَةٍ مِنَ الْحَائِطِ ، هِيَ أَقْرَبُ إِلَى أَرْضِهِ . فَمَنَعَهُ صَاحِبُ الْحَائِطِ . فَكَلَّمَ عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بْنُ عَوْفٍ عُمَرَ ابْنَ الْخَطَّابِ فِي ذٰلِكَ ، فَقَضَى لِعَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ عَوْفٍ بِتَحْوِيلِهِ .

34. Amr'ın babası Yahya el-Mazini der ki: Dedemin bahçesinde Abdurrahman b. Avf'ın su arkı vardı. Abdurrahman b. Avf, bu su arkını bahçenin kendi arazisine daha yakın bir tarafına almak istedi. Bahçe sahibi buna razı olmayınca, Abdurrahman b. Avf konuyu Ömer b. Hattab'a anlattı. Ömer de, Abdurrahman b. Avf'ın lehine suyun yerinin değiştirilmesine hükmetti.

27. MALLARIN TAKSİM EDİLMESİ

٣٥ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ ثَوْرِ بْنِ زَيْدٍ الدِّيلِيِّ : أَنَّهُ قَالَ : بَلَغَنِي أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « أَيُّمَا دَارٍ أَوْ أَرْضٍ قُسِمَتْ فِي الْجَاهِلِيَّةِ فَهِيَ عَلَى قَسْمِ الْجَاهِلِيَّةِ . وَأَيُّمَا دَارٍ أَوْ أَرْضٍ أَدْرَكَهَا الإِسْلاَمُ وَلَمْ تُقْسَمْ فَهِيَ عَلَى قَسْمِ الإِسْلاَمِ » .

35. Sevr b. Zeyd ed-Deylemî'ye şöyle rivayet edildi: Resûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: **Cahiliye devrinde taksim edilmiş olan herhangi bir ev ya da arazi, o devirde taksim edildiği şekilde kalır. İslam geldiği zaman taksim edilmemiş ev ve arazi ise, İslam esaslarına göre taksim edilir.»**[45]

٣٦ - قَالَ يَحْيَى : سَمِعْتُ مَالِكًا يَقُولُ ، فِيمَنْ هَلَكَ وَتَرَكَ أَمْوَالاً بِالْعَالِيَةِ وَالسَّافِلَةِ : إِنَّ الْبَعْلَ لاَ يُقْسَمُ مَعَ النَّضْحِ . إِلاَّ أَنْ يَرْضَى أَهْلُهُ بِذَلِكَ . وَإِنَّ الْبَعْلَ يُقْسَمُ مَعَ الْعَيْنِ . إِذَا كَانَ يُشْبِهُهَا . وَأَنَّ الأَمْوَالَ إِذَا كَانَتْ بِأَرْضٍ وَاحِدَةٍ ، الَّذِي بَيْنَهُمَا مُتَقَارِبٌ ، أَنَّهُ يُقَامُ كُلُّ مَالٍ مِنْهَا ثُمَّ يُقْسَمُ بَيْنَهُمْ . وَالْمَسَاكِنُ وَالدُّورُ بِهَذِهِ الْمَنْزِلَةِ .

36. İmam Malik, ölen ve Medine'nin âliye (yukarı) ve sâfile (aşağı) denilen cihetlerinde arazi bırakan bir kişi hakkında der ki: *Hissedarların rızası olmadan sulamaya ihtiyaç göstermeyen arazi, taşıma su ile sulanan arazi ile birlikte taksim edilmez. Sulamaya ihtiyaç göstermeyen arazi, sulu arazi ile aralarında benzerlik varsa taksim edilebilir. İki arazi arasında aynı bölgede olmaları itibariyle yakınlık varsa buradaki araziler birbirine eklendikten sonra vereseler arasında taksim edilir. Evler ve bahçeli evler de aynı şekilde taksim edilir.*

(45) Ebû Ömer der ki: Sadece İbrahim et-Tahman mevsul olarak rivayet eder. O, Malik - Sevr - İkrime- İbn Abbas senedinde sıkadır.

28. HAYVANLARIN BAŞKALARININ MALINA ZARAR VERMESİ

٣٧ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ حَرَامِ بْنِ سَعْدِ بْنِ مُحَيِّصَةَ : أَنَّ نَاقَةً لِلْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ دَخَلَتْ حَائِطَ رَجُلٍ فَأَفْسَدَتْ فِيهِ . فَقَضَى رَسُولُ اللهِ ﷺ : أَنَّ عَلَى أَهْلِ الْحَوَائِطِ حِفْظَهَا بِالنَّهَارِ . وَأَنَّ مَا أَفْسَدَتِ الْمَوَاشِي بِاللَّيْلِ ، ضَامِنٌ عَلَى أَهْلِهَا .

37. Said b. Muhayyisa'nın oğlu Haram'dan: Bera b. Âzib'in devesi bir adamın bahçesine girdi ve ona zarar verdi. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.), şöyle hükmetti: Bahçe sahipleri gündüzün bahçelerini koruyacaklardır. Geceleri hayvanların zarar verdikleri şeyler hayvan sahipleri tarafından ödenecektir.[46]

٣٨ - وحدّثني مَالِكٌ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ يَحْيَىٰ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ حَاطِبٍ ؛ أَنَّ رَقِيقًا لِحَاطِبٍ سَرَقُوا نَاقَةً لِرَجُلٍ مِنْ مُزَيْنَةَ . فَانْتَحَرُوهَا . فَرُفِعَ ذٰلِكَ إِلَى عُمَرَ ابْنِ الْخَطَّابِ . فَأَمَرَ عُمَرُ كَثِيرَ بْنَ الصَّلْتِ أَنْ يَقْطَعَ أَيْدِيَهُمْ . ثُمَّ قَالَ عُمَرُ : أَرَاكَ تُجِيعُهُمْ . ثُمَّ قَالَ عُمَرُ : وَاللهِ ، لأُغَرِّمَنَّكَ غُرْمًا يَشُقُّ عَلَيْكَ . ثُمَّ قَالَ لِلْمُزَنِيِّ : كَمْ ثَمَنُ نَاقَتِكَ ؟ فَقَالَ الْمُزَنِيُّ : قَدْ كُنْتُ وَاللهِ أَمْنَعُهَا مِنْ أَرْبَعِمِائَةِ دِرْهَمٍ . فَقَالَ عُمَرُ : أَعْطِهِ ثَمَانَمِائَةِ دِرْهَمٍ .

قَالَ يَحْيَىٰ : سَمِعْتُ مَالِكًا يَقُولُ : وَلَيْسَ عَلَى هٰذَا ، الْعَمَلُ عِنْدَنَا فِي تَضْعِيفِ الْقِيمَةِ . وَلٰكِنْ مَضَى أَمْرُ النَّاسِ عِنْدَنَا . عَلَى أَنَّهُ إِنَّمَا يَغْرَمُ الرَّجُلُ قِيمَةَ الْبَعِيرِ أَوِ الدَّابَّةِ ، يَوْمَ يَأْخُذُهَا .

38. Abdurrahman b. Hatıb'ın oğlu Yahya'dan: Hâtıb'ın kölele-ri, Müzeyne kabilesinden bir şahsa ait deveyi çaldılar ve onu kestiler. Durum Ömer b. Hattab'a bildirildi. Hz. Ömer, Kesir b. es-Salt'a hırsızların elini kesmesini emretti. Sonra (bundan vazgeçerek) Hz. Ömer, (Hatıb'a) «Sanırım onları aç bırakıyorsun» dedi. Sonra devamla Hz. Ömer: «Vallahi, sana ağır gelecek şekilde bunu ödettireceğim» dedi. Sonra Müzeni'ye: «Devenin fiyatı ne kadar?» deyince, Müzeni, «Vallahi Onu dörtyüz dirheme vermezdim» dedi. Bunun üzerine Hz. Ömer, (Hâtiba hitaben) «Ona sekizyüz dirhem ver» dedi.

İmam Malik der ki: *Bizdeki amel kıymetin ikiye katlanarak ödenmesi şeklinde değildir. Fakat bizce hüküm, bir şahsın deve ya da hayvanı aldığı günkü değeri üzerinden ödemesi şeklindedir.*

(46) İbn Abdilber der ki: Malik ile ibn Şihab'ın ravileri böylece mürsel olarak rivayet ederler. Hadis, sıkaların mürsellerindendir. Hicazlılar ile bir grup Irak'lı kabul etmişler, Medine örfü de böyle olmuştur.
Ayrıca bkz. Ebu Davud, Buyû 90.

29. HAYVANLARA ZARAR VERENLER

قَالَ يَحْيَىٰ : سَمِعْتُ مَالِكًا يَقُولُ : الأَمْرُ عِنْدَنَا فِيمَنْ أَصَابَ شَيْئًا مِنَ الْبَهَائِمِ ، إِنَّ عَلَى الَّذِي أَصَابَهَا قَدْرَ مَا نَقَصَ مِنْ ثَمَنِهَا .

قَالَ يَحْيَىٰ : وَسَمِعْتُ مَالِكًا يَقُولُ ، فِي الْجَمَلِ يَصُولُ عَلَى الرَّجُلِ فَيَخَافُهُ عَلَى نَفْسِهِ فَيَقْتُلُهُ أَوْ يَعْقِرُهُ : فَإِنَّهُ إِنْ كَانَتْ لَهُ بَيِّنَةٌ ، عَلَى أَنَّهُ أَرَادَهُ وَصَالَ عَلَيْهِ فَلا غُرْمَ عَلَيْهِ . وَإِنْ لَمْ تَقُمْ لَهُ بَيِّنَةٌ إِلا مَقَالَتُهُ ، فَهُوَ ضَامِنٌ لِلْجَمَلِ .

İmam Malik der ki: *Bizce hayvanlara zarar veren kişi, o hayvanın zarardan önceki ile sonraki kıymetleri arasındaki farkı öder.*

İmam Malik der ki: *Devenin saldırısına uğrayan bir kişi kendisine zarar vereceğinden korkarak deveyi öldürür ya da bacaklarını kırarsa ve bu kişinin devenin kendisine saldırmak istediğine dair bir delili de varsa deveyi ödemesi gerekmez. Şayet kendi sözünden başka delili yoksa o zaman devenin bedelini öder.*

30. İŞÇİLERE (SANATKÂRLARA) VERİLEN ŞEYLER

قَالَ يَحْيَىٰ : سَمِعْتُ مَالِكًا يَقُولُ ، فِيمَنْ دَفَعَ إِلَى الْغَسَّالِ ثَوْبًا يَصْبُغُهُ فَصَبَغَهُ . فَقَالَ صَاحِبُ الثَّوْبِ : لَمْ آمُرْكَ بِهٰذَا الصَّبْغِ . وَقَالَ الْغَسَّالُ : بَلْ أَنْتَ أَمَرْتَنِي بِذٰلِكَ : فَإِنَّ الْغَسَّالَ مُصَدَّقٌ فِي ذٰلِكَ . وَالْخَيَّاطُ مِثْلُ ذٰلِكَ . وَالصَّائِغُ مِثْلُ ذٰلِكَ . وَيَحْلِفُونَ عَلَى ذٰلِكَ . إِلاَّ أَنْ يَأْتُوا بِأَمْرٍ لا يُسْتَعْمَلُونَ فِي مِثْلِهِ . فَلا يَجُوزُ قَوْلُهُمْ فِي ذٰلِكَ . وَلْيَحْلِفْ صَاحِبُ الثَّوْبِ . فَإِنْ رَدَّهَا وَأَبَى أَنْ يَحْلِفَ ، حَلَّفَ الصَّبَّاغَ .

قَالَ : وَسَمِعْتُ مَالِكًا يَقُولُ ، فِي الصَّبَّاغِ يَدْفَعُ إِلَيْهِ الثَّوْبَ فَيُخْطِئُ بِهِ (فَيَدْفَعُهُ إِلَى رَجُلٍ آخَرَ) حَتَّى يَلْبَسَهُ الَّذِي أَعْطَاهُ إِيَّاهُ : إِنَّهُ لا غُرْمَ عَلَى الَّذِي لَبِسَهُ . وَيَغْرَمُ الْغَسَّالُ لِصَاحِبِ الثَّوْبِ . وَذٰلِكَ إِذَا لَبِسَ الثَّوْبَ الَّذِي دُفِعَ إِلَيْهِ . عَلَى غَيْرِ مَعْرِفَةٍ بِأَنَّهُ لَيْسَ لَهُ . فَإِنْ لَبِسَهُ وَهُوَ يَعْرِفُ أَنَّهُ لَيْسَ ثَوْبَهُ ، فَهُوَ ضَامِنٌ لَهُ .

İmam Malik der ki: *Bir kişi, boyacıya boyaması için bir elbise vermiş ve o da boyamıştır. Elbise sahibi:*

«— Bu şekilde boyamanı istememiştim.» demiştir. Boyacı da:

«— Hayır sen böyle istemiştin» demiştir. Bu hususta boyacanın sözü kabul edilir. Terzi ve kuyumcu da böyledir. Hepsi de sözlerinin doğruluğuna yemin ederler. Ancak yaptıkları işin, kusurlu olması halinde, sözleri kabul edilmez. Bu takdirde, kumaş sahibi yemin eder. Eğer yemin etmekten de çekinirse, boyacıya yemin ettirilir.

İmam Malik der ki: *Bir boyacıya (boyaması için) kumaş verilir, o da kumaşı bozar, sonra da özürlü kumaşı başka birine verir, verdiği adam da o elbiseyi giyerse, elbiseyi giyen elbisenin kıymetini ödemez. Elbiseyi giyen, boyacıya ait olmadığını bilmiyorsa hüküm böyledir. Elbisenin boyacıya ait olmadığını bilerek giyerse, kıymetini sahibine öder.*

31. BORCU HAVALE[47] ETME VE YÜKLENME

قَالَ يَحْيَى : سَمِعْتُ مَالِكًا يَقُولُ : الأَمْرُ عِنْدَنَا فِى الرَّجُلِ يُحِيلُ الرَّجُلَ عَلَى الرَّجُلِ بِدَيْنٍ لَهُ عَلَيْهِ ، أَنَّهُ إِنْ أَفْلَسَ الَّذِى أُحِيلَ عَلَيْهِ . أَوْ مَاتَ فَلَمْ يَدَعْ وَفَاءً . فَلَيْسَ لِلْمُحْتَالِ عَلَى الَّذِى أَحَالَهُ شَىْءٌ . وَأَنَّهُ لا يَرْجِعُ عَلَى صَاحِبِهِ الأَوَّلِ .

قَالَ مَالِكٌ : وَهٰذَا الأَمْرُ الَّذِى لا اخْتِلاَفَ فِيهِ عِنْدَنَا .

قَالَ مَالِكٌ : فَأَمَّا الرَّجُلُ يَتَحَمَّلُ لَهُ الرَّجُلُ بِدَيْنٍ لَهُ عَلَى رَجُلٍ آخَرَ . ثُمَّ يَهْلِكُ الْمُتَحَمَّلُ . أَوْ يُفْلِسُ . فَإِنَّ الَّذِى تَحَمَّلَ لَهُ ، يَرْجِعُ عَلَى غَرِيمِهِ الأَوَّلِ .

İmam Malik der ki: *Bize göre, borçlu alacaklıyı borcunu ödemesi için kendisine borcu olan diğer bir kişiye havale eder, havaleyi kabul eden kişi borcu ödemeden iflas eder ya da ölüp borcu kapatacak mal bırakmazsa, alacaklının havale edende hiç bir hakkı olmaz ve ondan hiçbir şey istemez.*

Bizdeki hüküm ittifakla böyledir.

İmam Malik der ki:

Bir adam birinin borcunu üzerine aldıktan sonra ölür veya iflas ederse, ilk alacaklı alacağını ilk borçludan ister.

(47) Havale, bir zimmetin diğer bir zimmete naklidir. Daha açık olarak havale, borçlunun alacaklıyı alacağını tahsil için kendisine borcu olan ikinci bir kişiye sevketmesidir.

32. ÖZÜRLÜ BİR KUMAŞI ALMAK

قَالَ يَحْيَىٰ : سَمِعْتُ مَالِكًا يَقُولُ : إِذَا ابْتَاعَ الرَّجُلُ ثَوْبًا وَبِهِ عَيْبٌ مِنْ حَرْقٍ أَوْ غَيْرِهِ قَدْ عَلِمَهُ الْبَائِعُ . فَشَهِدَ عَلَيْهِ بِذٰلِكَ . أَوْ أَقَرَّ بِهِ . فَأَحْدَثَ فِيهِ الَّذِى ابْتَاعَهُ حَدَثًا مِنْ تَقْطِيعٍ يُنْقِصُ ثَمَنَ الثَّوْبِ . ثُمَّ عَلِمَ الْمُبْتَاعُ بِالْعَيْبِ . فَهُوَ رَدٌّ عَلَى الْبَائِعِ . وَلَيْسَ عَلَى الَّذِى ابْتَاعَهُ غُرْمٌ فِى تَقْطِيعِهِ إِيَّاهُ .

قَالَ : وَإِنِ ابْتَاعَ رَجُلٌ ثَوْبًا وَبِهِ عَيْبٌ مِنْ حَرْقٍ أَوْ عَوَارٍ . فَزَعَمَ الَّذِى بَاعَهُ أَنَّهُ لَمْ يَعْلَمْ بِذٰلِكَ . وَقَدْ قَطَعَ الثَّوْبَ الَّذِى ابْتَاعَهُ . أَوْ صَبَغَهُ . فَالْمُبْتَاعُ بِالْخِيَارِ ، إِنْ شَاءَ أَنْ يُوضَعَ عَنْهُ قَدْرُ مَا نَقَصَ الْحَرْقُ أَوِ الْعَوَارُ مِنْ ثَمَنِ الثَّوْبِ ، وَيُمْسِكُ الثَّوْبَ ، فَعَلَ . وَإِنْ شَاءَ أَنْ يَغْرَمَ مَا نَقَصَ التَّقْطِيعُ أَوِ الصَّبْغُ مِنْ ثَمَنِ الثَّوْبِ ، وَيَرُدَّهُ ، فَعَلَ . وَهُوَ فِى ذٰلِكَ بِالْخِيَارِ . فَإِنْ كَانَ الْمُبْتَاعُ قَدْ صَبَغَ الثَّوْبَ صِبْغًا يَزِيدُ فِى ثَمَنِهِ ، فَالْمُبْتَاعُ بِالْخِيَارِ . إِنْ شَاءَ أَنْ يُوضَعَ عَنْهُ قَدْرُ مَا نَقَصَ الْعَيْبُ مِنْ ثَمَنِ الثَّوْبِ . وَإِنْ شَاءَ أَنْ يَكُونَ شَرِيكًا لِلَّذِى بَاعَهُ الثَّوْبَ ، فَعَلَ . وَيُنْظَرُ كَمْ ثَمَنُ الثَّوْبِ وَفِيهِ الْحَرْقُ أَوِ الْعَوَارُ . فَإِنْ كَانَ ثَمَنُهُ عَشَرَةَ دَرَاهِمَ ، وَثَمَنُ مَا زَادَ فِيهِ الصَّبْغُ خَمْسَةَ دَرَاهِمَ ، كَانَا شَرِيكَيْنِ فِى الثَّوْبِ . لِكُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا بِقَدْرِ حِصَّتِهِ . فَعَلَى حِسَابِ هٰذَا ، يَكُونُ مَا زَادَ الصَّبْغُ فِى ثَمَنِ الثَّوْبِ .

İmam Malik der ki: *Bir kişi, kendisine haber verilmesi ya da bizzat tesbit edeceği satıcının bildiği yırtık veya benzeri bir özürü olan kumaşı satın alsa, sonra bu kumaşı fiatını düşürecek derecede biçse, bilahare müşteri kumaşın özürünü öğrense, onu gerisin geri satıcıya verebilir. Biçtiğinden dolayı, satıcıya bir ödeme yapmaz.*

Bir kimse, yırtık ve kesik gibi bir özürü olan kumaşı satın alsa da satan, özürü bilmediğini ve kumaşı satın alanın veya boyacının kesmiş olduğunu iddia etse, müşteri muhayyerdir. İsterse, yırtık ve kesiğin, kumaşın bedelinden eksilttiği miktarı düşürüp kumaşı alır. İsterse, biçme ve boyamanın kumaşın bedelinden eksiltiği miktarı öder, kumaşını geri verir. Müşteri, kumaşı boyayınca fiatı artmış ise, müşteri yine muhayyerdir. İsterse kumaşın fiatını

özürün eksilttiği kadar düşürür isterse kumaşı satanla kumaşta ortak olur. Bu takdirde, yırtık ve kesik olan kumaşın değerine bakılır. Eğer kumaş on dirhem, boyanın kumaşa eklediği değer de beş dirhem ise, taraflardan her biri hisseleri miktarınca kumaşta ortak olurlar. Bu hesaba göre, boyanın elbiseye eklediği fazlalık da elbisenin (yeni) fiatı içersinde bulunmuş olur.

33. KİŞİNİN ÇOCUKLARINDAN BİRİNE FAZLA BİR ŞEY BAĞIŞLAMASI

٣٩ - حدّثنا يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ حُمَيْدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ عَوْفٍ . وَعَنْ مُحَمَّدِ بْنِ النُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ : أَنَّهُمَا حَدَّثَاهُ عَنِ النُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ أَنَّهُ قَالَ : إِنَّ أَبَاهُ بَشِيرًا أَتَىٰ بِهِ إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ . فَقَالَ : إِنِّى نَحَلْتُ ابْنِى هٰذَا ، غُلَامًا كَانَ لِى . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : « أَكُلَّ وَلَدِكَ نَحَلْتَهُ مِثْلَ هٰذَا ؟ » فَقَالَ : لَا . قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « فَارْتَجِعْهُ » .

39. Nu'man b. Beşir (r.a.)'den: Babam Beşir, beni Resûlullah (s.a.v.)'a götürdü ve:

«— Ben şu oğluma kölemi bağışlamak istiyorum» dedi. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.):

«— **Her çocuğuna bunun gibi bir hibe verdin mi?**» buyurdu. Beşir:

«— Hayır» diye cevap verdi. Resûlullah (s.a.v.) de:

«— **Bundan vazgeç**»[48] buyurdu.[49]

٤٠ - وحدّثنى مَالِكٌ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ ، عَنْ عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِىِّ ﷺ ؛ أَنَّهَا قَالَتْ : إِنَّ أَبَا بَكْرٍ الصِّدِّيقَ كَانَ نَحَلَهَا جَادَّ عِشْرِينَ وَسْقًا مِنْ مَالِهِ بِالْغَابَةِ . فَلَمَّا حَضَرَتْهُ الْوَفَاةُ قَالَ : وَاللهِ ، يَا بُنَيَّةُ مَا مِنَ النَّاسِ أَحَدٌ أَحَبَّ إِلَىَّ غِنًى بَعْدِى مِنْكِ . وَلَا أَعَزَّ عَلَىَّ فَقْرًا بَعْدِى مِنْكِ . وَإِنِّى كُنْتُ نَحَلْتُكِ جَادَّ عِشْرِينَ وَسْقًا . فَلَوْ كُنْتِ جَدَدْتِيهِ وَاحْتَزْتِيهِ كَانَ لَكِ . وَإِنَّمَا هُوَ الْيَوْمَ مَالُ وَارِثٍ . وَإِنَّمَا هُمَا أَخَوَاكِ وَأُخْتَاكِ . فَاقْتَسِمُوهُ عَلَى كِتَابِ اللهِ . قَالَتْ عَائِشَةُ : فَقُلْتُ يَا أَبَتِ ، وَاللهِ لَوْ كَانَ كَذَا وَكَذَا لَتَرَكْتُهُ . إِنَّمَا هِىَ أَسْمَاءُ فَمَنِ الْأُخْرَى ؟ فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ : ذُو بَطْنِ بِنْتِ خَارِجَةَ . أُرَاهَا جَارِيَةً .

40. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hanımı Hz. Aişe (r.a.) der ki: Ebû Bekir es-Sıddık (r.a.), Gâbe denilen yerde bana toplanacak yirmi vesk[50] hurma hibe etti. Öleceği zaman (babam) Ebû Bekir şöyle

(48) Buradaki yasak, cumhura göre vucub değil, mendupluk ifade eder. Baba için çocuklarından birine diğerinden daha fazla hibe etmesi tenzihen mekruhtur. (Kastalânî, İrşadus-Şarî, c.4, s.343).

(49) Buharî, Hibe, 51/12; Müslim, Hibât, 24/3, no: 9; Şeybanî, 807.

(50) Bir vesk 60 sa'dır. Bir sa', 1040 dirhemi örfiye eşittir. 1040 dirhemi örfî, yaklaşık 3.333 kg.'dır. Böyle olunca 20 vesk= 3.333 kgx60x20=3999.6 kg= yaklaşık 4 ton.

dedi:

«— Kızım vallahi ölümümden sonra senin zengin olmanı herkesten daha çok isterim. Fakir olmana da çok üzülürüm. Sana toplanacak yirmi vesk hurma bağışlamıştım. Şimdiye kadar topladıkların senin. Fakat onlar bugün varis malı olmuştur. Senin iki erkek ve iki de kız kardeşin var. Geri kalanı, Allah'ın kitabına uygun olarak aranızda paylaşın.» Ben derim ki:

«— Babacığım vallahi, şu ve şu kadar da olsa onu (varislere) bırakırım. Kız kardeşlerimin biri Esma, diğeri kim?» Babam Ebû Bekir:

«— Harice'nin kızının karnındaki çocuktur. O çocuğun kız olacağını sanıyorum»[51] cevabını verdi.[52]

٤١ - وحدّثني مَالِكٌ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ عَبْدٍ الْقَارِيِّ ؛ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ قَالَ : مَا بَالُ رِجَالٍ يَنْحَلُونَ أَبْنَاءَهُمْ نُحْلاً . ثُمَّ يُمْسِكُونَهَا . فَإِنْ مَاتَ ابْنُ أَحَدِهِمْ ، قَالَ : مَالِي بِيَدِي . لَمْ أُعْطِهِ أَحَدًا . وَإِنْ مَاتَ هُوَ ، قَالَ : هُوَ لِابْنِي قَدْ كُنْتُ أَعْطَيْتُهُ إِيَّاهُ . مَنْ نَحَلَ نِحْلَةً ، فَلَمْ يَحُزْهَا الَّذِي نَحَلَهَا ، حَتَّى يَكُونَ إِنْ مَاتَ لِوَرَثَتِهِ ، فَهِيَ بَاطِلٌ .

41. Ömer b. Hattab (r.a.) şöyle dedi: Neden çocuklarına bağışta bulunan kişiler sonradan yaptıkları bağışı vermiyorlar? Oğlu ölen biri, malım elimde, onu hiç kimseye bağışlamadım» der. Eğer kendisi ölmek üzere olsa «o mal oğlumundur. Ben o malı oğluma bağışlamıştım» der. Bağışta bulunan kimse, vereseler bırakarak ölür, bağışlanan da o ölünceye kadar bağışı teslim almazsa, bu bağış hükümsüz olur.[53]

(51) Bir kısım fakihler, Ebû Bekir (r.a.) bir rüya görerek Habibe binti Haricenin karnındaki çocuğun kız olacağına yorumladığını söylemişlerdir. Ebû Bekir görüşünde isabet etmiştir. (Bâcî, el-Munteka, c.6. s. 104).

(52) Şeybanî, 808.

(53) Çocuk büyükse, vacib ya da efdal olan, bu çocuk bir yabancı gibi itibar edildiğinden, büyük çocuğun hibe eden babasının elinden hibeyi teslim alarak sahip olması gerekir. Eğer çocuk küçükse hibe, onun adına muhafaza edecek emin birine verilir. (Bâcî, el-Münteka, c. 6, s. 104).

34. CAİZ OLMAYAN BAĞIŞ

قَالَ يَحْيَى : سَمِعْتُ مَالِكًا يَقُولُ . الأَمْرُ عِنْدَنَا فِيمَنْ أَعْطَى أُخْتًا عَطِيَّةً لا يُرِيدُ ثَوَابَهَا . فَأَشْهَدَ عَلَيْهَا . فَإِنَّهَا ثَابِتَةٌ لِلَّذِى أُعْطِيَهَا . إِلاَّ أَنْ يَمُوتَ الْمُعْطِى قَبْلَ أَنْ يَقْبِضَهَا الَّذِى أُعْطِيَهَا .

قَالَ : وَإِنْ أَرَادَ الْمُعْطِى إِمْسَاكَهَا بَعْدَ أَنْ أَشْهَدَ عَلَيْهَا . فَلَيْسَ ذَلِكَ لَهُ . إِذَا قَامَ عَلَيْهِ بِهَا صَاحِبُهَا ، أَخَذَهَا .

قَالَ مَالِكٌ : وَمَنْ أَعْطَى عَطِيَّةً . ثُمَّ نَكَلَ الَّذِى أَعْطَاهَا . فَجَاءَ الَّذِى أُعْطِيَهَا بِشَاهِدٍ يَشْهَدُ لَهُ أَنَّهُ أَعْطَاهُ ذَلِكَ . عَرْضًا كَانَ أَوْ ذَهَبًا أَوْ وَرِقًا أَوْ حَيَوَانًا . أُحْلِفَ الَّذِى أَعْطَى مَعَ شَهَادَةِ شَاهِدِهِ . فَإِنْ أَبَى الَّذِى أُعْطِىَ أَنْ يَحْلِفَ ، حَلَفَ الْمُعْطِى . وَإِنْ أَبَى أَنْ يَحْلِفَ أَيْضًا ، أُدِّىَ إِلَى الْمُعْطَى مَا ادَّعَى عَلَيْهِ . إِذَا كَانَ لَهُ شَاهِدٌ وَاحِدٌ . فَإِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ شَاهِدٌ ، فَلا شَىْءَ لَهُ .

قَالَ مَالِكٌ : مَنْ أَعْطَى عَطِيَّةً لا يُرِيدُ ثَوَابَهَا . ثُمَّ مَاتَ الْمُعْطَى ، فَوَرَثَتُهُ بِمَنْزِلَتِهِ وَإِنْ مَاتَ الْمُعْطِى قَبْلَ أَنْ يَقْبِضَ الْمُعْطَى عَطِيَّتَهُ ، فَلا شَىْءَ لَهُ . وَذَلِكَ أَنَّهُ أَعْطَى عَطَاءً لَمْ يَقْبِضْهُ . فَإِنْ أَرَادَ الْمُعْطِى أَنْ يُمْسِكَهَا ، وَقَدْ أَشْهَدَ عَلَيْهَا حِينَ أَعْطَاهَا ، فَلَيْسَ ذَلِكَ لَهُ . إِذَا قَامَ صَاحِبُهَا ، أَخَذَهَا .

İmam Malik der ki: *Bizde hüküm şöyledir. Bir kimse, bir şahsa karşılığını yalnız Allah'tan almak niyetiyle,bir bağışta bulunsa ve bu bağışı da şahidlerle delillendirse bağış, bağışlananın olur. Ancak bağışlanan daha bağışı teslim almadan bağışlayan ölürse bağışlananın olmaz. Bağışlayan, bağış ettiğine dair şahit tuttuktan sonra, bağışı vermemek isterse, buna hakkı olmaz. Bağışlanan dilerse bu bağışı ondan alır.*

İmam Malik der ki: *Bir kimse bir bağışta bulunsa, sonra bu bağıştan vaz geçse bağışlanan o kişinin bu bağışı kendisine yapmış olduğuna şahitlik edecek bir kişi getirse, —hibe eşya olsun, altın, gümüş veya hayvan olsun— bağışlanana şahidinin şehadetiyle birlikte yemin ettirilir. Eğer yemin etmekten kaçınırsa, bağış*

yapana yemin ettirilir. O da yemin etmekten kaçınırsa, bağışlanana, bir şahidi olduğu takdirde iddia ettiği bağışı verir. Eğer bağışlananın şahidi yoksa hiçbir hakkı olmaz.

İmam Malik der ki: *Bir kişi, sevabını Allah'tan isteyerek bir bağışta bulunsa, sonra bağışlanan ölse, vereseleri onun yerine geçerler ve haklarını alırlar.*

Bağışlayan, daha bağışlanan bağışı teslim almadan önce ölse, bağışlananın hiç bir hakkı kalmaz. Çünkü, o kişiye bir bağış yapılmış, o da bu bağışı teslim almamıştır.

Bağışı yapan, bağışı yaparken şahitle delillendirdiği halde bağışı vermek istemese, buna hakkı yoktur. Bağışlanan istediği zaman (elinden) bağışı alabilir.

35. HİBE

٤٢ - حدّثني مَالِكٌ عَنْ دَاوُدَ بْنِ الْحُصَيْنِ، عَنْ أَبِي غَطَفَانَ بْنِ طَرِيفٍ الْمُرِّيِّ ؛ أَنَّ عُمَرَ ابْنَ الْخَطَّابِ قَالَ : مَنْ وَهَبَ هِبَةً لِصِلَةِ رَحِمٍ ، أَوْ عَلَى وَجْهِ صَدَقَةٍ . فَإِنَّهُ لا يَرْجِعُ فِيهَا . وَمَنْ وَهَبَ هِبَةً يَرَى أَنَّهُ إِنَّمَا أَرَادَ بِهَا الثَّوَابَ . فَهُوَ عَلَى هِبَتِهِ . يَرْجِعُ فِيهَا ، إِذَا لَمْ يُرْضَ مِنْهَا .

قَالَ يَحْيَى : سَمِعْتُ مَالِكًا يَقُولُ : الأَمْرُ الْمُجْتَمَعُ عَلَيْهِ عِنْدَنَا ، أَنَّ الْهِبَةَ إِذَا تَغَيَّرَتْ عِنْدَ الْمَوْهُوبِ لَهُ لِلثَّوَابِ . بِزِيَادَةٍ أَوْ تَنْقُصَانٍ . فَإِنَّ عَلَى الْمَوْهُوبِ لَهُ أَنْ يُعْطِيَ صَاحِبَهَا قِيمَتَهَا ، يَوْمَ قَبَضَهَا .

42. Ömer b. Hattab (r.a.) der ki: «Bir kimse akrabalık dolayısıyla veya sadaka olarak bir hibede bulunsa, yapmış olduğu bu hibeden dönemez. Bir kimse de karşılık beklediğini söyleyerek bir hibede bulunsa, o kimse memnun edilmezse hibesinden dönebilir.»

İmam Malik der ki: *Bizdeki hüküm ittifakla şöyledir: Karşılık beklenerek yapılan hibe, hibe edilenin yanında bir fazlalık ya da eksiklik gibi bir değişikliğe uğrarsa, hibe edilenin, hibe edene hibeyi teslim aldığı günkü kıymetini vermesi gerekir.*[54]

(54) Şeybanî, 805.
Hibe eden kişi, karşılık beklememelidir. Karşılık beklerse, hibe olmaktan çıkar, ecir ve sevap da alamaz.

36. SADAKADAN DÖNÜŞ

قَالَ يَحْيَى : سَمِعْتُ مَالِكًا يَقُولُ : الأَمْرُ عِنْدَنَا الَّذِى لا اخْتِلاَفَ فِيهِ . أَنَّ كُلَّ مَنْ تَصَدَّقَ عَلَى ابْنِهِ بِصَدَقَةٍ قَبَضَهَا الاِبْنُ . أَوْ كَانَ فِى حَجْرِ أَبِيهِ فَأَشْهَدَ لَهُ عَلَى صَدَقَتِهِ . فَلَيْسَ لَهُ أَنْ يَعْتَصِرَ شَيْئًا مِنْ ذٰلِكَ لأَنَّهُ لا يَرْجِعُ فِى شَىْءٍ مِنَ الصَّدَقَةِ .

قَالَ : وَسَمِعْتُ مَالِكًا يَقُولُ الأَمْرُ الْمُجْتَمَعُ عَلَيْهِ عِنْدَنَا فِيمَنْ نَحَلَ وَلَدَهُ نُحْلاً . أَوْ أَعْطَاهُ عَطَاءً لَيْسَ بِصَدَقَةٍ . إِنَّ لَهُ أَنْ يَعْتَصِرَ ذٰلِكَ . مَا لَمْ يَسْتَحْدِثِ الْوَلَدُ دَيْنًا يُدَايِنُهُ النَّاسُ بِهِ . وَيَأْمَنُونَهُ عَلَيْهِ . مِنْ أَجْلِ ذٰلِكَ الْعَطَاءِ الَّذِى أَعْطَاهُ أَبُوهُ . فَلَيْسَ لأَبِيهِ أَنْ يَعْتَصِرَ مِنْ ذٰلِكَ شَيْئًا ، بَعْدَ أَنْ تَكُونَ عَلَيْهِ الدُّيُونُ . أَوْ يُعْطِى الرَّجُلُ ابْنَهُ أَوِ ابْنَتَهُ . فَتَنْكِحُ الْمَرْأَةُ الرَّجُلَ . وَإِنَّمَا تَنْكِحُهُ لِغِنَاهُ . وَلِلْمَالِ الَّذِى أَعْطَاهُ أَبُوهُ . فَيُرِيدُ أَنْ يَعْتَصِرَ ذٰلِكَ ، الأَبُ . أَوْ يَتَزَوَّجُ الرَّجُلُ الْمَرْأَةَ . قَدْ نَحَلَهَا أَبُوهَا النُّحْلَ . إِنَّمَا يَتَزَوَّجُهَا وَيَرْفَعُ فِى صِدَاقِهَا لِغِنَاهَا وَمَالِهَا . وَمَا أَعْطَاهَا أَبُوهَا . ثُمَّ يَقُولُ الأَبُ : أَنَا أَعْتَصِرُ ذٰلِكَ . فَلَيْسَ لَهُ أَنْ يَعْتَصِرَ مِنِ ابْنِهِ وَلاَ مِنِ ابْنَتِهِ شَيْئًا مِنْ ذٰلِكَ . إِذَا كَانَ عَلَى مَا وَصَفْتُ لَكَ .

İmam Malik der ki: *Bizde ittifak edilen hüküm şöyledir: Bir kimse oğluna bir sadaka verse, oğlu da o sadakayı teslim alsa, ya da çocuk, baba ocağında olup babası ona sadaka verdiğine şahid getirse, sadaka verenin sadakadan cayma hakkı yoktur. Çünkü o kişi, verdiği sadakadan dönemez.*

İmam Malik der ki: *Bizde ittifak edilen hüküm şöyledir: Bir kimse, çocuğuna bir bağışta bulunur ya da sadakanın dışında bir hediye verirse, çocuk bazı kişilerin kendisine babasının vermiş olduğu bu hediyeye güvenerek verdikleri bir borcun olduğunu ortaya koyamadığı müddetçe, o kişi bu hediyesinden cayabilir. Böyle borçların varlığı sözkonusu olduktan sonra, babanın vermiş olduğu hediyeden cayma hakkı yoktur.*

Yahut baba, oğluna veya kızına bir hediye verir de bir kadın, bu erkekle evlenir, evlenme sebebi o erkeğin zenginliği ve babasının ona vermiş olduğu hediyedir. Bu durumda baba verdiği hediyeden caymak ister, veya bir adam, babasının hediye verdiği bir kızla evlenir, onunla evlenme ve mehrini artırma sebebi de kadının zenginliği, malı oluşu ve babasının verdiği hediyedir. Sonra baba: «Ben bu işten vaz geçiyorum» derse, babanın oğluna ve kızına verdiği hediyeden cayma hakkı yoktur.

37. UMRA[55]

٤٣ - حدّثني مالكٌ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ عَوْفٍ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ الأَنْصَارِيِّ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « أَيُّمَا رَجُلٍ أُعْمِرَ عُمْرَى لَهُ وَلِعَقِبِهِ . فَإِنَّهَا لِلَّذِي يُعْطَاهَا . لاَ تَرْجِعُ إِلَى الَّذِي أَعْطَاهَا أَبَدًا ، لأَنَّهُ أَعْطَى عَطَاءً وَقَعَتْ فِيهِ الْمَوَارِيثُ .

43. Cabir b. Abdullah el-Ensarî (r.a.)'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **«Herhangi bir kişiye ve çocuklarına bir Umra hibe edilirse, bu o kişinin olur. Bu Umra, hiç bir zaman hibe eden kişiye geri dönmez. Çünkü hibe edenin hibesi, miras hükümlerinin geçerli olduğu bir hibedir.»**[56]

(55) Umra, bir mülkün menfaatının, hibe edilenlerin ya da hibe edilenlerle birlikte çocuklarının ömür boyu faydalanabilecekleri bir şekilde hibe edilmesidir.
Umranın, üç şekli vardır:
a) Hibe eden kişi, «sana bu evi ömür boyu faydalanman için verdim. Sen ölünce varislerinin veya çocuklarının olacak» derse, bu şekilde yapılan hibe sahih olup bu sözle hibe edilen kişi, evin kendisine sahip olur. Ölünce varislerine kalır. Varisleri yoksa, hazineye kalır. Hiç bir şekilde hibe edene dönmez.
b) Hibe eden daha kısa olarak, sadece «Sana ömür boyu evin menfaatını hibe ettim. Senden başkasına geçmiyecek» demesidir. Bu takdirde iki görüş vardır. Birincisi İmam Şafii'nin görüşüdür. Bu şekildeki hibe sahihtir ve hükmü birinci maddedekine benzer. İkinci görüşe göre, ev, hayatı boyunca hibe edilenindir, öldükten sonra hibe edene ya da varislerine döner. İstediği zaman da geri alabilir.
c) Hibe edenin «Sana bu evi ömür boyu faydalanman için verdim. Sen ölünce, bana vaya varislerime dönecek» demesidir. Bunun sıhhatinde ihtilaf edilmiş ise de, bize göre sahihdir ve hükmü de birinci maddenin hükmü gibidir. (Kastalânî, İrşadu's-Sarî, c.7, s. 75-76).

(56) Müslim, Hibât, 24/4, no: 20; Şeybanî, 811.

٤٤ - وحدّثني مَالِكٌ عَنْ يَحْيَىٰ بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ الْقَاسِمِ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ مَكْحُولاً الدِّمَشْقِيَّ يَسْأَلُ الْقَاسِمَ بْنَ مُحَمَّدٍ عَنِ الْعُمْرَى ، وَمَا يَقُولُ النَّاسُ فِيهَا ؟ فَقَالَ الْقَاسِمُ بْنُ مُحَمَّدٍ : مَا أَدْرَكْتُ النَّاسَ إِلاَّ وَهُمْ عَلَى شُرُوطِهِمْ فِي أَمْوَالِهِمْ . وَفِيمَا أَعْطَوْا .

قَالَ يَحْيَىٰ : سَمِعْتُ مَالِكًا يَقُولُ : وَعَلَى ذٰلِكَ ، الأَمْرُ عِنْدَنَا . أَنَّ الْعُمْرَى تَرْجِعُ إِلَى الَّذِي أَعْمَرَهَا . إِذَا لَمْ يَقُلْ : هِيَ لَكَ وَلِعَقِبِكَ .

44. Mekhul ed-Dımeşkî, el-Kasım b. Muhammed'e Umra'yı ve bu hususta halkın fikirlerini sordu.

el-Kasım b. Muhammed:

«— Beraber yaşamış olduğum bütün insanlar malları ve kendilerine verilen hibeler konusunda şartlarını sürdürüyorlar» dedi.

İmam Malik der ki: *Bizdeki hüküm şöyledir: Hibe eden «Umra sana ve çocuklarına» kaydını söylememişse, Umra kendisine gerisin geri dönebilir.*

٤٥ - وحدّثني مَالِكٌ عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ وَرِثَ مِنْ حَفْصَةَ بِنْتِ عُمَرَ دَارَهَا . قَالَ : وَكَانَتْ حَفْصَةُ قَدْ أَسْكَنَتْ بِنْتَ زَيْدِ بْنِ الْخَطَّابِ مَا عَاشَتْ . فَلَمَّا تُوُفِّيَتْ بِنْتُ زَيْدٍ ، قَبَضَ عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ الْمَسْكَنَ . وَرَأَى أَنَّهُ لَهُ .

45. Nafi (r.a.) der: Hz. Ömer'in oğlu Abdullah (r.a.)'a kız kardeşi Hz. Hafsa'dan miras olarak bir ev düştü. Hz. Hafsa (r.anha) bu evi Zeyd b. Hattab'ın kızına ömür boyu mesken olarak kullanması için vermişti. Zeyd'in kızı ölünce, Abdullah b. Ömer kendisinin olduğu görüşüyle eve sahip oldu.[57]

(57) Şeybanî, 812.

38. BULUNTU MAL

٤٦ - حدّثني مالكٌ عَنْ رَبيعَةَ بْنِ أبي عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ، عَنْ يَزيدَ ، مَوْلَى الْمُنْبَعِثِ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ خَالِدٍ الْجُهَنِيِّ ؛ أنَّهُ قَالَ : جَاءَ رَجُلٌ إلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ فَسَأَلَهُ عَنِ اللُّقَطَةِ ؟فَقَالَ « اعْرِفْ عِفَاصَهَا وَوِكَاءَهَا . ثُمَّ عَرِّفْهَا سَنَةً . فَإنْ جَاءَ صَاحِبُهَا ، وَإلاَّ فَشَأنَكَ بِهَا » قَالَ : فَضَالَّةُ الْغَنَمِ يَا رَسُولَ اللهِ ؟ قَالَ « هِيَ لَكَ ، أوْ لأخِيكَ ، أوْ لِلذِّئْبِ » قَالَ : فَضَالَّةُ الإبِلِ ؟ قَالَ « مَالَكَ وَلَهَا ؟ مَعَهَا سِقَاؤُهَا وحِذَاؤُهَا . تَرِدُ الْمَاءَ ، وَ تَأكُلُ الشَّجَرَ ، حَتَّى يَلْقَاهَا رَبُّهَا » .

46. Zeyd b. Halid el-Cüheni der ki: Bir adam, Resûlullah (s.a.v.)'a buluntu şeyin hükmünü sordu. Resûlullah (s.a.v.) da:

«— **Onun kabını ve bağını tanı, sonra onu bir sene halka duyur. Sahibi gelirse ona verirsin. Gelmezse onu harcayabilirsin.**» Adam:

«— Ya Resûlallah! Bulunan koyun ise?» dedi. Resûlullah (s.a.v.):

«— **O senin veya başka bir din kardeşinin ya da kurdundur.**»[58] cevabını verdi. Adam:

«— Kaybolan devenin hükmü nedir?» dedi. Resûlullah (s.a.v.):

«— **Ondan sana ne?**[59] **Bol su alan karnı, sağlam ayakları var. Sahibi gelinceye kadar, ağaç yapraklarından karnını doyurur, suya gidebilir**» (Yani ona dokunamazsın) buyurdu.[60]

٤٧ - وحدّثني مَالِكٌ عَنْ أيُّوبَ بْنِ مُوسَى ، عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ بَدْرٍ الْجُهَنِيِّ ؛ أنَّ أبَاهُ أخْبَرَهُ أنَّهُ نَزَلَ مَنْزِلَ قَوْمٍ بِطَرِيقِ الشَّامِ . فَوَجَدَ صُرَّةً فِيهَا ثَمَانُونَ دِينَارًا . فَذَكَرَهَا لِعُمَرَ ابْنِ الْخَطَّابِ . فَقَالَ لَهُ عُمَرُ : عَرِّفْهَا عَلَى أبْوَابِ الْمَسَاجِدِ . وَاذْكُرْهَا لِكُلِّ مَنْ يَأتِي مِنَ الشَّامِ ، سَنَةً . فَإذَا مَضَتِ السَّنَةُ ، فَشَأنَكَ بِهَا .

47. Abdullah b. Bedr der ki: Şam yolunda bir kabilenin evinde misafir oldum ve içerisinde seksen dinar olan bir kese buldum, bunu Ömer b. Hattab'a söyleyince, Hz. Ömer bana:

(58) Yani onu bulduğun yerde sahibi yoksa alabilirsin demektir.
(59) Yani onu bulduğun yerde alamazsın demektir.
(60) Buharî, Lukata, 45/4; Müslim, Lukata, 31/1.

«— Bir sene, onu cami kapılarında ilan et ve Şam'dan gelenlere duyur. Bir sene geçince de, onu istediğin gibi harcıyabilirsin» dedi.

٤٨ - وحدّثني مَالِكٌ عَنْ نَافِعٍ : أَنَّ رَجُلاً وَجَدَ لُقَطَةً . فَجَاءَ إِلَى عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ . فَقَالَ لَهُ : إِنِّي وَجَدْتُ لُقَطَةً . فَمَاذَا تَرَى فِيهَا ؟ فَقَالَ لَهُ عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ : عَرِّفْهَا . قَالَ : قَدْ فَعَلْتُ . قَالَ : زِدْ . قَالَ : قَدْ فَعَلْتُ . فَقَالَ عَبْدُ اللهِ لا آمُرُكَ أَنْ تَأْكُلَهَا . وَلَوْ شِئْتَ ، لَمْ تَأْخُذْهَا .

48. Nafi'den: Bir adam bir yitik buldu. Bu münasebetle Abdullah b. Ömer'e gelerek ona şöyle söyledi:

«— Bir yitik buldum, bu hususta fikrin nedir?» Abdullah b. Ömer ona:

«— Onu halka ilan et» dedi.O da:

«— İlan ettim» dedi. Abdullah:

«— Daha fazla ilan et» dedi. Adam:

«— İlan ettim» cevabını verdi. Abdullah b. Ömer:

«— Onu «ye» diyemem, isteseydin (bulduğun yerden) onu almayabilirdin?» dedi.[61]

(61) (Onu «ye» diyemem) sözünün anlamı, ödeme sorumluluğu olmaksızın onu mülkiyetine almanı emredemem, bu sorumluluk içerisinde harcayabilirsin demektir.

39. BULDUĞU YİTİĞİ HARCAYAN KÖLE İLE İLGİLİ

قَالَ يَحْيَى : سَمِعْتُ مَالِكًا يَقُولُ : الأَمْرُ عِنْدَنَا فِي الْعَبْدِ يَجِدُ اللُّقَطَةَ فَيَسْتَهْلِكُهَا ، قَبْلَ أَنْ تَبْلُغَ الأَجَلَ الَّذِي أُجِّلَ فِي اللُّقَطَةِ ، وَذَلِكَ سَنَةٌ : أَنَّهَا فِي رَقَبَتِهِ . إِمَّا أَنْ يُعْطِيَ سَيِّدُهُ ثَمَنَ مَا اسْتَهْلَكَ غُلاَمُهُ . وَإِمَّا أَنْ يُسَلِّمَ إِلَيْهِمْ غُلاَمَهُ . وَإِنْ أَمْسَكَهَا حَتَّى يَأْتِيَ الأَجَلُ الَّذِي أُجِّلَ فِي اللُّقَطَةِ ، ثُمَّ اسْتَهْلَكَهَا ، كَانَتْ دَيْنًا عَلَيْهِ . يُتْبَعُ بِهِ . وَلَمْ تَكُنْ فِي رَقَبَتِهِ . وَلَمْ يَكُنْ عَلَى سَيِّدِهِ فِيهَا شَيْءٌ .

İmam Malik, bir yitiği bulup onu yitiklere tanınan süre sona ermeden —bu süre bir senedir— harcayan bir köle hakkında der ki: *Bu yitik, kölenin zimmetinde sabit olur. Efendisi, ya kölenin harcadığı yitiğin bedelini verir, ya da köleyi yitik sahiplerine teslim eder.*

Yitiğe tanınan süre tamamlanıncaya kadar yitiği muhafaza eder, sonra harcasa köle borçlanır. Bu borcun yerine köle verilmez. Efendisi de bu borçtan sorumlu değildir.

40. YİTİK HAYVANLAR

٤٩ - مَالِكٌ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ يَسَارٍ ؛ أَنَّ ثَابِتَ بْنَ الضَّحَّاكِ الأَنْصَارِيَّ أَخْبَرَهُ أَنَّهُ وَجَدَ بَعِيرًا بِالْحَرَّةِ . فَعَقَلَهُ . ثُمَّ ذَكَرَهُ لِعُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ . فَأَمَرَهُ عُمَرُ أَنْ يُعَرِّفَهُ ثَلاَثَ مَرَّاتٍ . فَقَالَ لَهُ ثَابِتٌ : إِنَّهُ قَدْ شَغَلَنِي عَنْ ضَيْعَتِي . فَقَالَ لَهُ عُمَرُ : أَرْسِلْهُ حَيْثُ وَجَدْتَهُ .

49. Ensardan Sabit b. ed-Dahhak (r.a.) der ki: Harre denilen yerde bir deve buldum ve onu bağladım, sonra Ömer b. Hattab (r.a.)'a onu arzettim. Hz. Ömer de bana onu üç defa halka ilan etmemi emretti. Ben Hz. Ömer'e, devenin arazimde olduğunu söyleyince bana:

«— Onu bulduğun yere salıver» diye emretti.

٥٠ - وحدّثني مَالِكٌ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ ؛ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ قَالَ ، وَهُوَ مُسْنِدٌ ظَهْرَهُ ، إِلَى الْكَعْبَةِ : مَنْ أَخَذَ ضَالَّةً فَهُوَ ضَالٌّ .

50. Said b. el-Müseyyeb (r.a.)'den: Ömer b. Hattab (r.a.), sırtını Kâ'be'ye dayamış olarak şöyle dedi:

«— Yitik bir hayvanı alan yanlış iş yapmıştır.»[62]

٥١ - وحدّثني مَالِكٌ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ ابْنَ شِهَابٍ يَقُولُ : كَانَتْ ضَوَالُّ الإِبِلِ فِي زَمَانِ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ إِبِلاً مُؤْبَلَةً . تَنَاتَجُ . لاَ يَمَسُّهَا أَحَدٌ . حَتَّى إِذَا كَانَ زَمَانُ عُثْمَانَ بْنِ عَفَّانَ ، أَمَرَ بِتَعْرِيفِهَا . ثُمَّ تُبَاعُ . فَإِذَا جَاءَ صَاحِبُهَا ، أُعْطِيَ ثَمَنَهَا .

51. İbn Şihab der ki: Ömer b. Hattab (r.a.) zamanında yitik develer, güven altında idiler. Yavrularlar ve kimse onlara dokunmazdı. Osman b. Affan (r.a.) halifeliği zamanında, bu develerin ilan edilmelerini, sonra da satılmalarını, sahibi gelirse parasının ona verilmesini emretti.

(62) Aslında, Zeyd b. Halid'den merfudur. Ayrıca bkz. Müslim, 31- Lukata, 1, no:12.

41. ÖLMÜŞ KİMSE ADINA SADAKA VERİLMESİ

٥٢ - حدّثني مَالِكٌ عَنْ سَعِيدِ بْنِ عَمْرِو بْنِ شُرَحْبِيلَ بْنِ سَعِيدِ بْنِ سَعْدِ بْنِ عُبَادَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ جَدِّهِ ؛ أَنَّهُ قَالَ : خَرَجَ سَعْدُ بْنُ عُبَادَةَ مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ فِي بَعْضِ مَغَازِيهِ . فَحَضَرَتْ أُمَّهُ الْوَفَاةُ بِالْمَدِينَةِ . فَقِيلَ لَهَا : أَوْصِي . فَقَالَتْ : فِيمَ أُوصِي ؟ إِنَّمَا الْمَالُ مَالُ سَعْدٍ . فَتُوُفِّيَتْ قَبْلَ أَنْ يَقْدَمَ سَعْدٌ . فَلَمَّا قَدِمَ سَعْدُ بْنُ عُبَادَةَ ، ذُكِرَ ذَلِكَ لَهُ . فَقَالَ سَعْدٌ : يَا رَسُولَ اللهِ ، هَلْ يَنْفَعُهَا أَنْ أَتَصَدَّقَ عَنْهَا ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « نَعَمْ » فَقَالَ سَعْدٌ : حَائِطُ كَذَا وَكَذَا صَدَقَةٌ عَنْهَا لِحَائِطِ سَمَّاهُ .

52. Şurahbîl b. Said'den: Sa'd b. Ubâde, Resûlullah (s.a.v.) ile birlikte bir harbe katılmıştı. Annesi, Medine'de ölmek üzereydi. Annesine:

«— Vasiyette bulun» denildi. O da:

«— Neyi vasiyet edeyim? Mal, Sa'd'indir dedi ve Sa'd gelmeden öldü. Sa'd gelince, durum kendisine anlatıldı. Sa'd:

«— Ya Resûlallah, anamın yerine sadaka versem, ona faydası olur mu?» diye sordu. Resûlullah (s.a.v.):

«— **Evet**» diye cevap verdi. Bunun üzerine Sa'd adlarını söyleyerek «Şu, şu bahçe annemin adına sadakadır» dedi.[63]

٥٣ - وحدّثني مَالِكٌ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ ؛ أَنَّ رَجُلاً قَالَ لِرَسُولِ اللهِ ﷺ : إِنَّ أُمِّي افْتُلِتَتْ نَفْسُهَا . وَأُرَاهَا لَوْ تَكَلَّمَتْ ، تَصَدَّقَتْ . أَفَأَتَصَدَّقُ عَنْهَا ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « نَعَمْ » .

53. Hz. Peygamberin hanımı Hz. Aişe'den: Bir adam Resûlullah (s.a.v.)'a: «Annem aniden öldü. Sanıyorum ki konuşabilseydi, tasaddukta bulunacaktı. Onun adına sadaka verebilir miyim?» dedi. Resûlullah (s.a.v.):

(63) Nesaî, Vesâya, 30/7.

«— **Evet**» buyurdu.[64]

٥٤ - وحدّثني مَالِكٌ : أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ رَجُلاً مِنَ الأَنْصَارِ مِنْ بَنِي الحارث بن الْخَزْرَجِ ، تَصَدَّقَ عَلَى أَبَوَيْهِ بِصَدَقَةٍ . فَهَلَكَا . فَوَرِثَ ابْنَهُمَا الْمَالَ . وَهُوَ نَخْلٌ . فَسَأَلَ عَنْ ذَلِكَ رَسُولَ اللهِ ﷺ . فَقَالَ « قَدْ أُجِرْتَ فِي صَدَقَتِكَ . وَخُذْهَا بِمِيرَاثِكَ » .

54. İmam Malik'e şöyle rivayet edildi: el-Haris b. el-Hazreç oğullarından olan Ensardan bir adam, anne ve babasına tasaddukta bulundu ve ikisi de ölünce, bu adama onlara vermiş olduğu maldan bir hurmalık düştü. Konuyu Resûlullah (s.a.v.)'a sordu: Resûlullah (s.a.v.) da:

«— **Sadakanın sevabı sana verildi. Onu miras olarak al**» buyurdu.[65]

(64) Buharî, Vesâyâ,55/19;Müslim,Zekât,12/15,no: 51, Vasıyyet, 15/2, No: 12-13.
(65) İbn Abdilber der ki: Bu hadis çeşitli yollarla rivayet edilmiştir.

٣٧ - كتاب الوصية

37

VASİYYET KİTABI

1. VASİYYET EDİLMESİNİ EMİR

١ - حدّثني مَالِكٌ عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « مَا حَقُّ امْرِىءٍ مُسْلِمٍ ، لَهُ شَيْءٌ يُوصَى فِيهِ ، يَبِيتُ لَيْلَتَيْنِ ، إِلاَّ وَوَصِيَّتُهُ عِنْدَهُ مَكْتُوبَةٌ » .

قَالَ مَالِكٌ :« الأَمْرُ الْمُجْتَمَعُ عَلَيْهِ عِنْدَنَا ، أَنَّ الْمُوصِيَ إِذَا أَوْصَى فِى صِحَّتِهِ أَوْ مَرَضِهِ بِوَصِيَّةٍ ، فِيهَا عَتَاقَةُ رَقِيقٍ مِنْ رَقِيقِهِ ، أَوْ غَيْرُ ذٰلِكَ ، فَإِنَّهُ يُغَيِّرُ مِنْ ذٰلِكَ مَا بَدَا لَهُ ، وَيَصْنَعُ مِنْ ذٰلِكَ مَا شَاءَ حَتَّى يَمُوتَ . وَإِنْ أَحَبَّ أَنْ يَطْرَحَ تِلْكَ الْوَصِيَّةَ ، وَيُبْدِلَهَا ، فَعَلَ . إِلا أَنْ يُدَبِّرَ مَمْلُوكًا . فَإِنْ دَبَّرَ ، فَلا سَبِيلَ إِلَى تَغْيِيرِ مَا دَبَّرَ . وَذٰلِكَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « مَا حَقُّ امْرِىءٍ مُسْلِمٍ لَهُ شَيْءٌ يُوصَى فِيهِ ، يَبِيتُ لَيْلَتَيْنِ ، إِلا وَوَصِيَّتُهُ عِنْدَهُ مَكْتُوبَةٌ » .

قَالَ مَالِكٌ : فَلَوْ كَانَ الْمُوصِى لا يَقْدِرُ عَلَى تَغْيِيرِ وَصِيَّتِهِ . وَلاَ مَا ذُكِرَ فِيهَا مِنَ الْعَتَاقَةِ . كَانَ كُلُّ مُوصٍ قَدْ حَبَسَ مَالَهُ الَّذِى أَوْصَى فِيهِ مِنَ الْعَتَاقَةِ وَغَيْرِهَا . وَقَدْ يُوصِى الرَّجُلُ فِى صِحَّتِهِ وَعِنْدَ سَفَرِهِ .

قَالَ مَالِكٌ : فَالأَمْرُ عِنْدَنَا الَّذِى لا اخْتِلاَفَ فِيهِ ، أَنَّهُ يُغَيِّرُ مِنْ ذٰلِكَ مَا شَاءَ ، غَيْرَ التَّدْبِيرِ .

1. Abdullah b. Ömer (r.a.)'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **«Vasiyet edilebilecek bir mala sahip olan müslüman bir kişinin yanında vasiyeti yazılı olmadan iki gece yatması doğru değildir.»**[1]

İmam Malik der ki: *Bizde ittifak edilen hüküm şöyledir: Sağlığında ya da hastalığında, içerisinde bir kölenin kölelikten azat edilmesi veya başka bir şey yazılı olan bir vasiyette bulunan bir kişi, ölünceye kadar bu vasiyeti değiştirerek istediği şekle sokabilir. Bu vasiyeti bir kenara atarak tamamen değiştirmek isterse yapabilir. Ancak, öldükten sonra bir kölenin azat edilmesini vasiyyet*

(1) Buharî, Vesâyâ, 55/1; Müslim, Vasiyet, 25/1,2,3.
Bu hadisi şerifteki iki gece sözü, bir sınırlama değildir. Azlığı anlatmak için bu ifade kullanılmıştır. Az bir zaman bile olsa o zamanı vasiyetsiz geçirmemek gerektiğini ifade eder.

*etmişse, bunu değiştirmesine imkân yoktur. Vasiyetin bu hükmü, Resûlullah (s.a.v.)'in «***Vasiyet edilebilecek bir mala sahip olan müslüman bir kişinin yanında vasiyeti yazılı olmadan iki gece yatması doğru değildir»** *buyruğu gereğidir.*

İmam Malik der ki: *Vasiyet eden kişi, vasiyetini ve vasiyetle açıklanan köle azat etmeyi değiştirme hakkına sahip olmasaydı, o zaman vasiyet eden kişilerin azat etmeyi vasiyet ettiği kölesinde ve diğer vasiyet ettiği mallarda tasarruf edememesi gerekirdi. Halbuki kişi bazan sağlığında, bazan de yolcu iken vasiyette bulunur.*[2]

İmam Malik der ki: *Bizde ittifak edilen hüküm şöyledir: Vasiyyet eden bir kişi, dilerse vasiyyetini değiştirebilir. Ancak, ölümünden sonra bir köle azat etmeyi vasiyyet etmişse, bunu değiştirme hakkı yoktur.*[3]

(2) Sağlığında ve yolcu iken vasiyyet eden kişinin bu mala ihtiyacı vardır. Bunların vasiyet ettikleri mallarda tasarruf yetkileri ellerinden alınırsa, bu, vasiyette bulunmamalarına sebep olur. Bundan da bütün insanlık zarar görür. Tasarruf yetkilerini ellerinden alamadığımıza göre, vasiyyeti sonradan değiştirmek de bir tasarruf olduğundan, bu hak da ellerinden alınmamalıdır.

(3) Şa'bani, 734.
Ölümden sonra köle azat etmeyi vasiyyet etmek, bağlayıcı, değiştirilemez bir akittir. Diğer vasiyyetler bağlayıcı değildir, değiştirilebilir.

2. ÇOCUĞUN, AKLI ERMEYEN, DELİ VE AHMAK KİMSELERİN VASİYETİ

٢ - حدّثني مَالِكٌ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي بَكْرِ بْنِ حَزْمٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، أَنَّ عَمْرَو بْنَ سُلَيْمٍ الزُّرَقِيَّ أَخْبَرَهُ : أَنَّهُ قِيلَ لِعُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ : إِنَّ هَاهُنَا غُلَامًا يَفَاعًا . لَمْ يَحْتَلِمْ . مِنْ غَسَّانَ . وَوَارِثُهُ بِالشَّامِ وَهُوَ ذُو مَالٍ . وَلَيْسَ لَهُ هَاهُنَا إِلا ابْنَةُ عَمٍّ لَهُ . قَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ : فَلْيُوصِ لَهَا . قَالَ ، فَأُوصَى لَهَا بِمَالٍ يُقَالُ لَهُ بِئْرُ جُشَمٍ . قَالَ عَمْرُو بْنُ سُلَيْمٍ : فَبِيعَ ذَلِكَ الْمَالُ بِثَلَاثِينَ أَلْفِ دِرْهَمٍ . وَابْنَةُ عَمِّهِ الَّتِي أَوْصَى لَهَا ، هِيَ أُمُّ عَمْرِو بْنِ سُلَيْمٍ الزُّرَقِيِّ .

2. Amr b. Süleym ez-Zürakî'den: Ömer b. el-Hattab (r.a.)'a şöyle denildi.

«— Burada bülûğa ermemiş Gassanlı zengin bir çocuk var. Varisleri Şam'dadır. Burada yalnız bir amca kızı var. (Ne yapılması gerekir?)» Hz. Ömer:

«— Amcasının kızına vasiyette bulunsun» dedi.

Bu çocuk da amca kızına «Bi'r-i Cüşem» denilen yeri vasiyyet etti. Bu mal, otuz bin dirheme satıldı. Vasiyyet ettiği amca kızı, Ümmü Amr b. Süleym ez-Zürakî'dir.[4]

٣ - وحدّثني مالكٌ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ حَزْمٍ : أَنَّ غُلَامًا مِنْ غَسَّانَ حَضَرَتْهُ الْوَفَاةُ بِالْمَدِينَةِ . وَوَارِثُهُ بِالشَّامِ . فَذُكِرَ ذَلِكَ لِعُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ ، فَقِيلَ لَهُ : إِنَّ فُلَانًا يَمُوتُ . أَفَيُوصِي ؟ قَالَ : فَلْيُوصِ .

قَالَ يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ : قَالَ أَبُو بَكْرٍ : وَكَانَ الْغُلَامُ ابْنَ عَشْرِ سِنِينَ ، أَوِ اثْنَتَيْ عَشْرَةَ سَنَةً . قَالَ ، فَأَوْصَى بِبِئْرِ جُشَمٍ . فَبَاعَهَا أَهْلُهَا بِثَلَاثِينَ أَلْفِ دِرْهَمٍ .

قَالَ يَحْيَى : سَمِعْتُ مَالِكًا يَقُولُ : الأَمْرُ الْمُجْتَمَعُ عَلَيْهِ عِنْدَنَا . أَنَّ الضَّعِيفَ فِي عَقْلِهِ . وَالسَّفِيهَ . وَالْمُصَابَ الَّذِي يُفِيقُ أَحْيَانًا . تَجُوزُ وَصَايَاهُمْ . إِذَا كَانَ مَفْهُومًا مِنْهُمْ مِنْ عُقُولِهِمْ . مَا يَعْرِفُونَ مَا يُوصُونَ بِهِ . فَأَمَّا مَنْ لَيْسَ مَعَهُ مِنْ عَقْلِهِ مَا يَعْرِفُ بِذَلِكَ مَا يُوصِي بِهِ . وَكَانَ مَغْلُوبًا عَلَى عَقْلِهِ ، فَلَا وَصِيَّةَ لَهُ .

(4) Şeybanî, 735.

3. Ebû Bekr b. Hazm'dan: Medine'de Gassan'lı bir çocuk ölmek üzereydi, varisleri de Şam'daydı. Hz. Ömer'e konu anlatılarak:

«— Falanca ölüyor, vasiyet etsin mi? denildi. Hz. Ömer:

«— Etsin» dedi.

Ebû Bekir der ki: Çocuk on, on iki yaşlarındaydı. «— Bi'r-i Cûşem» denilen yeri vasiyyet etti. Sahibi orasını otuz bin dirhem (gümüş paraya) sattı.

İmam Malik der ki: *Vasiyet ettikleri şeyi bilecek kadar akılları başlarında ise zayıf akıllı, ahmak ve bazan iyileşen delinin yaptığı vasiyyet makbuldur. Vasiyet ettiği şeyi bilecek kadar akılları başlarında değilse ve akılsızlığı fazla ise, yaptıkları vasiyet caiz değildir.*

3. VASİYETİN MALIN ÜÇTE BİRİNİ GEÇEMEYİŞİ

٤ - حدّثني مَالِكٌ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ عَامِرِ بْنِ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ ، عَنْ أَبِيهِ : أَنَّهُ قَالَ : جَاءَنِي رَسُولُ اللهِ ﷺ يَعُودُنِي عَامَ حَجَّةِ الْوَدَاعِ . مِنْ وَجَعٍ اشْتَدَّ بِي . فَقُلْتُ : يَا رَسُولَ اللهِ ، قَدْ بَلَغَ بِي مِنَ الْوَجَعِ مَا تَرَى . وَأَنَا ذُو مَالٍ . وَلاَ يَرِثُنِي إِلاَّ ابْنَةٌ لِي . أَفَأَتَصَدَّقُ بِثُلُثَيْ مَالِي ؟ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « لا » فَقُلْتُ : فَالشَّطْرُ ؟ قَالَ « لا » ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « الثُّلُثُ . وَالثُّلُثُ كَثِيرٌ . إِنَّكَ أَنْ تَذَرَ وَرَثَتَكَ أَغْنِيَاءَ ، خَيْرٌ مِنْ أَنْ تَذَرَهُمْ عَالَةً يَتَكَفَّفُونَ النَّاسَ . وَإِنَّكَ لَنْ تُنْفِقَ نَفَقَةً تَبْتَغِي بِهَا وَجْهَ اللهِ ، إِلا أُجِرْتَ . حَتَّى مَا تَجْعَلُ فِي فِي امْرَأَتِكَ » قَالَ ، فَقُلْتُ : يَا رَسُولَ اللهِ ، أَأُخَلَّفُ بَعْدَ أَصْحَابِي ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « إِنَّكَ لَنْ تُخَلَّفَ ، فَتَعْمَلَ عَمَلاً صَالِحًا ، إِلا ازْدَدْتَ بِهِ دَرَجَةً وَرِفْعَةً . وَلَعَلَّكَ أَنْ تُخَلَّفَ حَتَّى يَنْتَفِعَ بِكَ أَقْوَامٌ وَيُضَرَّ بِكَ آخَرُونَ . اللَّهُمَّ أَمْضِ لأَصْحَابِي هِجْرَتَهُمْ . وَلاَ تَرُدَّهُمْ عَلَى أَعْقَابِهِمْ . لَكِنِ الْبَائِسُ سَعْدُ بْنُ خَوْلَةَ . يَرْثِي لَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ أَنْ مَاتَ بِمَكَّةَ » .

قَالَ يَحْيَى : سَمِعْتُ مَالِكًا يَقُولُ ، فِي الرَّجُلِ يُوصِي بِثُلُثِ مَالِهِ لِرَجُلٍ . وَيَقُولُ : غُلاَمِي يَخْدُمُ فُلاَنًا مَا عَاشَ . ثُمَّ هُوَ حُرٌّ . فَيُنْظَرُ فِي ذَلِكَ ، فَيُوجَدُ الْعَبْدُ ثُلُثَ مَالِ الْمَيِّتِ . قَالَ : فَإِنْ خِدْمَةَ الْعَبْدِ تُقَوَّمُ ، ثُمَّ يَتَحَاصَّانِ . يُحَاصُّ الَّذِي أُوصِيَ لَهُ بِالثُّلُثِ بِثُلُثِهِ . وَيُحَاصُّ الَّذِي أُوصِيَ لَهُ بِخِدْمَةِ الْعَبْدِ بِمَا قُوِّمَ لَهُ مِنْ خِدْمَةِ الْعَبْدِ . فَيَأْخُذُ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا مِنْ خِدْمَةِ الْعَبْدِ ، أَوْ مِنْ إِجَارَتِهِ ، إِنْ كَانَتْ لَهُ إِجَارَةٌ ، بِقَدْرِ حِصَّتِهِ . فَإِذَا مَاتَ الَّذِي جُعِلَتْ لَهُ خِدْمَةُ الْعَبْدِ مَا عَاشَ ، عَتَقَ الْعَبْدُ .

قَالَ : وَسَمِعْتُ مَالِكًا يَقُولُ ، فِي الَّذِي يُوصِي فِي ثُلُثِهِ ، فَيَقُولُ : لِفُلاَنٍ كَذَا وَكَذَا . وَلِفُلاَنٍ كَذَا وَكَذَا . يُسَمِّي مَالاً مِنْ مَالِهِ . فَيَقُولُ وَرَثَتُهُ : قَدْ زَادَ عَلَى ثُلُثِهِ : فَإِنَّ الْوَرَثَةَ يُخَيَّرُونَ . بَيْنَ أَنْ يُعْطُوا أَهْلَ الْوَصَايَا وَصَايَاهُمْ ، وَيَأْخُذُوا جَمِيعَ مَالِ الْمَيِّتِ . وَبَيْنَ أَنْ يَقْسِمُوا لأَهْلِ الْوَصَايَا ثُلُثَ مَالِ الْمَيِّتِ . فَيُسَلِّمُوا إِلَيْهِمْ ثُلُثَهُ . فَتَكُونُ حُقُوقُهُمْ فِيهِ إِنْ أَرَادُوا ، بَالِغًا مَا بَلَغَ .

4. Sa'd b. Ebi Vakkas (r.a.) anlatır: Veda haccı senesi hastalığımın artması üzerine Resûlullah (s.a.v.) beni ziyarete gelince ona:

«— Ya Resûlallah, gördüğün gibi hastalığım çok şiddetlendi. Ben mal sahibiyim. Bir kızımdan başka da varisim yok. Malımın üçte ikisini sadaka olarak verebilir miyim?» dedim.

Resûlullah (s.a.v.):

«— **Hayır, veremezsin**» buyurdu.

«— Yarısını sadaka olarak verebilir miyim?» dedim.

«— **Hayır,**» buyurdu.

Sonra Resûlullah (s.a.v.):

«— **Üçte birini sadaka olarak verebilirsin, üçte bir az değildir. Varislerini zengin bırakman başkalarına el açan fakirler olarak bırakmandan daha iyidir. Allah'ın rızasını kazanmak için vereceğin her nafaka, hatta hanımının ağzına koyduğun her lokma, sevap kazanmana vesile olur**» buyurdu.

«— Ya Resûlallah, arkadaşlarım seninle Medine'ye gidecekler. Ben, Mekke'de ölecek miyim» dedim.[5]

Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:

«— **(Hayır) sen (şimdi) Mekke'de ölmeyeceksin,[6] daha salih ameller işleyeceksin, derecen yükselecektir. Müslümanlar senden yararlanıncaya, müşrikler de senden zarar görünceye kadar yaşıyacaksın. Allah'ım! Ashabımın hicretini tamamla, onları gerisin geri çevirme**»[7]

Fakat bu göçmenler içinde Sa' b. Havle ne kadar zavallıdır. (sonradan Mekke'ye dönmek zorunda kaldı ve orada vefat etti). Resûlullah (s.a.v.) Sa'd'in Mekke'de vefatına üzüldü.[8]

İmam Malik der ki: *Bir şahıs malının üçte birini bir adama vasiyet eder, aynı şahıs başka bir adama da vasiyette bulunarak:*

(5) Bazı sahabe ölümün Mekke'de olmasından dolayı hicretinin noksan olacağından endişe ediyordu.
(6) Burada Resûlullah (s.a.v.) mucize olarak gelecekten haber veriyor.
(7) Buharî, Cenaiz, 23/37; Müslim, Vasiyet, 35/1, no: 5.
(8) Buharî, Cenaiz, 23/37; Müslim, Vasiyet, 25/1, no: 5.

«Kölem falanca yaşadığı müddetçe ona hizmet etsin, sonra hürdür» derse, bakılır: Kölenin değeri, ölenin malının üçte biri kadarsa, kölenin hizmeti kıymetlendirilir. Sonra bu iki kişi arasında taksim edilir. Üçte biri, malın üçte birini alacak olana; geri kalanı, kölenin hizmet edeceği kişiye verilir. Her ikisi de kölenin hizmetinden veya ücretle çalıştırılıyorsa ücretinden hisseleri miktarınca alırlar. Kölenin hizmet edeceği kişi ölünce de köle hür olur.

«Falancaya şu ve şu, falancaya da şu ve şu malımı vasiyet ettim» diyerek malının üçte birini vasiyyet eden ile «bu mal üçte birden fazladır» diyen vereseler hakkında, İmam Malik der ki: *«Vereseler, vasiyet edilen kişilere vasiyet edilenin tamamını verip geri kalanı kendileri almakla, ölenin malından üçte birini ayırıp vasiyet edilen kişilere vermek arasında seçimlidirler. İsterlerse vasiyyet edilen kişilerin bu üçte birde hakları eşit olur.*[9]

(9) Şeybanî, 736.
Hanefî Mezhebine göre, vasiyet, borçlardan sonra malın üçte biri için caizdir. Daha fazlası, mirasçıların izniyle yapılabilir. Mirasçılar bu izinden dönemez.

4. GEBENİN, HASTANIN VE CEPHEDE BULUNAN KİŞİLERİN MALLARININ DURUMU

قَالَ يَحْيَى : سَمِعْتُ مَالِكًا يَقُولُ : أَحْسَنُ مَا سَمِعْتُ فِي وَصِيَّةِ الْحَامِلِ وَفِي قَضَايَاهَا فِي مَالِهَا وَمَا يَجُوزُ لَهَا . أَنَّ الْحَامِلَ كَالْمَرِيضِ . فَإِذَا كَانَ الْمَرَضُ الْخَفِيفُ ، غَيْرُ الْمَخُوفِ عَلَى صَاحِبِهِ ، فَإِنَّ صَاحِبَهُ يَصْنَعُ فِي مَالِهِ مَا يَشَاءُ . وَإِذَا كَانَ الْمَرَضُ الْمَخُوفُ عَلَيْهِ ، لَمْ يَجُزْ لِصَاحِبِهِ شَيْءٌ . إِلا فِي ثُلُثِهِ .

قَالَ : وَكَذَلِكَ الْمَرْأَةُ الْحَامِلُ . أَوَّلُ حَمْلِهَا بِشْرٌ وَسُرُورٌ . وَلَيْسَ بِمَرَضٍ وَلاَ خَوْفٍ . لأَنَّ اللهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى قَالَ فِي كِتَابِهِ : ﴿ فَبَشَّرْنَاهَا بِإِسْحَقَ وَمِنْ وَرَاءِ إِسْحَقَ يَعْقُوبَ ﴾ وَقَالَ : ﴿ حَمَلَتْ حَمْلاً خَفِيفًا فَمَرَّتْ بِهِ فَلَمَّا أَثْقَلَتْ دَعَوَا اللهَ رَبَّهُمَا لَئِنْ آتَيْتَنَا صَالِحًا لَنَكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِرِينَ ﴾ .

فَالْمَرْأَةُ الْحَامِلُ إِذَا أَثْقَلَتْ لَمْ يَجُزْ لَهَا قَضَاءٌ إِلا فِي ثُلُثِهَا . فَأَوَّلُ الإِتْمَامِ سِتَّةُ أَشْهُرٍ . قَالَ اللهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى فِي كِتَابِهِ : ﴿ وَالْوَالِدَاتُ يُرْضِعْنَ أَوْلاَدَهُنَّ حَوْلَيْنِ كَامِلَيْنِ ﴾ وَقَالَ ﴿ وَحَمْلُهُ وَفِصَالُهُ ثَلاثُونَ شَهْرًا ﴾ فَإِذَا مَضَتْ لِلْحَامِلِ سِتَّةُ أَشْهُرٍ مِنْ يَوْمِ حَمَلَتْ لَمْ يَجُزْ لَهَا قَضَاءٌ فِي مَالِهَا ، إِلا فِي الثُّلُثِ .

قَالَ : وَسَمِعْتُ مَالِكًا يَقُولُ ، فِي الرَّجُلِ يَحْضُرُ الْقِتَالَ : إِنَّهُ إِذَا زَحَفَ فِي الصَّفِّ لِلْقِتَالِ ، لَمْ يَجُزْ لَهُ أَنْ يَقْضِيَ فِي مَالِهِ شَيْئًا . إِلا فِي الثُّلُثِ . وَإِنَّهُ بِمَنْزِلَةِ الْحَامِلِ وَالْمَرِيضِ الْمَخُوفِ عَلَيْهِ . مَا كَانَ بِتِلْكَ الْحَالِ .

İmam Malik der ki: *Gebe bir kadının vasiyeti ve malında verdiği hükümleri ve bu kadın için caiz olan şeyler hakkında işittiğimin en güzeli şudur: Gebe kadın da hastaya benzer, hastalık korkulmayacak derecede hafifse böyle bir hasta malında istediğini yapar. Eğer hastalık korkulacak derecede şiddetli ise bu hasta, ancak malının üçte birinde tasarruf hakkına sahiptir.*

İmam Malik der ki: *Gebe kadın da böyledir. İlk gebeliği müjde ve sevinçten ibarettir. Hastalık ve korkulacak bir şey sayılmaz. Zira Yüce Allah Kur'an-ı Kerim'inde şöyle buyurur:* ***«Biz ona (Hz. İbrahim'in hanımı Sâre) İshakı müjdeledik. İshak'dan sonra hafif bir rahatsızlık hissetti. Ya'kub'u verdik»***[10] ***«(Havva) hamile kaldı. Zaman geçip hamileliği ağırlaşınca (karnında çocuk büyüyünce) Adem'le bi likte rablerine şöyle dua ettiler: Ya Rabbi! Sen bize iyi bir çocuk verirsen, biz elbette şükredenlerden oluruz.»***[11]

Hamile bir kadın ağırlaşınca yalnız malının üçte birinde hüküm verebilir. Malının hepsinde tasarruf edebileceği süre, ilk altı ayın tamamıdır. Yüce Allah, Kitabı Kur'an-ı Kerim'de ***«Anneler çocuklarını tam iki sene emzirirler»***[12]***«Çocuğa gebe kalmakla, çocuğun anneden ayrılma süresi otuz aydır»***[13] *buyurmuştur. Hamile olduğu günden itibaren altı ay geçen bir kadın, yalnız malının üçte birinde söz sahibidir.*

İmam Malik, cephede harbeden bir adam hakkında der ki: *Bu adam cepheden düşmana hücum edince malının yalnız üçte birinde söz sahibi olur. Bu adam harbettiği müddetçe gebe kadın ve ölüm korkusu olan hastaya benzer.*

(10) Hud, 71.
(11) A'raf, 189.
(12) Bakara, 233.
(13) Ahkaf, 15.

5. VARİSE VE YAKINLARA VASİYYET

قَالَ يَحْيَىٰ : سَمِعْتُ مَالِكًا يَقُولُ فِي هٰذِهِ الآيَةِ : إِنَّهَا مَنْسُوخَةٌ . قَوْلُ اللهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى ﴿ إِنْ تَرَكَ خَيْرًا الْوَصِيَّةُ لِلْوَالِدَيْنِ وَالأَقْرَبِينَ ﴾ نَسَخَهَا مَا نَزَلَ مِنْ قِسْمَةِ الْفَرَائِضِ فِي كِتَابِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ .

قَالَ : وَسَمِعْتُ مَالِكًا يَقُولُ : السُّنَّةُ الثَّابِتَةُ عِنْدَنَا الَّتِي لا اخْتِلافَ فِيهَا . أَنَّهُ لا تَجُوزُ وَصِيَّةٌ لِوَارِثٍ . إِلا أَنْ يُجِيزَ لَهُ ذٰلِكَ وَرَثَةُ الْمَيِّتِ . وَأَنَّهُ إِنْ أَجَازَ لَهُ بَعْضُهُمْ . وَأَبَىٰ بَعْضٌ . جَازَ لَهُ حَقُّ مَنْ أَجَازَ مِنْهُمْ . وَمَنْ أَبَىٰ ، أَخَذَ حَقَّهُ مِنْ ذٰلِكَ .

قَالَ : وَسَمِعْتُ مَالِكًا يَقُولُ فِي الْمَرِيضِ الَّذِي يُوصِي ، فَيَسْتَأْذِنُ وَرَثَتَهُ فِي وَصِيَّتِهِ وَهُوَ مَرِيضٌ ، لَيْسَ لَهُ مِنْ مَالِهِ إِلا ثُلُثُهُ . فَيَأْذَنُونَ لَهُ أَنْ يُوصِيَ لِبَعْضِ وَرَثَتِهِ بِأَكْثَرَ مِنْ ثُلُثِهِ : إِنَّهُ لَيْسَ لَهُمْ أَنْ يَرْجِعُوا فِي ذٰلِكَ . وَلَوْ جَازَ ذٰلِكَ لَهُمْ ، صَنَعَ كُلُّ وَارِثٍ ذٰلِكَ فَإِذَا هَلَكَ الْمُوصِي ، أَخَذُوا ذٰلِكَ لأَنْفُسِهِمْ . وَمَنَعُوهُ الْوَصِيَّةَ فِي ثُلُثِهِ ، وَمَا أُذِنَ لَهُ بِهِ فِي مَالِهِ .

قَالَ : فَأَمَّا أَنْ يَسْتَأْذِنَ وَرَثَتَهُ فِي وَصِيَّةٍ يُوصِي بِهَا لِوَارِثٍ فِي صِحَّتِهِ ، فَيَأْذَنُونَ لَهُ . فَإِنَّ ذٰلِكَ لا يَلْزَمُهُمْ . وَلِوَرَثَتِهِ أَنْ يَرُدُّوا ذٰلِكَ إِنْ شَاؤُوا . وَذٰلِكَ أَنَّ الرَّجُلَ إِذَا كَانَ صَحِيحًا كَانَ أَحَقَّ بِجَمِيعِ مَالِهِ . يَصْنَعُ فِيهِ مَا شَاءَ . إِنْ شَاءَ أَنْ يَخْرُجَ مِنْ جَمِيعِهِ ، خَرَجَ فَيَتَصَدَّقَ بِهِ . أَوْ يُعْطِيهِ مَنْ شَاءَ . وَإِنَّمَا يَكُونُ اسْتِئْذَانُهُ وَرَثَتَهُ جَائِزًا عَلَى الْوَرَثَةِ ، إِذَا أَذِنُوا لَهُ حِينَ يُحْجَبُ عَنْهُ مَالُهُ . وَلا يَجُوزُ لَهُ شَيْءٌ إِلا فِي ثُلُثِهِ . وَحِينَ هُمْ أَحَقُّ بِثُلُثَيْ مَالِهِ مِنْهُ . فَذٰلِكَ حِينَ يَجُوزُ عَلَيْهِمْ أَمْرُهُمْ وَمَا أَذِنُوا لَهُ بِهِ . فَإِنْ سَأَلَ بَعْضُ وَرَثَتِهِ أَنْ يَهَبَ لَهُ مِيرَاثَهُ حِينَ تَحْضُرُهُ الْوَفَاةُ فَيَفْعَلُ . ثُمَّ لا يَقْضِي فِيهِ الْهَالِكُ شَيْئًا . فَإِنَّهُ رَدٌّ عَلَى مَنْ وَهَبَهُ . إِلا أَنْ يَقُولَ لَهُ الْمَيِّتُ : فُلانٌ ، لِبَعْضِ وَرَثَتِهِ ، ضَعِيفٌ . وَقَدْ أَحْبَبْتُ أَنْ تَهَبَ لَهُ مِيرَاثَكَ فَأَعْطَاهُ إِيَّاهُ فَإِنَّ ذٰلِكَ جَائِزٌ إِذَا سَمَّاهُ الْمَيِّتُ لَهُ .

قَالَ : وَإِنْ وَهَبَ لَهُ مِيرَاثَهُ . ثُمَّ أَنْفَذَ الْهَالِكُ بَعْضَهُ وَبَقِيَ بَعْضٌ . فَهُوَ رَدٌّ عَلَى الَّذِي وَهَبَ . يَرْجِعُ إِلَيْهِ مَا بَقِيَ بَعْدَ وَفَاةِ الَّذِي أُعْطِيَهُ .

قَالَ : وَسَمِعْتُ مَالِكًا يَقُولُ ، فِيمَنْ أَوْصَى بِوَصِيَّةٍ فَذَكَرَ أَنَّهُ قَدْ كَانَ أَعْطَى بَعْضَ وَرَثَتِهِ شَيْئًا لَمْ يَقْبِضْهُ فَأَبَىٰ الْوَرَثَةُ أَنْ يُجِيزُوا ذٰلِكَ فَإِنَّ ذٰلِكَ يَرْجِعُ إِلَى الْوَرَثَةِ مِيرَاثًا عَلَى كِتَابِ اللهِ . لأَنَّ الْمَيِّتَ لَمْ يُرِدْ أَنْ يَقَعَ شَيْءٌ مِنْ ذٰلِكَ فِي ثُلُثِهِ . وَلا يُحَاصُّ أَهْلُ الْوَصَايَا فِي ثُلُثِهِ بِشَيْءٍ مِنْ ذٰلِكَ .

İmam Malik der ki: ***«Size farz kılındı ki sizden biri ölmek üzereyken malı varsa anne ve babasıyla yakınlarına vasiyyet etmesi gerekir»***[14] *âyetinin hükmü, Allah'ın kitabındaki miras taksimi hakkında inen âyetlerle neshedilmiştir.*

İmam Malik der ki: *Bizce ittifakla kabul edilen hüküm şudur: Varise herhangi bir vasiyyette bulunmak caiz değildir. Ancak, varislerin kabul etmesi halinde caiz olur. Varislerin bir kısmı kabul eder de diğer bir kısmı kabul etmezlerse, vasiyyeti kabul edenlerin hisselerinde caiz olur, kabul etmeyenler vasiyyet yapılan maldaki haklarını alırlar.*

Malının yalnız üçte birini vasiyet edebilecek derecede şiddetli hasta varislerden birine malın üçte birinden fazlasını vasiyyet etmesi hususunda diğer varislerden izin istese, onlar da bu izini verseler İmam Malik bu hususta der ki: *Varisler verdikleri izinden dönemezler. Şayet varislerin kararlarından dönmeleri caiz olsa, hepsi döner. Vasiyyet eden ölünce de malın hepsini kendileri alır, üçte bir ve üçte birden fazla olarak vasiyyet etmesine izin verilen malı, vasiyyet etmesine engel olurlardı.*

İmam Malik der ki: *Bir kimse sıhhatli iken varislerden birine yapacağı vasiyyette varislerden izin istese, onlar da bu izini verseler bu izin vermeleri bağlayıcı olmaz. Varisler isterlerse dönebilirler. Bu hükmün sebebi şudur: Kişi sıhhatli oldukça malının tamamında harcama yapmak onun en tabii hakkıdır. Malında istediği tasarrufu yapabilir. İsterse malının tamamını sadaka olarak verir, yahut onu istediğine verebilir. Ancak diğer varislerin varlığı sebebiyle mirasdan pay alamayan varislere vasiyet ederken, varislerden izin istemesi halinde izin verirlerse vasiyet caizdir. Bu takdirde malının üçte birinde yapmış olduğu vasiyyet geçerlidir. Üçte ikisinde diğer varisler, mirastan mahrum olan kişiden daha fazla hak sahibidirler. Bu hüküm, varislerin durumları ve izin verdikleri malın müsait olmasa halindedir. Vasiyyet eden ölmek üzere iken varislerden biri mirasını ona bağışlamak isterse bağışlıyabilir. Sonra bu malda ölen bir tasarrufta bulunmamışsa mal, bağışlayana döner. Ancak ölen, bir varisi hakkında «falanca zayıftır, mirasını ona bağışlamanı isityorum» demişse ve bağışlıyan da mirasını bu zayıf kimseye bağışlamışsa ölenin, bu kişinin adını*

(14) Bakara, 180.

vermiş olması halinde bu vasiyet caizdir. Varislerden biri mirasını bağışladıktan sonra ölmek üzere olan kişi bir kısmında tasarrufta bulunup diğer bir kısmında tasarrufta bulunmadan ölürse, geri kalan mal bağışlayana döner. Bağışlayan bağışladığı kimsenin ölümünden sonra geri kalan bu malı alır.

Bir kimse bir vasiyette bulunsa, varislerden birine birşey verdiğini fakat o varisin bunu almadığını söyler, varisler de bu vasiyeti kabul etmezlerse durum ne olur? Bu hususta İmam Malik der ki: *Bu mal Allah (c.c.)'ın kitabına uygun olarak taksim edilmek üzere varislere miras olarak döner. Çünkü ölen, bu malın üçte birinden olmasını istememiştir. Bundan dolayı, üçte biri kendilerine vasiyet edilen kişiler bu malı taksim edemezler.*

6. KADINLAŞMIŞ ERKEKLER VE ÇOCUĞU ALMA HAKKI OLANLAR

٥ - حدّثني مَالِكٌ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّ مُخَنَّثًا كَانَ عِنْدَ أُمِّ سَلَمَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ . فَقَالَ لِعَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي أُمَيَّةَ ، وَرَسُولُ اللهِ ﷺ يَسْمَعُ : يَا عَبْدَ اللهِ ، إِنْ فَتَحَ اللهُ عَلَيْكُمُ الطَّائِفَ غَدًا ، فَأَنَا أَدُلُّكَ عَلَى ابْنَةِ غَيْلاَنَ . فَإِنَّهَا تُقْبِلُ بِأَرْبَعٍ وَتُدْبِرُ بِثَمَانٍ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « لاَ يَدْخُلَنَّ هٰؤُلاَءِ عَلَيْكُمْ » .

5. Ebû Urve (r.a.)'dan: Yumuşak huylu ve erkekliği kalmamış bir kişi, Hz. Peygamberin hanımı Ümmü Seleme (r.a.)'in yanındayken Abdullah b. Ebi Ümeyye (r.a.)'ye şöyle dedi. Resûlullah (s.a.v.)'da onun sözünü duyuyordu:

«— Ya Abdullah! Allah (c.c.) size yarın Taif şehrini fethetmeyi nasip ederse tavsiye ederim, Gaylan'ın kızının yanına git, o kadın o kadar semiz ki önden bakınca karnının eti dört kat, yanlardan sekiz kat görünüyor.» Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.):

«— Bunlar (artık) sizin yanınıza girmesinler» buyurdu.[15]

٦ - وحدّثني مَالِكٌ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ : سَمِعْتُ الْقَاسِمَ بْنَ مُحَمَّدٍ يَقُولُ : كَانَتْ عِنْدَ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ امْرَأَةٌ مِنَ الأَنْصَارِ . فَوَلَدَتْ لَهُ عَاصِمَ بْنَ عُمَرَ . ثُمَّ إِنَّهُ فَارَقَهَا . فَجَاءَ عُمَرُ قُبَاءً . فَوَجَدَ ابْنَهُ عَاصِمًا يَلْعَبُ بِفِنَاءِ الْمَسْجِدِ . فَأَخَذَ بِعَضُدِهِ . فَوَضَعَهُ بَيْنَ يَدَيْهِ عَلَى الدَّابَّةِ . فَأَدْرَكَتْهُ جَدَّةُ الْغُلاَمِ . فَنَازَعَتْهُ إِيَّاهُ . حَتَّى أَتَيَا أَبَا بَكْرٍ الصِّدِّيقَ . فَقَالَ عُمَرُ : ابْنِي . وَقَالَتِ الْمَرْأَةُ : ابْنِي . فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ : خَلِّ بَيْنَهَا وَبَيْنَهُ . قَالَ ، فَمَا رَاجَعَهُ عُمَرُ الْكَلاَمَ .

قَالَ : وَسَمِعْتُ مَالِكًا يَقُولُ : وَهٰذَا الأَمْرُ الَّذِي أَخَذَ بِهِ فِي ذٰلِكَ .

6. el-Kasım b. Muhammed (r.a.) der ki: Ömer b. el-Hattab (r.a.) Ensardan bir kadınla evliydi. Bu kadından Asım adında bir

(15) Çoğunluk bu şekilde mürsel olarak rivayet etmiştir. Buharî (Megazî, 64/56) ve Müslim (Selâm, 39/13, no:32), muttasıl olarak rivayet ederler.

oğlu oldu. Sonra boşandılar. Hz. Ömer, Kuba'ya geldiğinde oğlu Asım'ı mescidin avlusunda oynarken gördü. Onu kucakladı. Hayvanın üzerinde önüne oturttu. Bunun üzerine ninesi yetişti, çocuğu Hz. Ömer'den almak istedi, o da vermedi. Birlikte Hz. Ebû Bekr'in yanına geldiler. Hz. Ömer:

«— Bu benim oğlum» dedi. Kadın:

«— Benim oğlum» dedi.

Ebû Bekir de Hz. Ömer'e hitaben:

«— Çocukla onun arasına girme, onları serbest bırak» dedi.

Hz. Ömer de üzerine düşmedi.

İmam Malik der ki: *Ben de böyle uyguluyorum.*

7. CAİZ OLMAYAN SATIŞ HALİNDE MALIN İADESİ

قَالَ يَحْيَىٰ : سَمِعْتُ مَالِكًا يَقُولُ ، فِى الرَّجُلِ يَبْتَاعُ السِّلْعَةَ مِنَ الْحَيَوَانِ أَوِ الثِّيَابِ أَوِ الْعُرُوضِ فَيُوجَدُ ذٰلِكَ الْبَيْعُ غَيْرَ جَائِزٍ . فَيُرَدُّ وَيُؤْمَرُ الَّذِى قَبَضَ السِّلْعَةَ أَنْ يَرُدَّ إِلَى صَاحِبِهِ سِلْعَتَهُ .

قَالَ مَالِكٌ : فَلَيْسَ لِصَاحِبِ السِّلْعَةِ إِلا قِيمَتُهَا يَوْمَ قَبَضَتْ مِنْهُ . وَلَيْسَ يَوْمَ يَرُدُّ ذٰلِكَ إِلَيْهِ . وَذٰلِكَ أَنَّهُ ضَمِنَهَا مِنْ يَوْمِ قَبَضَهَا . فَمَا كَانَ فِيهَا مِنْ نُقْصَانٍ بَعْدَ ذٰلِكَ كَانَ عَلَيْهِ . فَبِذٰلِكَ كَانَ نَمَاؤُهَا وَزِيَادَتُهَا لَهُ . وَإِنَّ الرَّجُلَ يَقْبِضُ السِّلْعَةَ فِى زَمَانٍ هِىَ فِيهِ نَافِقَةٌ . مَرْغُوبٌ فِيهَا . ثُمَّ يَرُدُّهَا فِى زَمَانٍ هِىَ فِيهِ سَاقِطَةٌ . لاَ يُرِيدُهَا أَحَدٌ . فَيَقْبِضُ الرَّجُلُ السِّلْعَةَ مِنَ الرَّجُلِ . فَيَبِيعُهَا بِعَشَرَةِ دَنَانِيرَ . وَيُمْسِكُهَا وَثَمَنُهَا ذٰلِكَ . ثُمَّ يَرُدُّهَا وَإِنَّمَا ثَمَنُهَا دِينَارٌ . فَلَيْسَ لَهُ أَنْ يَذْهَبَ مِنْ مَالِ الرَّجُلِ بِتِسْعَةِ دَنَانِيرَ . أَوْ يَقْبِضُهَا مِنْهُ الرَّجُلُ فَيَبِيعُهَا بِدِينَارٍ . أَوْ يُمْسِكُهَا . وَإِنَّمَا ثَمَنُهَا دِينَارٌ . ثُمَّ يَرُدُّهَا وَقِيمَتُهَا يَوْمَ يَرُدُّهَا عَشَرَةُ دَنَانِيرَ . فَلَيْسَ عَلَى الَّذِى قَبَضَهَا أَنْ يَغْرَمَ لِصَاحِبِهَا مِنْ مَالِهِ تِسْعَةَ دَنَانِيرَ . إِنَّمَا عَلَيْهِ قِيمَةُ مَا قَبَضَ يَوْمَ قَبَضَهُ .

قَالَ : وَمِمَّا يُبَيِّنُ ذٰلِكَ . أَنَّ السَّارِقَ إِذَا سَرَقَ السِّلْعَةَ . فَإِنَّمَا يُنْظَرُ إِلَى ثَمَنِهَا يَوْمَ يَسْرِقُهَا . فَإِنْ كَانَ يَجِبُ فِيهِ الْقَطْعُ . كَانَ ذٰلِكَ عَلَيْهِ . وَإِنِ اسْتَأْخَرَ قَطْعُهُ . إِمَّا فِى سِجْنٍ يُحْبَسُ فِيهِ حَتَّى يُنْظَرَ فِى شَأْنِهِ . وَإِمَّا أَنْ يَهْرُبَ السَّارِقُ ثُمَّ يُؤْخَذَ بَعْدَ ذٰلِكَ فَلَيْسَ اسْتِئْخَارُ قَطْعِهِ بِالَّذِى يَضَعُ عَنْهُ حَدًّا قَدْ وَجَبَ عَلَيْهِ يَوْمَ سَرَقَ . وَإِنْ رَخُصَتْ تِلْكَ السِّلْعَةُ بَعْدَ ذٰلِكَ . وَلاَ بِالَّذِى يُوجِبُ عَلَيْهِ قَطْعًا لَمْ يَكُنْ وَجَبَ عَلَيْهِ يَوْمَ أَخَذَهَا . إِنْ غَلَتْ تِلْكَ السِّلْعَةُ بَعْدَ ذٰلِكَ .

İmam Malik der ki: *Hayvan, kumaş ve diğer ticari eşyaları satın alan kimsenin yaptığı alış-veriş caiz değilse, bu kişiye almış olduğu eşyaları sahibine iade etmesi emredilir.*

İmam Malik der ki: *Mal sahibi, geri aldığı malın parasını, kendisine iade edilen güne göre değil, sattığı güne göre (aldığı parayı aynen) öder. Çünkü ödeme, malı müşterinin teslim aldığı*

güne göredir. Müşterinin yanında malın değeri düşmüşse zarar mal sahibine ait; değer fazlası yine mal sahibinindir. Müşteri malı teslim aldığı zaman mal rağbette, fiat yüksek olup iade ederken mal kimsenin rağbet etmediği bir zamanda fiat düşük olabilir. (Bunlardan müşteri sorumlu değildir. Zira satış aslında batıldır. Mal müşterinin yanında emanet sayılır). Mesela müşteri malı alırken değeri on dinar olup iade ederken bir dinara düşmüşse, mal sahibi müşteriden dokuz dinar istiyemez. Yahut malı satarken değeri birdinar olup geri alırken değeri on dinara yükselmişse, müşteri de mal sahibinden dokuz dinar fazla isteyemez. Ancak malı teslim aldığı günün değeri olan bir dinarı alır.

İmam Malik der ki: *Bunu şu mesele açıklar: Bir hırsız herhangi bir eşyayı çalsa, çaldığı günkü değerine bakılır. El kesecek miktara ulaşmışsa eli kesilir. Hapsedilmesi ya da kaçması sebebiyle el kesme işi gecikse ve bu arada çaldığı şeyin değeri el kesmeyi gerektirmeyen miktara da düşse eli kesilir. Eğer çaldığı zamanki kıymeti el kesmeyi gerektirmiyecek kadar azsa, sonradan malın değerinin yükselmesi elini kesmeyi gerektirmez.*

8. İSABETLİ VE İSABETSİZ HÜKÜMLER

٧ - حدّثني مَالِكٌ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ؛ أَنَّ أَبَا الدَّرْدَاءِ كَتَبَ إِلَى سَلْمَانَ الْفَارِسِيِّ : أَنْ هَلُمَّ إِلَى الأَرْضِ الْمُقَدَّسَةِ . فَكَتَبَ إِلَيْهِ سَلْمَانُ : إِنَّ الأَرْضَ لاَ تُقَدِّسُ أَحَدًا . وَإِنَّمَا يُقَدِّسُ الإِنْسَانَ عَمَلُهُ . وَقَدْ بَلَغَنِي أَنَّكَ جُعِلْتَ طَبِيبًا تُدَاوِي . فَإِنْ كُنْتَ تُبْرِئُ فَنِعِمَّا لَكَ . وَإِنْ كُنْتَ مُتَطَبِّبًا فَاحْذَرْ أَنْ تَقْتُلَ إِنْسَانًا فَتَدْخُلَ النَّارَ . فَكَانَ أَبُو الدَّرْدَاءِ ، إِذَا قَضَى بَيْنَ اثْنَيْنِ ثُمَّ أَدْبَرَا عَنْهُ ، نَظَرَ إِلَيْهِمَا . وَقَالَ : ارْجِعَا إِلَيَّ . أَعِيدَا عَلَيَّ قِصَّتَكُمَا . مُتَطَبِّبٌ ، وَاللهِ .

قَالَ : وَسَمِعْتُ مَالِكًا يَقُولُ : مَنِ اسْتَعَانَ عَبْدًا بِغَيْرِ إِذْنِ سَيِّدِهِ فِي شَيْءٍ لَهُ بَالٌ . وَلِمِثْلِهِ إِجَارَةٌ . فَهُوَ ضَامِنٌ لِمَا أَصَابَ الْعَبْدَ . إِنْ أُصِيبَ الْعَبْدُ بِشَيْءٍ . وَإِنْ سَلِمَ الْعَبْدُ ، فَطَلَبَ سَيِّدُهُ إِجَارَتَهُ لِمَا عَمِلَ ، فَذَلِكَ لِسَيِّدِهِ . وَهُوَ الأَمْرُ عِنْدَنَا .

قَالَ : وَسَمِعْتُ مَالِكًا يَقُولُ ، فِي الْعَبْدِ يَكُونُ بَعْضُهُ حُرًّا وَبَعْضُهُ مُسْتَرَقًّا : إِنَّهُ يُوقَفُ مَالُهُ بِيَدِهِ . وَلَيْسَ لَهُ أَنْ يُحْدِثَ فِيهِ شَيْئًا . وَلَكِنَّهُ يَأْكُلُ فِيهِ وَيَكْتَسِي بِالْمَعْرُوفِ . فَإِذَا هَلَكَ ، فَمَالُهُ لِلَّذِي بَقِيَ لَهُ فِيهِ الرِّقُّ .

قَالَ : وَسَمِعْتُ مَالِكًا يَقُولُ : الأَمْرُ عِنْدَنَا أَنَّ الْوَالِدَ يُحَاسِبُ وَلَدَهُ بِمَا أَنْفَقَ عَلَيْهِ مِنْ يَوْمٍ يَكُونُ لِلْوَلَدِ مَالٌ . نَاضًّا كَانَ أَوْ عَرْضًا . إِنْ أَرَادَ الْوَالِدُ ذَلِكَ .

7. Yahya b. Said (r.a.)'den: Ebûd-Derdâ, Selman Farisi'ye «Mukaddes topraklara gelin» diye yazdı. Selman da ona şöyle yazdı: «Hiç bir toprak hiçbir kişiyi mukaddes yapmaz, insanı mukaddes yapacak amelidir. Duyduğuma göre, doktor olmuş tedavi yapıyormuşsun, iyileştirebiliyorsan, ne mutlu sana. Doktorluk taslıyorsan, bir kişiyi öldürüp de cehenneme girmekden sakın.» Ebûd-Derdâ iki kişi arasında hüküm verip de o iki kişi dönüp gittikten sonra onlara bakar ve şöyle derdi: «Bana dönün ve hikâyenizi bana tekrar anlatın.» Ebûd-Derdâ vallahi doktorluk taslıyordu.

İmam Malik der ki: *Bir kimse efendisinden izinsiz bir köleden önemli bir işte yardım istese ve böyle bir iş de ücretle yapılıyorsa,*

köleye de bir şey olursa, bundan dolayı o şahıs kölenin kıymetini öder. Köleye bir şey olmamışsa, efendisi çalıştığının ücretini isterse buna yetkisi vardır. Bu hüküm bize göredir.

İmam Malik der ki: *Kısmen hür, kısmen köle olan bir kişinin şahsi malı kendi yanında muhafaza edilir. Ancak bu maldan yemesine ve giymesine harcıyabilir. Bu köle ölürse, malı kısmen kölesi olduğu efendisine kalır.*

İmam Malik der ki: *Bizce hüküm şöyledir. Baba isterse çocuğunun malı da varsa, malı olduğu günden itibaren çocuğa harcadığı nakit veya eşyayı hesap eder (ve malından alabilir).*

٨ - وحدّثني مَالِكٌ عَنْ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ دَلاَفٍ الْمُزَنِيِّ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّ رَجُلاً مِنْ جُهَيْنَةَ كَانَ يَسْبِقُ الْحَاجَّ . فَيَشْتَرِي الرَّوَاحِلَ فَيَغْلِي بِهَا . ثُمَّ يُسْرِعُ السَّيْرَ فَيَسْبِقُ الْحَاجَّ . فَأَفْلَسَ . فَرُفِعَ أَمْرُهُ إِلَى عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ . فَقَالَ : أَمَّا بَعْدُ . أَيُّهَا النَّاسُ . فَإِنَّ الأُسَيْفِعَ ، أُسَيْفِعَ جُهَيْنَةَ ، رَضِيَ مِنْ دِينِهِ وَأَمَانَتِهِ بِأَنْ يُقَالَ سَبَقَ الْحَاجَّ . أَلاَ وَإِنَّهُ قَدْ دَانَ مُعْرِضًا . فَأَصْبَحَ قَدْ دِينَ بِهِ . فَمَنْ كَانَ لَهُ عَلَيْهِ دَيْنٌ فَلْيَأْتِنَا بِالْغَدَاةِ . نَقْسِمُ مَالَهُ بَيْنَهُمْ . وَإِيَّاكُمْ وَالدَّيْنَ . فَإِنَّ أَوَّلَهُ هَمٌّ وَآخِرَهُ حَرْبٌ .

8. Abdurrahman b. Delâf el-Müzenî'den: Cüheyne kabilesinden bir adam, hacıları geçer ve develer satın alır, bu develerden kâr sağlardı. Sonra yine hızlı gider, hacıları geçerdi. Bir seferinde iflas etti. Durumu Ömer b. Hattab'a intikal ettirildi. Ömer (r.a.) şöyle dedi:

«— Ey insanlar! Useyfia, Cüheyne kabilesinin Useyfiası; Dindar ve güvenilir olmak yerine "hacıları geçti" diye övülmesini seven bir kişidir. Şimdi bu şahıs borç olarak alış-veriş yapmış, borcunu ödemeye yaklaşmamıştır. Borcu bütün malını götürecek hale gelmiştir. Kimin onda alacağı varsa sabahleyin bize gelsin. Malını alacaklılar arasında taksim edeceğiz. Borçlanmaktan sakının. Borcun önü üzüntü, sonu da malın elinden alınmasıdır.»

9. KÖLELERİN ZARAR VERMESİ VE YARALAMASI

قَالَ يَحْيَىٰ : سَمِعْتُ مَالِكًا يَقُولُ : السُّنَّةُ عِنْدَنَا فِي جِنَايَةِ الْعَبِيدِ . أَنَّ كُلَّ مَا أَصَابَ الْعَبْدُ مِنْ جُرْحٍ جَرَحَ بِهِ إِنْسَانًا . أَوْ شَيْءٍ اخْتَلَسَهُ . أَوْ حَرِيسَةٍ احْتَرَسَهَا . أَوْ ثَمَرٍ مُعَلَّقٍ جَذَّهُ أَوْ أَفْسَدَهُ أَوْ سَرِقَةٍ سَرَقَهَا لاَ قَطْعَ عَلَيْهِ فِيهَا . إِنَّ ذٰلِكَ فِي رَقَبَةِ الْعَبْدِ . لاَ يَعْدُو ذٰلِكَ ، الرَّقَبَةَ . قَلَّ ذٰلِكَ أَوْ كَثُرَ . فَإِنْ شَاءَ سَيِّدُهُ أَنْ يُعْطِيَ قِيمَةَ مَا أَخَذَ غُلاَمُهُ ، أَوْ أَفْسَدَ . أَوْ عَقَلَ مَا جَرَحَ ، أَعْطَاهُ . وَأَمْسَكَ غُلاَمَهُ . وَإِنْ شَاءَ أَنْ يُسْلِمَهُ ، أَسْلَمَهُ . وَلَيْسَ عَلَيْهِ شَيْءٌ غَيْرُ ذٰلِكَ . فَسَيِّدُهُ فِي ذٰلِكَ بِالْخِيَارِ .

İmam Malik der ki: *Bizce kölelerin işlemiş olduğu suçlarda şöyle amel edilir: Köle birini yaralamış veya bir şeyi gizlice almış veya muhafaza altında olan bir şeyi çalmış veya dalda asılı bir meyvayı koparmış veya hasar vermiş veya elinin kesilmesini gerektirmeyen bir hırsızlık yapmışsa, bütün bunlarda ceza olarak kölenin kendisi alınır, bundan daha ileriye gidilmez. Yapmış olduğu suç az olsun, çok olsun. Yalnız kölenin efendisi, kölesinin aldığı veya hasar verdiği şeyin kıymetini veya yaraladığı şeyin diyetini vermek isterse verebilir. Kölesi kendinde kalır. Kölenin kendisini vermek isterse verebilir. Bunun dışında efendinin bir şey vermesi gerekmez. Bu konuda efendi muhayyerdir, dilediği yolu seçer.*

10. GEÇERLİ OLAN BAĞIŞ

٩ - حدّثني مَالِكٌ عَنِ ابْنِ شِهَاب ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ : أَنَّ عُثْمَانَ بْنَ عَفَّانَ قَالَ : مَنْ نَحَلَ وَلَدًا لَهُ صَغِيرًا . لَمْ يَبْلُغْ أَنْ يَحُوزَ نُحْلَهُ . فَأَعْلَنَ ذٰلِكَ لَهُ . وَأَشْهَدَ عَلَيْهَا . فَهِيَ جَائِزَةٌ . وَإِنْ وَلِيَهَا أَبُوهُ .

قَالَ مَالِكٌ : الأَمْرُ عِنْدَنَا . أَنَّ مَنْ نَحَلَ ابْنًا لَهُ صَغِيرًا ، ذَهَبًا أَوْ وَرِقًا ، ثُمَّ هَلَكَ . وَهُوَ يَلِيهِ . إِنَّهُ لا شَيْءَ لِلاِبْنِ مِنْ ذٰلِكَ . إِلاَّ أَنْ يَكُونَ الأَبُ عَزَلَهَا بِعَيْنِهَا . أَوْ دَفَعَهَا إِلَى رَجُلٍ وَضَعَهَا لِابْنِهِ عِنْدَ ذٰلِكَ الرَّجُلِ . فَإِنْ فَعَلَ ذٰلِكَ فَهُوَ جَائِزٌ لِلاِبْنِ .

9. Said b. el-Müseyyeb'den: Osman b. Affan (r.a.) şöyle dedi: Bir kimse kendisine yapılan bağışa sahip olacak çağa gelmemiş küçük oğluna bir bağışta bulunur, bunu duyurur, şahitlerle pekiştirirse, bu bağış, babasının gözetiminde ise geçerlidir.

İmam Malik der ki: *Bir kimse küçük oğluna altın ya da gümüş bağışladıktan sonra —bağışladığı henüz kendi elindeyken— ölse, çocuk bundan birşey alamaz. Ancak babası bu bağışı tayin ederek ayırır veya onu oğlu adına başka birinin yanına koyarsa bu bağış oğlu için geçerlidir; oğlunun olur.*

10. GEÇERLİ OLAN BAĞIŞ

٩ - حدّثني مَالِكٌ عَنِ ابْنِ شِهَاب ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ : أَنَّ عُثْمَانَ بْنَ عَفَّانَ قَالَ : مَنْ نَحَلَ وَلَدًا لَهُ صَغِيرًا . لَمْ يَبْلُغْ أَنْ يَحُوزَ نُحْلَهُ . فَأَعْلَنَ ذٰلِكَ لَهُ . وَأَشْهَدَ عَلَيْهَا . فَهِيَ جَائِزَةٌ . وَإِنْ وَلِيَهَا أَبُوهُ .

قَالَ مَالِكٌ : الأَمْرُ عِنْدَنَا . أَنَّ مَنْ نَحَلَ ابْنًا لَهُ صَغِيرًا ، ذَهَبًا أَوْ وَرِقًا ، ثُمَّ هَلَكَ . وَهُوَ يَلِيهِ . إِنَّهُ لا شَيْءَ لِلاِبْنِ مِنْ ذٰلِكَ . إِلاَّ أَنْ يَكُونَ الأَبُ عَزَلَهَا بِعَيْنِهَا . أَوْ دَفَعَهَا إِلَى رَجُلٍ وَضَعَهَا لِابْنِهِ عِنْدَ ذٰلِكَ الرَّجُلِ . فَإِنْ فَعَلَ ذٰلِكَ فَهُوَ جَائِزٌ لِلاِبْنِ .

9. Said b. el-Müseyyeb'den: Osman b. Affan (r.a.) şöyle dedi: Bir kimse kendisine yapılan bağışa sahip olacak çağa gelmemiş küçük oğluna bir bağışta bulunur, bunu duyurur, şahitlerle pekiştirirse, bu bağış, babasının gözetiminde ise geçerlidir.

İmam Malik der ki: *Bir kimse küçük oğluna altın ya da gümüş bağışladıktan sonra —bağışladığı henüz kendi elindeyken— ölse, çocuk bundan birşey alamaz. Ancak babası bu bağışı tayin ederek ayırır veya onu oğlu adına başka birinin yanına koyarsa bu bağış oğlu için geçerlidir; oğlunun olur.*

ISBN 975-473-090-3 (Tk. No)
ISBN 975-473-091-1 (1. Cilt)
9 789754 730906

İmam Mâlik

MUVATTA'

BEYAN YAYINLARI

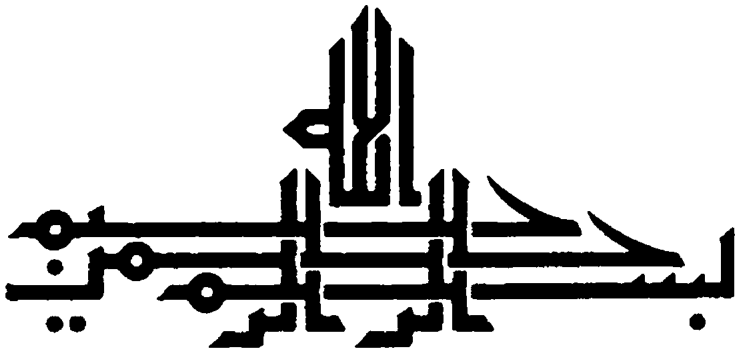

Umut Kâğ. Mat. San. Tic. Ltd. Şti.
Tel : 517 13 18 - 638 27 22
Eylül - 1994 İstanbul

الموطأ

MUVATTA'

BEYAN YAYINLARI, 184/4

Dizgi ve Ofset Hazırlık: *Bey Ajans 512 76 97*

ISBN 975-473-090-3 (Tk.No)
ISBN 975-473-094-6 (4.Cilt)

BEYAN YAYINLARI
Ankara Cad. 49/3. 34410 Cağaloğlu-İstanbul
Tel: 0.212.512 76 97 Tel-fax: 0.212. 526 50 10

MALİK B. ENES (R.A.)

MUVATTA'

④

Çevirenler:
Ahmet M. BÜYÜKÇINAR, Doç.Dr.Vecdi AKYÜZ
Ahmet ARPA, Dr. Durak PUSMAZ, Abdullah YÜCEL

Redaksiyon ve Düzenleme:
Doç.Dr. Vecdi AKYÜZ
(M.Ü.İlâhiyat Fakültesi Öğretim Üyesi)

Son Okuma
Dücane CÜNDİOĞLU

İÇİNDEKİLER

38
ITK (KÖLE AZADI) VE VELÂ KİTABI

1. Köledeki Hisseyi Azat Etmek 17
2. Azat Etmenin Şartı 19
3. Azat Ettiği Kölelerden Başka Malı Olmayan Kimse 20
4. Azat Edilen Kölenin Malları 21
5. Ümmü Veled Cariyeleri Azat Etmek ve Azat Konusundaki Diğer Hükümler 23
6. Azat Edilmesi Vacib Olan Kölelerin Yerine Azat Edilebilenler 24
7. Azat Edilmesi Gereken kölelerin Yerine Azat Edilmeyenler 27
8. Ölenin Adına Köle Azat Etmek 29
9. Azat Edilmesi Faziletli Olan Köle ve Zina Eden Cariye ve Çocuğun Azat Edilmesi 30
10. Velâ'nın Azat Edene Aitliği 31
11. Azat Edilen Kölenin Velası 34
12. Velânın Miras Olarak Taksimi 37
13. Saibenin Mirası ve Yahudi ve Hıristiyanın Azad Ettiği Kölenin Velâsı 39

39
MÜKATEB KİTABI

1. Mükatebin Hükmü 43
2. Kitabet Borcunu Ödeme Sorumluluğu 49
3. Mükatebe İlişkisini Kesmek 52
4. Mükatebin Yaralaması 57
5. Mükatebin Satılması 60
6. Mükatebin Çalışması 63

7. Zamanı Gelmeden Borcunu Ödemesi Halinde Mükatebin Hürriyetine Kavuşması ... 65
8. Hürriyetine Kavuşan Mükatebin Mirası ... 67
9. Mükatebe ve İlâve Şartların İleri Sürülmesi ... 69
10. Kölesini Azat Eden Mükatebin Velâsı ... 71
11. Mükatebin Azat Edilemeyeceği Durumlar ... 74
12. Mükateb ve Ümmü Veledini Azat Etmek ... 75
13. Mükatebi Azat Etmeyi Vasiyyet ... 76

40
MÜDEBBER KİTABI

1. Müdebberin Hükmü ... 85
2. Tedbir Akdi Hakkında Diğer Hükümler ... 87
3. Ölüme Bağlı Olarak Azat Etmeyi Vasiyyet ... 89
4. Müdebbere Cariye İle Efendisinin Cinsel İlişkisi ... 92
5. Müdebberin Satılması ... 93
6. Müdebberin Yaralanması ... 96
7. Ümmü Veledin Yaralaması ... 99

41
HUDUD (ŞERÎ CEZALAR) KİTABI

1. Recm (Taşlayarak Öldürme Cezası) İle İlgili Hükümler 103
2. Zina İşlediğini İtiraf ... 113
3. Zina Cezasıyla İlgili Diğer Hadisler 115
4. Zorla Zina Edilen Kadın ... 117
5. İffete İftiranın Cezası ... 118
6. Had Cezası Gerektirmeyen Haller ... 122
7. El Kesmeyi Gerektiren Hırsızlık ... 124
8. Kaçak Hırsız Kölenin Elinin Kesilmesi ... 127
9. Mahkemeye İntikal Ettikten Sonra Hırsızın Affedilmezliği ... 129
10. El Kesmekle İlgili Diğer Meseleler 131
11. El Kesmeyi Gerektirmeyen Şeyler ... 137

42
İÇECEKLER VE İÇKİLER KİTABI

1. Şarap İçmenin Cezası 143
2. İçerisinde Şıra Yapılması Yasaklanan Kaplar 145
3. Çeşitli Meyve Sularının Karıştırılarak Şerbet Yapılışının Mekruh Oluşu ve Birleştirilerek Şarap Yapılması Mekruh Olan Şeyler. 147
4. Şarabın Haram Kılınması 148
5. Şarabın Haram Kılınmasıyla İlgili Diğer Hadisler 150

43
DİYETLER (KANLIKLAR) KİTABI

1. Diyetler 155
2. Diyetle Yapılacak Şey 156
3. Ölenin Velisi Kabul Ettiğinde Kasden Adam Öldürme Diyeti ve Delinin Cinayeti 157
4. Kasıt Olmaksızın Hataen Adam Öldürmede Diyet 159
5. Hataen Yaralama Diyeti 161
6. Kadının Diyeti 163
7. Ceninin Diyeti 166
8. Tam Diyet Gereken Organlar 169
9. Görme Kuvveti Giden Gözün Diyeti 171
10. Yüz ve Baştaki Yaranın Diyeti 172
11. Parmakların Diyeti 175
12. Dişlerin Diyeti 177
13. Dişlerde Diyetin Hükmü 179
14. Köleyi Yaralamanın Diyeti 180
15. Zimmî'nin Diyeti 182
16. Diyeti Suçlunun Kendi Malından Ödemesi Gereken Durumlar 184
17. Diyete Varis Olma ve Diyetin Ağırlaştırılması 187
18. Diyetle İlgili Diğer Konular 191
19. Pusu Kurarak ve Sihirle Adam Öldürme 196
20. Kasden Adam Öldürmenin Cezası 197
21. Adam Öldürmede Kısas 199
22. Kasden Öldürmede Affetme 202

23. Yaralarda Kısas 203
24. Serbest Bırakılan Kölenin Diyet ve Cinayeti 205

44
KASAME KİTABI

1. Yemine Ölü Sahiplerinden Başlanması 209
2. Kasden Adam Öldürmede Kan Davacılarından Yemin Etmeleri Caiz Olanlar 215
3. Hataen Adam Öldürmede Yemin (Kasame) 217
4. Kasamede Miras 218
5. Kölelerde Kaseme 220

45
MUHTELİF KONULAR KİTABI

1. Medine ve Medine'lilere Resûlullah (s.a.v.)'ın Duası 223
2. Medine'de İkamet Etme ve Oradan Göç 225
3. Medine'nin Harem (Kutsal) Kılınması 229
4. Medine'de Veba Hastalığıyla İlgili Hadisler 231
5. Yahudilerin Medine'den Çıkarılıp Sürülmesi 233
6. Medine İle İlgili Diğer Hadisler 235
7. Veba Hastalığıyla İlgili Hadisler 237

46
KADER KİTABI

1. Kader Hakkında Konuşmanın Yasaklanması 245
2. Kadercilerle İlgili Hadisler 248

47
GÜZEL AHLÂK KİTABI

1. Güzel Ahlâkla İlgili Hadisler 253
2. Haya İle İlgili Hadisler 256
3. Öfke İle İlgili Hadisler 257
4. Küs Durmama İle İlgili Hadisler 258

48
GİYİM-KUŞAM KİTABI

1. Süslenme Maksadıyla Elbise Giyme 263
2. Boyalı Elbise Giyme ve Altın Ziynet Takma 265
3. İpek Elbise Giyilmesi 267
4. Kadınların Giymesi Mekruh Olan Elbiseler 268
5. Erkeğin Elbisesini Uzatıp Sarkıtması 269
6. Kadının Elbisesini Uzatması 271
7. Ayakkabı Giymek 272
8. Elbise Giymek 274

49
HZ. PEYGAMBER (s.a.v.)'İN NİTELİKLERİ KİTABI

1. Hz. Peygamber (s.a.v.) Efendimiz'in Vasıfları 279
2. Meryem Oğlu İsa (a.s.) ve Deccal'ın Vasıfları 280
3. İnsanî Güzel Adetler 281
4. Sol Elle Yemenin Caiz Olmayışı 282
5. Yoksullar 283
6. Kâfirin Çok yiyerek Karnını Şişirmesi 284
7. Gümüş Kaptan İçmek ve İçilecek Şeye Üflemek 285
8. Ayakta Su İçmek 286
9. Süt, Su ve Benzeri İçecekleri İçtikten Sonra Sağdakine Vermek 287
10. Yeme-İçme İle İlgili Diğer Hadisler 289
11. Et Yemek 302
12. Yüzük Takmak 303
13. Hayvanların Boynundaki Çıngırak ve Takıları Çıkartmak 304

50
NAZAR (GÖZ DEĞMESİ) KİTABI

1. Göz Değmesinden Dolayı Abdest Almak 307
2. Göz Değene Okumak 310
3. Hastaların Alacağı Ecir 312
4. Hastalara Okumak 314

5. Hastaların Tedavisi 316
6. Sıtmaya Karşı Soğuk Su ile Yıkanmak 318
7. Hasta Ziyareti ve Uğursuzluk 319

51
SAÇ VE SAKAL KİTABI

1. Saç ve Sakalda Sünnet 323
2. Saçları Düzeltmek 325
3. Saçları Boyamak 326
4. Kötülükten Korunmak İçin Okunacak Dualar 327
5. Allah İçin Birbirini Sevmek 330

52
RÜYA KİTABI

1. Rüya Hakkındaki Rivayetler 337
2. Tavla Oynamak 340

53
SELÂM KİTABI

1. Selamlaşma Şekli 343
2. Yahudi ve Hristiyanlara Selam Vermek 345
3. Selam Hakkında Çeşitli Rivayetler 346

54
İZİN İSTEME KİTABI

1. İçeri Girmek İçin İzin İstemek 351
2. Aksırana «Yerhamükellah» Demek 354
3. Resim ve Heykeller 355
4. Keler Yemek 358
5. Köpekler 361
6. Koyunlar 363
7. Yağ İçersine Fare Düşmesi ve Namazdan Önce Yemeğe Başlamak 365
8. Uğursuzluktan Sakınmak 366
9. Mekruh Olan İsimler 367

10. Kan Almak ve Kan Alanın Ücreti 369
11. Doğu Konusundaki Rivayetler 370
12. Yılanları Öldürmek 371
13. Yolculukta Söylenecek Şeyler 373
14. Yolculukta Yalnız Bulunmak 374
15. Yolculukta yapılacak İşler 375
16. Kölelere Yumuşak Davranmak 376
17. Köle ve Bağışı Hakkındaki Rivayetler 377

55
BEY'AT KİTABI

1. Bey'at Hakkındaki Rivayetler 381

56
KONUŞMA KİTABI

1. Sevilmeyen Sözler 385
2. Diline Sahip Olmak 387
3. Allah'ı Anmadan Konuşmanın Mekruhluğu 388
4. Gıybet 389
5. Dilden Korkmak 390
6. Birinin Yanında İki Kişinin Gizli Konuşması 392
7. Yalan ve Doğru Sözler 393
8. Malı Gereksiz Yerlere Harcamak ve İki Yüzlülük 395
9. Bir Kimsenin Ameli Yüzünden Topluma Ceza Verilmesi 396
10. Takva 397
11. Gök Gürültüsü Duyulunca Ne Denir? 398
12. Resûlullah (s.a.v.)'in Terikesi 399

57
CEHENNEM KİTABI

1. Cehennemin Evsafı 403

58
SADAKAYA TEŞVİK

1. Sadakaya Teşvik 407
2. Dilencilikten Kaçınmak 411

3. Mekruh Olan Sadaka 415

59
İLİM KİTABI

1. İlim Talebi 419

60
MAZLUMUN DUÂSI KİTABI

1. Mazlumun Duasından Sakınma 423

61
PEYGAMBERİMİZİN (S.A.V) İSİMLERİ KİTABI

1. Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in İsimleri 427

Genel İndeks (1 - 4. Ciltler) 429

٣٨ - كتاب العتق والولاء

38

ITK[1] (KÖLE AZADI) VE VELÂ KİTABI

(1) Itk kelimesinin anlamı, mülkiyeti ortadan kaldırmaktır. Buna atk, atak ve ataka da denir. Kölenin kölelikten kurtulup hürriyetine kavuşmasıdır. Vela: Akrabalık bağı gibi manevi bir bağdır. Hürriyetine kavuşan köle olduğu zaman mirasçısı yoksa miraşı eski efendisine kalır. Buna karşılık efendi de onun işlemiş olduğu cinayetlerin diyetini verir. Mirasçısı varsa belirli hissesi olan varisleri hisselerini aldıktan sonra geri kalanını asabe sıfatıyla efendisi alır, ancak asabeliği asabe-i nesebiyye'den sonra gelir. (Molla Hüsrev, Dürer, c.2. s. 36).

1. KÖLEDEKİ HİSSEYİ AZAT ETMEK

١ - **حدثني** مَالِكٌ عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « مَنْ أَعْتَقَ شِرْكًا لَهُ فِي عَبْدٍ ، فَكَانَ لَهُ مَالٌ يَبْلُغُ ثَمَنَ الْعَبْدِ ، قُوِّمَ عَلَيْهِ قِيمَةَ الْعَدْلِ . فَأَعْطَى شُرَكَاءَهُ حِصَصَهُمْ . وَعَتَقَ عَلَيْهِ الْعَبْدُ . وَإِلا فَقَدْ عَتَقَ مِنْهُ مَا عَتَقَ » .

قَالَ مَالِكٌ : وَالأَمْرُ الْمُجْتَمَعُ عَلَيْهِ عِنْدَنَا فِي الْعَبْدِ يُعْتِقُ سَيِّدُهُ مِنْهُ شِقْصًا . ثُلُثَهُ أَوْ رُبُعَهُ أَوْ نِصْفَهُ . أَوْ سَهْمًا مِنَ الأَسْهُمِ بَعْدَ مَوْتِهِ . أَنَّهُ لا يَعْتِقُ مِنْهُ إِلا مَا أَعْتَقَ سَيِّدُهُ وَسُمِّيَ مِنْ ذَلِكَ الشِّقْصِ . وَذَلِكَ أَنَّ عَتَاقَةَ ذَلِكَ الشِّقْصِ ، إِنَّمَا وَجَبَتْ وَكَانَتْ . بَعْدَ وَفَاةِ الْمَيِّتِ . وَأَنَّ سَيِّدَهُ كَانَ مُخَيَّرًا فِي ذَلِكَ مَا عَاشَ . فَلَمَّا وَقَعَ الْعِتْقُ لِلْعَبْدِ عَلَى سَيِّدِهِ الْمُوصِي ، لَمْ يَكُنْ لِلْمُوصَى إِلا مَا أَخَذَ مِنْ مَالِهِ . وَلَمْ يَعْتِقْ مَا بَقِيَ مِنَ الْعَبْدِ . لأَنَّ مَالَهُ قَدْ صَارَ لِغَيْرِهِ . فَكَيْفَ يَعْتِقُ مَا بَقِيَ مِنَ الْعَبْدِ عَلَى قَوْمٍ آخَرِينَ . لَيْسُوا هُمُ ابْتَدَءُوا الْعَتَاقَةَ . وَلا أَثْبَتُوهَا . وَلا لَهُمُ الْوَلاءُ . وَلا يَثْبُتُ لَهُمْ . وَإِنَّمَا صَنَعَ ذَلِكَ الْمَيِّتُ . هُوَ الَّذِي أَعْتَقَ . وَأَثْبَتَ لَهُ الْوَلاءَ . فَلا يُحْمَلُ ذَلِكَ فِي مَالِ غَيْرِهِ . إِلا أَنْ يُوصِيَ بِأَنْ يَعْتِقَ مَا بَقِيَ مِنْهُ فِي مَالِهِ . فَإِنَّ ذَلِكَ لازِمٌ لِشُرَكَائِهِ وَوَرَثَتِهِ . وَلَيْسَ لِشُرَكَائِهِ أَنْ يَأْبَوْا ذَلِكَ عَلَيْهِ وَهُوَ فِي ثُلُثِ مَالِ الْمَيِّتِ . لأَنَّهُ لَيْسَ عَلَى وَرَثَتِهِ فِي ذَلِكَ ضَرَرٌ .

قَالَ مَالِكٌ : وَلَوْ أَعْتَقَ رَجُلٌ ثُلُثَ عَبْدِهِ وَهُوَ مَرِيضٌ . فَبَتَّ عِتْقَهُ . عتق عَلَيْهِ كُلُّهُ فِي ثُلُثِهِ . وَذَلِكَ أَنَّهُ لَيْسَ بِمَنْزِلَةِ الرَّجُلِ يُعْتِقُ ثُلُثَ عَبْدِهِ بَعْدَ مَوْتِهِ . لأَنَّ الَّذِي يُعْتِقُ ثُلُثَ عَبْدِهِ بَعْدَ مَوْتِهِ ، لَوْ عَاشَ رَجَعَ فِيهِ . وَلَمْ يَنْفُذْ عِتْقُهُ . وَأَنَّ الْعَبْدَ الَّذِي يَبِتُّ سَيِّدُهُ عِتْقَ ثُلُثِهِ فِي مَرَضِهِ ، يَعْتِقُ عَلَيْهِ كُلُّهُ إِنْ عَاشَ . وَإِنْ مَاتَ أُعْتِقَ عَلَيْهِ فِي ثُلُثِهِ . وَذَلِكَ أَنَّ أَمْرَ الْمَيِّتِ جَائِزٌ فِي ثُلُثِهِ . كَمَا أَنَّ أَمْرَ الصَّحِيحِ جَائِزٌ فِي مَالِهِ كُلِّهِ .

1. Abdullah b. Ömer (r.a.)'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: «**Bir köledeki hissesini azat eden kimsenin kölenin geri kalan hisselerini azat edebilecek miktara ulaşan malı varsa, köleye adil bir şekilde değer biçilir, diğer ortakların hisselerine düşen parayı verir ve köle azat olunur. O kimsenin malı yoksa, kendi hissesiyle ilgili yaptığı azat geçerlidir.**»[2]

İmam Malik der ki: *Bizce ittifakla amel şöyledir: Efendi, ölümünden sonra köledeki üçte bir veya dörtte bir veya yarı ya da her hangi bir hissesini azat etmiş olsun, ancak bu kölenin efendinin beyan edip azat ettiği hisse kadarı azat olur. Bu hüküm, o hissenin azadının vacip olması, efendinin ölümünden sonra yürürlüğe girmesi ve efendinin de yaşadığı müddetçe muhayyer olması sebebiyledir. Kölenin azat olması, vasiyet eden efendi adına gerçekleşirse, efendinin malından (ölünce) aldığı kadarı azat olur. Geri kalan azat olmaz. Çünkü efendinin malı, başkalarının olur. Azat edilmeyen kısmı başkaları adına nasıl azat olur? Kölenin bir kısmını azat eden onlar olmadığı gibi, velası da kendilerine ait değildir. Azat eden, ölen şahısdır. Vela da onun hakkıdır. Bu, başkalarının malına yüklenemez. Ancak Efendi kölenin geri kalan kısmının malından azat olmasını vasiyet etmiş ise, bu vasiyet hem vereseleri, hem de diğer ortakları bağlayıcıdır.Ortakların bunu kabul etmeme hakları yoktur. Bu vasiyet ölenin üçte bir malında geçerlidir. Çünkü üçte bir malda vereselere bir zarar yoktur.*

İmam Malik der ki: *Bir kimse hasta iken kölesinin üçte birini o anda kesin olarak azat etse, malının üçte birinden kölenin tamamı azat olur. Çünkü hasta iken kesin olarak kölesinin üçte birini azat edenle, (vasiyet yoluyla) ölümünden sonra kölesinin üçte birini azat eden kişi arasında fark vardır. Ölümünden sonra kölesinin üçte birini azat eden yaşasa, azat etmeden vazgeçebilir ve azat yürürlükten kalkar. Ama hastalığında kölesinin üçte birini kesin olarak azat eden efendi yaşasa, kölenin tamamı kendi adına azat olur. Ölünce de malının üçte birinden azat olur. Çünkü sağlığında beyanı, malının tamamında geçerli olduğu gibi, ölümünde de beyanı malının üçte birinde geçerlidir.*[3]

(2) Buharî, Itk, 49/4; Müslim, Itk, 20, no:1.
(3) Şeybanî, 840.

2. AZAT ETMENİN ŞARTI

٢ - قَالَ مَالِكٌ : مَنْ أَعْتَقَ عَبْدًا لَهُ فَبَتَّ عِتْقَهُ ، حَتَّى تَجُوزَ شَهَادَتُهُ وَتَتِمَّ حُرْمَتُهُ وَيَثْبُتَ مِيرَاثُهُ . فَلَيْسَ لِسَيِّدِهِ أَنْ يَشْتَرِطَ عَلَيْهِ مِثْلَ مَا يَشْتَرِطُ عَلَى عَبْدِهِ مِنْ مَالٍ أَوْ خِدْمَةٍ . وَلا يَحْمِلَ عَلَيْهِ شَيْئًا مِنَ الرِّقِّ . لأَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « مَنْ أَعْتَقَ شِرْكًا لَهُ فِى عَبْدٍ قُوِّمَ عَلَيْهِ قِيمَةَ الْعَدْلِ . فَأَعْطَى شُرَكَاءَهُ حِصَصَهُمْ . وَعَتَقَ عَلَيْهِ الْعَبْدُ » .

قَالَ مَالِكٌ : فَهُوَ ، إِذَا كَانَ لَهُ الْعَبْدُ خَالِصًا ، أَحَقُّ بِاسْتِكْمَالِ عَتَاقَتِهِ . وَلا يَخْلِطُهَا بِشَىْءٍ مِنَ الرِّقِّ .

2. İmam Malik der ki: *Kölesini kesin olarak azat eden bir kişi, kölenin şahadeti kabul edilir hale geldikten, dokunulmazlığı kesinleştikten ve mirası sabit olduktan sonra, artık normal kölesine şart koştuğu hizmet ve işleri ona da şart koşamaz ve kölelerin yapacakları işleri yaptıramaz. Çünkü Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:* «**Bir köledeki hissesini azat eden efendinin kölenin geri kalan hissesini azat edebilecek miktar bulan malı varsa, köleye adil bir şekilde değer biçilir, diğer ortaklara hisselerine düşen parayı verir ve köle onun adına azat olur.**»

İmam Malik der ki: *Köle sadece bir kimsenin olup bir kısmını azat etmişse, bu kişiye lâyık olan kölenin azadını tamamlamaktır. Kısmen köle, kısmen hür olarak bırakılamaz.*

3. AZAT ETTİĞİ KÖLELERDEN BAŞKA MALI OLMAYAN KİMSE

٣ - حدّثنى مَالِكٌ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، وَعَنْ غَيْرِ وَاحِدٍ ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ أَبِى الْحَسَنِ الْبَصْرِىِّ ، وَعَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ : أَنَّ رَجُلاً فِى زَمَانِ رَسُولِ اللهِ ﷺ أَعْتَقَ عَبِيدًا لَهُ ، سِتَّةً عِنْدَ مَوْتِهِ . فَأَسْهَمَ رَسُولُ اللهِ ﷺ بَيْنَهُمْ . فَأَعْتَقَ ثُلُثَ تِلْكَ الْعَبِيدِ .

قَالَ مَالِكٌ : وَبَلَغَنِى أَنَّهُ لَمْ يَكُنْ لِذٰلِكَ الرَّجُلِ مَالٌ غَيْرُهُمْ .

3. Muhammed b. Sirin (r.a.)'den: Resûlullah (s.a.v.) zamanında bir adam, ölürken altı kölesini azat etti. Resûllullah (s.a.v.) köleler arasında kura çekerek bu kölelerden ikisinin azadını kabul etti.

İmam Malik der ki: *Bu adamın kölelerden başka malı yoktu.*

٤ - وحدّثنى مَالِكٌ ، عَنْ رَبِيعَةَ بْنِ أَبِى عَبْدِ الرَّحْمٰنِ : أَنَّ رَجُلاً فِى إِمَارَةِ أَبَانَ بْنِ عُثْمَانَ أَعْتَقَ رَقِيقًا لَهُ ، كُلَّهُمْ جَمِيعًا . وَلَمْ يَكُنْ لَهُ مَالٌ غَيْرَهُمْ . فَأَمَرَ أَبَانُ بْنُ عُثْمَانَ بِتِلْكَ الرَّقِيقِ فَقُسِمَتْ أَثْلاَثًا . ثُمَّ أَسْهَمَ عَلَى أَيِّهِمْ يَخْرُجُ سَهْمُ الْمَيِّتِ فَيَعْتِقُونَ . فَوَقَعَ السَّهْمُ عَلَى أَحَدِ الأَثْلاَثِ . فَعَتَقَ الثُّلُثُ الَّذِى وَقَعَ عَلَيْهِ السَّهْمُ .

4. Rabia b. Ebi Abdurrahman'dan: Ebân b. Osman'ın valiliğinde bir adam, kölelerin hepsini azat etti. Bunlardan başka malı da yoktu. Ebân'ın emri üzerine, bu köleler üç bölük yapıldı. Hangi gurubun ölenin malının üçte biri sayılıp azat olacağını öğrenmek için kura çektirdi. Bu üç bölükten birine kura isabet etti ve kuranın isabet ettiği köleler hürriyetlerine kavuştu.

4. AZAT EDİLEN KÖLENİN MALLARI

٥ - حدّثني مَالِكٌ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ؛ أَنَّهُ سَمِعَهُ يَقُولُ : مَضَتِ السُّنَّةُ أَنَّ الْعَبْدَ إِذَا عَتَقَ تَبِعَهُ مَالُهُ .

قَالَ مَالِكٌ : وَمِمَّا يُبَيِّنُ ذٰلِكَ أَنَّ الْعَبْدَ إِذَا عَتَقَ تَبِعَهُ مَالُهُ ، أَنَّ الْمُكَاتَبَ إِذَا كُوتِبَ تَبِعَهُ مَالُهُ ، وَإِنْ لَمْ يَشْتَرِطْهُ . وَذٰلِكَ أَنَّ عَقْدَ الْكِتَابَةِ هُوَ عَقْدُ الْوَلاءِ . إِذَا تَمَّ ذٰلِكَ . وَلَيْسَ مَالُ الْعَبْدِ وَالْمُكَاتَبِ بِمَنْزِلَةِ مَا كَانَ لَهُمَا مِنْ وَلَدٍ . إِنَّمَا أَوْلادُهُمَا بِمَنْزِلَةِ رِقَابِهِمَا لَيْسُوا بِمَنْزِلَةِ أَمْوَالِهِمَا . لأَنَّ السُّنَّةَ الَّتِي لا اخْتِلافَ فِيهَا ، أَنَّ الْعَبْدَ إِذَا عَتَقَ تَبِعَهُ مَالُهُ . وَلَمْ يَتْبَعْهُ وَلَدُهُ . وَأَنَّ الْمُكَاتَبَ إِذَا كُوتِبَ ، تَبِعَهُ مَالُهُ وَلَمْ يَتْبَعْهُ وَلَدُهُ .

قَالَ مَالِكٌ : وَمِمَّا يُبَيِّنُ ذٰلِكَ أَيْضًا ، أَنَّ الْعَبْدَ وَالْمُكَاتَبَ إِذَا أَفْلَسَا أُخِذَتْ أَمْوَالُهُمَا . وَأُمَّهَاتُ أَوْلادِهِمَا وَلَمْ تُؤْخَذْ أَوْلادُهُمَا . لأَنَّهُمْ لَيْسُوا بِأَمْوَالٍ لَهُمَا .

قَالَ مَالِكٌ : وَمِمَّا يُبَيِّنُ ذٰلِكَ أَيْضًا ، أَنَّ الْعَبْدَ إِذَا بِيعَ وَاشْتَرَطَ الَّذِي ابْتَاعَهُ ، مَالَهُ . لَمْ يَدْخُلْ وَلَدُهُ فِي مَالِهِ .

قَالَ مَالِكٌ : وَمِمَّا يُبَيِّنُ ذٰلِكَ أَيْضًا ، أَنَّ الْعَبْدَ إِذَا جَرَحَ . أُخِذَ هُوَ وَمَالُهُ . وَلَمْ يُؤْخَذْ وَلَدُهُ .

5. İbn Şihab der ki: Köle azat edilince, malı da kendinin olur. Tatbikat böyledir.

İmam Malik der ki: *Köle azat olunca malı da kendisinin olacağı konusunu şu mesele açıklar: Mükatep,*[4] *akid yapılınca malı da kendisinin olur. Bunu şart koşmasa bile. Çünkü mükatebe (kitabet) akdi kesinleşince, velâ akdi yerine geçer. Mükateb ile kölenin malları, kendi çocukları gibi değildir. Çocukları hâlâ köle sayılır, diğer malları gibi değildir. Çünkü ittifakla amel edildiğine göre, köle azat olunca malı kendisine tabi olur, çocuğu kendisine tabi olmaz. Aynı şekilde mükâtep, kitabet anlaşması yapılınca malı kendisine tabi olur, çocuğu kendisine tabi olmaz. Yani çocukları azat edilmiş olmaz ya da*

(4) Kitabet, lügatta toplamak demektir. Fıkıh dilinde, kölenin efendisine azatbedelini serbest çalışıp ödemek üzere akit yapmak demektir. Mükatep demek, kazanması bakımından hür, kendisi köle olan kişinin adıdır. Anlaşmadaki karşılığı sağlayınca, azat olur.

olmuş sayılmaz.

İmam Malik der ki: *Bunu şu mesele açıklar: Köle ve mükâtep iflas edince malları ve ümmü veled cariyeleri ellerinden alınır. Çocukları ellerinden alınmaz. Çünkü çocukları, onların malı değildir.*

İmam Malik der ki: *Yine bunu açıklayıcı bir mesele de şudur: Köle satılsa, köleyi satın alan köleyle beraber malını da almayı şart koşsa kölenin çocuğu malının içersine girmez.*

İmam Malik der ki: *Açıklayıcı başka mesele de şudur: Köle birini yaralasa, karşılığında kendisi ve malı alınır, çocuğu alınamaz.*

5. ÜMMÜ VELED CARİYELERİ AZAT ETMEK VE AZAT KONUSUNDAKİ DİĞER HÜKÜMLER

٦ - حدّثني مَالِكٌ عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ قَالَ : أَيُّمَا وَلِيدَةٍ وَلَدَتْ مِنْ سَيِّدِهَا . فَإِنَّهُ لا يَبِيعُهَا وَلاَ يَهَبُهَا وَلا يُوَرِّثُهَا . وَهُوَ يَسْتَمْتِعُ بِهَا . فَإِذَا مَاتَ فَهِيَ حُرَّةٌ .

6. Abdullah b. Ömer (r.a.)'den: Ömer b. el-Hattab şöyle dedi: «Bir cariye efendisinden çocuk doğurursa, efendisi onu satamaz, bağışlayamaz ve ona miras bırakamaz. Ondan faydalanır. Efendi ölünce cariye hür olur.»

٧ - وحدّثني مَالِكٌ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ أُتِيَ وَلِيدَةٍ قَدْ ضَرَبَهَا سَيِّدُهَا بِنَارٍ . أَوْ أَصَابَهَا بِهَا . فَأَعْتَقَهَا .

قَالَ مَالِكٌ : الأَمْرُ الْمُجْتَمَعُ عَلَيْهِ عِنْدَنَا ، أَنَّهُ لا تَجُوزُ عَتَاقَةُ رَجُلٍ ، وَعَلَيْهِ دَيْنٌ يُحِيطُ بِمَالِهِ . وَأَنَّهُ لا تَجُوزُ عَتَاقَةُ الْغُلاَمِ حَتَّى يَحْتَلِمَ . أَوْ يَبْلُغَ مَبْلَغَ الْمُحْتَلِمِ . وَأَنَّهُ لا تَجُوزُ عَتَاقَةُ الْمَوْلَى عَلَيْهِ فِي مَالِهِ ، وَإِنْ بَلَغَ الْحُلُمَ ، حَتَّى يَلِيَ مَالَهُ .

7. İmam Malik' şöyle rivayet edildi: Efendisinin ateşle işkence ettiği bir cariye, Hz. Ömer'e şikâyete gelince onu azat etti.

İmam Malik der ki: *Bizce ittifak edilen hüküm şöyledir: Borcu malının tamamını kaplayan bir kişinin köle azat etmesi caiz değildir. Bir çocuğun buluğ çağına gelinceye kadar köle azat etmesi caiz değildir. Mal üzerine veli tayin edilen çocuk buluğa erse de malını idare edinceye kadar köle azat etmesi caiz olmaz.*

6. AZAT EDİLMESİ VACİB OLAN KÖLELERİN YERİNE AZAT EDİLEBİLENLER

٨ - حدّثني مَالِكٌ عَنْ هِلاَلِ بْنِ أُسَامَةَ ، عَنْ عَطَاءِ بنِ يَسَار ، عَنْ عُمَرَ بْنِ الْحَكَمِ : أَنَّهُ قَالَ : أَتَيْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ فَقُلْتُ : يَا رَسُولَ اللهِ ، إِنَّ جَارِيَةً لِي كَانَتْ تَرْعَى غَنَمًا لِي . فَجِئْتُهَا وَقَدْ فُقِدَتْ شَاةٌ مِنَ الْغَنَمِ . فَسَأَلْتُهَا عَنْهَا فَقَالَتْ : أَكَلَهَا الذِّئْبُ فَأَسِفْتُ عَلَيْهَا ، وَكُنْتُ مِنْ بَنِي آدَمَ فَلَطَمْتُ وَجْهَهَا . وَعَلَيَّ رَقَبَةٌ . أَفَأُعْتِقُهَا ؟ فَقَالَ لَهَا رَسُولُ اللهِ ﷺ « أَيْنَ اللهُ ؟ » فَقَالَتْ فِي السَّمَاءِ . فَقَالَ « مَنْ أَنَا ؟ » فَقَالَتْ : أَنْتَ رَسُولُ اللهِ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « أَعْتِقْهَا » .

8. Ömer b. el-Hakem (r.a.) şöyle dedi: Resûlullah (s.a.v.)'a gelerek şöyle dedim:

«— Ya Resûlallah! Cariyem koyunlarımı güderdi. Yanıma geldiğinde, koyunlardan biri kaybolmuştu. Bu koyunu cariyeme sordum. O da: «Onu kurt yedi» dedi. Koyunu kurdun yemesine üzüldüm. Ben de bir insanım, onun yüzüne bir tokat vurdum. Benim sadece bir cariyem var. Onu azat edecek miyim?» Resûlullah (s.a.v.), Cariyeme:

«— **Allah (c.c.) nerede?**» dedi. Cariye:

«— Gökte»[5] diye cevap verdi. Resûlullah (s.a.v.):

«— **Ben kimim?**» diye sordu. Cariye:

«— Sen Allah'ın Resûlüsün» dedi. Resûlullah (s.a.v.):

«— **Onu azat et**» buyurdu.[6]

(5) Gökte demekle, cariye Allah'ın varlığını ve yüceliğini ifade etmek istemiştir.

(6) Şafiî, Risale, no: 242.

٩ - وحدّثني مَالِكٌ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُتْبَةَ بْنِ مَسْعُودٍ : أَنَّ رَجُلاً مِنَ الأَنْصَارِ جَاءَ إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ بِجَارِيَةٍ لَهُ سَوْدَاءَ . فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللهِ إِنَّ عَلَيَّ رَقَبَةً مُؤْمِنَةً . فَإِنْ كُنْتَ تَرَاهَا مُؤْمِنَةً أَعْتَقْتُهَا . فَقَالَ لَهَا رَسُولُ اللهِ ﷺ « أَتَشْهَدِينَ أَنْ لا إِلَهَ إِلا اللهُ ؟ » قَالَتْ : نَعَمْ . قَالَ « أَتَشْهَدِينَ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللهِ ؟ » قَالَتْ : نَعَمْ . قَالَ « أَتُوقِنِينَ بِالْبَعْثِ بَعْدَ الْمَوْتِ ؟ » قَالَتْ : نَعَمْ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « أَعْتِقْهَا » .

9. Utbe b. Mesud'un torunu Ubeydullah b. Abdullah (r.a.)' dan: Ensardan bir adam siyahî (Habeşli) cariyesini Resûlullah (s.a.v.)'a getirerek şöyle dedi:

«— Ya Resûlallah! Benim bir mü'mine cariyem var. Eğer cariyemin imanlı olduğu kanaatinde isen onu azat edeceğim.» Resûlullah (s.a.v.) cariyeme:

«— **Allah'tan başka tanrı olmadığına şahadet ediyor musun?**» diye sordu. O da:

«— Evet» dedi. Resûlullah (s.a.v.):

«— **Muhammed'in Allah'ın Resûlü olduğuna şahadet ediyor musun?**» diye sordu. O da:

«— Evet» dedi. Resûlullah (s.a.v.):

«— **Öldükten sonra dirilmeye yakînen inanıyor musun?**» diye sordu. Cariyem:

«— Evet» diye cevap verdi. Resûlullah (s.a.v.):

«— **Onu azat et**» buyurdu.[7]

(7) İbn Abdilber der ki: Dış görünüşüyle mürseldir. Ama, muttasıl oluşa yorulabilir. Çünkü Ubeydullah, bir grup sahabeyi görmüştür.
Zurkanî der ki: Yukarıdaki görüş, tartışmaya açık. Çünkü, böyle olsaydı, asla mürsel hadis bulunmazdı. Belki de Ubeydullah'ın bir grup sahabeyi görmesinden, bu hadisi rivayet edenleri kastetmiştir.

١٠ - وحدّثني مَالِكٌ : أَنَّهُ بَلَغَهُ عَنِ الْمَقْبُرِيِّ ، أَنَّهُ قَالَ : سُئِلَ أَبُو هُرَيْرَةَ عَنِ الرَّجُلِ تَكُونُ عَلَيْهِ رَقَبَةٌ . هَلْ يُعْتِقُ فِيهَا ابْنَ زِنًا ؟ فَقَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ : نَعَمْ : ذٰلِكَ يُجْزِئُ عَنْهُ .

10. el-Makburi şöyle dedi: Ebû Hüreyre (r.a.)'ye «Bir köle azat etmesi gereken bir adam, zina neticesi doğan bir çocuğu azat etse caiz olur mu?» diye soruldu. Ebû Hüreyre de:

«— Evet bu kafi gelir» dedi.

١١ - وحدّثني مَالِكٌ : أَنَّهُ بَلَغَهُ عَنْ فَضَالَةَ بْنِ عُبَيْدٍ الأَنْصَارِيِّ . وَكَانَ مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللهِ ﷺ : أَنَّهُ سُئِلَ عَنِ الرَّجُلِ تَكُونُ عليه رَقَبَةٌ . هَلْ يَجُوزُ لَهُ أَنْ يُعْتِقَ وَلَدَ زِنًا ؟ قَالَ : نَعَمْ . ذٰلِكَ يُجْزِئُ عَنْهُ .

11. İmam Malik'e şöyle rivayet edildi: Ensardan Fedâle b. Ubeyd (r.a.) Resûlullah (s.a.v.)'in ashabındandı. Ona: «Bir köle azat etmesi gereken bir şahıs, zinadan doğan bir çocuğu azat etse caiz midir?» diye soruldu. O da:

«— Evet, caizdir» diye cevap verdi.

7. AZAT EDİLMESİ GEREKEN KÖLELERİN YERİNE AZAT EDİLMEYENLER

١٢ - حدّثني مَالِكٌ : أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ سُئِلَ عن الرَّقَبَةِ الْوَاجِبَةِ . هَلْ تُشْتَرَى بِشَرْطٍ ؟ فَقَالَ : لا .

قَالَ مَالِكٌ : وَذٰلِكَ أَحْسَنُ مَا سَمِعْتُ فِى الرِّقَابِ الْوَاجِبَةِ . أَنَّهُ لا يَشْتَرِيهَا الَّذِى يُعْتِقُهَا فِيمَا وَجَبَ عَلَيْهِ . بِشَرْطٍ عَلَى أَنْ يُعْتِقَهَا . لأَنَّهُ إِذَا فَعَلَ ذٰلِكَ فَلَيْسَتْ بِرَقَبَةٍ تَامَّةٍ . لأَنَّهُ يَضَعُ مِنْ ثَمَنِهَا لِلَّذِى يَشْتَرِطُ مِنْ عِتْقِهَا .

قَالَ مَالِكٌ : وَلا بَأْسَ أَنْ يَشْتَرِىَ الرَّقَبَةَ فِى التَّطَوُّعِ . وَيَشْتَرِطَ أَنْ يُعْتِقَهَا .

قَالَ مَالِكٌ : إِنَّ أَحْسَنَ مَا سُمِعَ فِى الرِّقَابِ الْوَاجِبَةِ ، أَنَّهُ لا يَجُوزُ أَنْ يُعْتَقَ فِيهَا نَصْرَانِىٌّ وَلا يَهُودِىٌّ . وَلا يُعْتَقُ فِيهَا مُكَاتَبٌ وَلا مُدَبَّرٌ . وَلا أُمُّ وَلَدٍ . وَلا مُعْتَقٌ إِلَى سِنِينَ . وَلا أَعْمَى . وَلا بَأْسَ أَنْ يُعْتَقَ النَّصْرَانِىُّ وَالْيَهُودِىُّ وَالْمَجُوسِىُّ . تَطَوُّعًا . لأَنَّ اللهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى قَالَ فِى كِتَابِهِ : ﴿ فَإِمَّا مَنًّا بَعْدُ وَإِمَّا فِدَاءً ﴾ فَالْمَنُّ الْعَتَاقَةُ .

قَالَ مَالِكٌ : فَأَمَّا الرِّقَابُ الْوَاجِبَةُ الَّتِى ذَكَرَ اللهُ فِى الْكِتَابِ . فَإِنَّهُ لا يُعْتَقُ فِيهَا إِلا رَقَبَةٌ مُؤْمِنَةٌ .

قَالَ مَالِكٌ : وَكَذٰلِكَ فِى إِطْعَامِ الْمَسَاكِينِ فِى الْكَفَّارَاتِ . لا يَنْبَغِى أَنْ يُطْعَمَ فِيهَا إِلا الْمُسْلِمُونَ . وَلا يُطْعَمُ فِيهَا أَحَدٌ عَلَى غَيْرِ دِينِ الإِسْلامِ .

12. İmam Malik'e şöyle rivayet olundu: Abdullah b. Ömer (r.a.)'e «Bir köle azat etmesi gereken bir adam, azat edeceğini şart koşarak köle satın alabilir mi?» diye soruldu. O da:

«— Hayır» dedi.

İmam Malik der ki: *Azat edilmesi gereken köleler konusunda duyduklarımın en güzeli şudur: Bir köle azat etmesi gereken bir kimse azat edeceğini şart koşarak satın alamaz. Çünkü bunu yapması halinde azat ettiği tam bir köle sayılmaz. Zira satıcı, azat edeceğini şart koşan kişiye düşük fiattan verir.*

İmam Malik der ki: *Nafile olarak bir köle azat edecek olan bir kişinin azat edeceğini şart koşarak bir köle satın almasında bir mahzur yoktur.*

İmam Malik der ki: *Mutlaka azat edilmesi gereken köleler hakkında duyulanların en güzeli şudur: Böyle bir köleye bedel hıristiyan bir köle veya yahudi bir köle azat etmek caiz değildir. Aynı şekilde mukatep (bedelli azat sözleşmesi yapmış köle), mudebber (efendinin ölümünde azad olacak köle) , Ümmü Veled (efendisinden çocuk doğuran köle), bir müddete kadar azat edilmiş köle ve kör köleyi de azat edilmesi gereken kölenin yerine azat etmek caiz 2değildir. Nafile olarak bir köle azat etmek istenirse Hıristiyan, Yahudi ve Mecusi köle azat edilebilir. Çünkü yüce Allah kitabı Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurmuştur. (**Ya fidye almadan serbest bırakın, ya da fidye alarak**)*[8] *Burada fidye almadan serbest bırakılması, azat edilmesi demektir. Fakat Allah (c.c.) Kur'an-ı Kerim'de beyan etmiş olduğu azat edilmesi gereken köleler mü'min kölelerdir.*

İmam Malik der ki: *Keffaretlerde, fakirleri doyurmak da böyledir. Bu kefaretlerde yalnız müslüman fakirler doyurulur. Müslüman olmayan hiçbir kimse doyurulmaz.*

(8) Muhammed sûresi, 4. âyet.

8. ÖLENİN ADINA KÖLE AZAT ETMEK

١٣ - **حدّثني** مَالِكٌ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ أَبِي عَمْرَةَ الأَنْصَارِيِّ ؛ أَنَّ أُمَّهُ أَرَادَتْ أَنْ توصِيَ . ثُمَّ أَخَّرَتْ ذٰلِكَ إِلَى أَنْ تُصْبِحَ . فَهَلَكَتْ ، وَقَدْ كَانَتْ هَمَّتْ بِأَنْ تُعْتِقَ . فَقَالَ عَبْدُ الرَّحْمٰنِ : فَقُلْتُ لِلْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ ؛ أَيَنْفَعُهَا أَنْ أُعْتِقَ عَنْهَا ؟ فَقَالَ الْقَاسِمُ : إِنَّ سَعْدَ بْنَ عُبَادَةَ قَالَ لِرَسُولِ اللهِ ﷺ : إِنَّ أُمِّي هَلَكَتْ . فَهَلْ يَنْفَعُهَا أَنْ أُعْتِقَ عَنْهَا ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « نَعَمْ » .

13. Abdurrahman b. Ebi Amre el-Ensari şöyle dedi: Annem bir vasiyet etmek istedi, sonra sabaha bıraktı ve öldü. Köle azat etmeye niyetlenmişti.

Kasım b. Muhammed (r.a.)'e:

«— Annemin yerine köle azat etsem ona faydası olur mu?» dedim. Kasım b. Muhammed (r.a.) şöyle dedi: Sa'd b. Ubade (r.a.), Resûlullah (s.a.v.)'a:

«— Annem öldü onun adına köle azat etmenin ona yararı olur mu?» diye sordu.

Resûlullah (s.a.v.):

«— **Evet**» diye cevap verdi.

١٤ - **وحدّثني** مَالِكٌ عَنْ يَحْيَىٰ بْنِ سَعِيدٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ : تُوُفِّيَ عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بْنُ أَبِي بَكْرٍ فِي نَوْمِ نَامَهُ . فَأَعْتَقَتْ عَنْهُ عَائِشَةُ ، زَوْجُ النَّبِيِّ ﷺ ، رِقَابًا كَثِيرَةً .

قَالَ مَالِكٌ : وَهٰذَا أَحَبُّ مَا سَمِعْتُ إِلَيَّ فِي ذٰلِكَ .

14. Yahya b. Said dedi ki: Bir gün Ebû Bekir'in oğlu uyurken öldü. Onun adına Hz. Peygamber'in hanımı Hz. Aişe bir çok köle azat etti.

İmam Malik der ki: *Bu konuda duyduğumun en güzeli budur.*

Resûlullah (s.a.v.) konuşmamızı duydu ve meseleyi sordu. Ben de kendilerine, olanları genişçe anlattım. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.) bana şöyle dedi:

«— O cariyeyi satın al, alırken de velânın kendilerine ait olmasını şart koş. Nasıl olsa velâ azat edenindir.»

Ben de öyle yaptım. Sonra Resûlullah (s.a.v.) Cemaatin içersinde ayağa kalkarak Allah'a hamdü sena etti, şöyle buyurdu: **«Ne oluyor bazı kişilere! Allah'ın kitabında olmayan şartları ileri sürüyorlar? Allah'ın kitabında olmayan şart yüz tane de olsa hükümsüzdür. Allah'ın koyduğu hüküm uyulmaya daha lâyıktır. Allah'ın koyduğu şart daha güvenilirdir. Velâ, sadece azat edene aittir.»**[12]

١٨ - وحدّثني مَالِكٌ عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ عَائِشَةَ أُمَّ الْمُؤْمِنِينَ أَرَادَتْ أَنْ تَشْتَرِيَ جَارِيَةً تُعْتِقُهَا . فَقَالَ أَهْلُهَا : نَبِيعُكِهَا عَلَى أَنَّ وَلاَءَهَا لَنَا . فَذَكَرَتْ ذَلِكَ لِرَسُولِ اللهِ ﷺ فَقَالَ « لاَ يَمْنَعُكِ ذَلِكَ . فَإِنَّمَا الْوَلاَءُ لِمَنْ أَعْتَقَ » .

18. Abdullah b. Ömer (r.a.)'den: Mü'minlerin annesi Hz. Aişe bir cariye satın alıp azat etmek istedi. Cariyenin efendileri de şöyle dediler:

«— Bu cariyeyi sana velâsı bize ait olmak üzere satabiliriz.» Bunun üzerine meseleyi Resûlullah (s.a.v.)'a anlattım. O da şöyle buyurdu:

«— Bu şart, velânın sana aidiyetine engel olmaz. Çünkü velâ azat edene aittir.»[13]

١٩ - وحدّثني مَالِكٌ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ عَمْرَةَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ ؛ أَنَّ بَرِيرَةَ جَاءَتْ تَسْتَعِينُ عَائِشَةَ أُمَّ الْمُؤْمِنِينَ . فَقَالَتْ عَائِشَةُ : إِنْ أَحَبَّ أَهْلُكِ أَنْ أَصُبَّ لَهُمْ ثَمَنَكِ صَبَّةً وَاحِدَةً ، وَأُعْتِقَكِ ، فَعَلْتُ . فَذَكَرَتْ ذَلِكَ بَرِيرَةُ لأَهْلِهَا . فَقَالُوا : لاَ . إِلا أَنْ يَكُونَ لَنَا وَلاَؤُكِ .

قَالَ يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ : فَزَعَمَتْ عَمْرَةُ أَنَّ عَائِشَةَ ذَكَرَتْ ذَلِكَ لِرَسُولِ اللهِ ﷺ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « اشْتَرِيهَا وَأَعْتِقِيهَا . فَإِنَّمَا الْوَلاَءُ لِمَنْ أَعْتَقَ » .

19. Abdurrahman'ın kızı Amre (r.a.)'dan: Berire, mü'minlerin annesi Hz. Aişe'ye yardım istemeye geldi. Hz. Aişe de ona

(12) Buharî, Buyû, 34/73; Müslim, Itk, 20/2, no:8.
(13) Buharî, Buyû, 34/73; Müslim, Itk, 20/2, no:5.

şöyle dedi:

«— Efendilerin, bedelini bir defada verip seni azat etmemi kabul ederlerse yapayım.»

Bunun üzerine Berire durumu efendilerine anlattı. Onlar da şöyle dediler:

«— Velân bize ait olmazsa kabul etmeyiz.»

Hadisi rivayet eden Amre devamla şöyle dedi: Sanıyorum ki Hz. Aişe bu meseleyi Resûlullah (s.a.v.)'a anlattı. Resûlullah (s.a.v.) da ona şöyle dedi:

«— Onu satın al ve azat et. Çünkü velâ, azat edene aittir.»[14]

٢٠ - وحدّثني مَالِكٌ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ دِينَارٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ نَهَى عَنْ بَيْعِ الْوَلاَءِ وَعَنْ هِبَتِهِ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِي الْعَبْدِ يَبْتَاعُ نَفْسَهُ مِنْ سَيِّدِهِ ، عَلَى أَنَّهُ يُوَالِي مَنْ شَاءَ : إِنَّ ذٰلِكَ لاَ يَجُوزُ . وَإِنَّمَا الْوَلاَءُ لِمَنْ أَعْتَقَ . وَلَوْ أَنَّ رَجُلاً أَذِنَ لِمَوْلاَهُ أَنْ يُوَالِيَ مَنْ شَاءَ ، مَا جَازَ ذٰلِكَ . لأَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « الْوَلاَءُ لِمَنْ أَعْتَقَ » وَنَهَى رَسُولُ اللهِ ﷺ عَنْ بَيْعِ الْوَلاَءِ وَعَنْ هِبَتِهِ . فَإِذَا جَازَ لِسَيِّدِهِ أَنْ يَشْتَرِطَ ذٰلِكَ لَهُ ، وَأَنْ يَأْذَنَ لَهُ أَنْ يُوَالِيَ مَنْ شَاءَ ، فَتِلْكَ الْهِبَةُ .

20. Abdullah b. Ömer (r.a.)'den: Resûlullah (s.a.v.), velâyı satmayı ve bağışlamayı yasak etti.[15]

İmam Malik, dilediği kişilerle velâ anlaşması yapmak kaydiyle kendisini efendisinden satın alan köle hakkında derki: *Bu caiz değildir. Velâ, azat edene aittir.*

Bir adam azat ettiği kölesinin, dilediği kimselerle velâ anlaşması yapmasına izin verirse, bu caiz olmaz. Çünkü Resûlullah (s.a.v.) «**Velâ azat edene aittir**» *buyurmuş, velâyı satmayı ve bağışlamayı da yasak etmiştir.*

Efendinin, azat ettiği kölenin dilediği kişilerle velâ anlaşması yapmasına izin vermesi ve bunu şart koşması caiz olduğu zaman, bu, velâyı bağışlamak olur.

(14) Hafız der ki: Görünüşüyle mürseldir. Malik'in ravileri bu konuda ihtilafsızdır. Buharî, Mükateb, 50/4.

(15) Buharî, Itk, 49/10; Müslim, Itk, 20/3. no:16.

11. AZAT EDİLEN KÖLENİN VELASI

٢١ - **حدّثني** مَالِكٌ عَنْ رَبِيعَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ؛ أَنَّ الزُّبَيْرَ بْنَ الْعَوَّامِ اشْتَرَى عَبْدًا فَأَعْتَقَهُ . وَلِذٰلِكَ الْعَبْدِ بَنُونَ مِنِ امْرَأَةٍ حُرَّةٍ . فَلَمَّا أَعْتَقَهُ الزُّبَيْرُ قَالَ : هُمْ مَوَالِيَّ . وَقَالَ مَوَالِي أُمِّهِمْ : بَلْ هُمْ مَوَالِينَا . فَاخْتَصَمُوا إِلَى عُثْمَانَ بْنِ عَفَّانَ . فَقَضَى عُثْمَانُ لِلزُّبَيْرِ بِوَلَائِهِمْ .

وحدّثني مَالِكٌ : أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيَّبِ سُئِلَ عَنْ عَبْدٍ لَهُ وَلَدٌ مِنِ امْرَأَةٍ حُرَّةٍ ، لِمَنْ وَلَاؤُهُمْ ؟ فَقَالَ سَعِيدٌ : إِنْ مَاتَ أَبُوهُمْ ، وَهُوَ عَبْدٌ لَمْ يُعْتَقْ ، فَوَلَاؤُهُمْ لِمَوَالِي أُمِّهِمْ .

قَالَ مَالِكٌ : وَمِثْلُ ذٰلِكَ ، وَلَدُ الْمُلَاعَنَةِ مِنَ الْمَوَالِي . يُنْسَبُ إِلَى مَوَالِي أُمِّهِ . فَيَكُونُونَ هُمْ مَوَالِيَهُ . إِنْ مَاتَ وَرِثُوهُ . وَإِنْ جَرَّ جَرِيرَةً عَقَلُوا عَنْهُ . فَإِنِ اعْتَرَفَ بِهِ أَبُوهُ أُلْحِقَ بِهِ . وَصَارَ وَلَاؤُهُ إِلَى مَوَالِي أَبِيهِ . وَكَانَ مِيرَاثُهُ لَهُمْ وَعَقْلُهُ عَلَيْهِمْ . وَيُجْلَدُ أَبُوهُ الْحَدَّ .

قَالَ مَالِكٌ : وَكَذٰلِكَ الْمَرْأَةُ الْمُلَاعِنَةُ مِنَ الْعَرَبِ . إِذَا اعْتَرَفَ زَوْجُهَا ، الَّذِي لَاعَنَهَا ، بِوَلَدِهَا . صَارَ بِمِثْلِ هٰذِهِ الْمَنْزِلَةِ . إِلَّا أَنَّ بَقِيَّةَ مِيرَاثِهِ ، بَعْدَ مِيرَاثِ أُمِّهِ وَإِخْوَتِهِ لِأُمِّهِ ، لِعَامَّةِ الْمُسْلِمِينَ . مَالَمْ يُلْحَقْ بِأَبِيهِ . وَإِنَّمَا وَرِثَ وَلَدُ الْمُلَاعَنَةِ ، الْمَوَالَاةَ ، مَوَالِيَ أُمِّهِ . قَبْلَ أَنْ يُعْتَرَفَ بِهِ أَبُوهُ . لِأَنَّهُ لَمْ يَكُنْ لَهُ نَسَبٌ وَلَا عَصَبَةٌ . فَلَمَّا ثَبَتَ نَسَبُهُ صَارَ إِلَى عَصَبَتِهِ .

قَالَ مَالِكٌ : الْأَمْرُ الْمُجْتَمَعُ عَلَيْهِ عِنْدَنَا فِي وَلَدِ الْعَبْدِ مِنِ امْرَأَةٍ حُرَّةٍ . وَأَبُو الْعَبْدِ حُرٌّ : أَنَّ الْجَدَّ أَبَا الْعَبْدِ يَجُرُّ وَلَاءَ وَلَدِ ابْنِهِ الْأَحْرَارِ مِنِ امْرَأَةٍ حُرَّةٍ . يَرِثُهُمْ مَادَامَ أَبُوهُمْ عَبْدًا . فَإِنْ عَتَقَ أَبُوهُمْ رَجَعَ الْوَلَاءُ إِلَى مَوَالِيهِ . وَإِنْ مَاتَ وَهُوَ عَبْدٌ كَانَ الْمِيرَاثُ وَالْوَلَاءُ لِلْجَدِّ . وَإِنِ الْعَبْدُ كَانَ لَهُ ابْنَانِ حُرَّانِ . فَمَاتَ أَحَدُهُمَا . وَأَبُوهُ عَبْدٌ . جَرَّ الْجَدُّ ، أَبُو الْأَبِ ، الْوَلَاءَ وَالْمِيرَاثَ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِي الْأَمَةِ تُعْتَقُ وَهِيَ حَامِلٌ . وَزَوْجُهَا مَمْلُوكٌ . ثُمَّ يُعْتَقُ زَوْجُهَا قَبْلَ أَنْ تَضَعَ حَمْلَهَا . أَوْ بَعْدَ مَا تَضَعُ : إِنَّ وَلَاءَ مَا كَانَ فِي بَطْنِهَا لِلَّذِي أَعْتَقَ أُمَّهُ . لِأَنَّ ذٰلِكَ الْوَلَدَ قَدْ كَانَ أَصَابَهُ الرِّقُّ . قَبْلَ أَنْ تُعْتَقَ أُمُّهُ . وَلَيْسَ هُوَ بِمَنْزِلَةِ الَّذِي تَحْمِلُ بِهِ أُمُّهُ بَعْدَ الْعَتَاقَةِ . لِأَنَّ الَّذِي تَحْمِلُ بِهِ أُمُّهُ بَعْدَ الْعَتَاقَةِ ، إِذَا أُعْتِقَ أَبُوهُ ، جَرَّ وَلَاءَهُ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِي الْعَبْدِ يَسْتَأْذِنُ سَيِّدَهُ أَنْ يُعْتِقَ عَبْدًا لَهُ . فَيَأْذَنُ لَهُ سَيِّدُهُ : إِنَّ وَلَاءَ الْعَبْدِ الْمُعْتَقِ ، لِسَيِّدِ الْعَبْدِ ، لَا يَرْجِعُ وَلَاؤُهُ لِسَيِّدِهِ الَّذِي أَعْتَقَهُ . وَإِنْ عَتَقَ .

21. Rebîa b. Abdurrahman (r.a.)'dan: Zübeyr b. Avvam bir köle satın alarak azat etti. Bu kölenin hür bir kadından olma erkek çocukları vardı. Zübeyr köleyi azat edince:

«— Çocukların velâsı bana aittir» dedi. Çocukların annesini daha önce azat eden efendiler:

«— Hayır onların velâsı bize ait» dediler.

Davalarını Hz. Osman b. Affan (r.a.)'a götürdüler. O da çocukların velâlarının Hz. Zübeyr'e ait olduğuna hükmetti.

İmam Malik'e şöyle rivayet edildi: Said b. el-Müseyyeb (r.a)'e: «Hür bir kadından doğma çocukları olan kölenin çocuklarının velâsı kime aittir?» diye soruldu. Said (r.a.) de şöyle cevap verdi: «Çocukların babası azat edilmeden köle olarak ölürse, çocukların velâsı annelerini daha önce azat eden efendilere aittir.»

İmam Malik der ki: *Azat edilen kölelerden lânetleşerek boşanan kadının çocuğu, annesini azat eden efendilere mensup olur. Annesinin efendileri onun da efendileri olur. Ölünce çocuğa varis olurlar. Çocuk bir suç işlerse diyetini onlar verirler.*

Babası, çocuğun kendinden olduğunu itiraf ederse çocuk onun üzerine kaydedilir. Çocuğun mirasını onlar alırlar. Çocuğun velâsı, babasını azat eden efendilere aittir. Çocuğun mirasını onlar alırlar. Suçunun diyetini vermek onlara düşer. Çocuğun babasına da (daha önceki iftirasının cezası olarak) had uygulanır.

İmam Malik der ki: *Kocaları çocuğun kendinden olduğunu kabul eden lânetleşen ve hür olan kadınla, lânetleşen ve azatlı kadın arasında fark yoktur. Kocaları çocuğun kendinden olduğunu kabul etmediği sürece hür kadının çocuğunun mirası, anne ve anne bir kardeşler hisselerini aldıktan sonra geri kalan hazineye intikal eder. Azatlı kadının çocuğunun geri kalan mirası ise annelerini azat eden efendilerine pay edilir. Çünki bu çocukların nesepleri ve baba tarafından akrabaları yoktur. Nesebi sabit olunca mirası asabelerine*[16] *kalır.*

(16) Yalnız oldukları zaman mirasın tamamını, belirli hisse sahipleriyle bulundukları zaman, bu kişiler hisselerini aldıktan sonra mirasın kalanını alanlara asabe denir.

İmam Malik der ki: *Babası hür olan bir kölenin, hür bir kadından doğma çocuğu hakkında bizde ittifakla amel şöyledir: Dede, kölenin hür kadından doğma hür çocuklarının babaları köle olduğu müddetçe çocukların varisi olur. Babaları azat olunca çocukların velâsı, babalarını azat eden efendilere rücu eder. Köle olarak ölürse, velâ ve miras dedenin olur. Kölenin iki hür çocuğu olup babaları köle iken, bu çocuklardan biri ölse velâ ve mirası, babadan dedeleri alır.*

Kocası köle, kendisi hamile iken azat edilen, sonra da henüz doğum yapmadan veya doğum yaptıktan sonra kocası azat olan bir cariye hakkında İmam Malik şöyle der: *Cariyenin karnındaki çocuğun velâsı, bu cariyeyi azat eden efendilerin olur. Çünkü annesi azat edilmeden önce bu çocuğa da kölelik sirayet etmiştir. Bu çocuk, annesi azat olduktan sonra ana rahmine düşen çocuğa benzemez. Çünkü annesinin azat edilmesinden sonra ana rahmine düşen çocuğun babası, azat edilince onun velâsını alır.*

Bir köle, kendi kölesini azat etmek için efendisinden izin ister, o da bu izni verirse azat edilen kölenin velâsı azat eden kölenin efendisinin olur. Artık azat eden köle azat da olsa bu velâ kendisine dönmez.

12. VELÂNIN MİRAS OLARAK TAKSİMİ

٢٢ - حدّثني مالِكٌ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي بَكْرِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرِو بْنِ حَزْمٍ ، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ ابْنِ أَبِي بَكْرِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ الْحَارِثِ بْنِ هِشَامٍ ، عَنْ أَبِيهِ : أَنَّهُ أَخْبَرَهُ أَنَّ الْعَاصِيَ ابْنَ هِشَامٍ هَلَكَ . وَتَرَكَ بَنِينَ لَهُ ثَلاَثَةً . اثْنَانِ لأُمٍّ ، وَرَجُلٌ لِعِلَّةٍ . فَهَلَكَ أَحَدُ اللَّذَيْنِ لأُمٍّ . وَتَرَكَ مَالاً وَمَوَالِيَ . فَوَرِثَهُ أَخُوهُ لأَبِيهِ وَأُمِّهِ ، مَالَهُ وَوَلاَءَهُ مَوَالِيهِ . ثُمَّ هَلَكَ الَّذِي وَرِثَ الْمَالَ وَوَلاَءَ الْمَوَالِي . وَتَرَكَ ابْنَهُ وَأَخَاهُ لأَبِيهِ . فَقَالَ ابْنُهُ : قَدْ أَحْرَزْتُ مَا كَانَ أَبِي أَحْرَزَ مِنَ الْمَالِ وَوَلاَءِ الْمَوَالِي . وَقَالَ أَخُوهُ : لَيْسَ كَذٰلِكَ . إِنَّمَا أَحْرَزْتَ الْمَالَ ، وَأَمَّا وَلاَءُ الْمَوَالِي ، فَلاَ . أَرَأَيْتَ لَوْ هَلَكَ أَخِي الْيَوْمَ أَلَسْتُ أَرِثُهُ أَنَا ؟ فَاخْتَصَمَا إِلَى عُثْمَانَ بْنِ عَفَّانَ . فَقَضَى لأَخِيهِ بِوَلاَءِ الْمَوَالِي .

22. Abdülmelik, babası Ebû Bekir b. Abdurrahman b. el-Haris b. Hişam'ın şöyle dediğini rivayet etti: el-Âsi b. Hişam öldü ve geride üç oğlunu bıraktı. Bunların ikisi anne-baba bir, diğeri baba bir kardeşti. Anne-baba bir kardeşlerden biri öldü ve geride mal ve azatlı köleler bıraktı. Anne-baba bir kardeşi bu mala ve o azatlı kölelerin velâsına varis oldu. Sonra bu çocuk da öldü, geride bir oğlu bir baba bir kardeşini bıraktı. Oğlu şöyle dedi:

«— Babamın hissesine düşen mal ve azatlı kölelerin velâsı benim hisseme düşmüştür.»

Kardeşi:

«— Hayır, öyle değil, Senin hissene sadece mal düşmüştür. Azatlı kölelerin velâsına gelince, o sana düşmemiştir. Kardeşim bu gün ölse idi, söyler misin ben ona varis olmaz mıyım?» Aralarında anlaşamayınca Hz. Osman b. Affan (r.a.)'ın huzurunda muhakeme oldular. Hz. Osman azatlı kölelerin velâsının kardeşine düştüğüne karar verdi.

٢٣ - وحدّثني مَالِكٌ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي بَكْرِ بْنِ حَزْمٍ ؛ أَنَّهُ أَخْبَرَهُ أَبُوهُ : أَنَّهُ كَانَ جَالِسًا عِنْدَ أَبَانَ بْنِ عُثْمَانَ . فَاخْتَصَمَ إِلَيْهِ نَفَرٌ مِنْ جُهَيْنَةَ وَنَفَرٌ مِنْ بَنِي الْحَارِثِ بْنِ الْخَزْرَجِ . وَكَانَتِ امْرَأَةٌ مِنْ جهينة عند رَجُلٍ مِنْ بَنِي الْحَارِثِ بْنِ الْخَزْرَجِ . يُقَالُ لَهُ إِبْرَاهِيمُ بْنُ كُلَيْبٍ .فَمَاتَتِ الْمَرْأَةُ . وَتَرَكَتْ مَالاً وَمَوَالِيَ . فَوَرِثَهَا ابْنُهَا وَزَوْجُهَا . ثُمَّ مَاتَ ابْنُهَا فَقَالَ وَرَثَتُهُ : لَنَا وَلاَءُ الْمَوَالِي . قَدْ كَانَ ابْنُهَا أَحْرَزَهُ . فَقَالَ الْجُهَنِيُّونَ : لَيْسَ كَذَلِكَ . إِنَّمَا هُمْ مَوَالِي صَاحِبَتِنَا . فَإِذَا مَاتَ وَلَدُهَا فَلَنَا وَلاَؤُهُمْ . وَنَحْنُ نَرِثُهُمْ . فَقَضَى أَبَانُ بْنُ عُثْمَانَ لِلْجُهَنِيِّينَ بِوَلاَءِ الْمَوَالِي .

23. Abdullah'a babası Ebu Bekir b. Hazm şöyle anlattı: Ben Ebân b. Osman'ın yanında otururken Cüheyne kabilesinden bir grup insanla, el-Haris b. el-Hazreç oğullarından bir grup muhakeme oldular.

Cüheyneli bir kadın, el-Haris b. el-Hazreç oğullarından İbrahim b. Küleyb adlı bir adamla evliydi ve kadın ölmüş, geride mal ve azatlı köleler bırakmış ve bu kadına oğlu ile kocası varis olmuşlardı. Sonra bu çocuk ölünce varisleri şöyle dediler:

«— Bu çocuğa annesinden düşmüş olan kölelerin velâsı bizimdir.» Cüheyne kabilesinden olanlar:

«— Hayır: Öyle olmaz. O azatlı köleler bizim kızımızındır. Çocuğu ölünce onların velâsı bizim olur ve onlara biz varis oluruz» dediler. Eban, azatlı kölelerin velâsının Cüheyne kabilesinden olanlara ait olduğuna karar verdi.

٢٤ - وحدّثني مَالِكٌ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيَّبِ قَالَ ، فِي رَجُلٍ هَلَكَ وَتَرَكَ بَنِينَ لَهُ ثَلاَثَةً . وَتَرَكَ مَوَالِيَ أَعْتَقَهُمْ هُوَ عَتَاقَةً . ثُمَّ إِنَّ الرَّجُلَيْنِ مِنْ بَنِيهِ هَلَكَا . وَتَرَكَا أَوْلاَدًا . فَقَالَ سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ : يَرِثُ الْمَوَالِيَ ، الْبَاقِي مِنَ الثَّلاَثَةِ . فَإِذَا هَلَكَ هُوَ ، فَوَلَدُهُ وَوَلَدُ إِخْوَتِهِ فِي وَلاَءِ الْمَوَالِي ، شَرَعٌ ، سَوَاءٌ .

24. Said b. el-Müseyyeb der ki: Bir adam ölür geride üç oğlunu ve azat etmiş olduğu kölelerin velâsını bırakır. Sonra oğullarından ikisi ölür, geride çocuklarını bırakır.

Bu üç çocukdan hayatta kalan azatlı kölelerin velâsına varis olur. O ölünce de kendi çocukları ile kardeşinin çocukları velâya eşit olarak varis olurlar.

13. SAİBENİN MİRASI VE YAHUDİ VE HIRİSTİYANIN AZAD ETTİĞİ KÖLENİN VELÂSI

٢٥ - وحدّثنى مَالِكٌ : أَنَّهُ سَأَلَ ابْنَ شِهَابٍ عَنِ السَّائِبَةِ ؟ قَالَ : يُوَالِى مَنْ شَاءَ . فَإِنْ مَاتَ وَلَمْ يُوَالِ أَحَدًا ، فَمِيرَاثُهُ لِلْمُسْلِمِينَ . وَعَقْلُهُ عَلَيْهِمْ .

قَالَ مَالِكٌ : إِنَّ أَحْسَنَ مَا سُمِعَ فِى السَّائِبَةِ أَنَّهُ لا يُوَالِى أَحَدًا . وَأَنَّ مِيرَاثَهُ لِلْمُسْلِمِينَ . وَعَقْلَهُ عَلَيْهِمْ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِى الْيَهُودِىِّ وَالنَّصْرَانِىِّ يُسْلِمُ عَبْدُ أَحَدِهِمَا فَيُعْتِقُهُ قَبْلَ أَنْ يُبَاعَ عَلَيْهِ : إِنَّ وَلاَءَ الْعَبْدِ الْمُعْتَقِ لِلْمُسْلِمِينَ . وَإِنْ أَسْلَمَ الْيَهُودِىُّ أَوِ النَّصْرَانِىُّ بَعْدَ ذَلِكَ لَمْ يَرْجِعْ إِلَيْهِ الْوَلاَءُ أَبَدًا .

قَالَ : وَلَكِنْ إِذَا أَعْتَقَ الْيَهُودِىُّ أَوِ النَّصْرَانِىُّ عَبْدًا عَلَى دِينِهِمَا . ثُمَّ أَسْلَمَ الْمُعْتَقُ قَبْلَ أَنْ يُسْلِمَ الْيَهُودِىُّ أَوِ النَّصْرَانِىُّ الَّذِى أَعْتَقَهُ . ثُمَّ أَسْلَمَ الَّذِى أَعْتَقَهُ . رَجَعَ إِلَيْهِ الْوَلاَءُ . لأَنَّهُ قَدْ كَانَ ثَبَتَ لَهُ الْوَلاَءُ يَوْمَ أَعْتَقَهُ .

قَالَ مَالِكٌ : وَإِنْ كَانَ لِلْيَهُودِىِّ أَوِ النَّصْرَانِىِّ وَلَدٌ مُسْلِمٌ ، وَرِثَ مَوَالِىَ أَبِيهِ الْيَهُودِىِّ أَوِ النَّصْرَانِىِّ ، إِذَا أَسْلَمَ الْمَوْلَى الْمُعْتَقُ . قَبْلَ أَنْ يُسْلِمَ الَّذِى أَعْتَقَهُ . وَإِنْ كَانَ الْمُعْتَقُ ، حِينَ أُعْتِقَ ، مُسْلِمًا . لَمْ يَكُنْ لِوَلَدِ النَّصْرَانِىِّ أَوِ الْيَهُودِىِّ الْمُسْلِمَيْنِ ، مِنْ وَلاَءِ الْعَبْدِ الْمُسْلِمِ شَىْءٌ . لأَنَّهُ لَيْسَ لِلْيَهُودِىِّ وَلاَ لِلنَّصْرَانِىِّ وَلاَءٌ ، فَوَلاَءُ الْعَبْدِ الْمُسْلِمِ لِجَمَاعَةِ الْمُسْلِمِينَ .

25. İmam Malik, İbn Şihab'a Sâibe'nin[17] mirasını sordu. İbn Şihab şöyle cevap verdi: İstediği kimseyle velâ anlaşması yapar, ölürse velâsını kimseye vasiyet edemez. Mirası hazineye kalır. Suçlarının diyetini hazine karşılar.

İmam Malik der ki: *Saibe hakkında duyduğumun en güzeli şudur: Saibe hiç kimseyle velâ anlaşması yapamaz. Onun mirası hazineye kalır. Suçlarının diyetini de hazine karşılar.*

İmam Malik der ki: *Kölesi kendisinden önce müslüman olan bir Yahudi ve Hristiyan bu köleyi satmaya zorlanmadan*

(17) Saibe, efendisinin azat etmek niyetiyle «Sen serbestsin» dediği kölesidir.

azat etse, azat edilen kölenin velâsı müslümanlara aittir, Azat ettikten sonra, Yahudi ve Hristiyan, müslüman olsalar artık velâ kendilerine dönmez. Fakat Yahudi veya Hıristiyan kölesini müslüman olmadan önce azat etse, bilahare köle müslüman olsa, sonra da azat eden müslüman olsa, kölenin velâsı azat edene döner. Çünkü azat ettikleri gün velâ kendisine aitti.

İmam Malik der ki: *Köleleri kendilerinden önce müslüman olan, Yahudi ve Hıristiyanın müslüman çocuğu bu köleye varis olur. Şayet köleleri (kendilerinden sonra), azad edilirken müslüman olmuş ise, daha önce müslüman olan Yahudi ve Hıristiyan bir kişinin çocuğunun bu müslüman kölenin velâsından hiçbir hakkı yoktur. Çünkü ne Yahudi ne de Hıristiyanın velâ hakkı olmaz. Bu müslüman kölenin velâsı, müslüman cemaate aittir.*

٣٩ - كتاب المكاتب

39

MÜKATEB (AZAD SÖZLEŞMELİ KÖLE) **KİTABI**

1. MÜKATEBİN HÜKMÜ

١ - حدّثنى مَالِكٌ عَنْ نَافِعٍ : أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ يَقُولُ : الْمُكَاتَبُ عَبْدٌ مَا بَقِىَ عَلَيْهِ مِنْ كِتَابَتِهِ شَىْءٌ .

1. Nafi'den: Abdullah b. Ömer şöyle derdi: Mükateb, yapmış olduğu mükatebe[1] anlaşmasından üzerinde bir miktar borç kaldıkça köledir.[2]

٢ - وحدّثنى مَالِكٌ أَنَّهُ بَلَغَهُ : أَنَّ عُرْوَةَ بْنَ الزُّبَيْرِ ، وَسُلَيْمَانَ بْنَ يَسَارٍ ، كَانَا يَقُولاَنِ : الْمُكَاتَبُ عَبْدٌ مَا بَقِىَ عَلَيْهِ مِنْ كِتَابَتِهِ شَىْءٌ .

قَالَ مَالِكٌ : وَهُوَ رَأْيِى .

قَالَ مَالِكٌ : فَإِنْ هَلَكَ الْمُكَاتَبُ . وَتَرَكَ مَالاً أَكْثَرَ مِمَّا بَقِىَ عَلَيْهِ مِنْ كِتَابَتِهِ . وَلَهُ وَلَدٌ وُلِدُوا فِى كِتَابَتِهِ . أَوْ كَاتَبَ عَلَيْهِمْ . وَرِثُوا مَا بَقِىَ مِنَ الْمَالِ . بَعْدَ قَضَاءِ كِتَابَتِهِ .

2. İmam Malik'e rivayet olunduğuna göre Urve b. ez-Zübeyr ile Süleyman b. Yesar şöyle derlerdi: Mükateb, kitabet anlaşmasından kalan borcu olduğu müddetçe köledir.

İmam Malik der ki: *Benim görüşüm de budur.*

İmam Malik der ki: *Mükateb ölse, geride kitabet anlaşmasından arta kalan borçtan daha fazla mal bıraksa, mükatebe iken ya da daha önce doğan çocukları olsa, bu çocuklar, borç ödendikten sonra arta kalan mala varis olurlar.*

(1) Kitabet, kölenin, efendisi ile anlaşarak azat bedelini ödeyince hür olmak üzere azat bedelini kazanması için serbest bırakılmasıdır. Mukateb, efendisi ile arasında kitabet akdi olan köleye denir. Köle, çalışıp kazanarak azat bedelini efendisine getirdiği zaman hür olur. Mükateb, kazancına efendisinin sahip oluşu dışında, köle hükümlerine tabidir.

(2) Amr b.Şuayb -babası- dedesi senediyle merfu olarak gelmiştir. Ebu Davud, Itk, 28/1; İbn Mace, Itk, 19/3; Şeybanî, 857.

٣ - وحدّثني مَالِكٌ عَنْ حُمَيْدِ بْنِ قَيْسٍ الْمَكِّيِّ : أَنَّ مُكَاتَبًا كَانَ لِابْنِ الْمُتَوَكِّلِ . هَلَكَ بِمَكَّةَ . وَتَرَكَ عَلَيْهِ بَقِيَّةً مِنْ كِتَابَتِهِ . وَدُيُونًا لِلنَّاسِ . وَتَرَكَ ابْنَتَهُ . فَأَشْكَلَ عَلَى عَامِلِ مَكَّةَ الْقَضَاءُ فِيهِ . فَكَتَبَ إِلَى عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ مَرْوَانَ يَسْأَلُهُ عَنْ ذَلِكَ . فَكَتَبَ إِلَيْهِ عَبْدُ الْمَلِكِ : أَنِ ابْدَأْ بِدُيُونِ النَّاسِ . ثُمَّ اقْضِ مَا بَقِيَ مِنْ كِتَابَتِهِ . ثُمَّ اقْسِمْ مَا بَقِيَ مِنْ مَالِهِ بَيْنَ ابْنَتِهِ وَمَوْلاَهُ .

قَالَ مَالِكٌ : الأَمْرُ عِنْدَنَا : أَنَّهُ لَيْسَ عَلَى سَيِّدِ الْعَبْدِ أَنْ يُكَاتِبَهُ إِذَا سَأَلَهُ ذَلِكَ . وَلَمْ أَسْمَعْ أَنَّ أَحَدًا مِنَ الأَئِمَّةِ أَكْرَهَ رَجُلاً عَلَى أَنْ يُكَاتِبَ عَبْدَهُ . وَقَدْ سَمِعْتُ بَعْضَ أَهْلِ الْعِلْمِ إِذَا سُئِلَ عَنْ ذَلِكَ فَقِيلَ لَهُ : إِنَّ اللهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى يَقُولُ : ﴿ فَكَاتِبُوهُمْ إِنْ عَلِمْتُمْ فِيهِمْ خَيْرًا ﴾ يَتْلُو هَاتَيْنِ الآيَتَيْنِ ﴿ وَإِذَا حَلَلْتُمْ فَاصْطَادُوا ﴾ ﴿ فَإِذَا قُضِيَتِ الصَّلاَةُ فَانْتَشِرُوا فِي الأَرْضِ وَابْتَغُوا مِنْ فَضْلِ اللهِ ﴾ .

قَالَ مَالِكٌ : وَإِنَّمَا ذَلِكَ أَمْرٌ أَذِنَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ فِيهِ لِلنَّاسِ . وَلَيْسَ بِوَاجِبٍ عَلَيْهِمْ .

قَالَ مَالِكٌ : وَسَمِعْتُ بَعْضَ أَهْلِ الْعِلْمِ يَقُولُ فِي قَوْلِ اللهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى ﴿ وَآتُوهُمْ مِنْ مَالِ اللهِ الَّذِي آتَاكُمْ ﴾ إِنَّ ذَلِكَ أَنْ يُكَاتِبَ الرَّجُلُ غُلاَمَهُ . ثُمَّ يَضَعُ عَنْهُ مِنْ آخِرِ كِتَابَتِهِ شَيْئًا مُسَمًّى .

قَالَ مَالِكٌ : فَهَذَا الَّذِي سَمِعْتُ مِنْ أَهْلِ الْعِلْمِ . وَأَدْرَكْتُ عَمَلَ النَّاسِ عَلَى ذَلِكَ عِنْدَنَا .

قَالَ مَالِكٌ : وَقَدْ بَلَغَنِي أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَاتَبَ غُلاَمًا لَهُ عَلَى خَمْسَةٍ وَثَلاَثِينَ أَلْفِ دِرْهَمٍ . ثُمَّ وَضَعَ عَنْهُ مِنْ آخِرِ كِتَابَتِهِ خَمْسَةَ آلاَفِ دِرْهَمٍ .

قَالَ مَالِكٌ : الأَمْرُ عِنْدَنَا ، أَنَّ الْمُكَاتَبَ إِذَا كَاتَبَهُ سَيِّدُهُ تَبِعَهُ مَالُهُ . وَلَمْ يَتْبَعْهُ وَلَدُهُ . إِلاَّ أَنْ يَشْتَرِطَهُمْ فِي كِتَابَتِهِ .

قَالَ يَحْيَى : سَمِعْتُ مَالِكًا يَقُولُ ، فِي الْمُكَاتَبِ يُكَاتِبُهُ سَيِّدُهُ وَلَهُ جَارِيَةٌ بِهَا حَبَلٌ مِنْهُ . لَمْ يَعْلَمْ بِهِ هُوَ وَلا سَيِّدُهُ يَوْمَ كِتَابَتِهِ . فَإِنَّهُ لا يَتْبَعُهُ ذَلِكَ الْوَلَدُ . لأَنَّهُ لَمْ يَكُنْ دَخَلَ فِي كِتَابَتِهِ . وَهُوَ لِسَيِّدِهِ . فَأَمَّا الْجَارِيَةُ فَإِنَّهَا لِلْمُكَاتَبِ لأَنَّهَا مِنْ مَالِهِ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِي رَجُلٍ وَرِثَ مُكَاتَبًا ، مِنِ امْرَأَتِهِ هُوَ وَابْنُهَا : إِنَّ الْمُكَاتَبَ إِنْ مَاتَ قَبْلَ أَنْ يَقْضِيَ كِتَابَتَهُ ، اقْتَسَمَا مِيرَاثَهُ عَلَى كِتَابِ اللهِ وَإِنْ أَدَّى كِتَابَتَهُ ثُمَّ مَاتَ ، فَمِيرَاثُهُ لاِبْنِ الْمَرْأَةِ . وَلَيْسَ لِلزَّوْجِ مِنْ مِيرَاثِهِ شَيْءٌ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِي الْمُكَاتَبِ يُكَاتِبُ عَبْدَهُ قَالَ : يُنْظَرُ فِي ذٰلِكَ . فَإِنْ كَانَ إِنَّمَا أَرَادَ الْمُحَابَاةَ لِعَبْدِهِ ، وَعُرِفَ ذٰلِكَ مِنْهُ بِالتَّخْفِيفِ عَنْهُ . فَلا يَجُوزُ ذٰلِكَ . وَإِنْ كَانَ إِنَّمَا كَاتَبَهُ عَلَى وَجْهِ الرَّغْبَةِ وَطَلَبِ الْمَالِ ، وَابْتِغَاءِ الْفَضْلِ وَالْعَوْنِ عَلَى كِتَابَتِهِ . فَذٰلِكَ جَائِزٌ لَهُ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِي رَجُلٍ وَطِئَ مُكَاتَبَةً لَهُ : إِنَّهَا إِنْ حَمَلَتْ فَهِيَ بِالْخِيَارِ . إِنْ شَاءَتْ كَانَتْ أُمَّ وَلَدٍ . وَإِنْ شَاءَتْ قَرَّتْ عَلَى كِتَابَتِهَا . فَإِنْ لَمْ تَحْمِلْ ، فَهِيَ عَلَى كِتَابَتِهَا .

قَالَ مَالِكٌ : الأَمْرُ الْمُجْتَمَعُ عَلَيْهِ عِنْدَنَا فِي الْعَبْدِ يَكُونُ بَيْنَ الرَّجُلَيْنِ ؛ إِنَّ أَحَدَهُمَا لا يُكَاتِبُ نَصِيبَهُ مِنْهُ . أُذِنَ لَهُ بِذٰلِكَ صَاحِبُهُ أَوْ لَمْ يَأْذَنْ . إِلاَّ أَنْ يُكَاتِبَاهُ جَمِيعًا . لأَنَّ ذٰلِكَ يَعْقِدُ لَهُ عِتْقًا . وَيَصِيرُ إِذَا أَدَّى الْعَبْدُ مَا كُوتِبَ عَلَيْهِ . إِلَى أَنْ يَعْتِقَ نِصْفُهُ . وَلا يَكُونُ عَلَى الَّذِي كَاتَبَ بَعْضَهُ ، أَنْ يَسْتَتِمَّ عِتْقَهُ . فَذٰلِكَ خِلافُ مَا قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « مَنْ أَعْتَقَ شِرْكًا لَهُ فِي عَبْدٍ قُوِّمَ عَلَيْهِ قِيمَةَ الْعَدْلِ » .

قَالَ مَالِكٌ : فَإِنْ جَهِلَ ذٰلِكَ حَتَّى يُؤَدِّيَ الْمُكَاتَبُ . أَوْ قَبْلَ أَنْ يُؤَدِّيَ . رَدَّ إِلَيْهِ الَّذِي كَاتَبَهُ . مَا قَبَضَ مِنَ الْمُكَاتَبِ . فَاقْتَسَمَهُ هُوَ وَشَرِيكُهُ عَلَى قَدْرِ حِصَصِهِمَا . وَبَطَلَتْ كِتَابَتُهُ . وَكَانَ عَبْدًا لَهُمَا عَلَى حَالِهِ الأُولَى .

قَالَ مَالِكٌ ، فِي مُكَاتَبٍ بَيْنَ رَجُلَيْنِ . فَأَنْظَرَهُ أَحَدُهُمَا بِحَقِّهِ الَّذِي عَلَيْهِ . وَأَبَى الآخَرُ أَنْ يُنْظِرَهُ . فَاقْتَضَى الَّذِي أَبَى أَنْ يُنْظِرَهُ ، بَعْضَ حَقِّهِ . ثُمَّ مَاتَ الْمُكَاتَبُ . وَتَرَكَ مَالاً لَيْسَ فِيهِ وَفَاءٌ مِنْ كِتَابَتِهِ .

قَالَ مَالِكٌ : يَتَحَاصَّانِ بِقَدْرِ مَا بَقِيَ لَهُمَا عَلَيْهِ . يَأْخُذُ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا بِقَدْرِ حِصَّتِهِ . فَإِنْ تَرَكَ الْمُكَاتَبُ فَضْلاً عَنْ كِتَابَتِهِ ، أَخَذَ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا مَا بَقِيَ مِنَ الْكِتَابَةِ . وَكَانَ مَا بَقِيَ بَيْنَهُمَا بِالسَّوَاءِ . فَإِنْ عَجَزَ الْمُكَاتَبُ ، وَقَدِ اقْتَضَى الَّذِي لَمْ يُنْظِرْهُ أَكْثَرَ مِمَّا اقْتَضَى صَاحِبُهُ ، كَانَ الْعَبْدُ بَيْنَهُمَا نِصْفَيْنِ . وَلا يَرُدُّ عَلَى صَاحِبِهِ فَضْلَ مَا اقْتَضَى . لأَنَّهُ إِنَّمَا اقْتَضَى الَّذِي لَهُ بِإِذْنِ صَاحِبِهِ . وَإِنْ وَضَعَ عَنْهُ أَحَدُهُمَا الَّذِي لَهُ . ثُمَّ اقْتَضَى صَاحِبُهُ بَعْضَ الَّذِي لَهُ عَلَيْهِ . ثُمَّ عَجَزَ . فَهُوَ بَيْنَهُمَا . وَلا يَرُدُّ الَّذِي اقْتَضَى عَلَى صَاحِبِهِ شَيْئًا . لأَنَّهُ إِنَّمَا اقْتَضَى الَّذِي لَهُ عَلَيْهِ . وَذٰلِكَ بِمَنْزِلَةِ الدَّيْنِ لِلرَّجُلَيْنِ . بِكِتَابٍ وَاحِدٍ عَلَى رَجُلٍ وَاحِدٍ . فَيُنْظِرُهُ أَحَدُهُمَا . وَيَشِحُّ الآخَرُ فَيَقْتَضِي بَعْضَ حَقِّهِ . ثُمَّ يُفْلِسُ الْغَرِيمُ . فَلَيْسَ عَلَى الَّذِي اقْتَضَى ، أَنْ يَرُدَّ شَيْئًا مِمَّا أَخَذَ .

3. Humeyd b. Hays el-Mekki'den: İbnül-Mutevekkil'in bir mükatebi, Mekke'de öldü ve geride mükatebe anlaşmasından artakalan borçlar, başka kişilere yaptığı borçları ve bir de kızını bıraktı. Mekke hakimi bu konuda hüküm veremedi. Abdulmelik b. Mervan'a mektup yazarak meseleyi sordu. O da kendisine şu mektubu yazdı. «Önce halkın alacağını öde. Sonra kitabet anlaşmasından kalan borcunu öde. Sonra geri kalanı kızı ile efendisi arasında taksim et.»

İmam Malik der ki: *Bizce köle istediği zaman efendi kitabet anlaşması yapmaya mecbur değildir. İmamların hiçbirinin bir adamı kölesiyle mükatebe anlaşması yapmaya zorladığını duymadım. İşittiğime göre bu mesele bir alime sorulmuş, o da şöyle demiş: Yüce Allah «**Haklarında hayır görürseniz, onlarla mükatebe anlaşması yapın**»*[3] *buyurur. Şu iki âyeti de buna ilâve edermiş: «**İhramdan çıktığınız zaman avlanın*** (=avlanabilirsiniz)»[4] *«**Namaz eda edilince yer yüzüne dağılın*** (=dağılabilirsiniz) ***ve Allah'ın lütfundan isteyin**»*[5]

İmam Malik der ki: *Bu âyeti kerimelerdeki emir (yasak ettikten sonraki) Allah'ın insanlara izin verdiği emirlerdir ve insanların üzerine vacip değildir.*[5/b]

İmam Malik der ki: *Bazı alimler, yüce Allah'ın «**Onlara, size vermiş olduğu Allah'ın malından verin**» buyruğu hakkında şöyle derler: Bunun manası şudur: Bir kimse kölesiyle mükatebe anlaşması yapar, sonradan, ona borcundan belli bir miktarını indirir.*

İmam Malik der ki: *Alimlerden duyduğum budur ve Medine'liler de böyle yapıyorlardı.*[6]

İmam Malik der ki: *Bana şöyle rivayet edildi: Abdullah b. Ömer (r.a.) kölesi ile otuzbeş bin dirheme muktebe anlaşması yaptı. Sonra onun borcunun son beşbin dirhemini tenzil etti.*

(3) Nûr sûresi, 33.
(4) Maide sûresi, 2.
(5) Cuma sûresi, 10.
(5/b) Yani ayetlerde geçen emir sigaları *vücub* değil,*izin* ifade eder. Dolayısıyla 'mükatebe yapın' şeklinde emir sigasıyla gelen ibare, bu yoruma göre 'mükatebe yapabilirsiniz' şeklinde *izin* ifade etmektedir.
(6) Medine'lilerin ameli —Resûlullah'ın sünnetine uygun olduğu için— İmam Malik'e göre ölçü yani delillerden biri oluyordu.

İmam Malik der ki: *Bizce efendisi ile mukatebe anlaşması yapan kölenin malı kendisine aittir. Anlaşmada şart koşulmamışsa çocuğu, mukateb olmaz.*

Yahya, İmam Malik'in mukateb hakkında şöyle dediğini duydu:

Cariyesi kendisinden hamile olan bir köle ile efendisi mukatebe anlaşması yapsalar, her ikisi de anlaşmayı yaparken cariyenin hamile olduğunu bilmeseler, bu çocuk babasına tabi olarak bu anlaşmanın içerisine girmez. Çünkü çocuk, bu anlaşmanın dışında kalır ve efendinin olur. Fakat cariye mükatebindir. Çünkü onun malıdır.

İmam Malik, bir kadının oğluyla kocasına bir mükateb miras bırakması hakkında der ki: *Bu durumda mükatep borcunu ödemeden ölürse, Allah'ın kitabına göre kocasıyla oğlu bu kölenin mirasını taksim ederler. Eğer mükatep borcunu öder de ölürse bu mükatebin mirası, kadının oğlunun olur. Kocasının bu mirasta hakkı yoktur.*

İmam Malik der ki: *Bir mükatep, (kitabet akdi yapan köle) kölesi ile mükatebe anlaşması yapsa, bakılır: Eğer mükatep kölesine yardım etmek istemişse, bu da kölesine indirim yapmasından anlaşılıyorsa, bu anlaşma caiz değildir. Şayet ilgilenip mal elde etmesi, borcunu ödemeye yardım etmesi, katkıda bulunması için yapmışsa, bu takdirde yaptığı anlaşma caiz olur.*

İmam Malik der ki: *Bir efendi mükatebe cariyesiyle birleşir de cariye hamile kalırsa, cariye isterse, ümmü veled olur. Dilerse mükatebe anlaşmasına bağlı kalır. Eğer cariye hamile olmamışsa mükatebe anlaşması uyarınca hareket eder.*

İmam Malik der ki: *Bir kölede ortak olan iki kişiden biri, ortağının izni ile ya da izinsiz köledeki hissesine karşılık mükatebe anlaşması yapamaz. Böyle bir anlaşmayı ikisi birlikte yapmaları gerekir. Çünkü kölenin yarı azat olmasını gerektirecek olan kitabet borcunu öderse bu anlaşma azat etme akdi olur. Köle ile hissesinde mükatebe anlaşması yapan ortak, kölenin tamamının azat edilmesini istiyemez. Bu Resûlullah'ın (s.a.v.) şu buyruğuna aykırıdır: «***Bir kimse bir köledeki hissesini azat ederse köle***

onun namına adil bir şekilde kıymetlendirilir»[7] Bizce ittifakla hüküm böyledir.

İmam Malik der ki: *Hissesinde mükatebe anlaşması yapan efendi, hükmün böyle olduğunu bilmez ve mükatep borcunu ödeyince veya henüz ödemeden öğrenirse, mükatebden teslim aldığı parayı geri verir ve bu parayı diğer ortağıyla köledeki hisseleri oranında paylaşırlar. Kitabet anlaşması hükümsüz olur. Köle de daha önceki gibi ikisi arasında köle olarak kalır.*

İmam Malik der ki: *İki kişi arasında ortak mükatebden, ortaklardan biri alacağını ertelese, diğeri de ertelemeyip alacağının bir kısmını tahsil ettikten sonra mükateb ölse ve borcuna kâfi gelmiyecek kadar mal bıraksa ortaklar o malı alacakları miktarınca paylaşırlar. Her ortak kendi hissesi kadar alır. Eğer mükatep borcundan daha fazla mal bırakmışsa, ortaklar geri kalan alacaklarını aldıktan sonra arta kalanı aralarında eşit olarak paylaşırlar. Borcunu ödemekten aciz kalırsa, peşin alan da diğer ortağından daha fazla almış ise, bu kişi ortağından daha fazla aldığı farkı ortağına geri vermez. Çünkü aldığını ortağının müsaa-desiyle almıştır.*

Köle aralarında (yine eskisi gibi) yarı yarıya ortak olarak kalır. Ortaklardan biri mükatebten alacağından indirim yapsa, sonra diğer ortağı alacağının bir kısmını tahsil etse de, ileride mükateb borcunu ödeyemez hale gelse, köle aralarında ortak olarak kalır. Alacağının bir kısmını tahsil eden ortak, diğer ortağa gerisin geri hiç birşey vermez. Çünkü alacağını almıştır.

Bu mesele şuna benzer: İki kişinin ortak olarak bir adamdan alacağı vardır. Birisi alacağını tecil etmiş, diğeri tecil etmeyerek alacağının bir kısmını tahsil etmiştir. Sonra da borçlu iflas etmiştir. Alacağını tahsil eden ortak, tahsil etmeyen ortağa almış olduğu paradan hiçbirşey vermez.

(7) Kölenin geri kalan kısmının azat edilebilmesi için bu kısmın değerlendirilmesi gerekmektedir. Halbuki yarısında mukatebe anlaşması yapılmış ve o kısım kendisi tarafından kıymetlendirilmiştir. Bu kıymetlendirme geri kalanın da kıymetlendirilmesine engel teşkil ettiğinden hadis'e muhalif olmaktadır. Bir değeri kalan kısmın parasını kendi vererek azat etmesi gerekmektedir. Halbuki kendi hissesinden para almaktadır. İkinci olarak ortaklardan birisi mukateb anlaşması yapınca, kölenin serbestçe çalışıp borcunu ödemesi lâzımdır. Bir kısmı başkasının kölesi olduğu müddetçe bu mümkün olmaz.

2. KİTABET BORCUNU ÖDEME SORUMLULUĞU

قَالَ مَالِكٌ : الأَمْرُ الْمُجْتَمَعُ عَلَيْهِ عِنْدَنَا ؛ أَنَّ الْعَبِيدَ إِذَا كُوتِبُوا جَمِيعًا . كِتَابَةً وَاحِدَةً . فَإِنَّ بَعْضَهُمْ حُمَلاَءُ عَنْ بَعْضٍ . وَإِنَّهُ لا يُوضَعُ عَنْهُمْ ، لِمَوْتِ أَحَدِهِمْ ، شَيْءٌ . وَإِنْ قَالَ أَحَدُهُمْ : قَدْ عَجَزْتُ . وَأَلْقَى بِيَدَيْهِ . فَإِنَّ لأَصْحَابِهِ أَنْ يَسْتَعْمِلُوهُ فِيمَا يُطِيقُ مِنَ الْعَمَلِ . وَيَتَعَاوَنُونَ بِذَلِكَ فِي كِتَابَتِهِمْ . حَتَّى يَعْتِقَ بِعِتْقِهِمْ . إِنْ عَتَقُوا . وَيَرِقَّ بِرِقِّهِمْ . إِنْ رَقُّوا .

قَالَ مَالِكٌ : الأَمْرُ الْمُجْتَمَعُ عَلَيْهِ عِنْدَنَا ؛ أَنَّ الْعَبْدَ إِذَا كَاتَبَهُ سَيِّدُهُ . لَمْ يَنْبَغِ لِسَيِّدِهِ أَنْ يَتَحَمَّلَ لَهُ ، بِكِتَابَةِ عَبْدِهِ ، أَحَدٌ . إِنْ مَاتَ الْعَبْدُ أَوْ عَجَزَ . وَلَيْسَ هٰذَا مِنْ سُنَّةِ الْمُسْلِمِينَ . وَذَلِكَ أَنَّهُ إِنْ تَحَمَّلَ رَجُلٌ لِسَيِّدِ الْمُكَاتَبِ ، بِمَا عَلَيْهِ مِنْ كِتَابَتِهِ . ثُمَّ اتَّبَعَ ذَلِكَ سَيِّدُ الْمُكَاتَبِ قَبْلَ الَّذِي تَحَمَّلَ لَهُ . أَخَذَ مَالَهُ بَاطِلاً . لا هُوَ ابْتَاعَ الْمُكَاتَبَ ، فَيَكُونَ مَا أُخِذَ مِنْهُ مِنْ ثَمَنِ شَيْءٍ هُوَ لَهُ . وَلا الْمُكَاتَبُ عَتَقَ ، فَيَكُونَ فِي ثَمَنِ حُرْمَةٍ ثَبَتَتْ لَهُ . فَإِنْ عَجَزَ الْمُكَاتَبُ رَجَعَ إِلَى سَيِّدِهِ . وَكَانَ عَبْدًا مَمْلُوكًا لَهُ . وَذَلِكَ أَنَّ الْكِتَابَةَ لَيْسَتْ بِدَيْنٍ ثَابِتٍ يَتَحَمَّلُ لِسَيِّدِ الْمُكَاتَبِ بِهَا . إِنَّمَا هِيَ شَيْءٌ . إِنْ أَدَّاهُ الْمُكَاتَبُ عَتَقَ . وَإِنْ مَاتَ الْمُكَاتَبُ وَعَلَيْهِ دَيْنٌ ، لَمْ يُحَاصَّ الْغُرَمَاءَ سَيِّدُهُ بِكِتَابَتِهِ . وَكَانَ الْغُرَمَاءُ أَوْلَى بِذَلِكَ مِنْ سَيِّدِهِ . وَإِنْ عَجَزَ الْمُكَاتَبُ وَعَلَيْهِ دَيْنٌ لِلنَّاسِ . رُدَّ عَبْدًا مَمْلُوكًا لِسَيِّدِهِ . وَكَانَتْ دُيُونُ النَّاسِ فِي ذِمَّةِ الْمُكَاتَبِ . لا يَدْخُلُونَ مَعَ سَيِّدِهِ فِي شَيْءٍ مِنْ ثَمَنِ رَقَبَتِهِ .

قَالَ مَالِكٌ : إِذَا كَاتَبَ الْقَوْمُ جَمِيعًا كِتَابَةً وَاحِدَةً . وَلا رَحِمَ بَيْنَهُمْ يَتَوَارَثُونَ بِهَا ، فَإِنَّ بَعْضَهُمْ حُمَلاَءُ عَنْ بَعْضٍ . وَلا يَعْتِقُ بَعْضُهُمْ دُونَ بَعْضٍ حَتَّى يُؤَدُّوا الْكِتَابَةَ كُلَّهَا . فَإِنْ مَاتَ أَحَدٌ مِنْهُمْ وَتَرَكَ مَالاً هُوَ أَكْثَرُ مِنْ جَمِيعِ مَا عَلَيْهِمْ . أُدِّيَ عَنْهُمْ جَمِيعُ مَا عَلَيْهِمْ . وَكَانَ فَضْلُ الْمَالِ لِسَيِّدِهِ . وَلَمْ يَكُنْ لِمَنْ كَاتَبَ مَعَهُ مِنْ فَضْلِ الْمَالِ شَيْءٌ . وَيَتْبَعُهُمُ السَّيِّدُ بِحِصَصِهِمُ الَّتِي بَقِيَتْ عَلَيْهِمْ . مِنَ الْكِتَابَةِ الَّتِي قُضِيَتْ مِنْ مَالِ الْهَالِكِ . لأَنَّ الْهَالِكَ إِنَّمَا كَانَ تَحَمَّلَ عَنْهُمْ . فَعَلَيْهِمْ أَنْ يُؤَدُّوا مَا عَتَقُوا بِهِ مِنْ مَالِهِ . وَإِنْ كَانَ لِلْمُكَاتَبِ الْهَالِكِ وَلَدٌ حُرٌّ لَمْ يُولَدْ فِي الْكِتَابَةِ . وَلَمْ يُكَاتَبْ عَلَيْهِ . لَمْ يَرِثْهُ . لأَنَّ الْمُكَاتَبَ لَمْ يَعْتِقْ حَتَّى مَاتَ .

İmam Malik der ki: *Bizce ittifakla hüküm şöyledir: Birden fazla köle bir anlaşmada hepsi birden mükatebe anlaşmasına tabi tutulursa, birbirlerine kefil olurlar ve birinin ölümüyle diğerlerinden hiçbir indirim yapılmaz. Mukateblerden biri «ben aciz kaldım» dese ve çalışmaktan vazgeçse, diğer ortakları onu gücü yettiği işlerde çalıştırabilirler. Bu şekilde borçlarını ödemekte yardımlaşırlar. Öyle ki bütün kölelerin, borçlarını ödeyip azat olmalarıyla o köle de azat olur. Ödemeyip köle olarak kalırlarsa, o da ötekilerle köle olur.*

İmam Malik der ki: *Bir köleyle efendisi mükatebe anlaşması yapsa, kölenin ölmesi ya da borcunu ödemekten aciz olması halinde müslümanlar arasındaki teamül, başka birinin kölenin borcunu üzerine alması şeklinde değildir. Çünkü bir kölenin, efendisine olan borcunu, efendi kabullenenden alırsa, haksız yere almış olur. Mükatebi o şahsa satmış da olmaz. Mükatebin borcuna karşılık alınmış olan mal, o malı veren adamındır. Mükateb azat olmaz. Dolayısiyle o mal, efendinin azat edemediği bir kölenin karşılığında almış olduğu mal sayılır. Mükateb borcunu ödemekten âciz kalırsa efendisinin mülkiyetine köle olarak döner. Çünkü kitabet borcu, efendiye başkası tarafından ödenebilecek sabit bir borç değildir. Kitabet borcu öyle bir şeydir ki mükateb onu ödediği takdirde azat olur. Mükateb, borçlu olarak ölürse, efendisi alacaklılara kitabet alacağına karşılık ortak olmaz. Bu konuda alacaklılar efendiden önce gelirler. Kitabet borcunu ödeyemeyen kölenin, başka borçları da varsa efendisinin mülkiyetine köle olarak döner. Borçları bu kölenin zimmetinde sabit olur. Alacaklılar, alacaklarını kölenin bedeline mahsub ederek efendi ile kölede ortak olamazlar.*

İmam Malik der ki: *Bir grup köle, birlikte tek bir kitabet anlaşması yapsalar, aralarında da birbirlerine varis olacak akrabalık bağları yoksa, bu köleler, ödemede birbirlerinden sorumludurlar. Kitabet borcunun tamamını ödeyinceye kadar hepsi köle olarak kalırlar. Bir kısmı azat olmaksızın, diğer bir kısmı azat olmaz. İçlerinden biri ölür ve geride diğer kölelerin kitabet borçlarından daha fazla mal bırakırsa, o kölelerin borcunun tamamı bu maldan ödenir. Geriye fazla birşey kalmamışsa, o da efendisinin olur. Bu fazlalığı, birlikte kitabet anlaşması yaptıkları diğer arkadaşları alamazlar. Diğer mükateblerin kitabet borçları ölenin*

malından hisselerine göre ödendikten sonra sıra efendiye gelir. Çünkü ölen onların borcunun ödeme sorumluluğunu üzerine almıştır. Onlara, ölenin malından azat olabilecekleri kadar ödemeleri lâzım gelir. Ölen mükateb'in kitabet akdi yapılırken doğmamış ve kitabet anlaşmasına girmemiş hür bir çocuğu varsa, babasına varis olamaz. Çünkü mükateb ölünceye kadar azat edilmemiştir.

3. MÜKATEBE İLİŞKİSİNİ KESMEK

٥ - حدّثنى مَالِكٌ : أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ أُمَّ سَلَمَةَ زَوْجَ النَّبِىِّ ﷺ كَانَتْ تُقَاطِعُ مُكَاتَبِيهَا بِالذَّهَبِ وَالْوَرِقِ .

قَالَ مَالِكٌ : الأَمْرُ الْمُجْتَمَعُ عَلَيْهِ عِنْدَنَا فِى الْمُكَاتَبِ يَكُونُ بَيْنَ الشَّرِيكَيْنِ . فَإِنَّهُ لا يَجُوزُ لأَحَدِهِمَا أَنْ يُقَاطِعَهُ عَلَى حِصَّتِهِ . إِلاَّ بِإِذْنِ شَرِيكِهِ . وَذَلِكَ أَنَّ الْعَبْدَ وَمَالَهُ بَيْنَهُمَا . فَلا يَجُوزُ لأَحَدِهِمَا أَنْ يَأْخُذَ شَيْئًا مِنْ مَالِهِ إِلاَّ بِإِذْنِ شَرِيكِهِ . وَلَوْ قَاطَعَهُ أَحَدُهُمَا دُونَ صَاحِبِهِ ثُمَّ حَازَ ذَلِكَ . ثُمَّ مَاتَ الْمُكَاتَبُ وَلَهُ وَمَالٌ . أَوْ عَجَزَ . لَمْ يَكُنْ لِمَنْ قَاطَعَهُ شَىْءٌ مِنْ مَالِهِ . وَلَمْ يَكُنْ لَهُ أَنْ يَرُدَّ مَا قَاطَعَهُ عَلَيْهِ . وَيَرْجِعَ حَقُّهُ فِى رَقَبَتِهِ . وَلَكِنْ مَنْ قَاطَعَ مُكَاتَبًا بِإِذْنِ شَرِيكِهِ . ثُمَّ عَجَزَ الْمُكَاتَبُ . فَإِنْ أَحَبَّ الَّذِى قَاطَعَهُ أَنْ يَرُدَّ الَّذِى أَخَذَ مِنْهُ مِنَ الْقِطَاعَةِ . وَيَكُونُ عَلَى نَصِيبِهِ مِنْ رَقَبَةِ الْمُكَاتَبِ . كَانَ ذَلِكَ لَهُ . وَإِنْ مَاتَ الْمُكَاتَبُ . وَتَرَكَ مَالا . اسْتُوْفِىَ الَّذِى بَقِيَتْ لَهُ الْكِتَابَةُ . حَقُّهُ الَّذِى بَقِىَ لَهُ عَلَى الْمُكَاتَبِ مِنْ مَالِهِ . ثُمَّ كَانَ مَا بَقِىَ مِنْ مَالِ الْمُكَاتَبِ بَيْنَ الَّذِى قَاطَعَهُ وَبَيْنَ شَرِيكِهِ . عَلَى قَدْرِ حِصَصِهِمَا فِى الْمُكَاتَبِ . وَإِنْ كَانَ أَحَدُهُمَا قَاطَعَهُ وَتَمَاسَكَ صَاحِبُهُ بِالْكِتَابَةِ . ثُمَّ عَجَزَ الْمُكَاتَبُ . قِيلَ لِلَّذِى قَاطَعَهُ : إِنْ شِئْتَ أَنْ تَرُدَّ عَلَى صَاحِبِكَ نِصْفَ الَّذِى أَخَذْتَ ، وَيَكُونُ الْعَبْدُ بَيْنَكُمَا شَطْرَيْنِ . وَإِنْ أَبَيْتَ ، فَجَمِيعُ الْعَبْدِ لِلَّذِى تَمَسَّكَ بِالرِّقِّ خَالِصًا .

قَالَ مَالِكٌ ، فِى الْمُكَاتَبِ يَكُونُ بَيْنَ الرَّجُلَيْنِ ، فَيُقَاطِعُهُ أَحَدُهُمَا بِإِذْنِ صَاحِبِهِ . ثُمَّ يَقْتَضِى الَّذِى تَمَسَّكَ بِالرِّقِّ مِثْلَ مَا قَاطَعَ عَلَيْهِ صَاحِبُهُ . أَوْ أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ . ثُمَّ يَعْجِزُ الْمُكَاتَبُ .

قَالَ مَالِكٌ : فَهُوَ بَيْنَهُمَا ، لأَنَّهُ إِنَّمَا اقْتَضَى الَّذِى لَهُ عَلَيْهِ . وَإِنِ اقْتَضَى أَقَلَّ مِمَّا أَخَذَ الَّذِى قَاطَعَهُ ، ثُمَّ عَجَزَ الْمُكَاتَبُ ، فَأَحَبَّ الَّذِى قَاطَعَهُ أَنْ يَرُدَّ عَلَى صَاحِبِهِ نِصْفَ مَا تَفَضَّلَهُ بِهِ ، وَيَكُونُ الْعَبْدُ بَيْنَهُمَا نِصْفَيْنِ ، فَذَلِكَ لَهُ . وَإِنْ أَبَى ، فَجَمِيعُ الْعَبْدِ لِلَّذِى لَمْ يُقَاطِعْهُ . وَإِنْ مَاتَ الْمُكَاتَبُ وَتَرَكَ مَالاً . فَأَحَبَّ الَّذِى قَاطَعَهُ أَنْ يَرُدَّ عَلَى صَاحِبِهِ نِصْفَ مَا تَفَضَّلَهُ بِهِ . وَيَكُونُ الْمِيرَاثُ بَيْنَهُمَا . فَذَلِكَ لَهُ . وَإِنْ كَانَ الَّذِى تَمَسَّكَ بِالْكِتَابَةِ قَدْ أَخَذَ مِثْلَ مَا قَاطَعَ

عَلَيْهِ شَرِيكُهُ . أَوْ أَفْضَلَ . فَالْمِيرَاثُ بَيْنَهُمَا بِقَدْرِ مِلْكِهِمَا . لأَنَّهُ إِنَّمَا أَخَذَ حَقَّهُ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِي الْمُكَاتَبِ يَكُونُ بَيْنَ الرَّجُلَيْنِ . فَيُقَاطِعُ أَحَدُهُمَا عَلَى نِصْفِ حَقِّهِ بِإِذْنِ صَاحِبِهِ . ثُمَّ يَقْبِضُ الَّذِي تَمَسَّكَ بِالرِّقِّ أَقَلَّ مِمَّا قَاطَعَ عَلَيْهِ صَاحِبُهُ . ثُمَّ يَعْجِزُ الْمُكَاتَبُ .

قَالَ مَالِكٌ : إِنْ أَحَبَّ الَّذِي قَاطَعَ الْعَبْدَ أَنْ يَرُدَّ عَلَى صَاحِبِهِ نِصْفَ مَا تَفَضَّلَهُ بِهِ ، كَانَ الْعَبْدُ بَيْنَهُمَا شَطْرَيْنِ . وَإِنْ أَبَى أَنْ يَرُدَّ ، فَلِلَّذِي تَمَسَّكَ بِالرِّقِّ حِصَّةُ صَاحِبِهِ الَّذِي كَانَ قَاطَعَ عَلَيْهِ الْمُكَاتَبَ .

قَالَ مَالِكٌ : وَتَفْسِيرُ ذَلِكَ ، أَنَّ الْعَبْدَ يَكُونُ بَيْنَهُمَا شَطْرَيْنِ . فَيُكَاتِبَانِهِ جَمِيعًا . ثُمَّ يُقَاطِعُ أَحَدُهُمَا الْمُكَاتَبَ عَلَى نِصْفِ حَقِّهِ . بِإِذْنِ صَاحِبِهِ . وَذَلِكَ الرُّبُعُ مِنْ جَمِيعِ الْعَبْدِ . ثُمَّ يَعْجِزُ الْمُكَاتَبُ . فَيُقَالُ لِلَّذِي قَاطَعَهُ : إِنْ شِئْتَ فَارْدُدْ عَلَى صَاحِبِكَ نِصْفَ مَا فَضَلْتَهُ بِهِ ، وَيَكُونُ الْعَبْدُ بَيْنَكُمَا شَطْرَيْنِ . وَإِنْ أَبَى ، كَانَ لِلَّذِي تَمَسَّكَ بِالْكِتَابَةِ رُبُعُ صَاحِبِهِ الَّذِي قَاطَعَ الْمُكَاتَبَ عَلَيْهِ خَالِصًا . وَكَانَ لَهُ نِصْفُ الْعَبْدِ . فَذَلِكَ ثَلاثَةُ أَرْبَاعِ الْعَبْدِ . وَكَانَ لِلَّذِي قَاطَعَ رُبُعُ الْعَبْدِ . لأَنَّهُ أَبَى أَنْ يَرُدَّ ثَمَنَ رُبُعِهِ الَّذِي قَاطَعَ عَلَيْهِ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِي الْمُكَاتَبِ يُقَاطِعُهُ سَيِّدُهُ . فَيَعْتِقُ . وَيُكْتَبُ عَلَيْهِ مَا بَقِيَ مِنْ قَطَاعَتِهِ دَيْنًا عَلَيْهِ . ثُمَّ يَمُوتُ الْمُكَاتَبُ وَعَلَيْهِ دَيْنٌ لِلنَّاسِ .

قَالَ مَالِكٌ : فَإِنَّ سَيِّدَهُ لا يُحَاصُّ غُرَمَاءَهُ بِالَّذِي عَلَيْهِ مِنْ قَطَاعَتِهِ . وَلِغُرَمَائِهِ أَنْ يَبْدَؤُا عَلَيْهِ .

قَالَ مَالِكٌ : لَيْسَ لِلْمُكَاتَبِ أَنْ يُقَاطِعَ سَيِّدَهُ إِذَا كَانَ عَلَيْهِ دَيْنٌ لِلنَّاسِ . فَيَعْتِقُ وَيَصِيرُ لا شَيْءَ لَهُ . لأَنَّ أَهْلَ الدَّيْنِ أَحَقُّ بِمَالِهِ مِنْ سَيِّدِهِ . فَلَيْسَ ذَلِكَ بِجَائِزٍ لَهُ .

قَالَ مَالِكٌ : الأَمْرُ عِنْدَنَا فِي الرَّجُلِ يُكَاتِبُ عَبْدَهُ . ثُمَّ يُقَاطِعُهُ بِالذَّهَبِ . فَيَضَعُ عَنْهُ مِمَّا عَلَيْهِ مِنَ الْكِتَابَةِ . عَلَى أَنْ يُعَجِّلَ لَهُ مَا قَاطَعَهُ عَلَيْهِ : أَنَّهُ لَيْسَ بِذَلِكَ بَأْسٌ . وَإِنَّمَا كَرِهَ ذَلِكَ مَنْ كَرِهَهُ ، لأَنَّهُ أَنْزَلَهُ بِمَنْزِلَةِ الدَّيْنِ ، يَكُونُ لِلرَّجُلِ عَلَى الرَّجُلِ إِلَى أَجَلٍ ، فَيَضَعُ عَنْهُ ، وَيَنْقُدُهُ . وَلَيْسَ هَذَا مِثْلَ الدَّيْنِ . إِنَّمَا كَانَتْ قَطَاعَةُ الْمُكَاتَبِ سَيِّدَهُ ، عَلَى أَنْ يُعْطِيَهُ مَالاً فِي أَنْ يَتَعَجَّلَ الْعِتْقَ . فَيَجِبُ لَهُ الْمِيرَاثُ وَالشَّهَادَةُ وَالْحُدُودُ . وَتَثْبُتُ لَهُ حُرْمَةُ الْعَتَاقَةِ . وَلَمْ يَشْتَرِ دَرَاهِمَ بِدَرَاهِمَ . وَلا ذَهَبًا بِذَهَبٍ . وَإِنَّمَا مَثَلُ ذَلِكَ مَثَلُ رَجُلٍ قَالَ لِغُلامِهِ : ائْتِنِي بِكَذَا وَكَذَا دِينَارًا . وَأَنْتَ حُرٌّ . فَوَضَعَ عَنْهُ مِنْ ذَلِكَ . فَقَالَ : إِنْ جِئْتَنِي بِأَقَلَّ مِنْ ذَلِكَ فَأَنْتَ حُرٌّ . فَلَيْسَ هَذَا دَيْنًا ، ثَابِتًا . وَلَوْ كَانَ دَيْنًا ثَابِتًا لَحَاصَّ بِهِ السَّيِّدُ غُرَمَاءَ الْمُكَاتَبِ ، إِذَا مَاتَ أَوْ أَفْلَسَ . فَدَخَلَ مَعَهُمْ فِي مَالِ مُكَاتَبِهِ .

5. İmam Malik'e şöyle rivayet olundu: Hz. Peygamber (sa.v.)'in hanımı Ümmü Seleme, altın ve gümüş karşılığında mükatebleriinden ilişkisini kesti. (Yani mükatebler hür oldular).

İmam Malik der ki: *İki kişi arasında müşterek olan mükateb hakkında bizce ittifakla hüküm şöyledir: Bu ortaklardan birisinin, kendi hissesi karşılığında diğer ortağın izni olmadan mükateble ilişkisini kesmesi caiz değildir. Çünkü köle ve malı her ikisi arasında ortak olduğundan birinin, diğerinin izni olmaksızın kölenin malından alması caiz görülmemektedir. Ortaklardan birisi mükatebten ilişkisini kesse, diğer ortak kesmese, sonra ilişkiyi kesen ortak ilişkiyi kesme işlemini tamamlarsa, sonradan mükateb mal bırakarak ölse ya da kitabet borcunu ödemekten aciz kalsa, ilişkiyi kesen ortak, kölenin malından alamadığı gibi, diğer ortağına ilişkisini keserken aldığını geri vererek köledeki hissesine tekrar sahip olamaz. Fakat mükatebden ilişkisini ortağının izniyle kesmiş ise, daha sonra mükateb kitabet borcunu ödeyemez hale gelmiş ise, ilişkiyi kesen ortak, ilişkiyi kesme karşılığında almış olduğu parayı verip köledeki hissesine tekrar sahip olmak isterse olabilir. Köle mal bırakarak ölmüş ise, mükatebe anlaşmasını devam ettiren, kölenin malından geri kalan kitabet alacağını alır, sonra da geri kalan malını ilişkiyi kesenle, ortaklık hisseleri oranında paylaşırlar. İki ortaktan biri mükatebden ilişkisini keser, diğer ortak, mükatebe anlaşmasını devam ettirir, sonra da köle kitabet borcunu ödeyemez hale gelirse, ilişkisini kesene: «Eğer sen ilişkini keserken aldığın paranın yarısını verirsen köleye yarı yarıya ortak olacaksın» denir, o da kabul etmez ise, köle tamamen mükatebe anlaşmasına devam eden ortağın olur.*

İmam Malik der ki: *Ortaklardan biri, ortağının izniyle mükatebten ilişkisini keser, diğer ortak da sonradan ilişkisini kesen ortak kadar ya da daha fazlasını mükatebe alacağına karşılık alır, sonra da mükateb, mükatebe borcunu ödeyemez hale gelirse, mükateb aralarında ortak olur. Çünkü mükatebe anlaşmasına devam eden ortak mükatebten alacağını almıştır. Şayet mükatebe anlaşmasına devam eden ortak ilişkiyi kesen ortaklardan daha az almış, sonra da mükateb, mükatebe borcunu ödeyemez hale gelmişse, ilişkiyi kesen ortak aldığı paranın fazlasının yarısını ortağına verip kölenin yarısına ortak olmak isterse, olabilir. İstemezse, kölenin tamamı ilişkiyi kesmeyen ortağın olur. Mükateb, miras*

bırakarak ölmüş ise ilişkiyi kesen ortak diğer ortakdan fazla olarak ortağının yarı hissesini ona verip mirasa ortak olmak isterse olabilir. İlişkiyi kesmeyen ortak, ilişkiyi kesen ortak kadar, ya da daha fazla almışsa, miras aralarında köledeki hisseleri oranında paylaştırılır. Çünkü ilişkiyi kesmeyen ortak hakkını almıştır.

İmam Malik der ki: *İki kişi, bir mükatebte ortaktırlar, birisi hissesinin yarısında ortağının izniyle ilişkisini kesmiş, sonra ilişkisini kesmeyen ortak ilişkisini kesen ortaktan daha az para almıştır. Sonra da mükateb kitabet borcunun ödeyemez hale gelmiştir. İlişkiyi kesen ortak, öteki ortağından fazla olarak aldığının yarısını ortağına geri verirse, köleye yarı yarıya ortak olurlar. Eğer bu parayı geri vermek istemez ise, ilişkisini kesmeyen ortak, ortağının mükatebteki ilişkisini kestiği hisseyi de alır.*

İmam Malik der ki: *Bu şöyle açıklanabilir: İki kişi, bir köleye yarı yarıya ortaktır. Her iki ortak da birlikte bu köleyle mükatebe anlaşması yapmışlardır. Sonra ortaklardan biri kendi hissesinin yarısında, yani mükatebin dörtte birinde ortağının izniyle ilişkiyi kesmiştir. Sonra mükateb de borcunu ödeyemez duruma düşmüştür. İlişkiyi kesene şöyle denir: «İstersen ortağının aldığından fazla olarak aldığının yarısını ortağına geri ver, köle aranızda ortak olsun.» Eğer verirse köle ikisi arasında yarı yarıya ortak olur. Şayet vermez ise ilişkiyi kesen ortağın ilişkiyi kestiği hissesi, ilişkiyi kesmeyen ortağın olur. Zaten bu ortak kölenin yarı hissesine sahipti. Bununla birlikte, kölenin dörtte üçüne sahip olmuş olur. Kölenin dörtte biri de ilişkiyi kesenin olur. Çünkü ilişkiyi kesen ortak, ilişkiyi kestiği kölenin dörtte birinin bedelini geri vermeyi kabul etmemiştir.*

İmam Malik der ki: *Bir mükatebten efendisi ilişkisini keser ve onu azat eder, ilişkiyi kesmesi karşılığında alacağı paradan geri kalanı da üzerine borç olarak kaydeder, sonra mükateb ölür ve bu mükatebin başka kişilere de borcu vardır. Bu durumda efendi, diğer alacaklılarla birlikte bu alacağını alamaz. Diğer alacaklıların öncelik hakları vardır.*

İmam Malik der ki: *Başka kişilere borcu olan bir mükatebin efendiyle ilişkiyi kesme anlaşması yapma hakkı yoktur. Böyle olunca köle hürriyetine kavuşur ve hiçbir malı kalmayabilir. Zira alacaklılar, alacaklarını efendiden daha önce alma hakkına*

sahiptirler. Bu sebeple, mükatebin böyle bir anlaşma yapması caiz değildir.

İmam Malik der ki: *Bir efendi, kölesi ile mükatebe anlaşması yapar sonra altın karşılığında ilişkisini keser. Bunu yaparken ilişkisini kesmesi karşılığında alacağı altını peşin ödemesi şartıyle mükatebe borcundan indirimde bulunur. Bizce bunda bir mahzur yoktur. Ancak bunu hoş görmeyenler de vardır. Çünkü efendi, mükateb borcunu normal borç mesabesine indirmiştir. Şöyle ki: Bir kişi, başka bir kişiye belli bir zamana kadar borçlanmıştır. Alacaklı ona indirim yapmış, o da borcunu peşin olarak ödemiştir. Mükatebin borcu bu borca benzemez. Bu, mükatebin bir an önce hürriyetine kavuşabilmesi maksadıyla efendisine mal vermek üzere aralarında yaptıkları ilişkiyi kesme anlaşması neticesinde verilmesi gereken maldır. Bu sebeple, hürriyetine kavuşan bu kölenin miras, şahitlik ve hudud (hükümleri) hakları sabit olur ve hürriyete kavuşmanın haklarını elde eder. Artık dirhem karşılığında dirhem, altın karşılığında altın satın alamaz. (Faiz muamelesi yapamaz) Bu kişi, kölesine şöyle diyen kimseye benzer: «Şu kadar dinarı bana getirirsen sen hürsün.» Köleye bu söylediği miktardan indirim yapar da, ona şöyle der: «Bana bundan daha azını getirirsen sen hürsün.» Bu zimmette sabit bir borç olmaz. Şayet sabit bir borç olsaydı, mükatebin ölmesi veya iflas etmesi halinde alacaklılarıyla birlikte taksime iştirak ederek mükatebin malını beraberce bölerlerdi.*

4. MÜKATEBİN YARALAMASI

٦ - قَالَ مَالِكٌ : أَحْسَنُ مَا سَمِعْتُ فِي الْمُكَاتَبِ يَجْرَحُ الرَّجُلَ جَرْحًا يَقَعُ فِيهِ الْعَقْلُ عَلَيْهِ : أَنَّ الْمُكَاتَبَ إِنْ قَوِيَ عَلَى أَنْ يُؤَدِّيَ عَقْلَ ذَلِكَ الْجَرْحِ مَعَ كِتَابَتِهِ أَدَّاهُ . وَكَانَ عَلَى كِتَابَتِهِ . فَإِنْ لَمْ يَقْوَ عَلَى ذَلِكَ ، فَقَدْ عَجَزَ عَنْ كِتَابَتِهِ . وَذَلِكَ أَنَّهُ يَنْبَغِي أَنْ يُؤَدِّيَ عَقْلَ ذَلِكَ الْجَرْحِ قَبْلَ الْكِتَابَةِ . فَإِنْ هُوَ عَجَزَ عَنْ أَدَاءِ عَقْلِ ذَلِكَ الْجَرْحِ ، خُيِّرَ سَيِّدُهُ فَإِنْ أَحَبَّ أَنْ يُؤَدِّيَ عَقْلَ ذَلِكَ الْجَرْحِ ، فَعَلَ . وَأَمْسَكَ غُلَامَهُ . وَصَارَ عَبْدًا مَمْلُوكًا . وَإِنْ شَاءَ أَنْ يُسَلِّمَ الْعَبْدَ إِلَى الْمَجْرُوحِ أَسْلَمَهُ . وَلَيْسَ عَلَى السَّيِّدِ أَكْثَرُ مِنْ أَنْ يُسَلِّمَ عَبْدَهُ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِي الْقَوْمِ يُكَاتَبُونَ جَمِيعًا . فَيَجْرَحُ أَحَدُهُمْ جَرْحًا فِيهِ عَقْلٌ .

قَالَ مَالِكٌ : مَنْ جَرَحَ مِنْهُمْ جَرْحًا فِيهِ عَقْلٌ ، قِيلَ لَهُ وَلِلَّذِينَ مَعَهُ فِي الْكِتَابَةِ : أَدُّوا جَمِيعًا عَقْلَ ذَلِكَ الْجَرْحِ . فَإِنْ أَدَّوْا ثَبَتُوا عَلَى كِتَابَتِهِمْ . وَإِنْ لَمْ يُؤَدُّوا فَقَدْ عَجَزُوا . وَيُخَيَّرُ سَيِّدُهُمْ . فَإِنْ شَاءَ أَدَّى عَقْلَ ذَلِكَ الْجَرْحِ وَرَجَعُوا عَبِيدًا لَهُ جَمِيعًا . وَإِنْ شَاءَ أَسْلَمَ الْجَارِحَ وَحْدَهُ وَرَجَعَ الآخَرُونَ عَبِيدًا لَهُ جَمِيعًا . بِعَجْزِهِمْ عَنْ أَدَاءِ عَقْلِ ذَلِكَ الْجَرْحِ . الَّذِي جَرَحَ صَاحِبُهُمْ .

قَالَ مَالِكٌ : الأَمْرُ الَّذِي لا اخْتِلَافَ فِيهِ عِنْدَنَا ، أَنَّ الْمُكَاتَبَ إِنْ أُصِيبَ بِجَرْحٍ يَكُونُ لَهُ فِيهِ عَقْلٌ . أَوْ أُصِيبَ أَحَدٌ مِنْ وَلَدِ الْمُكَاتَبِ الَّذِينَ مَعَهُ فِي كِتَابَتِهِ . فَإِنَّ عَقْلَهُمْ عَقْلُ الْعَبِيدِ فِي قِيمَتِهِمْ . وَأَنَّ مَا أُخِذَ لَهُمْ مِنْ عَقْلِهِمْ يُدْفَعُ إِلَى سَيِّدِهِمُ الَّذِي لَهُ الْكِتَابَةُ . وَيُحْسَبُ ذَلِكَ لِلْمُكَاتَبِ فِي آخِرِ كِتَابَتِهِ . فَيُوضَعُ عَنْهُ مَا أَخَذَ سَيِّدُهُ مِنْ دِيَةِ جَرْحِهِ

قَالَ مَالِكٌ : وَتَفْسِيرُ ذَلِكَ ، أَنَّهُ كَأَنَّهُ كَاتَبَهُ عَلَى ثَلاثَةِ آلافِ دِرْهَمٍ . وَكَانَ دِيَةُ جَرْحِهِ الَّذِي أَخَذَهَا سَيِّدُهُ أَلْفَ دِرْهَمٍ . فَإِذَا أَدَّى الْمُكَاتَبُ إِلَى سَيِّدِهِ أَلْفَيْ دِرْهَمٍ فَهُوَ حُرٌّ . وَإِنْ كَانَ الَّذِي بَقِيَ عَلَيْهِ مِنْ كِتَابَتِهِ أَلْفَ دِرْهَمٍ . وَكَانَ الَّذِي أَخَذَ مِنْ دِيَةِ جَرْحِهِ أَلْفَ دِرْهَمٍ . فَقَدْ عَتَقَ . وَإِنْ كَانَ عَقْلُ جَرْحِهِ أَكْثَرَ مِمَّا بَقِيَ عَلَى الْمُكَاتَبِ . أَخَذَ سَيِّدُ الْمُكَاتَبِ مَا بَقِيَ مِنْ كِتَابَتِهِ وَعَتَقَ . وَكَانَ مَا فَضَلَ بَعْدَ أَدَاءِ كِتَابَتِهِ لِلْمُكَاتَبِ . وَلا يَنْبَغِي أَنْ يُدْفَعَ إِلَى الْمُكَاتَبِ شَيْءٌ مِنْ دِيَةِ جَرْحِهِ . فَيَأْكُلَهُ وَيَسْتَهْلِكَهُ . فَإِنْ عَجَزَ رَجَعَ إِلَى سَيِّدِهِ . أَعْوَرَ أَوْ مَقْطُوعَ الْيَدِ أَوْ مَعْصُوبَ الْجَسَدِ . وَإِنَّمَا كَاتَبَهُ سَيِّدُهُ عَلَى مَالِهِ وَكَسْبِهِ . وَلَمْ يُكَاتِبْهُ عَلَى أَنْ يَأْخُذَ ثَمَنَ وَلَدِهِ . وَلا مَا أُصِيبَ مِنْ عَقْلِ جَسَدِهِ . فَيَأْكُلَهُ وَيَسْتَهْلِكَهُ . وَلَكِنْ عَقْلُ جِرَاحَاتِ الْمُكَاتَبِ وَوَلَدِهِ الَّذِينَ وُلِدُوا فِي كِتَابَتِهِ . أَوْ كَاتَبَ عَلَيْهِمْ . يُدْفَعُ إِلَى سَيِّدِهِ . وَيُحْسَبُ ذَلِكَ لَهُ فِي آخِرِ كِتَابَتِهِ .

6. İmam Malik der ki: *Diyet ödemeyi gerektirecek şekilde bir şahsı yaralayan mükateb hakkında duyduğumun en güzeli şudur: Mükatebin, kitabet borcuyle birlikte bu yaralamanın diyetini verebilecek gücü varsa diyeti öder ve kendisi mükateb olarak kalır. Eğer her ikisine gücü yetmez ise yaralamanın diyetini öder. Çünkü kitabet borcunu ödemeyip önce yaralamanın diyetini ödemesi gerekir. Şayet yaralamanın diyetini ödemekten de acizse, efendisi isterse bu yaralamanın diyetini verir kölesine sahip olur, köle onun mülkü haline gelir. Dilerse yaralıya köleyi teslim eder. Efendi üzerine artık köleyi teslim etmekten fazla bir sorumluluk yoktur.*

İmam Malik der ki: *Birlikte mükatebe anlaşması yapan bir grup köleden biri diyet gerekecek bir yaralama yapsa, yaralayana ve diğer mükatebe anlaşmasında ortak olduğu kişilere «hep birlikte bu yaralamanın diyetini ödeyin.» denir. Eğer öderlerse mükateb olarak kalırlar. Şayet ödemeyip aciz kalırlarsa, efendileri isterse bu yaralamanın diyetini verir, mükatebe akidleri bozulur, köleliğe dönerler. Dilerse sadece yaralayanı yaralıya teslim eder, diğer mükatebler de arkadaşlarının yapmış olduğu bu yaralamanın diyetini veremedikleri için mükatebe anlaşmaları bozulur, köle olarak kalırlar.*

İmam Malik der ki: *Bizce ittifakla hüküm şöyledir: Mükateb diyet gerekecek derecede yaralansa veya mükatebin, mükatebe anlaşmasında kendisiyle beraber olan çocukları yaralansa, bunların diyeti değerce kölelerin diyeti kadardır. Diyetlerinden alınanlar, mükatebe anlaşması yaptıkları efendilerinin alacağına karşılık verilir. Bu mükatebin geri kalan borcuna mahsub edilir. Mükatebin yaralanmasının diyetinden efendinin aldığı kadar borcundan düşülür.*

İmam Malik der ki: *Bunun açıklaması şöyledir: Mesela köle üç bin dinara mükatebe anlaşması yapmış olsun, efendisinin aldığı yaralanmasının diyeti bin dinar olsun. Mükateb, efendisine iki bin dinar daha verirse hür olur. Eğer daha önce mükatebin kitabet borcundan bin dinar kalmış ise, yarasının diyetinden de efendisinden bin dinar almışsa köle azat olur. Şayet mükatebin diyeti efendisine kalan kitabet borcundan daha fazla ise mükatebin efendisi geri kalan kitabet alacağını alır ve mükateb hürriyetine kavuşur Mükatebin kitabet borcundan arta kalan kısmı müka-*

tebindir. Kitabet borcu ödenmeden yemesi ve harcaması için yaralarının diyetini mükatebe vermek doğru değildir. Eğer bu köle borcunu ödemekten aciz olursa efendisine (yaralanmadan dolayı) tek gözlü veya eli kesik ya da kötürüm bir vaziyette köle olarak döner. Efendisi anlaşmasını sadece kölenin malı ve kazancı üzerine yapmış olup çocuğunun bedeli ve vücudunun diyetinden çocuğuna yemesi ve harcaması için düşen mal üzerine yapmamıştır. Ancak mükatebin kendi yaralarının diyeti ve mükatebliği sırasında doğan veya kitabet anlaşmasına dahil edilen çocukların diyeti, kalan alacağına mahsuben efendisine verilir.

5. MÜKATEBİN SATILMASI

٧ - قَالَ مَالِكٌ : إِنْ أَحْسَنَ مَا سُمِعَ فِي الرَّجُلِ يَشْتَرِي مُكَاتَبَ الرَّجُلِ : أَنَّهُ لا يَبِيعُهُ . إِذَا كَانَ كَاتَبَهُ بِدَنَانِيرَ أَوْ دَرَاهِمَ . إِلاَّ بِعَرْضٍ مِنَ الْعُرُوضِ يُعَجِّلُهُ وَلا يُؤَخِّرُهُ . لأَنَّهُ إِذَا أَخَّرَهُ كَانَ دَيْنًا بِدَيْنٍ . وَقَدْ نُهِيَ عَنِ الْكَالِيءِ بِالْكَالِيءِ .

قَالَ : وَإِنْ كَاتَبَ الْمُكَاتَبَ سَيِّدُهُ بِعَرْضٍ مِنَ الْعُرُوضِ . مِنَ الإِبِلِ أَوِ الْبَقَرِ أَوِ الْغَنَمِ أَوِ الرَّقِيقِ . فَإِنَّهُ يَصْلُحُ لِلْمُشْتَرِي أَنْ يَشْتَرِيَهُ بِذَهَبٍ أَوْ فِضَّةٍ أَوْ عَرْضٍ مُخَالِفٍ لِلْعَرْضِ الَّتِي كَاتَبَهُ سَيِّدُهُ عَلَيْهَا . يُعَجِّلُ ذَلِكَ وَلا يُؤَخِّرُهُ .

قَالَ مَالِكٌ : أَحْسَنُ مَا سَمِعْتُ فِي الْمُكَاتَبِ : أَنَّهُ إِذَا بِيعَ كَانَ أَحَقَّ بِاشْتِرَاءِ كِتَابَتِهِ مِمَّنِ اشْتَرَاهَا . إِذَا قَوِيَ أَنْ يُؤَدِّيَ إِلَى سَيِّدِهِ الثَّمَنَ الَّذِي بَاعَهُ بِهِ نَقْدًا . وَذَلِكَ أَنَّ اشْتِرَاءَهُ نَفْسَهُ عَتَاقَةٌ . وَالْعَتَاقَةُ تُبْدَأُ عَلَى مَا كَانَ مَعَهَا مِنَ الْوَصَايَا . وَإِنْ بَاعَ بَعْضُ مَنْ كَاتَبَ الْمُكَاتَبَ نَصِيبَهُ مِنْهُ . فَبَاعَ نِصْفَ الْمُكَاتَبِ أَوْ ثُلُثَهُ أَوْ رُبُعَهُ . أَوْ سَهْمًا مِنْ أَسْهُمِ الْمُكَاتَبِ . فَلَيْسَ لِلْمُكَاتَبِ فِيمَا بِيعَ مِنْهُ شُفْعَةٌ . وَذَلِكَ أَنَّهُ يَصِيرُ بِمَنْزِلَةِ الْقَطَاعَةِ . وَلَيْسَ لَهُ أَنْ يُقَاطِعَ بَعْضَ مَنْ كَاتَبَهُ . إِلاَّ بِإِذْنِ شُرَكَائِهِ . وَأَنَّ مَا بِيعَ مِنْهُ لَيْسَتْ لَهُ بِهِ حُرْمَةٌ تَامَّةٌ . وَأَنَّ مَالَهُ مَحْجُورٌ عَنْهُ . وَأَنَّ اشْتِرَاءَهُ بَعْضَهُ يُخَافُ عَلَيْهِ مِنْهُ الْعَجْزُ . لِمَا يَذْهَبُ مِنْ مَالِهِ . وَلَيْسَ ذَلِكَ بِمَنْزِلَةِ اشْتِرَاءِ الْمُكَاتَبِ نَفْسَهُ كَامِلا . إِلاَّ أَنْ يَأْذَنَ لَهُ مَنْ بَقِيَ لَهُ فِيهِ كِتَابَةٌ . فَإِنْ أَذِنُوا لَهُ كَانَ أَحَقَّ بِمَا بِيعَ مِنْهُ .

قَالَ مَالِكٌ : لا يَحِلُّ بَيْعُ نَجْمٍ مِنْ نُجُومِ الْمُكَاتَبِ . وَذَلِكَ أَنَّهُ غَرَرٌ . إِنْ عَجَزَ الْمُكَاتَبُ بَطَلَ مَا عَلَيْهِ . وَإِنْ مَاتَ أَوْ أَفْلَسَ وَعَلَيْهِ دُيُونٌ لِلنَّاسِ . لَمْ يَأْخُذِ الَّذِي اشْتَرَى نَجْمَهُ بِحِصَّتِهِ مَعَ غُرَمَائِهِ شَيْئًا . وَإِنَّمَا الَّذِي يَشْتَرِي نَجْمًا مِنْ نُجُومِ الْمُكَاتَبِ . بِمَنْزِلَةِ سَيِّدِ الْمُكَاتَبِ . فَسَيِّدُ الْمُكَاتَبِ لا يُحَاصُّ بِكِتَابَةِ غُلامِهِ غُرَمَاءَ الْمُكَاتَبِ . وَكَذَلِكَ الْخَرَاجُ أَيْضًا يَجْتَمِعُ لَهُ عَلَى غُلامِهِ . فَلا يُحَاصُّ ، بِمَا اجْتَمَعَ لَهُ مِنَ الْخَرَاجِ ، غُرَمَاءَ غُلامِهِ .

قَالَ مَالِكٌ : لا بَأْسَ بِأَنْ يَشْتَرِيَ الْمُكَاتَبُ كِتَابَتَهُ بِعَيْنٍ أَوْعَرْضٍ مُخَالِفٍ لِمَا كُوتِبَ بِهِ مِنَ الْعَيْنِ أَوِ الْعَرْضِ . أَوْ غَيْرِ مُخَالِفٍ مُعَجَّلٍ أَوْ مُؤَخَّرٍ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِي الْمُكَاتَبِ يَهْلِكُ وَيَتْرُكُ أُمَّ وَلَدٍ ، وَوَلَدًا لَهُ صِغَارًا . مِنْهَا أَوْ مِنْ غَيْرِهَا .

فَلا يَقْوَوْنَ عَلَى السَّعْيِ . وَيُخَافُ عَلَيْهِمُ الْعَجْزُ عَنْ كِتَابَتِهِمْ . قَالَ : تُبَاعُ أُمُّ وَلَدِ أَبِيهِمْ . إِذَا كَانَ فِي ثَمَنِهَا مَا يُؤَدَّى بِهِ عَنْهُمْ جَمِيعُ كِتَابَتِهِمْ . أَمْهُمْ كَانَتْ أَوْ غَيْرَ أُمِّهِمْ . يُؤَدَّى عَنْهُمْ وَيَعْتِقُونَ . لأَنَّ أَبَاهُمْ كَانَ لا يَمْنَعُ بَيْعَهَا إِذَا خَافَ الْعَجْزَ عَنْ كِتَابَتِهِ . فَهَؤُلاءِ إِذَا خِيفَ عَلَيْهِمُ الْعَجْزُ بِيعَتْ أُمُّ وَلَدِ أَبِيهِمْ . فَيُؤَدَّى عَنْهُمْ ثَمَنُهَا . فَإِنْ لَمْ يَكُنْ فِي ثَمَنِهَا مَا يُؤَدَّى عَنْهُمْ . وَلَمْ تَقْوَ هِيَ وَلاَ هُمْ عَلَى السَّعْيِ . رَجَعُوا جَمِيعًا رَقِيقًا لِسَيِّدِهِمْ .

قَالَ مَالِكٌ : الأَمْرُ عِنْدَنَا فِي الَّذِي يَبْتَاعُ كِتَابَةَ الْمُكَاتَبِ . ثُمَّ يَهْلِكُ الْمُكَاتَبُ قَبْلَ أَنْ يُؤَدِّيَ كِتَابَتَهُ : أَنَّهُ يَرِثُهُ الَّذِي اشْتَرَى كِتَابَتَهُ . وَإِنْ عَجَزَ فَلَهُ رَقَبَتُهُ . وَإِنْ أَدَّى الْمُكَاتَبُ كِتَابَتَهُ إِلَى الَّذِي اشْتَرَاهَا وَعَتَقَ . فَوَلاَؤُهُ لِلَّذِي عَقَدَ كِتَابَتَهُ . لَيْسَ لِلَّذِي اشْتَرَى كِتَابَتَهُ مِنْ وَلاَئِهِ شَيْءٌ .

7. İmam Malik der ki: *Bir kişinin mükatebini satın alan adam hakkında duyduğumun en güzeli şudur: Bu mükatebin efendisi dinar veya dirhem karşılığı mükatebe anlaşması yapmışsa onu satamaz. Şayet herhangi bir ticari eşya karşılığında peşin olarak mükatebe anlaşması yapmışsa (bedelini henüz almamışsa) satabilir. Çünkü peşin değil de veresiye anlaşma yapmışlarsa borcu, borç karşılığında satmak olur ki borcun borç karşılığında satılması yasak edilmiştir.*

İmam Malik der ki: *Efendisi, mükateble deve, sığır, koyun ve köle gibi bir ticari mal karşılığında peşin olarak mükatebe anlaşması yapsa, bu mükatebi müşteri altın veya gümüş veya yukarıda sayılan ticari eşyaların dışında bir eşya ile satın alabilir.*

İmam Malik der ki: *Mükateb hakkında duyduğumun en güzeli şudur: Mükateb satılacaksa, peşin olarak satış bedelini efendisine ödeyecek gücü de varsa, satın alacak olan müşteriden kendisini satın alması azat olmak demektir. Azat olmak ise diğer vecibeler arasında önde gelir. Mükateble, mükatebe anlaşması yapan ortaklardan biri mükatebin yarısı veya üçte biri veya dörtte biri ya da mükatebdeki herhangi bir hissesini satsa, mükatebin satılan bu hissede şüf'â hakkı yoktur. Çünkü bu hisseyi almakla, o hissede kesin olarak hürriyetine kavuşma akdi yapmış olur. Mükateb bu anlaşmayı ortakların izni olmadan yapamaz. Çünkü satılan hisse ile mükateb tam bir dokunulmazlık kazanmaz. Malı haczedilmiştir. Kendisinin bir hissesini satın almasıyla malı harcanacağı*

için mükatebe anlaşmasının gereklerini yerine getiremeyeceğinden korkulur. Mükatebin hisselerden birini alması, tamamını satın almaya benzemez. Ancak geri kalan kitabet anlaşması yapan efendiler izin verirlerse satılan hisseyi öncelikle alabilir.

İmam Malik der ki: *Mükatebin taksitlerinden birini satmak caiz değildir. Çünkü taksit satmakta belirsizlik vardır. Mükateb borcunu ödemekten aciz olursa borcu hükümsüz olur. Mükateb başka kişilere borcu varken ölür veya iflas ederse taksidini satın alan kişi kendi hissesi karşılığında alacaklılar alacaklarını alırken onlarla beraber olup hiçbir şey alamaz. Mükatebin taksitlerinden biri olan kişi efendi mesabesinde olup mükatebin efendisi ise kitabet alacağına karşılık mükatebin diğer alacaklıları ile malını taksime iştirak edemez. Efendinin kölesi üzerinde toplanan haracı da böyledir. Bu haraca karşılık efendi diğer alacaklılarla birlikte mal taksimine iştirak edemez.*

İmam Malik der ki: *Mükateb, mükatebe borcunu, kitabette yazılı olan mal ve eşyadan değişik ya da aynı mal ve eşya karşılığında peşin veya veresiye satın alması caizdir.*

İmam Malik der ki: *Mükateb ölüp geride bir ümmü veled cariye ile, bu cariyeden veya başka kadından doğma çocuklar bırakır da bunların da çalışıp kazanabilecek güçleri olmayıp kitabet borçlarını ödeyemiyeceklerinden korkulursa, babalarının ümmü veledi o çocukların annesi olsun veya olmasın, kitabet borçlarının hepsini ödiyebilecek değerde ise satılır, borçları ödenir ve onlar da hürriyetlerine kavuşurlar. Çünkü bu durumda babaları da bu şartlar içerisinde ümmü veledin satılmasına engel olamazdı. Cariyenin bedeli kitabet borçlarını ödemeye kâfi gelmez ve bu cariye ve çocuklar da çalışıp kazanabilecek güce sahip değillerse, hepsi tekrar efendilerine köle olurlar.*

İmam Malik der ki: *Bir kişi, mükatebin kitabet borcunu efendisinden satın alsa mükateb kitabet borcunu kendisine ödemeden ölse bize göre bu şahıs köleye varis olur. Eğer mükateb, kendisine kitabet borcunu ödeyemez hale gelirse, köle o şahsın olur. Şayet mükateb kitabet borcunu satın alan kişiye ödeyerek hürriyetine kavuşsa, velâsı kitabet anlaşmasını yapan efendisinin olur. Kitabetini satın alan şahsın kölenin velâsında hiçbir hakkı olmaz.*

6. MÜKATEBİN ÇALIŞMASI

٨ - حدّثني مَالِكٌ : أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ عُرْوَةَ بْنَ الزُّبَيْرِ وَسُلَيْمَانَ بْنَ يَسَارٍ سُئِلاَ عَنْ رَجُلٍ كَاتَبَ عَلَى نَفْسِهِ وَعَلَى بَنِيهِ . ثُمَّ مَاتَ . هَلْ يَسْعَى بَنُو الْمُكَاتَبِ فِي كِتَابَةِ أَبِيهِمْ أَمْ هُمْ عَبِيدٌ ؟ فَقَالاَ : بَلْ يَسْعَوْنَ فِي كِتَابَةِ أَبِيهِمْ . وَلاَ يُوضَعُ عَنْهُمْ ، لِمَوْتِ أَبِيهِمْ ، شَيْءٌ .

قَالَ مَالِكٌ : وَإِنْ كَانُوا صِغَارًا لا يُطِيقُونَ السَّعْيَ . لَمْ يُنْتَظَرْ بِهِمْ أَنْ يَكْبَرُوا . وَكَانُوا رَقِيقًا لِسَيِّدِ أَبِيهِمْ . إِلاَّ أَنْ يَكُونَ الْمُكَاتَبُ تَرَكَ مَا يُؤَدَّى بِهِ عَنْهُمْ نُجُومَهُمْ .إِلَى أَنْ يَتَكَلَّفُوا السَّعْيَ . فَإِنْ كَانَ فِيمَا تَرَكَ مَا يُؤَدَّى عَنْهُمْ . أُدِّيَ ذَلِكَ عَنْهُمْ . وَتُرِكُوا عَلَى حَالِهِمْ . حَتَّى يَبْلُغُوا السَّعْيَ . فَإِنْ أَدَّوْا عَتَقُوا . وَإِنْ عَجَزُوا رَقُّوا .

قَالَ مَالِكٌ ، فِي الْمُكَاتَبِ يَمُوتُ وَيَتْرُكُ مَالاً لَيْسَ فِيهِ وَفَاءُ الْكِتَابَةِ . وَيَتْرُكُ وَلَدًا مَعَهُ فِي كِتَابَتِهِ . وَأُمَّ وَلَدٍ . فَأَرَادَتْ أُمُّ وَلَدِهِ أَنْ تَسْعَى عَلَيْهِمْ : إِنَّهُ يُدْفَعُ إِلَيْهَا الْمَالُ . إِذَا كَانَتْ مَأْمُونَةً عَلَى ذَلِكَ ، قَوِيَّةً عَلَى السَّعْيِ . وَإِنْ لَمْ تَكُنْ قَوِيَّةً عَلَى السَّعْيِ . وَلاَ مَأْمُونَةً عَلَى الْمَالِ . لَمْ تُعْطَ شَيْئًا مِنْ ذَلِكَ . وَرَجَعَتْ هِيَ وَوَلَدُ الْمُكَاتَبِ رَقِيقًا لِسَيِّدِ الْمُكَاتَبِ .

قَالَ مَالِكٌ : إِذَا كَاتَبَ الْقَوْمُ جَمِيعًا كِتَابَةً وَاحِدَةً . وَلاَ رَحِمَ بَيْنَهُمْ . فَعَجَزَ بَعْضُهُمْ وَسَعَى بَعْضُهُمْ حَتَّى عَتَقُوا جَمِيعًا . فَإِنَّ الَّذِينَ سَعَوْا يَرْجِعُونَ عَلَى الَّذِينَ عَجَزُوا . بِحِصَّةِ مَا أَدَّوْا عَنْهُمْ . لأَنَّ بَعْضَهُمْ حُمَلاَءُ عَنْ بَعْضٍ .

8. İmam Malik'e şöyle rivayet olundu: Bir kişi kendi adına ve çocukları adına kitabet anlaşması yapmış, sonra da ölmüştür. Urve b. Zübeyr ile Süleyman b. Yesâr'a şu sual soruldu:

«— Bu çocuklar babalarının yapmış olduğu kitabet borcunu ödemeye çalışacaklar mı, yoksa bu çocuklar köle mi olmuşlardır?»

Onlar da şöyle cevap verdiler:

«— Evet babalarının yapmış olduğu kitabet anlaşmasının borcunu ödemek için çalışacaklar, babalarının ölümünden dolayı onlara hiçbir indirim yapılmaz.»

İmam Malik der ki: *Çocuklar çalışamayacak kadar küçük ise, büyümeleri için beklenmez ve bu çocuklar babalarının efendisinin kölesi olurlar. Şu kadar var ki babaları, onlar çalışabilecekleri çağa gelinceye kadar taksitlerini ödeyebilecek kadar mal bırakmışsa, derhal köle olmazlar, bu maldan onlar adına büyüyüp çalışabilecekleri zamana kadar ödenir. Büyüdükleri zaman borçlarını öderlerse hürriyetlerine kavuşurlar. Ödeyemezlerse köle olurlar.*

İmam Malik der ki: *Bir mükateb ölür ve geride kitabet borcuna kâfi gelmeyecek kadar bir mal bırakır. Geride bu kitabet anlaşmasında ortak olan bir çocuk ile bir de ümmü veled vardır. Ümmü veled hepsinin adına çalışıp bu parayı ödemek istemektedir. Ümmü velede güveniliyorsa ve çalışabilecek güce de sahipse, bu mal kendisine verilir. Şayet güvenilmez ve çalışabilecek gücü de yoksa, bu mal ona teslim edilmez. Kendisi ve çocuk, mükatebin efendisine tekrar köle olurlar.*

İmam Malik der ki: *Aralarında akrabalık olmayan bir topluluk birlikte bir mükatebe anlaşması yapsalar da bir kısmı sorumluluklarını yerine getirmeyecek hale gelse ve diğer kısmı da hepsi hürriyetlerine kavuşana kadar çalışsalar, bu çalışan kişiler çalışmayan kişilerin adına ödemiş oldukları parayı hisseleri oranında onlardan alabilirler. Çünkü bu köle topluluğu birbirlerine kefildirler.*[8]

(8) Şeybanî, 859.

7. ZAMANI GELMEDEN BORCUNU ÖDEMESİ HALİNDE MÜKATEBİN HÜRRİYETİNE KAVUŞMASI

٩ - حدّثني مالكٌ : أنّهُ سَمِعَ رَبِيعَةَ بْنَ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ، وَغَيْرَهُ ، يَذْكُرُونَ أَنَّ مُكَاتَبًا كَانَ لِلْفُرَافِصَةِ بْنِ عُمَيْرٍ الْحَنَفِيِّ ، وَأَنَّهُ عَرَضَ عَلَيْهِ أَنْ يَدْفَعَ إِلَيْهِ جَمِيعَ مَا عَلَيْهِ مِنْ كِتَابَتِهِ . فَأَبَى الْفُرَافِصَةُ . فَأَتَى الْمُكَاتَبُ مَرْوَانَ بْنَ الْحَكَمِ . وَهُوَ أَمِيرُ الْمَدِينَةِ . فَذَكَرَ ذٰلِكَ لَهُ فَدَعَا مَرْوَانُ الْفُرَافِصَةَ . فَقَالَ لَهُ ذٰلِكَ . فَأَبَى . فَأَمَرَ مَرْوَانُ بِذٰلِكَ الْمَالِ أَنْ يُقْبَضَ مِنَ الْمُكَاتَبِ ، فَيُوضَعَ فِي بَيْتِ الْمَالِ . وَقَالَ لِلْمُكَاتَبِ : اذْهَبْ فَقَدْ عَتَقْتَ . فَلَمَّا رَأَى ذٰلِكَ الْفُرَافِصَةُ ، قَبَضَ الْمَالَ .

قَالَ مَالِكٌ . فَالأَمْرُ عِنْدَنَا ، أَنَّ الْمُكَاتَبَ إِذَا أَدَّى جَمِيعَ مَا عَلَيْهِ مِنْ نُجُومِهِ . قَبْلَ مَحِلِّهَا . جَازَ ذٰلِكَ لَهُ . وَلَمْ يَكُنْ لِسَيِّدِهِ أَنْ يَأْبَى ذٰلِكَ عَلَيْهِ . وَذٰلِكَ أَنَّهُ يَضَعُ عَنِ الْمُكَاتَبِ بِذٰلِكَ كُلَّ شَرْطٍ . أَوْ خِدْمَةٍ أَوْ سَفَرٍ . لِأَنَّهُ لا تَتِمُّ عَتَاقَةُ رَجُلٍ وَعَلَيْهِ بَقِيَّةٌ مِنْ رِقٍّ وَلا تَتِمُّ حُرْمَتُهُ . وَلا تَجُوزُ شَهَادَتُهُ . وَلا يَجِبُ مِيرَاثُهُ . وَلا أَنْبَاءُ هٰذَا مِنْ أَمْرِهِ . وَلا يَنْبَغِي لِسَيِّدِهِ أَنْ يَشْتَرِطَ عَلَيْهِ خِدْمَةً بَعْدَ عَتَاقَتِهِ .

قَالَ مَالِكٌ . فِي مُكَاتَبٍ مَرِضَ مَرَضًا شَدِيدًا . فَأَرَادَ أَنْ يَدْفَعَ نُجُومَهُ كُلَّهَا إِلَى سَيِّدِهِ . لأَنْ يَرِثَهُ وَرَثَةُ لَهُ أَحْرَارٌ . وَلَيْسَ مَعَهُ ، فِي كِتَابَتِهِ ، وَلَدٌ لَهُ .

قَالَ مَالِكٌ : ذٰلِكَ جَائِزٌ لَهُ . لأَنَّهُ تَتِمُّ بِذٰلِكَ حُرْمَتُهُ . وَتَجُوزُ شَهَادَتُهُ . وَيَجُوزُ اعْتِرَافُهُ بِمَا عَلَيْهِ مِنْ دُيُونِ النَّاسِ . وَتَجُوزُ وَصِيَّتُهُ . وَلَيْسَ لِسَيِّدِهِ أَنْ يَأْبَى ذٰلِكَ عَلَيْهِ ، بِأَنْ يَقُولَ : فَرَّ مِنِّي بِمَالِهِ .

9. Rabîa b. Ebî Abdurrahman ve diğerleri şöyle anlatıyorlar: el-Furâfisa b. Umeyr el-Hanefi'nin bir mükatebi vardı. Bu mükateb kitabet borcunun hepsini efendisine ödeyeceğini bildirdi. el-Furâfisa, bu teklifi kabul etmeyince, mükateb o gün Medine valisi olan Mervan b. Hakem'e başvurarak durumu anlattı. Mervan, el-Furâfisa'yı huzuruna çağırarak ona bu teklifi kabul etmesini söyledi. O da kabul etmedi. Bunun üzerine Mervan, mükatebten malın teslim alınıp hazineye konulmasını emretti ve mükatebe de şöyle dedi:

«— Git. Hür oldun.»

el-Furâfisa bu durumu görünce malı teslim aldı.

İmam Malik der ki: *Bizce mükateb bütün taksitlerini daha zamanı gelmeden öderse caizdir. Efendisi bunu kabul etmemezlik yapamaz. Çünkü kölenin borcunu ödemesi ondan bütün şartları veya hizmet etme şartlarını ya da sefere çıkma şartlarını kaldırmıştır. Kölelik sebeplerinde bazıları kalmış olsaydı köle tamamen hürriyete kavuşamaz, dokunulmazlığı tamamlanmaz, şahitliği kabul edilmez, miras sabit olmaz ve buna benzer işleri yapamazdı. Köle hürriyetine kavuştuktan sonra efendisinin ona herhangi bir hizmet yapmayı şart koşması da doğru değildir.*

İmam Malik der ki: *Şiddetli bir şekilde hastalanan mükateb, beraberinde kitabet anlaşmasına iştirak eden oğlu yoksa, hür varislerinin kendisine varis olabilmelerini temin için bütün taksitlerini efendisine ödemek istese ödeyebilir. Çünkü mükatebin bütün taksitleri ödemesiyle hürriyetine kavuşur, şahitliği kabul edilir, diğer kişilere olan borcunu itiraf etmesi ve vasiyyet etmesi caiz olur. Efendisi «Benden malını kaçırdı» diyerek mükatebin bütün taksitlerini ödeme teklifini kabul etmemezlik yapamaz.*

8. HÜRRİYETİNE KAVUŞAN MÜKATEBİN MİRASI

١٠ - حدثني مالك . أنه بلغه أن سعيد بن المسيب سئل عن مكاتب كان بين رجلين . فأعتق أحدهما نصيبه . فمات المكاتب . وترك مالا كثيرا . فقال : يؤدى إلى الذى تماسك بكتابته . الذى بقى له . ثم يقتسمان ما بقى بالسوية .

قال مالك : إذا كاتب المكاتب فعتق . فإنما يرثه أولى الناس بمن كاتبه من الرجال ، يوم توفى المكاتب ، من ولد أو عصبة .

قال : وهذا أيضا فى كل من أعتق . فإنما ميراثه لأقرب الناس ممن أعتقه . من ولد أو عصبة من الرجال . يوم يموت المعتق . بعد أن يعتق . ويصير موروثا بالولاء .

قال مالك : الإخوة فى الكتابة بمنزلة الولد . إذا كوتبوا جميعا كتابة واحدة . إذا لم يكن لأحد منهم ولد . كاتب عليهم . أو ولدوا فى كتابته . أو كاتبه عليهم . ثم هلك أحدهم وترك مالا أدى عنهم جميع ما عليهم من كتابتهم . وعتقوا . وكان فضل المال بعد ذلك لولده دون إخوته .

10. İmam Malik'e şöyle rivayet olundu: Bir mükatebte ortak olan iki kişiden biri, hissesini azat etti. Mükateb de bir çok mal bırakarak öldü. Saîd b. Müseyyeb'e bu mükatebin mirasının nasıl taksim edileceği soruldu. O da şöyle cevap verdi: «Kitabet anlaşmasına devam eden kişiye geri kalan alacağı verilir. Sonra artan malı aralarında eşit olarak her iki ortak taksim ederler.»

İmam Malik der ki: *Bir mükâteb mükatebe anlaşması yapar ve hürriyetine kavuşursa öldüğü gün ona kendisiyle mükatebe anlaşması yapanın erkek çocuğu veya asabelerinden en yakınları varis olur.*

İmam Malik der ki: *Azat edilen her köle de buna benzer. Bu köle hürriyetine kavuşup velâsı vereseye kaldıktan sonra öldüğü gün mirası kendisini azad eden efendisinin en yakın erkek çocuğu veya asabesine intikal eder.*

İmam Malik der ki: *Hepsi birlikte bir mükatebe anlaşması yaptıkları takdirde ve içlerinde kitabet anlaşmasına dahil veya mükateblik sırasında doğmuş çocuğu olan bulunmazsa kardeşlerle çocuklar arasında fark yoktur. Bu kardeşlerden birinin anlaşmaya dahil bir çocuğu varsa, sonra da mal bırakarak ölse, bu maldan hepsinin mükatebe borçları ödenir ve hepsi hürriyetlerine kavuşurlar. Borçları ödendikten sonra artan mal, ölenin kardeşlerinin değil, çocuğunun olur.*

9. MÜKÂTEB'E İLÂVE ŞARTLARIN İLERİ SÜRÜLMESİ

١١ - حدّثني مالكٌ ، في رَجُلٍ كاتَبَ عَبْدَهُ بذَهَبٍ أوْ وَرِقٍ . واشْتَرَطَ عَلَيْهِ في كِتابَتِهِ سَفَرًا أوْ خِدْمَةً أوْ ضَحِيَّةً : إنَّ كُلَّ شَيْءٍ مِنْ ذلكَ سُمِّيَ باسْمِهِ . ثُمَّ قَوِيَ الْمُكاتَبُ عَلَى أداءِ نُجُومِهِ كُلِّها قَبْلَ مَحِلِّها .

قالَ : إذا أدّى نُجُومَهُ كُلَّها وعَلَيْهِ هذا الشَّرْطُ . عَتَقَ فَتَمَّتْ حُرْمَتُهُ . ونُظِرَ إلى ما شَرَطَ عَلَيْهِ بِيْنْ خِدْمَةٍ أوْ سَفَرٍ . أوْ ما أشْبَهَ ذلكَ مِمّا يُعالِجُهُ هُوَ بِنَفْسِهِ . فذلكَ مَوْضُوعٌ عنْهُ . لَيْسَ لِسَيِّدِهِ فِيهِ شَيْءٌ . وَمَا كانَ مِنْ ضَحِيَّةٍ أوْ كِسْوَةٍ أوْ شَيْءٍ يُؤَدِّيهِ . فإنَّما هُوَ بِمَنْزِلَةِ الدَّنانِيرِ والدَّراهِمِ . يُقَوَّمُ ذلكَ عَلَيْهِ . فَيَدْفَعُهُ مَعَ نُجُومِهِ . ولا يَعْتِقُ حَتّى يَدْفَعَ ذلكَ مَعَ نُجُومِهِ .

قالَ مالكٌ : الأمْرُ الْمُجْتَمَعُ عَلَيْهِ عِنْدَنا ، الَّذي لا اخْتِلافَ فِيهِ ، أنَّ الْمُكاتَبَ بِمَنْزِلَةِ عَبْدٍ أعْتَقَهُ سَيِّدُهُ . بَعْدَ خِدْمَةِ عَشْرِ سِنِينَ . فإذا هَلَكَ سَيِّدُهُ الَّذي أعْتَقَهُ قَبْلَ عَشْرِ سِنِينَ . فإنَّ ما بَقِيَ عَلَيْهِ . مِنْ خِدْمَتِهِ ، لِوَرَثَتِهِ . وَكانَ وَلاؤُهُ لِلَّذي عَقَدَ عِتْقَهُ . ولِوَلَدِهِ مِنَ الرِّجالِ أوِ الْعَصَبَةِ .

قالَ مالكٌ ، في الرَّجُلِ يَشْتَرِطُ عَلَى مُكاتَبِهِ أنَّكَ لا تُسافِرُ ولا تَنْكِحُ ولا تَخْرُجُ مِنْ أرْضِي إلاَّ بإذْنِي . فإنْ فَعَلْتَ شَيْئًا مِنْ ذلكَ بِغَيْرِ إذْنِي . فَمَحْوُ كِتابَتِكَ بِيَدِي .

قالَ مالكٌ : لَيْسَ مَحْوُ كِتابَتِهِ بِيَدِهِ ، إنْ فَعَلَ الْمُكاتَبُ شَيْئًا مِنْ ذلكَ . ولْيَرْفَعْ سَيِّدُهُ ذلكَ إلى السُّلْطانِ . ولَيْسَ لِلْمُكاتَبِ أنْ يَنْكِحَ ولا يُسافِرَ ولا يَخْرُجَ مِنْ أرْضِ سَيِّدِهِ إلاَّ بإذْنِهِ . اشْتَرَطَ ذلكَ أوْ لَمْ يَشْتَرِطْهُ . وذلكَ أنَّ الرَّجُلَ يُكاتِبُ عَبْدَهُ بِمِائَةِ دِينارٍ . ولَهُ أَلْفُ دِينارٍ أوْ أكْثَرُ مِنْ ذلكَ . فَيَنْطَلِقُ فَيَنْكِحُ الْمَرْأةَ . فَيُصْدِقُها الصَّداقَ الَّذي يُجْحِفُ بِمالِهِ . ويَكُونُ فِيهِ عَجْزُهُ . فَيَرْجِعُ إلى سَيِّدِهِ عَبْدًا لا مالَ لَهُ . أوْ يُسافِرُ فَتَحِلُّ نُجُومُهُ وهُوَ غائِبٌ . فَلَيْسَ ذلكَ لَهُ . ولا عَلَى ذلكَ كاتَبَهُ وذلكَ بِيَدِ سَيِّدِهِ . إنْ شاءَ أذِنَ لَهُ فِي ذلكَ ، وإنْ شاءَ مَنَعَهُ .

11. İmam Malik şöyle rivayet etti: *Bir efendi kölesiyle altın veya gümüş karşılığı mükatabe anlaşması yapmış ve buna ilâveten anlaşmada kölenin sefere çıkmasını veya hizmet etmesini veya kurbanlık vermesini de şart koşmuştur. Bunların isimlerini de teker teker beyan etmiştir. Sonra mükateb zamanı gelmeden taksitlerini ödeyebilecek hale gelmiştir.*

İmam Malik der ki: *Şayet mükateb üzerindeki bu şart devam ederken taksitlerinin tamamını öderse hürriyetine kavuşur ve hür insanın haklarını tamamen elde eder. Bakılır: Sefere çıkmak, hizmet etmek gibi ileri sürülen şartlar mükatebin şahsıyla ilgili ise, bu şartlar düşer ve efendisinin bu hususta en ufak bir hakkı olmaz. Yok, şartlar kurbanlık veya ödenmesi icab eden maddi şeyler ise, bunlar altın ve gümüş para mesabesinde olup değerlendirilir ve mükateb bunları da taksitleriyle birlikte efendisine öder. Bunları taksitleriyle birlikte ödeyinceye kadar da hürriyetine kavuşamaz.*

İmam Malik der ki: *İttifakla kabul edilen, mükateb, on sene hizmetten sonra efendisinin azat ettiği köle mesabesindedir. Efendisi on seneden önce ölürse kalan hizmetini efendisinin vereselerine yapar. Velâsı, azat edenin erkek çocuğuna veya asabelerine kalır.*

İmam Malik der ki: *Bir efendi, mükatebine «Ben izin vermeden sefere çıkamazsın, evlenemezsin ve memleketimden ayrılamazsın. Benden izin almadan bunlardan birini yaparsan mükatebe anlaşmanı feshederim» diye şart koşsa, bu anlaşmayı bozmak efendinin elinde değildir. Mükateb bu yasaklardan birine uymasa, efendisi konuyu hakime götürür. Bununla birlikte efendisi bu şartları koşmuş olsun veya olmasın kendisinden izinsiz mükatebin evlenmek, sefere çıkmak ve efendisinin memleketinden ayrılmak hakkı yoktur. Zira efendi kölesiyle yüz dinar karşılığında mükatebe anlaşması yapmış olsa, kölenin bin dinar ya da daha fazla parası olsa, şimdi bu köle gider, bir kadınla evlenir ve bütün malını ona mehir olarak verir ve böylelikle mükatebe borcunu ödemekten aciz kalırsa, efendisine tekrar fakir olarak köle olur veya mükateb sefere çıksa da onun bulunmadığı bir sırada taksitlerinin zamanı gelse, zamanında ödememek, ne onun hakkıdır, ne de efendisi beklemeye mecburdur. Bununla beraber bütün bunlar efendinin yetkisi dahilindedir. Bu hususlarda efendi mükatebine isterse izin verir, dilerse vermez.*

10. KÖLESİNİ AZAT EDEN MÜKATEBİN VELÂSI

١٢ - قَالَ مَالِكٌ : إِنَّ الْمُكَاتَبَ إِذَا أَعْتَقَ عَبْدَهُ ، إِنَّ ذٰلِكَ غَيْرُ جَائِزٍ لَهُ . إِلاَّ بِإِذْنِ سَيِّدِهِ ، فَإِنْ أَجَازَ ذٰلِكَ سَيِّدُهُ لَهُ . ثُمَّ عَتَقَ الْمُكَاتَبُ . كَانَ وَلاَؤُهُ لِلْمُكَاتَبِ . وَإِنْ مَاتَ الْمُكَاتَبُ قَبْلَ أَنْ يُعْتَقَ . كَانَ وَلاَءُ الْمُعْتَقِ لِسَيِّدِ الْمُكَاتَبِ . وَإِنْ مَاتَ الْمُعْتَقُ قَبْلَ أَنْ يُعْتَقَ الْمُكَاتَبُ وَرِثَهُ سَيِّدُ الْمُكَاتَبِ .

قَالَ مَالِكٌ : وَكَذٰلِكَ أَيْضًا لَوْ كَاتَبَ الْمُكَاتَبُ عَبْدًا فَعَتَقَ الْمُكَاتَبُ الآخَرُ قَبْلَ سَيِّدِهِ الَّذِى كَاتَبَهُ . فَإِنَّ وَلاَءَهُ لِسَيِّدِ الْمُكَاتَبِ . مَا لَمْ يَعْتِقِ الْمُكَاتَبُ الأَوَّلُ الَّذِى كَاتَبَهُ . فَإِنْ عَتَقَ الَّذِى كَاتَبَهُ ، رَجَعَ إِلَيْهِ وَلاَءُ مُكَاتَبِهِ الَّذِى كَانَ عَتَقَ قَبْلَهُ . وَإِنْ مَاتَ الْمُكَاتَبُ الأَوَّلُ قَبْلَ أَنْ يُؤَدِّىَ . أَوْ عَجَزَ عَنْ كِتَابَتِهِ ، وَلَهُ وَلَدٌ أَحْرَارٌ ، لَمْ يَرِثُوا وَلاَءَ مُكَاتَبِ أَبِيهِمْ . لأَنَّهُ لَمْ يَثْبُتْ لأَبِيهِمُ الْوَلاَءُ . وَلاَ يَكُونُ لَهُ الْوَلاَءُ حَتَّى يَعْتِقَ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِى الْمُكَاتَبِ يَكُونُ بَيْنَ الرَّجُلَيْنِ . فَيَتْرُكُ أَحَدُهُمَا لِلْمُكَاتَبِ الَّذِى لَهُ عَلَيْهِ . وَيَشِحُّ الآخَرُ . ثُمَّ يَمُوتُ الْمُكَاتَبُ . وَيَتْرُكُ مَالاً .

قَالَ مَالِكٌ : يَقْضِى الَّذِى لَمْ يَتْرُكْ لَهُ شَيْئًا مَا بَقِىَ لَهُ عَلَيْهِ . ثُمَّ يَقْتَسِمَانِ الْمَالَ . كَهَيْئَتِهِ لَوْ مَاتَ عَبْدًا . لأَنَّ الَّذِى صَنَعَ لَيْسَ بِعَتَاقَةٍ . وَإِنَّمَا تَرَكَ مَا كَانَ لَهُ عَلَيْهِ .

قَالَ مَالِكٌ : وَمِمَّا يُبَيِّنُ ذٰلِكَ ، أَنَّ الرَّجُلَ إِذَا مَاتَ وَتَرَكَ مُكَاتَبًا . وَتَرَكَ بَنِينَ رِجَالاً وَنِسَاءً . ثُمَّ أَعْتَقَ أَحَدُ الْبَنِينَ نَصِيبَهُ مِنَ الْمُكَاتَبِ : إِنَّ ذٰلِكَ لاَ يُثْبِتُ لَهُ مِنَ الْوَلاَءِ شَيْئًا . وَلَوْ كَانَتْ عَتَاقَةً ، لَثَبَتَ الْوَلاَءُ لِمَنْ أَعْتَقَ مِنْهُمْ ، مِنْ رِجَالِهِمْ وَنِسَائِهِمْ .

قَالَ مَالِكٌ : وَمِمَّا يُبَيِّنُ ذٰلِكَ أَيْضًا ؛ أَنَّهُمْ إِذَا أَعْتَقَ أَحَدُهُمْ نَصِيبَهُ . ثُمَّ عَجَزَ الْمُكَاتَبُ . لَمْ يُقَوَّمْ ، عَلَى الَّذِى أَعْتَقَ نَصِيبَهُ ، مَا بَقِىَ مِنَ الْمُكَاتَبِ . وَلَوْ كَانَتْ عَتَاقَةً ، قُوِّمَ عَلَيْهِ حَتَّى يَعْتِقَ فِى مَالِهِ . كَمَا قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « مَنْ أَعْتَقَ شِرْكًا لَهُ فِى عَبْدٍ قُوِّمَ عَلَيْهِ قِيمَةَ الْعَدْلِ ، فَإِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ مَالٌ عَتَقَ مِنْهُ مَا عَتَقَ » .

قَالَ : وَمِمَّا يُبَيِّنُ ذٰلِكَ أَيْضًا ، أَنَّ مِنْ سُنَّةِ الْمُسْلِمِينَ الَّتِى لا اخْتِلاَفَ فِيهَا ، أَنَّ مَنْ أَعْتَقَ شِرْكًا لَهُ فِى مُكَاتَبٍ . لَمْ يُعْتَقْ عَلَيْهِ فِى مَالِهِ . وَلَوْ عَتَقَ عَلَيْهِ كَانَ الْوَلاَءُ لَهُ دُونَ شُرَكَائِهِ . وَمِمَّا يُبَيِّنُ ذٰلِكَ أَيْضًا ، أَنَّ مِنْ سُنَّةِ الْمُسْلِمِينَ ، أَنَّ الْوَلاَءَ لِمَنْ عَقَدَ الْكِتَابَةَ . وَأَنَّهُ لَيْسَ لِمَنْ وَرِثَ سَيِّدَ الْمُكَاتَبِ ، مِنَ النِّسَاءِ ، مِنْ وَلاَءِ الْمُكَاتَبِ ، وَإِنْ أَعْتَقْنَ نَصِيبَهُنَّ ، شَيْءٌ . إِنَّمَا وَلاَؤُهُ لِوَلَدِ سَيِّدِ الْمُكَاتَبِ الذُّكُورِ . أَوْ عَصَبَتِهِ مِنَ الرِّجَالِ .

12. İmam Malik der ki: *Bir mükatebin, efendisinin izni olmadan kölesini azat etmesi caiz değildir. Efendisinin izniyle kölesini azat eden bir mükateb, sonra hürriyetine kavuşursa, kölesinin velâsı kendisinin olur. mükateb hürriyetine kavuşmadan ölürse, azat ettiği kölesinin velâsı efendisine aittir. Kendisi de hür olunca, önce hürriyetine kavuşan mükatebinin velâsı kendisine döner. Eğer borcunu ödemeden ölür, ya da ödemekten aciz olursa hür olan çocukları onun velâsına varis olamazlar. Çünkü babalarının velâ hakkı sabit olmamıştır. Zaten bu velâ hakkı, hürriyetine kavuşamadıkça da sabit olmaz.*

İmam Malik der ki: *Bir mükatebe ortak iki kişiden biri alacağından vazgeçip diğeri vazgeçmez, sonra mükateb mal bırakarak ölürse, vazgeçmeyen ortak geri kalan alacağını alır, sonra malını aralarında tıpkı ölen kölede olduğu gibi taksim ederler. Çünkü birinci ortağın yaptığı, mükatebi azat etmek değildir. O sadece alacağından vazgeçmiştir.*

İmam Malik der ki: *Aşağıdaki şu meseleler, bu hususu açıklamaktadır:*

Bir kişi ölür geride bir mükateb ile erkek ve kız çocuklar bırakır da bu çocuklardan birisi mükatebdeki hissesini azat ederse, bu kişinin velâda hakkı olmaz. Köle mükatebe olmasaydı, o zaman onu azad eden erkek veya kadının velâ hakkı sabit olurdu.

*Bu vereseden biri mükatebteki hissesini azat eder, sonra mükateb kitabet borcunu ödeyemezse, hissesini azat eden kişiye mükatebin azat etmediği kalan kısmının kıymeti ödettirilmez. Veraset yoluyla intikal eden mükatebteki hissesini azat etmek normal azat etmek sayılsaydı, mükatebin azat edilmeyen kısmı değerlendirilir ve azat eden şahıs malından o kısmı öderdi. Nitekim, Resûlullah (s.a.v.): «***Bir köledeki hissesini azat eden kişi adına köle adaletli bir şekilde değerlendirilir. (Yani kölenin geri kalan kısmını da kendi malından ödemek suretiyle köle tamamen hürriyetine kavuşur). Malı yoksa yalnız hissesini azat etmiş olur****» buyurmuştur.*

İmam Malik der ki: *Müslümanlarca üzerinde ittifak edilen teamüle göre, mükatebteki hissesini azat eden kişiye, azat edilemeyen hisseler malından ödettirilmek suretiyle azat ettirilmeye zor-*

lanamaz. Şayet böyle yapmış olsaydı, hürriyetine kavuşan kölenin, velâsı tamamen o kişiye ait olur, diğer ortakların velâda bir hakları olmazdı.

Yine müslümanların tatbikatına göre mükâtebin velâsı mükateble mükatebe anlaşmasını yapan kişiye aittir. Mükatebin efendisine varis olan kadınlar mükatebdeki hisselerini azat etseler, mükatebin velâsında hakları olamaz. Onun velâsı, yalnız efendisinin erkek evlatları ile erkek asabelerinin hakkıdır.

11. MÜKATEBİN AZAT EDİLEMEYECEĞİ DURUMLAR

١٣ - قَالَ مَالِكٌ : إِذَا كَانَ الْقَوْمُ جَمِيعًا فِى كِتَابَةٍ وَاحِدَةٍ . لَمْ يُعْتِقْ سَيِّدُهُمْ أَحَدًا مِنْهُمْ ، دُونَ مُؤَامَرَةِ أَصْحَابِهِ الَّذِينَ مَعَهُ فِى الْكِتَابَةِ ، وَرِضًا مِنْهُمْ وَإِنْ كَانُوا صِغَارًا ، فَلَيْسَ مُؤَامَرَتُهُمْ بِشَىْءٍ . وَلاَ يَجُوزُ ذٰلِكَ عَلَيْهِمْ .

قَالَ : وَذٰلِكَ أَنَّ الرَّجُلَ رُبَّمَا كَانَ يَسْعَى عَلَى جَمِيعِ الْقَوْمِ . وَيُؤَدِّى عَنْهُمْ كِتَابَتَهُمْ . لِتَتِمَّ بِهِ عَتَاقَتُهُمْ . فَيَعْمِدُ السَّيِّدُ إِلَى الَّذِى يُؤَدِّى عَنْهُمْ . وَبِهِ نَجَاتُهُمْ مِنَ الرِّقِّ . فَيُعْتِقُهُ . فَيَكُونُ ذٰلِكَ عَجْزًا لِمَنْ بَقِىَ مِنْهُمْ . وَإِنَّمَا أَرَادَ ، بِذٰلِكَ ، الْفَضْلَ وَالزِّيَادَةَ لِنَفْسِهِ . فَلاَ يَجُوزُ ذٰلِكَ عَلَى مَنْ بَقِىَ مِنْهُمْ . وَقَدْ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « لاَ ضَرَرَ وَلاَ ضِرَارَ » وَهٰذَا أَشَدُّ الضَّرَرِ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِى الْعَبِيدِ يُكَاتَبُونَ جَمِيعًا : إِنَّ لِسَيِّدِهِم أَنْ يُعْتِقَ مِنْهُمُ الْكَبِيرَ الْفَانِىَ وَالصَّغِيرَ . الَّذِى لا يُؤَدِّى وَاحِدٌ مِنْهُمَا شَيْئًا . وَلَيْسَ عِنْدَ وَاحِدٍ مِنْهُمَا ، عَوْنٌ وَلاَ قُوَّةٌ فِى كِتَابَتِهِمْ . فَذٰلِكَ جَائِزٌ لَهُ .

13. İmam Malik der ki: *Bir kitabet anlaşmasına dahil bir grup köleden birini, efendisi diğer arkadaşlarına danışmadan ve onların rızasını almadan, azat edemez. Eğer köleler çocuk iseler, onlara danışması gerekmez.*

İmam Malik der ki: *Çünkü efendinin azat edeceği köle bazan bütün arkadaşları adına çalışıp onların hürriyete kavuşmaları için kitabet borçlarını öder. Efendi de arkadaşlarının borçlarını ödeyip kölelikten kurtaracak olan kişiyi seçip azat etmiş olur ki, bu diğer kölelerin kalan borçlarını ödeyememelerine sebep olur. Efendi bu hareketiyle sadece kendi menfaatlerini düşünmüş olacağından, geri kalan mükateblerin aleyhine olacak bu tasarrufu kabul edilmez. Nitekim Resûlullah (s.a.v.):* «**(İslâmda) asla zarar görmek ve hiç kimseye zarar vermek yoktur.**» *buyurmuştur. Efendinin yapmak istediği ise büyük bir zarardır.*

İmam Malik der ki: *Mükâtebe anlaşması yapılan köle grubu içerisinde kitabet borcunu hiç ödememiş ve ödemeye yardımı olmayan güçsüz, çok yaşlı mükatebi ve çocuğu efendileri azat edebilir.*

12. MÜKATEB VE ÜMMÜ VELEDİNİ AZAT ETMEK

١٤ - قَالَ مَالِكٌ ، فِي الرَّجُلِ يُكَاتِبُ عَبْدَهُ . ثُمَّ يَمُوتُ الْمُكَاتَبُ وَيَتْرُكُ أُمَّ وَلَدِهِ . وَقَدْ بَقِيَتْ عَلَيْهِ مِنْ كِتَابَتِهِ بَقِيَّةٌ وَيَتْرُكُ وَفَاءً بِمَا عَلَيْهِ : إِنَّ أُمَّ وَلَدِهِ أَمَةٌ مَمْلُوكَةٌ حِينَ لَمْ يُعْتَقِ الْمُكَاتَبُ حَتَّى مَاتَ . وَلَمْ يَتْرُكْ وَلَدًا فَيُعْتَقُونَ بِأَدَاءِ مَا بَقِيَ . فَتُعْتَقُ أُمُّ وَلَدِ أَبِيهِمْ بِعِتْقِهِمْ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِي الْمُكَاتَبِ يُعْتِقُ عَبْدًا لَهُ . أَوْ يَتَصَدَّقُ بِبَعْضِ مَالِهِ . وَلَمْ يَعْلَمْ بِذَلِكَ سَيِّدُهُ . حَتَّى عَتَقَ الْمُكَاتَبُ .

قَالَ مَالِكٌ : يَنْفُذُ ذَلِكَ عَلَيْهِ . وَلَيْسَ لِلْمُكَاتَبِ أَنْ يَرْجِعَ فِيهِ . فَإِنْ عَلِمَ سَيِّدُ الْمُكَاتَبِ قَبْلَ أَنْ يَعْتِقَ الْمُكَاتَبُ ، فَرَدَّ ذَلِكَ وَلَمْ يُجِزْهُ ؛ فَإِنَّهُ ، إِنْ عَتَقَ الْمُكَاتَبُ ، وَذَلِكَ فِي يَدِهِ ، لَمْ يَكُنْ عَلَيْهِ أَنْ يُعْتِقَ ذَلِكَ الْعَبْدَ . وَلاَ أَنْ يُخْرِجَ تِلْكَ الصَّدَقَةَ . إِلاَّ أَنْ يَفْعَلَ ذَلِكَ طَائِعًا مِنْ عِنْدِ نَفْسِهِ .

14. İmam Malik der ki: *Bir adam kölesiyle mükatebe anlaşması yapmış, sonra mükateb bir ümmü veled bırakarak ölmüş, kitabet borcundan da artakalan borcu olup bu borca yetecek kadar başka mal da bırakmıştır. Bu mükateb, kendisi ölünceye kadar hürriyetine kavuşmamışsa ve kalan kitabet borcunu ödemek suretiyle kendilerini ve dolayısıyla da babalarının ümmü veledini azat edecek çocukları yoksa, ümmü veledi, ölünceye kadar cariye olarak kalır.*

İmam Malik der ki: *Mükateb, kölesini azat eder veya malının bir bölümünü sadaka verir, hürriyetine kavuşuncaya kadar da mükatebinin yapmış olduğu bu tasarrufu efendisi öğrenemezse, mükatebin yapmış olduğu bu tasarruf geçerli olur ve bundan dönme hakkı da yoktur. Eğer efendisi, mukateb hürriyetine kavuşmadan bunu öğrenir ve kabul etmez ve onaylamazsa mükateb hürriyetine kavuşunca, o köleyi tekrar azat etmeye ve o sadakayı tekrar vermeye mecbur değildir. Ancak kendi isteği ile yapabilir.*

13. MÜKATEBİ AZAT ETMEYİ VASİYYET

١٥ - قَالَ مَالِكٌ : إِنَّ أَحْسَنَ مَا سَمِعْتُ فِي الْمُكَاتَبِ يُعْتِقُهُ سَيِّدُهُ عِنْدَ الْمَوْتِ : أَنَّ الْمُكَاتَبَ يُقَامُ عَلَى هَيْئَتِهِ تِلْكَ . الَّتِي لَوْ بِيعَ كَانَ ذَلِكَ الثَّمَنَ الَّذِي يَبْلُغُ . فَإِنْ كَانَتِ الْقِيمَةُ أَقَلَّ مِمَّا بَقِيَ عَلَيْهِ مِنَ الْكِتَابَةِ . وُضِعَ ذَلِكَ فِي ثُلُثِ الْمَيِّتِ . وَلَمْ يُنْظَرْ إِلَى عَدَدِ الدَّرَاهِمِ الَّتِي بَقِيَتْ عَلَيْهِ . وَذَلِكَ أَنَّهُ لَوْ قُتِلَ لَمْ يَغْرَمْ قَاتِلُهُ . إِلاَّ قِيمَتَهُ يَوْمَ قَتْلِهِ . وَلَوْ جُرِحَ لَمْ يَغْرَمْ جَارِحُهُ . إِلاَّ دِيَةَ جُرْحِهِ يَوْمَ جَرَحَهُ . وَلاَ يُنْظَرُ فِي شَيْءٍ مِنْ ذَلِكَ إِلَى مَا كُوتِبَ عَلَيْهِ . مِنَ الدَّنَانِيرِ وَالدَّرَاهِمِ . لأَنَّهُ عَبْدٌ مَا بَقِيَ عَلَيْهِ مِنْ كِتَابَتِهِ شَيْءٌ . وَإِنْ كَانَ الَّذِي بَقِيَ عَلَيْهِ مِنْ كِتَابَتِهِ ، أَقَلَّ مِنْ قِيمَتِهِ . لَمْ يُحْسَبْ فِي ثُلُثِ الْمَيِّتِ . إِلاَّ مَا بَقِيَ عَلَيْهِ مِنْ كِتَابَتِهِ . وَذَلِكَ أَنَّا إِنَّمَا تَرَكَ الْمَيِّتُ لَهُ مَا بَقِيَ عَلَيْهِ مِنْ كِتَابَتِهِ . فَصَارَتْ وَصِيَّةً أَوْصَى بِهَا .

قَالَ مَالِكٌ . وَتَفْسِيرُ ذَلِكَ ، أَنَّهُ لَوْ كَانَتْ قِيمَةُ الْمُكَاتَبِ أَلْفَ دِرْهَمٍ . وَلَمْ يَبْقَ مِنْ كِتَابَتِهِ إِلاَّ مِائَةُ دِرْهَمٍ . فَأَوْصَى سَيِّدُهُ لَهُ بِالْمِائَةِ دِرْهَمٍ الَّتِي بَقِيَتْ عَلَيْهِ حُسِبَتْ لَهُ فِي ثُلُثِ سَيِّدِهِ . فَصَارَ حُرًّا بِهَا .

قَالَ مَالِكٌ ، فِي رَجُلٍ كَاتَبَ عَبْدَهُ عِنْدَ مَوْتِهِ . إِنَّهُ يُقَوَّمُ عَبْدًا . فَإِنْ كَانَ فِي ثُلُثِهِ سَعَةٌ لِثَمَنِ الْعَبْدِ ، جَازَ لَهُ ذَلِكَ .

قَالَ مَالِكٌ : وَتَفْسِيرُ ذَلِكَ ، أَنْ تَكُونَ قِيمَةُ الْعَبْدِ أَلْفَ دِينَارٍ . فَيُكَاتِبُهُ سَيِّدُهُ عَلَى مِائَتَيْ دِينَارٍ عِنْدَ مَوْتِهِ . فَيَكُونُ ثُلُثُ مَالِ سَيِّدِهِ أَلْفَ دِينَارٍ . فَذَلِكَ جَائِزٌ لَهُ . وَإِنَّمَا هِيَ وَصِيَّةٌ أَوْصَى لَهُ بِهَا فِي ثُلُثِهِ . فَإِنْ كَانَ السَّيِّدُ قَدْ أَوْصَى لِقَوْمٍ بِوَصَايَا . وَلَيْسَ فِي الثُّلُثِ فَضْلٌ عَنْ قِيمَةِ الْمُكَاتَبِ . بُدِئَ بِالْمُكَاتَبِ . لأَنَّ الْكِتَابَةَ عَتَاقَةٌ . وَالْعَتَاقَةُ تُبْدَأُ عَلَى الْوَصَايَا . ثُمَّ تُجْعَلُ تِلْكَ الْوَصَايَا فِي كِتَابَةِ الْمُكَاتَبِ . يَتْبَعُونَهُ بِهَا . وَيُخَيَّرُ وَرَثَةُ الْمُوصِي . فَإِنْ أَحَبُّوا أَنْ يُعْطُوا أَهْلَ الْوَصَايَا وَصَايَاهُمْ كَامِلَةً . وَتَكُونُ كِتَابَةُ الْمُكَاتَبِ لَهُمْ . فَذَلِكَ لَهُمْ . وَإِنْ أَبَوْا وَأَسْلَمُوا الْمُكَاتَبَ وَمَا عَلَيْهِ إِلَى أَهْلِ الْوَصَايَا . فَذَلِكَ لَهُمْ . لأَنَّ الثُّلُثَ صَارَ فِي الْمُكَاتَبِ . وَلأَنَّ كُلَّ وَصِيَّةٍ أَوْصَى بِهَا أَحَدٌ . فَقَالَ الْوَرَثَةُ : الَّذِي أَوْصَى بِهِ صَاحِبُنَا أَكْثَرُ مِنْ ثُلُثِهِ . وَقَدْ أَخَذَ مَا لَيْسَ لَهُ . قَالَ : فَإِنَّ وَرَثَتَهُ يُخَيَّرُونَ . فَيُقَالُ لَهُمْ : قَدْ أَوْصَى صَاحِبُكُمْ بِمَا قَدْ عَلِمْتُمْ . فَإِنْ أَحْبَبْتُمْ أَنْ تُنَفِّذُوا ذَلِكَ لأَهْلِهِ . عَلَى مَا أَوْصَى بِهِ الْمَيِّتُ . وَإِلاَّ فَأَسْلِمُوا أَهْلَ الْوَصَايَا ثُلُثَ مَالِ الْمَيِّتِ كُلِّهِ .

قَالَ : فَإِنْ أَسْلَمَ الْوَرَثَةُ الْمُكَاتَبَ إِلَى أَهْلِ الْوَصَايَا . كَانَ لأَهْلِ الْوَصَايَا مَا عَلَيْهِ مِنَ الْكِتَابَةِ . فَإِنَّ أَدَّى الْمُكَاتَبُ مَا عَلَيْهِ مِنَ الْكِتَابَةِ أَخَذُوا ذَلِكَ فِي وَصَايَاهُمْ . عَلَى قَدْرِ

حصصهم . وإنْ عجزَ الْمُكَاتَبُ . كَانَ عبدًا لأهْلِ الوصايا . لا يرْجِعُ إلى أهْلِ الْميراث . لأنَّهمْ تَرَكُوهُ حِينَ خَيَّرُوا . ولأنَّ أهْلَ الْوصَايا حِينَ أُسْلِمَ إلَيْهِمْ ضَمِنُوهُ . فَلَوْ مَاتَ لَمْ يَكُنْ لَهُمْ على الْوَرَثَة شَيْءٌ . وَإنْ مَاتَ الْمُكَاتَبُ قَبْلَ أنْ يُؤَدِّىَ كِتَابَتَهُ . وَتَرَكَ مَالاً هُوَ أكْثَرُ ممَّا عَلَيْه . فَمَالُهُ لأهْلِ الْوَصَايَا . وَإنْ أدى الْمُكَاتَبُ مَا عَلَيْهِ ، عَتَقَ . وَرَجَعَ وَلاؤُهُ إلى عَصَبَةِ الَّذِى عَقَدَ كِتَابَتَهُ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِى الْمُكَاتَبِ يَكُونُ لِسَيِّدِهِ عَلَيْهِ عَشَرَةُ آلاَفِ دِرْهَمٍ . فَيَضَعُ عَنْهُ عِنْدَ مَوْتِهِ أَلْفَ دِرْهَمٍ .

قَالَ مَالِكٌ : يَقَوَّمُ الْمُكَاتَبُ . فَيُنْظَرُ كَمْ قِيمَتُهُ ؟ فَإنْ كَانَتْ قِيمَتُهُ أَلْفَ دِرْهَمٍ . فَالَّذِى وُضِعَ عَنْهُ عُشْرُ الْكِتَابَةِ . وَذَلِكَ فِى الْقِيمَةِ مِائَةُ دِرْهَمٍ . وَهُوَ عُشْرُ الْقِيمَةِ . فَيُوضَعُ عَنْهُ عُشْرُ الْكِتَابَةِ . فَيَصِيرُ ذَلِكَ إلَى عُشْرِ الْقِيمَةِ نَقْدًا . وَإنَّمَا ذَلِكَ كَهَيْئَتِهِ لَوْ وُضِعَ عَنْهُ جَمِيعُ مَا عَلَيْهِ . وَلَوْ فَعَلَ ذَلِكَ لَمْ يُحْسَبْ فِى ثُلُثِ مَالِ الْمَيِّتِ . إلاَّ قِيمَةُ الْمُكَاتَبِ أَلْفُ دِرْهَمٍ . وَإنْ كَانَ الَّذِى وُضِعَ عَنْهُ نِصْفُ الْكِتَابَةِ . حُسِبَ فِى ثُلُثِ مَالِ الْمَيِّتِ نِصْفُ الْقِيمَةِ . وَإنْ كَانَ أَقَلَّ مِنْ ذَلِكَ أَوْ أَكْثَرَ ، فَهُوَ عَلَى هَذَا الْحِسَابِ .

قَالَ مَالِكٌ . إذَا وَضَعَ الرَّجُلُ عَنْ مُكَاتَبِهِ عِنْدَ مَوْتِهِ أَلْفَ دِرْهَمٍ مِنْ عَشَرَةِ آلاَفِ دِرْهَمٍ . وَلَمْ يُسَمِّ أَنَّهَا مِنْ أَوَّلِ كِتَابَتِهِ أَوْ مِنْ آخِرِهَا . وُضِعَ عَنْهُ مِنْ كُلِّ نَجْمٍ عُشْرُهُ .

قَالَ مَالِكٌ : وَإذَا وَضَعَ الرَّجُلُ عَنْ مُكَاتَبِهِ عِنْدَ مَوْتِهِ أَلْفَ دِرْهَمٍ . مِنْ أَوَّلِ كِتَابَتِهِ أَوْ مِنْ آخِرِهَا . وَكَانَ أَصْلُ الْكِتَابَةِ عَلَى ثَلاَثَةِ آلاَفِ دِرْهَمٍ . قُوِّمَ الْمُكَاتَبُ قِيمَةَ النَّقْدِ . ثُمَّ قُسِمَتْ تِلْكَ الْقِيمَةُ . فَجُعِلَ لِتِلْكَ الأَلْفِ الَّتِى مِنْ أَوَّلِ الْكِتَابَةِ حِصَّتُهَا مِنْ تِلْكَ الْقِيمَةِ . بِقَدْرِ قُرْبِهَا مِنَ الأَجَلِ . وَفَضْلِهَا . ثُمَّ الأَلْفُ الَّتِى تَلِى الأَلْفَ الأُولَى . بِقَدْرِ فَضْلِهَا أَيْضًا . ثُمَّ الأَلْفُ الَّتِى تَلِيهَا . بِقَدْرِ فَضْلِهَا أَيْضًا . حَتَّى يُؤْتَى عَلَى آخِرِهَا . تَفْضُلُ كُلُّ أَلْفٍ بِقَدْرِ مَوْضِعِهَا . فِى تَعْجِيلِ الأَجَلِ وَتَأْخِيرِهِ . لأَنَّ مَا اسْتُؤْخِرَ مِنْ ذَلِكَ كَانَ أَقَلَّ فِى الْقِيمَةِ . ثُمَّ يُوضَعُ فِى ثُلُثِ الْمَيِّتِ ، قَدْرُ مَا أَصَابَ تِلْكَ الأَلْفَ مِنَ الْقِيمَةِ . عَلَى تَفَاضُلِ ذَلِكَ . إنْ قَلَّ أَوْ كَثُرَ . فَهُوَ عَلَى هَذَا الْحِسَابِ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِى رَجُلٍ أَوْصَى لِرَجُلٍ بِرُبُعِ مُكَاتَبِهِ . أَوْ أَعْتَقَ رُبُعَهُ . فَهَلَكَ الرَّجُلُ . ثُمَّ هَلَكَ الْمُكَاتَبُ . وَتَرَكَ مَالاً كَثِيرًا أَكْثَرَ ممَّا بَقِىَ عَلَيْهِ .

قَالَ مَالِكٌ : يُعْطَى وَرَثَةُ السَّيِّدِ وَالَّذِى أُوصِىَ لَهُ بِرُبُعِ الْمُكَاتَبِ ، مَا بَقِىَ لَهُمْ عَلَى الْمُكَاتَبِ . ثُمَّ يَقْتَسِمُونَ مَا فَضَلَ . فَيَكُونُ ، لِلْمُوصَى لَهُ بِرُبُعِ الْمُكَاتَبِ ، ثُلُثُ مَا فَضَلَ بَعْدَ أَدَاءِ الْكِتَابَةِ . وَلِوَرَثَةِ سَيِّدِهِ ، الثُّلُثَانِ . وَذَلِكَ أَنَّ الْمُكَاتَبَ عَبْدٌ مَا بَقِىَ عَلَيْهِ مِنْ كِتَابَتِهِ شَىْءٌ .

فَإِنَّمَا يُورَثُ بِالرِّقِّ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِي مُكَاتَبٍ أَعْتَقَهُ سَيِّدُهُ عِنْدَ الْمَوتِ . قَالَ : إِنْ لَمْ يَحْمِلْهُ ثُلُثُ الْمَيِّتِ عَتَقَ مِنْهُ قَدْرَ مَا حَمَلَ الثُّلُثُ . وَيُوضَعُ عَنْهُ مِنَ الْكِتَابَةِ قَدْرُ ذٰلِكَ . إِنْ كَانَ عَلَى الْمُكَاتَبِ خَمْسَةُ آلافِ دِرْهَمٍ . وَكَانَتْ قِيمَتُهُ أَلْفَيْ دِرْهَمٍ نَقْدًا . وَيَكُونُ ثُلُثُ الْمَيِّتِ أَلْفَ دِرْهَمٍ . عَتَقَ نِصْفُهُ . وَيُوضَعُ عَنْهُ شَطْرُ الْكِتَابَةِ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِي رَجُلٍ قَالَ فِي وَصِيَّتِهِ : غُلَامِي فُلَانٌ حُرٌّ . وَكَاتِبُوا فُلَانًا : تُبْدَأُ الْعَتَاقَةُ عَلَى الْكِتَابَةِ .

15. İmam Malik der ki: *Ölürken efendisinin azat ettiği mükateb hakkında duyduğumun en güzeli şudur: Mükateb satıldığı takdirde kıymeti, mükatebe borcu ile eşitse, ölen efendisinin malının üçte birine mahsuben hiç bir işlem yapılmaz. Eğer kıymeti, kalan mükatebe borcundan az ise, aralarındaki fark, efendinin üçte bir malına mahsuben indirilir. Kalan borcunun kaç dirhem veya kaç dinar olduğuna bakılmaz. Zira mükateb öldürülse, katili sadece öldürüldüğü günkü kıymetini öder. Yaralansa, yaralayan yalnız yaraladığı günkü diyetini öder. Burada da mükatebe borcunun kaç dirhem veya kaç dinar olduğuna bakılmaz. Çünkü mükateb, kitabet borcunu bitiremedikçe köle sayılır.*

Şayet mükatebin kitabet borcu kendi kıymetinden daha az ise, kalan borcu ölen efendisinin üçte bir malından mahsub edilir. Çünkü ölen efendisi, mükatebine kalan kitabet borcunu bırakmış olup, mükatebten kalan kitabet borcunun alınmamasını vasiyyet etmiş olur.

İmam Malik der ki: *Bu son kısmın açıklaması şöyledir: Mesela mükatebin kıymeti bin dirhem olsa, mükatebe borcundan da sadece yüz dirhem kalmış bulunsa, efendisi de kalan bu yüz dirhemin mükatebe bağışlanmasını vasiyyet etse, bu yüz dirhem efendisinin malının üçte birini karşılıyorsa mükateb hürriyetine kavuşur.*

İmam Malik der ki: *Bir kimse kölesiyle ölmek üzere iken mükâtebe anlaşması yapsa mükateb köle olarak kıymetlendirilir.*

Eğer efendisinin üçte bir malı, kölesinin bedelini karşılıyorsa, bu anlaşma caizdir.

İmam Malik der ki: *Bunun açıklaması şöyledir: Kölenin kıymeti bin dinar olup efendisi ölürken yapmış oldukları mükatebe anlaşması ikiyüz dinar ve efendisinin üçte bir malı da bin dinar ise, efendinin yapmış olduğu bu anlaşma geçerlidir. Bu, efendinin üçte bir malında yapmış olduğu bir vasiyeti sayılır.*

Şayet efendi bir gruba vasiyyetlerde bulunmuş olsa, malının üçte biri mükatebin kıymetinden fazla değilse, vasiyet mükatebten başlanarak yerine getirilir. Zira mükatebelik azat olmak anlamındadır. Azat işi, bütün vasiyyetlerden önce gelir. Sonra, mükatebin kitabet borcunda toplanmış olacağından, vasiyyet sahipleri alacaklarını mükatebten alırlar. Varisleri isterlerse vasiyyet edilen kişilere alacaklarını tamamen verip mükatebi kendilerine borçlandırabilirler. Dilerlerse, mükatebi ve borcunu diğer vasiyet edilen kişilere teslim ederler. Çünkü efendinin malının üçte biri mükatebdedir. Nitekim bir kişinin yaptığı bütün vasiyyetlerde varisler: «Ölen, malının üçte birinden fazlasını vasiyyet etmiştir ve vasiyyet edilen kişi kendisine ait olmayan malı almıştır.» derlerse, varislere: «Mürîsiniz, sizin de bilmiş olduğunuz malı vasiyyet etmiştir. İsterseniz ölenin vasiyyet ettiği şekilde (fazlasiyle birlikte) vasiyet edilen malı vasiyyet edilenlere veriniz. Dilerseniz ölenin üçte bir malının tamamını vasiyyet edilen kişilere teslim ediniz.» denir.

İmam Malik der ki: *Varisler, mükatebi vasiyyet edilen kişilere teslim ederlerse mükatebin, kitabet borcu onlara ödenir. Mükateb bu borcu onlara öderse, onlar da kendilerine yapılan vasiyyete mahsuben hisseleri oranında alırlar. Mükateb borcunu ödemekten aciz olursa, varislerin değil, vasiyyet edilen kişilerin kölesi olur. Çünkü varisler muhayyer bırakıldıkları zaman mükatebi almamışlar ve vasiyyet edilen kişiler, mükateb kendilerinė teslim edilince, vasiyyetten alacaklarıyla onun parasını ödemişlerdir. Bu sebeple mükateb ölmüş olsaydı varislerden de hiçbir şey alamıyacaklardı. Şayet mükateb, kitabet borcunu ödemeden ölse ve geride borcundan fazla mal bıraksa, bu mal, vasiyyet edilen kişilerin olur. Mükateb borcunu ödeyince hürriyetine kavuşur ve velâsı mükatebe anlaşması yapanların asabelerinin olur.*

İmam Malik der ki: *Efendisi ölürken kendisine on bin dirhem borçlu olan mükatebine bin dirhemini bağışlasa, bu vasiyyet yerine getirilirken mükatebin kıymetine bakılır.*

İmam Malik der ki: *Mükatebin kıymeti de bin dirhem olsa bağışlanan miktar, mükatebin kitabet borcunun onda biri olması dolayısiyle, efendi ölümünden sonra mükatebin kıymetinin onda birini bağışlamış sayılacağından, mükateb vereselere peşin olarak kıymetinin onda biri olan yüz dirhemi ödemiş olur. Aynı şekilde efendi, mükatebe, kitabet borcunun tamamını bağışlamış olsa, mükatebin kıymetinin tamamını yani bin dirhem bağışlamış sayılır. Şayet mükatebten kitabet borcunun yarısını indirim yapsa, kıymetinin yarısı olan beşyüz dirhem indirim yapılmış olur. İndirim yapılan miktarın yukarıdaki oranlardan az ya da çok olması halinde, aynı esasa göre hesap edilir. Ölenin malının üçte bir hesabında, bu son durumlar dikkate alınır.*

İmam Malik der ki: *Efendisi ölürken kendisine on bin dirhem borcu olan mükatebinden ilk ya da son taksit olduğunu belirtmeden bin dirhem indirim yapsa, mükatebin her taksidinden onda bir indirim yapılır.*

İmam Malik der ki: *Efendi ölürken mükatebinin ilk ya da son taksitlerinden bin dirhem indirim yapsa, asıl kitabet borcu da üç bin dirhem olsa, mükateb peşin olarak değerlendirilir. Sonra bu kıymet parçalara ayrılır. Vadenin yakınlığına ve ötekilere kıymetçe fazlalığına göre ilk taksitteki bin dirheme kıymetten isabet eden hisse ayrılır. Ondan sonra ikinci taksite, sonra üçüncü taksite geçilir. Taksitler bitinceye kadar bu işleme devam edilir. Her bin dirhemlik taksit, yerine göre vadenin süresi itibariyle ötekinden farklı değerdedir. Zira vadesi uzun olanın kıymeti daha azdır. Sonra bu hesaba göre, ölünün üçte bir terikesine kölenin kıymetinden bu bin dirhemlik taksitlere, aralarındaki farka göre, az veya çok isabet eden miktarı tatbik edilir.*

İmam Malik der ki: *Bir kimse, diğer birine mükatebin dörtte birini vasiyyet etse veya mükatebin dörtte birini azat etse, önce adam, sonra da mükatebi, geri kalan borcundan daha fazla mal bırakarak ölse efendinin varislerine ve mükatebin dörtte biri vasiyyet edilene, mükatebdeki alacakları verilir, sonra kitabet alacakları ödendikten sonra artan malı aralarında üçte biri, mükate-*

bin, dörtte biri vasiyyet edilen şahsa, üçte ikisi varislere olmak üzere taksim ederler. Çünkü mükateb, kitabet borcundan az bir şey de kalsa, köle sayılır ve köle itibar edilerek efendinin varisleri arasında malı taksim edilir.

İmam Malik der ki: *Efendisi ölürken mükatebini azat etse, ancak ölen efendinin malının üçte biri kölenin bedeline ulaşmıyorsa, mükatebin ölen efendisinin üçte bir malına tekabül eden kısmı hür olur. Kitabet borcundan da azat eden kısma karşılık olan borcu düşülür. Mesela mükatebin borcu beş bin dirhem ise, peşin olarak kıymeti de iki bin dirhem olsa ve ölen efendinin malının üçte biri de bin dirhemse, mükatebin yarısı hürriyetine kavuşur, kitabet borcundan da yarısı düşülür.*

İmam Malik der ki: *Bir efendi vasiyyeti esnasında: «Falan kölem hürdür, falan kölemle de mükatebe anlaşması yapın.» dese, azat etme işine kitabet anlaşmasından, önce başlanır.*

٤٠ - كتاب المدبر

40

MÜDEBBER[1] KİTABI

(1) **Müdebber,** efendisinin, ölümüne bağlı olarak azat ettiği köleye denir. Efendisi ölünce, köle özgürlüğüne kavuşmuş olur. **Müdebbir,** kölesini ölümüne bağlı olarak azat eden efendisidir.
Tedbîr, efendinin ölümüne bağlı olarak yaptığı azat etme akdidir. Tedbir, tek yanlı bağlayıcı bir akiddir. Dolayısıyla tedbirden dönülemez. Ölüme bağlı olarak azat edilen cariye olursa **müdebbere** adını alır.

1. MÜDEBBERİN HÜKMÜ

١ - حدّثنى مَالِكٌ ؛ أنّهُ قَالَ : الأمْرُ عِنْدَنَا فِيمَنْ دَبّرَ جَارِيَةً لَهُ . فَوَلَدَتْ أوْلادًا بَعْدَ تَدْبِيرِهِ إيّاهَا . ثُمّ مَاتَتِ الْجَارِيَةُ قَبْلَ الّذِى دَبّرَهَا : إنّ وَلَدَهَا بِمَنْزِلَتِهَا . قَدْ ثَبَتَ لَهُمْ مِنَ الشّرْطِ مِثْلُ الّذِى ثَبَتَ لَهَا . وَلا يَضُرّهُمْ هَلاكُ أُمّهِمْ . فَإذَا مَاتَ الّذِى كَانَ دَبّرَهَا ، فَقَدْ عَتَقُوا . إنْ وَسِعَهُمُ الثّلُثُ .

وَقَالَ مَالِكٌ : كُلُّ ذَاتِ رَحِمٍ فَوَلَدُهَا بِمَنْزِلَتِهَا . إنْ كَانَتْ حُرّةً ، فَوَلَدَتْ بَعْدَ عِتْقِهَا ، فَوَلَدُهَا أحْرَارٌ . وَإنْ كَانَتْ مُدَبّرَةً ، أوْ مُكَاتَبَةً ، أوْ مُعْتَقَةً إلَى سِنِينَ ، أوْ مُخْدَمَةً ، أوْ بَعْضُهَا حُرًّا ، أوْ مَرْهُونَةً ، أوْ أُمّ وَلَدٍ ، فَوَلَدُ كُلّ وَاحِدَةٍ مِنْهُنّ عَلَى مِثَالِ حَالِ أُمّهِ . يَعْتِقُونَ بِعِتْقِهَا . وَيَرِقّونَ بِرِقّهَا .

قَالَ مَالِكٌ ، فِى مُدَبّرَةٍ دُبّرَتْ وَهِيَ حَامِلٌ : إنّ وَلَدَهَا بِمَنْزِلَتِهَا . وَإنّمَا ذَلِكَ بِمَنْزِلَةِ رَجُلٍ أعْتَقَ جَارِيَةً لَهُ وَهِيَ حَامِلٌ . وَلَمْ يَعْلَمْ بِحَمْلِهَا .

قَالَ مَالِكٌ : فَالسّنّةُ فِيهَا أنّ وَلَدَهَا يَتْبَعُهَا وَيَعْتِقُ بِعِتْقِهَا .

قَالَ مَالِكٌ : وَكَذَلِكَ لَوْ أنّ رَجُلا ابْتَاعَ جَارِيَةً وَهِيَ حَامِلٌ ، فَالْوَلِيدَةُ وَمَا فِى بَطْنِهَا لِمَنِ ابْتَاعَهَا . اشْتَرَطَ ذَلِكَ الْمُبْتَاعُ ، أوْ لَمْ يَشْتَرِطْهُ .

قَالَ مَالِكٌ : وَلا يَحِلّ لِلْبَائِعِ أنْ يَسْتَثْنِيَ مَا فِى بَطْنِهَا . لأنّ ذَلِكَ غَرَرٌ . يَضَعُ مِنْ ثَمَنِهَا . وَلا يَدْرِى أيَصِلُ ذَلِكَ إلَيْهِ أمْ لا . وَإنّمَا ذَلِكَ بِمَنْزِلَةِ مَا لَوْ بَاعَ جَنِينًا فِى بَطْنِ أُمّهِ . وَذَلِكَ لا يَحِلّ لَهُ . لأنّهُ غَرَرٌ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِى مُكَاتَبٍ أوْ مُدَبّرٍ ابْتَاعَ أحَدُهُمَا جَارِيَةً . فوطئها . فَحَمَلَتْ مِنْهُ وَوَلَدَتْ .

قَالَ : وَلَدُ كُلّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا مِنْ جَارِيَتِهِ بِمَنْزِلَتِهِ . يَعْتِقُونَ بِعِتْقِهِ . وَيَرِقّونَ بِرِقّهِ .

قَالَ مَالِكٌ : فَإذَا أُعْتِقَ هُوَ . فَإنّمَا أُمّ وَلَدِهِ مَالٌ مِنْ مَالِهِ . يُسْلِمُ إلَيْهِ إذَا أُعْتِقَ .

1. İmam Malik der ki: *Efendisinin ölümünden sonra azat ettiği cariyesi, müdebbere olduktan sonra çocuklar doğurur, sonra efendisi ölmeden kendisi ölürse, bu hususta bizce hüküm çocukları da kendisi mesabesinde olup kendisi için sabit olan şartların aynısı çocukları için de sabittir. Çocuklara annelerinin ölmesi zarar vermez. Cariyeyi ölümüne bağlı olarak azat eden efendi, öldüğü zaman, şayet malının üçte biri kâfi geliyor ise, çocuklar ve anneleri hürriyetlerine kavuşurlar.*

İmam Malik der ki: *Annelerin çocukları, annelerine tabidirler. Anneleri hür olursa, azat edildikten sonra doğmuş olan çocukları da hür olurlar. Anneleri müdebbere veya mükatebe veya seneler sonra azat edilmiş hizmetli veya kısmen hür veya rehnedilmiş veya ümmü veled olmuş olsa bunların çocukları da kendileri gibi olup, annelerinin hürriyete kavuşmasıyla hürriyetlerine kavuşurlar. Köle olmasıyla köle olurlar.*

İmam Malik der ki: *Hamileyken tedbir akdi yapılan cariyenin çocuğu da annesi gibidir. Bu cariyesinin hamile olduğunu bilmeden onu hamileyken azat eden efendi konusuna benzer.*

İmam Malik der ki: *Bu konuda hüküm, çocuk annesine tabi olup annesinin hürriyete kavuşmasıyla o çocuk da hürriyetina kavuşur.*

İmam Malik der ki: *Yine bunun gibi bir kişi, gebe bir cariyeyi satan alsa, müşteri şart koşmuş olsun veya olmasın cariye ve karnındaki çocuğu müşterinin olur.*

İmam Malik der ki: *Satıcının cariyenin karnındaki çocuğu satışın dışında tutması caiz değildir. Çünkü annesinin karnındaki çocuk yok olabilecek niteliktedir. Satıcı cariyenin fiatını düşürür, çocuğu elde edip edemiyeceğini de bilmez. Bu, annesinin karnındaki cenini satmaya benzer ki, caiz değildir. Çünkü bu ceninin ne olacağı belli değildir.*

Bir mükateb veya müdebberden biri, bir cariye satın alır ve bu cariye ile münasebette bulunur, cariye kendisinden gebe olur ve doğurursa İmam Malik der ki: *Bunlardan birinin cariyesinden doğan çocuğu kendisi mesabesinde olup, babalarının hürriyete kavuşmasıyla hürriyete kavuşurlar, köle olarak kalırlarsa onlar da köle olarak kalırlar.*

İmam Malik der ki: *Köle, ümmü veledi kendi malı iken hürriyyetine kavuşursa kendisine ümmü veledi teslim edilir.*

2. TEDBİR AKDİ HAKKINDA DİĞER HÜKÜMLER

٢ - قَالَ مَالِكٌ ، فِي مُدَبِّرٍ قَالَ لِسَيِّدِهِ : عَجِّلْ لِي الْعِتْقَ . وَأُعْطِيَكَ خَمْسِينَ مِنْهَا مُنَجَّمَةً عَلَيَّ . فَقَالَ سَيِّدُهُ : نَعَمْ . أَنْتَ حُرٌّ . وَعَلَيْكَ خَمْسُونَ دِينَارًا . تُؤَدِّي إِلَيَّ كُلَّ عَامٍ عَشَرَةَ دَنَانِيرَ . فَرَضِيَ بِذَلِكَ ، الْعَبْدُ . ثُمَّ هَلَكَ السَّيِّدُ بَعْدَ ذَلِكَ بِيَوْمٍ أَوْ يَوْمَيْنِ أَوْ ثَلَاثَةٍ .

قَالَ مَالِكٌ : يَثْبُتُ لَهُ الْعِتْقُ . وَصَارَتِ الْخَمْسُونَ دِينَارًا دَيْنًا عَلَيْهِ . وَجَازَتْ شَهَادَتُهُ . وَثَبَتَتْ حُرْمَتُهُ . وَمِيرَاثُهُ وَحُدُودُهُ . وَلَا يُضَعُ عَنْهُ ، مَوْتُ سَيِّدِهِ ، شَيْئًا مِنْ ذَلِكَ الدَّيْنِ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِي رَجُلٍ دَبَّرَ عَبْدًا لَهُ . فَمَاتَ السَّيِّدُ . وَلَهُ مَالٌ حَاضِرٌ وَمَالٌ غَائِبٌ . فَلَمْ يَكُنْ فِي مَالِهِ الْحَاضِرِ مَا يَخْرُجُ فِيهِ الْمُدَبَّرُ .

قَالَ : يُوقَفُ الْمُدَبَّرُ بِمَالِهِ . وَيُجْمَعُ خَرَاجُهُ حَتَّى يَتَبَيَّنَ مِنَ الْمَالِ الْغَائِبِ . فَإِنْ كَانَ فِيمَا تَرَكَ سَيِّدُهُ ، مِمَّا يَحْمِلُهُ الثُّلُثُ . عَتَقَ بِمَالِهِ . وَبِمَا جُمِعَ مِنْ خَرَاجِهِ . فَإِنْ لَمْ يَكُنْ فِيمَا تَرَكَ سَيِّدُهُ مَا يَحْمِلُهُ ، عَتَقَ مِنْهُ قَدْرَ الثُّلُثِ . وَتُرِكَ مَالُهُ فِي يَدَيْهِ .

2. İmam Malik der ki: *Müdebber efendisine: «Beni derhal azad et. Buna karşılık sana taksitle elli dinar vereyim.» der. Efendisi de bunun üzerine «Kabul, sen hürsün ve bana elli dinar borcun olsun, bana her yıl on dinar olmak üzere ödersin» dese de köle bunu kabul etse ve bundan bir veya iki ya da üç gün sonra efendi ölse, köle hürriyyetine kavuşur ve elli dinar borçlanır, şahitlik etmesi caiz olur, hür insanın haklarını kazanır, haklarında miras hükümleri ve ceza hükümleri tam olarak sabit olur. Efendisinin ölümü dolayısıyla borcundan hiçbir indirim yapılmaz.*

İmam Malik der ki: *Bir kimse ölümüne bağlı olarak kölesini azat eder, hazır ve tahsil edilecek mal bırakarak ölür ve hazır olan malı müdebberi tamamen hürriyetine kavuşturacak miktarda değildir. Bu durumda, malıyla birlikte müdebberin hürriyete kavuşma işlemi durdurulur. Efendinin alacakları toplanır ve bu şekilde efendinin tahsil edilmemiş malının miktarı ortaya çıkar.*

Eğer efendisinin hazır olan malı ile toplanan alacakları, kölenin üçte bir kıymedini karşılıyorsa, müdebber hürriyetine kavuşur. Şayet bu malların üçte biri, müdebberin kıymetinin tamamını karşılıyamıyorsa, müdebberin malın üçte birine tekabül eden kısmı hür olur. Kendisine ait malı da elinde bırakılır.

3. ÖLÜME BAĞLI OLARAK AZAT ETMEYİ VASİYYET

٣ - قَالَ مَالِكٌ : الأَمْرُ الْمُجْتَمَعُ عَلَيْهِ عِنْدَنَا . أَنَّ كُلَّ عَتَاقَةٍ أَعْتَقَهَا رَجُلٌ . فِي وَصِيَّةٍ أَوْصَى بِهَا ، فِي صِحَّةٍ أَوْ مَرَضٍ : أَنَّهُ يَرُدُّهَا مَتَى شَاءَ . وَيُغَيِّرُهَا مَتَى شَاءَ . مَالَمْ يَكُنْ تَدْبِيرًا . فَإِذَا دَبَّرَ ، فَلا سَبِيلَ لَهُ إِلَى رَدِّ مَا دَبَّرَ .

قَالَ مَالِكٌ : وَكُلُّ وَلَدٍ وَلَدَتْهُ أَمَةٌ ، أَوْصَى بِعِتْقِهَا وَلَمْ تُدَبَّرْ . فَإِنَّ وَلَدَهَا لا يَعْتِقُونَ مَعَهَا إِذَا عَتَقَتْ . وَذَلِكَ أَنَّ سَيِّدَهَا يُغَيِّرُ وَصِيَّتَهُ إِنْ شَاءَ . وَيَرُدُّهَا مَتَى شَاءَ . وَلَمْ يَثْبُتْ لَهَا عَتَاقَةٌ . وَإِنَّمَا هِيَ بِمَنْزِلَةِ رَجُلٍ قَالَ لِجَارِيَتِهِ : إِنْ بَقِيَتْ عِنْدِي فُلانَةُ حَتَّى أَمُوتَ ، فَهِيَ حُرَّةٌ .

قَالَ مَالِكٌ : فَإِنْ أَدْرَكَتْ ذَلِكَ ، كَانَ لَهَا ذَلِكَ . وَإِنْ شَاءَ ، قَبْلَ ذَلِكَ ، بَاعَهَا وَوَلَدَهَا . لأَنَّهُ لَمْ يُدْخِلْ وَلَدَهَا فِي شَيْءٍ مِمَّا جَعَلَ لَهَا .

قَالَ : وَالْوَصِيَّةُ فِي الْعَتَاقَةِ مُخَالِفَةٌ لِلتَّدْبِيرِ . فَرَقَ بَيْنَ ذَلِكَ ، مَا مَضَى مِنَ السُّنَّةِ .

قَالَ : وَلَوْ كَانَتِ الْوَصِيَّةُ بِمَنْزِلَةِ التَّدْبِيرِ . كَانَ كُلُّ مُوصٍ لا يَقْدِرُ عَلَى تَغْيِيرِ وَصِيَّتِهِ . وَمَا ذُكِرَ فِيهَا مِنَ الْعَتَاقَةِ . وَكَانَ قَدْ حَبَسَ عَلَيْهِ مِنْ مَالِهِ مَا لا يَسْتَطِيعُ أَنْ يَنْتَفِعَ بِهِ .

قَالَ مَالِكٌ : فِي رَجُلٍ دَبَّرَ رَقِيقًا لَهُ جَمِيعًا فِي صِحَّتِهِ . وَلَيْسَ لَهُ مَالٌ غَيْرُهُمْ : إِنْ كَانَ دَبَّرَ بَعْضَهُمْ قَبْلَ بَعْضٍ ، بُدِئَ بِالأَوَّلِ فَالأَوَّلِ . حَتَّى يَبْلُغَ الثُّلُثَ . وَإِنْ كَانَ دَبَّرَهُمْ جَمِيعًا فِي مَرَضِهِ . فَقَالَ : فُلانٌ حُرٌّ . وَفُلانٌ حُرٌّ . وَفُلانٌ حُرٌّ . فِي كَلامٍ وَاحِدٍ . إِنْ حَدَثَ بِي فِي مَرَضِي هَذَا حَدَثُ مَوْتٍ . أَوْ دَبَّرَهُمْ جَمِيعًا فِي كَلِمَةٍ وَاحِدَةٍ . تَحَاصُّوا فِي الثُّلُثِ . وَلَمْ يُبْدَأْ أَحَدٌ مِنْهُمْ قَبْلَ صَاحِبِهِ . وَإِنَّمَا هِيَ وَصِيَّةٌ . وَإِنَّمَا لَهُمُ الثُّلُثُ . يُقْسَمُ بَيْنَهُمْ بِالْحِصَصِ . ثُمَّ يَعْتِقُ مِنْهُمُ الثُّلُثُ . بَالِغًا مَا بَلَغَ .

قَالَ : وَلا يُبْدَأُ أَحَدٌ مِنْهُمْ إِذَا كَانَ ذَلِكَ كُلُّهُ فِي مَرَضِهِ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِي رَجُلٍ دَبَّرَ غُلامًا لَهُ . فَهَلَكَ السَّيِّدُ وَلا مَالَ لَهُ إِلاَّ الْعَبْدُ الْمُدَبَّرُ . وَالْعَبْدِ مَالٌ . قَالَ : يُعْتَقُ ثُلُثُ الْمُدَبَّرِ . وَيُوقَفُ مَالُهُ بِيَدَيْهِ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِي مُدَبَّرٍ كَاتَبَهُ سَيِّدُهُ فَمَاتَ السَّيِّدُ وَلَمْ يَتْرُكْ مَالاً غَيْرَهُ .

قَالَ مَالِكٌ : يُعْتَقُ مِنْهُ ثُلُثُهُ . وَيُوضَعُ عَنْهُ ثُلُثُ كِتَابَتِهِ . وَيَكُونُ عَلَيْهِ ثُلُثَاهَا .

قَالَ مَالِكٌ ، فِي رَجُلٍ أَعْتَقَ نِصْفَ عَبْدٍ لَهُ وَهُوَ مَرِيضٌ . فَبَتَّ عِتْقَ نِصْفِهِ . أَوْ بَتَّ عِتْقَهُ كُلَّهُ . وَقَدْ كَانَ دَبَّرَ عَبْدًا لَهُ آخَرَ قَبْلَ ذٰلِكَ .

قَالَ : يُبْدَأُ بِالْمُدَبَّرِ قَبْلَ الَّذِي أَعْتَقَهُ وَهُوَ مَرِيضٌ . وَذٰلِكَ أَنَّهُ لَيْسَ لِلرَّجُلِ أَنْ يَرُدَّ مَا دَبَّرَ . وَلَا أَنْ يَتَعَقَّبَهُ بِأَمْرٍ يَرُدُّهُ بِهِ . فَإِذَا عَتَقَ الْمُدَبَّرُ ، فَيَكُونُ مَا بَقِيَ مِنَ الثُّلُثِ فِي الَّذِي أَعْتَقَ شَطْرَهُ . حَتَّى يَسْتَتِمَّ عِتْقَهُ كُلَّهُ . فِي ثُلُثِ مَالِ الْمَيِّتِ . فَإِنْ لَمْ يَبْلُغْ ذٰلِكَ فَضْلَ الثُّلُثِ . عَتَقَ مِنْهُ مَا بَلَغَ فَضْلُ الثُّلُثِ . بَعْدَ عِتْقِ الْمُدَبَّرِ الأَوَّلِ .

3. İmam Malik der ki: *Bizde ittifak edilen hüküm şöyledir. Efendi hastalığı anında veya sağlığında vasiyyette bulunur ve bu vasiyyetinde köle azat eder ise, bu vasiyyet, ölüme bağlı bir azat olmadıkça, vasiyyetinden istediği zaman cayabilir veya onu değiştirebilir. Şayet ölümüne bağlı olarak azat etmeyi vasiyyet etmiş ise, bundan dönmenin imkânı yoktur.*

İmam Malik der ki: *Çocuklar doğuran cariyeyi efendisi azat etmeyi vasiyyet etse de tedbir akdi yapmasa, bu cariye hürriyetine kavuşunca, onunla birlikte çocukları da hürriyyetlerine kavuşamazlar. Çünkü efendisi, isterse vasiyyetini değiştirir, dilediği zaman ondan dönebilir. Cariye de hürriyyetine kavuşmaz. Bu cariye şu misaldeki cariyeye benzer. Şöyle ki: Efendi cariyesine «falan cariyem ben ölünceye kadar yanımda kalırsa hür olsun» der de cariye efendisinin yanında, efendisi ölünceye kadar kalırsa hür olur.*

İmam Malik der ki: *Efendi isterse daha önce cariyeyi ve çocuklarını satabilir. Çocuklar anneleriyle birlikte hür olamazlar. Çünkü efendi, anneleri hakkında söylemiş olduğu şartlara çocuklarını katmamıştır.*

İmam Malik der ki: *Azat etmeyi vasiyyet etmekle ölüme bağlı azat arasında fark vardır. Bunların arasını geçmiş uygulamalar ayırmıştır.*

İmam Malik der ki: *Şayet her vasiyyet, ölüme bağlı azat etmeye benzeseydi, bütün vasiyyet eden kişiler yapmış oldukları vasiyyetlerini, bu arada köle azat etmeyi ihtiva eden diğer vasiyyetlerini değiştirme imkânı olmazdı. Aynı zamanda malını faydalanamayacağı bir yere hapsetmiş olurdu.*

İmam Malik der ki: *Diyelim ki bir adam kölelerinin hepsini sağlığında ölümüne bağlı olarak azat etmiş olup, azat ettiği kölelerden başka da malı yoktur. Eğer bu kişi hepsini bir anda değil de bir kısmını diğer bir kısımdan önce azat etmiş ise, efendi öldükten sonra azat olmaya ilk önce tedbir akdi yapılanlardan başlanır. Sonra, onlardan sonrakilere sıra gelir. Azat edilenlerin bedeli malının üçte birine ulaşıncaya kadar böyle devam edilir. Şayet efendi hastalığında: «Ben bu hastalıktan ölürsem, falan kölem hürdür, falan kölem hürdür» diyerek bir cümlede, bütün kölelerini ölümüne bağlı olarak azat ederse veya hepsini bir cümlede değilde bir sözde azat etmişse, efendinin üçte bir malını aralarında taksim ederler. Bunlardan hiçbirinin öncelik hakkı yoktur. Efendinin bu tasarrufu, vasiyyet olduğu için malının üçte biri kölelere ait olur ve aralarında hisselerine göre taksim edilir. Sonra bu malın üçte biri her kölenin ne kadarına isabet ediyor ise o kadar hürriyyetine kavuşur.*

İmam Malik der ki: *Bunların hepsi efendinin hastalığı esnasında olursa, kölelerin hiçbirinin öncelik hakkı yoktur*

İmam Malik der ki: *Bir adam, malı olan bir kölesini ölümüne bağlı olarak azat etse de müdebber köleden başka mal bırakmadan ölse, müdebberin üçte biri hürriyyetine kavuşur ve kölenin malı da kendisine bırakılır.*

İmam Malik der ki: *Efendisi müdebber kölesi ile mükatebe anlaşması yapsa, ölümünden sonra da bu köleden başka bir mal bırakmamışsa, kölenin üçte biri hürriyyetine kavuşur ve mükatebe borcundan üçte biri düşülür. Üçte ikisi zimmetinde borç olarak kalır.*

İmam Malik der ki: *Bir adam, hasta iken kölesinin yarısını veya tamamını kesin olarak azat etse ve bundan önce de başka bir kölesini ölümüne bağlı olarak azat etmiş olsa, müdebber, efendi hasta iken azat ettiği köleden önce azat edilir. Çünkü bu tasarrufu reddedemez ve bunu reddetmeyi gerektirecek bir iş yapamaz. Müdebber hürriyyetine kavuştuktan sonra, efendinin malının üçte birinden arta kalan, kölenin yarısını azat etmeye kâfi gelmiyorsa, köle, artan para oranında hür olur.*

4. MÜDEBBERE CARİYE İLE EFENDİSİNİN CİNSEL İLİŞKİSİ

٤ - حدّثني مَالِكٌ عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ دَبَّرَ جَارِيَتَيْنِ لَهُ . فَكَانَ يَطَؤُهُمَا وَهُمَا مُدَبَّرَتَانِ .

4. Nâfi'den: Abdullah b. Ömer iki cariyesini, ölümüne bağlı olarak azat etti. Cariyeleri müdebberken onlarla cinsî ilişkide bulunurdu.

٥ - وحدّثني مَالِكٌ عَنْ يَحْيَىٰ بْنِ سَعِيدٍ ؛ أَنَّ سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيَّبِ كَانَ يَقُولُ : إِذَا دَبَّرَ الرَّجُلُ جَارِيَتَهُ . فَإِنَّ لَهُ أَنْ يَطَأَهَا . وَلَيْسَ لَهُ أَنْ يَبِيعَهَا وَلا يَهَبَهَا . وَوَلَدُهَا بِمَنْزِلَتِهَا .

5. Yahya b. Said, Said b. el-Müseyyeb'in şöyle dediğini rivayet etti: «Bir adam, cariyesini ölümüne bağlı olarak azat etse, müdebbere cariyesi ile cinsel ilişkide bulunabilir. Bu cariyesini satmak veya birine bağışlamak hakkı yoktur. Müdebber cariyenin çocukları da hükmen kendisi gibidir.»

5. MÜDEBBERİN SATILMASI

٦ - قَالَ مَالِكٌ : الأَمْرُ الْمُجْتَمَعُ عَلَيْهِ عِنْدَنَا فِى الْمُدَبَّرِ . أَنَّ صَاحِبَهُ لا يَبِيعُهُ . وَلا يُحَوِّلُهُ عَنْ مَوْضِعِهِ الَّذِى وَضَعَهُ فِيهِ . وَأَنَّهُ إِنْ رَهِقَ سَيِّدَهُ دَيْنٌ . فَإِنَّ غُرَمَاءَهُ لا يَقْدِرُونَ عَلَى بَيْعِهِ . مَا عَاشَ سَيِّدُهُ . فَإِنْ مَاتَ سَيِّدُهُ وَلا دَيْنَ عَلَيْهِ فَهُوَ فِى ثُلُثِهِ . لأَنَّهُ اسْتُثْنِىَ عَلَيْهِ عَمَلَهُ مَا عَاشَ . فَلَيْسَ لَهُ أَنْ يَخْدُمَهُ حَيَاتَهُ . ثُمَّ يُعْتِقَهُ عَلَى وَرَثَتِهِ . إِذَا مَاتَ مِنْ رَأْسِ مَالِهِ . وَإِنْ مَاتَ سَيِّدُ الْمُدَبَّرِ ، وَلا مَالَ لَهُ غَيْرُهُ . عَتَقَ ثُلُثُهُ . وَكَانَ ثُلُثَاهُ لِوَرَثَتِهِ . فَإِنْ مَاتَ سَيِّدُ الْمُدَبَّرِ . وَعَلَيْهِ دَيْنٌ مُحِيطٌ بِالْمُدَبَّرِ . بِيعَ فِى دَيْنِهِ . لأَنَّهُ إِنَّمَا يَعْتِقُ فِى الثُّلُثِ .

قَالَ : فَإِنْ كَانَ الدَّيْنُ لا يُحِيطُ إِلاَّ بِنِصْفِ الْعَبْدِ . بِيعَ نِصْفُهُ لِلدَّيْنِ . ثُمَّ عَتَقَ ثُلُثُ مَا بَقِىَ بَعْدَ الدَّيْنِ .

قَالَ مَالِكٌ : لا يَجُوزُ بَيْعُ الْمُدَبَّرِ . وَلا يَجُوزُ لأَحَدٍ أَنْ يَشْتَرِيَهُ . إِلاَّ أَنْ يَشْتَرِىَ الْمُدَبَّرُ نَفْسَهُ مِنْ سَيِّدِهِ . فَيَكُونَ ذَلِكَ جَائِزًا لَهُ . أَوْ يُعْطِىَ أَحَدَ سَيِّدَ الْمُدَبَّرِ مَالاً . وَيُعْتِقَهُ سَيِّدُهُ الَّذِى دَبَّرَهُ . فَذَلِكَ يَجُوزُ لَهُ أَيْضًا .

قَالَ مَالِكٌ : وَوَلاؤُهُ لِسَيِّدِهِ الَّذِى دَبَّرَهُ .

قَالَ مَالِكٌ : لا يَجُوزُ بَيْعُ خِدْمَةِ الْمُدَبَّرِ . لأَنَّهُ غَرَرٌ . إِذْ لا يُدْرَى كَمْ يَعِيشُ سَيِّدُهُ . فَذَلِكَ غَرَرٌ لا يَصْلُحُ .

وَقَالَ مَالِكٌ ، فِى الْعَبْدِ يَكُونُ بَيْنَ الرَّجُلَيْنِ . فَيُدَبِّرُ أَحَدُهُمَا حِصَّتَهُ : إِنَّهُمَا يَتَقَاوَمَانِهِ . فَإِنِ اشْتَرَاهُ الَّذِى دَبَّرَهُ ، كَانَ مُدَبَّرًا كُلَّهُ . وَإِنْ لَمْ يَشْتَرِهِ ، انْتَقَضَ تَدْبِيرُهُ . إِلاَّ أَنْ يَشَاءَ الَّذِى بَقِىَ لَهُ فِيهِ الرِّقُّ . أَنْ يُعْطِيَهُ شَرِيكَهُ الَّذِى دَبَّرَهُ بِقِيمَتِهِ . فَإِنْ أَعْطَاهُ إِيَّاهُ بِقِيمَتِهِ ، لَزِمَهُ ذَلِكَ . وَكَانَ مُدَبَّرًا كُلَّهُ .

وَقَالَ مَالِكٌ ، فِى رَجُلٍ نَصْرَانِىٍّ دَبَّرَ عَبْدًا لَهُ نَصْرَانِيًّا ، فَأَسْلَمَ الْعَبْدُ .

قَالَ مَالِكٌ : يُحَالُ بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْعَبْدِ . وَيُخَارَجُ عَلَى سَيِّدِهِ النَّصْرَانِىِّ . وَلا يُبَاعُ عَلَيْهِ حَتَّى يَتَبَيَّنَ أَمْرُهُ . فَإِنْ هَلَكَ النَّصْرَانِىُّ وَعَلَيْهِ دَيْنٌ ، قُضِىَ دَيْنُهُ مِنْ ثَمَنِ الْمُدَبَّرِ . إِلاَّ أَنْ يَكُونَ فِى مَالِهِ مَا يَحْمِلُ الدَّيْنَ . فَيَعْتِقُ الْمُدَبَّرُ .

6. İmam Malik der ki: *Bizdeki ittifaka göre, müdebber köleyi efendisi satamaz ve statüsünü değiştiremez. Sonradan çok borçlanmış ise, alacaklıları, efendisi yaşadığı müddetçe müdebberi satamazlar. Efendi borçsuz olarak ölürse, müdebberin üçte bir kısmı hür olur. Çünkü efendi yaşadığı sürece köle çalışacaktır. Efendi köleyi hayatı süresince hizmet ettirip, sonra varisler aleyhine başka malı olmadığı halde o köleyi azat etme hakkı yoktur.*

Efendi, müdebberden başka malı olmadığı halde ölse müdebberin üçte biri hür olur. Üçte ikisi ise varislere aittir.

Müdebberin efendisi, müdebberin kıymetini kapsayacak kadar borç bırakarak ölse, müdebber, borca karşılık satılır. Çünkü müdebber efendinin malının üçte birine karşılık azat olacaktı ki o da bulunmamaktadır.

İmam Malik der ki: *Şayet efendinin borcu, müdebberin yarı kıymetini kapsıyorsa, borca karşılık müdebberin yarısı satılır, borç ödenir, borç ödendikten sonra artanın üçte biri oranında köle hürriyetine kavuşur.*

İmam Malik der ki: *Müdebberi satmak caiz olmadığı gibi, birinin onu satın alması da caiz değildir. Ancak müdebber kendisini efendisinden satın alırsa caiz olur. Bunun yanında, birisi müdebberin efendisine mal verir, ölümüne bağlı olarak azat eden efendisi de müdebberi azat ederse caizdir.*

İmam Malik der ki: *Müdebberin velâsı, kendisini ölümüne bağlı olarak azat eden efendinindir.*

İmam Malik der ki: *Müdebberin hizmetini satmak caiz değildir. Çünkü bu hizmetin miktarı belli değildir. Zira efendisinin ne kadar yaşayacağı bilinmez. Bu sebeble, böyle satış miktarı belli olmayan bir şeyi satış olacağından doğru sayılmaz.*

İmam Malik der ki: *Bir kölede ortak olan iki kişiden biri hissesini, ölümüne bağlı olarak azat etse, her ikisi köleye kıymet biçerler. Eğer azat eden kişi, köleyi satın alırsa, kölenin tamamı müdebber olur. Satın almaz ise, ölümüne bağlı olarak yapmış olduğu azat etme akdi bozulur. Ancak diğer ortak, ölümüne bağlı olarak hissesini azat eden ortağa kölenin kıymetini ödemesi halinde, tedbir akdi bozulmaz ve bu akdi yapan ortağa hissesini ödeyen ortağın, müdebberi olur.*

İmam Malik der ki: *Hıristiyan bir adam, hıristiyan bir kölesini ölümüne bağlı olarak azat etse ve bu köle sonradan müslüman olsa, köle ile efendisi birbirinden ayrılır ve köle hıristiyan efendisinin elinden kurtarılır. Efendisinin durumu aydınlığa kavuşuncaya kadar da köle satılmaz. Hıristiyan efendi, borçlu olarak ölürse, müdebber satılır. Parasından borcu ödenir. Ancak, ölen hıristiyan efendinin borcunu karşılıyacak kadar malı varsa, müdebber satılmaz. Borcu o maldan ödenir ve müdebber de hür olur.*

6. MÜDEBBERİN YARALAMASI

٧ - حدّثنى مَالِكٌ أَنَّهُ بَلَغَهُ ؛ أَنَّ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ قَضَىٰ فِى الْمُدَبَّرِ إِذَا جَرَحَ . أَنَّ لِسَيِّدِهِ أَنْ يُسَلِّمَ مَا يَمْلِكُ مِنْهُ إِلَى الْمَجْرُوحِ . فَيَخْتَدِمُهُ الْمَجْرُوحُ . وَيُقَاصُّهُ بِجِرَاحِهِ . مِنْ دِيَةِ جَرْحِهِ . فَإِنْ أَدَّى قَبْلَ أَنْ يَهْلِكَ سَيِّدُهُ ، رَجَعَ إِلَى سَيِّدِهِ .

قَالَ مَالِكٌ : وَالأَمْرُ عِنْدَنَا فِى الْمُدَبَّرِ إِذَا جَرَحَ . ثُمَّ هَلَكَ سَيِّدُهُ . وَلَيْسَ لَهُ مَالٌ غَيْرُهُ . أَنَّهُ يُعْتَقُ ثُلُثُهُ . ثُمَّ يُقْسَمُ عَقْلُ الْجَرْحِ أَثْلاثًا . فَيَكُونُ ثُلُثُ الْعَقْلِ عَلَى الثُّلُثِ الَّذِى عَتَقَ مِنْهُ . وَيَكُونُ ثُلُثَاهُ عَلَى الثُّلُثَيْنِ اللَّذَيْنِ بِأَيْدِى الْوَرَثَةِ . إِنْ شَاءُوا أَسْلَمُوا الَّذِى لَهُمْ مِنْهُ إِلَى صَاحِبِ الْجَرْحِ . وَإِنْ شَاءُوا أَعْطَوْهُ ثُلُثَىِ الْعَقْلِ . وَأَمْسَكُوا نَصِيبَهُمْ مِنَ الْعَبْدِ . وَذَلِكَ أَنَّ عَقْلَ ذَلِكَ الْجَرْحِ . إِنَّمَا كَانَتْ جِنَايَتُهُ مِنَ الْعَبْدِ . وَلَمْ تَكُنْ دَيْنًا عَلَى السَّيِّدِ . فَلَمْ يَكُنْ ذَلِكَ الَّذِى أَحْدَثَ الْعَبْدُ . بِالَّذِى يُبْطِلُ مَا صَنَعَ السَّيِّدُ مِنْ عِتْقِهِ وَتَدْبِيرِهِ . فَإِنْ كَانَ عَلَى سَيِّدِ الْعَبْدِ دَيْنٌ لِلنَّاسِ . مَعَ جِنَايَةِ الْعَبْدِ . بِيعَ مِنَ الْمُدَبَّرِ بِقَدْرِ عَقْلِ الْجَرْحِ . وَقَدْرِ الدَّيْنِ . ثُمَّ يُبْدَأُ بِالْعَقْلِ الَّذِى كَانَ فِى جِنَايَةِ الْعَبْدِ . فَيُقْضَى مِنْ ثَمَنِ الْعَبْدِ . ثُمَّ يُقْضَى دَيْنُ سَيِّدِهِ . ثُمَّ يُنْظَرُ إِلَى مَا بَقِىَ بَعْدَ ذَلِكَ مِنَ الْعَبْدِ . فَيَعْتِقُ ثُلُثُهُ . وَيَبْقَى ثُلُثَاهُ لِلْوَرَثَةِ . وَذَلِكَ أَنَّ جِنَايَةَ الْعَبْدِ هِىَ أَوْلَى مِنْ دَيْنِ سَيِّدِهِ . وَذَلِكَ أَنَّ الرَّجُلَ إِذَا هَلَكَ . وَتَرَكَ عَبْدًا مُدَبَّرًا . قِيمَتُهُ خَمْسُونَ وَمِائَةُ دِينَارٍ . وَكَانَ الْعَبْدُ قَدْ شَجَّ رَجُلاً حُرًّا مُوضِحَةً . عَقْلُهَا خَمْسُونَ دِينَارًا ، وَكَانَ عَلَى سَيِّدِ الْعَبْدِ مِنَ الدَّيْنِ خَمْسُونَ دِينَارًا .

قَالَ مَالِكٌ : فَإِنَّهُ يُبْدَأُ بِالْخَمْسِينَ دِينَارًا ، الَّتِى فِى عَقْلِ الشَّجَّةِ . فَتُقْضَى مِنْ ثَمَنِ الْعَبْدِ . ثُمَّ يُقْضَى دَيْنُ سَيِّدِهِ . ثُمَّ يُنْظَرُ إِلَى مَا بَقِىَ مِنَ الْعَبْدِ . فَيَعْتِقُ ثُلُثُهُ . وَيَبْقَى ثُلُثَاهُ لِلْوَرَثَةِ . فَالْعَقْلُ أُوجِبَ فِى رَقَبَتِهِ مِنْ دَيْنِ سَيِّدِهِ وَدَيْنُ سَيِّدِهِ أُوجِبَ مِنَ التَّدْبِيرِ الَّذِى إِنَّمَا هُوَ وَصِيَّةٌ فِى ثُلُثِ مَالِ الْمَيِّتِ . فَلاَ يَنْبَغِى أَنْ يَجُوزَ شَىْءٌ مِنَ التَّدْبِيرِ ، وَعَلَى سَيِّدِ الْمُدَبَّرِ دَيْنٌ لَمْ يُقْضَ . وَإِنَّمَا هُوَ وَصِيَّةٌ . وَذَلِكَ أَنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى قَالَ ﴿ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصَى بِهَا أَوْ دَيْنٍ ﴾ .

قَالَ مَالِكٌ : فَإِنْ كَانَ فِى ثُلُثِ الْمَيِّتِ مَا يَعْتِقُ فِيهِ الْمُدَبَّرُ كُلُّهُ ، عَتَقَ . وَكَانَ عَقْلُ جِنَايَتِهِ دَيْنًا عَلَيْهِ . يُتْبَعُ بِهِ بَعْدَ عِتْقِهِ . وَإِنْ كَانَ ذَلِكَ الْعَقْلُ الدِّيَةَ كَامِلَةً . وَذَلِكَ إِذَا لَمْ يَكُنْ عَلَى سَيِّدِهِ دَيْنٌ .

وقال مالكٌ ، في المدبر إذا جرح رجلاً فأسلمه سيّده إلى المجروح . ثم هلك سيّده وعليه دينٌ . ولم يترك مالاً غيره . فقال الورثة : نحن نسلّمه إلى صاحب الجرح . وقال صاحب الدين : أنا أزيد على ذلك : إنه إذا زاد الغريم شيئًا فهو أولى به . ويحطّ عن الذي عليه الدين . قدر ما زاد الغريم على دية الجرح . فإن لم يزد شيئًا ، لم يأخذ العبد .

وقالَ مالكٌ ، في المدبر إذا جرح وله مالٌ ، فأبى سيّده أن يفتديه . فإن المجروح يأخذ مال المدبر في دية جرحه . فإن كان فيه وفاءٌ ، استوفى المجروح دية جرحه ، ورد المدبر إلى سيّده . وإن لم يكن فيه وفاءٌ ، اقتضاه من دية جرحه ، واستعمل المدبر بما بقي له من دية جرحه .

7. İmam Malik'e şöyle rivayet olundu: *Ömer b. Abdülaziz, birini yaralayan müdebber hakkında şöyle hükmetti: Efendisi, kölenin malik olduğu hizmetini yaralıya teslim eder. Yaralı müdebberi kendisine hizmet ettirir ve yaralamasının diyeti olan borcunu ceza olarak ödetir. Eğer müdebber, efendisi ölmeden borcunu öderse, efendisinin tekrar kölesi olur.*

İmam Malik der ki: *Bizdeki ittifaklı hüküm, müdebber birini yaralarsa sonra da efendisi ölürse ve efendisinin de müdebberden başka malı yoksa, müdebberin üçte biri hür olur. Yaralama diyeti, üçe taksim edilir. Diyetin üçte bir parçasını, üçte biri hür olan kölenin ödemesi gerekir. Diyetin üçte ikisi ise, kölenin üçte ikisine sahip olan verese tarafından ödenmelidir. Varisleri isterlerse kölenin kendilerine ait kısmını yaralıya verirler. Dilerlerse yaralıya diyetin üçte ikisini verip müdebber köledeki hisselerine sahip olurlar. Çünkü bu diyetin cinayeti, köle tarafından işlenmiş olup efendisinin borcu değildir. Müdebber tarafından işlenen cinayet, efendinin yapmış olduğu azat etme ve tedbir akdini geçersiz kılmaz.*

Müdebberi cinayet işleyen efendinin borcu da varsa, müdebberin diyeti ile efendinin borcunu karşılayan kısmı satılır, bu paradan, önce diyet, sonra da efendisinin borcu ödenir. Diyet ve borç ödendikten sonra müdebberin satılmayan kısmına bakılır. Bu kısmın üçte biri hür olur. Geri kalan üçte ikisi de varislere kalır. Çünkü müdebberin işlediği cinayetin diyeti, efendinin borcundan

önce gelir. Zira bir adam ölüp geride bir müdebber köle bıraksa ve bu müdebberin kıymeti yüzelli dinar olsa ve aynı köle hür bir adamı kemiğine kadar yaralasa bu cinayetin diyeti elli dinar olsa, müdebberin efendisinin de elli dinar borcu olsa, müdebberin parasından ilk önce cinayetin diyeti olan elli dinar ödenir. Sonra efendinin elli dinar borcu ödenir. Sonra müdebberin geri kalan satılmayan kısmına bakılır ve bunun üçte biri üzerine vacip olması bakımından diyeti ödemek efendinin borcunu ödemekten daha önemlidir. Efendinin borcunu ödemesi de tedbir akdinden daha önemlidir ki, tedbir akdi, efendinin malının üçte birini vasiyyet etmesi demektir. Müdebberin efendisinin ödenmemiş borcu varken, tedbir akdinin gereğini yerine getirmek caiz değildir. Zira tedbir akdi bir vasiyyettir.

Nitekim Yüce Allah (c.c.) ***«(Zikredilen miras taksimi ölenin) vasiyyetini yerine getirip ve borcunu ödedikten sonradır»***[2] *buyurur.*

İmam Malik der ki: *Ölenin malının üçte biri müdebberin tamamının hürriyetine kavuşmasına yetmiyorsa, müdebber hürriyetine kavuşur. Yaptığı cinayetin diyeti, üzerine borç olur. Diyet tam bir diyet de olsa, müdebber hürriyete kavuştuktan sonra bu borcu kendisinden istenir. Müdebberin efendisinin borcu yoksa hüküm böyledir.*

İmam Malik der ki: *Müdebber bir adamı yaralasa, efendisi de onu yaralıya teslim etse, sonra efendisi borçlu olarak ölse ve o köleden başka malı da olmasa, varisler: «Biz onu yaralıya teslim ettik» dese, alacaklı da: «Ben daha fazla veririm» dese, alacaklı diyetten biraz olsun fazla verir ise müdebberi almak yaralıdan ziyade onun hakkıdır. Bu hak karşılığında borçlunun borcundan diyetten fazla kısmı düşülür. Şayet alacaklı diyetten fazla vermese, müdebberi alamaz.*

İmam Malik der ki: *Malı olan bir müdebber, birini yaralasa, efendisi de bu yaralının diyetini vermek istemezse, yaralı yarasının diyetine mukabil müdebberin malını alır. Eğer müdebberin malı diyeti ödemeye kâfi geliyorsa, yaralı bu malı alır, müdebberi efendisine geri verir. Şayet müdebberin malı diyeti ödemeye yetmiyorsa, yarasının diyetine mukabil, hem o malı alır, hem de geri kalan diyete karşılık müdebberi hizmet ettirir.*

(2) Nisa, 12.

7. ÜMMÜ VELEDİN[3] YARALAMASI

٨ - قالَ مالكٌ ، فى أُمِّ الْوَلَدِ تَجْرَحُ : إنَّ عَقْلَ ذٰلِكَ الْجَرْحِ ضَامِنٌ عَلَى سَيِّدِهَا فى مَالِهِ . إلاَّ أنْ يَكُونَ عَقْلُ ذٰلِكَ الْجَرْحِ أكْثَرَ مِنْ قِيمَةِ أُمِّ الْوَلَدِ . فَلَيْسَ عَلَى سَيِّدِهَا أنْ يُخْرِجَ أكْثَرَ مِنْ قِيمَتِهَا . وَذٰلِكَ أنَّ رَبَّ الْعَبْدِ أو الْوَلِيدَةِ . إذَا أسْلَمَ غُلامَهُ أوْ وَلِيدَتَهُ ، بِجُرْحٍ أصَابَهُ واحِدٌ مِنْهُمَا . فَلَيْسَ عَلَيْهِ أكْثَرُ مِنْ ذٰلِكَ ، مِنْ كَثُرَ الْعَقْلُ . فَإذَا لَمْ يَسْتَطِعْ سَيِّدُ أُمِّ الْوَلَدِ أنْ يُسْلِمَهَا ، لِمَا مَضَى فى ذٰلِكَ مِنَ السُّنَّةِ ، فَإنَّهُ إذَا أخْرَجَ قِيمَتَهَا فَكَأنَّهُ أسْلَمَهَا . فَلَيْسَ عَلَيْهِ أكْثَرُ مِنْ ذٰلِكَ .

وهٰذَا أحْسَنُ ما سَمِعْتُ . ولَيْسَ عَلَيْهِ أنْ يَحْمِلَ مِنْ جِنَايَتِهَا أكْثَرَ مِنْ قِيمَتِهَا .

8. Birini yaralayan ümmü veled hakkında İmam Malik der ki: *Bu yaralamanın diyeti, cariyenin efendisinin malından ödenir. Ancak bu yaralamanın diyeti, ümmü veledin kıymetinden fazla ise, efendisi kıymetinden fazlasını ödemeye mecbur değildir. Çünkü köle veya cariyenin efendisi, bunlardan birinin yapmış olduğu cinayetin diyetine karşılık bunları teslim ederse, diyet fazla olsa dahi, efendi daha fazlasını ödemeye mecbur değildir. Efendi, geçmişteki uygulamalar gereği ümmü veledini teslim edemezse, onun kıymetini vermekle kendisini teslim etmiş gibi olur. Bunlardan fazlasını ödemesi gerekmez.*

Duyduğumun en güzeli budur. Efendi, Ümmü veledinin kıymetinden daha fazlasını ödemez.

(3) Efendisinden çocuk doğuran cariyedir. Efendisi öldükten sonra hür olur.

٤١ - كتاب الحدود

41

HUDUD (ŞERÎ CEZALAR) KİTABI

(1) Hadd: Lugatta men etmek, engel olmak demektir. Araplar, yabancıların içeriye girmesine mani olduğu için kapıcıya hadda, derler. Araziyi birbirinden ayıran sınırlara hudud denir. İslâm'da cezalar, fertlerin suç işlemesini önleyici niteliği bulunduğu için böyle isimlendirilmiştir. Haddin ıstılâhi manası ise, Allah hakkı olarak yerine getirilmesi zorunlu olan sınırlı ve belirli cezalardır. Bu tarife göre hadd:

1. Allah hakkıdır. Amme menfatıyla alakalıdır. Bundan dolayı, kısasa hadd denilmemiştir. Çünkü bu kul hakkıdır.
2. Cezaların miktarı Kur'an ve hadisle tesbit ve tayin edilmiştir. Ta'zir (had dışındaki) cezasının miktarı, Kur'an ve sünnetle tesbit edilmediği için, buna da hadd denilmez.

Haddi gerektiren suçlar ve bu konudaki bazı hükümleri bildiren ayetler şunlardır:

a) Zina. bk. Nur: 2
b) Kazf, yani iffetli kimseye iftirada bulunmak. bk. Nur: 4-5.
c) Hırsızlık. bk. Maide: 39.
d) Şarap içmek.
e) İrtidat, dinden dönme. bk. Bakara, 218.
f) Yol kesmek ve eşkiyalık. bk. Maide: 33-34.

1. RECM (TAŞLAYARAK ÖLDÜRME CEZASI) İLE İLGİLİ HÜKÜMLER

١ - حَدَّثَنَا مَالِكٌ عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ : أَنَّهُ قَالَ : جَاءَت الْيَهُودُ إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ فَذَكَرُوا لَهُ أَنَّ رَجُلاً مِنْهُمْ وَامْرَأَةً زَنَيَا . فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللهِ ﷺ : « مَا تَجِدُونَ فِى التَّوْرَاةِ فِى شَأْنِ الرَّجْمِ ؟ » فَقَالُوا : نَفْضَحُهُمْ وَيُجْلَدُونَ . فَقَالَ عَبْدُ اللهِ بْنُ سَلاَمٍ : كَذَبْتُمْ . إِنَّ فِيهَا الرَّجْمَ . فَأْتَوْا بِالتَّوْرَاةِ فَنَشَرُوهَا . فَوَضَعَ أَحَدُهُمْ يَدَهُ عَلَى آيَةِ الرَّجْمِ . ثُمَّ قَرَأَ مَا قَبْلَهَا وَمَا بَعْدَهَا . فَقَالَ لَهُ عَبْدُ اللهِ بْنُ سَلاَمٍ : ارْفَعْ يَدَكَ . فَرَفَعَ يَدَهُ ، فَإِذَا فِيهَا آيَةُ الرَّجْمِ . فَقَالُوا : صَدَقَ . يَا مُحَمَّدُ . فِيهَا آيَةُ الرَّجْمِ . فَأَمَرَ بِهِمَا رَسُولُ اللهِ ﷺ فَرُجِمَا .

فَقَالَ عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ : فَرَأَيْتُ الرَّجُلَ يَحْنِى عَلَى الْمَرْأَةِ . يَقِيهَا الْحِجَارَةَ .

قَالَ مَالِكٌ : يَعْنِى يَحْنِى يَكِبُّ عَلَيْهَا حَتَّى تَقَعَ الْحِجَارَةُ عَلَيْهِ .

1. Abdullah b. Ömer'den (r.a.): «Yahudiler Resûlullah (s.a.v.)'e gelerek kendilerinden bir erkekle bir kadının zina ettiğini haber verdiler. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.) kendilerine: «**Tevratta recm karşılığında, ceza olarak ne var?**» diye sorunca: «Zina edenlere meydan dayağı atılarak onları rezil ederiz» dediler. Bunu işiten Abdullah b. Selam «Yalan söylüyorsunuz, Tevrat'ta recm cezası vardır» dedi. Hemen Tevratı getirip açtılar. Biri elini recm âyeti üzerine koyarak, önünü ve sonunu okumağa başlayınca, Abdullah b. Selâm ona: «Elini kaldır» dedi. Elini kaldırınca, recm âyeti gözüktü. Bunun üzerine Yahudiler: «Doğru ya Muhammed, Tevratta recm âyeti vardır» dediklerinde, Resûlullah (s.a.v.) zina edenlerin recm edilmelerini emretti, recmolundu-

lar.[1]

İbn Ömer (r.a.) der ki: Recm edilen adamı gördüm, atılan taşlardan korumak için kadının üzerine eğiliyordu.»[2]

٢ - حدّثني مالكٌ عَنْ يَحْيَىٰ بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ : أَنَّ رَجُلاً مِنْ أَسْلَمَ جَاءَ إِلَى أَبِي بَكْرٍ الصِّدِّيقِ فَقَالَ لَهُ : إِنَّ الآخِرَ زَنَىٰ . فَقَالَ لَهُ أَبُو بَكْرٍ : هَلْ ذَكَرْتَ هٰذَا لأَحَدٍ غَيْرِي ؟ فَقَالَ : لا . فَقَالَ لَهُ أَبُو بَكْرٍ : فَتُبْ إِلَى اللهِ . وَاسْتَتِرْ بِسِتْرِ اللهِ . فَإِنَّ اللهَ يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهِ . فَلَمْ تُقِرَّهُ نَفْسُهُ حَتَّى أَتَىٰ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ . فَقَالَ لَهُ مِثْلَ مَا قَالَ لأَبِي بَكْرٍ . فَقَالَ لَهُ عُمَرُ مِثْلَ مَا قَالَ لَهُ أَبُو بَكْرٍ . فَلَمْ تُقِرَّهُ نَفْسُهُ حَتَّى جَاءَ إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ . فَقَالَ لَهُ : إِنَّ الآخِرَ زَنَىٰ . فَقَالَ سَعِيدٌ : فَأَعْرَضَ عَنْهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ . ثَلاثَ مَرَّاتٍ . كُلُّ ذٰلِكَ يُعْرِضُ عَنْهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ . حَتَّى إِذَا أَكْثَرَ عَلَيْهِ . بَعَثَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِلَى أَهْلِهِ فَقَالَ : « أَيَشْتَكِي أَمْ بِهِ جِنَّةٌ ؟ » فَقَالُوا : يَارَسُولَ اللهِ . وَاللهِ إِنَّهُ لَصَحِيحٌ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : « أَبِكْرٌ أَمْ ثَيِّبٌ ؟ » فَقَالُوا : بَلْ ثَيِّبٌ . يَا رَسُولَ اللهِ . فَأَمَرَ بِهِ رَسُولُ اللهِ ﷺ فَرُجِمَ .

(1) Yahudilerin kendi dinlerine göre zina suçunun cezasını bildikleri halde Peygamber Efendimize (s.a.v.) gelmelerinin sebebi kendi aralarında: «Biz bu peygambere gidelim, çünkü onun getirdiği hükümler genellikle hafif oluyor. Zina hakkında da recmden başka bir ceza verirse onu kabul edelim. Allah indinde de bu da peygamber hükmü diye kendimizi kurtarırız.» dediler. Zina işlediklerinden dolayı recm cezasına çarptırılan Yahudi erkek ve kadına Peygamber Efendimiz (s.a.v.) kendi kitaplarıyla mı hükmetmiş, yoksa İslam dinine göre mi hüküm vermiştir? Bu konuda denilmiştir ki: Resûlullah (s.a.v.) onlara kendi kitaplarıyla hükmetmiştir. Bu, Resûlullah'ın Medine'ye hicretinin ilk yıllarında idi.
İslamiyete göre taşlayarak öldürmek demek olan recm cezası verilebilmesi için zina edenin muhsan olması gerekir. Muhsan olmanın şartları: Erginlik, hürriyet, akıl ve sahih evlilik içerisinde birleşmedir. Bunda dört mezhebin ittifakı vardır. Müslüman olmaya gelince, bunda ihtilaf edilmiştir. Malikilerle Hanefiler İslamı da muhsan olmanın şartlarından kabul etmişlerdir. Bundan dolayıdır ki Resûlullah zina yapan Yahudi erkekle kadını kendi kitaplarının hükmüne göre cezalandırdı, demişlerdir. Şafiilerle Hanbelilere göre ise İslam muhsan olmanın şartı değildir. Konumuz olan hadis onların delilleridir.
Zina fiilini işleyenlere recm (taşlanarak öldürülme) cezası verilebilmesi için, suçun ya dört erkek şahidin şehadetiyle ya da suçu işleyenin dört ayrı oturumda dört defa ikrarıyla sabit olması gerekir.

(2) Buharî, Hudud, 86/37; Müslim, Hudud. 29/6, no:26; Şafiî. Risale, no:692; Şeybanî, 694.

2. Said b. Müseyyeb'den: Eslem kabilesinden bir adam Ebû Bekir (r.a.)'e gelip: «(Kendi hakkında) bu rezil herif zina işledi» deyince Ebû Bekir (r.a.): «Bunu benden başkasına söyledin mi» dedi. Adam da: «Hayır» deyince Ebû Bekir (r.a.): «Allah'a tevbe et ve onun örtüsü ile örtün. (Allah'la kendi aranda gizli kalan günah ve suçunu başkalarına ifşa etme). Çünkü Allah kullarının tevbesini kabul eder.» dedi. Adamın vicdanı kendisine rahat vermedi de, Ömer b. Hattab'a (r.a.) gelip Ebû Bekir (r.a.)'e söylediğini ona da söyledi. Ömer (r.a.) da Ebû Bekir (r.a.) gibi cevap verince, yine vicdanı kendisine rahat vermeyip Resûlullah (s.a.v.)'e geldi ve: «Bu hakir kul zina etti» dedi. Resûlullah (s.a.v.)'de (cevap vermeyerek) ondan üç defa yüzünü çevirdi. (adam her defasında Resûlullah (s.a.v.)'in yüzünü çevirdiği tarafa gelerek aynı şeyi tekrar ediyor), Resûlullah da her defasında ondan yüzünü çeviriyordu. Adam daha fazla israr edince Resûlullah (s.a.v.) evine haber gönderip: «**Bunun bir hastalığı mı var, yoksa deli mi?**» diye sordu. Onlar da: «Hayır aklı ve sağlığı yerindedir» dediler. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.): «**Bekâr mı, evli mi?**» diye sordu. Onlar da: «Evli ya Resûlullah» dediklerinde, Resûlullah (s.a.v.) emir buyurdu, adam recmedildi.[3]

٣ - حدّثني مَالِكٌ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ : أَنَّهُ قَالَ : بَلَغَنِي أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ لِرَجُلٍ مِنْ أَسْلَمَ . يُقَالُ لَهُ هَزَّالٌ « يَا هَزَّالُ . لَوْ سَتَرْتَهُ بِرِدَائِكَ لَكَانَ خَيْرًا لَكَ » قَالَ يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ : فَحَدَّثْتُ بِهَذَا الْحَدِيثِ فِي مَجْلِسٍ فِيهِ يَزِيدُ بْنُ نُعَيْمِ بْنِ هَزَّالٍ الأَسْلَمِيُّ . فَقَالَ يَزِيدُ : هَزَّالٌ جَدِّي . وَهَذَا الْحَدِيثُ حَقٌّ .

3. Said b. Müseyyeb'den: Bana şöyle rivayet edildi: Resûlullah (s.a.v.), Eslem kabilesinden Hezzal ismindeki şahsa:

«Ey Hezzal! Sen elbisenle onu örtseydin (bunu gizli tutsaydın), senin için daha hayırlı olurdu.» buyurdu.[3/b] (Hadisin senedinde bulunan) Yahya b. Said der ki: Bu hadisi, içerisinde Eslem kabilesinden Hezzal oğlu Nuaym oğlu Yezid'in de bulunduğu bir meclisde rivayet ettiğimde, Yezid:

(3) Malik'in ravilerinin ittifakıyla mürseldir. Sahihayn'da Ebu Hureyreden muttasıldır. Buharî Hudud, 86/22; Müslim, Hudud, 29/5, no:16; Şeybanî, 700.

(3/b) Maiz b. Malik adlı kişinin zina yaptığı cariyenin sahibi olan Hezzal, Maiz'i işlediği cürmü itiraf etmesi için Hz. Peygamber'e gönderen kimsedir. (Ebu Davud, K. 37, B. 6; Ahmed b. Hanbel, Müsned, V/217).

«— Hezzal, benim dedemdir ve bu hadis de doğrudur» dedi.[4]

٤ - حدّثني مَالِكٌ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ؛ أَنَّهُ أَخْبَرَهُ أَنَّ رَجُلاً اعْتَرَفَ عَلَى نَفْسِهِ بِالزِّنَا عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللهِ ﷺ . وَشَهِدَ عَلَى نَفْسِهِ أَرْبَعَ مَرَّاتٍ . فَأَمَرَ بِهِ رَسُولُ اللهِ ﷺ فَرُجِمَ .

قَالَ ابْنُ شِهَابٍ : فَمِنْ أَجْلِ ذٰلِكَ يُؤْخَذُ الرَّجُلُ بِاعْتِرَافِهِ عَلَى نَفْسِهِ .

4. İbn Şihab şöyle rivayet etti: «Bir adam Peygamber Efendimiz (s.av.)'in zamanında zina ettiğini itiraf etti ve kendi aleyhine dört defa şehadette bulundu. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.) recmedilmesini emir buyurdu. Hüküm infaz edildi.»

İbn Şihab: «İşte bu sebeple kişi kendi aleyhindeki itirafından sorumlu tutulur.» dedi.[5]

٥ - حدّثني مَالِكٌ عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ زَيْدِ بْنِ طَلْحَةَ ، عَنْ أَبِيهِ زَيْدِ بْنِ طَلْحَةَ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ ؛ أَنَّهُ أَخْبَرَهُ أَنَّ امْرَأَةً جَاءَتْ إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ . فَأَخْبَرَتْهُ أَنَّهَا زَنَتْ . وَهِيَ حَامِلٌ . فَقَالَ لَهَا رَسُولُ اللهِ ﷺ « اذْهَبِي حَتَّى تَضَعِي » فَلَمَّا وَضَعَتْ جَاءَتْهُ . فَقَالَ لَهَا رَسُولُ اللهِ ﷺ « اذْهَبِي حَتَّى تُرْضِعِيهِ » فَلَمَّا أَرْضَعَتْهُ جَاءَتْهُ . فَقَالَ « اذْهَبِي فَاسْتَوْدِعِيهِ » قَالَ فَاسْتَوْدَعَتْهُ . ثُمَّ جَاءَتْ . فَأَمَرَ بِهَا فَرُجِمَتْ .

5. Abdullah b. Ebî Müleyke'den: Hamile bir kadın Resûlullah (s.a.v.)'e gelerek zina yaptığını itiraf etti. Resûlullah (s.a.v.):

«— **Doğum yapıncaya kadar git**» buyurdu. Kadın doğum yapıp Resûlullah (s.a.v.)'a gelince:

«— **Git (sütten kesinceye kadar) çocuğu emzir**» buyurdu. Kadın da çocuğu sütten kesip yine Resûlullah (s.a.v.)'a gelince:

«— **Git çocuğu bakıp gözetecek birinin yanına bırak**» dedi. Kadın çocuğu birinin yanına bırakıp gelince, Resûlullah recmedilmesine hüküm verdi, kadın da taşlanarak öldürüldü.[6]

(4) Ebu Davud (Hudud, 37/7), mevsul olarak rivayet etmiştir. Ayrıca bkz. Şeybanî, 701.

(5) Mürseldir. Buharî ve Müslim de rivayet etmişlerdir: Buharî, Hudud, 86/22; Müslim, Hudud, 29/5, no:16; Şeybanî, 697.

(6) Müslim, Hudud, 29/5, no: 23. Bureyde'den mevsul rivayet eder. Ayrıca bkz. Şeybanî, 696. İslâmiyete göre hiçbir kimse diğerinin suçundan mesul tutu-

٦ - حدّثني مَالِكٌ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُتْبَةَ بْنِ مَسْعُودٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ وَزَيْدِ بْنِ خَالِدٍ الْجُهَنِيِّ ؛ أَنَّهُمَا أَخْبَرَاهُ أَنَّ رَجُلَيْنِ اخْتَصَمَا إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ . فَقَالَ أَحَدُهُمَا : يَا رَسُولَ اللهِ اقْضِ بَيْنَنَا بِكِتَابِ اللهِ . وَقَالَ الآخَرُ ، وَهُوَ أَفْقَهُهُمَا : أَجَلْ . يَا رَسُولَ اللهِ . فَاقْضِ بَيْنَنَا بِكِتَابِ اللهِ وَائْذَنْ لِي أَنْ أَتَكَلَّمَ قَالَ « تَكَلَّمْ » فَقَالَ : إِنَّ ابْنِي كَانَ عَسِيفًا عَلَى هٰذَا . فَزَنَى بِامْرَأَتِهِ . فَأَخْبَرُونِي أَنَّ عَلَى ابْنِي الرَّجْمَ . فَافْتَدَيْتُ مِنْهُ بِمِائَةِ شَاةٍ وَبِجَارِيَةٍ لِي . ثُمَّ إِنِّي سَأَلْتُ أَهْلَ الْعِلْمِ فَأَخْبَرُونِي : أَنَّ مَا عَلَى ابْنِي جَلْدُ مِائَةٍ وَتَغْرِيبُ عَامٍ . وَأَخْبَرُونِي أَنَّمَا الرَّجْمُ عَلَى امْرَأَتِهِ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ : « أَمَا وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ ، لأَقْضِيَنَّ بَيْنَكُمَا بِكِتَابِ اللهِ . أَمَّا غَنَمُكَ وَجَارِيَتُكَ فَرَدٌّ عَلَيْكَ » . وَجَلَدَ ابْنَهُ مِائَةً . وَغَرَّبَهُ عَامًا . وَأَمَرَ أُنَيْسًا الأَسْلَمِيَّ أَنْ يَأْتِيَ امْرَأَةَ الآخَرِ . فَإِنِ اعْتَرَفَتْ ، رَجَمَهَا . فَاعْتَرَفَتْ . فَرَجَمَهَا .

6. Ebû Hüreyre ve Zeyd b. Halid el-Cühenî rivayet ettiler: İki adam davalarını Resûlullah (s.a.v.)'a arzettiler. Onlardan biri:

«— Ya Resûlullah aramızda Allah'ın kitabıyla hükmet,» dedi. Ondan daha anlayışlı olan diğeri:

«— Evet ya Resûlallah! Aramızda Allah'ın kitabıyla hükmet ve konuşmam için bana müsaade buyur» dedi. Resûlullah (s.a.v.):

«— Konuş» deyince, adam şunları anlattı:

«— Oğlum bunun yanında işçi (=asîf) idi. Karısıyla zina etti. Bu hasmım oğlumun cezasının taşlanarak öldürülme olduğunu bana haber verince, ben yüz koyun ve bir cariye vererek oğlumu kurtardım. Sonra bunu bilenlere sordum. Onlar: Oğlunun cezası yüz kırbaçla bir yıl sürgündür. Bu adamın karısının cezası da recmdir diye fetva verdiler. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v):

lamaz. Modern diye nitelendirilen batı hukuk sisteminin son zamanlarda benimsediği suçun ferdiliği esasını İslamiyet ondört asır önce ilân etmiştir. Hadisede İslam hukukunun insanî yönünü görüyoruz. Anne kendisini kirletmiş, karnındaki yavrunun ne suçu var? Onun kurtalılıp topluma iyi bir fert olarak kazandırılması gerekir. İşte Yüce Peygamberimizin anneyi cezalandırmadan önce güttüğü gaye de budur.

«— Kudret ve iradesiyle yaşadığım Allah'a yemin ederim ki, aranızda elbette Allah'ın kitabıyle hükmedeceğim:[7] Cariyenle koyunların sana iade olunacak, oğluna da yüz kırbaçla bir yıl sürgün cezası verilecektir» buyurdu. Oğluna yüz kırbaçla bir yıl sürgün cezası verdi. Üneys'e de diğer adamın karısına gitmesini, şayet suçunu itiraf ederse recmetmesini emretti. Kadın suçunu itiraf edince onu recmetti.[8]

İmam Malik der ki: Hadiste geçen asif, ücretle çalışan kişi demektir.

٧ - حدّثني مالكٌ عَنْ سُهَيْلِ بْنِ أَبِي صَالِحٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ سَعْدَ بْنَ عُبَادَةَ قَالَ لِرَسُولِ اللهِ ﷺ : أَرَأَيْتَ لَوْ أَنِّي وَجَدْتُ مَعَ امْرَأَتِي رَجُلاً ، أُمْهِلُهُ حَتَّى آتِيَ بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : « نَعَمْ » .

(7) Resûlullah (s.a.v.) Allah'ın kitabıyla hükmedeceğim diye yemin etmiştir. Halbuki Kur'an'da sürgün, cezası yoktur. Bu sebeple denilmiştir ki ya Kur'an'daki bu hüküm tilaveti neshedilmiştir, ya da Allah'ın kitabından maksat Allah'ın hükmüdür.

(8) Buharî, Eyman, 83/3; Müslim, Hudud, 29/5, no:25; Şeybanî, 695.
Yüz kırbaç cezası Nur sûresinin ikinci âyetiyle sabittir ki, manası şöyledir: **«Zina eden kadınla zina eden erkekden her birine yüz değnek vurun. Eğer Allah'a ve ahiret gününe inanıyorsanız bunlara, Allah'ın dinini tatbik hususunda, merhametiniz size mani olmasın. Müminlerden bir grup da bunların cezasına şahid olsun»** Yüz kırbaç cezası verilebilmesi için zina edenin bekâr olması ve suçun da, ya dört şahid ya da dört defa ikrarla sabit olması gerekir. Erkek bekâr olup suçunu itiraf ettiği için kendisine bu ceza verilmiştir. Kadının durumuna gelince, suçunu araştırmak üzere Üneys gönderildi denilmiştir. Halbuki zina suçu araştırılmaz. Bilâkis kendisi ikrar etse bile, Maiz olayında olduğu gibi, bu ikrarından dönmesi için telkinde bulunulur. Bu sebeple, hadisteki kapalılığı gidermek için denilmiştir ki oğlanın babası, «oğlum bunun karısıyla zina etti.» demiştir ki bu söz kadına zina suçu isnad etmedir. Kadın inkâr edip adam bunu isbat edemezse iffete iftira suçundan adam cezalandırılır. (Resûlullah bu hususu tesbit için kadına adam göndermiştir. (Bezlü'l-Mechüd, c. 17, s. 404). Bir yıl sürgün cezasına gelince konu mezhepler arasında ihtilaflıdır. Malikilere göre zina yapan bekâr erkeğe had tatbik edildikten sonra bir yıl sürgün cezası verilir. Kendisini koruyup müdafaa edemiyeceği ve fitneye sebep olacağı için kadına verilmez. Şafiilere göre her ikisine de verilir. Hanefilere göre ise hiç birine verilmez. Ancak sürgün cezası verilmesinde fayda görülürse tazir yoluyla verilebilir. (bk. Cezîrî, Kitabül-Fıkh ald-Mezahibi'l-erbâa c.5, s. 64).

7. Ebû Hureyre (r.a.)'den: «Sa'd b. Ubade Resûlullah (s.a.v.)'e: «Ne buyurursun, hanımımı yabancı bir erkekle yakaladığımda dört şahit getirinceye kadar ona zaman mı tanıyayım?» deyince, Resûlullah (s.a.v.):

«— **Evet**»dedi.[9]

٨ - **حدّثني** مَالِكٌ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُتْبَةَ بْنِ مَسْعُودٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبَّاسٍ : أَنَّهُ قَالَ : سَمِعْتُ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ يَقُولُ : الرَّجْمُ فِي كِتَابِ اللهِ حَقٌّ عَلَى مَنْ زَنَى مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَاءِ . إِذَا أُحْصِنَ . إِذَا قَامَتِ الْبَيِّنَةُ . أَوْ كَانَ الْحَبَلُ أَوِ الاعْتِرَافُ .

8. Abdullah b. Abbas (r.a.)'dan: «Ömer b. Hattab (r.a.)'ı işitim, şöyle diyordu: Allah'ın kitabında evli olup da zina eden ve suçları delil veya gebelik ya da itirafla sabit olan erkek ve kadına recm (taşlayarak öldürme) cezası vardır.[10]

٩ - **حدّثني** مَالِكٌ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ يَسَارٍ ، عَنْ أَبِي وَاقِدٍ اللَّيْثِيِّ : أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ أَتَاهُ رَجُلٌ ، وَهُوَ بِالشَّامِ . فَذَكَرَ لَهُ أَنَّهُ وَجَدَ مَعَ امْرَأَتِهِ رَجُلاً . فَبَعَثَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ أَبَا وَاقِدٍ اللَّيْثِيَّ إِلَى امْرَأَتِهِ . يَسْأَلُهَا عَنْ ذَلِكَ . فَأَتَاهَا وَعِنْدَهَا نِسْوَةٌ حَوْلَهَا . فَذَكَرَ لَهَا الَّذِي قَالَ زَوْجُهَا لِعُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ . وَأَخْبَرَهَا أَنَّهَا لا تُؤْخَذُ بِقَوْلِهِ . وَجَعَلَ يُلَقِّنُهَا أَشْبَاهَ ذَلِكَ لِتَنْزِعَ . فَأَبَتْ أَنْ تَنْزِعَ ، وَتَمَّتْ عَلَى الاعْتِرَافِ . فَأَمَرَ بِهَا عُمَرُ فَرُجِمَتْ .

(9) Müslim, Liân, 19/14.
Karısını yabancı erkekle zina ederken gören kimse, ya bizzat kendi eliyle onları cezalandırır ki bu anarşi ve kargaşaya yol açar, bu sebeple Resûlullah, böyle bir yol tutulmasını emir buyurmamıştır, ya da adalete intikal ettirir. Bu durumda İslama göre suçun dört erkek şahidle tesbiti gerekir. Hadisi şerif böyle yapılması gerektiğine delildir. Ama bir kimsenin ırzına zorla tecavüz olmuşsa, o zaman devlet kuvvetlerinden ve diğer müslümanlardan yardım dileme imkânı varsa yardım diler. Yoksa meşru müdâfaada bulunur. Mütecavizi etkisiz hale getirir.

(10) Ömer'in uzun bir hutbesinin özetidir. Ömrünün sonuna doğru bu hutbeyi vermiştir. Hz. Ömer her ne kadar Kur'an'da recm cezası bulunduğunu söylüyorsa da bu ceza ayetlerle değil hadislerle sabittir.
Fukahanın çoğunluğuna göre, kocasız gebe kadına zina cezası verilmez. Ceza verilebilmesi için, suçun ya dört erkek şahidle ya da kendisinin dört defa ikrarıyla sabit olması gerekir. Hz. Ömer ve İmam Malik derler ki: Kadının evli olmadığı ve kendisiyle zoraki zina yapılmadığı tesbit edilirse zina cezası verilir. (Bk. Sehârenfurî Bezlü'l-Mechûd, c.17, s.372).

9. Ebû Vâkıd el-Leysî'den: Ömer b. Hattab (r.a.) Şam'da iken yanına bir adam gelip karısının yanında yabancı bir erkek gördüğünü söyledi. Bunun üzerine Ömer (r.a.), beni bu meseleyi sormak üzere adamın karısına gönderdi. Kadının yanına geldim. Yanında bir takım kadınlar vardı. Ona, kocasının Ömer b. Hattab'a anlattığı şeyi ve kocasının bu sözüyle kendisinin cezalandırılamıyacağını haber verdim ve suçu üzerine almaması için bir takım telkinde bulundum. Fakat kadın suçundan dönmeyi kabul etmeyip itiraf etmede direndi. Bunun üzerine Hz. Ömer, emir verdi ve kadın recmedildi.

١٠ - **حدّثني** مَالِكٌ عَنْ يَحْيىٰ بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ : أَنَّهُ سَمِعَهُ يَقُولُ : لَمَّا صَدَرَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ مِنْ مِنًى ، أَنَاخَ بِالأَبْطَحِ . ثُمَّ كَوَّمَ كَوْمَةً بَطْحَاءَ . ثُمَّ طَرَحَ عَلَيْهَا رِدَاءَهُ وَاسْتَلْقَى . ثُمَّ مَدَّ يَدَيْهِ إِلَى السَّمَاءِ فَقَالَ : اللَّهُمَّ كَبِرَتْ سِنِّى . وَضَعُفَتْ قُوَّتِى . وَانْتَشَرَتْ رَعِيَّتِى . فَاقْبِضْنِى إِلَيْكَ غَيْرَ مُضَيِّعٍ وَلا مُفَرِّطٍ . ثُمَّ قَدِمَ الْمَدِينَةَ فَخَطَبَ النَّاسَ ، فَقَالَ : أَيُّهَا النَّاسُ . قَدْ سَنَنْتُ لَكُمُ السُّنَنَ . وَفَرَضْتُ لَكُمُ الْفَرَائِضَ . وَتَرَكْتُكُمْ عَلَى الْوَاضِحَةِ . إِلاَّ أَنْ تَضِلُّوا بِالنَّاسِ يَمِينًا وَشِمَالاً . وَضَرَبَ بِإِحْدَى يَدَيْهِ عَلَى الأُخْرَى . ثُمَّ قَالَ : إِيَّاكُمْ أَنْ تَهْلِكُوا عَنْ آيَةِ الرَّجْمِ . أَنْ يَقُولَ قَائِلٌ لا نَجِدُ حَدَّيْنِ فِى كِتَابِ اللَّهِ . فَقَدْ رَجَمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ، وَرَجَمْنَا . وَالَّذِى نَفْسِى بِيَدِهِ ، لَوْلاَ أَنْ يَقُولَ النَّاسُ : زَادَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ فِى كِتَابِ اللَّهِ تَعَالَى ، لَكَتَبْتُهَا (الشَّيْخُ وَالشَّيْخَةُ فَارْجُمُوهُمَا أَلْبَتَّةَ) فَإِنَّا قَدْ قَرَأْنَاهَا .

قَالَ مَالِكٌ : قَالَ يَحْيَىٰ بْنُ سَعِيدٍ : قَالَ سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ : فَمَا انْسَلَخَ ذُو الْحِجَّةِ حَتَّى قُتِلَ عُمَرُ . رَحِمَهُ اللَّهُ .

قَالَ يَحْيَىٰ : سَمِعْتُ مَالِكًا يَقُولُ : قَوْلُهُ الشَّيْخُ وَالشَّيْخَةُ ، يَعْنِى الثَّيِّبَ وَالثَّيِّبَةَ . فَارْجُمُوهُمَا أَلْبَتَّةَ .

10. Yahya b. Saîd'den: Saîd b. Müseyyeb'i işittim. Şöyle diyordu: Ömer b. Hattab, Mina'ya çıktı. Kumluk bir yere devesini ıhtırdı. Sonra kumdan bir yığın yaptı. Abasını üzerine yayarak yattı. Daha sonra ellerini göğe kaldırıp şöyle dua etti: «Ey Allah'ım! Yaşlandım, kuvvetten düştüm, ülkem (İslâm hududları) genişledi. Eksik, fazla haksızlık yapıp kusur işlemeden ruhumu al» dedi.[11] Sonra Medine'ye geldiğinde insanlara şöyle hitabetti:

«Ey insanlar! Sizlere sünnetler ve farzlar bildirildi. Dosdoğru İslam yoluna bırakıldınız. Ancak insanları doğru yoldan sağa sola

saptırırsanız (onlarına karışmam).» Sonra elinin birini diğerine vurarak şöyle devam etti: «Kalkıp da Allah'ın kitabında recm hükmünü bulamıyoruz diye (tilaveti mensuh olan) recm âyetini inkâr ederek helâk olmaktan sakınınız. Resûlullah (s.a.v.) recm etti.[12] Biz de recmettik. Eğer insanlar: 'Ömer, Allah'ın kitabında ziyade yaptı' demeseydi: 'Evli erkekle evli kadın zina ederlerse onları muhakkak recmediniz' âyetini (Kur'an'a) yazardım. Çünkü biz bunu (Resûlullah zamanında) okuduk.

İmam Malik der ki: *Said b. Müseyyeb: «Zilhicce ayı çıkmadan Hz. Ömer şehid edildi»*[13] *demiştir.*

İmam Malik der ki: *«(Tilaveti mensuh olan recm âyetinde geçen) eş-Şeyh ve eş-Şeyha kelimeleri evli erkek ve evli kadını demektir.* [14]

١١ - **وحدّثني** مَالِكٌ أَنَّهُ بَلَغَهُ ؛ أَنَّ عُثْمَانَ بْنَ عَفَّانَ أُتِيَ بِامْرَأَةٍ قَدْ وَلَدَتْ فِي سِتَّةِ أَشْهُرٍ . فَأَمَرَ بِهَا أَنْ تُرْجَمَ . فَقَالَ لَهُ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ : لَيْسَ ذٰلِكَ عَلَيْهَا . إِنَّ اللهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى يَقُولُ فِي كِتَابِهِ ﴿ وَحَمْلُهُ وَفِصَالُهُ ثَلاثُونَ شَهْرًا ﴾ وَقَالَ ﴿ وَالْوَالِدَاتُ يُرْضِعْنَ أَوْلادَهُنَّ حَوْلَيْنِ كَامِلَيْنِ لِمَنْ أَرَادَ أَنْ يُتِمَّ الرَّضَاعَةَ ﴾ فَالْحَمْلُ يَكُونُ سِتَّةَ أَشْهُرٍ . فَلا رَجْمَ عَلَيْهَا . فَبَعَثَ عُثْمَانُ بْنُ عَفَّانَ فِي أَثَرِهَا . فَوَجَدَهَا قَدْ رُجِمَتْ .

حدّثني مَالِكٌ أَنَّهُ سَأَلَ ابْنَ شِهَابٍ عَنِ الَّذِي يَعْمَلُ عَمَلَ قَوْمِ لُوطٍ ؟ فَقَالَ ابْنُ شِهَابٍ : عَلَيْهِ الرَّجْمُ . أَحْصَنَ أَوْ لَمْ يُحْصِنْ .

11. İmam Malik'e şöyle rivayet edildi: Osman b. Affan'a altı aylık evli, doğum yapmış bir kadın (daha önce zina yapmış olabileceği gerekçesiyle) getirildi. Hz. Osman da kadının recm edilmesini emredince, Ali b. Ebi Talib:

(11) Devlet başkanı olan Hz. Ömer'in nasıl bir idari mesuliyet hissi taşıdığını bu hadisede açık olarak görüyoruz.

(12) Resûlullah; Mâiz'e Gâmidiyye kabilesinden bir kadına, Yahudi erkekle yahudi kadına recm cezası vermiştir.

(13) Hz. Ömer (r.a.)'ın Resûlullah (s.a.v.) zamanında okuduk dediği kısmın tilaveti neshedilmiş yani Kur'an'da lafzının bulunması Allah tarafından kaldırılmış, ama hükmü sabit bırakılmıştır. Daha önce de ifade ettiğimiz gibi, recm cezası sünnetle, Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in söz ve tatbikatıyla sabittir.

(14) Şeybanî, 693.

«— Kadının recmedilmesi gerekmez. Çünkü Allah'ın kitabında: «***İnsanın ana rahmine düşmesi ile sütten kesilmesi süresi otuz aydır***»[15] «— ***Emzirme süresini tamamlamak istiyen anneler çocuklarını tam iki yıl emzirirler***»[16] buyurur. O halde gebelik altı ay olabilir. Kadının recmedilmesi gerekmez. Bunun üzerine Osman b. Affan, kadının arkasından haberci gönderdi. Fakat kadını recmedilmiş buldu.

İmam Malik, İbn Şihab'a, Lut kavminin yaptığı gibi yapanların (homoseksüellerin) durumunu sorunca:

«— Muhsan olsun olmasın recmedilmesi gerekir» dedi.[17]

(15) Ahkâf, 15

(16) Bakara, 233.

(17) Muhsan olmanın şartları daha önce kaydettiğimiz gibi ergenlik, hürriyet akıl ve sahih evlilik içerisinde birleşme ile Malikilerle Hanefiler'e göre müslüman olmaktır. Şafiilerle Hanbeliler'e göre müslüman olmak şart değildir. Burada İbni Şihab'a homoseksüellere verilecek ceza sorulunca onları öldürünüz demiştir ki mesele fakihler arasında ihtilaflıdır. Maliki, Hanbeli ve bir rivayette Şafiilere göre, bu fiili yapanlar taşlanarak ölüm cezasına çarptırılırlar. Evli ve bekâr olmaları cezayı etkilemez. İmam Şafii'den gelen başka bir rivayetle Hanefilerden İmam Muhammed ve Ebû Yusuf'a göre, bu fiili yapanlara aynen zina cezası gibi ceza uygulanır. Ebû Hanife'ye göre ise hakim tazir cezası verir, fiil tekerrür ederse o zaman ölüm cezası verebilir. (Bk. Cezîrî, el-Fıkh alel-Mezahibi'l-Erba'a, c. 5, s. 140, 141).
Erkeğin erkekle şehvetini tatmin etmesi demek olan lütilik (homoseksüellik), her ne kadar bugün batılılarca normal görülüyorsa da ahlakla, insanlıkla ve insanın yüce yaratılış gayesiyle bağdaşmayan pis bir zevk ve şehvetin eseridir. Hayasızlık ve günahın en büyüklerindendir. Bu sebeple ki Kur'an-ı Kerim de Lût (a.s.)'ın bu hayasızlığı işleyen kavmine şöyle hitabettiği bildirilir: «Sizden önce gelen milletlerden hiç birinin yapmadığı hayasızlığı mı yapıyorsunuz? Çünkü siz kadınları bırakıp şehvetle erkeklere yanaşıyorsunuz. Meğer siz haddi aşan bir kavimmişsiniz.» (Araf: 80-81).

2. ZİNA İŞLEDİĞİNİ İTİRAF

١٢ - حدثني مالكٌ عنْ زَيْد بْن أَسْلَمَ : أَنَّ رَجُلاً اعْتَرف عَلَى نَفْسه بالزِّنَا على عهْد رسُول الله ﷺ . فَدَعا لَهُ رسُولُ الله ﷺ بسَوْطٍ . فَأُتِيَ بسَوْطٍ مَكْسُورٍ . فقال « فَوْق هذَا » فأُتِيَ بسَوْطٍ جديدٍ ، لَمْ تُقْطَعْ ثَمَرتُهُ . فقال « دُونَ هذَا » فأُتِيَ بسَوْطٍ قَدْ رُكِبَ به وَلاَنَ . فَأَمَرَ بِهِ رَسُولُ الله ﷺ فجُلِدَ . ثُمَّ قَالَ « أَيُّهَا النَّاسُ . قَدْ آنَ لَكُمْ أَنْ تَنْتَهُوا عَنْ حُدُودِ الله . مَنْ أَصَابَ مِنْ هٰذِهِ الْقَاذُورَاتِ شَيْئًا ، فَلْيَسْتَتِرْ بِسِتْرِ الله . فَإِنَّهُ مَنْ يُبْدِى لَنَا صَفْحَتَهُ ، نُقِمْ عَلَيْهِ كِتَابَ الله » .

12. Zeyd b. Eslem'den: «Resûlullah (s.a.v.) zamanında bir adam zina yaptığını itiraf edince, Resûlullah bir kırbaç istedi. Hemen kendisine kırık bir kırbaç getirilince:

«— **Daha sağlamını**» buyurdu. Bu defa budakları kesilmemiş yeni bir sopa getirilince:

«— **Biraz küçüğünü**» buyurdu. Bu defa da budakları kesilmiş düzgün ve eğilebilen bir kırbaç getirilince Resûlullah (s.a.v.) emretti, adam kırbaçlandı. Sonra Resûlullah (s.av.) şöyle buyurdu:

«— **Ey insanlar! Allah'ın takdir ettiği cezalardan uzaklaşma zamanı geldi. Şu çirkin şeylerden birini kim işlerse açığa vurmasın, tevbe ve Allah'ın affıyla gizli kalsın. Zira kim gizlenmesi gereken şeyi açığa çıkarırsa, biz de Allah'ın kitabını (hükmünü) kendisine tatbik ederiz**»[18]

(18) Şeybanî, 698.

Müslüman bilerek veya bilmeyerek bir günah işleyip hataya düşerse hemen Allah'a tevbe etmesi gerekir. İşlediği günah ve masiyeti de insanlara ifşa etmeyip, kendisiyle Allah arasında gizli tutmalıdır. Çünkü işlediği fuhşiyatı insanlara ilân etme de bir nevi Allah'ın dinine ve hükümlerine karşı gelmeye sevinme vardır. Hem de aleyhine şahitleri çoğaltma vardır. Halbuki mü'min işlediği günah ve fuhşiyatın ezikliği içerisinde bulunmalı, kendisinde bulunan haya duygusu bunu insanlara ilân etmeye engel olmalıdır. Hem yapılan kötülükleri insanlara ilân etmede yeryüzünde fesadı yayma, insanları buna teşvik etme ve kötülüğe örnek olma vardır. Bütün bu sebeplerden dolayı müslümanın işlediği kötülükleri yayması uygun görülmemiştir. Hatta işlenen bir kötülüğe şahit olan başka müslümanların da bunu gizli tutması İslamî edep ve ahlak kurallarındandır.

١٣ - حدّثني مَالِكٌ عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ صَفِيَّةَ بِنْتَ أَبِي عُبَيْدٍ أَخْبَرَتْهُ : أَنَّ أَبَا بَكْرٍ الصِّدِّيقَ أُتِيَ بِرَجُلٍ قَدْ وَقَعَ عَلَى جَارِيَةِ بِكْرٍ فَأَحْبَلَهَا . ثُمَّ اعْتَرَفَ عَلَى نَفْسِهِ بِالزِّنَا . وَلَمْ يَكُنْ أَحْصَنَ . فَأَمَرَ بِهِ أَبُو بَكْرٍ فَجُلِدَ الْحَدَّ . ثُمَّ نُفِيَ إِلَى فَدَكَ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِي الَّذِي يَعْتَرِفُ عَلَى نَفْسِهِ بِالزِّنَا . ثُمَّ يَرْجِعُ عَنْ ذَلِكَ وَيَقُولُ : لَمْ أَفْعَلْ . وَإِنَّمَا كَانَ ذَلِكَ مِنِّي عَلَى وَجْهِ كَذَا وَكَذَا . لِشَيْءٍ يَذْكُرُهُ : إِنَّ ذَلِكَ يُقْبَلُ مِنْهُ . وَلا يُقَامُ عَلَيْهِ الْحَدُّ . وَذَلِكَ أَنَّ الْحَدَّ الَّذِي هُوَ للهِ ، لا يُؤْخَذُ إِلاَّ بِأَحَدِ وَجْهَيْنِ : إِمَّا بِبَيِّنَةٍ عَادِلَةٍ تَثْبُتُ عَلَى صَاحِبِهَا .

وَإِمَّا بِاعْتِرَافٍ يُقِيمُ عَلَيْهِ . حَتَّى يُقَامَ عَلَيْهِ الْحَدُّ . فَإِنْ أَقَامَ عَلَى اعْتِرَافِهِ ، أُقِيمَ عَلَيْهِ الْحَدُّ .

قَالَ مَالِكٌ : الَّذِي أَدْرَكْتُ عَلَيْهِ أَهْلَ الْعِلْمِ أَنَّهُ لا نَفْيَ عَلَى الْعَبِيدِ إِذَا زَنَوْا .

13. Ebû Ubeyd'in kızı Safiyye şunları anlattı: Ebû Bekir (r.a.)'e bekâr bir cariye ile zina yapıp onu gebe bırakan, sonra da suçunu itiraf eden bekâr bir adam getirildi de Ebû Bekir (r.a.) emir verdi, adama yüz kırbaç vuruldu ve Fedek'e[19] sürüldü.

İmam Malik der ki: *Önce zina ettiğini itiraf edip sonra bu itirafından dönerek ben zina etmedim diyen kimsenin itirafından dönmesi kabul edilir. Kendisine zina cezası uygulanmaz. Zira bu had (ceza) Allah hakkıdır. Ceza şu iki şeyden biriyle tatbik edilir:*

1. Ya suçlunun zina yaptığını isbat eden dört şahit,

2. Ya da suçlunun kendi itirafı. Suçlu itirafında devam ederse ceza tatbik edilir.

İmam Malik der ki: *Yetiştiğim alimlere göre zina eden köleler sürgün edilmezler.*[20]

(19) Fedek, Medine'ye iki günlük mesafede bulunan bir kasabadır.
(20) Şeybanî, 699.

3. ZİNA CEZASIYLA İLGİLİ DİĞER HADİSLER

١٤ - حدّثني مَالِكٌ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُتْبَةَ بْنِ مَسْعُودٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ وَزَيْدِ بْنِ خَالِدٍ الْجُهَنِيِّ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ ، سُئِلَ عَنِ الأَمَةِ إِذَا زَنَتْ وَلَمْ تُحْصَنْ ؟ فَقَالَ : « إِنْ زَنَتْ فَاجْلِدُوهَا . ثُمَّ إِنْ زَنَتْ فَاجْلِدُوهَا . ثُمَّ إِنْ زَنَتْ فَاجْلِدُوهَا . ثُمَّ بِيعُوهَا وَلَوْ بِضَفِيرٍ » .

قَالَ ابْنُ شِهَابٍ : لا أَدْرِي أَبَعْدَ الثَّالِثَةِ أَوِ الرَّابِعَةِ .

قَالَ يَحْيَى : سَمِعْتُ مَالِكًا يَقُولُ : وَالضَّفِيرُ الْحَبْلُ .

14. Ebû Hüreyre ve Zeyd b. Hâlid el-Cüheni (r.a.)'den: «Resûlullah (s.a.v.)'e evli olmayan cariye zina ederse buna ne ceza verilecek diye sorulunca:

«Zina ederse kırbaçlayınız. Sonra yine zina ederse yine kırbaçlayınız. Sonra tekrar zina ederse sizde tekrar kırbaçlayınız. Daha sonra bir örme urgan (=dafîr) **karşılığında da olsa onu satınız»** buyurdu.[21]

İbn Şihab «Resûlullah üçüncüden sonra mı yoksa dördüncüden sonra mı satın buyurdu bilemiyorum», dedi.

İmam Malik şöyle demiştir: *Hadiste geçen **dafîr kelimesi ip** (=habl) demektir.*

١٥ - حدّثني مَالِكٌ عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ عَبْدًا كَانَ يَقُومُ عَلَى رَقِيقِ الْخُمُسِ . وَأَنَّهُ اسْتَكْرَهَ جَارِيَةً مِنْ ذَلِكَ الرَّقِيقِ . فَوَقَعَ بِهَا . فَجَلَدَهُ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ وَنَفَاهُ . وَلَمْ يَجْلِدِ الْوَلِيدَةَ . لأَنَّهُ اسْتَكْرَهَهَا .

15. Nafi'den: Bir köle esir alınan cariyelerin bekçiliğini yapıyordu. Bunlardan birini zorlayarak onunla zina etti. Ömer b. Hattab köleyi kırbaçladı ve sürgün cezası verdi, cariyeyi kırbaçlamadı. Çünkü köle kendisini zorlamıştı.[22]

(21) Buharî, Buyû, 34/66; Müslim, Hudud, 29/6, no:33.

(22) Hanefî, Şafii ve Hanbeliler'e göre de, Malikilerdeki gibi, itiraftan geri dönülürse bu dönüşleri kabul edilir ve kendilerine had (zina cezası) uygulanmaz.

١٦ - حدّثني مَالِكٌ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ : أَنَّ سُلَيْمَانَ بْنَ يَسَارٍ أَخْبَرَهُ : أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عَيَّاشِ بْنِ أَبِي رَبِيعَةَ الْمَخْزُومِيَّ قَالَ : أَمَرَنِي عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ ، فِي فِتْيَةٍ مِنْ قُرَيْشٍ ، فَجَلَدْنَا وَلَائِدَ مِنْ وَلَائِدِ الإِمَارَةِ . خَمْسِينَ خَمْسِينَ . فِي الزِّنَا .

16. Mahzum kabilesine mensup Ebû Rabia oğlu Ayyaş oğlu Abdullah'dan: Ömer b. Hattab, Kureyş gençleriyle bana da emretti. Devletin esir aldığı cariyelerden zina edenlere ellişer kırbaç vurduk.[23]

(23) Şeybanî, 704.

4. ZORLA ZİNA EDİLEN KADIN

قَالَ مَالِكٌ : الأَمْرُ عِنْدَنَا فِي الْمَرْأَةِ تُوجَدُ حَامِلاً وَلا زَوْجَ لَهَا . فَتَقُولُ : قَدِ اسْتُكْرِهْتُ . أَوْ تَقُولُ : تَزَوَّجْتُ . إِنَّ ذٰلِكَ لا يُقْبَلُ مِنْهَا . وَإِنَّهَا يُقَامُ عَلَيْهَا الْحَدُّ . إِلاَّ أَنْ يَكُونَ لَهَا عَلَى مَا ادَّعَتْ مِنَ النِّكَاحِ بَيِّنَةٌ . أَوْ عَلَى أَنَّهَا اسْتُكْرِهَتْ . أَوْ جَاءَتْ تَدْمَى ، إِنْ كَانَتْ بِكْرًا . أَوِ اسْتَغَاثَتْ حَتَّى أُتِيَتْ وَهِيَ عَلَى ذٰلِكَ الْحَالِ . أَوْ مَا أَشْبَهَ هٰذَا . مِنَ الأَمْرِ الَّذِي تَبْلُغُ فِيهِ فَضِيحَةُ نَفْسِهَا . قَالَ : فَإِنْ لَمْ تَأْتِ بِشَيْءٍ مِنْ هٰذَا ، أُقِيمَ عَلَيْهَا الْحَدُّ . وَلَمْ يُقْبَلْ مِنْهَا مَا ادَّعَتْ مِنْ ذٰلِكَ .

قَالَ مَالِكٌ : وَالْمُغْتَصَبَةُ لا تَنْكِحُ حَتَّى تَسْتَبْرِئَ نَفْسَهَا بِثَلاثِ حِيَضٍ .

قَالَ : فَإِنِ ارْتَابَتْ مِنْ حَيْضَتِهَا ، فَلا تَنْكِحُ حَتَّى تَسْتَبْرِئَ نَفْسَهَا مِنْ تِلْكَ الرِّيبَةِ .

İmam Malik der ki: *Hamile olarak bulunan kocasız kadın: «Zina yapmaya zorlandım veya evlendim» dese, evli olduğuna veya zorlandığına veya bekârsa kendisinden kan geldiğine ya da imdat dileyip yardımına gelindiğinde bu halde bulunduğuna veya o duruma düşmesine sebep olan benzeri sebepler bulunduğuna dair delil getiremezse sözüne itibar edilmez, kendisine zina cezası tatbik edilir.*[24]

İmam Malik der ki: *Zorla zina edilen kadın, üç hayızla temizlenmedikçe evlenmez. Şayet hayzında şüphe ederse, bu şüpheden kendini kurtarıp temizlenmedikçe evlenemez.*[25]

(24) Diğer mezhep imamlarına göre, hamile kocasız kadına zina yaptığı, şahidlerle veya ikrarla sabit olmadıkça zina cezası verilemiyeceğini daha önce kaybetmiştik.

(25) Hanefi ve Şafiiler'e göre, zina yaptığı erkekle üç hayız geçirmeksizin hemen evlenebilir.

5. İFFETE İFTİRANIN CEZASI[26]

١٧ - حدّثني مَالِكٌ ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ ؛ أَنَّهُ قَالَ : جَلَدَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ عَبْدًا ، فِي فِرْيَةٍ ، ثَمَانِينَ .

قَالَ أَبُو الزِّنَادِ : فَسَأَلْتُ عَبْدَ اللهِ بْنَ عَامِرِ بْنِ رَبِيعَةَ عَنْ ذَلِكَ ؟ فَقَالَ : أَدْرَكْتُ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ ، وَعُثْمَانَ بْنَ عَفَّانَ ، وَالْخُلَفَاءَ هَلُمَّ جَرًّا . فَمَا رَأَيْتُ أَحَدًا جَلَدَ عَبْدًا ، فِي فِرْيَةٍ ، أَكْثَرَ مِنْ أَرْبَعِينَ .

17. Ebu'z-Zinad'dan: Ömer b. Abdulaziz bir köleye iffete iftira suçundan dolayı seksen kırbaç vurdu.

Ebu'z-Zinad der ki: Abdullah b. Amir b. Rabia'ya bunu sordum. O da şöyle cevap verdi: Ben Ömer b. Hattab, Osman b. Affan ve bunlardan sonraki halifelere yetişdim. Bunlardan hiç birinin, iffete iftira suçundan dolayı köleye kırk kırbaçtan fazla vurduğunu görmedim.[27]

(26) Kazf, sözlükte atmak anlamındadır. Fıkıh ıstılahında ise, akıllı, ergenlik çağına ermiş, hür, müslüman ve iffetli bir kimseye zina suçu isnad etmektir. Böyle bir isnadda bulunanın sözünü dört erkek şahitle belgelemesi gerekir. Aksi takdirde, iffete iftiradan dolayı kendisine ceza olarak seksen kırbaç vurulması Kur'an-ı Kerim'le sabittir: «***Namuslu kadınlara iftira atıp da dört şahid getiremeyen kimseye seksen kırbaç vurun. Onların şahitliğini artık hiç kabul etmeyin. Onlar fasık kimselerdir. Ancak tevbe edip hallerini düzeltenler fasık olmaktan kurtulurlar.*** (Nûr, 4-5).

Ta ilk peygamber Hz. Adem (a.s.)'dan son Allah elçisi peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.v.)'e kadar bütün peygamberlerin getirdiği ilahi dinlerin değişmez esaslarından biri de ırz ve namusu korumaktır. Yüce dinimizin koymuş olduğu iffete iftira, namuslu kimseye zina isnadı cezası da bu amaca yöneliktir.

(27) Şeybanî, 706.

١٨ - حدّثني مالكٌ عَنْ زُرَيق بْنِ حَكيمٍ الأيْلِيّ : أنّ رَجُلاً ، يُقَالُ لَهُ مِصْبَاحٌ ، اسْتَعَانَ ابْنًا لَهُ .فَكَأنّهُ اسْتَبْطَأهُ . فَلَمّا جَاءَهُ قَالَ لَه : يازانٍ ، قَالَ زُرَيْقٌ : فَاسْتَعْدَانِي عَلَيْهِ . فَلَمّا أرَدْتُ أنْ أُجَلِدَهُ ، قَالَ ابْنُهُ : وَاللهِ لَئِنْ جَلَدْتَهُ لأبُوأنّ عَلَى نَفْسِي بالزّنَا . فَلَمّا قَالَ ذَلِكَ أشْكَلَ عَلَيّ أمْرُهُ فَكَتَبْتُ فِيهِ إلَى عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ . وَهُوَ الْوَالِي يَوْمَئِذٍ . أذْكُرُ لَهُ ذَلِكَ . فَكَتَبَ إلَيّ عُمَرُ : أنْ أجِزْ عَفْوَهُ .

قَالَ زُرَيْقٌ : وَكَتَبْتُ إلَى عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ أيْضًا : أرَأيْتَ رَجُلاً افْتُرِيَ عَلَيْهِ أوْ عَلَى أبَوَيْهِ وَقَدْ هَلَكَا أوْ أحَدُهُمَا . قال فَكَتَبَ إلَيّ عُمَرُ : إنْ عَفَا فَأجِزْ عَفْوَهُ فِي نَفْسِهِ . وَإنِ افْتُرِيَ عَلَى أبَوَيْهِ وَقَدْ هَلَكَا أوْ أحَدُهُمَا فَخُذْ لَهُ بِكِتَابِ اللهِ . إلا أنْ يُرِيدَ سَتْرًا .

قَالَ يَحْيَى : سَمِعْتُ مَالِكًا يَقُولُ : وَذَلِكَ أنْ يَكُونَ الرّجُلُ الْمُفْتَرَى عَلَيْهِ يَخَافُ إنْ كُشِفَ ذَلِكَ مِنْهُ ، أنْ تَقُومَ عَلَيْهِ بَيِّنَةٌ . فَإذَا كَانَ عَلَى مَا وَصَفْتُ فَعَفَا ، جَازَ عَفْوُهُ .

18. Züreyk b. Hakim el-Eylî'den: Mısbah isminde bir adam oğlundan yardım diledi. Oğlu biraz gecikti. Sonra gelince babası:

«— Ey zinakâr» dedi. Züreyk der ki: Bunun üzerine oğlu (iffetine iftira suçundan dolayı) babasını bana şikayet etti: Ben de babasını kırbaçlamak isteyince [28] oğlu:

«— Vallahi babamı kırbaçlarsan, ben de zina yaptığımı ikrar ederim» dedi. Oğlu böyle deyince iş büsbütün karıştı, içerisinden çıkamadım. Durumu o zaman vali bulunan Ömer b. Abdulaziz'e yazdım. O da bana:

«— Oğlunun affını kabul et» diye cevap verdi.

Zureyk der ki: Ömer b. Abdulaziz'e yine:

«Kendisine ya da ana ve babasına zina suçu isnad edilip de ana ve babasından biri ya da her ikisi ölen kimse hakkında ne buyurursun?» diye yazdığında şöyle cevap verdi:

«Adam kendisiyle ilgili iftirayı affederse affını kabul et. Her ikisi veya biri ölü olan ana ve babasına iftira edilmişse o zaman Allah'ın kitabıyla hükmet (seksen kırbaç vur). Ancak iftira edilen

(28) Züreyk, oğluna zina suçu isnad eden kimseye Hadd-i kazf= iffete iftira cezası uygulanması gerektiğini biliyordu. Nitekim İmam Malik'in görüşü de böyledir. Ebû Hanife ve İmam Şafii'ye göre, oğluna zina isnadında bulunan babaya bu ceza uygulanmaz.

meseleyi gizlemek isterse cezalandırma.»

Yahya der ki: Malik'in şöyle dediğini işittim: *Kendisine iftira edilen kimse mesele ortaya çıktığında aleyhinde suç işlediğine dair delili bulunmasından korkar da affederse bu caizdir.*

١٩ - حدّثني مَالِكٌ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ : أَنَّهُ قَالَ فِي رَجُلٍ قَذَفَ قَوْمًا جَمَاعَةً : أَنَّهُ لَيْسَ عَلَيْهِ إِلاَّ حَدٌّ وَاحِدٌ .

قَالَ مَالِكٌ : وَإِنْ تَفَرَّقُوا فَلَيْسَ عَلَيْهِ إِلاَّ حَدٌّ وَاحِدٌ .

حدّثني مَالِكٌ عَنْ أَبِي الرِّجَالِ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ حَارِثَةَ بْنِ النُّعْمَانِ الأَنْصَارِيِّ ، ثُمَّ مِنْ بَنِي النَّجَّارِ ، عَنْ أُمِّهِ عَمْرَةَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ : أَنَّ رَجُلَيْنِ اسْتَبَّا فِي زَمَانِ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ . فَقَالَ أَحَدُهُمَا لِلآخَرِ : وَاللهِ مَا أَبِي بِزَانٍ ، وَلاَ أُمِّي بِزَانِيَةٍ . فَاسْتَشَارَ فِي ذَلِكَ عُمَرُ ابْنَ الْخَطَّابِ . فَقَالَ قَائِلٌ : مَدَحَ أَبَاهُ وَأُمَّهُ . وَقَالَ آخَرُونَ : قَدْ كَانَ لأَبِيهِ وَأُمِّهِ مَدْحٌ غَيْرُ هٰذَا . نَرَى أَنْ تَجْلِدَهُ الْحَدَّ . فَجَلَدَهُ عُمَرُ الْحَدَّ ، ثَمَانِينَ .

قَالَ مَالِكٌ : لاَ حَدَّ عِنْدَنَا إِلاَّ فِي نَفْيٍ . أَوْ قَذْفٍ . أَوْ تَعْرِيضٍ . يُرَى أَنَّ قَائِلَهُ إِنَّمَا أَرَادَ بِذٰلِكَ نَفْيًا . أَوْ قَذْفًا . فَعَلَى مَنْ قَالَ ذٰلِكَ ، الْحَدُّ تَامًّا .

قَالَ مَالِكٌ : الأَمْرُ عِنْدَنَا أَنَّهُ إِذَا نَفَى رَجُلٌ رَجُلاً مِنْ أَبِيهِ . فَإِنَّ عَلَيْهِ الْحَدَّ . وَإِنْ كَانَتْ أُمُّ الَّذِي نُفِيَ مَمْلُوكَةً . فَإِنَّ عَلَيْهِ الْحَدَّ .

19. Urve, babasının şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Bir topluluğun iffetine iftira eden kimseye ancak bir ceza uygulanır.»

İmam Malik der ki: *Zina suçu isnad edilerek iftiraya uğrayan kimseler topluca değil de ayrı ayrı bulunsalar da yine bir ceza uygulanır»*[29]

Abdurrahman'ın kızı Amre'den: Ömer b. Hattab zamanında iki adam karşılıklı birbirlerine sövdüler. Bunlardan biri diğerine:

«— Vallahi, ne babam zina etmiştir, ne de annem.» dedi. Bunun üzerine Ömer b. Hattab, bu tariz yoluyla iffete iftira mıdır, değil midir diye ashabla istişarede bulununca birisi:

(29) Cezalar birleşirler. Hanefiler'e göre de durum aynıdır.

«— Adam bununla annesini ve babasını övmüştür» dedi. Bir başkası da:

«— Anasını ve babasını övmek bundan başka türlü de olabilirdi (sövüşme esnasında böyle demesi hasmının ana ve babasının iffetine sataşmadır). Ona hadd-i kazf (iffete iftira cezası) uygulaman gerekir.» deyince Ömer (r.a.) buna seksen kırbaç vurdu.

İmam Malik der ki: *Bize göre ceza, ancak ya nesebi sabit babayı inkâr etmek*[30] *veya zina isnad etmek ya da bunları tariz yoluyla ifade etmekle olur. Bunları söyleyene tam ceza (seksen kırbaç) gerekir.*[31]

İmam Malik der ki: *Biz adam diğerinin babasını inkâr etse, kazf cezası gerekir, inkâr edilen anne köle olsa yine ceza gerekir.*[32]

(30) «— Sen babanın oğlu değilsin» diye. O zaman anasına zina suçu isnad etmiş olur.

(31) Hanefi ve Şafii mezhebine göre, tariz yoluyla yapılan iftiradan dolayı had gerekmez. Ancak hakim uygun göreceği ta'zir (terbiye) cezası verir.

(32) Şeybanî, 708.

6. HAD CEZASI GEREKTİRMEYEN HALLER

قَالَ مَالِكٌ : إِنَّ أَحْسَنَ مَا سُمِعَ فِي الأَمَةِ يَقَعُ بِهَا الرَّجُلُ . وَلَهُ فِيهَا شِرْكٌ . أَنَّهُ لا يُقَامُ عَلَيْهِ الْحَدُّ . وَأَنَّهُ يُلْحَقُ بِهِ الْوَلَدُ . وَتُقَوَّمُ عَلَيْهِ الْجَارِيَةُ حِينَ حَمَلَتْ . فَيُعْطَى شُرَكَاؤُهُ حِصَصَهُمْ مِنَ الثَّمَنِ . وَتَكُونُ الْجَارِيَةُ لَهُ . وَعَلَى هٰذَا ، الأَمْرُ عِنْدَنَا .

قَالَ مَالِكٌ ، فِي الرَّجُلِ يُحِلُّ لِلرَّجُلِ جَارِيَتَهُ : إِنَّهُ إِنْ أَصَابَهَا الَّذِي أَحْلَلْتُ لَهُ قُوِّمَتْ عَلَيْهِ يَوْمَ أَصَابَهَا . حَمَلَتْ أَوْ لَمْ تَحْمِلْ . وَدُرِئَ عَنْهُ الْحَدُّ بِذٰلِكَ . فَإِنْ حَمَلَتْ أُلْحِقَ بِهِ الْوَلَدُ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِي الرَّجُلِ يَقَعُ عَلَى جَارِيَةِ ابْنِهِ أَوِ ابْنَتِهِ : أَنَّهُ يُدْرَأُ عَنْهُ الْحَدُّ . وَتُقَامُ عَلَيْهِ الْجَارِيَةُ . حَمَلَتْ أَوْ لَمْ تَحْمِلْ .

İmam Malik der ki: *Biri kendisinin de ortağı bulunduğu bir cariyeye yaklaşsa zina suçu cezası verilmez. Cariye hamile kalınca, fiatı takdir edilir, ortakların hisseleri verilir. Cariye kendisinin olur. Doğacak çocuk da buna nisbet edilir.*

İmam Malik der ki: *Biri diğerine cariyesini helal kılsa, o da cariyeye yaklaşsa, hamile kalsın kalmasın yaklaştığı gün cariyenin fiatı takdir edilir (cariye kendisinin olur). Hamile kalmışsa çocuğun babası olur. Had de uygulanmaz.*

İmam Malik der ki: *Biri oğlunun veya kızının cariyesiyle münasebette bulunsa, hamile kalsın kalmasın kendisine had (zina cezası) uygulanmaz. Cariyenin kıymeti takdir edilir ve bu kıymet karşılığında ona verilir.*

٢٠ - **حدّثني** مَالِكٌ عَنْ رَبِيعَةَ بْنِ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمٰنِ : أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ قَالَ لِرَجُلٍ خَرَجَ بِجَارِيَةٍ لِامْرَأَتِهِ مَعَهُ فِي سَفَرٍ . فَأَصَابَهَا . فَغَارَتِ امْرَأَتُهُ . فَذَكَرَتْ ذٰلِكَ لِعُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ . فَسَأَلَهُ عَنْ ذٰلِكَ ؟ فَقَالَ : وَهَبَتْهَا لِي . فَقَالَ عُمَرُ : لَتَأْتِيَنِّي بِالْبَيِّنَةِ . أَوْ لأَرْمِيَنَّكَ بِالْحِجَارَةِ . قَالَ فَاعْتَرَفَتِ امْرَأَتُهُ أَنَّهَا وَهَبَتْهَا لَهُ .

20. Ebû Abdurrahmanın oğlu Rebia'den: Bir adam karısının cariyesini bir yolculuğunda beraberinde götürdü ve onunla münasebette bulundu. Karısı kıskandı. Ömer b. Hattab'a şikâyet etti. Ömer (r.a.) adamı sorguya çekince:

«— Cariyeyi karım bana bağışladı» dedi. Bunun üzerine Ömer (r.a.), «ya bana delil getirirsin ya da seni recmederim» deyince karısı cariyeyi kocasına bağışladığını itiraf etti.

7. EL KESMEYİ GEREKTİREN HIRSIZLIK[33]

٢١ - حدّثني مَالِكٌ عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَطَعَ فِي مِجَنٍّ ثَمَنُهُ ثَلاَثَةُ دَرَاهِمَ .

21. Abdullah b. Ömer (r.a.)'dan: «Resûlullah (s.a.v.) üç dirhem değerindeki kalkanı çalan hırsızın elini kesti»[34]

٢٢ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ أَبِي حُسَيْنٍ الْمَكِّيِّ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « لاَ قَطْعَ فِي ثَمَرٍ مُعَلَّقٍ . وَلاَ فِي حَرِيسَةِ جَبَلٍ » فَإِذَا آوَاهُ الْمُرَاحُ أَوِ الْجَرِينُ فَالْقَطْعُ فِيمَا يَبْلُغُ ثَمَنَ الْمِجَنِّ .

22. Ebû Hüseynin oğlu Abdurrahman oğlu Abdullah el-Mekki'den: Resûlullah (s.a.v.) «**Ağaçtaki meyvenin ve dağdaki otlayan hayvanın çalınmasından dolayı el kesilmez. Ancak ağıldaki hayvan ve kurutulmak üzere sergi yerine serilmiş meyve çalınır da değeri kalkanın fiatına (üç dirhem) ulaşırsa o zaman el kesilir**» buyurdu.[35]

(33)Buharî, Hudud, 86/13; Müslim Hudud, 29/1, no: 61.
Semavi dinlerin özellikle son hak din İslamiyyetin üzerinde durduğu konulardan biri de mal güvenliğidir. Mülkiyet hakkı meşru ve mukaddestir. Tecavüzden korunmalıdır. Bu sebeple yüce dinimiz mal güvenliğini koruyucu tedbirler almıştır. Bu tedbirlerin başında da hırsıza verilecek cezanın ağırlığı gelmektedir. Yüce Rabbimiz el-Mâide sûresinin 38. âyetinde şöyle buyurur: ***«Erkek hırsızla kadın hırsızın -o işlediklerine bir karşılık ve Allah'dan insanlara ibret verici bir ceza olmak üzere- ellerini kesin. Allah mutlak galiptir. Yegane hüküm ve hikmet sahibi'r»***

(34) Şeybanî 686. Başka bazı hadislere dayanan Hanefiler'e göre, hırsıza el kesme cezası verilebilmesi için, çalınan malın miktarı en az on dirhem gümüş veya bir dinar altın değerinde olması gerekir.
İmam Şafiî'ye göre ise, çeyrek dinardır.

(35) Ebu Ömer der ki: Muvatta ravileri mürsel oluşunda ihtilaf etmemiştir. Abdullah b. Amr ve başkalarınca rivayet edilen hadeslerle manaca muttasıldır. Nesaî (Katu's-Sarık, 46/11, 12) ise, Amr b. Şuayb'dan mevsul olarak rivayet eder. Ayrıca bkz. Şeybanî, 683.
Çalınan maldan dolayı el kesme cezasının verilebilmesi için malın ya adeten korulabilir yerde olması ya da korunmuş bulunması gerekir.

٢٣ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عبد الله بْنِ أبي بكْرٍ ، عَنْ أبيه ، عَنْ عَمْرَةَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ؛ أَنَّ سَارِقًا سَرَقَ فِي زَمَانِ عُثْمَانَ أُتْرُجَّةً فَأَمَرَ بِهَا عُثْمَانُ بْنُ عَفَّانَ أَنْ تُقَوَّمَ . فَقُوِّمَتْ بِثَلاَثَةِ دَرَاهِمَ . مِنْ صَرْفِ اثْنَيْ عَشَرَ دِرْهَمًا بِدِينَارٍ . فَقَطَعَ عُثْمَانُ يَدَهُ .

23. Abdurrahman'ın kızı Amre'den: Bir hırsız Hz. Osman (r.a.) zamanında turunç çaldı. Hz. Osman buna fiat biçilmesini emir buyurdu.Üç dirhem takdir edilince, hırsızın elini kesti. O zama on iki dirhem bir dinar ediyordu.

٢٤ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَىٰ بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ عَمْرَةَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ، عَنْ عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ ؛ أَنَّهَا قَالَتْ : مَا طَالَ عَلَيَّ وَمَا نَسِيتُ « الْقَطْعُ فِي رُبُعِ دِينَارٍ فَصَاعِدًا » .

24. Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in zevcesi Hz. Aişe validemizden: «Üzerimden (hükümleri) unutacak kadar uzun zaman geçmedi: El kesmede çalınan mal en az çeyrek dinar (üç dirhem) olmalıdır.»[36]

٢٥ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي بَكْرِ بْنِ حَزْمٍ ، عَنْ عَمْرَةَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ؛ أَنَّهَا قَالَتْ : خَرَجَتْ عَائِشَةُ زَوْجُ النَّبِيِّ ﷺ إِلَى مَكَّةَ . وَمَعَهَا مَوْلاَتَانِ لَهَا . وَمَعَهَا غُلاَمٌ لِبَنِي عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ الصِّدِّيقِ . فَبَعَثَتْ مَعَ الْمَوْلاَتَيْنِ بِبُرْدٍ مُرَجَّلٍ . قَدْ خِيطَ عَلَيْهِ خِرْقَةٌ خَضْرَاءُ . قَالَتْ : فَأَخَذَ الْغُلاَمُ الْبُرْدَ . فَفَتَقَ عَنْهُ فَاسْتَخْرَجَهُ . وَجَعَلَ مَكَانَهُ لِبْدًا أَوْ فَرْوَةً . وَخَاطَ عَلَيْهِ . فَلَمَّا قَدِمَتِ الْمَوْلاَتَانِ الْمَدِينَةَ دَفَعَتَا ذٰلِكَ إِلَى أَهْلِهِ . فَلَمَّا فَتَقُوا عَنْهُ وَجَدُوا فِيهِ اللِّبْدَ . وَلَمْ يَجِدُوا الْبُرْدَ . فَكَلَّمُوا الْمَرْأَتَيْنِ . فَكَلَّمَتَا عَائِشَةَ ، زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ ، أَوْ كَتَبَتَا إِلَيْهَا ، وَاتُّهِمَتَا الْعَبْدَ . فَسُئِلَ الْعَبْدُ عَنْ ذٰلِكَ فَاعْتَرَفَ . فَأُمِرَتْ بِهِ عَائِشَةُ ، زَوْجُ النَّبِيِّ ﷺ ، فَقُطِعَتْ يَدُهُ . وَقَالَتْ عَائِشَةُ : الْقَطْعُ فِي رُبُعِ دِينَارٍ فَصَاعِدًا .

وَقَالَ مَالِكٌ : أَحَبُّ مَا يَجِبُ فِيهِ الْقَطْعُ إِلَيَّ ، ثَلاَثَةُ دَرَاهِمَ . وَإِنِ ارْتَفَعَ الصَّرْفُ أَوِ اتَّضَعَ . وَذٰلِكَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قطع فِي مِجَنٍّ قِيمَتُهُ ثَلاَثَةُ دَرَاهِمَ . وَأَنَّ عُثْمَانَ بْنَ عَفَّانَ قَطَعَ فِي أُتْرُجَّةٍ قُوِّمَتْ بِثَلاَثَةِ دَرَاهِمَ . وَهٰذَا أَحَبُّ مَا سَمِعْتُ إِلَيَّ فِي ذٰلِكَ .

Hanefî ve Şafiilere göre ağaç üzerindeki meyveyi yemeden dolayı el kesme cezası verilmez. Malikilere göre ise mahfuz yerdeki ağacın meyvesin alanın eli kesilir.

(36) Zurkanî der ki: Bu hadisin zahiri mevkufsa da, merfu olduğu anlaşılmaktadır; yani kavil Hz. Aişe'nin kendi sözü gibi görünüyorsa da, bu kavil Hz. Peygamber'e aittir. Buharî ve Müslim, İbn Şihab-Urve-Aişe senediyle rivayet etmişlerdir: Buharî, Hudud, 86/13; Müslim, Hudud, 29/1, no:1-4.

25. Abdurrahman kızı Amre'den: Resûlullah (s.a.v.)'in zevcesi Hz. Aişe, beraberinde kardeşi Abdullah'ın oğullarının kölesi ve iki azad ettiği cariyesiyle birlikte Mekke'ye gitti. Oradan azatlı cariyeleriyle desenli kıymetli kumaştan yapılmış ve yeşil kumaşdan duble geçirilmiş bir hırka gönderdi. Köle bu hırkayı alıp dikişini söktü. Kıymetli kumaşı alarak yerine ince keçe veya koyun postu dikti. Cariyeler Medine'ye dönünce hırkayı sahibine verdiler. Onlar bohçayı açınca kıymetli kumaşdan hırka yerine keçeden kepenek buldular. Durumu cariyelere anlattılar. Onlar da Hz. Aişe'ye anlattılar veya mektupla bildirerek köleyi itham ettiler. Köle sorguya çekildi. Suçunu itiraf edince, Hz. Aişe emir verdi, eli kesildi.[37]

Hz. Aişe: «El kesme de çalınan mal en az çeyrek dinar değerinde olmalıdır» dedi.

İmam Malik der ki: *Bana göre, el kesmek için çalınan mal üç dirhem olmalıdır. Dirhemin değeri yükselse de, düşse de farketmez. Çünkü Resûlullah (s.a.v.) üç dirhem değerindeki kalkan hırsızlığında, Hz. Osman da üç dirhem değerindeki turunç hırsızlığında el kesti.*[38]

(37) Hırsızlık suçu ya iki erkek şahidin şehadeti ya da hırsızın ikrarı ile sabit olur. Hanefî, Şafii ve Malikiler'e göre hırsızın bir defa ikrarı yeterlidir. Ebû Yusuf ve Hanbeliler'e göre ise ikrar iki defa olmalıdır.

(38) Şeybanî, 687, 688.

8. KAÇAK HIRSIZ KÖLENİN ELİNİN KESİLMESİ

٢٦ - **حدّثني** عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ عَبْدًا لِعَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ سَرَقَ وَهُوَ آبِقٌ . فَأَرْسَلَ بِهِ عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ إِلَى سَعِيدِ بْنِ الْعَاصِ ، وَهُوَ أَمِيرُ الْمَدِينَةِ ، لِيَقْطَعَ يَدَهُ . فَأَبَى سَعِيدٌ أَنْ يَقْطَعَ يَدَهُ . وَقَالَ : لَا تُقْطَعُ يَدُ الآبِقِ السَّارِقِ إِذَا سَرَقَ . فَقَالَ لَهُ عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ : فِي أَيِّ كِتَابِ اللهِ وَجَدْتَ هٰذَا ؟ ثُمَّ أَمَرَ بِهِ عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ ، فَقُطِعَتْ يَدُهُ .

26. Nafi'den: Abdullah b. Ömer'in kölesi kendisini terkedip kaçtı ve hırsızlık yaptı. (Daha sonra yanına dönünce) Abdullah b. Ömer bunu, elini kesmesi için Medine valisi bulunan Said b. As'ın yanına gönderdi. Vali elini kesmekten kaçınarak:

«— Efendisinden kaçan köle hırsızlık yapınca eli kesilmez» deyince, Abdullah b. Ömer:

«— Bunu Allah'ın hangi kitabının neresinde buldun?» dedi. Sonra kendisi emir verdi, hırsızın eli kesildi.[39]

٢٧ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ زُرَيْقِ بْنِ حَكِيمٍ ؛ أَنَّهُ أَخْبَرَهُ ، أَنَّهُ أَخَذَ عَبْدًا آبِقًا قَدْ سَرَقَ . قَالَ فَأَشْكَلَ عَلَيَّ أَمْرُهُ . قَالَ فَكَتَبْتُ فِيهِ إِلَى عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ . أَسْأَلُهُ عَنْ ذٰلِكَ . وَهُوَ الْوَالِي يَوْمَئِذٍ . قَالَ فَأَخْبَرْتُهُ أَنِّي كُنْتُ أَسْمَعُ أَنَّ الْعَبْدَ الآبِقَ إِذَا سَرَقَ وَهُوَ آبِقٌ لَمْ تُقْطَعْ يَدُهُ . قَالَ فَكَتَبَ إِلَيَّ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ نَقِيضَ كِتَابِي ، يَقُولُ : كَتَبْتَ إِلَيَّ أَنَّكَ كُنْتَ تَسْمَعُ أَنَّ الْعَبْدَ الآبِقَ إِذَا سَرَقَ لَمْ تُقْطَعْ يَدُهُ . وَأَنَّ اللهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى يَقُولُ فِي كِتَابِهِ : ﴿ وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ فَاقْطَعُوا أَيْدِيَهُمَا جَزَاءً بِمَا كَسَبَا نَكَالاً مِنَ اللهِ . وَاللهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴾ فَإِنْ بَلَغَتْ سَرِقَتُهُ رُبُعَ دِينَارٍ فَصَاعِدًا ، فَاقْطَعْ يَدَهُ .

وحدّثني عَنْ مَالِكٍ أَنَّهُ بَلَغَهُ ؛ أَنَّ الْقَاسِمَ بْنَ مُحَمَّدٍ ، وَسَالِمَ بْنَ عَبْدِ اللهِ ، وَعُرْوَةَ بْنَ الزُّبَيْرِ كَانُوا يَقُولُونَ : إِذَا سَرَقَ الْعَبْدُ الآبِقُ مَا يَجِبُ فِيهِ الْقَطْعُ . قُطِعَ .

قَالَ مَالِكٌ : وَذٰلِكَ الأَمْرُ الَّذِي لَا اخْتِلَافَ فِيهِ عِنْدَنَا . أَنَّ الْعَبْدَ الآبِقَ إِذَا سَرَقَ مَا يَجِبُ فِيهِ الْقَطْعُ . قُطِعَ .

(39) Şeybanî, 690.

27. Hakim oğlu Zureyk'den: Efendisinden kaçmış olduğu dönemde hırsızlık yapan bir köle satın aldım. Sonra işin içerisinden çıkamayıp vali Ömer b. Abdulaziz'e yazdım. (Mektubumda): «Kaçak köle kaçakken hırsızlık yaparsa elinin kesilmeyeceğini işittim.» dedim. O da bana yazdığımın zıddını yazdı: «Sen bana kaçak köle hırsızlık yaparsa elinin kesilmeyeceğini işittiğini yazdın. Halbuki Allah'u Teâlâ kitabında şöyle buyuruyor: «***Erkek ve kadın hırsızın yaptıklarına bir ceza (hırsızlık yapmamaları için başkalarına ibret) olmak üzere Allah'ın emriyle (birer) ellerini kesin. Allah mutlak galibdir. Yegâne hüküm ve hikmet sahibidir***»[40] *Çaldığı malın kıymeti çeyrek dinar ve daha fazlaya ulaşırsa elini kes.»*

İmam Malik'e şöyle rivayet edildi: Kasım b. Muhammed, Salim b. Abdullah ve Urve b. Zübeyr: «Kaçak köle el kesmeyi gerektiren miktarda mal çalarsa eli kesilir.» derlerdi.

İmam Malik der ki: *Bizdeki ittifaklı hükme göre, kaçak köle el kesmeyi gerektirecek miktarda mal çalarsa eli kesilir.*

(40) el-Maide: 38

9. MAHKEMEYE İNTİKAL ETTİKTEN SONRA HIRSIZIN AFFEDİLMEZLİĞİ

٢٨ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ . عَنْ صَفْوَانَ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ صَفْوَانَ ؛ أَنَّ صَفْوَانَ بْنَ أُمَيَّةَ قِيلَ لَهُ : إِنَّهُ مَنْ لَمْ يُهَاجِرْ هَلَكَ . فَقَدِمَ صَفْوَانُ بْنُ أُمَيَّةَ الْمَدِينَةَ . فَنَامَ فِي الْمَسْجِدِ وَتَوَسَّدَ رِدَاءَهُ . فَجَاءَ سَارِقٌ فَأَخَذَ رِدَاءَهُ . فَأَخَذَ صَفْوَانُ السَّارِقَ . فَجَاءَ بِهِ إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ . فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ « أَسَرَقْتَ رِدَاءَ هَذَا ؟ » قَالَ : نَعَمْ . فَأُمِرَ بِهِ رَسُولُ اللهِ ﷺ أَنْ تُقْطَعَ يَدُهُ . فَقَالَ لَهُ صَفْوَانُ : إِنِّي لَمْ أُرِدْ هَذَا يَا رَسُولَ اللهِ . هُوَ عَلَيْهِ صَدَقَةٌ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « فَهَلاَّ قَبْلَ أَنْ تَأْتِيَنِي بِهِ » .

28. Safvan oğlu Abdullah oğlu Safvan'dan: Umeyye oğlu Safvan'a «hicret etmeyen kurtuluşa eremez» denilince, Medine'ye hicret edip abasını yastık edinip mescidde uyudu. Bir hırsız gelip abasını aldı. Safvan da hırsızı yakalayıp Resûlullah (s.a.v.)'a götürünce Resûlullah (s.a.v.):

«— Bunun abasını sen mi çaldın?» dedi. Hırsız:

«— Evet» deyince Resûlullah (s.a.v.) elinin kesilmesini emredince Safvan: «Elinin kesilmesini istemedim bu ona sadaka olsun» deyince Resûlullah (s.a.v.): **«Keşke bunu hırsızı, bana getirmeden önce yapsaydın»** buyurdu.[41]

(41) İbn Abdilber der ki: Malik'in ravilerinin çoğu böylece mürsel olarak rivayet etmişlerdir. Halbuki mevsul rivayetleri de vardır: Nesaî Katu's-Sârık, 46/4,5; İbn Mace, Hudud, 20/28. Ayrıca bkz. Şeybanî, 685.
Hanefi mezhebine göre, hırsız çaldığı mala daha hüküm verilmeden önce meşru bir yolla sahip olsa, el kesme cezası düşer. Diğer mezheplere göre ise, ceza düşmez, eli kesilir.

٢٩ - **وحدّثني** عنْ مالكٍ ، عنْ ربيعة بْن أبي عبْد الرّحْمن : أنّ الزُّبيْر بْن الْعوّام لقي رَجُلاً قدْ أخذَ سارقًا . وهو يُريدُ أنْ يذهَبَ به إلى السُّلْطان . فشفَعَ لَهُ الزُّبيْرُ ليُرْسلهُ . فقالَ : لاَ . حتّى أبْلُغَ بِهِ السُّلْطان . فقالَ الزُّبيْرُ : إذا بلَغْتَ بِهِ السُّلْطان ، فلعَن اللهُ الشّافع وَالْمُشَفَّعَ .

29. Ebû Abdullahman oğlu Rebia'dan: Zübeyr b. Avvam, hırsız yakalamış bir adamla karşılaştı. Bu adam hırsızı hakime götürmek istiyordu. Zübeyr, adamın hırsızı serbest bırakması için şefaatçı olunca, adam:

«— Hayır hakime götürmeden davamdan vaz geçmem» dedi. Bunun üzerine Zübeyr:

«— Onu hakimin huzuruna götürünce, Allah onu kurtarmaya çalışana da ve bunu kabul edene de lânet etsin. (Huzura çıkınca davandan vazgeçsen de eli kesilir)» dedi.

10. EL KESMEKLE İLGİLİ DİĞER MESELELER

٣٠ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ الْقَاسِمِ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّ رَجُلاً مِنْ أَهْلِ الْيَمَنِ ، أُقْطِعَ الْيَدَ والرِّجْلَ ، قَدِمَ . فَنَزَلَ عَلَى أَبِي بَكْرٍ الصِّدِّيقِ . فَشَكَا إِلَيْهِ أَنَّ عَامِلَ الْيَمَنِ قَدْ ظَلَمَهُ ، فَكَانَ يُصَلِّي مِنَ اللَّيْلِ . فَيَقُولُ أَبُو بَكْرٍ : وَأَبِيكَ . مَالَيْلُكَ بِلَيْلِ سَارِقٍ . ثُمَّ إِنَّهُمْ فَقَدُوا عِقْدًا لأَسْمَاءَ بِنْتِ عُمَيْسٍ . امْرَأَةِ أَبِي بَكْرٍ الصِّدِّيقِ . فَجَعَلَ الرَّجُلُ يَطُوفُ مَعَهُمْ وَيَقُولُ : اللَّهُمَّ عَلَيْكَ بِمَنْ بَيَّتَ أَهْلَ هٰذَا الْبَيْتِ الصَّالِحِ . فَوَجَدُوا الْحُلِيَّ عِنْدَ صَائِغٍ ، زَعَمَ أَنَّ الأَقْطَعَ جَاءَهُ بِهِ . فَاعْتَرَفَ بِهِ الأَقْطَعُ . أَوْ شُهِدَ عَلَيْهِ بِهِ . فَأَمَرَ بِهِ أَبُو بَكْرٍ الصِّدِّيقُ . فَقُطِعَتْ يَدُهُ الْيُسْرَى . وَقَالَ أَبُو بَكْرٍ : وَاللَّهِ لَدَعَاؤُهُ عَلَى نَفْسِهِ أَشَدُّ عِنْدِي عَلَيْهِ مِنْ سَرِقَتِهِ .

قَالَ يَحْيَىٰ : قَالَ مَالِكٌ : الأَمْرُ عِنْدَنَا فِي الَّذِي يَسْرِقُ مِرَارًا ثُمَّ يُسْتَعْدَى عَلَيْهِ ، إِنَّهُ لَيْسَ عَلَيْهِ إِلاَّ أَنْ تُقْطَعَ يَدُهُ . لِجَمِيعِ مَا سَرَقَ مِنْهُ . إِذَا لَمْ يَكُنْ أُقِيمَ عَلَيْهِ الْحَدُّ . فَإِنْ كَانَ قَدْ أُقِيمَ عَلَيْهِ الْحَدُّ قَبْلَ ذٰلِكَ ، ثُمَّ سَرَقَ مَا يَجِبُ فِيهِ الْقَطْعُ ، قُطِعَ أَيْضًا .

30. Abdurrahman'ın babası Kasım'dan: Yemen ahalisinden eli ve ayağı kesik bir adam gelip Hz. Ebû Bekr'e misafir oldu ve Yemen valisinin kendisine zulmettiğinden şikâyet etti. Bu adam geceleyin namaz da kılıyordu. Hz. Ebû Bekir (bunu görünce):

«— Yemin ederim ki senin gecen, hırsızın gecesi gibi değil»[42] dedi. Sonra Hz. Ebû Bekir (r.a.)'ın hanımı Umeys kızı Esma'nın gerdanlığını kaybettiler. Adam da onlarla beraber gerdanlığı arıyor ve:

«— Ey Allah'ım! Şu güzel hayırlı aileye geceleyin baskın yapıp gerdanlığı alanın durumunu sana havale ediyorum» diye beddua da bulunuyordu. Daha sonra gerdanlığı bir kuyumcuda buldular. Kuyumcu gerdanlığı kendisine eli ayağı kesik adamın getirdiğini

(42) Çünkü hırsız ya sabahlara kadar uyuyarak gecesini geçirir, ya da hırsızlık yapmak için sağda solda dolaşır. İbadetle özellikle gece ibadetiyle hırsızlık bir arada bağdaşmaz

iddia etti. O da suçunu itiraf edince ya da onun çaldığına dair şahid bulununca, Hz. Ebû Bekir emir verdi, adamın sol eli de kesildi. Hz. Ebû Bekir:

«— Vallahi bana göre adamın kendi aleyhine bedduada bulunması hırsızlığından daha kötü» dedi.

İmam Malik der ki: *Bize göre, defalarca hırsızlık yapan kimse şikâyet edilip daha önce el kesme cezası verilmemişse, bütün hırsızlıkları için bir eli kesilir. Ancak daha önce hırsızlık suçundan eli kesilmiş olup da bu defa çaldığı malın miktarı yine el kesme cezasını gerektiriyorsa, öbür eli de kesilir.*[43]

٣١ - **وحدّثني** عَنْ مالِكٍ . أَنَّ أَبا الزِّنادِ أَخْبَرَهُ : أَنَّ عامِلاً لِعُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ أَخَذَ ناسًا فِي حِرابَةٍ . وَلَمْ يَقْتُلُوا أَحَدًا . فَأَرادَ أَنْ يَقْطَعَ أَيْدِيَهُمْ أَوْ يَقْتُلَ . فَكَتَبَ إِلَى عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ فِي ذلِكَ . فَكَتَبَ إِلَيْهِ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ : لَوْ أَخَذْتَ بِأَيْسَرِ ذلِكَ .

قالَ يَحْيَى : وَسَمِعْتُ مالِكًا يَقُولُ : الأَمْرُ عِنْدَنا فِي الَّذِي يَسْرِقُ أَمْتِعَةَ النَّاسِ . الَّتِي تَكُونُ مَوْضُوعَةً بِالأَسْواقِ مُحْرَزَةً . قَدْ أَحْرَزَها أَهْلُها فِي أَوْعِيَتِهِمْ . وَضَمُّوا بَعْضَها إِلَى بَعْضٍ : إِنَّهُ مَنْ سَرَقَ مِنْ ذلِكَ شَيْئًا مِنْ حِرْزِهِ . فَبَلَغَ قِيمَتُهُ ما يَجِبُ فِيهِ الْقَطْعُ . فَإِنَّ عَلَيْهِ الْقَطْعَ . كانَ صاحِبُ الْمَتاعِ عِنْدَ مَتاعِهِ أَوْ لَمْ يَكُنْ . لَيْلاً ذلِكَ أَوْ نَهارًا .

(43) Şeybanî, 689.

Dört mezhep imamının ittifakıyla sabittirki, ilk defa hırsızlık yapan kimsenin sağ eli bilekten kesilir. Çünkü hırsızlık elle ve çoğu kez sağ elle yapılır. Sonra ikinci defa hırsızlık yaparsa sol ayağı kesilir. Peygamber efendimiz (s.a.v.)'in emir ve fiili tatbikatı böyledir.

Aynı adam üçüncü defa hırsızlık yaparsa durum ne olacak? Konu mezhep imamları arasında ihtilaflıdır:

Hanefilere göre, üçüncü defa hırsızlık yapanın artık sol eli kesilmez. Kendisine çaldığı şey ödettirilir ve tevbe edinceye kadar hapis cezası verilir.

Maliki ve Şafii mezhebine göre ise, üçüncü defa hırsızlık yapanın sol eli, dördüncü defa yapanın sağ ayağı kesilir. Beşinci defa hırsızlık yapana ise hapis ve daha başka ta'zir cezası verilir.

Hanbeliler'den ise, biri Hanefiler, diğeri Şafii ve Malikiler gibi olmak üzere iki türlü rivayet gelmiştir.

(Cezîrî, el-Fıkh ale'l-Mezahibi'l-Erba'a, c. 5, s. 159-162).

قَالَ مَالِكٌ ، فِي الَّذِي يَسْرِقُ مَا يَجِبُ عَلَيْهِ فِيهِ الْقَطْعُ . ثُمَّ يُوجَدُ مَعَهُ مَا سَرَقَ فَيُرَدُّ إِلَى صَاحِبِهِ : إِنَّهُ تُقْطَعُ يَدُهُ .

قَالَ مَالِكٌ : فَإِنْ قَالَ قَائِلٌ : كَيْفَ تُقْطَعُ يَدُهُ وَقَدْ أُخِذَ الْمَتَاعُ مِنْهُ وَدُفِعَ إِلَى صَاحِبِهِ ؟ فَإِنَّمَا هُوَ بِمَنْزِلَةِ الشَّارِبِ يُوجَدُ مِنْهُ رِيحُ الشَّرَابِ الْمُسْكِرِ وَلَيْسَ بِهِ سُكْرٌ . فَيُجْلَدُ الْحَدَّ .

قَالَ : وَإِنَّمَا يُجْلَدُ الْحَدَّ فِي الْمُسْكِرِ إِذَا شَرِبَهُ وَإِنْ لَمْ يُسْكِرْهُ . وَذَلِكَ أَنَّهُ إِنَّمَا شَرِبَهُ لِيُسْكِرَهُ . فَكَذَلِكَ تُقْطَعُ يَدُ السَّارِقِ فِي السَّرِقَةِ الَّتِي أُخِذَتْ مِنْهُ . وَلَوْ لَمْ يَنْتَفِعْ بِهَا . وَرَجَعَتْ إِلَى صَاحِبِهَا . وَإِنَّمَا سَرَقَهَا حِينَ سَرَقَهَا لِيَذْهَبَ بِهَا

قَالَ مَالِكٌ ، فِي الْقَوْمِ يَأْتُونَ إِلَى الْبَيْتِ فَيَسْرِقُونَ مِنْهُ جَمِيعًا . فَيَخْرُجُونَ بِالْعِدْلِ يَحْمِلُونَهُ جَمِيعًا . أَوِ الصُّنْدُوقِ أَوِ الْخَشَبَةِ أَوْ بِالْمِكْتَلِ أَوْ مَا أَشْبَهَ ذَلِكَ . مِمَّا يَحْمِلُهُ الْقَوْمُ جَمِيعًا : إِنَّهُمْ إِذَا أَخْرَجُوا ذَلِكَ مِنْ حِرْزِهِ وَهُمْ يَحْمِلُونَهُ جَمِيعًا . فَبَلَغَ ثَمَنُ مَا خَرَجُوا بِهِ مِنْ ذَلِكَ مَا يَجِبُ فِيهِ الْقَطْعُ . وَذَلِكَ ثَلاَثَةُ دَرَاهِمَ فَصَاعِدًا . فَعَلَيْهِمُ الْقَطْعُ جَمِيعًا .

قَالَ : وَإِنْ خَرَجَ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمْ بِمَتَاعٍ عَلَى حِدَتِهِ . فَمَنْ خَرَجَ مِنْهُمْ بِمَا تَبْلُغُ قِيمَتُهُ ثَلاَثَةَ دَرَاهِمَ فَصَاعِدًا . فَعَلَيْهِ الْقَطْعُ . وَمَنْ لَمْ يَخْرُجْ مِنْهُمْ بِمَا تَبْلُغُ قِيمَتُهُ ثَلاَثَةَ دَرَاهِمَ فَلاَ قَطْعَ عَلَيْهِ .

قَالَ يَحْيَى : قَالَ مَالِكٌ : الأَمْرُ عِنْدَنَا أَنَّهُ إِذَا كَانَتْ دَارُ رَجُلٍ مُغْلَقَةً عَلَيْهِ ، لَيْسَ مَعَهُ فِيهَا غَيْرُهُ ، فَإِنَّهُ لاَ يَجِبُ ، عَلَى مَنْ سَرَقَ مِنْهَا شَيْئًا ، الْقَطْعُ . حَتَّى يَخْرُجَ بِهِ مِنَ الدَّارِ كُلِّهَا . وَذَلِكَ أَنَّ الدَّارَ كُلَّهَا هِيَ حِرْزُهُ . فَإِنْ كَانَ مَعَهُ فِي الدَّارِ سَاكِنٌ غَيْرُهُ ، وَكَانَ كُلُّ إِنْسَانٍ مِنْهُمْ يُغْلِقُ عَلَيْهِ بَابَهُ ، وَكَانَتْ حِرْزًا لَهُمْ جَمِيعًا ، فَمَنْ سَرَقَ مِنْ بُيُوتِ تِلْكَ الدَّارِ شَيْئًا يَجِبُ فِيهِ الْقَطْعُ ، فَخَرَجَ بِهِ إِلَى الدَّارِ ، فَقَدْ أَخْرَجَهُ مِنْ حِرْزِهِ إِلَى غَيْرِ حِرْزِهِ . وَوَجَبَ عَلَيْهِ فِيهِ الْقَطْعُ .

قَالَ مَالِكٌ : وَالأَمْرُ عِنْدَنَا فِي الْعَبْدِ يَسْرِقُ مِنْ مَتَاعِ سَيِّدِهِ : أَنَّهُ إِنْ كَانَ لَيْسَ مِنْ خَدَمِهِ وَلاَ مِمَّنْ يُؤْمَنُ عَلَى بَيْتِهِ . ثُمَّ دَخَلَ سِرًّا فَسَرَقَ مِنْ مَتَاعِ سَيِّدِهِ مَا يَجِبُ فِيهِ الْقَطْعُ ، فَلاَ قَطْعَ عَلَيْهِ . وَكَذَلِكَ الأَمَةُ ، إِذَا سَرَقَتْ مِنْ مَتَاعِ سَيِّدِهَا ، لاَ قَطْعَ عَلَيْهَا .

وَقَالَ ، فِي الْعَبْدِ لاَ يَكُونُ مِنْ خَدَمِهِ وَلاَ مِمَّنْ يُؤْمَنُ عَلَى بَيْتِهِ ، فَدَخَلَ سِرًّا فَسَرَقَ مِنْ مَتَاعِ امْرَأَةِ سَيِّدِهِ مَا يَجِبُ فِيهِ الْقَطْعُ : إِنَّهُ تُقْطَعُ يَدُهُ .

قَالَ : وَكَذَلِكَ أَمَةُ الْمَرْأَةِ . إِذَا كَانَتْ لَيْسَتْ بِخَادِمٍ لَهَا وَلاَ لِزَوْجِهَا . وَلاَ مِمَّنْ تُؤْمَنُ عَلَى بَيْتِهَا . فَدَخَلَتْ سِرًّا . فَسَرَقَتْ مِنْ مَتَاعِ سَيِّدَتِهَا مَا يَجِبُ فِيهِ الْقَطْعُ . فَلاَ قَطْعَ عَلَيْهَا .

قَالَ مَالِكٌ : وَكَذٰلِكَ أَمَةُ الْمَرْأَةِ الَّتِى لا تَكُونُ مِنْ خَدَمِهَا . وَلاَ مِمَّنْ تَأْمَنُ عَلَى بَيْتِهَا . فَدَخَلَتْ سِرًّا . فَسَرَقَتْ مِنْ مَتَاعِ زَوْجِ سَيِّدَتِهَا مَا يَجِبُ فِيهِ الْقَطْعُ : أَنَّهَا تُقْطَعُ يَدُهَا .

قَالَ مَالِكٌ : وَكَذٰلِكَ الرَّجُلُ . يَسْرِقُ مِنْ مَتَاعِ امْرَأَتِهِ . أَوِ الْمَرْأَةُ . تَسْرِقُ مِنْ مَتَاعِ زَوْجِهَا . مَا يَجِبُ فِيهِ الْقَطْعُ : إِنْ كَانَ الَّذِى سَرَقَ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا مِنْ مَتَاعِ صَاحِبِهِ ، فِى بَيْتٍ سِوَى الْبَيْتِ الَّذِى يُغْلِقَانِ عَلَيْهِمَا . وَكَانَ فِى حِرْزٍ سِوَى الْبَيْتِ الَّذِى هُمَا فِيهِ . فَإِنَّ مَنْ سَرَقَ مِنْهُمَا مِنْ مَتَاعِ صَاحِبِهِ مَا يَجِبُ فِيهِ الْقَطْعُ ، فَعَلَيْهِ الْقَطْعُ فِيهِ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِى الصَّبِىِّ الصَّغِيرِ وَالأَعْجَمِىِّ الَّذِى لا يُفْصِحُ : أَنَّهُمَا إِذَا سَرَقَا مِنْ حِرْزِهِمَا أَوْ غَلْقِهِمَا ، فَعَلَى مَنْ سَرَقَهُمَا الْقَطْعُ . وَإِنْ خَرَجَا مِنْ حِرْزِهِمَا وَغَلْقِهِمَا ، فَلَيْسَ عَلَى مَنْ سَرَقَهُمَا قَطْعٌ .

قَالَ : وَإِنَّمَا هُمَا بِمَنْزِلَةِ حَرِيسَةِ الْجَبَلِ وَالثَّمَرِ الْمُعَلَّقِ .

قَالَ مَالِكٌ : وَالأَمْرُ عِنْدَنَا ، فِى الَّذِى يَنْبِشُ الْقُبُورَ : أَنَّهُ إِذَا بَلَغَ مَا أَخْرَجَ مِنَ الْقَبْرِ مَا يَجِبُ فِيهِ الْقَطْعُ . فَعَلَيْهِ فِيهِ الْقَطْعُ .

وَقَالَ مَالِكٌ : وَذٰلِكَ أَنَّ الْقَبْرَ حِرْزٌ لِمَا فِيهِ . كَمَا أَنَّ الْبُيُوتَ حِرْزٌ لِمَا فِيهَا .

قَالَ : وَلاَ يَجِبُ عَلَيْهِ الْقَطْعُ حَتَّى يَخْرُجَ بِهِ مِنَ الْقَبْرِ .

31. Ebu'z-Zinad rivayet etti: Bir muharebede Ömer b. Abdulaziz'in valisi (yol kestikleri zannıyla) bir kısım insanlar yakaladı. Bunlar hiçbir kimseyi öldürmemişlerdi. Bunları ya öldürmeyi ya da ellerini kesmeyi istedi. Durumu Ömer b. Abdulaziz'e yazdı. O da «Bundan daha hafif bir ceza versen iyi olur» diye cevap verdi.

İmam Malik der ki: *Bize göre Sahibinin çuvallar içerisinde derleyip toplayıp pazara bıraktığı mallardan, biri el kesme cezasını gerektirecek miktarda çalarsa eli kesilir. Mal sahibi malının yanında olsun veya olmasın, gece veya gündüz olsun durum değişmez.*

İmam Malik der ki: *El kesme cezasını gerektirecek miktarda mal çalan kimsede çaldığı mal bulununca alınıp sahibine verilir. Hırsızın da eli kesilir.*

İmam Malik der ki: *Bir grup insan bir eve gelerek evden çuval, sandık, ya da sepet içerisinde bulunan el kesme cezasını gerektirecek üç dirhemlik veya daha fazla miktardaki malı hep beraber taşıyarak çalarsalar hepsinin elleri kesilir. Ama bunlardan her biri*

kendi başına müstakil bir eşya çıkarsa o zaman üç dirhem değerinde eşya çıkaranın eli kesilir, daha az miktarda eşya çıkaranınki ise kesilmez.[44]

İmam Malik der ki: *Birinin evi müstakil avlu içerisinde olup orada başka oturan olmasa, burada hırsızlık yapanın çaldığı malı avludan dışarı çıkarmadıkça eli kesilmez. Ama avlu içerisindeki müstakil kilitli başka evlerde oturanlar da olsa, o zaman bu evlerden birinden el kesmeyi gerektirecek miktarda malı evden çalıp çakaranın —avludan dışarı çıkmasa da— eli kesilir.*

İmam Malik der ki: *Efendisinin özel odasına girip çıkmasına müsaade etmediği kölesi gizlice efendisinin odasına girerek el kesmeyi gerektirecek miktarda malını çalsa eli kesilmez. Aynı vasıftaki cariye de sahibi bulunan hanımın malını çalsa eli kesilmez. Ama yukarıda belirttiğimiz köle efendisinin hanımının evine gizlice girerek el kesmeyi gerektirecek miktarda malını çalsa o zaman eli kesilir.*

İmam Malik der ki: *Evine girmesine izin vermediği kendisinin ve kocasının özel hizmetine bakmayan, kadının cariyesi evine gizlice girerek el kesme cezasını gerektirecek miktarda mal çalarsa eli kesilmez.*

İmam Malik der ki: *Bir kadının hizmetinde bulunmayan ve odasına girmesine izin vermediği cariyesi gizlice girer de hanımının el kesmeyi gerektiren bir şeyini çalarsa eli kesilmez. Fakat aynı cariye gizlice eve girer de hanımının kocasının bir şeyini çalarsa eli kesilir.*

İmam Malik der ki: *Evin hanımı müşterek odalarından değil de kocasının müstakil kapalı odasından el kesme cezasını gerektirecek miktarda malını çalsa eli kesilir. Aynı şekilde karısının eşyasını çalan kocanın da eli kesilir.*[45]

İmam Malik der ki: *Küçük çocuk ile konuşamayan yabancı, evlerinden çalınırsa, çalanın eli kesilir. Evlerinden çıkarlarsa,*

(44) Hanefi mezhebine göre, bir topluluk hırsızlık ettiğinde, her birinin hissesine bir dinar veya on dirhem düşerse, hepsinin ayrı ayrı elleri kesilir. Aksi takdirde, hiç birininki kesilmez.

(45) Hanefi mezhebine göre, her iki halde de karı ve kocanın eli kesilmez.

çalanın eli kesilmez. Bu, dağdaki mal ile ağaçtaki meyveyi çalmaya benzer.[46]

İmam Malik der ki: *Bize göre, mezar soyan bir kimsenin mezardan dışarı çıkardığı şeyin miktarı el kesmeyi gerektirecek miktarda ise eli kesilir. Çünkü ev, içindekilerin muhafaza edildiği yer olduğu gibi, mezar da içinde bulunanların korunduğu yerdir.*[47]

(46) Şafii ve Hanefi mezhebine göre, hür çocuğu çalan kimseye el kesme cezası verilmez.

(47) Şafii ve Hanbeliler'le İmam Ebû Yusuf'un görüşü de böyledir. Ama diğer Hanefi Mezhebi imamlarına göre ise, mezarda ölüyü soyana el kesme cezası verilmez.

11. EL KESMEYİ GEREKTİRMEYEN ŞEYLER

٣٢ - وحدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى بْنِ حَبَّانَ ؛ أَنَّ عَبْدًا سَرَقَ وَدِيًا مِنْ حَائِطِ رَجُلٍ . فَغَرَسَهُ فِي حَائِطِ سَيِّدِهِ . فَخَرَجَ صَاحِبُ الْوَدِيِّ يَلْتَمِسُ وَدِيَّهُ فَوَجَدَهُ . فَاسْتَعْدَى عَلَى الْعَبْدِ ، مَرْوَانَ بْنَ الْحَكَمِ . فَسَجَنَ مَرْوَانُ الْعَبْدَ . وَأَرَادَ قَطْعَ يَدِهِ . فَانْطَلَقَ سَيِّدُ الْعَبْدِ إِلَى رَافِعِ بْنِ خَدِيجٍ . فَسَأَلَهُ عَنْ ذٰلِكَ ؟ فَأَخْبَرَهُ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ « لا قَطْعَ فِي ثَمَرٍ وَلا كَثَرٍ » وَالْكَثَرُ الْجُمَّارُ . فَقَالَ الرَّجُلُ : فَإِنَّ مَرْوَانَ بْنَ الْحَكَمِ أَخَذَ غُلاَمًا لِي وَهُوَ يُرِيدُ قَطْعَهُ . وَأَنَا أُحِبُّ أَنْ تَمْشِيَ مَعِيَ إِلَيْهِ فَتُخْبِرَهُ بِالَّذِي سَمِعْتَ مِنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ . فَمَشَى مَعَهُ رَافِعٌ إِلَى مَرْوَانَ بْنِ الْحَكَمِ . فَقَالَ : أَخَذْتَ غُلاَمًا لِهٰذَا ؟ فَقَالَ : نَعَمْ . فَقَالَ : فَمَا أَنْتَ صَانِعٌ بِهِ ؟ قَالَ : أَرَدْتُ قَطْعَ يَدِهِ . فَقَالَ لَهُ رَافِعٌ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ « لا قَطْعَ فِي ثَمَرٍ وَلا كَثَرٍ » فَأَمَرَ مَرْوَانُ بِالْعَبْدِ فَأُرْسِلَ .

32. Habban oğlu Yahya oğlu Muhammed'den: Bir köle bir adamın bahçesinden bir hurma fidanı çalarak efendisinin bahçesine dikti. Fidan sahibi hurma fidanını aramaya çıktı. Bulunca köleyi Mervan b. Hakem'e şikâyet etti. Mervan da onu hapsederek elini kesmek isteyince kölenin efendisi Hadîc oğlu Rafi'e giderek bunun hükmünü sordu. Râfi':

«— Resûlullah (s.a.v.)'ın **'Ağaçtaki meyve ve hurma göbeğinin çalınmasından dolayı el kesme gerekmez,'** buyurduğunu işittim» deyince, adam:

«— Mervan b. Hakem kölemi hapsetti, elini kesmek istiyor. Benimle bareber gidelim de Resûlullah (s.a.v.)'den işittiğin hadisi ona haber ver» dedi. Râfi' adamla beraber Mervan b. Hakem'e gidip:

«— Bu adamın kölesini mi yakaladın?» dedi. Mervan:

«— Evet» deyince Râfi':

«— Peki ona ne yapacaksın? dedi. Mervan:

«— Elini kesmek istiyorum» deyince Râfî ona:

«— Resûlullah'ın **'ağaçtaki meyve ve hurma göbeğinin çalınmasından el kesilmez'** buyurduğunu işittim' dedi. Bunun üzerine Mervan emretti, köle serbest bırakıldı.[48]

٣٣ - **حدّثني** عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنِ السَّائِبِ بْنِ يَزِيدَ : أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عَمْرِو ابْنِ الْحَضْرَمِيِّ جَاءَ بِغُلاَمٍ لَهُ إِلَى عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ . فَقَالَ لَهُ : اقْطَعْ يَدَ غُلاَمِي هٰذَا . فَإِنَّهُ سَرَقَ . فَقَالَ لَهُ عُمَرُ : مَاذَا سَرَقَ ؟ فَقَالَ سَرَقَ مِرْآةً لاِمْرَأَتِي . ثَمَنُهَا سِتُّونَ دِرْهَمًا . فَقَالَ عُمَرُ : أَرْسِلْهُ . فَلَيْسَ عَلَيْهِ قَطْعٌ . خَادِمُكُمْ سَرَقَ مَتَاعَكُمْ .

33. Yezîd oğlu Sâib'den: Abdullah b. Amr el-Hadramî bir kölesini Ömer b. Hattab'a getirerek:

«— Şu kölemin elini kes, çünkü hırsızlık yaptı.» dedi. Hz. Ömer:

«— Ne çaldı?» diye sorunca Abdullah:

«— Hanımımın altmış dirhem değerindeki bir aynasını çaldı» dedi. Bunun üzerine Hz. Ömer:

«— Onu serbest bırak, elinin kesilmesi gerekmez. Eşyanızı çalan hizmetçinizdir.»[49]

٣٤ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ؛ أَنَّ مَرْوَانَ بْنَ الْحَكَمِ أُتِيَ بِإِنْسَانٍ قَدِ اخْتَلَسَ مَتَاعًا . فَأَرَادَ قَطْعَ يَدِهِ . فَأَرْسَلَ إِلَى زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ يَسْأَلُهُ عَنْ ذٰلِكَ ؟ فَقَالَ زَيْدُ بْنُ ثَابِتٍ : لَيْسَ فِي الْخُلْسَةِ قَطْعٌ .

34. İbn Şihab'dan: Mervan b. Hakem'e (sahibinin gafletinden yararlanarak) bir eşyayı alıp kaçan bir adam getirildi. Mervan elini kesmek istedi. Bir de bunun hükmünü, haber göndererek Zeyd b. Sabit'ten sordu. Zeyd b. Sabit de:

«— (Sahibinin gafletinden yararlanarak) alınıp kaçılan maldan dolayı el kesme cezası yoktur» dedi.

(48) Ebu Davud, Hudud, 37/13; Tirmizî, Hudud, 15/19; Nesai, Katu's-Sârık, 46/13; İbn Mace, Hudud, 20/27. Ayrıca bkz. Şeybanî, 684.

(49) Hz. Ömer (r.a.)'ın elini kesmeyişinin sebebi, hizmetçinin ev halkından sayılmasıdır. Çaldığı ayna da normalde saklı, gizli olmayıp meydanda olan ev eşyasındandır.

* * *

٣٥ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ : أَخْبَرَنِي أَبُو بَكْرِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرِو بْنِ حَزْمٍ أَنَّهُ أَخَذَ نَبَطِيًّا قَدْ سَرَقَ خَوَاتِمَ مِنْ حَدِيدٍ . فَحَبَسَهُ لِيَقْطَعَ يَدَهُ . فَأَرْسَلَتْ إِلَيْهِ عَمْرَةُ بِنْتُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ، مَوْلاَةً لَهَا . يُقَالُ لَهَا أُمَيَّةُ . قَالَ أَبُو بَكْرٍ : فَجَاءَتْنِي وَأَنَا بَيْنَ ظَهْرَانَيِ النَّاسِ . فَقَالَتْ : تَقُولُ لَكَ خَالَتُكَ عَمْرَةُ : يَا ابْنَ أُخْتِي . أَخَذْتَ نَبَطِيًّا فِي شَيْءٍ يَسِيرٍ ذُكِرَ لِي . فَأَرَدْتَ قَطْعَ يَدِهِ ؟ قُلْتُ : نَعَمْ . قَالَتْ : فَإِنَّ عَمْرَةَ تَقُولُ لَكَ : لاَ قَطْعَ إِلاَّ فِي رُبُعِ دِينَارٍ فَصَاعِدًا . قَالَ أَبُو بَكْرٍ : فَأَرْسَلْتُ النَّبَطِيَّ .

قَالَ مَالِكٌ : وَالأَمْرُ الْمُجْتَمَعُ عَلَيْهِ عِنْدَنَا فِي اعْتِرَافِ الْعَبِيدِ ؛ أَنَّهُ مَنِ اعْتَرَفَ مِنْهُمْ عَلَى نَفْسِهِ بِشَيْءٍ يَقَعُ الْحَدُّ وَالْعُقُوبَةُ فِيهِ فِي جَسَدِهِ . فَإِنَّ اعْتِرَافَهُ جَائِزٌ عَلَيْهِ ، وَلاَ يُتَّهَمُ أَنْ يُوقِعَ عَلَى نَفْسِهِ هٰذَا .

قَالَ مَالِكٌ : وَأَمَّا مَنِ اعْتَرَفَ مِنْهُمْ بِأَمْرٍ يَكُونُ غُرْمًا عَلَى سَيِّدِهِ . فَإِنَّ اعْتِرَافَهُ غَيْرُ جَائِزٍ عَلَى سَيِّدِهِ .

قَالَ مَالِكٌ : لَيْسَ عَلَى الأَجِيرِ وَلاَ عَلَى الرَّجُلِ يَكُونَانِ مَعَ الْقَوْمِ يَخْدُمَانِهِمْ ، إِنْ سَرَقَاهُمْ ، قَطْعٌ . لأَنَّ حَالَهُمَا لَيْسَتْ بِحَالِ السَّارِقِ . وَإِنَّمَا حَالُهُمَا حَالُ الْخَائِنِ . وَلَيْسَ عَلَى الْخَائِنِ قَطْعٌ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِي الَّذِي يَسْتَعِيرُ الْعَارِيَةَ فَيَجْحَدُهَا : إِنَّهُ لَيْسَ عَلَيْهِ قَطْعٌ . وَإِنَّمَا مَثَلُ ذٰلِكَ مَثَلُ رَجُلٍ كَانَ لَهُ عَلَى رَجُلٍ دَيْنٌ فَجَحَدَهُ ذٰلِكَ . فَلَيْسَ عَلَيْهِ فِيمَا جَحَدَهُ قَطْعٌ .

قَالَ مَالِكٌ : الأَمْرُ الْمُجْتَمَعُ عَلَيْهِ عِنْدَنَا فِي السَّارِقِ يُوجَدُ فِي الْبَيْتِ . قَدْ جَمَعَ الْمَتَاعَ وَلَمْ يَخْرُجْ بِهِ : إِنَّهُ لَيْسَ عَلَيْهِ قَطْعٌ . وَإِنَّمَا مَثَلُ ذٰلِكَ كَمَثَلِ رَجُلٍ وَضَعَ بَيْنَ يَدَيْهِ خَمْرًا لِيَشْرَبَهَا فَلَمْ يَفْعَلْ . فَلَيْسَ عَلَيْهِ حَدٌّ . وَمَثَلُ ذٰلِكَ رَجُلٌ جَلَسَ مِنِ امْرَأَةٍ مَجْلِسًا . وَهُوَ يُرِيدُ أَنْ يُصِيبَهَا حَرَامًا . فَلَمْ يَفْعَلْ . وَلَمْ يَبْلُغْ ذٰلِكَ مِنْهَا . فَلَيْسَ عَلَيْهِ أَيْضًا ، فِي ذٰلِكَ ، حَدٌّ .

قَالَ مَالِكٌ : الأَمْرُ الْمُجْتَمَعُ عَلَيْهِ عِنْدَنَا ، أَنَّهُ لَيْسَ فِي الْخُلْسَةِ قَطْعٌ . بَلَغَ ثَمَنُهَا مَا يُقْطَعُ فِيهِ ، أَوْ لَمْ يَبْلُغْ .

35. Said oğlu Yahya'dan: Hazm oğlu Amr oğlu Muhammed oğlu Ebû Bekir demir yüzükler çalmış olan Nebatlı bir köleyi yakalayıp elini kesmek için hapsetti. Abdurrahman'ın kızı Amre, Ümeyye ismindeki cariyesini Ebû Bekir'e gönderdi. Ebû Bekir: 'Ben insanlar arasında iken cariye bana geldi ve teyzen Amre sana: Ey yeğenim değersiz bir şeyi çalan hırsızı yakaladığın bana bildirildi, sen bunun elini mi kesmek istiyorsun diyor' dedi. Ben de evet, deyince, cariye: 'Amre sana: el ancak çeyrek ve daha fazla dinar değerindeki malın çalınması halinde kesilir diyor» dedi. Bunun üzerine ben de köleyi salıverdim»

İmam Malik der ki: *Bizdeki ittifaka göre, kölelerden kim bir şeyi kendi aleyhine itiraf ederse, bu itirafından dolayı kendisine bedenî had ve ceza uygulanır. Çünkü kendi aleyhine itirafı caizdir.*

İmam Malik der ki: *Ama efendisine zarar verecek bir şey itiraf ederse bu caiz değildir. (Efendisi sorumlu olmaz.)*

İmam Malik der ki: *Bir toplulukla beraber bulunup onlara hizmet eden amele veya bir adam, onlardan bir şey çalsa elleri kesilmez. Çünkü bunların durumu hırsızın durumu gibi değil, emanete hiyanet eden kimsenin durumu gibidir. Bu gibilerin eli kesilmez.*

İmam Malik der ki: *Aldığı emaneti inkâr eden kimsenin eli kesilmez. Bu, aldığı borcu inkâr eden kimse gibidir. İnkârından dolayı eli kesilmez.*

İmam Malik der ki: *Bize göre, üzerinde ittifak edilen görüş şudur: Evde çalacağı eşyaları toplayıp henüz dışarı çıkarmamış olarak yakalanan hırsızın eli kesilmez. Bu, önüne içmek için şarap koyup da henüz içmemiş, kadınla zina yapmak için bir araya gelmiş de henüz yapmamış olan kimselerin durumu gibidir. Bunlara had gerekmediği gibi, hırsızlık yaptığı evde yakalanana da gerekmez.*

İmam Malik der ki: *Değeri el kesmeyi gerektirecek miktara ulaşsın veya ulaşmasın, (sahibinin yanından) alınıp kaçırılan maldan dolayı el kesilmez.*

٤٢ - كتاب الأشربة

42

İÇECEKLER VE İÇKİLER KİTABI

1. ŞARAP İÇMENİN CEZASI[1]

١ - **وحدّثنى** عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنِ السَّائِبِ بْنِ يَزِيدَ : أَنَّهُ أَخْبَرَهُ أَنَّ عُمَرَ ابْنَ الْخَطَّابِ خَرَجَ عَلَيْهِمْ فَقَالَ : إِنِّى وَجَدْتُ مِنْ فُلَانٍ رِيحَ شَرَابٍ . فَزَعَمَ أَنَّهُ شَرَابُ الطِّلَاءِ . وَأَنَا سَائِلٌ عَمَّا شَرِبَ . فَإِنْ كَانَ يُسْكِرُ جَلَدْتُهُ . فَجَلَدَهُ عُمَرُ الْحَدَّ تَامًّا .

1. Yezid oğlu Saib şöyle rivayet etti: Ömer b. Hattab (r.a.) yanımıza gelerek: «Falan kimsede içki kokusu buldum. Bunun kaynatılmış üzüm şırası olduğunu iddia ediyor. İçtiği şeyi sorup araştıracağım. Şayet sarhoş ediyorsa onu kırbaçlıyacağım» dedi. Bunu araştırdı. İçki olduğunu öğrenince ona seksen kırbaç vurdu.[2](Şeybanî, 709).

٢ - **وحدّثنى** عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ ثَوْرِ بْنِ زَيْدٍ الدِّيلِىِّ : أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ اسْتَشَارَ فِى الْخَمْرِ يَشْرَبُهَا الرَّجُلُ . فَقَالَ لَهُ عَلِىُّ بْنُ أَبِى طَالِبٍ . نَرَى أَنْ تَجْلِدَهُ ثَمَانِينَ . فَإِنَّهُ إِذَا شَرِبَ سَكِرَ . وَإِذَا سَكِرَ هَذَىَ . وَإِذَا هَذَىَ افْتَرَى . أَوْ كَمَا قَالَ . فَجَلَدَ عُمَرُ فِى الْخَمْرِ ثَمَانِينَ .

(1) Bilindiği gibi yüce dinimiz İslâmiyet ilmi gerçeklerle çatışmayan yagane hak dindir. İlmen ve tıbben faydalı kabul edilen şeyleri, İslamiyet mubah saymış, zararlı kabul edilenleri de ondört asır önce yasaklamıştır. Her türlü alkollü içki ve uyuşturucu maddeleri de akla, sağlığa, mala, aileye ve hatta cemiyete zararlı olduğu için haram kılmıştır. Maide sûresinin 90 ve 91. ayetinde şöyle buyurulur: «**Ey iman edenler, içki kumar, dikili taşlar (putlar), fal okları ancak şeytan işi olan iğrenç şeylerdir. Onun için bunlardan kaçınınız ki kurtuluşa eresiniz. Şeytan, içki ve kumarda ancak aranıza düşmanlık ve kin düşürmek, sizi Allah'ı anmaktan ve namazdan alıkoymak ister.**» Konuyla ilgili hadisler ve içki içene verilecek ceza bu bahisde görülecektir.

(2) Buharî, Eşribe,74/10; Şeybanî, 709.
Hanefi ve Şafii mezheblerine göre, kendisinde şarap kokusu bulunan kimseye içki içtiği, ya kendisinin ikrarı, ya da iki şahidin şehadetiyle sabit olmadıkça had uygulanmaz.
Maliki ve Hanbeli mezheblerine göre ise had uygulanır.

2. Sevr oğlu Zeyd ed-Dîlî'den: Ömer b. Hattab kişinin içtiği şarap konusunda insanların fikrini sorunca Hz. Ali (r.a.): «Ona seksen kırbaç vurma görüşündeyiz. Çünkü bu adam içince sarhoş olur; sarhoş olunca da saçmalamaya başlar; saçmalayınca ise iftira eder.» Bunun üzerine Ömer (r.a.)'de şarap içenlere seksen kırbaç vurmaya başladı.[3]

٣ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ؛ أَنَّهُ سُئِلَ عَنْ حَدِّ الْعَبْدِ فِي الْخَمْرِ . فَقَالَ : بَلَغَنِي أَنَّ عَلَيْهِ نِصْفَ حَدِّ الْحُرِّ فِي الْخَمْرِ . وَأَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ ، وَعُثْمَانَ بْنَ عَفَّانَ ، وَعَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ ، قَدْ جَلَدُوا عَبِيدَهُمْ ، نِصْفَ حَدِّ الْحُرِّ فِي الْخَمْرِ .

3. İbn Şihab'dan: Benden şarap içen köleye verilecek ceza sorulunca: «Bana rivayet edildiğine göre, hür kimsenin cezasının yarısı verilir. Ömer b. Hattab, Osman b. Affan ve Abdullah b. Ömer, şarap içen kölelerine, şarap içen hür kimselerin cezasının yarısı kadar kırbaç vururlardı» dedi.[4]

٤ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيَّبِ يَقُولُ : مَا مِنْ شَيْءٍ إِلاَّ اللهُ يُحِبُّ أَنْ يُعْفَى عَنْهُ . مَا لَمْ يَكُنْ حَدًّا .

قَالَ يَحْيَى : قَالَ مَالِكٌ : وَالسُّنَّةُ عِنْدَنَا ، أَنَّ كُلَّ مَنْ شَرِبَ شَرَابًا مُسْكِرًا ، فَسَكِرَ أَوْ لَمْ يَسْكَرْ ، فَقَدْ وَجَبَ عَلَيْهِ الْحَدُّ .

4. Said oğlu Yahya'dan: Said b. Müseyyeb'in: «Haddin dışında her türlü suçun affedilmesini Allah sever», dediğini işittim.

İmam Malik der ki: *Bize göre, sarhoş edici şarabı içene sarhoş olsa da, olmasa da had vacib olur.*

(3) Şeybanî, 710. Fakihler ve İslam bilginlerinin çoğunluğuna göre içki içmenin haddi, yani verilecek cezanın miktarı, dinimizce tayin edilmiş olup hakimin takdirine bırakılmamıştır. Fakat bu cezanın miktarında ihtilaf edilmiştir. Maliki, Hanefi ve Hanbeliler'e göre, içki içene seksen kırbaç vurulur. Konumuz olan Hz. Ömer'in tatbikatı ve ashab-ı kirâmın buna itiraz etmeyip muvafakatı bunların delilidir.
İmam Şafii'ye göre ise, kırk kırbaç vurulur. Ona göre Hz. Ömer (r.a.)'ın bunu seksene çıkarması devlet başkanı olması hasebiyle tazir kabilindendir. Bazı bölgelerde içki içen çoğalınca Hz. Ömer cezayı ağırlaştırmak istemiştir.
(4) Şeybanî, 706.

2. İÇERİSİNDE ŞIRA YAPILMASI YASAKLANAN KAPLAR

٥ - **حدّثني** يَحْيَىٰ عَنْ مالكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ : أَنَّ رسُولَ اللهِ ﷺ خَطَبَ النَّاسَ فِي بَعْضِ مَغَازِيهِ . قَالَ عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ : فَأَقْبلتُ نحْوَهُ . فانْصرف قَبْلَ أَنْ أَبْلُغَهُ . فَسَأَلْتُ مادا قَالَ ؟ فَقِيلَ لِي : نَهَى أَنْ يُنْبَذَ فِي الدُّبَّاءِ والْمُزَفَّت .

5. Abdullah b. Ömer'den: Resûlullah (s.a.v.), gazvelerinin birinde insanlara hitabede bulundu. Ben de süratle kendisine doğru gittim. Fakat ben yanına varmadan hutbesini bitirdi. Oradakilere peygamber ne söyledi diye sorduğumda: Kabak ve ziftli kab içerisinde şıra bırakılmasını yasakladı, denildi.[5]

٦ - **وحدّثني** عَنْ مالكٍ ، عن الْعلاَءِ بْنِ عبْدِ الرَّحْمنِ بْنِ يعْقُوب ، عَنْ أَبِيه ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ : أَنَّ رسُولَ اللهِ ﷺ نهى أَنْ يُنْبَذَ فِي الدُّبَّاءِ والْمُزَفَّت .

6. Ebû Hureyre (r.a.)'den: «Resûlullah (s.a.v.) kabak ve ziftli kab içerisinde şıra bırakılmasını yasakladı»[6]

(5) Mslim, Eşribe, 36/6, no: 48

(6) Muslim, Eşribe, 36/6, no:31,32.

Bu kaplar içerisindeki sıra çabucak sarhoş edici hale dönüşür. Onun için yasaklanmıştır. Bu, içkinin ilk yasaklandığı zamanlarda idi İçki için kullandıkları bu kaplara şarap kokusu sinmişti. İçine konulan şıralar çabucak şaraplaşıyordu. Hem de kapların kullandırmamakla içkiyi unutturmak istemiştir. Bilahere, içki tamamen bırakılıp kaplardan da içki eseri gidince, kullanılmasına müsaade etmiştir. Bunun bir benzeri de mezar ziyaretidir. Resûlullah (s.a.v.) putlara tapmaya alışkın bütün erkek ve kadınlara dikili taşları, putları andıran mezar ziyaretini önce yasakladı. Putlar tamamen unutulduktan sonra mezar ziyaretini erkeklere serbest etti.

٧ - وحدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ نَهَى أَنْ يُنْبَذَ الْبُسْرُ وَالرُّطَبُ جَمِيعًا ، وَالتَّمْرُ وَالزَّبِيبُ جَمِيعًا .

7. Ata b. Yesar'dan: «Resûlullah (s.a.v.) koruk hurma ile olgunlaşmış taze hurmanın ve kuru hurma ile kuru üzümün aynı kabda şıra yapılmasını yasakladı.»[7]

(7) İbn Abdilber der ki: Malik'ten bildiğim karadıyla ihtilafsız olarak mürseldir. Buharî ve Müslim'de İbn Cureyc -Zeyd-Atâ-Câbir senediyledir: Buharî, Eşribe, 74/11; Müslim, Eşribe, 36/5; no:16-19.

3. ÇEŞİTLİ MEYVE SULARININ KARIŞTIRILARAK ŞERBET YAPILIŞININ MEKRUH OLUŞU[8] VE BİRLEŞTİRİLEREK ŞARAP YAPILMASI MEKRUH OLAN ŞEYLER

٨ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ الثِّقَةِ عِنْدَهُ ، عَنْ بُكَيْرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ الأَشَجِّ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ الْحَبَابِ الأَنْصَارِيِّ ، عَنْ أَبِي قَتَادَةَ الأَنْصَارِيِّ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ نَهَى أَنْ يُشْرَبَ التَّمْرُ وَالزَّبِيبُ جَمِيعًا ، وَالزَّهْوُ وَالرُّطَبُ جَمِيعًا .

قَالَ مَالِكٌ : وَهُوَ الأَمْرُ الَّذِي لَمْ يَزَلْ عَلَيْهِ أَهْلُ الْعِلْمِ بِبَلَدِنَا . أَنَّهُ يُكْرَهُ ذٰلِكَ لِنَهْيِ رَسُولِ اللهِ ﷺ عَنْهُ .

8. Ebû Katade el-Ensârî'den: «Resûlullah (s.a.v.) kuru hurma şırası ile kuru üzüm şırasının ve taze hurma şırası ile alacalı koruk hurma şırasının karıştırılarak içilmesini yasakladı.»[9]

İmam Malik der ki: *Memleketimizdeki alimler de Resûlullah (s.a.v.) yasakladığı için bunu kerih görmüşlerdir.*[10]

(8) Birden fazla çeşitli meyve suları, yahut aynı türden ham ve olgunlaşmış meyve suları —bilhassa Hicaz gibi sıcak ülkelerde— tehammür eder yani şaraplaşır ve ekşir. Hem de —aşağıki notda belirtildiği gibi— aynı zamanda israf babına girer. Bu yüzden Resûlü Ekrem bunları yasaklamıştır.

(9) Buharî,Eşribe, 74/11; Müslim, Eşribe, 36/5, no:24,25.

(10) Ahmed b. Hanbel ve Şafii'lerce de çoğunluğun görüşüne göre haramdır. Ebû Hanife ve Ebû Yusuf'a göre bunu içmede bir mahzur yoktur. Bunu birleştirerek içilmesinin yasaklanması, İslamın ilk yıllarında idi, ki daha ziyade bunun sebebi geçim darlığı ve bir çeşit şıra ile yetinilip diğerlerine de yardım edilmesini teşvik idi. (Sehârenfûrî, Bezlü'l-Mechud, c. 16, s. 37).

4. ŞARABIN HARAM KILINMASI

٩ - وحدّثني يحيى عنْ مالك ، عن ابْن شهاب ، عنْ أبي سَلَمَةَ بْن عَبْدِ الرَّحْمنِ ، عنْ عائشَةَ زَوْجِ النَّبيِّ ﷺ : أنَّها قالَتْ : سُئلَ رَسُولُ الله ﷺ عَنِ الْبِتْعِ ؟ فَقَالَ « كُلُّ شَرَابٍ أسْكَرَ فَهُوَ حَرَامٌ » .

9. Peygamberimizin zevcesi Hz. Aişe'den: Resûlullah (s.a.v.)'e bal şerbetinin hükmü sorulunca: «**Sarhoş edici her içki haramdır**» buyurdu.[11]

١٠ - وحدّثني عنْ مالك ، عنْ زَيْدِ بْنِ أسْلَمَ ، عنْ عطاءِ بْنِ يَسَارٍ : أنَّ رَسُولَ الله ﷺ سُئلَ عَنِ الْغُبَيْرَاءِ ؟ فَقَالَ « لا خَيْرَ فيها » ونَهى عَنْها .

قَالَ مالكٌ : فَسألْتُ زَيْدَ بْنَ أسْلَمَ : مَا الْغُبَيْرَاءُ ؟ فَقَالَ : هيَ الأُسْكَرْكَةُ .

10. Ata b. Yesar'dan: Resûlullah (s.a.v.)'a darı şırasının hükmü sorulunca: «**Onda hayır yoktur**» dedi ve içilmesini yasakladı.[12]

İmam Malik der ki: Zeyd b. Eslem'e:

«— Gubeyrâ' nedir?» diye sordum da:

«— Üskerke (Habeşlilerin darıdan yaptıkları bir çeşit şarap)» dedi.[13]

(11) Buharî, Eşribe, 74/4; Müslim, Eşribe, 36/7, no:67, 68; Şeybanî, 711.
Bal şerbeti kabarıp sertleşerek köpüğünü atar ve sarhoş edici bir hale gelirse içilmesi haramdır. Aksi takdirde, bal şerbetinin içilmesi helal ve şifadır. Hatta bal şerbeti, soğuk içilirse ishale, ılık içilirse kabıza yararlıdır.

(12) Mürseldir. İbn Abdilber der ki: İbn Vehb, Malik -Zeyd-Atâ- İbn Abbas yoluyla müsned olarak rivayet eder. Malik'ten müsned olarak yalnızca İbn Vehb'in rivayet ettiğini biliyorum.

(13) Şeybanî, 712.
Darı şurubunun hükmü de, bal şurubu gibidir. Kabarıp sertleşerek köpüğünü atar ve sarhoş edici bir hale gelirse içilmesi haramdır. Aksi takdirde. içilmesi helal ve caizdir.

١١ - وحدّثنى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « مَنْ شَرِبَ الْخَمْرَ فِى الدُّنْيَا ثُمَّ لَمْ يَتُبْ مِنْهَا ، حُرِمَهَا فِى الآخِرَةِ » .

11. Abdullah b. Ömer (r.a.)'den: Resûlullah (s.a.v.): **«Kim bu dünyada şarap içer de tevbe etmezse, ahirette cennet şarabından mahrum olur»** buyurdu[14]

(14) Müslim, Eşribe, 36/8, no:76; Şeybanî, 715.
Şarabın haram olduğunu inkâr edip helal kabul ederek içen dinden çıkar. Fakat helal saymayarak içen dinden çıkmaz. Haram fiillerden birini yapmış olduğu için büyük günah işlemiş olur. Bu büyük günahtan kurtulabilmesi için tevbe etmesi lâzımdır. Hadis-i şeriften tevbe etmeden ölenin cennet şarabından mahrum kalacağını öğreniyoruz.

5. ŞARABIN HARAM KILINMASIYLA İLGİLİ DİĞER HADİSLER

١٢ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ ، عَنِ ابْنِ وَعْلَةَ الْمِصْرِيِّ : أَنَّهُ سَأَلَ عَبْدَ اللهِ بْنَ عَبَّاسٍ عَمَّا يُعْصَرُ مِنَ الْعِنَبِ ؟ فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ : أَهْدَى رَجُلٌ لِرَسُولِ اللهِ ﷺ رَاوِيَةَ خَمْرٍ . فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ « أَمَا عَلِمْتَ أَنَّ اللهَ حَرَّمَهَا ؟ » قَالَ : لا . فَسَارَّهُ رَجُلٌ إِلَى جَنْبِهِ . فَقَالَ لَهُ ﷺ « بِمَ سَارَرْتَهُ ؟ » فَقَالَ : أَمَرْتُهُ أَنْ يَبِيعَهَا . فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ « إِنَّ الَّذِي حَرَّمَ شُرْبَهَا ، حَرَّمَ بَيْعَهَا » فَفَتَحَ الرَّجُلُ الْمَزَادَتَيْنِ . حَتَّى ذَهَبَ مَا فِيهِمَا .

12. İbni Va'le el-Mısrî'den: Abdullah b. Abbas (r.a.) üzümden sıkılan şıranın hükmünü sorduğumda şunları anlattı.

«Bir adam Resûlullah (s.a.v.)'e içi şarap dolu bir kırba hediye edince, Resûlullah (s.a.v.):

«— **Bunu Allah'ın haram kıldığını bilmiyor musun?**» buyurdu. Adam:

«— Hayır» deyince, yanında bulunan biri ona gizlice bir şey söyledi. Resûlullah (s.a.v.):

«— **Onunla gizlice ne konuştun?**» buyurdu. Adam:

«— Şarabı satmasını söyledim» dedi. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.) ona:

«— **İçilmesini haram kılan Allah, satılmasını da haram kıldı**» buyurunca, adam şarap dolu iki kırbanın ağzını açtı, içlerindeki şarabın hepsi aktı gitti.[15]

(15) Müslim, Musâkat, 22/12, no:68; Şeybanî, 713.
Türkçemizde şarap dediğimiz Kur'an ve hadislerde hamr olarak geçen madde; kabarıp yükselerek kesinleşip köpüğünü atan çiğ üzüm suyudur. Bunun bir takım hükümleri vardır:
1. Zatı itibariyle haramdır, yoksa sarhoşluk verdiği için değil. Çünkü Kur'an-ı Kerim de «rics= pis» olarak vasıflandırılmıştır.
2. Haram olduğunu inkâr eden dinden çıkar.
3. Galiz pislik hükmündedir. Avuç içi kadarının elbise, vücudumuz ve namaz kılacağımız yere bulaşması namaza mani olur.
4. Müslüman hakkında kıymet ifade eden mal değildir. Bu sebeple alım-satımı caiz değildir. Bu hadis-i şerif de bunun delillerindendir.
5. Sarhoş olmasa bile şarabı içen kırbaçlanır.(Bk. Mavsılî, el-İhtiyar, c.4, s.99).

١٣ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ إِسْحٰق بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ : كُنْتُ أَسْقِي أَبَا عُبَيْدَةَ بْنَ الْجَرَّاحِ . وَأَبَا طَلْحَةَ الأَنْصَارِيَّ . وَأُبَيَّ بْنَ كَعْبٍ . شَرَابًا مِنْ فَضِيخٍ وَتَمْرٍ . قَالَ فَجَاءَهُمْ آتٍ فَقَالَ : إِنَّ الْخَمْرَ قَدْ حُرِّمَتْ . فَقَالَ أَبُو طَلْحَةَ : يَا أَنَسُ قُمْ إِلَى هٰذِهِ الْجِرَارِ فَاكْسِرْهَا . قَالَ فَقُمْتُ إِلَى مِهْرَاسٍ لَنَا . فَضَرَبْتُهَا بِأَسْفَلِهِ حَتَّى تَكَسَّرَتْ .

13. Enes b. Malik (r.a.)'den: Ebû Ubeyde b. el-Cerrah'a, Ebû Talha el-Ensarî'ye ve Übey b. Ka'be (r.a.)'e hurma koruğu ile kuru hurmadan yapılmış içki dağıtıyordum. O sırada biri gelip:

«— Şarap haram kılındı» deyince, Ebû Talha:

«— Ey Enes! Kalk şu şarap testisini kır» dedi. Hemen kalktım, havanı aldım, şarap testisine vurdum. Testi param parça oldu.[16]

١٤ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ دَاوُدَ بْنِ الْحُصَيْنِ ، عَنْ وَاقِدِ بْنِ عَمْرِو بْنِ سَعْدِ بْنِ مُعَاذٍ ؛ أَنَّهُ أَخْبَرَهُ عَنْ مَحْمُودِ بْنِ لَبِيدٍ الأَنْصَارِيِّ ؛ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ حِينَ قَدِمَ الشَّامَ ، شَكَا إِلَيْهِ أَهْلُ الشَّامِ وَبَاءَ الأَرْضِ وَثِقَلَهَا . وَقَالُوا : لا يُصْلِحُنَا إِلاَّ هٰذَا الشَّرَابُ . فَقَالَ عُمَرُ : اشْرَبُوا هٰذَا الْعَسَلَ . قَالُوا : لا يُصْلِحُنَا الْعَسَلُ . فَقَالَ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الأَرْضِ : هَلْ لَكَ أَنْ نَجْعَلَ لَكَ مِنْ هٰذَا الشَّرَابِ شَيْئًا لا يُسْكِرُ ؟ قَالَ : نَعَمْ . فَطَبَخُوهُ حَتَّى ذَهَبَ مِنْهُ الثُّلُثَانِ وَبَقِيَ الثُّلُثُ . فَأَتَوْا بِهِ عُمَرَ . فَأَدْخَلَ فِيهِ عُمَرُ إِصْبَعَهُ . ثُمَّ رَفَعَ يَدَهُ . فَتَبِعَهَا يَتَمَطَّطُ . فَقَالَ : هٰذَا الطِّلاَءُ . هٰذَا مِثْلُ طِلاَءِ الإِبِلِ . فَأَمَرَهُمْ عُمَرُ أَنْ يَشْرَبُوهُ . فَقَالَ لَهُ عُبَادَةُ بْنُ الصَّامِتِ : أَحْلَلْتَهَا وَاللهِ . فَقَالَ عُمَرُ : كَلاَّ وَاللهِ . اللَّهُمَّ إِنِّي لا أُحِلُّ لَهُمْ شَيْئًا حَرَّمْتَهُ عَلَيْهِمْ . وَلاَ أُحَرِّمُ عَلَيْهِمْ شَيْئًا أَحْلَلْتَهُ لَهُمْ .

(16) Buharî, Eşribe, 74/3; Müslim, Eşrdibe, 36/1, no:9; Şeybanî, 716.
Hadis-i şeriften sahabe-i kiramın İslamiyete; Kur'an ve sünnete ne derece bağlı olduklarını apaçık olarak öğreniyoruz. Yine Enes b. Malik'in başka rivayetlerinden öğrendiğimize göre, İçkinin kesin olarak haram kılındığını bildiren Maide sûresinin 90. âyeti inince, Resûlullah (s.a.v.) Medine'de tellallar bağırttırarak durumu ilân etmiştir. Bunu işiten Sahabe-i Kiram, içki ne zaman ve niçin haram kılındı diye araştırmaya hiç lüzum hissetmeksizin, evlerinde bulunan içkileri hemen sokağa dökmüşlerdir. Hatta o kadar içki dökülmüştür ki Medine sokaklarından sel gibi şarap akmıştır. Bu, Ashab-ı Kiram'ın imanlarının kuvvetini; Allah ve Resûlüne bağlılıklarının derecesini göstermektedir. Bu hal, bir de şuna dikkatimizi çekiyor: Bu kadar çok içki olan yerde, içki içen çok olduğu gibi içenlerin de müzmin tiryaki olduğu anlaşılır. İşte içkinin haram olduğunu duyar duymaz hepsi birden hemen içkiyi bırakmaları İslama sımsıkı bağlılıklarını, Resûlullah (s.a.v.)'e itirazsız itaatlarını ve imanlarının kuvvetini gösterir.

14. Lebid oğlu Mahmud el-Ensârî'den: Ömer b. Hattab, Şam'a gelince, Şam halkı oranın havasının ağırlığından ve veba hastalığından şikâyet ederek: «Bizi ancak şu içki iyileştiriyor» dediler. Ömer (r.a.):

«— Şu bal şerbetini için» deyince, onlar:

«— Bal bizi iyileştirmiyor» dediler. İçlerinden biri de Hz. Ömer (r.a.)'e:

«— Sen bu baldan sarhoş etmeyen bir şarap mı yapmamızı istiyorsun?» deyince, Hz. Ömer:

«— Evet» dedi. Onlar da üçte ikisi gidip biri kalıncaya kadar bal kaynatıp Hz. Ömer (r.a.)'e getirdiler Ömer (r.a.) parmağını şerbete batırıp çıkarınca şerbet sünmeye başladı. Bunun üzerine Ömer (r.a.):

«— Bu kaynatılmış üzüm şırası gibidir. Develere sürülen katran gibi katılaşmış» dedi ve bunu içmelerine müsaade etti. Ubade b. Sâmit, Ömer (r.a.)'e:»

«— Vallahu bunu sen helal kıldın» deyince, Hz. Ömer (r.a.):

«— Hayır! Vallahi» dedi. (ve şöyle dua etti): «Ey Allah'ım senin bunlara haram kıldığın hiçbir şeyi ben helal kılmıyorum. Senin helal kıldığın hiçbir şeyi de bunlara haram kılmıyorum.»[17]

١٥ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ عُمَرَ : أَنَّ رِجَالاً مِنْ أَهْلِ الْعِرَاقِ قَالُوا لَهُ : يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمٰنِ . إِنَّا نَبْتَاعُ مِنْ ثَمَرِ النَّخْلِ وَالْعِنَبِ . فَنَعْصِرُهُ خَمْرًا فَنَبِيعُهَا . فَقَالَ عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ : إِنِّي أُشْهِدُ اللهَ عَلَيْكُمْ وَمَلاَئِكَتَهُ وَمَنْ سَمِعَ مِنَ الْجِنِّ وَالإِنْسِ . أَنِّي لا آمُرُكُمْ أَنْ تَبِيعُوهَا . وَلا تَبْتَاعُوهَا . وَلا تَعْصِرُوهَا . وَلا تَشْرَبُوهَا . وَلا تَسْقُوهَا . فَإِنَّهَا رِجْسٌ مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ .

15. Abdullah b. Ömer (r.a.)'dan: Irak halkından bir grup insan bana:

«- – Ya Ebâ Abdurrahman, biz üzüm ve hurma alıp bunu şarap yaparak satıyoruz» dediler. Ben de:

«— Size Allah'ı, meleklerini, insanları ve cinleri şahit tutuyorum ki bunu alıp satmanızı, şarap yapmanızı, içmenizi, sakalık yapmanızı size emretmiyorum. Çünkü bu şeytan işi, iğrenç bir şeydir.»

(17) Şeybanî, 721.

٤٣ كتاب العقول

43

DİYETLER (KANLIKLAR) KİTABI

1. DİYETLER[1]

١ - حدّثنى يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِى بَكْرِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرِو بْنِ حَزْمٍ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّ فِى الْكِتَابِ الَّذِى كَتَبَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ لِعَمْرِو بْنِ حَزْمٍ فِى الْعُقُولِ : أَنَّ فِى النَّفْسِ مِائَةً مِنَ الإِبِلِ وَفِى الأَنْفِ ، إِذَا أُوعِىَ جَدْعًا ، مِائَةٌ مِنَ الإِبِلِ . وَفِى الْمَأْمُومَةِ ثُلُثُ الدِّيَةِ . وَفِى الْجَائِفَةِ مِثْلُهَا . وَفِى الْعَيْنِ خَمْسُونَ . وَفِى الْيَدِ خَمْسُونَ . وَفِى الرِّجْلِ خَمْسُونَ . وَفِى كُلِّ أُصْبُعٍ مِمَّا هُنَالِكَ عَشْرٌ مِن الإِبِلِ . وَفِى السِّنِّ خَمْسٌ . وَفِى الْمُوضِحَةِ خَمْسٌ .

1. Hazm oğlu Amr oğlu Muhammed oğlu Ebû Bekir'den: Resûlullah (s.av.)'in Hazm oğlu Amr'ı (Necran'a gönderirken) diyetlerle ilgili yazdığı mektupta şu bilgiler vardı: **«Adam öldürmede yüz deve, burnun tamamen kesilmesinde yüz deve, beyne kadar varan baş yarmada ve karın boşluğuna kadar ulaşan yaralamada diyetin üçte biri; bir göz, bir el ve bir ayak için ellişer deve,[2] el ve ayaklardaki her parmak için on deve, diş için beş deve ve kemiğe kadar varan yaralamada beş deve diyet vardır.»**[3]

(1) Diyet (kanlık): Kısas yapılmayan adam öldürme olaylarında, can karşılığı ve bir kısım uzuvları kesme, kırma ve yaralamalarda bunlara karşılık olarak verilen tazminata denir. Hangi öldürme ve yaralamalarda bu cezanın verileceği bu bahisde görülecektir.

(2) İki göz, iki el ve iki ayak için, tam diyet, yani yüz deve verilir. Bu suçlar hataen işlenmişse diyet verilir. Kasden işlenmişse kısas gerekir. Ancak maktulun velileri, kısasdan vazgeçerlerse, kısas diyete çevrilir.

(3) Şeybanî, 663.

2. DİYETTE YAPILACAK ŞEY

٢ - حدّثنى مَالِكٌ أَنَّهُ بَلَغَهُ ؛ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ قَوَّمَ الدِّيَةَ عَلَى أَهْلِ الْقُرَى . فَجَعَلَهَا عَلَى أَهْلِ الذَّهَبِ أَلْفَ دِينَارٍ . وَعَلَى أَهْلِ الْوَرِقِ اثْنَىْ عَشَرَ أَلْفَ دِرْهَمٍ .

قَالَ مَالِكٌ : فَأَهْلُ الذَّهَبِ أَهْلُ الشَّامِ وَأَهْلُ مِصْرَ . وَأَهْلُ الْوَرِقِ أَهْلُ الْعِرَاقِ .

وحدّثنى يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ أَنَّهُ سَمِعَ ؛ أَنَّ الدِّيَةَ تُقْطَعُ فِى ثَلاَثِ سِنِينَ أَوْ أَرْبَعِ سِنِينَ .

قَالَ مَالِكٌ : وَالثَّلاَثُ أَحَبُّ مَا سَمِعْتُ إِلَىَّ فِى ذٰلِكَ .

قَالَ مَالِكٌ : الأَمْرُ الْمُجْتَمَعُ عَلَيْهِ عِنْدَنَا ؛ أَنَّهُ لا يُقْبَلُ مِنْ أَهْلِ الْقُرَى ، فِى الدِّيَةِ ، الإِبِلُ . وَلاَ مِنْ أَهْلِ الْعَمُودِ ، الذَّهَبُ وَلاَ الْوَرِقُ وَلاَ مِنْ أَهْلِ الذَّهَبِ ، الْوَرِقُ وَلاَ مِنْ أَهْلِ الْوَرِقِ ، الذَّهَبُ .

2. Malik'e şöyle rivayet edildi: Ömer b. Hattab (r.a.) diyeti köylülerin durumuna göre takdir etti; altın sahibine bin dinar, gümüş sahibine ise oniki bin dirhem diyet vermeye hükmetti.

İmam Malik der ki: *Altın sahibi Şam ve Mısır halkı, gümüş sahibi ise Irak halkıdır. Diyet üç veya dört sene içerisinde taksit taksit ödenir. Üç sene içerisinde ödenmesi bana göre daha iyidir. Köy ve kasabalarda yaşayanlardan diyet olarak deve, göçebelerden de altın ve gümüş alınmaz. Yine böylece altın sahibinden gümüş, gümüş sahibinden de altın alınmaz.*[4]

(4) Şu halde diyet, üç şeyden verilebiliyor: Altın gümüş ve deve. Hanefiler'e göre de durum aynıdır. Yalnız onlara göre, gümüşün miktarı, on iki bin dirhem değil de on bin dirhemdir. İmam Muhammed'le Ebû Yusuf'a göre bunların dışında ikiyüz sığır veya ikibin koyun ya da iki yüz takım elbise de verilebilir. Bir de Hanefiler'e göre, diyeti ödeyecek kişinin malî durumuna uygun olarak, bunların herhangi birinden diyet vermek yeterlidir. Malikiler'e göre ise, deve sahibi deveden, altın sahibi altından ve gümüş sahibi de gümüşden verir.

3. ÖLENİN VELİSİ KABUL ETTİĞİNDE KASDEN ADAM ÖLDÜRME DİYETİ VE DELİNİN CİNAYETİ

حدّثني يحيى عنْ مالكٍ : أنّ ابْنَ شهابٍ كانَ يقولُ : فى دية الْعَمْد إذا قُبلتْ خَمْسٌ وعشْرون بنْت مخاضٍ . وخمْسٌ وعشْرونَ بنْت لَبونٍ . وخَمْسٌ وعشْرون حقّةٌ . وَخَمْسٌ وعشْرون جذعةٌ .

İbn Şihab şöyle diyor: Kasden adam öldürme diyetinde ölenin velisi razı olursa, iki yaşına girmiş yirmibeş dişi deve, üç yaşına girmiş yirmibeş dişi deve, dört yaşına girmiş yirmibeş dişi ve beş yaşına girmiş yirmibeş dişi deve verilir.[5]

(5) İmam Malik'e göre diyet:
a) Hataen adam öldürme diyeti,
b) Maktulün velileri kabul ederlerse kasden öldürme diyeti,
c) Kasde benzeyen öldürme diyeti diye üçe ayrılır.
Hanefiler'e göre, öldürme, beş kısma ayrılır:
a) Kasden öldürme,
b) Kasde benzeyen öldürme,
c) Hata yolu ile öldürme,
d) Hata yerine geçen öldürme,
e) Sebep olup öldürme
Kasden adam öldürmede diyet gerekmez, kısas gerekir. Şayet maktulün velileri, katilin hayatını mal karşılığı anlaşarak bağışlarlarsa, anlaşılan bu mal ne ise o verilir. Bunu katilin kendi malından gecikmesiz olarak vermesi gerekir.
Kasde benzeyen öldürmede, kısas gerekmeyip ağır diyet cezası gerekir. Ağır diyet develerden, şöyle olur: Yukarıdaki metinde İbn Şihab'ın da belirttiği gi bi iki, üç, dört ve beş yaşlarına girmiş yirmibeşer dişi deve olmak üzere, toplam yüz deve verilir. Bunun dışındaki öldürme nevilerinde hafif diyet gerekir. Hafif diyet deveden verilirse şöyle olur: İki, üç dört ve beş yaşına girmiş yirmişer adet dişi deve ile yirmi adet iki yaşına basmış erkek devedir.

٣ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ : أَنَّ مَرْوَانَ بْنَ الْحَكَمِ كَتَبَ إِلَى مُعَاوِيَةَ ابْنِ أَبِي سُفْيَانَ : أَنَّهُ أُتِيَ بِمَجْنُونٍ قَتَلَ رَجُلاً . فَكَتَبَ إِلَيْهِ مُعَاوِيَةُ : أَنِ اعْقِلْهُ وَلاَ تُقِدْ مِنْهُ . فَإِنَّهُ لَيْسَ عَلَى مَجْنُونٍ قَوَدٌ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِي الْكَبِيرِ وَالصَّغِيرِ إِذَا قَتَلاَ رَجُلاً جَمِيعًا عَمْدًا : أَنَّ عَلَى الْكَبِيرِ أَنْ يُقْتَلَ وَعَلَى الصَّغِيرِ نِصْفُ الدِّيَةِ .

قَالَ مَالِكٌ : وَكَذَلِكَ الْحُرُّ وَالْعَبْدُ يَقْتُلاَنِ الْعَبْدَ فَيُقْتَلُ الْعَبْدُ . وَيَكُونُ عَلَى الْحُرِّ نِصْفُ قِيمَتِهِ .

3. Yahya b. Said'den: Mervan b. Hakem, Muaviye b. Ebi Süfyan'a, Kendisine bir adam öldürmüş deli birinin getirildiğini yazdı, Muaviye de ona: «Onu hapset, kısas cezası vererek öldürme. Çünkü deliye kısas gerekmez» diye cevap yazdı.

İmam Malik der ki: *Büyük biri ile küçük çocuk birleşerek kasden bir adamı öldürseler büyük adam ölüme mahkûm edilir. Çocuğa ise diyetin yarısı kadar ceza verilir. Hür kimse ile köle beraberce bir köleyi öldürseler, köleye ölüm, hür kişiye de kölenin kıymetinin yarısı kadar bir meblağ ceza olarak verilir.*[6]

(6) Hanefi mezhebine göre, köleyi öldüren hür kimse kısasen öldürülür.

4. KASIT OLMAKSIZIN HATAEN ADAM ÖLDÜRMEDE DİYET

٤ - **حدّثني** يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ عِرَاكِ بْنِ مَالِكٍ وَسُلَيْمَانَ بْنِ يَسَارٍ : أَنَّ رَجُلاً مِنْ بَنِي سَعْدِ بْنِ لَيْثٍ أَجْرَى فَرَسًا فَوَطِيءَ عَلَى إِصْبَعِ رَجُلٍ مِنْ جُهَيْنَةَ . فَنَزَى مِنْهَا فَمَاتَ . فَقَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ لِلَّذِي ادُّعِيَ عَلَيْهِمْ : أَتَحْلِفُونَ بِاللهِ خَمْسِينَ يَمِينًا مَا مَاتَ مِنْهَا ؟ فَأَبَوْا وَتَحَرَّجُوا . وَقَالَ لِلآخَرِينَ : أَتَحْلِفُونَ أَنْتُمْ ؟ فَأَبَوْا . فَقَضَى عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ بِشَطْرِ الدِّيَةِ عَلَى السَّعْدِيِّينَ .

قَالَ مَالِكٌ : وَلَيْسَ الْعَمَلُ عَلَى هٰذَا .

وحدّثني عَنْ مَالِكٍ : أَنَّ ابْنَ شِهَابٍ وَسُلَيْمَانَ بْنَ يَسَارٍ وَرَبِيعَةَ بْنَ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمٰنِ كَانُوا يَقُولُونَ : دِيَةُ الْخَطَأِ عِشْرُونَ بِنْتَ مَخَاضٍ . وَعِشْرُونَ بِنْتَ لَبُونٍ . وَعِشْرُونَ ابْنَ لَبُونٍ ذَكَرًا . وَعِشْرُونَ حِقَّةً . وَعِشْرُونَ جَذَعَةً .

قَالَ مَالِكٌ : الأَمْرُ الْمُجْتَمَعُ عَلَيْهِ عِنْدَنَا أَنَّهُ لا قَوَدَ بَيْنَ الصِّبْيَانِ . وَإِنَّ عَمْدَهُمْ خَطَأٌ . مَا لَمْ تَجِبْ عَلَيْهِمُ الْحُدُودُ وَيَبْلُغُوا الْحُلُمَ . وَإِنَّ قَتْلَ الصَّبِيِّ لا يَكُونُ إِلاَّ خَطَأً . وَذٰلِكَ لَوْ أَنَّ صَبِيًّا وَكَبِيرًا قَتَلاَ رَجُلاً حُرًّا خَطَأً . كَانَ عَلَى عَاقِلَةِ كُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا نِصْفُ الدِّيَةِ .

قَالَ مَالِكٌ : وَمَنْ قَتَلَ خَطَأً . فَإِنَّمَا عَقْلُهُ مَالٌ لا قَوَدَ فِيهِ . وَإِنَّمَا هُوَ كَغَيْرِهِ مِنْ مَالِهِ . يُقْضَى بِهِ دَيْنُهُ . وَيَجُوزُ فِيهِ وَصِيَّتُهُ . فَإِنْ كَانَ لَهُ مَالٌ تَكُونُ الدِّيَةُ قَدْرَ ثُلُثِهِ . ثُمَّ عُفِيَ عَنْ دِيَتِهِ ، فَذٰلِكَ جَائِزٌ لَهُ . وَإِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ مَالٌ غَيْرُ دِيَتِهِ جَازَ لَهُ مِنْ ذٰلِكَ ، الثُّلُثُ . إِذَا عُفِيَ عَنْهُ ، وَأَوْصَى بِهِ .

4. Malik oğlu Irâk ve Yesar oğlu Süleyman'dan: Sa'd b. Leys oğullarından bir adam atını koşturdu. Cüheyne kabilesinden bir adamın parmağına bastı, yaraladı. Kan kaybından adam öldü. Mesele Hz. Ömer (r.a.)'e arzedilince, Ömer (r.a.) at sahibinin yakınlarına:

«— Adamın parmağının kanamasından ölmediğine dair elli yemin eder misiniz?» deyince, onlar yemin edip günaha girmekten kaçındılar. Sonra ölenin yakınlarına:

«— Siz kan kaybından öldüğüne yemin eder misiniz?» dedi. Onlar da yeminden çekindiler. Bunun üzerine Hz. Ömer (r.a.) Sa'dilerin yarım diyet vermesine hükmetti.

İmam Malik der ki: *Tatbikat böyle değildir.*[7]

İmam Malik'ten: İbn Şihab, Yesar oğlu Süleyman ve Ebû Abdurrahman oğlu Rebia: «Hataen adam öldürmenin diyeti iki yaşına girmiş yirmi dişi deve, üç yaşına girmiş yirmi dişi deve ve yirmi de erkek deve ile dört yaşına basmış yirmi dişi deve ve beş yaşına basmış yirmi dişi devedir.» diyorlardı.[8]

İmam Malik der ki: *Bizdeki ittifaka göre, çocuklar arasında kısas gerekmez. Zira onların kasden adam öldürmeleri bülûğ çağına erip üzerlerine had gerekmedikçe hataen öldürme kabul edilir. Bir küçük çocuk ile bir büyük adam hür bir adamı hataen beraberce öldürseler, herbirinin asabesi (= baba tarafından olan akrabaları) ölenin yarı diyetini öder.*

İmam Malik der ki: *Kim hataen bir adamı öldürürse, kısas yapılmaz, malından diyet ödenir. Çünkü o mal hususunda diğerleri gibidir. (Onun malına, ölünün malına yapılan muamele yapılır). Borcu ödenir, vasiyyeti yerine getirilir ve malı varsa diyeti malının üçte biri kadar olur. Diyetin kalan kısmı düşer. Bu onun için caizdir. Diyetinden başka malı yoksa onun üçte birinin verilmesi caizdir. Bu, ona bağışlandığı veya vasiyet ettiği zaman böyledir.*[9]

(7) Malik'e göre, yemin önce davacıya, sonra davalıya ettirilir. Halbuki Hz. Ömer, önce davalıya, sonra da davacıya yemin ettirmiştir. Elli yemin veya elli kişiye yemin ettirme meselesi ileride müstakil olarak incelenecek.

(8) Hafif diyeti meydana getiren deve gruplarının durumu, Maliki ve Şafii mezhebine göre böyledir. Bu hususdaki Hanefi mezhebinin görüşünü biraz önce izah etmiştik ki onlara göre iki yaşına basanlardan yirmi erkek deve alınır.

(9) Şeybanî, 667.

5. HATAEN YARALAMA DİYETİ

حدّثني مَالِكٌ : أَنَّ الأَمْرَ الْمُجْتَمَعَ عَلَيْهِ عِنْدَهُمْ فِي الْخَطَأِ أَنَّهُ لا يُعْقَلُ حَتَّى يَبْرَأَ الْمَجْرُوحُ وَيَصِحَّ . وَأَنَّهُ إِنْ كُسِرَ عَظْمٌ مِنَ الإِنْسَانِ . يَدٌ أَوْ رِجْلٌ أَوْ غَيْرُ ذَلِكَ مِنَ الْجَسَدِ . خَطَأً . فَبَرَأَ وَصَحَّ وَعَادَ لِهَيْئَتِهِ . فَلَيْسَ فِيهِ عَقْلٌ . فَإِنْ نَقَصَ أَوْ كَانَ فِيهِ عَثَلٌ فَفِيهِ مِنْ عَقْلِهِ بِحِسَابِ مَا نَقَصَ مِنْهُ .

قَالَ مَالِكٌ : فَإِنْ كَانَ ذَلِكَ الْعَظْمُ مِمَّا جَاءَ فِيهِ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ عَقْلٌ مُسَمًّى . فَبِحِسَابِ مَا فَرَضَ فِيهِ النَّبِيُّ ﷺ . وَمَا كَانَ مِمَّا لَمْ يَأْتِ فِيهِ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ عَقْلٌ مُسَمًّى ، وَلَمْ تَمْضِ فِيهِ سُنَّةٌ وَلاَ عَقْلٌ مُسَمًّى ، فَإِنَّهُ يُجْتَهَدُ فِيهِ .

قَالَ مَالِكٌ : وَلَيْسَ فِي الْجِرَاحِ فِي الْجَسَدِ ، إِذَا كَانَتْ خَطَأً ، عَقْلٌ . إِذَا بَرَأَ الْجُرْحُ وَعَادَ لِهَيْئَتِهِ . فَإِنْ كَانَ فِي شَيْءٍ مِنْ ذَلِكَ عَثَلٌ أَوْ شَيْنٌ . فَإِنَّهُ يُجْتَهَدُ فِيهِ . إِلاَّ الْجَائِفَةَ . فَإِنَّ فِيهَا ثُلُثَ دِيَةِ النَّفْسِ .

قَالَ مَالِكٌ : وَلَيْسَ فِي مُنَقِّلَةِ الْجَسَدِ عَقْلٌ . وَهِيَ مِثْلُ مُوضِحَةِ الْجَسَدِ .

قَالَ مَالِكٌ : الأَمْرُ الْمُجْتَمَعُ عَلَيْهِ عِنْدَنَا أَنَّ الطَّبِيبَ إِذَا خَتَنَ فَقَطَعَ الْحَشَفَةَ ، إِنَّ عَلَيْهِ الْعَقْلَ . وَأَنَّ ذَلِكَ مِنَ الْخَطَأِ الَّذِي تَحْمِلُهُ الْعَاقِلَةُ . وَأَنَّ كُلَّ مَا أَخْطَأَ بِهِ الطَّبِيبُ أَوْ تَعَدَّى ، إِذَا لَمْ يَتَعَمَّدْ ذَلِكَ ، فَفِيهِ الْعَقْلُ .

İmam Malik der ki: *Bizdeki ittifak edilen görüş hataen yaralamada yaralı kimse iyileşip sağlığına kavuşuncaya kadar diyet ödenmez. İnsanın elinden, ayağından ve bedeninin başka bir yerinden hataen kırılan kemik iyileşip eski haline dönerse diyet gerekmez. Fakat geride bir kusur ve iz kalırsa o zaman bu kusur miktarınca diyet gerekir.*

İmam Malik der ki: *Kırılan bu kemik hakkında Resûlullah (s.a.v.)'in miktarını belirttiği bir diyet miktarı varsa o ödenir. Fakat kemik hakkında Resûlullah (s.a.v.)'in miktarını belirttiği bir diyet yok ve bu hususta bir uygulama da geçmemişse, o zaman diyetin miktarı ictihadla tayin edilir.*

İmam Malik der ki: *Hataen bedeni yaralamada, yara iyileşir ve eski haline dönerse diyet yoktur. Fakat yarada iz ve kusur kalırsa, o zaman diyet takdir edilir. Ancak karın boşluğuna kadar ulaşacak yaralamada adam öldürme diyetinin üçte biri ödenir.*[10]

İmam Malik der ki: *Vücuttaki kemiğin yaralanmasından dolayı diyet yoktur. Bu, etin sıyrılarak kemiğin meydana çıkması gibidir.*

İmam Malik der ki: *Bizdeki ittifaka göre tabib sünnet yaparken tenasül uzvunu sünnet yerinden kesse diyet gerekir. Bu, diyetini akılenin (akrabanın) ödemesi gereken hatadandır. Doktorun kasıtsız olarak yapmış olduğu her hatada diyet gerekir.*

(10) Bu şekilde yaralama genellikle karın, göğüs ve sırt bölgesinden olur.

6. KADININ DİYETİ

وحدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَىٰ بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ ؛ أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ : تُعَاقِلُ الْمَرْأَةُ الرَّجُلَ إِلَى ثُلُثِ الدِّيَةِ . إِصْبَعُهَا كَإِصْبَعِهِ . وَسِنُّهَا كَسِنِّهِ . وَمُوضِحَتُهَا كَمُوضِحَتِهِ . وَمُنَقِّلَتُهَا كَمُنَقِّلَتِهِ .

وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، وَبَلَغَهُ عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ ؛ أَنَّهُمَا كَانَا يَقُولاَنِ مِثْلَ قَوْلِ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ فِي الْمَرْأَةِ . أَنَّهَا تُعَاقِلُ الرَّجُلَ إِلَى ثُلُثِ دِيَةِ الرَّجُلِ . فَإِذَا بَلَغَتْ ثُلُثَ دِيَةِ الرَّجُلِ كَانَتْ إِلَى النِّصْفِ مِنْ دِيَةِ الرَّجُلِ .

قَالَ مَالِكٌ : وَتَفْسِيرُ ذٰلِكَ أَنَّهَا تُعَاقِلُهُ فِي الْمُوضِحَةِ وَالْمُنَقِّلَةِ . وَمَا دُونَ الْمَأْمُومَةِ وَالْجَائِفَةِ وَأَشْبَاهِهِمَا . مِمَّا يَكُونُ فِيهِ ثُلُثُ الدِّيَةِ فَصَاعِدًا . فَإِذَا بَلَغَتْ ذٰلِكَ كَانَ عَقْلُهَا فِي ذٰلِكَ ، النِّصْفَ مِنْ عَقْلِ الرَّجُلِ .

وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ ابْنَ شِهَابٍ يَقُولُ : مَضَتِ السُّنَّةُ أَنَّ الرَّجُلَ إِذَا أَصَابَ امْرَأَتَهُ بِجُرْحٍ أَنَّ عَلَيْهِ عَقْلَ ذٰلِكَ الْجُرْحِ . وَلاَ يُقَادُ مِنْهُ .

قَالَ مَالِكٌ : وَإِنَّمَا ذٰلِكَ فِي الْخَطَأِ . أَنْ يَضْرِبَ الرَّجُلُ امْرَأَتَهُ فَيُصِيبَهَا مِنْ ضَرْبِهِ مَا لَمْ يَتَعَمَّدْ . كَمَا يَضْرِبُهَا بِسَوْطٍ فَيَفْقَأُ عَيْنَهَا . وَنَحْوَ ذٰلِكَ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِي الْمَرْأَةِ يَكُونُ لَهَا زَوْجٌ وَوَلَدٌ مِنْ غَيْرِ عَصَبَتِهَا وَلاَ قَوْمِهَا . فَلَيْسَ عَلَى زَوْجِهَا ، إِذَا كَانَ مِنْ قَبِيلَةٍ أُخْرَى ، مِنْ عَقْلِ جِنَايَتِهَا شَيْءٌ . وَلاَ عَلَى وَلَدِهَا إِذَا كَانُوا مِنْ غَيْرِ قَوْمِهَا . وَلاَ عَلَى إِخْوَتِهَا مِنْ أُمِّهَا إِذَا كَانُوا مِنْ غَيْرِ عَصَبَتِهَا وَلاَ قَوْمِهَا . فَهٰؤُلاَءِ أَحَقُّ بِمِيرَاثِهَا . وَالْعَصَبَةُ عَلَيْهِمُ الْعَقْلُ مُنْذُ زَمَانِ رَسُولِ اللهِ ﷺ إِلَى الْيَوْمِ . وَكَذٰلِكَ مَوَالِي الْمَرْأَةِ . مِيرَاثُهُمْ لِوَلَدِ الْمَرْأَةِ . وَإِنْ كَانُوا مِنْ غَيْرِ قَبِيلَتِهَا . وَعَقْلُ جِنَايَةِ الْمَوَالِي عَلَى قَبِيلَتِهَا .

Said b. Museyyeb'den şöyle rivayet edildi: Diyetin üçte biri miktarına ulaşıncaya kadar kadının azalarının diyeti erkeğinki gibidir. Kadının parmağının diyeti, erkeğin parmağı, dişi, erkeğin dişi, baş ve yüzdeki kemiğe kadar işleyen yaralarda ve kemiklerde arıza yapan yaralamalarda da kadın erkek gibidir.[11]

İmam Malik, İbn Şihab'la Urve b. Zübeyr'in de kadının diyeti hakkında, Said b. Müseyyeb gibi düşündüklerini rivayet etmiştir. Bunlar: «Adam öldürme diyeti miktarının üçte birine kadar kadının diyeti erkeğin diyetine eşittir. Erkeğin diyetinin üçte birine ulaşınca o zaman kadının diyeti erkeğin diyetinin yarısı kadar olur.» dediler.

İmam Malik der ki: *Bunun izahı şöyledir: Baş ve yüzdeki kemik meydana çıkacak kadar yaralama, kemiğin kırılıp yer değiştirmesi, dimağ ve iç boşluğa kadar ulaşan yaralamalardan daha hafif yaralar ve bunlar gibi diyeti üçte bire kadar olan yaralamalarda kadının diyeti erkeğin diyetine eşittir. Fakat üçte bire ulaşırsa, o zaman kadının diyeti erkeğin diyetinin yarısı kadar olur.*[12]

İmam Malik, İbn Şihab'ın: «Karısını yaralayan adama diyet gerekip kısas yapılmayacağı hakkında tatbikat devam edegeldi» dediğini rivayet etmiştir.

İmam Malik der ki: *Bu kasden değil de kişinin hataen karısına vurup yaralamasında olur. Karısına kırbaçla vurup gözünü çıkarması ve benzeri gibi.*[13]

(11) Malikiler alt çene ve burnu yüzden saymıyorlar. Diğer üç mezhep ise yüzden sayıyor.

(12) Hanefiler'le Şafiiler'e göre, az olsun çok olsun kadının diyeti erkeğin diyetinin yarısıdır. Bilindiği gibi, aslında islamiyet kadının hayatı ile erkeğin hayatı arasında bir ayırım gözetmemiş, kadını öldüren erkeğin öldürülmesini emretmiştir. Ancak bir takım sebeplerden dolayı diyetler hususunda bu eşitlik gözetilmemiştir. Çünkü erkekler genellikle daha ziyade üretici, ailelerinin geçimlerini temin edici ve vatanın savunucusudurlar. Bu sebeple, erkeklerin ölüm veya sakatlığı cemiyetin sinesinde daha büyük yaralar meydana getirir. İşte bu sebeple klasik dönemde diyetler hususunda farklılık gözetilmiştir.

(13) Çünkü erkeğin karısını tedip etme hakkı vardır. Kocasına karşı karılık vazifesini yapmayan, onun meşru istek ve emirlerine uymayıp serkeşlik yapan karıyı kocasının haddi aşmaksızın dövebileceği, Nisa sûresinin 34. âyeti kerimesiyle bir kısım hadis-i şeriflerde belirtilmiştir. Yaralama ve zarar verme maksadı olmaksızın vururken yaralanırsa kısas gerekmez. Aksi takdirde gerekir.

İmam Malik der ki: *Bir kadının asabesi (baba tarafından akrabası) ve kabilesinden olmayan kocası ve aynı kocadan çocuğu kadının işlediği cinayetin diyetini ödemesi gerekmez. Ana bir erkek kardeşleri de diyetini ödemekle sorumlu değildir. Fakat bunlar kadının mirasına daha fazla müstahakdırlar. Diyet ödeme Resûlullah (s.a.v.) zamanından günümüze kadar asabeye aittir. Kadının azad ettiği kölelerin durumu da böyledir. Her ne kadar bunlar kadının kabilesinden değillerse de, mirasları kadının çocuğuna aittir. Bunların cinayetinin diyeti ise, kadının kabilesine düşer.*

7. CENİNİN DİYETİ

٥ - **وحدّثني** يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ عَوْفٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ امْرَأَتَيْنِ مِنْ هُذَيْلٍ رَمَتْ إِحْدَاهُمَا الأُخْرَى . فَطَرَحَتْ جَنِينَهَا . فَقَضَى فِيهِ رَسُولُ اللهِ ﷺ بِغُرَّةٍ : عَبْدٍ أَوْ وَلِيدَةٍ .

5. Ebû Hüreyre (r.a.)'den: Hüzeyl kabilesinden iki kadın (dövüştüler). Bunlardan biri diğerine bir taş atıp vurdu. O da karnındaki cenini[14] (ölü olarak) düşürdü. Resûlullah (s.a.v.), bu ceninin diyeti hakkında, bir köle veya cariye verilmesine hükmetti.[15]

٦ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَضَى فِي الْجَنِينِ يُقْتَلُ فِي بَطْنِ أُمِّهِ بِغُرَّةٍ : عَبْدٍ أَوْ وَلِيدَةٍ . فَقَالَ الَّذِي قُضِيَ عَلَيْهِ : كَيْفَ أَغْرَمُ مَا لاَ شَرِبَ وَلاَ أَكَلَ . وَلاَ نَطَقَ وَلاَ اسْتَهَلَّ . وَمِثْلُ ذٰلِكَ بَطَلَ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « إِنَّمَا هٰذَا مِنْ إِخْوَانِ الْكُهَّانِ » .

6. Said b. Müseyyeb'den: Resûlullah (s.a.v.) anasının karnında öldürülen ceninin diyeti olarak bir köle veya cariye verilmesine hükmedince, aleyhinde hüküm verilen kimse:

«— Yiyip içmeyen, konuşup doğduğu zaman ses çıkarmayan ceninin diyetini nasıl öderim. Böyle hükümler batıldır» dedi. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.):

«— **Bu adam kahinlere benziyor**» buyurdu.[16]

(14) Ana karnındaki çocuğa cenin denir.

(15) Buharî, Tıb, 76/46; Müslim, Kasame, 28/11, no:34; Şeybanî, 675.

(16) Malik'in ravilerine göre mürseldir.
Buharî (Tıb, 76/46) ve Müslim (Kasame, 28/11, no:31), Ebu Hureyre'den mevsul olarak rivayet eder.
Zurkanî der ki: Buharî bu hadisi Kuteybe-Malik senediyle mürsel olarak rivayet etmiştir. Ona göre Malik'in mürselleri sahihtir. Ayrıca Bkz. Şeybanî, 674.
Çünkü kahinler seciyeli ve kafiyeli sözleriyle hakkı batıl ve batılı hak gösterirler. Bu da Resûlullah'ın vermiş olduğu doğru hükme itiraz etmiştir.

وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ رَبِيعَةَ بْنِ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمٰنِ : أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ : الْغُرَّةُ تُقَوَّمُ خَمْسِينَ دِينَارًا أَوْ سِتَّمِائَةِ دِرْهَمٍ . وَدِيَةُ الْمَرْأَةِ الْحُرَّةِ الْمُسْلِمَةِ خَمْسُمِائَةِ دِينَارٍ أَوْ سِتَّةُ آلاَفِ دِرْهَمٍ .

قَالَ مَالِكٌ : فَدِيَةُ جَنِينِ الْحُرَّةِ عُشْرُ دِيَتِهَا . وَالْعُشْرُ خَمْسُونَ دِينَارًا أَوْ سِتَّمِائَةِ دِرْهَمٍ .

قَالَ مَالِكٌ : وَلَمْ أَسْمَعْ أَحَدًا يُخَالِفُ فِي أَنَّ الْجَنِينَ لا تَكُونُ فِيهِ الْغُرَّةُ ، حَتَّى يُزَايِلَ بَطْنَ أُمِّهِ وَيَسْقُطَ مِنْ بَطْنِهَا مَيِّتًا .

قَالَ مَالِكٌ : وَسَمِعْتُ أَنَّهُ إِذَا خَرَجَ الْجَنِينُ مِنْ بَطْنِ أُمِّهِ حَيًّا ثُمَّ مَاتَ أَنَّ فِيهِ الدِّيَةَ كَامِلَةً .

قَالَ مَالِكٌ : وَلاَ حَيَاةَ لِلْجَنِينِ إِلاَّ بِالاسْتِهْلاَلِ . فَإِذَا خَرَجَ مِنْ بَطْنِ أُمِّهِ فَاسْتَهَلَّ ثُمَّ مَاتَ فَفِيهِ الدِّيَةُ كَامِلَةً . وَنَرَى أَنَّ فِي جَنِينِ الأَمَةِ عُشْرَ ثَمَنِ أُمِّهِ .

قَالَ مَالِكٌ : وَإِذَا قَتَلَتِ الْمَرْأَةُ رَجُلاً أَوِ امْرَأَةً عَمْدًا . وَالَّتِي قَتَلَتْ حَامِلٌ . لَمْ يُقَدْ مِنْهَا حَتَّى تَضَعَ حَمْلَهَا . وَإِنْ قَتَلَتِ الْمَرْأَةُ وَهِيَ حَامِلٌ ، عَمْدًا أَوْ خَطَأً . فَلَيْسَ عَلَى مَنْ قَتَلَهَا فِي جَنِينِهَا شَيْءٌ . فَإِنْ قُتِلَتْ عَمْدًا قُتِلَ الَّذِي قَتَلَهَا . وَلَيْسَ فِي جَنِينِهَا دِيَةٌ . وَإِنْ قُتِلَتْ خَطَأً فَعَلَى عَاقِلَةِ قَاتِلِهَا دِيَتُهَا . وَلَيْسَ فِي جَنِينِهَا دِيَةٌ .

وحدّثني يَحْيَى : سُئِلَ مَالِكٌ عَنْ جَنِينِ الْيَهُودِيَّةِ وَالنَّصْرَانِيَّةِ يُطْرَحُ ؟ فَقَالَ : أَرَى أَنَّ فِيهِ عُشْرَ دِيَةِ أُمِّهِ .

Ebû Abdurrahman oğlu Rabia şöyle derdi: Ceninin diyeti elli dinar veya altıyüz dirhem takdir edilir.[17] Hür müslüman kadının diyeti de, beşyüz dinar veya altıbin dirhemdir.

İmam Malik der ki: *Hür kadına ait ceninin diyeti, kendi diyetinin onda biri kadardır. Bu onda birde, elli dinar veya altı yüz dirhemdir. Anasının karnından sağ olarak ayrılıp da ölü olarak doğan cenine diyet gerektiğinde hiç bir kimsenin muhalefet ettiğini işitmedim.*

İmam Malik der ki: *Sağ olarak doğup da ölen cenine tam diyet gerektiğini işittim.*

İmam Malik der ki: *Ceninin sağ olması, doğunca ses çıkarmasıyla sabit olur. Şu halde doğunca ses çıkarıp sonra ölen ceninin diyeti tam diyettir. Cariyenin düşürdüğü ceninin diyeti anasının*

(17) Hanefiler'e Malikiler, dinar (altın) takdirinde birleşiyorlar. Dirhem (Gümüş) takdirinde ise ayrılıyorlar. Hanefiler'e göre beşyüz dirhemdir.

fiatının onda biridir.

İmam Malik der ki: *Hamile bir kadın, bir erkek veya kadını kasden öldürse, buna doğum yapıncaya kadar kısas cezası uygulanmaz. Kasden veya hataen öldürülen kadın hamile olsa, öldüren kadının ceninine bir şey gerekmez. Şayet kadın kasden öldürülmüş ise, onu öldüren kadın kısasen öldürülür. Cenine diyet gerekmez. Şayet hataen öldürülmüşse, diyetini onu öldüren kadının akılesi öder. Cenine diyet gerekmez.*

Yahya der ki: Malik'e Yahudi ve Hıristiyan kadının karın ve benzeri yerine vurulması suretiyle düşürdüğü ceninin hükmü sorulunca: «*Anasının diyetinin onda biri gerektiği kanaatindeyim*» dedi.

8. TAM DİYET GEREKEN ORGANLAR

حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ ؛ أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ : فِى الشَّفَتَيْنِ الدِّيَةُ كَامِلَةٌ . فَإِذَا قُطِعَتِ السُّفْلَى فَفِيهَا ثُلُثَا الدِّيَةِ .

حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ سَأَلَ ابْنَ شِهَابٍ عَنِ الرَّجُلِ الأَعْوَرِ يَفْقَأُ عَيْنَ الصَّحِيحِ ؟ فَقَالَ ابْنُ شِهَابٍ : إِنْ أَحَبَّ الصَّحِيحُ أَنْ يَسْتَقِيدَ مِنْهُ فَلَهُ الْقَوَدُ . وَإِنْ أَحَبَّ فَلَهُ الدِّيَةُ أَلْفُ دِينَارٍ . أَوِ اثْنَا عَشَرَ أَلْفَ دِرْهَمٍ .

وحدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ فِى كُلِّ زَوْجٍ مِنَ الإِنْسَانِ الدِّيَةَ كَامِلَةً . وَأَنَّ فِى اللِّسَانِ الدِّيَةَ كَامِلَةً . وَأَنَّ فِى الأُذُنَيْنِ ، إِذَا ذَهَبَ سَمْعُهُمَا ، الدِّيَةَ كَامِلَةً . اصْطُلِمَتَا أَوْ لَمْ تُصْطَلَمَا . وَفِى ذَكَرِ الرَّجُلِ الدِّيَةُ كَامِلَةً . وَفِى الأُنْثَيَيْنِ الدِّيَةُ كَامِلَةً .

وحدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ فِى ثَدْيَىِ الْمَرْأَةِ الدِّيَةَ كَامِلَةً .

قَالَ مَالِكٌ : وَأَخَفُّ ذَلِكَ عِنْدِى الْحَاجِبَانِ . وَثَدْيَا الرَّجُلِ .

قَالَ مَالِكٌ : الأَمْرُ عِنْدَنَا أَنَّ الرَّجُلَ إِذَا أُصِيبَ مِنْ أَطْرَافِهِ أَكْثَرَ مِنْ دِيَتِهِ فَذَلِكَ لَهُ . إِذَا أُصِيبَتْ يَدَاهُ وَرِجْلاَهُ وَعَيْنَاهُ فَلَهُ ثَلاَثُ دِيَاتٍ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِى عَيْنِ الأَعْوَرِ الصَّحِيحَةِ إِذَا فُقِئَتْ خَطَأً : إِنَّ فِيهَا الدِّيَةَ كَامِلَةً .

Said b. Museyyeb'in şöyle dediği rivayet edildi: İki dudak için tam diyet gerekir. Alt dudak kesilirse, diyeti, tam diyetin üçte ikisidir.[18]

İmam Malik, İbn Şihab'a sağlam kimsenin gözünü (hataen) çıkaran şaşı kimsenin durumunu sorunca, İbn Şihab: «Gözü çıkarılan kısas isterse kısas yapılır, diyet isterse bin dinar veya ikibin dirhem diyet verilir.

(18) İmam Malik'e göre yarım diyettir. Hanefiler'e göre de yarım diyettir. Çünkü kaide olarak çift uzvun diyeti tam, bunlardan birinin diyeti ise yarımdır.

İmam Malik'e şöyle rivayet edildi: İnsanın çift azalarının, dilin, dibinden kesilsin veya kesilmesin, işitme duygusunu gideren iki kulağın, erkeğin tenasül (cinsî) organının ve iki husyesinin (yumurtasının) diyeti tam diyettir.

İmam Malik'e şöyle rivayet edildi: Kadının iki memesinin kesilmesinin diyeti de tam diyettir.[19]

İmam Malik der ki: *Bana göre, bunların en hafifi kaşların ve erkeğin iki memesinin diyetidir.*[20]

İmam Malik der ki: *Bir gözü sağlam olan kimsenin bu sağlam gözü hataen çıkarılsa tam diyet gerekir.*[21]

(19) Hatta iki memesinin uçları da kesilse yine diyet tamdır. Çünkü, bunun belirli bir fonksiyonu vardır. Çocuğun gıda kaynağıdır.

(20) Bunlarda muayyen bir diyet yoktur. Hakimin kanaatine bırakılmıştır. Çünkü bu uzuvlardan sağlanan mühim bir fayda yoktur.

(21) Şeybanî, 664.
Hanefiler'e göre, yarım diyet gerekir.

9. GÖRME KUVVETİ GİDEN GÖZÜN DİYETİ

حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مالِك ، عَنْ يَحْيَىٰ بْنِ سَعِيد ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ يَسَارٍ : أَنَّ زَيْدَ بْنَ ثابِتٍ كَانَ يَقُولُ : فِي الْعَيْنِ الْقَائِمَةِ إِذَا طَفِئَتْ مَائَةُ دِينَارٍ .

قَالَ يَحْيَىٰ : وَسُئِلَ مَالِكٌ عَنْ شَتْرِ الْعَيْنِ وَحِجَاجِ الْعَيْنِ ؟ فَقَالَ : لَيْسَ فِي ذٰلِكَ إِلاَّ الاِجْتِهَادُ . إِلاَّ أَنْ يَنْقُصَ بَصَرُ الْعَيْنِ . فَيَكُونُ لَهُ بِقَدْرِ مَا نَقَصَ مِنْ بَصَرِ الْعَيْنِ .

قَالَ يَحْيَىٰ : قَالَ مَالِكٌ : الأَمْرُ عِنْدَنَا فِي الْعَيْنِ الْقَائِمَةِ الْعَوْرَاءِ إِذَا طَفِئَتْ . وَفِي الْيَدِ الشَّلاَّءِ إِذَا قُطِعَتْ . إِنَّهُ لَيْسَ فِي ذٰلِكَ إِلاَّ الاِجْتِهَادُ . وَلَيْسَ فِي ذٰلِكَ عَقْلٌ مُسَمًّى .

Yesar oğlu Süleyman'dan: Zeyd b. Sabit: «Kendisi durup görme duygusu giderilen gözün diyeti yüz dinardır» derdi.

Yahya der ki: Malik'e, alt göz kapağının ve gözün çevresindeki yuvarlak kemiğin kesilmesinin hükmü sorulunca: «*Bunun tayin edilmiş bir diyeti yoktur. Hakimin takdirine bırakılmıştır. Ancak gözün görmesi azalmışsa, o zaman azalan görme miktarı kadar diyet gerekir*» dedi.[22]

İmam Malik der ki: *Görme duygusu giderilen şaşı göz ve kesilen çolak kol için, miktarı belirlenmiş bir diyet yoktur. Hakimin takdirine bırakılmıştır.*

(23) Hanefiler'e göre, toplam adetleri dört olan alt veya üst göz kapaklarından biri kesilince, tam diyetin dörtte biri gerekir.

10. YÜZ VE BAŞTAKİ YARANIN DİYETİ

وحدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَىٰ بْنِ سَعِيدٍ ، أَنَّهُ سَمِعَ سُلَيْمَانَ بْنَ يَسَارٍ يَذْكُرُ : أَنَّ الْمُوضِحَةَ فِي الْوَجْهِ مِثْلُ الْمُوضِحَةِ فِي الرَّأْسِ . إِلاَّ أَنْ تَعِيبَ الْوَجْهَ فَيَزَادُ فِي عَقْلِهَا ، مَا بَيْنَهَا وَبَيْنَ عَقْلِ نِصْفِ الْمُوضِحَةِ فِي الرَّأْسِ . فَيَكُونُ فِيهَا خَمْسَةٌ وَسَبْعُونَ دِينَارًا .

قَالَ مَالِكٌ : وَالأَمْرُ عِنْدَنَا أَنَّ فِي الْمُنَقِّلَةِ خَمْسَ عَشْرَةَ فَرِيضَةً .

قَالَ : وَالْمُنَقِّلَةُ الَّتِي يَطِيرُ فِرَاشُهَا مِنَ الْعَظْمِ . وَلاَ تَخْرِقُ إِلَى الدِّمَاغِ . وَهِيَ تَكُونُ فِي الرَّأْسِ وَفِي الْوَجْهِ .

قَالَ مَالِكٌ : الأَمْرُ الْمُجْتَمَعُ عَلَيْهِ عِنْدَنَا أَنَّ الْمَأْمُومَةَ وَالْجَائِفَةَ لَيْسَ فِيهِمَا قَوَدٌ . وَقَدْ قَالَ ابْنُ شِهَابٍ : لَيْسَ فِي الْمَأْمُومَةِ قَوَدٌ .

قَالَ مَالِكٌ : وَالْمَأْمُومَةُ مَا خَرَقَ الْعَظْمَ إِلَى الدِّمَاغِ . وَلاَ تَكُونُ الْمَأْمُومَةُ إِلاَّ فِي الرَّأْسِ . وَمَا يَصِلُ إِلَى الدِّمَاغِ إِذَا خَرَقَ الْعَظْمَ .

قَالَ مَالِكٌ : الأَمْرُ عِنْدَنَا أَنَّهُ لَيْسَ فِيمَا دُونَ الْمُوضِحَةِ مِنَ الشِّجَاجِ عَقْلٌ . حَتَّى تَبْلُغَ الْمُوضِحَةَ . وَإِنَّمَا الْعَقْلُ فِي الْمُوضِحَةِ فَمَا فَوْقَهَا . وَذَلِكَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ انْتَهَى إِلَى الْمُوضِحَةِ ، فِي كِتَابِهِ لِعَمْرِو بْنِ حَزْمٍ . فَجَعَلَ فِيهَا خَمْسًا مِنَ الإِبِلِ . وَلَمْ تَمْضِ الأَئِمَّةُ فِي الْقَدِيمِ وَلاَ فِي الْحَدِيثِ ، فِيمَا دُونَ الْمُوضِحَةِ ، بِعَقْلٍ .

وحدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَىٰ بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ ؛ أَنَّهُ قَالَ : كُلُّ نَافِذَةٍ فِي عُضْوٍ مِنَ الأَعْضَاءِ فَفِيهَا ثُلُثُ عَقْلِ ذَلِكَ الْعُضْوِ .

حدّثني مَالِكٌ : كَانَ ابْنُ شِهَابٍ لاَ يَرَى ذَلِكَ . وَأَنَا لاَ أَرَى فِي نَافِذَةٍ فِي عُضْوٍ مِنَ الأَعْضَاءِ فِي الْجَسَدِ أَمْرًا مُجْتَمَعًا عَلَيْهِ . وَلَكِنِّي أَرَى فِيهَا الاِجْتِهَادَ . يَجْتَهِدُ الإِمَامُ فِي ذَلِكَ . وَلَيْسَ فِي ذَلِكَ أَمْرٌ مُجْتَمَعٌ عَلَيْهِ عِنْدَنَا .

قَالَ مَالِكٌ : الأَمْرُ عِنْدَنَا أَنَّ الْمَأْمُومَةَ وَالْمُنَقِّلَةَ وَالْمُوضِحَةَ لاَ تَكُونُ إِلاَّ فِي الْوَجْهِ وَالرَّأْسِ . فَمَا كَانَ فِي الْجَسَدِ مِنْ ذَلِكَ فَلَيْسَ فِيهِ إِلاَّ الاِجْتِهَادُ .

قَالَ مَالِكٌ : فَلاَ أَرَى اللَّحْيَ الأَسْفَلَ وَالأَنْفَ مِنَ الرَّأْسِ فِي جِرَاحِهِمَا . لأَنَّهُمَا عَظْمَانِ مُنْفَرِدَانِ . وَالرَّأْسُ ، بَعْدَهُمَا ، عَظْمٌ وَاحِدٌ .

وحدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ رَبِيعَةَ بْنِ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ الزُّبَيْرِ أَقَادَ مِنَ الْمُنَقِّلَةِ .

Yesar oğlu Süleyman'dan: Kemiğe kadar işleyen yüzdeki yaralamanın diyeti, baş kemiğine kadar ulaşan yaralama diyeti gibidir. Ancak yara yüzde kusur bırakırsa, o zaman yüzün diyetine başdaki yaranın diyetinin yarısı kadar daha ilave edilir. Böylece diyetin miktarı, yetmişbeş dinar olur.[24]

İmam Malik der ki: *Beyne kadar ulaşmıyan yaralama hallerinde diyet onbeş devedir. Eti kemikten alan ve beyne kadar ulaşmayan yara, başta ve yüzde olur.*

İmam Malik der ki: *Beyne ve karın boşluğuna ulaşan yaralamada kısas gerekmez. Nitekim İbn Şihab da, «beyne kadar ulaşan yaralamada kısas yoktur» demiştir.*

İmam Malik der ki: *Kemiği kırıp beyne ulaşan yaralama ancak kafada olur.*

İmam Malik der ki: *Baş ve yüzdeki kemiği meydana çıkarmayan ufak yaralamalarda diyet yoktur. Diyet kemiğe kadar işleyen ve daha büyük yaralamalarda vardır. Çünkü peygamber efendimiz (s.a.v.) Amr b. Hazm'a diyetlerle ilgili yazdığı fermanda en son olarak kemiğe kadar işleyen yaralamayı zikretmiş ve diyetini beş deve takdir etmiştir. Ne eski ve ne de yeni hiçbir halife kemiğe kadar işlemeyen küçük yaralar için diyete hükmetmemişlerdir.*

Said b. Müseyyeb: «İnsanın herhangi bir uzvunda açılan yara için o uzvun diyetinin üçte biri gerekir» dedi.

İmam Malik der ki: *İbn Şihab böyle ufak yaralamalarda diyet gerekmeyeceği görüşünde idi. Bana göre de, bu gibi hallerde üzerinde ittifak edilmiş belirli bir diyet yoktur. Fakat hakimin diyet*

(24) Bütün mezhep ve lügatçıların ittifakıyla yüz ve baştaki yaralamalar on kısma ayrılmıştır:
a) Kan çıkmaksızın derinin sıyrılması,
b) Deri üzerinde kanın damla halinde toplanıp akmadığı yara.
c) Kan akacak kadar —azıcık— yara,
d) Deri ile beraber birazcık da etin kesilmiş olduğu yara,
e) Deri ile beraber epeyce etin kesilmiş olduğu yara.
f) El ile kemik arasındaki zara kadar ulaşan yara,
g) Kemiği meydana çıkaran yara,
h) Kemiği kıran yara.
ı) Kemiği kırdıktan sonra yerini değiştiren yara.
i) Beyne ulaşan yara.

takdir edebileceği görüşündeyim.

İmam Malik der ki: *Bize göre, beyne kadar ulaşan yaralama, yüz ve baş kemiklerinin yaralanması, yaranın eti sıyırarak kemiğin meydana çıkması başta ve yüzde olunca belirtilen diyet vardır. Vücudun diğer yerlerindeki yaralamalarda hüküm, hakimin takdirine bırakılır.*[25]

İmam Malik der ki: *Alt çene kemiği ile burun kemiği başdan değildir. Müstakil iki ayrı kemikdirler.*[26] *Bunların yaralanmasında diyet olmadığı görüşündeyim. Baş kemiği bunların dışında müstakildir.*

Ebu Abdurrahman oğlu Rabia'dan «Abdulah b. Zübeyr baş kemiğinin yaralanmasında kısas yaptı.»

(25) Diğer mezheplerde de hüküm aynıdır.
(26) Diğer üç mezhebe göre, bunlar baştan sayılır ve diyet gerekir.

11. PARMAKLARIN DİYETİ

وحدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ رَبِيعَةَ بْنِ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمٰنِ : أَنَّهُ قَالَ : سَأَلْتُ سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيَّبِ : كَمْ فِي إِصْبَعِ الْمَرْأَةِ ؟ فَقَالَ : عَشْرٌ مِنَ الإِبِلِ . فَقُلْتُ : كَمْ فِي إِصْبَعَيْنِ ؟ قَالَ : عِشْرُونَ مِنَ الإِبِلِ . فَقُلْتُ : كَمْ فِي ثَلاَثٍ ؟ فَقَالَ : ثَلاَثُونَ مِنَ الإِبِلِ . فَقُلْتُ : كَمْ فِي أَرْبَعٍ ؟ قَالَ : عِشْرُونَ مِنَ الإِبِلِ . فَقُلْتُ : حِينَ عَظُمَ جُرْحُهَا وَاشْتَدَّتْ مُصِيبَتُهَا نَقَصَ عَقْلُهَا ؟ فَقَالَ سَعِيدٌ : أَعِرَاقِيٌّ أَنْتَ ؟ فَقُلْتُ : بَلْ عَالِمٌ مُتَثَبِّتٌ . أَوْ جَاهِلٌ مُتَعَلِّمٌ . فَقَالَ سَعِيدٌ : هِيَ السُّنَّةُ يَا ابْنَ أَخِي .

قَالَ مَالِكٌ : الأَمْرُ عِنْدَنَا فِي أَصَابِعِ الْكَفِّ إِذَا قُطِعَتْ فَقَدْ تَمَّ عَقْلُهَا . وَذٰلِكَ أَنَّ خَمْسَ الأَصَابِعِ إِذَا قُطِعَتْ ، كَانَ عَقْلُهَا عَقْلَ الْكَفِّ . خَمْسِينَ مِنَ الإِبِلِ . فِي كُلِّ إِصْبَعٍ عَشَرَةٌ مِنَ الإِبِلِ .

قَالَ مَالِكٌ : وَحِسَابُ الأَصَابِعِ ثَلاَثَةٌ وَثَلاَثُونَ دِينَارًا وَثُلُثُ دِينَارٍ . فِي كُلِّ أُنْمُلَةٍ . وَهِيَ مِنَ الإِبِلِ ثَلاَثُ فَرَائِضَ وَثُلُثُ فَرِيضَةٍ .

Abdurrahman oğlu Rabia'dan: Said b. Müseyyeb'e:

«— Kadının bir parmağının diyeti ne kadardır?» diye sorduğumda:

«— On devedir» diye cevap verdi. Ben:

«— İki parmağın diyete ne kadardır?» deyince O:

«— Yirmi deve» dedi.

«— Üç parmağın diyeti ne kadar?» dedim.

«— Otuz deve» dedi. Bu defa ben:

«— Dört parmağın diyeti ne kadar?» diye sorunca:

«— Yirmi deve» dedi[27] Bunun üzerine ben:

(27) Maliki mezhebine göre, kadının uzuvlarının diyeti, tam diyetin üçte birine kadar erkeğin uzevlarının diyetine eşit olduğunu, üçte birine ulaşınca erkeğinkinin yarısı kadar olacağını belirtmiştik. Erkeğin dört parmağının diyeti kırk devedir ki bu tam diyet olan yüz devenin üçte birinden fazladır. Bu sebeple, kadının dört parmağının diyeti, erkeğin dört parmağının diyetinin yarısına düşmüştür.

«— Kadının yarası büyüyüp acısı şiddetlenince diyeti azalıyor mu?» deyince, Said:

«— Sen Iraklı mısın?» dedi. Ben de:

«— Ben tedbirli davranan bir alimim, ya da öğrenmek isteyen bir cahilim» deyince, Said:

«— Yeğenim ben hadislere dayanarak konuşuyorum» dedi.

İmam Malik der ki: *Elin parmakları kesilirse, o zaman elin tamamının diyeti gerekir. Zira beş parmak kesilirse, bunun diyeti, elin diyeti olan elli devedir. O zaman her parmağın diyeti on deve olur.*

İmam Malik der ki: *Üç eklemli parmakların kesilen ekleminin diyeti (parmak diyetinin üçte biridir. Bu da) otuz üç buçuk dinardır. Deveden ise, üç deve bir de üçde bir deve tutarı eder.*

12. DİŞLERİN DİYETİ

٧ - **وحدّثني** يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ ، عَنْ مُسْلِمِ بْنِ جُنْدُبٍ ، عَنْ أَسْلَمَ مَوْلَى عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ : أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ قَضَى فِي الضِّرْسِ بِجَمَلٍ . وَفِي التَّرْقُوَةِ بِجَمَلٍ . وَفِي الضِّلَعِ بِجَمَلٍ .

وحدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ : أَنَّهُ سَمِعَ سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيَّبِ يَقُولُ : قَضَى عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ فِي الأَضْرَاسِ بِبَعِيرٍ بَعِيرٍ . وَقَضَى مُعَاوِيَةُ بْنُ أَبِي سُفْيَانَ فِي الأَضْرَاسِ بِخَمْسَةِ أَبْعِرَةٍ ، خَمْسَةِ أَبْعِرَةٍ .

قَالَ سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ : فَالدِّيَةُ تَنْقُصُ فِي قَضَاءِ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ وَتَزِيدُ فِي قَضَاءِ مُعَاوِيَةَ فَلَوْ كُنْتُ أَنَا لَجَعَلْتُ فِي الأَضْرَاسِ بَعِيرَيْنِ بَعِيرَيْنِ . فَتِلْكَ الدِّيَةُ سَوَاءٌ . وَكُلُّ مُجْتَهِدٍ مَأْجُورٌ .

وحدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ : أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ : إِذَا أُصِيبَتِ السِّنُّ فَاسْوَدَّتْ فَفِيهَا عَقْلُهَا تَامًّا . فَإِنْ طُرِحَتْ بَعْدَ أَنْ تَسْوَدَّ فَفِيهَا عَقْلُهَا أَيْضًا تَامًّا .

7. Ömer b. Hattab'ın azadlı kölesi Eslem'den: Ömer b. Hattab öğütücü dişe, köprücük kemiğine ve kaburga kemiklerine diyet olarak birer deve takdir etti.

Said b. Müseyyeb'den: Ömer b. Hattab öğütücü dişler (azı dişleri) için birer deve ve Muaviye b. Ebi Süfyan beşer deve diyete hükmederdi.[28] Diyet, Ömer b. Hattab'ın hükmüne göre az, Muaviye'nin hükmüne göre ise çok oluyor. Ben hüküm verecek olsaydım, öğütücü dişlerin her biri için ikişer deve takdir ederdim. Her ictihad eden sevap kazanır.

(28) Hanefi, Şafiî ve Maliki mezheblerine göre, hangi diş olursa olsun diyetleri ayrım yapılmaksızın beşer devedir. Çünkü Peygamber Efendimizin (s.a.v.) Amr b. Hazm'a yazdığı fermanda diş mutlak olarak zikredilmiş ve diyetinin beş deve olduğu belirtilmiştir. Malikiler'in görüşü biraz ileride izah edilecektir.

Said b. Müseyyeb'in şöyle dediği rivayet edildi: «Dişe vurulup simsiyah kesilir (iş görmeyecek hale gelirse), tam diyeti gerekir. Siyahlaştıktan sonra çıkarsa, o zaman yine bir tam diyeti daha gerekir.»[29]

(29) Çünkü birinci durumda diş, iş görmez hale geldiği için, ikinci durumda da diş çıkıp ağızda çirkinlik meydana geldiği ve güzelliği gittiği için diyet gerekir.

13. DİŞLERDE DİYETİN HÜKMÜ

٨ - وحدّثني يحيى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ دَاوُدَ بْنِ الْحُصَيْنِ ، عَنْ أَبِي غَطَفَانَ بْنِ طَرِيفٍ الْمُرِّيِّ : أَنَّهُ أَخْبَرَهُ : أَنَّ مَرْوَانَ بْنَ الْحَكَمِ بَعَثَهُ إِلَى عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبَّاسٍ . يَسْأَلُهُ مَاذَا فِي الضِّرْسِ ؟ فَقَالَ عَبْدُ اللهِ بْنُ عَبَّاسٍ : فِيهِ خَمْسٌ مِنَ الإِبِلِ . قَالَ فَرَدَّنِي مَرْوَانُ إِلَى عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبَّاسٍ . فَقَالَ : أَتَجْعَلُ مُقَدَّمَ الْفَمِ مِثْلَ الأَضْرَاسِ ؟ فَقَالَ عَبْدُ اللهِ بْنُ عَبَّاسٍ : لَوْ لَمْ تَعْتَبِرْ ذَلِكَ إِلاَّ بِالأَصَابِعِ . عَقْلُهَا سَوَاءٌ .

وحدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ : أَنَّهُ كَانَ يُسَوِّي بَيْنَ الأَسْنَانِ فِي الْعَقْلِ . وَلاَ يُفَضِّلُ بَعْضَهَا عَلَى بَعْضٍ .

قَالَ مَالِكٌ : وَالأَمْرُ عِنْدَنَا أَنَّ مُقَدَّمَ الْفَمِ وَالأَضْرَاسِ وَالأَنْيَابِ ، عَقْلُهَا سَوَاءٌ . وَذَلِكَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « فِي السِّنِّ خَمْسٌ مِنَ الإِبِلِ » وَالضِّرْسُ سِنٌّ مِنَ الأَسْنَانِ . لاَ يُفَضَّلُ بَعْضُهَا عَلَى بَعْضٍ .

8. Tarîf oğlu Ebu Gatafan el-Mürrî'den: Mervan b. Hakem beni (hataen çıkarılan) öğütücü dişlerin diyetini sormam için Abdullah b. Abbas'a gönderdi. (Ben de gidip sorunca) Abdullah b. Abbas (r.a.)

«— Öğütücü dişin diyeti beş devedir» dedi. (Hükmü Mervan b. Hakem'e ilettiğimde) beni tekrar Abdullah b. Abbas'a gönderip ona Mervan'ın:

«— Sen öndeki kesici dişleri öğütücü dişler gibi mi sayıyorsun?» sözünü iletince, İbn Abbas:

«— Bunu parmaklara kıyas etmen gerekir. (Yaptıkları iş farklı olsa da) diyetleri eşittir» dedi.

Urve'nin diyet hususunda dişleri eşit tuttuğu, bir kısmını diğerlerine üstün tutmadığı rivayet edildi.

İmam Malik der ki: *Bize göre kesici, öğütücü ve sivri dişlerin diyeti eşittir. Çünkü Resûlullah (s.a.v.): «Dişin diyeti beş devedir» buyurdu. öğütücü diş de bu dişlerden biridir. Bunlardan bir kısmı diğerine üstün olmaz.*[30]

(30) Şeybanî, 668.

14. KÖLEYİ YARALAMANIN DİYETİ

وحدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيَّبِ وَسُلَيْمَانَ بْنَ يَسَارٍ كَانَا يَقُولاَنِ : فِي مُوضِحَةِ الْعَبْدِ نِصْفُ عُشْرِ ثَمَنِهِ .

وحدّثني مَالِكٌ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ مَرْوَانَ بْنَ الْحَكَمِ كَانَ يَقْضِي فِي الْعَبْدِ يُصَابُ بِالْجِرَاحِ : أَنَّ عَلَى مَنْ جَرَحَهُ قَدْرَ مَا نَقَصَ مِنْ ثَمَنِ الْعَبْدِ .

قَالَ مَالِكٌ : وَالأَمْرُ عِنْدَنَا أَنَّ فِي مُوضِحَةِ الْعَبْدِ نِصْفَ عُشْرِ ثَمَنِهِ . وَفِي مُنَقِّلَتِهِ الْعُشْرُ وَنِصْفُ الْعُشْرِ مِنْ ثَمَنِهِ . وَفِي مَأْمُومَتِهِ وَجَائِفَتِهِ ، فِي كُلِّ وَاحِدَةٍ مِنْهُمَا ثُلُثُ ثَمَنِهِ . وَفِيمَا سِوَى هٰذِهِ الْخِصَالِ الأَرْبَعِ ، مِمَّا يُصَابُ بِهِ الْعَبْدُ مَا نَقَصَ مِنْ ثَمَنِهِ ،يُنْظَرُ فِي ذٰلِكَ بَعْدَ مَا يَصِحُّ الْعَبْدُ وَيَبْرَأُ . كَمْ بَيْنَ قِيمَةِ الْعَبْدِ بَعْدَ أَنْ أَصَابَهُ الْجُرْحُ ، وَقِيمَتِهِ صَحِيحًا قَبْلَ أَنْ يُصِيبَهُ هٰذَا ؟ ثُمَّ يَغْرَمُ الَّذِي أَصَابَهُ مَا بَيْنَ الْقِيمَتَيْنِ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِي الْعَبْدِ إِذَا كُسِرَتْ يَدُهُ أَوْ رِجْلُهُ ثُمَّ صَحَّ كَسْرُهُ . فَلَيْسَ عَلَى مَنْ أَصَابَهُ شَيْءٌ . فَإِنْ أَصَابَ كَسْرَهُ ذٰلِكَ نَقْصٌ أَوْ عَثَلٌ ، كَانَ عَلَى مَنْ أَصَابَهُ قَدْرَ مَا نَقَصَ مِنْ ثَمَنِ الْعَبْدِ .

قَالَ مَالِكٌ : الأَمْرُ عِنْدَنَا فِي الْقِصَاصِ بَيْنَ الْمَمَالِيكِ كَهَيْئَةِ قِصَاصِ الأَحْرَارِ . نَفْسُ الأَمَةِ بِنَفْسِ الْعَبْدِ . وَجَرْحُهَا بِجَرْحِهِ . فَإِذَا قَتَلَ الْعَبْدُ عَبْدًا عَمْدًا خُيِّرَ سَيِّدُ الْعَبْدِ الْمَقْتُولِ . فَإِنْ شَاءَ قَتَلَ . وَإِنْ شَاءَ أَخَذَ الْعَقْلَ . فَإِنْ أَخَذَ الْعَقْلَ أَخَذَ قِيمَةَ عَبْدِهِ . وَإِنْ شَاءَ رَبُّ الْعَبْدِ الْقَاتِلِ أَنْ يُعْطِيَ ثَمَنَ الْعَبْدِ الْمَقْتُولِ فَعَلَ . وَإِنْ شَاءَ أَسْلَمَ عَبْدَهُ . فَإِذَا أَسْلَمَهُ فَلَيْسَ عَلَيْهِ غَيْرُ ذٰلِكَ . وَلَيْسَ لِرَبِّ الْعَبْدِ الْمَقْتُولِ ، إِذَا أَخَذَ الْعَبْدَ الْقَاتِلَ وَرَضِيَ بِهِ ، أَنْ يَقْتُلَهُ . وَذٰلِكَ فِي الْقِصَاصِ كُلِّهِ بَيْنَ الْعَبِيدِ . فِي قَطْعِ الْيَدِ وَالرِّجْلِ وَأَشْبَاهِ ذٰلِكَ ، بِمَنْزِلَتِهِ فِي الْقَتْلِ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِي الْعَبْدِ الْمُسْلِمِ يَجْرَحُ الْيَهُودِيَّ أَوِ النَّصْرَانِيَّ : إِنَّ سَيِّدَ الْعَبْدِ إِنْ شَاءَ أَنْ يَعْقِلَ عَنْهُ مَا قَدْ أَصَابَ فَعَلَ . أَوْ أَسْلَمَهُ . فَيُبَاعُ . فَيُعْطِي الْيَهُودِيَّ أَوِ النَّصْرَانِيَّ ، مِنْ ثَمَنِ الْعَبْدِ ، دِيَةَ جُرْحِهِ . أَوْ ثَمَنَهُ كُلَّهُ ، إِنْ أَحَاطَ بِثَمَنِهِ . وَلاَ يُعْطِي الْيَهُودِيَّ وَلاَ النَّصْرَانِيَّ عَبْدًا مُسْلِمًا .

İmam Malik'e rivayet edildiğine göre, Said b. Müseyyeb ve Süleyman b. Yesar: «Kölenin yüz ve başındaki kemiğe kadar işleyen yaranın diyeti, kendi değerinin yirmide biri kadardır» derlerdi.

İmam Malik'e rivayet edildiğine göre, Mervan b. Hakem yaralanan köle hakkında, köleyi yaralayana, kölenin değerinden yaranın noksanlaştırdığı miktar kadar diyete hükmederdi.

İmam Malik der ki: *Bize göre kölenin yüz ve başındaki kemiğe kadar işleyen yaranın diyeti, kölenin kıymetinin yirmide biridir. Kölenin baş ve yüzündeki kemiği zedeleyen yaranın diyeti de, kölenin kıymetinin onda biri ve yirmide biridir. Kölenin beynine kadar işleyen yara ile (karın, göğüs ve sırt bölgesindeki) içeriye kadar nüfuz eden yaranın diyeti ise, kölenin değerinin üçte biri kadardır. Bu dört çeşit yaranın dışında kölenin değerini düşüren yaraların diyeti, şöyle hesap edilir: Kölenin bir yarası iyileşince, bir de yara almadan önceki fiatı biçilir. Aradaki fark, diyet olarak ödenir.*

İmam Malik der ki: *Kölenin eli ve ayak kemiği kırılıp sonra kemikler kaynayarak iyileşse, bunu kırana bir şey gerekmez. Fakat bir kusur ve çirkinlik meydana gelirse, o zaman bunun kölenin değerinde noksanlaştırdığı kıymet kadar diyet ödenir.*

İmam Malik der ki: *Bize göre, köleler arasındaki kısas hür kimselerin kendi aralarındaki kısaslar gibidir. Erkek köleyi öldüren cariye, kısasen öldürülür. Cariyeyi yaralayan köleye de, aynı şekilde kısas yapılır. Köle, kasden bir köleyi öldürdüğü zaman, ölen kölenin efendisi iki şeyden birini seçmede serbest bırakılır: Dilerse katil kölenin kısasen ölümünü ister, dilerse, kısastan vaz geçer, öldürülen kölesinin diyetini alır. Diyeti almak isterse, kölesinin kıymeti kadar alır. Katil kölenin efendisi de, isterse ölen kölenin diyetini verir, isterse kendi kölesini verir. Kendi kölesini ölen kölenin efendisine teslim ederse, başka birşey yapması gerekmez. O da buna razı olup alınca, aldığı köleyi kısas yaparak öldüremez. Köleler arasındaki bütün kısasların hükmü böyledir. El, ayak kesme ve benzerlerinde hüküm öldürmede olduğu gibidir.*

İmam Malik der ki: *Müslüman bir köle yahudi veya hıristiyan birini yaralarsa, kölenin efendisi isterse yaranın diyetini verir, isterse kölesini (mahkemeye) teslim eder. Mahkeme köleyi satar, yahudi veya hıristiyana, yarasının diyetini kölenin parasından verir. Diyet kölenin değeri kadar ise, kölenin parasının hepsini verir. Fakat yahudi ve hristiyan'a müslüman köleyi vermez.*

15. ZİMMÎ'NİN DİYETİ

وحدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ : أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ عُمَرَ عَبْدِ الْعَزِيزِ قَضَى أَنَّ دِيَةَ الْيَهُودِيِّ أَوِ النَّصْرَانِيِّ ، إِذَا قُتِلَ أَحَدُهُمَا ، مِثْلُ نِصْفِ دِيَةِ الْحُرِّ الْمُسْلِمِ .

قَالَ مَالِكٌ : الأَمْرُ عِنْدَنَا أَنْ لا يُقْتَلَ مُسْلِمٌ بِكَافِرٍ . إِلاَّ أَنْ يَقْتُلَهُ مُسْلِمٌ قَتْلَ غِيلَةٍ . فَيُقْتَلُ بِهِ .

وحدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَىٰ بْنِ سَعِيدٍ : أَنَّ سُلَيْمَانَ بْنَ يَسَارٍ كَانَ يَقُولُ : دِيَةُ الْمَجُوسِيِّ ثَمَانِي مِائَةِ دِرْهَمٍ .

قَالَ مَالِكٌ : وَهُوَ الأَمْرُ عِنْدَنَا .

قَالَ مَالِكٌ : وَجِرَاحُ الْيَهُودِيِّ وَالنَّصْرَانِيِّ وَالْمَجُوسِيِّ فِي دِيَاتِهِمْ عَلَى حِسَابِ جِرَاحِ الْمُسْلِمِينَ فِي دِيَاتِهِمْ . الْمُوضِحَةُ نِصْفُ عُشْرِ دِيَتِهِ . وَالْمَأْمُومَةُ ثُلُثُ دِيَتِهِ . وَالْجَائِفَةُ ثُلُثُ دِيَتِهِ . فَعَلَى حِسَابِ ذَلِكَ ، جِرَاحَاتُهُمْ كُلُّهَا .

İmam Malik'e rivayet edildiğine göre, Ömer b. Abdulaziz, Yahudi ve Hrıstiyanlar'dan biri öldürülünce, diyetinin hür müslümanın diyetinin yarısı kadar olduğuna hükmetti.[31]

İmam Malik der ki: *Bize göre kâfiri öldüren müslüman kısasen öldürülmez.*[32] *Fakat müslüman kâfiri kandırıp tuzağa düşürerek öldürmüşse o zaman kısas uygulanır.*

Said oğlu Yahya'dan: Yesar oğlu Süleyman «Mecûsî'nin (ateşe tapanın) diyeti sekiz yüz dirhemdir» derdi.

İmam Malik der ki: «*Bize göre de durum böyledir*»[33]

(31) Müslümanların hakimiyeti altında yaşayan Yahudi ve Hıristiyanlara zimmi denir. Hanefiler'e göre, zimmîyi hataen öldürmenin diyetiyle hür müslümanın diyeti aynıdır, arada fark yoktur.

(32) Hanefiler'e göre, Zimmîyi öldüren müslüman, kısasen öldürülür. Çünkü İslâm devleti onun hayatını korumayı taahhüd etmiştir.

(33) Hanefiler'e göre, mecusinin diyeti, aynen müslümanın diyeti gibidir.

İmam Malik der ki: *Yahudi, Hıristiyan ve Mecusiyi yaralamanın diyeti, müslümanları yaralamanın diyetlerine göre hesap edilir. Baş ve yüzdeki kemiğe kadar işleyen yara ile beyne kadar işleyen yaranın diyeti, kendi diyetinin yirmide biri, karın, sırt ve göğüs bölgesindeki içeriye kadar nüfuz eden yaranın diyeti de yine kendi diyetinin üçte biri kadardır. Diğer yaraların diyetinin hesabı da böyledir.*

16. DİYETİ SUÇLUNUN KENDİ MALINDAN ÖDEMESİ GEREKEN DURUMLAR

حدّثنى يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ : لَيْسَ عَلَى الْعَاقِلَةِ عَقْلٌ فِى قَتْلِ الْعَمْدِ . إِنَّمَا عَلَيْهِمْ عَقْلُ قَتْلِ الْخَطَأِ .

وحدّثنى يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ : مَضَتِ السُّنَّةُ أَنَّ الْعَاقِلَةَ لا تَحْمِلُ شَيْئًا مِنْ دِيَةِ الْعَمْدِ . إِلاَّ أَنْ يَشَاءُوا ذٰلِكَ .

وحدّثنى يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَىٰ بْنِ سَعِيدٍ ، مِثْلَ ذٰلِكَ .

قَالَ مَالِكٌ : إِنَّ ابْنَ شِهَابٍ قَالَ : مَضَتِ السُّنَّةُ فِى قَتْلِ الْعَمْدِ حِينَ يَعْفُو أَوْلِيَاءُ الْمَقْتُولِ ، أَنَّ الدِّيَةَ تَكُونُ عَلَى الْقَاتِلِ فِى مَالِهِ خَاصَّةً . إِلاَّ أَنْ تُعِينَهُ الْعَاقِلَةُ ، عَنْ طِيبِ نَفْسٍ مِنْهَا .

قَالَ مَالِكٌ : وَالأَمْرُ عِنْدَنَا أَنَّ الدِّيَةَ لا تَجِبُ عَلَى الْعَاقِلَةِ ، حَتَّى تَبْلُغَ الثُّلُثَ فَصَاعِدًا . فَمَا بَلَغَ الثُّلُثَ فَهُوَ عَلَى الْعَاقِلَةِ . وَمَا كَانَ دُونَ الثُّلُثِ فَهُوَ فِى مَالِ الْجَارِحِ خَاصَّةً .

قَالَ مَالِكٌ : الأَمْرُ الَّذِى لا اخْتِلاَفَ فِيهِ عِنْدَنَا ، فِيمَنْ قُبِلَتْ مِنْهُ الدِّيَةُ فِى قَتْلِ الْعَمْدِ ، أَوْ فِى شَىْءٍ مِنَ الْجِرَاحِ الَّتِى فِيهَا الْقِصَاصُ : أَنَّ عَقْلَ ذٰلِكَ لا يَكُونُ عَلَى الْعَاقِلَةِ . إِلاَّ أَنْ يَشَاءُوا . وَإِنَّمَا عَقْلُ ذٰلِكَ فِى مَالِ الْقَاتِلِ أَوِ الْجَارِحِ خَاصَّةً . إِنْ وُجِدَ لَهُ مَالٌ . فَإِنْ لَمْ يُوجَدْ لَهُ مَالٌ ، كَانَ دَيْنًا عَلَيْهِ . وَلَيْسَ عَلَى الْعَاقِلَةِ مِنْهُ شَىْءٌ . إِلاَّ أَنْ يَشَاءُوا .

قَالَ مَالِكٌ : وَلاَ تَعْقِلُ الْعَاقِلَةُ أَحَدًا ، أَصَابَ نَفْسَهُ عَمْدًا أَوْ خَطَأً ، بِشَىْءٍ . وَعَلَى ذٰلِكَ رَأْىُ أَهْلِ الْفِقْهِ عِنْدَنَا . وَلَمْ أَسْمَعْ أَنَّ أَحَدًا ضَمَّنَ الْعَاقِلَةَ مِنْ دِيَةِ الْعَمْدِ شَيْئًا . وَمِمَّا يُعْرَفُ بِهِ ذٰلِكَ أَنَّ اللهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى قَالَ فِى كِتَابِهِ ﴿ فَمَنْ عُفِىَ لَهُ مِنْ أَخِيهِ شَىْءٌ فَاتِّبَاعٌ بِالْمَعْرُوفِ وَأَدَاءٌ إِلَيْهِ بِإِحْسَانٍ ﴾ فَتَفْسِيرُ ذٰلِكَ ، فِيمَا نُرَى وَاللهُ أَعْلَمُ : أَنَّهُ مَنْ أُعْطِىَ مِنْ أَخِيهِ شَىْءٌ مِنَ الْعَقْلِ . فَلْيَتْبَعْهُ بِالْمَعْرُوفِ . وَلْيُؤَدِّ إِلَيْهِ بِإِحْسَانٍ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِى الصَّبِىِّ الَّذِى لا مَالَ لَهُ . وَالْمَرْأَةِ الَّتِى لا مَالَ لَهَا . إِذَا جَنَى أَحَدُهُمَا جِنَايَةً دُونَ الثُّلُثِ : إِنَّهُ ضَامِنٌ عَلَى الصَّبِىِّ وَالْمَرْأَةِ فِى مَالِهِمَا خَاصَّةً . إِنْ كَانَ لَهُمَا مَالٌ أُخِذَ مِنْهُ . وَإِلاَّ فَجِنَايَةُ كُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا دَيْنٌ عَلَيْهِ . لَيْسَ عَلَى الْعَاقِلَةِ مِنْهُ شَىْءٌ . وَلاَ يُؤْخَذُ أَبُو الصَّبِىِّ بِعَقْلِ جِنَايَةِ الصَّبِىِّ . وَلَيْسَ ذٰلِكَ عَلَيْهِ .

قَالَ مالكٌ : الأَمْرُ عِنْدَنا الَّذى لا اخْتلاف فيه ، أَنَّ الْعبْد إذا قُتل كانَتْ فيه الْقيمةُ يوْم يُقْتَلُ . ولاَ تَحْملُ عاقلَةُ قَاتله منْ قيمة الْعبْد شيْئًا . قَلَّ أَوْ كثُر . وإنَّما ذلك على الَّذى أصابَهُ فى ماله خاصَّةً . بالغًا ما بَلَغَ . وَإنْ كَانَتْ قيمةُ الْعبْد الدِّيَةَ أَوْ أَكْثَرَ ، فَذلكَ عَلَيْه فى مَاله . وذلكَ لأَنَّ الْعَبْدَ سلْعَةٌ منَ السِّلَع .

Hişam, babası Urve'nin şöyle dediğini rivayet etti: «Kasden adam öldürmede diyeti, akilenin ödemesi gerekmez. Akile, ancak hata yoluyla öldürmenin diyetini öder».[34]

İbn Şihab'ın şöyle dediği rivayet edildi: «Tatbik edilen esasa göre âkıle, kasden adam öldürme diyetini yüklenmez. Ancak kendileri isterlerse verebilirler.»

İmam Malik der ki: *İbn Şihab kasden adam öldürmede öldürülenin velileri katilin kısas yoluyla öldürülmesini affederlerse, o zaman diyeti, katilin kendi özel malından ödemesi gerekir. Ancak âkılesi gönül hoşluğuyla katile yardım etmek isterlerse edebilirler.*

İmam Malik der ki: *Bize göre, tam diyetin üçte birinden az miktarlarını cinayeti işleyen kendi malından öder. Fakat diyet miktarı tam diyetin en az üçte birine ulaşınca o zaman âkılesi öder.*[35]

İmam Malik der ki: *Bize göre ihtilâfsız kabul edilen görüş şudur: Kasden adam öldürmede veya kısası gerektiren yaralamalarda diyet kabul edilirse, bunu suçlunun bizzat kendi malından ödemesi gerekir. Malı varsa öder. Yoksa borçlanır. Ödeme imkânı*

(33) Kasden adam öldürmede diyet değil kısas gerekir. Ancak ölenin velileri affederse o zaman diyet verilebileceğini daha önce belirtmiştik.
Akıle: Katilin yakınlarıdır ki hata yoluyla öldürmelerde diyeti bunlar öder. Akılenin diyeti ödeme derecesi, sırasıyla şöyledir.
a) Katilin üyesi bulunduğu hazineden maaş alan meslek grupları, askeri birlikler ve devlet memurları grupları gibi.
b) Asabesi (baba tarafından erkek akrabaları),
c) Bu iki grup yoksa devlet hazinesi.

(34) Ebû Hanife'ye göre, diyet miktarı tam diyetin yirmide birine ulaşınca âkıle öder, bundan az miktarını cinayeti işleyen öder.

(35) Sağ ise kendisine, ölmüşse mirasçılarına âkılesi diyet vermez.

bulunca öder, âkılesinin bir şey ödemesi gerekmez. Ancak kendi istekleriyle ödemek isterse ödeyebilirler.

İmam Malik der ki: *Kendi canına kasden veya hataen herhangi bir şekilde zarar veren kimseye âkılesi diyet vermez.*[35] *Bizde fukahanın görüşü böyledir. Kendi canına kasden zarar veren kimse için âkileye diyeti gerekli kılan hiçbir kimseyi işitmedim. Yüce Allah'ın, Kur'an-ı Kerim'deki: «**Katilin kısası veya diyetin bir kısmı, din kardeşi (öldürülenin velilerinden biri) tarafından affedilirse, diğer velilerin de buna uyarak katili sıkıştırmadan iyilikle diyet talep etmeleri,katilin de geciktirmeden eksiksiz diyeti ödemesi gerekir**»*[36] *buyruğundan anlaşılan da budur. Âyeti Kerimenin açıklaması —Allahu alem— görüşümüze göre şöyledir: «Kime diyetten bir şey bağışlanırsa güzellikle buna tabi olsun, geciktirmeden ve eksiksiz diyeti maktulun velisine ödesin».*

İmam Malik der ki: *Malları olmayan kadın ve çocukdan biri tam diyetin (yüz deve) üçte birinden azını gereketirecek bir cinayet işlerse, diyetin ödenmesi kendilerine aittir. Malları varsa diyet alınır. Yoksa borçlanmış olurlar. Âkılenin bir şey ödemesi gerekmez.*[37] *Babadan oğlunun cinayetinin diyeti alınmaz.*

İmam Malik der ki: *Bizim ihtilâfsız görüşümüz şudur: Bir köle öldürülse, diyeti öldürüldüğü gündeki kıymetidir. Kıymeti ne kadar olursa olsun, hatta diyet miktarından az veya fazla da olsa, bunu katil kendi malından öder. Çünkü köle eşya hükmündedir. Katilin âkılesine diyet ödemek gerekmez.*[38]

(36) Bakara: 178.

(37) Diyet miktarı, tam diyetin üçte birinden az ise, âkılesinin diyet ödemesi gerekmez. Üçte bir ve daha fazla olursa âkılesi öder. Zarar veren süt çocuğu ise, zarar boşa gider.

(38) Şeybanî, 665.
Hanefiler'e göre, hata yoluyla öldürülen köle ve cariyenin diyeti, kendi kıymetleri kadardır. Ancak kölenin kıymeti, hür erkeğin ve cariyenin kıymeti de hür kadının diyetine eşit ve daha fazla olursa, hürriyetin şerefine binaen bunların diyetinden onar dirhem eksik verilir.

17. DİYETE VARİS OLMA VE DİYETİN AĞIRLAŞTIRILMASI

٩ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ؛ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ نَشَدَ النَّاسَ بِمِنًى : مَنْ كَانَ عِنْدَهُ عِلْمٌ مِنَ الدِّيَةِ أَنْ يُخْبِرَنِي ؟ فَقَامَ الضَّحَّاكُ بْنُ سُفْيَانَ الْكِلاَبِيُّ فَقَالَ : كَتَبَ إِلَيَّ رَسُولُ اللهِ ﷺ أَنْ أُوَرِّثَ امْرَأَةَ أَشْيَمَ الضَّبَابِيِّ ، مِنْ دِيَةِ زَوْجِهَا . فَقَالَ لَهُ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ : ادْخُلِ الْخِبَاءَ حَتَّى آتِيَكَ . فَلَمَّا نَزَلَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ ، أَخْبَرَهُ الضَّحَّاكُ . فَقَضَى بِذٰلِكَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ .

قَالَ ابْنُ شِهَابٍ : وَكَانَ قَتْلُ أَشْيَمَ خَطَأً .

9. İbn Şihab anlatıyor: Ömer b. Hattab (r.a.), Mina'da, insanlardan kim diyetle ilgili bir şey biliyorsa, kendisine haber vermesini isteyince, Süfyan oğlu Dahhâk el-Kilâbî kalkıp: «Resûlullah (s.a.v.) bana Eşyem ed-Dıbâbî'nin karısını kocasının diyetinden mirasçı kılmamı yazdı» dedi. Bunun üzerine Hz. Ömer (r.a.) «Çadıra gir, gelip seninle görüşeceğim» dedi. Dahhâk çadıra girdi. Hz. Ömer (r.a.) yanına gelince Dahhâk bildiğini ona haber verdi. Hz. Ömer (r.a.)'da buna göre hükmetti (kocalarının diyetine kadınları mirascı kıldı).[39]

İbn Şihab: «Eşyem, hata yoluyla öldürülmüştü» dedi.[40]

١٠ - وحدّثني مَالِكٌ عَنْ يَحْيَىٰ بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ ؛ أَنَّ رَجُلاً مِنْ بَنِي مُدْلِجٍ يُقَالُ لَهُ قَتَادَةُ . حَذَفَ ابْنَهُ بِالسَّيْفِ . فَأَصَابَ سَاقَهُ . فَنُزِيَ فِي جُرْحِهِ فَمَاتَ . فَقَدِمَ سُرَاقَةُ بْنُ جُعْشُمٍ عَلَى عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ . فَذَكَرَ ذٰلِكَ لَهُ . فَقَالَ لَهُ عُمَرُ : اعْدُدْ ، عَلَى مَاءٍ قُدَيْدٍ ، عِشْرِينَ وَمِائَةَ بَعِيرٍ . حَتَّى أَقْدَمَ عَلَيْكَ . فَلَمَّا قَدِمَ إِلَيْهِ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ ، أَخَذَ مِنْ تِلْكَ الإِبِلِ ثَلاَثِينَ حِقَّةً ، وَثَلاَثِينَ جَذَعَةً ، وَأَرْبَعِينَ خَلِفَةً . ثُمَّ قَالَ : أَيْنَ أَخُو الْمَقْتُولِ ؟ قَالَ : هٰأَنَذَا . قَالَ : خُذْهَا . فَإِنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « لَيْسَ لِقَاتِلٍ شَيْءٌ » .

(39) Şafii ve Hanefiler'e göre de, diyet olarak alınan mal, ölünün diğer malları gibidir. Varisler hisseleri oranında diyetten paylarını alırlar.

(40) Kasden ölüm olayında da katilin canının bağışlanması karşılığına diyete razı olunmuşsa Ebû Hanife, İmam Şafii ve Malik'e göre, bu da varisleri arasında taksim olunur.(Bâcî, Münteka şerhu Muvatta', c.7, s.104).

وحدّثني مَالِكٌ : أَنَّهُ بَلَغَهُ ؛ أَنَّ سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيَّبِ وَسُلَيْمَانَ بْنَ يَسَارٍ سُئِلاَ : أَتُغَلَّظُ الدِّيَةُ فِي الشَّهْرِ الْحَرَامِ ؟ فَقَالاَ : لاَ . وَلَكِنْ يُزَادُ فِيهَا لِلْحُرْمَةِ . فَقِيلَ لِسَعِيدٍ : هَلْ يُزَادُ فِي الْجِرَاحِ كَمَا يُزَادُ فِي النَّفْسِ ، فَقَالَ : نَعَمْ .

قَالَ مَالِكٌ : أُرَاهُمَا أَرَادَا مِثْلَ الَّذِي صَنَعَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ ، فِي عَقْلِ الْمُدْلِجِيِّ ، حِينَ أَصَابَ ابْنَهُ .

10. Şuayb oğlu Amr'dan: Müdliç oğullarından Katâde isminde bir adam oğluna (kızınca) kılıcı attı, bacağına isabet etti ve fazla kan kaybından öldü. Cu'şum oğlu Suraka, Hz. Ömer (r.a.)'e gelip durumu arzetti. Hz. Ömer (r.a.) da ona:

«— Git ben yanına gelinceye kadar «Mai Kudeyd»[41] mevkiineki develerden yüzyirmi tane say» dedi.[42]

Suraka da gidip saydı. Hz. Ömer (r.a.) oraya gelince bu develerden otuz adet dört yaşına ve otuz tane beş yaşına basmış dişi deve ile kırk adet gebe deveyi ayırıp:

«— Ölünün kardeşi nerede?» dedi. Orada bulunan ölünün kardeşi:

«— İşte buradayım» deyince, Hz. Ömer (r.a.):

«— Bu develeri al. Oğlunu öldüren babanın diyet vermesi gerekmez» dedi.[43]

(41) Mekke ile Medine arasında bir yerdir.

(42) Suraka, kavminin reisi idi. Hz. Ömer'in yanına gelip kavmi adına konuştuğu için Hz. Ömer (r.a.)'de develeri ayırmayı ona emretmiştir. Adam öldürmede diyet, develerden verilirse, bunun yüz deve olduğunu daha önce hadisi şeriflerden öğrendik. Hz. Ömer'in burada 120 deve demesi ya bu 120 deve içerisinden yüz deve ayır, anlamındadır, ya da diyeti ağırlaştırmak istemiş, daha sonra ağır diyetin develerin sayılarıyla ilgili olmadığını, bilakis yaş gruplarıyla ilgili olduğunu anlamış olabilir.

(43) Bu hadisede, babanın oğlunu öldürdüğünü ve Hz. Ömer (r.a.)'ın bunun diyetini devlet hazinesinden verdiğini görüyoruz. Aslında mesele oğlunu öldüren baba kısas yoluyla öldürülür mü, öldürülmez mi? Konu mezhepler arasında ihtilaflıdır: Hanefi, Şafii ve Hanbeliler'e göre, oğlunu öldüren babaya kısas yapılmaz. Çünkü Peygamber Efendimiz (s.a.v.): **«Oğlunu öldüren babaya kısas yapılmaz»** buyurmuştur. Âyetteki «cana karşılık can...» umumi hükmünü, bu hadis-i şerif tahsis eder. Hem baba çocuğunun

Malik'e rivayet edildiğine göre Said b. Müseyyeb ile Süleyman b. Yesar'a «Haram aylarda adam öldürmenin diyeti ağırlaştırılır mı?» deyince sorulunca:

«— Hayır ağırlaştırılmaz. Fakat bu ayların hürmetinden dolayı diyet çoğaltılır.» dediler. Bunun üzerine Said'e:

«— Can karşılığında ziyadeleştirildiği gibi, yaralar karşısında da ziyadeleştirilir mi?» diye sorulunca:

«— Evet» dedi.

İmam Malik der ki: *Zannediyorum ki bunlar Müdlic kabilesinden oğlunu öldüren babaya Hz. Ömer (r.a.)'ın yaptığının benzerini hükmetmek istediler.*

١١ - **وحدّثني** مَالِكٌ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ ؛ أَنَّ رَجُلاً مِنَ الأَنْصَارِ يُقَالُ لَهُ أُحَيْحَةُ بْنُ الْجُلاحِ . كَانَ لَهُ عَمٌّ صَغِيرٌ . هُوَ أَصْغَرُ مِنْ أُحَيْحَةَ . وَكَانَ عِنْدَ أَخْوَالِهِ . فَأَخَذَهُ أُحَيْحَةُ فَقَتَلَهُ . فَقَالَ أَخْوَالُهُ : كُنَّا أَهْلَ ثُمَّهِ وَرُمَّهِ . حَتَّى إِذَا اسْتَوَى عَلَى عُمُومِهِ . غَلَبَنَا حَقُّ امْرِىءٍ فِي عَمِّهِ .

قَالَ عُرْوَةُ : فَلِذَلِكَ لاَ يَرِثُ قَاتِلٌ مَنْ قَتَلَ .

قَالَ مَالِكٌ : الأَمْرُ الَّذِي لاَ اخْتِلاَفَ فِيهِ عِنْدَنَا ، أَنَّ قَاتِلَ الْعَمْدِ لاَ يَرِثُ مِنْ دِيَةِ مَنْ قَتَلَ شَيْئًا . وَلاَ مِنْ مَالِهِ . وَلاَ يَحْجُبُ أَحَدًا وَقَعَ لَهُ مِيرَاثٌ . وَأَنَّ الَّذِي يَقْتُلُ خَطَأً لاَ يَرِثُ مِنَ الدِّيَةِ شَيْئًا . وَقَدِ اخْتُلِفَ فِي أَنْ يَرِثَ مِنْ مَالِهِ . لأَنَّهُ لاَ يُتَّهَمُ عَلَى أَنَّهُ قَتَلَهُ لِيَرِثَهُ . وَلْيَأْخُذَ مَالَهُ . فَأَحَبُّ إِلَيَّ أَنْ يَرِثَ مِنْ مَالِهِ . وَلاَ يَرِثُ مِنْ دِيَتِهِ .

11. Urve b. Zübeyr'den: Ensar'dan Cülah oğlu Uheyhe isminde birinin kendisinden daha küçük bir amcası vardı. Terbiye ve

hayatının sebebidir. Bir de babalarda evlatlarına karşı yaratılıştan gelen bir sevgi vardır. Bu sebeplerle, babaların çocuklarını öldürmeleri çok nadir olan şeylerdendir.

Malikiler'e göre ise, hataen çocuğunu öldüren babaya kısas yapılmaz. Ama oğlunu yatırıp kesmiş veya ölünceye kadar hapsedip aç bırakmışsa o zaman kısas yapılır.

Bir de Hz. Ömer (r.a.) diyeti maktulün kardeşine teslim etmiştir. Çünkü evladını öldüren baba, bunun mirasından, dolayısıyla diyetteki hissesinden mahrum kalır, alamaz.

gözetimine dayıları bakıyordu. Küçük amcası kendisini, bakmak üzere dayılarının yanından aldı [44] ve öldürdü. Bunun üzerine dayıları: «Büyüyüp kuvvetleninceye kadar ona biz baktık. Fakat amcasından birinin hakkı bize galebe çaldı. (Onu ve malını elimizden aldılar).[45] dediler.

Urve: «İşte bunun için katil, öldürdüğü kimsenin mirasından alamaz» dedi.

İmam Malik der ki: *Bize göre ihtilafsız kabul edilen hüküm şudur: Kasden adam öldüren, öldürdüğü kimsenin ne diyetine ve ne de malına varis olmaz. Varis olan hiçbir kimseyi de mirasdan mahrum edemez. Hataen adam öldüren de, öldürdüğü kimsenin diyetine varis olamaz. Fakat malına varis olmasında ihtilâf edilmiştir. Çünkü bu durumda «malına varis olup almak için» katilin onu öldürdüğü ithamı yapılamaz: Bana göre malına varis olup diyetine varis olmaması daha uygundur.*[46]

(44) Çünkü amcası, asabeden yani baba tarafından erkek akrabalardandır. Bu sebeple, baba ve annesiz çocuğa bakmaya bunlar dayılarından önceliklidir. İşte amcası çocuğu, bu hakkını kullanarak dayılarının yanından almıştır.

(45) Amcası ölümüne sebep oldu. Çocuğun mallarına da asabesi (baba tarafından erkek akrabası) varis oldu. Dayı tarafı varis olamadı. Bu sebeple çocuğun mallarını asabesi alınca dayıları yukarıdaki metinde geçen duygularını ifade etmişlerdir.

(46) Ebû Hanife ve İmam Şafii'ye göre, hataen yakınını öldüren, ne maktulun diyetine ve ne de malına varis olamaz. (Bk. Bâcî, Münteka, c. 7, s. 108).

18. DİYETLE İLGİLİ DİĞER KONULAR

١٢ - **حدّثني** يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ وَأَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « جَرْحُ الْعَجْمَاءِ جُبَارٌ ، وَالْبِئْرُ جُبَارٌ ، وَالْمَعْدِنُ جُبَارٌ . وَفِي الرِّكَازِ الْخُمُسُ » .

قَالَ مَالِكٌ : وَتَفْسِيرُ الْجُبَارِ أَنَّهُ لا دِيَةَ فِيهِ .

وَقَالَ مَالِكٌ : الْقَائِدُ وَالسَّائِقُ وَالرَّاكِبُ ، كُلُّهُمْ ضَامِنُونَ لِمَا أَصَابَتِ الدَّابَّةُ . إِلاَّ أَنْ تَرْمَحَ الدَّابَّةُ مِنْ غَيْرِ أَنْ يُفْعَلَ بِهَا شَيْءٌ تَرْمَحُ لَهُ . وَقَدْ قَضَى عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ فِي الَّذِي أَجْرَى فَرَسَهُ بِالْعَقْلِ .

قَالَ مَالِكٌ : فَالْقَائِدُ وَالرَّاكِبُ وَالسَّائِقُ أَحْرَى ، أَنْ يَغْرَمُوا ، مِنَ الَّذِي أَجْرَى فَرَسَهُ .

قَالَ مَالِكٌ : وَالأَمْرُ عِنْدَنَا فِي الَّذِي يَحْفِرُ الْبِئْرَ عَلَى الطَّرِيقِ ، أَوْ يَرْبِطُ الدَّابَّةَ ، أَوْ يَصْنَعُ أَشْبَاهَ هٰذَا عَلَى طَرِيقِ الْمُسْلِمِينَ . أَنَّ مَا صَنَعَ مِنْ ذٰلِكَ مِمَّا لا يَجُوزُ لَهُ أَنْ يَصْنَعَهُ عَلَى طَرِيقِ الْمُسْلِمِينَ ، فَهُوَ ضَامِنٌ لِمَا أُصِيبَ فِي ذٰلِكَ مِنْ جَرْحٍ أَوْ غَيْرِهِ . فَمَا كَانَ مِنْ ذٰلِكَ عَقْلُهُ دُونَ ثُلُثِ الدِّيَةِ ، فَهُوَ فِي مَالِهِ خَاصَّةً . وَمَا بَلَغَ الثُّلُثَ فَصَاعِدًا ، فَهُوَ عَلَى الْعَاقِلَةِ . وَمَا صَنَعَ مِنْ ذٰلِكَ مِمَّا يَجُوزُ لَهُ أَنْ يَصْنَعَهُ عَلَى طَرِيقِ الْمُسْلِمِينَ ، فَلاَ ضَمَانَ عَلَيْهِ فِيهِ . وَلاَ غُرْمَ . وَمِنْ ذٰلِكَ ، الْبِئْرُ يَحْفِرُهَا الرَّجُلُ لِلْمَطَرِ . وَالدَّابَّةُ ، يَنْزِلُ عَنْهَا الرَّجُلُ لِلْحَاجَةِ . فَيَقِفُهَا عَلَى الطَّرِيقِ . فَلَيْسَ عَلَى أَحَدٍ فِي هٰذَا غُرْمٌ .

وَقَالَ مَالِكٌ ، فِي الرَّجُلِ يَنْزِلُ فِي الْبِئْرِ . فَيُدْرِكُهُ رَجُلٌ آخَرُ فِي أَثَرِهِ . فَيَجْبِذُ الأَسْفَلُ الأَعْلَىٰ . فَيَخِرَّانِ فِي الْبِئْرِ . فَيَهْلِكَانِ جَمِيعًا : أَنَّ عَلَى عَاقِلَةِ الَّذِي جَبَذَهُ ، الدِّيَةَ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِي الصَّبِيِّ يَأْمُرُهُ الرَّجُلُ يَنْزِلُ فِي الْبِئْرِ ، أَوْ يَرْقَى فِي النَّخْلَةِ ، فَيَهْلِكُ فِي ذٰلِكَ : أَنَّ الَّذِي أَمَرَهُ ضَامِنٌ لِمَا أَصَابَهُ مِنْ هَلاَكٍ أَوْ غَيْرِهِ .

قَالَ مَالِكٌ : الأَمْرُ الَّذِي لا اخْتِلاَفَ فِيهِ عِنْدَنَا . أَنَّهُ لَيْسَ عَلَى النِّسَاءِ وَالصِّبْيَانِ عَقْلٌ يَجِبُ عَلَيْهِمْ أَنْ يَعْقِلُوهُ مَعَ الْعَاقِلَةِ . فِيمَا تَعْقِلُهُ الْعَاقِلَةُ مِنَ الدِّيَاتِ . وَإِنَّمَا يَجِبُ الْعَقْلُ عَلَى مَنْ بَلَغَ الْحُلُمَ مِنَ الرِّجَالِ .

وَقَالَ مَالِكٌ ، فِي عَقْلِ الْمَوَالِي تَلْزَمُهُ الْعَاقِلَةُ إِنْ شاءُوا . وإِنْ أَبَوْا كانُوا أَهْلَ دِيوَانٍ أَوْ مُقْطَعِينَ . وَقَدْ تَعَاقَلَ النَّاسُ فِي زَمَنِ رَسُولِ اللهِ ﷺ . وَفِي زَمَانِ أَبِي بَكْرٍ الصِّدِّيقِ . قَبْلَ أَنْ يَكُونَ دِيوَانٌ .وَإِنَّمَا كانَ الدِّيوَانُ فِي زَمَانِ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ . فَلَيْسَ لأَحَدٍ أَنْ يَعْقِلَ عَنْهُ غَيْرُ قَوْمِهِ وَمَوَالِيهِ . لأَنَّ الْوَلاَءَ لا يَنْتَقِلُ . وَلأَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ « الْوَلاَءُ لِمَنْ أَعْتَقَ » .

قَالَ مَالِكٌ : وَالْوَلاَءُ نَسَبٌ ثَابِتٌ .

قَالَ مَالِكٌ : وَالأَمْرُ عِنْدَنَا فِيمَا أُصِيبَ مِنَ الْبَهَائِمِ ؛ أَنَّ عَلَى مَنْ أَصَابَ مِنْهَا شَيْئًا ، قَدْرَ مَا نَقَصَ مِنْ ثَمَنِهَا .

قَالَ مَالِكٌ ، فِي الرَّجُلِ يَكُونُ عَلَيْهِ الْقَتْلُ . فَيُصِيبُ حَدًّا مِنَ الْحُدُودِ : أَنَّهُ لاَ يُؤْخَذُ بِهِ . وَذَلِكَ أَنَّ الْقَتْلَ يَأْتِي عَلَى ذَلِكَ كُلِّهِ . إِلاَّ الْفِرْيَةَ . فَإِنَّهَا تَثْبُتُ عَلَى مَنْ قِيلَتْ لَهُ . يُقَالُ لَهُ : مَالَكَ لَمْ تَجْلِدْ مَنِ افْتَرَى عَلَيْكَ ؟ فَأَرَى أَنْ يُجْلَدَ الْمَقْتُولُ الْحَدَّ مِنْ قَبْلِ أَنْ يُقْتَلَ . ثُمَّ يُقْتَلَ . وَلاَ أَرَى أَنْ يُقَادَ مِنْهُ فِي شَيْءٍ مِنَ الْجِرَاحِ إِلاَّ الْقَتْلَ . لأَنَّ الْقَتْلَ يَأْتِي عَلَى ذَلِكَ كُلِّهِ .

وَقَالَ مَالِكٌ : الأَمْرُ عِنْدَنَا أَنَّ الْقَتِيلَ إِذَا وُجِدَ بَيْنَ ظَهْرَانَيْ قَوْمٍ فِي قَرْيَةٍ أَوْ غَيْرِهَا . لَمْ يُؤْخَذْ بِهِ أَقْرَبُ النَّاسِ إِلَيْهِ دَارًا . وَلاَ مَكَانًا . وَذَلِكَ أَنَّهُ قَدْ يُقْتَلُ الْقَتِيلُ . ثُمَّ يُلْقَى عَلَى بَابِ قَوْمٍ لِيُلَطَّخُوا بِهِ . فَلَيْسَ يُؤَاخَذُ أَحَدٌ بِمِثْلِ ذَلِكَ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِي جَمَاعَةٍ مِنَ النَّاسِ اقْتَتَلُوا . فَانْكَشَفُوا . وَبَيْنَهُمْ قَتِيلٌ أَوْ جَرِيحٌ . لاَ يُدْرَى مَنْ فَعَلَ ذَلِكَ بِهِ : إِنَّ أَحْسَنَ مَا سُمِعَ فِي ذَلِكَ أَنَّ عَلَيْهِ الْعَقْلَ . وَأَنَّ عَقْلَهُ عَلَى الْقَوْمِ الَّذِينَ نَازَعُوهُ . وَإِنْ كانَ الْجَرِيحُ أَوِ الْقَتِيلُ مِنْ غَيْرِ الْفَرِيقَيْنِ . فَعَقْلُهُ عَلَى الْفَرِيقَيْنِ جَمِيعًا .

12. Ebu Hüreyre (r.a.)'den: Resûlullah (s.a.v.): «**Hayvan yaralamasında diyet yoktur.**[47] **Kuyu kazmada meydana gelen cinayette diyet yoktur. Maden ocağında meydana gelen zararda diyet yoktur. Define mallarında beşde bir oranında vergi vardır.**» buyurdu.[48]

İmam Malik der ki: *Hadisteki Cubâr, onda diyet yok demektir.*

İmam Malik der ki: *Hayvanın meydana getirdiği zarardan binici, sürücü ve hayvanın yularından çeken sorumludur.*[49] *Fakat hayvana bir şey yapılmaksızın tekme vurup zarar vermişse ondan sorumlu olmazlar. Hz. Ömer (r.a.) atını koşturup zarar meydana getirene diyet hükmetti.*

İmam Malik der ki: *Hayvana binen, arkasından süren ve önünden çeken zararı ödemeye atını koşturandan daha müstehaktır.*

İmam Malik der ki: *Bize göre halkın gelip geçtiği yola kuyu kazan, hayvan bağlayan veya bunların benzerini yapan kimse, eğer bu işleri ihtiyacından dolayı yapmamışsa, bunların meydana getirdiği zarardan sorumludur. Eğer diyet miktarı, tam diyetin üçte birinden azsa, kendi malından öder. Diyet miktarı, tam diyetin üçte biri ve daha fazla ise, âkılesi (baba tarafından erkek akrabaları) öder.*

Şayet bunları ihtiyacından dolayı yapmışsa mesela kuyuyu yağmur suyu toplanması için kazmış ve hayvanından bir işi için inip yolda bırakmışsa, o zaman bunların hiç birinden dolayı sorumlu olmaz.

İmam Malik der ki: *Bir adam kuyuya inmeye başlayıp başka biri de onu takip ederken alttaki adam üsttekini çekip her ikisi de kuyunun dibine düşüp ölseler, çeken kimsenin âkılesi öbürünün varislerine diyet öder.*

(47) Hiç bir kimse etkide bulunmamış ve sebep olmamışsa.
(48) Buharî Zekât, 24/66; Müslim, Hudud, 29/11, no: 45.
Define mallarının vergisiyle ilgili malumat zekât bölümünde geçti.
(49) Ya bu üç kişi ayrı ayrı bulunmuş olur, ya da beraberce. Bunlardan sadece biri bulunursa hayvanın meydana getirdiği zarar ve ziyandan o sorumlu olur. Üçü beraber ve kusurları varsa müştereken sorumlu olurlar.

İmam Malik der ki: *Biri bir çocuğa kuyuya inmesini veya ağaca çıkmasını emredip de çocuk bunu yaparken ölse veya zarar görse, emir veren kimse bunun diyetini öder.*

İmam Malik der ki: *Bize göre ihtilâfsız kabul edilen görüş şudur: Diyet ödemesi gereken âkıle ile beraber bulunan kadın ve çocukların diyet ödemesi gerekmez. Diyeti erginlik çağına girmiş erkekler öder.*

İmam Malik der ki: *Köle azad ederek ya da aralarında anlaşma yoluyla birbirine bağlı kimseler dilerlerse birbirlerinin diyetini öderler. Bunlar diyeti ödemekten kaçınırsa, divan ehli denilen devletten maaş alan gruplar birbirlerinin diyetini öder. Resmî divan ehli teşekkül etmeden Resûlu Ekrem (s.a.v.) ve Hz. Ebû Bekir (r.a.) zamanında diyet ödemede müslümanlar birbirleriyle yardımlaşıyorlardı. Divan usulü (hazineden maaş alan grupların) teşekkülü Hz. Ömer (r.a.) zamanında oldu. Bir kimsenin diyetini akrabasından ve velayet yoluyle bağlı olduğu kimselerden başkasının ödemesi gerekmez. Çünkü velayet (birbirine bağlılık) yabancılara intikal etmez. Resul-i Ekrem de: «***Vela hakkı azad edenindir***» buyurdu.*

İmam Malik der ki: *«Velâ sabit bir nesebdir. »*

İmam Malik der ki: *Bize göre, hayvanlara zarar veren kimsenin hayvanın bu zarar sebebiyle noksanlaşan kıymeti kadarını ödemesi gerekir.*

İmam Malik der ki: *Kısasen öldürülmesi gereken biri zina, hırsızlık.. gibi haddi gerektiren başka bir suç da işlemiş olsa, kendisine had tatbik edilmez. Ölüm cezası hepsine kafidir. Fakat iffetli kimseye zina iftirası cezası böyle değildir. Çünkü iftira edilen kimseye: «Sana ne oluyor da aleyhine iftirada bulunan kimseyi kırbaçlıyorsun?» denilir. Bu sebeple, kısasen ölüme mahkûm edilen kimseye önce hadd-i kazf'den (iffete iftira) dolayı kırbaçlanıp sonra öldürülmesi görüşündeyim. Katlin dışında diğer yaralamalardaki kısasda durum böyle değildir. Çünkü kısasen öldürme, öbür cezaların hepsine kafidir.*

İmam Malik der ki: *Bir kimse köyde veya başka yerde bir toplum arasında öldürülmüş olarak bulunsa, ölüye evi ve yeri en yakın olan sorumlu tutulmaz. Çünkü başka yerde öldürülüp de*

onları suçlu göstermek için kapılarına atılmış olabilir. Bu gibi şeylerden dolayı hiçbir kimse sorumlu tutulmaz.

İmam Malik der ki: *Bir grup insan dövüşse, sonra ayrıldıklarında aralarında kimin yaptığı bilinmeyen yaralı veya ölü biri bulunsa, bu hususta işittiklerimin en iyisi, bu ölünün diyetini, kendileriyle döğüşenlerin hepsinin ödemesidir. Ölü veya yaralı döğüşen iki gruptan da değilse, diyeti her iki grubun da ödemesi gerekir.*[50]

(50) Şeybanî, 677.

19. PUSU KURARAK VE SİHİRLE ADAM ÖLDÜRME

١٣ - وحدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَىٰ بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ ؛ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ قَتَلَ نَفَرًا . خَمْسَةً أَوْ سَبْعَةً . بِرَجُلٍ وَاحِدٍ قَتَلُوهُ قَتْلَ غِيلَةٍ . وَقَالَ عُمَرُ : لَوْ تَمَالأَ عَلَيْهِ أَهْلُ صَنْعَاءَ لَقَتَلْتُهُمْ جَمِيعًا .

13. Said b. Museyyeb'den: Ömer b. Hattab (r.a.) bir adamı pusu kurup tuzağa düşürerek öldüren beş veya yedi kişiyi öldürdü ve: «Bütün San'a halkı bu suça iştirak etmiş olsaydı hepsini öldürürdüm» dedi.

١٤ - وحدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ سَعْدِ بْنِ زُرَارَةَ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ : أَنَّ حَفْصَةَ زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ قَتَلَتْ جَارِيَةً لَهَا ، سَحَرَتْهَا . وَقَدْ كَانَتْ دَبَّرَتْهَا . فَأَمَرَتْ بِهَا فَقُتِلَتْ .

قَالَ مَالِكٌ : السَّاحِرُ الَّذِي يَعْمَلُ السِّحْرَ . وَلَمْ يَعْمَلْ ذٰلِكَ لَهُ غَيْرُهُ . هُوَ مِثْلُ الَّذِي قَالَ اللهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى فِي كِتَابِهِ : ﴿ وَلَقَدْ عَلِمُوا لَمَنِ اشْتَرَاهُ مَالَهُ فِي الآخِرَةِ مِنْ خَلاَقٍ ﴾ فَأَرَى أَنْ يُقْتَلَ ذٰلِكَ . إِذَا عَمِلَ ذٰلِكَ هُوَ نَفْسُهُ .

14. Zürare oğlu Sa'd oğlu Abdurrahman oğlu Muhammed'e rivayet edildiğine göre, Peygamber efendimiz (s.a.v.)'in hanımı Hafsa (r.a.) kendisine sihir yapan cariyesinin öldürülmesini emretti ve öldürüldü. Hafsa (r.a.) cariyenin hürriyetine kavuşmasını kendi ölümüne bağlamıştı.

İmam Malik der ki: *Kendisine sihir yapmayana sihir yapan kimse, Allah'ın kitabında şöyle buyurduğu şu kimse gibidir:* ***«Andolsun ki onlar (yahudiler) onu (sihri) satın alan (sihir ve büyü yaparak kazanç sağlayan) kimsenin ahirette hiçbir nasibi olmadığını muhakkak biliyorlardı»***[51]

Bunu bizzat yapanın öldürülmesi görüşündeyim.

(51) Bakara: 102.

20. KASDEN ADAM ÖLDÜRMENİN CEZASI

١٥ - **وحدّثني** يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عُمَرَ بْنِ حُسَيْنٍ ، مَوْلَى عَائِشَةَ بِنْتِ قُدَامَةَ ؛ أَنَّ عَبْدَ الْمَلِكِ بْنَ مَرْوَانَ أَقَادَ وَلِيَّ رَجُلٍ مِنْ رَجُلٍ قَتَلَهُ بِعَصًا . فَقَتَلَهُ وَلِيُّهُ بِعَصًا .

قَالَ مَالِكٌ : وَالأَمْرُ الْمُجْتَمَعُ عَلَيْهِ الَّذِى لا اخْتِلاَفَ فِيهِ عِنْدَنَا . أَنَّ الرَّجُلَ إِذَا ضَرَبَ الرَّجُلَ بِعَصًا . أَوْ رَمَاهُ بِحَجَرٍ . أَوْ ضَرَبَهُ عَمْدًا . فَمَاتَ مِنْ ذَلِكَ . فَإِنَّ ذَلِكَ هُوَ الْعَمْدُ وَفِيهِ الْقِصَاصُ .

قَالَ مَالِكٌ : فَقَتْلُ الْعَمْدِ عِنْدَنَا أَنْ يَعْمِدَ الرَّجُلُ إِلَى الرَّجُلِ فَيَضْرِبَهُ . حَتَّى تَفِيظَ نَفْسُهُ . وَمِنَ الْعَمْدِ أَيْضًا أَنْ يَضْرِبَ الرَّجُلُ الرَّجُلَ فِى النَّائِرَةِ تَكُونُ بَيْنَهُمَا . ثُمَّ يَنْصَرِفُ عَنْهُ وَهُوَ حَيٌّ . فَيُنْزَى فِى ضَرْبِهِ . فَيَمُوتُ . فَتَكُونُ ، فِى ذَلِكَ ، الْقَسَامَةُ .

قَالَ مَالِكٌ : الأَمْرُ عِنْدَنَا أَنَّهُ يُقْتَلُ ، فِى الْعَمْدِ ، الرِّجَالُ الأَحْرَارُ بِالرَّجُلِ الْحُرِّ الْوَاحِدِ . وَالنِّسَاءُ بِالْمَرْأَةِ كَذَلِكَ . وَالْعَبِيدُ بِالْعَبْدِ كَذَلِكَ .

15. Kudame kızı Aişe'nin azadlı kölesi Hüseyin oğlu Ömer'den: Abdulmelik b. Mervan değnek ile öldürülen birinin velisine katili aynen öldürmesini emretti. O da katili değnekle öldürdü.

İmam Malik der ki: *Bize göre ittifakla kabul edilen görüş şudur: Bir adam birine değnekle vursa yahut ona taş atsa veya kasden vursa, o da ölse, bu kasden öldürmedir ve kısas gerekir.*[52]

İmam Malik der ki: *Bize göre kasden öldürme bir adamın diğerine canı çıkıncaya kadar kasden vurarak öldürmesidir. Ayrıca yine aralarında düşmanlık olan birinin diğerine vurarak o sağ iken ayrılıp sonra adamın bu darbeden dolayı kan kaybederek*

(52) Daha önce, Hanefiler'e göre, öldürme olayının beş kısma ayrıldığını belirtmiştik. Onlara göre kasden adam öldürme, silahla veya kılıç, bıçak ve balta gibi yaralayıcı aletlerle olur. Bunların dışında taş,sopa ve elle vurarak öldürme, Ebû Hanife'ye göre, kasde benzeyen öldürmedir. Kısas gerekmez, diyet gerekir. Ebû Yusuf ile Muhammed'e ve diğer mezhep imamlarına göre ise, kasden öldürmedir. Kısası gerektirir.

ölmesi de kasden öldürmedir. Bunda kasame (elli yemin) gerekir.[53]

İmam Malik der ki: *Hür bir adamı kasden hep beraber öldüren erkekler, bir kadını öldüren kadınlar ve bir köleyi öldüren köleler kısas olarak öldürülürler.*

(53) İmam Şafi'ye göre de, küçük sopayla ölünceye kadar vurulup öldürülmesi kasden öldürmedir. Kısas gerekir. Hanefiler'e göre ise, kasde benzeyen öldürmedir, diyet gerekir.
İmam Malik'in belirttiği gibi bunda kasame gerekmesi şöyle olur: O adamın dövmesinden dolayı öldüğü kesin delille sabit olmayıp velileri, bunu kasden falan kimse öldürdü diye dava açarlar, davalı da bunu inkâr ederse, mahkemece maktulun velilerine elli yemin tevcih edilir. Yemin ederlerse katil kısasen öldürülür. Bu Malikilerin hükmüdür. Konu ileride müstakil olarak ele alınacak, Hanefiler'in görüşü orada izah edilecek.

21. ADAM ÖLDÜRMEDE KISAS

حدّثنى يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ : أَنَّ مَرْوَانَ بْنَ الْحَكَمِ كَتَبَ إِلَى مُعَاوِيَةَ بْنِ أَبِى سُفْيَانَ يَذْكُرُ أَنَّهُ أُتِىَ بِسَكْرَانَ قَدْ قَتَلَ رَجُلاً . فَكَتَبَ إِلَيْهِ مُعَاوِيَة : أَنِ اقْتُلْهُ بِهِ .

قَالَ يَحْيَىٰ : قَالَ مَالِكٌ : أَحْسَنُ مَا سَمِعْتُ فِى تَأْوِيلِ هٰذِهِ الآيَةِ ، قَوْلِ اللهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى ﴿ الْحُرُّ بِالْحُرِّ وَالْعَبْدُ بِالْعَبْدِ - فَهٰؤُلاَءِ الذُّكُورُ - وَالأُنْثَىٰ بِالأُنْثَىٰ ﴾ أَنَّ الْقِصَاصَ يَكُونُ بَيْنَ الإِنَاثِ كَمَا يَكُونُ بَيْنَ الذُّكُورِ . وَالْمَرْأَةُ الْحُرَّةُ تُقْتَلُ بِالْمَرْأَةِ الْحُرَّةِ . كَمَا يُقْتَلُ الْحُرُّ بِالْحُرِّ . وَالأَمَةُ تُقْتَلُ بِالأَمَةِ . كَمَا يُقْتَلُ الْعَبْدُ بِالْعَبْدِ . وَالْقِصَاصُ يَكُونُ بَيْنَ النِّسَاءِ كَمَا يَكُونُ بَيْنَ الرِّجَالِ . وَالْقِصَاصُ أَيْضًا يَكُونُ بَيْنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَاءِ . وَذٰلِكَ أَنَّ اللهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى قَالَ فِى كِتَابِهِ : ﴿ وَكَتَبْنَا عَلَيْهِمْ فِيهَا أَنَّ النَّفْسَ بِالنَّفْسِ وَالْعَيْنَ بِالْعَيْنِ وَالأَنْفَ بِالأَنْفِ وَالأُذُنَ بِالأُذُنِ وَالسِّنَّ بِالسِّنِّ وَالْجُرُوحَ قِصَاصٌ ﴾ فَذَكَرَ اللهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى أَنَّ النَّفْسَ بِالنَّفْسِ . فَنَفْسُ الْمَرْأَةِ الْحُرَّةِ بِنَفْسِ الرَّجُلِ الْحُرِّ . وَجُرْحُهَا بِجُرْحِهِ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِى الرَّجُلِ يُمْسِكُ الرَّجُلَ لِلرَّجُلِ فَيَضْرِبُهُ فَيَمُوتُ مَكَانَهُ : أَنَّهُ ، إِنْ أَمْسَكَهُ ، وَهُوَ يَرَى أَنَّهُ يُرِيدُ قَتْلَهُ قَتَلاَ بِهِ جَمِيعًا . وَإِنْ أَمْسَكَهُ وَهُوَ يَرَى أَنَّهُ إِنَّمَا يُرِيدُ الضَّرْبَ مِمَّا يَضْرِبُ بِهِ النَّاسُ ، لا يَرَى أَنَّهُ عَمَدَ لِقَتْلِهِ ، فَإِنَّهُ يُقْتَلُ الْقَاتِلُ . وَيُعَاقَبُ الْمُمْسِكُ أَشَدَّ الْعُقُوبَةِ . وَيُسْجَنُ سَنَةً . لأَنَّهُ أَمْسَكَهُ . وَلا يَكُونُ عَلَيْهِ الْقَتْلُ .

قَالَ مَالِكٌ : فِى الرَّجُلِ يَقْتُلُ الرَّجُلَ عَمْدًا . أَوْ يَفْقَأُ عَيْنَهُ عَمْدًا . فَيُقْتَلُ الْقَاتِلُ أَوْ تُفْقَأُ عَيْنُ الْفَاقِىءِ قَبْلَ أَنْ يُقْتَصَّ مِنْهُ : أَنَّهُ لَيْسَ عَلَيْهِ دِيَةٌ وَلا قِصَاصٌ . وَإِنَّمَا كَانَ حَقُّ الَّذِى قُتِلَ أَوْفُقِئَتْ عَيْنُهُ فِى الشَّىْءِ ، بِالَّذِى ذَهَبَ وَإِنَّمَا ذٰلِكَ بِمَنْزِلَةِ الرَّجُلِ يَقْتُلُ الرَّجُلَ عَمْدًا . ثُمَّ يَمُوتُ الْقَاتِلُ . فَلا يَكُونُ لِصَاحِبِ الدَّمِ ، إِذَا مَاتَ الْقَاتِلُ ، شَىْءٌ . دِيَةٌ وَلا غَيْرُهَا . وَذٰلِكَ لِقَوْلِ اللهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى : ﴿ كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِصَاصُ فِى الْقَتْلَى الْحُرُّ بِالْحُرِّ وَالْعَبْدُ بِالْعَبْدِ ﴾ .

قَالَ مَالِكٌ : فَإِنَّمَا يَكُونُ لَهُ الْقِصَاصُ عَلَى صَاحِبِهِ الَّذِى قَتَلَهُ . وَإِذَا هَلَكَ قَاتِلُهُ الَّذِى قَتَلَهُ ، فَلَيْسَ لَهُ قِصَاصٌ وَلا دِيَةٌ .

قَالَ مَالِكٌ : لَيْسَ بَيْنَ الْحُرِّ وَالْعَبْدِ قَوَدٌ فِى شَىْءٍ مِنَ الْجِرَاحِ . وَالْعَبْدُ يُقْتَلُ بِالْحُرِّ إِذَا قَتَلَهُ عَمْدًا . وَلا يُقْتَلُ الْحُرُّ بِالْعَبْدِ وَإِنْ قَتَلَهُ عَمْدًا . وَهُوَ أَحْسَنُ مَا سَمِعْتُ .

İmam Malik'e şöyle rivayet edildi: Mervan b. Hakem, Muaviye b. Ebi Süfyan'a, kendisine adam öldürmüş sarhoş birinin getirildiğini, (buna kısas uygulanıp uygulanmıyacağının) bildirilmesini yazınca, Muaviye: «Maktul karşılığında onu öldür» diye cevap verdi.

İmam Malik der ki: *Allah'ın «**Hür hür ile, köle, köle ile - (bunlar erkekdirler) kadın, kadın ile (kısas olunur)**»*[54] *buyruğunun açıklanması hakkında işittiklerimin en güzeli erkekler arasında kısas olduğu gibi, kadınlar arasında da olur. Hür erkeği öldüren hür erkek öldürüldüğü gibi, hür kadını öldüren hür kadın da öldürülür. Yine erkek köleyi öldüren erkek köle öldürüldüğü gibi, cariyeyi öldüren cariye de öldürülür.*[55] *Şu halde kısas, erkekler arasında olduğu gibi, kadınlar arasında da olur.*

*Yine bunun gibi kısas, erkeklerle kadınlar arasında da olur. Nitekim Allahu Teala, Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurur: «**Biz Tevrat'ta onların üzerine farz kıldık: Cana can, göze göz, buruna burun, kulağa kulak, dişe diş ve yaralamalar muhakkak kısastır. (Bunlarda kısas tatbik edilir.)**»*[56] *Allahü Teala cana karşı canın kısas olunacağını bildirdi. O halde hür adam öldüren kadın, kısasen öldürülür, onu yaralayan kadın da kısasen yaralanır.*

İmam Malik der ki: *Biri bir adamı diğerinin dövmesi için tutar da o da orada ölünceye kadar döverse, bakılır. Şayet tutan öldürmesi için tutmuşsa o zaman her ikisi de öldürülür. Fakat sadece örfen insanların dövdüğü gibi dövmesi için tutup da öldürmek niyetiyle döveceğini bilmiyorsa o zaman katil öldürülür. Tutana da onu tuttuğu için bir sene hapis cezası verilir, öldürülmez.*[57]

İmam Malik der ki: *Kasden bir adamı öldüren veya gözünü çıkaran kimse kısas yapılmadan önce öldürülse veya gözü çıkarılsa, o zaman ne diyet vermesi ve ne de kısas yapılması gerekir. Çünkü öldürülen veya gözü çıkarılan kimsenin hakkı, o adamın canında veya gözünde idi. Bunlar da kısasdan önce yok olmuştur.*

(54) Bakara, 178

(55) Hanefiler'e göre, köleyi öldüren hür kimsenin kısas yoluyla öldürüleceğini daha önce belirtmiştik.

(56) Maide, 45.

(57) Ebû Hanife ve İmam Şafi'ye göre, tutana kısas yapılmaz.

Bu, birinin bir adam öldürerek katil olduktan sonra ölmesi gibidir. Katil öldükten sonra ölü sahibinin ne diyet ve ne de başka bir şey isteme hakkı yoktur. Çünkü Allahu Teala:

*«— **Öldürülenler hakkında size kısas farz kılındı. Hür, hür ile, köle köle ile,... kısas olunur**»*[58] *buyurdu.*

İmam Malik der ki: *Kısas, maktulü öldüren katile uygulanır. Katil ölünce maktulün kısası da, diyeti de kalmaz.*

İmam Malik der ki: *Yaralamalarda hür ile köle arasında kısas olmaz.*[59] *Hür kimseyi kasden öldüren köle öldürülür. Fakat köleyi kasden öldüren hür kimse öldürülmez.*[60] *İşittiklerimin en güzeli budur.*

(58) Bakara, 178

(59)) İmam Şafii ile Ebû Hanife'ye göre de hüküm aynıdır.

(60) İmam Şafii'ye göre de hüküm aynıdır. Ebû Hanife'ye göre ise, köleyi öldüren hür kimse de kısasen öldürülür.

22. KASDEN ÖLDÜRMEDE AFFETME

حدّثنى يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ أَدْرَكَ مَنْ يَرْضَى مِنْ أَهْلِ الْعِلْمِ يَقُولُونَ فِى الرَّجُلِ إِذَا أَوْصَى أَنْ يُعْفَىٰ عَنْ قَاتِلِهِ ، إِذَا قَتَلَ عَمْدًا : إِنَّ ذٰلِكَ جَائِزٌ لَهُ . وَأَنَّهُ أَوْلَىٰ بِدَمِهِ مِنْ غَيْرِهِ مِنْ أَوْلِيَائِهِ مِنْ بَعْدِهِ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِى الرَّجُلِ يَعْفُو عَنْ قَتْلِ الْعَمْدِ بَعْدَ أَنْ يَسْتَحِقَّهُ . وَيَجِبَ لَهُ : إِنَّهُ لَيْسَ عَلَى الْقَاتِلِ عَقْلٌ يَلْزَمُهُ . إِلاَّ أَنْ يَكُونَ الَّذِى عَفَا عَنْهُ اشْتَرَطَ ذٰلِكَ عِنْدَ الْعَفْوِ عَنْهُ .

قَالَ مَالِكٌ ، فِى الْقَاتِلِ عَمْدًا إِذَا عُفِىَ عَنْهُ : أَنَّهُ يُجْلَدُ مِائَةَ جَلْدَةٍ وَيُسْجَنُ سَنَةً .

قَالَ مَالِكٌ : وَإِذَا قَتَلَ الرَّجُلُ عَمْدًا وَقَامَتْ ، عَلَى ذٰلِكَ ، الْبَيِّنَةُ . وَلِلْمَقْتُولِ بَنُونَ وَبَنَاتٌ . فَعَفَا الْبَنُونَ وَأَبَى الْبَنَاتُ أَنْ يَعْفُونَ . فَعَفْوُ الْبَنِينَ جَائِزٌ عَلَى الْبَنَاتِ . وَلاَ أَمْرَ لِلْبَنَاتِ مَعَ الْبَنِينَ فِى الْقِيَامِ بِالدَّمِ وَالْعَفْوِ عَنْهُ .

İmam Malik der ki: *İlmine güvendiğim alimler şöyle derler: Maktul ölmeden önce kendisini kasden öldürenin affedilmesini istese, bu caizdir. Çünkü maktul kendi kanı hakkında hükme velilerinden daha layıktır.*

İmam Malik der ki: *Maktulün velisi onu kasden öldüreni affetse, katilin diyet vermesi gerekmez. Ancak diyet vermesi şartıyla affederse o zaman alır.*

İmam Malik der ki: *Kasden adam öldüren affedilirse, ceza olarak yüz kırbaç vurulur ve bir sene hapsedilir..*

İmam Malik der ki: *Bir adam diğerini kasden öldürür de bu delille sabit olur ve maktulün de oğulları ve kızları olup oğulları katili affeder, kızları affetmekten kaçınırlarsa, oğullarının affı yeterlidir. Oğullarla beraber bulunan kızları babalarının kanını talep ve affetmede hakları yoktur.*

23. YARALARDA KISAS

قَالَ يَحْيَىٰ : قَالَ مَالِكٌ : الأَمْرُ الْمُجْتَمَعُ عَلَيْهِ عِنْدَنَا ؛ أَنَّ مَنْ كَسَرَ يَدًا أَوْ رِجْلاً عَمْدًا ، أَنَّهُ يُقَادُ مِنْهُ وَلا يُعْقَلُ .

قَالَ مَالِكٌ : وَلا يُقَادُ مِنْ أَحَدٍ حَتَّى تَبْرَأَ جِرَاحُ صَاحِبِهِ . فَيُقَادُ مِنْهُ . فَإِنْ جَاءَ جُرْحُ الْمُسْتَقَادِ مِنْهُ مِثْلَ جُرْحِ الأَوَّلِ حِينَ يَصِحُّ ، فَهُوَ الْقَوَدُ . وَإِنْ زَادَ جُرْحُ الْمُسْتَقَادِ مِنْهُ أَوْ مَاتَ ، فَلَيْسَ عَلَى الْمَجْرُوحِ الأَوَّلِ الْمُسْتَقِيدِ شَيْءٌ . وَإِنْ بَرَأَ جُرْحُ الْمُسْتَقَادِ مِنْهُ . وَشَلَّ الْمَجْرُوحُ الأَوَّلُ . أَوْ بَرَأَتْ جِرَاحَهُ وَبِهَا عَيْبٌ أَوْ نَقْصٌ أَوْ عَثَلٌ . فَإِنَّ الْمُسْتَقَادَ مِنْهُ لا يَكْسِرُ الثَّانِيَةَ . وَلا يُقَادُ بِجُرْحِهِ .

قَالَ : وَلَكِنَّهُ يُعْقَلُ لَهُ بِقَدْرِ مَا نَقَصَ مِنْ يَدِ الأَوَّلِ . أَوْ فَسَدَ مِنْهَا . وَالْجِرَاحُ فِي الْجَسَدِ عَلَى مِثْلِ ذَلِكَ .

قَالَ مَالِكٌ : وَإِذَا عَمَدَ الرَّجُلُ إِلَى امْرَأَتِهِ فَفَقَأَ عَيْنَهَا . أَوْ كَسَرَ يَدَهَا . أَوْ قَطَعَ إِصْبَعَهَا . أَوْ شَبْهَ ذَلِكَ . مُتَعَمِّدًا لِذَلِكَ . فَإِنَّهَا تُقَادُ مِنْهُ . وَأَمَّا الرَّجُلُ يَضْرِبُ امْرَأَتَهُ بِالْحَبْلِ . أَوْ بِالسَّوْطِ . فَيُصِيبُهَا مِنْ ضَرْبِهِ مَالَمْ يُرِدْ وَلَمْ يَتَعَمَّدْ . فَإِنَّهُ يَعْقِلُ مَا أَصَابَ مِنْهَا عَلَى هٰذَا الْوَجْهِ . وَلا يُقَادُ مِنْهُ .

وحدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ : أَنَّ أَبَا بَكْرِ بْنَ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرِو بْنِ حَزْمٍ أَقَادَ مِنْ كَسْرِ الْفَخِذِ .

İmam Malik der ki: *Bize göre ittifakla kabul edilen hüküm şudur: Kasden birinin el ve ayağını kıran kimsenin cezası diyet değil kısastır.*[61]

İmam Malik der ki: *Yaraladığı kimsenin yarası iyileşinceye kadar hiç bir kimseye kısas yapılmaz. Yara iyileşince kısas yapılır. Kısas yapılan kimsenin yarası iyileşince, yaraladığı kimsenin yarası gibi olursa bu kısasdır. Fakat kısas yapılanın yarası daha*

(61) Ancak kol ve ayağı kırılan kimse kısastan vaz geçerse ceza diyete dönüşür.

fazla olur veya ölürse, önce yaralanıp kısas talep edene bir şey gerekmez. Kısas yapılan kimsenin yarası iyileşir de yaraladığı kimse çolak kalır veya yarasının yerinde iz ve kusur kalırsa, ikinci defa kısas yapılmaz.

İmam Malik der ki: *Fakat ona, elinin ilk halinden yaranın meydana getirdiği noksanlık kadar diyet verilir (tazminat ödenir). Vücuttaki yaraların durumu da böyledir.*

İmam Malik der ki: *Bir kimse kasden vurup karısının gözünü çakarsa, yahut kolunu kırsa, ya da parmağını kesse veya buna benzer şeyler yapsa kısas yapılır.*

Fakat koca karısına kasden iple veya çubukla vursa da arzu etmediği bir yaralama meydana gelse diyetini verir, kısas yapılmaz.

İmam Malik'e rivayet edildiğine göre Hazm oğlu Amr oğlu Muhammed oğlu Ebu Bekir uyluğun kırılmasında kısas yaptı.

24. SERBEST BIRAKILAN KÖLENİN DİYET VE CİNAYETİ

١٦ - حدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ يَسَارٍ ؛ أَنَّ سَائِبَةً أَعْتَقَهُ بَعْضُ الْحُجَّاجِ . فَقَتَلَ ابْنَ رَجُلٍ مِنْ بَنِي عَائِذٍ . فَجَاءَ الْعَائِذِيُّ ، أَبُو الْمَقْتُولِ ، إِلَى عُمَرَ ابْنِ الْخَطَّابِ . يَطْلُبُ دِيَةَ ابْنِهِ . فَقَالَ عُمَرُ : لا دِيَةَ لَهُ . فَقَالَ الْعَائِذِيُّ : أَرَأَيْتَ لَوْ قَتَلَهُ ابْنِي ؟ فَقَالَ عُمَرُ : إِذًا ، تُخْرِجُونَ دِيَتَهُ . فَقَالَ : هُوَ ، إِذًا ، كَالأَرْقَمِ . إِنْ يُتْرَكْ يَلْقَمْ . وَإِنْ يُقْتَلْ يَنْقَمْ .

16. Yesar oğlu Süleyman'dan: Hacılardan birinin azad ettiği köle Âiz oğullarından bir adamın oğlunu öldürdü. Maktulün babası, oğlunun diyetini istemek için Ömer b. Hattab'a şikâyete gidince, Ömer b. Hattab:

«— Ona diyet gerekmez» dedi. Adam:

«— Oğlum onu öldürseydi neye hükmederdin?» deyince, Hz. Ömer:

«— O zaman diyetini verirdiniz» dedi. Bunun üzerine adam:

«— O halde bu yılan gibidir, onu bırakırsan sokar, öldürürsen intikam alır» dedi.[62]

(62) Şeybanî, 679.
Yılanların çift olduğu söylenir. Bunlardan birini öldürünce eşi öç alırmış.

٤٤ - كتاب القسامة

44

KASAME[1] KİTABI

(1) **Kasame,** lugatta yemin etme anlamınadır. İslam hukukunda ise, bir kimse öldürülmüş olarak bulunur da mahkemede katilinin kim olduğu kesin delille isbat edilemezse maktulün velileri veya ölü olarak bulunduğu yerin sahibi ya da halkına elli yemin ettirilmesidir. Kasamenin meşru olduğunda, dört mezhep görüş birliği içerisindedir. Fakat bunun uygulanmasında ihtilaf etmişlerdir. Bu bahisde onu göreceğiz.

1. YEMİNE ÖLÜ SAHİPLERİNDEN BAŞLANMASI

١ - حدّثنى يَحْيَى عَنْ مَالِك ، عَنْ أَبِى لَيْلَى بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ سَهْلٍ ، عَنْ سَهْلِ بْنَ أَبِى حَثْمَةَ ؛ أَنَّهُ أَخْبَرَهُ رِجَالٌ مِنْ كُبَرَاءِ قَوْمِهِ : أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنِ سَهْلٍ وَمُحَيِّصَةَ خَرَجَا إِلَى خَيْبَرَ . مِنْ جَهْدٍ أَصَابَهُمْ . فَأُتِىَ مُحَيِّصَةُ . فَأُخْبِرَ : أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ سَهْلٍ قَدْ قُتِلَ وَطُرِحَ فِى فَقِيرٍ بِئْرٍ أَوْ عَيْنٍ . فَأَتَى يَهُودَ . فَقَالَ : أَنْتُمْ وَاللهِ قَتَلْتُمُوهُ . فَقَالُوا : وَاللهِ مَا قَتَلْنَاهُ . فَأَقْبَلَ حَتَّى قَدِمَ عَلَى قَوْمِهِ . فَذَكَرَ لَهُمْ ذٰلِكَ . ثُمَّ أَقْبَلَ هُوَ وَأَخُوهُ حُوَيِّصَةُ ، وَهُوَ أَكْبَرُ مِنْهُ ، وَعَبْدُ الرَّحْمٰنِ . فَذَهَبَ مُحَيِّصَةُ لِيَتَكَلَّمَ . وَهُوَ الَّذِى كَانَ بِخَيْبَرَ . فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ « كَبِّرْ كَبِّرْ » يُرِيدُ السِّنَّ . فَتَكَلَّمَ حُوَيِّصَةُ . ثُمَّ تَكَلَّمَ مُحَيِّصَةُ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : « إِمَّا أَنْ يَدُوا صَاحِبَكُمْ وَإِمَّا أَنْ يُؤْذَنُوا بِحَرْبٍ » فَكَتَبَ إِلَيْهِمْ رَسُولُ اللهِ ﷺ فِى ذٰلِكَ . فَكَتَبُوا : إِنَّا وَاللهِ مَا قَتَلْنَاهُ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لِحُوَيِّصَةَ وَمُحَيِّصَةَ وَعَبْدِ الرَّحْمٰنِ « أَتَحْلِفُونَ وَتَسْتَحِقُّونَ دَمَ صَاحِبِكُمْ » فَقَالُوا : لا . قَالَ « أَفَتَحْلِفُ لَكُمْ يَهُودُ ؟ » قَالُوا: لَيْسُوا بِمُسْلِمِينَ. فَوَدَاهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ مِنْ عِنْدِهِ . فَبَعَثَ إِلَيْهِمْ بِمِائَةِ نَاقَةٍ حَتَّى أُدْخِلَتْ عَلَيْهِمُ الدَّارَ . قَالَ سَهْلٌ : لَقَدْ رَكَضَتْنِى مِنْهَا نَاقَةٌ حَمْرَاءُ .

قَالَ مَالِكٌ : الْفَقِيرُ هُوَ الْبِئْرُ .

1. Ebu Hasme oğlu Sehl'den: Kabilemin büyüklerinden bir kısım adamlar bana şöyle haber verdi: Sehl oğlu Abdullah ile Muhayyisa, maruz kaldıkları fakirlikten dolayı (hurma satın almak için) Hayber'e gittiler. Orada Muhayyisa'ya gelinerek Sehl oğlu Abdullah'ın öldürülüp bir kuyuya atıldığı haber verildi. O da Yahudiler'e gidip:

«— Vallahi onu siz öldürdünüz» dedi. Onlar da:

«— Vallahi onu biz öldürmedik» dediler. Bunun üzerine Muhayyisa geri döndü. (Medine'ye) kavminin yanına gelerek durumu onlara haber verdi. Sonra Muhayyisa, büyük kardeşi Huveyyisa[2] ve (maktûlün kardeşi) Abdurrahman, Resûlullah

(2) Muhayyisa ve Huveyyisa ensardan Abdullah b. Mesud'un oğullarıdır. Maktul Abdullah ile kardeşi Abdurrahman da bunların kardeşi Sehl'in oğullarıdır.

(s.a.v.)'a geldiler. Hayber'den gelen Muhayyısa konuşmak isteyince, Resûlullah (s.a.v.) yaşlı ağabeysini kasdederek,

«— **Söz hakkını büyüğe ver, büyüğün konuşsun**» dedi. Bunun üzerine önce Huveyyısa, sonra da Muhayyısa konuştu. Daha sonra Resûlullah (s.a.v.):

«— **(Yahudiler) ya maktulün diyetini öderler ya da bize harp ilân etmiş olurlar**» dedi.[3] ve Hayber Yahudilerine bu hususu yazıyla bildirdi. Onlar da:

«— Vallahi onu biz öldürmedik» diye cevap yazınca, Resûlullah (s.a.v.) Huveyyısa, Muhayyısa ve Abdurrahman'a:

«— **Adamınızın kan bedeline hak kazanmak için (onu Yahudilerden birinin öldürdüğüne) yemin eder misiniz?**» dedi. Onlar:

«— Hayır» deyince, Resûlullah (s.a.v.):

«— **Yahudiler sizin iddianızı red için yemin etsinler mi?**» dedi. Onlar da:

«— Yahudiler müslüman değil ki (yeminlerine inanalım)» deyince, Resûlullah (s.a.v.) maktulün diyetini kendi yanından vermeyi kabullendi ve yüz dişi deve gönderdi. Hatta develer onların evine kadar götürüldü.[4]

Sehl der ki: «Bunlardan kırmızı bir dişi deve beni tepti».[5]

Malik der ki: *Hadisteki fakir kelimesi, kuyu demektir.*

(3) O zaman müslümanlarla Hayber Yahudileri arasında sulh anlaşması vardı.

(4) Davacılar yemin etmekten kaçındıkları için, Resûlullah (s.av.) bu defa davacılara yemin teklif edip etmeyeceklerini sormuştur ki Şafii ve Malikiler'e göre de tatbikat böyledir.
Davacılar onların yeminlerini de kabul etmek istemeyince, Resûlullah (s.a.v.) olayın daha fazla sürüncemede kalmasını önlemek ve bu sebeple Yahudilerle ölü sahipleri arasında çıkacak ihtilafı önlemek için maktulün diyetini kendi malından veya devlet hazinesinden ödemiştir.
Ayrıca burada gayri müslimlerin yeminlerinin geçerli olduğunu öğreniyoruz. Şayet onların yeminleri muteber olmasaydı, Resûlullah (s.a.v.) onlara yemin teklifinde bulunmazdı. Ölü sahipleri onlara düşmanlık ve kızgınlıklarından dolayı yeminlerini kabul etmemiştir.

(5) Buharî, Ahkâm, 93/38; Müslim, 28/1, no: 6; Şeybanî, 681.

٢ - قَالَ يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَىٰ بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ بُشَيْرِ بْنِ يَسَارٍ ؛ أَنَّهُ أَخْبَرَهُ : أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ سَهْلٍ الأَنْصَارِيَّ وَمُحَيِّصَةَ بْنَ مَسْعُودٍ خَرَجَا إِلَى خَيْبَرَ . فَتَفَرَّقَا فِي حَوَائِجِهِمَا . فَقُتِلَ عَبْدُ اللهِ بْنُ سَهْلٍ . فَقَدِمَ مُحَيِّصَةُ . فَأَتَىٰ هُوَ ، وَأَخُوهُ حُوَيِّصَةُ ، وَعَبْدُ الرَّحْمٰنِ بْنُ سَهْلٍ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ . فَذَهَبَ عَبْدُ الرَّحْمٰنِ لِيَتَكَلَّمَ . لِمَكَانِهِ مِنْ أَخِيهِ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « كَبِّرْ كَبِّرْ » فَتَكَلَّمَ حُوَيِّصَةُ وَمُحَيِّصَةُ . فَذَكَرَا شَأْنَ عَبْدِ اللهِ بْنِ سَهْلٍ . فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللهِ ﷺ « أَتَحْلِفُونَ خَمْسِينَ يَمِينًا وَتَسْتَحِقُّونَ دَمَ صَاحِبِكُمْ أَوْ قَاتِلَكُمْ ؟ » قَالُوا : يَا رَسُولَ اللهِ . لَمْ نَشْهَدْ وَلَمْ نَحْضُرْ . فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللهِ ﷺ « فَتُبْرِئُكُمْ يَهُودُ بِخَمْسِينَ يَمِينًا ؟ » فَقَالُوا : يَا رَسُولَ اللهِ . كَيْفَ نَقْبَلُ أَيْمَانَ قَوْمٍ كُفَّارٍ ؟

قَالَ يَحْيَىٰ بْنُ سَعِيدٍ : فَزَعَمَ بُشَيْرُ بْنُ يَسَارٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ وَدَاهُ مِنْ عِنْدِهِ .

قَالَ مَالِكٌ : الأَمْرُ الْمُجْتَمَعُ عَلَيْهِ عِنْدَنَا . وَالَّذِي سَمِعْتُ مِمَّنْ أَرْضَى فِي الْقَسَامَةِ . وَالَّذِي اجْتَمَعَتْ عَلَيْهِ الأَئِمَّةُ فِي الْقَدِيمِ وَالْحَدِيثِ . أَنْ يَبْدَأَ بِالأَيْمَانِ ، الْمُدَّعُونَ فِي الْقَسَامَةِ . فَيَحْلِفُونَ . وَأَنَّ الْقَسَامَةَ لا تَجِبُ إِلاَّ بِأَحَدِ أَمْرَيْنِ . إِمَّا أَنْ يَقُولَ الْمَقْتُولُ : دَمِي عِنْدَ فُلاَنٍ . أَوْ يَأْتِيَ وُلاَةُ الدَّمِ بِلَوْثٍ مِنْ بَيِّنَةٍ . وَإِنْ لَمْ تَكُنْ قَاطِعَةً عَلَى الذي يُدَّعَى عَلَيْهِ الدَّمُ . فَهٰذَا يُوجِبُ الْقَسَامَةَ لِلْمُدَّعِينَ الدَّمَ على مَنِ ادَّعَوْهُ عَلَيْهِ . وَلا تَجِبُ الْقَسَامَةُ عِنْدَنَا إِلا بِأَحَدِ هٰذَيْنِ الْوَجْهَيْنِ .

قَالَ مَالِكٌ : وَتِلْكَ السُّنَّةُ الَّتِي لا اخْتِلاَفَ فِيهَا عِنْدَنَا . وَالَّذِي لَمْ يَزَلْ عَلَيْهِ عَمَلُ النَّاسِ أَنَّ الْمُبَدَّئِينَ بِالْقَسَامَةِ أَهْلُ الدَّمِ . وَالَّذِينَ يَدَّعُونَهُ فِي الْعَمْدِ وَالْخَطَأِ .

قَالَ مَالِكٌ : وَقَدْ بَدَأَ رَسُولُ اللهِ ﷺ الْحَارِثِيِّينَ فِي قَتْلِ صَاحِبِهِمُ الَّذِي قُتِلَ بِخَيْبَرَ .

قَالَ مَالِكٌ : فَإِنْ حَلَفَ الْمُدَّعُونَ اسْتَحَقُّوا دَمَ صَاحِبِهِمْ وَقَتَلُوا مَنْ حَلَفُوا عَلَيْهِ . وَلا يُقْتَلُ فِي الْقَسَامَةِ إِلاَّ وَاحِدٌ . لا يُقْتَلُ فِيهَا اثْنَانِ . يَحْلِفُ مِنْ وُلاَةِ الدَّمِ خَمْسُونَ رَجُلاً خَمْسِينَ يَمِينًا . فَإِنْ قَلَّ عَدَدُهُمْ أَوْ نَكَلَ بَعْضُهُمْ رُدَّتِ الأَيْمَانُ عَلَيْهِمْ . إِلاَّ أَنْ يَنْكُلَ أَحَدٌ مِنْ وُلاَةِ الْمَقْتُولِ ، وُلاَةِ الدَّمِ ، الَّذِينَ يَجُوزُ لَهُمُ الْعَفْوُ عَنْهُ . فَإِنْ نَكَلَ أَحَدٌ مِنْ أُولَئِكَ فَلا سَبِيلَ إِلَى الدَّمِ إِذَا نَكَلَ أَحَدٌ مِنْهُمْ .

قَالَ يَحْيَىٰ : قَالَ مَالِكٌ : وَإِنَّمَا تُرَدُّ الأَيْمَانُ عَلَى مَنْ بَقِيَ مِنْهُمْ . إِذَا نَكَلَ أَحَدٌ مِمَّنْ لا يَجُوزُ لَهُ عَفْوٌ . فَإِنْ نَكَلَ أَحَدٌ مِنْ وُلاَةِ الدَّمِ الَّذِينَ يَجُوزُ لَهُمُ الْعَفْوُ عَنِ الدَّمِ ، وَإِنْ كَانَ وَاحِدًا ، فَإِنَّ الأَيْمَانَ لا تُرَدُّ عَلَى مَنْ بَقِيَ مِنْ وُلاَةِ الدَّمِ . إِذَا نَكَلَ أَحَدٌ مِنْهُمْ عَنِ الأَيْمَانِ .

وَلٰكِنِ الأَيْمَانُ إِذَا كَانَ ذٰلِكَ ، تُرَدُّ عَلَى الْمُدَّعَى عَلَيْهِمْ . فَيَحْلِفُ مِنْهُمْ خَمْسُونَ رَجُلاً ، خَمْسِينَ يَمِينًا . فَإِنْ لَمْ يَبْلُغُوا خَمْسِينَ رَجُلاً ، رُدَّتِ الأَيْمَانُ عَلَى مَنْ حَلَفَ مِنْهُمْ . فَإِنْ لَمْ يُوجَدْ أَحَدٌ إِلاَّ الَّذِي ادُّعِيَ عَلَيْهِ ، حَلَفَ هُوَ خَمْسِينَ يَمِينًا وَبَرِئَ .

قَالَ يَحْيَى : قَالَ مَالِكٌ : وَإِنَّمَا فُرِقَ بَيْنَ الْقَسَامَةِ فِي الدَّمِ وَالأَيْمَانِ فِي الْحُقُوقِ . أَنَّ الرَّجُلَ إِذَا دَايَنَ الرَّجُلَ اسْتَثْبَتَ عَلَيْهِ فِي حَقِّهِ . وَأَنَّ الرَّجُلَ إِذَا أَرَادَ قَتْلَ الرَّجُلِ لَمْ يَقْتُلْهُ فِي جَمَاعَةٍ مِنَ النَّاسِ . وَإِنَّمَا يَلْتَمِسُ الْخَلْوَةَ . قَالَ : فَلَوْ لَمْ تَكُنِ الْقَسَامَةُ إِلاَّ فِيمَا تَثْبُتُ فِيهِ الْبَيِّنَةُ . وَلَوْ عُمِلَ فِيهَا كَمَا يُعْمَلُ فِي الْحُقُوقِ ، هَلَكَتِ الدِّمَاءُ . وَاجْتَرَأَ النَّاسُ عَلَيْهَا إِذَا عَرَفُوا الْقَضَاءَ فِيهَا . وَلٰكِنْ إِنَّمَا جُعِلَتِ الْقَسَامَةُ إِلَى وُلاَةِ الْمَقْتُولِ . يَبْدَءُونَ بِهَا فِيهَا لِيَكُفَّ النَّاسُ عَنِ الدَّمِ . وَلْيَحْذَرِ الْقَاتِلُ أَنْ يُؤْخَذَ فِي مِثْلِ ذٰلِكَ بِقَوْلِ الْمَقْتُولِ .

قَالَ يَحْيَى : وَقَدْ قَالَ مَالِكٌ ، فِي الْقَوْمِ يَكُونُ لَهُمُ الْعَدَدُ يُتَّهَمُونَ بِالدَّمِ . فَيُرَدُّ وُلاَةُ الْمَقْتُولِ الأَيْمَانَ عَلَيْهِمْ . وَهُمْ نَفَرٌ لَهُمْ عَدَدٌ : أَنَّهُ يَحْلِفُ كُلُّ إِنْسَانٍ مِنْهُمْ عَنْ خَمْسِينَ يَمِينًا . وَلاَ تُقْطَعُ الأَيْمَانُ عَلَيْهِمْ بِقَدْرِ عَدَدِهِمْ . وَلاَ يَبْرَءُونَ دُونَ أَنْ يَحْلِفَ كُلُّ إِنْسَانٍ عَنْ نَفْسِهِ خَمْسِينَ يَمِينًا .

قَالَ مَالِكٌ : وَهٰذَا أَحْسَنُ مَا سَمِعْتُ فِي ذٰلِكَ .

قَالَ : وَالْقَسَامَةُ تَصِيرُ إِلَى عَصَبَةِ الْمَقْتُولِ . وَهُمْ وُلاَةُ الدَّمِ الَّذِينَ يَقْسِمُونَ عَلَيْهِ . وَالَّذِينَ يُقْتَلُ بِقَسَامَتِهِمْ .

2. Yesâr oğlu Büşeyr anlattı: Sehl oğlu Abdullah el-Ensârî ve Mesud oğlu Muhayyısa, Hayber'e gittiler. Oraya varınca işlerini takip etmek üzere ayrıldılar. Sehl oğlu Abdullah öldürüldü. Muhayyısa, Medine'ye geldi. Daha sonra kendisi, kardeşi Huveyyısa ve Sehl oğlu Abdurrahman, Resûlullah (s.a.v.)'e geldiler. Ölünün kardeşi olduğu için Abdurrahman konuşmak isteyince Resûlullah (s.a.v.):

«—**Sözü büyüğe bırak, önce büyüğün konuşsun**» buyurdu. Böylece Huveyyisa ile Muhayyisa konuşup Sehl oğlu Abdullah'ın öldürülmesini anlattılar. Resûlullah (s.a.v.) de kendilerine:

«—**Adamınızın kan bedelinin size verilmesi için elli yemin eder misiniz?**» deyince onlar:

«— Öldürüldüğünü görmedik ve yanında değildik» dediler. Resûlullah (s.a.v.):

«— O halde elli yemin ederek Yahudiler sizin iddianızdan kurtulur»[6] buyurunca, onlar:

«— Ya Resûlullah kâfir kavmin yeminlerini nasıl kabul ederiz» dediler.[7]

Said oğlu Yahya der ki: Yesar oğlu Büşeyr, maktulün diyetini Resûlullah (s.a.v.) kendi verdi, dedi.

İmam Malik der ki: *Bizdeki ittifaka göre alimlerin geçmişte ve yeni üzerinde ittifak ettikleri ve benim de güvendiğim kimselerden işittiğim şey, kasâmede önce davacıların yemin etmeleridir. Kasâme ancak şu iki şeyden biriyle gerekir: Ya maktul, ölmeden önce kan bedelim falana aittir, (beni şu vurdu) der, ya da ölü sahipleri şüpheli delil getirir. Katil zanlısıyla ilgili delil kesin değilse, bu, davacıların davalı aleyhine yemin etmelerini gerektirir. İşte bize göre kasâme ancak bu iki şeyden biriyle olur.*[8]

İmam Malik der ki: *Bize göre kasden veya hata yoluyla olduğu iddia edilen ölüm olayında tatbikatın böyle olmasında ve insanların muamelelerinde kasameye ölü sahiplerinin başlamasında ihtilâf yoktur.*

İmam Malik der ki: *Davacılar (kasden öldürme davasında) yemin ederlerse, ölülerinin kanına hak kazanırlar ve aleyhinde yemin ettikleri öldürülür.*[9] *Kasame'de ancak bir kişi öldürülür,*

(6) Bu hadise istinaden İmam Malik, Şafiı ve Ahmed b. Hanbel böyle faili mechul katil hadiselerinde elli yemin maktulün velilerine yani davacılarına ettirilir, derler. Hanefiler ise, Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in **«—Delil getirmek davacıya, yemin etmek de inkâr edene, (başka bir rivayette) davalıya aittir.»** hadisi şerifini alarak, yemin maktulün bulunduğu yerden davacıların seçeceği elli davalıya ettirilir, derler.

(7) Ebu Ömer der ki: Bu hadisin mürsel oluşunda Malik'e muhalefet yoktur. Sahihayn ve başkalarında, Beşir-Sehl b. ebi Hayseme-Râfi b. Hadîc yoluyla mevsuldür: Buharî, Diyât, 87/22; Müslim, Kasame, 28/1, no:2.

(8) Mücerred ölüm olayıyla kasame sabit olmaz. Ortada bir şüphenin bulunması gerekir. Dört mezhep bu hususta görüş birliği içerisindedir. Ancak bu şüphenin ne olduğunda ihtilaf edilmiştir. Hanefiler'e göre, adamın kendi eceliyle değil de başkaları tarafından öldürülmüş olduğuna dair üzerinde bir iz bulunması ve maktulun belirli kimselerin mülkünde bulunmuş olması yeterlidir.

(9) Hanefiler'e göre, kasame neticesinde kısas hükmü verilmez, diyetle hükmedilir. Katil bulunmaz, ölünün bulunduğu semt halkı elli yemini ederlerse, neticede maktulün varislerine diyet vermelerine hükmolunur.

iki kişi öldürülmez. Kan sahiplerinden yani maktulün akrabalarından elli kişi elli yemin eder. Şayet sayıları elli kişiden az olur veya bir kısmı yemin etmekten kaçınırsa, diğerlerine tekrar yemin teklif edilip elli yemine tamamlanır. Ancak maktulün affetme yetkisi olan yakınlarından biri yemin etmekten çekinirse o zaman kan davası düşer.

İmam Malik der ki: *Ölünün yakınlarından katili affetme yetkisi olmayanlardan biri yeminden kaçınırsa, diğerlerine tekrar yemin ettirilir. Şayet affetme yetkisi olanlardan biri yemin etmek istemezse, bir kişi de olsa ölünün diğer sahiplerine tekrar yemin ettirilmez. Ölü sahipleri böylece yemin edince, bu defa davalılara yemin teklif edilir. Onlardan elli erkek (kendileri öldürmediklerine ve öldüreni bilmediklerine) elli yemin eder. Şayet davalılar elli kişiden az ise, yemin edenlere tekrar yemin ettirilir. Davalı sadece bir kişi ise, o elli yemin eder ve kurtulur.*[10]

İmam Malik der ki: *Öldürme hadisesindeki yemin ile diğer hususlardaki yeminler farklıdır. Çünkü biri diğerine borç verince hakkını vesika ve delille sağlama bağlamak ister. Ama birini öldürmek isteyen bunu bir topluluk içerisinde yapmaz, tenha yer arar. Delille sabit olmayan yerde kasame olmasa ve kasame de diğer hukuki muamelelerde yapıldığı gibi yapılsa o zaman ölülerin kanları boşa gider, zayi olur ve bu şekildeki hükmü bilenler insanların kanını akıtıp öldürmeye cesaret ederlerdi. İnsanların adam öldürmekten kaçınması ve katil zanlısının da bu gibi durumda maktulün sözü ile sorumlu tutulmaması için kasamede öldürülenin sahiplerinden başlanılması gerekli kılındı.*

İmam Malik der ki: *Az sayıda bir topluluk maktulü öldürmekle itham edilip de ölü sahipleri bunların yemin etmelerini teklif ederlerse, onlardan her biri kendi adına elli yemin eder, yoksa elli yemin bunların sayısına taksim edilmez.*

İmam Malik der ki: *Bu konuda işittiğim sözlerin en güzeli budur.*

İmam Malik der ki: *Kasame (yemin etmek) maktulün asabesine (baba tarafından erkek akrabalarına) düşer, onlar yeminleriyle kısas yapılan kan davacılarıdır.*

(10) Hanefiler'e göre, davacılara yemin gerekmediğini daha önce kaydetmiştik.

2. KASDEN ADAM ÖLDÜRMEDE KAN DAVACILARINDAN YEMİN ETMELERİ CAİZ OLANLAR

قَالَ يَحْيَىٰ : قَالَ مَالِكٌ : اَلأَمْرُ الَّذِى لا اخْتِلاَفَ فِيهِ عِنْدَنَا ، أَنَّهُ لا يَحْلِفُ فِى الْقَسَامَةِ فِى الْعَمْدِ أَحَدٌ مِنَ النِّسَاءِ . وَإِنْ لَمْ يَكُنْ لِلْمَقْتُولِ وَلاَةٌ إِلاَّ النِّسَاءُ . فَلَيْسَ لِلنِّسَاءِ فِى قَتْلِ الْعَمْدِ قَسَامَةٌ وَلا عَفْوٌ .

قَالَ يَحْيَىٰ : قَالَ مَالِكٌ ، فِى الرَّجُلِ يُقْتَلُ عَمْدًا : أنه إِذَا قَامَ عَصَبَةُ الْمَقْتُولِ أَوْ مَوَالِيهِ ، فَقَالُوا : نَحْنُ نَحْلِفُ وَنَسْتَحِقُّ دَمَ صَاحِبِنَا . فَذٰلِكَ لَهُمْ .

قَالَ مَالِكٌ : فَإِنْ أَرَادَ النِّسَاءُ أَنْ يَعْفُونَ عَنْهُ ، فَلَيْسَ ذٰلِكَ لَهُنَّ . اَلْعَصَبَةُ وَالْمَوَالِىَ أَوْلَى بِذٰلِكَ مِنْهُنَّ . لأَنَّهُمْ هُمُ الَّذِينَ اسْتَحَقُّوا الدَّمَ وَحَلَفُوا عَلَيْهِ .

قَالَ مَالِكٌ : وَإِنْ عَفَتِ الْعَصَبَةُ أَوِ الْمَوَالِى ، بَعْدَ أَنْ يَسْتَحِقُّوا الدَّمَ ، وَأَبَىٰ النِّسَاءُ ، وَقُلْنَ : لا نَدَعُ قَاتِلَ صَاحِبِنَا . فَهُنَّ أَحَقُّ وَأَوْلَى بِذٰلِكَ . لأَنَّ مَنْ أَخَذَ الْقَوَدَ أَحَقُّ مِمَّنْ تَرَكَهُ مِنَ النِّسَاءِ وَالْعَصَبَةِ . إِذَا ثَبَتَ الدَّمُ وَوَجَبَ الْقَتْلُ .

قَالَ مَالِكٌ ، لا يُقْسَمُ فِى قَتْلِ الْعَمْدِ مِنَ الْمُدَّعِينَ إِلاَّ اثْنَانِ فَصَاعِدًا . تُرَدَّدُ الأَيْمَانُ عَلَيْهِمَا حَتَّى يَحْلِفَا خَمْسِينَ يَمِينًا ثُمَّ قَدِ اسْتَحَقَّا الدَّمَ . وَذٰلِكَ الأَمْرُ عِنْدَنَا .

قَالَ مَالِكٌ : وَإِذَا ضَرَبَ النَّفَرَ الرَّجُلَ حَتَّى يَمُوتَ تَحْتَ أَيْدِيهِمْ قُتِلُوا بِهِ جَمِيعًا . فَإِنْ هُوَ مَاتَ بَعْدَ ضَرْبِهِمْ كَانَتِ الْقَسَامَةُ . وَإِذَا كَانَتِ الْقَسَامَةُ لَمْ تَكُنْ إِلاَّ عَلَى رَجُلٍ وَاحِدٍ . وَلَمْ يُقْتَلْ غَيْرُهُ . وَلَمْ نَعْلَمْ قَسَامَةً كَانَتْ قَطُّ إِلاَّ عَلَى رَجُلٍ وَاحِدٍ .

İmam Malik der ki: *Kasden adam öldürmedeki kasamede kadınlardan hiç biri yemin etmez. Hatta maktulün velileri sadece kadınlar olsa, bunlara yemin gerekmez. Affetme yetkileri de yoktur.*

İmam Malik der ki: *Kasden öldürülen erkeğin asabesi (baba tarafından erkek akrabaları) veya yakınları kalkıp: «Biz yemin edip ölümüzün kanına hak kazanacağız» deseler, hak kendilerinin olur.*

İmam Malik der ki: *Kadınlar affetmeyi isteseler de afları geçerli olmaz. Asabesi ve yakınları bu hususta kadınlardan daha çok söz sahibidirler. Çünkü ölüye yemin eden ve kana hak kazanan bunlardır.*

İmam Malik der ki: *Ölünün asabesi yahut yakınları ölünün kanına hak kazandıktan sonra affetseler de, kadınlar afdan kaçınıp: «Ölümüzün katilini serbest bırakmayız» deseler, o zaman söz kadınlarındır. Çünkü kan sabit olup kısas kesinleşince, kadınlar ve asabeden kısası isteyenler, istemeyenlerden daha çok hak sahibidirler.*

İmam Malik der ki: *Kasden adam öldürmede davacılara yemin ettirilebilmesi için, yemin etmeleri gerekenlerden en az iki kişi ve daha fazla olması gerekir.*[11] *Yeminin adedi elli oluncaya kadar bu iki kişiye tekrar ettirilir. Elli yemin edince kana hak kazanırlar. Hüküm bizde böyledir.*

İmam Malik der ki: *Bir grup insan hep beraber bir adamı ölünceye kadar dövseler, öldürülen bir kişi yerine hepsi öldürülür. Fakat dövmelerinden sonra ölürse yemin gerekir.*[12] *Yemin yoluyla ise ancak bir adam kısasen öldürülür. Birden fazla öldürülmez.*[13]

(11) Davacı bir kişi olursa yemin ettirilmez. O zaman yemin davalıya teklif edilir. Davalı bir kişi de olsa yemin ettirilir. Çünkü davacıya yemin ettirmemekle hak zayi olmaz. Halbuki davalıya yemin ettirilmezse maktulün kanı boşa gitmiş olur.

(12) Yani adam dövülürken iki kişi şahit olur, dövülmeden sonra bir müddet yaşayıp da ölürse o zaman bu dövmeden dolayı ölüp ölmediğine dair kasame gerekir.

(13) Hanefiler'e göre, kasame (yemin) neticesinde kısas gerekmez, sadece diyet gerekir. Dava kasden öldürme davası ise, davalılar diyeti kendi mallarından verirler. Şayet dava hata yoluyla öldürme davası ise, o zaman diyeti davalıların âkılesi (baba tarafından erkek arkabaları verir. (Meydanî, Lübâb, c.3, s. 172).

3. HATAEN ADAM ÖLDÜRMEDE YEMİN (KASAME)

قَالَ يَحْيَىٰ : قَالَ مَالِكٌ : الْقَسَامَةُ فِى قَتْلِ الْخَطَأ ، يُقْسِمُ الَّذِينَ يَدَّعُونَ الدَّمَ وَيَسْتَحِقُّونَهُ بِقَسَامَتِهِمْ . يَحْلِفُونَ خَمْسِينَ يَمِينًا . تَكُونُ عَلَى قَسْمِ مَوَارِيثِهِمْ مِنَ الدِّيَةِ . فَإِنْ كَانَ فِى الأَيْمَانِ كُسُورٌ إِذَا قُسِمَتْ بَيْنَهُمْ ، نُظِرَ إِلَى الَّذِى يَكُونُ عَلَيْهِ أَكْثَرُ تِلْكَ الأَيْمَانِ إِذَا قُسِمَتْ . فَتُجْبَرُ عَلَيْهِ تِلْكَ الْيَمِينُ .

قَالَ مَالِكٌ : فَإِنْ لَمْ يَكُنْ لِلْمَقْتُولِ وَرَثَةٌ إِلاَّ النِّسَاءُ . فَإِنَّهُنَّ يَحْلِفْنَ وَيَأْخُذْنَ الدِّيَةَ . فَإِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ وَارِثٌ إِلاَّ رَجُلٌ وَاحِدٌ ، حَلَفَ خَمْسِينَ يَمِينًا وَأَخَذَ الدِّيَةَ . وَإِنَّمَا يَكُونُ ذٰلِكَ فِى قَتْلِ الْخَطَأ وَلا يَكُونُ فِى قَتْلِ الْعَمْدِ .

İmam Malik der ki: *Hata yoluyla adam öldürmede kan davacıları yemin ederler ve yeminleriyle kana hak kazanırlar. Bunlar elli yemin ederler. Yeminlerinin sayısı, diyetteki hisseleri oranında olur. Elli yemin davacılara taksim edilince, eksik kalan yemin taksimde kendisine en çok yemin düşene yaptırılır.*

İmam Malik der ki: *Öldürülenin kadınlardan başka varisleri yoksa, yemini bunlar ederler ve diyeti alırlar. Sadece bir erkek varisi varsa, elli yemin eder ve diyeti alır. Bu hüküm, kasden öldürmede değil, hata yoluyla öldürmededir.*

4. KASAMEDE MİRAS

قَالَ يَحْيَىٰ : قَالَ مَالِكٌ : إِذَا قَبِلَ وُلاَةُ الدَّمِ الدِّيَةَ فَهِيَ مَوْرُوثَةٌ عَلَى كِتَابِ اللهِ . يَرِثُهَا بَنَاتُ الْمَيِّتِ وَأَخَوَاتُهُ . وَمَنْ يَرِثُهُ مِنَ النِّسَاءِ . فَإِنْ لَمْ يُحْرِزِ النِّسَاءُ مِيرَاثَهُ كَانَ مَا بَقِيَ مِنْ دِيَتِهِ لأَوْلَى النَّاسِ بِمِيرَاثِهِ مَعَ النِّسَاءِ .

قَالَ مَالِكٌ : إِذَا قَامَ بَعْضُ وَرَثَةِ الْمَقْتُولِ الَّذِي يُقْتَلُ خَطَأً ، يُرِيدُ أَنْ يَأْخُذَ مِنَ الدِّيَةِ بِقَدْرِ حَقِّهِ مِنْهَا . وَأَصْحَابُهُ غَيْبٌ . لَمْ يَأْخُذْ ذٰلِكَ . وَلَمْ يَسْتَحِقَّ مِنَ الدِّيَةِ شَيْئًا ، قَلَّ وَلاَ كَثُرَ . دُونَ أَنْ يَسْتَكْمِلَ الْقَسَامَةَ . يَحْلِفُ خَمْسِينَ يَمِينًا . فَإِنْ حَلَفَ خَمْسِينَ يَمِينًا اسْتَحَقَّ حِصَّتَهُ مِنَ الدِّيَةِ . وَذٰلِكَ أَنَّ الدَّمَ لاَ يَثْبُتُ إِلاَّ بِخَمْسِينَ يَمِينًا . وَلاَ تَثْبُتُ الدِّيَةُ حَتَّى يَثْبُتَ الدَّمُ . فَإِنْ جَاءَ . بَعْدَ ذٰلِكَ مِنَ الْوَرَثَةِ أَحَدٌ ، حَلَفَ مِنَ الْخَمْسِينَ يَمِينًا بِقَدْرِ مِيرَاثِهِ . وَأَخَذَ حَقَّهُ حَتَّى يَسْتَكْمِلَ الْوَرَثَةُ حُقُوقَهُمْ . إِنْ جَاءَ أَخٌ لأُمٍّ فَلَهُ السُّدُسُ . وَعَلَيْهِ مِنَ الْخَمْسِينَ يَمِينًا ، السُّدُسُ . فَمَنْ حَلَفَ اسْتَحَقَّ مِنَ الدِّيَةِ . وَمَنْ نَكَلَ بَطَلَ حَقُّهُ . وَإِنْ كَانَ بَعْضُ الْوَرَثَةِ غَائِبًا أَوْ صَبِيًّا لَمْ يَبْلُغْ ، حَلَفَ الَّذِينَ حَضَرُوا خَمْسِينَ يَمِينًا . فَإِنْ جَاءَ الْغَائِبُ بَعْدَ ذٰلِكَ ، أَوْ بَلَغَ الصَّبِيُّ الْحُلُمَ ، حَلَفَ كُلُّ مِنْهُمَا . يَحْلِفُونَ عَلَى قَدْرِ حُقُوقِهِمْ مِنَ الدِّيَةِ . وَعَلَى قَدْرِ مَوَارِيثِهِمْ مِنْهَا .

قَالَ يَحْيَىٰ : قَالَ مَالِكٌ : وَهٰذَا أَحْسَنُ مَا سَمِعْتُ .

İmam Malik der ki: *Öldürülenin yakınları (kısastan vazgeçip) diyeti kabul edince Allah'ın kitabında belirttiği taksim üzere miras alırlar. Buna ölünün kızları, kız kardeşleri ve mirasçı olabilen diğer kadınlar da varis olurlar. Şayet kadınlar hissesini aldıktan sonra diyet artarsa, o zaman kalanı kadınlarla beraber en yakın erkeklere ait olur.*

İmam Malik der ki: *Hata yoluyla öldürülen maktulün bir kısım varisleri yok iken, bulunanlardan biri kendi hissesine düşen miktarı almak istese, kasame tamam olup elli yemin yapıncaya kadar bunu alamaz ve diyetten ne az ve ne de çok hiç bir şeye hak kazanamaz. Fakat elli yemin ederse, o zaman diyetten hissesine*

düşen miktarı alır. Zira kan ancak elli yeminle sabit olur. Kan sabit oluncaya kadar diyet sabit olmaz. Bundan sonra o gaib varislerden biri gelirse elli yeminden miras miktarı oranınca yemin eder ve diyetten hakkını alır. Bütün varisler diyet haklarını alıncaya kadar bu iş böyle devam eder. Mesela anabir erkek kardeş gelirse miras hakkı altıda birdir. Elli yeminin altıda birini yapar. Yemin eden kimse diyetten hakkını alır. Yeminden kaçınanan hakkı ise yok olur. Varislerin bir kısmı gaib veya buluğa ermemiş çocuk olursa, hazır olanlar elli yemin ederler. Bundan sonra gaib gelir veya çocuk büluğa ererse, bunlardan her biri diyetteki hakları ve mirasları oranınca yemin ederler.

İmam Malik der ki: *Bu işittiklerimin en güzelidir.*

5. KÖLELERDE KASAME

قَالَ يَحْيَىٰ : قَالَ مَالِكٌ : الأَمْرُ عِنْدَنَا فِي الْعَبِيدِ . أَنَّهُ إِذَا أُصِيبَ الْعَبْدُ عَمْدًا أَوْ خَطَأً ، ثُمَّ جَاءَ سَيِّدُهُ بِشَاهِدٍ ، حَلَفَ مَعَ شَاهِدِهِ يَمِينًا وَاحِدَةً ثُمَّ كَانَ لَهُ قِيمَةُ عَبْدِهِ . وَلَيْسَ فِي الْعَبِيدِ قَسَامَةٌ فِي عَمْدٍ وَلا خَطَأً . وَلَمْ أَسْمَعْ أَحَدًا مِنْ أَهْلِ الْعِلْمِ قَالَ ذٰلِكَ .

قَالَ مَالِكٌ : فَإِنْ قُتِلَ الْعَبْدُ عَمْدًا أَوْ خَطَأً ، لَمْ يَكُنْ عَلَى سَيِّدِ الْعَبْدِ الْمَقْتُولِ قَسَامَةٌ وَلا يَمِينٌ . وَلاَ يَسْتَحِقُّ سَيِّدُهُ ذٰلِكَ إِلاَّ بِبَيِّنَةٍ عَادِلَةٍ . أَوْ بِشَاهِدٍ . فَيَحْلِفُ مَعَ شَاهِدِهِ .

قَالَ يَحْيَىٰ : قَالَ مَالِكٌ : وَهٰذَا أَحْسَنُ مَا سَمِعْتُ .

İmam Malik der ki: *Bize göre, kölelerin durumu şöyledir: Köle kasden veya hata yoluyla öldürülür, sonra efendisi (bunu falan öldürdü diye) bir şahit getirirse, şahitle beraber kendisi de bir yemin ettikten sonra öldürülenin bedelini alır. Hataen ve kasden öldürülen kölelerde kasame (elli yemin) yoktur. Kasame gerekir diyen hiç bir ilim sahibini işitmedim.*

İmam Malik der ki: *Köle kasden veya hata yoluyla öldürülürse efendisine kasame de yoktur, yemin de gerekmez. Efendisi buna ancak ya iki adil şahitle ya da bir şahitle beraber kendi yeminiyle hak kazanır.*

İmam Malik der ki: *Bu, işittiklerimin en güzelidir.*[14]

(14) Kasame konusu biterken ehemmiyetine binaen şu hususları belirtmek istiyoruz:

a) Kasamenin uygulanması, muayyen kimselerden meydana gelen mahalle veya semt halkını daha dikkatli veya uyanık bulundurur. Bölgeleri içerisindeki faili meçhul cinayet olaylarının meydana gelmesini önlemeye çalışırlar.

b) Cemiyet içerisinde katil olayı elbetteki fevkalade mühim bir hadisedir. Kasame neticesinde maktulün yakınlarına diyet vermekle bu acı nisbeten hafifletilmiş olup, böylece onların maddi ve manevi yardımına koşulmuş olur.

c) Katili bilinmeyen öldürme hadisesinde bir kısım kimseler töhmet altında bulunabilir. Kasame ile bu da giderilmiş olur. Böylece cemiyetin dirlik ve düzenliği sağlanmış olur.

٤٥ - كتاب الجامع

45

MUHTELİF KONULAR KİTABI[1]

(1) İbnül-Arabî der ki: Hadis tasnifinde belirli konuların dışında muhtelif konuları beyan etmek için bab ve kitaplara ilk defa bu ismi veren İmam Malik'dir. Bunun iki faydası vardır:
a) Müellif belirli bir hüküm ve konuyla bağlı olma külfetinden kurtulmuş olup serbest hareket eder.
b) Öteden beri alışılagelen belirli konulara girmeyen değişik şeyler olabilir. Bu isim altında onlar da serbestçe ifade edilebilir.

1. MEDİNE VE MEDİNE'LİLERE RESÛLULLAH (S.A.V.)'İN DUASI[2]

١ - وحدّثني يَحْيَىٰ بْنُ يَحْيَىٰ قَالَ :

حدّثني مَالِكٌ عَنْ إِسْحٰقَ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ الأَنْصَارِيِّ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « اللّٰهُمَّ بَارِكْ لَهُمْ فِي مِكْيَالِهِمْ . وَبَارِكْ لَهُمْ فِي صَاعِهِمْ وَمُدِّهِمْ » يَعْنِي أَهْلَ الْمَدِينَةِ .

1. Enes b. Malik (r.a.)'dan: Resûlullah (s.a.v.), Medine halkı için şöyle dua etti: **«Allahım! Onların ölçeklerini bereketlendir. Sa' ve müdlerini bereketli kıl.»**[3]

٢ - وحدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ سُهَيْلِ بْنِ أَبِي صَالِحٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّهُ قَالَ : كَانَ النَّاسُ إِذَا رَأَوْا أَوَّلَ الثَّمَرِ جَاءُوا بِهِ إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ . فَإِذَا أَخَذَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ قَالَ « اللّٰهُمَّ بَارِكْ لَنَا فِي ثَمَرِنَا . وَبَارِكْ لَنَا فِي مَدِينَتِنَا . وَبَارِكْ لَنَا فِي صَاعِنَا . وَبَارِكْ لَنَا فِي مُدِّنَا . اللّٰهُمَّ إِنَّ إِبْرَاهِيمَ عَبْدُكَ وَخَلِيلُكَ وَنَبِيُّكَ . وَإِنِّي عَبْدُكَ وَنَبِيُّكَ . وَإِنَّهُ دَعَاكَ لِمَكَّةَ . وَإِنِّي أَدْعُوكَ لِلْمَدِينَةِ بِمِثْلِ مَا دَعَاكَ بِهِ لِمَكَّةَ ، وَمِثْلَهُ مَعَهُ » ثُمَّ يَدْعُو أَصْغَرَ وَلِيدٍ يَرَاهُ . فَيُعْطِيهِ ذٰلِكَ الثَّمَرَ .

(2) Medine'nin daha öceki ismi «Yesrib» idi. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de el-Ahzâb sûresi 13. âyetinde bu isimle zikredilmektedir. Daha sonra Peygamber Efendimiz (s.a.v.) 622 Milâdî tarihinde Mekke'den Medine'ye hicret buyurunca bu ismin yerini, peygamberin şehri anlamına gelen «Medinetü'n-Nebî» almıştır. Daha sonra bu isim çok kullanıldığı için kısa olması bakımından sonundaki «en-Nebî» atılmış, Medine olarak kalmıştır. Aslında «Medine» şehir demektir. Fakat Peygamberimizin şehrine alem olmuştur. Bu sebeple Medine denilince, Peygamberimiz (s.a.v.)'in hicret edip medfun bulunduğu şehir akla gelir.

(3) Buharî, Buyu, 34/53; Müslim, Hac, 15/85, no: 465.
Sa'; 1040 dirhem yani 2.176 gram ağırlığında hububat alan bir ölçektir. Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in: **«Medine halkının sa' ve müdlerini bereketlendir»** buyurması, bu ölçeklerle ölçülen gıda maddelerini bereketlendir, anlamınadır. Burada mecaz vardır. Bu sebeple, Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in üstün ifade gücünü görmekteyiz.

2. Ebû Hüreyre (r.a.) şunları anlattı: İnsanlar turfanda meyveyi gördüklerinde Resûlullah (s.a.v.)'e getirirler, o da meyveyi eline alınca:

«— Allah'ım! meyvelerimizi bize bereketlendir, Medine'mizde bize bolluk ver, sa' ve müddümüzde bize bereketler ihsan eyle, Allah'ım Şüphesiz ki İbrahim senin kulun, halil'in (dostun) ve peygamberindir. Ben de senin kulun ve peygamberinim. O Mekke için sana dua etti. Ben de Medine için sana dua ediyorum. Onun Mekke için senden talep ettiğinin benzerini ve bir misli fazlasını senden talep ediyorum» Sonra Resûlullah (s.a.v.) gördüğü en küçük çocuğu çağırır, bu meyveyi ona verirdi.[4]

(4) Müslim, Hac, 15/85, no:483.
Ashabın ilk çıkan meyveyi, Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'e getirmeleri onun duasını almayı arzu ettiklerinden dolayı idi.
Hz. İbrahim (a.s.)'in Mekke için yapmış olduğu dua Kur'an-ı Kerim'de İbrahim sûresinin 35-37. âyetlerinde zikredilmektedir ki anlamı şöyledir:
«— (Habibim) hatırla o zamanı ki, İbrahim: Rabbim, demişti, bu şehri (Mekke-i Mükerreme'yi) emniyetli kıl. Beni de oğullarımı da putlara tapmaktan uzak tut... Ey Rabbimiz! Ben evladlarımdan kimini (İsmail a.s.) ile validesini (Hacer'i) senin mukaddes olan evinin yanında ekinsiz bir vadiye yerleştirdim. Ey Rabbimiz! Onları bu vadiye yerleştirmemin sebebi dosdoğru namazlarını kılmaları içindir. Artık sen insanlardan bir kısmının gönüllerini onlara meylettir ve onları bir kısım meyvelerle rızıklandır. Umulur ki onlar bu sebeple şükrederler.»
Hadis-i Şerif'in son bölümünde Resûl-i Ekrem (s.a.v.)'in çocuklara karşı olan şefkat ve merhameti ile onları sevindirmeye verdiği itinayı görüyoruz.

2. MEDİNE'DE İKAMET ETME VE ORADAN GÖÇ

٣ - **حدّثني** يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ قَطَنِ بْنِ وَهْبِ بْنِ عُمَيْرِ بْنِ الأَجْدَعِ ؛ أَنَّ يُحَنَّسَ مَوْلَى الزُّبَيْرِ بْنِ الْعَوَّامِ أَخْبَرَهُ ، أَنَّهُ كَانَ جَالِسًا عِنْدَ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ فِي الْفِتْنَةِ . فَأَتَتْهُ مَوْلاَةٌ لَهُ تُسَلِّمُ عَلَيْهِ . فَقَالَتْ : إِنِّي أَرَدْتُ الْخُرُوجَ يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمٰنِ . اشْتَدَّ عَلَيْنَا الزَّمَانُ . فَقَالَ لَهَا عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ : اقْعُدِي لُكَعُ . فَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ « لاَ يَصْبِرُ عَلَى لأْوَائِهَا وَشِدَّتِهَا أَحَدٌ ، إِلاَّ كُنْتُ لَهُ شَفِيعًا أَوْ شَهِيدًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ » .

3. Zübeyr b. Avvam'ın azadlı kölesi Yuhannes şunları anlattı: «Fitne (karışıklık) zamanında Abdullah b. Ömer (r.a.)'ın yanında oturuyordum. Azat ettiği bir cariye gelerek ona selam verdi ve:

«— Ya Eba Abdurrahman ben Medine'den çıkmak istiyorum. Açlık sıkıntısı çekiyoruz.» deyince:

«— Otur ey akılsız! Şüphesiz ki ben Resûlullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu işittim: **«Medine'nin mihnet ve sıkıntısına sabreden kimseye, kuşkusuz kıyamet gününde şefaatçı veya şahid olurum.»**[5]

٤ - **وحدّثني** يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ ؛ أَنَّ أَعْرَابِيًّا بَايَعَ رَسُولَ اللهِ ﷺ عَلَى الإِسْلاَمِ . فَأَصَابَ الأَعْرَابِيَّ وَعْكٌ بِالْمَدِينَةِ . فَأَتَى رَسُولَ اللهِ ﷺ فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللهِ أَقِلْنِي بَيْعَتِي . فَأَبَى رَسُولُ اللهِ ﷺ . ثُمَّ جَاءَهُ فَقَالَ : أَقِلْنِي بَيْعَتِي . فَأَبَى . ثُمَّ جَاءَهُ فَقَالَ أَقِلْنِي بَيْعَتِي . فَأَبَى . فَخَرَجَ الأَعْرَابِيُّ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « إِنَّمَا الْمَدِينَةُ كَالْكِيرِ . تَنْفِي خَبَثَهَا . وَيَنْصَعُ طِيبُهَا » .

(5) Müslim, Hac, 15/85, no:482.
Hadis-i Şerif, Medine-i Münevvere'de oturmanın ve oradaki mihnet ve sıkıntılara katlanmanın sevap ve faziletli olduğuna delildir. Resûlullah (s.a.v.)'in Medine halkına şahid veya şefaatçi olması şöyle izah edilmiştir. Medine halkının bir kısmına şahid ve bir kısmına da şefaatçi olur. Bu da ya günahkarlara şefaatçi, itaatkârlara şahid veya kendi seadet zamanında ölenlere şahid, daha sonra ölenlere şefaatçi olur, demektir.

4. Cabir b. Abdullah anlatıyor: «Bir bedevi Resûlullah (s.a.v.)e müslüman olmak üzere biat etti. Daha sonra Medine'de sıtma hastalığına yakalanınca Resûlullah (s.a.v.)'e gelip:

«— Ya Resûlallah! Biatımı boz. (Medine'den ayrılmama müsade buyur)» dedi. Resûlullah (s.a.v.) kabul etmedi. Daha sonra tekrar gelip:

«— Biatımı boz» dedi. Resûlullah (s.a.v.) yine kabul etmeyince bedevi tekrar gelip:

«— Benim biatımı boz» dedi. Bu defa da Resûlullah (s.a.v.) isteğini kabul etmeyince, bedevi çıkıp gitti. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.):

«— **Şüphesiz ki Medine şehri demirci körüğü gibidir. (Nasıl ki körük demir üzerindeki kir ve pası giderirse) Medine şehri de kötüleri atar. İyiler orada kalır**» buyurdu.[6]

٥ - وحدّثنى مَالِكٌ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا الْحُبَابِ سَعِيدَ بْنَ يَسَارٍ يَقُولُ : سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ : يَقُولُ « أُمِرْتُ بِقَرْيَةٍ تَأْكُلُ الْقُرَى . يَقُولُونَ : يَثْرِبُ . وَهِيَ الْمَدِينَةُ . تَنْفِى النَّاسَ كَمَا يَنْفِى الْكِيرُ خَبَثَ الْحَدِيدِ » .

5. Ebu Hüreyre (r.a.)'den: Resûlullah (s.a.v.)'i işittim şöyle buyurdu:

«— **Rabbim bana öyle bir şehre hicret etmemi emretti ki bu diğer bütün şehirlere galip gelip hükmeder. İnsanlar ona Yesrib diyorlar, onun ismi Medine'dir. Körüğün demirin pasını giderdiği gibi Medine de kötü insanları yok eder, dışarı atar.**»[7]

٦ - وحدّثنى مَالِكٌ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « لا يَخْرُجُ أَحَدٌ مِنَ الْمَدِينَةِ رَغْبَةً عَنْهَا ، إِلاَّ أَبْدَلَهَا اللهُ خَيْرًا مِنْهُ » .

6. Urve'den: Resûlullah (s.a.v.): «**Medine'den hoşlanmıyarak sevabını istemeyerek çıkan birinin yerine Allah daha hayırlı kimseleri getirir**» buyurdu.

(6) Buharî, Ahkâm, 93/47; Müslim, Hacc, 15/88, no:489; Şeybanî, 89.
(7) Buharî, Fedâilu'l-Medîne, 29/2; Müslim, Hac, 15/88, no:488.

٧ - وحدّثني مَالِكٌ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ الزُّبَيْرِ ، عَنْ سُفْيَانَ ابْنِ أَبِي زُهَيْرٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ « تُفْتَحُ الْيَمَنُ . فَيَأْتِي قَوْمٌ يَبِسُّونَ . فَيَتَحَمَّلُونَ بِأَهْلِيهِمْ وَمَنْ أَطَاعَهُمْ . وَالْمَدِينَةُ خَيْرٌ لَهُمْ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ . وَتُفْتَحُ الشَّامُ . فَيَأْتِي قَوْمٌ يَبِسُّونَ . فَيَتَحَمَّلُونَ بِأَهْلِيهِمْ وَمَنْ أَطَاعَهُمْ . وَالْمَدِينَةُ خَيْرٌ لَهُمْ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ . وَتُفْتَحُ الْعِرَاقُ . فَيَأْتِي قَوْمٌ يَبِسُّونَ . فَيَتَحَمَّلُونَ بِأَهْلِيهِمْ وَمَنْ أَطَاعَهُمْ . وَالْمَدِينَةُ خَيْرٌ لَهُمْ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ » .

7. Ebû Züheyr oğlu Süfyan'dan: Resûlullah (s.a.v.)'ı işittim Şöyle buyurdu: «**Yemen fethedilecektir. Medine'lilerden bir grup ailelerini ve kendilerine tabi olanları alıp Yemen'e göçeceklerdir. Halbuki —bilseler— Medine kendileri için daha hayırlıdır. Şam da fethedilecektir. O zaman Medine'lilerden bir grup ailelerini ve kendilerine uyanları alıp Şam'a göçeceklerdir. Halbuki —bilseler— Medine kendileri için daha hayırlıdır. Irak da fethedilecektir. O zaman da Medine halkından bir grup ailelerini ve kendilerine uyanları alıp Irak'a göç edeceklerdir. Bilseler Medine kendileri için daha hayırlıdır.**»[8]

٨ - وحدّثني يَحْيَى عن مالك عَنْ ابْنِ حِمَاسٍ ، عَنْ عَمِّهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « لَتُتْرَكَنَّ الْمَدِينَةُ عَلَى أَحْسَنِ مَا كَانَتْ . حَتَّى يَدْخُلَ الْكَلْبُ أَوِ الذِّئْبُ فَيَغْذُ عَلَى بَعْضِ سَوَارِي الْمَسْجِدِ . أَوْ عَلَى الْمِنْبَرِ » فَقَالُوا : يَا رَسُولَ اللهِ . فَلِمَنْ تَكُونُ الثِّمَارُ ذٰلِكَ الزَّمَانَ ؟ قَالَ « لِلْعَوَافِي . الطَّيْرِ وَالسِّبَاعِ » .

(8) Buharî, Fedâilu'l-Medîne, 29/5; Müslim, Hac, 15/90, no:497.
Bu hadis-i Şerifte, Resûl-i Ekrem Efendimizin (s.a.v.) bir kaç mucizesini görüyoruz:
a) Yemen, Şam ve Irak'ın fethedileceği haber verilmiştir. Gerçekten bunları belirtilen sıraya uygun olarak fethedilmiştir. Yemen, Resûlullah (s.a.v.) zamanında, diğerleri de daha sonra fethedilmiştir.
b) Resûlullah (s.a.v.) ashabının bir kısmının Medine'yi terkedip oralara göçeceklerini haber vermiştir ki bu da gerçekleşmiştir.
c) Bunların Medine'de kalmalarının daha hayırlı olacağı bildirilmiştir. Birçok fitne ve kargaşa Medine terkedildikten sonra meydana gelmiştir.

8. Ebû Hüreyre (r.a.)'den: Resûlullah (s.a.v.):

«— **Medine şu en güzel haliyle terkedilecek. Hatta köpek ve kurt mescide girip, mescidin bir kısım direklerine veya minbere siğecek** (çişleyecek).» buyurunca:

«— Ya Resûlallah o zaman meyveler kimin olacak?» dediler.

«— **Rızıklarını arayan kuş ve yırtıcı hayvanların olacak**» buyurdu.[9]

٩ - وحدّثنى مَالِكٌ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ حِينَ خَرَجَ مِنَ الْمَدِينَةِ الْتَفَتَ إِلَيْهَا ، فَبَكَى . ثُمَّ قَالَ : يَا مُزَاحِمُ . أَتَخْشَى أَنْ نَكُونَ مِمَّنْ نَفَتِ الْمَدِينَةُ ؟ .

9. İmam Malik'e şöyle rivayet edildi: Ömer b. Abdülaziz, Medine'den çıkacağı zaman ona yönelip ağladı, sonra yanında bulunan arkadaşına seslenerek:

«— Ey Müzahim! Medine'nin barındırmayıp dışarı sürdüğü kimselerden olmamızdan korkuyor musun?» dedi.

(9) Buharî, Fedâilu'l-Medîne, 29/5; Müslim, Hac, 15/91, no:499.
Kadı Iyad'ın belirttiğine göre Medine bu hale İslamın ilk asrında düşmüştür. Daha önce İslamiyetin merkezi, ashab ve tabiinin barınağı, müslümanların en mamur ve medeni şehri olan Medine-i Münevvere, daha sonra bu en güzel haliyle bırakılarak Hilafet merkezi Şam'a ve Irak'a (önce Küfe'ye, sonra Bağdat'a) nakledilmiştir. Peygamber Efendimizin (s.a.v.) hadis-i şeriflerinde belirttiği haller birer mucize olarak vuku bulmuştur.
İmam Nevevî'ye göre ise, Medine-i Münevvere bu hale kıyametin kopması yaklaştığı bir zamanda düşecektir.

3. MEDİNE'NİN HAREM (KUTSAL) KILINMASI

١٠ - حدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَمْرٍو مَوْلَى الْمُطَّلِبِ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ طَلَعَ لَهُ أُحُدٌ . فَقَالَ : « هٰذَا جَبَلٌ يُحِبُّنَا وَنُحِبُّهُ . اللّٰهُمَّ إِنَّ إِبْرَاهِيمَ حَرَّمَ مَكَّةَ . وَأَنَا أُحَرِّمُ مَا بَيْنَ لاَبَتَيْهَا » .

10. Enes b. Malik'ten: Resûlullah (s.a.v.), Uhud dağı görününce şöyle dedi: **«Bu öyle bir dağdır ki biz onu severiz, o da bizi sever. Allahım! İbrahim, Mekke'yi harem (kutsal) kıldığı gibi, ben de iki kara taşlığın arasındaki Medine'yi harem kılıyorum.»**

١١ - وحدّثني مَالِكٌ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ : أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ : لَوْ رَأَيْتُ الظِّبَاءَ بِالْمَدِينَةِ تَرْتَعُ مَا ذَعَرْتُهَا . قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « مَا بَيْنَ لاَبَتَيْهَا حَرَامٌ » .

11. Ebû Hüreyre (r.a.) şöyle derdi: «Ben Medine'de ceylanları otlar halde görsem onları ürkütmem. Çünkü Resûlullah (s.a.v.) **«İki kara taşlığın arasındaki Medine haremdir (kutsaldır. Hiç bir şeye ve hiç kimseye tecavüz edilemez)»** buyurdu.[10]

(10) Buharî, Fedailu'l-Medine, 29/

Harem: Taaarruzdan korunmuş, menedilmiş bu bölgede, diğer normal yerlerde yapılan bir takım işleri yapmak yasak kılınmıştır. Oradaki ağaçları kesmek, otları koparmak, hayvanları avlamak gibi. Bu bölge Medine civarındaki Ayir dağı ile Uhud dağı arasındaki bölgedir. Üç mezhebe göre hüküm böyle olmakla beraber, Hanefilere göre Medine'de, Mekke'de olduğu gibi harem bölge yoktur. Resûlullah (s.a.v.) Medine'nin güzelliğini ve kutsiyetini korumak için «Medine, Haremdir» buyurmuştur. Medeni şehircilik ve çevre açısından ot, ağaç ve etrafındaki hayvanların şehrin güzelliği için ne kadar önemli olduğunu izahata lüzum yok sanırız.

١٢ - وحدّثني مَالِكٌ عَنْ يُونُسَ بْنِ يُوسُفَ ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ ، عَنْ أَبِي أَيُّوبَ الأَنْصَارِيِّ ؛ أَنَّهُ وَجَدَ غِلْمَانًا قَدْ أَلْجَئُوا ثَعْلَبًا إِلَى زَاوِيَةٍ . فَطَرَدَهُمْ عَنْهُ .

قَالَ مَالِكٌ : لا أَعْلَمُ إِلاَّ أَنَّهُ قَالَ : أَفِي حَرَمِ رَسُولِ اللهِ ﷺ يُصْنَعُ هٰذَا ؟

12. Ebû Eyyüb el-Ensârî (r.a.)'den: «Bir grup çocuğun bir tilkiyi avlamak için Medine'nin bir köşesine sıkıştırdıklarını görünce onları kovdum tilkiyi kurtardım» dedi. İmam Malik der ki: Ebû Eyyüb el-Ensârî, çocuklara:

«— Resûlullah (s.a.v.)'in hareminde bu yapılır mı?» demiştir.

١٣ - وحدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ عَنْ رَجُلٍ : قَالَ : دَخَلَ عَلَيَّ زَيْدُ بْنُ ثَابِتٍ وَأَنَا بِالأُسْوَافِ . قَدِ اصْطَدْتُ نُهَسًا . فَأَخَذَهُ مِنْ يَدِي فَأَرْسَلَهُ .

13. İmam Malik'e rivayet edildiğine göre bir adam: «Ben Medine'nin Esvaf mevkiinde bir kuş avladığım sırada Zeyd b. Sabit yanıma gelerek kuşu elimden alıp serbest bıraktı» dedi.

4. MEDİNE'DE VEBA HASTALIĞIYLA İLGİLİ HADİSLER

١٤ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ : أَنَّهَا قَالَتْ : لَمَّا قَدِمَ رَسُولُ اللهِ ﷺ الْمَدِينَةَ ، وُعِكَ أَبُو بَكْرٍ وَبِلالٌ . قَالَتْ فَدَخَلْتُ عَلَيْهِمَا فَقُلْتُ : يَا أَبَتِ كَيْفَ تَجِدُكَ ؟ وَيَا بِلالُ كَيْفَ تَجِدُكَ ؟ قَالَتْ فَكَانَ أَبُو بَكْرٍ إِذَا أَخَذَتْهُ الْحُمَّى يَقُولُ :

كُلُّ امْرِىءٍ مُصَبَّحٌ فِى أَهْلِهِ ... وَالْمَوْتُ أَدْنَى مِنْ شِرَاكِ نَعْلِهِ

وَكَانَ بِلالٌ إِذَا أُقْلِعَ عَنْهُ يَرْفَعُ عَقِيرَتَهُ فَيَقُولُ :

أَلا لَيْتَ شِعْرِى هَلْ أَبِيتَنَّ لَيْلَةً ... بِوَادٍ ، وَحَوْلِى إِذْخِرٌ وَجَلِيلُ ؟

وَهَلْ أَرِدَنْ يَوْمًا مِيَاهَ مَجَنَّةٍ ؟ ... وَهَلْ يَبْدُوَنْ لِى شَامَةٌ وَطَفِيلُ ؟

قَالَتْ عَائِشَةُ : فَجِئْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ فَأَخْبَرْتُهُ . فَقَالَ « اللَّهُمَّ حَبِّبْ إِلَيْنَا الْمَدِينَةَ . كَحُبِّنَا مَكَّةَ أَوْ أَشَدَّ . وَصَحِّحْهَا وَبَارِكْ لَنَا فِى صَاعِهَا وَمُدِّهَا وَانْقُلْ حُمَّاهَا فَاجْعَلْهَا بِالْجُحْفَةِ » .

14. Müminlerin annesi Hz.Aişe (r.a.) şunları anlattı: Resûlullah (s.a.v.), Medine'ye gelince Ebu Bekir ve Bilal (r.a.) sıtma hastalığına yakalandılar. Ben kendilerini ziyaret edip,

«— Babacığım! Kendini nasıl hissediyorsun? Ey Bilal, kendini nasıl buluyorsun?» dedim. Ebû Bekir (r.a.)'ı sıtma humması tutunca (şu beyti) söylerdi:

«Herkes evinde mutludur.

Ölüm ona takunya kayışından daha yakındır.»

Bilal-i Habeşi (r.a.) de sıtma nöbeti geçince yüksek sesle şöyle derdi:

«Bir bilebilseydim: Mekki vadisinde güzel kokulu yumuşak otların arasında geceleyebilecek miyim?

Bir gün Mecenne sularına varabilecek miyim?

Mekke'nin Şame ve Tafil dağlarını görebilecek miyim?»

Hz. Aişe (r.a.) derki: Resûlullah (s.a.v.)'e gelip bunu haber verdiğimde şöyle niyaz etti: **«Ya Rab! Bize Medine'yi, Mekke'den daha çok sevdir. Onu vebadan kurtar. Ölçeklerini (ölçekle satılan şeylerini) bize bereketlendir. Medine'nin sıtma hastalığını da Cuhfe'ye götür.»**[11]

(11) Buharî, Menâkıbu'l-Ensâr, 63/46; Müslim, Hac, 15/86, no:480.
Cuhfe, Mekke'ye 82 mil mesafede bir köydür.

١٥ - قَالَ مَالِكٌ :

وحدّثني يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ ؛ أَنَّ عَائِشَةَ قَالَتْ : وَكَانَ عَامِرُ بْنُ فُهَيْرَةَ يَقُولُ :

قَدْ رَأَيْتُ الْمَوْتَ قَبْلَ ذَوْقِهِ إِنَّ الْجَبَانَ حَتْفُهُ مِنْ فَوْقِهِ

15. Hz. Aişe (r.a.) der ki Amir b. Füheyre şöyle diyordu: «Ölümü tatmadan şiddetini hissettim. Korkak kimsenin ölümü tepesinden iner (beklemediği yönden gelir).»[12]

١٦ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ عَنْ نُعَيْمِ بْنِ عَبْدِ اللهِ الْمُجْمِرِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « عَلَى أَنْقَابِ الْمَدِينَةِ مَلَائِكَةٌ . لَا يَدْخُلُهَا الطَّاعُونُ وَلَا الدَّجَّالُ » .

16. Ebû Hüreyre (r.a.)'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **«Medine kapılarında melekler vardır. Oraya veba salgını ve Deccal giremez.»**[13]

(12) Hadiste inkıta vardır. Çünkü Yahya, Hz. Aişe'yi görmemiştir.

(13) Buharî, Fedâilu'l-medîne, 29/9; Müslim, Hac, 15/87, no:485.
Bu hadis-i şerife biraz açıklık getiren Buhari'deki şu iki hadis-i şerifi faydalı olur kanaatiyle kaydetmek istiyoruz:
a) «Enes b. Malik (r.a.)'dan: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **«Mekke ve Medine dışında Deccal (ordularının)ın çiğnemediği hiç bir belde kalmaz. Medine'nin bütün giriş yerlerini saf saf melekler muhafaza ederler. Sonra Medine, halkıyle beraber üç defa sarsılır. Allahu Teâlâ, Medine'de bulunan kâfir ve münafıkların, oradan çıkarır, onlar da Deccal'in ordusuna karışırlar.»** (Buhari, Kitabü fedaili'l-Medine, b. La Yehulüd-Deccâlü el-Medinete)
b) «EbûSaid el-Hudri (r.a.) den, Resûlullah (s.a.v.) bize Deccal'dan uzun uzadıya bahsettiği hadiste şöyle buyurdu:
«Deccal (Medine'ye) gelecektir. Fakat ona Medine'ye girmek nasib olmayacak. Ancak Medine çevresindeki bazı çorak araziye inecektir. O gün, iyi insanlardan biri Deccal'a karşı çıkar ve: Şehadet ederim ki sen Resûlullah (s.a.v.)'in bize hadisi ile haber verdiği Deccal'sın, der. Bunun üzerine Deccal (etrafında bulunan avanesine): «Şimdi ben bu adamı öldürür, sonra diriltirsem hakkımda şüphe eder misiniz?» der. Onlar da: «Hayır» deyince Deccal bu adamı öldürüp sonra diriltir. Bunun üzerine ölüp dirilen kimse: «Vallahi senin Deccal'lığın hakkındaki inancım şimdi öncekinden daha da kuvvetlendi» deyince, Deccal: «Artık bunu öldürün» dedi. Fakat ona bir şey yapamaz, öldüremez» (Buharî, belirtilen yer.)

5. YAHUDİLERİN MEDİNE'DEN ÇIKARILIP SÜRÜLMESİ

١٧ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ إسْمٰعِيلَ بْنِ أَبِي حَكِيمٍ : أَنَّهُ سَمِعَ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ يَقُولُ : كَانَ مِنْ آخِرِ مَا تَكَلَّمَ بِهِ رَسُولُ اللهِ ﷺ أَنْ قَالَ « قَاتَلَ اللهُ الْيَهُودَ وَالنَّصَارَى . اتَّخَذُوا قُبُورَ أَنْبِيَائِهِمْ مَسَاجِدَ . لَا يُبْقَيَنَّ دِينَانِ بِأَرْضِ الْعَرَبِ » .

17. Ebû Hakim oğlu İsmail'den: Ömer b. Abdulaziz'in şöyle dediğini işittim: Resûlullah (s.a.v.)'in (vefatından önceki) son sözü şu oldu: **«Allah yahudileri ve hıristiyanları kahretsin. Onlar Peygamberlerinin mezarlarını mescidler edindiler. Arap diyarında iki din bir arada kalmayacaktır»**[14]

١٨ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « لَا يَجْتَمِعُ دِينَانِ فِي جَزِيرَةِ الْعَرَبِ » .

قَالَ مَالِكٌ : قَالَ ابْنُ شِهَابٍ : فَفَحَصَ عَنْ ذٰلِكَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ حَتَّى أَتَاهُ الثَّلْجُ وَالْيَقِينُ ، أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « لَا يَجْتَمِعُ دِينَانِ فِي جَزِيرَةِ الْعَرَبِ » فَأَجْلَى يَهُودَ خَيْبَرَ .

18. İbn Şihab'dan: Resûlullah (s.a.v.) **«Arab yarımadasında iki din bir arada bulunmayacak»** buyurdu.

İbn Şihab der ki: Ömer b. Hattâb (r.a.) bu hadisi araştırdı. Resûlullah (s.a.v.)'in: **«Arab yarımadasında iki din bir arada bulunmayacak»** buyruğunu kesin olarak anlayınca, Hayber'den yahudileri çıkarıp sürdü.[15]

١٩ - قَالَ مَالِكٌ : وَقَدْ أَجْلَى عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ يَهُودَ نَجْرَانَ وَفَدَكَ . فَأَمَّا يَهُودُ خَيْبَرَ فَخَرَجُوا مِنْهَا لَيْسَ لَهُمْ مِنَ الثَّمَرِ وَلَا مِنَ الأَرْضِ شَيْءٌ . وَأَمَّا يَهُودُ فَدَكَ فَكَانَ لَهُمْ نِصْفُ الثَّمَرِ وَنِصْفُ الأَرْضِ . لأَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ كَانَ صَالَحَهُمْ عَلَى نِصْفِ الثَّمَرِ وَنِصْفِ الأَرْضِ . فَأَقَامَ لَهُمْ عُمَرُ نِصْفَ الثَّمَرِ وَنِصْفَ الأَرْضِ . قِيمَةً مِنْ ذَهَبٍ وَوَرِقٍ وَإِبِلٍ وَحِبَالٍ وَأَقْتَابٍ . ثُمَّ أَعْطَاهُمُ الْقِيمَةَ وَأَجْلَاهُمْ مِنْهَا .

(14) Mürseldir. Sahihayn'da Hz. Aişe'den mevsuldür: Buharî, Cenaiz, 23/62; Müslim, Mesacid, 5/3, no:19.

(15) Mürseldir. Sahihayn'da İbn Abbas'tan mevsuldür: Buharî, cizye, 58/6; Müslim, Vasiyyet, 25/5, no: 20; Şeybanî, 874.

19. İmam Malik der ki: Ömer b. Hattab (r.a.), Necran ve Fedek'den yahudileri çıkardı. Hayber yahudilerine gelince, bunlar hurma ve arazilerini bırakarak Hayber'i terketmişlerdir. Fedek yahudilerinin hurma ve arazilerinin yarısı kendilerine aitti. Çünkü Resûl-i Ekrem (s.a.v.), onlarla arazi ve hurmalarının yarısı kendilerine kalmak üzere anlaşma yapmıştı. Hz. Ömer (r.a.), onların arazi ve bahçelerinin bedelini altın, gümüş, deve, urgan ve semer olarak verip onları Fedekten sürdü.[16]

(16) Hayber, Medine'nin kuzey doğusunda hurmalıklarıyle, bahçeleriyle ve kaleleriyle meşhur güzel bir yerdir. Hz. Peygamber (s.a.v) devrinde Hayber, Yahudilerin merkezi, fitne ve fesat yuvası olmuştu. Resûlullah (s.a.v.), bunlarla anlaşmak istiyordu. Halbuki bunlar müşriklerle işbirliği yaparak müslümanların aleyhine çalışıyorlardı. Bu sebeple Resûlullah (s.a.v.), Hicretin 7 inci yılı Muharrem ayında Hayberi muhasara etti. Çetin muharebeden sonra Hayber kalesi zabtedildi. Yahudiler, Resûlullah (s.a.v.)'a müracaat ederek arazilerinde yarıcı olarak çalışmak istediklerini belirttiler. Resûlullah (s.a.v.) de kabul buyurdu. Bu cihetle Resûlü Ekrem (s.a.v.), her sene mahsül mevsimi Abdullah b. Revaha'yı Hayber'e gönderir, o da mahsulü ikiye böler, yarısını Yahudilere bırakır, yarısını Medine'ye gönderirdi.

Fedek, Medine'ye iki günlük mesafede, akar suları ve güzel hurmalıkları bulunan bir Yahudi kasabası idi. Hayber muhasarası esnasında Resûlullah (s.a.v.), bunlara da davetçi gönderip kendilerini İslama davet etmişti. Fakat bunlar reislerini göndererek arazilerini Resûlullah'a teslim edip yarıcı olarak çalışmak istediklerini bildirdiler. Bunların istedikleri kabul edildi.

Necran ise, Yemen cihetinde bir yerdir. Burada Hıristiyan ve Yahudiler yaşıyordu. Buradan gelen 60 kişilik bir heyetle Resûl-i Ekrem arasında geçen tartışma Ali İmran sûresinin ilk âyetlerinde yer alır.

Yahudiler, Resûlullah (s.a.v.)'in bu fani alemden göçüşünden sonra rahat durmadılar. İlk halife Hz. Ebû Bekir (r.a.), irtidad (dinden dönme) ve isyan olaylarını bastırıp devletin birliğini sağlamlaştırmakla meşgul olduğu için, diğer ikinci derecedeki işlere el atmadı. Hz. Ömer (r.a.), Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in son günlerindeki, Arap yarımadasında İslâm dininin dışında diğer dinlerin barınmayacağı vasiyetini nazarı dikkate alarak, oralardan Yahudi ve Hıristiyanları arazi ve meyveliklerinin değerini verip Arap yarımadası dışına sürmüştür.

(Geniş bilgi için Bk. Sahih-i Buharî, Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercümesi c. 10, s. 282, 383 ve c. 7, s. 166-167).

6. MEDİNE İLE İLGİLİ DİĞER HADİSLER

٢٠ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ طَلَعَ لَهُ أُحُدٌ . فَقَالَ « هٰذَا جَبَلٌ يُحِبُّنَا وَنُحِبُّهُ » .

20. Hişam babası Urve (r.a.)'dan: Resûlullah (s.a.v.)'e Uhud dağı görününce şöyle buyurdu: **«Bu, bizi seven, bizim de sevdiğimiz bir dağdır.»**[17]

٢١ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ الْقَاسِمِ ؛ أَنَّ أَسْلَمَ مَوْلَى عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ أَخْبَرَهُ ؛ أَنَّهُ زَارَ عَبْدَ اللهِ بْنَ عَيَّاشٍ الْمَخْزُومِيَّ . فَرَأَى عِنْدَهُ نَبِيذًا وَهُوَ بِطَرِيقِ مَكَّةَ . فَقَالَ لَهُ أَسْلَمُ : إِنَّ هٰذَا الشَّرَابَ يُحِبُّهُ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ . فَحَمَلَ عَبْدُ اللهِ بْنُ عَيَّاشٍ قَدَحًا عَظِيمًا . فَجَاءَ بِهِ إِلَى عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ فَوَضَعَهُ فِي يَدَيْهِ . فَقَرَّبَهُ عُمَرُ إِلَى فِيهِ ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ . فَقَالَ عُمَرُ : إِنَّ هٰذَا لَشَرَابٌ طَيِّبٌ . فَشَرِبَ مِنْهُ . ثُمَّ نَاوَلَهُ رَجُلاً عَنْ يَمِينِهِ . فَلَمَّا أَدْبَرَ عَبْدُ اللهِ ، نَادَاهُ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ فَقَالَ : أَأَنْتَ الْقَائِلُ لَمَكَّةُ خَيْرٌ مِنَ الْمَدِينَةِ ؟ فَقَالَ عَبْدُ اللهِ : فَقُلْتُ هِيَ حَرَمُ اللهِ وَأَمْنُهُ وَفِيهَا بَيْتُهُ . فَقَالَ عُمَرُ : لاَ أَقُولُ فِي بَيْتِ اللهِ وَلاَ فِي حَرَمِهِ شَيْئًا . ثُمَّ قَالَ عُمَرُ : أَأَنْتَ الْقَائِلُ لَمَكَّةُ خَيْرٌ مِنَ الْمَدِينَةِ ؟ قَالَ : فَقُلْتُ هِيَ حَرَمُ اللهِ وَأَمْنُهُ وَفِيهَا بَيْتُهُ . فَقَالَ عُمَرُ : لاَ أَقُولُ فِي حَرَمِ اللهِ وَلاَ فِي بَيْتِهِ شَيْئًا . ثُمَّ انْصَرَفَ .

21. Kasım oğlu Abdurrahman'dan: Ömer b. Hattab (r.a.)'ın azadlı kölesi Eslem bana şunları anlattı: Mekke yolunda Mahzum kabilesinden Abdullah b. Ayyaş'ı ziyaret ettiğimde, yanında nebiz (hurma ve üzüm şerbeti) görünce:

«Bu şerbeti Ömer b.Hattab (r.a.) çok seviyor» dedim. Bunun üzerine Abdullah b. Ayyaş, büyük bir kadeh nebiz alarak getirilip Ömer b. Hattab'ın önüne koydu. Hz. Ömer (r.a.) kadehi ağzına yaklaştırdı, sonra başını kaldırıp:

(17) Malik'in bütün ravilerine göre mürseldir.

«— Bu güzel bir şerbettir» dedi, sonra birazını içip kalanı sağındaki bir adama verdi. Bu arada Abdullah dönüp gitmeye başlayınca Ömer b. Hattab (r.a.) ona seslenerek:

«— Sen mi, elbette Mekke, Medine'den hayırlıdır, diyorsun?» dedi. Abdullah da:

«— Mekke, Allah'ın haremi, emin kıldığı yerdir. Beytullah da oradadır» deyince Hz. Ömer (r.a.):

«— Ne beytullah ve ne de haremi hakkında bir şey söylemiyorum, deyip, sonra devamla: «Sen mi Mekke, Medine'den daha hayırlıdır, diyorsun?» dedi. Abdullah da yine:

«— Mekke, Allah'ın Haremi ve emin kıldığı yerdir. Beytullah da oradadır» dedi. Hz. Ömer (r.a.) yine:

«— Allah'ın Haremi ve evi hakkında bir şey demiyorum» dedi, sonra Abdullah dönüp gitti.

7. VEBA HASTALIĞIYLA İLGİLİ HADİSLER

٢٢ - **وحدّثنى** عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ عَبْدِ الْحَمِيدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ زَيْدِ ابْنِ الْخَطَّابِ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ الْحَارِثِ بْنِ نَوْفَلٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبَّاسٍ : أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ خَرَجَ إِلَى الشَّامِ . حَتَّى إِذَا كَانَ بِسَرْغَ لَقِيَهُ أُمَرَاءُ الأَجْنَادِ . أَبُو عُبَيْدَةَ بْنُ الْجَرَّاحِ وَأَصْحَابُهُ . فَأَخْبَرُوهُ أَنَّ الْوَبَأَ قَدْ وَقَعَ بِأَرْضِ الشَّامِ . قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ ، فَقَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ : ادْعُ لِى الْمُهَاجِرِينَ الأَوَّلِينَ . فَدَعَاهُمْ فَاسْتَشَارَهُمْ . وَأَخْبَرَهُمْ أَنَّ الْوَبَأَ قَدْ وَقَعَ بِالشَّامِ . فَاخْتَلَفُوا . فَقَالَ بَعْضُهُمْ : قَدْ خَرَجْتَ لأَمْرٍ ، وَلا نَرَى أَنْ تَرْجِعَ عَنْهُ . وَقَالَ بَعْضُهُمْ : مَعَكَ بَقِيَّةُ النَّاسِ وَأَصْحَابُ رَسُولِ اللهِ ﷺ . وَلا نَرَى أَنْ تُقْدِمَهُمْ عَلَى هٰذَا الْوَبَإِ . فَقَالَ عُمَرُ : ارْتَفِعُوا عَنِّى . ثُمَّ قَالَ : ادْعُ لِى الأَنْصَارَ . فَدَعَوْتُهُمْ فَاسْتَشَارَهُمْ . فَسَلَكُوا سَبِيلَ الْمُهَاجِرِينَ . وَاخْتَلَفُوا كَاخْتِلاَفِهِمْ . فَقَالَ : ارْتَفِعُوا عَنِّى . ثُمَّ قَالَ : ادْعُ لِى مَنْ كَانَ هَاهُنَا مِنْ مَشْيَخَةِ قُرَيْشٍ . مِنْ مُهَاجِرَةِ الْفَتْحِ . فَدَعَوْتُهُمْ فَلَمْ يَخْتَلِفْ عَلَيْهِ مِنْهُمُ اثْنَانِ . فَقَالُوا : نَرَى أَنْ تَرْجِعَ بِالنَّاسِ وَلا تُقْدِمَهُمْ عَلَى هٰذَا الْوَبَإِ . فَنَادَى عُمَرُ فِى النَّاسِ : إِنِّى مُصْبِحٌ عَلَى ظَهْرٍ . فَأَصْبِحُوا عَلَيْهِ . فَقَالَ أَبُو عُبَيْدَةَ : أَفِرَارًا مِنْ قَدَرِ اللهِ ؟ فَقَالَ عُمَرُ : لَوْ غَيْرُكَ قَالَهَا يَاأَبَا عُبَيْدَةَ ؟ نَعَمْ نَفِرُّ مِنْ قَدَرِ اللهِ إِلَى قَدَرِ اللهِ . أَرَأَيْتَ لَوْ كَانَ لَكَ إِبِلٌ فَهَبَطَتْ وَادِيًا لَهُ عُدْوَتَانِ . إِحْدَاهُمَا مُخْصِبَةٌ وَالأُخْرَى جَدْبَةٌ ، أَلَيْسَ إِنْ رَعَيْتَ الْخَصِبَةَ رَعَيْتَهَا بِقَدَرِ اللهِ ؟ وَإِنْ رَعَيْتَ الْجَدْبَةَ رَعَيْتَهَا بِقَدَرِ اللهِ ؟ فَجَاءَ عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بْنُ عَوْفٍ ، وَكَانَ غَائِبًا فِى بَعْضِ حَاجَتِهِ ، فَقَالَ : إِنَّ عِنْدِى مِنْ هٰذَا عِلْمًا . سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ « إِذَا سَمِعْتُمْ بِهِ بِأَرْضٍ فَلاَ تَقْدَمُوا عَلَيْهِ . وَإِذَا وَقَعَ بِأَرْضٍ وَأَنْتُمْ بِهَا ، فَلاَ تَخْرُجُوا فِرَارًا مِنْهُ » قَالَ فَحَمِدَ اللهَ عُمَرُ ، ثُمَّ انْصَرَفَ .

22. Abdullah b. Abbas (r.a.)'dan: Ömer b. Hattab (r.a.) Şam'a gitti. Serg'e[18] varınca kendisini ordu komutanları Ebu Ubeyde b. el-Cerrah ve arkadaşları karşıladılar ve Şam diyarında veba salgınının baş gösterdiğini haber verdiler. Bunun üzerine Hz. Ömer (r.a.):

«— Bana ilk muhacirleri çağır» dedi. Ben de çağırdım. Hz. Ömer (r.a.) onlara veba hastalığının meydana geldiğini haber vererek, istişarede bulundu. Aralarında ihtilâf çıktı. Bunlardan bir kısmı:

«— Sen bir görev için çıktın. Bundan geri dönmeni uygun görmüyoruz» dediler. Bir kısmı da:

«— İnsanların geri kalanı ve Resûlullah (s.a.v.)'in ashabı seninle beraberdirler, onları vebaya atmanı doğru görmüyoruz» deyince, Hz. Ömer (r.a.):

«— Yanımdan uzaklaşın,» deyip, sonra «bana Ensarı çağırın» buyurdu. Ben de onları çağırdım. Hz. Ömer (r.a.) onlarla da istişarede bulundu. Onlar da muhacirlerin dediklerini söyleyip ihtilâf ettiler. Hz. Ömer (r.a.) onlara da:

«— Benden uzaklaşın» dedi, sonra:

«— Bana burada bulunan Mekke fethi muhacirlerini, Kureyş büyüklerini çağır» dedi. Ben de onları çağırdım. Onlardan hiç biri ihtilâf etmedi ve:

«— Adamlarla beraber geri dönmen ve onları veba tehlikesine atmaman kanaatindeyiz» dediler. Bunun üzerine Hz. Ömer (r.a.), insanlara şöyle seslendi: «Ben sabahleyin hayvanıma binerek Medine'ye geri döneceğim. Siz de buna göre hazırlanın», deyince, Ebû Ubeyde (r.a.):

«— Allah'ın kaderinden mi kaçıyorsun?» dedi. Hz. Ömer (r.a.) şöyle cevap verdi:

«— Ey Ebû Ubeyde, keşke bunu senden başkası söyleseydi! Evet Allah'ın kaderinden yine Allah'ın kaderine kaçıyoruz.[19]

(18) Serg, Tebuk vadisinde bir kasabadır. Medine'ye 13 konak uzaklıktadır.

(19) Resûl-i Ekrem (s.a.v.) bir defa yıkılmaya yüz tutmuş bir duvarın yanından giderken oradan süratle geçtiğinde, kendisine
«— Ya Resûlullah (s.a.v.), Allah'ın kazasından mı kaçıyorsunuz?»denince:
«— Allah'ın kazasından Allah'ın kaderine sığınıyorum» buyurmuştur. İşte Hz. Ömer (r.a.)'ın yukarıdaki cevabı, Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in bu buyruğundan alınmıştır.

Bana söyle bakalım: Senin develerin olsa, iki yamaçlı bir vadiye inseler. Bu yamaçlardan biri otlu diğeri çorak, otsuz olsa, sen develeri bol otlu yerde otlatsan, Allah'ın kaderiyle otlatmış olmaz mısın? Çorak yerde de otlatsan yine Allah'ın kaderiyle otlatmış olmaz mısın?» Bu sırada, daha önce bir işi için aralarından ayrılmış olan Abdurrahman b. Avf (r.a.) gelip:

«— Bu hususta benim bilgim var. Resûlullah (s.a.v.)'ın şöyle buyurduğunu işittim: «**Bir yerde veba hastalığını işitirseniz oraya gitmeyiniz. Bir yerde de veba hastalığı çıkar da siz orada bulunursanız vebadan kaçarak oradan çıkmayınız**» Bunun üzerine Hz. Ömer (r.a.), Allah'a hamdedip Medine'ye döndü.[20]

٢٣ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ ، وَعَنْ سَالِمِ بْنِ أَبِي النَّضْرِ ، مَوْلَى عُمَرَ بْنِ عُبَيْدِ اللهِ ، عَنْ عَامِرِ بْنِ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ ، عَنْ أَبِيهِ : أَنَّهُ سَمِعَهُ يَسْأَلُ أُسَامَةَ بْنَ زَيْدٍ : مَا سَمِعْتَ مِنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ فِي الطَّاعُونِ ؟ فَقَالَ أُسَامَةُ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « الطَّاعُونُ رِجْزٌ أُرْسِلَ عَلَى طَائِفَةٍ مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ ، أَوْ عَلَى مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ ، فَإِذَا سَمِعْتُمْ بِهِ بِأَرْضٍ فَلاَ تَدْخُلُوا عَلَيْهِ . وَإِذَا وَقَعَ بِأَرْضٍ وَأَنْتُمْ بِهَا فَلا تَخْرُجُوا فِرَارًا مِنْهُ » .

قَالَ مَالِكٌ : قَالَ أَبُو النَّضْرِ : لا يُخْرِجُكُمْ إِلا فِرَارٌ مِنْهُ .

23. Amir'in babası Sa'd b. Ebî Vakkas (r.a.) anlattı: Üsame b. Zeyd (r.a.)'a:

«— Vaba hastalığı hakkında Resûlullah (s.a.v.)'den ne işittin?» diye sorduğumda:

«— Resûlullah (s.a.v.): «**Veba, yahudilerden bir gruba veya sizden önce yaşayan bir ümmete gönderilmiş bir azabdır. Siz bir yerde bu hastalığın çıktığını duyarsanız oraya girmeyiniz. Sizin bulunduğunuz bir yerde de bu hastalık çıkarsa hastalıktan kaçarak oradan çıkmayınız**» buyurdu»[21] dedi.

Malik der ki: Ebu'n-Nadr «Sizi oradan sadece kaçış çıkarır» demiştir.

(20) Buharî, Tıb, 76/30; Müslim,Selam, 39/32, no:98.
(21) Buharî, Enbiya, 60/34; Müslim, Selâm, 39/32, no:92.

٢٤ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَامِرِ بْنِ رَبِيعَةَ ؛ أَنَّ عُمَرَ ابْنَ الْخَطَّابِ خَرَجَ إِلَى الشَّامِ . فَلَمَّا جَاءَ سَرْغَ ، بَلَغَهُ أَنَّ الْوَبَأَ قَدْ وَقَعَ بِالشَّامِ . فَأَخْبَرَهُ عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بْنُ عَوْفٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « إِذَا سَمِعْتُمْ بِهِ بِأَرْضٍ فَلا تَقْدَمُوا عَلَيْهِ . وَإِذَا وَقَعَ بِأَرْضٍ وَأَنْتُمْ بِهَا فَلا تَخْرُجُوا فِرَارًا مِنْهُ » فَرَجَعَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ مِنْ سَرْغَ .

24. Rabia oğlu Amir oğlu Abdullah'dan: Ömer b. Hattab (r.a.) Şam'a gitti. Serg'e varınca Şam'da veba salgını çıktığı kendisine haber verildi. Bunun üzerine Abdurrahman b. Avf (r.a), Hz. Ömer (r.a.)'a Resûlullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu haber verdi;

«— **Bir yerde veba salgını çıktığını duyarsanız oraya gitmeyiniz. Bulunduğunuz bir yerde de veba çıkarsa bundan kaçarak oradan çıkmayınız.**» Bunun üzerine Hz. Ömer (r.a.), Serg'den geri döndü.[22]

(22) Buharî, Tıb, 76/30; Müslim, Selâm, 39/32, no:100.
Suriye, Mısır ve Irak'ı istila eden bu korkunç veba salgını hicri 17. yılda baş göstermiş ve aylarca devam etmişti. Hz. Ömer (r.a.), bu salgın haberi gelince olayı yerinde tetkik etmek üzere Medine'den hareket etmiş, Serge gelince, yukarıda kaydedilen sebeplerle Medine'ye geri dönmüştü. Hz. Ömer (r.a.) bir müddet sonra Suriye Emiri Ebû Ubeydeyi bir iş için yanına çağırmış, fakat Ebû Ubeyde şu cevabı vermişti: «Allah'ın kaderi değişmez. Ölümüm mukadder ise nerede olsam ölürüm. İslâm ordusunu terkederek yalnız başıma emin bir yere hareket etmiyeceğim. Malumunuz olsun.» Hz.Ömer bu mektubu okuyunca gözleri yaşarmıştı. Bu salgında Ebû Ubeyde ve ashabın bir kısım büyükleri de dahil olmak üzere tam 25 bin kişi ölmüştü. (Daha geniş bilgi için Bk. Şibli, Asr-ı saadet, c.4, s. 291 vd.)
Hadis-i şerifden bir yerde veba, kolera gibi salgın hastalık belirirse oraya girmememiz emrediliyor. Böyle bir yere girmek, kendimizi bilerek tehlikeye atmak demektir. Yüce Rabbimiz, el-Bakara sûresinin 195. âyet-i kerimesinde «***Canlarınızı kendi ellerinizle tehlikeye atmayın***» buyurur. Yine Hadis-i şerifin veba çıkan yerde bulunuyorsak başka yere gitmemiz hakkındaki bölümüne alimler değişik açıklamalarda bulunmuşlardır. Her halde bunun sebebi de hastalığı diğer yerlerdeki insanlara bulaştırmak ihtimali olsa gerektir.
Bugün modern tıbbın tatbik ettiği karantina usûlü de budur.

٢٥ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ سالم بْن عبْدِ اللهِ ؛ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ إِنَّما رَجَعَ بِالنَّاسِ مِنْ سَرْغَ ، عَنْ حَدِيثِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ عَوْفٍ .

25. Salim b. Abdillah der ki: Ömer b. Hattab (r.a.) ordusuyla Serg'den Abdurrahman b. Avf (r.a.)'ın rivayet ettiği hadisden dolayı geri döndü.

٢٦ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ : أَنَّهُ قَالَ : بَلَغَنِي أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ قَالَ : لَبَيْتٌ بِرُكْبَةَ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ عَشَرَةِ أَبْيَاتٍ بِالشَّامِ .

قَالَ مَالِكٌ : يُرِيدُ لِطُولِ الأَعْمَارِ وَالْبَقَاءِ . وَلِشِدَّةِ الْوَبَا بِالشَّامِ .

26. İmam Malik'e Ömer b. Hattab (r.a.)'ın şöyle dediği rivayet edildi:

«— Şüphesiz ki Rukbe'deki[23] bir ev bana göre Şam'daki on evden daha hayırlıdır.»

İmam Malik der ki: *Hz. Ömer (r.a.) bu sözüyle Şam'da şiddetli vebaya yakalanmaktansa vadide sağlıklı yaşamak daha hayırlıdır demek istiyor.*

(23) el-Bâcî der ki: Rukbe, Mekke ile Irak arasında olup Amir oğullarının yeridir. İbn Abdülber ise Taif'de bir vadidir, demiştir.

٤٦ - كتـاب القـدر

46

KADER KİTABI

1. KADER HAKKINDA KONUŞMANIN YASAKLANMASI

١ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ ، عَنِ الأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « تَحَاجَّ آدَمُ وَمُوسَىٰ . فَحَجَّ آدَمُ مُوسَىٰ . قَالَ لَهُ مُوسَىٰ : أَنْتَ آدَمُ الَّذِي أَغْوَيْتَ النَّاسَ وَأَخْرَجْتَهُمْ مِنَ الْجَنَّةِ ؟ فَقَالَ لَهُ آدَمُ : أَنْتَ مُوسَىٰ الَّذِي أَعْطَاهُ اللهُ عِلْمَ كُلِّ شَيْءٍ . وَاصْطَفَاهُ عَلَى النَّاسِ بِرِسَالَتِهِ ؟ قَالَ : نَعَمْ . قَالَ : أَفَتَلُومُنِي عَلَى أَمْرٍ قَدْ قُدِّرَ عَلَيَّ قَبْلَ أَنْ أُخْلَقَ ؟ »

1. Ebû Hüreyre'den (r.a.) Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: «Adem ile Musa münazara etti de Adem, Musa'ya üstün geldi. Musa Adem'e:

«— Sen insanları azdıran ve cennetten çıkaran Adem misin?» dedi. Adem de ona:

«— Sen Allah'ın her şeyin ilmini kendisine verdiği ve risaletiyle insanlar üzerine seçtiği Musa mısın?» dedi. Musa:

«— Evet.» deyince, Adem:

«— Ben yaratılmadan önce bana takdir edilen şey dolayısıyla mı beni ayıplıyorsun?» dedi.[1]

٢ - **وحدّثني** يَحْيَىٰ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَبِي أُنَيْسَةَ ، عَنْ عَبْدِ الْحَمِيدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ زَيْدِ بْنِ الْخَطَّابِ : أَنَّهُ أَخْبَرَهُ عَنْ مُسْلِمِ بْنِ يَسَارٍ الْجُهَنِيِّ : أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ سُئِلَ عَنْ هٰذِهِ الآيَةِ ﴿ وَإِذْ أَخَذَ رَبُّكَ مِنْ بَنِي آدَمَ مِنْ ظُهُورِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَأَشْهَدَهُمْ عَلَى أَنْفُسِهِمْ أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ قَالُوا بَلَى شَهِدْنَا أَنْ تَقُولُوا يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِنَّا كُنَّا عَنْ هٰذَا غَافِلِينَ ﴾ فَقَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يُسْأَلُ عَنْهَا . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « إِنَّ اللهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى خَلَقَ آدَمَ . ثُمَّ مَسَحَ ظَهْرَهُ بِيَمِينِهِ فَاسْتَخْرَجَ مِنْهُ ذُرِّيَّةً . فَقَالَ : خَلَقْتُ هٰؤُلاَءِ لِلْجَنَّةِ وَبِعَمَلِ أَهْلِ الْجَنَّةِ يَعْمَلُونَ . ثُمَّ مَسَحَ ظَهْرَهُ فَاسْتَخْرَجَ مِنْهُ ذُرِّيَّةً . فَقَالَ : خَلَقْتُ هٰؤُلاَءِ لِلنَّارِ وَبِعَمَلِ أَهْلِ النَّارِ يَعْمَلُونَ » فَقَالَ رَجُلٌ : يَا رَسُولَ اللهِ . فَفِيمَ الْعَمَلُ ؟ قَالَ ، فَقَالَ

(1) Müslim, Kader, 46/2, no:14.

رَسُولَ اللهِ ﷺ « إِنَّ اللهَ إِذَا خَلَقَ الْعَبْدَ لِلْجَنَّةِ ، اسْتَعْمَلَهُ بِعَمَلِ أَهْلِ الْجَنَّةِ . حَتَّى يَمُوتَ عَلَى عَمَلٍ مِنْ أَعْمَالِ أَهْلِ الْجَنَّةِ . فَيُدْخِلُهُ بِهِ الْجَنَّةَ . وَإِذَا خَلَقَ الْعَبْدَ لِلنَّارِ . اسْتَعْمَلَهُ بِعَمَلِ أَهْلِ النَّارِ . حَتَّى يَمُوتَ عَلَى عَمَلٍ مِنْ أَعْمَالِ أَهْلِ النَّارِ . فَيُدْخِلُهُ بِهِ النَّارَ » .

2. Cühen kabilesinden Yesar oğlu Müslim rivayet eder: Ömer b. Hattab (r.a.)'a: ***«Rabbim, Adem oğullarının sulbünden soyunu çıkarmış onlara: Ben sizin Rabbiniz değil miyim? demiş ve buna kendilerini şahit tutmuştu. Onlar da: Evet: (Rabbimizsin) buna şehadet ettik demişlerdi.(İşte bu itiraf ettirme) kıyamet günü «Bizim bundan haberimiz yoktu» dememeniz içindi».***[2] *âyetin manası sorulunca:*

«— Resûlullah (s.a.v.)'i işittim. Ona bu ayetin manası sorulduğunda şöyle buyurdu, dedi: **«Şüphesiz ki Allah Teâlâ Adem'i yarattı. Sonra kudret eliyle sırtını sıvazlayıp ondan zürriyetini çıkardı ve «bunları cennet için yarattım. cennetliklerin amelini işleyecekler» dedi. Sonra Adem'in sırtına yine dokunup ondan bir nesil daha çıkardı ve «bunları cehennem için yarattım. Cehennem ehlinin amelini işleyecekler»** buyurdu. Bunun üzerine bir adam:

«— Ya Resûlullah! O zaman amelin ne yararı var?» deyince Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:

«— Şüphesiz ki Allah, kulu cennetlik yaratınca ölünceye kadar ona cennet ehlinin amelini işletir. Bu sebeple onu cennete sokar. Bir kul da cehennem için yaratılınca, ona ölünceye kadar cehennem ehlinin amelini işletir. Bu sebeple onu cehenneme sokar.»[3]

٣ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : « تَرَكْتُ فِيكُمْ أَمْرَيْنِ لَنْ تَضِلُّوا مَا مَسَكْتُمْ بِهِمَا : كِتَابَ اللهِ وَسُنَّةَ نَبِيِّهِ » .

3. İmam Malik'e şu rivayet edildi: Resûlullah (s.a.v.): **«Size iki şey bırakıyorum. Bunlara sımsıkı bağlandığınız sürece, asla doğru yoldan sapmayacaksınız. Bunlar, Allah'ın kitabı ve Peygamberinin sünnetidir.»** buyurmuştur.

(2) A'raf, 172.
(3) Ebu Davud, Sünnet, 39/16; Tirmizî, Tefsir, 44/7, no:2.

٤ - وحدّثني يَحْيَىٰ عَنْ مالِكٍ ، عَنْ زِيادِ بْنِ سَعْدٍ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ مُسْلِمٍ ، عَنْ طاوُسٍ الْيَمانِيِّ : أَنَّهُ قالَ : أَدْرَكْتُ ناسًا مِنْ أَصْحابِ رَسُولِ اللهِ ﷺ يَقُولُونَ : كُلُّ شَيْءٍ بِقَدَرٍ .

قالَ طاوُسٌ : وَسَمِعْتُ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ يَقُولُ : قالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « كُلُّ شَيْءٍ بِقَدَرٍ حَتَّى الْعَجْزِ وَالْكَيْسِ ، أَوِ الْكَيْسِ وَالْعَجْزِ » .

4. Tavüs el-Yemani'den: «Resûlullah (s.a.v.)'in ashabından bir takım insanlara yetişdim. Onlar, her şey kader iledir.» diyorlardı.

Abdullah b. Ömer (r.a.)'ın da şöyle dediğini işittim: «Resûlullah (s.a.v.) dedi ki: **«Her şey kader iledir. Hatta acizlik ile zekâ bile.»**[4]

٥ - وحدّثني مالِكٌ عَنْ زِيادِ بْنِ سَعْدٍ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينارٍ ؛ أَنَّهُ قالَ : سَمِعْتُ عَبْدَ اللهِ ابْنَ الزُّبَيْرِ يَقُولُ فِي خُطْبَتِهِ . إِنَّ اللهَ هُوَ الْهادِي وَالْفاتِنُ .

5. Amr b. Dinar'dan: Abdullah b. Zübeyr (r.a.)'ın hutbesinde şöyle dediğini işittim: «Hidayete erdiren ve dalâlete düşüren Allah'tır.»

٦ - وحدّثني عَنْ مالِكٍ ، عَنْ عَمِّهِ أَبِي سُهَيْلِ بْنِ مالِكٍ : أَنَّهُ قالَ : كُنْتُ أَسِيرُ مَعَ عُمَرَ ابْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ . فَقالَ : مَا رَأْيُكَ فِي هٰؤُلاءِ الْقَدَرِيَّةِ ؟ فَقُلْتُ : رَأْيِي أَنْ تَسْتَتِيبَهُمْ . فَإِنْ تابُوا ، وَإِلاَّ عَرَضْتَهُمْ عَلَى السَّيْفِ . فَقالَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ : وَذٰلِكَ رَأْيِي .

قالَ مالِكٌ : وَذٰلِكَ رَأْيِي .

6. İmam Malik'in amcası İbn Malik oğlu Ebi Süheyl'den: Ömer b. Abdulaziz ile gidiyordum. Bana

«— Şu kaderiyye grubu hakkındaki görüşün nedir?» deyince:

«— Görüşüm, onları tevbeye davet etmendir. Tevbe ederlerse (ne alâ) etmezlerse onları kılıçtan geçirirsin» dedim. Ömer b. Abdulaziz:

«— Benim görüşüm de budur» dedi.

İmam Malik der ki: *Benim görüşüm de böyledir.*

(4) Müslim, Kader, 46/40, no:18.

2. KADERCİLERLE İLGİLİ HADİSLER

٧ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ ، عَنِ الأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : لا تَسْأَلِ الْمَرْأَةُ طَلاقَ أُخْتِهَا لِتَسْتَفْرِغَ صَحْفَتَهَا ، وَلِتَنْكِحَ . فَإِنَّمَا لَهَا مَا قُدِّرَ لَهَا » .

7. Ebu Hüreyre (r.a.)'dan: Resûlullah (s.a.v.): **«Bir kadın, kendisi evlenmek için kızkardeşinin boşanmasını istemesin. Çünkü kendisi için takdir edilen ne ise o olur.»** buyurdu.[5]

٨ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ زِيَادٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ كَعْبٍ الْقُرَظِيِّ . قَالَ : قَالَ مُعَاوِيَةُ بْنُ أَبِي سُفْيَانَ وَهُوَ عَلَى الْمِنْبَرِ : أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّهُ لا مَانِعَ لِمَا أَعْطَى اللهُ . وَلا مُعْطِيَ لِمَا مَنَعَ اللهُ . وَلا يَنْفَعُ ذَا الْجَدِّ مِنْهُ الْجَدُّ . مَنْ يُرِدِ اللهُ بِهِ خَيْرًا يُفَقِّهْهُ فِي الدِّينِ . ثُمَّ قَالَ مُعَاوِيَةُ : سَمِعْتُ هَؤُلاءِ الْكَلِمَاتِ مِنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ . عَلَى هَذِهِ الأَعْوَادِ .

8. Ka'b oğlu Muhammed el-Kurazî anlattı: Muaviye b. Ebî Süfyan minberden şöyle hitabetti:

«— Ey insanlar! Allah'ın verdiğine hiç bir şey engel olamaz. Allah'ın vermediğini de hiç kimse veremez. Güçlü kimseye, Allah'ın gücü karşısında hiç kimsenin gücü fayda vermez. Allah, hakkında hayır dilediği kimseyi dinde derin anlayışlı kılar.» sonra Muaviye: «Ben bu kelimeleri bu minber üzerinde Resûlullah (s.a.v.)'den işittim» dedi.

٩ - وحدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّهُ كَانَ يُقَالُ : الْحَمْدُ للهِ الَّذِي خَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ كَمَا يَنْبَغِي . الَّذِي لا يَعْجَلُ شَيْءٌ أَتَاهُ وَقَدَّرَهُ . حَسْبِيَ اللهُ وَكَفَى سَمِعَ اللهُ لِمَنْ دَعَا . لَيْسَ وَرَاءَ اللهِ مَرْمَى .

9. İmam Malik'e rivayet edildiğine göre şöyle denildi: «Her şeyi gerektiği şekilde yaratan, hiç bir şey, takdir edip tayin ettiği

(5) Buharî, Kader, 82/4.

vakti geçmeyen Allah'a hamdolsun. Bana Allah yeter. Allah, dua edeni işitir. Allah'dan başka dua edilecek bir makam yoktur.»

١٠ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّهُ كانَ يُقَالُ : إِنَّ أَحَدًا لَنْ يَمُوتَ حَتَّى يَسْتَكْمِلَ رِزْقَهُ . فَأَجْمِلُوا فِى الطَّلَبِ .

10. İmam Malik'e şöyle denildiği rivayet edildi: Hiç bir kimse rızkını tamamlamadan ölmez. O halde rızkınızı helal yoldan arayınız.[6]

(6) Cabir'den manaca merfu olarak gelmiştir: İbn Mace,Ticarat, 12/2.

٤٧ - كتاب حسن الخلق

47

GÜZEL AHLÂK KİTABI

1. GÜZEL AHLÂKLA İLGİLİ HADİSLER

١ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ : أَنَّ مُعَاذَ بْنَ جَبَلٍ قَالَ : آخِرُ مَا أَوْصَانِي بِهِ رَسُولُ اللهِ ﷺ حِينَ وَضَعْتُ رِجْلِي فِي الْغَرْزِ . أَنْ قَالَ « أَحْسِنْ خُلُقَكَ لِلنَّاسِ . يَا مُعَاذَ بْنَ جَبَلٍ » .

1. İmam Malik'den: Muaz b. Cebel (r.a.): (Yemen'e vali olarak giderken) «Ayağımı üzengiye koyduğum zaman Resûlullah (s.a.v.)'in bana son tavsiyesi şu oldu: **Ey Muaz b. Cebel! İnsanlar için ahlâkını güzelleştir.**»[1]

٢ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ ، عَنْ عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ : أَنَّهَا قَالَتْ : مَا خُيِّرَ رَسُولُ اللهِ ﷺ فِي أَمْرَيْنِ قَطُّ إِلاَّ أَخَذَ أَيْسَرَهُمَا . مَالَمْ يَكُنْ إِثْمًا . فَإِنْ كَانَ إِثْمًا ، كَانَ أَبْعَدَ النَّاسِ مِنْهُ . وَمَا انْتَقَمَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لِنَفْسِهِ ، إِلاَّ أَنْ تُنْتَهَكَ حُرْمَةُ اللهِ . فَيَنْتَقِمَ للهِ بِهَا .

2. Peygamber efendimizin zevcesi Hz. Aişe (r.a.) şöyle dedi: «Resûlullah (s.a.v.), iki şey arasında serbest bırakılınca, günah olmadığı müddetçe, bunun en kolayını alırdı. Şayet günah ise, insanların en fazla ondan uzaklaşanı olurdu. Resûlullah (s.a.v.), kendi şahsı için kimseden intikam almamıştır. Ancak, Allah'ın mukaddes kıldığı şeyler çiğnenmişse, o zaman Allah için onların intikamını alırdı.»[2]

(1) Bu, Muvatta'dan başkasında mevsul olarak bulunmayan dört hadisten biridir. Sufyan b. Uyeyne'nin hakkında şu sözleri söylediği Malik'e bu durum zarar vermez: Belag sözcüğüyle Malik'in naklettiği hadis, sahih hadistir. "Belaganî" (bana geldi) dediğinde, bu sahih, bir isnaddır. Sonrakilerin bu hadisin mevsul olduğunu görmeyişleri ona zarar vermez. Belki de onlara ulaşmayan kitaplarda mevsuldür.

(2) Buharî, Menakıb, 61/23; Müslim, Fedail, 43/20, no:77.

٣ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ حُسَيْنِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « مِنْ حُسْنِ إِسْلاَمِ الْمَرْءِ تَرْكُهُ مَالاَ يَعْنِيهِ » .

3. Ali b. Hüseyin b. Ali b. Ebî Talib'den: Resûlullah (s.a.v.): **«Kişinin kendisini ilgilendirmeyen şeyleri terketmesi, müslümanlığının güzelliğindendir»** buyurdu.[3]

٤ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ عَنْ عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهَا قَالَتْ : اسْتَأْذَنَ رَجُلٌ عَلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ . قَالَتْ عَائِشَةُ : وَأَنَا مَعَهُ فِي الْبَيْتِ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « بِئْسَ ابْنُ الْعَشِيرَةِ » ثُمَّ أَذِنَ لَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ . قَالَتْ عَائِشَةُ : فَلَمْ أَنْشَبْ أَنْ سَمِعْتُ ضَحِكَ رَسُولِ اللهِ ﷺ مَعَهُ . فَلَمَّا خَرَجَ الرَّجُلُ . قُلْتُ : يَارَسُولَ اللهِ ، قُلْتَ فِيهِ مَا قُلْتَ . ثُمَّ لَمْ تَنْشَبْ أَنْ ضَحِكْتَ مَعَهُ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « إِنَّ مِنْ شَرِّ النَّاسِ مَنِ اتَّقَاهُ النَّاسُ لِشَرِّهِ » .

4. Peygamber Efendimiz (s.a.v)'in zevcesi Hz. Aişe (r.a.)'dan: Ben Resûlullah (s.a.v.) ile beraber iken, bir adam huzuruna girmek için izin istedi. Resûlullah (s.a.v.): **«O, kabilenin en kötü oğludur»** dedi. Sonra ona izin verdi. Aradan fazla zaman geçmeden Resûlullah (s.a.v.)'in onunla beraber güldüğünü işittim. Adam çıkınca:

«— Ya Resûlallah! Biraz önce sen o adam hakkında söyleyeceğini söyledin. Sonra aradan zaman geçmeden onunla beraber güldün» dediğimde, Resûlullah (s.a.v.):

«— İnsanların en kötüsü, şerrinden dolayı insanların kendisinden korunduğu kimsedir» buyurdu.[4]

٥ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَمِّهِ أَبِي سُهَيْلِ بْنِ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ كَعْبِ الأَحْبَارِ ؛ أَنَّهُ قَالَ : إِذَا أَحْبَبْتُمْ أَنْ تَعْلَمُوا مَا لِلْعَبْدِ عِنْدَ رَبِّهِ ، فَانْظُرُوا مَاذَا يَتْبَعُهُ مِنْ حُسْنِ الثَّنَاءِ .

(3) Malik'in ravilerine göre, mürseldir.
Hadis, hasendir, hatta sahihtir. Zührî-Ebu Seleme-Ebu Hureyre senediyle rivayet edilmiştir: Tirmizî, Zühd, 34/11; İbn Mace, Fiten, 36/12; Şeybanî, 949.

(4) Sufyan b. Uyeyne - Muhammed b. Munkedır - Urve - Aişe senediyle rivayet edilmiştir: Buharî, Edeb, 78/8; Müslim, Edeb, 45/22, no:73.

5. Ka'b el-Ahbâr şöyle dedi: «Kişinin Allah katındaki değerini öğrenmeyi seviyorsanız, ölümünden sonra kendisini takib eden güzel övgüye bakınız.»

٦ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَىٰ بْنِ سَعِيدٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ : بَلَغَنِي أَنَّ الْمَرْءَ لَيُدْرِكُ بِحُسْنِ خُلُقِهِ دَرَجَةَ الْقَائِمِ بِاللَّيْلِ ، الظَّامِي بِالْهَوَاجِرِ .

6. Yahya b. Said şöyle dedi: Bana rivayet edildi ki: «Kişi ahlakının güzelliğiyle, geceleyin namaz kılan ve şiddetli sıcakta oruç tutarak susuz kalan kimsenin derecesine yükselir.»[5]

٧ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَىٰ بْنِ سَعِيدٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ : سَمِعْتُ سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيَّبِ يَقُولُ : أَلا أُخْبِرُكُمْ بِخَيْرٍ مِنْ كَثِيرٍ مِنَ الصَّلاَةِ وَالصَّدَقَةِ ؟ قَالُوا : بَلَى . قَالَ : إِصْلاَحُ ذَاتِ الْبَيْنِ . وَإِيَّاكُمْ وَالْبَغْضَةَ . فَإِنَّهَا هِيَ الْحَالِقَةُ .

7. Yahya b. Said'den: Said b. Müseyyeb'i işittim: «Size çok namaz kılıp sadaka vermekten daha üstün bir şeyi haber vereyim mi?» dedi.

«— Evet, haber ver.» dediler.

«— İki kişinin arasını düzeltip, dargınları barıştırmaktır. Bir de çok buğz etmekden kaçınınız. Çünkü buğz (iyi huyları) kökünden yok eder» dedi.[6]

٨ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ قَدْ بَلَغَهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « بُعِثْتُ لأُتَمِّمَ حُسْنَ الأَخْلاَقِ » .

8. İmam Malik'e Resûlullah (s.a.v.)'in: «**Ben güzel ahlâkı tamamlamak için gönderildim**» buyurduğu rivayet edildi.[7]

(5) Ebu Davud, 40/7.
(6) Malik'in bütün ravilerine mevkuftur.
(7) İbn Abdilber der ki: Ebu Hureyre ve başkalarından çeşitli yollarla sahih-muttasıldır.

2. HAYA İLE İLGİLİ HADİSLER

٩ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ سَلَمَةَ بْنِ صَفْوَانَ بْنِ سَلَمَةَ الزُّرَقِيِّ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ طَلْحَةَ بْنِ رُكَانَةَ . يَرْفَعُهُ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : « لِكُلِّ دِينٍ خُلُقٌ . وَخُلُقُ الإِسْلاَمِ الْحَيَاءُ » .

9. Rekâne oğlu Talha oğlu Zeyd, Resûlullah (s.a.v.)'e isnad ederek şöyle dedi. Resûlullah (s.a.v.): «**Her dinin bir ahlâkı vardır. İslâm'ın ahlâkı da hayadır.**»[8]

١٠ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللهِ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ مَرَّ عَلَى رَجُلٍ وَهُوَ يَعِظُ أَخَاهُ فِي الْحَيَاءِ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « دَعْهُ . فَإِنَّ الْحَيَاءَ مِنَ الإِيمَانِ » .

10. Abdullah b. Ömer anlattı: Resûlullah (s.a.v.), utangaçlığından dolayı din kardeşini ayıplayan bir adamın yanına varınca:

«— **Onu kendi haline bırak. Çünkü haya imandandır.**» buyurdu.[9]

(8) İbn Abdilber der ki: Malik'in çoğu ravileri mürsel olarak rivayet eder. Şeybanî, 950.
(9) Buharî, İman, 2/16; Müslim, İman, 1/12, no:59. Şeybanî, 950.

3. ÖFKE İLE İLGİLİ HADİSLER

١١ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ حُمَيْدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ عَوْفٍ ؛ أَنَّ رَجُلاً أَتَى إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ . فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللهِ عَلِّمْنِي كَلِمَاتٍ أَعِيشُ بِهِنَّ . وَلا تُكْثِرْ عَلَيَّ فَأَنْسَى . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : « لا تَغْضَبْ » .

11. Avf oğlu Abdurrahman oğlu Hümeyd'den: Bir adam, Resûlullah (s.a.v.)'e gelip:

«— Ya Resûlullah! Bana hayatıma uygulayacağım bir kaç kelime öğret (öğüt ver). Unutacağım çok şey söyleme» deyince, Resûlullah (s.a.v.):

«— **Hiç bir şeye kızma.**» buyurdu.[10]

١٢ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « لَيْسَ الشَّدِيدُ بِالصُّرَعَةِ . إِنَّمَا الشَّدِيدُ الَّذِي يَمْلِكُ نَفْسَهُ عِنْدَ الْغَضَبِ » .

12. Ebû Hüreyre (r.a.)'dan: Resûlullah (s.a.v.):

«Pehlivan (güreş meydanlarında başkalarını) yenen değildir. Asıl pehlivan kızgınlık anında nefsine hakim olan kimsedir» buyurdu.[11]

(10) Çoğunluğa göre mürseldir.
Buharî, Edeb, 78/76.
(11) Buharî, Edeb, 78/76; Müslim, Birr, 45/30; no:107.

4. KÜS DURMAMA İLE İLGİLİ HADİSLER

١٣ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَزِيدَ اللَّيْثِيِّ ، عَنْ أَبِي أَيُّوبَ الأَنْصَارِيِّ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « لا يَحِلُّ لِمُسْلِمٍ أَنْ يُهَاجِرَ أَخَاهُ فَوْقَ ثَلاثِ لَيَالٍ . يَلْتَقِيَانِ . فَيُعْرِضُ هٰذَا . وَيُعْرِضُ هٰذَا . وَخَيْرُهُمَا الَّذِي يَبْدَأُ بِالسَّلامِ » .

13. Ebû Eyyûb el-Ensari (r.a.)'den: Resûlullah (s.a.v.):

«— **Hiç bir müslümana, din kardeşini üç günden fazla terkedip küs durması helâl olmaz. Onlar karşılaştıklarında biri yüzünü bir tarafa, diğeri de diğer tarafa çevirir. Onların en hayırlısı, önce selam vererek barışandır**» buyurdu.[12]

١٤ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « لا تَبَاغَضُوا وَلا تَحَاسَدُوا وَلا تَدَابَرُوا وَكُونُوا عِبَادَ اللهِ إِخْوَانًا . وَلا يَحِلُّ لِمُسْلِمٍ أَنْ يُهَاجِرَ أَخَاهُ فَوْقَ ثَلاثِ لَيَالٍ » .

قَالَ مَالِكٌ : لا أُحْسِبُ التَّدَابُرَ إِلاَّ الإِعْرَاضَ عَنْ أَخِيكَ الْمُسْلِمِ . فَتُدْبِرَ عَنْهُ بِوَجْهِكَ .

14. Enes b. Malik (r.a.)'den: Resûlullah (s.a.v.): «**Birbirinize buğzetmeyiniz, birbirinize hased etmeyiniz ve birbirinize sırt çevirmeyiniz. Ey Allah'ın kulları, birbirinizle kardeş olunuz. Hiç bir müslümana, din kardeşini üç günden fazla terkedip küs durması helâl olmaz.**» buyurdu.[13]

İmam Malik der ki: *Hadiste geçen "tedâbir", müslüman kardeşinden yüzçevirmek demektir. Ondan yüzçevirmenle olur.*

(12) Müslim, Bir, 45/8, no:25.
(13) Buharî, Edeb, 78/62; Müslim, Bir, 45/7, no:23.

١٥ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ ، عن الأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « إِيَّاكُمْ وَالظَّنَّ . فَإِنَّ الظَّنَّ أَكْذَبُ الْحَدِيثِ . وَلا تَجَسَّسُوا وَلا تَحَسَّسُوا وَلا تَنَافَسُوا وَلا تَحَاسَدُوا وَلا تَبَاغَضُوا وَلا تَدَابَرُوا وَكُونُوا عِبَادَ اللهِ إِخْوَانًا » .

15. Ebû Hüreyre (r.a.)'den: Resûlullâh (s.a.v.) şöyle buyurdu: **«Sû-i zandan (müslümana yersiz töhmetten) sakınınız. Zira sû-i zan, sözlerin en yalanıdır. Birbirinizin gizli hal ve kusurunu araştırmayın. Kötülükte yarışmayın, birbirinizi kıskanmayın, birbirinize buğzetmeyin, birbirinize arka çevirmeyin. Ey Allah'ın kulları, kardeş olunuz.»**[14]

١٦ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ أَبِي مُسْلِمٍ عَبْدِ اللهِ الْخُرَاسَانِيِّ ، قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : « تَصَافَحُوا يَذْهَبِ الْغِلُّ . وَتَهَادَوْا تَحَابُّوا ، وَتَذْهَبِ الشَّحْنَاءُ » .

16. Ebû Müslim oğlu Ata Abdullah el-Horasânî'den: Resûlullah (s.a.v.): «**Musafaha ediniz (tokalaşınız), aranızdaki kin gider. Birbirinize hediye veriniz ki, sevişirsiniz ve aranızdaki düşmanlık gider**» buyurdu.[15]

١٧ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ سُهَيْلِ بْنِ أَبِي صَالِحٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « تُفْتَحُ أَبْوَابُ الْجَنَّةِ يَوْمَ الاثْنَيْنِ وَيَوْمَ الْخَمِيسِ . فَيُغْفَرُ لِكُلِّ عَبْدٍ مُسْلِمٍ لا يُشْرِكُ بِاللهِ شَيْئًا . إِلاَّ رَجُلاً كَانَتْ بَيْنَهُ وَبَيْنَ أَخِيهِ شَحْنَاءُ . فَيُقَالُ أَنْظِرُوا هَذَيْنِ حَتَّى يَصْطَلِحَا . أَنْظِرُوا هَذَيْنِ حَتَّى يَصْطَلِحَا » .

17. Ebû Hüreyre (r.a.)'dan: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **«Cennetin kapıları, pazartesi ve perşembe günü açılır. Allah'a hiç bir şeyi eş koşmayan her müslüman kul affedilir. Ancak kendisiyle (din) kardeşi arasında düşmanlık olan affedilmez. Bu iki kişiyi anlaşıncaya kadar bekletiniz, barışıncaya kadar bekletiniz, denilir.»**[16]

(14) Buharî, Edeb, 78/58; Müslim, Bir, 45/9, no:28.
(15) İbn Abdilber der ki: Bu hadis çeşitli yollarla muttasıldır ve hepsi de hasendir.
(16) Müslim, Bir, 45/11, no:34.

١٨ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ مُسْلِمِ بْنِ أَبِي مَرْيَمَ ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ السَّمَّانِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّهُ قَالَ : تُعْرَضُ أَعْمَالُ النَّاسِ كُلَّ جُمُعَةٍ مَرَّتَيْنِ . يَوْمَ الاثْنَيْنِ وَيَوْمَ الْخَمِيسِ . فَيُغْفَرُ لِكُلِّ عَبْدٍ مُؤْمِنٍ . إِلاَّ عَبْدًا كَانَتْ بَيْنَهُ وَبَيْنَ أَخِيهِ شَحْنَاءُ . فَيُقَالُ اتْرُكُوا هٰذَيْنِ حَتَّى يَفِيئَا . أَوِ ارْكُوا هٰذَيْنِ حَتَّى يَفِيئَا .

18. Ebû Hüreyre (r.a.) şöyle dedi: «İnsanların amelleri her hafta iki defa, pazartesi ve perşembe günü Allah'a arzedilir. Her mü'min kul affedilir. Ancak (din) kardeşiyle arasında düşmanlık olan affedilmez. Bu iki kişiyi düşmanlıklarından dönünceye kadar bırakınız; bu iki kişiyi düşmanlıklarından dönüp barışıncaya kadar bekletiniz denilir.»[17]

(17) Müslim, Bir, 45/11, no:36.

٤٨ - كتاب اللباس

48

GİYİM-KUŞAM KİTABI

1. SÜSLENME MAKSADIYLA ELBİSE GİYME

١ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ الأَنْصَارِيِّ : أَنَّهُ قَالَ : خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ فِي غَزْوَةِ بَنِي أَنْمَارٍ . قَالَ جَابِرٌ : فَبَيْنَا أَنَا نَازِلٌ تَحْتَ شَجَرَةٍ ، إِذَا رَسُولُ اللهِ ﷺ . فَقُلْتُ : يَا رَسُولَ اللهِ هَلُمَّ إِلَى الظِّلِّ . قَالَ ، فَنَزَلَ رَسُولُ اللهِ ﷺ فَقُمْتُ إِلَى غِرَارَةٍ لَنَا . فَالْتَمَسْتُ فِيهَا شَيْئًا فَوَجَدْتُ فِيهَا جِرْوَ قِثَّاءٍ . فَكَسَرْتُهُ . ثُمَّ قَرَّبْتُهُ إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ . فَقَالَ « مِنْ أَيْنَ لَكُمْ هٰذَا ؟ » قَالَ فَقُلْتُ : خَرَجْنَا بِهِ يَا رَسُولَ اللهِ مِنَ الْمَدِينَةِ . قَالَ جَابِرٌ : وَعِنْدَنَا صَاحِبٌ لَنَا نُجَهِّزُهُ يَذْهَبُ يَرْعَى ظَهْرَنَا . قَالَ فَجَهَّزْتُهُ . ثُمَّ أَدْبَرَ يَذْهَبُ فِي الظَّهْرِ وَعَلَيْهِ بُرْدَانِ لَهُ قَدْ خَلَقَا . قَالَ فَنَظَرَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِلَيْهِ فَقَالَ « أَمَا لَهُ ثَوْبَانِ غَيْرُ هٰذَيْنِ ؟ » فَقُلْتُ : بَلَى يَا رَسُولَ اللهِ . لَهُ ثَوْبَانِ فِي الْعَيْبَةِ . كَسَوْتُهُ إِيَّاهُمَا . قَالَ « فَادْعُهُ فَمُرْهُ فَلْيَلْبَسْهُمَا » . قَالَ فَدَعَوْتُهُ فَلَبِسَهُمَا . ثُمَّ وَلَّى يَذْهَبُ . قَالَ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « مَالَهُ ضَرَبَ اللهُ عُنُقَهُ . أَلَيْسَ هٰذَا خَيْرًا لَهُ » ؟ قَالَ فَسَمِعَهُ الرَّجُلُ . فَقَالَ : يَارَسُولَ اللهِ ، فِي سَبِيلِ اللهِ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « فِي سَبِيلِ اللهِ » قَالَ فَقُتِلَ الرَّجُلُ فِي سَبِيلِ اللهِ .

1. Cabir b. Abdullah el-Ensârî (r.a.) şunları anlattı: Resûlullah (s.a.v.) ile Benî Enmâr gazvesine çıktık. Ben bir ağacın altında konaklamıştım. O sırada Resûlullah (s.a.v.) geldi:

«— Ya Resûlullah, gölgeye buyur!» dedim. O da geldi. (Erzak koyduğumuz) çuvalımıza bakıp (yiyecek) bir şey aradım. Orada küçük bir acur buldum. Doğrayıp Resûlullah (s.a.v.)'e sunduğumda:

«— **Bunu nereden aldınız?**» buyurdu.

«— Medine'den getirdik, ya Resûlallah!» dedim. O sırada yanımızda hayvanlarımızı otlatmaya gitmesi için hazırladığımız bir arkadaşımız vardı. Onun hazırlığını yaptım. Üzerinde eskimiş iki hırkasiyle hayvanları gütmeye gitti. Resûlullah (s.a.v.) ona bakıp:

«— **Bu adamın bunlardan başka elbiseleri yok mu?**» dedi. Ben:

«— Var, heybede yedek elbiseleri var, ya Resûlallah!» dedim. Resûlullah (s.a.v):

«— O halde onu çağır, ona söyle iyi elbiselerini giysin» buyurdu. Ben de onu çağırdım. Elbiselerini giydi, sonra dönüp gitti. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.):

«— Allah boynuna vurasıcaya ne oluyor (da yeni elbisesi varken eskileri giyiyor). Bu kendisi için daha hayırlı değil midir?» dedi. Hayvan otlatmaya giden adam bunu işitip:

«— Ya Resûlullah! Allah yoluna cihadda da mı?» deyince, Resûlullah (s.a.v.):

«— Cihadda da (yeni elbiselerini giymesi güzeldir)!» buyurdu. O zat savaşta şehid düştü.

٢ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ قَالَ : إِنِّي لأُحِبُّ أَنْ أَنْظُرَ إِلَى الْقَارِىءِ أَبْيَضَ الثِّيَابِ .

2. İmam Malik'e rivayet edildiğine göre, Ömer b. Hattab (r.a.) şöyle dedi: «Şüphesiz ben beyaz elbiseli hafiz'a (Kur'an okuyana) bakmayı seviyorum.»

٣ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَيُّوبَ بْنِ أَبِي تَمِيمَةَ ، عَنِ ابْنِ سِيرِينَ ؛ قَالَ : قَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ : إِذَا أَوْسَعَ اللهُ عَلَيْكُمْ فَأَوْسِعُوا عَلَى أَنْفُسِكُمْ . جَمَعَ رَجُلٌ عَلَيْهِ ثِيَابَهُ .

3. İbni Sirin'den: Ömer b. Hattab (r.a.) şöyle dedi: «Allah size bol verince siz de kendinize iyi bakınız (temiz giyiniz). Herkes giyimine önem versin.»[1]

(1) Bu, Buharî'nin, Hammad b. Zeyd - Eyyub - Muhammed b. Sîrîn - Ebu Hureyre senediyle gelen hadisin bir bölümüdür: Buharî, Salat, 8/9.
Her müslümanın, avret mahallerini örtecek, vücudunu sıcak ve soğuktan koruyacak şekilde elbise giymesi farzdır. Müslüman her konuda olduğu gibi elbise giymede de orta yolu tutmalıdır. Elbisesi ne son derece kötü, âdi ve ne de son derece lüks olmayıp ikisi arasında olmalıdır. Çünkü Resûlullah (s.a.v.): **«Giyimde sadelik imandandır»** buyurmuştur. Allahu Teâlâ'nın kendisine vermiş olduğu nimeti belirtmek için, çok güzel elbise giymesi de müstehabdır. Çünkü Peygamber Efendimiz (s.a.v.): **«Allahü Teâlâ sana lütuf ve ihsanda bulunduğu gibi, sen de kendi nefsine lütuf ve iyilikte bulun»**, **«Allahü Teâlâ vermiş olduğu nimetinin belirtisini kulunun üzerinde görmeyi sever»** buyurmuştur. Bilhassa Cuma ve bayramlar gibi önemli günlerde ve toplantılarda güzel ve temiz elbiseler giyilmelidir. Yüce Allah, Araf sûresinin 31 ve 32'nci âyetlerinde şöyle buyurmuştur: ***«Ey Adem oğulları! Her mescide güzel elbiselerinizi giyinerek gidin, yiyin, için, fakat israf etmeyin. Çünkü Allah israf edenleri sevmez.***

2. BOYALI ELBİSE GİYME VE ALTIN ZİYNET TAKMA

٤ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ يَلْبَسُ الثَّوْبَ الْمَصْبُوغَ بِالْمِشْقِ . وَالْمَصْبُوغَ بِالزَّعْفَرَانِ .

قَالَ يَحْيَى : وَسَمِعْتُ مَالِكًا يَقُولُ : وَأَنَا أَكْرَهُ أَنْ يَلْبَسَ الْغِلْمَانُ شَيْئًا مِنَ الذَّهَبِ . لأَنَّهُ بَلَغَنِي أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ نَهَى عَنْ تَخَتُّمِ الذَّهَبِ .

قَالَ يَحْيَى : وَسَمِعْتُ مَالِكًا يَقُولُ فِي الْمَلاَحِفِ الْمُعَصْفَرَةِ فِي الْبُيُوتِ لِلرِّجَالِ ، وَفِي الأَفْنِيَةِ . قَالَ : لاَ أَعْلَمُ مِنْ ذَلِكَ شَيْئًا حَرَامًا . وَغَيْرُ ذَلِكَ مِنَ اللِّبَاسِ أَحَبُّ إِلَيَّ .

4. Nafi'den: «Abdullah b. Ömer (r.a.) kırmızı toprak ve zaferanla boyanmış elbise giyerdi.»

Yahya der ki, İmam Malik'in şöyle dediğini işittim: «*Erkek çocukların altın takmalarını mekruh görüyorum. Çünkü bana Resûlullah (s.a.v.)'in altın yüzük takınmayı yasakladığı rivayet*

De ki: Allah'ın kulları için yarattığı zineti, temiz ve hoş rızıkları kim haram etmiş? De ki: O (onlar), dünya hayatında iman edenler içindir. Kıyamet günü ise yalnız onlara mahsustur.» Aynı sûrenin 26'ncı âyet-i kerimesinde ise şöyle buyurulur:

«Ey Âdem oğulları! Size avret mahallerinizi örten ve sizi süsleyen elbise indirdik. Takva elbisesi ise daha hayırlıdır.» Şu halde, elbise giymekten maksat, sadece vücudu örtmek değildir. Aynı zamanda vücuda yakışması gerekir.

Hz. Ebû Hüreyre (r.a.)'ın rivayet ettiği bir hadisde güzel giyinen bir sahabi Resûlullah (s.a.v.)'ın huzuruna gelerek:

«— Ya Resûlallah! Ben güzelliğe aşık biriyim. Bana gördüğün güzellik verilmiştir. Ayakkabılarımın bağının güzelliğinde bile kimsenin beni geçmesini istemiyorum, bu kibir midir?» deyince, Resûlullah (s.a.v):

«— Hayır bu, kibir değildir. Kibir benlikten dolayı hakkı inkâr etmek ve insanları küçük göstermektir.» buyurdu.

Ebû Davud, K. el-Libas, B. macâe fil-Kibri.

edildi. Bu sebeple ben erkeklerin, büyüklerinin olduğu gibi küçüklerinin de altın takmalarını kerih görüyorum.»[2]

İmam Malik der ki: *Erkeklerin evlerde ve dışarıda kırmızı renkli kumaştan yorgan yüzü (yatak çarşafı) ve elbise yapmalarını haram görüyorum. Fakat bana göre diğer renkler daha iyidir.»*[3]

(2) Buharî, Libas, 77/45; Müslim, Libas, 37/11, no:51.

(3) İmam Malik, kırmızı renk elbise ve çarşafı hoş görmüyor. Psikologlar da renk üzerinde araştırmalarında şu neticeye varmışlardır: Kırmızı renge çok bakmak insanı asabileştirir. Onun için asabî mizaclı ve sinir hastaları kırmızı renklerden, yatak odalarını kırmızıya boyamakdan ve kırmızı abajur kullanmaktan kaçınmalıdırlar.

3. İPEK ELBİSE GİYİLMESİ

٥ - **وحدّثني** مَالِكٌ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ : أَنَّهَا كَسَتْ عَبْدَ اللهِ بْنَ الزُّبَيْرِ مِطْرَفَ خَزٍّ كَانَتْ عَائِشَةُ تَلْبَسُهُ .

5. Urve, Peygamberimiz (s.a.v)'in zevcesi Hz. Aişe (r.a.)'ın giydiği ipek ve yün karışımı çizgili elbisesini Abdullah b. Zübeyr'e giydirdiğini rivayet etti.

4. KADINLARIN GİYMESİ MEKRUH OLAN ELBİSELER

٦ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَلْقَمَةَ بْنِ أَبِي عَلْقَمَةَ ، عَنْ أُمِّهِ ؛ أَنَّهَا قَالَتْ : دَخَلَتْ حَفْصَةُ بِنْتُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ عَلَى عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ . وَعَلَى حَفْصَةَ خِمَارٌ رَقِيقٌ . فَشَقَّتْهُ عَائِشَةُ ، وَكَسَتْهَا خِمَارًا كَثِيفًا .

6. Ebû Alkame oğlu Alkame'nin anası şöyle anlattı:

«Abdurrahman'ın kızı Hafsa (saçlarını gösteren) ince bir baş örtüsüyle Peygamberimiz (s.a.v)'in hanımı Hz. Aişe (r.a.)'ın yanına girince, ince baş örtüsünü yırtıp Hafsa'ya kalın bir baş örtüsü giydirdi.»

٧ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ مُسْلِمِ بْنِ أَبِي مَرْيَمَ ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّهُ قَالَ : نِسَاءٌ كَاسِيَاتٌ عَارِيَاتٌ . مَائِلَاتٌ مُمِيلَاتٌ . لَا يَدْخُلْنَ الْجَنَّةَ . وَلَا يَجِدْنَ رِيحَهَا . وَرِيحُهَا يُوجَدُ مِنْ مَسِيرَةِ خَمْسِمِائَةِ سَنَةٍ .

7. Ebû Hüreyre (r.a.)'dan: «Vücudlarını gösteren ince elbiseler giyinip salınarak yürüyen kadınlar cennete giremezler ve kokusunu da alamazlar. Halbuki cennetin kokusu beşyüz senelik mesafeden alınır.»[4]

٨ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَامَ مِنَ اللَّيْلِ . فَنَظَرَ فِي أُفُقِ السَّمَاءِ فَقَالَ « مَاذَا فُتِحَ اللَّيْلَةَ مِنَ الْخَزَائِنِ ؟ وَمَاذَا وَقَعَ مِنَ الْفِتَنِ ؟ كَمْ مِنْ كَاسِيَةٍ فِي الدُّنْيَا ، عَارِيَةٍ يَوْمَ الْقِيَامَةِ . أَيْقِظُوا صَوَاحِبَ الْحُجَرِ » .

8. İbn Şihab'dan: Resûlullah (s.a.v.) bir gece kalkıp ufuklara bakarak: **«Bu gece nice hazineler açıldı, ne kadar fitneler meydana geldi. Dünyada nice giyinik kadınlar var ki ahirette çıplaktırlar. Hanımları namaza kaldırınız»** buyurdu.[5]

(4) Yahya'nın ve Abdullah b. Nafi dışındaki Malik'in ravileri bu şekilde mevkuf rivayet ederler.
Müslim'de, cerir - Suheyl b. Ebî Salih -babası-Ebu Hureyre senediyle rivayet edilir: Müslim, Libas, 37/34, no: 125.

(5) Mürseldir. Buharî'de (İlm, 3/40), Ma'mer - Zührî- Hind bintu el-Haris - Ummu Seleme yoluyla mevsuldür.

5. ERKEĞİN ELBİSESİNİ UZATIP SARKITMASI

٩ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ دِينَارٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « الَّذِي يَجُرُّ ثَوْبَهُ خُيَلاَءَ ، لاَ يَنْظُرُ اللهُ إِلَيْهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ » .

9. Abdullah b. Ömer (r.a.)'dan: Resûlullah (s.a.v.): **«Kibirlenerek elbisesini yerde sürükleyen kimseye Allahü Teâlâ kıyamet gününde bakmaz (acıyıp bağışlamaz)»** buyurdu.

١٠ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ ، عَنِ الأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « لاَ يَنْظُرُ اللهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى ، يَوْمَ الْقِيَامَةِ ، إِلَى مَنْ يَجُرُّ إِزَارَهُ بَطَرًا » .

10. Ebû Hüreyre'den: Resûlullah (s.a.v.):

«Allahü Teâlâ kıyamet gününde eteklerini büyüklenerek yerde sürükleyen kimseye (rahmet gözüyle) bakmaz.» buyurdu.[6]

١١ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ وَعَبْدِ اللهِ بْنِ دِينَارٍ ، وَزَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ . كُلُّهُمْ يُخْبِرُهُ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « لاَ يَنْظُرُ اللهُ ، يَوْمَ الْقِيَامَةِ ، إِلَى مَنْ يَجُرُّ ثَوْبَهُ خُيَلاَءَ » .

11. Abdullah b. Ömer (r.a.)'dan: Resûlullah (s.a.v.):

«Allahü Teâlâ kıyamet gününde büyüklük taslayarak eteğini yerde sürükleyen kimseye (rahmet gözüyle) bakmaz.)» buyurdu.[7]

(6) Buharî, Libas, 77/5.
(7) Buharî, Libas, 77/1; Müslim, Libas, 37/9, no:42.

١٢ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ الْعَلاءِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ، عَنْ أَبِيهِ : أَنَّهُ قَالَ : سَأَلْتُ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ عَنِ الإِزَارِ ؟ فَقَالَ : أَنَا أُخْبِرُكَ بِعِلْمٍ . سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ « إِزْرَةُ الْمُؤْمِنِ إِلَى أَنْصَافِ سَاقَيْهِ . لا جُنَاحَ عَلَيْهِ فِيمَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْكَعْبَيْنِ . مَا أَسْفَلَ مِنْ ذٰلِكَ فَفِي النَّارِ . مَا أَسْفَلَ مِنْ ذٰلِكَ فَفِي النَّارِ . لا يَنْظُرُ اللهُ ، يَوْمَ الْقِيَامَةِ ، إِلَى مَنْ جَرَّ إِزَارَهُ بَطَرًا » .

12. Alâ, babası Abdurrahman'dan şunları rivayet etti: Ebû Said el-Hudri'ye etekleri ne kadar uzatmalı diye sorduğumda:

«— Sana bildiğim doğru cevabı vereceğim. Resûlullah (s.a.v.)'ı şöyle derken işittim: **«Mü'min erkeğin etekleri bacaklarının yarısına kadar inmelidir. Topuklarına kadar uzanınca da ona günah yoktur. Topuklardan aşağıda olan şey cehennemdedir. Allahü Teâlâ kıyamet gününde eteğini büyüklük taslayarak yerde sürükleyen kimseye (rahmet gözüyle) bakmaz.»** buyurdu.[8]

(8) Ebu Davud, Libas, 31/27; Müslim, Libas, 32/7.
Dinimize göre erkeklerin eteklerinin veya pantolonlarının yere kadar uzatılması mekruhtur. Hele bu hal kibrinden dolayı ise haramdır. Zira eteklerin fazla uzaması hem israf, hem temizliğe aykırı ve hem de normal hareket mani olur.

6. KADININ ELBİSESİNİ UZATMASI

١٣ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ نَافِعٍ ، عَنْ أَبِيهِ نَافِعٍ مَوْلَى ابْنِ عُمَرَ ، عَنْ صَفِيَّةَ بِنْتِ أَبِي عُبَيْدٍ ؛ أَنَّهَا أَخْبَرَتْهُ عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهَا قَالَتْ ، حِينَ ذُكِرَ الإِزَارُ : فَالْمَرْأَةُ يَا رَسُولَ اللهِ ؟ قَالَ « تُرْخِيهِ شِبْرًا » قَالَتْ أُمُّ سَلَمَةَ : إِذًا يَنْكَشِفَ عَنْهَا . قَالَ « فَذِرَاعًا لا تَزِيدُ عَلَيْهِ » .

13. Ebû Ubeyde kızı Safiyye şunları anlattı:

«Peygamber efendimiz (s.a.v.)'in zevcesi Ümmü Seleme (r.a.) elbiseden (izar'dan) söz edilince:

«— Ya Resûlullah! Kadın elbisesini ne kadar uzatacak?» dedi. Resûlullah (s.a.v.):

«— **Bir karış fazla uzatır.**» buyurdu. Ümmü Seleme (r.a.):

«— O zaman (kadın yürürken) bacakları gözükür» dedi. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.):

«— **Öyleyse bir zira (yaklaşık 50 cm) uzatır, daha fazlasına lüzum yok**» buyurdu.[9]

(9) Ebu Davud, Libas, 31/37.
Yukarıdaki hadislerde erkeklerin giydikleri elbisenin boylarından kısa olması tavsiye edilmişti. Bu hadisde ise kadınların elbisesinin uzun olması söyleniyor. Zira kadınların durumu erkeklerden ayrıdır. Erkeklerde avret mahalli diz kapağı ile göbek arasıdır. Burasını kapatmak farzdır. Gerisi örf ve adetlere göre değişebilir. Kadınların ise vücudlarının tamamı avret mahallidir, örtülmesi gerekir. Resûlullah (s.a.v.) zamanında o zamanın adet ve ekonomi durumu icabı bazı kadınlar yalınayak gezerlerdi. Bu yüzden yürürken ayaklarının açılmaması için eteklerinin uzatılması emredilmiştir. Günümüzde ise durum değişiktir. Kadınların giydiği kapalı ayakkabı ve çorap ayaklarını kapattığı için eteklerin yerde sürünmesi gerekmez.

7. AYAKKABI GİYMEK

١٤ - وحدّثنى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِى الزِّنَادِ ، عَنِ الأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « لا يَمْشِيَنَّ أَحَدُكُمْ فِى نَعْلٍ وَاحِدَةٍ . لِيُنْعِلْهُمَا جَمِيعًا أَوْ لِيُحْفِهِمَا جَمِيعًا » .

14. Ebû Hüreyre (r.a.)'den: Resûlullah (s.a.v.): **«Sizden biri tek ayakkabı ile yürümesin, ya ikisini birden giysin veya her ikisini de çıkarsın, yalınayak gezsin»** buyurdu.[10]

١٥ - وحدّثنى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِى الزِّنَادِ ، عَنِ الأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « إِذَا انْتَعَلَ أَحَدُكُمْ فَلْيَبْدَأْ بِالْيَمِينِ . وَإِذَا نَزَعَ فَلْيَبْدَأْ بِالشِّمَالِ . وَلْتَكُنِ الْيُمْنَى أَوَّلَهُمَا تُنْعَلُ . وَآخِرَهُمَا تُنْزَعُ » .

15. Ebû Hüreyre (r.a.)'den: Resûlullah (s.a.v.): **«Sizden biri ayakkabı giyerken önce sağ ayağını giysin, çıkarırken de önce sol ayakkabısını çıkarsın. Sağ ayakkabı ilk giyilen ve sol ayakkabı ilk çıkarılan olsun»** buyurdu.[11]

١٦ - وحدّثنى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَمِّهِ أَبِى سُهَيْلِ بْنِ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ كَعْبِ الأَحْبَارِ ؛ أَنَّ رَجُلاً نَزَعَ نَعْلَيْهِ . فَقَالَ : لِمَ خَلَعْتَ نَعْلَيْكَ ؟ لَعَلَّكَ تَأَوَّلْتَ هٰذِهِ الآيَةَ ﴿ فَاخْلَعْ نَعْلَيْكَ إِنَّكَ بِالْوَادِى الْمُقَدَّسِ طُوًى ﴾ قَالَ ثُمَّ قَالَ كَعْبٌ لِلرَّجُلِ : أَتَدْرِى مَا كَانَتْ نَعْلاَ مُوسَى ؟ قَالَ مَالِكٌ : لاَ أَدْرِى مَا أَجَابَهُ الرَّجُلُ . فَقَالَ كَعْبٌ : كَانَتَا مِنْ جِلْدِ حِمَارٍ مَيِّتٍ .

16. Süheyl'in babası Malik, Ka'b el-Ahbar'dan naklen şöyle rivayet etti: Bir adam ayakkabılarını çıkartınca Ka'b el-Ahbar:

«— Ayakkabılarını niçin çıkarttın? Galiba: ***«(Ey Musa!) Haydi pabuçlarını çıkar. Çünki sen mukaddes vadide,***

(10) Buharî, Libas, 77/40; Müslim, Libas, 37/19, no:68.
(11) Buharî, Libas, 77/39.

Tuva'dasın (Turi Sinadasın)»[12] ayetini yorumladın.» deyip sonra adama:

«— Musa'nın pabuçları ne idi biliyor musun?» dedi.

İmam Malik der ki: *Adamın ne cevap verdiğini bilmiyorum.*

Ka'b: «Musa (a.s.)'ın pabuçları eşek derisindendi» dedi.

(12) Tâhâ, 12

8. ELBİSE GİYMEK

١٧ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ ، عَنِ الأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّهُ قَالَ : نَهَى رَسُولُ اللهِ ﷺ عَنْ لِبْسَتَيْنِ . وَعَنْ بَيْعَتَيْنِ . عَنِ الْمُلاَمَسَةِ وَعَنِ الْمُنَابَذَةِ . وَعَنْ أَنْ يَحْتَبِيَ الرَّجُلُ فِي ثَوْبٍ وَاحِدٍ لَيْسَ عَلَى فَرْجِهِ مِنْهُ شَيْءٌ . وَعَنْ أَنْ يَشْتَمِلَ الرَّجُلُ بِالثَّوْبِ الْوَاحِدِ عَلَى أَحَدِ شِقَّيْهِ .

17. Ebû Hüreyre (r.a.)'den: Resûlullah (s.a.v.) iki çeşit elbise giyme ile iki çeşit satışı yasakladı. (Bunlar) münabeze ve mülamese yoluyla satışla, kilot giymeksizin bir entari giyip dizlerini dikerek oturup avret mahallerinin gözükmesi ve vücudunun bir tarafını kapatıp diğer tarafını açık bırakan elbise giymesidir.»[13]

١٨ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ رَأَى حُلَّةَ سِيَرَاءَ تُبَاعُ عِنْدَ بَابِ الْمَسْجِدِ . فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللهِ . لَوِ اشْتَرَيْتَ هٰذِهِ الْحُلَّةَ فَلَبِسْتَهَا يَوْمَ الْجُمُعَةِ وَلِلْوَفْدِ إِذَا قَدِمُوا عَلَيْكَ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « إِنَّمَا يَلْبَسُ هٰذِهِ مَنْ لاَ خَلاَقَ لَهُ فِي الآخِرَةِ » ثُمَّ جَاءَ رَسُولَ اللهِ ﷺ مِنْهَا حُلَلٌ . فَأَعْطَى عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ مِنْهَا حُلَّةً . فَقَالَ عُمَرُ : يَا رَسُولَ اللهِ أَكَسَوْتَنِيهَا وَقَدْ قُلْتَ فِي حُلَّةِ عُطَارِدٍ مَا قُلْتَ ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « لَمْ أَكْسُكَهَا لِتَلْبَسَهَا » فَكَسَاهَا عُمَرُ أَخًا لَهُ مُشْرِكًا بِمَكَّةَ .

18. Abdullah b. Ömer (r.a.)'den: Babam Ömer b. Hattab mescidin kapısında satılık ipek kumaştan kaftan görünce:

(13) Buharî, Libas, 77/21.
Münabeze ve mülamese cahiliye devri alış veriş şekillerindendi. Resûlullah (s.a.v.) bu tür alış verişleri yasaklamıştır.
Mülamese: Müşterinin alacağı şeye dürülü olarak veya karanlıkta dokununca onu mutlaka alması gerekirdi. Artık malı görünce geri verme hakkı kalmazdı.
Münabeze ise, satılan şeyi satıcı müşterinin üzerine atıyor, bununla müşteri razı olmasa da satış kesinleşiyordu.

«— Ya Resûlullah! Bu kaftanı alsan da cuma günleri ve yanına elçiler geldiği zaman giysen.» dedi. Resûlullah (s.a.v.)'da:

«— **Bunu ancak ahiretten nasibi olmayan giyer**» buyurdu. Daha sonra Resûlullah (s.a.v.)'e ipek kaftanlardan gelince, Ömer b. Hattab (r.a.)'e ondan bir kaftan verdi. Hz. Ömer (r.a.)'da:

«— Ya Resûlallah! Onu bana mı verdin? Halbuki sen Utarid'in[14] elbisesi hakkında neler söylemiştin» deyince Resûlullah (s.a.v.):

«— **Onu sana giymen için vermedim.**» buyurdu.

Hz. Ömer de (r.a.) bu elbiseyi Mekke'deki müşrik kardeşine verdi.[15]

١٩ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ إِسْحٰقَ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ ؛ أَنَّهُ قَالَ : قَالَ أَنَسُ ابْنُ مَالِكٍ : رَأَيْتُ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ ، وَهُوَ يَوْمَئِذٍ أَمِيرُ الْمَدِينَةِ ، وَقَدْ رَقَعَ بَيْنَ كَتِفَيْهِ بِرُقَعٍ ثَلَاثٍ . لَبَّدَ بَعْضَهَا فَوْقَ بَعْضٍ .

19. Enes b. Malik der ki: Ömer b. Hattab (r.a.) Halife iken onu Medine'de gördüm, elbisesinin iki omuzu arasındaki yırtığına birbirine tutturulmuş üç yama dikmişti.

(14) Utarid, Temim oğulları elçisi ile Medine'ye gelip müslüman olmuş biridir ki hadisi şerifin baş tarafında zikredilen ipekli kaftanı mescidin kapısına satmaya getiren kişidir.

(15) Buharî, Cum'a, 11/7; Müslim, Libas, 37/2, no:6; Şeybanî, 870.

٤٩ - كتاب صفة النبيّ صلى الله عليه وسلم

49

HZ. PEYGAMBER (S.A.V.)'İN NİTELİKLERİ KİTABI

1. HZ. PEYGAMBER (S.A.V.) EFENDİMİZ'İN VASIFLARI

١ - حدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ رَبِيعَةَ بْنِ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ سَمِعَهُ يَقُولُ : كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لَيْسَ بِالطَّوِيلِ الْبَائِنِ وَلا بِالْقَصِيرِ . وَلَيْسَ بِالأَبْيَضِ الأَمْهَقِ لا بِالآدَمِ . وَلا بِالْجَعْدِ الْقَطَطِ وَلا بِالسَّبْطِ . بَعَثَهُ اللهُ عَلَى رَأْسِ أَرْبَعِينَ سَنَةً . فَأَقَامَ بِمَكَّةَ عَشْرَ سِنِينَ . وَبِالْمَدِينَةِ عَشْرَ سِنِينَ وَتَوَفَّاهُ اللهُ عَزَّ وجَلَّ عَلَى رَأْسِ سِتِّينَ سَنَةً . وَلَيْسَ فِي رَأْسِهِ وَلِحْيَتِهِ عِشْرُونَ شَعْرَةً بَيْضَاءَ ﷺ .

1. Enes b. Malik, Resûlullah (s.a.v.)'ın vasıflarını anlatarak der ki: Resûlullah (s.a.v.)'ın boyu ne fazla uzun, ne de fazla kısa idi. Teninin rengi, ne çok (kireç) beyaz, ne de fazla esmerdi. Saçları ne (Habeşlilerin saçı gibi) çok kıvırcıklı, ne de çok düzdü. Kırk yaşını doldurunca Allah O'nu Peygamber olarak gönderdi. On sene Mekke'de, on sene de Medine'de ikamet etti. Saçındaki ve sakalındaki ak kıllar yirmiye ulaşmadan ve altmış yaşını tamamlayınca Allah (c.c.), Resûlullah (s.a.v.)'ın ruhunu aldı.[1]

(1) Buharî, Menakı, 61/23; Müslim, Fedail, 43/31, no:113;
Ulemanın çoğunluğunun görüşüne göre, Peygamber Efendimiz altmış üç yaşında vefat etmiştir. Zira diğer sahih hadislerde bu şekilde ifadeler mevcuttur.

2. MERYEM OĞLU İSA (A.S.) VE DECCAL'IN VASIFLARI

٢ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « أُرَانِي اللَّيْلَةَ عِنْدَ الْكَعْبَةِ . فَرَأَيْتُ رَجُلاً آدَمَ . كَأَحْسَنِ مَا أَنْتَ رَاءٍ مِنْ أُدْمِ الرِّجَالِ . لَهُ لِمَّةٌ كَأَحْسَنِ مَا أَنْتَ رَاءٍ مِنَ اللِّمَمِ . قَدْ رَجَّلَهَا فَهْيَ تَقْطُرُ مَاءً . مُتَّكِئًا عَلَى رَجُلَيْنِ ، أَوْ عَلَى عَوَاتِقِ رَجُلَيْنِ . يَطُوفُ بِالْكَعْبَةِ . فَسَأَلْتُ : مَنْ هٰذَا ؟ قِيلَ : هٰذَا الْمَسِيحُ بْنُ مَرْيَمَ . ثُمَّ إِذَا أَنَا بِرَجُلٍ جَعْدٍ قَطَطٍ . أَعْوَرِ الْعَيْنِ الْيُمْنَى . كَأَنَّهَا عِنَبَةٌ طَافِيَةٌ . فَسَأَلْتُ : مَنْ هٰذَا ؟ فَقِيلَ لِي : هٰذَا الْمَسِيحُ الدَّجَّالُ » .

2. Abdullah b. Ömer (r.a.)'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **«Bu gece (rüyamda) Ka'be'de idim. Orada bir esmer adam gördüm. Sanki gördüğüm, esmer adamların en güzeli idi. Omuzlarına sarkan saçları vardı. Sanki bu saçlar gördüğüm omuzlara sarkmış saçların en güzeli idi. Taramış olduğu saçlarından su damlıyordu. İki adama ve iki adamın omuzlarına dayanarak Ka'be'yi tavaf ediyordu.**

«— Bu kim?» diye sordum.

«— Bu Meryem'in oğlu İsa» diye cevap verildi.

Sonra aniden saçları (zenci saçı gibi) çok kıvırcıklı ve (salkımdaki üzüm tanesi gibi) sağ gözü dışarı fırlamış bir adamla karşılaştım.

«— Bu kim?» diye sordum. Bana:

«— Mesih Deccal'dır» diye cevap verildi.»[2]

(2) Buharî, Libas, 77/68; Müslim, İman, 1/73, no:273.

3. İNSANÎ GÜZEL ADETLER

٣ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ الْمَقْبُرِيِّ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ : قَالَ : خَمْسٌ مِنَ الْفِطْرَةِ . تَقْلِيمُ الأَظْفَارِ ، وَقَصُّ الشَّارِبِ ، وَنَتْفُ الإِبْطِ ، وَحَلْقُ الْعَانَةِ ، وَالاِخْتِتَانُ .

3. Ebû Hüreyre (r.a.)'den: (Resûlullah şöyle) buyurdu: **«İnsanî (fıtraten) beş özellik vardır: Tırnakları kesmek, bıyığı kısaltmak, koltuk altındaki kılları yolmak, edep yerini tıraş etmek ve sünnet olmak.»** Bunlar yaratılışın icabı olup önceki peygamberler tarafından yapılagelmiştir.[3]

٤ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ : أَنَّهُ قَالَ : كَانَ إِبْرَاهِيمُ عليه السلام أَوَّلَ النَّاسِ ضَيَّفَ الضَّيْفَ . وَأَوَّلَ النَّاسِ اخْتَتَنَ . وَأَوَّلَ النَّاسِ قَصَّ الشَّارِبَ . وَأَوَّلَ النَّاسِ رَأَى الشَّيْبَ ، فَقَالَ : يَارَبِّ . مَا هٰذَا ؟ فَقَالَ اللهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى : وَقَارٌ يَا إِبْرَاهِيمُ . فَقَالَ : رَبِّ . زِدْنِي وَقَارًا .

قَالَ يَحْيَى : وَسَمِعْتُ مَالِكًا يَقُولُ : يُؤْخَذُ مِنَ الشَّارِبِ حَتَّى يَبْدُوَ طَرَفُ الشَّفَةِ . وَهُوَ الإِطَارُ . وَلا يَجُزُّهُ فَيُمَثِّلُ بِنَفْسِهِ .

4. Said b. Müseyyeb (r.a.) der ki: İlk misafir kabul eden, ilk sünnet olan, ilk bıyık kesen ve ilk saçında ak gören insan İbrahim (a.s.)'dır. Saçının ağardığını görünce şöyle dedi:

«— Allah'ım! Bu, neye alamettir?» Yüce Allah:

«— Kemal işareti, ya İbrahim.» buyurdu. O da:

«— Kemalimi artır, ya Rabbi.» diye dua etti.[4]

İmam Malik der ki: *Bıyık, dudağı çevreleyen et görününceye kadar kısaltılır. Bir müslüman, bıyığın diğer yerlerini kesmeyerek kendi haline bırakır.*[5]

(3) Bütun Muvatta ravilerince mevkuftur. İbn Abdilber der ki: Malik'tensahihtir.
(4) Sahîhayn'da Zührî - Saîd b. el-Museyyeb - Ebu Hureyre yoluyla yer alır: Buharî, Libas, 77/63; Müslim, Taharet, 2/16, no:49.
(5) Şeybanî, 980.

4. SOL ELLE YEMENİN CAİZ OLMAYIŞI

٥ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ السُّلَمِيِّ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ نَهَى أَنْ يَأْكُلَ الرَّجُلُ بِشِمَالِهِ . أَوْ يَمْشِيَ فِي نَعْلٍ وَاحِدَةٍ . وَأَنْ يَشْتَمِلَ الصَّمَّاءَ . وَأَنْ يَحْتَبِيَ فِي ثَوْبٍ وَاحِدٍ كَاشِفًا عَنْ فَرْجِهِ .

5. Cabir b. Abdullah es-Selemi (r.a.)'den: Resûlullah (s.a.v.), bir kişinin sol elle yemek yemesini veya (bir ayağı yalın, diğer ayağına) bir tek ayakkabı giyerek yürümesini, bir omuzu kapatan, diğer omuzu açık bırakan ve kolunu çıkartacak yeri olmayan bir elbise giymesini ve uylukları üzerine ayaklarını dikerek oturup üzerine bir parça elbise örtmesini yasak etti.[6]

٦ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « إِذَا أَكَلَ أَحَدُكُمْ فَلْيَأْكُلْ بِيَمِينِهِ وَلْيَشْرَبْ بِيَمِينِهِ . فَإِنَّ الشَّيْطَانَ يَأْكُلُ بِشِمَالِهِ وَيَشْرَبُ بِشِمَالِهِ » .

6. Abdullah b. Ömer (r.a.)'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: Sizden biri yemek yediğinde sağ eliyle yesin, bir şey içerken sağ eliyle içsin. Çünki şeytan sol eliyle yer ve sol eliyle içer.[7]

(6) Müslim, Libas, 37/20, no:70.

Yemek yemek, su içmek, ayakkabı giymek, mest giymek, pantalon giymek, ceket giymek, başı tıraş etmek ve taramak, bıyık kesmek, koltuk altı kıllarını yolmak, misvak kullanmak, sürme çekmek, tırnak kesmek, abdest almak ve gusletmek, teyemmüm etmek, camiye girmek, heladan çıkmak, sadaka vermek gibi süslenmeyi ve temizliği ifade eden şeylere sağ taraftan başlamak müstehabdır. Bunların karşıtlarını yaparken de soldan başlamak müstehabdır.

Bir tek ayakkabı ile yürümenin yasak edilmesi, ağır başlılığa muhalif oluşundan ve ayağın birisi kısa, ayakkabı giyilen bacak uzun olacağından yürümede güçlük meydana gelmesindendir. Böyle yapmamak müstehabtır.

Omuza atılan ve elleri çıkaracak bir yeri bulunmayan elbise giymek, ihtiyacı gidermeye engel olacağından mekruh, şayet avret yeri görülecek olursa haram olur. Çömelerek bacaklar üzerine atılan elbiseyi giymek, avret yerlerinin görülmesine sebeb olacağından haramdır.

(7) Müslim, Eşribe, 36/13, no: 105; Şeybanî, 883.

5. YOKSULLAR

٧ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ ، عَنِ الأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « لَيْسَ الْمِسْكِينُ بِهٰذَا الطَّوَّافِ الَّذِي يَطُوفُ عَلَى النَّاسِ . فَتَرُدُّهُ اللُّقْمَةُ وَاللُّقْمَتَانِ . وَالتَّمْرَةُ وَالتَّمْرَتَانِ » قَالُوا : فَمَا الْمِسْكِينُ يَا رَسُولَ اللهِ ؟ قَالَ « الَّذِي لا يَجِدُ غِنىً يُغْنِيهِ . وَلاَ يَفْطُنُ النَّاسُ لَهُ فَيُتَصَدَّقَ عَلَيْهِ . وَلا يَقُومُ فَيَسْأَلَ النَّاسَ » .

7. Ebû Hüreyre (r.a.)'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu; **İnsanları dolaşıp kendisine bir-iki lokma veya bir-iki hurma verilen bu gezgin, yoksul sayılmaz.**

Dediler ki:

«— Gerçek yoksul kim ya Resûlallah?»

Resûlullah (s.a.v.) şöyle cevap verdi:

«— Gerçek yoksul, ihtiyacını karşılayacak kadar geliri olmayan ve insanlar onu tanımadığı için kendisine sadaka verilmeyen ve kalkıp insanlardan dilenmeyen kimsedir.»[8]

٨ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ ، عَنِ ابْنِ بُجَيْدٍ الأَنْصَارِيِّ ثُمَّ الْحَارِثِيِّ ، عَنْ جَدَّتِهِ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « رُدُّوا الْمِسْكِينَ وَلَوْ بِظِلْفٍ مُحْرَقٍ » .

8. İbn Büceyd el-Ensarî el-Harisî, nenesinden rivayet etti: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **«Kızartılmış koyun ve sığır tırnağı bile olsa yoksula veriniz.»**[9]

(8) Buharî, Zekât, 24/53; Müslim, Zekât, 12/34, no:101.

(9) Nesaî, Zekât, 23/70.
Burada Resûlullah (s.a.v.), azlıktan kinaye yapmış, az da olsa yoksula birşey vermenin iyi olacağını ve onu boş çevirmenin hoş bir hareket olmadığını ifade buyurmuştur.

6. KÂFİRİN ÇOK YİYEREK KARNINI ŞİŞİRMESİ

٩ - حدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ ، عَنِ الأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « يَأْكُلُ الْمُسْلِمُ فِي مِعًى وَاحِدٍ . وَالْكَافِرُ يَأْكُلُ فِي سَبْعَةِ أَمْعَاءٍ » .

9. Ebû Hüreyre (r.a.)'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: Müslüman, bir midesini doyurmak için yer. Kâfir ise yedi bağırsağını doldurmak için yer.[10]

١٠ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ سُهَيْلِ بْنِ أَبِي صَالِحٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ ضَافَهُ ضَيْفٌ كَافِرٌ . فَأَمَرَ لَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ بِشَاةٍ . فَحُلِبَتْ فَشَرِبَ حِلاَبَهَا . ثُمَّ أُخْرَى فَشَرِبَهُ . ثُمَّ أُخْرَى فَشَرِبَهُ . حَتَّى شَرِبَ حِلاَبَ سَبْعِ شِيَاهٍ . ثُمَّ إِنَّهُ أَصْبَحَ فَأَسْلَمَ . فَأَمَرَ لَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ بِشَاةٍ . فَحُلِبَتْ فَشَرِبَ حِلاَبَهَا . ثُمَّ أَمَرَ لَهُ بِأُخْرَى فَلَمْ يَسْتَتِمَّهَا . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « الْمُؤْمِنُ يَشْرَبُ فِي مِعًى وَاحِدٍ . وَالْكَافِرُ يَشْرَبُ فِي سَبْعَةِ أَمْعَاءٍ » .

10. Ebû Hüreyre (r.a.)'den: Resûlullah (s.a.v.)'a bir kâfir, misafir oldu. Resûlullah (s.a.v.) onun için bir koyun (getirip sağılmasını) emretti. Koyun sağıldı; kâfir misafir, onun sütünü içti. Sonra Resûlullah (s.a.v.) başka bir koyunun sağılmasını emretti. Misafir onun sütünü de içti. Sonra başka bir koyunun. Böylece yedi koyunun sütünü içti. Sonra sabah oldu ve kâfir müslüman oldu. Resûlullah (s.a.v.) da onun için bir koyun (sağılarak sütünün getirilmesini) emretti. O koyunun sütünü içti. Sonra ikinci bir koyunun (sütünün) getirilmesini) emretti. Bu koyunun sütünü bitiremedi. Bu münasebetle Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **«Mü'min bir midesini doyurmak için içer. Kafir yedi bağırsağını doldurmak için içer.»**[11]

(10) Buharî, Etıme, 70/12; Müslim, Eşribe, 36/34, no:185; Şeybanî, 958.
Bu hadisi şerifte Resûlullah (s.a.v.) Mü'min bir kimsenin yemek yerken nekadar yemesi gerektiğini beyan etmektedir. Mü'min obur olmamalı ve lüzumundan fazla yememelidir. Hatta sofradan daha iştahı varken kalkmalıdır. Çok obur olmak, mü'minin değil, bilakis inanmayanların adetidir. Bu hüküm, genel olarak böyledir. Yoksa, mü'minlerden çok yiyen, kâfirlerden de az yiyenler vardır. Bu inkâr edilemez.

(11) Müslim, Eşribe, 36/34, no:86.

7. GÜMÜŞ KAPTAN İÇMEK VE İÇİLECEK ŞEYE ÜFLEMEK

١١ - حدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ أَبِى بَكْرٍ الصِّدِّيقِ ، عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ زَوْجِ النَّبِىِّ ﷺ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « الَّذِى يَشْرَبُ فِى آنِيَةِ الْفِضَّةِ إِنَّمَا يُجَرْجِرُ فِى بَطْنِهِ نَارَ جَهَنَّمَ » .

11. Resûlullah (s.a.v.)'ın hanımı Ümmü Seleme (r.a.)'den: Allah'ın Resûlü şöyle buyurdu: «**Gümüş kaptan meşrubat içen, cehennem ateşini lıkır lıkır karnına doldurmuş olur**».[12]

١٢ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَيُّوبَ بْنِ حَبِيبٍ مَوْلَى سَعْدِ بْنِ أَبِى وَقَّاصٍ ، عَنْ أَبِى الْمُثَنَّى الْجُهَنِىِّ : أَنَّهُ قَالَ : كُنْتُ عِنْدَ مَرْوَانَ بْنِ الْحَكَمِ . فَدَخَلَ عَلَيْهِ أَبُو سَعِيدٍ الْخُدْرِىُّ . فَقَالَ لَهُ مَرْوَانُ بْنُ الْحَكَمِ : أَسَمِعْتَ مِنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ أَنَّهُ نَهَى عَنِ النَّفْخِ فِى الشَّرَابِ ؟ فَقَالَ لَهُ أَبُو سَعِيدٍ : نَعَمْ . فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ : يَا رَسُولَ اللهِ إِنِّى لا أَرْوَى مِنْ نَفَسٍ وَاحِدٍ . فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ « فَأَبِنِ الْقَدَحَ عَنْ فِيكَ ثُمَّ تَنَفَّسْ » قَالَ : فَإِنِّى أَرَى الْقَذَاةَ فِيهِ . قَالَ « فَأَهْرِقْهَا » .

12. Ebû el-Müsenna el-Cüheni der ki: Ben Mervan b. Hakem'in yanında idim. Mervanın yanına Ebû Said el-Hudri girince, Mervan O'na:

«— Resûlullah (s.a.v.)'ın içeceğe üfürmeyi yasak ettiğini duydun mu?» diye sordu.

Ebu Said ona şöyle cevap verdi

«— Evet. Bir adam Resûlullah (s.a.v.)'a: «Ya Resûlullah, ben bir nefeste içemiyorum» deyince Resûlullah (s.a.v.) ona: «**Bardağı ağzından uzaklaştır, sonra nefes al.**» buyurdu.

Adam dedi ki: «(Bardağın) içinde çöp benzeri bir şey görürsem (ne yapayım)?» Resûlullah (s.a.v.): «**Onu akıt**» buyurdu.[13]

(12) Buharî, Eşribe, 74/28; Müslim, Libas, 37/1, no:1; Şeybanî, 882.
(13) Tirmizî, Eşribe, 24/15.

8. AYAKTA SU İÇMEK

١٣ - **حدّثني** عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ وَعَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ وَعُثْمَانَ ابْنَ عَفَّانَ كَانُوا يَشْرَبُونَ قِيَامًا .

13. İmam Malik'e şöyle rivayet olundu: Ömer b. el-Hattab, Ali b. Ebî Talib ve Osman b. Affan ayakta iken (su) içerlerdi.[14]

١٤ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ؛ أَنَّ عَائِشَةَ أُمَّ الْمُؤْمِنِينَ وَسَعْدَ بْنَ أَبِي وَقَّاصٍ كَانَا لاَ يَرَيَانِ بِشُرْبِ الإِنْسَانِ ، وَهُوَ قَائِمٌ ، بَأْسًا .

14. İbn Şihab'tan: Mü'minlerin annesi Hz. Aişe ve Sa'd b. Ebî Vakkas, insanın ayakta su içmesinde bir mahzur görmüyorlardı.

١٥ - **وحدّثني** مَالِكٌ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ الْقَارِئِ ؛ أَنَّهُ قَالَ : رَأَيْتُ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ يَشْرَبُ قَائِمًا .

15. Ebû Ca'fer el-Kârî der ki: Abdullah b. Ömer'i ayakta (su) içerken gördüm.[15]

١٦ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَامِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ الزُّبَيْرِ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّهُ كَانَ يَشْرَبُ قَائِمًا .

16. Amir b. Abdullah'dan: Babası Abdullah b. ez-Zübeyr ayakta (su) içerdi.

(14) Şeybanî, 881.
(15) Şeybanî, 880.

9. SÜT, SU VE BENZERİ İÇECEKLERİ İÇTİKTEN SONRA SAĞDAKİNE VERMEK

١٧ - **حدّثنى** عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ أُتِيَ بِلَبَنٍ قَدْ شِيبَ بِمَاءٍ مِنَ الْبِئْرِ . وَعَنْ يَمِينِهِ أَعْرَابِىٌّ . وَعَنْ يَسَارِهِ أَبُو بَكْرٍ الصِّدِّيقُ . فَشَرِبَ . ثُمَّ أَعْطَى الأَعْرَابِىَّ . وَقَالَ « الأَيْمَنَ فَالأَيْمَنَ » .

17. Enes b. Malik (r.a.)'den: Resûlullah (s.a.v.)'a içine kuyu suyu karıştırılmış süt getirildi. Sağında bir bedevi, solunda Ebû Bekir oturuyordu. Sütü (önce kendisi), içti sonra bedeviye verdi ve şöyle buyurdu:

«— Sağınıza verin, sağdan devam edin.»[16]

١٨ - **وحدّثنى** عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِى حَازِمِ بْنِ دِينَارٍ ، عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ الأَنْصَارِىِّ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ أُتِيَ بِشَرَابٍ . فَشَرِبَ مِنْهُ . وَعَنْ يَمِينِهِ غُلاَمٌ وَعَنْ يَسَارِهِ الأَشْيَاخُ . فَقَالَ لِلْغُلاَمِ « أَتَأْذَنُ لِى أَنْ أُعْطِىَ هَؤُلاَءِ ؟ » فَقَالَ الْغُلاَمُ : لاَ وَاللهِ يَا رَسُولَ اللهِ . لاَ أُوثِرُ بِنَصِيبِى مِنْكَ أَحَدًا . قَالَ فَتَلَّهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ فِى يَدِهِ .

(16) Buharî, Eşribe, 74/81; Müslim, Eşribe, 36/17, no:124; Şeybanî, 884.
Bu hadis, içecek şeyleri ikram ederken dahi sağdan başlamanın sünnet olduğunu gösterir. Burada Resûlullah, bundan sonraki hadiste olduğu gibi, Hz. Ebû Bekir, bedeviden fazilet bakımından daha üstün olduğu halde önce Hz. Ebû Bekir'in içmesi için bedeviden izin istememiştir. Zira bedeviler inanç yönünden daha zayıf ve henüz imanı tam olgunlaşmamış olması dolayısıyla bu hareket bedevi üzerinde olumsuz bir etki meydana getirebilirdi. Resûlullah (s.a.v.) bu ince noktayı hesaba katmış olmalıdır.
Bu hadiste sütün içine su karıştırılması, onu ya soğutmak ya da herkesin içmesini temin etmek için onu çoğaltmak maksadıyla yapılmıştır. Yoksa süt satıcılarının süte su katmaları caizmiş gibi bir hüküm ifade etmez. Bu katiyetle haramdır. Faziletli dururken suyun fazilet bakımından daha aşağıda bulunan bir kişiye verilmesi, sağdan başlamanın ehemmiyyetini ortaya koyması bakımından son derece önemlidir.

18. Sehl b. Sa'd el-Ensarî (r.a.)'den: Resûlullah (s.a.v.)'a bir içecek getirildi ve onu içti. Sağında bir çocuk, solunda da yaşlı kişiler bulunuyordu. Resûlullah çocuğa:

«— **Şu yaşlı kişilere önce vermeme izin verir misin?**» diye sordu.

Çocuk da:

«— Hayır! Vallah (izin veremem) ya Resûlullah! İçeceğin senden bana verilmesi hakkımı kimseye vermem,» deyince Resûlullah (s.a.v.) da içeceği onun eline verdi.[17]

(17) Buharî, Eşribe, 74/19; Müslim, Eşribe, 36/17, no:127.
Burada söz konusu olan çocuk İbn Abbas'dır. Yaşlılar da onun yakınlarıdır. İbn Abbas, izin istendiği zaman olumsuz bir tesir altında kalmayacağına güvendiği için, Resûlullah (s.a.v.) ondan izin istemiştir. O da izin vermemiş, hakkını almıştır ki bu noktada Peygamber Efendimizin eşine rastlanmayan üstün ahlakı ve kurallara bağlılığı ortaya çıkıyor. Çocuktur deyip onun hakkına bir vecibe olmadığı halde riayet ederek ondan izin isteme nezaketini gösteriyor ve izin vermeyince de ona karşı olumsuz bir davranış göstermeden haklıya hakkını teslim ediyor.
Bu hadis, ayrıca sağda bir kişi dururken ondan izin almadan başkasına verilemeyeceğini ve izin istemenin bir mahzuru olmadığını da gösterir. Ayrıca, dini bir menfaat ve uhrevî bir fazilet varsa, izin istemeyi terketmek lâzım geldiğini de ifade eder.

10. YEME-İÇME İLE İLGİLİ DİĞER HADİSLER

١٩ - حدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ إِسْحٰقَ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ يَقُولُ : قَالَ أَبُو طَلْحَةَ لأُمِّ سُلَيْمٍ : لَقَدْ سَمِعْتُ صَوْتَ رَسُولِ اللهِ ﷺ ضَعِيفًا . أَعْرِفُ فِيهِ الْجُوعَ . فَهَلْ عِنْدَكِ مِنْ شَيْءٍ ؟ فَقَالَتْ : نَعَمْ . فَأَخْرَجَتْ أَقْرَاصًا مِنْ شَعِيرٍ . ثُمَّ أَخَذَتْ خِمَارًا لَهَا . فَلَفَّتِ الْخُبْزَ بِبَعْضِهِ . ثُمَّ دَسَّتْهُ تَحْتَ يَدِي . وَرَدَّتْنِي بِبَعْضِهِ . ثُمَّ أَرْسَلَتْنِي إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ . قَالَ فَذَهَبْتُ بِهِ . فَوَجَدْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ جَالِسًا فِي الْمَسْجِدِ وَمَعَهُ النَّاسُ . فَقُمْتُ عَلَيْهِمْ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « أَرْسَلَكَ أَبُو طَلْحَةَ ؟ » قَالَ فَقُلْتُ : نَعَمْ قَالَ « لِلطَّعَامِ ؟ » فَقُلْتُ : نَعَمْ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لِمَنْ مَعَهُ « قُومُوا » قَالَ فَانْطَلَقَ . وَانْطَلَقْتُ بَيْنَ أَيْدِيهِمْ . حَتَّى جِئْتُ أَبَا طَلْحَةَ فَأَخْبَرْتُهُ . فَقَالَ أَبُو طَلْحَةَ : يَا أُمَّ سُلَيْمٍ . قَدْ جَاءَ رَسُولُ اللهِ ﷺ بِالنَّاسِ . وَلَيْسَ عِنْدَنَا مِنَ الطَّعَامِ مَا نُطْعِمُهُمْ . فَقَالَتِ : اللهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ . قَالَ فَانْطَلَقَ أَبُو طَلْحَةَ ، حَتَّى لَقِيَ رَسُولَ اللهِ ﷺ . فَأَقْبَلَ رَسُولُ اللهِ ﷺ وَأَبُو طَلْحَةَ مَعَهُ حَتَّى دَخَلاَ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « هَلُمِّي يَا أُمَّ سُلَيْمٍ . مَا عِنْدَكِ ؟ » فَأَتَتْ بِذٰلِكَ الْخُبْزِ . فَأَمَرَ بِهِ رَسُولُ اللهِ ﷺ فَفُتَّ . وَعَصَرَتْ عَلَيْهِ أُمُّ سُلَيْمٍ عُكَّةً لَهَا . فَآدَمَتْهُ . ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مَا شَاءَ اللهُ أَنْ يَقُولَ . ثُمَّ قَالَ « ائْذَنْ لِعَشَرَةٍ بِالدُّخُولِ » فَأُذِنَ لَهُمْ فَأَكَلُوا حَتَّى شَبِعُوا ثُمَّ خَرَجُوا . ثُمَّ قَالَ « ائْذَنْ لِعَشَرَةٍ » فَأُذِنَ لَهُمْ فَأَكَلُوا حَتَّى شَبِعُوا ثُمَّ خَرَجُوا . ثُمَّ قَالَ « ائْذَنْ لِعَشَرَةٍ » فَأُذِنَ لَهُمْ فَأَكَلُوا حَتَّى شَبِعُوا ثُمَّ خَرَجُوا . ثُمَّ قَالَ « ائْذَنْ لِعَشَرَةٍ » فَأُذِنَ لَهُمْ فَأَكَلُوا حَتَّى شَبِعُوا ثُمَّ خَرَجُوا . ثُمَّ قَالَ « ائْذَنْ لِعَشَرَةٍ » حَتَّى أَكَلَ الْقَوْمُ كُلُّهُمْ وَشَبِعُوا . وَالْقَوْمُ سَبْعُونَ رَجُلاً ، أَوْ ثَمَانُونَ رَجُلاً .

19. Enes b. Malik der ki: Ebû Talha, Ümmü Süleym'e şöyle dedi:

«— Resûlullah (s.a.v.)'in sesinin çok zayıf çıktığını işittim. Bundan onun aç olduğu anlamını çıkarıyorum. Yanında yiyecek bir şey var mı?»

Ümmü Süleym:

«— Evet» diye cevap verdi.

Bunun üzerine arpa ekmeğinden parçalar çıkardı. Sonra kendi baş örtüsünü alarak bir tarafıyla ekmeği sardı, ekmeği kolumun altına gizledi ve baş örtüsünün bir kısmını da benim üzerime gömlek gibi örttü. Sonra beni Resûlullah (s.a.v.)'a gönderdi. Resûlullah (s.a.v.)'a Ümmü Süleym'in gönderdiği ekmeği götürdüm. O'nu ashabıyla birlikte mescitte otururken buldum ve yanlarına dikildim. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.):

«— **Seni Ebû Talha mı gönderdi?**» diye sordu. Ben de:

«— Evet» diye cevap verdim.

«— **Yemek için mi?**» diye sorunca:

«— Evet» diye cevap verdim.

Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.) yanındaki ashabına:

«— **Kalkın**» diye emir buyurdu. Ashabıyla Resûlullah (s.a.v.), aralarında da ben, Ebû Talha'nın yanına gelinceye kadar yürüdük. Ben Ebû Talha'ya (durumu) haber verince, Ebû Talha:

«— Ya Ümmü Süleym. Resûlullah (s.a.v.) ashabını getirdi. Yanımızda onlara yetecek kadar yiyecek yok (ne yapacağız?)» dedi.

Ümmü Süleym:

«— Allah ve Rasûlu iyi bilir.» cevabını verdi.

Ebû Talha, Resûlullah (s.a.v.)'i karşılamaya gitti. Resûlullah (s.a.v.), beraberinde Ebû Talha ile geldi ve eve girdiler.

Resûlullah (s.a.v.):

«— **Yanında olanı getir, Ya Ümmü Süleym!**» deyince Ümmü Süleym de o ekmeği getirdi. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.) ekmeğin doğranmasını emretti ve ekmek doğrandı. Ümmü Süleym ekmeğin üzerine, içinde yağ ve bal bulunan tulumu sıkarak ekmeğe katık yaptı. Sonra Resûlullah (s.a.v.), Allah (c.c.)'ın söylemesini istediği sözleri söyleyerek dua etti. Sonra şöyle dedi:

«— **On kişinin girmesine izin ver.**» bunun üzerine Ebû Talha, on kişiye izin verdi. Onlar doyuncaya kadar (o yemekten yediler), sonra çıktılar. Sonra Resûlullah (s.a.v.):

«— **On kişiye daha izin ver**» diye emretti.

Ebû Talha on kişiye müsaade etti. Onlar da doyuncaya kadar yediler ve çıktılar. Sonra Resûlullah (s.a.v.):

«— **On kişiye müsaade et**» buyurdu. Ebû Talha, o on kişiye de müsaade etti, onlar da doyuncaya kadar yediler ve çıktılar.

Sonra Resûlullah (s.a.v.):

«— **On kişiye daha izin ver**» buyurdu. O da on kişiye daha izin verdi, onlar da doyuncaya kadar yediler ve çıktılar. Sonra Resûlullah (s.a.v.), cemaatın hepsi yiyip doyuncaya kadar. «**Onar kişi içeri al**» buyurdu. Cemaat, yetmiş ya da seksen kişi kadardı.[18]

٢٠ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ ، عَنِ الأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « طَعَامُ الاِثْنَيْنِ كَافِي الثَّلاَثَةِ . وَطَعَامُ الثَّلاَثَةِ كَافِي الأَرْبَعَةِ » .

20. Ebû Hüreyre (r.a.)'den: Resûlullah (s.a.v.): şöyle buyurdu: İki kişinin yiyeceği, üç kişiye; üç kişinin yiyeceği de dört kişiye yeter.[19]

(18) Buharî, Et'ıme, 70/11; Müslim, Eşribe, 36/20, no: 142.
Bu hadisi şeriften çıkaracağımız sonuçlar şunlardır: Peygamberlerin açlık ve benzeri meşakkatlarla imtihan edilmeleri, bu meşakkatlara sabredip sevab ve derecelerinin artması içindir. Başa gelen bazı zorluklara katlanmasını bilip onları hemen dışarı vurmamak ve gizlemek lâzımdır. Ebû Talha'nın yaptığı gibi, sahabenin Resûlullah (s.a.v.) Efendimize gereken ihtimam ve titizliği göstermeleri gerekmektedir. Bu hadis, gönderilen kişinin derecesi yüksek ve gönderilen hediyye az da olsa, hediye göndermenin müstehab olduğunu gösterir.
Ayrıca hadis, yemek yediren kişinin misafirlerini karşılamasının ve onların arasında yürümesinin müstehab olduğunu da gösterir. Bir de «Allah ve Resûlü iyi bilir» diyerek evindeki yemeğin azlığına bakmadan, Resûlullah (s.a.v.) Efendimizin ashabıyla beraber gelmesini hoş karşılayan ve orada bir hikmetin olduğunu farkeden Ümmü Süleym'in ince anlayış sahibi bir kadın olduğunu ifade eder. Sanki burada Ebû Talha'ya şöyle demek istemiştir: «Sen üzülme şayet Resûlullah (s.a.v.) kalabalık bir cemaatı getirmekte bir maksat olmasa idi, bu kadar çok cemaatı getirmezdi.»
(19) Buharî Et'ıme, 70/11; Müslim, Eşribe, 36/33, no:178.

٢١ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ الْمَكِّيِّ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « أَغْلِقُوا الْبَابَ . وَأَوْكُوا السِّقَاءَ . وَأَكْفِئُوا الإِنَاءَ ، أَوْ خَمِّرُوا الإِنَاءَ . وَأَطْفِئُوا الْمِصْبَاحَ . فَإِنَّ الشَّيْطَانَ لا يَفْتَحُ غَلَقًا . وَلا يَحُلُّ وِكَاءً . وَلا يَكْشِفُ إِنَاءً . وَإِنَّ الْفُوَيْسِقَةَ تَضْرِمُ عَلَى النَّاسِ بَيْتَهُمْ » .

21. Cabir b. Abdurrahman (r.a.)'dan: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **«Kapıyı kilitleyin, su tulumlarının ağzını bağlayın, kablarınızın ağzını kapatın, yatarken lambayı söndürün. Çünkü şeytan kilitli kapıyı açamaz, ipi çözemez kapalı kapları açamaz. Fare insanların evlerini çok çabuk yakar.»**[20]

٢٢ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ الْمَقْبُرِيِّ ، عَنْ أَبِي شُرَيْحٍ الْكَعْبِيِّ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ فَلْيَقُلْ خَيْرًا أَوْ لِيَصْمُتْ . وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ فَلْيُكْرِمْ جَارَهُ . وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ فَلْيُكْرِمْ ضَيْفَهُ . جَائِزَتُهُ يَوْمٌ وَلَيْلَةٌ . وَضِيَافَتُهُ ثَلاثَةُ أَيَّامٍ . فَمَا كَانَ بَعْدَ ذَلِكَ فَهُوَ صَدَقَةٌ . وَلا يَحِلُّ لَهُ أَنْ يَثْوِيَ عِنْدَهُ حَتَّى يُحْرِجَهُ » .

22. Ebû Şüreyh el-Ka'bî (r.a.)'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **«Allah'a ve ahiret gününe inanan kişi, ya hayır konuşsun ya da sussun. Kim Allah (c.c.)'a ve ahiret gününe inanmış ise, komşusuna iyi davransın. Kim Allah (c.c.)'a ve ahiret gününe inanmış ise, misafirine ikram etsin. Bir gün bir gece ona gereken önemi vererek misafir olarak ağırlar. Üç gün ise normal olarak yediklerinden yedirmek suretiyle misafir eder. Üç gün sonra vermiş olduğu şeyler sadaka olur. Misafirin ev sahibini sıkıntıya düşürecek kadar uzun süre kalması helal olmaz.»**[21]

(20) Müslim, Eşribe, 36/12, no:96; Şeybanî, 957.
Bu hadiste, bazı şer kuvvetlerin pençesinden kurtulmak için, Resûlullah (s.a.v.) bize kurtuluş sebeplerini beyan buyuruyor ve bizi uyarıyor. Gelebilecek bir zararın tedbirini daha önceden almamızı istiyor. Maddi ve manevi bütün şer güçlerden sakınmamız lâzım geldiğini tavsiye ediyor.

(21) Buharî, Edeb, 78/31; Müslim, Lukata, 31/3, no:14.

٢٣ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ سُمَيٍّ مَوْلَى أَبِي بَكْرٍ ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ السَّمَّانِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « بَيْنَمَا رَجُلٌ يَمْشِي بِطَرِيقٍ إِذِ اشْتَدَّ عَلَيْهِ الْعَطَشُ ، فَوَجَدَ بِئْرًا . فَنَزَلَ فِيهَا ، فَشَرِبَ ، وَخَرَجَ . فَإِذَا كَلْبٌ يَلْهَثُ . يَأْكُلُ الثَّرَى مِنَ الْعَطَشِ . فَقَالَ الرَّجُلُ : لَقَدْ بَلَغَ هٰذَا الْكَلْبَ مِنَ الْعَطَشِ مِثْلُ الَّذِي بَلَغَ مِنِّي . فَنَزَلَ الْبِئْرَ فَمَلأَ خُفَّهُ . ثُمَّ أَمْسَكَهُ بِفِيهِ حَتَّى رَقِيَ فَسَقَى الْكَلْبَ . فَشَكَرَ اللهُ لَهُ فَغَفَرَ لَهُ . فَقَالُوا : يَا رَسُولَ اللهِ . وَإِنَّ لَنَا فِي الْبَهَائِمِ لأَجْرًا ؟ فَقَالَ « فِي كُلِّ ذَاتِ كَبِدٍ رَطْبَةٍ أَجْرٌ » .

23. Ebû Hüreyre (r.a.)'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **«Bir zaman adamın biri yolda yürürken çok susadı ve bir kuyu buldu. Kuyuya indi, suyu içti ve dışarı çıktı. Çıkar çıkmaz dilini hararetten çıkarmış şiddetli nefes alan ve susuzluktan nemli toprağı yalayan bir köpekle karşılaştı. Adam (kendi kendine) «Benim başıma gelen susuzluk bu köpeğin başına da gelmiş» diyerek, kuyuya indi ve ayakkabısının birisini (çıkararak) su doldurdu. Sonra suyla dolu ayakkabıyı ağzıyla tutarak kuyudan dışarı çıktı ve köpeği suladı. Bundan dolayı Allah adamın bu amelini kabul etti ve günahlarını bağışladı.»**

Ashab:

«— Hayvanlara yapılan iyiliklerde de bizim için sevap var mı Ya Resûlallah?» deyince Resûlullah (s.a.v.):

«— **Her canlı hayvana iyilikte sevab vardır.**» buyurdu.[22]

(22) Buharî, Şurb, 42/9; Müslim, Selâm, 39/41, no:153.
Nevevi'nin dediğine göre iyilik yapılarak yardım edilen hayvanlar genellikle öldürülmeleri emredilmeyen hayvanlarıdır. Bunlara yapılacak iyi muameleden dolayı insan sevab kazanır. Bu iyilik, hadiste beyan edildiği gibi, sadece hayvanların susuzluğunu gidermeye de mahsus değildir. Onları doyurmak gibi şeyler de bunun içersine girer.
Bu hadisi şerif, suyun Allah (c.c.)'ın rızasını kazanmanın başında geldiğini göstermektedir.
Bazı salih kişiler, günahı çok olan kimselere günahlarının affedilmesi için suyla ihsanda bulunmalarını tavsiye etmişlerdir. İşte bu hadis köpeği sulayan adamın günahlarının Allah tarafından bağışlandığını ifade ederek bu kişilerin yapmış oldukları tavsiyelerin de yerindeliğine bir delil olmuş bulunuyor.

٢٤ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ وَهْبِ بْنِ كَيْسَانَ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ : أَنَّهُ قَالَ : بَعَثَ رَسُولُ اللهِ ﷺ بَعْثًا قِبَلَ السَّاحِلِ . فَأَمَّرَ عَلَيْهِمْ أَبَا عُبَيْدَةَ بْنَ الْجَرَّاحِ . وَهُمْ ثَلاَثُمِائَةٍ . قَالَ وَأَنَا فِيهِمْ . قَالَ فَخَرَجْنَا . حَتَّى إِذَا كُنَّا بِبَعْضِ الطَّرِيقِ فَنِيَ الزَّادُ . فَأَمَرَ أَبُو عُبَيْدَةَ بِأَزْوَادِ ذَلِكَ الْجَيْشِ فَجُمِعَ ذَلِكَ كُلُّهُ . فَكَانَ مِزْوَدَىْ تَمْرٍ . قَالَ فَكَانَ يُقَوِّتُنَاهُ كُلَّ يَوْمٍ قَلِيلاً قَلِيلاً . حَتَّى فَنِيَ . وَلَمْ تُصِبْنَا إِلاَّ تَمْرَةً تَمْرَةً . فَقُلْتُ : وَمَا تُغْنِي تَمْرَةٌ ؟ فَقَالَ : لَقَدْ وَجَدْنَا فَقْدَهَا حِينَ فَنِيَتْ . قَالَ ثُمَّ انْتَهَيْنَا إِلَى الْبَحْرِ . فَإِذَا حُوتٌ مِثْلُ الظَّرِبِ . فَأَكَلَ مِنْهُ ذَلِكَ الْجَيْشُ ثَمَانِيَ عَشْرَةَ لَيْلَةً . ثُمَّ أَمَرَ أَبُو عُبَيْدَةَ بِضِلَعَيْنِ مِنْ أَضْلاَعِهِ فَنُصِبَا . ثُمَّ أَمَرَ بِرَاحِلَةٍ فَرُحِلَتْ . ثُمَّ مَرَّتْ تَحْتَهُمَا وَلَمْ تُصِبْهُمَا .

قَالَ مَالِكٌ : الظَّرِبُ الْجُبَيْلُ .

24. Cabir b. Abdullah der ki: Resûlullah (s.a.v) deniz kenarına bir müfreze gönderdi. Ebû Ubeyde b. Cerrah'ı onlara komutan tayin etti. Ordu üçyüz kişiden ibaretti. Ben de içlerinde bulunuyordum. Yola çıktık, yolun bir kısmını katetmiştik ki yiyeceğimiz tükenmeye yüz tuttu. Bunun üzerine Ebû Ubeyde bütün müfrezenin azıklarının toplanmasını emretti ve hepsi toplandı. Tamamı iki azık torbası kadar hurma idi. Ebû Ubeyde bize onu her gün azar azar yediriyordu. Bitinceye kadar böyle devam etti. Herbirimize birer hurma düşüyordu. Bunun üzerine Vehb b. Keysan der ki Cabire:

«—'Bir hurma açlığı giderir mi?» demem üzerine Cabir:

«— Tükenince yokluğu bize daha çok tesir edecek.» dedi.

Sonra deniz sahiline ulaştık. Ulaşır ulaşmaz da küçük bir dağ gibi bir balıkla karşılaştık. Bu müfreze bu balığı on sekiz gün yedi. Sonra Ebû Ubeyde balığın iki kaburga kemiğinin dikilmesini emretti. Kemiklerin köprü şeklinde çatılmasını söyledi. Sonra (bu çatılı iki kemiğin altından geçmesi için) bir deve sürülmesini emretti. Deve sürüldü. Sonra deve bu iki kaburga kemiğinin altından değmeden geçti.[23]

Malik der ki: Hadisteki "zarib", küçük dağ demektir.

(23) Buharî, Şirket, 47/1; Müslim, Sayd, 34/4, no:17-21.
Cabir (r.a.)'e bir hurma ile nasıl idare ettikleri sorulunca «çocuğun meme emdiği gibi onu emer sonra üzerine su içerdik ve bize o gün akşam oluncaya kadar yeterdi»diye cevap vermiştir.

٢٥ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ سَعْدِ بْنِ مُعَاذٍ ، عَنْ جَدَّتِهِ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « يَا نِسَاءَ الْمُؤْمِنَاتِ . لاَ تَحْقِرَنَّ إِحْدَاكُنَّ لِجَارَتِهَا ، وَلَوْ كُرَاعَ شَاةٍ مُحْرَقًا » .

25. Amr b. Sa'd b. Muaz ninesinden şöyle rivayet etti: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **«Ey mü'min hanımlar! Sizden biri (kendisine verilen) kızartılmış koyun parçası dahi olsa komşusu olan kadının verdiği hediyeyi küçümsemesin.»**[24]

٢٦ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ : أَنَّهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « قَاتَلَ اللهُ الْيَهُودَ . نُهُوا عَنْ أَكْلِ الشَّحْمِ فَبَاعُوهُ فَأَكَلُوا ثَمَنَهُ » .

26. Abdullah b. Ebû Bekir (r.a.) der ki: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **«Allah (c.c.) yahudileri helak etsin, iç yağının yenilmesini yasak ediyorlar, onu satıp parasını yiyorlar.**[25]

٢٧ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ : أَنَّ عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ كَانَ يَقُولُ : يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ عَلَيْكُمْ بِالْمَاءِ الْقَرَاحِ . وَالْبَقْلِ الْبَرِّيِّ . وَخُبْزِ الشَّعِيرِ . وَإِيَّاكُمْ وَخُبْزَ الْبُرِّ . فَإِنَّكُمْ لَنْ تَقُومُوا بِشُكْرِهِ .

27. Malik'e şöyle rivayet olundu: Meryem'in oğlu İsa (a.s.) şöyle derdi: «Ey İsrail oğulları! Saf su için, karada biten yeşil sebzeleri ve arpa ekmeğini yiyin. Buğday ekmeğinden sakının. Çünkü siz

(24) Sahîhayn'da Saîdet -Makberî - Ebu Hureyre yoluyladır: Buharî, Hibe, 51/1; Müslim, Zekât, 12/29, no:90.
Bir kişinin kendisine verilen hediyeyi küçümsememesi gerekir. Çünkü küçük hediye hiç vermemekten daha iyidir. Burada Resûlullah (s.a.v.) az bir şey verme hususunda ve bu hediyeyi kabul etmekle tarafların verdiğini ve aldığını küçümsememelerini anlatmak için bu şekilde konuyu mübalağlı olarak anlatmıştır Hediye aradaki sevgi ve samimiyeti artırır.

(25) Mürseldir. Sahîhayn'da Ebu Hureyre'den Mevsuldür: Buharî, Buyû, 34/103; Müslim, Musâkat, 22/12, no:23.
Bu hadisi şerif, yenmesi haram edilen şeyin satılmasının da haram olduğuna delalet eder. Bunun gibi, domuz eti yemek haram olduğu için, satıp parasını yemek de haramdır. Şarap içmek haram olduğu için, şarabı satıp parasını yemek de haramdır.

onun şükrünü yerine getiremezsiniz.»[26]

٢٨ - وحدّثنى عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ دَخَلَ الْمَسْجِدَ فَوَجَدَ فِيهِ أَبَا بَكْرٍ الصِّدِّيقَ وَعُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ . فَسَأَلَهُمَا . فَقَالاَ : أَخْرَجَنَا الْجُوعُ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « وَأَنَا أَخْرَجَنِى الْجُوعُ » فَذَهَبُوا إِلَى أَبِى الْهَيْثَمِ بْنِ التَّيِّهَانِ الأَنْصَارِىِّ . فَأَمَرَ لَهُمْ بِشَعِيرٍ عِنْدَهُ يُعْمَلُ . وَقَامَ يَذْبَحُ لَهُمْ شَاةً . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « نَكِّبْ عَنْ ذَاتِ الدَّرِّ » فَذَبَحَ لَهُمْ شَاةً . وَاسْتَعْذَبَ لَهُمْ مَاءً . فَعَلَّقَ فِى نَخْلَةٍ . ثُمَّ أُتُوا بِذَلِكَ الطَّعَامِ . فَأَكَلُوا مِنْهُ . وَشَرِبُوا مِنْ ذَلِكَ الْمَاءِ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « لَتُسْأَلُنَّ عَنْ نَعِيمِ هَذَا الْيَوْمِ » .

28. İmam Malik'e şöyle rivayet olundu: Resûlullah (s.a.v.) mescide girdi, orada Ebû Bekir es-Sıddık ile Ömer b. el-Hattab'ı buldu ve onlara (neden mescidde bulunduklarını) sordu. Onlar da şöyle cevap verdiler:

«— Bizi açlık (dışarı) çıkardı.» Bunun üzerine Resûlullah(s.a.v.):

«— **Beni de açlık (dışarı) çıkardı.**» buyurdu. Birlikte Ebû El-Heysem b. et-Tayyihan el-Ensârî'nin evine gittiler. O da evde yapılmış arpa ekmeğinin onlara getirilmesini emretti ve misafirleri için bir koyun kesmeye kalkınca Resûlullah (s.a.v.):

«— **Sütlü koyunu kesme**» buyurdu ve bir koyun kesti. Onlara tatlı su getirdi ve bir hurma ağacına asıldı. Sonra bu yiyeceği getirdiler ve ondan yediler ve bu sudan içtiler. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.): «**Bu gün yediğiniz bu nimetten mutlaka sorulursunuz, yediğinizin şükrünü eda edin**» buyurdu.[27]

٢٩ - وحدّثنى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ؛ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ كَانَ يَأْكُلُ خُبْزًا بِسَمْنٍ . فَدَعَا رَجُلاً مِنْ أَهْلِ الْبَادِيَةِ فَجَعَلَ يَأْكُلُ وَيَتْبَعُ بِاللُّقْمَةِ وَضَرَ الصَّحْفَةِ . فَقَالَ عُمَرُ : كَأَنَّكَ مُقْفِرٌ . فَقَالَ : وَاللهِ مَا أَكَلْتُ سَمْنًا وَلا رَأَيْتُ أُكِلَ بِهِ مُنْذُ كَذَا وَكَذَا . فَقَالَ عُمَرُ : لاَ آكُلُ السَّمْنَ حَتَّى يَحْيَا النَّاسُ مِنْ أَوَّلِ مَا يَحْيَوْنَ .

(26) Burada şükrünü eda edememe korkusuyla, basit bir şekilde yaşamak, kimsenin hakkı karışmayan şeylerden faydalanmak isteniyordu ki bu bizdeki zühd ve takvaya mutabıktır.

(27) Müslim, Eşribe, 36/20, no:40.

29. Yahya b. Said'den: Ömer b. el-Hattab, tereyağı ile ekmek yerken, bedevi bir adamı davet etti. Adam da yemeğe başladı ve tabağın dibindeki yağları bir lokma ekmeğine aldırdı. Bunun üzerine Hz. Ömer:

«— Sen katığı olmayan birine benziyorsun» deyince adam:

«— Vallahi, şu kadar zamandan beri tereyağı yemedim ve onun yenmesini de görmedim.» dedi.

Bunun üzerine Hz. Ömer:

«— Yağmur yağıp halk bolluğa kavuşuncaya kadar tereyağı yemiyeceğim» dedi.

٣٠ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ إِسْحٰقَ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ : رَأَيْتُ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ ، وَهُوَ يَوْمَئِذٍ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ ، يُطْرَحُ لَهُ صَاعٌ مِنْ تَمْرٍ فَيَأْكُلُهُ حَتّٰى يَأْكُلَ حَشَفَهَا .

وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ دِينَارٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّهُ قَالَ : سُئِلَ عُمَرُ ابْنُ الْخَطَّابِ عَنِ الْجَرَادِ فَقَالَ : وَدِدْتُ أَنَّ عِنْدِي قَفْعَةً . نَأْكُلُ مِنْهُ .

30.Enes b. Malik der ki: Ömer b. el-Hattab, mü'minlerin emiri olduğu günlerde kendisine bir sa' hurma verilir ve onu kurutulmuş çürüklerine varıncaya kadar yerdi.

Abdullah b. Ömer der ki: Ömer b. el-Hattab'a çekirgenin helal olup olmadığı soruldu. Bunun üzerine o da:

«— Ondan yanımda bir küfe dolusu olsa da yesem.» diye cevap verdi.

٣١ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرِو بْنِ حَلْحَلَةَ ، عَنْ حُمَيْدِ بْنِ مَالِكِ بْنِ خُثَيْمٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ : كُنْتُ جَالِسًا مَعَ أَبِي هُرَيْرَةَ بِأَرْضِهِ بِالْعَقِيقِ . فَأَتَاهُ قَوْمٌ مِنْ أَهْلِ الْمَدِينَةِ عَلَى دَوَابَّ . فَنَزَلُوا عِنْدَهُ . قَالَ حُمَيْدٌ ، فَقَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ : اذْهَبْ إِلَى أُمِّي فَقُلْ : إِنَّ ابْنَكِ يُقْرِئُكِ السَّلَامَ وَيَقُولُ : أَطْعِمِينَا شَيْئًا . قَالَ فَوَضَعَتْ ثَلَاثَةَ أَقْرَاصٍ فِي صَحْفَةٍ ، وَشَيْئًا مِنْ زَيْتٍ وَمِلْحٍ ، ثُمَّ وَضَعَتْهَا عَلَى رَأْسِي ، وَحَمَلْتُهَا إِلَيْهِمْ . فَلَمَّا وَضَعْتُهَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ ، كَبَّرَ أَبُو هُرَيْرَةَ . وَقَالَ : الْحَمْدُ للهِ الَّذِي أَشْبَعَنَا مِنَ الْخُبْزِ بَعْدَ أَنْ لَمْ يَكُنْ طَعَامُنَا إِلَّا الْأَسْوَدَيْنِ الْمَاءَ وَالتَّمْرَ . فَلَمْ يُصِبِ الْقَوْمُ مِنَ الطَّعَامِ شَيْئًا . فَلَمَّا انْصَرَفُوا ، قَالَ : يَا ابْنَ أَخِي . أَحْسِنْ إِلَى غَنَمِكَ .

وَامْسَحِ الرُّغَامَ عَنْهَا . وَأَطِبْ مُرَاحَهَا . وَصَلِّ فِى نَاحِيَتِهَا فَإِنَّهَا مِنْ دَوَابِّ الْجَنَّةِ . وَالَّذِى نَفْسِى بِيَدِهِ لَيُوشِكُ أَنْ يَأْتِىَ عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ تَكُونُ الثُّلَّةُ مِنَ الْغَنَمِ أَحَبَّ إِلَى صَاحِبِهَا مِنْ دَارِ مَرْوَانَ .

31. Humeyd b. Malik b. Huseym der ki: Ebû Hüreyre ile birlikte Akik denen yerdeki tarlasında oturuyordum.Ebû Hüreyre'nin yanına, binekleri üzerinde Medine'li bir cemaat geldi ve yanına indiler. Ebû Hüreyre (bana):

«— Anneme git ve ona oğlun sana selam ediyor ve bize bir şeyler yedirsin, diyor şeklinde söyle.» dedi.

(Annesine oğlunun dediklerini söyleyince) Bir tepsiye üç parça ekmek ve (yanına) biraz zeytinyağı ve tuz koydu.

Sonra o tepsiyi de başıma koydu, onu orada bulunan topluluğa getirdim. Tepsiyi önlerine koyunca Ebû Hüreyre «Allahü Ekber» diye tekbir aldı ve şöyle dedi:

«— Kara su ve kara hurmadan başka yemeğimiz yokken, sonradan bizi ekmek ile doyuran Allah (c.c.)'a hamdederim.»

Cemaat yemekten yemedi (ve gittiler), onlar gidince Ebû Hüreyre (bana) dedi ki:

«— Yeğenim, koyununa iyi bak, burun akıntılarını sil, ağılını temizle ve namazını onun yanında kıl.Çünki koyun cennet hayvanlarındandır. Kudret ve iradesiyle yaşadığım Allah'a yemin ederim ki, yakında insanlar öyle bir zaman gelecek üç-beş koyun, sahibinin yanında (Medine valisi) Mervan b. Hakem'in sarayından daha sevimli olacak.[28]

(28) Ebû Hüreyre'nin yanına gelen bu cemaat ondan birşeyler öğrenmek için gelmişlerdir. Bu münasebetle, onlara yiyecek bir şeyler takdim etmiş, fakat onlar bu yemekten yememişlerdir. Bunun sebebi, oruçlu olmalarıdır. Gerçi nafile oruç tutan kişilere ziyafet esnasında oruçlarını bozma ruhsatı var ise de onlar bozmamayı tercih etmişlerdir.

٣٢ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي نُعَيْمٍ وَهْبِ بْنِ كَيْسَانَ ؛ قَالَ : أُتِيَ رَسُولُ اللهِ ﷺ بِطَعَامٍ ، وَمَعَهُ رَبِيبُهُ عُمَرُ بْنُ سَلَمَةَ . فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ « سَمِّ اللهَ وَكُلْ مِمَّا يَلِيكَ » .

32. Vehb b. Keysan (r.a.)'dan: Resûlullah (s.a.v.)'a bir yemek getirildi. Resûlullah (s.a.v)'ın yanında hanımı (Ümmü Seleme)'nin oğlu Ömer b. Seleme vardı. Ona Resûlullah (s.a.v.):

«— **Besmele çek ve önünden ye.**» buyurdu.[29]

٣٣ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ : سَمِعْتُ الْقَاسِمَ بْنَ مُحَمَّدٍ يَقُولُ : جَاءَ رَجُلٌ إِلَى عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبَّاسٍ فَقَالَ لَهُ : إِنَّ لِي يَتِيمًا . وَلَهُ إِبِلٌ . أَفَأَشْرَبُ مِنْ لَبَنِ إِبِلِهِ ؟ فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ : إِنْ كُنْتَ تَبْغِي ضَالَّةَ إِبِلِهِ ، وَتَهْنَأُ جَرْبَاهَا ، وَتَلُطُّ حَوْضَهَا ، وَتَسْقِيهَا يَوْمَ وِرْدِهَا ، فَاشْرَبْ غَيْرَ مُضِرٍّ بِنَسْلٍ ، وَلا نَاهِكٍ فِي الْحَلْبِ .

33. Kasım b. Muhammed der ki: Bir adam Abdullah b. Abbas'a gelerek ona:

«— Benim bir yetimim var, onun da develeri var. Develerinin sütünden içebilir miyim?» diye sordu.İbn Abbas şöyle cevap verdi:

«— Kaybolan develerini ararsan, uyuzlarını katranlarsan, su içecekleri havuzun akan yerlerini toprakla tıkar isen ve su içmeye geldiklerinde onları sular isen, yavrularına zarar vermemek ve sütünü tamamen sağmamak şartıyla (sütlerini) iç.»

(29) Buharî, Et'ıme, 70/3.
Bu hadisi şerif, yemeğe başlarken besmele çekmenin sünnet olduğuna ve birlikte bir kabtan yemek yerken önünden yemenin de müstehab olduğuna delalet eder. Resûlullah (s.a.v.), Ömer b. Seleme'ye bu sözleri öğretmek ve güzel ahlaka alıştırmak maksadıyla söylemiş olduğundan, müslümanlarında böyle güzel ahlakı yani İslam ahlakını her fırsatta çocuklarına öğretmesi gerektiğini de ayrıca hadis-i şerif ifade etmektedir.

٣٤ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ : أَنَّهُ كَانَ لا يُؤْتَى أَبَدًا بِطَعَامٍ وَلا شَرَابٍ ، حَتَّى الدَّوَاءُ ، فَيَطْعَمُهُ أَوْ يَشْرَبُهُ ، إِلا قَالَ : الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي هَدَانَا . وَأَطْعَمَنَا وَسَقَانَا . وَنَعَّمَنَا . اللهُ أَكْبَرُ . اللَّهُمَّ أَلِفْتَنَا نِعْمَتَكَ بِكُلِّ شَرٍّ . فَأَصْبَحْنَا مِنْهَا وَأَمْسَيْنَا بِكُلِّ خَيْرٍ . نَسْأَلُكَ تَمَامَهَا وَشُكْرَهَا . لا خَيْرَ إِلا خَيْرُكَ . وَلا إِلَهَ غَيْرُكَ . إِلَهَ الصَّالِحِينَ . وَرَبَّ الْعَالَمِينَ . الْحَمْدُ لِلَّهِ . وَلا إِلَهَ إِلا اللهُ . مَا شَاءَ اللهُ . وَلا قُوَّةَ إِلا بِاللهِ . اللَّهُمَّ بَارِكْ لَنَا فِيمَا رَزَقْتَنَا . وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ .

34. Hişam b. Urve babasından şöyle haber verdi: Babam Urve, ilaçlar dahil yediği ve içtiği bütün yiyecek ve içecekler kendisine taksim edildiğinde devamlı şöyle dua ederdi: Bize doğru yolu gösteren, bizi yediren ve içiren, bize çeşitli nimetleri veren Allah (c.c.)'a hamdolsun. Allah herşeyden büyüktür.

Allahım! Bize nimetler verdiğin zaman biz kötülükler içersindeydik. Nimetlerin sebebiyle sabah ve akşamımız iyiliklerle doldu. Senden verdiğin nimetleri tamamlamanı istiyor, karşılığında şükrünü eda edebilmemize yardımcı olmanı diliyoruz. Senin (bize verdiğin) iyilikten başka iyilik, senden başka tanrı yoktur. Ey sâlih kulların tanrısı ve ey bütün varlıkların Rabbi.

Bütün övgüler Allah'a mahsustur. Allah'tan başka tanrı yoktur. Allah dilediğini dilediği gibi yapar. Güçlü olmak ancak Allah'ın yardımıyla mümkündür.

Allahım! Bize verdiğin nimetlerin bereketini arttır ve bizi cehennem azabından koru.

٣٥ - قَالَ يَحْيَى : سُئِلَ مَالِكٌ : هَلْ تَأْكُلُ الْمَرْأَةُ مَعَ غَيْرِ ذِي مَحْرَمٍ مِنْهَا أَوْ مَعَ غُلامِهَا ؟ فَقَالَ مَالِكٌ لَيْسَ بِذَلِكَ بَأْسٌ . إِذَا كَانَ ذَلِكَ عَلَى وَجْهِ مَا يُعْرَفُ لِلْمَرْأَةِ أَنْ تَأْكُلَ مَعَهُ مِنَ الرِّجَالِ .

قَالَ : وَقَدْ تَأْكُلُ الْمَرْأَةُ مَعَ زَوْجِهَا . وَمَعَ غَيْرِهِ مِمَّنْ يُؤَاكِلُهُ . أَوْ مَعَ أَخِيهَا عَلَى مِثْلِ ذَلِكَ . وَيُكْرَهُ لِلْمَرْأَةِ أَنْ تَخْلُوَ مَعَ الرَّجُلِ ، لَيْسَ بَيْنَهُ وَبَيْنَهَا حُرْمَةٌ .

35. Yahya der ki: İmam Malik'e «Bir kadın, mahremi olmayan yabancı erkeklerle veya kölesiyle yemek yiyebilir mi?» diye soruldu. İmam Malik şöyle cevap verdi: *Bir kadının herhangi bir erkekle yemek yemesi, din yönünden belli kurallara uygun şekilde olursa bir mahzur yoktur. Bir kadın kocasıyla yemek yiyen diğer erkeklerle veya kardeşiyle birlikte yemek yiyen diğer yabancı erkeklerle yemek yiyebilir. Aralarında soydan veya evlenme neticesinde veya süt emme sonucu meydana gelen akrabalık bulunmayan yabancı bir erkekle bir kadının yalnız başlarına kalması mekruhtur.*[30]

(30) İmam Malik yukarıdaki sözleriyle, bir kadının yabancı bir erkekle yemek yemesinin iki şart yerine gelirse mahzurlu olmadığını açıklıyor. Bu şartlardan biri, kadının elleri ve yüzü hariç diğer bütün avret mahalleri kapalı olmalıdır. İkincisi, sofrada mutlaka mahremlerinden yani baba, oğul, kardeş amca ve dayısı gibi bir yakını bulunması lâzımdır. Bu iki şart yerine geldiğinde, beis kelimesini kullandığından efdal olan kadının yabancılarla birlikte yemek yememesidir.
İmam Malik aralarında akrabalık olmayan (mahremi olmayan) bir kadınla birerkeğin başbaşa kalmaları mekruhtur demekle, Allah bilir haramdır demek istiyor. İmam Malik'in bu sözleri kadının ellerine ve yüzüne bakılabileceğine ve bunun bir fitneye sebep olmadıkça mübah olduğuna delalet eder. Zira yemek yemek eller ve yüz açılmaksızın mümkün olmaz.

11. ET YEMEK

٣٦ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَىٰ بْنِ سَعِيدٍ ؛ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ قَالَ : إِيَّاكُمْ وَاللَّحْمَ . فَإِنَّ لَهُ ضَرَاوَةً كَضَرَاوَةِ الْخَمْرِ .

وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَىٰ بْنِ سَعِيدٍ ، أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ أَدْرَكَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللهِ وَمَعَهُ حِمَالُ لَحْمٍ . فَقَالَ : مَا هٰذَا ؟ فَقَالَ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ . قَرِمْنَا إِلَى اللَّحْمِ . فَاشْتَرَيْتُ بِدِرْهَمٍ لَحْمًا . فَقَالَ عُمَرُ : أَمَا يُرِيدُ أَحَدُكُمْ أَنْ يَطْوِيَ بَطْنَهُ عَنْ جَارِهِ أَوِ ابْنِ عَمِّهِ ؟ أَيْنَ تَذْهَبُ عَنْكُمْ هٰذِهِ الآيَةُ ﴿ أَذْهَبْتُمْ طَيِّبَاتِكُمْ فِي حَيَاتِكُمُ الدُّنْيَا وَاسْتَمْتَعْتُمْ بِهَا ﴾ .

36. Yahya b. Saîd'den: Ömer b. el-Hattab şöyle dedi: «Ey yemekten sakının. Çünki et de şarap alışkanlığına benzer bir alışkanlık meydana getirir.»[31]

Yahya b. Saîd'den: Cabir b.Abdullah et yüklenmiş giderken, ona Hz. Ömer b. el-Hattab yetişti ve:

«— Bu ne?» diye sordu. Bunun üzerine Cabir:

«— Ey mü'minlerin emiri, canım et yemeyi çok istedi. Bir dirhem karşılığında et satın aldım.» deyince Hz. Ömer:

«— Sizden biri, komşusunu ve amca oğlunu artan yemekten yararlandırmak için karnını biraz az doyurmayı istemez mi? Şu ayeti kerimeyi unuttun mu? (neden onu gözönünde bulundur muyorsunuz?) «***(Kıyamet gününde onlara şöyle denilir): Siz bütün güzel ve helal olan lezzetlerden dünya hayatınızda nasibinizi aldınız ve onu tükettiniz.(Onlarla arzularınıza uyup günah işlediniz.)***»[32]

(31) Hz. Ömer bu sözüyle et yemeye fazla devam edilmemesini murad etmiştir. Fazla devam edildiği takdirde alışkanlık meydana geleceğinden terketmek kolay olmayacaktır. Bu münasebetle eti ve benzeri nimetleri aşırı şekilde devamlı yememeyi ve daha ucuz yemekler yiyerek iktisada da riayet edilmesinin mendub olduğunu beyan etmek istemiştir. Yoksa et yemek haramdır demek istememiştir.

(32) Ahkaf sûresi, 20.

12 YÜZÜK TAKMAK

٣٧ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ دِينَارٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ كَانَ يَلْبَسُ خَاتَمًا مِنْ ذَهَبٍ . ثُمَّ قَامَ رَسُولُ اللهِ ﷺ فَنَبَذَهُ . وَقَالَ « لَا أَلْبَسُهُ أَبَدًا » . قَالَ فَنَبَذَ النَّاسُ خَوَاتِيمَهُمْ .

37. Abdullah b. Ömer (r.a.)'den: Resûlullah (s.a.v.), altın yüzük takardı. Sonra Resûlullah (s.a.v.) ayağa kalktı ve o yüzüğü attı ve: «**Onu hiç takmayacağım.**» buyurdu. Bütün ashab da (altın) yüzüklerini çıkardılar.[33]

٣٨ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ صَدَقَةَ بْنِ يَسَارٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ : سَأَلْتُ سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيَّبِ عَنْ لُبْسِ الْخَاتَمِ ؟ فَقَالَ : الْبَسْهُ : وَأَخْبِرِ النَّاسَ أَنِّي أَفْتَيْتُكَ بِذَلِكَ .

38. Sadaka b. Yesar der ki: Saîd b. el-Müseyyeb'e yüzük takılıp takılamıyacağını sordum, o da bana:

«— Onu tak ve yüzüğün takılmasına benim fetva verdiğimi halka haber ver» dedi.[34]

(33) Buharî, Libas, 77/47; Şeybanî, 871.

(34) Yüzük hakkındaki birinci hadis, önceden altın yüzük takmanın mübah olduğunu, sonradan bu hükmün kaldırılarak haram edildiğini göstermektedir. Zira önceden haram olmuş olsaydı, Resûlullah (s.a.v.) takmazdı. İkinci haberde ise Said b. Müseyyeb yüzüğün takılmasına müsaade etmiştir. Gayet tabiiki buradaki yüzük, altın yüzük değil gümüş yüzüktür. Altının dışında başka madenlerden yapılmış yüzüklerin takılıp takılamayacağı hususunda çeşitli rivayetler vardır. Bunlardan bazıları, sultanın dışındaki kişilerin yüzük takmasının yasak olduğunu bir hadise dayanarak söylemiş iseler de, gümüş yüzük takmasının caiz olduğu hususunda sonradan icma meydana gelmiştir. Yüzük takmayı yasak eden hadisin de zayıf olduğu beyan edilmektedir. (Bâcî, el-Münteka, Şerhu Muvatta, c.7, s. 254).

13. HAYVANLARIN BOYNUNDAKİ ÇINGIRAK VE TAKILARI ÇIKARTMAK

٣٩ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِى بَكْرٍ ، عَنْ عَبَّادِ بْنِ تَمِيمٍ ؛ أَنَّ أَبَا بَشِيرٍ الأَنْصَارِىَّ أَخْبَرَهُ : أَنَّهُ كَانَ مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ فِى بَعْضِ أَسْفَارِهِ . قَالَ فَأَرْسَلَ رَسُولَ اللهِ ﷺ رَسُولاً . قَالَ عَبْدُ اللهِ بْنُ أَبِى بَكْرٍ : حَسِبْتُ أَنَّهُ قَالَ : وَالنَّاسُ فِى مَقِيلِهِمْ « لاَ تَبْقَيَنَّ فِى رَقَبَةِ بَعِيرٍ قِلاَدَةٌ مِنْ وَتَرٍ ، أَوْ قِلاَدَةٌ ، إِلا قُطِعَتْ » .

39. Ebû Beşir (r.a.)'den: —seferlerinden birinde Resûlullah (s.a.v.) ile beraberdi— Resûlullah (s.a.v.), insanlar istirahat yerlerindeyken bir elçi göndererek (şöyle demesini emretti):

«Hiç bir devenin boynunda ok yayı kirişi veya gerdanlık kalmasın, hepsi kesilsin!»[35]

İmam Malik der ki: *Bunların, göz değmesinden korunmak için takılmış olduğunu zannediyorum.*[36]

(35) Buharî, Cihad, 56/139; Müslim, Libas, 37/28, no:105.

(36) Cahiliye halkı develerin boynuna böyle şeyler takıyorlar ve bunların göz değmesine mani olacağını zannediyorlardı. İşte Resûl-i Ekrem bunu yasakladı. Bu bakımdan, gerek hayvanlara ve gerekse insanlara bu amaçla bir şey takmak caiz değildir. (Bk. Bâcî, el-Münteka, c.7, s. 255).

٥٠ - كتـاب العـين

50

NAZAR (GÖZ DEĞMESİ) KİTABI

1. GÖZ DEĞMESİNDEN[1] DOLAYI ABDEST ALMAK

١ - وحدّثني يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي أُمَامَةَ بْنِ سَهْلِ بْنِ حُنَيْفٍ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَاهُ يَقُولُ : اغْتَسَلَ أَبِي ، سَهْلُ بْنُ حُنَيْفٍ ، بِالْخَرَّارِ . فَنَزَعَ جُبَّةً كَانَتْ عَلَيْهِ . وَعَامِرُ بْنُ رَبِيعَةَ يَنْظُرُ . قَالَ وَكَانَ سَهْلٌ رَجُلاً أَبْيَضَ حَسَنَ الْجِلْدِ قَالَ فَقَالَ لَهُ عَامِرُ بْنُ رَبِيعَةَ : مَا رَأَيْتُ كَالْيَوْمِ . وَلا جِلْدَ عَذْرَاءَ . قَالَ فَوُعِكَ سَهْلٌ مَكَانَهُ . وَاشْتَدَّ وَعْكُهُ . فَأُتِيَ رَسُولُ اللهِ ﷺ فَأُخْبِرَ : أَنَّ سَهْلاً وُعِكَ . وَأَنَّهُ غَيْرُ رَائِحٍ مَعَكَ يَا رَسُولَ اللهِ . فَأَتَاهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ . فَأَخْبَرَهُ سَهْلٌ بِالَّذِي كَانَ مِنْ شَأْنِ عَامِرٍ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « عَلاَمَ يَقْتُلُ أَحَدُكُمْ أَخَاهُ ؟ أَلا بَرَّكْتَ . إِنَّ الْعَيْنَ حَقٌّ . تَوَضَّأْ لَهُ » فَتَوَضَّأَ لَهُ عَامِرٌ . فَرَاحَ سَهْلٌ مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ لَيْسَ بِهِ بَأْسٌ .

1. Sehl b. Huneyf'in torunu Muhammed b. Ebû Ümame'den: Babamın şöyle dediğini duydum:

«— Babam, Sehl b. Huney, Harrar'da[2] gusül yaptı. Üzerindeki cübbesini çıkarmıştı. Âmir b. Rebîa da bakıyordu. Sehl, cildi güzel, beyaz bir adamdı.»

Ebû Ümame devamla diyor ki, Âmir b. Rebia ona:

«— Bakirelerin cildi bile bugün gördüğüm gibi değildir.» deyince Sehl olduğu yere yıkıldı, elem ve acıları şiddetlendi. Resûlullah (s.a.v.)'e:

(1) Göz değmesi; haktır. Etkisi Allah'ın kudretiyle olur. Canlılar ve mallar üzerindeki tesirinde şüphe yoktur. Bu mevzuda, çok şeyler söylenmiştir. Fakat en doğrusu şu ki, Allah Teâlâ, âdeti böyle takdir etmiştir. Yani insan bir şeyi çok beğenir ve «Allah mübarek kılsın» diye bereketle dua etmeden o beğendiği şey hakkında konuşursa ve o esnada kalbinde başkalarında olmayan bir kıskançlık duygusu ve haset bulunursa, o canlıda hastalanma, bozulma ve değişikliğe uğrama gibi şeyler meydana gelebilir. Hasedle olan bu bakışta, Allah'ın kudreti ile meydana gelen bir mana, karşı tarafı etkilemektedir. Ancak bakan ve baktığı şeyi çok beğenen kimse, «Allah mübarek kılsın» diye dua ederse, isabet edeceğinden korkulan bu mana iptal olur, tesiri kalmaz. Ama böyle bir duada bulunmazsa, Allah'ın takdir dediği şekilde bir tesir cereyan eder. (Bâcî, el-Münteka, c.7, s. 256).

(2) Medine'de bir su veya bir yer, ya da vadi adı.

«— Sehl rahatsızlandı, seninle gidemiyecek.» dediler. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.) Sehl'in yanına gidince ona Âmir'in kendine bakışını ve dediklerini anlattı.» Resûlullah (s.a.v.) de (Âmir'e hitaben):

«— Sizden biri kardeşini neden öldürüyor? Allah mübarek kılsın demeliydin! Göz değmesi vakidir; onun için (Sehl için) abdest al.» dedi.[3] Âmir de onun (iyileşmesi) için abdest alınca Sehl Resûlullah (s.a.v.) ile beraber gitti, hiçbir şikayeti kalmadı, rahatladı.[4]

٢ - وحدّثني مَالِكٌ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ أَبِي أُمَامَةَ بْنِ سَهْلِ بْنِ حُنَيْفٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ : رَأَى عَامِرُ بْنُ رَبِيعَةَ سَهْلَ بْنَ حُنَيْفٍ يَغْتَسِلُ . فَقَالَ : مَا رَأَيْتُ كَالْيَوْمِ وَلا جِلْدَ مُخَبَّأَةٍ . فَلُبِطَ سَهْلٌ . فَأُتِيَ رَسُولُ اللهِ ﷺ فَقِيلَ : يَا رَسُولَ اللهِ . هَلْ لَكَ فِي سَهْلِ بْنِ حُنَيْفٍ . وَاللهِ مَا يَرْفَعُ رَأْسَهُ . فَقَالَ « هَلْ تَتَّهِمُونَ لَهُ أَحَدًا » قَالُوا : نَتَّهِمُ عَامِرَ بْنَ رَبِيعَةَ . قَالَ فَدَعَا رَسُولُ اللهِ ﷺ عَامِرًا ، فَتَغَيَّظَ عَلَيْهِ . وَقَالَ « عَلاَمَ يَقْتُلُ أَحَدُكُمْ أَخَاهُ ؟ أَلا بَرَّكْتَ . اغْتَسِلْ لَهُ » فَغَسَلَ عَامِرٌ وَجْهَهُ وَيَدَيْهِ ، وَمِرْفَقَيْهِ وَرُكْبَتَيْهِ ، وَأَطْرَافَ رِجْلَيْهِ ، وَدَاخِلَةَ إِزَارِهِ ، فِي قَدَحٍ . ثُمَّ صُبَّ عَلَيْهِ . فَرَاحَ سَهْلٌ مَعَ النَّاسِ ، لَيْسَ بِهِ بَأْسٌ .

2. Sehl b. Huneyf'in oğlu Ebû Ümame'den: Âmir b. Rebia, Sehl b. Huneyf'i gusül yaparken gördü ve:

«— Hiç güneş görmeyen ciltler bile bugünki gördüğüm gibi değildir. demesiyle Sehl yıkıldı. Resûlullah (s.a.v.)'e gelerek:

«— Ya Resûlullah, Sehl b. Huneyf hakkında yapacak bir şeyin var mı? Vallahi başını kaldıramıyor.» dediler.

(3) Burada abdest, bundan sonraki hadisi şerifte ise gusül zikredilmektedir. Bu mevzuyla ilgili açıklama, bundan sonraki hadisi şerifte yapılacaktır. Ancak burada Sünen-i Ebî Davud'da zikredilen şu hadisi şerifi de kayd etmek, istiyoruz:
«Hz. Aişe'den (r.a.): Nazar eden kimseye abdest alması emredilirdi. Sonra da o suyla nazara uğrayan (göz değen) kimse yıkanırdı.» (Sünen-i Ebû Davud, c.4, s.9, Hadis no: 3880).

(4) Görünüşüyle mürseldir. Ala, Ebu Umame'nin bu hadisi babasından duyduğuna yorulur. Bazı senedlerinde Ebu Umame, "babam bana yıkandığını anlattı" şeklindedir.
Mevsul rivayetleri şöyledir: Buharî, 76- Tıb, 36; Müslim, 39- Selâm, 16, no 41.

Resûlullah (s.a.v.):

«— (Ona nazar eden) birini itham ediyor musunuz?» diye sorduğunda:

«— Âmir b. Rebia'yı itham ediyoruz.» dediler. Resûlullah (s.a.v.) Âmir'i çağırarak kızdı ve:

«— Sizden biri kardeşini neden (gözle) öldürüyor? Ona bereketle dua etseydin ya! Şimdi onun için yıkan.» dedi. Amir de yüzünü, ellerini, dirsek ve dizlerini, ayak topuklarını ve böğürlerini bir kab içersinde yıkıldı. Sonra (O su) Sehl'in üzerine döküldü. Sehl de iyileşerek oradakilerle beraber gitti, hiç bir şikâyeti kalmadı.[5]

(5) Görünüşte mürseldir. Ancak bu hadis babasından duyulmuştur. Ayrıca bkz. İbn Mâce, 31-Tıb, 32.
Bundan önceki hadisi şerifte abdest, burada ise yıkanma (gusül) zikredilmiştir. Ancak buradaki gusül de abdestteki fiillerle açıklanmıştır.Çünkü abdest bilindiği üzere belirli azaların yıkanmasıdır. Göz değmesinden dolayı alınan abdesti alimler şöyle tarif etmişlerdir: Bir kab içersinde su getirilir ve yere konulmadan biraz yüksekçe tutulur. Nazar eden kimse o sudan bir avuç alır, mazmaza yapar (ağzına alır) sonra geri kaba boşaltır. Sonra oradan su alır, bir defa yüzünü kabda yıkar. Sonra sol eliyle alır, sağ eline döker, sonra sağ eliyle alır, sol elinin tersine (üzerine) döker. Sol eliyle sağ dirseğini, sağ eliyle de sol dirseğini yıkar. Aynı şekilde, sol eliyle sağ ayağına, sağ eliyle sol ayağına su döker. Bundan sonra, yine aynı şekilde sol eliyle sağ dizine, sağ eliyle de sol dizine su döker. Bunların hepsi kabın üzerinde olur. Sonra da sağ böğrünü kabdaki suya sokar. Bileğinden dirseğe kadar ve ayak topuğundan dizine kadar olan kısımları yıkamaz. Bu şekilde abdest işi bitince, o su göz değen kimsenin arka taraftan başına dökülür.
Yukarıdaki hadisi şeriflerde, Sehl ve Âmir (r.a.)'nın Resûlullah (s.a.v.)'in emrine uygun olarak böyle davranmaları neticesi, Sehl'in kendisine isabet eden göz değmesi rahatsızlığından kurtulduğunu görüyoruz.
Fakat buradaki hikmet ve sebeplerin tahlilini yapmak mümkün değildir. Çünkü akıl her şeyin sırrını çözemez. Bundaki mananın akıl yoluyla anlaşılmaması, bunu reddetmeyi gerektirmez. (Bâcî, el-Münteka, c.7, s. 256-57 ve Sünen-i İbn Mâce, s. 2, s. 1160'daki 3510 no.lu hadisin dipnotu).

2. GÖZ DEĞENE OKUMAK

٣ - حدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ حُمَيْدِ بْنِ قَيْسٍ المَكّيِّ ؛ أَنَّهُ قَالَ : دُخِلَ عَلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ بِابْنَيْ جَعْفَرِ بْنِ أَبِي طَالِبٍ . فَقَالَ لِحَاضِنَتِهِمَا » « مَالِي أَرَاهُمَا ضَارِعَيْنِ » فَقَالَتْ حَاضِنَتُهُمَا : يَا رَسُولَ اللهِ . إِنَّهُ تُسْرِعُ إِلَيْهِمَا الْعَيْنُ . وَلَمْ يَمْنَعْنَا أَنْ نَسْتَرْقِيَ لَهُمَا إِلا أَنَّا لا نَدْرِي مَا يُوَافِقُكَ مِنْ ذَلِكَ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « اسْتَرْقُوا لَهُمَا . فَإِنَّهُ لَوْ سَبَقَ شَيْءٌ الْقَدَرَ ، لَسَبَقَتْهُ الْعَيْنُ » .

3. Humeyd b. Kays'dan: Cafer b. Ebi Talib'in iki oğlu Resûlullah'ın (s.a.v.) huzuruna getirildiğinde onların bakıcılarına (dadılarına):

«— **Bunları zayıf görüyorum, neden?**» diye sordu. O da:

«— Ya Resûlullah, onlara göz değiyor. Uygun görüp görmüyeceğini bilmediğimiz için onları okutmadık.» deyince Resûlullah (s.a.v.):

«— **Onları okutunuz, çünkü eğer kaderin önüne birşey geçecek olsaydı bu, nazar olurdu.**» buyurdu.[6]

٤ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ يَسَارٍ ؛ أَنَّ عُرْوَةَ بْنَ الزُّبَيْرِ حَدَّثَهُ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ دَخَلَ بَيْتَ أُمِّ سَلَمَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ . وَفِي الْبَيْتِ صَبِيٌّ يَبْكِي . فَذَكَرُوا لَهُ أَنَّ بِهِ الْعَيْنَ . قَالَ عُرْوَةُ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « أَلاَ تَسْتَرْقُونَ لَهُ مِنَ الْعَيْنِ ؟ »

4. Urve b. Zübeyr (r.a.) den: Resûlullah (s.a.v.) hanımı Ümmü Seleme'nin evine girdi. Orada bir çocuk ağlıyordu. Ona göz değdi-

(6) Mu'daldir, İbn Vehb Cami'inde Malik -Humeyd- İkrime yoluyla mürsel olarak rivayet etmiştir. Esma b. Umeys'ten mevsulen gelmiştir: Tirmizî, 26- Tıb, 17; İbn Mâce, 31- Tıb, 33.

ğini söylediklerinde Resûlullah (s.a.v.):

«— Ona göz değmesinden (korunmak) için okutsaydınız.» buyurdu.[7]

(7) Ebu Ömer der ki: Bütün Muvatta ravilerinde mürseldir. Manası çeşitli sağlam yollarla sabit olduğundan sahihdir. Ayrıca bkz. Buharî, 76- Tıb, 35; Müslim, 39, Selâm, 21, no: 59.
Bu hadisi şerifte göz değmesinden dolayı okumanın caiz olduğuna işaret edilmektedir. Ancak okunan şeyler, küfür ehlinin sözlerinden değil, Allah'ın kelamından olmalı ve meşru ölçüleri çerisinde bulunmalıdır. Cenab-ı Hak, fiziki sebeblerden meydana gelen hastalığın devasını o hastalıklara uygun gelecek bir takım ilaçlarda yarattığı gibi, manevi sebeblere dayanan bazı hastalıkların şifasını da,manevi yollardan halk eder.
Bu ve bundan önceki hadiste görüldüğü üzere, Resûlullah (s.a.v.) gusül ve abdesti değil, okumayı emretmiştir. Çünkü gusül ve abdest, nazar eden belli olduğu zaman mümkün olur. Belli olmadığı zaman ise, herhangi birinin bu iş için abdest olması cihetine gidilmez. Bu durumda, onun eziyetlerinin okuma ile ortadan kaldırılması yoluna gidilir. Böyle durumlarda, göz değene okumakta, herhangi bir mahzur yoktur. Ancak okunacak şeyler, Allah'ın adıyla, onun kitabı ve zikriyle okunmalıdır. Aksi takdirde küfür ehlinin sözlerinden bazı şeyler okuyup efsunlamak caiz değildir. (Bâcî, el-Münteka, c. 7, s. 258).
Tecrid-i Sarih tercümesinde, büyük muhaddis ve Sahih-i Buharî şarihi Hattabi'den nakledildiğine göre, Resûlullah (s.a.v.)'in nazara ve göz değmesine karşı okunmasını emrettiği âyet el-kürsi gibi Allah'ın isim ve sıfatlarını ve O'nun zikrini içine alan âyetlerin temiz kalb sahiplerinin diliyle, göz değmesinden rahatsız olan hastalara okunmasıdır. Bu bir ruhi tedavidir. Meşru olmayan efsun ise, bu işi meslek haline getirerek kazanç sağlayan cincilerin yaptığı iştir. (Tecrid-i Sarih Tercümesi, c.12, s.90'dan özetle)

3. HASTALARIN ALACAĞI ECİR

٥ - حدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « إِذَا مَرِضَ الْعَبْدُ بَعَثَ اللهُ تَعَالَى إِلَيْهِ مَلَكَيْنِ . فَقَالَ : انْظُرَا مَاذَا يَقُولُ لِعُوَّادِهِ . فَإِنْ هُوَ ، إِذَا جَاءُوهُ ، حَمِدَ اللهَ وَأَثْنَى عَلَيْهِ . رَفَعَا ذٰلِكَ إِلَى اللهِ عَزَّ وَجَلَّ . وَهُوَ أَعْلَمُ . فَيَقُولُ : لِعَبْدِي عَلَيَّ إِنْ تَوَفَّيْتُهُ ، أَنْ أُدْخِلَهُ الْجَنَّةَ . وَإِنْ أَنَا شَفَيْتُهُ أَنْ أُبْدِلَ لَهُ لَحْمًا خَيْرًا مِنْ لَحْمِهِ وَدَمًا خَيْرًا مِنْ دَمِهِ . وَأَنْ أُكَفِّرَ عَنْهُ سَيِّئَاتِهِ » .

5. Atâ b. Yesar'dan: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: Kul hastalandığı zaman Allah Teâlâ ona iki melek gönderir ve der ki:

«— Bakınız, ziyaretçilerine ne söylüyor?» Eğer hasta, ziyaretçiler geldiğinde Allah'a hamdü sena ediyorsa melekler bunu her şeyi iyi bilen aziz ve celil olan Allah'a ulaştırırlar. Bunun üzerine Allah da şöyle buyurur:

«— Eğer o kulumu öldürürsem cennete koyarım. Şifa verir iyileştirirsem ona hastalığından dolayı zayi ettiği etinden ve kanından daha hayırlısını halk ederim, günahlarını da bağışlarım.»[8]

٦ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ خُصَيْفَةَ ، عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ : أَنَّهُ قَالَ : سَمِعْتُ عَائِشَةَ زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ تَقُولُ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « لَا يُصِيبُ الْمُؤْمِنَ مِنْ مُصِيبَةٍ . حَتَّى الشَّوْكَةُ . إِلَّا قَصَّ بِهَا . أَوْ كَفَّرَ بِهَا مِنْ خَطَايَاهُ » . لَا يَدْرِي يَزِيدُ ، أَيُّهُمَا قَالَ عُرْوَةُ .

6. Urve b. Zübeyr der ki: Resûlullah (s.a.v.)'ın hanımı Aişe (r.a.)'in şöyle dediğini işittim:

Resûlullah (s.a.v.): «Bir diken batması bile olsa mü'min uğradığı bütün musibetlerin mükafaatını görür,» yahut da «karşılaştığı sıkıntılar hatalarına keffaret olur.» buyurdu.[9]

(8) İbn Abdilber, Abbad b. Kesîr el-Mekkî yoluyla mevsul rivayet etmiştir.
(9) Müslim, Bir, 45/14, no:50.
Ravilerden Yezid, Urve'nin mükafat veya keffaretten hangisini dediğini kesin olarak bilemediği için ikisini de söylemiştir.

٧ - وحدّثني مالكٌ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي صَعْصَعَةَ ؛ أَنَّهُ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا الْحُبَابِ سَعِيدَ بْنَ يَسَارٍ يَقُولُ : سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « مَنْ يُرِدِ اللهُ بِهِ خَيْرًا يُصِبْ مِنْهُ » .

7. Ebû Hüreyre (r.a.) den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **«Allah kimin hayırlı olmasını isterse, onu musibete uğratır.»**[10]

٨ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ؛ أَنَّ رَجُلاً جَاءَهُ الْمَوْتُ فِي زَمَانِ رَسُولِ اللهِ ﷺ فَقَالَ رَجُلٌ : هَنِيئًا لَهُ . مَاتَ وَلَمْ يُبْتَلَ بِمَرَضٍ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : « وَيْحَكَ . وَمَا يُدْرِيكَ لَوْ أَنَّ اللهَ ابْتَلاَهُ بِمَرَضٍ ، يُكَفِّرُ بِهِ مِنْ سَيِّئَاتِهِ » .

8. Yahya b. Said'den: Resûlullah (s.a.v.) zamanında ölen bir zat hakkında birisi:

«— Ne mutlu ona! Bir hastalığa tutulmadan vefat etti.» dediğinde, Resûlullah (s.a.v.):

«— **Vah yazık! Bilmiyorsun ki eğer Allah onu bir hastalığa müptela kılsaydı, onu günahlarına kefaret kılardı. (Bununla günahlarını bağışlardı)**» buyurdu.

(10) Buharî, Merdâ, 75/1.
Yani, günahlardan temizlemek ve derecesini yükseltmek için, ona musibet verir. Musibet, hoşa gitmeyen şeylerdir. Musibetlere mübtela kılmak, insanı tehlikeli günah ve hastalıklara karşı tedavi eden ilahi bir tıp gibidir.

4. HASTALARA OKUMAK

٩ – حدثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ خُصَيْفَةَ ؛ أَنَّ عَمْرَو بْنَ عَبْدِ اللهِ بْنِ كَعْبٍ السَّلَمِيَّ أَخْبَرَهُ : أَنَّ نَافِعَ بْنَ جُبَيْرٍ أَخْبَرَهُ ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ أَبِي الْعَاصِ ؛ أَنَّهُ أَتَى رَسُولَ اللهِ ﷺ . قَالَ عُثْمَانُ: وَبِي وَجَعٌ قَدْ كَادَ يُهْلِكُنِي. قَالَ : فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « امْسَحْهُ بِيَمِينِكَ سَبْعَ مَرَّاتٍ. وَقُلْ : أَعُوذُ بِعِزَّةِ اللهِ وَقُدْرَتِهِ مِنْ شَرِّ مَا أَجِدُ » قَالَ فَقُلْتُ ذٰلِكَ فَأَذْهَبَ اللهُ مَا كَانَ بِي . فَلَمْ أَزَلْ آمُرُ بِهَا أَهْلِي وَغَيْرَهُمْ .

9. Osman b. Ebu'l-Âs (r.a.) şöyle anlatır: Resûlullah (s.a.v.)'e geldim. Ağrımdan kıvranıyordum. Bu halimi gören Resûlullah (s.a.v.): «**Duyduğum ağrının şerrinden Allah Teâlâ'nın kudret ve azametine sığınıyorum, diyerek ağrıyan yeri yedi kere sıvazla**» buyurdu. Ben de böyle yaptım. Allah hastalığımı giderdi. O günden beri aileme ve başkalarına öyle (yapmalarını) tavsiye ediyorum.[11]

١٠ – وحدثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ كَانَ، إِذَا اشْتَكَى، يَقْرَأُ عَلَى نَفْسِهِ بِالْمُعَوِّذَاتِ وَيَنْفُثُ . قَالَتْ فَلَمَّا اشْتَدَّ وَجَعُهُ . كُنْتُ أَنَا أَقْرَأُ عَلَيْهِ وَأَمْسَحُ عَلَيْهِ بِيَمِينِهِ . رَجَاءَ بَرَكَتِهَا .

10. Aişe (r.a.) den: Resûlullah (s.a.v.) hastalandığı zaman kendi kendisine muavvizeteyn -felak ve nas surelerini- okur ve üflerdi.[12] Ağrısı şiddetlendiği zaman da ona ben okur, bereketini umarak kendisinin sağ eliyle ağrının üzerine meshederdim.[13]

(11) Ebu Davud, Tıb, 27/19; Tirmizî, Tıb, 26/29.

(12) Yani Resûlullah (s.a.v.), ellerini birleştiriyor, onlara okuyup üflüyor, sonra da ağrının bulunduğu yere sürüyordu. Yahut da elini vücudundaki ağrıyan yere koyarak okuyordu. Bu sûrelerin okunması da, onlarda bütün kötülüklerden ve zararlardan Allah'a sığınma manası olduğundan dolayıdır.

(13) Buharî, Fedâilu'l-Kur'an, 66/14; Müslim, Selâm, 39/20, no:50.

١١ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَىٰ بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ عَمْرَةَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ؛ أَنَّ أَبَا بَكْرٍ الصِّدِّيقَ دَخَلَ عَلَى عَائِشَةَ وَهْيَ تَشْتَكِي . وَيَهُودِيَّةٌ تَرْقِيهَا . فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ : ارْقِيهَا بِكِتَابِ اللهِ .

11. Abdurrahman'ın kızı Amr'e (r.a.) şöyle rivayet etti: Ebû Bekr (r.a.), Hz. Aişe (r.a.)'nin huzuruna girdi. O hastaydı. Bir yahudi kadını da ona okuyordu. Ebû Bekr (r.a.):

«— Ona, Allah'ın kitabından oku» dedi.

5. HASTALARIN TEDAVİSİ

١٢ - حدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ ؛ أَنَّ رَجُلاً فِي زَمَانِ رَسُولِ اللهِ ﷺ أُصِيبَ جُرْحٌ . فَاحْتَقَنَ الْجُرْحُ الدَّمَ . وَأَنَّ الرَّجُلَ دَعَا رَجُلَيْنِ مِنْ بَنِي أَنْمَارٍ . فَنَظَرَ إِلَيْهِ . فَزَعَمَا أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ لَهُمَا « أَيُّكُمَا أَطَبُّ ؟ » فَقَالاَ : أَوَ فِي الطِّبِّ خَيْرٌ يَا رَسُولَ اللهِ ؟ فَزَعَمَ زَيْدٌ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « أَنْزَلَ الدَّوَاءَ الَّذِي أَنْزَلَ الأَدْوَاءَ » .

12. Zeyd b. Eslem şunları anlattı: Resûlullah (s.a.v.) zamanında bir kişi yaralandı ve çok kan kaybetti. Bu adam, Enmar oğullarından kendisine bakacak iki kişi çağırdı. Bunların anlattığına göre, Resûlullah (s.a.v.) kendilerine:

«— **Tıbbı hanginiz daha iyi biliyor?**» diye sorduğunda onlar da:

«— Tıbda (tıbbî müdahalere) bir fayda var mı, ya Resûlallah?» dediler. (Bunun üzerine) Zeyd'in ifadesine göre, Resûlullah (s.a.v.):

«— **Hastalıkları indiren, deva ve çarelerini de indirmiştir.**» buyurdu.[14]

١٣ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ؛ قَالَ : بَلَغَنِي أَنَّ سَعْدَ بْنَ زُرَارَةَ اكْتَوَى فِي زَمَانِ رَسُولِ اللهِ ﷺ مِنَ الذَّبْحَةِ ، فَمَاتَ .

13. Yahya b. Said der ki: Bana Resûlullah (s.a.v.) zamanında, Sa'd b. Zürare'nin boğazındaki iltihabı (bademciklerini) bağlamasından öldüğü rivayet edildi.[15]

(14) Bütün ravilerce mürseldir. Ama sağlam ve sahih şahidleri çoktur. Mesela bkz. Buharî, Tıbb, 76/1; Müslim, Selâm, 39/26, no:69.
(15) İbn Mace, Tıb, 31/24.

١٤ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ : أَنَّ عبْد الله بْنِ عُمر اكْتوى مِنَ اللَّقْوَةِ . وَرُقِيَ مِنَ الْعَقْرَبِ .

14. Nafi der ki: Abdullah b. Ömer (r.a.) yüz felcini dağladı ve akrep (sokmasına) karşı okundu.[1]

(16) Burada yüz felcini dağlamış olması onu mübah görmesinden dolayıdır. Akrep sokmasına karşı okunması da böyledir. Resûl-i Ekrem'in dağlamayı yasaklaması, her yerde gelişi güzel yapıldığında tehlikeli olduğu içindir.

6. SITMAYA KARŞI SOĞUK SU İLE YIKANMAK

١٥ - حدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ فَاطِمَةَ بِنْتِ الْمُنْذِرِ : أَنَّ أَسْمَاءَ بِنْتَ أَبِي بَكْرٍ كَانَتْ ، إِذَا أُتِيَتْ بِالْمَرْأَةِ وَقَدْ حُمَّتْ تَدْعُو لَهَا ، أَخَذَتِ الْمَاءَ فَصَبَّتْهُ بَيْنَهَا وَبَيْنَ جَيْبِهَا . وَقَالَتْ : إِنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ كَانَ يَأْمُرُنَا أَنْ نَبْرُدَهَا بِالْمَاءِ .

15. Münzir'in kızı Fatıma der ki: Ebû Bekir'in kızı Esma'ya sıtmaya yakalanıp çaresini arayan bir kadın getirildiğinde, biraz su alır, boynundan göğsüne doğru döker ve:

«— Resûlullah (s.a.v.) bize sıtmanın hararetini, suyla düşürmemizi emrederdi.» derdi.[17]

١٦ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « إِنَّ الْحُمَّى مِنْ فَيْحِ جَهَنَّمَ فَأَبْرِدُوهَا بِالْمَاءِ » .

وحدّثني مَالِكٌ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « الْحُمَّى مِنْ فَيْحِ جَهَنَّمَ فَأَطْفِئُوهَا بِالْمَاءِ » .

16. Hişam, babası Urve'den şöyle rivayet etti: Resûlullah (s.a.v.): «**Humma (sıtma veya ateş yükselmesi) hastalığı, cehennemin şiddetli hararetinden bir parçadır.[18] Onun hararetini su ile düşürünüz**» buyurdu.[19]

İbn Ömer'den gelen bir rivayette de Resûlullah (s.a.v.): «**Humma, cehennemin şiddetli hararetinden bir parçadır. Siz onu su ile söndürünüz.**» buyurdu.[20]

(17) Buharî, Tıb, 76/28; Müslim, 39/26, no: 82.
(18) Burada bir teşbih yapılarak, hastalık ateşinin şiddeti, cehennemin hararetine benzetilmiştir.
(19) Ma'n b. İsa dışındaki bütün ravilerce mürseldir. Muvatta'da Malik - Hişam -babası- Aişe senediyle rivayet eder.
Buharî, Tıb, 76/28; Müslim, Selam, 39/26, no: 81.
(20) Buharî, Tıb, 76/28; Müslim, Selâm, 39/26, no:79.

7. HASTA ZİYARETİ VE UĞURSUZLUK

١٧ - **حدّثني** عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « إِذَا غَادَ الرَّجُلُ الْمَرِيضَ خَاضَ الرَّحْمَةَ . حَتَّى إِذَا قَعَدَ عِنْدَهُ قَرَّتْ فِيهِ » . أَوْ نَحْوَ هٰذَا .

17. Cabir b. Abdullah (r.a.) Resûlullah (s.a.v.)'in buyurduğunu rivayet etti: **«Bir kimse, hasta ziyaretine gidince, ilâhi rahmetin içine dalmış olur. Hastanın yanında oturunca da onun hakkında rahmet sabit olur (gerçekleşir)»**

١٨ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ عَنْ بُكَيْرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ الأَشَجِّ ، عَنِ ابْنِ عَطِيَّةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « لا عَدْوَى وَلا هَامَ وَلا صَفَرَ . وَلا يَحِلُّ الْمُمْرِضُ عَلَى الْمُصِحِّ . وَيُحْلَلِ الْمُصِحُّ حَيْثُ شَاءَ » فَقَالُوا : يَا رَسُولَ اللهِ . وَمَا ذَاكَ ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « إِنَّهُ أَذًى » .

18. İbn Atiyye, Resûlullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu rivayet etti: **«Hastaların hastalığı diğerlerine geçmez.[21] Baykuş**

(21) Arapların inancına göre, sağlıklı kimseler hastalarla beraber oturunca, onların hastalığı sağlam insanlara geçer diyerek, hastaya yaklaşmak istemezlerdi. Resûlullah (s.a.v.) hastaları bakımsız bırakmamak için, her hastalığın başkalarına geçmediğini belirterek **«hastalık geçmez»** buyurmuştur.
Bununla birlikte, başka bir hadisde: **«Cüzzamlıdan aslandan kaçar gibi kaçınız»** buyurmasında ise, bazı hastalıkların geçmesinin bir gerçek olduğu anlaşılmaktadır. Bu da Allah'ın takdiriyle meydana gelmektedir. Nitekim, Resûlullah (s.a.v.): **«Hastalığın sirayeti yoktur»** buyurunca orada bulunan bir bedevî:
«- Ya Resûlullah, benim geyikler gibi kumluk arazide yaşayan sağlam develerime ne dersiniz? Bu develerim arasına hariçten uyuz bir deve gelip sokulunca develerimi uyuz ediyor» dedi. Resûl-i Ekrem de:
«- **Ya ilk uyuz deveye bu hastalığı kim sirayet ettirdi?**» diye cevap verdi.
Yani, ilk önce uyuz hastalığına tutulan devenin bastalığının sirayetle olmayıp Allah'ın takdiri ile meydana geldiği şüphesizdir. Bunun gibi senin develerine sirayeti de Allah'ın takdiriyledir, demek istedi. (Tecrid-i Sarih Tercümesi, c.12, s.84-86).

uğursuz sayılmaz,[22] karında yılan olmaz (veya safer ayı haram aylardan sayılmaz).[23] Hastalıklı hayvanlar sağlam hayvanların arasına karışmasın.Sağlam hayvanlar ise istediği yerde dolaşıp otlayabilir.»

«— Bu neden böyle oluyor ya Resûlallah?» diye sorduklarında, Resûlullah (s.a.v.):

«— Çünkü hastaları sağlamlarına karıştırmak, zarar getirir.» buyurdu.[24]

(22) Araplar bir nevi gece kuşu olan baykuşu uğursuz sayarlar ve bir evin üzerine baykuş konunca o evden ölü çıkacak derlerdi. İşte Resûlullah (s.a.v.), bu tür batıl inanışları yasaklıyor ve kalblerden siliyor. (Suyûtî, Tenvirul-Havalik, c.3, s.123).

(23) Hadisi şerifte geçen «safer» kelimesi, Araplar tarafından insan ve hayvanların karnında bulunan yılan manasına kullanıldığı gibi, ayni zamanda kameri aylardan birinin de adıdır. Araplar o yılanı uyuzdan daha geçici kabul ederlerdi. Aynı zamanda, sahibini onun öldürdüğüne inanırlardı. Resûlullah (s.a.v.), bu batıl inancı reddetmiş ve herkesin kendi eceliyle öldüğünü bildirmişti. Yahut da «Safer»den murad, bildiğimiz Safer ayıdır ki, Araplar, onu haram aylardan sayar ve onun yerine Muharrem ayını helal kabul ederlerdi. İslamiyet gelince bu adeti kaldırmıştır.

(24) Burada hastalıklı hayvanların sağlam hayvanların yanına gelmesiyle, hastalığın onlara da bulaşacağı belirtilerek, sağlamlarına gelebilecek zarar önlenmiş oluyor.

٥١ - كتـاب الشَّعَـر

51

SAÇ VE SAKAL KİTABI

1. SAÇ VE SAKALDA SÜNNET

١ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ نَافِعٍ ، عَنْ أَبِيهِ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ أَمَرَ بِإِحْفَاءِ الشَّوَارِبِ وَإِعْفَاءِ اللِّحَى .

1. Abdullah b. Ömer (r.a.)'den: Resûlullah (s.a.v.) bıyıkları kısaltıp sakalları uzatmayı emretti.[1]

٢ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ حُمَيْدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ عَوْفٍ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ مُعَاوِيَةَ بْنَ أَبِي سُفْيَانَ ، عَامَ حَجَّ ، وَهُوَ عَلَى الْمِنْبَرِ ، وَتَنَاوَلَ قُصَّةً مِنْ شَعَرٍ كَانَتْ فِي يَدِ حَرَسِيٍّ . يَقُولُ : يَا أَهْلَ الْمَدِينَةِ . أَيْنَ عُلَمَاؤُكُمْ ؟ سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَنْهَى عَنْ مِثْلِ هٰذِهِ . وَيَقُولُ « إِنَّمَا هَلَكَتْ بَنُو إِسْرَائِيلَ حِينَ اتَّخَذَ هٰذِهِ نِسَاؤُهُمْ » .

2. Abdurrahman b. Avf'ın oğlu Humeyd'den: Muaviye b. Ebî Süfyan (r.a.)'ın hacc ettiği yıl minberin üzerindeyken muhafızlarından birinin elindeki bir bölük saçı alarak şöyle dediğini duydum:

«— Ey Medineliler! Alimleriniz nerede? Resûlullah (s.a.v.)'in böyle şeyleri yasakladığını ve İsrail oğulları ancak kadınları bunu adet edindiği zaman helâk oldular, buyurduğunu duydum» dedi.[2]

(1) Müslim, Taharet, 2/16, no:53.
Bıyıkları kısaltmaktan maksat,dudakların üzerinde uzayan kısmını kesmektir. Sakala gelince, Abdullah b. Ömer ile Ebû Hüreyre (r.a.)'ın sakallarının bir tutamdan fazlasını kestikleri rivayet edilmiştir. (Bâcî, el-Munteka, c.7, s. 266).

(2) Buharî, Enbiya, 60/54; Müslim, Libas, 37/33, no:122.

٣ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ زِيَادِ بْنِ سَعْدٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ؛ أَنَّهُ سَمِعَهُ يَقُولُ : سَدَلَ رَسُولُ اللهِ ﷺ نَاصِيَتَهُ مَا شَاءَ اللهُ . ثُمَّ فَرَقَ بَعْدَ ذٰلِكَ .

قَالَ مَالِكٌ : لَيْسَ عَلَى الرَّجُلِ ينظر إِلَى شَعَرِ امْرَأَةِ ابْنِهِ ، أَوْ شَعَرِ أُمِّ امْرَأَتِهِ ، بَأْسٌ .

3. İbn Şihab şöyle rivayet eder:

Resûlullah (s.a.v.) saçlarını alnına aşağı indirdi (taradı), sonra da ortasından iki yana ayırdı.[3]

İmam Malik der ki: *Bir kimsenin gelini ile kayın validesinin saçlarına bakmasında bir mahzur yoktur.*

٤ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّهُ كَانَ يَكْرَهُ الإِخْصَاءَ . وَيَقُولُ : فِيهِ تَمَامُ الْخَلْقِ .

4. Nafi'den: Abdullah b. Ömer (r.a.) yumurtaları çıkarıp burması (hadım yapmayı) hoş karşılamaz ve «yaratılışının tamam olması onun kalmasıyle olur» derdi.

٥ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ صَفْوَانَ بْنِ سُلَيْمٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ « أَنَا وَكَافِلُ الْيَتِيمِ ، لَهُ أَوْ لِغَيْرِهِ ، فِي الْجَنَّةِ كَهَاتَيْنِ . إِذَا اتَّقَى » وَأَشَارَ بِإِصْبَعَيْهِ الْوُسْطَى وَالَّتِي تَلِي الإِبْهَامَ .

5. Süleym oğlu Safvan'a şöyle rivayet edildi: Resûlullah (s.a.v.): **«Kendisinin ya da başkasının yetimine bakıp işlerini yürüten kimse, haksızlıktan sakındığı takdirde, cennette benimle şöyle (yan yana) dır.»** dedi ve işaret parmağı ile orta parmağını gösterdi.[4]

(3) İbn Abdilber der ki: Malik'in ravileri böylece mürsel olarak rivayet etmiştir. Sahîhayn'da İbn Abbas'tan mevsuldür: Buharî, Libas, 77/70; Müslim, Fedail, 43/24.

(4) Malik'in bu konuda, Müslim'de yer alan başka bir senedi daha var: Müslim'de yer alan başka bir senedi daha var: Müslim, Zühd, 53/2, no:42 Ayrıca bkz. Buharî, Edeb, 78/24.

2. SAÇLARI DÜZELTMEK

٦ - حدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ؛ أَنَّ أَبَا قَتَادَةَ الأَنْصَارِيَّ قَالَ لِرَسُولِ اللهِ ﷺ : إِنَّ لِي جُمَّةً . أَفَأُرَجِّلُهَا ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « نَعَمْ . وَأَكْرِمْهَا » فَكَانَ أَبُو قَتَادَةَ رُبَّمَا دَهَنَهَا فِي الْيَوْمِ مَرَّتَيْنِ . لِمَا قَالَ لَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ « وَأَكْرِمْهَا » .

6. Yahya b. Said'den: Ebû Katade el-Ensari (r.a.) Resûlullah (s.a.v.)'e:

«— Benim saçlarım omuzlarıma kadar uzanıyor. Onları tarıyayım mı?» diye sorduğunda, Resûlullah (s.a.v.):

«— **Evet, aynı zamanda onlara iyi bak**» diye cevap verdi. Resûlullah (s.a.v.) kendisine «onlara iyi bak» dediği için Ebû Katade bazan saçlarını günde iki defa yağlardı.

٧ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ ؛ أَنَّ عَطَاءَ بْنَ يَسَارٍ أَخْبَرَهُ قَالَ : كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ فِي الْمَسْجِدِ . فَدَخَلَ رَجُلٌ ثَائِرَ الرَّأْسِ وَاللِّحْيَةِ . فَأَشَارَ إِلَيْهِ رَسُولُ اللهِ ﷺ بِيَدِهِ أَنِ اخْرُجْ . كَأَنَّهُ يَعْنِي إِصْلاَحَ شَعَرِ رَأْسِهِ وَلِحْيَتِهِ . فَفَعَلَ الرَّجُلُ ثُمَّ رَجَعَ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « أَلَيْسَ هٰذَا خَيْرًا مِنْ أَنْ يَأْتِيَ أَحَدُكُمْ ثَائِرَ الرَّأْسِ كَأَنَّهُ شَيْطَانٌ ؟ » .

7. Ata b. Yesar şunları anlattı: Resûlullah (s.a.v.) mescidde idi. İçeri saçı sakalı dağınık bir adam girdi. Resûlullah (s.a.v.) eliyle ona: «**Çık**» diye işaret etti. Sanki saçını ve sakalını düzeltmesini kast ediyordu. Adam da saçını sakalını düzelttikten sonra gelince, Resûlullah (s.a.v.) (onu göstererek):

«— **Herhangi birinizin şeytan gibi[5] saçı başı dağınık bir halde gelmesinden böyle gelmesi daha iyi değil mi?**» buyurdu.[6]

(5) Yani çirkin görünüşlü demektir. Çirkin bir şeyi şeytana benzetmek, Arapların adetlerindendi. Burada da onların örfüne göre kullanılmış ve üstü başı dağınık, çirkin bir görüntüyle cemiyet içerisine çıkmanın uygun olmayacağı anlatılmak istenmiştir.

(6) Ebu Ömer der ki: Mürselliğinde Malik'ten ihtilaf yoktur. Cabir ve başkalarından manaca mevsul olarak gelmiştir.

3. SAÇLARI BOYAMAK

٨ - حدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَىٰ بْنِ سَعِيدٍ ، قَالَ : أَخْبَرَنِي مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ التَّيْمِيُّ ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ؛ أَنَّ عَبْدَ الرَّحْمٰنِ بْنَ الأَسْوَدِ بْنِ عَبْدِ يَغُوثَ قَالَ : وَكَانَ جَلِيسًا لَهُمْ . وَكَانَ أَبْيَضَ اللِّحْيَةِ وَالرَّأْسِ . قَالَ : فَغَدَا عَلَيْهِمْ ذَاتَ يَوْمٍ وَقَدْ خَمَّرَهُمَا قَالَ فَقَالَ لَهُ الْقَوْمُ : هٰذَا أَحْسَنُ . فَقَالَ : إِنَّ أُمِّي عَائِشَةَ ، زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ ، أَرْسَلَتْ إِلَيَّ الْبَارِحَةَ جَارِيَتَهَا نُخَيْلَةَ . فَأَقْسَمَتْ عَلَيَّ لأَصْبُغَنَّ. وَأَخْبَرَتْنِي أَنَّ أَبَا بَكْرٍ الصِّدِّيقَ كَانَ يَصْبُغُ .

قَالَ يَحْيَىٰ : سَمِعْتُ مَالِكًا يَقُولُ ، فِي صَبْغِ الشَّعَرِ بِالسَّوَادِ : لَمْ أَسْمَعْ فِي ذٰلِكَ شَيْئًا مَعْلُومًا . وَغَيْرُ ذٰلِكَ مِنَ الصَّبْغِ أَحَبُّ إِلَيَّ .

قَالَ : وَتَرْكُ الصَّبْغِ كُلِّهِ وَاسِعٌ إِنْ شَاءَ اللهُ . لَيْسَ عَلَى النَّاسِ فِيهِ ضِيقٌ .

قَالَ : وَسَمِعْتُ مَالِكًا يَقُولُ : فِي هٰذَا الْحَدِيثِ بَيَانٌ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ لَمْ يَصْبُغْ . وَلَوْ صَبَغَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لأَرْسَلَتْ بِذٰلِكَ عَائِشَةُ إِلَى عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ الأَسْوَدِ .

8. Abdurrahman oğlu Ebû Seleme'den: Saçı sakalı ağarmış olan Abdurrahman b. Esved bir cemaatle beraber oturuyordu. Ertesi gün o cemaatin yanına geldiğinde saçlarını kırmızıya boyamıştı. Oradakiler kendisine: «— Bu daha güzel» dediklerinde, o da: «—Resûlullah (s.a.v.)'in hanımı validem Aişe (r.a.) dün akşam cariyesi Nuhayle'yi bana gönderdi, ısrarla boyamamı istedi ve Ebû Bekir (r.a.)'in boyadığını söyledi.» dedi.

Yahya'nın anlattığına göre İmam Malik der ki:

«Saçların siyaha boyanması hususunda, belli bir şey duymadım. Ama başka bir renge boyamak, bana göre daha iyidir. Hiç boyamasa da olur. Bu hususta, insanlar için bir zorluk yoktur. Resûlullah (s.a.v.),saç ve sakalını boyamamıştır. Eğer boyamış olsaydı Aişe (r.a.), Abdurrahman b. Esvede bunu bildirirdi.[7]

(7) Şeybanî, 937.

4. KÖTÜLÜKTEN KORUNMAK İÇİN OKUNACAK DUALAR

٩ - **حدّثني** عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَىٰ بْنِ سَعِيدٍ ، قَالَ : بَلَغَنِي أَنَّ خَالِدَ بْنَ الْوَلِيدِ قَالَ لِرَسُولِ اللهِ ﷺ : إِنِّي أُرَوَّعُ فِي مَنَامِي . فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ « قُلْ : أَعُوذُ بِكَلِمَاتِ اللهِ التَّامَّةِ . مِنْ غَضَبِهِ وَعِقَابِهِ وَشَرِّ عِبَادِهِ . وَمِنْ هَمَزَاتِ الشَّيَاطِينِ . وَأَنْ يَحْضُرُونِ » .

9. Yahya b. Said şöyle rivayet eder: Halid b.Velid (r.a.), Resûlullah (s.a.v.)'e

«— Rüyamda korkuyorum.» dedi.Resûlullah (s.a.v.)'de şunları oku buyurdu: **«Allah'ın gazabından, azabından, kullarının kötülüklerinden, şeytanların vesvesesinden ve benimle beraber bulunup bana zarar vermelerinden Allah'ın noksanlıktan uzak, tam ve üstün kelimelerine sığınırım.»**

١٠ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَىٰ بْنِ سَعِيدٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ : أُسْرِيَ بِرَسُولِ اللهِ ﷺ فَرَأَى عِفْرِيتًا مِنَ الْجِنِّ . يَطْلُبُهُ بِشُعْلَةٍ مِنْ نَارٍ . كُلَّمَا الْتَفَتَ رَسُولُ اللهِ ﷺ رَآهُ . فَقَالَ لَهُ جِبْرِيلُ : أَفَلاَ أُعَلِّمُكَ كَلِمَاتٍ تَقُولُهُنَّ . إِذَا قُلْتَهُنَّ طَفِئَتْ شُعْلَتُهُ ، وَخَرَّ لِفِيهِ ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « بَلَى » فَقَالَ جِبْرِيلُ : فَقُلْ : أَعُوذُ بِوَجْهِ اللهِ الْكَرِيمِ . وَبِكَلِمَاتِ اللهِ التَّامَّاتِ . الَّلاتِي لا يُجَاوِزُهُنَّ بَرٌّ وَلا فَاجِرٌ . مِنْ شَرِّ مَا يَنْزِلُ مِنَ السَّمَاءِ وَشَرِّ مَا يَعْرُجُ فِيهَا . وَشَرِّ مَا ذَرَأَ فِي الأَرْضِ وَشَرِّ مَا يَخْرُجُ مِنْهَا . وَمِنْ فِتَنِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ . وَمِنْ طَوَارِقِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ . إِلاَّ طَارِقًا يَطْرُقُ بِخَيْرٍ . يَا رَحْمٰنُ .

10. Yahya b. Said'den: Resûlullah (s.a.v.) geceleyin götürüldüğü bir yerde ateşten bir meşaleyle kendisini arayan bir cin gördü. Nereye dönse onu arıyordu. Cebrail kendisine:

«— Sana, okuduğun zaman ateşini söndürecek ve onu yüz üstü düşürecek bir kaç kelime öğreteyim mi?» dediğinde Resûlullah (s.a.v.):

«— **Evet, öğret**» deyince Cebrail: «Şunları oku» dedi:

«Gökten inen azabından, yerden yükselen kötülüklerin şerrinden, Allah'ın, yerin altında ve üstünde yarattığı mahlûkların şerrinden, gece ve gündüzün fitnelerinden, gece ve gündüz meydana gelen hayırlı şeylerin dışındaki felaketlerden Allah'a ve onun noksanlıktan uzak, hiç bir iyinin ve kötünün ulaşamayacağı kelimelerine sığınırım.»

١١ - **وحدّثني** مَالِكٌ عَنْ سُهَيْلِ بْنِ أَبِي صَالِحٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَجُلاً مِنْ أَسْلَمَ قَالَ : مَا نِمْتُ هٰذِهِ اللَّيْلَةَ . فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ « مِنْ أَيِّ شَيْءٍ ؟ » فَقَالَ : لَدَغَتْنِي عَقْرَبٌ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « أَمَا إِنَّكَ لَوْ قُلْتَ حِينَ أَمْسَيْتَ : أَعُوذُ بِكَلِمَاتِ اللهِ التَّامَّاتِ مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ ، لَمْ تَضُرَّكَ » .

11. Ebû Hüreyre (r.a.) der ki: Eslem kabilesinden bir adam:

«— Ben bu gece uyumadım.» dedi. Resûlullah (s.a.v.):

«— **Neden?**» diye sorunca:

«— Beni bir akrep soktu.»diye cevap verdi. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.):

«— **Eğer akşamleyin: Yarattığı şeylerin şerrinden, Allah'ın noksanlıktan uzak, tam ve üstün kelimelerine sığınırım, deseydin sana zarar veremezdi.**» buyurdu.[8]

١٢ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ سُمَيٍّ مَوْلَى أَبِي بَكْرٍ ، عَنِ الْقَعْقَاعِ بْنِ حَكِيمٍ ؛ أَنَّ كَعْبَ الأَحْبَارِ قَالَ : لَوْلاَ كَلِمَاتٌ أَقُولُهُنَّ لَجَعَلَتْنِي يَهُودُ حِمَارًا . فَقِيلَ لَهُ : وَمَا هُنَّ ؟ فَقَالَ : أَعُوذُ بِوَجْهِ اللهِ الْعَظِيمِ الَّذِي لَيْسَ شَيْءٌ أَعْظَمَ مِنْهُ . وَبِكَلِمَاتِ اللهِ التَّامَّاتِ الَّتِي لا يُجَاوِزُهُنَّ بَرٌّ وَلا فَاجِرٌ . وَبِأَسْمَاءِ اللهِ الْحُسْنَى كُلِّهَا . مَا عَلِمْتُ مِنْهَا وَمَا لَمْ أَعْلَمْ . مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ وَبَرَأَ وَذَرَأَ .

(8) Müslim, Zikr, 48/16, no:55.

12. Ka'kâ b. Hakîm'den: Ka'bül-Ahbar «Eğer söylediğim bir kaç kelime olmasaydı, yahudiler beni merkep yapacaklardı.»[9] dedi. Kendisine:

«— O kelimeler nedir?» diye sorulduğunda, şöyle dedi:

«— Yaratıp çoğalttığı şeylerin şerrinden, kendisinden daha büyük bir şey olmayan Allah'a, hiçbir iyinin ve kötünün ulaşamıyacağı noksanlıktan uzak, tam ve üstün kelimelerine, Allah'ın bildiğim ve bilmediğim bütün güzel isimlerine sığınırım.»[10]

(9) Burada beni ahmaklaştırarak doğru yolumdan saptıracaklardı, hiçbirşeybilmeyen ve anlamayan bir merkep gibi yapacaklardı, demek istiyor. Çünkü merkep, anlayış kıtlığı ve bilgisizlikte darbı mesel olmuştur.

(10) Burada iki şey düşünülebilir: Ya başkaları bilse bile kendisinin bilmediği esmai hüsnanın varlığına inanıyor, ya da esmai hüsna arasında hiç kimsenin bilmediği isimler olabileceğini kast ediyor. (Bâcî, el-Münteka, c. 7, s. 272).

5. ALLAH İÇİN BİRBİRİNİ SEVMEK

١٣ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ مَعْمَرٍ ، عَنْ أَبِي الْحُبَابِ سَعِيدِ بْنِ يَسَارٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : « إِنَّ اللهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى يَقُولُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ : أَيْنَ الْمُتَحَابُّونَ لِجَلَالِي . الْيَوْمَ أُظِلُّهُمْ فِي ظِلِّي . يَوْمَ لا ظِلَّ إِلا ظِلِّي » .

13. Ebû Hüreyre (r.a.)'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **«Allah Teâlâ kıyamet günü şöyle buyurur:**

«— Nerede benim rızam için birbirini sevenler? Benim gölgemden[11] başka hiçbir gölgenin bulunmadığı bu günde onları kendi gölgemde gölgelendireceğim.»[12]

١٤ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ خُبَيْبِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ الأَنْصَارِيِّ ، عَنْ حَفْصِ بْنِ عَاصِمٍ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ ، أَوْ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّهُ قال : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « سَبْعَةٌ يُظِلُّهُمُ اللهُ فِي ظِلِّهِ . يَوْمَ لا ظِلَّ إِلا ظِلُّهُ . إِمَامٌ عَادِلٌ . وَشَابٌّ نَشَأَ فِي عِبَادَةِ اللهِ . وَرَجُلٌ قَلْبُهُ مُتَعَلِّقٌ بِالْمَسْجِدِ ، إِذَا خَرَجَ مِنْهُ حَتَّى يَعُودَ إِلَيْهِ . وَرَجُلاَنِ تَحَابَّا فِي اللهِ ، اجْتَمَعَا عَلَى ذٰلِكَ وَتَفَرَّقَا عَلَيْهِ . وَرَجُلٌ ذَكَرَ اللهَ خَالِيًا فَفَاضَتْ عَيْنَاهُ . وَرَجُلٌ دَعَتْهُ ذَاتُ حَسَبٍ وَجَمَالٍ . فَقَالَ : إِنِّي أَخَافُ اللهَ . وَرَجُلٌ تَصَدَّقَ بِصَدَقَةٍ فَأَخْفَاهَا حَتَّى لا تَعْلَمَ شِمَالُهُ مَا تُنْفِقُ يَمِينُهُ » .

14. Ebû Hüreyre (r.a.)'den Resûlullah (s.a.v.)'ın şöyle buyurduğu rivayet edildi: **«Kendi gölgesinden başka hiç bir gölgenin bulunmadığı günde (kıyamet gününde) Allah yedi kişiyi kendi gölgesinde gölgelendirir (rahmetiyle muamele eder):**

(11) Allah'ın gölgesinden, murad, onun rahmeti, ihsanı ve himayesidir. Yahut da birçok hadislerde de belirttiği üzere arşı â'lâ'nın gölgesidir.

(12) Müslim, Bir, 45/12, no:37.
Yani onların dünyadaki iyi davranışlarının mükafatını vereceğim.

1) Âdil devlet başkanı,

2) Allah'a ibadetle yetişen genç,

3) Mescidden çıktığı zaman tekrar dönünceye kadar kalbi oraya bağlı olan adam,

4) Allah yolunda sevişen, bu sevgiyle birleşen ve bu sevgiyle ayrılan iki kişi,

5) Allah Teâlâ'yı tenha bir yerde zikredip gözlerinden yaş akıtarak ağlayan adam.

6) Güzelce soylu bir kadın kendisini davet ettiğinde: «Ben Allah'tan korkarım» diyen kimse

7) Sadaka verdiğinde sağ elinin verdiğini sol eli bilmeyecek şekilde onu gizleyen kimse.»[13]

١٥ - وحدّثني عن مالك ، عَنْ سُهَيْلِ بْنِ أَبِي صَالِحٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « إِذَا أَحَبَّ اللهُ الْعَبْدَ ، قَالَ لِجِبْرِيلَ : قَدْ أَحْبَبْتُ فُلاَنًا فَأَحِبَّهُ . فَيُحِبُّهُ جِبْرِيلُ . ثُمَّ يُنَادِي فِي أَهْلِ السَّمَاءِ : إِنَّ اللهَ قَدْ أَحَبَّ فُلاَنًا فَأَحِبُّوهُ . فَيُحِبُّهُ أَهْلُ السَّمَاءِ . ثُمَّ يُوضَعُ لَهُ الْقَبُولُ فِي الأَرْضِ .

15. Ebû Hüreyre'den (r.a.) Resûlullah (s.a.v.)'ın şöyle buyurduğu rivayet edildi: «**Allah bir kulunu sevdiği zaman, Cebraile:**

«— Ben filan kimseyi sevdim (ondan razı oldum), onu sen de sev.» buyurur. Onu Cebrail de sever, sonra gök halkına seslenerek:

«— Allah filan kimseyi sevdi siz de seviniz.» der. Onu gök halkı da sever. Sonra onun sevgisi yeryüzünde halk arasında da yayılır.»[14]

İmam Malik diyor ki: *Allah bir kula buğz edince, buğz etme hususunda da böyle söylediğini zannediyorum.*[15]

(14) Buharî, Tevhîd, 97/33; Müslim, Bir, 45/48, no: 157.
Yani onu tanıyan müslümanlar arasında demektir.

(15) Yani Allah bir kişiye buğz edince Cebrail'e:
«Ben filan kimseyi sevmiyorum, sen de sevme! diye emreder. Onu Cebrail de sevmez. Sonra gök halkına seslenerek:
«— Allah filan kimseyi sevmiyor. Onu siz de sevmeyiniz.» der. Bunun üzerine yerdeki insanlar ondan nefret ederler. (Bâcî, el-Münteka, c.7, s. 274).

١٦ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي حَازِمِ بْنِ دِينَارٍ ، عَنْ أَبِي إِدْرِيسَ الْخَوْلاَنِيِّ : أَنَّهُ قَالَ : دَخَلْتُ مَسْجِدَ دِمَشْقَ . فَإِذَا فَتًى شَابٌّ بَرَّاقُ الثَّنَايَا . وَإِذَا النَّاسُ مَعَهُ ، إِذَا اخْتَلَفُوا فِي شَيْءٍ ، أَسْنَدُوا إِلَيْهِ . وَصَدَرُوا عَنْ قَوْلِهِ . فَسَأَلْتُ عَنْهُ ، فَقِيلَ : هٰذَا مُعَاذُ بْنُ جَبَلٍ . فَلَمَّا كَانَ الْغَدُ ، هَجَّرْتُ . فَوَجَدْتُهُ قَدْ سَبَقَنِي بِالتَّهْجِيرِ . وَوَجَدْتُهُ يُصَلِّي . قَالَ فَانْتَظَرْتُهُ حَتَّى قَضَى صَلاَتَهُ . ثُمَّ جِئْتُهُ مِنْ قِبَلِ وَجْهِهِ فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ . ثُمَّ قُلْتُ . وَاللهِ إِنِّي لأُحِبُّكَ للهِ . فَقَالَ : آللهِ ؟ فَقُلْتُ : آللهِ . فَقَالَ : آللهِ ؟ فَقُلْتُ : آللهِ . فَقَالَ : آللهِ ؟ فَقُلْتُ : آللهِ . قَالَ ، فَأَخَذَ بِحَبْوَةِ رِدَائِي فَجَبَذَنِي إِلَيْهِ . وَقَالَ : أَبْشِرْ . فَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ « قَالَ اللهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى : وَجَبَتْ مَحَبَّتِي لِلْمُتَحَابِّينَ فِيَّ . وَالْمُتَجَالِسِينَ فِيَّ . وَالْمُتَزَاوِرِينَ فِيَّ . وَالْمُتَبَاذِلِينَ فِيَّ » .

16. Ebû İdris el-Hâvlânî'den: Dımaşk camiine (Şam Ümeyye camiine) girdim, bir de baktım ki dişleri parlak, güzel yüzlü bir genç ve etrafında insanlar toplanmış, bir şey hakkında ihtilaf edince ona müracaat ediyorlar ve onun sözünü kabul ediyorlardı. Onun kim olduğunu sorduğumda:

«— Bu, Muaz b. Cebel» dediler. Ertesi gün erkenden (mescide) gittim. Onu bulduğumda benden daha erken gelmiş namaz kılıyordu. Namazını bitirinceye kadar onu bekledim. Sonra huzuruna gittim, selam verdim ve dedim ki:

«— Vallahi ben seni Allah rızası için seviyorum.»
«— Vallahi mi?» dedi.
«— Vallahi!» dedim. Tekrar:
«— Vallahi mi?» dedi.
«— Vallahi!» dedim Yine:
«— Vallahi mi?» dedi.
«— Vallahi!» dedim.[16]

Bunun üzerine abamdan tuttu, beni yanına çekti ve dedi ki:

(16) Bu da gösteriyor ki, yemin o günkü Arapça'da bazan bir haberin, bir sözün tekid ve tahkik edilmesi için kullanılıyordu.

«— Sana müjdeler olsun: Ben Resûlullah (s.a.v.)'in «**Allah Teâlâ buyuruyor ki, benim rızam için birbirini seven, benim rızam için bir arada oturan, benim rızam için birbirini ziyaret eden ve kendilerini benim rızama adayan kimselere benim muhabbetim vaciptir.**»[17] buyurduğunu duydum.[18]

١٧ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، أَنَّهُ بَلَغَهُ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبَّاسٍ ؛ أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ : الْقَصْدُ وَالتُّؤَدَةُ وَحُسْنُ السَّمْتِ ، جُزْءٌ مِنْ خَمْسَةٍ وَعِشْرِينَ جُزْءًا مِنَ النُّبُوَّةِ .

17. İmam Malik'e Abdullah b. Abbas (r.a.)'ın şu hadisi rivayet edildi: İşlerde iktisatlı olmak, yumuşak davranmak, (din ve görünüş bakımından) güzel bir yol tutmak Nübüvvetin yirmi beşte biridir.[19]

(17) Yani gerek düşmanlara karşı cihad hususunda ve gerekse kendisine emredilen diğer hususlarda, Allah'ın rızasını gözeterek hareket edenlere, Cenab-ı Hak bol sevap ve mükafat vereceğini vad ediyor (Bâcî, Münteka, c.7, s. 275).

(18) Mevkuftur. Merfu hürmüne sahiptir. Çünkü böylesi kendi fikri olarak söylenmez. Tabaranî, el-Mucemu'l-Kebir'de Abdullah b. Serahsi'den rivayet etmiştir.
Bu hadis sahihtir. Hakim der ki: Buharî ve Müslim'in şartları üzeredir. İbn Abdilber der ki: Bu, sahih bir isnaddır.

(19) Yani bunlar nebilerin ahlâkındandır. onlara emredilen sıfatlardandır. Biz bu tecezziye (taksimata) inanırız, fakat mahiyetini bilemeyiz. Çünkü bu peygamberlik bilgilerindendir. Bunu düşünce ve istinbat yoluyla anlamak mümkün değildir.

٥٢ - كتاب الرؤيا

52

RÜYA KİTABI

1. RÜYA HAKKINDAKİ RİVAYETLER

١ - **حدّثني** عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ إِسْحٰقَ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ الأَنْصَارِيِّ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « الرُّؤْيَا الْحَسَنَةُ ، مِنَ الرَّجُلِ الصَّالِحِ ، جُزْءٌ مِنْ سِتَّةٍ وَأَرْبَعِينَ جُزْءًا مِنَ النُّبُوَّةِ » .

وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ ، عَنِ الأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ بِمِثْلِ ذٰلِكَ .

1. Enes b. Malik (r.a.)'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **«Salih bir kimsenin gördüğü sadık (doğru) ve sevindirici rüya Nübüvvetin kırk altıda biridir.»**[1]

Bu hadis, Ebû Hüreyre (r.a.)'den de aynı şekilde rivayet edilmiştir.

٢ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ إِسْحٰقَ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ ، عَنْ زُفَرَ بْنِ صَعْصَعَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ كَانَ ، إِذَا انْصَرَفَ مِنْ صَلاَةِ الْغَدَاةِ ، يَقُولُ « هَلْ رَأَى أَحَدٌ مِنْكُمُ اللَّيْلَةَ رُؤْيَا ؟ » وَيَقُولُ « لَيْسَ يَبْقَى بَعْدِي مِنَ النُّبُوَّةِ ، إِلاَّ الرُّؤْيَا الصَّالِحَةُ » .

2. Ebû Hüreyre (r.a.)'den: Resûlullah (s.a.v.) sabah namazını kılıp cemaate dönünce:

«— İçinizde bu gece rüya gören var mı?» diye sorar ve:

«— Benden sonra Nübüvvet kalmayacak, ancak sadık (doğru)

(1) Buharî, Ta'bîr, 91/2.
Bu ve benzeri hadislerde zikredilen Nebiliğin cüzlerinden ve mahiyetinden asıl maksadın ne olduğunu ancak peygamberler bilebilir. Peygamber Efendimizin Nübüvveti yirmi üç yıl olup bunun ilk altı ayı sadık rüyalar halinde olmuştur ki bu da yirmi üç yılın kırk altıda biri eder. Nitekim Aişe (r.a)'dan rivayet edilen bir hadisi şerifte Resûlullah (s.a.v.)'e gelen ilk vahiyler sadık rüyalar halindeydi, buyurulmuştur. (Bâcî, el-Münteka, c.7, s. 276).

rüyalar kalacak.» buyururdu.

٣ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « لَنْ يَبْقَى بَعْدِى مِنَ النُّبُوَّةِ إِلاَّ الْمُبَشِّرَاتُ » فَقَالُوا : وَمَا الْمُبَشِّرَاتُ يَا رَسُولَ اللهِ ؟ قَالَ « الرُّؤْيَا الصَّالِحَةُ يَرَاهَا الرَّجُلُ الصَّالِحُ . أَوْ تُرَى لَهُ . جُزْءٌ مِنْ سِتَّةٍ وَأَرْبَعِينَ جُزْءًا مِنَ النُّبُوَّةِ » .

3. Atâ b. Yesar'dan: Resûlullah (s.a.v.): «**Benden sonra Nübüvvetten, müjdeleyicilerden başka bir şey kalmayacak.**» buyurduğunda, oradakiler:

«— Müjdeleyiciler nedir ya Resûlallah?» diye sordular, o da:

«— **Salih kimsenin gördüğü, yahut da başkasının onun için gördüğü sadık (doğru) rüylardır. O rüyalar, nübüvvetin kırkaltıda biridir.**» buyurdu.[2]

٤ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ أَبِى سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ : أَنَّهُ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا قَتَادَةَ بْنَ رِبْعِىٍّ يَقُولُ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ « الرُّؤْيَا الصَّالِحَةُ مِنَ اللهِ . وَالْحُلْمُ مِنَ الشَّيْطَانِ . فَإِذَا رَأَى أَحَدُكُمُ الشَّىْءَ يَكْرَهُهُ فَلْيَنْفُثْ عَنْ يَسَارِهِ ثَلاَثَ مَرَّاتٍ إِذَا اسْتَيْقَظَ . وَلْيَتَعَوَّذْ بِاللهِ مِنْ شَرِّهَا . فَإِنَّهَا لَنْ تَضُرَّهُ إِنْ شَاءَ اللهُ » قَالَ أَبُو سَلَمَةَ : إِنْ كُنْتُ لأَرَى الرُّؤْيَا هِيَ أَثْقَلُ عَلَىَّ مِنَ الْجَبَلِ . فَلَمَّا سَمِعْتُ هٰذَا الْحَدِيثَ ، فَمَا كُنْتُ أُبَالِيهَا .

4. Ebû Seleme'den: Ebû Katade b. Rib'î diyor ki: Resûlullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu duydum: «**Güzel rüya Allah'tan, kötü rüya da şeytandandır. Herhangi biriniz hoşlanmadığı bir şey görürse, uyandığı zaman sol tarafına üç kere üflesin ve o kötü rüyanın şerrinden Allah'a sığınsın. Böylece o rüya, kendisine zarar veremez inşaallah**»

Ebû Seleme diyor ki:

«Bana dağlardan daha ağır gelecek bir rüya görseydim, bu hadisi duyunca artık ona aldırış etmezdim.»[3]

(2) Mürseldir. Buharî, Zührî -Saîd b. el-Museyyeb- Ebu Hureyre yoluyla mevsul yapmıştır. Buharî, Ru'ya, 91/5.
(3) Buharî, Tıb, 76/39; Müslim, Ru'ya, 4262. Şeybanî, 921.

٥ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ : أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ ، فِي هٰذِهِ الآيَةِ ﴿ لَهُمُ الْبُشْرَى فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الآخِرَةِ ﴾ .

قَالَ : هِيَ الرُّؤْيَا الصَّالِحَةُ يَرَاهَا الرَّجُلُ الصَّالِحُ أَوْ تُرَى لَهُ .

5. Hişam'ın babası Urve: «***Dünya hayatında da, ahirette de onlar için müjdeler vardır.***»[4] ayeti kerimesindeki müjde hakkında:

«O, salih kimsenin gördüğü veya başkasının onun için gördüğü sadık (doğru) rüyalardır.» diyor.[5]

(4) Yunus, 10/64.

(5) Bu âyeti kerimenin tefsirinde Kâdî Beydâvî de şöyle diyor: Dünya hayatındaki müjde, Kur'an ve Resûlullah lisaniyle müttekilere verilen sevindirici haberler, onlara gösterilen salih rüyalar, onlara açılan keşifler ve son nefeste meleklerin kendilerine verdiği müjdelerdir. Ahiretteki müjde ise meleklerin kendilerini karşılıyarak vereceği kurtuluş ve saadet müjdeleridir. (el-Beydâvî, Envaru't-Tenzil ve Esraru't-Te'vîl, c.1, s.443).

2. TAVLA OYNAMAK

٦ - حدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ مُوسَى بْنِ مَيْسَرَةَ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي هِنْدٍ ، عَنْ أَبِي مُوسَى الأَشْعَرِيِّ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « مَنْ لَعِبَ بِالنَّرْدِ فَقَدْ عَصَى اللهَ وَرَسُولَهُ » .

وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَلْقَمَةَ بْنِ أَبِي عَلْقَمَةَ ، عَنْ أُمِّهِ ، عَنْ عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ : أَنَّهُ بَلَغَهَا : أَنَّ أَهْلَ بَيْتٍ فِي دَارِهَا كَانُوا سُكَّانًا فِيهَا . وَعِنْدَهُمْ نَرْدٌ . فَأَرْسَلَتْ إِلَيْهِمْ : لَئِنْ لَمْ تُخْرِجُوهَا لأُخْرِجَنَّكُمْ مِنْ دَارِي . وَأَنْكَرَتْ ذَلِكَ عَلَيْهِمْ .

6. Ebû Musa el-Eşari (r.a)'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **«Tavla oynayan kimse Allah'a ve Resûlüne âsî olmuş olur.»**[6]

Resûlullah (s.a.v.)'in hanımı Aişe (r.a.)'nın evinde oturmakta olan Ehl-i beytin yanında tavla olduğu haberi kendisine ulaşınca onlara: «Eğer onu (tavlayı) çıkarmazsanız, ben sizi evimden çıkaracağım» diye haber gönderdi ve onların bu hareketini hoş karşılamadı.

٧ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ : أَنَّهُ كَانَ ، إِذَا وَجَدَ أَحَدًا مِنْ أَهْلِهِ يَلْعَبُ بِالنَّرْدِ ، ضَرَبَهُ وَكَسَرَهَا .

قَالَ يَحْيَى : وَسَمِعْتُ مَالِكًا يَقُولُ : لا خَيْرَ فِي الشَّطْرَنْجِ . وَكَرِهَهَا .

وَسَمِعْتُهُ يَكْرَهُ اللَّعِبَ بِهَا وَبِغَيْرِهَا مِنَ الْبَاطِلِ . وَيَتْلُو هَذِهِ الآيَةَ ﴿ فَمَاذَا بَعْدَ الْحَقِّ إِلا الضَّلالُ ﴾ .

7. Nafi'den: Abdullah b. Ömer (r.a.) ailesinden birini tavla oynarken bulduğu zaman onu döver, tavlayı da kırardı.[7]

Yahya diyor ki: İmam Malik: «*Satrançta hayır yoktur.*» dedi ve onu hoş karşılamadı. O, satranç ve diğer batıl şeyleri oynamayı hoş karşılamaz ve şu ayeti okurdu: «***Artık Haktan ayrıldıktan sonra sapıklıktan başka ne kalır?***»[8]

(6) Ebu Davud, Edeb, 40/56. Hakim der ki: Buharî ve Müslim'in şartları üzere sahihtir. Zehrebî de bunu kabul etmiştir.

(7) Dövmesi terbiye için, tavlayı kırması da onda hiçbir fayda olmadığından mani olmak içindi.

(8) Yunus 10/32

٥٣ - كتاب السلام

53

SELÂM KİTABI

1. SELAMLAŞMA ŞEKLİ

١ - حدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « يُسَلِّمُ الرَّاكِبُ عَلَى الْمَاشِي . وَإِذَا سَلَّمَ مِنَ الْقَوْمِ وَاحِدٌ أَجْزَأَ عَنْهُمْ » .

1. Zeyd b. Eslem'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **«Binekli olan yaya yürüyene selam verir. Bir topluluktan birisi selam verince diğerlerine de kâfi gelir.»**[1]

٢ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ وَهْبِ بْنِ كَيْسَانَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرِو بْنِ عَطَاءٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ : كُنْتُ جَالِسًا عِنْدَ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبَّاسٍ . فَدَخَلَ عَلَيْهِ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الْيَمَنِ . فَقَالَ : السَّلاَمُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللهِ وَبَرَكَاتُهُ . ثُمَّ زَادَ شَيْئًا مَعَ ذلك أَيْضًا . قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ ، وَهُوَ يَوْمَئِذٍ قَدْ ذَهَبَ بَصَرُهُ : مَنْ هٰذَا ؟ قَالُوا : هٰذَا الْيَمَانِيُّ الَّذِي يَغْشَاكَ . فَعَرَّفُوهُ إِيَّاهُ . قَالَ فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ : إِنَّ السَّلاَمَ انْتَهَى إِلَى الْبَرَكَةِ .

قَالَ يَحْيَى : سُئِلَ مَالِكٌ ، هَلْ يُسَلِّمُ عَلَى الْمَرْأَةِ ؟ فَقَالَ : أَمَّا الْمُتَجَالَّةُ ، فَلاَ أَكْرَهُ ذٰلِكَ . وَأَمَّا الشَّابَّةُ ، فَلاَ أُحِبُّ ذٰلِكَ .

2. Amr b. Atâ'nın oğlu Muhammed şunları anlattı:Abdullah b. Abbas (r.a.)'ın yanında oturuyordum. Onun huzuruna Yemen halkından bir adam girdi ve: «Esselâmü aleyküm ve rahmetullahi ve berakâtuh» diye selam verdi. Sonra bir şeyler daha ilâve etti. O zamanlar gözleri âmâ olan İbn Abbas:

(1) Ravilerin ittifakıyla mürseldir.
Selam vermek sünnet, almak ise farzdır. Selam vermenin sünnet oluşu Resûlullah (s.a.v.)'in çeşitli hadisi şerifleriyle sabittir. Almanın farz oluşu da ***«Size biri selam verdiğinde siz onun selamını daha güzel bir şekilde alın veya onu aynen karşılayın»*** (Nisa: 4/86) âyet-i kerimesiyle sabittir. Ebû Hüreyre'den rivayet edilen bir hadisi şerifte de Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **«Selamı küçük büyüğe, binekli olan yüreyene, yürüyen oturana ve az olan kalabalık olana verir.»** (Bâcî, el-Münteka, c.7, s.279).

«— Bu kim?» diye sordu. Oradakiler de:

«— Bu sana gelen bir Yemen'lidir.» diye onu kendisine tanıttılar. Bunun üzerine İbn Abbas dedi ki:

«— Selam bereketle tamamlanır.»[2]

Yahya diyor ki: İmam Malik'e:

«— Kadına selam verilir mi?» diye sorulduğunda şu cevabı verdi:

Yaşlı kadınlara verilmesinde bir mahzur görmüyorum, ama genç kadınlara verilmesini hoş karşılamıyorum.[3]

(2) Yani «ve berakâtüh» sözü ile tamamlanır. Bundan başka bir şeyler ilâve etmeye lüzum yoktur.
(3) Şeybanî, 914.

2. YAHUDİ VE HIRİSTİYANLARA SELAM VERMEK

٣ - حدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ دِينَارٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « إِنَّ الْيَهُودَ إِذَا سَلَّمَ عَلَيْكُمْ أَحَدُهُمْ ، فَإِنَّمَا يَقُولُ : السَّامُ عَلَيْكُمْ . فَقُلْ : عَلَيْكَ » .

قَالَ يَحْيَى : وَسُئِلَ مَالِكٌ عَمَّنْ سَلَّمَ عَلَى الْيَهُودِيِّ أَوِ النَّصْرَانِيِّ هَلْ يَسْتَقِيلُهُ ذٰلِكَ ؟ فَقَالَ : لَا .

3. Abdullah b. Ömer (r.a.)'dan: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **«Yahudilerden biri size selam verdiğinde: «Essâmü aleyküm = ölüm sizin üzerinize olsun.» der. Siz de: «Aleyke= senin üzerine olsun» diye karşılık veriniz.»**[4]

Yahya diyor ki: İmam Malik'e:

«— Yahudi veya hristiyana selam veren kimse bundan dönüp selamını bozacak mı?» diye sorulduğunda:

«— Hayır» diye cevap verdi.[5]

(4) Buharî, İsti'zân, 79/22; Müslim, Selâm, 39/4, no:8.

(5) Şeybanî, 911.
Çünkü bunu bozmakta herhangi bir fayda ve mana yoktur. Çünkü ona selâm vermek iyi bir şey ise dönmek gerekmez. Kötü birşey ise, keffareti Yahudinin elinde değildir. Zira selâm yahudinin hukukundan değil, Cenab-ı Hakk'ın hukukundan sayılır. (Bâcî, el-Münteka, c.7, s. 282).

3. SELAM HAKKINDA ÇEŞİTLİ RİVAYETLER

٤ - حدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ إِسْحٰقَ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ ، عَنْ أَبِي مُرَّةَ مَوْلَى عَقِيلِ بْنِ أَبِي طَالِبٍ ، عَنْ أَبِي وَاقِدٍ اللَّيْثِيِّ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ ، بَيْنَمَا هُوَ جَالِسٌ فِي الْمَسْجِدِ وَالنَّاسُ مَعَهُ . إِذْ أَقْبَلَ نَفَرٌ ثَلاَثَةٌ . فَأَقْبَلَ اثْنَانِ إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ وَذَهَبَ وَاحِدٌ . فَلَمَّا وَقَفَا عَلَى مَجْلِسِ رَسُولِ اللهِ ﷺ سَلَّمَا . فَأَمَّا أَحَدُهُمَا فَرَأَى فُرْجَةً فِي الْحَلْقَةِ فَجَلَسَ فِيهَا . وَأَمَّا الآخَرُ فَجَلَسَ خَلْفَهُمْ . وَأَمَّا الثَّالِثُ فَأَدْبَرَ ذَاهِبًا . فَلَمَّا فَرَغَ رَسُولُ اللهِ ﷺ قَالَ « أَلاَ أُخْبِرُكُمْ عَنِ النَّفَرِ الثَّلاَثَةِ ؟ أَمَّا أَحَدُهُمْ فَأَوَى إِلَى اللهِ فَآوَاهُ اللهُ . وَأَمَّا الآخَرُ فَاسْتَحْيَا فَاسْتَحْيَا اللهُ مِنْهُ وَأَمَّا الآخَرُ فَأَعْرَضَ فَأَعْرَضَ اللهُ عَنْهُ » .

4. Ebû Vâkid el-Leysî (r.a.)'den: Resûlullah (s.a.v.) mescidde ashabıyla otururken üç kişi geldi. İkisi Resûlullah'a doğru yöneldi, biriside gitti. Bu iki kişi, Resûlullah (s.a.v.)'ın meclisinde durup selam verdiler. Onlardan biri halkada bir boş yer gördü ve oraya oturdu. Diğeri de oradakilerin arkasına oturdu. Üçüncüye gelince dönüp gitti. Resûlullah (s.a.v.) (sözünü) bitirince şöyle buyurdu: **«Şu üç kişinin durumunu size haber vereyim. Onlardan biri Allah'a sığındı (meclise girdi), Allah da onu himayesine aldı. Diğeri çekindi (zahmet vermek istemedi), Allah da ona azab etmekten çekindi (af etti), öbürü ise (Resûlullah'ın (s.a.v.) meclisinden) yüz çevirdi. Allah da ondan (gazap ederek) yüz çevirdi.»**[6]

٥ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ إِسْحٰقَ بْنَ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ ، عَنْ أَنَسِ ابْنِ مَالِكٍ : أَنَّهُ سَمِعَ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ ، وَسَلَّمَ عَلَيْهِ رَجُلٌ فَرَدَّ عَلَيْهِ السَّلاَمَ . ثُمَّ سَأَلَ عُمَرُ الرَّجُلَ : كَيْفَ أَنْتَ ؟ فَقَالَ أَحْمَدُ إِلَيْكَ اللهَ . فَقَالَ عُمَرُ : ذٰلِكَ الَّذِي أَرَدْتُ مِنْكَ .

5. Enes. b. Malik (r.a.)'den: Ömer b. Hattab (r.a.)'ı dinledim.

(6) Buharî, İlim, 3/8; Müslim, Selâm, 39/10, no:26.

Bir adam ona selâm verdi. O da selâmını aldı. Sonra adama:

«— Nasılsın?» diye sorunca adam:

«— Allah'a hamdolsun» diye karşılık verdi. Ömer (r.a.):

«— Senden istediğim işte budur.» dedi.[7]

٦ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ إِسْحٰقَ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ ؛ أَنَّ الطُّفَيْلَ بْنَ أُبَيِّ ابْنِ كَعْبٍ أَخْبَرَهُ : أَنَّهُ كَانَ يَأْتِي عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ . فَيَغْدُو مَعَهُ إِلَى السُّوقِ . قَالَ فَإِذَا غَدَوْنَا إِلَى السُّوقِ ، لَمْ يَمُرَّ عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ عَلَى سَقَاطٍ وَلا صَاحِبِ بِيعَةٍ وَلا مِسْكِينٍ وَلا أَحَدٍ إِلا سَلَّمَ عَلَيْهِ . قَالَ الطُّفَيْلُ : فَجِئْتُ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ يَوْمًا . فَاسْتَتْبَعَنِي إِلَى السُّوقِ . فَقُلْتُ لَهُ : وَمَا تَصْنَعُ فِي السُّوقِ ، وَأَنْتَ لا تَقِفُ عَلَى الْبَيْعِ وَلا تَسْأَلُ عَنِ السِّلَعِ ، وَلا تَسُومُ بِهَا ، وَلا تَجْلِسُ فِي مَجَالِسِ السُّوقِ ؟ قَالَ وَأَقُولُ : اجْلِسْ بِنَا هٰهُنَا نَتَحَدَّثْ . قَالَ فَقَالَ لِي عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ : يَا أَبَا بَطْنٍ ! وَكَانَ الطُّفَيْلُ ذَا بَطْنٍ : إِنَّمَا نَغْدُو مِنْ أَجْلِ السَّلامِ . نُسَلِّمُ عَلَى مَنْ لَقِينَا .

6. Abdullah b. Ebû Talha'dan: Übey b. Kâ'b'ın oğlu Tufeyl bana Abdullah b. Ömer (r.a.)'e geldiğini ve beraberce çarşıya gittiklerini haber vererek şöyle dedi: Çarşıya gittiğimizde Abdullah b. Ömer (r.a.), uğradığı satıcılara, ticaret erbabına, fakirlere ve herkese mutlaka selâm verirdi.

Bir gün yine Abdullah b. Ömer (r.a.)'e gittim. Kendisiyle beraber çarşıya çıkmamı istedi. Ben de ona:

«— Çarşıda ne yapacaksın? Sen satıcıların yanında durmazsın. Bir mal sormazsın, bir şey almazsın ve çarşıdaki meclislerde de oturmazsın. Ben diyorum ki, burada bizimle otur, konuşalım.» dediğimde bana:

«— Ey şişman! (Tufeyl büyük karınlı bir kişi idi) Biz selâm için gideceğiz, karşılaştığımız kimselere selam veririz.» dedi.[8]

(7) Yani iyilik ve nimetleri ihsan eden Allah olduğu için, ona daima hamd etmek gerektiğini anlatmak istedi.

(8) Ya maksadını anlamadığı için onu azarlamak suretiyle böyle demiştir, ya da lakabı böyle olup onunla tanındığı için aynı lakapla hitap etmiştir.

٧ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ؛ أَنَّ رَجُلاً سَلَّمَ عَلَى عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ . فَقَالَ : السَّلاَمُ عَلَيْكَ وَرَحْمَةُ اللهِ وَبَرَكَاتُهُ . وَالْغَادِيَاتُ وَالرَّائِحَاتُ . فَقَالَ لَهُ عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ : وَعَلَيْكَ ، أَلْفًا . ثُمَّ كَأَنَّهُ كَرِهَ ذٰلِكَ .

7. Yahya b. Said'den: Bir adam Abdullah b. Ömer (r.a.)'e selâm verdi ve:

«— Esselâmü aleyke ve rahmetullahi ve berakâtuhu vel gâdiyatü ver-raihât = Allah'ın selamı, rahmeti, bereketi ve sabah akşam gidip gelenler (insanoğlunun amellerini yazmak için gelen melekler) senin üzerine olsun.» dedi.

Abdullah b. Ömer (r.a.) de:

«— Bin kere de senin üzerine olsun.» dedi ve sanki bunu hoş karşılamadı.[9]

٨ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ : إِذَا دَخَلَ الْبَيْتَ غَيْرَ الْمَسْكُونِ يُقَالُ : السَّلاَمُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللهِ الصَّالِحِينَ .

8. İmam Malik'e şöyle rivayet edildi: İçinde kimse olmayan bir eve girildiğinde:

«— Esselâmü aleynâ ve alâ ibadillahis-sâlihîn = Allah'ın selamı bizim ve Allah'ın iyi kullarının üzerine olsun.» denilir.[10]

(9) Yani senin selâmın gibi bin selâm da sana olsun dedi ve bu çeşit selâmı, «ve berekâtuh» kelimesinde bitirmeyip, daha başka ilaveler yaptığı için mekruh saydı ve hoş karşılamadı.

(10) İçinde selâm verilecek kimse olmayan bir eve girildiğinde kendine ve Allah'ın iyi kullarına selâm verilir. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurur: **«Evlere girdiğiniz vakit Allah tarafından mübarek ve pek güzel bir sağlık (dilemiş) olmak üzere kendi kendinize selam verin.»** (Nur, 24/61).

٥٤ - كتاب الاستئذان

54
İZİN İSTEME KİTABI

1. İÇERİ GİRMEK İÇİN İZİN İSTEMEK

١ - **حدّثني** مَالِك عنْ صَفْوَانَ بْنِ سُلَيْمٍ ، عَنْ عطاء بْنِ يَسَارٍ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ سَأَلَهُ رَجُلٌ فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللهِ ! أَسْتَأْذِنُ عَلَى أُمِّي ؟ فَقَالَ « نَعَمْ » قَالَ الرَّجُلُ : إِنِّي مَعَهَا فِي الْبَيْتِ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « اسْتَأْذِنْ عَلَيْهَا » فَقَالَ الرَّجُلُ : إِنِّي خَادِمُهَا . فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ « اسْتَأْذِنْ عَلَيْهَا . أَتُحِبُّ أَنْ تَرَاهَا عُرْيَانَةً ؟ » قَالَ : لا . قَالَ « فَاسْتَأْذِنْ عَلَيْهَا » .

1. Yesar oğlu Atâ şunları anlatır: Bir adam Resûlullah (s.av.)'e:

«— Ya Resûlallah! Annemin huzuruna girmek için izin isteyecek miyim?» diye sordu. O da:

«— **Evet**» buyurdu. Adam:

«— Ben evde onunla beraber oturuyorum.» deyince Resûlullah (s.a.v.):

«— **Ondan izin iste**» dedi. Adam:

«— Ona ben hizmet ediyorum.» dediğinde Resûlullah (s.a.v.) yine:

«— **Ondan izin iste, onu çıplak olarak görmek ister misin?**» dedi. Adam:

«— Hayır» dedi. Resûlullah (s.a.v.):

«— **O halde, izin almadan yanına girme**» buyurdu.[1]

(

٢ - **وحدّثني** مَالِكٌ ، عَنِ الثِّقَةِ عِنْدَهُ ، عَنْ بُكَيْرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ الأَشَجِّ ، عَنْ بُسْرِ بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ ، عَنْ أَبِي مُوسَى الأَشْعَرِيِّ : أَنَّهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « الاِسْتِئْذَانُ ثَلاَثٌ . فَإِنْ أُذِنَ لَكَ فَادْخُلْ . وَإِلا فَارْجِعْ » .

(1) Ebu Ömer der ki: Mürseldir, sahihtir. Sahih veya sâlih herhangi bir yoldan müsned olduğunu bilmiyorum
Şeybanî, 902.

2. Ebû Musâ el-Eşârî (r.a.)'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: « (Birinin yanına gittiğinde aralıklı) **üç defa izin iste.** (Üç kez kapıyı çal), **izin veriliyorsa, gir, yoksa geri dön.**»

٣ - **وحدّثني** مَالِكٌ عَنْ رَبِيعَةَ بْنِ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ، عَنْ غَيْرِ وَاحِدٍ مِنْ عُلَمَائِهِمْ ؛ أَنَّ أَبَا مُوسَى الأَشْعَرِيَّ جَاءَ يَسْتَأْذِنُ عَلَى عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ . فَاسْتَأْذَنَ ثَلاَثًا ثُمَّ رَجَعَ . فَأَرْسَلَ عُمَرُ ابْنَ الْخَطَّابِ فِي أَثَرِهِ فَقَالَ : مَالَكَ لَمْ تَدْخُلْ ؟ فَقَالَ أَبو مُوسَى : سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ « الاِسْتِئْذَانُ ثَلاَثٌ . فَإِنْ أُذِنَ لَكَ فَادْخُلْ وَإِلاَّ فَارْجِعْ » . فَقَالَ عُمَرُ : وَمَنْ يَعْلَمُ هٰذَا ؟ لَئِنْ لَمْ تَأْتِنِي بِمَنْ يَعْلَمُ ذٰلِكَ لأَفْعَلَنَّ بِكَ كَذَا وَكَذَا . فَخَرَجَ أَبو مُوسَى حَتَّى جَاءَ مَجْلِسًا فِي الْمَسْجِدِ يُقَالُ لَهُ مَجْلِسُ الأَنْصَارِ . فَقَالَ : إِنِّي أُخْبِرْتُ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ ؛ أَنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ « الاِسْتِئْذَانُ ثَلاَثٌ . فَإِنْ أُذِنَ لَكَ فَادْخُلْ وَإِلا فَارْجِعْ » فَقَالَ : لَئِنْ لَمْ تَأْتِنِي بِمَنْ يَعْلَمُ هٰذَا لأَفْعَلَنَّ بِكَ كَذَا وَكَذَا . فَإِنْ كَانَ سَمِعَ ذٰلِكَ أَحَدٌ مِنْكُمْ فَلْيَقُمْ مَعِي . فَقَالُوا لأَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ : قُمْ مَعَهُ . وَكَانَ أَبو سَعِيدٍ أَصْغَرَهُمْ . فَقَامَ مَعَهُ . فَأَخْبَرَ بِذٰلِكَ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ . فَقَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ لأَبِي مُوسَى : أَمَا إِنِّي لَمْ أَتَّهِمْكَ . وَلٰكِنْ خَشِيتُ أَنْ يَتَقَوَّلَ النَّاسُ عَلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ .

3. Ebû Abdurrahman oğlu Rebia ve diğer bazı ulemadan şöyle rivayet edildi: Ebû Musâ el-Eşari (r.a.), Ömer b. Hattab'ın huzuruna girmek için izin istedi ve üç defa izin isteğini tekrarladı. (İçerden ses gelmeyince) geri döndü. Ömer (r.a.) arkasından adam göndererek (çağırdı ve):

«— Niçin girmedin?» diye sordu. Ebû Musâ (r.a.):

«— Resûlullah (s.a.v.)'in «**Üç defa izin istenir. Eğer sana müsaade edilirse girersin yoksa dönersin,**» buyurduğunu duydum.» dedi. Ömer (r.a.):

«— Bunu başka kim biliyor? Eğer bana bunu bilen birisini getirmezsen, sana şöyle şöyle yaparım.» dedi Ebû Musa (r.a.) çıktı ve mesciddeki Ensar meclisi denilen bir meclise geldi ve:

«— Ben Ömer b. Hattab (r.a.)'a Resûlullah (s.a.v.)'den, **izin isteme üçtür, yoksa dönersin** buyurduğunu duyduğumu haber verdim. O da: Eğer bana bunu bilen başka birisini getirmezsen sana şöyle şöyle yaparım (cezalandırırım) dedi. Eğer aranızda bunu işiten varsa benimle gelsin.» deyince oradakiler aralarında

gençleri olan Ebû Said el-Hudri'ye:

«— Kalk, onunla git.» dediler. O da gidip Hz. Ömer'e ayni hadisi söyleyince Hz. Ömer (r.a.) Ebû Musa (r.a.)'ya:

«— Ben seni itham etmiyorum. Fakat insanların Resûlullah adına (s.a.v.) yalan uydurmalarından korktum.» dedi.[2]

(2) Buharî, Buyû, 34/9; Müslim, Âdâb, 38/7, no:36
Hz. Ömer (r.a.)'in şahit istemesi de bu korkudan doğmuştur. Bu sebeple, Resûl-i Ekrem'e nispet edilen şeylerin tahkik edilmesi gerektiğine dikkati çekmiştir. Başka bir rivayette Übey b. Kâ'b da bu hususta şahitlik yapmış ve «Ey Hattaboğlu, Resûlullah (s.a.v.)'in ashabı üzerinde bir azab olma!» deyince, Hz. Ömer (r.a.): «Süphanellah! Ben bir şey duydum, onu tesbit etmek istedim» demiştir. (Bâcî, el-Münteka, c.7, s. 285).

2. AKSIRANA «Yerhamükellah» DEMEK

٤ - حدّثني مَالِكٌ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « إِنْ عَطَسَ فَشَمِّتْهُ . ثُمَّ إِنْ عَطَسَ فَشَمِّتْهُ . ثُمَّ إِنْ عَطَسَ فَشَمِّتْهُ . ثُمَّ إِنْ عَطَسَ فَقُلْ : إِنَّكَ مَضْنُوكٌ » . قَالَ عَبْدُ اللهِ بْنُ أَبِي بَكْرٍ : لا أَدْرِي . أَبَعْدَ الثَّالِثَةِ أَوِ الرَّابِعَةِ ؟

4. Abdullah b. Ebû Bekr (r.a)'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: «**Eğer biri aksırırsa ona «yerhamükellah = Allah sana rahmet eylesin, ömür versin» diye hayır ve bereketle dua et, sonra yine aksırırsa aynını söyle. Tekrar aksırırsa yine aynen karşılık ver. Bundan sonra yine aksırırsa:**

"**— Sen nezle olmuşsun = üşütmüşsün**" **de.**» Abdullah b. Ebû Bekr (r.a.), yalnız bunun üçüncüden sonra mı, yoksa dördüncüden sonra mı olduğunu bilmiyorum, demiştir.[3]

٥ - وحدّثني مَالِكٌ عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ إِذَا عَطَسَ ، فَقِيلَ لَهُ : يَرْحَمُكَ اللهُ . قَالَ : يَرْحَمُنَا اللهُ وَإِيَّاكُمْ ، وَيَغْفِرُ لَنَا وَلَكُمْ .

5. Nafi'den: Abdullah b. Ömer (r.a.) aksırdığı zaman ona: «Yerhamükellah» denilince «yerhamünallahü ve iyyaküm ve yağfiru lenâ ve leküm = Allah bize de size de rahmet eyleyip mağfiret buyursun.» derdi.

(3) Ebu Davud, Edeb, 40/92;
Şeybanî, 954.

3. RESİM VE HEYKELLER

٦ - **حدّثني** مَالِكٌ عَنْ إِسْحٰقَ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ ؛ أَنَّ رَافِعَ بْنَ إِسْحٰقَ مَوْلَى الشِّفَاءِ أَخْبَرَهُ ، قَالَ : دَخَلْتُ أَنَا وَعَبْدُ اللهِ بْنُ أَبِي طَلْحَةَ عَلَى أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ نَعُودُهُ . فَقَالَ لَنَا أَبُو سَعِيدٍ : أَخْبَرَنَا رَسُولُ اللهِ ﷺ « أَنَّ الْمَلاَئِكَةَ لا تَدْخُلُ بَيْتًا فِيهِ تَمَاثِيلُ أَوْ تَصَاوِيرُ » شَكَّ إِسْحٰقُ لا يَدْرِي ، أَيَّتَهُمَا قَالَ أَبُو سَعِيدٍ .

6. Abdullah b. Ebû Talha'nın oğlu İshak'dan: Şifa'nın azatlı kölesi Râfi b. İshak bana şöyle dedi: Abdullah b. Ebû Talha ile beraber Ebû Said el-Hudrî (r.a.)'yi hastalığında ziyarete gittik. Ebû Said bize dedi ki: Resûlullah (s.a.v.), «**İçersinde heykel veya resim bulunan bir eve melekler girmez.**» buyurdu.

Ravi İshak, burada Ebû Said (r.a.)'in (resim ve heykelden) hangisini söylediği hususunda şüphe etti.[4]

٧ - **وحدّثني** مَالِكٌ عَنْ أَبِي النَّضْرِ ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُتْبَةَ بْنِ مَسْعُودٍ ؛ أَنَّهُ دَخَلَ عَلَى أَبِي طَلْحَةَ الأَنْصَارِيِّ يَعُودُهُ . قَالَ فَوَجَدَ عِنْدَهُ سَهْلَ بْنَ حُنَيْفٍ . فَدَعَا أَبُو طَلْحَةَ إِنْسَانًا . فَنَزَعَ نَمَطًا مِنْ تَحْتِهِ . فَقَالَ لَهُ سَهْلُ بْنُ حُنَيْفٍ : لِمَ تَنْزِعُهُ ؟ قَالَ : لأَنَّ فِيهِ تَصَاوِيرَ . وَقَدْ قَالَ فِيهَا رَسُولُ اللهِ ﷺ مَا قَدْ عَلِمْتَ . فَقَالَ سَهْلٌ : أَلَمْ يَقُلْ رَسُولُ اللهِ ﷺ « إِلا مَا كَانَ رَقْمًا فِي ثَوْبٍ » ؟
قَالَ :« بَلَى . وَلٰكِنَّهُ أَطْيَبُ لِنَفْسِي .

(4) İbn Abdilber der ki: Bu, konuyla ilgili en sahih ve senedi en güzel hadistir. Zurkanî der ki: Yani en sahih ve en güzeldir.
Burada, heykel ve resmin her ikisinin birden kast edilmiş olma ihtimali bulunduğu gibi, hadisi şerifte geçen «timsal» kelimesinin başlı başına müstakil resimler, «suret» kelimesinin de başka bir şey üzerine nakış veya süsleme olarak yapılan resimler olma ihtimali de vardır. (Bâcî, el-Münteka, c.7, s. 287).

7. Utbe b. Mesud'un torunu Ubeydullah b. Abdullah'dan şöyle rivayet edildi: Ubeydullah, Ebû Talha el-Ensari'yi hastalığında ziyarete gitti. Yanına vardığında Sehl b. Huneyf de orada idi. Ebû Talha bir adam çağırdı, altındaki sergiyi çıkarttırdı. Sehl b. Huneyf kendisine:

«— Onu neden çıkartıyorsun?» diye sordu. O da:

«— Çünkü onda resimler var. Onlar hakkında da Resûlullah (s.a.v.)'in ne söylediğini biliyorsun» dedi. Sehl de:

«— Resûlullah (s.a.v.) kumaşlardaki nakış ve süslemeler hariç demem miydi?» deyince Ebû Talha:

«— Evet. demişti ama çıkartmak kalbime daha hoş geldi.» diye cevap verdi.[5]

٨ - وحدّثني مَالِكٌ عَنْ نَافِعٍ ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ : أَنَّهَا اشْتَرَتْ نُمْرُقَةً فِيهَا تَصَاوِيرُ . فَلَمَّا رَآهَا رَسُولُ اللهِ ﷺ قَامَ عَلَى الْبَابِ فَلَمْ يَدْخُلْ . فَعَرَفَتْ فِي وَجْهِهِ الْكَرَاهِيَةَ . وَقَالَتْ : يَا رَسُولَ اللهِ أَتُوبُ إِلَى اللهِ . وَإِلَى رَسُولِهِ . فَمَاذَا أَذْنَبْتُ ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « فَمَا بَالُ هٰذِهِ النُّمْرُقَةِ ؟ » قَالَتِ : اشْتَرَيْتُهَا لَكَ تَقْعُدُ عَلَيْهَا وَتَوَسَّدُهَا . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « إِنَّ أَصْحَابَ هٰذِهِ الصُّوَرِ يُعَذَّبُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ . يُقَالُ لَهُمْ : أَحْيُوا مَا خَلَقْتُمْ » ثُمَّ قَالَ : « إِنَّ الْبَيْتَ الَّذِي فِيهِ الصُّوَرُ لا تَدْخُلُهُ الْمَلائِكَةُ » .

8. Aişe (r.a.)'dan: O, üzerinde hayvan resimleri bulunan bir küçük yastık satın aldı. Resûlullah (s.a.v.) onu görünce kapının önünde durdu, içeri girmedi. Hz. Aişe onun yüzündeki hoşnutsuzluğu anladı ve:

«— Ya Resûlullah, (yaptığım hatadan) Allah'a ve onun Resûlüne dönüyorum. Ne suç işledim ki?» diye sordu. Resûlullah (s.a.v.):

«— Bu resimli yastık ne oluyor?» dedi. Hz. Aişe (r.a.)'da:

«— Onu senin için aldım. Üzerine oturur ve ona yaslanırsın.» deyince Resûlullah (s.a.v.):

(5) Muvatta ravileri, bu hadisin isnadında ve metninde ihtilafsızdır. Şeybanî, 904.

«— **Bu resimleri yapanlar kıyamet günü azab çekecekler. Onlara: Yaptığınız bu suretlere can veriniz, denilecek,**» buyurdu. Sonra da devamla:

«— **İçerisinde resim bulunan eve melekler girmez.**» buyurdu.[6]

(2) Buharî, Buyû, 34/40; Müslim, Libas, 37/26, no:96; Şeybanî, 903.

4. KELER YEMEK

٩ - حدثني مَالِكٌ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي صَعْصَعَةَ ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ يَسَارٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ : دَخَلَ رَسُولُ اللهِ ﷺ بَيْتَ مَيْمُونَةَ بِنْتِ الْحَارِثِ . فَإِذَا ضِبَابٌ فِيهَا بَيْضٌ . وَمَعَهُ عَبْدُ اللهِ بْنُ عَبَّاسٍ وَخَالِدُ بْنُ الْوَلِيدِ . فَقَالَ « مِنْ أَيْنَ لَكُمْ هٰذَا ؟ » فَقَالَتْ : أَهْدَتْهُ لِي أُخْتِي هُزَيْلَةُ بِنْتُ الْحَارِثِ . فَقَالَ لِعَبْدِ اللهِ بْنِ عَبَّاسٍ وَخَالِدِ بْنِ الْوَلِيدِ « كُلَا » فَقَالَا : أَوَلَا تَأْكُلُ أَنْتَ يَا رَسُولَ اللهِ ؟ فَقَالَ « إِنِّي تَحْضُرُنِي مِنَ اللهِ حَاضِرَةٌ » قَالَتْ مَيْمُونَةُ : أَنَسْقِيكَ يَا رَسُولَ اللهِ مِنْ لَبَنٍ عِنْدَنَا ؟ فَقَالَ « نَعَمْ » فَلَمَّا شَرِبَ قَالَ « مِنْ أَيْنَ لَكُمْ هٰذَا » فَقَالَتْ : أَهْدَتْهُ لِي أُخْتِي هُزَيْلَةُ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « أَرَأَيْتِكِ جَارِيَتَكِ الَّتِي كُنْتِ اسْتَأْمَرْتِينِي فِي عِتْقِهَا . أَعْطِيهَا أُخْتَكِ . وَصِلِي بِهَا رَحِمَكِ تَرْعَى عَلَيْهَا . فَإِنَّهُ خَيْرٌ لَكِ » .

9. Süleyman b. Yesar der ki: Yanında Abdullah b. Abbas (r.a.) ve Halid b. Velid (r.a.) olduğu halde Resûlullah (s.a.v.) Haris'in kızı Meymune'nin evine girdi. Orada beyaz kelerler görünce:

«— **Bunlar size nereden geldi?**» diye sordu. O da:

«— Onu bana kardeşim Haris kızı Hüzeyle hediye etti» diye cevap verince Resûlullah (s.a.v.): Abdullah b. Abbas ve Halid b. Velid'e:

«— **Yiyin!**» buyurdu. Bunun üzerine onlar da:

«— Sen de yemez misin ya Resûlallah?» diye sordular. Resûlullah (s.a.v.) da:

«— **Bana Allah tarafından bir melek topluluğu geliyor** (meşgulüm).» dedi. Meymune (r.a):

«— Ya Resûlullah sana içmen için yanımızda bulunan sütten verelim mi.» deyince Resûlullah (s.a.v.):

«— **Verin**» dedi ve sütü içince şöyle buyurdu:

«— **Bu size nereden geldi?**» Meymune:

«— Onu bana kız kardeşim Huzeyle hediye etti» diye cevap verdi. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:

«— Benden hürriyete kavuşması için izin istediğin cariyen hakkında ne dersin. Onu kız kardeşine ver ve onunla, bakmakla yükümlü olduğun kardeşine sıla-i rahimde bulun. Bu senin için daha hayırlıdır.»[7]

١٠ - وحدّثني مالكٌ عن ابنِ شهابٍ ، عنْ أبي أُمامَةَ بْنِ سَهْلِ بْنِ حُنَيْفٍ ، عنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عبّاسٍ ، عنْ خالِدِ بْنِ الْوَلِيدِ بْنِ الْمُغِيرَةِ ؛ أنّهُ دخَلَ مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ بَيْتَ مَيْمُونَةَ زَوْجِ النّبِيِّ ﷺ . فَأُتِيَ بِضَبٍّ مَحْنُوذٍ . فَأَهْوَى إلَيْهِ رَسُولُ اللهِ ﷺ بِيَدِهِ . فَقَالَ بَعْضُ النِّسْوَةِ اللّاتِي فِي بَيْتِ مَيْمُونَةَ : أخْبِرُوا رَسُولَ اللهِ ﷺ بِمَا يُرِيدُ أنْ يَأْكُلَ مِنْهُ . فَقِيلَ : هُوَ ضَبٌّ يَا رَسُولَ اللهِ . فَرَفَعَ يَدَهُ . فَقُلْتُ : أحَرَامٌ هُوَ يَا رَسُولَ اللهِ ؟ فَقَالَ « لا . وَلٰكِنَّهُ لَمْ يَكُنْ بِأَرْضِ قَوْمِي ، فَأَجِدُنِي أعَافُهُ . » قَالَ خَالِدٌ : فَاجْتَرَرْتُهُ فَأَكَلْتُهُ . وَرَسُولُ اللهِ ﷺ يَنْظُرُ .

10. Muğire'nin oğlu Halid b. Velid'den: Resûlullah (s.a.v.) ile beraber hanımı Meymune (r.a.)'nin evine girdiğimizde içeriye kızartılmış keler getirildi. Resûlullah (s.a.v.) ona elini uzatınca Meymune'nin evinde bulunan bazı kadınlar, şöyle dediler:

«— Resûlullah (s.a.v.)'in yemek istediği şeyin ne olduğunu ona bildirin.» Bunun üzerine:

«— O kelerdir ya Resûlallah!» denilince Resûlullah (s.a.v.) elini çekti. Ben de:

«— Yoksa bu haram mı ya Resûlallah?» diye sordum. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.):

«— Hayır, fakat o benim kavmimin topraklarında bulunmaz, bu yüzden onu canım çekmedi» buyurdu. Halid der ki: Onu önüme çektim ve Resûlullah (s.a.v.)'in gözü önünde yedim.[8]

(7) Mürseldir. İbn Abdilber der ki: Bubeyr b. el-Eşecc, Süleyman b. Yesar- Meymune yoluyla rivayet eder.

(8) Buharî, Zebâih, 72/33; Müslim, Sayd, 34/7,no: 43. Bkz. Zurkanî, 44, s.193 (1278 basımı)

١١ - وحدّثني مَالِكٌ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ دِينَارٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ : أَنَّ رَجُلاً نَادَى رَسُولَ اللهِ فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللهِ ! مَا تَرَى فِي الضَّبِّ ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « لَسْتُ بِآكِلِهِ وَلاَ بِمُحَرِّمِهِ » .

11. Abdullah b. Ömer (r.a.) der ki: Bir zat Resûlullah (s.a.v.)'e seslenerek şöyle sordu:

«— Ya Resûlallah! Keler hakkında ne buyurursun?» Resûlullah (s.a.v.) de:

«— **Onu ne yer, ne de haram ederim**» buyurdu.[9]

(9) Tirmizî, Et'ime, 23/3 (Bu, sahih-hasen bir hadistir).

5. KÖPEKLERLE İLGİLİ RİVAYETLER

١٢ - حدّثني مَالِكٌ عَنْ يَزِيدَ بْنِ خُصَيْفَةَ ؛ أَنَّ السَّائِبَ بْنَ يَزِيدَ أَخْبَرَهُ : أَنَّهُ سَمِعَ سُفْيَانَ ابْنَ أَبِي زُهَيْرٍ ، وَهُوَ رَجُلٌ مِنْ أَزْدِ شَنُوءَةَ ، مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللهِ ﷺ ، وَهُوَ يُحَدِّثُ نَاسًا مَعَهُ عِنْدَ بَابِ الْمَسْجِدِ ، فَقَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ « مَنِ اقْتَنَى كَلْبًا لا يُغْنِي عَنْهُ زَرْعًا وَلا ضَرْعًا نَقَصَ مِنْ عَمَلِهِ كُلَّ يَوْمٍ قِيرَاطٌ » قَالَ : أَنْتَ سَمِعْتَ هٰذَا مِنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ ؟ فَقَالَ : إِي وَرَبِّ هٰذَا الْمَسْجِدِ .

12. Sahabeden Süfyan b. Ebî Züheyr, mescidin kapısında yanındakilere hadis rivayet ederek dedi ki: Resûlullah (s.a.v.)'i şöyle derken işittim:

«Bir kimse bahçesini ve hayvanlarını korumayan bir köpek edinirse, bu köpek o kişinin amelinden her gün bir kırat eksiltir.» Saib:

«— Bunu sen Resûlullah (s.a.v.)'den mi işittin?» diye sorunca, Süfyan:

«— Mescidin Rabbine yemin ederim ki evet.» diye cevap verdi.[10]

١٣ - وحدّثني مَالِكٌ عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « مَنِ اقْتَنَى كَلْبًا . إِلاَّ كَلْبًا ضَارِيًا . أَوْ كَلْبَ مَاشِيَةٍ . نَقَصَ مِنْ عَمَلِهِ كُلَّ يَوْمٍ قِيرَاطَانِ » .

13. Abdullah b. Ömer (r.a.)'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: **«Av köpeği veya davar köpeği dışında köpek besleyen kimsenin amelini bu köpek her gün iki kırat eksiltir.»**[11]

(10) Buharî,Hars, 41/3; Müslim, Musâkat, 22/10, no:61; Şeybanî, 892.
(11) Buharî, Zebaih, 72/6; Müslim, Musâkat, 22/10, no:50; Şeybanî, 893.

١٤ - وحدّثني مَالِكٌ عَنْ نَافِعٍ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ أَمَرَ بِقَتْلِ الْكِلاَبِ.

14. Abdullah b. Ömer (r.a.)'den: Resûlullah (s.a.v.) (başıboş) köpeklerin öldürülmesini emretti.[12]

(12) Buharî, Bed'u'l-Halk, 59/17; Müslim, Musâkat, 22/10, no:43.

6. KOYUNLAR HAKKINDAKİ RİVAYETLER

١٥ - حدّثني مَالِكٌ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ ، عَنِ الأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « رَأْسُ الْكُفْرِ نَحْوَ الْمَشْرِقِ ، وَالْفَخْرُ وَالْخُيَلاَءُ فِي أَهْلِ الْخَيْلِ وَالإِبِلِ ، وَالْفَدَّادِينَ أَهْلِ الْوَبَرِ . وَالسَّكِينَةُ فِي أَهْلِ الْغَنَمِ » .

15. Ebû Hüreyre (r.a.)'den: Resûlullah (s.a.v.): «**Küfrün başı doğu taraflarındadır. Büyüklük iddiası ve başkasını küçük görmek deve ve at sahiplerindedir. (Yani çölde yaşayanlardadır.) Vakar ve alçakgönüllülük koyun sahiplerindedir.**»[13]

١٦ - وحدّثني مَالِكٌ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ أَبِي صَعْصَعَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ ؛ أَنَّهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « يُوشِكُ أَنْ يَكُونَ خَيْرُ مَالِ الْمُسْلِمِ غَنَمًا يَتْبَعُ بِهَا شَعَفَ الْجِبَالِ وَمَوَاقِعَ الْقَطْرِ . يَفِرُّ بِدِينِهِ مِنَ الْفِتَنِ » .

16. Ebû Said el-Hudri (r.a.) der ki: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: «**Müslümanın en hayırlı malı, dağ başlarında ve vadilerde arkasında dolaştığı koyunları olacak. O dinine bağlılığı sebebiyle fitnelerden kaçar.**»[14]

١٧ - . حَدَّثَنِي مَالِكٌ عَنْ نَافِعٍ ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « لا يَحْتَلِبَنَّ أَحَدٌ مَاشِيَةَ أَحَدٍ بِغَيْرِ إِذْنِهِ . أَيُحِبُّ أَحَدُكُمْ أَنْ تُؤْتَى مَشْرُبَتُهُ ، فَتُكْسَرَ خِزَانَتُهُ ، فَيُنْتَقَلَ طَعَامُهُ ؟ وَإِنَّمَا تَخْزُنُ لَهُمْ ضُرُوعُ مَوَاشِيهِمْ أَطْعِمَاتِهِمْ . فَلا يَحْتَلِبَنَّ أَحَدٌ مَاشِيَةَ أَحَدٍ إِلا بِإِذْنِهِ » .

17. İbn Ömer (r.a.)'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: «**Hiç bir kimse diğerinin davarını izni olmaksızın sağmasın. Sizden biri odasının kendine verilmesini ve deposu-**

(13) Buharî, Bed'u'l-Halk, 59/15; Müslim, İman, 1/21,no:85.
(14) Buharî, Bed'u'l-Halk, 59/15.

nun kırılıp yiyeceğinin alınmasını ister mi? Bunun gibi davarlarının memeleri de onların yiyeceklerini depo eder. O halde, hiç bir kimse diğerinin davarını izni olmaksızın sağmasın.»[15]

١٨ - وحدّثني مَالِكٌ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « مَا مِنْ نَبِيٍّ إِلا قَدْ رَعَى غَنَمًا ، قِيلَ : وَأَنْتَ يَا رَسُولَ اللهِ ؟ قَالَ « وَأَنَا » .

18. İmam Malik'e şöyle rivayet edildi: Resûlullah (s.a.v.): «**Koyun gütmemiş hiç bir peygamber yoktur.**» buyurdu.

«— Sen de mi? Ya Resûlallah!» denilince:

«— **Ben de**» buyurdu.[16]

(15) Buharî, Lukata, 45/8; Müslim, Lukata, 31/2, no:13.

(16) Bu duyma (belağ), Abdurrahman b. Avf, Cabir ve Ebu Hureyre'den mevsul olarak gelmiştir: Buharî, İcare, 37/2.

7. YAĞ İÇERSİNE FARE DÜŞMESİ VE NAMAZDAN ÖNCE YEMEĞE BAŞLAMAK

١٩ - **وحدّثنى** مَالِكٌ عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ ابْنَ عُمَرَ كَانَ يُقَرَّبُ إِلَيْهِ عَشَاؤُهُ . فَيَسْمَعُ قِرَاءَةَ الإِمَامِ وَهُوَ فِى بَيْتِهِ . فَلا يَعْجَلُ عَنْ طَعَامِهِ حَتَّى يَقْضِىَ حَاجَتَهُ مِنْهُ .

19. Nafi'den: İbn Ömer'e akşam yemeği getirilir, bu arada evinde iken imamın kıraatını işitir, yemeğini yiyinceye kadar acele etmezdi.

٢٠ - **وحدّثنى** مالِكٌ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُتْبَةَ بْنِ مَسْعُودٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبَّاسٍ ، عَنْ مَيْمُونَةَ زَوْجِ النَّبِىِّ ﷺ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ سُئِلَ عَنِ الْفَأْرَةِ تَقَعُ فِى السَّمْنِ فَقَالَ « انْزِعُوهَا . وَمَا حَوْلَهَا فَاطْرَحُوهُ » .

20. Peygamber efendimiz (s.a.v.)'in zevcesi Meymune (r.a)'dan

Resûlullah (s.a.v.)'e yağ içerisine düşen farenin durumu sorulunca:

«— **Fareyi ve etrafında bulunan yağı çıkartıp atınız**» buyurdu.[17]

(17) Buharî, Zebâih, 72/34; Şeybanî, 984

8. UĞURSUZLUKTAN SAKINMAK

٢١ - **وحدّثني** مَالِكٌ عَنْ أَبِي حَازِمِ بْنِ دِينَارٍ ، عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ السَّاعِدِيِّ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « إِنْ كَانَ ، فَفِي الْفَرَسِ وَالْمَرْأَةِ وَالْمَسْكَنِ » يَعْنِي الشُّؤْمَ .

21. Sehl b. Sa'd es-Sâidî (r.a.)'dan:

Resûlullah (s.a.v.): «**Uğursuzluk varsa atta, kadında ve evde olur**» buyurdu.[18]

٢٢ - **وحدّثني** مَالِكٌ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ حَمْزَةَ وَسَالِمٍ ابْنَيْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « الشُّؤْمُ فِي الدَّارِ وَالْمَرْأَةِ وَالْفَرَسِ » .

22. Abdullah b. Ömer (r.a.)'dan:

Resûlullah (s.a.v.): «**Uğursuzluk evde, kadında ve attadır**» buyurdu.[19]

٢٣ - **وحدّثني** مَالِكٌ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ : جَاءَتِ امْرَأَةٌ إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ فَقَالَتْ : يَا رَسُولَ اللهِ ! دَارٌ سَكَنَّاهَا وَالْعَدَدُ كَثِيرٌ وَالْمَالُ وَافِرٌ ، فَقَلَّ الْعَدَدُ وَذَهَبَ الْمَالُ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « دَعُوهَا ذَمِيمَةً » .

23. Yahya b. Said'den:

Bir kadın Resûlullah (s.a.v.)'e gelip:

«— Ya Resûlallah! Oturduğumuz bir evimiz var. Nüfusumuz kalabalık, malımız çoktu. Şimdi nüfusumuz azaldı, mal yok oldu» deyince, Resûlullah (s.a.v.):

«— **O evi uğursuz sayarak terkediniz.**» buyurdu.[20]

(18) Buharî, Cihad, 56/47; Müslim, Selâm, 39/34, no:119.

(19) Buharî, Nikâh, 67/17; Müslim, Selâm, 39/34, no:115.
Aslında İslâm uğursuzluk inancını reddeder. Bu üç uğursuz varlığın zikredilmesi iki şekilde yorumlanmıştır:
1) Hz. Aişe'nin belirttiğine göre, Rasûlullah bu hadiste cahiliye inanışını dile getirmiş ve "onlar bu üç şeyi uğursuz sayardı" demiştir.
2) Bazı âlimler ise, bu üç şeyin genel hükümden istisna tutulduğunu, bu takdirde onları terketmek gerektiğini söylemişlerdir.

(20) İbn Abdilber der ki: Enes ve başkalarından gelen bir hadistir. Ebu Davud, Tıb, 27/24.

9. MEKRUH OLAN İSİMLER

٢٤ - حدّثني مَالِكٌ عَنْ يَحْيَىٰ بْنِ سَعِيدٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ قَالَ لِلَقْحَةٍ تُحْلَبُ « مَنْ يَحْلُبُ هٰذِهِ ؟ » فَقَامَ رَجُلٌ . فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ « مَا اسْمُكَ ؟ » فَقَالَ لَهُ الرَّجُلُ : مُرَّةُ . فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ « اجْلِسْ » ثُمَّ قَالَ « مَنْ يَحْلُبُ هٰذِهِ ؟ » فَقَامَ رَجُلٌ . فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ « مَا اسْمُكَ ؟ » فَقَالَ : حَرْبٌ . فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ « اجْلِسْ » ثُمَّ قَالَ « مَنْ يَحْلُبُ هٰذِهِ ؟ » فَقَامَ رَجُلٌ . فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ « مَا اسْمُكَ » فَقَالَ : يَعِيشُ . فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ « احْلُبْ » .

24. Yahya b. Said der ki: Resûlullah (s.a.v.)'in sağılır bir deve hakkında:

«— **Bunu kim sağacak?**» diye sorması üzerine, bir zat kalktı. Resûlullah da ona:

«— **Adın ne?**» diye sordu. Adam Resûlullah (s.a.v.)'e:

«— Mürre» diye cevap verince, Resûlullah (s.a.v.):

«— **Otur**» dedi. Sonra:

«— **Bunu kim sağacak?**» diye sorunca, başka bir zat kalktı. Resûlullah (s.a.v.) Ona da:

«— **Adın ne?**» dedi. Adam:

«— Harb» diye cevap verdi. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.) Ona da:

«— **Otur**» dedi. Sonra yine:

«— **Bunu kim sağacak?**» diye sordu. Bu kez başka bir zat kalktı. Resûlullah (s.a.v.) ona da:

«— **Adın ne?**» diye sordu. Adam da:

«— Yeîş» diye cevap verdi. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.) ona:

«— **Sen sağ**» buyurdu.[21]

(21) Mürsel ve müdaldir. İbn Abdilber, İbnVehb - İbn Lehîa - el-Haris b. Yezid - Abdurrahman b. Cubeyr. -Yaîş el-Gıfasî yoluyla mevsul olarak rivayet eder.

٢٥ - وحدّثني مالكٌ عَنْ يَحْيَىٰ بْنِ سَعِيدٍ : أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ قَالَ لِرَجُلٍ : مَا اسْمُكَ ؟ فَقَالَ : جَمْرَةُ . فَقَالَ : ابْنُ مَنْ ؟ فَقَالَ : ابْنُ شِهَابٍ . قَالَ : مِمَّنْ ؟ قَالَ : مِنَ الْحَرَقَةِ . قَالَ : أَيْنَ مَسْكَنُكَ ؟ قَالَ : بِحَرَّةِ النَّارِ . قَالَ : بِأَيِّهَا ؟ قَالَ : بِذَاتِ لَظًى . قَالَ عُمَرُ : أَدْرِكْ أَهْلَكَ فَقَدِ احْتَرَقُوا . قَالَ فَكَانَ كَمَا قَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ رضى الله عنه .

25. Yahya b. Said'den: Ömer b. Hattab bir zata:

«— Adın ne?» diye sordu. O da

«— Cemre» diye cevap verdi. Ömer (r.a.):

«— Kimin oğlusun?» diye sordu.

«— Şihab'in oğluyum» dedi. Ömer (r.a.):

«— Kimlerdensin?» diye sordu. O da:

«— Huraka'dan» diye cevap verdi. Ömer (r.a.):

«— Evin nerede?» dedi. Adam

«— Haratün-Nâr'da»[22] diye cevap verdi. Ömer (r.a.):

«— Hangisi?» diye sorunca adam:

«— Alevlisi» diye cevap verdi. Ömer (r.a.):

«— (Öyle ise) ailene yetiş, yandılar» dedi. Adam:

«— Olay, Ömer b. Hattab'ın dediği gibi oldu» dedi.[23]

(22) Sıcak veya ateşten taşları yanmış gibi kararmış bir yer anlamında Medine yakınlarında bir mevkii ismi.

(23) Munkatıdır. Ebu'l-Kasım b. Bişran, Fevâid'inde Musa b. Ukbe - Nafi - İbn Ömer yoluyla mevsul olarak rivayet eder.
Şeybanî, 988

10. KAN ALMAK VE KAN ALANIN ÜCRETİ

٢٦ - حدّثني مَالِكٌ عَنْ حُمَيْدٍ الطَّوِيلِ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ : احْتَجَمَ رَسُولُ اللهِ ﷺ . حَجَمَهُ أَبُو طَيْبَةَ . فَأَمَرَ لَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ بِصَاعٍ مِنْ تَمْرٍ . وَأَمَرَ أَهْلَهُ أَنْ يُخَفِّفُوا عَنْهُ مِنْ خَرَاجِهِ .

26. Enes b. Malik (r.a.) der ki: Resûlullah (s.a.v.) kan aldırdı, kanını Ebu Taybe aldı. Resûlullah (s.a.v.) de ona bir sa' hurma verilmesini ve memurlarına da onun haracını hafifletmelerini emretti.[24]

٢٧ - وحدّثني مَالِكٌ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « إِنْ كَانَ دَوَاءٌ يَبْلُغُ الدَّاءَ ، فَإِنَّ الْحِجَامَةَ تَبْلُغُهُ » .

27. İmam Malik'e şöyle rivayet edildi: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: «**Bir ilaç hastalığı tedavi ederse, kan almak da onu öyle tedavi eder.**»[25]

٢٨ - وحدّثني مَالِكٌ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنِ ابْنِ مُحَيِّصَةَ الأَنْصَارِيِّ أَحَدِ بَنِي حَارِثَةَ ؛ أَنَّهُ اسْتَأْذَنَ رَسُولَ اللهِ ﷺ فِي إِجَارَةِ الْحَجَّامِ فَنَهَاهُ عَنْهَا . فَلَمْ يَزَلْ يَسْأَلُهُ وَيَسْتَأْذِنُهُ حَتَّى قَالَ « اعْلِفْهُ نَضَّاحَكَ » . يَعْنِي رَقِيقَكَ .

28. Harise oğullarından biri olan Ensar'dan İbn Muhayyise kan alan bir adamı ücretle çalıştırmak hususunda Resûlullah (s.a.v.)'den izin istedi. Resûlullah (s.a.v.) ona izin vermedi. Adam, Resûlullah (s.a.v.)'a «Onu (ücreti) kölelerine yedir» deyinceye kadar izin istemeye devam etti.[26]

(24) Buharî, Buyû, 34/39.

(25) Bu haber, Ebu Hureyre, Enes ve Semura b. Cendub'tan manaca sahihtir.

(26) İbn Abdilber der ki: Yahya ve İbnu'l-Kasım, böylece rivayet ederler. Bu yanlıştır, hiçbir bilgin bu konuda şüphe duymaz. Sa'd b. Mahîsa'nın sahabiliği yokken, oğlu Hiram'ın nasıl olsun? Şüphesiz ki bu hadisi Zührî'den rivayet eden Hiram b. Sa'd b. Mahîsa'dır. Bkz. Tirmizî, Buyû, 12/47; İbn Mace, Ticârât, 12/10.

11. DOĞU KONUSUNDAKİ RİVAYETLER

٢٩ - **حدّثني** مَالِكٌ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ دِينَارٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّهُ قَالَ : رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يُشِيرُ إِلَى الْمَشْرِقِ وَيَقُولُ « هَا . إِنَّ الْفِتْنَةَ هٰهُنَا . إِنَّ الْفِتْنَةَ هٰهُنَا . مِنْ حَيْثُ يَطْلُعُ قَرْنُ الشَّيْطَانِ » .

29. Abdullah b. Ömer (r.a.) şöyle rivayet eder: Resûlullah (s.a.v.)'in şöyle buyurarak doğuya işaret ettiğini gördüm: «**İşte fitne buradadır. Şeytanın boynuzunun doğduğu yerde.**»[27]

٣٠ - **وحدّثني** مَالِكٌ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ أَرَادَ الْخُرُوجَ إِلَى الْعِرَاقِ . فَقَالَ لَهُ كَعْبُ الأَحْبَارِ : لا تَخْرُجْ إِلَيْهَا يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ . فَإِنَّ بِهَا تِسْعَةَ أَعْشَارِ السِّحْرِ . وَبِهَا فَسَقَةُ الْجِنِّ . وَبِهَا الدَّاءُ الْعُضَالُ .

30. İmam Malik'e şöyle rivayet edildi: Ömer b. Hattab (r.a.) Irak'a gitmek isteyince Ka'bül-Ahbar ona:

«— Ey Mü'minlerin emiri, Irak'a gitme. Zira sihrin onda dokuzu orada, cinlerin fasıkları orada ve devasız hastalıklar da oradadır.» dedi.

(27) Buharî, Bedu'l-Halk, 59/11; Müslim, Fiten, 52/16, no: 45-49.

12. YILANLARI ÖLDÜRMEK

٣١ - حدّثني مَالِكٌ عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ أَبِي لُبَابَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ نَهَى عَنْ قَتْلِ الْحَيَّاتِ الَّتِي فِي الْبُيُوتِ .

31. Ebû Lübabe'den: Resûlullah (s.a.v.) yuvalarındaki yılanları öldürmeyi yasakladı.

٣٢ - وحدّثني مَالِكٌ عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ سَائِبَةَ ، مَوْلاَةٍ لِعَائِشَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ نَهَى عَنْ قَتْلِ الْجِنَّانِ الَّتِي فِي الْبُيُوتِ إِلا ذَا الطُّفْيَتَيْنِ وَالأَبْتَرَ . فَإِنَّهُمَا يَخْطِفَانِ الْبَصَرَ . وَيَطْرَحَانِ مَا فِي بُطُونِ النِّسَاءِ .

32. Hz. Aişe (r.a.)'in azatlı cariyesi Sâibe'den: Resûlullah (s.a.v.) evlerdeki küçük yılanları öldürmeyi yasakladı. Ancak kuyruğu kısa ve sırtında iki beyaz çizgisi olanlar hariç. Çünkü bu iki çeşit yılan, gözün nurunu alır ve kadınların çocuk düşürmesine sebep olurlar.[28]

٣٣ - وحدّثني مَالِكٌ عَنْ صَيْفِيٍّ مَوْلَى ابْنِ أَفْلَحَ ، عَنْ أَبِي السَّائِبِ مَوْلَى هِشَامِ بْنِ زُهْرَةَ ؛ أَنَّهُ قَالَ : دَخَلْتُ عَلَى أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ . فَوَجَدْتُهُ يُصَلِّي . فَجَلَسْتُ أَنْتَظِرُهُ حَتَّى قَضَى صَلاَتَهُ . فَسَمِعْتُ تَحْرِيكًا تَحْتَ سَرِيرٍ فِي بَيْتِهِ . فَإِذَا حَيَّةٌ . فَقُمْتُ لأَقْتُلَهَا . فَأَشَارَ أَبُو سَعِيدٍ أَنِ اجْلِسْ . فَلَمَّا انْصَرَفَ أَشَارَ إِلَى بَيْتٍ فِي الدَّارِ . فَقَالَ : أَتَرَى هٰذَا الْبَيْتَ ؟ فَقُلْتُ : نَعَمْ . قَالَ : إِنَّهُ قَدْ كَانَ فِيهِ فَتًى حَدِيثُ عَهْدٍ بِعُرْسٍ . فَخَرَجَ مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ إِلَى الْخَنْدَقِ . فَبَيْنَا هُوَ بِهِ إِذْ أَتَاهُ الْفَتَى يَسْتَأْذِنُهُ . فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللهِ ائْذَنْ لِي أَحْدِثْ بِأَهْلِي عَهْدًا . فَأَذِنَ لَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ . وَقَالَ « خُذْ عَلَيْكَ سِلاَحَكَ . فَإِنِّي أَخْشَى عَلَيْكَ بَنِي قُرَيْظَةَ » فَانْطَلَقَ الْفَتَى إِلَى أَهْلِهِ . فَوَجَدَ امْرَأَتَهُ قَائِمَةً بَيْنَ الْبَابَيْنِ . فَأَهْوَى إِلَيْهَا بِالرُّمْحِ لِيَطْعُنَهَا . وَأَدْرَكَتْهُ غَيْرَةٌ .

(28) Mürseldir. Sahîhayn'de İbn Ömer, Aişe ve Ebu Lubâbe'den benzeri mevsul hadis vardır: Buharî, Bedu'l-Halk, 59/15; Müslim, Selâm, 39/37, no: 128-134.

فَقَالَتْ : لا تَعْجَلْ حَتَّى تَدْخُلَ وَتَنْظُرَ مَا فِي بَيْتِكَ . فَدَخَلَ فَإِذَا هُوَ بِحَيَّةٍ مُنْطَوِيَةٍ عَلَى فِرَاشِهِ . فَرَكَزَ فِيهَا رُمْحَهُ . ثُمَّ خَرَجَ بِهَا فَنَصَبَهُ فِي الدَّارِ . فَاضْطَرَبَتِ الْحَيَّةُ فِي رَأْسِ الرُّمْحِ . وَخَرَّ الْفَتَى مَيِّتًا . فَمَا يُدْرَى أَيُّهُمَا كَانَ أَسْرَعَ مَوْتًا . الْفَتَى أَمِ الْحَيَّةُ ؟ فَذُكِرَ ذَلِكَ لِرَسُولِ اللهِ ﷺ فَقَالَ « إِنَّ بِالْمَدِينَةِ جِنًّا قَدْ أَسْلَمُوا . فَإِذَا رَأَيْتُمْ مِنْهُمْ شَيْئًا فَآذِنُوهُ ثَلاَثَةَ أَيَّامٍ . فَإِنْ بَدَا لَكُمْ بَعْدَ ذَلِكَ فَاقْتُلُوهُ . فَإِنَّمَا هُوَ شَيْطَانٌ » .

33. Hişam b. Zühre'nin azatlı kölesi Ebû Sâib der ki: Ebû Said el-Hudrî'nin yanına girdim ve onu namaz kılarken buldum. Namazını eda edinceye kadar oturup onu bekledim. Evinde sedirin altında bir hareket hissettim. Baktım ki bir yılan! Onu öldürmek için ayağa kalktım. Ebû Said «Otur» diye işaret etti. Namazı bitirince evde bir odayı göstererek dedi ki:

«— Şu odayı görüyor musun?» Ben de:

«— Evet» dedim. Ebû Said:

«— Orada yeni gerdeğe girmiş bir genç vardı. Bu genç Resûlullah (s.a.v) ile beraber Hendek savaşına katıldı. Resûlullah (s.a.v.) Hendek'de iken, bu genç gelerek, ondan izin istedi ve şöyle dedi:

«— Ya Resûlallah ben yeni evliyim, bana izin ver» Resûlullah (s.a.v.) ona izin verdi ve şöyle emretti:

«— **Silâhını yanına al. Zira Beni Kurayza'nın sana bir şey yapmalarından korkuyorum.**» Genç evine gittiğinde, karısını iki kapı arasında ayakta dururken gördü. Onu vurmak için mızrağa elini uzattı ve ona izzeti nefis galip geldi. Bunun üzerine hanım: «Evine girip içerdekini görmeden acele etme» dedi. Genç de eve girdi yatağının üzerinde kıvrılmış bükülmüş bir yılan gördü. Ona mızrağını sapladı. Sonra dışarı çıkarıp mızrağını eve dikti. Mızrağın ucunda yılan titredi ve genç ölü olarak yere yıkıldı. Genç mi yoksa yılan mı daha önce öldü bilinmiyor. Bu durum Resûlullah (s.a.v.)'a anlatılınca şöyle buyurdu:

«Medine'de müslüman olmuş cinler vardır. Onlardan birini görürseniz, üç gün mühlet verin. Ondan sonra isterseniz öldürün. Zira o, şeytandır.»

(29) Müslim, Selâm, 39/37, no:129.

13. YOLCULUKTA SÖYLENECEK ŞEYLER

٣٤ - حدّثني مَالِكٌ ؛ أنّهُ بَلَغَهُ أنّ رَسُولَ اللهِ ﷺ كانَ إذَا وَضَعَ رِجْلَهُ فِي الْغَرْزِ وَهُوَ يُرِيدُ السَّفَرَ يَقُولُ « بِاسْمِ اللهِ . اللّهُمَّ أنْتَ الصّاحِبُ فِي السَّفَرِ . وَالْخَلِيفَةُ فِي الأهْلِ . اللّهُمَّ ازْوِ لَنَا الأرْضَ . وَهَوِّنْ عَلَيْنَا السَّفَرَ . اللّهُمَّ إنِّي أعُوذُ بِكَ مِنْ وَعْثَاءِ السَّفَرِ . وَمِنْ كَآبَةِ الْمَنْقَلَبِ وَمِنْ سُوءِ الْمَنْظَرِ فِي الْمَالِ وَالأهْلِ » .

وحدّثني مَالِكٌ عَنِ الثِّقَةِ عِنْدَهُ ، عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ الأشَجِّ ، عَنْ بُسْرِ بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ سَعْدِ بْنِ أبِي وَقّاصٍ ، عَنْ خَوْلَةَ بِنْتِ حَكِيمٍ ؛ أنّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « مَنْ نَزَلَ مَنْزِلاً فَلْيَقُلْ : أعُوذُ بِكَلِمَاتِ اللهِ التّامّاتِ مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ . فَإنّهُ لَنْ يَضُرّهُ شَيْءٌ حَتّى يَرْتَحِلَ » .

34. İmam Malik'e şöyle rivayet edildi: Resûlullah (s.a.v.) sefere çıkmak maksadıyla ayağını üzengiye koyunca şöyle derdi: **«Allah'ın adıyla! Allahım, seferde sahip sensin, ailem hakkında vekil sensin. Allahım, yeryüzünü bizim için dür ve yolculuğu bize kolaylaştır. Allahım, yolculuğun şiddet ve eziyetlerinden, yolculukta üzüntü verici bir şeye uğramaktan, mal ve çoluk-çocuk bakımından kötü bir manzara ile karşılaşmaktan sana sığınırım.»**[30]

Hakimin kızı Havle'den şöyle rivayet edildi: Resûlullah (s.av.) **«Bir yerde konaklayan bir kimse şöyle desin, buyurdu:**

«— Yarattığı şeylerin şerrinden Allah'ın tam ve noksansız kelimelerine sığınırım,» çünkü (öyle derse) oradan göç edinceye kadar ona hiç bir şey zarar veremez.»[31]

(30) Bu haber, Abdullah b. Serahsî, İbn Ömer, Ebu Hureyre ve başkalarından sahihtir. Bkz. Müslim, Hac, 15/75, no:425.

(31) Müslim, Zikr, 48/16, no:54, 55.

14. YOLCULUKTA YALNIZ BULUNMAK

٣٥ - حدّثني مَالِكٌ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ حَرْمَلَةَ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ جَدِّهِ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « الرَّاكِبُ شَيْطَانٌ . وَالرَّاكِبَانِ شَيْطَانَانِ . وَالثَّلاَثَةُ رَكْبٌ » .

35. Amr b. Şuayb dedesinden şöyle rivayet etti: Resûlullah (s.a.v.) «**Tek yolcu şeytandır.**[32] **Çift yolcu iki şeytandır. Üç tanesi ise bir cemaattir.**»[33]

٣٦ - وحدّثني مَالِكٌ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ حَرْمَلَةَ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ ؛ أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « الشَّيْطَانُ يَهُمُّ بِالْوَاحِدِ وَالاِثْنَيْنِ . فَإِذَا كَانُوا ثَلاَثَةً لَمْ يَهُمَّ بِهِمْ » .

36. Said b. Müseyyeb der ki: Şeytan bir ve iki yolcuya musallat olur. Üç kişi olursa onlara musallat olamaz.[34]

٣٧ - وحدّثني مَالِكٌ عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ الْمَقْبُرِيِّ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « لاَ يَحِلُّ لاِمْرَأَةٍ تُؤْمِنُ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ . تُسَافِرُ مَسِيرَةَ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ . إِلا مَعَ ذِي مَحْرَمٍ مِنْهَا » .

37. Ebû Hüreyre (r.a.) şöyle rivayet etti: Resûlullah (s.a.v.): «**Allah'a ve ahiret gününe inanan bir kadın için, yanında mahremi olmadan bir gün bir gecelik mesafeye yolculuk yapması helal olmaz,**» buyurdu.[35]

(32) Ünsiyet ve iyi davranış hususunda hayırdan uzaktır.
(33) Ebu Davud, Cihad, 15/79; Tirmizî, Cihad, 21/4.
(34) Ebu Ömer der ki: Muvatta ravilerinin ittifakıyla mürseldir. Kasım b. Asbag, Abdurrahman b. Ebi'z-Zinâd-Abdurrahman b. Harmele - Said b. el-Museyyeb - Ebu Hureyre yoluyla mevsul olarak rivayet eder.
(35) Buharî, Taksîru's-Salât, 18/4; Müslim, Hac, 25/74, no: 421.

15. YOLCULUKTA YAPILACAK İŞLER

٣٨ - حدّثني مَالِكٌ عَنْ أَبِي عُبَيْدٍ مَوْلَى سُلَيْمَانَ بْنِ عَبْدِ الْمَلِكِ ، عَنْ خَالِدِ بْنِ مَعْدَانَ ؛ يَرْفَعُهُ « إِنَّ اللهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى رَفِيقٌ يُحِبُّ الرِّفْقَ ، وَيَرْضَى بِهِ . وَيُعِينُ عَلَيْهِ مَا لَا يُعِينُ عَلَى الْعُنْفِ . فَإِذَا رَكِبْتُمْ هٰذِهِ الدَّوَابَّ الْعُجْمَ . فَأَنْزِلُوهَا مَنَازِلَهَا . فَإِنْ كَانَتِ الأَرْضُ جَدْبَةً فَانْجُوا عَلَيْهَا بِنِقْيِهَا . وَعَلَيْكُمْ بِسَيْرِ اللَّيْلِ . فَإِنَّ الأَرْضَ تُطْوَى بِاللَّيْلِ مَا لَا تُطْوَى بِالنَّهَارِ . وَإِيَّاكُمْ وَالتَّعْرِيسَ عَلَى الطَّرِيقِ . فَإِنَّهَا طُرُقُ الدَّوَابِّ وَمَأْوَى الْحَيَّاتِ » .

38. Halid b. Mâdân merfu olarak rivayet ettiği hadisinde der ki: **«Allah Teâlâ lûtuf sahibidir. Kolaylığı sever, ondan hoşlanır, şiddet ve meşakkate karşı göstermediği yardımı ona gösterir. Siz dilsiz hayvanlara bindiğinizde, onları alışılmış yerlerine indiriniz. Eğer yer kurak ve çorak ise, ilikleri erimeden oradan süratlice geçiriniz. Gece yolculuğunu tercih ediniz. Çünkü gündüz alınamayan yol, gece alınır. Siz yol üzerinde sabaha karşı konaklamaktan sakının. Zira yol hayvanların gelip geçeceği ve yılanların sığınacağı yerdir.»**[36]

٣٩ - وحدّثني مَالِكٌ عَنْ سُمَيٍّ مَوْلَى أَبِي بَكْرٍ ،عَنْ أَبِي صَالِحٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « السَّفَرُ قِطْعَةٌ مِنَ الْعَذَابِ . يَمْنَعُ أَحَدَكُمْ نَوْمَهُ وَطَعَامَهُ وَشَرَابَهُ . فَإِذَا قَضَى أَحَدُكُمْ نَهْمَتَهُ مِنْ وَجْهِهِ ، فَلْيُعَجِّلْ إِلَى أَهْلِهِ » .

39. Ebû Hüreyre (r.a.), Resûlullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu rivayet etti: **«Yolculuk azabdan bir parçadır. Sizden birinin uyumasına, yemesine ve içmesine engel olur. Herhangi biriniz ihtiyacını giderince (işini görünce), ailesine dönmeye acele etsin.»**[37]

(36) İbn Abdilber der ki: Bu, pekçok yoldan müsned bir hadistir. Bunlar mahfuz pekçok hadistir.

(37) Buharî, Umre, 26/19; Müslim, İmaret, 33/55, no:179.

16. KÖLELERE YUMUŞAK DAVRANMAK

٤٠ - حدّثني مَالِكٌ ؛ أنّهُ بَلَغَهُ أنّ أبا هُرَيْرَةَ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « لِلْمَمْلُوكِ طَعَامُهُ وَكِسْوَتُهُ بِالْمَعْرُوفِ . وَلا يُكَلَّفُ مِنَ الْعَمَلِ إلا مَا يُطِيقُ » .

40. Ebû Hüreyre (r.a.) Resûlullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu rivayet etti: «**Normal bir şekilde yedirilip giydirilmesi, kölelerin hakkıdır. Ona gücünün yetmeyeceği iş yaptırılamaz.**»[38]

٤١ - وحدّثني مَالِكٌ أنّهُ بَلَغَهُ ؛ أنّ عُمَرَ بْنَ الْخَطّابِ كانَ يَذْهَبُ إلَى الْعَوَالِي كلَّ يَوْمِ سَبْتٍ . فَإذَا وَجَدَ عَبْدًا فِي عَمَلٍ لا يُطِيقُهُ ، وَضَعَ عَنْهُ مِنْهُ .

41. İmam Malik'e şöyle rivayet edildi: Ömer b. Hattab (r.a.), her cumartesi günü Medine'nin kenar semtlerine gider, bir köleyi gücü yetmeyeceği bir işte çalışırken görürse o işi ona yaptırmazdı.

٤٢ - وحدّثني مَالِكٌ عَنْ عَمِّهِ أبِي سُهَيْلِ بْنِ مَالِكٍ ، عَنْ أبِيهِ ؛ أنّهُ سَمِعَ عُثْمَانَ بْنَ عَفّانَ وَهُوَ يَخْطُبُ ، وَهُوَ يَقُولُ : لا تُكَلِّفُوا الأمَةَ ، غَيْرَ ذَاتِ الصَّنْعَةِ ، الْكَسْبَ . فَإنَّكُمْ مَتَى كَلَّفْتُمُوهَا ذَلِكَ ، كَسَبَتْ بِفَرْجِهَا . وَلا تُكَلِّفُوا الصَّغِيرَ الْكَسْبَ . فَإنَّهُ إذَا لَمْ يَجِدْ سَرَقَ . وَعفُّوا إذْ أعْفَكُمُ اللهُ . وَغَلِّيكُمْ ، مِنَ الْمَطَاعِمِ ، بِمَا طَابَ مِنْهَا .

42. Ebû Süheyl'in babası Malik, Osman b. Affan (r.a.)'ı hutbe okurken dinledi. Osman (r.a.) şöyle diyordu: «**Sanatı olmayan cariyeyi kazanç sağlamaya zorlamayın. Siz onu kazanca zorlarsanız, namusunu satarak kazanır. Küçükleri de kazanç sağlamaya zorlamayın. Zira o bulamazsa çalar. Onlardan müstağni kalınız. Helal olan yiyecekleri arayınız.**»

(38) Müslim, Eyman, 27/10, no:41.

17. KÖLE VE BAĞIŞI HAKKINDAKİ RİVAYETLER

٤٣ - حدّثني مَالِكٌ عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « الْعَبْدُ إِذَا نَصَحَ لِسَيِّدِهِ . وَأَحْسَنَ عِبَادَةَ اللهِ . فَلَهُ أَجْرُهُ مَرَّتَيْنِ » .

43. Abdullah b. Ömer (r.a.)'den: Resûlullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğu rivayet edildi: «**Köle efendisine samimi davranırsa ve Allah'a karşı ibadetini güzel ifa ederse ona iki kat sevap verilir.**»[39]

٤٤ - وحدّثني مَالِكٌ أَنَّهُ بَلَغَهُ : أَنَّ أَمَةً كَانَتْ لِعَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ . رَآهَا عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ وَقَدْ تَهَيَّأَتْ بِهَيْئَةِ الْحَرَائِرِ . فَدَخَلَ عَلَى ابْنَتِهِ حَفْصَةَ . فَقَالَ : أَلَمْ تَرِ أُجَارِيَةَ أَخِيكِ تَجُوسُ النَّاسَ ، وَقَدْ تَهَيَّأَتْ بِهَيْئَةِ الْحَرَائِرِ ؟ وَأَنْكَرَ ذٰلِكَ عُمَرُ .

44. İmam Malik'e şöyle rivayet edildi: Ömer b. Hattab (r.a.) oğlu Abdullah'ın cariyesinin hür kadınlar gibi giyindiğini görünce kızı Hafsa'nın yanına giderek: «Kardeşinin cariyesinin hür kadınların şekline bürünerek insanlar arasında dolaştığını görmeyeyim» dedi ve bunu hoş karşılamadı.

(39) Buharî, Itk, 49/16; Müslim, Eyman, 27/11, no: 43.

٥٥ - كتاب البيعة

55

BEY'AT KİTABI

1. BEY'AT HAKKINDAKİ RİVAYETLER

١ - **حدّثني** مالكٌ عَنْ عَبْد الله بْن دينار : أَنَّ عَبْدَ الله بْنَ عُمَرَ قَالَ : كُنَّا إِذَا بَايَعْنَا رَسُولَ الله ﷺ عَلَى السَّمْعِ وَالطَّاعَة . يَقُولُ لَنَا رَسُولُ الله ﷺ « فِيمَا اسْتَطَعْتُمْ » .

1. Abdullah b. Ömer (r.a.)'den: Biz Resûlullah (s.a.v.)'e (Emir ve yasaklarını) duyduğumuza ve (Allah'a, Resûlüne ve ulul-emre) itaat edeceğimize dair bey'at ettiğimizde bize:

«— **Gücünüzün yettiği hususlarda!**» diye buyurdu.[1]

٢ - **وحدّثني** مالكٌ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ ، عَنْ أُمَيْمَةَ بِنْتِ رُقَيْقَةَ : أَنَّهَا قَالَتْ : أَتَيْتُ رَسُولَ الله ﷺ فِي نِسْوَةٍ بَايَعْنَهُ عَلَى الإِسْلاَمِ . فَقُلْنَ : يَا رَسُولَ الله ! نُبَايِعُكَ عَلَى أَنْ لاَ نُشْرِكَ بِالله شَيْئًا ، وَلا نَسْرِقَ ، وَلا نَزْنِيَ ، وَلا نَقْتُلَ أَوْلاَدَنَا ، وَلا نَأْتِيَ بِبُهْتَانٍ نَفْتَرِيهِ بَيْنَ أَيْدِينَا وَأَرْجُلِنَا ، وَلا نَعْصِيَكَ فِي مَعْرُوفٍ . فَقَالَ رَسُولُ الله ﷺ « فِيمَا اسْتَطَعْتُنَّ وَأَطَقْتُنَّ » قَالَتْ فَقُلْنَ : اللهُ وَرَسُولُهُ أَرْحَمُ بِنَا مِنْ أَنْفُسِنَا . هَلُمَّ نُبَايِعْكَ يَا رَسُولَ الله ! فَقَالَ رَسُولُ الله ﷺ « إِنِّي لا أُصَافِحُ النِّسَاءَ . إِنَّمَا قَوْلِي لِمِائَةِ امْرَأَةٍ كَقَوْلِي لامْرَأَةٍ وَاحِدَةٍ . أَوْ مِثْلُ قَوْلِي لامْرَأَةٍ وَاحِدَةٍ » .

2. Rukayka'nın kızı Ümeyme (r.a.) der ki:

İslam üzere Resûlullah (s.a.v.)'a bey'at eden kadınlar arasında ben de geldim. Onlar şöyle dediler:

«— Ya Resûlullah, Allah'a hiç bir ortak koşmayacağımıza, hırsızlık yapmayacağımıza, zina etmeyeceğimize, çocuklarımızı öldürmeyeceğimize, kendi tarafımızdan yapılmış bir iftirada bulunmayacağımıza, iyiliklerde sana karşı gelmeyeceğimize dair sana söz veriyoruz.» Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.):

«— **Gücünüzün yettiği hususlarda!**» buyurdu.

(1) Buharî, Ahkâm, 93/43; Müslim, İmaret, 33/22, no:90.

Onlar:

«— Allah ve Resulü bize, bizden daha merhametlidir. Ya Resûlallah, gel sana bey'at edelim» dediklerinde Resûlullah (s.a.v.):

«— **Ben kadınlarla tokalaşmam, benim yüz kadına söylediğim söz, bir kadına söylediğim söz gibidir.**» buyurdu.[2]

٣ - **وحدّثني** مَالِكٌ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ دِينَارٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَتَبَ إِلَى عَبْدِ الْمَلِكِ ابْنِ مَرْوَانَ يُبَايِعُهُ . فَكَتَبَ إِلَيْهِ : بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ . أَمَّا بَعْدُ . لِعَبْدِ اللهِ عَبْدِ الْمَلِكِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ سَلاَمٌ عَلَيْكَ . فَإِنِّى أَحْمَدُ إِلَيْكَ اللهَ الَّذِى لا إِلٰهَ إِلا هُوَ . وَأُقِرُّ لَكَ بِالسَّمْعِ وَالطَّاعَةِ . عَلَى سُنَّةِ اللهِ وَسُنَّةِ رَسُولِهِ . فِيمَا اسْتَطَعْتُ .

3. Abdullah b. Dinar şöyle rivayet eder: Abdullah b. Ömer (r.a.) Abdülmelik b. Mervan'a bey'at ettiğini bildiren mektubunda şöyle yazdı:

«— Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla! İmdi, Allah'ın kulu, mü'minlerin emiri Abdülmelik'e:

Sana selâm olsun. Ben senin için kendisinden başka ilâh olmayan Allah'a hamd ederim. Allah ve Resûlünün emirleri üzerine gücüm yettiği kadar seni dinleyip itaat edeceğime söz veriyorum.»

(2) Tirmizî, Siyer, 19/37; Nesaî, Bey'at, 19/18.

٥٦ - كتاب الكلام

56

KONUŞMA KİTABI

1. SEVİLMEYEN SÖZLER

١ - **حدّثني** مَالِكٌ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ دِينَارٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « مَنْ قَالَ لأَخِيهِ : يَا كَافِرُ ، فَقَدْ بَاءَ بِهَا أَحَدُهُمَا » .

1. Abdullah b. Ömer (r.a.)'den Resûlullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğu rivayet edildi: «**Bir kimse, müslüman kardeşine: "Ey kâfir" derse ikisinden birisi bu söze dûçar olur.**»[1]

٢ - **وحدّثني** مَالِكٌ عَنْ سُهَيْلِ بْنِ أَبِي صَالِحٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « إِذَا سَمِعْتَ الرَّجُلَ يَقُولُ : هَلَكَ النَّاسُ . فَهُوَ أَهْلَكُهُمْ » .

2. Ebû Hureyre (r.a.)'den Resûlullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğu rivayet edildi:

«Bir kişinin "insanlar kahrolsun" dediğini işittiğinde (bil ki) o kişi onlardan en çabuk helake uğrayanı olur.»[2]

٣ - **وحدّثني** مَالِكٌ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ ، عَنِ الأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « لاَ يَقُلْ أَحَدُكُمْ : يَا خَيْبَةَ الدَّهْرِ . فَإِنَّ اللهَ هُوَ الدَّهْرُ » .

3. Ebû Hüreyre (r.a.)'den Resûlullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğu rivayet edildi: «**Sizden hiç kimse: "Zamanın kötülüğü!" demesin. Zira zamana nisbet edilen şeyi yapan Allah'dır.**»[3]

(1) Buharî, Edeb, 78/13.
(2) Müslim, Bir 45/41, no: 139.
(3) Buharî, Edeb, 78/101; Müslim, Elfaz, 40/1, no:4.

٤ - وحدّثني مَالِكٌ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ : أَنَّ عِيسَى بْنَ مَرْيَمَ لَقِيَ خِنْزِيرًا بِالطَّرِيقِ . فَقَالَ لَهُ : انْفُذْ بِسَلاَمٍ . فَقِيلَ لَهُ : تَقُولُ هٰذَا لِخِنْزِيرٍ ؟ فَقَالَ عِيسَى : إِنِّي أَخَافُ أَنْ أُعَوِّدَ لِسَانِي النُّطْقَ بِالسُّوءِ .

4. Yahya b. Said der ki, Meryem oğlu İsa (Hz. İsa) yolda bir domuzla karşılaşınca ona:

«— Emniyetle git» dedi. İsa'ya:

«— Bu sözü domuza mı söylüyorsun? diye sordular. İsa şöyle cevap verdi:

«— Ben dilimi kötü söz söylemeye alıştıracağımdan korkuyorum.»

2. DİLİNE SAHİP OLMAK

٥ - **حدّثني** مَالِكٌ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرِو بْنِ عَلْقَمَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ بِلاَلِ بْنِ الْحَارِثِ الْمُزَنِيِّ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « إِنَّ الرَّجُلَ لَيَتَكَلَّمُ بِالْكَلِمَةِ مِنْ رِضْوَانِ اللهِ . مَا كَانَ يَظُنُّ أَنْ تَبْلُغَ مَا بَلَغَتْ . يَكْتُبُ اللهُ لَهُ بِهَا رِضْوَانَهُ إِلَى يَوْمِ يَلْقَاهُ . وَإِنَّ الرَّجُلَ لَيَتَكَلَّمُ بِالْكَلِمَةِ مِنْ سَخَطِ اللهِ . مَا كَانَ يَظُنُّ أَنْ تَبْلُغَ مَا بَلَغَتْ . يَكْتُبُ اللهُ لَهُ بِهَا سَخَطَهُ إِلَى يَوْمِ يَلْقَاهُ » .

5. Bilal b. Haris el-Müzenî şunları rivayet etti: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: «**Bir adam Allah'ın razı olacağı bir söz söyler, o sözün ulaşacağı yere ulaşmadığını zanneder. Allah kıyamet gününe kadar bu söz sebebiyle ondan razı olduğunu yazar. Bir kimse de, Allah'ın gazabını mucip bir söz söyler, o sözün ulaşacağı yere ulaşmadığını zanneder. Bu söz sebebiyle, kıyamet gününe kadar Allah o kişiye gazab ettiğini yazar.**»[4]

٦ - **وحدّثني** مَالِكٌ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ دِينَارٍ ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ السَّمَّانِ ؛ أَنَّهُ أَخْبَرَهُ : أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ قَالَ : إِنَّ الرَّجُلَ لَيَتَكَلَّمُ بِالْكَلِمَةِ مَا يُلْقِي لَهَا بَالاً يَهْوِي بِهَا فِي نَارِ جَهَنَّمَ . وَإِنَّ الرَّجُلَ لَيَتَكَلَّمُ بِالْكَلِمَةِ مَا يُلْقِي لَهَا بَالاً يَرْفَعُهُ اللهُ بِهَا فِي الْجَنَّةِ .

6. Ebû Hüreyre (r.a.) der ki: Bir kişi bir söz söyler de o sözden dolayı cehennem ateşine düşeceği hatırına gelmez. Bir kimse de bir söz söyler, bu sözden dolayı Allah'ın kendisini cennete koyacağı aklına gelmez.[5]

(4) Ebu Hureyre'den buna yakını merfu olarak rivayet edilir. Bkz. Buharî, Rıkâk, 81/23; Müslim, Zühd, 53/6, no:49, 50.

(5) Bu mevkuftur.
Abdurrahman b. Abdillah b. Dinar -babası- Ebu Salih Ebu Hureyre yoluyla merfu olarak rivayet edilir: Buharî, Rıkâk, 81/23.

3. ALLAH'I ANMADAN KONUŞMANIN MEKRUHLUĞU

٧ - حدّثني مَالِكٌ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّهُ قَالَ : قَدِمَ رَجُلاَنِ مِنَ الْمَشْرِقِ فَخَطَبَا فَعَجِبَ النَّاسُ لِبَيَانِهِمَا . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « إِنَّ مِنَ الْبَيَانِ لَسِحْرًا » أَوْ قَالَ « إِنَّ بَعْضَ الْبَيَانِ لَسِحْرٌ » .

7. Abdullah b. Ömer (r.a.) der ki: Doğudan iki kişi gelerek hitabede bulundular. Açıklamaları halkın hoşuna gidince Resûlullah (s.a.v.): «**Beyanda sihir vardır**» veya «**Bazı beyanlar sihirdir**» buyurdu.[6]

٨ - وحدّثني مَالِكٌ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ : أَنَّ عِيسَى بْنَ مَرْيَمَ كَانَ يَقُولُ : لاَ تُكْثِرُوا الْكَلاَمَ بِغَيْرِ ذِكْرِ اللهِ فَتَقْسُوا قُلُوبُكُمْ . فَإِنَّ الْقَلْبَ الْقَاسِيَ بَعِيدٌ مِنَ اللهِ وَلَكِنْ لاَ تَعْلَمُونَ . وَلاَ تَنْظُرُوا فِي ذُنُوبِ النَّاسِ كَأَنَّكُمْ أَرْبَابٌ . وَانْظُرُوا فِي ذُنُوبِكُمْ كَأَنَّكُمْ عَبِيدٌ . فَإِنَّمَا النَّاسُ مُبْتَلًى وَمُعَافًى . فَارْحَمُوا أَهْلَ الْبَلاَءِ وَاحْمَدُوا اللهَ عَلَى الْعَافِيَةِ .

8. İmam Malik'e şöyle rivayet edildi: Meryem oğlu İsa şöyle derdi: Allah'ı anmaksızın çok konuşmayın. Sonra kalbleriniz katılaşır. Katı kalb ise, Allah'dan uzaktır, fakat siz bilemezsiniz. Siz tanrılarmışcasına insanların günahlarına bakmayınız. Kullar gibi kendi günahlarınıza bakınız. Zira insanlar (günahlara) dûçar olur ve ondan kurtulabilir. Belâya uğrayanlara acıyın. Afiyetten dolayı da Allah'a hamd edin.[7]

٩ - وحدّثني مَالِكٌ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ : أَنَّ عَائِشَةَ زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ كَانَتْ تُرْسِلُ إِلَى بَعْضِ أَهْلِهَا بَعْدَ الْعَتَمَةِ فَتَقُولُ : أَلاَ تُرِيحُونَ الْكَتَّابَ ؟

9. İmam Malik'e şöyle rivayet edildi: Hz. Peygamber'in hanımı Aişe (r.a.) yatsıdan sonra ailesinden bazılarına haber göndererek: «**Kâtip meleklere istirahat vermez misiniz?**» derdi.

(6) Buharî, Tıb, 86/51.
(7) Mürseldir. Alâ b. Abdirrahman b. Ya'kub -babası- Ebu Hureyre senediyle mevsuldür; Müslim, Bir, 45/20, no:70.

4. GIYBET

١٠ - حدّثني مَالِكٌ عَنِ الْوَلِيدِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ صَيَّادٍ ؛ أَنَّ الْمُطَّلِبَ بْنَ عَبْدِ اللهِ بْنِ حَنْطَبَ الْمَخْزُومِيَّ أَخْبَرَهُ : أَنَّ رَجُلاً سَأَلَ رَسُولَ اللهِ ﷺ : مَا الْغِيبَةُ ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « أَنْ تَذْكُرَ مِنَ الْمَرْءِ مَا يَكْرَهُ أَنْ يَسْمَعَ » قَالَ : يَا رَسُولَ اللهِ وَإِنْ كَانَ حَقًّا ؟ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « إِذَا قُلْتَ بَاطِلاً فَذٰلِكَ الْبُهْتَانُ » .

10. Mahzum kabilesinden Abdullah b. Hattab'ın oğlu Muttalib derki: Bir zat Resûlullah (s.a.v.)'e:

«— Gıybet nedir?» diye sorunca Resûlullah (s.a.v.):

«— **Bir kişinin duyduğu zaman hoşlanmayacağı şeyleri anlatmandır.**» buyurdu. Adam:

«— Ya Resûlallah gerçek olursa da mı?» diye sordu. Resûlullah (s.a.v.):

«— **Asılsız bir şey söylersen bu iftira olur.**» buyurdu.[8]

(8) Şeybanî, 956.

5. DİLDEN KORKMAK

١١ - حدّثني مَالِكٌ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « مَنْ وَقَاهُ اللهُ شَرَّ اثْنَيْنِ وَلَجَ الْجَنَّةَ » فَقَالَ رَجُلٌ : يَا رَسُولَ اللهِ لا تُخْبِرْنَا . فَسَكَتَ رَسُولُ اللهِ ﷺ . ثُمَّ عَادَ رَسُولُ اللهِ ﷺ فَقَالَ مِثْلَ مَقَالَتِهِ الأُولَى . فَقَالَ لَهُ الرَّجُلُ : لا تُخْبِرْنَا يَا رَسُولَ اللهِ . فَسَكَتَ رَسُولُ اللهِ ﷺ . ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مِثْلَ ذَلِكَ أَيْضًا . فَقَالَ الرَّجُلُ : لا تُخْبِرْنَا يَا رَسُولَ اللهِ . ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مِثْلَ ذَلِكَ أَيْضًا . ثُمَّ ذَهَبَ الرَّجُلُ يَقُولُ مِثْلَ مَقَالَتِهِ الأُولَى فَأَسْكَتَهُ رَجُلٌ إِلَى جَنْبِهِ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « مَنْ وَقَاهُ اللهُ شَرَّ اثْنَيْنِ وَلَجَ الْجَنَّةَ . مَا بَيْنَ لَحْيَيْهِ وَمَا بَيْنَ رِجْلَيْهِ . مَا بَيْنَ لَحْيَيْهِ وَمَا بَيْنَ رِجْلَيْهِ . مَا بَيْنَ لَحْيَيْهِ وَمَا بَيْنَ رِجْلَيْهِ » .

11. Atâ b. Yesar, Resûlullah (s.a.v.)'ın şöyle buyurduğunu rivayet etti: «**Allah bir kimseyi iki şeyin şerrinden korursa, o kişi cennete girer.**» Bunun üzerine bir zat:

«— Ya Resûlallah (bunları) bize söyleme» deyince Resûlullah (sa.v.) da sustu. Sonra dönerek, birinci sözünü aynen tekrar etti. Adam yine ona:

«— (Onları) bize haber verme Ya Resûlallah» dedi. Resûlullah (s.a.v.) yine sustu. Sonra aynı sözünü tekrarladı. Bunun üzerine adam:

«— (Onları) bize haber verme ya Resûlallah!» dedi. Sonra Resûlullah (s.a.v.) yine aynı sözünü tekrarladı. Adam da ilk sözünü söyleme cihetine gidince,yanındaki bir zat onu susturdu. Resûlullah (s.a.v.) bunun üzerine şöyle buyurdu: «**Allah bir kimseyi iki şeyin şerrinden korursa, o kişi cennete girer: Dilinin ve cinsî organlarının! Dilinin ve cinsî organlarının!..**»[9]

(9) Ebu Ömer der ki: Malik'ten, bildiğim kadarıyla ihtilafsız mürseldir. Buharî, Sehl b. Sa'd'den mevsul olarak rivayet eder: Rıkak, 81/23.

١٢ - وحدّثني مَالِكٌ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَم ، عَنْ أَبِيهِ : أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ دَخَلَ عَلَى أَبِي بَكْرٍ الصِّدِّيقِ وَهُوَ يَجْبِذ لِسَانَهُ . فَقَالَ لَهُ عُمَرُ : مَهْ . غَفَرَ اللهُ لَكَ . فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ : إِنَّ هٰذَا أَوْرَدَنِي الْمَوَارِدَ .

12. Zeyd'in babası Eslem şöyle rivayet etti: Ömer b. Hattab, Ebu Bekir dilini çekerken onun yanına girdi ve ona: «Allah seni bağışlasın, yapma!» deyince Ebû Bekir (r.a.):

«— Bu, beni tehlikeye düşürdü» dedi.

6. BİRİNİN YANINDA İKİ KİŞİNİN GİZLİ KONUŞMASI

١٣ - حدّثنى مَالِكٌ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ دِينَارٍ ؛ قَالَ : كُنْتُ أَنَا وَعَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ عِنْدَ دَارِ خَالِدِ بْنِ عُقْبَةَ الَّتِى بِالسُّوقِ . فَجَاءَ رَجُلٌ يُرِيدُ أَنْ يُنَاجِيَهُ . وَلَيْسَ مَعَ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ أَحَدٌ غَيْرِى ، وَغَيْرُ الرَّجُلِ الَّذِى يُرِيدُ أَنْ يُنَاجِيَهُ . فَدَعَا عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ رَجُلاً آخَرَ حَتَّى كُنَّا أَرْبَعَةً . فَقَالَ لِى وَلِلرَّجُلِ الَّذِى دَعَاهُ : اسْتَأْخِرَا شَيْئًا . فَإِنِّى سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ « لاَ يَتَنَاجَى اثْنَانِ دُونَ وَاحِدٍ » .

13. Abdullah b. Dinar der ki: Ben ve Abdullah b. Ömer (r.a.), Utbe oğlu Halid'in çarşıdaki evinde idik. Bir kişi gelerek Abdullah, ile gizli konuşmak istedi. Orada Abdullah ile gizli konuşmak isteyen adamdan ve benden başka kimse yoktu. Abdullah dört kişi olmamız için bir adam daha çağırdı. Bana ve çağırdığı adama şöyle dedi: Biraz bekleyin. Ben Resûlullah (s.a.v.)'i şöyle derken işittim: «**Bir kişinin yanında, iki kişi gizli konuşmasın**»

١٤ - وحدّثنى مَالِكٌ عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « إِذَا كَانَ ثَلاَثَةٌ فَلاَ يَتَنَاجَى اثْنَانِ دُونَ وَاحِدٍ » .

14. Abdullah b. Ömer (r.a.)'den Resûlullah (s.a.v.)'ın şöyle buyurduğu rivayet edildi: «**Üç kişi birarada bulunduğunda ikisi gizli konuşmasın.**»[10]

(10) Buharî, İsti'zân, 79/45; Müslim, Selâm, 39/15, no:36.

7. YALAN VE DOĞRU SÖZLER

١٥ - حدّثني مَالِكٌ عَنْ صَفْوَانَ بْنِ سُلَيْمٍ ؛ أَنَّ رَجُلاً قَالَ لِرَسُولِ اللهِ ﷺ : أَكْذِبُ امْرَأَتِي يَا رَسُولَ اللهِ ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « لا خَيْرَ فِي الْكَذِبِ » فَقَالَ الرَّجُلُ : يَا رَسُولَ اللهِ ! أَعِدُهَا وَأَقُولُ لَهَا ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « لا جُنَاحَ عَلَيْكَ » .

15. Safvan b. Süleym şöyle rivayet etti: Bir zat Resûlullah (s.a.v.)'e:

«— Hanımıma yalan söyleyebilir miyim ya Resûlallah?»diye sordu. Resûlullah (s.a.v.):

«— **Yalanda hayır yoktur.**» buyurdu. O zat:

«— Ona bir takım vaadlerde bulunup[11] kendisine söyleyebilir miyim?» diye sorunca, Resûlullah (s.a.v.):

«— **Bunda bir günah yoktur.**» buyurdu.[12]

١٦ - وحدّثني مَالِكٌ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ : أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ مَسْعُودٍ كَانَ يَقُولُ : عَلَيْكُمْ بِالصِّدْقِ فَإِنَّ الصِّدْقَ يَهْدِي إِلَى الْبِرِّ . وَالْبِرُّ يَهْدِي إِلَى الْجَنَّةِ . وَإِيَّاكُمْ وَالْكَذِبَ . فَإِنَّ الْكَذِبَ يَهْدِي إِلَى الْفُجُورِ . وَالْفُجُورُ يَهْدِي إِلَى النَّارِ . أَلا تَرَى أَنَّهُ يُقَالُ : صَدَقَ وَبَرَّ . وَكَذَبَ وَفَجَرَ .

16. İmam Malik'e rivayet edildiğine göre Abdullah b. Mesud şöyle derdi: Doğru sözden ayrılmayın. Çünkü doğruyu söylemek iyi amel yapmaya, iyi amel yapmak da cennete götürür. Yalandan sakının. Çünkü yalan günaha götürür. Günah ise cehenneme götürür. Nitekim: «Doğru konuştu, iyi amel işledi; yalan konuştu, günaha girdi» sözü meşhurdur.[13]

(11) Yerine getireceğine inandığı vaadler demektir.
(12) Mürseldir. Ebu Ömer der ki: Hiçbir yoldan müsned olduğunu bilmiyorum.
(13) Buharî, Edeb, 78/69; Müslim, Bir, 45/29, no: 103-105.

١٧ - وحدّثني مَالِكٌ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّهُ قِيلَ لِلُقْمَانَ : مَا بَلَغَ بِكَ مَا نَرَى ؟ يُرِيدُونَ الْفَضْلَ . فَقَالَ لُقْمَانُ : صِدْقُ الْحَدِيثِ وَأَدَاءُ الأَمَانَةِ . وَتَرْكُ مَا لا يَعْنِينِي .

17. İmam Malik'e şöyle rivayet edildi: Lokman'a ondaki fazileti kast ederek:

«— Gördüğümüz bu fazilete seni ulaştıran nedir? diye sorulduğunda, Lokman:

«Doğru konuşmak, emaneti yerine getirmek ve gereksiz işleri terk etmek» diye cevap verdi.

١٨ - وحدّثني مَالِكٌ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ مَسْعُودٍ كَانَ يَقُولُ : لا يَزَالُ الْعَبْدُ يَكْذِبُ وَتُنْكَتُ فِي قَلْبِهِ نُكْتَةٌ سَوْدَاءُ ، حَتَّى يَسْوَدَّ قَلْبُهُ كُلُّهُ فَيُكْتَبَ عِنْدَ اللهِ مِنَ الْكَاذِبِينَ .

18. İmam Malik'in rivayet ettiğine göre Abdullah b. Mesud (r.a.) şöyle derdi: Kul yalan konuşmaya devam ettikçe, Allah katında yalancılardan yazılıncaya ve kalbinin tamamı kararıncaya kadar kalbinde siyah bir leke belirir.[14]

١٩ - وحدّثني مَالِكٌ عَنْ صَفْوَانَ بْنِ سُلَيْمٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ : قِيلَ لِرَسُولِ اللهِ ﷺ : أَيَكُونُ الْمُؤْمِنُ جَبَانًا ؟ فَقَالَ « نَعَمْ » فَقِيلَ لَهُ : أَيَكُونُ الْمُؤْمِنُ بَخِيلاً ؟ فَقَالَ « نَعَمْ » فَقِيلَ لَهُ : أَيَكُونُ الْمُؤْمِنُ كَذَّابًا ؟ فَقَالَ « لا » .

19. Safvan b. Süleym der ki: Resûlullah (s.a.v.)'e:

«— Mü'min korkak olur mu?» diye sorulduğunda:

«— **Evet**» diye cevap verdi.

«— Mü'min yalancı olur mu?» diye sorulunca da:

«— **Hayır**» buyurdu.[15]

(14) Mevkuftur, hükmü merfudur. Çünkü bu konuda ictihada yer yoktur.

(15) Mürsel veya mu'daldir. ebu Ömer der ki: Sağlam bir yoldan müsned olarak bilmiyorum. Hasen-mürsel bir hadistir.

8. MALI GEREKSİZ YERLERE HARCAMAK VE İKİ YÜZLÜLÜK

٢٠ - حدّثني مَالِكٌ عَنْ سُهَيْلِ بْنِ أَبِي صَالِحٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « إِنَّ اللهَ يَرْضَى لَكُمْ ثَلاَثًا . وَيَسْخَطُ لَكُمْ ثَلاَثًا . يَرْضَى لَكُمْ أَنْ تَعْبُدُوهُ وَلا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا . وَأَنْ تَعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللهِ جَمِيعًا . وَأَنْ تَنَاصَحُوا مَنْ وَلاَّهُ اللهُ أَمْرَكُمْ . وَيَسْخَطُ لَكُمْ قِيلَ وَقَالَ . وَإِضَاعَةَ الْمَالِ . وَكَثْرَةَ السُّؤَالِ .

20. Ebu Hüreyre (r.a.)'den Resûlullah (s.a.v)'in şöyle buyurduğu rivayet edildi: **«Allah sizden üç hususta razı olur ve üç hususta da size gazap eder. Sizin kendisine ibadet edip ona hiçbir ortak koşmamanıza; toptan Kur'an-ı Kerim'e yapışmanıza ve Allah'ın başınıza geçirdiği kişilere itaat etmenize razı olur. Dedikodu yapmanıza, malınızı gereksiz yerlere harcamanıza ve çok soru sormanıza da gazab eder.»**[16]

٢١ - وحدّثني مَالِكٌ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنِ الأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « مِنْ شَرِّ النَّاسِ ذُو الْوَجْهَيْنِ . الَّذِي يَأْتِي هَؤُلاَءِ بِوَجْهٍ وَهَؤُلاَءِ بِوَجْهٍ » .

21. Ebû Hüreyre (r.a.)'den Resûlullah (s.a.v.)'ın şöyle buyurduğu rivayet edildi: **İnsanların en kötüsü, şunlara bir yüzünü, bunlara da başka bir yüzünü gösteren iki yüzlü kimselerdir.»**[17]

(16) Müslim, Akdıye, 30/5, no:10.
(17) Buharî, Ahkam, 93/27; Müslim, Bir, 43/26, no: 99.

9. BİR KİMSENİN AMELİ YÜZÜNDEN TOPLUMA CEZA VERİLMESİ

٢٢ - حدّثني مَالِكٌ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ : أَنَّ أُمَّ سَلَمَةَ زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ قَالَتْ : يَا رَسُولَ اللهِ ! أَنَهْلِكُ وَفِينَا الصَّالِحُونَ ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « نَعَمْ . إِذَا كَثُرَ الْخَبَثُ » .

22. İmam Malik'e şöyle rivayet edildi: Hz. Peygamberin hanımı Ümmü Seleme:

«— İçimizde salih kimseler varken biz helak olur muyuz ya Resûlallah?» dediğinde, Resûlullah (s.a.v.):

«— **Evet, kötülük çoğalınca helak olursunuz**» diye cevap verdi.[18]

٢٣ - وحدّثني مَالِكٌ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أَبِي حَكِيمٍ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ يَقُولُ : كَانَ يُقَالُ : إِنَّ اللهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى لا يُعَذِّبُ الْعَامَّةَ بِذَنْبِ الْخَاصَّةِ . وَلَكِنْ إِذَا عَمِلَ الْمُنْكَرَ جِهَارًا اسْتَحَقُّوا الْعُقُوبَةَ كُلُّهُمْ .

23. Ömer b. Abdülaziz, şöyle bir söz söylenirdi, dedi: «Yüce Allah bir kişinin günahından dolayı topluma azab etmez, fakat bir kötülük açık olarak işlenirse toplumun hepsi azaba dûçar olurlar.»

(18) İbn Abdilber der ki: Bu hadis Ummu Seleme'den, sadece kuvvetli olmayan bir yoldan bilinir.
Zeyneb b. Cahş'tan bilinmektedir, meşhur ve mahfuzdur.
Bkz. Buharî, Enbiya, 60/7; Müslim, Fiten, 52/1, no:1.

10. TAKVA

٢٤ - حدّثني مَالِكٌ عَنْ إِسْحٰقَ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ : قَالَ : سَمِعْتُ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ ، وَخَرَجْتُ مَعَهُ حَتّٰى دَخَلَ حَائِطًا فَسَمِعْتُهُ وَهُوَ يَقُولُ ، وَبَيْنِي وَبَيْنَهُ جِدَارٌ ، وَهُوَ فِي جَوْفِ الْحَائِطِ : عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ ! بَخٍ بَخٍ . وَاللهِ لَتَتَّقِيَنَّ اللهَ أَوْ لَيُعَذِّبَنَّكَ .

24. Enes b. Malik (r.a.) der ki: Ömer b. Hattab (r.a.) ile beraber çıkmıştık. O, bahçeye girdi, aramızda bir duvar vardı. Onun şöyle dediğini işittim:

«— Ömer b. Hattab mü'minlerin emiri! Bak, bak!.. Allah'a yemin ederim ki, ya Allah'dan korkarsın veya sana azab eder.»

٢٥ - قَالَ مَالِكٌ : وَبَلَغَنِي أَنَّ الْقَاسِمَ بْنَ مُحَمَّدٍ كَانَ يَقُولُ : أَدْرَكْتُ النَّاسَ وَمَا يُعْجَبُونَ بِالْقَوْلِ .

قَالَ مَالِكٌ : يُرِيدُ ، بِذٰلِكَ ، الْعَمَلَ . إِنَّمَا يُنْظَرُ إِلَى عَمَلِهِ وَلَا يُنْظَرُ إِلَى قَوْلِهِ .

25. Kasım b. Muhammed şöyle derdi: Yapmadıkları bir şeyi konuşmayı sevmeyen insanlarla yaşadım. (Sahabeleri kast ediyor)

İmam Malik der ki: *Kasım, bununla ameli kast etmiştir. Zira kişinin sözüne değil ameline bakılır.*[19]

(19) Nitekim Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurulmuştur: «***Ey iman edenler! Niçin yapmıyacağınız şeyi söylüyorsunuz? Allah yanında en kötü şey, yapmıyacağınız şeyi söylemektir.***» (Saff, 2-3).

11. GÖK GÜRÜLTÜSÜ DUYULUNCA NE DENİR?

٢٦ - حدّثني مَالِكٌ عَنْ عَامِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ الزُّبَيْرِ ؛ أَنَّهُ كَانَ إِذَا سَمِعَ الرَّعْدَ تَرَكَ الْحَدِيثَ وَقَالَ : سُبْحَانَ الَّذِى يُسَبِّحُ الرَّعْدُ بِحَمْدِهِ وَالْمَلاَئِكَةُ مِنْ خِيفَتِهِ . ثُمَّ يَقُولُ : إِنَّ هٰذَا لَوَعِيدٌ ، لأَهْلِ الأَرْضِ شَدِيدٌ .

26. Abdullah b. Zübeyr'in oğlu Âmir, gök gürültüsünü duyduğu zaman konuşmayı bırakır ve şöyle derdi:

«Gök gürlemesi hamd ile, melekler de korku ile onu tesbih eder.»[20] Bundan sonra da: «Bu, elbette ki yeryüzündekilere şiddetli bir tehdittir» derdi.

(20) Râd, 13.

12. RESÛLULLAH (S.A.V.)'İN TERİKESİ

٢٧ - حدّثني مَالِكٌ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ ، عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ : أَنَّ أَزْوَاجَ النَّبِيِّ ﷺ ، حِينَ تُوُفِّيَ رَسُولُ اللهِ ﷺ ، أَرَدْنَ أَنْ يَبْعَثْنَ عُثْمَانَ بْنَ عَفَّانَ إِلَى أَبِي بَكْرٍ الصِّدِّيقِ . فَيَسْأَلْنَهُ مِيرَاثَهُنَّ مِنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ . فَقَالَتْ لَهُنَّ عَائِشَةُ : أَلَيْسَ قَدْ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « لا نُورَثُ . مَا تَرَكْنَا فَهُوَ صَدَقَةٌ » .

27. Mü'minlerin annesi Hz. Aişe (r.a.)'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah (s.a.v) vefat edince, hanımları Osman b. Affan (r.a.)'ı, Ebû Bekir (r.a.)'e gönderip Resûlullah (s.a.v.)'dan kendilerine düşen mirası ondan istemesini söylediler. Bunun üzerine Hz. Aişe (r.a.) onlara; Resûlullah (s.a.v):

«— **Biz miras bırakmayız; bizim bıraktığımız sadakadır.**» buyurmamış mıydı? dedi.[21]

٢٨ - وحدّثني مَالِكٌ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ ، عَنِ الأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « لا يَقْتَسِمُ وَرَثَتِي دِينَارِيَ . مَا تَرَكْتُ ، بَعْدَ نَفَقَةِ نِسَائِي وَمَؤُونَةِ عَامِلِي ، فَهُوَ صَدَقَةٌ » .

28. Ebû Hüreyre (r.a.)'den: Resûlullah (s.a.v.)'ın şöyle buyurduğu rivayet edildi: «**Benim varislerim altın paraları bölüşmez. Hanımlarımın nafakasından ve işçimin masrafından başka bıraktıklarım sadakadır.**»[22]

(21) Buharî, Feraid, 85/3; Müslim, Cihad, 32/16, no:51.
(22) Buharî, Feraid, 85/3; Müslim, Cihad, 32/16, no:55.

٥٧ - كتاب جهنم

57

CEHENNEM KİTABI

1. CEHENNEMİN EVSAFI

١ - حدّثني مَالِكٌ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ ، عَنِ الأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « نَارُ بَنِي آدَمَ ، الَّتِي يُوقِدُونَ ، جُزْء مِنْ سَبْعِينَ جُزْأً مِنْ نَارِ جَهَنَّمَ » فَقَالُوا : يَا رَسُولَ اللهِ إِنْ كَانَتْ لَكَافِيَةً . قَالَ « إِنَّهَا فُضِّلَتْ عَلَيْهَا بِتِسْعَةٍ وَسِتِّينَ جُزْأً » .

1. Ebû Hüreyre (r.a.)'den Resûlullah (s.a.v.)'ın şöyle buyurduğu rivayet edildi: «**İnsanların yakmış olduğu ateş, cehennem ateşinin yetmiş parçasından bir parçadır.**» Ashab:

«— Ya Resûlallah, dünya ateşi (cezalandırmak için) kâfi gelir» dediler. Resûlullah (s.a.v.)da:

«— **Cehennem ateşi dünya ateşinden altmış dokuz derece daha şiddetli kılındı**» buyurdu.[1]

٢ - وحدّثني مَالِكٌ عَنْ عَمِّهِ أَبِي سُهَيْلِ بْنِ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّهُ قَالَ : أَتَرَوْنَهَا حَمْرَاءَ كَنَارِكُمْ هٰذِهِ ؟ لَهِيَ أَسْوَدُ مِنَ الْقَارِ . وَالْقَارُ الزِّفْتُ .

2. Ebû Hüreyre (r.a.)'nın «Siz cehennem ateşini, bu ateşiniz gibi kırmızı mı sanıyorsunuz? O zift gibi simsiyahtır» dediği rivayet edildi.[2]

(1) Buharî, Bedu'l-Halk, 59/10; Müslim, Cennet, 51/12, no:30

(2) Bâcî der ki: böylesini Ebu Hureyre ancak duyarak bilebilir. Çünkü bu, gaybtan bir haberdir. Hükmü merfudur (Zurkanî).

٥٨ - كتاب الصدقة

58

SADAKA KİTABI

1. SADAKAYA TEŞVİK

١ - حدّثني مَالِكٌ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ أَبِي الْحُبَابِ سَعِيدِ بْنِ يَسَارٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « مَنْ تَصَدَّقَ بِصَدَقَةٍ مِنْ كَسْبٍ طَيِّبٍ ، وَلا يَقْبَلُ اللهُ إِلا طَيِّبًا ، كَانَ إِنَّمَا يَضَعُهَا فِي كَفِّ الرَّحْمٰنِ . يُرَبِّيهَا كَمَا يُرَبِّي أَحَدُكُمْ فَلُوَّهُ أَوْ فَصِيلَهُ . حَتَّى تَكُونَ مِثْلَ الْجَبَلِ » .

1. Ebu Hubab Saîd b. Yesar'dan: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:

«Kim helal kazancından bir sadaka verirse —zaten Allah ancak helalı kabul eder—, onu Allah'ın kudret eline koyar. Allah da onu dağ gibi oluncaya kadar, sizden birinin tayını veya deve yavrusunu büyüttüğü gibi büyütür.»[1]

- وحدّثني مَالِكٌ عَنْ إِسْحٰقَ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ يَقُولُ : كَانَ أَبُو طَلْحَةَ أَكْثَرَ أَنْصَارِيٍّ بِالْمَدِينَةِ مَالاً مِنْ نَخْلٍ . وَكَانَ أَحَبُّ أَمْوَالِهِ إِلَيْهِ بَيْرَحَاءَ . وَكَانَتْ مُسْتَقْبِلَةَ الْمَسْجِدِ . وَكَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَدْخُلُهَا وَيَشْرَبُ مِنْ مَاءٍ فِيهَا طَيِّبٍ . قَالَ أَنَسٌ : فَلَمَّا أُنْزِلَتْ هٰذِهِ الآيَةُ ﴿ لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ ﴾ قَامَ أَبُو طَلْحَةَ إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللهِ ! إِنَّ اللهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى يَقُولُ ﴿ لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ ﴾ وَإِنَّ أَحَبَّ أَمْوَالِي إِلَيَّ بَيْرَحَاءَ . وَإِنَّهَا صَدَقَةٌ للهِ . أَرْجُو بِرَّهَا وَذُخْرَهَا عِنْدَ اللهِ . فَضَعْهَا يَا رَسُولَ اللهِ حَيْثُ شِئْتَ . قَالَ : فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « بَخٍ ! ذٰلِكَ مَالٌ رَابِحٌ . ذٰلِكَ مَالٌ رَابِحٌ . وَقَدْ سَمِعْتُ مَا قُلْتَ فِيهِ . وَإِنِّي أَرَى أَنْ تَجْعَلَهَا فِي الأَقْرَبِينَ » فَقَالَ أَبُو طَلْحَةَ : أَفْعَلُ يَا رَسُولَ اللهِ . فَقَسَمَهَا أَبُو طَلْحَةَ فِي أَقَارِبِهِ وَبَنِي عَمِّهِ .

2. Ebû Talha'nın torunu İshak'dan, Enes b. Malik'in şöyle anlattığını işittiği rivayet edildi:

(1) Bu, sıhhatinde ittifak bulunan bir hadistir: Buharî, Tevhid, 97/23; Müslim, Zekât, 12/19, no:63.

Ebu Talha, Medine'de Ensar'dan en zengin hurmalığa sahip olanıydı. Kendisince en değerli malı da, Mescid-i Nebevi'nin karşısındaki «Beyruha» adındaki hurmalığı idi. Resûlullah (s.a.v.) oraya girip tatlı suyundan içerdi. «***Sevdiğiniz şeylerden infak etmedikçe iyiliği elde edemezsiniz.***»[2] ayet-i kerimesince, Ebû Talha, Resûlullah (s.a.v.)'ın huzuruna çıkıp:

«— Ya Resûlallah! Allah Teâlâ: «***Sevdiğiniz şeylerden infak etmedikçe iyiliği elde edemezsiniz***» buyuruyor. Bence mallarımın en değerlisi, Beyruha (denilen hurmalık)'dır. O Allah rızası için sadakadır. Allah katında onun hayır ve azığım olmasını umuyorum. İstediğin yere sarfet ya Resûlallah!» deyince, Resûlallah (s.a.v.):

«— **Bu ne kârlı maldır, bu ne kârlı maldır. Onun hakkında söylediğini işittim. Onu yakınlarına vermeni uygun görüyorum.**» buyurdu. Bunun üzerine Ebû Talha:

«— Yapacağım ya Resûlallah» dedi. Sonra hurmalığı akrabalarına ve amcasının oğullarına taksim etti.[3/a]

٢ - وحدّثني مَالِكٌ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « أَعْطُوا السَّائِلَ وَإِنْ جَاءَ عَلَى فَرَسٍ » .

3. Zeyd b. Eslem'den:

Resûlullah (s.a.v.): «**Dilenci at üzerinde de gelse ona veriniz**» buyurdu.[3/b]

٤ - وحدّثني مَالِكٌ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ مُعَاذٍ الأَشْهَلِيِّ الأَنْصَارِيِّ ، عَنْ جَدَّتِهِ ؛ أَنَّهَا قَالَتْ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « يَا نِسَاءَ الْمُؤْمِنَاتِ . لا تَحْقِرَنَّ إِحْدَاكُنَّ أَنْ تُهْدِيَ لِجَارَتِهَا وَلَوْ كُرَاعَ شَاةٍ مُحْرَقًا » .

(2) Âli İmran, 92

(3/a) Buharî, Zekât, 24/44; Müslim, Zekât, 12/14, no:42.

(3/b)İbn Abdilber der ki: Bu hadisin Malik'ten mürsel oluşunda ihtilaf bilmiyorum. Bildiğim kadarıyla, bu konuda dayanılacak müsned bir hadis yoktur. Benzeri için bkz. Şeybanî, 933.

4. Ensar'dan Eşhelî kabilesine mensup Muaz'ın oğlu Amr'dan rivayet edildiğine göre ninesi şöyle demiştir:

Resûlullah (s.a.v.) «**Ey mü'min kadınlar! Sizden biri ütelenmiş bir koç paçası da olsa, komşusuna hediye vermeyi küçük görmesin**» buyurdu.[4]

٥ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ عَنْ عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ : أَنَّ مِسْكِينًا سَأَلَهَا وَهِيَ صَائِمَةٌ . وَلَيْسَ فِي بَيْتِهَا إِلا رَغِيفٌ . فَقَالَتْ لِمَوْلاَةٍ لَهَا : أَعْطِيهِ إِيَّاهُ . فَقَالَتْ : لَيْسَ لَكِ مَا تُفْطِرِينَ عَلَيْهِ . فَقَالَتْ : أَعْطِيهِ إِيَّاهُ . قَالَتْ فَفَعَلْتُ . قَالَتْ : فَلَمَّا أَمْسَيْنَا أَهْدَى لَنَا أَهْلُ بَيْتٍ ، أَوْ إِنْسَانٌ ، مَا كَانَ يُهْدِي لَنَا ، شَاةً وَكَفَنَهَا . فَدَعَتْنِي عَائِشَةُ أُمُّ الْمُؤْمِنِينَ فَقَالَتْ : كُلِي مِنْ هٰذَا . هٰذَا خَيْرٌ مِنْ قُرْصِكِ .

5. İmam Malik'e peygamberimiz (s.a.v.)'in hanımı Hz. Aişe (r.a.)'den şöyle rivayet edildi:

Hz. Aişe (r.a.) oruçlu iken bir yoksul kendisinden yardım istedi. Evinde ancak bir yufka ekmek vardı. Azatlı cariyesine:

«— Onu yoksula ver.» dedi. Cariye:

«— İftar edeceğin başka bir şey yok.» deyince, Hz. Aişe (r.a.):

«— Onu dilenciye ver.» dedi.

Cariye der ki: Hz. Aişe'nin emrini yerine getirdim. Akşam olunca ev halkından biri veya bir insan bize yufka ekmeğe sarılmış bir koyun eti hediye etti. Mü'minlerin annesi Aişe (r.a.) beni çağırıp:

«— Bunu ye, bu senin ekmeğinden daha hayırlıdır.» dedi.

٦ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، قَالَ : بَلَغَنِي أَنَّ مِسْكِينًا اسْتَطْعَمَ عَائِشَةَ أُمَّ الْمُؤْمِنِينَ وَبَيْنَ يَدَيْهَا عِنَبٌ . فَقَالَتْ لإِنْسَانٍ : خُذْ حَبَّةً فَأَعْطِهِ إِيَّاهَا . فَجَعَلَ يَنْظُرُ إِلَيْهَا وَيَعْجَبُ . فَقَالَتْ عَائِشَةُ : أَتَعْجَبُ ؟ كَمْ تَرَى فِي هٰذِهِ الْحَبَّةِ مِنْ مِثْقَالِ ذَرَّةٍ ؟

6. İmam Malik'den: Bana rivayet edildi ki, mü'minlerin annesi Hz. Aişe (r.a.)'ın önünde üzüm varken bir yoksul kendisinden

(4) Buharî, Hibe, 51/1; Müslim, Zekât, 12/29, no:90; Şeybanî, 932.

yiyecek istedi. Hz. Aişe bir adama:

«— Bir tane al, yoksula ver.» dedi. Adam, Hz. Aişe (r.a.)'ye şaşkın aşkın bakmaya başlayınca:

«— Hayret mi ediyorsun? Bu bir tanede ne kadar zerre ağırlığı görüyorsun?»dedi.[5]

(5) Kur'an-ı Kerim'de: «***Kim zerre miktarı hayır işlerse karşılığını görür.***» buyurulur. (Ez-Zilzal, 8).

2. DİLENCİLİKTEN KAÇINMAK

٧ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَزِيدَ اللَّيْثِيِّ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ ؛ أَنَّ نَاسًا مِنَ الأَنْصَارِ سَأَلُوا رَسُولَ اللهِ ﷺ فَأَعْطَاهُمْ . ثُمَّ سَأَلُوهُ فَأَعْطَاهُمْ . حَتَّى نَفِدَ مَا عِنْدَهُ ثُمَّ قَالَ « مَا يَكُونُ عِنْدِي مِنْ خَيْرٍ فَلَنْ أَدَّخِرَهُ عَنْكُمْ . وَمَنْ يَسْتَعْفِفْ يُعِفَّهُ اللهُ . وَمَنْ يَسْتَغْنِ يُغْنِهِ اللهُ . وَمَنْ يَتَصَبَّرْ يُصَبِّرْهُ اللهُ . وَمَا أُعْطِيَ أَحَدٌ عَطَاءً هُوَ خَيْرٌ وَأَوْسَعُ مِنَ الصَّبْرِ » .

7. Ebu Said el-Hudrî (r.a.)'den:

Ensar'dan (Medine'li müslümanlardan) bir kısım insanlar Resûlullah (s.a.v.)'dan yardım istediler, verdi. Sonra yine istediler, yine verdi. Nihayet elindeki mal tükenince:

«— **Yanımda olan malı sizden saklamam. Kim dilencilikten sakınırsa, Allah da onu iffetli ve şerefli kılar. Kim zengin görünürse, Allah kendisini zengin kılar. Her kimde sabrederse, Allah kendisine sabır verir. Kimseye sabırdan daha hayırlı ve daha geniş hiç bir nimet verilmemiştir.**» buyurdu.[6]

٨ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ ، وَهُوَ عَلَى الْمِنْبَرِ ، وَهُوَ يَذْكُرُ الصَّدَقَةَ وَالتَّعَفُّفَ عَنِ الْمَسْأَلَةِ ، « الْيَدُ الْعُلْيَا خَيْرٌ مِنَ الْيَدِ السُّفْلَى . وَالْيَدُ الْعُلْيَا هِيَ الْمُنْفِقَةُ . وَالسُّفْلَى هِيَ السَّائِلَةُ » .

8. Abdullah b. Ömer (r.a.)'dan:

Resûlullah (s.a.v.) minber üzerinde sadaka'dan ve dilencilikten sakınmaktan bahsederken: «**Üstteki el alttaki elden hayırlıdır. Üstteki el yardım eden, alttaki el dilenendir**» buyurdu.[7]

(6) Buharî, Zekât, 24/5; Müslim, Zekât, 12/42, no: 124
Şeybanî, 898.
(7) Buharî, Zekât, 24/18; Müslim, 12/32, no: 94.

٩ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ أَرْسَلَ إِلَى عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ بِعَطَاءٍ . فَرَدَّهُ عُمَرُ . فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ « لِمَ رَدَدْتَهُ ؟ » فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللهِ أَلَيْسَ أَخْبَرْتَنَا أَنَّ خَيْرًا لأَحَدِنَا أَنْ لا يَأْخُذَ مِنْ أَحَدٍ شَيْئًا ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « إِنَّمَا ذٰلِكَ عَنِ الْمَسْأَلَةِ . فَأَمَّا مَا كَانَ مِنْ غَيْرِ مَسْأَلَةٍ فَإِنَّمَا هُوَ رِزْقٌ يَرْزُقُكَهُ اللهُ » فَقَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ : أَمَّا وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ ، لا أَسْأَلُ أَحَدًا شَيْئًا ، وَلا يَأْتِينِي شَيْءٌ مِنْ غَيْرِ مَسْأَلَةٍ إِلا أَخَذْتُهُ .

9. Yesar'ın oğlu Atâ'dan:

Resûlullah (s.a.v.), Ömer b. Hattab'a bir hediye gönderdi. Ömer (r.a.) onu iade edince Resûlullah (s.a.v.), Ömer'e:

«— Niçin hediyeyi iade ettin?» buyurdu. Ömer (r.a.):

«— Ya Resûlallah! Bizden biri için en hayırlı olanın, hiç bir kimseden birşey almaması olduğunu sen bize haber vermedin mi?» dedi. Resûlullah (s.a.v):

«— **Bu dilenmek suretiyledir. Ama dilenmeksizin olursa, o Allah'ın sana verdiği bir rızıktır.**» buyurdu. Bunun üzerine Ömer (r.a.):

«— Kudret ve iradesiyle yaşadığım Allah'a yemin ederim ki, hiçbir kimseden bir şey istemiyeceğim. İstemeksizin bana gelen bir şeyi de alırım.» dedi.[8]

١٠ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ ، عَنِ الأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ . لأَنْ يَأْخُذَ أَحَدُكُمْ حَبْلَهُ فَيَحْتَطِبَ عَلَى ظَهْرِهِ خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَنْ يَأْتِيَ رَجُلاً أَعْطَاهُ اللهُ مِنْ فَضْلِهِ . فَيَسْأَلَهُ أَعْطَاهُ أَوْ مَنَعَهُ » .

10. Ebû Hüreyre (r.a.)'den:

Resulullah (s.a.v.) «**Kuvvet ve iradesiyle yaşadığım Allah'a yemin ederim ki, sizden birinin ipini alıp sırtıyla odun taşıması, Allah'ın zengin kıldığı bir adama gelip**

(8) Ravilerin ittifakıyla mürseldir. Sahîhayn'da Hz. Ömer'den nakledilir: Buharî, Ahkâm, 93/17; Müslim, Zekât, 12/37, no:110-112.

dilenmesinden —ki bu adam ona versin veya vermesin— daha hayırlıdır» buyurdu.[9]

١١ - **وحدثني** عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ ، عَنْ رَجُلٍ مِنْ بَنِي أَسَدٍ أَنَّهُ قَالَ : نَزَلْتُ أَنَا وَأَهْلِي بِبَقِيعِ الْغَرْقَدِ . فَقَالَ لِي أَهْلِي : اذْهَبْ إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ فَاسْأَلْهُ لَنَا شَيْئًا نَأْكُلُهُ . وَجَعَلُوا يَذْكُرُونَ مِنْ حَاجَتِهِمْ . فَذَهَبْتُ إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ . فَوَجَدْتُ عِنْدَهُ رَجُلاً يَسْأَلُهُ . وَرَسُولُ اللهِ ﷺ يَقُولُ « لا أَجِدُ مَا أُعْطِيكَ » فَتَوَلَّى الرَّجُلُ عَنْهُ وَهُوَ مُغْضَبٌ : وَهُوَ يَقُولُ : لَعَمْرِي إِنَّكَ لَتُعْطِي مَنْ شِئْتَ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « إِنَّهُ لَيَغْضَبُ عَلَيَّ أَنْ لا أَجِدَ مَا أُعْطِيهِ . مَنْ سَأَلَ مِنْكُمْ وَلَهُ أُوقِيَّةٌ أَوْ عَدْلُهَا فَقَدْ سَأَلَ إِلْحَافًا » قَالَ الأَسَدِيُّ : فَقُلْتُ لَلِقْحَةٌ لَنَا خَيْرٌ مِنْ أُوقِيَّةٍ .

قَالَ مَالِكٌ : وَالأُوقِيَّةُ أَرْبَعُونَ دِرْهَمًا .

قَالَ : فَرَجَعْتُ وَلَمْ أَسْأَلْهُ . فَقَدِمَ عَلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ بَعْدَ ذَلِكَ بِشَعِيرٍ وَزَبِيبٍ . فَقَسَمَ لَنَا مِنْهُ حَتَّى أَغْنَانَا اللهُ عَزَّ وَجَلَّ .

11. Esed oğullarından bir adam şunları anlattı: Ben ve ailem «Bakîil-Garkad» (ismindeki Medine Mezarlığın)'a indik. Ailem bana:

«— Resûlullâh (s.a.v.)'a git, bizim için yiyecek bir şey iste.» dediler ve ihtiyaçlarını söylemeye başladılar. Resûlullah (s.a.v.)'a gittiğimde, yanında kendisinden yardım isteyen bir adam buldum. Resûlullah (s.a.v.) ona:

«— **Sana verecek bir şey bulamıyorum»** diyordu. **Adam** kızgın bir halde:

«— Yemin ederim ki sen istediğine veriyorsun,» diyerek Resûlullah (s.a.v.)'den ayrılıp gitti. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.):

«— **Bu adam, kendisine verecek bir şey bulamıyorum diye bana kızıyor. Sizden kim bir ukiyye veya dengi balı olduğu halde dilenirse, ısrarla dilenmiş olur»** buyurdu. Esedî: «Bize göre bir deve bir ukiyyeden daha iyidir» dedi.

İmam Malik der ki: *Bir ukiyye kırk dirhemdir.*

(9) Buharî, Zekât, 24/50; Müslim, Zekât, 12/35, no: 106.

Esedî der ki: Ben de Resûlullah (s.a.v.)'den birşey istemedim, geri döndüm. Daha sonra Resûlullah (s.a.v.)'e arpa ve kuru üzüm getirilince, Allah bizi zengin kılıncaya kadar onlardan bize taksim etti.[10]

١٢ - وعَنْ مَالِكٍ ، عَنِ الْعَلاَءِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ؛ أَنَّهُ سَمِعَهُ يَقُولُ : مَا نَقَصَتْ صَدَقَةٌ مِنْ مَالٍ . وَمَا زَادَ اللهُ عَبْدًا بِعَفْوٍ إلا عِزًّا . وَمَا تَوَاضَعَ عَبْدٌ إلا رَفَعَهُ اللهُ .

قَالَ مَالِكٌ : لا أَدْرِى أَيَرْفَعُ هٰذَا الْحَدِيثُ عَنِ النَّبِىِّ ﷺ أَمْ لا .

12. İmam Malik'den: Abdurrahman'ın oğlu Alâ'nın şöyle dediğini işittiği rivayet edildi: «Sadaka maldan bir şey eksiltmez. Affeden kulun şeref ve izzetini, Allah Teâlâ elbette yükseltir. Alçak gönüllü olan kulu da Allah yüceltir.»[11]

(10) Nesaî, Zekât, 23/90.

(11) Böylesi, ictihaden olamaz. Bir grup ona isnad etmiştir. Mahfuz ve müsneddir. Bunu İbn Abdilber söylemektedir. Bkz. Müslim, Bir, 45/19, no: 69.

3. MEKRUH OLAN SADAKA

١٣ - **حدّثني** عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « لا تَحِلُّ الصَّدَقَةُ لآلِ مُحَمَّدٍ . إِنَّمَا هِيَ أَوْسَاخُ النَّاسِ » .

13. İmam Malik'e rivayet edildiğine göre, Resûlullah (s.a.v.): **«Muhammed ailesine sadaka helal değildir. Çünkü sadaka insanların kirleridir.»**buyurmuştur.[12]

١٤ - **وحدّثني** عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ اسْتَعْمَلَ رَجُلاً مِنْ بَنِي عَبْدِ الأَشْهَلِ عَلَى الصَّدَقَةِ . فَلَمَّا قَدِمَ سَأَلَهُ إِبِلاً مِنَ الصَّدَقَةِ . فَغَضِبَ رَسُولُ اللهِ ﷺ حَتَّى عُرِفَ الْغَضَبُ فِي وَجْهِهِ . وَكَانَ مِمَّا يُعْرَفُ بِهِ الْغَضَبُ فِي وَجْهِهِ أَنْ تَحْمَرَّ عَيْنَاهُ . ثُمَّ قَالَ « إِنَّ الرَّجُلَ لَيَسْأَلُنِي مَا لا يَصْلُحُ لِي وَلا لَهُ . فَإِنْ مَنَعْتُهُ كَرِهْتُ الْمَنْعَ . وَإِنْ أَعْطَيْتُهُ ، أَعْطَيْتُهُ مَا لا يَصْلُحُ لِي وَلا لَهُ » فَقَالَ الرَّجُلُ : يَا رَسُولَ اللهِ لا أَسْأَلُكَ مِنْهَا شَيْئًا أَبَدًا .

14. Abdullah, babası Ebû Bekir'den şunları nakletti:

Resûlullah (s.a.v.) Abdu'l-Eşhel oğullarından bir adamı zekât toplamaya memur tayin etti. Adam zekâtı toplayıp gelince Resûlullah (s.a.v.)'dan zekat mallarından bir deve istedi. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.) kızdı. Hatta kızgınlığı yüzünde belirdi. Yüzündeki kızgınlık gözlerinin kızarmasıyla bilinirdi. Sonra şöyle buyurdu:

«— Adam ne kendisi ve ne de benim için uygun olmayan şeyi istiyor. Ona vermesem vermemeyi kötü görüyorum, versem ne kendisi ve ne de benim için uygun olmayan şeyi vermiş olurum.» Adam:

«— Ya Resûlallah! O zekat mallarından artık ebedî olarak

(12) Müslim, zekât, 12//51, no: 167.

senden hiç bir şey istemiyeceğim.» dedi.[13]

١٥ - وحدّثني عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّهُ قَالَ : قَالَ عَبْدُ اللهِ بْنُ الأَرْقَمِ : اَدْلُلْنِي عَلَى بَعِيرٍ مِنَ الْمَطَايَا أَسْتَحْمِلُ عَلَيْهِ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ . فَقُلْتُ : نَعَمْ . جَمَلاً مِنَ الصَّدَقَةِ . فَقَالَ عَبْدُ اللهِ بْنُ الأَرْقَمِ : أَتُحِبُّ أَنَّ رَجُلاً بَادِنًا فِي يَوْمٍ حَارٍّ غَسَلَ لَكَ مَا تَحْتَ إِزَارِهِ وَرُفْغَيْهِ ثُمَّ أَعْطَاكَهُ فَشَرِبْتَهُ ؟ قَالَ : فَغَضِبْتُ وَقُلْتُ : يَغْفِرُ اللهُ لَكَ . أَتَقُولُ لِي مِثْلَ هٰذَا ؟ فَقَالَ عَبْدُ اللهِ بْنُ الأَرْقَمِ : إِنَّمَا الصَّدَقَةُ أَوْسَاخُ النَّاسِ . يَغْسِلُونَهَا عَنْهُمْ .

15. Zeyd, babası Eslem'den şunları nakletti: Abdullah b. el-Erkam bana:

«— Bana binit develerinden birini göster, mü'minlerin emirinden beni bu deveye bindirmesini istiyeyim.» dedi. Ben de:

«— Peki, zekât mallarından bir deveyi göstereyim.» dedim. Abdullah b. el-Erkam:

«— Sıcak bir günde şişman bir adam senin için bacak ve baldırlarını yıkayıp suyunu sana verse de içsen, bundan hoşlanır mısın? dedi. Ben de kızdım ve:

«— Allah seni bağışlasın. Bu sözü bana mı söylüyorsun?» dedim. Abdullah b. el-Erkam:

«— Sadaka, insanların bedenlerinden yıkadıkları kirleridir.» dedi.

(13) Mürseldir. Ahmed b. Mansur el-Belhî, Malik -Abdullah- babası- Enes senediyle nakleder. Aycıca bkz. Şeybanî, 899.

٥٩ - كتـاب العلـم

59

İLİM KİTABI

1. İLİM TALEBİ

١ - حدّثني عَنْ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ لُقْمَانَ الْحَكِيمَ أَوْصَى ابْنَهُ فَقَالَ : يَا بُنَيَّ جَالِسِ الْعُلَمَاءَ وَزَاحِمْهُمْ بِرُكْبَتَيْكَ . فَإِنَّ اللهَ يُحْيِي الْقُلُوبَ بِنُورِ الْحِكْمَةِ . كَمَا يُحْيِي اللهُ الأَرْضَ الْمَيْتَةَ بِوَابِلِ السَّمَاءِ

1. İmam Malik'den rivayet edildiğine göre Lokman Hekim oğluna vasiyet edip şöyle demiştir:

«Yavrum! Alimlerle otur, onların dizlerinin dibinden ayrılma. Çünkü Allah yeri, göğün yağmuru ile dirilttiği gibi, kalpleri de hikmet nuru ile diriltir.»

٦٠ - كتاب دعوة المظلوم

60

MAZLUMUN DUÂSI KİTABI

1. MAZLUMUN DUASINDAN SAKINMA

١ - حدّثنى عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ ، عَنْ أَبِيهِ : أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ اسْتَعْمَلَ مَوْلًى لَهُ يُدْعَى هُنَيًّا عَلَى الْحِمَى . فَقَالَ : يَا هُنَيُّ . اضْمُمْ جَنَاحَكَ عَنِ النَّاسِ . وَاتَّقِ دَعْوَةَ الْمَظْلُومِ ، فَإِنَّ دَعْوَةَ الْمَظْلُومِ مُسْتَجَابَةٌ . وَأَدْخِلْ رَبَّ الصُّرَيْمَةِ وَرَبَّ الْغُنَيْمَةِ . وَإِيَّايَ وَنَعَمَ ابْنِ عَوْفٍ . وَنَعَمَ ابْنِ عَفَّانَ . فَإِنَّهُمَا إِنْ تَهْلِكْ مَاشِيَتُهُمَا يَرْجِعَا إِلَى نَخْلٍ وَزَرْعٍ . وَإِنْ رَبَّ الصُّرَيْمَةِ وَرَبَّ الْغُنَيْمَةِ إِنْ تَهْلِكْ مَاشِيَتُهُمَا يَأْتِنِى بِبَنِيهِ فَيَقُولُ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ! يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ! أَفَتَارِكُهُمْ أَنَا ؟ لا أَبَالَكَ . فَالْمَاءُ وَالْكَلأُ أَيْسَرُ عَلَيَّ مِنَ الذَّهَبِ وَالْوَرِقِ . وَايْمُ اللهِ إِنَّهُمْ لَيَرَوْنَ أَنِّى قَدْ ظَلَمْتُهُمْ . إِنَّهَا لَبِلاَدُهُمْ وَمِيَاهُهُمْ . قَاتَلُوا عَلَيْهَا فِى الْجَاهِلِيَّةِ . وَأَسْلَمُوا عَلَيْهَا فِى الإِسْلاَمِ . وَالَّذِى نَفْسِى بِيَدِهِ لَوْلاَ الْمَالُ الَّذِى أَحْمِلُ عَلَيْهِ فِى سَبِيلِ اللهِ مَا حَمَيْتُ عَلَيْهِمْ مِنْ بِلاَدِهِمْ شِبْرًا .

1. Zeyd'in babası Eslem'den:

Ömer b. Hattab, Hüney ismindeki azatlı kölesini merayı korumak üzere bekçi tayin etti ve:

«— Ey Hüney! İnsanlara yumuşak davran. Mazlumun beddua-sından sakın. Çünkü mazlumun duası kabul olunur. Az devenin sahibiyle, az koyunun sahibinin meraya girmesine müsaade et. (Abdurrahman) İbn Avf'ın hayvanlarıyla (Osman) İbn Affan'ın hayvanlarını meraya sokma.[1] Çünkü onların davarları helâk olsa, ziraat ve hurmalıklara dönerler. Şayet az devenin sahibi ve az koyunun sahibinin hayvanları helak olursa, oğullarını bana gönderip «Ey mü'minlerin emiri! Ey mü'minlerin emiri» derler. Ben onları terk mi edeyim, hey babasını kaybedesi! Su ve ot bağışlamak, bana göre altın ve gümüşten daha kolaydır. Allah'a yemin ederim

(1) Onları misal olsun diye söylemiştir. Çünkü onların davarları çoktu. Yoksa özellikle ikisini menetmek istememiştir.

ki, onlar benim kendilerine zulmettiğimi zannederler. Çünkü bu onların beldeleri ve sularıdır. Cahiliyye döneminde onun için savaştılar. İslamiyet döneminde de onun üzerinde müslüman oldular. Kuvvet ve iradesiyle yaşadığım Allah'a yemin ederim ki, savaşlarda biniti olmayanları sırtlarında taşıdığım hayvanlar olmasaydı, onların beldelerinden bir karış yeri bile korumazdım.»[2]

(2) Buharî, Cihad, 56/180.

٦١ - كتاب أسماء النبى ﷺ

61

PEYGAMBERİMİZİN İSİMLERİ KİTABI

1. PEYGAMBER EFENDİMİZ (S.A.V.)'İN İSİMLERİ

١ - **حدّثني** مَالِكٌ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ : « لِي خَمْسَةُ أَسْمَاءٍ . أَنَا مُحَمَّدٌ . وَأَنَا أَحْمَدُ . وَأَنَا الْمَاحِي الَّذِي يَمْحُو اللهُ بِيَ الْكُفْرَ . وَأَنَا الْحَاشِرُ الَّذِي يُحْشَرُ النَّاسُ عَلَى قَدَمِي . وَأَنَا الْعَاقِبُ » .

1. Mut'ım oğlu Cübeyr oğlu Muhammed'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:

«Benim beş ismim vardır: Ben Muhammed'im. Ben Ahmed'im. Ben Mâhî'yim: Allah küfrü benimle mahvedip yok edecektir. Ben Hâşirim: İnsanlar ayağımın üzerinde (benim peşimsıra) haşrolunacaklardır. Ben Âkıb'ım (peygamberlerin sonuncusuyum.)»[1]

(1) İbn Abdilber der ki: Yahya ve ravilerin çoğu, bu şekilde mevsul olarak rivayet ettiler.

ISBN 975-473-090-3 (Tk. No)
ISBN 975-473-091-1 (1. Cilt)
9 789754 730906